VARII TRACTATVS D. BARTHÖLEMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS, I. V. DOCT.

*

CAVTELAE INSCRIPTI VVLGO.

*

Quorum catalogum ſequens pagina demonſtrat.

Lugduni, apud Godefridum & Marcellum Beringos, fratres, 1552.

CATALOGVS TRACTATVVM.

REPERTORIVM
IN TRACTATVS DE
Seruitutibus vrbanorum
& rusticorum præ-
diorum,
per
D. LVCAM PANETIVM
*artium & legum pro
fessorem.*

*

Prior numerus est rerum in unoquoq; capite contentarum: secundus uero paginarum.

a 2 prietas

De secunda specie seruitutis mixtæ, de seruitute usus. CAP. V. *pag.* 15

De tertia specie seruitutis mixtæ, uidelicet de seruitute habitatoris.

CAP. VI. *pag.* 17

De seruitute ministerij seu operarum, an sit realis uel personalis.

CAP. VII. *pag.* 20

De quibusdam obligationibus, an illæ dicãtur seruitutes.

CAP. VIII. 20

furno

Qui poſsint acquirere ſeruitutem, ſeu quibus poſsint ſeruitutes concedi. CAP. XV. *pag.* 34

In quibus rebus poſsit ſeruitus conſtitui CAP. XVI. 35

Quæ ſint neceſſaria, ut ſeruitus conſtituatur, et ei quaſi poſſeſsio acquiratur. CAP. XVII. 37

Quæ impediunt ſeruitutem conſtituendam CAP. XVIII. 38

diat

Accu

cum

De seruitute proijciendi.

CAP. XXXI. *pag.* 88

De seruitute protegendi.

CAP. XXXII. *pag.* 91

Ne prospectui officiatur.

CAP. XXXIII. *pag.* 93

nibus

num,

Guer

hortus

cadan

REPERTORIVM TRACT. DE SERVITVTIBVS RVSTICOR. PRAED.

*

Interd.

competat,

De seruitute aquæductus.

CAP. IIII. *pag.* 275

aqua

Prædij

qua

fu e

Imper

FINIS.

REPERTORIVM SV-
PER TITVLIS DE VSVCAPIONE PRO

emptore,Pro donato,Pro dote,Pro suo,Pro soluto,Pro legato,
Pro derelicto.Præterea super tractatu De simulatione contractuū.& titulo,De seruis fugitiuis.cum authent.
Sed nouo iure.ac etiam tractatu De fuga Laconica.

*

A

 bera

F

Filius

mula

debet

M

S

FINIS.

REPERTORIVM
IN TRACTATVM CAV-
telarum Barthol. Cæpollæ.

Iudex

Caute

Caute

Hæres

FINIS.

REPERTORIVM SVPER CAVTELIS D. THOMAE FERRATII.

*

scientiæ,

 sam

Cau

to

FINIS.

TRACTATVS
DE SERVITVTIBVS VRBANORVM PRAEDIORVM,

*

BARTHOLEMAEI CAEPOLLAE I. V. DOCTOR.

QVI alicuius artis vel doctrinæ scientiā profitētur, duo in primis memoria debēt q̄rere. Primū rectè docere, quo vix quicquam adeo vtile sibi & auditoribus inueniri aut esse potest. Alterum est scribere, & quod vigilando longo tempore didicerint, id elaboratum & perfectum in scriptis edere. Sed hoc vltimum vtilium semper esse existimaui: præsertim quia pluribus atque sępius communicari potest. Quod enim voce traditur, soli auditores, & vna tantùm ætate, & eo solum tēpore, quo traditur, intelligere possunt: ac id etiam sępenumero ex eorum memoria delet obliuio: scripta verò, quæ magis digesta esse solent, donec reperiuntur, omnes omniq; tēpore & habere & legere possunt. Propterea ego Bartholemæus Cæpolla de Verona, qui iuris ciuilis & pontificij sciētiā profiteor, licet immeritus, nō solùm legere atq; docere in vtroq; iure semper mihi cura fuit, sed etiā aliqd scribere, & quod diu legēdo cōsecutus sum, id auditoribus meis pro cōmuni vtilitate literis tradere, laborandū esse putaui. Nec vnquā libellū, de quo iam ab alio scriptū reperiat̄, scribere volui, licet nonnulli quibusdam additis & detractis id facere cōsueuerunt: sed ea tātùm de re pro fructu maiori, de qua nemo vnquā tractatū aut libellū, quē sciuerim, scripserit. Cùm igitur nullus iuriscōsultorū nostrorum hactenus librū de seruitutibus cōposuerit: & subtilis admodū atque vtilis sit, ac etiā in foro quotidie versetur, opusculum quoddā de ipsis tam vrbanis quàm rusticis in hoc putaui gymnasio, in quo publicè lego iura ciuilia, pro omnium vtilitate scribere, & auditoribus meis, qui hoc à me sæpissime quæsierūt, in scriptis edere, in animo constitui. Quod opus duobus libris, vno de vrbanis, altero de rusticis seruitutibus diuiditur atq; cōficitur. In eo tractātur quęstio-

nes, in primis quotidianæ, & admodum vtiles: & quòd varijs in locis sparsim & perfectè de hac materia scribitur, hoc breui opusculo perfectè simul ordinateq; scriptũ reperietur: adeo vt oẽs facillimè quæstiones inuenire, & inuẽtas intelligere, ac decidere poterũt. In primo libro de quibusdã prius necessariò tractabimus, quę seruitutibus tam rusticis quàm vrbanis simul cõueniũt: dein de ea solũ disputabimus, quę de vrbanis seruitutibus dicũtur. In secundo verò libro de his tractabitur, quę rusticas tãtũ seruitutes cõprę hẽdũt.

De seruitute personali. CAP. I.

1 *Seruitus personalis quæ dicatur.*
2 *Seruitus quo iure introducta fuerit.*
3 *Seruitus propter peccatũ ortũ habuit.*
4 *Bello capti inter Christianos serui non efficiuntur.*

NECESSARIVM est, sicuti polliciti sumus, vt prius quędã videamus, quæ seruitutib⁹ cõmunia sunt, quo facili⁹ intelligi posint in hoc libro de seruitutib⁹ quæ scribũtur. Seruitutũ tria sunt genera: quædã enim sunt seruitutes personales: 1 quædã reales: & quædã mixtę. *Ser 2 uitus personalis dicitur illa, quę debetur à persona personæ: de qua habetur in titu. de statu. homi. & Insti. de iure personarũ. & vbicũq; fit mẽtio de seruis: & dicitur merè personalis, vt notat gl. in rubrica, ff. de ser ui. tit. generali. Et ista sic diffinitur, Seruitus est cõstitutio iurisgẽtium, qua quis dominio alieno cõtra naturã subijcitur, vt dicit Florẽtinus iurisconsultus in l. iiij. §. j. de sta. ho. & Imperator Instit. de iure persona. §. j. & de hac diffinitiõe videtur, quòd seruitus merè personalis sit inuenta de iure gẽtiũ. Idẽ probatur in l. manumisiones. ff. de iust. & iure. & Insti. de vsu. & habita. §. fi. & not. Bar. in l. ex hoc iure gẽtiũ. in fi. & ibi per doct. de iusti. & iure. & est tex. j. dist. ius gẽtiũ. & no. xij. q. ij. lõginquitate. Sed in cõtrariũ videtur, ꝙ imò sit inducta de iure naturali per ebrietatẽ: b quia nõ esset hodie seruit⁹, si ebrietas non fuisset: vt scribit beatus Ambrosius in sermone de ieiunio: & habetur xxxv. dis. sexto die. & no. gl. in d. c. ius gẽtiũ. & gl. in c. ita quorũdam. ver. seruus. & ibi per Canonistas, extrà, de Iudæis. Nam Noë primò vineã plãtauit: bibẽsq; primò vinũ, inebriatus est: & cũ Chã vidisset pudibũda patris sui Noë denudata, nõ cooperuit: imò vocatis fratribus ea deridẽdo patrẽ ipsis ostendit: qui statim patris pudibunda cooperuerũt. Et cũ Noẽ hoc postea intellexisset, nõ Chã, sed Chanaã eius filio male dixit, dicẽs, Maledictus Chanaam puer, seru⁹ erit fratribus suis. & hoc habetur Genes. ix. Et est tex. cũ gl. j. q. iiij. §. is ita. ver. itẽ Chã. & xxiij. q. iij. §. sed qui. ver. itẽ Noë. & ibi glo. & ij. q. j. qualis. & ibi Archid. in c. sententia. & v. q. v. de crimine. in fi. & in d. c. sexto die. xxv. di. *Et propterea dicitur seruitus inducta à iure naturali: qa incepit à Noẽ propter ebrietatem. & hoc voluit gl. in d. l. manumisiones. ff. de iusti. & iure. quę dicit, quòd seruitus oritur ab ebrietate: & nihil allegat: sed eã intellige vt suprà dixi. Dixit etiã Philosophus 1. Politicorũ, quòd aliquis põt esse seruus naturaliter; quod declara vt ibi habetur, & per dominũ Ant. de Rosa. j. dist. iusgẽtiũ. Quidã voluerunt, ꝙ seruitus sit inducta ex pscriptione

septe

prũ. Sator vineaꝝ!

Dyff.º seruitutis personalis:

ſeptēnij:vt not gl.in d.c.iuſgē.quod intellige,vt habetur per glo.vj.diſt. §.j.Alij verò dicūt, ꝙ ſeruit⁹ eſt de iure ciuili:vt Inſti de his qui ſunt ſui vł alie.iur.§.fi.& hoc no. gl.Inſt.de iure perſona.§.j.Itē quòd eſt de iure canonico:vt in ca:cū multa.xv.q. vlt.in c,ita quorūdā.de Iudeis.& ibi hoc not.per gl. & Doc. Sed illa iura quæ vidētur cōtraria,poſſunt intelligi ſecūdū gl.j. diſ.iuſgē.hoc modo videlicet, ꝙ ſeruitus dicatur inuēta 3 de iure naturali tēpore Noē,per iura ſuprà allegata ad hoc: ſed de iure gētiū & ciuili fuit cōfirmata:& poſtea de iure canon. & ſic ſeruitus inuētione ſeu origine eſt de iure naturali:cōfirmatione pōt dici de iure gētiū,ciuili, & canonico. Secūdo modo poſſunt concordari videlicet ꝙ ſeruitus ſit inuētione de iuregētiū, & de iure naturali ſecūdariò, quod etiā ius gētiū appellatur:vt in §.ſingulorū.Inſti.de rerū diui. & in l.j.ff. de acqui.re.do.ſed cōfirmatione eſt de iure ciuili & canonico. & ita no. gl. Inſt. de iure perſona. §.j. Ad idē allego,qd de matrimonio c dicitur: Inſti.de iure natural. in prin.in glo. 4 in ver.appellam⁹. Tertio modo alij cōcordāt:quia dū dicitur, ſeruit⁹ eſt de iure naturali, tēpore Noē inducta,non intelligitur de ſeruitute, qua quis liber eſſe definat : quia de iure naturali omnes homines liberi naſcebātur:nec tūc ſeruitus erat cognita:vt dixit tex.ī d.l.manumiſsiones. Sed intelligit de ſeruitute, qua quis ſubijcitur regimini alterius, ſicut inſipiētes prudētibus , vel ſubditi dñis : iſti tamē ſubditi liberi ſunt: l.fi.C.de ſer.fugi. & dicūt ſerui , id eſt ſeruiētes:& illa fuit ītroducta de iure gētiū:quia vtile eſt homini imperito vt regatur à perito:& ſecūdū hoc habita ratione ad vtilitatē, pōt dici,ꝙ fuerit introducta iure naturali:vt dicit dñs Dominicus de ſancto Gem,in d.c.iuſgēt.& de iſta ſeruitute intellexit Philoſophus 1. politicorū:ſed poſtea dicit,ꝙ ſeruit⁹ eſt inuēta de iure gētiū, intelligit de ſeruitute qua qs liber eſſe deſinit: quæ quidē ſeruit⁹ eſt approbata de iure ciuili & canonico, vt dixi. *Quarto modo alij cōcordāt,ꝙ ſex modis eſt inducta ſeruit⁹.Primò eſt vna ſeruit⁹ q̄ ortū habuit ꝓpter peccatū:& hæc dicitur inuenta de iure diuino: qa peccās ſeru⁹ eſt peccati, tā in pœna,quàm in culpa:vt eſt tex. ij.q.vij. §.quia ergo.& ab iſta ſeruitute liberati ſumus per incarnationē dñi noſtri Ieſu Chriſti:quoniā eramus ſerui propter peccatū primi parētis,ad Gala.iii.& habetur xij. q. ij.cū redēptor. Secūdò ſeruitus etiā habuit ortū propter ebrietatē:vt xxxv.diſt. ſexto die. Tertiò eſt introducta propter bella,qñ hoſtes capiūtur in bello iuſto:vt d.l. manumiſsiones.& d. c.iuſgētiū. *Sed inter Chriſtianos de cōſuetudine nō ſeruatur,vt capti in bello efficiātur ſerui capiētiū: vt not.Bart.in l.hoſtes. in fi.de capti,& verū dicit.Quartò eſt de iure ciuili vt Inſt.de iure perſona. §.pe.& licet quidā addāt aliū modum, videlicet ex volūtate hominis,quæ inducitur quādo quis patitur ſe venundari ad pretium participandum.l. vt ſeruorum,de ſta,ho,iſta tamen dicitur eſſe de iure ciuili:vt eſt tex.Inſt. de iure perſ. §.ſerui. & eſt in effectu vna & eadē cum præcedenti. Quintò de iure canonico, quæ habuit ortum à

delicto ecclesiastico, ex quo aliquando quis fit seruus de iure canonico: vt est tex. xv. q. vlt. c. cum multę. & c. ita quorundam. extrà, de Iudæis. & secundúm Ioan. de Fan. in d. ca. cum multæ. derogatum est illi c. contraria consuetudine. Sextò & vltimò propter mortē Christi: vt in c. si Iudeos. in fin. de Iudæ. magis seruitus est cōfirmata, & nos liberi facti sumus: vt ibi. Et sic ex prædictis patet, quòd a diuersis respectibus pōt dici, quòd seruitus sit introducta iure diuino, naturali, gentiū, ciuili, & canonico. Hæc tātùm de seruitute merè personali diximus: quoniā requirebatur ad declaratiorē diuisiōis seruitutū: nūc videam⁹ de seruitute reali, quæ in hoc libro plenius tractabitur.

a Seruitus. *Adde Corne. consilio cliiij. in ij. uol.*

b Ebrietat. *Adde Ioannē Chrysost. homelia liiij. incipient. Mala res est, &c.*

c Matri. *Adde Alex. de Imo. cōsi. xcvij. ī j. uol. in penul. col. ī fi. & an si inter seruos possit esse matrimonium, & quō.*

De seruitute reali. CAP. II.

1 *Seruitus realis quæ dicatur.*
2 *Prædij nomē imobilia tātū cōplectitur.*
3 *Seruitutis realis diffinitio quænam sit.*
4 *Seruitus quædā qualitas est, nō autem substantia.*
5 *Seruitutes reales uel prædiales quando sint, quomodo cognoscantur.*
6 *Actio personalis fundum non sequitur.*
7 *Cōcessionis uerba quādo sonant in ius, quæ seruitus eliciatur.*
8 *Cōcessio quæ in ius sonat, quādo est respectu incerti, sed certificādi per eū cui sit, qualis seruitus colligatur.*
9 *Colligere pomū ex arbore mea, uel ex cisterna mea aquā haurire, an seruitus personalis esse dicatur.*
10 *Iurisdictio & multa alia incorporal. quæ personæ & non rei debentur, u heredem transeunt.*
11 *Intelligere an aliqua seruitus sit rea uel personalis, quæ utilitas sequatur*
12 *Actio cōfessoria datur contra quemlibet impedientē uel turbantem, ubi seruitus existat.*
13 *Seruitus realis actiuè & passiuè a hæredes transfertur.*

REALIS dicitur a illa, quæ debetur à re rei: sicut est seruitus urbana, & rustica: quia non debetur personæ, sed prædio: vt est tex. ad literam in l. vnus ex socijs. de seru. rusti. prædio. Et propterea libellus & sentētia debent ferri in prædio, non in persona: vt est tex. in l. qui aliena §. fin. ibi, sententia prædio datur. de neg. gest. & l. ij. §. j. ibi, cui seruituti dicitur haberi. ff. si ser. vendi. & not. gl. in l. fi. ff. de no. ope. nū. & no. Bar. in l. si prius. in vj. oppo. secūdæ partis princ. eo. tit. & in l. fi. §. fin autē. ibi per Doct. C. de bonis quę lib. de quo dicendū est, vt dicā ī. vbi de libello & seruitutū sententia tractabimus. 1 *Et est aduertēdū, q ista seruitus, quā realē esse dicimus, nō solū realis est, vt dicitur: vt est text. in l. j. ff. de serui. sed etiā prędialis appellatur: vt probatur in rub. ff. de ser. vrb. prædio, & cōmunia prædiorū, cum sim. vt dixit Azo in summa. C. de serui. in prin. quòd melius dicūtur prædiales, quàm reales, quia rei appellatio est nimis larga, cōplectēs & mobilia & corporalia: Inst. de rebus corpo. & incorpo. & in l. j. ff. si cer. petatur. & l. rei appellatione. de verborū signi. 2 *Prędij verò nomē immobilia tantùm cōplectitur: vt l. quæstio est fund. §. prædiū. ff. de verborū sig.

Tu

Tu dic, bene iuriscõsultũ dixisse in l.j.ff.de ser. dum appellat seruitutes reales, ad differentiã personaliũ, vt ibi dicitur: tamẽ istæ reales etiã dicũtur prædiales, vt no.gl.in l. si quis vnas.alias binas.in versi.personæ.ff. de vsufru.quia sine prædio esse non possunt: vt est text.in l.j.ff.cõmunia prædiorũ.& Insti. de ser. §.in rusticorũ.versic.ideo autẽ. Hæc seruitus realis seu p̄dialis distinguitur: quia vna est vrbana: vt probatur eo tit.ff. de ser.vrb. prædiorũ & rusticorũ.in toto ti.ff.cõmunia prædio.cũsimili. Diffinitur autem illa seruitus realis seu prædialis pluribus modis: licet Bar.in l.j.ff.de ser.dixerit, quòd eius diffinitionẽ nõ repererit. Primò secundũ Odofre.sic diffinitur: *Seruitus realis est quoddã onus à prædio debitũ, vel à re rei legitimè constitutũ. Vel secũdò est ius quoddam introductũ, quo prædiũ prædio seruit: vt colligitur in l.via.in princ.de serui. Tertiò, secundũ Bal. seruitus 4 est accidẽtalis habitudo, & extrinseca qualitas prædij.l.qd aliud. de verborũ signifi. Ita dicit Bald. in aut.ei qui.C.de bon.aut. iudi.pos. in xiiij. col.& hãc sentit Azo. in summa.Insti.de ser.vbi dicit, quòd seruitus potest dici habitus prędij. Sed certe ita potius est quędam descriptio, quàm diffinitio. Quartò, secundũ Azo. in loco primo allegato potest diffiniri ad similitudinẽ seruitutis p̄sonalis, qua homo fit seruus hominis: vt sicut illa dicitur cõstitutio iurisgẽtiũ, qua quis dominio alieno cõtra naturã subijcitur, vt dictum est suprà in princ. ita & ista dicitur constitutio, qua dom⁹ domui, vel rus ruri subiugatur. Quintò aliter diffinit secũdũ Bar.& melius, in l.j.de serui.hoc modo: Seruitus est quoddã ius prædio inhærẽs, & ipsius vtilitatẽ respiciẽs, & alterius prędij ius siue libertatem diminuẽs. Quòd autẽ ista diffinitio iuri in omnibus cõueniat, sic declaratur. nam dũ dicit esse ius, probatur in l.prima, & l.hęc autẽ iura.ff. de serui.vrba.prędio.& est casus Instit.de rebus corpo.& incorpo. §.fi. & in l.j.in fi.de reb.dub.ff.Et dicitur ius ad differentiã facti: quia tunc nõ esset, si factum versaretur, realis siue personalis: vt l.apud Iul. §.si quis ali cui.de leg.j.de quo dicẽdũ est vt statim declarabitur. Ideo dicitur prædio inhærẽs, & nõ personæ: vt l.qui aliena. §.fi.de neg.gest.& l. vnus ex socijs.ff.de ser.vrba.prædio.Et dicitur inhærẽs, quia significat esse quãdam qualitatẽ prædij, nõ inhærentẽ ipsi prædio principaliter siue accessoriè: vt l.serui.in princ.ibi, & si corporibus accidũt.de serui.& l.quid aliud. de verborum signi. *Seruitus etenim est quædã qualitas, nõ autẽ substantia: vt d.l.quid aliud. & hoc vult Bart.in l.j.in fi.ff.de vsufr.lega. de quo etiam vide per Bal.in l. data opera.in viij.col.C.qui accu.nõ pos. Itẽ dicitur prædio inhærens, vt per hoc significetur seruitutẽ inesse prędio dominãti actiuè: vt l.arbor. §.fi. com.diui.& prędio seruiẽti passiuè, & priuatiuè: vt in l.iij.de serui.Nam ius prædij seruiẽtis nõ dicitur augeri, sed minui: ideò seruitus non est, quãtum ad ipsum inesse, sed deesse: sicut si cui destrueretur oculus, non propriè diceretur inesse cęcitas, sed prius ei lucem deesse: & licet seruitutes non sint in bonis nostris, nec extra bona: vt l.j.ff. de vsufr.lega. &

l.rem in bonis.de acquiren.rerũ do mi. tamẽ dicitur inesse prædio non principaliter, sed accessoriè, sicut qualitas inesse subiecto, & hoc modo dicitur esse in bonis nostris, id est, in prædio dominãte: vt habetur in d.l.j.& in d.l. rẽ in bonis. de quo vide omnino per Bar.in l.Mæuio. §. fundo.in fi.de leg.ij.Itẽ dicitur ipsi vtilitatẽ respiciẽs:quia nisi vtilitatẽ prędij dominãtis cõtineret,non posset constitui seruitus:vt est text. in l. quoties.la prima.in princ. de serui. Itẽ dicitur & alterius prædij ius seu libertatẽ diminuẽs:vt probatur in l. stipulatio ista. §. si quid forte. ff. de ver.oblg. Quãdoque tamẽ libertas seruitutũ appellatur ꝓpter similitudinẽ quã habet in quibusdã cum seruitute:vt no.glo. magna in l.j.de serui.vrba.prædiorũ.Et econtrà interdũ seruitus appellatur libertas, sicut est seruire Deo:vt no.ibi Pau.de Cast.Et dicitur in diffinitione, Alterius prædij:quia nõ posset esse prædiũ seruiẽs sine prædio dominãte: l.j.cõmunia prędiorũ.Itẽ verbũ, Alterius, intelligitur scilicet domini: vt l.j.ff. queãd. ser. amit. l.ij. §.j.ff.si ser.vẽdi.& intelligitur etiã, Alterius in totũ, vel quãdoque pro parte: vt habetur in l.ꝓ parte.ff.de serui.& ꝑ hoc apparet, quòd diffinitio seruitutis realis seu prędialis est vera & perfecta, quã etiã tenet & sequitur Flo. in d.l.j.de serui.& cõiter ibi sequuntur Doc.

5 *Sed dubiũ est pulchrũ, & subtile, quomodo cognoscatur quãdo sint seruitutes reales, seu prędiales. In hoc diligẽter animaduertẽdũ est:qa multi nõ intelligũt.& est vtile hoc scire propter multa, vt in fi. huius primæ quæstionis dicetur. Et omissa lõga disputatione, quæ fieri posset, distinguendo quatuor casus principales breuiter sic dicas: Aut cõcessio siue promissio fit alicui iuris de vno prædio ad aliud, & exprimitur iure seruitutis: aut nõ exprimitur iure seruitutis, & verba cõcessionis sonãt in factũ vel nõ factũ:aut nõ sonãt in ius, aut ĩ potẽtia. Primo casu principali, non est dubiũ, quòd est seruitus realis & prædialis, ꝑ prædicta. Secũdo casu principali, quãdo cõcessio fit nõ expresso iure seruitutis, & verba sonãt in simplex factũ vel nõ factũ: & tũc subdistingue: aut est simplex factum ex parte eius, cui fit cõcessio: aut ex parte cõcedẽtis. 6 Si exparte eius, cui fit cõcessio, sonãt in factũ: puta cõcedo tibi ire, agere per fundũ meũ, vel areã, vel saxũ vellere. ista enim verba infinitiua sonãt actũ: & tũc nõ est cõcessio, aut seruitus realis, seu prædialis, etiam si facta fuerit occasione prædij: sed est personalis cõcessio, & obligatio.l.apud Iul. §. si quis alicui. & ibi hoc no.de leg.j.& ita no.Bar.in l.pater.ff.de leg.& Pau.de Cast.in l.Lucius.de ser.rusti.prædio.qui dicit, ꝙ hoc etiã probatur in l.ij. §.item si in facto.de verborum oblig.vbi dicit, quòd est stipulatio facti, nõ donationis:sed si cõtineret seruitutẽ, diceretur etiã donationis; quia seruitus datur, & in aliũ trãsfertur, sicut dominium.ad quod etiam vide quod no. Bar.ĩ l.j. §.si quis ita.e.ti.Si verò verba sonãtia in simplex nõ factũ, differãtur in nõ factũ ex parte cõcedẽtis, exẽplũ, Promitto tibi nõ tenere vel nõ facere fenestrã in pariete meo:& idẽ, qa nõ est seruitus realis vel prędialis, sed est quædã obligatio personalis

nalis: & ideo si postea alieno fundū meū, emptor poterit tenere vel facere fenestrā in eodē muro. & Alb. Papiēsis dicit se ita obtinuisse in quæstione facti: vt refert Specu. de cōtra hē. emp. §. j. in ver. pone, P. cauit. qui subdit, ꝙ cū talis cōcessio nō sit seruitus, sed obligatio ꝑsonalis tātùm, 7 emptor nō tenetur, sed tūc poteris agere cōtra me: ꝓ hoc allego l. fi. §. fi. cū ibi no. ff. de cōtrah. emp. *Et ratio est, quia actio personalis nō sequitur fundū. l. j. §. si hæres. ad Trebelli. Aliud ergo est seruitus, aliud obligatio personalis seruitutis, quæ est rei annexa, sic affixa est, quia ab ea nō separatur, etiā si per plures manus ambulauerit, sicut lepra seqtur leprosum: vt no. gl. in l. frater à fratre. de condi. inde. sed personalis
b actio ᵇsiue obligatio personā nō excedit. C. de seru. & aqua. l. & in ꝓuinciali. & in §. si hæres. Quòd autē dicta cōcessio nō sit seruitus, sed personalis obligatio, apparet ex forma obligationis, in qua nō cōtinet causa, qua ego cauerim seu ꝓmiserim. & hoc tenet Bar. & Doc. in l. fi. ff. de no. ope. nūcia. & in l. iij. §. op⁹. ff. de alie. iud. mu. causa fac. & Flor. in l. vt pomū. ff. de serui. & habetur per Docto. in l. si sub vna. §. fi. de verb. obli. Si autem causa aliqua exprimetur, puta ne aliquis vsus domus tuæ impediretur: tunc dicit Spe. in d. ver. sed pone. ꝙ huiusmodi cōcessio seruitutis esse p̄sumeretur. & ita tenet Bar. in d. §. opus. etiā Flor. in d. l. vt pomū. quod est bene no. Et ideo sis cautus in cōcipiēdo verba instrumēti, vt semper tu, cui fit similis ꝓmissio, facias addere causam cōcernentē vtilitatē fundi tui: videlicet, promisit nō ędificare, vel nō tenere fenestrā in domo sua, ne officiatur luminibus domus meæ: quia tunc seruitus realis: & transibit domus obligata ad quęcunq; possessorē, etsi ꝑ mille manus trāsiret: quod nō esset, si causa non exprimeretur per prędicta. *Tertio casu principali, quādo verba cōcessionis sonāt in ius: & 8 tunc subdistingue tres casus. Aliquādo respectu certi, aliquādo respectu incerti, aliquādo non habito respectu ad aliquem fundū illius cui fit concessio. In primo casu, quando fit concessio respectu certi fundi. Exēplum, Concedo tibi ius eundi per fundum meum ad talem tuum, vel aquam ducendi ex fundo meo ad tuum certum hortum: & tūc dicitur seruitus realis & prædialis ab vtraq; parte: vt l. pecoris. cum l. seq. & seq. etiam l. cum fundo. de ser. rusti. prędio. & l. si fundum. de serui. leg. & c. cùm venissent. extrà, de insti. nisi ex qualitate personæ, cui cōceditur, & qualitate rei concessæ aliud præsumatur: vt est casus in l. pater. de seru. leg. & ibi not. Bart. & Pau. de Castr. in l. Lucius. ff. de ser. ru. præ. Et dum dixi esse seruitutē realem & prædialem, quando fit concessio respectu certi fundi per verba sonantia ius, procedit sine dubio, quando fit actu vt non finiatur cū persona: puta relinquitur vel promittitur alicui ius aquæ ducendæ, qui habet vicinum prædium, vt nō finiat cum persona. & non habet dubium, quòd est seruitus realis & prædialis, & transit cū prædio, per ea quæ suprà dixi. Sed si relinquitur habēti prędium vicinū, vt finiatur cum persona, est dubium an sit seruitus realis vel personalis.

& Ioan. & Azo. dicunt, quòd est seruitus realis, quę tamē per exceptionem finitur cū persona perempta: vt no. glo. in l. Mela. §. fi. ff. de ali. & cib. leg. & in l. vt pomum. de serui. & in l. si quis binas. de vsufr. & no. Bar. in d. l. Mela. §. fi. qui dicit, quòd hęc probatur in l. iij. ff. de seruitu. & illa
8 est veritas per illum textū. *In secundo casu, quando concesio quæ sonat in ius, fit respectu incerti, sed certificandi per eū cui fit. Exemplū, Concedo tibi ius hauriendi aquam, portādi ad fundum meum, vel vbicunque vis: & tunc dicitur cōcesio personalis, & non seruitus realis uel prædialis: vt est casus nota. in l. Lucius. quæ est lex penultima, & ibi hoc no. & tenet Pau. de Cast. Idē tenet Bal. ibi, qui dicit se prius cōtrarium respōdisse, antequā vidisset illū tex. & hoc etiam sequitur Ludo. de Ro. in suo singulari lxviij. quod incipit, concedo tibi ius hauriēdi. qui dicit, quòd ille text. est vnicus in iure, ideo memoriā tuā nunquā exeat. In tertio casu, quādo verba cōcesionis sonāt in ius, & non fit habito respectu ad aliquem fundū eius, cui fit cōcesio: quia nō habet fundū vicinū. Exemplū, Concedo quòd posis cœnare, vł spatiari, aut venari in fundo meo, aut quòd posis haurire aquam ex puteo meo, vel ex cisterna, vel quòd posis colligere poma ex arbore mea: & in hoc est dubiū an illa sit seruitus realis, vel personalis: & an verò sit obligatio personalis tātū & nō seruitus. Et Rog. glossator in d. l. Mela. §. fi. de ciba. leg. & in d. l. vt pomū. tenet quòd sit seruitus personalis. & hanc opi. tenet Pet. & Cy. in rub. C. de ser. Sed glo. Accu. tenet secūdū Ioā. quòd imo non sit seruitus, sed obligatio personalis, & hāc opi. tenet Bar. ī d. §. fi. ī d. l. vt pomū & ista est cōis opi. vt per gl. in d. l. vt pomū. & est vera. Nā ꝙ nō sit seruitus realis, patet: quia nō diminuit de iure ꝑdij seruiētis ad vtilitatē dominātis: qđ fieri debet: si esset realis, vt dixi suprà, in diffinitione seruitutis realis, secūdū Bar. Itē quòd nō sit seruitus personalis, probatur: quia ire & spatiari per fundū alienum, in eo cœnare, vel similia facere, nō diminuit de fructibus rei alienæ, adeo quòd alteri acquiratur, ad cuius cōmodū tēdit seruitus vsusfr. vel vsus illius fundi, vt dictū est. & ita tenent Flor. & Paul. de Castr. in d. l. vt po-
9 mū. *Sed secundū hoc videretur, quòd posse colligere pomū ex arbore mea, vel haurire aquā ex cisterna mea, sit seruit⁹ personalis vsus, scilicet illius arboris vel cisternæ: quia tēdit ad diminutionē fundi, seu cisternæ, vel arboris meæ. De arbore nō est dubiū. Sed de cisterna etiam idē est, quādo hauriendo euacuaret, sicut cōtingit in ciuitate Venetiarū tēpore æstiuo, quo sæpisime propter frequētiā haustus, cisternæ euacuātur & desiccātur. Tu tamē dicas, quòd nec ista potest dici seruitus vsusf. vel vsus, quoniā ad vsufructuarium pertinēt vel omnes fruct⁹, vel quota pars. sed in hoc casu ad istum, cui facta est promisio, nō spectat, nisi certa quātitas: ergo nō pōt dici seruitus vsusfr. Itē nec etiā seruit⁹ vsus pōt dici: quoniā ad vsuariū pertinet posse sumere quantū expedit sibi & familiæ suæ: vt l. plenū. in fi. de vsu & habi. Sed prædicta concesio, de qua in ꝓposito, restringitur ad certam

tã quãtitatẽ,non ad necessitatẽ: & i-
deo tale ius nõ dicitur seruitus rea-
lis, vel personalis, sed ius personale
tãtũ.& ita tenet gl. quã sequũtur ibi
Docto.in d.l.vt pomũ.Et propterea
est dicẽdũ, ꝙ si dicta ꝓmissio vel cõ
cessio hauriendi aquam ex cisterna
mea, vel colligẽdi poma ex arbore
mea, esset facta nõ ad certã quãtita-
tẽ,sed pro necessitate tua & familię,
diceretur esse seruitus vsus persona
lis,per d.l.plenum. §.j.& Inst. eo. §.
j.quod est not.Quod autem dixi,ta-
lem concessionem hauriendi aquã
vel colligendi poma factam,non ad
necessitatem esse, ius personale in-
tellige:id est,qđ debetur ꝑsonæ in il
la re, non autem debetur alteri rei.
Sed an sit adeo personale, vt nõ trãs
eat ad hæredem eius, cui fit conces-
sio?Et videtur, quòd sic, per l. apud
10 Iulia. §.si quis alicui. de leg.j. *In
cõtrarium videtur, quia iurisdictio,
& multa alia incorporalia, quæ de-
bentur personæ,& non rei,transeũt
ad hæredẽ:de hoc dic,vt per Bar.ple
nè in l.pater.de serui.leg.& per Ioã.
de Pla.in l.sordidior.C.de excu.mu
ne.li.xj.& per Imo.in l.si sub vna. §.
j.de verb.obli.& per Cano. in capit.
cùm venissent.de institu.Quartò,&
vltimo casu principali,quãdo verba
concessionis sonãt in potẽtiã: puta,
promitto tibi, quòd possis, vel non
possim.ita concludendũ est.Aut illa
verba sunt negatiuè prolata:vt puta,
concedo tibi,vt ego nõ possim ædi-
ficare in meo altiꝰ,ne luminibꝰ tuis
officiam: & tunc erit seruitus realis,
secundùm quam aufertur mihi potẽ
tia altius ædificãdi.l.altius.C.de ser.
& hoc intellige secundũ ea quæ di-
xi in secũdo casu prĩcipali. Aut affir-
matiuè verba sunt prolata,& tũc aut
pronomen,quod significat substan-
tiam,seu ius,puta., concedo tibi ius
aquam ducẽdi de fundo meo:& idẽ
cum distinctione tamẽ,quam posui
suprà in tertio casu principali, per
verbũ quod significat actũ,vt, cõce-
do tibi quòd possis ire,agere ꝑ fun-
dum meũ:& tũc nõ erit seruitus, sed
cõcessio personalis,vt in l.ij. §.item
si in facto.de verb.obl.& l. apud Iul.
§.si quis alicui.de lega.j.Idem si fiat
per verbũ facultatis: vt concedo tibi
facultatẽ eundi per fundũ meũ, secũ
dùm Pau.de Cast.in l.Luciꝰ.in fi. de
seru.rusti.præ.qui ad hoc nihil alle-
gat.sed tu allega Bart.qui hoc dicit ĩ
terminis,in l.pater.ante fi. de do.ꝓ-
le.Idẽ credo, si fiat per verbũ Licen
tiam,vel Potestatẽ.Exemplũ,Conce
do tibi licentiam vel potestatẽ eun-
di per fundũ meũ.& moueor potissi
ma ratione: quia illa verba magis so
nãt in factum quàm in ius.Nã prædi
cta verba significant hîc,volo quòd
possis, & valeas ire per fundũ meũ.
& sic potius significãt factum, quàm
ius.& hoc etiã vult Bar.in d.l.pater.
qui dicit,quòd illa verba,cõcedo ti-
bi facultatẽ eũdi, & quòd possis ire.
& sic verba magis referuntur ad fa-
ctũ,quàm ad ius.& ita est cõcessio ꝑ
sonalis: quod tamen intellige secun
dùm ea quæ dixi suprà, in secũdo ca
su prĩcipali. Et prædicta perpetuò
tene mẽti: sunt enim necessaria pro
fundamẽto totius materiæ seruitu-
tũ:ac etiã quia per ea cautus esse po
teris,qualiter verba seruitutũ cõcipi
debeant in fauorẽ promittentis, vel
eius cui fit promissio, vel cõcessio.
Itẽ prædicta sunt magni effectus,
scilicet intelligere,an sit seruitꝰ rea
lis

lis vel personalis obligatio tantùm, nã ex hoc sequũtur multæ vtilitates.

11 *Prima vtilitas est, quia si sit seruitus, põt agi actione cõfessoria cõtra quẽcunq; impedientẽ vel turbãtẽ: vt in l.ij. §.fi.& in l.si quis diuturno.ff. si ser.ven. quæ dicitur vẽdicatio seu actio realis: vt l.ergo.in princi.ff. de ser.rusti.pręd.& in l.vti frui. §.verũ. ff.si vsusfr.pe.& Insti.de acti.in §.æquè. de qua actione vide plenè per Flo.in l.j.& ij.ff.si ser.ven. sed si non esset seruitus, sed obligatio personalis tãtùm, actio cõfessoria nõ competeret, sed solùm actio psonalis.

12 *Secũda vtilitas, quia vbi est seruitus, actio cõfessoria datur contra quemlibet impedientem vel turbantem: vt suprà: quia illa obligatio sequitur rem, sicut lepra leprosum. Sed si esset actio personalis, nõ posset agi, nisi contra cõcedentem, vel se obligãtem: vt in l.fi. §. vlt. de contrahẽ.em. & ita tenet Bar.& Doc.in d.l. vt pomũ. de quo dic vt suprà, in secũdo casu principali. Hoc tamẽ intellige secundùm Paul.de Castr.in d.l. vt pomũ. quãdo ille, cui est facta cõcessio personalis, nõ poterit aliquid ꝓpria autoritate percipere, sed habebat capere de manu cõcedentis. d.l.fi.& d. §.fin.& l.Caius.de ann.lega. secus si poterat propria autoritate percipere: puta pomũ ex fundo vicini, vel lapidem euellere: quia tunc licet non sit seruitus personalis, habet tantùm similitudinem cum ea: & ideo cõpetit vtilis cõfessoria, sicut pro iure cõseruandi iurisdi. vel pro iure eligendi prælatum: vt not.Innoc.in c. abbate.de verb.sig.& in c.bonæ. de post. præla.& etiam cõpetit officiũ iudicis pro recuperanda quasi possessione iurisdi.l. Aquilius.in fi. de dona. vbi est tex.no.& etiam cõpetit vtile interdictum, vti pos. vel vnde vi. vt l.quoties.ij.in fin.ff.de seruit.& l.

13 sicuti. §.Arist.ff.si ser. ven. *Tertia est vtilitas, quia si est seruitus realis, trãsit illa ad hæredes actiuè & passiuè, id est, ad hæredem concedentis & concessionarij: vt l.pecoris.ff. de ser.ru.præ.& hoc ibi not.gl.& sequitur fundum dominantem & seruientem, & sic trãsit etiam ad singularem successorem: vt est text.in l.si aquæductus.ff.de cõtrahen.emp.Et est ratio, quia ius prędij est: vt l.si mihi. §.fin.ff.de seru.rusti.præ.& transit fundus cum sua causa: vt l.j. §.si fundus. eo.tit.& ideo nec capitis diminutione perit: vt l.iij.ff. quẽad.ser.amit.& quod dixi seruitutem transire ad oẽs successores, intellige verum, quãdo seruitus est realiter constituta: quia tunc talis promissio nõ afficeret singularẽ successorem: vt l.iij. §.opus. ff.de alie.iudi.mu.causa facta. & l.fi. §.fi.ff.de contrahen.empt. secũdùm Mar.Syl.Cy.& Bal.qui ita notant in l.& in prouinciali.C.de ser.Item secus est in quibusdam alijs casibꝰ, qui nominantur per glo.in d.l. pecoris. Sed si esset seruitus personalis sicut vsusf.non trãsiret ad hæredem eius, cui esset facta concessio: vt l.corruptionem.C.de vsufr.& periret capitis diminutione: vt Insti.de vsufr. §. finitur. licet non pereat per mortem concedentis vel alterius: vt est casus no.in l.ij.C.de bo.ma. idẽ si esset
C obligatio tantùm personalis, nõ seruitus: quia nõ trãsiret ad heredẽ, vt est casus, & ibi plenè ponitur, in l. apud Iul. §.si quis alicui.de leg.j.& l. Mela. §.fin.de alimen.lega. nec ad singularem

gulare successorē: vt l. Caius. de an. leg. & in l. si. ff. de cōtrah. emp. quod not. Hic quæri posset de qbusdā obligationib⁹, an sint seruitutes reales seu pdiales, an po obligatiões tātùm psonales: sed qa meli⁹ cōueniet post materiā seruitutis mixtę, de qua stati dicemus, iō ibi tractare cōstitui, &c.

a Real. dici. *Adde Cor. cōsil. cclxxxvii. in iiij. volu. incip. Dominus. & consi. cxlvj. in iiij. volumine.*

b Per act. *Adde Cor. cō. cx. inc. videtur. in j. vo. & in iiij. vo. cō. lxxvj inc. licet.*

c Obligatio. *Adde Ale. cō. ij. in iiij. col. versi iij. in iiij. volu. & Corneum consil. xliiij. in ij. volumi.*

De seruitutibus mixtis. CA. III.

1 *Seruitutes mixtæ quæ dicantur.*

2 *Seruitutes mixtæ species quot sint.*

1 POSTQVAM* visum est de seruitutibus realibus & personalibus, cōsequens est, vt nūc de mixtis tractemus, sicut est seruitus vsusfructus, vsus, & similes: quæ ideo mixtæ dicūtur, quia nō sunt merè personales, quæ debētur à persona personę: sicut sunt illæ, de quib⁹ primo loco dixim⁹: nec merè reales, sicut sunt illæ quæ debent à re rei, de quib⁹ proximè dictū est: si de vtrisq; participāt ex eo, q debētur à re psonę, ipsę etiā psonales appellantur: vt l. j. ff. de ser. quia cū persona semp finiuntur: vt l. nō solū. ij. §. tale. de lib. leg. & no. gl. in ru. ff. de ser. & l. si quis binas. ff. de vsufr. & Instit. de ser. in prin. & tāquā reales etiā ipsę dicūtur, & tanquā iura realia vendicantur: vt l. vti frui. in prin. ff. si vsusfr. pe. vt no. Cy. in rub.

2 C. de vsuf. *Sed ppriè mixtæ dicūtur, vt habet in dictis iurib⁹. Species aūt hui⁹ seruitutis sunt tres, vsusf. vsus, & habitatio. & secūdùm aliquos est etiam ministeriū, siue opera seruorum. De singulis modò dicamus.

De prima seruitute mixta, uidelicet de seruitute ususfr. CA. IIII.

1 *Vsusfructus formalis, & causalis qui dicantur.*

2 *Vsusfructus quid, & quotuplex sit.*

3 *Dominium quotuplex esse dicatur.*

4 *Fūdus ad usumfructum, uel ad usufruendū, si alicui relinquatur: an tūc usufructus, uel pprietas relicta uideat.*

5 *Domus uel fundus in gaudimentum si alicui legetur, an ipsa proprietas relicta uideatur.*

6 *Maritus si reliquerit uxorē dominam & usufructuariā, sicut cōmuniter fieri solet, an proprietas, uel usufructus, uel alimenta relicta uideantur.*

7 *Legatum usufructus à legato reditus nunquid differat.*

8 *Legatum fructuum annuorū talis fundi, uel legatum fructuum eiusdem fundi, in quo differant.*

9 *Legato, uel concessione usufructus quid ueniat.*

10 *Vsumfr. formalē alicuius fundi si qspiā emerit, & posteà sterilitas contingat, an mercedis remissionem petere possit.*

11 *Vsusfructus uel usus legatus quanto tēpore duret.*

1 CIRCA quā in primis* sciēdum est, quòd duplex est vsusf. vnus est causalis, ali⁹ formalis. Causalis dicitur, quia ex persona causatur, quando habet mixtā causam dominij, secundùm Flor. in ru. ff. de vsufru. Vel dic, q causalis dicitur, quia est cōiunctus cū sua cā, id est, proprietate: vt l. si vn⁹. §. antep. ff. de pac. & l. rectè dicimus. & ibi not. ff. de ver. sig. & iste vsusf. nō est seruitus, nec p eo cōpetit cōfessoria, sed negatoria: quia dominus negat alterius esse fruendi. &

de isto

de isto hîc nõ est tractandũ: quia nõ est materia nostra. Alius est vsusfru. formalis, de quo loquuntur iura nostra de seruitutibus, qui dicitur formalis: ideo quia habet distinctã formam à proprietate: vt not. in d.l. rectè dicimus. de verborum significa. & ille vsusf. appellatur seruitus, quae
2 ita diffinitur: *Vsusfr. est ius vtendi & fruẽdi, salua rerum substantia. & est ius incorporale, quo sublato, ipsum tolli necesse est: vt text. in l.j. & ij. ff. de vsufr. & Insti. eo. in princi. & dic vt ibi. & adde dum dicitur, ibi, & fruendi, etiam propria autoritate: quia fructuarius potest fructus capere propria autoritate. l. fundi Trebatiani. & ibi not. ff. de vsufru. legat. quod non est in emptore fructuum etiam pendentium. l. qui pendẽtem vindemiam. ff. de contrahen. empti. Et ratio est secundùm Flo. in d.l. in princ. quia vendens fructus, videtur vendere corpora: qui autem vendit vsumfructum, videtur ius vẽdere: vt l. vaccae. ff. de euic. censetur enim vsusf. pars integralis rei, & pars domi nij: vt l. iiij. ff. de vsufruc. & l. rectè dicimus. de ver. sign. & ideo sicut proprietas dominiũ est, ita etiam est dominium vsusfr. vt est gl. not. in l. proprietatis dominiũ. C. de prob. q̃ semper allegatur, quòd vsufru. põt dici dominus respectu vsusfructus. & sentit hoc glo. in rub. de furt. dum dicit, sequitur de dominio incorporaliũ. & ibi hoc tenuit Guil. de Cun. & hic est tex. in l. in vẽditione. in princ. ff. de bo. auto. iud. pos. Et propterea vsufructuario datur realis actio, & cõfessoria, & negatoria, quae domino dantur: vt l. vti frui. ff. si vsusfruc. pe. de quo vide plenè per Bart. in l. q̃ vsumfr. de ver. obli. & ibi per Doctorẽ.
3 *Vñ etiã dicit Bar. in d.l. proprietatis. quòd dominium est multiplex. Primò quoddã directũ est: istud appellatur etiã proprietas, vt ibi. Secũdò est quoddã vtile, & illud nõ dicitur proprietas: interdum est sub proprietate substantialiter, vt dominiũ emphyteutę, & vasalli: vt l. j. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectig. vel emphy. pe. etiam no. id l. si vt certo. §. si duob[9] vehiculum. ff. commo. & per gl. fi. in c. cùm Bertoldus. de re iudi. Interdũ vtile dominiũ contrariatur directo, vt dominiũ praescribẽtis: vt habetur in auth. nisi tricennale. C. de bo. mater. & de alio multiplici dominio Bar. in l. curatoris. C. de neg. ge. Tertiò quoddã est dominiũ adhuc magis discessiuum, vt dominiũ vsusfruct[9], & vsus, & dominiũ cuiuslibet seruitutis. Itẽ habentes praeeminentiam in subditos, appellantur domini[a]: & hoc vocabulũ in libello prolatum debet intelligi secundũ qualitatẽ personę: vt l. sed & si possessori. §. j. de iureiuran. secundũ Bald. in d.l. proprietatis. in princ. Hinc est q̃ dicitur dominium vtile: sed habet se ad directum ad instar cuiusdã seruitutis: quia per ipsum incommodatur proprietati: vt l. si tibi homo. §. fi. & hoc ibi not. de leg. j. & alibi etiã dicitur, quòd dominiũ vtile se habet ad similitudinẽ vsusf. vt l. j. §. quòd aũt. ff. de supficie. & l. j. in pri. ibi, in quos ius fructusq; trãsferretur. ff. ad Tre. quia sicut vsufructuarius totã cõmoditatem habet, vt no. Cy. C. de vsufr. in rubr. ita & habens vtile dominiũ: & sic extincto vsufruct. proprietas ĩpinguat: ita extincto vtili dominio, etiã impinguatur: quoniã vtilitas reuertitur

uertitur ad ipsum. & ex hoc sequitur vnũ notabile, quòd statutum loquẽs de vsufructuario, extẽderetur ad habentem iura vtilia, si materia, de qua loquitur, hoc pateretur: & sic cõpræhẽderet emphyteotas, & vasallos, & filios, secũdùm Pau. de Cast. in l. j. in prin. ff. ad Treb. quod no. Quãdoq; tamen sub nomine vsusfr. cõtinetur proprietas: vt l. j. in fi. & ibi per glos. & Doct. ff. de vsufruct. ea. rerum quę vsu consu. & l. sciens. de auro & arg. leg. & not. in l. Titia cum testamento. §. fi. de legat. ij. Aliquando tamen minus valet proprietas, quàm vsusfr. & econtrà: vt not. glos. in l. omnium bonorum. de vsufruct. *Sed est dubium, quid si relinquitur alicui fundus ad vsumfructum, vel ad vsufructuandum: an tunc videatur relictus vsusfru. vel proprietas? Dic proprietas, quia aliud est dicere, relinquo vsumfructum, & dicere, relinquo ad vsufructuandum: sicut aliud est dicere, relinquo alimẽta ex prædijs, & dicere, relinquo prædia: vt l. libertis. in princ. & ibi per Bartol. & alios. ff. de alimen. & ciba. leg. Sed nunquid trãseat ad hæredes? dic plenè ibi p Bar. & de ista quæstione vide in l. Titia cum testamento. §. Titia. de lega. ij. & per Dyn. Bar. & Doc. in l. donationes in concubinã. §. species. ff. de dona. & per gl. & Doc. in l. cũ is. §. cui. ff. de transa&. & per Floren. in l. Proculus. ff. de vsufr. & per Angel. in l. si quis ita legauerit. eo. ti. *Quid autem, si legatur domus vel fundus in gaudimentũ, an videatur esse relicta proprietas, an vero vsusfructus tantùm? Et multi cõsuluerunt, quòd videatur esse relicta proprietas, per d. l. Proculus. Sed dicit Flor. quòd hoc videtur contra propriam naturã verborũ: & propter id noluit se subscribere: sed dicebat attendendum esse, qui erant hæredes, vt si essent extranei, penitus hæc opinio, quòd intelligatur relicta proprietas, posset saluari: secus si filij essent instituti: & sic à patre prædilecti, quę opi. æqua est. Et de ista quæstione vide per Dy. in consilio suo, quod incipit, quidã in testamẽto. vbi dicit, quòd legatarius habet quasi vsumfr. & vide Bal. in l. si habitatio. de vsu & habi. & in apostillis, qui tenet tale relictũ transferri ad hæredes legatarij, per not. in d. l. libertis. quia modus fauore legatarij nõ restringit Legatũ. de quo etiã vide ff. de dona. l. donationes. §. species. *Itẽ quid si maritus relinquit vxorẽ dominã, & vsufructuariam, sicut cõmuniter fieri solet: an videatur relicta proprietas, vel vsusfr. vel alimenta? Dic sola alimenta filijs institutis: secus si extranei, vt est glo. ord. in aut. quod locũ. C. si secundò nup. mu, vbi per omnes, & plenè per Bar. in l. Titia cum testamẽto. §. final. de leg. ij. & Bal. in l. filia. C. de indict. vidui. quod intellige superstitibus filijs institutis: secus si filij morientur viua matre, quia tũc efficeretur proprietarius, vt notat singulariter Bar. per illũ text. in l. sicut in annos. quib. mo. vsusf. amit. *Nũquid autẽ differat legatum vsusfru. à legato reditus, & in quolibet? Dic quòd sic, vt est text. in l. fundi Trebatiani. & ibi no. de vsufr. leg. & habetur in l. si quis ita legauerit. ff. de vsufru. Differentia etiã est inter vsumfru. & facultatem fructuum percipiendorũ, quam vide per Old. in suo consil. cc. Aliud est enim vsusfr. qui est ius, vt dixi in

4 5 6 7

eius

eius diffinitione. & aliud est perceptio fructuum, quæ est quid facti, nō iuris, & ideo vsusfru. nō rectè fruct⁹ appellatur, vt not. Ang. in l. domin⁹. ff. de vsufruct. Aliquādo tamen capitur vsusfr. pro facultate fructuū percipiendorum: not. Ange. in l. Pomp.
8 ff. qui. mo. vsusf. amit. * Sed an sit differētia, si quis legauerit fruct⁹ annuos talis fundi, vel vsusfr. eiusdem fundi, vide tex. & ibi gl. ordi. & Doc. in l. si quis ita legauerit. de vsufru. ff.

9 *Dubiū etiā esse pōt, quid veniat in legato, vel cōcessione vsusfr. Dic quòd venit patientia promittentis, vel eius hæredis, quia clarè intelligitur quis vsusfr. quādo patitur quem vti frui. l. iij. §. dare. ff. de vsufr. Itē legato vsufru. veniunt boues aratorij, quos hęres nō pōt remouere de fundo, vt probatur in l. item si fundus. §. seminarios. ff. de vsufru. & ibi hoc no. Ange. & Flo. Item legato vsufru. fundi, videtur legatus vsusfruct. frumenti ad seminandum deputati: vt est tex. in d. §. seminarios. & ibi hoc etiam not. Ang. Item vsufructuarius debet habere omnes fructus, etiā si vsusfructus nō durasset per vnā diē: quod secus est in viro & vxore: vt not. Bar. in l. diuortio. sol. mat. ad qđ vide no. in l. defuncta. ff. de vsufr. Itē vsufructuarius pōt facere pingere, vel sculpere arma sua, in quo habet vsumfru. vt l. si cuius. aliàs l. æquissimum. §. sed & si ędiū. versi. sigilla. ff. de vsufru. & ibi hoc not. Ang. & Flo. Et est ratio, quia per hoc nō efficeretur deterior conditio rei, nec mutat eius substātia: aliàs secus esset: vt C. de religio. l. monumentorū. & l. j. C. ne quis vela regia. & l. repeti. §. rei mutatione. ff. quib. mo. vsusfru. ami.

Item adde, quòd vendita gabella fructuum, non videtur venditus vsusfr. hominum, qui nascētur, pro quibus aliquid soluitur: vt l. vetus est quæstio. de vsufru. & ibi hoc tenet Ang.

10 *Et est quæstio pulchra, an ille q emit vsumfructū formalem alicuius fundi, si posteà cōtigat sterilitas, possit petere remissionem mercedis. Et videtur, quòd sic: per l. licet. C. locat. & c. propter sterilitatē. extrà, de loca. Et pro hoc, quia emptori fructuū futurorū sit talis remissio: vt no. Bal. in d. l. licet. in v. quæst. dicas contrarium, scilicet, quòd non debeat fieri remissio aliqua: quia ius vtēdi est ꝑ concessione iuris: non aūt pro fruitione facti obligauit concedēs vsumfru. pro hoc l. iij. §. dare. ff. de vsufru. Et ideo refert vtrum cōcernat perceptionis effectum, & tunc fiat remissio: aut primum remissionis actū, & tunc nō fiat remissio: quia nō est impedimentum, secundùm Bal. qui ita not. in d. l. licet. in v. q. in vers. sed qđ
11 de eo qui emit. C. loca. *¶ Quāto aūt tēpore duret vsusfr. vel vsus legatus? Respondeo, dic, quòd centū annos: quia ista est vita longæui hominis. ita dicit glo. xvj. q. j. c. possessiones. & mouetur per tex. in l. an vsusfru. ff. de vsufr. probatur in l. si vsusf. municipibus. ff. de vsufruct. leg. Idē dicas in legato vsufruc. relicto ciuitati vel castello, vt duret c. annos: vt est casus in dictis iuribus. Vltimò adde, quòd sicut vsusfr. constitutus finitur morte vsufructuarij, vt §. finitur. Insti. de vsufruct. ita etiā finitur species vsusfru. constituendi: vt probatur l. Sempronius Attalus. de vsufru. leg. & l. qui vsumfru. in verb. hoc ita se. ff. de vsufruct. quos text. allegat ad hoc

hoc l.ud. pro notabilib⁹ in cccclxij. singulari, quod incipit, vsusfr.const. Cætera circa istam materiã vide per Azo.in sum.C.de vsufr.& in toto illo tit.ff.eod.& in c.fin. & ibi per gl. cano.extrà,de pignori.quia non intendo ipsum hîc latius declarare,&c. quia longissima est.

a Domini. *Quomodo accipiatur uerbum Dominus, uide Alexã. in ij.uolu. in consil. cxxix.in ulti.col. per totum. & in iiij.uolu.consil.v.in ij.colum.& Corneum consi. cxxix.incipien.uisis in iij.uolumine.*

b Vsufru. *Adde Alex.cõsi lxvj.per totũ in iij.uol. Et utrũ,& quãdo si testator relinquẽs uxorẽusufructuariã,instituit hæredẽ utilẽ post mortẽ uxoris,& unũ aliũ in re certa,an ualeat legatũ usufructus,uide consil.lxiij.in j. & ij.col. in v.uolumine.*

De secunda specie seruitutis mixtæ, de seruitute usus.

CAP. V.

1 *Vsus diffinitio quaenam propriè sit.*
2 *Vsus quotuplex existat.*
3 *Vsus quot modis capiatur.*
4 *Vsus inquantum seruitus est, quid in se contineat.*
5 *Vsus domus uel ædium in specie quid comprahendat.*
6 *Vsus ædium, habitationis, fundi, seruitutis, pecoris, boum, armenti, & equi, quid sit remissiuè.*

AD secundã itaq; seruitutẽ mixtã, quæ est vsus, accedam⁹: & ita 1 diffinitur: *Vsus est alienis rebus vtẽdi ius salua rerũ substãtia: vt probatur in l.j.cũ gl.in verb.vtẽdi.ff. de vsufr.nã nõ dixit fruẽdi,ad differentiã vsusfr.& ibi not. Diffinit aũt aliter vsum Arc.in c.quãuis.de of.dele. lib.vj. vbi dicit secũdũ Augustinũ, ꝙ vti, est id quod in vsum venerit, referre ad id quod fruendũ est. Secundum eum, vti, est quæ sunt ad finem ordinata in finem referre: & illicitus vsus abusus vel abusio potius denominandus est. Ista diffinitio ponitur etiam in libro Sententiarum, in princip.in ij.c. Sed nõ conuenit propriè, vsui, qui seruitus dicitur: ideo primã teneas, & eam declara, vt per gloss.& Doc.in l.j.ff.de vsufru.& per Cyn.C. eo.in rub. 2 *Et scias, ꝙ vsus est duplex, sicut ẽt est vsusfr. vnus scilicet facti, & alius iuris: vt no.Bal.& Ang.in l.si vnus.ff.de condi.inst. Ex quo ibi inferũt ad q̃stionẽ ingrediẽtis ĩ monasteriũ, & reseruãtis sibi vsumfr. videlicet, quòd talis ingressus nõ valet; qa cũ vsusfr. sit duplex, iuris & facti, intelligitur ingrediẽs sensisse vsum fr.facti, q retinetur cõniuentibus oculis abbatis. & allegauit extrauagãtẽ Io.xxij.q̃ incipit, ad conditorẽ. de qua q̃stione vide per gl.in l.per seruum.ff.de vsu & habi.& aut. ingressi.C.de sacrosi.eccle. Itẽ scias, ꝙ verbum, vti, spectat ad vsuariũ: verbũ, 3 frui, ad vsufructuariũ, capiẽdo, frui, pro eo quod est iuris: vt est text. in l. ij.in prin.ff.de vsu & habit.nõ aũt pro eo, quod est pceptio fructuũ: vt dixi s̃.de vsufr. quia vsusfruc. differt à fructu. l.vaccæ. de euicti. sed ius fruẽdi vtẽdi spectat ad vsumfruc. vt est tex. in l.vti frui.in prin.ff.si vsusfr.pet. patet ex diffinitione etiã vsusfr. quã supra retuli, quod fallit simpliciter, qñ cõcederetur vni res pleno iure, cum clausula ad vtẽdũ & fruendũ. Nã tũc clausula nõ continet cõcessionẽ: vt l.donationes in cõcubinam. §. species.ff.de donatio. nisi adijciatur, ad vtendum & retinendum in vita sua:

vt l.

vt l.cùm hi. §.vni.de transaction.ita notat Bald.in l.j.in ij.col,versic.not. quòd fructus quando.C. de fructi.& lit.expen.quod not. bene. Itē aduerte, quandoq; quis habet ius vtendi fruendi: & alter habet facultatem percipiendorũ fructuũ.l. si vsusfr.ff. de iure dotium.& l.si vsusfru.sol.matr.& no.Ioan.An.in addi.Spec.in rubri.de præb.ad finē.Et aduerte, quia principalis differentia inter vsumfr. & vsum, est quòd seruitus vsusfruct. est plenissima. Nā ad vsufructuariũ omnes fructus pertinent: vt l.vsufru. legato.ff.de vsufru.Sed ad vsuarium illi tantùm pertinēt regulariter, qui sunt necessarij:vt Insti.de vsu & habita.in pri.& l.plenum. §.j.ff.eo.tit. &c.Ista tamē verba, vti frui, p se sumpta, vel simul, aliter capiuntur apud Theologos:vt per August.li.1.de doctrina Christiana, & libro x. de trinitate, & habetur etiā lib.1.sentētiarũ.
3 c.ij.li.xxiij. de quo vt ibi. *Capitur autem vsus multis modis.Primò pro iure seruitutis,sicut dictum est.& ita loquitur totus titulus, ff. de vsu & habita. & Insti.eo.cum simili. Secundò capitur quandoq; pro vsufruct. vt est text. cum gloss. in authenti.de hæredi. quæ ab intestato. §. si verò cum ascēdentibus. & in aut. de non eligen.secundò nub. §.j.& §.prospeximus. Tertiò capitur pro cōmoditate vtendi, cùm tamen verè non sit vsus:vt l.si quis binas.ff. de vsufr. & l.si alij.ff.eo. ti. Quartò capitur pro eo quod quis pro suo vsu habet, vel sui vsus causa paratũ est.& videtur in l.censoria.ff. de verborum significa.& l.cùm in testamēto.de auro & argen.legato.& per Ange. in l. ex facto.la secunda.ff.de hæredi. instituti. vbi dicit, ea quæ ad vsum nostrũ referimus, semper intelliguntur esse illicò vbi sumus, nisi aliter appareat. allegat nota.in l. sed si non inducta. C.in quibus causis pign.taci.contra. Quintò & vltimò capitur pro eo, quod dicitur vsus cōmunis, sicut est cōsuetudo:vt l.ij. C.q̄ sit longa consuetu.& in c.j.in tit. de feu.cogni.Et propterea dicitur cōmunis vsus loquēdi & intelligēdi. de quibus vide plenè per Bartol.in l.Labeo.ff.de supel.leg.& habetur in l. librorum.§.
4 quod tamē Cassius.de lega.iij.* Sed sciēdum est, quid cōtineat in se vsus inquantum est seruitus. Dic in genere:vt colligitur de diffinitione quā suprà tradidi:& habetur Insti.de vsu & habit.per totum.& ff.eodem, per totum.& d.l.plenum. §.j.& l.per seruum. §.j.vsq; ad finē.l.diuus. §.j.eo.
5 titu. *Sed in specie, quid cōtineat in se vsus domus vel ædium? Dic vt l.j.& ij.ff.de vsu.& habit.& Insti.eodem tit. §.item is qui ædiũ.& in l.diuus. §.j.vbi est casus nota.in l. si domus.& in l.si filiusfa.eo.tit. & in d.l. ij.est glo.no.quod not.quòd nō pōt inducere ganeas seu meretrices vsufructuarius, vel vsuarius, nec etiam scholaris socius in domo cōducta: sicut nec vicin⁹ pōt inuita vicinia meretricem in domo: vt nota. Guil. de Cu.Bal.& Doct.in l.ij. de summa trinitate.Item nec socius potest tenere cōcubinam: vt not.Bald.in l. si conuenerit.pro socio.nec inimicum socij:argumē.l.si pendētes. §.j.ibi, vel cōtumeliosè. de vsufru. nec aliquam personā, per quam possit inferri cōtumelia socio vel domino proprietatis, per illum text.quem bene not.
6 *Quid autem contineat vsus ædiũ seu

seu domus, vide in l. arboribus. aliàs l. æquissimum. §. sed si ædium. cum seq. vsque ad finem. de vsufru. Itē quid contineat vsus habitationis vel habitatio, vide l. cū antiquitas. & l. habitatio. C. de vsufr. & Instit. de vsu & habita. §. sed si cui habitatio. & l. si habitatio. ff. eodem tit. de quo dicā vt plenius dicam in sequenti seruitutis specie mixtæ. Item quid de vsu fundi, vide in d. l. si habitatio. §. si vsus. & l. fundi. ff. de vsu & habi. & Instit. eo. in princi. Item quid de vsu serui, vide Instit. eo. §. itē is ad quē. in l. per seruum. in princ. & l. seruus. & l. si legatus. §. seruo. ff. eo. Item quid de vsu pecoris, vide in l. plenū. §. sed si pecoris. Item quid de vsu boum & armenti & equi, vide in d. l. plenum. §. sed si boum. & §. equitij.

Itē quid de vsu aquæ, vide in l. diuus Adr. Itē quid de ministerij vsu & operarū serui, vide ī d. l. plenū. §. si vsus. & §. opas. cū l. se. ff. e. De istis duobus dicet in sequētibus. Hæc de seruitute vsus, q̄ est secunda species seruitutis mixtæ, dixisse sufficiant.

a Habitatio. *Adde Alex. in j. uolu. cōsi. j. in j. col. & in ij. uol. cōsi. xx. per totū. Et Cor. cons. cliij. in iiij. uolu.*

De tertia specie seruitutis mixtæ, uidelicet de seruitute habitationis. CAP. VI.

1 *Habitatio ab usu in quo differat.*

2 *Legauerit, & promiserit si quispiā alicui habitationem, an proprietatem relinquere uideatur.*

3 *Domus ad habitandū, uel pro sua habitatione si alicui legetur, uel etiā alimenta, quid iuris.*

4 *Domus cōmoditas multis modis legari, uel concedi potest.*

5 *Testator si uxori dom⁹ habitationē reliquerit, de qua nō liquet, cū plures domos habeat, de qua sensisse uideatur.*

6 *Testator si domus suæ habitationē uel usumfructū uxori reliquerit, deinde eodem testamento eandē domū alteri legauerit, an ex hoc legato usufru. uel habitatio eidem uxori adempta uideatur.*

7 *Testator si dixerit, relinquo uxori meæ habitationē in domo cum filijs suis, nū quid talis ex tacita defuncti uolūtatē etiam alimenta habere debeat.*

DICEMVS nūc de alia specie seruitutis mixtæ, q̄ est species tertia, & vocaт habitatio. Ista habitatio a est ius ꝓpriū & spāle, diuersum ab vsufr. & vsu: vt est tex. in l. cū antiqtas. C. de vsufr. & Insti. de vsu & habita. §. sed si cū habitatio. & est seruitus vsusfru. & vsus: vt ꝓbaт Insti. de vsu & habita. in rubrica, & in §. pen. & ibi hæc de seruitutib⁹. & in rubri. C. de vsufr. Nec dicit seruitus ꝑsonalis, secūdū Azo. in summa. C. de vsufru. vers. nūc de habitatione vidēdū est. secūdū Cy. in rubri. C. eo. ti. probaт in l. j. ff. de serui. & no. glo. in l. si qs binas. ff. de vsufr. Sed ꝓpriè dicit mixta, vt dixi, quæ debeт à re personæ: vt no. gl. in rubrica. ff. de serui. & sentit gl. ij. Instit. eodē. & cōstituitur hæc habitatio, vt vsus, & vsusfruc. & vsus in domo, secundū Azo. in summa. C. de vsufr. nō tamē est vsusfruct. nec vsus, sed est quoddā ius ꝓpriū, & speciale, & diuersam habēs naturam: vt dicit tex. in d. l. cū antiquitas. licet in quibusdā couueniant.* Nam differt habitatio ab vsufru. in hoc, qa 1 vsusfru. capitis diminutione perit, & nō vtēdo: vt l. corruptionē. C. de vsufru. Instit. eo. §. si. Habitatio autē nūquā nisi ꝑ solā mortē, vt l. si habita

 tio.

tio.in prin.ff.de vsu & habitat.& l. habitatio.C.de vsufr.Et est rō:quia habitatio nō perditur capitis diminutione:quia est species alimētorū: & in alimētis potius attendit factū, quàm personæ cōditio,vt l.legatū. ff.de capi.dimi. Itē quia non perit nō vtēdo.Dic,ratio est propter fauorē alimētorū,ex quo est pars alimenti,vt dixi. Itē est alia ratio,quia vsusfructus recipit denominationē ab actu & ab vsu:& ideo per nō vsum tollitur:sed habitatio,put est ius,est seruitus,& nō recipit denominationē ab actu:sed ab habitu & potētia habitandi. Itē habitatio recipit magis denominationē à persona,secūdùm Guil.de Cu.& Bal.in d.l.cū antiquitas.sed in hoc cōcordat vsusfructus, & habitatio,quia sicut vsufructuari⁹ potest alteri locare vsumfru.Insti.de vsu & habita.in fi.princ.ita & qui habet habitationē:vt est tex.in dicta. l.cū antiquitas.Instit.de vsu & habitatio.§.sed si cui habitatio. Itē seruitus habitationis differt ab vsu,seu seruitute vsus:quia vsuarius locare nō potest:vt Instit.de vsu & habitatio.in fine princ. sed ille qui habet habitationē,sic,vt dicit l.cū antiquitas.& Instit.eo.§.sed si cui.& etiam cōmodare pôt.tex.est in l.prima,§. itē cōmodatum.& ibi Docto.ff.com moda.Vsusfr.autē habitatiōis significat idē quod habitatio.& idē importat vnum,sicut aliud:vt est casus in d.l.cùm antiquitas.& ideo quod de vno dicitur,de alio dictum esse intelligatur.

2 *Sed nunquid legādo vel promittendo quis habitationē videatur relinquere proprietatem? Dic secūdū glo.in d.l.cū antiquitas. quòd si legans vel promittens erat solitus domum suam vocare habitationē,sicut sunt quidā qui fundū appellāt possessionē,respiciendo potius ad proprietatē,quàm ad nudam possessionē:vt l.interdum.de verb. signifi.nam tunc proprietatē videt legasse vel promisisse,aliàs nō,prout ibi dicit Bar.esse menti tenendū. Vel dic secundū Bal.& Doct.ibi.Aut vocabulū attribuitur toti rei.verbi gratia,testator dicit,lego habitationē meam,& cōsignat domū.& tūc videtur legata proprietas. Aut non attribuitur hoc vocabulū toti rei,sed cuidam iuri in re:vt quia dixit, habitationē talis domus,tūc non videtur legata proprietas.allegat l.Seiæ.§. Caia.de fun.instru.& l.cōcubinā.§. qui quatuor.de legatis iij.& idē habetur per glo.& Doc.in l.j.ff.commoda.

3 *Quid autem si legetur domus ad habitandū, vel pro sua habitatione,vel alimenta a ? vide plenè per Bart.in l.donationes in concubinam.§.species.de donatio.& per gl. Bart.& Doct.in l.cùm hi.§.fi.de trāsactio.& in l.si mulier.C.de iure do. & per Flo.in l.Proculus.& in l.si qs ita legauerit.de vsuf.

4 *Ex prædictis omnibus collige,quòd cōmoditas potest multis modis legari vel concedi.Primò quādo relinquitur vsusfru.domus,& tunc idem quod in alijs rebus,in quibus relinquitur vsusfructus. Secūdò relinquitur aliquādo vsus domus.Et quid in hoc contineatur,dixi suprà in materia seruitutis vsus,in fine.

5 *Et adde,quòd si testator relinquit vxori habitationē domus,de qua nō apparet.Dic quòd si habet vnam in domicilio,aliā extrà,in dubio videtur sensisse de illa, quæ est in domicilio:vt probatur in l.quæ

l.quæ est cōdi.§.primo,ff.de condi tioni.& demonstrationi.& ita tenet Bald.& Imo.in l.si domus.de legatis primo.in prin.Et si plures essent in domicilio, electio esset hæredis,vt d.l.si domus.in princ. Tertiò solet relinqui habitatio talis domus,quã habeo in tali loco:& tūc non venit dominium, sed commoditas, quæ est ius separatum ab vsu,& ab vsufru ctu.l.cū antiquitas.C.de vsu.nisi ex cōmuni vsu loquendi legantis aliud appareret,vt s.dixi. Itē in tali lega to habitationis nō veniret hortus, 7 licet aditū ad illū haberet per illam domū,vt est tex.in l.Olympico.ff.de seru. vrban.præd.Et ibi hoc notant doct.quòd intelligit ibi Floria.nisi iudicaret domū accedere,vt l.prædijs.de leg.tertio.§.pe.Et adde qđ dicam in versiculo, dubitari potest. Quartò nōnūquã relinquitur habitatio,quã quis habet in tali loco.vel dicitur, relinquo habitationē meã: & tunc venit proprietas,secundùm Guiliel.Bal.& doct.in d.l.cū antiquitas.Et ꝑpterea sit cautus testator vel notarius, quomodo loquatur. Quinto quandoque relinquitur vsusfru. habitationis.& tūc idem est,ac si relinquatur habitatio talis domus. & tūc nō est propriè vsusfruc.casus est in d.l.cū antiquitas,&c. Sextò sæpe relinquit domus ad habitandū,vel ꝓ sua habitatiōe,& tūc dic vt p Bar. in l. libertis.de alim. & ciba. lega. & in alijs locis, de quib⁹ suprà. Septimò & vltimò relinquit aliqñ domus b in gaudimentū.& de hoc dic vt dixi in materia vsusfru. *Sed cō tra prędicta dubitari potest. Quidã relinquit vxori habitationem vel vsumfructū domus suæ:deinde legauit in eodem testamēto eandē domum alteri,an per istud legatū videatur adēptus vsusfr. vxori vel habitatio?Dicas quòd nō.casus est no. in l.Sēpronio.in princi.de vsufruc. lega.& ibi ꝓbatur,quòd legato generali vsusfr.vel habitationis,nō derogat per legatū speciale ipsius rei: & dicit ibi Bar.quòd iudicio suo ille tex.nō est alibi.Idem tenet Ludoui.Ponta.in suo singulari ccccl xj.qđ incipit,an legato generali.qui allegat etiam ad hoc legē,si alij.in prin cip.eo.tit.quod no. *Item dubitari potest,quid si testator ita dixit,Relinquo vxori meæ habitationem in domo cū filijs suis,iuxta l.si mulieri cū liberis.de vsufr.accre.an ista debeat habere alimenta ex tacita voluntate defuncti,quæ in obsequio filiorū esse debet?vt l.sed si homo.§. fi.de condit.& demon.ergo debet ab eis ali:etiam proposito,quòd esset alia, quàm mater,puta amita.qa hoc est in recōpēsatione laboris:vt l.Seio.de an.leg.& ff.cōmo.l.in rebus.§.pe.& l.idemque.§.Labeo.ff. manda.& l.quoniã libri.C.de testi. secundū Bal.qui ita no.in l.fin.in ij. col.in prin.de indi.viduitate.Postremò scias,quòd ille qui habet habitationem, dicitur possidere,etiam si non habeat aditum ex publico.l.si duo.§.cæterum.ff.vti pos.Et ita hoc not.Barto.per illum text.qui dicit, quòd sæpe contingit quòd testator relinquit vxori habitationem certæ partis domus, etiã dicit quòd illã partē possideat,etiã si nō habeat aditum ex publico.quod est nota.

a Alimenta. *Vtrum alimenta debeātur præstari de fructibus,an verò de proprietate,uide Alex cōsi.c.in ulti.col.in*

b 2 *j.uolu.*

j.uolu. Et utrũ ille, cui debent præstari alimẽta, in domo hæredũ debeat operari ad cõmodũ hæredũ, & quomodo intelligatur talis dispo. Alex in cõs.iij.in j.col.in iij.uolu.& in j.uol.cõs.c.in j. col.per totũ.ubi cõcludit, quòd debet præstare seruitia in domo, secundùm qualitatem suæ personæ.

b Domus. *Adde Corneũ in ij.uol.cõsi. ccxlviij.inci.uidetur prima. Et domus sumitur in iure uarijs modis in cõs.lv. in j.uo. Et Alc.ĩ cõ.xlviij.in ult.co.ĩ fi.*

De seruitute ministerij seu operarum, an sit realis uel personalis. CAP. VII.

1 *Quoddã quid est, quod in facto cõsistit.*

2 *Opera seu ministeriũ seruorũ qualiter & in quibus cõstituatur: & qualiter restituantur, & amittãtur, remissiuè.*

TRIA Seruitutum genera esse diximus, de quibus hactenus tractatũ est. Quidam tamen dixerũt aliud genus seruitutũ reperiri, scilicet ministeriũ, siue operã seruorũ, de qua dubitat' vtrũ sit realis, vel p̃sonalis. & dicit Cyn. in rubri. de vsufruct. quosdã tenere, quòd sit realis: quia personalis seruitus nõ trãsmittitur ad aliũ: vt ff. de vsufru. legato. l. secunda. ergo, &c. Alij dicũt, quòd est p̃sonalis: nã seruitutes reales sunt perpetuæ: vt ff. de cẽsibus. l. forma. sed seruitus illa nõ est perpetua, sed mortuo seruo extinguitur: ergo, &c. Dicit Petrus de Bellapertica in d. rubri. de vsufru, vt ibi refert Cy. si volumus tenere, quòd sit seruitus, tutius est tenere quòd sit realis. sed tñ ipse credit, quòd nõ sit seruit': sed est potius quædã modificatio, quã dominus cõpellit' pati vti seruitutẽ in seruo, tamẽ nõ est seruitus. & hoc dixit lex. nã in libero hoĩe nulla seruitus cadit. de condit. & demon. l. Titio. §. Titio centũ. & tamẽ ministeriũ liberi hominis potest legari: vt l. tertia, de vsufr. legato. & videt' innui à operis seruorũ, l. j. vbi dicit', *quòd 1 est quoddã quid, quod in facto consistit. vnde nõ est propriè seruitus secundũ eũ. & ita voluit in effectu gl. in l. si quis binas. de vsu. & ita tenet Cyn. & Bald. & communiter Doc. in dicta rubri. C. de vsufru. qui dicunt quòd est potius quædã obligatio p̃sonalis seu ius personale: & ideo cõtra impedientẽ nõ datur actio confessoria, sed actio personalis & iniuriarũ, argumen. l. qui pendẽtẽ. de actio. empti. *Et de hac materia, scilicet qualiter ministeriũ siue opera 2 seruorũ cõstituatur, & in quibus & qualiter restituantur & amittant', vide plenè per Azo. C. de vsufr. in summa. in vltima col. versiculo, sequitur videre de ministerio. vsque ad finẽ vbi vide, qui clarè loquitur. Dicitur etiam quòd aliud genus seruitutis reperit', quę debetur à persona rei: vt puta, Relinquo Titio centũ, vt à monumẽto meo nõ recedat. l. Titio cẽtum. §. Titio. ff. de condi. & demõstra. & not. glos. in rubrica. de seruit. & gloss. ij. Institu. de seruitut. in princip. sed illa non est propriè seruitus, put capit' in materia nostra: & ideo istam & præcedentẽ non cõnumerari inter gña seruitutum. &c.

De quibusdam obligationibus, an illæ dicantur seruitutes. CAP. VIII.

1 *Constituat si quispiam mihi, quòd in fundo suo omni anno unũ frumẽti stariũ recipiam, uel unũ pomũ in uiridario, an huiusmodi seruitutes dicãtur.*

2 *Promiserit si quispiam mihi seruitutẽ*

pecor

pecoris appellēdi ad fontes, cā agri mei stercorādi, an hoc seruit⁹ esse dicatur.
3 *Promiserit si quispiam alicui seruitutem de coquendo panem in furno suo pro tota eius familia, an hoc etiam seruitus dicatur.*
4 *Promiserit si aliquis alicui, quòd per pōtem suum sine gabella transire posset, sicuti promisere Veneti Placētinis, an hoc seruitus dicatur.*
5 *Pedagium colligere an seruitus debita colligenti existat.*

HIC videndum est de quibusdā, vt promisimus, obligationib⁹, an sint seruitutes. *Et primò, si ali-
1 quis constituat mihi, quòd in fundo suo recipiam omni anno vnum stariū frumenti, vel quòd pomum percipiā in viridario suo. Et Pet. de Bellaper. rub. C. de vsufr. dicit quòd est seruitus innominata, ex qua oritur contra tertium impedientem actio confessoria: vt l. Mela. §. fi. de alimē. & ciba. lega. & idem tenet Bal. in l. si plures. in iiij. colū. C. de condi. inser. Sed idem Bart. in dicta rubri. tenet, quòd nō sit seruitus, sed obligatio personalis: & melius. de quo dic; vt ibi plenè, & per Cyn. & conclude, vt dixi suprà in illā q. quomodo cognoscatur an seruitutes sint reales & prędiales, in tertio casu principali, vbi
2 plenius hoc declaraui. * Secundò, quid si pmisisti mihi seruitutem pecoris appellendi ad fontes causa agri mei stercorādi, an sit seruitus? Gl. dicit quòd non. ff. de seruit. in l. pecoris. Bal. contrà in d. l. si plures. in iij. co. de hoc dic vt p Doct. in d. l. pecoris. & in l. vt pomum. de seruitu. & in l. Mela. §. fin. de alimen. & ciba. & dixi in dicto iij. casu principali.
3 *Tertiò, quid si aliquis promisit seruitutem de coquendo panem in furno pro tota familia? Et Cyn. tenet, quòd non sit seruitus: quia non concernit res necessarias: & ideo vendito per ipsum furno, emptor non tenebitur me pati, quia seruitutes sunt inductæ propter necessitatem rerum: sed furnus non indiget pane, vt ibi malè decoquatur. & malè dicit secundùm Bal. in d. l. si plures. in quarta col. de conditio. inser. quia secundùm eum, est seruitus, quæ debetur à re personæ: sicut est illa, quòd possim de agro tuo recipere millesimam fructuum, vel vnam corbam: & dic secundùm Pet. quòd erit seruitus innominata, quia genera seruitutum multò plura sunt, quàm quæ specialiter enumerata sunt; & nominata. l. tertia. §. genera. de acquirend. possessio. Ego credo, quòd possit dici seruitus vsus, ex quo est ad necessitatem familiæ introducta: per ea quæ dixi in quæst. quomodo cognoscatur seruitus realis. & adde qd statim dicā in sequēti diuisione ser-
4 uitutū. *Quartò, quid si promisisti, quòd per pōtem tuū possim transire sine gabella? sicut dicit quòd Veneti concesserunt Placentinis transitum per quendam pontē, qui tunc possidebatur per Venetos, absque solutione alicuius vectigalis. de hac quæstione vide per Bal. in d. l. si plures. C. de conditio. inser. in iiij. col. versicu. item seruitus est, si per pon-
5 tem tuum. dic vt ibi. *Quintò vtrū colligere pedagium, sit seruitus debita colligenti? Dic quòd non: quia seruitutis nostrę est pati, nō exigere: vt l. quoties. la prima, de seruit. Sed est quædam iurisdictio ordinaria conscripta loco: & ideo ponte de-

 structo

ſtructo ſine ſpe reſtitutionis, nõ poſſent exigi vectigalia à trãſeuntibus, niſi vbi erat põs de nouo ſit refect⁹: quia locus in quo erat iuriſdictio limitata, id eſt, ipſe põs, in rerũ natura deficit eſſe, & oĩa loca naturalia ſunt libera tranſeuntibus. ff. quemad. ſeruit. amitta. l. ſi locus. §. finali. Si autem in loco veteri reficiatur pons, tunc vectigal ipſo iure reuocatur, ſi ue reſtituit in integrũ: vt dicta l. ſi locus. vt no. Bal. ſingulariter in dicta l. ſi plures. in iij. col. verſi. vidi dubitari. C. de conditio. inſert. quòd eſt no. Explicita eſt prima generalis diuiſio ſeruitutũ, cũ his quę ad eã pertinere viſa ſunt: nũc de reliquis dicemus.

De ſeruitutibus nominatis & innominatis. CAP. IX.

1 Seruitutes urbanæ & rustica quæ dicantur.

2 Seruitutes innominatæ quænam ſint.

3 Seruitutes nominatæ quæ appellẽtur.

SECVNDA diuiſio ſeruitutum eſt. Nã quædã ſeruitutes ſunt nominatæ: quædã innominatæ: vt notat gl. in l. penul. §. prædium. de ſeruitu. ruſtico. predio. & ibi per Doct. & per Cy. & Bal. & Doct. in rubri. C. de vſufruc. & per Bal. in d. l. ſi plures.

1 in tertia colũna. *Et dic, quòd ſeruitutes vrbanæ nominatæ ſunt illæ q̃ ponuntur in l. j. in principio, de ſeruitu. vrbano. prædio. innominatæ verò ſunt illæ ruſticæ, quæ ponuntur in d. l. j. §. in prædijs. eo. tit. Et nominatæ dicuntur ſecundũ Paul. de Caſtr. in l. j. proximè allegata, quia ſunt nomina iuris, vt iter, actus, via, aquæductus, & ſimilia: ſed innominatæ ideo dicũtur, quia illa ſunt nomina actus, nõ nomina ꝓpriè, ſicut ſunt aquæ, hauſtus pecoris ad aquã compulſi, ius paſcendi, calcẽ coquendi, & arenam fodiẽdi: de quibus ſit mẽtio in dicto §. in prædijs. Denominant ergo iſtę ſeruitutes ab ipſo actu vtẽdi. ſicut videmus, quòd quædã ſunt maleficia nominata, vt furtum, falſum, & ſimilia; quę ſunt nomina

2 iuris. *Quædã innominata, q̃ denominant: qa denominantur ab ipſo actu: vt percutere, vulnerare, q actus poſſunt fieri cũ dolo & ſine dolo. Primo caſu ſunt maleficia: ſecundo nõ. ſed prima nõ poſſunt fieri ſine dolo: vt notat Bart. in l. j. §. primo. ff. ſi quis teſta. libe. eſſe iuſ. fue. & l. j. in princ. verſic. venio ad tertiã partẽ, ad Turpil. vbi hæc etiã infert ad quædã alia. Sed licet illa ſint in ſe vera, tamẽ videtur, quòd illæ ſeruitutes, de quibus in d. §. in pdijs. poſſunt dici nominatæ: tũ quia habẽt nomẽ proprium, & elegans, ſicut aliæ nominatæ: iuxta no. in l. iuriſgen. in principio, ff. de pact. tum quia videtur eſſe nomina iuris, & nominari à iure, nõ ab actu, ſicut eſt aquæductus, quæ videntur eſſe ita nominata, ſicut aquæductus. Item ius paſcẽdi, calcis coquendæ, & arenæ fodiendæ, nam illa nomina referuntur ad ius, non ad factum. Tamen denique dicit iuriſconſultus in dicta l. prima. §. in prædijs. de ſeruit. ruſtic. pdior. quòd in ſeruitutibus ruſti. prædio. ſunt computanda aquæ hauſtus, &c. quaſi diceat, iſtæ ſunt ſeruitutes, quæ ita nũcupantur, ſicut & aliæ. idẽ probatur Inſti. de ſerui. §. inter ruſt corũ. Et ideo poſſet forte dici, quòd illæ de quibus in dicto §. in prædijs. poſſent dici nominatæ, ſed illæ quæ nõ

repe-

reperiuntur habere nomẽ ꝓpriũ:sicut est, quãdo cõstituitur aliquid qđ possit fieri in prædio, quòd de iure nõ possit facere fenestram in muro cõmuni: vel cũ non possis id, quod de iure posses: vtputa ꝓmittis non facere fenestram in fundo tuo proprio: iuxta l. quoties. la prima. ff. de serui. & similes sunt nominatæ. *Il-
3 læ verò, quæ reperiũtur habere nomẽ proprium, à iure inuẽtũ, sicut est in l. j. & ij. de serui. rustico. prædio. dicuntur esse nominatæ, per notata in l. iurisgen. in princi. ff. de pact. dicit etiam Petr. & Cy. in rubri. C. de vsu fruct. quòd nominatæ seruitutes nõ sunt plures, sed bene plures sunt innominatæ. Quòd si aliquis concedat, vt mihi in fundo suo recipiam omni anno vnum starium frumenti, vel vnũ modium bladi, vel quòd pomum ex viridario tuo percipiã: istæ tamen seruitutes similes constitui possunt, vt l. vt pomũ. de seruit. l. pecoris. & l. ergo. de serui. rustico. prædio. Et dici possunt seruitutes ꝑsonales innominatę. Sed in hoc ego aliter dixi suprà in versiculo, hîc videndũ est. iuxta versi. quid si aliquis promisit seruitutem ei. suprà, in materia seruitutis realis. Et ideo teneas id quod ibi conclusum est.

De seruitutibus diuiduis & indiuiduis. CAP. X.

1 *Seruitus vsusfructus diuidua est, cæteræ autem indiuiduæ.*

2 *Ea quæ facti sunt, diuisionem non recipiunt.*

TERTIA diuisio seruitutum hæc est. Nam quædam sunt di-
1 uiduæ, quædam indiuiduæ. *nã seruitus vsusfructus est diuidua: & cæteræ seruitutes sunt indiuiduæ: vt est text. in l. j. prima. § . vsusfruct. ff. ad l. Falcidiam. & in l. stipulation. non diuiduntur. in princi. ff. de verbo. obligationi. Et quæ sit ratio differentiæ, dic quòd est ista secũdùm Doctores, in dictis iuribus: quia tantam vtilitatem affert vsusfructus respectu partis, quãtã eorum respectu totius: quod nõ est in alijs seruitutibus. Nam vsusfructus consistit in cõmodo fructuum, qui percipiuntur, vt si percipiuntur decem corbes frumenti, vel fœni, tantam vtilitatem habeo de vna corbe respectu vnius, quantam de decem respectu decem. Sed aliæ seruitutes tam reales quàm personales consistunt in commodo necessitatis. nam prædiales debentur iuxta necessitatem: vt l. pecoris. cum l. sequenti, de seruitu. ru. prædi. & personalis, cũ vsus debetur secũdùm necessitatem personæ: vt l. plenum. ff. de vsu & habitatione. Necessitas autem est indiuisibilis. Nam si ad sustentationem vnius necessarij sunt omni die duo panes, nõ habendo nisi vnũ continuò: nõ haberet tantam vtilitatem ex illo respectu duorũ. qñ ex duobus sustẽtaret, & viueret ĩsolidũ: sed ex illo nõ sustẽtaret, qa põt pro parte viuere, pro parte mori. & hæc est rõ l. vsus pars. ff. de vsu & habi. Alia ratio assignata per Albe. de Ro. in d. l. j. § . vsu. ad l. Falc. inter vsũf. & vsum. qa vsusfr. ab initio. ff. de vsu. Vñ sicut dominiũ potest diuidi, & ita vsusf. sed vsus plus habet facti quàm iuris: & ideò pars in eo venire nõ potest. d. l. vsus pars.
2 *Ea enim quæ sunt facti, non recipiunt diuisionem. vt l. is qui ducenta. § . quædam. ad l. Falci.

De seruitutibus urbanis & rusticis, & quæ dicantur etiam seruitutes urbanæ. CAP. XI.

1 *Seruitutes urbanæ, & rusticæ quare dicantur.*
2 *Prædia urbana uel rustica, quæ nominentur.*
3 *Stabulū an prædium urbanū dicatur.*
4 *Hortus an prædium urbanū uel rusticum appelletur.*
5 *Horreū an prædium urbanum denominetur.*
6 *Cāpanea an prædiū urbanū uocetur.*
7 *Nauis an prædium urbanum existat.*
8 *Molēdinum an prædium urbanum sit.*
9 *Area an prædium urbanū dici poßit.*
10 *Seruitus urbana qualis sit, & quomodo noscatur.*
11 *Habeam si ius eundi per fundū tuum ad domum meam, an hoc seruitus eße dicatur.*

1 QVARTA diuisio principalis seruitutū est. *Quędā enim sunt seruitutes vrbanæ: quædā rusticæ: vt probat in ti.de serui.rusti.prędio.& cōmunia prę.tam ru.& Insti. de serui.in prin.& §.vrbanorum.cū si.& dicunt vrbanæ,& rusticæ, quia non possunt esse sine prædio vrbano vel rustico:tex.est in l.j.cōia prędi.& Insti.de serui. §.inter rusticorū.ver.ideo aūt.qđ intellige,vt not.
2 per glo.& Doct.in d.l.j. *Quæ autē dicūtur vrbana prædia vel rustica? Dic,vrbana dicūtur oīa ædificia habitādi causa facta, vbicūque sint, siue in villa, siue in ciuitate:quia vrbanū prædiū locus nō facit,sed materia: tex.est in l.vrbana prædia.de verb. sig.& no.gl.in l.eo iure. §.stabula. quib.mod.pign.tac.contra. Rustica autem prædia sunt, quæ fructuum percipiendorum causa fiunt.vt probatur in d.§.stabula.Ita notat An
3 in summa.C.de serui.§.j. *Sed qd de stabulo? Si est iūnctum domui,& sic gratia habitandi est prædium vrbanum:vt d.l.vrbana.aliàs diceretur rusticum.tex.est cum glo.in d.§.sta
4 bula. *Quid de horto? Dic,si plurimum in redítu est; puta quia in eo sunt vites, olíueta, vel in eo seminatur frumentum, vel nascuntur fructus venales:& tunc dicitur rusticū prædium, etiam si sit in ciuitate.secus, si esset sicut est viridarium,& fructus non venduntur:vt probatur in d.l.vrbana prædia.de verbo.sign.
5 *Quid de horreo? Dic esse pręd.vrba.vt l.si horreū.cum seq.in qui.ca.
6 pi.ta.contra. *Quid de cāpanea? Dic ꝙ si est destinata ad vsum hominis, esse prædium vrbanum, vt in ea quis non posset capi pro debito ciuili, sicut in domo nō posset.l.plerique.de in ius vocā.quia tunc venit appellatione domus. Si autem est destinata ad alium vsum, puta boum vel pecorum,& tunc est rusticū prædium, & tunc posset in ea capi:vt probatur in c.ij.si duo fratres.in tit. de duobus fratribus.de nouo be.inuesti.& no.Ludo.de Ro.in l.j.§.domini.ad Syl.quod ego intelligo,nisi esset iuncta domui, vel esset campanea, in qua ab vna parte esset domus, ab alia stabulū:per tex.cum gl. in d.l.eo iure.§.stabula.in qui.ca.pi.
7 tac.cōtra. *Quid de naui? Videtur quòd magis vrbano quàm rustico prædio comparetur:argumen.l.j.§. si quis de nau.de vi & vi ar.secundū Bal.in l.certi iuris.in iij.col.C.loca. & hoc videtur probari in l.pe.§.fi. de his qui deie.vel effu.licet non sit propriè domus,quæ consistit ex solo

lo tecto & pariete: vt l. eũ qui ædes.
de vsuca. de quo vide per Ludo. Pō-
8 tanũ in d. §. domini. *Quid de mo
lendino a? Dic potius, ꝙ est prædiũ
rusticũ, quàm vrbanũ. Idē in fundo
rurali, secundũ Bal. in d. l. certi iuris.
in iij. col. quod intellige, nisi coniun
ctũ domui: per no. in d. §. stabula. vł
nisi in molendino habitaretur, sicut
9 multi faciunt. *Quid de area? Dic, si
est causa fructuũ, in quo frumentum
excutitur: & tūc rusticũ prædiũ repu
tat: vt l. j. §. fin. de serui. C. sed si esset
area, quæ proprie curtis seu curia ap
pellatur, quæ sit in domo vel domui
coniuncta, credo, ꝙ vrbanũ prædiũ
dici posset, ex qua pars domus repu
tatur vrbana. ꝓ quo facit quod not.
10 Azo in sũma. C. de seruit. §. j. *Sed
quomodo cognoscetur quę sit serui
tus vrbana? Dic ex qualitate prædij
cui seruitus debetur, non ex qualita
te eius qui seruitutē debet. Nā talis
est seruitus, quale est prædiũ cui de-
betur: quoniã seruitus denominat à
prædio dominante, cui debetur à b
digniori: vt probatur ĩ l. j. §. area. &
ibi hoc no. gl. Dy. & Ang. & Doc. de
serui. rust. præ. & Alber. de Ro. in l.
de pupillo. §. Sext⁹. de no. ope. nun.
l. qui viam. eodē ti. & Paul. de Castr.
in l. j. communia præ. & habetur per
Doc. in §. æquè. Inst. de act. Sed vr-
banæ seruitutes sunt, quæ ꝓdijs de-
bētur vrbanis: rusticę, quæ debētur
ꝓdijs rusticis. Nā ad hoc, vt sit serui-
tus vrbana, necessariũ est, ꝙ sit præ
diũ vrbanũ, cui debetur seruitus, &
quod ei debetur vt vrbano. Si enim
iter, vel via, quæ rusticæ seruitutes
sunt: vt l. j. de ser. ru. præ. debētur do
mui: tamen quia deberi possunt, nō
intuitu ædificij, sed soli, nihilomin⁹
rusticæ seruitutes dicerētur: arg. de
ser. ru. præ. l. certo generi. similiter
dicendũ est in rustica seruitute. Nā
& illa ideo tantũ dicitur rustica, q̃a
debetur rustico prædio, nō intuitu
ędificij alicuius, vt ꝓbatur in l. j. de
ser. vr. præ. vbi dicit, ꝙ stillicidiũ a-
uertendi in tectũ vel in areã vicini,
seruitus vrbana est: & quandoq; pōt
esse, ꝙ area sit prædiũ rusticũ in vil-
la vel in vrbe: vt dixi in ver. q̃d de a-
rea. Sed tñ quia vrbanũ est prædiũ,
cui seruitus debetur, dicitur vrbana
seruitus: sicut si rusticũ erit prædiũ,
cui seruitur, dicit rustica seruit⁹. Ex
emplũ, est ędificiũ gratia fructuũ ꝑ-
cipiēdorũ, & ei vrbana seruitus de-
betur, vel vt ipsũ liceat altius tolle-
re, vel obijcere parieti vicini, vel vt
cloaca habeat per vicini domum, ad
quã aquæ fundi mei rustici accedāt,
dicet seruitus rustica. de serui. rust.
præ. l. ij. & no. Azo in summa, C. de
11 ser. §. j. *Sed q̃d si habeo ius eundi
per fundũ tuũ ad domũ meã, an tūc
dicet seruit⁹ vrbana b? Et videtur, ꝙ
sic, per prædicta. Nico. de Ma. in §.
æquè. Insti. de act. tenuit cōtrariũ. sci
licet, ꝙ sit rustica seruitus, q̃a debet
à solo tuo meo: secus dicit ipse, si de
beatur superficiei domus meę, & sic
ędificio: quia tunc bene diceretur vr
bana. allegatur l. ergo. cũ seq. de ser.
rust. præ. l. seruitus in solo. quæ est l.
ij. de ser. tit. generali. Ego autem in
hoc sic puto esse dicēdũ: Aut habeo
ius eundi per fundũ tuũ in domum
meã, quãtũ ad superficiē, aut quantũ
ad solũ seu aream, aut simpliciter ad
domũ meã. Primo casu nō habet du
biũ, ꝙ est dicēda seruitus vrbana. Se
cũdo casu, quãtũ ad solũ, seu areã tã
tùm: & tunc aut ēst area gratia fru-

ctuum: iuxta l. fi. §. fin. C. de ser. puta quia promisisti, quòd venire posset cum plaustro ad areã meam per fundum tuũ: & tũc quia talis area dicitur esse prædiũ rusticũ: vt dixi s. in ver. qd de area. & tũc erit seruit[9] rustica. Aut est area, seu curia, nec gratia fructuũ, sed animaliũ, sicut est curia animaliũ, anserũ, & simi. & puto, q etiã iudicari debeat seruitus rustica: qa talis curia dicitur potius rusticũ, quàm vrbanũ, etiã si esset in ciuitate, per ea quæ dicta sunt suprà: & his duobus casibus potest procedere quod dixit Nico. de Ma. Aut est area seu solũ non gratia fructuũ vel animaliũ, sed pro vsu domus: vt qa per eã itur ad superficiẽ, sicut communiter sunt curię in ciuitatibus: & tunc teneo, q sit seruitus vrbana: qa talis curia seu area debet dici vrbanũ prædiũ, vt dixi suprà, in versicul. quid de area. Tertio principali, quã do simplicit habeo ius eũdi per fundũ tuũ ad domũ meã: & tunc teneo indistinctè, q sit dicẽda seruitus vrbana, ex quo debet domui, & sic fundo vrbano, per ea quæ sunt dicta s. 1

a Molend. *Quæ sit ratio statutorũ disponentiũ quòd molendina nõ possint fieri nisi dimissa certa distantia inter unũ & aliud, Alex. cõs. xxij. in ij. col. ubi ponit de mensuratione fienda, hoc casu, an per aërẽ, uel quomodo. Et ex quo flumine licitè possit trahi aqua ad molẽdina, uide Cor. cõsil. cclxviij. in iiij. uol.*

b Seruitus. *Adde Alexan. cons. clxxvj. in ij. uolu. Et in j. cons. cxlv. in j. col. Et quomodo ius seruitutis acquiratur, cõsil. cxiij. & consilio xxviij. in tertia columna. in principio. & in §. & est ratio.*

De seruitutibus realibus & prædialibus, & in quo simul conueniant, & quæ sit earum natura. CAP. XII.

1 *Natura omniũ seruitutũ quænam sit.*
2 *Aqua cadens in curte tua naturaliter, si per se ad curtẽ meã currat, an licitũ sit mihi aliquid facere, per quod aquæ decursus impediatur.*
3 *Promittens solam patientiam, aut per alia uerba seruitutem promittens, nõ uidetur seruitutem constituere, sed personaliter obligare.*
4 *Seruitus in bonis nostris non est, nec extra bona.*
5 *Seruitus nunquid locari possit.*

CIRCA istas seruitutes vrbanas & rusticas, q̃ reales sunt, & prædiales appellantur, vt sæpè dictũ est, aliqua videamus, quæ ipsis simul conueniũt, & cõmunia sunt: posteà de his tantũ hoc libro dicemus, quæ vrbanas seruitutes cõtingunt. [1] Et primò videamus, quæ sit harũ seruitutum natura. Et dic, q in hoc est, vt quis aliqd patiatur: puta, q possim mittere tignũ in pariete vicini, aut vt aliqd nõ faciat, puta altius nõ tolli: vt est casus in l. quoties. la prima, de seruit. & probatur in l. j. in fin. de aqua plu. arc. & in l. in testamento. aliàs incipit, pôt. cõia prædio. nõ autẽ est ea natura, vt aliquid faciat qs, vt veluti viridaria colat, aut amœniorẽ prospectũ præstet: vt est text. in l. quoties. §. fi. Fallit hoc in seruitutibus oneris debendi: vt l. eũ debere colũnam. de ser. vr. præ. de quo vide per Floria. & Doct. in d. l. quoties. & plenè per Bart. in l. ij. §. apud Labeonem. de aqua plu. arcen. Itẽ ea est natura harum seruitutũ realiũ, vt si intersit vicinorum, qui seruitutẽ sibi deberi

deberi volunt: aliàs si nec hominũ, nec prediorũ interest, seruitutes nõ valere, veluti ne per fundũ tuũ eas, aut ibi cõstituas: & ideo si mihi con cedas ius tibi non esse in fundo tuo vti frui, nil agitur. aliter, si concedas mihi ius tibi non esse in fundo tuo aquã quærere, minuẽdæ aquæ meæ causa: est tex. in d. l. quoties. in princip. & ideo si vendo tibi domũ cum pacto, vt nõ pòssis ibi exercere tales artes, si ex hoc cõsequor aliquam vtilitatẽ, quia in alia mihi remanente similẽ artem exercebã, valet pactũ: aliàs secus. Nõ valebit ergo talis cõuentio tanquã seruitus, cùm non sit prædiũ dominans: licet valeat talis conuentio, vt obligeris tu & hæredes tui: vt no. Bart. in l. venditor. cõmunia prędio. Et eodẽ modo, si con uenisti mecũ, vt nõ possis facere fenestrã in tuo pariete, per quã possis inspicere me in arte mea, vel in camera: valet ista cõuentio, si mea interest propter honestatẽ: quia non possum liberè vti domo mea, cũ homines nolint in omnibus videri. & iste casus poterit quotidie contingere secũdũ Pau. in d. l. quoties. Sed si non interuenisset cõuentio, licitũ est facere in suo, dũmodo non tangeret, ex alieno: licet ex hoc alienũ incõmodaretur: vt l. altius. C. de seruit. ad quod vide quod dicam infrà, de seruit. altius nõ tollendi.

2 *Ex hoc sequitur, ꝙ si aqua cadens in curte tua naturaliter, & per se currit ad curiam meã, licitũ est mihi aliquid facere per quod impediatur fluuius seu decursus aquæ, & remaneat in tua curte, arg. optimũ in l. j. §. sunt qui putant. ff. ne quid in flumi. publ. dummodo nil tangam de tuo. facit quod no. de dãno infec. l. Proculus. secundũ Pau. de Castro, ita not. in d. l. quoties. la prima, de serui. quod est not. Quod autẽ dixi, ꝙ nõ est seruitus vel cõuentio, nisi intersit, procedit quando continet non fieri: in d. l. quoties. secus si contineat fieri: videlicet vt possim aliquid facere in tuo, nam tunc valet: licet tunc sit mihi inutile: vt l. ei fundo. ff. de serui. Et est ratio, quia saltẽ aliquid consequor penes me: & sic possum habere rem, licet mihi non sit vtilis: vt dicit tex. & ratio rationis, potest interesse mea in futurum habere: puta ducere aquam per fundum meum: aliàs secus, secundũ Odofre. & Flo. ibi. Item dum dixi, quòd natura seruitutis est pati: non credas, quòd per solam patientiam seruitus constituatur.

3 *Nam ille qui promittit solam patientiam, aut per alia verba promittit seruitutem, non videtur seruitutem constituere, sed persona liter obligare: vt est text. cum gloss. in d. l. si sub vna. §. j. Bald. in c. j. §. si quis de. in v. col. in princip. in tit. de contro. inuesti. Item tertia natura seruitutis est, vt huius iuris seruitutis nulla sit vacua traditio: sed patientia de vtendo habetur loco traditionis. text. est in l. quoties. la secunda. de seruit. & pro hoc l. iij. §. dare. de vsufruc. de quo plenius dicam j. in quinta quæstione principali, quomodo & qualiter seruitus constituatur. & ex hoc potest colligi, quòd dicatur tradita possessio vacua, licet res debeat alteri seruitutem prædialem: vt probatur in l. Mæuius. §. fundo. de lega. ij. & ibi hoc not. Bar. & Doct. nam dicitur in §. præcedenti, hæredem non liberari,

rari, nisi tradat vacuam possessionē. & in d.l.fundo.dicitur liberari, licet tradiderit fundum alteri servientē: quod not.pro illis qui tenentur vacuam possessionem tradere: vt l.ij. §.ij.de actio. empti.& l.ij. C. vnde vi.secus si promisissent tradere vacuam & liberam possessionē: quia tunc non liberaretur, si traderet rē alteri servientem, quod est not. Itē quarta natura est, vt in stipulatione
a vel servitutis promissione a veniat ius & factū: ius, inquantū debuit servitutem constituere: factum, inquantū patientia debet pstari: vt d.l.iij. §. dare.de vsufruct.& no. Barto. in d.l. ij. §.j.de verbor.obligat. & not.in l. corruptionem.C.de vsufruct. & vide per Barto.in l.stipulatio ista. §.si quis ita.de verborū oblig. Itē quinta est natura servitutum realium, vt secundùm indigentiam prędij dominantis constituantur. text. est in l.ergo. §.fi.cū seq. de ser.rusti. prædio. & not.per glo.& doct.in l.vt pomū. de servi.sed servitus vsus secundùm indigentiam personæ cui debetur: vt Insti.de vsu & habi. §.j.& l.plenū. §.j.ff.eo.& not. Bartolus in l.iiij. §. Cato.in quinta quęstione principali.de verbo.obligat. Servitus autem vsusfructus nō est secundùm indigētiam rei, vel personæ: imò eius est naturæ, vt omnes fructus spectēt ad vsufructuarium: tex.est in l.vsufruct. lega.in prin.de vsufruct. Item sexta natura est, qa servitus possideri non potest: sed intelligitur possessionē earum habere, qui ædes possidet: vt est text.in l.si ædes meæ. §.fi.de servi.vrban.prædio. de quo vide plenè per Cyn.in l.ij.C.de servit.& plenissimè per Bal. Item septima natura,

4 *quia servitus non est in bonis nostris, nec extra bona: lege prima, de vsufruct.lega. & ibi hoc declaratur per glo.& Doct. & habetur per glo. in l. si is. §.fina. ff. de pigno.& per gloss. Institut. de rerum diuisio. in princip, in versic.habentur. Item octaua est natura servitutis, quia servitutes seu servitutum iura nō sunt substantia, sed qualitates prædiorū, & insunt prædijs: sicut iurisdictio dicitur esse qualitas territorij. C. vbi & apud quem.l.fina.& inest territorio.vt ibi not.& hoc vult Bald. in l. data opera. in xvj. colum.in versic. sed nunquid iura sint substantia vel qualitates. C.qui accus.nō poss.& dicit Flor.in l.pecoris.de servit. rusti. prædior.q͂ servitus est in fundo, sicut forma accidentalis, & sicut qualitas est in materia. Item nona, quia servitus seu iura prædiorū vrbanorum non possunt pignori dari, nec conueniri potest, vt hypothecę sint: textus est in l.si is. §.fin.ff.de pigno. & ibi assignatur ratio in glo.penultima.sed rusticorū prædiorū sic.tex. est in l.sed an viæ.eodē titulo. & gl. ibi assignat hanc differentiæ rationem: quia servitutes vrbanę debent constitui sub quadam perpetuitate, ne vrbs deformetur ruinis, vt in §. in suo.Institut.de rerum diuisio.& l. final.ff.ne quid in loco publico. nō enim esset cōueniens, vt postquàm misisti tigna, soluto pignore, cogaris tollere: quod secus est in servitute rusticorum prędiorum, quia istud ibi cessat inconueniens.& ista ratio placet Bartolo, ibi, qui dicit, q͂ si forte in servitutibus vrbanorū prædiorum esset eadē ratio, quę est in servitutibus rusticorū prędiorū, consisteret

steret obligatio, vt in hoc exemplo, Obligo tibi seruitutem alterius non tollendi, donec tibi credita soluatur pecunia: certè isto casu cessant ratio 1 nes predictę. ideo videtur, quòd valeat obligatio. *Sed nunquid seruitus locari possit? vide text. cum glo. & ibi Docto. in l. j. §. item cōmoda. ff. commo. & dicam in illa quęstiōe qualiter quis debeat vti seruitute. Item est decima & vltima natura ser 2 uitutum, quia in earum pręscriptione non desideratur titulus. tex. est in l. si quis diuturno. si serui. vendi. & not. per glo. in princip. in l. ij. C. de serui. & aqua. & ibi per Docto.

a Promissione &c. *Promissiones intelliguntur rebus sic se habentibus. Vide Corneū cōsil. cxvj. in ij. uolum. Et hoc uerbū, Promissio, intelligitur per stipulationem, consil. ccxxxviij.*

In quo consistat seruitus seu ius seruitutis. CAP. XIII.

1 *Legem si fundum tuum seruientem, liberationem legare non uideor.*

2 *Seruitus ex parte fundi seruiente in patientia est.*

SECVNDO principaliter videamus, in quo consistat seruitus, a seu ius seruitutis[a]. Et videtur, quòd consistat in fundo? vt l. eorum. ff. de damn. infect. & in l. in noxalibus. ff. de noxalibus. & ita tenet Iacob. de Are. Sed gloss. in l. Męuius. §. fundo. de lega. ij. tenet contrarium. Barto. ibi dicit, & ista est veritas, ꝙ seruitus in fundo dominante est ius: ei enim debetur ista seruitus, & in eo ex hoc aliquid plus ponitur: vt l. qui aliena. §. fina. de nego. gest. Sed in fundo seruiente non est ius positū publicū, sed priuatū: quia per hoc illi fundo & iuri detrahitur: vt l. stipulatio ista. §. primo, de verborū obligation. & l. arbor. §. fin. ff. communi diuidun. & ideo dicit Bartol. in d. §. fundo. in fine. ꝙ *si lego fundū tuū seruientem, non videor legare liberationē: quia in eo nullū ius habeo, quod ponat aliquid in esse: sed illud ius est in fundo meo dominăte, qđ tibi nō lego. quod not. Et adde quæ dixi in diffinitione realis vel prędialis seruitutis. *Ac etiā addas, ꝙ seruitus ex parte fundi seruientis est in patientia: vt l. quoties. la prima, de seruitu. & l. si ego. la prima, de public. & l. fin. de seruit. vrbanorū prędiorum. vt dixi s̄. in prima & tertia natura seruitutum. & ex his quę dixi de natura seruitutū, colligitur optimè, in quo constet ipsa seruitus, seu ius seruitutis.

a Ius seruit. &c. *Quomodo & quādo acquiratur possessio seruitutis, uide Alex. cōsi. cxlij. i j. col. et quomodo ius seruitutis acquiratur per præscriptionē, & quāto tempore, consil. cxiij. per totum. in j. uolu.*

Qui possit constituere seruitutes reales. CAP. XIIII.

1 *Dominus qui non est uerus, sed quasi, sicut est bonæ fidei emptor, an prædio alieno per ipsum bona fide empto seruitutem imponere ualeat.*

2 *Dominium qui utile habet, sicut est emphyteota, uel liuellarius, an seruitutem imponere possit.*

3 *Vasallus qui utile dominium in fundo habet, an huiusmodi fundi feudali seruitutem imponere ualeat.*

4 *Superficiarius an fundo superficiario seruitutem imponere possit.*

5 *Dominus directus an fundo suo seruitutem imponere ualeat.*

6 *Hæres rei legatæ an seruitutem imponere*

nere poßit.

7 *Dominus fundi, qui ipsum alteri aut fisco obligauit, puta si pecunia certo tẽpore soluta non sit, & uendi ualeat, an poßit seruitutem ipsi imponere.*

8 *Dominus fundi, in quo alius usumfructũ habet, an illi fundo seruitutem imponere poßit.*

9 *Fundo suo an quispiã seruitutẽ imponere ualeat, in quo alius habet seruitutẽ realem, in ipsius tamen præiudiciũ.*

10 *Maritus an fundo dotali seruitutẽ imponere ualeat.*

11 *Vsufructuarius an fundo, in quo usumfructũ habet, seruitutẽ ĩponere poßit.*

12 *Ius inferẽdi in sepulcrũ qui habet, an sepulcro seruitutẽ imponere ualeat.*

13 *Dominus qui adhuc non est, uel quasi, sed de proximo, uel continuo futurus est, an seruitutem imponere poßit.*

14 *Imperator, seu princeps, uel senatus priuato concedere potest, per uiam publicam aquam ducere, sine tamen uicinorum incommodo. numero 15.*

16 *Seruitutẽ habens, alteri eam cõcedere nõ potest, nisi hoc ei permißum fuerit.*

17 *Conceßisti si aquã Titie, quæ in fundo tuo oritur, ut eam ad fundum suũ ducere poßit, an posteà eandem mihi concedere ualeas.*

18 *Princeps in mari seruitutem imponere potest.*

TERTIO est principaliter videndũ, qs posit has seruitutes reales cõstituere vel imponere. Dic, ille, qui est dominus predij vicini põt imponere, & alius quẽ dominus alterius prędij põt acquirere: nemo eñ põt seruitutẽ acquirere vrbano vel rustico predio, nisi qui habet ꝑdia. tex. est in l. j. cõmunia prędio. & Institu. de seruitu. §. inter rusticorũ. versic. ideo autẽ. Et quod dixi de domino, intellige de illo, q̃ est verꝰ dominus prędij, & pleno iure. 1 *Sed qd si nõ est uerus dñs, sed quasi dñs, sicut est bonę fidei emptor, an iste poterit imponere seruitutẽ ꝑdio alieno per ipsum empto bona fide? Sed qd si nõ esset verè Publicianat & sic esset quasi dñs: vt Inst. de act. §. sed & istę. & in c. abbate sane. de re. iudic. in vj. tunc bene posset imponere seruitutẽ: vt est casus in l. si adeo. ff. de pign. & idẽ tenet Azo. in summa. C. de serui. §. constituit autẽ has seruitutes. & habetur in l. si ego. §. j. de publi. 2 *Itẽ quid de illo, qui habet vtile dominiũ, sicut est emphyteota vel liuellarius. l. j. §. q in ꝑpetuũ. ff. si ager vecti. vel emphy. pe. & no. in l. si vt certo. §. si duobꝰ vehiculũ. ff. cõmoda. & no. Specul. in tit. de loca. §. nũc aliqua. versi. xlv. & dicitur etiã quasi dñs: vt no. gl. in l. iij. de seruitu. an posit imponere seruitutem emphyteotico? Et videt̃, ꝙ non, quia emphyteota nõ põt alienare sine cõsensu directi domini: vt l. fi. C. de iure emphyt. & c. potuit. extrà, de lo. ergo nec seruitutes imponere, q̃a cõtinet̃ sub verbo alienatio: vt l. fi. C. de rebus alie. nõ alienand. Cõtrarium, scilicet vt posit, est textus cum gl. in l. iij. ff. de seruit. & ibi hoc tenẽt Doct. & maxime Flor. & Pau. de Cast. idẽ tenet Dyn. Insti. de action. §. æquè. ĩ v. quęst. & Azo. in summa. C. de serui. ver. cõstituitur. & Barto. in l. j. §. fi. de supfi. & idẽ tenet Bald. in c. j. §. qd ergo. in tit. de inuesti. de rebus alie. fac. in vsi. feud. Idẽ tenet Gui. & Doct. in l. & in ꝓuinciali. C. de seru. Et facit qd ꝓximè dicã de vasallo & supficiario: quod intellige durante emphyteosi seu liuello.

Sed

Sed finita emphyteosi, qa reuertitur ad dominũ directum, & cõsolidatur cũ proprietate, tunc finitur etiã seruit⁹: vt probatur in d.c.j. §.qd ergo. de inuestit.de rebus alie. fac. & ibi hoc not.Bal.& Iaco.de Alua.& not. Bart.in l.j. §.fi.de superfi. & probať in l.si cui. §. j. ff. queadmo. seruitus amit.& ibi hoc no.tenet Floreti. & idẽ tenẽt Bald. Saly.& Pau.de Cast. & doct.cõiter in d.l.in prouinciali. C.de seruit.& probatur in l.lex vecti gali fundo.ff.de pigno. Et per hanc rationẽ resoluto iure feudi cõcedẽtis, resoluitur ius receptoris seu recipientis: vt d.l.lex vectigali. & d.c. q.d ergo.& d.c.j. §.fi.& per Bald. in titul.de cõtro.inuesti. & l.si qs domũ. §.fi.ff.loca.& l.pe. §.prędiũ. de lega.ij.& l.Statius Florius. §.Cornelio.vbi casus notabilis,de iure fis.cũ simi.qđ est notãdũ, qa quotidie hoc cõtingit. 4

3 *Itẽ qd de vasallo, qui etiã dicit habere vtile dñium in fundo, vt est text.& gl.& ibi Bald.& Doct. in d. §.qd ergo.& est gl.fi. Instit. de vsufruc.in princi.& est gl.ij.extrà in c.cũ Bertoldus.de re iudi.& habeť p Bald.ĩ l.vnica.in vj.char.C.de cõfes. & in l.j.in vlti.col.C.si plur.vna senten.an ipse posit ponere seruitutẽ in fundo feudali? Videť, ꝙ sic: vt est casus in d.c.j.ver. qd ergo. qui vult, ꝙ durãte fundo durat seruitutis impositio: sed eo finito finiať seruitus imposita, prout dixi in emphyteota seu liuellario, & ibi tenẽt Bald.& Iaco.de Aluar.& idẽ tenẽt Doct.ĩ l. & in ꝓuinciali.C.de seruit. & ĩ l.iij.ff. de serui.ti.generali.& Cyn.ĩ l.fi. §. penul.añ fi.C.cõia de lega. & habeť per Iaco.de Bel.in c.j. §.ꝑterea.in ti. de capitulis Corradi. in vsibus feudorũ.

4 *Itẽ qd de superficiario, q habet vtile dñium? vt not.gl.ij.Institu. de vsufru.in prin.& probať in l.j. §. qđ autẽ.de superfici.& induciť quasi dñs: vt no.gl.in l.iij.ff.de serui.& videť, ꝙ seruitus fundo superficiario imponi nõ posit: qa sụpficiarius diciť habere quandã seruitutẽ in solo: vt l.si tibi homo. §.fi. de leg.j.sed seruit⁹ seruitutis esse nõ põt: vt est tex. in l.j.de vsuf.legat.ergo &c. Tu autẽ dicas cõtrariũ, scilicet ꝙ posit imponere seruitutẽ: vt est tex.ĩ l.iij.de serui.& ibi hoc tenet glo. & doct. & idẽ hoc tenet Azo in summa. C. de seruit. §.cõstituitur.& Bart.in l.j. §. fi.de supficie.& Nicol.de Ma. & Iaco.de Alua.in d.c.j. §.qd ergo.in ti. de inuest.de re.alie. fac. Nec est verũ, ꝙ superficiari⁹ habeat seruitutẽ, vt dicit gl.in d.l.iij. sed habet vtile dominiũ, quod est cõtrariũ seruituti: nã res mea nõ põt mihi seruire: vt l.vti frui.ff.si vsusfructus petat. & in l.ĩ re cõmuni.de seruitut.vrba.ꝑdi. Nec obstat d.l. si tibi homo. §.fi. cũ dicit, de seruitute, intelligiť impropriè. Vel dic secundũ Paulũ de Cast. & melius, ꝙ esse superficiarius, habeat seruitutẽ & vtile dominiũ. Nã si habeo superficiẽ in solo tuo, illud tuum solum dicitur seruire superficiei meæ, inquantum habet hoc opus, quod teneatur eam sustinere. & ita loquitur text. in dicta l. si tibi homo. §. final. Sed si consideramus ipsam superficiem, quæ non est seruitus, sed potius prædium dominãs solo tuo, dum illud tenetur eam sustinere huic prædio, quod in superficie bene posset seruitutem imponere, & non erit seruitus seruitutis. & ita loquitur text. in d.l.iiij.de seruitut.

uitut. Et quod dixi, superficiariũ pos se imponere seruitutem superficiei, intelligitur durãte supficie: sed ea finita, finitur seruitus: vt dixi de emphyteota & feudatario, & ita tenet Bartolus in l. prima. §. fin. de supficie. & Docto. ĩ dicta l. iij. de seruitu. & l. & in prouinciali. C. eodẽ tit. & Flor. in leg. si cui. §. primo, quemad modũ seruitu. amitta. Itẽ quod dictũ est de emphyteota, vasallo, & supficiario, dicas etiã idẽ in quocunq; alio habente dominiũ vtile: vt notat Barto. in dicta l. prima. §. fin. de superficiebus.
5 *Itẽ quid de domino directo, an possit seruitutẽ imponere suo fundo? Dic si est dominus directus pleno iure, ita, ꝙ nullus habeat vtile dominiũ, & tũc siue imponat ipsi solo sine ædificio, valet ipsa seruit⁹ imposita. vt l. iij. de seruitut. & dixi suprà circa prĩcipiũ huius tertiæ quæstionis principalis, & afficit solũ sicut ædificiũ. & ideo destructo ędificio, durat in solo, & refecto ędificio reintegratur in eo. l. seruitutes quæ in superficie. §. si sublatũ. de ser uitut. vrbano. prædio. secundũ Paulũ ibi. & in dict. l. iij. Sed si qs est dominus tantùm directus, & alius vtilis, qui habeat vtile dominium, sicut est emphyteota, seu feudatarius, & superficiarius, vt dixi in quæstionibus præcedentibus, & tũc nõ posset imponere seruitutẽ qui habet directũ dominiũ in præiudiciũ habẽtis vtile. & ita intelligo d. l. iij. de seruitu. & ita velt Paul. de Castro: & ad hoc vide quod dicã de vsufrũctuario.
6 *Itẽ quid de hærede, qui etiam dicitur dominus. Institu. de hæred. qualita. & differẽ. §. penul. an possit imponere seruitutẽ rei legatę alicui sub conditione? Et dic, ꝙ sic: sed adueniente cõditione extinguitur seruitus. text. est in l. si cui. §. j. quẽadmodũ seruit. amitta. & in d. l. si fundũ. de condition. & demonstratio. pro hoc etiã l. fi. §. si autẽ sub cõditione. C. cõmunia de legat. & l. seruo lega. §. j. & quod ibi not. per Bartolum & Docto. de leg. primo.
7 *Itẽ quid de domino fundi, qui ipsum obligauit alteri aut fisco: puta si pecunia nõ sit soluta certo tẽpore, & possit vẽdi, an interim dominus possit imponere seruitutẽ. Dic, ꝙ sic, vt est textus l. plerunq;. in fine, titu. de regul. iur. & idẽ dicas in quolibet, q rẽ alicui debet ex contractu aliquo, vt antequã tradat, possit seruitutem imponere. argu. l. si sciens. in fine. de contrahend. emption. & not. glo. in d. l. plerunque. quod semper intellige, scilicet seruitutẽ durare, donec durat dominium imponẽtis, & non vltrà. Quòd dixi dominum posse imponere seruitutem fundo, intellige quando est vnus dominus tantùm fundi. Nam si essent plures, deberent omnes consentire in imponenda seruitute: aliàs vnus tantùm non posset imponere, text. est cum glo. in l. fina. ff. de seruitu. Sed si vnus seruitutem cõcederet, sine alijs, non teneret ipsius cõcessio iure seruitutis, tamen ipse concedens non posset prohibere eum, cui concessit vti iure concesso. Si verò vnus primò concessit seruitutem, deinde alter vel alij domini tunc varijs temporibus concesserunt, vel ratificauerunt etiam singulariter, & de per se, tunc confirmatur prima concessio per nouissimam, & trahuntur primæ concessiones, vel prima conces

concesſio ad tēpus vltimæ cōcesſionis, perindeq; ſit ac ſi omnes tunc concederent. Et ideo ſi tēpore vltimæ concesſionis nō eſſet posſibile primos concedere poſſe, vel qa defuncti ſunt, vel quia partes prædij alienauerunt, pendebit hęc vltima cōcesſio, donec illi qui ſucceſſerūt in locū prioris, vel noui ſocij, concedant ſeruitutem. & hæc probātur in b l. qui fundum. de ſerui. ruſti. præd. & l. ſi. cōmunia prædio. & not. Azo in
8 ſumma, ff. de ſerui. tit. generali. *Itē quid in domino fundi, in quo alius habet vſumfructū, an dominus posſit illi fundo ſeruitutem imponere? Dicas quòd nō, etiam conſentiente vſufructuario, niſi ſit talis ſeruitus, per quā conditio vſufructuarij deterior nō fiat: vt eſt tex. in l. ſed & qđ. §. ſi. cū l. ſequen. & ibi gl. vide. ff. de
9 vſufruct. *An posſit imponere ſeruitutē fundo ſuo in præiudiciū habentis aliam ſeruitutē realem? Dicas quòd non. tex. eſt in l. certo generi. §. j. & l. per quem. de ſerui. ruſti. prędio. & ibi per Docto. & habetur per gl. & Docto. in l. præſes. C. de ſeru. & aqua. Poteſt tamen dominus acquirere ſeruitutem fundo fructuario. tex. eſt in d. l. ſed & ſi quid. §. ſi. ſicut etiam dixi ſuprà, de fundo feudatario. & adde quod dicā infrà, verſicu,
10 quid de vſufructuario. *Itē quid de
a marito a, an posſit imponere ſeruitutem fundo dotali? Et videtur quòd ſic, quia eſt dominus illius fundi. l. in rebus. C. de iure do, l. doce ancillā. C. de rei ven. Contrarium eſt verū. tex. eſt in l. Iulianus. cum l. ſequen. de fundo do. Ratio eſt, quia non habet liberum dominium. vt not. Bal. in d. l. & in ꝓuinciali. C. de ſerui. qđ intelligo de fundo dotali ineſtimato: quia illud reputatur eſſe vxoris. vt d. l. in rebus. ſec⁹ ſi eſſet eſtimatus tali æſtimatione, quæ emptionē faceret: vt ibi no. & in d. l. doce ancillam. quod in dubio præſumitur. vt eſt glo. nota. in l. ſi inter virum. C. de iure do. & no. Cyn. in l. iiij. in vltima
11 q. C. cōmo. *Item quid de vſufructuario, b an posſit imponere ſeruitutē fundo, in quo habet vſumfructum? Et video, quòd ſic, durāte vſufructu: quia vſusfructus eſt pars dominij fundi, ſicut eſt vaſallus & ſupficiarius. Dicas cōtrariū, quia minor eſt dominus, quàm marit⁹ rei dotalis, & maritus non poteſt, vt dixi: ergo, &c. Itē quia vſufructuarius meliorē cōditionē facere pōt, ſed non deteriorē. tex. eſt in l. æquisſimū. §.
12 ſi. ff. de vſufr. *Itē an ille qui habet ius inferēdi in ſepulchrū, posſit imponere ſeruitutem ſepulchro? Dic quòd nō, l. j. ff. ſi ſer. ven. & l. caueri.
13 cōmunia prædio. *Itē quid de eo qui nō eſt adhuc dominus, vel quaſi, ſed proximè vel cōtinuo eſt futurus dominus, an posſit imponere ſeruitutem, vt in hoc exemplo, emo à te prædiū, vel ex alio titulo accipio, & in exceptione vel traditione impono ei ſeruitutē ad aliud prædiū tuū qđ retines, an posſim? Et dicas quòd ſic. tex. eſt in l. qui duas. de ſer. vrba. præd. & in l. iij. in §. ſi quis duas. ff. cōmunia prædio. & in l. ei fundo. de ſer. & ita tenet Azo in ſum. C. de ſer uituti. §. cōſtituitur aūt. Pro hoc facit, quia quod ꝓximè faciendū eſt, habetur pro iā facto: vt l. pe. de teſta. mili. Et quod dixi de emptore, intellige de quocunque acquirente ius, quod ſibi deberet, poſſe ſeruitutem

imponere, sicut est liuellarius, & vasallus, & similes, secundũ ea quæ supra dicta sunt.
14 *Itẽ imperator, seu
c princeps potest concedere c priuato aquã ducere per viã publicã sine incõmodo vicinorũ. tex. est in l. serui-
15 tutes. §. publico, de serui. *Itẽ senatus põt. vt l. ij. in prin. ne quid in flu. publi. & no. gl. in d. §. publico. & intelligitur sine maximo aut magno incõmodo: vt ibi no. glo. & habetur in l. quoties. de precib. impera. offe. & no. Azo in summa. C. de serui. §. constituitur autẽ. pro hoc l. ij. §. merito. & §. si quid à principe. ne quid in loco pub. & ibi de hoc habet. Priuatus aũt in flumine publico, vel in aliqua alia aqua publica ad publicũ vsum destinata, nõ põt cõcedere seruitutem, puta aquã per totã tollendam ex flumine, vel hauriendã, nec seruitutẽ castello imponere: & si fiat talis cõcessio vel impositio, non tenet iure seruitutis: sed ille cui facta est talis cõcessio, vel impositio, tuendus est in iure suo, quod possidet cõtra eũ, qui cõcessit: tex. est in l. ij. cõmunia prædio. & castellũ est receptatio publica. l. j. §. antepenul. de aqua quoti. & æsti. & est text. cũ gl. in l. si
16 vẽditor. §. fin. de actio. empti. *Itẽ ille qui habet seruitutẽ, alteri eam cõcedere nõ potest, nisi hoc esset ei permissum: quia nõ potest esse serui tus seruitutis. l. j. de vsufruc. lega. si tamẽ qs habeat seruitutẽ aquæductus: & aqua postquã ingressa est fundũ meũ, velim alij cõcedere, possum, nisi noceã fundo seruienti. tex. est cum gl. in l. ex meo. de seruit. rusti. præd. in l. j. §. illud Labeo. de aqua quoti. & æsti. & hoc tenet Azo in sum. C. de serui. §. cõstituit. in fi. & idẽ tenet gl. fi. ante fi. in l. cũ essent. §. j. de serui. rust. præd. & in dictis iuribus. de hoc no. in l. p̃ses. C. de serui. & aqua. Et prædicta intellige de cõstitutiõe quę imponit seruitutẽ. Personaliter autẽ quilibet, qui nõ habet prædiũ, põt se obligare pro seruitute præstãda. ff. famil. ercisců. l. hæredes. §. an
17 ea. *Sed quid, si aquã quæ oritur in fundo tuo, cõcessisti Titio, vt possit eam ducere ad fundũ suũ, an possis postea etiã mihi concedere? Et glo. in d. l. præses. dicit quòd sic. si tamen abundat, quòd vtriq; sufficiat, per l. Lucio. de aqua quoti. & æsti. ita fuit determinatum Bononiæ inter fratres Prædicatores, quibus primò cõmune cõcesserat aquã: & Minores, quibus secũdò cõcessit: quia fuit iudicatũ & valere secũdã cõcessionẽ, ex quo non derogabat priori: vt no.
18 Docto. in d. l. præses. *Vltimò not. quòd princeps in mari potest ponere seruitutẽ: vt est tex. iuncta gl. in l. venditor. in princ. C. cõmu. prædio. de quo vide omnino quæ dicam in v. q. principali.

a Marito. *&c. Adde Corn. cõsi. clxx. in iiij. uolu.*

b Vsufruct. *Adde Cor. cõsi. clxxxiiij. in ij. uol. Et an usufructuarius teneatur tributa soluere, datia, & similia, uide Alex. consi. iiij. in ult. col. in v uo.*

c Concedere. *Quãdo aliquid alicui conceditur, licet ad aliquem usum, an cẽseatur cõcessa proprietas, uide Corneũ cõsi. cxcv. incip. uidetur. in iiij. uo.*

Qui possint acquirere seruitutem, seu quibus possint seruitutes concedi. CAP. XV.

1 *Seruitutem alicui fundo qui imponere possunt, eidem etiã acquirere ualeãt.*
2 *Prædio communi an unus ex socijs seruitutẽ*

uitutem legare ualeat.

QVARTO principaliter dicamus, qui poſsint acquirere ſeruitutem, ſeu quib. poſsint ſeruitutes concedi, Et dic, quòd illi, qui ſunt domini, vel quaſi domini vicinorum 2 prædiorum, poſſunt acquirere ſeruitutẽ fundo ſuo, ſicut poſsunt imponere eadẽ rõne: vt l. ei qui pignori. de ſerui. & l. j. cõmunia præd. ſecũdũ Azo. in ſumma. C. de ſerui. §. fiunt autẽ. in prin. 1 *Ex quo nota regulã, ꝙ oẽs, qui poſſunt imponere ſeruitutẽ vni fundo, eadẽ rõne & multò magis poſſunt ei acqrere: qa meliorẽ coditionẽ regulariter põt qs facere, licet deteriorẽ aliqñ nõ poſsit: vt eſt tex. in c. j. §. quid ergo. de inueſti. de re. ali. fa. & l. æquiſsimũ. §. j. de vſufruc. & l. fi. de vſu & habi. Et ideo feudatarius ſeu vaſallus põt acquirere ſeruitutẽ fundo feudatario: vt eſt tex. in d. §. qd ergo. & idem dicas in emphyteota, & ſim. Imò etiã plus dico, quòd ille q nõ põt imponere ſeruitutẽ fundo, põt ei acqrere, ſicut eſt dñs in fundo, ĩ quo ali⁹ habet vſum fru. vt eſt tex. in l. ſed & ſi qd. §. j. de vſufru. Itẽ ille qui habet ius inferendi in ſepulchrũ ſeruitutis viæ, & ſepulchrũ acquirere põt, licet ſepulchro eã imponere nõ poſsit. ſi ſerui. vẽd. l. j. cõia prӕd. l. caueri. & idẽ dicas de ſim. Et ꝓcedũt ꝑdicta, qñ eſt vnus tantũ, cui eſt acquirẽda ſeruit⁹: ſi aũt eſſent plures dñi prӕdij, cui ſeruitus acqrẽda eſt: vt oẽs cõſentiãt, vel eorũ cõis ſeruus. & ſi vnus tantũ mihi acquireret, nõ teneret eius acqſitio, donec alij vel alijs ſocijs cõcedatꝰ ſeruitus: & vltima acqſitione cõfirmatꝰ prima ad tẽpus vltimæ, ſicut ſuprà diximus in imponẽda ſeruitute prædio cõmuni, vt l. ſi vnus ex ſocijs. & l. vnus. in princi. de ſeruitu. vrba. prædio. Itẽ prӕdicta de ſuſpẽſione primӕ impoſitionis ſeruitutis vel acquiſitionis, locũ habent, ſi fiat acqſitio vel impoſitio inter viuos. *Nã ſi vltima volũtate vnus ſociorũ prӕdio cõmuni legat ſeruitutẽ, prӕdio cõmuni nõ valet legatũ: ſed ſi oẽs ſocij legarẽt, & pariter eorũ adiretꝰ hӕreditas, legatũ teneret: ideq; ſi vnius ſociorũ prӕdij cõis ſeruitus legaretur: quia tũc nõ teneret legatũ, neq; ſuſpẽderetur, donec alijs cõcedatur: quia nõ ſicut viuentiũ, ita defunctorum actus ſuſpendi poſt mortẽ teſtatoris vel aditã hæreditatẽ receptum eſt, vt eſt tex. in l. fi. cõmunia prӕdiorũ. & ibi per Docto. de ſer. ruſti. prӕdio. l. ſi vnus. & l. vn⁹. & ita no. Azo in ſumma. C. de ſer, §. fiunt autem,

In quibus rebus poſsit ſeruitus conſtitui. CAP. XVI.

1 *Seruitus an nedum in toto fundo, ſed in ſolo tantùm, uel in ſuperficie tãtùm conſtitui poßit.*

2 *Aedificio an nedum præſenti, ſed etiã futuro ſeruitus imponi uel acquiri poſſit.*

3 *Mari per priuatum an ſeruitus imponi ualeat.*

4 *Gylfus ſiue mare Adriaticum, cur Venetorum eſſe dicatur.*

5 *Seruitus in re propria uel communi an imponi ualeat.*

QVINTO principaliter declaremus, in quibus rebus poſsit ſeruitus cõſtitui. Dic in fundo vrbano & ruſtico: & in l. j. cõmunia prӕdio. & Inſti. de ſerui. §. inter ruſticorũ. & in titu. toto. ff. de ſer. vrb. prӕdio. cũ ſim. 1 *Itẽ poteſt cõſtitui nedũ in toto fundo, ſed in ſolo tantùm, vel ſu-

superficie tantũ:tex.est in l.iij.ff.de seruit.Et ideo certo generi agrorũ seruitus acqri potest, veluti vineis, quòd ea ad solũ magis, quàm ad sup ficiẽ pertineat:& propterea sublatis vineis, seruitus in solo remanebit, nisi aliter actũ fuerit: vt est text.in l. certo generi.in prin.de ser.rust.prædio. Itẽ ad certã partẽ fundi seruitus acquiri pôt:vt l.ad certã.de ser.
2 *Item nedũ ædificio præsenti, sed etiam futuro seruitus imponi vel acquiri potest:vt est tex,in l.si seruit*. §.futuro.de serui.vrb.prædio.Et est rõ:quia illud quod adhæret,præsupponit illud cui adhæret:secundùm Oldra.& dicit Flo.in dicto §.futuro.& ideo valet promissio seruitutis facta illi qui sperat sua in futurum interesse:text.est cũ gloss.in l. ei fundo.secũdũ vnã lecturã.de serui.& no.Ludo.Ponta,in l.stipulationes non diuidũtur.in xij.col.de verbo.obliga.Ex hoc sequitur,quòd seruitus constitui potest,vt aquã quærere,& inuentã ducere liceat.tex.est in dicta l.ei fundo. Item potest imponi seruitus, vt boues, per quos fundus colitur,in vicino agro pascantur. Item vt fructus in villa vicini cogantur,coactiq; habeantur, & vt pedamenta ad vineam ex vicino prædio sumantur. Item vicino,cui* lapicidina tuo immineret fundo,cædere ius ei esset. Itẽ in fundo vicini terrã iacere,saxa in fundo habere,vt in tuũ lapides peruoluantur, ibiq; positi habeãtur,indeq; exportentur: tex.est in l.iij.in prin.de seruit.rusti. prædio.idẽ & in alijs,de quibus plenè dicã in alijs speciebus seruitutis tã vrbanorũ quàm rusti. Itẽ in sepulchro seruitus acquiri pôt.l.seruitutes.§.fi.si ser.ven. *Itẽ licet priuatũ mari seruitus imponi nõ possit:qa natura oĩbus patet.vt est text. in l.vẽditor.in princi.cõmunia prædio.tñ per principem bene posset. vt ibi not.per gl.arg.l.seruitutes.§. publico.ff.de serui.& suprà dixi in iij.quęst.prin.in fi.*Et ideo cũ mare Adriaticũ, qđ Gulfus Venetorũ appellatur,sit dominij Venetorum: quia in eo ipsi Veneti prædominati sunt per tantũ tps,quòd nõ extat memoria[a] in contrariũ:& per hoc dicitur habere iurisdictionẽ[b] in illo mari:quia illud tẽpus habet vim tituli vt in c.super quibusdã.§.præterea extrà de verb.sig.& in c.j.de pscript in vj.& Bar.& Ang.de Perusio plenè in l.sanè si maris.de iniurijs.&Bal.in rubri.ff.de rerũ diuisione.in ij.colũ & idẽ Ang.in l.fi.in prin.de vsucap ff.& in sua disputatione, q̃ incipit, quæstio super qua cõsilium postulatur:dicẽdũ est,quòd ipsi domini Veneti in ipso mari possunt seruitutẽ imponere,& nõ alij.quod est no. In loco autẽ sacro & religioso seruitus imponi nõ pôt:vt l.seruitutes.§.fin. ff.de ser. Itẽ nec in loco publico:vt l.si prius.§.fi.ff.de aqua plu.arc.cũ l. seq.de quo dicã in vj.q. principali.
5 *Itẽ in re ꝓpria vel cõmuni quis imponere seruitutẽ nõ pôt:vt est text. in l.in re cõmuni.ff.de seruit.vrba. prædio.& in l.ꝓpriũ.& quicqd in titu.cõmunia prædio. Et est rõ in re propria:quia res propria nemini seruire pôt:vt dictis iurib*:& l.vti frui. in prin.ff.si vsusfru.pet.In re autem cõmuni,quia in re cõmuni melior est conditio possidentis.l.Sabinus. cõmuni diui.& quia seruitus ꝓ parte imponi nõ potest:vt dicta l.propriũ,

priũ. & d.l.pro parte.ff.de serui.

a Memoria in contrariũ. *Adde Ale. cõsi.vj.in j.col.in j.uol.& consi.vij.in j.col.etiam in j.uol.*

b. Habere iu. *Quid sit iurisdictio, & in quot species diuidatur, uide Alexã. cõsi.lxviij.in ij.uolu.in antepe.col.in fi.& in ult.in prin.& in iiij.uol.consilio xxxv.in j.col.per totum.& in ij. in princip.ubi ponit de mero & mixto imperio, & quæ dicantur esse de iurisdictione. Et an iurisdictio quæratur, & probetur ex consuetudine, uide Corneum consilio cclxviij.in iiij.uolu.*

Quæ sint necessaria, ut seruitus cõstituatur, & ei quasi posses i sio acquiratur. CAP. XVII.

1 *Seruitus neque ad tempus, neque ex tẽpore, neque sub conditione, neque ad a certam conditionẽ constitui potest.*

2 *Quasi possessio seruitutis ut acquiratur, duo principaliter requiruntur.*

SEXTO principaliter aperiamus breuiter, quæ sint necessaria ad hoc, vt seruitus constituatur, & eius quasi possessio acquirat. Multa eenim ad hoc sunt necessaria, vt seruitus cõstitui possit. Primũ est ex persona constituentis: videlicet, vt sit talis, qui possit eã cõstituere: & quis sit iste, vide supra in iij.q.principali, vbi plenè disputaui. Secundũ est ex parte eius, cui cõstituitur, vt sit habilis ad acquirendũ. & de isto dixi suprà in iiij.q.princi. ita quòd prædiũ requiritur ex parte cõstituentis seruitutem, & prediũ etiã ex parte eius cui cõstituitur, vt est tex. in l.j.de seruit.rust.præd.& Insti.de serui.§.inter rusticorum. Tertium est, respectu rei, in qua seruitus constituit, vt sit talis in qua seruitus cõstitui possit: quod declara, vt dixi in præcedẽti q.prin. Quartum necessariũ est, vt res cui acquiritur, seu cui acquirere volumus seruitutẽ, vt sit habilis ad acquirẽdũ: aliàs secus: vt suprà dixi in j.q. seruitutũ.ad fi.ver.hic est uidẽdũ. & habetur in l.vt pomũ.de serui.& l.pecoris.de seruitu.rusti.prædio.& l.ij.& l.venditor.in prin ff.cõmunia prædio. Quintũ, quòd seruitus constituatur in totũ, nõ autẽ pro parte, vt l.pro parte.ff.de serui.& l.si quis duas.§.j.cõmunia prædio.licet ad certam partem fundi pro diuiso possit cõstitui.vt l.ad certã.de ser.& no.gl.in d.l.pro parte.& ibi per Docto. * Sextũ, quòd seruitus purè cõstituatur. nam ipso iure neq; ad tempus, neq; ex tẽpore, neque sub conditione, neque ad certã cõditionẽ, a constitui potest. tex. est in l.seruitutes ipso iure. q̃ est l.iiij.de seruitiĩ.de quo dic, vt ibi per gl.& Docto.& dicam infrà in viij.quæst.principali, quomodo & qualiter acquiratur seruitus. Septimũ est respectu loci, vt locus medius impediens seruitutẽ nõ interueniat: sicut si esset sacer vel religiosus: vt l.seruitutes.§.fi.de seruit.& etiã aliquis aliquãdo.vt l.qui sellam.§.fin.de seruit.vrba.prædio, de quo plenius dicam in proxima quæst. quæ impediant seruitutẽ cõstituendam. Octauum, vt constituatur per verba iuris, hoc est sonantia in ius, vtputa concedo tibi ius eundi per fundũ meum: non autem per verba sonantia in factum, vt puta, concedo tibi ire & agere per fundũ meũ, quia tunc esset potius ius personale: vt l.apud Iulia.§.si quis alicui.de lega.j.& dixi plenè suprà in diffinitione seruitutis realis & prædialis, & in illa quæstio. quomodo

cognoscatur quando sunt seruitutes reales & prædiales. Nonū, quòd ius insit in prædio dominante actiuè, & in prædio seruiente passiuè, ita q̄ non insit personæ, sed rei. vt ibidem bene dixi. Decimū, q̄ istud ius seruitutis cōstitutæ respiciat & cōcernat vtilitatē p̄dij domināntis: aliàs seruitus non esset: tex. est in l. quoties. la prima. in princ. de seruit. & dixi in dicta diffinitione. Vndecimū, quòd alterius prædij seu libertatē diminuat: vt l. stipulatio ista. §. si quis forte. de verb. obligatio. dictum est in dicta diffinitione. Duodecimum & vltimum, quòd interueniant verba solennia ad constituendū, puta p̄ stipulationem, vel in testamēto, vel codicillis, vel in cōtractu, vel in do-
b natione b, & simil. vt est text. Instit. de seruit. §. fina. & ibi no. & de hoc plenè in viij. quæstio. princip.
2 *Ad hoc autem, vt quasi possesio seruitus acquiratur, duo principaliter requiruntur. Primò vsus vtentis seruitute. Alterū patiētia alterius rē posidētis, quæ seruitutē debet: vt l. j. §. si. de serui. rustic. prædio. quæ patiētia nō dicitur, nisi sciat eū vti quasi intendentē acquirere seruitutem: ff. si serui. ven. l. quod si forte. §. j. secundū Inno. qui no. dicit in c. bonæ. el ij. in gl. & in fi. extrà, de postula. prœla. & ibi per Doct. & idem notat Archi. in c. non est. de cōsuetu. li. vj. & vide de hac materia plenè per eū dē Inno. in dicto c. bonæ. in gl. quæritur. & in c. cū dilectus. in glo. recuperandę. extrà, de cape. mona. & in c. in literis. de resti. spo. & plenissimè per Bald. in l. ij. C. de serui. & plenè Flo. in d. l. seruitutes. la grāde. de seruitu. vbi ponunt & examinant quomodo & qualiter acquiratur quasi possesio in iuribus incorporalib⁹, vbi videre poteris per te.

a Conditio. *Quæ sint uerba importantia conditionē. uide Alex. consi. c. in ij. col. §. nā dicta uerba. in j. uol & quando uerba poßunt se habere ad conditionem & modum, quomodo debeāt potius capi. consi etiā cij. in ea. col. §. confirmo quia. & in iiij. uolu. cōsi. xl. ubi ponit quæ uerba faciant cōditionē.*

b Donatio. *Adde Alex. cōsi. xxv. in fi. in ij. uol & in iij. uol. consi. liij. in antepenul. col. uersi. uenio ad secundum. Et quomodo statutum loquens de donatione, habeat locum in donatione in causam, uel sub modo, habes cōsi. lij. in pen. & ulti col & cōsi. lxxviij. in fi. in iij. uol. Et an donatio inter uir. & uxo. firmetur iuramēto, uide Cor. cōsi. xlj. in iij. uol. & an ualeat donatio facta per minorem cum iuramēto consi. ciiij. in dicto uolu.*

Quæ impediūt seruitutem constituendam. CAP. XVIII.

1 Locus sacer, uel religiosus, seruitutem impedit.

2 Differentia inter seruitutes rusticas & urbanas, in quibus consistat.

3 Locus medius an seruitutes impediat.

SEPTIMO necessariū est intelligere quæ impediāt cōstituendā
1 seruitutē. *Et dicas, quòd locus medius aliquādo impedit: puta si est sa
a cer vel religiosus. a vt est tex. in l. seruitutes. in fi. de serui. & est tex. in l. si prius. §. sed loco sacro. de aqua plu. arc. & no. gl. in c. j. de obser. ieiunij. & ibi p̄ cano. & dixi in præcedēti q. principali. Idē est, si loc⁹ public⁹ est medi⁹, si per id qđ debet in medio fieri, impedit publici loci libertas vel public⁹ vsus: vt si vellē de domo

mea

mea in domũ tuã immittere trabẽ, corripiendo viam publicam, vel apponere pôticellum: vel si velim de fundo tuo ad meũ deducere aquã, faciendo in via publica riuũ: his casibus ille locus publicus medius impedit seruitutẽ cõstitui, nisi principaliter lege permittẽte: vt est tex. in dicta l. si prius. §. fi. cũ l. sequẽ. & no. Bart. in d. l. fi. vel nisi permittente senatu: vt l. ij. in princi. ne quid in loc. pub. & dixi suprà in iij. quæst. princ. ver. itẽ Imperator. vel nisi hoc mihi liceret ex lege municipali, vel à magistratu, cui hoc cõpeteret ex forma statuti: vt l. prohibere. §. planè. quod vi aut clam. & no. Flo. in l. qui sella. §. fi. de serui. rusti. præd. Itẽ alius locus priuatus impedit seruitutẽ, cũ ille locus est extranei, & in eo est aliquid faciendũ, quousque etiã in illo seruitus acquiratur: vt l. in tradẽdis. §. interpositis. cõmunia prædio. & l. loci corpus. §. fi. si ser. ven. Cæterum si medius locus sit cõstituentis seruitutẽ, vel etiã extranei sint in illo, nõ est aliquid faciẽdũ propter quod seruitus impediatur, tunc locus ille medius non impedit seruitutem constitui: vt dicto §. interpositis. & iõ seruitus esse põt in vrbanis prædijs, etiã interposito medio ꝑdio seruitutem nõ debẽte: quia si habeo ius seruitutis altius nõ tollẽdi, remotioris domus vtilitas erit, donec prædiũ mediũ meũ extollatur: vt est tex. in l. & ideo. si ser. ven. Eodẽ modo qđ dictũ est de loco sacro, religioso, & publico, medio impediente seruitutẽ cõstitui: intellige quãdo in loco medio requirit, quòd aliquid fiat. aliàs nõ impediret: vt dicto §. interpositis. secũdũ Flo. in d. l. qui sella. §. fin.

2 *Et ideo nõ videtur esse differẽtia inter seruitutes rusticas, & vrbanas, licet tex. in l. qui sella. §. fi. tacite videatur differentiã facere. & Azo in summa. C. de ser. §. porro. quod dictũ est. sed re vera nõ est differẽtia. Sed solũ in hoc cõsistit differentia, an prædiũ meũ impediat vtilitatem venire de vno prædio ad aliud: qđ cõtingit duobus cõcurrẽtibus. Primũ, quòd prædium mediũ nõ sit cõstituẽtis seruitutẽ. Secũdũ, quòd ad vsum seruitutis aliquid sit in eo faciendũ, vel exercendũ, quod fieri potest inuito domino: vt l. inuitũ. cũ l. præce. in fi. de ser. vrb. prædio. & tũc impedit cõstitui seruitutẽ. Sed si nil erat faciendũ, vel si erat prædiũ intermedium, tamẽ erat eiusdem domini prædij dominantis: & etiã quia põt facere in illo ꝑdio medio quicquid vult, nõ impedit seruitutẽ constitui, quia nõ impedit vtilitatẽ peruenire. vt est tex. in l. si cũ seruitus. ff. quẽadmo. serui. amit. & in l. si ædes meæ. & in l. nemo enim. de serui tu. vrba. prædio. & in l. si mihi. §. pe. & l. tria prædia. de seruitu. vrbanor. prædio.

3 *Et de ista materia, an locus medius impediat seruitutes, vide per Bart. in l. si prius. §. fi. de aqua plu. arc. & p Flo. in dicta l. qui sella. §. fina. de serui. vrba. præd. & p Paul. de Cast. in l. in tradẽdis. §. interpositis. cõia prædio. & per Doctor. in §. æque. Insti. de actio. & per Cano. in c. j. de obseruatione ieiunij. Itẽ impedit seruitutẽ cõstituẽdã, quando aliqua eorũ quæ sunt necessaria ad ipsam deficiũt, vt dictum est in q. preced. vbi videas. Itẽ quando id ex forma municipali statui esset prohibitum: pro hoc vide text. cum gloss. &

quod ibi notat. in l. qui luminibus. de serui. vrba. prædio.

a Religiosi. *Adde Alex. cõsi. lxxx. in j. col. in vj. uol. & consi. ccxx. in j. uol.*

Quomodo, & qualiter, & quando constituatur, & acquiratur, & retineatur seruitus: & quæ seruitutes dicantur habere causam perpetuã, seu cõtinuã, quasi cõtinuã, seu quasi perpetuã: & quæ causam discontinuam: & quanto tẽpore huiusmodi seruitutes præscribuntur. CAP. XIX.

1 *Seruitus pactionibus, stipulationibus, testamentis, & contractibus constituitur.*

2 *Seruitutes multiplices sunt, et quæ sint seruitutes habentes causam continuã, & quasi continuam.*

3 *Seruitutes habentes causam discontinuam quæ sint.*

4 *Seruitutes, quibus præscribitur x ann. inter præsentes, & xx. inter absentes, quæ dicantur.*

5 *Tempus, cuius non extet memoria in contrarium, quod dicatur, & quomodo probetur, remißiuè.*

6 *Poßeßio c. annor. quomodo probetur, remißiuè.*

7 *Venditio non probaretur, etiam si possideretur res alicuius, uel usufructus eius, eo sciente, & patiente.*

8 *Positio allegãti titulum, quòd titulum non habuerit, fieri potest.*

9 *Negatiua quõ probetur, remißiuè.*

10 *Res dicuntur poßideri, quando causam continuam habent.*

OCTAVO principaliter expedit examinare quomodo, & qualiter, & quando constituatur, & acq
1 ratur, & retineatur seruitus. *Et dic, quòd constituitur pactionibus, stipulationibus, & testamentis, & contractibus. tex. est cum gl. Insti. de seruit. §. penul. & fi. & dixi suprà in vj. quæstio. princip. versi. xij. & est tex. in l. in testamento. aliàs incipit, per test. cõmunia præ. & l. binas ædes. de ser. vrb. præ. cũ simi. & volũtate partium cõstituitur seruitus ab inuitis: & inuitus dicitur ille, qui non consentit expressè, etiã si non contradicat: vt l. inuitum. de ser. vrba. prædi. Ideoq; licet vadã per prædium tuũ, vel aliqua proijciam in tuo, te sciente, & non contradicente: non statim est seruitus, nisi præscribam. vt l. ij. in fi. eod. ti. de qua præscriptione statim dicam, sicut econtrà in amittendis seruitutibus dicitur. nam licet altius tollas, me sciente, non statim domus tua est libera: vt l. hæc autem iura. de ser. vrb. præd. & no. glo. in d. l. inuitũ. Itẽ constituitur & acquiritur seruitus per cõsuetudinem: vt l. j. §. pe. & fi. & ibi per gl. & Doct. de aqua plu. arcẽ. Item acquiritur per præscriptionẽ: vt habetur per glo. ordi. & mag. in hac materia in l. seruitutes. la grãde. ff. de ser. & ibi per oẽs Doc. & per Azo. in summa. C. de ser. §. itẽ cõstituitur seruitus p cõsuetudinẽ. & habet per gl. & Doct. in l. ij. C. de ser. & aqua. per Dyn. in c. possessor malæ fidei. & in c. seq. de regu. iur. in vj. & p Bat. in l. j. §. deniq;. de aqua plu. arc. & per Doct. in §. æquẽ. Insti. de actio.
2 *Circa qđ primò est sciẽdũ, quòd seruitutes quædã dicuntur habere causam perpetuã, seu cõtinuã: qdã quasi perpetuã, seu quasi cõtinuã: quædã discõtinuã, vt no. p gl. & Docto. in d. l. seruitutes. & habet in l. foramẽ. de ser. vrb. pđ. & in d. l. ij. C. de ser. & aqua. Et dic ꝙ illa seruit* di-

dicit habere causam cõtinuã, & ppetuã, q̃ semper est in vsu actualiter & potẽtialiter, vt seruitus aquę duct⁹, & seruitus altius nõ tollẽdi, & similes. Quasi cõtinuã seu quasi ppetuã causam dicitur illa seruitus habere, quæ ppetuo seu cõtinuo potẽtialit, sed nõ actualiter est in vsu: vt est seruitus stillicidij, vel ductus aquę ex cœlo cadẽtis: vt d.l.foramen.de seruitu.vrban.predio. Et est ratio, qa in istis nõ reqritur semp factũ hõis ad vsum seruitutis, licet reqrat aliqñ à principio ad ipsam cõstituẽdã, vt in aquæductu: qa postq̃ aqua est deriuata per riuũ, vel canalẽ facto naturę cõtinuatur, & p seipsam semp fluit, & ita in seruitute tigni iniuncti vel oneris ferẽdi. nã postq̃ semel est immissum p seipsum cõtinuatur. Itẽ in quasi perpetua seu quasi cõtinua. ratio est, qa licet in illa nõ exerceatur semp, tñ est apta semp exerceri sine facto hoĩs, vt in seruitute stillicidij, quę est respectu aquę ex cœlo cadẽtis, qa non semp pluit: sed cũ pluit, p seipsam cadit, & stillicidiũ est semp aptũ recipere aquã sine facto hoĩs,
3 postq̃ stillicidiũ factũ est. *Discõtinuã verò causam illa seruitus habere dicit, quę nõ est semp in vsu actualiter, nec potẽtialiter, sed necessariò reqrit interpositionẽ: qa in sui vsu reqrit factũ hoĩs, quod non põt esse cõtinuũ, vt seruitus itineris, viæ, & sim. Nã homo non põt semp ire, vel ducere currũ, aut plaustrũ. l. seruitutes. la grãde. ĩ pri. de ser. Et istud, qđ dixi de cã discõtinua, ꝓcedet in seruitutibus realibus, q̃ à re rei debent: qa in istis ipsa res dicit tales seruitutes quasi possidere, mediante facto hoĩs, nõ aũt facto suo: & ideo cũ in istis realibus vbicunq; factum hominis requiritur ad vsum, & illud non possit semp esse continuũ, sequitur, illa res tales seruitutes nõ continuè possidet, & propterea dicũtur habere causam discontinuã. Sed secus est in seruitutibus, vel personalibus iuribus, quæ debentur à re personę: vt est vsusfructus, vsus, iurisdictio, & simil. Nã in istis licet factum hominis requiratur, non solũ ab initio, sed etiã ex postfacto, nõ tamẽ dicuntur habere causam discõtinuã: quia possunt animo possideri, ex quo psonæ debẽtur, quæ habent animũ: licet actus sint discõtinui: vt elegãter not. Bar. ĩ l. iusto. §. nõ mutat. de vsucap. & ibi oĩno videas. & no. per Cyn. in l. ij. in vj. q. C. de ser. & aqua. qđ not. pro huiusmodi materiæ fundamen-
4 to. *His itaq; præmissis dicas, si est seruitus, quæ habeat ppetuã causam seu cõtinuã, vel quasi perpetuã seu quasi cõtinuã, ex his duobus casibus regulariter pręscribit lõgo tẽpore, videlicet x. ann. inter p̃sentes, & xx. inter absentes, exẽplo rerũ immobilium: vt est text. in l. fi. C. de pręscrip. lon. tẽporis, & in l. ij. C. de ser. & ibi hoc no. per gl. & Doct. & idẽ not. gl. ordi. in d. l. seruitutes. & ibi per oẽs Doct. & p Azo. in summa. C. de serui. §. itẽ constituitur. & in l. j. in v. q. eo. tit. per Cy. C. de ser. & aqua. & in l. ij. in v. q. eo. ti. Sed si est seruitus habens causam discontinuã: & tũc regulariter nõ præscribitur: vt est tex. in d. l. seruitutes. in princ. & ibi per Do. in d. v. & vj. q. Sed illa regula fallit in multis casibus. Primò qñ qs fuisset vsus iure seruit. tãto tẽpore, in cuius cõtrariũ memoria nõ existit: l. hoc iure. §. ductus aquę. de aqua

quoti.& æsti.secũdũ vnũ intellectũ,
scilicet,ꝙ ibi loquatur de huius ser
uitute.ar.l.j.§.fi.& l.ij.§.antepe.de
aqua plu.arcẽ.& not.gl.mag.in d.l.
seruitutes.de serui.& per oẽs Doct.
& not.gl.in d.l.ij.& ibi per Doctor.
C.de ser.Et pro hoc adduco tex.ĩ c.
sup quibusdã.§.præterea.extrà, de
verb.signifi.vbi habetur,ꝙ tẽpus,cu
ius nõ extat memoria in cõtrariũ.ha
bet vim priuilegij.& est tex.in c.j.
in fi.de præscrip.lib.vj.vbi dicitur,ꝙ
5 dictũ tẽpus habet vim ti. *Quãdo
autẽ dicitur esse tantũ tempus,cuius
a nõ extet memoria in cõtrarium a,&
quomodo probetur,vide plenius p
Inno.in c.qd per nouale.& in c.ve-
niẽs.& ibi p canonistas.de ver.sig.
per Cyn.in l.ij.in ix.q.C.de serui.&
aqua.& per Bar.in l.j.§.Labeo.de
aqua plu.ar.& per gl.& Doc.in l.ar-
biter.de pro.& per Flo.in dicta l.ser
uitutes.ĩ vlt.charta.circa prin.& ad-
de quod Cy.tenuit ĩ d.l.ij.ix.quęst.
ꝙ cẽtũ anni dicant esse spatiũ tanti
tẽporis, de quo nõ extet memoria.
Idem tenuit Anton.de Butr.in c.ve
niens.in princ.vlti.col.extrà, de te-
sti.& Inno.etiã ibi circa fin.ij.col.in
ver.itẽ dicũt quidã,ꝙ si cõstet.& idẽ
sentit Specula.ĩ tit.de pbat.in ij.par
te Spec.§.j.ver.qd si testes.ad fi.illi⁹
ver.& idẽ tenet Bal.in d.l.ij.ad fi.ij.
co.C.de seruit.& Card.Zabarella in
c.si diligenti.in fi.extrà,de pręscrip.
& no.per Doct.in iuribus præallega
6 tis. *Et quomodo probetur possef-
sio c.ann.vide per Bal.in aut.quas a-
ctiões.in vl.col.in prin.C.de sacros.
eccl.& vide gl.& quod ibi notat in
c.cũ vobis.ex.de pręscri. Secundus
casus est,in quo fallit,qñ vtens alle-
garet seu habuisset titulũ cõcessiõis

ab ipso domino:& sic ex aliquid titu
lo pcedẽti dicat sibi à domino fuisse
seruitutẽ cõstitutã:nec id possit pro
bare per testes vel instrumẽta:& in
adminiculũ suæ intentionis inducat
cõiecturã,qa vsus est seruitute præ-
dij dño sciente,& nõ cõtradicẽte p
x.vel xx.annos,scilicet p x.inter præ
sentes,& xx.inter absentes:qa pręsu
mitur seruitus constituta ex causa q̃
pretenditur præcessisse:arg.l.j.in fi-
ne.de aqua pluuia arcen.& l.cùm de
in rẽ verso.ff.de vsuris.ita singula.di
xit gl.in l.seruitutes.la grãde.in gl.
magna,in fine.de seruitu.& glo.in l.
j.§.fi.in ver.quãdiu.de aqua pluuia
arcẽda.Et idẽ ad literã dicit Azo in
summa,C.de seruituti.§.itẽ.cõstitu
untur seruitutes per cõsuetudinẽ.&
idẽ not.Inno.in c.si diligenti.extrà,
de pręscrip.& Ioan.And.& Doct.in
c.peruenit.de cen.& idẽ tenet Bart.
& Flo.in d.l.seruitutes.& do.Ange.
de Are.Instit.de action.§.æquè.Et
istã opin.tenent cõmuniter Docto.
tã legistæ,quàm canonistæ,vt dicit
Paul.de Castr.in d.l.seruitutes.Sed
Petr.de Bellapert.Cyn.& Ia.But.&
Ray.de For.in l.si certis annis.C.de
pac.& Ang.ibi in sua repeti.tenent
cõtrariũ,dicẽtes quòd l.cũ de in rẽ
verso.loquitur in faciẽte,hoc est,in
soluẽte p x.vel xx.annos:contra quẽ
facilius præsumitur,cũ ei nõ sit tãtũ
imputandũ.Et pro ista distinctione
bene facit,quod no.Inno.in c.olim.
el iij.ad fi.de restitut.spol.itẽ p hac
parte ego adduco hanc rationẽ.Nã
si opi.gl.& Doct.esset vera,lex quæ
dicit,quòd requiratur tãtum tẽpus,
cui⁹ nõ extet memoria in cõtrariũ,
esset imposita potius verbis,q̃ reb⁹,
cõtra l.ij.C.cõia de leg.& l.fi.C.de

vsu.

vsu.&c.cõmissa. §. porro. de elect. in vj. Nã quilibet qui fuisset in quasi possessione per x.vel xx.annos, semper allegaret titulũ à domino: & sic nũquam haberet locũ dicta lex, quę requirit tantũ tẽpus, ꝙ nõ extet memoria in cõtrariũ. Barto. autẽ in d.l. seruitutes. conatur saluare glo. & dictam opin. cõmunẽ. & respõdet contrarijs, dicens, ꝙ in his quæ sunt magni præiudicij, procedit opin. Pet. & aliorũ sequentiũ, quòd nõ habeat lo 8 cum l. cũ de in rẽ verso. sicut est in acquisitione dominij, vel partis eius.
7 *Nã si possiderẽ rẽ tuã, tãquã meã, per longũ tẽpus, te sciẽte & patiẽte, vel etiã vsumfructũ eius, q est pars dominij: vt l.iiij. de vsufru. & posteà dicerẽ te mihi meã vẽdidisse, vel cõcessisse, nõ pbaret̃ p hoc vẽditio vel cõcessio. facit l. libertis. §.j. de ali. & ciba. leg. & l. nullo. C. de rei ven. Sed in his quæ sunt parui pĩudicij, sicut sunt seruitutes prędiales, p quas nõ acquiritur dominiũ, nec pars eius: & tũc procedit opin. gl. & pro hoc allegat l. si filius. C. de peti. hære. & l. qui aliena. §.j. de acquirẽ. here. & l. quã Tuberonis. §. sũt quędã. ff. de pecu. Itẽ pro hoc allegat gl. similẽ not. in l. pen. C. communi diui. vbi contra patientem præsumitur titulus diuisionis, qui est parui prçiudicij: vt ibi not. Ad incõueniẽs, quod dixi, vide licet ꝙ lex videatur posita verbis, & nõ rebus, nõ respondet. sed põt dici secũdũ Paul. de Cast. in d. l. seruitutes. quòd illud tẽpus cuius memoria nõ extat in cõtrariũ, requirit̃, qñ aduersari⁹ ignoraret. Si aũt scit, & patitur, & tũc sufficiat longũ tẽpus, cũ allegatione tituli. & isto modo põt saluari communis opi. Posset etiam aliter responderi: quia licet sufficiat allegare titulũ cũ quasi possessione lõgi tẽporis, & esset p̃sump. iuris & de iure, tamẽ cõtra eã admitteretur probatio in cõtrariũ per partis confessionẽ. & gl. est not. in aut. de ęqualitate dot. §. illud. in verbo, scribat. col. vij. & est alia similis in l. in cõtractibus. in princip. ver. nulli. C. de nõ nu. pe. & not. Doct. in aut. sed iam necesse. de donatio. ante nup. & canonistę in c. cis qui fidem. de spõsa. *Et ideo posset fieri positio allegãti titulũ, ꝙ nõ habuit titulũ: sed si cõfiteret̃, allegatio tituli sibi non pdesset: ideo nõ credo, ꝙ sit p̃sumptio iuris & de iure, sed iuris tãtũ: ideo posset probari cõtrariũ per alias probationes: iuxta not. in c. bonę memoriæ Magũtini. de elect. & ĩ l. actor. C. de proba. & per hoc patet, ꝙ lex, quę requirit tantum tempus, cuius non extet memoria, non erit imposita verbis, quando cõfiteretur aduersarius, vel probaretur titulum nõ pręcessisse: vel quando aduersarius ignorasset allegãtem titulũ possedisse. Teneas itaq; opi. gl. quæ est cõmunis, & eã semper obseruari in practica vidi: & eãdem practicam vidi obseruari, quãdo quis non soluit decimam per tantum tempus, quòd non extet memoria in contrariũ: sed istud nõ examino, & ad eius probationem inducit possessionẽ, vel quasi, tanti tẽporis, quòd non extet memoria in cõtrarium. sed in hoc de decima est magis dubiũ: quia tractatur de magno prçiudicio: sed in hoc plus est, quàm in precedenti casu: quia allegatur nõ tẽpus longum, sed tempus quòd nõ extat memoria in contrarium. Sed istud non examino: quia est

est longa materia. de qua vide in c.j. de prescrip.lib.vj.& in c.super quibusdã. §. ꝑtereà. de ver.sig. Sit ergo cautus ille, q est visus aliquo seruitu. iure discõtinuè, vt semper alleget titulũ aliquẽ habilẽ ad cõstituẽdã seruitutẽ sibi,& probet se vsum fuisse illo iure seruitutis per x.annos inter presentes,& xx.inter absentes, sciente aduersario & patiẽte, & obtinebit:& sit etiã cautus in hoc, vt alleget se ti.habere ab aduersario, qui posit seruitutẽ imponere rerũ: nec alleget se titulũ habere à quodã tertio: qa hoc non sufficeret: scĩa eñ & patiẽtia nõ dñi, nõ faciet resultare presumptionẽ in facto alieno, sed in facto proprio: sic secũdùm Paul. de Cast.in l.seruitu.de serui. q hoc declarat,& bene. Ecõtrà sit cautus etiã aduersarius, vt querat ꝓpositiones vel aliter habere cõfessionẽ ab altera parte, scilicet, ꝙ nullũ titulũ habeat ab ipso, vel ab alio, q seruitutẽ imponere potuerit: vel si nõ pot habere cõfessionẽ, qrat ꝓbare cõtrariũ, coarctãdo dictũ titulũ ad certũ locũ,& tẽpus. iuxta no.in l.actor. C. de ꝓba.& in d.c.bone.de elec.

9 *Vbi habet, quomodo ꝓbet negatiua: qa si allegãs titulũ cõfiteret se nõ habere, vel etiã probaret, illa allegatio ti. sibi nõ ꝓdesset. Et hec tene menti ꝑpetuo, qa sunt vtilia, & nõ ita bene declarata alibi reperies. Tertius casus, in quo fallit dicta regula, est qñ qs ꝓbaret se habere verũ titulum à tertio. nã tũc seruitus, etiã si haberet causam discõtinuã, acqreret lõgo tẽpore, videlicet x. annis inter ꝑsẽtes,

b & xx.inter absentes,[b] ꝑ tex.in l.fi.in fi.de presc.lon.tẽp.& per l.si ego. §. j.ibi, itẽ rusticorũ.de publi. quod est singulare, secũdũ Paul.de Ca. in d.l. seruitutes. de serui. Debet ergo illa regula intelligi, quãdo qs nõ habebat verũ titulũ à tertio. Et ꝙ dixi ve 10
rũ titulũ debere ꝓbari, qa nõ sufficeret ipsum tãtũ allegare: vsus enim lõgi tẽporis nõ posset operari duo specialia, scilicet ꝙ faceret ꝑsumi titulũ ab extraneo,& vltra hoc, ꝙ sufficiat longũ tẽpus cũ tali titulo allegato, vbi aliàs reqreretur tãtũ, cuius nõ esset memoria in cõtrariũ, ꝑ no. in l.j.C.de do.promis.cũ si. qa nõ accidit in titulo allegato à dño aduersario, seu ab illo qui seruitutẽ imponere potuit: qa vsus longi tẽporis etiã hoc casu inducit vnũ speciale tãtũ.s.probationẽ tituli, qua facta, sufficit, ne aliud tẽpus requirat, quasi possessionis ad ꝑscribendũ, ex qua prescriptione iuris probatus est titulus eius q seruitutẽ imponere posset, & immediatè cõstituere. ar.l.sequit. §. lana.de vsuca. Quartus casus & vltimus est, in quo fallit dicta regula, secũdũ Pau.de Ca.in d.l.serui. in fi. scilicet in seruitutibus personalibus, q̃ debẽtur à re personæ, vt vsusfruct⁹, vsus, iurisdictio,& sim. quia licet ad eorũ vsum requirat factũ hoĩs, tamẽ nõ dicũtur habere causam discontinuã: qa aĩo posideri possunt, qui cõtinuus est, licet actus hoĩs sint discõtinui: ideo lõgo tẽpore ꝑscribũtur, cũ titulo tñ vero: qa habet similitudinẽ cũ dño, quod lõgo tẽpore nõ prescribit sine titulo. est casus in l.fi. circa fi.C.de prescrip.lon. tẽpo. & l.si ego. §.fi.de publi.& no.in l.iusto. §.nõ mutat.ff.de vsuca. & intellige de titulo habito à nõ dño: nõ autẽ à dño: quia tũc nõ esset opus prescriptiõe: vt l.clauibus.de cõtrah. emp.

iuncta

iuncta d.l.sequit. §. lana. de vsucap. sine titulo vero pscriberet longissimo tpe: vt no. Cy. in l. ij. ĩ vj. q. C. de
10 serui. *Sed pdicta regula pcedit in seruitutibus realibus & pdialibus, q̃ à re rei debent: q̃ res dicũtur possideri, qñ habẽt causam cõtinuã: vt l. qui fundũ. ff. quẽadm. seru. amit. sed ille habẽs causam discõtinuã, nõ põt dici, q cõtinuè possideat, nec per actũ hominis: qa ille nõ est nec põt esse cõtinuus: nec per animũ, cũ res animũ nõ habeat: vt dixi suprà in illa q. qñ dicat seruitus habere causam discõtinuã. Ista autẽ nõ est pprie fallẽtia à dicta regula, q̃ de seruitute habẽte causam discõtinuã loquit: quoniã seruitutes personales dicũtur habere causã cõtinuã & ppetuã: vt dixi: & licet videat, q possit dici fallẽtia respectu actus hoĩs, qui requirit in seruitute psonali: & tñ pscribitur lõgo tẽpore: qđ non est in seruitute reali, q̃ factũ hoĩs requirit, & est discõtinua: qa lõgũ tẽpus nõ sufficit: tñ dico, q etiã hoc casu nõ est propriè fallẽtia: qa in ista seruitute personali requirit tit. à nõ domino, vt dixi. q si interuenisset in seruitute reali habẽte causã discõtinuã, idẽ esset: quia etiã lõgo tẽpore prescriberet. vt dixi in tertio casu pcedẽti, & sic in effectu quãtũ ad tẽpus pscribẽdi, nõ videtur esse differẽtia inter seruitutẽ habẽtẽ causam discõtinuã, & seruitutẽ psonalẽ habẽtẽ causã cõtinuã: qa in vtraq; sufficit titulus à non dño cũ possessiõe vel quasi lõgi tẽporis. Sed vbi nõ interuenisset titul. bene esset differẽtia, qa in seruitute reali regulariter nõ pscribitur, nisi p tãtũ tempus, quòd nõ extet memoria in cõtrarium. sed in seruitute personali sufficerẽt xxx. anni, quod est longissimum tẽpus: vt no. Cy. in l. ij. in vj. q. C. de seruitutibus & aqua. & suprà dixi, quæ omnia bene nota.

a Memoria in cõtrari. *An tempus c. an. dicatur tantũ tẽpus, cuius in cõtrariũ memoria nõ existit, & an usus tãti tẽporis uim habeat concessionis & priuilegij. Alex. v. uo. in cõs. xvj. in ij. col. in uersi. secũdo principaliter. et in cõsi. xxiiij. & ibi, an illud tẽpus sufficiat ad præscribẽdũ merum imperiũ.*

b Absentes. *Adde Corneũ cõsi. xxxvj. incipi. in hac. Et præsens in ciuitate sua quis præsumitur esse, & nõ præsumitur absentia, cõsi. l. Et an absens dicatur ille, qui nõ est præsens in iudicio, cõsi. lviij. in ij. uol. Et quis dicatur absens, uide Alex. in v. uol. cons. c. in iiij. col. in princip.*

Quot sint necessaria ad inducẽdã præscriptionẽ in seruitutibus habentibus causam cõtinuã uel quasi, an requiratur titulus & bona fides: & an de iure inter ius canonicũ & ciuile sit differentia in præscriptionibus: & an seruitus possit cõstitui sub cõditiõe, & duplici cõditiõe, uidelicet extincta & inceptiua. CAP. XX.

1 *Seruitutis ad præscriptionem quot necessaria sint.*
2 *Bona fides in præscriptionibus an præsumatur.*
3 *Bona fides in quibus casibus allegari debeat.*
4 *Bona fides an in libertate præscribenda requiratur.*
5 *Præscriptione quomodo scitẽtia & patientia aduersarij requiratur.*
6 *Seruitutibus in præscribendis an titulus requiratur.*

Præscri

7 *Præscriptio contra ecclesiam omnino titulum requirit.*

8 *In seruitutũ & iuriũ incorporalium præscriptione septem requiruntur.*

9 *Interruptio naturalis longißimi temporis in iuribus incorporalibus præscriptionem impedit.*

10 *Seruitutes non constituuntur, ut aliquid in tuo facias.*

11 *Præscriptio quãdoq; plus potest, quàm pactum.*

12 *Ire per ciuitates, & domos alienas, licitum non est.*

13 *Seruitutes reales & prædiales ipso iure nõ recipiunt certum tempus ex parte ante ad originem impediendam, sed conditionem.*

14 *In iure corporali quomodo quis tradere teneatur.*

DICTVM est suprà, q; seruitus
habẽs causam perpetuã, vel cõ
tinuã, vel quasi, prescribit lõgo tẽpo
1 re. *Sed quot sunt necessaria ad di
a ctã pscriptionẽ a? Dic plura. Primũ,
q; volẽs prescribere, fuerit vsus iure
seruitutis: scilicet eo aĩo, vt posſit v-
ti iure suo aduersario inuito, nõ iu
re amicitiæ vel familiaritatis, qa tũc
nuaquã pscriberet. l. fi. & ibi no. quẽ
admo. serui. amitta. & l. q iure fami-
liaritatis. de acquiren. pos. Et ideo si
trãsiuit qs per fundũ tuũ lõgo tẽpo-
re p aliquã viã ibi existentẽ, quã pu
blicã esse credebat, & cuilibet lice-
ret p eã transire, nõ acquirit seruitu
tẽ, etiã si tanto tẽpore fuisset, cuius
in cõtrariũ memoria nõ existit, nec
acquirit interdictum, de itinere a-
ctuq; priua. in ipsa seruitute haben-
da: vt eleganter not. Paul. de Cast. in
d. l. fin. Qualiter autẽ probetur, q; quis
fuerit vsus iure suo, seu iure seruitu
tis, plenè habetur per gl. Bart. & Do
ctor. in l. j. §. ij. de itinere actuq; pri
ua. & per Inno. & Doct. in c. bone. el
ij. de postul. prela. & de causa pos. &
proprie. c. cũ eccle. in ver. affuisse. &
per Barto. & Doc. in dicta l. qui iure
familiaritatis. & per Flo. & Doc. in
l. serui. de serui. & c. Secũdũ quod re
quiritur bona fides, qa credebat sibi
seruitutẽ cõpetere. vt no. gl. in d. l. fi.
& ĩ l. ij. C. de serui. quod verũ, si vult
prescribere lõgo tẽpore. secus si lõ-
gissimo, puta xxx. vel xl. annorũ. qa
de iure Digestorũ, & C. etiã sine bo
na fide poterat pscribi, sicut domi-
niũ: per l. sicut. de pscrip. xxx. anno-
rũ & no. Cy. secũdũ Pe. in l. ij. in vj.
q. C. de seruitu. hodie vero de iure
canonico nullo modo põt: vt in c. fi.
extrà, de prescr. & in c. possessor ma
læfid. lib. vj. Sed aduertẽdũ, quia vbi
cõstat verè de mala fide, procedunt
pdicta. Sed vbi esset præsumpta ma
la fides tãtũ, tũc post xx. annos talis
psumptio malæ fidei nõ põt allega-
ri. casus est not. & ibi hoc not. Bar. q
ita dicit intelligi in l. fin. in fi. C. vn-
de vi. & idẽ no. An. de But. in c. sepe.
in v. col. versicu. itẽ hoc verũ. extrà,
2 de restitu. spolia. *Nunquid autẽ in
dubio bona fides præsumatur. videt
q; sic, per l. pe. C. de euic. & per l. si
fundũ. C. de rei ven. Dicas in hoc, q;
si qs possedit cũ titulo regulariter,
præsumitur bona fides, nisi probare
tur cõtrarium: quod fallit, qñ titulus
esset improbatus à lege: qa tũc semp
præsumitur mala fides. tex. est no. in
l. queãdmod. ver. male fidei. C. de a-
gri. & censi. & ibi hoc not. Bart. quẽ
omnino vide. Itẽ fallit, qñ fuisset ei
denuntiatũ ne emeret: vt d. l. si fun-
dũ. C. de rei ven. Itẽ fallit, si corã ali-
quibus dixisset, se sciuisse rẽ esse a-

lienam

lienã.Itẽ si de hoc erat fama in vicinia,& ipse erat vicinus: vt not. Bart. in l.Celsus.in penult.colũ.de vsuca. Itẽ si procurauit habere titulũ.vt notat singulariter Bald.secundũ Odofre.in l.quoties.C.de rei vendic.sed si quis possideat,vel quasi,sine titulo,tũc regulariter præsumitur mala fides:vt no.in l.fi.C. vnde vi. Itẽ si qs sciebat fundũ alienũ esse, nec habebat aliquẽ titulũ cõcessionis seruitutis,præsumitur mala fides: quia sciebat vel scire debebat,nõ posse vti illo fundo sine licentia domini:requiritur ergo, ꝙ credat se habere seruitutẽ,qua vtitur, licet reuera nõ habeat:sed errauit in facto,qa forte audiuerat à patre suo hoc dici,vel erat publica vox ĩ vicinia.nã hoc tribueret iustã causam credendi, & sic bonã fidẽ:vt no.Bal.in d.l.Celsus. in ij. colum.& in l.j.§. hoc interdicto. in iij.col.de iti.act.priua.& Bald.in d.l. indicia.ver.ergo quæro.C.de rei vẽ
3 di. *Aduerte tamen,quia licet aliqñ
b bona fides b præsumatur:tñ in casibus,in quibus requirit̃, non sufficit, quòd præsumatur,sed ipsa debet deduci & allegari. vt est casus singu.in l.si adulteriũ cũ incestu. §.idẽ Pollioni.de adulte. secundũ Ange.in l. eũ qui.§.si.de public.& vide ad hoc Bart.in l.cũ quidã.in vlti.co lum. in princip.si cer.pe. vbi dicit, ꝙ super nõ allegatis non cadit præsumptio. & idẽ no.Bal.in l.si certis annis.in v. colũ.C.de pac.quod bene no.in practica,qa vidi multos errare hoc non perpendentes.Et quod dixi de bona fide,intellige,ꝙ requiritur in serui-
4 tute præscribẽda. *Sed nunquid in libertate præscribenda requirat̃ bona fides? vide per gloss.ordi.in l.fin. quẽadmo.serui.amit.& ibi per Doctor.& dic, ꝙ in præscribenda libertate personali requirit̃ bona fides.l. j.C.de præscrip. lon. tempor. q̃ pro libertate comp.Sed in præscribẽda libertate distingue. Aut loquimur de libertate rei vrbanæ, & requirit̃ bona fides.l. hæc autẽ iura.de seruitu.vrba.p̃dio.Aut rei rusticæ,& non requiritur bona fides.l.pe.C.de seruit.Et ratio diuersitatis est,qa in præscribenda libertate requirit̃ factũ,& vsus præscribẽtis:& ideo nõ mirũ,si eius bona fides requirit̃.sed in realibus nõ requiritur aliquod factũ hominis p̃scribentis,sed sola negligentia ex parte admittẽtis. ideo nõ cõsiderat̃ in admittendo bona fides aduersarij: vt no.in d.l.fi.& in d.l.ij. C. de serui.& dicam infrà plenius,in x. & vltima quæs. princip. Tertium quod requiritur in ista præscriptione,est quòd quis fuerit vsus longo tẽpore,videlicet x.annis inter p̃sentes,& xx.inter absentes:vt nota.in l. seruitutes.ff.de serui.& in l.ij.C. eo. tit.& suprà dixi,quòd est verum in prædio priuati:sed in prædio ecclesiæ requiritur tempus xl. anno.sicut in præscriptione dominij rerum ecclesiæ.vt voluit Inno.in c.diligenti. de præscript.& per Doc. canonistas in c.peruenit.de cẽsibus.& sequitur Paul.de Cast.in d.l.serui.circa quod adde quod dicam infrà,versi. sed cõtra hoc opponitur. Quartum quod requiritur, est quòd vsus fuerit sciẽte aduersario.l.ij.C.de ser. & ibi per gl.& Docto.& etiã eo patiẽte.l. quoties.la ij.de seruitu. & in ista scientia & patientia consistit quasi possessio iurium incorporaliũ. Quod limita principaliter duobus modis.

Primò

*Primò scilicet, vt sciẽtia & patientia aduersarij requiratur, volẽdo p̃scribere lõgo tẽpore: sed si longissimo, scilicet xxx. vel xl. annis, secus: nã tunc nõ requiritur scientia, nec patientia aduersarij. sicut enim operatur titulus, vt possim prescribere aduersario ignorãte vel nõ patiẽte: ita etiã operatur longissimũ tẽpus, qñ titulus nõ interuenit: vt singulariter dicit Paul. de Castr. in l. ij. C. de serui. Secũdò fallit, quãdo prescribens haberet titulũ à quodã tertio, qui tanquã dominus illius fundi cõcessisset ei seruitutẽ illius fundi, cũ nõ posset, tũc prescribitur etiã ignorante vero domino, sicut prescriberet dominus ipsius rei. l. fi. C. de prescript. long. tẽpo. & hoc voluit expresse Pet. vt refert Cyn. in l. ij. C. de seruitu. dũ loquitur in seruitute formata, qua qs habet titulũ. & hoc etiã seqtur Paul. de Cast. in d. l. ij. & in d. l. seruitutes. q̃ dicit, ꝙ de hoc est tex. in l. si ego. §. j. de publi. in alternatiua, quę ponit ibi, dũ dicit, ꝙ per traditionẽ cõsistit, vel per patiẽtiã. Nã per traditionẽ dicitur constituta, qñ habet titulũ à tertio, & nõ videt requiri patiẽtia domini. & dũ subdit, Per patientiã, loqtur qñ nõ habebat titulũ, quo casu bene requiritur. & ista est singularis limitatio ad illud quod cõmuniter dici solet, ꝙ in iuribus incorporalibus non est dare quasi possessionẽ, nisi p sciẽtiã & patientiã domini, quod cõtingere põt in multis, vt in pascuis, & aq̃ductib⁹, & iurisdictionibus, & iure piscandi, de qbus quotidie oriuntur lites in partibus istis. & pauci sunt q hoc aduertant, quia cõmuniter dicitur, ꝙ quis nõ posset in his prescribere, nisi cum sciẽtia & patiẽtia aduersarij, & hoc debet probare. Sed tu aduerte an habeat titulũ, c vel non: quia si habet titulũ, nõ est opus probare scientiã, vel patientiã, secundũ Paul. de Cast. in d. l. seruitutes. de seruitu. qđ singulariter tene menti.

6 *Sed nunquid requiratur tit. in istis seruitutibus præscribẽdis? Dicas breuiter, ꝙ non: vt est casus in l. si qs diuturno: & ibi gl. & Doct. ff. si serui. vẽ. & no. per gl. in d. l. seruitutes. & in d. l. ij. C. de seruit. & ibi per oẽs Doct. & not. gl. in l. j. §. fi. in versi. quãdiu. de aqua plu. & per Bart. ĩ l. fi. queãd. ser. amit. & idẽ not. expresse Inn. in c. si diligẽti. de prescript. & istud teneas, licet aliqui dixerint, ꝙ requiratur saltẽ allegatio tituli, & not. bene. Istud tñ fallit in vsufruc. & in prędijs ecclesiæ, vt statim dicã. & intellige de titulo nõ solũ habito à domino prędij seruientis, nã de illo dubium nõ est, ꝙ requiritur ad prescribẽdum: qa si à vero domino titulus haberetur, statim seruitus acquisita esset, & nõ esset necessaria prescriptio. l. sequitur. §. lana. de vsucap. sed intelligo etiã de titulo habito à quodã tertio: puta quia Titius tanquã dominus prędij tui, cũ nõ esset, concessit mihi seruitutẽ in eo: & ego credens ipsum dominũ esse, fortè quia possidebat, fui vsus seruitute longo tẽpore, te sciẽte, & patiente, ratiõe illius cõcessionis. nam etiã talis titulus nõ requiritur ad prescribendum talem seruitutem realem. Et ratio, quia in seruitutibus & iuribus incorporalibus tit. non requiritur, sed in corporalibus sic, vt est iste: quia istę seruitutes reales quæruntur rei, quæ sibi non potest de titulo prouidere: sed alia

alia iura corporalia quærunť perso-
næ,q̄ sibi de titulo ꝓuidere potuit.
& ista fuit ratio Pe.Itē est & alia rō, 7
quia in corporalibus agitur de maio
ri præiudicio,scilicet de acquisitio-
ne dominij, quàm in incorporalib⁹:
quia tunc sola res afficitur,& eius tā
tū conditio grauať. & hæc fuit ratio
Dy.in c.ij.de reg.iu.lib.vj.quā sequi
tur Cy.in l.ij.in v.q.C.de serui.& vi
detur mihi verior.& ideo in præscri
benda seruitute vsusfructus,requiri
tur titulus,cū vsusfructus sit pars do
minij.l.iiij.de vsufruc.& ꝑ cōsequēs
in eo præscribendo tractetur de ma
gno præiudicio ad similitudinē præ
scriptiōis rerū īcorporaliū. Sed cō-
tra hæc oppo.& imò videtur,quòd
in præscribēda seruitute verus titu.
requiratur.nā ille qui seruitutē præ
scribit,habet contra se dispositionē
iuris cōmunis:quoniā omne præsu
mitur liberū,nisi ꝓbetur habere ser
uitutē.l.altius.C.de ser.ergo videť,
quòd nō solū allegatio, sed etiā titu
li ꝓbatio sit necessaria,per c.j.de p̄-
scrip.lib.vj.Innocē.in c.diligenti.de
præscrip.soluit hoc contrariū:quòd
non dicitur contra se habere ius cō
mune qui præscribit seruitutē:quia
ius nō prohibet quē habere seruitu
tem in prædio alieno:sed tunc dici-
tur habere ius cōmune cōtra se.puta
vnus episcopus exercet iurisdictio-
nē in diœcesi alterius episcopi.dicit
Pau. de Cast.in d.l.seruitutes.quòd
nō compræhēdit,quid sit hoc dice-
re:quia verū est,quòd in prędio alie
no nō prohibetur habere seruitutē
volēte & cōsentiente dn̄o,sed eo vo
lente sic.& eodē modo vnus epi-
scopus volente alio episcopo.vnde
dicit ipse,quòd c.j.de præscriptio.
in vj.loquiť de prescriptionibus cur
rentibus contra ecclesiā,vel res ec-
clesiæ:secus cōtra priuatū. *Et ideo
ipse cōcludit,quòd qui vult præscri
bere seruitutē in prædio ecclesię,cū
habeat cōtra se ius cōe,necesse est
vt habeat titulū saltē à nō domino:
vel etiā à domino titulum vtilē:iu-
xta ea quæ habenť in c.de quarta.de
præscriptio .quia si esset vtilis,non
esset necessaria præscriptio.l.sequi-
tur.§.lana.de vsucapio.quod no.ꝓ
limitatione l.si quis diuturno.si ser
ui.vendi.Potest etiā dici,quòd Inn.
bene soluit,quia volēs seruitutē prę
scribere,nō habet ius cōmune con-
tra se,qa est præter ius cōmune:&
tunc diceretur cōtra ius commune,
qn̄ expresse ꝓhiberet prescriptionē.
vt no.in d.c.j.de prescri.in vj. Quin
tū quod requiritur ad præscribēdū
seruitutē,quando est negatiua,vt ser
uitus altius nō tollendi,scilicet pro-
hibitio vsus:vt no.gl.in l.qui lumini
bus.de serui.vrb.prædio.& in l.j.C.
de serui.& gl.iij.in c.abbate.de ver.
sig.& Dy.in l.si prius.de no.ope.nū
tia.Et ideo in istis seruitutibus,quæ
consistunt in prohibendo,vt est ser
uitus altius nō tollēdi,nō acquiritur
quasi possesio,nisi per ꝓhibitionē
ex parte prætendētis seruitutē,& pa
tiētiā aduersarij.Sed in his,quę fiūt
in faciēdo,vt aquæductus, & simil.
nō requiritur prohibitio,sed vsus &
patientia aduersarij,quia in his cōsi
stit quasi possesio.& in prędictis ne
gatiuis seruitutibus sufficit vnus tā-
tùm actus prohibitionis ad hoc,vt
queratur ista quasi possesio,puta ne
altius tollas,vel per fundū vadas,vt
sentit gl.in l.j.C.de serui.Sed in af-
firmatiuis,vt eundi per fundum,vel

aquam ducendi. Dic quòd si sunt tales, in quibus posit esse vsus p modũ facultatis, & familiaritatis, vt itineris, quia pmissum est ire p fundũ tuũ donec phibueris. vt l. diuus. de serui. vrb. pręd. & tũc requirit, quòd iuerit saltem xxx. diebus, ad hoc vt constituatur in quasi possessione: vt l. j. §. j. & ibi p Bar. de itinere actuq; priua. Sed si non põt in eis esse vsus ratione familiaritatis, puta ducere aquam per fundũ tuũ: in ista quasi possessione quærẽda, etiam vnicus actus sufficit: vt in l. j. §. quod autẽ. de aqua quoti. & ęsti. & ita tenẽt Pe. & Cy. in d. l. ij. in vj. q. C. de seruitu. & Bart. in l. j. eo. ti. & Bal. in d. l. ij. & Flo. in l. seruitutes. ff. de ser. quod bene no. Sextum quod requiritur, est d tempus, scilicet longũ, quãdo seruitus habet causam cõtinuã, vel quasi. sed si habet causam discontinuã regulariter requiritur tantũ tempus, cuius nõ extet memoria in contrariũ, de quo dic vt plenius dixi in princi. huius viij. q. prin. Septimũ & vltimũ requiritur, vt præscribẽs sit dominus fundi, cui seruitus est acquirẽda, cõpléta præscriptione. aliàs, si esset simplex possessor, sic vt nõ posset ei fundũ acquirere per pactũ: vt dixi suprà in iiij. q. prin. ita per pscriptionẽ, sic vt nec posset seruitutẽ imponere, etiã si partẽ dominij in fundo haberet: vt l. p parte. de seruit. licet aliquando plus posit præscriptio, quàm pactũ. vt gl. no. in l. j. fam. ercis. & in l. sed si inter me. de seruit. vrba. prædio. & in prædictis iuribus not.

8 *Ex prędictis autem collige secũdũ Flo. in d. l. seruitu. septẽ specialia in ista præscriptione seruitutum & iuriũ incorporalium. Primũ est, quòd nõ requirit vera possessio, sed quasi, quia iura incorporalia nõ possunt posideri: vt l. seruus. §. incorporales. de acq. re. do. Secũdũ, quòd cedit contra posidentẽ: vt habetur Institu. de actio. §. æque. quod nõ est in rebus corporalibus, vt ibi. & l. ij. C. de præscri. xx. anno. not. per gl. in l. j. in fi. C. de seruis fugi. & ibi p Docto. Tertiũ, quia nõ requiritur titulus l. si quis diuturno. ff. si ser. vend. & suprà dixi. ergo sufficit etiã nõ solennis: vt habet in l. post mortẽ. de adoptio. facit ad hoc glo. notab. in l. ...nũ. in gl. magna, in fi. si cer. pe. Quartum, quia requiritur scientia eius contra quem præscribitur. l. ij. C. de seruitu. Quintũ, quia requiritur etiam aduersarij patientia d. l. quoties. la ij de serui. Sextũ, quia aliquãdo requiritur prohibitio pro adipiscẽda quasi posesione: eò qa non cadit aliquis actus alius corporalis pro ea adipiscẽda, qui sit cõformis iuri quærẽdo, nisi prohibitio, vt dixi suprà in vers.

Quintũ, quòd requiritur ad pscribẽdũ seruitutẽ. Septimũ, qa pscriptio longi temporis in istis incorporalibus interrumpetur per solam misionem executoris: licet secus sit in corporalibus: vt C. de rei vendica. l. moræ litis. & hoc voluit singula. gloss. sub dubio tamen, fortè, in l. ij. in glo. iij. in fin. C. de seruitu. Sed Barto. limitat hæc procedere, quando præscribens non habet titulum: quia tunc solũ ex negligentia nõ potẽtis causatur: ideo insurgente vigilantia impeditur. C. de pręscripti. xxx. annorũ. l. sicut. sed si haberet titulũ, nõ sufficeret sola misio executoris, qa illa non causat ex sola negligentia, vt habetur in d. l. sicut.

cut.& hoc ꝓcedit de iure ciuili, sed de iure cano. secus: quia oīs præscriptio de iure canoni. impeditur per solam missionem executoris. ratio, quia superueniens mala fides, etiam sine aliquo iudicio præscriptionem impedit. c. fin. & ibi nota. de præscriptio. c. possessor malæfidei. de regulis iu. libro vj. & hoc tenet Bal. in l. ij. C. de seruitu. in versicu. vlterius quæritur, nunquid pręscriptio. quē sequitur Angelus de Areti. Institution. de actio. §. æquè. teneo quòd illud seruandū esset in foro ciuili. iuxta nota. in d. c. fina. *Naturalis autem interruptio impedit præscriptionem etiam longissimi temporis in istis incorporalibus. lege, seruitutes. & lege ij. C. eodem titulo. Et hoc facit contra eum, qui vult præscribere molendini clusam, quam cursus aquarum semper interrumpit, vt non videatur præscribere, quia perditur possessio: quod est verū, si destruatur in totū, vel pro maiori parte: aliàs secus. arg. l. domū. de contrahen. emptio. & hoc tenent Bald. & Ang. in d. l. seruitu. quod notandum est. Et per hæc expeditus est vnus modus acquirendi seruitutem per præscriptionem: ac etiam perfectè expedita est materia præscriptionis in acquisitiōe seruitutū. De pręscriptione autem in seruitute amittenda dicam in x. & vlti. q. Item constituūtur etiam oēs seruitutes non ꝑ traditionem verā, quia incorporalia non recipiunt traditionem. de acqui. re. do. l. seruus. §. incorporales. sed quasi traditionem, quæ fit ꝑ sciētiam & patientiā domini, ipso me ducente in possessionē. vnde etiam cauet, quòd me non impediat vtentem. ff. de ser. vrba. prædio. l. j. §. fin. de actio. emp. l. ratio. §. si inter. & de seruitu. l. quoties. la ij. de ista cautione habet in l. harū. & l. egi. si ser. vē.

10 *Item constituuntur seruitutes, vt patiaris me vti seruitute per prædiū tuum: nō aūt constituuntur, vt tu aliquid non facias in tuo: puta ne eas ꝑ fundū tuum, neue ibi cōsistatur, neq; eo fruaris. secus si concederes mihi ius tibi nō esse in fundo tuo aquam quærere minuēdæ aquę meę gratia: vt l. quoties. la j. de serui. in prin. nec etiā constituuntur, vt tu aliquid facias ī tuo: puta viridaria tollas, amœniorē prospectū pręstes, vel in tuo pingas, vt d. l. quoties. la j. §. j. eo saluo, quod in seruitute oneris ferēdi dicitur, vt is debeat sustinere parietem vel colūnā, qui debet seruitutē oneris ferendi in pariete vel colūna sua: vt l. eū debere columnā. de ser. vrba. prędi. & l. sicuti. §. j. & §. distāt. si serui. vēdi. & dixi suprà in j. q. prin. in prima natura seruitutū. Itē seruitutes cōstituuntur in fundo simpliciter: quo casu totus fundus seruitute afficit, vt per quālibet eius partē ire, agere liceat. l. si cui. de seruit. & l. si mihi cōcesseris. cum l. seq. l. si via. de ser. vrb. prę. nisi dn̄o prędij certus locus seruitutis designet: vt l. nā seru⁹. §. sed si tot⁹ fundus. quēad. ser. amit. de quo dic, vt dicā in ij. q. prin. Item oēs seruitutes constitui possunt ad partem prædij diuisam: vt l. ad certā. de ser. & no. l. ꝓ parte. nō aūt ad partē indiuisam: vt est tex. cū gl. in d. l. ꝓ parte. & l. vt pomū. §. j. eo. tit. & l. iij. in prin. de ser. le. & l. si quis partem. cōia prędio. Cōstituta aūt seruitute meo prędio, si nācīscor eius dominiū ꝓ parte indiuisā, ꝓ ea parte ser-

nitus extinguit,& pro alia remanet. d.l,vt pomū.§.j.finautē nō esset cō stituta in toto predio,sed tātū promissa, extingueret seruitus in totū, me adepto dominiū predij.d,l,pro parte.nā multa impediunt facienda, quæ nō dissoluuntur iā facta.l.patre furioso.de his qui sunt sui vel alie.iuri.&.no.per gl.in d.l.p parte.Itē nō pōt cōstitui pars seruitutis, vt quis teneatur ad partē eius:quia oēs seruitutes indiuiduæ sunt,pter seruitutē vsusfrūct.vt dixi in iij.princ.diuisione seruitutū.& si promissor, vel stipulator serui decesit,quilibet heres tenetur insolidum,& quilibet heres stipulatoris agit insolidū:vt d.l.pro parte.&.l.vie.de serui.& fami.ercis. l.heredes.§.an ea.& l.ij.de verbo. obli.l.j.§.vsusfructus,ad l.Fal. Item licet vnus ex socijs non posit per pactū acquirere seruitutem fundo communi:vt l.si vnus ex socijs.de seruit.rusti.predio.tamē per tēpus seu tēporis lapsu,hoc est prescriptione, acquirere potest.tex.est cū gl.not.in l.sed si inter me.de seruit.vrb.predi. & ibi per Doct.& ibi hoc etiā tenet
11 do.Pau.de Cast.in d.l.ex parte.* Ex quo no.quod aliquādo plus potest prescriptio,quàm pactū.idē no.glo. in l.j.fami.ercis.Itē pōt constitui seruitus certo modo:vt cum certo genere vehiculi non agat,veluti cum equo dūtaxat,vel vt certū pōdus vehat,vel vtres ille traducātur,aut carbo portetur: vt est text.in l.modus. de seruitu. Itē potest cōstitui seruitus,vt vsus seruitutis temporibus secerni posit:puta vt quis post horā tertiā vsq; in horam decimam eo iure vtatur,vel alternis diebus vtatur. vt est tex.in l.via.§.j.de serui.& in d. l.modus.§.fi. eo.ti.& hoc seruit[illegible] multis locis in aquæductu.Itē seru[illegible] tus potest imponi & restringi ad c[illegible] tū tempus:puta vt liceat ire de die[illegible] tùm, & non de nocte, maximè [illegible] vrbanis predijs: tex.est cum gl.in
12 iter.cōmunia prædio. *Ex quo no[illegible] ibi Paul.de Castr.quòd non est li[illegible] tū ire per ciuitatē,nec per domos [illegible] lienas.Itē cōstitui pōt seruitus eti[illegible] de ædificio futuro:vt l.si seruitus. futuro.de serui.vr.pre.& l.Labeo. ti.Itē constitui potest,vt aquā que[illegible] re,& inuentam ducere liceat.vt [illegible] Labeo.& dixi s.in illa quæst.in q[illegible] bus rebus potest seruitus cōstitu[illegible] omnia quæ ibi dicūtur,possunt [illegible] addi.Item seruitus nauigandi pe[illegible] per lacū perpetuò constitui:vt l.n[illegible] cōstitui.§.si lacus.de ser.vrb.pr[illegible] Itē via,iter,actus,haustus aque,[illegible] ijsdē modis cōstituitur,quibus v[illegible] fructus cōstitui potest. vt est tex[illegible] d.l.via.in pri.de serui.Item seru[illegible] ipso iure neque ex tēpore,neque [illegible] tempus,neque ad certā cōditio[illegible] verbi gratia,quandiu volā, cōsti[illegible] potest.Sed si hoc modo cōstituit. obstabit facti vel doli exceptio c[illegible] tra promisionē seruitutē vēdica[illegible] vt est tex.in l.iiij.quæ incipit,seru[illegible] tutes.de seru.& ibi plenè p gl.Bar[illegible] Doc.Et pone exemplū ex tēpore,[illegible] licet,vt incipiat post pascha:ad tempus,vt incipiat nunc,& duret vsque ad pascha:sub cōditione, intellig[illegible] extinctiua,scilicet, vt constituo tibi seruitutē,quæ extinguatur si nauis ex Asia veniret.nō aūt intelligas de cōditione incœptiua, videlicet,constituo tibi seruitutē in tali fundo,si nauis ex Asia veniret:quia sub conditione bene potest constitui serui-

tu[illegible]

tus, sicut & dominiũ potest sic transferri, & possessio: vt de acqui. pos. l. si quis absenti. §. si quis. & no. gl. in d. l. iiij. in verbo, sub cõditione. quę gl. faciens differentiã inter conditionẽ extinctiuã & incœptiuã, nõ est alibi, secũdũ Raph. in l. respiciendũ. si cer. pe. & Flo. in d. l. iiij. & cõmuniter tenetur. *Et ex his no. quòd seruitutes reales & prediales ipso iure non recipiunt certũ tẽpus ex parte ante ad impediendum originem, sed conditionem sic: sicut videmus in obligatione, quæ cõstitui nõ põt ex certo tempore. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de actio. & obli. sed sub cõditione sic: vt l. cedere diẽ. de verbo. signific. Ex parte verò post, id est, ad ipsam obligationem seruitutis faciẽdam, non recipiunt cõditionem, nec diem, quantũ ad substãtiã ipso iure: sed obstat exceptio: quia tẽpus non est modus tollendæ, &c. quia postquam incœpit semel cõpetere, durat perpetuò: sed adueniente die vel conditione, obstabit exceptio: vt d. §. placet. & habetur in l. nemo põt. de lega. j. Et hoc est quod dicere voluit tex. in l. iiij. de serui. & in istis appositio tpis contra naturã actus nõ vitiat nec vitiat, sed operat in eo ꝙ operari põt, si circa ipsum, & nõ cõtra substãtiã: vt d. l. iiij. & l. eũ qui ita. §. qui ita. de verb. obli. & habetur in d. l. nemo potest. Et de intellectu & materia in d. l. iiij. vide ibi plenius ꝑ Bar. & ꝑ oẽs Doc. & pleniꝰ ꝑ Rofre. in suis libellis iuris ciuilis, in actione confessoria, versic. item quæritur ꝗ dicitur. & vide quod dixi suprà in vj. q. prin. Et adde, quòd licet seruitus cõstitui possit ex parte ante, sub conditiõe ad impediẽdũ originẽ: videlicet, promitto tibi seruitutẽ in tali fundo, si nauis ex Asia veniret: tamẽ si ante euentũ conditionis tradidi, vel quasi, per patientiã trãsit in ius seruitutis. ff. de solu. l. sub cõditione. de iure do. l. nisi. secũdũ gloss. no. in d. l. iiij. in versi. sub conditione. circa princi. ibi, si ante condi. tradidi. quæ glo. nõ est alibi, secũdùm Ange. & ibi Docto.

14 *Ex quo no. singulariter, quòd sicut in re corporali qui tenetur dare sub conditione, si interim tradat corporaliter, trãsfert statim dominiũ. l. dotis fructus. in fi. de iure do. ita in iure corporali, si qs promisit vni dare sub cõditione, si interim patiatur illũ vti, quod ꝑ traditione habetur. l. quoties. la ij. de serui. censetur illud ius proprietatẽ transferre, per glo. illam notabilem, quam teneo: licet Angelus ibi dicat, quòd non credit illam verũ dicere.

a Pręscrip. *Adde Alex. cõsi. xxxiiij. in ij. col. in prin. in iij. uo. Et multa in materia præscriptionis habes in ij. uol. cõsi. clxxxviij. & in iiij. uol. cõsi. xcix. in j. & ij. col. & an ius canonicum in materia præscriptionis deroget iuri ciuili, uide Cor. cõsi. xvj in ij. uolu.*

b Bonafid. *Quomodo & quãdo in præscriptione requiratur bona fides: & quid de iure ciui. & cano. uide Alex. cõsi. xcix. in j. col. in iiij. uo. & an ex ti. præsumatur bona fides, in cõsi. lxxxix. in v. uol. Et bona fides nõ præsumitur in eo, qui contra iura mercatur. uide Cor. consi. cxxj. in ij. uolumi.*

c Titulum. *An titulus inualidus trãsferat dominiũ, uide Corneũ cõsi. xcviij. in j. uol. Et Alę. in v. uolu. in consi. lxxxix. & ibi, quòd cõtra habẽtẽ titulũ uerum uniuersalem, datur petitio hæ*

reditatis.

d Patiētia. *Adde Ale.cōſ.j.ī v.uo.etibi, an tolerās unū poſſidere, ita ut illa patiētia egrediatur terminos tolerātia.*

e Obligat. *Obligatio & actio an ſit nata ante diē,uel quomodo,uide Alexan.cōſ.ij.in iiij.col.in iiij.uol.Et qui obligatur in foro animæ ratione naturalis obligationis,uide Cor.cōſ.cclvj. in iiij.uolu.*

Quando ſeruitus acquiratur.

CAP. XXI.

1 *Promiſsione an ſeruitus acquiratur.*

2 *Dominium rei corporalis,& quaſi dominium rei incorporalis ipſo iure eodē modo tranſeunt.*

1 DIXI q̄uō & qualiter ſeruit⁹ acquirat. Sed qñ acqrit? * Dic ꝙ per ꝓmiſsionē tantū nō acquirit ſeruitus:niſi realiter cōſtituat:quia talis ſola ꝓmiſsio nō cōſtituit ius in re, 2
hoc eſt,in ſeruitute,ſed ius ad rem: vt l.ſi partē.in prin.ff.queād.ſerui.amit.not.in l.& in prouinciali.C.de ſer.& dixi ſ.in illa q.quomodo cognoſcat,an ſeruitutes ſint reales,& prędiales.& no.ex illa l.ſi partem.in pri.quòd ſeruitus aquæductus nō incipit,antequā fiat riuus ꝑ quē ducatur.& idē in qualibet alia ſeruitute,ad cuius vſum requirat,quòd aliquod opus fiat in re ſeruiēte,puta tigni immittēdi. quia requirit quòd fiat foramē:& antequā fiat ſeruitus, nō pōt dici,quòd ſit conſtituta per aliquem contractū ſolū:ſed cōpetit actio perſonalis,vt cōſtituat,quæ actio de ſui natura nō tollit,niſi ſpatio lōgiſsimi tēporis:vt l.ſicut.C.de præſcrip.xxx.anno.Sed poſtquā factū eſt opus,incœpta eſt ſeruitus,q̄ tolli pōt ſpatio lōgi tēporis:ſecūdū ea quæ dixi in præcedēti q.princip. & ſi quis inducit me in fundū ſuū animo conſtituēdi mihi ſeruitutē,licet ſtatim dicatur cōſtituta ſeruitus vt l.iij.§.dare.ff.de vſufru.hoc tamē eſt verū,quādo nō eſt opus aliquid fieri ad vſum ſeruitutis,puta itineris,vel viæ,vel altius nō tollēdi,vel hauſtus aquæ,vbi nō pōt opus facere.ſecus quādo eſt aliquid neceſſe fieri,ſine quo quis vti nō poſsit:quod perpetuò tene mēti.Sed ſi legata eſt ſeruitus realis & prædialis,dic quòd dies ſeruitutis cedit à morte teſtatoris,etiā legatario ignorāte:licet per ſe nō tranſmittatur,ſed cum præd. trāſeat:vnde nō eſt propriè trāſmiſſio,ſed inhærentia quædā.caſus eſt in l.ſi partem.§.j.quemad.ſerui.amit.& ibi hoc no.Doct.& Bald.in l. vnica.§.in nouiſsimo.de cad.tol.ſiue §.libertatibus. * Quod intellige verum,quādo fuit legata expreſſè:quia ſicut tranſit dominiū rei corporalis expreſſè legatū ipſo iure.l. Titio.ff.de fur.ita & iſtud quaſi dominiū iuris incorporalis.nā & in illo eſt reperire dominiū impropriè vt no.in l.qui vſumfr.in fi.in ver.dominiū.ſi vſusfr.pet.& per gl.& Doc. in l.generaliter.§.nihil cōe.de acq. poſ.ſed ſi fuiſſet legata ſeruitus tacite,ſecus:quia per legatum tacitū nō tranſit ius ſeruitutis,ſicut nec etiam ipſo iure dominiū.l.ſeruum filij.§.j. de leg.j.& habet per gl.& Doc.in l. emptor.§.fi.de rei vē.& per Bart.& oēs Doc.in l.j.de le.j.Ita etiā tenent Bar.& Doct.in l.binas ædes.de ſer. vrb.præ.& Flo.in l.teſtatrix.in prin. ſi ſer.ven.An aūt rei legatæ,vel vēditæ,vel diuiſæ ſeruitus debeatur,vide plenius per Bar.in l.j.de ſer.lega. & per Bart.& oēs Docto.in l.binas ædes.

ædes.& per Pau.de Cast.in l.in tradendis. §.interpositis.in fi.cõmunia prædio.& vide in l.si quis ædes.in princi.de serui.vrba.prædio.& per tex.& gl.in ver.restituatur.in l.ij. §. fi.de hered.vel act.ven.& vide text. no.in d.l.testatrix.

Quomodo,& qualiter,& quãdo,& per quem seruitus retineatur. CAP. XXII.

1 *Seruitus an pro parte acquiri, uel retineri poßit.*

2 *Seruitutem fundo cõmuni an unus ex socijs acquirere, uel retinere poßit.*

3 *Ciuitas, uel castellũ, quod habet merũ imperium, si occupetur à tyranno, ipse retinet suam quasi poßeßionem imperij, seu iurisdictionem.*

4 *Aqua per se ipsã fluẽs, an præscriptionẽ, uel cõsuetudinem inducere ualeat.*

NVNC dicam[a] qũo,& qualiter, & quando,& per quẽ seruitus retineatur. *Et quia breuiter, quòd seruitus pro parte acquiri non potest: vt l.pro parte. de serui.tamẽ pro parte retineri potest: vnde prædium tuũ, si mihi seruiat, siue ego partis prædij tui domin[9] esse cœpero, siue tu mei, ꝑ parte seruit[9] retineri põt. l:vt pomũ. §.j.de ser.& l.si qs ædes. §.si partẽ.de serui.vrb.prę. *Itẽ vn[9], licet ex socijs, seruitutẽ fũdo communi acquirere nõ posſit.l.si vnus ex socijs.de ser.vrba.predi.tamẽ per vnũ potest seruitus retineri.l.aquã. §.si pluriũ.quemad.serui.amit.Item seruitus retinetur nobis per sociũ, vt fructuariũ,& bonæfidei possessorẽ. text.est in l.v.qui incipit, seruitus. quẽad.serui.ami. Itẽ quòd per fructuarium retineat̃ nobis seruitus, licet nõ acquiratur, vide tex.& ibi omnino Bar.in l.iij. §.vt viderẽ.de iti. actuq; priua.Itẽ vsu retinetur seruitus, cũ ipse cui debet̃, vtitur, quiue in possessiõe eius nomine est, aut mercenarius, aut hospes, aut amicus, aut medicus, quiue ad visitandũ dominum venit: aut fructuarius, licet suo nomine: denique qcũq; debita via vsus fuerit, siue ad fundum nostrum facit, vel ex fundo: licet malæfidei possessor sit, retinetur seruitus.text. est in l.vsu.cũ tribus l.seq.vsq; ad l. fi.quẽad.ser.amit.Et quòd etiã per malæfidei possessorẽ seruitus retineatur, est etiam tex.in l.qui fundũ. eo.ti.per quẽ dicit ibi Bar.& Doct.
3 *quòd si ciuitas vel castellũ, qđ habet merũ imperiũ, occupet̃ à tyranno, qui vtitur illa iurisdictione, retinet suã quasi possessionẽ imperij, seu iurisdictiõis.quod dicit ibi Flo. esse verũ, quãdo iurisdictio cohęret territorio: secus, si personę in loco: quia tunc qui nõ vtitur, licet deiectus, perdit: vt habetur in l.sequitur. §.si viã.de vsucap.& arg.l.si plures. §.deiectũ.de vi & vi arm.& quando dicatur cohærere iurisdictio in territorio.l.fina.C.vbi & apud quos.& plenè per Bart.& Docto.in l.j.C.de iurisdictio.omni.iudi.Item retineri põt, etiã si ille, qui vtit̃, nõ vtit̃ noĩe eius, cui cõpetit, sed sui, vt quia sit socius, vel si qui suo nomine vtuntur: vt dixi,& not.glo.in l.fin. quemadmodũ serui.amit.Item per naturalẽ aquæ cursum naturaliter alicui retẽtum seruitus retinetur: vt est text.in dicta l.qui fundum.quemadmo.seruitu.amitta. *Sed nũquid aqua per
4 seipsam fluẽs posſit inducere præscriptionem, vel consuetudinẽ? Dic quòd non: quia nõ est res animata: & per rẽ inanimatam nihil nobis ac

quiritur: oportet ergo in prescriptione aliquem vsum intercessisse, quo principato, sufficit aquā per se fluere: vt d.l. qui fundū. In cōsuetudinē etiam sufficit, quòd initium habuerit à multis vtentibus. nā postea perficitur solo cursu tēporis. ff. cōmunia prædio. l. venditor. §. si constat. & no. Bal. in cap. j. §. si quis de manso. in pen. col. in titulo, de cōtrouer. inuesti. Item propter pupillum vel minorē, cum quo habeo rem cōmunē, retineo seruitutem, licet ea non vtar: vt est tex. valde notab. in l. si cōmunē. in princi. & ibi vide omnino Doct. quemad. serui. amit. item quo modo & qualiter quasi possessio retineatur seruitutū, vide per glo. in l. ij. C. de serui. & ibi per Docto. maxime per Cy. in iij. q.

Qualiter quis uti debeat seruitute. CAP. XXIII.

1 *Via si cui simplici usu concedatur, an per quancūque fundi partem, quò noluerit, uel per totum fundū ire possit.*

2 *Hominibus armorum, uel alijs, si per unum territorium, uel alium comitatum transitus concedatur, ipsi debent transire per partem concedenti minus damnosam.*

3 *Seruitus simplex si in fundo debeatur, ad quem spectat, in qua parte seruitutes habere debeat.*

4 *Electio seruitutis quādo facienda est, ad quē ipsa electio spectet, an scilicet illi qui debet seruitutē, uel illi cui seruitus debetur.*

5 *Verba debent interpretari pro eo, in cuius fauorem apponuntur.*

6 *Seruitus cui debetur, an in prædio seruiente ædificare licitum sit.*

7 *Constitutione simplici seruitutis eundi absque alia expressione, an licentia faciendi scalas concessa uideatur.*

8 *Aedificandū si sit in prædio seruiētē debēte, cuius expensis ædificandum sit.*

9 *Locū seruientē an reficere licitum sit.*

10 *Statuti forma si licitum sit ad uindictam aliquē occidere, an etiā sit licitū amicos cōgregare, qui ipsum adiuuēt.*

11 *Occidere aliquē si alicui licitū sit, an sit licitum etiam alteri demandari.*

12 *Refectio, uel depressio, aut leuatio seruitutis, cuius expensis fieri debeat.*

NONO principaliter est videndū, qualiter quis debeat vti seruit. Et dic breuiter, quòd debet vti ciuili modo. 1 *Nam si cui simplici vsu via conceditur per fundū cuiuspiam, vel relinquatur in infinito, videlicet per quālibet eius partem ire, agere licebit ciuili tātumodo, non enim per villā ipsam, nec per medias vineas ire agereq; possit, & minore seruientis fundi detrimēto. text. est no. in l. si cui. de serui. in l. si mihi cōcesseris. cū l. seq. de ser. ru. præd. 2 *& hæc iura allegātur, si aliquib⁹ hominibus armorū, vel alijs cōcedatur trāsitus per vnū territoriū, vel aliū comitatū, quòd debeat intelligi, scilicet quòd trāsire debeāt per partem minus damnosam cōcedēti, & quòd debeāt ciuiliter se habere. Et quādo se inciuiliter habēt, dicūtur cōtra cōuentionē venire: & debet eligi locus per quē possint ire vel agere: vt est text. in l. si cui. & l. certo generi. §. j. de ser. ru. præ. Et postquā est electio facta de loco, nō est licitū mutare voluntatē, & per aliū locū ire: vt d. l. si cui. imò cæteræ partes liberæ remanēt. vt est tex. in d. l. certo generi. §. j. & dixi quòd q̄stio de electione procedit, quādo cōcessio seruitutis fuit facta simpliciter: secus, si actū fuis- 3 4

fuisset, quod totus fundus seruire debe-
3 ret. *Nã si ista cõcessio simplex nõ esset, sed generalis, vel vtilis: tũc nõ cogeretur ille, cui cõcessio facta est, eligere locũ: sed posset nũc per vnũ locũ, nũc per aliũ trãsire: & sic licitũ esset pœnitere: vt probat in d.l. certo generi. §.j. & in l. nã satis. §.j. ver. cæterũ. in §. cæterũ. & ibi gl. in ver. velit. quẽad. seru. amit. Sed ille, qui cõcessit seruitutẽ, bene põt variare sine alterius incõmodo. l. ij. §. pen. de reli. & sump. fun. secũdũ gl. fi. l. si cui. quæ est no. & sequitur ibi Bar. & cõmuniter Docto.
4 *Sed est dubiũ, quando electio est facienda, ad quẽ spectat electio, an illi qui debet seruitutẽ, an illi cui seruitus debet. Et videtur, quod electio sit debitoris, siue loquamur in cõtractibus, vt l. plerũq;. in fin. de iure do. siue in vltimis volũtatibus, per l. si via. de ser. vrb. præ. In cõtrariũ videtur, quòd sit electio habere debẽtis, per l. si cui. in prin. de serui. Glo. soluit vno modo in d.l. si via. Dic tu melius: aut verba executiua sunt prolata ad vnũ exemplũ, quando sunt prolata à dare debente, Hæres dato vel cõcedito seruitutẽ Titio in fundo meo: vel, Titio promitto cõcedere viã. Exẽplũ verò, quãdo sunt prolata ab homine debẽte, est, Volo quòd Titius habeat sibi seruitutẽ in fundo meo: vel, quòd Titius possit vẽdicare seruitutẽ. & tũc siue loquamur in vltimis volũtatibus, electio est illius, ad quẽ verba proferuntur: vt l. planè. la j. §. fin. de leg. j. ibi, siue habeto. vt l. si ita relictũ. §. fi. ibi, hæres dato. de leg. ij. & hoc tenet gl. ordi. in d.l. Lucius. de leg. ij. & ita debet intelligi d.l. si via. scilicet quòd ibi verba executiua erãt prolata ad hæredẽ, siue loquamur in contractibus: licet hoc bene expressum nõ reperiat, secũdũ Cy. in l. cùm quidã. C. de verb. sig. Sed secũdũ Bart. in d.l. Lucio. istud probatur in l. si sic stipulatus fuerim. & in l. si ita stipuler. de ver. ob. & probat etiã per argumẽtũ, secũdũ Cy. in d.l. si stipulatus fuero per te nõ fieri. de ver. obl. coniũcta l. ij. §. quidã. eo. tit. in l. cũ is. §. j. de cõd. inde. & hoc tenet Dy. in regula, in alternatiuis. in vj. & Cy. in d.l. cũ quidã. & Barto. in d.l. Lucio. & Flo. in d.l. si via. & habetur per Doc. in l. qui duos. & l. legato generalit. de leg. j. & eandẽ cõclusionẽ facit Bart. in pœnis alternatiuis, in l. quicũq;. C. de ser. fug. in l. j. §. expilatores. de effrac. & expil. & in d.l. Lucio. in fi.
5 *Et ratio huius cõclusionis esse potest, quia verba debẽt interpretari pro eo, in cuius fauorẽ apponunt: vt l. solus. §. j. quãdo dies lega. ce. Sed si verba executiua ad neutrũ referũtur: & tũc fit distinctio. Aut loquimur in cõtractibus, & electio est dare debẽtis: vt l. plerũq;. in fi. de iure do. Aut in legatis seu in vltimis volũtatibus: & tũc electio est ipsius legatarij. d.l. Lucio. & ita est tenẽdũ in hac materia, quia est cõmunis doctrina doctorũ, licet aliqui aliter dixerũt.
6 *Itẽ licitum est ei, cui seruitus debetur, ædificare in prædio seruiente, ita, quod cõmodè ius seruitutis habere possit, ita, quod fiat sine domini incommodo. Et ideo si iter legatũ est, quo nisi opere facto iri nõ põt, licet fodiẽdo, substruẽdo iter facere põt: vt est tex. in l. iter. de serui. & l. seruitutis. §. si duo. de serui. vrba. præ. vbi est casus no.
7 *quod simplici cõstitutione seruitutis eundi, absq; alia expressione, videtur esse

nocessa licētia,& facultas faciēdi scalas,& simil.in fundo seruiente, sine qbus seruitus haberi nō posset, etiā si illę scalæ possent fieri in pdio dominante: quod est singulare. Eodem modo qui habet ius aquæ ducēdæ p aliū fundū, licet ei fistulā suā fictilē vel cuiuslibet generis in riuo ponere, quo aquam latius exprimeret: & qd vult ī riuo facere, licet, dūmodo de dño prædij aquarū deterius nō faciat: vt est tex.in l. Quintus. de ser. ru.prę.& in l.hec sunt. §.is. & in l.fi. de aqua quoti.& ęsti.& hec iura allegātur, ꝙ habēs licētiā eūdi vel aquā ducēdi per aliū fundū, vel scalas, vel cliuos faciēdi in fundo seruiēte, pōt arbores incidere, terrā fodere, explanare fossata, & similia facere, vt cōmodè seruitute vti posit. Si ergo hoc facit, nō pōt de dāno dato accusari, secūdū Flo.ī d.l.iter. qd no. qa est quotidianū,& vtile. & qd ego intelligo, etiā si fiat incōmodū dño pdij seruientis, respectu incisionis, vł explanationis, aut fossæ: qa illa sine aliquo dāno fieri nō possunt. Sed si fieret incōmodū dño prædij seruiētis in eūdo vel aquā ducēdo, tūc pdicta fieri non possent: p d.l.Labeo. de seru.ru.præ.& d.l. hoc iure. §. is qui.& l.fi. de aqua quot.& æsti. quæ iura intelligo ita, licet Doct. nō de-

8 clarēt: quod not. *Cuius autē expēsis pdicta fieri debeāt? Dic expensis eius cui seruitus debet: vt d.l.iter.& d.§.si domo.& est text.in l. si fortè. §.etiā.si serui.vē.& ita etiā vult Flo. in d.l.iter.& vide quod dicā in ver.

9 sed cuius expēsis. *Itē est licitū etiā locū seruientē reficere, puta iter vel aquæductū: & refectionis causa etiā est licitum accedere ad ea loca, quæ non seruiūt, vt est tex.not.in l. refectiōis.in prin.cōmunia prędi. & est tex.secūdū Flo.pro habētibus ductū aquarū & clusas ad molēdinū p fundū alterius, vt dominus fundi seruientis debeat præstare aditū etiā per aliū suū fundū nō seruientē, ac etiā pati imponi lapides, & calcē, & arenā, & simil.pro reparatiōe dictę clusæ. & idē dicas de alijs similibus: qd est valde not. Itē pdicta facere pōt nō solū ille, cui seruitutes debētur, sed etiā fabri sui & magistri ad hoc necessarij: vt est tex.not.in d.l.refectiōis.& si resisteres illis, videris domino pdij dominātis resistere. text. est notab.in l.ossa. §.fin. de relig.& sump.fu.secūdū Pau.de Cast. in d.l. refectionis. est argu.secūdū Pau. de

10 Cast.ibi, *ꝙ si ex forma statuti licitū est alicui vindictā sumere de eo, qui ipsum offendit, sit sibi licitū congregare amicos, q ipsum adiuuēt ad hoc, & illi nō puniētur, sicut nec ille principalis.& dicit de hoc esse glos. no.& sing.in l. cū fundi. de vi, & vi arma. licet gl.ī l.Gracchus.C.de adul te. videatur requirere, ꝙ cōgregati sint tales, quibus ille cōgregans posit præcipere, vt sint filij, vel serui.& istā partē, ꝙ non puniātur, tenet Iac. de Bu. & Pau.de Cast.in d.l.refectionis.& aliàs obtinui in ciuitate mea Veronēsi: vbi est statutū, ꝙ si frater, vel maritus, vel pater reperit aliquē cū sorore, vxore, vel filia malè conuersantē, posit eū impunè occidere. Nā quidā sciens vnū malè cōuersari cū sua sorore, congregauit duos amicos, & occidit eū. Dixi, ꝙ tā frater, quàm etiā sui socij debeant absolui: per d.l.refectionis. cū his quæ s.dixi.& ita per curiā iudicatū fuit: quod

11 quod perpetuò tene mēti. *Licet sit dubiū, nunquid in his casibus ille, q
a pōt aliquē occidere a, possit alteri hoc mandare, ita, q̄ ille mādatarius non teneatur? & Bal. tenet idē, scilicet, quòd mandatarius occidēs non teneatur, in l. Gracchus. C. de adult. & de hoc est gl. sing. in d. l. cùm fundum. in ver. posteà. in prin. secundū lec. primā. de vi & vi ar. Sed idē Bal. tenet cōtrariū in c. j. §. j. ver. & hoc facit ad q. in ti. de pace iura. firman. in vsi. feu. per l. seruus si hęre. de stat. libe. ibi, personæ duntaxat, &c. idem tenet Angel. in d. l. Gracchus. & ibi Salic. inclinat in istā sententiā, licet dicat se dubitare. idem tenet etiam Ange. de Aretio, in suo maleficio, in gl. che may adulterato la mia dona. in vj. col. ver. quid si pater vel maritus. Hanc quæstionem non determino, quia non est materia nostra, sed est dubia satis: sed vide tex. in l. si qs in graui. §. j. & ibi per Ludo. Pon. ff. ad Sylla. Item ille, cui debetur seruitus, potest deprimere, & eleuare locum seruientem, vt commode seruitute vti possit, si sibi necessariū est, nisi aliter actum sit. vt est text. in d. l. refectionis. ff. communia prædi. vel nisi hoc sit cum magno incommodo domini prædij seruientis. & hoc modo potest intelligi l. j. §. fi. de riuis. & l. iij. §. pen. de itine. actuq; pri
12 uato. *Sed cuius expensis talis refectio vel depressio aut leuatio fieri debeat? Dic regulariter expensis eius cui seruitus debetur. sed fallit in seruitute oneris ferēdi. vt est tex. in l. & si ferre. ff. si ser. vēdi. & ibi per Bart. & Doct. de quo dic, vt dicā plenius infrà, de seruitute oneris ferendi. Cætera circa materiam istam vide quæ dicam in speciebus seruit.

a Occidere. *Adde Alexā. cōsi. cxlj. in j. colū. §. iij. pro hoc ī ij. uol. & in j. uo. cōs. clx. in iij. col. ubi ponit, an, & quo modo sit licitū occidere, et quomodo, & qualiter probetur desensio: et an requiratur, quòd nō potuerit aufugere.*

Quādo, & qualiter, & quō seruitutes amittātur. CA. XXIIII.

1 *Res propria nemini seruit.*
2 *Seruitus an extinguatur, quādo unus fundus seruiens uni uel omnibus socys prædij dominantis, omnibus socijs, uel uni particulari acquiritur.*
3 *Emphyteota, uel uasallus si fundo emphyteotico, uel feudatario seruitutem imposuerit, & postea emphyteosis, uel feudum finiatur, seruitutis impositio extinguitur.*
4 *Præscriptione scilicet nō utendo regulariter seruitutes amittuntur.*
5 *Decimarū in præscriptione, & in alijs rebus ecclesiasticis, an tēporū duplicatio, de quibus in iure, locum habeat.*
6 *Præscriptio seruitutis an contra ignorantes se ius seruitutis habere, currat.*
7 *Ius canonicum & ciuile quo ad præscriptionem an differant.*
8 *Accusatio uel requisitio de crimine si fiat, quod certo die, uel loco cōmissum dicitur, si de alio die, uel loco probetur, nunquid ad cōdēnationē sufficiat.*
9 *Actione iniuriarū si agā, quia percussisti me in facie cū pugno, et de percussione in spatulis probetur, an absolutio sequi debeat.*
10 *Inquisitio, uel accusatio cū sanguinis effusione si probata fuerit, & simplex percußio probata sit, an cōdēnatio de simplici percußione sequi debeat.*
11 *Via si alicubi occupata reperiatur, ita quòd per eā transiri nō poßit, an sine pœna per uicini fundum iri poßit.*

DECIMO & vltimò principaliter dicendũ est de amissione seruitutis: videlicet qñ, & qualiter, & qũo, seruitutes amittant. Et primò seruitutes oẽs amittũtur p cõfusionẽ, si idẽ vtriusq; pdij seruiẽtis & dominãtis dñs esse cœperit. vñ si pdiũ tuũ mihi seruiat, & ei⁹ dñium insolidũ acqsitus sim, vł tu insolidũ nact⁹ sis dñiũ fundi mei, extinguitur vel cõfundit seruit⁹: tex. est ĩ l.j. queãd.
1 ser. amitta. *Et ratio huius decisiõis colligit ex illa regula, q res propria nemini seruit. l. vti frui. si vsusfru. petat. & l. in re cõmuni. de seru. vrb. prę. & in l. propriũ. & l. quidqd. coĩa præ. secus si cõicarẽ tibi prędiũ meũ pro parte, vel tu cõmunicares mihi prædiũ tuũ pro parte: qa tũc seruitus non extinguitur: l. vt pomũ. §. j. de serui. Item extinguitur seruitus, si à socio prędij cõmunis dominantis cõmuniter emit fundus seruiẽs. tex. est in l. si cõmuni fundo. de ser. vrb. prę. & est ratio: qa pars vtriusq; domini ĩ vtroq; fundo esse incipit, vt ibi dicitur: & sic notatur, q sicut quãdo fundus tuus debet seruitutẽ fundo meo, si dominus fundi tui efficior: & sic vterque efficitur meus insolidũ, quia res mea nõ põt alteri meę seruire, vt dixi. Itẽ si fundus dominans est cõmunis inter te & me pro indiuiso: posteà fundus seruiẽs similiter efficit cõmunis inter nos, extinguitur seruitus: vt d. l. si cõmuni fundo. quia quod iuris est in vna persona, idẽ in duabus: arg. l. quę de tota. de rei vend. secus si pprio meo fundo, & proprio tuo vnus & idem fundus tertij seruiat, & ipsum in cõmuni emerim: qa tũc seruitus remanebit, quoniã proprio fundo seruitus deberi põt, etiã per cõmunẽ: vt est tex. ĩ d. l. si cõmuni fundo. de ser.
2 rusti. pręd. *Et circa istã materiam, qñ vnus fundus seruiens acquiritur vni, vel omnibus socijs prędij dominantis, vel qñ acquiritur vni particulari, an extinguatur seruitus, vide gl. ordi. quæ plenè distinguit in d. l. si cõmuni fundo. & ibi per Doct. & gl. in l. vnus ex socijs. §. j. ver. placet. de ser. ru. præd. & ibi per Doct. & p Azo. in summa. C. de ser. vrb. amittũtur seruitutes, q bene dicũt in omnibus, excepto eo, q inquantũ faciunt differentiã: vt voluit gl. in d. l. vnus ex socijs. inter redẽptionẽ & cõmunionem. Nam est distinguendũ solummodo, an dominus vel domini prędij dominãtis efficiãtur, vel efficiantur domini prędij seruientis: & tunc extinguitur seruitus, qa non superest, in quo posit remanere: sin verò pro parte, & tunc durat, & non extinguitur: qa superest alia pars, p quã seruitus retinetur: vt d. l. vt pomũ. §. j. de serui. Itẽ si hæres imposuit seruitutẽ fundo alteri sub cõditione legato, extinguitur seruitus adueniente cõditione: vt est text. in l. sicut. §. hæres. queadm. serui. amit. Et ratio est, qa finito iure datoris, finitur ius acceptoris: vt l. lex vectigali fundo. de pig. *Et ideo si emphyteota, vel vasallus imposuerit seruitutẽ fundo emphyteotico vel feudatario, quòd põt. vt l. iij. de serui. & c. j. §. j. in tit. de inuestit. in vsibus feudorũ. posteà emphyteosis vel feudũ finiatur, extinguitur seruitutis impositio, per d. §. hęres. Et idẽ dicas in simili: vt plenè dixi s. in iij. q. principali. de quo dic vt ibi. *Itẽ seruitutes regulariter amittuntur per præ-

3
4

scriptio

a scriptionem, a scilicet non vtendo per longũ tẽpus, hoc est x. annis inter præsentes, & xx. inter absentes, si cõstituta sit seruitus, quæ non haberet tẽporũ interualla, vel si interualla, dierũ vel noctiũ tantũ, vel breuioris spatij: si autem habeat interualla annorũ vel mensiũ, amittitur tẽpore duplicato, videlicet xx. annis inter presentes, & xl. inter absentes. l. fi. ĩ prin. de ser. C. & l. si sic. quẽ ad. seruit. amit. & hoc videtur tenere gl. in d. l. si sic. quia vera est eius vltima opin. & hoc etiã videtur tenere gl. in l. cũ notissimi. §. fi. quę incipit, verbi gratia, C. de pręsc. xxx. annorũ. quę dicit, ꝙ ista duplicatio habet locum in decẽnali vel vicennali præscriptione. & hoc etiã sentit gl. 5 antepenul. in prin. in versi. propter breuitatẽ tẽporis. in c. cũ ecclesia Sutrina. de causa possessio. & proprie. quæ dicit, ꝙ ea quæ nõ habent causam cõtinuã, tẽpus duplicatũ requirunt, per d. l. si sic. & hanc opin. putat esse veriorẽ Abbas Siculus in c. de quarta. de pręscrip. licet pędictã gl. nõ alleget. Alij dicũt, ꝙ duplicatur tẽpus solũmodo x. & non xx. annorũ. & sic in vtroq; casu præscribitur spatio xx. annorũ, videlicet inter p̃sentes, & inter absentes. & ista fuit opi. Ioã. gl. per dictã l. fi. C. de serui. quẽ sequit gl. Accur. in d. l. fi. & Bart. & Bal. & ibi cõmuniter Doc. sequuntur. & Innocẽ. in d. c. de quarta. circa prin. dum istã opi. vltimã ponit iuxta gl. no. in l. qui filiũ. §. Sabinus. ff. ad Treb. & per no. per Bald. in aut. ex testamento. C. de colla. vbi dicit, quòd vltima opi. Inno. in dubio est tenenda. & hãc opi. ego etiã sequor vltra tex. in d. l. fi. Bal. etiã ibi allegat rationẽ: quia cũ vicẽniũ sit tẽpus a lege duplicatũ, nõ debet vlterius duplicari, ne fiat duplicatio duplicationis. & pro hoc ego adduco quod dicitur in simili, ꝙ retorcutio retorcutionis non admittitur, secundũ Bar. in l. post legatũ. in prin. in penul. colũ. in fi. versi. sed circa prędicta duo. de his qui. vt indig. Et sic nota, quòd ista duplicatio tẽporũ non habet locũ vltra tẽpus decimale vel vigesimale. & sic nõ habet locũ in pręscriptione xxx. vel xl. annorũ: vt est glo. no. in d. l. cũ nouissimi. §. fi. de præscri. xxx. annorũ: nec habet locũ in pręstatione annua, vt vult etiã eadẽ glo. ibi, quã sequuntur Doct. & Flo. in d. l. si sic. §. j. quẽadmo. serui. amit. *Sed nũquid ista duplicatio tẽporũ habet locũ in pręscriptione decimarũ, & in iure eligendi, vel in obligationibus, quæ fiunt omni anno semel in die dedicationis vel festiuitatis alicuius ecclesiæ, vel in seruitijs quę recipiuntur ab aliquo? vide de istis omnibus per Inn. & canonistas in d. c. de quarta. de præscript. & per Flor. in d. l. si sic. Et super isto articulo de duplicatione tẽporis, in præscribenda seruitute, sic videtur concludendũ: quòd aut est seruitus continua sine aliquo tẽporis interuallo ex forma cõstitutionis, videlicet ꝓmitto, ꝙ tu possis ducere aquam, vel cõtinuè, vel quãdocũq; vis, per fundũ meũ. & ista pręscribitur lõgo tẽpore, videlicet x. annis inter præsentes, & xx. inter absentes: vt l. sicut. C. de seruituti. Aut seruitus cõtinuam causam non habet sine interuallo: imo discõtinuã ex forma cõstitutionis seruitutis: qa habet interualla: vt puta quia non est semper licitũ ducere

ducere aquã, vł ire: & tũc aut habet interualla annorũ vł mẽsiũ, vt puta cõstituta est seruitus, vt ęstate tantùm ducatur, vel vno mense tantũ in anno, vel alternis annis, vł alternis mẽsibus, & tũc quia tẽpus continuũ nõ habet duplicatũ tempus: vt d.l.si sic. scilicet vt inter pręsentes requirant xx.anni, & inter absẽtes duplicent: quia nõ sufficiunt anni xx. vt s. dixi. itẽ si habeat interualla quinquẽnij, triennij, vel biennij, aut nõ tẽporũ, vt qa omni quinquẽnio liceat vna die vel plurib⁹ gestare vel ire: vt est tex.no. in d.l.si. in prin. C. de ser. idẽ in septimana, vt si alternis septimanis licitũ est ire, vel aquã ducere, vł vna die in septimana: vt est glo. not. quã Doct. sequũtur in d. l. si sic. in fi. in verbo, quotidie. quẽad ser. amit. & eã sequitur etiã Nico. de Mat. & Abb. Siculus, & etiã Doc. cano. in d. c. de quarta. de pręscrip. Ex quo not. quòd licet seruit⁹ habẽs causam discõtinuatiuã, non pscribit lõgo tẽpore regulariter: sed requiritur tantũ tẽpus, in cui⁹ cõtrariũ memoria nõ existat: vt habetur in l. seruitutes. la grãde. de ser. & dixi plenè in viij. q. prin. tamẽ perdetur per nõ vsum lõgi tẽporis, secũdũ ea quę s. dixi. Aut seruitus habet interualla diẽrũ vel horarũ, puta alternis diebus, aut die tota tãtũ, aut nocte tãtũ, aut alternis horis, vel vna hora quotidie qs seruitute vti põt. & tũc quia istud reputatur quotidianũ, & vna seruitus scilicet habẽs causam cõtinuã, perinde ac si interualla nõ habeat, nõ vtẽdo amittitur tẽpore cõstituto, scilicet longo, videlicet x. an. inter psentes, & xx. inter absentes: nec fit aliqua duplicatio tẽporũ: vt est tex. cũ gl. in

6 b d.l.si sic. *Sed nũquid ista pręscriptio currat cõtra ignorantes b se habere ius seruitutis? Dicas q sic, etiã si sibi nõ posśit aliqua neglıgẽtia imputari: vt est tex. in l. si partẽ. §. j. ff. quemad. ser. amit. & l. Attilicinus. de ser. rusti. prę. Sed propter istã ignorantiã in integrũ restituit, ex clausula, si qua mihi iusta causa esse videbitur, vt l. j. ff. ex qui. cau. maio. sicut qñ fuisset impeditus aliquo iusto impedimẽto: vt d.l. Attilicinus. vt no. glo. in d.l. si sic. in pe. gl. in fi. & idẽ not. gl. in d.l. si partẽ. §. j. ĩ ver. nõ vtẽdo. & gl. in d.l. si sic. loquitur per verbũ, fortè, dicens, de æquitate fortè per restitutionẽ subuenitur. Et ideò dixit, fortè, quia d.l. Attilicinus. in qua se fundat, loquitur quãdo fuit impeditus tali impedimẽto, aduersus qđ sibi cõsulere nõ potuit, quia fons exaruit. Sed quãdo impeditur propter suã ignorantiã, per diligentẽ inquisitionẽ potuisset sibi pụidere: ideo nõ videbatur subesse tãta ęquitas. & propterea gl. determinat idẽ sub dubio, fortè, & est multũ no. & semper allegatur, & pro ea prouidetur l. si. C. de pręscri. long. tẽpo. currere etiã cõtra ignorãtẽ, quia succurrit ignorãti per restitutionẽ in integrum, ex clausula generali, & ita tenet singulariter Bar. in l. j. §. si qs autẽ. de iti. actuq; priua. & Pau. de Cast. in d.l. si sic. in fi. & in d.l. Attilicinus. & idem sentit Spe. in tit. de pręscrip. ver. sed pone colonus. & canonistę idẽ in c. vigilanti. de pręscr. Et hoc perpetuo tene menti pro illis, cõtra quos currit præscriptio longi vel longiśsimi temporis, vel ex forma statuti: quia si fuerint ignorãtes, habẽt beneficiũ restitutionis in integrũ ex clausula gen

generali,in quadriẽniũ à die sciẽtię: iuxta l.fi. de tempor. in integrũ rest. & hoc vult Bar.singulariter in d. §.si quis autẽ.& in l.ij.ad fi.C. si aduers⁹ vend.& Pau.de Ca.in d.l.si sic. & in d.l. Attilicin⁹.& Fulgo.ĩ l.iuris igno rantia.ff.de iur.& fact.igno.in l. senatus.de offi.prę.& Abb.Sicul.in d. c.vigilanti.quod no.quia sępe cõtin git in facto.Et predicta, ꝙ per non vsum perdatur,& pręscribat seruit⁹, procedunt in seruitutib.rusticis, secus in vrbanis: quia in istis non suffi cit me seruitute nõ vsum:sed requiritur etiá,ꝙ tu præstes mihi impedimẽtũ:vt l.hæc autẽ iura.de ser.rusti. ꝓdio.secũdũ gl. pe. ĩ fi.in l.si sic.quę ad.ser.amit.& idẽ tenet Inn. Ant.de Bu.& canonistæ in d.c.de quarta. de præsc.qui dicũt, ꝙ est differẽtia inter rusticam seruitutẽ & vrbaná, in hoc,quia rustica perditur longo tẽpore nõ vtendo,secũdũ ea quæ s̃. dixi.vrbana verò per longũ vsum nõ perit,sed ita demũ,si vicinus vsucapit libertatẽ,veluti si ædes tuę ędib. meis seruiant, ne tuæ altius tollantur, ne luminib. mearũ officiant. in hoc enim casu si ego per statutũ tẽpus fenestras meas præfixas habuero,vel cõstruxero,ita demũ ius meũ amitto,si tu per id tẽpus altius subla tas habueris ædes tuas: alioqn si nihil feceris,retineo seruitutẽ:vt hæc probantur in l.hæc autẽ iura.de ser.
7 vrb.præ. *Et aduerte,quia licet Inn. in d.c.de quarta.dicat predicta procedere secũdũ leges, idẽ tñ dic tu secundũ canones:qa in hoc canonistę nõ reperiũtur contrariũ disponere, nisi respectu ecclesiæ, cõtra quá nõ ꝓscribitur,nisi spatio xl.annorũ.vnde in foro ecclesiastico, & in terris ecclesiæ prædicta seruabũtur ad vnguẽ,secũdũ Abbatẽ Sicul. in d.c.de quarta.ad fi. Sed certè nec quátũ ad ecclesiam,est differẽtia inter ius canonicũ & ciuile:qa vtroq; iure idẽ est:quóniá in rebus immobilib⁹ cõtra ecclesiá non currit ꝓscriptio, nisi xl.anno.vide de iure canonico, d. c. de quarta. & de iure ciuili, in authẽ. quas actiones. de sacrosanct. Sed in vno tantũ regulariter est differẽtia, quantũ ad prescriptionẽ inter ius canonicũ & ciuile: quia ius ciuile admittit præscriptionẽ cũ mala fide, vt d.l.si quis emptionis. C.de præscription.xxx.anno. quod ius canonicũ nõ admittit, vt c.fi.de pręscr.& in regula,possessor malæfidei.ĩ vj. & no. Abbas in d.c.de quarta.in viij. colũ. in princi.In hoc tñ est standũ iuri canonico,quia est materia peccati, vt habetur in c.nouit.de iudi. & no. in d.c.fi.licet gl.ibi aliter dixerit. & sic in effectu inter ius canonicũ & ciuile nulla videtur esse differentia regulariter in materia præscriptionis, & maximè quãtũ ad propositũ pręscribendæ seruitutis. vnde propter hoc tene omnia quæ s̃.dixi obseruáda esse,tam de iure can.quàm ciuili, & tá in terris ecclesię, quàm ĩ terris imperij.Itẽ qui vtitur seruitute alio tẽpore,quàm sibi debeatur, ipsam ꝑ nõ vsum lõgi tẽporis perdit: & ideo si is qui nocturná habet aquá, & interdũ per cõstitutũ tẽpus ad amissionẽ,vsus fuerit diuturna, amittit nocturná seruitutẽ:quia ea nõ est vsus. idẽ est in eo q cæteris horis vsus fuerit,nec illa parte earũ horarũ,qua illa seruitus debebat: vt est text.in l. si cõmunem. §.j.quemad. serui. amit. Idẽ si cui via,actus debeatur, vt vehi

culi

culi certo genere vteretur, iuxta l.
nodū.in prin.de ser.& alio genere
vsus fuerit,scilicet per tēpus cōstitu
tū,seruitutē amittit.tex.est in l.si cui
via.in princ.iuncta gl.in ver.ser.quē
ad.serui.amit.secus si quis exerceat
plus iuris,quàm habeat,qa non pdit
ius sibi cōpetens:qa qui facit plus q̄
debeat,dicitur facere id ad quod te-
netur.& ideo qui amplius oneris q̄
licuerit vexerit,magis & plus quàm
aliud fecisse videtur.& si latiore iti-
nere qs vsus esset,aut si plura iumen
ta egerit,quàm licuerit,aut aquę qs
immiscuerit aliā,in omnib. istis casi
bus seruitus quidē nō admittit,sed
conceditur plus seruitutis habere q̄
pactus fuerit.tex.est in d.l. si cui via.
in princi.cōcorda.l.si eo loco.§.j. si
ser.vend.vbi dicit,ꝙ si qs vel latiore
via vel angustiore vsus est,seruitutē
retinet.sicut si aqua ex aqua ius ha-
bet vtēdi,alia admixta vsus est.& e-
tiā dixi s.in viij.q.princ.ad fi.Et hæc
iura allegantur,ꝙ diuersitas in tēpo
re,diuersificat in substantia: & sic fa
cit reputari diuersum. Idē si est di-
uersitas in loco:vt no.in l.Pātonius.
§.rei perduellionis.de acqui.hære.
& habetur plenè per Bart.in l. denū
ciasse.§.quid tamē.de adul. secus si
differret secūdū plus & minus: quia
tunc nō dicitur differre in substan-
tia,nec diuersum reputari: quod est
8 vtile ad multas quęstiones. *Prima
est,si fiat inquisitio vel accusatio de
crimine,tanquā cōmisso certo tēpo
re vel loco,vt probetur de alio tēpo
re vel loco, debet sequi absolutio:
nō enim est probatū crimen inten-
tatū,sed aliud:& ideo de nouo de-
bet inquiri vel accusari: vt no.in d.
9 §.quid tamē. *Secūda quæstio est,
si egi actione iniuriarū, quia percus
sisti me in facie cū pugno,& proba-
tur de percussione in spatulis: quid
nō debeā obtinere etiā super proba
to.de qua q.vide no.in d.§. quid ta
mē.& vide plenius per Flo.in d.l.si
cui.quēad.ser.amit.& per Bal.in l.&
si seuerior.in vj.q.C.de his qui not.
infa.& per Ang.in repeti.l.si vacan-
tia.in xxxiij.col.ver.sed quæro si in-
quisitus.C.de bo.vacā.li.x.Sed istud
fallit in trib.casib. notabilibus.Pri-
mò qn̄ locus vel tēpus nō esset varia
bilis,qa esset impossibile,ꝙ sit nisi
vnū.Exemplū in homicidio eiusdē
hominis: quia tunc licet nō probet
locus vel tēpus in accusatione dedu
ctus,sequi debet cōdēnatio, ex quo
locus vel tēpus nō alterat ipsum fa-
ctum vel pœnā: vt no.sing.Ange.in
d.l. denunciasse. §. quid tamen. de
adul.Secundò fallit, quando inquisi
tus fuisset cōfessus delictum: vt not.
idem Ang.in d.l.si vacantia. de quo
vide etiā per Bald.qui videtur aliter
dicere in l.quoniam. in fi.de his qui
no.infamia. Tertiò fallit, quando
in inquisitiōe esset clausula, quę cō-
muniter per bonos latrunculatores
solet apponi:videlicet sup quib. oi-
bus & singulis procedere intēdit si-
mul & diuisim & omni meliori mo
do quo potest,&c. vt not. Bal.in d.l.
& si seuer.& Flo.in l. in delictis.§.
si detracta.in fi.de noxali.& Ang.de
Are.in suo maleficio.in gl.super qui
bus omnib.& singulis.in fin.& vide
omnino Bal.in l.j. in princ. vlti.col.
pen.charta.C.qui accusa.quod bene
10 nota. *Tertia est quæstio, si forma
ta est inquisitio vel accusatio cū ef-
fusione sanguinis,& probatū sit sim
plex vulnus, vel percussio,nō debet
sequi

ſequi abſolutio,ſed cõdemnatio de ſimplici percuſsione:quia tũc eſt ſecũdũ plus & minus.& idẽ tu dicas in c ſimili quæſtione. Itẽ ſi ad plura prædia nõ cõmunia per eũdẽ riuũ aqua ducatur,dicũtur plures ſeruitutes.& ſi vnus ſtatuto tẽpore ad fundũ ſuũ aquã nõ duxerit,ſeruitutẽ amittit: 11 nec per cæteros qui duxerũt,ſeruit⁹ ſua retinetur:qa vt dixi,plures ſunt ſeruitutes:nec quod vnus pdit,alteri accreſcit:vt eſt tex.in l.aquã.in prin. quemad.ſerui.amit.quod intellige, quando vtens fuiſſet vſus ſua die tantũ:ſecus ſi vſus fuiſſet tã ſua die, quàm alia die,qua poterat alius ducere:quia tũc vtẽs acquirit ius longo tẽpore,ſecũdũ Pau.de Caſ.ibi,& bene.ſecus ſi duceretur aqua ad vnũ prædiũ cõmune:quia vnus ducẽdo retinet pro oĩbus:vt eſt tex.in d.l.aquã.§.j. Itẽ ſi is qui habet hauſtũ aquæ,ſi per tempus ſtatutũ aquã non hauſit,hauſtus ſeruitutem amiſit,ac etiã iter ad fontẽ perdit:vt eſt text. in l.Labeo ait.queãd.ſeru.amit. Itẽ ſi ſtillicidij mittẽdi ius habebam in areã tuã,& permiſero tibi in ea ædificare,ius ſtillicidij immittendi amitto. Itẽ ſi per tuũ fundũ via mihi debebat̃,& pmiſero tibi eo loco,p quẽ mihi via debebat̃,qd facere,amitto ius viæ.vt eſt tex.in d.l.ſi ſtillicidij.in prin.eo.ti. Itẽ ſi vna eſt via,& indiuiſibilis,aut tota amittitur,aut tota retinet̃.ſed ſi de vna fiãt duæ,poteſt vna amitti,& alia retineri:vt eſt caſus no.in l.nõ ſatis.§.j.cũ ſeq.eo.tit. Itẽ ſi locus p quẽ mihi iter,vel act⁹, vel via debebat̃,impetu fluminis occupatus eſſet,per ſtatutũ tp̃s nõ vtẽdo ius amittit̃.ſed ceſſante impetu, & facta alluuione reſtituit̃ in priſtinũ ſtatũ:vt eſt tex.in l.ſi loc⁹.in princi.quẽadmo.ſer.amitt Itẽ ſi via publica c vel impetu fluminis,vel ruina amiſſa eſt,vicinus proximus viã prę ſtare debet:vt eſt tex.no.in d.l.ſi locũ.§.fi.& ille text.allegat̃ p notabili,ſecũdũ Flo.ibi,&Bal.in apoſtillis. *Quòd ſi reperiat̃ alicubi via occupata,ita quòd per eã trãſiri nõ poſſit,quòd quis põt ire per fundũ vicini,nõ puniet̃ de ingreſſu.& hoc tenet gl.expreſsè p illũ tex.in d.c.oẽs leges.in gl.fi.in fi.debet tamẽ ire ciuiliter,per l.ſi cui ſerui.& vicinus debet dare viã aliquo pretio cõſtituto à fiſco,vel deputato:ſed nõ ſeruat̃,ſecũdũ gl.in d.l.ſi loc⁹.in fi.& verũ dicit,quòd nõ ſeruatur,quod intellige in via publica:ſed in priuata debet p̃ſtari pretiũ à priuato eã petẽtę, per l.ſi qs ſepulchrũ.de reli.& ſump.fune.ſecũdũ Pau.de Caſ.in d.§.fi.qđ tene mẽti perpetuò,qa quotidianũ.

a Per præſcri. *Quomodo ius ſeruitutis acquiratur per præſcriptionem,& quantò tempore,uide Alex.in j.uo.cõ.cxiij.per totũ.& uide in iij.uol conſ.xlvj.in ul.col in fi.& an præſcriptio impediatur currere propter peſtẽ uel guerram,uide Cor.in iiij uol.cõſ.xcij.*

b Cõtra igno. *Quòd præſcriptio currat cõtra ignorãtes,uide Alex.in j.uo.cõſi.lxxj.in j.co.& in ij.uol.cõſ.clxx.in iiij.col.& an ignorantia iuris cauſet bonã fidem probabilem ad præſcriptionẽ,uide Corneũ in ij.uo.cõ.cxlvij.*

c Via publi. *Quomodo intelligatur uerbum,iuxta uias publicas, uide Al.in iiij.uolu.conſi.lxxiij.in j.col.§.fina.& quaſi per totum conſi.*

De ſpeciebus ſeruitutum urbanarum. CAP. XXV.

1 *Species ſeruitutum urbanorum prædio-*

diorum quot sint.

Seruitus non est, ubi quis nihil cōcedit, aut permittit in suo, exceptis casibus à legibus constitutis.

EXPOSVIMVS hactenus de generib. seruitutū, & de his quę omnib. seruitutib⁹ & præsertim rusticis, & vrbanis simul cōueniūt: nūc supest, vt hoc li.j. de vrbanis tm̄ seruitutib⁹, & de ipsarū specieb⁹ videamus.

1 *Species seruitutū vrbanarū a sunt plures: altius tollēdi, & officiendi luminibus vicini, aut nō extollēdi. Itē stillicidij auertēdi in tectū, vel areā vicini, vel nō auertēdi. Itē immittēdi tigna in parietem vicini. Itē proijciēdi, & ptegendi. Itē etiā est seruitus, ne pspectui officiatur. Itē seruitus luminū, &c. his similia: vt est tex. in l.j. ij. & iij. de ser. vrb. p̄d. Itē seruitus est, vt pspect⁹ p̄stet. vt l. lumē. e. ti. & no. Azo in sūma, de ser. §. finaūt. Itē oneris ferendi, vt vicinus onera vicini sustineat. l. eū debere colūnā. de ser. vrb. p̄d. Insti. de ser. §. itē p̄diorū. Itē itineris seu adit⁹: vt l. seruitutes. §. si domo. de ser. vrb. pręd. & l. iter. cōia p̄dio. Itē vbicūq; qs cōcedit vel pmittit aliquid pati: aut nō facere in fundo suo vrbano: vel me faciēte nō phibere p alio vrbano fundo meo, vbi de iure pati aut nō facere tenet, vel me facientē phibere posset, dic. t esse seruit⁹ vrbana: quia ędificijs inhæret: vt pbat in l. quoties. la j. in fi. de serui. cōiuncta l. & si fortè. §. etiā. si ser. vē. & l. j. cōia p̄diorū. & Insti. de ser. vrb. p̄di. cū si.

2 *Sed vbi qs nihil cōcedit aut pmittit aliqd in suo, regulariter nō est seruit⁹, nisi in casib⁹ in quib. ab ipsa lege cōstituta dicit, qn̄ area vicini nō haberet aliū de vētū, nisi ex illa parte: vt est casus sing. in l. fi. §. j. C. de ser. & dixi s̄. in viij. q. prin. ver. vlti. Adde singulariter, ac etiā sicut est in agri natura, quæ est, semper inferiorem superiori seruire: vt est tex. in l. j. §. deniq; age. de aqua plu. ar. & ista est quasi seruit⁹: vt est text. in d. l. ij. §. fi. & no. gl. in d. l. j. §. deniq; ager. Sed qm̄ seruitutes vrbanę dicūtur, qn̄ debētur à p̄dio vrbano alteri p̄dio vrbano, vel à rustico vrbano, vt dixi s̄. in iiij. diuisione principali seruitutis. ver. sed qūo cognoscitur. & ædificijs inhęrēt, vt s̄. primò dixi, ideo singulis prius dictis seruitutib. noīatis per ordinē declaratis, posteà secūdū statutū vrbani ędificij domū figurādo pro meliori ordine & clariori doctrina, oēs vrbanas seruitutes declarare cōstitui: in qua quidē domo, si quid fieri pōt, aut nō potest, declarabim⁹, de solo aut area eius primū exponēdo, deinde de pariete siue muro, stillicidio siue tecto, de ostio siue porta, de aditu siue itinere, & introitu, de claustro, seu cōclaui, seu porticu, de penu, de curia, 1 de puteo & cisterna, & de lauello, & de cloaca, de fistula, de fornace, de fornello, de balneo siue stupha, de furno, de scala, de solario, de tigno iniūcto, de onere ferēdo, de pōticello, de maniano, de fenestra siue balcone, de camino, de necessario siue loco cōi, de celario, de aquarolo siue canali: de aquæ proiectu, & aquæductu, & aliarū rerū, de picturis, de crustationibus, de armatura q̄ machina dicitur, de stabulo & sterquilinio, de macerie, de lapidib⁹, de tignis, de fouea, & arboribus, & vltimò de sepulchro videbis.

a Serui. vrb. *Adde Alex. in j volu. consi.*

si.cxlij.in j.col. & quomodo ius seruitutis aequratur.cõ.cxiij. Et quãdo itel ligatur de seruitute præsenti, & quã do de futura, habes cõ.xxviij. i iij.co.

De seruitutibus altius tollendi, & officiendi luminibus uicini. CAP. XXVI.

1 *Seruitutes urbanæ quædam sunt affirmatiuæ, quædã negatiuæ. rusticæ autẽ oẽs affirmatiuæ sunt, ut ire, agere &c.*

2 *Domum multum delectabilem nõ habere, uel ut uicinus suam altius eleuet, quomodo nostra intersit.*

3 *Iura prædiorum non solum seruitutes existunt, sed etiam libertates.*

DICAMVS itaq; primò de ser uitute alti⁹ tollẽdi, & officiẽdi luminib⁹ vicini, aut nõ extollendi. Et secũdũ verã opi. istæ sunt duæ ser uitutes. Vna est altius tollẽdi, & offi ciẽdi luminibus vicini: id est, quòd qs teneat ad altius tollẽdũ & officiẽ cũ luminib⁹ vicini. Alia est, alti⁹ nõ tollẽdi: id est, quòd nõ possit altius tollere: vt est tex. cũ glo. in l.j. de ser. vrb. præd. Insti. de act. §. æquè. in ver. ædes tuas tollẽdi. in fi. 1 *Ex quo no. ꝙ seruitutes vrbanæ q̃dã sunt affirmatiuæ, q̃dã negatiuæ. sed rusticæ oẽs sunt affirmatiuę tãtũ, vt ire, &c. vt no. gl. in d.l.j. in versi. officiẽdi. in prin. quã Doct. ibi sequunt. Et si dicatur, quõ põt dici mihi deberi seruitus, vt vicin⁹ alti⁹ tollat, & mihi seu luminib. meis officiat? imò ista videtur esse libertas vicini, & seruit⁹ mea passiuè. Nec videt posse dici, ꝙ mihi seruit⁹ debeat, ex quo mihi & ꝓdio meo nõ ꝓdest, imò nocet: vt l. quoties. la j. in prin. de serui. Rñdeo secũ dũ gl. quã Barto. ibi sequit, & cõiter Doc. in d l.j. in ver. & officiendi, ibi, vel tertiò dic. de ser. vrb. præ. ꝙ licet hoc noceat luminib⁹ meis, & ꝑ hoc nõ possit dici mihi debita seruitus actiuè, tñ põt in alijs mihi expedire: vt quia plures hoĩes veniebãt ad me, & faciebãt expẽsas. 2 *Ex quo not. ꝙ aliqñ interest nostra, nõ habere domũ multũ delectabilẽ ꝓpter amicorũ cõcursum, qui sunt causa magni sumptus: sicut sæpissimè vidi euenire habẽtibus pulchras domos cũ viridarijs. Sed Bar. in d.l.j. declarat ẽt aliter, quõ potest nostra interesse, vt vicinus altius eleuet domum suã: & ponit exemplum propter ventũ, scilicet ne domus mea sentiat vẽtũ: qa aliquãdo est malè sanus: vel propter aspectũ, quia fortè trãseũtes per viã possent aspicere, si via erat alta, & domus mea depressa: qa si vicin⁹ est in medio, & ædificet altius, euntes per viã non poterunt amplius in domo mea videre: vel mea poterit interesse, vt habeatur lumẽ ex reuerberatione magis, q̃ per directũ. l. si arborẽ. §. interdũ. de ser. vrb. præ. & no. gl. Insti. de ser. §. itẽ prædiorũ vrbanorũ. in fi. in ver. alti⁹ nõ tollat. in prin. Sed istud exemplũ est bonũ, quantũ ad altius tollendũ, non quantum ad officiendũ luminibus: quia imò prodesset, nõ officeret. Item potest poni exemplũ secundũ Ang. in d.l.j. vt intersit nostra, vt noceat luminibus: vt quia erat domus mercatoris, scilicet quæ tanto lumine non indiget, imò eis noceret: vt vidimus in apothecis mercatorũ cõmuniter, & maximè Venetijs apud vellutarios. Itẽ potest poni aliud exemplũ, Consuetudo est vel statutũ, vt nemo possit ædes suas vel turres habere leuatas, nisi vsq; ad certã mensuram, inuito vicino: iuxta no. per glo. quæ habe-

...r de statuto Florētiæ, in l. qui luminibus. de ser. vrb. prę. in l. j. C. de ædifi. priua. Vicinus concessit mihi, ꝙ 3 possim altius tollere, & nocere luminib. suis: certè si tollerē alti⁹, & eius luminibus nocerē, & vicinus me ꝓhiberet, possem agere actione confessoria, vt mihi liceat ædes meas vel turres altius tollere, & sibi nocere: qa seruitus vicino est imposita, & mihi per pactū acquisita cōtra statutum vel cōsuetudinē: & in hoc exēplo seruitus dicit̃ deberi actiuè volēti ædificare: in alijs verò exēplis passiuè. Itē pōt poni exēplū altius tollēdi: qa quis tenebatur tenere ædificiū alti⁹, & onera domus meæ sustinere: iuxta l. eū debere colūnā. de ser. vrba. præ. licet in alio noceret, scilicet luminibus meis. & hoc exēplū ponit glo. Insti. de act. §. ęquè. in ver. ędes suas tollē. in fin. Sed huic opi. quòd ius altius tollēdi, & officiēdi, sit seruitus, obstat secūdū Odof. & Ange. in d. l. j. de ser. rusti. præ. qa nō reperitur seruitus affirmatiua, per quā qs cōpellitur ad aliquid facrēdū. l. quoties. la j. de seruit, cū in eis versat̃. aut nō fieri, aut pati, vt ibi s̄. dixi sustinēdo istā opi. dicas secūdū Ang. ī d. l. j. verū esse, quòd nō principaliter, sed in cōsequētiā sic. l. eū debere col. de ser. vrb. præ. & dicit ꝙ credit Odof. illa sensisse, & bn̄. vel secūdū exemplū vltimū de onere ferēdo, qd̃ suprà dedi, cessaret istud contrariū: & per dict. l. eum debere colūnā. & l. si fortè. ff. si ser. vē. pōt etiā esse, quòd ius tollēdi & officiēdi luminib. vicini, sit libertas, & nō seruitus, videlicet quē posse & nō teneri altius tollere, & luminib. vicini officere: vt l. alti⁹. C. de ser. ius est qd dicit̃ libertas, & nō seruitus: & ita debet intelligi gl. in l. j. de ser. vrb. præd. quæ appellat istud ius libertatē. *Et sic no. quòd iura prædiorū nō solū sunt seruitutes, sed libertates: & propterea multæ leges positæ in titulo de ser. vrb. prę. loquūtur de libertate desēdēda: de qua plura videbitis in declaratione domus s̄. proximè figurata. 1

Sed teneri ad altius tollēdū & officiendū luminibus vicini: istud est seruitus, de qua loquit̃ d. l. j. & nō est libertas, secūdū Odof. ibi, quē sequit̃ Ang. & Pau. de Cast. & Doc. & bn̄, vt patet ex his quæ s̄. dixi. Cætera circa istā seruitutē & libertatē altius tollēdi & officiēdi luminib⁹ vicinis, vide quæ dicā in quæstione seq. & plenius dicet̃ de pariete siue muro, &c. 2

De seruitutibus altius non tollendi. CAP. XXVII.

1 *Seruitutem altius non tollendi ille qui debet, an possit saltē altius ædificare.*

2 *Seruitutē altius non tollendi ille qui debet, an supra eam latitudinē arborem uel ædificiū habere possit.*

3 *Seruitutē altius nō tollendi si mihi debeas cū hac cōditiōe, ne luminib. meis officiatur. quō hæc uerba intelligātur.*

4 *Seruitus altius nō tollendi an requiritur, ꝙ semper per uicinū imponatur.*

5 *Statutū loquēs ꝙ nullus possit altius eleuare, seu tollere ædificiū suū, si per illud uicini luminib. noceat, an forēsem liget cui⁹ est dom⁹, q̄ alti⁹ tolli debet.*

EST & alia seruitus altius nō tollendi, vt l. j. de ser. vrb. prę. & Insti. de acti. §. ęquè. & l. altius. & l. ædibus. C. de ser. cū simi. intelligēdo ꝙ de necessitate nō possit altius tolli, sed si de volūtate quis nō tollat, posset tamē, si vellet: iuxta d. l. altius. tūc nō diceretur seruitus altius nō tollen-

lendi, sed libertas: sicut de seruitute & libertate altius tollẽdi dixi super hãc q. Quædã quæstiones mihi occurrũt, quæ vtiles sunt.
1 *Prima est, nunquid ille, qui debet seruitutem altius nõ tollendi, posset saltẽ altius ædificare. Videt quòd sic: qa verbũ, Altius, est cõparatiuũ: ergo altè nõ phibet. Sed dic cõtrà: vt est tex. cum gl. no. in l. loci corp⁹. §. pe. in ver. altius: si ser. vẽ. quã tenet Alb. de Ros. in d. l. altius. C. de ser. ante fi.
2 *Secũda q. est, an ille, q debet seruitutẽ altius nõ tollẽdi, posit habere arborẽ vel ædificiũ supra eã latitudinem? Et dicas breuiter, quòd sic: vt est tex. aptus in l. ædificia. de ser. vrb. præ. & pbat in l. quòd aũt. eo. ti. & poterit p cõsequẽs etiã viridaria facere vltra eã latitudinẽ: vt est tex. in d. l. ędificia dũmodo seruitus nõ sit de pspectu: qa tũc nõ posset. vt ibi. & sic no. quòd plãtatio arborũ non est cõtra seruitutẽ altius nõ tollẽdi: qa aliud est ædificare, aliud arborẽ ponere: vt est tex. vt ibi no. Bal. & Doc. in d. l. qꝑ aũt. sed plãtatio arborũ bñ est cõtra seruitutẽ pspectus vel luminũ: vt d. l. ædificia. & l. inter seruitutes. versi. quodcũq; igit. de ser. vrb. prę. & l. arborẽ. in prin. eo. ti. & adde qđ dicã in seq. q.
3 *Tertia q. si debes mihi seruitutẽ alti⁹ nõ tollẽdi cũ hac cõditione, ne luminib⁹ meis officiat, qũo intelligantur hæc verba? Dic qꝑ cũ illa adiectio fiat p modũ accessorij, regulat à principali: vt in regula, accesoriũ. in vj. & intelligit ne officiat alti⁹ tollẽdo. & ideo adhuc poteris arbores ponere, & viridaria habere, licet officias luminib⁹: qa non officio alti⁹ ædificãdo: vt est tex. in d. l. qđ aũt. iũcta l. pcedẽti. ver. veluti si ædes. de ser. vrb. p̃. d. Si aũt illa adiectio apponeretur copulatiuè p copulam, & ne, & æquè principaliter: puta pmittis mihi seruitutẽ altius non tollendi, & ne luminib. dom⁹ meæ officias: tũc essent duæ seruitutes, & nõ posses ponere arbores, & viridaria facere: qa licet p hoc nõ facias cõtra primã seruitutẽ alti⁹ nõ tollẽdi, tñ diceris facere cõtra secũdã, scilicet ne luminib. officias: & ideo possem te phibere: p tex. in d. l. ędificia. in fi. & l. inter seruitutes. ver. quodcũq; igit. & de ser. vrb. prę. & ita tenet Pau. de Ca. in d. l. ędificia. qđ ppe tuo tene mẽti, vt scias dictare instrumẽta huiusmodi seruitutũ.
4 *Quarta q̃stio est, an requirat qꝑ semp seruitus altius nõ tollẽdi p vicinũ imponat? & videt qꝑ sic, qa regulariter cuilibet licitũ est ædificare domum suã, vel murũ, etiã si officiat luminibus vicini: vt est text. in d. l. altius. C. de serui. & in l. si ædib⁹. eo. ti. & in l. cũ eo. & in l. pe. de ser. vrb. præ. & habet in l. qui luminib⁹, eo. ti. & in l. altius, si seruit⁹ vẽd. Tu tñ dicas, qꝑ in duobus casib⁹ reperit esse cõstituta ipso iure à lege. Prim⁹ est, qñ area nõ haberet vẽtũ aliũde, nisi p locũ, in quo vicinus ędificare vellet. vt est casus singularis in l. fi. §. j. de serui. & dixi suprà, circa principiũ specierũ seruitutũ. & suprà ĩ viij. q. prin. Secũdus casus est, qñ per cõsuetudinẽ vel statutũ esset introductũ, quòd quis nõ posit ædificare, nisi vsque ad certã altitudinẽ, nõ vltrà, inuito vicino: vt habet p gl. in l. j. C. de ędi. pri. & in d. l. qui luminib⁹. & dixi in seruitute præcedẽti. & vide quæ dicam in sequenti quæst.
5 *Quinta q̃stio est, an statutũ loquens, quòd nullus

lus posſit altius eleuare ſeu tollere ædificiũ ſuũ, ſi per illud noceat vicini luminibus, an ſtatutũ liget forenſem, cuius eſt domus, q̃ debet altius tolli. & dicas ꝙ ſic, qñ iſtud ius eſt deſcẽdens ex re. ideo l̃igat ſtatuto loci, vbi res eſt: vt ꝑbat in l. ſi venditor. §. ſi conſtat. cõ'a prædio. & not. in l. an in totũ. C. de ędifi priua. & in l. cũctos populos. C. de ſum. tri. & q̃d dixi de ſeruitute altius nõ tollendi, vt ſtatutũ loquens de ea, liget foren-

a ſem: [a]idem dicas in qualibet ſeruitute vrbana vel ruſtica: quoniã ius ſeruitutis deſcendit ex re, & rei cohæret: vt l. j. cõmunia prædio. & Inſtit. de ſerui. §. prædiorum vrbanorum. per prædicta, & per not. in d. l. cunctos populos. Reliqua circa iſtã ſeruitutẽ altius nõ tollendi, vide infrà, de pariete ſiue muro.

a Forenſem. *Forenſis uarijs modis ſumitur in iure. Vide Corneũ cõſ. cxciiii. in iiij uol. & quando forenſis ligetur ſtatuto, conſi. cxcix. in j. uol.*

De ſeruitute ſtillicidij auertẽdi, & ſtillicidij non auertendi.

CAP. XXVIII.

1 *Stillicidium quid ſit.*

2 *Aquam ex ſuo ſtillicidio ſupra ſtillicidium uel aream uicini an quis regulariter diuertere poſſit.*

3 *Aqua ſtillicidij uicini ſi iure ſeruitutis cadat ſupra domum meam uel aream per tegulas, quæ uulgariter Cuppi nũcupãtur, an facere poſſim, quòd cadat per uiam unius canalis lignei, uel lapidei, uel etiam canalis exiſtentis ſuper ipſis cuppis.*

4 *Vicinus meus ſi ſuper aream meã uel tectũ domus meæ per duos pedes ſeruitutem habeat, an ultra producere, ſeu extendere poſſit.*

5 *Stillicidij ſeruitutẽ acquiſitã hab[illegible] poſſit altius tollere, uel eleuare, uel de[illegible] primere murũ, uel ædificiũ, ſuper q[illegible] habet ſtillicidium cadens ſuper do[illegible] uel aream meam.*

6 *Stillicidij ſeruitutẽ ſibi debitam ſi q[illegible] habeat, & ſublatũ fuerit ædificiũ, ſi[illegible] corruerit, ex quo ſtillicidium cad[illegible] per hoc ſtillicidij ſeruitus cum effe[illegible] in totum extincta intelligatur.*

7 *Seruitutem ſtillicidij auertẽdi in a[illegible] meã ſi uicinus meus habeat, quod ſt[illegible] cidiũ ſuper areã meam per duos pe[illegible] protenditur, an ego in area ædific[illegible] poſſim, ubi ſtillicidiũ caſitare cœpe[illegible]*

8 *Stillicidiũ cui debetur ſeruitus au[illegible] di in uicini areã, ſi protendatur ul[illegible] parietẽ ſupra uicini areã per mediũ p[illegible] dem, & caſitet in areã uicini etiã p[illegible] mediũ pedem, uel circa, an uicinus p[illegible] ſit ædificare in illa area uſq; ad illu[illegible] cum, ubi caſitat, & ſic uſq; ad me[illegible] dium pedem prope murũ domini p[illegible] dij dominantis.*

9 *Vicinus meus ſi habeat ſtillicidium d[illegible] mus ſuæ cadẽs in fundo, uel horto me[illegible] uel in area extra murũ domus ſuæ, u[illegible] bi cauſa, per duos pedes, an fundus u[illegible] area eatenus, quatenus ſtillicidij rig[illegible] ſe protendat, ſit uicini, uel mei.*

10 *Stillicidiũ antiquũ habẽs ſupra areã, uel domũ meã in dubio an iure ſeruit[illegible] tis, uel dominij habere præſumitur, [illegible] eo ꝙ inferius pro ſtillicidij rigore ſu[illegible] dicatur.*

11 *Domus tua ſi domui meæ duas ſeruit[illegible] tes debeat, una ne altius tollatur, al[illegible] ne ſtillicidiũ ædificiorũ meorũ recip[illegible] debeat, & tibi cõceſſero ius etiã inu[illegible] to me altius tollere ædificia tua, & ſi [illegible] remiſerim tibi ſeruitutẽ altius nõ tol[illegible] lẽdi, an per hoc tibi cõceſſiſſe uidear, [illegible] poſſis tollere quãtũcũq; uis, ita ꝙ etiã [illegible]*

stillicidia mea recipere non tenearis.

SVNT & aliæ duæ seruitutes vr-
banæ: vna stillicidij auertendi, id
est deriuãdi in tectũ vel areã vicini.
nã posse facere cadere aquã de tecto
meo super tectũ suũ, seruit⁹ est. Alia
est seruitus nõ auertẽdi stillicidij: vt
est tex. in l. j. de ser. vrb. pręd. sicut sunt
duæ alti⁹ tollẽdi & nõ tollẽdi: vt s.
ꝓximè dictũ est. & intellige stillici-
dij nõ auertendi, scilicet mei in do-
mo mea in tuã, id est, nõ immittẽdi
de necessitate: qa tũc est mihi serui-
tus. sed si intelligeret nõ auertẽdi in
domo mea in tua, esset libertas, &
nõ seruitus: vt dixi de seruitútib⁹ al
tius nõ tollẽdi. & istę seruitutes sunt
vrbanæ etiã, qñ cõstitutũ est, vt pos-
sim auertere stillicidiũ meũ in areã
tuã, quæ sit prædiũ rusticũ: quia inspi
citur prædiũ cui seruitus debet, quæ
ab eo debet denominari: qa dignius a
est, ex quo est dñans: vt est tex. cũ gl.
in d. l. j. ver. vel areã. de ser. vrba. ꝓd.
de quo dixi suprà in iiij. q. prin. serui
tutũ. ver. sed quõ cognoscet. Circa
istã seruitutẽ stillicidij auertẽdi, de-
clarem⁹ aliquas q̃stiões vtiles & quo
1 tidianas. *Prima q̃stio est ꝓ intelli
gẽtia, qd est stillicidiũ. & dic ꝙ est il
lud, qđ stillat, & interdũ cadit dire-
ctò, & interdũ nõ, ꝓpter vẽtũ. sed flu
mẽ dicit qđ directò cadit, & maximè
per dochiã de ser. vrb. ꝓd. l. seruitu-
tes. §. stillicidiũ. ibi, id est ꝓ stillici-
dio flumẽ. & est tex. Insti. de ser. §.
ꝓd. vr. ibi, vt stillicidiũ vel flumẽ reci
piat. et ibi hoc no. gl. Itẽ aliqñ dicit
stillicidiũ domus, cui seruit⁹ debet
stillicidij: & ita capit in d. §. stillici-
diũ. secũdũ vnã expositionẽ glo. ibi.
Itẽ dicit stillicidiũ seruit⁹ ipa stillici
dij: & ita accipit ĩ materia nostra, &
in d. l. j. de serui. vr. pręd. & no. gl. in d.
2 §. stillicidiũ. *Secũda q. an quis re-
gulariter possit diuertere aquã ex
suo stillicidio supra stillicidium vel
areã vicini? Et dic, ꝙ videt ꝙ nemo
possit dirigere stillicidiũ suũ supra
tectũ domus vicinæ depressę, vel su
ꝑ areã vicini, si seruitus imposita nõ
est: vt est tex. in d. l. j. de ser. vrb. præ.
ibi, stillicidiũ auertẽdi. & ibi hoc no
tant Doct. vnde ego habẽs huiusmo
di stillicidiũ, nisi seruit⁹ imposita sit,
possum cõpelli ꝑ vicinũ ad faciẽdũ
aquã tecti nostri deriuare ꝑ illũ lo-
cũ: puta ponẽdo quę recipiant aquã
iuxta tectũ meũ, vt eã mittã in stratã
publicã: per d. l. j. Et est ratio, qa do-
mus vł area vicini regulariter debet
esse libera vsq; ad cœlũ. l. alti⁹. C. de
3 ser. cum simi. *Tertia quęstio est, si
aqua stillicidij vicini cadit iure ser-
uitutis supra domũª meã vel areã ꝑ
tegulas quę Cuppi vulgariter nũcu-
pantur, an possim facere ꝙ cadat per
viã vnius canalis lignei vel lapidei,
vel etiã canalis existẽtis sup cuppis.
Dic ꝙ nõ: quia aqua grossior cade-
ret seu casitaret: vt est tex. not. cũ gl.
in l. seruitutes q̃ in sup̃ficie. §. si an-
tea ex tegula. de ser. vrb. pręd. qđ not.
contra multos, qui habent seruitutẽ
stillicidij per tegulas, & faciunt vnũ
canale, ad quod tota aqua stillicidij
4 decurrit: quia non possunt. *Quar
ta questio est, vicin⁹ meus habet ser
uitutem super aream meã vel tectũ
domus meæ per duos pedes, an pos
sit vltrà producere seu extendere? Et
dicas, quòd non: quia in nostro ma-
gis inciperet cadere: & in alio loco
caderet stillicidiũ, quàm in quo im-
posita est seruitus. Sed retroduci po
test: qa leuius in seruitute nobis de-

bita facere possumus, nõ acrius: quo niã certũ est meliorẽ cõditionẽ vicini fieri posse, deteriorẽ nõ posse, nisi aliud nominatim in seruitute interponẽda mutatũ sit: vt est tex. not. in l. seruitutes quæ in superficie. §. stillicidiũ. ver. eadẽ causa. de serui. vrb. pd.

5 *Quinta est quæstio, an habẽs seruitutẽ stillicidij acquisitã, possit altius tollere, vel eleuare, vel deprimere murũ vel ædificiũ, sup quo habet stillicidiũ cadẽs sup domo vł area mea? Dic breuiter, quod eleuare vel altius tollere põt, deprimere nõ põt: vt est tex. no. in dicto §. stillicidiũ. in princi. qui assignat hãc rõnẽ. Nã leuior fit seruitus, qñ tollitur stillicidiũ altius: cũ hoc quod ex alto cadit, leuius cadit, & interdũ nõ peruenit ad locũ seruientẽ. sed quãdo reprimitur, fit grauior seruitus: id est, p stillicidio flumẽ. quod declara. Nã ideo fit grauior seruitus stillicidij semper cũ minus cadit ab alto, & leuior cũ altius cadit: quia aquæ casitatio depssa ab ad plura loca vi ventorũ diuerti nõ potest: sed semp casitat in eundẽ locum, & facit ibi flumẽ, & destruit aliquando areã vicini, & hortũ, si in eo cadit. & ideo grauius dãnificat prædiũ seruiẽs: sed casitatio aquæ pcedens ex alto, vi vẽtorum quandoq; ad vnũ locũ, quandoq; ad aliũ quem ducit, nec facit cõcursum aquarum: imò quãdoq; aqua nõ venit ad locũ seruiẽtẽ, & propterea tũc dicitur minus offendere ipsum: & ideo meliorẽ cõditionẽ vicini facere possum deteriorẽ. nõ est ista intẽtio dicti §. stillicidiũ. quem casum singulariter no, & tene menti, quia cõtra decisionẽ d. §. dixit mirandæ memoriæ domi. Tho. eques de Aretio, interrogatus à domi. Paulo de Aretio iuris vtriusq; docto. interrogatus in publica disputatione, quã fecit idẽ domi. Thomasius Paduæ: de quo licet rõnem hanc solam allegauerit, quia fortius cadit ex alto, quàm depresso: potuisset etiã alia rõ allegari: quia maior cõmoditas videt esse loci seruiẽtis, quòd cadat ex loco depresso magis, quàm ex alto: ergo videtur quod possit deprimi & nõ tolli: per dictũ §. stillicidiũ. in fi. qm si ex alto cadit propter ventũ, nulla quandoque pars soli sub stillicidio remanet tecta cũ effectu: quia aqua cadit vbiq;: & sic nõ potest ibi in area sub stillicidio quicquã collocari, quod tutũ sit ab aqua. itẽ quia nec cõmodè põt stari vel iri per areã sub illo stillicidio: quod nõ esset si caderet stillicidiũ directè ex loco magis depresso.

Item etiã, quia ex loco magis alto magis occupat lumẽ areæ quàm per locũ depressum. Itẽ potuisset alia rõ assignari, si paries seu murus, super quo est tectum seu stillicidium, esset cõmunis: qa quãtò cadit aqua altius propter vim ventorũ, tãto magis indirectè cadit: vt est tex. in d. §. stillicidium. in prin. Et ideo aqua sæpe discurrit per parietẽ siue murũ, & ipsum corrũpit, maximè si est paries ligneus: qđ nõ eueniret, si aqua ex loco depsso directò caderet. Vñ tollẽdo altius, videt facere deteriorẽ cõditionẽ fundi seruiẽtis, & deprimẽdo deteriorẽ: arg. d. §. stillicidiũ. in fi. Vñ ex his patet decisio Pauli iuriscõsulti ĩ d. l. seruitutes. q̃ in superficie. §. stillicidiũ. de ser. vrb. pd. Et nõ mirãdũ, si dñs Thomasius vir præclarissimi ingenij in ea errauit. & propterea cauendum ab huiusmodi

actibus publicis de quolibet: qa sunt periculosi, maximè quãdo quis vult ponere falcẽ i messem alienã, cõtra id quod scriptũ est in l. & habet. vj. q. iij. c. j. & in c. venerabilẽ. extrà, de elect. & in cle. pastoralis. §. rursus. in fi. de iu. *Sexta est quæstio, si qs habet seruitutẽ stillicidij sibi debitã, sublatũ est ædificiũ, siue corruit, ex quo stillicidiũ cadit, an p hoc intelligatur extincta ĩ totũ cũ effectũ seruitus stillicidij? & dic, ꝙ nõ: qa remanet in habitu: & ideo si stillicidiũ reponat cũ stillicidio, idẽ ædificiũ esse censetur, quãtũ ad seruitutes reales, puta stillicidij: licet nõ quantũ ad ꝑsonales: vt est tex. in l. seruitutes quę in superficie. §. si sublatũ. de ser. vrb. præ. & intellige, ꝙ per istã reędificationẽ seruitus stillicidij nõ erit eadẽ ferè, q̃ primò erat: sed restituit ipso iure: vt est tex. in d. §. si sublatũ. ver. pars. sed nõ est ita in reali quæ restituitur: & hoc ꝓbatur ex tex. ibi dum dicit: vt idẽ intelligat. quod verbũ, Intelligatur, est verbũ fictiõis: vt est text. in l. hæres qñq;. de acqui. hære. & in l. qui à seruo. de actio. & obl. & habetur per Bar. in l. j. in prin. de no. ope. nun. ꝑ Bal. in l. quoniã. de his q̃ no. infa. & hoc etiã probat in l. si te. de ser. vr. prędio. & ista restitutio, & fictio, ꝙ intelligat idẽ ædificium, qđ verè nõ est, & eadẽ seruitus ꝓcedit ꝓpter vtilitatẽ ędiũ: vt ꝓbatur in d. §. si sublatũ. ibi, vtilitas exigit. & ita no. ibi Ang. & Bal. in tit. de pace Cõstãtię. in iiij. col. ad fi. & intelligo vtilitatẽ ędiũ, scilicet publicã: vt ibi. ex quo sequitur, ꝙ pro ista seruitute restituta, actio directa nõ cõpetit, sed vtilis: qa nõ est verè illud idẽ ædificium, cui seruitus imposita est: vt est tex. cũ gl. in ver. vtilis. in d. l. si testamẽto. & not. glo. in d. §. si sublatũ. in prin. de quo dic, vt plenè no. in l. inter stip. §. sacrã. de verbo. obli. & ex hoc etiã sequit illud, ꝙ seruitus acquisita superficiei, intelligit acqsita etiã solo: qa nõ extinguit destructa vel extincta superficie, secũdũ Paul. de Ca. in d. §. si sublatũ. quod intellige cũ effectu, vt dixi. & de hoc dic vt habetur ĩ l. iij. de ser. sed bene intelligit extincta, vt dictũ est. Quòd autẽ dixi seruitutẽ restitui reposito ædificio: intellige qn reponitur in eadẽ specie & qualitate: aliàs secus. qa tũc nõ reputaretur, nec intelligeretur idẽ ędificiũ: vt est tex. in d. l. seruitutes. §. si sublatũ. & ratio est, quia illud quod differt in specie, vel qualitate, nõ põt dici idem in substãtia; sed diuersum. secus si habeat in plus vel minus: qa tũc est idẽ ĩ substãtia; ex quo eadẽ substãtia manet. vt plenè dixi s. ix. & vlti. q. principali. ver. & hæc iura allegãtur. & ꝓptereà nõ attẽditur mutuatio partiũ, sicut ĩ nostro corpore dicimus: vt l. proponebatur. de iudi. & d. §. si sublatũ. induciť ad quęstionẽ, secũdũ Doct. quòd licet destruatur monasteriũ, non tñ eius priuilegia destruuntur: qñ destruit de facto, secus si de iure: vt ꝑ Innoc. in c. ex iniuncto. extrà, de no. oper. nunc. dic vt ibi per eũ & canonistas. & per eundẽ Inno. in c. abbate. in vlti. col. de verb. fig. & per Bal. in dicto tit. de pace Constan. in iiij. col. vbi etiam allegat dictum §. si sublatum. & per Flo. in l. vsufru. quibus modis vsusfru. amit. quæ omnia notanda sunt. *Septima quæstio est, vicinus meus habet seruitutem stillicidij auertendi in areã meam,

 quod

quod stillicidiũ protenditur super areã meã p duos pedes: an ego possim ædificare in area vbi casitare cœpit stillicidiũ. Et in hoc tex. vidẽtur esse cõtrarij. Nã text. in d l. seruitutes quæ in superficie. §. si seruit⁹. dicit expresse ꝙ nõ. & text. in eadẽ l. §. fina. in fi. videtur dicere contrariũ: sed gl. in dicto §. si seruitus. soluit, dicens, ꝙ ędificare nõ possum, si nolo recipere stillicidiũ: & ita loquitur ille §. si seruit⁹. Sed si stillicidiũ recipere volo, tũc ędificare possum. & ita loquitur dictus §. fin. in fin. Et ex hoc cõcluditur, ꝙ dominus pdij debentis seruitutẽ stillicidij, potest ibi ędificare, dũmodo stillicidiũ vel seruitutẽ stillicidij debitã nõ impediat, imò eã recipiat. & ita cõmuniter Doctores tiãsire videntur cũ illa glo. Ego autẽ aliter intelligo illa iura: nã text. in dicto §. si seruitus ędi. dicit, ꝙ si ędi. imposita est seruit⁹ stillicidij, nõ licet domino areę seruiẽtis ibi ędificare, vbi casitare cœpisset stillicidiũ. Itẽ in §. fi. eiusdẽ l. qui incipit, qui in area. in principio, idẽ dicit, videlicet, ꝙ ille qui vult ędificare in area, in qua stillicidiũ cadit, põt ędificiũ perducere usque ad eũ locũ, vnde stillicidiũ cadit. & sic in hoc cõcordãt. & intelligo istos duos tex. quòd qui debet seruitutẽ stillicidij, nullo modo posit ædificare in area, vbi casitare incipit stillicidiũ, seu vbi stillicidiũ cadit, etiã si ędificando vellẽ stillicidiũ recipere, quia qualitas mutatur, & loci qualitas seruitutẽ debentis inspicit. facit 8 ad hoc, quod dixi in quęstione precedenti: & hoc apertè approbatur p textũ in dicto §. fin. ꝓpter dictionẽ, sed & si, ibi positã, quę diuersificat in facto & in iure, vt in l. sed & si lege. in princ. ff. de petitio. & not. in l. qui vsumfru. de verborũ obligat. & in c. solicitudinẽ. in fi. de appellatio. Et ideo cũ in fine ibi dicat, ꝙ possit ædificari, dũ tñ stillicidiũ rectè recipiatur, pręsupponitur, quòd secus sit in casu pręcedenti: aliàs dictio, sed & si, ibi posita diuersificat principiũ à fine, quod dicendũ nõ est. & aduertendũ est, quod dicunt illa iura, nisi casitare cœpit, seu nisi stillicidiũ cadit: quia per hoc apparet, ꝙ nõ debet inspici protectũ tignorũ stillicidij: sed locus in quo cadit aqua, siue sit vltrà, siue citrà, vt etiã probat in l. fin. §. fi. ibi, stillicidij rigor. de seruit. vrba. præd. In §. autem fi. l. seruitutes. in fi. qui pro cõtrario allegatur, ponitur alius casus diuersus, videlicet quòd si in meo ędificio cadit stillicidium vicini, suprà mihi ędificare cõcedit, dũmodo stillicidiũ rectè recipiatur. nam ibi erat ędificatũ: & facilius extollitur id quod est ędificatũ, quàm non ędificatũ. argu. eius qđ dicitur in simili, ꝙ in habẽtibus symbolũ facilior est trãsitus: vt not. in l. si non sortẽ. §. si centũ. de cond. indeb. facit etiam quod habetur in l. si vnus. §. pactus ne peteret. versi. & in specie. de pac. & quòd ille §. fin. ita debeat intelligi, patet manifestè ex dictione, sed & si, ibi posita: vt suprà dixi, quod bene not. qa licet Doct. videantur aliter intelligere, & non aliter declarare, tamẽ puto hũc esse verum intellectũ illorũ iurium, & adde quod dicam in q. sequen. *Octaua q. est, quid si stillicidiũ, cui debetur seruitus auertẽdi in areã vicini, procedit vltra parietẽ supra areã vicini per mediũ pedẽ, & casitat in aream

reã vicini etiã per mediũ pedẽ, vel circa, an vicinus poſsit ædificare in illa area vſq; ad illũ locũ, vbi caſitat: & ſic vſque ad medium pedẽ prope murũ domini prędij dominãtis? & videtur quòd ſic, per tex. in d. l. ſeruitutes. §. ſi ſeruitus & §. fi. in princ. de ſeru. vrb. pręd. vbi videť eſſe text. in l. fi. fini. regun. quæ videť eſſe lex Gręca, quę incipit, ſi quis ſepẽ. quæ dicit, ſi quis vult ędificare murũ ꝓpe fundũ vicini, ſepẽ derelinquat. de cuius intellectu dicã infrà de pariete ſiue muro. Ego puto, ꝙ dictus §. ſi ſeruitus. & §. fi. debeant intelligi & limitari ſecundũ l. fi. præallegatam. & econtrà d. l. fi. debeat intelligi ſecundũ d. §. videlicet quòd ſi ſtillicidiũ protendit ſe niſi per mediũ pedẽ, nõ poſsit ędificari per vicinũ vſq; ad illum mediũ pedem, etiam ſi aqua vltrà nõ caſitaret: quia eſſet cõtra d. l. fi. fini. regun. nõ enim eſſet ęquũ, ꝙ dominus fundi debẽtis ſtillicidiũ ſuſtinere, eſſet melioris cõditionis, quàm ille, qui nullã debet ſeruitutem in fundo ſuo. & ideo ſi ille qui habet fundũ ſuũ liberum, nõ poteſt ædificare murũ, niſi diſtet à regione vicini per pedẽ, vel ſi vult ędificare domũ, ꝑ duos pedes, vt d. l. fi. multò magis deberet diſtare ille, cuius prædiũ debet ſeruitutẽ ſtillicidij recipiẽdi. debebit ergo hoc caſu diſtare ædificans murum per pedẽ, vel domũ, ꝑ duos, nõ à regiõe vicini, id eſt, nõ à termino fundi vicini, ſed à ſolo, quatenus ꝓtendit ſtillicidiũ & caſitat. vnde ſi ſtillicidiũ ꝓtenderet verſus aream vel hortũ ædificãtis, & caſitaret, puta per tres pedes, edificãtes murum deberẽt vltra dictos tres pedes, qui relinquũtur, ꝓpter d. l. ſeruitutes. §. ſi ſeruitus. & §. fi. in princ. de ſer. vrb. præ. etiã relinquere v[illegible] aliũ pedẽ: & ſic quatuor pedes i[illegible]tum, à fundo cõuicini. vel ſi v[illegible] ędificare domũ, debet relinqu[illegible]re duos pedes: & ſic hoc caſu qu[illegible]q; in totũ. & idẽ dicas ĩ ſim. & ita aliàs obtinui in quadã cauſa Veronę cõtra quendã epiſcopũ de Nica. Sola. & ita fuit iudicatũ ex cõſilio triũ doctiſsimorũ iuriſcõſultorũ: quod no. quia fuit cõſideratio mea. credo ꝙ ſit veriſsima, maximè intelligẽdo, ꝙ quatenꝰ rigor ſtillicidij prætẽdit ſuꝑ fundo vicini, eatenus terrenũ ſeu ſolũ inferius ſit domini ꝑdij dominãtis: vt videtur eſſe caſus ĩ l. Olympico. §. fi. de ſer. vrb. præ. de quo dicã in ſequẽti q. Nã hoc caſu nõ haberet dubiũ d. l. fi. fin. reg. Sed vt dixi, etiã ſi illud terrenũ eſſet domini fundi ſeruientis, puto eſſe idẽ dicẽdũ, per ea quæ ſuprà dixi. & quia ita fuit. quod ſingulariter tene mẽti.

9 *Nona q. cõuenienter ſequitur, ſi vicinus meus habet ſtillicidiũ domus ſuæ cadens in fundo vel horto meo, vel in area extra murũ domus ſuæ, verbi gratia, ꝑ duos pedes, an fundus vel area eatenus, quatenus ſe ꝓtendit rigor ſtillicidij, ſit vicini, vel mei. & videtur ꝙ ſit vicini, cuius eſt ſtillicidiũ ſupius: ꝑ l. fi. §. fi. de ſer. vr. prę. ꝑ quẽ tex. ibi dicit Flo. ꝙ ſtillicidia ſupra domum de iure demõſtrant quãtũ ſit ꝓprietas loci ĩferioris. & idẽ dicit ibi Bar. videlicet ꝙ ſtillicidia q̃ sũt ſupius, videnť quodãmodo ſignificare proprietatẽ loci inferioris: & idẽ videtur velle Bald. in cõſi. ſuo xxij. quod incipit, ſtatuto eaueť ꝙ tenens arma in domo. Sed ſi iſtud eſt verũ, debet limitari, niſi cõſtaret vicinũ meũ habere

...bere seruitutẽ nõ stillicidij, quia tũc ...appareret, q̃ istud stillicidiũ habe... propter dominiũ soli q̃d est inferius, sed propter seruitutẽ appositã: quæ seruitus non extenderet ad dominiũ soli inferioris: & hoc probatur in l. seruitutes. de ser. vrb. præ. §. stillicidiũ. ver. eadẽ causa. ibi, q̃a in nostro magis incipit cadere. & §. si seruitus. ibi, domino seruiẽtis areæ. de ser. vr. præ. Itẽ esset limitãdũ, nisi stillicidiũ fiat suprà via publica vel loco publico: q̃a locus inferior sub stillicidio nõ efficitur domini stillicidij. posset tñ aliq̃d poni vsq; ad stillicidiũ: vt d. l. fi. §. j. de ser. vr. pre. quã quidã intelligunt. in hoc tamẽ communiter seruanda esset consuetudo loci, per l. an in totũ. C. de ædifi. priua. & adde quod dicã infrà, de claustro vel cõclaui & porticu.

10 *Sed nũquid in dubio habens antiquũ stillicidiũ suprà areã vel domũ meã, præsumat habere iure seruitutis vel iure dominij, ex eo q̃ solũ inferius p̃ rigore stillicidij dicat suũ? Credo esse cõsiderãdũ, q̃s possideat locũ, q̃ est sub stillicidio. Nã si ego dñs areę possideo illũ locum inferiorẽ: puta si est hortus, ipsũ ibi colo, & arbores habeo, vel retineo res meas sub stillicidio: & p̃sumatur tũc vicinũ habere stillicidiũ iure seruitutis tãtũ, & locũ inferiorẽ esse meũ. Aduerte tñ, q̃ nemini licet ędificare subtus grũdaria, quatenus rigor stillicidij & tignorũ ex certa via descendit, si stillicidij cafitatio impediri possit: vt d. l. fi. §. fi. & ibi hoc no. Ang. & Doct. de serui. vrb. præ.

d Si verò vicinus, d q̃ habet stillicidiũ, possideret locũ inferiorẽ sub stillicidio, tũc præsumã nõ iure seruitutis, q̃a stillicidiũ ad hoc non tẽdit: sed quia solũ quod est sub stillicidio, suũ est, nisi illa possessio esset iure familiaritatis: vt ff. de acqui. ren. posses. l. iure familiaritatis. & ideo in hoc põt esse cautus dominus areę, vt stet in possessiõe etiã illius partis areæ vel horti, quæ est sub stillicidio vicini. & ita aliàs cõsului cuidã amico meo. Sed si neuter possideat, q̃a locus est sterilis, vel aquosus, vel aliter inutilis: & tunc distingue, aut tẽpore quo fuit factũ istud stillicidiũ, domus, vel area mea, & domus vicini erãt diuersarũ personarũ, vel iuriũ, aut eiusdẽ personæ vel iuris. f Primo casu, qñ erant diuersarũ personarũ: & tũc illo tẽpore erat tota area domus mea vel autorũ meorũ, & non licebat vicino immittere stillicidiũ: vt no. l. altius. de ser. & ideo si misit, videtur immisisse potius iure seruitutis, quàm dominij, nisi aliter probet. Nec est aliter credendũ, q̃ ego vel autor meus voluerim faciẽdo immitti stillicidiũ etiã sibi concedere solũ. arg. l. si mihi eo tẽpore. de seruit. vrb. prędiorũ. quia actus agẽtiũ nõ debent operari vltra intẽtionẽ eorũ. l. nõ omnis. in prin. ff. si cert. pet. 1 Secũdo casu, qñ erat vnius personæ tantũ, sicut sæpe cõtingit, quãdo vnus habet amplã domũ, facit stillicidia vnius partis domus cadere sup alia parte: & posteà legat vel vendit vnã partẽ de illa domo: vel si sunt plures fratres habentes domũ: & posteà eam diuidunt inter se, & vni euenit vna pars domus q̃ habet stillicidiũ, & alteri alia pars quæ habet areã sub stillicidio: & tunc dicidem, q̃ videtur esse imposita seruitus vendendo c, legando vel diuidendo, vt sustineat onera permanentia: quia

quia tūc tēpore diuisiōis, vel legati, venditionis sustinebat: vt l. quod cō claue. de dam. infec. & not. Bart. in l. j. circa fi. de seru. lega. & habetur per Docto. in l. quod coclaue. & ex hoc cōcludi pōt ad multas q. nūquid sit licitū facere ponticellū vel casellū necessarij, vel tubā siue cappā camini in dicto muro, quatenus se extendit rigor stillicidij, vel facere fenestrā, vel foueā, [f] vel ferratam in area mea. Quia si solū, qđ est sub stillicidio, esset domini stillicidij, tunc pōt fieri tanquā in suo. l. altius. C. de seruit. aliàs nō. De his tñ plenius dicā in specie ista sup domo p me figurata.

11 *Decima & vltima quęstio est, si domus tua debet domui meæ duas seruitutes: vna, ne altius tolleret, alia vt stillicidiū ædificiorū meorū reciperet deberet: & tibi cōcedero ius esse inuito me altius tollere ędificia tua, & sic remiserā tibi seruitutem altius nō tollēdi: an per hoc videar tibi cōcessisse, vt possis tollere quantūcūq; vis: ita ꝙ etiā non tenearis recipere stillicidia mea. Et dicas, ꝙ nō: qa illa cōcesio seu immisio intelligit, dūmodo recipias illā seruitutē stillicidiorū meorū: vt est casus in l. si domus. de ser. vrb. prę. est ratio, qa illæ seruitutes sunt diuersæ & separatæ. vnde renūciādo vni, alteri renūciasse non videatur: & ideo vi seruitutis retentę habeo adhuc ius prohibēdi. & ad hoc semper allegatur d. l. si domus. quod intellige, ꝙ vna remissa, altera necessario non intelligit esse remissa: quia est penitus diuersa: vt est ī casu ꝑposito. secus si vna remissa, necessario intelligeretur remissa alia. Exemplū in casu ecōuerso, si est remissa seruitus stillicidij nō recipiendi. nā licet hoc casu videatur esse remissa seruitus altius nō tollēdi, not. gl. in d. l. si domus. quā Doc. ibi sequuntur. & pro hoc l. si mihi eodē tēpore. de seruit. rust. præ. est text. in l. sed interdū. de aqua plu. ar. & facit l. ij. de iurisd. om. iudic. cū simi. & dicta l. si domus. allegatur, ꝙ qñ sunt iura diuersa, & inuicē nō dependentia, licet tollatur vnū, tñ alterū tollitur. pro hoc d. l. sed interdū. sed si dependerēt adinuicē, secus: vt vult gl. in d. l. si domus. quę est no. & ꝓ hoc l. nec is. §. j. de acquir. hered. vbi repudiata hereditate ab intestato, ex testamento repudiata videtur, sine qua repudiatiōe prima stare nō posset, vt ibi: & l. illud. eo. tit. Itē allegat ad alias q. quas ibi per Bald. & Ang. & Doct. Sed cōtra prędicta videtur esse text. in l. si stillicidij. quēad. seru. amit. vbi dicitur, ꝙ si stillicidij ius habeā in areā tuā, & permiserim tibi ius in ea ędificandi, ius stillicidij immittēdi amitto. Sed solue, ꝙ in d. l. si domus. de ser. vrb. præ. erant duę seruitutes. ideo vna remissa, altera nō tollit: quia pōt operari in illa remissa, vt suprà declaraui. sed in illa l. si stillicidij. erat vna seruitus tātūm: & ideo ad hoc, vt promisio vel cōcesio ædificādi in area posteà facta aliquid operetur, illa seruitus stillicidij quæ sola erat, intelligitur esse remissa. & prædictis adde quę dicam infrà de stillicidio siue tecto.

a Domū. *Domus sumitur in iure multis modis. Vide Corneū consil. cxcviij. in iij. uolu. & in iiij. uol. consi. xlj.*

b Pa. seu mur. *Murus seu paries inter binas ædes an et quādo pro diuiso uel indiuiso cōmunis inter uicinos dicatur, uide Cor. consilio clxxxiiij. incipien.*

pien. licet. in primo uol.

Habet ser. *Adde Corn. consi. lxxiiij. per totum. & consilio cxcj. & consilio cc[illegible]iij. in iij. uolumine.*

d Vici[illegible]. *Adde Cor. cõsi. ccxxvij. in j. uol. & Alex. in iij. uo. cõsi. lvij. in pen. col §. locus autẽ. & in iij. uol. Qui dicãtur uicini, & quo accipiatur, consi. xxij. in ij. col. & in ij. uol. cõsi. clxxvj. per totum.*

e Vendẽdo. *Si quis uẽdit rẽ cũ seruitute, utrũ & quãdo intelligatur de seruitute præsenti, & quãdo de futura, Alex. consi. xxviij. in iij. col. in prin. in j. uol. & consi. cxx. in ij. col.*

f Foueam. *Fouea quæ dicatur, adde Cor. in iiij. uol. consi. cclxxxij.*

De seruitutibus stillicidij non auertendi. CAP. XXIX.

1 *Stillicidij auertẽdi seruitus quomodo intelligatur.*

2 *Stillicidiũ si in aliqua parte fractum esset, puta eius canale, per quod aqua ducitur, uel tegulæ ruptæ essẽt, quis reficere teneatur, & cuius expensis.*

POSTQVAM de seruitute affirmatiua stillicidij auertẽdi diximus: cõsequẽs est vt de alia seruitute negatiua stillicidij nõ auertendi,
1 aliqua breuiter videam^a. *Et in primis sciẽdũ est, ꝙ ista seruitus non auertendi intelligitur, ꝙ ille q habet stillicidiũ suũ super domũ meã, non possit auertere ipsum ad domũ suã, ita, ꝙ nõ cadat in meã. & sic est seruitus passiua ex parte stillicidiũ habẽtis. si de necessitate diuertere, ipsũ nõ põt in domũ suã. & dicitur esse seruitus actiua ex parte eius in cuius domũ cadit. Sed cõtra hoc opponit. qa imò videt, ꝙ ista non sit seruitus passiua ex parte habẽtis stillicidium, nec actiua ex parte alterius, imo totũ ecõtrà. Nã ꝙ totũ stillicidiũ tuum cadat in domũ meã regulariter est tibi vtile, & mihi dãnosum: vt dixi in pcedẽti seruitute. Et ego in cuius domo stillicidiũ cadat, seruitutẽ pati dicor. Itẽ nõ videt posse dici, ꝙ sit seruitus mihi debita, ex quo nõ interest mea. imò est mihi dãnosum, vt dixi in l. quoties. in prin. de serui. 2
Sed respõde, ꝙ hoc debet intelligi, qñ esset mihi vtile, ꝙ aqua stillicidij tui cadat in domo vel curia mea, puta ppter cisternã meã, q̃ repleri debet ex aqua tui tecti. & hoc modo intelligit istã seruitutẽ gl. in l. j. in ver. & officiẽdi. in ti. de ser. vrb. præ. quã Doct. ibi sequuntur. Itẽ posset poni exẽplũ, si haberẽ hortũ magnũ cum domo cõiunctũ, vel prata sitiẽtia, & interest mea, ꝙ aqua stillicidij vicini cadat in domũ meã causa eã ducẽdi ad hortũ vl' pratũ irrigãdũ. & idẽ dicas. & facit ad hoc qđ dixi suprà de seruitute altius tolliẽdi, post prin. Et ex his not. ꝙ vt qs sit obligatus tenere stillicidiũ suũ, & cadat ĩ domũ meã, qa mihi expedit ppter aquã cisternę meę, vel ppter hortũ vel prata mea irriganda, dicit esse seruitus stillicidij nõ auertendi. vt etiã suprà
2 in prin. declaraui. *Circa istã seruitutem dubitari posset, si stillicidium esset fractũ in aliqua parte, puta eius canale, per qđ aqua ducit, vel tegulę ruptę, qs teneat reficere, & cuius expẽsis. Dic ꝙ ille, cuius est stillicidiũ, debet: prout probat ĩ l. & si forte. §. etiã. si serui. ven. & in l. eũ debere columnã. de serui. vrb. prę. Sed nunqđ stillicidij dominus poterit cogi per eũ, in cuius domũ casitat, ad ipsum reficiẽdũ? Dicas ꝙ sic, ad eũ modũ, quo erat tẽpore seruitutis impositę, per

per text, in d. §. etiã. vbi est casus nota. Itẽ nunquid si totũ stillicidiũ corruit, an possit ille, q est domiuus stillicidij, cogi ad reponendũ, seu iterũ faciendũ dictũ stillicidiũ, ad eũ modũ, quo erat tẽpore seruitutis impositę, ita ꝙ aqua ex eo possit in domũ meã cascare, sicut prius expensis suis[a]? dicas quòd sic: tex. est no. in l. eũ debere colũnam. in fi. de ser. vrb. præ. Hęc de seruitute stillicidij non auertendi dixisse sufficiat.

a Expẽs. suis. Adde Corneũ cõsi. ccxxxvij. quod inci. primũ. et cõsi. ccxliij. inci. uidetur. in ij. uol. & quòd iusta causa excuset ab expensis, Alexã. in ij. uol. consi. xxxvij. in ultima colum.

De seruitute tigni immittendi. CAP. XXX.

1 *Tigni appellatione quid ueniat.*
2 *Tignum in uicini fundo immittere an licitum sit.*
3 *Tignũ si per aliquẽ in fundo meo, et sic alieno immittatur: an illud propria autoritate tollere, uel incidere possim.*
4 *Tigna an quis in muro uel pariete cõmuni immittere possit.*
5 *Murũ seu parietẽ propriũ si quis iuxta ædes, uel domum sui uicini habeat, & passus fuit, quòd uicinus posuerit in eo muro aliqua tigna tacitè, & nihil dicendo: uel dicẽdo, Cõcedo quòd hæc tigna in muro meo immittere possis: an ille uicinus poterit me domino inuito alia noua tigna remittere.* 1
6 *Tigna supponere uel surrogare an aliquis possit.*
7 *Vicinus an possit ĩmittere tigna in alterius uicini muro, tãgẽdo ipsũ murũ: uel an possit imponere nõ tãgẽdo murũ alienũ, sed protendẽdo supra locum alienum, uel communem, uel publicũ.*
8 *Tigna immissa in muro meo proprio uel cõmuni, uel etiã in publico, uel etiã protendẽtia in meo, uel cõmuni, uel publico, an licitũ sit autoritate propria euellere, uel destruere.*
9 *Aedificatũ quicquid est in meo, & per me possesso, solo meo cedit.*
10 *Murus uel sepes si fiat per extraneũ in fundo domini, in quo ego seruitutẽ nõ habeã, & propter hoc ego illa seruitute uti impediar, an possim illũ murũ rũpere, & deponere, uel sepẽ propria autoritate destruere.*
11 *Persona ecclesiastica uel etiã secularis si pro beneficiorũ alicui ecclesiæ collatorũ recognitiõe certũ annuũ cẽsũ, uel hospitiũ sibi reseruarit, & ipso ueniẽte nõ recipiatur: an domũ propria autoritate ingredi liceat, & intrãdi causa ostia uel fenestras domus rumpere.*
12 *Ciuitatum quæ superiorẽ nõ recognoscũt, ut est ciuitas Venetiarũ & Florẽtia, si una bona alteri⁹ occupauerit, illa per uim recuperare potest.*
13 *Aedificet si quispiã, uel immittat, uel protendat tignũ in alienũ uel publicũ, qua actione conueniri poterit.*

QVINTA est seruitus tigni immittẽdi in parietẽ uicini. * Pro cuius declaratiõe primò sciẽdũ est, quòd appellatione tigni in l. xij. ta. omne materię genus significabatur, ex qua ædificia fiũt: vt est text. in l. tigni. de verbo. sign. & l. adeò. §. cùm in suo. ad fi. de acqr. re. do. & Instit. de re. di. §. cùm in suo solo. & ita omnis materia tigni appellatione cõtinetur: vt est text. in l. tigni. in prin. ad exhibendũ. & tegulas, & lapides, & cęmẽta, & calcem, & arenam, & si qua sunt ædificijs vtilia, appellatiõe tigni contineri cõstat: vt l. j. §. tigni autem. de tigno iniuncto. facit l. ferri. §. fabros. de verb. sig. sed & in vineis

neis tigni appellatiõe oĩa vineis necessaria cõtinent: puta pertice, peda menta: vt est tex. in d.l.j. in fi. & pali etiã veniũt, q in numero materię redigendę sunt, sicut pertice. l. pali. de leg. iij. Tigna autẽ ad tegendũ dicta sunt, vt dicit text. in d. §. tigni. *Secũdò vidẽdũ est, an sit licitũ immittere tignũ in fundo vicini. Et regulariter dicatur, ꝙ nõ, nisi sit imposita seruitus: vt l. queãd. §. si protectũ. ad l. Aqui. & ibi ꝑ omnes Doc. & l. si vicẽ. §. si ad ianuã. & ibi Barto. qđ vi aut clam. & l. sed inter me. in princ. de ser. vr. pręd. nã nõ debet qs regulariter ĩ alieno aliqd facere: vt l. quosdam. C. de metal. & me. lib. xj. & no. gl. in d. §. si ꝓtectũ. *Tertiò q̃ritur, quid si per aliquẽ immittitur tignũ in fundo meo, & sic alieno, an possũ illud ꝓpria autoritate [a] tollere vel incidere. & intelligo ĩ fundo, id est, tãgendo ipsum. l. j. §. in flumine. de flumi. l. is q. §. j. iũcta l. ij. de relig. vbi probatur, ꝙ dictio, in, requirit actũ. Et videtur, ꝙ nõ, quia regulariter nemo debet sibi ius dicere propria autoritate, nec facere. l. j. C. ne qs ĩ sua cau. & l. extat. quod me. cau. Itẽ quia est in quibusdã casibus speciale, vt liceat propria autoritate vindicare. l. j. & ij. C. qñ li. vni. sine iud. vin. ergo in alijs videtur esse cõtra ius cõmune. l. ius singulare. & l. quod verò. de leg. Sed dicas cõtrariũ, vt est cas⁹ in terminis: & no. gl. in l. queãd. §. si protectũ. in fi. ad l. Aquil. & ibi hoc notãt Docto. & in l. si vitẽ. §. qui ad ianuã. & ibi hoc tenet Bart. quod vi aut clam. & idẽ Bar. in l. j. §. interdictũ. vti pos. qbus adde omnino quæ dicã plenius infrà in vj. q. *Quartò quæritur, an tigna quis posit immittere in muro seu pariete cõmuni. Et videtur, quòd non: quia in re cõmuni potior est cõditio prohibentis. l. Sabin⁹. cõi diui. l. an vnus. si ser. vẽ. In cõtrariũ videtur tex. in l. in re cõmuni. ibi, neq; prohibemus. de seru. vrb. præ. & in l. quod dictũ. eo. ti. Tu dic, aut loquimur de antiqs tignis, q primò merant. & nõ est dubiũ, ꝙ poni possunt, secũdũ Ange. in l. quidã Iberus. in fi. iij. col. versi. similiter non stat videre. de ser. vrba. pręd. qa nihil innouatur, nec fit cõtra ius societatis. & idẽ quando alia tigna eiusdẽ cõmunis in locũ aliorũ tignorũ supponerentur: quia surrogatũ sapit naturã eius in cuius locũ surrogatur. l. eũ. §. qui iniuriarũ. si qs cau. & hęc etiã probantur in l. seruitutes q̃ in superficie. in princ. de ser. vrb. prędio. iũcta l. eũ debere col. in fi. eo. tit. Circa quod adde quę dicã in sequẽti q. in simili. Aut loquimur de nouis tignis mittendis: & intelligo etiam in alijs partibus muri, quàm in illis in quibus erant tigna antiqua. & tunc aut paries communis est communiter quęsitus, vt sustineat onera vtriusque, & potest immittere vnus socius altero inuito: vt est text. in l. si ædes. cũ glossa. communi diui. & no. glo. magna circa prin. ibi item fallit, quando ob hoc ipsum, in l. Sabinus. eo. tit. quę vult, quòd socius potest vti re communi ad vsum destinatum, etiam inuito altero socio: quando ob hoc ipsum, vt tale opus fiat, est in cõmuni quæsita. Item si ita quæsitus non sit, dummodo sit destinatus paries ad sustentandum onera vtriusq;, & permißionem talium tignorum non noceat parieti neq; vicino, eò quòd aptus est ad onera

nera supportanda: aliàs secus.d.l.si ædes.& l.cũ duobus.§.Mela.ꝑ so.& melius ꝓbat in l.cui⁹ ædificium. de serui.vrb.prę.& in l.in pariete.cũ se. de dã.infec.& no.per Dy.in regu.in re cõi.in vj.& per Ang.in d.l.quidã Iberus.& quod dixi,quando paries est aptus ad onera supportanda,vt posſit vnus socius tigna immittere: intelligo nõ iure seruitutis,sed iure cõmunionis: vt habetur in dictis iuribus,& in l.per parietem.de seruit. vrba.pręd.& not.glo.in d.l.si ædes. & in d.l.Sabinus.& Angelus in d.l. quidam Iberus. Aut communis paries non est aptus dictis oneribus ferẽdis, nec ad ea ferẽda quæsitus: sed fortè delectatione sociorum,qa vnusquisq; ex parte sua habet clausum pro seculari capella: vt quotidie videmus in capellis magnorũ virorum:& tũc nõ est licitũ noua tigna mittere,per quæ picturæ destrui possent,aut delectatio socij dominij.d. l.Sabinus.cũ gl.cõmuni diuid.nõ tamen hæc intelligas in eo qui ex pariete suo parietẽ fregiſſet, vt vellet in ea parte mittere tigna,quia negari nõ põt ex quo paries ad onera ferenda deputatus est: vt d.l.quidam Iberus.§.qui parietem.& ita Angel. nota.ibi in princip.d.l.in pe.colum. in fi.quod no.

5 *Quintò quæro,qs habet murũ seu parietẽ propriũ iuxta ædes seu domum sui vicini:& passus est, quòd vicinus posuerit in eo muro aliqua tigna tacitè,nihil dicendo,vel dicendo,Concedo b tibi quòd hæc tigna mittere posſis in muro meo,an ille vicinus poterit me domino inuito remittere alia noua tigna? dic quòd nõ.est casus nota.in l.si cũ meus.in principi.si seruit.vend.& idem dico,si passus sum facere fenestrã eo modo quo est: [illegible] aliã vel alias inuito meo domin[illegible] facere nõ potest,eadẽ ratione: i[illegible] in eo etiam poterit detrahen[illegible] tigna primo concessa alia supponere: qa sufficit si cui vel in paucis &c.vt C. de neg.gest.l.tutori.secundũ gloſſ. valde no.in d.l.si cũ me⁹.in prin.in ver.noua.& idem de fenestra: quod est valde no.secus si dominus dixisset,Cõcedo tibi seruitutẽ tigni immittẽdi,vel fenestrã faciendi,nõ addendo numerũ: qa tũc posſet q̃cũq; tigna,& fenestras quot voluerit facere: vt dicit gl.no.in l.si cũ meus.in princip.in versi. noua.pręallegata. Sed do.Pau.de Ca.ibi videtur tenere cõtrariũ,videlicet ꝙ ibi non vult augere numerũ,sed vult in loco veterũ tignorũ alia substituere,ꝙ põt alia,quia alia reputant: vt l.filiæ.de cõd.& demõ.in §.à Titia.& in l.si donatio.§.si sponsus.de dona.inter virũ. Ego aũt nil ista.puto plenius sic esse distinguẽdũ. Aut ego ꝓmisi nil promittẽdo vel cõcedẽdo: aut ꝓmisi vel cõcesſi,vt tu posſis mittere tignũ in muro meo.Primo casu principali,aut promisſio est facta de certo & speciali tigno: aut generaliter de oĩbus tignis,aut spãliter. Primo casu quando ꝓmisſio est facta de certo & speciali tigno:& tũc iterũ subdistingue. Aut ꝓmisi seu cõcesſi ꝙ tu nõ posſis mittere nisi vnũ tignũ tale,& ꝙ nõ posſis imponere aliud, vel eius loco supponere seu subrogare: tũc nõ habet dubiũ,quòd seruitus est limitata ad illud tantũ tignũ: & sic nec in alio loco,nec etiam in illo eodẽ ĩponi poterit, qa limitata dispositio limitatũ parit siue ꝓducit

...ffectũ:vt l.in agris.de acqui.re.do. ...t permisi seu cõcessi, quòd tu pos... ...ponere tale tignum tantùm in mu... meo sine prohibitione alterius, ...ressa causa. & tunc iterum subdistingue. Aut est expressa causa, propter quã illud tignũ imponi possit, aut nõ est. Si est expssa causa, exẽplũ. Promitto vel cõcedo tibi ꝙ possis ĩponere tale tignũ ĩ domo mea, c causa domus c tuæ sustentandæ & tecti: & tũc teneo quòd videatur impósita seruitus illius tigni tantùm in eodem loco: per dictã l. si cũ meus. in prin. si ser. ven. nõ quòd possit aliud supponere seu obligare in eodẽ loco, donec durat domus vel tectum, & non vltrà, nec ob aliã causam: qa finita causa concessionis vel priuilegij, finit ipsa concessio vel priuilegiũ: vt l. Titia. §. vsuras. & vide qđ ibi no. Bar. de le. ij. & ideo si tibi concessi, vt possis imponere tignum vel tigna in domo mea vel muro causa ædificãdi domũ tuã, puta pro armatura quæ machina dicit: & tunc ædificata domo tua, nõ poteris vnquam amplius dicta tigna vel alia imponere. Et idẽ, si cõcessi ꝙ possis imponere tignũ in muro meo causa sustinẽdi vites tuas. nã vite cõsummata, seruit⁹ extinguit. & idẽ dicas in si. scilicet, si ꝑpter tectũ sustinẽdũ, licet tectũ corruat; tñ poterit tectũ reficere: qa debebit in eodẽ loco tñ eadẽ seruitus tigni, quia reputat esse idẽ tectũ: vt est text. in l. seruitutes q̃ in superficie. §. si sublatũ. de ser. vrba. præ. de quo dic vt plenè dixi de serui. stillicidij auertẽdi, in vj. q. & idẽ dicẽdũ est in domo: qa destructo tecto & pariete poterit iterũ reficere, & debebitur eadẽ seruit⁹, quia reputabit eadẽ dom⁹, ex qua remãsit p... mũ solũ, quod est maxima pars domus: vt est tex. cũ gl. ĩ d. §. si sublatũ. Sed si causa, propter quã conceditur ...gni immissio, nõ est expressa: sed e... go cõcedẽs sciebã ex qua causa vel... les tignũ mittere: & tũc dicendũ e... idem, vt in casu p̃cedẽti, videlicet q... causa tacita est cõsideranda, si durat vel nõ: qa tacitũ & expressum in hoc æquiparant. l. cũ quid. si cer. pe. Si... tem nõ apparet, ꝙ ego sciuerim ... quam causam volebas tigna immittere: & tũc si postquã ędificasti, & t... gnũ imposuisti: puta causa dom⁹ t... sustinẽdę, & tacui, nec cõtradixi: tũc cõcessisse videor, ꝙ imposuer... tignũ ob illam causam. ar. d. l. si cũ meus. in prin. ff. si ser. vẽ. cõiũcta g... & no. in l. quædã mulier. de rei vẽ... Sed si nesciui ob quã causam tign... imponere volebas in muro meo, ... postquã sciui, cõtradixi, puta qa ego promisi tibi, vt tigna imponeres ... muro meo, & credẽs ꝙ tu velles i... ponere pro armatura cã ædificand... domũ tuã, et nõ vt stẽt ꝑpetuò: et ... qđ in dubio? Dico ꝙ inspiciẽdũ e... qđ verisimilius est, aut qđ in huiu... modi casib⁹ plerũq; fieri solet: vt ... tex. in l. in obscuris. de re. iu. post ... diũ ti. Et ideo si illa cõcessio esset ... cta dato aliquo p̃cio, ex illa quãtit... te poterit iudicari an intellexerit, ... tignũ ꝑpetuo remaneat, vel ad t... arg. gl. no. in d. l. in obscuris. & in ... §. q superficiẽ. in versi. agẽdo. in fi. ... superficie. & in l. semp in stipulationibus. de reg. iu. & ibi no. sed vbi n... apparet, qđ sit verisimili⁹, vel quod plerũq; fieri debet: & tunc in dubi... interpretatio fieri debet cõtra ꝓferentẽ, hoc est contra eũ ꝓ quo & ad cu... ...

lus vtilitatē ꝓferunt.l.veteribus. &
ibi no.ff.de pac.& no.Bar.in l.sæpe.
de ver.sig. Secūdo casu,qñ est fa-
cta ꝓmissio gñaliter de oīb⁹ tignis,
& nō habet dubiū,quia verba gene-
ralia generaliter intelligi debent de
oībus & ꝑpetuò.l.j.§.& gñaliter.de
lega.præstā.& in l.in fraudē.in fi.de
testa. mili.& xix.dist.si Romanorū.
& habet in c.qm̄ nemini.de coniu-
gio leprosorū. Tertio casu,qñ cō-
cessio facta est simpliciter,aut est fa
cta de tignis mittēdis sine numero,
& tūc teneas indistinctè,ꝙ poterit q̄
cūq; tigna imponere & sustinere,vt
suprà dixi per gl.in d.l.si cū meus.in
prin.ver.noua.si ser.ven.Aut est fa-
cta de numero,vel de vno simplici-
ter:exēplū,Cōcedo ꝙ tu possis im-
ponere vnū vel duo tigna:& tūc nu
merū augere nō pōt.casus est in d.l.
si cū me⁹.in prin.sed si nō vult auge
re numerū,sed supponere aut surro
gare aliud vel alia eiusdē cōditiōis:
& gl.ibi tenet,quòd nō,per id quod
dicitur,sufficit quòd in paucis &c.p
l.tutori.C.de neg.ge.Pau.de Cast.in
d.l.si cū meus,dixit cōtrariū,qa sur-
rogatū &c.vt suprà dixi.Ego puto,
ꝙ in hoc sit dicendū per oīa,sicut su
prà dictū est in primo casu,videlicet
vt cōsideret cā expressa siue tacita,
aut quod est verisimile,aut qđ plerū
q; fieri solet,& in dubio sit iudicādū
pro illo qui seruitutem promisit.Se
cūdo casu principali,qñ nullā ꝓmis-
sionē seu cōcessionē feci,sed vicin⁹
meus imposuit tūc vnū vel duo ti-
gna in muro meo,& ego tacui:& tūc
dicas,quòd alia imponere nō pōt in
alio loco eiusdē muri,vel alterius ti
gni:tex.est in d.l.si cū meus.si serui.
ven. *Sed nunquid aliud tignū sup
ponere vel surrogare possit?& tunc
idē dicas quod ꝓximè dixi in terti[o]
casu præcedenti,in fi.& ideo ex p[ræ]
dictis tu,q vis cōplacere vicin[o tu]o,
quia fortè frater vel amic[us] est,vt
aliqua tigna imponere possit in mu
ro tuo ꝓprio,sis cautus vt fieri facias
instrumentū,& in eo dicas,Cōcedo
quòd possis talia tantū tigna impo-
nere in muro meo,& nō alia:vel ꝙ
vnā fenestrā tantū,vel duas,& non
alias,vel aliter vt volueris,secūdùm
ea quæ suprà dicta sunt.Nam si in-
strumentū nō fieret,& aliqua tigna
apparerent,verterētur dubitatiões,
de quibus suprà dubitaret,etiā si ꝓ-
pter illa tigna murus esset cōis:de
quo vide quod dicā infrà de pariete
siue muro, vbi hoc examinabo: vi-
delicet an tigna immissa faciāt præ-
sumi murū cōem:an verò immissa
sint tātū iure seruitutis:vbi oīno vi-
7 de. *Sextò quæro, quia dictū est:
an vicinus possit immittere tigna
in muro alterius vicini,& sic tāgen-
do ipsum murū:vel an possit impo-
nere nō tāgendo murū alienum,sed
ꝓtendēdo supra locū alienū,vel cō-
munē,vel publicū.Et breuiter de a-
lio dicas,ꝙ nō,vt est casus in l.quē-
admodū.§.si ꝓtectū.ad l.Aquil.& l.
j.de ser.vrb.præ.in ver.protegēdi.
& ibi Ange.de cōmuni idē.l.si duo.
§.Labeo.vti pos.& ibi hoc no.Bart.
vbi dicit,ꝙ nō licet facere ꝓsellum
vel pōticellū sup plateolā cōem in-
ter plures cōsortes de publico loco.
Idē qa multo min⁹ licet,vt est tex.ī d.
l.fi.ī prin.ibi,ꝓtegēdi.de ser.titulo
gñali.de qb⁹ oīb⁹ dicas,vt plenè ex-
aminabo infrà,de ser.ꝓtegēdi.& j.
8 de pōticello & pōte. *Septimò q̄rit,
an sit licitū ꝓpria autoritate euellere

vel destruere tigna immissa in muro ... go proprio, vel cōi, vel in publico, v... etiā protendētia in meo, vel com mu... vel publico. Et de ista q. vide tex... ibi Docto. in l. quemad. §. si protectū. ad l. Aquil. & per tex. & Bar. in l. si vitem. §. qui ad ianuā. quod vi aut clā. & in l. j. §. interdū. in ij. col. ff. vti pos. & in l. j. de arbo. cædē. & in l. j. & ibi per gl. & Docto. C. de interdict. & per Flo. in l. j. §. j. de ser. vrb. præ. & per Ludo Pon. in quodā suo singulari, quod incipit, nūquid veniā puniēdus, vt per Inno. & per canonistas in c. j. de immu. 9 eccle. & vide q̄ dixi circa iij. q. Distingue plenius & clarius vltra alios Docto. & primò duos casus principales. Aut loquimur de tignis immissis, ita quòd rē alienā tangāt: aut de protendentibus super alieno, ita quòd nō tangāt alienū. Primò casu principaliter distingue. Aut mittūtur in loco alieno in totum: puta in meo proprio, aut in cōi, aut in re seruitutē debente, vel aliquod ius, aut d in publico. Primo casu qñ mittit̄ vel ædificat̄ in alieno, quod est alterius propriū: & tunc aut ille q est dominus, nō possidet illud in quo tigna missa sunt: & nō pōt ꝓpria autoritate destruere: vt no. Bar. in l. j. §. nuntiatio. circa prin. de no. ope. nun. & Flo. in l. quēadmo. §. si protectū. ad l. Aqui. Aut dñs possidet: & tunc aut possidet insolidū, aut ꝑ parte. Si possidet insolidū, posset ꝓpria autorita te incidere, vel destruere, & resistere cōtra impedimentū, nec requiritur pretoris seu iudicis aditio aliquo modo: vt est casus: qa ita debet intelligi in d. §. si ꝓtectū. & in l. sed si inter me. in prin. secūdū vnā lec. gloss.

singularis, de serui. vrb. præd. & ... si duo. §. itē videamus. & §. La... vti pos. & ibi hoc no. Bar. & in d... §. nūciatio. circa prin. Et hoc ope... cōmodum possessionis: quia att... buunt facultatē domino possidē... posse resistere ꝓpria autoritate: ... non esset, si non possideret, secū... dū Flo. in d. §. si protectum. facit ... hoc Insti. de interdict. & ideo si quis fabricaret murū, vel erigere... pem, vel aliquid faceret in fu... meo proprio, ipsum tangendo p... sem ꝓpria autoritate destruere... etiam penitus euellere. *Et rō quia illud quod est ędificatū in ... per me possesso, solo meo ced... l. adeò. §. ex aduerso. de acqui. re... mi. & Insti. de re. diui. §. ex diue... cū simi. & no. Inno. in c. j. ad si. de... muni. ecclesi. & sic videor destru... id quod meū est, & nō alterius. &... ratio fundamētalis, quā ponit Flo... l. j. §. j. ante fi. de serui. vrba. præd... nec per hoc possem accusari de vi... lētia d, vel perturbatiōe. quod n... est: quia quotidie de facto cōtin... Et prædicta intellige, quando nō ... lū dominus insolidū possidet, ... ficās nō solū tenet neq; possidet ... etiam quando ædificās erat detē... & dominus potest: qa idē erit, ... licet quòd dominus poterit ꝓ... autoritate destruere: vt probat̄ in ... seruus. C. quod cū eo. & ibi hoc ... Doct. & hoc idē tenet Bar. in d. l. ... nūciatio. de no. ope. nū. idē etiam ... ædificans possideret naturaliter ... dominus ciuiliter: quia dominus ... terit authoritate propria simili... destruere, si indebitè ædificatū ... vt l. vsufructuarius nouum tecto... de vsufru. quod nota. in l. ij. C. de ...

phy. Idem si sum dominus, & posside o naturaliter tm̃, & alius qui ædificat, tantùm ciuiliter possideat, secundùm Barto. in d. §. nunciatio. Itẽ prædicta intellige vera, etiam si ædificans in re communi immitteret in alium locũ propriũ socij: quia socius cuius est locus, in quo ædificatũ vel immissum est, propria autoritate destruere posset: vt est casus singul. in l. sed si inter me & te. in prin. ibi, aut rem perdere. secundũ vnam lec. gl. de seruitu. vrb. prædio. Itẽ prædicta intellige nõ solũ in dño directo, sed etiam in domino vtili, sicut est emphyteota vel feudatarius, aut superficiarius: quoniã potest destruere ꝓpria autoritate propter ius suũ vtilis dominij, argu. l. in prouinciali. §. fi. de no. ope. nũcia. & tenet Barto. in d. §. nũciatio. & prædicta oĩa, dũ dixi, quòd quis possit destruere vel euellere immissum in locum suum proprium, limita vt locum habeant in rebus profanis: secus in religiosis. & ideo habet locum in sepulchro: puta si quis sepeliret corpus in sepulchro meo fauore religionis: vt text. in l. ossa. in princip. de reli. & ibi no. per Bar. in §. nũciatio. Item prædicta omnia limitantur, vt locũ habeãt in imissis manu seu opere artificiali. secus si nõ essent immissa opere artificiali, sed naturæ, sicut sunt radices, quæ ex natura crescentes, quæ immittuntur in tuo, quia nõ licet ꝓpria autoritate incidere: vt habetur in l. prima. C. de interdic. & not. Flo. in dicto §. si protectũ. de quo tamẽ dic vt plenius dicam de arboribus. Si vero dominus in solidũ nõ possidet, & tunc concludas, vt dicam in casu proxime seq. Secũdo casu, quãdo immittuntur tigna, vel ædificatur in cõmuni, & communiter per aliquos possesso, & tunc aut extraneus est ille qui immittit vel ædificat, & tunc vni ex dominis licitũ est ꝓpria autoritate destruere: vt est casus singula, secundũ vnam lecturã, in d. l. si inter me & te. in principio, de serui tutibus vrbanorum prædiorũ. ibi, aut rem perdere. secũdùm Ludouicum de Roma. in dicto suo singulari, & habes per Bart. in dicto §. nunciatio. qui se remittit. Aut est vnus ex socijs, qui habent rem cõmunem, qui ex proprijs suis ædibus immittit tigna, vel ædificat in cõmunes ędes, suas & meas: & tũc licitũ est mihi ꝓpria autoritate destruere: quia mihi soli actio cõpetit cõtra socium. pro hoc est tex. valde no. in d. l. sed si inter me & te. in fi. prin. & ibi ita videtur tenere Bar. & etiã Flo. quod ego etiam puto verum per tex. dũ dicit, idem fiat. & sic vult, quòd fit idẽ qđ in casu præcedenti: licet Bart. aliter dixerit in d. §. nunciatio. vbi vult, quòd si ego & ædificans cõmuniter possidemus, non possum autoritatẽ mea destruere: per illum text. in d. l. sed si inter me & te. quia tex. ibi dicit, tunc mihi tecũm est actio. facit l. Sabinus. communi diuid. Sed ego nõ intelligo sic illũ tex. videlicet ꝙ solùm sit mihi actio: & sic non possum propria autoritate destruere: sed intelligo, quòd ille tex. velit dicere cõtinuãdo ad præcedẽtia, videlicet quando socius immittit ex ædibus communibus inter me & ipsum in ædes meas ꝓprias, possum propria autoritate destruere. vt dicitur in prin. secundùm vnam lec. postea subditur idẽ, quãdo ex ædibus suis

proprijs ædificat in cões nostras:qa possum ita destruere mea autoritate [illegible]pria, sicut in casu præcedẽti:& hoc si[illegible]ificant illa verba, idẽ fiat. & post eã [illegible]it rõnẽ huius, qa mihi soli te cũ est actio. quasi dicat, mea solũ interest, & nõ alterius socij. & ideo mihi soli actio cõpetit, si vellẽ eã intẽtare, sicut si ædificaret ex ædibus cõibus in meas proprias: sed si volo, possum ita destruere, sicut in casu pcedẽti:& ita intellige illũ tex. Tertio casu, qñ ædificatur in fundo seu in re mihi debente seruitutẽ, aut aliquod ius: an possim propria autoritate destruere? Et tũc distingue: Aut tertius ædificat seu tigna immittit, & possũ
e destruere procuratorio noĩe domini, si naturaliter possideã: argu. l. j. §. fi. de no. ope. nũ. & no. Barto. in d. §.
10 nunciatio. *Aut volo destruere nomine pprio p seruitute, aut aliquo iure mihi cõpetente. exẽplũ. Si fiat murus vel sepes per extraneũ in fundo domini, in quo ego non habeo seruitutẽ: & propter hoc ego impediar illa vti seruitute: an possim illũ murũ rumpere & deponere, vel sepem propria autoritate destruere? & Inno. format istã q. in c. j. in fi. de immuni. eccle. Et primò dicit, quòd nõ, quia hoc solũ licet dño fundi, & nõ vsufructuario, quia nõ est dominus. l. si cuius. §. vsufructuarius. & §. seq. de vsufruct. posteà in fin. dicit, quòd alij dicũt cõtrà. sed primã partẽ videtur sequi Flo. in d. §. j. l. j. ad fi. de serui. vrb. præ. quam puto veram: ex quo non sunt domini, vel quasi. sed bene possent, nedum dominus, sed etiam vsufructuarius, & quilibet habẽs ius in re, impediẽtes vti iure suo expellere: ac etiam agere possent, vt

murus, vel tigna, vel sim. immi[illegible] lant. l. si eo loco. & l. egi. si seru[illegible] secũdũ Flo. in d. l. j. § j. & in d. l. [illegible] ad. §. si protectũ. ad l. Aqui. & ea [illegible] suprà dicta sunt in vsufructuari[illegible] habent locũ in beneficialibus, & [illegible] ribus ecclesiasticis. pone exem[illegible]
11 *Si persona ecclesiastica, vel etiã [illegible] cularis, pro recognitione benefi[illegible] rũ collatorũ alicui ecclesiæ, rese[illegible] uerit sibi certũ annuum censum [illegible] hospitiũ, quod de iure debet [illegible] q. ij. Eleutherius. & in c. quãto. de [illegible] si. & ipso veniente nõ recipitur, [illegible] licet domum ingredi propria au[illegible] titate, & rumpere ostia vel fene[illegible] domus, causa intrãdi: ratio est, [illegible] facere diceretur vim: & ius sibi [illegible] re nõ licet regulariter. Sed si vult [illegible] gredi, & inuenit aliquẽ sibi opp[illegible] tem, tũc põt per violẽtiam illũ [illegible] pellere. & est rõ, quia eijcit pers[illegible] sibi cõtradicentẽ vti possessione [illegible] dicitur hoc mõ possessionẽ de[illegible] dere suã, & vim vi repellere, q[illegible] est licitũ: vt l. scientiã. §. q cũ m[illegible] ad l. Aqui. & l. j. C vnde vi. & hoc [illegible] per Inn. singulariter in c. j. de imm[illegible] ni. eccle. & ibi per canonistas, & [illegible] Flo. in l. j. §. j. de ser. vrb. præd. q[illegible] ne no. in practica: quia quotidie [illegible] niũt de facto. & oĩa q̃ dixi supr[illegible] primo, secũdo, & tertio casu, q[illegible] quis nõ potest propria autoritat[illegible] struere vel euellere, intellige ve[illegible] quando potest haberi copia iud[illegible] sed si iudicis copia haberi nõ po[illegible]
12 tũc ppria autoritate destruere p[illegible] set, vt l. nullus. C. de Iudæis. *V[illegible] in istis ciuitatibus, quæ superiore[illegible] nõ recognoscũt, sicut est ciuitas V[illegible] netiarũ, & Florentiæ, si vna ciuita[illegible] occupauit bona alterius, potest [illegible]

per vim recuperare, quia iudicis nõ est copia. ita singulariter dicit Bar. in l. si alius. §. bellissimè. per text. cũ gl. ibi, ex magna causa. in prin. quod vi aut clã. Itẽ debet limitari, nisi grauatus patereť enorme dãnum, qđ de facili sequereť. exẽplũ. Si qs per vim arriperet animalia tua, quæ facilius pereũt, vel vineas, quæ si incultæ remanerẽt, de facili destruerenť: quod faciliter permittiť. quia tua autoritate recuperas: quãuis in alijs reb⁹ nõ permitteret, quę de facili sic nõ pereunt: vt notat etiã Bart. singulariter, in d. §. bellissimè. per gl. ibi, in ver. ex magna causa. ibi, vel si enorme dãnũ. quod vi aut clã. quod tene mẽti.

Quarto casu, quando ædificať in publico, f vel in eo tigna vel alia immittuntur, an sit licitũ propria autoritate destruere. & in hoc dic: Aut est ædificatũ: & tũc nõ est licitũ priuato destruere, sed agere cuilibet de populo permissum est. l. j. de locis & itine. pub. & l. ij. ne quid in loco pu. in prin. & si ædificatũ publico vsui noceat, põt is qui publicis vsibus deputatus est, sicut est in ciuitate Veronæ, miles & iudex ꝓcuratorũ ciuitatis Veronæ, deponere. tex. est in l. ij. §. si quis nemini. ne quid in loco publico. & ita obseruatur, quia ibi officiales publici deputati super locis publicis, si reperiũt aliquid in loco publico ædificatum, destruunt, vel destrui faciũt. Sed si ædificatũ in publico nõ noceat vsui publico, tũc destrui nõ debet, sed aliqua pẽsio imponi debet ędificãti, ne vrbes deformentur ruinis. l. ij. §. si quis nemini. & ibi hoc no. Bar. ne quid in loco publico. & in l. fi. eo. ti. & intellige prędicta, siue ædificeť in loco publico, siue in via publica, siue in alio loco priuato, puta in meo: & ædificatu[m] noceat loco publico. l. ij. §. si qu[is] suo. ne quid in loco publico. v[el] respectu itineris, vel viæ, vel [alteri]s loci publici, vel respectu fœtoris, aut mali odoris, vel putredinis: vt est text. cũ glo. in l. pe. §. pe. quod vi aut clã. Item intellige, siue tangat publicũ, siue nõ, sicut si fierẽt pontes aut põticelli supra viam publicã: quod non licet: vt est tex. & ibi Bar. in d. l. ij. §. tractatur. & ibi etiam glo. ne quid in loco publico. de quo per Barto. in l. quo minus. de flu. in xiij. quæstio. & habetur in l. fi. de serui. in prin. ti. generali. & ꝑ Bal. in l. itẽ lapilli. ĩ v. col. ff. de re. diui. & dicam infrà de ponticello & ponte. & circa istã materiã adde quod no. Bar. in d. l. quomin⁹. de flumi. in iij. quæst. & per Bal. in l. itẽ lapilli. in v. col. ff. de re. diui. & habetur in l. fi. in princi. de serui. ti. gñali. & dicã infrà de ponticello & põte: & circa istã materiã adde quòd no. Bar. in d. l. quominus. de flu. Secundo casu principali, quando ædificatum vel aliquid aliud non est immissum, sed est super alieno protensum, sicut est profilũ siue ponticellum, an sit licitum propria autoritate destruere. & in hoc distingue: Aut est arbor, quæ protendit ramos, & frondes super alieno, & non licet intercidere: sed habet locum interdictũ, de arbo. cædendis. vt l. j. & ibi ꝑ Barto. de arbo. cæden. & habetur in l. j. C. de interdict. & dicam infrà de arboribus. Aut non est arbor, sed monumentum: & tunc credo, quòd non liceat propria autoritate destruere. argumẽ. l. ossa. de reli. & sump. fu. & idem credo per illum tex. in quoli-

betalio ædificio ſpectante ad cultũ diuinum, & tangente locum vicini, [u]t ſi eſſet locus ſacriſtiæ, vel altari[s] [u]t ſim. eadē rōne. Aut nō eſt arbor, [vel] monumētũ, vel locus ad cultum diu[in]ũ deputatus, puta eſt ponticellum, vel aliud protectũ: & tunc aut eſt ſupra locũ publicũ, & priuato etiam vicino nō licet ꝓpria autoritate deſtruere, ſed officiali publico ſuper operib⁹ publicis deputato, ſicut ſ. dixi: aut eſt ſupra priuatũ locũ, & tunc non licet etiã vicino ꝓpria autoritate deſtruere: vt eſt tex. in l. quēadmodũ. §. ſi protectũ. ad l. Aquil. & ibi per oēs Doctores. Et per hoc habes pleniſsimè, an & quando ſit licitum propria autoritate deſtruere ędificatum vel immiſſum, aut protectum in alienum vel in publicum.

13 *Octauò & vltimò q̃ro, quis ædificat, vel immittit, vel protēdit tignũ in alienum vel publicum, qua actione poterit conueniri? Dic breuiter, ſi in priuatũ proprium alterius, poterit conueniri, quod vi aut clam, interdicto. l. ſi vitem. §. ſi ad ianuam. quod vi aut clam. Aut in priuatũ cōmune: & tunc actione, pro ſocio. vel communi diuidũdo: vt habetur in l. ſi ædes. & in l. Sabinus. communi diuid. Aut in publico: & tunc interdicto, ne quid in loco publico. & de iſta materia vide quæ dicam ĩ. de pariete ſiue muro, & de tecto & ſtillicidio, & de ponticello & ponte.

a Propria autoritate. *Quæ differētia ſit inter cōſēſum, ſententiã, & autoritatē, uide Alex. in iij. uo. cōſi. xxix. in pe. col. in fi. & in ult. in prin. & in j. uol. conſi. ccvj. in pe. col. §. nec ob.*

b Cōce. tibi. *Cōceßio, & promißio de concedēdo ſunt diuerſa. uide Cor. iij. uol. cōſi. lxxiiij. incipien. præmitto … quando aliquid alicui conceditur … aliquē uſum, an cenſeatur conc… proprietas, conſilio ccxcv. in d. uo…*

c Domus tuę. *Quomodo capiatur … bum Domus, uide Alex. conſi. xlvij… ulti. col. in fi. in j. uo. & domus ſum… tur in iure uarijs modis. uide Cor. … ſi. lv. in j. uol. cōſi. xlj. & in ij. uolu. … ſi. cxcviij. & in ij. uolu. cōſi. ccxvj.*

d Violentia. *Violentia expulſiua … inducat priuationem expellētis à … ſuo, uide Corne. cōſi. cclxxij. in ij. … & conſi. clxxxv. incipi. licet. & Al… in iij. uol. conſi. lxiiij. in pe. col.*

e Procurat. nomine. &c. *Procur… ris geſta, an præſumantur nota do… no, uide Corn. conſilio clvj. in ij. …*

f Aedificat. *Vtrum ædificans cum … no uicini ſui teneatur ad reſtitution… reſponde, quòd non, ſi non facit ani… nocendi proximo, ſed ſibi conſulen… l. j. §. deniq; ff. de aqua plu. arc. … uſq; ad cœlum poteſt quis eleuare ſ… ædificium, ſi eſt ſibi utile, & ſeruitu… non habet. l. altius. ff. ſi ſer. uē. Et ut… quis poßit in alieno aliquid facere i… uito domino? reſpondet Ange. de Ar… Inſti. de lege Fuſia, quòd ſic, quand… ciēti prodeſt, et domino nō nocet, ut… dē, & in l. j. §. ſi. ff. de aqua plu. arc…*

De ſeruitute proijciendi.

CAP. XXXI.

1 *Seruitus à p̃dio dominãte denoīat…*

2 *Aquam de domo tua in curtem … uel econtrà, ſine aliqua ſeruitute … proijcere poßis.*

3 *Domus partem ſuperiorem habitan… ſi aquam per ſolarium ſuperius proi… ciat, quæ aqua ad inferiora deſcendat, an loci inferioris dominus conquer… poßit, & etiam ne hoc fiat, prohibere.*

4 *Lapicida ſi cædat lapides in dom…*

ad

uel area sua, & fragmenta in uicini fundum cadant, an hoc facere posſit, uel ſibi prohiberi ualeat.

1 *Seruitutẽ proyciendi in fundũ uicinũ habens, an ſtercus, uel urinã fœtidam, uel alia ſimilia proycere poterit.* 3

6 *Domus dominus ſuperior ſi proyciat aquã in fundũ uicini inferiorẽ, ubi de iure non põt, uel ſtercus aut urinã, ubi haberet ſeruitutẽ: uel dominus inferior diuertit fumum ad locũ domini ſuperioris, ubi non poteſt, an actione iniuriarum conueniri poterit.*

SERVITVS proijciendi eſt vrbana, non ruſtica: vt eſt tex. in l. j. ad fi. ibi, deniq; proijciẽdi. de ſer. vr. præ. quoniã cõpetit, quãdo quis habet ius proijciendi ex fundo ſuo vrbano in domũ meã, vel areã vicini, vel etiã in alterius fundũ ruſticum.

1 *Denominat̃ enim ſeruitus à p̃dio dominãte: vt eſt textus in d. l. j. & gl. in ver. vel areã. & dixi s. in quarta diuiſione ſeruitutũ, ver. ſed quomodo cognoſcatur. & ex hoc no. ꝙ habens domũ iuxta hortũ, vel areã, vel clauſtrũ, vel pratũ ſui vicini, non põt ex illa domo qcquã p̃ijcere ĩ ſolũ dicti vicini citra debitã ſeruitutẽ: vt eſt caſus in d. l. j. ver. proijciẽdi. & ibi hoc nota. Ang. de ſer. vrb. præ. quod no.

2 *Quæro igitur primò pro declaratiõe huius ſeruitutis, nunqd poſsim proijcere aquã de domo tua in curtẽ meã, vel ecõtrà, ſine aliqua debita ſeruitute? & dicas ꝙ nõ, per p̃dicta. probat̃ in l. ſicuti. §. Ariſto. ſi ſer. ven. ratio, qa licet regulariter ĩ ſuo qs poſsit facere, ſicut vult, nõ tamen poteſt immittere ĩ alieno: vt eſt tex. in d. §. Ariſt. & dixi plenè ĩ ſeruitute p̃cedẽti, & immitti dicitur nõ ſolũ quãdo de ſuperiore ad inferiorem, ſed ecõtrà, quãdo de inferiore ad ſuperiorẽ: ſicut in fumo contingit: [...] eſt tex. in d. §. Ariſt. ver. fumi au[...] de quo fumo dicã in quæſtion[e ſ]eq.

*Quæro ſecũdò, aliquis ha[be]t ſolariũ ſuperius, & alius hab[et] locũ inferiorem, ſicut Venetijs: habens ſolariũ ſuperius, ſpargit aquam per ſolarium, vel cauſa ipſum tergẽdi, vel propter calores cauſa frigiditatis inducendæ, ſicut æſtiuo tempore plerũq; fieri ſolet: ex hoc accidit, quòd aqua illa quãdoq; ad loca inferiora deſcendit: quæritur nũquid dominus loci inferioris conqueri poſsit & prohibere, ne hoc fiat? & videtur quòd ſic, per ea quæ dicta ſunt in q. p̃cedenti, & per tex. in d. §. Ariſt. vbi ſic dicit, in ſuo enim alij hactenus licet, quatenus nil in alienũ immittat. & iſtã partẽ tenet gl. ibi in ver. iure. in fine, quę facit differentiã inter aquã & fumũ, dicens ꝙ fumus poteſt immitti in loca ſuperiora, quia naturaliter aſcẽdit. nõ ſic in aqua, quæ rectè proijcitur. & ideo deſcẽderet naturaliter, niſi proijceretur. In contrariũ videtur eſſe tex. in d. l. ſicuti. §. fi. ſi ſer. vendi. iuncto §. Ariſt. ver. fumi. Nã ille verſ. fumi. ęqparat fumũ aquæ, quantũ ad immiſsionẽ in locũ alterius. & in d. §. fi. dicit̃ ꝙ qs põt ex loco inferiori immittere fumũ in locũ ſuperiorẽ. idẽ ergo dicẽdũ videtur in aqua. Itẽ pro hoc l. j. §. deniq;. de aqua plu. ar. vbi dicitur, ꝙ agri natura eſt, ſemp inferiorẽ ſuperiori ſeruire. Circa hoc breuiter ſic cõcludas, & iſta eſt veritas circa aquę proiectionẽ. Aut dominus partis ſuperioris nõ põt habitare commodè, niſi infundat aquã: & tũc ipſam infundere põt, licet aliquãdo inferius

descēdat: vt l. pe. & ibi hoc no. Ang. ... de iniurijs. Aut potest habitare, e... aquā nō spargeret: & tūc aut in fu... it aquā p suū solariū iuxta morē su... tunc nō tenetur an aliquid ad loca inferiora descenderet, per l. sicuti. §. Arist. cōiūcto ver. fumi. nisi a faceret animo iniuriādi: vt est tex. in d. l. pe. de iniurijs. & ita not. Barto. & Flo. ī d. §. Arist. & ideo puto, ꝙ si superior habet solariū lauādo iuxta solitum & cōmunē modū, aliqū caderet aqua, q̄ descēderet ad locū īferiorē, nō tenetur, neq; ꝓhiberi posit. quod no. Aut effundit aquā vltra solitū & cōmunē modū, vel in solario fecit balneū, vult proijcere aquā p solariū, causa ipsum calefaciendi, vł alia de causa: & tunc nō pōt, si p hoc aqua descēderet ad loca inferiora: vt probatur in d. §. Arist. in prin. & in ver. alij. ibi, tabernā casseariam. si ser. vendi. Et eadē distinctio faciēda est de fumo: aut fit ignis solit⁹, aut insolitus: vt ibi no. per Barto. & Flo. & Pau. de Castro; de quo vide quę dicā plenius infrà de fumo. Et prædicta intellige, nisi aliter esset imposita seruitus aquæ vel fumi dimittendi vel diuertendi: vt est text. cū gl. in d. §. Arist. Nec obstat glo. ij. ad fi. in d. §. q̄ facit differētiā inter aquā & fumū: qa nō est faciēda. Nā sicut facto supioris ꝓijciētis aquā, aqua descendit in inferiorē naturalit: ita & facto inferioris ignē faciētis, fum⁹ ascēdit naturaliter ad supiorē. Itē nō obstat l. j. §. deniq;. de aqua plu. arcē. q̄ vult inferiorē superiori seruire: quia loquitur in agris, in qbus sunt aquę discurrentes, quę de necessitate ad inferiora descendere debēt. Et subditur ibi vna ratio, qa sicut omnis pinguedo terræ ad inferiorē locū decurrit, ita etiā ad eum aquæ incommodū fluere debet: quæ ratio nō potest procedere in aqua proiecta aliena.

4 *Quæro tertiò, lapicida cædit lapides in domo vel area sua, & fragmenta cadūt in vicini fundū, aqueritur nunquid possit hoc facere: an verò prohiberi possit? Et videtur, ꝙ hoc facere non possit, & quòd prohiberi valeat, per regulā, quæ est in d. l. sicuti. §. Arist. videlicet quòd in suo eatenus facere licet, quatenus in alienū non mittat. & hoc sentit glo. ibi, in ver. agi. quæ dicit, vel actiōe. In contrariū, videtur quòd qs possit stare in domo sua, & ī ea vti arte sua: nec regulariter prohiberi pōt: vt ꝓbatur in d. l. quoties. la prima, in pri. ibi, ne per fundū tuū eas aut ibi consistas. de seruit. tit. generali, cōiūcta l. venditor. communia prædio. nisi seruitus cōstituta esset. & ideo si vēdo tibi domū cū pacto, vt non possis ibi exercere talem artem: ista conuētio valet, & tu & tui hæredes obligaris: non autem seruitus, cū non sit prædiū dominans: vt dicit Barto. per illū text. in d. l. vēditor. & Paulus de Cast. in d. l. quoties. qui dicit hoc esse verū, si ex hoc pacto consequor vtilitatem: quia in domo mihi remanente exercebam eandē artē. aliàs secus. & hoc per illū tex. in d. l. quoties. ibi, aliter atq;. & istā partē sentit præfata gl. in dicto §. Aristo. in ver. agi. in principio, dū dicit, per pactū. Ego autem teneo primā partē esse veriorem, quia verū est, quòd in suo quis potest exercere artem, dummodo non immittat in alienum. de hoc est casus in terminis, in dict. §. Aristo. quē sic puto esse intelligendum.

& ita fuit etiam de mente glo. ibi in ver.agi.in fi.Nec credo esse distinguendũ, sicut dixi in quæstione præcedenti, de fumo & aqua, videlicet an faciat iuxta solitum vel non: quia ibi loquitur de his quę pertinent ad domũ pro vsu hominis. quæstio verò nostra loquitur de arte, quæ fieri debet in loco suo, ita quòd in alienum non immittatur, per prædicta. & hoc intelligo, nisi lapicida habuisset prius in domo sua apothecam lapicidinæ, & posteà murus vicini vel domus ceciderit, & area tantùm remansit: ita quòd fragmenta lapidum, quæ prius non poterant in ea cadere, tunc cadere incipiant, quia locus est præuentioni. l. si pluribus. de leg.j.argu.eius quod de fabro & scholari dicitur per Barto. & Docto. in l.j. ff. sol. mat.

5 *Quæro quartò, quis habet seruitutem proijciendi in fundum vicini: iuxta ea quæ dixi in princ.an poterit stercus, vel vrinam fœtidam, vel alia similia proijcere? Et teneo quòd non, per text. cum gloss.no.in l.pen. §. pen. quod vi aut clam. & per. tex. cum glo. in l.prætor. §.idē ait si odore. ne quid in loco pu.facit l.j. §. ij. de cloacis. & quod dixi in seruitute præcedenti, in v.q.ver.iiij.casu.quod no. quia quotidianum.

6 *Quæro quintò, & vltimò, dominus superior proijcit aquam in fundum vicini inferiorē, vbi de iure nō potest: vel stercus aut vrinam, vbi haberet seruitutem: vel dominus inferior immittit vel diuertit fumũ ad locũ domini superioris, vbi non potest: an potent conueniri actione iniuriarũ? Dic, si inferior dominus ædium superioris vicini fumigandi causa fumũ faceret, aut superior vicinus in inferiores ædes quid aut proiecerit aut infuderit causa iniuriæ faciendæ, [illegible] tur actione iniuriarum. casus est in lege penultima. & ibi hoc [illegible]et Angel. ff. de iniurijs. secus si hoc non faceret causa iniuriādi: vt ibi, qđ no. Et ad materiā huius seruitutis, adde quæ dicam infrà, de aquę proiectu.

a Fundum. *Appellatiōe fundi quid cōtineatur, uide Cor. consi. ccxxxv. inci. uisa. in iiij. uol.*

De seruitute protegendi.

CAP. XXXII.

1 *Protegere quid sit & quid Protectũ.*
2 *Domum supra solum uicini habēs, an super ipsum solum quicquā ædificare poßit, licet in solo non requiescat.*
3 *Protectum an super solum commune facere liceat.*
4 *Protectum, quod supra solum meum existit, cuius sit.*
5 *Protectũ an aliquis tenere poßit: puta horticellũ supra cum locum, quo uulgo iter fieret, uel in quo consisteret.*

HAEC seruitus protegēdi licet regulariter sit vrbana, vt l.j. in fi. ibi, protegendiq;. de ser.vr. præd. quia protectum consueuit fieri magis in fundo vrbano, quàm rustico: tamen potest esse seruitus rustica, quando fieret causa rustici fundi: vt si forte feci protectum in agro vicini, vt ibi recipiantur coloni mei, vt est tex.in l.ij.in prin.in ver. protectum. & ibi gl. de ser.ru.prę.

1 *Circa hanc seruitutem quæro primò, quid sit protegere, seu protectum, & in quo differat ab immisso. Protectum est id, quod ita prouehitur, vt nusquā requiescat: qualia sunt mœniana, & subgrunda. Idem etiam protectum dicitur, & differt ab immisso:

qa

[illegible]a immissum est, quod ita fieret, vt [illegible] quo loco requiesceret, veluti si ti[illegible] [illegible]abesq; immitterent: vt est tex. in l. [illegible]lũ. §.inter ꝓtectũ. ff. de ver. sig. & [illegible] hoc declarat per gl. dic vt ibi, & vide [illegible]l. in l. si vero. §. prætor ait ne qs. in ver. subgrunda. ff. de his q̃ deie. vel effu. & vide etiã ĩ l. si duo. §. videamꝰ. & §. Labeo. & quod ibi nota. vti pos. & de istis protectis ponitur etiã in ij. parte rubr. ff. de dã. infe. ibi, dũ dicit, de subgrũdis & ꝓtectis.

2 *Secundò quæro an habens domũ supra solũ vicini, possit supra ipsum solũ quicquã ædificare, licet in solo nõ requiescat. exẽplũ, si vult facere profilũ & stillicidiũ amplũ, residens totaliter in ædificio protegẽtis: & dicas ꝙ nõ, nisi seruitus imposita sit. tex. in l. j. in fi. in ver. protegẽdi. & ibi hoc no. Ang. de ser. vr. præ. & est ratio, qa solũ debet esse liberũ vsq; ad cœlũ: vt est tex. in l. fi. in prin. de ser. ti. generali, & habet in l. altiꝰ. C. de ser. circa quod vide etiã quod dicã j. de stillicidio, siue tecto, & de ponticello. & vide quæ dixi s̃. de ser uit. stillicidij, maximè in ix. q. in fi. & in seruitute tigni immittendi, in vj.

3 q. ver. iiij. casu. in fi. *Tertiò quæro, an liceat ꝓtectũ facere supra solũ cõe. & dicas breuiter, ꝙ nõ. l. si duo. §. Labeo. ff. vti pos. vbi hoc no. Bar. qui dicit, ꝙ non licet facere profilũ seu ponticellũ supra plateã cõmunẽ inter plures cõsortes. & dixi s̃. in ser uitute pręcedẽti, in vj. q. & adde no. per Bal. in l. itẽ lapilli. ff. de re. diui.

4 *Quartò quæro, cuius sit protectũ, quod est supra solũ meũ: & videtur quòd sit meũ, ꝑ d. l. fi. in fi. in prin. de ser. tit. generali: qa omnia solo meo vsq; ad cœlũ debẽt esse mea libera: vt ibi. & no. in d. l. altius. pręall. In cõtrariũ videtur, ꝙ sit illius, in cuiꝰ muro vel loco sit fixũ. l. quemad. §. j. in prin. ad l. Aquil. Tu dicas breuiter: aut ꝓtectũ est sup meo, & requiescit in alieno iure seruitutis mihi debitę. & tũc nõ est meũ, sed eius ĩ cuius loco reqescit. & ita loquit d. §. j. in prin. Aut est super meo, & in alieno requiescit, puta in ædibus alienis iure seruitutis mihi debitæ: & tunc est meũ: vt est casus not. in l. quod cõclaue. & ibi hoc no. Bar. & Ang. & Doc. de dã. infe. Posset tñ clarius hoc dici: aut protectũ est ędificatũ per me, cuius est solũ: aut per aliũ. Si est ędificatũ per me: & tũc procedunt prædicta. Si ꝑ aliũ, puta qs ædificat subgrundã in suo muro protẽdentẽ super solũ meũ: & tũc si hoc fecit debita sibi seruitute, & illud protectũ dicitur esse suũ ædificãtis, & nõ poterit per me, neq; per iudicẽ remoueri. ar. l. quẽad. §. si protectũ. præall. ibi, nullo iure à cõtrario sensu. Aut hoc fecit circa debitã seruitutem: & tũc teneo, ꝙ protectũ sit ædificãtis, & nõ meũ. casus est in d. §. si protectũ. ibi, protectũ meũ. cõiuncto ibi, nullo iure. & nõ possum propria autoritate destruere: sed iudicis autoritate sic: vt est tex. ĩ d. §. si protectũ. in princi. & adde quæ dixi s̃. de seruitute tigni immittẽdi, in vij. q. ver. ij. casu principali. & quæ dicã infrà de claustro siue conclaui.

5 *Quintò, & vltimò, an aliquis possit tenere protectũ, puta horticellũ supra eum locũ, quo vulgo iter fieret, vel ĩ quo cõsisteret? Et dic, ꝙ si id ꝓtectũ de facili potest cadere, & nocere, & tunc nõ licet: vt est tex. in l. si verò. §. prętor ait. lo primo. & ibi gl. in ver. posi[illegible]

sunt,

sint.de his qui deiec.vel effud.& §. prætor ait.el secũdo.in ver. nocere. imò poterit puniri:vt ibi dicit:sed si de facili,nõ põt nocere, & tũc secus: & ideo si est horticellus, vel aliquid aliud supra viã publicã sic firmiter positũ,quòd nõ de facili verisimiliter sit aptũ nocere,vt cõtingit habẽtibus viridaria murata ad suas fenestras,vel etiã cũ lignis ita firmiter affixa, q̃ non sit verisimile nec de facili cadere posse:tũc nõ tenet:qa contra sic habẽtes nõ datur actio in factũ de illo edicto, de his q̃ deie. vel effu.& ita no,Flor,in d. §.ptor ait. l. si verò.de his qui deie.vel effu.Circa hoc tñ cõmuniter prouisum est p statuta locorum, [a] quibus standum est. l,omnes populi.de iusti. & iure. aliàs iuri:vt suprà dixi. Et de hoc vide quod dicam j. de horto & horticello,

a Statuta lo. *Statutũ quis põt facere? Respõ. quòd ille qui põt facere legẽ.de quo uide Bal.in l.oẽs populi. ff. de iusti.& iu.quod quãtũ quis habet de iurisdictione, tantũ habet de autoritate cõdẽdi legẽ uel statutũ:nec ultra extenditur,nisi hi quorũ interest cõsentiãt, uel ad min⁹ sint præsẽtes,secũdũ Inn. in c.j.de loco.& ĩ c.à nobis.el j de sẽt. excom.allegat c final. de his quæ fi.à prela.*

Ne prospectui officiatur.

CAP. XXXIII.

Seruitus,ne prospectui officiatur,duobus modis capi poteſt,ſcilicet in genere,& ſpecie.

Seruitus, ne prospectui officiatur, in quo differat à seruitute, ne luminibus officiatur.

Sufficit etiã quòd ille cui seruitus debetur luminum, cœlum uidere poſsit.

TRES sunt seruitutes, quæ licet in multis cõueniãt, & e... esse videãtur,tñ inter se diffe... est seruit⁹ ne prospectui of...atur: seruitus luminis, id est, n... minib⁹ officiatur:& seruitus vt pspectus pstetur:vt habetur in l.inter seruitutes.cũ l.seq.de ser.vrb.præ.De singulis videamus. 1 *Et primò de seruitute ne prospectui officiatur. Duobus modis capitur hæc seruitus: vno, in genere:alio,in specie. Si quis debet mihi seruitutẽ, ne prospectui dom⁹ officiatur,nõ habito respectu ad certũ locũ,nõ solũ tenetur pstare prospectũ ex parte superiori,puta cœli, vt cœlũ videri possit:sed etiã ex parte inferiori,puta terrę,nõ impediendo pspectũ ad inferiora,vel de longinquo:nec quicquã facere põt,per quod officiat ad gratiorẽ prospectũ & liberũ:vt probat in l.inter seruitutes.in prin.cũ l.seq.quæ incipit, lumẽ.de ser.vr.prę.& ibi Doc. & ideo ipse tenetur semp cõspectũ in eadẽ specie gratitudinis,& liberũ pstare, quæ erat tẽpore impositionis seruitutis. vnde si per pspectũ viridaria videbãtur,aut aliena multũ amœna, aut etiã sol refulgens,nec solis, nec dictarũ amœnitatũ aspect⁹ seu visio minui põt.d.l.inter seruitutes. ĩ prĩ.

2 *Et hic seruitus prospectus in genere plus cõtinet, quàm seruitus ne luminibus officiatur: qa nedũ cõtinet prospectũ ex loco superiori vt cœlũ videri possit, vt dixi:sed etiã ex loco inferiori,puta per fenestras:vt probatur in d.l.lumẽ.ibi,etiã ex inferiorib⁹ locis.q̃ dictio, Etiã, implicat.q.d.nõ solũ ex superiorib⁹,scilicet cœli:vt l.etiã.C.si tutor vł curato.ĩtervene.& qa etiã cõtinet aspectũ gratiorem,

...porē,& liberū,ficut erat tēpore ser-...tutis impositæ:vt l. inter seruitu-te... prin. sed seruitus luminū, aut ne lu...nib⁹ officiatur,solū cōtinet, vt aspec... vniformiter gratus, puta vt viridaria vł alia loca videri possint:vt probatur in d.l. inter seruitutes.& in d.l.lumen. & hoc est, quod voluit dicere text.in d.l.inter seruitutes.in prin.ibi,quoniam in prospectibus quis plus habet.qa debet intelligi secūdū glo.& Doct.ibi,de ꝓspectu in genere,non autē in specie. Si autē seruitus,ne prospectui officiatur,alio modo debetur in specie tantū:puta si quis mihi promisit seruitutē,ne officiatur prospectui certę fenestræ domus meæ : & tunc aut illa fenestra tēpore seruitutis impositæ habebat aspectū ex parte superiori, & etiā ex latere,qa ex ea cœlū videri poterat,& etiā alia loca prospiciebantur:& tunc idē est,sicut qñ esset in genere hæc seruitus cōstitu- 3 ta,vt suprà dixi : cū sit eadem ratio, quoniā seruitus prospectus etiā continet,vt cœlū videatur,si videri pōt: vt d.l.lumen.ibi,etiā ex inferiorib⁹. Aut illa fenestra nō habebat cōspectū cœli ex superiori : quoniā ex ea cœlū videri non poterat:nec etiā ex inferioribus alia loca amœna vel de longinquo videbātur, siue desuper, siue ex latere respiceret:puta qa erat fenestra penoris,siue canapæ subterraneæ,vel si.Et tūc huiusmodi seruitus nō cōtinet vt cœlū videri possit, nec vt liberū aut gratiorē conspectū habeat,sed solū vt ex illa fenestra aspectū extrà habeat,vel suprà,vł infrà,eo mō quo erat tpe seruitutis: vt probatur in d.l. inter seruitutes. in prin.& in d.l.lumē.& ibi hoc no.gl.

ij.in fi.& hoc casu plus cōtinet seruitus,ne luminibus officiatur: quia ex eadē cœlū videri debet:vt d.l.lumē, & intelligo cœlū videri posse, qñ locus cui seruitus debetur,ne luminibus officiatur,non ꝑuenit oculos in vidēdo cœlū,siue desuper, siue ex latere.& ideo si per fenestras,vel quēcūque aliū modū prospicias cœlū, non diceris habere lumen: licet oīs diei claritas ex sole,& ꝑ hoc ex cœlo proueniat,potest tamē habere ꝓspectus: vt not.gl.ij.in d.l. lumen. & adde hîc omnino quę dicā j.de seruitute,ne luminibus officiať,in pri. Aut illa fenestra non habebat aspectū, ita quod ex ea cœlū videri non pōt: sed alia loca videri poterāt: & tunc seruitus,ne luminibus officiatur, in aliquo plus cōtinet,in aliquo minus continet. & inde plus,eo quia propter ipsam cœlū videri debet, quod in seruitute prospectus in specie ꝑdicta non cōtingit:vt d.l.lumē. *Continet etiā minus:quia sufficit, ꝙ ille cui seruitus debetur luminū, cœlum videre possit,licet sibi ꝓspectus de lōginquo tollatur:quia gratitudinē luminis nō cōtinet.d.l.inter seruitutes:in prin.& ideo posset impediri ingressus solis,ex quo gratitudo resultat:qa gratior sibi esset: vt est tex. in l.si arborē.in prin.de ser.vr.prę.& est tex.in d.l.inter seruitutes.in pri. & ex his apparet,ꝙ seruitus ne prospectui officiatur, & seruitus ne luminibus officiatur, se habēt tanquā excedētia & excessa:vt voluit glo.ij. in fi.in d.l.lumē.quā sic intelligo, vt s.declaraui.facit gl.fin.in l.certi cōdict.in prin.si cer.pet.q̄ dicit,ꝙ cōdictio generalis & specialis se habēt tā quā excedētia & excessa.Cętera quę

faciunt

faciunt ad hanc materiam, vide in tribus sequentibus seruitutibus.

De seruitute prospectus.

CAP. XXXIIII.

1 *Habet qui minus, minus etiã offendi debet: & hac ratione plus habet pauper, quàm diues.*

2 *Beneficium qui ad suam collationem habet, non cadit in generali expectantium impetratione.*

3 *Seruitus prospectus an differat à seruitute, ne prospectui officiatur.*

4 *Verba, ne prospectui officiatur, futuri tẽporis sunt, quæ actũ prohibẽdi respiciũt, seu prospectũ ĩpediẽdi de futuro.*

SI quis mihi debet prospectũ, non debet vt cœlũ videam, vt fenestra vel aliquo simili cooperta claritas dici ad me perueniat: vt probatur in l. inter seruitutes. in prin. cum l. seq. de ser. vrb. præd. & no. Azo in summa C. de ser. §. sin autem. ver. si autẽ qs. Sed qui debet lumen, oportet vt cœlũ videri possit: vt l. lumen. eo. tit. & dixi in seruitute pręcedẽti. ergo quicunq; habet lumen, habet prospectũ: sed nõ econtrà: & qa ille cui prospectus debet, minorẽ habet cõmoditatem in fruendo, quàm ille cui debetur lumẽ, maiorẽ habet potestatẽ in prohibendo, quàm ille qui debet seruitutẽ luminũ: quia debẽs seruitutẽ luminum, sufficit q̃ faciat vt cœlũ videri possit. Qui verò debet seruitutẽ prospectus, nõ põt qcquã facere, quod noceat ad gratiorẽ prospectũ & liberũ: vt dictis iuribus.
1 *Et est ratio: quia cũ qs minus habet, minus offendi debet: & hac ratione plus habet paup quàm diues: vt no. gl. ij. ĩ l. inter seruitutes. de ser. vr. præ. & Azo in sum. de ser. §. sunt autẽ. facit ad hoc text. cũ gl. j. in l. illicitas. §. ne tenuis. ibi, lumine vnico vel breui supellectili. de officio præsid. quæ gl. loquitur in porcello, quem dicit esse oculus rustici. facit ad hoc tex. in clem. j. §. fi. ibi, vnico lumine. de sent. excõ.
2 *Et facit etiam ad q. de illo, qui ad suã collationẽ habet vnũ
a beneficiũ a, quòd illud non cadit in generali impetratione expectantiũ. de qua q. vide per Archi. & Doct. in c. si pro clericis. de preben. in vj. & per gl. & Doctor. in cle. j. de concessio. præb. & prædicta intellige, quãdo quis haberet seruitutẽ prospect. certi loci tantũ, in quo cœlũ videri non poterat. & ita intelligit gl. ij. in fin. in dicta l. inter seruitutes. Sed si generaliter deberetur seruitus prospectus, scilicet domus, tunc etiam cœlũ videri debet, sicut in seruitute luminũ: vt probat in l. lumen. de seruitu. vr. præ. & hoc vult d. gl. ij. in fin. quã Docto. cõmunit sequunt. & idẽ etiã ego teneo, qñ debetur seruitus prospectus certi loci, ex quo cœlũ videri poterat tẽpore seruitutis impositæ, per dictam l. lumẽ. ibi, etiam ex inferioribus. & his casibus se haberent, tanquam excedentia & excessa: quod declara vt dixi in seruitute præcedenti.
3 *Sed circa hanc seruitutem videndum est, an differat ista seruitus à præcedenti. Et licet Doct. hoc non tangant, imò promiscuè loquantur de seruitute prospectus, & ne prospectui officiatur, ac si esset vnica tantùm: tamẽ teneo quòd sint duę differentiæ: vt sentit etiam Azo in summa C. de seruitut. §. sunt autem. & puto quòd ista sit differẽtia: quoniã seruitus prospectus est, quãdo ego non haberem fenestram vel foramen, ex quo prospectum habe-

re possim:nec de iure illa habere valeam vicino nolente. Nā si vicinus [per]mittit mihi,ꝙ ego possim habere prospectū in domo mea in genere, vel in tali camera in specie, potero fenestrā facere:nec vicinus aliqd poterit facere quo minus prospectū habeā ex fenestra illa:secūdū ea quę suprà dicta sunt in seruitute præcedenti. vel si quādo haberē fenestrā, & vicinus haberet ædificiū suū impediēs prospectū meū ex dicta fenestra:quo casu,si vicinus ꝑmittit mihi prospectū ex illa fenestra,illud ędificiū deponere cogitur,ad hoc, vt ex illa fenestra vel loco possit secundū prædicta ꝓspectus haberi.& hoc sonant verba illa,Vt prospectus præstetur:quæ sunt futuri tēporis, & ꝓsupponunt,ꝙ ante cōstitutā seruitutē prospect⁹ nō erāt: qa regulariter mihi dari aut cōcedi non pōt quod habeo.arg.Institu.de actio.§.ęquè. ver.ei verò q possidet. cū simi. Sed seruit⁹, ne prospectui officiatur,est qñ habeo fenestrā vel habere possū in muro meo,& tu qui ędificare posses in tuo,& mihi impedire prospectū:iuxta l. luminibus.cū ibi no.de ser.vrb.præ. promittis nō ædificare meo prospectui:hoc casu est seruit⁹, ne prospectui officiatur.& isto modo intellige l.ij.& l.inter seruitutes.
4 in prin.cū l.seq.eo.tit. Ista enī verba,Ne prospectui officiatur, sunt futuri tēporis,quæ actū prohibendi respiciunt,seu prospectū impediendi de futuro: & per cōsequēs pręsupponūt,prospectū me habere ante constitutionē seruitutis:qa priuatio pręsupponit habitū.l. manumissiones. de iust.& iure.cū sim.Illa verò verba,Vt prospectus ꝑstetur, sunt simili ter de futuro,sed respiciūt cōcessionē prospectus de futuro, & sic ante constitutionē seruitutis ipsum non habebāt.& hæc differētia satis probari videtur in l.luminū.de serui.v præ.& per id quod ibi not.per Bar & Flo.& per id qd dicā in seq.ser ver.qdā. Tamē vt refert Bart. posse etiā fortè dici,ꝙ sit alia differentia sicut est in simili inter seruitutē luminum, & seruitutem ne luminibus officiatur de qua habetur in d.l.luminum. & statim dicā in seq. seruitute. Et ad declarationem huius seruitutis,vide quæ dicta sunt in præcedenti seruitute: quia huic plurimu conueniunt.

2 *Beneficiū. Vtrū habēs beneficiū in comēda, teneatur seruare ecclesiā in statu suo. respon. Pan. in c. de monachis. de præben. quòd sic. nec potest aliqu de statu ecclesiæ diminuere, sed de superfluo potest sibi prouidere. alias no uide Alex. in ij. uol. con. xij. in fine.*

De seruitute luminū. CAP. XXXV

1 *Seruitus luminum, & seruitus, ne luminibus officiatur, quomodo differā*

2 *Negatio totū negat, sed affirmatio n totū affirmat: & ideo plus negat negatio, quàm affirmatio affirmet.*

3 *Seruitutis natura est, ut quis aliqu faciat.*

4 *Qui seruitutem luminum debet, ædificare potest, & altius tollere.*

1 SERVITVS *luminum, est diuersa à seruitute, ne luminib' officiatur: vt est text. ī l. luminū. de ser vrb. præ. quia seruitus luminū, min cōtinet, quàm seruitus, ne luminib officiatur: vt ibi no. in gl. & p Doc. Et differentia est ista: nā ille qui debet seruitutē luminū mihi, pōt altius ædificare, dummodo seruet tantum lumen,

lumẽ, quod mihi sufficiat.& ideo si habeo plures fenestras in parietib⁹ meis,& per vnã solã habeo tantũ lumen,quantũ mihi sufficit:ille q. debet mihi seruitutẽ luminũ,ædificare potuit,& auferre lumina aliarum,& vnã tantũ obseruare,quæ mihi sufficiat.Sed ille qui debet seruitutẽ ne luminibus officiat,nõ poterit aliqd facere,per quod de lumine,quod habeo,aliquid diminuat, posito quòd habeã vltrà quàm expediat.& ideo si habeo plures fenestras in pariete meo,nulli earũ poterit ædificando nocere,vel aliter,etsi vna tãtũ fenestra mihi sufficeret ad lumẽ:vt probatur in l.luminũ.de ser.vrb.præd.sicut si promisisset mihi altius nõ tollere vel ædificare.Et hoc vult etiam Pau.de Ca.in d.l.luminum,quod est no.& istũ puto ꝓpriũ intellectũ illi⁹ l.& rõ põt considerari; *qa negatio a totũ negat,sed affirmatio nõ totũ affirmat:& ideo dicit̃,plus negat negatio , quàm affirmet affirmatio: vt colligitur in gl.fi.in l.hoc genus, de cond.& demõ.& gl.in c.cũ dilectus.in ver.suspẽsus.quæ est gl.magna.extrà,de cõsue.& not.Anto.de But.in c.præsentiũ.in ij.col.de testi. & Alb.de Ros.in l.qui testamẽto.§. mulier.de testa.Et hac rõne videtur dici posse eãdem esse differẽtiã inter seruitutẽ,vt ꝓspectus prestetur, & seruitutẽ vt prospectui officiatur; vt dixi in seruitute ꝑcedenti,in fin. Item est alia differentia similis inter seruitutẽ,ne luminib⁹ officiat: quia seruitus , ne luminib.officiatur,plus habet in se:nã ille qui debet mihi seruitutem ne luminibus officiat,nullo modo potest ædificare,aut altius tollere,per quod officiatur luminibus meis:vt patet ex natura verborũ negatiuorũ,quæ vt dixi in totũ neg[...] & de hoc est tex.in d.l.luminum[...]d seruitus luminũ habet in se [...]ius: nã ille qui debet seruitut[...]minũ, ædificare põt & altius tollere,dummodo lumẽ eũ recipiat,vt ad me venire possit,etiã per foramẽ q̃uocunq;:vt est tex.cũ glo.in d.l.luminũ.in prin.& ista opi.gl.cõiter seruat̃,secũdũ Bar.& Flo.ibi.Quidam tamẽ, vt refert Bar.& Flo.ibidẽ dicũt totum ecõtrà:videlicet quòd plus sit ꝓmittere seruitutẽ luminũ. nam qui hoc promittit,nõ solũ non potest altius eleuare,sed oportet etiã vt illud qđ est factũ,destruat ad hoc,vt mihi lumen fiat.sed in seruitute,ne luminibus officiat̃,sufficit quòd altius non tollatur.& pro ista opi.facit quod dixi in seruitute præcedẽti.Dixit tamẽ Bar.in d.l.luminũ.quòd opi.præcedens gl.cõiter obseruatur.& ista se-

3 cũda opi.nõ videtur vera; *quia de natura seruitutis nõ est,vt aliquid faciat quis:vt est tex.in l.quot.la j.§.j. de ser.ti.generali, vbi etiã loquitur de prospectu.Sed tamẽ potest dici dictã opi.sustentando.nã illud quod dicitur de natura seruitutis,non est, quòd ille q debet aliquid faciat:nisi hoc sit actũ in impositione seruitutis expressè,vt est tex.cũ gl.in l.ij.§. apud Labeonẽ.aut, apud Alphenũ. vbi hoc no.gl.Doct.& Bart.de aqua plu.arcẽ,vel etiã qñ tacitè actũ esset. arg.l.cũ quid.cũ ibi no.si cer.pe.Nã qñ quis seruitutẽ luminũ mihi promittit:& tũc si nõ habeo lumẽ,tacitè subintelligitur quòd deponatur ædificiũ,& lumẽ habeã:qa qui ꝓmittit cõsequẽs, tacitè videt̃ ꝓmittere antecedẽs,sine quo illud cõsequens

ſtare nõ poſſet.l.ad rẽ mobilem.& l. [...] legatũ.de procu.& l.ij.cũ ibi no. [...]r.om.iudi.Et hęc faciũt ꝑ his, qu[...] dixi in ſeruitute ꝑcedenti.Et ꝑ pterea [...]o ſic dicerẽ in hac materia. Aut ille, cui ſeruitus luminũ ꝑmittitur, vel ne luminibus officiat, habet lumẽ vel lumina ante impoſitionẽ ſeruitutis:puta quia habet plures feneſtras ex quibus lumẽ videri põt, id eſt, cœlũ: vt l.lumẽ de ſer.vrb. præd.& tũc plus cõtinet ſeruitus ne luminibus officiatur, quàm ſeruitus luminũ:& ſic dictæ duæ differẽtiæ, de quibus dictũ eſt ſuprà, ꝑcedãt.& ſic etiam procedat opin.gl.in d.l.luminum. quæ communiter ſecundũ Bart.ſeruatur. Aut ille cui ꝑmittitur ſeruitus huiuſmodi, nõ habet aliqđ lumẽ propter quod cœlũ videri poſſit, puta propter ædificiũ vicini obſtãtis:& tũc ꝑcedat alia opi. videlicet vt ſeruit* luminũ plus cõtineat, quia nõ poſſem habere ſeruitutem, niſi ædificiũ tuũ deponas. ꝑmittẽdo ergo lumẽ vt cœlũ videre poſſim, videris tacitè ꝑmittere deponere ædificiũ tuũ, ꝑpter quod lumen habere nõ poſſim:& ſeruitus ne luminibus officiat, tũc cõtinet minus:quia non promitto tibi aliquid facere, neq; vt aliqđ habeas:ſed promitto tantũ nõ facere, videlicet nõ nocere luminib. tuis de futuro:& ideo ſufficit quòd nõ noceãt poſt impoſitã ſeruitutem per aliquẽ actũ meũ ſequentẽ:puta ædificãdo, vel aliter:& hoc videtur velle tex.in d.l.luminum.ibi, inuitis nobis altius ædificare. de ſeru.vrba. prę. Sed cõtra opi.gl.cõem, quã ſequitur Barto.in d.l.luminũ.põt opponi: qa ſecũdũ eã in effectu nulla videtur eſſe differẽtia, inter ſeruitutẽ luminũ, & ſeruitutẽ ne luminib.officia[...]

4 *Nã ſecũdũ gl.prędictã, qui debe[...] ſeruitutẽ luminũ, põt ędificare & a[...]tius tollere. ſed ille qui debet ſerui[...]tutẽ ne luminib.officiat, altius ædi[...]care nõ põt.d.l.luminũ.Sed ſi cõ[...]deramus, idẽ videtur eſſe in vtro[...] caſu:qa qñ debet ſeruitus luminũ, [...] licet vult ædificare, & nõ tollere l[...]mẽ, id eſt, qa cœlum videri poſſit[...] tũc põt:vt d.l.luminũ.cõiũcta l. l[...]mẽ.eo.ti. Si vult ædificare, & lum[...] tollere, ita quòd cœlũ videri nõ p[...]ſit:& tũc nõ poterit:per d.l.lumẽ.[...]dẽ modo videt eſſe in ſeruitute,[...] luminib.officiat:qa ſi vult ædifica[...] & tollere lumẽ ne cœlũ videri po[...]ſit, & nõ põt.caſus eſt in d.l.lumẽ[...]ſi. Aut vult ędificare, & lumẽ nõ to[...]lere, id eſt q cœlũ videri poteri[...] tunc q poſſit.d.l.luminum.ibi, ita[...] imminuere lumina noſtrorũ ædi[...]ciorum. Sed põt rñderi huic oppo[...]tiõi, & ſaluari gl.& cõis opi.ſic:qa [...] debet ſeruitutẽ luminũ, põt ędifica[...]re & obſcurare locũ, cui ſeruitus d[...]bet, dũmodo lumẽ, id eſt, cœlũ vid[...]ri poſſit.& ita loquit d.l.luminũ.[...] prin.cõiũcta l.lumẽ.in pri.de ſer.[...] præ. Sed q debet ſeruitutẽ, ne lum[...]nibus officiat, ne dũ nõ põt ædifi[...]do tollere, id eſt, vt cœlũ videri n[...] poſſit, vt ibi:ſed etiã nõ põt vel al[...] tollẽdo minuere lumina noſtror[...] ædificiorũ, p tex.in d.l.luminũ.[...] & intellige minuere lumina nõ ſo[...] ſi auferi lumẽ, vt cœlũ videri nõ p[...]ſit:vt d.l.lumẽ.ſed etiam ne lum[...] obſcuriora fiãt:puta qñ tolleret [...]greſſus ſolis, qui eſſet multũ nece[...]rius:vt eſt caſus in l.ſi arborẽ.in p[...] eo.ti.& dicã etiã in ſeq.ſer.in iiij.[...] Itẽ iſta ſeruit* luminũ min* cõtin[...]

qu[...]

quàm illa ne ꝓspectui officiat.& ad de q̃ dixi s̃.de ser.alti⁹ nõ tollẽdi.ij. q.& vide oĩno q̃ dicã ĩ seq.seruitute.

a Negatio.&c. *Adde Cor. in ij.uol.cõsi.xxviij.& probatio negatiuæ dicetur impoßibilis,si nõ est coarctata loco & tempore cõsi.xliij.& quis pro se nõ potest allegare positionẽ negatam.per eum,cõsi.lxxiij.& qũo agatur negatoria,& quid requiratur in ea,uide Alex.in ij.uol.cõsi.cxxxvj.in iij.col. §. quinimò.*

De seruitute,ne luminibus officiatur. CAP. XXXVI.

1 *Lumen quid significet.*

2 *Promisit quispiam mihi seruitutẽ,ne luminib.meis officiatur:sed ante impositionẽ seruitutis existens in fine cameræ meæ cœlum uidere poteram:& ipse uult altius ædificare,ita quòd cœlũ uidere non potero,nisi in camera medio existens,uel prope fenestram:an fieri poßit.*

3 *Differentia an sit inter seruitutem altius non tollendi cũ hac conditione,ne luminibus meis officiatur:et illã,altius nõ tollendi,& nõ officiẽdi luminibus.*

4 *Promisit si quis mihi seruitutẽ ne luminib.meis officiat,an poßit plãtare,uel arbores ante fenestras meas habere.*

5 *Luminibus qui tenetur nõ officere,nihilominus aliquid ædificare potest,propter quod sol prædio dominanti auferatur,dummodo lumen aliter non obscuretur.*

6 *Seruitutẽ qui debet,ne luminibus officiatur,non cogitur in eadem gratitudine lumina seruare,nisi ad gratitudinem locus deputatus eßet.*

7 *Seruitutẽ qui debet,ne luminib. officiatur,non potest plantando,seu ædificando,aut aliter solem prædio dominãti auferre.*

8 *Seruitutẽ debens ne luminib. officiatur,an poßit deponere ædificiũ,u[...] borũ ramo:quo facto,locus qu[...] opacus sole plenus esse incip[...]*

9 *Seruitus ne luminibus of[...]atur, an tam de præsentibus,quam de futuris intelligatur.*

10 *Laborat si quispiam ædificando super re communi,& eius cuius luminibus officit,an hoc poßit,obscurando lumina alterius domus,quæ dicti sui consocij propriè sit.*

11 *Pariete in cõmuni an uni socio facere fenestram liceat pro ipso lumine acquirendo.*

ISTA seruitus, ne luminib. officiatur, in multis declarata est, in tribus præcedẽtib. seruitutibus:sed quia seruitus est,& ab alijs diuersa, necesse est vt de ea & aliqd specialiter dicamus.Et pro eius declaratione *primò q̃ro, quid significat Lumen.Dic,lumẽ id est,vt cœlũ videri possit:vt est tex.in l.lumẽ.in prin.de ser.vrb.præ.& dixi in præcedenti q. Sed dubiũ est,qũo intelligat̃,Vt cœlum videri possit.Dic secũdũ quosdã,quando diei claritas te respicere põt,cœlũ per directũ respiciẽdo,nõ vbi per transuersum,puta per fenestrã,vel foramẽ:vt dicit Ang.in l.inter seruitutes.in prin.ff.de ser.vrb. præ.& allegat gl.ibi.vel teneas secũdũ eũ,quòd dũmodo ex loco cœlũ videatur:tamẽ dicitur haberi lumẽ; sed vbi cœlũ nõ videtur,sed per fenestram aut foramen existens in pariete intra domũ forsitã diei claritas haberetur,tunc dicitur inde prospectus haberi,nõ aũt lumen:vt d.l. inter seruitutes.Ego aũt intelligo, quòd tũc qs dicatur habere lumen, quãdo existẽs in domo vel in came-

...a pōt videre celũ,nō aũt quando ꝑ ...eret mittēdo caput extra fene-ſt... ...a tũc raro cōtingeret,ꝙ cœlũ vide... nō poſsit:& ita ſentit gl.in d. l.ij.ibi,...dificia q̃ ſunt cœlo inferiora,q̃ nō preueniũt oculos in vidēdo cœlũ,&c.& dixi ſ.de ſeruitute,ne ꝑſpectui officiaẗ.ver.& intellige cœlũ videri poſſe.& adde q̃ dixi in ſeq. q.

2 *Sed tũc ſecũdò quæriẗ,qͥs promiſit mihi ſeruitutem ne luminibus meis officiaẗ:ante impoſitionē ſeruitutis exiſtēs in fine camere meæ cœlũ videre poterã:ipſe vult ædificare altius,ita quòd cœlũ videre nō potero,niſi exiſtēs in medio camere meę vel ꝑpe feneſtrã,an poſsit?& videẗ quòd ſic:quia ſatis videẗ quòd cœlũ videre poſsim:vt d.l.lumē.in princ. Cōtrariũ ego teneo,qa licet cœlũ videre poſsim,tñ minus video:quia ꝑ hoc minuũtur lumina ædificiorum meorũ:id eſt,vbi primò videbã cœlũ exiſtēs in extrema parte cameræ,&tũc nō poſsim.& hoc vult tex.in d. l.luminũ.in fi.ibi,atq; ita minuere lumina,&c.qui tex.pōt ſic intelligi. & eſt no.intellectꝰ,quē ego do ad illũ tex.& ꝑ hoc facit l.& inter ſer.in prin.ver.ne luminib.& ver.quodcũq; igitur,de ſerui.vrb.præd.& quod dixi ſ.de ſer.altius nō tollendi.ij.q. Sed ſi eſſet ſeruitus luminũ cōſtituta,tũc tenerē cōtrariũ,id eſt,ꝙ lumē videri poſsit qũocũq;,per d.l.luminũ.in prin.cōiũcto fine à contrario

1 ſenſu,[a]& per ea quæ dixi in ſeruitute pręcedenti. quod perpetuo tenè mēti,& eſt quotidianũ,& notandũ. & Doc.hoc nō tangũt.& pro hac deciſione adde quæ dicam j.in iiij.q.

3 *Tertiò q̃ro,an ſit differentia inter hãc ſeruitutē altius nō tollēdi,cum hac cōditione,ne luminib.meis officiaẗ:& illã,altius nō tollēdi,& nō officiēdi luminibus?Et dicas quòd ſic: qa prima intelligitur ne officiaẗ luminibus ædificãdo:qa vna eſt tñ ſeruitus qualificata.& ideo poterit tñ obſcurare plantãdo arborē:qa tunc nō diciẗ altius tollere:vt eſt caſus in l.ædificia.de ſerui.vrb.præ.Sed ſecũda nō eſt vnica,imò ferè ſunt duę videlicet ne altius tollat,& iſta cōtinet ſolũ de nō ædificãdo,nō aũt de ideo habēdo arborē:vt ibi.& l.hæc aũt iura.verſi.veluti ſi ædes.& l.ſi aũt.de ſer.vr.præ.& no.gl.in l.ſi arborē.in prin.eo.ti. Alia eſt,ne luminib.officiaẗ:& iſta cōtinet,ne poſsit etiã arborem plantare,per tex.in d. ędificia.in fi.& l.inter ſeruitutes.ver. ſi.quodcũq;.& l.ſi arborē.in prin.de ſer.vrb.præ.& ita etiã vult Paul.de Caſt.in d.l.ædificia.& ego dixi ſ.de ſer.altius nō tollēdi,in ij.q.& dicam in ſeq.q.

4 *Quartò q̃ro,qͥs promiſit ſeruitutē,ne luminib. meis officiaẗ an poſsit plãtare vel habere arborē ante feneſtras meas?Et in hoc ſic breuiter cōcludas:Aut illa arbor officit luminibꝰ meis,ita quòd cœlũ videre nō poſſum:& nō eſt dubiũ,quin nō pōt:quia facit cōtra debitã ſeruitutē:vt eſt tex,in l.ſi arborē.in pri. ſer.vrb.præ.& l.lumē.in prin.eo.t. Ex quo no.ſecũdũ Ang.in d.l.ſi arborē.ꝙ licet arbor & eius frōdes ĩpedire nō poſsint viſionē cœli in totũ quia tñ impediũt,ſaltē ꝑpter impedire,officit luminib.arbor:& ſic qͥ promittit alicui nō officere,intelligiẗ promittere,nec in totũ officere,nec in partē.qđ facit pro his q̃ dixi ſ.eo.in ij.colum.Secus ſi promiſiſſet altius nō tollere:quia plantãdo arborē nō dice-

diceret facere cõtra debitã seruitutẽ, vt dixi in q. præcedẽti. Aut illa arbor nõ tollit mihi lumẽ, id est, ꝓspectum cœli: sed saltẽ mihi aufert, & vmbrã facit: puta ꝓpter ramos & frõdes: & tũc nõ dicit facere cõtra debitã seruitutẽ, nisi sol esset necessarius, vel multũ expediẽs: vt est tex. in d. l. si arborẽ. in prin. secũdo respõso, & ibi hoc no. oẽs Doct. *Et ex hoc nota tria. Primum, quòd ille qui tenet nõ officere luminib⁹, nihilominus põt 8 ædificare aliquid, ꝓpter quod sol auferatur ꝑdio dominãti, dũmõ lumẽ aliter nõ obscuret, seu fiat obscurũ: vt l. inter seruitutes. in princi. de ser. vr. præ. *Secũdũ notãdũ est, quòd 6 ille qui debet seruitutẽ ne luminib. officiat, nõ cogitur seruare lumina in eadẽ gratitudine, nisi ad gratitudinẽ locus esset deputatus: secus in seruitute ne ꝓspectui officiat: qa debet seruare ꝓspectũ in eadẽ gratitudine: vt est tex. in d. l. inter seruitutes. ĩ prin. & dixi s. de seruitute, ne ꝓspectui officiat, circa prin. *Tertiũ 7 notãdũ est, ꝙ qui debet seruitutẽ ne luminib. officiat, nõ põt plãtãdo, seu ædificãdo, aut aliter, solẽ auferre ꝑdio dominãti, quando sol esset prędio dominãti necessarius, vel multũ expediẽs: ꝑ d. l. si arborẽ. ij. respõso. & ideo si tolleret sol, diceret fieri cõtra debitã seruitutẽ ne luminib. officiatur, si sine sole locus habitari nõ poterat, vel lumẽ fuit cõcessum gratia alicuius artificij, qđ in eo fiebat, & fieri nõ poterat sine copia solis. & pone exẽplum in penarijs & ballistarijs, qui eorũ artificia ponũt ad solem in domo suæ habitationis. vel pone exemplũ, si erat locus in quo paterfamiliàs morabatur ad solem: vt dicit gl. in d. l. si arborẽ. in ver. heliocamino. sicut cõtingit in põticello seu solarijs: & in hoc potest exponi exemplũ, secũdũ Flo. in d. l. si arborẽ. in prin. in ꝑsona Diogenis philosophi: ad quẽ cũ ad solẽ sedentem Alexãder accessisset, hortareturq; vt si qua ꝑstari vellet, sibi indicaret: inquit, Vellẽ à sole mihi non obstes: vt refert Valerius Maximus li. iiij. c. de abstinẽtia & cõtinẽtia, in pen. exemplo. & vide q̃ dicã in seq. q. *Quintò q̃ro, nũquid debẽs seruitutem ne 8 luminib. officiatur, possit deponere ædificiũ vel arboris ramos, quo facto loc⁹ quõdã opacus sole incipiet esse plenus? Et dicas ꝙ sic: qa nõ facit cõtra debitã seruitutẽ: hác eĩn debuit ne luminib⁹ officiat, nec luminibus officit, sed plus equo lumẽ facit: vt est tex. no. in d. l. si arborẽ. §. ꝑ cõtrariũ. ex quo no. ꝙ qs nõ dicit cõtrà facere, q facit plus quàm debeat. qđ procedit, nisi tollẽdo in totũ ędificiũ vel ramos: aut deprimẽdo luminib. officeret, si fortè impressura q̃dam in ædes meas lumẽ deuoluat, puta ex reuerberatione. vñ illud, Refulsit sol in clypeos aureos, & splenduerũt mõtes ab eis: vt est tex. cũ gl. in §. interdũ. in d. l. si arborẽ. & põt poni casus, secũdũ Ang. ibi. reflexio solis erat in loco, cui nõ debeat officere: & ꝑ inordinatã reflexionẽ substãtiã visus in loco impediebat. Vel secũdò põt poni casus: & iste intellectus est planior & nobilior: scilicet, ꝙ ille q debebat seruitutẽ nõ officiẽdi luminib. habebat ædificiũ suũ in quo sol cõtinuè percutiebat, vel certis horis diei: & ex hoc obiecto ille cui seruitus debebatur, habebat simile ædificiũ suũ, quod eisdem modis illu-

lluminabaᵗ ex reflexione solis per-
...rietis ædificiũ seruiẽs. Vñ si illud
æ...ciũ seruiẽs deponit, reflexio so
lis c...t, & per cõsequẽs lumẽ tol-
lit: ideo ...le ædificiũ deponi nõ pot,
cũ lumina obscurẽtur ꝑ depositio-
nẽ: & sic est verus intellectus d. §. in
terdũ. cũ gl. Et sic no. ꝙ istis seruitu-
tib. cõsideratᵗ interesse, & ius interp̃-
tatur fieri cõtra debitã seruitutẽ, vbi
cũq; aliquid fiat, qđ lędat, siue istud
fiat ꝑ modũ depressionis, siue deces
sus, secũdũ Bal. & Flo. ibi. qđ dicunt
esse no. Itẽ nõ posset tolli vel depri-
mi ædificiũ, qñ esset seruitus impoſi
ta altius tollẽdi: vt dixi s̃. de seruitu
9 te altius tollẽdi. *Sextò q̃ro, an ser
uitus ne luminib. officiatᵗ, intelligatᵗ
tam de præsentibus q̃ de futuris. Di-
cas quòd sic, si hoc fuit actũ exp̃ssè,
vel si simpliciter cõstituta fuit. secus
si cũ expreſsione verbi p̃sentis tẽpo
ris: vt est tex. in l. q ædificiũ. & l. seq.
de ser. vrb. præ. qđ declara, vt ibi no.
& habetur ꝑ gl. magistr. in l. cũ debe
re col. de serui. vrb. præ. & per Doc.
in l. nõ modᵘ. C. de ser. vbi etiã poni
tur ꝑ Sal. si mutantᵗ posteà lumina,
an posit illis nouis mutatis office-
10 re. *Septimò quęro, si aliqs laborat
b ædificãdo sup re cõi ᵇ ipsius laborã-
tis, & eius cuius luminib. officit, an
hoc posit: puta obscurãdo lumina
alterius domus, q̃ est ꝓpria dicti sui
cõsocij? Credo ꝙ sit locus l. cũ lumi-
nib. de ser. vrb. prę. scilicet ꝙ ędificã
do teneatᵗ seruare formã antiquã, se-
cũdũ quã erat ædificatũ: & si nũquã
fuit ædificatũ sup ipso pariete, tunc
melior est cõditio ꝓhibẽtis. l. Sabi-
nus. cõi diui. & qđ ibi no. de reg. iur.
c. ĩ re cõi. in vj. ꝑ Dy. & Io. An. ita di-
cit Alb. de Ros. ĩ l. altiᵘ. C. de ser. q di
cit, ꝙ hoc habuit de facto, & est va
11 de not. *Octauò & vltimò q̃ro, an
in pariete cõi liceat vni socio facere
fenestrã ꝓ acq̃rẽdo lumine. Dicas ꝙ
nõ, nisi sibi fuerit cõcessum. l. eos. de
ser. vr. p̃. & ibi no. ꝑ Doc. de quo dic,
vt dicam ĩ. de fenestra seu balcono.

a A cõtrario sensu. *Quòd nõ debeat sumi arg. à cõtrario sensu, quãdo re sultaret correctio iuris cõis: & an de cisio quæ resultaret à cõtrario sensu sta tuti, præualeat iuri cõi, uide Alexã in v. uo. in cõsi. xxv. in iiij. col. §. nec obs. & in consi. vij. in ult. col.*

b Re cõmuni. *Res una & eadẽ diuer so iure censeri nõ debet. de deci. c. cũ in tua. xij. q. ij. cognouimus. Et quid te neat appel. rei, uide Alex. in ij. uolu. cõsi. clxxxviij. in ij. colũ. §. & licet. in prin. col.*

De seruitute oneris ferendi.

CAP. XXXVII.

1 *Stabulum inferius nõ domui coniun ctum, an rustica seruitus esse dicatur*
2 *Differentia inter æternum, sempiter num, & perpetuum, quænam sit.*
3 *Ius seruitutis perpetuũ quod dicatur*
4 *Seruitutẽ qui debet oneris ferẽdi, ... ẽt aliã, an suis expẽsis reficere debea*
5 *Cõceßi si tibi areã, ut ibi domũ ædifi ces, in qua me cũ socijs meis trãseũ recipere debeas an ipa domo destruc quocũq; casu, nouã reædificare tenea*
6 *Paries uel columna seruitutem debe si reficiatur, ad quem ædificiorum fu tura spectabit, ne corruat.*
7 *Seruitutẽ si quis mihi debeat, ut in suis parietib. trabẽ seu tigna habeã, per solariũ meũ sustineatur, an ista seruit tigni iĩũcti, uel oneris ferẽdi eẽ dicatur*
8 *Domus si legetur, uel uendatur, an ser uitᵘ ĩposita uideatur, ut sustineat one ra pertinẽtia, quæ actu ipso sustinebat.*

Onc-

ONERIS ferēdi seruitus vrbana est.l.eũ debere columnã.de ser.vrb.præd.Et de hac seruitute, vt Flo.ait in l.& si fortè.§.etiã.si seruiuē.nõ videt̃ fieri mẽtio,nisi in p̃dio vrbano.d.l.eũ debere colũnã.& d.§.etiã.& l.sicuti.in prin.& §.j.& §.ij.si ser.vẽ. *Sed credo ꝙ etiã possit ẽe rustica seruit⁹:puta si qs haberet stabulũ inferi⁹,nõ domui cõiũctũ,& sic esset prędiũ rusticũ.l.eo iure.ff.qui.ta.pignus cõtraha.& dixi s̃.in iiij.diuisione,in prin.ver.qd de stabulo.& ali⁹ haberet solariũ supra parietẽ stabuli:tũc si seruitus imponeret,vt inferior deberet sustinere solariũ & onera sua inferiora:puta pro fœno locãdo.nã nõ video,quare illa seruitus oneris ferẽdi,nõ debeat dici rustica,ex quo debet̃ à p̃dio rustico, per l.j.cõia p̃di.nec est incõueniẽs, quòd vna seruitus in gñe possit esse in specie rustica & vrbana,sicut est seruitus altius tollẽdi: & offendendi prædio vicini vel ꝓtegẽdi,q̃ sunt vrbanæ.l.j.de ser.vrb.p̃di.& dixi s̃.de ser.protegẽdi.in prin.Imponit̃ autẽ hæc seruitus,qñ qs vẽdit vnã domũ, in qua erat vna colũna,q̃ sustinebat onus alterius domus suæ,hoc acto ꝙ perpetuò sustinere debeat.hoc vult d.l.eũ debere colũnã.in prin.vel qñ actũ fuit sine venditione,vt possim onus imponere.& tu ꝑpetuò sustinere debeas.& ita loquit̃ ver.quemadmodũ.in eadẽ l.qui in hoc differt à prin.secũdũ Cy.ibi.Itẽ imponit̃ non solũ per colũnã,q̃ fit in loco debẽte seruitutẽ,vt solariũ vicini sustineat, sicut sæpe cõtingit,qñ solariũ est ita latũ,ꝙ per trabes in parietibus infixas sustineri nõ possit:sed etiã quãdo colũna vel trabes parietib.infixa debentibus seruituti sustineret on[...] vicinarũ ædiũ,vt probatur in d.l.[...] debere columnã.ibi,onus vici[...] ædiũ.ibi,paries oneri ferẽdo,[...]ser uit.vrb.præ.Forma verò h[...]modi seruitutis imponẽdæ ita esse põt,sicut in l.ędiũ.scriptũ est,Paries oneri ferẽdo,vti nũc est,ita sit.verba significãt parietẽ ꝑpetuũ esse debere:nõ tñ hoc his verbis dici põt,vt in perpetuũ idẽ paries æternus esset,cùm hoc fieri nõ posset:sed eiusmodi paries in perpetuũ esset,qui on⁹ sustineret:vt est tex.in d.l.eũ debere colũnã.

2 *Et differẽtia est inter ęternũ. sempiternũ,& perpetuũ.Aeternum enĩ nõ habet principiũ neq; finẽ,vt Deus:Sempiternũ habuit principiũ, sed nõ habebit finẽ,vt anima ᵃ & angelus:vt no.gl.pe.in ver.æternus.in d.l.eũ debere colũnã.Perpetuũ verò põt dici in ꝓposito id,quod habuit principiũ,& habebit finẽ:sicut est seruitus imposita,& actiones q̃ dicũtur ꝑpetuæ,vt Insti.de ꝑpe.& tẽporal.actio.hoc dicit gl.pe.in fi.& no.bene, quòd huiusmodi seruitus incipit,& nõ desinit:qa impossibile est aliqd esse sub sole sine fine:vñ no.ibi,ꝙ nihil est sub sole ꝑpetuũ.& ideo mũd⁹ secũdũ rectã & verã fidẽ nostrã habuit principiũ,& habebit finẽ:licet quidã philosophi naturali rõne moti contrariũ dixerint.

3 *Sed dubium est,quando intelligatur in casu nostro iure seruitutis perpetuum.ˁdicit Ang.in d.l.eũ debere columnã.quicquid durat centũ annis,dicitur apud nos perpetuũ:quia lapsu tãti tẽporis extinguitur.l.fi.de sac.san.eccle.& l.an vsusfr.de vsuf.& l.proponebatur.ff.de iudicijs.& ꝙ cursus tãti tẽporis perpetuitatẽ significet,vt no.gl.in l.

 ij.§.

ij. §. hoc aūt ca[illegible]ū ppetuū[illegible]ne qd in [illegible]co publico.[illegible] ñ forsitan secūdū An[illegible] in d.l.eū debere colūnā. obliga[illegible] qua loquit illa lex, nō durat vlteri[illegible]mpore. subdit tamen, quòd hoc nō [illegible]nit pro constanti. Ego autē nō teneo, quòd ppetuū dicat vsq; ad c. annos tātū, sed etiā vltra: & qđ duret donec durare potest, puta si est colūna, quæ requiescat in domo debētis seruitutē, donec durat ædificiū superius, debebit durare seruitus ferendi per colūnā. vel si esset paries q onus sustineret, quādiu paries esset, vel onus durare posset, tādiu seruitus diceretur. & hoc videt pbari in d.l. eū debere colūnā. ibi, sed vt eiusmodi paries in ęternum esset, qui onus sustineret, nisi esset pscripta seruitus: iuxta ea quæ dixi s. i ix. q. principali. nō tñ pōt tolli ius seruitutis oneris ferēdi, donec ille cui seruit[9] debetur, est in possessione vel quasi, puta qa onera sua à vicini parietib. sustinentur. vnde etiā si per mille annos solariū restitueret per colūnam vicini, seruitus nō pderet, neq; finiret. facit quod no. in l. q luminibus. de ser. vrb. pd. & qđ no. p gl. singularē xvj. q. iij. c. p singulos. in ver. dubitare. ad fi. ibi, vnde etiā nō pscribit ad mille annos. Huius aūt seruitutis oneris ferēdi natura est, vt q debet seruitutē, facere teneat: vt est text. in l. eū debere colūnā. in princi. & l. & si
3 fortè. §. etiā. si seruitus ven. & l. sicuti. §. Arist. eo. ti. licet in alijs seruitutibus regulariter est secus: vt scilicet, debēs seruitutē nō facere teneat, sed tantū pati: vt est tex. in l. quoties. la j. §. j. de serui. ti. generali, & in d. §. etiā. l. j. in fi. & in l. ij. §. præterea. de aqua plu. ar. & dixi s. in q. j. principali, de natura ser. in prin. & est rō, q[illegible] speciale est in seruitute oneris ferendi, vt dicit glo. in fi. in d.l. eū debere col. in d.l. quoties. & in d. §. etiam vel secundū Ang. in d.l. eum debere columnā, quia venit in cōsequētiā in seruitute oneris ferendi in perpetuū, venit vt quis teneatur reficere ædificiū collapsum, vt possit onera supportare: vt ibi. ergo in consequētiam qui debet facere, nō debet pati, si reficere tenetur. circa quod [illegible]de quæ proximè dicā.
4 *Sed nunq[illegible] ille, qui debet seruitutē oneris ferendi, vel aliam, debeat reficere suis expensis, vt puta colūnam, vel parietē sustinentē onera vicini? & videt [illegible] sic: vt est tex. in l. eū debere colūnā in prin. de ser. vr. præ. In cōtrariū [illegible]detur l. j. §. fi. & l. ij. §. præterea. de aqua plu. ar. Tu dic breuiter, quòd aut fuit actum in constitutione seruitutis, quis debeat reficere, & cui[9] expēsis, & pacto stādū est, & illud seruari d. §. præterea. secundū vnū intellectum. Aut nō fuit actum expressè, ad quem refectio spectaret: & tūc si il[illegible]le qui debet seruitutē, consueuit reficere à tēpore cuius nō extat memoria in cōtrariū, & idē, vt ipse tenea[illegible] vt d.l. j. §. fin. de aqua plu. arcē. quoniam pactū & vetustas à pari procedūt. l. ij. in prin. de aqua plu. ar. Si [illegible]rò de ista cōsuetudine non apparet & tunc in seruitute oneris ferendi il[illegible]le reficit suis expēsis, qui seruitutem debet: vt d.l. eum debere. & d.l. & forte. §. etiam. & rationē dixi s. v[illegible] quia speciale in ea, vel quia in consequētiā venit. In alijs autem seruitutibus distingue: Aut ex refectione potest sequi aliqua vtilitas: vt quia ex purgatione riui trahit ad se pingue 5

guedinē ibi collectā:& tūc est in do
mini potestate prædij seruientis, vel
purgare, vel pati quòd per aliū pur-
getur:& ideo ille cui debetur serui
tus, debet alternatiuè agere, vt reus
reficiat aut refici patiatur: vt est tex.
in l.ij.§.apud Labeonē.de aqua plu.
arc. Aut ex refectiōe nulla sequitur
vtilitas, sed solū expēsa: & tunc indi
stinctè debens seruitutē, debet tātū
pati, & nō reficere. d.l. quoties. §.j.
de ser. & d.l.& si fortè. §.etiā.si ser-
ui.ven.& d.l.j.§.fi.de aqua plu.arc.
fallit ī seruitute oneris ferēdi. & ita
tenet Bar. ī l.ij.§.apud Labeonē.de
aqua plu.arc.& d.§.etiā.& ita tenet
Ang. in d.§.pretereà.& Flor.in d.§.
etiā.& vide quæ dixi s.in ix.q.prin.
Dictū est de refectiōe rei, quę onus
sustinet:sed qd si perit in totū, puta
qa colūna cōbusta est, vel paries de-
positus:an debēs seruitutē oneris fe
rēdi, teneat aliā supponere, vel parie-
tem reædificare? Dic quòd sic: vt est
tex. in d.l.eū debere colūnā. in fi. de
quo dic, vt ibi per gl. in ver. parietē.

5 *Sed qd si cōcessi tibi areā, vt ibi ę-
difices domū, in qua debeas me re-
cipere cū socijs meis trāseūtibus, an
domo destructa quocūq; casu nouā,
reædificare teneris? & videt quod sic: qa
sicut dixi in seruitute oneris ferēdi,
vt perpetuū esse debeat: ita videbit
esse dicendū in ista obligatione seu
onere recipiēdi me & socios meos,
vt debeat esse perpetua: & hoc tenet
Iac.de Arc. per d.l.eū debere colūnā.
in pri. & l.si finita. de dam.infec. alij
habent in l. qui bona. eo. ti. sed Ang.
in d.l.eū debere. tenet contrariū: qa
in hac quæst. ōe ille qui promisit, nō
tenet recipere, nisi in domo ędificā-
da: per no. per l. boues. §. hoc sermo
ne. de vero. sig. illa enim quæ secun-
dò ædificatur, nō est eadē domus: [...]
l. seruitutes q̄ ī superficie. §. si su[...]
tū. de ser. vrb. præ. facit l. Mar[...] cū
ibi no. ff. loca. Nō obstat [...] eū
d.l. eū debere. qa ibi sem[per] fuit facta
promissio oneris ferēdi. vnde sui na
tura hęc obligatio est perpetua, cū cau
sam successiuam habeat, & nūquam
plenè satisfactum intelligi possit. l.
iij. in princ. de condi. ob causam. & l.
iij. ī principio. & §. dare. de vsufru.

6 *Quando autē paries vel columna
debēs seruitutē reficitur, ad quē in-
terim spectabit fultura ædificiorū,
ne corruat? Dic ad dominū cui serui
tus debet: vt est tex. no. in l. sicuti. in
princ. si ser. ven. & ibi iurisconsultus
dat cōsiliū domino superiori, si non
vult fulcire, vt ædificia deponat, &
reficiat, cū paries fuerit restitutus: &
est cōsiliū ironicū, secundū glo. ibi,
quod istud erit sibi deterius quàm fulci
re. & allegat ille tex. ad illud vulga-
re, quod cōsultius est malū sustinere, q̄
malū pati, & peius.

7 *Sed quero, qs
debet mihi seruitutē, vt in parieti-
bus suis habeā trabē seu tigna, per quę
solariū meū sustineatur, an ista erit
seruitus tigni iniuncti vel oneris fe
rendi? Videtur esse tigni iniuncti: qa
tigna habeo in parietibus suis, per l.
sicuti. §. cōpetit. si ser. ven. In cōtra-
riū videtur, quod sit oneris ferēdi, per l.
eū debere. de ser. vr. præ. Ego credo,
quod in hoc sint cōsideranda verba im
positæ seruitutis. Aut enim dicit quod
qs possit immittere tigna in parieti
bus suis, & suprà solariū ędificare: &
erit seruitus tigni iniūcti, licet in cō
sequētiā onera sustineat. per dictū §.
competit. vbi est casus. Aut dicitur,
quòd quis teneatur sustinere onera

 mea,

mea, vel solarium meũ: & tũnc erit seruitus oneris ferendi: & ita loquit [illegible] debere. ibi, paries oneri ferendo, [illegible] licet in consequentiã habeat tigno [illegible]missionẽ: quia inspicere debemus, quod principaliter fit, nõ quod in cõsequentiã: vt l. si quis nec causam. & ibi not. si certum pet. Aut verba sunt ambigua, & cõstat de eis: puta quia præscriptum est: & tũc puto in casu prædicto, quod sit potius tigni iniuncti, quàm oneris ferendi. & probatur in d. l. sicuti. §. cõpetit. & hoc sentit gl. no. in §. distãt. ĩ ver. actiones. ibi, nam licet vtrobiq; sustineatur onus: tamẽ quia in prima specialitèr de onere ferẽdo dicitur, nõ in secunda, &c. Sed si esset seruitus colũnæ sustinẽtis solariũ vicini, quę non requiesceret in parietibus, sed in solo debẽte seruitutẽ: & tũc non est dubiũ quòd esset seruitus oneris ferendi, non tigni iniuncti. d. l. cum debere. in princip. Ex his habes quo modo cognoscatur seruit⁹ tigni iniuncti à seruitute oneris ferendi. Itẽ quæ sit differentia inter vnã & aliã, colligit ex prædictis, & in ver. huius autẽ seruitutis. & in ver. sed nũquid ille. & vide tex. cum glo. in di-

2 cto §. distant. *Vltimò quæritur, si legatur vel venditur domus, an videtur imposita seruitus, vt sustineat onera pertinẽtia, quæ ipso actu sustinebat? & dic ꝙ sic: maximè si contrahentes hoc sciebãt. l. quod cõclaue. de damno infecto. cõiũcta l. j. §. j. in prin. de actio. empti. Nec obstat l. in vendẽdo. de action. empt. qa loquit in seruitute, q̃ nõ habebat causam cõtinuã. & ita tenet Bar. ĩ l. j. circa principiũ, de ser. leg. & vide dicta in sequen. seru. in verbo, sed reassumẽdo istã seruitutẽ. Alia plura circa istã materiã vide, q̃ dicã infrà de onere ferẽdo, quæ etiã hîc conuenire possent.

a Anima. *Anima cũctis rebus est præponẽda. adde Cor. in iiij. uo. cõs. cccxx. & relictũ pro anima, censetur relictũ ad pias causas. consi. cccij.*

De seruitute itineris seu actus.

CAP. XXXVIII.

1 *Habeas si seruitutẽ eũdi ad domũ tuã per castellũ meũ, uel domũ, uel curiã, uel scalas meas, an ego de nocte ianuã claudere poßim.*

2 *Diuisio domus uel alterius fundi si inter plures facta fuerit, non uidetur actũ, q̃ unus aditũ per alterius partẽ habeat, sicut prius habebat, nisi hoc inter eos specialiter conuentum sit.*

3 *Prædiũ meũ si tibi uẽdidi, ad quod iri nõ poterat, nisi per aliud meũ prædiũ, nõ uidetur actũ, ut illud tibi seruitutẽ debeat, nisi expreßè dictum fuerit.*

4 *Iter seu actus an & quõ debeatur: & an talis seruitus sit præstãda ab hærede, usufructuario, uel legatario, uel cõuerso, & alijs etiam habentibus utile dominium, uel directum.*

5 *Differentia inter usumfructũ & proprietatem quænam sit.*

6 *Domos duas unica contignatione contextas si quispiã habeat, & unã uendidit, alteram sibi retinuit: nõ potest emptor inuito uẽditore retinere tigna, quæ requiescũt ĩ domo uẽdita, nisi forma contractus aliter se habeat.*

7 *Hæres eo casu quo aditũ præstare teneatur, an ipsi prædio legato seruitus cõstituta sit, ita ut legatarius cõfessoriã contra impedientẽ intẽtare poßit.*

HAEC est vltima seruitus vrbana, quã in specie hoc libro declarare constitui: certè si quę sunt in domo per me figurata, de qua proxi-

mẽ dicetur, intelligi poterũt. Seruitus ista itineris seu actus nõ solũ est rustica, vt l. j. in prin. de ser. vrb. præ. & Insti. in prin. de serui. puta quãdo debetur à prędio rustico alteri prædio rustico, vt ibi: sed etiã potest esse vrbana, qñ à fundo vrbano alteri vrbano debet: vt ꝓbatur in l. iter. cõia. prædi. & in l. seruitutes quæ in supficie. §. si domo. de ser. vrb. præ. & ꝓ hoc vide quę dixi in seruitute ꝓcedẽti, in prin. *Si habes seruitutẽ eũdi ad domũ tuã ꝑ castellũ meũ, vel domũ, vel curiã, uel scalas meas, an ego possim claudere de nocte ianuã? Et dic, ꝙ sic: qa intelligitur actũ, vt possis ire de die, nõ de nocte. d. l. iter. & ita ibi per Doct. & est ratio, quia de nocte nõ licet ire per ciuitatẽ vł domos alienas: vt ibi probatur iuncta gl. secũdũ Paul. de Cast. & dixi suprà in viij. q. prin. in vlti. char. ver. itẽ seruitus itineris. quæ bene no. & ꝓ illis, qui habẽt plures domos, ad quas ingreditur per vnã curiã, quæ sit vnius tantùm, & omnes stant sub vna claui. l. qs sit fugitiuus. §. apud Celsum. de ædil. edic. sicut est Venetijs, & in multis locis. Vnde ex his no. licet qs pretendat ius eundi ꝑ domũ vel fortiliciũ, aut scalas alterius, etiã iure seruitutis cõstitutæ itineris seu actus: tñ debet ire cõgruis horis: vnde intelligitur, ꝙ tantùm de die ire possit. & ita Flo. in d. l. iter. vnde facit secũdũ eũ ad collegiatũ seu cõfœderatũ, qui se obligauit, vt liceat alteri cõfœderato trãsire per castella & loca sua, vt licet nõ aperiat portã de nocte, nõ tamẽ dicatur venire cõtra cõuẽta. & similiter excusant custodes fortiliciorũ, si de nocte alicui nõ aperiãt portã: cũ hoc nõ teneantur facere, propter imminẽs periculum. facit ad hoc l. furem. & quod ibi not. ff. de sica. hæc tamẽ non putamarè & in ciuili modo intelligi, vt nullo modo liceat de nocte siue transire. Nam si potest esse sine periculo, & id quãdo fieri cõsueuit, sicut in domibus cõtingit de hyeme, quo tempore plerunq; de nocte itur, vel ꝓpter aliquã necessitatẽ, tũc teneo quòd etiã de nocte possit ire & trãsire. arg. d. l. furẽ. cũ ibi no. & qa verba sunt ciuili modo intelligẽda. l. si cui. de serui. nec amarè sunt intelligenda: vt est tex. in l. si quid vẽdito. in prin. de ędil. edi. & l. si id quod. §. si quas. de dona. inter vir. & not. glo. antepe. in c. relatũ. de testa. el ij. Scriptũ est enim, qui nimiũ emũgit, elicit sanguinẽ: vt dicit tex. in c. nisi cũ. §. propter militiam. de renun. & habetur originaliter prouerbio. c. xxx. & per gl. in l. sciendũ. §. illud. in verbo, artificium. de ędil. edict. & adde his quę dicam infrà in secũdo libro, de serui. itineris, & de seruitute vię.

2 *No. vnum aliũ casum pulchrũ & quotidianũ, ꝙ si cõtractu inter plures est facta diuisio [a] domus vel alterius fundi, non videtur actũ ꝙ vnus habeat aditũ per partẽ alterius, sicut prius habebat, nisi hoc inter eos specialiter sit conuentũ: vt est casus no. in l. via cõstitui. §. quæcunq;. in fi. & ibi hoc no. Bal. Flo. & communiter Doc. de serui. vrb. præd. & ideo licet quilibet eorũ ante diuisionẽ posset transire per totũ fundũ, quia in quælibet ꝑte habebat partẽ ꝓ indiuiso: tamẽ post diuisionẽ nullus poterit. facit l. in vẽdẽdo. de cõtrahen. emp. & hoc est vtile, maximè inter fratres diuidẽtes domũ per partes, ad quas non

nō possit haber. aditus, nisi per alias partes. Pone exemplū: Tres erāt fratres & domū cōmunē habebāt, tria solaria habentē: venerūt ad eius diuisionē, & cuilibet fratrū assignatū est vnū solariū. posteà fratres qui habebāt solaria superiora, volebāt ire per solariū inferius alio fratre inuito: quæritur an possint: & an p solariū inferius habeāt iter, seu aditū. Et videtur ꝙ sic, per l. binas ædes. aliàs incipit, Scaurus. de ser. vr. præ. Dicas contrariū: vt est casus no. in dicto §. quæcūq;. secūdū Vbertū de Cremona, & Bald. & Doctor. ibi. & hoc pbatur etiā ratiōe. Nā diuisio similis est emptioni. l. j. C. communia vtriusq; iud. sed in vēditione vel via vel iter non venit, nisi expressè sit dictū. d. l. in vendēdo. Et ratio huius est, qa in dubio res libera vēdi videtur, & nō cū aliqua seruitute. l. in tradēdis. §. interpositis. in fi. cōmunia prædio.

3 *Et propterea si vendidi tibi pdiū meū, ad quod iri non poterat, nisi p aliud meū prædiū, non videtur actū, vt illud debeat tibi seruitutem, nisi expressè dictū fuerit. d. §. interpositis. in fi. cū glo. secus est in legato: qa in dubio videtur res legata, vt hæres possit transire sicut testator trāsibat, vt l. testatrix. in prin. si ser. ven. & ibi hoc tenēt Doc. & Bart. & Doct. in d. l. binas ædes. & Bart. in l. j. de ser. lega. & est ratio, qa in vltimis volūtatibus interpretatio fit latior & fauorabilior, quàm in cōtractibus. l. in testamētis. de reg. iur. c. cū dilecti. ī fi. de do. & ideo sint cauti fratres in diuidendo, vt reseruent sibi aditū expssè. eodē mō debēt esse cauti emptores. Hinc est cōiter, ꝙ notarij apponūt in instrumentis emptionū & sim. vnā clausulā, videlicet, cū accessionib. & egressib. introitib. & exitibus suis vsq; ad vias publicas. & dicit Bar. & Doc. in d. l. binas ędes. quæ clausula hîc importat, qa licet nō debeatur seruitus sibi ab alia re mea, si cōsueuerā ire per illā ad rē vēditā, vel fratres similiter ire cōsueuerāt, alicuius emptor vel frater ire poterit, qa iste pōt dici accessus illius rei venditæ vel diuisæ. Cautius tñ esset exprimere in specie, ꝙ iter seu actus debeť per talē locū. quod no. in practica. & vide quę dicā infrà de curia.

4 *Sed reassumendo istā q. latius in genere, & vt oīa cōplecti possint, videlicet an iter seu act⁹ debeatur: de qua vide plenè p Barto. in l. j. de ser. leg. per Iaco. But. Bar. & Bal. & Doc. in dicta l. binas ædes. & per Paul. de Cast. in l. in tradēdis. §. interpositis. cōia præd. & per Bar. & Doct. in l. qui cōclaue. de dā. infe. in qua sic cōcludas: Quòd aut ille à quo peto seruitutē, mecū nō cōtraxit, nec quasi: aut mecū verè cōtraxit, vel quasi cōtraxit. Primo casu qñ nō contraxit, nec quasi mecū: & tūc nō habeo ius petēdi ab eo istū aditū. l. eū debere. de ser. vrb. præ. & ratio esse pōt, quia regulariter res cuilibet libera est, nisi seruitus cōstituta probetur. l. q luminibus. & ibi not. eo. ti. & l. altius. & l. ædibus. C. de serui. Secundo casu, qñ mecū verè contraxit, subdistingue: aut cōtraxit super vsufru. aut sup ppriętate. Si sup vsufru. dic quòd debetur iter, seu aditus, dato ꝙ nihil dicat: vt est tex. in l. j. §. j. si vsusfru. pe. & probatur in l. sed si qs. §. proprietatis. in fi. de vsufru. & ratio est, quia sine aditu ad eū vsusfru. esset inutilis. & est etiā text. qui ponit hanc rationem 5

tione in d.l.binas ædes.ver.nõ auté. & vide de hoc omnino gl.in d. §.ꝓ- 7
prietatis.ad fi.in verbo, cõtineri. & intellige siue debeatur vsusfr. ex cõtractu inter viuos,siue ex vltima voluntate:qa reputatur esse modici praeiudicij,ex quo perpetuò non durat: secundũ gl.in d.l.binas ædes. Itẽ intellige,ꝙ iste aditus debeatur vsufructuario iure cuiusdã commoditatis, nõ seruitutis: qa seruitus seruitutis esse nõ põt.l.j.de vsufr.lega.& quod dictũ est de vsufruc.idẽ in quocũq; cõtractu dicas,qui principaliter cõcernat vsum rei.argu.l.sed & addes. §.illud.ff.loca.secũdũ glo.aliãs Flo. in d.l.binas ædes.Si verò sup ꝓprietate rei contractũ est,puta vendidit quis proprietatem rei : tũc nõ venit seruitus itineris, siue aditus, neque alia seruitus.l.in vẽdẽdo.de contrahen.emptio.& l.qui libertatis. §.fin. de euictionibus.& l. via cõstitui. §. quæcũq;.in fi.de ser.vrb.præd. & ita tenet gl.Bart.& Ang.& Doct.in l.qđ conclaue.de dam.infe.& intellige, si sine aditu res vẽdita efficeretur inutilis.
5 *Et est ratio differẽtiæ inter vsumfr.& proprietatẽ:quia vsusfr.est minoris prẹiudicij, quia proprietas regulariter nũquã finitur, sed vsusfru.sic.l.corruptionẽ.C.de vsufr. cũ simi. Sed hoc limita duobus modis. Primò, quando esset seruitus tigni iniuncti vel oneris ferendi:quia tũc cũ suo onere res videtur esse vendita,vel aliter alienata.d.l.quod cõclaue.& d.l.binas ædes.& l.j.de serui.lega.& ita tenet Bartõ.& Flor. in d.l. binas.Sed Bart.& Ang.contrariũ dixerunt in d.l.cõclaue.dicũt enim,ꝙ in contractibus inter viuos,si nõ interponitur seruitus oneris ferẽdi,nõ venit per illa iura.& idẽ dixit Ang. in d.l.binas ædes. *Vbi dicit,ꝙ si haberet duas domos vnica contignatione cõtectas,vnã vendit,alteram sibi retinet: non poterit emptor inuito vẽditore retinere tigna,quæ requiescant in domo vendita, nisi forma cõtractus aliter se habeat.Vnde ipse dicit,sis cautus tu emptor,qa ex hoc vidi iam multas lites.& subdit,quòd hoc ꝓbatur in l.quod cõclaue.de dã no infec.vbi videtur esse casus,dum dicit,seruitutẽ oneris porticus seruã dæ impositã vẽdidisse.quasi videatur à cõtrario sensu:qđ secus esset, si non fuisset imposita. Sed ego credo ꝙ nõ bene dicant:quia in cõtrariũ est tex.in d.l. binas ædes.cũ sequen. cũ glo.super verbo,cõncesserint, quæ exponit inter viuos. nã cũ venditur domus,videtur imposita seruitus,vt sustineat onera permanentia, quæ ipso actu tũc sustinebit.& ita debet intelligi dicta l.quod conclaue.secũdùm Bart.in l.j.de seruit.legat. & d. l.binas ædes.in fine.& talis seruitus dicitur habere causam continuã & permanentem:& propterea videtur imposita,maximè si cõtrahẽtes hoc sciebãt:vt dicit Bart.in d.l.j.in princip. & dixi in præcedenti seruitute in fin. & istud teneas. Sed si haberet causam non continuam,sicut est seruitus itineris seu actus : tunc secũdũ omnes in contractibus inter viuos non videtur imposita, nisi expresse actũ sit.l.in vendendo. de cõtrahen. emptio. & isto modo intelligo qđ dixi suprà,in versic.si verò super ꝓprietate. Secundò limita, quando instrumẽtum venditionis inuenitur cũ illa clausula, cũ accessibus & introitib.&c.de qua suprà dixi. Tertiò

tio etiā lum[...]potes in via ad sepulchrū: de qua dic vt l. si quis sepul[...]um. in princip. de religio. & not. B[...]n d. l. j. in fini. Tertio casu principa[...]ādo quis mecū quasi cōtrahit: puta hæreditatē adeundo, cū me legatario. l. apud Iulian. §. fi. quibus ex caus. in poss. ea. & tūc regulariter seruitus imposita nō videtur. d. l. ꝙ conclaue. & dicā in sequen. quæstio. Sed an possit agi, vt imponatꝰ Dic, aut fuit legatus vsusfructus, aut proprietas. Primo casu pōt agi vt imponatur illa seruitus, si aliàs vsusfruct. esset inutilis. l. binas. versicu. nō autem. præalleg. & l. j. & ij. si vsusfruct. pe. & l. damnas. §. j. & ibi Bartol. de vsufruc. lega. Secundo casu, quādo
b legatur proprietas:b & tūc aut quæris an à legatario debeat præstari seruitus hæredi: & sine dubio dicas ꝙ sic. l. testatrix. in princ. si seruit. vēdi.
c & l. si fundus sub cōditione c. §. qui fundū. de legatis j. & l. fi. de serui. rusti. præ. Aut quæris an debeat præstari ab hærede ipsi legatario, vel ab vno legatario alteri legatario: vide glo. ordin. quæ hoc disputat in l. iij. §. si loci. de adimen. leg. Sed quicqd dicat illa glo. Bart. in l. j. ante finē, de seruit. lega. dicit, ꝙ credit, quòd debeat præstari, per d. l. binas ędes. vbi dicitur, quòd non potest hęres in totum lumina obscurare rei cuius proprietas est legata: eadem ratiōe iter debet præstare: quia in minus posset lumina obscurare, quàm vti sine itinere. l. j. §. j. si vsusfru. peta. & ita debet intelligi d. l. binas ædes. quæ est clauis huius materiæ, secundū Bart.
7 & bene. *Sed circa prędicta q̄ritur eo casu quo hęres tenet p̄stare aditum, an sit seruitus constituta ipso prędio legato, ita vt legatarius po[...] sit intentare confessoriā contra q[...] quā impedientē, secūdū l. si quis di[...] turno. in fi. si serui. vendi. Et videtu[r] quòd sic, per l. si quis patrē. §. final[...] queādmo. seruit. amit. Doctor. dic[...] contrariū, quia ibi loquitur qn̄ ser[...] uitus fuit expressè legata: hîc nō ex[...] pressè, licet fingatur legata tacitè[...] suprà dixi, & ex tacito nō transit i[...] seruitutis, sicut nec transit domini[...] ipso iure: vt est tex. cū gl. secundū[...] Iacob. de Aret. & Doct. in l. emptor[...] §. fin. de rei vendi. & in l. seruū fil[...] §. fi. & quod ibi per Docto. de leg[...] j. solū ergo legatarius habet actio[...] personalem contra hæredem ex te[...]stamento, vt seruitutem cōstituat[...]no. Barto. in d. l. binas. Vnde sis cau[...]tus in agendo & faciendo, quòd c[...]stituatur tibi seruitus, si vis ꝙ tra[...]seat in te singularē successorē actiu[...] & passiuè. quod tene menti in pra[...]ctica. Cætera circa istā materiā vid[...] infrà, in itinere siue introitu. Super[...] est nunc, vt quibusdam nominati[...] in iure, seruitutibus vrbanis explic[...]tis, de domo per me figurata loqu[...]mur, per quam reliquas seruitut[...] vrbanas facilè quisque intellige[...] poterit, quicquid in fundo vrba[...] fieri permittatur: & in quo seruit[...] & libertas consistat. vt autem h[...] memoria aut cogitatione facilior[...] sint, eas ex ipsius domus ordine de[...]claremus.

a Diuisio do. *An in cōtractu diuisio[...] habeat locū remediū l. ij. C. de resci[...] uen uide Cor. in iiij. uol. cōsi. ccxl[...] præsuppositis. & an in diuisione ca[...] tur titulus, cōsi. cclxxviij. Et q̄ requ[...]rātur in diuisorio iudicio, in ij. uol. c[...] cx. incip. in iudicio. & diuisio factu[...] extra*

extẽsiua læsione, licet sit iurata: & cũ refutatiõe ad cognita, & incognita, an rescindatur si læsus ignorauit cõsortẽ institutũ in re certa, uel exhæredatũ, cũ clausula, ꝙ plus petere nõ posit: in iij. uolu. consilio cxxxiij.

b Propriet. *Proprietas propriè capitur pro dominio: & ideo idẽ est dicere, causa proprietatis, sicut causa dominij: & ideo in statutis sola poßeßio nõ uerificatur proprietate. not. Pa. ĩ c. j. de causa poßes. & propr. & quare fuit inuẽta proprietas, no. xij. q. j. dilectißimus. ubi dicitur, propter iniquitatẽ scilicet negligẽtiæ, secundùm glo. ibidem.*

c Cõdition. *Conditio secũda est in rebus, quæ liberæ uel seruilis conditionis dicuntur. ff. & C. de ser. per totũ. Quo modo conditio concipitur? Responde quòd per, si: modus per, ut: causa uerò per, quia. Conditio poßidentis potior est, ubi par est causa turpitudinis. ff. de cõdi. ob turpem causam. l. si ob turpẽ. § porro.*

De solo seu area. CAP. XXXIX.

1 Solo seu area domum quis ædificare potest, uel aliud ædificiũ altius construere, etiam usq; ad cœlum.

2 Cõsuetudo uel statutũ ædificandi usq; ad certã mensuram, ædificationẽ simpliciter prohibere potest: & in multis etiam casibus.

3 Aedificatio excellens nunquid ad uicini æmulationem fieri præsumatur.

4 Pactum circa ædificationem contrarium an ualeat.

5 Areæ usumfructũ dominus habẽs nũquid ædificare poßit.

6 Areã in cõmuni an quispiã ædificare poßit.

7 Castella seu fortilicia nunquid in suo solo ædificare licitum sit, & maximè in confinibus territorij.

8 Poßeßionem soli ... & ædificij in eo per alium facti an habeam.

9 Guerræ tẽpore si princeps locum ... fortificauerit, ut habiliter guer... faceret, finita guerra, si locum ... ... petam, princeps autem uelit ... expensas reficiam, quid iuris.

EX ordine nobis occurrit, vt primùm de solo siue area quędã dicã. *In solo siue area regulariť põt 1 quis ædificare domũ, vel aliud ædificiũ cõstruere, & altius, vt ita diximus, vsq; ad cœlũ: q̃a quicq̃d est supra solũ, vsq; ad cœlũ liberũ esse debet, & eius cuius est solũ: vt ꝓbatur in l. altius. & l. ædibus. C. de ser. & l. 1. in prin. de ser. tit. generali. & not. in l. qui luminib⁹. de ser. vr. prę. quæ tamẽ lex prima in cõtrariũ potius facere videtur, secundũ Albericũ de Rosa. in d. l. alti⁹. in prin. & hoc etiã not. glo. xij. q. j. c. ij. in ver. hac. & hoc intelligo siue altius fuerit ędificatũ, siue nũquã: puta q̃a erat area vacua: imò etiã si p mille annos area mea steterit iuxta palatiũ tuũ nõ ædificata, tamẽ potero ędificare, nec me ꝓhibere poteris: vt no. gl. in d. l. qui luminibus. in fi. & idẽ not. gl. Bal. in c. abbate. in prin. in ver. monachũ. quę incipit, hoc modo. ex. de ver. signi. & glo. Io. Teutonici in d. c. ij. xij. q. j. & Spec. in ti. de causa poss. & proprie. in vlt. co. versi. sed pone. & ver. seq. & p Rofre. in libello, ne quid in loco publico fiat. & de cõte. §. illud quęriť. Itẽ prędicta intellige, ꝙ quis posit ædificare in suo vel area, etiã si officiat luminibus vicini, nisi ei debeatur seruitus altius nõ tollẽdi: vt probať in d. l. altius. & d. l. ædibus. C. de ser. & l. cũ eo. & l. pen. de seru. rust. prę. & ĩ l. altius. si ser. vẽdi. & d.

l. qui

l. qui lumin[illegible] etiã si vi[illegible]us esset minor vel pupillus: vt ꝓbat ex no. in [illegible]ltius si ser. vendi. coniuncta gl. q[illegible]dicit, ꝙ ibi erat seruitus cõstituta. I[illegible]ellige ꝑdicta, etiã si obscurarẽt in [illegible]ũ lumina seu ędes vicini: vt d. l. cũ eo. & ibi hoc no. Bald. Sed ꝑdicta fallũt in qbusdã casibus, ĩ quibus nõ est licitũ etiã in suo altius ędificare, maximè obscurãdo lumina
2 vicini. *Et primò quãdo esset consuetudo vel statutũ ędificãdi vsq; ad certã mẽsurã: & sic seruitus videtur
a imposita cõsuetudine a vel statuto. Nã tũc ædificãdo altius tollere non põt. casus est cũ gl. quæ ponit de statuto. Flor. in l. j. C. de ędificijs priua. & not. glo & Doct. in l. qui luminibus. de ser. vrb. præ. & dixi suprà, de serui. altius non tollendi. quæst. iiij. & huiusmodi statutũ vel cõsuetudo ligat etiã forensem, cuius est domus quæ nõ debet altius tolli: vt ibi dixi in v. quæst. Secundò fallit, quãdo seruitus est imposita per pactũ: vt l. inter seruitutes. cũ sequen. de seruitu. vrban. prædiorũ. de quo dic vt dixi suprà de seruitute, ne prospectui officiatur. cum tribus sequenti. vel quãdo esset pręscripta huiusmodi seruitus: vt not. glo. in dicta l. qui luminibus. de qua præscriptiõe dixi plenè, suprà decima & vltima quæstione principali. Tertiò fallit, quando vnus habet plures domos, & vnus lęgat vsumfructũ alteri: nam tũc non potest hęres alterã tollere, vel obscurare domũ vsufructuariam in totũ: sed saltem modicum lumen, quod habitantibus sufficiat, relinqui debet. tex. in l. si is qui binas. de vsufruc. & tex. cum gloss. in l. binas. de seru. vrbanorum prædiorum. & dixi plenè in fi. in seruitute præcedẽti,[illegible] penul. quæst. Quartò fallit, quan[illegible] ædes vicini habent lumen ex publi[illegible]co: quoniã tunc vicinus ædificand[illegible] nocere nõ posset talibus luminib[illegible] quia nõ licet vicino aliqd in publi[illegible]co facere, quin liceat alteri prohib[illegible]re. ff. ne quid in loco pub. per totũ,[illegible] cũdũ Rofre. ĩ libello, de cõfessor[illegible] post princi. in versi. sed illud quæri[illegible] & hãc quæstionẽ videtur sentire g[illegible] in l. fluminũ. §. fi. de dam. infect. q[illegible] incipit, nisi animo nocẽdi. ibi: resp[illegible]deo, nõ videtur officere, si lumẽ a[illegible]ferat, quod ex priuato consueuit ha[illegible]bere. facit quod notat Bart. in l. j. [illegible] sicut autẽ. de aqua pluuia arcend. V[illegible]rum putat Albericus de Rosate, in l[illegible] altius. C. de seruitut. qñ officiens lu[illegible]minibus laborat in publico: tũc e[illegible] prohiberi posset, nisi esset cõsuetudo, ꝙ posset etiã in publico talit[illegible] laborare, vt ipse not. in l. de quibu[illegible] §. nunquid videndum ex qualibe[illegible] ff. de legibus. Si autẽ in suo laboraret, tunc etiã si altius ædificaret, off[illegible]ceret luminibus, quę haberẽt: ex p[illegible]blico prohiberi nõ posset, vt dict[illegible] altius. cũ concordantijs suprà alleg[illegible]tis. facit quod dicã infrà in vj. qu[illegible]stione. Quintò fallit, quãdo quis [illegible]uaret altius, animo nocẽdi vicino, [illegible] sibi nõ ꝓdest, vt est tex. cũ gl. in l[illegible] §. deniq;. el j. de aqua plu. ar. quæ [illegible] legat ad hoc xx. leges. & dicũt D[illegible] eũ pati fluxum legum, sicut dicim[illegible] pati fluxum sanguinis qui nimiu[illegible] abundat, & idem notat gloss. in d[illegible]cta l. fluminum. §. finali, quæ inc[illegible]pit, nisi animo nocendi. de damn[illegible] infecto. vel quãdo tolleret altius a[illegible] æmulationem vel despectum vic[illegible]ni: vel quia volebat videre omnia [illegible]

creti

creta domus suæ:nam tunc non posset,secūdùm Petrū,Cy.& Bal.& Docto.in l.altius,C.de serui.per l.opus, ff.de operibus pu.licet cōtrariū teneat Alberi.de Ros.in d.l.altius.in fine:qui dicit,quòd nō obest dicta l. opus.quia loquitur in ędificatione in publico:nos loquimur in ædificatione in suo.Idē quod Alberic.de Ros. tenet Ange.in d.l.cum eo.de seruit. vrb.prædio.& Flo.in l.Sabinus.in ij. col.communi diui.Sed Pau.de Cas. tenet primā opinionē in dicta l.cum eo.qn̄ ædificans nullam reciperet vtilitatē:sed facit vt vicino tantū noceat,in dicta l.j.§.j.de aqua plu.arcē. quæ loquitur,quando ædificatur in priuato.Et nō obstat responsio Ange.ad dictum §.denique.quā dat in dicta l.cum eo.qui dicit,quòd loquitur,quādo vtilitas ex suo perueniebat de directo in meū,vt illam mihi auferre nō posses faciēdo in tuo,nisi facias vt tibi proficias:sed hoc lumē nō proueniebat mihi ex tuo,sed ex cœlo.qa ista respōsio facit de directo in cōtrariū,secūdū Pau.de Cast. in d.l.cū eo.quia si nō habebā istam vtilitatē à te,vel de tuo,minus mihi debes posse auferre.arg.l.si arrogator.versi.sed an impuberi.ibi,q hoc nō iudicio eius.de adopt.Præterea hominē homini insidiari nefas est.l. veluti.de iusti.& iure.nec mos est ei gerēdus,qui facit solū vt officiat.lege,in fundo.de rei vēdi.Ideo tenet ipse Pau.de Cast.primā partē tāquā humaniorē:& dicit quòd ita de facto respondit in ciuitate Paduæ.& idem ego teneo quòd nō:quia sæpe accidit de facto in vicinis inimicis. & adde qd dixi infrà de fenestra seu
3 balcono. *Sed est dubiū,an præsumatur facere ad æmulationē vicini: & dicas quòd in dubio nō præsu[illegible]tur.l.meritò.ff.pro socio.& it[illegible]alt gl.multū no.in d.l.fluminū.[illegible]na.q̄ incipit,nisi animo nocen[illegible] princi.quam Doct.sequunt.Sed si facit vt noceat dūtaxat vicino:tūc præsumit facere ad æmulationē. d.§. deniq;. & præsumitur facere vt noceat,quādo nullā sentit vtilitatē, secundùm Pau.de Cast.in d.l.altius.p hoc allego tex.in l.& q data opera.in princ. ibi,sine lucro hoc affectauit.ex quibus causis maio.Idē fortè posset dici,si esset modica vtilitas, & magnū dānū vicini,& essent inimici.arg .l. spadonē.§.fin.ibi:patrimonio.de excusatio.tutor.coniuncta l.j.§.quæstium.versi. præterea.ibi,quia facilè mentiuntur.de quæstionibus.quòd bene nota.Et adde,quando quis ædificat animo nocendi,vel ad ęmulationem,datur contra eum actio de dolo:vt no.Innoc.in d.l.fluminum. §.fin.& habetur in d.l.j.§.deniq;.& in l.j.§.j.de dolo. Sextò fallit,quia illud quod dicitur quem posse ædificare,debet intelligi quādo posset ædificare de iure cōmuni:puta in domo vel area sua.dicta l.qui luminibus.cū glo.cum simili.suprà allegatis.secus si ex priuilegio speciali vel generali alicui concederetur à principe vel à superiore,vt possit in loco publico ædificare:quia intelligitur sine damno alterius:& ideo nō poterit ædificare,si obscurat lumina vicini.tex.est no.in l.ij.§.meritò.& §. si qs à principe.ff.ne qd in loco publico.& ibi gl.j.in prin.dum dicit,scilicet generali cōcessione vel simplici.& idē vult gl.j.in fi.in l.ij.de dam. infect.& pro hoc l.nec auus.cum ibi

on.de emancipa.libe.& c.quāuis.in de rescriptis.in vj.cū simili.Et hoc etiam tenet Bal.in l.si manifestè.circa fi. C.de seruitu.& vide quod dixi supra quarta fallentia.quod nota,quia sæpe in ciuitatibus cōcedit, quòd quis possit ædificare in loco publico. Septimò fallit,qñ qs ędificaret super re cōmuni ipsius laborātis,& eius cuius luminibus officit: quia tūc nō possit:de quo dic vt habetur per Albe.de Ros.in d.l.altius. & dixi suprà in vj.q.ne luminibus officiatur.dic vt ibi,& non omittas, qa est nota. Octauò fallit in l.fi.§. j.C.de seruitu.nam si area,in qua fructus triturantur,& paleæ à fructibus 5
discernuntur,nō posset habere ventum,nisi ab vna parte,ipso iure prædio vicini seruitus imposita esse censetur,ne possit altius tollere,& ventum impedire:vt est casus ibi mirabilis secundū Docto.& no.gl.j.& ibi Ang.in l.imperatores.de seruitu.vrba.prædio.& dixi suprà in seruitu.altius non tollendi,in iiij.q.Sed istud non est mirandū:quia istud fit fauore agriculturæ,quo multa etiā alia contra iuris regulā introducta sunt. l.ij.& ibi nota.C.de nundinis.& in authē.agricultores.C.quæ res pign.oblig.poss.& c.ij.de treuga & pace. in l.j.in princip.de ferijs.cum simili.
4 *Sed an valeat pactum contrarium? videtur quòd sic,per tex.cū glo.in l. ij.in princi.de seruitutib. rusticorū prædiorum.licet videatur cōtra publicam vtilitatem,secundū Paul.de Cast.in d.l.fin.in fine. Nonò fallit in prædijs rusticis propter vtilitatē 6
fructuum:vt est tex.cū gl.secundùm vnum intellectum,in d.l.fi.§.fin.de seruitu.& ideo si haberem prædium meum,in quo frumentum seminare cōsueuerat,& ab vna tantū parte haberet solem:& non posses ibi ædificare,& mihi solem pro fructibus necessarium auferre:& istud est fauore agriculturę,vt proximè dixi.qd est notab. Decimò,& vltimò fallit eadem ratione in scalis.nam quis iuxta scalas ædificare nō potest,ita quòd luminibus earum officiatur,licet seruitus constituta non sit.& ita reperio tenuisse Anto.de But.in d.l.fi.§.fi.facit ad hoc quod not.in l.j.solu.matri.quæ omnia bene nota.sunt alibi non bene declarata reperies. adde quæ dicā statim in sequen.rubri. *Nunqd autem habēs vsumfructum areæ,possit ibi ædificare?Etvidetur quòd nō,per l.vsufructuarius nouum riuum.§.j.de vsufructu.& l.vsusfruct.nouū.eod.tit.& in l.repeti.§.rei mutatione.& §.si autē.quibus modis vsusfruct.amit.In contrarium videtur tex.in l.pen.ff.de vsufruct.& dic quòd regulariter nō potest,vt in primò allegatis.Sed fallit quando vellet ædificare pro conseruatione fructuum,& rerum quæ in eadem area sunt.& ita loquitur in d.l.penul.& ibi no.& bene.Sed quid si alius ædificauit in area,cuius vsufr. alienus sit?Dic quòd sublato ædificio restitui area vsufructuario debet.tex.est cum gl.& ibi per Doct.maximè Flo.in l.si mea area.de vsufru.Item quid si ædificauit in area aliena,vel per alium possessa? vide l.si in area.de condi.inde.& in l.si alias incipit,si in area aliena.ff.de rei vend. *Item nunquid in area cōmuni possit ædificare?Dic quòd socius te prohibēdi ius habet,quā ius ædificādi habeas à vicino concessum.

ſum, cui ſeruitus debebatur, ne domus communis altius tolleret: quoniam inuito ſocio in re cõi non habes ius ædificandi. tex. eſt cum gl. in l. ſed ſi inter te & me. §. ſi in area. de ſerui. vrb. præd. & adde quæ not. per gl. & Doc. in l. Sabinus. cõi diui. Si tamen quis ædificauit in area cõi ſocio non prohibente, ædificium commune efficitur. l. ſi in area. C. de rei vẽdi. & ibi vide per Cy. & Doct. vbi etiam ponunt, nunquid expenſę poſſint repeti. & adde quæ dicã in ſeq. ſeruitu. de pariete ſiue muro. Itẽ adde, quòd ſi vicini aream in communi emerint, ne luminibus ſuis officeretur, & alteri tradita ſit, nec præſtet alteri, quod cõuenit, pro ſocio actio dabitur. textus in l. cum duobus. §. idem Mela. verſi. idemq́;. pro ſocio.

8 *Caſtella aũt & fortilicia nunquid ſit licitum in ſuo ſolo ædificare, & maximè in cõfinibus territorij? vide per glo. Bar. & Docto. in l. opera. de operibus pu. & Bart. in l. quæcunq;. de fundis limitoſis. lib. xj. & per glo. Ang. & Doct. in l. lex XII. tab. ff. ad l. Iul. maieſta. Et prędicta omnia procedunt, quando quis ædificat in ſuo ſolo de ſua materia. Si autẽ ædificaret in ſuo de aliena materia, vel in alieno de ſua materia: vide quæ habẽtur in l. adeò. §. cũ in ſuo ſolo. & §. ex diuerſo. & §. Titius horreum. de acqui. re. domi. & Inſt. de rerũ diui. §. cũ in ſuo. & §. ſeq. & C. de rei vendi. l. ij. vbi habet, quòd ędificium cedit ſolo. Quod pcedit, etiã ſi ædificaret vnũ caſtellum vel fortiliciũ in ſolo meo: quia dominiũ efficeret meum: vt no. Spe. in ti. de religioſis domi. ver. ſi quid petatur, ciuitas. & vide Innocẽ. in c. Piſanis. de reſtitu. ſpolia. & hoc etiã tenuit Pau. de Caſtro in l. ij. *Sed de poſſeſsione nunquid habeam poſſeſsionem ſoli rei & ædificij in eo per alium facti vide per gl. & omnes Doctor. in dicta l. ij.

9 *Item pone, princeps tẽpore guerræ fortificauit locũ meũ, vt habiliter faceret guerram, & poſuit ibi gentes ſuas, quod potuit me inuito. C. de naui. nõ excuſan. lib. xj. & l. fi. §. fi. de pigno. actio. Poſteà finita guerra peto locum meum ſic fortificatum: princeps petit vt habeam reficere expenſas in eo factas: quæritur quid iuris? Dicũt quidam, quòd reddere nõ debeo. & ſic lucro meo cedit illud fortilicium: quia princeps non mihi negocium geſsit, niſi tanquam vni de populo, ſed ſibi & regno ſuo: & ideo non teneor niſi tanquam vnus de populo ad conferendum in ſumptum, non autem tanquam priuatus ad totam expenſam. argu. l. ij. §. item Labeo in ratione literæ. ne quid in loco publico. & facit hęc l. dum dicit quòd debet fieri publicis expẽſis: vt de nego. geſt. l. ex duobus. ſecundũ Bald. qui ita dicit notab. in l. ſi in aliquã. in princ. de offi. proconſu. & adde quod not. Ange. in l. turres. C. de operis publ.

a Conſuetud. *Cõſuetudo eſt ius quoddam moribus inſtitutũ, quod pro lege ſuſcipitur. c. conſuetudo. j. diſtin. & de hac hic loquor, nõ de illa cõſuetudine largè dicta, quo quis dicitur cõſuetus facere aliquid, quæ eſt quoddã ius priuatum non publicũ, vt iſta de qua hic: vt l. de quibus. & l. cũ de cõſuetudine. ff. de leg. Quis poteſt conſuetudinem introducere? Reſponde, quòd ille qui poteſt facere legem: quia à quo remouetur genus, & eius ſpecies. l. filius. in*

 ſi. ff.

fi.ff.de dona.& l.iurisgen. §.si fraudã di.ff.de pac.in gl.ergo à contrario sen- cõsuetudo est sui iuris.Instit.de iur. n...ali. §.constat ergo.

De pa...te seu muro. CAP. XL.

1 Paries,murus,& maceries,quid sint, & in quo differant.

2 Lex fi.fini.regun.an habeat locum nõ solũ quando ædificatur iuxta fundum uicini rusticum,sed etiam urbanum.

3 Vicinus si habeat stillicidiũ domus solũ meum,puta per duos pedes,& ego murum in solo meo ædificare uelim:an à uicini muro per unum pedem remotus stare debeam,an uerò à loco in quo uicini stillicidium casitat.

4 Paries ligneus intermedi⁹ ubi esset,an ædificari possit,ẽt affigẽdo ipsũ ĩ uia in suo,in cõfinib⁹ nullo spatio dimisso,ad simil.uolẽtis sepẽ et maceriẽ cõstruere.

5 Spatiũ quod relinquitur intermediũ, an relinquẽtis,uel utriusq; esse debeat.

6 Vicinus in muro suo an ostiũ facere possit per quod ad solũ meũ uenire ualeat.

7 Murum uel domum iuxta domum uicini ædificãs,cuius stillicidiũ in medio casitat,an solũ incrustare teneatur,& aquã extra ducere,ita ꝙ mur⁹ uicini, nõ materia crescat,ne dãnũ propter aquæ receptionẽ in dicto loco patiatur.

8 Murus uel domus uicini iuxta aream meam uel hortum si reperiatur,an solo suo dimisisse præsumatur.

9 Domus duæ uel duo muri si reperiantur,& in medio reperiatur solum dimissum per pedem unum aut duos uel plures,& non appareat quis ædificando dimiserit,ne quis primò ædificauerit,an in dubio commune esse debeat.

10 Aedificauerit si quispiam super pariete alieno,quid iuris.

11 Mur⁹ cõis quis dicatur,et quot modis.

12 Res pro diuiso duobus modis capitur.

13 Murus an sit communis inter uici- uel proprius unius tantùm,qualit- gnoscatur.

14 Murarijs & alijs in arte peritis c- dum est.

15 Annuli ferrei lapidibus infixi,in q- bus equi alligantur,ad ciuitatu- tum fiunt.

16 Insignia uel arma in muro sc- quid probent.

17 Tigna habẽs cum aliquibus sig- muro,qui est inter ipsum & uicin- an præsumatur habere ius seru- uel communionis.

18 Tigna alia uel signa si in principi- in fine muri fuerint ab una parte- an eo casu,quo per illa signa mur- munis uel seruitus censeretur,int- tur esse murus communis in totu- seruitus in toto muro imposita.an- ro in parte illa,in qua signa sunt.

19 Muro in communi an socius ædi- ualeat.

20 Aedificium super pariete cedit p- inferiori.

21 Parieti cõmuni licet per unũ s- socijs seruitus imponi non possit- tamen ipsi domui imponi poter-

22 Socius an murum communem - re possit.

23 Socius in muro communi an t- immittere ualeat.

24 Socius an communem parietem imponere,uel restituere,uel refic-

25 Socius in muro cõmuni an poss- re fenestram,uel factam claude-

26 Murũ cõmunem quando quis tollere uelit,uel in eo aliquid fa- re,cuius expensis hoc facere de-

27 Socius si primò super muro cõi - cauerit,ipsum altius suis expẽsis do:alius posteà socius super di- ro uult iterum reædificare,uel in-

quid fabricare, uel immittere, an teneatur soluere dimidiã illius muri primò eleuati per aliũ sociũ suis sumptibus.
8 *Actio negotiorum gestorum quo casu competat.*
9 *Aedificans in solo alieno sicut alterius sumptus nõ repetit, si scienter ædificauerit, ita etiam scienter muro communi superædificans.*
10 *Consuetudo in ædificijs faciendis attendenda est.*
11 *Socius si non uult altius murum communem tollere, nisi pro una parte tantũ: & murus ita eleuatus longior sit, cuius sumptibus id facere teneatur.*
12 *Murus altius eleuatus si reperiatur, nec appareat quis ædificauerit, & cuius expensis, quid iuris.*
13 *Vicini duo si areas cõtiguas, uel hortos cõtiguos habeant, & parietẽ in medio propter clausurã fecerint, alter tamẽ uicinus ex latere suo super cõmuni pariete ædificare uelit, quo ædificio facto areauel hort⁹ cõuicini deterior fiat, sed tamẽ ab uno latere aër, sol, & uetus liberi ad areã uicini remanẽt, quid iuris.*
14 *Paries qui in medio est, an communis remaneat, si ex duabus domibus una uendatur.*

PARIES siue murus *idẽ significãt. text. est in l. quãtũ ad iur. p-tinẽt. de verbo. signi. murus a dicitur cũ calce sine cæmento: vt no. ibi gl. & in l. fi. in fi. in ver. murũ. ff. fi. regũ. Sed maceries dicitur murus de lapidibus sine cæmẽto, vt no. gl. in d. l. q̃ ad iuris. & in l. si precario. ver. in tuo: cõmu. prædi. & in l. ęde facta. §. j. de contrahen. empti. qui murus in villis fieri cõsueuit: & ideò dicebat Laurentius glossator contra Ioan. quando minus rectè fundabat dicta sua; quòd ipse ligabat arenã sine cæmẽto: vt dicit gl. lxxxvj. distin. faciẽtis. in principio. Si quis murũ iuxta re...gionẽ alterius ædificare voluer... e...dem derelinquat: si aũt dom... ...uos pedes. tex. est in l. fi. quæ in ..., si qs sepẽ. finiũ regun. quæ fuit lex Græca Solonis, & in Latinũ per Caiũ interpretata, vt dicitur in gl. j. & capit̃ ibi regio, pro confinio duorũ prædiorũ: vt l. pro regione. & ibi gloss. fin. regun. & probatur in l. inter eas. eodem titu. 2 *Sed nunquid illa l. fi. habeat locum nõ solũm quãdo ædificatur iuxta fundũ vicini rusticũ, sed etiã vrbanũ? Et videtur quòd solũ locũ habeat, quando ædificatur iuxta rusticum: quia illa l. fi. quæ est posita in titu. finium regũ. habet locũ in rusticis, non in vrbanis. l. iiij. §. hoc iudicio. eo. ti. & hoc videt̃ sentire gl. in d. l. fi. in ver. domũ. dũ dicit, iuxta agrũ alterius, q̃ ager est locus b rusticus. l. ager. in prin. de verbo. signific. & l. fundi appellatione. eo. tit. & idẽ vult gl. j. in prin. apertius in l. mœniana. C. de ædificijs priuatis. & hoc tenet Flo. in d. l. fina. qui dicit, iste est verior intellectus ad illam legẽ. Ego autem teneo contrariũ; videlicet q̃ habeat locũ, quando quis ædificauerit iuxta vrbanũ fundũ vicini: p̃ tex. iuncta glo. in l. j. C. de interdictis. & tex. cũ gl. in l. quidã Iberus. in princi. in ver. ad parietẽ. ibi, vel dic: id est, minus propriè. de serui. vrb. prædio. & est tex. cũ gl. in l. qui bona. §. si qs iuxta. de damno infec. & glo. in l. de pupillo. §. Sextus. in versic. quoties. eod. titu. & idem tenet Azo in summa. C. de ædifi. priua. qui dicit, quòd l. mœniana. loqtur in mœnianis siue solarijs. & d. l. fi. finium regun. habet locum in certis ædificationibus vel

cōstructionibus.& ꝓbo per istam ra
[illegible]onē:nā esset valde absurdū,quòd
[illegible]eniana.C. de ædificijs priuatis.
pro[illegible]deret de solarijs quæ fuerint
in do[illegible]t patet in ædē ædificāti-
bus.& l.fi. solū prouideret,quando
murus fieret iuxta fundū rusticū,&
non prouideret quādo fieret iuxta
fundum vrbanum:quod magis cōe
contingit,magisq; necessariū est.fa
cit l.nā ad ea.cū si.non obstat,quòd
d.l.fi.sit posita in ti.finiū regun.quia
est lex noua Græca edita:vt ibi dicit
in prima glo.& loquitur etiā de fun
do rustico:puta de sepe,macerie,fo-
uea,& de fructibus,& de alijs,& de li
gnis,quæ communiter in fundo ru-
stico fieri solēt:& sic facit ad titu.nec
est incōueniēs,etiam si interserunt
duo alij casus,qui nō faciūt ad tit.iu
xta no.in prima constitu.C.§.quib*.
in l.imperatores.de in diem addic.
nam satis est,quòd pro maiori parte
faciat ad ti.arg.l.quęrit Hermaphro
ditum.de sta.homi.Vnde concludo,
quòd d.l.fi.fini.regū. habet locum
etiam,qn̄ quis vult ędificare domum
iuxta domū vicini,& sic fundum vr
banū:& ita obseruat,& iudicari de-
bet.& adde omnino quę dicam in-
3 frà de mœnianis. *Sed pulchra est
dubitatio:Quid si vicinus habet stil
licidium domus in solū meū,puta p
duos pedes:& ego volo ædificare
murū in solo meo:an debeam stare
remotus per vnum pedem à muro
vicini:an verò à loco in quo stillici-
dium vicini casitat?vide quod plenè
dixi suprà de seruitute stillicidij a-
4 uertendi.in viij.quæstione. *Quid
autem si esset paries ligneus? teneo
ꝙ possit ædificare etiam affigendo
ipsum in via in suo,in confinib* nul

lo spatio dimisso,ad similitudin[e]
volentis sepem & maceriē cōstru[e]
re:per tex.in d.l.fi.in prin.fini.reg[ū]
quę dicit,si quis sepē vel macer[iē]
effoderit iuxta regionem alter[ius]
terminum suum nō excedat.& c[re]
do quòd ratio huius sit,quia d.l.fi.
vult quòd spatiū dimittatur prop[ter]
spatium quod posset deuenire vi[ci]
no propter ædificationē vel plā[ta]
tionem,vt ibi.& not.in l.j.C.de [in]
terdic.& ideo cùm per sepē,aut [ma]
ceriem,vel domū ligneā,non mu[l]
fodiatur,& sic nullum dānum po[ssit]
esse vicino,meritò sufficit ꝙ ter[mi]
5 num suum nō excedat:vt ibi. *S[ed]
vidi dubitari,cuius debeat esse sp[a]
tiū,quod relinquit:an relinquen[tis]
vel vtriusq;?& puto ꝙ sit relinqu[en]
tis,si prius suū erat:quia pro hoc [non]
debet perdere suū,satis est,ꝙ con[su]
latur vicino,ne damnū patiatur:n[ec]
tamen debet cōsequi lucrum.arg[.]
ex asse.ibi,sufficit aūt.ad Trebell[.]
& probat etiam hoc in d.l.fi.in [...]
ibi,ab extranea regione.& dicit c[on]
trariū,maximè quando fit fouea
plantatur oliua,vel seps,aut alia [li]
gna,esset iniquum,nec etiam o[b]
uatur,vt illud solū efficiatur vic[ini.]
6 *Sed nunquid vicinus poter[it in]
muro suo facere ostiū,per quod p[os]
sit venire ad illud solū?Istam q[uæ]
stionē habui de facto Veronæ,& [in]
ea sic cōcludo.Aut ille vicinus h[a]
bat domū suam siue stillicidium c[on]
tra dictū solum:& pro illa parte e[st]
suū,iuxta l.fi.§.fi.de serui.vrb.p[ræ]
dio.cū ibi no.per Flo.& tūc sine [du]
bio poterit facere,vt saltem ven[ire]
possit ad illud solum suū.Aut n[on]
erat solū suū,sed debebat seruit[utem]
stillicidij recipiendi:& idem vi[...]

sit portam facere, causa veniendi ad
illud pro suo tantũ stillicidio: quia q̃
habet seruitutem, intelligitur etiam
habere aditum pro ea conseruanda.
argumento l. primę. §. primo. si vsus
fructus petatur. & ita vidi obseruari.
Aut vicin⁹ nõ habebat stillicidiũ su-
prà: & teneo quòd portam facere nõ
poßit: quia nõ potest ad illud solum
venire, quod est alienum: nec debet
seruitutem, domino nolente. & ha-
betur in l. diuus. de serui. vrba. præ-
diorum. *Item nunquid ędificans
murum vel domum, iuxta domum
vicini, cuius stillicidium in me-
dio cassat, teneatur incrustare so-
lum, & aquam extrà ducere, ità
quòd murus vicini, non materia
crescat, nec damnum patiatur prò-
pter receptionem aquæ in dicto lo-
co? Et teneo quòd sic, per text. in
l. si fistulas. in fin. princip. ibi, assi-
duum humorem habeat, & noceat
vicino. de seruitutibus vrbanorum
prædiorum. & per textum in l. fi-
stulas. si seruitus vendi. hoc opti-
mè probatur: & ita iudicari vidi.
*Nunquid autem in dubio, si repe-
riatur murus vel domus vicini, iu-
xta aream meam vel hortum, præ-
sumatur dimisisse solo suo, iuxta di-
ctam l. finalem, fini. regund. Credo
quòd sit dicendum, si aliud non ap-
pareat ex instrumento emptionis
fundi mei vel vicini. Aut ille qui æ-
dificauit, possidet tantùm de solo
prope dictum murum, vel domum
versus vicinum: & tunc præsumitur
illud dimisisse: quia aliàs illud possi-
dere non posset. argumen. l. meritò.
pro so. Aut non possidet ipse, sed vi
cinus: & tũc pręsumitur contrarium:
quia si reliquisset ædificans, verisimi
liter ipse possideret, ex quo erat
9 suum, vt statim dixi. *Sed si repe-
riantur duæ domus, vel duo m[illegible]
in medio reperiatur solũ dim[illegible] am
per pedem aut duos vel pl[illegible] & nõ
appareat quis dimiserit ædificando,
nec quis primò ædificauerit: teneo
quòd in dubio debet esse cõmune.
argumen. l. pro regione. de acquiren
do rerum dominio. & l. inter eos. eo
dem titulo. Et ideo cautus debet es-
se ille, qui primo ędificauit, si dimi-
sit spatium soli sui, vt affigat in mu-
ro suo lapidem se extendentem vl-
tra murum tantum, quantum est spa-
tium soli quod dimisit: & ita aliàs vi-
di solum dimissum inter domos, &
quemlibet vicinum habere lapidem
in domo sua se tantum protenden-
tem, quantum est solum quod dimi
sit. quæ omnia perpetuò tene men-
ti: quia sunt quotidiana, & per Do-
10 ctor. non tanguntur. *Dictum est
hactenus de ædificante pariete seu
murum proprium. sed quid si quis
ædificauerit super pariete alieno?
Dic breuiter, si supra parietem tuum
vicinus tuus ædificauerit, proprium
eius id quod ædificauit fieri, Labeo
& Sabinus aiunt: sed Proculus tuum
suum proprium fieri: quemadmo-
dum fieret tuum, quòd in solo alius
ædificasset: quod secundùm Pom-
ponium verum est, vt scribitur in l.
si supra tuum. de acquirendo rerum
dominio. & idem probatur in l. ij.
in princ. C. de rei vend. & ibi de hoc
plenè per Cy. & Doct. vnde ea quæ
dicuntur in ædificãte in solo alieno,
in l. adeò. §. ex diuerso. ff. eo. titu. &
in §. ex diuerso. Instit. de rerum diui
sio. cum similibus, procedũt etiã in
ædificante super pariete, siue muro

alieno.que[illegible] ad mu[illegible].& prædicta intellige, nisi quis supra alienũ [illegible]ificiũ ædificaret iure seruitutis, alias [illegible]im supra alienũ ædificiũ superius [illegible]re nemo pōt in hoc, quod dictũ e[illegible] principio, de seruitutibus vrba. prædio. & cuius ædificium est superius, iure seruitutis pōt quãtum vult supra suum aliud ædificiũ imponere, dummodo inferiora ædificia grauiori seruitute nō onerent, quàm pati deberent: vt dicit tex. in l. cuius ædificium. & ibi no. eo. tit. De pariete siue muro proprio satis diximus: nunc de communi videamus.

11 *Et primò, & principaliter, quis dicatur murus communis. Dic, communis dicitur duobus modis: vno ꝑ indiuiso, alio ꝑ diuiso. Paries communis ꝑ indiuiso est quãdoque ex societate expressa. l. cum duobus. §. idem Mela. ff. pro socio. Quandoque ex societate incidenti, & tacita: c verbi gratia, tu imponis tignum in parietem vltra dimidiam muri, & etiam impono: & tu vteris quantum tibi expedit, ego etiam vtor: ex hoc contrahitur quædam tacita societas: vt l. in communis parietis. de damno infecto. & l. vt si ꝑ socio actio. & l. quarta. in prin. pro socio. & sic re tacitè cõtrahitur societas: vt ibi. & sentit glo. in l. si ædes communes. circa finem, communi diuidun. Paries verò siue murus communis pro indiuiso dicitur, quando murus est inter te & me, & nil per te & me immissum est: & si est immissum, missum non perforat parietem vltra dimidiam, quæ est pro parte tua. nam tũc ille paries est communis pro indiuiso. argumento l. arbor. in prin. communi diuidun. & l. pro socio. & l. binas ædes. de seruitutibus vrb. præd[illegible] & l. pro regione. de acquirendo re[illegible]rum domi. & de isto pariete loq[illegible]tur lex, parietes. de serui. vrba. præ[illegible]dio. ista sunt verba not. Bar. in l. da[illegible]ni infecti. §. cùm parietem. in ij. c[illegible]lum. de dam. infect. & adde omni[illegible] quod no. Anto. in l. hoc quod di[illegible] §. si ex tribus. de seruitu. vrba. præ[illegible]

12 dio. *Et adde, quòd pro diuiso [illegible]cipitur res duobus modis: vno [illegible]do, quòd nulla pars sit, in qua [illegible] communis, licet termini nō sint [illegible]siti. l. inter eos. de acquirendo [illegible] dominio. Alio modo potest acc[illegible] pro indiuiso, hoc est terminatè, & [illegible]que ad talem lapidem vel fouea[illegible] vt est text. in leg. si quis fundum. [illegible]cundùm vnam lecturam glossæ [illegible] acquirenda possessio. secundũ Bar[illegible] q ita notauit in suo tractatu, de [illegible]la, in vltima figura, in principio [illegible] adde, quia dixi, quòd res potest e[illegible] communis pro diuiso, secũdùm B[illegible]to. in dicto §. cùm parietem. & [illegible] vult etiam glossa, in l. hoc quod [illegible]ctum. §. si ex tribus. in versic. pa[illegible] in fin. princip. suprà allegat. Na[illegible] cit Angel. ibi, quòd est mirand[illegible] de huiusmodi forma loquendi, q[illegible] nihil diuisum potest esse commu[illegible] sed dici potest quòd ita reputa[illegible] quia ex quo termini non sunt d[illegible] l. inter eos. verè tamen non est co[illegible]munis, per rationem Angel.

13 *S[illegible]cundò principaliter est videndu[illegible] qualiter cognoscatur an murus [illegible] cõmunis inter vicinos, vel propri[illegible] vnius tantùm. & dicas quòd ex pl[illegible]bus cognoscitur. Primò ex positi[illegible]ne tignorum, vt dixi in præceden[illegible] quæstione. Item per fenestras pe[illegible]rantes totum murum. Nam tũc [illegible]

[illegible]

[illegible]are debemus esse totus illius à cui* parte est illa fenestra siue balconus: quia regulariter non potuisset fieri in muro alieno,nec etiã in cõmuni: vt not.in l.quidam Iberus.de seruit. vrb.præd.& dicã etiã infrà,de fenestra siue de balcono,ꝙ nisi vicinus similiter à latere suo haberet alias fenestras penetrantes ab alia parte:qa tunc diceretur esse cõmunis pro indiuiso:sicut dixi secundũ Bar.suprà, de impositione tignorũ.& probatur per gl.in l.si ædes.cõmuni diui.& faciliter intelligi poterit,ex qua parte incipiat esse dicta fenestra,respiciẽdo arcũ siue voltum eius,& lateres quæ super eis apponũtur,& etiã veteres.& ita aliàs iudicare vidi.
14 *Itẽ etiã intelligi poterit per peritos in arte,[d] puta murarios,quib⁹ erit credendũ:vt in aut.de non alie.§.quod autẽ dictũ est.secunda col.& not.gl. in §.præterea per alluuionẽ. Instit. de rerũ diui.& habetur in l.j.in prĩ. de ventre inspi.Itẽ cognoscitur etiã per fenestellas quæ fiũt sæpenumero per magistros ab vtraque parte muri,quę nõ penetrãt totum murũ: nam illæ fenestræ fiũt solũ ad significãdũ cuius sit murus,& quomodo, & non per aliud.& ideo per signum cognoscitur signatũ.l.j. §.si intelligatur.de ædil.edic.& l.stigmata.ibi per Bart.& de fabric.lib.xj.& ꝑ Bal. in authen.dos data.C.de dona.ante nupt.& dixi plenè in dicto §.si intelligatur.Si enim illę fenestrę sunt ab vtraq; parte vltra medietatẽ muri à latere cuiusq;, iudicabitur murus cõmunis pro indiuiso:sed vsque ad dimidiam muri pro diuiso.Sed si sunt ab vna tantũ parte,& perforantur vltra dimidiã vel in totũ, & alia signa in contrari[illegible] appareant, iudicabitur esse illius, à cuius parte est illa fenestra, ꝑ ea quę dicta [illegible] suprà.Vnde sis cautus,vt qñ fa[illegible] ædificare murũ à parte tua,[illegible]s fieri illas fenestras pene[illegible] vsque ad medietatẽ muri .Si verò facias ædificare domũ cõmunem,semper fieri facias fenestellas penetrantes vsque ad dimidiã muri.& cõmuniter seruatur,maximè in ciuitate Veronæ. Itẽ cognosci poteri ex camino siue cappa aut tuba. Itẽ ex necessario, & eius onera distinguendo, vt suprà. Aut est in medio muri vel citrà: & tũc pręsumetur murus cõmunis.Aut vltra mediũ,vel in totũ:puta quia camera necessarij est vltra murũ à latere vicini:& tunc præsumitur esse in totũ illius, cuius est necessariũ, siue eius camera,nisi aliud in contrariũ appareat:puta quia vicinus haberet tigna vel alia signa in illo muro. Et est ratio:quia caminus & necessariũ non possunt fieri regulariter in alieno siue cõmuni:vt nota.Angelus,in d.l.quidam Iberus. de seruitute vrbanorũ prędiorũ. & dicam infrà de camino & necessario. Itẽ cognosci poterit,si in pariete siue muro constructũ erit seclariũ, aquarolum, vel canale,fistulæ,balneũ,puteus, cisterna,fons,lauellus,quę fiunt & fieri solent in submuris,secundũ exigentiã & opportunitatẽ locorũ,distinguendo vt suprà,de quibus casibus specialiter tractabimus .Item cognosci poterit,si ab vtroq; latere muri, vel ab vno tantùm sunt annuli ferrei lapidibus infixi,in quibus annulis equi ligari solent:& isti annuli appellantur sigilla.tex.cum glo. in l. cætera. §.hoc senatus.in fin.de leg.j.ver. sigilla.

15 gilla.& ibi Angel. *dicit nō. quòd tales annuli fiunt ad ornatū ciuitatis: ideo de eis nō possit capi tenuta per extractionē:& de istis annulis seu sigillis fit mētio per text. & Flor. in l. proximū. §. sed si ędiū. de vsufruct. vbi dicitur, ꝙ vsufructuarius non pōt istos annulos de domo in qua habet vsumfructū euellere. Item cognosci poterit, si lapides in muro sunt, in quibus sustētātur aliquando vites, seu pergula vineæ: sicut in viridarijs sæpe reperiūtur. Itē per lampades ferreas, quæ luminaria dicuntur: & in palatio tantū nobiliū & dominorū aut potentiū ponuntur, in quibus lumen de pice fieri solet. Itē per cornua ferrea, in lapidibus domorū fixa, in quibus uiscella apponi cōsueuerunt, sicut sunt cōmuniter Bononiæ. Itē per lapides perforatos, vel per quædam alia instrumenta ferrea, super quibus ꝑticæ ponuntur pro extendendis ad solē vestibus vel linteaminibus. Itē per candelabra quæ in muris domi-
16 norū & nobiliū fieri solent. *Item
e per insignia [e] in muro sculpta, vel depicta, quæ vulgariter arma appellantur: quia per talia insignia cōmuniter probat rē esse illius, cuius sunt insignia: vt l. qui libertatē. §. final. & ibi Bart. & l. fin. ff. de ope. pub. & habetur plenè per Bar. in suo tractatu, de insignijs & armis. Itē per inscriptionem in muro factam, dū dicitur, quoniam hoc opus fecit fieri talis, &c. vt probatur in l. qui libertatē. §. finali. & l. fina. de ope. pub. Et generaliter per alia signa in muro posita cognosci poterit, & ꝓbari, an murus impropríus vel cōmunis. nam cū nō sit licitū quicquā in alieno immitte-

re. l. quemadmodū. §. si protectū. ad l. Aquil. & l. qui vitē. §. si ad ianuam. quod vi aut clam. nec in cōmuni. nisi ad vsum destinatū. l. Sabinus. cōmuni diui. & l. si ædes. eodē tit. & l. quidam Iberus. de serui. vrb. præ. sequitur, ꝙ si reperiatur aliquid, oportet dicere illū murum aut esse meū in totum: aut esse cōmunem pro indiuiso: vel me habere ius seruitutis, per ea quę dicta sunt. & prædicta omnia intellige non solùm, quando dicta signa reperiūtur in muro infixa, sed etiā si essent extracta, & foramina remāsissent nondū clausa seu obscurata, per ea quæ habentur per text. gloss. & Docto. in l. hæc autē iura. de
17 ser. vrb. præd. *Sed nunquid in dubio habens tigna per aliquē de prędictis signis in muro qui est inter ipsum & vicinum, præsumatur habere iure seruitutis vel cōmunionis? In hoc sic concluderem: Aut cōstat, quòd paries fuit per vicinum ædificatus in suo: & sic fuit à principio vicini: aut hoc non constat. Primo casu aut ille vicinus habuit pretiū per tignorum impositionem: & tunc ex qualitate pretij poterit cognosci an concesserit iure seruitutis vel communionis: quia per communionem soluetur maius pretiū: puta secundū conditionem & valorem muri: sed pro seruitute soluetur quantum potest interesse vicini: & hoc per glo. not. in l. j. §. q superficiē. super verb. agendo. de superfici. & per gl. in l. in obscuris. & in l. semper in stipulat. de regul. iur. & per Barto. & Docto. in l. j. C. de iure emphy. facit l. quot. ibi, ex quātitate pecuniæ. ad Treb. & l. j. de rebus dubijs. & in cap. tertio. §. donare. in titu. qualiter olim feuda

feuda pos.ali. Aut vicinus nullũ habuit pretium pro dicta impositione tignorũ:& tunc teneo quòd illa impositio tignorũ præsumatur potius iure seruitutis, quàm cõmunionis, vbi aliud nõ appareret: quia patientia vicini potius videtur inducere seruitutẽ.argum.l.quot.la prima. §. primo.de seruit.Et quia si præsumeretur cõmunio,esset donatio dimidiæ,quæ in dubio nõ præsumitur. l. filiusfami.ff.de dona.& l.cõtra iura. §.fi.ff.de pact.cũ si.Nã quando possumus capere aliã coniecturã,quàm donationis, illa capienda est. l.si cũ aurũ. de solut. & l. Campanus.de ope.lib. Secundo casu principali, qñ non cõstat,ꝙ paries à principio fuerit vicini,imò nescit si à principio fuerit communis,vel non:puta quia tigna sunt hinc inde posita, & eiusdẽ vetustatis siue tẽporis:& tunc in dubio præsumo, quòd quis videatur potius posuisse tigna iure proprio,quàm seruitutis, etiam si plura sint ab vna parte quàm ab alia : quia seruitus in dubio nõ præsumitur, nisi probetur imposita.argum.l.altius. & l.in ædibus.& quod ibi not.C. de serui. iuncta l. quæcunque. de pub.

18 *Quid autẽ, si sunt alia tigna vel signa ab vna parte tantùm, in principio vel in fine muri? an eo casu, quo per illa signa censeretur cõmunis murus vel seruitus imposita, intelligatur esse murus cõmunis in totũ,vel seruitus in toto muro imposita?an verò tantũ in parte illa, in qua sunt signa?Istã quæstionẽ habui de facto,& sic dicebam:Aut ille murus fuit factus diuersis tẽporibus vel per longitudinẽ vel per altitudinẽ,licet vna pars in qua sunt tigna vno tẽpore,alia pars alio,[illegible] & eodẽ tẽpore. Primo casu,qñ diuersis tẽporibus:& tunc quantũ ad seruitut[illegible] dico quòd pro illa tantũ pa[illegible], in qua sunt tigna, præsumit[illegible]ruitus imposita,& nõ ali[illegible]a seruit*. §.futuro.à cõtrario sensu.de ser.vr. præ.imò si esset passus ꝙ imponerẽtur aliqua tigna, puta tria, alia non posset imponere:vt est casus in l. si cũ meus.in prin.si seru.vendi.& dixi plenè suprà,de seru.tigni immittendi.in v.quæst.Nec obstat d.l.si seruitus.in princi.vbi dicitur, ꝙ seruitus ne luminibus officiatur, simpliciter imposita intelligatur,tam de præsentibus quàm de futuris:qa ibi est negatiua quæ in totũ negat:vt dixi suprà de serui.lumi.circa principium. Nos verò loquimur in affirmatiua, quæ nõ extenditur vltra id, in quo cõcessa est simpliciter, vel specialiter.Sed quantũ ad cõmunionẽ,taliter concludo : Aut enim ille murus est factus diuerso tẽpore per longitudinẽ : & tũc idem teneo quod dixi de seruitute:quia alius murus est. Aut murus ille est factus diuerso tẽpore,& in altitudinem diuerso tempore eleuatur : & tunc aut ille murus erat communis pro diuiso,& eleuatus est pro sua tantùm parte : & idẽ,quia alia res est, iuxta nota. per Bartolum in l.dãni. §. cùm parietẽ. de damn.infect. Aut est communis pro diuiso, & eleuatus est: & tunc teneo quòd in totũ efficiatur communis : ratio, quia quando ædificatur super muro pro indiuiso, & superædificatum efficitur commune: vt notat Bartol.in l.quidam Iberus. de seruitu.vrban.prædior.& Angel. in l. inter quos. in ij.col. de damno infect.

infect.& dic... q. q. & hoc casu nō habebit dubium. Secundo casu p...cipali, quando totus murus est ædi...tus vno & eodē tempore, & est vnu...tùm:& tunc in dubio cēsetur serui... ...sita, quid iuris sit. vide quæ plenè dixi suprà, de seruit. tigni immittendi, in v.q. Sed vbi iudicaretur cōmunis, præsumā esse cōmunionē in totū. arg. eius qđ dicitur, Qui aurē hominis tetigit, totū hominē tetigisse videtur. in l. vulgaris. in prin. de furtis: quæ est canonizata. xxxij. quæstione secunda. vulgaris. & not. gl. in versic. eas. in fin. in l. restituta. in prin. ad Trebel. facit l. iij. in principio. de acquiren. possessio. & quod not. per Innocen. in cap. cū dilectus. extrà, de capel. mon. qđ
19 nota, quia quotidianum. *Tertiò principaliter est videndū, an socius possit in muro cōmuni ædificare. Et primò videamus, an possit ipsum altius tollere: & in hoc distingue: Aut murus est cōmunis pro indiuiso, aut pro diuiso: puta quia vnusquisq; vicinorū versus se intelligitur habere medietatē parietis sui ꝓ diuiso, iuxta ea quæ dixi suprà de pariete siue muro proprio & alieno. Primo casu, qñ paries est cōmunis pro diuiso: & tunc qa nō est propriè cōmunio, vt ibi dixi, quatenus se protēdit illa dimidia versus vnū, ille poterit altius tollere, & ędificia superimponere, & tigna immittere: iste est casus in l. hoc quod dictū. §. ex tribus. secundū vnū intellectum glo. ibi, in ver. paries. in princ. de ser. vrb. præ. & est ratio, quia tunc non dicitur releuare murum cōmunem, sed propriū, nec super communi ædificare, vel super proprio tantùm, quod nemini est prohibitū. l. altius. & l. ingdibus. C. de serui. cū sim. & ita tenet Angel. in dicto §. ex tribus. quod dicit esse valde quotidianū: & hoc intelligit verū, vbi paries est ita grossus, ꝙ vnusquisque vicinorū ædificare poterit super suā dimidia, non tāgēdo aliā partē. Sed si paries esset ita subtilis, ꝙ istud esset impossibile, scilicet ædificare super dimidia, nō tangendo aliā partē: quia est paries lignaminis, quo vtunt Bonō. & Paduani: sed de Paduanis hodie nō est verum, quia oēs sunt parietibus affixi: vel si esset paries certorū laterum cū gypso, quo vtūtur Tusci. & dicit Angel. quòd nō vidit, ꝙ ibi possit esse ista cōmunio pro diuiso: de qua loquitur dictus §. ex tribus. tū quia partes huiusmodi nō possunt ad oculū demonstrari propter subtilitatem parietis, tum etiā quia partes cōsideratæ per se vnicuique vicinorum essent inutiles. Secundo casu principali, quando paries est cōmunis ꝓ indiuiso: & hoc subdistinguitur: Aut vnus socius vult altius tollere murū cōmunem inuito altero vicino, aut inuito altero cui seruitus altius nō tollēdi debetur. Primo casu, aut quis altius tollit murū, & super eo ædificat, & quod superædificatū sit, suū proprium esse non pōt. casus est in l. quidam Iberus. de seru. vrb. præ. ibi, neq; parietem quidem suū per parietē cōmunem. secundū vnam expositionē gl. quæ exponit, per parietē cōmunem, id est, super parietē cōmunem. & ibi hoc notant Ang. Bart. & Doct. & Ang. in l. inter quos. in iij. col. in princip. de dam. infect. & probatur hoc in l. si inter te & me. §. fi. de ser. vr. præ. & proba-

tur

tur apertè in l.ſuper tuum.de acqui. re.do.& in l.ij.in prin.& l.ſi in area. 10 C.de rei ven. *Vbi habetur, ꝙ ædificiũ ſuper pariete cedit parieti inferiori: vt s.dixi, ver.dictũ eſt hactenus. Aut qs vult altius tollere murũ cõmunẽ, & ſuper eo ædificare, ita ꝙ ſuperædificatum ſit commune, ſicut prima pars muri inferioris eſt cõmunis, & tũc põt: vt eſt caſus in l.hoc qđ dictũ. §.ſi ex tribus.ſecũdũ vnã lec. glo.de ſer.vr.præ.& ita tenuit Bart. Ange. & Flo. in d.l. quidã Iberus. allegant not. in l.parietis. & l. inter quos.in prin.de dam.infect.& no.in l.ſi ſupra tuũ.& in l.ij. & in d.l. ſi in area.quod intelligo, quando paries inferior põt ſuſtinere ſuperædificatum: aliàs nõ.ar. l.cuius ædificiũ. de ſer.vr.præ.Itẽ intelligo, qñ nõ noceret ſocio, nec ſua intereſſet: vt probatur in d.l. quidã Iberus. §. parietẽ.& in l.fiſtulas.in prin.& §. j. & ij. & fi.e.ti.q̃ leges ita intelligi debẽt, vt no.gl.ij.in prin.in l.Sabinus.communi diui.ſecus ſi noceret domino, nec ſua intereſſet.caſus eſt in d.l. Sabinus.in princ.& in l.pariete.de ſer. vrb.præ. quæ ita debet intelligi: vt no.gl.ij.in prin.& ĩ l.ſi vt ꝓponis.C. de ædifi. priua.& iſta eſt veritas. & ita ſeruatur ĩ practica.Secũdo caſu, qñ qs vult ædificare altius cõmunẽ murũ, inuito alio, cui ſeruitus altius non tollendi debetur.Et in hoc dic: Aut ſeruitus fuit impoſita per vtrunque ſociũ, & altius tolli non poteſt. l.j.de ſer.vrb.præ. Aut per vnũ tantũ impoſita fuit: & tunc aut fuit impoſita parieti tantùm: & tunc ipſe imponens non poterit altius tollere, ſed alius ſic: quia habetur ſeruitus ꝓ nõ impoſita.l.per fundum. vbi caſus de ſer.vr.præ. Aut ſer[illegible]tus fuit impoſita domui per dominũ domus, in qua erat murus cõmunis inter ipſ[illegible] & aliũ tertiũ vicinum: & tunc [illegible]uitus habetur pro impoſita e[illegible] pariete cõmuni per vnu[illegible]nũ tantũ ſocium in muro, ſed dominũ inſolidũ domus: vt eſt caſus valde no. in d. l. hoc quod.d. §. ſi ex tribus. ſecundũ 21 Ang.ibi, qui dicit not. *quòd licet parieti communi nõ poſsit per vnũ tantùm ex ſocijs ſeruitus imponi, ꝑ d.l.qui fundũ.tamẽ vni non imponitur ſpecialiter parieti, ſed domui: & vnus paries dictæ domus eſt cõmunis cũ alio, tunc erit impoſita ſeruitus illi & parieti: & iſte eſt caſus in d. §.ſi ex tribus.Nec eſt mirum ſecũdùm eũ, quia cũ vniuerſitate tranſit, & fit illud quod aliàs fieri vel tranſire non poſſet. per l.in modicis. de contrahen.emp.& hoc caſu talis impoſitio ſeruitutis non nocebit alteri ſocio, quin poſsit altius tollere. caſus eſt mirabilis in d. §.ex tribus.Et ſi dicatur, ſi eſt impoſita ſeruitus, ergo contra ſeruitutem ædificari non poteſt, per ea quæ habentur in d. l. per fundum.Reſpõdeo, quòd illud procederet, quando eſſet ſeruitus ſpecialiter impoſita parieti, valet impoſitio: ſed hìc non fuit ſpecialiter impoſita parieti, ſed principaliter domui propriè, & per quandam cõſequentiam ipſi parieti. vnde talis impoſitio ſeruitutis facta non principaliter, ſed in conſequentiam, nõ nocet ſocio, qui non cõſentit.& iſte eſt caſus re mirabilis in dicto §.ſi ex tribus. quem perpetuò tene menti: quia per ipſum declaratur l. ſi vnus ex ſocijs. de ſerui. vrbanorum prædiorum.& l.an vnus.ſi ſerui. vendicet.

cet.& d.l.per fundũ.& l.secunda. C. de serui.secundũ Angel.in d. l. hoc quod dictũ. §.si ex tribus. de seruit.
22 vrb.præ. *Secundò, nũquid socius possit aperire murũ cõmunẽ? Et dicas breuiter, quod, si nõ facit dam-
f num[f] vicino:per l.fistulas.& l.quidã Iberus. §.parietẽ.cum ibi no.de ser. vrb.præ.cũ similibus, & per ea quæ
23 dixi in præcedẽti quæstione. *Tertiò,nũquid possit tignũ immittere? vide text.& glo.& ibi Doct.in l.si cõmunes ædes.cõmuni diuidun.& plenè per Ange.in d.l. quidam Iberus. in iij.col.ver.verisimiliter restat videre.& in l.inter quos.de dã. infect. & quod suprà dixi plenè de serui.tigni immittendi, ĩ v.q.& vide omnino quæ dicam ĵ. de tigno iniuncto.
24 *Quartò,an possit imponere, vel restituere,vel reficere communem parietem? vide l. parietem. cum ibi not.de seruitut.vrb.præd.& d.l.si ędes communes.communi diui.& in d.l.Sabinus.eo.tit.& p Cy. & Doct. in l.si vt proponis.C.de ædifi. priua. & per Angel.in d.l.inter quos. & di
25 cam infrà,de refectione. *Quintò, an possit facere fenestrã in muro cõmuni,vel claudere? vide. Doct.in l. quidam Iberus.& Ange.in d.l. inter quos.& dicam plenè infrà, de fenestra siue balcono,& de similib[9] quæstionibus contingentibus murũ cõmunẽ.vide Ange.in d.l.inter quos. & in l.quidam Iberus. & dicam in-
26 frà in diuersis rubricis. *Sed est dubiũ,quando qs altius vult tollere murum communẽ,vel in eo aliquid fabricare,cuius expẽsis debeat hoc facere.vide per Cy.& Doct.in d.l. si vt proponis.& qd dicã infrà, de re-
27 fectione,vbi hoc examinabo. *Sed pone:vnus socius ædificauit primò super muro communi, ipsum altius tollẽdo suis expensis.alius posteà socius vult iterũ reædificare super dicto muro,vel in eo aliquid fabricare, vel immittere,an teneatur soluere dimidiã illius muri primò eleuati per aliũ sociũ suis sũmptibus. Istã quęstionẽ sępius vidi de facto,& in ea sic aliàs cõcludebã: aut murus erat cõis ꝑ diuiso,aut pro indiuiso. Primo casu nõ põt repetere sũptus quia laborauit in suo,sicut dixi s. in ix.q.princ.circa princip.& tunc cessaret ista quæst. quia alius debet altius tollere aliã suam dimidiam tantùm, vt ibi dixi. Si verò super vtraq; parte ædificauit: & tunc aut paries erat ita grossus, quòd super sua tantùm parte potuisset ędificare: & tunc ædificando super, & sic etiam super parte socij diuisa, diceretur ædificasse in alieno:& per consequens non posset sumptus repetere, iuxta l. adeò. §.ex diuerso.de acquirendo rerũ dominio.cũ similib[9]. Aut paries non erat ita grossus, ꝙ super dimidiã tantũ potuisset ædificari: & tũc dic vt statim dicã, quando murus est cõmunis pro indiuiso. & tunc subdistingue: Aut ille qui prius ędificauit altius tollendo, facit illud quod erat necessariũ in domo vel muro: puta reficiendo sicut prius erat.& teneo, ꝙ sic:& quòd possit etiam socius cogi ad conferendam expensam pro dimidia, & non expectare quòd ipse velit altius tollere: iuxta no. p Cyn. & Docto.in d.l.si vt proponis. C.de ædifi.priua.& dicã infrà, de refectione. Aut non fecit illud quod erat necessariũ vtrique, sed solùm pro sua vtilitate: quia in eo muro per ipsum eleua

eleuato imposuit tigna à latere suo, & superædificauit solarium vel domum. & tunc subdistingue: aut fecit mala fide, quia fortè nō potuit hoc facere, nisi faciendo scienter damnū alteri socio: iuxta ea quæ dixi suprà in tertia quęstione principali huius seruitutis, versicu. quod intelligo quando paries communis. Vel non fecit tanquā in re communi, sed tanquam in re propria, sciens tamen rē esse communem. & tunc nō recuperat expēsas: per tex. in l. si is qui. ibi, casus de hoc. C. de ædific. priuatis. & argumento l. adeò. §. ex diuerso. de acquirēdo rerum dominio. & §. ex diuerso. Institu. de rerum diuisio. & l. si quis putans. §. primo, communi diuidun. Aut fit bona fide, quam in dubio pręsumo, l. penul. cum ibi no. C. de euic. & tunc aut vult repetere sumptus antequam socius superędificauerit, vel superędificare velit, vel aliquid in eo immittere: & tunc aut alter socius protestatus est, quòd nō vult aliquid soluere, & quòd non debet: & tunc nullo modo tenebitur ad sumptus pro dimidia. ar. l. fin. C. de negot. gest. & l. si pro parte. man

28 dati: & ibi dicitur, *quòd etiam actio vtilis nego. gest. competit. Aut alter socius prohibuit, nec protestatus est: & tunc etiā teneo, quòd sumptus repetere nō possit actione pro socio, neq; act. neg. gest. ex quo op^9. non erat necessarium, neque murus ad hoc destinatus: nam si murus erat communis pro indiuiso, antequam per aliquem altius tolleretur: & vnus posteà sociorum superędificauerit, illud superędificatum commune efficitur eo modo quo prius erat murus communis: quia cedit superędificatum muro [...]eriori primo: sicut ędificatum in solo alterius cedit illi solo. per l. si supra tuum. de acquir. re. do. & l. secund. & l. [...] a-rea. C. de rei vēn. & l. si is [...] ędifi.

29 priua. cum simili[...]nde sicut ędificans in solo alterius, sumptus non repetit, si scienter ędificauit: vt not. in dicta l. ab eo. §. ex diuerso. cū simi. ita etiam superędificans muro communi scienter, facit superędificatum commune: nec sibi sumptus refici debēt: quia idē iuris est de toto quo ad totum, quod de parte quo ad partem: & econtrà. l. quę de tota. de rei vend. Aut ille qui primò ędificauit, vult repetere sumptus pro dimidia, postquam alius socius vult iterum superædificare, vel in eo muro prius eleuato tigna imponere: & istud videtur habere maius dubium. Nam videtur, quòd non possit sumptus repetere: quia si per primam eleuationem murus erat effectus communis: nec socius tenebatur aliquid conferre pro sumptibus: ergo videtur, quòd si vult socius altius tollere iterum, vel in eo prius eleuato tigna imponere, quòd possit, nec cogatur referre sumptus pro dimidia: quia socius potest in muro communi tigna imponere, etsi per murum sustineri posit. leg. si ędes. communi diuid. & l. in communis. & l. ędibus. de damno infect. & not. Ang. in l. inter quos. in prin. vltimæ col. eodem titulo. Et quando iste suus vicinus iterum superędificauerit, non poterit repetere sumptus suos pro dimidia à priuato superędificante: nec si primus voluerit tertio superędificare, vel tigna imponere super muro secundo

do loco leuato, coget reficere sumptus secundo superædificanti: & sic Pe in æqualitate procedit. Veronæ tñ vidi seruari cōtrariū, videlicet ꝙ si socius vult aliquid in muro leuato per aliū ... vel si vult iterū altius tollere, cogitur soluere expēsas pro dimidia, quæ fuerūt factæ ꝑ aliū
30 sociū, qui prius supædificauit. *Itē aliàs vidi attestationes quàm plurimorū magistrorū parietū: qui super hoc interrogati, ita de consuetudine ꝫ obseruari cōstituerunt: & ita cō
g suetudo potest fundari in hoc: quia qñ iste vicinus vult imponere tigna in muro altius per sociū eleuato, vel ipsum iterū altius tollere: tunc dicit negotiū suū esse gestū vtiliter: ideo fortè tenebit act. neg. gest. argu. l. ex duobꝰ fratribus. à cōtrario sensu. de negot. gest. & l. si pupilli. in principio. cū ibi notatis per glossam & Doctores eodem titulo. l. litis. in princ. & ibi not. de neg. gest. Item si nō esset vtilis, sufficit quòd sit vtile nūc, vt prędicta consuetudo procederet de iure sine dubio, si de facto soluisset ille, qui secundò altius eleuauit pro medietate muri prius per alium superædificati. pone exēplū, Murus primò erat cōmunis factus cōmunibus expēsis ꝑ aliquot pedes: Titius socius eleuauit ipsum suis expensis. deinde Seius alius socius dū vellet superædificare, soluit dimidiā sumptuum muri prius per Titiū eleuati. postremò Titius vult iterū ad tertium murū altius tollere: certè hoc casu sine dubio cogetur soluere dimidiā expensarū per Seium factarū in eleuando, ex quo voluit vt Seius etiā sibi solueret, quādo ipse Titius etiā altius eleuauit, vt seruetur inter

eos ęqualitas. & ideo dici pōt, ... re legē, quā tu ipse tuleris. in ca... lo, cū omnes. de constitut. & ... quisq; iuris in aliū statuerit, ipse ... dem iure vtatur: vt in toto titu. ff. ... quisque iuris. & in dicto capi. cū
31 mnes. *Sed posito pro cōstanti ... de iure, cōsuetudine, vel statuto ... lens secundū murum cōmunē al... tollere, teneatur prius satisfacere ... sumptibus alteri socio, qui prius ... perædificauit: quid si nō vult al... tollere murum, nisi pro vna tant... parte, & murus eleuatus est lōg... In hac quæst. sic distinguo: Aut ... murus eleuatus altius est vnus, ... plures. Primo casu, quando est ... nus murus tantū, videtur quòd ... teneatur soluere, nisi pro ea rata ... ri pro qua ipse ædificauit: quia ... iuris est de toto quo ad totum, ... l. quæ de tota. de rei vendicat. c... similibus. Vnde si super toto al... leuato ædificauerit, deberet ... uere dimidiam expensarum tot... muri: ita quando superædifica... in parte ipsius muri, videtur q... pro illa tātùm parte soluere debe... & pro hoc facit optimè l. secūda, ... sepulchrum. & §. Celsus autem. ... de religio. & sump. fune. & Insti. ... rerum diui. §. insula. ibi, pro mo... latitudinis cuiusque fundi. & ibi ... gloss. & per tex. in l. insula. in pr... de acquir. re. do. In contrarium ... detur, quòd imò teneatur solu... pro dimidia totius muri: quia ... partem muri tetigit, totum mur... tetigisse videtur, argu. l. vulgaris. ... princip. de furtis. & xxxij. quęst... ij. vulgaris. cum ibi not. per gloss... l. iij. in principio, cum ibi notatis, ... acquirenda possessione. & per ...

per glossam in l.restituta.in principio.in verbo,earum.versi.sed nũqd. ad Trebellia.& per not.per Inno.& Doc.in cap.cũ dilectus.de capel.mona.& dixi suprà in ij.q.princi.huius seruit.in fi.pro ista parte fuit iudicatum.Secũdo casu, quãdo erãt duo vel plures muri contigui tantùm:& tũc tenendũ est,quòd ædificãdo sup vno de dictis eleuatis, non cogetur sine dubio soluere,nisi pro dimidia illius tantũ muri,sup quo ædificatũ est:qa separatim debent esse effecti. l.capi.exuli.in princ.de mino.l.maritus.C.de donatio.inter virũ & vxorẽ.cũ si.Et ita etiã super hoc iudicare vidi,& rectè.quæ oĩa perpetuo tene menti,quia sunt vtilia. *Sed qd si reperitur murus altius eleuatus, nec apparet quis ædificauerit,& cuius expensis?Et dic,si murus eleuat' diuerso tempore vni domino seruit: quia in eo suum stillicidiũ vel solarium:& vicinus qui est à latere,in eo nihil immisũ habet:dicendũ est q; præsumitur in dubio per illũ & eius expensis,qui habet in eo tectũ vel solariũ.& ita vidi in quæst.facti testes in arte architecturę peritos deponere:quibus est credendum.l.j.in pri. de ven.inspi,& no.gl.in §.præterea alluuionẽ. Instit.de rerũ diui.cũ simi.& hoc etiam vult Bart.in l.cùm seruus.de verb,oblig.vbi dicit,quãdo reperitur aliquod opus,in dubio præsumitur factum ab eo & eius expensis,ad quem hoc spectat.allegat l.fi.C.de alimen.pup.Pręterea ibi dicit esse casum no.& idem tenet Barto.in l.nomina.arbi.tu.& Bald.in l.fina.§.in computatione.C.de iure delibe.& in l.j.versi.pen.C.de fruct.& lit.expen.& in l.id quod pauperib',

in fine,de episcop.& cleri.in rubric. de fide instru.in xviij.col.versi.sequitur videre de scriptura.& per In[illegible] & Canonistas in c.j.in iij.col.extrà, vt ecclę.benefi.& p Do[illegible] d.l.cũ seruus.Idẽ etiã,qu[illegible] quis esset in possessione muri:quia in dubio iudicabitur,quòd sit factum per eum vel eius autores,& suis expensis:vt dicit no.Bar.in d.l.cũ seruus.per dictam l.fin.].in restituenda.C.de petitio.here.per illũ tex.qui nõ facit per Ang.quia ibi non possidebatur illud pro quo erat expensum, sicut hîc.

33 *Occurrit mihi circa prædicta alia quæstio quotidiana.Duo vicini habebant areas contiguas,vel hortos contiguos parietem in medio fecerunt propter clausuram;alter vicinus vult ædificare ex latere suo sup pariete communi,quo ædificato siue ædificio facto,deterior videtur fieri area vel hortus conuicini:sed tamẽ ab vno latere remanet aër,sol, & ventus liber ad aream vicini:quærit̃ an possit?Et primò videt̃, q in pariete cõi ædificare nõ possit,vicino phibẽte.l.Sabin',cõi diuidũ, & ĩ c. in re cõi,de reg.iur.in vj.& l.fi.§.fi. C.de seruitu.In cõtrariũ videt̃ l.cum duobus. §.item Mela.ff,pro socio. & l.super ædes.cõi diui.& quia cuique liberum est vsque ad cœlũ tollere.l.altius.eo.ti.& l.fi.de seruitutibus.& l.si vitem.§.si quis protectũ. ff.quod vi aut clam.Secundũ huius quæst.est,quòd in tali pariete communi vnus socius altero inuito ædificare nõ possit:quia ad vsum ædificandi institutus nõ est,sed ad vsum clausulę.per ea quæ no.per gl.& Docto.in dicta regula,in re cõi.& ita etiam reperio consultũ per Docto.

i Ra-

Rapha. Ful. in quodā suo consilio, qđ incipit, duo vicini habent. qđ est va[...]e nota. in practica. & per hoc limita[...]ur ea quæ dixi suprà, in versi. tertio [...]aliter videndum est.

34. *Quartò & v[...]dò principaliter esset videndū, an paries qui est in medio, remaneat communis, vendita vna ex domibus: sed eius decisionē collige ex his quæ no. Bart. in l. j. de serui. lega. & quæ dixi plenius suprà de serui. itineris seu aditus. versi. sed reassume istam q. dic vt ibi.

a Murus. *Adde Corn. ij. uol. consi. cextu xxvj. & murus ciuitatis dicitur res sacra. d. cōsi. & murus seu paries inter binas ædes, an & quando pro diuiso uel indiuiso cōmunis inter uicinos dicatur, in j. uol. consi. clxxxiij. incip. licet.*

b Ager est lo. *Vtrum quælibet petia terræ appellatur ager uel locus, unde Alex. iij. uol. consi. lxxiij. in iij. colū. §. fortificatur prædicta.*

c Societ. incidēti & taci. *Adde Corneum j. uolumine, cōsi. clxxxvj. & societas est contractus, qui solo consensu contrahitur. in iij. uolumine, consilio cclj. Et societas per actus sociales unius tantùm nō intelligitur cōtracta. in iij. uolu. consi. cxcvj. Et societas talis tacitè contrahitur, qualē actus sociales demonstrant. d. consi. cxcvj. Et in re communi an ædificari possit inuito socio, in ij. uol consi. xc. Et Alex. in ij. uol. consi. xviij. in pe. col per totum.*

d Perit. in ar. *Ars siue exercitium corporale extrinsecum, utrum sit licitum. Responde quòd sic, si hæc concurrant. Primùm recta intentio: nam cuius finis bonus est, id est intentio, ipsum quoq; bonum est in his, quæ de se non sunt mala. finis ergo ultimus qui debet haberi est deus. I. Corin. x. Omnia quæcunq; facitis, aut in uerbo, aut in [...] re. &c. Itē ad Eph. IIII. Operetur [...] nibus suis, ut habeat unde tribua[...] cessitatem patienti.*

e Insignia. *Vtrum possit quis sibi [...] mere insignia? Respō Pa. in c. dil[...] de exc. præla. cōmuniter tenetur qu[...] sic. & arma sicut & nomen assum[...] tur ad placitū, ut agnoscatur ab al[...] Insti. de le. §. si quis in noie. & l. ad [...] cognoscēdos. C. de ingenu. & manu. [...] utrum quis possit assumere insignia [...] gnitatis Resp. quòd nō, scilicet, si [...] bet illa dignitatē, aliàs est fal[...] eos. & quod ibi not. ff. de fal. fac[...] de cleri. non or. mi.*

f Damnū. *Et qui cām dāni dat, d[...] nū dedisse uidetur. uide Cor. in iu[...] cō. lxxxviij. incip. quamuis. & in [...] uolu. consil. xxxiij. & consi. cclx[...]*

g Cōsuet. *Quomodo interrump[...] consuetudo? respon. Pa in c si. de c[...] sue. quod si est cōpleta & perfecta [...] quiritur tempus x. an. Et sic intel[...] Io. And. ibidem: aliàs non frang[...] etiam per plures alios cōtrarios a[...] Si uero non est cōpleta, sufficit unu[...] ctus contrarius, ita q; de nouo op[...] q; incipiatur. argu. l. ubi duo ff. de [...] tur. ubi habet locū consue. Resp[...] in illis locis ubi uiguit, ut no. Pa. [...] cum olim. de cōsue. Et ideo nocet [...] tra priuilegia generalis studii [...] ubi uiguit, sed nō in alio loco. de qu[...] in authē. habi. C. ne fi. pro pa. Et [...] de Cor. j. uo. cōsi. lxxxix. & cōsi. cc[...]*

De stillicidio seu tecto.

CAP. XLI.

Stillicidiū & tectū an idē significe[...]

1 *Tecti seu stillicidij appellatione, an [...] niat solū illud, quod est de tegulis [...] cuppis, lastis: an etiam ueniat i[...] quod de plumbo existit.*

Stillicidium siue tectum an unicuique licitum sit extra parietem pro libito uoluntatis porrigere.

Stillicidio siue tecto an luminaria facere licitum sit. 1

Supra stillicidium an sit licitum ædificare, uerbi causa, solariũ, sicut Venetijs sit: hortulos, sicut in Catalonia crustationem, sicut in ciuitate Neapolis.

Domũ uersus uiam publicã per directũ si quispiam habeat cum stillicidio cadente supra solum publicum, & uicinus habeat domum contiguam à latere depreßiorem, ac ipsam altius eleuauerit, quàm sit alia dom⁹ sui uicini, an facere poßit, quòd aqua stillicidij sui sup uicini stillicidiũ casitet, uel ecõtrà.

Vsufructuarius ædium an ipsas altius tollere poßit.

Domus una si habeat plura solaria diuersarum personarum, ita quòd quãdo pluit, descendit aqua ad solariũ inferius: an poßit cogere dominum superiorẽ ad ipsũ suis sumptibus reficiẽdũ.

Domino tecti an liceat legare tectum, siue tegulas, siue plumbum, siue tigna alteri domui.

Debitor meus si quidam sit, & in executione sententiæ feci ipsum pignorari: an poterũt pro pignore capi tegulæ domus, uel plumbum, uel ligna.

LICET de stillicidio plura dixerimus suprà, de serui. stillicidij 2 auertẽdi in tectũ vel areã vicini, & in serui. stillicidij nõ auertẽdi: tñ vt pfectior ista materia habeat, etiã hîc aliqua subijciemus. Et sciẽdũ est in primis, q stillicidiũ & tectũ idẽ significãt: vt probat in l. j. de ser. vrb. præ. & ppterea dixi in rubri. de stillicidio siue tecto. quãuis in alia materia senatuscõsul. Syllaniani tectũ aliter accipiat latius: vt l. j. §. eo aũt tecto. ad Sylla. l. fi. de his quibus vt indig. & tectũ dicit à tegẽdo, qa domũ tegit. tegulariũ etiã appellari põt, vt probatur in l. Offilius ait [illegible] um. de verbo. signi. * S[illegible] dubitari, an appellatione tecti seu stillicidij veniat solũ illud, quod est de tegulis, puta cuppis, lastis, an etiam veniat illud, quod est de plumbo: Et dico quòd sic. text. est cum gl. in l. malũ. §. plũbũ. de verb. sign. Nã ibi dicitur, plumbũ, qd̃ pro tegulis ponit, ædificij esse. & gl. exponit p tegulis, quãdo loco tegularũ plũbũ cooperit domũ, vt sunt ecclesiæ Venetianæ. Adde tu, vt est nobile palatiũ, & Paduę ecclesia sancti Antonij. ex quo sequit secũdũ gl. in d. §. plũbũ. quòd vendita domo etiã istę tegulę de plũbo veniũt. allegat l. fundi. §. q̃ tabulæ. de actio. emp. & ad hoc vide l. granaria & tegule. eo. ti. Itẽ etiã appellatione stillicidij siue tecti, venit id omne, per qd̃ domus seu ædificiũ tegitur, & aqua stillat, siue sit incrustatio, sicut in ciuitate Neapolis: etiã de paleis, sicut cõiter sunt in villis, p ea q̃ dixi s. de serui. stillicidij auertẽdi, in j. quęst. vbi declaraui qd̃ sit stillicidiũ. Et ideo ista materia seruitutis loquẽs de stillicidio siue tecto, procedit in huiusmodi stillicidijs, siue tectis. * Quęro circa pdicta, an sit licitũ vnicuique stillicidiũ siue tectũ porrigere extra parietem p libito volũtatis? Dic quòd aut vult porrigere super solũ vicini, & non põt: vt pbat in l. fi. §. Lucius. ibi, neque stillicidiũ i vicini domo cadat. de ser. vrb. pręd. Et est rõ, qa solum vicini debet esse liberum vsque ad cœlum. & sic cœlum quod est supra solum, debet esse liberum. l. finali. in

prin.ff.de ser.& l.pe.§.pe.qđ vi aut clam.& ibi per gl.& l.si in rē.§.pen. eo.ti.nisi esset seruitus stillicidij impos[illegible] casu porrigere potest secundũ [illegible] seruitutē,& nō vltrà,sed citrà retroducere pōt.tex.est in l.seruitutes quæ in superficie.§.stillicidiũ.ver,eadem causa.de serui.vrb.predio.& dixi suprà,de serui.stillicidij,in iiij.q.Aut vult porrigere supra solũ pub,& tũc subdistingue:aut ex forma statuti vel cōsuetudinis introductus est modus, secũdũ quem porrigi possit stillicidiũ:& ille modus seruandus est:vt probatur in l.j.cũ gl.C.de ædifi.priua.& in l.qui luminib.cũ gl.de serui.vrb.predio.vbi fit mentio de forma ædificandi Florentiæ.Aut nullus modus ædificādi est statutus,& tunc teneo quòd nullus possit de iure ædificare,porrigēdo ipsum supra solum publicum:qa ita debet esse liberum solũ publicũ, sicut & priuatũ:vt d.l.fin.in princ.ff. de seruit.l.ij.§.tractatũ.ne quid in loco publico.cum simi.Si verò esset consuetudo vel statutũ in cōtrariũ, sicut est cōiter in his partibus,cōsuetudo est attendenda: vt suprà dixi, & probatur in l.j.& ibi no.C.quæ sit longa cōsuet.& in l.an in totũ.C.de ædifi.priu.& no.Ange.in d.l.fin.de ser.vel nisi qs haberet potestatem à principe vel à regentibus ciuitatē: vt l.an in totũ.& l.prohibere.§.planè,quod vi aut clam.vbi vide Barto, & quod dictũ est de statuto,consuetudine,aut concessione,intellige verũ,nisi fieret cum damno vicini.exēplum,vicinus habet penum à latere subterraneam,& ex solo publico recipit lumen,quia ibi habet vnam fenestram:si alius vicinus porrigeret suum stillicidium, puta,per duos [illegible]des, aqua ex stillicidio casitaret [illegible] penum vicini.nā hoc casu non p[illegible]set tale stillicidium porrigere su[illegible] solum publicum:quia statutum [illegible] cōsuetudo,aut licentia de ædific[illegible] supra solum publicum,intellig[illegible] in dubio sine damno vicini.l.[illegible]da.§.si quis à principe.& in §.[illegible]tò.ne quid in loco publico.& l.[illegible] nec auus.C.de emanci.lib.cũ si[illegible]bus.& ita aliàs iudicari vidi in c[illegible]tate Veronæ.Aut qs vult ædific[illegible] stillicidiũ porrigere supra sepulc[illegible] seu monumentũ:& tunc non p[illegible]sus est in l.si vitem.§.penul,quo[illegible] aut clam.vbi est text,magistra[illegible] ista materia, quem omnino [illegible]

3 *Quæro secũdò,an in stillicid[illegible] tecto sit licitum facere lumina[illegible] Et breuiter dic regulariter,quo[illegible] quia quatenus se domus exten[illegible] tectum,licitum est facere fene[illegible] à parte superiori:quia illud so[illegible]que ad cœlum debet esse libe[illegible] vsum eius,cuius est solũ d.l.si[illegible] §.penultimo,& dicta l.finali,de [illegible]uitu.cum similibus.ac etiam,[illegible] suo quis potest facere fenestr[illegible]gulariter.probatur in l.altius seruitu.& ibi notat.nisi fieret [illegible]nestra causa videndi secreta [illegible] vicini,& ex hoc nullam vtilitat[illegible]cipiat,& sic potius ad æmulatio[illegible] vel despectum vicini.argu.l.[illegible] ff.de operibus pub.not.per Ba[illegible] & Doctores in dicta l.altius.vb[illegible]cunt:idem si fieret causa videndi [illegible]lā vicini: de quo plenius dic,vt [illegible] dicā de fenestra siue balcone.

4 [illegible]ro tertiò, vtrum supra stillicidiũ [illegible]citũ ędificare,puta solarium vel [illegible]nianum,sicut Venetijs fit:hom[illegible]

sicut fit ĩ Catalonia: vel crustationẽ, sicut fit ĩ ciuitate Neapolis. Et dico breuiter, q̃ sic, nisi fieret causa æmulationis, vel despectus, vel puellæ: p quæ dixi in precedenti.* Quero quartò, quidam habet domum ver-
8 sus viam publicam per directum cũ stillicidio casitante supra solum publicum: vicinus habet domum contiguam à latere depresiorem, ipsam altius leuauit, quàm sit alia domus sui vicini: an possit facere quòd aqua stillicidij sui casitet super stillicidiũ vicini, vel ecõtra? & teneo quòd nõ, si non debet sibi aliquam seruitutẽ:
9 quia regula est, quod licet ĩ suo ædificare, dummodo non mittat in alienũ: vt l. quemadmodũ. §. si protectũ. ad l. Aquil. & l. si vitem. §. qui ad ianuam. quod vi aut clam. Debet ergo ille, qui habet altius stillicidium, diuertere aquã per vnũ canale, vel aliter, quatenus se protendit stillicidiũ vicini quod est inferius: ita quòd illa aquã nõ casitet supra stillicidiũ suũ, sed supra solũ publicũ: quod no. qa istum casum habui de facto Veronę.* Quero quintò, an vsufructuari[a] ædiũ possit altius tollere. & dicas quòd non: licet nõ obscuret lumina domus: est ratio, quia per hoc tectũ magis turbatur, quia ventus magis p cutit, vt est tex. cum gloss. in l. æquissimum. §. item Nerua, cum cui. de vsufru.* Quero sextò, est vna dom[•] habens plura solaria diuersatum per sonarum, an si tectum est fractum ita, quòd quando pluit, descendit aqua ad solarium inferius, possit cogere dominum superiorẽ ad ipsum reficiendum sumptibus suis, scilicet superioris. Dicas quòd sic: vt probatur in l. eum debere columnam. de seruit. vrban. prædiorum. iuncta l. & si fortè. §. etiam. si seruitus vendi. & ad hoc vide omnia quæ dixi suprà in serui. stillicidij nõ auertẽdi, & in seruitute oneris ferendi. ver. h[...] aũt ser. & ver. sequen.* Q[...] septimò, an liceat domino tecti legare tectũ siue tegulas: putà cuppos siue plumbũ, siue tigna alteri. Et dicas quòd nõ: qa hæc legari, phibitũ est per senatusconsultũ: quod aliàs pstari nõ põt, quàm vt ædibus detrahatur vel subducatur: vt est tex. in l. cætera. §. hoc senatus. s. de leg. j. de quo dic vt ibi.* Quæro octauò, & vltimò: qdã est debitor meus, feci ipsum pignorari, puta in executiõe sentẽtiæ, iuxta no. in l. à diuo Pio. §. in venditione. de re iudi. cum sequenti. an poterunt pro pignore capi tegulę dom[•], vt sunt plumbũ, vel cuppi, vel ligna? dic quòd non, vt est casus in dicto §. senatus. & ratio est, ne vrbs deformetur ruinis: vt l. si. ne quid in loco publico. & no. per Ang. & Doctores in d. §. senatus. Cetera circa istã materiam vide quæ plenè scripsi vt s. in seruitute stillicidij auertẽdi. & in seruitute sequenti, & adde quæ dicam in sequen. serui. &c.

a Vsufructuarius. *Differt usufru. ab emphyteota: quia iste habet utile dominiũ, ille solũ ius utẽdi. Itẽ differt ab usuario, nã is cui nudus usus fundi dat nihil habet ulterius in eo, nisi ut oleribus, pomis, fœno, et huiusmodi utatur ad usum quotidianũ, et in eo moretur, sed nulli alij ius quod habet, aut uẽdere, aut locare, aut gratis concedere potest, sed usuf. sic. Insti. de usu & ha. §. j. Multò magis differt ab usu non iuris, sed facti, quo fratres minores utuntur, in quo usuarius nullum ius habet, sed*

tantũ factum pro necessitate uitæ. de uer. sig. c. exiij qui seminat. li. vj. propterea additur uerbũ fruct⁹. & adde Corn. in j. uo. cõsi. clxiij. & in ij. cõsi. v... consi. clxxxvij. & in iij. uolu. consi. ... in iiij. consi. ccxlix. & Alex. in ij. uol. consi. lxxxviij.

De ostio seu porta. CAP. XLII.

1 *Ostium de nouo uersus fundum uel domum uicini in suo pariete proprio, an quispiam uicino inuito facere possit.*

2 *Stillicidium supra solũ uel areã uicini, uerbi causa, per tres pedes si quis habeat, an tunc in muro proprio ostium facere possit causa ueniendi ad ipsum solum, siue aream.*

3 *Domum suam per directum uersus uiã publicam si quispiam habeat cũ stillicidio protendete, uerbi gratia, per tres pedes supra solum publicum: & uicinus habeat aliam domũ per indirectum à latere, & uelit facere ostiũ in muro suo proprio, causa exeundi de domo sua per solum publicum, quod est sub uicini stillicidio, nunquid possit.*

4 *Stillicidij domino non est licitum claudere locum inferiorem sub stillicidio, neque ipsum tãquã propriũ occupare.*

5 *Domum unam si aliqui habeãt, quã diuiserunt, & uni contingat in diuisione una pars cũ curia, alij alia pars dom⁹, quæ pariete diuiditur an si prs⁹ erat ostium in dicto pariete, & diuisionis tempore nihil de ostio dictũ fuit, uel sit dictum, quòd clausum stet, an possit alter cogi, quòd pariete siue muro claudat.*

6 *Vicinus si uicinum turbauerit in ueniendo ex aliquo ostio ad suam curiã, an possit cogi ad cauẽdum de amplius non ueniendo.*

7 *Areæ alicuius dominus an possit claudere aream uicini ex parte sua uersus curiam, ianua tabulas affigend... quòd areæ dominus in aream suã ... re non possit.*

8 *Vsufructuarius alicuius domus, an ... sit domus alterius aditum ante... uel posteriorem claudere.*

9 *Ostij ianua an possit alicui legari ... in executiõe sentẽtiæ pro pignore ...*

10 *Ciuitatem aliunde quàm per por... sub pœna capitis egredi non licet.*

11 *Vestibulum quid propriè sit.*

QVIDAM aperto pariete d... mus suæ quatenus stillicidij ... gor & tignorum protectum co... tebat, ianuam in publico aperuit ... quid possit? dicas quòd sic: vt est ... in l. fi. §. Lucius. de serui. vrb. pr... & dicit ibi gl. quòd ita fac ãt om... Veronenses: qui aperiũt portas ... sus viam publicam. & verum d... quòd olim ita faciebant, sed ho... aperiũt intra domum. vltra verò ... licidij rigorem & tignorum pro... ctum non liceret ianuam in pu... aperire: vt probatur in d. l. Luc... cõtrario sensu, nisi esset consuet... in contrarium, sicut esse soleba... ciuitate Veronensi, per ea quæ ... in præcedenti rub. in j. q. & idem ... ris esse dico, quãdo quis haberet ... licidium domus suæ supra dom... vel aream vicini; quia quatenus ... gor stillicidij, & tignorum ptect... extenderetur, & nõ vltrà, poterit ... nuã suam in solo vicini aperire; ... d. §. Lucius. quod est no. Circa ... adde quę dixi s. de seruitute stil... 1 dij auertẽdi, in viij. q. *Sed dubi... est, an quis potest in suo pariete p... prio facere ostium de nouo ve... fundum vel domũ vicini inuito v... cino. & Flor. in l. fi. §. Lucius. de se... vr. præ. per illum tex. dicit, quòd li...

tum est, dummodo nõ protendatur vltra illa stillicidia. Petrus autem de Papia ĩ sua practica, in vltimo libro suo, in glo. antepen. in fi. dicit, quòd in proprio pariete quis potest facere ostium de nouo, inuito vicino, si ius vicini non læditur: per not. in d. §. Lucius. de hoc cõcludẽdũ est, vt dixi suprà de pariete seu muro. ver. sed nunquid vicinus poterit in muro suo facere ostium. vbi omnino vide. *Vbi adde, quòd licet quis habeat stillicidiũ supra solũ vel aream vicini, puta per tres pedes: iuxta l. seruitutes quæ in superficie. §. stillicidiũ. de ser. vr. præ. nec est necesse, quòd habens stillicidiũ pro eo ĩtret fundũ vicini, quia aqua omnino descendit & discurrit sine damno suo: an tũc poterit facere ostiũ in muro ꝓprio cã veniendi ad dictũ solũ siue aream, puta quia ex eo aperto vult ĩre fortè ad viã publicã? Et teneo ꝙ 3 non, quia illud solũ siue area vicini, quatenus protendit rigor stillicidij recipiendi: vt d. §. stillicidiũ. & habetur in l. fi. in prin. de serui. tamen nõ debetur seruitus aditus seu itineris, q̃ est diuersa à seruitute stillicidij, vt patet p eã quę dixi s̃. de seruit. iti. seu aditus. Et ꝓpterea illud qđ dixi s̃. de pariete seu muro, in ver. sed nũ qđ vicinus q̃ habẽs stillicidiũ supra solũ vicini. si solũ inferius debet tantũ seruitutẽ stillicidij recipiendi, potest facere portam in muro proprio, causa veniendi ad istud solũ pro suo stillicidio tantũ, intellige quãdo potest esse aliqua necessitas. exemplũ: quando sunt domus contiguæ, & in medio earũ casitant stillicidia, vel si à parte mea est dom⁹ cũ stillicidio, & à parte vicini est murus distãs forte per vnũ pedẽ ve[...] iuxta l. fin. fini. regun. nã tũc inter duos dictos parietes põt aqua marcescere & destruere fundamẽta parietis. Nã hoc casu vel simili posset quilib[...] dominorũ facere portã i[...]o causa veniendi ad illum ingressum, quĩ est inter vtrũq; vicinũ. & ita aliàs vidi iudicari. Sed si casitaret, istud est dubiũ: puta quia à parte mea stillicidiũ, à parte vicini est solum tantùm, siue area domus suę, tũc nõ possum facere ostium siue portã causa veniẽdi ad solum vel areã vicini. & quare nus protẽdit rigor stillicidiorũ meorũ, per prædicta, ne etiã detur mihi occasio seu facultas eundi per fundũ vicini, quod nõ est permissum: vt habetur in d. l. diuus. de ser. vr. præ. nã per agrũ alienum transire fas est, ius non est. & fas diuina lex est, ius verò est humanũ. vt est tex. dist. j. omnes ll.

* Alia est q. de solo publico huiusmodi. Quidam habet domũ suam ꝑ directũ versus viam publicam cum stillicidio protendẽte, puta per tres pedes supra solũ publicum: vicinus habet aliam domum per indirectũ à latere: vult facere ostiũ in muro suo proprio causã exeũdi de domo sua per solũ. publicũ, quod est sub stillicidio vicini sui, nunqd possit? Et breuiter dico, ꝙ sic. Nã licet vicinus habeat stillicidium super illa parte soli publici: tamen illud solũ inferius ꝑpter hoc nõ desinit esse publicũ, qn possit per ipsum & quẽcũq; aliũ trãsire: per l. viã publicã. de via public. cũ ibi no. coniuncta l. ædiles. in fi. q̃ est lex Græca. eo. tit. Nam de iure cõi non dicitur esse licitũ, facere ædificia supra solum publicum. arg. l. fi. in prin. de ser. & §. ij. in tractatu, ne qđ

in loco p[illegible]de cõsuetudine ser
uatur contrariũ:quia quilibet porri
git stillicidia sua pro volũtate supra
solũ publicũ:sicut dicit etiã glo. de
porticibus,in rub.C.quæ sit lõga cõ
2 sue.& p[illegible] consuetudinẽ non
fit,quòd locus inferior sub stillici-
dio efficiat illius,cui⁹ est stillicidiũ:
& ideo licitum est vnicuiq; transire
per dicta loca publica,quę sunt sub
stillicidijs.& ita videmus p omnes
4 obseruari. *Ex hoc etiam sequit
aliud,ꝙ nõ est licitũ domino stillici
dij claudere locũ inferiorẽ sub stilli
cidio,neq; ipsum occupare tanquã
propriũ.& ita aliàs in quæstione fa-
cti obtinui in ciuitate Veronę.quod
5 est no. *Sed circa prędicta dubita
ri põt:quidã habebãt vnam domũ,
quã diuiserunt. vni contigit in di-
uisione vna pars cum curia: alij alia
pars domus quę diuidit pariete:dixi
suprà,ꝙ in pariete illo nõ põt fieri
ostiũ. qd si prius erat ostiũ in dicto
pariete tẽpore diuisionis,& nihil de
ostio dictũ fuit,vel est dictũ ꝙ stet
clausum:an possit cogi, ꝙ claudat
pariete siue muro?Et videt ꝙ sic,vt
tollatur domino ostij facultas veniẽ
di ad aream vicini:per no.in l.diu⁹.
de ser.rusti.prædio.& p ea quæ dixi
s.in versi.sed si.Adde in cõtrariũ,ꝙ
non possit cogi ad claudẽdum:quia
nemo in suo laborare cogit: vt l.j.
6 in fi.de aqua plu.ar.& ibi no. *Sed
si turbauerit vicinum in veniendo
ex dicto ostio ad dictam curiam:vi-
detur quòd possit cogi ad cauendũ
de non veniendo amplius,per l.ha-
rum.& l.egi.si ser.ven.In hoc puto
sic esse considerandum.Aut est actũ
expressè tempore diuisionis, quid
sit faciendũ de dicto ostio.& istud

est seruandum.l.iurisgent.§.prætor
ait.ff.de pact.Aut nihil est actum:&
tunc aut nihil noui facit,neq; turba
uit vicinum:& hoc casu non tenetur
ad aliud:quia diuisio cẽsetur esse fa
cta,vt nihil noui fiat.Nemo enim in
suo laborare cogit regulariter, etiã
si debeat seruitutem: vt probatur in
d.l.j.§.fin.de aqua plu. arcen. & ibi
hoc not.& habetur in l. quoties:la
prima.§.primo. de seruituti.nisi
in seruitute oneris ferendi:vt l.eum
debere colũnã.de seruitu.vrb.pręd.
& dixi plenè de seruitute oneris fe-
rẽdi.Aut aliquid noui facit: puta qa
aperiendo ianuã turbauit vicinũ in
eius curia:& tunc aut debetur serui
tus,qa promisit nõ aperire ostiũ,&
semper tenere ipsum clausum:& ca-
uere cogitur de amplius nõ impedi
endo,seu turbando,vel de nõ aperi
endo illud ostiũ:per no.in d.l.harũ.
& l.egi.si serui. ven. & per not.per
Barto.& Docto.in l.si prius.de noui
ope.nũcia.Aut nulla seruitus est p-
missa vel debita:& tunc etiã hoc ca-
su post turbationẽ cogitur cauere,
sicut in interdicto,vti possidetis.vt
probat in l. vnica, C. vti possidetis.
& est tex.cũ glo.in l.j.§.hoc interdi
cto.in l.quæsitũ.ff.de itin.actuq; pri
ua.& not.Bart.in l.j.§.interdictum
autẽ hoc.ff.vti possi.& Sal.in d.l.j.in
7 v.q.C.vti pos. *Nũquid autẽ domi-
nus areæ possit claudere areã vicini
ex parte sua versus curiã,affigẽdo ta
bulas ianuæ,ita ꝙ dominus areæ nõ
possit exire in areã suam? Et dico ꝙ
nõ,imò si affixerit,poterit dominus
ianuę propria autoritate remouere:
vt est text.in l.si vitẽ.§.qui ad ianuã.
quod vi aut clam.& probat in l.quẽ
8 admo.§.si pctũ.ad l.Aqui. *Sed
nuo

nunquid vsufructuarius eidē posśit aditū anteriorē vel posteriorē claudere? Et dicas quòd non. tex. est in l. æquissimū. §. sed si ædiū. de vsufruc. ibi, vel aditus posticásve vertere. & ita tenet ibi Flo. qui dicit per illum text. ꝙ vsufructu. vel inqlinus aditū posteriorē non pōt immutare, nec loca aperta claudere, propter refugium tēpore necessitatū necessariū, vt aperiatur, propter conseruationē personæ & rerum. Et ex hoc nota, ꝙ vsufructuarius vel inquilinus nō potest in domo vsufructuaria vel cōducta facere ostiū in porticu, si nō est. Nam vulgò dici solet, ꝙ huiusmodi ostiū domū destruit. vel si est, ipsum claudere non pōt, quia ꝑsumit esse

9 vtile domui, ex quo factū est. *Item nunquid ianua ostij posśit alicui legari, vel capi pro pignore, vel in executione sententiæ? Et dicas ꝙ nō. tex. est in l. cætera. §. hoc senatus. el. ij. de leg. j. & ibi no. facit ad hoc qđ dixi in rubrica præcedenti, in vij. q.

10 *Itē notandū, quòd non licet egredi ciuitatē aliūde quàm per portas sub pœna capitis. tex. est in l. fi. ff. de rerū diui. de quo dicendū est, vt ibi,

11 q̄a nō est materia nostra. *Vltimò adde prædictis, ꝙ aliquando ante ostium est vestibulum, quod est locus quidā ante ostia vtriusq; domus, ꝑ quod habet aditus, & tecto coopertū est vt vestimēto, sicut homo vestimēto tegitur: vt est tex. cū gl. in l. arbor. §. de vestibulo. cōmuni diuid. & ibi de hoc no. & habet per Bar. in l. dāni. §. cū parietis. de dāno infect.

a Consuetud. *Quot actus requirūtur, ut quis dicatur habere aliquid i cōsuetudine? resp. quòd in ciuilibus requiritur q̄ sint tot act⁹, quot faciūt præscriptionē. nā tres actus uel quatuor non faciūt cōsuetudinem, nisi sit legitimè præscripta: ut no. gl. in d. c. cū ecclesia. de cau. poß. & pro. Verū est q̄ duo uel tres actus tuētur aliquem [...] poßeßiōe quousq; sit dubiū [...] seruitium. In criminalibus uerò introducitur per binū actū. ff. de inoffi. testa. l. nā et hīs. & ff. ad Syl. l. si quis. §. quod sub eodē tecto. uide etiā Cor. j. uol. cōsi. lxxxix. & in ij. uol. cōsi. xc. ī iij. uol. co. clxxix.*

De aditu seu itinere.

CAP. XLIII.

1 *Promiserit si mihi quispiā, ut per areā suam in domū meā, uel ex domo mea per areā suam ire poßim: nec de plano aditus sit, quoniā area sua domo mea altior est, an scalas, uel gradus, aut cliuos in meo, uel in suo facere debeam.*

SI QVIS *mihi promisit vt per aream suam in domum meam, vel ex domo mea per aream suam ire, agere posśim, nec de plano aditus sit, quia area sua est altior domo mea, an scalas vel gradus aut cliuos facere debeā in medio vel suo? Et videtur quòd in meo: quia solùm est facta promisśio, quòd posśim ire vel agere per fundum suum: non autem quòd in suo posśim aliquid facere. Et pro hoc videtur text. in l. si per iter. in prin. de aqua plu. ar. Tamen contrarium est dicendum, videlicet quòd scalas siue gradus aut cliuos prope ianuam meā in solo vicini iure facere posśim, dummodo ne quid vltrà quàm necessarium esset, causa itineris demoliatur. tex. est fin. in l. seruitutes quæ in superficie. §. si domo. de serui. vrb. præd. & est ratio, quia si iter debetur, quia promissum est vel legatum in ea parte, qua nisi opere facto iri non posśit,

licet fodiendo & subtrahēdo iter facere.l.si iter.ff.de serui.tit. generali. & probatur in l.refectionis. cum ibi not. communia præd. Et quia ista materia itineris seu aditus est seruitus vrbana [illegible] satis dictum est suprà in seruitute itineris seu aditus : & est etiam rustica : reliqua reseruo in sequenti libro, in rubrica de seruitute itineris, vbi plura dicemus: & adde quæ dixi in præcedenti rub.in ver.sed nunquid aditus. & no.per Bart.& Doct.in l. quod conclaue.in fin.de dam. infect. & quod not.in c.vnico, de consecrat. ecclesiæ vel alta.libro sexto.

De claustro seu conclaui.

CAP. XLIIII.

1 *Claustrum unde dicatur.*
2 *Conclaue in neutro genere, uel conclauis in fœminino, quid sit.*
3 *Porticus quid propriè dicatur.*
4 *Homini priuato an super locis publicis uersus uias publicas ædificare licitum sit: sicut communiter reperiuntur Paduæ & Bononiæ.*
5 *Domus appellatione an porticus contineatur.*
6 *Statutum si puniat committentē maleficium in domo, uel inuentum extra domum, an porticus etiam comprahendatur.*
7 *Duas domos si habeam habentes claustrum uel porticum communem in illarum ædium medio: & unam simpliciter uendam, & aliam retineā: cuius erit ipsum claustrum.*
8 *Porticū uel claustrū cooperientē solū suū si quis habeat, & in alieno requiescat, an dominium eius suum sit.*
9 *Porticū uel claustrū cū colūnis si quispiam facere uelit, an possit imponere columnas, quæ unius ecclesiæ fuerunt.*

SCIENDVM est in primis, quid sit claustrũ, cõclaue, & porticus.
1 *Claustrũ dicitur, quasi claudens, siue clàm stās: id est, priuans habitantes in eo, ne passim vagare liceat: ita no. Archi.in c.j.§.verũ.in versi.more. de stat.re. in VI. & est locus religiosus: vt in c.religiosus.de cõsue.& idem not.ipse Archi.vij.q.j.c.fi.in fi. versi.claustra.vbi etiam dicit, quod hoc dictũ à quodã animali, cuius nomen est castor: quia cũ sentit venatores, se ipsum castrat. Claustra etiã dicuntur instrumēta quæ claudũt domum vel aliquã eius partē, vt ostia & portæ, quæ non adhærent, sed de nocte portãtur ad claudendũ: vt est tex. cũ glo.in l.fundi.in prin.super ver.clau-
2 stra.de ac. emp. *Conclaue in neutro genere: vel conclauis in fœminino, dicitur cella vel camera secreta, vel claue alterius domus clausa, vel quæ sub multis clauibus continetur, vel ad quã per multas claues venitur. Alibi dicitur conclaue curia seu porticus inter duas domos: vt de dã. infect.l.quod cõclaue.& habetur in c.vbi periculũ.§.in eod. de ele. lib. vj. Alibi sumitur ꝑ dormitorio. xij. q.j.oẽs.& ibi hoc no.Archi. vel secũdũ Bar.in d.l.quod cõclaue.in prin. conclaue dicitur domus discooperta inter duas domos in quodã solario supra terrã: vt accipitur hic. Itẽ põt dici camera bene firmata cũ clauis: vt l.j.§.de inspiciẽdo. de ventre inspiciendo. & ita etiã potest capi d.l.quod cõclaue.& ita etiam not.in l. foramen.de seruitutibus vrb.præd.
3 *Porticus verò dicit locus coopertus desup, discoopertus antè. & hoc modo accipitur in d.l.quod conclaue.& in l.cetera.§.hoc senatus. de le-

ga.j.

ga.j.secundùm Bart.in d.l. quod cō-
claue.q etiā dicit ꝙ mœniana, quæ
in vulgari profercula dicuntur,pos-
sunt dici porticus.& hoc modo acci 5
pitur secundū gl.in d.l. quod cōcla-
4 ue. *Circa porticū primò quæro, a
an sit licitū homini priuato ędifica-
re sup locis publicis, versus vias pu-
blicas, sicut communiter reperiūtur
Paduæ & Bononiæ.Et de iure dico,
quòd non:qa in loco publico nō est
licitū priuato ædificare.l.j.& ij. & p
totū,ne quid in loco publ.cum simi.
Sed de consuetudine seruatur cōtra
riū,quę præualet in locis vbi est : vt
glo.not.in rubrica,quæ sit long.con
sue.in fi.& pro hoc l.an in totū.C.de
ædifi.priua.& in hoc modus cōsue-
tudinis est seruādus: vt not.gl.in l.an
in totū.& in l.qui luminibus.de ser-
5 uit.vrb.præ. *Secundò quæro, nun
quid appellatione domus continea
tur porticus.& videtur quòd sic, per
l.cętera. §.hoc senatus.de legatis pri
mo. vbi ædes & porticus æquiparan
tur.Et sic facit vt statutū puniēs exi
stentes extra dānum de nocte, sine
lumine, non intelligatur punire ex-
istentes in porticu, secundùm Bald.
ibi.ad idem videtur esse text.in l. si
quando . la secunda.de operi.publi.
Sed certè in contrariū videtur face
re text.in l.cætera. §.hoc senatus.de
lega.primo.vbi ędes & porticus po
nuntur tanquam diuersa. Item quia
domus consistit ex tecto solo, & pa-
riete: vt l. cum qui ædes. de vsucap.
sed porticus non est huiusmodi, vt
suprà dixi. ergo &c. In hoc puto sic
esse distinguēdum: Aut porticus est
coniuncta domui,& ei affixa, & tūc
appellatione domus continetur:per
dictā l.si quando.& per no.in capitu
lo j.de consecratio[...]fi. vel altar.
in sexto. Aut non est coniuncta vel
affixa domui:& tunc secus,per præ-
dicta. *Et ex hoc infero ad deci-
sionē statuti puniētis committen-
tem maleficiū in [...] vel inuen
tū extra domū,an cōprehēdat por-
tic⁹:qa aut extra domū, & nō cōiun
cta vel affixa domui, & nullo modo
comprænditur. aut est coniuncta
vel affixa domui, & tunc aut statu-
tum loquitur per dictionē, In : puta,
quia dicit, qui delinquit in domo: &
tūc non comprænditur porticus:
quia dictio In, significat in loco, &
requirit tactū loci:vt l.j. §.in flumi-
ne.de flumin.& probatur l.is qui. §.
primo.cōiuncta l.secunda. §. pri. de
religiosis. Nam aliud est porticus
propriè, dato quòd sit coniuncta do
mui: aliud est ipsa domus, intelligen
do de porticu inferiori, id est, dico
operto antè.secus in superiori parte
supra porticū, in qua habitatur: quia
illa dicitur ꝓpriè domus.& pro hoc
facit l.fistulam.de serui. vrba. præd:
& quod ibi notat Baldus & Floria-
nus per illum text.qui dicunt, quòd
non est idem iuris, vt de scalis & de
muro.vnde scalæ quæ sunt foris ex-
tra ostium, non continentur appel-
latione domus . & sic maleficium,
quod fit in scalis exterioribus, non
videtur esse factū in domo. Aut sta-
tutum loquitur per dictionē Ad: pu
ta si quis fecerit insultum ad domū,
tunc cōprehenditur etiā faciens sub
porticu: quia dicitur esse ad domū,
id est, iuxta domum, per no.per glo.
& Doctor. in l. quidam Iberus . de
seruitutib. vrbanorum prædiorum.
& ibi hoc not.Flor.de ista quæst.vi-
de plenè per Albericū de Rosa. in l.
præsen

præſenti.circa principiū, de his qui
ad eccleſ.confu.& in dicta l. cætera.
§.hoc ſenatus.de lega.j.& ibi per o-
7 mnes Doctores. *Tertiò quæro,
habeo duas domos habentes clau-
ſtrū vel po[illegible]munē in medio
illarū ædiū: vnā ſimpliciter vendo,
& aliā retineo: cuius erit clauſtrū vł
porticus?Dic quòd debet diuidi, &
medietas à latere emptoris erit ſua,
alia medietas à latere meo erit mea.
ita not.dicit Bart.in d.l.quod cōcla-
ue.per illū tex.cū gl.fi. quæ incipit,
per hoc apparet. facit pro hoc quod
not.Bal.in c.j.§.ſi quis de manſo. in
v.colum.verſi.quid ſi quædā plateo-
la eſt in medio.in titu. de cōtrouer.
inueſti.ī vſib. feud. Sed Ang.in l.qđ
cōclaue.dicit hoc procedere, qñ in
vtraque domo eſſet oſtiū,per quod
deuenitur ī dictū clauſtrū,& exitur.
ſed ſi in vna domorū tantū eſſet o-
ſtiū,per quod intratur, & exitur in
clauſtrū ſeu porticū:tunc clauſtrum
ſeu porticus erit illius tātū, cuius eſt
domus oſtiū habens.quod tene mē-
8 ti. *Quartò quæro,quis habet por-
ticū vel clauſtrū cooperiēs ſolū ſuū,
b &requieſcit ī alieno,an dominiū b
eius ſit ſuum?Dic breuiter, ꝙ ſi iſta
duo cōcurrūt,ſcilicet quòd coope-
riatur ſolū ſuū,requieſcat in alieno
iure ſeruitutis,tūc clauſtrū ſiue por-
ticus dicitur ſuū:vt dicta l.quòd con
claue.ſecūdū Bart.Angelū,& Doct.
ibi.aliàs ſi iſta duo nō cōcurrāt,eſſet
illius in cuius ſolo requieſcit. l.quē- t
admodū.§.ſi.ad l. Aquil. ſecundùm
Doct.in d.l. quod cōclaue. quod eſt
9 not. *Quintò & vltimò quæro, qs
vult facere porticū ſeu clauſtrū cum
columnis,an poſſit imponere colū
nas,quæ fuerunt vnius eccleſiæ. Et
dicas breuiter, ꝙ ſi eſt porticus ſeu
clauſtrū priuati hominis,ſeu laici,
& non poteſt.text.eſt cū glo.in c.li-
gna.in fi.de conſecratio.diſtinc.j.&
habetur in c.cùm ad hæc.de reli.do.
Sed ſi eſſet porticus ſeu clauſtrū alte
rius eccleſiæ vel monaſterij; ſic: vt
eſt tex. in dicto c.ligna.& ī c. ſequē.
& ibi ꝑ Archidia.& habeť ꝑ Doct.in
dicto c.ad hęc. & ꝑ Alberi. de Roſ.
in aut.multò magis. de ſacro.eccle.

a Maleficiū. *Maleficiū dicitur quodcūque crimē,ut furtū,rapina,& huiuſmodi, ut Inſtit. de obl.quæ ex delicto na. Eſt etiā quaſi maleficiū,nocumētū qđ fit ꝓximo ꝑter propoſitum:ut Inſti. de obli.q̄ ex quaſi delict.naſ.per totū.*

b Dominiū. *Dominiū eſt ius habendi, poſſidēdi,fruēdi,& utēdi,ac diſponēdi de aliqua re pro libito uolūtatis, uel ſecundū aliquē determinatū modū à quadā ſuperioritate uel autoritate diffinitū.& uide Alex.in iij.parte ſummæ,& Corn.j.uol. conſilio xcviij.& Alex.de Imol.iij.uol.conſilio lxxviij. in ij.colum.§.ſentio tamen.*

De penu. CAP. XLV.

1 *Penum ſubterraneam ſi quiſpiam habeat,ꝙ à parte ſuperiori ī ſolo publico lumen recipere uelit,nunquid poſſit.*

2 *Penum ſubterraneā ſi quiſpiā facere uelit,& fodere ſubtus ſolū publicum, uel domum uicini,nunquid poſſit.*

3 *Penū ſubterraneā ſi uelim facere,quatenus ſe protendit ſolū meū,uſq; ad finem ſoli uicini,nunquid poſſim.*

QVIDAM *habet penum ſubterraneam, vult recipere lumē à parte ſuperiori in ſolo publico,nūquid poſſit?Et videtur ꝙ nō:quia in alieno quis non pōt facere feneſtrā: ar.l.queadmo. §.ſi protectum. ad l. Aquil.Itē quia nō poteſt in re cōmuni ſi-

fieri facere inuito socio.l. quidá Iberus.& ibi not.Doct.de ser. vrb. præ. & dicá infrà de fenestra & balcono.
3 Item quia in solo publico non est licitũ ędificare.l.j.& ij.ne quid ĩ loco publico.& istud teneo de iure; sed de consuetudine vidi seruari cõtrariũ: quia quilibet pro libito voluntatis recipit lumẽ penoris ex solo publico: quę cõsuetudo seruanda est.l. an in totũ.C.de ędi.pri.& pro hoc glo. no.in rub.C.quæ sit lon.cõsue.in fi. quæ loquitur de porticibus: vt dixi in rubrica præcedenti,& in rubrica de ostio, versi.alia est q. Credo tñ, quòd per iudicẽ cogi possit ad faciendum ferratum desuper, vel aliam coopertură de ligno propter trãseũtes.ar.l.q foueas.ad l. Aquil.& ita obseruatur in ciuitate Veronę.
2 *Quid si vn⁹ vult facere penũ subterraneă, & fodere subtus solum publicũ, vel domum vicini, nunquid possit? & dicas quòd non: quia sicut solũ vnius debet esse liberum vsq; ad cœlum.l. fi.in prin.de ser.ff.& l.si virẽ.§. pen. quod vi aut clam.& l.alti⁹.C. de ser. ita debet esse liberũ sub terra: vt in d.l.altius.Item pro hoc l. venditor. §.si constat.cõmu.pręd. & l. diuortio.§.si vir in fundo.sol.matri. Item
a qa nõ habet ius ad thesaurũ a inueniendũ in solo alieno.l.vnica.C. de thesaur.lib.xj. Item quia speciale est in venis cotareis & marmoreis: vt l. cunctis.& ibi glo.C.de metal.lib. x. coniuncta l.j. & l.quosdă.eodẽ titu. quæ dicit, quòd propter publică vtilitatem licitũ est marmora & simil. sub fundo alieno fodere, dummodo dominus non patiatur dãnũ.de quo vide omnino quod no. in l.inter publica.in vj.col.de verb.sign.in §.publica.ergo in alijs secus est ius commune, id est ius singulare, & l. quod verò.ff.de leg. *Sed quid si volo facere penum subterraneă, quatenus se protẽdit solũ me[um ...] ad finem soli vicini, nũq[uid ...] possim? Et videt quòd non: quia qui foueam facit iuxta fundum vicini, debet tantũ relinquere, quãtũ est profunditas foueæ. tex. est in l.fin.ff.fini.regund.& maximè hoc videtur procedere, vbi in medio esset fundus communis vel vicini propter eius periculum. vidi tamen obseruari contrariũ: qa quilibet facit penũ in suo, quatenus durat solũ suum, dũmodo vicinus damnum nõ patiatur.pro hoc l.fluminũ. §.fi.de damno infec.& fortè illa l.fi. voluit loqui de simili fouea, quę habet nomen speciale, sicut est penus: sed de illa tantùm fouea, quę stat in suo tantùm simplici nomine: & proptereà non habet locum etiă in puteo, qui habet foueă profundă: quia perdit nomẽ foueæ, & assumit nomẽ putei: pro hoc videtur tex.in d.l. fluminũ. §.pe.& ita cõmuniter obseruari vidi: de hoc etiă dică aliquid j.de puteo & de fouea.

a Ad thesau. *Vtrũ inueniens thesaurũ teneatur restituere?* Respõd. *quòd si in suo solo inuenit, sic suũ erit: si uerò in alieno solo et à casu, medietas erit sua, & alia medietas erit domini soli. si uerò data opera, totũ erit domini fundi. Instit.de re.diui.§.thesauros.et C. de thesa.l. unica.nec est uerũ qđ dicit gl. in c.si quid.xiiij.q.v.quòd inuentus in loco sacro uel religioso sit inuẽtoris: sed erit secũdũ distictionẽ prædictă: ut expressè patet in dicto §.thesauros.*

De curia siue curte. CAP. XLVI.

1 *Planicies terræ quid dicatur.*

Domum

2 *Domum si quispiam habeat cũ tribus uel quatuor clusis, & in earum medio una curia, siue curtis existat, in qua fortè est unus puteus: & in quolibet di ctorum [illegible] unum ostiũ, & ipse uendat, seu leg[illegible] ex dictis clusis, siue curiã: an legatarius, siue emptor dicto ostio uti possit, ex quo ad dictam curiam uenitur.*

3 *Domum inter feudatarium & domũ domini si una curia sit, seu platcola, quomodo diuidatur.*

4 *Aqua cadens in curte mea naturaliter & de per se, si ad curiam tuã discurrat, an tibi in curte tua aliquid facere licitũ sit, ut aquæ discursus impediatur, & in curte tua remaneat.*

1 CVRIA *dicitur planicies terræ, & de ista hîc loquimur: alijs modis assumitur curia: vt no. Archi.
2 xj. q. j. si quis clericus. *Si quis habet domũ cũ trib⁹ vł quatuor clusis, & ĩ medio earũ sit vna curia siue curtis, in qua fortè est vnus pute⁹, & in quolibet dictorũ clusorũ est vnũ ostiũ, & vẽdidit siue legauit vnũ ex dictis clusis, siue curiã, an legatari⁹ siue ẽptor possit vti dicto ostio, ex quo venit ad dictã curiã. & sic an possit exire p dictũ ostiũ ad curiã prædictã causa veniẽdi ex dicta curia, puta in viã publicã, vel causa hauriẽdi aquã ex puteo, q est in dicta curia, vel alia de causa? Et dico breuit, ꝙ nõ: qa in emptiõe vł legato via vel iter nõ venit, nisi fuerit expssum. l. in vẽdẽdo. de cõtrahẽ. emp. Et idẽ si essent plures fratres vel cõsanguinei, q diuiderẽt vnã domũ, q̃ haberet plures partes: & in medio earũ esset curia, quæ vni in diuisiõe cõtingeret, alijs pars dictę dom⁹ cũ curia, vł alię duę partes sine curia: hi q habuerũt partẽ domus sine curia, nõ potuerũt p partes suas venire in d. curiã aliqua de causa: & iõ cogi potuerũt, vt claudãt ostia siue portas q̃ sunt in dictis clusis versus dictã curiã. & ꝓ pdictis oĩbus vide tex. & qđ ibi no. Bal. & Flo. ĩ l. si fundũ. §. q̃cunq;. de ser. vr. prę. quod no. qa quotidianũ, & bis habui de facto. Adde pdictis q̃ dixi suprà de seruitute itineris seu aditus, & s̃. de pariete siue muro. ver. sed nunqd vicinus poterit ĩ muro suo facere ostiũ. & suprà de ostio siue porta, ver. sed
3 dubiũ est si quis põt. *Quid si inter domũ feudatariã & domũ dñi est vna curia seu platcola? Dic ꝙ p chordulã diuidi debet versus domũ dñi, & illa dimidia erit sua: alia dimidia versus domũ vasalli, erit vasalli: sicut fit ĩter duos ꝓprietarios: vt not. Bar. in l. ꝙ cõclaue. de dã. infec. & dixi s̃. de claustro siue porticu, ĩ iij. q. & ita no. Bal. in c. j. §. si qs de manso. in tit. de cõtrouer. inuesti. ĩ vsi. feu. q dicit hoc ꝓcedere, si patiť diuisionẽ. Curia aliqñ em est ita modica, ꝙ diuidi nõ põt: & tũc de ea idẽ est dicendũ, qđ de vestibulo. l. si vt certus. §. fi. cõmo. & l. arbor. §. de vestibulo. cõi diui. de quo vestibulo dixi s̃. de ostio
4 siue porta, in fi. *Sed qd si aqua cadẽs in curte mea nr̃aliter, & de p se, discurrit ad curiã tuã, an sit tibi licitũ ĩ curte tua aliqd facere, ꝓpter qđ discursus aq̃ impediať, & remaneat in curte mea? Et dicas ꝙ sic. argu. l. j. §. sunt q putãt. ne qd in lo. pub. & ita Paul. de Cast. in l. quoties. la j. de seruitut. & dixi vobis s̃. in iiij. diuisiõe seruitutis, versic. & primò videam⁹, ibi, & hoc seqtur. & adde text. in l. ij. §. si qs in suo. & ibi Bart. ne quid in loco publico. quod tene menti.

Do

De puteo, cisterna, & lauello.

CAP. XLVII.

1 *Domũ inter feudatarij et domũ domini si unus puteus tãtũ existat, cuius aqua nõ sufficit utriq;, quis præferatur.*
2 *Puteus communis si inter duos uicinos sit, an diuidi posſit, & quo iudicio.*
3 *Vicini ciuitatis uel loci an ad locũ cõmunem, ut puta furnum, contribuere teneantur.*
4 *Cõmunitas seu uicinia si habeat unũ puteũ, uel furnũ, uel porticũ cõmunẽ, qui purgatione uel refectione egeat, & quidam ex uicinis collectæ expensam euitare uolẽs usui uel cõmodo illius renuntiare uelit, an posſit.*
5 *Puteum si in domo mea aperiã, quo aperto ueuæ tui putei præcisæ sint, an tenear.*
6 *Interdictum de fonte an illi cõpetat, qui uti prohibetur puteo uiuam aquã non habente.*
7 *Puteum, uel cisternam, aut lauellum prope uicini fundum fodere an licitũ sit, nullo spatio interposito.*
8 *Cisternã si quis aperuerit, uel foderit, & eã non cooperuerit, cecideritq; bos, uel asinus in eam, an talis teneatur.*
9 *Cisternas habens, si cisternas legauerit, an debeatur aqua in ea regione, in qua aqua uenalis est, ut est in regione Africæ, & Aegypti.*
10 *Cisternas habentẽ an seruitus uel obligatio personalis sequatur.*

1 INTER * domũ feudatarij, & domũ domini est vnus pute⁹ tãtũm, cuius aqua nõ sufficit vtriq;, qs præferatur? Et videtur ꝙ dominus, tanquã habẽs maiorẽ partẽ: habet enim domũ alterã pleno iure, & in altera feudataria nudã ꝓprietatẽ. arg. l. sancimus. circa princ. C. de dona. & ita dicit no. Bal. in c. j. §. si qs de manso. ver. qro quid si inter dominũ. de cõ
2 trouer inuestit. in vsũ. feu.* Sed quid si inter duos vicinos est puteus cõis, an posſit diuidi, & quo iudicio? Dic ꝙ potest iudicio cõi diuidi, & solũ ei* sit cõe ipsorũ, vł v[illegible]orũ adiudicetur. vt est tex. i l. iiij. §. j. cõmuni diui. & ibi Flor. qui dicit, secus esset, si ipsi haberẽt solũ ius hauriendi aquã: quia forte solũ in quo est pu-
3 teus, sit publicũ, vel aliorum. * Sed quæro nũquid vicini ciuitatis, vel loci, teneantur cõtribuere ad locũ cõmunem, vt furnum? Et videtur ꝙ sic, per tex. cũ gl. in l. j. ad l. Rhod. de iac. & ibi hoc tenuit Vbert. de Bobio, & Albe. de Ros. & pro hoc l. ad reparationem. C. de aquæduc. lib. xj. & l. ad portus. C. de ope. pu. & l. instructionẽ. C. de sac. sanc. & istud est verissimũ, vt patebit ex his quę statim dicã
4 in seq. q. * Sed pone, quædã cõitas seu vicinia habet vnum puteum, vel furnũ, vel porticũ cõmunẽ, qui eget refectiõe, vel purgatione: qdã ex vicinis volẽs euitare collectionẽ siue expẽsam collectę, dicit ꝙ vult renũciare vsui vł cõmodo illi⁹ rei: qritur an posſit? Ista q. format̃ p Spec. in ti. de cẽsi. §. j. ver. item pone, quędam vicinia. vbi plenè. & idẽ quasi de verbo ad verbũ scribit Alber. de Ro. in suo tra. statutorũ, ĩ prima pte, c. xxxv. & ponitur etiã per Flo. in l. cũ fructuarius. de vsufruc. & vide quod ponit Dy. in l. imperator. §. centum. de leg. ij. & Ia. de Are. in l. ꝑtor. §. hoc edicto. de dã. infe. In qua q. videtur, ꝙ renunciare nõ posſit, & expẽsam euitare, per d. l. ad refectionẽ. & l. ad porticũ. Item quia lex videtur imponere onus incũbẽs domui, nõ personæ. arg. l. fi. quæ icipit, ædiles. de via

pub.

pub.Item pro hoc,quia vasallus nō pōt se eximere seruitio domini renūciando feudo:vt habetur per gl. ordin.in c.j.§.similiter.in ti.de cap. qui cur[...]didit.& per glo. Iaco.de Bel. Nic.[...]& Doct. ī c.j.de vasallo,qui cō.consti.Lotha.beneficiū aliena.in vsib.feu.& per gl.& Doct. in c.quæ in eccles. extrà, de cōstitu. & per Spec.in ti.de feu.§.quoniam. versi.xxviij.& p Bal.in c.j.§.clausulis.in tit.de prohibi.feud.ali. & per Dy.& Bart.ī l.is cū quo.de aqua plu. arcen.&per Flor. ī l.si absente. & in l.cum fructu.& ibi omnino vide de vsufru.In contrarium videtur illa regula vulgaris, quę dicit, ꝗ pars pōt renunciare iure iuri suo.l.si quis in cōscribendo.C.de pac.cū simi. Item pro hoc l.ptor ait.§.si.& quod ibi not.de dam.infec.Itē l.si fortè.§.ij. si serui.vend.& d.l.cū fructuari⁹. Itē qa si aliquis est de collegio, pōt renunciare,& ab eo recedere.l.j.in fi. de coll.illici.Itē pro hoc totus tit.ff. pro dereli.& l.ij.§.vicinales. ne qd in loco publico. Sed pro decisione breuiter sic distingue:Aut puteus vł furnus indiget reparatione ratione tēporis pteriti aut futuri. Primo casu tenet indistinctè cōtribuere, nec pōt renunciare in damnū viciniç.& est ratio, quia iam vtilitatē accepit ex vsu,sicut alij vicini: vnde sicut sentit cōmodū,ita sentire debet incōmodū:vt l.secūdū naturā. de regu. iur. & c.qui sentit onus. eo.tit.in vj. Secūdo casu,qn̄ ratione futuri tēporis, & tūc aut vult stare in vicinitate seu vicinia:& isto casu licet nolit vti puteo vel furno,qa fortè habet vnū in domo,tn̄ poterit cogi ad reficiendū seu cōtribuēdū:qa istud est onus

impositū domui, & nō personę. argu.d.l.ędiles.de via publica.itē qui puteus vel furnus sunt cōmunes vniuersitatis,nō vt singulorū:in rebus vniuersitatis nō attenditur volūtas vnius,sed maioris partis.l.ꝗ maior. ad mu.cū simi. Aut nō vult amplius stare in vicinia vel in cōmunitate:& sic vult renūciare nedū vsui putei vel furni,sed etiā viciniæ vel cōmunitatis:& tūc teneo,ꝗ nón sit obligatus ratione futuri tēporis:licet Alber.& Flor.videantur velle,ꝗ indistinctè teneātur cōtribuere.& moueor per ea quæ dixi suprà pro pte negatiua. & adde ꝗ de puteo, lacu, & piscina reficiēdis & purgādis interdictū competit.tex.est in l.j.ver.pe.ff.de font. Et quid sit reficere & purgare, vide text.in l.j.§.reficere.§.purgandi.de riuis.

5 *Quid si in domo mea puteū aperio, quo aperto venę putei tui præcisę sunt,an tenear?Et dic ꝗ nō. text.est in l.fluminū.§.pe,ver,idē videmus.& ibi vide etiā §.fin.cū duabus ll.sequen,& quod ibi not.de damno infecto.& l.j.§.denique,de aqua plu.arcend.& Paul,de Cast.in l.si tibi.in fin.C.de seruitu.

6 *Sed nūquid interdictū de fonte cōpetat illi qui vti prohibetur puteo viuā aquā nō habente?Et dicas nō.tex.est in l.j.§ hoc interdicto.de fonte. & ibi oīno vide Barto.qui per illū tex. dicit no quòd statutum prohibens mulieres portare perlas, intelligitur de veris & naturalibus, nō autem de fictis & compositis.Et ego dixi de hoc versi. fin.l.mulieres.in princip.in x.& vlti. quę.vbi posui aliqua dę ornatu mulierum. Adde prędictis, quòd vendita domo nō solùm venit puteus,qui est in ea, sed etiam putealia, id est, quibus

quibus puteus cooperitur & funes, quibus trahitur aqua, & quedã alia veniũt, de quibus omnibus vide in tex.l.Iulianus. §.fina.cũ l.sequen.de action.empti.& venit etiam rota. & situla, vt l.qui fundũ. §.fina.de con trahen.emptio. & omnia quæ dicta sunt suprà de puteo, habent locũ in cisterna, & lauello. Et sciendũ est, ꝙ cisterna est, q̃ habet aquã perpetuam nec viuã. tex.est in l.j. §.hoc interdicto.ff.de fonte. Et istud patet manifestè Venetijs, vbi sunt cisternæ quæ sæpisimè deducũtur ad siccitatem. Lauellum autem intelligo locum in quo colligitur aqua pro pannis lauãdis vel animalib⁹ potandis.* Sed an sit licitum fodere puteũ vel cisternã aut lauellum prope fundum vicini nullo spatio interposito? Et videtur quòd debeat dimitti tãtũ spatium: quantum est profunditas foueæ: per l.fina.fin.regund. Ego teneo contrariũ: qa illæ non sunt propriè foueæ, sed habent alia nomina specialia: vt dixi suprà, de penu. in fi. vbi vide.* Si quis autem aperuerit cisternam, vel foderit, & non cooperuerit eam, cecideritq; bos vel asinus in eam, dic quòd dominus cisternæ tenetur reddere pretium iumentorũ. quod autem mortuum est, ipsius domini cisternæ erit: vt in c.ij.extra de iniurijs & dãno dato. & est casus notab. qui limitat materiam positam in l.si Stichus.de verbor.obligat. videlicet vt quod ex re mea superest, meũ est: & mihi reddi debet.l.solũ. §.meum.de rei vendi.intellige: nisi ex culpa alteri⁹ pereat. vt ibi ita not. Ludo.de Ro.in dicta l.Stichus.in fi. qui tamẽ intelligit, quando cisterna fieret in publico.argumen.l.foueas. ad l.Aquilia.secus in priuato, vt no. gloss.in dicto c.ij.de iniurijs & dam
9 no dato.* Vltimò, vnus habet cisternas: legauit cisternas, an debeatur aqua in ea regione: in qua [illegible]a venalis est, vt est in [illegible] Africę, & Aegypti: & dicit tex.in l.Mela. §.fi. de ciba.lega.& not.Bart.in l.j. eo.ti. & sicut est Bononię. Ferrariæ & Venetijs. & dicas quod sic, siue habeat cisternas, siue non: vt est casus in di
10 cta.l.j. *Sed quando habet cisternas, an tunc erit seruitus vel obligatio personalis? vide omnino text. glos.& Barto.in dicta l.Mela. §.fina. & dixi plenè suprà in princip.post diffinitionem seruitutis realis: in illa quæst. quomodo cognoscatur an sint seruitutes reales vel personales.

De cloaca. CAP. XLVIII.

1 *Cloaca quid propriè sit, & quid eius appellatione ueniat.*

2 *Statutũ si dictauerit, quòd si quis offenderit aliquem in domo, puniatur in tantum: an offendens in ostio statuti pœna teneatur.*

3 *Domo in sua priuata quis non potest exercere artem, per quã malus odor, seu fœtor uicinis fiat.*

4 *Cloacam inter ædes meas & tuas, te etiam inuito, & contradicente, an de nouo mihi facere liceat: & si denuncias nouum opus, tuam denunciationem contemnere possim.*

5 *Cloacæ usum si aliquis habeat ui, cl.ĩ, uel p̃cario, & uelit cloacã reficere, uel purgare, an cõtra impedientes sibi interdictũ cloacæ prohibitoriũ cõpetat.*

6 *Cloacã facere in muro cõmuni, inuito altero socio, an uni socio facere liceat.*

7 *Cloacã facere in fundo uel domo sua an facere licitum sit, & ex ea aquam in uiam publicam mittere.*

8 *Aquæductum loco cloacæ usq; ad uiā publicam an facere liceat.*

9 *Vsumfructum in fundo uel cloaca publica si quispiam habeat, & refectione, ue[illegible]atione indigeat, an istud onus ad [illegible]et.*

10 *Ius agendi seu prohibendi aliquid an solū ædilibus, uel habētibus curiā ciuitatis uel aliis competere habeat.*

11 *Priuato uel forensi, an cōpetat ius agēdi, uel prohibendi aliquid in actione populari.*

12 *Actio quænā sit, q̄ pro cloacis cōpetat.*

13 *Interdictū prohibitoriū & restitutorium ad hoc ut competant, quæ necessaria sint.*

14 *Libellus & positiones in actionibus popularibus quomodo formari debeant.*

1 CLOACA *est locus cōcauus, per quē colluuies q̄d.ī fluit: vt dicit tex. in l.j. §. cloaca aūt. ff. de cloacis. qui subdit, ꝙ cloacæ appellatione, & tubus & fistula cōtinētur. & tubus dicit foramē cloacæ, vbi purgatur colluuies aque: fistula verò est aliud gen⁹ īstrumēti ad idē, secūdū gl. ibi. ex quo no. secūdū Bar. ibi, ꝙ appellatiōe cloacę cōtinet etiā ostiū cloa-

2 cæ. *Quod facit ad q. ex statutis dicentibus, ꝙ si qs offenderit aliquem in domo, puniat in tātū, vt offendēs in ostio teneat pœna statuti: qa appellatione domus, cōtinet ostiū, & alia q̄ eidē sunt affixa, ēt si ꝓtēderētur extra domū. l. si aqueduct⁹. cū l. seq. de cōtrahē. ēp. & l. si vēditor. §. fi. de act. emp. & dixi aliqd in ti. ꝑcedēti. intelligo tñ de ostio intra clausurā existēte: qa tūc nō diceret factū in domo. l.j. §. flumine. de flumi. de quo dic vt p Bar. in d. l.j. de cloacis. & in l. cætera. §. hoc senatus. de leg. j. & p Bal. in d. l. data opera. C. q accus. nō pos. & vide q̄ pleni⁹ dixi [illegible] claustro, in iij. q. Itē cloaca quedā [illegible] priuata, q̄dā est publica. l.j. §. hoc autē de cloacis. Itē sciēdū est, ꝙ ꝑtor introduxit duo īterdicta. Vnū de cloacis purgādis & reficiēdis: & istud est ꝓhibitoriū, qa nemo debet ꝓhibere reficere & purgare cloacā. l.j. §. j. de cloacis. Aliud est restitutoriū, qa nemo debet aliquid in cloacis mittere, ꝓpter qđ deterior fiat: vt d. l.j. §. fi. & est rō, qa hæc interdicta ptinēt ad salubritatē & tutelā ciuitatis, nā & cœlū pestilēs & ruinas immūditiæ cloacarū minātur. Itē si nō reciūtur. tex. est no. in d. l.j. §. j. de cloacis. & ibi vide gl. j. & adde gl. no. in pe. §. pe. ī ver. quē cœl. qđ vi aut c[illegible] q̄ dicit, ꝙ aër corrūpit apponēdo [illegible] cus, vel cloacā aperiēdo: & vide [illegible] textū no. & sing. in l. ij. §. idē ait, [illegible] pub. cū gl. ne q. d. ī lo. pu. p quē tex. [illegible]

3 gl. aliàs iudicaui. *Quod qs nō [illegible] in domo sua priuata exercere artē [illegible] quā malus odor seu fœtor fiat vicinis: & p p̄dicta teneo, ꝙ nō sit licitū priuato aperire de die cloacā, vel necessariū, aut similia ꝓpter fœtorem, sed de nocte tātūmodo, nisi subsit ne-

4 cessitas, & nō aliàs: qđ est no. *Quero primò circa istā materiā cloacarū, an liceat mihi cloacā de nouo facere inter ædes meas, & tuas, te inuito, & contradicēte: & si denūcias [illegible] nū opus, possum tuā denūciationē cōtēnere. Videt ꝙ nō, per ea quę dixi suprà de penu, in ij. q. & p totum tit. de no. ope. nū. tamē cōtrariū teneas per l.j. §. si quis mihi purgant. & l. fi. de cloacis. dūmodo si in viam

2 publicā a velis cloacā facere, facias permittente illo cui viarū publicarum cura cōmittitur: vt d. l. fin. & ibi

gl.& ita tenet Rofre.in suis libellis,
in ti.si vis cloacã tuã purgare.ĩ fi.&
vide tex.in d.l.j.in fi.& in §.deinde
ait p̃tor.cũ seq.& vide oĩno l.de pu-
pillo.§.si quis riuos.cũ seq.de no.
ope.nũ.vbi de hoc,qũo declaratur.
5 *Quæro secũdò,aliqs habet vsum
cloacæ,ui,clã,vel precariò:vult cloa
cã reficere vel purgare,an cõtra im-
pediẽtes sibi cõpetat ĩterdictũ cloa
cæ p̃hibitoriũ.dic q̃ sic.l.j.§.hoc in
terdictũ.el j.de cloacis.& ratio po-
6 nitur ibi.& d.§.si quis riuos.*Que
roterciò,an sit licitũ vni socio face-
recloacã in muro cõi,ĩnuito altero
socio, de hoc dic vt dicam ĩ de bal-
neo seu stupha,& de necessario,&c.
7 *Quero quartò, an sit licitũ facere
cloacã ĩ fundo vel domo sua,& ex ea
ĩmittere aquã ĩ viã publicã.& dicas
quòd sic,nisi ex illa aqua via effice-
retur minus habilis:vt est tex.in l.ij.
§.si quis cloacã.ne quid in loco pu-
bli.& via dicit̃ fieri minus habilis si
ue deterior,si vsus ei⁹ ad comean-
dũ corrũpatur,hoc est,ad eũdũ vel
agendũ:aut cũ plana fuerit,cliuosa
fiat,vel ex molli aspera,aut angu-
stior ex latiore,aut palustris ex sicca:
vt est tex.in d.l.ij.§.deteriorẽ autẽ. b
8 & vide in seq.quæst. *Quæro quin
tò,nũquid liceat facere aquæduc.lo
co cloacæ vsq; ad viã publicã?Et dic
q̃ sic.vt in q.præcedẽti;& ita obser-
uat̃ etiã de facto . Sed aduerte quia
post ductũ prædictũ nõ est licitũ mit
tere ad viã publicã aliquid fœtidũ,
vel turpe , vt sterc⁹,siue lauet̃ latri-
na, vt est text. in l.ædiles.in fin.de
via publi.al.est in ti.de lo.pub.fruẽ-
do.p̃ hoc gl.in l.pe.qđ vi aut clã.&
ideo nõ esset licitũ lauare in domo
vteres,in qbus fuisset vinũ fœtidũ,

vel alia vasa fœtida,si aqua illa veni
ret in viã publicã.quod no.qa multi
cõtrà faciũt & malè. Nã ædiles cu-
rules,vel qui p̃positi sunt vijs publi-
cis,hoc p̃mittere nõ deb[...], vt di
cit d.l.ædiles.in fi.[...]& qđ dicã in
9 vij.q.*Quæro sextò,aliquis habet
vsumfructum in fundo vel cloaca
publica,indiget refectione vel repa
ratione,an istud onus spectet ad i-
psum.Et dicas q̃ sic,& nõ ad p̃prieta
riũ:vt l.si pẽdẽtes. §. si qd cloacarij.
10 & ibi Flo.de vsufr. *Quæro septi-
mò,an ius agẽdi seu p̃hibẽdi cõpe-
tat solũ ædilibus vel habẽtibus curã
ciuitatis vel alijs.Et dic q̃ illis,quo-
rũ interest,cõpetit ius,puta qa sunt
de eadẽ cõtrata.& istud est clarũ:vt
probat̃ in l.ij.§.pe.ne qd in lo.publ.
11 *Sed qd si nihil aut parũ interest
priuati:puta qa est de alia contrata?
Et dicas idẽ:qa actio popularis ẽ: vt
est gl.valde no.in d.§.pe.q̃ nõ est a-
libi,secũdũ Ange.in l.in p̃uinciali.
§.j.de no.ope.nũ.& cõiter tenetur:
vt dicit Ioã.de Ana.in c.qualiter &
quãdo.el ij.in xij.col.de accusat.de
quo vide p̃ Doct.in d.§.pen.vbi p̃-
batur hęc decisio.Sed qd si esset fo-
rensis b, & idẽ si noĩe publico agat?
de quo dic vt plenè per Bar.& Do-
12 cto.in dicto §.si. *Quæro octauò,
quæ actio cõpetat pro istis cloacis.
Dic duo interdicta:vnũ prohibito-
riũ,aliud restitutoriũ:vt p̃bat̃ in l.j.
in princi.de cloa.& dixi suprà,circa
principium.Et idem Ioã.in arbore
sua actionum fecit duos articulos,
13 de his duobus interdictis. *Quæro
nonò,quę sint necessaria,vt cõpe-
tant ista duo interdicta.Dic tria prin
cipaliter. Primum quòd sit cloaca.
Sed quæ sit cloaca , vide suprà , in

prin. Secundum, quòd aliquis prohibeat te volentem purgare cloacam factam: vel reficere, vel aliquid est immissum, in quo vsus cloacæ impediatur, [illegible] remoueatur: vt d.l.j. in princip. Te[illegible] quòd ille qui vult reficere vel purgare cloacā, caueat vicino de damno infect. l.j. §.j. & si qs purgāti. de cloacis. & ita tenet Rofre. ī ti. si vis cloacā tuā purgare, &c.

34 *Quęro decimò, & vltimò: quō & qualiter debeāt positiões, & qualr

c debeat formari libell⁹.c vide ī dicto suo libello, vbi plenè. Cætera dic: vt p text. & glos. in d.l.j. & ij. de cloacis.

a Viā publi. *An liceat ædificare in uia publica, & si est ædificatum, an ædificās debeat ædificiū remouère, uide Corneū. iij. uol. cōsi. cclxxxj. Et quō intelligatur uerbū, iuxta uias publicas, uide Alex. iij. uol cōsi. lxxiij. in j col. §. fina. & quasi per totū consilium.*

b Forensis. *An dicatur forensis, qui habet domū cōductā in ciuitate, licet firmiter nō habitet, uide Cor. j uol. cōsi. ccix. & iiij. uol cōs. cxciij. & cōsil. lxxij. & in ij. uo. cōs. xciij. & cōs. cxliij. & iv. uol. cōs. cxlvij. inci. pro decisiōe.*

c Libellus. *Vtrū & quō in libellis procedat cōclusio generalis, uide Ale. j. uo. cōsi. cxxj in v. col. §. nō ob. illud & q in libel. uerba inpropriētur, ad finē, ut sustiētur: habes cōsi. cxxj in ij. col. §. pro hoc etiā. & de importantia illius clausulæ q̄ cōsueuit apponi ī libellis, petens super præmissis sibi iustitiā ministrari, uide consi. cxxj in ij. col. §. alio fundamēto. & ī v. co. §. nō ob illud. & quasi per totū consi. ubi ponit de uirtute clausulæ, nō astringēs. & c. & an libellū obscurū productū a domino possit procurator sine speciali mādato declarare, habes uo. v. cō. lxxviij. circa fi.*

iij. col. in §. præterea. in fi. §.

De fistula. CAP. XLIX.

1 *Fistulæ quid propriè sint.*
2 *Castellum quid propriè dicatur.*
3 *Licentiam habens à principe uel superiore auertendi aquam ex publico, debet eam ducere per castellū, uel per fistulas, ne matrices fistulæ corrumpantur: & cōtrafaciens concessionis beneficiū perdit, et etiā in corpore punitu*
4 *Socio an liceat facere in pariete cōmunē fistulā, uel canale aliquod, per quod aqua pluuia arceatur, siue recipiatu*
5 *Domorum in uenditione an etiam seruitutes ueniant.*

1 FISTVLAE* sunt vasa plu[illegible] bea, vel fictilia, aut lignea, p[illegible] quæ ex castello, vel ex cœlo aqua[illegible] citur: vt l. si fistulæ. & l. fictilia. de [illegible] ui. vrb. prędio. & l. fistulas. si ser. ve[illegible] & l. fundi. §. pe. & fi. eo. ti. & dixi [illegible] quid suprà de cloacis, in prin. & v[illegible] cātur quādoq; matrices, vt l. eos. [illegible] de aquęduct. lib. XI. & regulariter [illegible] pud nos dicūtur canalia, & pos[illegible]

2 cōsistere ex quacūq; materia.* Et d[illegible] citur castellū receptaculum, quod [illegible] quā recipit. l.j. §. hoc interdictū [illegible] cessario, de aqua quoti. & ęsti. & c[illegible] tur propter locū circundatū ad [illegible] dum castelli, vbi congregatur & [illegible] de ducitur aqua. vt dicit gl. in d.l. [illegible] di. §. ab eo. & in d.l. eos.* Et not[illegible]

3 habēs licentiā à prīcipe vel supe[illegible] re auertendi aquā ex publico, de[illegible] eā ducere per castellū, p fistulas [illegible] matrices fistulæ corrūpantur: & c[illegible] trafaciēs perdit beneficiū conc[illegible] nis: & punitur etiā in corpore. ca[illegible]

4 est in d.l. eos. quod no. *Nunq[illegible] autē liceat socio facere in pariete [illegible] munē fistulā vel aliquod canal[illegible] quod aqua pluuia arceatur, siue [illegible]

piatur?Dic quòd nō .l.fiſtulas.ſi ſer. ven.Et ita tenet Ang.& Doc.in l. inter quos.in iiij.co.in pri.in ver.ſimile in pariete.de dā.infec.Et idem tenet Ioā.Pe.de papia in vltimo libro, in antepe.gl.ex hoc no.quòd etiā in pariete cōmuni,non licet etiā facere aquarolū vel ſiculū,ſecundū Bart. qui etiā ita no.per l. fiſtulas.per illū text.de ſer.vrb.præ.imo plus non licet habere aquarolū in pariete proprio,ſi per eū aqua miſſa inundaret ī parietē vicini:vt d.l.fiſtulas.& ibi hoc tenet Bar.& adde omnino quæ dicā infrà de balneo & neceſſario & celario,& ī ſpecie de aquarolo ſeu canali:& ea quę dicūtur hic,& plurimū coueniūt.* Sed an prędicta veniāt in vēditiōe domorū?Dic ꝙ ſic. tex.eſt in d.l.fundi.§.Labeo.& in l. vēditor hominis.§.fi.de act.emp.& l.fiſtulas.in pri.de contrahen.empt.

De furno. CAP. II.

1 Furnū ſi iuxta cōmunē parietē habeas, & dānum parieti dat,uel ueriſimiliter dare poteſt,an tecum agi poſſit. 1

2 Furnū ſeu molēdinū in aliqua uilla uel uicinia ſi qſpiā habuerit,et habeat,et oēs de dicto loco iā longiſſimo tpe,etiā eius,cuius in cōtrariū memoriā nō exiſtat,ſemper uenerūt ad dictū furnum, ſeu molendinū pro pane coquēdo,ſeu macinādo:et aliꝰ furnū nouiter cōſtruere uelit:an ne cōſtruat prohibere poſſit.

3 Promiſerit ſi mihi quiſpiam coquere panes in furno ſuo pro tota mea familia,an hæc ſeruitus,uel obligatio perſonalis eſſe dicatur.

4 Promiſerit ſi aliquis mihi & Titio ꝙ poſſim coquere in furno ſuo omni hebdomada decē ſtaria frumēti,et Titiꝰ deceſſit,utrū Titij portio mihi accreſcat.

5 Pactū ſi fecerim cū furnario,ut coqueret panē pro me & familia mea ſingulis annis:uel perpetuò:et ꝙ ſibi darē oī anno x.lib.ſed tūc habebā duos filios tātū,et poſteà mihi plures alij filij nati ſūt,& ſic fami.mea auct[illegible]an mihi panē pro codē pre[illegible] teneatur.

6 Seruitus ſi luminibus impoſita ſit,tam de præſentibus,quàm de futuris ſimpliciter intelligitur.

7 Inſpicitur multoties quod euenire pōt.

8 Contrariorum eadem eſt diſciplina.

9 Cōduxerit ſi quiſpiā unū molēdinū cū quatuor rotis,& cōuenit præſtare modios x.pro qualibet rota:& poſteà cōductor ibi aliā rotā cōſtruxerit,an pro illa noua rota aliqd ſoluere teneatur.

10 Paterfami.cū abbate & cōuētu eiuſdē monaſterij ſi pactus fuerit,quòd molēdinū dicti monaſterij ſibi & familiæ ſuæ pro certa pēſiōe molere deberet,ſine læſiōe dicti monaſterij pacti initi tēpore:& poſteà filiorū quilibet habet ita magnā familiā,ſicut habebat pater fami.celebrati cōtractus tēpore:et quilibet ipſorū uult molere ad molēdinū, ſicut eorū pater faciebat,qd iuris.

11 Verba in dubio ſecūdū præſens tēpus intelliguntur:ſicut cōtractus in dubio intelligitur rebus ſic ſtantibus.

12 Verba contractus intelligūtur ſecūdū quod apparet contractus tempore.

13 Hæredum ex perſona conditionis obligatio mutari non debet.

14 Expenſa ubi creſcit & labor,pretium ſeu ſalarium creſcere debet.

15 Famulus ſi conuenit ſtare cum tribus ſcholaribus pro certo pretio quolibet menſe:& unus ſcholaris moritur,uel recedit,ſalarium minui debet.

16 Cōuētio ad incogitata nō extenditur.

17 Infinitas euitanda eſt.

18 Cōceſſū ſi fuerit alicui ꝙ in aliquo nemore p ſe & familia ſua ligna īcidere

deberet, & multis relictis familiis recedat, an & quantũ incidere possit.

29 *Prædiũ si quispiã alicui monasterio dederit, ut perpetuò ad suũ molẽdinũ sibi & ... granũ molere deberet & postea ... xcreuerit, quid iuris.* 2

30 *Monasteriũ si promisit mihi & familiæ meæ molere frumẽtum, nõ tenetur hæredibus molere in maiori quantitate, quàm mihi teneretur.*

31 *Promiserit si rustic⁹ quidã cuilibet canonico pro anniuersario x. dare: & ꝑmissiõis tpe, nõ erãt nisi x. canonici, deinde xx extitẽt, an omnibus teneatur.*

32 *Perpetuo seu in perpetuum quis se obligare potest.*

33 *Furnũ i muro cõi, inuito socio, uel iuxta uicini murũ, eo inuito, an facere liceat.*

1 SI furnũ * iuxta communẽ parietẽ habẽs, & damnũ dat parieti, vel verisimiliter dare põt, an tecum agi possit? Dic si dãnũ dedit parieti: puta qa paries exustus sit, agi põt actione in factũ l. Aquiliæ: vt est tex. ĩ l. si seruus seruũ. §. si furnũ. ad l. Aql. & ibi Doc. & l. fluminũ. §. pterea, si furni. & ibi plenè de hoc no. ff. de dã. ĩfec. Sed si nõ dãnũ dederit, an possit peti cautio de dã. infec. Et videt̃ ꝙ sic: p d. §. si furnũ. In cõtrariũ videt̃, per d. §. pterea. gl. ibi soluit plurib⁹ modis. Sed tu breuiter cõcludas: aut timet̃ dãnũ ex vitio furni tm̃: aut ex vitio seu culpa furnarij tm̃: aut ex vitio seu culpa furni & furnarij. Pr̃o casu, qñ timet̃ dãnũ ex vitio furni tm̃, põt peti cautio: & ita loquit̃ d. §. si furnũ. Et est rõ, quia tũc istud vitiũ cadit in actionẽ in factũ vtilẽ l. Aquil. q̃ nõ excludit istã cautionem: vt ibi. & ita tenet Bart. & Doct. in d. §. pre. & Flo. in d. §. si furnũ. Secũdo casu, qñ timet̃ dãnũ ex vitio furnarij tãtũ. & tũc subdistingue: Aut dãnũ timet̃ ex facto furnarij: aut ex nõ facto, puta negligẽtia vel omissione: si ex facto, puta qa imponit in furno maximũ ignẽ: & tũc nõ cõpetit cautio dãni infecti: & ita loquit̃ d. §. pre. si furni. & est rõ, qa qñ principaliter dãni a furnario, culpa sua comp... contra ipsum actio l. Aqui. direct... ex tertio capite: vt d. l. si seruus se... tiũ. §. tertio autẽ capite. & ista act... est directa ordinariè, ꝙ facit cessa... cautionẽ dãni infecti, q̃ est extraordinaria: iuxta no. per Bar. in l. in... uinciali. §. j. de no. ope. nũ. & ita tenet Bar. in d. §. pterea. Si vero ti... dãnũ ex nõ facto, puta ex neglig... vel omissiõe furnarij: & tũc põt ... ti cautio: qa nõ cõpetit actio l. Aq... casus est no. in l. si cui⁹. §. deniq... vsufru. & ita tenet Ang. in d. §. p... ea. Tertio casu principali, qñ ti... dãnũ ex culpa furni, & furnarij sim... & tũc dic idẽ qđ in primo casu, s... cet ꝙ possit peti cautio, secũdũ B... & Doct. in d. §. pterea. & circa ... cta vide oĩno Ang. in d. §. pterea... Flo. in d. §. si furnũ. * Secũda q... quidã habuit, & habet furnũ seu ... lendinũ in aliqua villa, vel vici... & omnes de dicto loco iam lõ... mo tempore etiam eius initij, c... non existat memoria in contr... semper venerũt ad dictũ furnũ ... molẽdinũ, ꝓ pane coquẽdo seu ... cinãdo, ali⁹ vult furnũ seu mole... nũ nouiter cõstruere, an possit ... bere ne cõstruat. Et videt̃ ꝙ sic ... nõ debet immutari antiqua cõ... do in præiudiciũ alterius. l. si ma... festè. C. de ser. Itẽ pro hoc l. si c... quã. de diuer. & tẽpo. præ. Sed c... riũ est verius: qa in suo licitũ est ...

ficare:etiam si noceat alieno.l.flumi
nũ.§.fi.cũ duobus sequen.de dã.ĩfe.
& l.si in meo.de aqua plu.ar.& l.fi.
& ibi Ang.de vsucap.& pro hoc al-
lego tex.in c.significante.in prin.de
appell.& ibi hoc not.in terminis In-
no.& Ant.de Bu.& cõiter Doc.& p̃-
dicta intellige vera,nisi seruitus vel
obligatio personalis esset imposita:
iuxta no.ĩ d.l.fi.de vsucap.& ita no.
Doc.in d.c.significãte.vel nisi esset
præscriptũ:quę præscriptio non cur
rit,nisi à tpe quo alius voluisset ædi
ficare furnũ vel molendinũ:& ꝓpter
prohibitionẽ sibi factam destitisset:
vt no.per gl.& Doct.in l.qui lumi-
nibus.de ser.vrb.præd.& in l.j.C.de
serui.& de ista q.vide p gl.& Doct.
in d.l.si manifestè.& per gl.in l.si qs
ex argẽtarijs.§.si initium tabularũ.
ff.de eden.& per Bar.plenè in l.quo
minus.in j.q.ff.de flumin.& in l.j.§.
sicut autẽ.de aqua plu.ar.& per Flo.
ĩ l.ĩperatores.de ser.vr.præ.& origi
naliter ista fuit quęsti.Pilei.xxxvj.q̃
inci.qdã salinari⁹.& de ista materia,
& quo formari libell⁹ & põsitiões
fieri debeant,vide in materia libel
lorũ cõposita à dño Pe.Ia.anno M.
ccc.xlvij.ĩ libello super furno.& est
xx.rub.& ex illa summa,vt plurimũ,
sumpta est practica Ioã.Petri de Pa-
pia,qua nunc vtuntur procuratores,
licet de dicta summa mentionẽ non
3 faciat.*Tertia q̃stio est:aliquis pro-
misit mihi coquere panes in furno
suo ꝓ tota familia mea:an ista sit ser
uit⁹,vł obligatio psonalis:vide Bal.
in l.si plures in quarto cõtrario.C.
de cõdi.inser.& ego dixi suprà circa
fi.primæ diuisiõis seruitutũ.ver.ter-
tiò q̃ro si aliqs ꝓmisit.& suprà in q.
quomõ cognoscatur seruitus realis.

4 Dic vt ibi dixi.* Q[illegible]q.est,quis
ꝓmisit mihi & Titio quòd possim
coquere in furno suo omni hebdo
mada decem staria frumenti,Titius
decessit,vtrũ portio Titij mihi ac-
crescat.Bal.in l.vnica [illegible]ũt.de ca
du.tol.format ea[illegible]q.& dicit,con
sidera.Nã si cõiũcti sum⁹ re & ver-
bis,venio per ius nõ decrescẽdi:qđ
etiã in cõtractibus locũ habet.Con
trarium dicit esse verũ,quia cũ Ti-
tius semel fecerit partem,recessum
est à iure non decrescẽdi,& oportet
venire per ius accrescẽdi:vt subtili-
ter no.Bar.de leg.iij.l.re coniuncti.
in articulo de ser.sed ius accrescen-
di nõ habet locũ in cõtractibus lu-
cratiuis:vt no.dixit Bal.subtili cõsi-
5 deratione. *Quinta q.est pulchra,
feci pactũ cũ furnario,vt coqueret
panẽ ꝓ me & familia mea singulis
annis,vel ꝑpetuò:& ꝙ sibi darẽ om-
ni anno x.libras.tũc habebã duos fi-
lios tantũ,& posteà mihi nati sunt
plures alij filij:& ista familia mea est
aucta:an teneat᷑ mihi coquere ꝓ eo
dem pretio.Istã q.format Ia.Bu.in l.
fi.C.de sacr.san.ecc.Alb.de Ro.po-
nit similẽ de molendino,in aut.hoc
ius porrectũ.ver.vnã aliã pulchrã q.
eo.ti.& in l.nõ modus.C.de serui.&
Ino.in cle.literas.xj.col.ver.ꝙ si ꝓ-
mittens coquere.de rescripti.In qua
q.primò dicẽdũ videt᷑,quòd teneat᷑
quia promisit coquere pro familia
mea,& ista nũc est familia mea,licet
sit aucta:vt l.peculiũ.in princi.ff.de
pecu.vbi videt᷑ hoc ꝓbari.pro hoc
etiã l.proponebatur.de iud.pro hoc
videt᷑ tex.iũcta gl.in l.pe.de fun.in-
stru.q vult no.ꝙ omne vniuersale
recipiat augmẽtũ:& diminutionẽ:vt
ibi,& l.gre.de leg.j.& ĩ d.l.peculiũ.

& no. in d. l. de leg. j. Sed familia est vniuersale, qa est collectiuũ sine aliquo signo particulari vł generali: vt no gl. in l. j. ff. de edē. & Bar. & Doc. in l. scire debemus. in prī. de ver. ob. Tertiò idē videtur tex. in l. ij. in prin. ff. quoru. & in l. fi. §. j. in prī.
6 de lib. lega. *Quartò videt̃ probari in l. si seruit⁹. in prī. de ser. vrb. pre. vbi dicitur, quòd seruit⁹ imposita luminibus, simpliciter intelligitur tã de præsentibus, quàm de futuris.
7 *Quintò, qa sæpe inspicitur, quod euenire pōt: vt no. gl. in l. inter stipulãtē. §. sacrã. de ver. ob. Sextò ꝓbari pōt rōe. nã si vnus filius moreret̃, remaneret eadē familia. d. l. ꝓponebatur. de iud. & vellet furnari⁹ seruare sibi ꝓmißionē: ita & ecōtra. si est
8 aucta, debet mihi seruare. *vt cōtrariorũ eadē sit diciplina. l. j. de his qui sunt sui vel alieni iuris. cũ si. & quia ad quē spectat augmētũ, diminutio spectare debet: vt est tex. & ibi Do. ĩ l. si ex toto. de le. j. nã regula est, qui potest sentire incōmodũ. l. secũdũ naturã. de reg. iu. & qui in vno grauari potest, in alio releuari debet. l. eũ q. ĩ prin. de iureiu. Septimò, ꝓ hoc facit tex. in c. qa circa. de priuile. & quod no. Cy. secundũ Pe. in l. placet. in vlti. q. de sac. san ecc. & qđ no. plene Ang. & Fl. ĩ l. si seruit⁹. de ser. vr. pre. Octauò facit ꝓ hoc. l. hoc iure. §. aqua. de aqua quoti. & æsti. Non ò pro hoc adduco, qđ not. Alb. de Ro. in simili, in l. Rutilia Polla. de cō
9 trahē. emp. vbi dicit, *Quòd si aliqs cōduxit vnũ molendinũ cũ quatuor rotis, & cōuenit præstari modios x. pro qualibet rota, & postea conductor ibi aliã rotã construxit, ꝙ non teneat̃ pro illa noua rota aliqd soluere: & sic nō debet crescere fru... Et dicit ꝙ ita fuit determinatũ: p... refert Vgol. de Fonta. allegat ad ... l. nō mod⁹. C. de serui. & vide ... no eũdē Alb. ĩ d. l. Rutilia Polla. ...
10 adducit alias similes q. *Decimò adduco aliã decisionē Alb. ĩ aut. hoc ius porrectũ. de sac. san. eccl. ĩ x. col. versi. vnã aliã q. subijcio. vbi dicit ꝙ si paterfa. cũ abbate & conuentu eiusdē monasterij pactus fuit, ꝙ molēdinũ dicti monasterij sibi & familiæ suæ pro certa pensione molere deberet, nec in hoc fuit læsum & deceptũ monasteriũ tēpore pacti initi, postea quilibet filiorũ habet ita magnã familiã, sicut habebat paterfa. t... pore celebrati contractus, quilibet ipsorum vult molere ad molēdinũ, sicut faciebat eorũ pater: & determinat, ꝙ de stricto iure posſit, & allegat d. l. si seruitus. In cōtrariũ vult, ꝙ imo non teneatur furnarius coquere pro eodē pretio, aucta familia: p tex. in l. nō mod⁹. cũ his quæ ibi no.
10 p gl. & Cy. & Doc. C. de ser. *Secũdò p l. si ita. de au. & ar. leg. vbi dicitur, verba ĩ dubio intelligũtur, secũdũ tps præsens, & ꝓ hoc l. si cũ meus ꝓpri⁹. cũ ibi no. si seru. ven. & Cle... teras. cũ ibi no. de rescrip. Itē p hoc, qa verba cōtract⁹ ĩ dubio ĩtelligũ... reb⁹ sic stãtib⁹. l. ꝙ seruit⁹. de cond.
12 ob cau. *Tertiò p l. Rutilia Polla. de cōtrahē. emp. vbi dicit̃, ꝙ ĩ dubio verba cōtractus intelligũtur secundũ ꝙ apparet tpe cōtract⁹: & postea illũ tex. ĩducit Alb. de Ro. ad plures q. & ad idē est tex. ĩ l. j. eod. tit. & ibi Alb. de Ro. ĩ fi. adducit illũ tex. ad decisionē hui⁹ q. ĩ terminis. remittit tñ se ad dicta p eũ ĩ d. autē. hoc ius porrectũ. Quartò facit text. ĩ l. j. §. ite.

quęri

quæritur.de aqua quoti.& æsti.& in
13 l.fi.§.fi.in fi.de libe.leg. *Quintò, hoc videt̃ ꝓbari optima ratione: qa ex persona hæredũ nõ debet cõdit. obl.mutari.l.ij.§.ex his.de verb.ob. & ibi vide Alb.de Ro.Et ar.istud ꝓcederet, q̃ñ esset aucta familia post
14 mortẽ patrisfa. *Sextò,qa vbi crescit expensa & labor, debet crescere pretiũ seu salariũ:qa tam labor, q̃ pecunia diuisionẽ recipiũt: vt est text. in l.amico.in prin.de an. le.& ibi ponunt Doct.p illũ tex.
15 * ꝙ si famulus cõuenit stare cũ trib⁹ scholaribus ꝓ certo pretio ĩ mẽse:& vn⁹ scholaris morit̃,vel recedit,debet diminui salariũ:si alter supuenit,debet augeri, sicut auget̃ & diminuit̃ labor. ita hîc dicitur,ꝙ si augeatur vel diminuat̃ familia,debet augeri & diminui pretiũ. Septimò,ꝓ hoc adduco text.in c.quãto.extrà de cens.& ibi ponitur
16 ista q.p Io.An. *Octauò,qa regulariter cõuẽtio nõ extendit̃ ad incogitata. l. cũ Aquil. & l,q cũ tutoribus. de transac.sed furnarius nõ cogitauit,ꝙ deberet familia crescere,ergo
17 &c. *Nonò,qa infinitas est euitanda.l.fi.C.de sa.san.eccl. Nã si furnarius teneretur ꝓ familia aucta,teneret̃ etiã si in infinitũ augeretur. qđ nõ videtur esse dicẽdũ,vt ibi. & per hãc potissimè rationẽ pro hac parte determinat ibi Ia.But.dicens ꝙ non obstat,ꝙ ꝓmiserit coquere mihi & familię meę,qa intelligitur de familia,quã tẽpore cõuẽtionis habebã.
18 *Decimò & vltimò facit l. cui fundus.ĩ fi.de cõdi.& demonst.quẽ tex. inducit ibi Dy.& Alb.ad j.q.domini Azo.ꝙ si cõcessũ est,ꝙ in aliquo nemore possit ligna incidere pro se & familia ꝫ sua:& decedat relictis multis familijs, ꝙ vnũquæq; filiorũ nõ poterit incidere quãtũ expediat sibi & familię suæ,sed oẽs simul incidere tantũ debẽt,quãtũ poterat pater, & nõ plus.idẽ ĩducit ibi Alb.ad aliã
19 quæstionẽ: *Si ali[illegible] pmisit prędiũ alicui monasterio,vt ꝑpetuò deberet molere sibi & filijs suis granũ ad molẽdinũ suũ:postea liberi sup ex-
20 creuerũt. *Itẽ adduco etiã decisionẽ Pilei,quã facit in q.sua xlviij.quę incipit,quidã paterfa. ĩ qua tenet,ꝙ si monasteriũ ꝓmisit mihi & familię meæ molere frumentũ,nõ teneẽ hæredibus molere ĩ maiori quãtitate, quàm mihi teneret̃ ꝓpter infinitatẽ euitandã:quoniã non est verisimile monasteriũ se voluisse obligare ad talẽ infinitatẽ.& idẽ tenuit Bar.Brixiẽsis,in quęstionib⁹ suis,q.lj.q̃ inci
21 pit,quidã paterfa. *Et ad idẽ allego etiã q̃ no.Cy.secũdũ Pet.in l.nõ modus.in fi.C.de ser.vbi p illũ tex. ꝙ si qdã rusticus ꝓmisit cuilibet canonico dare x.ꝓ anniuersario : & tẽpore ꝓmissionis nõ erãt nisi x. canonici, deinde sunt xxx.nunqd teneatur omnibus.Et dicit,ꝙ nõ,qa nõ põt tũc cogitari,quot ibi canonici essent.& idẽ dicit Io.de Imo.in Cle.literas.in xviij.col.de rescript. Ego autẽ ĩ ista q.ita cõcluderẽ, distinguẽdo & cõcordãdo ista iura:aut ꝓmissio furnarij est facta sub noĩe vniuersali, aut sub noĩe particulari, aut generali, aut indefinito. Primo casu,q̃ñ ꝓmissio est facta sub noĩe vniuersali,vt familię meę,vt dixi suprà in j.arti.primę partis,& vt formaui in q. principali.& tũc teneo primã partẽ veriorẽ,videlicet ꝙ teneat̃ etiã ꝓ familia aucta,p iura s̃.ꝓ prima parte allegata.& potissimè,qa nomina vniuersa

 lia

lia recipiũt argmẽtũ & diminutionem.l. peculiũ.in prin.de leg. ij. cũ alijs alle. §.j.& ij.ar.primæ partis.Et hoc etiã tenet Cy.ĩ d.l.nõ mod*. C. de seru. & in l.placet.in fi.de sac.san. eccle.& Pe[...]ch.in c.quãto.extrà de cẽs.& hoc intellige,qñ filij habitãt cũ patre:secus si seorsum habitẽt:qa illa dicit familia q̃ simul habitat.per l.tria onera.de excus.tu.licet quo ad alias,sit de familia.l.fi. C. de ver.sig.Pe.de Ancha. & Io. de Ana. in d.c.quãto.Nec obstãt argumenta
a ain cõtrariũ adducta:qa põt responderi,sicut potest diminui familia,ita potest augeri, & ecõtrà.vnde ꝓpter istud dubiũ euẽtum nõ põt dici esse aliqua læsio,si nõ fuit inspecto tẽpore cõtractus.ar.l.si pater puellæ.& q̃d ibi no.pCy.& Doc.C.de inoffi.test. Secũdo casu,qñ promissio est facta sub nomine particulari,puta mihi & duob' filijs meis:& tũc nõ habet dubiũ,qa nõ egredit psonas nominatas:qa limitata dispositio limitatũ ꝓducit effectũ.l.in agris.de acqui.re.do.& ita põt loq l.non modus.C.de ser.secũdum Cy.ibi.Tertio casu,qñ est facta promissio sub noĩe generali.puta mihi,& oĩbus liberis meis:& tũc subdistingue:aut ꝓmissio est facta ad certũ tẽpus limitatũ,aut in ꝑpetuũ,aut simpliciter.Si ad certũ tẽpus,puta ad x.an.ꝓmisit coquere mihi & oĩbus liberis meis.Et tũc intelligo pro oĩbus liberis, q pro tẽpore reperiũtur:vnde siue crescãt,siue decrescant,furnarius tenebit semp pro eodẽ pretio,cũ potuerint partes cogitare hoc euenire posse:vt no. in l. inter stipu. §.sacrã.de ver.ob. maximè qa verba sunt generalia, q̃ generalit debẽt intelligi.l.j. §.& generalit.de le.prestã.& xviij.di.si Roma[...] cũ si.Si verò ꝓmissio est facta in ꝑpetuũ,& idẽ eadẽ ratione. Nec ob.ratio infinitatis euitãdæ:qa verba infi-
22 nita repugnãt. *Potest enĩ qs se obligare in ꝑpetuũ.l.j. §.si in ꝑpetuũ si ager ver.vel emph.Et pdicta intelligo vera,qñ fit augmẽtũ vel diminutio liberorũ p natiuitatẽ vel morte eorũ:secus si cresceret familia ex aliquo casu accidẽti: puta ego sũ creatus miles:vel supuenit mihi hæreditas opulẽta,ꝓpter quã ego incepi tenere tres vel quattuor famulos,vel totidẽ pedissequas,iuxta l.sed & si leg. §.si qs re sua.de peti.her. & q̃d no. gl.in aut.vt iudices sine quoquo su[...] §.cogitatio.in ver.largioris.co.j.q[...] de isto nõ potuit furnarius verisimiliter cogitare:ergo nõ tenet l.cũ Aquil.& l.q cũ tutorib.de trans. Eti[...] nõ ĩspicit hoc casu,q̃d euenire põt qa qñ præsẽs status nõ indicat cõtingẽtiã de futuro,nõ inspicit q̃d euenire põt:vt d. §.sacram.& ibi hoc not. Bar.sed si ꝓmissio est facta simpliciter,nõ expresso aliquo tẽpore: puta ꝓmisit furnarius coquere mihi & liberis meis panes ꝓ x.libris in ann[...] & tũc credo,q̃d licet crescat famil[...] vel decrescat in vno anno,nõ ꝓpterea debet crescere vel decrescere p[...]tiũ,per pdicta:sed post annũ nõ cogit furnarius coquere ꝓ eodẽ pre[...] si creuit familia:nec ego teneor [...] pretiũ soluere si decreuit:imò etiã nõ esset mutata familia:qa dicta promissio nõ durat, nisi singulis ann[...] & ĩ fine cuiuslibet anni qsq; nostr[...] põt cõtractũ dissoluere.facit q̃d no[...] in l.itẽ q̃rit. §.q impleto.loca. Quarto casu principali, qñ promissio e[...] facta sub noĩe indefinito:puta ꝓm[...]

tit furnari' mihi, & filijs meis: & tūc credo, q̄ cēseatur tacitè actū de filijs c q repeñūtur tēpore contractus[c], qa de futuris in dubio nō videtur actū, secūdū propriā significationē verborū: vt probat in l. seruitus. ibi, humanius est. de ser. vr. præ. & not. per Bar. in l. si pluribus. de leg. ij. & sit intelligitur rebus sic stantibus. & pbatur etiā hoc in l. nō modus. C. de ser. intelligēdo q̄ ibi fuerūt verba indefinita. & p̄ hoc est tex. in l. si ita. & in l. medico. in prin. de aur. & arg. leg. & ad hoc etiā allego, qd̄ not. Cy. in l. placet. in fin. C. de sacr. sanc. & quia ista q. est satis difficilis, prędictā materiā & decisionē subijcio correctioni cuiuslibet melius sentientis: & dicā etiā in l. pronuncia. §. familiæ. de

a3 ver. sig. *Sexta q. an liceat facere furnū in muro cōmuni, inuito socio, 1 vel iuxta murū vicini eo inuito. De hoc dic, vt dicā in seq. tit. de fornace & fornello, in princ. Vltimò de ista materia furni vide p̄ Albe. de Ro. in suo opere statutorū, in prima parte, q. cxxxv. & per Ange. in l. inter quos. in prin. de dam. infec. & vide quę dixi suprà de puteo, in pluribus q. & maximè in ver. sed quæro anquid. & vide quæ dicam infrà de balneo siue stupha, & camino, & cellario.

a Familia. *Quòd familia alicui' dicatur eius familia post mortē suā, uide Alex. ij. uo. cōs. xx. iij. co. §. bene faciūt. Quid ueniat appellatione familiæ, uide Corneum. iij. uol. consi. ccxxix.*

b Argumēt. *Argumētū à cōtrario sensu, quādo habet locū, uide Alex. ij. uol. cōs. xvj. Et utrū ī cōtractibus habeat locū arg. à cōtrario sensu, ī iiij. uo. cōsi. v. & Corneū j. uo. cōs. cixviij. ī secūdo uo. cōsi. xxiiij. & xliij. & cx. & cxix. in iij. uo. cōs. xxxj. & in iiij. uol. consi. ccl. cvj. & cccviij.*

c Contract. *Contractus declaratur ex quātitate pecuniæ: uide Corneū j. uol. cōs. cxvj. et in ij uo. cōs. [illegible] lxxv. & clxxx. & in iiij. [illegible] xc. & ccj et in iiij. uol. consi. cclv.*

De fornace. CAP. LI.

1 *Fornacem an quis in muro uel fundo communi construere possit.*

2 *Fornacem an quis in muro proprio iuxta uicini murum construere possit.*

3 *Fornace si ignis periculū existat, ne uicini paries flāma corruat, quid iuris.*

4 *Fumus si ascēdat de fornace ad uicinī domum, an propter hoc contra fornacis dominum agi poterit.*

5 *Fornacis propter ignem si uilla uel domus exusta fuerit, an contra fornacis dominum agi possit, & qua actione.*

QVAERITVR* priò an qs possit in muro vel fundo cōmuni fornacē cōstruere. & dicas regulariter, q̄ nō: qa in re cōi melior est conditio prohibētis. l. Sabinus. cōmuni diui. nisi fundus ille esset deputatus ad fornacē. l. arboribus. de vsufr. & l. ędiles. cōmuni di. & l. cū duobus. §. itē Mela. pro soc. & no. gl. & Doc. in d. l. Sabinus. & habet in l. parietē. de ser. vr. præ. fallit etiā in alijs casibus no. in d. l. Sabinus. & in reg. in re cō muni. li. vj. & vide qd̄ dicam infrà de cellario. & qd̄ dixi s. de pariete siue muro, & de seruitute tigni immit. in iiij. q. *Quęritur secūdò, qs vult cō- 2 struere fornacē in muro proprio iuxta murū vicini. Et dubium facit l. fi. fi. reg. quæ vult, vt si qs domos ædificat, pedes duos debet relinquere, supra murū vnū tātū pedē. Ego teneo q̄ potius muro q̄ domui hoc ęquiparetur: & sic sufficiat relinquere vnū

pedem:

pedē:p d.l.fi.& hoc voluit gl.ī l.qdā Iberus.§in ver.parietē. de ser.vr.pd. quę dicit,ꝙ infra duos pedes vel vnū,per d.l.fi.& est ratio, qa fornax nō est loc⁹,nisi esset cōiūcta domui ad habitā[...] reperitur in multis fornacibus.ar. [...] pleriq;.de in ius vo.iūcta l.prædijs. §.balneas.de leg. iij. & l.eo iure. §.stabula.ī qui.ca.pi.

3 ta.cōtrahatur. *Quæritur tertiò,qd si in fornace est piculū ignis,ne flāma paries vicini corruat. dico ꝙ nō pōt cōstrui ita penes fundū vicini,ꝙ eius paries possit dānū pati ex flāma vel igne:vt est casus in d.l. qdā Iberus.& hoc tenet ibi Ang.ī vlt.col. in prin.p illū tex. de quo vide etiā qđ dicā ī seq.ti.circa prin. & q̄ dicta sūt de fundo ꝓprio vicini,idē dicēdum est de cōi:qa iuxta ipsum nō pōt qs fornacē cōstruere:sicut nō pōt ꝓpe fundū alienū vicini:vt est tex. in d.l. quidā Iberus.vbi paries cōis & alienus in hoc æquiparanī.& adde q̄ di

4 xi suprà de furno.in j.q. *Quęritur quartò,qd si fumus ascēdit de fornace ad domū vicini,an ꝓpter hoc poterit agere cōtra dn̄m fornacis? dicas ꝙ nō regularit̄,p l.si cui. §.Arist. si ser.vē.de quo vide q̄ dicā j.de fur

5 no. *Quero quintò,qd si ꝓpt ignē fornacis villa vel domus exusta est, an cōtra dn̄m fornacis agi possit, & qua actiōe.vide tex.in l.si seruus ser uū. §.si fornacarius.& qđ ibi no.per glo.& Doct.ad l.Aqui.& q̄ dixi s̄. de furno,in j.q.Et quę dicta sunt de fornace,habēt locū etiā in fornello,qui fit causa cineris coquēdi, vel alia de causa supradicta.

De balneo siue stupha. CA. LII.

1 *Balneū uel stuphā facere etiam inuito socio in cōi licitū est,dum tamē ex hoc cōmunis paries nō lædatur,aliàs secus.*

2 *Balneū construere in pariete proprio iuxta uicini parietem, an licitum sit.*

3 *Balneū qualiter de iure cōstrui possit.*

4 *Balneū seu stuphā an usufructuarius possit in fundo usufr. construere.*

5 *Balneum uel stupham ad usum publicum an inquilinus uel usufructuarius deputare possit.*

6 *Balneator seu stuphar. an de receptis teneat sicut nautæ, caupones, stabularij.*

7 *Balneorū & thermarū calefactiones an munera personalia esse dicantur.*

1 IN muro cōi *licitū est balneum vl stuphā facere etiā inuito socio, dū tñ ex hoc paries cōis nō lędatur, aliàs secus: vt probatur in l.fistulas. in prin.& §.j.de ser.vrb.præ.& in l. quidā Iber⁹. §.fi.& tenet hoc Io.Pe. de Papia.in suo vlt.li.in antepe.glo. ver.& si paries.& ideo si ex flāma balnei exuraī paries cōis,hoc facere nō licet,arg.l.fistula.si serui.ven. & in l. si seruus seruū. §.si fornacarius.ad l. Aquil.& ī eo pariete nō possunt iniungi tabulę vel vasa vitrea,p quę in altū flāma tollaī, & paries cōburaī; vt d.l.quidā Iberus. ver.de tubu.vt not.Ang.in l.inter quos. in prin. in

2 pe.col.[...] dā.infec. *Sed quæro,nū quid in pariete ꝓprio iuxta pariet vicini sit licitū balneū construere.& dic ꝙ ad duos pedes ipsū facere nō licet, p quod paries vicini cōburat. & hoc tenet Ang.in d.l.quidā Iber⁹. in prin.in vlti.q.ego autē nō credo, ꝙ duo pedes sint mēsura propriè,p quos qd distare debeat:licet text.cū gl.secūdū vnā expositionē hoc sentiat in d.l.quidā Iberus.sed teneo,ꝙ tantū quis debeat distare,ꝙ nō noceat ei à vicino fundo. & ita loqtur d.l.quidā Iberus,quā sic intelligo.& ita

ita etiã dixi in precedẽti ti. in iij. q.
3 *Qualiter autẽ balneũ de iure cõstruere poßit, vide tex. cũ ibi no. p glo. & Doct. in l. j. C. de ædifi. priua.
4 *Nunquid vsufr. poßit balneũ seu stuphã cõstruere in fundo vsufruct. & dicas ꝙ nõ, vt est tex. in l. æquißimũ. §. itẽ si domin⁹. & ibi Flo. de vsuf. & sic ibi videt casus, ꝙ scholaris in domo cõducta non poßit facere stuphã inuito vel inscio domino. licet ibi loquatur de vsufr. qa eadẽ est ratio. Nã si vsufruct. q habet plus iuris quàm inquilin⁹ vel cõductor nõ potest, multo min⁹ poterit cõductor vel inquilinus. Prædicta intelligo vera in partibus, in quibus balnea siue stuphæ priuatę nõ habẽtur cõmuniter in vsu, vt est hîc Paduæ: sed in locis in quib⁹ esse cõsueuerũt, vt in Alemania, secus. ar. l. fi. ĩ fi. & vsu quotidiano sẽper hoc versari. C. de fideiusso. & ibi hoc no. p Doc. & no. Bar. in l. errore. C. de testa. qui dicit per d. l. fi. quòd consuetũ, tacitè inesse videtur. quia ea quæ sunt in usu quotidiano pro expreßis habẽtur. ꝓ hoc l. quòd si nolit. §. qui aßidua, de ędi. edic. & qđ ibi latè scripsi.
5 *Sed an inquilin⁹ vel vsufruct. poßit stuphã vel balneũ ad vsum publicũ deputare? Dic quòd nõ, secũdũ Flo. in d. §. si dominus. p illũ tex.
6 *Sed põt dubitari an balneator seu stupharius teneatur de receptis, sicut nautæ, caupones, stabularij: dic quòd sic: vt notat Guil. de Cu. in l. j. §. item. ff. naut. cau. balneator in pub. balneo si qd proijciatur, põt agere actione iniuriarũ. tex. est in l. ij. §. si quis in mari. neqđ in lo. pu. religiosi intrare poßunt balneũ tẽpore neceßitatis. xxiiij. q. j. oẽs q. & ibi no. in gl. ac etiam tempore neceßitatis die dominico balneũ cõcedit. de cõse. dist. iij. puenit. vt no. gl. in d. c. oẽs q̃. An autẽ senatusc. qđ ꝓhibet legari vel vẽdi ea q̃ sunt cõiuncta ędibus [illegible] senatus. de cõtrahẽ. ẽp. & l. cętera. §. hoc senat⁹. el ij. de leg. j. habeat locũ in balneis &c. dic ꝙ sic. tex. est in d. l. cætera. §. hoc senatus. el ij. in prin. Itẽ nũquid appellatiõe dom⁹ cõtineant balnea: vide l. prædijs. §. balnea. de le. iij. & quod ibi no. facit qđ dixi in eo. ti. ꝑced. in ij. q.
7 *Itẽ adde, ꝙ calefactiões thermarũ & balneorũ dicũt esse munera ꝑsonalia: vt est tex. in l. j. in prĩ. de mun. & ho. quẽ tex. ĩtellige de balneis pub. sicut erãt thermæ dñi Diocle. imperatoris, quarũ ędificiũ miræ magnitudinis adhuc Romę extat. Vltimò de balneo vide omnia quæ dixi s. de ser. ꝓijciẽdi, in ij. q. & vide l. sicuti. §. fi. si ser. vẽ. & l. q insulã. §. j. ff. loca. & in l. qui bal. in prin. q po. in pi. ha. & Inst. de li. ob. §. multis. in fi.

De fumo. CAP. LIII.

1 *Aedificia ĩferiora habẽs si ignẽ faciat, per foramẽ, uel per fenestras fumũ in superiora ædificia immittat, an poßit.*
2 *Apes alienas si qspiã fumo facto fugauerit, uel necauerit, qua actiõe teneat.*

HABENS ędificia *ĩferiora ignẽ facit, & p foramẽ vel p fenestras fumũ in supiore ędificio mittit, an poßit. & videtur ꝙ nõ, p text. no. in l. sicuti. §. Ari. si ser. vẽ. In contrariũ videtur tex. in §. fi. in ea. l. Ego nũc distinguẽdo ita breuiter cõcludo: Aut est seruitus cõstituta, & nulli dubiũ est: vt not. per gl. in d. §. Arist. Aut seruitus nõ est ĩposita, & tũc aut vult immittere seruitutis iure, & nõ põt: vt est casus in d. §. Arist. secũdũ intellectũ gl. aut vult immittere iure suo:

ſuo:& tũc aut facit aĩo iniuriãdi,& nõ põt:imò ſi tũc mittit,tenet̃ actione ĩiuriarũ.l.pe.de iniu. & ibi Ang. & no.gl.ĩ d. §.Ariſt.& dixi ſ. de ſer. pijciend... ij & v.q.in dubio tamẽ non p̃ſumit... iniuriãdi vel nocẽdi.glo.eſt no.in l.fluminũ.§.fi.de dã.infe.aut nõ facit aĩo iniuriandi, ſed immittit iure ſuo:& tũc aut facit ignẽ ſolitũ & cõſuetũ pro vſu ſuo & familię:& põt:vt eſt caſus, q ita debet intelligi ĩ d.l.ſicuti. §. Ariſto. in prin.Aut facit ignẽ inſolitũ, puta nimis grauẽ:& tũc non põt:vt d. §.fin. ibi,fumũ nõ graue.à cõtrario ſenſu. & ita põt intelligi §. Ariſt. & ita tenet ibi Bar.Flo.& Pau.de Caſt.& ita dixi ſ.de ſer.pijciendi,in ij.q. quod bene no.qa vidi ſępenumerò habitãtes inferius ĩmittere fumũ per foramen aut per feneſtras ad ędificia ſuperiora,aut habentes furnos & fornellos,& ex his mittere fumũ in domos vicinas,qa cõtra eos agi nõ p̃t, nec p̃hibere,ſi faciũt ignẽ ſolitũ, ſecus ſi inſolitũ,puta cõburẽdo paleas vel ſtramẽ,vt quandoq; fit.& adde q̃
2 dixi ſ.de fornace,ĩ iiij.q. *Si qs autẽ fumo facto apes alienas fugauerit, vel etiã necauerit,qa mortis cãm p̃buiſſe videtur magis,q̃ occidere, in factũ actione tenebit:vt eſt text.in l. ſi quis fumo.ad l.Aquil.

De ſcalis. CAP. LIIII.

1 *Scalas muro communi apponere licitum eſt uni ex ſocijs,ſi nullũ damnum parieti fiat.*

2 *Scalæ lapidea an iuxta murũ commũnem per unũ ex ſocijs apponi poßint.*

3 *Scalas non ſolùm ſi quiſpiam uelit appropinquare,ſed etiam tigna uel lapides immittere,an poßit.*

4 *Limitata diſpoſitio limitatum producit effectum.*

5 *Scalæ in muro alieno an & quomodo apponi poßint.*

6 *Scalas in ſolo publico iuxta domũ ſuã ſi quiſpiã ædificare uoluerit,an poßit.*

7 *Scalas in muro ſupra ſolum uicinum ... publicum,an quis facere poßit*

8 *Scalæ an domus appellatione ueniant.*

9 *Scalis admotis ſi quis muros ciuitatis aſcenderit,quomodo puniatur.*

10 *Scalas apponere muro alterius cauſa ingrediẽdi eius domum,quæ pœna ſit.*

SCALAS *muro cõmuni apponere licitũ eſt vni ex ſocijs,ſi nullũ dãnũ parieti fit.text.eſt cũ gl.in l. fiſtul. §.fi.de ſer.vr.& hoc modo debet intelligi gl.in l.qdã Iberus.ĩ ver. ſeruitutis,ibi,ſec⁹ autẽ ĩ ſcalis.co.ti. q̃ facit differẽtiã ĩter tubulos & ſcalas:qa p tubulos cõmittit̃ dãnũ parieti cõi ex flãma ignis,ſed p ſcalas appoſitas nõ ſolet fieri cõiter dãnũ parieti,& iſta fuit ĩtẽtio gl.licet ibi Ang.eã rep̃bet. ſed ſi p ſcalas fieret læſio,tũc apponi nõ p̃t muro cõi inuito ſocio.p d.l.qdã Iberus.& d.l.fiſtulã.in prin.Ang.tenet hoc in l.qdã Iberus.ĩ fi.& l.inter quos.ĩ pri.de dã. infe.in iiij.col.ver.ſimiliter ſcalas ſi pideas iuxta murũ cõem,&c.& Flo. in l.Sabinus.ĩ fi.cõi di.Et dicunt̃ ſcalæ nõ offerre dãnũ ſeu læſionẽ ĩ muro cõi,quãdo nõ impediũt ip ſius parietis refectionẽ,vel qñ ſublato pariete cões ſcalæ p ſe ſtare poſſunt: aliàs ſec⁹.vt d.l.fiſtulas.§. iuxta.vbi hoc no.Bar.& Doct.vel qñ aliud impedimẽtũ ſeu dãnũ fieret ipſi muro cõi,puta qa oſtiũ fieri debebat,vl fe-
3 neſtra,vel aliud ędificium quod p̃ dictas ſcalas impediret̃ vel ĩcõmodaret̃.ar.d.l.qdã Iberus.& d.l.fiſtulã ĩ pri.& l.fiſtulas.§ ſer.vẽ. & l.ſi cõ-

ædes.cõi di.& ꝑ id qđ no.gl.in l. Sabinus.eo.ti.Et ex his ſeqtur,ꝙ ſcalæ ligneę poſſunt regulariter apponi p vnũ ex ſocijs iuxta murũ cõem,qa faciliter remoueri poſsũt: vt dicit tex. in d.l.fiſtulã. §.fin.& ſic cõiter dãnũ cõi muro inferre nõ poſsũt.ſi tñ dãnũ inferrẽt,appõi nõ poſsũt,vt dixi.

*Sed qd de ſcalis lapideis,an apponi poſſunt iuxta murũ cõem p vnũ ex ſocijs?Et videtur ꝙ nõ: qa faciliter remoueri nõ poſſunt p d. §.ſi.cõtrariũ dic.ſ.ꝙ poni poſsũt:qa ſublato pariete p ſe ſtare poſsũt:vt d.l.fiſtulas. §.iuxta.& ibi Bar.ſi modo muro cõi nullum dãnũ fiat. & ita tenet Ang.ĩ d.l.inter quos.ĩ iiij.co.In hoc tñ eſt differẽtia: qa facilius poſſunt nocere ſcalæ lapideæ q̃ ligneæ. ſed cæteris paribus nulla eſt dria: qa vbi nullũ fit dãnũ p eas fieri poſsũt, aliter nõ.& ita vidi obſeruari.& in sũma no.pulchrã regulã p ſocijs habẽtibus inter ſe cõe,puta in muro vel domo cõi,ſi q̃ritur vtrũ vnus eorum pôterit aliqd appropĩquare vel apponere ĩ muro cõi.nã debet attendi an illud qđ appropinquat vel apponitur,poſsit p ſe ſublato muro vł domo ſubſiſtere: qa tũc pt appõi, aliàs ſec⁹.itẽ an impediat refectionẽ cõis parietis vel dom⁹,& nõ pt,ſi nõ ĩpeditur,pt:vt ꝑbatur in d. §. iuxta. Itẽ an afferat aliqđ dãnũ vel nõ, vt patet ex p̃dictis,q̃ ꝑcedũt,vt dixi,non tãtũ in ſcalis,ſed ẽt in quacunq; alia re vel ædificio.qđ eſt valde no.qa p hoc multæ q.decidi poſsũt.qbus adde quæ dicã ĩ.ꝑxi.q.& ĩ.de ſolario.

3 *Quid aũt dicẽdũ,ſi qs vult nõ ſolũ ſcalas ap ꝑpinquare, ſed ẽt mittere, puta earũ tigna vel lapides,an poſſit?Et videť,ꝙ debeat diſtĩgui, vt de appropinquatiõe dictũ eſt. In cõtrariũ videtur, videlicet ꝙ indiſtinctè poſsit:p tex.cũ gl.in l.ſi cões ędes.in ver.mittere.cõi di.itẽ qa in re cõi licitũ eſt vni ſocio aliqd facere, qñ alteri⁹ ſocij nihil int[...] q̃dã Iber. §.parietẽ.de ſer.vr.pd.& no.gloſ.ij. in prĩ.ĩ l.Sabinus.cõi di.Ego aũt teneo,ꝙ regulariter nõ poſsit:qa ĩ cõi nõ pôt inuito ſocio aliqđ facere. & melior eſt cõditio ꝓhibẽtis.d.l. Sabin⁹.niſi murus cõis eſſet ad hoc deſtinatus .vt ibi no.gl.facit ad hoc qđ dixi ĩ ti.ꝑce.de fornace.ĩ j.q. nec ob. tex.cũ gl.in d.l. ſi cões ędes. qa debet intelligi,qñ ædes erant ad hoc deſtinatæ,vt ibi fierẽt ſcalæ. & ita ẽt intelligit ibi Flo.Nec ob.qđ dixi,qñ nõ intereſt ſocij,pôt alter ſocius in muro cõi immittere:qa nõ pt intereſſe ſi tigna vel lapides nõ immittãtur, vt de ſe patet. In hoc tñ poſſet ſic diſtingui,aut murus eſt cõis quo ad oĩa:qa ſic actũ fuit & cõuentũ inter ſocios,& nõ habet dubiũ,ꝙ etiã ꝓ ſcalis in eo poſsũt immitti tigna & lapides & ſimilia.aut eſt actum, ꝙ murus ſit cõis tãtũmodo ad vnũ vſum,puta ꝓ diuidẽdo viridarium.& tũc ẽt clarũ,ꝙ nihil pôt immittere.

4 *qa limitata diſpõ limitatũ ꝓducit effectũ.l.in agris.de acq.re.do. & ꝓ hoc vide oĩno q̃ dixi ſ.de pariete ſiue muro,in pe.q.ver.occurrit mihi. Siue nihil eſt actũ expſsè inter ſocios qđ cõſtet: & tũc aut murus apparet cõis ex eo,qa in eo ſunt appoſita tigna, vł trabes, vł lapides: & tũc in dubio reputabitur cõis ſaltẽ, quãtũ ad hoc:& ideo qlibet ex ſocijs pt ſcalas immittere aut tigna vel lapides pro ſcalis ſuſtinendis. & ita pôt intelligi text.cum gl.in l. ſi cões ædes.

des.ī ver.ĩmittere.cōi di.Et hoc intelligo,qn̄ murus est sufficiēs & idoneus ad sustinendū talia onera:aliàs sec⁹:vt l.ī parietis.de dā.infe.& l.cuius ædifi... de ser.vr.p̄. & dixi s̄. de serui.tigni ... iiij.q.aut mur⁹ apparet cōis ex alio,puta qa sunt fenestellę vł annuli ab vtraq; parte,vł si. de qbusvide s̄.de pariete seu muro,ver.ij.principaliter est vidēdū.& tūc in dubio credo q̀ nō posit:quia regularit ī cōi re melior est cōditio ꝓhibētis.d.l.Sabinus.Nā negari nō pōt, q̀ p dictā immissionē tignorū vel lapidū qbus scalæ sustētātur, nō fiat aliqua lęsio muro cōi,si tñ fiat talis missio, p quā nullo modo p̄t interesse alteri⁹ socij:puta qa modica eēt missio facta,nec pondus magnū sustineret mur⁹,ꝑpt talē missionē, tūc fortasse posset:vt d.l.qdā Ibe.§.parietē.& gl.ij.in d.l.Sabinus. & ita aliàs vidi iudicari.Hoc tñ an interesset vel nō vicini,relinquēdū est arb.iudi.q inspecta qualitate muri & loci & missionis iudicare debet.ar.l.j.§.fin.de iu.delibe. & c.de causis.de off.deleg.& p̄dictis adde q̄ dixi s̄.de seru.tigni immitt.in iiij.& v.q.de pariete siue muro.ver.iij.principaliter
5 est vidēdū.cū seq. *Vidimus de muro cōi,an possint scalæ iuxta eū apponi vel immitti:nūc dicam⁹ de muro alieno,in quo sic breuiter est concludendū:Aut qs vult ponere scalas ligneas vel lapideas immittendo tigna vel lapides in muro alieno, & nō pōt,inuito aut nō cōsentiēte domino:imo dn̄s muri pōt ꝓpria autoritate illud qd̄ immissū est in muro suo tollere vel destruere.l.quēad.§.si ꝓtectū.ad l.Aquil.& l.q vi ē.§.si ad ianuā.qd vi aut clam. de quo dic vt dixi s̄.de ser.tigni immitt.in vj.& vij.q.Aut qs vult ponere scalas ꝑpt murū alienū, nihil in muro immittendo:& tunc aut vult tangere murū ita,vt requiescat in eo,& non pōt, dicta iura,& p l.fistulam.§.iuxta.de ser.vr.præ.Aut vult tangere etiā requiescendo:& idē ea·lē ratiōe.facit l.vulgaris.in prin.de fur. dum dicit q aurē hoīs tangit,totū hominē tetigisse videt̄.Aut qs vult ædificare scalas ꝑpt murū alienū,ipm nō tāgendo:& tūc subdistingue:aut sunt scalæ ligneæ,aut lapideæ.si sūt lapideæ vel de muro,& tūc aut habēt fundamētū de terra,ita q̀ murus dici possit:& credo q̀ nō possit,nisi stent remotæ p vnū pedē: per l.fi.fini.reg. & ita intelligo Bald.& Flo.in d.l.fistulā.§.fi.q dicūt,quòd idem ius de scalis,quod est de muro. aut non habent fundamētum intra, ita quod ꝓpriè murus dici nō pōt: & tūc ædificare poterūt prope fundū alienū dūmodo ipsum nō tāgat:qa tunc habet locū l.fin.fini.regū.si vero scalæ ligneę,teneo quòd indistincte ædificare possit ꝓpe fundū alienū dummodo ipsum non tāgat,nec eo aliqd immittatur,etiā si scalę affixæ sup tignis affixis in solo ædificātis prope fundū alienū circa pedē.ar.l.Titius.fi.regun. quod ... qa est quotidianū.Et prędicta procedunt,quādo qs ędificat in suo scalas
6 prope fundū alienū. *Sed qd si quis vult ædificare scalas in solo publico iuxta domū suā,an possit? videtur quòd nō:qa regulariter ꝓhibitū est priuato,in solo publico autoritate ꝓpria ædificare.l.ij.& p totum ne quid in loco pub.cum sim.In contrariū videtur, quando quis habet ...

porticũ in solo publico, vel stillicidiũ supra solũ publicũ, qa quatenus se ꝓtẽdit stillicidiũ vel porticus, videtur quòd sub eo posśit ędificare scalas, & similia. ar. l. fi. in fi. de ser. vr. præ. & ita in multis locis reperiũtur. In hoc puto, quòd loci cõsuetudo ser nãda sit. l. an in totũ. & ꝙ ibi no. ꝑ gl. & Doct. C. de ædifi. pri. Sed vbi non apparet de cõsuetudine, teneo ꝙ fieri nõ posśit: qa loc⁹ publicus sub stillicidio vel porticu remanet public⁹: vt dixi s̃. de ostio siue porta, ver. alia
7 est q. similis.* Posset etiã dubitari, an qs posśit facere scalas in muro supra solũ vicini vel publicũ. Et dicas regulariter, quòd non. per l. fi. in fin. de serui. fallit quãdo fieret sub stillicidio suo, quatenus ꝓtẽdit stillicidiũ. l. fi. § . fi. de ser. vrb. præ. Itẽ fallit qñ seruitus esset imposita: ꝙ vide s̃. de ser. ꝓij. in ij. iij. iiij. & v. q. & de pariete siue muro in vj. & vij. q. j̃. in seq. ti. ĩ pri. & ꝙ dicã j̃. de necessario.* Quæro an appellatione domus veniãt scalæ. Dic aut scalæ sunt extra domum, seu extra ostiũ domus, & tũc non cõtinẽtur appellatione domus. & ideo maleficiũ quod fit in scalis exterioribus extra ostiũ domus, dicitur nõ esse factũ in domo, secus si essent interiores. & ita not. Bar. & Flo. in l. fistulas. § . fi. de ser. vr. præ. Et propter ea sequitur aliud, quòd quis potest capi pro debito in scalis exterioribus: nec habet locum l. pleriq;. de in ius vo. & adde prædictis l. creditor. § . fi. cum ibi no. de act. emp. & quod no. Bal. in l. Gallus. § . fi. ad fi. de libe. & posth. & quod plenè dixi s̃. de claustro seu conclaui, & porticu, in ij. q.
9 * Quæritur etiã, qd si scalis amotis
a quis muros ascenderit ciuitatis a? Dic ꝙ capitẽ puniri debet. l. fi. de re di. & ibi per Doct. Itẽ si qs ascẽderit castrũ qđ habet murum vel valla lignea. sec⁹, si fossas tm̃ loco murorũ: vt est casus sing. in l. desertorẽ. § . nec nõ. de re mili. secũdũ [...] Ro. in
10 quodã suo singulari. * Vltimò quæro, quę sit pœna apponẽdi scalas muro alterius causa ingrediendi ei⁹ domũ. vide Bal. omnino ĩ l. fi. de re. diu. & quę ipse no. in l. si quis non dicam rapere. de epis. & cler. & vide text. in § . ope. insti. de oblig. quæ ex quasi deli. na. & glos. xxiij. q. iij. illud sanè.

a Ciuitatis. *Ciuitas muris circundata an posśit alienare murũ, uel super ascendere, uide Cor. iij. uo. consi. lxxvj. incip. præsens.*

De ferratis. CAP. LV.

1 *Fenestris suis si quispiam fecerit apponere ferratas protẽdentes extra murũ suum supra uicini solum, an poterit.*

2 *Fenestras suas ferratas si quispiam uersus solum uel domum uicini habeat, quæ sic per xxx. uel xl. annos steterũt. & ipsemet eas tollere uelit, uicinus autem contradicat, quid iuris.*

3 *Fenestras si quis uersus domũ, uel etiã fundũ uicini habeat, per quas in domum uicini ire potest, an cogi posśit, ut fenestras ferratas ponat, ut sibi dicta facultas intrandi tollatur.*

1 QVIS* fecit fenestris suis ferratas apponere ꝓtẽdentes extra murũ suũ supra solũ vicini, quęritur an poterit. Et dicas regulariter, quòd nõ, ꝑ l. fi. in fi. ff. de ser. & l. si iterũ. § . pen. qđ ui aut clã: quia solum vicini debet esse liberum vsq; ad cœlũ, vt ibi. sed hoc fallit, quãdo esset seruit⁹ ĩposita, vel quãdo fieret sub stillicidio suo, quaten⁹ stillicidiũ se ꝓtendit, ꝑ l. fi. § . fi. de ser. vr. ꝑ. cũ ibi no. fa

cit quod dixi s. de scalis, ver. posset ēt dub. & qd dicā j. de specularibus. Itē fallit quādo fieret suprà solū pu. qa ita seruatur de consuetudine p l.
2 an in totū. C. de ædif. pri. *Quid si aliquis [illegible] fenestras suas ferratas versus solum, vel domū vicini, q̄ sic steterūt p xxx. vel xl. an. ipse vult tollere eas, vicinus contradicit, dicens quod nō pōt de iure. qa sibi est q̄sitū ius p dictū tps. arg. l. oēs. & l. sicut. de pscrip. xxx. an. Itē qa interest sua, ne vicin⁹ vel alius possit p dictas fenestras venire ī domū suā, q̄ritur qd iuris. In hac q. puto sic dici posse. aut est ser. constituta, vt retineantur ferratæ, & nō pōt eas auferre. aut non est constituta, & tūc aut aliàs voluit auferre, & fuit īpeditus p vicinū, & pter īpedimētū & per cōtradictionem destitit auferre, & elapsum est tps sufficiēs ad pscribendū istā seruitutē: & idē p l. hęc autē iura. cum ibi no. & gl. & Doc. de ser. vr. aut nō est trāsactū illud tps, & tūc nō sit pscripta seruit⁹, tamē pter illā destitutionē & contradictionē contradicēs est cōstitut⁹ ī quasi possessione illi⁹ iuris remanēdi ferratæ. text. est cum gl. no. in l. q luminib. ff. de ser. vr. p. & l. j C. de ser. & ibi not. p Doct. aut nūq̄ fuit cōtradictum: & tūc aut ille vult tollere ferratā in despectū vicini, vel vt noceat vicino pricipaliter, puta vt possit p illas fenestras visitare domū vicini pter filiā suā vl' pedissequā, vel alia causa fi. & nō pōt. arg. l. j. §. deniq;. de aq. plu. & in l. in fundo. de rei ven. & in l. opus. cū gl. de ope. pu. & pro hoc vide quod no. Cy. & Doc. in l. altius. C. de serui. In dubio tamē nō psumitur aīo nocendi. gl. est valde no. in l. fluminū. §. fi. in gl. pe. in fi. de dā. infe. aut vult to lere ferratas pro aliqua cōmoditat dom⁹ suę: & pōt, licet noceat vicin vt pbat in d. l. fluminū. §. fi. cū l. se
3 inci. Procul⁹. *Sed qd ecōtrà? q habet fenestras versus domū vel t dū vicini, p quas pōt ire in domū cini, an possit cogi vt ponat fenestras ferratas, vt tollat sibi dicta fa tas intrādi? Dic breuiter, q nō: qa n mo cogit in suo laborare, nisi sit ip sita serui. vt habet in l. j ī fi. cū l. se. d aq. plu. arc. & qa in re sua qlibet e moderator & arbiter. l. ī re mādat C. mā. Eo aūt casu quo tenet habe fenestras ferratas in suo, si reperia fractę vel ętate cōsumptæ, an ipse t neat iterū reficere & sumptib⁹ su Teneo q sic: p l. & si forte. §. ēt. ve nā in oīb⁹. si ser. vē. cōiūcta l. eū d bere. de ser. vr. p. ad qd adde quod xi s. de ser. oneris ferēdi. versi. hui aūt ser. & s. de stillicidio nō auert ver. circa istā seruitutē. imò ēt pl' co. q etiā si destructæ vel extra essent in totum ferratę de fenest sicut fit quādoq; p stipendiarios guerrę. & etiā qa dom⁹ vel mur⁹, quo sunt ferratę, corruerit, an sic ciātur fenestræ, teneātur reficis tæ. & dico quod sic. p quo vide dixi s. de serui. stillicidij auertēd. viij. q. Vltimò adde prædictis, q dixi s. de stillicidio siue tecto, q. & s. de penu.

De solario. CAP. LI

1 *Solariū si quispiam ædificare velit hoc ut sustineatur, in quo loco affigere debeat.*

2 *Murus quomodo cognoscatur an sit munis, uel nō, & an sit commun diuiso, uel indiuiso.*

3 *Solariū quod est infixū muro cō*

*uel alieno iure ſeruitutis, an pauimen-
to uel lateribus cooperiri poſsit.*
4 *Solariũ unum uel plura ſi una domus
habeat, & pars inferior ſit unius, pars
uerò ſuperior alterius, ſicuti Venetijs
cũtingit. ſi ille, q partẽ ſuperiorẽ habet,
non habeat aditũ ueniendi ad ipſam
niſi per ſcalas uel partem inferiorem;
nunquid per illam uenire poterit.*
5 *Solarium ſuperius domus alicuius ſi
quiſpiam habeat, in quo quotidie ha-
bitantes currant, uel eius pueri ſaltẽt,
uel pulſent, ita q̃ exiſtẽtibus in parte
inferiori impedimento ſint, quid iuris.*

SI quis* vult ædificare ſolariũ, in
quo loco debet ipm̃ affigere, vt
ſuſtineatur? dic quod aut muri vndi
que ſunt ſui, & in eis põt tigna pone
re. & iſtud nõ habet dubiũ. aut muri
ſunt cões vicino, & tũc aut ꝓ diuiſo
aut ꝓ indiuiſo. Prĩo caſu põt, quate
nus durat pars ſua eadẽ rõne, & non
vltrà, niſi eſſet ſeruit⁹ impoſita, ꝑ ea
q̃ ſtatim dicã. Si ꝓ indiuiſo, tũc põt
ĩponere, quaten⁹ durat murus, ſi mu
r⁹ ẽ ad hoc deſtinat⁹. ad hoc vid̃ qd̃
dixi s̃. de ſcalis, ver. qd autẽ dicẽdũ.
*Quõ aũt cognoſcatur an murus
ſit cõis vel nõ: & an ſit cõis ꝓ diuiſo
vel ĩdiuiſo: vide q̃ dixi s̃. de pariete
ſiue muro, in j. & ij. q. aut murus eſt
alien⁹, & regulariter nõ põt: qa ĩ re
aliena nõ eſt licitũ aliqd immittere
citra ſeruitutem, niſi dño volente. ut
l. queãd. §. ſi ꝓtectũ. ad l. Aq. de quo
vide q̃ s̃. dicta ſunt de ſcalis, ver. vi-
deamus nũc de muro cõ. Sed prope
murũ alienũ ſup trabibus vel lignis
poſitis vel regeſcẽtibus in ſolo ſuo
ĩferiori, bene põt ædificare ſolariũ.
nec eſt op⁹ dimittere ſpatium aliqd̃
etiã vnius pedis: qa nõ habet hoc ca
ſu locũ l. fin. fini. reg. & ita vidi ſæpe
obſeruari in ſolario & ſtillicidio; qᵃ
pñt ꝓpe murũ vicini ędificare, dum
mõ ipm̃ nõ tãgãt, neq; ſuper eo re-
geſcãt, ſed ſupra trabib⁹ exiſtẽtib⁹ ĩ
3 ſuo. qd̃ no. qa quotidianũ eſt. *Sed
q̃ritur, an qs poſsit ſ[illegible] eſt in
fixũ muro, cõi vł alieno iure ſeruitu
tis, pauimẽto vel lateribus coopire:
dic regulariter quòd ſic. Fallit ſi pro
pter talẽ coopertură nimiũ grauare
tur mur⁹, in quo regeſcit ſolariũ: nã
tũc nõ põt. ar. l. cui⁹ ædificiũ. de ſer.
vr. p̃. Nã in tali ſolario non põt dñs
ĩponere magnũ põd⁹: puta frumẽti,
vel bladi, qñ murus commodè ſuſti-
nere nõ poſſet. qd̃ eſt notãdũ cõtra
4 multos q habẽt granaria. *Sed po
ne, quòd vna dom⁹ habet vnũ ſola-
riũ vel plura, pars inferior eſt vni⁹:
pars ſuperior eſt alterius: ſicut Vene
tijs in multis domibus cõtingit: ille
q habet partẽ ſupiorẽ, nõ habet adi
tũ veniẽdi ad ipſam, niſi ꝑ ſcalas vel
partẽ ĩferiorẽ: an ꝑ illã poterit veni
re? Dic quòd nõ: niſi ſit impoſita ſer
uitus: ſed debet facere ſcalas aliũde:
vt ꝓbatur in l. via cõſtitui. §. quod-
cunq;. de ſer. ru. p̃. & ibi hoc no. Bal.
Flo. Paul. de Caſt. & ego plenius di-
xi s̃. de ſeruitute itineris ſiue aditus.
ver. not. vnũ aliũ caſum pulchrũ. vbi
5 omnino videas. *Quid autẽ ſi ha-
bens ſolariũ ſupius, in quo quotidie
currant, vel eius pueri ſaltẽt, vel pul
ſent, ita quòd ſint impedimento ex-
iſtẽti in parte inferiori. Dic aut hoc
fit in deſpectũ & dãnũ vicini, & non
põt, ꝑ ea q̃ dixi s̃. in ti. ꝓcedenti. in ij.
q. vide ibi. Aut hoc nõ fit ĩ deſpectũ
ſeu dãnũ, ſed ꝓ vſu ſuo ſeu familiæ
ſuæ: & tũc põt, ꝑ l. fluminũ. §. ſi. cum
ſe. de dãn. infe. & pro hoc vide opti
mũ text. in l. ſicuti. §. Ariſt. ſi ſer. ven.

vbi etiā habetur, quòd si proiicere tur aqua in solario causa scopādi, vł ꝑpter calorē, & aliqd de aqua caderet inferius, propter hoc non tenetur. c[illegible] quòd vide oīno quę dixi s̄. de ser. p[illegible]ij. q. Vltimò adde pro complemento materiæ quæ dicam j. de mœniano.

De tigno iniūcto. CAP. LVII.

1 *Aedes duæ eadē cōtignatione cōtextæ si pluribus legētur, quisq; legatarius habebit quatenus pars sua sibi legata duret. nec unus cōtra aliū agere poterit, ut tigna non existant, sicuti testamenti, uel mortis tempore erant.*

2 *Tignū unū, uel una tigni cōtignatio si unā domū tegat, & posteà inter plures diuidatur, illud tignū sociorū cuilibet propriū est, quatenus tigni longitudo uersus partem suam se extendit.*

3 *Tigna immißa debēt īmißa remanere, tēpore quo domus pluribus uel inter uiuos uel in ultima uolūtate aßignatur, sicut prius ante aßignationem uel diuisionem extiterant.*

4 *Domos duas unica contignatione contextas si quispiam habeat, & unam uendat, aliam autem sibi reseruet, an emptor, uenditore inuito, tigna aut cæmenta retinere poterit, quæ in domo uendita requiescunt.*

5 *Molendinum in flumine publico si facere uelim, an in ripam uiæ publicæ tigna immittere potero.*

1 SI Duæ * ædes eadem cōtignatione contextæ pluribus legentur, quisq; legatarius habebit quatenus pars sua sibi legata durat, nec vnus pōt agere cōtra alium, vt tigna non sint vti tēpore testamenti vel mortis
2 erant. l. binas ædes. de ser. vr. ꝑ. * Ex quo notādū est, quòd si vnū tignum vel vna contignatio tigni tegit vnā domū, & postea diuiditur inter p[illegible] res: quòd illud tignum est propri[illegible] cuilibet sociorū quaten⁹ longitu[illegible] tigni se extendit versus partē sua[illegible] d. l. binas ædes. & ibi hoc no. Do[illegible]
3 * Itē no. aliud ex ꝑdictis, quod ti[illegible] īmissa debēt remanere īmissa te[illegible] re quo domus asignat̃ pluribu[illegible] inter viuos, vel in vltima volūta[illegible] cut erant prius ante asignatio[illegible] vel diuisionē. qbus adde q̃ dix[illegible]
4 claustro, in iij. q. * Sed quid si ha[illegible] duas domos vnica contigna[illegible] contextas, vnā vendit, aliam [illegible] seruat, an emptor poterit inuit[illegible] ditore retinere tigna aut cæm[illegible] quæ requiescunt in domo ven[illegible] Dic quòd non, nisi fortè contr[illegible] aliter se habeat: vt l. quod conc[illegible] de dam. infe. Vnde sis cautus tu [illegible] ptor, vt facias in instrumēto em[illegible] nis apponi, vt tigna vel cæment[illegible] maneāt, prout nūc sunt, ꝑ ser[illegible] oneris ferendi. ita dicit Ange. in [illegible] binas ædes. de ser. vrb. præ. & i[illegible] quòd conclaue. secus est, quādo [illegible] mus legaretur alteri, qa semp[illegible] gitur legari cum seruitute on[illegible] rendi: prout erat tpe testamē[illegible] l. binas ædes. & ita est in hoc [illegible] tia inter cōtract⁹ & vltimas v[illegible] tes, secūdū Bar. Ang. & Do. in [illegible] conclaue. An aūt & quando si[illegible] tigna immittere in cōi muro, [illegible] oīno Ang. & Doc. in l. inter q[illegible] priu. in pe. col. in fi. de dā. īfec[illegible] ni⁹ p eūdē in l. qdā Iberus. ī fi. de [illegible] vrb. ꝑd. & vide q̃ plenè dixi s̄. de [illegible] tig. immit. in iiij. q. & adde oīno [illegible] dixi s̄. de pariete siue muro, in [illegible]
5 ver. occurrit mihi circa præd. [illegible] quid si volo facere molendi[illegible] flumine pub. àn possim tigna [illegible]

tere in ripã viẹ pub. Dicas ꝙ nõ, nisi volẽte eo q habet ꝑpe viã fundũ. ar. l. maritus. de acq. re. do. & ꝑ hoc gl. Insti. de re. di. §. riparum. & ita tenet Bar. in d. l. marit⁹, & in l. quomin⁹. in vij. q. de fluminib⁹. vbi pleni⁹ p eum in rub. eo. ti. cætera circa istã materiã vide s̃. de ser. tig. immit. & s̃. de claustro seu cõclaui & porticu. & s̃. de pariete siue muro. & no. in to. tit. de tig. iniun. & vide omnino quæ di cam in seq. rubrica in prin.

De onere ferendo. CAP. LVIII.

1 *Tigni immittendi inter seruitutem & oneris ferendi quæ differentia sit.*

2 *Verba, promitto ferre, uel sustinere onera domus tuæ, quid importent.*

Seruitus oneris ferẽdi ad factũ cõpetit.

Seruitus oneris ferendi an personalis actio esse dicatur. 3

Murus uicini si seruitutẽ oneris ferendi debeat, si domus corruat, uel refectione indigeat: & ipse uicinus non uult reficere, sed ei cedere, & mihi relinquere, an possit.

Murũ oneris ferendi casu quo uicinus reficere teneatur, qualiter ista refectio fieri debeat. 4

Murum communẽ si duo habeant, qui onera ædiũ cõia sustineãt, & eorũ alter ipsum deponere uelit, & melius fundare, ac grauiora pondera superimponere, an altero socio inuito facere possit.

Molendinum cõe si duo habeant, & unus molas meliores imponere uelit, an etiam alter ad expensas teneatur.

QVAE sit * differẽtia inter seruitutẽ tigni ĩmittẽdi, & oneris ferẽdi, dubitari posset. Et dic ꝙ est in significatione verborũ seu ordine: vt 5 ꝓbat in l. eũ debere colũnã. de serui. vrb. pd. iũ. ñ a l. sicuti. in prin. si ser. vẽ. quod sic declaro. * Hæc verba, promitto ferre vel sustinere onera domus tuæ: hoc importãt, vt dominus ædiũ seruiẽtiũ seu ipsẹ ẹdes aliqd faciãt. habet ẽm se in ista oratione domus seruiẽs p modũ agẽtis: ista debet sustinere onera: [illegible] nũc actũ sustinẽdi onera: sed in his verbis, ꝙ liceat tibi immittere tigna, nihil importat, ꝙ debeat facere dñs seruiẽs, sed cõcedit facultas dño ædiũ dominãtiũ, vt ꝓbat in d. l. eũ debere. cõiũcta d. l. sicuti. in prin. secũdũ Bar. quia ita no. in d. l. sicuti. in prin. & adde q̃ scripsi s̃. de seruitute oneris ferẽdi, ver. sed q̃ro, qs mihi debet seruitutẽ. pleni9 declaraui qũo cognoscatur seruitus oneris ferẽdi, & seruitus tigni immittẽdi, & qũo vna cognoscitur ab alia. *Et ex his no. ꝙ licet aliẹ seruitutes regulariter nõ cõpetãt ad factũ, sed ad patiẽtiã tñ: vt l. quoties. la j. §. j. de ser. tamẽ aliud est in ista seruitute oneris ferẽdi, qa cõpetit etiã ad factũ. l. & si fortè. §. etiã. si ser ui. vẽ. de quo dic vt dixi s̃. de ser. one. ferẽ. ver. huius autem seruitutis. *Ex quo not. aliud, ꝙ licet eo casu quo alicui iucũbit onus ferẽdi, nõ dicatur seruitus. sed potius obligatio ꝑsonalis. l. si seruitus. §. futuro. & ibi no. & in l. pecoris. de ser. ru. pd. & habet in l. fi. §. fi. ff. de cõ. empt. tñ hoc fallit in seruitute one. ferẽdi: vt d. §. etiã. & ibi hoc no. Flo. De hac seruitute oneris ferẽdi, nõ vid. fieri mẽtio, nisi in pdio vrb. l. eũ debere colũnã. ff. de ser. vrb. secũdũ Flo. in d. §. etiã. Sed tu dic ꝙ põt esse in predio rustico: vt dixi s̃. de se. ui. oneris ferẽdi. in prin. dic vt ibi. *Circa istã seruitutẽ oneris ferẽdi, pone murus vicini debet seruitutẽ oneris ferẽdi & sustinendi onera domus: si corruit,

uel refectione indiget, vicinus tenetur onera reficere, non ego. vt d. §. etiã. & dixi suprà, de ser. oneris ferẽdi. ver. sed nũquid ille. Quid si vicinus n... lt reficere, sed ei cedere, & mihi relinqu... e, an posit? Et dicas ꝙ sic: qa ista est obligatio in rẽ, non in personã. tex. est not. in l. & si fortè. §. Labeo. si ser. vend. qd facit ad not. p Bar. & Doct. in l. is cũ quo. de aqua plu. ar. & p Flo. in d. §. etiã. & p gl. in c. quę in ecclesiarũ. extrà. de cõsti.

6 *Quæro etiã, casu quo vicin⁹ tenetur reficere murũ oneris ferẽdi qualiter debeat fieri ista refectio? vide text. & quod ibi not. in d. l. & si fortè. §. modus. & adde, ꝙ parietem ꝓpriũ qs meliorẽ, q̃ in seruitute impositus est, facere licet, nõ deteriorem: qa tũc tenetur actione cõfessoria, vel prohiberi potest, de no. ope. nũn. per d. l. & si fortè. §. fin. cũ seq. vbi etiã ponitur qs sit euentus harũ actionũ.

7 *Itẽ quæro, duo habent murũ cõem, q sustinet onera cõmunia, puta ædiũ suarũ: alter eorũ vult eũ deponere, & melius fundare, vel alio modo ipsum fortiorem facere, fortè vt posit ibi arcũ suũ voltæ lapideæ fundare, vel fortè grauiora põdera superimponere q̃ cõsueuit, quæ secũdũ sui primã formã supponi tũc nõ possent: quęritur, an posit inuito altero socio. & dicas ꝙ non. text. est, & ibi hoc no. Doct. in l. parietẽ. de ser. vr. pręd. nisi paries esset ad istũ vsum destinatus, vel nisi hoc esset actũ, vel nisi indigeat tali refectione. & his modis pot intelligi l. si cões ædes. cõi di. & ibi hoc no. & habet p Bar. in l. in parietis cõis. & in l. dãni. §. cũ parietẽ. de dã. infe. & per Cy. & Doc. in l. si vt proponas. C. de ædi. priua.

8 *Et p d. l. parietẽ. secũ Bal. & Doc. ibi fuit determinata q. ꝙ si vnus ex habentib. commu molẽdinũ vult imponere molas meliores, & alter sociorũ nõ vult teneri ad illas expẽsas: ꝙ nõ teneatur, melior est cõditio prohibẽtis. l. Sabinus. cõmuni diui. Nec obstat l. duobus. §. idẽ respõdit, socius q sant: s. pro socio. p quã quidã dic bant cõtrariũ: qa ibi res erat al peritura, nõ facta ista expẽsa: hic cus. & eodẽ modo debet respõd ad l. si vt proponis. C. de ędifi. p An autẽ actio, quę competit pro seruitute oneris ferendi, si ædes rium dominorũ sint, cõpetat in dum? Dicas ꝙ sic. vt d. l. & si fort pluriũ. vbi vide. Itẽ in hac actio niũt fructus. id est, cõmodũ, quo beret, si onera ædiũ eius vicinus stineret: vt text. est in d. l. & si fo §. pe. Cætera circa istã materia de suprà, de ser. oneris ferẽdi.

De refectione. CAP. II

1 *Reficere quid propriè sit.*
2 *Rẽ propriã an quis reficere ten*
3 *Conuersantibus per uiã publici est domus ruinosa, per quod re succurratur.*
4 *Domus diruta, si deformitatẽ tate pariat, quod remedium c minum intentandum est.*
5 *Dom⁹ uel res quãdo aliena fac & quomodo, & p quę refic dir*
6 *Idoneitas intelligitur, quãdo m mo non peccat: quoniã nullum m mum laudabile est.*
7 *Actio quæ cõpetat socio reficien ti in casu permisso contra alium citum prohibentem.*
8 *Sociorum unus si suo sumptu cõmune iure societatis seu cõm*

reficiat ad usum, ad quē paratū, seu destinatū erat, uerbi causa domum rui nosam, aut molendinū in flumine, aut parietem communem, an cōtra illum, qui recusauit, agere poterit.

9 *Dominiū partis alicuius rei, quæ refectione indiget, an in reficientē ipso iure transeat, uel requiratur sentētia, & nunquid transeat etiam possessio.*

10 *Socius alicuius rei, q rē refecit, an suo uel cōi nomine rem refecisse dicatur.*

11 *Parietem communē si unus ex socijs reficere uelit, alter uerò timeat, ne ex ea refectione sibi damnum immineat, qualiter sibi succurratur.*

12 *Parietis refectio oneris ferēdi seruitutem debentis ad quem spectat.*

13 *Promiserit si quidā nobilis comitatēsi cuidam reficere pontem: qui pons tunc paruus erat, & posteà in tantū aqua creuit, quòd pontē crescere necesse fuit, qualiter iste nobilis teneatur.*

14 *Paries alienus si per mediū pedē in alterius domū inclinauerit, an cōtra eū agi possit, ut ipsum erigat & reficiat.*

15 *Rem usufructuariam reficiendi onus, ad quem spectat.*

16 *Rei usuariæ refectio ad quem spectat.*

17 *Fūd⁹ si locat⁹ est, uel etiā dom⁹, refectionis impensa ad quem spectat.*

18 *Emphyteota, liuellarius, seu feudatarius, an fundū, uel quid aliud reficere teneatur: ubi etiam quid de re dotali. rume.:c.*

20 *Fructus uel redditus alicuius fundi, uel domus si legetur, refectio ipsa ad quem spectabit.*

21 *Ecclesia & clerici an teneātur ad reparationem murorū, seu refectionem fortil.ciorū ciuitatis, & pontiū, & uiarum, & portarū, & aquæductuum.*

22 *Ecclesiā parochialē, an laici parochiani teneantur reficere, an uero clerici.*

23 *Ecclesiæ ex ædificatiōe si ius patronatus acquiratur, an etiā ex refectione, uel reparatione quæratur.*

24 *Tutor an pupilli ædificia collapsa, & deformata reficere poterit.*

25 *Refectio rei seruitu[illegible] ad quem spectat.*

26 *Opus nouū an nunciari possit ædificium, uel cloacam reficienti.*

27 *Domus refectio an pia causa dicatur.*

QVIA in materia seruitutū plu
ries occurrit de refectione, &
maximè in seruitute oneris ferēdi,
ideo de eo aliqua utilia videamus.
1 *Et primò, qd sit reficere. Dic, refi-
cere est rē ad pristinū reducere: hoc
est, ne qs dilatet aut pducat, aut ex-
aggeret: vt est tex. in l. ij. §. reficere.
2 de iti. actuq; pri. *Secūdò, nūquid
aliqs cōpellatur rē propriā reficere?
dic aut quærit de domo seu re sua,
aut aliena, aut de cōi. Primo casu aut
domus est destructa prorsus vsq; ad
areā: & tūc nō cōpellitur eā reficere:
qa de nouo qs nō cōpellitur ad reæ-
dificādū: vt l. singulariū. C. de ædifi.
pri. & ibi hoc no. glo. & in l. ad cura-
toris. de dam. infe. ista enī videt̃ esse
noua cōstructio, nō refectio. l. j. §. si
qs ædificiū. de no. ope. nū. & l. inter
stip. §. sacrā. de verb. obl. Fallit in cu
rialib⁹: vt d. l. singulariū. Fallit secū-
dò, quādo p statutū vel cōuentionē
id esset cautū. Fallit tertiò, qn̄ esset
imposita seruit⁹ oneris ferēdi in do
mo destructa: qa tūc cogeretur eam
reædificare dominus suis sumptib⁹
ad hoc, vt possit onera sustinere. l.
eū debere colūnā. de ser. vr. prę. Aut
dom⁹ nō est ī totū destructa: qa nō
est diruta vsq; ad areā: & tūc siue sit
vnius, siue plurium, debet refici. Et
potest dominus cogi per curatorē

2 seu administratoreᵃ reipub.vt reficiat.& in quãtũ nõ sit potẽs,sumptu publico refici debet.tex.est no.in d.l.ad curatoris.& ibi per gl.& Doc.& habetur in l.si præses.ff.de offic.pſi.

3 *Ex qu[illegible] quòd licet cõuersantibus per viam publicã,vbi est domus ruinosa,ventũ habens,nõ succurrat per remediũ cautionis dã.infec.qa nõ timetur dãnũ in rẽ,sed in personas:vt l.qui binas.& l.qui damni.de dam.infe.in fi.tamẽ subuenitur alio remedio:quia possũt iudicis officiũ implorare,vt aut rẽ ĩ totũ deponãt, aut reficiãt,vt trãseũtib.damnũ dari nõ possit.& ita sentit gl.in d.l.ad curatoris.& ibi hoc no.Ange.& ita aliàs,dũ essem iudex ꝓcuratoris cõis Veronæ,coẽgi quẽdã ad reficiẽdum domũ suã ruinosam,quæ trãseuntibus minabatur ruinam.

4 *itẽ ex hoc no.aliud,quòd qñ domꝰ est diruta, & deformitas pducit in ciuitatem,si dominus ad refectionẽ est potens, potest cõpelli vt reficiat.& hoc spectat ad officiũ curatoris.& inquãtũ ille nõ sit potẽs,dictus curator sumptu publico illam reficiat seu reficere poterit.& nisi intra tempus à iudice assignatũ reficiat,cũ vsuris eã respu.detrahere poterit pro iure dicti sumptus & vsurarũ:vt est text.valde no.ĩ d.l.ad curatoris.§.domũ.& ibi hoc no.Ang.& Doc.de dã.infe.Põt etiã dñs,si nõ habet vñ reficiat, cogi ad vẽdẽdũ alteri,q sit potẽs ad reficiendũ.& si eã iusto pretio vendere nõ posset,nõ cogitur ad vendẽdũ, sed licitè poterit à repu.petere tãtũ, quãtũ sufficiat ad reparationẽ domus.dictũ est singulare aureũ Spec. in ti.de satisda.§.hoc quoq;.q allegat in ar.l.lege.in prin.ad Syl.& l.ij.

& fi.C.de ser.qui ꝓ prę.lib.accep. dictũ Spe.seqtur Lud.Ro.cccxx. no.qđ inci.no.ꝙ in pluribus locis bi faciet honorẽ.

5 *Secũdo casu prin cipali,qñ res vel domus est alien totũ,an cogatur reficere.Et regu ter dicas,quòd nõ.Fallit quando hoc esset facta promissio.Fallit s dò,in casu no.l.sicuti.si serui.ve prin.de quo dixi s.de ser.one ver.quomodo autẽ paries vel co Tertio casu principali,quãdo do seu res est cõmunis pluriũ dom rum:& tũc subdistingue.Aut nul vult ædificare aut reficere.& nu cõpellitur,nisi quãdo timetur d trãseũtibus,vel quãdo inducit de mitatẽ ciuitati:qa sicut vnus do nus cogi potest,ita & plures:p d.l. curatoris.de dã.infec.& s.dixi i casu prin.Aut vterq; vult reficere tũc aut cõcordãt in refectione,& est dubiũ:aut discordãt in modo r ficiẽdi:& tũc aut vult vnus refic in maiori quãtitate quàm priꝰ e alter in eodẽ statu:& iste vltimus fertur.istud est propriè reficere §.reficere.de iti.actuq; pri.& ꝓ vide q̃ dixi s.ti.ꝓxi.ver.& per p ctã l.parietẽ.Aut qlibet vult re re iuxta priorẽ formã,diuersis 7 modis:& tũc pfertur ille q vult r cere magis idoneè.l.in reficiẽdo ibi hoc no.Dy.Bar.& Doc.de d infect.& Ang.in d.l.qdã lbe.in in iij.co.ver.restat videre.de prę.

6 * vbi dicit,ꝙ idoneitas de intelligi,quãdo nõ peccat in ex mo:qa nullũ extremũ est laudã secũdũ Philo.& probatur in d.l. ficiẽdo.cũ gl.Aut vnus tãtũ vult cere,alter verò nõ:& tũc aut ille vult reficere,vult reducere in

liorẽ ſtatũ rẽ q̃ pri⁹ eſſet : ſed nõ eſt
neceſſariũ,puta q̇a eſt molẽdinũ ha
bens binas molas,& vult imponere
meliores,& alter nõ cogitur.l.parie
tẽ.de ſer.vr.præ.& ibi hoc no. Doc.
& tũc ꝓcedit illa regula,ꝙ in re cõi
melior eſt cõditio ꝓhibẽtis.l. Sabi-
nus. cõi di.& dixi in ꝑce.ti.añ ſi. Aut
vult vnus tãtũ reædificare rẽ cõmu-
nẽ reducẽdo ad priſtinã formam: &
tũc aut vult in re cõmuni reædifica-
re iure ſeruitutis,& nõ põt.d.l.parie
tẽ.aut vult ædificare iure cõmunio-
nis:& tũc aut vult facere id ad quod
erat parata res ſeu deſtinata : & põt
inuito ſocio.l.cũ duobus. §. idẽ re-
ſpondẽdũ.& §.idẽ Mela.ꝓ ſocio.&
l.in tãtũ. §.in cõmune.de re.di. & l.
ſi cõmunes ędes.& ibi no.cõi di.aut
res nõ eſt ad hoc deſtinata.& tũc aut
eſt hoc actũ:& põt.aut nõ eſt actũ,&
tũc aut nõ intereſt alterius ſocij ꝓ-
hibere, & põt eo inuito reficere.l.ſi
fiſtulã. §.pe.& ſi.de ſer.vrb.præ.& l.
q̇dã Iberus. §.fi. eo.tit. Aut itereſt al
terius ſocij,& tũc eſt melior cõditio
ꝓhibẽtis.& ita loq̇tur d. l. Sabinus.
cõi di.& d.l.parietẽ.& ita tenet Cy.
in d.l.ſi vt proponis.C.de ædifi. pri.
& pro hoc habes expeditũ perfectè
7 iſtũ articulum. *Tertiò quęro,q̃ a-
ctio cõpetat ſocio reficere volẽti in
caſu permiſſo,cõtra aliũ ſociũ ꝓhi-
bentẽ. Dic aut res eſt cõmunis inter
plures hæredes, & agi poterit iudi-
cio fa.erci.l.j.& p totũ.ff.fa. erc. aut
inter hæredes,& tũc nõ iure ſocieta
tis, & cõpetit iudiciũ cõmuni diui.
vel vti poſ.l.ſi q̇s cõmunes ædes. cõ
muni di.aut eſt cõmunis iure ſocie-
tatis ad hoc principaliter ordinatæ,
& tũc põt agi pro ſo.text.eſt cũ glo.
in §. inter quos.Inſti.de oblig.q̃. ex

qua.contra.& no. Ange.in d.l.quidã
8 Iberus.in prin.ij.col. *Quartò quę-
ritur,nunq̇d ſi vnus ſociorũ ſuo ſum
ptu reficit ædificiũ cõmune iure ſo
cietatis ſeu cõmunionis ad vſum ad
quẽ paratũ ſeu deſti[illegible] erat, puta
domũ ruinoſam, aut molendinũ in
flumine,aut parietẽ cõmunẽ,an po-
terit agere cõtra illũ qui recuſauit.
Dic aut ſuo nomine,aut nomine cõ
muni,aut dubitat̃ quo nomine. pri-
mo caſu nihil recuperat.l.ſi is. C. de
ædi.pri.ſecũdo caſu, quando reficit
nomine cõmuni,& res eſt cõmunis
iure ſocietatis:& ſocius fuit requiſi-
tus,& cõtumax imponẽdo expẽſam:
& tũc habet tria remedia.Primum ꝙ
reficiens vſq; ad quatuor mẽſes ſum
ptus repetere poteſt cũ vſuris cẽteſi
mis. Secundum ꝙ elapſis dictis qua-
tuor menſib.reficiens cõſequitur rẽ
refectam iure dominij. Tertiũ ꝙ ſi
non vult reficere iure dominij, po-
teſt repetere omnes ſumptus & in-
tereſſe.caſus eſt no.in §.idẽ reſpon
dit ſocius q̇ ceſſãt.ff.pro ſoc. & in d.
l.ſi vt ꝓponis.C.de ædi.pri. & eſt ſi-
mile ꝙ propter ſocietatẽ & cõtuma
ciã non audiatur volens cedere rei,
aliàs eſſet ſecus.l.cũ vſumfr. de vſu-
fruc.ſecundũ Ang.in d.l.quidã Ibe-
rus.in prin.ad quod adde, quæ dixi
in tit.ꝑce.ver.circa iſtã ſeruitutem.
Et no. quòd ꝓpter ſecũdũ remediũ,
quod eſt ſingulare, videlicet quãdo
res communis indiget refectione,
puta domus vel molendinũ,& vnus
ſociorũ ab altero requiſitus nõ ex-
poſuit ſumptus pro parte ſua,ſi alter
ſocius reficit in totũ de ſuo, & poſt
refectionem requirit ſocium, quòd
reſtituat ſibi ſumptus pro ſua parte,
quod ſi ſtat per quatuor menſes à

die refectionis factæ per alium socium, & nō restituat ꝓ parte sua, dominiū totius trāsit pro refectione. tex.est elegās in d.l.si vt proponis.& in d.§. idem respondit,socius qui cessant.quo[illegible]etuò tene menti.

9 *Et nūqd dominiu trāseat ipso iure, vel requiratur sentētia,nūqd transeat etiā possessio, vide ꝑ gl.& Doct. in d.§.idē respō. Aut cōtumax non fuit cōtumax in reficiēdo:& tūc solū agitur ad sumptus.vt l.socius.§.si tectū.ff.ꝓ so.& ita tenet Ang.in d.l. qdā Ibe.in prin.aut res est cōmunis, nō tamē iure societatis:sicut cōtingit in duob.cōmuniter rē emētib⁹, aut duobus legatarijs,vel hæredib⁹ eiusdem rei,vel alio modo in coniūctione incidentibus:& vnus istorum reficit rem cōmunē suo sumptu proprio:& tūc aut alter socius fuit cōtumax:& habēt locū duo prima remedia,scilicet repetitio sumptuū cū vsuris,& adiudicatio dominij cōtra cōtumacē,q noluit in sumptu cōferre. Sed tertiū nō habebit locū,scilicet vt possit agere p̄cisè,vt refundantur sumptus cū omni interesse.tex.est in d.l.si vt ꝓponis.aut alter socius non fuit cōtumax:qa nō fuit requisit⁹.& hoc casu cōueniri nō potest,nisi tantūmodò pro restitutione fructuū.d. l.si vt ꝓponis.& no.in d.§.idē resp.

10 & Ang.in l.quidā Ibe. *Tertio casu principali,quando dubitatur quo nomine socius refecerit,an suo,an cōmuni.Dic,quòd in dubio videtur refecisse nomine cōmuni. l.meritò, ff.pro so.qa hoc est sibi licitū,cōtrariū est illicitū.l.si is.C.de ædi.pri.Itē qa faciēs nomine proprio,intelligitur donare sumpt⁹:donatio verò in dubio nō p̄sumit.l.cū de indebito. de prob.ita tenet Angē.in d.l.quidā

11 Iberus.in prin.in iij co. *Quartò q̄ritur,qd si vnus ex socijs vult reficere parietē cōmunē:alter verò timet ne sibi damnū immineat ex ea refectione,qualiter sibi succurratur, vide plenè per Bar.& Doct.in l.dāni infecti.§.cū parietē.de dam.infect. & plenissimè Ang.in l.inter quos.& in l.in pariete.eō.tit.& ꝑ Ioā.Pe.de

12 Papia,in vlt.li.in gl.antepe. *Quintò q̄ritur,ad quē spectat refectio parietis debētis seruitutē oneris ferendi.dic ad eū,qui debet seruitutē,& nō solùm de pariete existēte tēpore seruitutis, sed etiā de surrogato.l. eū debere col.de ser.vrb.præ.& vide q̄ dixi s̄.de seruitute oneris feren.vi

13 de l.sicuti.in prin.si ser.ven. *Sextò q̄ritur qdā nobilis ꝓmisit cuidā comitatē si reficere pontē:tūc pōs erat paruus.posteà creuit aqua,q̄ oportet crescere pōtem,qualiter iste nobilis teneatur.Istā q.disputauit Frā. Accur.Bal.eā sic decidit in l.nō modus.C.de ser.aut augmētatū est on⁹ refectionis intrinsecę circa eandem latitudinē pontis:vt qa aqua perrodiens hoc facit, vt necessaria sit maior impēsa solitò:& tūc pertinet ad nobilem,qa est augmētatio intrinseca:aut est augmētatio extrinseca in maiori latitudine pōtis:& tunc casus ad nobilē nō ptinet:qa tempus cōtractus inspicitur.d.l.non modus. & l.iij.& l.Rutilia Polla.de contra. emp.& l.dāni.§.si is qui.de dā.infe. & l.hoc iure.§.si aqua.de aqua.quo. & æsti.& de riuis.l.j.§.pen.de verb. ob.l.qcquid astringēdæ.per quas leges Fran. Accur.determinauit,per illam promissionē nobilē nō teneri.

14 * Septimò q̄ritur, si paries alienus per

per mediū pedē inclinauerit in domū alterius, an possit contra eū agi, vt ipsum erigat & reficiat. dic quòd sic. tex. est no. in l. si cū meus. in fi. & in l. si quomodo. in prin. ff. ser. vēd. & ita tenet lo. Pe. de papia in suo vl. li. in gl. antepe. ad fi. quod not. p turri, quæ Bononiæ pendet supra turrim
15. Ascellorū. *Octauò q̄ritur, ad quē spectat onus reficiēdi re vsufructuariā. dic aut q̄ritur de cura, & solicitudine refectionis: & ista simpliciter ptinet ad vsufructuariū. l. j. in fi. vsufr. quē ad. caue. & l. inter fructuariū. de dā. īfe. & l. j. §. fi. de no. op. nū. & no. Bar. quē omnino vide in l. cotē ferro. §. qui maximos. in pe. co. in fi. de Publican. Aut q̄ritur de impensa: & tūc aut est magna, & ptinet ad pprietariū. aut est parua, & spectat ad vsufructuarium. l. hactenus. & ibi no. de vsufr. & l. eū ad quē. & ibi per glo. & Doc. C. de vsufr. & l. dāni infe. & ibi no. p glo. & illa est cōis opi. An autē sit facienda differentia, an vsufructuarius habeat vsūfructū ex causa lucratiua, vel onerosa? & Flo. in l. hactenus. videtur dicere, quòd sit faciēda differētia: videlicet quòd habens ex causa onerosa, nō teneatur etiam ad modicā: per d. l. si qs dominiū. & l. si qs fundū. ff. lo. de qua dic vt j. dicā, in xiij. q. Et quādo esset tāta impēsa, vt æquiualeret receptioni fructuum, nō teneat vsufructuari⁹, qa ego reputo eā magnā impēsam. ar. l. q cōcubinā. §. q hortos. de le. iij. & per ea q̄ no. Bar. in l. his verbis. §. idem testa-
16 tor. eo. ti. *Nonò q̄ritur, ad quē spectat refectio rei vsuariæ. dic vt per tex. no. & quod ibi no. in l. si domus. de vsu & hab. vbi fit alia distinctio, q̄
17 in vsufructuario. *Decimò q̄ritur. si locatus est fundus vel domus, ad quē spectat refectionis impensa? dic ad dominū locātē, nō autē ad cōductorē. l. si merces. §. vis maior. ff. lo. & l. ex cōducto. in prin. eo. ti. & vide tex. cū gl. in d. l. si merces. §. conductor. & l. in sum. & ibi per Pet. Cy. & Doct. C. de pig. & ideo si statutū dicit, quòd qlibet ante domū teneatur scobare, scolares vel alij domū conducētes nō tenebūtur, qa nō possidēt. l. solet. ff. lo. & si soluerēt, possūt imputare locatori pro pēsiōe, vel repetere actione ex eo contractu. & si nō solueret, possēt occupare domū. l. ædiles. ff. de via pu. secūdū Pet. Cy. & Doct. in d. l. in summa. & idē tenet Rof. in libello, de off. iu. ne qd fiat in via pu. ī fi. & idē tenet Alb. de Ro. secūdū Odof. ī suo opere statutorū, in prima parte, q̄stione cxxxv. & Flo. in l. si pēdēte. §. si qd cloacarij. & vide Pau. de Ca. ī d. l. ex cōducto. ī prin. ff. lo. & Bal. in l. ob causam. de ac. & ob. & ītellige p̄dicta quādo cōductores cogi possūt ad refectionē vel purgationē viæ, expēsis tamē pēsionis: vt d. l. ædiles. itē intellige etiā si qs gratis habitet, si purgatio est talis, quòd ptineat ad vtilitatē momētaneā, sec⁹ si ad ppetuā. l. iiij. §. j. de impen. secūdū Bar. q ita no. in l. ædiles. Itē adde, quòd viā destructā quis reparare seu reficere tenetur, quaten⁹ p̄tēdit latitudo suæ domus, secūdū Ang. in l. fi.
18 p illū tex. C. de ędi. pri. *Vn̄decimò q̄ritur, qd in emphyteota seu liuellario seu feudatario? Dic cū isti possideāt, & habeāt vtile dominiū. l. j. §. q in ppetuū. ff. si ager vec. vel emphyteta. & c. j. §. rei aūt. ī ti. de inuest. de re. alie. fac. impensa refectionis spectat ad eos, nō aūt ad dominū: vt pba

bat in l.ij.C.de iu.emphy. & ibi hoc no.p Albe.de Ro.& p eūdem in suo opere statutorū in j.parte,q. cxxxvj. & ideo ī instrumētis inuestituræ solet cōiter dici, ꝙ dominus dat ad meliorandū &c. idē est dicendū in superficiario eadē ratione, p l.superficia
19 rio.cū se.de rei.ven. *Quid autē in re dotali? Dic vt in to.ti.de impē. & maximè ī l.iij. §.j.& in l. qđ dicitur. eo.ti.& in l.diuortio. §.impēdia. cū
20 se.so.ma. *Duodecimò q̄ritur, qđ si legantur fructus vel redditus alicuius fundi vel dom⁹, ad quē spectabit refectio? In hoc debet considerari. Aut intelligit legatus vsusfructus ꝓpriè. & tūc dic vt dixi s̄.in ix.q. Aut nō cēsetur legatus vsusfr. & tūc spectat refectio ad hæredē.istud probatur ī l.fundi Trebatiani.de vsuf.leg. qūo aūt cognoscatur, an intelligitur tūc legat⁹ vsusfr.vel nō, vide gl.or. in l.si qs ita.& qđ ibi no.p Doc.ff.de vsufr.& in l.p seruū. §.j.de vsu& ha-
21 bi.& in l.idēq;.vsufr.quēad.ca. *Decimotertiò quæritur, an ecclesia & clerici teneātur ad reparationē murorū seu refectionē fortiliciorū ciuitatis, & pōtiū, & uiarum, & portarū, & aquæductus, & similia. Et dicas ꝙ sic, vt l.ad portus.C.de ope.publi. & ita tenet Azo in sum. C. de ope. pub.in pri.& Bal.in ti.de pac.Cō. in vij.co.de quo vide p glo.q̄ aliter dicit, & ibi p Bar.& oēs Doc.ī l. ad instructionē.C.de sa.san.& p Bal.ī l. q pendētes.de vsufr.in apostillis, & p Arch.xvj.q.j.iuxta.& p Ant. de But. & Doc.in c.nō min⁹.de immu.eccl. & per Io.Pe.de Papia in j.libello, in gl.in ver.iure dominij vel quasi. in
22 vj.col.q̄ etiā tenet ꝙ sic. *Decimoquartò queritur, an ecclesiā parochialē teneātur reficere laici parochiani, an verò clerici, vt x.q.j. discernimus.& no.gl.xij.q.xj.quatuor.& ibi per Archi.& vide oīno gl.xvj.q.j.si monachus.& p Innoc. & oēs Doct. & gl.in c.de his.de eccl.ædifi.& per Alb.de Ro. in l.ad instructionē. de
23 sa. san. eccl. *Decimoquītò quærit, ex ædificatione ecclesiæ acquiritur ius patronatus: vt ī c.nobis.de iure patro.nunqđ ex refectione vel reparatione etiā q̄ratur? vide p hoc glo. or.in d.c.quoniā.& ibi p oēs Doc.& p aliā gl.magnā de cōse. di .j. de fa-
24 brica. *Decimosextò q̄ritur, an tutor possit ædificia pupilli collapsa deformata reficere? Et dic, ꝙ sic: vt probatur in l.lex quæ tutores. C.de
25 admi.tu.& ibi hoc no.Saly. *Decimoseptimò q̄ritur, ad quē spectet refectio rei debentis seruitutē? Dic vt habet in l.loci corpus. §.si qs mihi.si ser.ven.& in l.& si fortè. §.etiā. eo. ti.& in l.refectiōis.ff.cōmunia pđi. & in l.inter.si ser.ven.in l.j.in fin.de aq.plu.ar.& vide q̄ dixi s̄.de seruitute oneris ferēdi.ver.sed nūquid ille. & qđ s̄.dixi in pri.huius libri in ix.q.
26 prin. *Decimooctauò queritur, an possit nūciari nouum opus reficiēti ædificiū vel cloacā? Dic regulariter ꝙ nō.l.j. §.si qs ædificiū.& l. de pupillo. §.si quis riuos.de no.ope.nū.
27 *Decimonono & vltimò q̄ritur, an refectio domus dicat' pia causa? dicas vt est cāsus singularis, in l. si qs ꝓ redēptione. §.fi.de don.ex quo no. ꝙ fidei c.seu executores testamētorū ꝓ relictis ad pias causas possūt dispēsare pro refectione alicuius domus cōbustæ vel ruinosæ: quod intellige quando dominus domus esset pauper: secus si esset diues: p no.

in

in l. illud. de sacrosan. eccle.

2 Administ. Vtrũ administrator teneatur de mala administratiõe satisfacere? respõde secundũ In. in c. ex præsentiũ. de pigno q sic. & ille cuius est administrator habet actionẽ neg. gest. cõtra eũ qui malè administrauit. ff. de nego gest. l. iij. §. ult. xij. q. ij. si qua de rebus. et c. si quis qualibet cõditiõe. Vnde aduerte, q tenet administrator secũdũ gl. in l. cũ ostendimus. ff. de fideius. tu. de dolo, ut ibi, & lata culpa: ut l. curatoris. C. de neg. ge. & etiã leui: ut l. quicquid. C. arb. tu. Per quãtũ tẽpus intelligatur administratio, si non fuit limitatũ, uide Cor. ij. uol. cõsi. iij. & in iij. uo. cõsi. cxcvj. & uide per Alexã. j. uo. consi. xxij. in ij. col. uer. attento.

De Ponticello. CAP. LX.

1 Põticellos seu põtes sup domib. priuatorũ appẽsos, et pendẽtes sup uiã uel solũ publicũ, an de iure cõi qs tenere possit.

2 Stillicidiũ p ædificationẽ sup solũ publicũ, illius soli domin⁹ aliquis nõ efficit.

3 Ponticellum ædificare super solũ publicum ex cõcessione facta à principe, uel senatu, aut ex gubernatione ciuitatis, uel ex cõsuetudine, uel ex forma statuti si licitũ sit, & quis in dictis casibus uelit ædificare pontes ita latos & longos, quòd inferatur dãnũ, uel incõmodũ et impedimẽtũ uicinis, seu trãseũtibus cũ plaustris, et animalib. oneratis. qui cõmodè pertransire nõ possunt, an huiusmodi ponticellos ædificare possit.

4 Generalis cõcessio semper intelligitur, q sine dãno & alterius incõmodo fiat.

5 Aedificandi licentia in loco publico sine incommodo & damno alterius concessa intelligitur, nisi expressè dicat, etiam cũ alterius damno et incõmodo.

6 Incommodum maximum, uel magnũ, uel paruum iudicis arbitrio dicitur.

7 Cõsuetudo uel statutũ si dictauerit, q põticelli super uiam publicã fieri possint, et duo sũt, unus ex una parte stratæ, & alius ex alia, an eorum quilibet cum ponticellis ad stratæ medietatem se extendere p[illegible].

8 Promiserim si tibi dare uiam ad fundum tuum per fundum meum, an supra uiam pontem facere potero.

9 Ponticelli super solum cõmune per unũ ex socijs an ædificari possint.

10 Domũ unã si ab utraq; parte uiæ habeam, & pontẽ supra solũ publicũ, uel etiam supra priuatum, uel communẽ in casu permisso: an si unam domũ de domibus meis uendam, uidear pontem uendere, qui in alia domo requiescit.

1 CONSVEVERVNT* in multis ciuitatib. & locis ponticelli seu põtes appẽdi sup domi. priuatorũ pẽdentes sup viã publicã vel solũ publicũ, nũqd de iure qs eos tenere possit, vel de nouo fabricare? & dicẽdũ est, q nõ regulariter. vt in l. ij. §. tractatũ. & ibi gl. ne qd ĩ lo. pu. & ĩ l. fi. ne qd ĩ flum. pu. in prin. & ibi Flo. de ser. & in l. q cellã. §. in rusticis. & ibi hoc no. etiã Flo. de ser. vr. pd. nisi cõsuetudo esset ĩ cõtrariũ: vt l. an in totũ. de ædifi. priua. vel nisi hoc esset cõcessum à principe, vel senatu, vel administratore ciuitatis, potestatẽ habẽte. l. ij. §. meritò. & §. si qs à principe. ne qd in loco pu. & in eadẽ l. in prin. & ibi per gl. & in l. prohibere. §. planè. & ibi per Bar. quod vi aut clam. vel nisi esset permissum à statuto. vt d. §. planè. ibi, si verò lex municipalis. vel nisi esset præscriptũ, scilicet per tantũ tempus quòd nõ extet memoria in cõtrariũ: quia tale tempus habet vim cõcessionis & priuilegij: vt in c. sup qbusdã. §. ptereà. de

ver.si.in si.& in c.j.ĩ si.de p̃scri.in vj. vel nisi essent facti patiẽte vicino, & nemine cõtradicẽte, nec p̃tore ꝓhibẽte:qa tũc nõ deberẽt demoliri, ne vrbs deform[illegible]etur ruinis.l ij. §. si qs nemine prohibe[illegible] nequid in loco pub.& l.si.eo.ti.& no.per gl.ĩ l.mœniana.C.de ædi. pri.vel nisi essent põticelli sub stillicidio domus, quatenus stillicidia inter se protẽdunt, eo tamẽ casu, quo solũ, qđ est sub stillicidio, sit eius, cuius est stillicidiũ siue domus. quod quãdo sit, vide quæ plenè dixi s̃.de ser.stillicidij auertẽdi.in ix.q.& adde p̃dictis quæ dixi s̃. de ser.protegẽdi.in iiij.q.& s̃.de stillicidio siue tecto. Circa tamẽ prædicta aliter cõsiderando potest ita distingui:quãdoq; põticellus trãscendit viã, qa fortè vnus habet duas domos:& in medio earũ est via publica.an sit licitũ eũ habere pontẽ, per quẽ itur de vna domo ad aliã: vel etiã vt quandoq; vidi, per talẽ pontẽ nõ potest iri de domo in aliã: tñ trãscendit totã viã, & requiescit in alia domo vltra viã & solum publicum: & his casib. non licet habere: vt est tex.in d.l.ij. §.tractatum.& ibi gl. & Bar.ne quid in lo.publ.& est text.apertus in l.si.eo.ti.no.Bart.in l.quominus.ĩ xiij.q.de flumi. & in l.si duo. §.Labeo.per illũ tex.vti poss. & Bal. in l.itẽ lapilli.in v.col.versi.dicto de occupat.de re.diui.& not. dominus Do.de Sancto.Ge.in c. cũ ex eo. de excess.prela.li.vj.& dixi s̃. de seruitute protegẽdi.in iiij.q. nisi consuetudo, vel statutũ, vel princeps, aut senatus, aut p̃scriptio hoc permitteret, per ea quæ s̃.dicta sunt. Quandoq; põticellus non transcendit totã viã, sed pendet super via vel solo cõmuni:quãdoq; nullũ est desuper stillicidiũ:& idẽ eadẽ ratione, qa est super cõmuni. Quãdoq; est stillicidiũ desuper, & tũc aut põticellus se extendit vltra stillicidiũ:& idẽ eadẽ ratione. Aut põticellus se nõ extendit vltra stillicidiũ, sed ĩ tãtũ vel minus, & tũc videtur quòd possit licitè fieri & teneri.p l.si. §. si. de ser.vr.præ. intelligẽdo, quòd lex illa locum habeat, etiã quando solũ, quod est sub stillicidio, sit publicũ.
2 *In dubio tñ egò teneo cõtrariũ, videlicet quòd per ædificationẽ stillicidij super solũ publicũ ædificãs nõ efficiatur dominus illius soli, vt dixi s̃.de ser.stillicidij auertẽdi. Sed horticellus, & similia, ex quib. nõ timetur dãnũ trãseuntibus, bene possũt apponi, etiã supra solũ publicũ, de quo dic, vt dixi s̃.de ser.protegen.maximè in v.q. & prædicta procedũt, nisi per statutũ esset aliter p̃missum vel de cõsuetudine aliter seruaretur:p d. l. an in totũ.C.de ædific. priua. vel nisi hoc esset permissum à prin.vel à superiore, aut præscriptũ, vt s̃.dixi. Quãdoque põticellus ædificatur nõ sup solo vel via cõi, sed sup solo alieno priuato, vel cõmuni cũ vno priuato: & tũc distingue in omnib. & p oĩa, vt s̃.dictũ est, quãdo ædificatur in solo pub.excepto qa si habet stillicidiũ, quatenus se ꝓtẽdit, põt põticellũ fabricare, p ea quæ habẽtur in l.si. §.si. de ser.vr.p̃d. de quo vide plenè quæ dixi s̃.de ser.stillicidij auertẽdi, ĩ ix. q.& suprà de ser. prote.in ij. q. vide quæ dicã infrà, de necessario & camino.
3 *Circa prędicta dubitari põt, qđ si est licitũ ædificare ponticellũ supra solũ publicũ ex cõcessione facta à principe, vel senatu, aut ex gu-

beras

bernatione ciuitatis, vel ex cõsuetudine, vel ex forma statuti: & qs vult ædificare dictis casibus ponticellos ita latos & longos, q̃ inferunt dãnũ vel incõmodũ & ĩpedimẽtũ vicinis trãseuntibus cũ plaustris & animalibus oneratis, q nõ possunt cõmodè ptrãsire, vel etiã aliter, an posiit huiusmodi põticellos ædificare. Puto q̃ sit ita distinguendũ: Aut ex forma statuti vel cõcessionis, aut cõsuetudinis nõ est data certa forma ponticellos faciendi: & tũc sine dubio nõ põt: qa huiusmodi cõcessiões in dubio intelligũtur sine dãno & incommodo alicuius: vt est tex. ad hoc no. ĩd. l. ij. §. meritò. & §. si qs à principe. ne quid in lo. pu. & ibi gl. allegat ad hoc multa iura. & pbat in c. q̃uis. in fi. & ibi no. p gl. Archi. & Doc. de rescrip. in vj. & in c. de his. & ibi etiam gl. extrà de priui. cũ sim. & hoc casu tales põticelli & similia ędificia quę obstãt vsui publico, debent deponi: vt est tex. ĩ d. l. ij. §. si qs nemine prohibẽte. Aut est data certa forma ędificandi, & tũc subdistinguo: Aut illa forma est generalis, puta q̃ quilibet posiit ponticellos facere per totã ciuitatẽ tam de lignis, quàm de lapidibus pro libito volũtatis: & tũc dicas idẽ quod in præcedẽti: *quia in generali cõcessione intelligit̃ semp, q̃ sine dãno & incommodo alterius fiat: vt est glo. no. in d. §. si quis à prĩcipe. in gl. prin. dũ dicit, neq; sic cõceditur, scilicet generali cõcessiõe, &c. & allegat ad hoc iura. Aut illa forma cõcessionis & licẽtiæ est simplex: qa dũ simpliciter dicitur, quòd possint ponticelli fabricari sup solũ publicũ, & idẽ dicendũ est: quia si in generali cõcessiõe q intelligitur sine incõmodo & dãno alicuius, multò fortius ĩ simplici. p hoc est tex. in d. §. si qs à prin. in prin. dũ dicit, si qs à principe simpliciter impetrauerit, vt in publico loco ædificet. & ibi gl. in prĩ. dũ dicit, in generali cõcessione vel simplici. Aut ista forma cõcessiõis vel licentię est specialis, puta q̃ potest fabricare ponticellos in tali contrata vel in tali domo. & idẽ eadẽ ratione, quia in dubio dicendum est, q̃ cõcedẽs intellexerit sine iniuria & incõmodo alicuius: qa quotiescunq; aliquid fieri permittitur, ita permitti oportet, vt sine iniuria cuiusq̃ fiat: vt est tex. no. in d. §. meritò. Aut fortè singularis, puta q̃ quis posiit fabricare ponticellos supra solum publicũ tantæ altitudinis & lõgitudinis & latitudinis: tũc secundũ formã illã possunt fieri. pro hoc est tex. cũ gl. no. in l. j. C. de ædi. pri. quæ ponit exemplũ, quãdo est statutũ certis modis ædificandi, sicut est Florẽtiæ, & etiã glo. singularis in l. qui luminibus. de ser. vrb. præ. in princ. puto tamẽ quòd hoc casu intelligatur talis cõcessio singularis sine incommodo alterius, per prædicta iura: & per hãc rationẽ, qa in dubio concessio quantũcunq; specialis & singularis, semp intelligitur sine damno & incõmodo alterius, nisi in cõcessiõe dicatur expressè, etiã si hoc faciat dãnum vel incõmodũ alteri: vt est tex. qui hoc ibi vult, in l. ij. §. si quis à principe. ibi, nisi hoc impetrauerit. & isto modo debet limitari dicta gl. videlicet in l. j. de ædi. pri. & in dicta l. qui luminibus. *Et sicut not. 5 quòd in omnibus prædictis casibus intelligitur cõcessio vel licentia ædificandi in loco publico, vel supra

solum

solū publicū sine damno & incommodo alteri⁹, nisi expresse dicatur, etiā cū dāno & incōmodo alterius. Et prædicta concessio, scilicet quòd possit ædificari incōmodo & dāno alterius, vale[illegible]t text. in d. ḟ. si qs à principe. sed intelligitur de dāno siue incōmodo paruo: vt ibi not. aut de maximo siue magno. arg. l. quoties. de preci. impe. off. & l. si quis sepulchrū. in princ. de religiosis. & ita debet intelligi l. seruitutes. ḟ. j. de seruitu. & ita tenet ibi gl. & in dicto ḟ. si qs à principe. in ver. impetrauerit. in ij. solutione, quā puto verā. facit ad hoc quod not. Bar. in l. quominus. in xj. quæst. de flu. nisi in cōcessione fuerit dictū, etiā cum maximo dāno, vel incōmodo alterius: iuxta
6 not. in d. l. quoties. *Quomodo autē dicatur maximū, vel magnum, vel paruū incōmodū, vel dānū? Dic arbitrio iudicis: argu. gl. no. in ḟ. pretiū. in ver. diffinierit. Insti. de cōtrahen. emp. facit l. j. ḟ. j. de iur. deli. & c. de causis. de offi. deleg. Itē quæro quis dicatur dānū pati? Dic qn̄ qs cōmodū amittit, qd̄ ex publico cōsequebatur tale, quale sit. & ideo si cui ꝓspectus, aut si cui aditus sit deterior siue angustior, dicitur dānū pati: & agere pōt: vt est tex. in d. l. ij. ḟ. merito. in ver. damnū. Et intelligo siue istud damnū cōcernat publicā vtilitatem, siue priuatā: quoniā loca publica priuatorū vsibus deseruiūt, iure scilicet ciuitatis, nō quasi propria cuiusq;: vt d. l. ij. ḟ. j. quæ oīa singulariter tene méti, nō solū pro pōticellis, sed etiā pro quibusdā alijs ædifi-
7 cijs factis in loco publico. *Quid autē si stante statuto, vel consuetudine, ꝙ pōticelli possint fieri sup viā

publicā, & duo sunt, vnus ex vna parte stratæ, alius ex alia: an poterit qli bet eorū se extendere ad medietatē stratę cū ponticellis? Dic ꝙ sic, & nō vltrà: sicut dicitur ī alueo & in aqua cōi, & insula: vt Insti. de re. diui. ḟ insulā. & ita tenet Bal. in l. itē lapilli in vlt. col. de re. diui. Et ex hoc no. q vbicūq; est permissum supra solū publicū ædificare pōticellos, nō est licitū ædificare, nisi vsq; ad medietatē soli publici in medio existētis, & idē, si possit ædificari supra solū cō-
8 mune, quod est not. *Itē qd si promisi tibi dare viā ad fundū tuū p fundū meū, an supra viā possim facere pōtem? Dic ꝙ sic. vel etiā pōticellū si tibi nō nocet, & mihi ꝓdest. l. hoc iure. ḟ. fi. de aqua quotid. & æsti. q solū est meū, & nō tuū: & supra me ædifico, & tibi nō officio. Ambulabis ergo subtus pontē vel pōticellū meū, & satis est tibi, qa nō in plus teneor. ita dicit Bald. & bene, in d. l. itē lapilli. in pen. q. q dicit, ꝙ ita de
9 facto vidit Florentiæ. *Dictū est nunqd ponticelli possint ædificari supra solū publicū vel priuatum: & nūquid possint ædificari supra solū cōe per vnū ex socijs? Et dicas ꝙ vt d. l. si duo. ḟ. Labeo. & ibi hoc per
10 Bar. vti pos. *Sed qd si habeo ab vtraq; parte viæ vnā domū & pontē supra solū publicū, vel etiā supra priuatū vel cōe in casu permisso: an vēdendo vnā domū de domibus meis videar vēdere pontē q requiescit in alia domo? vide l. quod conclaue. de dam. infec. & qd̄ ibi no. Bar. & Doc. & quod not. Bal. in d. l. itē lapilli. in vlti. col. Vltimò adde prædictis quæ dixi s. de ser. protegendi, in vj. q. & quæ dicam in seq. tit. de mœnibus

a Genera cō. *Generalis clausula continet omnia, nisi contraria mēs appareat. ff. de pecu. l. ꝗ pecul. C. de inoff. test. l. siquādo in glos.* Non enim uidetur quis generaliter concedere, quod specialiter non est concessurus. *C. quæ res pig. ob. po. l. j. in gl. itē in generali locutione persona loquens intelligit exce*3*pta. c. petitio. in gl. de iureiu. cum concor. ibi positis unde si promisi tibi dare aliquid contra omnem hominem, non teneor dare contra me. & generalis concessio non comprehendit ea quæ quis specialiter non concessisset. uide Cor. ij. uo. consi. ccxxxv. incip. de pluribus. & in j. consi. cvj. incip circa.*

De mœnianis. CAP. LXI.

1 *Mœniana dicūtur solaria, seu pōticelli, qui in muro sunt, & ita proiecti, seu immissi prouehuntur, ut nūquam requiescant, sicut subgrunda.*

2 *Mœniana ab immissis in quo differāt.*

3 *Mœniana si quis in muro suo ædificare uelit uersus domū uicini priuatā, uel ædificium publicum uersus, quantum spatium dimittere debeat.*

4 *Mœnianæ legi an standum sit, ubi aliqua consuetudo non fuerit.*

5 *Mœniano, seu sub solario, aut pōticello pānos, seu linteamina, aut alia, an extēdere liceat, per ꝗ uicinis lumē tollatur.*

6 *Actio qualis competat contra protendentes pannos in aliorū præiudicium.*

1 MOENIANA dicuntur* solaria, seu pōticelli q sunt in muro: & ita proiecti seu emissi puehūtur, vt nunquā requiescant, sicut sunt subgrūda: vt est text. in l. malum. §. j. de ver. sig. & l. ij. §. cū qdā. & ibi glo. ne qd in lo. pub. & in l. mœniana. & ibi gl. ij. in prin. C. de ędi. priua. & dicuntur mœniana à mœnibus: vt no.
2 gl. in d. §. cū quidā. *Differūt aūt mœniana ab immissis: quia mœniana, vt dixi, ita prouehūtur, vt nō requiescāt in alia parte immissa: ꝗ ita sunt, vt in loco alieno requiescāt, ueluti tigna, trabes, ꝗ mittuntur, vt est tex. in d. l. malū. §. j. & no. gl. in l. seruitutes ꝗ in superficie. §. j. & ibi ēt per Albe. de Ro. de ser. vr. prę. *Pro declaratiōe hu⁹ materiæ quæro de quibusdā: primò quis vult ædificare mœniana in muro suo versus domū vicini priuatā, vel versus ædificiū publicū, quantū spatiū debeat dimittere. Dic aut ædificat versus ædificium priuatū: & x. pedes debet dimittere liberi aëris. aut versus ædificiū publicū, & tunc debet dimittere interuallū xv. pedū: vt est tex. in d. l. mœniana. & ibi hoc tenet gl. & in l. imperatores. de ser. vr. præ. & facit ad hoc tex. cū glos. in ver. xv. pedibus. in l. j. C. de aquæduct. li. xj. & plus vult illa l. mœniana, ꝙ si qs vult ædificare ædē vel domū versus solū publicū, debet dimittere spatiū x. pedū: vt patet ibi, quē intercapedinis modū ædificaturis, &c. & si cōtrà fiat, illud quod ędificatū est, debet detruncari: & fabrica dono fisco asignāda est. quę l. est intelligenda, quando tale ædificium fieret vicino nesciēte vel cōtradicēte, secus eo sciēte & patiēte: qa tunc destruere nō cōpelleretur. ar. l. pri⁹. de mor. inferen. l. qui bona. §. si quis iussu. de dam. infec. & ita tenet gl. ij. in d. l. mœniana. facit ad hoc l. Sabinus. cōmuni diui. Item l. mœniana. est intelligenda secūdū Ang. ibi, qn̄ ex obiectu alicuius ædificij laboratur, secus si à latere: quia tunc illud interuallū nō requiritur, & ideo dicit, ꝙ videmus habitatores domorū habere ædes cōes à latere. Sed dicit

cit gl.pe.in ver.xv.quòd illa l.nō ser
uatur.& verum dicit,ꝙ nō obserua-
tur,inquantū loquitur de mœniano
vel alio ędificio facto iuxta aliud pri
uatū.sed seruatur dispositio.l.fi.fini.
reg.licet gl.dixerit ī d.l.mœniana.ꝙ
illa l.loqtur quādo ædificatur iuxta
agrū vel sepē,quā ego nō teneo: vt
dixi suprà d̄ pariete siue muro,circa
prin.Sed īquātū loqtur d.l. mœnia-
na.qn̄ ædificat iuxta ædificiū publi-
cū,puta muros ciuitatis, vel horrea
publica,tūc debet dimitti spatiū xv.
pedū:vt est ēt tex.in l.si cui.& ibi gl.
iij.C.de ædifi.pri.& dicit Ang.ꝙ ita
obseruatur,qa iuxta muros ciuitatis
vel castri non permittitur ædificari,
nisi tanta latitudine intermissa, ad
hoc vt nihil mali vel sinistri excogi-
tari possit,vt propter periculū incē
dij & ruinæ,aut proditionis:quia ha
bens ædificium suum iuxta muros,
ex parte sui posset clā murū suū per
forare, & ingressum dare hostib⁹.&
ita dicit se pluries vidisse & audiuis
se.subdit tn̄, ꝙ in qbusdā locis hoc
nō seruatur.tu dic sicut est in ciuita
te Nea.sed hoc in ciuitate Paduę bn̄
seruatur. stādū est itaq; ī hoc cōsue.
vt in l.j.& in l.an in totū. C. de ædi.
4 pri. *Vbi autē nō sit aliqua cōsue-
tudo,an sit standū illi l.mœniana.vi
detur ꝙ nō:quia sicut q̄stio gl.dicit,
ita seruatur de cōsuetudine:quia ha
betur pro lege, vt habetur in auten.
hoc locū.C.si secūdo nup.mu.& per
Bar.ī l. Titia cū testamēto. §.fi.de le.
ij.ita videtur seruari ecōtra,qn̄ gl.di
cit,ꝙ nō seruatur de cōsuetudine.&
maximè,qa videt̄,ꝙ lex tollat̄ p con
suetudinē:vt tenet gl.in si. in princ.
procemij.in §.igitur.ver.de cōsue-
tudine.& in l.de qbus.de legi. & gl.

in ca.si terra.extrà de pri. & vide ī
hoc gl.optimā.xv.q.si.c.cū multa.in
ver.cū dubio.in fi.Ego aūt teneo in
hoc cōtrariū,quia lex per cōsuetudi
nē nō tollitur.l.fi.in prin.& ibi not.
Cyn.C.de iu.do.impe. sed per con-
trariā cōsuetudinē bn̄ tollit̄:& ideo
ego ī hoc sic cōcluderē. Aut q̄rimus
de ædificio,qđ fit iuxta ædificia pu-
blica,vbi nō sit aliqua cōsuetudo cer
ta: & tūc puto esse standū d.l.si cui.
C.de ædifi.pri.ex quo variè,vt dixi,
obseruat̄ de cōsuetudine.Aut quæri
mus,de ædi.pri.qđ fit iuxta ædificiū
priuatū:& tūc nō est standū d.l. mœ
niana.siue ædificiū fiat ex obiectu a-
lterius,siue ex latere,quia nullo cas.
hoc seruatur:& ideo standū est deci
sioni.l.fi.fini.regū.de quo dic,vt di-
xi s̄.de pariete siue muro. Cōclud.
ergo ex p̄dictis, si quæritur quantū
debeat distare mœnianū, seu aliud
ædificiū ab alio ędificio priuato uel
publico. Aut cōstat ex statuto uel cō
suetudine sup hoc disponēte, & illi
standū est: vt l.j.& l.an in totū.C.de
ędi.pri.& no.per gl.in rub.in fi.C.q.
sit lon.cōsu.q̄ loquitur de porticib⁹.
Aut non constat de cōsuetudine vel
statuto: & tunc quæritur, quando
ædificatur iuxta ædificiū publicum,
& stādum est decisioni dictæ l.mœ
niana.& l.is cui.C.de ædi.priua.aut
de ædificio quod fit iuxta aliud ædi
ficiū priuatū:& tūc seruatur l.fi.fini.
5 reg. *Secūdò principaliter q̄ritur,
an quis possit sub mœniano siue so
lario aut pōticello extēdere pannos
seu linteamina,aut alia per q̄ aufera
tur lumē vicinis.In hoc sic distigu.
Aut vult ponere in suo tātū,ita ꝙ
nō ꝓtēdit extrà: vt puta, qa vult ex-
tendere in altū, vt faciūt illi q habēt

pon

pōticellū supra tectū:vt ē Venetijs, & maxime ꝑpter emptores, & sicut cōiter inuenitur in ciuitate Neapo. & potēst: quia quatenus durat solū suū,pōt ædificare,& ponere, & facere regulariter quod vult vsq; ad cœlū.l.fi.in prin.de ser.& l.si vitem. in §.pe.quod ui aut clā.& probatur in l.j.§.pe.& ibi gl.eo.tit.etiā si ex hoc tolleretur lumen vicino,nisi hoc faceret in despectū vicini,vel ad eius æmulationē:vt l.opus.cū gl.de ope. pub.in dubio nō ꝓsumitur malꝰ animus,vt est gl.notab. in l.fluminū.§. fi.de dā.infe.circa quod vide quę dicam in sequē.ti.ver.ij.fallit,si vellet. Aut qs vult ponere supra suū,& extēdere vltra suū:sicut quando quis super vno ligno extendit linteamina, vel similia q̄ ꝓtendūtur extra mœnianū,vel solariū,vel fenestrā: & tūc aut vult extendere supra solū vicini: & nō potest:per d.l.fi.in prin.de ser. cū alijs simil.suprà alle.aut vult extēdere supra solū publicū : & tunc aut non fit damnum aliquod vicinis vel trāseūtibꝰ:& tūc potest: quia ita seruatur,vt ibi de cōsuetudine. Aut fit damnū vicino,puta quia aufertur sibi lumen.exēplum,quis vult extēdere pānos à latere mœniani seu pōticelli versus fenestrā vicini ex obiecto,ita ꝙ eius lumen obscuret,vel ingressum solis auferat.vel q̄s vult extendere pānos per directū vltra mœnianū vel fenestrā,ab alio latere est fenestra vicini,quæ per hoc obscuraretur.vel si quis habet solarium superius,& pars inferior est alterius,& superior vult extendere pannos super pōticello ab extra super longitudine,qui panni pendētes descendūt extra pōticellū, ita ꝙ auferrent lumen, vel solem fenestris partis inferioris:& istis casibus nō potest:vt est tex.qui in omnibus istis casibus potest exēplificari, in l.ij.§. cū quidā.
6 ne quid in lo.pu. *Tertiò principaliter quæritur, quæ actio cōpetat cōtra protēdentes huiusmodi pannos. Dic utile interdictū,ne quid in loco pub.immittas:vt est tex.in d.§.cùm quidā.& ideo cōpetit vtile & directum,quia in suo,nō in publico facit,licet in publico ꝓtēdatur:vt not. ibi glo.in ver.vtile. Vltimò circa istam materiam adde quæ dixi in ti. præcedenti, & suprà de pariete siue muro,post principium, & de seruit. tigni immittendi.in vj.quæstione.

De fenestra. CAP. LXII.

1 *Fenestram in suo an quis facere possit. etiam si per eam in uicini fundum inspiceret.*

2 *Regula,quòd quis in suo inuito uicino murum facere possit, quas fallentias patiatur.*

3 *Fenestrā in muro cōmuni,ignorāte uel inuito socio,an quis facere possit.*

4 *Fenestram in muro communi eleuato pro sua utilitate tantùm,an quispiam facere possit.*

5 *Domū si quispiā uicinus eleuare uelit iuxta murū socij eleuatum,& ponere culmē æqualiter cum culmine domus uicini,uel etiā suprà,obscurando fenestras uicini,ipso inuito,an possit.*

6 *Fenestram in alieno,domino inuito,an quis facere possit.*

7 *Fenestram de ligno, quod dicitur balconus,an facere licitum sit, & ipsam aperire in publico supra solum uicini.*

8 *Promiserim si uicino sub certa pœna non facere fenestram in muro domus mea:& postea illam domū uendam, an emptor fenestram facere poterit.*

9 *Domus dominus an possit obscurare lumina domus locata alteri: uel in quo alius de domo locata usumfructum habeat.*

10 *Fenestras uitreas, ligneas, et papyreas, quæ uulgò speræ dicuntur, an quis domui sua apponere possit.*

11 *Fenestras uitreas, ligneas, et papyreas, an quis imponere cogatur, & in fenestris sui parietis tenere.*

12 *Fenestrarū uitrea, uel tela si fracta essent, adeo quòd in alterius domo uideri possit, an debēs seruitutem suis sumptibus reficere teneatur.*

13 *Fenestrarum & balconorum materia ubi nam sit remißiuè.*

1 VIDEAMVS* primò, an quis in suo posit fenestram facere, etiā si per eā inspiceret in fundū vicini. Et dicendū est, ꝙ sic regulariter: vt ꝓbatur in l. alti⁹. in prin. C. de ser. & aqua. & ibi hoc no. Bald. Et Doct. Et est ratio, qa in sua re qs pōt ædificare, dūmodo nō mittat in alienū, ēt si noceat uicino. l. fluminū. §. fi. cum duabus seq. de dam. infe. in re enim sua quilibet est moderator & arbiter. l. in re mādata, C. man. Et intellige etiā, si quis haberet murum iuxta fundū vicini factū iam c. annis, & in eo nūquā fuerunt fenestrę, quia pōt dñs fenestrā facere. arg. glo. in l. qui luminibus. de ser. vrb. prædi. quia licet murus ille steterit longißimo tēpore sine fenestris, non propter hoc tollitur dño facultas ipsas faciendi, nisi quando voluisset facere, & per vicinū fuisset impeditus, & propter hoc destitisset, per l. hęc autem iura. cum ibi no. de seru. vrb. præd. *Sed
2 ista regula, quòd quis posit in suo murum facere inuito vicino, fallit in quibusdam casibus. Primò, quando esset imposita seruitus, vt in tali muro nō posset fieri fenestra. Nam possum ibi constituere seruitutē, vt nō posim in meo facere fenestram, per quā in domo tua prospicere posim: vt est casus in d. l. altius. secūdū vnā lect. in ver. pariete. C. de serui. & ibi no. Bal. qui dicit se hoc vidisse de facto in ciuitate Perusij, in domibus quæ nūc sunt comitis, aliàs dñi Iulij, & idē tenet Paul. de Ca. in l. quoties. de ser. tit. generali, vbi dicit, ꝙ talis conuētio valet, si tua interest ꝓpter honestatē, quoniā non posses viuere in domo tua liberè, cū homines nolint ab omnibus videri. & iste casus potest cōtingere quotidie inter fratres diuidētes inter se domos. pro hoc etiam facit l. venditor. in prin. cōia præd. & quod ibi no. Bart. per illū tex. qui dicit, ꝙ si ego vēdo tibi aliquam domū cū pacto, ꝙ nō posis exercere talē artē, valet ista conuētio, vt obligeris tu & hæredes tui, licet ista non sit seruitus, cū nō sit prædiū dominans, de quo dic, vt dixi suprà, de ser. pro. ijciēdi. in iij. q. Secūdò fallit, si vellē in meo facere vnā fenestra in loco, in quo esse non consueuit, quia facerē hoc ad ęmulationē uel in despectum vicini: puta quia vellem videre omnia secreta sua: per l. opus. cū ibi not. de oper. pu. & ita tenet Pe. Cy. 3
& Pau. de Cast. in d. l. altius. In dubio tamen non est præsumendum, quod faciat ad æmulationem vel despectū, vt est glo. not. in l. fluminum. § fina. de dam. infe. nisi quando per eam possent videri secreta vicini, & nulla ex hoc faciens fenestram perciperet vtilitatem: quia tūc crederem, quod hoc faceret in despectum: & ita sentit Paul. de Cast. in dicta l. altius.

to tamen, quòd hoc sit remittēdum arbitrio iudicis, qui cōsiderabit qualitatē uicinorū, si sint amici uel nō: & maximè qualitatē faciētis fenestrā & si verisimiliter fecisset eam, etiā si essent amici: arg. l. j. §. j. de iure delib. & c. de causis. de offi. deleg. & l. iij. §. j. de testi. cū simi. & si faciēs fenestram, est solitus facere in despectum uicini: tūc cōtra eū est præsumēdū. arg. l. nō omnis. §. à barbaris. de re milit. Quibus adde omnino, quæ dixi suprà, de solo siue area, ut in v. fal. uer. sed dubiū est. Tertiò fallit, quādo qs habet parietē iuxta domū uel hortū cuiusdā puellæ, vel religiosarū, uel monialiū, ut possit uidere illā puellā, aut moniales aut religiosas: qa si hoc faciat ad inhonestatem vel æmulationē, hoc nō pōt. arg. d. l. opus. de oper. pub. & in l. in fundo. de rei vēd. vbi dicitur, q malicijs hominū obuiādū est. & ita tenet Cyn. secūdùm Pet. quē sequitur Bal. & cōmuniter Doct. ī d. l. altius. C. de ser. quod bene not. cōtra uicinos ædificātes ad despectū alterius vicini: quia si hoc faciūt, vt noceāt, nō possunt etiā in suo: secus si faciūt principaliter ad suā utilitatem, licet noceāt: qa tūc possunt, vt not. in d. l. fluminū. §. fi. de dāno infect. & hoc vult etiā Pau. de Cast. in d. l. altius.

3 *Nūc dicam*, an qs possit facere fenestrā in muro cōi ignorante uel inuito socio. Et dicas regulariter, q nō: vt probatur in l. quidā Iberus. de serui. urba. prę. & ibi hoc no. Ang. & Docto. & idem not. Ange. in l. inter quos. in iiij. col. uer. ex his infertur, q in pariete. de dā. infe. dicens, q ratio est, quia p eā, puta fenestrā, mutatur facies, puta parietis, & debilitatur paries, & per consequēs nocet socio. & idē in effectu tenet Bald. in d. l. altius. in ij. no. C. de serui. & Pau. de Cast. in l. quoties. de serui. & in l. parietē. in fi. de serui. urba. præd. & ī l. pe. quæ incipit, eos. eo. tit. Dixit tñ no. Paul. de Cast. in d. l. eos. q socius pōt in re cōi facere fenestrā, vel aliquid aliud, qđ alterat rē, nisi aliqđ afferat nocumentū. p d. l. quidā Iber⁹. & l. fi. in prin. de seru. vrb. præd. Qđ nō credo esse uerū indistinctè, quia vix pōt esse, quin afferat damnū vicino, si alterat parietē, vt dixi suprà, secūdùm Ange. vnde in hoc puto sic esse distinguendū: Aut murus est cōmunis, quo ad omnia, quia sic actū fuit inter eos, & pōt. aut īter eos est cōmunis, quo ad certū usum tantū: puta pro diuidēdo hortū cōmunē, & tūc non poterit facere fenestrā in muro vnius ex socijs: p ea, quę dixi s. de pariete siue muro. in pe. q. ver. occurrit mihi. Aut est cōis simpliciter, & tūc aut faciēdo fenestrā facit damnū muro cōi, & nō pōt. d. l. qdā Iberus. in princ. aut nō facit damnū muro, sed pōt respicere in domū uicini de pręsenti vel futuro, si in area vicini posteà ædificaretur domus, & nō potest, eadē ratione, vt per regulam l. Sabinus. cōmuni di. Aut nullo modo facit damnū, nec facere potest, qa murus est fortissimus, & sic propter fenestrā alterari nō potest, nec etiā propter dictā fenestrā pōt fieri in terra seu fundo vicini, nec de præsenti nec in futurū, ita vt socij nullo modo intersit, nec īteresse potest, & tūc æquū est dicere vt possit. argu. d. l. quidā Iberus. §. fi. & l. fistulā. §. pe. & ar. gl. in l. Sabinus. in prin. præalle. aut sumus in dubio, si

nocet uel nocere pōt. & tūc stādum est regulæ d.l. Sabinus. quæ dicit, ꝙ in re cōmuni melior est cōditio prohibentis. Et prædictis adde, quę plenè dixi s̄. de scalis. versi. qd aūt dicē 5 dum. & quæ dicā j. de camino. & de necessario, & de solario.

4 *Sed circa prędicta vidi dubitari, qa vnus ex socijs pōt murū cōmunē altius tollere: vt s̄. dixi de pariete siue muro, ver. tertiò principaliter est vidēdū, a &c. an ille, q alti⁹ tollit murū cōem, posit in muro eleuato fenestrā facere & pro sua tantū vtilitate? Et ista questio depēdet à prędijs. nā murus cōmunis altius eleuatus p vnū tātū ex socijs, efficitur cōmunis: vt est casus in l. hoc qđ dictū. §. si ex trib⁹. secundū vnā lect. gl. de ser. vrb. præ. & tenet Bar. Ang. & Flo. in d.l. qdā Iberus. & dixi plenè suprà de pariete siue muro. versi. tertiò principaliter est videndū. Ergo in casib. in qb⁹ in muro cōmuni pōt fieri fenestra per vnū ex socijs tātùm: ī illis casib⁹ poterit murū eleuās in eo fenestrā facere, & nō alius: vt patet ex pdictis: qa sæpe cōtingit, ꝙ vnus vicinus eleuat murū cōmunē, & facit fenestrā versus vicinū à latere supra culmen ipsius vicini. Cōmuniter tamē vidi obseruari cōtrariū in facto, quia indistinctè dictæ fenestræ fiunt, & maximè in ciuitate Veronæ, vbi infinitis domibus eleuatis hæ fenestræ reperiuntur: & ita fuit aliàs iudicatū, & vbi esset consuetudo, in hoc illi standū esset, vt dictū est. l. de mœnianis. & prędicta intellige in muro cōmuni pro indiuiso: secus si esset pro diuiso cōmunis: qa tūc quilibet posset partē suā eleuare, & in parte sua fenestrā facere, sicut quis pōt in muro proprio ædificare regulariter: vt est dictū suprà, in prin. & hoc quādo grossities muri pateret: vt no. Bar. in l. dāni. §. cū parietē. de dam. infec. & dixi s̄. de parie. siue muro.

5 *Secū posito ,p cōstanti, ꝙ dictæ fenestræ in muro altius eleuato fieri possint p vnū tātùm de socijs, siue de iure, siue de cōsuetudine: vt qa tanto tēpore ibi fuerint à parte, ꝙ inducta sit præscriptio[a], ꝙ ibi stare possint, an si alter vicin⁹ socius vult eleuare domū suā iuxta dictū murū pri⁹ eleuatū, & ponere culmē domus suæ æqualiter cū culmine domus vicini, vl' etiā suprà, an possit obscurādo dictas fenestras vicini ipo inuito? & videt ꝙ sic. l. cū eo. de ser. & l. eos. e. ti. & p l. altius. C. eo. ti. licet illa l. altius loquat' in ædificāte in suo tātū: tñ d. l. cū eo. & d. l. eos. loquūtur gn̄aliter in quocunq; ædificāte, siue in muro ,pprio, siue in cōi. l. j. §. & gn̄aliter de le. pstā. cū si. maximè cū videatur esse eadē ratio: qa qđ cōe est, ,p eo iure, qđ ad me spectat, meū est. l. pupill⁹. §. si. de ver. sig. & audio, ꝙ ita de facto seruat' Veronæ. 6 In cōtrar. videt', ꝙ nō possit: nā cū ille murus primò eleuat⁹, ī quo sunt fenestræ sit cōis: videt' ꝙ alter soci⁹ nō possit ædificare domū suā, quæ est à latere claudēdo, vel obscurādo dictas fenestras: q regula est, ꝙ soci⁹ inuito socio nō pōt aliqd ædificare ī muro cōmuni, ,ppt qđ fiat dānū aut īcōmodū alij socio. l. Sabinus. cōi. diuid. An. & Doc. ī d. l. qdā Iber⁹. & ,p hoc vide q̄ dixi s̄. de ser. ne luminib⁹ officiat. in vij. q. Ego aūt teneo primā partē, videlicet ꝙ possit maxīe ,p ratione. Nā cū ille mur⁹ sit principaliter destinat⁹ ad recipiēdū tigna

culmē dom⁹: poterit eleuari domus sua depressa, etiā obscurādo lumina alterius vicini, p l. si cōes ædes. & qđ ibi no. cōi diui. & qđ no. in l. Sabinus. p gl. eo. ti. & ideo si esset iā ædificata dom⁹ vtriusq; vicini sup dicto muro, & vnus ipm prius eleuasset: & alter posset eū iterū eleuare, etiā obscurādo lumina vicini, q pri⁹ eleuauit, & ī muro eleuato fenestras fecit. Nā si aliter dicerem⁹, tolleret̄ sibi p directū potestas altius tollendi domū suā, & vtēdi re sua & cōmuni, ad vsum destinatū: quę essent cōtra pdicta iura. Sed vbi murus nō esset destinat⁹ ad ædificiū dom⁹, sed fortè ad diuidēdū tātùm: & vni pmissū est, vt in muro eleuato supædificet domū: tūc alter nō poterit nō tantū reficere fenestras, sed etiā qa nō poterit vti re cōi ad vsum nō destinatū, maximè nocēdo vicino: p no. per gl. in d. l. Sabinus. & qa cōcessio ibi facta prius, nō debet tolli sibi sine facto suo, per regulā l. id qđ nostrū. de re. iur. qđ bene no. qa quotidie de facto cōtingit.

6 *Supest nūc, vt dicam⁹ si qs pōt facere ī alieno fenestrā dño inuito. Et dicas breuiter, ꝙ nō, nisi esset imposita seruitus, ꝙ fieri pōt: vt est casus secūdùm vnam lect. glo. in l. altius. C. de ser. de qua vide quæ dixi suprà. de serui. luminum, versic. item est alia differentia, &c.

7 *Vltra prædicta potest quæri, an sit licitū facere fenestrā de ligno, qđ dicit̄ balconus, & ipsum aperire in publico supra solū vicini. Et dic breuiter ꝙ sic: vt dicitur de ianua: quia quatenus se protēdit stillicidiū pōt, vltrà nō: vt pbatur in l. fi. §. fi. & ibi no. p glo. de ianua. de ser. vrb. prę. de quo dic, vt dixi suprà, de ostio siue

8 porta. *Itē quæri pōt, si promisi vicino sub certa pœna nō facere fenestrā in muro dom⁹ mæ, & postea illā domū vēdo, an emptor poterit facere fenestrā. Videtur ꝙ sic: qa ista non fuit seruitus, sed obligatio qđā psonalis, qđ apparet ex forma obligatiōis, in qua nō cōtinet̄ causa, quare pmisit. Si em̄ causa aliqua exprimeret̄, puta ne aliqs vsus vicini ipediret̄, tūc seruitus pręsumeret̄. ita dicit Spe. in tit. de emp. & ven. ver. sed pone cauit. & Flo. refert in l. pomū. in princ. de ser. & vide no. in l. iij. §. opus. & ibi Bart. de alie. iudi. mu. cā fac. & in l. fi. de no. ope. nū. & in l. fi. đ cōtrahē. em. Et vide oīno dictū Pau. de Cast. in l. pe. q̄ incipit, Lucius Titius. de ser. ru. prę. & in l. ij. §. itē si in facto. circa mediū. de verb. ob. adde qđ dixit Spec. vbi idē tenet, & vide oīno q̄ dixi s. in princ. huius l. in illa q̄stiōe, quomō cognoscat̄ an sint seruitutes reales, vel psonales, vbi plenè hoc examinaui.

9 *Itē queri pōt, an dñs dom⁹ pōt obscurare lumina dom⁹ locatæ alteri, vł in quo ali⁹ habet vsumf. de domo locata[b]. Dic ꝙ nō licet domino obscurare, & si obscuraret̄, etiā ab extraneo, etiā dñs teneretur. l. si merces. §. fi. ff. loca. & ibi vide no. & idē tenet gl. ī l. si is q binas. & ibi no. Doc. de vsuf. De domo verò, in qua alius habet vsumfr. dic aut domin⁹ pleno iure vult ædificare in sua domo propria, & pōt, licet obscuraretur domus vsufr. d. l. si is q binas ædes. aut vult ædificare in domo, in qua alius habet vsumfr. & nō pōt: vt no. ibi Flo. & vide l. Scaurus. alias incipit, binas. de ser. vr. prę. & qđ no. in l. j. §. fi. si vsusfr. pe. Et ad de quod vsufr. potest bene fenestras

aperire fundi fructuarij.tex. est in l. æquissimũ. §.sed si ædiũ.de vsufr. Sed nõ põt claudere:vt eadẽ l. §.Nerua. & ibi hoc no.glo.ĩ ver.obscurare. &
10 no.gl.ĩ d. §.sed si ędiũ. *Quid aũt est dicẽdũ de fenestris vitreis,ligneis,& papyreis,q̃ vulgo sperę dicunt, an qs põt eas fenestras domui suę apponere?Et dic regulariter q̃ sic,qa ĩ suo põt qs ædificare:ut dixi s̃.in pri. nisi esset seruitus imposita, q̃ fenestra stet aperta,ut vicinus ex ea possit lumẽ habere & recipere.l. lumẽ. de seru.vr.præ.vel nisi talis fenestra ptẽderetur extra parietẽ, & stillicidiũ supra solũ uicini, qđ debet esse liberũ.l.fi.in prin.eo.tit. circa quod vide quę dicã in tit.seq.de specularibus.ver.circa ista specularia.
11 *Sed an qs cogat̃ dictas fenestras imponere, & tenere in fenestris sui parietis? Et dic regulariter q̃ nõ, nisi seruit⁹ esset imposita: vt probat̃ in d.l.alti⁹. secũdùm vnã lect.C.de seru. qđ no. qa sæpe cõtingit inter fratres diuidentes inter se domũ:qa qñ vni obuenit pars domus, quæ habet fenestras respiciẽtes ĩ hortũ uel partẽ alterius,fratres cõueniunt, q̃ ipse debeat tenere clausas fenestras cũ fenestris, puta vitreis : quoniam valet
12 ista conuentio,vt dixi. *Sed qđ si aliqua vitrea esset fracta,vel tela,vel papyrea,ita q̃ in domo alterius fratris possit videri,an debens seruitutẽ,teneatur reficere suis sumptibus? Dic q̃ sic, p l.eũ debere col.in fi.de ser.vr.præ.cõiũcta l.& si fortè.si ser.
13 ẽ.qđ no.qa est quotidianũ. *Vltimò circa istã materiã de fenestra & balcono, vide s̃. de ser. stillicidij auertẽdi,in ix.q.in fi.de ser. ne prospectui officiat,cũ trib⁹ tit.seq. & de pariete siue muro,ver.scẽdò princ...liter est vidẽdũ.& de stillicidio... tecto,in ij.q.& de pen.in prin.... Saly.in l.altius.C.de ser.& ibi... per omnes Doct.

a Præscript. *Sed qd dicem⁹ de fundo dotali, q iã ĩcœperat p̃scribi, antequam daret in dotẽ? Respõ.q̃ præscriptio nihilomin⁹ curret.licet nõ potentia... ari,postq̃ est fact⁹ dotalis: sec⁹ ... pupillo alteri succedẽti, cõtra quẽ non currit præscriptio durãte pupillaritate:licet anteà fuisset ĩcœpta,sed ... fert̃ usq; post pupillarẽ ætatẽ.l.fin.C. de anna. præscript.*

b Domo loc. *Aduerte,q̃ cõtract⁹ locationis & cõductionis, est cõtract⁹ bonæ fidei:ut instit. de ac. §.actionũ.& ideo merces debet conuenire arbitrio boni uiri.l.si in lege locationis.in pr. ff.loca. aliter restituere obligat̃. Et ... locatio facta alicui artifici ĩ dubio ĩtelligat̃ facta ppter artificiũ suũ... Alex.ĩ iij.uol.cõsi.cxxxj.in ul col...*

De specularibus. CAP. LXIII.

1 *Specularia sunt, quæ uulgo gelosię dicuntur.*

2 *Dom⁹ usumfructũ si qs habeat,an ... sibi specularia tanquã domus instrumẽta ueniãt,ita q̃ proprietari⁹ nõ possit prohibere usufructuariũ illi...*

3 *Specularia an indistinctè fenestris...poni possint.*

1 SPECVLARIA*sunt,quę vulgò gelosię dicũtur,ab inspiciẽdo dicta:vt est tex.cũ gl.in l.sed si quis. §.ppriętatis.in verũ. specularia. de vsuf.& in l. q̃situ. §.specularia... fun. inst. & instrumẽta sunt domus ...gnea, quæ in fenestris poni solẽt, ibi stãtes maximè mulieres videre & nõ videri possint:& si sunt ad ... fenestris,pars domus sunt,& de... vel...

vẽdita cõtinentur, etiã si sint in ædificio posita, & ad tps detracta reponãtur: vt est tex. in d. §. specularia. & ibi gl. & ꝑ hoc l. fundi. §. si. cũ l. se. & l. granaria. de ac. emp. Sed si sunt de nouo facta, & nõdũ imposita: sed ad hoc facta, vt imponãtur, & suppleãtur, si q̃ desunt: tunc nõ sunt pars domus, sed instrumẽto dom⁹ cõtinẽt: vt est tex. in d. §. specularia. ver. sed si non sint. *Et ideo si quis habet vsumf. domus, veniunt etiã specularia tanquã domus instrumẽta: ꝑprietarius nõ põt ꝑhibere fructuariũ illis vti: vt est tex. in d. l. sed & si quis. §. ꝑprietatis. de vsuf. & ꝑpterea videt̃ esse legata vel vẽdita dom⁹ sine instrumẽto: ideo nõ veniũt dicta specularia, q̃ nũquã fuerũt apposita fenestris, qa illa sunt instrumẽta domus, vt dixi, sed specularia affixa vel ad tps detracta vt reponant̃, bñ cõphẽderẽt̃, qa vt dixi, ista pars dom⁹ nõ sunt instrumenta, vt probat̃ in d. l. q̃situ. §. specularia. de fun. istru. *Circa ista specularia posset dubitari, an indistinctè posint poni in fenestris. Distingue breuiter. Aut quis vult ea ponere in fenestris suis, & tũc regulariter põt: nisi esset seruit⁹ cõstituta: vt dixi suprà de fenestris, ver. supest nũc vt dicam⁹. & ver. sed an qs cogat̃. Aut vult ponere in cõi fenestra socio inuito, & nõ põt, per l. Sabin⁹. cõi di. & per ea q̃ dixi suprà tit. ꝑxi. versi. nũc dicamus. Aut qs vult ea ponere in fenestris alienis, & nõ potest regulariter, nisi esset seruitus constituta, vt dixi suprà de fenestris, versi. supest nũc vt dicamus. & ver. an qs cogatur. Aut vult quis ponere in sua fenestra ꝑpria: & tũc aut specularia nõ excedũt parietẽ suũ proprium: & breuiter potest, sicut etiã in suo fenestrã facere: vt l. altius. C. de ser. nisi esset sibi seruitus imposita, vt nõ possit ibi tenere specularia, ad hoc fortè, vt ex illis fenestris posit haberi lumen in domo vicini: vt habetur in l. lumẽ. de ser. vrb. prędi. & dixi suprà de ser. lumi. ver. itẽ est alia differẽtia. & in ti. præce. in prin. in ver. superest nũc. & in ver. quid autẽ. Aut specularia excedũt parietẽ: & tũc aut sunt super solũ publicũ, & de consuetudine seruatur vbiq; quòd posint fieri: ergo dicendum est quòd posint. l. j. & l. an in totũ. C. de ædi. priua. cum si. Aut sunt supra solum vicini priuatũ: & tunc sub suo stillicidio, quatenus protendit stillicidium, vel circà fieri possunt, sed non vltrà: per l. fi. §. fin. cum ibi no. per gl. & Doct. de ser. vr. præ. & per idem quod dixi de fenestra, de ligno, suprà ti. præce. ver. vltra prædicta potest quęri.

De camino. CAP. LXIIII.

1 *In camino quot principaliter consideranda sint.*

2 *Ignis super solario facientis fieri potest, nisi uicinus incendij periculum timeat.*

3 *Solarium si cõmune sit, & ille qui est inferior, incẽdij periculum timeat, cautio damni infecli peti potest.*

4 *Murum sub solario uicinus inferior occasione incendij euitandi, quibus expẽsis facere posit.*

5 *Caminum faciens an uicino inuito murum in solario communi facere posit.*

6 *Ignem iuxta parietem communẽ etiã maximũ, sicuti solet nuptiarũ tempore fieri, quo casu socius facere posit.*

7 *Cappa camini an & quo casu à socio fieri posit.*

8 *Socius quilibet muri communis in qualibet ipsius particula portionẽ habet.*

9 *Caminum quãdocũq; aliquis in pariete communi ædificare uelit, & murus ita debilis existat, ut pro faciẽdo ignem tẽperatũ etiã pro usu suo torreretur: an poßit facere unum murum paruum à parte sua unius pedis altitudine, ut communiter ipsa flamma ascendere poßit.*

10 *Murum iuxta alienum etiã nõ dimißo spatio unius pedis, quisquam alium murum sine fundamento, uel etiam modico facere potest.*

11 *Camini tubus an, ubi, & quomodo fieri debeat.*

12 *Fumus qui de tubo camini exit, quomodo manifestet, an murus proprius communis existat.*

1 IN camino * quinq; pricipaliter cõsiderari possũt: primũ camini locus, in quo ignis fit: alterũ ipse ignis q fit in eo: tertiũ cappa ei⁹: quartum tub⁹: qntũ fum⁹, q exit de camino.
2 de singulis videam⁹. *Et primò de loco vbi fit ignis, dicas si fiat super solario, & solariũ est ignẽ faciẽtis: & põt facere qñ vult: qa quis põt vti re sua pro volũtate, nisi vicinus timeat
3 periculũ incẽdij. *Itẽ qñ solariũ est cõe: & ille qui est inferior timeret periculũ incẽdij: qa solariũ nõ haberet sub se murũ: & tũc põt peti cautio dá. infe. l. fluminũ. §. ptereà. & ibi no. Bar. & Doct. de dã. infec. & l. si seruus seruũ. §. si fornacarius. ad l. Aql. cũ gl. & p ea q̃ dixi suprà de furno: imò pl⁹ posset facere vicinus inferior murũ sub solario. ar. l. j. in fi. de
4 aqua plu. ar. *Sed cui⁹ expẽsis? videtur q faciẽtis: ar. d. l. j. in fi. nisi esset seruit⁹ apposita illius oneris ferẽdi: qa tũc deberet fieri expẽsis cõibus. ar. l. & si fortè. §. etiã. si ser. vẽ. Aduerte tñ quia nec hæc seruitus oneris fe

rẽdi esse potest hîc in re cõmu[ni] indiuiso. l. in re cõmuni. de ser. v[rb.] præ. & ideo nõ potest dici, quòd [fie]ri debeat expẽsis cõmunibus: [er]go murus sub solario per ędifica[ntem] caminũ expẽsis suis, & nõ domi[ni in]ferioris, qui solũmodo pati tene[tur.]
5 ar. l. quoties. la j. §. j. de ser. *Sed quid faciẽs caminũ põt facere m[urum] in solario communi inuito vici[no?] Credo quòd sic: qa vt dixi, nedũ vtile, sed etiã necessariũ, ppter [peri-]
6 culũ incẽdij. *De secũdo verò [di]cet de igne, qui fit in camino: [aut] murus à latere est ita grossus, qui cõis, q ex igne non põt recipere [de-]trimẽtũ: & tũc alter ex socijs põt [fa]cere ignẽ iuxta parietẽ cõmunẽ, [etiam] maximũ, sicut fit tẽpore nuptiar[um] ita tenet Ang. & Pau. de Ca. in l. [quãdã] Iberus. de ser. vr. præ. aut paries [non] est ita grossus: & tunc aut vult fa[cere] ignẽ familiarẽ & tẽperatũ, & po[test] etiã si aliquod dãnũ faciat: ex qu[o] tur ad vsum destinatũ. ar. l. fistul[as] pri. e. ti. & l. sicuti. §. fi. si ser. vẽ. & tenet Ange. in d. l. qdã Iberus. ... prin. etiã p hoc allego optimũ t[ex.] l. arborib⁹. §. si nauis. de vsufr. & ibi no. p gl. & Do. & maximè Flo... quia vtit re ad vsum destinatũ: ... in d. l. si cões ędes. & l. Sabinus. c... ui. aut vult facere ignẽ nõ famili[arem] nec tẽperatũ, propter quòd fit d[ãnum] parieti cõmuni, & nẽ potest: per qdã Iberus. p gl. in ver. adijciat hoc tenet ibi Bar. Bal. & cõiter D[oc.]
7 Ang. in l. inter quos. de dã. infe. ... tertio, scilicet cappa camini: ... ædificium fit in muro proprio ... cantis, aut in alieno, aut in cõ[muni.] Primo casu, quãdo fit in propri[o nõ] habet dubium: quia potest, nisi

cõtrariũ seruit⁹ cõstituta:per ea quę
dixi suprà de fenestra,in prin.Secun
do casu,quando fit in alieno:& bre-
uiter non potest.l.sed si inter me.in
prin.de ser.vr.præ.& l.quemadmo-
dum.§.fi.ad l.Aquil.cum si.nisi esset
seruitus imposita:per ea quæ dixi su
prà de fenestra,ver.nũc supest.Ter-
tio casu,quando fit ędificiũ in cõmu
ni pariete:& tũc subdistinguẽ:Aut pa
ries est cõmunis ad vnũ vsum tãtũ,
puta ad hortũ diuidendum,& in eo
nõ potest fieri caminus:per id quod
dixi suprà de pariete siue muro,ĩ pe.
q.& suprà de fenestra,in versi.nũc di
camus.Aut nõ est communis ad vnũ
vsum tãtũ,sed ad oĩa vel simpliciter:
& tunc si queritur an possit cauare
murũ,& tũc aut mur⁹ est pro diuiso,
& potest vsq; ad dimidiã,& vsq; quò
durat pars sua:quia tũc dicitur facere
in suo,& pro hoc gl.in l.hoc quod di
ctũ.§.j.in ver.paries.in prin.de ser.
vr.prę.Aut est cõmunis pro indiui-
so:& tũc etiã potest vltrà:quia in om
ni parte muri dicitur laborare in re
cõmuni. *Habet eñ qlibet portio 9
nẽ in qualibet particula ꝓ indiuiso:
vt no.gl.in l.q Romę.§.duo fratres.
de ver.ob.& in l.si familię.C.fa.er.&
in §.quidã.Insti.de act.Fallit hoc in
tribus casibus.Primò quando paries
nõ potest cauaturã pati:per l.cui ædi
ficiũ.de ser.vr.prę.Secũdò fallit,quã
do alter socius velit ab altera parte
sua facere caminũ:quia vnus plus iu
ris nõ habet,q̃ alius,vt dixi,& habe
tur in d.l.quidã Iberus.maximè per
Ang.q dicit circa prĩ.ꝙ ita seruat cõ
suetudo:quoniã videmus in pariete
cõmuni quẽlibet sociorũ caminũ ha
bere in parte sua.Tertiò fallit,quan
do mur⁹ esset ita debilis,ꝙ etiã faciẽ
do ignẽ itatẽperatũ pro vsu suo tor
reretur,& sibi dãnũ fieret:ꝑ d.l.qdã
Iberus.in prin.cũ ibi no.per glo.&
Doc.in ver.nõ licet.Et adde omni-
no quæ dicam ĩ.in ver.sed hic potest
dubitari.Aut q̃ritur de ipsa cappa ca
mini tãtũ:& tunc aut vult mittere ti
gna vł lapides sustinẽtes cappã vltra
dimidiã muri:& nõ potest,si est cõ-
munis pro diuiso:secus si pro indiui
so:ꝑ ea q̃ ꝓxi.dixi de cauatura. Aut
vult mittere tigna vsq; ad dimidiam
vel citrà vel vltrà,quãdo est cõis pro
diuiso:& tũc aut ꝑ talẽ ędificationẽ
nõ fit dãnũ muro:puta qa ꝑ eã mur⁹
cõis non debilitatur, neq; mutatur
eius facies:& tũc potest.arg.l.fistulã.
de ser.vrb.prę.& no.Bar.Bal.&Doc.
in d.l.quidã Iberus.Aut fit dannum
muro cõmuni,& nõ potest:per d.l.q
dã Iberus.in prin.cũ ibi no.& ibi,si
vellet apponere lapides magnos in
muro cõi pro sustinẽda cappa cami-
ni,qui destruerẽt murum cõmunẽ ꝓ
pter põderositatẽ,nõ posset:per d.l.
cui ędificiũ.& ꝑ ea quę dixi suprà de
fenestra,ver.nũc dicamus. *Sed hîc
posset dubitari,quãdo aliqs vult ędi
ficare caminũ in pariete cõmuni, &
murus est ita debilis,quòd faciendo
ignem temperatum,etiã pro vsu suo
torreret:vt dixi suprà ver. tertiò fal
lit.an hoc casu possit sibi prouidere,
faciẽdo,scilicet vnum murũ paruũ
à parte sua,puta vnius pedis,& altitu
dinis,quãtum potest cõiter ascẽde-
re flãma ignis,sicut sæpissime vidi.
Et videtur quòd nõ:qa prope murũ
cõmunẽ nõ est licitũ vni socio face-
re aliũ murũ proprium:per d.l.qdã
Iberus.in prin.ver.ad parietẽ.secun-
dũ lec.vltimę gl.quæ dicit,quòd de
bet distare ꝑ duos pedes vel vnũ:per
l.si.

l.fi.fini.reg.& ita vult Ang.Et intellige de duobus pedibus,quãdo ędificatur murus cũ domo:sed quãdo est mur⁹ simplex,sufficit dimissio vni⁹ pedis,per d.l.fi.& ita videtur in casu nostro,quòd debeat ille mur⁹ distare per pedẽ à muro cõmuni:& sic d.l.fi.locum habet nõ solũ in ædificãte iuxta murũ alienũ,sed etiã iuxta murum cõem,quod est notãdũ.In cõtrarium tamẽ videtur tex.in l.fistulã.§.iuxta.de ser.vrb.prę.Ego puto in hoc esse distinguẽdũ.Aut quis vult facere murũ ꝓprium iuxta murũ cõem,ita quòd incumbat,& non põt.d.l.qdã Iberus.in prin.& ita tenet gl.ĩ §.iuxta.ver.manet.Aut vult facere murum iuxta cõem,ita quòd cõi nõ inhæreat,& ꝙ sublato pariete cõi remanere posit,si paries cõis refectionẽ nõ impedit,põt.casus est in d.§.iuxta.& licet ille text.loquat̃ de camera ex figulo opere facta iuxta parietẽ cõem.& gl.ibi exponit, ex figulo,id est,ex lateribus nõ coctis,& lutosa materia:& sic non videtur loqui de muro:tamen credo qđ idem sit in dicto muro paruo:qa est eadẽ ratio in vtroq; cas.Nec ob.l.fi.fini.re.& glos.in d.l.quidã Iberus.in ver.ad parietẽ.in fi.qa intelligit quãdo qs vult ædificare murũ fodiẽdo in terra,propter quod verisimiliter posit dãnũ inferri muro cõi:tũc enim debet distare per pedẽ:qa ita taxatũ est per d.l.fi.Sed quãdo ęst murus ædificatus super solario vel etiã in terra ꝓ dicto camino ad defendẽdũ murũ cõem:& sic pro eius vtilitate:qa ex eo nõ potest socius dãnũ pati ex illa modica fosione,imò vtilitatẽ:tunc potest.Nec habet locũ d.l.fi.per d.§.iuxta.facit ad hoc l.si Titius horreũ.de acq.re.do.& quod [...] xi suprà de pariete siue muro.Et [...] si esset paries ligneus?& vide sup[...] quæ dixi de scalis,ver.videamus [...]

10 muro cõi.*Ex quo etiã infero ca[...] ne,quòd qs potest iuxta murũ ali[...] num etiã nõ dimisso spatio vnius [...] dis facere murum sine fundame[...] vel modico,puta pro sedẽdo,vel [...] sa ponẽdi supra horticellos,dum[...] do humorẽ nõ faciant muro cõi:p[...] d.l.quidã Iberus.in prin.quæ o[...] ne no.pro intellectu d.l.fi.fini.re[...]

11 * De quarto principali,scil.[...] tubo camini:dic aut in totũ ille [...] bus est extra murũ cõem à parte [...] ciẽtis caminũ,& per eã solam fum[...] ascẽdit,& ignis nõ appropinquat [...] & potest:per l.fistulã.de ser.vr.p[...] & ita tenet Bar.Bal.in d.l.quidã Ibe[...] rus.in prin.& Ang.in d.l.inter quo[...] in prin.in iij.col.de dã.infec.Aut [...] est cauata ĩ muro cõi:& tũc aut p[...] cauaturã flãma ignis torreret,& d[...] terior fieret murus,& nõ posit:p[...] d.l.quidã Iberus.in princi.& ibi p[...] omnes Doct.& per Ang.in d.l.in[...] quos.Aut per illã torreretur mu[...] cõmunis,nec ꝑ hoc deterioraret[...] & tũc distingue:aut illa cauatura [...] vltra medietatẽ muri vel citra:& [...] dic in omnibus,vt suprà dictũ est [...]

12 cappa. *De quinto & vltimo p[...] cipali,scilicet de fumo,qui e[...] de [...] mino siue de eius tubo:dic vt d[...] prà de fumo,ver.adde quæ dixi [...] prà de pariete siue muro.versi.[...] dò principaliter est videndũ.vbi [...] citur quòd ex cappa camini po[...] cognosci an murus sit proprius [...] communis.de quo dic vt ibi p[...] dixi.& vide quæ dixi suprà de stillici.auerten.in xj.q.in fine.

De necessario. CAP. LXV.

1 *Neceßarium quot partes habeat.*
2 *Fenestra siue locus neceßarij ad sedendum, an, & quando in muro proprio vel communi fieri poßit.*
3 *Neceßarij cauea, an et quomodo ĩ proprio uel communi muro fieri poßit.*
4 *Neceßarij cauea an in muro proprio supra solũ publicũ uel uicini fieri poßit.*
5 *Neceßarij fouea an & qualiter in muro communi uel proprio fieri poßit.*
6 *Neceßarij fouea an pro uoluntate domini fieri poßit.*
7 *Neceßarij fouea murata, uel nõ murata, si humor uel putredo exeat, et in puteũ uel uicini cisternã descendat, uel in eius uenas, aut etiam in penu, an cogi poterit ad reficiendum dictã foueam, ita & taliter, quòd puteo uel cisternæ, aut alij uicini loco nocere non habeat.*
8 *Neceßarium plenum habens, si ipsum purgare uelit, an poßit.*

1 NECESSARIVM* tres habet partes. prima est fenestra, ĩ qua locus fit ad sedẽdũ: alia est caua eius quæ solet ex vasis fictilibus fieri: tertia est fouea, ad quã omnes immũditiæ descẽdũt.
2 *De fenestra siue loco necessarij ad sedẽdũ an & qñ posset fieri in muro ꝓprio, vel alieno, aut cõi, distingue vt dixi suprà, de cappa camini, in ti. precedenti. & vide quę
3 dixi suprà, de fenestra. *De secunda parte necessarij, videlicet de ipsi⁹ caua, an illa posit fieri: distĩgue, aut qs vult facere cauã necessarij in suo ꝓprio, aut in alieno, aut in cõmuni. Si fit ĩ suo ꝓprio, regulariter licet, nisi fiat iuxta parietẽ vicini: qa si tũc lędatur paries vicini, fieri non põt. l. fi. §. fi. si ser. ven. & idem dicas, si noceret puteo vel cisternæ vicini: vt dicetur
4 infrà, de fouea necessarij. *Tamẽ videtur dubitari an illa posit fieri in muro ꝓprio supra solũ publicũ vel vicini. Dic de puteo, ꝙ nõ põt, nisi aliter fit de cõsuetudine a. Supra solũ autẽ priuatũ vicini etiã nõ põt, nisi habeat supra stillicidiũ domus: p l. si vitẽ. §. fi. quod vi aut clã. & l. fi. de ser. Sed si habet stillicidium, põt sub eo, quatenus durat, dictã cauã ꝓtẽdere. l. fi. §. fi. de ser. vr. præ. circa q̃ vide q̃ dixi suprà, de ser. stil. auer. in ix. q. & suprà, de fenestra, ĩ ver. vltra ꝑdicta.
5 & de specularibus, in fin. *De tertia verò parte necessarij, videlicet ipsi⁹ fouea, an illa posit fieri, distingue: aut qs vult facere eã ĩ suo ꝓprio, aut in cõmuni, aut in alieno. Si vult facere in suo proprio, regulariter licet, nisi fiat iuxta parietẽ vicini, qui ex hoc lædat: vt l. si qñ. §. fi. si ser. ven. & idẽ si noceret puteo vel cisternæ vicini: vt dicã infrà, de fouea necessarij: vel nisi esset seruitus imposita, ꝙ in suo facere nõ posit. ar. l. altius. C. de ser. Si verò vult facere in cõi muro dictã cauã necessarij, videtur ꝙ nõ posit: qa in re cõi melior est cõditio ꝓhibẽtis. l. Sabinus. cõi. di. In cõtrariũ, ꝙ posit: p l. fistulã. de ser. vr. præ. & per gl. in d. l. si quãdo. §. fi. Ego autẽ ĩ hoc sic distinguo. Aut est aliqd cõuentũ inter socios: & illud est seruãdũ. l. semp ĩ stipulationib⁹. de reg. iur. Aut nihil est cõuentum: & tunc aut est cõsuetudo in loco super hoc, & illa est seruãda, per dictã l. semper. & per l. an in totum. C. de ædific. priua. Aut nulla est conuẽtio vel consuetudo: & tunc aut murus est communis ad vnũ vsum tantùm, & non potest: vt dixi suprà, de cappa camini, ĩ ti. ꝑcedẽ. Aut est cõis ad omnia simpliciter: & tũc aut ex dicta

caua necessarij non fit aliquod dānū
muro cōi,& pōt.arg.d.l.fistulā. & d.
l.qdā Iberus.§.fi.eo.ti.& p no. in d.
l.si quādo.§.fi.& hoc tenet Ioā. Pet.
de Papia in suo vltimo lib.in glo. in
versi.& in futurū pcipiēdis.versi. an
autē socius. Aut infertur dānū muro
cōi:puta qa murus est subtilis,& ni-
miū debilitaretur:& nō pōt,p l.cui*
ædificiū.de ser.vr.præ.vel qa ppter
humorē cauę necessarij murus cōis
debilitatur,per d.l.qdā Iberus. ī prī.
cū ibi no.& p l.fistulas.si ser.vē. & d.
l.si qn̄.§.fi.cū glo.eo.ti.& hoc tenet
etiā dictus Ioā.Pet.ī loco pallegato:
q dicit idē,si ex dicta caua erit putre
do vel malus odor:& ad hoc nihil al
legat.sed tu allega text.cū gl.ī l.ij.§.
idē ait,si odore.ne qd in loco publi
co.& text.cū glo.in l.pe.§.pe. qd vi
aut clā.& vide quæ dixi suprà de clo
aca,in antepe.q.Idē etiā dicas, si ex
dicta caua exit humor vel putredo
in domo vicini: quia qs nō pōt etiā
laborando in suo immittere aliquid
in alieno:vt not.glo.in d.l.si qn̄.§.
fin.& dicā infrà,de fouea necessarij.
6 *De quarta parte & vltima, scilicet
foueā necessarij,posset queri,an pos
sit illa fieri pro voluntate domini.
Dic aut vult facere foueā subterra-
neā etiā vltra suum solū sub solo vi-
cini,& nō potest:vt dixi suprà de pe
nu,versi.quid si vn* vult facere. Aut
vult facere quatenus durat solū suū,
& potest,nec tenetur dimittere spa-
tiū aliquod.l.fi.fini.regū.vt dixi su-
prà,de penu,& de puteo. nec etiam
hæc seruātur de cōsuetudine, vt di-
mittatur aliquod spatiū, & præser-
tim qn̄ fiunt huiusmodi foueæ, vn-
diq; remurātur,quæ vulgò le volte
7 dicuntur. *Secundò queri pōt,quid

si ex fouea murata, vel non murata,
exit humor vel putredo, & descēdit
in puteū vel cisternā vicini,vel eius
venas, aut in penu, an poterit cogi
ad reficiendū dictā foueā ita & tali-
ter,q nō noceat puteo vel cisternæ
aut alij loco vicini? Dicas quòd sic
quia nō est licitū quicquā facere in
suo per qd aliud immittatur in alie-
num.l.sicuti.§.Arist.si ser.vē. & d.l.
si qn̄.§.fin.si ser.ven.l. fluminū.§.fi.
in gl.pe.in fi.de dā.infec.& ita tenet
Io.Pe.de Papia,in suo vl.lib.in loco
præallegato. & ita not. Flo. in d.l.si
quādo.§.fi.qui dicit per illū tex.vbi
aliquis cōstruit loca cōmunia iuxta
domū vicini, ex quibus causetur ad
illā humiditas,cogi poterit ad talia
loca purganda & purgata retinēda.
Aduerte tamē qa gl.in d.l. si quādo.
§.fi.videtur tenere secūdū Azo.q
sit licitū sterquiliniū in suo ponere.
licet alius sentiat inde humorē.per
l.sicuti.§.idē ait.si ser. ven. & per l.
fistulā.in prin.de ser.vr. præ. quā g.
intelligo,quādo rarò humorē face-
ret:secus si assiduè:p l.fistulā. in pri.
& adde quæ dicā in tit.j.post prin.&
8 infrà de sterquilino. *Sed pone,q
habens necessariū plenū, vult ipsum
purgare,an possit.Credo quòd nō
propter fœtorē: & ideo de noctem
tum fieri debet, per ea quæ dixi su-
prà de fornace,versi. & prædicta te-
neo.vbi vide,& adde quæ dicam in
titu.sequen.

a De consuet. *Vtrū consuetudo parua excuset? Respōd. secūdū gl.iiij.dist.§.deniq;.q sic,qd uerū intelligo,q nō excusat quoad deū,qn̄ ignorantia praua cōsuetudinis eßet craßa,ut puta cōtra ius naturale.xxvij.q.ij.flagitia.secus ubi eßet probabile dubiū sup cōsuetudinis*

dimis ualiditate. nā tūc ignorātia legis nō est peccatū: ut in l. regula. ff. de iur. & fac. igno. & in c. cū dilectus. de cō sue. & quod no. Innocen. in c. per tuas. de simo. & gl in c. uno. de postu. pla. li. vj. ī uer. de cætero. Et utrū consuetudo interpretetur priuilegia, & statuta, sicut & legē? Respōd. q sic. c. cū dilect⁹. de cōsue. l. si de interpretatiōe. ff. de le. & qđ ibi no. Io. An. ī c. qđ dilectio. de cōsang. & affi. & uide Alex. ij. uo. cōs. cvij. in ult. col. uersi. cōfirmant. et cōs. lxviij. ī vj. co. in fi. & ī j. uo. cō. cxxxij. in ij co. in prin. et ī iiij. uo. cōs. cxxxiiij. in prin. ubi ponit quæ requirantur ad esse consuetudinis.

De seclario. CAP. LXVI.

1 *Seclariū qd sit, & quot partes habeat.*

2 *Seclarium si quis iuxta parietem communem ædificare uelit, an possit.*

3 *Seclario si aqua spargatur, et descēdat per solariū ad partē uicini inferiorem, uel solariū cōe madefaciat, an prohiberi possit ne amplius spargat.*

4 *Seclarij murus si cōmunis esset, et propter pondus supellectilis appensæ debilitaretur, an prohiberi possit.*

5 *Seclarij foramen, & fouea, ac eius camera qualiter se habere debeant.*

1 SECLARIVM *quinq; habet partes. Prima est lapis, siue lignū, super quo lauatur supellex. Altera est similiter alius lapis vł lignū desup in quo pēdent situlæ, & his similia, ac etiā supellectilia coquinæ ponuntur. Tertia pars est foramē, p quod aqua descendit. Quarta est fouea, ad quā aquę & cęteræ immūditię discurrunt. Quinta est quandoq; camera, in qua statur ad lauādum super prima parte de lapide seu ligno seclarij, sup quo lauari solēt supellectilia. Si quęrit̄ an imponi possint in muro ꝓprio, aut in cōi, aut ī alieno, dicēdū est breuiter, sicut dixi de cappa camini.

2 *Sed qd si vult ædificare iuxta parietē cōmunē, ipsū nō tāgēdo? distingue: Aut p talē ædificatiōnē seclarij nō fit dānū vicino seu socio, nec impedit̄ refectio cōmunis vel alieni parietis, & pōt. ar. l. quidā Iberus. ī prin. & l. fistulā. §. iuxta. de ser. vr. præ. Aut impedit refectionē, & nō pōt, per d. §. iuxta. Aut nō impedit refectioné, sed nocet vicino: & tūc aut nocet assiduè: qa assiduū humorē emittit, & nō pōt, p d. l. fistulam. in princ. & ita tenet Ang. in d. l. inter quos. in vl. co. ver. si autē qs nō velit ędificare. de dā. infec. & adde q̄ dixi suprà de camino, versi. sed hîc posset dubitari. & in ti. præ.

3 *Itē qd si ex seclario spargitur aqua, descendit p solariū ad partē interiorē vicini, vel madefacit solariū cōe: an pōt prohiberi ne amplius spargat? Dic aut spargit pro vsu quotidiano suæ familię, & pōt. ar. l. sicut. §. fin. si ser. ven. & l. fistulā. in prin. de ser. vr. prę. Aut vltra vsum quotidianū, & nō potest, vt dictis iuribus. circa qđ vide q̄ plenè dixi suprà de ser. proijci. in ij. q.

4 *De secūda parte seclarij dicendū est in omnib⁹, sicut de prima: sed in hac secunda in primis cōsiderandū est, si murus esset cōmunis, & ꝓpter pondus supellectilis appēsę debilitaretur: prohiberi posset, p l. cuius ędificiū. de ser. vr. præ.

5 *De iij. iiij. & v. parte seclarij, scilicet de foramine, & fouea, & eius camera: dic in omnibus & per omnia vt conclusum fuit suprà titul. præceden. de necessario. & adde quæ dixi suprà de seruitute proijciendi, & quod dicā in sequenti titulo.

De

De aquarolo siue canali.

CAP. LXVII.

1 *Aquarolus quid propriè sit.*
2 *Aquarolum si quis in suo habeat, et aquā per unā tegulā ducat, quæ cadat in suū, puta in curiā uel hortū: deinde illa aqua paulatim in fundū uel penū uicini uel communi descēdat, an cogi possit, ut dictam aquā in suo retineat, ne in alienum ueniat.*
3 *Aquarolo uicini mei si aquā descēdētē uideā, & ex suo ad curiā meā cadentē: an aliquid in meo facere possim propter quòd aquæ fluxus impediatur, ita quòd in uicini solo remaneat.*
4 *Aquarolo uicini si aqua in fundū meū descendat, quid iuris.*
5 *Aquarolo tuo si aqua ī uia publica descendat nunquid ego uicinus contra te agere possim.*
6 *Pariete in communi an sit licitum mittere canale recipiens aquā de cœlo cadentē, uel aquam de cisterna discurrentem, aut de aliquo aquæ receptaculo, quod castellum appellatur.*

DIXIMVS de ista materia suprà, in titu. de fistula: verū quia multū cōuenit seclario, ideo eā hîc
1 cōmemorare cōstitui. *Et appello aquarolū paruū seclariū, vel vas lapideū in muro immissum, habēs fistulas ferreas ad similitudinem capitis serpētis, vel leonis, aut hoīs, de quo exit aqua pro manibus lauādis. Si qs autē aquarolū siue canale in suo aut alieno fabricare voluerit, ea, quę de seclario dicta sunt, obseruare tenet, p iura in duobus titulis p̄cedentibus
2 allegata. *Sed iuxta ea dubitari posset, qs habet aquarolū in suo, & ducit aquā p vnā tegulā q̄ similiter cadit in suū, puta ī curiā vel hortū: deinde illa aqua paulatim descēdit in fundū vel penū vicini vel cōmun[...] an cogi possit vt dictā aquam in su[...] retineat, vt in alienū nō veniat? Et [...]det ꝙ nō, per gl. ordi. in l. si quādo. [...] serui. ven. In cōtrariū videtur l. fi. [...] minū. §. fi. in gl. pe. in fi. de dā. infe[...] Puto ꝙ sit dicēdū, aut illa aqua as[...]duè descendit ī fundū vicini, vel c[...]munē, & prohiberi pōt per l. fistul[...] in prī. de ser. vr. p̄d. Aut nō discur[...] assiduè. & tūc secus p d. l. fistulā, [...] p hoc vide q̄ dixi in tit. p̄ceden. ci[...]
3 ca primā partē. *Quid autē si eg[...] videns aquā vicini mei descend[...] & cadere ex suo ad curiā meam, [...]cio aliqd in meo propter quod im[...]peditur fluxus aquæ, ita ꝙ remane[...] in solo vicini, an possim? Dicas [...] sic: argu. l. j. §. sunt qui putant. ff. [...] quid in loco publico. & vide quæ [...]xi suprà in iiij. diuisione seruitutu[...] versi. & primò videamus. & s. de c[...]
4 ria. in fi. *Itē qd si aqua descēdit [...] canale vicini in fundū meum? Dic[...] eū prohibere possim: per l. sicuti. [...] Arist. si ser. ven. & per ea quæ dixi
5 de serui proijci. in j. & ij. q. *Itē q[...] ex aquarolo tuo descendit aqua
a via publica [a]: an ego vicinus poss[...] agere cōtra te? Dic ꝙ sic, si nocet, [...] nocere potest mihi trāseunti. ar. [...] in prin. ne quid in loco publico. [...] ca qđ vide quę dicam j. ti. seq & q[...]
6 dixi s. in tit. præcedenti. *Item [...] quid in pariete cōi sit licitū mitt[...] canale recipiens aquam de cœlo ca[...]dentem, vel aquā de cisterna discu[...]rentem aut de aliquo receptacu[...] aquæ quod castellum appellatur? [...] cas quòd non: per l. fistulam. de s[...] vrb. præ. Et est ratio: quia per tale[...] discursum aquarum parietem co[...] rumpi verisimiliter est: secun[...]

Ang. in l. inter quos, in princ. in iiij. col. de dam. infe. Reliqua circa istam materiam vide suprà de fistula.

a Via pub. *Adde Alex. iij. uo. cōs. lxxiij. in j. co. §. fi. et quasi p totū. et Corn. ij. uo. cō. cliiij. & in iij. cō. cclxxxij. & qd significet uia, dicto uol. cō. ccxcv. & in iij. cō. ccxij. inci. præmittendum.*

De aquæ proiectu siue aliarū rerum. CAP. LXVIII.

1 *Aquam in uicini fundum an immittere licitum sit.*

2 *Aquā uel alias immunditias in stratā publicā, uel aliū locum publicum, an proijcere liceat.*

3 *Putredinem aliquā, puta lauaturam, uel aliud putridum, si pedißequa uel famulus proiecerit, & super uestē uel caputium transeuntis per uiam publicam, uel ibi stantis descenderit, an eius dominus teneatur.*

4 *Aquam ut illuc proijcias, si duos tibi terræ pedes concedam, an proprietas uel usus concedi uidetur.*

QVAERO *primò nūquid sit licitū immittere aquā in fundum vicini. Et dic quòd non, nisi sit seruitus imposita. l. sicuti. §. Aristo. si ser. vend. de quo dic vt plenè dixi de seruitute proijciendi. *Quæro secundò, an liceat proijcere aquam vel alias immūditias in stratā publicā, vel aliū locū publicū. Et puto q sic, dūmō nō noceat vsui publico, vł trāseūtibus, vel in ea existētibus: ar. l. ij. in prin. ne qd in lo. pu. iūcta l. j. ī prin. de his qui deie. vel effu. nisi ex lege, vel statuto, vel cōsuetudine aliter esset puisum. d. l. ij. in prin. Nam cōiter circa hoc p statuta locorū est prouisum, & aliter q̄ sit de iure cōi.

3 *Quæro tertiò, pedissequa vel famulus vnius piecit ex fenestra aliquā putredinē, puta lauaturā vel aliud putridū, & descēdit super vestē vel caputiū cuiusdā trāseūtis per viā publicā, & ibi stātis, & vestē vel caputiū deturpauit an dñs eius teneatur: & inquātū. & dic regulariter q in duplū dāni dati: vt est tex. in l. j. in prin. & ibi hoc no. Flo. de his q deie. vł effude. qđ est verū, qñ est proiectū in loco quo vulgò iter fieri solet: secus si esset proiectū in loco nō consueto, quo vulgò iter nō cōsueuit esse: vt est tex. in d. l. j. §. summa cū vtilitate. eo. ti. facit l. si putator. & qđ ibi not. ad l. Aq. qđ no. qa accidit sæpe de facto: & ita ēt seruat: sed pœnæ aliter solēt imponi p statuta locorū, q̄ sunt seruanda. l. oēs populi. de iusti. & iu. vbi aūt nō essent statuta vel cōsuetudo, serua qđ suprà dixi. 4
*Quæro quartò, qd si cōcedo tibi duos pedes terræ, vt ibi pijcias aquā, an proprietas vł vsus cōcedi videat. Et videt q pprietas, eò quia nō fuit cōditio p ijciēdi ex causa dāni: vt est tex. in l. si mulier. de iu. do. de quo dic vt ibi p Doc. Vltimò de ista materia de eiectionib9 & effusionibus, vide plenè in ti. de his q deie. vel effu. p totū. & adde q̄ dixi s. de seruitute piciēdi.

a Dominus. *Vtrū domin9 teneatur de facto familiæ? Res. ut colligo ex d. Ant. & Io. de Lig. ac Pa. ī c. licet. de resti. spo. & Bar. ī l. ne qd. ff. de incē. ru. & nau. q sic: q familia eius deliqt in officio seu ministerio in quo ipse dominus est pposit9: & ipse utit ope talis familiæ: qa sibi iputat q talē eligit, qa honestā debebat ponere. l. j. §. familiæ. ff. de pu. ciuiliter tamē tenet nō criminaliter: ut d. l. ne quid. Ex quo patet q potestas seu rector tenetur ex maleficio suorū officialiū. l. si post. C. de aßes.*

n De

De aquæductu. CAP. LXIX.

1 *Aquæductum alicui in suo habere nõ licet, per quem aqua in alienum fluat: & quomodo si contrafiat, contra eum agi poßit.*

2 *Aquæductum an per uicini fundum facere liceat.*

3 *Aquæductu si ego priuatus aliquod ius habeam, nunquid à solito cursu diuerti poterit.*

4 *Cõsuetudine uel statuto quis potest habere ius aquam tollendi per rotam ex flumine uel castello.*

1 NON licet* alicui aquæductum habere in suo, per quẽ aqua in alienum fluat: & si cõtrà fiat, potest agi contra eũ: ita ius illi non esse: vt ꝓbatur in l. fistulas. si ser. vẽ. Ex quo no. secũdũ Flo. ibi, ꝙ faciens aquæductũ in suis domibus, non pōt, quatenus per eũ fiat damnũ domui vel parieti vicini. & pro hoc etiã l. fistulã. in prin. de ser. vr. præ. Item no. secundũ eundẽ Flor. in d. l. fistulam. ꝙ ductus aquæ ad fontem, vel ad aliam vtilitatem vel commoditatem publicam, si trãseat per domũ priuati: ita debet seruari & manu teneri expẽsis publicis, ꝙ illi priuato non noceat: & ad hoc potest agi: vt l. fistulam. nisi aliter actum sit, vel cõsuetudine seruatũ. facit ad prædicta l. ij. §. merito. & §. si qs à principe. ne qd ĩ
2 loco publi. *Sed nunquid sit licitũ aquæductum facere per fundum vicini? Dic quòd non: & si fiat, potest vicinus propria autoritate destruere: vt est tex. in l. quemad. §. si prætectum. ad l. Aquil.
3 *Sed pone in aquæductu, ego priuatus habebã aliquod ius: an poterit diuerti à solito cursu? Dicas quòd non: imò poterit cogi diuertens, vt in pristinum statum aquam ducat. vt est text. vbi hoc no. Doc. in l. ij. C. ad l. Aq. quòd nec, quia aluei aquarũ in quibus vicini consueuerunt haurire vel tollere aquam, vel pãnos lauare, nõ possunt
4 peruerti in eorũ præiudiciũ. *Vltimò no. ꝙ quis potest ex pacto[a] vel
a consuetudine habere ius aquam tollendi per rotã ex flumine vel ex castello: vt est text. in l. ij. cõia præd. ... quo dic vt ibi per gl. & Doct. Cæterum circa istam materiam vide quæ dici in seq. tit. de seruitute aquæductus

a Pacto. *Quæ dĩa est inter pactũ & conuentionem? Pactũ est consensus duorum uel plurimũ ad aliquid faciendũ, uel dandũ uerbis expreßũ, ita ꝙ uerba promittantur à ꝑmittẽte, & cõsequẽter à recipiẽte. Couẽtio uero est nomẽ magis generale quàm pactũ: quia scholares in scholis, & fratres in capitulo cõuenire dicuntur. ff. de pact. l. j. §. conuentionis uerbum.*

De ponte. CAP. LXX

1 *Pons dicitur ille, qui est de lignis, non autem de lapidibus.*

2 *Flumen si per ciuitatem discurrat, & unus ab utraque parte ripæ domos habeat: an pontem super flumen facere poterit, per quem de una domo in aliam ire ualeat.*

3 *Pontis partẽ, puta decem pedum longitudine, nunquid in flumen quis facere poßit, per quẽ poßit ire ad hauriendam aquam, uel ad lauandũ pannos ...*

4 *Pontis reficiendi & faciẽdi onus super flumine publico, ad quem spectat, ... quem iter transeũtibus neceßarium ...*

5 *Põs an uiæ publicæ appellatiõe uen...*

1 PONS propriè* dicitur ille, qui est de lignis, nõ de lapidibus: ... l. supra iter. in prin. de aqua plu. ar. ... ibi hoc no. Bar. & Ange. qui dicunt quòd

q; licet istud sit de iure: tamē de consuetudine pons & arcus lapideus synonyma sunt: quia continētur appellatione pōtis, cui cōsuetudini stādū est. Et pons pōt esse duobus modis, in vrbe, seu in municipio. Vno mō, qñ suprà solū publicū: & de isto ponte dixi s̄. in ti. de pōticello, vbi vide. Alio mō, qñ est supra flumē, vł aquā: & de isto dicamus. *Nunquid si flumē discurrit per ciuitatē, & vnus habet domos ab vtraq; parte ripæ: an possit facere pontē super flumē, per quē possit ire de vna domo in aliā? 5
Dicas q; non: casus est in l. fi. ne quid in flu. pub. sicut non pōt supra viam publicā. l. ij. §. tractatū. ne quid in loco publi. & l. fin. & ibi ad hoc notat Bal. de ser. *Secundò nunquid pōt in flumine facere partē vnius pōtis, puta longitudinem decem pedum, per quem possit ire ad accipiēdum de aqua, vel stare ibi ad lauandum pannos? Et teneo quòd non: quia sicut in loco publico vel priuato non licet aliq̃d immittere. l. j. & ij. ne qd in lo. publi. ita nec in flumine publico. argu. d. l. fi. ne quid in flu. pub. de consuetudine tamen seruatur contrarium, cui consuetudini standum est: quia regula est, quòd in pōtibus & aquis standū est antiquitati: vt est. ter, & ibi hoc no. Bal. in titu. de pace Constan. in vj. colū. quam regulam perpetuò tene menti: quia per eam decidere potes plures quæstiones.

*Tertiò, ad quem spectat onus faciendi & reficiendi pontē super flumine publico, per quē sit iter transeuntibus necessarium? Distingue. Aut est pons qui debet retineri, & custodiri per dominū ciuitatis: & debet expēsis ipsius domini fieri & refici: quia ad ipsum dicitur principaliter spectare, sicut etiā spectant alia fortilicia. Aut est pons qui nō custoditur, sed simplex tantū pro trāsitu: & tunc aut deseruit omnibus de ciuitate, & per omnes de ciuitate fieri & refici debet. Aut deseruit vni tantùm cōtratæ seu viciniæ: & illi de illa solum cōtribuere tenentur, sicut de puteo cōmuni dicitur. ar. l. secūdùm naturā. de reg. iur. & c. qui sentit onus. eo. titul. libr. vj. facit l. ædiles. & quod ibi nota. de via public.

*Quartò, an appellatione uiæ publicæ veniat pons? Et dicas, q; sic: quando per illum vulgò iter fit. ar. l. fi. ne quid in flum. pub. iuncta l. fi. in prin. ff. de seru. & ideo statuta loquētia de maleficijs cōmissis in via publica, verificantur in commissis super ponte publico. Et adde prędictis quę dixi s̄. de serui. tig. immittendi. in vj. q. & s̄. de refectione, in vij. q. & s̄. de pon. & vide l. supra iter. in pri. & ibi per Bart. & Doct. de aq. plu. ar. Reliqua quæ spectant ad materiam pontis, dicam plenè in seq. lib.

De picturis seu incrustationibus. CAP. LXXI.

1 *Picturas habere in pariete cōmuni an socio liceat.*

2 *Parietem communem unus ex socijs, etiā altero inuito an dealbare et pingere poterit.*

3 *Incrustationes quid propriè sint, & quomodo capiantur.*

4 *Picturarum & incrustationū an ratio habeatur, si de aliquo muro de dāno infecto cautum sit.*

5 *Picturæ si in pariete cōmuni existant, an causa imponendi tigna alter socius pulsare possit: ex qua pulsatione damnum illis picturis contingere posset.*

6 *Pingi si uelim facere in ecclesia crucifixum, uel aliquid aliud, an possim.*

7 *Vsufructuarius uel inquilinus an in domo usufructuaria uel conducta possit facere pingi insignia sua, quæ uulgò arma dicuntur.*

8 *Depingi non potest facere insignia sua potestas, officialis, uel priuat⁹ quispiã, uel nomen suum in ædificio publico ponere.*

9 *Depingi facere potest insignia sua ille, cuius pecunia publicũ opus factũ sit.*

10 *Capellam uel ecclesiam si quispiam fecerit, & in memoriam suam insignia sua apponi fecerit, an clerici ea delere possint, & alia imponere.*

11 *Depictus si esset quispiam in aliquo loco publico tãquam proditor, & quispiã sine principis licẽtia illã picturam deleret, an in aliquod edictũ incideret.*

12 *Imaginem Dei uel Sanctorum percutiens qua pœna puniri possit.*

13 *Pictores & miniatores pingentes cum adulterinis coloribus, an damno ad interesse teneantur.*

14 *Pictura an cedat tabulæ uel chartæ, aut econtrà.*

15 *Imagines Sanctorum Leo imperator cur deleuerit.*

16 *Imagines Sanctorũ qualiter odorare debeamus.*

1 NON est dubium* quòd licet socio in pariete cõi picturas habere: quia est text. in l. quidã Hiberus. in prin. de ser. vr. præ. & ibi per oẽs Doc. & no. Ang. in l. inter quos. in prin. in vlti. col. de dam. infeç. qui dicit ꝙ nõ est: quia per eas nõ fit aliquod damnũ vicino, sed toti societati prodest, saltẽ quo ad ornamentũ: & ideo inuito socio etiam fieri possunt. ad hoc tu alleg. l. impensæ. in fi.
2 de ver. sig. *Et sic no. ꝙ parietem cõmunẽ vnus ex socijs poterit [...] altero inuito dealbare & depinge[...] & similia super ea facere, secun[...] Io. Pe. de Papia in suo vltimo l[...] in gl. antep. ver. licet hoc casu [...] bet corũ. & ita tenet Ang in d. l. [...] dã Hiberus. ante fi. prin. põt eti[...] crustationes facere: vt est tex. in [...] quidã Hiberus. §. fi. exemplum [...] nit Ang. in d. l. inter quos. in Flor[...] tinis volentibus incrustare par[...] quæ incrustatio fortificat pariet[...]
3 *Et incrustationes dicũtur c[...] subtiles marmoris, quæ ponũt[...] tra murũ, vt totus marmoreus [...] tur: vt est tex. cũ glo. in l. impẽ[...] fi. in ver. incrustationes: & pore[...] plum tu, sicut est tota ecclesia [...] Marci de Venetijs. Possunt etiã [...] incrustationes pro opere mu[...] quo testudines dictę ecclesię [...] natæ. Et per prædicta etiã c[...] ꝙ si murus esset simpliciter [...] posset vnus sociorũ etiã altero [...] to calce impleri facere, & ipsum [...] albare: quia per hoc efficit me[...] pulchrior sine aliquo damno so[...]
4 *Sed quid si est cautũ de dãno [...] cto illius muri: an habeatur rõ [...] picturarũ & incrustationum? D[...] nõ: vt est tex. in d. l. qdã Hiber[...] fi. & ibi per glo. & Doc. & per [...] in d. l. inter quos. in princ. in vl[...]
5 *Sed quid si in pariete comm[...] sunt picturæ, an alter socius p[...] pulsare puta causa imponẽdi t[...] si propter illã pulsationẽ fier[...] mnũ illis picturis? Dic quò in [...] si vellet mittere aquã per fecla[...] vel necessarium, & propter h[...] tatem delerentur picturę. nam [...] casibus non potest: debet en[...] cius ita vti re cõmuni, quòd [...]

damnũ parieti cõmuni: p d.l. quidã
Hiberus. & per l.fiftulã. fi fert.ven.
6 * Quid fi volo facere depingi cru
cifixũ, vel aliqd aliud in ecclefia,v-
trũ pofsim prohiberi?Dicas q non,
qa iftud ptinet ad ornamẽtũ, nõ ad
deformitatẽ.l.j.ne qd in loco facro.
& ibi hoc no.Bart. imò dico plus,q
legatũ factũ pro pictura Sanctorũ,
cenfetur effe factũ in piã caufam.l.
linea margaritarum. & ibi hoc not.
Bar.ff.ad l.Fal.& pbat etiã ĩ l. Titia.
in fi.de auro & arg.leg.& vide om-
nino quæ dicã j.ver.vlt.not.Itẽ põt
relinq vfusfr. ftatuæ vel imaginis[a].
7 l.ftatuæ.& ibi no.p gl.de vfuf. *An
autẽ vfufructuarius, vel inquilinus
pofsit in domo vfufructuaria, vl co
ducta facere depingi infignia fua, q̃
vulgò arma dicũtur? Et dicas quòd
fic:per l.fed & fi cuius. §.ædiũ.de v-
fufr. & ibi hoc no.Flo. quia per hoc
nõ videtur effe deterior cõditio rei
& mutari eius fubftantia: aliàs fec⁹.
C.de reli.l.monumẽtorũ.& C.ne qs
vela regia. & propterea in picturis,
q̃ faciliter deleri poffunt, pcedere:
fecus fi vellet fculptas in lapidib⁹ po
8 nere. * Itẽ nullus etiã poteftas, vel
officialis, vel priuatus põt depingi
facere infignia fua, vl ponere nomẽ
fuũ in ædificio publico, puta in pala
tio vel platea: fed folũ nomẽ & infi
gnia principis: vt eft tex. in l. opus.
in fi.cũ l.feq.ff.de ope.pub. qđ not.
quia feruatur totũ contrariũ in pra-
9 ctica. *Itẽ ille, cuius pecunia opus
publicũ factũ eft, poteft nomẽ & in-
fignia fua depingi facere: vt eft ca-
fus in l.ij.& in l.opus.in fi.& ĩ l.fi.de
ope.pub. & ita obferuatur maximè,
qn fabricatur vna ecclefia vel capel
la:& intellige, quando de fua pecu-
nia:fec⁹ fi de pecunia aliena:& ideo
cũ quidã epifcopus Veronẽfis, qui
etiã cardinalis erat, & Vicecamera-
rius Papæ, expofuiffet de bonis ero
gãdis pauperib⁹ in fabrica maioris
eccl'iç Veronç duo millia ducatorũ
& feciffet fculpi infignia fua fup ca
pella fua cũ colũnis, fuerũt fibi abra
fa. & meritò quidẽ, quia illa nõ erat
pecunia fua, cũ omnino tenebatur
eã erogare: arg.c.relatũ.cũ ibi no.p
10 gl.& Doct.x̃.de prçb. *Itẽ pone,
vn⁹ fecit fieri capellã vel ecclefiã,&
in memoriã fui nominis ibi fecit ap
poni infignia fua, prout folitũ eft:
an pofsint illa infignia clerici dele-
re,& altera imponere? Dicas q nõ,
imò puniri debẽt arbitrio iudicis.l.
q liberalitate.ad fi.& l.opus.ff.de o-
pe.pub.fecũdũ Lud.de Ro.in ccclv.
fingulari.& not.Bar.in d.l.q liberali
tate.q dicit not.cõtra fratres mino-
res, & aliquos religiofos, q capellas
aliquorũ defunctorũ attribuũt no-
mini alterius, qui hoc facere nõ de-
bent.Itẽ cõtra eos, q abradunt arma
alicuius,& ponũt arma alterius. Ad-
uerte tamẽ, q arma eorũ, q propter
traditionem de patria expulfi funt,
poffunt deleri.cafus eft in l. eorũ q.
ff.de pœ.fecũdùm Lud.de Roma.in
fuo fingu.ccclij.qđ incipit eorũ ar-
ma.& ita etiã fepifsime obferuatur.
11 *Itẽ adde, q fi aliquis effet depi-
ctus tanquã proditor in aliquo lo-
co publico,& vnus deleret illã pictu
rã fine licẽtia principis, incideret in
edictũ.de quo habet in l. fi familia.
de iurifd.om.iu.& ibi hoc no.Ang.
12 *Itẽ q percutiens imaginem Dei
vel Sanctorũ puniri poteft.l.Corne
lia. de fica.l. hoc fenatus. de fica. &
ibi hoc no.Ang. q dicit, q vidit Pe-

rufij frangentē maieſtatē ligneā,ana
putari ſibi manus: & quòd etiā gra-
uius puniri poteſt pœna mortis. de
quo vide etiam per eum in l.j.C. de
rap.vir.& quod habetur in c.ij.de cf
13 ſi.or.li.vj. *Itē no. cōtra pictores,
& miniatores, qui miniāt & pingūt
cū adulterinis coloribus, vt teneant
domino ad itereſſe:vt l.ij.& ibi hoc
not.Bar.C.de murilegulis. lib.x. Itē
tenentur crimine ſtellionatus.l. iij.
§.ſi quis ſeruos. de crimi. ſtellio.&
no.Bar.in d.l.ij.ad ſi.qui dicit idem
14 in tinctoribus pānorū,& ſim.* Itē
nunquid pictura cedat tabulæ vel
chartæ,an ecōtrà? vide tex.Inſti.de
rerum diui. §.ſi quis in aliena tabu-
la.& l.in rē. §.ſed & id quod in char
ta.de rei ven.& quod nō.in dictis iu
15 ribus. *Vltimò nota,ꝙ multi infi-
deles reprehendūt imagines Sancto
rum dicentes, ꝙ ſumus idololatrę:
& propterea Imperator Leo, qui
fecit l. dies feſtos.C. de ferijs. & l.ſi
quenquā.de epiſc. & cle. ex ſugge-
ſtione quorundā hæreticorū habuit
contētionē cum eccleſia Romana:
quia fecit remoueri omnes pictu-
ras de eccleſijs tanquam idololatriā
continentes:ſed Papa qui tunc erat,
congregauit concilium Romæ, &
ipſum Leonē exiſtentē in Conſtan-
tinopoli excōmunicauit:qui Leo le
pra percuſſus poſteà mortuus eſt:vt
ſcribit Paul.de Caſt.in l.fin.C.de fe-
16 rijs. *Et tu dicas defendēdo Chri
ſtianos,ꝙ imagines adorare nō de-
bemus,videlicet colores earum,ſeu
lapides: ſed eis debemus reuerentiā
propter Deū & Sanctos,qui per eas
repręſentātur. Vnde ſcribit Grego.
Papa Sereno epiſcopo Maſsilienſi,
q imagines Sanctorum fregerat ſub

excuſatione,ne adorari debuiſſet,
& habetur de cōſe.diſ.iij.perlatū
hæc verba:Et qdē imagines adorari
vetuiſſe omnino laudamus:freg.
vero repræhēdimus.Aliud eſt enim
picturā adorare.Aliud p picturā
ſtoriā ꝙ ſit adorāda,addiſcere.Nā
qd legētib⁹ ſcriptura,hoc idiotis
ſtat pictura cernētibus:qa in ipſa i-
gnorātes,vidēt quod ſequi deberēt
in ipſa legunt, videlicet qui litera
neſciūt, vnde & pręcipuè legētibus
pro lectione pictura eſt.Itē ex ſeptima
ſynodo ſcribitur, Venerabiles Ima-
gines Chriſtiani non deos appel-
lant,neque ſeruiunt eis vt dijs,ne
ſpem ſalutis in eis ponunt, neque
eis ſpectāt futurū iudiciū:ſed ad me
moriā & recordationē primitiorū
venerantur eas,& adorāt:ſed nō ſer-
uiūt eis cultu diuino,nec alicui crea
turæ:vt eſt tex.de cōſe.diſt.iij. & in
omnino vide qd no. p fide noſtra
b vt ſcias qualiter imagines [b] Dei
Sanctorū ſint adorādæ.Et de mate
ria picturarū vide etiā per Barto.
ſuo tract.de inſignijs & armis.

a Imagines.*Imagines Sanctorū que
depingunt? Reſp.Greg. in c. perla
de cōſe.diſ.iij.ſic inquiēs, qd legēti
ſcriptura,hoc idiotis pſtat picturae
nētib⁹:qa ī ipſa ignorātes uidēt qu
ſequi debeāt, in ipſa legūt qui litera
neſciūt, unde præcipuè gētibus pro
lectione pictura eſt.*

b Imagines.*Vtrū adoratio requirat
determinatū? Reſ ꝙ nō principaliter
quaſi ſit de neceſsitate ei⁹:ſed bene
qrit ſecūdū cōdecētiā,ſicut & alia
gna corporalia,ſecūdū illud Luc.
Dom⁹ mea domus orationis uocab
& id Ioā.iiij. Venit hora in qua
adoratores adorabūt ipſum.q eſt p
ſpu*

cipalis act⁹ adorationis, ut dictum est. Loc⁹ tamē requiritur nō propter eū q̄ adoratur, sed propter adorantes.

De horreo. CAP. LXXII.

1 *Horreum in solario cōmuni si quis habeat an ipsum frumento, uel aliis mercibus implere possit.*

2 *Horreū rebus onustum si multum pōderet, ita quòd solarium sustinere nequeat quid iuris.*

3 *Horreū frumētariū nouū ex tabulis ligneis mobile factū si quispiam in alterius solo posuerit, an ipsi solo cedat.*

4 *Decimas nūquid rustici in horrea ad ecclesias deferre debeant.*

1 SI quis* habeat horreū in solario cōmuni, an possit ipsum implere frumēto, vel aliis mercibus? Et dicas q̄ sic, quia dicitur vti re cōmuni ad vsum destinatū. l. si cōmunes ædes. cōmuni diui. & not. in d. l. Sabinus. eo tit. facit l. arborib⁹. §. si. nauis. de 2 vsufruct. *Sed quid si nimium pōderat, ita q̄ solarium non possit sustinere? Dic q̄ non potest cogi ad sustinendum columnas, quæ sustineāt solariū: ar. l. sicut. in prin. si ser. vēdi. Et si nō sustinuerit, vel etiā substituerit, & solariū nō possit sustinere, vt cū paries cōmunis debilitaretur: tunc posset cogi ad subleuādū pondus: p l. cuius ædificiū. de ser. vr prę. volentes etiā ædificare iuxta horrea publica, debent dimittere spatium x. pedū liberi aëris: vt l. mœniana. C. de ædi. pri. & no. glo. in l. si cui. eod. tit. de quo dic, vt dixi s̄. de mœnia-3 nis. * Sed quid si aliquis horreum frumētariū nouū ex tabulis ligneis mobile factū in solo alterius posuerit, an solo cedat? Dic q̄ non: & sic non officitur domino prædii: vt est tex. in l. Titius horreū. de acqui. re. do. & vide l. granaria. in prin. de act. emp. secus si essent tabulæ terræ affixæ. l. si supra tuū. de acqui. re. do. & d. l. granaria. & nota. gloss. in dict. 4 l. Titius horreum. * Vltimò, nunquid rustici debeant in horrea deferre decimas a ad ecclesias? Dic q̄ sic, ita vt à clericis, vel eorū nunciis nō sint colligēdæ in agris: per text. xvj. q. j reuertimini. & ibi hoc nota. gl. in ver. in horrea. vidē. no. p Spec. in tit. de decimis. ver. vltimò quær. & de horreo, vide plenè l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locat. & in l. dominus horreorum. in princi. & in l. cum domini horreorū. eo. ti.

a Decimas. *Decimæ quādo dari debēt? R. ut dicitur in c. cū homines. de deci. q̄ statim fructib⁹ collectis, & hoc quo ad p̄diales, quo ad psonales, debēt solui in fine anni: sed tu dic, secūdū cōsuetudinē præscriptā sunt soluēdæ, & si perierūt, peribūt illi, qui est in mora, aliàs non, sed cui debentur.*

De armatura. CAP. LXXIII.

1 *Armatura machina dicitur illa, super qua operarii ad ædificandum stant.*

2 *Armaturā uicinus ædificans, an supra uicini solum ad murū ponere possit, ut laborantes ualeant super illa armatura ad laborandum stare.*

3 *Armaturam in fundo uicini an ponere licitum sit.*

4 *Armaturā si quis ī suo muro habeat, & eā in uicini muro ponere uelit, ita quòd in ea requiescat, quid iuris.*

5 *Armatura regulariter in solo alteri⁹ poni nequit.*

6 *Armatura si malè ligata fuerit, uel in ea perticæ uel funes positæ fuerint, quæ uetustæ erāt, propter quod unus de armatura cecidit, an magister de armatura teneatur.*

1 ARMATVRA* machina dicitur illa, sup qua operarij stant
ad ædificandũ.l.si vt certo.§.interdũ.ff.cõmoda.de ea ita vidi dubitari.
2 *Nũquid vicinus ædificãs domũ possit armaturã ponere ad murũ supra solũ vicini, vt laborãtes valeãt sup illa armatura stare ad laborandũ? Et videt̃ ꝙ nõ.ar.l.queãd.§.j.ad leg.Aquil.& l.j.§.ædificare.de mor.infer.Sed est ar.cõtrà. in l.refectionis.cõia prædio. & istud puto veriꝰ,quãdo aliter cõmodè fieri nõ põt. Nã si est licitũ mihi murũ meũ altius tollere.l.altius.C.de ser. intelligitur ꝙ possim ea facere p quę possim ipsum altius tollere vel reficere etiã apponẽdo ad ea loca quę nõ seruiant: vt est text. in l. refectionis. in prin.facit ad hoc l.si iter. si ser.ven.
3 & l.veteres.de iti.actuq; pri. *Sed nunquid sit licitũ ponere armaturã in fundo vicini? videtur esse text.ad literã ꝙ nõ,in d.l.j.§.ædificare.ver. cæterũm.de mor.infer. pro hoc, q̃a nõ licet ĩ alienũ immittere.l.sicuti.§.Aristo.si ser.ven.l.quemadmodũ.§.j.ad le.Aquil.puto ꝙ si aliter non possit q̃s domũ suã reficere,nisi ponat armaturã in fundo vicini, tunc possit:p d.l.refectionis. & d.l.veteres.sed si aliter possit,secus esset.Ita intelligit̃ d.§.ædificare. & alia iura superius ad hoc allegata:qđ est not.
4 q̃a quotidianũ. *Quid aũt, si quis habeat armaturam in suo muro, & eam vellet ponere in muro vicini, ita ꝙ in eo requiescat? Dic ꝙ nõ põt̃ vt est tex.in l.si duo.§.si vicinus.vti
5 possidetis. *Et ex his oĩbꝰ cõclude, ꝙ armaturã q̃s nõ põtĩ solo vicini, neq; in pariete vicini, neque supra solũ alterius regulariter apponere, nisi aliter in suo ædificare nõ põt.
6 *Sed pone, ꝙ armatura fuit malè ligata, vel in ea fuerũt positæ perticæ vel funes, quę erãt vetustæ, propter qđ vnꝰ ex armatura cecidit: an magister de armatura teneatur? Dic ꝙ sic: vt est tex.& ibi gl.no.ĩ d.l.si vt certo.§.interdũ.ff.cõmo.& prædictis adde quæ dixi s̃. de serui. tigni immittendi, in v.q.circa mediũ.ver. & ideo si tibi concessi.&c.

De stabulo. CAP. LXXIIII.

1 *Stabulũ dicitur locus qui tantũ equos recipit: & qd de cõmuni usu loqu[…]*
2 *Stabulũ domus an usufructuarius lo[…]care possit pro stabulo ad recipiend[…] iumenta.*
3 *Domus locator, an nedũ ipsam dom[…] sed etiam stabulum reficere teneatur.*

1 STABVLVM* dicit̃ ille locus, q[…] tm̃ equos recipit, scd̃m gl.in l.p[…]lã.in prĩ.de ritu nu.q̃ ponit, qd sit [ta]berna, caupona, stabulũ. Nã haud d[…]citur ꝓpriè stabulũ locꝰ, ĩ quo reci[…]piunt̃ alia aĩalia: vt l. ex cõducto.i[n] prĩ.ibi, vł stabulũ, vel vbi greges e[…] stare oportet. ff. loc. De cõi tame[n] vsu loquẽdi etiã dicitur stabulũ, i[n] quo nondũ equi, sed alia animali[a] vt boues, & pecudes, stare consue[…]runt. facit l.eo iure.§.stabula.ff.[…] qui.cau.pig.ta.cõtrah. & sic stabul[…] est prædium vrbanum vel rusticu[m] vide tex.in d.§.stabula. & quæ di[xi] s̃.in iiij.diuisi.seruitutum.versi.[…]
2 quid de stabulo. *An autẽ vsufru[…]ctuarius possit stabulũ domus loc[a]re pro stabulo ad recipiendũ iumẽta? Dic quòd nõ.l.si vsusfru.alias,[…]quissimũ.de vsufr.per quẽ tex.dic[it] Flo. quòd inquilini nõ possunt domũ conductã reducere ad stabu[lum] vel ad vsum carectarum, id est, plaustrorum

strorũ. *Sed nunqd locator domus teneat nedũ ipsam domũ reficere, sed etiã stabulũ? Dicas quòd sic regulariter: vt est text. in l. ex cõducto. in prin. ff. loca. & vide etiã in l. ii merces. §. cõductor. e. ti. & qđ in eis no. De lætamine autẽ qđ pcedit de stabulo, vide q̃ dicã infrà de sterquilinio. Vltimò adde ea, quę habentur in toto titu. ff. nau. caupo. stabu. & in titu. furti aduersus nautas.

De ingressu seu introitu.

CAP. LXXV.

1 *Solũ ingressus siue introit⁹ quid dicat.*
2 *Solum quod relinquitur pro introitu, cuius esse debeat.*
3 *Expensa aliqua quando facta est in dubio, a quo facta intelligatur.*
4 *Iurisdictio in dubio cuique ciuitati, usq; ad medium flumen competit.*
5 *Ingressus alicuius loci publicus cuius esse præsumatur.*
6 *Viæ uicinales quæ dicantur.*
7 *Via uicinali an quis sine principis licẽtia ædificare possit.*

SAEPE *cõtingit inter duas domos à latere vel posteriori earũ parte solum relinqui vnius pedis vel duorum vt plurimũ: iuxta l. fi. ff. fini. regun. quòd solũ ingressus siue introitus dicitur. circa quod dubitari vidi, cuius sit solum. de quo dicendum est, Aut per illud solum habetur aditus & exitus vsque ad loca publica: & tunc aut illud solum est relictum ex collatione priuatorũ: & tũc dicitur via publica, & etiã vicinalis, si vicinis tãtũ seruit, & nõ licet eam cuiq; occupare vel claudere l. ij. §. viam publicam. & §. vicinales. ne qd in loc. pub. Aut illud solũ est ex collatiõe vicinorum fundorũ relictum. iuxta d. l. fi. fini. regun. & dicitur tũc via priuata, sicut locus rerũ priuatarum. d. §. vicinales. 2 *Sed est dubiũ cuius eorum esse debeat. Dic quòd si cõstat, quis reliquerit illud solũ, ei⁹ esse dicitur: si verò nõ cõstat, quis illud solũ reliquerit, puto quòd sit cõsiderãdum quis ipsum possideat: qa in dubio præsumã illũ vicinũ solum illud dereliquisse, qui possidet. ar. l. meritò. pro socio. & pro hoc etiã allego quod no. Bar. in l. cũ seruus. de 3 ver. ob. *vbi dicit, quãdo aliqua expensa facta est in dubio, intelligitur esse facta ab illo possessore, a & etiã dixi suprà de pariete siue muro, ver. nunquid aũt in dubio. Sed si nullus possideat, tunc si supra dictũ solum vicini haberet stillicidium, dicendũ est, quòd tunc saltẽ quatenus protẽdit stillicidiũ vnius, eatenus sit eius solũ inferius. ar. l. fi. & quod ibi not. C. de ser. vrba. præ. Si autem nullus possidet, nec stillicidium habeat: tũc est inspiciendum, si sunt lapides in domo, seu muro ipsorũ vicinorum protẽdentes se supra solũ pdictum, sicut poni per nõnullos cõsueuerunt causa ostẽdẽdi, quatenus durabit lapis infixus in vna domo, eatenus iudicabimus ipsius esse solum inferius. facit ad hoc l. nõ solùm. §. sed vt probari. de no. ope. nun. Si verò nihil de his constat, tũc in dubio iudicatum est, quòd sit vtriusq; pro dimidia: quia omnia quæ sunt in cõfinio, in dubio sunt eorũ, qui ab vtraque parte possident: ar. l. arbor. com muni diui. & l. ij. §. pręterea. de aqua plu. ar. & l. adeo. §. fi. cum l. seq. quæ incipit, pro negociatione. de acqui. re. do. sicut dicimus de insula, & alueo, qui sunt in medio duorum fundorũ: vt l. adeo. §. ex insula. & §. qđ

si toto.eo.ti.sicut dicimus in fossa, quæ est posita in medio duorũ fundorũ, quæ est cõis eorũ: vt d.l.ij. §.ꝓ tereà.& ibi per gl.& Bar.in suo trac. Tyberiadis, in prima parte, in prin. in versic.flumen. vbi ponit etiam idem de fossatis.& sicut dicitur etiã de flumine existẽte ĩter duo territo
4 ria. *Nã in dubio iurisdictio cõpetit cuiq; ciuitati vsq; ad mediũ flumẽ vt no.Bart.in d.trac.Tyberiadis, ver itẽ videndum est vtrum iurisdictio. & Bal.in c.ex literis.pe.co.ad fin.de ꝓba. Et ideo si dicti vicini nõ cõcordant in vsu, & possessione, dictum ingressum possunt per chordulam diuidere, ita quòd versus domũ vnius sit sua dimidia, & versus domũ alterius similiter sit altera dimidia: iuxta no.p Bar.& Doct.in l.quod conclatre.de dã.ĩfec.& p Bal.ĩ c.j.§.si qs de mãso.in v.col.ver.qd si q̃dã plateola est in medio.in ti.de contro.inuesti. ĩ vsib⁹ feu.& dixi s̃.de curia siue curte.& hoc ĩtellige, quãdo patit cõmodã diuisionẽ. Si enim esset ita paru⁹ ingressus, siue introit⁹, ꝙ cõmode diuidi non posit: tũc dicẽdũ est, quod dicit de vestibulo, vt remaneat cõis. l.arbor.§.de vestibulo.cõi di.& no. Bal.in d.§.si qs de mãso. Et ꝑdictis adde q̃ dixi s̃.de pariete siue muro, ver.sed vidi dubitari.cũ trib.sequẽtibus. Predicta autẽ intellige de ĩgref-
5 su siue introitu priuato.*De publico autem dubiũ nõ esset: quãdo non est priuatorũ. Et intellige esse publicũ, etiam si seruit tantum vicinis: & ducit ad domum vicinorũ tantum, vel ad flumen publicũ: dummodo non sit factus ex collatione fundorũ priuatorũ.l.ij.§.vicinales.ne qd in loco pu.quod bene no.quia multi putant, quòd huiusmodi ingressus [...] non habent exitũ in viã publicã [...] ad flumen publicũ: sed ducũt sol[...] ad domos priuatorum: quæ viæ [...] nales appellantur: sint priuatorũ v[...] cinorum, vt posint per eos clau[...] quod non est verum, per dictum [...]
6 vicinales.*Itẽ etiam vicinales vi[...] cũtur, qa principaliter deseruiũt [...] cinis, publicæ tamen sunt: vt d.l.ij. viarum.ne qd in loco pub.& ita [...] iudicaui: & aperire feci Veronæ [...] viam vicinalem clausam per vici[...] quæ habebat aditum ad flumẽ p[...]
7 * Et de ista via vicinali dic, quòd ea quis non potest ędificare sine li[...] tia principis vel ciuitatis.l.ij.in pri[...] ne quid in loco publico.& si daret[...] licẽtia: intelligeretur sine damno [...] terius: vt dixi s̃.de solo siue area, [...] vj.fallentia.& addè quæ dicam i[...] frà seq.libro in tit.de seruitute [...]

a Ab illo po. *An poßeßor præsum[...] dominus, uide Cor.j.uol cõsi.xxi[...] cxiij.& xxx. Et quis perdat poße[...] nẽ ex negligentia, uide in ij.uol c[...] lvj.& semel poßidens hodie præs[...] tur poßidere. uide in iij.uol.cõs.x[...] cclxxx.& cccxiij.& in iiij.uol.c[...] lxxxvij Et quo actu præsumatur [...] seßio, uide Alex.j.uol consi.xliv & [...] v.uo.cõsi.xcix & consi clxxxi[...] col.in uer.nec obstat.in fi.col.*

De horto. CAP. LXXVI.

6 *Domus habitationẽ si quispiã uni legauerit, cui etiam hortus contineatur, ad quem per eam aditus habeatur, an legatarius ipsi hæredi aditum præstare teneatur.*
7 *Hortũ ad pratũ quis reducere potest.*
8 *Domũ habens iuxta uicini hortum ex illa domo, in illum hortum quidquam ponere non potest.*
9 *Horto suo quilibet ad libitum ædificare potest, dimisso tamẽ legitimo spatio.*
10 *Decimæ an solui debeant de his, quæ in hortis nascuntur.*

1 HORTVS* quãdo dicatur prædium vrbanũ, vel rusticum, vide tex. in l. vrbana prædia. de ver. sig. & l. iiij. §. pe. ibi, & in vrbe hortorũ latitudo. & ibi Flor. si. regun. & quod dixi s. in iiij. diuisione seruitutis, ver.
2 quid de horto.* Et an hortus cõtineatur appellatione domus? Dic, si est emptus vnico pretio cum domo, vel nõ est paratus, vel deputatus ad vsum domus, venit appellatione domus, aliàs regulariter secus, etiã si per domũ ad cũ habeatur aditus. l. si. in pri. & ibi hoc no. Bal. Ang. Flo. & Doct. de ser. vr. præ. & pbatur in l. prædijs. §. pe. & ibi per Barto. & Nic. de Neapo. de leg. iij. facit l. testatrix. in princip. si. seru. ven. & vide gl. iij. xij. quæ
3 stiõe iiij. religiosam. quæ ponit,* An ille qui dat domũ, videatur dare hortũ. & vide c. Rayn. in prin. & ibi Ioã. An. & cano. extrà, de testa. vide Bal.
4 in cõs. suo quod incipit.* Quid si qs legauit cõtenta in domo? Et dicitur hortus paratus ad vsum domus, vbicũq; hortus est, causa delectationis, d. l. prædijs. §. pen. vel est pedisequus domus, secundum Bal. in dicto cõs.
5 * Sed quid si duo fratres diuiserunt domos, in medio est hortus, dic q; ille hortus cedit illi domino, p quo testator vtebatur illo horto: sed si hoc nõ apparet, cedit illi domui, per quã habebat intrinsecum aditũ ad illum hortum. d. l. prædijs. §. qui domum. de lega. iij. Si hæc nõ apparent, cedit vtrique domui, secũdũ Nicolaũ de Neapo. qui ita no. in d. §. qui domũ. Et subdit, quòd si consuetudo regni disponit quòd primogenitus habeat domũ, intelligitur etiã quòd habeat
6 hortũ.* Si quis legat vni habitationẽ domus, cui continetur etiã hortus, ad quẽ per eã aditus habebatur, an legatarius teneatur præstare aditũ hæredi per d. domum? Dic quòd sic: vt est tex. in l. si. ĩ prin. de ser. vrb. præ. & ibi no. p Doct. Non potest quis domũ diruere causa hortũ faciendi. C. de ædifi. pri. l. an in totũ. & probatur in l. senatus. in prin. de cõtrahẽ. emp. & in l. cætera. §. j. & §. hoc senatus de le. j. & in l. si quis per hanc. C. de ædifi. priua. quod no. contra multos, qui diruunt domos, & faciunt viridaria.
7 * Sed bene potest quis hortum ad pratũ reducere. l. apud Trebatium. §. si vicinus. de aqua plu. arcen. nisi esset vsufructuarius: quia non posset viridarium, in quo habet vsumfruct. ad alium modum cõuertere. l. si cui. §. sed si ædium. de vsufruct. Posset constituere seruitutem, ne faciam in muro meo fenestram, per quã possum te prospicere in horto tuo: vt l. altius. C. de ser. & ibi hoc no. Bald.
8 & dixi s. de fenestra.* Item habens domum iuxta hortum vicini, non potest ex illa domo quicquam ponere in illum hortum: vt l. j. & ibi hoc no. Ang. de ser. vr. prædio. & dixi s. de ser. proiiciendi, & s. de aquæ
9 proiectu.* Et ideo si habeo palatium iu-

iuxta hortum tuum:licet habeam in pariete meo versus hortum tuũ multas fenestras,& per mille annos tenuerim,tamen in horto tuo poteris ædificare dimisso legitimo spatio: iuxta l.fi.fini.regun.& obscurare lumina mea in toto,vel in parte.l.qui luminib⁹.de ser.vr.pd.& ibi hoc no. Ang.& no.in l.j.C.de ser.& dixi s. de solo siue area,circa prin.
10 *Nunquid de hortis,id est,de his quæ nascuntur in hortis decimæ solui debeant?vide tex.in c.ex parte.el j.de decimis.& qđ ibi no.& adde,ꝙ ille qui est in hortis siue in continentibus ædificij,dicitur esse præsens:vt est tex.cũ gl.in verbo,presens.Insti. de satisda.§.si verò aliquis.& habetur in l.præsens.cum seq.de procur. Appellans tamen nõ tenetur quærere iudicem à quo:vt l.j.§.adeundi. quando appel.sit.idem in hortis instructis.vide l.legatum sub cõditione.§.j.de an.leg.l.quæsitum.§.j.de fun.instru.& de hortis vide tex.in l. si ita quis.§.Seia cauit.de verb.obl. & l.qui concubinam.§.qui hortos. de le.iij.& in c.Ray.in prin.extrà de testa.Et adde quę dixi s.de serui.protegendi.in v.q.s.de camino, ante ver.De quarto principali.

De columbario. CAP. LXXVII.

1 *Columbas capiens de alieno columbario,etiam in suo furtum committit.*

2 *Fundi usumfructũ,in quo columbariũ sit,si quispiã habeat,quomodo & quãdo columbarum commodo uti poßit.*

3 *Proprietates colũbarũ,quib.prædicatores æqparant,quænã sint,remißiuè.*

1 EST *prohibitum capere columbas de alieno colũbario,etiã in suo:& capientes dicũtur cõmittere furtũ,& accusari possũt de furto:vt probatur in l.Pomp.§.j.& ibi Flo[...] mi.er.facit §.gallinarũ.Insti.de re[...] diui.hoc tamẽ casu,quãdo quis c[...] pit colũbas alienas in suo,potest p[...] nitere:& nõ tenebitur,eas relaxan[...] do:vt no.Bar.ĩ l.qui ea mẽte.de f[...] nisi posuisset cyminum,vel aliud i[...] sua causa ducẽdi colũbas alienas:q[...] tũc puto,ꝙ nõ habeat locũ pœnite[...] tia.arg.l.qcunq;.in fi.de ser.fugi.q[...] no.Cõmuniter tamẽ sunt statuta [...] rarũ,quæ prouidẽt circa hoc.Si a[...] qui sunt hæredes vnius qui habeba[...] colũbariũ,cõpetit etiã eis iudiciũ [...] er.pro diuidẽdis colũbis:vt est tex. in d.l.Põp.§.j.
2 *Si quis habet vsu[...] fructũ fundi,in quo sit colũbarium, quomodo & quãdo vti possit cõm[...] do colũbarũ,collige ex tex.l.vsufructuariũ.§.si in varijs.& ibi hoc no[...] Flo.de vsufr.Colũbarũ sicut Pa[...] num fera natura est.Insti.de re.di.§. pauonũ.vbi vide.
3 *Et de septẽ pro prietatib.columbæ,vide per Arch[...] xxxvj.dist.qui eccle.& prædicatore[...] æquiparãtur cõlumbis & agnis.no[...] idẽ Arch.v.q.v.nõ omnis.el secũdo[...]

De sterquilinio. CAP. LXXVIII.

1 *Sterquilinium in domo habens,si fa[...]ciat ipsum proÿcere iuxta murum c[...]munem,uel alienum,an poßit.*

2 *Stercoris aceruum si quis in fundo,u[...] agro meo posuerit,an actiõe ui aut c[...] contra eum agere potero.*

3 *Vrinam fœtidam aut stercus si quis [...] in solo publico uel priuato proÿcere [...]luerit,propter quod malus odor & fœ[...]tor uicinis exhalet,an poßit.*

4 *Sterquilinium an ueniat uendito,uel legato fundo.*

1 QVIS *habet sterquiliniũ in d[...]mo,facit proijcere lætamen [...]xta murũ cõmunem,vel alien[...]

posit?Dic aut tãgit murũ cõmunẽ,
vel alienũ, & nõ potest: vt l. si qñ. §.
fi. si ser. ven. Aut nõ tãgit, sed est iu-
xtà: & tũc si assiduũ humorem facit
vsq; ad murum prædictũ, nõ põt. l.
fistulã. in prin. de ser. vr. præ. secus si
aliquãdo, & nõ assiduè ibi: & ita in-
telligo gl. in d. l. si quando. vt dixi s̃.
de necessario, ver. de quarta parte.
& vide q̃ dixi s̃. de seclario, de aqua-
rolo, siue canali. & vide Flo. ĩ l. si ser
2 uus seruũ. §. si fumũ. ad l. Aquil. *Si
q̃s posuerit aceruũ stercoris in fun-
do meo aut agro, an possim agere
cõtra eũ, quod vi aut clã? vide l. si a-
lius. §. si qs aceruũ. qđ ui aut clam.
Item si quis stercus per fundũ meũ
protulerit, cũ id ipsum facere vetu-
issem: si nil dãni mihi fecit, nec spe-
ciẽ fundi mei mutauerit, nõ tenebi-
tur, qđ vi aut clam. vt l. si vitẽ. §. ster
3 cus. quod vi aut clam. *Quidã vult
proijcere stercus aut vrinã fœtidam
in solo publico, vel etiã priuato, ꝓ-
pter qđ malus odor & fœtor fit vici
nis, an possit? Dic ꝙ nõ. l. ædiles. in
fi. ff. de via pu. & est tex. cũ gl. in l. ij.
§. idẽ ait, si odore. ne qd in loco pu.
& in l. pen. §. pen. qđ vi aut clam. &
adde quæ dixi s̃. de cloacis, ver. & p̃-
dicta teneo. ĩ q. v. & s̃. de necessario,
4 in fi. *Nunquid vendito vel legato
fundo sterquiliniũ veniat? Dic ꝙ sic.
fit tamẽ distinctio: aut stercorãdi a-
gri causa paratũ est, & ad emptorẽ,
& legatariũ pertinet: aut vendendi
causã, & ad venditorẽ vel ad heredẽ
spectat, nisi aliud actũ sit: & hoc siue
sterquiliniũ in stabulo sit, siue extra
stabulũ in aceruo: vt tex. in l. fundi.
§. j. de actio. empti.

De macerie CAP. LXXIX.

1 *Maceriem iuxta regionem uel fundũ alterius si quis ædificare uoluerit, nullo spatio medio relicto, potest, dummodo terminum suum non excedat.*

2 *Murus seu paries propriè cum calce dicitur.*

3 *Regula, quæ dicit, quòd ædificatum cedit solo, an in muro sine calce ædificato locum habeat.*

4 *Lapides uel quid aliud in curia uel domo mea si posueris, an ea absque alia denunciatione propria autoritate tollere, & eijcere ualeam.*

5 *Lapides & tigna in fundo meo de uoluntate mea, me precario cõcedente si posueris, an ea autoritate propria, si inde ea nõ exportas, remouere possim.*

6 *Concesserim si tibi simpliciter, ut aliquid in meo apponeres, an uidear ad meum beneplacitum concessisse, an uerò animo donandi, & in meo seruitutem constituendi.*

7 *Viatorem si quispiam inuitauerit, & posteà eũ pœnituerit, an contra ipsum agi poterit.*

1 SI QVIS *vult maceriẽ ædifica-
re iuxta regionẽ, vel fundũ a alte
rius, põt nullo spatio in medio reli-
cto, dũmodo terminũ suũ nõ exce-
dat. l. fi. in prin. fini. regun. & mace-
ries dicitur paries, siue murus de la-
pidibus, sine cæmẽto. l. quãtũ perti-
net. ver. paries. de verb. sig. & ibi gl.
in l. si precario. com. prędio. & l. ędes
sacra. §. j. de cõtrahen. empt. & glo.
sentit in d. l. fi. ver. murus. quæ dicit,
cũ calce. & propriè iuxta vulgare, di
2 citur murus siccus. *Murus vero si-
ue paries propriè dicitur cũ calce:
vt no. in d. iuribus. & dixi s̃. de parie
te siue muro, in prĩ. & ideo si qs vult
murũ facere de lapidib. sine cæmen
to, siue calce, põt in confinibus agri
sui, sicut sepem ædificare. d. l. fi. sed si
murum

murũ cũ calce, debet pedẽ relinquere.
3 re.*Sed nunquid illa regula, quæ dicit ꝙ ędificatũ cedit solo. l. adeò. §. cũ in suo. de acqr. re. do. habeat locũ in muro ædificato, etiã sine calce? Et videtur quòd nõ, qa de facili remoueri potest. ar. l. si Titius horreũ. de acqui. re. do. Cõtrariũ est verius: per d. l. si precariò. cõmunia prædio. & ibi hoc no. Flo. & Pau. de Ca. in fi. & idẽ no. Pau. de Ca. in l. ij. ff. de rei vẽ. quod no. Item vendito fundo an videatur vendita maceries, id est, murus sine cæmẽto, qui est in eo? Et dicas ꝙ sic: per d. l. si precariò. vbi hoc no. Flo. si qs obligatus est nõ prohibere me ædificare sub pœna[b], si in via detinet portantẽ lapides, vel calcem, vel similia, pro illo ędificio incurrit pœnã. l. j. in prĩ. & ibi hoc not. Flo. de mor. infer. pro hoc §. ædificare. ea. l. j. & l. veteres. de iti. actuq; priua. si is q lapides ex fundo emit, tollere eos non vult, ex vendito cogi poterit, vt tollat eos. l. si is qui lapides. de act. emp. & si eos nõ auferret, facta sibi denunciatione, vt tollant, dominus fundi eijcere potest, per l. j. §. licet autẽ. de pericu. & cõmo.
4 rei ven. *Quid si posuisti lapides, vel aliqd in curia, vel domo mea sine mea voluntate? Dic ꝙ propria autoritate sine alia denũciatione possum tollere, & eijcere. l. si precariò. & ibi glo. cõmunia prædi. l. queãd. §. j. ad l. Aquil. l. si vitem. §. si ad ia-
5 nuam. qđ vi aut clam. *Sed qd si posuisti lapides & tigna tua in fundo meo de voluntate mea, me precario cõcedente, iuxta l. si precario. an possum ea remouere propria autoritate, si tu ea inde nõ exportas. Teneo quòd prius debeam te requirere, & inde remoueri facies: aliàs ego remouendo teneor tibi ad interesse. arg. d. l. j. §. licet autem. & ita tenet
6 Pau. de Ca. in d. l. si precariò. *Quid autẽ si simpliciter cõcessi, vt aliquid apponeres in meo: an videar cõcessisse precariò, id est, ad meũ beneplacitũ: an verò animo donãdi & costituẽdi seruitutẽ in meo? & gl. in d. l. si precariò. in ver. precario. videtur tenere, ꝙ animo donãdi, & seruitutem cõstituendi: sed aduerte ꝙ illa gl. loquitur, qñ ego cõcessi tibi, vt aliqd faceres in tuo, in quo habeo seruitutẽ. nã tunc odio seruitutis. & fauore libertatis recuperãdæ videtur concedere aĩo seruitutis remittẽdæ. nos verò loquimur, qñ in meo. quo casu dicit Ang. in d. l. si precariò. se putare, ꝙ potius precariò, quàm aĩo donãdi, ꝑ l. cũ de indebito. de ꝓba. Nec obstat, ꝙ qñ cessat alia causa, præsumitur aĩo donãdi. l. si cũ aurũ. de solu. l. cãpanus. de ope. li. l. ij. §. circa. de doli exce. Quia illud est verũ secũdũ eũ, quãdo quis promittit aliqd dare vel facere alteri, vel dat, aut facit. hîc autẽ promitit in suo fieri: quia si præsumeretur animus & voluntas donãdi, præsumeretur in partẽ odiosam: quia videretur seruitus cõstituta. dicit Pau. de Ca. in d. l. si precariò. Tamẽ sibi videtur i hoc esse distinguendũ: aut promisisti facere tale qd, qđ de sui natura non est perpetuũ: sed tẽporale: aut ꝓmisi id tibi facere, qđ de sui natura non ad tẽpus, sed vt perpetuò fit. Primo casu, quando id cõcessi, quod de sui natura nõ est perpetuũ, sed temporale, puta quòd ibi possis cõgregare arenam, vel calcẽ, aut tigna, vel lapides occupãtes locũ: & tũc procedit.

dictum Ang.& sic possum te cõpellere ad remouendum, quantum mihi placuerit. argu.l.j.de precario.qa sufficit, si cui vel in paucis labore amici succurramus. l. tutori. C. de neg. gest. Quod ego limito duob. modis. Primo nisi esset facta concessio ob aliquam causam: puta quia dixi, patiaris quòd ego ponam lapides vel arenam vel tigna in domo: quia in mea, quam ædificare volo, stare non possunt. nam tunc non possem cogi ad remouendum, nisi secundũ q ædificauero domum. argu. lege, in commo. §. sicut. commo. Secundo fallit, quando ego cõcedens precario, vellem sine causa remouere cum damno illius, cui concesseram: quia tunc obstaret exceptio doli: qa precarium est beneficium, & beneficio iuuari, non decipi nos oportet: vt dicit text. in d. §. sic. & hoc tenet eleganter Abb. Sicu. in c. si. extrà, de precario: pro quo allegat id quod nota. Ioan. And. in prooemio Decretal. vbi dicit, *Quòd si quis inuitauit viatorem, & deuiauit, & posteà eũ pœnituerit, potest agi cõtra eũ. facit quod habetur in l. si pœnam. de verbo. obliga. & in l. pe. C. commo. quod not. pro limitatione tituli, de precario. Secũdo casu principali, quãdo cõcedo tibi tale quid, quod de sui natura non sit ad tẽpus, sed perpetuò fit: puta parietem in meo facere, vel immittere tignum factum in foramine, quo tectum sustentatur: & tunc intelligitur concessio facta animo donandi, & constituendi seruitutem: aliàs sequeretur damnum alterius partis, cui fit concesio, si post sumptus factos cogi posset destruere. & sic concesio intelligitur facta secundum subiectam materiam. l. si vno. in princip. ff. loca. quod perpetuò tene menti. Et adde quæ dixi s. de seruitute tigni immittendi, & de tigno iniuncto, & de aquæ proiectu.

a Fundũ. *Appellatione fundi, quid cõtineat, uide Corneũ iiij. uo. cõs ccxxxv. inci uisa. & cõsi. ccxxxvj ĩci. diligenter. & cõsi. xxiij. inci. uidetur, et an locus differat à fundo, d. consi. xxiij.*

b Sub pœna. *Vtrũ sufficiat ad obseruãtiã legis soluere pœnã solũ, quãdo prohibet sub pœna? Respon. quod sic in foro contentioso, facit gl. in c. dilecti. de arb. & in aut. de iudicibus. §. quia uerò. ubi patet, quòd pœna soluta, qua erat in cõpromisso, nõ põt peti, ut stetur sententia, nisi addatur, ut soluta pœna stetur arbitrio ff. de transact. l. pen. & C. eo. l. cum proponas.*

c Cõcesio. *Cõcessũ intelligitur de iure cõi, quod nõ est prohibitũ. arg. xxx. q. iiij. q spirituale. xvj. q. j. sũt nonnulli. v. dist. ad eius. ff. ex quib. cau. ma. l. nec nõ. §. quod eis. ff. de proc. l. mutus. §. j. ff. de testi. l. j. ff. de trãsla. prælat. inter corporalia. ff. de colle. illi. l. j. soluit glo. in d. c. inter corporalia. quòd prima iura loquũtur in cõstitutionibus affirmatiuis, et nõ prohibitis. Exẽplũ conceditur, quòd cõtrahas matrimoniũ: ergo semper et cuilibet. Exẽplũ in prohibitis: homicidium prohibetur, ergo semper, nisi ubi inuenitur cõcessum.*

De fouea. CAP. LXXX.

1 *Foueã qui in suo facere uelit, iuxta tamen fundum alterius, quid obseruare debeat.*

2 *Fossam ursorum, luporũ, aut ceruorũ capiẽdorum causa in uia publica, aut in itinerib. publicis, aut in sylua publica si*

ea si quispiã fecerit, & bos, uel aliud animal in eã ceciderit, qua actione cõtra facientem agere potero.

3 *Fossæ an sub solo publico fieri possint.*

1 QVI *vult foueam in suo iuxta fundũ alterius facere, quantũ profundũ est, aut tantũ derelinquat. l.fi. fini.regun. quæ habetur duobus modis in litera. Vno modo cũ illa disiunctiua, Aut: & ita cõmuniter habetur. & est sensus, ꝙ debet fodiens tãtũ spatiũ relinquere à fnouea vsque ad fundũ vicini, quantũ est profundum, id est, profunditas ipsius foueę, aut tantũdem: id est, quãtũ extenditur fouea in latitudine sup eius summitate: & hoc sentit ibi gl.sup ver. tantundẽ: cũ ibi disiunctiua referatur ad fodiẽtẽ, si maior esset profunditas, q̃ latitudo: vel econtra, erit in electione fodientis, vel relinquere spatiũ profunditatis, vel latitudinis, arg.l.plerunq;.in fi. de iure do .cũ si. Alio modo habetur litera in d.l.fin. sine illa disiunctiua, Aut: & solũ dicitur, Quantũ profundũ est, tantum derelinquat. & tũc est sensus, ꝙ fodiens debet indistinctè relinquere tantũ spatiũ, quantũ est profunditas foueæ. & intelligo illũ tex. de fouea, siue fiat iuxta vicinũ fundũ vrbanũ, puta parietẽ vicini, quia licet illa l. fi. sit posita in ti. fini. regun. tamẽ locum habet in predio vrbano, vt dixi s̃. de pariete siue muro, circa prin. & probatur p glo. in l. fluminũ. §. prætereà. in ver. furnarij. ibi. fallit hoc, vbi fodis iuxta parietẽ meũ magis q̃ possis: quod nõ licet. & noluit dicere. per d.l.fin.fini.reg. siue fouea fiat iuxta parietẽ rusticũ. Item intelligas foueã propriè, quando habet istud nomẽ speciale foueæ: vt l.j. §. fossa. ne quid in flumi.pub. vel quãdo ficcandorũ agrorũ causa facta est. l. in summa. §. j. de aqua plu.arcen. vel 3
quãdo est facta pro animalibus potandis, vel pannis lauãdis, vel anitibus, vel anatib⁹ in ea retinendis. Secus si fouea esset, quę trãsiret ĩ aliud nomẽ speciale, sicut est puteus, quia passum tunc debet relinquere. d.l. fini.regun. & dixi s̃. de puteo. Item si esset fouea, quæ dicitur penus, vt dixi s̃. de penu, in fine. in tantũ, ꝙ si velet facere fossatã cõi diuidundo agrũ suũ in fundo vicino nõ tenetur derelinquere illud spatium: imo de consuetudine seruatur, vt fiat in cõfinio fodientis, aut etiã in cõfinio vtriusq;. l.ij. §. præterea. & ibi gl. de aqua plu.ar. & tũc in dubio esset communis: vt no. ibi glo. & dixi s̃. de ingreissu. & dicã plenius ĩ seq.li. de satis. Licitũ est etiã in suo fodere, auertere aquę venã, quæ decurrere ad fundũ vicini, si hoc fiat, vt sibi proficiat, & non principaliter vt vicino noceat. l. fluminũ. §. fi. cũ duabus seq. de dã. infec. & l.j. §. deniq;. de aqua plu.ar. & probatur in l. quoties j. in prin. ibi, aliter atq;. de ser. & Pau. de Ca. in l. si tibi. per illũ tex. de ser. & dixi suprà de puteo, vers.
2 quid si in domo mea. *Si qs foueam fecerit vrsorũ, vel luporũ, aut ceterorum capiẽdorum causa in via publica, aut in itineribus publicis, aut sylua publica, & bos ĩ eas inciderit, agere potero interdicto, ꝙ in publico factum est. l. si alius. §. pe. quod vi aut clam. & etiam possum agere l. Aqui. nisi mihi prius denunciauerit, vel nisi sciuerim. l. qui foueas. ad l. Aqui. & no. gl. in d. §. pe. vel nisi esset facta fouea in locis, vbi fieri

let.d.l.qui foueas.& idē dicas in foueis quæ fiunt causa collocandi fru
3 menta,prout fit in Marchia. *Sed an illæ possunt fieri sub solo publico?Et teneo quòd non de iure: quia in solo publico non est licitum priuato aliquid immittere sine principis licētia vel superioris.l.ij. in princi.ne quid in loco publi.& maximè si est via publica seu iter publicū.l. ædiles.§.cura autem est. de via publica.aliàs est,de loco publico fruēdo.& per illas foueas efficiatur deterior via.& via dicitur deterior fieri, si per illas foueas impediretur vsus eius ad commeandum,hoc est,eundum vel agendum. aut cū via plana fuerit,cliuosa fiat, vel ex molli aspera,aut angustior ex latiori, aut palustris ex sicca.l.ij.§.deterior.ne quid in loco publico.In hoc tamen puto, quòd sit conseruanda consuetudo loci,per l.j.& l. an in totum. C. de ædi.priuat.per glo.in rub.C. quę sit lon.consue.quæ loquitur de porticibus.vbi verò non sit consuetudo, serua quod dixi. Cætera circa istam materiam vide in sequenti libro in tit.de fossatis,in sequenti titu.versi. nec obstat quod dixi.

De arboribus, CAP. LXXXI.

1 *Oliuam uel ficum in suo plantās quid obseruare debeat.*

2 *Arborem si quis in suo plantauerit iuxta alterius regionem,legitimo dimisso spatio: & postcà radices in tantùm excreuerint, quòd domus mea fundamento ruinæ periculum afferatur,an contra eum, qui plantauerit, uel qui plantatam habeat,agere potero.*

3 *Arbor si radices miserit in fundum meum,seu in murum domus meæ: an eas propria autoritate incidere ualeā, uel cum autoritate iudicis.*

4 *Arbor tua si supra domum meam uel fundum meum pendeat,an illud totū, quod ex arbore super meo pendet,autoritate propria abscindere poßim.*

5 *Arbore tua supra domum meam pendente,quod remedium competat.*

6 *Dictio In,aliquando pro De,ponitur.*

7 *Interdictū de arboribus cædendis tam directum quàm utile tribus in casibus competit.*

8 *Arbor ex fundo tuo in uiam publicā si ita caderet,ut itineri impedimento eßet,eamq; pro derelicto habeas,quid iuris.*

9 *Arbor si in fundum uicinū radices porrexerit, an uicino eas incidere liceat.*

10 *Arbor cuius eße uideatur, radicibus in uicini fundo arboraliter illatis.*

11 *Arbores alienas si quispiam in suo plantauerit, uel suas in alieno, cuius erunt.*

12 *Arbores alienas incidens,Aquilia, & arbo.furtim cæsarum tenetur.*

13 *Arboris appellatiōne quid ueniat.*

14 *Arbore mea si fructus in fundū tuum cadant,an mihi colligere licitum sit.*

15 *Fūdū si uēdiderim,et acceperi arborē, & ea ceciderit,& demum eius radices pullos emiserint, an eos uendicare poßim.*

16 *Vsufructuarius arbores etiam infructuosas excidere non potest,quæ deambulationes opacas,et amœnas reddūt.*

1 OLIVAM* & ficum in suo plantans à fundo vicini per nouem pedes distet:alias autem arbores seu tigna,per quinq; pedes;vt l.fin. fini. regun.& ratio potest esse propter radices & ramos & frōdes.Sed si aquæ ductus discurrit per locū priuatum, debet ab vtraque parte esse spatium

xxv.pedũ,in quo nullę sũt arbores:
& si quæ nascerẽtur debẽt excidi. l.
j.& ibi hoc no.Bar. C.de aquæduct.
li.xj.& est ratio secundũ Bart.ibi. in
fi.quia est præsumptio, ꝙ arbor radi
ces mittat,& extendat per xxv. pe-
des.Si verò aquæductus trãsitũ face
ret per loca publica,debet esse lati-
tudo x.pedũ mũda ab omnib.arbori
bus.l.omnes.in prin.eo.ti.de aquæ-
2 du.li.x.& no.Bar.in d.l.j. *Sed quid
si quis plantauit arborẽ in suo iuxta
regionẽ alterius dimisso legitimo
spatio secũdũ d.l.fi.fini.re. & posteà
ita excreuerunt radices, ꝙ fundamẽ
tũ vicinæ domus ruinã seu periculũ
afferat,an posit agi cõtra eum, qui
plantauit,vel qui plãtatã habet?Et vi
detur ꝙ nõ.ꝑ l.Gracchus.de adul.q
dicitur,ꝙ initiũ expectandũ: vt not.
plenè per gl.& Doc.in c.dudũ ad au
dientiã.extrà de ele.contrariũ tamẽ
est verius,per l.j.C.de interdi.& ibi
hoc no gl.fi.in fi.& est rõ:quia licet
in suo sit licitũ facere quodlibet.l.ꝓ
cul.de dã.inf.tñ illud verũ,dũmodo
nihil immittat in alienum.l.sicuti.§.
Arist.si ser.vē.& ita tenẽt Doct.in d.
3 l.j. *Dubiũ tñ est, an hoc casu quo
radices misit arbor in fundũ meum,
seu in murũ domus meæ,an eas pos
sim propria authoritate incidere:an
verò cũ authoritate iudicis.Et uidet
ꝙ propria autoritate posim.l. quẽ-
ad.§.si protectũ.ad l.Aq.& l.si vitẽ.
§.si ad ianuã.quod vi aut clam.Nec
videtur obstare d.l.j.de interd.quia
secũdũ aliquos nõ inducit necessita
tẽ de aditione iudicis.l.iij.C.de pig.
Alij dicũt,& istud est verius,secũdũ
Pe.Cy.& Doc.in d.l.j. ꝙ nõ posim
ꝓpria autoritate incidere, sed cũ au
toritate iudicis:vt d.l.j,& l.si plures.

§.si arbor.ar.fur.cęs. Nec obest,q[illegible]
dixi, qñ quid est immissum in me[illegible]
posũ propria autoritate tollere:q[illegible]
in hoc est distinguẽdũ: Aut aliqd im
mittit ĩ suo qs,& à se possesso,ñ co[illegible]
trarius nihil debitũ:& tũc est necesse
recurrere ad ĩterdictũ, qđ vi aut clã,
&,de no.opè.nun.vt l.si vitẽ.§.si ad
ianuã.qđ vi aut clã.& l.de pup.§.m[illegible]
minisse.de no.ope.nũ.Aut qs vult i[illegible]
rẽ meã immittere:& tũc aut illud im
missũ nõ tãgit rẽ meã,sed pẽdet s.&
tũc illud ꝓpria autoritate nõ po[illegible]
remouere.d.l,quẽadmodũ.§.si pr[illegible]
tectũ.ad l.Aq Aut tãgit rẽ meam:[illegible]
tũc aut illud immisum est artifici[illegible]
le,quod cõuenit opi manu facto:q[illegible]
foueã facit per quã incurrit aqua p[illegible]
murũ:& tũc propria autoritate me[illegible]
possum tollere:vt d.§.si protectum.
Aut missio nõ est artificialis, sed na[illegible]
turalis,vt qñ vicinus meus plãtat i[illegible]
suo,& posteà radices naturaliter in[illegible]
trãt in meũ:& tũc propria autorita-
te euellere & ĩcidere nõ possum.d[illegible]
l.plures.§.si arbor.arb.fur.cæs.& d[illegible]
l.j.C.de ĩterd. & ibi hoc no.Cy.Ba[illegible]
& Doc.Et ꝑdicta procedũt in radi[illegible]
4 bus. *Sed quid in frõdib⁹ & rami[illegible]
pone,arbor tua pẽdet supra domu[illegible]
meã vel fundũ meũ:an posim to[illegible]
qđ ex arbore super meo pẽdet,pro-
pria autoritate abscindere? Et vid[illegible]
ꝙ sic,per l.j.§.j.de arbo.cædẽ.& ho[illegible]
tenuit gl. ibi per l.pignoris.C.de p[illegible]
act.& l.liberũ.C.quãdo lic.vnicui[illegible]
sine iudi.vin.in contrarium glo.a[illegible]
gat in d.§.j.l.iij. C.de pign. scilicet
quòd cũ iud.autoritate hoc fieri d[illegible]
bet:& pro hoc d.§.si protectum.[illegible]
etiam quia si ingredior in tuum,co-
tra tuã voluntatẽ,tibi teneor actio-
ne iniuriarũ.in l.is q.de iniu.In ho[illegible]

conclude secundũ Bar.in d.l.j.de arbor.cæden.quod est practica,quãdo arbor tua pẽdet in ędes meas.primò debeo tibi denũciare,vt eã adimas, secundũ verba edicti. de arb.cęd.ar. d.l.j.in prin.& in §.ait ptor.Et cõsimile est,ꝙ de hac denũciatione fiat instrumentũ:si tu negligis adimere, & ego autoritate mea uado,& succido,cũ neminẽ prohibentẽ inueniã, nec aliàs fuerim prohibitus,licitè facio.Nã nõ cõmitto vim,cũ non fuerim prohibitus. Itẽ non facio clàm, cũ ius mihi permittat.d.l.j.§.j.de arbori.cędẽ.nõ debeo credere vel suspicari,ꝙ cõtra iustitiã mihi resistas & controuersiã facias.Sed si cũ venerim ad incidendũ resistens, tunc non possum mea autoritate tollere, sed debeo recurrere ad interdictum de arbo.cæden.& est casus in d.§.j. Est enim prohibitũ, ne mihi domino ædium tu dominus arboris uim facias. *Circa prædicta quæritur,ꝙ remediũ cõpetat.Distingue tres casus: Aut arbor tua pendet supra domũ meam,& tunc agi potest ex primo capite,de arbo.cæd.vt arbor tollatur in totũ,& succidi debeat à stipite.l.j.§.j.de arbo.cęd.Aut arbor tua pendet supra agrum meum: & tunc ex secũdo capite eiusdem edicti nõ agitur, vt tollatur in totum, sed vt coërceatur & incidatur xv. pedibus à terra.d.l.j.§.deinde ait prætor. & hoc not.gloss.in dicta l.j.C.de interdi.& ibi per Cyn.& Docto.Et ratio differẽtiæ est inter istos duos casus: quia in prima,quãdo arbor supra domũ alienam pendet,nocet domui ratione pluuiæ: sed in secundo casu, quãdo est supra agrũ nõ nocet agro nisi ratione solis,qui intrat terrã, secũdũ Cy.in d.l.j.Aut arbor nõ pẽdet supra domũ,vel agrũ alienũ,sed radicès mittit in alienã domũ: & iste est terti9 casus,de quo nõ loquitur edictũ de arboribus cędẽ. sed prouisio d.l.j.C.de interd.q̃ vult, ꝙ licet deficiãt verba edicti:tñ ex æquitate cõpetit cõdictio ex illa l.j.q̃ ęst actio in factũ,vel vtile interdictũ,vt not.per glo.in d.l.j.& istud vltimũ, ꝙ cõpetat vtile interdictũ de arbo.cædẽ.tenet ibi glo.& Cyn.& Doct.& Bar.in d.l.j.§.differẽtia.de arbo.cæ.Sed qa ista opinio ꝙ competat vtile interdictũ,& non directũ de arbo.cæ.procedit sine dubio secundũ opi.glo.quę vult,ꝙ vbi verba deficiũt,& mẽs subest,tunc detur actio vtilis:vt not. in d.l.curatoris.C.de nego.gest.Sed secundũ opi.Cy.& Bar. in d.l.curatoris:& in l.j.q.ij. C.vti pos.quæ est, ꝙ vbi mens sola subest,licet verba deficiant,detur etiã directa:sed quando deficiũt verba legis,& mens,sed subest ratio earũ,tũc vtilis.prędicta decisio videtur habere aliqualẽ dubitationẽ: quia ex quo per edictũ de arbo.cæ.propriè sumptũ,veniunt etiã radices arboris:quia illa dicitur propriè arbor, quæ habet radices: vt est casus not. in l.vitẽ. §.j.arbo.fur.cæ. ergo videbatur adesse mẽs pretoris in edicto,de arb.cæ.& sic deberet dari directũ interdictũ,nõ vtile.Itẽ qa dicitur in edicto, arbor impendet, &c.Nã dũ dicitur,impẽdet, videtur etiã significare in loco:qa dictio In, significat in loco,vel in ꝑsona,& reqrit tactũ loci vel personæ, vt est casus no.in l.j.§. ĩ flumine. de fluminibus.& in l.j.§. hoc interdictum. de no.oper.nunc.& ibi per Bart.Sed tu teneas opinio.prædictã,& Doct.qui

eã sequuntur in d.l.j.C.de interd.nã licet edictum de arbo.cedẽ.loquere tur de arbore,non tamẽ simpliciter loquitur:sed de arbore quæ in alie- nas ædes impẽdet:nã verbũ Arbor, iunctũ cũ verbo Impedet,debet qua lificari secundũ naturã verbi cui ad- iungitur.l.in delictis.§.si extraneus de noxa.l.Lucius.& ibi Bar,de testa. mil.sed verbũ Impẽdeo non extẽdi tur ad radices q̃ subirẽt fundamẽta domus: quia verbũ Impẽdet, debet exponi,id est,depẽdet,vel suprà pẽ-
6 det. *Nã dictio In,aliquãdo ponit pro De:vt est tex.cũ glo. in l.si cui ti gna.de ędi.edi.probatur in l.q̃ro.§. fi.ibi,in domo.eo.ti.& sic dictio In, non requirit tactũ loci. Itẽ ꝙ verbũ Arbor nõ extẽdatur ad radices, qñ coniũgitur cum verbo quod aliud importat,est casus in l.j.iũcto ver.si quis radicibus.arb.fur.cæ.& ꝙ istud sit verum,ꝙ hoc casu nõ cõpræhen- dantur radices arborũ ex mẽte edi- cti, patet in l.j.C.de interdict.ibi,dũ dicit,ad exẽplum alicuius,nõ est idẽ cũ illo ex mẽte: sed est per extensio nẽ,quæ fit per eandẽ rationẽ. cõclu do igitur ex prædictis,quod hoc in- terdictũ,de quo in d.l.j.scilicet quã do radices crescunt sub fundamẽto domus vicini,debet esse vtile & nõ directũ:quia nec verba,nec mẽs edi cti de arb.cæ. fuit de ipsis radicibus, sed solũ de arbore,q̃ suprà pẽdet:& sic de frondibus & ramis. sed quia si fuisset interrogatus prætor quid de radicibus propter eandẽ vel maio- rẽ rationẽ idẽ dixisset:arg.l.tale pa- ctum.cũ ibi no.per gl.in l.fi.de pact. ideo ad exemplũ interdicti de arbo ribus cędendis dabitur,& hoc vtile.
7 quod no. *Itẽ datur hoc interdictũ

de arboribus cædẽdis tam direct vtile,competẽs in tribus casibus 9
quibus s.dixi in ver. circa prædi a
quod datur nõ solũ dño ædium,se etiã ei qui vsumfructum habet, qu 10
ipsius interest arborẽ ipsam nõ pe
7 dere.l.j.§.nõ solũ.de arb.cæd. * datur hoc interdictũ, si arbor cõ nib⁹ ædibus impẽdet,& cuilibet minorũ insolidũ,quia & seruitu vẽdicationẽ singuli habẽt.d.l.j.§. terea.Itẽ an pro opere facto in a re possit agi,& qua actione:vide alius.§.notauimus. quod vi aut c & plenè no.per Bar,in l.j.§.hoc edictũ.de no.ope.nũ.Itẽ.si arbor vicini fundo inclinata in tuũ fund sit,ex lege XII.tabula.de amoue ea rectè agere potes,ius ei non e ita arborẽ habere.l.fi.de arbo.cæ 11
cõpetit actio in factũ vel negator secundũ glo.ibi,& Bar. Si aliquis uit mihi de dãno infe.& arbores suo agro vi tẽpestatis cõfractæ,di 12
meũ agrum ceciderũt,eo ꝙ factor tibus meis vel segetibus nocerẽt, ædificia demoliũtur, stipulatio n cõmittitur:secus si vetustate arbo hoc accideret:tex.est in l.fluminũ §.itẽ apud Iulianũ.de damno inf
8 cto. *Item quid si arbor ex fund tuo in viam publicam sic caderet, itineri sit impedimento, eamq; p derelicto habeas?Dic quod non t neris: sed si actor sua impensa a borem tollere paratus sit, redde cum agere poterit de via public ficienda.sed si pro derelicto non bes,tecum agere poterit,ne quid loco publico.& adde quod not.F de.de Senis in consilio cij.Dictu est suprà de arboribus quæ intra 13
murum vicini vel eius fundam

9 *Sed quid si arbor[a] porrexit radi-
a ces in vicinũ fundũ, an vicino liceat
eas ĩcidere? Dic q̃ nõ: sed agere po
terit negatoria, ei non esse ius, sicut
nec tignũ aut protectũ habere: vt l.
10 si plures. §. si arbor. arb. fur. cęs. *Itẽ
qd si, radicib⁹ in fundo vicini arbor
alitur, cuius videtur esse arbor? Dic
eius vicini, ĩ cui⁹ fundo origo arbo
ris est. d. l. si plures. in fi. qđ intellige
qñ alitur à solo vicini, nõ tamẽ occu
pauit, vt qa per latitudinẽ & lõgitu-
dinẽ tãgit: & quãdo poterat viuere
ex radicibus quę erãt in solo, vnde
ducit originẽ: aliàs secus. & ita intel
ligitur §. si Titius. Inst. de rerũ diui
sio. & ibi no. p Ange. in d. l. si plures.
in fi. & vide omnino l. si vitẽ. in pri.
& quod ibi not. p Doct. quod vi aut
11 clam. *Itẽ si quis plãtauit arbores
alienas in suo, vel suas in alieno, cu-
ius erũt? Dic vt habetur in dicto §. si
Titius. & in l. idẽ Pompo. scribit si
frumentũ. §. de arbore. de rei vend.
12 & in d. l. si vitẽ. in prin. *Itẽ inci-
dens arbores alienas, tenetur Aqui-
lia, & arborũ furt. cæs. l. j. & pe. ff. ar-
bor. furt. cæs. & hoc siue qs suis ma-
nibus incidat, siue alij incidẽdũ mã-
dauerit: vt l. si furtũ. §. siue autẽ. eo.
tit. & etiã si colonus arbores cęcide
rit, ex locato tenet. l. si colonus. eo.
tit. & si plures eandẽ arborẽ furtim
cęciderũt, cũ singulis insolidum agi
poterit: & si eadẽ arbor pluriũ fue-
rit, vniuersis in simul vna pœna præ
stabitur. l. si plures. in princi. arborũ
fur. cæs. & cõpetit ista actio emphy-
teotæ, nõ autẽ vsufructuario. l. cæde
re. §. pe. eo. ti. Et quę & quãta sit ista
pœna, & aduersus quẽ cõpetat, & q-
bus, vide in l. furtũ. §. fin. cũ seq. arb.
13 fur. cæs. *Et qa facta est sæpius mẽ
tio de arbore, sciendũ est, qđ veniat
appellatione arboris. Dic q̃ cõtinẽ-
tur etiam vites. l. ij. & iij. arbor. furt.
cæs. l. j. §. arbores. de arbo. cæd. Item
multa alia continẽtur appellatione
arboris, de quibus vide in l. vitem.
per totã. cũ seq. arbo. fur. cęs. & vide
omnino Bar. in suo tract. de alueo.
vbi ponit, qđ sit ꝓpriè arbor, & qđ
14 sit herba. *Itẽ qđ si ex arbore mea
fructus in tuũ fundũ cadãt? Dic q̃ vsq;
ad tertiũ diẽ licitũ est mihi collige-
re, nec vim facere potes. l. j. đ glã.
leg. & vide omnino qđ ibi not. Bar.
15 *Itẽ si vendidi fundũ, & excepi ar-
borẽ, & ea cecidit, & posteà radices
ei⁹ pullos emiserint: an eos possim
vẽdicare? Ista est q. sabatina, de qua
vide p glo. in l. obligationũ fere. §.
16 pe. de ac. & ob. *Vltimò adde, q̃
b vsufructuarius[b] nõ põt excidere ar-
bores etiã infructuosas, quę deãbu-
lationes opacas & amœnas reddũt.
l. æquissimũ. de vsufr. & adde quę di
xi suprà, ne luminibus officiatur, in
iiij. & v. q. & de serui. protegẽdi. v. q.

a Arbor. *Adde Cor. iij. uolu. consi. cc lxxvij. incip. dominus.*

b Vsufruct. *Et si usufructuarius rẽ deteriorauit, an hæres eius teneat? Vide Cor. ij. uol. cõsi. cxix. Et locare fundũ, in quo habet usumfructũ, pertinet ad usufructuariũ, nõ ad hæredẽ. dicto uo. cõsi. clxxxvij. Et utrũ usufructuarius omniũ bonorũ teneatur soluere legata, uide in ij. uol. cõsi. cxcv. Et utrũ usufructuari⁹ possit cædere uel uẽdere cõmoditatẽ usufruct⁹? Respõ. Bar. in l. interest. C. de usu & habi. q̃ sic: sed nõ ius usufructus. Similiter ille, cui legata est in testamẽto dom⁹ ad inhabitandũ, poterit alteri locare, & finietũ solùm morte ipsius, cui legata est. l. si ha*

habitatio ff. de usu & habi. & Inst. eod. §. fin.

De sepulchro. CAP. LXXXII.

1 *Sepulchrum est locus, ubi corpora, ossaue hominis condita sunt.*

2 *Locum religiosum unusquisq; sua uoluntate facit, dum mortuum infert.*

3 *Sepulchrũ si quispiã effodere uoluerit, quantum spatij relinquere debeat.*

4 *Viam ad sepulchrũ qui nõ habet precario, à uicino impetrare potest, & si concedere noluerit, qua actione cogi poterit.*

5 *Religiosi non habentes in loco suo locum eis congruũ, petere possunt, quòd propter religionis fauorem loca eis cõdecentia assignentur.*

6 *Porticum aut stillicidium si quispiam in sepulchrum immiserit, qua actione contra eum agi possit.*

7 *Sepulchra antiquorum quæ erant, & quid recentioribus temporibus de cadaueribus sepeliendis cautum fuerit.*

8 *De sepulturæ loco quantum ad effectũ non curatur, quoniam domini est terra, & plenitudo eius.*

9 *Sepeliri apud quam ecclesiam unusquisque debeat.*

1 SEPVLCHRVM* est loc⁹ vbi corpus ossáue hominis condita sunt. l. ij. §. sepulchrum. de religi. & sump. fu. & varia nomina sepulchri vide per glo. in l. cuiuscũq;. §. idem ait. de instit. & per Flo. in l. familiaria. cum seq. in §. si adhuc. de relig.

2 * Locum religiosum vnusquisque sua voluntate facit, dum mortuũ infert in locũ suum: vt Inst. de re. diui. §. religiosum. vide etiam ibi posteà quid de loco cõmuni vel alieno, vel in quo aliquis habet vsumfru. & ille locus dicitur religiosus, in quo est caput hominis. l. cum in diuersis. de religiosis. Et si caput diuisum est in plures partes, & positum in diuersis locis: ille locus dicetur religiosus, in quo est melior pars capitis, & si partes sint æquales, neuter erit religiosus. gl. est no. in d. §. religiosum, quam not. pro ludentib. s ad plastellam, vel ad par & impar: quãdo plastella scinditur, & minimus scissa reperitur, inspicitur vbi est maior pars, & si partes sunt æquales, neu[illegible]

3 valet. * Si quis sepulchrũ effodere voluerit, quantum profunditas est tantũ relinquat. l. fi. in fi. fin. regun. quod expone sicut dictũ suprà de [illegible] uea, in prin. Seruitutis itineris ad sepulchrum priuati ius manet, & ideo remitti domino fundi seruitus pót & acquiri, etiã post religionẽ sepulchri hec seruitus potest. l. seruitute [illegible] la grande. §. seruitus itineris. de se-

4 uitu. * Qui nõ habet viam ad sepulchrum, potest illã impetrare precariò à vicino. & si concedere noluerit, poterit cõpelli nõ iure actionis, sed extra ordinẽ officio iudicis, id est, officio iudicis vẽdere iusto precio iter cogitur, per eũ tamẽ locum, per quem vicinus minus læda-tur. l. si quis sepulchrum. in princ. de relig. per quã l. dixit ibi Guil. quem se-

5 quitur Flo. * ꝙ religiosi nõ habẽtes in loco suo locũ eis conuenientem vel sufficientẽ, possunt petere, quod loca eis cõdecentia assignẽtur propter fauorem religionis, & hac ratiõe cogit vicin⁹ eis vẽdere, domum qa fauore publicæ vtilitatis cõpellitur qs vẽdere rẽ suã. l. ij. in princ. de his q sunt sui vel alieni iur. & idẽ tenet Flor. in l. iij. §. locus. de relig. Etiam tenet Ang. in l. j. ad si. solu. matr. q dicit ita de facto obtinuisse Guilie. [illegible]

Cum

Gun. vt refert ipse Guil. in l. decernimus. de epis. & cle. & idẽ tenet Bald. in d. l. j. solu. mat. & idem tenet Ioã. de Ana. in c. apostolicæ. in prin. extrà, de do. qui dicit; ꝙ hoc procedit, nõ tantùm in ecclesia ædificata; sed etiam ædificanda: quia magis fauetur ecclesijs de nouo fundatis, quàm iam constitutis, & ratio esse potest: quia de nouo constituenda religio magis viget: facit quod habetur in c. fin. de rescrip. in vj. & in cle. fi. eo. tit. Ego plus dico, ꝙ ista procedunt non solùm in ecclesijs ædificandis, sed etiam pro claustro & pro domibus de nouo faciendis, aut agendis necessarijs pro monasterio virorũ, & monialium eadem ratione: & ita alias obtinui in ciuitate Veronæ, qđ singulariter & perpetuò tene mẽti: & idem dicas pro scholis fabricandis, vt no. Flo. in d. l. si quis. de sepul. in prin. & no. Doct. in d. l. j. sol. mat.

6 *Si quis porticum aut stillicidium in sepulchrũ immiserit, etiã si ipsum nõ tangat, rectè cum eo agi potest, quod vi aut clam in sepulchrũ factũ sit: quia sepulchri est, nõ solùm is locus, q recipit humationẽ, sed omne etiã supra id cœlum: ideoq; nomine sepulchri violati agi potest. l. si vitẽ. §. pe. ꝙ vi aut clam.

7 *Vltimò not. ꝙ olim solebant corpora maiores nostri in domibus proprijs sepelire. sed propter cadaueris fœtorem statutũ fuit, ꝙ extra ciuitatẽ sepelirentur, & pœna statuti contrafacientis sepulchra in ciuitate, & magistratus patientis hoc fieri, est in l. iij. §. Diuus Adrianus. de sepul. vio. & l. mortuorum. de religiosis. permittebant enim sepulchra vel in cœmiterio, vel in alio loco ad hoc deputato, vel sacrificato, vel in proprijs prædis, & quicunq; locus per illationẽ corporis mortui religiosus efficiebatur. l. ij. in prin. & §. prætor ait. de religio. Verum quia per hoc damnificabatur dominus loci, fuit prouisum, per d. tit. de religio. vt l. ij. §. j. & §. is qui. eo. ti. nunc verò permittitur in ciuitatibus sepeliri, & alijs locis consecratis, secundùm conditionem personarum.

8 *Quantùm autem ad effectum, nõ curatur de loco sepulturæ: quia domini est terra, & plenitudo eius. xiij. q. v. vbicunq;. facit c. sacrum. de sepul. & no. Flo. in rubrica, de relig.

9 *Apud quam ecclesiam quis debeat sepeliri? Dic apud illam, quam elegerit: vt habetur xiij. q. ij. in summa. dummodo relinquat ecclesiæ parochiali partem. extrà, de sepu. c. de his. & c. cum super. & habetur in c. fi. eo. titu. lib. vj. & in cle. dudũ. §. verùm. de sepul. Sed in sepulturis parentum filij collocandi sunt: de quo dic vt habetur xiij. q. ij. ædium. & c. placuit.

FINIS.

TRACTATVS DE SERVITVTIBVS RVSTICORVM PRAEDIORVM,

*

BARTHOLEMAEI CAEPOLLAE I. V. DOCTORIS.

1 *Seruitutes rusticorũ prædiorum quæ sint.*

1 SERVITVtes* rusticorum prediorũ sunt hæ: Iter, Actus, Via, Aquæductus, Aquæ haust⁹, Pecoris ad aquã appulsus, Ius pascẽdi, Calcis coquendæ, Arenæ fodiendæ, Licere altius tollere, & officere prędio vici-
a ni, Domũ[a], vel pretoriũ, vel ꝓtectũ habere, Licere habere iter, vt boues ꝑ quos fundus colatur, & in vicino agro pascãtur; coactiq; habeantur.

Itẽ, vt pedamẽta ad vineã ex vicini prædio sumãtur. Itẽ vicino cuius lapicidinę fundo tuo immineãt, posse cædere. Ius ei esse terrã in fundũ iacere. Saxa posita habere, & vt in tuum lapides puoluantur, ibiq; positi habeãtur, indeq; exportẽtur. Itẽ tuguriũ mihi licere habere in tuo, &c. his simi. vt est tex. in l. ij. & iij. & l. veluti. in fi. ff. de ser. rust. pred. & Inst. de serui. in prin. & §. inter rusticorum pręd. Nũc de singulis videam[us]. Et primò de itinere.

a Domum. *Quomodo capiatur ue[rbum] dom⁹, uide Ale. j. uo. cõs. xlviij. [in] col. in fi. Et dom⁹ sumit in iure [uariis] modis, uide Corn. j. uol. consi. lv. & iij. uol. consil. cxcviij. & in iiij. u[ol]. consi. xlj.*

De seruitutibus itineris. CAP.

1 *Iter est ius hominis eundi, ambula[ndi], nec nõ iumentũ agendi, uel uehic[ulum]*
2 *Ire ab Ambulare in quo differat.*
3 *Promittat quis uni iter, an ius & [ser]uitutem sibi promittere uideatur, [...] cus qui factum promittit.*
4 *Itineris seruitutem qui habet, an p[os]sit ire, nedum pedes, sed etiam equ[o]*
5 *Seruitutẽ itineris habẽs, si uelit [...] re iumentum, & plaustrum onera[tum] iumento, uel alijs rebus, & etiam [...] ascendere, an super seruientis fund[um] transire ualeat.*
6 *Loco seruitutis itineris si dubitetur [...] biter, uel comunis amicus, qui hoc [...] rimere debeat, aßumi debet.*

Ser[...]

7 Seruitutē itineris habens, si locū elegerit, licet amplius uariare nō possit, ille tamen qui seruitutem cōcessit, bene potest, si absq; alterius incommodo fiat.

8 Iter uel alia seruitus si legetur sine ulla loci determinatione, electio ad quem spectabit, an scilicet ad promittentem, seu eius hæredem, an illi, cui seruitus legata uel promissa fuerit.

9 Iter ad prædium duorum commune si legetur, nec legatarij de itineris loco cōsentiant, quid iuris.

10 Itineris latitudo quanta esse debeat.

11 Via cuius latitudinis esse debeat.

12 Iter aut actum per certū locū si quispiam alicui cesserit, an possit uni uel pluribus per eūdem locum, uel iter, uel actum cedere.

13 Aquæductum si alij concessero, an alteri iter per eundem locum dare uel cedere potero.

14 Itineris seruitus sicut in certa fundi parte constitui potest, ita etiam pro certa temporis parte.

15 Fūdi seruientis & dominātis dominus qualiter seruientis fundo uti possit: & ad quid domin⁹ fundi seruiētis teneat.

16 Iter, actus uiæ & aquæductus per fundum tuum si emerim, an ad uacuæ possessionis traditionem tenearis.

17 Fundus uenditus si seruitutē alteri debeat, an in hoc emptori uēditor teneat.

18 Fundi uēditor qualiter teneatur, quando seruitutem nō expressit, quæ in fundo uendito debetur, uel fundi uenditi conditionē, & eam emptor ignorauit.

19 Possessionem qui tenetur uacuam tradere, an liberetur, si rem tradat, quæ alteri seruitutem prædialem debeat.

20 Iter si excipere deberem, puta quia sic in contrahēdo cōuenerā, & tamē fundum liberum per errorē tradidi, quemodo mihi succurratur.

21 Fundus seruitutem itineris debens alluuione occupatus, quomodo in pristinam seruitutem restitui debeat.

22 Fundum per alienum an quis ire seu transire ualeat, & an dominus uolentes ire uel transire per fundum suum prohibere possit.

23 Fundū meū ingredi uolentem propria manu & autoritate repellere possum.

24 Agrum per alienum ire fas est, si dominus non prohibeat: ius tamen non est, si dominus ipse prohibeat.

25 Itineris, siue eundi in fundum meum, ut quis in quasi possessione sit: itaque eum quo minus eat, impedire non possim. & si impediā, de interdic. actuq; priuato tenear, quot requirantur.

26 Seruitutem inter affirmatiuā & negatiuam quæ differentia sit.

27 Iure aliquo suo quod quispiā usus fuerit, quomodo probatur.

28 Itinere per seipsum quòd aliquis usus fuerit, an sufficiat, & an satis sit, quòd alius per se iuerit.

29 Itinere per uicini fundum si quispiam usus fuerit, usq; ad illū locū, ad quē est ingress⁹, est in quasi possessione, et ei cōpetit iterdictū de itinere actuq; priua.

30 Viæ usum sciente & patiente aduersario an retinere necesse sit.

31 Itinere uel actu si quispiam usus sit, sufficit: nec desideratur, quòd seruitus constituta fuerit uel debeatur.

32 Itinere uel actu quòd quis usus fuerit nō ui, nō clā nec precario, qūo probatur, & cui hoc onus probādi incūbat.

33 Seruitutem habenti rusticam, iure magis consulitur, quàm habenti seruitutem urbanam.

34 Fundum per alienum quòd quis iuerit saltem per xxx. dies, & propter hoc in quasi possessione esse dicatur, quæ utilitas resultat.

35 *Possessione iuris illud uulgare locũ habet, uim ui licet repellere.*

36 *Seruitutibus corporalibus, quæ causam a discõtinuam habent, quispiam in quasi possessione esse dicitur, etiam si nullo modo sufficienti tempore usus esset.*

37 *Dominus eum, qui est in quasi possessione iuris eundi per fundũ suum, quomodo expellere poterit.*

38 *Interdictum de itinere actuq; priuã. reficiẽ. quibus competat, & quæ, ac quot ipsum consequantur.*

39 *Interdictum de itinere actuq; refic. an aliud sit ab interdic. de itinere actuq; priua. et ita an duo interdicta sint, uel unum tantum, duo capita habens.*

40 *Interdicto de itinere actuq; priua. reficien. quis seruitutem cõstitutam probare necesse habeat.*

41 *Interdicto de itinere actuq; priua. reficien. quare quispiã duo probare necesse habeat, scilicet se usum hoc anno fuisse, & seruitutẽ sibi constitutã esse.*

42 *Interdicto de itinere actuq; & c. quare si me esse in quasi possessione uiæ, itineris, uel actus probẽ, necesse probare habeam, quòd seruitus mihi inuito cõstituta sit, & c. quæ sequuntur.*

1 ITER est* ius hominis eũdi ambulandi, nec nõ iumentũ agendi vel vehiculum: vt l. j. in prin. ff. de iti. actuq;. Et ius intelligitur eũdi, id est, quòd solus ire possit: ambulandi cũ alio. ita exponit gl. in d. §. j. & in d. l. j. in prin. versi. eundi. Vel aliter intelligi potest, videlicet ius eũdi, scilicet planè: ambulãdi, scilicet currẽdo, se-

2 cũdũ gl. in ver. eundi. *Ex quo no. secundũ Ange. & Paul. de Cast. in d. l. j. in prin. differentiam inter Ire, & Ambulare. Nã Ire dicitur qui sol⁹ & planè vadit: Ambulare verò dicit̃ cũ socio, etiã currẽdo vel cantãdo. Sed qui habet iter, habet vtrũq. Si [...] haberem alterum tantum, puta [...] ceditur[a] mihi q̃ possim ire per [...] dum tuum, non possem ambula[...] socio vel currendo ire: & sic v[...] instrumenti sunt inspicienda, se-

3 dum dictũ Pau. in d. l. j. in prin. ex hoc no. aliud, q̃ ille qui prom[...] vni iter, videtur p̃mittere sibi [...] seruitutẽ, & per cõsequens q̃ [...] ire & ambulare. Sed q̃ p̃mitt[...] quòd possit ire, videtur p̃m[...] ctũ b: & sic solũ ire, nõ amb[...] no. Bar. ĩ l. pe. ff. de ser. ru. præ. de. etiã vide per eũdẽ in l. stipulat[...] si quis ita. & ibi per Doc. ff. de ob. & per gl. & Doc. in l. ij. §. j. [...] tex. in §. item si in facto. in ea[...] ibi omnino vide Pau. ff. de ver[...] quod est notabile, q̃ fiũt huius[...] instrumẽta. Quãdoq; tamẽ ite[...] est seruit⁹, vt si fructuario dem[...] mino alterius prædij: vt l. ij. §. [...] ser. ven. Quãdoq; ẽt iter gross[...] do dicitur q̃libet via, per quã i[...] voluit gl. Insti. de ser. in princ. [...] iumentum. in fi. & Azo in sum[...] ser. §. est autẽ iter. Et ideo ite[...] doq; dicit̃ via, sed impropriè. [...] tex. cũ gl. fi. in l. quãtũ ad iuris[...]

4 nes. in fi. ff. de ver. sig. *Sed q[...] quid ille, qui habet seruitutem [...] ris, possit ire, nedũ pedes, sed & eques. Dic q̃ sic, vt l. q̃ sella. in [...] & l. inter actũ. ff. de serui. rust. [...] & no. gl. in l. j. in prin. eo. titu. eundi. in fi. & Azo in sum. eo. [...] §. est autẽ. in fi. imò potest se de-tari facere in lectica vel rhe[...] curru: vt est tex. cum gl. in d. l. [...] la. in princi. Quod intelligo fi[...] -catur per vnũ equum vel iu[...] siue per duos equos, secundum

pa.ibi, vel etiã plures eadẽ rõne.qđ no.maximè pro nobilibus,qui sæpissime se ducere faciũt per rhedas aut currus cũ quadrigis:quia si habẽt in fundo alterius seruitutẽ itineris,possunt transire per dictũ fundũ cũ suo curru vel rheda.Et intellige prædicta,quãdo habens seruitutem itineris,ascendit equum vel currũ. Secus fuisset,si duceret equũ vel iumentũ aut currum ante se vel post se,qa nõ posset,vt l.j.in fi.ff.de serui.rustico. præd.& no.gl.in l.qui sella.in princ.

*Sed qđ si habẽs seruitutẽ itineris, vult ducere iumentũ & plaustrũ oneratum frumento vel alijs rebus,& etiam ipse ascendere,an transire possit per fundũ seruientis?Si consideramus personam quæ est eques,vel super curru,& potest,per d.l.qui sella.in princip.& l.inter.Si consideramus,quòd equus vel currus est oneratus alijs rebus, videtur ꝙ non possit per dicta iura.Ego credo quòd sit considerandum,quòd principaliter agitur.si enim principaliter intendit ducere equũ vel currum oneratum, vt faciunt milites qui onerãt equos suos herbis,vel fœno aut frumẽto,& ascendunt super sarcinã,vel sicut faciunt molendinarij:& tunc licet videatur esse eques,tamen quia princi 7 paliter hoc non agit,sed tantũ vult sarcinã ducere,& potest.arg.l.si qs nec causam.cum ibi no.ff.si cer.pe.si verò principaliter intẽdit ire eques, vel in curru:tũc etiã super equo vel curru portet alias res,sicut fit sæpissimè pro illis qui vadunt ad uillã,quãdo portant super equo carneriũ vel sacculũ vel similia:vel ciues q mittũt vxores suas vel familiã sup rheda vel curru,& faciũt etiã onerare rhedam vel currũ lecto vel alijs supellectilibus & alijs rebus sibi necessarijs in villa:tũc attẽto ꝙ principaliter persona defertur,teneo ꝙ ire potius dicatur,quàm agere.& si habet seruitutẽ itineris in fundo alterius,nõ poterit prohiberi trãsire cum dicto curru vel vehiculo cũ persona & rebus. pro quo facit l.pe.ff.ad exhi.& istud allegatur ad cõcessionẽ trãsitus factam armigeris,vt intelligatur ciuili modo,hoc est,vt transeant per partẽ min⁹ dãnosam.& isto casu debet eligi locus,per quẽ habens seruitutem itineris ire debeat:vt d.l.si cui.& l. certo generi.§.si totus.ff.de ser.rusti.præ.& debet eligere locũ minus domino fundi seruientis nociuũ:vt 6 d.l.si cui. *De quo si dubitetur,debet assumi arbiter,vel cõis amicus, qui habeat hoc dirimire.vt d.§.si totus.ibi,arbiter dandus est.& in §.si locus.in fi.in ea.l.vt no.do.Pau.in d. §.si totus.& postquã facta erit electio de vno loco,nõ poterit ampli⁹ variari:vt d.l.si cui.imò cęteræ partes liberæ remanebunt.vt §.si tot⁹. & ita tenet gl.in d.l.si cui.& l.nã satis.§.cæterũ atq; ff.queãd.ser.amit. & vide quæ dicta sunt circa prędicta in precedenti lib.ix.q.prin.in prin. *vbi dixi,quod licet habens seruitutem si eligit locum itineris,non possit amplius variare,tamẽ ille,qui cõcessit seruitutem,bene potest variare,quando variat sine incõmodo alterius:vt l.ij.§.pen.ff.de sump.fu.& ita habet gl.fi.in d.l.si cui.ff.de serui. quæ est no.& eas sequitur ibi Bar.& Doc. Quartò & vltimo casu principali,quãdo est cõmissa vel cõstituta seruitus per certã & determinatam partẽ fundi,& tũc nõ habet dubiũ,

ꝙ

ꝙ per illã tãtũ partẽ debet ire,& nõ
per aliã,quoniã aliæ partes fundi ab
ipso principio sunt liberæ,& non ca
det hæc electio.Per locũ enim desi-
gnatũ bene possum ire,secũdũ quod
mihi placet,& potest mihi constitui
seruitus ad certã partem fundi ꝓ di-
uiso: ut l.ad certã.ff.de ser.& l.qui ꝑ
certũ.ff.cõmunia prædio.licet nõ ad
incertã pro indiuiso,vt l. ij.& l. pro
pte.ff.de ser. & adde l.certo generi.
§.latitudo.ff.de ser.rust.præ.Puto ta
men quòd liceat cõcedenti seruitu-
tem,mutare locũ,dummodo faciat si
ne incõmodo illius,cui seruitus est
ꝓmissa:ita quòd nõ minus cõmodè
per aliũ locũ designatũ seruitus con
stituat̃.ar.l.ij. §.pe.ff.de reli.&sump.
fu.quę hoc probat in gl.in d.l.si cui.
8 ff.de ser. *Quæro etiã,quid si legat̃
aut ꝓmittitur iter vel alia seruitus si-
ne illa determinatione loci,ad quẽ
spectabit electio?an ad ꝓmittẽtẽ seu
eius herædẽ,an verò illi,cui est ser-
uit⁹ ꝓmissa vel legata?Et videt̃ quòd
electio sit ꝓmittẽtis vel hæredis,per
l.si via.ff.de ser.rusti.præ.in cõtrariũ
videtur d.l.si cui.Sed dic circa istam
quęstionẽ,vt plenè dixi in præceden
ti lib.in ix.q.princip.in versi.sed du-
bium est.& adde quæ dicã,in versic.
9 item quomo.in fin. *Sed quid si le-
gatur iter ad prædium commune
duorum,nec legatarij de loco itine
ris consentiant?Dic quòd seruitus
nõ acquiritur,nec deperditur.vt l.iti
neris.ff.de ser.vrb.præ.& sic discor-
dia ĩter collegatarios eiusdẽ seruitu
tis impediuit acquisitionem ipsius.
quod intellige secundũ gl.& Angel.
ibi,donec discordia durat.Nã cõpel
li possunt per iudicem ad cõcordiã,
per l.fi.in fi.in prin.C.cõmunia de le.

10 & l.huiusmodi. §.fi.ff.de leg.
quæro, quanta debet esse lati[...]
neris.Conclude sic breuiter[...]
prin.est expressa certa & dete[...]
ta latitudo à partibus,& illi s[...]
est:vt l.certo generi. §. latitu.
prin.ff.de ser.rust.præ.Aut à p[...]
determinatũ est expressè per [...]
& tunc si partes postea conc[...]
quanta debeat esse latitudo,&[...]
locũ fundi:& istud est seruan[...]
quãprimũ determinatũ est,[...]
est in eo loco,id est,ea latitu[...]
sistit:cęterę partes fundi libe[...]
d.l.certo generi. §.si totus.ve[...]
iter.Sed si partes nõ cõueniũt
aut locus per quẽ sit eundũ,ne[...]
cta latitudine nominatus est[...]
ꝑ eũ locũ qualibet parte ire p[...]
vt d. §.si totus.in prin.done[...]
niat aliter:& si nõ conuenit,a[...]
id est,cõis amicus dãdus est,[...]
determinet:vt d.l.certo gene[...]
totus.in fi.& §.latitudo.in pr[...]
est nominata latitudo,sed n[...]
& tũc qualibet parte fundi i[...]
rit seruata latitudine in pa[...]
hensa.vt d. §.si totus.Aut loc⁹
iri debeat,non exprimitur à p[...]
nec etiã latitudo adiecta est[...]
totũ fundum:sed arbiter,id e[...]
munis amicus dandus est,q[...]
cio suo determinet & locum
iri debeat,& latitudinẽ:vt p[...]
in d.l.certo generi. §.si tot⁹[...]
titudo.cum §. seq. Et ea q[...]
sunt de loco & latitudine itin[...]
bent locum etiam in seruitut[...]
vt probatur in d. §.si totus.[...]
11 titudo.* Quid autẽ in via,[...]
titudinis esse debeat:habe[...]
latitudo.& d.l.certo gener[...]
l.via cõstitui.in prin.ff.de se[...]

præ.dicam infrà de ser.viæ. *Quæro circa prædicta, qd si quis per certum locũ iter aut actũ alicui cedat: an poßit posteà alij vel pluribus per eundẽ locũ vel iter vel actũ cedere? Dic quòd sic.l.qui p certũ.ff. cõmunia præ.& potest cedi pluribus vel simul vel separatim: vt l. Lucio. ver. respondi.ff.de aqua quo.& æsti.sicut potest etiã cõcedi pluribus ius aquæ ducẽdę.vt d.l.Lucio.& l.ij.§.fi.ff.de serui.rustic.præ.& no.per gl. in l.aquam.C.de seruit. de quo in iure aquæductus.Et hoc intellige, quãdo primo cui ceßit,non nocet: aliàs secus,cũ causa prioris conceßionis sit potior, q̃a nõ potest à posterioribus impediri: vt l.ij.§.fi.& l.p locũ.eod. tit.& not.glo.in d.l.qui per certũ.ff. cõmunia prædi.& d.l. aquam. *Sed quid si aquęductũ alij concessero,an alteri iter per eundem locũ dare vel cedere potero? Dic quod non: vt d. l.per locum.& est ratio, quia per iter secũdo loco cõcessum impediretur ius aquæducendæ. aliàs nõ. puta q̃a vno tempore vnus habet ius aquæducendę,alius alio tẽpore habet ius itineris.Et si per iter non impeditur seruitus aquæ primò cõcessa,tũc bene valeret.arg.l.in cõcedendo.ff.de aqua plu.arcen.& l.hoc iure.§. is q. & l.Lucio.& l.fin.ff.de aqua quo. & æsti.& no.gl. in d.l. per locum. 4 *Ex quo no.quòd sicut ĩ certa parte fundi potest seruitus itineris constitui, ita etiã pro certa parte tẽporis: puta quòd de die tantùm ire poßit: vt l. inter.ff. cõmunia præ. de quo vide quod dixi in superiori lib. in tit.de seruitu.itineris siue aditus. in princ. facit l.si sic cõstituta.& l. si cõmunẽ. §. fin.ff.quẽadmodũ seruitus amitt. & l.seruit.§.modũ. ĩ fi.& l. via.§.j. ff.de seruit. 15 *Quæro vlterius, qualiter dominus fundi seruiẽtis & dominantis poßit vti fundo seruiẽtis, & ad quid teneatur dominus fundi seruientis.Et pro declaratiõe pone, vbi debetur seruitus per aditũ, quo nisi opere facto iri nõ potest, an liceat fodiendo & obstruendo iter facere.Dicas,ꝙ sic, vt l.iter.ff.de seru. & si non est aditus de plano,puta q̃a fundus seruiens est altior,potest ille cui debetur seruitus itineris,vel gradus vel cliuos in fundo seruientis facere.& de fundo seruientis demoliri,quantũ necesse est,itineris causa: vt est tex.not.in l.seruitutes quæ in superficie,§.si domo. ff. de seruitu. vrb.præ.quæ licet loquatur de seru. vrba.tamen idem est in rusticis,pari ratione:de quo vide omnino quę dixi in præcedenti lib.in principio, in ix.q.prin.versi.item licitũ est ei cui seruitus debetur. Itẽ potest ille cui debetur seruitus,deprimere & eleuare locũ seruientis,vt cõmodè seruitute vti poßit,si hoc est sibi necessariũ,nisi aliàs actũ sit expreßè: vt l. refectionis.ff.cõmunia præ.vel nisi hoc fiat cũ magno incõmodo domini fundi seruientis;& ita pōt intelligi l.j.§.fi.ff.de riuis.& l.iij.§.pe. ff. de itin.actuq; priu.& ita dixi in d.ix. quæst.princ.in fin. Itẽ locũ seruientis sternere,& arborẽ impendẽtẽ, id est, valde pendentẽ incidere licet, quando iter inhabile redderetur: vt l.loci corpus.§.si quis mihi.ff.si seruitus vend.& si sternere aut reficere impediatur,potest agere confessoria, vt ibi. Salicem autem sternere non licet,nisi conuenerit: vt dicitur in d.§.si quis mihi.in fi. Item potest

reficere

reficere locum seruientis accedẽdo
etiã ad loca quæ non seruiunt: vt d.
l. refectionis. & d. §. si quis mihi. vt
dixi in d. ix. quæstio. vbi omnino vi-
de. Itẽ pontẽ quo ire vel agere pos-
sit, extruere potest, sed nõ arcũ, hoc
est pontẽ lapideũ: imò nec dominus
fundi seruientis supra iter alienũ, id
est, supra eũ locũ, in quo alij iter de-
betur, arcum ducendi aquã tunc iu-
re facere potest: vt l. supra iter. ĩ prin
cip. & ibi vide glo. Bart. & Docto. ff.
de aqua plu. & vide qđ dixi suprà
de ponte, in princip. in præced. libr.
Item prædicta possunt fieri nõ solũ
per illũ cui seruit⁹ debetur, sed etiã
per eius magistros, fabros, & opera-
rios, qui si prohiberentur, dominus
fundi seruientis prohiberi videtur:
vt d. l. refectionis. ff. cõmunia præ. &
dixi in d. ix. q. prin. vbi etiã posui cu
ius expensis hoc fieri debeat. domi-
nus autẽ fundi seruientis non põt in
eo loco, per quẽ mihi iter debetur,
ædificare: & si ædificare velit, possũ
impedire per confessoriã, ne ædifi-
cetur. sed si iam ædificatũ est, & pro
bauero seruitutẽ itineris in eo loco
mihi concessam, potero petere quic
quid ædificatũ est cõtra debitã ser-
uitutẽ similiter per confessoriã de-
strui: vt est tex. quẽ omnino vide in
l. si eo loco. ff. si ser. vẽd. possum tñ si
mihi ire, agere licet per fundũ tuũ,
& eo vti frui, remittere, vti frui mihi
non liceat, & ibi concedere ius tibi
esse ædificare. per talẽ concessionẽ
non intelligit̃ vt possis ędificare, ita
q̃ impedias me ire, agere per dictũ
fundũ tuũ; vt l. si mihi eodẽ tẽpore.
in prin. ff. de ser. ru. præd. de quo vi-
de quod plenè dixi suprà de ser. stil-
li. auerten. in x. q. vbi plenè hoc exa-
minaui. Itẽ locare seruitutẽ itine[ris]
vel aliã & similẽ nemo potest: sc[i]-
cet nec dominus prædij domin[an]
nec seruiẽtis: vt est text. cũ gl. in l.
care seruitutẽ. ff. loc. secus est in se[r]-
uitutibus personalibus & vsufr. [...]
arboribus. §. vsufructuarius. ff. de
sufr. & ibi vide per gl. quæ ponit [...]
tionẽ differentiæ, & declarat d. l. [lo]-
16 care. * Ad quid autẽ tenetur d[omi]-
nus fundi seruiẽtis? puta si iter, a[ctũ,]
viã, aquæductũ, per fundũ tuũ [...]
ro, an tenearis ad traditionẽ [...]
possessionis? Dic q̃ nõ, sed ca[ue]-
re nõ fieri quominus vtar: vt l. [...]
§. si iter. ff. de ac. em. Et est ratio [...]
dũ gl. ibi, qa ĩcorporalia tradition[em]
nõ recipiunt. l. seruus. §. incorpora-
les. ff. de acq. re. do. itẽ si tibi iter [...]
didero, ita demũ teneor, si tuus [...]
fundus, cui acqrere seruitutẽ vo[lue]-
ris: alioquin si propter hoc acq[rere]
seruitutẽ nõ potueris, qa dñs [...]
vicini non fueris, non teneor. Se[d si]
fundũ tibi vendidero, & ei fundo i[ter]
ter accessurũ dixero, omnino te[ne]-
bor itineris nomine: qa vtrius[q;]
quasi vnus venditor obligatus [...]
vt est tex. in l. tenetur. §. si iter. ff.
act. empt. & vẽditor p̃stare: qa [...]
seruitus itineris vel alia seruitu[...]
lis nõ debet̃, nisi aliter dictũ sit [...]
in vẽdẽdo. §. j. ff. de cõtrahen. e[mpt.]
& l. pe. in fi. ff. de euict. etiã si esse[t di]-
ctũ in venditione, vti optimus [maxi]-
musq; est: vt l. qui vti optimè [...]
ver. sig. & no. gl. in l. si cũ vẽderet [...]
de cõtrahen. empt. Itẽ vẽdito f[un]-
do, ita vẽditus videt̃, q̃ ei seruit⁹
põt imponi. & sic in dubio res v[i]-
vendi libera, & nõ cũ aliqua ser[uitu]-
te. l. in tradẽdis. §. interpositis. ff. [cõ]-
munia præd. & l. via cõstitui. §. [...]

seru.rust.præ. Secus est in legato: qa in dubio videt res legata c, qp hæres possit trāsire p eā, sicut testator poterat. l. testatrix. ī prin. ff. si seru. vend. & ita not. Pau. in l. si quis ex fundo. ff. quēad. ser. amit. de quo vide quod plenissimè scripsi suprà de seru. iti. seu actus, in versi. no. vnū aliū casum pulcherrimū. cū versi. seq. Itē dicti fundi iter trāsit in emptorē, quod ei fundo debetur: etiā oīs alia seruitus realis, etiā si nihil in vēditiōe sit dictū: vt l. si aquæductus. ff. de cōtrahē. emp. & no. gl. in l. in vēdēdo. §. j. ff. eo. ti. & probat in l. via cōstitui. §. q-cunq;. ff. de ser. rust. pre. *Sed si fundus vēditus debet seruitutē alteri, an in hoc vēditor teneat emptori? Dic aut nō fuit tacita seruitus, sed expressa in vēditiōe, & nō tenet: ar. l. quærit. §. si venditor. ff. de ædil. edic. & l. pe. in prin. ibi, si tacitè. à contrario sensu. ff. de euic. & d. l. in ven- e dēdo. §. j. ibi, nec commemorauerit vēditor. à cōtrario sensu. & no. in l. cū vēderes. eo. ti. Aut seruit[9] nō fuit in vēditione [d] expressa, sed tacita: & tūc videtur qp vēditor nō teneatur, qa nō videt vēdidisse seruū liberū, sed qualis esset: vt d. l. cū vēderes. & l. q tabernas. ff. de cōtrahē. em. In cōtrariū videtur, & istud est verius, scilicet qp p emptorē agi possit contra vēditorē, ppter hoc: vt d. l. pe. ff. de euict. & d. l. in vēdēdo. §. j. & l. Iulianus. in prin. ff. de ac. em. & est ratio, qa vēdēs rē in dubio, si nihil dicat, intelligit vēdere rē liberā, & libera præstari debet onere seruitutis: vt l. in vēditione. ff. de act. em. & no. glo. notabilis in d. l. cū vēderes. & est similis gl. in d. l. si ex pdijs. C. de euic. no. Bal. in rubr. C. de cōtrah. emp. vt suprà dixi. imò etiā debet pstari propria, nō autē libellaria, seu emphyteotica: vt no. Bal. in l. mater. circa fi. C. de rei vē. & ibi etiā Ang. & Bal. in l. si testamētū. C. ad leg. Fal. & vide Zaba. in c. q in ecclesiarū. in xij. q. extrà, de contu. qđ intellige, si emptor ignorauit seruitutē, secus si sciuisset: vt est tex. in d. l. j. §. fin. quē omnino vide circa hoc. ff. de act. emp. facit l.
18 querit. §. si. ff. de ædi. edic. *Sed dubiū est, quomodo & qualiter teneatur vēditor, qñ nō expressit seruitutē quæ debetur in fundo vēdito, vel cōditionē fundi vēditi, & emptor eā ignorauit. dic aut vēditor sciuit fundū tēpore venditionis alteri seruitutē debere, & eius cōditionem, aut ignorauit. Primo casu quādo vēditor sciuit rē venditā esse subiectā alicui seruituti, puta itineris, vel in ea habebat tātū vtile dominiū, quia erat emphyteota [e] vel vasallus, & tunc si nō certificauerit emptorē ignorantem, ei tenetur ad interesse: vt l. j. in prin. & §. j. ff. de ac. emp. & ita tenet gl. in l. pe. ver. tacitè. ff. de euic. Secūdo casu, quando venditor ignorauit seruitutē, vel qualitatē rei venditæ, qa credebat in ea habere plenū ius: & tunc nō tenetur emptori ad interesse, sed quāto minoris emptur[9] fuisset, si sciuisset, vērē nō esse pleno iure vēditoris, vt l. quoties. ff. de ædil. edi. & ī d. l. j. & l. Iul. ī pri. ff. de ac. em. & l. quod ad ser. ff. de eui. & ita tenet ibi gl. ī ver. tacitè. & gl. ī d. l. quoties. & in l. cū vēderes. ff. de cōtrahē. em. quod tamē intellige, quādo ignorauit, & nihil promisit. secus si asseruisset eū optimum maximūq; esse: quia tūc ad interesse tenetur. in l. Iulia. §. qđ t...nē. ff. de act. emp. & tenet gl. in

d.l.quoties.Et prædicta procedunt,
qñ quis vẽderet rem cũ titulo one-
roso,secus vbi esset terminus lucra-
tiuus,puta donatiõis, vel legati,aut
fideicom.quia tũc donatione vel le
gato rei simpliciter intelligitur solũ
trãsferre ius,quod habet, & sic cum
seruitute,si debetur,vel vtile domi-
niũ,si non habet plus iuris: vt l.si do
mus.§.si.& l.seruo legato.§.si fun-
dus.& l.si serui electione.§.si.ff.de
leg.j.& l.Męuius.§.fundo.& ibi no.
ff.de leg.ij.& l.ad res donatas.ff.de
Aedil.edic.& c.pastoralis.extrà de
dona.cũ si.quod est verũ,qñ simpli-
citer legatur,vel donatur fundus: vt
in dictis iũribus.Secus si legetur vel
donetur vti optimus maximusq; est:
quia tunc liber à seruitute pręstan-
dus est:vt est tex.in d.l.seruo legato.
§.si fundus.ff.de leg.j.ibi no.& in l.
pen.ff.de euic.& in l.cũ vendẽtes.ff.
de cõtrahen.emp.& ita tenet Bar.in
19 d.§.fundo. *Sed iuxta pdicta quę-
ritur,an ille q tenetur possessionem
vacuam tradere,liberetur,si tradat
rem quæ debet alteri seruitutẽ præ-
dialẽ.Et dicas quòd sic: vt probatur
in d.l.Męuius.§.fundo,Nam ibi di-
citur,quòd hæres non liberatur,nisi
tradiderit possessionẽ vacuã rei le-
gatæ.tamẽ ibi dicitur,ꝙ si tradide-
rit fundũ legatũ alteri seruientẽ,li-
beratur,& ibi hoc not.Barto.vbi o-
mnino vide,quod no.ꝓ illis qui te-
nentur vacuã possessionẽ tradere,
sicut est venditor:vt l.ij.& iij.ff.de
act.emp.qa ex hoc solo,non tenetur
tradere fundũ liberum à seruitute.
Sed si promisisset tradere vacuã,&
liberã,nõ liberaretur,si traderet rẽ
alteri seruiẽtẽ.vt no.Pau.in d.l.Me-
20 uius.§.fundo.de lega.ij.qđ no. *Itẽ
circa prædicta quæritur,quid si ...
excipere deberẽ,puta qa sic con...
nerã tecũ in contrahendo,fund...
berũ p errorẽ tradidi,quomo...
hi succurritur?Dic incerti cõdit...
ne,vt iter mihi cõcedatur:vt est
in l.sed & si me putẽ.§.cũ ite...
cõdi.inde.ibi.vide de hoc plene...
21 gl.& Doctor. *Itẽ no.ꝙ fun...
bet seruitutẽ itineris,& locus ...
iter aut actus,vel via debet,...
fluminis occupatus esset,& ...
pus qđ ad amittendã seruitutẽ ...
cit,alluuione restitutus est ...
num statũ restituitur:vt l.ii ...
prin.ff.quẽad.seruit.amit.& ...
ge,qđ restituitur,scilicet ipso
vt no.ibi gl.p l.cũ vsumfruct...
ager,cui⁹.ff.quib.mod.vsusfr.a...
& põt intelligi secũdũ Flor.ibi
noua possessione.& hoc est ...
dicere illa l.si locus.in pri.Sed si
præterierit,antequã alluuiõe ...
restituat,& seruitus amittat,re...
re cogẽdus est:vt est tex.in d.l.
cus.in si.prin.Et intelligit ibi g
cogẽdus sit,scilicet ille cui acc...
ille loc⁹,q debebat seruitutẽ ...
ibi intelligit,ꝙ cogẽdus sit p ...
tionẽ in integrũ.vt l.& Attilic
in fi.ff.de seru.rusti.præd.& l.
qs ꝓpter.ff.de itin.actuq; pri.le...
locus debẽs seruitutẽ itineris,...
vndatus aquis vel impetu flum...
vel aliter destruct⁹,ita ꝙ p illũ
nõ habẽs seruitutẽ itineris nõ ...
ire,an ꝓ tẽpore quo impedit...
inundationẽ aquarũ,vel aliter ...
sit ire p aliã partẽ fundi,vel ali...
dũ vicinũ?Ego in hoc sic dicere
iste cui debet seruitus,põt ire p
locũ,aut nõ.Primo casu autẽ ...
sita seruitus ĩ vno fundo,q est ...

destructus, & tũc per aliũ fundũ cui nulla est seruitus ĩposita, ire nõ põt: quia quantũ ad hoc, liberũ fundũ habet. ar. l. loci corpus. in §. competit. ff. si serui. ven. Aut seruitus est imposita in vno fundo, qui pro parte est inundatus, vel aliter destructus: & tũc aut seruitus est imposita simpliciter sine determinatione loci: & tunc intelligitur toti fundo esse seruitus imposita. vt l. certo generi. §. si tot⁹. ff. de ser. rust. prædio. Et in hoc subdistingue: Aut fuit dictũ, ꝙ possit ire per totum fundũ, modò per vnã partem, modò per aliam, vel simpliciter per totũ fundũ: & in his duobus casibus poterit ire per aliam partẽ fundi: quia licet semel elegerit ire per illã partẽ, quæ est occupata aquis vel destructa, tamẽ poterit intrare & eligere aliã. vt l. nam sicut. ff. queád. ser. amit. & dixi s. in ver. quero an habẽs seruitutẽ. Aut nõ fuit aliquid dictũ expressè in constitutione seruitutis, sed simpliciter fuit promissa seruit⁹ in fundo: & tũc aut fuit determinatus certus locus, per quem ire debetur. & tũc aut illa determinatio fuit facta demõstratoriè, nõ causa limitãdæ seruitutis in certo loco, puta qã fuit dictũ, Volo ꝙ tu habeas seruitutẽ itineris in toto fundo: sed ꝓpter meram cõmoditatẽ, volo, ꝙ eas per talem partẽ: & tunc quia durat seruitus in toto fundo, illa parte designata occupata, vel destructa, poterit sine dubio ire per aliã. Aut illa determinatio loci fuit facta causa limitãdæ seruitutis ad illũ certũ locum: & hoc casu quia cæteræ partes liberæ remanẽt: vt l. certo generi, §. si tot⁹. ff. de ser. rust. præd. videtur ꝙ semel facta ista electione & liberato fundo à seruitute in alijs partib⁹, ꝙ per alias ire non possit. per l. si cui. ff. de ser. & per ea quæ dixi suprà in d. ver. quero an habẽs seruitutẽ. Aut stam⁹ in dubio, quia nõ facta fuit illa determinatio vel assignatio loci causa liberandi cæteras partes fundi à seruitute: per d. §. si tot⁹. Aut nulla vnquã determinatio facta fuit: & tũc aut ille locus per quẽ cœpit ire, nõ erat solitus ad eundũ. sed habens seruitutẽ itineris illũ sic constituit, iter dirigẽdo: & non põt amplius mutare volũtatẽ: quia cæteræ liberæ remanẽt: vt d. l. si cui. ibi, qui primã viam direxisset. ff. de ser. Aut ille locus, per quẽ incipit ire, prius erat solitus ad iter faciẽdũ, ita ꝙ nullũ iter de nouo cõstituit. & hoc casu credo, ꝙ per hoc nõ videatur illũ pro itinere elegisse, & cæteras partes à seruitute liberasse: quia ista nõ videt esse electio, sed simpliciter itineratio. & ita limito dictã l. si cui. vt habeat locũ, qñ iter seu semitã de nouo facit, aut à principio fuit imposita seruitus itineris, nõ in toto fundo, sed tantũ certæ & determinatæ parti, & tũc si illa pars determinata est destructa, per aliã partem fundi ire non poterit: quia oẽs aliæ partes fundi in principio fuerũt liberę à seruitute: vt d. l. certo generi. §. latitudo. Secũdò casu principali, qñ ille cui debetur seruitus, non potest ire per aliũ locum, quàm per illum cui seruitus debetur, vel per alium vicinum: & tunc subdistingue, Aut est totus destructus fundus, qui debet seruitutem, aut pro parte. si totus, non est dubium, quòd ipse non tenetur; sed vicin⁹ debet in vno fundo suo præstare seruitutem. argu. l. si quis sepulchrum. in prin. ff. de reli.

& sumpt.fun.secundùm do. Paul.& infrà in l.si locus.§.fin.ff.quẽadmodũ seruitutes amittãtur.& dixi in libro precedenti in x.& vltima quæstione princ.in fi.& intelligo soluto sibi precio per illũ, qui vult habere iter, vt probatur in d.l.si quis sepulchrũ.in princi.ibi, iusto pretio iter ei præstare. Item intelligo, dũmodo iudex opportunitatẽ loci respiciat, ne vicinus magnũ patiatur detrimẽtũ: vt dicit ibi tex. Aut locus qui debet seruitutem itineris, est in parte destructus: & tũc aut in alia parte remanet seruitus: quod qñ sit, suprà dixi. Et iure seruitutis per illã aliã ire poterit. Aut in alia parte non remanet seruitus, secundùm ea quæ dicta sunt, & tũc per aliã partem fundi, in qua nõ fiat detrimentũ domino fundi, poterit ire prestito prius ei iusto pretio itineris, sicut dixi de vicino, per d.l.si quis sepulchrũ. in princip. Aut si via publica est destructa, an possit ire per fundũ vicini? vide tex. cũ glo.& ibi per Doct.in d.l.si locus. §.fin.ff.quemadmodũ seruit. amitt. & vide gloss.j.di.c.omnes ll.in versi.fas.in fin.& dixi in d.x. quæstione princip.in fin. quæ omnia bene nota, quia sunt quotidiana.

22 *Quæro penultimò, an quis possit ire seu

f transire fundum [f] alienum, & an dominus possit prohibere uolentes ire, transire per fundum suum. & dic, ꝙ ire per agrum alienum fas est, ius non est. vt nota.in d.c.omnes ll.j.di. & no.glo.in l.per agrum.C.de seru. & no.Flo.in l.diuus.ff.de seruit. rusti.prædiorũ.qui sic exponit, fas est, id est, equũ est, cũ subest causa, innoxius est transitus. vt xxij.q. iij.c. vlti. Itẽ de iure diuino licitũ est comedere vuas in agro alterius, sed non ex[…] portare, & cõterere spicas: sed nõ [im]mittere falcẽ. de conse.di.v.discipu[…]los. Sed licet sit fas, & sit æquum [de] iure diuino, tamẽ non est ius: id est, […] ius non dat ciuilem actionem. […] enim aliquid mihi prodest & t[ibi] non nocet, æquum est vt me n[on] prohibeas, licet ius ibi deficiat. […] aq.plu.arcẽ.l.in summa. §.idẽ Va[r]. & ita notãter exponit gl.in d.c.o[mnes] ll.j.di. Alio modo põt etiam expon[i] vt dicã infrà in alio arti. & sic [re]gula, ꝙ non põt quis de iure ire [per] agrum alienum, & per dominum p[o]test prohiberi: vt est casus in [l.di]uus præallega. nec etiã causa in[…] aucupandi vel venandi, vt ibi, & p[o]test per dominũ fundi, si præuiden[s] prohiberi ne ingrediatur. vt in l[…] de re.di. §.planè. & l.iij. §. pl[anè] ff.

23 de acq.re.do. *Itẽ possũ volẽte[m in]gredi fundũ meũ vel per eum tra[nsi]re, propria manu, & autoritate repe[l]lere, & resistere, vt l.quemadm.circ[a] prin.ff.ad l.Aquil.& no.gl.in d.l[…] §.planè. & possum etiam si me in[ui]to ingrediatur vel transeat, agere a[c]tione iniuriarũ.l.iniur. §.si q[…] ff.de iniu.& not.gl.in d.§.Fallit [ta]men regula in pluribus casibus, qui mo[n]strantur per gl.in d.§.planè.& in[…] de re.di.§.planè.& in l.per agrũ.C. de serui.& per gl.magistram.j.di[…] mnes ll.in ver.fas.in fi. Et alij eti[am ca]sus habentur. Primus casus est[…] do qs vellet ire p fundũ alterius d[o]mino nõ phibẽte siue sciuerit, siue ignorauerit; quia tũc põt ire. vt l.[di]uus.ff.de ser.ru.præ.ibi, non volen[ti]b[us] dominis. vbi probatur, ꝙ per al[ie]num fundum quis potest transire, [et]si à domino prohibeatur seu cõtra[…]

catur. & ita tenet Pet. & refert Cy. in d.l. per agrum. *Et sic concordat ius diuinum cum iure nostro, videlicet ꝙ ire per agrum alienũ fas est, si dominus nõ prohibeat: ius nõ est, si dñs prohibeat. & ita etiam seruatur in practica. Et intelligo, ꝙ in dubio nõ videatur velle prohibere, quã eundo nõ fieret domino fundi aliquod damnũ: puta quia iret per semitã factã & non essent ibi fruges. Secus si nõ posset ire sine dãno, puta in faciẽdo de nouo semitã: quia tũc etiã nesciens dñs videtur prohibere. arg. l. q vas. §. vetare. ff. de fur. vel quã claudisset fundũ muro, vel sepe, aut alio modo: quia per illam clausurã videtur declarare animũ suũ, ꝙ non vult aliquẽ ĩgredi vel trãsire per illũ fundũ. facit ad hoc quod statim dicã de domo. Et ꝙ per agrum alienum ire licet. donec dominus prohibeat: tenet etiã Cy. in l. j. in vj. q. C. de ser. & do. Pau. in d. l. per agrum. eo. ti. & ibi per Doct. quod intellige, quando sine damno domini fundi vellet ire & transire: quia cũ sit nullius præiudicij, cõpetit cuilibet istud ius eundi, etiam per fundum alienũ iure cuiusdã facultatis, secundũ do. Pau. in d. l. per agrũ. & ratio potest esse, quia dominus pſumitur nõ dissentire. secus si esset cũ aliquo damno dñi fundi: vt suprà dixi. Itẽ intellige, quãdo sumus in dubio de volũtate domini: secus, si cõstaret verè vel præsumptiuè, ꝙ dominus nollet, puta claudendo fundũ, vel aliter: vt suprà dictum est. Itẽ hoc intellige in fundo rustico, secus in domo, quia per domũ alienã nõ licet ingredi, ẽt domino ignorãte, maximè p loca, vbi possunt videri secreta domus. & cõtrafaciẽtes tenẽtur actione iniuriarũ. l. is q in domũ. ff. de iniu. q̃ est ĩ vl. char. ti. & ita tenet do. Pau. in d. l. p agrũ. & maximè hoc pcedit de nocte: quoniã de nocte nõ licet ire p alienas domos: vt est glo. no. in l. iter. ff. cõ. p. & dixi suprà de ser. iti. seu adi. circa prin. Secundò casu principali fallit, quã qs haberet seruitutẽ itineris vel actus aut viæ. d. l. per agrũ. C. de ser. Tertiò fallit, si qs thesaurũ suũ vel offendere, vel pecuniã ibi absconditã vult recipe: vt ff. ad exhi. l. thesaurus. in fi.

Quartò, si glãs mea, id est, fructus mei ceciderint in agrũ tuũ, & volo eos colligere, vt l. vnica. ff. de glan. legẽ. qđ intellige, vsq; ad tres dies, vt ibi. Quintò, si volo quærere seruũ meũ fugitiuũ: vt l. diuus. ff. de ser. fu. & l. requirendi. & ibi no. C. eo. ti. & has tres vltimas fallẽtias ponit ẽt gl. in l. iij. §. planè. ff. de acq. re. do. & ĩ §. planè. ĩst. de re. di. Sextò fallit ĩ alio casu q habet c. vl. xxiij. q. ij. Septimò, quã via publica est destructa. l. si locus. §. fin. ff. quemadm. serui. amit. & no. gl. in d. l. per agrum. & has sex vltimas fallẽtias ponit j. di. oẽs ll. in versi. fas. in fi. sed dicit Cy. in d. l. per agrũ. quòd glossæ ibi nesciunt quid dicant, quia in dicta l. si locus. §. fin. de agro fit via publica, non in agro. & adde quod dixi in quęst. præce. in fin. Octauò fallit, si vindemiam quã emi, volo tollere, quia possum ingredi propter hoc fundum venditoris, in quo est vindemia: vt l. qui pendentem vindemiam. ff. de actio. em. & no. gl. in d. l. iij. §. planè. & insti. de re. di. §. planè. Et propter hoc dico, quòd idem est, si decima debet solui in fundis, quia potest decimarius ingredi causa decimãdi & asportandi

tandi decimam:per d.l.qui penden. vindemiam emit. Nonò fallit,quando quis ſepulchrũ habet: ſed iter ad ſepulchrũ nõ habet;quia põt ire per fundũ vicini dato iuſto pretio : vt l. ſi quis ſepulchrũ.in prin.ff.de reli.& ſum.fu.& no.glo.in d.l.per agrũ.C. de ſer.Et idẽ,qñ eſſet eccleſia vł monaſteriũ,& nõ poſſet haberi iter vel aditus per viã publicã, vel per loca eccleſiæ vel monaſterij:quia tũc poterit per fundũ vicini dato ſibi iuſto pretio,dũmodo vicinus nõ patiatur magnũ detrimentũ:per d.l.ſi quis ſepulch.circa prin.& idẽ,qñ quis non haberet aliũde iter ad ſuũ fundũ priuatũ:quia põt eodem modo ire per fundũ vicini:per d.l.ſi quis ſepul.de quo dic vt dixi in præce.q.prin.ante fi. Decimò fallit,qñ quis iuiſſet per fundũ alienũ xxx. diebus ſaltem in vno anno.quia tunc iterũ non poterit,nec poſſet per dominũ fundi ꝓhiberi: quia ibi dicitur eſſe in quaſi

h poſſeſsione[h] itineris:& ſi prohibeatur,poſſet cõuenire dominũ interdicto,de iti.actuq; pri.vt l.j.in prin. coniũcto §.hoc interdicto.ff.de iti. actuq; pri.& ibi eſt glo.in ver. concludit vſu.in princip.quę dicit,ꝙ ad hęc duo reqruntur:certũ tꝑs,ſcilicet ꝙ iuerit per annũ,& xxx. ſaltẽ dies, quorũ ſi vnũ defuerit,ceſſat illud interdictũ:de quo dicam plenius in ij. q.qđ tene mẽti,& nõ permittas vicinũ trãſire per fundũ tuũ xxx. die-

25 bus in vno anno. *Vltimò principaliter quæro, quot requirantur,vt qs ſit in quaſi poſſeſsione itineris, ſiue eundi in fundũ meũ,ita ꝙ eũ impedire non poſsim quominus eat:& ſi impediã,tenear interdicto de iti.ac. priua.Et dic ꝙ plura requirũtur.Primũ,ꝙ infra annũ iuerit.Secund. fuerit ſaltẽ per xxx.dies,vt ſtati. cã in q.præce.in fi.Et ratio,quare ſufficit ire ſemel,ſicut ſufficit ſe. aquã ducere per fundum alteri. d.l.j. §.ꝙ aũt.ff.de aqua quot.& & quia ire per fundũ alienũ,pot fieri per modũ cuiuſdã familiaritis vel amicitiæ.l.qui iure familiaritatis.ff.de acqu.poſ.& eſt hic i. fundũ alienũ,quod põt fieri.. dũ cuiuſdã familiaritatis,ſi.. in q.præce.& ideo per prim.. vſus nõ acquiritur quaſi po.. Sed diuertere aquã per fundũ non eſt permiſſum,niſi ei,qui h. ius faciẽdi,vt l.aquã.C.de ſer.. vicinũ actũ acqritur quaſi poſſ. huius iuris ducendi aquã:quia.. nõ põt dici feciſſe iure familiaritis vel amicitiæ.vt no.Bar.i l.j.§ hoc interdicto.in prin.ff.de i.. pri.& no.in d.l.j.C.de ſer. &.. ſeruitute affirmatiua,ſecus in ne.. tiua,quia in illa reperitur fa.. prohibẽtis:per not.in l.qui l.. bus.ff.de ſer.vr.præ.& not.. in d.l.j.& dixi s.in præce.lib.. q.principali, in ver. quãtũ req..

26 *Sed aduerte ad iſtã differẽ.. ter ſeruitutẽ affirmatiuam & n.. uam quantum ad hoc vt requ.. factum hominis prohibẽtis,.. quia tex.& Bar.in l.hæc autem. ff.de ſer..vrbano.præ.per alia.. loquuntur,dicunt enim,aut.. uitus vrbana : & requiritur.. hominis prohibentis.& ita.. gatur.l.hęc autem iura.& glo.. l.qui luminib'.& in l.j.C.de.. eſt ſeruitus ruſtica . & tunc no.. quiritur aliquod factũ homi.. hibentis,ſed ſolùm negligen..

ſcientia cum patientia aduerſarij. & hoc etiam videtur tenere do. Pau. in d.l.j. verſi. circa ſecundā lect. qđ no. quia multū in hoc errāt credentes, ꝙ etiā in ſeruitutibꝰ ruſticis, ad hoc vt quis cōſtituatur in poſſeſsione, & ſic incipiat præſcribere; requiratur factū hominis prohibētis. quod nō eſt verū, vt dixi. Et iſta perpetuò tene menti ſecūdùm Barto. in d.l.j. §. hoc interdicto. ff. de iti. actuq; priu. in acquiſitione quaſi poſſeſsionis aliorū iuriū incorporaliū. exemplū, ſi cōmune ciuitatis pateretur aliquē ſtare in conſilio ſemel, ſicut patitur aliquādo ciuitas Venetiarū intrare conſilium ſuū forenſem nobilē. nā ex hoc nō eſſet in quaſi poſſeſsione illius iuris eſſendi in conſilio, niſi ex frequentia actuū ad minus xxx. vt d. §. interdicto. quia iſtud poteſt fieri iure facultatis vel familiaritatis. Secus ſi ciuitas pateretur eſſe aliquem de prioribus, vel proponere in conſilio tanquā conſiliariū: nam tunc ex vnico actu illius iuris induceretur quaſi poſſeſsio. per d.l.j. §. quod antē. ff. de aqua quo. & æſti. & idē dicit Bar. in d. §. hoc interdicto. in certis iuribus, vt ex qualitate actuum requiratur vnus actus vel plures: & pro prædictis vide glo. in c. cū eccleſia Sutrina. ver. triū epiſcoporū. extrà, de cau. poſ. & pro. & ibi etiam per Inno. & Doct. Tertiò principaliter requiritur, ꝙ iuerit quis iure ſeruitutis credens vti iure ſuo; vt l. fi. ff. de iti. actuq; pri. & l.j. §. Iulianꝰ rectè. eo. tit. & l. fi. ff. quemadm. ſer. amit. & no. glo. in l.j. §. ij. in ver. vſus ſit. in prin. & ibi Bart. ff. de iti. actuq; pri. & voluit Inn. in c. bonæ. el ij. in prin. extrà de tranſla. pręl. & in d. c. cū eccleſia Sutrina. in glo. in verſic. triū. & ideo alio modo, q̄ quaſi iuris ſeruitutis: puta, qa propter riuū qui creuit, aut qa via publica eſt deſtructa, ita ꝙ ad ſuū fundū ire nō poterat: & propterea ꝑ fundū vicini iuit, nullū ius ſibi quæritur: vt l.j. §. Iulianus rectè. ff. de itin. actuq; pri. & no. Roſ. in libellis ſuis ciuil. in tit. in fi. hoc modo per fundū alicuius, ꝑ xxx. dies, &c. Et idē, ſi quis iuiſſet ꝑ fundum non vi, aut clam, nec precariò, non tamen id iure ſuo faceret, ſed ſi prohiberetur nō facturus, nō daret ei hoc interdictū: nec propter hoc diceretur in quaſi poſſeſsione ſeruitutis: vt l. fi. ff. de iti. actuq; pri. & idē ſi iuiſſet iure familiaritatis, vel amicitiæ etiā per annū, & vltra, propter hoc non diceretur etiā in quaſi poſſeſsione eundi: vt d.l. qui iure familiaritatis. ff. de acqui. poſ. & ibi dicit Bar. ꝙ iſte caſus ſæpe occurrit. Nam mater & filius ſtāt ſimul, & filius vadit per fundū matris, poſtmodū eū diuidunt, dicit filius, ego poſſedi talem fundū. nam in dubio intelligitur fuiſſe iure familiaritatis, vt non poſsideat. Idē dicit in fratre & ſorore ſimul habitātibus, & habentibus patrimoniū indiuiſum: quia ſi frater ſolus vadit ad poſſeſsiones locādas, & fructus ſolus recollegit: cōmuniter videtur facere cauſa familiaritatis, per d.l. ſi mulieri. ff. qui. mo. vſu amit. & idē in colono, licet nunquā vadat dominus, & ad prædicta vide quod no. Inno. in c. ſi diligēti. extrà,
27 de preſcrip. quod not. *Sed circa prædicta inſurgit dubiū, quomodo ꝓbabitur, ꝙ crediderit vti iure ſuo. Secūdùm aliquos probabitur ſuo ſacramēto. pro qua opi. facit gl. Inſtit.

de actio. §. aliç. in glo. magna, quç allegatur, ꝙ in his quç cõsistũt in conscientia seu voluntate alicuius, statur eius sacramento. Illa glo. not. loquitur de iuramento, sed glo. bene hoc dicit in l. at qui natura. §. cũ me absente. in gl. magna. in ver. vel melius. ff. de neg. gest. & est glo. in terminis nostris, in l. ij. in glos. fin. C. de ser. & aqua. & gl. in l. j. §. ij. ff. de iti. actuq; pri. facit ca. pastoralis. extrà, de excep. cũ sim. Sed Bar. in d. §. hoc nõ tenet, dicẽs ꝙ no. in d. §. aliæ. ꝓcedit quãdo pręcedit titulus, ex quo creditur sibi, si asserit se habere bonam fidẽ: secus si nullus titulus pręcedat, sicut præsupponitur in casu nostro. Vnde secundùm Bart. debet aliter probari, quàm per sacramentum propriũ: puta per testes, qui dicant se vidisse constitui seruitutẽ à tali qui putabatur dominus illius prędij, vel quòd fuit legata seruitus Titio, & iste vocabatur Titius. Hoc tamen non putat esse verum Barto. quia secundùm hoc sequeretur, ꝙ deberet probare titulum verum, vel putandũ: quod est cõtra l. si quis diu turno. ff. si ser. vend. & cõtra no. per Dyn. in c. ij. de regu. iur. in vj. & ideo Bar. in d. l. j. §. ij. dicit secũdùm Iac. de Areti. & Cyn. in l. j. in iiij. q. C. de ser. quòd sufficit probare se audiuisse hoc dici à quibusdam vicinis aut fide dignis, quòd sibi cõpetebat ius eundi. Facit ad hoc glo. not. in l. Titio fundus. ff. de cõdi. & demon. quç dicit, quòd domino fide digno credendum est. Tamen Bart. in d. §. secundo, cõcludit, quòd debet probari aliquid, propter quod ipse motus sit ad credendũ sibi seruitutẽ competere: vt l. j. §. sed & si iure. ff. de a-

qua quot. & ęsti. Et ideo putat, q[illegible]
si erat fama per contractũ lici[illegible]
potest credere, argu. eius quod [illegible]
in l. iij. C. de proba. & in l. at qui [na]
tura. §. cũ me absente. ff. de neg. [gest.]
facit quod not. Bart. in l. fi. ff. de [iu]
insti. Idem dicit sub dubio for[san]
ibi erant signa viæ, vel itiner[is]
aliqua verisimilia, quç poss[ent a]
mum adducere ad istã credu[litatem]
& istud procederet, quãdo sign[a]
vel itineris tenderẽt ad fund[um]
qui iuit: & istud probaret satis [bo]
ĩ dubio de iure suo, & sic seruit[ute]
nisi ex qualitate personarum al[iud]
præsumeretur: vt dixi s. de fratr[e &]
sorore. Itẽ potest probari, ꝙ qu[i]
rit iure suo, & sic iure seruitu[tis]
actibus. Nam quidã sunt actus, [quos]
ego nõ facerem, nisi ꝙ seruitu[s mi]
hi competeret: vt præcidere se[pes]
causa eundi. Vnde ex similibus a[cti]
bus potest hoc cõpræhendi, sec[undum]
Bar. in d. l. j. §. ij. ff. de iti. actuq;
qui etiã allegat ad hoc not. per [Inn.]
in c. bonæ. eo. li. extrà de postu.
vbi omnino vide, q[uia] hoc optime [de]
clarat, qualiter põt cõstare, qu[od ali]
quis iuit per fundũ alterius, c[um]
28 vti iure suo. * Item an requir[atur]
ꝙ quis vsus fuit itinere per seip[sum]
an verò sufficiat, ꝙ alius per se [fue]
rit. Et dic, ꝙ sufficit, ꝙ colonus,
hospes, aut amic⁹ vel aliàs alius [iter]
ad fundum fecit, qui pro nobi[s ser]
uitutẽ retinere possit: vt l. pri[m]
is cuius colonus. & l. iij. §. in h[oc in]
29 terdicto. ff. de iti. actuq; priu.
no. diligẽter, ꝙ si quis vsus fu[erit iti]
nere per fundũ vicini, ꝙ quo[usque]
fuerit ingressus vsque ad illũ [locum]
in fundo, ad quẽ ingressus c[ense]
ceretur esse in quasi posse[ssione]

ei competit interdictũ de iti. actuq; pri. casus est notabilis cũ gl. & no. vltimo, in ver. quoadusq;. in l. j. §. si qs hoc interdicto. ff. de iti. actuq; pri. & est ratio, qa agitur de seruitute quęrenda. Nam tũc per vsum partis non acquirit ius in toto fundo, secus vbi ageretur de seruitute retinēda, quã constat eũ habere: quia p vsum partis tota retinetur: vt l. si stillicidij. §. fi. ff. quēadmo. seru. amit. secundùm gl. in d. §. si qs hoc ĩterdicto. quã ppetuò tene mẽti. & per hoc dixit ibi Bar. multũ notabiliter, quòd si quis ius colligẽdi pedagiũ vult dicere se pscripsisse: si probat ꝙ visus est colligere de talibus rebus, & in illis tantùm dicetur acquisiuisse, de quibus apparet, ꝙ vsus fuerit. Iaco. dicit de præscribēda iurisdictione, nõ probata quasi possessione certi actus in illo tãtùm prescribat. Secus si haberet cõcessionē ab aliquo, q habet ius tenendi. tũc si vtitur iurisdictiõe, actu retinetur in omnibus. & idem tenet Bart. in l. si publicanus. §. fi. ff. de publi. de quo vide plenè in Spe. de iu. ca. in §. j. in prin. vlti. col. in ver. illud etiã no. ꝙ possessio. & per Inn. in c. dilecto. in fi. extrà, de offi. Archid. & per gl. fi. in Cle. j. de for. cõpe. & per Bar. Ang. & Doct. in l. iij. in princ. ff. de acqui. pos. per Bal. in l. vna est via. ff. de ser. ru. prę. in apostillis. & plenè per Flo. in l. seruitutes. la grande, in x. col. ff. de ser. & in l. si sic cõstituta. in fi. ff. quēadmo. seru. amit. & in l. si seruitus. in fi. prin. & in l. fi. eo. tit. & per do. Paul. in l. j. in prin. ff. de iura. ca. & in l. restituta. in prin. ff. ad Tre.

30 *Sed dubiũ est, an sit necesse vsum viæ retinere sciēte & patiēte aduersario. & videtur ꝙ sic. per l. ij. C. de serui. & aqua. Nam cum quasi possessio iurĩũ incorporaliũ nihil aliud sit, quàm patientia aduersarij: vt l. quoties. ff. de seru. ille qui ignorat, non potest peti: & sic ille qui vtitur, non potest esse in quasi possessione illius iuris. istud tenet Inno. in c. bonæ. el ij. de post. præla. Sed Bart. in l. j. §. hoc interdicto. ver. vlterius q̃ro. ff. de iti. actuq; pri. dicit aliter, videlicet, quòd quædam sunt seruitutes habentes causam continuã, pro quibus datur vtile interdictum, vti pos. tunc cũ illud interdictũ datur priori, necesse est quòd probetur scientia aduersarij, cũ aliter nõ possit haberi illa quasi possessio. Quædam sunt seruitutes, habẽtes causam discontinuam, pro quibus datur interdictũ de iti. actuq; pri. & in istis non requiritur, quòd probetur scientia aduersarij: quia verba illius edicti non requirunt quem quasi possidere, vel quasi possedisse: sed requirũt simplicē vsum facti. Dicit enim pretor, quo itinere vsus es: non dicit, in cuius itineris quasi possessione es, vnde sufficit probare, quòd non vi, non clàm, nõ precario. Dicit tamen, quòd quo ad præscribendam seruitutem, semper requiritur sciẽtia aduersarij: cum sine possessione præscriptio non procedat: vt in cap. sine possessione. de regu. iur. lib. vj. & ita loquitur l. ij. C. de ser.

31 *Ex quo no. quòd sufficit si aliquis sit vsus itinere vel actu, nec desideratur ꝙ fuerit constituta seruitus vel debeatur: vt l. j. §. ij. ff. de iti. actuq; priu. & notat Ros. in libello superius alle. Quarto principaliter requiritur, vt fuerit vsus quis non vi, non clàm, nec precario: vt l. j. in prin. ff. de iti. actuque

pri.& l.iij. §.ait prætor.eo.tit. Et di
citur vſus vi, quãdo aduerſario pro-
hibẽte: Clã, qñ aduerſario ignorãte:
Precario, qñ aduerſario cõcedẽte ad
ipſius beneplacitũ, & non vltrà. quæ
omnia declara, vt plenè habetur per
glo. in l.j.C.vti poſ. & ibi per Doct.
& per no. in l.j. §.ſi tibi fundo.& §.
fi.cũ l.ſeq.vſq; ad §. hoc interdicto.
32 ff.de iti.actuq; pri. *Sed circa iſtud
põt dubitari de duobus. Primò, qua
liter hoc probatur. Secũdò, cui incũ
bat hoc onus probãdi. De primo vi-
detur ꝙ poterat probari per teſtes:
vt no.gl. in l.j. §.ij. in ver. vſus ſit. in
fi.ff.de iti.actuq; pri. & ibi per Bart.
in fi. qui dicit, ꝙ hoc nõ eſſet verum,
quãdo diceretur, quia nõ iuerit: qa
cũ iſta ſit mera negatiua, nõ coarcta
ta loco, vel tẽpore, nõ poterit proba
ri l.actor.cũ ibi no.C. de prob. in c.
bonæ memoriæ Maguntin.de elec.
Probabitur ergo affirmatiua per te-
ſtes. Negatiua eo modo, quo dice-
tur ĩ. De ſecũdo eſt maius dubium.
Quidã enim dicũt, ꝙ hoc debet pro
bari ab aduerſario, q dicit vi, clàm,
vel precario vſum. Guil. tamen in d.
§.ij. in ver. vſus ſit. in fi. determinat
contrariũ, videlicet ꝙ imò debeat
probari per eũ, qui dicit ſe vſum eſ-
ſe itinere, & agit hoc interdicto de
iti.actuq; pri. arg. d.l.j. in prin. & l.ſi
quis diuturno.ff. ſi ſer.ven. Sed Dy.
hoc reprehendit, dicẽs, ꝙ hoc proba
to vſu xxx. dierũ, præſumitur ꝙ bo-
na fide, nõ vi, nõ clàm, vel precario
iuerit: etiã ſi nõ probet. Nam ſicut
ĩ reb⁹ incorporalib⁹, ſi probetur tit.
præſumitur bona fides, niſi probe-
tur mala: vt l.nemo prędo.ff.de reg.
iur.& l.ſi quis emptionis.tit. de præ
ſcrip.xxx.ann. Item in corporalibus
debet præſumi bona fides ſolo vſ[u]
probato, cũ quo ad præſcription[em]
iſta duo ſint paria, probare vſum [in]
poſſeſsione ſine tit. & in corporal[i-]
bus probare titulũ & longã poſſ[eſ-]
ſionẽ. Nã vtroq; caſu idẽ iuris: [l.]
ij.C.de ſerui.& aqua.& l. ſi quis d[iu-]
turno.ff. ſi ſeru.ven. Iſta ſunt verb[a]
Dy. vt refert Bar. in l.j. §.ſi qs hoc [in-]
terdicto.ff.de iti.actuq; pri. ſed Ba[r.]
in l.fi. dicit ꝙ Doct. repræhẽdũt D[y.]
Nã iſta nõ ſunt paria: qa de iure n[a-]
turali & gentium quælibet res e[ſt li-]
bera: vt l.altius.C.de ſer.& ideo m[a-]
la fide talis res eſt, quaſi iure appr[o-]
bata, niſi probetur aliqd, ex quo p[ræ-]
ſumatur bona fide: ſed in rebus cor-
poralibus hoc nõ contingit. Nã i[us]
cõmune poſsidentis non reſiſtit: [vt]
ipſe not. in l.ſi prius.ff. de nou. op[er.]
nun.& gl. tangit in l.ſicuti.§.ſi qua[e-]
ratur.ff. ſi ſer.ven.& ideo Bart.co[n-]
cludit in d. §.hoc interdicto. ante[a]
quòd nõ ſufficit probatio ſolius [v-]
ſus, ſed debet probare aliquid, pr[o-]
pter quod ille motus fuerit ad cr[e-]
dendum ſibi deberi liberam ſeru[itu-]
tem: vt l.j §.ſed & ſi iure. & ibi h[oc]
not. Bart.ff. de aqua quoti. & æſt[i.]
quo probato alteri parti incum[bit]
onus probandi, quòd ille ſit vſus [vi,]
clàm, vel precario: vt probatur i[n l.]
iiij. in princ.ff. de iti.actuq; pri. p[ro]
quo vide quod dixi ſuprà in ve[r-]
cu. Tertiò principaliter. quod n[...]

Quintò principaliter requir[itur]
quòd itinere vel actu vſus ſit ad p[ræ-]
dium ruſticum: non autem ad præ-
dium vrbanum. Quia hoc interd[i-]
ctum tuetur tantùm ruſticas ſerui[tu-]
tes: vt l.j.§.j.de itine.actuq; pri.& [i-]
tenet Rof. in d. ſuo libel. circa pri[nc.]
in illa q. ſed quæritur quare nõ p[ro]
ſerui

seruitute vrbana, sicut pro rustica da tur? dicit Ros. in prealleg. ti. suo in ij. 33 q. *Quòd iura magis cõsulunt alicui habẽti rusticã seruitutẽ, quàm vrbanam: sicut & aliàs est differentia inter prædia rustica & vrbana: vt l. itẽ quæritur. §. qui impleto. ff. loc. Sed credo quòd ista nõ sit bona rõ, sed potius alia: quia frequentius cõtingit, quòd quis vadat per fundũ alienum rusticũ, quàm per vrbanũ: imò raro contingit quòd quis vadat per fundum alienũ vrbanũ iure seruitutis: lex locuta est de seruitute rustica. arg. l. nam ad ea. ff. de leg. glo. in d. l. j. §. secũdo. ff. de iti. actuq; pri. dicit, quòd licet seruituti vrbanæ nõ det interdictum directũ de iti. actuque pri. tamẽ forte dabitur vtile. & sequitur ibi Bar. dicens, ꝙ si seruitus vrbana habet causam cõtinuam, tunc habet locũ vtile interdictũ, vti poss. l. j. in prin. & ibi no. ff. vti pos. & l. sicuti. §. Arist. si ser. vend. & l. quoties. ff. de seruit. si vero habet causam discõtinuam, tunc potest habere locum, vtile interdictum. de iti. actuque pri. & hoc teneas. pro hoc vide Bar. in l. j. circa prin. ff. vti pos. Sextò principaliter requiritur, quòd ille q iuit p fundum alterius, habeat etiã fundũ iuxta illum, & propter fundum suũ iuerit per fundum alterius: quia nemo interdictum de iti. actuque pri. habet, nisi & alius habeat prædium, & ipse etiam prædiũ habeat, quia seruitutem ratiõe prædij alieni quis habere nõ põt: vt l. j. ff. cõmunia pręd. & Insti. de ser. §. inter rusticorum. ver. ideo autem. & maximè cum hoc interdictũ nõ tueatur nisi rusticas seruitutes: vt l. j. §. j. ff. de itine. actuque pri. & hoc tenet Ros. in d. suo libel. versi. positiones actoris. Septimò principaliter requiritur, quòd inter prædiũ qui patiatur, & fundum vicini, nõ sit aliud prædiũ, per quod iri non posit: quia tũc nõ competeret hoc interdictũ. & ratio est secundũ Ros. in prædicto libel. quia hoc interdictũ cũ est ad tuendas rusticas seruitutes, vt dixi; mediũ prædium quod nõ seruit, impedit seruitutẽ: vt l. qui sella. §. fi. ff. de ser. rust. præ. & plenè dixi suprà in libel. pręced. in vij q̃sti. prin. Octauò & vltimò principaliter requirit ad hoc, vt cõpetat istud interdictũ de iti. actuque pri. ꝙ ille qui fuit vsus hoc anno saltẽ xxx. diebus, vt dictũ est suprà, fuerit ꝓhibitus, vt l. j. in prin. §. j. & ij. ff. de iti. act. pri. & not. Ros. in altero libello suo sæpius alleg. Quæ aũt requirantur ad præscribendam seruitutem, vide quæ plenè dixi suprà in lib. præc. in viij. q. princi. ver. dictum est s. quòd seruitus habens causam perpetuam. 34 &c. *Sed dubitari posset quę vtilitas resultat ex hoc, quòd quis iuerit per fundum alienum, modò saltem xxx. dies, & propter hoc dicatur esse in quasi possessione. Et gl. in l. j. §. ij. in glos. magna. ff. de itin. actuque pri. format istã q. dicit enim primò, quòd quidam volũt, quòd posit in hoc: quia præsumit cõpetere ei seruitutem, siue negatoria cõueniatur, siue cõfessoria agat, qđ potest: licet posideat: vt ff. si ser. ven. l. & si fortè. §. sciendum. & pro eis. C. de proba. l. siue pos. & C. de episc. aud. l. nec credideris. & C. si adues. cre. l. j. & in autẽ. de testi. §. si verò. & ista fuit opi. Placen. qui voluit, quòd quis in possesione, vel quasi præsumatur habere ius, nisi probetur contrariũ. nam

gl.reprobatur in l.cũ res.C.de ꝓba. & sic ista opi.nõ est vera. Alij dicunt quòd ista est secũda opi.ꝙ prodest, quo ad hoc, vt si impediatur, postea possit resistere; scilicet extra iudicium. & si reddit interdictũ nõ in iure, sed ipso prædio, licet ei se defendere ex vi interdicti: ac si in iudicio agat cõfessoria à se possidẽte, vel negatoria ab alio cõtra se possidentẽ, vel nõ possidentẽ, necesse habet de iure suo docere: ac si agat ex secũdo capite, quod est in l.iij. §.ait prætor. ff.de iti.actuq; pri. poterit purgari, nec ipse põt resistere, nisi probet sibi seruitutẽ cõpetere: vt ibi. Ista opi.in quantũ dicit, quòd põt resistere, de facto dicit verum, vt dicam statim in seq.opi. Sed in quãtũ vult quòd non possit agi in iudicio hoc interdicto, est contra d.l.j.de iti.actuq; pri.& cõtra mẽtẽ illius ti.secũdũ Bar.in d.l.j.§.ij.& ideo alij dicũt, & ista est tertia opinio, & vera, quòd probare vsum xxx.dierum in anno prodest, ꝓpter duo. Primò quia illum, qui est in quasi possessione eundi, siue agat confessoria, siue conueniatur nega-
a toria, [a]nõ oporteret cauere, de non impediendo. Sed aduersarius tenet cauere de nõ impediendo, vsque ad finitum iudicium negatorium. Sec[9] si possideret, & ageret; vel conueniretur pro seruitute: quia tunc cauet de non vtendo vsque ad fin.iudicij: vt l.pen.ff.de aqua quo.& æsti. dicit Bar.in d.§.ij.quòd iste est verus intellectus d.l.pen. quæ est difficilis. Secundò prodest in alio: quia si extra iudicium turbatur in vtendo, nõ solũ põt de facto resistere, sed etiam in iudicio agitur hoc interdicto, vt pronuntiet eũ esse in quasi possessio-

ne: per hoc tamẽ nõ præsumitur habe-
re seruitutem, si cadat à possessio-
& agat cõfessoria. & ista opin.
ibi gl.magna, in d.l.j.§.ij.ff.de iti.
ctuq; pri. quã sequitur ibi Bar.& 3
35 ter Doct. *Ex qua singulariter
secundũ Bar.ibi, quòd etiam in qua-
si possessione iuris, habet locum
lud, qđ dicitur, vim vi repellere li-
& ideo si vniuersitas vel capitul-
coadunatur ad aliquid faciend-
& ibi esset aliquis, qui non esset
corpore illius capituli vel vniuer-
tis, & vellet omni modò ibi esse,
set licitè per vniuersitatẽ expel-
turbat vniuersitatẽ vel capitulum
quasi possessione iuris, in qua
36 *Secũdo no.ꝙ in istis seruitut-
corporalibus, q habẽt causam di-
tinuã, dicitur quis esse in quasi p-
sessione, si nullo modo vsus esset
pore sufficienti: puta xxx. dieb-
dixi in q.præc.in fi.adeo ꝙ si tu
me, possum contra te resistere
cto. Sed si essent quædã iura, quæ
requirunt vsum, nisi interpol-
magno interuallo, tunc dicit ibi
to.ꝙ putat sufficere me possed-
semel lõgo tẽpore retro. Exemp
in l.fi.C.de ser.& intelligitur
qđ dicitur in hoc interdicto, hoc
no, hoc est, vno tẽpore, quo requi-
tur iste vsus: vt isto quinquennio
decẽnio, vel simili in electione
scopi, vel abbatis: si aliqs xxx.
circà, eligit vnũ episcopum
modò deberet eligere, imped-
sufficit enim docere, ꝙ fuit in
possessione iuris eligẽdi, in p-
ꝑcedẽnti electione, qđ est no-
ista materia, qñ quis dicatur e-
quasi possessiõe iuriũ incorp-
vide per Inno.& Doc.in c.j.

eau.pos.& ꝓp. Sũt etiã aliæ vtilitates,
esse in quasi possessione iuris, quæ
ponũtur in l.sicut.§.sed si quęrat.ff.
si ser.ven.& ibi no.& vide p Cy.in l.
37 ij.in iiij.q.C.de ser.& aqua. *Et pro
declaratione prædictorũ q̃ro, qũo
dominus poterit expellere eũ q est
in quasi pos.iuris eũdi per fundum
suũ.& gl.in l.j.§.ij.in j.gl.magna, an
te fi.ff.de iti.actuq; pri.dicit ꝙ opor
tet ꝗ agat dominus negatoria,& ꝓ
bet illi seruitutẽ nõ competere.aliàs
nõ posset eum expellere. Sed dicit
Bar.quòd hoc nõ est verũ.Nõ enim
habet necesse probare dominus ser
uitutem nõ competentẽ,sed sufficit
probare se dominum.& tũc vtẽti ne
gabitur facultas vtẽdi seruitute,nisi
probet eã sibi cõpetere:vt ff.si vsus-
fru.pet.l.vti frui.& ibi notat.& l.sicu
ti.§.sed si quęrat.ff.si serui.vend.&
habetur plenè per Bart.in l.si prius.
ff.de no.ope.nũ.Sed tenendo opin.
gl.ꝙ dominus haberet necesse ꝓba
re illi vtendi seruitutẽ nõ cõpetere,
qualiter ꝓbabitur? Dicit gl.singulari
ter in d.l.j.§.ij.in gl.magna,in fi.ꝙ
probabitur per testes, qui stabunt ibi
propè,qui dicent,quòd nõ fuit visus
ire,nec potuisset ire,quin videret.
quæ gl.est multùm notabilis:qa do-
1 cet ꝓbare negatiuam. [1]& idem no.
alia glo.similis,in authẽ.de hære.&
fal.§.si verò absunt.in ver.& vidis-
se.in fi.col.j.& vide de hoc do.Ant.
de But.in cap.ex tenore.ante fin.j.
col.extrà de testi.& Angel.in §.
hinc nobis.in iiij.col.in prin.in aut.
de hære.& falc.Vel põt probari di-
cta negatiua per testes alio modo,se
cũdũ gl.in dicto §.ij.si quis dicit,se
vidisse tali die vel mense:& probat
per testes,quòd sciuerit alibi fuisse
illo tempore:vt l.optimã.C.de con-
trahen.& cõmitten.stipula.facit qđ
no.in l.Pantonius.§.rei perduellio
nis.ff.de acqui.hære.& de ista pro-
batione negatiua habet in l.actor.C.
de proba.& in c.bonæ memoriæ.ex
trà,de elect.dicit tamen Dy.quẽ se-
quit Bar.in d.l.j.§.ij ff.de iti.actuq;
pri.ꝙ ista videtur esse dura ꝓbatio.
Quid enim si portatur in caruca vel
curru corpus,ita quòd videri nõ po
tuit,vel si iuit tempore quo illi te-
stes erãt in domo ad comedendum,
vel,&c.Certè nõ video,dicit Dyn.
qualiter ista probatiò,de qua dixi,
concludat.Pręterea ista probatio nõ
concludit illi seruitutem nõ compe
tere:licet concludat illum non esse
vsum seruitute, nisi vellet probare,
tanto tempore non esse vsum,quòd
38 seruitutem perdiderit. *Hactenus
visum est de interdicto de itin.act.
pri.quod cõpetit illi qui iuit per fun
dũ alienum,annũ & per xxx.dies,si
impeditur vel prohibetur ire.Nunc
videamus de alio interdicto,de itin,
actuque priu.refi.quod competit il-
li qui habuit seruitutem itineris vel
actus vel viæ,& vult reficere,& im-
peditur ab aliquo reficere locum il-
lum,in quo iter vel actus,aut via sibi
debetur:ne quis impediat,vel ꝓhi-
beat te volentem reficere iter vel a-
ctum aut viam:vt l.iij.§.ait prætor.
ff.de iti.act.pri.& ad hoc,vt istud in-
terdictum competat,multa sunt ne-
cessaria. In primis enim requiri-
tur,quòd aliquis sit vsus hoc anno:
vt l.iij.§.ait prætor.& §.ius autem.
ff.de iti.actuque.pri.& intelligo,sci-
licet xxx.diebus,sicut dicitur in in-
terdicto præcedenti.arg.l.j.§.ij.eo.
titu.& ita no.gl.in d.l.iij.in ver.hoc

autem vsi sunt. Ros. tamē in libellis suis in titu. si tu habes seruitutē viæ, vel itineris, vel actus, & vis reficere locum, &c. ver. sed quæritur, an istud interdictum tenet contrariū, videlicet ꝙ in primo interdicto necesse habeo ꝓbare tātū viȩ vsum hoc anno ad minus per xxx. dies, vt superi⁹ dixi, sed ī isto interdict. de iti. actuq; pri. reficiendo, debeo probare viæ vsum hoc anno. Secūdū requiritur, ꝙ quis sit vsus, nō vi, nō clā, nō precario: vt d. §. ait ꝑtor. qđ declara, vt dixi s̄. ver. iiij. principaliter reqritur.

Tertiū, scilicet ꝙ sit vsus iure seruitutis, vel ꝓ iure suo: vt l. fi. ff. de iti. actuq; pri. & ibi Bar. hoc tenet, q dicit, ꝙ etiā putat si qs diceret habere ius eūdi coherens ꝑsonȩ, nō ꝙ esset prædialis seruitutis, haberet locum hoc interdictū: vt l. j. §. illud. ver. ꝓcedet. ibi etiā hoc no. Bar. ff. de aqua quoti. & æsti. Quartū, ꝙ ꝓbet sibi seruitutē competere: vt d. l. iij. §. hoc autē. & ibi omnino vide gl. in versi. & ei seruitutē cōpetere. & ibi etiam Bar. Et in hoc differt à præcedēti interdicto, in quo nō requiritur, ꝙ seruitus debeat, vel cōstituta fuerit illi, qui vsus est itinere vel actu, vt dixi s̄. ver. tertium principaliter. queȩ & dicā ī. Item verò in hoc interdicto cū duob. seq. requirit, ꝙ habeat vsum illius itineris, vel actus, aut viȩ tāto tēpore, cuius nō extat memoria. vt l. apparet. §. si qs seruitutē. ff. de iti. actuq; pri. Nā dū dicit ibi tex. lōgeuæ possessionis, expone etiā lōgissimȩ, & talis, cuius nō extat memoria: qa cùm seruitus itineris, actus, aut viæ, nō habet causam cōtinuam: vt no. in l. seruitutes. ff. de ser. ideo tale tempus lōgissimū necessarium est, vt illa seruitus acquiratur. vt ff. de aqu. plu. arc. l. j. in fi. & l. ij. & iij. & no. p gl. & Doct. in d. l. seruitute. Et ideo vult gl. in d. §. si qs seruitutē. & Ros. in d. ti. si tu habes seruitutē viȩ, &c. nisi allegaret titulū: qa tūc sufficeret longū tp̄s x. vel xx. an. vt no. glo. mag in fi. in d. l. seruitutes. & in d. §. si quis seruitutē. in ver. lōgeuȩ. in fi. de quo dic vt plenè dixi in præce. li. in viij. q. prin. Si autē esset seruitus, q̄ haberet causam cōtinuā, tūc quæreretur longo tēpore: vt l. si quis diuturno. ff. si serui. ven. & no. in d. l. seruitute. Quintū requirit, ꝙ volens reficere, debeat cauere nomine dāni infecti, propter opus qđ vult facere in refectione. vt d. l. iij. §. qui hoc interdicto. Sextū, ꝙ reficiat aliquid vsq; ad modū cōsuetū impositæ seruitutis: vt l. iij. §. hoc aūt. ver. fieri. tē pōt. ff. de iti. act. pri. Septimū, ꝙ impediatur ille, qui vult reficere, ne reficiat vel apponat ea, quæ sunt necessaria ad reficiēdū: vt l. veteres. eo ti. Octauū, quòd si aliquid vult reficere, non ponat ea quæ sunt necessaria ad reficiendum lōgiore itinere vel si deteriorem causam fundi faceret: tunc enim impunè poterit prohiberi: vt d. l. veteres. §. fi. qđ no. secundum Barto. ibi, contra nuncios communis, quibus debet solui pro itinere tantùm pro quolibet milliari: quia si ipsi fecerunt viam longiorem, sibi imputent cur fecerunt, vt ibi. & l. non tantùm. §. annus. ff. de exc. tu. & hoc verum, nisi via breuior non esset secura, vel sibi suspecta. l. eos. §. fin. & ibi gloss. ff. de fal. vide etiam de hoc per Bar. in l. j. C. de cursu publico. li. xii. & no. in l. imperator. ff. de app. & vide quæ ple

dixi,in l.iij.in prin. ff.de verb. sign. Nonũ,& vltimũ oportet, ꝙ ille qui m vult reficere [m], portet ea quæ sunt necessaria ad reficiendũ,per eã partem agri,per quã sine maiori incommodo domini fundi portari possũt: alioquin impunè prohiberi poterit: vt l.apparet.in prin.& §.j.& de prędictis vide per Rof. si tu habes seruitutem viæ vel itineris,&c.in princi.

39 *Sed quæro an istud interdictũ de iti.actuq; pri.reficien.sit aliud à pcedenti,scilicet de iti.act. pri. & sic an sint duo interdicta,vel vnũ tantũ interdictũ,habens duo capita.Et videtur ꝙ duo sint interdicta. Nã verba pretoris separatim ponuntur in primo & secundo interdicto. Itẽ dicit l.vnde.§. hoc autẽ. ff.eo.ꝙ hoc iter dictũ distat à supiori.ergo est aliud. Item qa in primo habeo necesse ꝑbare, viæ tantũ vsum hoc anno, ad minus per xxx.dies,vt dixi in præcedenti q.prin.in fi.In isto autẽ debeo probare viæ vsum hoc anno,& debitam mihi seruitutẽ.de quo dic vt dixi s.ver.iij.& iiij.Item primũ cõpetit pro possessione tantũ retinẽda: istud interdictũ secũdũ cõtinet causam proprietatis, quodãmodo: vt l. iij.§.quędã.de interdic. & Bart.in l. iij.§.hoc autẽ.in prin.eo.ti. & ratio est,qa sicut nõ sufficit in rei vend.ꝑbare me possedisse,nisi vt probẽ dominiũ.l.in rem.in prin.ff. de rei vẽ. ita in hoc interdicto nõ sufficiet ꝑbare me possedisse,nisi etiã probem seruitutẽ cõstitutã mihi:vt d.§. hoc autem,& ex his no.differentiã inter hæc duo interdicta.Alij verò dicũt, ꝙ vnũ est interdictũ tantùm,habens duo capita,& hoc videtur tenere gl. in d.§.hoc autẽ.in ver.& ei seruitutem cõpetere.ante finẽ, ibi, itẽ not. quòd hoc secundũ caput.& hoc põt probari à simili.sicut & aliàs lex Aquilia dicitur vna,habẽs duo capita, primũ & tertiũ: vt Inst. ad l.Aqui.§. capite tertio.ff.ad l.Aqui.l.ij. Itẽ sicut lex Iulia dicitur vna,habet tamẽ quinq; capita.ff.de lib.&post.l. Gallus.& sicut cõditio etiã dicitur vnica,habens duas partes:vt ff.de condit.& de.l.ex scriptura.& hanc partẽ tanquã vltimã videtur sequi Rof. in præalle.ti.ver.quæro an istud.

40 *Itẽ quæro in hoc interdicto secundo,si habet quis necesse probare seruitutẽ sibi constitutã.dic vt dixi s. versi. quartũ, ꝙ ꝓbet.in quo differt à cõfessoria.Et quid prodest istud interdictũ interpretari? Nã in cõfessoria similiter oportet quòd quis probet seruitutẽ sibi constitutã,vel testamẽto,uel pactionibus, aut stipulationibus, vel longo tẽpore,vel longissimo,cuius non extat memoria: vt habetur Instit.de act.§.equè.& de ser. §.fi.ff.si ser.vẽ.d.l.ij.& l.si qs diuturno.habetur in l.seruitutes.ff.de serui.Respõdeo,hæc est differentia,qa hoc interdictũ de iti.actuq;.pri. reficiendo cõpetit tunc tantũ,quãdo qs vult reficere, qui dicit sibi debitam seruitutẽ.Aliàs autẽ si qs prohibeat volentẽ alio modo vti seruitute, nõ habet locũ hoc interdictũ, sed confessoria tantùm.Nam si nolebas vti seruitute,& negabãt te volentẽ vti, tu nõ habes interdictũ hoc,sed confessoriã tantũ,vt dixi.Et ita cõfessoria est genus,quantũ ad hoc interdictũ de itinere actuq; reficiẽdo:quòd vbicunq; cõpetit interdictũ,cõpetit & confessoria.& vbicunq; confessoria datur,interdictum non cõpetit: vt

vt patet ex præmissis. Interdictũ autẽ species est, & ita interdictũ locũ habet tantũ in suo domicilio, scilicet qñ aliàs vult reficere: vt dictũ ẽ. l. loci corpus. §. si quis mihi. ff. si ser. ven. Itẽ est alia differẽtia: q̃a qui ꝓponit cõfessoriam, sufficit si probet seruitutẽ sibi constitutã esse, vt dixi. Sed qui proponit hoc interdictum, duo probare oportet, se vsum hoc anno, & seruitutẽ sibi constitutã: vt l. iij. §. hoc autẽ. ff. de itin. actuq; pri. Vnde dicit Rof. in præalle. tit. si tu habes seruitutẽ viæ &c. ꝙ credit nõ esse vtile proponere interdictũ de itinere actuq; pri. nisi quando specialiter vellet reficere: quia tunc proponere debet hoc interdictum. de quo tamen dic, vt dicã in seq. q. in fi. Itẽ est tertia differẽtia; quia confessoria competit, siue aliquis possideat fundum, siue nõ: vt ff. si vsusfru. pe. l. vti frui. §. fi. Interdictum autem hoc nõ competit, nisi ei qui hoc anno vsus est, vt sæpe diximus. Aliæ etiã differentiæ colligi possunt ex his quæ dixi s. quot requirantur ad hoc, vt istã duo interdicta cõpetant.

41 *Vlteriùs quæro, quare in hoc interdicto est necesse probare ista duo, scilicet se vsum hoc anno fuisse, & seruitutem sibi constitutã esse, vt dixi in præcedenti q. nónne satis est si probet vnum tantùm, scilicet seruitutem sibi constitutã esse? quod videtur per d. l. loci corpus. §. si quis mihi. si serui. ven. & per l. vnde. §. hoc autẽ. & ibi, sin autem. & ibi, ius esse sibi reficiendi. ff. de itin. act. pri. gl. mouet istam q. in d. §. hoc autẽ. & dicit si à primo incipias, scilicet à possessione vel vsu, duo sunt necessaria, probare te vsum hoc anno, & tibi cõpetere seruitutẽ. Secus si ab altero incipias [...] cet à probatione proprietatis [...] licet seruitutem constitutã esse. N[...] tũc illã probare tãtùm sufficit: sicu[t] aliàs dicitur, nulla possessio amit[ti]tur, nisi corpus & animus inter[ue]niant, vt de acqui. pos. l. quẽad. q[uod] est verũ si à corpore incipias, [se]c[us] si ab animo: quia tunc sufficit so[lus] animus, vt l. iij. §. in amittenda [...]ti. Itẽ sicut & alibi lex dicit, doce[re] debet actor suũ interesse in actione ad exhibendũ tẽpore litis cõtestat[æ], & non tẽpore sententiæ, quod est [ve]rum, si à tẽpore litis contestatæ inci[pi]pias. secus si à tẽpore sententiæ, qu[ia] tunc illud sufficit: vt ff. ad exhib. l. [re]gni. §. vlti. Simile etiã habetur in [l.] potuit. C. de iure delib. & l. si liqu[e]at. C. de inoffi. don. & dicit Bar. in d. §. hoc autẽ. q̃d istã opi. videntur te[]nere omnes Doct. tamen secundu[m] glo. ibi, huic opinio. obstat quod di[]citur in d. §. hoc autẽ. ibi, cæterũ si desit alterutrũ, deficit interdictum. Sed expone secundum glo. Alterutrum, ꝓ altero: sicut & aliàs. ff. de le[]ga. j. l. si ex toto. §. j. Vel aliter potest dici. & ista est secunda opin. secundum gl. in dicto §. hoc autem. videli[]cet si in cõfessoria prohibetur quis reficere, satis est si probetur seruitutem competere agenti confessori[a]: sed in hoc interdicto duo proba[ri] debent, vt dictum est. & istud pla[cet] Bar. in d. §. hoc autẽ. & videtur tenere glo. ibi, & Rof. in loco præal[]leg. qui dicit, ꝙ nihil prodest in [...]cio agere hoc interdicto, sed [...] in cõfessoria, quæ minori onere [pro]bandi grauatur. q̃d intelligendu[m] secũdo interdicto seu secũdo [...]te, de itin. actuq; refic. secus i[...]

quia in illo nō requiritur, ꝙ probetur, ꝙ sit seruitus cōstituta, vt s. dixi. Vnde tu sis cautus, vt si impediaris reficere iter aut actū vel viā, potius non intentes confessoriā, quàm interdictum de itine. actuq; refic. *Vltimò quęro, quare in hoc interdicto si ꝓbo me esse in quasi possessione viæ, itineris, vel actus, habeo necesse probare, ꝙ sit mihi inuito seruitus cōstituta, & quare non sufficit sola quasi possessio, cū & hoc aliàs in reb. corporalib. sufficit. qa si probo me possidere, non habeo necesse aliud ꝓbare. & nisi actor probet qđ intēdit, possessio remanet apud me: vt l. fin. ff. de rei vendica. & l. ij. C. de probatio. cū simi. Itē quia hoc est in liberali causa, quę est res fauorabilis. l. libertas. ff. de reg. iur. & prætor fauet libertatib⁹. vt l. iij. ff. de alie. iud. mu. cau. fac. & §. fi. Insti. de dona. tamē si possideo aliquē seruum, & ille dicat se liberū, nō habet necesse probare se liberū, nec ego habeo probare illum esse seruū, cū sufficiat mihi sola possessio. C. de prob. l. & si possessione. & l. vis eius. cum fauorabilior fit causa personarū, quàm rerū: vt l. sancimus. C. de sa. san. eccle. Respōdeo secundū Rof. in dicto suo libello, si tu habes seruitutē viæ &c. quæ non est in promptu. Nā qui seruitutē sibi deberi cōtēdit, semper in alieno molitur, & in re aliena intendit illā sibi deberi: alioquin si res esset propria, seruitus peti nō posset. l. vti frui. ff. si vsusfr. pet. Vnde ex quo certū est, ꝙ seruitutem mihi assero in alieno, necesse est, ꝙ debeam probare, ꝙ mihi debeatur per stipulationē, vel testamentū, vel longo tēpore, aut lōgissimo, vt dixi in præcedenti li. in vij. q. prin. nam quodlibet prædiū præsumitur liberū, nisi probetur seruitus imposita: vt l. alti⁹. C. de ser. & aqua. At in reb. corporalibus [n] sufficit mihi sola possessio. Nā si possideo, non habeo necesse aliquid probare, cùm de intentione actoris non constet: vt d. l. fi. C. de rei vē. & l. qui accusare. C. de edē. Sed si constaret de intētione actoris, tūc prior haberet necesse probare, qualiter illa esset sua. ff. de rei. ven. l. officiū. Sed qñ dico seruitutē me quasi possidere, qa cōstat de intētiōe aduersarij, id est, ꝙ prædiū est suū, necesse habeo ꝓbare seruitutē mihi constitutā esse, vel alio modo mihi debitam: & hic est casus vbi quis possidens, supprimeret partē actoris. vt Insti. de act. in §. æquè. Item ire per fundū alienum, cuilibet liberum est: prohibere tamē ingredi volentem possum: & si ingrediatur, iniuriarū tenetur: postquam tamen ingressus est, illum prohibere nō possum prohibitione non interueniente: vt l. iniuriarū. §. fi. ff. de iniu. & Insti. de re. di. §. planè. de quo dic, vt dixi s. in ver. quæro pe. Nec ob. quod dixi de seruo ꝓclamante, quia ex hoc seruus est in possessione seruitutis, & proclamat in libertatem, dicit se liberū, & affirmatiuam proponit. vnde meritò debet se probare liberum. In seruitutibus autem cōtrà. Si enim possideo, & dominus prædij seruientis intentet negatoriam contra me: ego ei cōtradicam, ius esse mihi eundi agēdi, quia affirmatiuam propono, illā probare debeo. Idem est in seruo: cùm enim seruus proclamat in libertatē, & ego nego ipsum esse liberū: quia simpliciter factum nego, non debeo

proba

probare, nec sufficit mihi sola possessio. Ille autē qui dicit se liberum, cū affirmatiuā ponit, tenetur ipsam ꝓbare: & habetur in l. scriptus. ff. de no. ope. nun. & in §. æque. Instit. de act. Cætera circa istā materiā vide in superiori lib. in ti. de serui. itine. seu actus. & in ti. de aditu seu itinere, & quæ dicam in sequenti titulo.

a Cōceditur. *Qñ aliqd alicui conceditr, licet ad aliquē usū, an cēseat cōcessa ꝓprietas, uide Cor. iiij. uol. cōsi. ccxcv. et cōs. lxxxiij. Vtrū cōcedēs cōcedat necessaria oīa q̄ sequūtur ex illo? Respō. quòd sic. viij. dis. quo iure. & de offi. dele. cū sup. de dolo et cōtu. cū dilect⁹.*

b Factū. *Vtrum plus sit facto cōsentire quàm uerbo. Respōd. ꝙ sic. gl. est ī c. in causis. de elect. uide gl. in c. dilecti filij. el ij. de ap. ubi plus factis loquimur. factū ubi promittitur uenit qđ interest in obligationem. ff. si quis in ius uoca. non ier. l. cū qui.*

c Res legata. *Quilibet in traditiōe suæ rei pōt pactū apponere, dūmodo sit legibus approbatū. l. in traditionib⁹. ff. de pact. de cōdi. c. uerū. in gl. rē habere uidetur q̄ fruitur pretio ei⁹. ff. de usuf. l. qa qui pretio. & uide Cor. ij. uol. cōsi. lxxxiiij. & cōsi. ccxix. inci. in præsēti.*

d Vēditione. *Aduerte ꝙ si uēdēs intendit uēdere unā rē, & emens intēdit emere aliā in substantia, nō ualet uēditio: ut uēdens intēdit unū agrū uēdere, & emēs aliū emere. l. in uēditionibus. ff. de contrahen. emp.*

e Emphyteo. *Emphyteota, & uasall⁹ ad tēpus cōstituti nō tenētur cauere de restituēda re uel saluanda. gl. est sin. ff. de usuf. l. j. Sed cōtrà uidetur casus. C. de leg. l. ij. Bald.*

f Fundū. *Petēdo simpliciter, nūquid uideatur petere seruitutē? gl est no. quòd sic. in l. rei appellatione ff. de u[…]*

g Damnū. *Dānū præsumitur in[…] datū à proximioribus & uicin[…] tex. est no. in l. j in prin ff. ad S[…] fundo instructo. le. si ita testam[…] ff. loc. l. dominus horreorū. & [...]rēte malefactore tenētur ipsi ff. de cen. rui. & naufrag. l. nequid[…] de Iaco. de Are. in aut. nulli iudi[…] quia uerò.*

h Possessio. *Possessio uiolēta non [...]uat possessorē ab onere probādi[…] probat. l. si uis. & ibi per Bar. [...] Inno. in c. ij. extrà de ser. non c[…]*

i. Negator. *Si ī iudicio deducatu[r …] habeat necesse probare, uide gl[…] ope. no. nun. l. si prius. ff. de iti. a[…] pri. l. j. §. hoc interdictū. Ray[…] liter ī negatoria probatur de iur[…] in rub. co. ꝙ ꝑ uicinos. qui ibi ꝓp[…] ut dicit gl. i d. l. j §. hoc iterdictū[…]*

k De negatoria. *Dic ut ꝑ Ber. in [...] ecclesia Sutrina. de causa pos. & [...]prie. & ꝑ Dy. Instit. de Acti. §. a[…]*

l Negatiua. *Negatiua quō sit pro[…] uide Cor j. uol. cōsi. cx. Et proba[…] gatiuæ uidetur impossibilis, si ne[…] arctata loco et tēpore. ī ij. uol. c[…] Et negatiua est probāda per […] fundat in ea, uide ī iiij uo cō. lxx[…] & uide Alex. ij. uōl. con. cxxxvj.*

m Reficere. *Quid sit reficere, tex[…] lior, quàm sit in iure. ff. de riu. l. [...] inde ait prætor reficere. Bal.*

n In rebus corporalibus. *Anim[…] ralibus requirat animus & co[…] est, uolūtas & factū. nā incor[…] facto possident ff. de ser. urb. p[…] uitutes q̄ in superficie. in fin p[…] in acquirēda possessione. Ita […] in c. literis. de restit. spo. unde c[…] poralia iuris intellectū habē[…] ra sunt. Sed quædam inhæ[…]*

poralibus, ut iurisdictio, quæ adhæret territorio: ut C. ubi & apud quos. l. fi.

De seruitutibus actus.

CAP. II.

1 *Actus est ius agendi uel iumentum, uel uehiculum.*
2 *Actum qui habet, an iter quoque habere dicatur.*
3 *Actus & iter in quo differant, & conueniant.*
4 *Iter, qui habet, instrumenta agrorum ducere nequit: sed qui actũ habet sic.*
5 *Actus & uia in quo differant.*
6 *Actus latitudo quanta esse debeat.*
7 *Seruitus actus si tam angusto loco cõcessa fuerit, ut neq; uehiculum, neq; iumentum per locum perduci possit, an actus, uel iter esse dicatur.*
8 *Actus seruitutem in fundo habens an per quamlibet eius partem seruitute actus uti possit, et aliquando per unã, aliquando per aliam.*
9 *Actus electio ad quem spectat, quando sine ulla loci determinatione constituitur, an scilicet ad constituentem, & eius hæredem, an illi, cui actus seruitus constituta fuerit.*
10 *Actum per certum locum si quispiam alicui cesserit, an possit posteà plurib. per eundem locum actum cedere.*
11 *Actus uni si deberetur, ut uehiculis trium generum uteretur, & alio genere usus fuerit, uel quid superfluum egerit, an per hoc ipsam seruitutem amiserit.*
12 *Actus seruitutem si fundus debeat, & fluminis pons occupatus sit, & posteà alluuione restitutus, an seruitus amissa in pristinum statum restituatur.*
13 *Actus seruitutem locus debens si quis inũdatus fuerit: an dominus fundi pati teneatur, quòd possit ille, cui seruitus debetur, in alia parte fundi agere.*

1 DE SECVNDA* seruitute rustica, quæ actus dicitur, nũc est uidendum. Actus est ius agẽdi, vel iumentũ, vel vehiculũ. l. j. §. Actus. ff. de ser. rust. præ. & §. actus. inst. eo. & intellige agendi, ducendi ad manus, vel ante se, vel subtus se. & not. gl. in dictis iuribus, ita ꝙ qui iter habet, actũ nõ habet: qui actũ habet, & iter habet: eaq; vti potest sine iumẽto, vt ibidem dicitur. Sed cõtra hoc vltimũ opponitur, & videtur, ꝙ imò ille qui actũ habet, iter nõ habet: qa iter & actus sunt diuersæ & separatę seruitutes, vt patet ex earum diffinitione, vt l. loci corpus. §. j. ff. si seru. vẽ. & vna potest esse sine alia, vt ibi: nec vna inest in alia: vt l. j. ff. de adi. leg. & adeo sunt diuersæ istæ seruitutes, iter, & actus, vt si primò petij iter, & succubui, nihilominus actum petere potero: vt l. si iure. §. si quis iter. ff. de exce. rei iu. & no. glo. in d. §. j. Nec etiam ille, qui habet actũ, potest habere seruitutẽ itineris: qa tunc haberet duas seruitutes: & vna adempta, altera maneret. l. si ædes meæ. in prin. ff. de ser. vr. præ. Quod tamẽ lex negat, quia adempto itinere, vbi debetur act⁹, nihil amittitur. ff. de adi. leg. l. j. ad hoc respõdeo secundũ gl. in d. l. j. ꝙ iter vnũ est seruitus, aliud quod nõ est seruitus, sed quędã cõmoditas, quæ inest in seruitute actus.
2 *Si quæritur de isto secundo itinere, scilicet quantũ ad cõmoditatem, & nõ quantũ ad seruitutẽ: & tunc qui actũ habet, iter habet: vt no. gl. in l. j. §. actus. ff. de ser. rust. præ. & inst. eo. §. actus. & in d. l. loci corpus. §. j. si ser. ven. & in d. l. j. ff. de adi. le. & non potest, secundũ gl. ibi, ista commoditas separari ab actu. &

pōt esse ratio, quia ista commoditas
itineris dicitur esse pars ĩtegralis ad
actũ: quia ex cõmoditate itineris &
agẽdi cõstituitur act⁹: vt l. si pupilli.
§. qui actus. ff. de ope. no. nũ. secũdũ
gl. in l. si nũc. §. si quis iterũ. ff. de ex
ce. rei iu. & ita no. Bar. in l. q vsumfr.
ad fi. ff. de ver. ob. dicit tñ not. glo. in
d. l. loci corpus. ꝙ etiã quo ad cõmo
dũ, pōt esse vnũ indubitãter sine a-
lio, vt qa sic in constituẽda seruitute
sit actũ, vel sol⁹ tñ iret, vel cũ socio,
vel cũ equo, vel vehiculo tãtũ. Pro
hoc tex. ĩ l. ser. §. modũ. in prin. ff. de
ser. Si verò loqmur de primo itine-
re, qđ est seruitus, & istud nõ cõtine
tur sub seruitute actus; imò tũc sunt
duæ diuersæ seruitutes, & partes se-
paratæ. & ita loquuntur contraria.
3 *Vidimus diuisionẽ seruitutis a-
ctus. nũc secũdo loco declaremus, in
quo differãt, & cõueniãt act⁹ & iter.
Et breuiter in hoc differunt. Nã iter
est, quò qs pedes vel eques cõmeare
pōt. Actus verò, vbi etiã armẽta tra-
here, & vehiculũ ducere liceat; vt l. ĩ
ter. ff. de ser. ru. præ. & expone armẽ
ta, vt sunt boues: vt l. boues. in prin.
de ver. sig. & l. seruus legatus. §. ar-
mẽto. ff. de leg. iij. Sed aliàs habetur
in litera armamẽta, & glo. ibi expo-
4 nit, id est, instrumenta agrorũ. *Vn
de ex hoc nota, ꝙ qui habet iter, nõ
pōt ducere instrumẽta agrorũ. sed si
habet actum sic, & intelligo trahẽdo
ipsa instrumẽta p terrã. als nõ habe-
ret dubiũ. imò dũ loquitur ibi de a-
ctu, dicit & armenta, nihil operaret:
cõtra l. si quãdo. de leg. cũ sim. Item,
est alia differentia, qa qui habet iter,
nõ pōt plaustrũ seu vehiculũ ducere
vel iumentũ ante se vel post se. Sed
ille q habet actũ, bene pōt. l. q sella. ĩ
prin. ff. de ser. ru. & probat in l. j. §
eo. ti. & inst. eo. §. j. & ĩtelligē
mẽtis & armẽtis. imò ille q habet
ctũ, nedũ pōt secũ ducere bou
etiã equos & equas, aut mulos
ratos, secundũ Do. Paul. in d. l.
actũ. in fi. Conueniũt aũt in hoc it
& actus, quia qui habet iter vel a
nõ pōt trahere lapidẽ aut tignũ p
terrã, nec in eis hastã rectam ferre
cet: quia neque eũdi neq; agẽ
tia id facerẽt, & possent fructus
vt d. l. qui sella. in princ. & ideo l.
possibile sit, ꝙ frumẽta nõ lædã
inferre tñ hastam rectã nõ poss
quia inspicitur quod euenire pōt
no. gl. Secus est in illo, qui habet
uitutem viæ, quia & trahendi lapi
aut tignum, & rectam hastam fer
di ius habet, si modo fructus nõ l
dat: vt d. l. qui sella. §. j. Potest tam
modus adijci in seruitute act⁹, p
quo genere vehiculi agatur, vel
agatur, veluti cum equo dũtaxat,
certũ pondus vehatur, vel certa
portetur: vt l. seruitutes. §. modũ
ff. de ser. & l. si cui. in princ. ff. quē
5 ser. amit. *Quæ aũt sit differẽti
ter actũ & viã, vide p glo. inst. de
§. via. & in l. j. §. j. ff. de ser. rust. p
& dicetur in tit. sequenti circa pr.
6 *Tertiò videamus, quanta lati
do actus esse debeat. & dicendũ
Aut latitudo non est demonstra
quia de ea nihil est dictum: & tũc
bitrio iudicis statuenda est: vt l.
to gene: i. §. latitudo. ff. de ser.
præd. ex quo patet, quòd si lati
actus non designata, designatur
iudicem, non per l. quod secus
via: vt l. viæ latitudo. eo. ti. de
çam in sequenti tit. cir. prin. Q
adde quæ dixi s. ti. proxi. vers.

ro quanta debet esse latitudo itine-
7 ris.& ver.præcedenti. *Sed quid si
tam angusti loci demonstratione fa
cta seruitus actus concessa est, vt ne
que vehiculum, neq; iumentum per
illũ locum perducere possit: an erit
actus vel iter? & videtur quòd non
sit iter: quia illud nõ fuit cõcessum.
Itẽ nec actus, quia est contra naturã
illius seruitutis, vt l. iter actus. ff. de
ser.rust.præ. Vñ dicitur illud, Quod
potui, nolui: quod volui adimplere
nequiui. vt l. multũ interest. C. si qs
alte. vel si. & in ca. cũ super Abbatia.
extrà, de offi. de leg. cũ si. dic q̃ debe
tur iter, & nõ actus: vt est casus in l. si
tam angusti. ff. de ser. de quo dic vt
ibi per Docto. & plenius in ti. de ser.
viæ. & in ti. seq. *Quartò principa-
liter quæro, an habẽs seruitutẽ actus
in fundo, possit agere, id est, vti ser-
uitute actus, per quãlibet eius partẽ,
& aliqñ per vnã, aliquando per aliã?
dic vt habetur in l. si certo generi. §.
si totus. ff. de ser. rust. prę. & vt plenè
dixi in ti. præcedenti. ver. quęro nũ
quid habens seruitutẽ itineris. *Itẽ
ad quẽ spectet electio actus, quando
sine vlla loci determinatione cõsti-
tuitur, an ad cõstituentẽ & eius hæ-
redem, an illi cui seruitus actus est
constituta? Vide quæ dixi in præce-
denti li. in ix. q. princi. & in ti. præce
denti. ver. quæro etiam quid si lega-
10 tum. *Quæro quintò, quid si per
certum locum quis actum alicui ces
serit, an possit posteà vel plurib. per
eundem locum actum cedere? Dic
regulariter q̃ sic: per l. qui per certũ.
ff. cõm. præ. & per l. ij. §. j. ff. de serui.
rust. præ. per l. Lucio. ff. de aqua quo
ti. & æsti. quod declara vt dixi in tit.
pręcedẽti, ver. quæro circa prędicta.
11 *Quæro sextò, circa amissionem
seruitutis actus: vni actus debebatur
vt vehiculis trium generũ vteretur,
& alio genere fuit vsus, vł si ampli⁹
quàm licuerit, vexerit: vel si latiore
actu vsus sit: aut si plura iumenta ege
rit, quàm licuerit: an per hoc seruitu
tem amiserit? Dicas quòd nõ. & idẽ
in similibus, in quibus quis plus fa-
cit, quàm ei licuit: non tamen pro-
pter hoc ei plus cõceditur, quàm pa
ctum est in seruitute habere: vt l. si
cui. in princ. ff. quemadmo. ser. amit
12 ta. *Item si fundus debet seruitu-
tem actus, & pons fluminis occupa-
tus est, & posteà alluuione restitut⁹:
an seruitus amissa in pristinum sta-
tum restituatur? Vide l. locus. in
princip. ff. quemad. ser. vẽ. & quod la
tè scripsi in ti. præce. versi. item not.
13 q̃ si fundus. *Item locus debens
seruitutem actus, est aquis inunda-
tus: an teneatur dominus fundi pati,
q̃ possit ille cui seruitus debetur,
agere in alia parte fundi? Vide quod
plenè scripsi in seruitute præceden-
ti, ver. sed quid si locus debens serui
tutem. Cætera circa istam materiã
vide quæ dixi in ti. præcedenti. quia
multa cõtraria sunt ĩter iter & actũ,
vt ibi patere potest. & vide etiã quæ
dicentur in ti. se. vbi plura quæ dicẽ
tur de via, conueniẽt huic seruituti.

De seruitute uię. CAP. III.

1 *Via est ius eundi, agendi, & ambulandi.*
2 *Via & actus an inter se differant.*
3 *Strata quid propriè sit.*
4 *Viæ latitudo quænam sit, quando uia seruitus promißa fuerit.*
5 *Pedis mensura quænam sit.*
6 *Via uel stratæ latitudo, in qua seruitus non debetur, quænam sit.*

7 Seruitus una uel plures quando dicatur, & quomodo cognoscatur.

8 Fundorum dominantium ad pluralitatem plures seruitutes resultant, etiã si unus tantũ fundus pluribus seruiat.

9 Seruitus una uel plures si cognoscãtur, quæ utilitas resultet.

10 Viæ caput, & finis, & medium, & latera quo in loco esse dicantur.

11 Aedificium iuxta plateam autoritate publica si destruatur, an platea ampletur, & utrum uia iuxta illud ædificium destructum desinat esse, & incipiat esse platea, an uia remaneat, sicut erat primò.

12 Statutum si dictauerit, ꝙ in platea pœna duplicetur: ubi platea sit, et ĩcipiat.

13 Via media quæ dicatur.

14 Viæ caput quantũ spatiũ occupet, quãtum pes, seu finis, & quantũ medium.

15 Viæ mensuratio unde incipere debeat.

16 Via quotuplex esse dicatur.

17 Regalia quæ propriè dicantur.

18 Viam esse publicam ad probandum quid requiratur.

19 Via publica an unicuique ire licitum sit, & ducere currum, uel plaustrum, aut lapides.

20 Ius eundi per uiam publicam an præscribi possit.

21 Via publica cuius sit.

22 Loca publica an uendi uel alienari possint, & per quem, & quomodò.

23 Ciuitas Paduæ non posset facere aliquod statutum, nec aliquid alienare sine Venetorum licentia, apud quos omnis administratio existit.

24 Via publica an priuato licitũ sit aquã simpliciter ducere, uel per conductum ligneum, uel lapideum.

25 Ponticellos seu pontes facere an supra uiam publicam licitum sit.

26 Via publica an per priuatum aliquo modo occupari possit.

27 Via publica an claudi possit.

28 Domus uel fundus, qui undiq; ... unius tantùm essent, an ille ... publicam claudere posset.

29 Viam publicam si quispiam ... uel claudat, an contra claudent... impedientem agi possit.

30 Viam si aliquis clauserit, an ... autoritate clausuram frangere ...

31 Via publica, quæ est in una co... si claudatur, an alius de alia ... cuius parum aut nihil interest, ... possit, ut dicta clausura destrua...

32 Via publica duarum communita... sit, per quam eant currus commu... tis utriusq;, cui ex dominis terr... applicanda sit.

33 Statuto si caueatur, quòd uulne... in uia publica magis puniatur, ... si alibi uulneret, & aliquis per... in uia priuata, per quam tamẽ ... blicè fiebat, an puniatur, ac si ... publica uulnerasset.

34 Statutũ si sit, ꝙ si quis fundũ ... rit, cohærens seu confinis aut colla... lis idẽ pretiũ præsentare possit, ... dũ uenditum ab emptore uendic... aliquis fundũ uendat, & uicin... habet aliũ fundũ propinquũ ... publica interueniente, uigore dic... tuti preciũ præsentare uelit, an ...

35 Federicus imperator condidit ... legem Græcam, quæ ius protho... uocatur.

36 Via communis si ad castrorum ... existat, ad cuius iurisdictione... dia pertinere præsumantur.

37 Fundum uel domum si quispia... uerit, uel uendiderit, an conces... deatur, quòd ex fundo extern... uendentis uiam habere debea... duo fratres sint, aut socij, et ...

diuidat, an i dubio actu uideat, q̃ un⁹ per alterius parte uiã habere debeat.

38 Via publica si aquis inundata, aut aliter destructa fuerit, an per uicini fundum iri possit.

39 Viam publicam si quispiam in uicini agrum reiecerit, an is, per cuius fundum uia publica facta sit, cõtra ipsum agere possit.

40 Viæ reiectæ actio quæ cõpetit, & quæ etiam necessaria sunt ad hoc ut cõpetere habeat.

41 Viæ reiectæ actio propter quid competere dicatur.

42 Via reiecta ut moueatur, si agatur, quid iuris.

43 Egerit si quispiã contra uicinũ suum, qui uiam publicã in fundum suum reiecerit, & per uiæ reiectæ actionẽ interesse suum consecutus fuerit, an postea uiam claudere poterit.

44 Viam priuatam si quispiam per uicini sui fundum reiecerit, nunquid actione priuata agetur.

45 Viæ reiectæ in actione quomodo libellus formari debeat.

46 Viæ reiectæ in actione quomodo actor & reus positiones formare debeant.

47 Viam munire uel reficere an quilibet teneatur.

48 Clerici ad uiarum reparationem an teneantur.

49 Gabella pro plaustris & curribus, quæ pro uiæ refectione ad portam soluitur, si imponatur, an ecclesia teneatur.

50 Ciuitas uel uilla si de nouo unã uiam facere uelit, & onus rebus pro uiæ uel pontium expensa imponere uoluerit, an etiam ipsis ecclesiis imponi possit.

51 Viæ ad refectionem an scholaris, uel qui domum conduxit teneatur.

52 Emphyteota seu liuellarius an uiam publicam ante domũ emphyteoticam reficere teneatur.

53 Vsufructuarius an ad uiæ refectionem teneatur.

54 Maritus, qui fundum dotalem iuxta uiam publicã habet, quæ refici debet, an ad ipsam refectionem teneatur.

55 In domo aliqua si quispiã gratis habitet, nũquid ad uiæ refectionẽ teneatur.

56 Viã an quis reficere teneatur, si prius domus cedere uoluerit, quam iuxta uiam habet.

57 Via publica si destructa non fuerit ex antiquitate uel casu, sed aliquis ipsam exarauit, seu aliter destruxit, an ipsi uicini teneantur.

58 Viam si quispiam destruxerit, & non habeat unde soluat, an uicini ipsam reficere cogantur.

59 Viam publicam si quispiam reficere uoluerit, an possit & quomodo.

60 Statuta de refectione uiæ loquẽtia, an purgationem cõprehendunt, & quid purgare dicatur, & quomodo etiam libramentum capiatur.

61 Viam publicam qui purgare tenetur, quid facere debeat.

62 Viam publicã si quispiam reficere uoluerit, & ab alio impediatur, qua actione in impedientem agetur.

63 Interdictum de uia publica ad hoc, ut contra impedientem reficere competat, quæ necessaria sint.

64 In interdicto de uia publica quomodo libellus formari debeat.

65 In interdicto de uia publica quõ actoris & rei positiones formare debeat.

66 Via in publica si quispiam aliquid ponat, uel ædificet uel immutat eo casu, quo non potest, quo iure contra ipsum agetur.

67 Interdictũ de uia publica siue sit unũ, siue duo, quæ necessaria sint ad hoc, ut

ista interdicta dentur.

68 *Via qualiter publica, uel priuata, aut uicinalis dicatur.*

69 *Libellus in interdicto, quādo quis ædificabit in uiā publicā, uel aliquid immisit, aut ædificare uel immittere uelit, quomodo formabitur.*

70 *Positiones actoris & rei in tali interdicto qua forma formari debeant.*

71 *Via publica ire, & agere, & plaustrū ducere, cùm regulariter cōceßum sit, si quis ab aliquo, q prohibere nō pōt, impediat̃, quo remedio ei succurret̃.*

72 *Libellus in interdicto ut liceat ire, agere, &c. quomodo formari debeat.*

73 *Positiones in interdicto, ut liceat, &c. quomodo formari debeat.*

74 *Pedagia qui colligunt ab his, qui per uiā publicā uadunt, an de iure poßint prohiberi exigere, & colligere.*

75 *Via de publica in actione, an procurator constitui poßit.*

76 *Actione de uia publica, an fideiußor accedere poßit.*

77 *Libellus quomodo super uia priuata formari debeat, quando dicitur, quòd uiæ seruitus debetur.*

1 VIA* est tertia seruitus rustica: quæ sic diffinitur, Via est ius eundi, agendi, & ambulādi: vt l.j. §. via. ff. de ser. rust. pręd. & Inst. de ser. §. via. quæ verba declara, vt dixi in duobus titulis pcedētibus, in princ. & iter & actū via in se cōtinet, vt dicitur ī dictis iurib⁹. Et licet sint tres seruitutes diuersæ separatæ, tñ via cōtinet in se iter & actum cū cōmoditate. quod declara, vt dixi, de actu cōtinente in se iter, in ti. præcedēti. circa prin.

2 *Et ex hoc videtur inferri, quòd nihil plus inueniatur in via, quàm ī actu, & sic nulla sit inter istas seruitutes differentia. Tu tamē dicas cōtrariū, videlicet q imò ... aliquæ differētiæ, & q plus inue... in via, q̄ in actu. Prima differētia ... qa qui habet viā, pōt trahere ... & lapides, & rectā ferre hastā, q... permittūtur habēti actū, vt l. q... §. j. & §. q viā. ff. de ser. ru. præ. & ... de quæ dixi in tit. pręce. in ij q. p... ante fin. Secūda differētia est, si ... latitudo nō fuit designata per p... tes, tūc tāquā incerta nō est in ... vt l. viæ latitudo. & l. via cōstitu... prin. & l. certo generi. §. latitudo ... de ser. ru. præ. & voluit gl. ī l. j. §. ... eo. tit. & Insti. eo. §. via.

3 *Propria declaratiōe aūt huius materię, ... vidimus qd sit via, quæro primò q... sit strata. & dic q est via mato... lapidib⁹ viuis vł coppis: vt l. j. §. ... ff. de via pub. & iti. pub. re. & ibi ... no. Bar. q. dicit, q in ciuitate Pe... appellat̃ via regalis vel cōsularis. ... sic differētia inter viā & stratā: ... bat̃ in l. absit. C. de priui. dom⁹ A... lib. xj. & ibi hoc etiā no. Bar. q di... istud esse vtile ad statutū, dicēs, q... mittēs maleficiū in strata, pœna ... pli puniat̃. Nā si accusator dicit ... leficiū esse cōmissum ei in via, ... cōcludit pœnā debere duplica... l. j. §. docere. ff. vi. bo. rapt. quod ...

4 *Quæro secūdò, quę sit viæ la... do, qñ seruitus viæ pmissa est ... aut cōstituens seruitutē design... eius latitudinē: & illa erit, & po... cōstituere, q sit latior viij. pedib⁹ ... angustior, dūmodo eā latitudi... beat, qua vehiculū ire possit: al... quin iter erit, non via: vt l. via co... tui. in prin. ff. de serui. rust. pręd. ... certo generi. §. latitudo. ver. in ... aliud. eo. ti. & l. si tā angusti. C. de ... ui. & vide quę dixi in tit. pręce...

ver.sed qd si tā angusti. Aut nulla latitudo p constituentē seruitutē designata est: & tunc per l.designatur, quoniā viæ latitudo ex l.xij. Tab.in porrectū,id est,directū viij.pedes habet:in anfractū,id est,vbi flexū est in angulis.xvj. vt l. viæ latitudo. ff. de serui.rust.pręd.& not.gl.Insti.eo. §. via. *Pes verò est mēsura, secūdū Isidorū, quæ debet intelligi ī dubio spatio quinq; digitorū: vt est gl. no. in xvij.q.iij. sicut antiquitus. & not. Bal.in l.j.ff.si qs cau.& ibi p Doct.& Albe.de Ros. in l.ij.circa prin.C.de his q ad eccl.cōfu.& Saly.in l.j.in antepe.q.C.de interd.& dixi in l.iij.in prin.ff.de interdi.vbi posui de multis generib⁹ mēsurarū & pōderū, & ibi dixi, ꝙ digitus est minima pars agrestiū mēsurarū, & ꝙ vncia habet
6 tres digitos: dic vt ibi. *Quæro tertiò, q̃ sit aut esse debeat latitudo viæ vel stratæ,ī qua seruit⁹ nō debetur? dic aut est via priuata vnius, qd. pōt esse, vt l.ij. §. via pu.ff. ne qd in loco pub. & ista erit p volūtatē dñi: qa in re sua quilibet est moderator & arbiter.l.in re mādata.C.mā. aut est publica:& tūc debet esse secūdū cōsuetudinē vel statuta loci,vt l.j. cum gl.& l.an in totū.C.de ædi.priua.& l.ij.in prin.cū gl. in ver.lege.neqd ī lo.pu.facit gl.in l. q luminib⁹.ff. de seru.vrb.pręd.aut nulla apparet cōsuetudo, & tūc aut dñs ciuitatis, vel populus, vel eā agētes volūt statuere latitudinē viarū,& possunt: vt l.phibere.§.planè.ff. qd vi aut clā.aliàs in dubio standū est determinationi actoris.l.viæ latitudo.ff. de ser.rust. pręd.Et adde prædictis,ꝙ licet pertineat ad decorē ciuitatis, vt viæ & stratæ sint latiores & amplæ:tn̄ quādoq; deterius est: vt probat̃ in l.j. §. viā.ibi,latiorē.ff.de via pu.& iti.pu.ref.& ibi hoc vult Bar.& subdit,ꝙ ipse vidit ī ciuitate Cali,cū ibi essent multæ viæ amplæ, imposita fuit necessitas omnibus circūhabitātibus occupādi & restringēdi eas. Ratio, quia quando transitus erat in ciuitate propter nimiā latitudinē, ciuitas reddebatur debilior ad defendēdū eā:& propterea dico, ꝙ ciuitas Iānuæ reputat̃ fortior ex eo, ꝙ habet
7 vias & stratas valde strictas. *Quærò quartò qñ dicat̃ vna seruitus vel plures,& quomodo cognoscat̃. hoc ordinariè examinat̃ plenè in l.nā satis.§.j.in gl.mag.ff.quēad.ser.amit. Tu aūt in hoc sic distingue,p tres casus principales, qñq; debet̃ seruitus ab vno vni, qñq; ab vno pluribus, quādoq; à plurib⁹ vni. Primo casu, quādo debetur seruitus ab vno fundo vni alteri tātùm fundo,tūc subdistingue:aut isti fundi remanēt diuersi indiuisi,& nō habet dubiū,ꝙ sit vnica seruitus actiuè & passiuè, vt patebit ex his quæ ibi dicētur. aut fundus debēs seruitutē est diuisus p dominū,& tūc vbi prius erat vna tantū seruitus viæ,tūc erūt duæ.vt l.viç.ff. de ser.& no.p glo.in d.l. nā satis. §. j.in ver.debita:facit l.via cōstitui.§. quęcūq;.ff. de ser.rust.pręd.licet in cōtrariū faciat d.l.vna est via. cuius intelligentiā dicā in tertio casu principali.Aut fundus ille,cui seruit⁹ debetur,diuidit̃ in duas,puta regiōes: vel qa domin⁹ vēdit vnā eius partē: & idē,quia illa quæ erat prius ab initio via tantū seruitutis, nunc spargitur in duas: vt l. via cōstitui. §. quæcunq;.nec pōt quæri qui prius vnā, nūc autem plures seruitutes debet,

quia in alio releuatur. Nã ante diui
ſionē vel conditionē partis, etiã per
vnã partē ſeruitus retinebaẽ: vt d.l.
nã ſatis. §. j. in prin. & d. l. eſt vna via.
qđ nõ eſt poſt diuiſionē vel vēditio
nē partis fundi dominãtis, ꝙ nõ vtē
do parte vna diuiſa vel alia, vltimò
tēpore illa amittitur: nec ꝑ aliã par-
tē qua vſus eſt, ſeruitus retinetur, ex
quo ſunt effectæ plures ſeruitutes
viæ, & ꝓ hoc allego glo. in d. l. nã ſa
tis. §. j. in glo. ma. circa prin. ver. ſi au
tem diuiſerũt & fundũ dominãtem.

Secundo caſu principali, quãdo
debetur ſeruitus ab vno pluribus,
tunc ſubdiſtingue: Aut hi plures di-
uiſerunt omnem fundũ, dominantē
nõ diuiſerũt: vna eſt ſeruitus, cũ vni
tãtùm prædio, & ab vno tantũ debi
ta ſit: vt dixi ſ. ĩ primo caſu, in prin.
& licet fundus dominãtis ſit pluriũ
dominorũ, tñ ex quo eſt indiuiſus,
diceẽ vnus, & nõ plures: & magis cõ
ſideratur cõditio fundi, q̃ vnicus eſt,
q̃ pluralitas dominorũ: qa ſeruitus
nõ debeẽ pſonis dominorũ, ſed ipi
fundo: vt eſt tex. in l. ij. §. j. ſi ſer. ven.
& in l. vnus ex ſocijs. ff. de ſer. ru. p̃d.
Si verò diuiſerũt fundũ dominãtē,
tũc illa ſeruit⁹, q̃ erat prius vna ab
initio, ſpargitur in duas: vt d. l. via
cõſtitui. §. quæcũq;. de ſer. ruſt. præ.
& l. pe. ff. de ſer. & ita gl. mag. circa
prin. quę ſubdit, ꝙ dñs prædij ſeruiē
tis nõ poterit hoc cõqueri: qa ĩ alio
releuatur: iuxta l. eũ q. in princ. ff. de
iureiu. nã ante diuiſionē etiã p vnũ
ſociũ ſeruitus retinebaẽ, vt d. l. nã ſa-
tis. §. j. in princ. in verſi. amiſeris. ſed
poſt diuiſionē nõ retineẽ: ſed vnuſ-
quiſq; ſibi vſurpat & depdit. & hoc
vult etiã glo. in d. verſi. amiſeris. &
idē multò magis dicendũ eſt, quãdo
debeẽ ſeruit⁹ ab vno fundo pl[illegible]
ab initio diuiſis tēpore cõſti[illegible]
uitutis: vt l. ſi ædes meæ. in p[illegible]
de ſerui. vrba. pręd. & idē [illegible]
dominãtes erũt diuiſi & eiu[illegible]
8 mini. ea. ratiõe. * Ex quo no[illegible]
pluralitatē fundorũ domina[illegible]
plures reſultãt ſeruitutes, etiã [illegible]
tãtùm fundus plurib⁹ ſeruiat[illegible]
& hoc etiã no. do. Pau. ĩ l. vna e[illegible]
de ſerui. ruſtic. præd. Terti[illegible]
principali, quãdo debeẽ ſeru[illegible]
pluribus vni, tũc etiã ſubdiſtin[illegible]
Aut plures domini fundi ſeru[illegible]
nõ diuiſerunt ſuum fundũ ſer[illegible]
tem, & erit vna tantùm ſeruit[illegible]
dixi in c. præcedēti. not. glo. ma[illegible]
dicta l. nam ſatis. §. j. Aut diuiſe[illegible]
& tunc aut diuiſerũt per longi[illegible]
nem, aut per latitudinē, ſecun[illegible]
glo. in d. l. nã ſatis. §. j. per long[illegible]
nem, quãdo totius longitudinis [illegible]
vnuſquiſq; dominorũ fundi ſer[illegible]
tis partē habeat in princ. vſq; ad [illegible]
ita quòd veniat vſque ad fundũ [illegible]
minantis per latitudinem, tunc [illegible]
tur fieri diuiſio, quando vnus [illegible]
viam ſolidam habet paſsiuè, vſ[illegible]
certum terminum æqualiter ve[illegible]
æqualiter poſitũ, & alter ab eo [illegible]
ad finem, ita quòd per vnũ tan[illegible]
ex eis ſic dimiſit, immediatè per[illegible]
ri ad fundum dominãtis. & iſta[illegible]
neas: licet glo. in dicta l. nam ſat[illegible]
j. ponat etiam aliã opinionem, [illegible]
in effectu eſt eadem, ſed non ita[illegible]
ra. Primo caſu, quãdo plures [illegible]
ni eiuſdē fundi ſeruientis di[illegible]
fundum ſeruientem per longi[illegible]
nem, & tunc ſubdiſtingue, qu[illegible]
ſeruitus debebatur ab illo fund[illegible]
muni nunc diuiſo, & certa & d[illegible]
minata parte illius fundi, aut [illegible]

terminata, ita ꝙ per quãlibet partẽ fundi ire posſit, & eã partẽ vertere: quia actũ ſit, vt poſsit ire, modò per vnã partẽ, modò ꝑ aliã, ſi ſeruitus debebatur in certa & determinata parte fundi. Et tũc dic ſecũdũ gl. in d.l. nã ſatis. §.j. Quòd ſi tãtũ ſpatij eſt in cuiuſlibet ꝑdio, quod ſufficiebat ad viã, & erũt duæ ſeruitutes, ꝑinde ac ſi in duobus fundis cõſtitutæ eſſent ab initio. Aut nõ eſt tantũ ſpatij, & tunc vna tantũ ſeruitus remanebit. Sed mihi videt, ꝙ hoc nõ ſit bene dictũ, qñ tantũ ſpatij relinquit in cuiuſlibet ꝑdio, qđ ſufficiat ad viã. nã tũc nõ poſſunt eſſe duæ ſeruitutes viæ, ſed vna tantũ: qa ſi ſeruit⁹ eſt cõſtituta in certa determinata parte fundi cõmunis duorũ & pluriũ, & poſteà diuidit ille fund⁹: ſi illa pars in qua eſt conſtituta ſeruitus, remanet in vna parte fundi aſsignata vni ex dominis, illa pars fundi ſola debet ſeruitutẽ, & cæteræ partes debẽt eſſe liberæ, cũ ꝑ illas partes fundi, etiã dũ eſſet cõis, nõ poſsit ire, quia liberæ erãt: vt eſt tex. in l. certo generi. §. ſi totus. ver. ac ſi iter. ff. de ſer. vr. pred. Aut ſeruitus debebat muro cõi, ita vt ꝑ quãlibet partẽ fundi viã haberet: & vt etiã vertere poſſet, nõ facta diuiſione, eũdo per vnã partẽ, retinet ſeruitutẽ in omnibus partibus. Cũ facta fuit diuiſio, ſunt duæ. & perinde obſeruat, ac ſi in duobus fundis à prin. duæ ſeruitutes eſſent cõſtitutę: ideoq; põt altera amitti tempore, altera vſurpari: nec lugeat ruſticus cui ſeruitus debebat, ꝙ facto duorũ fundi ſeruiẽtis cõditio ſua ſit facta deterior, cũ prius, id eſt ante diuiſionẽ, vna parte vtẽdo, toti⁹ fundi retinet ſeruitutẽ: qã hoc ei cõmodũ deuenit, vt duas nũc habeat vias, & earũ cõmoditatẽ. ita dicit gl. mag. in d.l. nã ſatis. §.j. in fi. Pro hoc facit ille §.j. circa prin. ibi, nec fit illa iniuria: vt l. cũ qui. in princ. ff. de iureiur. & qđ dixi etiã in j. & ij. caſu principali. Secũdò caſu. qñ plures domini eiuſdẽ fundi ſeruientis diuiſerunt ipſum ꝑ latitudinem: & tũc remanet vna tm̃ ſeruitus: ſicut ſi à principio conſtituta eſſet ſeruitus vni fundo ꝑ plures fundos cõtinuos, ita vt vn⁹ tãtum eorũ ſit contiguus dominãti: & alij ſint ad inuicẽ cõtigui: iuxta l. tria prędia. ff. de ſerui. ruſti. præd. Nã hoc caſu vna tantũ eſſet ſeruitus, q̃ debetur vni fundo, licet ꝑ plures fundos eo modo, vt dictũ eſt, debeat. & iſte eſt caſus quẽ ita intelligo in l. vna eſt via. eo. ti. & hoc intelligo ſiue ſeruitus ſit conſtituta in his duobus caſibus proximis, in vna certa parte, ſiue indeterminata, ita ꝙ poſsit variari. Et ratio diuerſitatis q̃rit: quãdo fit diuiſio per latitudinẽ, eſt vna tãtũ via: & quando fit per longitudinẽ, ſunt plures. eſt qa qñ per latitudinẽ fit diuiſio in certa parte, quæ proxima eſſet fundo, cui ſeruitus debebat, non põt eſſe ſeruitus niſi eſſet etiã in ſequẽti. nam in ruſticis prædijs mediũ prædiũ impedit ſeruitutẽ. l. qui ſella. §. fi. ff. de ſer. vrb. pręd. ideoq; vnum ius ſine altero eſſe nõ põt, meritò in vnum corpus & animã creant. ¶Vbi verò per lõgitudinem facta eſt diuiſio, nullũ mediũ prædiũ impedit ſeruitutẽ: & in vna ꝑte põt cõſiſtere ſeruitus etiã ſi nõ ſit in altera. ideo duę meritò appellari poſſunt, ſecundũ glo. in d.l. nã ſatis. §.j. poſt medium. ff. quẽad. ſer. amit. Et per hoc habet clarè, quomodo poſsit cognoſci an

vna tantū sit via seu seruitus viæ: an verò duæ vel plures. qđ bene not. qa
9 est multū vtile hoc scire. * Vtilitas aūt huius inuestigationis est multiplex. Prima, quia si est vnica tātū seruitus, potest pro parte vtēdo tota retineri, & nō pōt in vna tātū parte pscribi. Sed si duę sunt, & vna nō vtimur: illā perdim⁹, & nō aliam: & sic vna tantū pōt pscribi sine altera: vt l. vna est via. ff. de serui. rusti. præd. & d. l. nā satis. §. j. in princ. & ibi etiam no. per gl. Aliquādo tamē fallit ista regula. ꝙ per partē tota seruitus retineat: quia in qbusdā iuribus episcopalibus pōt pscribi ita, ꝙ nō pscribatur in alijs: vt in c. dilectis. in fi. extrà de capel. mo. & vide gl. in ver. & historia. & quod ibi no. in c. auditis. extrà de præscriptio. Itē est vtile ꝓpter interruptionē: quia si sunt duæ
a viæ, interruptio ᵃ facta in vna, nō extēditur ad aliā. Itē pōt esse vtile, si ex forma statuti deberet solui certa gabella pro qualibet seruitute viæ acquisita: quia si essent duę, duplicaretur gabella. Itē pōt esse alia vtilitas, quia si statutū disponit, quòd quicūq; ierit per fundū alterius cū plaustro vel curru debeat ꝓ qualibet vice cōdēnari in x. libris. Nā si quis iuerit cū plaustro p plura pdia cōtinua per latitudinē, primò ex transuerso: dicetur tantū semel fuisse, & vna tantùm pœna x. librarū debet cōdēnari: quia vna tantū est via, quā semp ad hoc cōsueui allegare: secus si iuisset per plura pdia, nō ex transuerso, sed incipiēdo à capite eorū sic per lōgitudinē: quia tūc quot prædia, toties reputat͂ fuisse, & debet pœna multiplicari secundū numerū prædiorū. quod singulariter no. & tene menti.

10 *Quæro quintò, in quo loco [...] esse caput viæ, & finis, & mediū[...] tera, de capite dic, ꝙ dicit ille lo[...] per quē in illā viā ingrediamu[r ...] xta illud, In capite libri scriptu[m ...] de me. Appellat eñ caput libri [...] partē, per quā ad ipsum librū leg[en]dū ingredimur: adde quod no. [...] mat. super rub. vbi no. ꝙ nō est ca[...] libri: vt ff. ad l. Falc. l. quærebatur [...] per illo verbo, tres partes. facit [...] l. prædijs. §. balneas. ff. de fun. i[...] & l. quod cōclaue. ff. de dā. inf. [...] si cōtingeret vt per oēs partes [...] esset ingressus: tū caput illud & [...] cipiū deberet dici, qđ est versus [me]ridiē: pes verò, qui est versus [sep]trionem, secundùm Barto. in tra[ct.] de insula, ver. quod mediam par[tem] fluminis tenet. vbi plenè exam[inat] quando dicatur caput & finis [...] nis, & ecclesiæ, & aulæ, scholæ, [...] uinciæ, & similium. vbi omnino [...] de. & vide omnino plenè per B[...] in ru. ff. de re. di. in xj. col. in ver[...] est notandum ꝙ agri. Vel etiam quòd si est vna superior, ibi d[...] caput: pars inferior dicitur pes [...] nis, secundū Bar. in dicto trac. [...] si vno latere. vbi declarat quæ [...] tur pars superior, & inferior. Et [...] dicta sunt vera, nisi ex consuet[udine] loquēdi & intelligēdi aliter i[...] geretur. arg. l. j. §. j. ff. ne quid [...] pu. cōiūcta l. librorū. §. quod [...] Cassius. de leg. iij. & l. Labeo. [...] ibi voluit Bart. ff. de supp. leg. [...] viæ, dic ꝙ ille locus dicitur [...] per quē eximus, vel qui est in[...] vel versus septētrionē, vel [...] cōsuetudinē prędictā. Itē dic[...] viæ, quādo intrat in aliū lo[...] plateam vel aliū similē: vt p[...]

in l. fi. ff. de locis & iti. pub. ibi, exitũ ad mare aut in vrbem aut in flumina pub. aut ad aliam viam militarem habent, &c. & ibi hoc voluit Bar. in l. fi. ff. de ser. ru. præd. & ibi etiã Barto.
12 *Et ideo dixit Bar. in dicta l. fin. de itine. pu. ꝙ habuit quæstionẽ de facto, videlicet iuxta plateã destruitur aliquod ędificiũ autoritate publica, an platea amplietᷓ, & vtrũ via, quę est iuxta illud ædificiũ destructum, desinat esse, & incipiat esse platea, an remaneat via, sicut erat primò. *Et hoc quæritur propter statuta, quę dicunt, quòd in platea pœna duplicetur. dicit Barto. quòd illa incipit esse platea, nã statim, ꝙ illa via intrat plateã, finitᷓ: & dicit ꝙ ita bis de facto iudicauit. Item dicit in dicta l. fin. ff. de serui. rusti. prædio. quòd ista quæstio fuit Tuderti tẽpore Papę Benedicti, quando fuit destructa q̃dã ecclesia, quæ habebatur iuxta secundam stratam. De ista ecclesia facta est platea: cõmissum fuit maleficiũ in illa strata: quærebatur an deberet puniri tanquam commissum in strata, an tanquam cõmissũ in platea. Et dicit, ꝙ allegauit dictã l fi. ff. de itine. publi. l. fina. & dicebat per illa iura, quòd statim cùm strata intrat plateam, finitur, & non appellatur amplius strata, sed confunditur cum platea. & ita
13 etiam occurrit ipsis. *De media via dic, quòd medium viæ potest considerari duobus modis. Vno modo ꝑ longitudinem viæ, & tunc medium dicitur vna linea diuisibilis, quæ ducatur à medio capitis vię vsque ad medium finis eiusdem viæ, ducendo lineam semper, ita quòd æqualiter distet tantũ ab vno latere vię, quantùm ab alio. vel etiam si ducatur vna chordula similiter à capite vsq; ad finem. argu. §. insula. cum ibi no. per gl. quę incipit, quod poterit sciri. de rerum diui. & l. nõ solũ. §. sed probari. cùm gl. ff. de no. ope. nũ. Alio modo potest considerari mediũ vię per latitudinem ex transuerso viæ, & tũc medium dicitur propriè ille pũctus, siue linea indiuisibilis, quę est in medio per transuersum viæ, distans tantùm ab vna extremitate capitis, quantùm ab alia extremitate finis, per dicta iura: vt si diceretur, à capite vsq; ad medium agri liceat Titio ire, intelligitur à linea indiuisibili, quę est in capite vsque ad lineam indiuisibilem, quæ est in medio, secundũ Bar. de insula. versi. videamus ergo quã-
14 tum spatium. *Sed pro declaratione prædictorum quæro quãtum spatium occupet caput viæ, quantum pes seu finis, quantum medium. Bar. format istam questionem in præallegato ver. & dicit quòd punctus siue linea indiuisibilis, quę est in capite, potest dici caput. l. j. §. caput. ff. de aqua quotidiana: & æsti. eodem modo potest dici pes siue finis. medium autem dicitur ille punctus, siue linea indiuisibilis, quæ est in medio distans tãtùm ab vna extremitate, quantùm ab alia. Et intelligit hoc glo. Institu. de rerum diuisio. §. insula. dũ dicit, hoc scilicet esse in medio potest apparere, accepta chordula, & facto puncto in medio. quod dicit satis sibi placere, si materia, de qua tractaretur, hanc interpretationem pateretur: vt si dicatur, à capite vsque ad medium agri liceat Titio agere, intelligam à linea indiuisibili, quæ est in capite vsque ad lineam diuisibilem, quæ est in

in medio:per dicta iura. Sed sępe ser mo nõ patitur hanc interptationẽ. Si enĩ dicat,si quis inuenit per caput plateæ cũ curru vel vehiculo,do x. stadia terræ à capite fundi.certè de puncto vel linea indiuisibili non potest intelligi.per illam enĩ nõ potest iri,nec in ea possunt x.stadia terrę esse. Aliter enĩ intelligẽdũ est,& ideo dic,quandoq; extremitates sunt distinctæ & limitatæ,& tũc vna dicit caput seu principiũ:alia dicitur pes seu finis,& qcqd est inter illas duas extremitates dicitur medium:vt l.si ædes.ff.de serui.rusti.præd.l.tria prę dia.ibi,per mediũq; fundũ.vt l.more Romano.ibi,luce media.ff.de ferijs.& C.de iudi.aut.ad hæc.cũ simi. Quandoq; extremitates nõ sunt distinctæ:& tũc dic,ꝙ totus ille locus debet diuidi in tres partes:vna dicit caput,secunda dicitur mediũ, tertia dicitur finis. Quãdoq; tñ cõtingit, quòd locus de quo agit,habet multas distinctas partes,& distinctio accipitur vt totum:vt ecce planũ Tyberis est distinctum per ꝑdia multorũ: & in statutis dicitur,si aliquid factũ fuerit in capite plani Tyberis,vel in medio,aut in fine:tũc enĩ cõsideratur per statuta illud planũ,vt totum vnũ integrum:ideo esset facienda diuisio in tres partes,vt suprà dixi. Et de ista materia,quando dicatur principium,mediũ,& finis,vide per tex.gl. & Doc.in l.j.§.j.ff.si quis ius di.non ob.in gl.mag.& per Barto.in trac.de insula,in ver.& quid si ex vno latere. cũ iiij.col.seq.ver.ad primã figurã q̃ hic non refero breuitatis causa.

15 *Quæro sextò,vnde debet incipi mẽsuratio viæ. Dic nõ à porta ciuitatis,seu municipij,sed à cõtinẽtibus ædificiis:vt in l.mille.ff.de ver.s. voluit Bar.& Docto.in l.j.ff.si cau.vbi etiam ponunt per quẽ debeat fieri mensuratio:dic

16 *Quæro septimò principaliter tuplex est via. Dic ꝙ triplex. Nã quædã sunt viæ publicæ,quędã pr. quædã vicinales:vt est tex.in viarũ.ff.ne quid in loco pu.& l. de lo.& iti.pu.de singulis viis. Publicas vias dicimus quas Græci silicas,nostri aũt ꝑtorias,alij cõs. res vias appellãt.vt §.viarum.& no.secũdũ gl.ibi,ꝙ via ꝑtoria, laris,& militaris ꝓ via pu.pon. vt ibi,& d.l.fi.& istæ viæ pu.sunt

17 galia,in vsi.feu. *Et dicunt re. quæ nõ spectãt nisi ad regẽ vel cipẽ loci,& nõ ad aliũ nisi ex seu principis cõcessione seu l. te pertineant,vt dicit Bal.in d. prin.& propterea viæ publicę lant vię regales. Viã aũt pu.dic eã,cuius etiã solũ publicũ est: §.viã pu.ff.de via pu. Itẽ dic, pub.dicitur certũ solũ limitatũ directũ certis finibus latitudi publicat per principẽ ꝓ vsu pu meãdi,vel eũdi,q habet ius p di,secũdũ do.Iaco.de Alua.in prin.in ti.q̃ sint regalia. Itẽ vi nales q̃ in vicis sunt,vel quæ in ducũt,publicæ sunt.quod ita est,si nõ ex collatione priuatorum hoc iter cõstitutũ est ij. Vicinales q̃ ex agris priuat latione factæ sunt,quarum m ria non existat,publicarum numero sunt:vt l.fi.in prin.ff. & iti.pub.& no.glo.in l.ij.§. les.in fi.in ver.publicas.ff.ne loco pub.& adde quod stat

18 de vicinali. *Et no.singu

probandũ viã esse publicã, nõ sufficit probare per testes, ꝙ publicè seu vulgò per omnes itũ fuerit per longũ tẽpus: vt ꝓbatur in l. ij. §. summa cũ vtilitate. ff. de his q deie. vel effu. & ita etiã tenet per illũ text. excellẽs Doc. do. Matthæ. de Mathesi. de Bononia, in suis notabilib. notabili xciij. quod incipit, no. vnũ dictũ singulare. & idẽ vult ibi Bar. qui dicit per illũ tex. nõ seqtur, publicè itur p talẽ locũ, ergo via publi. Priuatæ viæ dupliciter accipi possunt, vel hæ q̃ sunt in agris, quibus imposita est seruitus, vt ad agrũ alterius ducant: vel hæ quæ ad agros ducũt: per quas omnibus cõmeare licet, inter quas est via consularis: & sic post illã excipit euntẽ via, iter, vel actus ad villã ducens. hæ etiã quæ post cõsularẽ excipiunt euntes ad villas vel alios colonias ducẽntes, etiã publicæ dicũtur, id est, publicã naturã habent. l. ij. §. priuatæ. ne qd in loc. pu. Puto etiã ꝙ via priuata dici debeat illa quæ fit p dominũ vnius fundi, vel plurium, si ex suo fundo eã facit, & de hoc extet memoria: vt not. glo. in l. j. ff. de lo. pub. Itẽ viæ vicinales etiã priuatæ sunt: vt probatur in dicta l. ij. §. vicinales. dũmodo extet memoria, ꝙ sint factę ex agris priuatorũ collatione: vt dicta l. fi. & ibi hoc not. Barto. Vicinales verò vię sunt, quę ex agris priuatorũ collatione factę sunt. hæ dupliciter accipi possunt. Nã quędã sunt vię vicinales, quæ publicarũ numero sunt: & illæ quæ ex agris priuatis collatione factæ sunt, quarũ memoria non existat: vel etiã vbi à publico eius solũ relictũ est: qa tũc cõstat eã esse publicã: vt est tex. cũ glo. in d. l. fin. in princ. & adde quod voluit Dyn. Instit. de act. §. pręiudiciales. & qđ dixi de via publica. Quędã sunt vię vicinales, q ex agris priuatorũ collatione factę sunt, quarũ extat memoria: istæ priuatæ etiã dicũtur: vt est tex. cũ gl. in d. l. fi. cõiũcta l. ij. §. vicinales. ff. ne quid in loco pu. & etiã vulgò cõsortiuę seu cõsortium appellãtur. Et est differẽtia inter has vias vicinales, & militares publicas. Nã viæ militares, exeũt ad mare, aut in vrbẽ, aut ĩ flumina publica, aut ad aliã viã militarẽ, exitũ habẽt. Sed viarum vicinaliũ pars in militares vias, pars sine ullo exitu intermoritur: vt est tex. in l. fi. ff. de lo. & iti. pu. Ex prædictis notari põt qualiter cognoscatur via publica à vicinali priuata, & qualiter sup hoc debeat capitulari, & ꝓbari. & adde quæ dicã in tribus sequẽtibus q.

19 *Quæro octauô circa viã publicã, an sit vnicuiq; licitũ ire p viã publicã, & ducere currũ, vel plaustrũ, vel trabẽ, aut lapides. & dic ꝙ sic: vt l. ij. §. j. ff. ne qd in loco pub. vbi dicit, ꝙ loca publica priuatorũ vsibus deseruiunt, iure scilicet ciuitatis, & nõ quasi ꝓprio cuiusq;. Et ꝓptereà dixi in q. præcedẽti viã publi. esse, cuius solũ est publicũ. Vñ quidã aduocatus hîc male libellauit in quadã causa vię, quæ nũc pendet. dixit enim viã illam esse publicam, & proprietatẽ ad se spectare, qđ none erres. Et quòd dixi, ꝙ licitum est cuiq; ire per viã publicã, fallit, quãdo est prohibitũ per dominum vię, puta per principẽ: quia tunc nõ liceret. Nã domini terrarũ possunt prohibere, nedũ suis, sed etiã forẽsibus, venire ad loca sua. arg. l. diuus. ff. de seru. rust. præ. & l. hæres. ff. de vsufr. lega. & l. sicuti. §. Aristo. ff. si serui. ven.

ven.secundũ Bald.qui ita notat sin-
gulariter in c.j. de no. for. fi. in vsi.
feu.qui subdit postquã forenses ve-
nerũt in territoriũ alicuius, sunt si-
cut reliquus populus. & esset contra
naturalẽ æquitatẽ, & bonũ publicũ,
si expellãtur.facit text. in aut. de quæ
storibus. ĩ prin. & ita etiã tenet do.
Iaco.de Alua.sequẽdo Bal.in c. j. ad
fi.in ti.qualiter iu.de.va.fide.qđ ppe
20 tuò tene mẽti. *Quæro nonò, an
ius eundi per viã publicã posſit præ
scribi. Et breuiter dic ꝙ nõ: vt l. viã
publicã.ff.de via pu.vnde secũdũ gl.
ibi no.ꝙ si esset aliqua via publica,
per quã nõ fuisset itũ per aliquẽ, ꝓ-
pter hoc tolleremus ius eundi:p illũ
tex.& ideo dicit ibi glo.notabilis,ꝙ
nõ põt præscribi via seu ius eũdi ad
sanctũ Iacobũ.& si diceremus aliter,
multis ire nõ liceret. & dicit ꝙ hoc
est speciale contra regulã C.de præ-
scri.xxx.anno. l. oẽs. Vel dicit ꝙ est
ideo qđ videtur excipere, si alius im
pedit,quòd ius excipiẽdi nõ tollitur
tẽpore.l.purè.ff.de doli exce.Et sub
dit ibi gl.notabiliter,ꝙ etiã si per cẽ
tum annos nõ itũ fuerit fauore pu-
21 blicæ vtilitatis nõ præscribit. *Quæ
ro decimò,cuius sit via publica. Dic
quantũ ad vsum,est priuatorum, nõ
quantũ ad proprietatẽ:vt l.ij. §.j.ibi,
priuatorũ vsibus deseruiũt,iure sci-
licet ciuitatis,nõ proprio cuiusq;.ff.
ne quid in loco pub.facit quod dixi
in viij. q. Sed quãtũ ad alios est du-
biũ:an scilicet sit illius tantũ ciuita-
tis vel loci in quo est, vel sub cuius
territorio existat:an verò sit ciuita-
tis Romanæ olim & hodie prĩcipis,
vel domini illi⁹ ciuitatis,vel loci.Et
videt̃ ꝙ sit illius ciuitatis vel loci tan
tũ,p d. §.j.ibi,iure scilicet ciuitatis.

& ita tenet ibi gl.in ver. ciuitati
prin. & videt̃ probari in d.l.ij.ꝑ
cũ gl.in ver.j.quæ exponit l. mu
pali. & sic præsupponit,ꝙ ciuita
sit super hoc disponere.& est glo.
hoc in terminis,in d.l.ij. §.viã.q
incipit, vt princeps.in fi.quę dic
quælibet ciuitas habet iurisdictio
faciendi viam publicã. In contra
videtur tantùm ciuitatis Roman
quæ hodie domini aut princip
illius ciuitatis vel loci maximè n
est recognoscẽs superiorẽ, sicut
dominiũ Venetiarũ:quia si via p
blica est,ergo nõ videtur posse s
ctare ad ciuitatẽ:quia bona ciuita
alterius,quàm Romanæ,abusiuè
cuntur publica:sola enim ea publ
sunt quæ populi Romani sunt:v
bona ciuitatis.cum l.seq.ff. de ve
signifi. Itẽ qa tex.in d.l.ij. §.j.dic
tacitè videtur,ꝙ in dubio per ex
lentiã intelligatur de ciuitate Ro
na,per §.sed quoties.ĩ Instit. de i
na.& ita videtur tenere glo.in d
j.in versi.ciuitatis.in fi.Sed Barto.
d.l.ij. §.j.cõcordat istas opin.di.
ꝙ ista non repugnãt.nã verũ est
quælibet via publica principali
spectat ad ciuitatẽ Romanã per
ad hoc allegata.& pro hoc est te
c.j.in prin.in versi. viæ publi.i
quæ sunt regalia,& spectant ad
vel principem, vt dixi suprà in v
sed quælibet ciuitas habet ius i
publica ex permisſiõe ciuitatis
man.vt probatur in d.l.ij. in pri
ne qd in loc.pub.ibi, ꝑter quàm
l.cõiuncta gl.quæ exponit l. mu
pali.& probatur in l.ꝓhibere.§.
nè.ff.quod vi aut clam.facit quo
citur de iure ciuitatis,quod est
batũ regulariter à iure canonic

quantū non contradicat: vt x.di.si in adiutoriū.& in c.se.notant Cano.in cap.ecclesia sanctæ Mariæ.extrà, de constit.ex quo not.ꝙ quælibet ciuitas videtur habere iurisdictionē faciendi viā publi.& eadē ratione reducendi viā publ.in locis priuatis:vt no.Bar.in d.l.ij.§.j.ꝑ gl.ibi, quę incipit,scilicet priuati.& idē no. eadē l.ij.in prin.& ex hoc Bar.in l.ij.ī prin. ff.ne quid ī loc.publ.dicit,ꝙ fuit de facto de quadā platea, quā cōmune vendere volebat.& videbatur ꝙ nō posset,nisi per principem:vt l.continuus.§.cū quis. de ver. obli. datū fuit consilium tale,ꝙ de hoc fieret statutum,scilicet quod vendatur. per illū tex.& per l.ꝓhibere.§. planè. ff. qd vi aut clam.& hoc etiā voluit Barto. in d.§.cū quis.& ibi ꝑ omnes Doct.

2 *Sed vt quæstio ista melius intelligatur,subijcio aliā,videlicet an loca publica possint vēdi,vel alienari, & per quē,& quomodo.Et videtur primò,quòd nullo modo possint alienari:quia non sunt in cōmercio nostro:vt l.sed & Celsus.in princi.ff.de contrahen.emp. & d.§. cū quis,nisi per principē.& voluit gl. in d. §. cū quis.& habetur in l.apud Iulianū.§. fi.ff.de leg.j.vel per regē.vt in c.j. in prin.in tit.quæ sunt regalia.In cōtrariū videtur l.ij.in prin.ne quid in lo. publ.& in d.§.planè. Ego in hoc sic puto esse dicendū: Aut est princeps qui nō recognoscit superiorē: & nō est dubiū,ꝙ per ipsum loca publica alienari possunt:per gl.in d. §. cum quis.per d.l.apud Iulianū.§.fi.& per l.ij.in prin. ibi, decretóue principū tibi cōcessum est.ff.ne qd in lo.pub. & ita dixi in l.inter publica.in iij. q. ff.de ver.sig. Quod fallit,quādo alienātur per metū,puta alicui tyranno potenti.ar.l.j. §. quæ onerandæ. ff. quarū rerū ac.non da.& tenet Bart. ī d.§.planè. Secūdò fallit,qn̄ alienaretur res aliqua, quorū donator esset in magna diminutione iurisdictionis regni sui:& tunc nō posset:per c. intellecto.extrà de iureiu.Sed si donaret aliqua,quę nō diminuūt iurisdictionē,valeret,& donatio facta à rege ꝑiudicaret successori in regno: vt in c.Abbate.de re iudi.in vj.& ita tenet Bar.ī d.§.planè. Aut iste princeps recognoscit supiorē,& istū æquparo ciuitati.& idē dicēdū est de eo quod dicā de ciuitate excepta Romana.aut ergo est ciuitas q̄ recognoscit superiorē,& tunc subdistingue: aut sunt bona publica quæ sunt in patrimonio ciuitatis,& nō in vsu publico.exemplū, sicut sunt molēdina Bononiæ:& de istis pōt ciuitas disponere pro libito voluntatis, sicut pōt quilibet priuatus de re sua:vt est tex.cū gl.no.in d.l.sed & Celsus. in prin.& voluit etiā gl.in d.l.inter publica. vt ibi dixi in ij. q. & idē dicas de quacunq; re quę esset ciuitatis in vsu ciuitatis tantū:puta,si ciuitas haberet fundū,vel apothecas,quorum redditus venirēt in cōi: qa possent vēdi liberè ꝑ ciuitatē. Aut sunt bona publica,q̄ publico vsui sint destinata,sicut sunt viæ publicę, forum, theatrū,cāpus Martius, & pratū, vallis.& tūc aut vult alienare ista bona simpliciter,nō cōdendo aliquā legē vel statutū: & videtur ꝙ possit cōdēdo legē:vt suprà dixi. ergo videtur quòd etiā possit alienādo:qa contractus factus ab illo,qui habet potestatem legis condendæ,habet vim legis:vt habetur in l.Cęsar.ff.de publica.&

ca.& in l.donationes.C.de do.inter vi.& vxo.& voluit Bart.in l. ciuitas. ff.si cer.pe.& istā opinionē, ꝙ possit ciuitas sine statuto alienare bona publica, tenet Rapha.Cu.ī d.l.cōtinu⁹. §.cū quis.de ver.obl. Sed Bartol.ibi tenet contrariū, & cōmuniter Doc. & Bal.in l.ij.in prin.ff. ne quid ī loc. pub.& in l.prohibere. §.planè.ff.qđ vi aut clam.& do.Paul.in d.§.cū qs. vbi dicit, ꝙ imò aliquando necesse est prius statutū tollere, vel suspendere, antequā perueniatur ad actum cōtrariū statuto.& hoc videmus cōtinuè obseruari, quandò vniuersitas 2 aliquid facere voluit cōtra formam statutorū: quia imò suspendit statutum, & posteà facit actū contrariū. a de quo vide omnino per Bald.in l.j. b C.ne fi.pro pa.& per Canonistas in c.delicto.extrà, de præben.& ita feci hoc anno obseruari ī collegio Doc. Paduæ quod perpetuò tene menti: q̄a est optima cautela ad contrauenien dū statutis etiam iuratis per illos qui sunt vniuersitatis, vel cōtra illos qui sunt de vniuersitate. per hoc tn̄ nō respondetur ad ar.Rapha.dū dicit, ꝙ talis contractus habet vim legis, & sic perinde est, ac si per l.statutum esset. & ista est cōis.ego autem teneo opi. Bar.p text.in l.ij.in prin. ff.ne quid in lo.publi.vbi vult, ꝙ nō sit licitū aliquid in loco pub.immittere, vel damnū dare, nisi lege, hoc est statuto, vt gl.ibi exponit, cōcessum sit.nec obstat, qđ dicit Rapha.ꝙ contractus qui fit per illū qui habet potestatē legis cōdendæ, habetur ꝓ lege: q̄a illud procedit, quādo cōtractus fit super res cōtrahentis: vel q̄n fit per eū qui pōt cōtrahere. sed res pub.de q̄bus dixi, non sunt ciuitatis, sed principis.nec ciuitas habet potestatem contrahendi vel disponendi de eis: quia sibi hoc nō est permissū à principe, nisi per viā statuti seu legis: vt dicta leg.ij.in prin.ibi, præter quā ꝙ leg. Aut ciuitas vult alienare per viā statuti: q̄a vult facere primò statutū, ꝙ locus publicus efficiatur priuat⁹, & posteà ipsū vēdere. Bart. in d.l.ij.in prin.tenet ꝙ possit: vt supra dixi. Dominus Pau.de Ca.in l.cōtinu⁹. §.cū qs.ff.de ver.ob. tenet cōtrariū, dicēs ꝙ si ciuitas recognosceret superiorē, non posset hoc facere 3 sine licētia superioris. *Vnde dicit, ꝙ ciuitas Paduę nō posset tale statutū facere, nec alienare sine licentia dominorū Venetiarū, apud quos est oīs administratio b.l.j. ff. de consti. prin. ego autē firmiter teneo cōtrariū, videlicet opi. Bar.p tex.cū gl. in d.l.ij.in prin.ne qđ in loc.pu.& p l.prohibere. §.planè.ff. quod vi aut clàm.q̄ iura loquūtur nō solū de ciuitate Romana, sed etiā de alijs ciuitatibus: vt dixi in q.ꝓcedēti, & ideò nō debem⁹ iura restringere ad ciuitatē, q̄ nō recognoscit supiorē: quia tūc perinde esset ac si loqueret de ciuitate Romana tātū: qđ nō est dicendū. Et ex ꝓdictis infero aliquas conclusiones. Prima est, ꝙ loca pu.vniu. ciuitatis, q̄ sunt in vsu publico, vt campus Martius, plateę, & similia, possunt vēdi vel aliter alienari p ciuitatē, in qua sunt, si nō recognoscit superiorē: vel p eius dominū similiter superiorē nō recognoscentē. Secūda conclusio, princeps, vel ciuitas, vel recognoscēs superiorē, pōt statuere q lo cus publicus efficiatur priuatus, & vēdatur, vel ad aliū vsum deputetur vt d.l.ij. ī prin.ibi, decretóue principis

pũ. Tertia cõclusio, per ciuitatem vel dominũ recognoscentẽ superiorẽ, nõ possunt vendi dicta loca publica sine licẽtia superioris. Quarta cõclusio, per ciuitatẽ vel dominũ superiorem recognoscentem, põt fieri statutũ sine licẽtia vel autoritate superioris, ꝙ bona publica suæ ciuitatis efficiantur priuata, & postea vendantur tanquã priuata. Quinta cõclusio, si concurrit ciuitas, vel dñs cũ superiore in alienãdo bona publica vel in disponendo aut statuendo de eis, præfertur princeps superior, cuius hæc bona sunt, p c.j. in prin. quæ sint regalia. Sexta & vlt. cõclusio, potest princeps superior, q nõ recognoscit superiorẽ aliũ, tollere ciuitati vel dño inferiori potestatẽ statuẽdi sup reb⁹ publicis. Et est ratio, qa ex quo illa potestas, quã habet ciuitas disponẽdi de rebus publicis, leges condẽdo, procedit aliàs, vt d.l. ij. in prin. ff. ne quid in lo. pu. põt per principẽ reuocari: quoniã nedũ lex põt reuocari per principẽ, sed etiam priuilegiũ cõcessum etiã per pdecessorẽ suũ, ac ẽt postquã est alijs ius q̃situ: vt l. qui fundos. C. de omni agro deser. li. xi. vt singulariter no. Bal. secũdũ Nic. de Mat. in l. fi. pe. co. C. vnde li. vbi omnino de hoc videas. Ad tollẽdũ tñ istud priuilegiũ requiritur clausula, nõ ob. tali l. puta. §. ij. ff. ne quid in lo. pu. ex quo tale priuilegiũ est in corpore iuris clausum. arg. gl. no. in aut. qua in puincia. C. vbi de cri. agi oportet. & glo. in l. hæres absens. in prin. ff. de iud. quod est not.

Põt addi septima cõclusio ex pdictis, videlicet ꝙ ciuitas q̃ etiã nõ recognoscit superiorẽ, põt bona quæ sunt ĩ patrimonio suo, nõ in vsu cõi, vt sunt molẽdina Bononiæ, alienare ẽt sine autoritate supioris: p text. cũ gl. in l. sed & Celsus. in prin. ff. de cõtrahẽ. emp. & in l. inter publica. ff. de

24 ver. sig. *Quæro vndecimò principaliter, an p viã publicã sit licitũ priuato ducere aquã simpliciter, vel p cõductũ ligneũ vł lapideũ. Et dicas, ꝙ nõ, nisi licẽtia principis vel ciuitatis, ĩ l. seruitutes. §. publico. ff. de ser. & ibi no. Bar. ĩ l. quominus. ff. de flu.

25 *Quero duodecimò, an suprà viã publicã sit licitũ facere põtes seu põticellos. Et dicas, ꝙ non per priuatũ: vt l. ij. §. tractatus. ff. ne qd in loc. pu. & ita tenet ibi gl. & Bar. & probatur in l. fi. ff. ne quid in flu. pu. Sed pmissu prĩcipis vł ciuitatis hoc fieri põt: vel qñ esset cõsuetudo in cõtrariũ: vt d. §. publico. & no. in l. nõ solũ. in prin. ff. de no. ope. nũ. vt not. Bart. in d. l. quominus. in xiij. q. & per Bal. in l. itẽ lapilli. ff. de re. di. & in l. iurisgẽtiũ. §. si paciscar. s. de pac. & p Ang. ĩ l. fi. ff. de ser. de quo dic, vt dixi ple-

26 nè in lib. supe. *Quero decimotertiò, an via publi. possit per priuatum occupari aliquo mõ. Dicas regulariter ꝙ nõ, etiã si hoc nemini sit nociuũ: vt l. ij. in princ. ff. ne quid in lo. pu. & ideo nõ est licitũ facere scalas in via publ. nec etiã primũ vel secũdũ gradũ scalę, vt no. Ang. in d. l. fin. ff. de ser. vt dixi in libr. pce. de scalis. Eodẽ modo nõ licet hortulũ facere vel vineam plãtare, vel aliquid aliud imponere: nisi per principẽ aut ciuitatẽ, vel cõsuetudinẽ hoc permitteretur. ꝙ no. Et pdicta q̃ dixi in his tribus quæstionibus proximis de concess. principis vel ciuitatis, intelligo qñ talis concessio esset vicinorũ aut alicuius priuati: quia tunc talis con-

cessio non valeret: arg. l. quoties. C. de preci. imp. off. & l. nec auus. C. de emã. li. & ita tenet gl. in l. seruitutes. §. publi. in ver. incõmodo. de ser. & gl. in l. ij. §. si qs à principe. in ver. impetrauerit. ff. ne quid in lo. pu. Circa quod vide omnino q̃ plenissimè dixi suprà de põticellis, versi. sed circa prædicta dubitari posset. & in ti. de ingressu. ver. prædicta aũt intellige. & suprà de curia. in vj. fal.

27 *Quæro decimo quartò, an via pu. possit claudi. Dic breuiter, aut interuenit autoritas principis, aut ciuitatis, aut illius cui reipublicæ administratio concessa est, vt possit claudere. l. seruitutes. §. publico. ff. de ser. & l. ij. in prin. ff. ne quid in lo. pu. & l. quod principis. ff. de aq. plu. arc. & in l. prohibere. §. planè. ff. quod ui aut clàm. Aut nõ interuenit talis autoritas: & tũc aut talis via habet exitũ in aliã viã pu. vel ad vrbẽ, vel ad mare, vel flumina: iuxta l. fi. ff. de lo. & iti. pub. & tũc sine dubio per priuatos claudi nõ põt: vt d. l. jj. §. ait p̃tor. & §. p̃tor ait. & est tex. cũ gl. in l. j. ff. de lo. & iti. pu. q dicit ꝙ si aliqs viã publ. clauserit, cuilibet permittitur agere interdicto, vt restituatur in pristinũ statũ: vt d. §. prætor ait. Aut talis via nõ habet exitũ: qa per eã fortè itur ad certas domos: & tũc videtur ꝙ possit claudi, quia illa via videtur esse vicinalis, & vicinis tantũ seruit: & sic q̃dã priuatorum vicinorũ esse videntur, per l. ij. §. vicinales. ff. ne quid in lo. pub.

28 *Ex quo potest inferri, si domus vel fundus, q sunt vndiq;, esset vnius tantũ, ille solus posset dictã viã claudere. & vidi multos esse in hac opinione. Sed contrariũ est verius, præsupponẽdo ꝙ sit via publica, vel vicinalis, ita tamẽ, ꝙ nõ extet memoria, ꝙ sit facta ex collatione fundorũ vicinorũ: quia talis via videtur publica, licet appelletur vicinalis: ex eo quia principaliter vicinis deseruit, vt dixi suprà in vij. q. Vñ cũ sit via pub. & in vsu publico, & publicè omnibus pateat, claudi nõ põt: per d. l. ij. ff. ne quid in lo. pub. & per l. j. §. si quis in specie. & l. fi. ff. de via pub. & l. j. cum glo. ff. de lo. & iti. public. & ita tenet Ang. in cõsi. suo xviij. quod incipit reperit ista reformatio infrascripti tenoris. qui subdit, ꝙ quis põt dicere hanc viam nõ esse publicam, quia exitũ non habeat: non enim hæc attẽdimus, sed hoc tantũ, an solum sit publicũ, pro quo tu allega d. l. ij. §. viã publicã. Nec obst. ꝙ dicatur vicinalis vel consortiua: quia nõ ex eo ꝙ sit vicinorũ vel cõsortiũ ritu proprietatis, sed eò, quia principaliter deseruit vicinis & cõsortibus: tñ in vsu publico non est, nisi probetur ꝙ extet memoria, ꝙ sit facta ex collatione fundorũ, quia tũc esset priuata eorũ, & per eos posset claudi, & nõ aliter: per d. l. ij. §. vicinales. & per l. j. ff. de lo. & iti. pub. & per ea quę dixi in vij. q. & suprà de ingressu vel introitu, versi. prędicta autem procedunt. quã perpetuò tene mẽti, qa sępe de facto cõtingit.

29 *Quæro decimoquintò, quid si aliquis claudit vel taliter impedit, quòd per eam iri nõ possit, an possit agi contra claudentem vel impedientem. Dic quòd sic, vt l. quibus diebus. in prin. ff. de condi. & demon. & l. j. ff. de lo. & iti. pub. & dicit glo. in d. l. quibus diebus. quòd possum agere actiõe iniuriarũ vel negatoria. Bald. ibi tenet contrariũ, quia quis non prosequitur interesse proprium

niatũ vel patrimoniale pro quo dantur:& ideo dicit cõpetere dũtaxat iudicis officiũ.arg l.denũciamus.C.de his qui ad eccl.cõfu.& l.si seruus. ff. quod cũ eo.& ff.de offi.pc.l.fi.& ita tenet do.Pau.de Cast.in d. l. quibus d ebus.in fi.prin.Ego plus dico,ꝙ si aliquis clauderet viã publicã, cuilibet permittitur agere interdicto, vt restituatur in pristinũ statũ:vt l.ij.§. prætor ait.ff.ne quid in lo.pub.& dixi in q.præce. Quod tñ intellige,nisi esset clausa autoritate principis vl' eius qui haberet potestatẽ alienãdi: vt dixi s.in viij.& x.q.

30 *Quæro decimosextò,aliquis clausit viã,nunqd possum propria autoritate clausurã frãgere.dic,aut loquimur de via priuata.aut est clausa per dñm viæ, aut per aliũ, Si est clausa per dñm viæ, nullus põt eã clausurã rũpere:qa in nostro licitũ est pro libito facere.vt l.ĩ re mãdata.C.mã.nisi illa via iure seruitutis esset alteri obligata:& qa qñ aliqs ædificat ẽt cõtra debitã seruitutẽ, dũmõ nõ ædificat in alieno, sed ĩ suo tm̃, nõ põt ppria autoritate ẽt p illũ cui seruit⁹ deberetur destruere,vt l.quẽad.§.si ptectũ.ff.ad le.Aq.& l.si vitẽ.§.si ad ian.ff.qđ vi aut clã.Si võ alius q̃ dñs claudit viã, põt indistinctè dñs propria autoritate destruere:vt pbatur in d.§.si protectũ.& in d.§.si ad ianuã. Si aũt est via publica,tũc dic ꝙ nõ licet ppria autoritate destruere,sed debet agi ĩterdicto,ne qd in lo,pu.vt l.ij.ĩ prin. & §.ait ptor. & §. ptor ait.ff. ne qd in lo.pub.& de hac q.dic vt dixi s.in pce.l.i.de ser.ti.immit.in vij.q.princ. vbi plenissimè examinaui istũ arti.

31 *Quæro xvij.qd si claudit͛ via pu. quæ est in vna contrata, an alius de alia cõtrata,cuius parũ aut nihil interest,possit agere vt destruatur dicta clausura. dicas ꝙ sic: vt d.l. ij ff. ne qd in lo.pub.Et hoc tenet gl.no. in d.l.ij.§.pe.in ver.actiõis. & ita tenet Ang.in l.in prouinciali.§.fin.ff. de no.ope.nũ.qui dicit illã gl.nõ esse alibi.& Io.de Ana.in c.qualiter & qñ.in ij.col.extrà de accu. qui dicit, ꝙ illa gl.cõiter tenẽ per Doct.imò dicit plus,ꝙ etiã forẽses possent agere.per d.l.ij.& ita no.Barto.Ange.& Doct.in d.l.in prouinciali.§.fi. & dixi s.de cloacis, in vij.qõ.

32 *Quæro xviij.de quadã quęstione quę fuit inter duas cõmunitates,quã ponit Bal. in l.plures.C.de cõd.inser.de quadã via publica,per quã ibãt curr⁹ vtriusq; cõmunitatis:cui ex dominis territorij debet hæc via applicari.& dicẽdũ est ꝙ dicta via est in promiscuo vsu,nec diuidi põt:qa quælibet pars diuisa esset inutilis ad exercitiũ vię: & cuius effectus indiuiduus est,eius quoq; substãtia indiuidua est.arg.ff. de re.iu.l.cuius effectus. & ff.cõi di. l.arbor.§.de vestibulo. Et maleficia ibi cõmissa syndic⁹ vtriusq; vniuersitatis põt denunciare:nec est curandum in qua parte villę,vtrum magis versus vnum territorium,siue latera vnius territorij, q̃ versus reliquum: qa tota via est in promiscua iurisdictione.Et istæ cõmunitates rediguntur ad instar duorum sociorum,siue duorũ reorũ credendi: vnde si transeuntes per illam viam debent soluere pedagiũ, erit cõmune:quia ex re promiscua & cõi peruenit.Inquirẽdo tamen de maleficio ibi commisso,videtur melior conditio occupãtis.Et occupare dicitur qui totum usurpat;& tamen hic habetur occupa

tio iurisdictionis, vbi præuentio facit ius. ar. ff. de offi. consu. l. j. Et sicut implere conditionẽ prodest soli implenti, vt d. l. si plures. C. de condi. inser. ita exercere iurisdictionẽ ꝓdest soli exercẽti, & solꝰ prçueniẽs intel
a ligitur iurisdictionẽ[a] exercere. Alij dicũt, ꝙ si in medio duarum ciuitatũ est locus cõis, & ibi fiat maleficium, ꝙ potestas vtriusque ciuitatis habet cognoscere: quia eius territoriũ offenditur. ff. de his qui deiece. vel effu. l. j. in fi. & l. si verò. §. ꝙ si ex mediano. & sic nõ est melior conditio prçueniẽtis, sicut in iniuria facta pluribus, vnusquisq; iniuriam suã prosequitur. & hoc est verius secundùm Albe. de Ceruio. & dicit Bal. in d. l. si plures. Et econuerso, si villa tenetur emẽdare furta in suo districtu, & in via cõmuni duarũ villarũ esset factũ furtũ: quælibet villa tenetur insolidũ: sed vna absoluitur, altera liberatur: vt in dictis iuribus: & sic, ꝙ cõe est priuatũ actiuè & passiuè ĩ istis indiuiduis, secũdũ Bal. ĩ d. l. si plures. & adde ꝑdictis quãtũ ad cõdẽnationẽ. qđ no. Alb. de Ro. in ij. parte statuto
33 rũ. q. clxxvij. & q. xxxviij. *Quæro xix. statuto cauetur, ꝙ vulnerãs ĩ via pub. magis puniat̃ q̃ si alibi vulnerat: aliqs percussit in via priuata, ꝑ quã tñ iter publicè fiebat, an puniet̃, acsi ĩ via publica vulnerasset. Et videtur ꝙ sic, ꝑ l. j. §. summa cũ vtilitate. ibi, dũ nõ per eã vulgò iter fiat. ff. de his qui deie. vel effu. qa mẽs spectari debet: vt l. iij. §. cõditio. ff. de adi. le. ita tenet Ang. ĩ trac. suo de malefi. in ti. de pœ. & percus. & insultu. versic. itẽ po. & eũ sequitur Alb. de Ro. in suo opere statutorum, in secunda parte. q. xxxvij. quæ ĩcipit, statuto cauetur ꝙ vulnerãs. In contrariũ tñ videtur ꝙ illa via in veritate est priuata, vt in q. ꝑsupponitur. & dixi s̃. eo. in vij. ergo statutũ pœnale loquẽs de via publica, nõ debet habere locũ in priuata: quoniã statuta sunt stricti iuris, nec regulariter debẽt extẽdi: vt l. i. §. hæc verba. ff. de neg. gest. & l. si is qui nauẽ. ff. de exer. cũ si. & maximè statuta pœnalia: vt no. in l. si verò. §. de viro. ff. so. ma. & istã partem puto esse veriorẽ: quia qñ statutũ est pœnale & correctoriũ iuris cõis, sicut præsupponitur in casu isto: tunc nõ debet extẽdi etiã per idẽtitatem rationis, per not. per glo. & Doct. in aut. quas actiones. C. de sac. san. ecc. & per not. elegãter per Bar. in l. j. ff. sol. ma. in ix. q. Secus esset, qñ statutũ declararet aut distingueret ius commune: qa bene tũc fieret extẽsio per identitatẽ rationis, secũdũ Bar. in l. si cõstãte. Nõ obst. l. j. §. summa cũ vtilitate. ff. de his qui deie. vel effu. qa ibi fit extẽsio per l. & in casu nostro fieret per hominẽ, qđ nõ est con-
34 cẽdũ per prædicta. *Quæro xx. alia questiõe quotidiana: scilicet statutũ est hic Paduæ, & ẽt in multis locis: ꝙ si quis vẽdiderit fundũ, possit cohærẽs seu confinis seu collatera-
d lis[d] præsentare idẽ preciũ, & vendicare fundũ venditũ ab emptore: modò aliquis vẽdidit fundũ, & vicinus qui habet alium fundũ propinquum, via tamen publica interueniẽte, vult præsentare precium vigore dicti statuti: quæritur an possit. & dubium est in hoc: an talis vicinus dicatur cohærens & confinis aut collateralis: & quòd possit præsentare. Et videtur quod sic: per l. lacus. ff. de acquir. do. & per text. cum gloss. not. in
ci-

de re.diui.in §.riparũ.& versi.adhærent.vbi habetur, ꝙ ripæ fluminis dicuntur esse illorũ, quorũ prædijs adhærent, etiã si via publ. sit in medio. Itẽ ꝑ hoc, qa via publica media nõ impedit seruitutem, licet alius locus priuatus sit: vt l.seruitutes. §.public. ff.de ser.& l.qui sella. §.fin.de serui. ru.& casus videtur ad literã in l.ij.§. fi.cũ l.seq.ff.fi.reg.vbi dicitur, quòd si via publ. sit in medio inter fundũ tuum & meũ, confiniũ nõ intelligitur: quia via in confinio meo est via publi. magis q̃ ager vicini: & ideo vult ibi, quòd nõ poßit agi iudicio fini.reg. quod inter confines cõpetit. & istam vltimã partẽ, puto veriorem esse. Et idẽ etiã dicas, si flumen publicũ esset in medio: quia nõ dicerentur esse cõfines seu collaterales: vt est tex.in l.v.quę incipit, quia vias. ff.fin.reg. Secus si riuus priuat⁹ interueniret: vt est casus in l.sequẽ.
35 quæ incipit, sed si riuus. *Et hanc partem etiam tenet Bald.in quadam lege Græca Federici imperatoris, quæ vocatur, ius prothomisios, in glo.ij. Nec obstat l.marit⁹.de acqui. rer.do.vbi tex. in fin. videtur velle, quod si inter fundũ vicini, & meum est via pub.& flumen destruxit fundum vicini, & viã pub. & posteà retrocedit flumen, quòd fundus vicini efficitur meus, nõ obstante quòd via quæ remanet, sit in medio: quia ille text. fundat se in hac ratione in fin. quia etiã ipsa via est fundi mei. & glo. intelligitur quãtũ ad emolumẽtum, nõ quantũ ad proprietatẽ, vel quantũ ad cõmodũ meũ: quia si via destrueretur ex fundo meo, deberet reparari, ꝑ l.si loc⁹. §.fi.ff.queãd. ser.amit.sed quo ad alios effectus, se cus. Et ideo quantũ ad hoc vt fund⁹ q est vltra viã, sit cohærẽs, quãtũ ad hoc vt cõtra ius cõmune posit vẽdicari, dicẽdũ est, ꝙ ipsa via impediat ne fundi dicãtur coherẽtes. & eodẽ modo respõdeo ad gl.in §.riparũ. q̃ poti⁹ probat cõtrariũ, relata ad tex. qui tex.dicit, ꝙ ripæ sunt eius, cuius prædio adhæret. & gloß.addit etiã, quasi dicat, si via vel flumẽ sit etiã in medio: licet tũc nõ adhereat prędio quãdo via est in medio, tamen ripa
36 sua est. *Quæro xxj. quid si via cõmunis est ad fontes agrorũ vel castrorũ, ad cuius iurisdictionẽ præsumãtur prædia pertinere. Respõdeo secũdũ Bal. in l. si plures. C. de cõdi. inser. ꝙ via cõmunis diffinit loca secũdũ vicinitatẽ aspectus. Insti.de re. diui. §.insula. & vide qđ no. Azo in summa. C.vti pos.in §.ĩ his. Itẽ mediũ est extremitatib⁹ oppositũ secũdũ Arist.ideo nulla extremitas ꝑdicatur de medio. Itẽ qđ participat de cõtrarijs, nõ est simpliciter tale: vt ff.
37 de leg.ij.l.hoc legatũ. *Quæro xxij.
e aliqs legat.ᵉ vel vẽdit fundũ vel domum, an videat̃ cõcessum ꝙ debeat habere viã ex fundo exterioris vel vẽdẽtis, vel sunt duo fratres aut socij, diuidũt vnũ fundũ, an in dubio videatur actũ, ꝙ vnus debeat habere viã per partẽ alterius. Vide quæ plenißimè dixi in li.præce.in ti.de ser. iti.seu adi. vbi etiã dixi de iti.& act. vbi omnino vide. & adde ꝙ si aliqs vẽdit fundũ, in quo habet capellã, ꝙ capella nõ cedit, si habet aditũ ex publico. Sed Bar. ita dicit in l. si mercedẽ. §.j.ff.actio.em.ꝑ illũ tex.cui adde no.ꝑ Inn.& Doct.in c.ex literis.
38 extrà, de iure pa. *Quæro xxiij.qd si via publi.est aqs inũdata vel aliter

destructa, an possit iri p fundũ vicini. dic q̃ sic, p l. si locus. §. fin. ff. quẽadmo. ser. amit. & nũqd debeat vicinus de hoc habere pretiũ, glo. ibi tãgit. ego dixi in loco precedẽ. in x. q. prin. in fi. & s̃. de ser. & antep. q. ver. sed qd si loc⁹ debẽs seruitutẽ itineris, est inũdat⁹. & in pe. q. ver. vij. qñ via pub. & adde qđ isto casu si aliqs duceret pecudes vel animalia p fundum vicini, qñ via pub. est destructa: nõ põt accusari per vicinũ de dãno dato: vt no. Bal. in l. p agrũ. C. de ser. & aqua. & vide ad hoc gl. j. dist. oẽs ll. in gl. ma. in fi. & gl. fi. in prin. l. marit⁹. ff. de acqui. rer. do. & hoc intellige, dũmodò ciuiliter ducat animalia: ita q̃ à dãno inquantũm põt, custodiat. l. si cui. ff. de ser. secũdùm
39 Bal. in d. l. p agrũ. * Quæro xxiiij. qd si aliquis in agrũ vicini viã pub. reiecerit: an is p cuius fundũ via pu. facta est, possit agere contra eũ. Dic q̃ sic: qa põt agere actione viæ reiectæ ad suũ interesse. s. quanti sua interest, q̃ via pu. p suũ fundũ facta nõ sit. vt est tex. in l. si in agrũ. ff. de via pu. quã actionẽ qdã dicũt eẽ ꝓpriũ nomẽ actiõis: & ita est in arbore actionũ Io. in spũali circulo: & ita bñ sonat actio viæ reiectæ, sicut & nomen alterius actionis. & ita tenuit Azo, vt not. glo. j. in fi. in d. l. si in agrum. Alij dicũt, q̃ nõ est proprium nomẽ actionis, sed est quædã adiectio, sicut est actio de peculio. & qđ dicitur ĩ d. l. si in agrũ: q̃ datur actio viæ reiectæ, debet exponi, id est, propter viã reiectã datur actio vtilis l. Aquil. vel in factũ: vt no. gl. in d. l. si in agrũ. sicut & aliàs datˀ actio de dolo. i. ꝓpter dolũ datur actio, scilicet mãdati. C. de do. l. j. & istã partẽ tanquã vltimã, videtur sequi Rof. in libellis suis iuris ciuilis, in ti. si vicin⁹ per fundũ viã reiecerit, &c. aliàs de rubri. de actio. vię reiectæ. & ita eu[m] tenet Bart. in d. l. si in agrũ. qui dicit q̃ ista non est actio de per se, sed est actio in factũ ex hoc edicto, vel p l. Aql. & intellige Bar. dũ dicit ex hoc edicto; de edicto posito in l. j. de via
40 pu. & iti. pu. re. * Sed circa istã actionẽ vię reiectę querã de qbusdã pro eius declaratiõe, qa est materia incognita. Primò quot sint necessaria ad hoc vt cõpetat ista actio. Ro. in d. rub. de act. vię reiectæ, dicit tria sunt necessaria. Primũ, q̃ viam pub. quis fecerit per fundũ. Secundum, q̃ iste fundus sit vicini sui: idẽst esset alteri⁹ priuati. Tertiũ, q̃ ꝓpter hoc damnũ sit illatũ illi vicino vel domino, p cuius fundum via pub. facta est. & hec oĩa colliguntur
41 in d. l. si in agrũ. ff. de via pu. * Secundò q̃ro ad qđ cõpetat ista actio. & videtur q̃ cõpetat ad hoc, vt via pub. reiecta in agrũ vicini, remoueatur de fundo illo. sed dic cõtrà: qa im cõpetit ad interesse tãtũ: vt est casus in d. l. si in agrũ. & hoc tenet Rof. in d. tit. de act. vi. re. & adde qđ dicã infra seq. Hoc tamen fallit in casu, quando via pub. esset destructa, per l. si locus. §. fi. ff. quemad. ser. amit. secundùm glo. in d. l. si in agrum. quã declara, vt dixi s̃. in xxiij. q. & in aliis
42 locis ibi remissis. * Tertiò quęro quid si agatur ad hoc, vt illa via remoueatur. Dic quòd non competit actio pdicta, vt statim dixi. sed possum ego, in cuius fundũ via reiecta est, propria autoritate claudere, ita quòd plus inde transire non possit per l. quemad. §. si protectũ. ff. ad

Aqui.

Aquil.arg.l.ij.C. de allu. & ita Rof. in d.tit.de act.viæ re.qui dicit, ꝙ ita de facto sæpe videm⁹:& adde quod
43 dixi s.in vj.q. *Quartò quero, qd si egit quis primò cōtra vicinū, qui viā pub.in fundū suū reiecit, & fuit cōsecutus interesse suū per actionē viç reiectç:an poterit posteà claudere viam? Videtur ꝙ sic.arg.l. Stichū aut Pamphilū:§.de loco.ff. de solu. Contrariū teneas; ꝙ cū ipse pretiū habuit, & pretiū loco rei succedat. ff.de petit.hered.l. si & rē & pretiū. & dixi in l.Labeo.§.Sabin⁹.& §.itē si dominus. de ver.sig.ergo videtur habere fundū,ex quo habet pretiū, vnde viā claudere aut remouere nō poterit.& ita tenet Rof.in loco prç allegato. Itē pro hoc cū competant domino fundi duo remedia,vnū ad interesse, aliud ad rem impetrandā: vnū alteri renūciare videtur: iuxta not. in l.quod in hęrede.§. eligere.
44 ff. de tri. * Quintò quęro, quid si aliquis reiecit viā priuatā per fundum vicini sui, nūqd agetur actiōe priuata? Et videtur quòd nō: quia illa actio est inuenta pro via publica. Rof.tamē in tit.prçallegato, in fi.dicit ꝙ credit, ꝙ vtilē actionē habere possit, & intentare etiā negatoriā: & si est dominus fundi, datur sibi vtilis negatoria vel publiciana: vt l.si ego.ff.de pub.directa actio non datur pro via tātùm publica:quia tunc non concurrunt verba & mens legis.facit quod not. in l.tutori.C. de nego.gest. & in l. si quis id quod.in
45 prin.ff.de iurisd.om.iud. * Sextò quæro,quomodo debet formari libellus in hac actione viç reiectç. Et dic ꝙ debet formari isto modo: Corā vobis,&c.cōpareo ego Philippus Alexāder de Velletro contra & aduersus Antoniū Falsepedatū, & dico & expono,ꝙ dictus Antonius in agrū meū viam publicā reiecit, seu immisit,propter qđ interest mea,nē via illa ita reiecta sit.quare istud interesse meū peto, & ad hoc propono actionē viç reiectç.& hoc tenendo illā opinionē. ꝙ cōpetat dicta actio. sed tenēdo aliā opin.scilicet ꝙ nō sit propriū nomē actionis, sicut dixi in j.q.huius xxiij.q.tūc retineas omnia in libello posita, & adijcias: Et ad hoc propono actionem in factum[f],vel vtilem l.Aquilię. ita dicit Rof.in d.ti.de actio.vię reiectę.Sed tu dicas, ꝙ hodie in vtroq; casu non est necesse, ꝙ exprimatur nomē actionis:vt nota.glo.magna, in l.j.in prin.ff. de eden.& ibi p Doct.& no. per glo.& Docto.in c.dilecti.extrà; de iudi.in c.examinata.eo.tit. & tutius est, ꝙ nō inseratur nomē actionis in libello, vt notatur in dictis iuribus;& maximè in casu isto,in quo sunt opiniones, ꝙ sit propriū nomē
46 actionis exprimendū. * Septimò & vltimò quero, quomodò debeat actor & reus formare positiones in hac actione vię reiectę.dic secūdùm Rof.in tit. sæpius allegato: qa positiones actionis sic fieri debēt. Ego dico, ꝙ via pub. vadit & ire debet p tales partes, vel recta via pub. per illā:tu vicin⁹ reiecisti vel immisisti p fundum meū. Item dico,quòd per talem viā missam per fundum meū damnum mihi illatum est,&c. Positiones verò rei sic fieri possunt: Et dico; quòd via publica est, vel esse debet per tales partes, sicut nūc est: Item dico,ꝙ in partes illas, vel fines est fundus tuus. Item dico quòd per

t 4 talē

talẽ viã publicã ita immissam, cõditio tua facta est melior: modò p viã & stratã publicã potest inde alimoniã vẽdere renũtiantibus, & per viã
47 publi.trãseuntibus. *Quæro xxv. an quilibet teneatur munire vel reficere viã. Dic duplex est via: vna publica, alia priuata: vt dixi s. in vij.q. primo casu: quando via est publica, distingue: aut via est intra ciuitatẽ, & qlibet debet munire iuxta domũ suã: vt l. ædiles. ff. de via publica. aliàs est in ti.ff.de loco pub.fru. Et ita tenet Barto. in l. per Bithyniã. C. de imm.ne.cõce. li.x. & idẽ si via pub. est p burgos ciuitatis: vt est tex. cum glo. in ver. ciuitates. in d.l. ædiles. in tãtùm, q nullũ genus hominũ excusatur ab isto onere: quia nõ numeratur inter sordida munera: vt l. absit. C. de priui.do. Augu. lib. xj. & ibi p Bar. nisi esset cõcessa vacatio mune-
g rũ publicorũ, vel papalis cõcessio g vt nõ teneatur ad istud onus reficiẽdum: vt l. hi q muneris. de vaca.mu. & not.gl. & Bart. in d.l. absit. & ideo non excusantur prædia principis, vt ibi. Et hoc tenet Andr. de Barulo, p illũ tex. & est tex. in l. ad instructiones. C. de sacrosan.ecc. Itẽ nec excũsantur ecclesiæ, vt ibi. & in authẽ. de eccle.tit. §. ad hoc sancim⁹. col. viij. qa est onus reale: vt dicit Bar. in d.l. ad instructionẽ. & sic not. quòd res ecclesiȩ tenentur ad refectionẽ viarum publicarum. Non autem dicas quòd sola ecclesia, id est, ipse locus sacer sine aliqua possessione teneatur ad istã refectionẽ, quia nõ tenetur: sed per possessiones tantùm. Et ideo fratres minores non tenentur ad istud onus, nec etiã ecclesiæ ciuitatis tenentur ad refectionẽ viæ, seu stilizare iura ciuitatis Bon. qa ecclesiæ in nullius bonis sunt: sed parochia reficiet, secũdùm Iac. Bu. & B. in d.l. ad instructionẽ. Et qa istud onus reputatur esse onus fructuũ: si pendẽtes. §. si qd cloacarij. ff. de usufr. & d.l. ædiles. sequitur, q possessiones steriles, quæ nihil reddũt fruct. nõ tenẽtur ad istud onus, secũdùm Bal. in d.l. ad instructiones.
48 *Sed aduerte, quia glo. xvj. q. novarũ. aliàs in §. iuxta. in ver. nouis collationibus. in fin. dicit regulariter, quòd nõ tenetur. l. ad instructiones. C. de sacrosan. eccl. quæ dicit, quòd clerici tenentur ad instructionem itinerũ: & per hoc videtur tex. in c. nõ minus. de immu. ecc. in cle. j. eo. tit. & hoc tenet Host. in summa, de imm. ecc. §. qb⁹. Ego verò credo illã glo. nõ dicere verũ, o
h quoniã ista sunt munera realia h, vt dicit Bar. in l. ad instructiones. & non sunt sordida: ergo tenẽtur ecclesiæ, vt d.l. absit. Nec ob. d. §. nouarũ. vbi dicitur, q ecclesia nõ tenetur ad nouas collationes, & sic ad munera sordida. Et istã partẽ, q ecclesia teneatur ad ista onera refectionis viæ, tenet Anto. de Bu. in d.c. nõ minus. vbi plenè examinat istã materiã. Et ita etiam tenet Cardi. Zaba. in Cle. j. xvij. q. de vita & hone. cler. dicens quòd d.l. ad instructionem. hoc expressè dicit, nec aliquod ius nouum specificè cõtradicit. Vnde quòd nõ mutatur, quare stare prohibetur. l. sancimus. C. de testa. & l. præcipimus. in fi. C. de appel. & allego hanc rationem ad idem: quia leges ciuiles sunt approbatæ per ius canonicum, inquantũ non contradicant expressè canonib⁹: vt probatur x. d. si. &

adiutorium.& in c.se.& notant Cano.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.extrà. de cōsti.& de ista materia an ecclesia & alij teneant ad refectionē viarum & pontiū, vide per do.Pe.de Anch.in repe.c.postulasti.in v.q.extra.de fo.
49 cōpe. *Sed quid si imponatur gabella ꝓ plaustris & curribus, quę soluitur ad portam pro refectione vię: an ecclesia teneat?& dicas ꝙ sic: quia aliquid soluitur ex eo quòd plaustra destruunt vias: & oportet ꝙ cōtinue reficiantur ex illa pecunia: & ideo sicut ecclesia tenetur ad refectionem viarum, secūdùm quod s̄.dixi: ita ad solutionem huius gabellæ, ex qua reficiuntur viæ, secundùm Iac.Bu.& Bal.in d.l.ad instructiones.dicit tamen ibi Bal.quòd ad hoc non possunt cogi per seculares: vt in Cle.j.
50 de immu.ecc. *Itē quid si ciuitas vel villa vult facere vnam viam de nouo, & vult imponere onus ꝓpriè ꝓ rebus, pro dicta expensa vię vel pōtium: an possit imponi ecclesijs? Barto.in d.l.ad instructiōes.dicit ꝙ nō: per aut.item nulla cōmunitas.C.de epis.& cle.nisi prædia essent tributoria.de quo vide per Bar.in l.placet. C.de sac.san.eccl. Secūdo casu, quādo via est extra ciuitatē, benignius tunc debet fieri refectio & iniūctio expensæ cōmunis imponēdo collectam iꝓ quātitate patrimonij, per l. per Bithyniam.C.de immu.ne.conce.lib.x.& ibi hoc tenet Bar.hoc tamē fallit, quādo dominus ciuitatis, vel aliꝰ superior reciperet vectigalia à transeuntibus: & tūc suis sumptibus eā viā deberet dominus vel superior facere purgari & reparari: nō autem sumptibus subditorū, per regulam iuris, qui sentit onus, &c.de reg.iur.in vj.& l.secundū naturā.ff. eo.ti.& ita tenet Io.de Pla.in l.vnica.C.de cad.tol.& pro hoc facit qđ no.dicit Archi.xxiij.q.iij.si qs peregrinus.vbi dicit ꝙ isti Comites & Barones tenentur ciuitates suas, in quibus colligūt pedagia, & stratas tenere securas à latronibꝰ: aliàs tenent emendare damnū de p̄dato.& idem sequitur Bal.in c.j.in pe.col.prin.in ti.de his qui feud.da.pos.& in c.j.§. conuenticulas.in ij.col.de pac.iu.fir. & Flo.in l.j.§.summa.ff.de his qui deie.vel effu.qđ perpetuò tene menti. Secūdo casu prin.quādo via est priuata, & hoc potest esse duobꝰ modis. Vno modo, via, id est, ius eundi, prout est seruitus: & tūc cōuenit ius refectionis ei q habet viā: ille enim qui habet solū, debet pati.vt l.refectionis.ff.cōmu.præ.& dixi plenè s̄. Secūdo modo accipitur via priuata, hoc est facta ex collationibꝰ priuatorū: & tūc idē quo ad illos priuatos: qa ad eos pertinet refectio: vt l.ij.§. viarū.ff.ne quid in lo.publi.& hoc tenet Guil.de Cu.in l.neminē.C.de sa.san.ecc.& sequitur Bar.in d.l.per
51 Bithyniā. *Sed iuxta p̄dicta quæritur an scholaris vel qui cōducit domū, teneatur ad refectionem viæ.& quidā dicunt ꝙ nō.solet allegari l.ex cōducto.ff.loca.& ibi tenet Saly.in l.summa.C.de pig.dicas cōtrariū, ꝙ tenētur soluere: & si nō soluunt, pōt via occupari: vt l.ædiles.ff.de via publi.& si soluūt, soluēt expēsis locatoris: qa locatori imputabūt in pētione per actionē ex eo cōtractu, secundū Pe.& Cy.in d.l.in summa.& Bart. in d.l.ædiles.& ita tenet etiā Alb.de Ro.secūdū Odof.in suo opere statu.in prima parte.q.cxxxvj.q̄ incipit,

ſtat.cauet.vbi vult,ꝙ ſi eſt ſtatutũ ꝙ
qs ante domũ ſuã teneat̃ ſe obligare
ſub certa pœna,qđ inquilinus ſoluẽ
do imputat locatori.& idẽ tenet d.
Pau.in l.ex cõducto.in priu.ff.loca.
& no.in l.ſi pendẽtes.§.ſi quid cloa-
ca.ff.de vſuf.& idẽ tenet Roſ.ĩ libel.
ſuis iuris ciuilis,ĩ ti.de offi.iudi.quo
ꝓhibetur ne aliqd fiat in via publi.
in fine,qui dicit ꝙ ad hoc competit
offi.iudi.per d.l.ędiles.circa fi.& de
iſto offi.iud.dic vt p eũ in d.titulo,
52 & infrà dicet̃. *Itẽ quid ſi eſſet em-
phyteota ſeu liuellarius,an teneatur
reficere viã pu.ante domũ ſuã em-
phyteoticã?Dicas ꝙ ſic,expẽſis ſuis:
vt l.ij.circa prin.ĩ ver.publicarũ fun
ctionũ.C.de iure emphy.& ibi hoc
ponit̃ per Alb.de Ro.in d.q.cxxxvj.
& dicit idẽ de vaſallo.& eſt notãdũ
quia iſti dicunt̃ habere vtile domi-
nium:vt d.l.j.§.j.ff.ſi ager.vecti.vel
emphy.pe.c.j.ibi,ſi rei aũt.& ibi no-
tat.in ver.vend.de inueſti.de re.a-
lie.fac.& no.glo.in l.ſi vt certò.§.ſi
duobus vehiculũ.ff.cõ.& in ca.cum
53 Bertol.de re iu. *Itẽ quid de vſu-
fructuario an teneat̃ ad refectionem
viæ?dic ꝙ ſic:vt l.ſi pẽdẽtis.§.ſi qd
cloaca.ff.de vſufr.& vide quod ibi
no.& in l.hactenus.eo.tit.& in l.qui
concubinã.§.qui hortos.ff.de lega.
iij.& quod no.Bar.in l.his verbis.§.
idẽ reſpõdit.eo.ti.& in l.ſi.ff.de vſu
fru.leg.vbi omnino vide,qđ intelli
ge niſi poſſeſsiones eſſent ſteriles,
in quib⁹ haberet vsũfr.vt ſ.dixi poſt
54 prin.huius xxv.q.principalis. *Itẽ
quid de marito qui habet fundũ do
talẽ iuxta viã pub.q̃ debet refici?dic
vt habet̃ in l.iiij.§.j.ff.de impen.&
55 adde qđ ſtatim dicã. *Itẽ quid ſi ali
qs habitet in domo gratis,an teneat̃
ad refectionẽ viæ?dic ꝙ ſic:ſi refe
ctio puta purgatio,pertinet ad vti
tatẽ mometaneã:ſed ſi ad perpetu
ſecus.& ita vult d.l.iij.§.j.& ita te
net Bar.in d.l.Aediles.ff.de via pu.
Ego puto quòd ſi refectio debet du
rare pro tẽpore quo habitare deb
k gratis,[k] vel maiori,teneat̃:aliàs n
per d.l.iij.§.j.& quod ibi no.Bar.
Ang.in l.diuortio.§.quod in anno
56 & quod ibi no.ff.ſo.ma. *Itẽ an te
neatur quis reficere viã,ſi pri⁹ vi
cedere domui,quã habet iuxta vi
vide Bal.in addi.Spec.tit.de cẽſi.
vide quæ dixi ſ.de puteo,ver.ſed
ñe,quòd quędã cõmunitas.&per
57 dicta,determinat etiã iſtam q. It
quæritur,quid ſi via pub.nõ eſt d
ſtructa ex antiquitate,vel caſu:ſed
liqs ipſam exarauit ſeu aliter deſ
xit:an vicini teneant̃ reficere?Di
ꝙ nõ:ſed ipſe tãtũ,qui eã deſtru
vt eſt tex.in l.ſi in agrũ.in fi.ff.de
58 pub. *Sed qd ſi ille nõ eſt ſolue
do?dic quòd vicini cogũtur:vt
ibi glo.ſing.arg.d.l.Aediles.§.co
ſtruãt.& l.ij.§.viarũ.ff.ne qd in
co pub.& dicit Lud.de Ro.in e
dam ſuo ſingulari,quod incipit,
mihi viã deſtructã,&c.quòd illa
eſt ſing.& nõ eſt alibi.Itẽ adde,
ſæpe dictum eſt,ꝙ quis tenet̃ re
re viã in ciuitate vel burgo.Nã
telligitur quatenus protendit la
do domus ſuę.ita Ang.in l.ſing
rũ.in fine.C.de ædifi.pri.vel q
nus ꝓtendit latitudo cuiuſcũq;
di,qui ſit in ciuitate vel burgo v
ſus dictã viã pub.ar.l.inter eos.
acq.re do.& per l.adeò.§.inſulae
ti.& Inſti.de re.di.§.inſula.Et d
cuiuſcũq; fundi:qa quicũque fu
ſit in ciuitate vel burgo,idẽ iuri

siue sit domus, siue stabulũ, siue hortus, & siue sit fundus rusti. siue vrbar. quoniã in vrbe & in burgis põt esse fundus rusticus: qa nõ locus, sed materia facit prædiũ vrbanũ. l. vrbana prædia. ff. de verbo. signi. *Quæro 61 xxvj. aliquis vult reficere viã pub. an posſit, & quomodò. de primo dic licet aliquis faciat in publico, tñ potest: vt l. j. ff. de via publ. & iti. public. re. & no. ibi gl. in rub. patet ex his q̃ dicta sunt in duabus questionibus p̃cedentibus. Et nedũ quis põt viam pub. reficere: sed etiã purgare: qđ est 63 refectionis portio: vt d. l. j. §. sed & purgare, *Quod no. ꝓ statutis loquentibus de refectiõe viæ, vt comprehendatur etiã purgatio, ficut est auferre lutũ ex via publi. Et purgare propriè dicitur, ad libramentũ proprium redigere, sublato eo quod superest. Et libramentũ capitur ꝓ modo & pulchritudine: vt est tex. cũ gl. in d. l. j. §. purgare. & ex eo qđ dictũ est, sublato eo qđ superest. *Not. ꝙ ille qui tenetur purgare viã, nõ sufficit si auferat lutũ ex via publica in medio, & proijciat in partibus vel in lateribus viæ: quoniã tenet in totũ re 64 auferre de via: vt d. §. purgare. quod not. Item etiam reficere dicitur, & qui aperit, & qui purgat & omnes omnino, qui in pristinum statum ducunt: vt d. l. j. §. reficit. De secundo dic, quòd ille qui vult reficere viam pub. debet ad veterem latitudinẽ restituere: vt d. l. j. §. j. & nõ debet latiorẽ, neque lõgiorẽ, neq; altiorẽ, neq; humiliorẽ sub nomine refectionis facere, nec in via terrenam glaream ponere, aut sternere viã lapide quæ terrena sit, vel contrariò de strata, terrenam facere: vt est text. in d. l. j. §. si quis in specie. Et in effectu sub specie refectionis nõ põt q̃s viã deteriorẽ facere impunè: imò ꝓhibẽdus esset: vt d. §. si qs in specie. & ibi etiã vide per gl. & Doc. vbi p̃dicta verba declarantur. *Quæro xxvij. si quis vult reficere viam pub. & ab alio impedit, qua actione agetur in impedientẽ. Dic interdicto de via public. & itinere publi. reficiendo, & istud interdictũ perpetuò datur, & omnibus, & in omnes, & habet condẽnationẽ in id quod actoris interierit: vt d. l. j. §. fin. *Quæro xxviij. ad hoc vt istud interdictũ cõpetat cõtra impediẽtẽ reficere viã. quæ sint necessaria. & Rof. in libel. suis in ti. si aliqs vult reficere viam publ. aliàs in rub. de interdicto si via pub. reficit. in prin. dicit. ꝙ quatuor sunt necessaria. Primũ est, ꝙ via illa sit pub. vel iter publicũ. Secundũ, quòd aliqs velit reficere. Tertiũ, quòd reficiẽdo nõ mutet̃ status primitiuus viæ pub. Quartũ, quòd alius te impediat volentẽ reficere vel purgare viam pub. Et hæc quatuor probantur in d. l. j. ff. de via publi. & iti. pub. re. *Quæro xxix. quomodò debeat formari libellus in isto interdicto. & Rõf. in ti. preallega. dicit, quòd debet formari sic: Corã vobis, &c. cõpareo ego Titius, & cõqueror de Sempronio: quia me volentem reficere vel purgare viam public. vel locum publicũ, me ꝓhibuit, & peto interesse pro tali violẽtia vel iniuria, & ago contra ipsum: & hoc propono actionem in factum subrogatam in loco interdicti de via pub. & iti pub. reficiendo: vel ipsum interdictum: vt l. j. ff. eo. titu. Si autem propter illam refectionẽ vertitur specia-

cialis & propria vtilitas actoris, potest libellũ concipere modo prędicto, & ei addere sic: Et quia interest mea specialiter propter domũ meã non esse prohibitũ: ideo illud meũ interesse peto, & ad hoc ꝓpono interdictũ prędictũ, vel prædictam actionẽ in factũ subrogatã loco eius: & ꝙ tale interesse possit peti, dixi s̃.
65 in q.xxvij.in fin. *Quæro xxx. quo modo debeãt formari positiones actoris & rei in isto interdicto. & dic, ꝙ positiones actoris ita formari debẽt: Ego Titius dico, ꝙ via illa, locus ille, de quo quæstio, est publicus. Itẽ ꝙ locus ille, vel via illa indiget refectione. Itẽ ꝙ reficiendo antiquũ statum retinebam. Itẽ ꝙ me prohibuisti, & adhuc prohibes. ista colliguntur & probantur in l.j.ff. de via pu. & itin.publi.reficien. & patet ex supradictis. Positiones verò rei sic formari possunt: Ego Sempronius dico, ꝙ loc⁹ ille, de quo est quęstio, est Titij, & ponãtur cõfinia ita, vt appareat ipsum non esse locũ publicum. Item dico, si erat via publica, ꝙ reficiẽdo volebas, & vis facere viam publicam latiorem, longiorem, altiorẽ, & humiliorem quàm antè fuerat. Item ꝙ Seius tantũ tibi intulit violẽtiã, vnde ego Sempronius debeo absolui: quia si tantũ ille Seius intulit violentiã, ergo nullus alius. & hę positiones ponũtur per Rofre. in d.libello de interdicto, de via publica reficiẽda: & probatur in l.j.ff.eo.tit. & ex his quæ dicta sunt s̃. & hęc omnia quæ dicta sunt xxv.q.no.diligenter: quia ponunt materiam refectionis, & adduntur his quæ dicta sunt s̃, in lib.præcedenti.in tit. de refectione.
66 *Quæro xxxj. quid si aliquis ponit aliquid in via publica, vel ad cat, vel immittit eo casu quo nõ teſt, iuxta ea quæ dixi suprà in xj. cũ quatuor sequẽtibus, quo iure a tur contra ipsum? Dic interdicto quid in loco publico fiat: vt l.ij. & §.ait prætor. & §.prætor ait. ni quid in lo.pub. & istud interdict proditũ est ne quid in loco pub. via publ.vel itine.pub.fiat: & si fa fuerit, ꝙ tollatur, vt ibi: & sic istud terdictũ ex prima parte est prohib toriũ, ex secũda restitutoriũ: vt j.in princi. & §. hoc interdictum §.ait prætor. Vel secundũ Io.An sunt duo interdicta. Vnũ prohib rium, scilicet ne fiat. Aliud restit riũ, si factũ fuerit, tollatur: vt no fred. in libellis suis, in titu.de in
67 di.ne quid in loco publico. *Q ro xxxij. siue sit vnum interdic siue duo, quę sint necessaria ad vt ista interdicta dentur. Dic se dùm Rofred. quòd nouem sunt cessaria. Primũ est, quòd via illa
68 locus ille sit publicus. *Qual autem via dicatur publica, vel pr ta, aut vicinalis, vide in l.ij. §. vi & §. vicinales.ff.ne quid in loc blico. & dixi suprà in vij.q. Se quòd ponatur aliquid in loco blico vel via publica: vt habet d.l.ij. & in hoc tu adde etiam, licet non ædificem in via, sed a cem in meo: dum tamen ædific in meo factum noceat in via, cit, vt habeat locum hoc interd vt d.l.ij. §. si quis in suo. & ibi notat Bartol. & vide etiam Bar quominus. in iij. quæst.ff.de flu Tertium, quòd nõ sit appositus licentia principis vel alterius h tis ad hoc potestatem: vt dicta

prin. Quartum, ꝙ si est positũ cum licentia principis vel alterius, fiat deterior: vt dicta l. secũda, §. meritò. & §. si quis à pricipe. Quintũ ꝙ iste q agit hoc interdicto, nõ habeat ędificiũ in publico sine licẽtia superioris: alioquin nõ aget: vt in d. l. ij. §. idem ait, si in publico. Sextũ, ꝙ id quod est positum, statim noceat vel nocere possit: v d. l. ij. §. deĩde ait p̃tor. & ibi declaratur quando via dicatur fieri deterior. Septimũ, ꝙ ad hoc vt tollatur, necesse est vt noceat ædificiũ: etsi melius sit nõ tollere, ne vrbs ruinis deformetur. nõ tollere, dico, nisi publicus vsus impediatur: vt dicta l. ij. §. si quis nemine: vt l. fi. eo. tit. Item si non tollitur per interdictũ, tollitur tamen officio iudicis: vt d. §. si quis nemine. & dicta l. fina. Octauum, ꝙ locus publicus fiat deterior, & tũc locũ habet interdictũ: sed si esset locus priuatus alterius, tunc haberet locũ vtile interdictũ: vt d. l. secunda. §. eum qui. & §. meritò. Nonum & vltimũ sufficit quãtum ad hoc, vt habeat locũ interdictũ, siue ipse posuit siue ab alio positum sit: vt d. l. secunda. §. hoc interdictum. Sed contra prædicta opponitur, & videtur, ꝙ aliquo modo nõ habet locũ hoc interdictũ. Nam licitum est cuilibet ædificare & immittere in loco publ. ff. de acquir. re. domi. l. statuas. Sol. verũ est quãdo ponũtur statuæ, sed nõ in loc. publ. vel si sunt positæ in loco publico, nõ impediebatur locus publicus: & ideo qđ positũ est, tunc non remouetur.

59 *Quæro xxxiij. quomodo formetur libellus in hoc interdicto, quando quis ædificabit in via publica, vel aliqđ immisit: vel ædificare aut immittere vult: & ĩ hoc duo casus principaliter sunt de per se cõsiderandi. Primus est, quãdo ex hoc leditur via publica, vel iter publicũ. Secundus est, quando propria vtilitas tantũ læditur: puta quia lumina tua obscurata. In primo casu libellus põt duobus modis formari. Vno modo, quãdo quis vult ædificare vel aliud immittere in via publica, & petitur ꝙ nõ immittatur vel fiat. Alio modo, qñ id qđ in via publica factũ est, petitur vt tollatur. Primo modo põt sic formari libellus secundũ Rofr. in loco præallegato. Corã vobis, &c. cõpareo ego Titi⁹, & dico ꝙ talis vult ponere in via publi. cuius talis sunt confines, tale quid, propter qđ via publica deterioratur vel deformat̃, puta faciẽdo pontẽ: vnde peto ipsũ prohiberi ne ponat: ad hoc propono actionẽ in factũ surrogatã in locum interdicti, ne quid in loco publico. Sed vide ꝙ ista forma libelli nõ est bona: quia per hoc agitur ad interesse: vt l. ij. §. hoc interdictũ. ff. ne quid ĩ loco publico. qđ interesse non potest esse, cũ nihil factũ sit, & agatur, vt non fiat. Et propterea dicit Bart. in d. §. hoc interdictũ. quòd istud interdictũ nõ potest proponi, nisi quando aliquis incœpit ædificare, ita ꝙ habet aliquid instar operis: vt l. stipulatio. §. opus. ff. de no. ope. nuncia. ideo tũc potest agi ne fiat ad interesse, pro eo quod factum est. Et ita debet intelligi d. §. hoc interdictum. & ista materia. facit pro hoc l. harum. & l. egi. & quod ibi not. ff. si ser. ven. & ideo secundùm Bar. in d. §. hoc interdictum. debes formare libellum isto modo: Dico quòd talis incipit ædificare in tali via publi

ea seu in tali loco publico, propter
qđ via publica sit deterior, vel iter
publicũ deterius: quare peto ipsum
prohiberi istud opus facere, & cogi
ad cauendũ ne fiat, & ipsum cõdem-
nari ad interesse meũ, pro eo quod
factũ est: vt probatur in d. §. hoc in-
terdictũ. & in §. si quis nemine. in d.
l. ij. ff. ne quid in loco pub. Et de ista
cautione vide tex. cũ gl. in l. v. ibi. &
l. penul. eo. ti. & no. in d. l. harum. &
d. l. egi. & no. per Bar. in l. si prius. ff.
de no. oper. nuncia. Alio modo qñ
quis ædificauit, & vnus vult petere
vt ædificiũ vel immissum in via pu-
blica tollatur, põt sic formari libel-
lus: Corã vobis, &c. cõpareo ego Ti
tius, & dico q Sempronius posuit ta
le qđ ĩ via publica, ꝑpter qđ est effe
cta deterior vel deformata: quare pe
to eũ cogi & cõpelli ad tollendũ &
restituendũ: & ad hoc propono di-
ctam actionẽ in factũ, &c. In secũdo
casu principali, quãdo ex ædificio vl'
immisso in loco publico læditur tã-
tùm priuata vtilitas: puta quia lumi
na tua obscurantur, debes sic forma-
re libellũ. Corã vobis, &c. cõpareo
ego Titius cõtra & aduersus Semꝓ
nium: & dico quòd ipse tale quid in
ponte vult ponere, vel posuit, vel in
via publica, vel in loco public. cuius
tales sunt confines, & q lumina mea
obscurantur: vnde ne id fiat, ago cõ-
tra ipsum: intelligendo secundũ qđ
dixi suprà, secundùm Bart. vel si iam
fecit, dicas, Ago quòd remoueatur:
& ad id propono vtile interdictũ ne
qd in loco publico. Et dixi vtile in-
terdictũ, & nõ directũ: per l. ij. §. eũ
qui. ff. ne quid in loco pub. & per id
quod dixi in q. præcedenti. in versi-
culo viij. Sed contra istã vltimã for

mam libelli opponitur & videtu
non possit de iure agi. Nam lum
tua possum obscurare: vt ff. de se
vr. præd. l. si binarum. & C. de se
tius. Sed responde secundùm R
in preallega. tit. de interdicto, ne
in loco publi. ante fin. quòd lu
quod habeo à tuo loco priuato
obscurari, cũ non debeas seruit
vt dictis iuribus. Sed si habeo
pub. lumen, secus est: qa tunc o
rari nõ potest: vt ff. de dam. in
fluminũ. §. vltim. & l. Procul⁹.
est notandũ. De hoc tamen int
ge, quando vis tollere mihi lu
habeo ex publico, ædificando i
co publi. quia tunc non potes
mihi damnũ etiam habita licen
principe: quia illa licentia intel
tur sine damno: vt l. tertia. §. m
& §. si à principe. ff. ne quid in
publico. Sed si ædificares ĩ loco
ꝓprio debente mihi seruitutẽ
mihi auferre lumen, quod ha
etiã ex publico: vt d. l. altius. & l
narũ. qđ bene not. Et addas his
dicta sunt ĩ lib. præce. in mate
uituris luminũ, & ne luminib.
atur. Sed aduerte quia Bart. in
§. hoc interdictũ. el ij. ff. ne q
loco pub. ponit aliter materia
li. Nã dicit q debet sic forma
co contra talẽ, q ipse habet &
tale edificiũ, quod est factũ in
blica: propter quod dicta via
terior in tanta quantitate, & d
simile me damnificari in fu
tantũ. quare peto ipsum cõde
tollendũ ipsum opus, & ad re
endã ipsam viam in pristinũ s
& ipsum mihi condemnari ad
titatẽ prædictã: cũ tantũ inter
dictũ opus factũ nõ esse: & qu

mea interesset pendente iudicio: & hæc forma procedit, si is tenet ædificiũ in via publica, qui fecit. Sed si tenet alius, tunc debet cõcludi aliter, videlicet ꝙ põt præstare patientiam destruendi operis: & ꝙ condẽnetur quatenus actoris interest pẽdẽte iudicio, ex eo, ꝙ negat præstare dictã patientiã: per no. in d.l. ij. §. hoc interdictũ. el j. Alij dicũt secundũ Bar. quòd hoc operatur interesse totius populi, quod sibi nõ placet: qa secũdùm hoc nõ posset cõstitui procurator ab actore, quod est contra l. pen. sed pro interesse publico debet intẽtari actio à syndico cõis. & hoc est qđ dicit text. in l. ij. §. hoc interdictum. el ij. ꝙ actoris interest: & ideo refert se ad interesse actoris, nõ po-
71 puli. *Quero ṗtereà xxxiiij. loco, quomodo formari debeãt positiões actoris & rei in hac materia, & ĩ hoc interdicto. Et dic, ꝙ positiones actoris sic formari possunt: Compareo & dico, ꝙ via illa est publica, siue locus ille est publicus, cuius tales sunt cõfines &c. Itẽ ꝙ aliqd immisisti vel vis immittere sine licẽtia principis vel superioris. Itẽ quòd licet princeps tibi cõcesserit ædificare vel aliqd immittere in via pub. vel loco pub. per talẽ immisionẽ vel ædificationem, incommodatur vsus meus seu domus mea. Itẽ ꝙ ego, qui ago hoc interdicto, careo ædificio posito in loco pub. Itẽ ꝙ id, quod imposuisti vel imponere vis, nocet vel nocere põt loco pub. Item quod imposuisti vel vis imponere, est aliud, q̃ dom⁹. Item ꝙ illa domus si quam ędificasti in pub. nocet multũ loco pub. Itẽ ꝙ supra locũ pub. pontẽ posuisti. Itẽ ꝙ opus factũ in loco publ. tu possides. Itẽ ꝙ tuũ opus quod fecisti in loco pub. lumen quod habebã in loco pub. abstulit mihi. Positiones rei sic fieri possunt: Cõpareo &c. & dico ꝙ locus ille vel via illa est vicinalis vel priuata[m]. Itẽ ꝙ illud quod imposui vel imponere volo, feci cũ autoritate prĩcipis, & ecce priuilegiũ. Itẽ ꝙ id quod imposui vel imponere intẽdo cũ priuilegio, est sine incõmodo alterius. Itẽ ꝙ tu q proponis hoc interdictũ, ædificasti in loco pub. Itẽ ꝙ id quod ædificaui est domus, & sine incõmodo alicuius loci priuati vel pub. Item ꝙ opus prædictũ desij possidere sine dolo uel culpa. Itẽ ꝙ lumen tuũ quod per ędificiũ obscuraui, habebas à loco meo priuato: & de his positionib⁹ habes per Rof. in tit. si aliquis ponit in via pub. aliàs est, de interdicto, ne quid in loco pu. & colliguntur ex his quæ
72 dixi s. in xxxij. q. *Quæro xxxv. dictũ est s. in viij. q. ꝙ est licitũ regulariter ire per viam pub. & agere & ducere plaustrũ: quid si quis impediatur ab aliquo, q prohibere non põt, quo remedio ei succurretur. Dic ꝙ est proditũ sup hoc interdictũ, vt liceat ire vel agere per viã pub. vt l. ij. §. fi. ff. ne qd in lo. pub. & nõ reperitur alibi de isto interdicto, nisi ibi, secũdũ Rof. in ti. si aliqs vult ire per viã pub. aliàs est in ti. de interdicto, vt liceat ire, agere per viã pub. & de illo fit etiã mentio per gl. in ti. ff. ne quid in loco publ. & ad hoc vt competat istud interdictum, ista sunt necessaria. Primum, ꝙ via illa sit publ. & qualiter dicatur via pub. dixi s. in vij. q. Secundùm, ꝙ ille qui volebat ire, agere per viam publi. prohibitus sit: vt d. l. ij. §. fi. si enim per viã priua-

tam

tam aliqs vult ire, agere debet nega
toria: vt l.ij.ff.si ser.ven.& dicā in se
72 quen.q. *Circa istud interdictū pri
mò quæro, quomodo debeat forma
ri libellus. Dic breuiter, Ego dico ꝙ
talis me volentē ire, agere, vel duce-
re tale qd per viā pub. ꝓhibuit & ꝓ-
n hibet [n]: quare peto pronunciari, &
ipsum cogi, ꝙ me nō ꝓhibeat. & ad
hoc propono interdictū, vt mihi li-
ceat ire, agere, uel ducere p viā pub.
vel actionē in factū subrogatā in lo-
73 cū eius: vt d.l.ij.§.fin. *Secūdò quę
ro, quomodo formentur positiones
in hoc interdicto. dic breuiter, ꝙ po
sitiones actoris sic formātur. Ego di
cò, ꝙ talis via est pub. Itē ꝙ ibā per
illam viam. Item prohibuisti, & me
prohibes volentē ire, vel agere, vel
talé quid ducere per illā viā pub. Po
sitiones rei sic fiunt econtrà. Ego di
co, ꝙ illa via est priuata. Item quòd
illa via est mea. Item quòd Titius tā
tùm tibi intulit violentiā, & nō ego.
74 *Tertiò quæro circa prædicta, qd
de his, qui colligunt pedagiā ab his,
qui vadunt per viā publ. an possint
de iure prohiberi colligere, seu ex-
igere per hoc interdictū. & Ros. in
pręallega.ti. dicit, ꝙ credit quòd sic.
Impediunt enim euntes per viā pu-
bli. vnde faciunt contra iura, nisi ha
beant priuilegiū à principe. C. noua
vecti.instit.non poss.l.j.ij.& iij.C.de
vec.l.certum. Vnde nec ciuitas per
sua statuta, pōt huiusmodi pedagia
imponere. C.no.uec. instit. nō poss.
l.vectigalia. nec aliqui nobiles pos-
sunt impedire iter agentis, nisi habe
ant priuilegiū à principe: nō debet
concedi, nisi patria sit tenuis: qa tūc
de facili conceditᷓ priuilegiū: vt l.ij.
eo.tit. licet de facto contrariū faciāt
ciuitates, & nobiles, & potentes, se-
cundùm eum: & de ista materia
de plenè per Bart. in d.l.vect. q
muniter non reperitur in lect.
Bal. in c.j. in tit. quæ sint rega.
75 feu. *Quæro quartò q[illegible]
est, ꝙ agi potest pro via publica
ad hoc per agentem possit const.
procurator: & in hoc distingue: A
agitur pro priuato cōmodo & i
esse, & potest procuratorē cō[illegible]
re. l. licet in popularibus. i prin.
procur. vbi loquitᷓ etiā de via
& no. in l. si qs pro eo. in fi. ff. de fi
ius. Aut agit pro cōmodo & ite
publico tantùm: & tūc ante lit
testa. non potest: sed post sic: vt
ff. de pig. act. & not. in d.l. si q[illegible]
76 eo. in fine. *Quintò quæro, n
pro tali causa possit accedere fi
ius. Distingue vt dictū est de pro
ratore: vt habetur per tex. & gl.
77 Doct. in d.l. si qs ꝓ eo. i fine *Q
ro xxxvj. & vltimò, quomodo d
beat libellus formari super via
uata, quando dicitur, quòd deb
seruitus viæ. vide per do. Pet. Iac.
sancto Miniano, in quadam sua
ma seu practica, quā de libellis
posuit anno cccxj. à qua sumpsi
ginem practica nouella Ioan. [illegible]
Papia: licet de ea non faciat
tionem: qui dicit, quòd pote
formari, Coram vobis compar
lis &c. & dicit & proponit co
Martinum, vt cùm dictus actor
in quasi seruitute viæ per talem
dum Martini, & ad talem via
ipsius actoris, Dictus Marti[illegible]
actorem per vim vel dolo m[illegible]
iecit de prædicta quasi sua p[illegible]
ne. Quare petit, vt dictam [illegible]
si possessionem restituat vo[illegible]

mino iudici, supplicando vt dictum reum ad restituendam dictam possessionem, vel quasi per vestram sententiam condemnetis. Vel dicas ita sicut hodie consueuit: Quare petit per vos, & officium vestrum, quòd si inconsequenter expediat, principaliter implorat, quatenus denuncietis & declaretis ipsum Martinum teneri, & obligatum esse ad mihi restituẽdã dictã quasi possessionẽ viæ & ipsum cogatis, & remedijs cõpellatis ad restituendã dictã quasi possessionẽ viæ: & prædicta forma libelli procedit, qñ quis est expulsus per violẽtiã de possessione vel quasi, & de expulsione viæ principaliter cõqueritur. Si autem principaliter de expulsione viæ non conqueritur: sed quia impeditur, ꝙ non possit vti liberè via, quia in ea turbatur: tunc posset agere interdicto vti pos. iuxta no. in l. j. C. vti pos. Et vide circa prædicta quæ not. Bart. in l. si prius. ff. de no. ope. nun. & not. per Docto. in §. æquè. inst. de actio. & quia dixi ꝙ ẽt qñ via turbatur, potest agi & intentari interdictũ vti pos. quæro quomodo debet formari libellus in casu. & dicit do. Pet. Iacobi in sua practica, in tit. super seruitute viæ principaliter turbatæ, debet sic formari libellus: Domine iudex ego conqueror de Petro: quia cũ essem in quasi possessione seruitutis viæ per fundũ Petri Puzi, cuius tales sunt cõfines, &c. & talẽ vineã ipse turbat, & impedit me, & vim mihi facit in ꝑdicta quasi possessione, nec permittitur me vti via publicaꝑ. Quare ago cõtra eum & peto ne me in ꝑdicta quasi possessione turbet, nec in ea vim mihi faciat vobis dño Marco iudici supplicãdo, vt condẽnetis ipsum Petrũ Puzi, vt desistat á dicta turbatione, & violentia: & quòd de cætero amplius me non turbet: vt probatur in l. pe. ff. de ser. Quidã tñ dicũt secundũ eũ, ꝙ iste libellus nõ procedit: quia pro seruitute uiæ turbatæ non cõpetit interdictũ vti pos. ex eo quia promissum est de ea tuenda specialiter per interdictũ de itin. act. priua. & isti dicunt, ꝙ nec pro seruitute aquæductus competit interdictũ vti poss. quia satis de hoc prouisum est specialiter per interdictum de aqua quoti. & æsti. & de riuis, & de fonte. Nec etiã pro cloacis competit. ff. vti poss. l. j. in princ. quia specialiter est prouisum per interdictũ de cloa. & licet d. l. pen. ff. de seruit. indistinctè dicat, quod pro seruitute viæ, & pro alijs seruitutibus competunt interdicta quasi possessoria: attamen glo. ibi exemplificat de itine. actuq; priua. Sed præfatus do. Petr. Iacobi, dicit in loco præallegato, quòd videtur posse dici contrarium: videlicet quòd imò etiam interdictũ vti pos. competat pro seruitute viæ: quia l. pen. ff. de ser. indistinctè loquitur, scilicet ꝙ competũt interdicta quasi possessoria. ergo indistinctè debẽt intelligi etiã de interdicto vti poss. & similiter gl. etiam in fin. loquitur indistinctè. l. j. in prin. ff. vti posi. & in l. j. §. fin. ff. de superfi. Nec videtur secundùm eum, ꝙ de iure vna actio seu vnũ interdictũ tollat aliud, si materia sic apertè ordinaret expressè contrariũ, sicuti expressè dixi, quòd pro cloaca nõ competit interdictũ vti poss. vt d. l. j. in princ. ff. vti posse. Bar. autẽ in d. l. j. in prin. in hoc articulo, an pro seruitutibus competat

interdictum vti pos. vtile distinguit.

Nam quedã sunt seruitutes, quae habent causam continuam, & pro illis competit istud interdictum vtile, vti pos. vt d. l. pen. ff. de serui. & l. j. in fi. ff. si ser. vend. & l. & si forte. §. sciendum. eo. ti. & l. arbor. ff. communi diui. Quędam sunt seruitutes, quę nõ habent causam continuam, vt iter, & actus, & pro istis non competit hoc interdictum, sed recurrimus ad interdictum l. j. ff. de itinere actuq; priuato. & Barto. in effectu tenet opin. glo. in d. l. penul. scilicet ꝙ pro seruitute vię turbatę non competat interdictũ vti possideretis, etiam vtile, sed interdictum de itinere actuq; priua. quod not. scilicet vt scias formare libellum, quando turbatur in possessione seruitutis viae vel alterius seruitutis.

a Interru. *Interruptio ita fit cõtra pscriptionẽ rei incorporalis, puta iuriũ per lit. cõte. & alios modos aptos interruptioni, sicut rerũ corporaliũ. tex. est no. extrà de praesc. c. auditis. in fi. Et an interruptio praescriptionis fiat per missionẽ in possessi. ex causa iudicati: & an q mittitur ex causa iudicati, possideat, dicut per Bart. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudi.*

b Licẽtia. *An licẽtia in actu reqsita sufficiat, si post actũ sequatur, uide Corn. ij. uo. cõs. xliij. & in iiij. uo. cõs. lxxxix. inc. uiso. & Alex. ij. uo. cõs. lxv. in ij. col. §. tertiò praesuppono.*

c Administ. *Administratio legitima & libera est, quãdo quis põt in iudicio agere, & cõueniri: et etiã extra iudiciũ de aliqua re disponere. facit c. ex literis. uer. probat. & ibi Inno. alle. l. ij. in §. ij. C. de iu. calum.*

d Iurisdi. *Iurisd. tollitur cõtraria cõsuetudine et praescriptiõe. ita dicit Inn. c. ad nostrã. in fi. de app. & an iu[…] ctio qratur & pbet ex cõsuetu[…] de Corneũ cõs. cclxviij. in i[…] risdictio delegata an sit odiosa et r[…] gẽda, in iiij. uol. cõs. clvij. Et iurisdi[…] iudicis an possit prorogari tacito [...] su partiũ, in iiij. uol. cons. xxx. [...] Ale. in iij. uo. cõs. lxvij. & in iiij. [...] si. xxxv. & in v. uol. cõsi. j. in j. c[...] princ. & quando in usu iurisd[...] plures domini eiusdẽ castri [...] dãt, quid sit agendũ, Alex. in v[...] si. xxv. uer. nõ obstant. & ibi in [...] ti col. an unum castrũ possit diuid[...] ter duos: & quid in pluribus cas[...]*

e Collatera. *Si ex forma statuti p[...] res collaterales possunt offerre p[...] tra mẽsem à die publicati cõtract[...] cõsequi rẽ uenditã: quãdo incipi[...] rere terminus illius mẽsis, uide A[...] iiij. uol. cõsi. xxiiij. per totum.*

f Aliqs lega. *Si relinquitur una [...] cẽseatur relictũ id quod in ea cõt[...] uide Corne. in iij. uo. cõs. lxxiij. qu[...] niãt in uẽditione dom⁹ uel fundi[...] Ale. ij. uo. cõs. cxxxiiij. in iij. & iiij[...] & consi. ccxxvj. per totum.*

g Actionẽ in factum. *Actio in fa[...] datur, quãdo cessat dolus, et sub[...] pa. l. eleganter. §. idem Labeo. [...] Barto. de dolo.*

h Concessio. *Cõcessio uidetur fa[...] toto iure concedẽtis. Bald. in l. j. [...] iu uer. sed qd si dominus. C. qu[...] re. par. l. q tabernas. ff. de cõtr[...]*

i Mun. real. *Munera realia qua[...] uide Bar. in l. rescriptum. §. [...] ff. de mune. & ho.*

k Collecta. *Collecta bonis mobilib[...] stabilibus põt imponi. Bar. in l. j. [...] ser. itẽ quaero p collecta. C. de [...] quo loc. p l. forma. de cẽs. & l. [...]*

mu.ne.conce.libr.x.Bal.in aut. defuncto.ul.col.in prin.uer.modò quæro dictat statutum.C.ad Tert.

l Gratis. Habitās gratis in domo an teneatur ad refectionē uel purgationem uiæ. Res. Bar. in l. ædiles.ff.de uia pu.& sic. Et uide s. de ser.ur.c.lix.iū in purgatione momētanea, non in perpetua.

m Viā pub. Via debet purgari à uicinis habentibus domos iuxta ea.l.ij.& ibi Bar.& Doc.de uia pu.et uia purgari dicitur, quādo in totū tollitur lutū, nō quādo ponitur iuxta uiā.l.j.§.purgare.de uia pub.& per Ale.in l.ij.eo.ti. & qd no.in l.ij.C.de īmu.ne.cōc.li.x.

n Vicinalis vel priuata. Via uicinalis est, ad quā faciedā uicini de proprio cōtribuūt: uel quæ ī uicos ducit.l.ij.§.uicinales.ff.ne qd in lo.pub. Et q priuatæ & pub.q dicantur, d.l.ij.§.prætor. & §.uia.ff. ne quid in loco pub. q publica dicitur ea, cuius solum est publicum: aliàs dicitur priuata.

o Prohibuit & prohibet. Prohibitio acquirit poßeßionē prohibēti ex nō fieri.l.ij.C. de serui.Bal.in l.liberti.j.co.C.de ope.lib.uer sed certè.

p Quasi possessionē. Quasi poßeßio iuris uel seruitutis quæritur per patientiā etiā uiolentā.Bar.& Alex.post Docto.in l.j.§.in operis.de oper.no.nun. Ant.in c.fina.iij.ante p.c.char.de causa pos.Inno.in c.olim.iij.de rest.spolia.& quasi poßeßio.& uide Alex.in l.j.§.j.de itin.actuq; priua.

q Vti via pub. Vti quomō ponat, Bar. ī l.qbus diebus.§.fin.in ij.col.uer.quid de dictione uti ff.de cond & demonst.

De seruitute aquęductus.

CAP. IIII.

1 Seruitus aquæductus, est ius ducendi aquam per fundum alienum.

2 Ius ducendi aquam per alienum fundum, an sit seruitus realis, uel ius tantùm personale, quomodo cognoscatur.

3 Seruitutes personales tātū tres sunt, uidelicet usus fructus, usus, et habitatio.

4 Ius ducēdi aquā ex fundo suo ad fundum meum si quispiam mihi conceßerit causa faciendi balneum tantùm in fundo meo, in quo pāni lauari poßint, uel pro aliquo alio usu, qui fundum meum non concernat, an tunc seruitus realis uel personalis erit.

5 Ius ducendi aquam ex fundo tuo ad fundum meum si mihi debeatur, puta per fistulam, causa seruiendi familiæ meæ pro coquina, & equis, & alijs necessarijs pro domo & familia mea, an erit tunc seruitus realis, an uerò ius personale.

6 Ius aquæ ducendæ ad piscariā meam, uel cisternam, aut puteum, si mihi cōcedatur, an sit seruitus realis, an uerò ius personale.

7 Ius aquæ ducendæ ad piscariam meā, uel cisternam, aut puteum, an sit seruitus rustica uel urbana.

8 Ius aquæ ducēdæ ex fundo tuo ad hortum meum irrigandum, an realis seruitus sit.

9 Ius aquæ ducēdæ ex fundo tuo ad hortum meum, & c. an sit seruitus rustica uel urbana.

10 Fundus rusticus aut urbanus quando dicatur.

11 Aquæductus in seruitute quid ueniat, & quid non.

12 Regula, In re sua quilibet est moderator & arbiter, quomodo intelligatur.

13 Seruitus aquæductus est sicut anima intellectiua tota in toto, et tota in qualibet parte.

14 Subiecta talia sunt, qualia prædicata demonstrant.

15 Distributiones quotidianæ qualiter

præstandæ sint.

16 Expensas quotidianas uiritim collegij prætor dare debet: dato quòd unus plusquàm alter comederet: ut faciebat Bononiæ scholaris unus Polonus, qui solus comedebat tantùm, quãtùm quatuor alij.

17 Seruitutis à principio cõstitutæ si fundus dominans aqua indigebat, & nũc ex aliqua causa non indigeat, an seruitus in perpetuum competere desinat.

18 Seruitus aquæductus si fundo meo qui est decem iugerum, debeatur, & postea auctus fuerit, an propter hoc aquæ ductus seruitus crescere debeat.

19 Seruitutem aquæductus habens an riuum in seruientis fundo facere posśit, per quem aquam ad fundum dominãtem ducat.

20 Riuum an quispiam simpliciter cauere posśit.

21 Riuum esto quòd aliquis de iure uel ex permisśione facere posśit, an prædij dominatus dominus illum purgare & reficere poterit.

22 Ius ducendi aquam per fundum alterius si quispiã habeat, quando & quomodo ipsam aquam ducere poterit.

23 Seruitus aquæductus in concesśione, sine alterius damno subintelligitur.

24 Aquæductus seruitus quo acquiratur.

25 Aqua per seipsam fluẽs an præscriptionem uel cõsuetudinẽ inducere poterit.

26 Aqua si in certo fundo superiore oriatur, & per quendam alueum ad partes inferiores descendat, aquisq; aliquãdo pluuialibus adeò crescat, ut in alueo contineri nequeat: an tũc ille qui est in parte superiori, ripas ita eleuare cogatur, ut usque ad mare discurrat.

27 Aquæductus seruitutem totam quis habere & concedere posśit, & quis etiã ad aquam ducendam cogi ualeat.

28 Flumen priuatum tribus medijs p[...] dici alicuius esse.

29 Aquæductus seruitus, cui, uel q[...] concedi posśit.

30 Aquæductus seruitutem si uni c[...] si, an alteri posteà concedere posśi[...]

31 Aquæduct⁹ seruitutẽ si tu, cui pri[...] cesśi, uis posteà alijs cõcedere, an p[...]

32 Aquæductus seruitus, quomodo, q[...] ter, & quando, & per quem lo[...] stitui uel acquiri posśit.

33 Digiti mẽsura secundũ Isidorũ[...]

34 Fundi seruientis per quam par[...] ducere posśit, si non exprimatur[...] iuris.

35 Aquæductus seruitus si ex flum[...] beatur, & ipsum flumen alue[...] tauerit, quid iuris.

36 Flumen si alueũ mutauerit, ius[...] uno impetu perditur, & tunc[...] men uidetur.

37 Fluminis aluei per mutationem[...] sibus in quibus aquæductus[...] amittatur, an de æquitate re[...] sit, ut ex noua uel nouis alueis[...]

38 Flumen si ad antiquum alueũ[...] an seruitus amisśa restitui de[...]

39 Aquam ex flumine, an cuilibet licitum sit, per occupationem[...] propria autoritate.

40 Bononienses licitè de flumine[...] quã ducũt, quæ posteà in Padu[...]

41 Aqua si de unius molendino [...] alter eam capere uelit, & ad[...] num suum ducere, adeò quòd[...] molendinum non impediat, an[...]

42 Forma seu formula, uallum, &[...] la, an idem sint.

43 Aquam si duo ex flumine publ[...] fundum suum ducere uelint, & [...] cem impediant, quis praferetur[...]

44 Cautela ducendi aquam ex flu[...]

45 Occupare uel ædificare [...]

46 [...]
47 [...]
48 [...]
49 [...]
50 [...]
51 [...]
52 [...]
53 [...]
54 [...]
55 [...]
56 [...]
57 [...]

aquã ex pub.loc.ducere, qd remißiuè.
46 Consequentia non ualet, aliquis habet potestatem uel ius ducẽdi aquã ex flumine publico uel priuato, ergo habet seruitutem aquæ ducendæ.
47 Aquæductus seruitute quomodo, & qualiter quis uti poßit.
48 Aquæ ducendæ seruitutem ad molendinum si quispiam habeat, propter aquarum abundantiam aliud molendinum construere non poterit.
49 Aquæ publicæ de ductu inter duo castella quæstio erat, et inter se fuit lata sentẽtia: demum Imperator unum de illis castellis mihi conceßit: nunquid illam sententiam seruare tenear.
50 Vicini incommoditas aquæ ducendæ quæ dicatur.
51 Fons si ex aliquo fonte oriatur per tempus longißimum, cuius non extet memoria in contrariũ: & aqua per inferiores partes discurrere cœperit patiẽtibus illis, quorum fons erat, an habentes superiorẽ fundum, in quo aqua oritur, ipsam pro libito uoluntatis suæ diuertere poterunt.
52 Longa consuetudo ueluti iure imposita seruitus uidetur.
53 Patientiam solam qui permittit, nec per alia uerba seruitutem constituit, an seruitutem cõstituere uideatur, uel se personaliter obligare.
54 Aquam duxiße iure seruitutis, uel iure simplicis facultatis, quãdo dicatur.
55 Seruitus aquæductus præscripta quanto tẽpore inducatur, & quæ, & quot ad istam præscriptionem inducẽdam requirantur.
56 Sepẽ præcidere, mũdare, uel mundari facere in fundo uicini, uel p uicini fundũ aquã ducere, an seruitutẽ arguãt.
57 Aqua quãdo discurriße dicit iure facultatis tantùm, nõ autem seruitutis.
58 Poßeßionem in iuribus incorporalibus dare non est.
59 Differentia quænã sit quãtùm ad tempus inter locũ publicũ & priuatum.
60 Aquam si quispiam habebat ius claudendi certis horis, nunquid ita claudere poterit, ut nihil, quod aliàs stillare consueuerat, ad partes inferiores stillare poßit.
61 Aquam ducẽdi ius iure seruitutis per fundum tuum si habeam, & per riuũ apertum duxerim, & nũc riuum subterraneum facere uelim, an poßim.
62 Aquam ducendæ ius per uicini fundũ si quispiam habuerit, & duxerit per riuum, & demum uelit nouum canalem uel fistulas in riuo collocare, quæ nunquam habuerit, an poßit.
63 Aquam per fistulas uel canales, si primò per uicini fundũ duxerim, & nũc per riuum ducere uelim, an poßim.
64 Iure tertij regulariter opponere poßũ, quando iuris agentis exclusiuum est.
65 Vendito equo, quo casu ornamẽta uendita uideantur.
66 Fundum superiorem si quispiam habuerit, in quo aqua nascatur, quæ per subterraneos meatus ad fundum uicini inferiorem descendat: deinde reuertatur ad fundũ superiorẽ, an fundi inferioris dominus eam impedire poßit.
67 Aqua si discurrat à fundo Titij superiori in fundo Sempronij inferiori per uenas subterraneas: demum Sempronius fodit in fundo suo, & uenas aperit, ita ut tota aqua ad fundũ ipsius Sempronij descẽdat, & desinat ad superficiẽ fundi Titij ascẽdere, qd iuris.
68 Aquæ ducẽdæ ius qui habet, si aliã aquã admiscuit, nũqd prohiberi poßit.
69 Statuto si caueatur, ut quis poßit ducere aquã ex fundo suo per fundum uicini mediũ, ad aliquẽ fundũ suum

inferiorē soluendo uicino damnū caua tionis, & quis uelit ducere aquā per fundum uicini ad suum, in quo fundo uicini sunt uenæ aquarū, si aqua sua cū uicini aqua misceatur, & utraq; ad fundū inferiorē trāseat, an poßit.

70 Priuilegiatus & priuilegij causa quā do paris potentiæ fuerint, poßidētis po tior conditio est.

71 Aqua si ex fundo meo supiori ad tuū inferiorē descendat, & totū fundum tuum inundet ex magna aquarū abū dantia: quæritur an ego, qui sum domi nus fundi superioris aquā fundo meo retinere cogar, faciendo foßam, agge res, &c. secundò positō, quòd nō cogar retinere, an te inferiorē cogere poßim, ut eam in fundo tuo recipias, uel pa tiaris, quòd aqua descēdat ex meo ad tuum, & ex tuo ad alium inferiorem.

72 Si per seruitutis cōuentionem factum fuerit, ut superior uicinus aquā in fun do suo retinere teneatur, uel inferior teneatur eam foßa recipere: nunquid superior uel inferior teneatur purgare uel aggeres facere aut munire.

73 Seruitutem qui debet, facere non cogi tur, sed pati.

74 Prædij dominātis dominus, an non so lum cogere poßit dominum prædij ser uientis, ut fundum suum purgari pa tiatur, sed etiam dominus fundi supe rioris seruientis, qui iure seruitutis te netur habere foßam in fundo superio ri, ne aqua noceat uicino inferiori; si foßa refectione indigeat, an poßit cō tra dominum prædij dominantis age re, ut eam reficiat, ne fundo superiori seruientis nocere habeat.

75 Aquam qui excludit, quam naturali ter, & seruitutis iure in fundum reci pere tenebatur, ne in suum fundum ue niat, sed in alium deriuetur, an aqua plu. arcen. teneatur.

76 Seruitutē si mihi concesseris, ut ope manu facto aquā fluētē in meo ext deriuare poßim, etiā si tibi noceat, intelligatur etiāsi ultra modū nocea

77 Fundus inferior, an aquam ex fun superiori superuenientē recipere te tur, quādo natura loci subest, nec p ctio aliqua interuenerit.

78 Aquam propter inundationem si p pter autoritatē in riuo, siue inf uel in aggeribus coronellas fecer aqua subabūdans in fundum flu an impune eas remouere poßim.

79 Conuentio quādo nulla extet, nec natura seruitutē imponat, quid i ubi etiā quid seruitus per uetus seu præscriptionē acquisita ope

80 Aquarum seruitutibus circa uetu tem, seu præscriptionē, quantùm t poris requiratur.

81 Seruitus quando causam continu discontinuam habere dicatur.

82 Aqua si ad uicini fundum per riuos discurrere solita fuerit, an num riuum tātùm transmitti u

83 Aquis quid seruandū est, quā aliqua cōuentio, nec loci natura declarat, nec loci uetustas subest.

84 Aqua quando aliquid moderate immoderatè fieri dicatur.

85 Seruitus aquæductus cui debet causa aquæ ducendæ lapideum facere teneatur.

86 Seruitutē uel ius aquæducēda an poßit arcū seu pontē lapide re supra aliū aquæductum alie

87 Seruitutē itineris qui habet, an facere pontem supra locum, per aqua ducitur, inuito eo, cui aqu ctus seruitus debeatur.

88 Seruitus cui debet priuū aqu i uicini fundo, si uelit iuxta p

facere, in qua aquæ congregentur, & ipsas postea per riuũ ducere an possit.

89 *Aquæ ducendæ de riuo qui ius habet an cuniculum subterraneũ, per quem aquam ducat, facere valeat.*

90 *Riuos manu tenere, & eos purgare, et aggeres reficere quis teneatur, & cuius expensis.*

91 *Barones, & Comites, & alij superiores colligentes pedagia, uectigalia, stratas securas tenere debent.*

92 *Fundo si quispiã usumfructũ habeat, & alius proprietatẽ, & aliqua impẽsa necessaria p̃ cloaca, uel ob aquæductus formula occurrat, illa ad usufructuariũ, et nõ ad proprietariũ spectat.*

93 *Aquæductus seruitus qualiter teneatur, & in ea quis teneri debeat.*

94 *Flumine ex publico nõ perenni de prætoris æquitate seruitus cõstitui potest.*

95 *Aquæductus seruitus q̃uo amittatur.*

96 *Aquæductus seruitus propter fluminis inundationem an pereat.*

97 *Possessio uel quasi aquæ per maiorem inundationem, sicut possessio territorij an perdatur.*

98 *Aquæ alterius per immissionẽ, de qua nulla seruitus debetur, an aquæduct⁹ seruitus amittatur.*

99 *Aquæductus circa materiam, quomodo in iudicio procedatur.*

100 *Interdicto aquæ ducendæ libelli forma quæ sit.*

101 *Positionum actoris forma in interdicto aquæ ducendæ quæ nam sit.*

102 *Positionum rei tenor in interdicto aquæ ducendæ qualis sit.*

103 *Interdictum aquæ ducendæ ad hoc ut competat, quæ requirantur.*

104 *Æstas quando dicatur.*

105 *Interdictũ de aqua quotidiana cur factum sit, & an sit aliud ab æstiua.*

106 *Interdictum de aqua quotidiana, an eo casu competat, quo interdictum de aqua æstiua.*

107 *Positiones actoris in interdicto de aqua quotidiana quomodo fiant.*

108 *Positiones rei in interdicto de aqua, &c. quomodo fiant.*

109 *Libellus in interdicto de aqua ex castello, &c. quomodo fieri debeat.*

110 *Positiones actoris in interdicto de aqua & castello, &c. quomodo fiant.*

111 *Positionũ rei forma ĩ interdicto de aqua ex castello, etc. qualis esse debeat.*

112 *Riuus, specus, septa, & incile, quæ loca dicantur.*

113 *Interdictum de riuis ad hoc ut competat, quæ requirantur.*

114 *Riuum si reficere uelim, & aduersarius meus contra me negatoriã intentet, an refectione prohibendus sim.*

115 *Libellus in interdicto de riuis quomodo fieri debeat.*

116 *Libellum de aliqua aqua si quispiã per septa, uel cuniculũ, uel specum de puteo concipiat, an in interdicto de riuis rectè proponatur.*

117 *Positiones actoris in interdicto de riuis quomodo fiant.*

118 *Positionum rei forma in interdicto de riuis qualis esse debeat.*

1 SERVITVS* aquæductus a est
a ius ducendi aquam per fundum alienũ: vt l. j. §. aquæductus. ff. de ser. rust. præ. & Instit. de ser. aquæduct. & no. Azo in sum. & dicitur hæc seruitus ius rusticorũ præ. Insti. eo. in pri. & de reb. cor. & incor. in fi. l. j. in pri. ff. de ser. ru. præ. & propterea rustica seruitus appellatur, vt dictis iurib⁹: & dicã in sequen. q. prin. & videtur ius, quia nõ in facto, sed in iure cõsistit, quod est incorporale: vt insti. de reb. cor. & incor. in fi. Itẽ dicitur ius
b ducẽdi, qđ intellige siue p̃ fistulã b,

 siue

siue per quodlibet instrumentũ ficti
le: vt l. Quintus. ff. de ser. rust. præ. &
l. si pri⁹. §. placuit. ff. de aqua plu. ar.
etiã si nihil in seruitute cõstituenda
cõpræhensum esset, dũmodo nullũ
dãnũ per hoc domino fundi seruiẽ-
tis detur, in d. §. placuit: nõ autẽ du
ci potest per lapidẽ manu stratũ: vt
ibi not. Azo in summa, in d. §. aquę- 2
ductus. circa quod vide quæ dicã in
ix. q. prin. Itẽ dũ dixi in diffinitione
aquã, subaudi siue inuentã, siue in-
ueniendã: vt l. Labeo. ff. de ser. rust.
præ. & no. gl. Insti. eo. §. aquæduct⁹.
& no. Azo. in gl. prealle. Quod intel
lige, vt sit seruitus, quãdo est aqua
inuenta, non pòst: vt l. fina. si serui.
vend. & ibi hoc no. gl. in d. l. Labeo.
& Doct. sequũtur. Idem dixi in defi
nitione per fundum alienum, quia
sine fundo nõ potest cõstitui serui-
tus: vt l. j. ff. cõmunia prædio. & Inst.
de ser. §. inter rusticorũ. ver. ideo au
tẽ. & dicã in seq. q. & alienũ ideo di
xi: qa in re sua nõ pòt cõstitui serui-
tus: qa res sua nemini seruit. l. ĩ re cõ
muni. ff. de ser. vrb. prę. cũ si. aliàs nõ
cõstituta seruitute nõ pòt qs aquam
per fundũ alterius ducere: vt l. ij. C.
de ser. & aqua. facit. l. p agrũ. eo. ti. &
si ducatur sine domini volũtate, po-
terit dominus fundi ꝓpria autorita
te ĩterdicere & remouere: vt l. quẽ-
ad. §. j. ff. ad l. Aqui. nisi qs acqsiuis-
set ius ducẽdi aquã p fundũ alterius
ex prescriptione vel consuetudine:
vt dicã ĩ iiij. q. pricipali: qa ius aquæ
qđ cõpetit ex cõsuetudine, est forti⁹
q̃ illud, qđ cõpetit ex pactis priuato
rũ: vt elegãter no. Bal. in tit. de pace
Cõstan. in xxx. q. super ver. saluo iu-
re aquę Lãbrẽsis. & p̃dicta intellige
in aqua, quę sic duceretur volẽte do
mino, vel habeat potestatẽ duc[...]
dño: puta ab eo, in cuius loco o[...]
aqua, vel ab alio, qui haberet po[...]
statem concedendi: vt dicam in v[...]
principali, vel in iiij. vel ex præsc[...]
ptiõe vel cõsuetudine acquisiuis[...]
ius aquæ ducẽdæ, vt dicam in [...]
principali. aliàs nõ posset aquã [...]
re. l. aquã. C. de ser. & aqua. *S[...]
dò principaliter quæro, quomo[...]
cognoscatur, an ius ducẽdi aqu[...]
fundũ alienũ sit seruitus realis,
ius tantũ personale. In hoc pu[...]
esse notabiliter distinguẽdũ: au[...]
habet ius ducẽdi aquã, ex vno s[...]
do ad fundũ suũ: vel ex pacto, v[...]
stamento, aut alio modo: aut q[...]
habet ius ducẽdi aquã nõ ad fu[...]
suũ: quia nullũ habet ad quẽ veli[...]
quam ducere. Primo casu sub[...]
stingue: aut tale ius ducẽdi non [...]
bet finiri cũ persona, & transit c[...]
prædio, & dicitur seruitus realis [...]
ta si quis habet ius ducendi aquã [...]
fundũ vicini ad fundũ suũ caus[...]
psum irrigãdi: vt l. pecoris. cũl. [...]
ff. de ser. rust. præd. & l. cũ fundo
iuncta l. via cõstitui. §. si fundus [...]
tit. Aut tale ius ducendi aquã de
finiri cum persona: puta, cõced[...]
bi, quòd toto tempore vitæ tuæ [...]
tum possis ducere aquam ex fu[...]
meo ad fundũ tuum caussa ipsum
rigandi, & in hoc fuerũt opinio[...]
inter glossat. priores. Nam Rog[...]
net, quòd hoc casu sit seruitus pe[...]
sonalis: per textum in l. Mela. §. [...]
ibi seruitus est personæ. ff. de ali[...]
ciba. lega. & l. si mihi eodẽ tẽpo[...]
§. fin. ff. de seruitutibus rusticor[...]
prædiorum. & l. non solùm. §. [...]
ff. de li. le. & l. si binas ædes. ff. de v[...]
fruc. & hæc opinio videtur prob[...]

rati

ratione:qa seruitus realis nõ perso-
næ,sed prędio debet.l.vnus ex socijs
ff.de ser.ru.præd.& l.qui aliena.§.fi
na.ff.de neg.gest.sed si prędio debe
tur,nõ extinguet cum persona:imò
transiret ad hæredem & emptorẽ:vt
d.l.via cõstitui.§.si fundus.debet di
ci personalis seruitus,nõ realis.Item
quia seruitutes reales solent esse per
petuæ.vt l.forma.§.quãquã de cen-
si.& hæc opi.refert per gl.in d.l.Me-
la.§.fi.& in l.si qs binas.& in l.peco-
ris.præalleg.& per Cy.in rubr.C.de
vsufr.Sed cõtrariũ videt,videlicet ꝙ
illa talis seruitus sit realis c,nõ pso-
nalis:vt habet in gl.in d.§.fi.& in d.
l.pecoris.& in d.l.si quis binas.&hęc
opi.ꝓbat in d.l.pecoris.in prin.Item
quia seruitus q̃ debet ab vno ꝑdio
alteri prędio,dicit esse ꝑdialis,& rea
lis,nõ psonalis:vt l.si qs mihi eodẽ
tẽpore.§.fi.ff.de ser.ru.præd. *Item
ꝙ tres sunt tm̃ personales seruitutes,
videlicet vsusfru.vsus, & habitatio.
Et aliquid dicunt,ꝙ est etiã ministe
riũ seruorũ:vt no.gl.ĩ d.l.si qs binas:
& dixi plenè s̃.in j.li.ver.postquam
visum est de seruitutibus mistis.sed
istæ nõ sunt de illis:ergo debemus
dicere: quia sunt seruitutes reales.
Nec ob.l.Mela.§.fi.& l.nõ solũ.§.ta
le.cum si.s̃.alle.quæ vident dicere
talẽ seruitutem esse personalẽ:quia
debet intelligi & exponi in seruitu-
te personæ: hæc est prædialis, quæ
finitur cum persona,quãdo hoc actũ
est:& sic dicimus personale,quãtũ ad
hoc,vt cõcepta psona respectu cõ-
modi finiatur,nõ sui.Nã postea etiã
durat:vt d.l.si mihi.§.fi.& d.l.peco-
ris.cũ l.se.facit l.obligationũ ferè.
§.placet.ff.de acti.& ob.& ꝑ hoc ces
sant rõnes s̃.ꝑ parte negatiua dedu
ctæ.& pro ista opi.est casus in l.iiij.
ff.de ser.& istã opi.Io.cõiter sequũ-
tur Doct.in locis præalleg. Secũdo
casu princ.qñ quis habet ius ducen-
di aquã nõ ad fundũ suũ,qa nullũ ha
bet cui possit seruitutẽ debere,an dĩ
catur seruitus vel ius personale? &
Rog.dixit,quòd est seruitus psona-
lis.si hoc velit relinquens vel cõsti-
tuẽs:p.d.l.Mela.§.fin.& per l.Luci*.
ff.de ser.rust.pred.& ita no.per gl.in
d.§.fi.& in l.vt pomũ.C.de ser.& in
l.pecoris.& ita tenebat Pe.& refert
Cy.in rub.C.de vsufr.sed gl.tenet se
cũdũ Ia.& Azo.ꝙ nõ sit seruitus pso
nalis,sed potius quoddam ius psona
le,qđ actione psonali isto pacto de-
betur:vt d.l.vt pomũ.& in l.vt peco-
ris.& in l.si qs binas.præalleg.& hãc
opi.sequũtur ibi communiter Doc.&
hoc est vtile scire,an sit seruitus,vel
ius personale:quia si est seruitus,cõ-
petit cõfessoria illi,cui debet serui-
tus:vt l.ij.§.j.ff.si ser.vẽ.& no.in l.si
prius.ff.de no.ope.nun.Sed si esset
ius psonale,cõpeteret tãtũ actio pso
nalis.Itẽ si est seruitus,põt agi cõtra
quẽcũq; possessorẽ fundi:vt est ca-
sus in l.si quis diuturno.in fi.ff.si ser.
vẽd.Sed si nõ est seruitus,sed tãtum
ius personale,põt agi cõtra illũ tan-
tum,qui cessit illud ius,& nõ contra
aliũ:vt l.Caius.ff.de ali.& ciba.lega.
& l.fi.§.fi.de cõtrahẽ.emp.& habet
in l.fi.ff.de no.ope.nun.& in l.iij.§.
opus.ff.de ali.iud.mu.causa fa.&hoc
tenet Bar.in d.l.Mela.§.j.quib* om
nibus adde quæ plenissimè dixi lib.
præcedenti in j.parte,in ver.quomo
dò cognoscatur quando sit seruitus
realis & prædialis.vbi omnino vide.
4 *Sed circa prædicta posset dubita-
ri,quid si aliquis concessit mihi ius

ducēdi aquā ex fundo suo ad fundū meū, causa faciendi balneum tātū in fundo meo, in quo lauari possint pāni, vel pro aliquo alio vsu, qui concernat fundū meū, an tūc erit seruit⁹ realis vel psonalis? Et videt, ꝙ non sit realis, sed solū ius psonale: per d. l. vt pomum. & per d. l. pecoris. cum ibi not. per glo. & Docto. Item quia seruitus realis dicitur illa, quæ fit propter necessitatem fundi tui debentis seruitutem: vt l. ergo. ff. de serui. rust. prædio. & no. per gl. in l. j. §. in prædijs. in versi. sunt hæc. in fin. eo. tit. & dicā in seq. quæst. prin. ergo ista non potest esse realis, quia non debetur pro necessitate fundi, sed ꝓ psona tantū. Et propterea nō videtur, ꝙ sit etiam seruitus personalis, per ea quæ suprà dicta sunt. Ego tamē puto, quòd imò sit seruitus prædialis, & realis: quia prædio debetur, in quo est balneū vel lauellū. & pro hoc alleg. glo. in l. ij. in ver. cloacā. ff. de seruitu. rusti. præd. & gl. in d. l. pecoris. vt colligitur ex illo verbo, Maximè. & patet etiā hoc ex his quę

5 dicā in sequē. *Sed quid si debetur mihi ius ducēdi aquā ex fundo tuo ad fundū meū, puta per fistulam causa seruiēdi familiæ meæ, puta pro coquina, & pro equis, & alijs necessarijs pro domo & familia mea, an erit tūc seruitus realis, an ius psonale? & difficultas videt in hoc cōsistere: qa aut dicimus quod tale ius debebat domui meę, & erit seruitus realis, aut nō, seu personę meę, & erit ius tātū personale, per supradicta. Et videtur ꝙ potius debeatur mihi, & sic sit ius personale: qa principaliter istud fit ꝓpter me & familiā meā: & non ꝓpter fundū, licet sit ī fundo: & ideo videtur ꝙ debemus attendere, q principaliter sit: vt l. si qs nec causa ff. si cer. pe. Ego credo quòd potius sit seruitus realis, quia debetur domui meæ: & licet personæ cōmo... quęratur, prædij tamen dicit. Vn... prædij potius, quàm personæ consideratur: vt l. qui aliena. §. fi. ff. de neg. gest. & l. via constitui. §. fi. ff. de seruit. rust. præd. & preh... de gl. in l. j. §. in prædijs. q incip... prædictæ sunt nominatæ. ff. de ... rust. præd. & facit quod dixi in

6 eod. *Item qd ñ concedatur mihi... aquæ ducēdę ad piscariā meā ... sternā aut puteū, an sit seruitus realis, an ius psonale? & teneo q sit seruitus realis: ex quo debet ex fundo, qñ piscaria, puteus, vel cisterna ... pars fundi: vt l. Iulianus. §. si cū ... bus. cū l. seq. ff. de act. emp. & ...

7 ex dictis suprà. *Sed tunc ... dubiū, an illa seruitus realis sit ... ca vel vrbana. De quo dic, vt in ...

8 xima quæst. seq. *Vltimò qd ... betur ius aquę ducēdæ ex fundo ... ad hortū meū irrigandū, an sit ... tus realis? & dicēdū sine dubio ... quia debetur à fundo & propter necessitatem fondi dominantis ... batur in l. ergo. ff. de ser. rust. p...

9 patet ex pdictis. *Sed dubiū ... talis seruitus sit rustica vel vr... In quo sic breuiter concludas ... vterq; est fundus rustic⁹ & erit ... ca seruitus: aut vterq; vrbanus ... vrbana: vt l. j. ff. cōmunia præ... si. Aut vnus est fundus vrbanus ... alius rusticus, & tunc iudicatur ... ca vel vrbana, habito respectu ad ... dum cui seruitus debetur, ... le est vrbanus, dicet vrbana ... sticus, dicet rustica: vt no. gl. ...

§.in ver.areā.ff.de serui.vrba.pdi.&
ibi hoc tenent Doct.& Ange.in d.l.
pecoris.De quo vide plenissimè in
lib.superiori in iiij.diuisione princ.
seruitutis.& dixi etiā suprà de serui-
10 tute proijciendi.in prin. *Quando
aūt dicat fundus rusticus vel vrban⁹:
vide in dicta iiij.prin.diuisione ser-
uitutis.versi.quæ autē dicant vrbana
prædia & rustica.vbi omnino vide:
& nō omittas,quia per ea q̄ ibi dicū
tur,declarant suprà scriptæ quæstio-
nes:& ex prædictis colligi pōt,quòd
ius aquæ ducendæ licet sit principa-
liter rustica seruitus,vt dixi suprà in
prin.in diffinitiōe huius seruitutis:
tamen etiā potest esse vrbana quan-
do scilicet debetur fundo vrbano,si
cut dixi suprà de seruitute ptegen-
di,& de seruitute oneris ferendi,q̄
possunt esse rusticæ & vrbanæ.& di
cam etiā infrà,de serui.vt liceat ali-
11 cui.in prin. * Tertiò principaliter
quæro,quid cōtineat & veniat in ser
uitute aquæductus,& quid nō.Circa
quod dicas primò,quòd veniūt om
nia quæ in diuisione seruitutis su-
prà in princi.dicta sunt.Itē venit a-
qua tūc,quatenus est opus fundo do-
minanti,vt l.ergo.in fi.ff.de seruitu
tib.rusti.prædio.& istud est regulari
ter omnium seruitutū realiū,vt se-
cundùm indigentiam prędij domi-
nantis cōstituant.vt no.Bar.ff.de ver
bo.obli.l.eadē.§.Cato.in vj.quæsti.
prin.& in l.stipulationes nō diui.in
iiij.quæst.prin.per d.l.ergo.nec fun
do vltrà quàm ei opus est seruitutes
reales constitui possunt,vt no.gl.in
l.j.§.in prædijs.in gl.ij.in fi.ff.de ser.
ru.prę.& ideo si cōcessa est vni ser-
uitus aquæductus per me, possum
etiā posteà alteri cōcedere aquædu-
ctum,si aqua satisfacit vtriq;,vt l.ij.
§.aquæduc ff.de seruitu.rustic.præ-
dio.& l.Lucio.ff de aqua quotid.&
æsti.& dicā in vj.quæst.princi.Sed si
est mihi cōcessa seruitus aquæduct⁹
pro fundo meo,nō possum eam pro
alieno fundo cōcedere,qa seruitus
quæ debetur fundo meo,intelligit
secūdū necessitatē fundi mei,& non
alterius:vt dicta l.ergo.§.fi.&de hoc
est casus in l.ex meo.ff.de seruituti.
12 rustico.prędio *Nec obstat,si dica
tur,seruitus mihi cōcessa per alienū
fundum.est mea:ergo de ea dispo-
nere possum,sicut volo:quia regula
est,quòd in re sua quilibet est mode-
rator & arbiter.l.in re mādata.C.mā.
quia illa regula pcedit qn̄ qs dispo-
nit de eo qđ est suū libere.Et hoc ha
bebit certā formā,videlicet vt mihi
debeat p necessitatē fundi mei tātū,
à qua forma recedere nō possū.l.cū
hi.§.si ptor.ff.de tran.cū si.& in hoc
nō habet locū regula d.l.in re māda.
secūdū Bar.& Flo.in d.l.ex meo.Et
qđ dixi,q aquā debitā fundo meo
possum alteri fundo cōcedere,intel-
lige antequā ingressa sit in fundum
meū,cui⁹ seruitus est constituta,sed
prius quàm est ingressa,possum du-
cere ad alias partes,& alteri cōcede-
re,p libito volūtatis,nisi nocitura sit
ei fundo ex quo īducit:vt l.j.§.illud.
ff.de aqua quot.& æsti.& no.gl.in l.
cū essent.§ j.in gl.fi.quā omnino vi
13 de eo.ti. *Itē in seruitute aquædu-
ctus hoc cōtinetur,vt omnibus parti
bus fundi dominātis acquirat:vt l.
via cōstitui.§.q̄cūq; seruit.ff.de ser.
ru.præ.& ideo dicitur esse tota in to
to,& tota ī qualibet ei⁹ pte,sicut ani
ma dicit esse tota in toto corpore,&
tota in qualibet ei⁹ pte:vt no.Bar.in

l.stipulationes nō diui.in iij.colū.ff. de ver.ob.Et ex pdictis infert ad plures cōclusiones.Prima est,ꝙ si fundo meo debet seruitus aqdu.illud ius seruitutis est totū in toto fundo meo,& totū in qualibet eius parte. Secūda cōclusio est,ꝙ licet illa aqua sit magis vtilis vel necessaria vni partiū dicti fundi mei quàm alteri parti,nō cōsideratur ista maior vtilitas vel necessitas,à qua est tota ista seruitus
d in qualibet pte fundi d mei dominātis:vt est tex.in l.si partē fundi.ff.de ser.rust.pręd.& ibi hoc no.p Doc.& vide qđ dicā ī sexta cōclusiōe. Tertia cōclusio,si vendit certa pars fundi,cui debet seruitus aquędu.illa seruitus debetur etiā illi parti fundi alienati:& debetur insolidū pro indiuiso:vt d.l.si partē fundi. Quarta conclusio est,ꝙ cōmoditas seu vsus dictæ aquæ debet diuidi inter me & illū,q est iuxta partem fundi dominātis:vt d.l.si partē,nō aūt seruitus diuiditur:quia illa est indiuidua:vt no. gl.ibi,in l.j.§.si vsusfr.ff.ad l.Falc.& l.viæ.ff.de serui.cū si. Quinta cōclusio,ꝙ illa cōmoditas aquæ debet diuidi ꝑ mēsura fundi dominantis, nō respectu partiū fundi vtilitatis, vel bonitatis,& sic quantitatiuè non qualificatiuè:vt est casus no.in d.l.si partē fundi:& ibi hoc no.per Doct. Et quæ sit rō decidēdi,quare fit diuisio secūdū quātitatē agri,& nō secūdū bonitatē, dicit ibi Bar.cogitabitis.& Doc.aliter non declarant.Ego credo quòd ratio sit illa:qa seruitus est tota in toto,& tota in qualibet eius parte,vt dixi:& sic seruitus inest fundo nō respectiuè ad bonitatē vel ad preciositatē fundi dominātis:sed pro qualitate:& qualiter ergo diuisio aquę seruiētis debet fieri? Secū-
14 dùm ꝙ ipsa seruitus debet. * Quia talia sunt subiecta,qualia pdicata demōstrāt:vt est glo.in c.dudū.in fi. versi.ꝓhibemus.extrà de deci.& ecōtrà,talia sunt pdicata,qualia subiecta demonstrāt:vt l.stipulatio ista §.hi qui.& ibi hoc no.Pet.& Bar.ff. de verb ob.& sic qualitates,regulantur secūdū subiectū.Nec huic cōclusioni ob.l.quicqd.ff.de acqui.re.do. vbi habetur, ꝙ inspicitur bonitas rei,qa ibi loquitur quādo vna res non pōt duobus accedere,qa tunc accedit preciosiori.Sed qñ pōt accedere duobus,tūc nō inspicit pciositas vel bonitas:vt d.l.si partem fundi.& ibi no.Doct. Sexta cōclusio est,ꝙ diuisio aquæ seruiētis debet fieri pro 16 mensura quantitatis fundi,& non necessitate partis fundi:& ideo debent decē vnciæ aquæ vni fundo sit decē iugerū:& dominus prædominātis vēdidit quinq; iugera tā ꝑ diuiso:licet alia qnq; iugera digeāt magis aquæ,quàm vēdita: diuisio aquę inter emptorē & venditorē debet fieri pro dimidia:vt casus no.in d.l.si partē fundi.ibi, q̄ maximè vsum eius aq̄ desider ff.de serui.rust.pręd.& p illū tex.
15 fert ibi Bald.& Ange.& Lud.* quod distributiones quotidianæ nō debent fieri secūdū corpora plus & minus indigētia ꝑ suo victu:vt habetur in c.cū accessissent.de cōsti.de quo per Inn.in c.cū M.Ferrariēsis.eo. qui dicit ꝙ pstādæ sunt secūdū consuetudinē:& vbi cōsuetudo nō e est, quia puta de nouo ecclesia est fabricata,vel de nouo dant distributiones quotidianę:dicit,ꝙ si distributiones sint existentes de cellario,ad r-

quotidianum fiūt verisimiliter. Sed illa quæ dantur pro indumentis, debent præstari secundū necessitatem personarū: & sic quādo debētur alimenta ex cōtractu, vel vltima voluntate: & hoc sequitur Angel. in d. l. si partē fundi. quod bene nō. maximè pro grauatis in testamēto ad prestādū eleemosynā: quia debetur eleemosyna viriliter, & vestimēta secundū cōditionē pauperū: & sic in vestimentis possunt executores vel hęredes plus dare vni pauperi, quàm alteri. Sed in eleemosynis quę cōcernūt victū quotidianū, sicut est panis, victus, & similia, nō possunt plus dari
16 vni quàm alteri. *Itē nō. pro scholaribus, qui stāt in collegijs expensis collegij: quia rector nō debet dare expensas quotidianas, nisi viriliter, dato ꝙ vnus plus comedat q̄ alter: & hoc vidi de facto Bonon. in collegio Hispanorū, in quo erat vnꝰ scholaris Polonus qui tantū solus comedebat, quantū quatuor alij. Septimā cōclusionē infero ex prædictis: quia licet seruitus aquædu. & quęlibet alia realis debeat pro necessitate fundi dominātis: vt l. ergo. §. fin. præal. & suprà dixi, tamen est intelligenda & limitāda, vt habeat locum habito respectu ad tēpus quo seruitꝰ imponitur: sed postq̄ est imposita, & sic est tota in toto, & tota in qualibet eius parte: tūc dicit esse æqualiter ꝑ quātitate fundi: & iō licet vna pars magis indigeat aqua, quàm alia: tn̄ hoc nō cōsideratur: imò aqua debet di
e uidi æqualiter [e] pro qualitate iugerum. qđ est no. Octaua cōclusio est, qa licet dn̄s prædij dominantis, cui seruitus aquæduc. debebat magis & frequētius illa aqua in vna pte dicti fundi vteretur quàm in alia: imò & si cōiter vteretur in vna parte: si tn̄ vendidit illā partē fundi, in qua minus & rarò vtebatur dicta aqua, diuisio cōmoditatis seu vsus dictę aquæ debet fieri ꝑ mēsura agri, & ꝑ parte vēdita debetur emptori: vt est casus no. in d. l. si partē fundi. qđ ppetuò tene mēti. Nec ob. huic cōclusioni illa regula, q̄ dicit, ꝙ vsus patrisfa. est attēdēdus. l. Seiæ. §. Tyrādę. ff. de fun. instr. & l. si seruus pluriū. §. fi. de le. j. qa illa regula ꝓcedit in his q̄ sunt diuidua, vel quę respiciūt personā. sed istæ seruitutes aquæduc. iudicant potius ius quoddā reale cōpetēs p̄dio magis quàm ꝑsonę: vt l. si mihi eodē tēpore. §. fi. ff. de ser. ru. præ. & l. qui aliena. §. fi. ff. de neg. ge. Itē ista seruitus est diuidua, & respicit totā partē fundi, vt dixit gl. ergo licet paterfa. dn̄s prædij dominantis sit vsus cōmoditate aquæ ꝑ parte, tn̄ hoc non respicit vsum patrisfa. ad hoc vt censeatur seruitutē amisisse: qa hoc non pōt esse, vt dixi, vt est si promittatur, vel aliàs constituat. Nona cōclusio, si seruitutis aquædu. in fundo vnius dominātis in vna pte dicti fundi aqua nō est necessaria vel vtilis: tunc seruitus nō dicit ei parti fundi deberi: p l. ergo. §. fin. ff. de ser. ru. præ. & ita tenet Bar. Flo. & Doct. ī d. l. si ptē fun. eo. tit. qđ not. Ex quo sequit decima, & vltima cōclusio, ꝙ in casu, si dn̄s prædij dominātis vēdit vni illā partē fundi, cui aqua nō est necessaria, vel vtilis: ad emptorē, vel eiꝰ hæredē, nō trāsit seruitꝰ vel cōmoditas illius aquædu. vel si aliā partē vendidit, cui aqua est vtilis vel necessaria: tūc tota seruitus aquæductus sequitur partē venditam, & nihil debetur parti

parti retentæ per venditorē: per d. l.
si partē fun. q̄ omnia bene not. quia
17 sunt quotidiana & vtilia. *Sed qd
si à pricipio seruitutis cōstitutę fun-
dus dominans īdigebat aqua, & nūc
ex aliqua causa nō indigeat, an desi-
f nat [f] seruitus in ꝑpetuū cōpetere? &
puto sic esse dicēdū: Aut desinit indi
gere, ita ꝙ amplius ea aqua ad vsum
cōcessum vti nō possit: & tūc desinit
cōpetere dicta seruitus, qa cessat fun
damentū ipsius seruitutis: vt d. l. er-
go. §. fi. Aut desinit cōpetere ad tē-
pus, & tunc teneo, ꝙ seruitus hęc nō
pereat: licet aqua ad alium vsum vti
nō possit dominus prædij dominā-
tis: per ea quę dicta sunt suprà maxi-
mè in prin. facit qd habetur in l. vn⁹
ex socijs. §. fi. cū l. seq. ff. de ser. rusti.
18 pręd. *Itē qd si debet seruit⁹ aquę-
du. fun. meo q est x. iugerū, & posteà
auctus est fund⁹ meus, an ꝑpter hoc
crescat seruitus aquęduc. dicas quòd
non: vt est casus in l. nō modus. C. de
seruit. de quo dic, vt ibi p gl. & Doc.
19 *Itē habēs seruitutē aquæduct⁹, an
possit facere riuū ī fundo seruiētis,
per quē aquā ducat ad fundū domi-
nantē? Si vult facere de lapidibus vi
uis etiā supra terram, nō potest: vt l.
si prius. §. placuit. ff. de aqua plu. ar.
& dixi suprà in diffinitiōe huius ser
20 uitutis. *Sed nunquid possit caua-
re riuū simpliciter? Dic vt dicā infrà
21 in ix. q. princ. *Sed posito ꝙ possit
facere riuū vel de iure vel ex permis
sione, an dn̄s prædij dominantis po
terit illū riuū purgare & reficere? Di
cas ꝙ sic: vt l. refectionis. §. j. ff. com
muni. præd. & l. j. §. pen. ff. de riuis.
& vide quæ dixi in præcedēti lib. in
22 tit. de refectione. *Itē ille qui habet
ius ducędi aquā per fundū alterius,
potest per quācūq; partē fundi ser-
uientis aquā ducere ab initio: sed post
quā incœpit ducere p vnā partē, nō
potest posteà variando per aliā par
tē ducere: vt l. fi. & ibi Barto. ff. de a
qua quo. & æstiu. de quo vide in l.
cui. ff. de ser. & in l. si via. ff. de seru.
rust. præd. Vbi etiā ponitur, cui⁹ sit
electio loci: an domini concedenti
seruitutē, vel eius hæredis: an vero
eius cui seruit⁹ est cōstituta. de quo
dic vt plenè dixi ī li. præ. in ti. de l.
iti. ver. nūquid habēs seruitutē ita
ris. Itē si is q duo prædia habe
in vnius venditione aquā quæ i f
do vendito nascebatur, & circa e
aquā latè decē pedes exceperat: v
detur circa eā aquā latè decē ped
dūtaxat excepisse: vt est casus not
l. qui duo prædia. ff. de se. rust. præ
23 *Itē in cocessione seruitutis aquæ
semper subintelligitur sine dāno al
terius: vt l. imperatores. ff. de ser.
præ. & probatur in l. ij. §. si qs à pr
cipe. ff. ne quid in loco pu. & i l. n
uus. C. de eman. lib. De quo dic
plenè dixi suprà in libro præced.
Et proptereà in cōcessione aquæ
ctus intelliguntur semper reseru
iura, & cōmoditates eius: cui pri
facta est cōcessio: vt l. in cōceden
ff. de aqua pluuia arcen. & l. hoc
ff. de aqua quotid. & æsti. Quia p
legia vni concessa, alteri dari nō
bent: vt l. decurionibus. C. de fili
rijs. lib. xj. Et quia si princeps cōce
sit pluribus beneficiū, qui prior
tēpore, potior est in iure. argu. d.
l. in cōcedendo. & l. hoc iure. §. j.
de aqua quotidia. & æsti. & c. j. §.
successo. tene. in vsibus feud. &
dixit Bald. in titu. de pace Cōstan
xxxiij. col. in cocessionibus. de aqu

pub.semper videntur reseruata iura
cõmoditatis eius cui primò facta est
cõcessio:imò dico plus, ꝙ etiã in cõ
cessiõe aquędu.si diceret nõ obstãte
cõcessione alteri facta:qa intellige-
retur de inualida:& pro hoc allego
singulare dictũ Compo.in c.causam
quę.in ii.extrà, de præscript.quod se
quntur ibi Anto.de But.& Doct. vbi
dicũt,ꝙ si Papa cõtulit alicui benefi
cium nõ obstãnte collatione alteri
facta:intelligetur de inualida, ne al
teri præiudicetur. Itẽ si datur alicui
beneficiũ cũ clausula vt præferatur
alijs:quia intelligitur nisi eis fuerit
ius quæsitũ.cũ perpetuò tene mẽti.
Et vide quę dicã in vij.q.prin.vbi po
nã per quẽ locũ possit aqua duci. &
vide etiã ibi in viij.q.princ.vbi dice
tur an mutato alueo possit cõpetere
24 seruitas aquædu. *Quartò princi-
paliter quæro, quomodo & qualiter
acqratur seruitus aquæductus.& dic
pluribus modis. Primò pactionibus
& stipulationibus:qa sic acquiri pos
sunt etiam aliæ seruitutes:vt insti.de
ser.§.si qs velit.& l.in.summa.i.prin.
in ver.lex.secundũ expositionẽ glo.
quę exponit pactũ.ff.de aqua plu.ar.
& l.j.§.deniq;.ibi,siãn lex.eo. Itẽ ac
quiritur testamẽto, vel codicillis, vel
qualibet alia vltima volũtate:vt l.v-
susfructus.in prin.ff.de vsufructu. &
Instit.de vsufr.§.j. Item per senten-
tiã,argu.dict.l. vsufruct. cõstituitur.
Itẽ præscriptione:vt l.ij.C.de seruit.
& aqua.& ibi hoc plenè not. per gl.
& Doc.& hoc procedit siue aqua sit
priuata, vt ibi, siue publica. Sed pri-
mo casu quantũ tẽpus requiratur, vi
de ibi notanter p gl.& Doct. in l.ser
uitutes:la grãde.ff.de seruitu.tit. ge
nerali,& p tex.gl.& Doct.in l.j.§.fi.
ff.de aqua pluuia arcen. & dixi ple-
nè suprà in j.li.in viij.q.princip. vbi
omnino vide de hoc. In casu verò
secũdò, quãdo aqua ducitur de pub.
dic quòd requiritur tãtùm tempus,
cuius initij memoria non existat in
contrarium:vt l.vsum aquæ. C.de a-
quædu.lib.xj.& ibi hoc no. Bar.in l.
diligenter.eo.tit. & adde quod sta-
tim dicam, versi.sed nunquid aqua.
Itẽ acquiritur cõsuetudine: vt l.j.
§.deniq;.& ibi p gl.& Doct.ff.de a-
qua plu.ar.& l.in summa.ibi,loci ve
tustas.eo.tit.& argu.l.j.cũ ibi no. C.
quæ sit longa cõsuetu.& c.fi. extrà,
de cõsue.vbi etiã no.per gl.& Doct.
an talis cõsuetudo debeat esse præ-
scripta: de quo dic vt ibi. Itẽ ꝙ ius
aquæ cõpetit ex pactionibus priua-
torũ:vt no.Bal.in tit.de pace Cõstã.
in xxxiiij.col.& dicit,ꝙ in aliquibus
molendinis, pascuis, & fontibus, &
in ipsorũ cõmoditatibus, & incõmo
ditatibus aquarũ, standũ est antiqui
tati:per illum textũ. Itẽ dixit idem
in c.j.in §.si quis de manso.in v.col.
titu.de controuersia inuesti.in vsib.
feud. quòd in aquarum ductu non
inspicimus principium aquæ, vnde
decurrit:sed alueos & meatus, vnde
transit in vetustissimũ aquarum cur
sum:& secũdùm eorum qualitatem
de vsu aquę iudicare debem⁹: quod
25 nota. *Sed nunquid aqua per se-
ipsam fluens possit inducere pręscri
ptionem vel cõsuetudinẽ?Dic quòd
nõ:quia nõ est res animata: per rem
inanimatam nihil nobis acquiritur.
Oportet enim in præscriptionibus
aliquẽ vsum intercessisse:quo prin-
cipiato sufficit aquã per se fluere. ff.
quẽad.seruitutes ami.l.qui partẽ.&
l.qui fundum:eo.tit.In consuetudi-
ne

ne etiã sufficit, q habuerit initium à
multis vtẽtibus:nã posteà perficitur
solo cursu tẽporis:vt l. vẽditor. §. si
constat.ff.cõmunia prædio. & ita te
net Bal.in c.j. §.si qs de manso.in vj.
col.in fi.in tit. de cõtro. inuesti. qđ
perpetuò tene mẽti.Itẽ lege cõi vel
statuto,seu lege municipali acquiri
põt seruitus aquædu.vt l. in summa.
in princ.in versicu.j.ff. de aqua plu-
uia arcen.& l.ij.in prin.in ver.j. con
iuncta glo.secundũ primã expositio
nem,dũ dicit,leg. scilicet municipa
li.ff.ne qd in loc.pub.& argu.l.iij. §.
planè.& ibi si nõ lex municipalis. ff.
qđ vi aut clam.& l.j.§.deniq;. ff. de
aqua pluuia arcen. Item natura agri
seruãda est,vt semper inferior supe-
riori seruiat. Hoc enim incõmodũ
naturaliter pati debet ager inferior
à superiore, qđ cõpensare debet cũ
alio cõmodo. Sicut enim oĩs pin-
guedo terræ ad eũ decurrit: ita etiã
ad eũ aquæ incõmodũ defluet: vt est
tex.in §.deniq;.quẽ not.qa aquę na
turaliter dicuntur descendere ad in
feriora. Et ideo illi qui habẽt agros
in parte superiori,nõ tenẽtur retine
re aquã in suo,sed possunt eã retine
re inferiores,qui coguntur illã reci-
pere, & ista appellatur quasi seruit⁹:
vt dicit tex.in d.l.j.§.fi.cũ l. sequen.
ff.de aqua pluuia arcen.& hoc tenet
Bart.in l.quominus.in ij.quęst. prin.
ff.de flu. qui dicit, q hoc debet esse
verũ in ciuitatibus Italiæ, quæ sibi
de cõsuetudine præscripserunt me-
rum imperiũ,& portus, & flumina,
& similia.Sed de iure cõmuni prędi
cta sunt principis:vt ĩ c.j.quæ sint re.
in vsu.feu.& sic nõ possunt cõcedi à
leg.municipali.& adde q̃ dixi suprà
de seruitute vi.in x.quæst. Itẽ ex re-
scripto principis vel senatus acqui
tur.l.quòd prĩcipis. ff. de aqua plu
uia arcen.& l.permittitur.ff.de aq
quoti.& æsti.not.Bar.in dicta l.quo
26 minus.in ij.quęstio.prĩcipali. *S
pone quęstionẽ,quã habui de fac
Veronę.Oritur aqua in certo fund
superiore,& descendit ad partes in
feriores per quendã alueũ: quan
veniunt aquę pluuiales,crescit aq
adeò, q in alueo contineri non
an tũc ille qui est in parte superi
cogatur eleuare ripas,ita quòd
currat per alueũ vsq; ad vltimas p
tes:puta flumẽ vel mare:an verò
sit dimittere quòd aqua discurr 28
prà ripas. Dicitur q sic: nisi no
habentibus agros inferiores
pam eleuandã.Ego dico q cog
potest per inferiorem, sed inte
bene poterit munire & eleuare
expensis:vt est casus in d.l.j.§.
hoc intellige,quando pacto vel
tustate ita debet duci aqua per
alueum vel locum:vt glo.not.
ver.munire.aliàs secus. Itẽ hoc
tellige quãdo per alueũ aqua d
rere potest sine dãno superior
cus si fieret dãnum superiori
aqua inũdaret agros superiore
emplũ, Si à lateribus aluei disc
aquæ in partibus superioribus
hoc casu ripæ non possunt ele
quia si alueus est inuentus ad d
dam aquam ad partes inferiore
debet aliquid fieri in eo prop
quod aqua retineatur ad partes
periores: quia istud est contra
ram agri,quę est vt aqua descẽd
inferior ipsã recipiat: vt d.§.de
quod perpetuò tene mẽti:quia
de facto cõtingit:& adde quod
27 inferius. *Quintò prĩcipaliter

ritur, quis poſsit cõcedere & habere h totã ſeruitutẽ aquæductus: & qs poſ ſit cogi ad aquã ducẽdã. Circa quod ſic dicas: aut quis vult cõcedere aquę ductũ ex flumine priuato ſuo, aut ex flumine priuato alterius, aut ex flumine publ. Primo caſu qñ flumẽ eſt ſuũ propriũ, põt regulariter ex eo cõ cedere aquæductũ. l. Lucio. ff. de aq. quo. & æſti. & l. ĩ cõcedẽdo. ff. de aq. plu. ar. & l. ij. & l. aquam. C. de ſer. & aqua. & l. ex meo. ff. de ſeruitutib. ru ſti. prædi. & l. via cõſtitui. §. ſi lacus. eo. ti. & eſt ratio, quia in re ſua quili bet eſt moderator & arbiter. l. in re
18 mandata. C. man. *Et flumen poteſt dici priuatũ eſſe alicuius, tribus mo dis. Primò ratione originis ipſius flu minis: puta qa habet ortũ in fundo ſuo: vt d. l. aquã. & l. ex meo. cũ alijs ibi alleg. & l. ſi qs diuturno. ff. ſi ſer. vẽdice. & l. præſes. C. de ſer. & aqua. Secũdò ex principis cõceſsione. arg. l. ij. in prin. ff. ne quid in lo. pub. Tertiò ex cõſuetudine vel præſcriptione. arg. dict. leg. j. §. deniq;. & §. fin. cũ l. ſeq. ff. de aq. plu. arcẽ. & l. ij. cum ibi no. C. de ſer. & aqua. & dixi in q. præced. Secundo caſu, quando flumen eſt priuatũ, quia alterius: & tũc regulariter quis non poteſt cõcedere aquæductum ex illo flumine, niſi qui eſt dominus illius fluminis, vel eius voluntate: vt l. ij. & l. aquam. C. de ſeru. & aqua. & in his caſibus ſi flu men priuatum eſt perenne, poteſt eſ ſe ſeruitus aquæductus. Sed quando flumen non eſt perenne, iſta conſtitutio ſeruitutis de rigore nõ tenet: ſed de æquitate ſic: vt l. ij. & ibi hoc nota. Bart. Angelus & Doct. ff. cõmu ni. præd. Poſſet etiam in his duobus princeps, vel ſtatutũ diſponere pro publica vtilitate h, ꝙ vicini poſsint illam aquam ducere ad agros ſuos irrigãdos, vel ad alios vſus: prout not. in l. fi. C. ſi cõtra ius vel vtil. publi. & in c. quæ in eccleſiarũ. extrà de cõſti.

Tertio caſu, qñ flumen eſt pub. puta quãdo eſt perenne. vt l. j. §. fluminũ. ff. ne quid in lo. pub. quod põt eſ ſe tribus modis. Vno modo flumen nauigabile; vt eſt Padus, Atheſis, & Brenta, alio modo dicitur flumẽ pu. quod nõ eſt nauigabile: ſed trahitur ex flumine nauigabili: vt l. j. §. nõ autẽ. cũ ibi not. ff. ne quid in lo. pub. & dicitur per Bartol. in l. quominus. in prin. in ij. & iij. opini. & in ij. q. ff. de flu. Et in iſtis duobus caſibus quæritur aquædu. dupliciter. ſcilicet ex cõ ceſsione principis, cuius ſunt omnia talia flumina: vel ex cõceſsione ciuitatis, quæ habet merũ imperiũ: vt dixi in q. præce. Secũdò, per tantũ tem pus cuius initij memoria nõ exiſtat: vt l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua. quo. & æſti. & habetur per gl. in l. imperatores. ff. de ſer. ru. præ. non aũt per priuatũ concedi põt. vt l. ij. ff. cõmu. prædior. & adde quod dixi in præceden. quæſt. princi. Tertio modo dicitur flumen publicum, quando nõ eſt nauigabile, nec facit aliud nauigabile, puta ſi eſt quidã alueus paruus, vel fons: & tunc acquiritur etiã ſine cõceſsione alicuius, ſcilicet per ſuam occupationem, ſicut cætera quæ ſunt in nullius bonis: & qui primò occupat, præfertur omnibus. in d. l. quominus. & ibi per Barto. in iij. quæſt. princip. & l. ſi mihi eodem tempore. §. ſi fundo. & l. imperatores. ff. de ſeruit. ruſtico. prædio. dum modò per iſtum aquæductum non fiat iniuria ſeu damnum vicinis cir

cũcolentibus:vt habetur in d.l.imperatores,& in l.ij. §.sunt aũt q putát. in fin.ff.ne quid in flu.pu.& adde qđ dixi in q.preceden.ad fi.& adde etiã quæ dixi in li.præcedẽ.in iij.q.prin. in ver.item imperator seu princeps. vsq; ad fi.illi⁹. Itẽ ille põt habere seruitutẽ aquæduc. qui habet fundũ ad quem ducitur: puta causa ipsum irrigandi:aliàs secus:vt l.j.ff.cõmu. p̃di. cũ simi.s.in princ.in diffinitione huius seruitutis.Item ille qui emit vel aliter acquisiuit p̃diũ,cui seruitus aquædu.debebatur, põt & debet seruitutẽ habere:quia illa seruitus debita prædio acquisito transit cũ p̃dio: vt l.si aquæductus.ff.de contra.emp. & l.si partem.in prin.ff.de ser.ru.p̃d. Secus si prius seruitus prædio nõ debebatur:quia vendito fundo, vel aliter alienato,non debetur seruitus aquæduct. vel alia seruitus, nisi dictũ sit:vt in l.vendẽdo.in prin.& ibi hoc no.gl.ff.de cõtrah.emp.& ita etiam tenet Bar.in l.via constitut. §. quæcũq;.ff.de ser.ru.præ. Itẽ qs põt habere seruitutẽ aquæduc.in omnibus casibus, in quibus põt eã acquirere. De qbus vide in q.præcedẽti, etiam in qbus põt seruitus aquæduct.concedi:vt dicã in vij.q. princi. Item regulariter quis non põt cogi ad aquã ducendam maximè iure seruitutis: quia natura seruitutis non est vt qs aliquid faciat, sed aliquid patiatur, vel non faciat:vt l.quot.la j. §.fin.ff. de ser.& adde qđ dixi s.in iij.q.principi.post principi. & quæ plenissimè dicta sunt in præced.li.in iij.q.prin. & quod dicã in seq.q.ver.sed quid si
29 tu cui primò concessi etiam. *Quero sextò principaliter, cui vel quibus possit seruitus aquæduct. concedi.Et dic,ꝙ põt concẽdi pluribus,& per eũdem locũ, vt eisdem diebus vel horis ducatur, si omnibus sufficiens est:vt l.ij. §.si aquæd.ff.de ser. rust.præd & l.Lucio.ff.de aq.quot.
30 & æsti. *Sed si concessi primo tibi, an possim posteà alteri concedere? Distingue breuiter sic: Aut ille cui primò concessi,consentit,& possum.l.in concedẽdo.ff.de aq.plu.arcẽ.& no.gl.in l.Lucio.ff.de aq.quot. & æsti.facit l.aquã.C.de ser. Aut non consentit:& tũc aut per istã cõcessionem secũdam ei nocet:puta qa aqua non est sufficiens vtriq;:& pro eodem tempore conceditur:& tũc non potest:vt d.l.in concedẽdo.& per l.per quem locũ.ff.de ser.ru.præ.& d.l. aquã. Aut per istam secũdã concessionem non nocet primo, cui est facta concessio: puta qa aqua est sufficiens vtriq;.vel diuersis temporibus conceditur:& tũc põt:vt d.l.ij. §.si aquæ. & d.l.Lucio.& ibi glo.not.etiam in d.l.aquã. Et ita fuit determinatum Bononiæ, vbi cõmunitas cõcessit aquã,& fratres Minores,qbus lo... dò cõmune cõcessit,nolebãt:& iudicatũ ꝙ valeret secũda cõcessio quia non derogabat priori,ex quo aqua vtriq; sufficiebat, vel sufficere poterat,per prædicta.Sed quid si conceditur pluribus simul vel separatim vel simpliciter seruitus aquæduct. ita ꝙ valeat,quia omnibus sufficit nõ conueniũt,quemadmodũ vti... Dic ꝙ vtile iudiciũ communi diuidũdo eis datur, vt scilicet aqua mensura vel temporibus diuidatur
31 vt d.l.Lucio.cũ gl. *Sed quid si tu cui primò concessi seruitutem aquæductus,vis posteà alteri concedere an possis? Et in hoc considera...

tuor casus. Primus est, si vis concedere, vt illi extrahat de fundo primi cōcedentis, & nō potes: vt l. ex meo. ff. de ser. rust. prædi. Secūdus casus si vis concedere, vt extrahat de fundo medio, per quē aqua ducitur canali, per quod perueniat ad fundū tuū: & idem, quia illa seruitus aquæduct. est tibi concessa pro necessitate fundi tui, & non alterius: vt l. ergo. ff. de ser. rusti. præ. nec potes illā aquam tanquam tuam concedere alteri: qui non est tua antequàm ingrediatur fundū tuū: vt l. j. §. illud. ff. de aq. quot. & æsti. Tertius casus, si vis alteri cōcedere, postquàm in fundū tuū aqua ingressa est, & potes: qa effecta est tua, nisi nocitura sit meo fundo, ex quo seruitus inducit: vt d. §. illud. & no. gl. ī d. l. ex meo. & dixi s. in iij. q. prin. circa prin. Quartus & vltimus casus est, si aqua exiuisset de fundo tuo: & tu regulariter non posses alteri concedere dictā aquā: quia eadē ratione quàm primū aqua ingressa est aliū fundū vicini, est effecta sua: vt d. §. illud. ergo de ea tu non potes disponere. Sed ista regula fallit, quando ista seruitus imponeretur per te, antequàm peruenerit ad locū inferiorem de ipsius voluntate: per l. aquam. C. de seruit. & aq. Exemplū: Aqua dū exiuit de fundo tuo, potest discurrere per diuersa loca ad fundos vicinorū, & est in potestate tua, per quam partem facias exire aquam: nam potes cū vno vicino inferiori, si aqua est vtilis, conuenire de dimittendo dictam aquam ad fundū suū, cū hoc, q̄ postq̄ irrigauerit fundū, teneat mittere ad aliū certū fūdū inferiorē: & isto mō potero imponere ser. aquæd. postq̄ exiuerit de fūdo tuo: vt d. l. aquā. vbi hoc probat. C. de ser. & aq. Et p̄dicta oīa intellige, qn̄ ille cui cōcedit seruit[9] aquæ du. habet fundū, ad quē aqua duci debet: al's secus: vt l. j. ff. cō. p̄dio. & dixi in q. p̄ce. ante fi.

32 *Quæro septimò principaliter, quomō, & qualiter, & qn̄, & per quē locū cōstitui vel acqri possit seruitus aquæd. Et dic, q̄ acqri potest his modis, de qbus s. in iij. q. princ. facit l. via. ff. de ser. Itē seruitus aquæductus olim non nisi ex capite vel fonte cōstitui poterat: sed hoc hodie ex quocūq; loco cōstitui potest: vt l. seruitus aquæduct. ff. de ser. rust. pręd. & caput aquæ seu fluminis dicitur, vnde aqua nascitur: vt l. j. §. hoc interdictū. ff. de aq. quoti. & æsti. & no. glo. in d. l. seruitus aquę. & not. principaliter per Bart. in tracta. de insula, in ix. col. & plenius per Bal. in l. j. in vj. col. ver. itē no. qd̄ agā. ff. de rerū di. Item seruitus aquæ inuentę & inueniendę constitui potest. l. Labeo. ff. de seruit. rustico. prędior. de quo dic, vt dixi suprà in j. q. princ. Item potest constitui seruitus & aquęduct. per interualla temporis: puta certis dieb[9] vel horis. §. modum. l. iiij. ff. de seruitut. & l. j. §. si aquęductus. ff. de seruit. rust. prędior. & l. si sic constituta. & l. si is cui. in princ. ff. quemadmo. seruitut. amitt. & l. si diurnarum. & l. cùm constet. in princip. ff. de aqua quo. & ęsti. Item potest constitui seruitus, vt aqua diuidatur[k] per mensuras, puta per vncias & digitos: vt d. l. cùm constet. in princ. & l. pe. ff. de ser. rust. prędio. & not. quòd tantum significat dicere, concedo tibi vnū digitū aquę: quantū, do tibi licentiā vt ducas aquā per vnum digitum ferreum vacuum: nā

t a per

per rostra animaliũ imaginaria, pu-
ta ferrea, vel ænea, & p ora, & digi-
tos solemus aquã ducere, secundùm
33 Ang. in d. l. pe. *Digitus autem di-
citur secundũ Isido. minima pars a-
grestiũ mensurarũ: & vncia, quæ cõ
tinet tres digitos: vt dixi in l. iij. in
prin. in x. q. ff. de verb. sig. vbi posui
de põderibus & mẽsuris. Itẽ ex loco
domini proprietarij, vel de eius vo
lũtate cõstitui põt seruitus aquædu.
vt l. aquã. C. de ser. & ex fundo liuel-
lario, seu emphyteotico, & feudata-
rio: vt l. & prouinciali. C. de ser. & aq.
& l. iij. ff. de ser. & dixi in præce. li. in
iij. q. prin. in qua posui q̃ sint illæ per
sonæ quæ possint seru. cõstituere. Itẽ
per quẽ locũ viã alij cõcedo per fun
dũ, alij aquæductũ cõcedere nõ pos
sum, & eodẽ modo si alij aquæductũ
cõcessero, alij ita per eandẽ vel duce
re vel cõcedere nõ potero: vt l. p quẽ
locũ. ff. de ser. ru. p̃. Facit l. in cõcedẽ
do. ff. de aq. plu. ar. Itẽ pub. loco iter
ueniẽte, vel via pub. aquæductus cõ
cedi nõ põt: sed à principio interpre
tari debet, vt per viã pub. aquã duce
re sine incõmodo pub. liceat, vt l. ser
uitutes. §. pub. ff. de ser. & nõ põt a-
qua duci per locũ pub. si damnũ fa-
ciat etiã priuato: vt l. si per pub. ff. ne
quid in lo. pu. & l. ij. §. si quis in suo.
34 ff. eo. ti. *Itẽ qd si nõ exprimitur, p
quã partẽ fũdi seruiẽtis possis aquã
ducere? dic ꝙ poteris per quamlibet
partẽ. sed semel electa via, nõ pote-
ris variare: vt l. si cui. cũ gl. ff. de ser. &
l. fi. ff. de aqua quo. & æst. In cõtrariũ
tamẽ videtur, ꝙ imò à principio ele
ctio sit dñi seruientis: vt l. si via. ff. de
ser. rusti. præ. de quo dic vt plenissi-
mè dixi s. de serui. in ver. quæro, nũ
quid habẽs seruitutem itineris. & ad

de, quia aqua nõ debet diuerti à [...]
to cursu suo: & si diuertitur, de[...]
in pristinũ statutũ reduci. l. ij. C. [...]
Aql. & l. j. §. fi. ff. de fon. & l. j. §. [...]
nouũ. ff. de ri. & dixi in titu. præce[...]
ti. de aquædu. vide quæ dicta sun[...]
35 seq. q. prin. *Itẽ quid si debetu[...]
uitus aquæduc. ex flumine, & flu[...]
mutauit alueũ? dic ꝙ si mutauit, [...]
paulatim nõ recessit: & tũc lice[...]
ueus derelictus efficiatur dñi [...]
dominãtis propter vicinitatẽ: [...]
ditur seruitus aquædu. quia eo l[...]
vbi nũc est flumẽ, seruitus imp[...]
nõ est: vt l. hoc iure. §. si aquam [...]
aq. quo. & æst. Idẽ si flumẽ cœpi[...]
cũfluere mutato alueo: qa ex quo[...]
dius locus nõ seruit, est ĩterrupt[...]
uitus: vt est casus infrà in fi. Sed [...]
mẽ paulatim accessit fundo tuo[...]
sequi potest, ꝙ locus totus flu[...]
ductioni seruiat: vt d. §. si aqu[...]
sed si alluuione. & intellige q[...]
mẽ addidit aliqd de terra fũdo [...]
& sic paulatim recessit, flumẽ [...]
tuo: quia refert si subitò reces[...]
paulatim mutat alueũ. ar. l. e[...]
alluuio. ff. de acq. re. do. secũd[...]
ita not. in d. §. si aquã. in ver. ac[...]
rit. & Bart. posuit in l. quomin[...]
xvj. q. ff. de flu. & licet iste intel[...]
in se sit verus: tñ aliter intellig[...]
set ille text. in ver. sed in alluui[...]
nam ille text. non videtur pati[...]
ctũ intellectũ gloss. videlicet [...]
cit, accesserit, vt subaudiatur, al[...] 36
de terra: quia dũ dixit in verbo [...]
cedenti, flumen recesserit, & [...]
subdit, si accesserit fundo tuo, [...]
ligitur scilicet flumen, de quo [...]
xerat, & nõ aliqd de terra. & e[...]
sus, quòd si flumen accesserit, [...]
appropinquauerit fundo tuo, [...]

ſequi poteſt, ſcilicet inducēdo aquā ad fundū tuū ex dicto flumine: quia locus, fluuius eſt, id eſt, in quo nunc eſt flumen, ſeruit ductioni, id eſt, ſeruire intelligitur, ex quo eſt in loco, in quo ſeruitus debebatur. Iſte tamē intellectus nō videtur cōuenire verbo, alluuione, poſito in litera, niſi referas ipſum ad alium vicinum. Ex his tamē no. pro intelligentia huius materiæ, quæ nō reperitur bene declarata per Doct. viij. caſus principales. Primus eſt quando ex flumine publico, quod eſt propinquū, & coniunctū fundo meo, habeo ius aquæ ducēdę: & flumē totū vno impetu recedit de alueo ſuo, & à prędio meo, nullo loco in medio relicto, niſi alueo antiquo: quia in medio inter flumen & fundū meū, cui ſeruitus debetur, eſt ſolùm alue⁹ antiqu⁹ fluminis. & hoc caſu videbat̃, ꝙ adhuc duret ſeruitus mea: qa alueus antiquus efficit̃ me⁹ iure vicinitatis: vt Inſtit. de re. diui. §. inſula. ver. ꝙ ſi naturali alueo. & ſic nō eſt loc⁹ medius, ꝗ impediat ſeruitutē. Tamē contrarium eſt verum, videlicet ꝙ imò ſeruitus impediatur: qa ex quo flumē totum vno impetu receſsit, & nouū alueū facit: nō reputatur eſſe illud idē flumen, cui ſeruitus eſt impoſita, ſed aliud. & iſte eſt propriè caſus in d. l. hoc iure. §. ſi aquā. in j. reſpōſo, ſecūdùm intellectū glo. ibi. & hoc etiam vult Bart. in d. l. quominus. in xvj. q.
36 * Vbi vult, ꝙ ſi flumē mutauit alueum vno impetu, ꝑditur ius aquæ: & tūc videtur aliud flumē. Secūndus caſus eſt, quādo flumē vno impetu recedit à fundo meo, & relinquit inter fundū meū, & flumē, nedū alueum antiquum, ſed etiam fundū alienū: & tūc ſine dubio nō poſſum aquam ducere ex flumine nouo ad fundū meū, duplici ratione. Prima; quia eſt nouūm flumen, cui ſeruitus nō fuit impoſita: vt dixi in præcedēti caſu. Secūda, quia locus, qui eſt in medio alien⁹, mihi nō ſeruit, & proptereà ſeruitutē aquæductus impedit. l. qui ſella. §. fi. ff. de ſer. rū. prę. & l. in tradēdis. §. j. ff. cōmunia pręd. & iſto modo debet intelligi d. §. ſi aquam. in j. & ij. reſpōſo. Terti⁹ caſus eſt, quādo in medio reperit̃ fundus me⁹ proprius: & tūc eſt dicēdū, ꝙ ſeruitus impeditur, nō ex eo, ꝙ locus medius, qui meus eſt, ſeruitutē impediat: ſed ex eo, quia eſt nouum flumē, cui ſeruitus nō fuit impoſita; vt dixi primo & ſecūdo caſu. Quartus caſus eſt, quādo flumē, quod erat propinquū fundo meo ad quē aquā ducere poteram, diſceſsit à prædio meo paulatim, ita ꝙ per alluuionem relinquit terrā fundo meo inter eūdem fundū meū & flumen: & tūc ſeruitus nō impeditur: quia tota dicta terra addita fundo meo, ſeruire pōt ductioni aquæ: qa eſt mea, & idē flumē reputatur: tūc erit ſicut prius, licet receſſerit de alueo ſuo, ex quo paulatim receſsit. arg. l. ergo. §. alluuio. ff. de acq. re. do. & Inſti. de re. di. §. prętereà ꝑ alluuionē. & iſte eſt caſus in d. §. ſi aquā. in ij. reſpōſo, ſecūdùm gl. ibi. Quintus caſus eſt cōtrà, quādo flumē, quod pri⁹ diſtabat à fundo meo, nunc acceſsit fundo meo per alluuionē, ita ꝙ eſt ei nunc coniunctū mediante alluuione verſus fundū vicini relicta: qa receſsit flumē à fundo vicini ꝑ alluuionē: & tūc idē quod in caſu ꝓcedēti: qa nō mutat̃, nec interrūpitur ſeruit⁹: quo

niam reputatur eſſe idem flumẽ, nec
eſt locus medius, q̃ ſeruitutẽ impe-
diat: & iſte eſt caſus in d. ij. reſpõſo,
ſecũdùm aliũ intellectũ, quẽ ſuprà
dedi. Sextus caſus eſt, quãdo flu-
men quod diſtabat à fundo meo, ex
quo habebã ius aquę ducẽdæ p me-
dium fundi vicini ipſo vicino cõſen
tiẽte, receſsit vno impetu, & cõiun-
ctus eſt cũ prædio meo. Et in hoc vi
detur dicẽdũ, ꝙ ius aquæducẽdę nõ
pdatur: qa ſi loco medio exiſtẽte du
cere poterã, multò magis vbi locus
nullus eſt medius. tamẽ cõtrariũ ve
rius: quia nõ aliud flumẽ eſſe reputa
tur: vt dictũ eſt in j. & ij. caſu. Sep-
timus caſus eſt, quãdo flumẽ qđ erat
fundo meo coniunctũ, circũfluere
cœpit mutato alueo, id eſt, p diuer-
ſas partes fluere cœpit aliquo loco
relicto in medio inter vnũ brachiũ
fluminis & aliud: & tũc impedit̃ ſer
uitus aquæductus: qa ex quo locus
medius nõ ſeruit, interrupta dicitur
ſeruitus: vt eſt caſus in d. §. ſi aquã.
in iij. reſpõ. Subeſt hic etiã alia ratio
impeditiua: qa mutato in toto alueo
vnico impetu, dicitur eſſe aliud flu-
mẽ, propter prędicta. Octauus &
vltim⁹ caſus eſt, quãdo flumẽ circũ-
fluere cœpit, & locus medius nõ im
pedit ſeruitutẽ: qa domin⁹ mihi cõ
ſentit, vel eſt meus. & in hoc puto ſic
eſſe dicendũ: Aut flumẽ receſsit in
totũ de alueo antiquo, & cœpit cir-
cũfluere: & tũc licet eſſet vna ratio
impeditiua, ſcilicet loci medij, tamẽ
ſubeſt alia: quia non eſt amplius pri-
mum flumen. & ideo non durat ius
ducẽdi aquã, ſecũdũ ea quę dixi ſ. in
trib⁹ primis caſib⁹. Aut flumẽ nõ re-
ceſsit ĩ totũ ex alueo antiquo, ita ꝙ
dici poſsit, primum flumẽ durare: &
tũc aut pdiũ meũ, eſt ꝓximũ ve[...]
alueo, vel vni brachio fluminis [...]
tũc ꝓ ea parte illius brachij debe[...]
mihi ſeruit⁹: qa vtraq; ratio impe[...]
tiua ceſſat. ſ. de loco medio, & de [...]
uo flumine. Sed ĩ alio brachio flu[...]
nis, cui pdio meũ nõ eſt ꝓximũ [...]
fundus alterius: & tũc aut ille nõ [...]
ſentit, & in illo ſeruitus fundo m[...]
debetur: qa loc⁹ medi⁹, &c. & i[...]
net gl. in d. §. ſi aquã. in vlt. reſpõ[...]
verbo, circũfluere. Aut dñs med[...]
dij cõſentit: & tũc ſeruitus durat[...]
eſt vtraq; ratio impeditiua: & vt [...]
uius pdicta intelligãtur, reducan[...]
prędictos octo caſus ad duas tã[...]
cluſiones. Prima eſt, ſi ex flu[...]
ſeruit⁹ aquæduct⁹ prædio vni[...]
bet̃, & mutat̃ flumẽ de loco ſuo, [...]
ꝙ dici poſsit nouũ flumẽ: tũc ſer[...]
aquęductus impedit̃, ſiue ſit loc⁹ [...]
dius impediẽs ſeruitutẽ, ſiue [...]
huic nouo flumini & alueo ſe[...]
nõ fuit impoſita. Secũda cõcl[...]
ſi flumẽ ex quo debet̃ ſeruitus a[...]
ductus, ita receſsit de alueo ſu[...]
nõ dicat̃ nouũ flumẽ, ſed idẽ d[...]
& null⁹ eſt loc⁹ medius, q ſer[...]
impediat, durare poſsit: qa nih[...]
eſt, qđ ſeruitutẽ habeat imped[...]
prædicta oĩa intelligas ꝓceden[...] 37
ſe in quatuor caſibus princip[...]
Primò qñ ius aquæducẽdi[...]
l ex flumine publico[l]. & ita poſi[...]
ſum ſuprà: & tũc requirit̃, vt ha[...]
licentia à principe vel ſuperio[...]
ꝓbat̃ d. §. ſi aquã. ſecũdũ prim[...]
glo. ibi. Secũdò põt intellig[...]
eſſet priuat⁹: & tũc ſufficit hab[...]
centiã à dño, qñ illius eſt præ[...]
cui debetur ſeruit⁹ aquęductus[...]
tiò poteſt intelligi, ſi ducebã[...]
p fundũ vicini, cui impoſita era[...]

uitus, & flumen mutauit alueũ inter fundũ seruientẽ, & nouũ alueũ, per quẽ aqua discurrit, dimisit: an sit seruitus extincta? Quo casu distinguit: aut subito recessit, & extincta est seruitus: qa medius locus, q nõ seruit, impedit seruitutẽ. Aut paulatim, & tũc durat seruitus: qa reputat idẽ flumen: nec est locus medius, q impediat seruitutẽ: vt probatur in d. §. si aquã. secũdùm secũdã lect. gl. ibi. Facit qđ nota. in l. si conuenerit. §. j. ff. de pignor. actio. & in l. si fundus. in prin. ff. de pig. Quartò & vlt. possunt prædicta procedere, qñ est quæstio, vtrũ perdatur ius occupationis vt præferẽdi vicinis. Quo casu eodẽ modo est dicẽdũ: aut flumẽ subitò recessit, & alueũ mutauit, & pditur ius aquæ ducẽdæ, qđ erat acquisitũ occupatiõe: & tũc nouo occupatore op⁹ est. Aut paulatim: & tũc sec⁹: qa ius aquæducẽdę retinetur. vt no. Bar. in l. quominus. in xvj. q. de flu. q etiã subdit hoc vltimo casu id procedere: nisi ille cui seruitus debebatur, passus sit per annũ aquã ire in sua libertate: quia etiã tũc perderetur ius aquęducẽdę: vt l. j. in prin. ff. de aqua quoti. & æsti. & no. Bart. in d. l. quominus. in xv. q. prin. in ver. itẽ secũ-
37 dum requiritur. *Sed iuxta prædicta quæro, an in casibus, in qbus p mutationẽ aluei fluminis amittitur seruitus, aquæductus de æquitate sit restituẽdus, vt debeat ex nouo vel nouis alueis. & videtur q sic: arg. l. seruitutes. §. si sublatũ. ff. de ser. vrb. prę. Sed gl. in d. l. hoc iure. §. si aquã. in ver. interrupta. ff. de aqua quo. & æsti. dicit sub dubio, fortè q illud pcedit, qñ debetur seruitus ex loco priuato, & sic ex flumine priuato: secus si ex flumine pub. Ego verò non puto, q in aliquo istorũ casuũ restituatur p istũ tex. & per ea, quæ dicta sunt suprà. Nec ob. d. §. si sublatũ. qa ibi loquit de seruitute, quæ põt intelligi, etiã eadẽ ex quo nõ mutatur locus, licet mutet ædificiũ. ac etiã cõtingit propter publicã vtilitatẽ domorũ, vt dicit Ang. de quo dic, vt plenè dixi in li. pcedẽti, in ti. de ser. stil.
38 in vj. q. vbi omnino vide. *Sed qd si
m ad antiquũ alueũ[m] flumẽ redit? gl. in d. §. in verbo, interrupta. in fi. dicit, q restituit: qa tex. in d. §. si aquã. nõ dicit, q seruitus fuerit amissa, sed interrupta: vt probat etiã in l. in tradẽdis. in fi. ff. cõmunia præ. Et hoc intellige, nisi tãto tẽpore stetisset interrupta, quãto seruit⁹ amittit. de quo dicã j. in x. q. prĩ. qa tũc seruit⁹ amitteretur propriè: vt d. l. tria prædia. nec restituet, licet flumẽ in alueũ suum redierit: & ita induco d. gl. ĩ ver. interruptã ĩ fi. p d. l. tria pdia. qđ no. & qa sæpe facta est mẽtio de mutatiõe aluei: quero quomodo cognoscat alueus, si mutet, vel nõ. dic qñ desinit esse, prima forma omissa, id est, qñ sic discurrit p aliũ locũ, q aqua nõ currat p primũ alueũ, dicit alueus mutatus. vt l. adeò. §. insulã. de re. di. §. isula. ✝ſ. qđ si naturali alueo. & no. Bar. in ru. ff. de re. di. ij. col. vlt.
39 char. *Vltimò circa pdicta quærit, an cuilibet sit licitũ ducere aquã de flumine pu. p occupationẽ factũ
n ppria autoritate[n]. Et videtur q nõ. & quòd requiratur autoritas principis vel superioris: vt l. quomin⁹. ff. de flumi. & l. j. §. permittit. ff. de aqua quo. & æsti. l. ij. in princ. ff. ne qd in lo. pu. & per ea quæ dicta sunt suprà in v. q. princi. In cõtrarium videtur,

ꝙ licitè quis posſit autoritate iuriſgentium occupare aquã ex flumine pub. quo iure flumina, & eorũ vſus, & iura publica ſunt: vt Inſt. de re. di. §. flumina. ſed tu ĩ hoc ſic diſtingue: Aut flumen eſt publicũ, & nauigabile: aut publicũ, & nõ nauigabile. Primo caſu, quãdo eſt nauigabile, nõ licet aquã ducere propria autoritate. & q primò ducit, illicitè facit, vt d. l. quominus. & ibi hoc no. Barto. in ij. q. Secũdo caſu, quãdo flumẽ non eſt nauigabile: & tunc ſubdiſtingue: Aut flumen intrat in aliud flumẽ nauigabile: aut flumen non intrat in aliud flumen nauigabile. Si intrat, aut illud eſt mare, & poteſt ducere. Et eſt ratio, qa propter aquarũ abũdantiam ex vno flumine nõ dicitur recipere incrementũ, vel diminutionẽ. & ſic propter dictã occupationẽ nullũ detrimentũ recipere põt: Aut eſt aliud flumẽ nauigabile, ĩ quo intrat: & tũc aut propter dictã occupationẽ & ductus aquę auertitur à flumine nauigabili: & facit ꝙ flumẽ nauigabile efficitur nõ nauigabile, vel dãnificatur nauigatio, & nõ põt: vt d. l. quominus. & ibi p Bar. in iij. op. Aut auertit aqua à flumine nauigabili. exẽplũ, Si aquã duco ex flumine ad fundũ meũ, & nihilominus poſteà ĩ flumẽ nauigabile intrat. & iſtud nõ eſt ꝓhibitũ, ſi bene cõſideras ra-

40 tiones predictarũ ll. *Et Bononiẽſes licitè ducũt aquã de flumĩe Rheni, & poſteà intrat Padum, ſecũdùm Bar. q ita no. in l. quominus. in prin. in iij. opi. Et quod dixi, ꝙ qs propria autoritate põt aquã ducere ex flumine pub. nõ nauigabili, quãdo intrat flumẽ nõ nauigabile, vel quãdo intrat nauigabile: & nõ impedit nauigationem, procedit multò mag. quãdo intrat flumen nõ nauigab. Sed hoc tamẽ limita duob⁹ mod. Primò qñ flumẽ eſſet publicum: eſt, eſſet in vſu publico, ſcilicet vel ciuitatis, vel alicuius municip. puta, qa illa aqua vtitur ad molendinũ, prout faciũt Bononiẽſes de flumine, in quo ſunt molẽdina cõis Bononiæ. de quibus habetur p gl. in inter publica. ff. de ver. ſig. & in l. & Celſus. in prin. ff. de cõtrahẽ. em. vel vtit̃ ciuitas ad aliũ vſum dicta qua. & tũc ꝑmittitur aquã ducere eſt caſus ĩ d. l. quomin⁹. ſecũdũ intellectũ gl. ibi, & Bart. etiã ibi no. in prin. ĩ ij. opi. & probat̃ in l. p totũ ti. C. de aquædu. li. xj. Secũdò fallit, quãdo cũ vicinorũ iniuria duceret̃: vt l. imperatores. in fi. ff. ſer. ru. prę. & l. j. §. ſunt q putãt. quid in flu. pub. Et ſi dicat̃, nónne ſemp vicinorũ iniuria, q nõ poſſ. facere ſuũ ædificiũ? Reſpõdeo ſecũdùm Bar. in d. l. quomin⁹. in ij. q. ꝙ p hoc nõ patitur vicinus iniur. ſeu damnũ, ſed nõ acquirit lu. & nõ eſt idẽ, lucrũ nõ capere, & num ſentire. l. fi. C. de codici. & l. aũt. in prin. ff. de his quę in fraud. cum ſim. Aut eſt flumen pub. ex q aqua deducitur, ſed nõ eſt nauigabile. & tunc quis poteſt licitè autor. te iuriſgentiũ aquam ex eo duce quia per iura ciuilia nõ eſt prohi. tum id, quod eſt de iure gentiũ. tũ, per §. flumina. Inſtit. de re. diui. per l. j. §. ſunt qui putant. ff. ne q. in flu. pu. dũmodò nõ fiat cum vicinorum iniuria, ſecundùm Bar. in l. quomin⁹. in ij. q. Sed aduerte ſecundùm eum ibi, quia quando e facit illicitè reſpectu priuati d.

do aquam ex flumine publico, ille so lus me pōt impedire, nō alius terti⁹: quia quantū ad eū, illicitè facio. l. loci corpus. §. cōpetit. ff. si ser. ven. sed quādo facit illicitè respectu iuris publici: tūc quilibet priuatus potest impedire. & ita loquit. l. ij. §. idē ait. ff.
41 ne quid in loc. pub. *Quid aūt si aqua exit de molēdino vni⁹, & alter vult eam capere & ducere ad molendinum suū, ita quòd molendinū primū nō impediat, an possit? & dicas quòd aut illa aqua intrauit alueū publicū, & non est dubium quòd potest, per prædicta. & ita tenet Bar. in d. l. quominus. in xij. q. in fi. aut non intrauit alueum publicum, & tunc alueus per quē aqua ducitur ad molēdinum, est publicus, & post molendinum descendit per alueum publicū: & tunc subdistingue, vt suprà dixi de aqua ex flumine publi. ducenda. Aut alueus est priuatus, & tunc non potest. vt l. in cōcedēdo. ff. de aqua plu. ar. cū si. Quādo aūt dicit alueus fluminis publici, per quē flumen publicū discurrit: & tunc est publicus alueus: quia alueus est illius, cuius est flumē. vt Insti. de re. di. §. insula. ver si. nouus aūt alueus. & l. adeò. §. insula. de acqui. re. do. & l. j. §. non enim. ne quid in flu. pu. ibi. quia impossibile est, vt alueus fluminis publici non sit publicus. & hoc procedit etiam si alueus sit fossa manu facta, per quam fluit publicū flumē: vt l. j. §. si fossa. ff. de flu. Secus si flumē aliquā terrā inundauerit: quia tūc ille locus inūdatus nō esset publicus. in d. §. si fossa. ver. alter. Aut alueus est fluminis priuati, per quē flumē priuatū decurrit, & erit priuatus. ar. d. l. j. §. hoc interdictum. & §. item si annis. ff. ne quid in flu. pub. & descēdit ad latus fluminis pro aqua ducenda, puta ad molendinū, vel ad agros irrigādos, quia alueus est locus cauus siue fossa. & dicitur in vulgari forma seu formula. & ita appellatur quādoq; in l. j. C. de aquædu. lib. x. & appellatur quādoq; ī iure ciuili: vt l. j. §. incile.
42 ff. de riuis. *Item appellatur in vulgari vallum: vt no. Bar. in d. l. quominus. in xij. q. de flu. Itē secūdū nos appellatur seriola. Et in hoc dic, ꝙ talis locus siue alue⁹ dicit priuatus: cùm per talē locū nō semper cucurrit aqua, vt l. j. §. fluminū. ff. de flu. & ratio in eo. §. si fossa. & Bar. in d. q. xij. vbi dicit, Aut duco aquā ex flumine pu. immediatè per fundū meum, & tunc non est dubiū quòd locus est meus. Aut duco per fundum vicini ipso permittēte, & tūc locus est ei⁹, cuius primò erat antequàm fieret seriola, & ego habeo seruitutē aquæ ducendæ: & si ille me impedit ducere, habeo interdictū de aqua quo. & æsti. si me impedit formulā siue seriolā purgare, & reficere, habeo interdictū de riuis: vt dict. l. j. §. incile. ff. de riuis. & habeo cōfessoriam. de
43 quo vide qđ dicā j. in ix. q. prin. *Sed quid si duo volūt aquam ducere ex flumine publico ad fundū suū, & se inuicem impediūt, quis præfert? ista ponūtur per Bart. in l. quominus. in v. & vj. q. prī. ff. de flu. vbi plenè examinat. & per Bal. in l. item lapilli. versi. iiij. q̄ro. ff. de re. di. Ego aūt dimissis disputationib⁹ sic distinguo: Aut aqua potest sufficere ipsis duobus, aut nō. Primo casu regulariter vnus alterum impedire non potest. l. Lucio. ff. de aqua quot. & æsti. & l. ij. §. j. ff. de ser. ru. prę. & per ea quę dicta

sunt s.in vj.q.prin.& ita tenet Bart. in d.l.quominus.in v.q.in fi.hoc tñ regulariter fallit,quando ambo vellent aquã ex eodẽ fluminis loco ducere.quo casu distingue,vt dicã in sequentibus .Secũdo casu principali, quãdo aqua nõ est sufficiẽs vtrique, & quilibet vult in diuersa parte fluminis ex eo ducere,& tũc subdistingue:aut ambo incœperũt eodẽ tempore ducere aquã,vel occupare locũ:aut vnus primò incœpit,alter post cum de primo ignoraret.aut vnus primò incœpit,& alius posteà,cum sciret primũ incœpisse. Primo casu, quãdo ambo incœperũt eodẽ tẽpore,videtur ꝙ sit locus gratificatiõi,p l.fi.ff.de re.di.vel ꝙ fortè dirimatur, nisi vnus potuisset prouidere,alter nõ.ar.l.si qs domũ.§.j.ff.loc.& not. gl.in l.ij.§.j.in ver.ad obtinẽdũ.ibi, vel dic tertio.ff.ne qđ ĩ loc.pu.q̃ ponit de duob⁹ plaustris sibi obuiãtibus,vt ponit etiã gl.in l.p agrũ.C.de ser.vel dic secũdũ Bar.in d.l.quominus.in vj.q.ꝙ vsus dictę aquę est cõicãdus inter eosdẽ,vel debet diuidi p tẽpora & per mẽsuras:vt l.imperatores.ff.de ser.ru.præ.circa qđ vide qđ dixi in hac vij.q.prin.circa princ. & qđ statim videt. Secũdo casu qñ vnus primò incœpit,alter pòst,cùm ignoraret de primo,Bar.in d.l.quominus.in vj.q.dicit idẽ quod proximo casu præcedẽti:quia paria sunt, ꝙ ambo simul incipiãt,vel quòd vn⁹ incipiat:& alter ignorãs postea incipia sicut quando duo plaustra se inuicẽ obuiant in via arcta,p quam vnũ tantùm plaustrũ transire potest, & vnũ primò ingressum est viam,& aliud posteà,non præuidens primũ: vt not.gl.in d.l.ij.§.j.Et in iij.lec.ff. ne quid in loc.pub.in d.vj.q.[illegible]

44 *Est ergo cautela,vt ille qui [illegible] ingreditur viam cũ plaustro:[illegible] primo incœpit ædificare aut aqu[am] ducere,quòd ipse protestãs occup[at] & occupare intendit vsum dictæ [aquæ] ad tale ędificiũ.Itẽ bonũ esset si [qui]cũ iudicis autoritate opus incip[e]ret,hoc tamẽ nõ semper est de nec[es]sitate,vt l.quãuis.de acq.pos.& [in] casibus ipse ꝓtestãs præfert:vt d[ic] in tertio casu seq.Ego autem in [his] duobus casibus puto aliter dicẽ[dum] videlicet aut isti qui eodẽ temp[ore] volunt ducere aquam vel occup[are] vel vnus primò,alter pòst,faciun[t in] flumine aut in illo loco ꝓximo [flu]minis,vel si faciũt,in ripa flumi[nis] & tũc licet ꝓprietas ripæ sit eorũ [qui] ꝓpe ripã prædia possident,[tamen] vsus ripæ fluminis est cõmunis,[vt l.] riparũ.ff.de rerũ di.& Insti.eo.§.[ri]parũ,dicẽdũ est,ꝙ tantũ iuris h[abet] vnus,sicut alter:& sic sunt pares:[ergo] re.Et ꝓpterea concludendum [est vt] dicit Bar.in d.l.quominus.in vj.[q.vi]delicet ꝙ aqua diuidatur p m[ensuras] vel tẽpora ,qđ intellige,si cõ[mode] diuidi põt,ita ꝙ ꝓsit vtriq;:ali[o]-to ꝙ forte sit dirimendũ,p l.[...] ff.de iudi.& p glo.in d.l.ij.§.j[...] qđ in lo.pu.Si verò faciũt opus [non] in ripa fluminis,sed in loco [pro] ripę,& tũc aut ille locus est pu[blicus] aut priuat⁹.Si est public⁹,ille e[st] rẽdus cui est pmissum à princip[e vel] à superiore?qa per locũ public[um] licet priuato ꝓpria autoritate [aquam] ducere,vt l.seruitutes.§.public[...] de ser.& l.ij.ĩ prin.ff.ne qđ i lo[co] cũ si.aliàs erit loc⁹ grat:ficatio[ni] cipis vel superioris,vt l.fi.ff.de [...] sump.fune.& p gl.in d.l.ij.§.j[...]

lec. Si locus est priuatus, & tūc dicēdū est, aut ille locus esset ędificatis primò, aut vicini, q etiā similiter ędificauit, aut alterius tertij. Si est vnius ædificatis, ille pfertur q in suo ędificauit: qa licet hoc fecerit, siue primò ædificauerit siue secundò: quia ipse ædificauit licitè, vt l. ij. §. meritò. ff. ne qd in lo. pub. no. Cy. in l. si manifestè. C. de serui. & Bar. in l. quominus. in j. q. Si verò locus est alterius tertij tantū: tunc ille pfertur, cui primò cōcessit dominus loci. aliàs erit locus gratificationi: quia p fundū alienū priuatū nō licet alicui aquam ducere sine eius volūtate, vt l. ij. & l. aquā. C. de ser. & aqua. Secūdo casu t principali quādo vnus primò incœpit occupare, nel ædificare, aut aquā ducere, & alter pòst sciens primū incœpisse: tūc primus præfertur: quia hoc casu melior est cōditio occupātis, vt d. l. ij. §. meritò. ff. ne qd in lo. pu. & l. ij. §. cœpisse. ff. de polli. & no. Bar. in d. l. quominus. in j. & v. q. ff. de flu. Quod tamē ego intelligo secundū distinctionē præcedentē.
45 *Quādo autē qs dicatur occupasse r vel incœpisse ædificare, vel aquam ducere, vel vti loc. pub. vide plenè p Bart. in d. q. v. & p Bal. in l. itē lapilli. in iiij. q. ff. de re. di. Et si quis incœpit ędificare, & dimisit, an & qñ pdat ius prælatoris. Itē Bar. in d. v. q. & p Bal. in d. l. itē lapilli. in v. q. & ego dicā j. in x. q. prin.
46 *Et p declaratione omniū prædictorū scias & tene mēti, q non sequit, qs habet potestatē vel ius ducēdi aquā ex flumine pub. vel priuato, ergo habet seruitutē aquæ ducēdæ. Sic in hoc debet ita distingui: Aut debetur ex flumine pu. aut priuato. Primo casu, aut pdium dominans ad qd ducit aqua, est pximū flumini nullo alio medio: & tūc nō dicit pprie seruitus, qa nō debet à prędio alterius qd reperit, vt l. j. ff. cō. p. sed debetur istud ius à lo. pu. & ita tenet Bar. in d. l. j. Aut pdiū dominans nō est pximū, aut via pub. vel alter loc⁹ est in medio inter flumē & locū dominātis, & tūc idē eadē ratione. Aut est in medio locus priuatus, p quē duci debet aqua: & tūc aut flumen est perenne s, & erit seruitus aquędu. vt l. j. §. aquæductus. ff. de ser. rust. & Insti. eo. §. aquędu. & dixi in diffinitione in j. q. principali. Aut flumen nō est perēne: qa aliquando exarescit, sicut est fons, lac⁹, & stagnū. t & tūc qa nō habet causam ppetuā: quia seruitutes reales debēt habere causam ppetuā seu cōtinuā respectu rei, quę debet seruitutē: vt est casus in l. foramē. §. omnes. ff. de ser. vrb. præ. & ibi hoc tenet gl. fi. in prin. in ver. debet. in l. vl. lec. qd intelligo vt seruitus imponatur directò: qa directò imponi pōt: sed bene dicit seruitus vtilitatis, vt l. ij. ff. cō. prę. q uç ita debet intelligi secundū Bar. ibi. & in d. l. foramē. & ita etiā tenet Rofre. in libellis suis sup interdicto de fonte. & rubrica incipit, Si qs habet vsum ducendi aquā de puteo vel de fonte. Ista seruitus vtilitatis non poterit dici seruitus, quātū ad hoc vt pręscribi posit, ex quo non habet causam continuā: qa requiritur tantum tēpus, vt non extet memoria in contrariū. & iste est casus in d. l. foramē. §. omnes. secundū primā lec. gl. ibi, quæ in se est verissima: p no. in l. seruitutes. la grāde. ff. de serui. Item nō poterit dici seruitus quo ad hoc, vt quis perpetuò eam habere posit, ex

quo

quo cõstituta est, licet ppetuò nõ vtatur: qa in hoc casu nõ põt sic cõcedi seruit⁹ ista, vt ppetua sit: & iste est casus in d. §. oẽs. secũdũ secũdã lec. gl. ibi. sed quo ad alios effectus, põt dici seruitus vtilitatis, qđ bñ no. Secũdo casu principali, qñ debet seruitus ex flumine priuato: & tũc aut est perẽne, & sine dubio dicit̃ ꝓpriè seruitus directa, ex quo debetur à fundo priuato alteri fundo priuato, siue alius loc⁹ publicus vel priuat⁹ sit in medio, siue nõ: qa verba ex mẽte legis cõcurrũt, p l. j. §. aqductus. ff. de ser. ru. præ. cũ sim. Aut nõ est perenne, & tũc nõ valet seruitutis impositio mero iure, sed de æqtate ptoris tenet. & iste est casus in l. ij. secũdum tertiã lec. ibi, & Ang. ibi. ff. cõia præ. vel secũdũ Bar. nõ valet directè, sed
47 vtiliter, vt dixi, in j. casu pce. *Octauò principaliter qro, qũo, & qualiter quis debeat aut possit vti seruitute aquæductus. Et dicas primò, ꝙ debet vti secũdũ cõsuetudinẽ: vt l. præses. C. de ser. & aqua. & l. si manifestè. eo. ti. Et ꝓpterea dixit Bal. no. in tit. de pa. Cõs. in vj. col. p illũ text. ꝙ in aqs & molẽdinis & in ipsis aquarũ commoditatibus stãdũ est antiquitati. & idẽ dixi s. in iiij. q. prin. post prin. & per Bar. hîc, in l. q luminib⁹. ibi, & statũ antiquorũ ædificiorũ. cũ gl. ff. de ser. vr. p. & l. vẽditor. §. si cõstat. ibi, nisi talis cõsuetudo. ff. cõia præ. & l. j. & l. an in totũ. & ibi not. C. de ædifi. pri. Item quis debet vti seruitute aquæductus, secũdùm formã statutorũ, si quæ sunt. ar. d. l. q lumini. ibi, secũdùm formã statutorũ. cõiuncta gl. & ar. d. l. an in totũ. facit l. oẽs popul. & ff. de iu. iur. Itẽ debet vti secundu cõuẽtiones & pacta, quæ de seruitute inita sunt, & ꝓbatur in l. certo generi. ibi, quę lege cõpræhensa est. de ser. ru. præ. & in l. is q duo cũ l. seq. & l. cũ essent. §. fi. ibi, nisi ctũ vel stipulatio. e. ti. & l. si qs dua in prin. ff. cõmunia præ. facit l. j. § cõuenerit. ff. depositi. & l. semp in stipulationib. de re. iur. cũ si. Et ideo non potest qs vti seruitute, nisi quatenus cõcessum est, vt l. ergo. in fin. & l. meo. ff. de ser. ru. prę. l. nõ modus. de ser. & d. l. is qui duo. q vult not. liter, ꝙ habẽs duo prædia cõfinia superius vẽdiderat, pacto apposito aquã sulco aperto emptori educere in fundo vicini liceat, nõ poterit emptor ex alio fundo aquã accipere in ĩferiorẽ vẽditoris ducere. Et hic sequtur secũdũ Ang. per illũ text. ꝙ in vsu seruitutis aquæ forma punctualiter est obseruãda. & ille cui debetur seruitus aquæductus, nõ potest
48 cũ eo aliã miscere. *Et subd hoc est optimũ ar. vt ille qui habet seruitutẽ ducẽdi aquã ad molendinũ, nõ poterit propter aquarũ abundantiã aliud molendinũ cõstruere de quo Bar. in l. per agrũ. aliàs l. nõ modus. C. de ser. dicit esse casum in d. l. nõ modus est. & nõ põt eo modo aliã aquam immiscere, vt molendinũ celerius voluatur. Itẽ si esset lata sententia à qua nõ fuisset appellatũ, vel aliter in rẽ iudi. transiuit tũc inter partes ei stãdũ est secundum formã & tenorẽ, & sentẽtiã, vt de. ui. l. j. & per totũ. ff. de re iudi. & per totũ tit. C. eo. & ex. eo. & maxime
49 c. cũ inter vos. cum simi. *Secundum bium est circa prædicta. pone duo castellã erãt questiõ de ... quæ publicæ, & fuit inter se lata sententia, demum imperator senten-

mihi vnũ de illis castellis, nunq̃d teneatur seruare illã sententiã? & videt᷑ ꝙ sic: q̃a castellũ transit cũ suis vitijs, suaq; causa, p̃sertim cũ sit vniuersitas quædã. ff. de act. emp. l. in vẽditione. ff. de condit. & demon. l. si q̃s legata. §. fi. & ff. de cõtrah. emp. l. aquæduc. & q̃a imperator nõ videt᷑ velle præiudicare sentẽtijs & trãsactionibus, sed tacitè reseruare. ar. tex. ĩ tit. de pace Constan, in ver. saluo iure aquæ Lãbr. & ar. l. Labeo. §. j. cũ gl. ff. fa. er. & l. in cõcedẽdo. ff. de aqua plu. ar. & l. fin. C. de silen. lib. xij. Et ideo dicit Bal. in d. tit. de pa. Cõstan. in xxxiiij. co. ĩ pri. ꝙ cõcessiones de bonis publicis factæ semp intelligũtur, reseruatis iuribus & cõmoditatibus eius cui primò facta est cõcessio. Facit ꝑ hoc l. prætor ait. §. meritò. & §. si q̃s. à principe. ff. ne q̃d in lo. pub. & l. impuberi. ff. de admin. tu. & l. nec auus. C. de eman. li. & in c, in his. cũ glo. ij. extrà, de priui. cũ si. In cõtrariũ videtur, q̃a sicut princeps posset nõ seruare sentẽtiã, & vti aqua publica voluntate, vt in c. j. in tit. quæ sint rega. in vsi. feu. ita ꝙ & ego possim, q̃ vice principis fungor. Itẽ facta priuatorũ fisco non præiudicãt, nec tenetur fiscus de factis illis facere mentionẽ. l. ius publicũ. de pac. & l. iurisgẽtiũ. §. si paciscar. eo, tit. dum tamen boni viri fungantur officio, sicut ipse prĩceps induxisset, si certioratus fuisset. ff. de pact. l. tale pactũ. §. fi. cũ ibi no. in glo. quod maximè verũ est, si aliũ non lædo. vt l. ij. §. itẽ Varus. ff. de aqua plu. arc. l. j. ff. de sol. & c. suborta. in fi. extrà, de re iudi. Nec ob. tex. in d. tit. de pace Constan. ibi, saluo iure aquę Lãbr. q̃a ibi ius aquæ cõpetebat ex cõsuetudine[t], quæ est fortior quàm pactum priuatorũ. & ita tenet ibi Bal. & facit q̃d dixi s. ĩ iiij. q. principali, post prin. Itẽ vbi nõ est cõsuetudo, statutũ, pactũ, vel sententia, dic primùm locũ esse cõsiderandũ. nam publicus aquæductus debet habere locũ siue spatiũ v. pedũ, in quo loco nulli sint arbores: sed si quę nascerẽtur, debẽt excidi: vt l. j. C. de aquędu. lib. x. Si verò ducit᷑ ꝑ locũ pu. debet esse latitudo x. pedũ. l. oẽs. §. sup his. eo. ti. & ita vult Bar. in d. l. j. & si contrà fiat, pœna imponitur: vt l. decernimus. eo. ti. Itẽ debet q̃s ducere aquã ex flumine, ita vt vicinis nõ noceat in eadẽ ripa, vel ĩ alia, vt est tex. ĩ l. hoc iure. §. si aquã. s. de aqua quoti. & æsti. & in l. ij. §. si q̃s in suo. & in l. si per publicũ. ne q̃d in lo. pub. vbi etiã dicit᷑, ꝙ si riuus aquæductus priuato nocebit, cõpetit actio priuato ex l. xij. Tab. vt de noxa dño caueat᷑. Item debet duci per locũ solitũ, quia aqua non debet deduci à suo solito cursu. l. ij. in fi. C. ad l. Aqui. & ibi per Bal. & Doct. & l. si seruus seruũ. §. si quis aquæductũ. ff. ad l. Aqui. & not. in l. j. C. de serui. Et ideo dicit Bal. in c. j. §. si q̃s de manso. in iiij. co. in fin. de cõtro. inuestit. ꝙ in isto aquarum ductu nõ solũ inspicimus principiũ, sed etiã loca vnde decurrit, & alueos & meatus vnde transit. & si est vetustissimus aquæ cursus, & secundũ eorũ qualitatẽ de vsu aquę iudicare debemus. pro hoc, q̃d dixi in princi. huius q. & ideo nõ põt duci aqua aliter quàm ducta fuerit æstate præterita. l. j. §. q̃d autẽ. ff. de aqua quot. & æsti. & intelligitur mutari alueus solitus, quando aquæ cursus mutatur, ita vt aqua depressior vel altior vel rapidior sit incõmodo vicinorum.

lege,

l.j. §.quod autẽ.cum §.se.ff.ne quid
in flu.pub.Et intellige vt dixi de soli
to cursu estate præterita,nisi verse-
tur maxima vtilitas ducentis,& mo-
dicũ incõmodũ alterius:vt est casus
no.in d.l.j. §.sunt q putant. ff.ne qd
in flum.pu.& no.Bar.in l. quomin⁹.
50 in xvj.q.ff.de flu. *Et incõmoditas
vicini dicitur,quãdo vn⁹ haberet de
aqua,& nõ posset cõmodè vti aqua
iuxta solitũ, secus si esset incõmodi-
tas vel damnũ, puta quia pauciores
portabunt frumentũ ad molendinũ
suũ propter abundantiã alterius : qa
istud damnũ non consideratur. ar.l.
quero.ff.de iure pa.& l.fi.eo.ti.& ita
vult Bar.elegãter.in d.l. quominus.
in xj.q.in fi.& Bald.in l.j.in xj.col. in
xiiij.opposi.C.de sent.quæ p eo. qd
no. Itẽ si seruitus aquęductus debe-
tur ex flumine,& flumen mutauit al
v ueũ v,an duret seruitus,& in quo lo-
co.vide quę plenissimè dixi s.ĩ vij.
q.prin. ver. itẽ quid si debetur serui
tus aquæductus. Itẽ habẽs ius aquæ
ducẽdę põt aquã ducere per quãcun
que partẽ vult ab initio, vt l.fin.ff.de
aqua quoti.& æsti.& dũ dicit ibi,fa-
ciat,debet subaudiri ab initio, ante-
quã riuus sit cõstitutus : sed postquã
locũ eligit:non potest amplius:vt d.
l.fi.ibi,dũ ne aquæ.& istud est regu-
lare.& pro hoc l.sicui.in fi.cũ ibi no.
ff.de ser.& dixi s.in xij.q.principali,
ver.item qd si nõ exprimatur. vbi vi
de.& p Bart.in d.l.quominus.in xvj.
opposi.quod intellige,vt statim dixi
ĩ ver. pręce.& etiã quę plenè dixi s.
de seruit.iti.in iij.col.ver.quero nũ-
quid habẽs seruitutẽ itineris in fun-
do alterius.in ver.seq.& per ea quæ
dicũtur,declarari potest ipse articu-
51 lus. *Sed est dubiũ de quæstiõe quo

tidiana.quidã habent fundũ in qu
fons oritur & per longissimũ tẽpu
cuius fortè non existat memoria i
cõtrariũ:& aqua exiens de dicto fu
do p se cœpit discurrere per parte
inferiores,patientibus illis quorũ e
rat fons,eò quia retinere dictã aqu
erat fortè sibi inutile.& habẽtes pr
dia inferiora cœperũt dictã aqua
colligere,& ad sua prædia duxeru
pro irrigãdis p̃diis multis annis e
pſis:pòst etiã per tantũ tẽpus q no
existat memoria in cõtrariũ:vel h
bẽtes prædia inferiora fecerunt co
adunationẽ dictæ aquæ, & ibi fa
fuit molendinũ, & ibi stetit p long
sima tẽpora.nũc verò habens fun
superiorẽ,ĩ quo aqua oritur, vult
uertere dictas aquas à loco prædi
molẽdini,& eas ducere ad alia lo
inferiora,quæ ortæ erant p irrig
dis illis locis,vel ibi vult facere
molendinũ per se:quæritur nũq
possit,an verò domini inferiores
quorũ prædia discurrere consue
rant,possint contradicere & pe
q aqua non diuertatur à suo sol
cursu.Et primò videtur q domi
superior possit dictã aquã diue
re,nec p inferiores possit imped
qa in re sua iure id facere videt
tex.ĩ l.fluminũ. §.itẽ videamus.
dã.inf.vbi habetur,q si ĩ domo
puteũ aperio,& venę putei tui p
cisæ sunt,id iure meo. & licitè fa
re videor,& nõ teneor ex huius
di facto,etiã si tibi pmisissem de
infe.qa non põt æstimari tale
tibi dari ex initio operis mei i
mea,in qua meo iure vsus sum,
Proculus.in prin.eo.tit.quia lice
suo facere qd quis vult.l.altius.C
ser.& aqua.& l.qui luminibus.c

no.ff.de ser.vr.præ.quoniá in re sua quilibet est moderator & arbiter.l. in re mandata.C.man. Secũdò hoc videtur probari in l. Proculus. ff. de dam.inf. vbi dicitur, ꝙ si aqua nascitur in meo cuniculo, quæ aqua vicino affert vtilitatẽ, licitũ est mihi facere in meo quicquid volo ad vtilitatẽ meã, & vicinũ dicto lucro priuari, dũmodò non faciã animo nocẽdi sibi, vt l.j.§.denique. el j. ff. de aqua plu.ar.& ita vult glo.& Bart. in d.§. item videamus. Tertiò hoc videtur probari in l. si in meo fundo. ff. de aqua plu.arcẽ.& in d.§.denique. vbi dicitur, si in meo fundo aqua oritur, quæ ex fundo tuo venas habet, potes eas venas in tuo excindere, ita vt ad fundũ meũ aqua nõ perueniat, nisi seruitus mihi debita fuerit, vel nisi aĩo nocẽdi feceris vl' vt agrũ tuũ faceres. Quartò vbicũq; quis recipit aquá ĩ fundo suo solitã discurrere ad ptes inferiores, & ad vtilitatẽ inferiorũ, si posteà emerit fundũ vicini inferiorẽ, põt ad ipsũ fundũ emptũ aquã ducere, licet inferiori lucrũ auferat, dũmodo superiori nõ noceat, vt est casus no.in l.j.§. illud Labeo. ff.de aqua quoti.& ęsti. Nam si aquã quæ alibi oritur, postquã est ingressa fundum meum, possum diuertere ad vtilitatem mei fundi empti, non obstante conditione vicini inferioris, vt ibi.& est glo.in l.ex meo.ff. de ser.ru.præ.& l.cum essent. §.j.eo.ti. multò magis potero diuertere aquã quæ oritur in meo fundo. Quintò pro hoc facit l.sicuti. §. Arist.ff. si ser.ven.vbi dicitur, ꝙ in suo alij hactenus facere licet, quatenus nihil in alienũ immittat. Sextò hoc probatur. nam aqua oritur in fundo meo superiori ibi nascẽdo, & dicitur mei domini illius fundi. l. solũ. §.meũ.ff.de rei.ven.& l. de eo. §. si quis.ff.ad exhi.cum simil.Et pro hac parte reperio ita fuisse consultũ per do.Rof.de Lãpugnano, & do. Christo.de Castellione, in cons.quod incipit, factum sic se habet, quidam notabilis. In contrarium videtur, ꝙ imò dominus in cuius fundo superiori oritur aqua, non posit diuertere, ne discurrat ad fundũ inferiorẽ prius: per tex.in l.hoc iure. §. ductus aquæ.ff.de aqua quot.& æsti. vbi videtur esse casus ad literã ꝓ ista pte. nã ibi tex.dicit, ꝙ aquęductus cuius origo memoriá excesśit iure cõstituti loco habetur. Secundò ad idẽ l.
52 j.in fi.ff.de aqua plu.arc. *vbi dicit longã consuetudinẽ veluti iure impositã seruitutẽ videri. Tertiò videtur esse tex.ĩ d.l.hoc iure. §.aqua. q dicit, aqua quę in riuo nascitur, tacitè lucrifit ab eo qui ducit. Quartò hoc probatur, quia regulariter aqua non debet diuerti à suo cursu.l. ij.in fi.C.ad l. Aquil.& l.pręses.& l.si manifestè.C.de ser.Et no.Bal.in d.l. ij.& in l.itẽ lapilli.ff.de re.di. & dixi s̃.in prin.huius q.princ. Quintò ꝓbatur sic: tẽpus cuius nõ existat memoria, habet vim tituli vel priuilegij.d.l.hoc iure. §.ductus aquæ.& c. super quibusdã. §. pręterea. de ver. si.& habet vim ser.iure cõcessę. vt l. ij. §.idẽ Labeo ait, si in agro tuo. ff. de aqua plu.ar.Sed si fuisset cõstituta seruitus per dominũ fundi superioris, vel facta venditio, vel priuilegiũ de illo iure aquæ ducendæ, non posset illum cursum aquæ diuertere in præiudicium inferioris, cui esset facta cõcesśio.l.in cõcedendo. ff.de

aqua plu.arcē.& l. Lucio. ff. de aqua
quo.& æsti.ibi,& sic ꝑ alium. Sextò
ꝓbatur in l.j.§.fi.ibi, locū velit du-
cere impunè.ff.de riuis. Vltimò pro
hoc videtur esse text. ad literā in l.si
qs diuturno.ff.si ser.ven. Et pro hac
parte reperio plures cōsuluisse.Ego
verò in hac q.ꝓ veritate & omnium
cōcor.ita puto esse distinguēdū: Aut
dominus qui vult diuertere aquā ne
discurrat ad loca inferiora,hoc facit
animo nocēdi dominis inferiorib9,
& nullo modo pōt,vt l.j.§. denique
Marcellus. ff. de aqua plu.arc. & ibi
gl.in ver.nō haberi.& no.gl.in l. flu
minū.§.fi.ī ver. nō tenere me. ff.de
dam.infe.quę gl.in §.fi.singulariter
vult,ꝙ in dubio non præsumitur qs
fecisse animo nocēdi.l.meritò. ff. ꝓ
so.circa qđ vide quę dixi s̄.ī j. libro,
de solo siue area,ver.sed est dubium
an ꝓ̄sumatur facere ad æmulationē.
& itidē de fenestra,ī j.parte,ibi,secū
da fallentia.Aut nō fecit animo no-
cendi,sed ꝓ sua vtilitate:& tūc sub-
distinguēdū.Aut prædictis nō est sta
tutū,sed generalis cōsuetudo in lo-
ca circa prædicta,vel cōuētio aliqua
inter partes:stādū est consuetudini
vel cōuentioni,vt dixi s̄.circa princ.
53 huius q.principalis. *Et adde ꝙ il-
le qui permittit solā patientiā,nec ꝑ
alia verba constituit seruitutē,nō vi
debitur seru.cōstituere,sed se ꝑsona
liter obligare,vt l.si sub vna.§.si qs
viā.ff.de verb.ob.secūdū Bal. in c. j.
§.si qs de manso.in v.col.in prin.in
titul.de controuer.inuestit. vide qđ
no.in d.§.si qs viā.& in l.iij.§.opus.
ff.de ali.iud.mu. ca. fa. & quod dixi
suprà in ij.q.principali.Aut est sentē
tia lata inter partes vel alios,& dic
vt dixi suprà in ver. sed dubiū circa

prædicta.Aut nō est statutū,cōsue
do generalis,cōuentio,vel senten
& iterum subdistingue:aut aqua
discurrit ad fundos inferiores i
seruitutis, aut iure cuiusdā facul
tis. Primo casu,quādo iure seru
tis,sine dubio dominus superior
cuius fundo oritur,vel aliàs, nō p 4
test aquā diuertere,& si diuerta
test inferior agere contra eū
casus in l.si qs diuturno.ff.si ser.
Et intellige nedū de seruitute a
ta,sed etiā quādo quis esset in q
x possessione * seruit.aquæ duc
quādo eo anno vsus est dicta ser
te aquę ducēdæ.vt l.j. §. illud ta
& §. qđ autem.ff.de aqua quot.
stiu.& sufficit eo anno vno die
nocte duxisse ad hoc,vt dicatur
in quasi possessione: vt d. §.qđ
& no.Bald. ibi.& in l.Celsus.in
col.in fi.C. de vsuc. Nam ille qui
mel possedit,cū de suo cōmodo
ctatur,si asserit se posside re,ꝓ̄su
tur possidere,nisi ꝓbetur contra
l.siue possidetis.C.de prob.l.si
longi.C.de præ. lon.tēp. secun
Bal.in d.l.Celsus.in fi.pen.col. 5
ficit ista quasi possessio ad hoc,
impediatur vel turbetur,possit
re contra eū, & resistere etiā de
cto: vt elegāter declarat Bar.in l.
hoc interdicto. ver.ij. not.ꝙ in
iuribus.ff.de itin.actuq; pri. &
qđ not.per glo.in c.cum ecclesi
trina.in ver.triū episcoporū.&
Doct.extrà,de causa pos. & pro
& ꝑ gl.iij.in c.cū ad sedem.extr
resti.spo. Secundo casu quando
y citur aqua iure facultatis Y,& nō
uitutis,& tunc est licitum super
diuertere,nec inferior potest a
neque sibi resistere, vt est casus

Proculus.ff.de dam.infe.& in l.se.& in l.fluminũ. §. idem videamus. eo. ti.& in l.j. §.idem Marcell⁹.ff.de aq. plu.ar.& in l.si in meo.eo.tit.facit l. viam publicam.cũ ibi nota.ff.de via pub.& ibi ita debẽt adduci oĩa argumẽta suprà ꝓ prima parte deducta.

54 *Sed dubitatio remanet circa prædicta,qñ qs dicatur duxisse aquã iure seruitutis vel iure simplicis facultatis.Et in hoc tota vis materiæ hui⁹ consistit.circa quod dic:Aut seruitus est imposita ab homine ex conuentione vel aliquo tit. inter viuos, vel per instrumentũ aut codicillos, vel alia vltima volũtate,vel per sententiam,vel est imposita seruitus à l.puta à statuto,vt inferior possit aquam ducere ad fundũ suũ inferiorẽ:& clarũ est,ꝙ tũc iure seru.dicitur aquam duxisse:& superior nõ põt aquam diuertere contra debitã seruitutẽ.l. in concedẽdo.ff.de aq.plu. ar. & ꝑ alia iura s̃.ad hoc allegata. Aut nõ est seruit⁹ imposita ab homine, vel à lege: & tũc aut est ꝑscripta seruitus aquæductus. & idem eadẽ ratione,per l.si

55 quis diuturn.ff.si ser.ven. *Sed ĩ hoc est etiã dubiũ,quãdo inducatur seruitus aquæductus præscripta, videlicet quãto tẽpore:& quæ,& quot requirãtur ad istã præscriptionẽ inducendã.Dicas breuiter de tẽpore,aut loquimur de aqua quę ducitur ex publico, aut ex priuato . Si ex publico, reqritur tãtũ tp̃s,cuius nõ extet memoria in cõtrariũ,vt l.j.in fi.ff. de aq. plu.ar.& l.hoc iure. §. ductus aquæ. ff.de aqua quo.& æsti. Aut ducitur ex priuato : & tũc qa regulariter habet causam continuã,præscribitur x.annis inter præsentes.& xx.inter absentes.l.si quis diuturno.præallegata.& no.in l.seruitutes.ff.de serui.de quo dic vt dixi s̃.in iiij.quæst.principali, & plenius in primo lib.in vij.quæst. principali, vbi de hoc omnino vide.

Quod aũt & quæ requirantur ad istam præscriptionẽ inducẽdam, dic plura:Primũ est, ꝙ sine possessione vel quasi,non prescribitur.l.sine possessione.ff.de vsuca.& capi.sine possessione.de regulis iu.in vj.& notat. per glo.Bal.& Doct.in l.ij. C. de ser. & aq.& sic requiritur ꝙ non sit vsus iure familiaritatis vel simplicis facultatis,vt habetur per Bar.& gl. & Docto.in l.j.ff.de itin.act.pri.& per Bar. & gl.& Doc.in l.qui iure familiaritatis.ff.de acq.pos.& per Flo.in l. seruitutes.eo.ti.& per hoc Ang . & Docto.in c.bonæ.extrà de postu. p̃la. & in c.cũ ecclesia Sutrina.extrà de cau

56 sa pos.& proprie. *Et ꝙ quis fuerit vsus iure seruitutis,cõpræhendi põt ex actibus quos facit , quos quis per se ipsum non posset facere in fundo vicini citra ius & nomẽ seruitutis,vt præcidere sepẽ, mũdare vel mũdari facere fossaturã in fundo vicini, vel ducere aquam per fundũ vicini,quę fieri nõ possunt regulariter, nisi iure seruitutis.l.queád. §.j.in fi.ff.ad l. Aq.ar.l.cũ quidã. §.qđ dicit̃.ff.de acq.hæ.& d.l,quoties.& no.in locis p̃allegatis.& per vnũ actũ ducendi aquã acquiritur ista possessio,vt dixi s̃.in ti.de ser.iti.ver.vl.principaliter quæro,quid requiratur ad hoc vt qs sit in quasi possessione seruitutis. dic vt ibi dixi.Secũdum requiritur, quòd sit vsus illa quasi possessione bona fide:credens illam seruitutem sibi competere,vt d.l.ij.& ibi not.in l.fi.ff.quemad.ser.amit. Tertium requiritur,scilicet tempus x.ann. inter

præsentes,& xx.inter absentes,ĩ ser uitutibus habentibns causam conti nuã,sicut est seruitus aquæductus re gulariter.In habẽtibus verò causam discontinuã, requiritur tantũ tp̃s, ꝙ nõ extet memoria in contrariũ,nisi allegetur titulus:qa tũc sufficit probatio x.vel xx.ann.vt est glo.no.mulcũ in l.seruitutes p̃diorũ.& ibi Ang.& Flo.& Doctor.ff.de serui.ti.generali.& est gl.in l.fin.in ver.diu.& ibi per Bar.& Doct.ff.de aqua plu.arcẽ.& habeť per Cy.Bal.& Doc. in l.j.& ij.C.de ser.& aq.& per Bart.in l.j.§.hoc interdicto.ff.de itine. actu. pri. Item qñ ducitur aqua ex publico,requiritur tantũ tp̃s,ꝙ nõ extet memoria in contrariũ,vt dixi s̃.in versi.dic breuiter de tẽpore. Nec in p̃scribendo hmõi seruitutẽ, reqritur de necessitate titulus, vt l.si qs diuturno.& ibi no.ff.si ser.ven.& not.in d. l.j.& ij.C.de ser.& aq. & qñ dicatur habere causam continuã,vel discontinuã,vide no.per Docto.in d.l. serui tutes prędiorũ.& l.foramẽ.& ibi per gl.& Doct.ff.de ser.vr.præ.& per gl.& Doct.in d.l.j.Et prædictis adde omnino q̃ dixi plenè s̃.in j.lib.in viij.q.prin.si verò nõ est seruitus p̃scripta, tũc dic,aut habẽs fundũ inferiorẽ in quasi possessione seruitutis aquæ ducendę,ad fundũ suũ,est,& habens fundũ superiorẽ vel alius, non põt aquã diuertere à cursu suo, nec potest inferior impediri vel turbari quominus ducat aquã ad fundũ suũ, sicut prius duxit,etiã pendẽte iudicio de aquęductu,donec declaretur an possit aqua diuerti:vt not. glo.& Bar.in l.j.§.hoc interdic.ff.de iti.actu.pri.& pbať in l.pe.ff.de aq.quo.& esti.& si ille qui est in quasi posses-

sione,turbatur ab aliquo,pôtest [...] iudicialiter de facto resistere, [...] glo.no.in d. §.hoc interdicto.& [...] hoc tenet Bar.Sed si habẽs fundũ [...] feriorẽ non est in quasi possessione seruitutis,neq; eam præscribit,ne[c] seruit⁹ est imposita à lege vel ab h[o]mine:tũc dicẽdũ est, habẽtes fun[dum] superiorem posse aquã diuertere [...] tũc aqua nõ videtur discurrisse i[ure] seruitutis,sed potius iure cuiusd[am fa]cultatis, vt dixi s̃.in versi. secũd[o] su,qñ ducatur aqua iure facultatis [...] istud est de mente gl.in l.Procul[...] de dã.infec.& Bar.& Pau.de Ca[stro] fluminum. §.item videamus.co[...] & Bar.in l.j. §.sicut aũt. in fi.ff.de aqua plu.arc.

57 *Dubiũ in hoc so[lum] manet,qñ dicatur aqua discurri[sse iu]re facultatis tantùm, & non se[rvitu]tis.Et in hoc dic,ꝙ aqua dicitur alicui ius aquæ competere iure fa[cul]tatis, quando aqua per seipsam [fluit] seu discurrit,nec interuenit ali[quis ho]minis vsus vel factũ,puta qa pe[r ve]nas subterraneas aqua de fundo [su]periori discurrit ad fundũ meũ [infe]riorẽ.nã hoc casu etiã si discur[reret] per mille annos,non diceretur [...] seu fundo meo acquisita aliqu[a ser]uitus:-quia aqua per se fluens [non] potest inducere præscriptione[m vel] consuetudinem,cũ in præscrip[tione] vel consuetudine requiratur,[ut in]teruenìat aliquis actus homini[s...] principiato sufficiat aquã flue[re ad] fundũ.ff.quemadmo.ser.amit.[...] ganter dicit Bald. in c.j. §.si qu[is...] manso.in vj.col.in tit.de contr[o...] inuesti.& hoc casu,quando aqu[a per] se semper fluit, puta per venas [sub]terraneas,ille ad quẽ aqua fluit [...] tur lucrum capere.& iste est [...]

d.l.Proculus. in d. §. itē videamus. & in l.si in meo.ff.de aq.plu.ar. quæ ita debēt intelligi.& ita consului anno præterito in ciuitate Brixiæ. Est & alia ratio per quā non pōt dici, ꝙ in casu dictarū ll. posit induci præscriptio vel cōsuetudo per aliquem cursum temporis, etiā si esset tantū tps, cuius initij memoria nō existat in contrariū. Nā si qs habet fontē in fundo suo, & aqua per venas subterraneas discurrit ad fundum meū, in quo habeo puteū, quo puteo vsus sum longissimo tēpore etiā per mille annos, tñ non possum dicere me pręscripsisse vel ex cōsuetudine præscripta acquisiuisse illā aquā, quia ad hoc ꝙ præscribatur hmōi seruitus, reqritur sentētia & patientia aduersarij, vt l.ij.& ibi not.C. de ser.& aq.

58 *Et est ratio, quia in istis incorporalibus nō est dare possessionē. vt l. si ædes. §.fin.ff.de ser.vrba.præ.& l. seruus. §.incorporales. & ibi glo.ff. de acq.rer.do.& ista quasi possessio consistit in sciētia & patientia aduersarij, vt est casus in l.quoties. la ij.ff. de ser.& in l.j.in fi. ff.de ser.ru. præ. & probatur in l.ij.& ibi per gloss. & Doct.C.de ser.&aq.& not.etiā Pau. de Ca.in l.j.§.deniq;.ff.de aqua plu. arc.& dixi s̄.in ver.quot aūt & quæ requirātur.& ideo tamen istæ venę subterraneę communiter sunt occultę, & incognitę ante quàm fodiat vł eas pręcidat habēs fundū superiorē, non possum dicere ipso sciēte & patiēte me vsum fuisse aqua putei mei & sic contra ipsum pręscripsisse, & propterea potest ipsas incidere. Teneas tamen, si ista etiā nō subessent, puta quia fortè dominus fundi superioris sciebat p venas subterraneas, vel etiā super terrā aquam ad fundū meū discurrere, posset aquam ducere, & venas incidere, ex quo subest alia ratio, de qua s̄.videlicet, quia sine facto hominis labit aqua ad fundū meū, & sic iure tantū facultatis & nō seruitutis, vt dictū est. Et pędicta intellige vera, nisi habens fundū superiorē haberet à domino fundi inferioris, ad quē aqua discurrit, puta quia dñs vtriusq; fundi concessit mihi in feudū fundū superiorē, in quo aqua oritur, quę discurrit ad fundū inferiorem concedētis, quę est inferior: qa nō est verisimile dñm ita cōcessisse, vt elegāter not.Bal.in d.c.j. §.si qs de māso. in iiij.col.in fi. ar.l. qui binas ędes.ff.de ser.vr.pręItem p̄dicta intellige vera, qñ aqua percipitur ex loco publico: qa tūc nō posset aquā diuertere ī eius pręiudiciū siue damnū, vt l.ij. §. meritò. & ibi Bar.ff.ne qd in lo.pu.& idē no.Bar.ī l.Proculus.in fi.de dā.infec.& in l.j. §.sicut aūt.in fine.ff. de aq. plu. arc. & plenius per eundem in l.quominus.ff.de flu.& habetur per gl.& Docto.in l.si manifestè.C.de ser. & in l. si quis ex argētarijs. §.si initiū.ff. de eden.circa quod vide omnino quæ plenè scripsi s̄.in vij.q.prin.ver. vlt. circa pędicta.vsq; in finē.Et ex pędictis sequitur decisio multarū quęstionū, & primò questiōis s̄.formatę.in ver.vlt.Sed est dubiū de q.quotidiana, videlicet si aqua orit in fundo superiori, & posteà discurrit ad fundos inferiores, & domini inferiores vsi sunt dicta aqua pro irrigādis fundis suis, vel fecerūt coadunationem aquę in fundo inferiori, in quo fecerūt molendinum sciente & patiente domino fundi, in quo aqua

oritur, an dñs superior possit aquam diuertere, vt non discurrat ad fundũ inferiorẽ, in qua ita cõcludo: Aut habẽs fundũ inferiorẽ aliquid fecit in fundo superiori, in quo aqua oritur, puta per fossatũ aquã duxit: vel si mũdasset fossata ĩ fundo superiori sciẽte & patiẽte domino, & tũc per istos act⁹ vel similes videretur duci aqua iure seruitutis, potius quàm iure familiaritatis, cũ ista nõ possint in fundo alieno fieri citra ius & nomẽ seruitutis, vt dixi s̃, in ver. ꝙ quis fuerit vsus iure seruitutis, cõpræhẽdi põt. Et ideo dicendum, ꝙ si est dñs inferior, in huiusmodi quasi possessiõe nõ potest de facto impediri vel aqua diuerti; & si fuit in ista quasi possessione per longũ tẽpus, etiam de iure nõ posset diuerti, si nõ interuenerũt ea quæ ad præscribendã talem seruitutẽ requirũtur, secundũ ea quæ dicta sunt s̃. Aut habens fundũ inferiorem, nihil facit in fundo superiore vicini, puta quia per venas subterraneas aqua labitur, vel qa vicinus vtebat aqua in fundo suo, & per ipsum discurrebat, & postremò aqua exiẽs per se per fundũ superiorem discurrebat ad inferiorẽ, & cũ fiat poti⁹ iure familiaritatis, poterit dñs supior impunè aquã diuertere: & idẽ teneo qñ aqua exiẽs de fundo primo p se sine facto hominis, discurrit ad loca priuata, eadẽ ratione. probatur in l. Proculus. & l. fluminũ. §. fi. ff. de dã. infect. & in l. si in meo. ff. de aq. plu. ar. quæ iura licet loquantur de aqua subterranea, tamẽ idem est de aqua supra terrã, quãdo discurrit, sine facto hominis, & nulla seruitus debetur, quia paria sunt iura supra terrã & subtus terrã. l. j. C. de interdict. & no. Bal. in l. itẽ lapilli. ff. de re. diui. ver. ex his colligitur talis distinctio. Et ad hoc facit quod no. Pau. de Ca. de venis coartatis, in l. diuortio. §. fundũ. ff. so. ma. Sed si facto hominis ducitur aqua prius p viã vel locũ publicũ, puta quia ducta est per fossata vel per fistulas, aut canale vsq; ad fundũ priuatũ, per longũ tẽpus, vel p tantũ tp̃s, cuius initij memoria nõ extstit, an tũc ducens aquã dicetur esse in quasi possessione seruitutis, vel præscripsisse ita, vt nõ possit impediri aquã ducere? Et videtur ꝙ sic, p quæ dixi s̃. in ver. quot aũt, & qui rant. Sed tu dicas, ꝙ aut q̃ritur respectu loci pub. vel cõis, aut priuati proximi, aut primi dñi superioris, in quo aqua oritur. primo & secũdo loco nõ est dubiũ ꝙ inferiores sunt in quasi possessione vel p̃scripserũt si interuenerũt ea q̃ requirũtur in hmõi præ

59 scriptio. *Et aduertas qa est differẽtia quantũ ad tp̃s inter locũ publicũ & priuatũ; quia respectu loci priuati sufficit longũ tẽpus, quo ad præscribendũ seruitutẽ cõtra priuatũ: respectu loci priuati. l. si qs diuturno. ff. si ser. ven. & sæpe dictũ est. s̃. respectu loci publici reqritur vsus longissimo tempore, ꝙ nõ extet memoria in contrariũ, vt dixi s̃, in versi. dicam breuiter de tẽpore. & probat in l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aq. quot. & æsti. & pro hoc est glo. in l. ij. in princ. in ver. lege. ibi, vel præscripta. quã ita intelligo. ff. ne qd in loco pub. qa regulariter per locũ publicũ nõ potest aqua duci, nisi concedatur a principe vel le. municipali, vt est. cũ glo. & ibi Doc. in l. imperatores. ff. de ser. ru. prę. & probat in l. planè. ff. quod vi aut clam, ver.

d.l.ij. ĩ prin. vel nisi sit inducta aqua per tantũ tẽpus, cuius memoria non extet, vt no. Bar. in l. quominus. in j. op. & in j. q. ff. de flu. & ita intelligo l. antep. q̃ incipit, sup publicis locis. ff. ne qd in lo. pub. inquantũ loquit̃ in priuato ducente aquã per locum pub. secũdùm intellectũ gloss. ibi in ver. annexa. Et quòd requiratur tantũ tempus, ꝙ non extet memoria in contrariũ, vt priuatus possit p̃scribere locũ pu. tenet gl. ĩ l. Imperatores. & Bal. d. l. itẽ lapilli. in ij. q. de re. di. vbi dicit, ꝙ licet qs nõ possit p̃scribere ius habẽdi molẽdinũ in flumine pub. qa iura publica populorũ nõ possunt præscribi. l. fi. ff. de vsuca. tñ possunt prescribi p tantũ tẽpus, cuiꝰ nõ extet memoria, qa habet vim priuilegij. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æsti. Et hoc tẽpore dicit posse præscribi ius habẽdi molendinũ in flumine pu. imò plus dicit, ꝙ xxx. anni sufficiãt, secũdũ Ioã. vt no. p gl. Insti. de re. di. §. flumina. in ver. oĩbus. Sed illa glo. nõ probat hoc, qa nõ loquit̃ de præscribẽdo iure publ. iure, in quo erat licitũ vnicuiq;, ex quo ius piscãdi[a] [a]est cõmune omnibus, vt d. l. flumina. Loquit̃ ergo illa glo. de p̃scribẽdo cõtra priuatũ, q simpliciter habeat prius ius piscãdi, & tũc bene sufficiũt xxx. vel xl. anni. & ita intelligo illã gl. & pro hoc est tex. cũ glo. in l. fi. ff. de vsu. & in l. si qsquã. ff. de diuer. & tẽpo. præscrip. & hoc procedit, quãdo fuit in quasi possessione iuris piscãdi, aliàs nõ sufficeret, ꝙ piscatus fuisset xxx. vel xl. ann. vt no. Ange. in d. l. fi. Nec obst. prædictis l. fi. C. de sa. san. eccl. cũ aut. ibi posita, quę incipit quas actiones. qa loquitur quãdo tractatur de præscribẽdo rẽ priuatã, quæ spectat ad ciuitatẽ vel locũ pu. Et ex p̃dictis distinguẽdo ita cõcludas, Aut quæritur de præscribẽdo locũ pub. puta deducẽdo aquã per viã pub. & requiritur tantũ tempus, ꝙ nõ extet memoria in cõtrariũ, vt d. §. ductus aquæ. Aut de prescribẽdo ius publicum cõtra priuatũ, puta ꝙ qs possit solus piscari in flumine pub. & sufficiunt xxx. vel xl. anni, si fuit in quasi possessione piscãdi, vt d. l. fin. & ibi Ang. in prin. ff. de vsu. Aut de p̃scribẽda re priuata cõtra rẽp. & regulariter sufficiũt xl. anni. vt d. aut. quas actiões. Aut tractat̃ de præscribẽdo iure priuato cõtra priuatũ puta seruitutẽ, & tũc aut habet causam cõtinuam vel quasi, & sufficit longũ tẽpus x. vel xx. an. vt d. l. si qs diuturno. aut habet causam discontinuã, & requirit̃ tãtũ tẽpus, cuius nõ extet memoria in cõtrariũ, vt l. j. in fi. ff. de aqua plu. ar. & no. glo. in l. seruitutes prędiorũ. ff. de ser. ti. generali. Tertio casu quãdo quæritur de præscribendo respectu primi domini superioris, in cuius fundo aqua oritur. & teneo, ꝙ nullũ ius sit quæsitũ cõtra ipsum p dñm inferiorẽ: qa quãtũ ad dominũ supiorẽ fundi, in quo aqua oritur, non põt dici ꝙ fuerit, aut sit aliqua quasi possessio seruitutis in fundo suo superiori: nihil actũ est, sed ipse dominus superior vtebatur aqua p fundũ suũ sine facto domini inferioris, vt patet ex his quæ dicta

60 sunt. *Secũda q. ex p̃dictis deciditur. quidã duxit aquã per fistulas vel canalia lignea, vel habebat ius claudendi clauicã certis horis, ne aqua laberetur ad fundũ vicini, sed vt duceretur ad fundũ suũ: & ex istis fistu-

lis seu canalib. vel clauica clausa flue re cõsueuit certa pars aquę p foramina: vel quia clauica claudebatur cũ stramine vel sterquilinio aut terra, ex qua aliquãtulũ stillare cõsueuit: quę aqua discurrit p loca inferiora, & collecta fuit p dominos inferiores lõgissimo tẽpore pro irrigãdis prędijs suis, vel pro haustu aquæ, vel alio vsu. dominus superior q habet ius aquæ ducendæ, vult ita claudere aquã, vt nihil penitus discurrat ad loca inferiora, domini ĩferiores volunt vt discurrat illa modica aqua sicut discurrere cõsueuit. Et videtꝫ q̃ claudere nõ possit: qa aqua nõ põt diuerti à suo solito cursu. l. ij. C. ad l. Aqui. & l. præses. & l. si manifestè. cũ ibi no. C. de ser. & de hoc videtꝫ esse casus in terminis in l. j. §. fi. ff. de ri. In cõtrariũ videtꝫ, qa dicta aqua non discurrit ad fundũ inferiorẽ iure seruitutis, sed iure familiaritatis, ex quo dñs inferior nihil fecit in fundo superiori, sed ipsa aqua, qa cõmodè retineri nõ potuit, discurrit de se ad loca inferiora: & q̃ possit eã superior totã cõtinere, & sibi cõseruare, videtur esse tex. ad literã in l. iij. in prin. & §. j. ff. de riuis. vbi in prin. hæc verba scribũtur. Nã si operis aliqd faciat quis, vt magis aquã cõseruet vel contineat, nõ impune põt prohiberi. Deinde in §. ij. dicitur, Seruius & Labeo scribũt, si quis riuũ q ab initio terrenus fuit, qui aquam nõ contineat, cæmentariũ velit facere, audiendũ esse. Sed & si eũ riuũ q structilis fuit, terrenum posteà quis faciat, aut partem riui, æquè non esse prohibẽdũ. & istud est verius. Quod tamẽ intellige quãdo hoc facit domin⁹ superior ex vrgenti necessita

te, vel ex magna vtilitate. & ita lo[...] d. l. iij. in princ. & §. j. sed vbi nõ [...] necessitas vrgẽs vel magna vtilita[...] tũc nõ potest. & ita loqtur l. j. §. si [...] terrenũ. ff. de riuis. secũdũ Bart. i[...] q ita cõcordat dicta iura. Vel secũdo potest dici & aliter concordari. Aut dñs superior vult facere mur[...] ad latus, vt aqua nõ vagetꝫ, & potes[...] vt d. l. j. in prin. & §. j. Aut vult fu[...] dũ riui de terreno lapideũ facere, [...] nõ põt, vt d. §. si qs. secũdũ glo. i[...] Vel tertiò potest cõcordari, Aut v[...] cæmentitium facere, & potest. A[...] vult de lapidib⁹ ordinatis & cõp[...] tis, & nõ potest, vt vult glo. in d. §. [...] qs terrenũ. secũdùm aliũ intellect[...] Item q̃ dixi aquam contineri pos[...] intellige quãdo dicta aqua duce[...] per dominũ superiorem absq; [...] obligatione. Secus si tenebatur [...] mò, vel pacto vel alia obligat[...] ducere per canalia lignea, vel c[...] cæ foramẽ claudere terra vel stra[...] ne vel sterquilinio, & vellet mu[...] formam, puta de ligneis facere l[...] deũ, vel claudere foramen cũ la[...] bus vel ligno: qa nõ posset in p[...] diciũ inferiorũ. arg. l. præses. C[...] ser. & l. ij. C. ad l. Aqui. cũ simi. E[...] tellige quando nulla seruit⁹ fu[...] imposita: qa si esset imposita, nõ [...] set mutare formam. vt est casus [...]
61 ij. ff. de riuis. * Sed circa pr[...] potest dubitari, qd si habeo ius [...] cendi aquã p fundũ tuũ iure [...] duxi p riuũ apertũ. & tũc volo [...] subterraneũ facere. Et videtur q̃ [...] possim: qa ex hoc aufero dom[...] lum commodũ appellẽdi pe[...] 6[...]
dictũ riuũ, vel hauriẽdi aquã e[...] & ita Labeo videtꝫ dixisse in l. [...] prin. quæ incipit, Labeo. ff. de ri[...]

In cõtrariũ videt, quòd imò possum claudere: qa ꝙ domin⁹ soli, per quẽ ducitur riu⁹, priuetur cõmodo hauriendi aquam ex riuo, vel appellẽdi pecus ad eũ, procedit magis ex occasione, quàm ex iure. Et ista videtur fuisse sententia Pomponij cõtra Labeonem, vt dicit Pau. in d.l.ij. Tu verò pro cõcordia ita concludas: Aut est imposita seruit⁹ fundo vicini, vt posim ducere riuũ apertũ per fundũ, & tũc nõ possum claudere. & idẽ si dictũ est de riuo clauso, qa nõ potest aperiri, qa aut est dictũ de riuo aperto vel clauso, & tũc distingue, Aut claudendo vel aperiendo riuũ nõ fit deterior cõditio domini fundi seruientis, ꝑ quẽ duco riuũ, & teneas, ꝙ posim claudere vł aperire. & ita intelligatur opin. Pomponij ꝑ l.j. in fin. ff. de riuis. Aut fit deterior cõditio domini fundi seruientis, & tunc aut est maior vtilitas eius cui debetur seruitus, quàm domini fundi seruientis damnũ. & tunc potest claudere vel aperire, per d.l.j. in fi. & sic etiã procedat opi. Pomponij, aut est magis damnũ domini fundi seruientis, q̃ vtilitas domini fundi dominãtis, q ducit aquã ꝑ riuũ: & tunc nõ põt mutare claudẽdo vel aperiẽdo. & ita intelligitur opi. Labeonis. & not. glo. mag. in d.l.ij. ff. de riuis, quã sequtur ibi Barto. & ita etiã vult glo. in l.iij. in prin. in ver. aduersarij. eo. tit. quę gl. singulariter vult, quòd quãdo fit causa seruãdi aquã vel retinendi, necessariò nõ habet locum prædicta distinctio. de quo vide qđ dixi in q. præcedẽti. ver. & hoc in-
62 tellige esse verum. *Item iuxta prædicta dubitari potest, quòd si quis habet ius ducendi aquã ꝑ fundum vicini, & duxit per riuũ, nunc vult nouũ canalem vel fistulas in riuo collocare, cũ nũquàm habuerit, an posit. Dic quòd sic. & si impediatur, competit ei interdictũ vtile de riuis, si propter ipsius vtilitatẽ hoc facit in cõmoditate eius, cuius ager est: vt est casus in l. seruus. §. si quis nouũ. ff. de riuis. & ideo datur vtile interdictũ, nõ directè: qa directè datur, quando iam habuit, vt dicit ibi
63 glo. in verbo, Vtile. *Sed qd ecõtrà, si primò duxi aquã per fistulas vel canales per fundũ vicini, nũc volo ducere per riuũ? Dic ꝙ non possum: qa hoc fieret cũ incõmoditate vicini fodiendo in eius fundo. arg. d. §. si qs nouũ. ff. de riuis. vbi etiam dicitur, ꝙ nõ possum dilatare, vel attollere, vel extendere riuũ, vel per aliũ locum ducere. & hoc probatur etiã in l.ij. §. quod autẽ ait. ff. ne qd in flumine pub. & in l.j. §. restituas. ff. ne quid in loco publico. Et adde quæ dixi s. in ij. colum. huius viij. q. principalis, in versi. item habens ius aquæ ducẽdæ. Tertia quæstio principalis ex prædictis decidi potest, si
bb aqua[bb] oritur in fundo Titij. & discurrit ad fundũ Sẽpronij, & ex fundo Sẽpronij ad fundũ Caij, nũquid Sempronius posit aquã, postquàm est ingressa fundũ suũ, ipsam cõtinere vel diuertere ad alium fundũ suũ inferiorẽ, ita vt ad fundũ Caij non perueniat, ad quem est solita peruenire. & videtur quòd posit eã continere, vel ad alias partes suas vel alias ducere, vt l.j. §. illud Labeo. ff. de aqua quo. & æsti. & est gloss. in l. ex meo. & in l. cùm essent. §.j. ff. de ser. rust. præd. & sæpius hoc dictum est. Contrarium videtur tenere Bal.

in l.itẽ lapilli.in ij.col. circa fi.versi.
tu distingue.qui dicit, Aut aqua na-
scitur in prædio,& potes eã mihi im
pedire, qa beneficio tuo ex prædio
tuo habeo. Aut in agrũ meũ aliunde
venit: tunc cũ habeã ego inferior be
neficiũ à te, nõ potes mihi auferre,
cũ tibi non prosit, & mihi noceat. &
sic Bal. videtur sentire Semproniũ,
qui in medio est nõ posse aquam di
uertere, quando mihi nocet, & sibi
nõ prodest. & sic à cõtrario videtur
sentire, quòd si sibi prodest, posse di
uertere. Ego verò puto aliter distin-
guendũ; aut quæritur de impedimẽ
to domini superioris fundi, in quo
aqua oritur: aut de impedimento
Caij domini inferioris. Primo ca
su conclude, aut est imposita serui-
tus fundo inferiori certo modo, &
secũdùm illũ modũ aqua debet du-
ci, & nõ aliter.ar.l.ij.in fi.de riuis.&
l.si in meo.in fi.ff. de aqua plu.arcẽ.
& ar.eorũ q̃ dixi in prin. huius viij.
q.principalis.aut est imposita serui-
tus, sed nõ limitata: & tũc idẽ, quãdo
vellet diuertere suprà, cõtra debitã
seruitutem. Aut nõ vult facere domi
nus inferior cõtra debitam seruitu-
tem: quia fundo superiori nulla de-
betur seruitus: & tũc dicas, quòd do
minus superior regulariter non po-
test impedire, postquàm aqua est in-
gressa fundum Sempronij, nisi illa
aqua, seu eius diuersio sit nocitura
fundo, ex quo aqua oritur: vt d.l.j.§.
illud Labeo dicit. ff. de aqua quoti.
& æsti. vt not. gloss. in d.l. ex meo.

Secundo casu principali dicas:
Aut Caius dominus inferior habet
seruitutem aliquam in fundo Sem-
pronij superioris, vel est in quasi pos
sessione seruitutis dicti fundi Sem-
pronij, non poterit Sempronius
uertere aquam cõtra debitã seru
tem: vt l. præses. & l. si manifestè.
de serui.& l.ij.C.ad l.Aqui.cũ si.
nõ habet Caius aliquã seruitutẽ,
est in quasi possessione seruit
fundi Sempronij superioris:
quia aqua ex fundo superiori ext
dit se ad fundum Caij per modũ
cultatis: puta quia Caius nil fec
fundo Sempronij, & tũc aut Sem
nius vult diuertere animo noc
Caio, & nõ potest: vt l.j.§.den
ff.de aqua plu.arc.& no.glo.in l.
§.fi.ff. de dam.infec.quod in
nõ præsumitur: vt no.glo. & D
d.§.fi.& Bal.in l.itẽ lapilli. in ij
lumna, ad fin.ff.de re.diui. & s.
ver.ego verò. In hac quæstione 6
veritate & concordia sic disting
rem: Aut vult diuertere plus a
quàm sit ei vtile, & non potest
propter excessum odij, præsum
fecisse animo iniuriãdi seu noc
vt elegãter dicit Baldus in d.l.
lapilli. Aut non vult diuertere
mo nocendi, & tunc aut Sem
nius habet aquam iure seruitutis
debitæ ex fundo Titij, in quo
oritur: & tunc aut illa seruitus
mitata, puta vt Sempronius p
aquam ducere ex fundo Titij
fundum suum causa irrigãdi
certis horis: & tunc videtur,
ad illum vsum tantùm possit
& non vltrà.argumen.l.certo g
ri.ff.de serui.rustic.præd.quia
tata dispositio, limitatum pro
cit effectum.l. in agris. ff. de ac
rer. domi. & sic, q. vltra illum
non possit aquam diuertere in
nũ Caij inferioris. Ego tamẽ in
credo contrarium esse verius

re, quia cũ aqua ex fundo Sẽpronij discurrat ad fundũ Caij non iure alicuius seruitutis, sed facultatis tantũ, est in potestate Sempronij aquá retinere vel eam diuertere ad alia loca: quia sua est, postquàm est ingressa fundũ suum, per ea quę dicta sunt. Nec ob. dũ dixi, limitata dispositio, limitatũ producit effectũ: quia illa regula procedit quo ad personá Titij superioris, pro qua limitata est, non quo ad personam Caij inferioris, cũ qua nihil cõuentũ est. Vnde poterit dicere Sempronius Caio, quantũ ad te pertinet, liberas ædes habeo. l. loci corpus. §. competit. & ibi Flo. ff. si serui. vendi. Facit l. si prior. §. si simpliciter. ff. qui pot. in pig. ha. & l. fin.
64 C. de rei ven. * & quia regulariter possum opponere de iure tertij, q̃n est exclusum ius agentis: vt no. in d. §. cõpetit. & per Cy. & Doct. in l. cũ seruũ quispiam. C. de ser. fugi. & per Bar. plenè in l. ij. ff. de re iudica. & p Bar. & Bal. in authẽ. q rem. C. de sac. sanc. eccle. & per Flo. in l. his cõsequenter. §. j. ff. fami. ercis. & per no. per Bar. Bal. & Doct. in l. si alienã. ff. sol. ma. Aut est seruitus imposita fundo Sempronij per Titiũ dominum superiorẽ nõ limitata, sed simpliciter, videlicet vt posit ducere aquam ad fundũ suũ. & idem multò magis dicendũ est, vt proximè dixi. Aut Sẽpronius recepit aquam in fundo suo ex fundo Titij superioris, non iure seruitutis, sed iure facultatis: & tunc aut Sempronius diuertendo aquam à fundo Caij, nihil sibi prodest, & Caio nocet, & non potest diuertere: quia Caius non recipit aquam ex beneficio Sempronij. ita intelligatur Bal. in d. l. itẽ lapilli. ff. de rerũ diuisi. pro quo facit l. j. §. idẽ ait, aquã ff. de aqua plu. arc. Aut diuertẽdo Sempronius aquam ex fundo Caij, Caio non nocet: quia quod tibi nõ nocet, & mihi prodest, faciliter concedendũ est: vt l. ij. §. nec igitur. & ibi not. ff. solu. matri. & ar. l. flu. §. fi. & l. Proculus. ff. de dam. infect. Aut diuertẽdo prodest sibi Sempronio, & nocet Caio, & in hoc est maior dubitatio. & Bal. videtur sentire d. l. item lapilli. quòd nõ possit. Ego teneo contrariũ. ex quo semper facit in suo, & auferret lucrũ Caio, cui nulla seruitus debetur: vt d. l. fluminum. in fi. & l. Proculus. & per ea quæ dicta sunt s̃. Et inquantùm dixi in tota ista q. quòd Sempronius potest aquã diuertere in damnum Caij inferioris, vel contra voluntatem Titij superioris: intellige, nisi isti tres fundi fuissent prius vnius tantùm, vel nisi fuisset vnus tantùm fundus: & posteà fuerint diuisi, vel diuisus, inter eos, vel eorum autores, puta cohæredes vel legatarios: vel quia simul emissent dictum fundũ, & posteà inter ipsos diuisissent, quia tũc quilibet deberet vti aqua, sicut erat & discurrebat tempore diuisionis dicti fundi: quia sic tacitè videtur actum inter eos, ex quo ita discurrebat tẽpore diuisionis, arg. l. qui binas ędes. cum l. seq. ff. de serui. vrb. prædi. & l. quod conclaue. cum ibi. no. ff. de dã. infect. & argu. eorum quæ dicit Bal. in c. j. §. si quis de manso. in iiij. colũ. in fi. in titu. de controuer. inuesti. & per ea quæ dixi in versi. item prædicta intellige vera. ante versi. ex prædictis sequitur decisio multarũ quæstionum. Facit l. alienatio. & l. si aquęductus. ff. de contrahen. empt. & l. in

v 5 his.

his. §.non debeo.ff.de reg.iur.& ꝑ hoc facit.l.ædiles aiunt.in prin.ff.de
65 ędi.edict. * Vbi dicitur, si venditur equus, qui habet sellam vel ornamẽta tempore quo venditur: videt̃ esse vendita sella, & ornamenta, vt ibi dixi.& no.per Bar.in l.eum qui. §.nõ solùm.ff.de furtis.& per Guil.Bart. & Docto.in l.si vt certo. §.vsque adeò.ff.cõmoda.& habetur per Ang. de Are.Institu.de actio. §.in duplũ. qui dicit plus, quòd non solũ veniũt ornamenta, quæ habebat tẽpore vẽditionis: sed etiã antè per duos dies: vt est casus mirabilis, in dicta l.ædiles aiunt. §.vendidi.& ibi etiam de hoc dixi.& in l.via cõstitui. §.fina.& quod ibi no.Bar.ff.de serui.rustico. prædio.& l.si in vendendo.in princ. ff.de contrahen.emp.cũ simi. In quibus habetur, quòd in dubio res videtur esse vendita vel diuisa liberè, & non cum aliqua seruitute: quia illa iura intelligo de seruitutibus, quæ habent causam momentaneam, puta itineris. Secus si successiuam, sicut est seruitus aquęductus: vt l.foramẽ. in prin. §.j.ff.de seruitu.vrba.prædi. vt plenè dixi suprà in j.lib.in titu.de seruitu.itineris seu aditus.vbi omnino vide pro declaratione huius quęsti. Nec obst.etiam l.si quis ædes.in princ.ff.de serui.vrb.præd.vbi dicitur, quòd si plures fundi qui debent seruitutem, efficiantur vnius tãtùm, seruitus tollitur: quia res sua nemini seruit.l.in re cõmuni.eo. ti.& simil. posteà vnus de illis venditur vel diuiditur, videtur vendi vel diuidi liberè. Pro hoc dicta l.si vendendo.in princ.quia illa iura intelligo nisi tẽpore venditionis vel diuisionis aqua discurreret per fundos ꝑdictos: quia videtur venditio & diuisio [...]cta, vt fundi remaneãt, sicut tunc [...]periebantur. Sed si aqua tempore [...]uisionis nõ discurrebat per ꝑdictos fundos, vel erat prius seruitus habe[...] causam momentaneam: tunc esset [...]liter dicendum: nisi in diuisione [...]ceretur, cũ accessibus & egressib[...] vsq; ad vias publicas: & cũ aquis [...]quarũ: quia decursibus, &c. vt ple[...] dixi in dicto titu.de seruitutib.itiner[...] seu aditus. quæ omnia perpetu[...]
66 ne mẽti, q̃a sunt quotidiana. * Q[...]ta q̃stio principalis põt ex prædic[...] decidi in casu econuerso. Nã [...] dictum est, quãdo dominus super[...] vult pręcidere venas in fundo suo [...]tas, & impedire nę aqua discurra[...] fundũ inferiorẽ, quid econtrà [...] dã habet fundũ superiorẽ, in qu[...] qua nascitur, puta profundè per [...]decim pedes, quæ discurrit sol[...] ad fundũ vicini inferiorem per [...]terraneos meatus.& q̃a nõ trans[...] meatus illi fundũ vicini, aqua a[...]dit in fundo superiori per illos [...] passus, & ducitur à domino super[...]ri per fundũ suũ. dominus infe[...] fodit in fundo suo: & ex eo aqua [...] ita, vt non possit amplius ascen[...] ad superficiẽ fundi superioris, [...]tur nũquid possit. Et videtur q[...] sic, per l.flumina. §.itẽ videamus [...] l.Proculus.ff.de dam.infec.cũ ali[...]milibus suprà ad hoc allegatis [...] teneo contrariũ per text.in d[...]minũ. §.fina.in fin vbi dicit, qu[...] tam altè fodiam in meo, vt pa[...] tuus stare non possit, tibi tene[...] sic ibi probatur: si aufero tibi [...] à me nõ habes, nec à meo pe[...] sed à tuo, & sic infero tibi dam[...] hoc de iure facere nõ possum [...]

alte fodiens q promiserat de damno infe. auferebat lucrũ, quod non proueniebat à re promissionis. Nam firmitas parietis vicini, cui erat facta promissio de dam. infecto, proueniebat à re promissionis. Nã firmitas parietis, & illud fundamentũ est ipsius vicini, nõ autem proueniebat à domo ipsi⁹ fodiẽtis. ideo hoc facere nõ potest, secũdũ Paul. de Castr. qui ibi dicit istũ esse verũ intellectũ illius text. quem glo. & Docto. non viderunt: sed ita est in casu proposito, dominus fundi inferioris fodiendo in suo fundo, & aquam educendo aufert domino fundi superioris aquã quæ peruenit à fundo superiori ad inferiorem, & nõ econtrà. ergo de iure nõ potest. Præterea hoc etiam probari potest: qa sicuti ædificando in meo, non possum mittere in alienum. l. quẽad. §. si protec. in fi. ff. ad l. Aquil. & l. si vitem. §. si ad ianuam. ff. qđ vi aut clam. ita videtur & multò magis, ꝙ ædificando in meo non possum auferre illud quod est alienũ, nec à me habet originem: qa pl⁹ videt esse, auferre alienũ, quàm simpliciter in alieno immittere: iuxta l. id quod nostrũ. ff. de regulis iur. ex quo magis damnum contingit in auferendo rẽ alienam. argumẽto aut. multò magis. C. de sacro. san. eccl. & l. quanto magis. ff. de iureiur. Quod singulariter no. qa põt trahi ad decisionem multarũ quæstionũ similiũ. Puto tamen si vellet dominus inferior in suo fundo fodere, non causa prædictã aquam habendi, similiter fortè vt penũm faceret ad cloacam, nõ impediret, si ita clauderet meat⁹ aquæ subterraneæ, quòd nõ impediretur ascensus eius ad fundũ superiorẽ. arg. dictę l. fluminũ. §. fi. ibi, vt paries stare nõ possit à cõtrario sensu. & arg. d. §. fin. ver. ait Trebatius. ibi neq; enim existimari operis mei initio dãnũ tibi dari in ea re, in qua iure meo vsus sum. ff. de damno infe

67 cto. *Quinta quæstio similiter decidi põt, si aqua discurrat à fundo Titij superiori, & in fundo Sempronij inferiori per venas subterraneas: & quia Sempronius nõ fodit in fundũ suũ, tota aqua fluere consueuit ex superiori fundo Titij, nũc Semproni⁹ fodit in fundo suo, & venas aperuit, ita vt tota aqua tã illa q̃ in venis suis nascitur, quàm illa quæ ex venis Titij fundi superioris, discurrat ad fundũ ipsius Sẽpronij, & desinat ascẽdere ad superficiem fundi Titij, nũqd ita possit fodere Sempronius? Et ex prædictis cõcludendũ est: Aut quæritur nũqd potuerit fodere, & aquã ducere ex venis, quæ ex fundi sui venis ꝓcedit: & sine dubio põt: qa qui fodit in suo, nihil mittit in alienum, nec de alieno aliqd aufert. Aut quæritur de diuisione aquæ, quæ oritur ex venis subterraneis fundi Titij superioris: & dicẽdũ quòd non potest, per dictam l. fluminũ. §. fin. in fin. & per ea quæ dixi in quæstione præce-

68 denti. *Sed est vltima prędicta quęstio, si ille qui habet ius aquæ ducendæ, admiscuit aliã aquã illi quã modo ducere solebat, nũquid possit ꝓhiberi. dic quòd solùm addita aqua, sed etiam pro tota simul mixta poterit prohiberi: vt est tex. in l. j. §. item quæritur. ff. de aqua quoti. & ęstiua. Et est ratio, quia illa aqua mixta est diuisibilis: & propterea vtile per inutile vitiatur. & ita vult gloss. in dicto §. sequẽti. & pro hoc facit ratio: quia

quia in diuisibilibus vtile vitiatur per inutile: vt l. si spõsus. §. generaliter. ff. de do. inter vir. in l. Pedi⁹. in principio. & ibi no. ff. de arbitris. & per Barto. & Doct. in l. j. §. pe. ff. de verb. obli. Quod intellige verũ, quando aqua admixta est facto hominis, secus quãdo aqua crescit nõ facto hominis: sed naturaliter: quia tũc non potest prohiberi ducere totã aquã: vt est tex. notabilis in l. hoc iure. §. aqua, quæ in riuo. ff. de aqua quotidiana. secũdũ Oldr. & Albericum de Ros. l. Rutilia Polla. ff. de cõtrahẽda

69 emptio. *Vlteriùs q̃ro, statutum est in ciuitate, vt quis possit ducere aquam ex fundo superiori per fundũ vicini medium ad aliquem fundum suũ inferiorẽ, soluẽdo dãnũ vicino, quòd cauatio fiat in fundo suo. quod statutum valet propter publicã vtilitatẽ: vt dixi suprà in v. q̃stione principali, per not. in l. fi. C. si contra ius vel vtilita. public. Modò qs vult ducere aquã per fundũ vicini ad suũ, in quo fundo vicini est fons vel sunt venæ aquarũ, & si poterit in eo fodere vel per ipsum aquam ducere, miscetur aqua sua cũ aqua vicini, & vtraq; trãsibit ad fundũ inferiorẽ, nunquid possit? & videtur quòd sic, quia statutum loquitur simpliciter, quòd per fundũ vicini possit aqua duci, satisfaciendo sibi damnũ. ergo simpliciter & indistinctè debet intelligi xix. distin. si Romanorũ. Nec distinguit, an sit damnũ respectu terrę fundi, vel respectu aquæ ipsius: ergo nec nos distinguere debemus. l. de ꝓtio. de publi. Pręterea huiusmodi statutũ est fauorabile, & factum ꝓpter publicã vtilitatem: ergo videtur esse in dubio intelligendũ latè, & amplian-

dum, vbi subesset eadẽ rõ [illegible] per Bar. in l. si cõstan. in prin [illegible] sti. primæ partis principalis, [illegible] & per Cy. & Doc. in l. j. C. de [illegible] & per Bal. in l. maximũ vitiũ. C. [illegible] be. præ. & per modernos in l. [illegible] §. de viro. ff. sol. ma. Sed cõtra [illegible] co verius esse de iure. Nam [illegible] tutũ debet intelligi, dũmodo nõ damnũ vicino in suo aquæd [illegible] ꝓbatur in l. hoc iure. §. is qui [illegible] quę. ibi, aquarium riualibus [illegible] qua quotidiana & æstiua. & l. [illegible] ratores. ff. de seruituti. rustico [illegible] diorũ. & l. j. §. sunt qui putã. ff. [illegible] in flumine publico. Et facit qu [illegible] xi suprà iij. quæstio. principali [illegible] finẽ. Item de hoc videtur esse te [illegible] pręses. C. de serui. & aqua. cũ [illegible]

70 per gl. & Doct. *Item hoc pr [illegible] ratione, quãdo priuilegiatus & [illegible] sæ priuilegij sunt paris potẽt [illegible] tior conditio est possidẽtis [illegible] in pari. de reg. iu. ĩ vj. & l. si te [illegible] illo. ff. de verb. ob. & no. Bar. [illegible] in aut. quas actiões. C. de sac. [illegible] & facit ad hoc l. verum. §. pe [illegible] mino. ĩ c. si. extrà de ordi. cog [illegible] ille, per cuius fundũ vicinus v [illegible] cere aquã, habet etiam aquã [illegible] similiter priuilegiata, vel qu [illegible] ducit aut ducere potest ad [illegible] dos agros: ergo non debet [illegible] rę ius aquæ suæ, vt alteri co [illegible] iuxta no. per glo. & Doct. in [illegible] ses. Item pro hac opinione fa [illegible] na. §. fi. ibi, ne quod poster [illegible] tum est, &c. C. qui potio. in [illegible] habe. vbi ꝓbatur, quòd qu [illegible] duę dotes, non debemus m [illegible] uere vni quàm alteri. & sic n [illegible] bemus cooperire vnum alia [illegible] liud discooperire: vt ibi no. [illegible]

Doct. & glo. in aut. quomodo oportet epis. §. sed neque effusas. in ver. quia per illũ textũ. colla. j. Et ꝓ hoc facit etiã aut. nisi rogati. cũ ibi not. C. ad Trebel. facit etiã ad hoc, quod dixi, in quæst. præcedẽti. Nec obstat, ꝙ statutũ locatur simpliciter, vt possit aqua duci per fundũ vicini, satisfaciendo sibi dãnũ, & debet intelligi de dãno alterius aquæ, quæ gaudeat eodẽ priuilegio, per prędicta. Nec obstat, ꝙ statutũ sit fauorabile, & in fauorẽ ductus, & propter publicam vtilitatẽ: quia idẽ fauor est in vtroq; casu: & ideo melior est conditio possidentis, vt ibi dixi. Quæro nũc de alia q. quotidiana, Aqua ex fundo meo superiori descendit ad tuũ inferiorẽ, & inundat totum fundũ tuum ex magna abundantia aquarũ, quęritur de duobus. Primò nunquid ego, qui sum dominus fundi superioris, cogar retinere aquam in fundo meo, puta faciendo fossam, & aggeres, & in eo aquam recolligẽdo, ne discurrat ad fundũ tuũ. Secundò, posito quòd nõ cogar retinere, an possim te inferiorẽ cogere, vt eã in fundo tuo recipias, & fossam facias, vel alueũ, & aggeres, vel patiaris quòd aqua descendat ex tuo ad aliũ inferiorẽ. Circa quæ dicas, in primis tria esse consideranda. Primũ est, legis cõuentio, vt si aliqua interuenit, illa sit seruanda, l. j. §. deniq; ait. & l. in summa. §. j. ff. de aqua pluuia arcẽ. & l. j. §. si cõuenerit. ff. depositi. cum alijs similibus allegatis in gl. suprà in principio huius viij. quęst. principalis. Secundũ est, loci natura, quę debet inspici, quę est, vt realter fundus inferior superiori seruiat, vt patiatur hãc seruitutẽ, & teneatur suscipere aquã fundi superioris, nisi aliter conuentũ sit: vt d. l. in summa. in prin. Agri enim naturã seruãdã esse dicit d. l. j. §. si tamẽ lex nõ sit agro dicta, & semp inferiorẽ superiori seruire, atque hoc incõmodũ naturaliter pati inferiorẽ agrũ à superiore, compensareq; debere cũ alio cõmodo: sicut enim omnis pinguedo terrę ad eũ decurrit: ita etiã aquę incõmodũ ad eũ defluat: vt eleganter dicit text. in d. l. j. §. denique. ff. de aqua pluuia arcen. & dicta l. in summa. in princi. eo. tit. Tertiũ est, ꝙ debet cõsiderari, quando nõ esset dicta aliqua lex inferiori vel superiori. natura enim loci hoc declarat: qa plana sunt loca, ita vt nullus ager posset dici inferior vel superior, tũc loci vetustas, quæ vicẽ legis obtinet, & pro lege semper habetur, dirimendarũ litiũ causa vtique seruãda est, vt dicit textus in dicto §. denique ait. versi. si tamẽ agri lex. & ibi gl. ĩ dicta l. in summa. in prin. Quartũ etiã posset considerari, quãdo aliqua cõuentio non esset, vel natura loci aliquid non declarat, neque subest quid sit seruandum. Circa primũ quando interuenit cõuentio de retienda superiori, ne ad inferiorẽ: vel de mittenda in fundũ inferiorẽ, dicas illã cõuentionem esse seruandã, & per eã seruitutem imponi: vt d. l. j. §. deniq; ait. & l. in summa. in princi. ff. de aqua pluuia arcen. cõiuncta l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. 72 *Sed dubitari põt, si simpliciter est imposita, vel per cõuentionẽ seruitus, vt superior vicinus teneatur aquã retinere in fundo suo, vel quòd inferior teneatur fossa eã recipere, nunquid superior vel inferior teneatur purgare,

vel

vel aggeres facere, aut munire? Et videtur quòd sic: quia qui tenetur ad vnũ, tenetur ad omnia, per quæ peruenitur ad illud: vt l. ij. cũ ibi notatis. ff. de iurisdi. om. iudic. Et qui permittit sequẽtia, videtur permittere antecedẽtia, quibus mediantibus ad sequẽtia peruenitur: vt probatur in l. iij. §. j. ff. de seruitutib. rust. præd. & l. refectionis. §. j. ff. cõmunia prædior. & l. veteres. ff. de itiner. actuq; priua. Et facit ad hoc quod not. Bart. in l. j. in principio, in ij. col. in fi. ff. de noui oper. nuncia. Itẽ qui permittit consequens, videtur permittere necessariò antecedẽs. l. illud. & l. ꝑ hærede. §. Pap. ff. de acquirẽda hæredita. & text. cũ glo. notabil. & ibi Bald. C. de do. promis. in l. ij. & pro hoc l. ad rem mobilẽ. & l. ad legatum. ff. de procurator. Sed videas, ꝙ imò ille cuius fundus debet seruitutẽ, nõ tenetur purgare, vel aggeres facere, vel munire, sed solùm tenetur pati, vt dominus fundi, cui seruitus debetur prædicta vel solida facere possit: vt probatur in l. j. §. denique ait. in prin. & §. fi. ff. de aqua pluuia arc. vbi ita dicit, non ergo cogemus vicinũ aggeres munire, sed nos in eius agro muniem⁹. qui tex. intelligitur, quando pacto vel vetustate erat inducta seruitus retinendi aquã in fundo, recipiẽdo aquã ex fundo superioris, vt dicit gl. in dicto §. fin. in versi. munire. Et ita intellige quę dixi suprà in iiij. quęst. principali, in fi. ver. sed pone quęstionẽ, quã habui de facto.
73 *Et est ratio regulariter quia ille qui debet seruitute, non cogitur facere, sed pati: vt l. quoties. §. ser. ff. de ser. ti. generali. & l. & si fortè. §. etiã. ver. nam in omnibus seruitutibus. ff. si ser. ven. excepta seru. oneris ferendi: quia in illa debẽs seruitutẽ põt cogi facere: vt l. eũ debe re columnã. ff. de seruitu. vrb. pr. & ita tenet glo. in d. l. j. §. fin. in cogemus. ff. de aqua pluuia ar. & in l. in summa. §. j. in versi. vel te. incipit, qui est eodẽ titu. & intelli text. illius §. fina. non solùm qu do superior vicinus tenebatur retinere in fundo suo: qa tũc si per quod retinetur, indiget ref ne, nõ tenetur superior reficere pati, quòd inferior reficiat. & in telligit Pau. de Cast. ibi summan denique ait. & probatur in l. in su ma. §. itẽ Varus. ad finem. ibi, si lim aggerẽ restituere in agrũ e titu. Sed etiã intelligo text. in §. si quando inferior vicinus te tur in fundo suo recipere aqua uenientem ex fundo superiore tunc inferior non tenetur mu seu purgare locũ, aut aggerẽ re, ne aquæ discurrant ad fund sed tenetur solùm pati, vt sup hoc facere possit, cũ sit eadẽ ra illud. ff. ad l. Aquil. Et hoc etiã Pau. de Cast. in d. l. in summa. § Labeonem. ibi dum text. dicit inferior vicinus non purgabit plet idẽ in superiore, cũ sit e tio: & ideo dum text. dicit in d fi. non ergo cogemus vicinum res munire. intellige vicinum, fundus seruitutẽ debet, siue si dus superior, siue inferior: d postea subdit, ꝙ nos in eius municmus: expone, in agro re vel inferiore seruitutẽ de & dum dixit, ꝙ dominus præ minantis põt agere cõtra do prædij seruientis, vt patiatur

do suo purgari foueas, vel aggeres muniri, intelligi debet quando dñs fundi seruientis nullã poterat vtilitatem cõsequi: puta ex munitione aggerum, quoniã ex illa non posset cõsequi, nisi laborem & impensas, quo casu potest agi per dominũ prædij dominantis simpliciter, vt dominus prædij seruientis patiatur aggeres muniri. Sed si posset aliquã vtilitatẽ cõsequi, puta ex purgatione foueæ, seu aluei, ex pinguedine terræ quæ extrahetur de fundo suo: qa tunc si ipse dñs prædij seruientis vellet purgare, præferendus esset domino prædij dominantis, nõ simpliciter, vt dominus prædij seruientis pateretur: sed alternatiuè, vt vł purget, aut purgari permittat: vt l. ĩ summa. §. apud Labeonẽ. qui ita debet intelligi, secundùm Barto. Pau. de Cast. Imol. & Doct. ibi. ff. de aqua pluuia arcen. & idẽ tenet Pau. in d. l. in summa. §. itẽ Varus. in fi. Et ex prædictis sequitur, ꝙ qñ superior vicinus tenetur retinere aquã in fundo superiori, ne discurrat ad inferiorẽ, & opus qđ retinebat aquã, ne inferiori noceret, sit destructũ naturaliter, puta ex superabundantia aquarũ, vel etiã aliter, siue illud opus sit supernaturale, quia non manu factũ, siue quasi naturale, quia manu factum, sed nõ extat eius memoria, sed iure seruitutis retinebatur, põt vicinus cuius fundus debet seruitutẽ, cogi, vt patiatur opus refici, vel in pristinũ statũ reponi: vt est casus in dicta l. in summa. §. item Varus. & idem hoc tenet ibi Pau. de Ca. Itẽ ex hoc etiã sequitur, ꝙ si ille, qui habet seruitutẽ, destruit opꝰ, propter qđ aqua retinetur in fundo seruientis, & nocet fundo dominanti: potest cogi ad ponendũ seu restituendũ dictũ opus in pristinũ statũ: vt l. in summa. §. itẽ Labeo. & hoc tenet Pau. in l. j. §. & si vicinus. eo. ti. & intelligitur nocere, nõ solũ qñ aqua nõ debet aliquo modo descẽdere ad fundũ inferiorẽ, & nimis descendit ꝓpter destructionẽ vel repletionẽ foueæ, quę aquã in fundo superiori cõtinebat, sed etiã ĩ agro sup̃iori erat fossa, quæ debebat aquã cõtinere, vt paulatim & moderatè discurreret ad fundũ inferiorẽ, puta ad ipsũ irrigandũ: & sic fossa erat in fundo superiori propter vtilitatẽ agri inferioris irrigandi: & sic posteà repleta est fouea, vt aqua vehemẽtior descẽderet ad fundũ inferiorẽ, & sic noceret: vt ꝓbat in d. l. in summa. §. apud Alphenũ. secũdũ Iac. de Are. & Imo. ibi, q exponit illũ text. ibi, dũ dicit, aqua descendit, scilicet paulatim & moderatè. qđ no. Itẽ intelligitur nocere, qñ nocet cõtra factũ seu seruitutẽ impositã, siue cõtra loci naturã aut vetustatẽ. Secus si natura loci aut facto dãnũ cõtingat: quia tũc agi nõ posset: vt l. j. §. itẽ. & l. in summa. j. respõso. ff. de aqua plu. arc. & ita tenet Azo in summa, eo. tit. q etiã subdit, ꝙ nocere dicit, vt detur actio directa aquę plu. ar. quãdo vicino dãnũ datur. sed quãdo quid fit quominus aqua prosit vicino, cessat hæc actio directa, & datur vtilis: vt d. l. j. §. sicut autẽ. l. ij. §. itẽ Varus. sicut etiam datur vtilis, vbi nemo facit opus: vt d. l. ij. §. apud. & prædicta procedũt, quãdo ille qui debet seruitutẽ, fecit opus in fundo suo, vel remouit propter quod dãnũ dat fundo dominãti. Sed qd si alius fecerit? Dic vt l. quã quam Iulianus. & §. itẽ si verò ego.

& l.

& l.si colonus.& l.si tertius. §.Celsus.vsq; ad fi.l.& l.emptor. in fi.& l. venditor.ff.de aqua plu.arcē.& vide Pau.de Cast.in l.in summa.§.idē Va
74 rus.in j.oppo.eo.tit. *Secūdò dubitari pōt,an nō solū dñs prædij dominantis possit cogere dominū prædij seruiētis,vt patiatur fundū suum purgare,vel opus refici, vt dixi: sed etiā dñs fundi superioris seruiētis,q iure seruitutis tenetur habere fossā in fundo suo superiori, ne aqua noceat vicino inferiori,si illa fossa indiget refectiōe,possit agere cōtra dominū prędij dominātis,vt eā reficiat taliter,ꝙ non noceat fundo supiori seruiētis.Et dic ꝙ sic:vt est casus val. de not.in l.in summa.§.apud Alphenū.ff.de aqua plu.arcen. secūdū intellectū Pau.de Cast.& ibi gl. intelligit illū text.aliter in casu ecōuerso, qui intellectus etiā pōt esse bonus. Et adde secūdū eū ibi, ꝙ qñ fundus superior debet seruitutē fundo inferiori,vt aquā retineat, si habet fossā in fundo suo seruientē,tenetur pati vt fiat opus iure seruitutis,quatenus est necessariū ad eius vsum, licet ex hoc resultet damnū. sed si illud indiget refectione, nō tenetur pati, nisi vt reficiatur:vt d.§.apud Alphenū. cū ibi notatis,ibi,an ille q opere ma
75 nufacto. *Tertiò pōt dubitari,an ille qui excludit aquā naturaliter, & iure seruitutis,recipere fundū suum tenebatur,ne in suū veniat,sed in alienū deriuetur, teneatur aqua plu. arcen.& dicendū ꝙ sic:vt l.j.§.Neratius.cū gl.ff.de aqua plu.arcen.& iō si aqua de directo pluit ī fundū tuū, & tu opere manufacto deriuas aquā in meū,aliter quàm per se ipsam naturaliter flueret,vel si fortè opus factum non esset, vel si flueret non rapidè,teneris mihi aqua plu.a... Et ita qñ aqua nō fluebat, nec ... bat de directo in tuū: & tu ne in... descenderet,opus fecisti ꝑ qđ ipsa deriuas in meū:& tūc si erat impo... ta seruitus, vt eā tenearis recipe... vel si cōsueuisti longissimo tēpo... ipsam recipere,adeò ꝙ nō extet ... moria in contrariū, nō potes illā... quā à te excludere,& in meū ... re:vt probatur in dicto §. Nera... & ibi hoc vult gl.in versi. solet ... sequitur Pau.& idē no.in l.ī sum... §.illud etiā.in fi.de aqua plu.arc... sed vbi nulla seruitus debet,nec ... ctū tēpus aqua fluxisset,sed solū ... turaliter discurrat, dic vt dicā i... in ver.circa secundū,qñ natura...
76 *Quartò dubitari etiā pōt,si c... sisti mihi seruitutē,vt possim op... manufacto aquā fluentē in meo... riuare ex tuo,etiā si tibi noceat ... telligatur etiā si vltra modū no... & dic,ꝙ non,vt est tex. multùm ... tabilis in d.l.in summa.§.illud ... facit ad hoc l.vnius.ff.de ser.v... & hoc etiā tenet Pau.de Ca.in ... illud.qui hoc inducit per qua... illā,si fiat cōpromissum in arb... vel arbitratores cū potestate,v... sim de iure vnius dare alteri in ... ua seu magna quātitate:debet ... ligi, nisi sit nimis magna, & in... rabilis lęsio.de quo per Barto.i... societatem.§.arbitrorum.ff.pr... & Bal.& Docto.in l.cùm a... arbit.& canonist.in c. Quinta... de iureiuran. & pro prædictis ... quia in dubio licet concessio fa... principem, intelligatur cum al... damno modico: tamen non ... gitur de maximo: vt l.vniuer...

de preci.impera.of.& no. gloss.in l.
seruitutes prędior. §.publico.super
verbo,modicè.ff.de serui.& est tex.
cũ glo.in l.ij. §.si qs à principe.ff.ne
quid in loco pub.& no.gl.fi.in l.sed
cũ hęrede.ff.ad Trebel. & gl,xxv. q.
ij. §.rescripta.& Car. Zaba. in c,mã
datis.in vij.no,extrà,de rescr.& pro
hoc facit optimè l.si quis sepulchrũ.
in prin.ff.de religiosis & sump:fun,
& quod not.Bart.in l.quominus.in
xj.quęstio. ff.de flumi.& adde quod
no,Pau.de Cast.in l.si Titi⁹. in prin.
circa fi.primę col.ff.de lib.& posthu.
vbi si princeps concedit, ꝙ in publi
co possim ędificare, & cum pręiudi-
cio tertię personę, ꝙ sufficit etiã si
non exprimatur persona,cui fit pre
iudiciũ.arg.d.l.si Titius. Sed circa
prędicta,ego sic dicerem, Aut est fa-
cta concessio simpliciter, & intelligi
tur sine præiudicio magno, per pre
dicta iura. Aut est facta, vt possim a-
quã in tuũ fundũ immittere, etiã si
tibi noceat:& tũc intelligitur,etiã si
fiat magnũ pręiudiciũ:ad hoc vt ver
ba aliquid operentur.arg.l.si quan-
do.ff.de leg.j.cũ simi:non tamen in
tellige de maximo aut intolerabili
pręiudicio.argu.l.in summa. §.fi.ff.
de aqua plu,ar.& pro hoc facit quod
no.Io,de Imo.in c.Quintauallis. ex
trà,de iurei.q dicit,si cõpromissum
est factũ simpliciter,poterit arbitra-
tor modicè lædere,iuxta l.vñ si Ner
uæ.ff.pro so.Sed si est dictũ ꝙ possit
lædere partes,ĩtellige de magna, &
nõ de maxima læsione:qa de illa nõ
videtur actũ: & similiter si minor iu
rauerit nõ cõtrauenire, intelligitur
ff si est modicè lęsus,ff sec⁹ si dicat rõne
læsionis:qa tũc intelligit' de magna,
vt ipse not,in d.c. cũ cõtingat.xxiij.
col.& adde prædictis q̃ dicta sunt in
j.li.ti.de põticello.ver.sed circa p̃di-
77 cta. *Dubitari põt circa secũdũ,qñ
natura loci subest,nec aliqua pactio
interuenit.dic ꝙ regulariter fundus
inferior tenet' recipere aquã ꝓueniẽ
tẽ ex fundo superiori: & ista est q̃dã
seruitus naturalis, & lex naturæ:vt l.
j. §.sed si vicinus. §.deniq; ita.& l.in
summa.in prin.ff.de aq.plu.arc.etiã
si aqua in fundo inferiori noceat: vt
d.l.j. §.toties.ver.ꝙ si natura.Et po-
ne exẽplũ,si aq.fluens ex monte,vel
loco meo superiori,descẽdit in tuũ,
eã teneris recipere,nec potes me cõ
pellere, vt faciã fossam vel aggeres
in fundo meo,ꝑ quos aqua retineat':
quia fundus tuus inferior in hoc na
turaliter seruit fundo meo superio-
ri,qñ aqua naturaliter descẽdit,vt di
ctis iuri.Sed ista regula fallit.Primò
qñ ope manu facto per superiorẽ a-
qua deriuaretur in fundũ inferiorẽ,
quæ nõ flueret,si op⁹ factũ nõ esset.
Secundò fallit,qñ aqua quæ solebat
fluere in fundũ inferiorẽ nõ rapidè
ꝓpter opus factũ rapide flueret:vt l.
j. §.Neratius.& ibi hoc not, Paul.de
Ca.de aq.plu.arc.vel si propter opus
fieret quominus aqua flueret, quàm
natura solet,si fortè minuẽdo eã aut
maiorẽ fecerit,aut velociorẽ, aut in
cõprimẽdo redũdare fecit:vt dicta l.
j.in prin.& §.toties.nisi imposita sit
seruitus ad hoc:vt l.j. §.fundi. & ibi
hoc no.Pau.de Ca.q dicit illũ text.li
mitare oĩa iura,q̃ dicũt actionẽ plu-
uiæ arcẽdæ dari,cõtra illũ q ope ma
nu facto aquã fluẽtẽ in suo deriuat ĩ
fundũ vicini,vt aliter discurrat, q̃ ꝑ
se naturaliter discurreret:vt in dicta
l.j. §.j. quia illa procedunt, nisi im-
posita sit seruitus illi fundo,in quem

deriuat, per d. §. fin. Tertiò fallit, qñ aqua nõ fluebat, nec cadebat de directo in tuũ, sed alibi: & postquàm ceciderat, descendebat in tuũ. & tu ne in tuũ descenderet, opus fecisti, ꝓpter quod aqua deriuatur in meũ, & tu nõ consueuisti eã recipere, sed demum incipit in tuũ deriuari. nam tũc potes eã excludere opere facto, & non teneris, licet in meũ deriuetur, qñ quis potest aquam auertere, & curare ne in suũ fundũ influat, si modò non animo nocendi fiat, sed ne sibi noceat: vt est casus in l. in summa. §. pe. ff. de aqua plu. arc. Et ideo si tu dominus fundi inferioris in ingressu tui fundi vis facere aggeres, vel quid propter quod aqua impediatur, ne in tuũ fundũ ingrediatur, & ingrediatur fundũ cuiusdam tertij, quod non fieret, si ingrederetur fundũ tuũ, potes hoc facere: quia ille tertius nõ põt agere cõtra te, vt teneàris aquã recipere, & eam à te nõ excludere, quia quantũ ad illum tertiũ, tuus fund⁹ nõ seruit naturaliter, sicut seruit fundo superiori, ex quo aqua descẽdit: vt est casus no. in d. l. i summa. §. idẽ Labeo. el ij. & ibi hoc tenet Pau. de Cast. & istud procedit, qñ tu dominus fundi inferioris non cõsueuisti aquã in tuo recipere per tantũ tẽpus, cuius nõ extat memoria in contrariũ. vel quia seruit⁹ de hoc nõ fuisset imposita: aliàs si dicto tempore cõsueuisset fluere; vel seruitus fuisset imposita, nõ posses eã diuertere. Et iste est casus in d. l. j. in §. Neratius. cũ gl. in ver. coget tollere. de aqua plu. ar. Et dixi s. in ij. fallẽtia, in fi. quod est bene notãdũ: quia declarat totum illũ titulũ. ff. de aqua plu. ar. Quartò fallit, quãdo superior

habebat fossam in fundo suo ...
lem, non opere manu factã, ...
naturalem: quia memoria non ex...
bat de dicta fossa, licet ope manu...
cta fuerit: vel quando non erat na...
ralis fossa, sed manu facta, & etiam
de ipsa memoria, sed iure seruitu...
facta erat. Nã omnibus istis casi...
inferior dominus non cogitur dic...
aquam recipere in fundũ suum: &
fouea esset rupta, vel aggeres de...
cti, posset superior cogi, vt pater...
refici, vt suprà dictũ est, & proba...
in l. j. §. apud Labeonẽ. ff. de aq...
arc. & ibi hoc tenet Pau. de Ca. S...
si non habeatur dicta fossa iure se...
uitutis, & extabat eius memoria...
erat manifesta, qa tũc inferior ...
lariter ipsam aquã cogitur i suũ...
dũ recipere, per prædicta. imò ...
etiã, si fouea esset destructa: pu...
in fundo supiore aquarũ conc...
excauabat locũ, propter quẽ aq...
tinebatur, ne descẽderet in fun...
inferiorem: posteà illa excaua...
destructa vel repleta: vel qa agg...
fecerat dominus superior in fu...
suo, posteà ex impetu aquarum ...
structi sunt: vel etiam ipse do...
superior, vel alius autoritate ...
pria destruxit: nunc dominus ...
rior vult agere, vt superior pa...
foueam purgare, vel eam, aut ag...
res reficere, & certè non potest...
illa fouea non erat naturalis: ...
nouo facta nec quasi naturalis, ...
extabat memoria: nec erat ibi ...
seruitutis, sed casualiter posita, ...
facta. Et similiter dicendũ est de ...
geribus. Vnde sicut si ipsos fec...
spõte, posses remouere ... si ...
liter facti sunt: secus si essent ...
seruitutis, vel non extaret mem...

vt probatur in d.l.in summa. §.apud Namusam.& ibi hoc no.Pau. de Ca. coniuncto. §.idem ait, si in agro. & in d. §.item apud Labeonem, & ibi hoc no.Ia.de Are.quē sequit ibi Pau.
78 & in §.itē Varus.ea.l. *Et ex hoc no.ꝙ si propter inūdationē aquarū ꝓpria autoritate in riuo siue fouea vel in aggeribus fecisti coronellas, ne aqua superabūdās flueret in fundū tuū,potes impunè eas similiter remouere:quia sicuti volūtariè potes eas destruere:nec teneris pati, vt reficiantur,nisi seruitus esset imposita: vt d. §.itē Labeo ait, si in agro.& in d. §.apud Namusam.cū ibi no.quod
79 perpetuò tene mēti. *Circa tertiū, qñ nulla est cōuētio,nec loci natura seruitutē imponit,qa loca sunt plana,& loci vetustas subest, tūc illa est seruāda tāquā lex.ī l.j. §. deniq; ait. ff.de aq.plu.ar.& l.ī summa.in prin. eod.ti. Sed talis vetustas habet vim quasi seruitutis impositæ.vt d.l.j. §. fi. Et no.ꝙ hæc seruitus acqsita per vetustatē seu præscriptionē tātū operatur regulariter,quātū seruitus acqsita per cōuentionē:quia sicuti præscriptione qritur vtile dominium:vt no.per gl.& Doct.in aut. nisi tricennale.C.de bonis mater.ita vtilis seruitus,nō directa, qritur per præscriptionē,vt d. §.fi. secūdū gl. ibi ī ver. quasi seruitus.In hoc tñ differūt, qa seruitus qsita per cōuentionē,est di-
hh recta actio cōfessoria hh.vt l.j, § j.& ibi plenè per Flo.ff.si ser. vēd.& per Bar.in l.si prius.ff.de aq.plu.arc.Sed seruitus quæsita per præscriptionē, dicit vtilis,qa cōpetit actio vtilis: vt d.l.j. §.fi.in fi.& no.Bar.& Docto.in l.si qs de via. §.differētia.ff. de acq.
80 pos. Sed circa istam vetustatē seu p scriptionē quæritur quantū temporis requiratur.Dic aut est talis seruitus aquæductus quæ habet causam continuam vel quasi continuam: tunc regulariter sufficiunt x.anni inter præsentes,& xx.inter absentes. l. si qs diuturno.& ibi glo.& Docto.ff. si ser.vēd.& l.ij.& ibi no.C.de ser.& aq.& no.glo. magna in l. seruitutes prædio.& ibi per Doc.ff.de ser. Aut habet causam discōtinuā:& tūc reqritur tantū tēpus,cuius initij memoria in contrariū non existat: vt l.hoc iure. §.ductus aquæ.ff. de aqua quo. & æsti.& no.in iuribus præall.vt di-
81 ctū est s.in iiij.q.prin. *Qñ aūt dicatur habere seruitus causam continuā,vel quasi discontinuā:vide in l. foramē.ff.de ser.vr.præ.:& qñ dicat tm̄ tp̄s ꝙ nō extat memoria in contrariū:an & qñ allegādo titulū sufficiat tp̄s x.vel xx.an.vide quæ plenissimè scripsi s.in j.lib.in viij.q.princ. & suprà eo.in ver.sed dubium est de quæstione quotidiana.de qua plenè per Bar.Imo.& Lu.de Ro.in l.j. §.deniq;.ff.de aqua plu.ar.& cōmunis opinio est,ꝙ sufficiant x.vel xx.anni, cū allegatione vt hic.& vbi etiā requiritur tantū tēpus,cuius initij memoria non existat in contrariū.& dicit Imo.in d. §. deniq;. quicqd dixit ibi Lu. de Ro.q conat ī hac materia
82 cōcordare opin. *Sed dubitari pōt an si aqua solita est discurrere ad fūdū vicini p plures riuos, possit nūc trāsmitti ī vnū riuū tātū. Et dicas ꝙ sic:vt est casus in l.apud Trebatiū.in prin.ff.de aq.plu.ar. secūdū vnā lec. gl.quā sequtur ibi Imo. & illā glo.omnino vide in ista materia. Itē qd si aliqs solebat hortū suū certo tempore irrigare:& de horto fecit pratum.

& vult pratũ irrigare,& aſsidua irrigatiõe vicino nocet,an teneatur damni infe.vel de aqua plu.ar.& dic,ꝙ nõ:vt eſt tex.no.in d.l.apud Trebatiũ.§.ſi vicinus.Et ex hoc no.ſecũdũ Imo.ibi,ꝙ vbi ſeruitus aquæ ſimpliciter horto debetur,trahit ẽt ad pratũ,quia ſit in eodẽ loco, vel territorio,ar,l.ſi ſeruitutes.ff.de ſer.vr.præ. niſi locũ hortus cõplanauerit, eoq́; facto aqua citior ad vicinum venire cœperit: vt d.§.ſi vicinus. quod intellige ſecũdùm Pau.ibi,qñ ſine hoc poterat fundũ colere:ſecus ſi nõ poſſet aliter,ꝗ explanãdo: qa tũc nõ teneretur,ex quo illud fit gratia culturæ:vt l.j.§.de eo opere.ff. de aq.plu, arc.& ar.d.l.apud Trebatiũ.in prin.

83 Circa quartũ & vltimũ,qñ non eſt aliqua conuẽtio,neç natura loci aliquid declarat, nec ſua eſt loci vetuſtas,quid tũc de aquis ſeruandũ eſt? Dic regulariter,nemině poſſe aquã, quę in fundo ſuo eſt,in aliũ fundum ducere inuito vel ignorante dño.l. quẽad.§.ſi protectũ.ff.ad l.Aq. facit l.per agrũ.C.de ſer.& l.diuus.cũ ibi no.imò ſi ducatur,põt vicinus propria autoritate deſtruere : vt d.§. ſi protectũ.& l,ſi vitẽ.§.ſi ad ianuam. ff.quod vi aut clàm.& plenè dixi ſuprà,in vij.q.prin. Itẽ nõ põt aliquis aquã ex ſuo fundo te inuito ad tuum fundũ ducere.l.aquã.& l. præſes. & ibi no.C.de ſer.& aqua.Nec etiã põt aqua qs vti in ſuo lauando ſtercora, ita vt fœtor ſeu malus odor inficiat vicinum.ar.l,ij. §.idẽ ait, ſ odore. cũ glo.ff.ne quid in lo.pub.Nec etiã põt quis aquam perturbare,quæ decurrit de vno loco ad aliũ: vt d.l.apud Trebatiũ.in princi.ff.de aq.plu. ar.niſi ad illũ vsũ eſſet deputata,ſecũdũ Ang.& Imo.& Lud.ibi.& [illegible] q dicit,ꝙ ſi dominus fecit foſſ[illegible] riuos,in quibus cõgregatur aqu[illegible] lauandũ pannos,licet poſteà [illegible] uos deriuet in fundũ vicini,dicit moderatè vti,& nõ tenetur.[illegible] lauaret vẽtres,& ſic faceret ſp[illegible] aquam,vt putredines deriuen[illegible] fundũ vicini:per illũ text. & [illegible] vide text.meliorẽ de iure,in l.[illegible] prà.C.de re mili.lib.xij.& ibi Ba[illegible] no.illũ cõtra lauãtes pannos [illegible] mitate fluminis alicuius, qa p[illegible] prohiberi,quia per tale lauacr[illegible] munes aquæ deturpãtur.Sed [illegible] do in inferiori parte fluminis [illegible] teſt corrũpi pars ſuperior.& [illegible] uãs prohiberi nõ põt,per illũ [illegible] no.bene d.l.cũ ſupra.quia [illegible] milites cõſiſtũt ſuprà ripas flu[illegible] nullus eorũ debet aquam ſor[illegible] reddere,ſeu mulos vel equos [illegible] tes imponere,ſed procul in [illegible] ri parte fluminis. quod no.cõ[illegible] tiferos lauantes equos ſudan[illegible] flumine vel alueo pu.ad que[illegible] curſus neceſsitate vel delectat[illegible] & ſimiliter no. cõtra pediſequ[illegible] mulierculas lauãtes pãnos ve[illegible] mũdas per ciuitatẽ aut villã [illegible] tellige,niſi eſſet aqua deputa[illegible] lũ vſum vel ſolitũ ita lauari [illegible] ctum eſt. Item non põt quis a[illegible] lidã puta faciẽdo balneũ imm[illegible] in fundũ alienum. d.l.apud Tr[illegible] tium.ff.de aqua plu.ar. quia a[illegible] lida noceret fundo vicino i[illegible] ratè, vt ibi: aliquando tamen [illegible] calidæ ſunt vtiles & neceſſari[illegible] irrigandis agris,vt Hierapoli[illegible] eñ apud Hierapolitanos in [illegible] lida aqua agrũ irrigari.& [illegible] aquis competunt intera[illegible]

pro aquis frigidis: vt est tex. nota. in l. j. §. idem Labeo scribit. ff. de aqua quo. & æstiua. Sed videtur, ꝙ nullo modo posit quis aquam ex fundo suo in alienũ immittere, etiam non spurcã nec calidam: q̃ licet in suo q̃s posit vti aqua, & qualibet re sua. l. in re mandata. C. man. tamen non potest in alienũ immittere. l. sicuti. §. Aristot. ff. si ser. ven. & l. j. §. idem ait aquã. ff. de aqua plu. ar. & l. quem admo. §. si protectũ. ff. ad l. Aquil. vt suprà dixi. Sed pro solutione distingue: Aut aqua primò de fundo vicini in tuũ fundũ deriuať: & tũc licitum est tibi in eundẽ fundũ remittere. ita loquitur d. l. apud Trebatiũ. vt dicit ibi gl. magna, secũdùm vnũ intellectũ. Aut aqua nõ peruenit ex fundo vicini, sed ex tuo: & tunc aut ego volo facere in meo, & immittere in tuũ fundũ tale quid, quod p se ipsum nõ flueret in tuũ: & nõ possum. & ita loquuntur cõtraria. & in hoc vide quę dixi s. in j. lib. in tit. de seclario, & in titu. de aquarolo, & in tit. de aquæ proiectu & aliarũ rerũ. Aut volo immittere in tuũ id, quod p se fluit, vt puta faciẽdo ibi riuos, & dimittendo ibi aquã, quę per se discurrit: & tũc subdistingue: aut facio hoc moderatè, quatenus expedit ad vsum familiæ, & possum. & ita loqtur d. l. apud Trebatiũ. in prin. secundùm alium intellectum. aut immoderatè, & non possum: vt nota. in d. §. Aristo. & de hoc vide quæ plenè dixi in j. lib. in tit. de seruitute proijciendi, in ij. quęstio. 84 *Quãdo aũt dicatur fieri immoderatè & moderatè? Dic moderatè, quãdo pro vsu tãtùm familiæ: immoderatè, quãdo vltra vsum familiæ: vt no. in d. §. Aristo. & in d. §. apud Trebatium. in prin. vel quãdo aqua corrũpitur, seu interrumpitur, vel immitterentur putredines, vel quãdo fieret balneũ, ex quo immitteretur aqua calida: vt d. l. apud Trebatium. in prinč. & §. j. cum ibi no. nisi aqua calida prodesset, vt suprà dixi. 85 *Occurrit alia q. an ille, cui debetur seruitus aquæductus, posit arcũ lapideũ facere causa aquæ ducẽdæ. dic aut vult facere arcũ seu pontẽ in loco, quo alteri debetur seruitus itineris, & nõ potest. Aut nõ vult facere in loco, quo alteri debetur seruitus causa trãseundi, & põt: vt est casus cõiuncta glo. in l. supra iter. in prin. ff. de aqua plu. arc. & similiter dñs prædij seruiẽtis non põt facere pontẽ in preiudiciũ eius, cui debetur seruitus aquæductus, vt probatur ibi secũdùm vnũ intelle- 86 ctũ gl. quẽ seqtur Bar. & Do. *Sed nunqd habẽs seruitutẽ vel ius aquæ ducẽdæ posit arcũ seu põtẽ lapideũ facere supra aquęductũ alienum? dicas quòd nõ, si turbaret eius aquam: vt d. l. supra iter. in princ. ver. nec is. & ibi hoc not. gl. & eodẽ modo non posset supra aquæductũ aliũ aquæductum facere, si nocet inferiori: vt probať etiã in l. hoc iure. §. fi. ff. de aqua quot. & æst. in l. Quintus. ff. de 87 ser. ru. prę. * Sed qd ecõtrà, an ille qui habet seruitutẽ iti. posit facere pontẽ supra locum per quẽ ducitur aqua, inuito eo, cui debetur seruitus aquæductus? Et videtur ꝙ sic: per d. l. supra iter. ij. respõ. ibi, sed põtem. In contrariũ videtur suprà esse tex. in iij. respõso, ibi, nec is. Tu verò concorda secũdùm gl. & Doct. ibi: Aut ille, qui habet seruitutem itineris, põt ire, & vti sua seruitute sine

ponte, & poteſt pontẽ facere. ita loquitur ver. nec is. Aut nõ poteſt aliter trãſire: & tũc aut vult facere pontem lapideũ, qui de facili nõ poſſet remoueri: & idem, quia non poteſt. arg. l. loci corpus. §. ſi quis. in fi. ff. ſi ſer. ven. & l. fiſtulã. in fi. ff. de ſer. vrb. præ. quę intellige, quãdo ille loc⁹ alteri ſeruit, puta, qa in eo debetur ſeruitus aquæductus: vt dixi: ſed ſi alteri nõ ſeruit, & tũc habens ſeruitutẽ itineris, poſſet pontẽ lapideũ facere, & ita poſſet intelligi d. l. ſupra iter. ij. reſpõſo. Aut vult facere pontẽ, puta ligneum, q de facili poſſet remoueri, & poteſt. Et eſt ratio in hoc caſu, quia ille cui debetur ſeruitus, põt facere in prædio ſeruiẽtis omne id, ſine quo nõ poſſet vti ſeruitute: vt l. ſeruitutes. §. ſi domo. ff. de ſer. vrb. præd. & l. refectionis. ff. cõia prę. Itẽ ratio inter pontẽ de lignis & pontẽ lapideũ poteſt eſſe ſecũdùm Bart. in d. l. ſupra iter. in prin. quia quãdo eſt pons de lignis, nõ impeditur purgatio riui, ꝙ de facili tolli poteſt: quod fieri nõ poſſet, quãdo eſſet pons lapideus. Et aduerte, qa pons dicitur propriè de lignis, ſed arcus lapide⁹ nõ dicitur propriè pons: vt probari videtur in d. l. ſupra iter. in prin. Sed cõis vſus loquendi aliter ſe habet, cui ſtãdũ eſt ſecũdũ Bar. & Doc. ibi, vt dixi etiã s. in j. li. in tit. de ponte.

88 *Sed qd ſi ille, cui debetur ſeruitus p riuũ aquæduct⁹ ĩ fundo vicini, vult iuxta pontem facere foſſam, in qua cõgregẽtur aquę, & ipſas poſteà p riuũ ducere? Dic ꝙ nõ põt: qa poſſet aqua ibi corrũpi, & dare damnũ prædiorũ ſeruiẽti, & probatur in d. l. ſupra iter. in iiij. reſpõ. ibi, aut ſi ſpecus. ſecũdùm Iac. de Are. & Doc. ibi.

89 * Item nũquid ille, qui habe[...] aquæ ducẽdæ de riuo, poſſit cuniculum ſubterraneũ facere, per quẽ du[...]cat aquam? Et tex. in d. l. ſupra iter. in prin. ſentit quòd ſic, dũ dicit, cuniculum: quaſi dicat, ſi vellet facere, poſſet. glo. tenet cõtrariũ, ꝙ quãdo ſeruitus debetur per riuum, qui eſt [...] opert⁹, nec foſſam, nec cuniculũ [...] opertè facere põt, inuito dño prædij ſeruiẽtis: p l. j. §. fi. cũ l. ſeq. [...] riu. ſecũdũ intellectũ gl. licet gl. [...] bitet de intellectu illarum ll. [...] dic vt plenè dixi ſuprà. in verſ. [...] ex prædictis decidit. vſq; ad ver[...] q. prin. Et adde prędictis, ꝙ ille, qui [...] uertit aquã de publico aquæduct[...] qñ habet id ex priuilegio princi[...] vel cõſuetudine, debet ipſam du[...]re p caſtellũ vel aliud foramẽ, [...] p fiſtulas, ne maceries fiſtulæ cor[...]pãtur. & cõtrà faciẽs pdit bene[...] ducẽdi aquã, & etiã punit in con[...]re: vt eſt tex. in l. eos. & ibi Bart. [...] no. C. de aquæduct. lib. xj. & q[...] aquã ex flumine pub. debet g[...] trahere, nihil ſoluẽdo pro ta[...] ctione aquæ: vt l. ad reparation[...] de aquęduc. & no. glo. in rub. [...]

90 * Supereſt alia quęſtio, q[...] manutenere riuos, & eos purg[...]

ii & aggeres reficere ii, cui⁹ expẽ[...] qua ita diſtingue: aut loquimur [...] aqua pub. aut de priuata. Si de [...] videt ꝙ debeat cõſeruari, & ma[...]teneri expẽſis publicis, ſcdm [...] ſi fiſtulæ. ff. de ſer. vr. prę. & dixi [...] li. in ti. de aquęduc. pro quo fac[...] in dubio videt qs facere op⁹ in [...]tatẽ reipu. ſumptu. pu. vt l. ad rep[...]tionẽ. cũ ſi. C. de aquędu. li. xj. [...] C. de fabricẽſib⁹. & l. cũ na[...] rũ. in fi. C. de naui. & l. ij. C. de [...]

li.xj. Itē qā qs nō debet grauari duplici onere.l.j.C. de imp.luc.descri. li.x. Sed ī cōtrariū facit, qa dominis ꝑdiorū.p que trāsit aqueduct⁹, publica cōcedit immunitas ab extraordinarijs munerib⁹, sup indictionibus noīe illorū ꝑdiorū imponēdis, vt fossas siue aquarū duct⁹ replētos purgēt:vt est tex.ī l.j.C.de aquæ du.li.xj.& ꝓpterea videt, ꝙ suis expēsis facere teneātur, ex quo ꝓpter hoc recipiūt cōmodū:qa ad quē spectat lucrū, deberet spectare damnū. l.j.§.ꝓsecūdo.C.de cad.tol.& l.secūdū naturā.ff. de reg.iu. Itē qa qui in vno releuat, in alio debet grauari.l. cū q.in prin. cū ibi no.ff. de ureiu. Itē ꝓ hoc optimè facit l.suo victu.& l.qđ nisi.in prin.ff.de ope lib. vbi dicit, illū q tenet prestare operas, debere pstare suis expēsis. & pro hoc est gl.not. in l. stipulatiōes cōmodissimū.ff.de ver.ob. q̄ vult, ꝙ scriptores teneātur scribere cū suo atramēto. & ibi p Ang.& Io.de Imo. Facit etiā ad hoc qđ no.gl.Bal. & Doc.in l.qm̄ liberi.C.de test.& no.idē Bal.in l.liberti libertæq́;. C. de ope. lib. & qđ no.in l.si nō forte. §. si libert⁹.ff.de cōdi.inde.Ego in hoc articulo ita distinguerē: aut est lex, vel cōsuetudo declarās qs debeat purgare locū publicū, & cuius expēsis: & illa est seruāda.l.j. §.fi.cū l.seq.ff. de aqua plu. & l.semper.§.legē.ff.de iure immu. Aut nō est cōsuetudo, & tūc aut priceps vel superior, cuius est loc⁹ public⁹, recipit vectigalia vel pedagia fluctuū & viarū & pōtiū à nauigātibus & trāseūtibus:& tūc tenet sumptibus de publico ea loca purgari facere.nō aūt tenētur subditi sumptib⁹ suis.ar.l.j.C.de Alexā. prim.li.xj.

91 *Itē pro hac facit, quod eleganter dixit Archi.xxiiij.q.iij.si qs Romipetas. vbi singulariter vult, ꝙ comites & barones, & alij superiores colligētes pedagia & vectigalia, teneant itinera & stratas tenere securas, ꝓpter hoc, qa colligūt d.vectigalia.alioqn tenētur ad emēdationē perditorū, si in defectu iustitiæ inueniātur.xxiij.q.j.dominus.& q.v.administratores. & iiij. qui sine. & in authen. vt diffe.iudi. §. pe. & idē sequitur Bal in c.j.in fi.pe.col. in ti.de pac. iura. firman.Idē tenet Host.in summa, de cēsibus. §.ex quibus.& Odo.in aut. habita.C. ne fil. pro pa. & idē tenet Flo.in l.j.§.summa.ff. de his q deie. vel effu. quod ītellige quādo sciuit, & prohibere potuit.aliàs sec⁹.arg.l. ne quid.in prin.cū ibi no.per glo.& Bar.ff.de incen.rui.& nau. Aut princeps vel superior nō recipit vectigalia:& tūc aut recipit aliā vtilitatē, puta piscatiōes, vel salinas, vel alias vtilitates.iuxta c.j.quę sint rega. & idē eadē ratione.arg.c. qui sentit onus. de reg.iu.li.vj. & l. secūdùm naturā. ff.eo.tit.aut nō recipit aliquā vtilitatem: & tūc subiecti suis sumptibus purgare tenētur, prout ex eo vtilitatem recipiunt, etiā si sint ecclesię.C. de opē.pub.l.ad portus.C. de colla. fun.patrimo.l.j.& in aut.de ecclesia sti.ti.§. ad hoc sancimus. & ff.ne qd in lo.pu.l.ij. §.viarū.ver. refectiōes. & quod no.in l.si locus. in fi.ff.quēad.ser.amit.& in l.ij.in fi.C.de naui. li.xj. Si verò loqmur de aqua priuata: & tūc aut est propria, & nulli debet seruiturē, & dño incūbit on⁹ purgādi sumptib⁹ suis:aut debet seruiturē alteri, & regulariter in omnibus seruitutibus refectio ad eū pertinet,

tinet, qui sibi seruitutē asserit: nō ad
eum cui res seruit, nisi in seruitute
oneris ferēdi: vt l. & si fortè. §. etiā.
ff. si ser. vē. de quo dic, vt dixi. ff. eo.
in ver. quæro. de alia q. quotidiana.
& s̄. in j. lib. in tit. de seruitute one-
92 ris ferendi. *Et adde, ꝙ si in fun-
do quis habet vsumfructū, alius pro
prietatē: & est aliqua impēsa neces-
saria pro cloaca, vel ob formulā a-
quæductus, illa spectat ad vsufru-
ctuariū, & nō ad proprietariū: vt l. si
pendētes. §. si quid cloacarij. ff. de v-
sufruct. & ibi vide per Flo. & qđ ha-
betur in l. hactenus. eo. tit. Itē adde,
dū dixit Bal. in c. j. §. si qs de manso.
in pe. colū. tit. de cōtro. inuest. ꝙ qs
tenetur mūdare de facto riuū suum
per sua prædia currentē, per l. j. C. de
aquæductu. lib. xj. debet intelligi de
riuo publico, & de facto in cura &
opera & expēsis publicis. l. ad repara
tionem. eo. tit. & adde quæ suprà di
xi. Vltimò circa istā quęst. princip.
adde quæ suprà dixi in j. lib. in ix. q.
princ. vbi in genere tractatū est, qua
liter quis debet vti seruitute, & quæ
93 suprà dixi ex vij. quęst. prin. *Non
no principaliter quæro, qualiter re-
tineatur seruitus aquæduct. & in ea
qs teneri debeat. Dic breuiter, ꝙ re
tinetur, quādo ipse cui debetur, vti-
tur re pleno eius nomine, non autē
mercenarius, aut hostis, aut amicus,
aut medicus, qui ad visitandum do-
minum venit: vel colonus vel fru-
ctuarius. Itē ab eo, qui quasi debita
seruitute vsus est, & ī vsu retinetur:
vt est tex. in l. j. cum ll. seq. vsq; ad fi.
tit. ff. quemadm. ser. amit. vbi glo. &
Doct. Item si in partes agri aqua flu-
xit, etiam si non ad vlteriora loca p-
uenit, tamē omnibus partibus fun-

di debetur, & retinetur: vt l. si...
tes. eo. tit. facit l. ij. in princ. &...
ibi no. ff. de acqui. pos. Item si...
publica est locus, per quē duc...
ad prædium meū, licet regula...
de iure ducere non possim: vt...
pen. & l. hoc iure. §. ductus aquæ
de aqua quo. & æsti. tamē si vnus...
hi concessit, vt possim aquā duc...
per locū publicū, & posteà me...
re impediat, sum tuēdus in vsu a...
duct⁹ per vtilē actionē cōtra ...
qui ius mihi aquæ ducēdæ cōc...
rat: vt probatur in l. ij. secūdum...
intellectū glo. ff. communia p...
Facit ad hoc l. j. §. ait prętor. de...
quoti. & æsti. & l. per fundū. ff. de
ui. rusti. prædi. & eo modo qu...
cōcessit facere pontē sup viā p...
câ, & ædificare molēdinū super
licet iure mero nō teneat dictu...
missio, tñ ille q promisit, nō p...
petere, vt deponatur pons a...
struatur molendinum, secūdu...
gel. & Docto. in d. l. ij. ff. com...
94 prędio. per illū text. cum gl. ...
quo etiam infert ibi Ange. q...
cet ex flumine publico non ...
constitui seruitus aquæductus,
neat de rigore, tamen de æq...
prætoris sic, quando flumen...
erat perenne: vt ibi, quod est...
dum. Item quis retinet seru...
aquæ, etiam quando ædificia...
mine sunt diruta, dummodo r...
neant aliqua retentionis signa...
possunt esse. Primū, quādo a...
vel forma aquæ ducendæ non...
ducta ad pristinam formam...
dum, quando esset reducta ...
stinam formam, sed nondum...
elapsus annus. Tertiū, quand...
elapsus annus, sed reman...

qua ligna in fundo aquæ, puta pali lignei: vt probat in l. fi. in princi. & ibi per Bar. Ang. & Doct. ff. de vsu. & per not. in l. riparũ. ff. de re. di. quando diruto ponte, ædificio, vel forma aquęductus in signũ retinendæ quasi possessionis formare vel figere fecit palos ligatos in quibusdã partibus fluminis, vel aquæ, quod signum est, ne videat locum reliquisse: quia solent habentes iura aquæ vel molendini in flumine per publicũ instrumentũ protestari, quòd nõ obstante destructione ipsi intendũt tenere & possidere, vel quasi locũ, & alueũ fluminis, & ius: & per huiusmodi signa faciũt affigere palos, vt dixi: & stantibus prædictis signis, vel aliquo eorũ, nullus alius poterit ædificare in dicta aqua, vel ius aquæ auferre: quia ædificãs eũ quasi possessione priuaret. Ita singulariter dixit Ang. & Ioã. de Imo. in l. fi. per illum tex. cum ibi not. ff. de vsucap. & adde quod not. Bar. in l. quominus. in xv. q. ff. de flumi. quod perpetuò tene menti in practica pro illis, qui habent molendina, vel alia ædificia in fluminibus, aut aquis, vel ius aquæ ducẽdæ. & pmittunt corruere ędificium molendini vel aquæductus: vt si retinent aliqua signa de prædictis, vel similia, dicantur retinere ius molendini, vel aquæductus, nec in eo turbari possunt. Itẽ si quis in aquæductu suo impediatur, potest sibi ꝓpria autoritate subuenire, & ædificiũ, vel locũ in eo per aliũ factũ propria aũtoritate destruere: & hoc modo suam quasi possessionem tueri: vt l. j. §. si protectũ. in fi. ff. ad l. Aquil. l. si vitem. §. si ad ianuam. ff. quod vi aut clam. Item si quis diuerteret aquam meam, vel mihi debitam, vel impedierit, vel destruxerit aquæductũ, qua actiõe possit conueniri? vide tex. cũ ibi not. in l. si seruus seruũ. §. aquæductũ. ff. ad l. Aquil. Item quomodo retineatur ista quasi possessio seruitutis aquæductus, vide ea quæ habent per glo. & Docto. in l. ij. C. de seruitutibus & aqua. & circa hanc materiam vide suprà in j. lib. in prin. in xiij. quæst. princip. pen. & vlti. colũ. & quæ dicam in sequen. q. prin. quia per ea, quæ ibi dicentur declarabitur etiam ista q.

95 *Decimò principaliter quæro, quo modo, & qualiter seruitus aquæductus amittatur. dic multis modis. Primo amittitur tẽpore non vtendo: vt habetur plenè per gl. & Doc. in l. seruitutes. ff. de ser. & in l. ij. C. de serui. Et no, ꝙ si aquã quæ oriebat in fundo vicini plures per eũdẽ riuũ iure ducere soliti sunt: ita vt suo qsq; die à capite duceret per eundẽ riuum, eũq; cõem: deinde vt quisq; inferior erat, suo quisq; ꝓprio riuo: & vnꝰ statuto tẽpore, quo seruitus amittit, nõ duxit, ius aquæ ducẽdę amisit, nec ꝑ cęteros q duxerũt seruitutẽ retinuit, nec tale ius cæteris acquiritur: sed si pluriũ fundo aqua debita esset, per vnum eorum omnibus ijs inter quos is fundus cõmunis fuisset, retinet. vt est tex. in l. aquã. in prin. & §. j. ff. quẽ admo. seruitutes amit. quod not. Itẽ si seruitus debetur tibi maiori, & pupillo, licet vterque non vtatur, tamẽ propter pupillum tu etiã maior seruitutẽ retines. l. si cõmunem. in princip. vt ibi no. eo. ti. Secundò, amittitur confusione, de qua vide in l. si quis ædes. in prin. §. j. & per Flo. & l. si communi. & l. vnus ex seruis. ff. de ser. rust. præ. & l. tria prædia, eo. titu.

& l.vt pomũ. §.j.ff.de ſer.& l.ſi cum
ſeruitus.ff.queãd.ſer.amit.& de iſtis
duobus modis amittẽdi ſeruitutem,
vide quæ plenè dixi in j.li.in x.& vl-
ti.q.prin. Tertiò amittitur permiſ-
ſione, ſi debes mihi ſeruitutẽ aquæ
ductus, & permiſero tibi vt eũ clau-
das, vel ad aliũ locũ aquam ducas.ar
gu.l.ſi domus.ff.de ſeruitutib.vrba.
prædio.& l.ſi ædes meæ.eodem ti-
tu.& l.ſtillicidij.in princ.ff.quemad.
ſeruit. amitta.& l. cum meus.ff. ſi
ſerui.vend.niſi illa permiſſio fieret
precariò neceſſariè.quia tunc ſerui-
tus non amitteretur.l.ſi p̃cariò.ff.cõ
munia prædiorum. Quartò amitti-
tur, ſi fons aruerit, ex quo aquędu-
ctum habeo, & per conſtitutũ tem-
pus ad venam ſuam non redierit: vt
l.vnus ex ſocijs. §.ſi.ff.de ſer.ru.prę.
Sed ſi poſt conſtitutum tempus ad
amittẽdam ſeruitutẽ ad ſuã venam
redierit, an aquęductus erit amiſſus?
Et dicendũ eſt ipſum amiſſũ, ſed re-
ſtitui debere: vt eſt tex.no. in d. §.ſi.
iuncta l.ſeq.quæ incipit, & adijcim⁹,
vt ibi per gl.& Doc. Quintò amitti
tur ex receſſu fluminis, vt ſi aquã ex
flumine publico duxerim, & flumen
receſſerit, nõ põt ſequi flumẽ, qm̃ ei
loco ſeruitus impoſita nõ eſt, quãuis
is locus [illegible] ſit. Sed ſi alluuione pau
latim acceſſerit fundo tuo, ſubſequi
põt, quoniã totus loc⁹ fluminis ſer-
uiat ductioni. ſed ſi cœperit totũ flue
re mutato alueo, nõ põt: quoniã me
dius locus nõ ſeruit, interruptaq; eſt
ſeruitus: vt eſt tex.in l.hoc iure. §.ſi
aquã.ff.de aqua quo.& æſti. Circa q
vide quæ plenè dixi ſuprà in vij.q.
prin.ver.itẽ quid ſi debetur ſeruitus
aquæductus ex flumine publico.
96 *Sed nũquid ꝓpter inũdationẽ flu
minis perdat ſeruitus aquæ[illegible]
Dic q nõ.l.adeò. §.inſula.in [illegible]
aliud ſanè eſt.ff.de acqui.re.d[illegible]
97 ſti.de re.di. §.alia cã. *Se[illegible]
eſt dubitatio nũqd poſſeſſio, ve[illegible]
ſi, aquę p maiorẽ inũdationẽ p[illegible]
cut poſſeſſio territorij? Dic q nõ[illegible]
nihil additum tale facit deſinere[illegible]
nec deſino poſſidere terrã, ſi ei[illegible]
ſta applicetur. ex fundo vicini.ſ[illegible]
ad hoc l.ſi qs nec cãm. §.ſi.ff.ſi ce[illegible]
Et iſtud eſt neceſſariũ ſatis, ma[illegible]
ꝓpter poſſeſſiões, quę ſitę ſunt i[illegible]
Padum, q inundant infallibiliter[illegible]
tra decẽniũ inũdatione nõ leui[illegible]
cito trãſitoria, ſed vehemẽti, & c[illegible]
ſtam agrorũ exportanti: vt ff.de a[illegible]
poſ.l.iij. §. Labeo. Et ex hoc ſe[illegible]
tur, q ſi præſcribo aridã terrã, q[illegible]
facta lacus, aut ſtagnũ per impe[illegible]
quarũ, vel induſtria mea, q inter[illegible]
pta ſit p̃ſcriptio eatenus quaten⁹
mi vſus qualitas eſt percẽpta: q[illegible]
mò erat terra, nũc aqua mutato d[illegible]
mẽto. ita no. dicit Bald. in l.vnica
vl.char.in pri.C.de confe. Ser[illegible]
mittit vſu alterius aquæ, in qua[illegible]
ſit ſeruitus cõceſſa, ſi nõ vtat aq[illegible]
bi cõceſſa.l.ſi qs alia, in prin.ff.q[illegible]
ad ſer.amit.& ſi is q nocturnã a[illegible]
habet, vſus fuerit diurna, per co[illegible]
tionẽ temporis ad amittendũ ſe[illegible]
tutem nocturnã, amiſit, quia vſ[illegible]
eſt, & econtrà. Et idẽ eſt in ce[illegible]
tis horis aquæductũ habẽs, alijs [illegible]
fuerit: vt l.ſi cõcm. §.j.ff.queãd.ſe[illegible]
amit.& probatur in l.ſicuti via.[illegible]
98 l.ſi ſic conſtituta.eo.tit. *Sed [illegible]
dubitari, an per immiſſionem [illegible]
rius aquæ, de qua nulla ſeruitus [illegible]
betur, amittatur ſeruitus aq[illegible]
ctus. Et dicas, q non ex que [illegible]
aqua debita, & multò maiori [illegible]

batur in l.sicut via.in prin.& l.j.§.itē quęrit.ff.de aqua quo.& æsti.tamen vtens ampliori aqua simul mixta potest per dominū prædij seruientis in tota aqua impediri,ex quo aqua nō est diuisa:& postquàm est simul iuncta,est inseparabilis:vt d.§.item q̄ritur.Et est ratio,quia in inseparabilibus vtile per inutile vitiat:vt ibi.& l.si sponsus.§.generaliter.ff.de do.inter vi.& vxorē.& l.Pedius.ff.de recep.arbi,& no.per Bart.in l.j.§.pen.de verb.obli.& in ca.vtile.de regu.iur.lib.vj.cū simi.& adde omnino ꝙ no.Bal.in l.vnica,in pe.char.in fi.ver si:pone,fui cōfessus.C.de cōfes. Septimò amittit̄ diuisione fundi,si aquæductus debetur in fundo vicini, in loco certo,& finito,& fundus seruiens diuiditur per lōgitudinē:quia perinde est,ac si ab initio cōstituta seruitute,duo fundi fuissent:vt l.nā satis.§.j.ver.sed si is.ff.quēad.ser.amit.Quod procedit,si ille,cui seruitus debebatur,alterū fundū,in quo seruitus nō remansit.redemit seu acquisiuerit:quia per hoc non tollitur seruitus,quæ in alio fundo est cōstituta,licet à princ.fuisset vnus tantū fundus:& hoc quando locus,in quo seruitus debebatur,diuiso fundo,vt aquæductus,consistere nō posset:secus si remaneret ita augustus:q̄a tūc vterque fundus liberabitur, videlicet fundus redemptus ꝓpter confusionem:vt dixi s̄.in prin.alius propter angustiam loci.l.si tā angusti.ff.de ser.& hoc probatur in d.l.nā satis.§.certè.Sed si diuiditur fundus seruiens per latitudinē,tūc non amittitur seruitus non vtendo seruitutę aquęductus diuisa,nisi tota aqua nō vtatur.d.l.nā satis.§.si verò per latitudinē.vel nisi specialiter cōuentū fuerit,vt alter fundus liberet̄:vt d.§.si verò per latitudinē.ver.possunt tn̄.Si verò seruitus aquęductus debetur in vno fundo,vt per quamlibet eius partem liceat aquā ducere,& conuentū sit locum mutare posse:tunc si diuidetur fundus seruiens per longitudinem,& non vtatur seruitute,nisi per vnū de illis fundis, statuto tempore seruitus amittitur: quia tunc perinde est,ac si ab initio seruitus duobus fundis fuerit imposita:vt est casus cū gl.in d.l.nā satis.§.cæterum.ff.quēad.ser.amit.Et prędicta procedūt,quādo seruitus non est diuisa:puta quia constituta sit aqua,vt vel æstate tantùm vtatur,vel vno mense, vel alternis annis,vel mensibus,aut diebus,vel horis tantùm nocturnis,vel diurnis:an vtēdo amittatur statuto tēpore,an verò duplicetur.vide tex.cū gl.& Doc.in l.si sic.ff.quēad.seru.amit.& in l.si diuturnam.ff.dē aqua quot.& æstiu.& vide plura,quæ dixi s̄.in j.lib.ix.q.prin.ver.itē seruitus regulariter amittit.& dixi s̄.eo.in vij.q.princi.circa prin.ver.itē cōstitui pōt,vt ducatur. Et de materia quomodo & quando amittatur seruitus,vel quasi possessio seruitutis:vide per Bar.in l.quominus.in xv.q:ff.de flu.& p Bar.Ange.& Docto.in l.fi.ff.de vsuca.& q̄d
99 no.in l.si quispiam.ff.de diuer.& tēpo.præscrip. *Quærit̄ xj.principaliter, quomodò procedatur in iudicio circa istam materiā aquæductus. dic vt Rof.Beneuētanus in libellis suis iuris,vbi posuit quatuor interdicta in hac materia aquæ,in q̄bus etiā ponit libellum & positiones.Primū interdictum est, quando quis habet ius

ius aquę quot.ducendæ ad ꝑdia sua, & ab aliquo prohibetur aquã illam ducere. Et dicit Rof.ꝙ habet tria impedientia interdictũ de aqua quo. quod interdictum est prohibitoriũ, & causa retinendæ possessionis est inuentum, sed nõ semper: quia est aliquando restitutoriũ: puta si aliquid fiat ad impediendũ quasi possessionem aquæductus, vt illud destituat vel destruere debeat: vt l.j.in princi. §.Labeo.ff.de aqua quo. & ęsti.& ad hoc, vt cõpetat hoc interdictũ, dicit quòd septem sunt necessaria. Primum est, quòd sit aqua quo.& quotidianam aquam intellige non quæ quotidie fluit. sed etiã eã quã quotidie potest ducere, si vellet: vt l.j.§.j. ff.de aqua quot.& æsti. Secũdũ, ꝙ illa aqua sit vsus hoc anno, non vi, non clàm, nec pręcariò, saltẽ vna die, vel vna nocte: sed si ante annũ hausisti, nõ habes hoc interdictũ, nisi infra vnũ annũ aqua per se fluat: vt ff. eo.l.j.in prin.& §.quod aũt scriptũ est.& §.qsitum. Tertiũ, ꝙ illa aqua sit perennis. nulla enim aqua potest duci, nisi sit perennis.ff.e.l.j.§.loquitur. Quartũ, ꝙ aquã illã ducas à capite, nõ aliũde. Caput autẽ aquæ est, vnde aqua nascitur, siue ipse fons ex fonte, siue flumine, vel lacu habeat principia fossarũ, quibus aqua ex flumine vel lacu primũ riuum ducat.l. j.§.hoc interdictũ.& §.caput.ff.eo.

Quintum, quòd ille qui ducit aquam, putet se iure ducere: si autem putat se non iure vti, non habet locum hoc interdictũ.ff.e.l.j.§.sed & si iure.§.Arist. Sextũ, ꝙ in illa aqua ducenda non excedat ampliationis modũ, & nõ ducat per aliam regionem, quã solitus sit ducere. l.j.§.illud.cũ si.ff.eo. Septimũ, ꝙ illud ducendo aliã nõ immisceat... non habebit locũ hoc inter... ff.eo.l.j.§.illud Labeo.& §...

100 *Formam autẽ libelli ponit ... in hoc interdicto, hoc modo, C... vobis domine A.cõqueror ego ... de Alberto de Dauẽtria Teuto... co, qui me prohibuit ducere aqu... per fundũ meũ talem, cuius conf... sunt tales, &c. iuxta l.formã.in ... cũ gl.ff.de cẽsi. quam aquam du... cut duxi in hoc anno, non vi, nõ ... non precariò. Vnde ne me ꝓhi... vel impediat, ago cõtra ipsum A... & ad hoc ꝓpono interdictũ de a... quo.& ęsti. vel actionẽ in factũ, &... benẽ cõcipies libellũ.d.l.j.in pri... eo. Quidam tamẽ apponere pet... interesse, ita dicentes. Et qa in... terest mea nõ esse ꝓhibitũ, ideo Albe.condemnari peto in meũ interesse, & ad hoc propono inte... ctũ prędictũ, &c.& hoc ꝓbat in l... præterea.ff.eo. Sed dicit Rof.ꝙ non credit, ꝙ possit peti per inte... ctum, licet in illo possit condẽ... iudex, sicut in alijs superioribus in... terdictis notaui. Nec obstat ill... præterea. quia ibi, propter facti... amiserat ius aquæ ducendæ. V... in hoc casu est restitutorium, ...

101 restituitur mihi illud interesse... sitiones aũt, & capitula siue art... actoris ita formari debent, Ego ... bertus dico, quòd aqua quæ ex ... tali fonte vel flumine, est quoti... na, id est, quæ potest quotidie ... re. Item quòd aqua illa sum vsus ... anno, non vi, non clàm, non pre... riò. Item quòd vsus sum hoc ... illa aqua satis vna die vel vna ... cte. Item quòd illa aqua semper ...

perennis,& nullo modo desiccatur. Itē ꝙ aqua illa oritur ex tali fonte, vel ex tali flumine, ita ꝙ ab illo fonte, vel ex tali flumine aquā duco. Itē ꝙ illā duco iure seruitutis, credēs vti iure meo. Itē quòd duco aquā illam ita, sicut primò ducebā. Itē quòd aquam illā per eundē locū duco, sicut & ducere solebam. Itē quòd illam aquā tantùm, quā ducere solitus erā,
102 duco sine alia. *Positiones autē vł capitula siue articuli rei ita econtrà formari possunt: Ego M. dico, ꝙ illa aqua tātū currit in hyeme, & in ęstate desiccatur. & si hoc confiteť actor, absoluitur reus: quia tamē nō est aqua quotidiana, nec perennis. Itē dico, ꝙ aqua illa vsus est Titius tantū. si hoc confitetur actor, succūbit: qa si Titius tantùm fuit vsus, ergo non ipse M. Item quòd aqua illa vsus fuisti vi, vel clàm, vel precario à me. Itē quòd aquā illā quā ducis, à tali loco eam ducis. Itē quòd locus ille est tātùm remotus à fonte vel flumine, vnde illa aqua ꝓuenit, & habet initiū, ꝙ eam ducere non potes. si hoc confitetur actor, succumbit: qa iam non ducit aquā à capite. Item ꝙ tu scis siue credis te cōtra ius & iniustè aquam illam ducere. Itē ꝙ aquā istā ducis per illam regionē, qua hoc anno duxeras. Itē ꝙ aquam illā ducendo aliā aquā immisces. Hæc omnia colliguntur & probantur ex iuribus s. in prin. huius interdicti alleg. Cætera cum materia huius interdicti vide per Rof. in ti. de aqua quot. Secūdū interdictū est de aqua æsti. qđ cōpetit ei, q habet ius ducendi aquā ad locū suū, & ab aliquo impeditur eam ducere, & datur contra impedimentū. Et dicitur hoc interdictū de aqua æst. qa propter aquā quæ tantū æstate ducitur, ꝓditū est. Et ideo si aliqs duxit aquā in tēpore ęstatis, & modò vult ducere, & impeditur ab aliquo, habet istud interdictū: vt ff.
103 e. §. deniq; ait. *Et ad hoc vt istud interdictū cōpetat, quatuor sunt necessaria. Primū, ꝙ aqua illa sit ęstiua, nō quotidiana. nā æstiua à quotidiana differt vsu, nō iure: vt l. j. §. quotid. ff. e. Secundū, ꝙ aquā illā priori æstate duxerit, hoc est, nō in ista ęstate, sed in præcedēti. Alioquin si hac ęstate, locū habet interdictū vtile de aqua æstiu. vt ff. eo. l. j. §. qđ autē di-
104 ximus. & §. q hac æstate. *Et qñ dicit æstas? kk Dic vt hic p glo. in d. §. qđ aūt diximus. quę dicit, ꝙ ęstas durat quatuor mēsibus: quia incipit ab æquinoctio veris, & finit in æquinoctio autūni: vt d. l. j. §. æstatē. alijs tēporibus durat hyems. Et aduerte, qa aqua æstiua debet esse quotidiana. Nā omnis aqua q̃ in ęstate currere pōt, est quotidiana: qa omnis aqua, q̃ currit in æstate, currit etiā in hyeme. sed nō conuertitur. Multæ enim aquę, q̃ currūt in hyeme, non currūt in æstate. Tertiū reqritur, ꝙ illā aquā duxeris saltē vna die vel nocte, sicut in superiori interdicto notaui. cū hæc aqua distet à quotidiana, nō iure, sed vsu, vt dixi. Et omnia prędicta sunt in pręcedenti interdicto, vt repetetur. Quartū, ꝙ duxeris, nō vi, non clàm, non precariò: vt ff. e. l. j. §.
105 deīde ait præt. *Sed dubitari pōt, quare istud interdictū fuit factū, & an sufficeret primū, & nūquid sit aliud: cū aqua quotidiana ab æstiua distet nō iure, sed vsu: vt ff. e. l. j. §. quotidiana. Respōdeo, ideo fuit inuētū, qa in speciali casu loquitur, scilicet quando

quando aliqs vult ducere aquã, quã
in æstate duxit. & etiã differũt inter
se quantũ ad factũ, ff. e. l. j. §. quod au
tẽ. Licet omnia quæ requiruntur in
isto, requirũtur etiã in alio, vt dictũ
est. Fuit autẽ istud ideo inuẽtũ, quia
vtile erat aquã ducere in æstate pro-
pter hortos ad irrigandũ ea, quę ibi
sunt. Nec facies vim in verbo qđ di-
xi, ad irrigandũ, quasi nõ habeat lo-
cum interdictũ aliàs: quia imò locũ
habet. Nam si alia de causa deducta
aqua sit, nihilominus cõpetunt hæc
interdicta: vt ff. e. l. j. §. idem Labeo
106 scribit, etiamsi prætor. *Itẽ quæ-
rit an interdictũ de aqua quoti. in
eo casu cõpetat, quo cõpetit interdi
ctum de aqua æsti. Videtur quòd sic,
ll quasi illud sit genus,[ll] & illud sit spe
mm cies [mm]. Et Ros. non putat esse ve
rum: quia doli clausula nõ pertinet,
nisi ad ea tantũ, de quibus speciali-
ter cautum est: vt ff. de ver. ob. l. doli
clausula. & l. sanctio legũ. ff. de pœ.
In hoc interdicto ita concipias libel
lum: Corã vobis domino A. cõque-
ror ego M. de Alb. de Dauentria, ꝙ
prohibet vel impedit ducere aquã
æstiu. ad fundũ meũ, ad irrigandũ te
neras cucurbitas, vel cucumeres, vel
olera, vel aliud, vbi aquã illã duxi in
priori æstate. Vnde ne me ꝓhibeat,
vel impediat, ago cõtra ipsum: & ad
hoc ꝓpono interdictũ de aqua æsti.
vel actionẽ in factũ. Et quòd ibi be-
re concipiatur libellus, probatur in
l. j. §. deinde ait prætor. de aqua quo
ti. & ęstiua. Si autẽ in priori æstate
non duxeris, sed in hac æstate, & im-
pediaris, concipias libellũ prædicto
modo, & istud mutes, Qui me impe
dit, siue prohibet aquã ducere, sicut
hac æstate duxi. Vnde ne me impe-

diat vel ꝓhibeat, ago cõtra ips[um]
propono vtile interdictũ de a[qua æ]
sti. vel actionẽ in factũ. Et [conce]
ptio libelli ꝓbatur in l. j. §. [quo æ]
107 state. ff. eo. *Positiones aut[em vel ca]
pitula in hoc interdicto tu[...]
facere potes: Ego dico, ꝙ illa [aqua]
est in fonte tali, siue flumine f[...]
põt fluere. Itẽ, ꝙ aqua illa fui[t ducta]
priori æstate. Item ꝙ aquam ill[am du]
xi, non vi, non clàm, non prec[ario.]
Itẽ ꝙ duxi ab illo loco, vnde [...]
aqua. Itẽ ꝙ duxi credens ius h[abere.]
Omnes etenim positiões, & ca[pitula]
quæ requiruntur in superiori in[ter]
108 dicto, reqruntur etiã in isto. [Posi]
tiones autem vel capitula reus [con]
tra facere potest, hoc modo: E[go di]
co, ꝙ hæc aqua in ęstate sicca[tur.]
ꝙ iam sunt duo anni, ꝙ aquã
duxisti. Itẽ quòd duxisti aqua[m]
clàm, vi, vel precariò à me. Itẽ [du]
xisti aquam illam credens me[...]
habere. Tertiũ est interdictũ [de a]
qua ex castello ducenda, quod [compe]
tit, quando quis ducit aquam [ad fun]
dũ suũ vel domũ ex castello, i[d est]
receptaculo illo, quod aquam [publi]
cã suscipit, quod castellũ voca[tur, &]
impeditur aquã illam ducere. [Est]
proditũ interdictũ de aqua c[astel]
lo ducẽda, ne quis impediatur [vt in]
de aqua quoti. & ęsti. l. j. §. ai[t prætor]
ex quo castello. Ad hoc vt co[mpetat]
istud interdictũ, quinque sunt [neces]
saria. Primum, ꝙ ius aquæ d[ucendæ]
sit tibi concessum ab eo qui c[ōcede]
re poterat, puta ab imperat[ore vel]
senatu. Nulli enim aquã duc[ere con]
ceditur ex castello, id est, recep[tacu]
lo, quod aquã publi. suscipit [nisi à]
principe vel senatu cõcedatur[...]
eo. l. ij. §. hoc interdictũ ...

& ff.de flumi.l.quominus. Secũdũ, vt violentia tibi inferatur, aliàs non cõpetit: vt d. §.ait ptor: ex quo castel lo.si de nouo vis ducere aquã ex illo receptaculo siue castello, q tu caueas nomine dam.infe.vicino: vt e. §.in fi.dicitur. Quartũ, q receptaculũ ex quo aqua ducitur, sit tale, quòd ante quàm suscipiatur, sit publicũ. ff. eo.l.j. §.hoc interdictũ necessariò. Et aduerte, & tene menti, q licet prędicta ĩterdicta, scilicet de aqua quo. & æsti.sint posteriora, tamẽ istud interdictũ respicit causam proprietatis: quia si est tibi concessum siue assignatũ ius à principe vel senatu, habes hoc interdictũ: non habes tamẽ, licet vsus fueris tanto tẽpore, cuius extet memoria.ff.e.l.j. §. vltimo, & l.hoc iure. §.ductus aquæ intelligitur de ductu aquæ ex flumine pub. cęterũ si aliunde deducatur aqua q̃ ex flumine pub.& habet continuam causam seruitutis: illa longo tẽpore acqritur. C.de ser.l.ij.& ita vult Rof. in interdicto isto de aqua ex castello ducẽda, quod bene no. pro limitatione d. §.ductus aquæ. Quintum est necessariũ, vt ille, q vult ducere aquã, ita ducat, vt vicinis nõ noceat. ff.e.l.hoc iure. §.ex flumine. Pricеps enim qui cõcedit alicui, vt ducat aquã, videtur concedere sine dãno & iniuria aliorũ. vt l.ij. §.meritò. & §. si quis à principe.ff.ne qd in lo.pub. Nã rescripta principis & priuilegia sine cuiusq̃ iniuria concedi solent.l. nec auus.C.de eman. & c.quãuis. in fi.de rescript.lib.vj. & c.licet, de offi. deleg.cũ simi. Sed cõtra prędicta op ponit secũdũ Rofr. & videt q istud interdictũ non habet locũ. Nã ratio istius interdicti est, vt aliquis ducat aquã publicam cũ licẽtia principis, vt dictum est. Sed contrariũ est, scilicet, quòd etiã sine licentia principis possum aquã ducere, quia flumina sunt publica: vt ff.de fluminib⁹. l.j.& ij.& tamẽ nõ possum mea autoritate aquã ducere: dummodò imperator vel senatus non prohibeat: vt ff.de flumi.l. quo minus. Respõdet secũdùm Rof. verũ esse, quòd tu posses ducere aquã ex flumine publico, etiam sine principe. sed aquam publicam, id est, vsui publico destinatã secundùm vsum reipublicę, nõ potes ducere sine priuilegio principis: vt d.l.quominus. Et in hoc casu procedit quod dicitur in hoc interdicto de aqua ex castello ducẽda, id est, eo receptaculo qđ aquã publicã suscipit. ff.de aqua quoti.& æsti.l.j. §. ait pretor, ex quo castello. Vel aliter potest dici secũdũ Rof. loquitur fortè in hoc casu hoc interdictũ: Habeo prædiũ meũ vel domũ meã iuxta flumen vel riuũ: inter prędiũ meum & domum meam est via publica: volo ducere aquã supra viam publ.ad prędium meũ, vel ad domũ meam, & sic facere castellum quoddam, id est, receptaculum quod suscipiat aquã illam publicam: certè hoc nõ possum facere sine permissu vel mandato principis. & quòd ita sit intelligendum istud interdictum probatur in l.j.ff.de aqua quoti.& æsti. & in l. si in publico. §.si non iussu.ff.de aqua plu.ar. Vel ita potes ponere exemplum: habeo domum meam ex vna parte viæ publicæ, & aliam domum ex alia parte, uolo facere pontem inter vtranque, vt capiam aquam fluuialem pro cisterna, & ita facere castellum, id est, receptaculũ, quo reci

piam

piam aquã fluuialem, certè nõ possũ
sine licẽtia principis. Nã pontẽ sup
viã pub. facere nulli conceditꝰ. ff. ne
quid in loco pub. l. ij. §. tractatũ. vt
est tex. in l. fi. ff. ne qd ĩ flumine pub.
& facit l. j. §. permittitur. ff. de aqua
quoti. & æsti. & idẽ tenet Bart. in d.
§. tractatũ. in l. quominus. in x. q. ff.
de flu. & Spe. in ti. de causa pos. & ꝓ-
prie. §. nũc dicendũ. ver. itẽ quęritꝰ.
& Bal. in l. itẽ lapilli. in vltim. col. de
re. diui. & Dominicus de sancto Ge-
mi. in ca. j. de exces. prę la. lib. vj. q di-
cit per d. §. tractatũ. ꝙ si aliqs habet
duas domos, & in medio ipsarũ est
flumen, non poterit facere pontẽ su
109 per eo. *Libellus autẽ ĩ hoc inter-
dicto ita formari põt: Corã vobis do
mino M. cõqueror ego Albe. de Da
uentria, iniustè ꝓhibet me, siue im-
pedit aquã ducere ex castello, id est,
ex illo tali receptaculo, qđ continet
aquã pub. ex quo loco est mihi ius,
siue cõpetit aquã ducere. Vnde ne
me prohibeat, ago contra ipsum, &
ad hoc propono interdictũ de aqua
ex castello ducẽda, ꝑ actionẽ ĩ factũ.
Et ꝙ ita cõcipiaꝰ iste libellus, proba-
tur in l. j. §. ait prætor, ex quo castel
110 lo. ff. de aqua quot. & æsti. *Positio
nes vel capitula actoris ita formari
possunt: Ego A. dico, ꝙ in tali loco
est receptaculũ quoddã, in quo col-
ligitur aqua publica. Itẽ ꝙ locus ille
vocaꝰ castellũ. Itẽ ꝙ Imperator vel
senatus concessit mihi ducere aquã
ex illo loco. Itẽ ꝙ tu ꝓhibes me il-
lam aquã ducere. Itẽ ꝙ qñ volui du
cere aquã illã, volo tibi cauere no-
mine dãni inf. Itẽ ꝙ aquã illã duco
& uolo ducere sine dãno tuo & vici
111 norũ. *Positiones vel capitula ita
formare põt econtrà ipse reus: Ego
primò dico ꝙ locꝰ ille in quo aqua
recipitur, est priuatus. Item ꝙ tu a-
quam ducis siue vis ducere sine pri-
uilegio prin. vel senatus. Item quã-
do volebas aquam ducere, petij vt
mihi caueres de dam. infe. & tu caue
re recusasti. Item ꝙ vis aquã ducere
cũ incommodo meo, & vicinorum
meorũ. Item ꝙ Titius tantũ tibi in-
fert violentiam, & non ego. Quar-
tum est interdictũ de riuis, quod cõ
petit, si quis habet aliquem riuũ per
quem ducit aquã, & prohibetur ab
aliquo ne ducat, vel vult reficere i-
stũ riuũ vel purgare, & ab aliquo ꝓ-
hibetur, & ideo hoc casu proditũ est
in hoc interdictũ, vt ff. de riuis. l. j. in
pri. Et idẽ est etiã si aliquis habeat
nn specus nn vel septa in flumine, vel
habeat incile vel puteũ, & vult du-
cere aquã, vel reficere, vel purgare:
sed ab aliquo prohibeꝰ, habet locum
interdictũ de riuis: vt d. l. j. in princi.
112 *In quo autẽ prædicta inter se dif-
ferant, dic, Riuus est locus per longi
tudinem depressus, quo aqua ducit.
Specus est locus ex quo despicitur,
inde spectacula dicta. & est specus lo
cus altus supra terram ædificatus, ex
quo aqua ducitꝰ, vt ff. de riuis. l. j. §.
specus. cũ gl. q̃ declarat quot mo-
accipiaꝰ specus. Septa sunt, q̃ appo-
tur aquæ deriuandę causa, cõpelli
ex flumine, siue ea lapidea sint, siue
lignea, siue ex qualibet alia mate-
ria, siue ad continendã transmitten-
dámue aquam. Incile autẽ est locus
depressus ad latus fluminis, ex eo di-
ctus quòd incidatur. Inciditur enim
vel lapis vel terra, vnde primùm a-
qua ex flumine agi, id est, duci pos-
set. hoc probaꝰ in d. l. j. §. septa. §. in-
cile. & ad hoc vt competat hoc in-
ter-

terdictum, quinque sunt necessaria.
113 *Primũ, ꝙ riuus ille sit factus causa aquæ ducendæ. ff. eo. l. j. §. aquæ.

Secundũ, ꝙ illo riuo sit hoc anno vsus vel priori æstate: vt ff. eodẽ. l. j. §. hoc interdictũ. Tertiũ, ꝙ sit vsus nõ vi, nõ clàm, non precariò. ar. d. §. hoc interdictũ. Quartũ, ꝙ quis prohibeat te volẽtem ducere aquã, vel reficere, vel purgare riuũ. ff. eo. l. j. in prin. Quintũ, ꝙ eo modo ducat, & per eum locũ, sicut duxit hoc anno vel priori æstate: alioquin impunè prohibetur. ff. eo. l. j. §. sed si quis terrenum. Verumtamẽ nouũ canalem vel fistulas ponere poterit in riuo: licet nõ habuerit, dũmodò nõ incõmodetur ager illius, per quem aqua ducitur, vt ff. eod. l. Seruius. §. si quis nouũ. Et sciendũ est, ꝙ si denuntietur nouũ opus, illi qui volebat riuũ reficere, nõ valet nunciatio, quominus possit reficere, licet per negatoriã possit ꝓhiberi, vt ff. eo. l. Serui⁹. §. si quis riuũ reficiẽti. Nec facio differentiã vtrũ sit riuus in publico, an in priuato, siue sit riuus aquæ calidæ siue frigidæ. Nã etiampro riuo, per quem aqua in vaporibus balnearijs trahit locũ habet hoc interdictũ vtile, vt d. l. Seruius. §. hoc interdictũ. vtile aũt ideo datur, quia sententia concordat, verba aũt deficiũt. iuxta no. in l. curatores. C. de nego. gestis.

114 *Sed illud q̃ritur, si volo reficere riuũ, & aduersarius meus intẽtat cõtra me negatoriã, an sum à refectione ꝓhibẽdus. Et videtur ꝙ sic, per d. §. hoc interdictũ. In contrariũ videtur, ꝙ nõ sim repellendus: quia nũciatio noui operis in possessione contẽnetur, vt l. j. §. si quis riuũ reficienti. ff. de riuis. Et facit l. j. §. in operis. ff. de no. ope. nũ. & quia interest reipu. riuos refici, ne homines siti moriant. vt l. fi. ff. de riuis. Sed in hoc sic dic secũdũ Rofr. tit. de riuis. ꝙ aut ille, qui vult reficere, est in possessiõe illius riui, & tũc nõ põt prohiberi per negatoriã quominus reficiat. Aut non est in possessione: & tũc prohiberi poterit. ar. ff. de aq. quo. & æsti. l. si de via, itinere. nisi in eodẽ casu quo riuus ille necessarius esset propter sitim: tũc enim nõ facta distinctione possessionis crederẽ ipsum reficere, etiã si negatoria ab aduersario intẽtetur. & ideo quod dicitur, eod. tit. l. Seruius. §. si quis riuũ. ꝙ possum eũ prohibere per negatoriã, intellige verũ qñ nõ publica causa volebat reficere, sed propter suũ cõmodũ, vel
115 propter suã sitim. *Libellus in hoc ĩterdicto ita cõcipi põt: Corã vobis do. A. conqueror ego B. de M. q̃ me ꝓhibet vel impedit ducere aquã ꝑ riuũ, septa, vel specũ, vel puteũ, sicut priori æstate, vel hoc anno duxi: vel prohibet siue impedit me reficere. Vñ ne me prohibeat vel impediat. ago cõtra ipsum, opponẽs ad hoc interdictũ de riuis, vel actionẽ in factũ eius loco surrogatã, & ꝙ ita recte cõcipiatur libellus, probatur ff. de ri-
116 uis. l. j. in prin. *Sed circa istũ libellũ quæritur qñ cõcipio libellũ in dictã aquã per septa, vel cuniculũ, vel specũ, vel puteũ, an rectè proponatur in hoc interdicto de riuis. Dic ꝙ sic, cùm nomen riui sit generale, & omnia prædicta sub se cõpræhẽdat: vt probatur in d. l. j. ff. de riuis. coniuncta rubrica. vel dicit Rof. ꝙ proponens in libello interdictũ de specu, vel interdictum de septa, quando velles agere de puteo, bene posses

vel dic tertiò, qñ velles agere pro talibus, dicas, ꝓpono vtile interdictũ de riuis. Ego tñ credo, ꝙ prima cõceptio libelli sit magis iuri consona: vt probaẗ in d.l.j. in pri. coniũcta rubrica: vbi probaẗ ꝙ rubrica illa de riuis est generalis ad riuos, specus, septa, vel puteũ, vel etiã fossam. vt d. l.j. in prin. vsq; ad §. deinde ait ꝑtor. Facit ad hoc l.j. ff. si cer.pe. & ꝓbatur ĩ d l. Seruius. §. hoc interdictũ. in princi. Nec ob. ille §. hoc interdictũ. in versi. in balnearijs vaporib⁹, vbi dicit ꝙ cõpetit vtilis actio in factũ, & vtile interdictũ de riuis: qa in vaporibus balnearijs bene cõpetit vtile interdictũ, vt ibi: sed in alijs p̃dictis cõpetit directè, vt patet ex prædictis.

117 *Positiones aut capitula actor ita formare põt: Ego A. dico ꝙ riuus talis, cuius fines sunt tales, est factus aquæ ducẽdæ causa. Itẽ ꝙ per illũ riuũ duxi aquã hoc anno vel priori æstate. Itẽ ꝙ illã aquã duxi nõ vi, non clàm, non precario. Itẽ ꝙ ꝓhibes me volentẽ reficere. Itẽ ꝙ eo modo per loca prædicta aquã ducere volo, sicut duxi hoc anno. Eodẽ modo positiones & capitula fieri possunt, qñ aliquis vult aquã ducere per specũ vel septa, vel puteũ, vel etiã ad balneum per cuniculos, vt dixi s. & ff. eodem. l. Seruius. §. hoc interdictũ.

118 *Re⁹ aũt ecõtrà põt facere positiones vel capitula hoc modo: Ego M. dico, ꝙ ille riuus est minus idoneus ad suscipiendã aquã. si hoc cõfitetur actor, succũbit, & absoluetur reus: qa nõ est riuus propter aquã accipiendã. Itẽ ꝙ iam sunt duo anni, ꝙ per illũ riuũ destiti aquã ducere. & si hoc cõfitetur actor, succũbit: quia nõ duxit aquã hoc anno vel priori æstate.

state. Item ꝙ tu aquam illam duxisti vi, clàm vel precariò à me. Item ꝙ Titius tantùm te prohibuit volentẽ ducere aquã vel reficere, & non ego te prohibui. Item ꝙ alio loco & alio modo volebas aquam ducere quàm consueueris aquam ducere: & est vtile hoc ponere.

a Seruitus aquæductus. *Hæc põt plu-*
ribus cõstitui, per diuersas tamẽ hora
utẽda. in Spe. de feu. §. quoniã uer. x
b Fistulam. *Fistulæ in fundo seruiẽte p*
sunt poni p eũ cui seruit⁹ debetur su
ptibus suis: etiã contradicente eo q s
uitutẽ debet. uide suprà per Bar. Ca
ti. de ser. urba. c. xxiij. & per l si ite
ff. de serui. & l. seruitutes. §. si don
ff. de ser. urba. præd.
c Realis. *Seruitus realis dicit, q̃ cõce*
est rei certæ per loci expreßionẽ, &
sit ad hæredẽ & successores, aliàs d
tur personalis, & rẽ nõ sequitur. l.
cius. et ibi per Bar. Bal. & Dec. l.
in fin. uersi. seruitus. uer. q̃dã fuit, C
sed Flo. ibi dicit esse personalẽ, qua
cõstituitur Titio ad domũ uel ad a
locũ, quò uelit. Idẽ dicit Bal. ibi, q
citur realis, quãdo cõstituitur se
aquæductus ad talem fundũ. sed s
ditur, uel alibi quocunque uis,
personalis, & cũ p̃sona finitur. B
Flo. in l. cũ fundo. de ser. ru. præ.
ꝙ præsumitur realis. ideo Flo. ibi
eam transire in singularem succes
quod tamen non est in pœna: ut
Bald. & uide omnino suprà Bar.
po. in tit. de serui. reali.
d Parte fun. *Pars dicitur fundus,*
nit in legato fundi. l plane. §. si. d
ga j. in Specu. de proba. §. j. uer.
si pars.
e Aequaliter. *Cũ qd fieri debet, de*
fieri arbitrio boni ui. Bart.

prin.ff.de annu.leg. Et adde dicta per Bar.in l.cũ pater, §.dulcißimis.de le. ij.& in l.Lucius.in prin.ff.ad Treb.

f An desinat. Desinere uelle quomodo quis probetur, not.in l.quod ait. §. ait lex.ff.de diuor.

g Acquiritur. Acquisitio per quas personas fieri potest: uide in ti.C.per quas personas no.acquiritur.& inst.eo.tit.

h Publi.vtil. Vtilitas publica præfertur priuatæ.l.j.§.fin.& ibi Bar.C.de ca. tol.& l.j.& ibi Doct.ff so ma.& ibi Bar.in vj.col.in uer.cũ enim quæritur utrũ publica utilitas.text.& Doct.in aut. res quæ.C.cõmuni.de le.quod uerum etiam si includat in se priuatam. uide in Specu.de feud.§.quoniam.uersic.xvj.

i Cõcess.vni. Aqua uni cõceßa põt alteri cõcedi, si utriq; sufficiat, nõ aliter secundũ glo. Barto. Bald.& Docto.in l. aquã.uer.sed quæro.C.de ser.& Bar. in l.in concedẽdo.ff.de aq.plu are.& Bal.in l.si plures.j.co.in uer.itẽ si duo. C.de cõd.inser. & in c j.§.si quis de mãso.vj.col.in uer. cõsidera q quedã. de cõtro.inue.in usib feu.& Bar.in l. quominus.v q.ff.de flu. & Flo. in l.p quẽ locũ.ff.de ser.rust.præd.& in l.ij. §.aquæduct.ff.eo.ti.& per Alex.cõs. xxj.iij.parte.

k Aqua diui. Aqua pluribus debita, iure seruitutis, debet diuidi inter oẽs, quibus debetur. Bal.in l.pe.j.col.in uer.itẽ si duo habẽt.C.de cõd.inser.& in l. si qs & ibi Bar.C.de aquædu.lib.xj.& Bal.in ti. de pa.Cõst.§.nos Romano. iij.col.in fi.uer.item no q interdũ.

l Flum.pub. Aqua ex flumine publico põt deduci ad irrigãdos agros per uicinos, dũmodo faciãt sine alterius iniuria.l.imperatores.& ibi Bar.& Flo. ff.de ser.ru.præ.Sed cõtra no.in l.usũ. & ibi Bar.C.de aquædu.lib.xj. Vide Barto.in l.quominus.in priuc.in ij. oppo.ff.de flumi. ubi dicit uerũ, si potest retinere flumen.

m Alueum. Flumina sũt communia usq; ad dimidiũ aluei utrinq; uicinãtium. Barto in tracta.de allun.in li.j.uer.itẽ uidẽdum est.& Bal in c.ex literis.pe. col de proba. Et intellige de aqua, de alueo: quia nõ est cõmunis secũdũ Bal. in c.j.quæ sint regalia.uide Cy.in l. q̃dam.de re.diui.

n Propr.aut. Propria autoritate an & quãdo qs facere põt, uide supra de seruitute urb c.xxx.c.lxxix.& c. lxxxj. & in Spe.de actio.uer.item ui uult.q.

o Damnum. Dãnũ pati dicit etiã is, cui aufertur cõmodũ sibi prouenięs ex publico, non si ex priuato.l.ij.§.meritò. per Bart.ne quid in loco publi.l.Proculus.de damno infecto.

p Molẽdino. Aqua [illegible]ius molẽdini põt diuerti quocũq; per dominũ molẽdini. & denegari alteri molẽdino inferiùs posito, licet deducatur de flumine publico, nisi seruitus debeatur. Bald.in l. aquã quæ circa prin.C.de ser. & aq.

q Occupare. Occupãs propria autoritate in casu quo de iure põt, officiũ iudicis põt implorare, ut defendatur à ui futura. Bal.in l.si seruus tuus.C.quod cum eo.

r Occupasse. Occupare dicit qui ĩcipit opus & prosequitur, nõ q desistit: nisi pro modico tẽpore desistat. Barto.in l. quo minus.v.q.ff.de flumin.

s Perenne. Perẽne flumẽ dicitur, qđ cõtinuè currit.s.in æstate & hyeme. Spe. de cau.pos & pp.uer.iij.quid ergo.

t Stagnum. Adde Spe.ubi supra de cã pos.& proprie in princi.in viij. col.in uer.octauum est, ut liceat.

v Consuetu. Consuetudo in cursu aquæ

inspicitur, ut ibi: & tenet Bart. Cæ.s. in tract. de ser. ur. c. vij. ubi uide omni no. & in l. si manifestè, ubi est casus. C. de seruitu.

v Alueum. *Alueus fluminis an sit communis sicut aqua, uide Bar. in trac. de alluui. j. lib. uer. itē uidēdū est. utrū & Bal. in c. ex literis. pe. col. de proba. & uide Bar. in tract. Tyb. lib. j. vj. char. uer. itē uidendū est utrum iurisdictio.*

x Quasi poss. *Quasi possessio pbatur p usum xxx. dierū ad minus. no. per Bar. & Alexā. in l. j. §. j. de iti. actu. pri. & plenius in l. sicuti. §. sed si quæratur. per Bar. si ser. uen. Ang. in l. si qs. §. differentia. de acq. pos. & in l. ij. & ibi Alex. C. de acq. posse.*

y Iure facul. *Facultas libera itelligitur, dummodo iuris ordo seruetur. Bald. in §. ad hæc. de pace iura. fir.*

z Fluens. *Aqua per se fluēs per certum locū non inducit consuetudinē uel præscriptionē. Bal. in c. j. §. si quis de manso. vij. colū. in uer. sed nūquid aqua. de controuer. inuest. Et uide s. per Barto. Cæp. tit. de ser. ur. præ. c. xxij.*

aa Ius piscandi. *Piscationes sunt permissæ, uel prohibitæ secūdū consuetudinē. l. si quispiā. C. de diuer. & temp. præ. instit. de rerum di. §. flumina. Iacob. Alua. Padua. i c. j. quæ sint rega. Bar. Cæpo. in l. inter publi. §. j. ff. de uerbo. signifi.*

bb Aqua. *Aqua ueniens ad fundū meū ex fundo uicini iure seruitutis per cloacam uel aquæductū, non pōt per me cōcedi alteri, ex illo aquæduct. l. ex meo. & ibi Bar. ff. de ser. rust. præ. quod est uerū, nisi postquā est ingressa in fundum meum.*

cc Nocet Gaio. *Nocere alteri quis non debet, etiam ut sibi prosit: in Specu. de j & ij. decre. §. v. uersi. porro & contrafaciens non debet audiri. in Spe. de feu. §. ij. uersi. xj. nisi faciat animo c[onsulēdi] sibi, non animo nocēdi. eo. §. u[er]sic. xij.*

dd Actio dire. *Actio directa q dicat[ur] uide Bal. in l. ex legato. C. de le. in l. [de]bito. & in l. ex asse. per Bar. ad Tr[ebel.] Item actionis directæ effectus u[ide] uide Spec. de act. seu peti. §. ij. u[er] in summa. & seq.*

ee Vtilis. *Actio utilis præfertur dire[ctæ] Bal. in l. fi. v. q. C. de edic. di. Adri[a.] in Spe. de emp. & uēd. §. vij. uer[s.] pone statutū. ubi uide. & in tit. d[e] §. si in prin & uer. sed qritur. & & per Barto. in l. proc. & Bal[d.] ij. §. fin. de lege Corra.*

ff Modicè læ. *Modica læsio nō s[uffici]t ri rest. in integ. in Spe. de rest. in i[nteg.] §. ij. uer. & scias.*

gg Couētio. *Cōuentio est cōtract[us] minatus ex cōmuni usu loquend[i] Pau. de Cast. in consi. xlj.*

hh Actio cōf. *Actio cōfessoria est [...] & competit domino pro seruit[ute] sic pro iure incorporali l. j. in p[rin.] ibi Bart. si ser. uend. Item dat[ur] impedictē usum seruitutis l. si c[...] agi. si ser. uend. l. & si fortè. §. [...] tit. Item ut destruatur ædifici[um] seruitutem. l. si eo. eod. ti.*

ii Reficere. *Adde Bar. et Ale. in l. [...] ædificiū. per gl. in l. j. §. pe. de [...] ser. facit c. consuluit. de Iudæ[is] si. C. eo. ti.*

kk Aestas. *Aestas an & quādo in[...] tur. l. j. §. æstatem. & ibi glo. d[...] quo. & æsti. Bart. in l ij. §. æsta[tem] quid in loco public.*

ll Genus. *Genus non possidetur, in dominio alicuius. Bald. in l. [...] principij. C communia de leg.*

mm Species. *Species cū petitur, [...]*

primẽdũ in libello, uide in Spe. de lib. cõc. uer. iuxta. in v. col uer. itẽ nõ ua- 1 let. Et species derogat generi ex tacita uoluntate contrahentiũ. Bar. in l. sed si. ff. pro socio.

nn Specus. *Specus quæ dicatur, uide Spec. de causa pos. & proprie. §. iiij. uersi. sed & si.*

De aqua pluuia arcenda.

CAP. V.

1 *Aqua pluuia dicit, q̃ de cœlo cadit, aut hymbre excrescit, uel colorem mutat.*

2 *Actio de aqua plu. ar. ad hoc ut competat, quæ requirantur.*

3 *Prædio rustico an actio de pluuia arcenda competere poßit.*

4 *Libellus in actione de aqua plu. arcẽ. quomodo formari debeat.*

5 *Actione de aqua plu. ar. quare ueniat illud quod futurum est.*

6 *Actione de aqua plu. ar. dato ꝙ dãnũ, qđ post litẽ contestatã cõtingit, ueniat 2 iudicis officio, quare tamẽ in libello de iudicis officio mentio haberi debeat.*

7 *Positiones actoris in actione de aqua plu ar. quomodo formari debeant.*

8 *Positiones rei in actione de aqua, &c. quomodo fiant.*

EST etiã vtile hîc ponere naturã aquæ pluuię arcendæ, maximè q̃tũ spectat ad materiã iudicialẽ, in qua materia ꝑdita est actio de aqua pluuia arcẽda. Sæpe eñ cõtingit, ꝙ ꝑpter opꝰ manu factũ in agro alicuius, p̃dio alteriꝰ aqua pluuialis nocere põt. Vñ cõsulitur dño istius p̃dij, cui illa aqua pluuia noceret: p actionẽ specialẽ, videlicet p actionẽ aquę pluuię arcẽdę, p quã opꝰ factũ tenet destruere expẽsis suis, & dãnũ pòst litẽ cõtingẽs emẽdare. & si posſidet opꝰ ab alio factũ, tenet p̃stare patiẽtiã vt destruat, vt ff. de aqua plu. arc. l. j. §. j. & ij. & l. si tertius. §. pẽ. & vlt.

*Et in primis sciẽdũ est, ꝙ dicitur aqua pluuia illa, q̃ de cœlo cadit, aut hymbre excrescit, vel colorẽ mutat: qa aqua cõiungitur aquę pluuiali, sicut cõtingit in multis fluminibꝰ, vt ff. eo. l. j. §. aquã pluuiã. & §. in flumina. Itẽ est etiã notandũ, ꝙ dicta rubrica sic intitulatur secũdùm gl. sup ea: de aqua, & aqua pl. ar. & de actione aquę pluuię arc. Et ita multi libri habẽt: & sic habebat Rog. secũdùm Ros. in d. ti. in rub. tractat de aqua, q̃ nõ est pluuia. C. de serui. & aqua. & secũdùm hoc hæc rubrica tractat de aqua quæ nõ est pluuia. & de ista aqua plu. dicit in l. si prius. in j. & ij. respõso. eo. tit. De alia aqua tractat totus ferè ti. tractat etiã de actione aquę plu. ar. & ad hoc vt ista actio cõpetat, octo sunt necessaria secũdùm Ros. in hoc ti. in suis libellis. *Primũ, ꝙ qs opus manu faciat. ff. eo. l. j. §. hęc aũt actio. Secũdũ, ꝙ in suo loco opus id faciat. Cæterũ si opus natura loci sit, vt si ex fũdo tuo aqua naturaliter decurrat in meo fine opere tuo, nõ habet locum hęc actio. Itẽ si ĩ publico loco fiat, similiter nõ habet locũ. ff. eo. l. j. §. hęc aũt actio. & l. apud Trebatiũ. §. aqua pluuia.

Tertiũ, ꝙ propter illud opꝰ aqua nocere posſit, nõ tamẽ nocuerit, nisi post litẽ cõtest. vt ff. eo. l. j. §. j. & ij. & l. si tertiꝰ. §. officiũ. & ff. de sta. libe. l. Labeo. secus si nõ noceret, sed lucrũ auferat, vt d. l. j. §. idem aiunt, aquã pub. & §. sicut licet. Quidã, vt refert ibi gl. ij. dicũt, ꝙ aliquãdo datur, quãdo lucrũ aufertur: vt l. ij. §. item Varus. Sed Dyn. dicit cõtrariũ, ꝙ ille tex. nõ facit, cùm ibi videatur damnũ dari nõ patiẽdo aggerẽ na-

turalem reffici, et vide qđ dicā in ver. viij. Quartū, ꝙ illa aqua sit pluuialis mixta ad hoc vt locū habeat hæc actio directa.l. apud Trebatiū. §.j. ff.eod. Si autē alia aqua dānū dedit, tūc locū habet vtilis secūdùm quosdam: sed secūdùm alios locū habet negatoria, vt ff.eo.l.ij.§.& si prius.& §.placuit. aut actio in factū datur. ff. de pscrip.verbis.l. quoties. Quintū, ꝙ aqua possit nocere agro, & sic prædio rustico, nō autē ædificio aut oppido, vel domui, & sic predio vrbano: tūc eñ habet locū negatoria, vt ff.eo.l.j.§.itē sciendū.& §.penul.

3 *Sed quæritur, an pro predio rustico tātùm hæc actio cōpetat. Respōdeo nō, secūdū Ros. Ratio est: cū qs aliquid ī suo facit, cōtra eū vnā habeo actionē: sed ꝓ futuro dāno specialissimā habeo hāc actionē. In pdijs aūt vrbanis locū habet negatoria, q̄ cōpetit, qđ qs facit in alieno, qđ iure seruitutis facere non pōt. ff. si serui. vend.l.ij. Sed hæc ratio nō est clara. Ideo dic, ꝙ ratio pōt esse, qa fauore agriculturæ in primis hęc actio specialis fuit introducta.l.j.§.de eo opere.cū duob⁹ §.seq.ff.de aqua plu.ar.

Sextū requirit, ꝙ causa nocēdi factum sit opus. Cæterū si causa colēdi agrū & arādi & fructus percipiendi factū sit, nō habet locū ista actio, vt d.§.de eo opere. Septimū, ꝙ op⁹ illud factū sit ignorāte eo, cuius prędio aqua nocere posset, sed eo sciente cessat hæc actio. ff.eo.l. Labeo.§. j.& l.sed hoc ita.& l. in cōcedendo.

Octauū, ꝙ dānū futurū timeatur, sed vbi lucrū auferre possū, teneor. Nā si opus facit in vere, & sic venæ putei tui præcisæ sunt, non teneor hac actione. ff.eod.l.j.§. hęc autē actio.§.deniq;. & est simile.ff.de ... īfec.l.Proculus. de quo plenè di... in precedēti q. principali, ver.qu... ta quæstio principalis pōt ex pre... ctis decidi. & adde quod dixi ... ver.iij. Sed vltra predicta etiā re... rūtur sex. Primū requirit, q... fiat in priuato, sec⁹ in publico.l. Trebatiū.§.aquæ pluuię.ff.eo. ... cundū, ꝙ nō sit factū publica au... tate, puta principis autoritate, ve... natus[a], vt l.quod principis.ff.eo. ij.§.Cassius autē. eo.ti. Terti... extet memoria facti operis, ali... reputatur manu factū, sed natu... & sic esset tolerandū, vt d.§.Ca... aūt. Quartū, quòd sit factū ... cludendam aquā, quā naturali... nebatur recipere ille, q fecit, ... tem tenebatur recipere iure ... tutis.l.prima.§. Neratius ... eod. Secus si ad excludendam ... quam naturaliter vel iure ... tis recipere nō tenebatur, vt ... pe. vbi est casus singularis. ...

Quintū, ꝙ ille, cui nocet, ... neatur iure seruitutis recipe... aquā, quę deriuetur opere m... cto: secus si iure seruitutis te... cipere.d.l.ij.§.fi. Sextū, q... tra quem agitur, sit dominus fundi, vbi opus factū est, si ... agit vt remoueat suis expēsis ... sine sui volūtate agit, vt præ... tientiā, vt no.glo.in l.j.in pri... & habet in l.apud Trebatiū.§ pluuię.& p Cy.in l.post ven... 4 ff.eo. *Libellus aūt in hac ... ita formari pōt: Corā vobis ... Zut.cōpareo cōtra M.q tale... cit in prædio suo, propter ... pluuia damnum agro meo ... vel prædio meo nocere: ...

illud amoueri, & damnũ quod post litẽ contestatã contigit resarciri pe to. & pro opere destruẽdo propono actionẽ aquę plu.arcẽdæ, & pro dã-no posteà cõtingente propono offi ciũ iudicis. Et vt ita rectè cõcipiatur libellus, probaĩ in l.j.§.j.& ij.& §.de eo opere.& l.in summa.& l.si terti⁹. §.officiũ.ff.de aqua plu.arc. Sed videtur q̃ rectà libellus iste nõ sit con ceptus propter duo. primũ est, quia nõ potest videri in iudiciũ venisse, quod post litem cõtestatã cõtingit. ideo alia interpellatione opus est, ff.de iudi.l.nõ potest videri.& l.nõ quemad.eo.tit. Item de ijs reb⁹ quæ futuræ sunt, iudiciũ institui nõ põt: vt d.l.nõ quemad.quia tractatus futu ri tẽporis nõ spectat ad iudicẽ.l.j. in prin.ff.de vsu. Sed dic q̃ illa l.nõ po test videri.nõ obstat: qa nõ loquitur in re prorsus alia, sed in alia specie. ff.de ædili.edi.l.ædiles.§. item sciẽ-dũ.& ibi plenè scripsi. illa l. nõ quẽ-admodũ.nõ obstat: quia res illa non venit in iudiciũ, quę nullo modo ad uenit. sed si incipit deberi, venit in iudicium.& ideo quod futurum est. ff.de peculio.l.quæsitum.§. primo.
5 & ff.depo.l.j.§. non tantùm. *Sed quæritur quare in actione præsenti, videlicet aquæ plu.arcẽ.venit etiam illud quod futurum est. Respondeo propter naturã ipsius actionis, quæ tantùm futura dãna respicit, vt suprà dixi.in ver.iij. sicut actio quę oritur ex noui ope.nun.etiam similiter respicit tantũ futura damna.l.j. §.j. ff. de no. ope. nũ. licet regulariter oẽs aliæ actiões respiciãt pręterita: vt in l.Atteius.§. in hoc iudiciũ.de aqua. pl.arc.Et in hoc ideo, quia opus iã fa ctum erat. ideo si futurũ damnũ venit, q̃ post lit.cõtest.cõtingit, nõ est mirũ: imò plus in actiõe admittitur actor: quia solũ futurũ damnũ time-
6 tur, vt s.dixi. *Itẽ quæritur. posito quòd damnũ, quod post litẽ cõtest. contingit, veniat officio iudicis, vt dictũ est, quare habetur expressa mẽ tio de officio iudicis in libello? Nã videtur q̃ nõ deberet fieri expressa mentio: quia etiamsi nõ peteretur in libello, nihilominus si damnum post litẽ contestatã cõtingeret, offi cium iudicis veniret, sicut regulariter est in omnib⁹, & maximè in his, vbi officiũ iudicis deseruit actioni. nã dicitur regulariter, q̃ ea quę post litẽ contestatã cõtingunt, nominatim exprimẽda sunt: quę antè cõtingunt, pertinẽt ad officiũ iudicis, sicut in hoc, ex fructibus, & expẽsis, & alijs. quasi dicat, ita valde pertinẽt, q̃ si nõ petatur in libello, dũmodò de his in iudicio fiat mẽtio, nihilominus veniũt. ff. de ædi.edict.l.ædiles.§.itẽ sciendũ. Itẽ alia ratione videtur, q̃ nõ sit necessariũ facere expressam mentionẽ in libello de officio iudicis, vbicunq; actio proponi tur, cui officiũ iudicis deseruit, sufficit si sola actio proponatur: vt in actione quod metus causa.l.metũ. §.ex hoc edicto.ff. quod me. causa. & l.iiij.C.deposi.& vide no.p Doct. in l.iiij. §. hoc autẽ iudicium.ff. de damn. infect. Et multi propter metum istarum obiectionum dicunt li bellum ita simpliciter esse cõcipien dũ: Ego B.ago cõtra M.actiõe aquæ plu.ar. vt opus factum debeat remo uere, propter quod aqua plu.prędio nocere potest, & ad hoc propono actionẽ aquæ plu.arcen. nec faciunt mentionẽ in libello de officio iudi

cis, dicũt tamẽ damnũ datũ post litẽ cõtestatam, dicẽdo: Domine iudex, tale damnũ contigit post litẽ contestatam, reducite hoc ad memoriá, vt officio vestro debeatis eũ in æstimationem illius damni condemnare. Sed dicit Rof. super hac actione sibi videri libellũ, tũc de iure bene conceptũ. In omnibus enim vbicunque aliquid officio iudicis proponitur, in libello iudicis officium rectè proponitur, & ponit vnũ exemplũ, in rei vẽdi. veniũt fructus officio iudicis, & nõ iure actionis, quia si iure actionis venirẽt, esset mixta bonæ fidei, sicut petitio hereditatis. Sed illa rei vẽdicatio est stricti iuris: & tamẽ iudicis officio veniũt fructus etiam percipiẽdi à malefidei possessore, & fine tit. C. de rei ven. l. certum. & ff. eo. l. qui restituere. Vnde in rei vendicatione putat sic esse dicẽdũ: peto p rei ven. rem cũ fructibus percipiẽdis, & pro rei vendica. & pro fructibus propono iudicis officiũ. & hoc modo non errares secundùm me.

7 *Positiones autẽ vel capitula põt actor ita formare: Ego B. dico, ꝙ tu fecisti opus manu in prædio tuo. Itẽ ꝙ per illud opus aqua plu. nocere potest prædio meo. Itẽ prędiũ illud cui nocere potest, est rusticũ. Itẽ illud opus fecisti animo nocẽdi. Item illud opus me ignorante fecisti. Item propter illud opus aqua pluuia damnum mihi inferre potest.

8 *Positiones verò & capitula rei ita formabis: Ego dico, ꝙ opus illud naturaliter ita se habet. Itẽ prædiũ illud est vrbanũ. Item fecisti mihi pactum, vt liceat mihi ædificiũ ita habere. Itẽ tanto tẽpore stetit sic illud opus, ꝙ eius memoria nõ existat. Itẽ illud ędificiũ lucrũ tãtùm tibi affer[t]. Itẽ domus tibi cõiuncta est illi præ[]dio, in cuius loco ædificiũ illud f[a]ctum est. Itẽ illud opus fecit te scie[nte]. Potes etiã colligere alias positio[nes] seu capitula, tam ex parte actor[is] [quam] rei, vt colligi põt ex his quatuor [de]cim, quę dixi esse necessari[a] [in actione] aquę plu. ar. vide s. in viij. q. prin[ci]pali, versi. quęro nunc de alia quę[stione] principali quotidiana, vsque ad [finem] illius q. viij. principa.

a Senatus. *Senator est illustris, & [] magnis iudicibus. in Spe. de [] uersi. magni. & hoc ti. hodie [] lus Ro. q semp senatoré appellat[] strem, quod no. ut scias reddere [] nem styli Capitolij.*

De cloacis purgandis.

CAP. VI.

1 *Cloaca quid sit, quid tubus, & [fi]stula, & qd eorũ appellatione []*
2 *Interdictum de cloacis, &c. qu[] locum habeat.*
3 *Vltramõtanus si iuraret se de [] Augusti Romæ moraturum, non [] retur morari, nec talis iurament[] sione uita temporalis amitti p[] Romæ moraretur.*
4 *Interdictum de cloacis coram q[] dice intentari poßit.*
5 *Libellus in actione de cloacis, q[uomo]do formandus sit.*
6 *Interdictum de cloacis locum [] etiamsi aliquis eo utatur [] precariò.*
7 *Positiones actoris in actione de [cloa]cis, quomodo formari poßint.*
8 *Positiones rei in actiõe de cloa[cis] modo formari debeant.*

VTILE & conueniens [] subijcere interdictũ de [cloacis] purgãdis: quia multoties []

reficere cloacã suã vel purgare vult, ab alio impedit.& ideo introductũ est interdictũ de cloacis purgandis. Item etiã, si aliquis vellet de nouo facere cloacã,& ab alio ꝓhiberetur. Item quia sæpe aliquis mittit in cloacam meam, quod nõ debet mittere, vel quod missum est in cloacã impedit: ideo ꝓditũ est interdictũ restitutoriũ.ff.de cloacis.l.j.§.j.& §.deinde.& l.vlti.& licet ista sint duo interdicta, vt d.l.& ibi per glo.& Bart. & de his duobus interdictis lo.in arbore actionũ fecit duos titulos.tamẽ Rof.in libellis suis fecit vnũ tantùm titulum, videlicet de cloa.purg. breuitatis causa, qui dicit quòd ad hoc vt compètat hoc interdictum,
1 ista sunt necessaria. *Primum, ꝙ sit cloaca. Est aũt cloaca locus cõcauus, per quẽ colluuies quædã fluit.ff.de cloa.l.j.§.cloaca.Et cloacæ appellatione etiam tubus & fistula continẽtur, vt d.l.j.§.cloacæ appellatione.& tubus secũdũ gl.ibi est foramẽ cloacæ, vnde purgatur colluuies aquæ. Fistula est aliud instrumentũ ad idẽ. & ex hoc infert Bar.ibi ad quæstionem statuti dicentis, si quis offenderit aliquem in domo, puniẽ certa pœna.quia offendẽs in ostio domus, dicitur in domo offendisse.de quo dic vt ibi per Bar.& per eũdẽ in l.cetera.§.hoc senatus.el ij.de leg.j.& ibi per Doct.& Bal.in d.l.data opera.q accu.nõ pos.& adde q̃ dixi in j.lib.in ti.de claustro, cloaca, porticu,& in titu.de ostio siue porta. Secũdũ, ꝙ quis prohibeat te volentẽ purgare vel reficere cloacã, vel si quid est immissum quo vsus cloacæ impediaẽ, quod remoueri debeat.ff.eo.l.j.in prin. Tertiũ, quòd ille qui vult reficere vel purgare cloacã, caueat de dam.infect.ff.eo.l.j.§.j.Et si qs velit cloacã priuatam in publicã mittere, vel cloacam facere quæ haberet exitum in publicã cloacam: quia nõ est impediendus, vt d.l.j.§.idẽ Labeo. & §.si.licet nouam cloacam in loco pub.facere nõ possit.vt l.fi.eo.tit.&
2 ibi hoc no.Bar. *Item habet locum hoc interdictũ, quãdo cloaca ex ędi
a bus tuis in ædes vicini a pertinet, vt d.l.j.in prin.& appellatione ædium continetur ædificium, hoc est ex ędificio in proximum agrum, vt d.l.j.§.deinde ait prætor. Item si quis habet vsum cloacæ priuatæ, quæ clã vel precariò sibi nõ nocet.Itẽ si dénũciaẽ nouũ opus, cõtẽni põt.ff.e.l.j.§.hoc interdictũ.& §.ꝙ si quis mihi.Et est ratio, quia talis nũtiatio est à lege improbata ꝓpter publicã vtilitatẽ, vt no.Bar.in d.l.j.§.fi.& est casus in l.de pupillo.§.si quis riuos.ff. de no.ope.nũ.qui assignat eandem rationem, ꝙ publicæ salutis & vtilitatis intersit, cloacas & riuos purgari. & ideo pulchrè etiã dixit tex.in d.l.j.§.curauit.ff. de cloacis.quòd hoc pertinet ad salubritatẽ ciuitatum & ad tutelam.Nã cœlũ pestilens & ruinas minanẽ immundicię cloacarum, si nõ reficiantur.Et ideo Romæ tempore quo veri Romani dominabantur, quia habebãt de istis cloacis & aquæductibus tã publicis quàm priuatis magnã curã, vt apparet in d.ti. de cloacis.& C.de aquæductu.lib.xj. habebant aërem salubrem,& erat sanum ibi morari, vt dicit gl.vij.q.j.c. qualiter.per illũ tex.& vide ad hoc Albe.de Ro.in l.si quis mihi mandauerit.in prin.ff.man.
3 *Nam licet hodie non sit sanum de mense Augusti

morari Romæ, intantùm si quis vltramontanus iuraret se moraturum Romę in mense Augusti, nòn teneretur morari: quia occasione talis iuramenti posset vita temporalis amitti, si Romę moraretur, vt dicit gl. no. in c. vero. extrà de iureiu. Et hoc fortè est, quia erant cloacæ ibi. quidam dicunt propter quendam ventum qui ibi regnat. Prædicta procedunt in cloaca priuata: quia hoc interdictum de illa tantùm loquitur. publicæ enim cloacæ publicam curam merentur, vt l. j. §. hoc autem interdictum propositum. ff. de cloacis. & pro publicis cloacis competit aliud interdictum, ne quid ad cloacam publicam immittatur, vel quid fiat, vt d. l. j. §. fi. & adde quòd possum facere cloacam de nouo inter ædes meas & vicini illo inuito, & contradicēte seu nouum opus nunciante, vt §. si quis mihi purganti. & l. fin. eo. titu. dummodò in via publica vel in cloaca facere ipsam faciam consentiente illo, cui publicarum viarū cura commissa est, in d. l. fi. & ita tenet Rof. in hoc interdicto, in fi. quæ l. fi. vult, quòd habeat locum aliud interdictum ad exemplum prædictorū, videlicet ne faciēti cloacam vis fiat, quominus publicam cloacam facere liceat. Et ita etiam tenet Specu. in ti. de causa pos. & proprie. §. j. in vlti. col. versi. sed nunquid. Imò plus dico, & hoc bene not. quia hoc interdictum competit, vt in vicini ædes dominus veniat, & rescindat pauimenta, cloacæ purgandę gratia: si tamen paratus sit restaurare id quod ex necessitate reficiendæ cloacæ causa rescindat, ꝙ cautio damni infecti non est interponenda: vt est tex. notabi-

lis cū glo. l. prętor ait quominus. §.
4 vnde Flauius. ff. de cloacis. *Itē d[ubi]-
bitari potest corā quo iudice ist[ud]
interdictum intētari possit. dic co[ram]
quolibet prætore de cloacis po[sse]
agi, per l. j. ff. de cloa. sed gl. & Bar[t.]
ibi dicunt, ꝙ debet peti licentia [fa]-
ciendi ab eo qui potest conceder[e]
posteà poterit agere corā quolib[et]
iudice. Et aduerte quia in istis inte[r]-
dictis Spec. in ti. de causa pos. & p[ro]-
pri. §. priuata. in vlti. col. ver. pe. f[or]-
mauit duplicem libellum, secūdu[m]
quòd interdictum hoc habet duo [ca]-
pita, vt l. j. §. j. ff. eo. vt dixi s. in p[r.]
sed Rof. in hoc titu. formauit a[d] 6
duos libellos ad idem, & primò s[ic]
Coram vobis &c. compareo ego
& cōqueror de M. qui me prohib[et]
cloacam meam, quæ est in tali lo[co]
inter me & ipsum reficere, vel p[ur]-
gare. vnde ne me prohibeat vel i[m]-
pediat, ago contra ipsum, & ad
propono interdictum de cloacis
actionem in factum eius loco s[urro]-
gatā: & ita concipias libellum, [quan]-
do vis reficere, vel purgare. si a[utem]
aliquid immisit per quod imp[edi]-
5 tur vsus cloacæ, ita dices: *C[oram]
vobis A. compareo ego B. & cō[que]-
ror de M. qui in cloacam me[am]
est inter me & ipsum, immitti[t]
per quę vsus meus in illa cloa[ca im]-
peditur. vnde, quòd illa remoue[at a]-
go contra ipsum: & ad hoc pro[po]-
no interdictum de cloacis vel a[ctio]-
nem in factū surrogatā loco in[ter]-
dicti: & ꝙ ita rectè concipiatur
interdicto libellus, probatur in l
prin. ff. de cloa. Sed videtur quò[d]
habeant locū ista interdicta
sit ita concipi libellus: na
tit mihi ius habendi cloacā,

in primo casu, si ius mihi competit, possum prohibere illum qui me impedit reficere vel purgare, vel aliqd immittere, p negatoriá. vel possum habere confessoriam ad vendicandam illam seruitutem liberè. ff. de vi & vi arm. l. idéq;. §. vnde vi. & ideo frustrà videtur quòd competat hoc interdictum. In secundo casu, si nõ competit mihi ius, potest me per negatoriam prohibere: quasi nõ sit mihi ius in suas edes, vel in commune solum aliquid eo inuito immittere vel mutare: cum in re communi melior sit conditio possidentis. ff. com
6 muni di. l. Sabinus. *Item econtrà videtur, quòd etiá si ius nõ habeat, nihilominus possit facere cloacam. nam in hoc interdicto etiam si quis vtatur vi, clàm, vel precariò: tamen habet locum hoc interdictũ. in alijs interdictis secus est, vt l j. §. hoc interdictũ. ff. de cloacis. vt s̃ dixi. Sed ad hoc respondet Rof. in hoc interdicto, circa fin. quòd in vtroq; casu potest intelligi siue haberet ius, siue non. si enim habet ius, & competit sibi confessoria, nõ propter hoc tollitur interdictum: imò locum habet, quia illa confessoria petitorium continet, vt l. ij. §. j. ff. si serui. ven. & hoc interdictum est pos. vt patet per l. j. ff. de cloa. & no. per Spe. in ti. de causa pos. & proprie. §. priuata. & hoc videmus in vsufructuario. nam licet vsufructuarius habeat confessoriã, nihilominus habet interdictũ vnde vi: vt ff. de vi & vi ar. l. idemq;. §. vnde vi. si autem non habet ius, est sibi vtile & necessarium hoc interdictũ. sufficit enim sibi talis qualis possessio. Nec dubitet aliqnis ex eo, ꝙ prętor fecerit mẽtionem in interdicto de hoc verbo, pertinet. vnde videtur quòd pertinere debeat saltem iure dominij, sed ad factũ extenditur, scilicet pertinet, id est dirigitur, peruenit, & extenditur. ff. de cloacis. l. j.
7 §. quod ait prætor. *Positiones autem & capitula actoris ita formari possunt: Ego B. dico quòd illã cloacam volebam reficere vel purgare. Item quòd inter me & te in tali loco est cloaca, vt l. prima. §. cloaca. ff. eod. Item ꝙ tu me prohibuisti. d. l. j. in prin. Item ꝙ volui, & volo tibi cauere nomine dam. infect. vt d. l. j. §. j. & §. si quis purgãti. Itẽ ꝙ tu immittis tale quid, propter quod vsus cloa
8 cæ meæ impeditur. *Reus verò potest ita positiones & capitula ecõtrà formare: Ego M. dico, ꝙ inter te & me in tali loco, in quo dicis, constituisti mihi seruitutẽ, vt nihil ibi possis me prohibẽre. si hoc actor cõfitetur, absoluitur reus. Item dico, ꝙ qñ volebas reficere vel purgare cloacã, ego petij à te, vt caueres mihi nomine dam. infec. Itẽ ꝙ tu cauere recusasti, Item ꝙ te Titius tantum prohibuit. & de his positionibus, & capitulis habetur per Rof. in hoc interdicto. & per Spec. in ti. de causa pos. & propr. §. priuata. in vlti. col. in prin. ver. sed nũqd licet mihi cloacã facere. & in illo §. priuata. ponuntur formę libellorũ, & positiones actoris & rei in omnibus interdictis spectantib. ad materiá aquęductus, de quibus s̃. dictum est. & ideo ibi omnino videas. Et adde circa istã materiam cloacę, quę dicã ĩ. de seruitute cloa.

a Aedes vicini, &c. *Aedificans non præsumitur facere animo nocendi vicino. gl. & Bar. in l. fluminum. §. fin. ff. de dam. infect. Bar. in l. j. §. denīq;. de aqua*

aqua plu.arc. Et uide ṡ.per Bar.Cap. de ser.ur.c.xxxix.

De seruitute aquæ haustus.

CAP. VII.

1 SERVITVS * aquæ haustus, est
a ius hauriẽdi aquã de puteo a vel fonte, vel de alia aqua vicini. Et ita vult Azo in summa. C. de ser. §. haustus aq̃. sed ego addidi, Vel de alia aqua: vt omnẽ aquã cõpræhendat, ex qua ius hauriẽdi aquã haberẽ. ar. l. j.
2 in fi. ff. de fonte. *Secundo loco, in dubiũ reuoco, an aquæ haustus seruitus dicat̃. Et breuiter respõdeo seruitutẽ esse, vt Insti. de ser. §. inter rusticorũ. & l. j. §. j. ibi, sicut discretæ sunt seruitutes duct⁹ aque & haustus aq̃. ff. de fonte. l. si prius. §. via publica. ff. de aqua plu. ar. & l. Mela. §. fi. ff. de ali. & ci. le. & probatur p tex. cũ glo. in l. j. §. in prædijs. ff. de ser. rust. pr[æd.] qđ intellige quãdo debet̃ ius hauri[en]di aquã necessariam agro vel labo[ra]toribus in eo agro, vt no. gl. in d. §. inter rusticorũ. & probat̃ in d. §. fi. ibi hoc vult Pau. de Cast. qui dicit, intelligit illum tex. quando seruit. aquæ haustus acquiritur per habẽtẽ prædiũ vicinũ pro vtilitate ipsi[us] prædij, & tũc dicitur seruitus rea[lis] aliàs secus, vt no. per gl. & Doct. in l. vt pomũ. ff. de serui. & l. pecoris. ff. de serui. rust. præd. & per gl. Bar. & Docto. in d. l. Mela. §. fi. quod decla[ra] vt plenißimè dixi ṡ. in j. li. in pr[in.] post distinctionẽ serui. in versic. dubiũ pulckrũ & subtile est, qu[an]do cognoscat̃ &c. & in ti. præcede[n]ti, ij. q. principali, vbi plene dis[pu]tũ est, an huiusmodi seruitutes [sint] reales vel personales: & q̃ sit vtil[e]
3 hoc intelligere. * Tertiò d[ubita]rĩ põt, qualis sit ista seruitus, & p[ri]mo an sit realis & personalis. & hoc pa-
4 tet ex his quę ꝓximè dixi. *Q[uar]tò an sit nominata vel innom[inata.] Et gl. in l. j. §. in prædijs. de ser. [rust.] prę. tenet ꝙ ista seruitus & ali[æ ibi] positæ sint innominatæ: & hoc [se]quit̃ Pau. de Ca. Sed ego aliqua [dixi] ṡ. in j. li. in ij. diuisiõe seruitut[is] secunda diuisio seruitutis est
5 ibi. *Quintò, an ista seruitus [ru]stica vel vrbana: collige ex hi[s quæ di]cta sunt in j. lib. in iiij. diui. [serui]tis, versicu. iiij. diuisio seruitu[tis.]
6 *Sextò q̃rit̃, q̃uo & qualiter & [quan]do constitui poßit hęc seru[itus.] dic quòd potest expreßim c[onstitui] ius hauriẽdi aquã, & inest iter [ad fon]tem vel aquam. & si conced[itur iter] ad fontem, inest & haustus

vt l.iij. §.qui haustũ.ff.de serui.rusti.
præd.& no.glo. fin.in l.quamuis.C.
de fideiuss. & Azo in summa. C. de
serui. §.haustus aquæ. Et prędicta in
tellige,quãdo tenet concessio hau-
stus aquæ, puta qa est facta in fonte
priuato ,si autẽ non teneat, qa facta
in flumine publi.tũc nõ tenet itine-
ris tacita cõcessio,quæ expressim ad
flumẽ publicũ fieri potuit,vt d. l. iij.
§.vltimo.Et est ratio, qa quando ex
pressum est inualidũ,nec valet qđ ta
citè inest. Simile habetur. C. si pen.
app.mors inter.l. si is q. ff. de dona.
inter vir.& vx.l.si spõsus. §. si mari-
tus.& no.per gl.& Doct.in d. §.fi. &
nõ solũ si concedatur ius hauriendi
aquã simpliciter, venit iter, vt dixi p
d.l.iij. §.fi. sed etiam si cõcederetur
haustus tantũ:vt probatur in d. §. fi.
ver.tantùm.& l.j. §.j.ff.si vsusfru.pe.
& ibi gl.ĩ ver.adit⁹.& p l.p seruũ. §.
j.& ibi gl.ff.de vsu & ha.& l.si ita scri
ptũ. §.regula.ff.de lib. & post. Item
ista seruitus aquæ haustus imponi
põt ac cõsueuit, quãdo aqua est perẽ
nis,sed duci non põt vt putealis: & q̃
ita est submersa, vt defluere extra
meatus suos,& vsui esse nõ possit,vt
est tex.ĩ l.j. §.loqtur.ff.de aqua quo
ti.& æsti.Itẽ aquę haustus potest per 7
eundem locũ vt hauriatur, pluribus
cõcedi,sicut aquæductus, vt eisdem
vel diuersis diebus & horis ducatur
vel hauriatur, si aqua sufficiẽs est; vt
l.ij. §.j.& fi.ff.de ser.rusti. præd. pro
hoc l.Lucio.ff.de aqua quoti. & ęsti.
& adde q̃ dixi in ti.pręce.in vj.& vij.
q.principali. Itẽ põt concedi vni vt
alter cedat, vt l.cũ essent. §.j. in fi. &
ibi per gl.& Doct.ff.de ser.rust. præ.
Itẽ nõ põt hęc seruitus aquæ haustus
imponi in alieno,nisi vicinũ habeat
fundũ ille,cui seruitus constituitur,
l.ergo.ff.de ser.rust. prę. nec põt vl-
tra concedi q̃ quatenus ad eum fun
dũ opus sit, vt d.l.ergo.ĩ fi.& no.Bar.
in l.eadem. §.Cato.ff.de verb. obli.
in vj.q. Item via publica interueni-
ente seruitus haustus cõstitui põt:&
non solũ si via publica interueniat,
sed etiã si flumẽ publicũ, si nõ sit im-
pedimento transeundi magnitudo
fluminis, puta quia vado trãsiri põt.
l.si prius. §.via publica.cũ §. seq. ff.
de aqua plu. arc. sed loco religioso
vel sancto quo fas non sit vti, tunc
non põt seruitus haustus constitui.
vel si in medio sit fundus alienus in
ter me & te, nisi medius dominus i-
ter ad transeundũ concesserit, vt d.l.
si prius. §. sed si fundus. Similiter si
ex flumine publico haustu aquæ ve-
lim vti,& illi flumini ager tuus pro-
ximus sit, iter ad flumen cõcedi põt.
aliàs ad flumen pro aqua haurienda
ire non posset, vt est casus not.in d.
l.si prius. §.fi.cũ glo.de aqua plu. ar.
Et est ratio, quia realiter non potest
quis ire per fundũ alienum domino
nolente.l.diuus.ff.de ser.rust. præd.
Fallit in quibusdam casibus, vt plenè
dixi s̃.in tit.de serui. itin.ver.quæro
an quis currit. *Septimò quæritur
quomodo qs vti debeat seruitute
aquæ haustus. & in hoc cõsidera cui
debeatur seruitus aquæ haustus, &
qui debet seruitutẽ. Si quæris de eo
cui seruitus debetur, dic ꝙ ipse de-
bet vti eo modo, quo vti solitus est,
vel est sibi concessum.arg.l.iij.C. de
aquæduct.lib.xj. & debet ita vti, vt
alij non cedat, nisi domino aquæ vo
lente, vt l.cum essent. §.j.ff.de serui.
rust.præ.Si verò quæris de seruitu-
tẽ debente:dic quòd nõ debet aliàs
facere,

facere propter quod tollatur haustus aquæ, puta ex aperto terrenũ facere, & claudere, vt est text. in l. ij. ff. de riuis. & dixi s. ti. prox. ĩ viij. q. prĩ. ver. sed circa prædicta dubitari pōt. & ea quæ dicũtur in d. q. princi. possunt adduci ad declaratione huius q. Et adde ꝙ ille qui habet ius hauriendi aquã, nõ debet etiã de publico in eo iure turbari, quo vsus est tanto tēpore, cuius non extat memoria, vt d. l. iij. C. de aquędu. & ibi per Barto.

8 *Octauò quæritur quomodò & qñ amittatur ista. Dic si quis habet haustum per tēpus quo seruitus amittit, & non ierit ad fontē, nec aquã hauserit, haustus iter amisit. l. Labeo. alias incipit, si is secundũ vnã lecturã glo. j. videlicet ꝙ ibi dicatur, nõ ierit. ff. queãd. ser. amit. l. j. Item si ierit ad fontē, & aquã nõ hausit, vt est ibi tex. secũdũ aliã lec. gl. videlicet ꝙ ibi nõ sit illa dictio Non. & ista secunda lectura est melior, quia persona propria nõ habet dubitationē, secũdùm Flor. ibi, & sic not. ꝙ q perdit principaleb, perdit accessoriũ. vel qui amisit antecedēs, amittit cõsequens. & vide quæ no. Inno. per d. l. Labeo. in c. cũ ex officij. in glo. j. ver. est no. extrà de præscrip. qd sequitur An. & no. in d. l. Labeo. Nec ob. l. si in partē in prin. eo. tit. qa ibi loquitur in iure quærēdo. l. Labeo. loquitur in iure quæsito perdēdo. & quanto tēpore amittantur seruitutes, vide ea q̃ dixi in j. lib. ĩ xix. quæst. prin. & in tit. præcedēti in x. quæst. princ. Itē amittitur ista seruitus, si qs alia aqua vsus fuerit, de qua in seruitute imponēda nõ est actũ. l. si quis alia. in prin. & l. si cõmunē. ff. queãd. ser. amit. & l. j. §. illud autē. de aqua quotid. & æstiua. Sed qd si iui per aliã viã ad hauriendũ per x. annos, nõ per cõstitutã, an vtrũq; sit amissum, scilicet ius itineris, & ius aquæ haustus? gl. in l. iij. §. qui habet haustũ. in ver. ad hauriendum. ff. de ser. rust. præd. distinguit, si haustus est accessorius itineri, quod esse potest, vt ibi, & suprà dixi: & tūc vtrunq; amittitur: si econtrà, nõ valet quia iter est accessoriũ ad aquæ haustũ. argu. C. si pen. app. mor. iter. l. si is. Si autē vtrũq; principaliter tenetur, iter retinetur etiã per haustũ, vt d. §. qui habet haustũ. ibi, siue hauriendi aquã. arg. C. de agri. & censi. l. cũm sancimus. §. fi. li. xj. Multis etiã alijs modis pōt amitti ista seruitus aquę haustus, quos collige ex his q̃ dixi s. tit. proxi. in d. q. prin.

9 *Nonò quærit, qua actione agatur. Respondeo, si qs vult se fundare ex eo ꝙ cõstituta sibi sit seruitus aquæ haustus, & agere petitorio: tũc cõpetit actio cõfessoria. l. ij. §. j. ff. si seru. vend. & ibi plenè p Flo. & Doc. & per Bar. & Doc. in l. & si prius. ff. de no. ope. n. Si qs vult agere possessorio, proce- 10 dunt duo interdicta. Vnũ est de fonte, quod cõpetit qñ qs habet ius hauriēdi aquam de fonte, vel puteo, piscina, vel lacu, & ab aliquo impeditur. Aliud est interdictũ de fonte reficiendo, & cõpetit qñ qs vult fontē vel puteũ, vel piscinã, vel lacũ, quorũ aqua vtitur, reficere vel purgare & ab aliquo impeditur. ff. de fonte l. j. §. j. & §. deinde ait. & ita Ioan. in arbore sua actionũ posuit duos circulos, in qbus descripsit hęc duo interdicta, secundũ Spec. in tit. de cau. sa pos. & pprie. §. priuata. vers. porro plerunq; qs habet. & Rof. in tit. de fonte reficiendo, in prin. Et aduertendum qui

q̃a ista interdicta de fonte reficiẽdo vel purgando, cõpetũt ꝓ aqua viua, & sunt directa: q̃a verba leg. & mens cõcurrunt. & ita loq̃tur totus tit. ff. de fonte, maximè l. j. §. hoc interdictũ de cisterna eo. tit. l. j. §. loq̃tur. ff. de aqua quoti. & ęsti. Sed si est aqua nõ viua, sicut cisterna. quę hymbribus cõcipit, vt d. §. hoc interdictum de cisterna. sicut in multis locis cõmuniter non reperit aqua viua, vt in Apulia, vel Venetijs. & tunc videt ꝙ nõ cõpetat hoc interdictũ. per d. §. Tamẽ secũdũ Rof. in prædictis ti. il le tex. debet intelligi, ꝙ nõ cõpetat aliq̃d interdictũ de p̃dictis directè. q̃a verba edicti de fonte deficiũt: tñ vtile interdictũ cõpetit: & ita etiã tenet Bar. in dicto §. hoc interdictum de cisterna. & illũ text. dicit eleganter Bar. facere ad quæst.

10 *Statuto ꝓhibetur sub pœna mulieres portare perlas, modò quædã mulier portat perlas fictas & cõtrafactas, an puniatur pœna statuti. Et dic ꝙ nõ. debent enim naturales & nõ fictæ esse. arg. d. §. hoc interdictũ de cisterna. & ita aliàs iudicaui in ciuitate Veronę. Et adde ꝙ portare perlas vel vestes ꝓhibitas nõ est propriè delictum, sed quædã abusio secũdũ Cyn. ĩ cõsilio suo, q̃d incipit, In studio Azardi. & talis abusio est leuis, ideo ꝓpter eã q̃s nõ esset corpore puniẽdus. vt no. Bal. in l. q̃cquid. in ij. col. C. de seruis fugit. & talia statuta sunt irrationabilia. ideo nõ debẽt extendi secũdùm Bal. in l. q̃d nõ ratione. in fi. ff. de leg. & circa istã materiã statutorũ prohibentiũ portare perlas vel certas vestes, vel iocalia, vide quę no. Io. And. in c. ea quę fiunt à iudice. de reg. iur. in vj. ĩ mercuria. & p Alberi. de Rof. in l. factũ à iudice. ff. de regu. iur. & in suo opere statutorum in ij. parte, quæst. ccvj. & per Ant. de But. in suo tractatu & ornatu vtili: & habet per tex. & gl. xxj. quæst. iij. p totũ. & ego dixi plenè in l. mulieris. in princi. in xj. quęst. ff. de verb. sig. Et adde ꝙ ꝓ isto iure hauriendi aquã, vel ducendi, quãdo quis nõ permittit me vti, vel amouit ipsum aquæ haustũ, vel ipsam aquã, possum implorare officiũ iudicis, vt faciat me retinere, coërcens aduersariũ & rei cõpetentis formã dans: & hoc quãdo habebam illũ vsum iure seruitutis, aliàs cõpeteret cõfessoria, vt dixi in principio huius quęstio. l. sicuti. §. Aristo. ff. si seruit. vend. ita dicit Specul. in titu. de offic. iudic. §. ij. versic. itẽ imploratur loco principalis actio.

11 *Decimò quęritur quot sint necessaria ad hoc, vt illa duo interdicta cõpetere possint & dic secundũ Rof. in titulo de interdicto, de fonte reficiẽdo, ꝙ sex sunt necessaria. Primum, ꝙ fons sit, siue puteus, vel lacus, vel piscina. Secundum, ꝙ in illis sit aqua viua. aliàs non habet locũ hoc interdictũ directe, sed vtile, vt l. j. §. hoc. interdictum. Tertium, siue prohibeatur haurire aquam, siue puteum aperire, vt ibi. Quartum, quòd quis velit purgare fontem, vel lacum, vel puteum, vel piscinam. ff. eo. l. j. §. deinde. Quintũ, quòd ille qui fuit vsus, fuerit vsus hoc anno non vi, non clàm, non precariò. ff. eod. l. j. in principio, & §. deinde. Sextum, quòd ita quis vtatur vel purget eo modo, sicuti consuetus est vti, siue purgare. ff. eod. l. j. §. hoc interdictum. si verò quis velit purgare fontem vel coërcere aquam ne fluat, vel dilabatur,

non cõpetit hoc interdictum. ff. eo.
12 l.j. §.j. *Vndecimò quæritur quomodò debeat formari libell⁹ in his interdictis. Dic interdicto de fonte põt sic formari: Corã vobis, &c. cõpareo ego B. & cõqueror de M. qui me ꝓhibet vel impedit vti aqua de fonte, lacu, puteo, vel piscina tali, cuius tales sunt fines: qua aqua vsus sũ hoc anno nõ ui, nõ clàm, non precariò. vnde ne me impediat vti, sicut vsus sum hoc anno, ago contra ipsũ: & ad hoc ꝓpono interdictũ de fonte, vel actionẽ in factũ: & ista forma libelli probatur in l.j. in prin. ff. eod. In interdicto verò de fonte reficiẽ. põt ita libellũ concipere: Coram vobis, &c. cõpareo ego B. cõtra Titiũ, qui me prohibet purgare talem fontem, vel reficere piscinã, lacũ, vel puteum, cuius tales sunt fines. vnde nemo prohibeat purgare prædicta, sicut est mihi ius purgandi: vel nõ impediat vti, sicut vsus sum hoc anno, nõ vi, non clàm, nõ precariò, ago cõtra ipsum, & ad hoc propono interdictũ de fonte reficiendo, vel actionem in factũ, & probatur ista libelli cõceptio in l.j. §. deinde. ff. de fonte. & de his vide Ros. in hoc interdicto de fonte reficiendo, & ꝑ Specula. in titu. de causa pos. & proprie. §. priuata. versicul. porro plerũque qs.
13 *Duodecimò & vltimò quæritur, quomodò formẽtur positiones vel capitula. Et primò actor potest ita formare: Ego A. dico quòd in tali loco, cuius tales sunt cõfines, est fons, vel puteus, vel lacus, vel piscina. Itẽ quòd in illis est aqua viua, & hoc dicas, ꝙ est aqua viua, & cõpetit interdictũ directè: sed si nõ est aqua viua, hoc non dicas, & cõpetit vtile interdictum, vt dixi in vij. quæstio. Item ꝙ tu prohibes me vti aqua illa nõ vi, non clàm, non precariò. E contra autem poterit reus ita dicere: Ego M. dico ꝙ in tali loco fluit fons, sed desijt esse, & si hoc cõfitetur actor, succumbit. Itẽ ꝙ in illo est aqua collecta de sudoribus, & si hoc actor cõfitetur, succumbit: quia nõ cõpetit in- 1
terdictũ, nisi ꝓ aqua viua, quod intellige de directo. sed vtile bene cõpetit, vt sæpius dictum est. Itẽ quòd tu vsus fuisti hoc anno aqua illa, vi, clàm, vel precariò à me. Item quia Titius te prohibet vti aqua illa, vel
purgare fontẽ aliter quàm vsus fue- 2
ris. Item vis quærere venas, siue aperire, vt ff. de fonte. l.j. §. fi. & de his vide per Ros. in hoc interdicto de fonte reficiendo, & Specul. in ti. de causa posses. & proprie. ver. porro plerunq; quis habet ius.

a Aquã de puteo vicini. *Seruitus quæ hauriẽdæ de puteo uicini debet uti de die nõ de nocte. l. iter. et ibi. l. cõi. prædio. Lud. in suis sing. quid lum tex. esse ad hoc sing. si non de die, perdit eã, licet utat de noctũ. l. si commune. §. si is qui. quib⁹ ser. amit. & uide s. per Bar. C. urb. c. xxxviij.*

b Principale. *Principale trahit accessoriũ, etiã preciosi⁹ ipso ... li. l. hæres meus. §. fi. de leg. ij. ... cipale habet idẽ ius qd est de accessorio: in Spe. de litis cõtesta. §. nunc mus. uer. item nunquid.*

De seruitute pecoris ad aquam appulsus. CAP. VII.

1 *Pecoris ad aquam appulsus quid.*
2 *Ius pecoris appulsus ad aquam ... situs sit.*
3 *Seruitus appulsus pecoris ad aq...*

an nominata, uel innominata sit.

4 *Seruitute appulsus pecoris ad aquam qualiter quis uti debeat.*

5 *Seruitute appulsus pecoris ad aquam qua actione aliquis uti debeat, & ut competat, quot necessaria sint: & quo modo libellus & depositiones formentur.*

1 PECORIS* ad aquam appulsus, est habere ius appellendi pecoris agri mei per prædium vicini ad fontem vel puteũ, vt l. j. §. in prędijs. ff. de seruitutibus rustico. præd. & insti. de serui. §. inter rusticorũ. & notat Azo in summa. C. de seruit. §. pecoris. *Sed dubium est, an istud ius
2 pecoris appulsus ad aquã sit seruit⁹, & videtur ꝙ nõ. nã pecora sunt mobilia. & in pecoribus & in rebus mobilibus nõ consistit seruitus prædialis, sed est quædã facultas quæ sapit in dubio realitatem: & si aliquis legat mihi ius pecoris appellendi, cedit hoc legatũ à morte testatoris. ita dicit Bald. in l. vnica, §. libertatibus. in pen. q. C. de cad. tollendis. & pro hoc videtur esse tex. in l. Mela. §. fi. ff. de ali. & cib. leg. In contrariũ videtur, ꝙ imò sit seruitus prædio. rustic. per dictam l. j. §. in prædijs. & ibi gl. hoc tenet, & per dictũ §. inter rusticorum. cũ glo. Sed tu dic: aut pecora sunt cõstituta ad agrum stercorãdũ, & debent viuere in fundo tuo, & tũc est seruitus realis seu prædialis & rusticalis, vt in iuribus ꝓximè allegat. & hoc modo debet intelligi rubrica nostra. aliàs secus. & ita tenet glo. in d. §. inter rusticorũ. & Azo. in summa, in d. §. pecoris. qui intelligit hãc esse seruitutem, quando ex prædio meo non possem percipere aliã seruitutem, nisi quòd ibi contineantur pecora, vel etiam quando percipio ex fundo fructus vel segetes cultura pecorũ, id est, boum, per quos colitur fund⁹, propter quod habeo necesse pecora appellere in fundũ vicinũ. & prædictis adde quę dixi in titulo præcedenti in ij. q. *Tertiò du- 3
bitatur, an ista seruitus sit nominata vł innominata. Ego aliàs dixi: remittendo me in titulo pręcedenti in iij. q. & idem dicas in septẽ seruitutibus sequẽtibus *Quartò dubitatur qua- 4
liter vti debet quis hac seruitute. dic ꝙ non debet appellere maiorem numerũ pecorũ ad aquam. & si maior numerus appelletur: nõ in omnibus pecoribus, tunc prohibendum esse, Marcellus ait: quia pecora separari possunt, licet Trebatius dixerit vniuersum pecus impunè prohiberi: quia iunctum pecus ei pecori cui appulsus debetur, totũ corrumpet pecoris appulsum: vt in l. j. §. Trebat. & §. sequenti. ff. de aqua quotidiana & æstiua. Et est ratio, quia insepa- a
rabilibus vtile [a] per inutile non vitiatur, vt ibi, & l. si sponsus. §. generaliter. ff. de donationibus inter virum & vxorem. cum simil. *Quin- 5
tò & vltimò dubitari potest, qua actione agi debeat pro ista seruitute, & quot sint necessaria vt competat, & quomodò formetur libellus & positiones siue capitula. Et breuiter dic vt dictum est in titulo præcedenti, quia ea quæ ibi dicta sunt, locum habere possunt etiam in ista seruitute. & probatur in lege prima. §. si qs vti, ff. de fonte. & hoc sentit Rofr. in titulo de interdicto de fonte reficiẽdo. & ponit tanquam paria. seruitutem pecoris ad aquam appulsus, & seruitutem haustus aquæ, & simi-

 liter

liter facit Speculator in tit. de causa possessi. & proprieta. §. priuata. ver. porrò.

2 Vtile. *Vtile per inutile nõ uitiatur. l. j. §. pe & ibi Bar. in j. op & Docto. de uer. ob. & l. hac cõsultissima. §. ex im perfecto. ij. respõs. C. de testa. l. si C. fa. herc & in l. certi. §. quoniã. in iij. no. Et ibi uide Bal. qui ponit x. casus in q bus utile per inutile uitiatur ff. si cer. peta. & uide in l. seruũ filij. §. ante pe. per Bart. de leg. j. & in l. qui testamen to. de leg. ij. & ibi glos. & l si ita stipu latus. ad finem titu.*

De seruitute iuris pascendi.

CAPVT IX.

1 *Seruitus iuris pascẽdi quid propriè sit.*
2 *Pecoris appellatione comprãhendũtur oẽs quadrupedes, q̃ gregatim uescũtur.*
3 *Pascua quæ dicantur.*
4 *Pascuum quotuplex sit.*
5 *Iuris pascendi seruitus an rustica uel urbana existat.*
6 *Seruitus iuris pascendi qualiter acqui ratur.*
7 *Fundo uendito uel legato, an uideãtur uendita pascua quæ sunt, uel in alijs prædijs uenditoris debentur.*
8 *Vniuersitas alicuius uillæ si rem non cõmunẽ emerit, ut ius pascẽdi haberet, & aliquis de dicta uilla sua p̃dia uẽdi derit, an ueniat in dicta uẽditione ius pascẽdi, quod dictus uẽditor habebat.*
9 *Vẽditione molendini per aliquẽ facta, quo casu etiã alterius molẽdini posta ueniat: etiam si in uẽditione de ea men tio facta non sit.*
10 *Testes ubi plures quàm duo haberi pos sint, duo de uniuersitate non suffice- rent.*
11 *Monachi singuli in causa suæ uniuersi tatis testificari possunt.*
12 *Testis examinatus in causa uniuersita- tis puta pascui, si sentiat cõmodũ, et di cat q̃ nõ: an falsum dixisse itelligatur.*
13 *Statutũ si sit in ciuitate, ut in talibus pratis homines bestias ad pascendũ [...] tra terminos designatos tenere nequ[...] ant, & sic in certa prati parte pa[...] poterit, & in certa nõ: & quidã ac[...] satus fuerit, q̃ in dictis pratis be[...] tenuerit, nec fuerit dictum in accu[...] tione intra terminos designatos, simpliciter probatum fuerit, an ex[...] condemnatio sequi ualeat.*
14 *Statuti forma si magnates non pos[...] intrare palatiũ ante pulsationẽ c[...] næ sub certa pœna, an cõdẽnatio [...] possit, nisi introitus explicitè prob[...]*
15 *Creditor si hypothecaria agat c[...] ipsum possessorẽ, & possessor c[...] tur rem de bonis debitoris fuisse, [...] gat fuisse obligationis contract[...] pore, quid iuris.*
16 *Tempus aliquod punctualiter [...] de substantia fuerit ad uictoria[...] portandam: illud tẽpus liquide [...] ctualiter probari debet.*
17 *Seruitute iuris pascẽdi quomodo [...] piam uti debeat.*
18 *Seruitus uel pascendi ius[...] in [...] alieno constituta fuerit, an cu[...] pecore cuiuscũq; generis pasce[...]*
19 *Seruitus si de pecudib⁹ simpli[...] stituta sit: & reperiãtur pecud[...] les, sicut sunt Veronẽses, & ign[...] cuti aliæ Italæ: an de omnib[...] renter ipsa seruitus constituta [...] gatur.*
20 *Pascuis cum pecoribus morbos[...] pestiferis nullus uti potest.*
21 *Infectionis timor ubicũq; fuerit [...] de ciuitate expulsio fieri potent.*
22 *Pascendi iuris seruitutem hab[...] lieno fundo an ipsam seruitut[...] re debeat.*

23 Pascendi ius præter iustitiam per tyrānum in prædijs alienis acquisitum, an in ecclesiam transeat.
24 Pascēdi ius quāto tēpore pscribatur.
25 Iuris pascendi possessio uel quasi seruitus quomodo probetur.
26 Vniuersitatis x. uel xx. si aliquo uemore tanto tempore usi fuerint, q non extet memoria i cōtrariū: an ipsi uniuersitati ius quæsitum uideatur.
27 Actus agentium ultra eorum intentionem operari non debent.
28 Pascendi ius uillæ uel uniuersitati cōpetēs, an per x. homines uillæ uel uniuersitatis probari posit.
29 Obligationibus facti obligatio ad interesse uenit.
30 Animal qui in fundo reperit, in quo sibi iuris pascendi seruitus debetur, an ipsum occidere posit, uel retinere, donec dānū reficiatur, quod dedit uel donec, cuius sit animal illud, cognoscatur.
31 Seruitus iuris pascēdi quomodò amittatur.
32 Iuris pascendi seruitus pro certo pecudum numero si uni debeatur, & ipse ampliori usus fuerit, an ppter hoc ipsa seruitus amittatur.
33 Seruitus iuris pascendi cū certo pecudū genere, si uni debeatur, & ipse cum alio genere seruitute usus fuerit, an ppter hoc ipsa seruitus amittatur.
34 Seruitus iuris pascendi an perdatur, si locus seruitutē debens per tyrānū occupatus fuerit, qui illis pascuis usus sit.
35 Pascua si aliquod cōmune emerit, & de cōmuni unus uēdiderit fundū suum proprium cum omni iure sibi spectante: an per hoc seruitutem, uel saltem ipsum ius pascendi amisisse uideatur.
36 Iuris pascendi pro seruitute, quæ actione agi debeat.
37 Actio quæ competat illi, in cuius fundo contra seruitutem debitam quispiam pascitur.
38 Fundi uel pecorum, uel tēporis pascēdi ius habens, an alium cogere posit.
39 Communioni stare nemo cogitur.
40 Prædij seruientis dominus an posit loca, in quibus alteri seruitutem debet, & etiam ius pascendi, puta pascua & ligna ad culturam reducere inuito domino prædij dominantis, cui iuris pascēdi seruitus debetur.
41 Et econtra, an ille, cui hæc seruitus debetur, inuito fundi domino, posit pascua reducere, ita ut meliora efficiantur.
42 Prædij seruientis dominus si reduxerit pascua ad culturam, puta ad segetes, uites, propter quod pascua impediūtur ei, cui seruitus iuris pascendi debetur, an cogi posit ad reducendum prædia ad pascua, sicuti tempore seruitutis imposita erant: an uerò ad interesse agi debeat.
43 Obligatio non faciendi, obligatio faciēdi dicitur.
44 Actiones suas remittentibus regressus dandus non est.
45 Actione in noxali emēdatio damni est in obligatione: & datio damni pro noxa est in solutione.
46 Pascere in agro alieno an & quando liceat.
47 Pascere in pascuis publicis & priuatis, in quibus ipsa seruitus imposita non est, an & quando liceat.
48 Animal in pascuis dimissum an per illum posideatur, qui id sibi dimisit.
49 Pastor si animalia per insidiosa loca ad pascendum conduxerit, & ea amiserit, an de culpa teneatur.
50 Pascui in possessione si quispiam fuerit: & eo certo anni tēpore utatur, an per hoc suam possessionem retineat.

1 SERVITVS* iuris pascendi est ius pecoris pascēdi in fundo alieno agri mei causa, vt l. ij. §. in prædijs. ff. de seruitutib. rustico. prædiorū. & instit. de seruitu. §. inter rusticorū. & l. qui seruādarū, §. fi. de præscrip. ver. & dixi esse ius, quia seruitutes sunt iuris: vt institut. de seruitu. in prin. & l. j. in princi. ff. de seruitutibus rust. prædi. & l. hæc aūt iura. in princi. eo. ti. & l. ij. §. in prædijs. ff. de seruitutib. rusticorū prædiorum.

2 *Pecoris etiam dixi, quia hoc nomē est generale, & cōpræhendit oēs quadrupedes quæ gregatim vescunt l. legaris. §. pecudibus. ff. de leg. iij. & insti. ad l. Aquil. in princ. & ff. eo. l. ij. & quia lex xij. Tabul. loquebatur de pastu pecoris, vt d. l. qui seruādarū. §. fi. & l. fi. C. ad l. Aquil. & pro hoc l. Iulianus. §. glans. ff. de exhibē. & l. si pecora pascēda. C. de pact. dixi pascēdi, quia hæc seruitus locum habet in pecoribus pascēdis, vel quæ pascunt vt probatur in l. pecoris pascendi. ff. de serui. ru. præd. & in iuribus suprà proximè allega. Dixi in fundo, quia res sua nemini seruit. l. in re cōmuni. ff. de serui. rust. præd. & l. vti frui. ff. si vsusfr. pe. & probatur in d. l. si seruādarum. §. fin. Vltimò dixi agri mei, quia si haberem fundū pro quo tenerem pecora pascēda, non posse esse tale ius pascendi, seruitus præsertim realis seu prædialis, sed esset seruitus personalis seu ius psonale, vt est tex. cum glo. ordin. in verb. excep. in l. si quis vnas ædes. ff. de vsufruct. & tex. cū gl. & ibi Doc. in l. pecoris. & not. per glo. & Doct. in l. vt pomum. ff. de seruit. & per tex. gl. Bar. & Doct. in l. Mela. §. fi. ff. de ali. & cib. leg. Circa quod vide quæ plenè dixi in j. lib. in prin. post diffinitionē seruitutis, & ti. de aquæductu. ij. q.

3 Visa diffinitione huius seruitutis iuris pascēdi, quæro primò quę dicātur pascua. Et dic, pascua siue saltus dicuntur loca vbi bestiæ pascuntur. l. sylua cædua §. fi. ff. de verb. sig. & l. si diuortio. § planè. ff. sol. ma. & l. j per totū tit. C. de pascu. pu. vel pri. li. xj. & vide gl. in d. §. planè. vbi dicitur, quod pastio cit locus, vbi bestię pascūtur, allega dict. l. si quis vnas ędes. & est tex. in l. instrumenta. in fi. de fundo instru. similiter sylua pascua dicit, quæ pascuis pecudū est destinata, vt d. l. sylua cędua. §. fi.

4 *Quęro secūdò quotuplex est pascuū, Dic duplex. Nam quoddā est publicū, & quoddā priuatū, vt pbat in rub. & p totū tit. de pasc. pu. vel pri. li. xj. & de pascuis publicis dicemus in xij. & vlti. q. in prin.

5 *Quæro tertiò, an seruitus iuris pascēdi sit rustica vel vrbana. inspiciendū esse fundū, propter quem debetur istud ius pascēdi: quoniam seruitus iudicat rustica vel vrbana, ... est fundus, cui seruitus debet, vt glo. in ver. areā. in l. j. ff. de ser. ... & ideo si fundus, propter quem debetur ista seruitus, iuxta no. per ... in l. pecoris. ff. de seruit. rustico. ... dior. & ea quæ dixi suprà in j. q. ... in fi. si est vrbanus, erit seruitus vrbana: & si rusticus, erit rustica. po... enim esse quod in loco nō esset abū... tia terræ, puta in aliquo castello ... esset necessarium tenere pecora ... sa stercorandi fundum vrba... in quo esset hortus pro vsu fa... vt l. vrbana prædia. cum ibi nota. glo. & Docto. ff. de verb. signifi. ... quod vide quæ plenè dixi in j. li... iiij. diui. seruitutis. & per ea quæ ...

cu...

6 cutur ibi, declaratur ista q. *Quæro quartò, quomodo acquiratur ista seruitus. dic ꝙ pluribus modis. Primò institutione vel alia vltima volũtate, si ius pascẽdi relinquat. ar. Insti. de serui. §. fin. & de vsufru. §. j. & l. vsusfruct⁹ pluribus modis. ff. de vsufru. & l. corruptionẽ in prin. C. eo. ti. cum simi. Secũdò pactionibus & stipulationibus, vel cõtractibus, putà emptione, vẽditione, vel donatiõe: vt probatur Instit. de serui. §. pe. cũ glo. in ver. pactionibus. & Institu. de
7 vsufr. §. fine testamẽto. *Sed circa hoc dubitatur an vendito vel legato fundo, videantur vẽdita pascua quæ sunt, vel debẽtur in alijs prædijs venditoris. Et in hoc distingue: Aut pascua erãt deputata ad vsum fundi vẽditi, & cũ eo vno nomine nũcupata: & tũc veniũt ita etiã pascua, vt est casus, & ibi hoc no. Bar. ĩ l. Seię. §. Tirã dæ. ff. de fundo instru. & probat in l. testatrix. §. j. ff. si serui. vẽdi. facit l. fi. in prin. cũ ibi no. ff. de seruit. vrbanorũ p̃diorũ. & d. l. testatrix. in prin. & in fi. & l. j. cũ ibi no. p glo. & Bart. ff. de rẽ. dub. Aut dicta pascua erant deputata ad vsum fundi vẽditi, sed vno noĩe nõ erãt nũcupata: & tunc illa pascua fuerũt empta, quæ erant deputata ad vsum dicti fundi tãtùm, & idẽ per tex. d. l. testatrix. §. j. qa vẽdendo fundũ simpliciter, præsumit vendidisse totũ, & cũ omni iure sibi spectante, nisi aliquid sit exceptuatum: vt l. qui tabernã. cũ ibi no. ff. de contrahen. empt. & vendi. in l. j. C. quæ res pi. ob. pos. & Bal. in l. j. C. qui testa. face. poss. & l. si domus. §. fi. ff. de lega. j. & in l. Titia testamento. §. Lucius Titius. de lega. ij. & hoc intellige quãdo pascua, id est, ius pascendi debet vẽditori in fundo alieno pro fundo vendito: quia tũc est propriè seruitus: vt d. l. testatrix. §. fi. cum glo. in versi. legatario. in fi. & idẽ quãdo pascua deberẽtur in fundo vniuersitatis: quia tũc etiã posset dici seruitus debita vni ad vniuersitatem vendẽti fundũ proprium, seu debita illi fundo: qa licet fundus in quo debetur ius pascẽdi, sit vniuersitatis, nõ tamẽ dicitur singulorũ. l. in tantùm. §. vniuersitatis. ff. de rerum diui. & l. sed si hac. §. qui manumittitur. cũ ibi no. ff. de in ius vocã. sed si vendẽs haberet ius cõpascẽdi in fundo cõmuni, ista nõ posset dici propriè seruit⁹: quia res sua nemini seruit, etiã cõmunis, vt singulis: vt l. in re cõmuni. ff. de seruit. vrba. præd. & l. vtifrui. ff. si vsusfru. pe. & ita debet intelligi glos. in d. l. testatrix. §.
8 fi. ff. si ser. ven. *Et ex hoc sequitur, si vniuersitas alicuius villæ emit saltẽ rem cõmunem, vt ius pascẽdi haberet: & aliquis de dicta villa prædia sua propria vẽdiderit, si aliud dictũ nõ est, venit in dicta venditione ius compascẽdi, quod habebat dictus vẽditor: vt est casus in d. l. testatrix. §. j. Et p̃pter hoc aliàs iudicaui in quęs.
9 mihi sic cõmissa. *Quidã habebat in flumine Athesi vnũ molendinum magni pretij: & quia in illo flumine propè erat alius locus pro molẽdino faciendo, vt aliquis non haberet causam cõstruendi ibi aliud molẽdinum: & dãnificandi suum, emit illũ locũ seu postam molendini solùm, vt remaneret vacua, ne dãnificaretur solũ molẽdinũ, vẽdidit molendinũ, similiter iudicaui, ꝙ in illa vẽditione veniret, etiã illa posta molendini, p d. l. testatrix. §. j. ff. si ser. vẽ. &

faciūt ea quæ dicta sunt. qđ est not.
Prædicta tamē intellige, nisi quāti-
tas prædij suaderet contrariū, puta
quia pretium conueniret solū molē
dino ac postæ molēdini: quia vtrun
q; multò plus valeret. arg. l. j. cū ibi
not. ff. ad Treb. & arg. glo. notabilis
in l. j. §. j. in versi. agendo. in fi. ff. de
superfi. & glo. in l. semper in stipula
tionib⁹. ibi, iter, actus, intellige etiā
actum ratione rei. de reg. iur. & glo.
in l. semper in obscuris. eo. titu. facit
c. j. §. donare. in titu. qualiter olim
feu. po. alie. & quod not. Ludo. in l.
diuor. §. ob donationes. in ij. col. ff.
soluto matri. & idē dico de iure pas
cendi, vt nō veniat in venditione fa
cta de fundo, quando pretiū conue
niret solùm rei venditæ, & non iuri
etiā pascēdi, per prædicta. Aut dicta
pascua non erant deputata ad vsum
fundi venditi, nec eo nomine nun-
cupabātur cum fundo vēdito: & tūc
aut pascua siue ius pascēdi, nō debē
tur nisi illi, qui habet certū numerū
cāporū xxv. sicut est quibusdā locis
statutū: & tūc si qs vēdiderit simpli-
citer fundū suū pro maiori numero
camporū xxv. etiā nō videtur vēde-
re pascua, seu ius pasculandi: quia il-
lud ius nō debetur extraneo ex for-
ma statuti, nisi habeat vigore emptio
nis: quia in ea nō est nominatus. l.
in vendēdo. in prin. ff. de contrahē.
emptio. nec vigore statuti, qa illud
non loquitur nisi in habentibus cō
modum bursale singulis mēsibus, pu
ta quando bestiæ hominum illius
villæ pascuntur gratis & sine aliquo
pretio, qđ detur cōmunitati. nā tūc
licet nomē sit vniuersorū, tamē effe
ctus est singularis: vt l. sicut. §. j. ff. qđ
cuiusq; vni. no. & d. l. in tātùm. §. vni
uersitatis. Et idē dico, quādo omnis
vtilitas perueniret ad vniuersitatē,
& ea postea diuideretur iure singu-
lari, eadem ratione. Sed Archid. &
Rof. xiiij. quæst. ij. c. j. dicit, quòd li-
cet in causa vniuersitatis cōstitutio-
nes de vniuersitate admittantur: tā
nō omnino eis plena fides adhibe-
tur: & sic nō faciūt plenā probatio-
nem. inducūt Anto. de But. in c. cum
nūtius. extrà, de testi. q dicit hoc di
ctum Archi. procedere quo ad vni-
uersitatē, nō quo ad ecclesiā: quia res
vniuersitatis plus spectāt ad singu-
los, quàm res ecclesiæ ad singulos.
Et sic vult Anton. de Butr. facere
differētiā inter vniuersitatē, singula
rem & ecclesiā. quę differētia nō pla
cet Ioan. de Imo. in d. c. cū nūcius. ex
quo cōmodū ita applicatur vniuersi
tati in vno casu, sicut in alio. nec ma
gis spectat ad singulos in vno casu,
10 quàm in alio. *Vnde ipse dicit,
vbi plures quàm duo testes possunt
haberi, duo de vniuersitate nō suffi-
cerēt: & hoc modo intelligat dictū
Archidia. Sed vbi nō possent haberi
nisi duo, fortè propter facti anti-
tatem, tūc in subsidiū staretur d.
duorū testiū, ex quo commodū
nit applicandū vniuersitati. facit
simili quod notat Bart. l. de mino.
§. tormenta. ff. de quæstio. Ego au
in hoc articulo quātùm ad materi
iuris pascēdi, puto aliter esse dicēdū
ita distinguēdo: Si quæritur, an ho-
mines de vniuersitate possint
testes. Aut est q̄stio inter homines
de vniuersitate, illi distictè possunt
in testimoniū adhiberi, & deponere
p vno de vniuersitate & p alio: quia
tūc cessaret causæ suspicio, cum pre
sumatur in dubio testis diligere vtrū
que.

ſicut aliũ, ex quo cenſetur inter eos eſſe par affectio.ar.l.nõ ſolũ.§.de vno.& quod no.Bar.ff.de ritu nup. & ita tenet Car.Za.in c. cũ nũtius.ĩ fi. extrà de teſti. & pro hoc facit quod no.Bar.in l.extraneo. §.de quęſtione.ff.de quęſt.& l. q teſtamẽto.ad fi. ff.de teſta. pro hoc eſt tex.cum glo. magna.in ſi.iij.q.v.c.cõſanguinei.& glo.& Doct. in c.poſtremo.de ap.& qđ no. Bal.in l.cũ alienã.C. de lega. Aut eſt quæſtio inter homines aliquos de vniuerſitate & extraneũ,& tũc alij de vniuerſitate poſſunt eſſe teſtes,niſi ſentirẽt aliquod cõmodũ vel ſentire poſſent:qa ſimilẽ cauſam haberẽt,vt c.perſonas. cũ ibi no.extrà,de teſti. Aut nõ eſt quæſtio inter homines de vniuerſitate, ſed inter vniuerſitatem & extraneũ:& tũc aut tractatur de iure paſcendi cõpetẽti tãtũ vniuerſitati, ita ꝙ vtilitatis effectus in totũ vel in partẽ venit etiam in ſingulos de vniuerſitate,vel principaliter: qa ſinguli depaſcũt animalia ſua, & tunc nõ poſſent teſtificari illi,q ſunt de ipſa vniuerſitate: qa dicerẽtur eſſe teſtes in facto proprio. l.omnib⁹.ff.de teſt.& l.nullus.ff.eo. tit.Idẽ quãdo vtilitatis effectus principaliter cõpeteret vniuerſitati.& in conſequentiã ſingulis de vniuerſitate, puta qa vniuerſitas locat paſcua & recipit pretiũ, qđ diuidit poſteà inter ſingulos, & idẽ eadẽ ratione, vt dixi.facit gl. ſingularis.l. de iure. ff.ad muni.& not.l. ex quacũq;.ff. ſi quis in ius vo.nõ ie. quod eſt intelligendũ,qñ ſunt ſinguli capaces illius vtilitatis:aliàs ſecus, ſicut cõtingit in cauſa monaſterij.qa licet quãdoque de bonis monaſterij fiant portiones inter ſingulos monachos, vt c. inũnuãte.extrà, q clerici.& c.dilecto.de præbẽ.tñ nõ ſinguli monachi habẽt ius petẽdi illas portiones,vt ibi no. facit qđ habetur in c.ij. de ſta. mon. & c.edoceri.de reſcri.

11 *Et propterea ſinguli monachi in cauſa ſuę vniuerſitatis poterũt teſtificari.& hoc videtur Cardi. Zab.in d.c.cũ nũtius.qui facit differẽtiã inter cauſam vniuerſitatis ſecularis,& eccleſiaſticæ. Aut tractatꝰ de iure paſcẽdi, quod cõpetit vniuerſitati tãtùm:qa nullo modo cõmunicatur cũ ſingulis de vniuerſitate, nec inter eos diuiditur: & tũc quæritur, nũquid homines de illa vniuerſitate poſſint in teſtes admitti & examinari:& dic ꝙ ſic,p l.in tãtùm. §.vniuerſitatis.ff. de rerũ di. & l. ſed ſi hac. §. q manumittitur.ff. de in ius vo. Aut quæritur, nũqd dictum eorũ faciat plenã fidẽ,& ſic an ſint dicti teſtes omni exceptiõe maiores, & in hoc ego tenerẽ opi. Archi. videlicet ꝙ nõ facerent plenam fidem,ſed præſumptionem inducãt: quia negari non poteſt eos habere aliquam affectionẽ ad ſuã vniuerſitatem,quia communiter habere conſueuerũt,ideo hoc præſumere debemus.ar.l.certi cõdictio. §. ſi nũmos. ff.ſi cer.pet. & per id, quod habetur p gl. & Doct.in l.j.C.de arb. & ideo non ſunt omni exceptione maiores,ex quo exceptio iſta præſumpta põt eis opponi,vt eſt gl. no.in c.j.in ver.maiores.extrà,de cõſang.& affi. & Inſti.de inut.ſtipu. §.itẽ verborũ. Nec facio differentiã abſolutè inter vniuerſitatẽ eccleſiaſticã & ſecularem, ſicut facere videtur Anton. de Butr. in d.c.nuntius. de teſtib. Puto tamen,quòd maiorem præſumptionem faciant,qui ſunt de vniuerſita-

te ecclesiastica, quàm illi qui sunt de
seculari. tũ qa minus iuris habẽt pso
næ ecclesiasticæ: qa ius quod habent
in vniuersitate ecclesiastica, nõ trãs-
mittũt ad hæredes, sicut faciũt laici,
iuxta no. in c. p̨sęnti. de offi. or. in
vj. cũ si. tũ quia personæ religiosæ,
seu ecclesiasticę magis in dubio sunt
dignæ, quàm seculares. arg. glo. no.
lxx. di. monachus. in ver. examinari.
Credo tñ si essent plures, fidẽ plenã
facerẽt: qa hoc quod deficit in fide,
a supplet numerus[a]: vt est glo. notabi
lis in l. iij. §. eiusdẽ quoq; principis.
in ver. numer⁹. ff. de testi. & pro hoc
glo. j. in c. cũ à nobis. & ibi Doct. ex-
trà, de testib. & tex. cũ glo. in c. cùm
causam quæ. extrà, de proba. facit qđ
not. Barto. in l. j. §. idem Cornelio.
ff. de quæstio. & Bald. in l. si quis ex
argẽtarijs. §. ij. ff. de eden. In hoc ta-
men concludo relinquẽdum esse ar
bitrio iudicantis, an illis testibus sit
plena fides adhibẽda, qui habet con
siderare qualitatẽ & conditionem
testium siue personarũ, & quantita-
tem causæ, & si tota vniuersitas ma-
gnam habet in illa causa affectionẽ,
ita vt sit suspicãdum de illis de vni-
uersitate testantibus. arg. l. iij. §. j. &
§. eiusdẽ quoq; principis. cũ ibi no.
12 ff. de testibus. * Sed pone iuxta
prędicta, ꝙ testis examinatus in cau
sa vniuersitatis, puta pascui, si sentit
cõmodũ, dixit, ꝙ nõ: an intelligatur
falsum dixisse, vt repellatur à testifi-
cando: vel quãdo colligitur ex præ-
cedẽtib⁹, si repellebatur, dixit falsum,
aliàs secus. idẽ dixit Bar. in l. ex qua-
cunq;. in iiij. col. ff. si quis in ius vo.
nõ ie. de quo dic vt ibi p eũ, & Doc.
quod perpetuò tene menti. Quar
tò princi. acqritur hæc seruitus, vel
ius pascẽdi sententia. argu. l. vj. qua
incipit, vsusfruct. §. j. ff. de vs. fru.
Quintò acquiritur etiã hęc ser-
tus lege, vel statuto. Nã lege acqui-
tur, id est, acqsita est: qa de iure cau-
tum est, vt quicũq; per terrã trãsi-
equũ suum pabulare voluerit, iux
viam in propinquo loco ample
possit ad refectionẽ & respiratio
equi sui impunè, etiã herba viridi,
sylua sine vastatione vtatur pro
cõmoditate & vsu necessario. Idẽ
dicit tex. in c. j. §. fi. in tit. de pace
in vsi. feu. quẽ tex. declara, vt ibi p
Doct. Iaco. & Albe. & hoc tenet
Bald. qui dicit per illum tex. quo
quicunq; trãsit per terram cũ e-
põt equum suum saturare iuxta
& potest etiam vti herba viri.
sylua sine deuastatione alie-
idem tenet Alber. de Rosa. in
ad l. Aquil. Pro hoc facit, quia
re diuino licitũ est comedere
in agro alterius, sed non expor
& colligere spicas, & nõ mitter
cem in messem alienã. de cõse.
v. discipulos. & plus dixit Bar. in
in fi. per illũ tex. C. de pascu. pu
priua. lib. xj. quòd milites im-
ris descendentes ad partes T.
possunt petere à Tuscis, vt a- 13
eis prata, quibus possint eorũ
pascere: nõ tñ debẽt deuastare
vt ibi. Sed cõtra prędicta op-
tur, & videtur quòd imò non
in alieno pascere equum. etiã
viam. l. Quintus Mutius. ff. ad
So. ille §. fi. in c. j. de pace ten.
intelligi secũdùm And. de Iser.
ꝙ ille qui pascebat, nõ erat in a-
sed in via: vnde se appropinqua
ad sepẽ separantẽ agrũ à via, &
cipiebat de herba, vel frondib⁹

dentibus supra viam: vel accipiebat de herba ex sylua ibi propinqua iuxta viã ꝑ refectiõe equi sui fessi: qđ licet dũmodo sine dãno faciat. & est rõ, quia sibi prodest, & alteri nõ nocet. ff. de euict. l. in debitore. in fi. Sed do. Iacob. de Alua. in d. c. §. fin. dicit, quòd licet ista lectura in se sit vera: tamen non videtur illi literæ cõuenire: quia ille tex. §. fi. præsupponit, q transitus fiebat ꝑ terrã & nõ per viã. Item quia satis modicã dubitationem habebat, idcirco alij legũt secũdùm eum, quòd iste equitans pascebat equũ suum in agro iuxta viã: qđ licet, tum quia sibi prodest & alij nõ nocet: tum quia facit hoc ex necessitate, ac etiam quia iustè credebat dominum permissurum, si hoc sciret, vnde nõ dicitur delinquere: vt not. Insti. de ob. quæ ex delic. nas. §. furtum. Item quia licet hoc videat̃ iuridicũ, tamẽ cùm istud sibi prodest, & alteri non noceat, æquitas suggerit, vt hoc admittat̃: vt videmus in simili, in l. in summa. § itẽ Varus. ff. de aqua plu. arc. & ita no. gl. q̃ hoc tenet. xxiij. q. ij. c. fi. Sed circa prædicta cõmuniter sunt statuta, quæ specialiter prouident, in quo loco, & in quo tẽpore licitum sit pasculare.

13 *Sed qđ si statutũ est in ciuitate, vt in talibus pratis homines non posint tenere bestias ad pascẽdũ infra terminos designatos. & sic in certa parte prati poterit pasci, & in certa nõ. & quidam fuit accusatus, quòd tenuerat bestias in dictis pratis, nec fuerat dictũ in accusatiõe infra terminos designatos, & sic simpliciter fuit probatum, an ex hoc sequi posit cõdẽnatio. Bart. format hanc q. in l. de pupillo. §. qui nunciat. ff. eo. ti. per quã dicit, quãdo vnum & idem factũ nõ est prohibitum in qualibet parte loci, debet exprimi & probari illa pars loci, in qua factum est punibile. & pro hoc videtur tex. secũdũ eũ in l. j. in fi. cũ l. seq. ff. de incend. ru. & nau. Idẽ dicit Bar. de tempore. Pone post mediũ mensem Martij licet pasculare in certis pratis, & non antè. qui accusauit de mense Martij, nõ dicit in qua parte dicti mensis: nisi exprimatur, & probetur illa pars tẽporis, in qua factũ est punibile, nõ sequit̃ cõdemnatio. pro hoc optimè facit quod not. l. eũ actũ. ff. de neg. ge. & pro hoc ego allego quod no. Ange. in l. in substitutione. de vul. & pup. vbi dicit per illum tex. quòd vbi certum & determĩnatum tempus est de substãtia dispositionis, illud punctualiter interuenire debet, aliàs dispositio nõ tenet. al leg. d. l. eũ actũ. & l. matrẽ. C. de proba. per quẽ tex. Bald. ibi dicit multas

14 quæstiones similes, *Videlicet si ex forma statuti magnates nõ possunt intrare palatium ante pulsationem campanæ sub certa pœna, si probat̃ introitus, nõ sufficit, nisi probetur explicitè, quòd percusit post sonũ campanę, vel intrauit ante sonũ. l. de nunciasse. §. quid tamẽ. ff. de adult. l. prætor. §. dolo autẽ. ff. vi bo. rap. Itẽ presbyter à parochiano petit decimas de quæsitis: & parochianus dicit se nõ teneri: qa ille quæsiuit ante cõsiliũ Lateranense. debet enim ꝓbare quòd ante quęsierit, cùm sacerdotis intentio sit fundata de iure communi, secũdùm Cy. & Ang. in d. l. in §. do

15 lo autẽ. *Idem dicit Ange. si creditor agit hypothecaria contra ipsum possessorem, possessor confitetur rẽ fuisse de bonis debitoris: sed negat

fuisse eius tẽpore obligationis con
tractæ. Nã creditor debet ꝓbare, ꝙ
illo tẽpore fuerit debitoris, ꝙ istud
est de substãtia ad fundãdũ intẽtio-
nẽ creditoris, secũdũ Cy. in l. & quæ
nõdũ. §. quod dicitur. ff. de pigno:
quod dicit esse verũ in priuato cre-
ditore agẽte: secus est in fisco vt est
tex. fin. secũdũ vnã lecturã in l. j. C.
de iure fis. Itẽ pro hoc allego qđ no.
idẽ Ang. in l. ij. in ij. col. C. de pet. hæ
16 re. vbi dicit. per illã l. *Quòd vbicũ
q; aliquod tẽpus punctualiter est de
substantia ad victoriã reportandam,
illud tempus debet probari liquidò
& punctualiter, allega. d. l. matrẽ. &
d. l. cũ actum. & idem dicit in loco:
vt d. l. non solum. §. sed vt proba-
ri. & idem dicit in procuratore de
nunciante vt procurator: vt l. de-
nunciasse. §. quid tamen. ff. de adult.
& idem etiam dicit esse in alia qua-
litate. l. prætor. §. dolo aũt. & l. si do-
lo. ff. si quis test. li. es. ius. fu. & idem
vult ipse Ang. in l. j. §. fi. ff. de incen.
ru. & na. qui dicit, quòd vbi lex exi-
git certũ locũ vel tempus, illud de-
duci & principaliter ꝓbari oportet:
vt ibi, & l. si quis ex naufragio. eod.
ti. & l. libellorũ. ff. de accu. cũ si. & idẽ
dicit Ang. in l. cũ qui. §. Publiciana.
per illũ tex. ff. de pub. qui subdit, ꝙ
cautus sit ille, ꝙ debet probare in de
ducẽdo & ꝓbando dictũ tẽpus pun-
ctualiter: aliàs succũberet. facit l. sed
si alienũ. §. in extraneis. eo. ti. Et istã
sententiã tenet etiam Bart. in l. ma-
trẽ circa prin. C. de proba. qui dicit,
quòd quandocunq; probatio consi-
stit in differentia temporis vel loci,
oportet quòd fundus ex differentia
probet differentiã, per d. l. matrẽ. &
per d. l. cũ actum. facit l. in illa stipu-
latione, si Cal. & l. hoc iure. & quod
ibi no. Bar. & Doc. ff. de verb. oblig.
& idẽ in effectu tenet Bal. in l. fin.
iij. col. ver. ex quib° cõcludo ibi,
cunq; iuris rõ. C. de edic. diui Adri
tol. & pro hoc etiã facit, quod no.
Inno. in c. cũ inhibitio. in vlti. gl. ex
trà de clãd. despon. & qđ no. Flo
l. si dominus seruũ. in fi. ff. ad l. Aq.
qui dicit per glo. ibi, quòd vbi aũ
potest se habere ad habitũ, & pers
sum, semper in dubio intelligit
factus ex potestate permittẽte. &
cit hanc esse notabilẽ præsumpti
nẽ, quæ probat in l. meritò. ff. pro
cio. & de ista quæstione vide pl
per Abbatem in c. auditis. in vlt
charta, extrà de præscript. & ad
cũ res. & qđ ibi no. Saly. C. de
17 l. Stichus. ff. de stat. lib. *Quære
tò principaliter, quomodo qui
beat vti seruitute iuris pascen
primò dic, quòd debet vti pro
cõstitutione seruitutis cõuent
ar. l. j. §. si cõuenerit. ff. depos.
ut est cõsuetudo vel statutũ in
arg. l. qui luminibus. ff. de ser.
& l. an in totum. C. de ędi. priua
quod dixi suprà in seruitute a
ductus, in viij. q. prin. & ideo
bet vti illo genere pecorũ, cu
bus cõuentũ est in cõstitution
uitutis, & nõ alio: arg. l. certo ge
in prin. & per totã illã l. ff. de
18 rust. prædio. *Sed quid si si
ter est cõstituta seruitus, vel
scẽdi in fundo alieno, an poss
omni pecore cuiuscũq; gener
scularis? & videt, quòd sic, si nõ
pressa species pecorũ. arg. l. in
dis. in prin. ff. com. præ. & d.
generi. §. fi. & l. si seruitus
cũ ibi no. ff. de ser. vrb. præd.

credo esse verũ,nisi ex alijs circũstã
tijs appareret contrariũ sensisse,per
l.si seruus pluriũ.§.fi.cũ ibi notatis,
ff.de leg.j.cũ si. *Itẽ qd si est expres
sum de pecudibus,& reperiũtur pe-
cudes gentiles & nobiles,q̃ habent
optimã lanã,& magnã curã & custo
diam requirũt,vt sunt pecudes Ve-
ronenses:& reperiũtur etiã aliæ quæ
habent lanã grossam,& non requi-
rũt custodiã,vt sunt pecudes Italæ:&
seruitus simpliciter est constituta de
pecudibus,an posint ad pascua du-
ci tam pecudes grossæ quàm nobi-
les,vel econtrà?puto quòd sit inspi-
ciendus locus,in quo sit seruitus cõ-
stituta:quia si in illo sunt tantũ gros-
sæ,nõ intelligeret de nobilibus:&
ecõtrà,si aliquod dãnũ vel interesse
esset constituenti seruitatẽ:quia in
dubio videtur esse actum de illis in
loco vbi esse consueuerunt . argu-
men.l.semper in stipulationibus,
cum ibi notatis.ff.de regulis iuris. b
nec debet ampliori numero peco-
rum vti in pascendo,quàm sit serui
tus constituta.arg.d.l.j.§.Trebatius.
cũ §.seq.ff.de aqua quoti.& æsti.de
qua etiam dicam in seq.q.princ.nec
in alio loco vel tẽpore,quàm sit ser-
uitus constituta.l.certo generi.ff.de
serui.rusti.præd.l.si eo loco.§.fi.ff.
si ser.ven.& l.si cui est via.in prin.&
l.si quis alia.in prin.ff.quemad.serui
tutes amit.& l.si communem.§.j.eo
dẽ ti.sed vbi nõ esset conuentio,vel
cõsuetudo,aut statutũ,debet vti se-
cundũ naturam seruitutis iuris pa-
scendi.de qua habetur in l.pecoris.
20 cũ l.seq.ff.de serui.rust.præ.. *Item
non debet quis vti pascuis cũ pecori
bus morbosis seu pestiferis:qa alia
pecora cõtagione morbosi pecoris
perirẽt seu perire possent.l.Iulia-
nus.in prin.cũ ibi notatis.ff.de act.
empti. Vnde dicitur,Morbida facta
pecus,totũ corrũpit ouile.Ne macu
let socias,est separãda grege.Et ideo
scribit beatus Hiero.Resecandę sunt
putridę carnes,& scabiosa ouis repel
lenda,ne tota domus ardeat,massa
corrũpat,corpus putrescat,& pecora
intereãt:vt habet xxiiij.q.iij.resecã-
dæ.& ꝓ hoc est tex.in c.pe.ver.sicut
ex vna oue morbida.& ibi gl.dicit,
ꝙ vna ouis morbida totũ gregẽ infi
cit.xlv.dist . sed illud refert.& facit
tex.cũ gl.in l.si finita.ver.iũcta.§.ex
hoc edicto.ff.de dã.infec.& tex.in l.
ij.C.de sum.tri.per quẽ dixit ibi Gui
liel.de Cu.& Bal.& Pau.de Castr.&
21 Doct. *Quòd vbicũq; est huiusmo
di timor infectionis,põt fieri expul
sio etiã de ciuitate.alleg.in auten.ius
iurã.quod præst.ab his.in fin.& etiã
dicit,ꝙ si aliqua inhonesta mulier ve
nit in viciniã,b possunt vicini face-
re ipsam expelli.& idẽ de leprosis &
similibus.& de hoc est glo.in c.j.in
ver.expellam.de vsuris.in vj.de hoc
etiã scripsi in l.ędiles etiã.§.Pedius.
in iiij.no.ff.de ædi.edic.quod bene
nota:quia quotidie põt contingere.
22 *Nunquid autẽ habens seruitutem
iuris pascẽdi in fundo alieno,debeat
ipsam seruitutem posteà diuidere?
Distingue duos casus.aut ambo sunt
contenti diuidere:aut vnus tantùm
vult diuidere,alter non.Primo casu
subdistingue:aut quæris de diuisio-
ne seruitutis,& ista non põt diuidi,
quia est indiuisibilis.l. si vnus.ff.de
serui.rust.pręd:& l.si sub vna.§.fi.ff.
de ver.ob.& hoc vult gl.fi.in fi.in l.
si ex meo.ff.de serui.rustic.prædi.&
hoc tenet Bar.in l.stipulationes non
diu

diuidunt.in prin.in ij.op.ff.de verb. obli. Et est ratio, quia seruitutes rusticæ reales sunt secundũ indigentiã rei vel prædij dominãtis: & viui in hoc æquiparãtur. vt l.ergo. in fi.ff.de serui.rusti.prædi. & no. Bart. in l.ea. §.Cato. in vj.q. & d.l.stipulatiões nõ diuidunt.in iiij.q.post mediũ colũ. de verb.obli. & ideo sicut vsus est in diuiduus.l.vsus pars.ff.de vsu & habi. ita etiam seruitus iuris pascendi vel de ipsis pecoribus. & in his põt fieri diuisio. videlicet vt citra partẽ fundi pascantur. & in illa sit seruitus, & in alijs partibus fundi remittatur seruitus: vt l.ad certam.ff.de serui.l. si quis duas. §.si quis partẽ.ff.com. prædi. facit l.certo generi.in princ. de ser.rusti.præ. & l.si cui via.in princi.ff.quẽadmo.ser.amit. nõ aũt põt diuidi pro parte incerta pro indiuiso. l.partis.ff.de seruitu. & l.qui per certum.ff.com.præ. & l.pluribus. §.fin. de ver.sig. & hoc vult Bar.in princi. secundæ opi.in l.stipulationes non diuiduntur.de verb.obli. & similiter nõ põt diuidi numerus pecorũ, nisi pro diuiso pro pecorũ numero, & nõ aliter. arg.l.vsufructuariũ. §.in viuarijs. & quod ibi no. Flo.ff.de vsufr. & tenet Bar.in ij.op.dicẽs, nõ caperet etiã diuisionem pro diuiso: quia si fieret talis diuisio, nullus erit vsus: tamẽ si fieret huiusmodi diuisio inter habẽtẽ seruitutẽ iuris pascẽdi, & debentem serui. puta xxv.campos, omnino non cõprehenditur vigore emptionis: quia in ea nõ est nominatũ. l.in vendẽdo.in princ.ff.de contrahen.emp. nec vigore statuti: quia illud nõ loquitur nisi in habentibus xxv.campos. imò plus dico, etiam si vendẽs diceret, quòd nõ comprahẽderetur ius pascendi, nõ valeret. l.si ita scrip. §.regu. cũ ibi no. ... be. & posth. Aut vendidit, xxv. cam- pos, vel vltra: & tũc teneo, quòd ... ditio esset simpliciter facta, nulla ... tione de iure pascẽdi, quòd veni... pasculandi tanquã cõnexum. arg ... §.regula. cũ ibi notatis per gl. ... ẽto. facit l.alienatio.ff.de contr. emp. & l.traditio.in prin.ff.de ac... re. do. aut pascua siue ius pasc... cõpetit vni suo iure proprio ... emit vel aliter acquisiuit ius pa... di in fundo alterius vel comm... vendidit postea aliũ fundũ ... habita mentione de iure pascen... tũc nõ cõprehendit illud ius pa... di per dictã l.in vendẽdo.in pr...

23 *Sed circa prædicta dubitan... an ius pasculandi quæsitũ per ... nũ contra ius in prædijs alien... eat in ecclesiam. Et dic quòd ... quia ecclesia est cultrix & au... sticiæ, nec patitur aliquos c... iusticiam in se ferre vel in al... licet priuatus sæpe deuet ... cia: vt est tex. sing.in c.j. §.& ... tulus. in titu.de alie.feu. Et ... clesia non succedit in aliqu... quæstu, c.ex transmissa. extra ... ci. & ideo debet illis resti... bus est iniustè ablatũ, & v... vel pauperibus erogari. arg ... extra de vsur. & c.cũ sit mi... dæis. facit l.ij. & quod ibi n... epis.audi. Tertiò acquirit ... ue ius pasculandi præscrip... consuetudine præscripta ... quælibet seruitus, & ius ac... test. vt l.j. & ij. cũ ibi no. C. ... & l.seruitutem prædiorum ... no. per glo. & Doct.ff.de ... hoc iure. §. ductus aqua...

quoti.& æsti.& c. fin. cum ibi nota. extrà de cõsuetu.cũ si.& istud est cla
24 rum *Sed dubiũ põt esse quanto tẽpore præscribatur. Et dicendũ est, requiri tãtũ tempus, cuius initij memoria nõ existat in contrariũ: quoniam hæc seruitus habet causam dis continuam: vt dict. §.ductus aquę.& l.foramen.in princ.& §.j.ff.de serui tut.vrb.prę.nisi allegetur titul. & ad ipsum probãdum deducatur,& probetur ipsum fuisse in possesiõe, vel quasi, huius seruitutis, vel iuris pascendi: vt no.gl.no.in d. l. seruitutes prædiorũ.& glo.j.l.j. §.deniq;. el.ij. ff.de aqua plu.arcend. & gl.in l.j. & Docto.in c.peruenit.extrà de cẽsib. & dixi plenè in j.lib.viij.q.princi.& suprà in titu.de serui.aquæduct. ver. circa tertiũ, quando nulla est conuẽ
25 tio. *Sed dubiũ est qualiter probetur possesio, vel quasi, seruitus iuris pascendi.& sic quæ personæ debeãt pasculasse, ad hoc vt inducatur dicta præscriptio seu cõsuetudo præscripta. Et in hoc distingue; aut singulares personæ prætendũt, ad suam priuatã tantùm vtilitatem se prescripsisse, aut vniuersitatis. Primo casu quãdo sunt singulares personæ, non est dubium, ꝙ si ipsæ fuerũt in quasi possessione iuris vel seruitutis pascendi per se, vel alios eorũ nomine, sufficit.argumẽ.l.fi.in fin.cũ l.seq. & l.quod meo.in princip.& l.interdũ. cum ibi nota.ff.de acqui.pos. Secundo casu, quando est vniuersitas, quæ dicit se præscripsisse: & tunc si probetur per syndicũ, vel alios, qui regunt vniuersitatẽ, possedisse sufficeret: vt l.j.§.fi.& ibi hoc not.Barto.& Doctor. & probatur in l. municipibus. ff.de condit. & de. vel si probetur, quòd maior pars vniuersitatis possederit, vel cõsenserit, vt aliquis per se possideret.l.metũ. §. animaduertendũ. ff.quod me.cau.& no.glo.fin. in l.ij.ff.de acquir.pos.vel etiã si probetur seruũ vniuersitatis possedisse titul.d.l.j. §.fin.cũ l.seq. Sed si aliquæ singulares personę de vniuersitate possederũt, nunquid hoc sufficiat per vniuersitatẽ, vt vniuersitas videatur possedisse: vide tex.in l. sicut. §.j.ff.quod cuiusq; vni.no.& ibi glo.in fi.quod facit ad vsum nemoris per bestias hominum villę. & ibi Bal.exponit gl.vt si singulares homines villæ pasculauerint in nemore, vniuersitas intelligitur, licet nõ appareat de mandato eorũ: quia patiẽtia vniuersitatis, loco mandati habetur: vt ff.mand.l.qui patitur. qđ ergo pauci possederunt, extẽditur ad vniuersos.& sic extenditur prescriptio seu cõsuetudo, secundũ glo. de quo per Inno.in c.dilecto.extrà de offic. archi.& hoc quidẽ videt̃ velle Guil.
26 de Cu.in d.l. sicut. §.j. *Qui dicit, ꝙ si aliqui, puta x.vel xx. vniuersitatis singuli vsi sunt quodã nemore, in tanto tempore cuius initij memoria non extat in contrariũ: licet videatur acquisitũ ius illis solis, quia præscriptio est odiosa.leg.quod meo. §. fi.de acq.poss.tamẽ si ipsi vsi sunt nomine vniuersitatis, & tanq̃ de vniuersitate, vniuersitati ius queritur. qa cũ interrogabũtur, respondebũt, ideo vsi sumus, qa vniuersitas habet ius.& ita per tales acquiritur vniuersitati.facit l.sed ea.de leg. & l.an ĩ totũ.C.de ædifi priuat.& l.ij.C. quę sit lon. consue.& hoc inducit cõsuetudo, vt ibi. Nec ob.ꝙ dicitur, præscriptio est odiosa, ergo non ampliãda.

quia

quia illud verum in ipsa acquirēda,
sed postquàm est quęsita, facilius am
pliatur. l. apparet. ff. de iti. ac. priua. fa
cit C. de ag. & cen. l. cum sumus. libr.
xj. Et prædicta intellige vera, si præ-
dictę tales personę hoc fecerint no
mine vniuersitatis, & de mandato,
vel sciētia vniuersitatis, vel regentiū
ipsum, quo casu nedū possessio acq-
sita cōseruatur, sed etiā de nouo acq
ritur. p d. l. j. cū l. se. ff. de acqr. pos. &
per l. municipibus. de cōdi. & demō.
cōiūcta l. qui patitur. ff. man. & dicū-
tur visæ de volūtate & scientia eorū
quib⁹ cura vniuersitatis cōmissa est:
vt l. municipes intelligūtur. ff. ad mu
ni. & no. per gl. in c. dilectus. el secū
do, in ver. officialibus. extrà de testi.
& intellige, quando illi regētes scie
bant dictas personas singulares vti
nomine eorū, seu vniuersitatis: aliàs
nō posset vniuersitas possidere: ex
quo sunt administratores: nec scie-
bant per vniuersitatē possidere: qa
ad acquirendā possessionē, reqritur
administratio. l. iij. in prī. & l. quęad.
ff. de acqui. pos. quia animus debet
esse apud regētes ciuitatē: vt d. l. j. §.
fi. cū l. se. eo. ti. Et propterea in practi
ca sis cautus, vt articules & probes,
quòd administratores sciuerint ta-
les nomine vniuersitatis suæ possi-
dere. sed si simpliciter dictæ singu-
lares personę visæ fuissent dicto ne-
more, vel iure pasculādi absq; man-
dato, & scientia vniuersitatis, vel re-
gentium eam, in hoc distingue: Aut
sunt visæ nominibus proprijs, & cla
rum est, nihil acquisiuerūt vniuersi-
tati, nec in acquirenda possessione,
nec in acquisita conseruanda. l. sicut.
27 §. j. ff. quod cuiusq; vni. no. * Quia
actus agentium non debet operari
vltra intentionem eorum. l. non [illegible]
mnis. ff. si cert. pet. Aut sunt visę no-
minibus proprijs & vniuersi[illegible]
vniuersitatis tantum: & hoc nō con-
stat: & idem: quia paria sunt non es-
se, vel esse, & nō apparere. l. in [illegible]
fundi. & l. Rutilia. ff. de contrahen.
empt. Aut constat, quòd fuerunt v[illegible]
absq; mādato vel sciētia vniuersita-
tis, vel gubernantiū eā: & tūc aut [illegible]
ctatur de possessione vel quasi ac[illegible]
ta vniuersitati cōseruāda, & p[illegible]
vniuersitati: p tex. ī l. generaliter. [illegible]
acqui. pos. & p ea quæ dixi [illegible]
Guil. de Cu. aut tractat de posse[illegible]
vel quasi, de nouo vniuersitati [illegible]
rēda: & tūc videt̄ q ius posse[illegible]
vel quasi, quærere vniuersita[illegible]
potuerint. p tex. in d. l. j. §. fi. [illegible]
ff. de acqui. pos. & hoc videt̄ [illegible]
hac ratione: qā sicut p ciuē non [illegible]
queri ciuitati ratiōe subiecti[illegible]
no. Bar. in l. si ita stipulatus. § [illegible]
sogonus. ff. de ver. ob. & l. j. ff. [illegible]
fil. ita multo minus videt̄ p [illegible]
posse quæri uillę suæ, vel per
psonas singulares vniuersitati.
Sed ista ratio nō videt̄ bona: q[illegible]
& Pau. de Ca. in d. §. Chryso[illegible]
tenēt cōtrariū: scilicet q per [illegible]
eius stipulationē acqratur ci[illegible]
sicut p filiū patri: quia nō est [illegible]
subiectio, quàm filialis: vt l. vel[illegible]
de iusti. & iu. & nō minus q na[illegible]
suæ reipu. l. j. §. generaliter. ff. [illegible]
in pos. mit. Vnde Tulli⁹ li. j. Of[illegible]
rū, Nō solū nobis nati sum⁹, or[illegible]
nostri partim patria vēdicat, par[illegible]
amici nostri. facit l. postlimi. §. [illegible]
ff. de capt. Ego verò teneo, [illegible]
quirat̄ ciuitati, per d. l. j. §. fi. [illegible]
cū glo. vbi est casus. ff. de ac[illegible]
Nec ob. dū dixi, p ciuē acqui[illegible]

ciuitati, sicut p filiũ patri. qa hoc nõ puto verũ: qa nõ reperitur iure cautum. Et contrariũ notant cõmuniter Doc. in d. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ff. de ver. ob. Præterea in alia vniuersitate quàm ciuitate vel patria, nõ ꝓcederet sine dubio, p prædicta.
8 *Sed aliud dubiũ quotidianum põt occurrere: nũquid ius pascendi cõpetens villæ vel vniuersitati, possit ꝓbari p homines x. villę vł vniuersitatis. Ista quęstio ponitur p Cy. in l. parẽtes. in fi. C. de test. q dicit, ꝙ qñ disputatur de pascuis & nemoribus, in quibus bestiæ singulorũ depascũt, & singuli ligna incidũt, si inducantur hoĩes de dicta villa ad testificandũ, eorũ testimonium non est idoneũ: qa dicitur testimoniũ in in re ꝓpria, ex quo ad eũ spectat cõmodum. l. j. §. in propria. ff. qñ ap. sit. cõiũcta l. omnibus. C. de testi. sed si singuli nõ sentirẽt aliquod cõmodũ in particulari, sed tãtũ in cõmuni: qa solũ afferretur cõmodũ in cõmuni, puta qa animalia solũ cõmunis pascebantur, vel pro cõi tãtũ ligna incidebãtur, tũc possent esse testes ar. l. in tantũ. §. vniuersitatis. ff. de re. di. & l. sed si hac. §. q manumittitur. ff. de in ius uo. & etiã ita tenet Iaco. de Ra. & Spe. & quã plures antiqui & moderni Doc. & idẽ vult Ia. Bart. & Guil. de Cu. in d. §. q manumittitur. & idẽ tenet in effectu Bal. in d. l. parẽtes. in fi. q dicit, ꝙ si vtilitatis effectꝰ nõ distribuit in singulos, sed ptinet ad bursam vniuersalẽ: tũc recipitur testimoniũ singulorũ: qa bona sunt diuisa, scilicet uniuersitatis, à bonis singulorũ: secus vbi vtilitatis effectꝰ distribuit in singulos. Ista fuit opin. originalis Cy. in d. l. j. C. ad l. Aquil. in addi. sua parua, quã quidã nõ habent: licet Paulus ipsum nõ alleget: imò cõtra eũ cõcludũt. quæ opi. Pauli licet esset vera, tñ videretur esse limitanda, qñ ille q reduxit opus, non fuit in dolo: secus si fuisset: puta qa sciebat se teneri ad seruitutẽ, & non posse opus cõtra seruitutẽ facere: qa tũc videtur ꝙ propter dolũ suũ perdat facultatẽ reducẽdi rẽ in pristinũ statũ. ar. l. pen. §. fi. ff. cõmoda. & l. si seruitutẽ, de pig. ac. l. inter causas. §. & cũ seruus. ff. mã. l. qđ. in prin. ff. de noxa. cũ si. Sed certè illa iura loquũtur in actione noxali, ĩ qua interesse pręstari põt domino dãnũ passo, nõ seruo, q dedit dãnũ, cũ fortè valeret multò minus q̃ sit dãnũ: secus videt esse in casu nostro, in quo nõ interest eius, cui seruitus debet, vt dãnum maius sibi resarciatur, q̃ vt res in pristinũ statũ reducat: & si aliqd interesset, plꝰ etiã illud posset peti, per l. si cũ dies. §. fin. cum l. seq. ff. de arb. Communis tamẽ opi. Doct. videtur esse, ꝙ fiat distinctio, Aut corpus factũ est reducibile, vel nõ. vt s. dixi. In hoc tñ breuiter concludas: Aut ille cui debetur seruitus, reducto fundo seruientis ad culturam, vult agere actione l. Aqui. ad emendationẽ damni, & potest, si fundus non esset reducibilis ad priorem statum. & istud non habet dubium: & ita loquitur l. j. & ij. in prin. C. ad l. Aqui. cum sim. Aut est reducibilis ad priorem formã, & tunc tene quòd similiter possit agi ad emẽdationem damni, per dicta iura. sed erit in facultate debẽtis seruitutem, reducere opus ad pristinum statum: & ita potest loqui d. l. ij. in fi. per ea quæ dixi secundùm Pa. aut agere vult actione l. Aquiliæ, vt

vt res in priſtinũ ſtatũ reducatur. &
tũc aut nõ eſt reducibilis, & nõ põt,
ſecundũ Cyn. Bal. Ang. & Saly. in d.
l. ij. & iſtud eſt clarũ. Aut res eſt redu
cibilis in priſtinũ ſtatũ: & in hoc te-
neo, ꝙ agere poſsit, vt reducatur, &
preſtando intereſſe liberaret, per ea
quę ſtatim dicã in caſu ſequẽti: & ita
videtur cõmunis opin. Aut ille cui
debetur ſeruitus, vult agere actione
confeſſoria: & in hoc ſtat dubiũ, an
poſsit agere ad reducendum rem in
priſtinum ſtatum, vbi poteſt reduci.
an verò debeat agere ad intereſſe
tantũ: qa in actione cõfeſſoria venit
intereſſe. l. loci corpus. §. in cõfeſſo
29 ria. ff. ſi ſer. vẽ. *Et qa ĩ obligationi
bus facti venit obligatio ad intereſ-
ſe. l. ſtipulationes non diuidũtur. §.
Celſus. de ver. obl. Contrariũ tamen
teneo, videlicet vt poſsit agi confeſ
ſoria ad opus in priſtinũ ſtatũ redu
cendũ. quod ſic probatur: quãdocũ-
que factũ eſt in obligatiõe ex diſpo-
ſitione legali, ſemper quis tenetur
ad factũ. l. ſtipulatio. §. ſin autẽ. ff. de
no. ope. nun. & ibi hoc not. Bar. in fi.
& idẽ no. Bart. in l. j. §. j. in ij. col. & l.
ſi prius. in x. q. eo. ti. & Bart. & Doct.
in l. ſtipulationes non diuiduntur. ff.
de ver. obl. Sed iſta patientia, ꝙ quis
poſsit cũ ſuis pecoribus paſculari in
fundo debenti ſeruitutẽ, venit ex di
ſpoſitione legali. d. l. quoties. de ſer.
& l. iij. §. dare. ff. de vſufr. ergo ad illã
precisè cogi poterit, nec liberabitur
debens ſeruitutem, ſi vult præſtare
intereſſe. Si verò opus eſt factum, eo
cui ſeruitus debetur ignorãte, & ſic
nec expreſsè, nec tacitè conſentien-
te: quia tunc aut erat ignorantia fa-
cti, quia neſciebat opus fieri, facti pu
ta: qa bene ſciebat opus fieri ĩ fundo
ſeruiẽtis, ſed ignorabat fundũ illũ
ſibi ſeruientẽ, vel ignorabat ſeruitu
tem ſibi deberi, & ſibi in aliquo nõ
præiudicat: & erit idẽ ꝙ eſt in caſu
præcedenti, quãdo ſciuit, & cõtradi
xit. l. Labeo. & l. ſed hoc ita. ff. de a-
qua plu. ar. & ibi hoc tenet Bar. & p
batur in l. Sabinus. ff. cõmuni diui.
Aut erat ignorãtia iuris, puta qa ſci
bat fundũ debere ſibi ſeruitutẽ iuris
paſcendi, & ſciebat opus fieri cont
ſeruitutẽ debitã: ſed ignorãtia iuris
ductus credebat dominũ fundi poſ-
ſe illud opus facere in ſui præiudi-
cium: ideo tacuit, & nõ cõtradixit
tunc idẽ, quia etiã error iuris in
caſu, vbi tractatur de dãno ſuo e
do, ſibi nõ nocet: vt dicit gl. no
ſequitur ibi Bart. & Doct. in d. l. La
beo. ff. de aqua plu. ar. facit l. iuris i
gnorantia. l. ij. & l. error. ff. de iu
30 fac. igno. *Supereſt alia q. an
reperit animal in fundo, in quo
debetur ſeruitus iuris paſcend
ſit ipſum occidere, vel retinere
nec reficiatur damnum, quod
vel donec cognoſcatur, cuius
lud animal. Iſta quæſtio fort
in perſona domini fundi, per
in ti. de actore. §. j. ver. ſed po
ueni pecudem. & per Doct. in l.
amplius. §. de his. ff. de dam. in
Bart. in l. ratis. ff. de incẽ. rui. &
& Flo. in l. Quintus. ff. ad l. Aq
tex. gl. Ant. de Bu. in c. ſi læſerit
trà de iniur. & dam. da. Ex
bus breuiter ita concludas, Aut
lo occidere animal, quia inuen
fundo meo, vel mihi ſeruitutem
benti, & non poſſum. d. l. Quint
in prin. aut non volo ipſum occ
re, ſed verberare, vel vehemen
ipſum deijcere, vel cogere ita,

qđ damnū patiatur, & non possum,
sed debeo ipsum expellere, acsi esset
animal meū: aliàs teneor pro dāno.
d.l.Quintus.in prin. §.j.& istud non
habet dubiū, nisi esset statutū in lo-
co, quod daret potestatē prædictam
faciendi. Aut nolo ipsum animal per
cutere vel occidere, sed retinere: &
tūc aut volo retinere: qa nō cogno-
c sco, cuius sit animal, donec intelli-
gere possum eius dominū, cōtra quē
agere valeam, & possum ob hāc cau
sam retinere. vt no. fin. Spe. in d. ver.
sed pone inueni pecudem. & idē te-
net Bald. secūdū Ricar. Ma. in l.ij.C.
de ser.fu. per l.capite quinto.ff.de a-
dul.& idem Lud.de Ro. in l.hoc am
plius. §.de his.ff.de dam.infe. aut vo
lo animal includere & retinere, do-
nec mihi satisfiat de dāno, vel interes
se: & videtur ꝙ possim: per l.ratis.ff.
de incen.ru.& nau. & d.§.de his. In
contrariū videtur d.l. Quintus. quā
sequitur Oldra. Bartol.& Doctor. in
d.§.de his. tenent ꝙ non possit in-
cludi vel retineri. per d.l.Quint⁹. &
idem Bal.in d.l.ij. Nec obst. d.l.rat⁹.
& d.§.de his. quia secundū Bar. ma-
gis est periculū in retētione anima
liū, quia facilius pereūt, quàm in a-
lijs, in d.l.Quintus.& glo.& Io.An.
& Bu.& Doct.in d.c.si læserit. extrà
31 de iniu.& dā.da. *Quæro vij. prin.
quomodò seruitus iuris pascendi a-
mittatur. Ista quæstio decidi pōt ex
his quę dixi in j.lib.in iiij.q.princip.
32 *Sed pōt vlterius dubitari, an si vni
debetur seruitus iuris pascendi pro
certo numero pecudū, & ipse vsus
est ampliori numero, an ꝓpter hoc
amittatur seruitus. Et dicas ꝙ nō, ex
quo plus fecit q̄ sibi deberet, vt pro-
bat in l.si cui via.ī prin.ff.quēad.ser.
amit. pro hoc optimè facit l.j.§. irē
quærit.& §.Trebatius.cū §.se.ff.de
33 aqua quo.& æsti. *Itē quid si debea
tur seruitus iuris pascendi cū certo
genere pecudū, & vsus est seruitute
cū alio genere, puta equarū vel vac-
carū, an per hoc amittatur seruitus?
dicas ꝙ sic.& idē qn̄ debebat vti cer
to tēpore vel loco, & vsus est alio lo
co vel tēpore. vt l.si communem. §.
j.& l.si q̄s alia. in princ.ff.quēad. ser.
34 amit. *Itē quid si locus debēs serui
tutē est occupatus per tyrannū, qui
vsus est illis pascuis, an perdatur ser
uitus? dicas ꝙ nō: vt ꝓbatur in l. qui
fundū.ff.quēad.ser.amit.cū his quæ
ibi not.per Bart.& Doct. & pro hoc
facit qđ no.Bal.in l.malè agitur. ī fi.
C.de præscript. xxx.an. vbi dicit re-
gulariter per tex.in d.l.qui fundū, ꝙ
Papa Romanus nō perdit possessio
nē alicuius rei ei subtractę per rebel
lionem Papatus: quia papa vltramō-
tanus siue iustus siue iniustus nomi-
ne ecclesiæ possidet. & sic Romana
ecclesia nihil perdit, quia ēt per sim
plex factū retinetur seruitus: d.l.qui
35 fundū. quod no. *Itē quid si cōmu-
ne emit pascua, & vnus de commu-
ni vēdidit vnum fundū suū propriū
cū omni iure sibi spectante, an pro
hoc videatur amisisse seruitutē, vel
saltem ipsum ius pascendi? Et vide-
tur quòd sic ipse videatur tacitè alie
nasse etiam illud ius pascendi: per
l.testatrix. §.j.ff.si ser.ven. dicas con
trarium, quia in venditione simpli-
ci, vel alienatione qualibet, vel in-
strumento, semper intelligitur ex-
ceptum ius communis: vt eleganter
vult Bart. in l.rescripta. §.sciendum.
circa fi.ff.de mu.& ho. quod not. ad
q. de quā fui aliàs interrogatus, an

si commune emit decimam omniũ fundorũ suorũ, & vnus de communi vẽdidit prædia sua, nũquid videatur vendidisse ius decimæ cũ fundis venditis, & dixi ꝙ nõ, ex quo decima per cõmune fuerat empta, & cõmuni acquisita. & adde quæ dixi s. in v.q.pri.
36 *Octauò quæritur, qua actione agit pro ista seruitute iuris pascẽdi. & dic ꝙ illi, cui hæc seruitus iuris pascẽdi debetur, cõpetit actio cõfessoria, l.ij.§.j.ff.si ser.vẽ.de aqua habetur ibi plenè per Flo. & Bart. & Doct. in l.si prius.ff.de no.ope.nũci. & glo. & Doctor. in §.ęquè.insti. de act. & ista actio est directa, quãdo cõpetit pro seruitute constituta. sed si cõpetit pro seruitute præscripta, tũc esset vtilis confessoria, in l.j. §.fina. ff.de aqua plu.arcen. coniũcta aut.nisi tricẽnale. cũ ibi no. per gl. & Doct. C.de bo.ma. & hoc qñ debetur à prędio alteri prædio. secus si ille qui habet ius pascẽdi, nõ haberet prædiũ; quia tũc nõ esset seruitus realis, sed seruit⁹ vel ius personale. l.vt pomũ, ff.de serui.ru.præ. & dixi in j. quæst. princip. in fin. & hoc casu si illud ius deberetur ex conuentione, deberetur ex eo contractu: & si deberetur ex præscriptione cũ titulo similiter cõpeteret actio saltẽ vtilis: per not. in d.l.j.in fin. & d.aut.nisi tricẽnale. & Bald.in l.j, C. de vsufruct, & si ex forma statuti præscripsit, posset agi cõdictione ex illo statuto, per l.j.cũ ibi not.ff.de cond.ex leg.
37 *Sed si q̃ritur quæ actio competat illi, in cuius fundo pasculatur contra debitã seruitutẽ: dic ꝙ datur actio in factũ, puta quia vnus possit pasculare in parte fundi certa, cum centũ tantum pecoribus, & alius in alia certa parte fundi, cũ alijs centũ vel ducentis pe coribus, valeret diuisio, & remane ret seruitutẽ in partibus, & propo ribus constitutã: d.l.ad certam c lijs ibi alle. Aut quæris de temp quo debeat pasculari: & hoc etiam uidi potest, quia tale tẽpus diuisi recipit, vt probatur in l. Lucio. et seq. ff.de aqua quoti. & æsti. & l. §.j.ff.de ser. facit l. si sic cõstitutam quemad.ser.amit. & hoc vult ... ctu Bar.in d.l.stipulationes non d dũtur. in fin. qui subdit, ꝙ licet possit talis diuisio respectu com tatis temporis, & sic modifica modus ei adijci. l. iiij.ff.de ser. ipsa seruitus iudicatur indiuid eius vsus est indiuiduus. l. viæ ser. & dic vsum nõ inferri: vt dic Bar. sed vsus seruitutis resoluit tientia dñi promittentis seruit & facto vtentis. l.quoties. l.a ij. ser. & l.iij. §.dare.de vsuf. & q cũdùm indigentiã fundi domi cõceditur. l.ergo.in fi.de ser.ru & dixi in princ.huius q. Secũ su principali, qñ vnus vult diui alter non: & in primis dicas, ꝙ ctu seruitutis diuidendæ non ista dubitatio: quia nullo modo
38 test diuidi, vt dixi. *Sed quæ an vn⁹ possit aliũ cogere ad nem vel fundi, vel pecorũ, vel poris pasculandi. Et in hoc sub gue, aut ista quæstio est inter do nos prædij seruientis, aut inter minos prædij dominãtis simul. questio inter dominos prędij tis, qa vnus vult diuidere fund parte sibi spectãte, alter non tũc aut ille qui prouocat ad nẽ, est maior, aut minor, Si est ior, põt alium prouocare etiam

norem ad diuisionem.l.ij.C.de fundo do.& l.inter omnes.C.de prædi. mi.& not.glo.in l. iubemus nulli.in prin.C.de sa.san.eccl.Et est ratio,qa nemo cogitur stare in cõmunione: quoniã cõmunio solet parere discordias.l.cũ pater. §. dulcissimis. ff. de leg.ij.imò si esset factum pactum, vt nunquã posśit fieri diuisio,nõ valet. l.& in hoc iudicio. §.si conueniat.ff. fa.er. Si est minor qui prouocat ad diuisionem:& tũc regulariter nõ potest petere fieri diuisionem rei immobilis.l.si pupillorũ.in princ.ff.de reb[9] eorũ. & d.l.inter oẽs,nisi velit diuidere gratia fructuũ:vt no.gl. & Doct.in d.l.iubemus.in prin. in ver. diuidere.vel qñ sibi expediret:vt dicit ibi gl.puta quia haberet sociũ rixosum,vt statim dicã. Si est quæstio inter dominos prædij dominantis, idẽ quo ad diuisionem ipsius prædij dominantis cõmunis inter eos.l.via constitui.ff.de ser.ru.pre.& etiã quo ad diuisionem prædij seruientis respectu iuris pasculandi,videlicet vt vnus in certa parte fundi, alius in alia:vel vnus cũ tot pecoribus,vel certo tempore,alius cũ alijs pecoribus, cũ certo tempore.l.nã satis. §.sed si is totus.cũ §.seq.ff.quẽad.ser.amit. & per ea quæ dicta sunt:dum tamen hoc fiat sine dãno & interesse alterius,arg.l.si seruitutes. §. publico loco.ff.de seru.& l.ij. §.meritò. §.si qs à prin.ff.ne quid in lo.pu.& l.ij. §.fina.& l.per quem locũ.ff.de ser.ru.p̃. & l.Lucio.ff.de aqua quo.& æsti. & l.si quid.& l.præses.& l.si manifestè. C.de ser.& aqua.& per no. in l.Gallus. §.& si quid tantũ.ff.de li.& post. Et aduerte,qñ solùm quæstio est inter dominos prędij dominãtis: quia vnus vult diuidere fundũ seruiẽtis, vel numerũ pecorũ, vel tempus pasculandi,& alter non vult: & tũc dicendũ est,vt dixi in prin. Aut est maior qui prouocat ad diuisionẽ,& alter patitur damnũ, si fieret diuisio: qa melius pascularẽtur ĩ toto fundo simul, q̃ de per se in aliqua parte: & tũc non posset cogi ad diuisionẽ, ex quo dicta seruitus est simpliciter cõstituta. l.si seruitus.in princi.ff. de ser.vr.præ. & l.certo generi. §. si totus ager.ff.de ser.ru.præ.& l.via cõstitui. §.quæcunq;.eo.tit.nisi aliqua iusta causa diuisionis subesset, vt statim dicã de minore prouocãte ad diuisionem. Aut alter damnũ non pateretur: & tũc regulariter posset fieri diuisio.[d] *Quia nemo cogitur stare in cõmunione,vt dictũ est.ar.l. imperatores.ff.de ser.vr.præd.& vide Albe.in l.testatrix. §.j.ff.si ser.vẽ. Aut est minor qui prouocat,& regulariter nõ põt.l.inter oẽs.C.de pręd. mi.l.si pupillorũ.in pri.ff.de reb.eo. Et idem si esset ecclesia vel ali[9], qui prohibitus esset alienare. d.l. iubemus.C.de sacr.san.eccl. Sed hoc fallit,qñ subesset aliqua iusta causa, vt qñ pecora alterius essent morbosa: qa tũc deberet fieri diuisio,vel morbosa repelli:per l.Iulianus.in princi. ff.de actio.emp. & dixi suprà in hac vj.q.prin.circa princ.Secunda causa est,quando alter socius esset nimis rixosus,vel odiosus,aut molestus.lege si conuenerit. in fine. & ibi hoc notat Bartolus, Baldus & Doctores ff.pro socio.& idem not.glo.& Doctores in l.ij.versi.nec cogitur.ff.so. mat.& Bart.in l.inter pupillos. ff.de aut.tut.Bar.& Flor.in l.cũ satis.C.de agri.& cen.lib.xj.& Angel.in l.ij.C.

de fund. dota. & Flor. in l. j. §. si plures, ff. de his qui deie. vel effu. Si verò non est quæstio inter dominos prædij seruientis simul; & tūc si ista quæstio est, quia dñi prædij dominātis volūt inter se diuidere fundū seruientē, vel numerū pecudū, vel tempus pasculandi: domini prædij seruientis volūt, vt fiat aliqua diuisio, sed ꝙ omnes simul pasculentur, sicut soliti sunt pasculare: vel econtra domini prędij seruientis volūt. Et videtur ꝙ diuidere possint: quia nemo vt dixi, cogitur stare in cōmunione. In contrariū videtur, ꝙ nihil debet innouari contra morē veterē & antiquū. l. si manifestè. C. de ser. & aqua, & l. contra consuetam formā. l. si pręses. eo. tit. & l. an ī totū. C. de ædi. pri. Tu dic, si sicut maiores, regulariter possunt diuidere. ar. l. imperatores. ff. de ser. ru. præ. & hoc videtur tenere Alb. de Ro. in d. l. testatrix. §. j. ff. si ser. ven. quod tñ intellige, nisi domini prędij seruiētis paterētur aliquod damnū ex tali diuisione, vel domini prædij dominantis: quia tūc possunt impedire diuisionē. sed si sunt minores, nō possunt prouocare ad diuisionē regulariter. Fallit, qñ subesset aliqua iusta causa per ea q̄ dicta sunt.

40 *Alia est quęstio, quæ cōueniēter subijcitur, an dominus ꝑdij seruientis posit loca, in qbus debet alteri seruitutē, & in qbus debet ius pascēdi, puta pascua & ligna reducere ad culturā inuito domino prædij domi nantis, cui debetur seruitus iuris pascendi: & ecōtrà an ille cui debetur hæc seruitus, posit inuito domino fundi reducere pascua, ita vt efficiātur meliora: Et videt᷑ circa primum dominum prædij seruientis nō posse reducere pascua ad culturam inuito illo cui seruitus iuris pascendi debetur: quia est contra formā & consuetudinē seruitutis iuris pascendi impositę. arg. l. pręses. & l. si manifestè. C. de ser. & aqua. l. ij. in fi. ff. ad l. Aqui. Itē pro hoc l. sed si quid. §. sed nec seruitu: cū l. seq. ff. de vsufru. vbi habetur, proprietariū non posse inuito vsufructuario fundo seruitutem imponere, ex quo deterior fiat conditio vsufructuarij: & idem probatur in l. locū. §. j. eod. titul, & l. si vsusfr. ver. quod si. ff. de aqua plu. arcend. & l. si eo. lo. in prin. ff. si ser. ven. In contrariū videtur, ex quo fundū meliorem facit: per tex. l. & si fortè. §. fi. ff. si ser. ui. ven. & l. si arborem. §. per contrariū. ff. de ser. vrb. præd. Ego in hac ita distinguerē: Aut dominus prędij seruientis vult reducere vsum pasculandi, puta faciendo fossata, ne aqua inūdaretur, maximè tēpore pluuiali, vel lapides excipiendo, & potest inuito illo cui seruitus debetur, iura vltimo loco alle. Aut vult reducere pascua ad culturam, & mutare formam fundi: puta dum esset sterilis, & incult⁹ vult reducere prata quæ secari possint: & tunc vult, quòd in illis pratis posit is cui debetur ius pascendi, pasculari facere pecora eodē modo, & per eadem tempora quibus solitus erat pasculari: in hoc nō patiatur aliquod damnum, imò vtilitatem recipiat, ex quo meliora pascua efficiuntur: & idem eadem ratione: secus si damnum pateretur, puta quia erant pecudes sic nobiles, sicut sunt Veronenses, quæ marcescerent in pratis pinguibus, tunc non posset ad prata reducere, quia diceretur mutari forma seruitutis

tutis in damnũ illius, cui seruitus debetur: quod nõ est concedendũ, per iura primo loco alleg. Aut vult reducere ad culturã, & ibi seminare blada, & ibi vites plantare: ex quibus non posset ille, cui seruitus debetur commoda percipere: imò per ea impediretur suum ius pascendi: quia dominus prædij seruientis nollet, vt tẽpore culturæ in illis pecora pascerentur: & tũc clarũ, quòd nõ posset fieri talis reductio ad culturã in præiudiciũ seruitutis debitæ: per l. si via. & l. præses. C. de seruitutibus & aqua. & l. ij. in fi. ff. ad l. Aquil. cum simi. suprà allega. nisi seruitus iuris pascendi deberetur tantùm eo tempore, quo fruges collectæ sunt, & pascua remanerent meliora, vel saltem nõ deteriora: quia hoc casu videtur, ꝙ licitũ fuerit domino prędij seruiẽtis in suo facere, quicqd vult, dũmodo nõ noceat alteri, cui seruitus debetur. argu. l. j. §. de eo opere, & §. item ait aquam. ff. de aqua plu. arcend. cõiuncta l. in re mandata. C. mand. & conclusio breuis est in hac quæstione. Aut dominus prædij seruientis reducẽdo fundũ suũ ad culturam, vel ipsum meliorando nocet seruituti iure pascendi impositæ: & nõ potest. aut nõ nocet, vel prodest, 41 & potest, per prędicta. * Sed quid econtrà, an ille, cui debetur seruitus ista, posit inuito domino fundi seruientis ista pascua reducere, vt efficiantur meliora? Et videtur, quòd sic ad similitudinem vsufructuarij, qui potest causam proprietatis meliorẽ facere, nõ deteriorem. l. æquissimũ. §. fructuarius. in princi. ff. de vsufru.

In contrarium videtur, quòd etiã nullo modo posit, etiam meliorando, per l. hactenus. §. fin. in fin. ff. de vsufru. Sed tu circa hoc breuiter conclude: aut ille, cui debetur seruitus, vult mutare formam vel statum rei vel fundi, in quo sibi debetur seruitus, puta aliquid noui addẽdo, vel ampliando, vel detrahẽdo: & nõ potest, per d. l. §. fi. cum l. seq. & ibi glo. tenet. & §. fructuarius. & ibi gloss. Flo. & §. item si domus. & l. fi. ff. de vsu & habi. aut nõ vult mutare rei statũ vel formã, & tunc si non nocet domino fundi, teneo quòd posit, per prædicta iura, & maximè per d. 42 §. fructuarius. cũ glo. * Sed circa predicta oritur dubitatio, quid si dominus ꝓdij seruiẽtis reduxit pascua ad culturã: puta ad segetes, vites, propter quod impediũtur pascua ei cui seruitus iuris pascẽdi debet: an posit cogi ad reducendũ prædia ad pascua, sicut erãt tẽpore seruitutis impositæ, an verò debeat agi ad interesse tantùm? Et videtur prima facie eũ cogi posse ad reducẽdũ in pristinum statũ loca, in quibus ius pascẽdi debetur. ar. l. ij. in fi. ff. ad l. Aqui. vbi dicitur, ꝙ si aquatio deriuata est in damnũ eius cui seruitus aquę debet, potest peti, vt in priorẽ statũ reducatur. facit l. pręses. & l. si manifestè. C. de ser. pro hoc l. j. in prin. ff. quod vi aut clàm. & l. si colonus. & l. si tertius. §. officium. & per totã l. ff. de aqua plu. ar. In cõtrariũ videtur, vt solùm agi posit ad interesse. arg. l. loci corpus. §. in cõfessoria. ff. si serui. vend. & quia sicut in obligatione faciẽdi succedit obligatio ad interesse, non potest regulariter quis pręcisè cogi ad factũ. l. stipulationes nõ diuidun tur. & ibi per Barto. ff. de verb. obli. ita in obligationibus non faciendi:

43 *Quia obligatio nō faciēdi, dicit obligatio faciēdi. probatur in l. ij. §. itē si in facto. eo. tit. & ideo videtur quòd dominus fundi seruiētis non tenebatur reducere pascua ad culturam, vt dictū est s̄. nec mutare formā seruitutis constitutæ: tamē quia cōtrarium facit, succedere debet obligatio ad interesse: ego in ista q. de qua cōsultus extiti altius repetendo ita distinguerē tres casus: aliquādo dominus prædij seruiētis, vel alius, vult reducere fundū seruientem ad culturā. & fecit aliquas præparationes tantū. aliquādo incipit etiā reducere, & reduxit. aliquādo iā reduxit in totū ad culturā magnā partē, ita vt impediatur ius pascēdi. Primo casu, qñ vult reducere fundū, nōdū tñ verè reduxit: sed fecit tantùm præparamēta, propter quæ fortè turbat illum, cui seruitus iuris pascēdi debeatur: puta purgādo loca, designādo fossam, vel loca vinearū, vel alia similia faciēdo. quo casu pōt dici, quod vult incipere, vel quod incœpit. p tex. l. j. §. cœpisse. ff. de polli. & p gl. no. ī l. de pupillo. §. nūciationē. in ver. inchoēt. & l. prætor. §. si qs paratus. in versi. satisdare. ff. de no. ope. nun. & ibi p Doct. & tūc pōt succurri ei, cui seruitus iuris pascēdi in illo fundo debet, no. opē. nū. vt d. l. de pupillo. §. Sextus. ver. impositītiā. & hoc, qñ nō ab alio, q̄ à dño esset seruitus ista debita pro p̄dio vrbano, iuxta ea, q̄ dixi s̄. in iij. q. prin. Secus si deberet p prędio rustico: vt eo. titu. l. ij. cum gl. & ibi p Doc. in l. q viā. eo. tit. pōt tñ cōtra dñm sibi subueniri p actionē cōfessorā, p quā dñs pręd ij seruiētis tenetur ad patientiā. ar. l. vti frui. §. fin. si vsusfructus pet. facit l. quoties. la ij. ff. de ser. & l. harū. & l. egi. ff. si ser. ven. & hoc etiā vult Bar. in l. j. §. ij. ff. de no. ope. nū. Et p hāc confessoriā potest etiā agere ad interesse, & ad fructus. l. loci corpus. § si cōfessoria. ff. si serui. ven. Secūdo casu qñ incœpit reducere, qd̄ tñ nōdū pfectè. qd̄ qñ sit, dicit Bart. in l. j. § in fin. ff. de no. ope. nū. aut opus, de quo quærit, est formiter, vt domus, theatrū, & similia: & tūc nō dicitur perfectū, sed futurū, nisi habeat consummationē in formā. aut est opus simpliciter, & informiter: & tūc quicquid est factū, potest dici opus imperfectū: vt d. § j. eo. tit. & idē & clarius vult Bart. in l. is qui reip. in fi. ff. ex quib. cau. ma. Et ego dixi plenius in l. v. §. opere. & l. ædificia. §. perfecisse. ff. de verb. signi. & tūc similiter habēt locū omnia remedia, de quibus suprà dixi. & plus dico, quòd poterit ille, cui seruitus debetur agere contra reducentē ad culturā, ad destruendum opus, seu partē operis factam, si factū est, nūciatione noui operis prius facta: per l. j. in prin. & l. j. cū ibi no. ff. de no. ope. nun. in casu quo locū habeat nunciatio no. operis secūdùm ea, quæ dixi s̄. in primo casu. Si autem nō est factū, spreta nunciatione, quia nulla facta fuit: dic vt dicā statim in casu seq. Tertio casu, quando iam dominus prædij seruientis reduxit in totum ad culturam magnā partem, ita vt impediatur ius pascendi: an tunc poterit agi per illū cui debetur seruitus, vt cultura reducatur ad pascua? an verò tantum ad interesse? Ista quæstio formatur per gloss. & Doct. in l. ij. C. ad l. Aquil. quæ est valde dubitabilis. in qua ita distinguerem, comprehendendo

dendo omnes casus, qui verisimiliter possent contingere: videlicet, quòd aut est facta denunciatio nou. ope. legitimè antequam opus illud fieret: & tūc si est factū sprcta nunciatione, & est seruitus vrbana, totū potest peti, vt destruatur. Secus, si est rustica: vt l.j.in prin.cum l.ij.& l.qui viam. cū ibi notat.ff. de no.ope.nū. Aut non est facta aliqua denunciatio noui operis, vel de iure fieri nō potuit: quia tunc aut ille, cui seruitus iuris pascēdi debetur, sciuit op⁹ fieri, & cōsensit expresè, aut nō cōsensit expresè: sed eo sciente & patiente factū opus est, aut eo sciente, & contradicente, aut eo ignorante. Si ille cui debetur seruitus, sciuit & cōsensit expresè op⁹ fieri: & tūc nō potest agere ad demolitionē operis:
44 *quia remittentibus actiones suas non est dandus regressus.l.quæritur.§.si venditor.ff. de ædil.edict. & regula, quod semel placuit.de regu. iur. in vj. nec poterit etiā agere ad emendationē damni vel interesse.ag l.Sabinus.versi. sinautem.ff. communi diuid. Si verò eo sciente, & patiēte, & nō expresè cōsentiēte opus factū est: & tunc aut nō fuit deceptus per aliquē errorem vel imperitiam: & nullo modo poterit agere ad demolitionē, vt patiatur aduersarius opus demoliri, vt ad pascua fundus deducatur: vt est casus in l. Labeo ait.cum l.seq.& ibi glos. Barto. & Doctores.ff. de aqua plu.arcen.& probatur in d.l.Sabinus.ver. & si in communi.& l. qui bona. §. si quis iuxta.ff. de dam. infecto. & hoc tenet Barto.in l.quæ dotis. circa finem.ff. solu. mat. poterit tamē agere ad interesse & emendationem damni: vt probatur in d.l.Sabinus. & d. §. qui iuxta. & per glo. & Doct.in d.l.Labeo. Si verò opus est factū eo sciente & cōtradicente, & in hoc est maior difficultas, an possit cogi dominus prædij seruiētis ad reducendum fundū in pristinū statū, & sic ad demolitionē. Sed dic cōsiderandā esse actionē, quā vult intētare. Aut enim ille, cui seruitus debetur, si nō cōsensit, vult vti interdicto quod vi aut clàm, & potest, vt l.j. & ij.in ver. impetrabis.C.ad l.Aqui.& quādo cōpetat, collige ex his quæ no. Bar.in l.j. in vlti.col.ff.de no.ope.nun.& Ros. in interdicto, quod vi aut clàm. Aut vult agere actiōe l. Aqui. & videt ꝙ possit, p l.ij.in fi.C.ad l.Aquil.In cōtrariū videtur, ꝙ actio l.Aqui. datur solū ad emendationē dāni. Et ita tenet ibi in gl.ij.& probat in l.j.eo.ti. & Instit.ad l. Aquil.in prin. cū simi. Cyn.autē in d.l.ij.distinguit, Aut est opus, quod nō est reducibile ad pristinū statū: & tunc agi potest l.Aqui. solùm ad damnū seu interesse: vt d. l.j.& ij.primo respon.C. ad l.Aquil. Aut est opus reducibile ad pristinū statū, vt est aquæductus à cursu suo semotus: & tunc pōt agi actione le. Aqui. vt in pristinū statū reducatur: & ita loquitur d.l.ij.in fi.quæ ita debet intelligi, vt cōueniat titulo, sub quo ponitur.l.imperatores.ff. de in diē addict.& §.quibus.in prima cōstitutione C. & ita actio erit vtilis, & nō directa.pro hoc l.si seruus seruum.§.aquæductus.ff. ad l.Aquil. & ita tenet, & sequitur Bald. Ange. & Saly.in d.l.ij.Sed Pau.de Cast.ibi aliter intellexit dictū text. Dicit enim quòd non potest agi principaliter actione leg.Aquil.ad destruendum

opus factũ, & ad reducendũ in pristi
num statũ: sed debet agi, & in libel-
lo principaliter peti, vt condẽnetur
ad emendationẽ damni. & hoc venit
iure actionis l. Aquil. & ad hoc est ad
uersarius obligatus: vt l. j. & ij. in prĩ.
C. ad l. Aquil. Sed si diceret rẽ se vel
le in pristinũ statum reducere, & nõ
cõdemnari ad refectionẽ totius dã-
ni, debet audiri. & sic debet intelligi
secundùm eum d. l. ij. in fin. & sic cũ
reus habeat facultatem hoc faciẽdi
vel reducẽdi rem in pristinum sta-
tum, istud est potius in solutione, &
obligatione: sicuti est in actione no
45 xali. * Vbi emendatio damni est
in obligatione, & datio dãni pro no
xa est in solutione: vt l. miles. §. de-
cem. ff. de re iudi. & isto modo dicit
cessare ambages, de quibus per glo.
& Cyn. in d. l. ij. C. ad l. Aquil. qui mi
rantur quomodo actio l. Aquil. de-
tur, vt res in pristinũ statũ deduca-
tur. & dicit, quòd cùm ista facultas
reducendi in pristinũ statum detur
reo ex dispositione legis, videtur du
rare ista facultas quousq; conueniat
iudicati, si fuerit cõdẽnatus ad emẽ-
dationem damni. l. itẽ veniũt. §. idẽ
ait. ff. de pe. hęre. sed quãdo venit ex
forma contractus, nõ durat dicta fa-
cultas, nisi vsq; ad litẽ contestatã. l.
si quis stipulatus. ff. de solu. Sed con
tra prædictũ intellectũ Pau. facit d. l.
ij. in princ. q̃ dicit, principaliter põt
peti, vt in pristinũ statum reducatur,
eius iudicis cura impetrabis. sed
Pau. ibi respõdet ꝑ idẽ quod in simi
li dicitur. l. si pacto quo pœnã. versi.
ex stipula. agens. C. de pact. Nã verũ
est, ꝙ impetrabis per indirectũ. nam
si vellet euitare condemnationem
damni dati, poterit restituere in pri
stinum statũ rẽ, & adire iudicis offi-
cium ibi. nõ tamẽ quòd si facta resti-
tutione adhuc agens remaneret in d
no, in illo posset etiã reus cõdemna-
ri: vt in simili habetur in l. si cũ dies
in fin. ff. de arbi. & hoc vltimũ tenet
etiã Sali. in d. l. ij. & ista est opi. Pa
ꝙ nõ possit agi l. Aqui. principaliter
ad reducendũ rem in pristinũ statũ
etiã quando opus esset reducibile
aliquando competit actio de pastu
pecoris, aliquando l. Aquiliæ: & ali-
quando actio in factũ. & est casus in
l. qui seruandarum. §. si. ff. de præscr.
ver. & aliquando competit actio ad
exhibendũ. l. Iulianus. §. glans ex ar
bore. ff. ad exhiben. de quibus vide
per Rof. in tit. de act. quæ vocant.
nomine speciali de pastu pecoris,
vbi ponit libellũ petitionis & quæ
stionis circa prędicta. & Spe. in tit. de
offi. or. iud. §. j. vers. quartò circa i
minentẽ. & in tit. de causa pos. & pro
prie. versic. quartò sum in fundo. &
46 in tit. de iniu. * Nonò princip-
ter an & qñ liceat pascular in agro
alieno. Et dic, aut est seruitus impo-
ta iuris pascẽdi cõuẽtione, & po-
cundùm seruiturẽ cõstitutã. l. j.
prædijs. ff. de ser. rust. præ. & Inst
serui. §. inter rusticorum. aut nõ
imposita seruitus: & tũc aut
tum, ꝙ certo tempore quis pos-
alieno pasculari. & idẽ, ar. l. vẽ
§. si constat. ff. cõmunia præd.
& l. de quibus. cõiuncta l. omnes
puli. ff. de iusti. & iu. Aut nõ est
tus imposita, nec est lex, vel con-
tudo: & tũc aut loquimur in m
bus imperatoris, qui veniunt ad
quas partes: & tunc dicendum est
tẽpore illo nõ debent animalia
dimittere, vt pascantur in pratis pu-
blicis.

blicis:& si magister militis nõ curauit id obseruari, in decem libras auri puniet̃:q̃ pœna imponeretur etiã destruentibus prata priuatorũ.l.j.C. de pas.pu.lib.xi.& ibi hoc no.Bart. & idẽ est dicẽdũ in alijs militib⁹ eadẽ rõne, licet malè obseruet̃.dicit tamẽ Bar.in d.l.j.p illũ tex.q̃ prouinciales debẽt puidere in quo loco animalia militis sine dãno puincialiũ pascant̃:& ideo hoc dicit esse vtile pro militibus imperatoris descendentibus ad partes Tusciæ:vt possint petere à Tuscis sibi assignari prata, quib.possint eorũ equos pascere:& intellige sine iniuria subditorũ, secũdũ And.de Barulo in l.ij.e.ti.& ideo nõ debẽt prata prouincialiũ molestari à militibus principis:vt l.si.eo.tit. & dicit Bar.illã leg. facere contra stipendiarios Perusij, vt nõ possint stare cũ suis equis in pratis pu.vel priuatis:bñ tamẽ possent ipsi & alij pasculari iuxta viã:vt c.j.§.fi.in titu.de pa.te.in vsi.feu.q̃d declara vt dixi s̃. eo.in v.q.princi.ver.qñtò acquirit̃. Aut loquimur in alijs priuatis, & regulariter q̃s nõ põt pasculari cũ animalibus suis in agro alieno.l.Quintus.ff.ad l.Aqui.facit l.diuus.cũ ibi no.ff.de ser.ru.præ.nisi iuxta viã sine damno, vt dictum est.& de hoc, an & quãdo sit licitũ pasculari in fundo alieno, habet̃ in d.l.Quintus.& p Al-
47 be.in l.fi.ff.ad l.Aquil. *Decimò &
c vltimò posset dubitari de pascuis. c publicis & priuatis, in q̃b⁹ nõ sit seruitus imposita, de quibus vide in toto ti.C.de pas.publ.lib.x.& quæ no. in c.ij.§.fi.in ti.de pa.te.& quæ dixi in præcedẽti q.& s̃.in ij.& iij.q.prin. & de illo qui dimisit equũ in pascuis sine custode, quẽ lupus comedit, an teneatur domino, vide gl.Bar.& Docto.in l.si negotia.ff.de neg.gest.& Spec.in ti.de locato.§.postquã.ver. quid si locaui.& per Ang.& Doc.in d.l.si negocia.& C...Bal.& Doct.in l.cũ precũ.C.de lib.cau.& per Albe. in l.pignus.C.de pig.act.& ego dixi in l.quis sit fugitiuus.§.apud Labeo-
48 nem.ff.de ædi.edic. *Itẽ an animal dimissum in pascuis possideat̃ per illum qui eũ ibi dimisit, vide text.cũ gl.in ver.oberrauerit.in l.iij.§.Nerua fili⁹.ff.de acq.pos.& ibi Doc.Itẽ si aliquis accepit equũ in pascuis:quia dicit se dominũ illius equi, an incidat in pœnam.l.si quis in tãtã.C.vnde vi.vide ibi gl.magnã, versi.qntò, quid si equũ.& Ang.& Docto.ibi,& Barto.& Docto.in d.§.Nerua filius.
49 *Item si pastor cõduxit animalia ad pascendũ per insidiosa loca,& ea amiserit, tenet̃ tamẽ culpa casus.l.qui petitorio.§.q rẽ.ff.de rei ven.& ibi hoc no.Ang.q dicit hoc esse intelligendũ, quãdo duxerit sciẽter, vel saltem scire debuerit.l.q̃d te.ff.si cert. pe.& de hoc an & quãdo pastor teneat̃ de mala custodia,& qualiter, vide tex.gl.& Doc.in l.si quis domũ. aliàs l.Iulianus.§.imperator.cũ §. seq.ff.lo.& q̃d no.Bar.in l.si quis ex argẽtarijs.§.prætor.ff.de edẽ.& l.si creditor.& l.quæ fortuitis.C.de pig. act.Item si est conuentũ inter dominum & pastorem de diuidendis fœtibus, qua actione sit agendum.vide l.si pascenda.C.de pact.cum ibi not.
50 *Itẽ si quis est in possessione alicuius pascui,& eo tantũ vtatur certo tempore anni, an per hoc retineat suam possessionem?dicas quòd sic.l. iij.§.saltus.ff.de acqui.pos.Plura possent de pascuis & pastorib.dici, sed

breuitatis causa ista sufficiant: quia nõ est propriè materia seruitutũ &c.

a Numerus. *Numerus maior facit præsumi maiorẽ ueritatẽ. in Spe. de teste. §. i. uersi. quid ... oẽs. & gl. iiij. q. iij. si testes. §. in testibus ubi ... ponit quãdo præferatur numerus dignitati testiũ. Et numerus maior facit præsumi maiorẽ zelum, in Spe. de elect. § j. uers. publicatione.*

b Viciniam. *Vicinus non potest retinere meretricem in domo, inuitis uicinis. Vide Gu. de Cu. in l. ij. C. de summa trinitate.*

c Animal. *Animal in dãno repertũ, & retentũ, uel pro pignore captũ si pereat, debet per officialem emẽdari l quẽadmodũ. §. magistratus. ff. ad l. Aqui.*

d Diuisio. *Diuisionem iudex facit, si partes discordant. Vide Pau de Cast. consi. xcij. Diuisionis libellus qũo formetur, uide Bar. & Bal in l ad officiũ. C. communi di. & in l. j. co. ti.*

e Pascuis. *Pascuorum cõsuetudo inspici debet Bal. in tit. de pa. Constan. §. mos Romanorũ. in iij. col. uers. & no. hoc expressum. & no. in l. j. §. deniq;. el ij. ff. de aqua plu. ar.*

f Pastor. *Pastor tenetur de custodia in Spec de act seu pe. §. iij. uersi. item no. quòd si. in si.*

De seruitutib. calcis coquendæ, & arenæ fodiendæ. CAP. X.

1 *Seruitutes calcis coquendæ & arenæ fodiendæ an rusticæ esse dicantur.*

2 *Ius calcis coquendæ uel arenæ fodiendæ ultrà quam opus fuerit, pro fundo dominantis si promittatur, an talis seruitus constitui possit.*

3 *Seruitutes calcis coquẽdæ, & arenæ fodiẽdæ an sint noiatæ uel innominatæ.*

4 *Ius cretæ uel lapidis eximendi si quis habeat, an istud seruitus dicatur.*

5 *Loca, in quibus debetur serui... ius calcis coquendæ, arenæ f... uel cretæ, aut lapidis eximendi... dò nominentur.*

1 ISTAE *duæ seruitutes sun... cæ, vt ꝓbat in l j. §. in præ... l. ergo. ff. de ser. rusti. præ. & ... ser. §. inter rusticorũ. qm calx ... na sunt de necessarijs ad ... in agro illius, cui seruitus debe... ciendã propter fructus ... ita dicit gl. d. §. inter rustic... ver. calcis coquẽdæ. vel etiã ... rent ꝓ alio fundo rustico, pu... cederetur mihi ius in ꝑdio ... co mihi liceat calcẽ coquere, ... nã fodere, vt ex his fiant va... strumenta, vel granaria, vel ... in meo ꝑdio, quib⁹ fruct⁹ pr... reponant & exportẽtur, vel q... le fiat, qđ ad culturã vel fruct... cipiendũ necessariũ sit. l. vel... ser. ru. præ. & no. per Azo. in C. de ser. §. pecoris. ver. & ... põt. Secus si deberet seruit⁹ ... mo & nõ ꝓ fundo: quia dic... uitus vrbana: qm seruitus de... tur à prædio dominãti: vt est gl. in ver. areã. l. j. ff. de ser. ... Et qñ dicatur fundus rustic⁹ ... nus, vel seruitus vrbana an... vide q̃ dixi j. li. in iij. & iiij. d... seruitutis. Sed si ius calcis c... debetur vel arenæ fodẽdæ ... litatẽ fundi vrbani vel rustic... set seruitus realis, sed ius p... no. gl. in d. l. veluti. in ver... & ꝓbat in l. Mela. §. fi. & ... Bar. & Doct. ff. de ali. & ci... l. domũ. ff. de ser. l. pecoris ...

2 ru. præ. *Sed hic secũdo ... tari põt, qđ si promittatur ... coquẽdæ vel arenæ fodiendæ ...

quàm sit opus pro fundo dominãti, an talis seruit⁹ possit cõstitui?Et dic q nõ.l.ergo.in fi.cũ l.seq.eo.ti.Et est ratio:quia seruitutes reales sunt secũdũ indigẽtiam prædij dominãtis:vt d.l.ergo.§.fi.& ita no.Bar.in l.eadẽ. in §.Cato.in vj.q.ff.de ver.obl.& in l.stipulationes nõ diuidunt.in iiij.q sti.eo.ti.& dixi s.in d.iiij.diuisione seruitutis,ver.circa istas seruitutes. ibi,item quarta est natura seruitu. *Tertiò dubitatur nũqd istæ duæ seruitu.sint nominatæ vel innominatæ.Et gl.in l.j.§.in prædijs.in versic. hæc sunt.in prin.ff.de ser.ru.pręd.dicit ꝙ sunt innominatæ.Ego tenui s. in lib.j.in ij.diuisione seruitutis,ꝙ sunt nominatæ.dic vt ibi dixi.& s. de seruitute aquę ducendæ in iij.q. princ. *Quartò q̃ro,qd si aliquis habet ius cretę vel lapidis eximẽdi, an ista sit seruitus?dic si debet ad vtilitatẽ prędij rustici,erit rustica seruitus:si vrbani,erit vrbana.Sed si non debetur ad vtilitatẽ fundi,sed ob aliam causam,puta,vt vasa figula ve- 1
nalia facere possit:tũc nõ erit seruitus realis rustica vel vrbana,sed quædã cõmoditas a ad similitudinẽ vsusfructus:vt est tex.cũ gl.& ibi Doct. in d.l.ergo.§.fi.& l.veluti.ff.de ser. rusti.prę.& pbatur per ea q̃ dixi s.in prin.& ideo dixi,ad similitudinem vsusfru.qa nõ vsusfructus est,cũ vsufructuarius habeat oẽs fruct⁹ simul. 2
vt Insti.de vsu & ha.in prin.qd nõ est in casu,in quo nõ habet nisi ius eximẽdi cretã vel lapidẽ,sed si haberet ius percipiẽdi oẽs fructus,tũc esset seruit⁹ vsusfru.l.arborib⁹.in fi.prin. ff.de vsufr.& ita no.in d.l.veluti.uer si.sed si vt vasa.p gl.& Doc. * Quintò & vltimò q̃ro,quomodò vocentur huiusmodi loca in quib.debetur seruitus,vel ius calcis coquẽdæ,arenæ fodiendæ,vel cretæ aut lapidis eximẽdi.dic nominãtur cretæfodinæ,lapicidinæ.l.diu[illegible]o.§.si vir in fundo.ff.so[illegible] arenacinæ,in qb. arena foditur.l.sed hi.in prin.& ibi glo.ff.de publicanis.

a Commoditas. *Commoditas dicitur respectu usus non respectu fructus.l. cum in rem.& ibi Bar.de rei uendi.*

De seruitute altius tollendi.

CAP. XI.

1 *Seruitus altius tollendi triplex esse dignoscitur.*

2 *Seruitus altius tollendi quare est rustica,& aliæ sunt urbanæ.*

3 *Seruitute altius tollendi exemplũ quomodo ponatur.*

4 *Seruitute altius tollendi exemplũ quomodo procedat,cùm quis regulariter poßit tollere domum suam usq; ad cælum,etiã si seruitus imposita non eßet.*

5 *Culturæ fauore non potest unus uentũ ĩpedire ne ad alterius prædiũ trãjcat.*

TRIPLEX *est seruitus altius tollẽdi.Vna est seruitus altius tollendi & officiẽdi luminib.vicini. Alia est seruitus altius nõ tollẽdi:& istæ duæ sunt vrbanæ:de qbus in l.j. ff.de ser.ru.prę.& dixi ĩ primo lib.in duob.ti.Tertia est seruit⁹ alti⁹ tollẽdi,q̃ est rustica.l.ij.in prin.ff.de ser. rust.prę.& ibi p gl.& Doc.& de ista loqtur rubrica nostra. *Pro cui⁹ declaratione primò q̃ro,quare ista est rustica,& aliæ sunt vrbanæ,dic,quia seruit⁹ denominat à pdio pdominãti:vt gl.in l.j.versi.aream.de ser.vrb. præ.& dixi in ti.pcedẽti,& ideo qñ seruit⁹ alti⁹ tollẽdi vel nõ tollẽdi debet pdio vrbano,appellat vrbana,& ita pcedũt dictę duę rubricę primi libri.

bri. Qñ verò debet̃ rustico, nominatur rustica, qa pdio rustico fit. puta qa est pdiũ vel villa. l. plenũ. in prin. de vsu & habi. & ita debet intelligi ista rubrica, vt vult d. l. ij. ĩ prin. gl. ĩ ii.

3 *Secũdò q̃ro, quomodò ponat̃ exẽplũ in hac seruitute altius tollendi? dic, potest poni domũcula gratia fructuũ parata, quã ille cui debebat̃ hęc seruitus, volebat altius tollere, & officere prædio vicini. l. eo iure. §. stabula. ff. in quibus caus. pign. tac. contra. & ita vult gl. in d. l. ij. in princip.

4 *Tertiò quęro, quomodò hoc exẽplũ possit pcedere, cũ qs regulariter possit ædes suas vel domũ altius tollere vsq; ad cœlũ, etiã si nõ est imposita seruitus. l. Imperatores. & l. cũ eo. ff. de ser. vr. præ. & l. qui lumini. & ibi per gl. & Doc. eo. ti. & l. altius. & l. si ædibus. C. de ser. & aqua. ergo seruitus nõ videt̃ posse locũ habere: qa res sua, & ius suũ nõ põt sibi seruire. l. in re communi. & l. siquis ędes. & l. nemo eñ. ff. de ser. vrb. prę. & l. vti frui. in prin. ff. si vsusfru. pe. cũ si. dicẽdũ est secũdũ gl. in d. l. ij. in princi. q in prædijs vrbanis est libertas: qa põt quis regulariter altius tollere. & ita procedũt iura præallega. Sed in prædijs rusticis est seruitus posse eleuari altius: qa vbi non esset imposita seruitus altius tollẽdi, & officiendi prædio vicini, nõ posset altius tolli propter vtilitatẽ segetũ. l. fi. in fi. C. de ser. & aqua.

5 *Et ratio dubitandi potuit esse: qa fauore culturæ nõ potest vnus impedire ventũ trãsire ad prædiũ alterius. d. l. fi. in fi. Et ideo videbatur hoc esse introductũ p pub. vtilitate, & nõ posse alio pacto expsè contrahẽtiũ aliter disponi, & nec pactio valet per illã l. ij. in prin. secũdũ primã lec. quã etiã ibi Pau. ... tenet in d. l. fi. in fi. Vel secũ... dici, q ista seruitus locũ habe... do primus actus fuerat, vt ... tius tollere, qa altius ædifica... cessitate est seruitus: sed de ... te est q̃dã libertas. & ita decla... in d. l. ij. de quo vide q̃ s. dixi in ti. de ser. altius tollẽdi. vbi ... raui quomodo põt esse ... seruitus. Vel tertiò põt dic... candẽ gl. q hęc seruitus ... quãdo quis habet potesta... tollẽdi in fundo vicini ... tũc in alieno ius seruitutis ... põt. & hãc tanquàm verã se... in d. l. ij. tamẽ prædicti tres ... rectè possunt pcedere sec... suprà declaraui. Cætera circ... teriã vide in duob. titu. de se... tollendi, & altius nõ tollen... no. in l. fi. §. fi. C. de ser. & a...

De seruitute cloacæ.

1 *Ius cloacæ immittendæ qu...*

2 *Seruitus cloacæ fundo rust... deberi dicatur.*

1 IVS *cloacæ[a] immittẽdę se...

2 scilicet rustici prædij. in l... cæ. ff. de ser. secũdũ gl. ibi, ... prin. ff. de ser. rust. præ. q ve... telligunt̃ de pdio rustico ... glo. optimè dicit. Sed si im... de prædio seruiẽti, deberet ... fundo vrbano seruitute deb... co fundo: vt eadẽ gl. in d. l. ... domũ. in ij. lect. & vtroq; ... tur seruitus rustica, ex quo ... do rustico, qa seruitus de... dio dominãti. l. j. cũ glo. ... ff. de ser. vr. prę. & dixi in ti... dẽ. in j. q. & ideo si seruit... deberetur fundo vrban... vrbana. de qua dixi s. in p...

cloacis. *Sed si quæritur quādo dicatur seruitus cloacæ deberi fundo rustico. dic ꝙ quādoq; licet per vicini domū habere cloacā.d.l.ij.ī prin. ad quā cloacā coloni agri mei propter necessitatē sui corporis accedūt,qđ agro meo expedit:ideoq; dicit rustica seruitus: vt dicit gl. in d.l. ij.in vers.cloacā. Et ita pōt intelligi d.l.ij.& d.l. ius cloacæ. Sed quādo deberetur seruitus propurgādo fundo vrbano:tūc diceret seruitus vrbana inspecto fundo domināti, cui seruitus debetur: & quia ista materia cloacæ fuit examinata s̄.in j.li.in tit. de cloacis,& pleni⁹ s̄.in tit.de aquæ ductu,in vlti. q.princ.vers.vtile & cōuenīēter etiā subijcere. vsq; ad finē. & aliqd s̄.de seruitute viæ,in xxxvj. & vlt.q.ideo non expedit hîc aliter declarare,&c.

a Ius cloacę. *Cloacæ meæ usus,an pōt impediri p te,uide Spe. de causa poss. §.iij.in fi.& §.iiij.uersi.sed nūquid. & cloacæ materiam uide in titu.ff.de cloa.per totum.*

De seruitute prætorij uel protecti. CAP. XIII. 1

1 *Prætorium uel protectum habere licere in fundo,quæ seruitus esse dicat.*
2 *Prætorium quid propriè dicatur.*
3 *Prætorium,quod aliàs protectum dicitur,quid sit.*

EST *etiam seruitus rustica prætoriū vel protectū habere licere in fundo,vt ibi recipi possint coloni agri mei.l.ij.cū gl.in ver.protectū.ff.de ser.rust.prædiorū, *Prætoriū autē dicitur locus,in quo paterfa a milias residere solet, & merces & species tāquàm in horreis retinere. C.de offi.recto.prouin.l.nulli.& sumitur hoc ex eo, quia prætoriū solet dici locus,in quo prætor reddit iura,vt dicit gl.in l.plenius.in prin. ff. de vsu & habi.Si igitur alicui licet in fundo vicini prætoriū habere, in quo sui coloni, siue ipse aut sua familia possint residere causa sui fundi rustici,dicetur seruitus rustica.
3 *Protectū verò,quod aliàs proiectū dicitur est illud quod ita prouehitur, vt nunquàm remoueatur; qualia sunt mœniana.l.malum. §. si protectum. ff.de verb.sign.& l.quemadmodum. §.si ꝓtectū.ff.ad l. Aquil.& l. si duo. §.item videamus.& §.Labeo.ff. vti posside.cū ita nō sit licitū protectū super solo alterius facere,vel habere in fundo vicini pro vtilitate fundi rustici, dicitur seruitus rustica.de qua loquitur l.ij.de ser.rust.præd. Et ista rubrica declaratur per ea quę dicta sunt in titulis proximè allegatis.

De seruitute innominata. CAP. XIIII.

1 *Seruitutes innominatæ quæ dicantur.*
2 *Seruitutes quæ per quatuor elementa uersantur.*

POST *vrbanas seruitutes quæ nominatæ dicuntur, domū primo libro figurauimus,vt ex ea cæterę seruitutes vrbanæ,quæ nominatæ nōn reperiuntur, intelligi possint. Nunc verò consequens in hoc libro secundo,declaratis rusticis seruitutibus nominatis, alium ordinē adhibeamus, quo alio modo reperiantur facilè & haberi & intelligi possint.
2 *Has autē,cùm circa prædia tātū rustica versentur, per quatuor in primis elementa, terrā a scilicet, aquā,aërem,& ignem quantùm ad rē pertinet, breuiter ordinandas esse constituimus,ita vt facilius vnusqsque inquirere ac percipere poterit,

quando

quando fundo rustico seruitus debeatur, quando illis etiã quatuor elementis nullo iure seruitutis prohibente libere vti valeat.

a *Terrã.* Terra quantũ differt à luna & quantus sit circuitus eius, ponit Plini. na. histo. li. j. non declaro, quia non est materia iuris.

De seruitute terræ. CAP. XV.

1 *Seruitutes terræ quæ sint, & quibus imponantur.*

2 *Religiosi si concedant, ut in aliquo loco sepulturam facere possim, & ibi sepelire cœperim, si postea cum eis conueniam ne sepeliam nisi usq; ad certũ numerũ, & quòd non possim in ibi monumentum cum lapidibus, nisi usq; ad certam mensuram extruere, an talis conuentio ualeat.*

3 *Fundũ si quis habuerit, per quẽ solebat ire ad casas fundo iunctas, & ipsum alteri legauerit, an si legatarius sibi fundũ legatũ petat, hæredes excipere possint seruitutem dictis casis deberi.*

4 *Casa quid propriè dicatur, & quid capanna.*

QVIA primũ apud nos elementum est terra, ideo prius de ipsa in genere videamus, posteà speciali ter de quibusdã seruitutibus terram
1 concernentibus declarabimus. *Primò & in primis sciendũ, seruitutes huiusmodi imponi posse, vt boues, p quos colitur fundus, in vicino agro pascãtur. & ita Nera. li. ij. mẽbranarũ scribit, vt Vlpian. refert in l. iij. in prin. ff. de ser. ru. præ. de qua dixi s. in ti. de serui. iuris pascendi. Itẽ vt fructus vicini in villa cogãtur, coactiq; habeãtur, & vt pedamẽta ad vineã ex vicini prędio sumantur, & vicino, cuius lapicidinę fundo tuo immineãt, id est, sint iuxta agrũ tuũ ex pte superiori, posse te cõcedere … esse, terrã in fundũ iacere, … ta habere, vt in tuũ lapides … uantur, ibiq; positi habeãtur, … exportentur. hęc oĩa habẽtur … iij. in prin. Itẽ potest cõstitui … gestandi, vel in tuo vuas … vel area tua ad frumẽta, cętera … gumina exprimẽda vtendi, & … ti prædiũ rusticũ pro eo cõsti … l. Mela. §. fi. cũ gl. & Bart. ff. de … cib. leg. Itẽ seruitus rustica … põt, vt syluæ cęduę, & pedam … neis non desint, si causa fundi … dominãtis fiat. Itẽ & Mætian … 3
bat seruitutem talẽ cõstitui p … tuguriũ mihi liceret habere … etiã si habebã pascui seruitu … pecoris appellẽdi: vt si hyem … erit, habeã quò me recipiã … rit cõstituta seruitus, ppter … agrũ meũ, quatenus in tugu … tui recipiãtur, vt est tex. cũ gl. … habeat. l. veluti. ver. item sy … ser. rust. præ. Itẽ seruitutes p … tam ĩ solo, q̃ in supficie impo … sunt. l. iij. ff. de ser. qđ declara … p gl. & Doc. Itẽ seruitutes ru … prędiorũ, etsi corporib. acce … corporales tñ sunt, & ideo n … piuntur. l. seruitutes pdiorũ … eo. ti. caueri autẽ vt ad cert … nẽ monumentũ ędificetur, … q̃a id quod humani iuris esse … seruitutẽ nõ recipit. Itẽ nec … 4
dem seruitus consistere põt, … numerus hominũ in vno loco … tur. l. iiij. quæ incipit, caueri … nia. præ. & ideo dicit ibi Pa …
2 per illũ tex. *Quòd si religiosi … dant, in aliquo loco vt possim … re sepulturã, & ibi incœpi sepel … posteà cõueni cũ eis, vt nõ possim …

pelire, nisi vsq; ad certū numerū, & ꝙ nō possum ibi extruere monumē tum cū lapidibus, nisi vsq; ad certam mensurā, ista cōuentio nō valet, & potero sepelire quot volā, & etiā ornare sepulchrū lapidibus, prout decet. l. j. §. interdictū. ff. de mor. infer. & ibi etiā Pau. hoc vult. l. statuas. C. de relig. & sump. fune. nō obstāte cō traditione illorū religiosorū. sed si vellē ædificare vltra condecentiā, possem ꝓhiberi. arg. l. si cui. ff. de ser
3 ui. *Sed in specie nunc quęritur de casis, si qs habet fundū per quē solebat ire ad casas iūctas fundo, & ipsū alteri legat, an si legatarius petat fundū sibi legatū, possint hrdes excipere seruitutē deberi dictis casis, vt sic posit iri per illū fundū ad dictas casas. Et videtur ꝙ nō: quia nulla seruitus fuit ante mortē testatoris, qa res sua nemini seruit. l. in re cōmuni. ff. de ser. vr. præ. cū sim. Nec post mortem videtur seruitus aliqua deberi ex quo nō fuit per testatorē imposita, qa res presumitur libera, vbi seruitus imposita nō reperit. l. altius. & l. si ædibus. C. de ser. Tamē dicēdū est contrariū, ex quo testator legauit ꝓprietatē fundi, per quē ad casas illas solebat venire: vt l. testatrix. in prin. ff. si ser. ven. & probatur in l. si fundū sub cōditione. §. q fundū. ff. de leg. j. & l. si, in prin. ff. de ser. vr. præ. & p Bart. in l. j. ff. de ser. leg. vbi omnino
4 est videndū de hac materia. *Quæ autē dicaẽ casa, Bal. in c. ij. si duo fratres in eadē casa. in tit. de fra. de no. benefic. inue. dicit, ꝙ est vulgare Italicū, & solet dici à cadendo, quando est quædā domuncula. sed nunquid capanna dicatur casa, siue domus? dicit Bal. ibi, recurrendū esse ad vulgare: nā illud quod communiter homines dicunt, in vulgari est inspiciendum: propriè tamen nō dicitur domus, quia non consistit [redacted] & ex tecto. ff. de vsuca[redacted] eum qui ædes. qui d[redacted] ad statutum. sed vide gloss. instit. de re. di. §. j. in ver. villis. quæ declarat, quæ dicatur capanna.

De tugurio. CAP. XVI.

1 *Tugurium in fundo alieno facere an licitum sit.*

2 *Tugurium quid dicatur remissiue.*

1 TVGVRIVM *an sit licitum in fundo alieno facere? Dic ꝙ non regulariter. l. quemadmodum. §. si protect. ff. ad legem Aquil. & l. qui vitem. §. si ad ianuam. ff. quod vi aut clàm. nisi sit imposita seruit⁹. l. veluti. de seruit. rusti. prædio. & si fiat non imposita seruitute, potest propria autoritate domini fundi destrui: vt d. §. si protectum. & §. si ad ianuam. quod not. Sæpe quando in locis, vbi sunt pascua, cōtenditur de possessione vel quasi, partim faciunt tuguria aut casas, vt sub eis stent pecorarij sui, vel coloni, vel fœnū: quia si fiat in fundo alterius, potest dominus ꝓpria autoritate & impunè de-
2 struere per dicta iura. *Et quid sit tugurium, vide l. tugurij. ff. de verborum signification.

De cultura terrarum. CAP. XVII.

1 *Vicinus loci priuati superioris, si ita per sulcos arauerit, atq; per portas, ut ad inferiorem fundum aqua uenerit, an possit, an uerò aquæ arcendæ iudicio cogi possit, ut in alteram partem aret.*

2 *Opus si quispiā arando faciat, ex quo aqua pluuia uicino nocere possit, si alter fundus coli non poterit, actione aqua*

quæ pluuiæ arcendæ non tenetur.
3 *Sulcos uel foßas si quispiam in uicini inferioris damnum seu ex latere facere poss... ...to quod non poßit, quomodo ei succurri...*

DE CVLTV ... arũ breuiter quædã dicamus. *Vicin⁹
loci superioris prati ita arabat p. sul-
cos atq; per portas, vt ad inferiorẽ
fundũ aqua veniret, quæsitum est an
poßit. An verò aquæ arcendæ iudi-
cio cogi potest sic, vt in alteram par
a tem araret, & ne sulci vicini a infe-
rioris agrũ spectarent. Responden-
dum est; dominum fundi inferioris
nõ posse facere, quominus agrũ suũ
superiorẽ vicinus queadmodũ vel-
let, araret, vt est text. in l. vicinus. in
2 prin. ff. de aqua plu. ar. *Ex quo no.
secũdùm Bar. ibi, ꝙ si arãdo aliquis
opus faciat, ex quo aqua pluuia noce-
re poßit vicino, si aliter fundus coli
poterat, non tenetur actione aquæ
plu. arc. Sed si alio opere fundus po
terat coli, tenetur ea actione. & ita
intelligatur versicu. sequens, sed si
quos. secũdũ Bart. & Ioan. de Imo.
ibi. Gloss. autem habuit aliũ intelle-
ctũ, videlicet vt lex, vicinus. ĩ prin.
intelligatur, etiam quãdo sulci erant
nocituri fundo vicini inferioris, si
nõ animo nocẽdi facti sunt, sed cau-
sa agri colendi: est ratio: quia natura
liter fundus inferior debet seruitu-
tẽ superiori, vt aquam recipiat. l. j. §.
fi. cũ l. seq. ff. de aq. plu. ar. & ideo si
dominus superior non posset bene
colere fundũ suum sine sulcis aqua-
rijs, sibi licitũ est eos facere, vt ibi. &
l. j. §. de eo oper. eo. tit. Sed aduerte
ꝙ loquitur quãdo vicinus habebat
fundũ ex latere, & faciebat sulcos ex
transuerso animo nocendi fundo vi-
cini, & nõ propter necessitatem,
vtilitatẽ culturæ vel aliter. & ...
potest intelligi illa l. vicinus. sec
Pau. de Ca. quia aut quis facit ...
apertos aratro ad seminandũ, ...
facere sicut vult, siue per long...
per trãsuersum. ita loqtur l. ...
in prin. Aut quis vult facere ...
causa seminandi, sed causa a...
nendi, q dicũtur sulci aquar... ...
distinguit: Aut sine illis nõ po...
ager coli, & idem. Aut po...
tunc secus: & ita loquitur ver...
quos. probatur in l. j. §. de eo o...
eo. tit. quod sit causa agricole...
fructus colligendi quicunq; ...
siue frumentũ, siue alij fruct...
op⁹ fiat aratro, siue alio mod...
tex. cũ gl. in d. §. de eo ope. §. ...
3 §. Labeo. *Sed quid si vult ...
re sulcos, vel fossas, in dãnum ...
vicini inferioris, seu ex late...
su ꝙ nõ poßit, quomodo ei s...
retur? Dic aut iã fecit, & aqua ...
pit decurrere, & potest ipsum ...
re vt repleat sulcos vel fossas. ...
replet, cõdẽnari debet ad inte...
d. l. vicinus. ver. sed si quos. V...
iudex iubere vt caueat de dã...
hactenus. §. fi. eo. ti. Et etiã ...
litari poterit repelli ad dem...
& ad deplantandũ opus. l. qu...
tuere. ff. de rei. vend. & l. stip...
§. fi. ff. de no. ope. nun. & not...
d. l. vicinus. in versi. cõdem...
vicinus fecit opus, & aqua pe...
sas nondum fluxit: & tunc s...
potest per iudicem cogi vt re...
Et est ratio quia in illa actione ...
plu. arc. venit dãnũ futurum. l. ...
iter. §. officium. & l. hacten... ...
eo. tit. nec inspicitur si nocu...
sed si nocere potuit: vt dic...

d.l.vicinus.in fine.in verbo,nunquã fluxisset.& l.j.§.ij.eo.ti.

2 *Vicini.Vicinus potest aquam uenientẽ ex fundo, uel tecto uicini, in curtem uel fundũ suũ retinere & depellere, ne sibi noceat. Pau. de Ca. in l. quoties. la §. de ser. & s. per Bar. Cap. de ser. urb. c. xij. c. xlvj. & c. lxvij. & seq.*

De seminatione plantarum.

CAP. XVIII.

1 *Fundo suo unicuiq; seminare herbas, & arbores plãtare, uites putare, & c. licitum est.*

2 *Aquaductus seruitutẽ per fundum tuũ ad fundum meũ si mihi debeas, nõ poteris in fundo tuo fodere uel aliud facere per quod aqua corrumpatur.*

3 *Fundi sui in finibus an alicui plantare licitũ sit: & si radices in uicini fundum intrauerint, uel frondes aut rami protẽdantur, an uicinus eas propria autoritate incidere ualeat.*

4 *Glans ex arbore tua si in fundũ meum ceciderit, an tibi ipsam auferre liceat. & si prohibeã, quo interdicto tenear.*

5 *Glãdis appellatione an omnes fructus contineantur.*

6 *Glandem tuam, quæ in fundo meo cadit, si pecus meum comederit, qua actione tenear.*

7 *Hortum uicinus qui certo tẽpore pratum irrigare solebat, si pratum fecerit, aßiduaq; postea irrigatione uicino nocere cœperit, quid iuris.*

POSTQVAM de cultura terrarũ dicere incœpimus: consequẽs est vt de seminatione plantarũ, putatione, & insertiõe aliqua dicamus. *Et primò sciendũ est regulariter quem posse in fundo suo seminare arbores, herbas plantarea, vites & arbores putare, & alia huiusmodi facere: quia ĩ re sua quilibet moderator est & arbiter. l. in re mandata. C. mand. & nemo potest prohiberi vti sua re quocunq; modo voluerit: imo si voluerit, põt agere actio[illegible] iniuriarũ. l. iniuriarũ actio. [illegible] ii. ff. de iniu. & l. qui pẽde. [illegible]ã. nisi probet seruitus imposita. l. altius. & l. si ædibus. C. de ser. no. Bal. in c. ij. in ti. si de feu. fu. cõ. in vsi. feu. & c. cæterũ. de iudi. & Anto. de But. in c. nimis. extrà, de iureiu. 2 *Et ideo seqtur ex hoc, q; si mihi debes seruitutẽ aquæductus p fundũ tuum ad fundũ meũ: vel hoc anno duxi aquã per fundũ sine vicino, nõ potes in illo fundo tuo fodere, serere, succidere, putare, ædificare, vel aliud facere per quod aqua inquinetur, vitietur, corrũpatur, deteriórue fiat: & si hoc fiat, teneberis interdicto de aqua quoti. & æsti. vt est tex. in l. j. §. Labeo putat. ff. de aqua quoti. & æsti. 3 *Sed circa plantationem arborũ quęri põt, an sit licitũ alicui in suo arbores plantare, & in finibus fundi sui: & si radices intrent fundũ vicini, vel frõdes aut rami ptendũt suprà fontem vicini, an vicinus possit eas propria autoritate incidere: & si fructus arboris meæ ceciderũt in fundũ vicini, vide de his omnibus quę plenè dixi s. in j. li. in ti. de arboribus, & in tit. de serui. ne luminibus officiatur. in iiij. q. 4 *Quibus adde, si glãs ex arbore tua in fundũ meũ cecidit, & extrà, licitũ est tibi tertiò quoq; die auferre illam, & si prohibeam, teneor interdicto de glãde legẽda. 5 *Et appellatione glãdis oẽs fructus cõtinẽtur: vt l. vnica. & ibi gl. Bar. & Doc. ff. de glã. le. & l. Iulianus. §. glans. ff. ad exhi. Itẽ si nõ patior te tollere glandem, teneor ad exhibendũ, quemadmodũ si tuã ma-

teriam in agrũ meũ delatam tibi au-
ferre nõ patiar. d. l. Iulianus. §. glãs.
6 *Itẽ si immisso pecore depasco glã
dẽ tuã, quæ [illegible] fundo meo cadit, si do
lo malo pecus [illegible] vt glandẽ co
mederet, teneor ad exhibendũ: vt d.
§. glãs. & etiã actione in factũ agere
poteris. l. qui seruãda. §. glans. ff. de
7 præscri. verbis. *De irrigatione ali
quid dicamus, & si vicin⁹ qui hortũ
solebat certo tẽpore irrigare, pratũ
illic fecerit, cœpitq; assidua irriga-
tione vicino nocere, ait iuriscõ sul. t⁹
neq; dãni infecti, neq; pluuiæ arc. eũ
teneri actione, nisi locũ cõplanauе-
rit, eoq; facto citius aqua ad vicinũ
peruenire cœpit, vt est tex. no. in l. a-
pud Trebatiũ. §. si vicinus. ff. de aq.
plu. ar. & hoc intellige secũdũ gl. ibi,
qñ in suo, sed si in alieno aliqd face-
ret, teneret. l. si qñ. in fi. ff. si ser. vẽ. &
ibi hoc etiã vult gl. Sed Paul. de Ca.
intelligit illũ §. si vicinus non aliter
fundũ poterat colere: alioq teneret.
l. j. §. de eo ope. de aq. plu. ar. Vel se-
cũdũ Io. de Imo. ille §. si vicinus. in-
telligitur q̃ ille q̃ habet seruitutẽ a-
ctiuã, possit aquã ex fundo vicini ad
suũ ducere cã irrigandi, ex quo fuit
simpliciter cõstituta: trahit etiam ad
pratũ qd̃ fit in eodẽ fundo. ar. l. si ser
uitus. ff. de ser. vrba. prædi. nisi locus
cõplanetur, ex quo aqua citi⁹ decur
rat, vt in fi. illius §. & adde quæ ple-
nè dixi suprà de seruit. aquæductus.

a Plantare. *Seruitus altius non tollendi non rũpitur per plantationẽ arboris: secus uerò si in seruitute luminibus offi ciatur. l. ædificia, & in l. si arborem. in prin. eod. titu.*

De sterquiliatione. CAP. XIX.

1 *Sterquiliatio quid sit: & breuiter totam eius materiam remissiuè.*

1 DE STERQVILIATIONE* vide textum cum gloss. [illegible] quando. §. fi. & quod ibi no. [illegible] ver. & quę dixi in primo libro, [illegible] tulo de sterquiliatione.

De messe & uindemia.

CAPVT XX.

1 *Messem uel uindemiã cuilibet do[illegible] uel colono in fundo suo facere lic[illegible] bens autẽ iniuriarum actione te[illegible]*
2 *Statuta si dictauerint, ne qu[illegible] uindemiare uel messem facere [illegible] suo, nisi certo tempore, uel ut [illegible] partiarius nõ possit incidere m[illegible] præsente locatore, uel nisi noti[illegible] sibi facta: quibus casib. seruãd[illegible]*
3 *Fundum alienũ an cuilibet in[illegible] ceat, & uuas uel spicas colli[illegible]*

1 DE MESSE* & vindem[illegible]
[illegible] genda, d c quod licitũ [illegible]
libet dño vel colono messem [illegible]
demiã ĩ fundo suo vel sibi [illegible]
cere, & pro libito volũtatis [illegible]
aliquo prohibeatur, potest [illegible]
ctione iniuriarũ. l. qui pẽdẽ[illegible]
miã. ff. de act. em. & l. iniuria[illegible]
§. si quis me prohibeat. ff. de [illegible]
si ex forma statuti vel consue[illegible]
2 seruaretur cõtrarium. *Q[illegible]
quibusdã locis sunt statuta, [illegible]
possit vindemiare vel mess[illegible]
re etiã in suo, nisi certo tẽpo[illegible]
tio statuentiũ fortè fuit, ne [illegible]
dñi colligerẽt propria, & p[illegible]
cusarent saltuarios de dãno [illegible]
nisi fortè in instrumento loc[illegible]
cõtineatur, vt vel colonus, ve[illegible]
rius nõ possit messẽ incidere [illegible]
sente loc. vel saltẽ nisi pri⁹ [illegible]
notificatione: quibus casib⁹ [illegible]
nes vel statuta seruanda [illegible]
populi. de iusti. & iure. & l. j. [illegible]
3 *Sed nũquid sit licitũ cuili[illegible]

di fundū alienū,& vuas colligere vł spicas? dic ꝙ de iure licitū est comedere,& non exportare,& conterere spicas,sed nō mittere falcē. de cō.di. v.stipulas.& not.gl.j.di. oēs leges.in ver.fas est.& cōiter sunt statuta prouidētia circa hoc,& de cōsuetudine seruatur etiā illud ius diuinū,verūtamē si anteq̄ qs ingrediat̃ fundū alienū,prohibeatur à dño,ingredi non poterit.l.iniuriarum actio.§.fi.ff.de iniu.& l.diuus.ff.de ser.ru.p̄.& proptereà dicitur d.c. omnes leges. ire per agrū alienū fas est,ius non est,id est,fas est domino nō prohibēte:ius nō est prohibēte domino:vt ibi no. & adde quæ dixi suprà de seruit. iti. in pe.q.prin.& vide tex.cum glo. in l.per agrum.C.de serui.

De aucupatione. CAP. XXI.

1 *Aucupari, uel uenari in fundo alieno licitū est,& de cōsuetudine usurpatur: si tamen dominus uolentē ingredi fundum suum causa uenandi,uel occupandi prohibeat,non erit ei licitum.*

2 *Venando uel occupando in fundo alieno si quispiam aliquid ceperit,an domino fundi restituere teneatur.*

3 *Venator an in fundo retineri poßit, ut reddat quod percepit.*

4 *Bestia fera si in laqueū alienum reperiatur,an occupantis erit.*

5 *Bestiam feram si unus uulneret, & alius capiat,cuius erit.*

6 *Lupus,uel miluus,uel accipiter, uel canis si acceperit auem,uel pecudem, uel aliud animal unius, & quidā tertius surripuerit de ore lupi, milui, accipitris,uel canis, an priori domino id qđ acceperit restituere teneatur.*

7 *Accipitrē uel falconē cū sonaleis argenteis in pedibus iūctis si quispiā acceperit,an priori domino restituere teneat.*

8 *Retia,seu laqueos tendere, aut quaelibet alia instrumenta ad capiendas ue nationes an licitum sit.*

9 *Nobiles & milites [illegible] egiati sunt,ut cum canibus [illegible] ibus uenentur.*

10 *Venari cum armis an licitum sit.*

11 *Venatio clericis & monachis an, & quando licita sit.*

12 *Foßas aprorum,ursorúmue capiendorum causa facere,an licitum sit.*

13 *Foßata siue foßæ,quæ sunt inter uiam publicam,& fundum priuatum, cuius eße debeant.*

14 *Sepes in finibus fundi sui,an facere licitum sit.*

1 AVCVPARI* autem, vel venari in fundo alieno licitū est, & de cōsuetudine vsurpatur: si tamē dominus volentē ingredi fundū suū causa venādi,vel occupādi ꝓhibeat, nō erit ei licitū: vt est casus in d.l. iniuriarū.§.fina.& d.l.diuus.cū gl.& l. iij.§.planè.ff.de acquir.re.do.& in-
2 stit.de re.di.§.feræ.ver.planè. *Sed quid si vn⁹ in alieno venādo vel aucupādo aliquid cepit,an teneatur restituere domino fundi? glos.format istā q.in d.l.diuus.& ibi firmat quòd non,per tex.in d.§.feræ.& l.fi.§.sed cum.C.de fur.& idē tenet gl.in d.§. Sed gl.in d.§.feræ.inst.de re.di.ver. planè:tenet cōtrariū,sed cōmūniter primæ gl.tenētur.& dicit Ang.ī d.l. diuus.quòd gaudent nobiles & principes,ꝙ possint venari in fundo alieno.Et est ratio,qa solus ingressus est ꝓhibitus,nō captura.d.§.feræ.cum alijs s.alleg.Aliqui cōcordant dictas glo.vt glo.d.§.feræ.procedat in casibus post ꝓhibitionē.Sed dicit Flo. in d.l.diuus.ꝙ ista concordia nō est tuta: quia priuati ꝓhibitio nō impedit trāslationē dominij.l.ea lege.de

cōdi. ob cām.l.si ita qs. §.si ea lege.
ff.de ver.ob.no.Bar.in l.qui absenti.
ff.de do.Vñ Flor. in d.l.diuus.aliter
cōc. viuentes aut fundus cōsistebat
in venatione, vel occupatione. tunc
si quis ibi venetur, veraciter petur do
mino prohibēte,nō facit captū suū.
ita intelligatur gl.d.§.ferę. Aut non
consistebat in venatione vel occupa
tione:& tūc captū efficitur capiētis.
& ita procedant aliæ glo.contrariæ.
pro hoc allegat l. venationes. ff. de
vsuca.& l.vsufructuariū. ff.de vsufr.
& per illa duo iura apparet, qñ ve-
natio fit in fructu, & debeatur vsufru
3 ctuario. *Sed insurgit aliud dubiū
circa prædicta, an posit venator ad
huc in fundo retineri, vt reddat qđ
percepit, Et glo. §.ferę.inst.de re.di,
videtur sentire ꝙ sic, glo. d.l.diuus,
dicit ꝙ nō, per d. §.feræ.in l.iij. §.j.
ff.de acq.re.do.& in aut. vt nulli iu-
di. §.si autē. sed aget actione iniu-
riarū.si ītrauit eo ꝓhibēte.l.iniuria-
rū actio.§. pen.ff.de iniu.& idē vult
glo.in l.iij. §.j.ff.de acq.re.do.& ista
opi.est vera,quā tenēt Cy.Bar.in l.j.
§.omnia.eo,ti.& Ang.in d.l. diuus.
qui dicit hoc esse not.quia iam vidit
de facto in persona vnius nobilis de
Odonibus de Perusio,q pro apris &
capreolis nem⁹ alienū intrauit dño
prohibēte, & multas venationes cœ
pit:oīs em̄ venatio pertinet ad eum,
& nulla violētia p dominū fieri pōt:
sed tātūmodò actione iniuriarū cō-
tra eū agi poterit. Adde tñ ꝙ dñs po
terit volēti ingredi fundū manu resi
stere.l.quēad.circa prin.ff. ad l. Aql.
& not,glo.in l.iij. §.planè.versi.iure
4 prohiberi.ff.de acqui.re.do. *Sed
quid si fera bestia reperiatur in la-
queum alienū? dic ꝙ erit occupātis.

l.in laqueū.ff.eo.ti. Et ideo quia la
queo meo detinet,nō efficitur m 7
nisi illud manu capiā:vt ibi.& te
net ibi Bar.in prin.in his tamē
da est consuetudo loci, vel statu
reperitur:aliter tenendū est,que
dixi. Quia diximus quem pos
gredi fundū alienum, maximè c
venādi, & occupandi: quæro an
posit iure seruitutis, vel iure c
dam facultatis à iure cōmuni c
sæ.dic, ꝙ iure facultatis pōt ing
& propter hoc licet quis pluri
rit per fūdū alienū:nō tñ cēsetu
se iure seruitutis, nisi iuerit per
dies infra annū. & semper pōt p
beri ne vadat:sed postquàm iu
xxx.dies, cēset esse in quasi pos
ne seruitutis, in qua est defe
per tit.ff.de itine.act.pri. quo
ctū fuerit confessoria vel nega
vt l.j.in prin. §.j.s.eo.tit.& d 9
nè suprà de serui,iti. in vlt.
Sed in his quæ nō solēt cōp
re facultatis, sufficit semel ali
se gestū sciente & patiēte d
vt dicatur fuisse in quasi pos
seruitutis:vt l.j. §.hoc interd
de aqua quo.& æsti.& no.in
clesia Sutrina.extra de cau.p
prie.& ita vult Pau.de Cast.
5 uus.suprà de ser.ru.præd. *
quis vulnerat ferā bestiā, &
pit, cuius debet esse? dic capie
instit.de re.di. §.illud.& l. na
6 §.illud.ff.de acq.re.do. *Et q
quotidiana, si lupus, vel miluu
accipiter, vel canis accepit a
pecudē, vel aliud animal vn
dam tertius accepit. seu arripu
canib⁹ vel de ore lupi, aut milu
an teneatur restituere id, quo
cuperauit priori domino, q

fic:vt est tex.not.ff. de acqui.re,do. l.Pompo.in fi. * Sed pone aliā qu. pulchrā:quidā accepit accipitrē, vel falconem cū sonaleis argenteis in pedibus iunctis,an teneatur restitue re priori domino? Vide cōsiliū Bar. quod incipit, omni modo cū fuisset venatū.aliàs dicitur tractatus de falcone editus per Bar. quem habeo in consilijs consi. cxxj. vbi plenè vide.

*Nūquid autē sit licitū tendere retia seu laqueos,aut alia quælibet instrumenta ad capiēdas venationes? dic ꝙ non:nisi ad vrsos,apros,& lupos capiendos: vt est tex. in c.nemo etiā retia.in tit.de pace te.in vsi.feu. qui tex.varijs modis intelligitur.Nā quidā intelligūt solùm in possessionibus Imperatoris.ar.l.ij.cū ibi not. C.de noxa.Sed ista lectura notabiliter seruatur per l. qui foueas.ff.ad l.
9 Aquil. *Tertio modo alij intelligunt, ꝙ Imperator hoc statuit, & sit priuilegiū militis,& nobiliū,qui cū canibus & auibus venātur, vt tales habeāt solatiū:vt alij inferiores rustici non possint venari, nisi ad apros, vrsos,&c.sicuti sunt statuta Ferrarię. nec cōgruit tit.cōtra l.imperatores. ff.de in diē addic.& ideo Iac.de Alua.dat quartū intellectū:quia multoties ex talibus venationib⁹ factis in alieno, domino prohibēte, oriūtur rixæ & iniuriæ: qa armata manu domino volētes ingredi potest prohibere:vt no.glo.in l.iij.§.planè.ff.de aqui.rer.do. ex quibus de facili potuisset pueniri ad violationē pacis, de qua loqtur ille tit. de pa.te. ideo Imperator prohibet expresè, vt nemo in alienis agris posit venari inuito dño: nisi ad apros, vrsos, &c. quasi velit, quòd si quis cōtrà faciat debeat puniri tāquàm turbator pa-
10 cis:vt eo.tit.§. si quis autem. *Potest etiā quintò modo intelligi ille §.qa in c.pręce.iud[illegible]rat Imperator prohibition[illegible] inorū: & quia in venationibus portātur arma,dubitabatur,an sit licitū venari cū armis.& dicit ꝙ nō: nisi ad ista animalia periculosa: & quicquid dicat de laqueo & reti:tamen intelligas ꝙ in p̄dictis venationibus sunt necessaria arma. & hoc videtur sentire Iaco.de Ardezoni,de Verona, in sua elegāti summa feudorū,in tit.de pa.te.& Iac.de Alua.sequitur eū in d.c.nemo retia. tu autē cōiungas quartū & quintum intellectum, & habebis veritatem.

11 * Quotuplex autē sit venatio[a], & an,& quādo sit licita[b] maximè clericis monachis,vide glo. ordi.lxxxvj. dist. qui venatoribus donare. & ibi tex.& c.j.extrà ne cle.vel mona.& c. j. & ij. extrà, de venatore, vbi bene not. Et adde ꝙ in diuinis scripturis penitus nō inuenimus sanctū aliquē venatorē, piscatores inuenimus sanctos:vt dicit beatus Hierony.in psal. c.& habetur xxxvj.dist. Esau.& xxxiiij.dist.quorundā.& no.Ang.in l.diuus.ff.de ser.ru præ.tamē nō allegat dicta iura.& ratio ponitur per gl. in d.c.Esau. quia venatio fit cū clamore,& maiori delectatione,quàm fiat piscatio,ideo est prohibita:& ꝓpter hāc delectationē, nūquàm venatoribus fuit concessa immunitas patrimoniorū,tex.est in l. venatorib⁹.C. de excu.mu.li.x.& no.Ang.in d.l.diuus.vlti.de materia venationis & aucupationis,vide in d.c. qui venatoribus.& ibi gloss.magistra. in dicto c. Esau.ne cleri.vel mona.d.c.j. & Cle. ne in agro.§.porrò.& ibi gl.& Doc.

de ſta.mona.& l.j.C.de vena.ferarũ, lib.xj. & per Ioan.in ſumma, in rub. de vena.& p Hoſt.in ſumma de cauſa poſ.& pr[illegible] §.j.& alijs locis ſuprà

12 allegatis.*Cõue[illegible] etiã ex prędictis quærere,an ſit lic[illegible] aprorum vrſorúmue capiendorũ cauſa facere vel laqueos ponere. & dic ſi in itineribus ſunt, in eisq; bos, vel aliud animal ceciderit, factumque deterius eſt: vel laquei ponuntur in loco pub. & pecus tuum in eos inciderit, potes agere contra facientes foueas, vel laqueos ponentes l. Aquil. niſi denũciaſſent prius domino, vel niſi prædicta fuerint in locis, vbi fieri ſolent: vt eſt text.in l. qui foueas. cum l.ſequen.quæ incipit, quemadmodum. in prin.& ibi doct.ff. ad le. Aquil.de foueis vide quę dixi ſuprà in j.lib.de fouea, vbi etiã poſui cui⁹ ſint foueæ, quę ſunt inter duos vicinos.vide l.ij.§.pręterea.& ibi no.ff.

13 de aqua plu.ar.*Cuius aũt ſint foſſata, ſiue foſſæ quę ſunt inter viã pub. & fundum priuatũ, vide per Barto. in ſuo trac.Tyberiadis,in prima parte, de alluuione, in iij. & vij. col. & Bald.in l.riparum. in j col.in ſi.& in l.itẽ lapilli. in ſecũda cõcluſione.ff. de rerũ diui.& ibi etiã poſuit, quis ſit vſus foſſarũ,& an, & quãdo foſſæ debeant meſurari cũ agro vendito: & an ſit licitum facere foſſas,ex quibus aqua plu. noceat.l. vicinus. §.j. verſi.ſed ſi foſſas.ff.de aqua plu.arc.*

14 *Et adde quæ dixi ſuprà, de irrigatione, de ſepibus, an ſit licitum eas facere in finibus fundi ſui.dic quòd ſic.l.ſi. quæ incipit, ſi quis ſepem. & ibi no.ff.ſi.regun.

a Venatio. *Venatio dicitur ars nequiſſima.lxxxvj.diſt.qui uenatoribus.*

b Licita. *Venatio prohibita eſt*
quadrageſimæ & diebus ieiun
lxxxvj.diſt.qui uenatoribus.

De montibus. CAP. XX

1 *Mons quid ſit, & unde dicatur*
2 *Lapicidinæ & argentifodinæ,*
mõtibus reperiantur, an in alieno
do lapides cædere licitum ſit.
3 *Lapides in fundo ſuo an quis*
poßit, ita ut lapidũ fragmẽta in fu
dum alienum perueniant.
4 *Venas aureas aut argẽteas in*
mihi fodere licitum ſit, & fod
uicini fundo tranſire.
5 *Lapides ex fundo dotali caſos, an*
ritus habere debeat, & quid ſu
dendo expendit, an expreßu ſibi
tui debeat.
6 *Sylua cædua & ſylua paſcua*
dicetur.
7 *Sylua ſi creditori pignorata ſit*
bitor ex ea nauẽ, uel aliam ma
fecerit, an illa nauis, uel ma
gnori erit.
8 *Creditor an debitorem prohib*
ſit, ne ex ea ſylua nauem facia.
9 *Sylua uſufructuarius an arbo*
pedamenta pro uſu ſuo inciden
ac etiam uendere.
10 *Emphyteota qui ſyluam, uel*
emphyteoſim recipit, an ĩuite
ſyluã, & nem⁹ extirpare poß
prata, uel culturã reducere, ac
re uites, uel arbores fructifera
11 *Nemus, uel ſyluam ſi quiſpiam*
dit cũ pacto de retrouendendo,
ptor ſyluam extirpare poßit.
12 *Maritus an poßit extirpare*
bi in dotem datum: & ad
reducere.
13 *Emphyteota maritus, uel fru*
uel ſimiles, qui ius in re ha
bores fructiferas incidere

24 *Emphyteota, uel fructuarius, uel similes si incidant arbores fructiferas eo casu quo nō possint, nūquid a iure suo cadant.*

25 *Cōcesserim si alicui, ut de nemore meo ligna incidere possit, & ad sui libitū accipere, an postea alteri concedere possim.*

26 *Promiserim si alicui, ut de nemore meo quadam ligna incidere possit, an pro libito suo incidere poterit.*

27 *Miles unus si in alterius nemore ligna colligere uoluerit, an possit.*

28 *Nemore in alieno si capreoli, uel cerui, uel alia animalia capiantur, domino ignorante uel contradicēte, an capientis uel domini nemoris efficiantur, & an propria autoritate ea dominus retinere possit.*

29 *Nemore se usos rustici si dixerint tātō tempore, quo in contrarium memoria non extat, an iuuat eos si dixerint, se acquisiuisse ius utēdi & fruendi in illo nemore.*

30 *Nemoris alieni rustici uel alij si usum habuerint, puta, quia in eo longissimo tēpore ligna accipere usi fuerint, quando iste ejus expiret.*

1 QVAERENDVM* est primò quid sit mōs. Et dic q̄ est locus altus. l. si ædes. ff. de seru. vrb. præ. q̄d intellige de magna altitudine, secūdùm Bar. in tract. suo Tyberiadis, in iiij. col. ver. mōs est locus. Et dicitur mōs secūdū Bar. ibi, & Hug. & Papi. à mouēdo per cōtrariū: quia nō mouetur. & nō intelligas de mobilitate quæ vniuersæ terræ cōgruit. sed q̄a nō mouetur per culturā, id est non colitur. terra enim, quę colitur, bene mouetur, & durat vsq; ad locū, q̄ colitur vel coli incipit. Pendiciæ ergo montiū nō cultæ, mōtis appellatiōe cōtinentur, nisi certi loci vsus aliter se haberet: si tamē inter montē essent aliqua loca culta, mōtis appellatione totius cōtinetur ill[illegible]: vt ff. de rei vendi. l. in [illegible] 9. quæcunq;.

2 *Qui[illegible] lapicidinæ & argētifodinæ, & huiusmodi materię esse cōsueuerūt: quæro an sit licitū in fundo alieno lapides cædere? Et dicas q̄ nō, nisi cōsuetudo, vel statutum aliter disponeret: vt est tex. gl. & Doct. in l. vēditor. §. si cōstat. ff. cōmunia prediorū. nec pōt q̄s lapides ex fundo alterius exportare, etiam si sit ciuitas, vel cōmune, nisi hoc dictet cōsuetudo, & prius domino pretium competens soluatur, licet ante pretij solutionē cædi possint: vt est

3 casus notabilis in d. §. si cōstat. *An autē q̄s possit in fundo suo lapides cædere, ita vt fragmēta lapidū perueniāt in fundū alienū, vide l. sicuti. §. Aristo. ff. si ser. ven. & quæ dixi in

4 primo lib. in tit. de ser. proijc. *Sed quid si sint venæ aureę aut argēteæ, an sit mihi licitum fodere iū meo, & fodiendo trāsire sub fundo vicini? Et videtur q̄ nō: per d. §. si constat. Itē quia sicuti quis non pōt transire in agrū alienū inuito domino. l. per agrū. C. de ser. ita nec sub agro alieno: quia sicuti pdia supra terrā sunt libera domino vsq; ad cœlū. l. altius. C. de ser. & l. q luminibus. ff. de ser. vrb. præ. ita dicūtur esse libera vsq; ad profundū. Itē pro hoc facit l. j. C. de thesau. lib. x. & l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solu. matri. Sed Paul. de Cast. qui habuit istam q. de facto in venis cotareis Burgoniēsibus, cōsuluit cōtrariū, videlicet, q̄ fodientes nō possint à dominis impediri, p l. cūcti. C. de metal. lib. x. coiūcta l. ij.

& l.quosdã. eo.tit. Sed Pileus dicit,
ꝙ propter publicã vtilitatem licet
marmora & similia fodere sub fun-
do alie[illegible] dũmodò dñs non habeat
damnũ. Nec [illegible] d. §.in fundo. & d.
§.si cõstat. qa illa [illegible]untur in
lapicidinis, quæ reperiũtur sine læ-
sione superficiei, & vbi fodiũtur la-
pides multùm vtiles, q in paucis lo-
cis reperiũtur: & in argẽto vel auro:
& ideo propter publicã vtilitatẽ vi-
detur concedi, vt posit inuenire &
fodere etiã sub alieno: quia hoc fit
cũ magna impensa & labore: nec à
dominis superioribus põt prohibe
ri, si nõ recipiũt læsionẽ: vt per glo.
in d.l.quosdã. & l.iij.eo.ti. in versi. si
sco. quę dicit hoc esse speciale ĩ me-
tallo, qd magno paratur labore. &
ꝓptereà procedũt etiã in venis cota
reis & marmoreis, vt ibi. & ita te-
net elegãter Pau. de Cast. in l. diuor
tio. §.si vir in fundo ff. solu.ma. vbi
dicit ita se cõsuluisse in ciuitate Bur
gonię. & habet in cõsi. clxxvj. cũ duo
bus seq. & ita tenet Ludo. de Ro. in
cccclxxvj. singu. qd incipit, regula, ꝙ
rem alienã. per glo. in d.l. quosdã. &
d.l.iij. & ita ego tenui in l.inter pu-
blica. in princi. ff. de verbo. signifi.
vbi limitaui prædicta procedere, dũ
vnus tertius nõ dominus fecisset iã
impensam in fodiẽdo vel reperiẽdo
venas: secus si vellet etiam incipere
fodere, & venas reperire: & ille qui
haberet fundũ suprà, vellet etiã inci
pere fodere: qa dominus fundi de-
beret pręferri, per d.l. altius. & l. qui
luminibus. ex quo cessant rationes
suprà allegatæ. scilicet impensarum
eius, qui vult inuenire venas: & ces-
sat ratio publicæ vtilitatis: quia idẽ
faceret dominus fundi, quæ faceret
extraneus, quod est singulare & ma-
gnæ vtilitatis. & adde quę dix[illegible]
l.inter publica. in prin. ff. de verb. si-
gni. & s. in præce. lib. tit. de ser. aq.
5 duct. in prin. iiij. q. princ. * Põt[illegible]
prædictis decidi, & de materia la-
cidinarum, an maritus debeat ha-
re lapides cæsos ex fundo dotal[illegible]
qd si expẽdit in cædẽdo, an expe[illegible]
debet sibi restitui? vide d.l. diuor.
§.si vir in fundo. & §.si fund'. &
Doct. ff. solu. matri. & l. si ex lapi[illegible]
nis. ff. de iu. dot. & l. fi. in prin.[illegible]
do. inter vir. & vxo. & quæ dixi[illegible]
6 l.inter pu. in princ. * In mont[illegible]
etiã syluæ quandoq; reperiunt[illegible]
ideo quæro primò, quæ dicat[illegible]
ua cædua, & sylua pascua. Dic[illegible]
cædua est, vt quidam putant, c[illegible]
hoc est, vt cædatur: Seruius a[illegible]
q̃ succisa, rursus ex radicibus a[illegible]
pitibus renascitur. l. sylua cæ[illegible]
prin. ff. de verbo. signifi. & l. [illegible]
ua cædua. in prin. ff. de vsufru[illegible]
verò pascua est, quę pascuis p[illegible]
destinata est: vt d.l. sylua cæ[illegible]
fina. & adde secundùm Ho[illegible]
Ioã. An. in c. cum dilecti. in g[illegible]
nouella, extrà, de dona. quo[illegible]
sta dicitur latum nemus sine[illegible]
ra & sine aqua. & ita intellig[illegible]
ibi. Quando verò est prope[illegible]
dicitur sylua. Sed quando co[illegible]
7 muro vel palis, vocatur barc[illegible]
inde quæritur secũdò, quid i[illegible]
tori sylua pignorata sit, & c[illegible]
ex ea nauem vel aliam mater[illegible]
rit: an illa nauis vel materia p[illegible]
erit? dicas quòd nõ: nisi nomi[illegible]
cautum fuisset, vt pignori [illegible]
cunq; ex sylua facta nataue [illegible]
si conuenerit. §. si quis ca[illegible]
de pigno. acti. & ibi per glo.[illegible]

ctores.hoc tamē limitat ſingulariter Guil.de Cu.qñ debitor nō eſſet ſol uendo vel eſſet extinctā actio perſonalis b.& tūc in ſubſidiū nauis intelligitur eſſe pignori obligatā,per l.qui occidit. §.j.ff.ad l.Aquil.qui tex.parum facit ſecūdùm Raphaël.Fulgo. in dicto: §.ſi quis cauerit.dic tñ magnā eſſe autoritatē Guil.cū nemo cōtradicat,& magis ipſum mouet Imperialis autoritas, quàm ille text.& hoc dictum eſt bene not. *Quærit̃ tertio,an poſsit creditor prohibere debitorē,ne ex ſylua nauē faciat.Barto.& Doct.in d. §.ſi quis cauerit,in fine,tenēt ꝙ creditor debet vti re pignorata,tanquàm bonus paterfamilias.l.ea igit̃.ff.de pigno.actio.vnde diſtinguitur,aut ſylua erat cædua:& debitor vult cædere ſecundū modū cōſuetū,& nō pōt per creditorē prohiberi.per l.item ſi fundus.in fine.ff. de vſufru.& l.cū tabernam.in princ. ff.de pig.aut nō erat cædua,& volebat vltra modū cōſuetum cædere:& tunc per creditorē pōt prohiberi,p dicta iura.dicit tamen Roſ.in dicto §.ſi qs cauerit.in fi.quòd arbitratur ipſum creditorē per hypothecariam poſſe auocare poſſeſſorem ſyluæ.& cōſequēter ne cædat:qa tūc creditor debet fructū percipere,nō debitor. vt l.ſi pignus. §.ſi prædio.ff.de pig. act.& l.ſi cū vēditor.ī prin.ff.de eui.

9 *Quæritur quartò,nūquid vſufructuarius ſyluæ poſsit incidere arbores & pedamēta pro vſu ſuo,& etiā vēdere.dic,quædā ſunt arbores non altiores ſylua.& iſtę continent̃ ſub nomine ſylūę:& ideo pedamēta ſuccidi poſſunt,ſicut ipſa ſylua:vt l.ex ſylua cædua.ff.de vſufr.Quædā ſunt arbores q̃ in altitudine ſyluā excedūt & de his fructuari⁹ nō ſumit ramos, ſed pedamēta ſuccidit.l.ſed ſi glandes.quę ſequit̃ dictā l.ex ſylua cedua. & dic quòd ſylua nō er[illegible]dua.i.matura:licet aliquę [illegible] grandes arbores ib[illegible] debēt cędi cū alijs,cū alię eſsēt maturæ.Quædam ſunt arbores vetuſtæ:& tūc nō pedamenta,nec rami ſuccidi poſſunt arboribus etiā euulſis.vel vi ventorū deiectis ad vſum ſuū & velle:vt eſt tex.cū gl.in d.l.arboribus.in princ.q̃ intelligit d.tex.quādo ſylua nō erat cædua:quia tunc pōt ſumere etiā ex ſylua pro vinea ſua,dūmodò fundū deteriorē nō faciat:vt d.l.ex ſylua cędua.in fi.& in hoc caſu tātū habebit vſuarius,quātū vſufructuarius ſecūdū gl.ibi.ſed quādo eſt ſylua cędua, tūc plus habet vſufruct.quàm vſuarius:quia vſufructuarius pōt cędere, & vēdere,& locare in vltima neceſſitate ſua:vſuarius autē nō pōt vti,niſi pro ſe & neceſsitate ſua:vt Inſti.de vſu & habi.in prin.& §.j.& l.diuus. in prin.ff.eo.titu.vbi habetur etiam quòd vſufructuarius ſyluā pōt cædere & vēdere:puta quādo eſſet in remoto:quia ſi nō poſſet vendere,nulla eſſet vtilitas ſylūę,& perinde eſſet ac ſi nō haberet vſumfructū ſylūę,vt d.l.

10 *Quærit̃ quintò an emphyteota,q recipit in emphyteoſim ſyluam vel nemus,inuito domino poſsit extirpare ſyluā & nemus,& reducece ad prata vel culturā,& plantare vites vel arbores fructiferas.Iſtā q.format Nico.de Ma.& Bal.in l.j.in fine C.de iure emphy.Et videt̃ primò ꝙ ſic:qa qui accipit in emphyteoſim, accipit ad meliorandū:ſed hoc modo meliorat̃.ſed Nico.de Ma.dicit cōtrariū:quia melioratio ꝑmittitur,

Bb 5 dum

dummodò nō mutet formā.l.si cui⁹. §.vsufructuarius.ff.de vsufruct.& l. hactenus. §.Neratius.eo.ti.& secundùm hoc emphyteota areæ nō poterit ibi domū in ædificare:qa forma areę mutaret.l.[illegible] ff.qui. mo.vsusfruc.amit. Sed Bal.in d.l.j.in fi.dicit hoc credere verū esse:quia tacitè inest vt possit meliorari:vt auten.si quas ruinas.C.de sacro.san.ec. & l.ij.C.de alluuio.& palu.& l.intra vtile. §.fin.ff.de mino.Et si tu dicis, nō potest mutari forma.Respondet secundùm Bald.forma superficialis mutari potest in melius:quia iste cōtractus ad hoc est inuentus,vt melioraretur.& absurdū esset dicere,vt q debet rē æternaliter possidere, non possit rē meliorare meliori forma introducta sub maiori. Tamē Bal.concludit in d.l.j.in fi.quòd mutatio syluæ extirpando fieri non potest:sed in ædificando domū fieri potest.Et est ratio:quia domus potest reduci ad aream demolita domo,sed vinea extirpata nō erit sylua,vt prius erat. l.quæsitum. §.illud fortasse.de leg. iij.& ita tenet Bal.in d.l.j.Sed Flo.in d.l.hactenus. §.Neratius.ff.de vsufr. refert omnia prædicta,& tandē concludit,quòd adhuc est perplexus q d teneat.Ego verò in hac quæst.ita dicerem : Aut loquimur in area,& sto cum Bal.vt emphyteota possit domum ædificare,nisi aliud de mente cōtrahentiū appareat:aut loquimur de sylua:& tūc si de hoc specialiter est conuentum,illi cōuentioni standū est.l.ij.C.de iure emphy.cōiūcta l.j. §.si conuenerit.ff.deposi.aut nulla est cōuentio:& tūc aut est statutū vel cōsuetudo in loco,& illi standū est.l.semper in stipulationibus.de regul.iur.& Paduæ obseruat̄ de [illegible] quia emphyteotæ extirpant nemora,& syluas,& nulla est cōuentio,[illegible] tutum,seu cōsuetudo:& tūc aut [illegible] est vtile,si fiat pratū,vel terra ar[illegible] ria:quia fortè maior est vtilitas [illegible] erit,vel tanta percipi poterit ex [illegible] more,quāta ex pratis & terris ar[illegible] rijs:& tūc nō posset emphyteota [illegible] uam extirpare:ex quo nō est me[illegible] ratio, imò potius deterioratio, maximè qa in instrumēto inueh[illegible] re solet apponi clausula,ad me[illegible] dum,& nō peiorandū.& ita pr[illegible] cedere opinio Bal.aut extirpā[illegible] uā fundus efficitur valde melior [illegible] tūc aut est in cōtractu emphyte[illegible] co dictū,vt p victu soluere tene[illegible] tot plaustra lignorū de illo nem[illegible] & tūc nō posset reducere ipsu[illegible] prata vel culturā:quia nō posset [illegible] uere dictū.& sic tacitè videt̄ a[illegible] ter eos,vt nemus nō destruat[illegible] debitor. §.verisimile.ff.de cōt[illegible] emp.& l.legatū.ff.de vsufru[illegible] nō fuit dictū de illo nemore [illegible] credo,maximè quādo emphy[illegible] non haberet alia nemora,ex [illegible] nō posset soluere,p dicta iur[illegible] rōne.aut pēsio debet solui in [illegible] nia,vel in alijs rebus,q̄ in sylu[illegible] reperiūtur,& etiā si esset maio[illegible] tas extirpādo syluā,tenerē q[illegible] ex quo habet ad meliorādū.Ne[illegible] q̄ mutetur forma,q̄ nō sit red[illegible] lis facilitate ad suā materiā.l.[illegible] §.rei muta.ff.qui.mo.vsusfr.am[illegible] l.hacten⁹. §.Neratius.ff.de vsufr[illegible] la iura loquūtur in vsufr.q habe[illegible] ra debilia,q̄ faciliter corrūp[illegible] niunt.l.corruptionē.C.de vsu[illegible] finit.Insti.eo.ti.& si minus iur[illegible] bet,quàm emphyteota.& ideo [illegible]

fructuario dicẽdũ eſt, ipſum nõ poſ-
ſe extirpare, & formã mutare: qa mũ
tata forma, mutat vſusfr. q. ꝓpter hoc
perit, vt dictis iuribus. nõ ſic in em-
phyteota, q habet plꝰ iuris, videlicet
vtile dominiũ & perpetuũ. l. iij. ff. de
ſer. cõiũcta l. j. §. q in perpetuum. ff. ſi
11 ager vec. *Quærit vj. aliqs vendidit
nemus vel ſyluã cũ pacto de retrouẽ
dendo, iuxta l. ij. C. de pac. inter emp.
& l. qui fundũ. ff. de cõtrahẽ. emp. &
an iſte emptor poſsit ſyluã extirpa-
re. Et in hac q. puto eſſe cõſiderãda
verba pacti de retrouendendo ſi em
diceret quòd teneat dictã ſyluã vel
nemus retrouẽdere: tũc iudicarem
ipſum nõ poſſe extirpare: qa nõ poſ-
ſet ſeruare pactũ de retrouẽdẽdo. &
ſic illa iura nõ loquũtur de ſylua, ſed
de fundo ſimpliciter. & tũc aut eſt
pactũ ad certũ tẽpus breue, puta v.
vel vij. vel viij. annorũ, ita quod eſſet
maior vtilitas emptoris habere ligna
quàm fructus fundi ad culturã redu-
cẽdi, & maius eſſet dãnũ venditoris.
& idẽ per ea q̃ dicta ſunt in præce. q.
Aut eſt pactũ in perpetuũ, & tũc aut
emphyteota ſciebat vel veriſimiliter
ſcire debebat vẽditorẽ debere retro
uẽdere, & vt cõſequeret emptor ma
iorẽ vtilitatẽ antequã reuẽderet, fe-
cit extirpare totã ſyluã: & nõ poſſet,
& tenet ad dãnũ & intereſſe ipſi em
ptori retrò emẽti. ar. l. j. §. j. & quod
ibi no. Bar. ff. ſi qs teſ. li. eſ. iuſ. fu. & l.
nomẽ debitoris. §. j. ff. de le. iij. cũ ibi
no. & l. ſi filiæ meę & qd ibi no. ff. ſo.
ma. & qd no. Pau. de Ca. in l. ſi filio.
§. fi. co. ti. Aut ẽphyteota neſciebat,
nec veriſimiliter ſcire potuerat vẽdi
torẽ habere animũ de ꝓximo retrò
emẽdi: & dubiũ eſſet an poſsẽt ſyluã
extirpare: & tũc diceret, aut vẽditor
cõtradicit: quia aſſerit ſe citò retrò
emere: qa tũc nõ poſset extirpare ea
dẽ rõne. ar. l. ſi fundũ. cũ ibi no. C. de
rei vẽ. Aut dñs nõ cõtradicit vel etiã
ignorat, & tunc d[illegible] ſ[illegible]ue, vt dixi de
12 emphyte[illegible] dẽte q. *Quærit
vij. an maritus poſsit extirpare nemꝰ
ſibi datũ in dotẽ, & reducere ad cul
turã. Dicas ꝙ ſic: qa ꝓpter hoc reddit
fundũ fructuoſiorẽ: qa ex cultura plꝰ
pcipit, quàm ex nemore, vt ꝓbat in
d. l. diuortio. §. ſi vir in fundo. cõiun
cta gl. in ver. fructuoſiorẽ. ff. ſol. mat.
& l. fi. ff. de iure do. Sed ſi nõ efficere
tur fundꝰ fructuoſior, tũc vt dixi in
13 duabꝰ q. pce. *Quærit viij. an mari
tus emphyteota, vel feudatariꝰ, vel ſi
miles q habẽt ius in re, poſsint arbo
res fructiferas ĩcidere. & videt ꝙ ſic:
qa habẽt vtile dominiũ. l. j. ff. ſi ager
vec. & c. j. §. rei aũt. in ti. de inueſti.
de re. ali. fa. ſed in re ſua quilibet eſt
moderator & arbiter. l. ĩ re mã. C. mã.
In cõtrariũ facit l. diuor. §. ſi vir ĩ fun
do. ff. ſo. ma. & l. ſi vir in fraudẽ. §. cõ
ductor. ff. de iure fiſ. l. forma. §. ſi vi-
tes. ff. de cẽſi. l. ſi ita. §. fi. ff. de vſuf. &
l. creditor. la j. ff. de pig. ac. & hãc vlt.
partẽ Dy. Bar. & Doc. ĩ d. §. ſi fundũ.
& Bar. in d. §. cõductor. & Bal. ĩ aut.
q rẽ. in fi. pe. col. C. de ſa. ſan. ec. Ang.
in l. ſi colonꝰ. ff. ar. fur. cæſ. & idẽ di-
cas in patre quo ad bona filij, & ĩ vſu
fructuario. vt p Ang. ĩ l. fi. §. fin aũt le
gata. in fi. C. de bo. q lib. & ꝓbat in d.
l. æqſsimũ. §. vſufructuarius. & idẽ
etiã dicas & multomagis in vſufru-
ctuario. l. fi. ff. de vſu & ha. Sed pdi-
cta oĩa limita, niſi pdicti velint in lo
co demortuarũ vel inciſarũ alias plã
tare, vt dicit Ang. in d. l. ſi colonus. p.
d. §. cõductor. & idẽ Pau. de Caſt. in
d. l. diuortio. §. ſi fundũ. & ꝓ hoc opt.
fac

facit l.agri.& l.vet⁹ fuit q̃st.cũ duab⁹
se.ff.de vsufr.& l.ex sylua cædua.eo.
14 tia. *Sed põt dubitari circa p̃dicta,
an si emp[hyt]eota vel fructuari⁹ vel
similes ĩcidũt [fru]cti[feras] arbores eo
casu quo nõ possũ[t], [an] p[ro]pter hoc
cadãt à iure suo.Et videt̃ quòd sic:qa
deteriorãt rẽ sibi cõcessã à domino.
per aut.qui rẽ.C.de sacro.sanc.ecc.&
ita tenet Bar.in d.l.diuortio.§.si fun
dũ.Inno.dicit ibi,q̃ hoc est speciale
in fundo ecclesiæ.Lu.aũt de Ro.ibi
tenet opi.Bal. quando emphyteota
vel feudatarius fuit monitus vt desi-
stat ab incisione,& nõ desistit,p tex.
in c.j.§.quicunq; aduocatus.in titu.
de pa.te.in vsi.feu.Et licet ille tex.lo
quat̃ in alia materia,tamen eius rõ
multùm facit pro opi.Bald.quã puto
verã,per l.ædem.cũ ibi no.C.loca.p
e.quia p[ro]pter.extrà de loc.& p nota.
in d.autẽ.qui rem.& per l.hoc am-
plius.§.fi.ff.de dã.infect.& per l.ij.
ff.de his qui sunt sui vel alie.iu.& In
15 stitu.eo.ti.§.fi.cũ si. * Quærit̃ ix.si
c cõcessi alicui,vt possit de nemore
meo ligna incidere,& ad sui libitũ
accipere,an possim posteà alteri cõ-
cedere ligna? Dic quòd sic,si ligna
nemoris vtriq; sufficiũt,aliàs nõ.ar-
gu.l.ij.§.fi.ff.de seruitutib.rustico.
præ.& l.Lucio.ff.de aqua quo.& esti
ua.p[ro] hoc vide quę dixi in j.lib.in iij.
quæstio.princi.versi.& quod dixi q̃
dominus possit imponere seruitu-
16 tem. *Quærit̃ decimò,est permis-
sum alicui,vt possit incidere de ne-
more meo q̃dã ligna,an poterit pro
libito suo incidere in eodẽ.Guiliel.
de Cu.in auten.qua in prouincia.C.
vbi de crimini.agi oportet,dicit̃ ĩ fi.
pone,tu habebas bona iuxta nemus
meum,recipiebas ligna de nemore

meo iniustè,absentasti te,& cũ
famulis tuis,vt inciderẽt sicut tu
habebas ius,ipsi fecerũt vt fuit e
ctũ,& iniustè:qđ remediũ mihi
bitur?Dico q̃ agetur cõtra istos
tũ,& si isti petẽt dilationẽ ad ce
cãdũ dominũ,dabitur.& si postea
venerint,cõdẽnabũtur.& si nõ
soluẽdo,fiet ĩ residuo executio c
dominũ:per d.aut.qua in p[ro]ui
in qua ita põt poni casus,qđ dici
se no.qa quotidie de facto põt
17 nire. *Quæritur xj.si vnus
vult in nemore alterius collige
gna,vide Hostien.in sum.de c
18 §.qualiter. *Quæritur xij.si
more alieno capreoli,cerui,v
animalia capiũtur domino igno
te vel contradicẽte,an efficiat
pientis,vel domini nemoris,&
pria autoritate dominus possit
tinere:vide Ang.& Doct.in l.
ff.de serui.rusti.prædio.& qđ
19 prà de vena.& aucupatione.
ritur xiij.si rustici dicũt se fuisse
nemore tẽpore quo nõ extat
ria,an iuuat eos,vt dicãtur a
se ius vtẽdi,fruendi in illo n
Cy.format hãc q.in l.fi.in iiij.
præscri.lõn.tẽp.x.vel xx.an.E
dicere q̃ nõ:quia vsusfr.perd
gissimo tẽpore.l.corruptionẽ
vsuf.ergo eo tẽpore quo p̃de
acq̃rit̃.facit l.Titio cũ morie
vsuf.& tñ cautela est,vt rustici
cãt se habere vel acq̃siuisse ius
fruẽdi:sed dicãt sibi cõstitutũ
seruitutẽ p ius:vel habere ius q
sint ĩcidere ligna ĩ dicto nemore
cũq;.iuxta l.iij.ĩ prin.ff.de ser.
Et ad p[ro]bãdũ istã cõstitutionẽ
tutis vel iuris,allegẽt & p[ro]bẽt
fuisse dicto iure accipiẽdi ligna

tum tempus, cuius initij memoria non existat: quia tale tempus habet vim cõstitutiõis & ti. seu priuilegij. l.hoc iure. §.ductus aquę. ff. de aqua quo.& æsti. & c. super quibusdã. §. prætereà.de ver.sign.& c.j.de pscri. li.vj.imò plus allegãdo titulũ,& probando possesionẽ vel quasi, per x. an.inter pręsentes,& xx.inter absentes,probaretur titu.& seruitus cõstituta:vt probatur per gl.no.in l.seruitutes prędiorũ.& ibi per Doct.ff. de ser.& per gl.Bar.& Doc.in l.j.§. deniq;.el ij.ff.de aqua plu .ar. & per ea quæ habẽtur per gl.& Doct.in l. qui in alie. §.sed si non adierit. ff. de acqui.hære.& p gl.& Cano.in c. per uenit.extrà de censi,& adde quę dixi suprà in ti.de ser.aquędu.ver.circa tertiũ,quãdo nulla est conuentio.

20 *Quæritur xiiij.& vltimò,si rustici vel alij habẽt vsum nemoris alieni:puta qa in eo cõsueti sunt accipere ligna longisimo tẽpore, quãdo expiret istę vsus.vide Cyn. & Doct. in d.l.fi.in iiij.q.C.de præscrip.lõg. tempo.

a Venæ. *Vena unica dicitur etiã si sit sub pluribus fundis cõtinuata, & cõmunis est omnibus dominis fundorum. Pau.de Cast. consi. cxxx. incipien. in causa mota.*

b Actio pso. *Adde Spec.de act.& pen. §.ij.uersi. & nota quod iudicium.& uersi.seq.*

c Cõcessi. *Cõcedo,id est,dono,si nõ appareat alia causa,ex qua cõcedit l. uxor. §.fi.ubi gl.in uerb.quod.& Bar, in fi.ff. de le.iij.& plenius p Alex.in l. cũ qdã.in fi.iij.col.ff.si cer. pe.& in l.si pecuniã.ix.col.de cond.ob cau. et in l. si me putẽ. §.j.de cond.inde.& in l.à Titio.de uerb.ob.ubi ẽt dicit sin.post Abb.in c.cũ uenerabilis.de excep. q. si peto à te equũ tit. cõmodati, et tu dicis Cõcedo,intelligit scilicet i cõmodatũ,per c.pastoralis.de [illegible] adde gl.in c.j.de usuris.in [illegible] quod uerbũ Concedo,est [illegible]*

De collibus. CAP. XXIIII.

1 *Collis quid sit,& unde dicatur.*

2 *Mons à colle in quibus distinguatur.*

VIDIMVS de mõtibus ingenere: verũ quia colles etiã mõtes dicũtur(scribitur enim,est mõtis collis)ideo de ipsis etiã collib⁹ dicẽdum est.& dicit Bar.in tractatu Tyberiadis,in v.col.versi.ab altitudine mõtis dici potest.

1 *Propriè autẽ collis dicitur à colẽdo, quasi mediocres montes qui coluntur, vt exponit gl. scripturę diuinæ sub psalmo Dauid, c.xiij. versi.illo,Montes exultauerũt ut arietes, & colles sicut agni ouiũ. Sunt enim montes magnæ altitudinis,& cõmuniter inculti. Colles verò mediocris altitudinis, & cõmuniter sunt culti.& intelligo colles habentes altitudinẽ propriã,non continuatam cũ montibus habentibus maiorẽ altitudinẽ.Si enim cõtinuarentur,tũc si essent culti, dicerentur pendicię montium. Horũ causa, in nonnullis partibus locus magnæ altitudinis licet cultus, dicitur mons: & locus paruę altitudinis licet incultus,dicitur collis.

2 *Distinguitur autem mons à colle altitudine, vel cultura ex æstimatione colẽtiũ.l.j.ff. de flumi. & ꝓptereà per cœlũ figurantur hi qui suę vitę sublimitate supra cæteros gradiuntur:per montes hi figurantur,qui nõ sunt altæ vitę,p colles homines intelligũtur inferioris vitæ:vt est tex.cum glo. ver. cœlum,montes,& colles.C. de sum.tri.

D

De ualle. CAP. XXIIII.

1 *Vallis quid dicatur.*
2 *Aequalitas plani qualis esse debeat.*
3 *Plani app[ella]tione quid contineatur.*
4 *Vallis impropri[e] [qu]id dicatur.*

1 VALLIS * dicitur locus collib⁹
vel montibus circūdatus, à val-
lo, vallas, quod est circūdo: & est lo-
cus planus paruæ vel mediocris ma-
gnitudinis: planus verò dicitͥ à Græ-
co quod est latū seu latitudo, secūdū
Hugo. dicitur enim planicies, id est,
coequalitas, secūdū Papiā. Duo ergo
requirūtur: primū ꝙ sit latū, secūdū
ꝙ sint eius partes æquales, id est æ-
qualiter planæ, ita ꝙ vna aliā nō su-
perexcedat. distinguitur itaq; vallis
à plano ex circundatione: pōt enim
planus esse nō circūdatus mōtibus,
nec altitudine alia. Itē differt à lati-
tudine: quia si sit locus paruæ latitu-
dinis montibus, vel collibus circūda
t⁹, dicit vallis. Si autē est magnæ lati
tudinis, dicitur planicies. hoc autem
opinione circūcolētiū estimatur. ar.
l. j. ff. de flu. Differt etiā ab equalita-
te: quia vallis dicitur etiā si habet cō
cauitatē. planus autē æqualitate æq-
2 paratur. * Aequalitas autē plani qua
lis esse debeat, dubitari pōt. puto nō
oīmodā equalitatē requi. sed sufficit
si notabiliter ī vnā partē nō vergat.
facit l. cui dens. ff. de edi. edic. Nota-
biliter autē in vnā partē vergere ꝓ-
babiliter dici pōt, qn̄ inde aqua mul
tū de terra aufert, ita ꝙ vsum & cul-
turā deteriorem faciat. ar. ff. de aqua
plu. ar. l. j. §. si. & ff. de ædi. edi. l. j. §.
sciendū. Fossæ autē agrorū, & viarū
ripæ ipsius plani sunt, & loquor de
plano totali, vt si de plano Tyberis
loquamur. sicut enī fossę quę sunt in
fundo, fundi sunt: ita q̄ sunt in totali
plano, sūt plani. l. ꝑdia. §. ita legat
ff. de fun. inst. & sic statuta q̄ lo[quun]-
tur in his q̄ in plano Tyberis c[ommit]-
tūtur, locū haberēt etiā in his q[ue in di]-
ctis foueis & ripis committerent[ur].
3 * Quid ergo si cōmitterentur in
loco q p attractionē aquę versu[s flu]-
mē vergit, an in plano Tyberis [dica]-
tur cōmissum? Videtur ꝙ non. [dicit]
enim lex pe. ff. de flu. ex quo à pl[ano]
vergere incipit. sed dictio à, se[para]-
tionē denotat. ff. de act. emp. l. [...]
tē. §. si. ergo ille locus sic vergi[t]
separatus & distinctus à plano.
si queratur an talis locus appe[llatio]-
ne agri cōtineatur. & dicēdum
nō, per rationē predictā. Si v[ero quæ]-
ritur an totalis plani Tyberis [appel]-
latione cōtineatur: aduertēd[um]
quoddā flumē planū vadit, in
vtraq; parte fluminis planū T[yberis]
appelletur: qd̄ in dicto loco [...]
plano factū esse diceretur, q[uo]-
mō etiā qd̄ in ipso flumine [...]
tali plano sub totali appellat[ione]
minato factū esse diceretur. c[um]
in ipsum flumē aditus & exit[us]
quàm ꝑ ipsum flumē nō habe[at]
ritò ipsius plani appellatione
tur, vt in simili in multis cas[ibus]
dicitur. Sic etiā ager, cū totos[...]
vtraq; parte, vnius plani app[ellatione]
cōtineat: ergo & ipsum flu[men]
flumē mediū divideret, nec [...]
nus planus, sed plures. ar. ff. de[...]
sig. l. rectè dicimus. Facit ad h[oc]
qd̄ fit in aqua putei, in ip[...]
videtur. l. is qui in puteū. in p[...]
qd̄ vi aut clā. & habetur p Bar. in
suo Tyberia. in v. co. ver. val[...]
Sed ibi etiā Bar. dicit, quid si ab [...]
parte fluminis essent montes v[...]
les: dicit quòd tūc ille locus pro[...]
[...]

aquæ attractionẽ vergẽs, plani appellatione nõ cõtinetur: sed ibi planus desinit, & locus ille ripæ fluminis cedit: vt d. l. pe. ff. de flu. etiam si ipsum flumẽ aliunde habeat aditum. ar. ff. vti pos. l. si duo. §. si supra ędes. cũ si.
4 *Et adde prędictis, ꝙ valles etiã dicuntur illæ quę non sunt montibus vel collibus circundatæ, sed sunt in locis inferioribus vel cõcauis aquosis, & vt plurimùm cõcauatis. de quibus dicam infrà in elemento aquæ. in titul. de valli. aquo.

De aqua. CAP. XXV.

1 *Aqua seruitutis materia.*
2 *Quicquid solo superponitur, ipsi cedit: secus tamen in aqua.*

AQVA *secũdũ nos est elementũ, ideo post terrã, de aqua cõsequẽter ꝓ maiori nostra perfectione vidẽdũ esse putaui. Sed vt in omnibus ordinem seruemus, prius à mari tãquã digniori exordiũ capiamus: post reliqua quę ĩ primis ad seruitutẽ aquæ pertinent, vt etiã ordo requirit, breuiter perquiramus: si tamẽ prius vnũ dixerimus, quod in aqua mirabile videtur.
2 *Nã licet regulariter qcquid solo supponitur, cedat solo. l. adeò. §. cũ in suo. ff. de acqui. re. do. tamẽ secus est in aqua, quæ est supra solũ: quia tunc solũ cedit aquę, quæ suprà imponit. d. l. adeò. §. insula. ibi, cuius & ipsum flumen, & est speciale in flumine & in mari, & in certis aquis, in quibus locum habet ius alluuionis, secundùm Bar. in tra. de alluuio. ĩ vj. col. & Bal. in l. si plures. in viij. co. in fi. C. de seru. vide etiam Bal. in l. item lapilli. in prin. ff. de re. diui.

De mari. CAP. XXVI.

1 *Mari, quod natura omnibus patet, seruitus priuata imponi non potest.*
2 *Domũ qs uẽdere põt, hoc acto, ꝙ emptor ibi talẽ artẽ exercere non possit.*
3 *Mari uel maris in litt[illegible] an quis ædificare ualeat: [illegible] ædificium suum efficiatur, & quando.*
4 *Ciuitates in mari fundatæ ipsorum ædificantium sunt.*
5 *Mare, uel aliquẽ maris usum, aut iurisdictionẽ, an aliqs præscribere ualeat.*
6 *Mare an aliquis tãto tempore præscribere possit, cuius initij memoria in contrarium non extet.*
7 *Veneti, qui gulphũ maris Adriatici, cuius memoria in contrariũ nõ extat, possederunt: ipsum mare quo ad eius iurisdictionem præscripserunt. & similiter Ianuenses in mari suo.*
8 *Maris proprietas aliqua præscriptiõe, uel consuetudine præscribi non potest.*
9 *Mare possedisse, uel quasi, uel aliquã in eo iurisdictionem habuisse, quomodò quis dicatur.*
10 *Veneti in mari Adriatico an possint imponere gabellas, & merces conductas cõtra Venetorũ statuta cõfiscare.*
11 *Mare, in quo aliquis nõ exercuit iurisdictionẽ, ut possit dicere ipsam præscripsisse: an sit alicuiꝰ dominij ratiõe, uel saltẽ quo ad iurisdictionis ius, ut maleficia quæ ibi committũtur, punire possit: & an gentes, quæ ibi ad habitãdũ accedunt, possint iudicare.*
12 *Iurisdictio quanta sit in territorio mari cohærẽti, & usq; ad quod spatium.*
13 *Insula propinqua, uel modico spãtio stare quæ dicatur.*
14 *Miliaria centum per mare, est minus duabus dictis.*
15 *Insula maris si esset ĩ mari alto à qualibet regione distans ultra centum miliaria, quid iuris.*
16 *Insula Sardiniæ Italia dicitur: licet*

ab

ab Italia modico freto distet.

17 *Iurisdictionem in terra habentes, habent etiam in mari usq; ad centum miliaria ... :ultra uerò solum imperatoris iuris... est.*

18 *Papa si in mari ... illa ciuitate successoris electio fieri debet.*

19 *Imperator si mihi ciuitatem aliquam donauerit, omnes eius pertinentias donare uidetur.*

20 *Delictũ si esset cõmissum in mari inter duas ciuitates punctualiter æquè distantes, in cuius confinio ipsum delictum commissum esse dicatur.*

21 *Maris in eadẽ particula si plures habitent, uel ad ipsos pertineat, & ibi delictum cõmissum fuerit, quis primò cognoscere debeat.*

22 *Contẽtio si oriatur de his quæ in mari gesta sint, uel ad mare spectẽt, qualiter iudicandum, uel faciendum erit.*

23 *Mare quid sit.*

24 *Maris fines an reperiantur.*

25 *Mare qualiter designabitur.*

26 *Territorij alicuius appellatione, an etiam mare comprehendatur: & districtus per illam ciuitatem.*

27 *Ciuitates maritimæ an etiam in mari districtus habeant.*

28 *Mari existens, quod per ciuitatem maritimam regitur, puta per Venetos, uel Ianuenses, an extra districtum esse dicatur.*

29 *Mare rubrum an reperiatur.*

1 MARI, *quod natura omnibus patet, seruitus priuata imponi nõ põt. l. vẽditor. ĩ prin. ff. cõ. prę. qa maris cõmunis est vsus oĩbus hominib⁹, vt aëris. l. litora. §. j. ff. ne qd in lo. pu. & Inst. de re. di. §. j. & l. iniuria rũ ac. §. si qs me ꝓhibeat. ff. de iniu. Sed à principe imponi seruitus mari põt: vt dicit gl. in d. l. vẽditor. ĩ prin. ꝑ l. seruitutes. §. pe. ff. de seru. Se... cet priuatus in mari seruitutẽ c... tuere nõ poterit. tñ se & suos ... des ꝑ stipulatiões vel cõtra... gare põt, vt non nisi in aliqua p... maris liceat sibi vel heredibus piscari, vel aliqd aliud facere: ... tex. cũ gl. in d. l. vẽditor. ĩ prin. & intelligit ibi Pau. de Ca. in qua... alia aqua publica, eadẽ ratiõe. E... dẽ modo põt qs se obligare a... impediendũ aliũ priuatũ in a... blica, vel lo. pu. aliqd facere, ... tñ seruitus realis vel ꝓdialis, p... ta in l. vt pomũ. ff. de ser. & l. p... ff. de ser. vr. prę. & l. Mela. §. ...
2 & ci. le. *Et similiter põt qs v... domũ hoc acto, q; emptor nõ ... ibi exercere talẽ artẽ, & valet ... uẽtio secundũ Bar. Ang. Flo ... in d. l. vẽditor. in prin. & per P... Ca. in l. quoties. la j. ff. de ser... casibus nõ poterit promitte... 4
ius hæredes contrauenire ... missioni: & sic cõtra factũ ... priũ, quatenus interest eius ... est promissio, licet Respu... suo interesse possit contra... iurisgent. §. si paciscar. & l. ... a
cũ. ff. de pact. secũdũ Doct. in ... ditor. in prin. Sed vbi nõ est ... pe mari seruitus imposita, ne... uato aliqua obligatio cõstit... mare passim omnibus pate... l. venditor. in prin. eius usus ... nis est omnibus hominibus, ... dicta l. litora. cũ si. Et ideo ... 5
in mari prohibeatur nulla ... uata vel publica cõtradicen... mari retia immittere vel ... põt agere actione iniuriarũ ... §. si qs me ꝓhibeat. ff. de iniu... ij. §. si qs in mari. ff. ne quid ...

publi.imò plus quis pōt in mari pi-
ſcari etiam ante ædes meas,vel præ-
toriũ meũ,nec ipſum prohibere poſ
ſum,& prohibendo ſimiliter teneor
actio.iniuriarũ : vt eſt tex.in d. §. ſi
qs me prohibeat.ver. vſurpatum tñ.
*Sed quæritur nũquid in mari,vel
littore maris, poſsit quis ædificare,
& an ædificiũ efficiatur ſuũ, & qñ.&
dic ꝙ pōt, & ædificiũ ſtatim fit ſuũ,
cũ pilas iactauit,nec reqritur rei per
fectio.l.ergo. §.fin.ff.de acq.re.do.
Nã & ille eſt tuẽdus, qui in litore e-
dificat vel in mari.ff.ne quid in loc.
publ.l.ij. §.aduerſus.vbi vtitur ver-
bo præſentis temporis,ſcilicet ædifi
cat.ergo ſufficit ſi in præſenti ædifi-
cet,& opus proſequatur,nõ autẽ eſt
opꝰ quod perfecerit.& ita vult Bart.
in l.quominus.in v.col.in fine.ff.de
flu.vbi etiã declarat qñ quis dicatur
opus proſeq.Et proptereà dicit Bal.
4 in rub.ff.de re.di.in iij.col. *Quòd
ſic faciũt Veneti,qui ſunt fundati in
mari.& de iuregẽtiũ ciuitates funda
tæ in mari,ſunt ipſorũ ædificantiũ.l.
in tantũ. in prin.eo.ti.& hac ratione
dicit elegãter Bal.ꝙ Veneti ptendũt
a libertatẽa:quia nõ ædificauerunt in
ſolo alicuius.ſed ſi qs in ſolo iuriſdi
ctionali alicuius ædificat,illius dicit
ſubditus:vt no.Spe.in ti.de ædi. do.
ver.quid ſi petit ciuitas.Et pdicta ve
ra itellige,niſi ĩ mari aliqd fiat, quo
portus ſtatio,itẽrue nauigãtiũ dete-
rius fiat.l.j. §.ſi in mari.ff.ne quid in
5 flu.pub. *Sed nũquid poſsit aliqs p
ſcribere mare, vel aliquẽ vſum ma-
ris,aut iuriſdictionẽ? & videt ꝙ nõ,
qa nõ eſt ſcriptũ loco & tpe:quia lo
ca iuriſgentiũ lõgæ poſſeſsionis p-
ſcriptione acqri nõ poſſunt:vt eſt ca
ſus in l.fi.in prin.& ibi hoc no. Ang.

6 & Doc.ff.de vſuc. *Sed an poſsit p
ſcribere tãto tpe,cuius initij memo
ria nõ exiſtat?Et videtur ſimili[illegible] ꝙ
nõ,ex quo mare eſt co[illegible]une omni
bus,vt dixi,ergo [illegible]etur ꝙ cõtra in
fantes & nouu[illegible] genitos impoſsibile
ſit preſcribi poſſe:quia nõ valẽti age
re nõ currit præſcriptio. l.j.in fin.C.
de anna.præſc.Itẽ quia iſtud videtur
cõtra ius naturale,ergo preſcribi nõ
pōt.ar.d.l.fi.in l.iura ſanguinis.ff.de
reg.iur.In contrariũ videtur, ꝙ imò
tãto tẽpore poſsit acquiri:quia ĩ ma
ri ita eſt iuriſdictio,ſicut in terra: vt
no.in c.vbi periculũ.de elec.in vj.in
ver.territoriũ.ergo præſcribi pōt. l.
viros.C.de diuer.officijs.libr.xij.&
ita no.Bal.in Rub.de re.di.in ij.col.
Itẽ quia poſſeſsio vel quaſi,cuius nõ
exiſtat memoria, habet vim tituli
ſeu priuilegij,aut cõſtituti.l. hoc iu
re. §.ductus aquę.ff.de aqua quot.&
æſti.& c.ſuper quibuſdã.§.præterea.
extrà de ver.ſig. & c.j.de præſcrip.in
vj.Et hoc vult tex.cũ gloſſ.in l.vſum
aquæ.ff.de aquædu.lib.xj.& glo.fin.
ſecundũ primũ intellectũ.l. diligen
ter.eo.tit.Sed per tit.& priuilegium
poſſet per principẽ concedi,vt quis
etiam priuatus habeat iuriſdictionẽ
in mari.l. venditor.in principio.cũ
glo.ff.communia prædio,& dixi ſu-
prà in princi.ergo poſſeſsio vel qua
ſi,dicti temporis perditur:ſicut pri-
uilegium,vel alius titulus. ſed quia
mare & alia flumina per conſuetu-
dinem poſſunt præſcribi & acquiri,
vt notat gl.in d.l.vſum.ergo potue-
rũt etiam per poſſeſsionem tanti tẽ
poris, cuius non exiſtat memoria,
quæ habet vim conſuetudinis, præ-
ſcribi:vt d.c.j.de præſcrip.in vj. con-
iuncto c.fin.& ibi not.extrà.de con

 ſuetu.

ſuetu.& ita tenet Bar.& Ang.& Do-
ᵭo.in l.ſanè ſi maris.ff.de iniurijs.&
Bal. in rub.ff.de re.diui.in ij.col.&
Ang.in l.hi... de vſuc.& in cõſil. qđ
incipit, thema ... quo conſilium
quæritur,&c.ita etiã tenui s.in j.lib.
in v.q.princi.& ex prædictis ſequi
7 tur,*Quod Veneti, q gulphum ma-
ris Adriatici tãto tẽpore,cui⁹ nõ ex
tat memoria,poſſederũt,ipſum ma-
re quoad eius iuriſdictionem pſcri
pſerũt.& ſimiliter Ianuẽſes in mari
ſuo:vt not.Doct.in dictis locis. Sed
prædicta intelligo vera,qñ allegatur
titulus ſeu priuilegiũ Imperatoris.
vel q credãt ſe,vel maiores ſuos ha
huiſſe ius in mari.ar. eorũ quæ not.
Bar.in l.Celſus.ff.de vſuc.Bal.in l.iu
dicis.C.de rei ven.Secus ſi cõfiteret
ſe & maiores ſuos nunquã habuiſſe
aliquẽ titulũ, vel nec aliqđ ius, ſed
tñ præſcripſiſſe per dictũ tp̃s. nam
tũc nõ ſufficeret:quia potius corru-
ptela eſſet q̃ præſcriptio:vt in aut.vt
nul. iud.§.j.& ibi gl.col.ix.& quãto
lõgiori tpe poſſediſſent, tãto maio-
ri culpa tenerẽtur,vt c.fina. extrà de
cõſu.quia licet præſumptio eſſet iu-
ris,& de iure,tñ admitteretur proba
tio in cõtrariũ p cõfeſsionẽ partis:
vt no.in aut.ſed iã neceſſe.quç eſt in
corpore vñ ſumit. C.de do.ante nu.
& gl.in l.iu cõtractib⁹.in prin.C. de
nõ nu.pec.ſicut dicit in ſimili Inn.&
Doc.in c.qa pleriſq;.extrà de immu.
eccl.& c.cũ Bertoldus.extrà de re iu
di.& qa eſſent in mala fide.c.fi. de p
ſcri.& c.malçfidei poſſeſſor. de reg.
iu.in vj.& licet pſumatur bona fides
de xxx.an.l.fin.C.vñ vi.& ibi p Bar.
in fi.tñ cõtra iſtã prçſumptionẽ põt
probari mala fides,maximè ex cõfeſ
8 ſione partis poſsidentis. *Itẽ prædi
cta intellige quo ad vſum & iuriſdi
ctionẽ,non aũt quo ad proprieta...
quia illa nõ põt præſcribi aliqua...
ſcriptione vel cõſuetudine.l.di...
ter.in fi.C.de aquædu.li.xj.qu.a...
de iuregẽtiũ & publico,& in v...
blico,vt mare, flumina nauiga...
nullo tẽpore acquirũtur, niſi cõ...
ſio Cçſaris aut ſenatus interuen...
& hoc tenet gl.in l.fi.ff.de vſuca...
ſequitur Ang.in l.ſanè ſi maris.ff...
iniurijs.Sed hoc intelligo qñ q...
let ſe fundare in præſcr.ſimplic...
ſed ſi vellet ſe fundare in tit.ſeu...
uilegio Cæſaris,& ad ipſum pro...
dũ allegaret rationẽ,vel quaſi,...
tẽporis,cuius nõ extat memori...
ficeret etiã ad acquirendũ dom...
c.ſuper quibuſdã. §.præterea.de...
bo.ſig.& p c.iij.de prçſcr.in vj.&...
hoc iure. §.ductus aquæ.de aq...
& æſti.iuncta glo.notabili in...
tutes prædioru,cũ ibi not...
ff.de ſer.& adde omnino qu...
in tit.de ſerui.aquçdu.in vij.a...
ver.& ex prædictis, ſequitur...
multarũ q.vſq; ad ver. & q.e...
ctis deciditur.vbi poſui qua...
pore præſcribantur loca pu...
9 ius paſcẽdi in fluminibus.
bitari põt quomodò qs dica...
ſediſſe,vel quaſi,mare,vel ...
eo iuriſdictionẽ. dic ille q...
imperium in mari,dicitur ma...
ſidere. quod patet per leges...
permittunt ſoli principi di...
de his.ff.de ver.obl.l.cõtinuus...
quis.ff.de contrahẽ.emp.l.ſed ...
ſus.in prin.& l.quominus.ff.de...
mi. & ita eleganter notat Bar...
tractatu Tyberia, in titul. de ...
ver.publice iuriſgentium. &...
in effectu tenet Baldus in l.ſi pla...

in iiij.col.in princ.C.de cons. inser. quod tene menti: quia hoc allegaui contra Brixienses, quòd lacus gardę esset totus de territorio Veronensi: quia semper Veronenses & principes qui dominati sunt Veronæ exercuerunt imperium & iurisdictionem super toto lacu & ita fuit iudicatum per excellsum cõsiliũ rogatorum Venetiarum. & idẽ dico de gulpho maris, quod custoditur per Venetos, & super illo exercuerunt atque exercent iurisdictionem in dicto gulpho. & ita etiam obseruatur. *Sed nũquid hoc prætextu possint Veneti nauigãtibus per mare Adriaticum in gulpho cum mercibus imponere gabellas, & confiscare merces conductas contra Venetorũ statuta? Bald. format in rub. de re. di. in ij. col. ad fin. ver. sed nunquid & videtur quòd non, per l. j. C. no. vecti. impo. non pos. Item quia ius confiscandi nulli competit, nisi princ. C. de bo. va. l. j. lib. x. & capi. j. in ti. quæ sunt regalia in vsi. feud. In contrariũ videtur, quòd secundùm Bald. totus mundus hodie hoc iure vtitur, & derogatũ est legib' cõtrarijs, facit l. colonus. §. nauẽ. ff. loca. Item quia ista specialis confiscandi cõsuetudo speciali principis permissioni comparatur, vt no. in simili, in aut. de man. princ. §. & iudicare. col. iiij. Itẽ quia Veneti in eorum imperio habent regalia, & iura fisci, nec superiorem saltem de facto recognoscunt: ideo in mari prædicto possunt imponere gabellas & confiscare merces & bona sicut in ciuitate Venetiarum: quia tantam iurisdictionem habẽt in mari, quantam in ciuitate Venetiarum. per ea quæ not. Barto. in tractatu de insula, in j. & ij. col. & dicam in q. sequen. Sed vbi non esset ista consue[illegible]tudo, vel vbi nõ haberent im[illegible]ũ, vel si haberent, reco[illegible]scerent ipm à superiore [illegible] à possent imponere gabellas, vt in toto titul. C. no.
11 vecti. impo. non pos. *Quid autem de mari in quo aliquis non exercuit iurisdictionẽ tanto tempore, vt possit dicere præscripsisse aliquam iurisdictionem, an licet sit nullius ratione dominij, an saltem quo ad iurisdictionis ius, sit alicuius, vt maleficia quæ ibi committuntur possint punire, & an gentes, quæ ibi ad habitandum accedunt, possint iudicare. Ista quæstio formatur per Bartol. in eo. tractatu de insula, in ij. col. qui dicit, quòd pro decisione huius q.
12 est videndũ. *An ille qui habet iurisdictionem in territorio cohærenti mari, habeat iurisdictionem in mari, & vsque ad quod spatium. & videtur dicere ipse quòd non, quia mare cõmune est omnibus, vt sæpe dictum est. In contrarium dicit esse veritatem: quia sicut præses prouinciæ debet purgare prouinciam malis hominibus per terram. l. cõgruit. ff. de offi. prę. ita per aquam. l. j. C. de classicis. lib. x. & ibi Bartol. dicit per illum tex. quòd sicut quis potest punire delinquentem in suo territorio ita delinquentẽ in mari, quod subijcitur illi ciuitati vel prouinciæ. allegat l. Cæsar. ff. de public. & ita not. Bartol. & Ioann. And. & Docto. in c. vbi periculum. in versicu. territorio. de elec. in vj. & vide per Ang. omnino in l. sanè si maris. ff. de iniur. & Bal. in l. arbor. §. de vestibulo. ff. cõmuni diui. & Ang. in l. insulæ Italię. ff. de iudicijs, qui dicit, quòd per il-

lam l. fuit decisum Pisis de consilio
Bart. q̀ delictũ commissum in mari
propin[illegible] portui ciuitatis Pisarũ,
deberet ibi p[illegible];quia est particula
maris, quod inte[illegible] subiace-
re ciuitati Pisarũ. imò plus dicit ibi
Angel. si illa particula maris esset in
remoto mari, si tamẽ nulli loco ter-
restri erat propinquior, vbi exerce-
retur imperiũ, debet Pisis puniri. Et
idẽ dicit de alijs ciuitatibus cũ simi-
lis casus accideret. l. j. C. de classi. lib.
xj. quã dicit nõ esse alibi. Circa quod
adde quæ dicam in seq. qõ. & ex hoc
apparet secundũ Bart. in d. tractatu,
si in mari quis habet iurisdictionẽ,
multò magis habet etiam in insulis
b que sunt in dicto mari. Insulæ[b] enim
illius prouinciæ propinquæ que mo
dico spatio distant, illius prouinciæ
esse dicũtur. d. l. insulæ Italiæ. & l. no
tionẽ. §. j. ff. de verb. sig. & no. Ang.
13 & Doct. in d. l. insulæ. *Quæ autem
c dicatur insula[c] propinqua, vel modi
co spatio distare, dic secundũ Bar. in
d. tractatu. per centum miliaria. vici
nũ enim tũc dicitur. l. iiij. §. si tam vi
cinum. ff. de dam. infe. & extrà de re
scrip. cap. nonnulli. vbi dicitur quòd
in duas dietas non dicitur locus re-
14 motus. *Cõstat autem, quòd cen
tũ miliaria per mare, est minus dua-
bus dietis. & quòd vsq; ad centũ mi
liaria dicatur locus propinquus, pro
batur in l. quicunq;. de episc. & cleri.
& hoc singulariter tene mẽti, quòd
habentes iurisdictionẽ in territorio
cohærẽte mari, dicuntur habere iu-
risdictionẽ etiã in mari, & in insulis
quæ sunt in mari vicino vsq; ad cen
tũ miliaria: & possunt ita capere &
punire delinquentes in mari vsq; ad
centũ miliaria, sicut in terra in suo

territorio. Quod not. quia habui
facto pro Ianuensibus contra Ven
tos: quia dñs Laurediãti cœpit M
ritium Catoniũ Ianuensem, qui
nõ poterat, quia nõ erat in ma
netorũ, & petebat xxxiij. millia
torum pro dãno sibi dato. Ego
alias feci vnam positionẽ, q̀ ma
quo captus fuerat, non erat pr
quius alicui loco terrestri seu te
rio: quã ipsi modò no. & cõs
creditor nõ potuisse capi, ex
erat in gulpho Venetorũ. &
ui Bart. & Ang. de quibus sup
pter quod de modico vener
15 cordiã. *Sed quid si insula m
set in mari alto à qualibet te
distans vltra centũ miliaria: B
d. tractatu de insula, in ij. col.
hoc casu non põt nobis d
vel propinqua, per l. pe. §. Pa
spõdit. ff. de acq. re. do. & l.
eo. ti. & per notata in simili
re. di. §. insula. & ideo cond
16 insula Sardiniæ, *Italiæ di
cet ab Italia modico freto d
autẽ nec alteri insulę est vic
nõ possumus dicere, q̀ aliq
d habeat iurisdictionem[d],
rator, qui est dominus to
di. l. deprecatio. ff. ad l. Rho
Vnde dicit Bartol. quòd
occupanti concederetur
minium. sed si quo ad iur
pro magistratu vel Rector
rit absque principis iussu,
in illa insula remota: incide
Iuliam maiestatis. l. iij. ff. ad l.
& hoc secundùm iura ciuilia
cundùm iusgentium gentes q
ctam insulam occuparent, fa
sibi regẽ. l. ex hoc iuregẽtiũ de
& iu. & illos manu regia rege

circa prin.ff.de ori.iur.& hoc seruãdum esset inter gentes, quando nec iure Romano nec alio iure vtuntur.
17 *Et ex pædictis notat Bartolus, volentes habere iurisdictionẽ in terra, habere etiã in mari vsq; ad centũ miliaria tãtùm: vltra verò sit solùm iurisdictio Imperatoris. Sed Ang.in d. l.insulæ Italiæ. de iudicijs, vt dixi in quęst. præce. vult, ꝙ habeant etiam iurisdictionẽ in mari & eius insulis valde remotis, dũmodo alij loco terestri nõ sint magis ꝓpinquæ. Facit ad prędicta gl.j.in c.quoniã.& quod ibi no.extrà,de dec. Et adde quę no.
18 Bar.in l.ij.C.de naufr.li.xj. *Vnde ex hoc sequitur, si Papa morit in mari, in illa ciuitate, debet fieri electio successoris Papæ secũdùm Io.An.in c.vbi periculũ.de elect.in vj.& Ang.
19 in l.sanè si maris.ff.de iniurijs. *Itẽ si Imperator donat mihi ciuitatẽ, videtur donare & oẽs pertinẽtias, de qbus loquitur Inn.in c.cũ ad sedem. extrà, de resti. spo. & tã in mari, q̃ in terra: quia mare sicut terra distinguitur: vt not.in d.c. vbi periculũ. & l.j. C.de clasși.lib.xj. & l. deprecatio.ff. ad l.Rho.de iac.& ita no.Bal.in l.beneficiũ.in ij.col.in prin.ff. de cõstit.
20 prin. *Sed quid si inter duas ciuitates punctualiter æquè distãtes esset delictum cõmissum in mari? dic, tũc dicet esse cõmissum in cõfinio, qđ est cõmune vtriusque ciuitatis.l. arbor.in prin.& §.de vestibulo.ff.cõmuni diui. Et ideo pariter ad vtrãq; spectat cognitio criminis, & cõtractus, sicuti qñ pũctualiter in cõfinio pluriũ ciuitatũ in terra delinquit vel cõtrahit, secũdùm Ang.in d.l.sanè si
21 maris. *Sed qđ si in eadẽ particula maris plures habitent vel ad ipsos pertineat? tũc qlibet poterit cognoscere, & erit locus pręuẽtioni.l.si q postea.ff.de iudi.& pręuenisse in ... ligitur quãtùm ad imp... qui delinquentẽ capi... mari. Nam per persona... intelligitur iurisdictio esse præuenta. secũdũ Io.An. in c.j.de dec.& ob.in nouella: quem sequitur Ange. in d.l. sanè si maris.
22 in fi. *Sed si oritur cõtẽtio de his, quę gesta sunt in mari, vel ad mare spectãt, qualiter erit iudicãdũ vel faciendũ? dic ꝙ maris cõsuetudo seruãda est, vt est tex.no.in aut. de vsu. nauti. §.fi.col.xj.& hoc no.gl. quod intelligit quãdo nõ repugnat iuris legibus. & sic dicit debere intelligi l. deprecatio. & ꝙ maris cõsuetudo sit seruãda, tenet Bal.in d.l.obseruare. §.antequàm.ꝑ illũ tex.ff. de offi. procõsul. & hoc inducit in argumẽtum ad cursum brauij Venetorũ, cũ fieri debeat per mare, sicut vsitatum est. & alij similiter per mare cũ ballistris solent ludere, alibi cõsuetũ est. Et vide apud Muranũ, quę est prope ciuitatẽ Venetiarũ, vbi fiunt pulchra vitrea. Vltimò pro cõplemẽto à parte maris subijcio aliquas q̃stiones: quę licet nõ tangãt propriè seruitutis materiã: vtiles tamẽ erũt
23 pro ipsius declaratione. *Et primò quæro quid sit mare. secũdùm Bar.in tractatu de insula.in prin. ęst collectio multarũ aquarũ salsarũ. ꝓpriè enim mare ab amaritudine dicitur, & oportet vt cũ mari cõtineat. aliàs enim licet mare appelletur mare, tamen non est: sed potius stagnũ vel lacus: & tunc non est iuris priuati vel publici, vt de flumine dicitur.
24 *Secũdò quæro, an reperiãtur fines, dic quòd sic. vt no. in c.vbi peri

culum.de electio.in vj. & notat Bal. in l. si testamentum.C. de institu. &
25 in[illegible] institu.sub conditione. *Tertiò quæro, qualiter designabitur mare. dic p terrã propinquã, cui mare magis adhæret,& sub qua [illegible]ngui cõsueuit,secũdũ Bal. in d.l.testamẽtũ. alle.in aut.vt oẽs obe.iudi.§.primo.
26 *Quartò quæro, an appellatione territorij alicuius ciuitatis cõpræhẽdatur etiam mare & districtus per illam ciuitatẽ. & videtur quòd sic,maximè in fauorabilibus, vt not.in d.c. vbi periculum.& ibi per dominum
27 Marcũ,& Doc.in §.porrò. *Quintò quęro,an ciuitates maritimę etiã in mari habeant districtus. dic quòd sic:vt no.Ioã.Mo. in d.c.vbi pericu-
28 lum. *Sextò quęro,an existens in mari,quod regitur per ciuitatẽ maritimam, puta per Venetos, vel Ianuenses,dicatur esse extrà districtũ. dic quòd nõ, imò potest ius reddi, sicut Venetijs & Ianuæ: vt per Bald.
29 in l.j.C. de sen. ex bre. reci. *Septimò & vltimò quæro, an mare rubrũ reperiatur.dic quòd sic.text.est in l.& si nõ sint. §.fi.ff. de au. & arg. leg.Cætera circa materiam maris,vide quæ scribit Bar.in tractatu de insula,& quæ dicam in tribus sequentibus titu.

a Libertatẽ. *Veneti dicũtur de populo Ro.Bar.in l.hostes.de captiuis.nec recognoscũt superiorẽ ex pscriptiõe. Bar. ibi.& Bal.in l.j.ff.de re.di & sunt domini maris Adriatici & litorũ eius, scilicet in genere,nõ in specie:qa litora sunt ciuitatũ adiacẽtiũ litori. Bal. in l.pe.C.de cõd.inser.& uide Bart.in l. quominus.ij.q.de fluminibus.& in l. sanè.ff. de iniu. & Saly. in l iij.C. de nau.fœno.& p Bar.Capo.in l. cũ qui uectigal.de uerbo.signifi.*

b Insulæ. *Insulæ maris sunt subdi[tæ ci]uitati magis uicinæ.l.insulæ.& Doct.& Bar ff.de iudi.ubi etiã [...] dicit de piratis se reducẽtibus ad [insu]las: quia cõuenire possũt in ciuita[te ui]cina insulæ.adde etiã Bar in trac[tatu Ty]ber.ij.parte,de insula,in prin.*

c Insula. *Distãs à terra ultra cent[um mi]liaria nullius est,nisi occupantis.[...] Bar.in d.tract.Tyberiadis.*

d Iurisdictio. *Imperator habet iu[risdi]ctionẽ generalẽ.Bal.in c.ad hæc.in [...] col de pac.iur.fir. & Bal.in l.ij.[...] quib.ca.co.li.xj.ubi dicit, q habe[t do]miniũ generale & uniuersale in [omni]bus rebus, sed non particulare. Bar.in extrauag. ad reprimen[dum...] tius urbis.& Alex.cõs.lxxvj.[...] & Abb.in c.uenerabilem,de ele[ctio.]*

De litore maris. CAP.XII

1 *Litus maris est,quatenus hybern[us flu]ctus maximus excurrit.*
2 *Litora sub cuius imperio esse [...]*
3 *Litore maris quæ fieri licitum [...]*
4 *Terra quæ est in mari, uel a[...]ris,cuius esse dicatur.*
5 *Fundum in alicuius, si fluminis [impe]tu lignamina uel uegetes, ue[l...] proiectæ sint,quid de illis fie[ri...]*

1 LITVS* maris est,quatenus hybernus fluctus maxim' e[xcur]rit.l.litus.ff. de verbo.signi.[...] de re.di. §.flumina.sicut mare [natu]rali iure cõmune est omniũ:ita [li]tora maris communia sunt.l.j.[...] ff. de re.di. & Institu. co.titu.[...] propter hoc nemo ad litus ma[ris] accedere prohibetur, dummo[do à] villis & monumentis & ædific[iis] abstineat.l.nemo.ff.de re.d[i...]
2 primo. *Litora in quibus popu[...]

Rea

Roma.habet imperiũ,populi Rom. esse dicuntur.l. litora. in prin.ff. ne quid in loco pu.quod intellige quo ad iurisdictionẽ vel protectionem. sed quo ad vsum, sunt cõmunia, vt d.§.j.& ibi glo.in ver.per hoc.& gl. in d.l.litora. quo verò ad dominiũ, seu ad proprietatẽ, sunt in bonis nullius.vt §.litorũ.Instit.de re.di.& ita etiã vult Bal.in rub.ff.eo.titu.in iiij. col.versic.sed quid si ædificiũ. sicuti nullius iurisdictio est Cæsaris. & sic ista tria sunt diuersa, ꝓprietas, vsus, & iurisdictio, seu protectio. vt dicit Bal.secũdùm Iac.de Ra. in l.quædã. ff.de re.diui. 4 * In litore maris licitum est casam ponere, in qua piscatores se recipiãt.l.riparũ.§.fin.ff.de re.di. & licitũ est ædificare in mari, vt fecerunt Veneti: vt dixit Bald. in rub.de re.di.in iiij.colũ.& dixi in titu.præce.in prin. & quod quis in litore maris ædificauerit, ipsius erit, sed sublato ædificio vel collapso, iure quasi postliminij, reuertitur loc⁹ in pristinã causam. & si aliud in eodem loco ædificauerit, eius fiet.l.in tantùm.in prin.ff. de re.di. & l.quæ in litore.in princ.ff. de acqui.re.do. secus si pro parte tãtùm esset collapsum, vel si fundamẽta ĩ totũ remãsissent, vel ꝓ maiori parte: vt ibi, secundùm Bald.& quia dixi licitũ esse ĩ litore ædificare, intellige nisi vsus publicus impediretur.l. in litore.ff. ne quid in loco pub. Item intellige quãdo ædificando nemo sentit damnum.l.ij.§.aduersus.eod.tit.& intelligitur quis ædificare, quãdo in litore pilas iactauerit.nõ autem requiritur rei perfectio.l. ergo.§. fin.ff. de acqui.re.do.vt dixi in tit.præce.ver. sed quæritur num in mari.Item licitum est in litore maris retia desiccare, & ex mari ad litus deducere.l.riparum.in prin.ff.de re.di. & Instit. eo.tit.§.litorũ. Item lapilli & gemmæ, cæteraq; in litore inuenta iure naturali statim eius fiunt. * Item quid de terra, quæ est in mari, vel arena maris? dic idẽ, quod dixi de mari vel litore: vt d.§.litorum.in fin.& ideo licitũ est cuilibet accipere gẽmam vel arenã maris, & efficitur occupantis & exportantis. secus est de lapidibus & alijs, quæ in litore ex causa naufragij vel ex vehiculo alicuius ceciderũt, quia nõ licet ea capere. imò qui accipit animo sibi acquirendi, magis quàm fur est: vt l.j. & ij.ff.de incẽ.ru. & nau.de qua materia vide in l. eũ. & authẽ. nauigia. C.de fur.& Fede.de Sen. in cõsi.cij. quod incipit, domine Francisce. Idẽ esset quãdo ex vi fluminis ligna vel rates, vel alię res ad litus maris, vel ad fundũ alicuius ꝑuenerint. & ibi dicit elegãter, 5 * quòd si in fundũ alicuius proiecta sunt lignamina vel vegetes, vel alię res ex impetu fluminis, si agro noceant, si dominus agri vult fas & licitè facere, consiliũ est, vt per iudicẽ fieri faciat proclamationes in locis vicinis, vt dominus res illas tollat intra certũ terminũ, aliàs illę res pro derelictis habeãtur & occupãti concedãtur: maximè si illę res sunt viles.ex causa nanque qs cõpelli põt agere: vt not. in l.v.C.vt nemo inui. Hic autem subest causa, qa illę res nocẽt agris alienis. dicit tamẽ quòd securior via esset, vt post aliquod tempus post dictam proclamationem venderentur dictæ res, & pretium pauperibus erogaretur. arg.c.cum tu, extrà, de vsu. cũ simi.

quæ not. quia sæpe cõtingit vbi sunt flumina rapida & torrentia.

De portu. CAP. XXVIII.

1 *Portus, statio, & angiportus quid propriè sint.*

2 *Portus & flum[illegible] sunt, licet ciuitates Italiæ de consuetudine ea sicut imperium, præscripserint.*

3 *Portus omnis in solo insulæ est.*

4 *Portus maris hominum ingenio fabricati, an omnium populorum publici sint, an uerò ædificantium.*

5 *Testamentum factum in portu ciuitatis Soldani, an dicatur factum in terris Soldani.*

6 *Moles in mari proiectæ causa faciẽdi uel muniendi portus, an iaci possunt.*

1 PORTVS* est[a] locus conclusus,
2 quò importantur merces, atque inde exportãtur: eaque nihilominus statio est conclusa, atque munita: inde angiportũ. l. portus. ff. de verbo. signi. Et dicitur locus conclusus, id est, locus vbi rates morantur & stãt, secundùm gloss. ibi. Statio verò dicitur à stando. & ideo stationis verbo is locus demonstratur, vbicunque naues tutè stare possunt: vt l. j. §. stationem. ff. ne quid in flu. pub. Angiportum dicitur strictus portus.
2 *Portus & flumina publica sunt. l. nemo. in fi. ff. de re. di. & Insti. eod. §. j. & ideo ius piscandi cõmune est omnibus in portu fluminibusq;. Insti. de re. di. §. flumina. quo ad iurisdictionem, portus sunt Cæsaris, vel illius domini, vel ciuitatis, vel territorij, in quibus sunt: vt c. j. in prin. in ti tu. quę sint regalia. in vsi. feu. & ideo vectigalia seu redditus illius portus prouenientes ex mercibus, sunt de regalibus, & dicũtur publica vectigalia: vt d. c. j. & l. inter publica. §. fin. ff. de ver. sig. & propterea specta[illegible] Cæsarẽ, vt d. c. j. quod intelligo, [illegible] dominus ciuitatis vel territorij [illegible] loci, in quo est port⁹, habet regal[illegible] quia tũc ad eum spectãt illa regal[illegible] Et quãdo Papa, vel Imperator [illegible] aliquẽ regẽ, quærũtur sibi omn[illegible] galia quasi specialiter cõcessa, [illegible] dùm Bal. in d. c. j. circa fi. & vide statim dicam j. ver. sed quæro i[illegible] pdicta. Hodie vero ciuitates [illegible] sibi de cõsuetudine præscrips[illegible] merum imperiũ, & ita portus & [illegible] mina, licet de iure cõmuni sin[illegible] cipis: vt d. cap. j. pro quo facit [illegible] magna in fi. §. iusiurandum. in [illegible] de defen. ciui. secundùm Barto. quominus. in ij. col. in fi. ff. de [illegible] dicã in tit. seq.
3 *Et adde, quod om[illegible] port⁹ in solo sunt insulæ. l. Cæs[illegible] de pu. & ideo dicit ibi Bar. si [illegible] portu insulæ ciuitatis Pisanæ de[illegible] hendatur, potest puniri in ci[illegible] sub qua est insula. Circa quod [illegible] quę dixi in ti. de mari.
4 *Sed e[illegible] iuxta prędicta, an portus mari[illegible] nio hominũ fabricati sint pub[illegible] mniũ populorũ, an verò ædi[illegible] & videtur quod sint publici: p ea [illegible] dixi. In cõtrariũ videtur quod si[illegible] cantiũ. l. in tãtùm. in pri. ff. d[illegible] Itẽ videtur quod sint cões, sicut a[illegible] cõis. dic secũdùm Bal. in ru. ff[illegible] di. in vj. col. in prin. quod ædific[illegible] ædificantiũ, sed portus sunt p[illegible]
5 *Et ex his insurgit vna pulc[illegible] bitatio, an testamẽtũ factũ in p[illegible] cuiusdã ciuitatis Soldani, dica[illegible] in terris Soldani. Et Bal. ibi dic[illegible] tẽpore suo hoc fuit reuocatũ [illegible] biũ. Et dicatur quod nõ, quia port⁹ [illegible] blicus, & ita Christianorũ, sicut [illegible] racenorũ, nã hoc est introd[illegible]

iuregentiū. Cōsequētia aūt infereba tur ex prædictis. l. hoc legatū. de leg. iij. Sed Bal. in l. iustitia. ante fi. princ. pij. ff. de iusti. & iu. dicebat se consuluisse super testamēto cuiusdā facto in Barbaria duobus testibus, ipsum valuisse: quia cū nō appareat, quę forma testādi ibi seruet, præsumit̃ ꝙ seruetur ius gen. tanquā æquissimū. ar. l. omnes populi. in fi. ff. de iust. & iure. Idē vult Bar. in l. j. C. queād. test. ape. qui similiter dicit, ꝙ de facto cōsultus fuit sup quodā testamēto vni⁹ mercatoris de Ancona, facto in terra Soldani Babylonię, & dixit valere testamētū factum secūdū merum ius gentiū, quod præsumit̃ ibi vigere nisi cōtrariū ꝓbetur, cū sit tale ius gē. apud oēs, sicut cōsuetudo in dubio præsumenda. nā istud ius gē. est bonū & æquū, ideo seruandū. & potius seruare debem⁹ ius ca. quàm ciuile: quia illud inhæret iuri diuino, sed sub lege diuina sunt oēs populi & nationes, sed ius ciuile nō viget vbiq; locorū: facit c. quod sup. extrà de voto. & adde q̃ no. Bar. & Doc. in l. qui à latronibus. in pri. ff. de test. & Ang. & Doc. in d. l. ij. C. quemad. test. ape. & Doc. in l. si non speciali. C. de testa.

6 *Reperiūtur etiā moles in mari ꝓiectæ causa faciēdi vel muniēdi portū, quas in mari quis iacere pōt, maximè ea de causa: vt l. ij. §. aduersus. ff. ne quid in lo. pu. & si maritus haberet in dotē ciuitatē vel territoriū iuxta mare, & iaceret moles in mari ꝓ portu faciendo vel muniēdo, vel pro muniendis muris ciuitatis vel castelli dotalis, diceretur impēsa necessaria: vt l. j. §. inter necessarias. ff. de impen. & de istis molibus loquitur Virgilius in primo Aene. dū de Carthagine loquens dicit, Miratur molē Aeneas, magalia quōdā. & ciuitas Neapolitana habet istā mo[lem in] mari, quæ vulgariter el molo appellatur. quam Alph[onsus] rex mirificè instaura[uit] ... quam est notabilis portus ciuitatis Neapolitanæ.

a Portus. *Portus est de regalibus principis. Bal. in c. j. in prin. quæ sint rega.*

De naui. CAP. XXIX.

1 *Seruitus naui imponi non potest, ut cū in portu erit, semper merces deferre teneatur.*

2 *Seruitus nauigandi, si locus perpetuus in tuo fundo sit, ut ad fundum meum perueniatur, imponi potest.*

3 *Seruitus aquæductus cur ex lacu fieri non possit.*

4 *Arbores si dominus cadere uoluerit, & nauta arboribus nauem ligare uelit, quid iuris.*

5 *Nauigationis tēpus esse dicitur à Calēdis Aprilis usq; ad Calēdas Octob.*

1 SERVITVS *naui imponi non potest: vt cùm erit in portu, semper teneatur deferre merces: quia seruitus non potest imponi, quæ de facili extinguitur, & sic nec naui ex quo de facili consumitur & modicum durat, licet ex nouis tabulis conficiatur: vt not. Angelus in d. l. foramen. Nec obst. quod domo imponitur seruitus, & tamen aliquando ruit: quia illud rarò contingit, ideo nō cōsiderandum. l. nam ad ea. ff. de legi. & ita vult gl. & Ang. in d. l. forame. in fi. & ex prædictis sequitur seruitutē iumentis imponi non posse, nec hominibus, quia de facili moriūtur, & perpetuam causam nō habēt. & ideo lex appellat operā seu ministeriū serui, non seruitutem. & intellige in prædictis seruitutem imponi

nō posse iure ꝓprię seruitutis, sed bene pōt valere iure obligationis ꝑsonalis, ꝑ no. in l. vt pomū. ff. de ser. & l. pecoris. ff. de ser. rú. præ. & l. Me
2 la. §. fi. de ali. ... *Seruitus autē nauigandi, si lacus ... in tuo fundo est, vt perueniat ad fundum meum, imponi pōt. l. via cōstitui. §. si
3 lacus. ff. de ser. ru. præ. *Sed q̄ est rō, ꝙ seruitus aquæductus ex lacu fieri nō pōt, vt d. l. foramē. §. oēs. & tamē seruitus nauigij imponi pōt, vt ibi. Respōdeo secūdū Henricū: quia quādoq; erit nauigiū, quādoq; verò nō. aquæductus verò cōtinuè. Vel hoc fauore nauigij. Vel dic & tertiò, quòd per nauigiū nō minuit aqua, sed per aquæductū sic. ita no. gl. in d. §. omnes. & d. l. via cōstitui. §. si lacus. in ver. nauigādi. Licitū est nauigātibus naues ad ripas applicare, funesq; arboribus ibi natis religare. l. riparū. in pri. ff. de re. di. & Insti. eo.
4 §. riparū. *Sed quid si domin⁹ vult incidere arbores, & nauta vult ligare nauē arboribus? vide gl. in dictis iuribus, & Bal. in l. itē lapilli in pen. col. in fi. ff. de re. di. & quod dicam in tit. de ripa. Nauis vsuf. legato, nauigatiōe vti pōt licet naufragij periculū immineat. nauis enim parat vt nauigetur. l. arborib⁹. §. nauis. ff. de vsuf. dūmodò nauigetur tēpore nauigationis, & nō alio. ff. de rei ven. l. non vtiq;. §. fi. & l. nauis. & C. de offi. rec.
5 prouin. l. ciuitas. *Et dicitur tempus nauigationis esse à Calendis Aprilis, vsq; ad Calēdas Octob. vt l. quoties, in fi. C. de nauf. lib. XI. & no. glo. fi. in l. qui petitorio. de rei vēd. dicit tñ Bar. in d. l. quoties. in fi. & in hoc stādū esse cōsuetudini, si facit illud, qđ fecisset diligēs nauicularius, quādo illa lex nō seruatur in tēpore, ... est aptū maximè apud Venetos, ... omni tēpore nauigāt. Redditus nauigiorū sunt de regalibus, sicut pl... strorū. c. j. quæ sint regalia. & ibi ... Bal. hodie secus est in Italia, quia ... uitates de cōsuetudine sibi hoc ... scripserūt, vt dixi in titu. præce. ... hodie ciuitates. & de priuilegijs ... uiculariorum, & quando priuileg... vti liceat, vide l. semper. §. nauiga... res. cū glos. ma. ff. de iure immuni... Hosti. in summa, in ti. de peregri... de materia nauigationis & nauic... riorū, vide in toto ti. C. de nauic... & tit. se. de prædijs naui. & in alijs ... videlicet in ti. de nauibus nō ex... & de naufr. de classi. lib. XI. & toto ... tu. ff. nau. cau. sta. & titul. ff. & C. ... nau. fœn. & in aut. de nau. vsu. coll. ... & ff. ad l. Rho. de ia. l. j. & ij. & l. ... pham. ff. de euic. Bald. in l. j. §. de ... ercitoribus. ff. nautæ cau. stab.

De lacu. CAP. XXX.

1 Lacus est, qui perpetuā aquam ha...
2 Stagnum est, quod temporalem ... net aquam ibi stagnantem.
3 Lacu uel ex stagno aquaductus ... tus concedi non potest.
4 Seruitus aquæ tollendæ per toto ... lacu an imponi possit.
5 Interdictum de fonte, in lacu etia... cum habet.
6 Lacuum seu stagnorum alluuione si aliquid detrahatur, & alteri ... tur, quid iuris.
7 Lacus fructus si à Perusijs cōmuni... rim, commune autem habebat ... prias naues ad piscādum, quarū ... usum uolo, quid iuris.

1 LACVS * est, qui perpetu... habet aquam. l. j. §. lac⁹. vt in ...

p...

publ.na.li.& gl.in l.foramen. §.j.in ver.lacus.ff.de ser.vr.præ.dicit,Lac⁹ est,qui viuā habet aquam,nō tamen inde exeuntem.alle.d. §.lacus appellatur,sicut est lacus Gardæ,qui habet aquam exeuntē & facientē initiū.& hoc attestatur Plinius dicēs,Lac⁹ est Italiæ,natus in agro Veronēnsi initium omne trāsmittens. *Stagnū^a
2 est,quod temporalem continet aquā ibi stagnantem, quæ quidē plerūq; hyeme agitur.d.l.j.§.stagni.& not. gl.in d.l.foramē.§.j.in ver.lacus.& de vtroq; habetur per gl.in l.vicin⁹. §.lacus.ff.de aqua plu.arcē.
3 *Ex lacu vel stagno seruitus aquæductus concedi non potest.d.l.foramen.§.j.Et ibi ponitur ratio in tex.& gl.sed seruitus nauigij imponi potest.l.via constitui.§.si lacus.ff.de ser.ru.præ. & quæ sit ratio differentiæ,ponitur in gl.& dixi in ti.præce.ver.seruitus autem nauigandi.
4 *Sed an seruitus aquæ tollendæ per totum ex lacu imponi possit,vide tex.gl.& Docto.in l.ij.ff.cōmunia præ.
5 *Interdictum de fonte habet locum etiam in lacu.l.j.in prin.ff.de fonte.& dicam j.de fontibus.Lacus nec crescit nec decrescit,licet quandoque aqua crescat vel decrescat.l.vicinus.§.lacus.ff.de aqua plu.arc.Et ideo lacus & stagna licet interdum crescāt,interdū decrescant,suos terminos tamen retinent.ideo in his ius alluuionis locum non habet.l.lacus & stagna.in prin.de acqui.re.do.& l.Rutilia Polla.ff.de contrahen.emp.
6 *Sed circa hoc conclude.Quidā lacus & stagna priuata sunt,tunc non est dubium,q̄ per alluuionē neq; vni detrahit,neque addit:sed locus ille qui aqua lacus vel stagni inundatur,remanet eius,cuius prin ò fuerat.d.§.lacus& d.l.lacus.Quidā sunt lacus & stagna publica,& hoc duob.modis esse potest.quādoq; enim sunt publica,id est reipub.vt ibi [illegible] piscari possit,nisi il[illegible] pub.commiserit,vt in lacu Perusino:& tunc idē si priuatus.l.sed & Celsus.ff.de contrahen. emp.quandoq; sunt publici,& in vsu publico,quia per eū quilibet trāsit, & in eo piscatur quilibet ad placitū: tūc addit & detrahit per alluuionem sicut flumina pub.ff.de verbo.sign. l.litus.ff.vt in flu.pu.na.li.l.j.& ita no.Bar.in trac.Tyberia.in iij.colū. ver.de lacu verò & stagno.& vide Bar.& Doc.in d.l.lacus.& d.l.Rutilia Polla. 7
*Sed pone,emi à communi Perusij fructus lacus:cōmune autem habebat ibi proprias naues ad piscandum, quarum vsum volo:cōmune negat,quid iuris?dic q̄ debeo habere:quia redigor ad instar vsufructuarij vel conductoris.ff.loca.l.sed addes.§.illud facit.ff.de vsufr.l.item si fundi.§.seminarios.secūdū Bald. in l.fundo.C.de ver.sig.in lacu Perusino.vide gl.in l.ea.ff.de fun.instru.

a Stagnum. *Stagnum publicum an potest piscari impune,uide Spec.de causa poss.& proprie.in princi.in viij.col.in uer.octauū est,ut liceat.*

De fluminibus. CAP. XXXI.

1 *Flumen quid sit,& de eius multiplici differentia.*
2 *Torrens est,quod hyeme currit.*
3 *Flumen a riuo in quo differat.*
4 *Fluminis publici cuius sit usus,si proprietas esse dicatur.*
5 *Loco publico,sicut sunt flumina,&c. ædificare non licet.*
6 *Fluminum publicorum usus cōmunis est,sicut uiarum publicarū & litorū.*

Sta

7 *Statutum si dixerit, quòd gentes loci te neātur sequi usq; ad alueum nouū fluminis, an ultra alueum desiccatum gentes sequi teneantur.*

8 *Fluminis caput unde aqua nascitur.*

9 *Flumen si in agrum ... semina duxerit, an mea efficiantur, remißiuè.*

10 *Villæ alicuius uel castelli dominus si locauerit dictam uillam, uel territoriū, uel terrena loca, an riuos aquarum, uel pontes, uel alia syluestria loca locasse uideatur.*

11 *Concedam si tibi castrum cū toto territorio. an in ea concessione locus syluestris, uel usus ueniat.*

12 *Castro concesso munitiones quæ ad castri defensionem existunt, concessæ intelliguntur.*

13 *Flumina nunquid ueniant in concessione feudorum regalium, si fortè usq; ad tale flumen cōcedantur, uel de tali flumine usq; ad tale.*

14 *Dictio Ad, cuius naturæ sit.*

15 *Flumen si nauigabile sit, prætor concedere nequit aquæductum ex eo fieri.*

1 FLVMINA* quædā sunt perēnia, quędā torrentia. Perenne est
2 illud, quod semper fluit. *Torrens est, quod in hyeme currit. si tamē aliqua æstate aruit, qui aliàs per hyemē fluebat, nō ideo minus perēne. l.j. §. itē fluminū. ff. ne qd in flu. pub. facit. l.j. §. duo sunt genera. ff. de aqua quoti. & æsti. Fluminum quædā sunt publica, quędam nō publica. Flumē est, vt Cassius diffinit, qđ perenne sit. d. l.j. §. fluminū. Sed omnia penè flumina perēnia sunt l. nemo. §. fi. ff. de re. di. Et dicitur perenne, propter ea flumina, quæ ad tempus fluunt, vt Rapo, Melōcellon, & quę sunt priuata: vt dicit gl. & est in §. flumina. Instit. de re. di. qui dicit, flumina omnia publica sunt. debet intelligi de fluminibus perpetuis, vt est Padus & Rhe[...] secundū gl. ibi. priuata verò flumi[...] sunt, quæ manu extracta sunt. l.j. § [...] fossa. ff. de flu. & no. gl. in d. l. ne[...] §. j. & d. §. flumina. quæ exemplif[...] de fossatis in agris positis, quæ cr[...] cūt & decrescūt. Fluminū qdā s[...] nauigabilia, quędā nō. l.j. §. in flu[...] nū. cū §. se. & l. quominus. ff. de f[...]
3 mi. & l.j. ff. ne quid in lo. pu. *Flu[...] à riuo magnitudine discernēdū [...] aut existimatione circūcolentiū l.j. §. j. ff. de flu. quē tex. no. ad pr[...] dum q̄ sit flumen, aut in cuius ter[...] torio sit: quia recurrendū est ad e[...] stimationem seu opinionem c[...] colentiū, & propterea debent a[...] testes fluminis: & etiā est facien[...] quādo dubitatur de aliquo oper[...] quo nō extat memoria: vt per M[...] Sil. & Rapha. Ful. in l. si arbiter[...]
4 in ver. audissent. ff. de proba. [...] mus primò de flumine publi[...]
a primò cuius sit proprietas a & [...] fru. Et dic proprietatē esse Cæ[...] quia flumina sunt de regalibus [...] sint rega. & l. flum. in prin. ff. de [...] infect. & ibi Ang. tenet hoc. S[...] die ciuitates Lombardiæ cū [...] consuetudine vel ex priuilegi[...] cis Constantiæ acquisiuerint [...] imperium & regalia, vt dicit gl. in aut. de defen. ciui. §. iusiuran[...] in gl. magna. in fi. & per Bal. in c[...] prin. in fi. ij. col. in ti. de pace te[...] tē per Ang. de Are. in l. illud. [...] ap. licet Bal. in c. domino guerra[...] te fi. in prin. in ti. hic finitur lex, [...] incipi. cōsue. re. aliter dixerit, & [...] sunt in Lōbardia, sunt illius, in cu[...] territorio fluūt. & ita tenet Bar[...] quominus. in ij. co. in fi. ff. de flu[...]

plus dicit, ꝙ etiã ciuitates totius Italiæ præscripserunt sibi merũ imperiũ, & flumina secũdùm ciuitates Lõbardiæ. põt etiã iuuari titulo de pace Cõstantiæ, & adde quæ dixi s̃. de portu, versi. hodie verò ciuitates Italiæ. & titulo de nauigio, circa fi. aliæ verò ciuitates extra Italiã, quę habẽt regalia, dicũtur habere proprietatẽ fluminũ, quæ sunt in earum territorio, & nõ alię. & hoc vult Ange. in d. l. fluminũ. in princ. *Et ex prędictis 5 sequitur, ꝙ sicut in loc. pu. regulariter nõ licet ædificare. l. j. & ij. ff. ne quid in lo. pu. ita nec licet in flu. pu. ædificare, nisi autoritate publica, pu 6 ta principis vel senatuscon. l. ij. §. si qs à principe. ff. ne quid in loc. pu. & l. si i pub. §. fi. & l. qđ principis iussu. ff. de aqua plu. ar. vel autoritate populi, per cuius territoriũ discurrit, si ille populus habet regalia, vt popu- b lus Bonon. vnde in flumine Rheni licitè cõcedet potestatẽ ædificandi molendinũ priuato, dũ tñ sine incõmodo cuiuscũq; fiat. d. l. fluminũ. in prin. & hoc no. Ang. & Doc. Idẽ si cõcedatur p leg. municipalẽ, id est, statutũ d. populi. l. ij. in ver. j. ff. ne quid in lo. pu. & l. prohibere. §. planè. ibi, si non lex mun. ff. qđ vi aut clàm. Idẽ si cõcedatur p administratores ciuitatis, q̃ habet regalia. d. §. planè. Et vide quę ibi no. Bart. Sed si populus aut ciuitas non haberet regalia, seu merũ imperiũ, nõ posset concedere ius ædificãdi in flu. pu. ex quo publica flumina sunt de patrimonio Cęsaris. d. c. j. q̃ sint regalię. secundũ Ang. in d. l. fluminũ. & dixi s̃. circa prin. Et prædicta intellige in flu. pu. nauigabili: secus si est flumen nõ nauigabile. nã flumina pu. sunt iuris cõis, quia de iure cõmuni in flu. pu. sine cuiuspiam iniuria absq; alia impetratiõe ædificari potest, si nõ est nauigabile, nec specialiter vetetur per principẽ vel senatũ, & simi[illegible] quominus. ff. de flu. [illegible] no. Bal. in rub. ff. de re. di. in v. col. cũ seq. vbi ponit an & qñ qs possit in flu. pu. ędificare. & adde prædictis omnino quę plenè dixi s̃. in tit. de ser. vr. in q. x. cũ q. se. vbi plenè examinaui an & quãdo loca puta viæ & flumina possint vendi seu alienari: & qñ ædificatur in flu. pub. an debeat caueri de dam. infec. vide in d. l. fluminum. in princ. & ibi Doct. *Vsus autẽ fluminũ publicorũ cõmunis est, sicuti viarũ publicarũ, & litorũ: vt ꝓbatur i l. ij. §. j. ibi. loca enim publica vtiq; priuatorum vsib. deseruiũt. ff. ne qd in loc. pu. Et ista cõmunio hoc inducit, vt ius piscandi b omnib. cõmune sit, vt in fluminib⁹ & portu. §. flumina. Insti. de re. di. & ibi gl. & Doc. & Bald. in l. itẽ lapilli. ij. q. ff. e. ti. & vide q̃ dixi s̃. de ser. aquædu. in viij. q. princ. ver. & ex prædictis sequitur decisio multarũ q. circa fi. Itẽ ista cõmunio inducit, vt locus sit præoccupationi. l. ij. §. j. ne quid in loc. pu. & p hoc patet decisio, de duobus plaustris inuicẽ sibi obuiãtibus, qa deferendũ est ei, qđ primò viã intrauit, quia pręoccupauit sibi vsum & appropriauit. Sed si simul, erit locus gratificationi: & si via est capax amborũ curruũ, inuicẽ sibi cedere debẽt: secundùm Ang. & Doct. in l. fluminũ. & de dictis plaustris sibi obuiantib. vide gl. & Doct. in l. per agrũ. C. de ser. & gl. in d. l. ij. §. j. ff. ne qd in lo. pu. & idẽ dicas de duab. nauibus inuicẽ obuiantib. in flumine vel riuo, eadẽ ratione. Fluuius

uius est ipsa aqua fluens, quæ est ea-
dē, sicut vinū, licet de dolio ī doliū
sit mutatū. ita dicit Bal. ī ru. ff. de re.
di. in xiij. col. ... fi. ver. fluuius autē. al
legat qđ no. in l. fi. ...sfru. ciuitat. ff.
qui. mo. vsufru. amit. Et quæro quo-
modò agnoscatur, quando alueus sit
mutat⁹. dic qñ desinit esse prima for
ma, id est, qñ sic excreuit, ꝙ aqua a-
lià fluit. l. adeò. §. ꝙ si toto. ff. de ac-
qui. re. do. sed nō credo simpliciter
esse verū, ꝙ flumē sit aqua fluēs, imò
constat ex aqua & alueo. l. pe. & ibi
gl. ff. de flu. & facit quod dixi s̄. de la
7 cu, circa prin. *Sed pone statutū di-
cit, ꝙ gentes loci teneātur sequi vs-
que ad alueū nouū fluminis, & an vl
tra alueū desiccatum teneātur sequi
gentes: vide Guil. de Cu. in l. de qui
bus. ff. de legib. vbi etiā declarat, si
flumen mutauit alueū, an ius quod
primò habebatur sup eo remanet.
& de ista mutatione aluei fluminis,
vide quæ plenissimè scripsi s̄. in tit.
8 de ser. xij. q. prin. *Caput fluminis
dicitur vnde nascitur aqua. text. est
in l. j. §. hęc interdicta. ver. caput. ff.
de aqua quo. & æsti. vt est tex. cū gl.
in l. seruitus aquę. ff. de ser. ru. prę. &
ita vult Bart. in tractatu de insula, in
vij col. q dicit, ꝙ caput fluminis est
vnde flumen originē cepit, vt si ex
fonte, ipse fons sit caput. & ibi dicit
esse princ. seu initiū. in d. ver. caput.
& eodē modo pes, & finis fluminis
dicitur locus, vbi terminatur: scilicet
mare, in quod intrat, vel aliquod flu
mē. & habetur plenius p Bal. in l. j. in
xj. col. ver. & est notādū, ꝙ agri. ff. de
re. di. Flumina publica dicūtur com-
munia, eo ꝙ omnibus animantibus
permittitur his vti publicè, sicut cō-
munibus, & lauādo, & bibendo, vel

similia faciendo: vt no. gl. in l. itē la-
pilli. ff. de re. d. Itē aqua fluminū pu-
c blicorū est cōmunis c qa cōcedi...
occupanti, & animalib. irrationa-
bus: vt not. glo. in d. l. itē lapilli. ff.
re. di. & propterea dicit ibi Bal. q...
citū est exportare aquā de flum...
& exportantis efficitur, nisi prop...
hoc efficeretur omnino deterior...
uigatio. l. quominus. de flu. & s...
ter ex aqua fit sal, si extrahitur de...
mine, vel mari, vel arena, & effici...
occupantis. quod no. Nā flumina...
sitorū vice funguntur, vt ex priuato
publicū addicāt, & ex publico in...
uatū: & sic, vni dāt & alteri. l. erg...
9 flu. ff. de acq. re. do. *Sed nunq...
flumē ducit lignamina in agrū...
an efficiātur mea, vel quid iuris...
vide quæ scripsi s̄. de litore m...
in fi. & Bald. in rub. ff. de re. di. in...
col. in fi. ver. sed & nūquid tra...
ligna. & vide Doct. maximè Pa...
Ca. in l. hoc amplius. §. de his...
10 dam. infect. *Si dominus ali...
villæ vel castelli, locauit dicta...
vel castellū, vel territoriū, vel t...
na, nō videtur locare flumina, ...
uos aquarū, nec pontes, nec ali...
syluestria ad culturā penitus i...
l'a: nisi inquantū aqua est expe...
ad culturā, & de residuo dicta...
poterit vti dominus pro co...
prædijs suis: vt est casus mēt...
dus. l. j. C. de manci. & col. li. xj. ...
hoc no. Bar. singulariter. & idē...
Ludo. de Ro. in suo singula. ...
incipit, sed no. mirabilē casum...
11 plus dicit. *Si cōcedo tibi cast...
toto territorio, in ea cōcessione...
venit locus syluestris, nec vlus ...
j. Sed aduerte ne decipiaris, ...
Lu. intellexit verbū, cōcessione...

naria, puta donatione, vel vēditiōe,
sicut capitur in l.fi.ff.de dona. fortè
nō diceret verū, qa eo ipso ꝙ prin-
ceps donat castrū cū territorio, do-
nare videtur etiā loca syluestria &
flumina, ꝑ c.j.cū ibi plenè no.ꝑ Bal.
in tit.de capita.q cu.vendidit.& per
ea quæ no.Bal.in c.j.§.ad hoc. in ti.
de pa.iura.fir.& c.j.§.si qs de māso.
in col.iij. tit.de controuer. inuesti.
12 *vbi dicitur, ꝙ cōcesso castro, intel
ligūtur cōcessę & munitiōes, q̄ sunt
ad defensionē castri ibi positæ per-
petua patris sui destinatione, quāuis
nō sint infixæ vt machinę, ballistę, &
similia. qd not. Sed si intellexit ver-
bū Concedo, pro locatione, vel em-
phyteusi, sicut loquitur d. l. diceret
verū, & ita loquitur Bar.ibi. & ita sal
uari potest dictū Lud. quia verbum
Concedo, generale est, & accipitur
secundū naturā contractus, cui adij-
citur vt no. Archi. in c.j. in verbo Cō
cedat.de vsu.lib.vj. facit c.j. de iniu.
co.li. In diuisionibus regnorū veni-
unt & cedūt flumina, secūdū Archi.
xiiij.q.j.ecclesias. quē sequitur Bald.
in c.j.§.si qs de manso. in pen. colū.
ad fi. in titu.de cōtrouer.inue.& Al-
13 be.de Ro.in rub.C.fini.regun. *Itē
nunquid flumina veniant in cōcessi
one ceudorū regaliū, si fortè conce
dantur vsq; ad tale flumē, vel de tali
flumine, vsq; ad tale? & Arch. format
istā q.in d.c. ecclesias. qui dicit, ꝙ ꝑ
illā dictionē de, & vsq;, vtrūq; flumē
venit, & vnde incipit, & vbi fluit.
14 *De dictione ad, satis potest dici, ꝙ
sit adiunctiua secundùm eum, vt re-
fert & tenet Bald. in d. §. si quis de
manso.pe.col.& Albe.in d.rub.C. fi.
regun. Si flumen est in cōfinio dua-
rum ciuitatum vel territorium, in
dubio commune pręsumitur esse, &
iurisdictio cuilibet ciuitati compe-
tit, vel in ipso flumine vsq; ad me-
dium fluminis, quia omnia sunt in
confinio eorum, quæ ab vtraq; parte
possidentis est. ꝑ ribus.ff.cōmuni d. l.
ij.§.prætereà.ff.de aqua plu. arcen.
& l.adeò.§.fi.ff.de acqui.re.do. Vn-
de circa ea quæ cōmittuntur in ipso
flumine, quilibet habet iurisdictio-
nem vsque ad medium fluminis. &
ita tenet Barto. in tractatu Tyberia
dis, in x.col.ver.item videndum est.
& idem no.Bal.in c.ex his.in pe.col.
ad fi.extrà, de probat. quod intelli-
ge, nisi appareret cōtrariū: puta quia
alter dominorum, vel vna tantū ci-
uitas totum flumen possedisset, do-
minando ipsi: vt dixi s̄.de mari, ver.
sed dubitari potest: vel nisi esset flu
men priuatum vnius: quia tunc idē
iudicari deberet, sicut de fundo pri-
uato, vt statim dicetur de flumine
15 priuato. *Si flumen est nauigabi-
le, non potest prætor concedere du-
ctum aquę ex eo fieri, quia flumen
minus nauigabile efficiat. Idemq;
est & si propter hoc aliud flumē fiat
nauigabile. l. si plures. §. fi.ff.de dā.
infect. & ibi Doct. & l. quominus. &
ibi per gl. & Bar. plenè.ff.de flu. Ne
mo tamē poterit ædificare in flumi-
ne publico etiam non nauigabili, pu
ta faciendo clusam molendini, im-
mittendo trabes vel cæmenta in ri-
pa vicini eo inuito: quoniam immit
tens habet solum vsum, vicinus au-
tem proprietatem & vsum: ergo eo
inuito vsufructuarius ædificare non
potest, quantumcunq; conditionem
proprietarij meliorem faciat, l. vsuf.
nouum riuum.ff.de vsuf. & l.fi.ff. de
vsu. & habi. & ita vult Ang. ī l. flumi-
num

num.in prin.ff.dē dam.infe.& habetur per Bart.in d.l. quominus.& adde q̃ dixi s̄.in tit.de seruitute aquæduct.in v.q. princip.& in j.lib. iij. q. prin.& quæ no. [illegible] l.in ru.ff.de re.di.

a Propriet. *Flumina [illegible] esse Imperatoris uniuersaliter: sed in dominio particulari sunt locorũ uicinorũ. Bal. in l.pe.col.iij.C.de cond.inser.*

b Ius piscandi. *Flumine publico ut liceat piscari & nauigari & similia, ui de Specula.de causa pos.et proprie. §. iij.uersi.vj.& seq.usq; ad fin. & ne quid in flu.publi.*

c Est cõmunis. *Fluminis publici aqua an potest impunè duci ad fundum uicini, uide Spec.de causa poss.et proprie. §.iiij.uer.aliud quoque.& ĩ.*

De flumine priuato.

CAP. XXXII.

1 *Flumina priuata quæ dicantur.*

2 *Fossata an cauari debeant & mundari per colonum, uel dominum.*

1 DIXIMVS *de flumine publico, nunc dicamus de priuato. Priuata flumina sunt quæ ad tempus fluunt, vt Rapo, Meloncellon. l.j. §. fluminũ.ff.de flu.Item illa quę sunt manufacta.l.j.§.si fossa.ff.eodem titulo.& ita no.glo.in l.nemo. §. j. ff. de rerum diuisione.ideo etiã dicuntur flumina priuata, vt fossata in agris posita, quę crescũt & decrescũt. in l.prima.§.ij.ff.de flumi.& d.l. nemo.in fi.& no.glo.in §.flumina.Institu.de re.diui.& dixi s̄.circa princ. & idē not.Bald.in l.itē lapilli. in ij. cõclusione.ff.de re.diui. qui dicit q̃ priuatum flumē est, quatenus in suo ingreditur, & non semper fluit, vt sunt gurgites, & quædam fossata, quæ continuationem non habent. Quæ enim crescũt, publica sunt.d.l. nemo.§.j.& vide Bal.in d.l.itē [illegible] li.in ij.col.ad fi.Item flumen pri[...] dicitur, quãdo esset ĩ dominio [...] tantũ, puta quia incipit ex fonte, in agro suo oritur, & discurrit [...] sua prędia vsque ad flumen pub[...] vel mare.arg.l.si quis diuturno.[...] ser.ven.Item potest dici flumen [...]uatum, cùm proprietas vel iuri[...]ctio cõpetit vni tantũ domino, [...] ciuitati, tanquàm eius: quia respe[...] aliorũ, est priuati iuris, illius do[...] vel ciuitatis, in cuius territori[...] vel qui in eo habet iurisdictio[...] propterea per alluuionē, hoc [...] additionē vel detractionē, qu[...] flumine, non additur vel detra[...] iurisdictioni, sicut dictũ est de l[...] ff.de cõtrahen.emp.l.Rutilia [...] & ff.de aqua plu.arc.l.vicinus.[...]cus.& ff.de acquiren.re.do.l.[...] & ita vult Bar.in tracta.Tyberi[...] in x.colum. versi.item videndi[...] Cuius autem sint ista flumina p[...]ta & fossata, vide s̄. in ti.de f[...] siue foss. 2 *Et nunquid foss[...] beant cauari & mundari per [...]num vel dominum, vide ple[...] Barto.in l.pen.ff.de impen.[...] fac.& Bart.in consi.cclxv.qu[...]pit, cõmune Lucignani loca[...]tera circa materiã fluuiorũ [...] toto tit.ff.de flũ.cũ duobus [...] & Bar.ĩ l.quominus.ff.de flu.[...] Tyberia.& Bal.in ru.ff.de re.d[...] item lapilli.l.riparum.eo.tit.[...] dixi s̄.in tit.de ser.aquædu.

De insulis. CAP. XXXIII.

1 *Insula tribus modis accipi pot[...]*

2 *Insula aquis circundata q[...] sit.*

3 *Insula quot modis contingat.*

4 *Insula quando esse dicatur.*

5 *Insula maris, sicuti, Corsica & Sardinia, uel étiam fluminis, cuius sint.*
6 *Insula casualis seu accidentalis qualis esse dicatur.*
7 *Insula in medio fluminis nata, cuius esse dicatur.*
8 *Insulæ portus cuius sint.*
9 *Insula usus respectu cuius sit.*
10 *Insulæ dominium per comparationem quomodò acquiratur.*
11 *Insulam quo ad iurisdictionem an quis occupare possit.*
12 *Insulæ possessio qualiter acquiratur.*
13 *Insulæ mensuratio qualiter fieri debeat, ut cuius sit, cognoscatur, & pro quanta eorum quantitate, qui prope ripam prædia possident.*
14 *Insula quando desinat esse insula.*

QVIA insulæ in mari & fluminib. sunt, iõ postquàm de mari & fluminib. diximus, cõsequenter etiã de insulis dicamus. *Et in primis sciendũ est, insulã tribus modis accipi posse: Vno modo pro domo in mari posita, quia in salo, id est, in salso posita est, secundũ Isido. & no. gl. in §. insula. inst. de re. di. & gl. j. in l. si insulã. de verb. obl. & Bar. in tracta. de insu. Secũdo, pro qualibet domo: vt l. ij. §. si quis insulã. ff. de acq. re. do. & l. iij. §. effracturæ. in ver. insul. de offi. præf. vrb. & ita accipitur l. ita stipulatus. in prin. ff. de ver. obl. & de istis insulis hic tractare nõ cõstitui: quia istæ nõ sunt propriæ insulæ, vt dicit glo. in d. §. effracturæ. Tertio modo dicitur insula, locus vndiq; circũdatus aqua, vt in §. insula. & ibi gl. hoc dicit. & l. adeò. §. insula. ff. de acq. re. do. & no. Bar. in tracta. de insula, in prin. & ista insula dicit incremẽtũ a distinctũ, ad differentiã alluuionis, q̃ est latẽs incremẽtũ, b vt no. Ang. in l. si fundi. §. j. ff. de vsu fru. & de ista tractabimus hic, qa est insula propriè: vt no. gl. in d. §. effracturæ.
2 *Secundò sciẽdũ est, quotuplex sit ista insula aquis circundata, & in primis est duplex. Vna quæ in mari nascitur, quæ raro accidit. Alterà quæ in flumine nata est, quæ frequẽter cõtingit. l. adeò. §. insula. ff. de acq. re. do. & inst. de rè. di. §. insula quæ. in princi. quæ declara, vt per Bal. in tract. de insula, quẽ posui super d. l. adeò. §. insula. Itẽ insula quædã est naturalis, quæ semper fuit, vt Corsica, Sardinia, Creta, quæ dicitur Candia, & similes. alia est casualis & accidẽtalis, quæ in flumine sæpe nascitur, sed in mari rarissimè, secũdũ Bal. in rub. de re. di. in x. col. ver. nũc videamus de alueo.
3 *Tertiò est vidẽdũ quot modis insula cõtingat. & dicas tribus modis. Primò, cũ circũdatur ager, qui nõ erat alueus. Secundò, cũ alueũ derelinquit siccum, & incipit circũfluere. Tertiò, cùm paulatim eminentẽ locũ facit supra alueũ. l. ergo. §. tribus. ff. de acq. re. do. & no. Bar. in tract. de insula, in v. col. ver. in flumine.
4 *Quartò oportet intelligere, qñ dicatur esse insula. & dic qñ est nata: vt d. l. adeò. §. insula. & not. quod dixi, quando est nata, vt dicunt illa iura, non quando est nascitura: quia per hoc apparet, quòd nõ inspicimus insulam, quando incipit apparere: sed tunc, cùm opi. circumcolentium incipit reputari. arg. l. j. §. j. ff. de flu. quæ declara vt per Bald. in tract. de insula, v. col.
5 *Quintò inspiciamus cuius sit insula maris, vel fluminis. & primò de insula maris dic, naturales insulæ, vt Corsica, Sardinia b, sunt principis,

nõ in dominio patrimoniali, ſed in
dominio iuriſdictionali.l. inſulę Ita
lię.ff.de iud.& no.in l.illicitas.§.qui
vniuerſas.de off.pręſi. ſecundũ Bal.
in rub.ff.de rer.di.& Bal.in c.j.in tit.
quę ſint regalia, qui dicit, ꝙ inſulę
ſunt principis, qđ intellige quo ad
6 iuriſdictionem: vt dictũ eſt. *Caſua
lis verò ſiue accidentalis,quę in ma
ri naſcitur,quę rarò accidit,in nulli⁹
bonis eſt reſpectu proprietatis: ſed
occupanti cõceditur.d.l.adeò.§.in-
ſula.ſed reſpectu iuriſdictionis, eſt
ſub iuriſdictione illius,qđ illud ma-
re diſtinguit,vt d.l.inſulę Italię. &
ibi no.& vide ad hoc etiã Bald.in d.
rub.in x.colũ.ad finem.& pro hoc l.
Cæſar.& q̃ ibi no.Bart.& Doct.ff.de
pub.& quæ dixi s̃.de mari,ver.& ex
hoc no.ac ſingulariter tene mẽti,cũ
7 ver.ſeq. *Inſula verò quæ in flumi
ne nata, ſi quidẽ mediã fluminis par
tem tenet: cõmunis ſit eorũ, qui ab
vtraq; parte fluminis prope ripã præ
dia poſsident, pro modo latitudinis
cuiuſq; prædij:ꝙ ſi alteri parti pro-
ximior ſit,eorũ eſt tantũ, qui ab ea
parte prope ripã prædia poſsident:
ſed ſi ab vno latere proruperit flu-
mẽ,& ab altera parte nouo riuo flue c
re cœperit: deinde nouus iſte riuus
in veterẽ ſe conuerterit, ager qui à
duobus riuis cõprehenſus, in formã
inſulæ redactus eſt, eius eſt ſcilicet,
cuius & fuit.text.in d.l.adeò. §. in-
ſula.& inſti.de re.di.§.inſula.& no.
Bartol.in tracta.de inſula, in princi.
& vide l.inſula. cum ibi nota.ff. de
acquirẽ.re.do.& quæ not. Ang. in l.
fluminũ.in prin.ff.de dam.infect.&
p̃dicta intellige de inſula nata in flu
mine,quæ ſolo cohæreat: ſed ſi ſu-
pra aquam ſtaret: vt quandoque ac
cidit,publica eſſet.ff.de acq.re.do.l.
pe.§.j.& ita no.Bart. in tract.de inſu
la,v.colũ.ver.in flumine.in fin.illi
ver.quæ not.quia ita vidi in lacu
territorij Paduani,in quib⁹ ſunt
tæ inſulæ,quæ nõ cohærẽt ſolo,
aquæ,& mouentur de loco ad lo
8 per dictas lacunas. *Cuius aũt
portus inſulæ? dic eius, cuius in
eſſe videntur.l. Cæſar.ff.de pu.&
9 xi s̃.de portu & mole maris. *
tò qa diximus cuius ſit inſula reſ
ctu proprietatis & iuriſdictiõis.
dicamus cui⁹ ſit reſpectu vſus:&
ꝙ vſus inſulæ eſt publi.ff.de ac
do.l.pe. §.j.qđ intellige ſi in
ita,ꝙ tota poſsit dici ripa, vel
accedere propter attractionẽ
ff.de flu.l.pe. ſed ſi inſula eſſet
gna,ita ꝙ in ea eſſent p̃dia cul
puto ſolũ ripas eſſe in vſu pu
prædia,eadẽ ratione,qua
dia.Itẽ p̃dicta vera,niſi eſſent
mitati:vt ff.de flum.l.j.§.ſi inſu
ita tenet Bar.in trac.de inſula,
10 ver.ſit eorũ. *Septimò
quomodò acquiratur domin
lę per occupationẽ:dic qñ eo
qs ingreditur inſulam,vt totã
pet c.nõ tñ eſt neceſſe ꝙ omne
bas inſulę circũdet.l.iij.in prin
acq.poſ.& not.Bar. ꝙ ille dici
cupare,q ſic incipit occupare
obſeruare, & poſsidere: al
occupaſſe.arg.l.in laqueũ
re.do.& ſi plures præoccu
lando,victor qui ſtetit per tres
in poſſeſsione dicitur.arg.l.ij.§.
igitur.ff.de vi & vi ar.ille qui
teſt tenere,niſi capiat aliquẽ loc
principaliter,nõ dicitur occup
ar.d.l. in laqueũ. Et eſt argu
ꝙ ſi vnus teneret eccleſiã,alter

panile, qđ est fortiliciũ, ille qui est ingressus ecclesiã, vnde de facili pos sit expelli, nõ dicitur adhuc adeptus corporalẽ possessionem beneficij: si tamẽ ille est ita incastellatus, ꝙ euadere non põt, tũc cũ ipse nõ dicatur tenere, sed teneri, vt patet ex not. in l. j. §. pe. de vi & vi ar. dicã ipsũm possessione priuatũ, & sic etiam in possessione esse, & tamẽ nõ possidet. facit l. si quis anteà. ff. de acq. pos. secũdũ Bal. qui ita singulariter no. in ru. ff. de re. di. x. col. quæ perpetuò tenemẽti, qa facit ad plura.
11 *Quo aũt ad iurisdictionẽ, an possit quis insulã occupare, vide Bart. in tract. de insula, ij. col. & Bald. xv. col. & quod dixi in tit. de mari, ver. sed quid si insula maris esset in mari alto.
12 *Octauò etiã quæramus qualiter possessio insulæ acquiratur, dic si nascatur insula in medio fluminis, est cõmunis iure dominij inter eos, qui prope ripam prædia possidẽt: vt dixi in v. q. tamẽ nõ est cõmunis iure possessionis: quia cũ sit separata insula à primo fundo per possessionẽ primi fũdi, illa nõ videtur possideri, nisi appræhẽdatur, & occupetur. l. adeò. §. insula. ibi, ꝙ si alteri propinquior. ff. de acq. re. do. & l. iij. in prin. cũ glo. in verbo, qualibet. ff. de acq. poss. Potest ergo, & debet appræhẽdi possessio insulæ. l. cũ hęredes. ff. de acquir. poss. & ita tenet Bar. in tract. de insula, in viij. col. ver. cõmunis fit eorũ. & l. quominus. ibi aduerte tamen ad vnũ. ff. de flu. vbi omnino vide. Et adde ꝙ in dubio prædia ex vtraq; parte pro indiuiso possident insulã, & habẽt dominiũ certũ. l. pro regione. ff. de acq. re. do. & no. glo. in §. insula. in verbo, ab vtraq; parte, insti. de re. di.
13 *Nonò est necessariũ etiam intelligere, qualiter fieri debeat mẽsuratio insulæ: vt cognoscatur cuius sit, & pro quanta quantitate eorum, qui prope ripam prædia possident. Et dic hoc declarari per iurisconsultum in l. inter eos. ff. de acqui. re. do. videlicet vt quatenus est latitudo prædij iuxta ripam, eatenus per directam lineam extendatur supra insulam. Si ergo finis agri iuxta ripã est largus, licet posteà prædium in se arctetur, vel ecõtrà, solũ latitudo, quæ est iuxta ripã, attẽditur, & secũdũ illã debet duci linea recta. l. inter eos. Sicut enĩ diuidit alluuio inter eos, q ab vtraq; parte ꝓdia possidẽt: ita illa pars insulæ cedit prędijs, quæ sunt ab vna parte, & debent diuidi: & ita vult Bar. in trac. de insula. x. col. vers. pro modo latitudinis cuiusq;. cũ versi. seq. Et ex hoc vltimo dicto not. ꝙ idẽ iuris est de insula nata in flumine, quod in alluuione. quod prodest ad multa. & ista mensuratio põt fieri accepta chordula, vt no. glo. in d. §. insula. & l. nõ solũ. §. sed vt probari. ff. de no. ope. nũ. Põt etiã fieri per peritos in arte, & rusticos: vt per gloss. no. inst. de re. di. §. pręterea per alluuionẽ. l. j. de vẽ. insp. & l. semel. C. de re mi. Vbi habetur, ꝙ peritis in arte standũ est.
14 *Decimò & vltimò intelligamus, qñ insula desinit esse insula. Dic quando aquis desinit circundari: vt l. insula. in fi. ff. de acquir. re. do. & tenet Bar. in tractatu de insula. Cętera vide plenè per Barto. in tractatu de insula, & l. quominus. ff. de flu. & Bal. in rubrica, ff. de re. diui. & quæ not. gloss. & Doct. in l. adeò. §. insula. & l. inter eos. & l. insula. dę acquirẽ. rer. do. & l. j. ff. de flumi. & insti,

inst.de re.di.§.insula.

a Incremētū. *Adde Bar.ff.de act.emp. & inst. de contrah.emp. §.si post emptionem & in l.Iulia. §.si Titius.*

b Sardinia. *Sardinia est insula subiecta ecclesiæ Ro.c.si diligēti.& ibi Doc.de præsc.ubi Abb.Sicul.lxiij.di.c.tibi domino.et c.ego Lud.xcvj.di. Cōstātin.*

c Occupet. *Occupans rē per uim, an teneatur de p̄iculo rei, q̄ erat eodē modo pitura penes dominū.gl.Bar.& Bal. in l.si de possessiōe.C.unde ui Et occupās p̄ uim ēt si cōfirmetur à superiore pōt cōueniri.Bar.in l.iiij.C.unde ui.*

De alueo. CAP. XXXIIII.

1 *Alueus propriè est fluminis uenter. & alia multa de alueo.*

2 *Alueus quomodò publici iuris esse intelligatur.*

3 *Flumen si alueum omnino dimittat, quid iuris.*

4 *Fluminis impetus si abstulerit mihi simul & semel, uel successiuè totum agrum meū, non applicando uicino, sed sibi ipsi flumini alueum, seu lectum fecerit, & posteà in breue tempus uel lōgum alio impetu locum mutauerit, an ager meus mihi de æquitate restituatur, an uerò ipsi uicini lucrari debeant.*

5 *Alueus si mutatus fuerit, an nouum flumen dicatur.*

6 *Alueus mutatus uel relictus quando dicatur.*

1 ALVEVS* propriè est vēter fluminis: vt dicit Bar. secūdū Hug. in tract. de alueo, in prin.& sicut stomachus continet vinū, ita alueus supra se cōtinet aquā: nūc alueū lectū fluminis vulgariter appellam⁹, quia ibi flumē cubat. vt dicit Bal. in rub. ff.de re.di.xij.col.in prin.ver.nūc veniam⁹ ad vidēdū.in q̄busdā ēt locis canale fluminis. Alue⁹ pluribus modis dicitur. Primò naturalis, id est cōsuet⁹.ff.de flu.l.j.§.ripa.& ibi no.q̄ naturalis cursus æstate discurrit potius, quàm in hyeme. l.j.§.is autē.ff. ne quid in lo.pu.secundū Bart. in d. trac.de alueo, circa prin. Itē dicit̄ alue⁹ naturalis, id est, antiqu⁹, ad differentiā noui: & ita pōt accip.l.adeò. §.insula.ff.de acq.re.do.& §.insula inst.de re.di. Itē dicit̄ alueus nouus in dictis iuribus ad differentiā veteris. Vnde & si per multos annos steterit, nouus appellatur, donec alius nouus superuenerit.l.ex vsu.cū l.seq.ff. de tri.& ole.le.& per no.in l. cū q̄.ff.si cer.pe.aliàs dicit̄ nou⁹, insolit⁹. l.rē nō nouā.C.de iud. Itē dicitur alueus prior in cōparatione sequētis. d.l.adeò.§.insula.probatur in l.j.§. priorē.ff.de aq.quo.& æsti.& ideò si flumē se celasset, alueus dereliȼt⁹ nō esset alueus prior: & tūc haberet locū d.§.insula, vt probatur in d.l.j.§. q̄ hac æstate. vt no.Bart.in d.tract.ij. col.ver. prior quidē. Itē alueus dicit̄ qui nō est naturalis, & appellat̄ inundatio, secūdū Bar.in d.trac.de alueo. in prin.ij.col. Itē alueus dici pōt, qui nō est modò, sed iam fuit: per l.insula.in fi.ff.de acq.re.domi.& l.directio, in prin.ff.de neg.gest.& idē Bar. dicit in d.trac.in ij.col. q̄ scribit hoc facere p̄ notario, & testib⁹ dicētib⁹ talis filius Titij, cū Titius esset mortuus: quia subintelligitur quondā.de quo per Bal.& Doct. in l.eius qui in prouincia.in prin.ff.si cer.pet.& per Ant.de But.& Doct. in c.ex parte B. de fo.compe. Iste alueus est iuris publici, quamdiu flumini seruit, quia eiusdem iuris est, sicut est flumen.l. adeò.§.insula.ver.nou⁹ aūt alueus

præal

prçallegato. & Insti.eod.§.insula.& hoc tenet Bal. in d.ru.x.col. in prin. & Bar.in tract. de alueo.vij.col.ver. cui* & ipsum flumẽ. q dicit hoc esse mirabile. nã regulariter quicqd superimponitur, solo cedit: hoc solũ autẽ cedit aquæ, quę superimponit & est speciale in flumine & mari, & cęteris aquis: & idẽ vult Bald. in l.si plures.ĩ iij.col.in fi.C.de cõdi.inser. & dixi s.in tit.de aqua.
2 *Quomodo autẽ intelligatur alueũ esse publici iuris? dic ꝙ oẽs gẽtes isto iure vtũtur, & talia loca sunt publica, & ĩ dominio eius, q ibi habet imperiũ secũdùm Bar.d.vij.col.versi.publici iuris.Bald.in d.l. si plures.iij. col.in prin.& dixi suprà de mari,versi. sed dubitari potest, alueus fluminis an dicatur esse cõmunis nõ solùm.vbi omnino vide per Cy. in l. quędã.ff. de re.di.vbi hęc plenissimè & elegãter examinat.& aliquid per Bal.in c. j.circa principiũ,quę sint rega. & ad de opt.tex.in l.j.§.nõ enim in flumine.ff.de flu.qui dicit in fi.impossibile esse, vt alueus fluminis publici, non sit publicus.& hoc est vtile scire,vt intelligamus,an quilibet de alueo fluminis possit arenam extrahere,& exportare.
3 * Sed quid si flumen alueum omnino dimittit? Dic ꝙ alueus desinit esse publici iuris, etiam si dimittat cum impetu, & omnibus videntibus,& eorũ efficitur qui iuxta alueum habẽt prædia sua. l.adeò.§. ꝙ si toto.ff. de acq. re.do. Instit.eo.tit. §.insula.& ita vult Bar. in rub.de re. di.xij.col.
4 *Sed pone ꝙ impetus fluminis abstulit mihi simul & semel, vel successiuè totũ agrũ meũ, non applicãdo vicino,sed sibi ipsi flumini fecit alueum seu lectum: & posteà in breue tempus,vel longũ alio impetu locum mutauit a, nũquid ager meus mihi de æquitate restituetur, an verò vicini lucrabuntur? Quidã dicũt, ꝙ mihi debet restitui,per d. §.ꝙ si toto. Alij dicũt contrariũ,si in totũ perdidi. Pro prima opi. facit l. Atticilinus.ff. de ser. ru.prę.& est casus, secũdùm vnã lec. in l.si ager.cum l.seq.ff.qui.mo.vsus fru.amit. nec est simile de alluuiõe, quia ibi est iam ius: sed in alueo nihil est quæsitũ priuato, sed solum, vt ita dixerim,flumini. Cùm ergo flumen habeat quodãmodo istũ alueũ pro derelicto, æquũ est agrũ restitutum ad suũ dominũ reuerti, magis quàm ex lucratiua causa circũcolentibus applicari:argu.d.l. adeò. §.j.& hãc opi. tenet Dy. secus si paulatim & vicino adijciẽdo,quia tũc est alluuio:& ideo nihil recupero de rigore,vel æquitate, ꝙ alterius factũ est: & ita tenet Bal.in rub.ff.de re.di.xij. col.ver.sed pone ꝙ impet*. Vel põt aliter distingui secũdũ Bar. in tract. de alueo.ij.colũ. Aut flumẽ recessit cũ impetu, & restituitur primo domino. Et ita loquitur d.l.adeò. §. ꝙ si toto.& ibi gl.iij.& ibi so. Et est ratio, quia magis videtur esse inundatio,quàm alueus:vt dixi circa princ. Aut non recessit cum impetu,& tũc aut apparet forma primi agri, & domino restituitur:vt in ij.sol.glo.Ratio est,quia nõ desinit, ex quo remanet forma. Aut forma non apparet, & tunc aut de rigore loquimur, & non restituitur primo domino,secũdùm Azo.in d. §.quòd si toto. Quæ tamen Barto. intelligit, nisi flumen fecerit ibi alueum per x.annos inter pręsentes, & xx. inter absentes. Si-

cut enim quilibet hoc tẽpore præ-
scripsisset, ita & flumen cũ habeat ti
tulũ de iure gent.l. in bello. §. si qs
seruũ.ff.de capti. Itẽ sicut recuperat
fundũ, ita & partẽ fundi. facit l.quæ
de tota.ff.de rei vendi.Contra istud
tamẽ facit, quod no.Bal.c.j.§.si quis
de manso.vj. colũ.versi. sed nũquid
aqua.in tit. de cõtrouer. inuesti.vbi
dicit, ꝙ aqua per se fluens, nõ potest
inducere prescriptionẽ vel consue-
tudinẽ, per l.per fundũ.ff. quemad.
seruit. amit. & dixi suprà in titu. de
aqua.in fin. & per eandẽ rationẽ æ-
quitatis videtur habere ius acquisi-
tionis aluei dimissi, vel eius qui ad-
deretur per alluuionẽ. & dicit Bart.
ꝙ ista est mens d. §. ꝙ si toto. si be
5 ne inspiciatur. *Quid autẽ si alue
us est mutatus, an dicatur nouũ flu-
men? Pone enim, ꝙ princeps cõces-
sit mihi, vt possim ĩ tali flumine col-
ligere pedagiũ, an potero alueo mu
tato? Quidã dicunt ꝙ non: per gloss.
in §.insula.ver.nam etiã.ff.de acqu.
re. do. In contrarium videtur, quia
idem videtur esse flumẽ. arg.l.filiæ.
§.fi.de condi.& demõ. Si vno impe
tu recessit, dicitur nouũ flumẽ: secus
si paulatim.ff. de aqua quo. & æsti.
b l.hoc iure. §. si aquã. In ponte[b] autẽ
indistinctè loco mutato alius erit
põs.ff.de eo qđ cer.loco.l.iij. §. itẽ
Iulianus.& l.fi.ff.de ser.ru.præ.Nam
pons dicitur à pono ponis, & stabili
tate. Et ideò amoto põte à loco suo,
nõ idem pons est. Ita vult notabili-
ter Bal. in rub.ff. de re.di.in ij.colũ.
in fi.versi.sed an mutato. Quibus
adde quæ not.Bart.l.quominus.xvj.
quest.ff.de flu.& vide etiã tex. & ibi
Bar.in l.hoc iure. §. si aquã.ff. de a-
6 qua quoti. & æsti. *Sed dubitari

posset circa predicta, quandò dica-
tur alueus mutatus vel relictus. Bar.
in tract. de alueo, circa prin. versi.re
licto. dicit ꝙ requiritur, ꝙ sit in to-
tum & perfectè relictus & mutatus
quod constare põt in hyeme, sicut
contrariũ alueũ esse constat in æsta
te, quãdo aqua est minor, quasi argu
endo à minori: quia si sic in æstate
de qua minus videbatur, detinetur
talis locus flumine occupatus, ergo
multò magis detinetur in hyeme.
sed hoc argu.nõ cõcluderet, in agro
Veronensi circa flumen Athesis, qui
cõmuniter in hyeme est paruus, sed
in æstate maximus, nõ propter plu-
uias, sed propter liquefactas niues in
mõtibus. ideo in eo totũ contrariũ
esset inspiciendũ, videlicet inunda-
tio aquarũ æstiuarũ. Item intelligi
alueus derelictus & mutatus, si ali-
quantulum aqua fluat per alueũ an-
tiquum, si tamẽ aqua est ita modica,
ꝙ fluminis nomen perdiderit, quod
ex opinione circuncolentiũ discer-
nitur.l.j. §.j.ff.de flum. si enim aqua
inde currens, nõ est flumẽ, ergo
locus fluminis, ꝙ alueus sit re[illegible]
sine spe reuertẽdi. Nam si ideo
aqua ducitur ad molendinũ, [illegible]
ire ad alueũ, nõ per hoc efficitur pri
uatus alueus, cùm in potestate sit di
centis eam aquam in alueum remit-
tere: & sic sufficit, ꝙ possit ire per al
ueum, licet non vadat.l.j. §. quoti-
diana.ff.de aqua quoti.& æstiua. Et
ideo si reperitur aliquod flumen,
quod aliquo tẽpore fluat, & aliquo
non, sicut dicit Bart. se vidisse Cur-
siæ, vbi est flumẽ quoddã cuius no-
men est Turpitudo, qui septẽ annis
fluit, & qui septem occultatur, & in-
factum: & ꝙ possit esse, allego tex.
in l.

in.l.vnus ex socijs.§.fi.cũ l.seq.ff. de serui.rusti. prædi. Certè illo tẽpore quo occultatur, nõ dicitur alueus derelictus propter cõsuetudinẽ reuertendi: arg.l.naturalem.§.in his autẽ. ff.de acqui.re.do. Tertiũ requiritur, quòd flumen veterẽ alueũ reliquerit, & per alium locum perfectè fluat.l.adeò.§.ꝙ si toto alueo naturali relicto, flumen alià fluere cœperit.eo.titu. quod verbũ est præteriti subiunctiui, significãs rem perfectã. l.j.§.j.ff. quod quisq; iur. & l.si quis stipulatus sit Stichũ. in prin. de ver. obli.& hoc ideo cõtingit, qa nõ dimittitur alueus, nisi alius assumatur. Sed si cõtingat, ꝙ flumẽ occultetur, & per alium locũ nõ flueret, etiã alueus derelictus eorũ esset, qui propè prędia posiderẽt: & idẽ si proba 1 retur in iudicio solũ, ꝙ alueus est diuisus, licet nõ probetur, ꝙ alio loco fluere cœperit: nã tũc agens obtineret, quia sufficit primũ, si à primo incipias, scilicet ab alueo relicto: sed si inciperes à secũdo, scilicet ꝙ alio loco cœperit fluere. tũc reqritur vtrunq;, quia põt esse, ꝙ per duo loca fluat, & in quolibet retineat nomen fluminis: & ita cõtingit in multis locis Athesis, q discurrit per territorium Veronense.facit ad prędicta l.quemadmo.& ibi no.ff. de acquir. poss.& l. potuit.C. de iure delibe. & Bart.in tract.de alueo.ij.col. vbi idẽ voluit.ver.fluere cœperit.cætera circa istã materiã, vide plenè per Bart. in d.tract. de alueo, & Bald. in rub. ff.de rer.diui. & text. in d.l.adeò. §. insula. & l.ergo. §. tribus.ff. de acquiren.re.domi.& §.insula.ff.de re. diui. & l.j.§. simili modo.cũ §. seq. ff.de fluminibus.

a Locũ mutauit. *An aluei mutatio tollat ius, uide Guil.de Cun.in l.de quibus.ff.de legi.*

b In ponte. *Põte destructo, in quo pedagiũ exigi cõsueuit, nõ potest exigi consuetũ pedagiũ, nec etiã eo refecto alibi superius uel inferius: secus si in eodẽ loco.Bal.in l.pe.in iiij.col. C.de cõdi.infer.uer.itẽ seruitus. & Bal.in l.si eũ. C.de priuilegio fisci.*

c De alluuione. *Adde Spec.de loca.§. nũc aliqua.uers.cxxxj.& uer.seq.& Flo.in l.itẽ si fundi.§.huic uicinus.ff. de usufr.& Saly.in l.j.C. de iure emphy.Et latè per do.Iaso.May.in xiiij. col.in fi.uer.sed ut ista magis clareãt. ff.de leg.*

De alluuione. CAP. XXXV.

1 *Alluuionis materia, remißiuè.*

ALLVVIONIS*materia, quę ampla est & subtilis, post aluei materiam, de qua proximè diximus, satis conueniret: quia ex alueo paulatim relicto procedit.l. adeò. §.prætereà.ff. de acquiren. rer. do. & Insti.de re.diui.§.prætereà per alluuionem. Verum, quia subtiliter & abundè declarata est, etiam per xxij. quæstiones per Bart.in suo eleganti tractatu Tyberiadis, in prima parte, quæ etiam de alluuione inscribitur: ideo superuacuũ esse putaui hîc de ea scribere: cùm sufficere videatur Bar.commemorasse, ad quem vnusquisque recurrere poterit: & de ea prescribit etiã Bal.in ru.ff.de re.diu. viij.col.in prin.versi. nunc de rebus singulorum. & l. nemo.eo.titu.& c. j.§. si quis de manso. & maximè in iiij.col.ver.seq.in §.seq.qui incipit, rursus.in tit. de contro.inue. in vsi. feud. & in dictis duobus §.ponitur quando incremẽtum alluuionis in-

cipit in fundo feudali. Adde etiam l. hoc amplius. §. de his. & quę ibi no. per Docto. ff. de dam. infect. vide l. adeò. §. pręterea. & l. ergo. §. alluuio. ff. de acqu. re. do. & §. pręterea. Instit. de re. diui. & totum titulũ. C. de alluuio. & Paul. de Cast. in l. item si fundum. §. ij. ff. de vsufru.

De ripa. CAP. XXXVI.

1 *Ripa est, quæ flumen continet naturalem rigorem cursus sui retinens.*

2 *Flumẽ si inter duos montes discurrat, an à culmine ipsorum montium ripæ esse dicantur.*

3 *Ripæ mutari quando dicantur.*

4 *Ripæ cuius esse dicantur, si uia publica esset in medio inter flumen & agrum uel domum: sicut est Veronæ apud pontem nauium, in cõtrata caudæ longæ.*

5 *Statutum Paduanũ loquens de cohærentium præsentatione, an locum habeat, etiam si uia in medio existat.*

6 *Ripa fluminis, unus de populo aliquod nouum ædificium facere non potest, inuito eo, prædijs cuius adhæret: & si fecerit, ripæ dominus autoritate propria destruere potest.*

7 *Ripæ an cum fundo commẽsurari debeant.*

8 *Fossæ si in agris essent inter fundum, cum ipse fundus uenditur, an in mensura ueniant.*

9 *Fossæ, quæ inter fundũ sunt, qualiter cum fundo mensurari debeãt, an scilicet mensurari debeat superficies, quæ à latere foueæ existit: an uerò cũ toto agro, sicuti si planæ fossæ essent.*

10 *Ripa prædij uersus flumen si naturaliter se extendat, quid iuris.*

11 *Banna malorum in flumine cõmissorum, si alicui concessa fuerint, non uenient banna in fluminis ripa cõmissa.*

12 *Ripæ si propter aquarum inundation[em] eleuatæ essent, nunquid etiam depri[mi] possint.*

13 *Ripa qualiter munienda uel reficie[n]da sit.*

14 *Vadi materia, quo flumen transit[ur] remissiuè.*

1 RIPA* est, quę flumen cõtine[t]
naturalem rigorẽ cursus sui [reti-]
nẽs. l. j. §. ripa. ff. de flumi. ea putat
esse, quę plenissimũ flumẽ cõtinet.
l. pe. eo. tit. & dicitur ripa, à rapio ra[-]
pis, eò quòd vel ab vna parte rapi[-]
tur, vel impediat, ne aqua prędiũ [ca-]
piat & deuastet: vt dicit Bal. in r[ub.]
ff. de re. diui. in xij. versi. de ripa a[li-]
quid dicamus. Confinia ripæ sunt [à]
loco, quo primũ à plano vergere [in-]
2 cipit vsq; ad aquã. d. l. pe. in fi. *Sed
qd si flumẽ discurrat inter duos mõ[n-]
tes? videtur quod à culmine montis sint
ripæ, ex quo vergit vsq; ad aquam.
Glo. in d. l. pe. tenet cõtrarium: quia
nõ vergit per attractionẽ aquę: & si[c]
nõ omnes pendiciæ montiũ dicun[-]
tur ripæ, quando naturaliter verg[it]
vsq; ad aquã: & ita tenet etiã Bar[t.]
trac. Tyberiadis. in iiij. col. sed [si per]
attractionẽ aquę vergeret, quate[nus]
vergeret vsq; ad aquã, esset rip[a: sed]
si nihil vergit per attractionẽ aqu[æ,]
quia saxũ est vsq; ad aquã, tunc rip[æ]
erunt vsq; ad locũ, quo plenissim[um]
flumen excurrit. Ita vult glos. in d. l.
pe. per illum text. & per l. litus. ff. de
3 verbo. signi. *Quando autem di[-]
cantur ripę mutari. dic, si flumen na[-]
turaliter creuit, vt perpetuum incre[-]
mentũ nactũ sit, vel alio flumine ad[-]
mixto, vel aliqua alia ratione, dicen[-]
dum est proculdubio ripas mutass[e:]
quẽadmodũ si alueo mutato alià c[œ-]
perit currere: sed quãdo vel pluuijs,
vel

vel hymbribus, vel mari, vel quauis rõne ad tẽpus excreuit, ripas nõ mutat. nemo deniq; dixerit, Nilũ q incremẽto Aegyptũ cooperit, ripas suas mutare vel ampliare: nã cũ ad perpetuã sui mensurã redierit, ripæ aluei eius muniendæ sunt, in l. j. §. ripa. ff. de flumi. & adde q̃ dicam infrà. Itẽ dubitari cõuenienter põt, cuius sint ripæ fluminũ. dic respectu ꝓprietatis sunt illorũ, quorũ prædijs adhęrẽt. l. riparũ in prin. ff. de re. di. & §. riparũ. insti. eo. ti. & ideo arbores ibi natæ eorũdẽ sunt: vt ibi dicitur. & no. Barto. in l. quominus. vij. q. de
4 flu. *Sed quid si via publica esset
a in medio, a inter flumen & agrũ, vel domũ, sicut est Veronæ apud põtem b nauium in contrata caudæ lõgæ? Responde idem, vt ripæ sint eorundẽ. ar. l. Martius. ff. de acqui. re. do. & ita vult gl. in d. §. riparũ. in versi. adhærent. & Bart. in d. l. quominus. in vij.
5 quæst. * Quod facit ad statutũ Paduanũ, loquẽs de præsentatione cohærẽtiũ, vt locũ habeat etiã si via sit in medio. de aqua dic, vt dixi suprà, de ser. viæ, x. quę. Et eadẽ rõne dicit Bar. in trac. Tyberiadis, in iij. co. Idẽ esset de fossis, quę sunt inter viã & fundũ. illæ enim fossæ sunt eorum quorũ prædijs adhęrẽt: p d. l. Marti⁹. & gl. §. riparũ. ad fi. ver. adhærẽt. sed videtur ꝙ ista proprietas sit inutilis, cũ riparũ vsus sit publicus, vt statim dicam. sicut dicimus si quis perpetuũ vsum t. in aliqua re habeat, ꝓprietas est inutilis. l. iij. §. ne tñ. ff. de vsufr. Solue. hîc loquit̃ de certo vsu, scilicet ponẽdi retia & siccãdi & applicãdi: tñ si ibi sunt arbores fructiferæ, ꝓprietas nõ est inutilis, qa sunt suæ: & sic fruct⁹ simpliciter erũt sui: vt di

cit Cy. & Bald. secũdũ Iac. de Are. in
6 d. l. riparũ. in fi. *Et ex pdictis sequitur, ꝙ vnus de populo nõ põt in ripa fluminis aliquod nouũ ædificiũ facere, inuito eo, cuius pdijs adhęret: & si fecerit, põt domin⁹ ripæ ꝓpria autoritate destruere. l. quẽad. §. j. ff. ad l. Aqui. & ita no. Bar. in l. quominus. in vij. q. ff. de flu. Itẽ ex prędictis etiã sequitur quãdo venditur fundus veniũt etiam ripæ & fossæ seu fossata. etiam si via sit in medio. no. Bart. in tract. Tyberiadis, in iij. col. l. riparũ. ff. de re. di. & pleniùs per eũdẽ Bal. in rub. eiusdẽ ti. xij. col. vbi omnino
7 vide. *Sed dubiũ est, an ripæ cõmẽsurari debeant cum fundo: puta si vẽdidi fundũ b, & affirmaui esse centũ iugerũ. Et videtur ꝙ sic: quia ripæ & fossæ sunt vẽditoris, vt dixi, & cedũt in vẽditionẽ. vt l. id qđ. ff. de pericu. & cõmo. rei ven. & l. fundi. in princ. ff. de actio. empti. & ita tenet Vbert. de Bo. Ricar. & Cy. in addi. in d. l. riparum. Sed Bar. in trac. Tyberiadis, in iij. colũ. aliter dicit. & pro prima parte affirmatiua alleg. l. prædia. §. ita legatũ. cũ ibi no. ff. de fund. instruc. In contra. alle. l. litora. ff. de cõtrahen. emptio. vbi dicitur, ꝙ litora & viæ publicæ nõ mensurantur cum re vẽdita: & posteà cõcludit, ꝙ ripæ nõ debeãt cõmensurari, nisi dictum sit: sicut dicimus, in limitibus fundi, qui cohærẽt vijs publicis. l. id quod. §. j. ff. de peri. & commo. rei vendi. & asignat rationem, quia ripæ non venduntur, sed magis accedunt rei venditæ: quod apparet: quia per se vendi nõ possunt, cum riparum vsus sit publicus de iure gen. vt d. l. riparum. Nam ꝓprietas sola per se esset inutilis: vt suprà dixi: per se non cẽse

tur.& alteri cedit.& hoc vult dicere
tex.in d.l.id quod. §.j.& quod dictũ
est de ripis, idẽ dicẽdũ est de fossis,
vt illæ nõ debeãt mensurari, si sunt
extra fundũ: quia similiter est earũ
vsus publicus, sicut viarũ: quia quili-
bet põt animalia sua ducere ibi ad
8 bibendũ de illo fossato. *Sed si es-
sent fossæ in agris inter fundũ, tunc
quia proprietas earũ & vsus est ipsi
domini fundi, cũ fundus venditur,
veniũt in mensura. & ita tenet Bald.
in d.l.riparum. & in rubrica eiusdẽ
9 titu.in xij.col. * Sed dubitari põt,
qualiter iste fossę quæ sunt inter fun
c dum mẽsurẽtur c cũ fundo, scilicet
an mẽsuret superficies quæ est à late
re foueę, an mẽsuretur cũ toto agro,
sicut si fossæ planę essent. Barto. for-
mat istam quæst. in d.trac. Tyberia-
dis. in iiij.col.versi.sed dubitat. & dic
quod ager dicitur ab agendo, secũdùm
Vgo. & sic ab actu, quia per eũ pos-
sunt boues & alia animalia duci, quę
etiã importãt nomẽ actus. si igit fo-
uea esset ita ampla, & eius latera ita
lata, vt laborent vel laborari possent
cum bobus, tunc etiã essent mensu-
randæ. si verò, vt accidit sæpe, ripæ
fouearũ sunt ita, vt per eas iri & agi
non possit, tũc foueæ nõ mensuran-
tur cũ fundo, sicuti si planæ essent:
& ita obseruantur. Itẽ dico de ripis
quæ in fundo essent, vt si quidẽ cum
bobus, earum superficies venit men-
suranda: secus si essent ita erectę, vt
coli nõ possint: tũc enim nõ mensu-
raretur solũ, quod ripa cõtinet, sicut
si in fundo murus esset. eadẽ rõne &
prædicta vera sunt, nisi aliter actum
sit expressè vel tacitè. l.id quod. §.j.
de pericu. & commo.rei vendi. Et ta
citè dicitur actum, vt ad mensuram
vendatur aliquod prædiũ montuo-
sum, saxosum, vel riposum. licet eñ
hoc propriè ager nõ dicatur quia
eum agi nõ põt, tamẽ mensurat.
enim actũ videt. De concauitate v
rò sulcorũ qui fiũt causa culturæ
aquæ deriuandæ causa, mensura
est habenda. l.j. §.de eo opere. ff.
aqua pluuia arcẽ. quia culturæ ca
factũ dicitur, vt ibi. Foueę verò a
ad perpetuã rei vtilitatẽ fieri dicun
tur. l.impensa. ff.de impẽ. & quia di-
xi prædium riposum, vel mõtuosu
esse mensurandũ, intelligendũ si es
sent ripę fluminũ, quæ à plano inc
piunt vergere vsq; ad ripã per attr
ctionem aquæ: sed si inter duos m
tes fluit flumen, pendiciæ monti
nõ sunt ripæ, quãdo naturaliter ve
gunt ad aquam. l.pe. & ibi glo. ff. de
flumi. & dixi suprà circa princ. & a
de quæ no. Bald. in rubri. de re.
10 *Item etiam dubitari potest cir
prædicta, quid si ripa prędij ve
flumen naturaliter se extendit.
fortè ibi erat lapicidina cresce
qua dicitur in l.diuortio. §.si v
fundo. ff.solu.matri. & tex. in l.
princi. ff.de fundo do. & euid
videtur apud montem Piscinũ.
picidinis marmoreis, vel fortè
motu in flumine vbi ripa erep
ruit, & ipsa iuncta prædio re
fluminis alueum per eũ locũ c
re fecit. Barto. in trac. de allu.
lũ.ver.sed quæro, quid si ripa
totum locum domino prędij a
dere, sicut per alluuionẽ. omnes
istæ accessiones, quæ diuina na
operante obueniũt nũllo facto h
mano interueniente, eiusdem n
ræ sunt. l.item si fundi. §.j. ff.de v
fru. Et hoc videt sentire Azo in sum
ma

ma Insti.de rerum diuisione Si enim flumen prædio meo addat, & ꝓpter hoc ab eo recedat latenter, nihil vidēdo: nobis accrescit.l. Martius.ff. de acqui.re.domi. Istud autem incrementum quando ripa naturaliter excrescente contingit, potest dici alluuio, quia latēs incrementū est. Quādo verò ruina, vel terręmotu accidit, pōt dici incrementum aluei recedētis, quia cū repentinè fiat, nō est alluuio.l.adeò. §.j.de acqui.re.domi. & §.præterea per alluuionem. Insti.de rerum diui. Sed cōtra ꝑdicta posset opponi, appendices sequuntur naturam sui proprij & naturalis subiecti: ergo si flumina sunt publica, ripę fluminum quæ sunt appendices, similiter debent esse publicę, & non singularum personarum quarum prędijs adhęrent.l.riparū.ff.de rerū diuisio. Sed dic ꝙ diuersa est rō ī ripa quàm sit in ipso flumine: nam ripæ hominum cultura & cura recipiūt incrementum: flumina in seipsis fluūt: & riparum incommoda pertinent ad vicinos, si modo ripę latiores fiāt: ergo secundùm naturam est, vt commoda & incommoda sequantur eosdem.l.secundùm naturam.ff.de re.
11 gul.iur. *Item nō interest reipu. ꝙ ripæ sint publicæ. Et ex his sequitur, ꝙ si concessa sunt mihi banna malorum in flumine commissorum, non venient banna commissa in ripa fluminis.l.j. §.in flu.ff.de flu.secundū. Bald.in rubri.ff.de re.di. colum.vj. versi.sed dubitatur. riparū aūt vsus publicus est iure gentiū, sicut ipsius fluminis.l.riparū.ff.de re.diui. Insti. co. §.riparū. & propterea naues ad eas ligare, & funes ponere, retia ex flumine deducere, & in ripis siccare cuilibet licet: sicut per ipsum flumē nauigare, vt in dictis iuribus dicitur. & dixi etiā suprà, de litore maris, no. Bald.in l.quo minꝰ.in vij.q.ff.de flu. Ex hoc sequuntur plures conclusiones. Prima est, quòd licet proprietas riparū sit ipsorum quorum prædijs adhærent, tamē nō possunt facere de ripis quicquid volūt, sicut alij domini in re sua.l.in re mandata.C. man. quia vsus est publicus. & ideo deteriorare nō possunt, arg.l.penul. & fi.ff.de vsu & habita. Secūda cōclusio, ꝙ si ripa fluminis quæ adhæret prædio tuo, ita est naturaliter ordinata, quòd aquā ad me pellit, & possum ad meū molendinum aquā ducere sine aliqua clausura: tu formas dictæ ripæ vis mutare, ita vt per hoc aqua ad me non veniat: nō potes, ex quo vsus est communis: vt no. Bar. in l.quominus, in ix.q. Tertia conclusio, quòd licet ripæ proprietas sit eius, cuius prædio adhæret, & ꝓpter eà possit in ripa molendinum construere, aut tigna vel trabes immittere: tñ si propter hoc vsus publicus nauigantium impediretur, diuertendo aquā vel alio modo, nō posset: vt no. Bald.in rubri.ff.de re.diui.colum.vj. versi.ex his appa. Quarta conclusio est, quòd dominus ripę nō potest in ea aliquid facere, ꝓpter quæ impediatur iter pedestre nauigationis, quod est iuxta aquā, quo itur cū funibus trahendo nauē, quod restoria dicitur, vel piarda vulgariter, vel de eo per quod descenditur, vel itur ad aquam siue naues, vt est tex.cum glo.in l.j. §.si pedestre iter.ff.de flu.

Quinta cōclusio, ꝙ habens proprietatē ripę, non potest in ea aliqd constituere, propter quod vsus pisca-

ſcationis impediat:fortè ſi ibi erat
ſolitũ piſcari vel ſiccari retia:arg.eo
rum quæ habentur in d.l.riparum.&
d.§.riparũ.cũ ſe.cum glo.& ita vult
Bal.in rubric.ff.de rer.diui.vj.colũ.
qui dicit quòd hoc intelligitur eſſe
verum,ſi ibi publicè piſcatur,& vti-
le & conſuetum eſt piſcari.Non enĩ
ſi vni ſingulari prodeſt,cenſendum
eſt publicum commodum vel incõ-
modum:& ideo aptitudo litoris eſt
conſideranda. Aptitudo enim facit
aptum,& ab aptitudine ſumit formã
denominationis qualitas rerum,a-
ptitudine deficiente forma rei vide-
tur mutata.l. quid tamen. §.agri.ff.
quib.mod.vſuſf.amit. Sexta con-
cluſio,quòd vicini,quorũ prædijs ri
pæ adhærent,etiam ſi via pub.eſt in
medio,nõ poſſunt ibi ripas claude-
re,& ibi hortulos facere,ſi incom-
modatur vſus publicus dictarum ri-
parum. Septima concluſio,quòd
vicinus nõ poteſt concluſam vel re-
ſtim in ripa mea infigere vel appoga
re:vt no.Bar.in l.quominus.in vij.&
x.quæſt.ff.de flu.& Bal.in l.itẽ lapil-
li.in pen.col.in fi.ff.de rerum diui.
Octaua concluſio,ꝙ ille qui ha-
bet in vtraq; ripa fluminis publici
domũ,nõ poteſt pontem priuati iu-
ris facere.l.ſi.ff.de flu.& adde q̃ dixi
ſuprà,de ſer.aquędu.q.viij. Nona
cõcluſio,ꝙ quis nõ pòt ligare nauẽ
ſuam cum catena in ripa alterius ſi
impedimento eſt:licet cũ fune liga-
re poſsit:vt per gl.in §.litorũ.Inſtit.
de re.di.ſecũdùm Bal.in d.l.itẽ lapil
li.penul.col.in fi.quæ no.qa ſi habes
molendinũ,non potes ipſum ligare
cũ catena quæ trahat per viã pub.ita
vt impediatur aditus publicus, niſi
conſuetudo loci ſeruaret cõtrariũ.

ar.l.an in totũ.C.de ędi.pri.cũ ſimi.
Decima cõcluſio,ꝙ flumen quod
eſt principale,nõ trahit ad ſe ripã:
ſi quo ad vſum neceſſariũ flumin
nõ autem quo ad vſum extraneum
riparum.ff.de rerum diuiſio.&
Barto.in rubrica,eodem titulo.
12 colum.in fine. *Sed ſi ripæ ſint d
uatæ propter inundationem aqu
rum,an poſsint etiam deprimi?vi
quæ dixi ſuprà de ſer.aquædu.iiij.
principali.in fin.& viij.q.principal
verſi.quæro nunc de alia q.ordina-
ria.in ver.circa ſecũdùm.in fi. Q
autem poſsint fieri vel nõ fieri
pis per dominos vel alios:vide plen
per Bar.in d.l.quominus.& Bal.in
13 l.itẽ lapilli.pe.col. *Vltimò de m
teria interdicti de ripa muniẽda ve
reficienda:vide in l.vnica.ff.de ripa
munienda,& plenè per Rof.in libel
lis ſuis in titu.de interdicto,vt liceat
ripas publici fluminis reficere vel
munire.vbi ponit quòd requirã
ad hoc,vt competat illud interdictũ
& libellus & poſitiones:dic vt ibi
eum:& de materia ripæ,vide Bar
d.l.quo minus.& in trac.ſuo T
ria.& Bald.in rub.ff.de re.diui
& xij.col.& in d.l.itẽ lapilli.pe
in d.l.riparũ.& vide tex.in l.ſi
14 §.j.de dã.infec. *De vado aũt,quo
flumen tranſitur,vide per tex.glo
Docto.in l.fina.ver.j.de ſeruitutib
ruſticorum prædiorum.& l.ſi pr
§.licet.ff.de aqua plu.arcen.

a In medio. *Ripa cedit fundo.l.*
rũ.ff.de re.di.Inſti.eo.tit.§.riparum.
ubi gl.dicit uerũ,etiã ſi uia eſt medio
& Barto.in l.quominus.viij.q.ff.de
flumi.

b Fundum. *Adde Barto.in l.Iulia.§.*
ſi Titius.de actio.empt.Et Bal.in l.

aut periculũ. in fin. C. de action. emp. ꝑ 1. gl. no. in l. q libertatis. §. fi. ff. de euic. a

c Mẽſurẽtur. *Adde Bar. in l. litora. ff. de cõtrahẽ. emp. per l. prædia. §. ita le gatũ. & ibi Bart. ff. de fun. instru. & Bal. in l. pe. de impen. in reb. do. fa. per Bal. in rubri. C. eo. iiij. q. Sed qualiter menſuretur, uide Bar. in tract. Tybe. ij. charta, uer. ſed dubitatur qualiter* 2 *illæ fouea.*

De aggeribus. CAP. XXXVII.

1 *Aggeres ualla fluminum eſſe dicũtur.*

2 *Agro meo in inferiori ſi magna aquarum abundantia fuerit, ex agro ſuperiori proueniens, an aggeres & foueas mihi habere liceat, ut aqua uers⁹ aliã partẽ uadat, & ager meus euacuetur.* 3

3 *Aggeres in fundo ſuo ſi uicinus ex uetuſtate uel pacto habeat, an dominus ſuperior inferiorem cogere poſſit, ipſos aggeres minuere.*

4 *Aggerẽ qui in fundo uicini ſuperioris erat, ſi aqua uis deiecerit, per quod effectũ eſt, ut aqua pluuia alicui noceat,* 4 *quid iuris.*

5 *Flumẽ publicũ ſi multũ excreuerit, & prædia mea inundauerit, an aggerẽ adhibere ualeam, uel aliam munitionem facere, ut prædium meum tuear.*

6 *Aggeribus in meis ſi ego propter aquarum inundationem coronellas fecerim eleuando ipſas, ne aqua excedens agge* b *res conſuetos fundũ meum inundaret, an eas etiam pro arbitrio meo propria autoritate impunè remouere poſſim.*

7 *Aggeres rumpentes fluminis Nili, qui in Aegypto eſt, qua pœna puniãtur, ubi etiã quid de aggeribus Padi apud Ferrariam.*

8 *Aggeres ſi quiſpiam non rumpat, ſed arbores incidat, quæ in aggeribus exiſtunt cauſa aggerum conſeruãdorum, qua pœna puniatur.*

AGGERES *ſunt a valla fluminũ: vt l. j. C. de Nili agg. nõ rũpen. Chomata eſſe dicũtur aggeres & inſtrumenta quibus aqua diuiditur. Choma enim dicitur diuiſio. nã diuidũt ſcilicet aggeres ſeu chomata loca adinuicẽ, vt eſt tex. cũ gl. in l. ſaccularij. §. ĩ Aegypto. & §. fi. ff. de extraor. cri. *Si in agro meo inferiori magna ſit abundantia aquarũ proueniẽs ex agro ſuperiori, an licet aggeres & foueas habere, vt aqua verſus aliã partẽ vadat, & ager meus euacuetur. Reſpõdeo, licet, ſi aliqua alia cõuẽtio nõ interuenit, vt eſt tex. cum gl. in l. j. §. deniq; ait. ff. de aqua plu. ar. *Sed quid ſi vicinus inferior habet aggeres in fundo ſuo ex vetuſtate vel pacto, an dñs ſuperior poſſit cogere inferiorẽ aggeres minuere? Dic ꝙ nõ: ſed in agro ſuo põt minuere. l. j. §. fi. & ibi gl. & Doct. ff. de aqua plu. arc. vide quæ dixi ſuprà ti. de ſer. aq̃du. iiij. q. prin. in fi. *Quid autẽ ſi aggerẽ qui in fundo vicini ſuperioris erat, vis aquę deiecit, ꝑ qđ effectũ eſt, vt aqua pluuia mihi noceat? Varus ait, ſi naturalis ager fuit, poſſe me vicinũ cogere aquę pluuię ar. actione, vt eũ reponat vel reponi faciat. Idẽ ſi manu factũ ſit, neq; memoria eius extaret b. l. in ſumma. §. itẽ Varus. in princ. ff. de aqua plu. ar. Vtilis tamẽ actio mihi cõpetit aduerſus vicinũ, ſi velim aggerem reſtitui in agro eius, ſi mihi prodeſt, & ſibi nõ nocet: vt d. §. itẽ Varus. in fi. ſed ſi memoria extat, in fi. tenetur aquæ pl. ar. & ſi agger manufactus ſit, etiã ſi memoria non extat, cogi poteſt vt reponat: vt d. §. item Varus. ver. ſed ſi extet. Si aggeres iuxta flumen in priuato facti ſint, in actiõe aquę plu. arcen.

ar.veniũt,etiã si trans flumẽ nocẽt,
si memoria eorũ extat, & fieri non
debuerũt.l.quæ principalis. §. fi. ff.
3 de aqua plu.arcen. *Sed quid si flu
men publicũ multùm excreuit,pro-
pter quod solet mihi dare dãnũ, &
prædia mea inundare: an possim ag
gerem adhibere,vel aliã munitionẽ
facere,vt prędiũ meum tuear. Dic ꝙ
sic.tex.est ualde no.in l.j. §.sed si a-
liquam.ff.ne quid in loc.publi.& vi
de Bar.in l.quominus.ix.quęst.ff.de
flumi.& quæ dicã in quęstio. sequẽ.
6 *Quęstio est quotidiana,si propter
inundationẽ aquarũ ego in aggeri-
bus meis feci coronellas, eleuãdo i-
psas,ne aqua excedens aggeres con
suetos, inundaret fundũ meũ,quas
facere potui,vt dixi in quęst.præce-
denti:nũquid eas pro arbitrio meo
& propria autoritate possim impu-
nè remouere.Ego teneo ꝙ sic:si au-
toritate mea propria factę sunt, nec
teneor pati vt reponantur,nisi serui
tus esset imposita,p tex. in l.in sum-
ma. §.idẽ ait,si in agro tuo. & §.a-
pud Namusam.cũ ibi no.ff.de aqua.
pluuia ar.& idẽ tenui suprà de ser-
uit. aquęductus viij.q. principali,in
quęst.quę incipit.quęro nũc de alia
7 quęstione quotidiana. *Circa secũ
dum in fine quero,qua pœna puni-
untur rumpentes aggeres fluminis
Nili qui est in Aegypto?Respõdeo,
pœna ignis,vt flammis cõcremẽtur.
text. est in l.vnica.C. de Nili agger.
nõ rũpen.& ibi Bar.de Sali.enume-
rat alios xij.casus,in quibus quis flã
marũ pœnã patitur.Aut sunt agge-
res,quos quilibet ĩ suo prędio facit,
qñ certis tẽporibus aqua Nili egre-
ditur flumen per prædia,vt aquã suo
prædio cõtineat,& tũc rũpens illos
aggeres punitur pœna extraordi[...]
ria:vt est tex.cũ gl.de vtroq; in l.[...]
cularij. §.in Aegypto.ff.de extra[...]
dina.crimin.Aut sunt aggeres al[...]
rius fluminis.& glo.in d.l.j.dicit
esse de ęquitate secundùm Vgo[...]
Pe.quẽ sequitur Cyn.& Salyc.[...]
cit hoc nõ esse verũ,quia nõ est [...]
bi tãta cura aquæ,sicut in Aegy[...]
vbi est Nilus,quia in Aegypto n[...]
quã pluit:vt dicit glo.in dicto.§.
Aegypto. Itẽ quia interpretat[...]
legũ pœnę sunt molliẽdę.l.inter[...]
tatione.ff.de pœnis. Itẽ pro ho[...]
cit dicta rubrica. C. de Nili ag[...]
non rũpen. quæ aliqũã speci[...]
notare voluit in aggeribus Nili [...]
cit tamen Cyn.in d.l.j. ꝙ si agg[...]
Padi apud Ferrariã destruerent
habebit locũ pœna ignis pręd[...]
ex quo ibi est magnũ periculũ,[...]
propter modicã aggerum mot[...]
posset nouus alueus fieri, & ter[...]
habitata quàm fertilis occupa[...]
do flumen Padi crescit:cùm sit [...]
ratio.Et ita sequitur ibi Salice.[...]
voluit Cyn.ꝙ in pœnalibus [...]
gis extensio per identitatẽ rat[...]
de quo dic vt per Doct.in l. [...]
8 §.de viro.ff.solut.matri. *Se[...]
si aliquis non rũpit aggeres,[...]
dit arbores, quæ sunt in agg[...]
causa aggerum conseruãdor[...]
quòd pœna extraordinaria co[...]
debet:vt est text. cum gl. in d[...]
saccularij. §.fin. Reliqua circa [...]
riam,vide quæ dixi suprà in t[...]
seruitu.aquędu.viij.q.princip.[...]
ro nunc de alia quæsti.princip.[...]
tidiana.

a Aggeres. *Adde Bar.in l.[...] C.de immu ne,cõce li.x. & [...] brica.C.de Nili agg.non rump[...]*

b Memoria eius extaret. *Memoriã extare probatur per instrumẽta. Ioan. And. in c.j. in fin. de præscript. vj. in nouellas.*

Detorrente. CAP. XXXVIII.

1 *Torrens est, qui in hyeme currit, et per enne non est.*

2 *Torrentia cuius existant.*

3 *Instrumenta antiqua si reperiantur, in quibus prædiorũ possessores à late re emerunt prædium, & pro fine fossa tum appositum fuerit, nunquid ad illos pertincat.*

4 *Torrens flumen si uicinus auerterit, ne aqua ad eum perueniat, & hoc mo do effectum est, ut uicino noceat, an a qua pluu. arcend. actio. contra eum agi possit.*

1 TORRENS *est qui ĩ hyeme currit: & perenne non est. l. j. §. ij. ff. de flu. Et dicitur torrens à torreo, quod significat siccare. atq; arefacere. Et hoc ideo, quia in estate siccatur, flumẽ torrẽtis nomen accipit. Vulgariter autẽ apud nos progni, torrentia vocãtur, quæ in foro Iulij & territorio Triuisino maxima sũt, & nõ dicitur flumen publicũ, sed priuatũ: q̃a flumina quæ in hyeme currunt, & non in estate, priuata sunt: vt dicit Rolr. in lib. suis, super interdicto ne quis in flum. publi. quẽ sequitur Bart. in trac. Tyberiadis, in viij. col. vers. flumen. qui dicit, ꝙ ex quo sunt priuata per alluuionem nemini possent tribuere: si enim cursum mutant, semper solũ remanet cuius primo erat, nõ potest per alluuionẽ adijcere apponendo ita ꝙ prædiũ extendatur, sed supponẽdo potest adijcere, sicut si pinguedo agri superioris adijcitur agro inferiori. l. j. §. de-
2 niq;. ff. de aqua plu. arc. *Cuius autem sunt ista torrentia? Bart. dicit in d. versi. flumen. hanc questio. esse facti. potest enim probari quòd per alicuius prædiũ aqua discurrit, & fossam fecit, vel inter prædia pluriũ aqua fluxit, tũc secundũ terminos antiquos inter prędia diuisa erũt talia fossata. Vel potest probari qualiter antiquè sunt possessa: sed vt sæpe accidit, si nihil sufficiens põt probari, tũc putat illorũ qui propè ab vtraq; parte prædia possident, cuiusq; vsq; ad mediũ. arg. eius quod dicitur de insula & de alueo dimisso. l. adeò. §. insula. & §. ꝙ si toto. ff. de acquirendo rerum dominio. & probatur l. ij. §. prętereà cũ glo. ff. de aqua pluuia arcenda. quæ tamẽ intelligit, nisi ea fossata essent in vsu pub. quia tũc dicerentur publica. l. ij. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publi. & expreßè probatur in l. j. §. fossa. ff. vt in
3 flumi. public. nauigare. *Sed quid si reperiuntur instrumenta antiqua, in quibus possessores prædiorũ à latere emerunt prædiũ, & pro fine appositum fuit fossatũ, an ad illos pertineat? Videtur quòd non: ipsam rẽ enim emerunt, non eius fines: & pro hoc facit, quia fundi nihil est, nisi quod intra se continet. l. fundi. in principio. ff. de actionib. empti. Bartolus in loco præallegato, tenet contrarium, scilicet quòd fines appositi, id est, fossata intelligũtur esse eorũ, q à latere prędia possident: vt suprà dictũ est. Nec ob. quòd fines nõ emuntur, quia fateor: sed tamen est possibile, quòd rei venditæ accedũt: sicut etiã si poneremus pro fine viã, quæ quoad qd, fundo accedit. ff. de acq. re. do. l. Martius. Nec ob. d. l. fundi. in prin. q̃a regula, quòd fundi nihil est,

est, nisi qđ intra se continet, patitur
exceptionē ꝑ aliquas leges, vt in a-
queductu q est extra prędiū.ff. de cō
trahē.emp.l.aquędu.& in liminibus
prędiorū,& ī fossis.l.ij. §. ꝑtereà.ff.
4 de aqua plu.ar. *Pōt dubitari, si vici
nus flumē torrēs auertit, ne aqua ad
eū ꝑueniat, & hoc modo effectū est,
vt vicino noceat, an agi cōtra eū aq̄
plu.ar.actiōe possit. Et dicēdū est ꝙ
nō, qa nō fecit vt ibi noceat, sed ne
sibi noceat: tex.est no.ī l.in sūma. §.
idē Labeo ait, si vicin⁹.ff.de aqua pl.
ar. Nā licitū est in suo aggerē vel a-
liā munitionē facere, ne flumen sibi
dānū det, & ꝑdia sua deuastet.l.j. §.
sunt q putāt.ver.si aliqua.ff.ne qd in
flu.pub.& adde q̄ dixi in tit.præced.
ver.sed si flumen.cum versi. sequen.

De uallibus aquosis.

CAP. XXXIX.

1 *Valles si execreuerint, & alienū occupauerint prædiū, illius sunt ualles, cui⁹ prædium erat: & si decreuerint, illius erit prædium, cuius erant ualles.*

2 *Vallibus cuilibet piscari licet, uel canonellas, aut herbas incidere, uel pasci, si publicæ fuerint.*

3 *Vallibus si terra cū herba reperiatur, & cannellæ natæ, quæ de loco ad locū moueantur, tori appellatæ, an ipsi tori publici aut priuati erunt.*

4 *Opus si quispiam fecerit, ut aquam excluderet, ne ad fundū suū ueniret, quæ ex paludis inundatione in agrum eius fluere solebat, si ipsa palus aqua plu. amplietur, eaq; repulsa opere facto agro sui uicini noceat, aquæ plu. arc. actione tollere cogitur.*

1 SI ᵃ valles ᵃ excreuerūt, & alienum
2 occupauerūt ꝑdiū, illius sunt val
les, cuius erat prędium: & si decreue
rūt, illius erit prædiū, cuius erāt val
les, vt probatur in l.si vicinus. §.la
cus.secūdū secūdā gl.ff.de aqua plu.
ar.& ita Bar.exēplificat illū text.
vallibus Rauēnen. Sed si valles e
publici, iudicandū esset, sicut de
mine pu.eadē ratione, vt habetur
l.lac⁹.ff. de acqui.re.do.& vide
dixi de lacu, in ti.de flu.versi.flu
2 na publica. *Et ex prædictis se
tur, ꝙ in eis licitum sit cuilibet p
cari, vel canellas aut herbas inci
re, vel pascułari, si sunt publicę, s
si sūt priuatę.ar. §. litorū. inst.d
3 di.cū si. *Sed qd si in vallibus r
tur terra cū herba & cannellis na
quæ de loco ad locū mouētur, &
ri vulgariter appellātur: an erūt
blici vel priuati tāquàm insulæ? D
ꝙ erunt eiusdē iuris, cuius est aq
si aqua valliū erit priuata, isti tori
militer erunt priuati: si publica p
blici.de quo dic, vt dixi suprà de in
sulis, v.q.in fi.& de istis toris vide
tiā quæ dicā infrà de piscaria, in fi
de alijs autē vallibus nō aquosis
de suprà tit.de vallibus & plan
4 *De paludibus etiā aliqd dicam
Si opus quis fecerit, vt aquā exclu
ret, ne ad fundū suū veniret,
inundatiōe paludis in agrū
ere solet, si ea palus aqua plu.
tur, eaq; aqua repulsa, eo op
gro sui vicini noceat, aquę p
actione opus cogitur tollere:
tex.in l.j. §.ij.q incipit, Neratius
bit.ff.de aqua, plu.ar.agri vel loci
fufr.legato, si fuerit inundatus, vt
gnū iam sit, aut palus, ꝑcul dubio
tinguitur.l.qd tn̄. §.j.ff.qui.mo.
fr.cū cōcor. Cætera circa istā mate
riā vide in toto ti.C.de allu. & palu.

a Si valles. *Adde Bar. in trac. Tyberia dis, li.j. charta iij. ver. uallis uero dici.*

De fonte. CAP. XL.

1 *Fonte aquæ si quispiã usus fuerit, nec ui, nec clàm, nec precariò, quo minus utatur, uim fieri prætor prohibet.* a

2 *Seruitus aquæ hauriendæ ex fonte cõstitui potest.*

3 *Fontis caput ipse fons dicitur.*

4 *Fons si exaruerit, ex quo aquæductum habeo: isq; post cõstitutũ tempus ad amittendam seruitutem ad suam uenã redierit, an aquæductum amiserim.*

1 SI* quis fonte aquæ ejus anno vsus fuerit, nec vi, clàm, nec precariò, quominus vtatur, vim fieri prætor prohibet. l. j. in prin. ff. de fon. & ĩ tota illa l. declarãtur hæc verba. Itẽ põt aquã purgare, reficere, & coẽrcere, vt vtatur eo modo quo eo anno vsus est. d. l. j. §. deinde ait prætor. & coẽrcere dicitur aquã continere sic, ne fluat vel dilabatur. d. l. j. §. coẽrcere.
2 *Seruitus aquæ hauriendæ ex fonte constitui põt: vt d. l. j. §. j. & olim cõstitui nõ poterat seruit° aquæ ducẽdæ vel hauriẽdæ, nisi ex capite vel fonte. Hodie verò ex quocũq; loco cõstitui põt: vt est tex. cũ glo. in l. seruitutes aquæ. ff. de ser. rusti. præd.
3 *Caput aũt fontis, dicit̃ ipse fons, l. j. §. caput. ff. de aqua quo. & æsti. & dixi suprà de flu. ver. caput fluminis. Licet fons oriatur in agro tuo: tñ si lõgo tempore duxi aquã etiã ex fundo tuo, nõ est necesse, vt doceã quo iure duco: & ita titulum allegare nõ coger. & si impediar à te vel ab alio aquã de dicto fõte ducere ad fundũ meũ, possum agere vtili actione, exẽplo aliarũ seruitutũ: vt est tex. no. & ibi gl. & Doct. in l. si quis diuturno. ff. si ser. vẽd. Si fundo Seiano cõmunis fuerit fons, ex quo fonte per fundũ Seianũ aquam iure ducebam, meo facto fundo Seiano, manet seruitus. l. si mihi. §. si fundo. ff. de ser. ru. prę.
4 *Si fons[a] exaruerit ex quo ductũ aquæ habeo, isq; post constitutum tempus ad amittendum seruitutem ad suam venã redierit, an aquæductũ amiserim: dic quòd sic: sed restituitur: vt est tex. in l. vnus ex socijs §. fin. cum l. seq. quæ incipit, Attilicinus. ff. de serui. rust. præ. & vide quæ dixi suprà de alueo, versic. sed pone q̃ impetus fluminis. & versi. sed dubitari. Habẽs fontẽ in superiori fundo, neq; ventrem, neq; pannos lauabit in riuulo descendẽti, si propter hoc aqua deturbaretur omnino. l. apud Trebatium. in prin. & ibi Ang. & Doct. ff. de aqua plu. arcẽ. & idem no. Bar. in l. cum super. C de re mili. lib. xj. vt tex. in l. solicitatores. in fin. ff. de extraor. cri. de ista materia fontis habetur per Spec. in tit. de causa posses. & proprieta. §. priuata. & per Rofr. in libellis suis tit. de interdict. de fonte. & vide quę plenè dixi suprà in titu. de seru. aquęduct. in xj. q. principali. vbi etiam posui de aqua quot. & ęsti. & aqua, quę ex castello ducitur, & de aqua plu. arc. & de cloacis. & vide quę plenè dixi suprà in ti. de ser. aquę haustus, vij. q. principali, vsq; ad finem illius ti.

a Si fons. *Fons si desiccat̃, currit præscriptio aquæd. Bal. in l. j. xxij. opp. C. quis admitt. per l. Attilicinus. de seru. rust. p̃. Sed si aqua reuertitur in fontẽ de æqtate, cõualescit seruitus. gl. et Bar. ĩ l. foramen. circa mediũ. in uer. ex quo sequitur sequẽs illatio. ff. de ser. ur. præd. & l. unus. §. si fons. de ser. rusti. præd. ubi præscribitur seruituti, etiã si iusto fuit impedimentũ nõ utẽdi: sed datur restitutio ex clausula generali.*

De riuis. CAP. XLI.

1 *Riuus est locus per longitudinē depressus, quo aqua decurrit.*

2 *Riuos manutenere, & etiam expurgare an quis teneatur.*

1 DE* riuis est etiā aliquid dicēdū. Riuus est locus per longitudinē depress*, quo aqua decurrit. l.j. §.j. ff. de riuis. flumen à riuo magnitudine discernendū est: aut æstimatione circuncolentium. l.j. §.j. de flu. & hoc nomine riui, aqua fluens continetur, vt dicit ibi glo. Seruitus naturaliter, nō manufacto opere, lędere potest fundū seruientē, quemadmodū si imbribus crescat aqua in riuo, aut ex agris ī eū fluat, aut aquę fons iuxta riuū, aut in eo ipso inuentus posteà fuerit: vt est tex. in l. si mihi. § seruitus ff. de ser. ru. præ. Si per fundū ius est mihi aquā de riuo ducere, hęc iura tacitè sequētur, vt reficere mihi riuū liceat, & adire quàm proximę possim ad reficiendū eū cū fabris meis. Itē vt spatiū relinquat mihi dominus fundi, quo dextra & sinistra ad riuū eam: & quo terrā, lignū, lapidē, arenā, calcē iacere possim: vt est tex. elegans in l. refectionis. §. si. & ibi per gl. & Doc. ff. cōmu. prædi. & facultas refectionis causa accedendi ad ea loca, quæ nō seruiant, tributa est his, quibus seruitus debetur, nisi in cessione seruitutis nominatim cōcessum sit, per quam partē accedere deberet: vt est tex. valde notabilis, in d. l. refectionis. in prin. quod facit ad multa. & ibi per Docto. nec iuxta eū, nec supra eū (si fortè sub terra aqua ducatur) locū religiosum dominus soli facere pōt, ne seruit* intereat: sed & depressurum & eleuaturū riuum, per quem aquā iure ducebā, potestatem haberes: nisi ne id faceres, cautū sit, in d. l. refectionis. ij. & iij. respōso. 2 *Quis aūt teneatur manutenere riuos, & etiā expurgare, de quę plenè dixi s. de ser. aquæ versic. superest alia quæstio, quis teneatur. Reliqua quæ ad materiā riui spectant, vide in toto titul. ff. de riuis. & quæ plenè dixi in tit. de seruitu. aquæduct. in xj. quæst. princ. versic. quartum est interdict. in riuis. vbi posui quot sunt necessaria, vt istud interdictum compet. & libellum, & positiones actor. & rei.

De piscatione. CAP. XLII.

1 *Piscari cuilibet in mari licitū est, quia natura omnibus patet.*

2 *Piscari quilibet in litore potest, etiam ante ædes meas & ostium, & si ... piscari prohibeam, actione iniuriarum teneor.*

3 *In fluminibus & portu ius piscandi omnibus commune est.*

4 *Piscatū aliquē fuisse per xx. vel xxx annos, an sufficiat, ad hoc ut superuenientem prohibere possit piscari.*

5 *Ius aquæ ducendæ ad piscariam vel cisternam si mihi cōcedatur, seruitus realis sit.*

6 *Pisciū usumfructū qui in uiuarijs ... stunt, si quispiam habeat, illos occidere potest, & alios substituere propter eorum difficilem discretionem.*

7 *Fundus si uendatur, in quo pisces in piscinis existunt, illi pisces nō sunt accessio, neq; fundi, non magis quam pulli, aut cætera animalia, quæ in fundo sunt.*

8 *Valles aut paludes si quispiam conduxerit, ut ibi piscari posset, et in eis ... riatur certa pars terræ ab alueo ... ta quæ tori appellātur, piscesq; omnes ...*

in hyeme sub eis se reducant, ut in ualibus Paduæ contingit, an licitum conductori sit, dictos toros aperire, & omnes pisces accipere.

PISCARI* cuilibet licitũ est in mari, q natura omnibus patet. l. vẽditor. in prin. ff. cõmunia prædio. similiter licet in litore maris. l. nemo. §. fi. & l. riparũ. ff. de re. di. quia litora cõia sunt omnibus sicut aër. l. in
2 iuriarũ actio. §. fi. ff. de iniu. *Et põt piscari in litore ante etiã ędes meas, & ostiũ: & si ipsum piscari prohibeã, teneor actio. iniuriarũ, vt ibi, & l. ij. §. siqs in mari. ff. ne quid in loc. pu. nisi cõuentũ esset, vt in loco illo maris piscari nõ posses: quia valet talis cõuẽtio: vt est casus no. in d. l. vẽditor. in princi. & dixi plenè suprà de mari, circa princ. & ideo cùm primũ pisces quis in mari vel in litore ceperit, sine dubio eius, in cuius potestatẽ peruenitũt, fit acqsitio, sicut de feris captis etiã dicitur. l. quod in litore. ff. de acq. re. do. In mari piscantibus, licitũ est casam in litore ponere, in qua se recipiant. d. l. riparum.
3 *In fluminibus & portu ius piscandi est cõmune omnibus: vt §. flumina. inst. de re. di. qđ fallit in pluribꝰ.

Primò, quando flumen est priuatum, aliter nõ. l. iniuriarum actio. §. fin. in fi. ff. de iniu. Secundò fallit, quãdo ius piscandi est priuatum: puta quia est venditum per principem sicut in lacu Gardæ cõtingit, in quo sunt aliquæ piscariæ priuatę, quę fuerunt venditę per dominos Veronę. ar. d. §. fi. cum l. seq. quę incipit. sanè si maris. & arg. c. j. circa fin. ibi piscationum reditus. in titu. quę sint regalia, in vsi. feu. Tertiò fallit, quãdo esset facta conuentio cũ vicino, vt in domo sua piscari nõ posit: vt d. l. venditor. in prin. ff. cõm. prę. quę l. habet locũ etiam in fluminibus publicis: vt dixi in tit. de mari, in prin. Quartò fallit, qñ princeps vel ciuitas prohiberet, ne qs in flumine piscari posit: vt est in lacu Perusino. & dixi suprà de lacu. Quintò fallit, quando esset cõsuetudo, vt piscaretur solũ pro vsu pub. & nõ pro priuato, vel pro priuato, sed certo tempore tantũ: quia consuetudo vicẽ legis sustinet. d. l. vẽditor. §. si cõstat. Sextò fallit, qñ quis pręscripsisset ius piscãdi, quia tũc alius in eo loco piscari non posset: & ista pręscriptio procederet sine dubio, si fuisset ĩ possessione piscandi per tantũ tempus, cuius initij memoria non existat: quia per tantum tempus pręscribũtur loca publica. l. hoc iure. §. ductꝰ aquę. ff. de aqua quo. & ęsti. & no. Bal. in l.
4 itẽ lapilli. in ij. q. ff. de re. di. *Sed nũquid sufficiat, quẽ piscatũ fuisse per xx. vel xxx. ann. ad hoc vt superueniẽtẽ prohibere posit piscari? vide glo. ordi. in §. flumina. in ver. omnibus. inst. de re. di. & quę dixi s. de seru. aquęduc. ix. q. prin. ver. ex prędictis sequitur. Si ager cuius vsusfructus tu* sit, flumine vel mari inũdatus sit, vsusfructus amittitur, cùm etiam proprietas eo casu amittatur: nec piscandi retinere quidẽ poterimus vsumfructum: vt est tex. valde nota. in l. si ager. ff. quemadmod. seruitu. amit. & per illum text. dicit no. Bal. in d. l. itẽ lapilli. in principi. q si starem mille annis super fluctibus maris, nihil perpetuę proprietatis acquirerem.
5 *Quid autem si conceditur mihi ius aquę ducendę ad piscariam meã vel cisternam, an sit seruitus realis?

Dicas q; sic:qa debet à fundo meo, iuxta nota.in l.pecoris.ff.de seruitu. rusti.prędio.& l.vt pomũ.ff. de serui.vt dixi s.in titul.de serui.aquędu. ij.q.princ.ver.Item quid si concedi

6 tur mihi. *Si quis habet vsumfruc. pisciũ,qui sunt in viuarijs,põt pisces occidere,& alios substituere, propter difficilem eorũ discretionem.l. vsufructuariũ venari.§.si in viuarijs.

7 ff.de vsufru. *Si venditur fundus, in quo sunt pisces in piscinis, illi pisces nõ sunt ędiũ,neq; fundi nõ magis,quàm pulli aut cętera animalia, quę in fundo sunt.l.Iulianus.§.si.cũ tribus ll.seq.ff.de actionibus empti,

8 *Si quis conduxit valles aut paludes,vt ibi posit piscari, & in eis reperiatur certa pars terræ eleuata ab alueo, quę tori vulgariter appellantur, & pisces omnes in hyeme se reducunt sub eis, vt in vallibus Paduę contingit,an sit licitum conductori aperire dictos toros,& omnes pisces accipere.Et dicas quód non, quia isto modo ius piscandi destrueretur, nisi alios reponeret. argu. d.l. vsufructuarium.§.si in viuarijs.& argu.l.si merces.§.cõductor.ff.loca.& hoc videtur apertè ꝓbari in l.videamus.§.item prospicere debet.eo.ti. Pręterea hoc etiã probatur, quia cõductor tenetur ante omnia secundũ legẽ,id est,cõuẽtionẽ facere:& si qd in lege pretermissum fuerit,id ex bono & ęquo pstare debet:vt dicit tex. inst.loc.§.conductor.sed ex bono & ęquo est, vt conductor piscinæ non destruat totã piscinã,quia debet habere fructus piscandi,& non omnes pisces,ita vt piscaria consumatur.facit l.j.& ij.ff.de vsufr.& idem dico,si locaretur ius piscãdi in flumine vel fonte aut piscaria:quia nõ posset omnes pisces tollere, nisi aliter cõuentũ esse.qđ not. quia est quotidianũ

De aëre. CAP. XLIII.

1 *Aër eiusq; usus communis est, sicut mare & maris litora.*

2 *Locus ex soli odore si pestilẽtiosus fi scilicet ex fætore terræ etiam priua ut puta,qa ibi sulphuraria fiãt,an f ciens interdicto ne quid in loco publico teneatur.*

3 *Fabri an in domo sua ita malleare p sint, ut ex mallci sono doctoris ue mentem disturbent.*

4 *Aër quando malus est, nũquid quis stare uel uenire teneatur.*

5 *Fumo corrupto si quispiam aliquẽ emerit, pœna extraordinaria tenetur*

6 *Vsusfructus odorum uel aromatũ a constitui poßit.*

7 *Aream si quispiam habeat in qua f mentum uentare solet, ut à palea ex cutiatur:an uicin⁹ in suo ædificare p sit,ita ut illi area ipsum uẽtũ aufera*

8 *Gonellæ magni Bufonis facetia,qui eßet bãnitus sub pœna capitali,ne te rariam accederet,emit unũ plaustru Paduæ, & terram Paduanã in posuit,quam ascendit,& postea Fe riam profectus,dicebat se eße in terr torio Paduano.*

9 *Auis uel aliud quodpiam animal,cum est in arbore, in aëre eße dicitur, autem in terra.*

1 AER*eiusq; vsus cõmunis est,si cut mare & litora maris.l.in: riarũ actio.§.fi.ff.ne qd in loc.pu. tanquàm commune perpetuó in to tum occupari nõ põt:vt dicit Bal. in l.itẽ lapilli.in prin.ff.de re.di.& qs aliquẽ vti aëre prohibet, actione iniuriarũ tenetur:vt d.§.fi.Non pot itaq; quis nobis aërem vel solem te

ler:

lere,nisi ædificãdo,iuxta ea,quę dixi
supra in lib.j. in tit. ne prospec.offi.
iiij.q.vbi posui de Diogene philoso
pho,q stabat ad solẽ.nã aër supra do
mum nostrã debet esse liber vsq; ad
cœlũ:vt est tex.cũ glo.in l.j.§.pe.&
l.fi.ff. quod vi aut clàm. ideo nõ est
licitũ facere pontẽ supra viã pu. vel
flumen pub. vel fundũ priuatũ.l.pe.
ff.de flu.& not.Rot.in tit.de interdi.
ne quid in loco pub.fia.versic.vij.in
fi.& Spe.in titu.de causa pos.& pro-
prie.§.in cõfessoria.§.itẽ quæritur
habeo domũ.& Bal.in l.itẽ lapilli.in
2 vlt.col.ff.de re.di. *Sed quid si ex
odore soli locus pestilentiosus fiat,
scilicet ex fœtore terrę etiã priuatę:
vt quia fiat ibi sulphuraria, tenebit
interdicto,ne quid in loco pu. vt est
tex.cũ glo.nota.in l.ij.§.idẽ ait si o-
dore.ff.ne quid in loco pub.idem si
corrũpat aërem, apponẽdo stercus,
vel aperiẽdo cloacã.l.j.§.j.ff.de clo.
& l.pe.§.pe.vbi hoc not.gl.ꝙ vi aut
clàm.& ideò pretor introduxit duo
interdicta de cloacis purgãdis ad sa
lubritatẽ ciuitatis. nã cœlũ pestilẽs
& ruinas minãtur immũditiæ cloa-
carum.d.l.j.§.j.de cloa. & l.de pup.
§.si quis riuos.ff.de no.oper.nũcia.
Et propterea aliàs iud.caui in ciui-
tate Veronæ, ꝙ vnus pelliparius nõ
posset facere mollititiũ ĩ domo sua,
ob maximũ fœtorem,qui exhalabat
ex eo, & nocebat vicinis. idẽ dic de
3 similibus artibus fœtẽtibus. *Nũ-
quid autẽ fabri possint malleare in
domo sua, ita vt ex sono mallei di-
sturbẽt mentẽ doctoris vicini, vide
Bal.& Doct.in l.j.C.de stud.libe.vr.
Ro.li.x.& p Cano.maximè p Ioã.de
Imol.in c.vestra.extrà,de loca.& qd
si esset vicinus infirmus, collige ex

4 his quę no.in dictis iuribus. *Quã-
do autẽ est malus aër: nũquid tenea
tur quis ibi stare vel venire,vide gl.
& Doct.in c.si verò.extrà de iniu.&
l.de ætate.ff. ad Treb. & quę plenè
dixi s.de ser.aquędu.circa fi.vbi po
sui materiam de cloacis. Et adde ꝙ
propter bonũ aërem,& sic cœli op-
portunitatem fundus magis æstima
tur:& si minoris ipsum vẽdiderit,ex
hoc solo fortè posset in integrũ re-
stitui: quia est in loco, vbi est opti-
mus aër, sicut ex eo, quia fuit maio-
rum suorũ.iuxta l. si emptionẽ.ff.de
mino.& probatur in l.j.§.sed si rem.
ver.& aliàs videamus.ibi,vel oppor
tunitatis,vel cœli,vel ꝙ illic educat'
sit,vel parẽtes sepulti.ff.si qd ĩ frau.
5 patro.qđ bene not. *Si quis fumo
corrupto aliquem peremerit,pœna
extraordinaria tenet.l.solicitatores.
6 §.j.ff.de extraor.cri. *Nũquid vsus
fructus odorum vel aromatũ consti-
tui possit?dic nõ propriè. licet ad se
natuscõsultũ erit descẽdendũ, quod
de cautio.loquit.l.si lanę.ff.de vsuf.
7 ea.re.quę vsu cõsu. *Si qs habet a-
a ream[a], in qua solet frumẽtũ vẽtare,
vt excutiatur à palea,an possit vici-
nus ædificare in suo, ita vt ventũ au
ferat illi areæ?casus est in l.fi.§.fi.C.
de serui.& ibi per Doct.& Ang.in l.
8 Imperator.ff.de ser.vrb.prę. *Sed
pone q.quę fuit de facto in persona
Gonellæ, q magnus Bufonus vulga-
riter appellatur: nã dũ esset bãnitus
sub pœna capitali,ne Ferrariã acce-
deret,emit vnum plaustrũ Paduæ,&
terram Paduanã posuit in dicto cur
ru,quem ille ascendit, & posteà ac-
cessit in ciuitatẽ Ferrariæ, dicẽs, se
non esse in territorio Ferrariæ, sed
Paduæ, ex quo tangebat territoriũ

Ferrarien. Sed dicit Angel. in l. qui sella.ff.de ser.ru.prę.ꝙ nō fuit bonū cōsiliū, per illū tex. qui vult,ꝙ quis dicitur ire p fundū alterius,quando sella vel lectica vehitur.& adde quæ no.Bar.& Doct.sed pro Gonella facit glo. Insti.de iure gen.na. & ciui. in prin.in ver.cœlo.vbi exponit, id est aëre,vt sunt aues,quæ in arboribus in aëre nascūtur: vt §.apū.Insti. de re.di.& sic ille tex.cum glo. pro-
9 bat. *Quòd qui est in arbore,dicitur esse in aëre,& non in terra:tamē dicendum est ipsum esse sub territorio,in quo est arbor.

a *Aream. Vicinus nō potest ædificare in solo suo iuxta aream uicini,quæ sit ad triturandū granū,ne p ædificiū impediat̄ usus areæ:qa uētus retinetur.l.fi. §.fi.& ibi* Bar.*&* Bal.C. *de ser.&* Pe.de Vbal. *in tract.de socie.vj.part. ul.q.quod est uerū secundū* Bal.*ibi, si area in alio loco fieri nō poßit.Itē uerum, si uentus nō poßit uenire nisi ab ea parte à qua ædificetur: ut ibi per* Bar.*&* Bal. *& suprà p* Barth.Cæp. *de serui.ur.c.xxvj. & c.xxvij. & c.xxix. & ibidē uerū,nisi pactū sit in contrarium.*

De igne. CAP. XLIIII.

1 Ignem iuxta parietem cōmunem, an facere licitum sit.

2 Domū si tibi locauerim, & in locatione cōuenerim,ne ignē in domo haberes: attamen tu habuisti: si fortuito casu incendium ortum fuerit, an tenearis.

3 Locatorem inter & conductorē si conuentum fuerit, ne in domo fœnum aut palea poneretur, & conductor posuerit: deinde seruus igne allato succenderit,quid iuris.

4 Domū inferiorē habens,an poßit facere tā gradē fumū, ut superiori noceat.

5 Ignis fornacis & furni, an uicino nocere debeat.

6 Ignem in stipulam ad paludem si quispiam immiserit, & alicui damnum dederit, quid iuris.

7 Ignis piscatorū, si naues in periculum aliquod duxerit, quid iuris.

8 Ignis si dolo immittat̄ in alienas ædes uel frumenti aceruum,quid iuris.

9 Aedium appellatione, omnes ædificiorum species continentur.

10 Ignis pœna uel alia, an contra incendiarios locum habeat.

11 Incendio, quod in domibus uel hospitijs sine dolo fit,an dominus teneatur, si domus erat aliena, uel de rebus omnis in domo combustis.

VLTIMO loco superest de igne quarto elemento aliqua dicere:& de igne loquamur,q apud nos est verus : quia varijs ex causis fit, ideo eū percurramus. Et primò
1 de igne familiari. *Nūquid sit licitum facere ignē iuxta parietē communem? dic aut per talē ignē torretur, aut damnificatur paries cōmunis,& nō pōt:vt est casus in l.qui Hyberus.in pri.ff.de ser.ru.prę. non torretur, vel nō dānificatur pōt.vt ibi à cōtrario sensu.& arg. l. fistulā. §.fi.eo.ti.& l.si seruus seruū si furnū.ff. ad l.Aquil.& ex hoc nascuntur plures cōclusiōes. Prima,ꝙ nō licet facere ignē iuxta murū cōmunē,in quo non sit caminus, si ex illo igne posset inferri damnū muro : vel quia est subtilis, vel quia sit ignis immoderatus : quod no.pro pauperculis, quæ sæpe ignē faciūt prope murū, quia nō habent caminū. Secunda
a cōclusio, nō licet facere caminū[a] in muro subtili,si flamma ignis nocere possit muro. Tertia cōclusio, si est factus

factus caminus in muro cōmuni, & de volūtate vicini, nō pōt in eo fieri ignis talis, qui vicino nocet: qd no. cōtra nobiles & potētes, qui solent facere magnū ignē, si noceret, vel timeretur, ne noceat vicino. l. si seru⁹ seruū. §. si furnū. ff. ad l. Aql. Quarta cōclusio, si murus esset grossissimus, tamen nō licet ita magnū facere ignē, vt timeatur, ne flamma ascēdat caminū, & inferat periculū vicino, per d. §. si furnū. quod not. cōtra facientes nuptias. 4 Quinta cōclusio, si quis habet in parte superiori domū, & alter in inferiori, nō pōt superior facere ignē ita magnū, vt sit dubitandū, ne solariū sup quo ignis ponitur, accēdatur, vel offendatur. l. sicuti. §. Aristo. & quod ibi nota. ff. si ser. ven. quod similiter no. cōtra facientes nuptias, quibus hoc euenire cōtingit, quādo coquinā faciunt in solario. 5 Sexta & vltima cōclusio, si in prædictis casibus timetur damnum, pōt peti cautio dāni infecti[b]: & si damnū datū est, quia paries fit exustus, pōt agi actione in factū. d. l. si seruus seruū. §. si furnū. ff. ad l. Aq. 6 & prædictis adde quæ dixi s. in primo lib. tit. de fornace, & tit. de balneo & stupha. *Quid autē si locaui tibi domū, & cōueni in locatiōe, vt ignem in domo nō haberes, & tñ tu ignē habuisti, & fortuito casu ortū est incēdiū, an tenearis? Dicas φ sic: quia nō debuisti cōtra cōuentionem habere, & culpa præcessit casum, ideo teneris etiā de casu: vt est casus no. in l. videamus. § j. ff. loca. Sed si esset actū, vt ignē innocentē haberes, tūc non teneris de casu fortuito: vt s. casus est in d. § j. *Quid si inter locatorē & cōductorē cōuenitur, ne in domo fœnum aut palea poneretur, & cōductor posuit: dein de seru⁹ igne allato succēdit? Dic φ tenetur cōductor ex locato, nec liberabitur dando seruū pro noxa: quia ipse cōductor causam præbuit, inferendo aliquid cōtra cōuentionē, & ipsum idē, si quilibet extrane⁹ ignē iniecerit eadē ratione: vt est tex. no. in d. l. videamus. §. fi. cū l. seq. quā ppetuò tene méti: quia idem esset in alijs similibus casibus. *Quia ex isto igne generātur fumi, potest dubitari, an habens domū inferiorem, possit facere tam grandem fumum, vt superiori noceat. & hic est tex. in l. sicuti. §. Aristo. & §. fin. ff. si seru. ven. de quo dic vt dixi s. in titul. de fumo. Et quid si esset fumus, qui malum odorem redderet, & vicino noceret, prohiberi posset, ne talem fumum mitteret. arg. eorum quæ dixi s. in tit. præc. *Secundò principaliter quæritur, quid de igne fornacis & furni. dic vt habetur in l. si seruus seruum. §. si fornacarius. & §. si furnū. & ibi gl. & Doc. ff. ad l. Aquil.

*Tertiò quæritur, quid de igne in stipulam ad paludē immisso. dic si quis immiserit huiusmodi ignem comburendi causa, & vberius euagetur, & progressus ignis alienā segetem, vineā, aut nemus, vel domū combusserit, requirendū est, an imperitia eius aut negligentia id acciderit: nam si die ventoso, culpæ reus est: nam qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur. in eodem crimine est, & qui non obseruauit, ne ignis longius procederet: at si omnia quæ oportuit obseruauit, sed subita vis venti longius ignem produxit, caret culpa: tex est no. in l. qui

hodie vocant Ro[illegible]

occidit. §.j.ff.ad l.Aquil.de quo dic
7 vt ibi per gl.& Doc. *Quartò quę
ritur, quid de igne piscatorũ.dic pis
catores prohibētur, ne nocte lumi-
ne ostẽso fallant nauigãtes, quasi in
portum aliquem delaturi, eoq; mo-
do in periculum naues, & qui in eis
sunt deducant, sibiq; execrandã præ
dam darent. Et si aliter faciunt, puni
ri debẽt, ac si ipsi raperent ea, quę na
uigio perempta essent: vt est text. in
l. ne piscatores. ff. de incẽ. rui. & nau
8 fra. *Quintò quęritur de igne, qui
aliquando dolo immittitur in ædes
alienas, vel in aceruũ frumẽti: dic, si
quis ædes, vel aceruũ frumẽti iuxta
domũ positi combusserit, vinctus,
verberatus, igni necari iubetur, si
dolosè hoc commiserit. Si verò ca-
su, id est negligentia, aut damnum
resarcire iubetur, aut si minus ido-
9 neus sit, leuius castigabitur. *Et
appellatione ædiũ oẽs species ædi
ficij continentur: vt est textus in l.
qui ædes. ff. de incend. rui. & naufr.
quæ l. locũ habet, etiã in eo, qui cõ-
busit torcularia, secũdùm Bart. qui
dicit ita de facto vidisse obseruari.
Et idem tenet Flor. in l. si quis fũ-
mo. §.j. in fin. ff. ad le. Aquil. qui di-
xit idẽ esse in eo, qui cõbusit tẽto-
10 riam pannorum. *Sed nunquid
ista pœna ignis, vel alia cõtra incen
diarios locum habeat de iure Cano
nico, vide text. glo. & Docto. in cap.
magnę. extrà, de senten. excom. & c.
fin. de sepul. & c. si quis domum. de
iniu. & dam. da. pro declaratione d.
l. qui ædes. vide Barto. in l. iij ff. de
offic. præfect. vigil. & Cyn. Bald. &
Saly. in d.l. data opera. C. qui accus.
non pos. & Ange. de Are. in suo tra-
cta. maleficiorum, in gloss. in versic.

11 incendiario. in principio. *Ser
& vltimò quæritur de incendio
quod fit in domibus, vel hosp
sine dolo, an dominus teneat
domus erat aliena, vel de rebu
lienis in domo combustis, vel
domibus ciuis combustis, & ce
alijs casibus: & quia ista materia
stra seruitur. ampla & profu
est: contentus ero solùm me re
tere ad scribentes de ea: & i
vide in primis textum & glos
& Docto. in l. si vendita. ff. de
riculo, & commodo rei ven
& ibi plenè per Salycetum, &
& Doct. in l. iiij. §. j. ff. de offi. p
vigi. & tex. & Docto. in l. cum
bus. §. damna. ff. pro socio. & l.
dicio. C. loca. & Cy. & Bald. & Sa
plenè, & Doct. in d.l. data oper
per eundem Saly. latè in l. quo
tuitis. C. de pig. actio. & Flor. in
quis fumo. §. j. ff. ad leg. Aqui. &
nissimè per Angel. de Are. in tr
malefi. in d. gl. in ver. incendia
plenè ac elegãter per solennem
ctorem do. Pet. de Alas de Pad
disputatione sua, quæ incipit,
to incendio in vna contrata. &
etiam tex. in l. ex conducto. §.
videamus. §. fi. ff. loca. & in to
ff. de incen. rui. & naufr. & l. in c
C. de fur. & per Cyn. in l. ad com
randas. C. mãda. & per Albe. de
in l. fistulas. §. si quis fundum
contrahen. emp. & per text. & D
in c. fi. extrà, de sepul. & c. tua nos
sen. excõmu. & c. si quis domum
iniurijs & damno dato, & xij. q.
cum deuotissimam. & xxj. q. vlt. c.
quis membrorum. & c. pessimam
xxiiij. q. iij. c. quisquis per domu
vbi plenè de hac materia.

a Caminum. *Caminus in muro communi fieri non potest per socium altero inuito, nisi murus sit ualde grossus. Ange. Flo. Paulus de Cas. in l. quidam Hyber. & ibi uide Bar. ff. de serui. ur. prædio. & Pe. de peru. in tra. de socie. vj. parte. iiij. col. in fi. sed Flo. in d. l. quidam dicit post Bal. ibi, & Bar. quòd si fieret solùm tubus camini ad portandum fumum, non ad ignem retinendũ, potest fieri: quia murus non decoqueretur, & cessaret ratio deteriorationis.*

b Cautio dam. *Cautio de damno infecto præstari debet etiam per diuitẽ, secundùm Alexan. contra Pau. de Ca. in l. j. ff. qui satisd. cogan.*

c De incẽd. *Incendium nõ imputatur habitanti, qui sit solitus esse uigil & diligens, quia non præsumitur esse in culpa. Bald. in consi quidam Histrus. Alex. in l. si quis. § fi. de edẽdo. Et Bal in l. j. C. de post. dicit quòd si frequenter est contingens, quia non sit habita diligens custodia, & tũc est culpa. si uerò de raro contingentibus, & tunc casus insolitus non annumeretur culpa.*

FINIS TRACTATVS DE SERVITVTIBVS TAM VRBANORVM QVAM RVSTICORVM PRAEDIORVM.

BARTHOLEMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS I. V. DOCTORIS.

*

TRACTATVS DE VSVCAPIONE PRO EMPTORE, Pro donato, Pro dote, Pro suo, Pro soluto, Pro legato, Pro derelicto.

*

DE VSVCAPIONE pro emptore.

SVMMAR.

1 *Dominium ex usucapione acquiritur.*
2 *Cõtinuatio rub à remotis nõ est bona.*
3 *Præscriptionis appellatione uenit etiã usucapio.*
4 *Actor propriè transigere dicitur, reus autem non.*
5 *Statutum de transigente loquens, non comprehendit nisi actorem.*
6 *Vsucapio pro emptore quare dicatur.*
7 *Rubricæ pro emptore, & aliæ speciales quare factæ sint.*
8 *Vsucapionis appellatione an præscriptio ueniat, & econtrà.*
9 *Præscriptio quotuplex sit.*
10 *Præscriptiões quo iure inuëtæ fuerint.*
11 *Præscribẽs an in foro cõsciẽtiæ teneat.*
12 *Præscribenti an per denunciationem Euangelicam denunciari possit.*
13 *Præscriptiones Imperator augere & tollere potest.*
14 *Præscriptiones consuetudine mutari possunt.*
15 *Cum ignorãte præscriptionis materiã mitius agitur, quàm cum ignorante ius naturale.*
16 *Præscriptiones quare temporibus limitatæ sint.*
17 *Præscriptiones quare introductæ sint.*
18 *Præscriptio nunquid in odium uel in fauorem introducta fuerit.*
19 *Vsuc. io uel præscriptio an fieri dicatur illius uoluntate, cuius res est, quæ præscribitur.*
20 *Præscriptio à consuetudine in quo differat.*

IN GL. rubr. iure ag. dic. & obli ibi, nũc fendẽ gl. sent ex vsuc acqritur ius agẽdi: quod est fal

1 *Quia ex vsucapione acquirit minium. l. traditionibus. C. de pac. & l. iij. ff. de vsucap. & illud dominium directũ: vt no. p gl. & Doc. in aut. tricẽnale. C. de bo. mater. & in d. l. traditionibus, ex quo dominio oritur ius

ages

agẽdi.l.in rẽ.in pri.ff.de rei vẽd.& l. vnica.§.de alie.iud.mu.causa fa.& ꝓpter hoc ista cõtinuatio nõ est bona,nisi defendẽdo gl.dicas secundũ Saly.ꝙ gl.se retulit ad frequentiam facti.quæ se habet,vt possidẽtes conuenti opponãt excep.præscri.nõ possidẽtes ex iure ꝑscrip.q̃sito agãt.facit ad hęc.l.nã ad ea.ff.de leg.Et alia rõne ista cõtinuatio nõ videt bona:
2 *quia fit nimiũ à remotis cõtra l.ij. ff.de sta.hom.Ideo gl.secũdò cõtinuat sic:dictũ est §.de præsc.libertatis specialiter:nũc sequitur de ꝑscri.
3 aliarũ reiũ. *Ex qua gl.nota,ꝙ appellatione præscr.venit etiã vsucapio,sed impropriè,sicuti ecõtrà,appella.vsucap.venit prescri.x.vel xx. annorũ:vt est tex.Insti.de vsucap.in pri.in verbo,vsucapiãtur.quod not. pro statutis loquẽtibus specialiter de vsuca.vel ꝑsc. Vel tertiò potes sic cõtinuare:visum est §.de his quę sunt de iure gẽ.id est,manumis.l.manumissiones.ff.de iusti.& iu.& l.ex hoc iure gẽtiũ.eo.ti.& Insti.de iure natu.gen.& ci.§.ius aũt gentiũ.iuncto tex.Insti.de lib.in prin.modò se quebatꝰ videre de his q̃ sunt de iure ciuili,vt est de vsucap.& ꝑscr.vt Inst. de vsuca.in prin.& ꝓ ista cõtinuatione facit tex.Insti.de vsu & habit. in pri. Vel quartò potes cõtinuare clarius,secũdũ Cy.dictũ est §.de acq si.rerũ per modos de iure gẽtiũ acquisitorũ:vt in iuribus ꝑallega.verũ qa etiã ꝑ modos iuris ciuilis res acquirunt,scilicet ꝑ vsuc.& ꝑsc.ideo subijcitur ista rubrica. Vel quintò potes cõtinuare & latius secũdũ Salyc. hoc mõ.dictũ est §.qualiter dominia acqrũtꝰ tã ex cõtractibꝰ iuris gẽtiũ, quàm iuris ciuilis:tã ex cõtractu emphyteutico,quàm etiã ex vltimis voluntatibus:sed qa alij modi acquirẽdi supererãt de iure ciuili,vt vsucap. & prescrip.ideo de illis annectit.Et primò de vsucap.ꝓ empto.quia ista frequentius accidit.Secũdò de illa q̃ pro transac.ꝓpter aliquã similitudinem quã habet cũ emp.quod declaratur in glo.& ibi aliquid dicã. In ea.gl.ibi,Et trãsigenti actio quã remittit.ita gl.sentit clarè,
4 *Quòd ꝓpriè actor dicit trãsigere.qa est ille q remittit actionẽ:reus aũt nõ dicitur ꝓpriè trãsigere.& de hoc est glo.in terminis,in l.ij.§.de transac.Et ratio videtur esse:quia transigere est ab agendo se retrahere,id est,recolendo rarò se habere,& sic desistere.vnde reus nõ ꝓpriè dicitur trãsigere, qa ipse nõ inceperat agere,vel velle agere:sed largè sumpto vocabulo,etiã reus dicitur trãsigere:vt not in d.l.ij.
5 *Ex quo nota,ꝙ statutũ loquens de trãsigente,nõ videtur comprehendere nisi actorẽ,per istas gl. quia verba statuti debent intelligi ꝓpriè & strictè.l.iij.§.hęc verba.ff.de neg.gest.& l.j.§.si is qui nauem.ff. de exerci.& l.cõstitutionibus.ff.ad munici.cum similibus.Sed in contrariũ facit,quia trãsactio nõ potest fieri sine actore & reo:vt l.transactio.§. de transac.& hoc in gl.patet.vnde cũ ista sint correlatiua,statutũ loquens de vno,extẽditur ad aliũ etiã in pœnalibus.l.j. C.de cupressis.lib.xi.& ibi hoc vult Barto.& l fi.& ibi etiam Bar.ff.de acceptila.& l.fi.& ibi Doc. §.de indic.vidui.tol.& habetur per Bar.in l.cum emptor.ff.de rescind. vendi.& per Bal.in l.si cõuenerit.ff. de pac.& in aut.si quas ruinas.§.de sac.eccle.& per Doct.in l.nemo martyres

tyres.eo.ti.no.per Bal.& Saly.in rubri.s.de reb.cre.& iureiur.Nec obstat qd dicit gl.in l.inuito.ff.de reg. iur.quia ibi est alia ratio diuersitatis inter dãtem & accipiẽtẽ:de quo plenè dixi in trac.meo de æquiparatorũ argumentatione.sed si statutũ loqueretur de trãsa.nõ esset dubiũ, quòd compræhenderet tã actorem quàm reũ:vt probat in tit.ff.& C.de

6 transac. *Extra gl.quæro,quare dicatur & appellatur vsucapio ꝓ emptore.dic secũdũm gl.in l.si is qui ꝓ emptore.§.fi.ff.de vsuc.quia vsucapio pro emptore denominatur à titulo causato ex parte vsucapionis,& ab eius facto,quod non est in alijs. nã titulus pro soluto causatur principaliter à facto tradentis:& idẽ in titulo pro donato:vt dicit Saly.in l.vẽ

7 ditioni.& ibi dicam j.eo. *Secundò,quæro,quare istæ rubricæ vsque ad titu.j.de vsucap.transformanda, sunt factæ speciales.& de istis tit.specialibus videlicet ꝓ emp.& trãsact. &c.respõ.quia sicut regulariter acquiriturdominiũ,quãdo res ex aliquo titulo à domino traditur,vt habetur in l.traditionibus.s.de pac.ita quãdo tractat de vsucap.& præscri. quia acqritur à nõ domino,requiritur titulus habilis ad translationem dominij,quia sine titu.nõ procedit vsucapio:vt Insti.de vsucap.in princip.nã ista regulariter procedunt à pari:videlicet sicut ille qui est dominus tradendo cũ titulo transfert dominiũ.d.l.traditionibus,ita qui non est dominus,tradendo cum bona fide & titulo trãsfert vsucapiendi cõditionẽ.l.clauibus.ff.de contrahen. emp.& quia tituli habiles ad trãsferendũ dominiũ,& vsucapiendi conditionem sunt plures & diuersi,ideo de singulus titulis factæ fuerũt speciales rubricę & tituli seu tractatus & quia titulus emptionis est vulgaris & magis in vsu,ideo incipit à isto,& addit de titulo pro trãsac.q etiam est sufficiẽs ad trãslationẽ dominij,& etiam ipsius dominij vsu pionem.de quo titulo trãsac.loq solum l.penul.j.eod.aliæ verò leges huius tituli loquunt de vsucapiõe tũm:& sic ista rubrica habet duas p tes.sicut de duobus titulis habilib ad vsucapiendũ,facit mentionem licet in ff.nouo habemus titulũ g neralem de vsucap.& titulos spe les:tamẽ in C.non habemus nisi s ciales. Tertiò quæro,qa dixi s

8 gl.huius rubricę, *quòd appellatione vsucapionis venit etiã præscriptio,& econtrà,largo modo loquẽdò,quotuplex sit ista vsucapio vel pscriptio,& quæ sit illa.Respõdeo,q reperitur vsucapio,quæ propriè procedit in rebus mobilibus cum titulo & bona fide.vt Insti.de vsuca.in pr. & l.j.j.de vsucap.trãsfor.& ex quiritur dominiũ directũ:vt ibi

9 *Itẽ est præscriptio x.vel xx.anno rũm,quæ dicitur etiam longi te ris,& ista competit in rebus imm libus cũ titulo & bona fide:& illa est x.annorum, datur inter præsen tes:& illa quę xx.inter absentes: sti.de vsucap.in prin.& in toto titu lo.j.de præscrip.longi temporis,x. vel xx.annorum.& ex ea acquiri dominium vtile:vt no.gloss.& D. cto.in aut.nisi tricennale.s.de bo nis mate.& in l.fi.in fi.s.de edic Adria.tol.& de istis tantum loqui titulus generalis.ff.de vsucap. A tamen quòd vbi gloss.facit menti nem

nem de vtili dominio, debet intelli
gi de quasi dominio, quod acquiri-
tur ante præscriptionē completā: vt
no. Ang. in l. si minor. §. si seru⁹. post
mediū. ff. de cōtrah. emp. de quo qua
si dñio habetur per tex. glo. & Doct.
insti. de actio. in §. sed istę. & in toto
ti. ff. de publi. Itē est pręscriptio xxx.
vel xl. annorū, & ista est lōgissimi tē
poris, quę currit sine titulo & bona
fide de iure ciuili: vt ī l. si qs emptio
nis titulo. j̄. de præscript. xxx. anno-
rū. & de ista nō loquitur ille titulus
generalis, nec aliqua lex Digestorū:
qa nō fuit inuenta illo iure Digesto
rū: nec iure. C. antiquo, sed per leges
nouas: vt j̄. de præscrip. xxx. vel xl.
annorū. vt no. gl. ī l. q occidit. ff. ad l.
Aquil. & in l. Iul. ex qbus cau. maio.
& in aut. vt ecclesia Romana. §. j.
in verbo antiqua. col. ij. & gl. magna
insti. de perpe. & tēpora. actionib. in
princ. in l. Pomponius. §. cū quis, in
verbo, vitijs & do. Ludo. de Ro. ff. de
acqui. pos. ista tamen gl. solet allega
ri in contrariū, vt ibi p eā. & est tex.
& ibi Bal. in c. vigilanti. extrâ de prę
scrip, & hoc vult Bart. in l. prętor. in
§. qui interdictū. ff. de no. ope. nū. &
in l. in omnibus. ff. de actio. & obli.
& Raph. ī l. si curatoris. s̄. de iure de-
lib. & Ludo. de Ro. in d. §. hoc inter
dictū. & Pau. de Cast. hic. & vide tex.
in d. c. vigilanti. q ita dicit, Ephesin⁹
enim legislator solū propter vitan-
dum miserorū segnitiē, & longi tē-
poris errorē, & confusionē, primus
tricēnali, vel quadrigenali præscri-
ptioni vigorē legis imposuit. & li-
cet ibi gl. in verbo Ephesinus dicat,
q̄ Imperator forsitan fuit vel iuris
peritus, qui hanc l. primus edidit: tñ
hoc nō est verū, inquātùm loquitur
de iuris perito, & sentit q̄ fuit tēpo
re Digestorū. sed inquantū dicit, q̄
fuit Imperator, veritatē dicit per prę
dicta: sed fuit Imperator Græcus, se-
cundū Ioan. And. ibi & Doct. & ista
præscriptio quæ dicitur longissimi
tēporis, non appellat̄ vsucapio: quia
nullū per eā dominiū acquiritur ꝓ-
priè loquendo: sed exceptio tantùm:
& procedit nō solū in actionibus re
alibus, sed etiā personalibus perpe-
tuis: personales enim quæ sunt per-
petuæ originaliter, & in progressu,
non tollebantur tempore. l. obliga-
tionū ferè. §. placet. ff. de action. &
obligationibus. sed leges nouæ non
perdiderunt originalē. nam semper
durant in substantia, nō obstante la-
psu tēporis: sed perdūt effectū: quia
vsuca. exceptio: & licet non acqui-
ratur dominium, tamen acquiritur
effectus dominij, qui causatur ex ex
ceptione. & isto modo intelligi pōt
glo. in l. traditionibus. suprà de pact.
& glo. finalis, in l. officium. ff. de rei
ven. & gl. in aut. nisi tricennale. s̄. de
bo. mat. & gl. instit. de vsuca. in prin.
in verb. rerum. quę loquūtur de effe
ctu dominij, qui acquiritur ex præ-
scrip. & quod not. Bal. in l. prima, ad
finem primę col. suprà de vsufructu,
& in l. si duo patroni. §. j. ff. de iure-
iuran. Sed per vsucapionē perdit do
minus directū dominiū: & transfer-
tur de domino in vsucapiētem. Per
pręscriptionem longi temporis, nō
perditur dominiū directū, sed trans-
fertur vtile dominiū in pręscriben-
tē: vt not. in aut. nisi tricennale. secū
dū Pau. hic in fi. de quo vide gl. xvj.
q. j. vnde dum dixit Bald. in pręludijs
feu. in xiiij. co. quòd per præscriptio
nem longi & longissimi tēporis do
minium

minium directum nõ vsurpatur, sed quædam qualitas dominij in homine probatur, quæ appellatur vtile dominiũ: verũ dixit contra præscrip. longi tẽporis: sed non lõgissimi: & ideo ille qui præscribit dominiũ rei alterius, dicitur prioris domini dominium occidere: sicut ille qui præscribit libertatem, dicitur occidere seruitutem: vt not. glo. fi. in l. si ędes. §. fina. ff. de seruitu. vrbano. præd. & ibi Pau. de Cast. dicit ꝙ illa glo. semper allegatur ad hoc. sed tu dic, ꝙ est alia similis, in l. iij. §. ex pluribus. ff. de acquiren. posse. in verbo, occide re. in fi.
10 *Quartò quæro quo iure fuerunt inuentæ pręscriptiones. dic tã de iure can. quàm ciuili, vt probatur in isto tit. cũ seq. coniuncto ti. extrà de pręscrip. & in c. j. de præscrip. lib. vj. & xvj. q. v. quicunq;. & xiij. q. ij. in prin. cũ similibus. non autẽ fuerunt inuentæ de iure naturali. nã de iure naturali ideo non fuerunt pręscrip. inductæ, quia de iure naturali iniquũ est aliquẽ locupletari cũ aliena iactura, vt ff. de condi. inde. l. nam hoc natura. & extrà de pœnis, c. suã. & ideo inuẽta est præscriptio, ne dominia rerum sint in incerto: vt l. j. ff. de vsuca. vt no. gloss. j. xvj. q. iij. quicunq;. vnde videtur non bene dixisse Bal. in pręludijs feu. in vij. co. ver. dixi tertiò: vbi dicit, ꝙ præscriptiones sunt de iure gentiũ, & propterea cũ præscriptiones fuerunt inuentæ tantùm de iure ciuili & cano. vt d. c. vigilanti. & dixi in quęstione pręcedenti, & non de iure naturali vel gẽtium, dicuntur esse de iure positiuo, seu de materia positiua, secũdũ Bal. in l. qui fidẽ. ff. de transact. vel sunt de iustitia positiua: vt no. Bald. in l. j. §. j. ff. de postu. & maximè istud est verũ respectu temporis, vt est gl. no. in d. l. j. §. sexum. in verbo, ratus. sed ex hoc, quia præscriptiones sunt de iure positiuo, potest inferri ad mul-
11 tà. *Primè, ꝙ pręscribens non tene-tur etiã in foro cõscientię restituer illud quod pręscripsit etiã ex cau lucratiua: vt no. per Fed. de Senis consi. suo xxj. quod incipit, hęres e traneus. & per Io. An. in c. possessor de regu. iur. in vj. & per Inn. & Doc in c. vigilanti. & in c. fi. extrà de pr scrip. & Io. An. in c. fi. de excep. & tè per Anto. de But. in c. quia ple què. in iij. co. ad fi. versi. ex prędict patet, ꝙ in quæsitis. extrà de immu eccle. & plenè per Bal. in authen. hæc: C. de vsu. & in l. qui fidem. ff. de trãsact. & in c. si quis per xxx. annos in titu. si de feu. fuerit controuer. & in c. j. circa fi. in titu. de contention inter dominũ & fidelem, in vsi. feud & per Bald. in extrauagan. ad repr men. in gl. in verbo, denunciatio in iij. colũ. versi. sed quid de oblig tione, quæ tollitur præscri. & per dem in l. omnes populi. in iij. q ci. versi. ecce alia dicit. ff. de iu iur. & ibi per Doct. & per Bar. Ag & Imo. in l. sequitur. §. si viam. ff. vsucap. & per Ang. plenè in repet j. s̃. de iudi. & vide quod not. Paul. Cast. in l. si pœnæ. ff. de condi. inde & habetur per Baldum in l. cũ qui in x. quęst. in fi. versi. post hęc sciatis s̃. de iur. & fac. ig. vbi plenè dispu-tat, an ius positiuum obliget in foro conscientiæ. ꝙ plenissimè habetur p Rapha. Cu. in quadã sua disput. quæ incipit, statuto ciuitatis Vicẽtię sup-
12 posito. *Sed nũquid possit præscri-benti denunciari per denunciatio-nem

nem Euangelicam? vide Barto.in d. glo.in verbo, denunciationē.& Bal. in d.l.qui fidē.& Rapha.in d. sua disput.& habetur in locis præalleg. & per Anto.de But.& Canon.in c. no-
13 uit.extrà de iudic. *Secūdò ex hoc sequitur, quòd Papa vel Imperator in foro suo pōt augere vel minuere aut funditus tollere præscriptiones: & Imperator potest disponere contra ius ciuile positiuū, vt no. Iaco.de Alua.secundū And.de Iser.in c. j. in prin.in secūda colum.in titu.de feu. Marchiæ, vbi omnino vide.& princeps potest etiā funditus tollere ius positiuum, c. proposuit. de concess. præbend.& not.glo.in cle. j. in verbo, fortis.de immu.eccle.& idē not. Bal.in l.ij.in xviij.quæst.§.de seruit. & aqua.intantùm, ꝙ in his quæ sunt de iure positiuo, in Papa sufficit voluntas pro causa, nec est opus eam exprimere, vt not.Specu.in titu. de legato.§.nunc breuiter.versi.& nota quòd.imò plus, nullū est ius positiuum, quod consuetudine mutari non possit, vt l.de quibus.§.fi. ff. de leg.vt dicit Bald.c.j.§.prętereà.el j. post princi.in tit.de prohi. feu. alie,
14 per Fede.& ex hoc *Tertiò sequitur, quòd præscript.possunt mutari
15 consuetudine vel statuto. *Quartò etiā ex his sequitur, quòd mitius agitur cum ignorāte materiā prescrip. quàm iuris naturalis. pro hoc facit glo.no.in l.venia.§.de in ius voc.cū ibi notatis, quia mitius agitur cum ignorante ius positiuū quàm ius naturale, vt dicit glo.no.in c.cū illorū. in verbo iuris peritia, extrà de sent. excommu.intantùm, quòd malè intelligere canones qui sūt de iure positiuo, non esset peccatū mortale, vt no. Innocen.in c.per tuas. el ij. circa fi.extrà de simo.& Bald.in l.ab eo.in iij.col.j.quomodo & quādo iudex. dicens, ꝙ errare in subtilitatibus rerum, non est peccatū mortale. facit quod not.glo.nota.insti.de obl.quę ex quasi contra.in prin.& de iure positiuo vide aliqua per Abba. Sicu.in c.quia pleriq;.extrà de immu.eccle. & per Innoc.in c.nisi cùm pridem. de renun.& per gloss.in verbo, mala sunt. in c.& si Christus. de iureiuran.& per gloss.in verbo, profectis. in cle.j.de immu.eccle.& per Arch. xvij.q.iiij.omnes.& per Hostien. in c.clericis.in iiij. col. ne cle.vel mo-
61 na. *Quintò quęro, quare istę prę-scri.sunt limitatę tempore triennij, x.vel xx.vel xxx. vel xl. vel etiam c. annorum, vt habetur in authen.quas actiones, §.de sac.sanc.eccle.Respō. quia sic placuit leg.& cano.conditoribus.& in istis quæ sunt de positiua iustitia in limitatione temporis, vt in vsucap. & præscript. quare tanto tempore, & non minori, vel maiori sunt inductę, non potest reddi alia ratio, nisi prędicta, quia ita placuit conditoribus, vt dixit glosi not.in l. j.§.sexum.in verbo, ratus.ff. de postu.idem.not.gloss.in c. j. in verbo, possideat. in titu. si de inuest. inter do.& vasa.lis oriatur. & glos. in cle. nolētes. in verbo, quadragesimum. de hereticis.quę dicit quòd hoc est de arbitrarijs, in quibus non cogimur reddere rationem, iuxta no. in c.si quando. de rescrip.& idem not. gloss. in c. cùm in multis, in verbo, quatuor.de resc ri. in vj, & idem no. Bald.in conclusionibus feu.circa fi. qui dixit, quòd de taxatis temporū, nulla ratio reddi potest, nisi quòd

ita

ita placuit legislatori, per gl. in d.c.
17 j. *Sextò quæro, quare p̄scrip. sunt introductæ. dic non in pœnā, sed ꝓpter libertatē subditorū, ne de iure suo semper dubitent. ita eleganter dixit glo. in autent. de tēporibus nō solutæ dotis. §. j. in verbo, diligētia secundū Bal. in c. si quis per xxx. annos. in tit. si de feud. fuer. contro. hic est tex. instit. de vsucap. in prin. & in c. vigilanti. de pręscrip. Itē etiā sunt inuentæ præscrip. ne pereant probationes, & propter pręscriptionē, quę est ꝓ p̄scribēte, vt dicit Raph. Cu. in sua disput. quæ incipit, statuto ciuitatis Vicentiæ. in præalleg. col. qui ita notabiliter dicit, quāuis iura loquentia de præscrip. xxx. annorū videantur in negligentia se fundare, vt dixi in iij. quæst. non tamen puto negligentiā solā fuisse causam, sed etiā pręsumptionē solutionis fuisse causam in personalibus, & in realibus pręsumptionē tituli & acquisitiones, quorū probationes ex tēpore depereunt, hoc notabiliter probatur in auten. hęc cōstitutio innouat. colla. vij. vbi Imperator reducēs præscriptionē c. annorum ad annos xl. mouetur, quia per spatiū tanti temporis pereunt probationes, & sic nō ratione negligētię, sed pręsumptionis. hæc eadē fuit causa inducendæ vsucapionis, ne probationes deficiant, vt ff. de vsucap. l. j. & lites tollan-
18 tur. l. fin. ff. pro suo. *Septima quæstio, an præscriptio sit introducta in odiū vel in fauorē. dic quædam est merè fauorabilis, vt vsucapio triennij, quia est introducta merè in fauorem vsucapientis, ne dominia rerū sint in incerto, vt instit. de vsucap. in in prin. Quædā est merè odiosa, introducta principaliter in odiū negligentis, vt est pręscriptio xxx. vel xl. annorū, vt habetur in l. fin. §. de edi. diui. Adria. tol. & est tex. in l. fi. in fi. j. de anna. excep. & in c. vigilanti. extrà de pręscrip. & est tex. ad literam xvj. q. iij. placuit. in §. post. versic. pr scriptionum. vbi dicitur, pręscriptionum aliæ sunt introductæ odio n petentis, & fauore possidentis, a tātùm odio nō petentis. Quædā partim fauorabilis in fauorē vsu pientis, partim odiosa in odiū negligentis, vt præscriptio x. vel xx. a rum, vt l. more litis. §. de rei ven. & d. §. post. & not. Bart. & Doct. fin. in prin. ff. de eo per quem fa erit. & per Pau. de Cast. in d. l. more litis. de quo dic vt plenè dicam sicut in fin. j. de præscript. xxx. a
19 norum. & in rubri. in iij. q. *Q uò quæro, an vsucapio vel præ ptio dicatur fieri ex voluntate lius, cuius res est, quæ præscri dic quòd sic. & vide gloss. not ego in gloss. fin. in fin. ff. de neg gest. & hoc vult etiam Bart. in autem. in prin. ff. de his quæ in credi. qui dicit, quòd si patior scribere, videor in te trans quia pręscriptio est quædam natio. l. alienationis verbo. in de verborum signifi. & est glo di. in l. iuris ignorantia. in glo gna post mediū, ibi, sed in his deor velle. ff. de iur. & fac. ign. in contrarium videtur esse glo tabilis in l. prima, in verbo, a nem. ff. de dolo. quæ dicit, quod pręscriptionibus voluntas eius tra quem præscribitur, non ex quo potest præscribi etiam co tra ignorantem. l. fin. in fi. j. de p scrip.

scrip.longi.tēpo.& l.sicut.j.de præscri.xxx.anno.& ita vult Bal.sequendo glos.in d. §.fin.in præludijs feudorū,in viij.col.ver.dixi tertiò.Sed pōt dici ꝙ vbi præscribitur contra scientē & negligentē, tunc præscribitur ex tacita seu præsumpta eius volūtate.& ita procedat prima opi. sed si præscribitur cōtra ignorantē, secus: maximè quando ignorantia fuisset iusta,& ita procedat secunda
20 opi. *Nonò quæro,,quæ sit differentia inter præscriptionē & consuetudinē.dic vt per Spec.in ti.de præscri.§.j.ver.sed quæ est differentia. & per Bar.in l.de quibus.in j.q.principali,ad fi.de legib.& in suo consilio quod incipit, capitaneus patrimonij.& per Cyn.Bartolum & Baldum in l.ij.j.quæ sit longa consue. & per Bald.in d.l.de quibus.in ij.colum.& ibi per Ang. & Docto. & per Bal.in authen.quas actiones.in præallega.colum.s̄.de sacrosanct. eccle. & in l.si quis ad declinandam.in ix. colum.s̄.de episcop.& cleri.& in l.j. ad fin.s̄.de seruit.& in l.fi.in xv.opp. s̄.de ed ct. diui Adriani tollend . & per gloss.& Docto.in c,fin. extrà de consue.& per Innoc.in c.dilecto. de offi.archi.& in c.cū ecclesia.de causa posse.& proprieta.& per Io.And. in c.nō est.de cōsue.in vj.& per Ol-
21 dra.in cōsi.ccxliiij.in iiij.col. *Decimò & vltimò quæro,quid sit vsucapio & præscriptio?& de hac materia vide glo.magnam xvj.q.j.in summa.Cætera in materia præscri. vide bitis in locis suis.

SVMMARIVM.

1 *Rem suam non usucaptam dominus à quocunque uendicare potest, maximè quando furtiua est.*

2 *Bestias captas à gentibus armorū & emptas,an emptor domino restituere teneatur.*

3 *Res alienas qui emerit, puta animalia uel res deprædatas in bello uel furto subtractas,an in foro conscientiæ restituere teneatur.*

4 *Emens res furtiuas, si illas pro eodem pretio uendiderit,an ad pretiū conueniri poterit, sicut ad rem cōueniri potuisset,si eam possideret,pretio non restituto.*

5 *Furtum cui factum fuit,si erat bonæ fidei possessor,an contra rei possessorem aliquod auxilium habeat.*

6 *Furtum an et quomodò committatur, si res aliena uendatur.*

7 *Furtiuam rem custodiendam qui receperit,an & quomodò furtū cōmittat.*

8 *Furti an teneatur, qui seruum alienū susceperit,& dominus prohibuerit.*

9 *Res furtiua usucapi non potest.*

10 *Res furtiua longissimo tempore scilicet xxx.annorum an præscribi ualeat.*

11 *Furtum in re immobili nō cōmittitur.*

12 *Venditio rei alienæ in domini præiudicium an licita sit.*

13 *Emens uel uendens rem alienam scienter furtū cōmittit,secus si ignoranter.*

14 *Fraus contra ementem rem alienam, an & quomodo præsumatur.*

15 *Furtum non fit ex sola uenditione siue traditione.*

16 *Furtum an committatur si emptorem uenditor passus est rem uenditam accipere,uel apud emptorem esse reliquerit.*

MANCIPIA.Si res aliena mobilis venditur scienter,efficitur furtiua,& nō vsucapitur.& ideo vendicari potest. h. d. Diuiditur in duas partes,sicut cōtinet duo dicta. Secunda ibi,nec enim vsucapi. In

 text,

tex.ibi, Distracta, expone, id est, vendita, vt j. de distrac. pigno. per totũ.

In tex. ibi, Vendendi ius non habuit. dic vt quia sciebat mancipia nõ esse sua, sed tua, & sic vendẽdo & tradendo, & per consequens & contractando præter tuam voluntaté, commiserat furtũ, & per consequens nõ habebat potestatem vendendi, vt l. si in emptione. §. item si emptor. ff. de contrah. emp. quia res furtiua est effecta vitio furti, vt in §. furtiuæ. inst. de vsuca. secundũ Paul. de Ca. qui dicit idem etiam in rebus immobilibus possessis per vim seu violentiã

1 expulsiuam, vel ablatiuam. *Nota primò, ꝙ dominus potest rem suam non vsucaptã vendicare à quocũq;, maximè quãdo est furtiua, vt hic. & idẽ quãdo non esset furtiua: vt l. inciuilem. C. de fur. & pretio nõ restituto emptori: vt ibi. qđ fallit in vno casu singulari, quãdo emptor etiam sciens non esse furtiuam vel vi raptam fuerit protestatus, quòd emit eam nomine eius cuius est, & est paratus ei restituere, pretio tamẽ sibi restituto, vt eleganter not. Hosti. in summa de pœniten. §. fin. versi. quid si. ex quo not. tu cautelam, quando vis emere aliquam rem amici tui subtractã, vt eam licitè possis emere pro modico pretio cum prædicta ꝓtestatione. & vide ad hoc quod not. Bald. in l. j. ff. de negoc. gest. de quo etiam dixi in cautelis meis cautela xxv. Itẽ fallit, quando quis emit rem captam à latrunculis vel ab hostibus: quia tunc potest pretiũ quod soluit, recuperare à domino, & sic non tenetur rem domino restituere, nisi restituto sibi pretio. casus est nota. in l. mulier in opus, ff. de capti.

2 *Quid aũt de bestijs captis à gentibus armorũ & emptis, an emẽs teneatur domino restituere pretio sibi nõ restituto? vide l. cũ &. j. de c. & l. sicut. eo. tit. & ibi Bal. qui dicit si aliqua res fuisset redempta ab hostib9, oportet te redimere à redimentibus. qđ facit pro gentibus armo qui redimũt asinos, qui non possent aliter recuperari, nisi redimantur ab

3 eis. *Sed an ille qui emit res alienas, puta, animalia vel res deprædatas in bello, vel furto subtractas, teneatur restituere in foro consciẽtiæ, vide plenè per Pet. de Anch. in regula, peccatũ. de reg. iur. in vj. in xxi col. ver. secundò quæro, istud capitulũ loqtur. & ibi vide tres similes quæ

4 stiones in tribus colũ. seq. *Sed quid si emẽs res furtiuas illas vẽdidit pro eodẽ pretio, an poterit cõueniri ad pretiũ, sicut potuisset ad rem conueniri, si eã possideret nõ restituto pretio? vt l. inciuilẽ. C. de fur. collige ex his quæ dixit Paul. de Ca. in l. si eum seruũ. in ij. col. in princi. in iiij. q. ff. si cer. pet. qui vult, ꝙ si quis habet causam onerosam, & pro quanto emit pro tanto vendidit, & fuit in bona fide, & res est perempta in subsidio, non põt à domino conueniri ad pretiũ, quia tunc cessat æquitas dictæ l. si eum seruũ. quia tunc non videtur locupletari cũ iactura alterius. l. cum tatibus. in fi. ff. de leg. j. ideo starem regulæ, quæ est, ꝙ pretium non succedit loco rei in particularib9. l. ... rem & pretium. ff. de peti. hæredita. & l. venditor ex hæreditate. ff. de hæredit. vel actio. vendit. & l. Labeo & Sabinus. §. itẽ si dominus. ff. de verborum significatio. sed si pluris vendidisset quàm emisset, bene tenere...

tur ad illud plus, quia in eo pluri ha
beret causam lucratiuam, & subesset
æquitas prędicta. quod fortè nõ pro
cederet, quãdo res nõ valuisset, nisi
pretio quo prius empta fuit, & illud
plus pretij, quo secũdo vendita fuit
res, procedit ex industria vendentis:
argu. l. iij. ff. ad l. Falc. sed si venditor
fuisset in dolo vel culpa, quia sciebat 5
rem nõ esse suam, sed alterius nõ vẽ
dentis, vel si ignorabat, lis tamẽ erat
sibi mota, tũc bene teneretur vendi
tor ad totius pretij restitutionẽ. l. Iu
l. scribit, si hominẽ. secundùm vnũ
intellectum. ff. de rei vẽd. idem si nõ
fuit in dolo, nec in culpa, quia crede
bat rem esse suam, & lis non erat mo
ta, & res fuit interẽpta per emptorẽ,
qui habuit causam à venditore, quia 6
eius factum reputatur factũ vendito
ris, nam tunc dominus posset agere
contra venditorem ad pretiũ perce
ptũ, dũmodò dominus cedat actio-
nẽ legis Aquilię venditori cõtra em
ptorem, ratione damni, quod habet
venditor, per quã poterit ab illo em
ptore damnũ suum consequi, ita q
ex bona fide sua non remanebit in
damno, vt d. l. Iulia. secundùm alium
intellectum. sed si ille emptor qui
occidit, non esset soluendo, vel si
esset soluendo, occidit eum cum iu
sta causa, iuxta l. si seruum. in prin-
cipio cum ibi nota. ff. de verbo. oblig.
posset agere contra venditorem, &
venditor non est locupletior. quod
bene nota. quia Doctores non tan-
gunt in casu quæstionis nostræ. Et
quod suprà dixi, quòd emptor te-
netur restituere rem nõ restituto si-
bi pretio, limita, nisi illud pretium
fuisset conuersum in vtilitatem do-
mini, vt est casus in l. emptor. ff. de
rei vendic. & in l. j. §. si vendito. pign.
ag. & no. gl. in l. ij. §. quod metus cau
sa. Secũdò limita qñ pretiũ fuisset
iam restitutum per dominũ empto-
ri, quia tũc amplius repeti non pos-
set, per tex. sing. in l. seruus cuiuidã.
ff. de condi. & demõ. & ibi per Doc.

Tertiò limita, vt per Bal. in l. ij. ff.
de ne. ge. *Posset dubitari circa præ
dicta, quid si is cui furtũ factum fuit,
erat bonæ fidei possessor, an habeat
contra possessorem rei aliquod auxi
liũ? vide gl. & Docto. in l. inciuilẽ. C.
de fur. & glo. in l. manifestissimi. §.
sed cũ in secunda. in verbo, furtiuã.
q̃ incipit, sed qua actione, q̃ melius
dicit. & ibi per Doc. eo. ti. & vide gl.
& Doct. in l. & ideo. §. j. ff. de condi.
furti. *Not. secũdò, q si vẽditur res
aliena scienter, committitur furtũ.
quod intellige quando interuenit
traditio, & sic contrectatio, vt dici-
tur in glo. fina. sed hoc intellige quã
do fit venditio, quia cõmittitur fur
tum per venditorem, vt l. si seruum.
& l. alienum. & ibi no. C. de furtis. &
l. si sciens. §. eo. & l. ij. §. pro donato.
cum simi. Idem in emptore, qui sci-
uit rem esse furtiuam, quia commit
tit furtũ, & tenetur pœna furti, vt l.
ancillæ. in fi. C. de fur. & l. si liberam.
in fi. C. quod cum eo. Idem quando
vterq; sciuit, scilicet vẽditor & em-
ptor, q res erat aliena, quia tũc com
mittitur furtum, & non valet cõtra-
ctus, vt l. si in emptorem. §. itẽ si em
ptor. & ibi not. ff. de contrahẽ. empt.
& no. Bald. in rubri. §. de contrahen.
empt. in v. quæst. & Barto. & Docto.
& alij in l. cum vir prædium. ff. de v-
sucapi. Item non solùm emptor &
venditor, quando fit venditio rei
alienæ scienter committitur furtũ,

ſed etiam committitur plagiũ:vt l.ſi
quis.j.ad legẽ Flaui.de plag. vt not.
glo.in l.alienũ.C.de furtis. Item ille
qui ſuſcipit ſcienter rem furtiuã cu-
ſtodiendã, incidit in pœnã furti, vt
eſt tex.cũ glo.in verbo,ſuſceperunt.
inſti.de pub.iud. §.item lex Iulia pe
culatus.& eſt text.in l.eos.C.de fur-
tis.& p illã legẽ dicit ibi Bal.& Flo.
ꝙ vidit ſemel ſuſpendi quandã mu-
lierem:& idẽ dicunt in fœneratori-
bus,qui ſcienter accipiunt pignori
res furtiuas,vt ff.de condi. & demõ.
l. ſi ſeruus cuiuſdam. & idẽ tenẽt Sa
ly.& Rapha.in d.l.eos.in fin.ſecus ſi
ſuſcepiſſet,& rem domino reſeruaret,vt l.j. §.j.ff.de furtis,ſecundũ Ra
pha.in d.l.eos.pro quo facit quod di
xi s.in præcedenti notabili.in prin.
7 *Et ſic no.ex pdictis,ꝙ ille qui rece
pit rem furtiuam cuſtodiendã,com-
mittit furtũ.quod intellige etiam ſi
delictũ videatur fuiſſe conſummatũ
per furẽ,quia fur ſemper contrectat
& ſemper furatur tradendo alteri.l.
inficiando. §.infans.ff.de furt. Ideo
recipiendo furem cum re dat opem
furto,quia illo tẽpore cũ furem re-
cipit, fit furtum : ſecus ſi eſſemus in
alio delicto vere conſummato,quia
tunc dans opem ad euadendum de-
linquẽtem, non videtur dare opem
maleficio iã facto.l. in furti. §. ope,
ff.de fur,& ibi per Bart.& ita ſingula
riter not.Bart.in l.furtũ.ff.de fur.de
quo vide per Ang.de Are.in ſuo tra
cta.malefi.in gl.in ver. veſtẽ celeſti-
nã abſtulit.in ver.quid ſi rem furatã,
cũ glo.ſeq.in verbo,dicto maleficio
ſemper aſtitit.in verſi.& aduerte ad
id quod not.Bartol.vbi omnino vi-
8 de. *Sed ſi aliquis ſuſcepit ſeruum
alienum, & dominus vetuit, an te-
neatur furti? dic ſi hoc fecit animo
celandi,& cælauit,furtum commit-
tit:ſi nõ cælãdi & nõ cælauit, nõ e
fur,vt eſt caſus in l.qui vas.§.qui
luntate.ff.de furtis. Et in quantũ
xi,ꝙ emens rem alienã ſcienter c
mittit furtũ,intellige verum eſſe,
ſi ignoret cuius res ſit:& idem q
do quis ſine titulo accepit rem al
nã,& ignorat cuius ſit, quia furt
cõmittit,ſi eam accepit animo lu
di,& tenetur furti, vt l. cum qua
batur.j.vnde vi,ſecus ſi non hab
ſet animo lucrandi, vt ff. de fur
vulgaris. §.ſi quis.& §.idem l
cundùm Ange.in d.l. cum quæ
tur. & ideò ſecundùm eum ibi ſ
ficit, quòd in inquiſitione por
quòd talis ſubtraxit porcum co
voluntatem domini porci, nec
neceſſe quòd exprimatur nomẽ
mini. & dicit quòd ita vidit
practicari Peruſij in inqſitione
9 rium latronum ſeu furum.
ta tertiò quòd res furtiua nõ p
vſucapi,concordat inſtit.de vſu
§.furtiuæ.& l.ſequitur.§. quo
tem.ff.de vſucap. quod intelli
rum eſſe,quando ab initio re
furtiua, vel effecta furtiua. Se
vſucapione inchoata res apud
capientem efficeretur furtiua,
tunc bene procedit vſucapio,
interrumpetur,vt eſt glo.no.in l.
ca,j. de vſucapio.transfor.in ve
ſcientia.in fi.quod eſt notatu di
ſecundũ Ange.ibi.& idem not.g
& Ange.in d.l.ſequitur.§.ſi rem
gnori, qui vult quòd vſucapio
cœpta non interrumpitur, licet
cidat in vitium furti:& patet hoc
hoc intellige eſſe verum, quan
non interuertitur poſſeſsio ipſi
ſcie

ſeſſori. & ita debet intelligi dictus
§. ſi rem pignori. ſed vbi foret in-
teruerſio poſſeſsionis, tūc vſucapio
interrūperet propter ĩteruerſionē,
nō propter furtū, ſecūdùm Ange. in
d. §. ſi rem pignori. qui dicit iſtum
eſſe verū intellectū illius §. Item
hoc quod dixi, limita: quia nō habet
locū in partu ancillæ furtiuæ: quia
ſi vſucapione de eo pendente intel
ligatur furtiua, & per hoc efficiatur
partus furtiuus, interrūpitur vſuca-
pio, ſecundùm Ange. in d. l. vnica. j.
de vſucapio. transfor. qui dicit idem
eſſe in fructu vaccæ furtiuæ, niſi ille
qui vſucapiebat, denūciauerit do-
mino, aut denūciare impeditus fue
rit, vt l. ſi ancillā. ff. pro ſuo. quę non
eſt alibi, ſecūdùm Ang. Itē limita
quādo res furtiua redit in poteſtatē
domini, & poſteà bene poterit vſu-
capi, vt eſt tex. Inſtit. de vſuca. §. qđ
10 aūt. & ibi no. *Sed nūquid res fur
tiua poſsit prępſcribi ſaltē lōgiſsimo
tēpore, ſcilicet xxx. annorum? dic ꝙ
ſic: vt eſt tex. in l. j. §. j. j. de anna. ex-
cep. & ibi dicā. & idē no. glo. ſi. in fi.
in l. ſicut. j. de præſcrip. xxx. annorū.
& probatur in l. cū quærebatur. ibi,
xxx. annorū exceſſerant curricula. j.
vnde vi. & probatur ſecundùm An-
ge. ibi, quòd prędo, & qui prædonis
loco habetur, præſcribit per ſpatiū
xxx. annorū cōtra & aduerſus omnē
actionē contra eū cōpetentē ratiōe
prædæ, vt habetur etiā Inſti. de vſu-
cap. §. quod autē. habētes autē cau-
ſam à prædone vero, vel quaſi, vſuca
piunt longo tēpore, ſi fuerat bonę-
fidei. & hoc videtur etiā de iure an-
tiquo, vt in d. §. quod autē. el ij. ho-
die verò malęfidei poſſeſſor vllo tē-
pore nō pręſcribit, vt in c. poſſeſſor.
de reg. iur. in vj. & in c. fin. extrà, de
præſcrip. & habēs cauſam ab eo, nō
præſcribit minori tēpore xxx. anno
rum, vt in authē. malæfidei. j. de præ
ſcri. lōgi tēporis. & ibi de hoc plenè
11 dicam. *In glo. ij. in verbo, illici-
tam. ibi, prout in re immobili loqui
tur. No. ex iſta glo. quòd furtū non
cōmittitur in re immobili: vt in §.
quod autē. Inſtit. de vſuca. quia non
poteſt cōtractari. iuxta l. j. ff. de furt.
& Inſtit. de obliga. quæ ex deli. naſc.
in prin. & ſic in re immobili nō ca-
dit vſucapio: vt habetur per glo. in
l. j. in verbo, præſcriptionē. ſ. de ſer
uis fugi. & ibi per Doct. ſed in creta
bene poteſt procedere vſucapio,
quādo eſt ſeparata à ſolo: vt l. ſi cre-
tæ. ff. de furtis. & not. glo. in d. l. j. in
verbo, præſcriptionē. idem videtur
dicēdum in fructibus: quia licet ſint
pars fundi, quando ſunt in ſolo pen-
dentes: vt l. fructus pendentes. ff. de
rei vendi. tamen quando ſunt ſepa-
rati à ſolo, dicuntur res mobiles: vt
ibi nota. & ſic in eis poteſt cadere
furtum: vt vult Ludo. de Ro. in con-
ſil. ſuo cxliij. quod incipit, In Chriſti
nomine amen, inquiſitio. qui dicit
notabiliter, quòd inquiſitio nō in-
telligatur eſſe facta de furto, quan-
do dicatur, quòd quis acceperit per
vim fructus: quia oportet quòd di-
catur, ipſum accepiſſe animo lucrā-
di. iuxta l. j. ff. de furtis. de quo dic
vt ibi per eum: quę no. pro conten-
dentibus de poſſeſsione, & accipiē
tibus per vim fructus: vt non teneā-
tur de furto, quando acceperunt ani
mo ſtandi in poſſeſsione non frau-
dulenter, nec animo lucrādi fructus
12 alterius. *In eadem gl. ibi, §. item
ſi emptor. hoc declara, vt per Barto.

& Doct.in l.cum vir prædium.ff. de
vsuca.& per Cyn.hic. & per Doct.in
d. §. item si emptor. & per gloss. &
Doc.in l.rem alienã.ff. de contrahē.
emp. & ibi plenè dixi in v. & vj.op-
posi. sed pro concordia omnium sic
dicas: Aut quærimus nũquid vendi-
tio rei alienæ sit illicita in præiudi-
cium domini: & regulariter dicen-
dum est, ꝙ sic. & ita potest intelligi
iste tex. & ita loquitur d.l. rem alie-
nam. & in hoc nō est differentia, an
res sit mobilis vel immobilis, quia
est eadē ratio in vtraq;. & ita potest
intelligi l. si fundũ.§. de euict. Aut
quærimus quo ad præiudiciũ con-
trahentium, id est, vt contrahētes te
neantur seruare contractũ. nam pro
cedit distinctio d.§. item si emptor.
Aut quærimus quo ad vitiũ furti, &
quo ad vsucapiendũ: & tũc sic distin
guēdum: Aut loquimur de re immo
bili, & in illa non cadit vitium furti,
vt dixi in prin.huius glo. Aut loqui
mur de re mobili, in qua potest cade
re furtum, & tunc distinguendũ est
etiam, vt in d. §. item si emptor. hoc
tamē addito, ꝙ si venditor sciuit rē
esse alienã, & vēdidit, & tradidit, tũc
bene furtũ cōmittitur: vt dixi s.in ij.
13 no.in prin. *In glo.fi.super verbo,
sciuit.in prin. ibi, à sciētibus.not.ex
ista gl. ꝙ vendens vel emens rē alie-
nam scienter, committit furtum: se-
cùs si ignoranter, vt s. dictum est. &
præsumitur quis fuisse sciens, & in
mala fide, quando contractus fuit ce
lebratus clàm, quia in his quæ sunt
in genere permissorum, sunt tamen
in specie prohibita, attēditur, an pa-
làm vel occultè quis faciat, quia si
sit clàm, præsumitur dolus.l.fi.ff. de
ritu nuptia. & l. non existimo. ff. de
admi.tuto. secundùm Doct. in l.in-
ciuilem.C.de fur.facit glo.in c.con
suluit.in verbo, odit lucem.extrà, de
offi.deleg. & quod ibi no.per Do
& quod vult Bal.in l.ij.in prin.s.
repu.hære. Adde tamē, licet ille
emit rem clàm, præsumitur esse
tamen nō poterit cōueniri prop
hoc actione furti, secũdũ Pau.in
inciuilē.C.de fur.quod est notabi
& hoc maximè verũ est ī pœna co
porali. & pro hoc facit capitulum
ferte, extrà, de præsump. & quod
no.per Doct. qui dicũt, ꝙ vbi ex
sumptionibus proceditur, debet
dex temperare sententiam suam
maximè nō condemnet, nisi rar
modicò ad pœnam nō pecuniar
nec corporalem: vt colligitur ex
tētia Salomonis: de qua in d.c.af
te. secundùm Inno. qui ita singu
ter dicit in c.qa nō est verisimile
de præsum. & idem not.ibi Anto
But. & alij. Doc.in d.c.afferte. id
no.Bal.in l.nō est verisimile.ad
prin.ff.quod metus causa. & in c
fi.in tit.hic potest esse ti. quibus
dis feu.amit. & in l.eius. §.fi. ad
ff.de testa. idem tenet Abb.Sic.
a aditis. in antepe.col. in fi.extra
præscript. vbi omnino vide. & no
etiã quod no.Inno.in c.post elect
nem.in gl.in verbo, instituto.ibi
spondeo.extrà, de concess.preben
vide Bar.in l.absentem.circa prin.
de pœnis. & Bal.in aut.sed nouo i
re.in vlti.col.in prin.versi.nota oc
uò.suprà, de ser.fugi. & vide Pau.de
Cast.in consi.clxxix. in penul.col.
fi. & non omittas. & vide not.in
14 suprà de proba. *Item præsumitur
fraus contra ementem, quãdo ille
solus solitus frequētare similes con
tracti

tractus: puta emendo res alienas vel furtiuas, per l. nõ omnes. §. à barbaris. ff. de re. mili. & in l. qui semisses. ff. de vsuris. & in l. vel vniuersorũ. ff. de pig. act. & ita tenet Bal. & omnes in l. inciuilem. C. de fur. Et adde, quod si iudici videbitur, poterit venire ad torturam: si aũt iudici nõ videretur persona torquẽda, quia grauis & honesta est, tũc ex possessione rei non presumeretur furtũ. arg. d. §. à barbaris. & l. de minore. §. tormẽta. ff. de quæstionibus. secũdùm Bal. & Saly. & alios in d. l. inciuilem. C. de furt. in fi. Item præsumitur fraus & mala fides: quãdo quis emit à se supposito vẽditore: vt dicit elegãter Bar. in l. j. suprà, de repu. hæredi. allegando ea, quę dixit in simili, in l. cogi. suprà de peti. hære. facit quę not. Ange. in d. l. inciuilem. Itẽ præsumitur, quando non interuenit pretiũ, sed sola confessio. arg. l. per diuersas. suprà, mãd. secundũ Bal. in d. l. ij. qui dicit idem presumi ex modicitate pretij: vel quando est partim donata, vel partim vẽdita, per d. l. per diuersas. dixi plenè in trac. meo, de simula. contractu. Itẽ præsumitur fraus & mala fides ex alijs causis, de quibus plenè per Bal. in d.
15 l. ij. suprà, de repu. hære. * In eadẽ glo. fi. ibi, Sed si nõ fecerũt furtum. ista glo. sentit, quod sola vẽditione sine traditione non fit furtum. pro quo est casus in l. si quis vxori. §. neque
16 verbo. ff. de fur. * Sed quid si emptorem passus est vẽditor rẽ venditã accipere, vel apud emptorẽ esse reliquerit: an tũc cõmittat furtũ? dic quod nõ: vt in glo. in l. alienũ. C. de fur. & gl. in l. itẽ si res. in pri. in gl. in verbo vsucaptæ. ibi, vel si sciat. ff. de alien. iudi. mu. causa fac. Et in cõtrariũ est gloss. in l. si seruũ. C. de furt. pro quia videtur esse casus in l. si cõcubina. §. res in fi. ibi, cælauit. ff. de rerũ amo. Sed teneas primam partem, nisi res esset in præsentia. arg. l. hoc si res. ff. de rei vendi. & tenet glo. in d. l. si seruum. idem nisi cõstituerit se emptoris nomine possidere: quo casu trãsfertur possessio: si tunc erat apud venditorem. l. quod meo. in prin. ff. de acqui. pos. & Bar. & alij in l. ab emptione. in prin. ff. de pac. cum similibus. In ea. gl. in fi. ibi, Propter sciẽtiam rei alienæ. Ratio est, quia licet à prin. fuerit in bona fide, tamẽ si ex postfacto tempore traditionis fuit sciens, & sic in mala fide, non vsucapitur res, quæ fuit vẽdita: quia vtroq; tempore, scilicet contractus & traditionis requiritur bona fides in cõtractu vẽditionis. l. ij. ff. pro emptore. & notat glo. in l. venditioni. in eo. tit.

SVMMARIVM.

1 *Res prohibita alienari per testatorem si uẽdatur, usucapi nõ potest: & idem est quãdo alienatio à lege prohibetur.*
2 *Alienationis appellatione, an & quando usucapio ueniat.*
3 *Arte in suã, an quilibet perfectus esse posit, & præcipuè in scientia legali, quæ habet principium & finem.*
4 *Papa in iure errare potest.*
5 *Ecclesia quæ fidelium congregatio dicitur, nunquid errare possit.*
6 *Gratianus autor Decretorum uoluminis, licet fuerit in iure doctissimus, multis tamen errauit.*
6 *Sanctus Augustinus doctor in sacra pagina clarissimus, etiam in multis errauit.*
8 *Libros multos legere, an utile sit.*
9 *Legalis sciẽtia an præter alias habeat principium & finem.*

10 *Scientiam eminentem quis habere dicatur.*
11 *Scientiã meliorẽ quis habere dicatur.*
12 *Doctores optimi qui dicantur.*
13 *Doctores mediocriter boni & mediocriter mali, qui esse dicantur.*
14 *Scientiæ ratione in aliquo duo specialia seruantur.*
15 *Beneficia duo curatæ, ut aliquis habeat propter scientiam dispensari potest: ubi etiam quomodo Eugenius Papa Bononiæ Ioannẽ de Imola dispensauerit contra statuti formam, ut posset legere ordinariam de mane.*
16 *Doctorum inopia super lectionibus legendis præter statutorum formas dispensatio fieri potest.*
17 *Doctores iurantes non recipere forenses ad collegia, si receperint, an periuri esse dicantur.*
18 *Executio damnati ad mortẽ propter peritiam uel dignitatem aliquam differri potest.*
19 *Dictio, ut, causam finalẽ nõ significat.*
20 *Testator si alicui ecclesiæ pecuniam legauerit, ut ex ea sibi fundum emat, ecclesia nunquam dictum fundum alienare poterit.*
21 *Testamento prohibitionis causam expressè exprimere, uel etiam tacitè in fauorem alterius quàm hæredis, uel legatarii, paria sunt.*
22 *Testator quãdocũq; mãdauerit rẽ aliquã seruari siue cõseruari, alienationẽ quomodocunq; prohibere uidetur.*
23 *Prohibitio etiam per uerba affirmatiua fieri potest.*
24 *Testator si iusserit, q̃ serui seruarẽtur, uel quod nõ uenderentur, quid iuris.*
25 *Venditionis appellatione, an omnis alienatio contineatur.*
26 *Venditionis simpliciter prohibitæ appellatione, an alius contractus contineatur.*
27 *Causa regulat, ampliat, & restring[...] dictum, secundùm naturam causæ.*
28 *Venditionem rei si testator prohibu[...]rit, utrum illa alienari poterit.*
29 *Alienationis prohibitio, quæ à lege [...] quando cum testatoris prohibitio[...] concurrit, quid iuris.*
30 *Legato ecclesiæ facto, si conditio [...] pactum apponatur, ut res illa alie[...] non possit, an tale pactum uel con[di]tio ualeat.*
31 *Necessitas non habet legem.*
32 *Res alienari prohibita à testatore [...]sito, quòd alienari possit, an si alie[na]tur, dominium in accipientem tra[ns]feratur, & ad interesse agi debeat.*
33 *Baro quidam si milites uasallos h[a]beat, & instituat filios suos hærede[s] & dicat, quòd semper uult illos m[ili]tes uasallos hæredum eius fore, & p[ro]hibeat, quòd alienari non possint: [...] posteà hæredes alienare noluerint, [...] ualeant.*
34 *Testamentũ fecit quidam, habens [i]micum uicinũ, & prohibuit filios [...] alienare domũ suã illi uicino pro[pter] odium, quod in eum habebat, a[n] eius alienare poterũt, dicta prohi[bitio]ne nõ obstante, supponẽdo, quòd [...] alienare potuissent.*
35 *Alienatio in quibus casibus prohib[ita] sit, & prohibitio ualeat, an per uia[m] permutationis alienari poterit.*
36 *Alienari an possit, quñ duplex p̃hibi[tio] ĩteruenirẽt, scilicet legis & testator[is].*
37 *Pupilli res usucapi non potest.*
38 *Res alienari prohibita, an usucapi u[el] præscribi ualeat.*
39 *Testator ei cui reliquit, legem impo[ne]re potest.*
40 *Præscriptio de iure non currit agere non ualenti.*

Filius

40 *Filiusfa. si aliquas res habeat, in quibus pater usumfructum non habet, & pro quibus filius absq; patris consensu agere non potest: nunquid ipsi filio, dũ est in patris potestate, præscriptio currat.*

41 *Regula, Quẽ de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio.* 2

42 *Negligentia ubi non fuerit, ibi etiam non debet esse pœna.*

44 *Alienauerit si pater uel reliquerit alteri bona filiæ, uel quæ per fideicommissi ius filiæ debebãtur, ipsa filia præsente & non contradicente: nunquid per hoc ipsa filia consentire uideatur.*

45 *Filius cuius pater bona alienauerit, si sciuerit illam alienationem factã, uel forte præsens fuerit, & nihil dixerit, an debeat saltem emptori denunciare ne emat, ad hoc ut ipsum in mala fide constituat, uel habeat causam desistendi a contractu, & si filius dictam denunciationem non fecerit, sibi præiudicare habeat.* 3

SI CONTRA. Res ꝓhibita alienari ex causa à testatore non põt vsucapi. h. d. *No. primò ꝗ res prohibita alienari p testatorem, si vendatur, nõ põt vsucapi. & idẽ quando alienatio ꝓhibetur à lege: quia tunc prohibetur etiã vsucapio: vt in gl. quæ ... allegatur ad hoc in l. vbi lex. ... Bar. ibi. ff. de vsucap. & hoc tenet expressè Azo in summa ... si esset facta prohibitio in contractu, taliter ꝗ impediretur dominij translatio, secundũ Bar. ibi, q... ꝗ ista sunt menti tenenda: quia ... ꝓpter statuta & ... volũtates, quæ prohibent rem alienari. & pro hoc videtur esse tex. in l. alienationis verbo. in princ. ff. de ver. sig. Et ratio huius põt esse, quia vsucapio dicitur etiã alienatio legalis: vt dixit gl. no. in l. vsucap. circa prin. gl. magnæ, infrà de pign. per tex. in d. l. alienatiõis. sed subdit etiã d. gl. ꝗ vsucapio nõ tollit ius pignoris, per d. l. vsucapio. quod est notandũ. *Et de isto articulo an & quando appellatione alienationis veniat vsucapio, vide per Cy. Bar. & alios in l. fi. suprà, in quibus cau. in integ. resti. nõ est neces. & per Ang. & Ioan. de Imol. plenè in d. l. vbi lex. & per Bar. & Doc. in l. filius fa. § diui. ff. de leg. j. & ego dixi in d. l. alienationis. de quo etiã dicã infrà, super glo. j. & extra gl. in j. q. vbi declarabitur intellectus huius quæstionis. *Nota secundò text. ibi, Perfectæ artis. quem posse esse perfectũ in arte sua, sed nõ in sciẽtia nostra legali, secũdũ Ange. & Raph. hic: & ideo dicit hic Ang. ꝗ nullus est iuriscõsultus, qui non fuerit repræhẽsus in aliquib⁹ suis respõsis: sed hoc nõ credo bene dictũ: nã licet aliquãdo reprehẽdãtur etiã iustè, nõ tamẽ ꝓpter hoc debet dici, ꝗ nõ fuerint perfectę scientiæ: qa quãdoq; bon⁹ dormitat Homer⁹. & hoc propter memoriã & imbecillitatem hoĩs: vt l. peregre. in prin. ff. de acq. pos. qa omniũ habere memoriã, & penit⁹ in nullo peccare, poti⁹ diuinitatis q̃ humanitatis est. l. ij. § si quid aũt, suprà de vet. iu. enu. & no. gl. ij. in c. porrecta. extrà de confir. vti. vel inutili. & gl. ij. in c. cũ adeò. extra de rescrip. & ideo licet Imperator præsumatur habere oĩa iura in scrinio pectoris sui ꝓpter sapiẽtes q debent secũ esse. l. omniũ. suprà de test. & sit verisimile ipsum errare non posse in iure: tamẽ errare põt: vt dicit gl. magna in l. iij. in fine. ff. de supel. leg. &

idē dicit gl.in aut.de depositionib⁹. in § fi.col.vj.vbi dicit ꝙ Imperator malè allegat.& est gl.in c.j.in verbo iudicauerit.in ti.si de inuest.inter dominum & vasal.lis oriat.in vsi.feud.
4 *Sic etiā Papa pōt errare in iure & obliuisci:vt ꝓbat̃ xviij.dist.prǣtereà. & xiij.dist.Anastasius.& xl.dis.si Papa.& no.gl.xxiiij.q.j.c.à recta ergo fide.& no.gl.ij ī c.illud.extrà de cle. excō.min.& habet̃ in c.j.de cōsti.li.
5 vj. *Sed ecclesia quæ dicit̃ cōgregatio fideliū,nō potest errare:vt est tex.cū gl.no.in d.c à recta ergo fide. & vult gl.in c.qđ cū eo.in verbo,ecclesiā sanctā.xxiiij.q.j.& licet ita soleat allegari & dici,tex.tñ in d.c.à recta.nō dicit ꝙ ecclesia nō possit errare:sed ꝙ nūquā ꝓbat̃ errasse.& glo. Io.Theodorici in d.c.quodcūq;. bene sentit secūdū Laur.ꝙ nō possit errare:dū dicit,nisi erraret Romana ecclesia:quod nō credo posse,qa Deus nō pmitteret.allegat dictū c.à recta. & c.pudēda.quod no.ꝓ his quæ agūtur in concilijs generalibus p ecclesiā Romanā.
6 *Similiter Gratianus autor voluminis decretorū,licet fuerit doctissimus,in multis tamē errauit,& reprǣhenditur:vt dixi in trac. meo de agni.librorū Iuris Pōtificij, colligēdo multos errores Gratiani.
7 *Similiter sanctus Augu.vir fide, sanctimonia,& doctrina præstantissimus,in multis etiā errauit,vt ipse fatetur:vt habetur per tex.& glo.ix. dist.negare nō possum.& xxiij.q.vj. vides.& xij.q.j certè.& xxvj.q.iiij.c. vltimo.Ideo ipsemet multa de dictis suis retractauit,& ideo dixit beatus Hierony.in epistola xl. Vtinam omniū tētatorū haberē volumina,vt tarditatē ingenij,traditionis diligē-

8 tia cōpensarē. *Et nūquid sit vi[...] habere & legere multos libros,vi[...] Old.latè in cōsi.suo lxxxiiij.& ple[...] per Alb.de Ros.in l.ij.in fin.s.de v[...] iur.enu.& p Car.Zab.in Cle.j.i p[...] ci.in xix.nota.de magistris,& eleg[...] ter p Senecā in epistola lxxx.&[...] ad ꝓpositū dico,ꝙ qs pōt esse p[...] ctus in vna sciētia,licet aliquādo[...] ret.& magis pōt esse pfectus in s[...] tia nostra iuris ciuilis quàm in [...]
9 *Quia sciētia legalis habet p[...] piū & fīnē,qđ nō est in alia:vt no[...] in procœ.Insti.in § ij.licet hodie[...] pter gl.& Doc.multos q scripser[...] sciētia nostra sit effecta magis p[...] da & subtilis.Et posset dubitari [...] prædicta,quis dicat̃ perfectus.[...] tex.xiiij.q.j.c.j.& ibi p Arch.q p[...] quot modis qs dicat̃ perfectus:[...] ius dictis pōt cōprehēdi:& e[...] dixi quis dicatur artis & scienti[...]
10 fectus. *Quis aūt dicit̃ habere[...] tiā eminētē?dic ꝙ est ille q [...] quæstiones discutere,examina[...] gotia,& diffinire nouit,& in p[...] pru rationes habet:vt elegāter[...] Inno,in c.cū in cunctis.extrà d[...] & idē no.Abb.Sic.in c.vener[...]
11 in prin.in ij.no.extrà de præ[...] le aūt dicit̃ habere meliorē s[...] qui scit aliquo modo examina[...] gotia,quāuis ad oīa nesciat re[...] re:vt qa ī libris veritatē corū [...] tenetur,scit querere:& etiā in p[...] ptu oīa non habet:vt no.dicit [...] in c.cum in cunctis.& ibi Do[...]
12 *Qui aūt dicātur optimi Do[...] de p Ang.in l.vbi aūt nō appare[...] j.q incipit,vsq; adeò.ff.de ver[...] dicit,ꝙ sunt illi q in suplatiuo[...] primū locū:& ideo dic,si stat [...] no.vult,ꝙ causę graues debe[...]

mitti doctorib.nō poterit dari cognitio nisi doctorib⁹ solū tenentib⁹ gradū supremū in sciētia & in doctoratu: & q dicātur optimi ad famā recurrit.l.cū de lanionis.§.asinā.ff.de fun.instruct.sed si vult cōmitti causas hominibus,nō negat Azo,quin possint committi optimis,vt d.l.vbi aūt nō apparet.§.j.secūdū Ang.ibi.
13 *Qui verò dicātur mediocriter boni & mediocriter mali, vide p Arch. xiij.q.ij.tēpus circa fi.& per Anto.de Bu in c.cū Marthę.§.tertio loco.extrà de celeb.mis.quæ oīa tene menti:quia sunt pulchra.
14 *No.tertiò ex eo tex.ibi,perfectę artis,q iusta causa prohibitionis alienationis seruorū videt esse:qa sunt pfectæ artis. & adde q ratione magnæ sciētiæ seruātur in aliquo duo specialia,scilicet q habeāt priuilegia in sua & aliena patria,& vltra numerū:vt est casus valde no.in l.sed reprobari.§.hoc amplius.& ibi hoc elegāter no. Nico.de Neap.ff.de exc.tu.& p hoc est etiā gl.no.Insti.de excu.tu.in §.itē Romę grāmatici.q̃ est gl.magna circa fi.ibi,vel nisi sint multū disci-
15 plinati. * Facit ad hoc etiam tex.in c.de multa.in fi.extrà de pbē.vbi habetur,q ppter sciētiā pōt dispēsari, q quis habeat duo beneficia curata. Et pprtereà fuit obseruatū in ciuitate Bon.dū esset ibi Papa Eugeni⁹ cū curia,& legeret Do.Ioā.de Imol.de sero:q ppter excellentē sciētiā suā fuit data sibi licētia p Eugeniū Papā, legēdi ordinariā de mane:nō obstāte statuto & cōsuetudine, q nullus forēsis possit legere Bononiæ ordinariā de mane:licet non legerit nisi vnā lectionē:qa decessit.& adde omnino pdictis quod no.Lu.Ro.in l.si verò.§.de viro.in prima fal.ff.solu-
16 ma. *Est etiā alius casus,in quo posset forēsis legere de mane ordinariā Bono.quādo res deueniret ad casum,q ciuitas careret ciuib⁹ aptis ad illā lecturā:quia cū sit studiū famosum peccatū esset,nō existētib⁹ Docto.aptis ad illā lect.esse sine doctore apto ad sustinēdū studiū:vt singulariter dicit Ant.de But.in c.si verò: ij.col.in fi.extrà de iureiu.q etiā di-
17 cit. *Quod credit Doctores nō esse periuros,q iurāt forēses nō recipere ad collegiū vel lecturā:si res deuenit ad casum,q ciuitas careat doctoribus aptis ad collegiū vel lec.& mouetur hac rōne:qa vnicuiq; iurat aliqd p tūc indifferēter,si posteà res deuenit ad casum,de quo si cogitasset à principio nō iurasset,qa iuramētum esset licitū:nō obligat iuramentū.& ponit exēplū,vt si qs iurauit nō negotiari,& venit casus qualiter viuere nō posset,nisi negotiet,pōt ppria volūtate cōtrauenire iuramento,& negociari.alleg.ad hoc Archi. xxij.q.ij.c.ij.quod inci.animaduertē dum.facit gl.no.in l.tale pactum.§.fi.ff.de pact.& gl.in Cle.j.de rescr.cū
18 fin. *Itē adde quòd ppter perfectā seu maximā peritiā alicuius artis seu artificij,vel etiā roboris,pōt differri executio alicuius,qui sit cōdēnatus, vel ducatur ad mortē.Vnde formo tibi quęstionē.sententia capitalis lata est cōtra quēdā artificē egregiū,vel mirę fortitudinis,seu roboris,q eēt multū vtilis ciuitati:iudex vult mandare sentētiam executioni,sic quòd ab executione sentētię nō pōt appellari.l.ab executore.in prin.ff.de appel.& l.ab executione.j.quorū appel.non reci.isto casu propter artificium

cium egregiũ, vel nimiã fortitudinẽ poterit populus impedire & suspendere executionẽ dictę sententiæ. nã vnus de populo poterit ire ad potestatẽ vel iudicẽ, & sibi dicere, Iste est homo egregius in arte sua, vel miræ fortitudinis, de quo cõitas valde indiget vel indigere posset. nõ interficiatis eũ: & tũc iudex debet suspẽdere executionẽ, donec principẽ vel dñm vel alios superiores cõsulat: vt est casus mirabilis in l. ad bestias. ibi, roboris vel artificij. ff. de pœnis. & ita etiã tenet Lud. Ro. in suo singu. cccclxvij. quod incipit, tu forensis habes. & per hũc modũ liberare feci quendã Ferrariæ, q erat miræ fortitudinis, & maximæ peritiæ in ludo ensis. Et idem est dicẽdũ in persona quæ esset in magna dignitate cõstituta, vel in decurionib⁹ vel in his qui sunt de principalibus ciuitatis, q inconsulto principe dãnari nõ possunt: vt est tex. no. in l. q cædẽ. ff. ad l. Cornel. de sic. & in l. diui fratres. §. fi. ff. de pœ. & in l. j. ff. de bo. eorũ qui sibi mortẽ cõsci. cum similibus, quæ omnia intelligo esse vera, nisi fortè tumultus aliter sedari nõ posset, nisi cõdẽnaret & cõdẽnatus occideret: qa tũc credo, ꝙ nõ obstante ꝙ esset magnus artifex, vel miræ fortitudinis, vel in dignitate cõstitut⁹, vel decurio, vel de plus principalib. ciuitatis: poterit tñ incõsulto etiã principe, puniri & interfici. & hoc per tex. in d. l. qui cędẽ. in fi. facit ad hoc l. si quis filio exhæredato. §. hi aũt oẽs. in fi. ibi, præueniẽdi periculi causa. ff. de iniu. test. Itẽ credo p̃dicta vera, nisi cõdẽnatus esset fortè latro manifestus, vel seditio pręrupta, vel factio cruẽta: qa tũc posset fieri execu-

tio ad mortẽ: & posteà scribi ad principẽ. p d. §. hi aũt oẽs. ibi, vbi fortè latro manifest⁹. & ꝙ ille tex. pbet, patet: qa loquit ibi etiã quãdo ad principem debet scribi antequã fiat executio, vt pbatur ibi, quo ad princeps rescripserit, & tamẽ fit ibi execu... antequã principi scribat. Et p̃dicta ... xi etiã in iij. cautela mea. & vide ma... tas alias ad euadẽdũ aliquẽ à morte vel differendũ executionẽ, quas po... sui in primis xj. caute. meis. q omni... singulariter tene mẽti, qa possent ... bi facere honorẽ & vtilitatẽ, cũ tra... ctetur de vita hominis &c. Opp. con... tra tex. ꝙ ineptè loquat de vsucapio... ne: qa tũc est locus vsucapioni vel p... scriptioni, quãdo vẽditur res aliena ab vno tãquã domino. l. clauibus. ff. de cõtrahen. emp. sed hîc ista vẽditio facta à tutoribus tutorio nomine videt facta ab ipsis pupillis. sed pupilli erãt domini: ergo nõ est tractãdu... de vsucapione. Sol. secundũ Paul. de Cast. hoc verũ est, ꝙ qñ fit vẽditio à domino, nõ tractatur de vsucapio... qñ põt dominiũ trãsferre & trãsf... quia res sua nõ põt p ẽptorẽ vsuc... l. sequtur. §. lana. ff. de vsucap. se... loquit quãdo dominus nõ potu... miniũ rei suæ in aliũ trãsferre. V... meritò dubitat, an saltẽ potuerit trans... ferre vsucapiẽdi cõditionẽ. & dica... ꝙ nõ, qa vẽditio nõ valuit, ex q... fuit facta cõtra volũtatẽ testatoris & sic cõtra phibitionẽ legis, quia volũ... tas testatoris habet pro lege, in aut. de nup. in §. disponat. & ideo indu... citur mala fide, q habet ĩpedire vsu... capionẽ, vt dicit in glo. fi. in fin. ... pręce. Sed cõtrà, quod imò phi... testatoris nõ noceat, pbatur sic. ... tunc prohibitio habet impedire ...

pationẽ,quádo concernit vtilitatem
alterius q̃ hæredis,vt l.pater filiũ. §.
Iulius Agrippa. & §.pe.ff.de lega.
iij.Sed tu dic,quòd illud est verum,
quando hęredes sunt tales,q possent
renũciare fauori suo, vt qa sunt ma-
iores xxv.an.quia tunc vendẽdo re-
nunciãt fauori suo. secus si sunt ta-
les,qui nõ possunt renũciare fauori
suo, vt quia sunt minores: vt fuit in
casu nostro,quia vẽdere nõ possent:
ex quo vẽdẽdo nõ possent renũcia-
re fauori suo.ita no.Bar.in l.filiusfa.
§.diui.in prin.circa fi.versi.secundo
modo legitur.cũ ver.seq.ff.de leg.j.
Sed cõtra istud opp.& videtur, ꝙ ꝓ
hibitio testatoris facta in fauorẽ hæ
redis,tantũ,habeat impedire aliena
tionẽ:vt est casus notabilis ĩ l.fi. ibi,
nã in priore casu.suprà qui ad liber.
perue.nõ possũt.Sed tu potes fortè
dicere,ꝙ ibi illa prohibitio fuit fa-
cta cũ causa expressa, videlicet pro-
pter familiare ministeriũ,& vsum fi
liorũ necessariũ,& ideo filij & hære
des nõ possunt alienare,nec etiã ma
numittere:& est magis fauorabile.
& ita potest etiã intelligi l. nostra,
quia alienatio prohibita fuit:qa te-
stator voluit,vt serui propter perfe
ctę artis peritiã seruarentur:& sic in
vtilitatẽ filiorũ. & ita intellexit istũ
tex.gl.in d.§.diui.& licet Bar.eã re-
probet,dicendo,ꝙ hîc ideo valet ꝓ
hibitio,quia erãt minores prohibi-
ti alienare,qui alienãdo nõ poterãt
renunciare fauori suo:sed si in casu
legis nostrę essent, vel efficerentur
maiores,tũc alienatio nõ impedire
tur:quia qñ prohibitio alienationis
fit fauore heredis, idẽ iuris est,siue
prohibitio fiat cum causa, siue sine
causa.l.Titio centum.in princ. ff.de
condi.& demonst.Ista tamẽ opinio
Bart.nõ videtur vera, & videtur etiã
contra d.l.fin. Ad l.Titio cẽtum.in
prin.potest responderi, quòd in pri
ma parte illius legis prohibitio non
fuit facta ipsi legatario, quando sibi
tantũ debebat acquiri,quia illud le-
gatũ factum Titio de centum, vt e-
mat fundum, nõ arctat legatarium,
19 quin possit vẽdere fundũ, *quia di
ctio vt,non significat causam finalẽ,
sed impulsiuã. vnde si do tibi decẽ,
vt emas vnũ par caligarũ, licet cali-
gas nõ emeris,nõ tñ reddes decẽ, vt
est glo.no.in l.si mulier.suprà de iu.
dot.quę gl.ponit etiã alia exempla.
& est glo. similis in l.iij. §.quanquã.
ff.de cõdi.ob.causam.& ibi p Doct.
& per Bar.& alios ĩ l.ij. §.fi.ff. de do
na.& per hoc Bal. ĩ l.fi.suprà de pac.
inter emp.& vendi.non videtur be-
nę dixisse,dũ dixit per d.l.Titio cen
20 tũ.in prin. *Quòd si testator legat
pecuniam vni ecclesię, vt ex ea emat
sibi fundũ, nũquam poterit ecclesia
dictum fundũ alienare,quia videtur
prohibita à testatore alienatio: quo
niã vt dixi, ille text.non ꝓbat,ꝙ per
hoc videatur prohibita alienatio, &
istud teneo,licet aliqui in d.l. filius-
famil. §.diui.de leg.j.sequantur opi
nionem Bal.& si dicatur,Bal.fundat
se in d.l.Titio cẽtũ.in fi. prin. respõ
detur ꝙ questio Bal.cõuenit prin.l.
tantũ,nõ aũt fi.prin.qui loquitur in
alio casu,vt statim dicã. Sed in secũ
do responso illius l.Titio centũ. in
ver.sed si filio.licet testator expres-
sè nõ prohibuerit alienationẽ,tamẽ
ex quo testator voluit legatariũ e-
mere fundũ,vt ꝓspiceret alũno mi-
nꝰ industrioso:habet pinde at si cau
sam alienationis expressisset, videli
cet

cet quia volebat cõsulere d. fratri le
gatarij, secundũ vnã lect. glo. & sic il
21 le tex. ꝓbat, *Quòd paria sunt ex-
primere causam ꝓhibitionis expres
sè in testamẽto, vel tacitè in fauorẽ
alterius q̃ heredis vel legatarij. & est
etiã gl. in l. quoties ab omnibꝰ. s̃. de
fideicõ. & ibi hoc tenet Cyn. & in l.
ea lege. s̃. de condi. ob. causam. & ita
sentit hîc Bal. & apertius in d. l. fin. s̃.
qui ad liber. perue. nõ pos. vbi dicit
per illũ tex. ꝓbari, quòd ꝓhibitio te
statoris, quæ causam prohibitionis
debet habere, vt hîc. & d. l. filiusfam.
§. diui. cum similib. valida est, nõ so
lùm si causa exprimitur, sed etiam si
tacitè potest comprehendi ex inten
tione ipsius, per tex. in d. l. fi. & idem
vult Bald. in l. cõtra voluntatẽ. suprà
de testa. manu. vnde illa l. Titio cen
tum. in prin. nõ videtur probare opi
nionẽ Bart. videlicet ꝙ prohibitio
facta à testatore cũ causa expressa vł
tacita fauore heredis, nõ valet: qa nõ
loquitur de fauore hæredis, vt dixi.
& idẽ videtur dicẽdũ, ꝙ valeat pro-
hibitio testatoris, vt res relicta hære
di vel legatario, nõ possit alienari
etiã in fauorẽ hæredis vel legatarij,
quando apparet expressè, vel tacitè
de mente testatoris, ꝙ habeat affe-
ctionẽ, vt nõ alienaret: puta qa puta
bat rẽ esse necessariã vel vtilẽ hære-
di vel legatario, vt d. l. fin. suprà qui
ad liber. perue. no pos. vel qa domus
vel possessio fuerat maiorũ suorũ,
vt l. si in emptione. in prin. ff. de mi-
no. & l. j. §. sed si rem. ibi, in quam ha
bet patronus effectionẽ vel oppor-
tunitatis vel cœli, vel ꝙ illic educa-
tus sit, vel parentes sepulti. ff. si qs in
fraud. patron. Idẽ qñ alienatio pro-
hibita fuisset fauore ecclesiæ vel piæ
causæ, puta fauore alimentorũ. l. cũ
hi. §. si vni. ff. de transac. idẽ & quan
do est ꝓhibita alienatio fauore per-
sonæ puta minoris: vt hîc secundùm
Bald. qui ita intellexit istum text. in
c. j. in vlt. col. in princip. in ti. de alie
feu. Nec obst. dũ reprobaui Bal. su-
prà, qa Bald. loquitur in casu, in qu
nõ apparebat expressè vel tacitè de
prohibitione alienationis: vt dixi
d. l. Titio fundus. in primo respõsu
ff. de cõdi. & demon. & ita vult Cyn
in l. ea lege. in dictio. suæ. suprà
condi. ob causam. & in d. l. quoties
suprà de fideicõ. & Doct. no. in d. §.
diui. Vnde ex his distingue. Aut cõ
stat expressè vel tacitè, ꝙ testator ha
buit affectionem heres vẽderet
quã prohibuit alienari, & tũc valet
prohibitio, & non poterit per hære
dẽ contraueniri, dato ꝙ etiã in sci
tantum fauorem prohibuisset testa-
tor, siue sit maior, siue minor hæres
& ita potest loqui hîc, & d. l. fi. cũ si-
milibus. Aut constat expressè, ꝙ te
stator nullã habuit affectionem pro
se, sed in fauorẽ tantũ hæredũ pro
hibuit alienationẽ: & tũc disting
secundùm Bartolum, in dicto §
ui. Aut hæres erat maior xxv. an
qui poterat suo fauori renũciar
si quis in conscribendo. suprà de p
ctis. & tunc poterit alienare. l. pater
filiũ. §. Iulius Agrippa. ff. de legatis
iij. Aut est minor qui non potest re-
nunciare, & tunc non poterit aliena
re, vt hîc. Vel dicas, aut est facta pro-
hibitio fauore piæ causæ vel mino-
ris, & non potest, vt hîc: aliàs secus.
Aut sumus in dubio, & tũc dicendũ
est ꝙ alienare poterit per dictũ §. Iu
lius Agrippa. de quo tamen latius
dic, vt per Cynum & Doctores in di
cta

eti l.ea lege.& per Bartolum & oēs alios ſcribentes in dicto §. diui. & per Doctor.in dicta l.quoties. ſuprà de fideicommiſſ. & per Baldū plenè in c.j.in vltima colum. in titu. de aliena.feud.& vide etiam per Ang. plenè in conſilio ſuo clxv.& in cōſi. ſequenti.vbi plenè tractat de materia,quādo teſtator prohibet alienationem. In glo.prima,in verbo,ſeruari.in prin.ibi,idem ſi vendi prohibuiſſet. Not. eſt iſta glo. coniuncto
22 textu, *Quòd quādo teſtator mandat rem aliquā ſeruari ſiue cōſeruari,videtur prohibere ipſam vendere,vel aliquo alio titulo alienare, vt probatur etiā in l. pater filiū. §. penulti.ibi,nulla ex cauſa alienent,ſed conſeruent ſucceſsioni ſuæ.ff.de legatis iij.& ita pridie ſuper hoc cōſultus,reſpondi.Ex quo etiā not. ſecun
23 dū Bal.hîc, *Quòd aliquid prohibetur per verba affirmatiua. nam teneor non alienare:quia teſtator iubet rem ſeruari ſub verbis affirmatiuis:& ſic poſito aliquo,ex quo ſequitur prohibitio,perinde eſt, ac ſi prohibitio facta fuiſſet. vnde ſi probo, quòd voluit conſeruari,videor probare quòd prohibuerit alienari: qa
24 eadē natura eſt ęquipolientię. *In ea.gl.ibi.Cū verbo vēditiōis omnis alienatio &c.dic quia tex.dicit,quādo teſtator iuſsit, quòd ſeruarentur ſerui,non poſſunt alienari: ſed quid ſi teſtator dixit,quòd non venderen
25 tur:glo.dicit ꝙ eſt idē: *Quia appellatione venditionis, continetur omnis alienatio.allegat tex.in l. ſtatuliberi à cæteris. §. Quintus.ff. de ſtatulibe. & idē vult gl.ī l.ij.in §.eā rem.in verbo,non poteſt.ff.quæ res pigno.ob.poſ.per d. §.Quintus.qui eſt ad hoc notabilior.quàm ſit in iure alius,ſecūdū Bal.hîc:qa lex xij.tabu.emptionis verbo omnē alienationē cōplecti videt̄.Et ſubdit ꝙ verbū venditiōis per ſeipſum nō habet hoc ſignificare, vt cōpræhēdat oēm alienationē:vt l.fi.C. de prædijs curialiū.lib.x.quia aliud ſignificat venditio,quàm alius contractus:vt dicit Bald.in d.l.fi.& probatur in l.j.ff. de rerū permu. & idē vult Iaco. But.& Bar.in l.in quorū.ff.de pigno. ſed ratione adiūcti:puta ratione cauſę prohibitionis,bene includit alios titulos alienatiōis.& ita intelligatur gl. noſtra,& gl.in d.l.ij. §.eam rē. cū ſimilibus. Vel dic ſecūdò,aut prohibitio eſt extraordinaria & legalis,& non cōpręhendit alios cōtractus: vt d.l.fin. Aut eſt regularis prohibitio, ſicut eſt quando teſtator poteſt prohibere & prohibet:qa volūtas teſtatoris reputat̄ lex cōmunis:vt in auf. de nup. §.diſponat.& tūc cōpręhendit omnem alienationis ſpeciē,vt in iſta gl.ſecundū Bal.hîc,q ſe remittit ad no.per eum in l.volūtas. ſuprà de fideicō. Vel tertiò.ad idem : aut nomen venditionis profertur in materia ſingulari, & contra ius cōmune, & non continentur alij contractus: vt d.l.fi.aut non eſt contra ius cōmune:& tūc cōtinentur, vt hîc in glo. vt dicit elegāter gl.in d.l.fin.C.de prædij.curia.lib.x.quam ſequitur Bal.in d.c.j. circa fi. in tit. de alie. feu. Vel dic quartò ſecundū Bal. ibi ante fin. quòd aut prohibita eſt venditio abſolutè, & omnis alienatio intelligitur eſſe prohibita,p ea quę not. hîc. aut eſt data certa forma in alienādo, & tunc nomine venditionis non cōtinētur alij contractus:quia non pro

cedunt

cedũt per easdẽ causas: vt in preallegata l.fi. Vel dic quintò secũdũ Bal. in c.j.in fi.in ti.de cõtra.inter do. & emp.feu. ꝙ aut vẽditio vel alienatio prohibet̃ ratione rei, sicut est feudũ: & tunc oẽs cõtractus cõtinẽtur: vt d. c.j.in fi.vbi est text.not.aut prohibet̃ ratione personę, & idẽ. & ita intelligi debet ista gl.relata ad tex. Aut ratione modi & formæ est facta prohibitio, & tũc nõ cõtinentur alij cõtractus, & ita loquitur d.l.fi. Vel dic sextò secũdũ Bal.in d.l.fi.aut verbũ, venditio, ponitur causa exẽpli, & tũc cõprehẽdit omnẽ alienationẽ. & ita loquit̃ d. §. Quintus. & ratio põt assignari: qa exẽpla nõ restringũt regulam.l.j. §. qđ vulgò.ff.de vi & vi ar. & l.dãni infecti stipulatio ptinet. in fi.ff.de dãno infec.& p Cy.in l.j.in ij. q.suprà vti possi.aut nõ ponitur causa exẽpli, & tũc prohibita vẽditione, nõ videt̃ prohibitus alius cõtractus: qa ppriè aliud est vendere, aliud est aliũ cõtractũ celebrare: vt d.l. fi.& l. j.ff.de rerũ permuta. Vel septimò dic secũdũ gl.in l.ĩ quorũ.ff. de pig. aut prohibetur à lege vẽditio, & tũc intelligitur alius cõtractus prohibitus.l.fi.suprà de rebus alie.non alienan.& l.prima. §. eã rem.ff.quę res pign.oblig.pos.aut prohibet̃ à iudice, & tũc secus, vt d.l.in quorum. sed hoc Bar.nõ tenet ibi, dicẽs, quòd nimiũ durũ esset restringere d.l. ĩ quorũ.ad ꝓhibitionẽ iudicis: nec prędictæ leges vrgent ad illã distinctionẽ faciẽdã. Vel octauò secũdũ Iac.But. in d.l.in quorũ.põt dici, quandoque prohibetur res ipsa vendi, qa eius cõmerciũ interdicitur: vt est res sacra & religiosa.l.inter stipulãtẽ. §. sacrã. ff.de ver.obl.& insti.de inutili. stip.

§.ij. & tũc prohibet̃ alius cõtractus, & ita loquit̃ d. §. eã rẽ. quãdoq; n[...] prohibet̃ cõmerciũ in genere, [...] hibetur venditio: & tunc ex prop[...] significatiõe nõ videt̃ prohibitus [...] lius cõtractus. d.l.in quorũ. Nec [...] d.l.fi. qa illud qđ ibi dicitur, pro[...] dit magis ex quadã præsumpta v[...] tate, q̃ ex propria significatione. [...] vltimũ nõ approbat Bar.in d.l.ĩ [...] rum. dicẽs ꝙ etiã ibi ex præsum[...] volũtate deberet intelligi prohib[...] datio pignoris. Vel nonò secũd[...] Bar. ĩ d.l.in quorũ.põt ita disting[...] aut prohibetur vẽdi vel alienari [...] & non põt pignori obligari, per [...] fi. qa p obligationẽ peruenit ad [...] dicationẽ pignoris: p totũ ti.ff.& [...] de distra.pig. & sicut prohibetur v[...] ditio, ita & eius pambulũ.l.oratio[...] de sponsa. aut prohibetur perso[...] emere, res autẽ nõ prohibetur vẽ[...] tũc ille nõ impedit̃ accipere pig[...] ri: vt d.l.in quorũ. Ratio, qa licet [...] cipiat pignori, per hoc nõ euen[...] ipse accipiat sibi in solutũ vel i[...] ptionẽ, sed quod alij vendãt pro [...] debito: quòd etiã nõ est prohi[...] nisi accipiat pro tãta quãtitate [...] esset verisimile debitorẽ velle [...] re. arg. l.qui habebat.ff.de leg.ii[...] ibi not. Vel decimò potest alite[...] stingui secundũ Guil.de Cu. hic [...] delicet, aut verbũ vẽditionis p[...] tur à lege, aut ab homine. P[...] su aut lex facit mẽtionẽ de vẽditio[...] permissiuè, aut prohibitiue: si pe[...] missiuè, & tunc aut lex facit men[...] nẽ de venditione considerato e[...] ctu: & tunc appellatione vẽditio[...] continetur omnis cõtractus per q[...] dominiũ trãsfertur. & ita potest i[...] telligi per allegata l. statuliberi à c[...] te.

teris. §. Quintus. in fin. ff. de statuli. aut lex facit mentionē de vēditione nō cōsiderato effectu: & appellatione vēditionis cōtinetur omnis contractus onerosus, quo dominiū trāsfertur, vt permutatio: vt l. sciendū. §. deinde aiūt. aliàs §. pollicētur. ff. de ędil. edi. nō aūt cōtinetur lucratiu': vt l. ad res donatas. co. ti. & l. fi. ff. qui bus ex cau. in pos. ea. & ff. de doli ex ce. l. apud Celsum. in §. de autoris. si verò lex facit mentionē de vēditione prohibitiuè, & tūc solus cōtract' vēditionis cōtinetur. l. fi. C. de præd. curia. lib. x. & ratio diuersitatis inter istos duos casus, scilicet, qñ lex loquitur permissiuè, aut prohibitiuè, pōt esse secūdū eundē Guil. hic: quia qñ lex loquitur de vēditione permissiuè, loquitur secundū rationē suā, & secundū ius cōmune: ideo illa permissio debet extēdi, vbi est medietas rōnis. ar. l. illud. ff. ad. l. Aqui. Sed qñ lex loquitur de venditione prohibitiuè, tūc loqtur contra naturā suā: & ideo debet restringi. l. fi. C. de fundis patrimonia. lib. xj. Secūdo casu principali, qñ verbū vēditionis profertur ab homine, & tunc subdistingue: aut profertur permissiuè, & tūc solus cōtractus venditionis cōtinetur. & nō alius. & hoc nisi proferens haberet mētē seu volūtatē super alijs rebus. l. cuicūq;. §. nō tamē. ff. de iurisd. & l. sicut. §. vēditionis. ff. quibus mo. pi. vel hyp. sol. & l. si pupillorū. §. si prætor. ff. de rebus eorū. & circa hoc adde quod no. Bar. in d. l. sicut. ī §. si d. si permiserit. vbi videtur facere differētiā inter permissionē factā à parte, & pmissionē factā à iudice. aut verbū vēditionis ꝓfertur ab homine ꝓhibitiuè, & tūc omnis contract' per quē d[omi]niū trāsfertur, cōtinet. l. codicillis. §. instituto. ff. de le. ij. & l. pater filiū. §. si fundū. de le. iij. de quo etiā vide per Ray. in l. voluntas. s. de fideicō. & sic ista differentia an fiat mētio de vēditione ab homine permissiuè, vel ꝓhibitiuè, est in torū ecōtrà ab ea, quæ fit qñ nomen vēditionis profertur à lege: vt patet ex ꝑdictis: vnde est necessariū quęrere, q̄ sit ratio differētię. & dicit Guil. de Cu. ꝙ nō est ista: quia qñ fit mentio vēditionis ab homine permissiuè, oportet ꝙ fiat mētio in casu, quo à lege est prohibita: qa aliàs frustra fieret permissio vēditionis, vbi à lege esset pmissa. l. si qñ. ff. de lega. j. & c. si Papa. de priui. li. vj. qa frustra precibus imploraretur, qđ iure esset cōcessum: vt l. j. in fin. ff. ad muni. & l. j. C. de thesauris, li. x. & ideo illa pmissio facta ab homine, cū sit cōtra ius cōe, restringitur ad se: quod aliàs nō est pmissū. facit ad hoc tex. cū gl. no. in l. fi. C. de præd. curia. lib. x. sed quādo verbū vēditionis ꝓfertur ab homine prohibitiuè, tūc ecōtrà dicēdū est: qa in hoc prohibet homo in quo prohibet etiā lex. & sic ꝓhibitio est secundū ius commune: quia in alijs non posset prohibere, nisi in illis, in quibus habet causam à lege: & ideo talis prohibitio extenditur ad communem contractū. facit ad gl. in d. l. fina. & circa hoc vide quæ no. Rayn. in l. quoties. la j. suprà de fideicom.

Vel xj. potest aliter dici secundū
26 Old. & Alb. de Ros. hic, *Quòd regulariter appellatiōe vēditionis simpliciter prohibitę nō cōtinetur ali' cōtractus: puta donatio: vt est gl. or. in l. fi. in verbo, vēdet. suprà de iure emphyt. & ibi plenè p Doct. & maximè

per eundẽ Alb.Sed qñ.causa prohibitionis est adiecta,tunc facit prohibitionẽ vltra propriã significationẽ extẽdi.& ita loquitur hic,& l.nomẽ debitoris.ff.de leg.iij.& l. cũ pater. §. dulcissimis.de leg.ij.& l.adigere.§.
27 quamuis.ff.de iure pat.*Et ratio est quia causa regulat, & ampliat,& restringit dictũ,secundũ naturam causæ:vt d. §. dulcissimis. & l. quod dictũ,cum ibi no.ff.de pactis. Vel xij. & vltimò põt dici secundũ Cyn.in l. fi.§.de reb.alie.non alie.& in l. volũtas.§.de fideicõ.& Benedi. de Plumbi.in d.l.statuli.à cæteris. §.Quint⁹. ff.de statulib.aut venditio profertur in materia fauorabili,aut nõ.Primo casu cõpræhẽditur omnis cõtractus. & ita loquitur d. §.Quint⁹. quia ibi largissimè intelligatur verbũ venditionis fauore libertatis secũdũ Ray. & Benedi.ibi.aut non sumus in casu fauorabili:& tunc secus.ista tamẽ distinctio nõ est perfecta:nec aliæ superiores de per se sunt perfectæ:vt patet ex prędictis.Sed tu ex p̃dictis oĩbus potes colligere distinctionẽ perfectã,& intelligere vbi fit mentio de ista materia, & inferre ad decisionẽ multarũ quæstionũ,sed pro clariori declaratione huius gl.posset forma
28 ri quæstio in vno casu ĩ specie. *Si testator prohibuit vẽditionem rei, vtrũ illa poterit donari?& videtur ꝙ sic:quia aliud est venditio, aliud est donatio.& pro hoc videtur esse casus in l.volũtas.suprà,de fideicõ.ista gl.vult contrariũ : quia prohibita vẽditione,videtur prohibita donatio, & aliæ alienationes. Sed dic secũdũ Pau.hic considerandam esse mentẽ defuncti,vel legis:vtrũ vẽditio prohibita,locũ habeat in donatione: qa si nõ habet locũ mẽs, nõ videtur prohibita donatio: vt patet ĩ emphyteusi, quæ prohibetur vẽdi, non re[quisito] dño:vt l.fi.§. de iure emph. [...] potuit.extrà de locato. nõ tñ pro[hi]betur donari:vt no.per gl.& Do[ct.] d.l.fi.& per gl.& Bal,in c.j.§.do[na]re.in tit.qualiter olim feu.pote.[...] & per Docto.in l.si domus.§.fi.[...] leg.j.& dicã plenissimè in l.vni[uer]sas.§.ne rei dominicę vel templ[...] nã res emphyteotica ideo ꝓhibe[tur] alteri vẽdi.quia si dñs vult emere [con]uenienter est,ꝙ ipse præferatur [...] hoc nocet emphyteotæ: qa ma[...] vtilitatẽ non haberet ab alio qu[am] dño.& ita loqtur d.l.fi.C.de iure em[phy].sed cũ emphyteota vult do[nare] nõ est ita:quia mouetur liberalita[te] quã exercet cũ donatario,ꝓpter [be]nemerita & seruitia, quæ recep[it ab] eo.l.nec adiecit.ff.pro socio.q[...] merita à dño nõ recepit.& i[deo] nõ debet p̃ferri;quia nõ est e[a ra]tio donationis:& sic debet esse [per]missa donatio,& nõ vẽditio. [...] dẽ gl.j.ad fi.ibi.Et nõ propter [...] tiã.secus si sine causa.dic ista g[l...] tit ꝙ causa prohibitionis fuit [...] serui erant periti in arte: secus [si] causa nõ fuisset adiecta, quia ta[men] valeret prohibitio tanquã facta [...] causa,l.filiusf.§.diui.de leg.j.sed [...] sequẽs circa fi, sentit cõtrariũ, [...] cit,ꝙ alia causa videtur fuisse,[...] res erat pupillorũ.& ita videtur [...] le Bal.in l.quoties.la j.de fideicõ. [...] ver.q̃ro qd est dictũ cũ causa. [...] cit notabiliter , ꝙ qñ persona q[...] aliàs alienare est prohibita, vt p[...] lus prohibetur alienare.& istud [...] tur esse sufficiẽs causa prohibitio[nis] alienationis.p istũ tex.in aut.de [...]

na.& emph.in §.sanctissimas.co.ix. & sic ista gl.nõ videtur bene dixisse, ꝙ vbi ista causa propter peritiã fuisset adiecta in ꝓhibitione alienationis,non valeret illa prohibitio: imò etiã cũ illa causa de se nõ sufficeret, ibi sufficit in fauorẽ pupillorũ, qui erãt minores,& nõ poterãt renũcia re fauori suo,secũdũ Bar.in l. filiusf. §.diui.in j.col.de le.j.de quo s̃.dixi.

Et ex hoc nota,ꝙ hic erat duplex prohibitio, vna testatoris,alia legis, q̃ prohibiti alienare à testatore , ẽt de iure cõi nõ poterant alienare : vt in toto ti.ff.de rebus eor.& s̃.de prędijs mino.& sic in casu legis nostræ, cõcurrebat duplex prohibitio *Ex quo nota aliud,qđ est singulare : ꝙ qñ prohibitio alienationis quę fit à lege,cõcurrit cũ prohibitione testatoris, effectus prohibitionis legalis augetur in tantũ,ꝙ etiã in casu aliàs ꝑmisso à iure,non poterit alienatio fieri.facit l.ballista.cum ibi not.ff.ad Trebel.cũ similibus,& sic facit, ꝙ si testator legat rẽ ecclesiæ vel hospitali,q̃ regulariter à iure ꝓhibetur alienari,vt in aut.hoc ius porrectũ.& prohibet testator illã rẽ alienari, qa fortè vult perpetuò apud ecclesiam vel hospitale remanere: ꝙ etiã in casu aliàs à iure ꝑmisso.iuxta not.in d. aut.hoc ius porrectũ.x.q.ij. sine exceptione nõ poterit illa res alienari.& ad hoc solet allegari ista l. & d. §.sanctissimas. & ita aliàs fuit cõsultũ Bononiæ per quendã Doct. excellẽtẽ.& hoc tenet Ang.in d. §.sanctissimas.& in §. hæc verò. & in §.hoc etiã.in iij.col.ad fi.eo.tit.& ita tenet Io.de Imo.& Raph. Cu.in d.l.filiusfa. §.diui.de lega.j.& hoc sentit etiã Bal.in l.fi.in vij.opp.in fi.s̃.de pac. ꝙ dicit, ꝙ quãdo ꝓhibitio testatoris concurrit cũ prohibitione legali,puta quia testator prohibet hospitale vel ecclesiam remittere,ista prohibitio testatoris est efficacissima. q. d. nõ poterit tũc fieri remissio,etiã in casu aliàs permisso.& Bal.hoc tenet expressè in d.aut.hoc ius porrectũ.ĩ vlti.col.ver. sed pone quòd cuidam hospitali.& idem sentit Bal.in l.quoties ab omnibus.suprà de fideicõ.& Bar.in l.ea lege.suprà de cõd.ob causam.dũ alle.d. §.sanctissimas.& idẽ tenet gl.no.in l.sancimus.la j.in verbo,prefectarũ.suprà de sac.san.ec.& idẽ sentit gl.in d.aut.hoc ius porrectũ.in verbo,perpetuò.& gl. magna circa me.in d.l.ea lege.& istã opinionem tenuit Vgutio x.q.j. sic quidã. & Io.& Lauren.x.q.ij.hoc ius porrectũ.& Damasius & Gofre. & Philip. & Ian.in c.verũ.extrà de cõdi. appo si.& Bar.Brixiẽsis in iiij.q. dominica li.& istam opinionem post multa firmat gl.fi.in fi.in d.c.verũ. Sed an in casu necessitatis poterit fieri alienatio, quãdo concurrit prohibitio legis & testatoris in eadẽ. Et gl.in d.c. verũ.in fi.tenet ꝙ nõ,ꝑ d. §. sanctissimas.pro qua opi.facit:quia si intelligeretur ꝙ posset alienari ĩ casu necessitatis,secundũ ꝙ de iure etiã cõi fieri posset,illa prohibitio testatoris nihil oparetur cõtrà l.si qñ. de lega. j.cum si.Sed Io.An. in d.c.verum.tenet cõtrariũ.& Arch.xij.q.ij. Apostolicos.ꝑ l.cũ fidei.iũcta gl.ff.đ fideic. lib.& ꝑ l.pater filiũ.in prĩ. de le.iij.secundũ Ang.in d. §.hoc etiã.in autẽ. de alie.& emphy.in iij.col.ad fi. vbi format quæstionẽ ꝑdictã, & quærit an pro debito vrgẽti possit dicta res vẽdi:& dicit ꝙ multæ sunt op.vt no.

in d.c.hoc ius porrectum.sed veritas
est secundũ eũ:quòd si sunt aliæ res,
quas alienãdo,satisfieri põt pro de-
bito ecclesię vel necessitati ecclesię,
quòd tũc non poterit alienari.& ita
intelligit dictũ Inn.in c.Rayn.extrà
de testã.& quod no.in d.c.verũ.& d.
§.sanctissimas.sed si alienando alias
res ecclesiæ satisfieri nõ posset,tũc il
la res ꝓhibita alienari poterit occa-
sione talis necessitatis. nam ab illa
prohibitione de nõ alienando, talis
casus necessitatis videtur exceptua-
tus.l.ij.suprà de patrib.q fil.distra.&
l.cũ filiæ.de leg.iij.& l.pater filiũ.in
prin.eo.tit.& aut.res quæ.suprà cõia
de leg.& idẽ tenet Ange.in d.§.hęc
verò.& in d.§.sanctissimas. & ista
fuit opi.quorũdã glossatorũ.de qua
fit mẽtio in d.c.verũ. & ista fuit etiã
opi.Arch.in d.c.hoc ius porrectũ.x.
q.ij.& idẽ tenet Bal.in d.aut.hoc ius
porrectũ.in vl.col.qui dicit hoc esse
verũ de iure cano. Limitat tñ hoc
dictũ, quod dicit esse intelligendũ,
vbi nõ esset relicta vel donata res ad
certũ piũ vsum: nã si esset expressus
vsus,puta relicta est domus ad hospi
talitatẽ ibi tenendã,nõ posset cõmu
tari ad aliũ vsum,nisi de licentia Pa-
pę:vt in Cle.quia cõtingit. de relig.
do.& istã opi.puto esse veriorem &
magis ęquã,per prædicta,quã seqtur
etiã Io.And.in d.c.verũ.in nouella.
Nec ob.si dicat̃:si hoc esset verũ, er-
go prohibi.testatoris nihil operare-
tur:quia imò satis operabitur, quo-
niam nõ poterit alienare:& ex causa
necessitatis,qñ extãt aliæ res,q̃ pos
sunt alienari.Nec ob.etiã si dicatur:
si nullo modo poterit alienari,qñ re
linqtur res ad certũ vsum, & prohi-
bet alienari etiã in casu necessitatis:

ergo idẽ debet esse,quãdo simpli-
ter prohibetur alienari,qa videt
facta prohibitio causa sustentat
nis ipsius ecclesiæ: & sic ad cert
sum:vt l.Titio centũ.in princi.
cõd.& dem.quia respõdetur,ꝙ
hoc esset verũ,tamẽ idẽ esset,q
simpliciter relinqueret̃ ecclesia
tiã nõ ꝓhibẽdo alienari:vt d.l.T
cẽtũ.& tamen nemo negabit,ꝙ
casu poterit alienari in casu nec
no.in d.aut.hoc ius porrectũ,&
ximè, quia non apparet ad quẽ
cialẽ vsum ecclesię fuerit res re
Nec ob.si dicatur.d.l.cũ fidei.
deic.lib.& l.pater filiũ.in prin.
iij.nõ probãt:qa illa iura loqu
quando necessitas processit à
seu debito testatoris tãtũ,ideo
tor nõ potuit talẽ prohibi.fac
præiudiciũ creditorũ suorũ: q
ges declara oĩo,vt habetur per
l.fi.in §.& si præfatã.in iij.col.
quarto quæro.s̃.de iu.delib.
stio nostra loqtur,qñ necessi
cessit aliũde quàm ex facto te
ris:qa respõdetur,ꝙ licet illa
probarẽt,tñ bene ꝓbatur in
ctissimas.& p ea q̃ dixi s̃.sc
Posset tñ circa prædicta d
aut loquimur de iure cano.
gtur ecclesię,vel pio loco:&
ea q̃ dixi.Aut loquimur qñ
tur priuato,puta hõi laico,&
subdistiguẽdũ:aut dicta ꝓhib
cta à testatore, ne res relicta
alienari,fuit facta ĩ fauorẽ alteri
eius,cui primo loco relicta est:
teneo,ꝙ nullo modo possit al
per primũ cui est relicta, et ex
necessitatis suæ maxima: qa nec
tas sua nõ debet esse alteri dãno
nõ debet.de re.iu.in vj.aut talis

bi.nõ cõcernit fauorẽ tertij, sed hęredis vel legatarij tãtũ & testatoris: & tũc pcedat dicta distictio, de qua s.dixi de iu.cano. Et ratio differentiæ põt esse: qa quãdo relinqtur ecclesiæ vel loco pio, nõ tractatur nisi de piudicio illius, cui relinqtur: qa semp ecclesia & locus pius idẽ dicit esse: licet mutetur pauperes, sicut dicemus de populo.l. pponebat.ff.de iud.& ideo in eis non tractat nisi de piudicio ei⁹, cui primo loco relictũ est: & ideo idẽ est dicẽdũ in eis, & ĩ illis, qb⁹ solũ relictũ est: cũ nõ tractetur de præiudicio alterius.

30 *Et iuxta pdicta quæritur, qd si in donatione, vel legato facto ecclesiæ apponitur cõditio vel pactũ, vt res illa non possit alienari, & in casib⁹ à iure expressis, an tale pactũ vel cõditio valeat? Et videt nõ valere: qa est cõtra legẽ Dei vt xij.q.ij.aurũ habet ecclesia.& de hoc est gl.sing.x.q.ij.hoc i⁹ porrectũ. quã seqtur Lud. de Ro.in suo sing.dcxviij.quod inci.donatio facta ecclesię.q dicit, q illud pactum habetur pro nõ adiecto: sed ego nõ credo illã gl.esse verã indistinctè, qa est cõtra text. in d.§. sanctissimas.& cõtra ea, q̃ s. dicta sunt. & est ratio: qa donãti licuit conditionẽ suæ rei apponere: vt in toto tit.j. de dona.q̃ s.modo.& x.q.j.sic quidã.& quod ibi no.in gl.ij. Itẽ qa semper interest donãtis, ne alienetur: & vt durẽt ei⁹ fructus ad vtilitatem animę suę perpetuò, & ne data alienẽtur, facit qđ not.in c.q qd.extrà, de pœ. & rem. puta tamẽ dictũ pactũ intelligi debere, quãdo nõ subesset necessitas quodãmodo pcisa: videlicet quãdo de alijs rebus ecclesiæ posset necessitati suæ prouidere: secus si nõ possent: tũc enĩ cũ esset necessitas quodãmodo pcisa, tũc æquius est dicere, q possit alienari: per ea quæ dicta sunt s.

31 *Et maximè, qa necessitas nõ habet legẽ.c. qđ nõ est licitũ ĩ lege. extrà, de reg.iur.& l.j.& ibi Bart.ĩ fi.supra, de ope.lib.& l.j.cũ ibi no.ff.de offi. cõsul.& no.gl.in l.cũ fidei.ff.de fideic. lib.& habet p Bar.in l.j.C.de naufra. lib.xj.vbi oĩno vide.& Bal.in c.j.§. aut scilicet libellario.ĩ ti.de alie.feu. in ver.sed nũquid est licitũ.& habet de cõse.dis.j.sicut nõ alij.& ibi bona gl.& de cõs.di.v.discipulos.& ibi optima gl.& est text.cũ gl.in verb. nõ necessitate. & ibi Doc.in c.querelã. de elec.& habetur in c.ij.de obser.ieiu. Et qa testator in dubio nõ presumitur voluisse obseruari voluntatẽ suã in casu necessitatis, & in dãnũ ecclesię.ar.l.in cõfirmãdo.in fi.ff.de cõfir.tu.& l.Quint⁹. in fi.ff.de an.le.& l.liberto.§.largius.e.tit.& ar.l.cũ acutissimi.s. de fideicõ. & argu. glo. not.in l.tale pactũ.§.fi.ff. de pact.cũ si. nisi donatio vł legatũ fuerit factũ ecclesię ad certũ vsum: vt supra dixi. Nec ob.tex.xij.q.ij.aurũ.qa ibi loqtur in vasis: & sic in rebus mobilib⁹: vt dicit gl.fi.in fi.in d.c.verũ.de cõdi.appo.

32 *Sed posset dubitari, posito quòd nõ possit alienari res prohibita alienari à testatore, an si alienetur, trãsferat dominiũ in accipiẽtẽ, & debeat agi ad ĩteresse. vide plenè p Cy.& Doc.in l.ea lege.s.de cõdi.ob causam.& plene p Bar.& alios in l.qui absenti.§.j.ff. de acqui.poss. vbi ponũt iiij.cautelas. Ex quib⁹ potest taliter impediri, quòd si alienetur, nõ trãsibit dominiũ. etiam vide Flo.ĩ l.in hoc iudicio.§. si cõueniat. in fi.ff.fa.her.& p Pau.de Cas. in cõ-

si.xvij. & p.Cano. in c.verũ.de cõd.
33 appo.*Iuxta prædicta potest moue
ri tale dubiũ, secũdũ Guil.hic: pone
qdã Baro habebat milites vasallos,
instituit filios suos hæredes, & dixit
quod semp voluit illos milites fore
vasallos hæredũ suorũ, & prohibuit
quod nõ possint alienari: postea hæ
redes volũt eos alienare. Quæritur
vtrũ possint. & videt̃ q̃ nõ, p istã le-
gẽ cũ cõcordãtijs: qa nõ debẽt veni
re cõtra volũtatẽ defuncti. & p hoc
est l. specialis in l.j. & ij. §. qui ad li.
perue.nõ pos. & l. in ipsius.§.fa.her.
Itẽ quia talis prohibitio potuit esse
duplex: vna fauore hæredum: & ista
est fauorabilis & iusta: & ideo nõ po
terũt cõtrauenire.ar.l. Titio cẽtũ.in
pri.ff.de cõd.& de. Alia poterat esse
ratio phibitionis, qa forte habebat
vasallos illos odio, & nolebat quod
liberarẽtur: & ista potuit etiã esse iu
sta ratio & æqua. vt l.fi.§.q ad li pue.
nõ pos.Itẽ qa istud fuit inductũ & p
hibitũ perpetuo tẽpore, & ideo filij
nõ poterũt imutare, nec phibita re
nũciare.l.tametsi.cũ ibi no.ff.ad Ma
ce. in ista q. videt̃ esse ita distinguẽ-
dũ, secũdũ Guil.aut pater prohibuit
istos vasallos alienari, vt filijs possẽt
in perpetuũ melius vasallari. & ista
ratio fuisset iusta, & valeret talis p-
hibitio. & ita loquunt̃ iura §.ad hoc
allegata: aut facit istã prohibi. in o-
dium vasallorũ: & tunc nõ valeret.
Nec ob.ll.suprà in cõtrariũ allegatę:
qa loquũtur in seruis. nã valet talis
prohib.in seruis & manumiss.vt ibi.
sed in vasallis nõ habet locũ ista ra-
tio: qa nõ debẽt eẽ eiusdẽ cõd.cũ va
salli sint nobiles.l.Titio cẽtũ.§.Ti
tio cẽtũ relicta.i fi.ff.de cõd.& de.&
l.libertis.§.fi.ff.de alimẽ.& cib.leg.

& ideo si heredes volũt, possunt eos
liberare.ar.ff. de pac.l.nemo.q̃ est
pe. sed si diceret p hũc modũ, volo
q̃ heres me⁹ alienet vasallos: & si
faciet, volo q̃ applicẽtur tali...
ne valeret phib.l.Quint⁹.§.Põ
de an.le.& l.militis.§. de reli.&
34 sun.*Ex prędictis potest decidi
questio quotidiana: qdã habebat
micũ vicinũ, fecit testamẽtũ, & pro
hibuit filios suos alienare domũ
vicino, propter odiũ quod habeb
in eũ: an filij poterũt ei alienare
obstãte dicta prohi. psupponẽdo
aliàs potuissẽt alienare, puta q...
maiores. & videtur q̃ sic, p pr...
maximè si illud odiũ fuit irra...
le. facit ad hoc l.j cũ ibi no.§. de
q̃ pœ.noĩe. & Insti.de le.§.fi. ...
35 mẽti: qa sæpe de facto cõtingit
põt dubitari circa pdicta in casu
in qb⁹ est phibita alienatio, & ...
phibitio, an poterit alienari per
pmuta. q̃ fiat in vtilitatẽ eius. q...
hibitus alienare. & videt̃ q̃ no...
cta: tamẽ cõtrariũ cõsuluit do...
Guasconibus in cõsi. suo, qd...
Christi noĩe amẽ. Dubitatur
hospitale. qd cõsiliũ est ĩser...
filijs Pau. d Ca.nu.xvj. vbi pl...
minat iste art. & istã opi. tenet ...
auct.res q̃ in vlti.col.ver.quo...
q̃ dicta sunt §.cõia de leg. p l...
stãte.ff.de iu.do.facit l. i cõh...
in fi.ff. de cõsi.tu.& l Quintus...
36 ff.de an.leg.*Sed nũqd istud pro
dat, qñ esset duplex phibi. scil ...
gis & testatoris? & do. Io. in d....
tenet q̃ sic: Ego puto posse distin...
vt dixi plenè §.quãdo testator pro
hibet alienari illud qd à lege est ...
phibitũ alienari. Et ex istis oĩb⁹ a...
paret, qũo debet intelligi cant. ...

xxvij. in qua dixi, ꝙ qñ vult vt res sua nõ possit alienari, relinquat per son.e vel loco, q de iure cõi nõ possit alienari: & prohibeat etiã ipse eã alienare. quã declara, & intellige secũdùm ea, quę dicta sunt s. q̃ singulariter tene mẽti: qa sunt quotidiana.

In gl. in verbo, Nõ potuer. ista gl. q̃rit quare nõ valuit ista vẽditio, de qua hic in tex. & glo. dicit, ꝙ sunt rationes. vna, qa res sunt pupillorũ. secũdùm Pau. de cast. hoc dicit, ꝙ hæc nõ est sufficiẽs ratio. nã aut res pupillorũ possunt vẽdi à tutore, qñ vẽditio fit ex causa legitima: licet sec⁹ qñ alienant ab alio. & ita loqtur l. alle. in gl. scilicet quãdo vẽdit vt suã. sed tutor vẽdit tãquã rẽ pupilli. Alia ratio est, & ista est vera: qa fuit facta cõtra volũtatẽ defuncti, q̃ habet ꝓ lege: vt ĩ aut. de nup. §. disponat. Sed tu dic, ꝙ imò prima ratio, q̃ est 2da in gl. põt etiã esse bona, qñ tractaret de alienatione rei pupilli sine causa vel sine solennitate. de qua in l. magis. §. nõ passim. ff. de rebus eorũ. cũ si. In ea gl. ibi, Itẽ qa pupilli, quorũ
37 res nõ pñt vsucapi. *No. ex ista glo. ꝙ res pupilli nõ possunt vsucapi. de quo habetur per tex. glo. & Cyn. & Doct. in l. fi. suprà in qb⁹ cau. in inte. rest. nõ est nece. & in l. Aemilius. & ĩ l. etiã ei. ff. de mino. & ꝑ Alb. de Ros. in l. j. §. si aduer. vsucap. & per Bar. & Docto. in d. l. etiam ei. de quo plenè
38 dicam in l. fin. infrà eo. *Extrà gl. q̃ro an & quãdo res ꝓhibita alienari possit vsucapi, vel præscribi. & dubiũ facit: quia alienatiõis verbo, cõtinetur vsucapio. l. alienatiõis verbo. in prin. ff. de verb. sig. & qa vsucapio dicit alienatio legalis: vt not. gl. in l. vsuca. infrà, de pig. & dixi suprà in notabilibus. Itẽ quòd gl. solet arguere de alienatione ad vsucapionẽ: vt no. gl. in d. l. etiã ei. de mino. & gl. in l. nã est incognitũ. infrà, quib⁹ nõ ob. lõg. tẽporis pscri. & idẽ vult tex. cũ gl. hic. & gl. idẽ innuit ĩ l. vbi lex. ff. de vsuca. q́ quotidie allegatur: ꝙ vbicũque prohibetur à lege alienatio, prohibetur vsucapio: qđ tenet expressè Azo in summa huius tit. & Bart. in d. l. vbi lex. In cõtrariũ facit gl. no. in l. longe. ff. de diuers. & tẽp. præscr. & gl. in d. l. fi. suprà, in q̃bus cau. in integ. resti. non est necess. quę dicit, quòd est quædã deceptio, arguere de alienatione ad vsucapionem. Sed omissis argumẽtis, quæ vtrinq; possẽt adduci, distingue: aut est prohibita alienatio à lege siue à statuto, aut à testatore, siue ab alio homine: aut à lege & testatore simul expressè: aut à lege expressè, & à testatore tacitè. Primo casu, quando res est prohibita à lege alienari: subdistingue: aut est ꝓhibita alienari, qa res nõ est in cõmercio nostro aliquo modo, puta res sacra & religiosa, & liber homo: vt l. inter stipulãtẽ. §. sacrã. ff. de ver. ob. & Insti. de inu. stip. §. j. & l. apud Iu. §. j. ff. de leg. j. & tũc nõ potest vsucapi vel pscribi: vt Insti. de vsuc. §. j. etiã lx. annis: vt l. fi. suprà, de pręscri. lõ. tẽp. quæ ꝓ libertate, & no. gl. in d. §. j. facit quod no. Bar. secũdũ Iaco. But. in l. in quorũ. ff. de pig. Aut res nõ est in commercio nr̃o, nisi iussu principis: vt sunt ea, quæ principalibus vsibus deseruiunt: vt salinarij, horti Augusti: vel quę sunt ad vsum publicũ, vt campus Martius, theatrũ, & via publica. vt habetur per tex. gl. & Doct. in l. apud Iul. §. fi. ff. de leg. j. & idẽ vt nul-

lo tempore possint præscribi.l.viam publicã.ff.de via publica. & ita not. glo.& Cy.in l.iam pridē.j.cõmunia de vsuca.& gloss.magna in §.res fisci.Insti.de vsu.& ideo gl.dicit in d. l. viã publicã. quòd si nullus iuit ad sanctum Iac.etiã per c.annos,ei non præscriberetur.de quo dic vt dicam in d.l.iam pridē. Aut res est,vel esse potest in commercio nostro : & tūc aut est res fisci,& non potest vsucapi:vt in d.§.res fisci.& habetur in d. l.iam pridē. idem in rebus patrimonialibus principis:vt in c.ti.j.ne rei dominicæ vel tēplorū.de quo ibi dicemus.Idē in rebus ecclesiæ & ciuitatis:nisi secundū quod habetur in l. fi.cū aut.quas actiones. ibi posita.s. de sa.san.ecc.de quibus omnibus,& etiã alijs,vide p glo.or.in d.§.res fisci.super verbo,nō pōt. quę incipit, scilicet triennio. Aut res est pupilli vel alterius: & tūc dic vt dicã in d.l.

39 iam pridē.*Secūdo casu principali, quãdo res est ꝓhibita alienari à testatore:& tūc nō pōt vsucapi,cõiuncta gl.fi. in pri. qđ intelligit Guil.de Cu.hic,ꝙ est ꝓhibita alienari ab eo, q nō habet potestatē alienãdi,qa nō erat perfectę ætatis,vt pupillus:quia tūc ꝓhibetur vsucapio,vt hîc, & l.fi. §.eo.& l.bonæ fidei.ff.de acq.re.do. sed quãdo alius est ꝓhibitus alienare, q haberet aliàs potestatē alienãdi, qa sit perfectę ætatis, vt sunt maiores xxv.an. & tūc bene ꝓcedit vsucapio & præsc.vt l.fi.§.pen.s.cõmunia de leg. & l. q hęredi.§. si pars.ff. de condi. & de. & ꝓbat hac ratione. nam tales res possunt vēdi:si omnes de familia cõsenserūt vni alienanti, nō ꝓhibetur alienatio.l. quoties.s. de fideicō.& l. nihil ꝓponitur.§.omnibus.ff.de le.ij. sed patiēdo præscribi,videtur cõsentire.l.alienat[illegible] nis ver.in pri.ff.de ver.sig.sed to[illegible] cõsensus cū vsuc. reputatur forti[illegible] q̃ nuda vsucapio.ff.de ser.vr.p.l.[illegible] te & me.&l.lõgę. cū ibi no.ff.de[illegible] uer.& tēp.psc.& istã opi.seqtur B[illegible] in l.filiusf.§.diui.ante fi.ff.de le.[illegible] Io.de Im.in l.vbi lex.ff.de vsuc.c[illegible] fin.dicit,ꝙ d.§.si pars.nō facit:q[illegible] ibi erat inchoata prescriptio v.[illegible] defuncto:vt ibi no.in gl.nec etia[illegible] cit secundùm eum d.§.pe.imò fa[illegible] in oppositū : quia expressè dicit[illegible] nō pōt obijci exceptio præscrip.[illegible] potest dici secūdùm eum in d.l.[illegible] lex.circa fi.ꝙ illud qđ ibi dicitur[illegible] obstãte præscript.debet intelligi[illegible] legatum erat conditionale, v[illegible] diē,secus quãdo erat purū.& ita[illegible] Cy.se intelligit in d.§.pe. qa t[illegible] ista so.diuinat,ꝓ cõcordia pōt[illegible] secūdū Io.de Im. in d.l.vbi lex.[illegible] ꝙ aut alienatio fit ignorãte illo,[illegible] quē res debet reuerti : & tūc pr[illegible] dit opi.Guil.hîc. & Bar.in d.§[illegible] ante fi.per tex.in d.§.pe. non o[illegible] lando. aut est facta sciēte illo,[illegible] ꝓcedat indistinctè dictum C[illegible] l.fi.§.pe.s.communia de le.[illegible] tes aliter dicere secundū Bal.[illegible] gulariter: ꝙ aut res prohibita [illegible] tore alienari , est alienata à pe[illegible] ꝓhibita,vel eius vicegerēte, v[illegible] re,& nō potest vsucapi vel præsc[illegible] & ita loquitur hîc.Ratio,qa test[illegible] pōt imponere legem ei,cui reli[illegible] ab eo.s.de fideicō.& l.j.s.cõia de[illegible] & si fuit alienata ab alia psona,q[illegible] ꝓhibita,vel eius vicegerēte, & t[illegible] pōt vsucapi & præscribi: qa testat[illegible] non pōt legē successoribus suis [illegible] ponere.facit l.alienam. cū ibi no.[illegible]

de cõtrahẽ.emp.& ad hoc Bal.semp allegatur hic.& idẽ cõsuluit Pau.de Ca.in quodã suo cõs.paruo,& idẽ tenet la.de Alu.sequẽdo Bal.hic in c.j. §.hoc quoq;.in fi.in ti.de suc.feu.loquẽdo de feudo ꝓhibito alienari.& ista fuit opi.Pe.& Cy.in l.fi.in vj.op. in ti.s.in qbus cau.in inte.rest.nõ est ne.& ibi hoc etiã tenet Pau.de Ca.& in l.fi.§.sed qa.in pe.co.in ver.aduertẽ ad vnũ,in quo his diebus cõsului.s.cõia de leg.vbi optimè declarat:vt dicetur j.in iiij.casu prin.Et p̃dicta locũ habent,qñ est ꝓhibita alienatio à statuto,vel à cõtrahẽtib*, taliter q̃ ĩpediret dominij trãslatio. iuxta no.p Cy.& Doc.in l.ea lege.s. de cõdi.ob causam.& p Bar.& alios in l.q absen.i.§.j.ff.de acq.pos.& no. Bar.in d.l.vbi lex. Tertio casu principali,qñ res est ꝓhibita alienari expresè à lege & à testatore simul:& hoc est certũ q̃ nõ põt vsucapi:vt est tex.& glo.hic:qđ intellige durante vtraq; ꝓhibi.puta qa pupillus durat in pupillari ętate,sed si efficeretur maior xxv.an.& sic esset pfectæ ætatis,quo casu cessaret ꝓhi.legalis:& sic non esset duplex ꝓhi.& remanemus in ꝓhib.testatoris simplici:quæ si nõ valeret,qa facta sine causa,vel alio modo,tũc posset p̃scribi:si verò valeret,tũc dicẽdũ est,vt dixi s.ꝓximè:qñ esset simplex ꝓhi.testatoris, & si valeret vel nõ,qñ ꝓhibiti aliena reuisissent effecti maiores,patet ex his q̃ dixi s.in oppositionibus post notabilia. Quarto casu pri.qñ res est ꝓhi.alienari expsè à lege,& à testatore tacitè:puta qñ quis instituit vnũ hæredẽ,& grauauit ipsum de restituẽdo hæreditatẽ vel certã rẽ alicui sub cõditione,vel in diẽ incertã, aut certã,vel purè.iux.l.fi.§.sed qa. cũ §.seq.s.cõia de le.nam his casib* videtur dicẽdũ,q̃ nõ possit præscribi,per tex.in d.§.sed quia.Sed pro perfectiori doctrina debes subdistinguere:aut loqmur de præsc.lõgi tẽporis x.vel xx.an.aut de præsc.lõgiss. tẽporis xxx.vel xl.ann.si loquimur de p̃scr.longi tẽporis,subdistingue: aut alienauit ille q est ꝓhibitus alienare vel expsè à testatore vel tacitè, qa grauatus fuit de restituẽdo p fideic.& isto casu iterũ subdistingue: aut ille q alienauit,ignorabat fideic. & similiter emptor:& tũc valeret alienatio ꝓpter iustã causam ignorãtiæ vtriusq;:sed vẽditor tenetur restituere pretiũ fideicommissario:vt est casus fin.in l.fi.§.fi.ff.de leg.ij.& ibi hoc tenet Bar.& Bal.& idẽ tenet Ang.in l.fi.§.sed qa.s.cõia de leg.& ibi Doc.& Ang.in l.Marcell*.§.res quæ.in fi.j.col.ff.ad Trebe.facit l.ij. ibi,cum sciret.ff.in ius vocati vt eãt. & ibi Ang.in fi.& idẽ tenet Bal.in d. l.fi.§.sed qa.& in aut.res quę.ĩ prin. s.cõia de le.& Bal.in c.si vasall* feudũ alienauit.in ti.si de feu.fue.contro.q hoc intelligit esse verũ,quãdo alienãs,tẽpore quo alienauit,poterat alienare.declara tu,puta quia pẽdebat conditio fideicõmissi:& sic tẽpore quo alienans habebat ius,quia erat dominus:secus si post existentẽ condi.alienasset,vel quãdo fideicõ. erat purũ,quia tũc non haberet ius vẽdendi,ex quo non erat dominus: vt probatur in d.l.fin.§.sed quia.& in §.seq.& hoc procedit in fideicõ. singulari:sed in fideicom.vniuersali etiam puro videtur idem dicendum:quod est,quando est fideic.particulare sub cõdi.ante tamen restitu-

 tio-

tionem fideicõ.vniuersalis:ex quo ante restitutionẽ non transit dominium in fideicõmissariũ:vt habetur in l.restituta.in pri.ff.ad Treb.& per gl.& Doc.in d.l.fi.in §.sin autẽ auaritiæ.in fi.s̃.cõia de leg.& sic hæres grauatus de restituendo,habet ius in re:qa est dominus interim ante restitutionẽ:vt habetur per Paul.de Ca.ĩ l.planè.la.ij.§.j.ff.de leg.j.Et ꝙ dixi valere venditionem propter iustam ignorantiã contrahentiũ,intellige quãdo illa ignorantia trahit originẽ à facto testatoris:puta ꝓpter codicillos suos.& ita loquitur d.l.fi.§.fi.ff.de leg.ij.secundũ Bal.ibi.& idẽ vult Bal.in d.l.fi.§.sed qa.& in aut.res quæ.in pri.s̃.cõia de le.Item intellige illud esse verũ de iusta ignorãtia,quãdo grauatus alienãs est soluẽdo:qa põt pretiũ fideicõ.restituere.aliàs secꝰ:vt singulariter no.Pau.de Ca.in d.l.planè.la ij.§.j.de leg.j.& in con.suo x.qđ inc.in Christi nomine,clarũ est in iure.per d.§.j.& p l.fi.ff.de eo per quẽ fa.erit.cum sim.

Si igitur fit alienatio à prohibito alienari tacitè,in casu quo valeat alienatio,secundũ ea quæ dixi s̃.frustrà quæritur de vsucapione.l.sequitur.§.lana.ff.de vsucapio.sed in casu quo non valeret alienatio,tunc res ipsa alienata non põt vsucapi vel p̃scribi longo tẽpore.& ita loquitur d.§.sed qa.Et est ratio:quia illa alienatio fuit nulla,ex quo fuit facta cõtra ꝓhibitionẽ legis vel testatoris:& sic tit.fuit nullus:& ideo cũ in prescri.longi tẽporis requiratur iustus ti.l.fi.ĩ.de vsuc.pro hærede.& l.diutina.ĩ.de præsc.long.tẽporis.& l.j.ĩ.de vsuc.transf.& iste ti.habetur pro non ti.quia nullus:sequitur,ꝙ p̃scri.longi tẽporis currere non põt:nisi interuenisset iustus error,q habetur pro ti.puta,qa pater asserebat rẽ esse suã:& sic titu.putatiuus sufficit ad præsc.lon.tẽporis,iuxta no.p Bar.& alios in l.Celsus,ff.de vsu.& in l.n[illegible]lo.s̃.de rei vẽ.& ita vult Pau.de Ca[illegible] in alia materia ĩ aut.nisi tricẽnale[illegible] de bon.mater.& in l.quæcunque[illegible] de bonis q̃ lib. Aut alienauit pen[illegible]tus extraneus,q nõ cõtinetur sub p[illegible]hibitione,qui fortè rem tenebat [illegible] suam,& vt suã alienauit nõ nomine grauati,sed suo proprio nomine:[illegible] tũc valeret vẽditio,sicut valeret de qualibet re aliena in p̃iudiciũ ipsi[illegible] vẽditoris.l.rem alienam.ff.de cõ[illegible] hen.emp.& sic ex ea tribueretur titulus habilis ad vsucapiendũ vel p[illegible]scribẽdũ cõtra verũ dominũ,cuius res est:vel cõtra illũ q agere posset post euentũ cõditionis,vel quãdo fideicõmissũ esset purũ,vel in diẽ cer[illegible]tã:& hoc videtur tenere Bald.hic,ut dixi s̃.ĩ secũdo casu pri.ad finẽ:vt re[illegible]fert Pau.de Cast.in d.l.fi.§.sed qa[illegible] pe.col.s̃.cõia de lega.q dicit,ꝙ [illegible] dictũ Bal.allegabatur per quẽdã [illegible]sultorem in causa in qua illis di[illegible] cõsuluit:de quo consilio s̃.mẽti[illegible] feci.sed aduocatus dicebat istud [illegible]ctũ Bal.nõ esse verũ,quia Bal.lo[illegible]batur sine lege.ipse verò dominus [illegible]xit.ꝙ istud dictũ Bal.fuit dictũ originale Petri & Cy.in l.fi.in vj.opi.in[illegible] s̃.in quibus in integ.rest.nõ est necess q dicũt,ꝙ quãdo prohibitio alienationis est in personã,& quæritur an res prohibita alienari si alienetur,possit vsucapi,vel præscribi longo tẽpore,debet distinguit:aut alienatio fuit facta à prohibito à lege vel à testatore,& tũc non poterit vsucapi

capi vel præscribi: quia est ipso iure nulla, intelligẽdo secundũ ea quę s. dixi. aut per personã nõ prohibitã, & tũc poterit vsucapi vel præscribi: quia validus est titulus, cũ nõ sit facta alienatio cõtra prohibitionem. & ita debet limitari l. fi. §. sed quia. s. cõia de leg. Et ista vsucapio vel pscriptio lon. tẽporis incipit currere ab eo tẽpore, quo potuit agere ille cõtra quẽ præscribitur, & non antè:
40 *quia nõ valenti agere de iure nõ currit præscriptio. l. j. in fi. j. de an. na li excep. & ibi de hoc plenissimè dicam: & ideo ego dico, q̃ si prohibitio fuit facta expressè à testatore, qa tunc alienatio facta contra prohibitionẽ expressam à testatore, est ipso iure nulla incontinenti: vt l. cum pater. §. libertis. & ibi gloss. ff. de leg. ij. & ibi Doc. & not Dec. & maximè Pau. de Ca. in d. §. sed quia. sequitur q̃ incontinenti à die alienationis potuit retractare venditionem, licet adhuc non venerit casus seu conditio fideicommissi: & per consequẽs ab illo die quo potuit agere, incipit currere vsucapio & pręscriptio longi tẽporis, secũdũ Pau. de Ca. in d. §. sed quia. q hoc in effectu sentit: qđ est notabile. sed si prohibitio alienationis non fuit expressa à testatore, sed tacitè facta: puta quia grauauit hæredem de restituenda hæreditate vel re, iuxta d. §. sed quia. & tunc distingue: aut grauauit purè, vel in diẽ certam. & idem per d. §. sed quia. in prin. aut grauauit sub cõditione, vel in diẽ incertã: & tunc aut d. alienatio fuit facta post euẽtum conditionis vel diei. & idem, eadem ratione: aut fuit facta pendente conditione vel die incerta: & tunc quia secũdũ veram opinionem illa alienatio interim valet, donec eueniat euentus cõditiõis vel diei incertæ: vt not. gl. in d. §. sed quia. licet gl. dicat contra riũ in l. seruo legato. §. j. ff. de leg. j. & malè secundũ Docto. ibi, & in d. §. sed quia. & tunc quia substitutus non potest agere pendente conditione vel die incerta, vt d. §. sed qa. non incipit currere præscriptio longi temporis vel vsucapio. & ita loqtur d. §. sed quia. in ver. fin. autem auaritiæ. Aut loquimur de præscri. longissimi temporis xxx. vel xl. annorum. & tũc etiam si alienetur per personam prohibitam alienari expssè vel tacitè, sine dubio valebit alienatio. l. sicut. j. de præscrip. xxx. annorum. secundùm Paul. de Cast. in d. l. fi. §. sed quia. s. communia de leg. & in l. quæcunq;. s. de bonis quæ lib. & in aut. nisi tricennale. s. de bon. mater. Et est ratio, quia in præscriptione longissimi temporis non requiritur aliquis titulus. vt habetur in l. cum notissimi. & in l. si quis emptionis titulo. j. de præscriptio. xxx. annorum. intellige tamen nisi esset pupillus contra quem quis vellet præscribere, quia pupillari ætati nõ currit præscriptio. l. sicut. in fin. eo. ti. de quo plenè dicã in l. fi. j. eo. Item intellige, quòd ista pręscri. xxx. vel xl. annorum incipit currere ab eo tempore, quo potuit de iure agere ille contra quẽ pręscribitur: quia vt s. dixi, non valenti agere de iure non currit præscriptio. l. j. in fi. j. de anna. excep. secundũ qđ ibi dicam. & ita vult Pau. de Cast. in d. aut. nisi tricennale.
41 *Sed circa istam potẽtiã agendi potest insurgere vnũ dubium. tu scis q̃ dum filius sta. est in potestate patris, con-

contra eũ non currit præscriptio l.j.
in fin.s̃.de bo.mater.& l.j.in fi.j̃.de
annali excep.Modò ponamus, quòd
filiusfa.habebat aliquas res in quib*
pater nõ habebat vsumfructum:& ꝓ
quibus non poterat filius agere abs-
que consensu patris: vt est gl.not.in
l.iij.§.filio.ff.cõmo.& not.Doct.in
l.fi.§.necessitate.s̃.de bonis quæ li.
& Nico.de Neap.in l.si vsusfructus.
§.si ita.ff.quando dies vsusfruc.leg.
ced.Quæritur nunquid eo casu cur
rat ipsi filio præscriptio,dum est in
potestate patris.Ray.de Foroli.in l.
quid ergo.§.vsuras.ff.de cõtra.iudi.
tut.dicebat per illum tex.ꝙ aut ipse
requisiuit patrẽ ꝙ deberet sibi præ-
stare autoritatem in iudicio,& non
potuit obtinere:& tunc debet excu-
sari ꝙ non currat præscriptio cõtra
eum:aut non petijt,& tunc currit.ar
gu.d.§.vsuras.& in aut.de æquali.
do.§.illud.vnde sumitur aut.quod
locum.s̃.de coll.Sed Nico.de Nea.
in d.§.vsuras.dicit quòd hoc nõ pro
cedit:quia filius potest petere,& pa
ter compellitur ad præstandã autori
tatẽ:vt habetur s̃.de bonis quæ lib.
in d.§.necessitatẽ.quod nõ põt fa-
cere tutor.d.§.vsuras.quia non põt
cõpellere prætorẽ.Hinc est secundũ
eum ꝙ Marti.Sili.indistinctè tenet,
ꝙ in eo casu præscriptio cõtra filiũ
currat.ar.ff.ex quibus cau.maio.l.ait
prætor.§.j. Sed si pater alienauit
bona filij in quibus habet vsumfru-
ctũ,filius donec est in potestate pa-
tris,nõ posset conuenire nec agere
cõtra emptorẽ ad retractandũ alie-
nationẽ:quia sicut nõ posset agere
cõtra patrẽ directò.l.lis nulla.ff.de
iud.ita nec per indirectum.volendo
retractare alienationẽ per patrẽ fa-
ctam:vt no.Bart.in l.si constante,in
pri.in ix.q.secundæ partis prin.s̃.so
lu.ma.& ibi per Doc.& Pau.de Ca.
in l.filiusfa.§.pe.quæ incipit,cũ pa
ter.ff.de leg.j.Sed post eius morte
bene admitteretur,si nõ esset hære
patris:aliàs si esset patris,obstaret ei
42 exceptio. *Quem de euic.tenet a
ctio,eundẽ agentẽ repellit exceptio
l.vendicãtem.ff.de euic.& illa alia
exceptio,ex qua persona quis lucr
sentit,eius factũ improbare nõ
l.qua ꝑsona.ff.de regu.iu.secũdum
Pau.de Ca.in d.§.cũ pater.nisi esset
hæres cũ beneficio inuẽtarij,per
fi.cũ ibi no.s̃.de iure deli.& per no.
in l.debitori.s̃.de pac.& in c.j.in tit.
an agna.vel filius repu.hęredita.
vsi.feu.Item admitteretur etiam fi-
lius ad agendum viuo patre,si esset
inops:vt est gl.no.in l.ij.§.ꝙ si in pa
tris.in verbo iuris.& ibi Bart.& al.
ff.sol.mat.& sicut inciperet curre
præscriptio etiam longi temporis
arg.l.in rebus.§.omnis.cum ibi no.
ff.de iure dot.& similiter etiam cur
reret in omnibus alijs casibus in qui
bus filius posset agere.& præd.
procedunt etiam si esset statu
quòd omnibus currat præscrip.
qui non egerint j̃.x.annos:quia
filiofami.non curreret præscrip.
qa illa regula,quòd impedito agere
de iure non currit præscriptio,est re
43 gula naturalis: *quia vbi nõ est ne
gligentia,ibi non debet esse pœna
& ideo locum habet etiam in statu-
tis secundũ Bal.notabiliter in aut.
44 si tricẽnale.s̃.de bon.mater. *Se-
dubitari potest de vno:pone quòd
pater alienauit vel reliquit alteri bo
na filiæ:vel quę debebantur filię p
ius fideicommissi,ipsa filia præ

& non contradicente, nunquid propter hoc filia videatur consentire. Bar. format istam q. in l. j. in vlt. col. in pri. s. de bo. mater. & tenet quòd non; quia silentium propter patris reuerentiã interueniens, potius reputatur contradictio, quàm consensus. & dicit, q͞ de hoc est glos. ord. & sing. in l. j. §. quę onerandę. ff. quarũ rerum act. non datur. & allegat glos. concor. in l. filiusfa. §. inuitus. in gl. in fi. in verbo probetur. ibi, & in eo q erubescit. ff. de ꝓcura. facit l. pen. 45 ff. de furtis. *Posset vlterius etiam dubitari, qd si filius vel filia cuius pater bona alienauit, sciuit illam alienationem factã, vel etiam fortè fuit pręsens, & nihil dixit, an debeat saltem denũciare emptori ne emat, ad hoc vt constituat eum saltem in mala fide, vel vt habeat causam desistẽdi à cõtractu, & si non fecit filius dictã denuntiationẽ, sibi præiudicet. Et videtur dicendũ, q͞ non. nam si ꝓpter reuerentiã patris non fecit, excusatur per ea quę dixi in pręcedẽti q. sed si esset filius, qui verisimiliter non haberet huiusmodi reuerentiã, an teneatur renuntiare emptori, vt nõ emat, qa res est sua vel sibi debita: & credo q͞ non: ex quo sciebat ius suũ vbiq; durare, per no. in l. rẽ alienam. ff. de pig. act. nisi participassent fraudẽ cũ patre, ignorãte emptore. arg. §. itẽ si qs in fraudẽ. cũ ibi not. insti. de act. & ar. l. ait prętor. §. si quis particeps. & in toto tit. ff. de his q in fran. cre. Vltimò, qa dictũ est s. sæpissime, q͞ pater nõ põt alienare, maximè cu effectu in pręiudiciũ filij substituti bona subiacentia restitutioni ꝓpt substitutionẽ: aduerte qa istud habet locũ in substitutione fideicõmissaria, & nõ in substitutione pupillari seu directa, p l. j. §. sed nõnullos. ff. de tut. & rati. distr. & p l. qui filiũ. ff. vbi pupil. educari debeat. & l. qd pupill⁹. ff. de acq. heredi. & sic pater poterit alienare in ꝑiudiciũ substituti pupillaris, & elegãter no. Bal. in l. sed si in cõditione. §. seruus alien⁹. ff. de hered. inst. quod dicit esse mẽti tenẽdũ: quia est notabile. & idem tenet Ang. ĩ l. Marcellus. §. res. quæ. ff. ad Treb. & Pau. de Cast. in aut. res quæ. in pri. s. cõia de leg. qui intelligit hoc, quando alienatio fit cum solennitate debita, & subsistente iusta causa, vt in dictis iuribus: nec pupillaris substitutus adueniente conditione substitutionis, poterit reuocare tanquã factam de bonis subiectis substitutioni. Quod ego limito singulariter esse verum, vbi substitutio esset facta directè & per fideicõmissum simul: puta qa fuit facta substitutio per hæc verba, substituit vulgariter & pupillariter, & per fidecõmissum, sicuti sæpissime fit, qa tunc erit in electione substituti venire p pupillarẽ, vel per fideicõmissariã substitutionẽ: vt singulariter no. Bart. in l. recusare. §. Titius. p illũ tex. ff. ad Treb. & per Bar. in l. cẽturio. in iiij. q. prin. in prin. ff. de vulg. & pupil. & in l. Titio. in pri. ff. de vlu. leg. & in l. si quis seruo. ff. de manu. test. & idẽ tenet Bal. & Ang. in l. precibus. s. de impu. & ali. subst. & Ang. in l. fi. s. de codic. & ibi p Bald. in iij. col. ver. ex predictis apparet. & habetur p Bald. in l. nõ iustã. s. ad Treb. & in l. nec is. §. j. in fi. ff. de acq. here. facit qd not. Bar. in l. sing. in vj. co. in pri. ff. si cer. pe. Cũ ergo substitutus habeat electionẽ ex qua substitutione velit succedere,

cedere, si eligat substitutionē fideic. & p illā velit succedere, non valebit alienatio in sui piudiciū: secus si venit p pupillarē: & sic ,ppter hoc poteris cognoscere vnā vtilitatē dictę electiōis sibi cōcessę: sed fortè potes dicere, ꝙ aut pater alienauit q fecit substitutionē, & poterit cū effectū alienare: sicuti potuisset substitutionē reuocare aut alienare tutor pupilli: & tunc procedat quod dixi: vt possit substitutus eligendo viam fideicommissi reuocare dictā alienationem: quod singulariter tene menti: quia Doct. hoc non declarant.

SVMMARIVM.

1 *Partus ancillæ conceptus, & penes bonæ fidei possessorem editus, an furtiuus sit, cum mater furtiua existat.*

2 *Meum quicquid est, amplius meū fieri non potest.*

3 *Vsucapionem partus an & quomodo mala fides impedire habeat.*

SI matrē. Partus ancillę furtiuę cōceptus & editus apud bonę fidei possessorē, vsucapitur p eundē. h. d.

1 *No. ꝙ partus ancillę conceptus & editus penes bonæ fidei possessorē: licet mater sit furtiua, tamē ipse non est furtiuus: & ideo pōt vsucapi tit. & bona fide: ꝙ sic declara, si Titius surripuit mihi ancillā quæ non erat prægnās: deinde eā vēdit tibi bona fide emēti & credēti ancillā esse vēditoris: deinde penes te concepit & peperit, & elapso termino volo petere partū: certū est enim ancillam me petere posse: quia cū esset furtiua, & sic affecta vitio reali, nō potuisti vsucapere ancillā, vt hic. & l. ancillę. ſ. de fur. coniūcto ∮. furtiuę. inst. de vsuc. sed dubiū erat de partu. & respōdet Imperator, ꝙ ego, q sum dominus ancillę, nō possum petere partū, si tenuisti ipsum legitimo tpe, scilicet triēnij: vt l. j. ∫. de vsuc. transfor. & cū titulo & bona fide, vt ibi, quia partus nō est furtiuus, postquā non fuit cōceptus penes te: & sic potuisti vsucape. Sed cōtra hoc opp. & videtur, ꝙ vsucapio nō fuerit necessaria: qa si eras bonę fidei possessor, lucratus fuisti fructus statim. l. bonę fidei in fin. ff. de acq. re. do. & l. in pecudū in prin. ff. de vsu. sed ille qui est dominus, vlterius vsucapere nō pōt. 2 sequitur. ∮. lana. ff. de vsuc. *Quia quod meū est, amplius meū effici non potest. inst. de act. ∮. sic itaq; & c. inter dilectos. circa fi. extrà de fideinstr. So. verū est ꝙ bonę fidei possessor facit fructus suos incōtinenti, vt dictis iuribus: sed partus ancillæ nō dicitur fructus ancillæ, nec esse in fructu propter nobilitatē hominis: absurdū enim videbatur hominē in fructu esse, cū omnes fructus rerū natura hominū gratia cōparauit: vt d. l. pecudū. in fi. & inst. de re. diu. ∮. in pecudū. licet partus pecoris dicatur fructus, vt ibi, & sic cū partus nō sit fructus, & ꝓpterea nō efficiatur incōtinēti bonę fidei possessoris, sicut diceretur partus pecudū ꝓpter bonā fidē: pōt tamē effici p vsucapionē titulo & bona fide, vt hic, & sic secū defendere ab illo q est dominus ancillæ, si ipse bonę fidei possessor possideat: vt præsupponit in tex. dū dicit quæstionē pati dicis. & si non possideat, sed alius, poterit cōpleta vsuca. vēdicare: & si vsucapio nō est cōpleta, poterit partū petere per Publicianā: vt l. si ergo. ∮. partus. ff. de Publi. & hoc vult glo. hic secunda: sed si erat prægnans tēpore furti facti, tunc par-

partus est furtiuus, sicut ipsa mater: quia erat antequàm partus nasceretur portio matris, vel pars viscerum matris: vt dicitur in l.j.§.si mulier.ff. de ven.inspic.& habetur p gl. de cõsec.dis.j.c.ecclesiã.in qua & idẽ.si cõcepit penes furem. Si autẽ ancilla cõcepit penes bonæ fidei possessorẽ à principio, & posteà ad ipsum peruenit notitia, ꝙ ipsa ancilla mater erat furtiua: an & quando posset vsucapi partus: vide tex.gl.& Doct.in l.si ancillam.ff.pro suo. Sed iterum opp. & videtur ꝙ vsucapio in partu locũ habere non possit: ex quo in partu non habetur titulus: vt l.si pregnãs. & l.vaccæ.ff.de euic.& vult glo.in fi. in l.ancillæ.§.de fur.& glo.in l. si qđ ex Pamphila.ff.de leg.ij quia sine titu.non currit vsucapio.l.j.§.hoc tantummodò.j.de vsucap.trãsfor. Sol. secundùm Old.& Bal.in l.ancillæ.§. de fur.aut mulier erat prægnans tẽpore venditionis: & tunc in eo habetur titulus concretiuè: quia est pars 3
viscerum matris, vt dixi: aut erat vacua, id est non pregnans: & tunc in ea non habetur tit.singularis, sed vniuersalis pro suo. vnde ex hoc sequtur ratio: quia superueniens mala fides interrumpit vsucapionẽ, contra d.§.hoc tantummodò. sed Ange. in d.l.ancillæ.in fi, quantum ad hoc vltimũ, dicit hoc nõ esse verũ: quia sic interpellationẽ non operatur debilitas tituli, etiã si non superueniret scientia rei alienæ: ita ꝙ nõ furtiuæ interpellaretur vsucapi, quod est falsum: quia requiritur scientia rei alienæ & furtiuę.l.iulio.§.& si possessionis.ff.de vsu.& l.si ancillam.ff. pro suo. vnde alia ratio est secundũ eũ. quare interpelliatur vsucapio: quia est partus rei furtiuę: & sic in odium furtiuitatis est introductum, quia est vitiũ reale: & ideo speciale est ĩ eo. & idẽ dicas in omni alio vitio reali, quo res est affecta: vt voluit etiã Barto.in d.l.ancillę.ad fi. Et per prædicta apparet vna limitatio notabilis ad d.l.j.§.hoc tantummodò.cũ glo. in verbo, scientia.j.de vsuca. transfor. vbi habetur, ꝙ superueniens mala fides nõ habet interrumpere vsucapionem. In glo.in verbo, Potuisti. ibi, tunc enim debet dominũ, si põt, certiorare. not. effectũ mirabilẽ huius certiorationis: quia impedit interrumpi cursum vsucapionis: vt l. si ancillam.ff.pro suo.allegata hîc in glo.secundũ Barto.in l.non solũ. §. morte.ff.de no.ope.nun.& de huiusmodi certioratione vide l.j.§.si maritus.ff.de lib.agno.& in l.item quæritur. §.exercitu. ff. loca. quæ adde ad ea quæ dixi in l.præcedẽti, in pe. q.ver.posset etiam vlterius dubitari.

*Item ex ista gloss.not.ꝙ mala fides supueniens impedit vsucapionẽ partus, nisi fiat certioratio: & sic nõ videtur inspiciẽda bona fides à prĩcipio tantũ: de quo statim dixi ante glo.& habetur per Bar.in d.l.ancillã.& per gl.& Doct.in d.l. ancillæ.& p glo.in l.vnica, in verbo, scientia.& ibi dicã j.de vsucap.transfor. In ea.gl.ibi, l.si ancillam. dic secundũ Raph. ꝙ illa lex loquitur, quando scientia superuenit post editum partum, & cœptũ vsucapi. vbi autem ante partum editum superuenit scientia, tũc impeditur vsucapio: vt l.sequitur. §. si antequam.cum §.seq. ff. de vsu. & sic gl.nostra non videtur bene dicere: vt habetur per glo.& Doc.in d.l.ancillæ. In ea.gl. ibi, vendicat, declarã

istam

istã gl. vt s. dixi in op. In ea. gl. in fi. dic plenè de ista materia, vt habetur per gl. & Doc. in d. l. ancillæ. §. de fur tis. & per glo. & Doct. in l. si ego. §. partus. ff. de publi.

SVMMARIVM.

1 *Contractum nemo impugnare potest, si ipsi contractui consentiat.*

2 *Improbare uolens quod approbauit, non auditur.*

3 *Consentiat si quispiã, sua iura perdit.*

4 *Actiones suas remittentibus regressus dandus non est.*

5 *Ratificare quo casu quis potest, quod suo nomine gestum non est.*

6 *Vsucapi ut res possit, titulus & bona fides requiritur.*

7 *Audientia quibus in casibus agẽtibus denegetur.*

8 *Statutũ uel lex ualet, si disponat p hæc uerba, scilicet quòd quis non debeat audiri: uel quòd debeat audientia denegari.*

9 *Exceptio præscriptionis quo casu litis ingressum impedire habeat.*

10 *Exceptiones diuersas & contrarias sub conditione an simul quis proponere possit.*

11 *Actiones duæ contrariæ, an eodem libello simul intentari possint.*

12 *Mulier in libello sibi satisdari petere põt, & addicere: & si per contumaciã recusauerit, statim condemnetur.*

13 *Causa nullitatis & in integrum restitutionis conditionaliter, & sub disiunctione cumulari possunt.*

14 *Minori duo remedia simul competere possunt, scilicet appellationis, & in integrum restitutionis.*

15 *Libellus conditionalis quibus in casibus procedere possit.*

16 *Libellus an procedat si in eo dicatur, Habeo de iure communi: & si hoc nõ esset, Habeo ex priuilegio.*

17 *Libellus an pcedat, si in eo dixerit qui[s] piã se esse exemptũ: et inquãtũ exem ptus non sit, dixerit se præscripsisse.*

18 *Libellus an ualeat, si in eo dicatur, [...] to me à iuramento absolui, & me a[b] soluto, peto contractum rescindi.*

19 *Libellus iste an procedat, peto co[ntractum] usurarium me absolui à iuramẽto, [&] me absoluto cõtra eũ procedi, & [...] dem ad usurariam restitutionem co[n] demnari.*

20 *Hæreditatis petitione uel rei uendica tione ad rei restitutionẽ eo ipso q [...] agit, petere uidetur ipsum esse hæ[re] dem uel dominum.*

21 *Libellus an procedat si aliquis in [con] tractus rescissionẽ petat, & post[ea in] integrum restitutionem.*

22 *Exceptiones plures quando simul [&] semel proponantur contra perso[nam] actoris, & contra libellum & co[ntra] iudicem, exceptio contra iudicem [pri] mò posita intelligitur, & cætera [sub] conditione.*

23 *Testamenti ordinatio licet in f[...] non ualeat, ualet tamen domin[o con] sentiente.*

24 *Contractum de re sua si domi[nus ra] tum habeat, ex quo rei suæ do[minium] perdit, an pretium à uendito[re petere] possit.*

25 *Aduocatus licet aliquis interu[eniat in] causa rei uẽdicationis rei suæ pr[o ...] & sic consentiat quòd ille pro[...] agat ut cõueniatur, attamen si d[...] sua sit, ius in illa re non perdit.*

26 *Vasallo alienanti quandocunq[ue] do[mi] nus consentiat circa utile uasal[li domi] nium, ei consentire uidetur.*

27 *Præscriptio dominium non absorbet.*

28 *Bona fides ex iuris errore inducitur.*

29 *Error iuris & facti an & qua[ndo] [...]*

usucapionem impedire habeat.

30 *Viri nobilis dictum iustißimam credulitatem inducit.*

31 *Titulus putatiuus quandoq; habetur ab uno, & poßeßio ab alio, uel à seipso, & tunc an usucapi poßit.*

32 *Titulo qui errauerit, nunquid sit inhabilis ad habendum dominiũ ex uero titulo, ut incestuosus in bonis paternis.*

33 *Causæ duæ quando circa idem concurrunt, quorũ una nocet, altera pdest, an illa q̃ noceat, inspicienda sit. et nu. 34.*

35 *Causæ duæ si sint, quarum una in dubio impedit, alia non, pro causa impediente interpretari debemus.*

36 *Qualitates duæ quãdo in unius persona concurrunt, & unius respectu negatiua est & prohibitiua, & alterius respectu est affirmatiua, quæ qualitas inspicienda sit.*

37 *Causa quacunq; etiam iniusta à dolo excusat.*

38 *Poßederit si quispiam per annos triginta rem meam errando in iure, & credendo rem eße suam, eam etiam de iure canonico pscribit, licet dicatur malæfidei poßeßorem non præscribere.*

39 *Poßederit si quispiam rem xxx. annis, in bona fide eße præsumitur.*

40 *Bona fides tẽpore contractus & tempore traditionis requiritur, ad hoc ut usucapio procedat, secus in cæteris contractibus.*

VENDITIONI. Consentiẽs contractui, nõ impugnat eundem, & emẽs bona fide, rem sibi traditã vsucapit. h. d. vel sic, Emptor rei alienæ potest se defendere aduersus dominum vendicantem, si probat ꝙ dominus consensit venditioni, vel etiam si hoc non probat, si tamẽ vsucepit titu. & bona fide, nisi res sit affecta vitio reali, ita quòd non potue-
1 rit vsucapere. h. d. *Not. primò, ꝙ nemo potest impugnare cõtractum qui consentit eidem, & sic quod semel quis approbauit, amplius improbare non potest. concord. l. Pompo. scribit, si negotium. ff. de neg. ge. & l. dispensatorem. ff. de sol. & cõcor. etiam viij. q. j. dilectissimi. & c. quẽadmodũ. extrà de iureiur. & c. quod
2 semel placuit. de reg. iur. in vj. *Ex quo not. aliud, ꝙ volens approbare quod approbauit, nõ auditur. quod intellige secundũ Ange. si excipiatur. l. j. §. quanquã. ff. ad Treb. & hoc no. pro bannitis secũdùm eũ, qui ex forma statuti non debẽt audiri. nam semper intelligitur, dũmodo opponatur apertè, per d. §. quãquã. & hoc tenet Io. And. in c. statutũ. in fi. prin. in gl. in verbo, necaudiantur. de rescrip. in vj. Vbi decidit, ꝙ licet causa nõ debeat audiri nisi certo loco, si tamẽ nõ excipitur, tenet pcessus, vt dicitur, etiam plenius j. in primo not.
3 *Et ex his not. etiã aliud, ꝙ ille qui cõsentit, sua iura perdit. l. cũ quidã. s̃. de admi. tut. & l. si consentiente. & ibi hoc no. Bal. s̃. de dona. ante nup.
4 *Et remittẽtibus actiones suas, nõ est regressus dandus. l. quæritur. §. si vẽditor. ff. de ędili. edic. & l. ij. s̃. de
5 iur. & fa. igno. *Not. secundò principaliter casum, in quo quis ratificat id, quod non est suo nomine gestũ, quod est verum secundũ Ang. in sui præiudicium, vt hic: sed non quo ad actionẽ sibi parandam regulariter, licet hoc fallat quãdoq;, vt plenè habetur in c. ratũ. de reg. iur. in vj. & in l. si pupilli. §. si ego. ff. de nego. gest.
6 *No. tertiò ꝙ titulus & bona fides debet interuenire, vt res posit vsucapi. cõ cor. l. nullo. s̃. de rei vendi. &

lege prima. infrà de vsucapio. transfor. & infrà dicemus. & habetur plenè per glossam & Docto. in capitul.
7 diligēti. extrà de præscriptio. *No.
quartò ibi, Nō audiatur. vnū casum in quo audientia denegatur agenti, scilicet quando quis vult venire cōtra cōtractū, quē semel approbauit. Vide aliū casum in l. ij. ibi, vel vlterius litigantē audierint. s̄. de leg. Itē aliū casum in l. sed & si per prætorē. §. hoc quoq;. ff. ex quib. cau. ma. Itē aliū in l. si cū dies. §. si quis. ibi, actionē denegari. de arbi. Itē aliū in l. j. §. sed si is. ibi, prætor ei actionē denegare debet. ff. de ope. no. nū. Itē aliū in c. statutū. in fi. prin. ibi, nec audiantur. de rescri. in vj. & ibi Io. Andr. in nouella. Itē aliū in c. super eo. de hę. li. vj. Itē sunt alij plures casus, in qb. audientia denegatur, de quib. habetur per gl. or. di. xxiij. di. c. j. in verbo, audiētia. & habetur per Doc. in d. §. sed si is. vnde dicit hic Ange. ex hoc
8 tex. * ꝙ valet lex vel statutū disponēs per hæc verba, ꝙ quis nō debet audiri, vel ꝙ debeat audientia denegari. ad quod vide glo. & ibi Bal. in c. j. §. porro. in tit. qualiter olim feu. pote. alie. secus si lex vel statutum, ꝙ iustitia denegetur, quia directè opponit cōtra ius Dei, & contra ius naturalę & humanū, disponentia vnicuiq; iustitiā ministrari, secūdùm Inno. in c.
9 q̃ in ecclesiarū. extrà de cōsti. *No.
quintò ex eodē tex. ibi, nō audiatur. coniuncto fine, ꝙ hic videtur casus, ꝙ exceptio præscriptionis impedit litis ingressum. de quo hic per Alb. de Ro. & per Bar. plenè, & singulariter in l. si. ff. pro suo. & per Bar. & Docto. in l. emptor. j̄. de præscrip. longi tēporis. & ibi plenè dicemus. & propterea dicit hic Ang. ꝙ ex quo audientia denegatur, impeditur litis ingressus, processus tamen tenet, si nō opponatur exceptio, vt dixi s̄. in primo no. idem si lex vel statutū dicit, actio vel petitio nō detur, vel actionem nō dabo, quia intelligitur si opponatur, vt est tex. & ibi hoc no. Bar. in l. j. ff. ad Macedo. & Bart. in l. ij. ad Vell. & Bar. l. nam & posteà. ff. de iureiuran. & habetur plenè per Bar. & Doct. in l. j. §. j. ff. ad Treba. & maximè per Io. de Imo. qui ponit quid in
10 ciuilibus & qd in criminalib. *No.
sextò. ibi, Sed ex hoc. quē posse plures & diuersas & cōtrarias exceptiones simul sub conditione proponere, puta, dico te non audiendū, quia consensisti venditioni mihi factæ, & posito ꝙ nō consensisses, ego vsucepi. & hoc vult text. cū glo. in l. nemo prohibetur. ff. de excep. vbi gl. ponit exemplum, vt si quis dicat se soluisse, & inquantùm nō appareat se soluisse, dicit se tutū præscri. vt probatur in l. si is. eo. tit. & ī l. nemo ex his. in prin. in ij. charta in fi. de reg. iu. & in c. nullus pluribus. & ibi per glo. & Dy. de re. in. li. vj. & hoc procedit in
11 excep. etiā cōtrarijs, vt dixi. *Sed
quid de act. an illę possint intentari simul, & sic an duplex iudiciū possit simul sub cōditione in eodem libello proponi, puta si dico testamentū nullū, & sic quod est inofficiosum, & peto rescindi. dic quòd sic: vt habetur in l. qui de inofficioso. in glo. magna in fi. & ibi per Doct. ff. de inoff. testa. & est gl. in l. j. in prin. in ij. gl. magna, circa mediū. ff. de acti. emptı. & gl. in l. cōductores. s̄. locati. & in l. nō abs re. j̄. vnde vi. & in l. ij. §. itē si in facto. ff. de ver. obli. & est gl.

in c.auditis.in verbo cõpleta præscri ptio.in fi. & ibi Doct.extrà de præsc. & gl.xviij.di.quanquã.& in d.c. nullus pluribº.in quib.gl.ponũtur varia exempla.& est gl.in c.Rayn.in prin. in verbo,veniret.extrà de testi. quæ dicit, quòd valet iste libellus, peto talẽ rem,& si cõtradixerit mihi, peto pœnam.& idẽ vult Bald.in l. si pacto quo pœnã.in fi.j.de pact. qui dicit, ꝙ libellus in d.l.potest ita apertissimè formari,peto quod principaliter promisisti,& si non soluis,peto pœnã,in qua pœna peto te sentẽtialiter condemnari.ar. gl.in d. §.item si in facto.& idem etiam vult Bal. in l.j.in pe.col.versi. deinde quæritur. j.de sent.quæ pro eo quod interest. vbi dicit,ꝙ procedit iste libellus, peto fundũ mihi vẽditũ tradi,& si non traditur,peto interesse, quia ista nõ est propria alternatiua,sed est quidã modus subiunctiuè agendi. allegat no.per gl.in d. §. itẽ si in facto.& in l.j.in princ.ff.de act.emp. & idẽ vult Bar.in simili,in l.si cõstante. §. quo-
12 ties.in fi.ff.sol.mat.vbi dicit,*ꝙ mulier potest petere in libello sibi satisdare,& addicere in libello, & si ꝑ cõtumaciam recusauerit,statim condemnetur.ar.d.l.nõ abs re.& d.l.cõductores.idem tenet Lud.de Ro. in
13 d.§.quoties.in x.col. in princ.*Item causa nullitatis & rest.in inte.possiet conditionaliter & sub disiunctione cumulari,puta minor dicit cõtractũ nullũ,& si tenet,petit resti. in integ. quia fuit læsus, vt in c. cõstitutus.de in integ.resti.& in c.sciscitata.eo. ti. & no.Inno.in d.c.auditis.de præscr. & Ant.de Bu.quẽ omnino vide in c. cũ olim.in iij.col.extra de priuile.& idẽ tenet Bal.secundũ Old.in l.cum
14 filius. §.varijs.in fi.ff.de leg.ij. *Itẽ minori possunt insimul competere duo remedia, scilicet appellationis & rest.in integ.vt not.in l. præses.ff. de min. vt dicũt domini de Rota in
15 deci.sua.cxcvij. in antiquis. *Itẽ videtur,quòd procedat iste libellº cõditionaliter,peto me restitui ad tempus,& cũ resti.facta ex nũc,prout ex tunc peto me dominũ declarari, & rem mihi restitui.de quo tamen dic vt plenè per Bal.in l.quod tẽpore.in ij.q.C.de rest.mili.& ibi per Doc. & habetur plenè ꝑ Ang.de Are.inst.de act.in §.rursus.in versic.quærit Bal. in d.l. quod tẽpore. & habetur etiã per Pau.de Ca.in l.iij.in ij.oppo.j.de re iud. Itẽ potest intentari libellus hoc modo sub cõditione, videlicet, dico testamentum falsum,vel nullũ, & si reperiatur verũ, dico ipsum inofficiosum, vt habetur in d.l. qui de inofficioso.& s.dixi.sicut põt quis dicere sententiã nullã, & si qua est, iniustã,& ideo appellat vel petit resti.in integ.vt no.in l.j.j. quãdo prouo.nõ est necess. & in l.si expressim. ff.de app.& in c.cõstitutus. extrà de in integ.resti.& per Bald.plenè in l. cũ filius.in §.varijs.ff.de lega.ij.Sed si egi primo vno remedio,& lite pẽdente volo intẽtare aliud,nõ debeo admitti,sicut nõ admittitur vtrunq; simul nõ conditionaliter,quia eodẽ tempore esset sibi cõtrarius,cõtra l. j.cũ ibi no.s. de fur.etiã si vellet intentare sub conditione, quia essent duo iudicia,& secũdùm esset fundatum in futuro euentu,quod etiã nõ debet.l.nõ quemadmodum.s.de iudi.& habetur in l.i. s.de iudi.Sed si finitũ est primũ iudicium & vicit,& tunc idem, vt non possit intentare

aliud iudiciũ, quia est superfluũ, cũ
iam habeat intẽtionẽ suã ex primo.
Si verò succubuit in primo, tunc be
ne põt intentare aliud, vt l. eũ qui. s̃.
de inof. test. & l. Aurelius. §. idẽ quæ
sijt. ff. de lib. leg. & no. in l. j. s̃. de fur.
& ita tenet Pau. de Ca. in d. l. eũ qui.
16 *Item procedit iste libellus, habeo
de iure cõmuni, & si hoc non esset,
habeo ex priuilegio. & ita quis põt
dicere & respõdere, vt est gl. quę dat
hoc consiliũ, vt isto modo dicatur cõ
ditionaliter. xxiij. di. quanquã. in ver
17 bo, plus. quæ incipit, sic ergo. *Po-
test quis dicere se exemptũ, & inquã
tũ nõ sit exẽptus, dicit se præscripsis
se, vt dicit glo. in d. c. auditis. in ver-
bo, cõpleta præscriptio. de præscrip.
18 *Itẽ videtur ꝙ similiter procedat
iste libellus, peto me absolui à iura-
mẽto, & me absoluto, peto rescindi
contractũ. & pro hoc faciunt omnia
prædicta. Item pro hoc facit, quia qñ
duo iudicia sic se habẽt, ꝙ vnũ ex al
tero oritur, ibi procedit libellus pu
rus in primo, & cõditionaliter in se
cũdo, vt not. in l. cõductores. s̃. loca.
& no. Bal. in l. quod tẽpore. in ij. q. s̃.
de re. mi. sed idẽ Bal. in l. rogasti. §.
si tibi. in iij. col. in prin. ver. sed quid
si est appositũ iuramẽtũ. ff. si cer. pet.
vbi format istam q. tenet contrariũ,
& dicit ꝙ qñ petitur absolutio à iu
ramẽto, debet peti primò absolutio
q̃ agatur rescissoria cõtractus, quia
intẽtans rescissoriã est periurus, nisi
primò absoluatur, & ideo debet pri
mò se habilitare q̃ agere rescissoria.
& ideo dicit, ꝙ nõ procedit libellus
duplex, dicere peto me absolui à iu
ramẽto, & me absoluto, peto cõtra-
ctũ rescindi, qa nõ sum habilis ad ve
niẽdũ, nisi prius absoluat: sicut olim

emãcipatus habebat prius petere bo
no. pos. gratia litis agnoscẽdę, vt h
betur in l. ij. s̃. de inof. test. & in l. I
pi. in prin. ff. eo. ti. Nec obst. secũ
eũ, qđ habitus in d. l. cõductores. s̃
loc. cũ simi. quia loquũtur de perso
na habili. & idẽ tenet Bal. in l. edit
in xxxv. col. in ver. dubitat de isto
bello. s̃. de edẽdo. in repe Paduan
19 *Vbi format q. an procedat iste li
bellus, peto cõtra vsurariũ me abso
ui à iuramẽto, & me absoluto cõtr
eũ procedi, & eundẽ ad restitutionẽ
vsurarũ condẽnari. & sic an ista cu
mulatio procedat. Et videtur ꝙ sic
cut cumulat restitutio cũ rescissoria.
l. necnõ. §. exceptio. ff. ex quib. caus.
maio. & l. Pap. §. si fili⁹. ff. de inof. te
sta. cõtrariũ tñ decidit, qa nõ fui ha
bilis, nisi prius sum absolutus, &
dicit, ꝙ fuit pronunciatũ p istũ li
lũ, cũ prius psona sit habilitãda q̃
ctio cumulãda, & iõ nõ habeo po
tiã proponẽdi, ergo malè ago. ra
ctus est potẽtiarũ. j. de adul. l. qui
lexãdrũ. & ff. de iu. cod. l. quidã
rũt. & s̃. de pe. hę. l. liber. sed vide
Lau. de Rodulphis in suo trac. de
ca. quẽ fecit sup c. cõsuluit. extr
vsu. ĩ cxxix. q. in ver. sed quid si
petat absolutio. vbi ponit istã q
uiter, & se nõ firmat. Et pro ista
vide qđ no. Bal. in d. l. qđ tpe. in
C. de rest. mi. facit qđ no. Fed. de
in cõsi. suo ccxcj. in fi. & Car. Za
c. debitores. in fi. extrà de iureiur.
Lud. de Ro. in ccclxxv. sing. qđ in
tu scis q̃stionẽ. & faciũt not. per la
Bu. in l. fi. s̃. qui admitti ad bon. po
possũt. qui videtur dicere, ꝙ in e
dẽ libello non potest quis deducere
ista duo, videlicet agnoscere bo. p
& agere bonorũ possessoria hæred.
tam

tatis pet. p d.l.fi. Sed Io.Fab.Insti.de bo.poss.§.fi. in hoc tenet cõtrariũ, videlicet ꝙ imò illa duo possunt cumulari in eodẽ libello, p gl.in d.l.q de inofficioso.ff.de inoffi.test. imò plus dicit, ꝙ sufficeret agere bono. poss.hæredi.pe.absq; eo, ꝙ aliàs ĩ iudicio agnoscat bo.pos.ex quo agendo declarat volũtatẽ suã, ꝙ vult agere.d.§.fi.licet hoc nõ firmet. Sed põt hodie firmari.p d.l.fin. cõiuncta gl.no.in c.cõstitutus.extrà,de relig. dom.q̃ elegãter vult, ꝙ vbi quis petit aliquã rem sibi restitui, ad cuius resti. obtinendã requirebatur primò rescindi cõtractũ, cuius occasione cõuentus rem detinebat: videtur actor petẽdo resti. rei, petere prius tacitè ipsi⁹ cõtract⁹ rescisionẽ, quę erat necessariò præãbula. ar.l.illud. ff.de acq.hæred.& ꝓpterea dixit singulariter Ant.de Bu. ĩ d.c.cõstitut⁹. ꝙ si minor tanq̃ lęsus in cõtractu vẽditiõis petat rẽ, quã vẽdidit & tradidit sibi restitui, ꝙ videt petere p resti.in inte.cõtractũ rescindi: de quo dic vt ibi p eũ, & Doct. & ad idẽ adduco quod not.Bar. in l.ex diuerso. §.j.ff.de rei ven. vbi notabiliter di-
20 xit, ꝙ eo ipso ꝙ qs agit petitiõe hæreditatis vel rei vẽdi.ad resti.rei, videtur petere, ꝙ iudex pronũciet ipsum esse hæredẽ vel dominũ, quia istud est antecedẽs necessariũ. facit qd no. Bar. in l.cũ qdã.ff.de bo.pos. & Bal.ĩ l.j.in j.q.s̃. q admit. & p hoc etiã facit qd no.Bal.in addi. Spe.ĩ ti. de sen.& Ant.de Bu.in c.examinata. ĩ ix.col.de iudi.& ĩ l.si cũ nulla.ff.de re iud.cũ si.Sed in p̃dicta q.de absolutiõe à iuramẽto, puto posse ita distingui. Aut q̃rit, an posit libell⁹ ꝓduci cõditionaliter, puta me absolui à iuramẽto, & in quãtũ fuerim absolut⁹, peto cõtractũ rescindi, vel tanq̃ vsurariũ vel iniustũ, & me in integ. restitui. & dicẽdũ est ꝙ sic, p ea, q̃ s̃. dixi, quasi ĩ toto isto sexto notabili. Aut quærit, an posit procedi sup d. libello sup vtroq;. & teneo ꝙ nõ, qa nõ posset ꝓcedi sup rescisiõe cõtractus, nisi prius actor fuerit absolutus à iuramẽto. & istud tenet do.Lau.in d.tract.de vsur.in xxix.q.qa ante absolu. si vellet probare cõtractũ vsurariũ plenè ad finẽ rescisiõis, vel se fuisse lęsum, & tũc nõ posset, qa nõ esset persona habilis obstãte iuramẽto, eo qa esset periurus cõtrauenien do ante absolutionẽ obtentã, & sic reus nõ teneretur litẽ cõtestari sup rescisione cõtractus antequã actor absoluatur, & ita posset saluari, & intelligo opi.Bal.& qd no.Fed.de Se. in cõsi.ccxcj.in fi.& id, qd dixi s̃.pro ista parte. Nec obstat ratio Bal.dũ dixit, ꝙ psona erat inhabilis ad petendam resti.in integrũ vel rescisionẽ cõtract⁹ ante absolutionẽ à iuramẽto obtẽtã: quia cõcedo istud esse verum respectu prosecutiõis in causa, vt dixi, & nõ respectu porrectionis libelli, qa bene dicit habilis, ex quo principiũ libelli in quo petit absolutio, est pmissũ purè, qa tũc alia pars libelli, quæ est sub cõditione, põt ꝓcedere, p ea, q̃ dicta sunt s̃. qa paria sunt aliqd fieri pro tẽpore pmisso, vel cõferre in tẽpus pmissum, videlicet post absolutionẽ factã, maximè stante principio habili, p l.in tẽpus. in pri.cũ ibi no.ff.de hære.inst. Nec obst.dũ dixit Bal. ꝙ actus debẽt esse de his q̃ sunt in potẽtia, qa cõcedo, sed in casu nostro est in potẽtia ꝓducendi libellũ cõditionalẽ, vt di-

xi, licet nõ sit in potẽtia prosequẽdi sup eo, nisi expediatur prius pręambulũ necessariũ, quod est absolutio à iuramẽto, vt patet ex p̄dictis. Sed in practica difficile erit procedere super dicto libello ad rescindẽdum cõtractũ, quia sentẽtia lata sup abso. aut fuit in fauorẽ rei, qa fuit pronũciatũ ipsum actorẽ non absoluendũ à iuramẽto, & tũc magis claudit via agẽdi sup rescisione cõtract⁹ propter iuramentũ nõ relaxatũ, sed quodãmodo confirmatũ. Aut pnũciabit ipsum absoluẽdũ, vel absoluetur, & tũc si appellabitur ab ista sentẽtia, ligatæ erũt manus iudici à quo, super rescissione cõtractus, iuxta nota. in c. nõ solùm. cũ ibi no. de app. in vj. & per totũ ti. ff. & C. nil nouari appel. pen. Sed posset procedere, quando isto casu secũdo nõ fuisset friuola, nec per iudicẽ à quo admissa, iuxta c. cũ appellationibus friuolis. de ap. in vj. & in c. past. in pri. extrà, de ap. quia tũc immediatè posset iudex pcedere sup antedicto libello ad rescissionẽ cõtract⁹. & idẽ quãdo fuisset appellatio deserta vel sentẽtia cõfirmata, eadẽ ratione.

21 * Sed circa p̄dicta posset formari vna quæstio, quid si aliquis in vno libello petat rescissionẽ cõtractus, & sic posteà resti. in inte. an procedat tũc libellus? Et videtur q̄ nõ, qa prius debet pręcedere restitu. in integ. deinde facta resti. debet cõtractus rescindi. tu dicas q̄ imò valet dictus libellus, vt p batur in c. cũ ex literis. circa mediũ, ibi dictã sentẽtiã in melius reformari, & cõtra eã restitui. extrà de resti. in integ. quod est notabile. qđ no. p Doct. in l. j. j. de execu. rei iudi. & in in l. si cũ nulla. ff. de re iudi. Itẽ pro hoc facit quod no. elegãter Bart. in l. qdã cõsulebãt. in vlti. col. in princ. in ver. sed qd si simul & semel. ff. de re iud. q dicit,

22 * q̄ quãdo simul & semel proponũtur plures exceptiões cõtra psonã actoris, & cõtra libellũ, & cõtra iudicẽ, intelligit̃ primò posita exceptio cõtra iudicẽ, & cæteros sub cõditione si apparuerit eum esse iudicẽ ordine scripturæ nõ attẽto. ar. l. talẽ. in prin. ff. de hęredi. insti. & l. ij. §. sed si ita. ff. de vulg. & pupil. idẽ no. Ang. in aut. de exhibẽ. reis in fi. j. col. vbi oĩno vide. & idẽ vult in ge. in l. sed & si susceperit. ante fin. prin. ff. de iudi. & idẽ in effectu not. Bald. in j. cõsti. C. in §. hęc igit. in iij. col. in fi. ibi, & p hoc patet q̄ si in eo dẽ &c. & pro hoc facit qđ no. Bar. in l. actio. in j. col. s̄. de trãsact. & c. cũ q. cũ ibi no. extrà, de rescri. & qđ no. Bald. in l. si res. s̄. de ordi. cog. & no. Bar. & Doct. in l. si ita scripti. de leg. j. & Bald. in l. cõtractus. in p. col. s̄. de fi. instr. & Pau. de Ca. in li. §. pri⁹. ff. de vulg. & pu. Et idẽ eẽt dicẽdũ, si qs petierit cõtractũ rescindi, & se absolui à iuramẽto, quia nõ attẽderetur ordo scripturæ, sed ordo intellectus, & sic tacitè videt petijsse prius se absolui, & casu quo esset absolutus, videretur petere rescindi cõtractum, præsupponẽdo q̄ iste libellus procedat, vt s. dixi, quia omnia ppetuò tene mẽti, qa sunt vtilia, & valde quotidiana. Opp. primò cõtra tex. in prin. q̄ si vẽditor vẽdit noĩe suo, nõ videt̃, q̄ dñs cõfirmatiẽdo fecerit sibi pjudiciũ, qa nõ intẽdit suo noĩe gestũ, qa qđ meo noĩe gestũ nõ est, ratũ habere nõ possum. ... pupilli. §. si ego. ff. de ne. ge. Sed ... scdm Bald. q ppriè loquẽdo nõ est ratú.

ratificatio, sed qdā cōsensus. l. si fundū. §. j. ff. de pig. sed ille tex. videtur pbare cōtrariū, vnde soluit hoc Cy. & Doc. aliter, qđ verū est, ꝙ illud qđ nō est gestū meo nomine, nō possū habere ratū, scilicet vt oriať mihi actio ne. ge. inter istū q erat dñs, ratū habētē, & ipsum vēditorē, vt in contrario. sed bene pōt dñs habere ratū in sui pjudiciū, ne sic p hoc perdat dominiū rei suę vēditæ, & vt amplius rem vēdicare nō possit, vt hic. & l. si fundus. §. j. ff. de pig. & l. sicut. §. venditiōis. ff. quib⁹ mo. pig. vel hyp. sol. & s. de rei vēd. l. mater. versi. sin aūt posteà. & ibi no. & no. p gl. & Do. in d. §. si ego. & dixi s. i secūdo not. prī. & habeť p gl. Bar. & alios ī l. j. C. si in cōi eadēq; causa in inte. rest. post. & per Bar. in l. j. in §. sed si cū qs. in prī. ff. de vi & vi arma. & plenè p Ange. in d. l. si fundus. §. j. q dixit hoc procedere, quādo ille cōsensus acceptatur, aliter nō nocet cōsentienti. pro hoc facit qđ elegāter no. Bal. in l. iij. s. de rep. hęredi. q dicit, ꝙ si actus sit in iudicio parte psente, & nō acceptāte, sibi nō nocet. & habeť in l. j. s. de relati. & ideo cautela est, ꝙ si sit aliqs act⁹ in iudicio te psente, vt respondeas cōsentio, & accepto in parte & partib. pro me faciētib⁹, in alijs verò nō cōsentio. Et pdicta etiā procedūt in vltima volūtate, puta si legauit qs rē alienā dño cōsentiēte, vt est casus sing. in d. l. sicut. §. vēditionis. secūdū Bal. hic. & idē tenet Bal. in c. j. §. pterea. in tit. quib. mo. feud. amit. q dicit, ꝙ ille tex. in §. vēditionis. est vnic⁹ in iure pro eo, q alteri cōsentit, vt de re sua testeť, & tangiť secūdū eū p Mod. in l. cū qs. in prin. ff. de leg. ij. & idē no. Bal. in c. j. §. donare. in ij. co. ī fi. in ti. qualiter olim feu. po. alien. vbi dicit singulariter,
23 *ꝙ licet nulla ordinatio testamenti valeat in feudis, vt in c. j. in prī. in ti. de suc. feu. tñ valet dño cōsentiēte, qa q pōt pstare cōsensum in cōtractu, pōt etiā in vltima volūtate, p d. §. vēditionis. q est ad hoc sing. secūdū eū. facit l. fin. cū ibi no. s. de pact.
24 *Sed an dominus ratū habēdo contractū de re sua, ex quo perdit dominiū rei suæ, possit petere pretiū à vēditore? Et dubiū facit, qa in particularibus pretiū nō succedit loco rei. l. Labeo & Sabinus. §. itē si dñs. ff. de ver. sig. & l. si & rē & pretiū. ff. de peti. hær. & l. vēditor ex hęreditate. ff. de hær. vel act. vē. & Pau. de Cas. hic se remittit ad no. p Bar. in l. si fundū p fideicō. ff. de le. j. vbi plene hoc examinat. & ibi p Doc. Secūdò opp. dicitur hic in tex. ꝙ ille q cōsentit, sua iura pdit, vt dixi s. in j. no. & habeť p tex. & gl. ī d. c. j. §. pterea. & habeť in c. j. in verbo, cōsentiētib. & in verbo q de nouo. in ti. an agna. vel fili⁹ repudiata hered. pater. possit feu. reti. Sed cōtrà de l. inter officiū. ff. de rei
25 vē. vbi habeť, *ꝙ licet qs tāquā aduocatus interueniat in cā rei vēdicationis rei suæ p vno, & sic cōsentit, ꝙ ille agat pro re illa, vt cōueniatur, tñ si illa res est sua, nō perdit ius suū in illa re. Sol. regula de qua, hic est infallibilis, qñ qs cōsentit in iure suo trāsferēdo i aliū. ita loqť hic cū sim. s. ad hoc alle. sec⁹ si cōsensus nō fiat ad hūc effectū, vt d. l. inter officiū. & ibi est gl. ordi. & habeť ī l. fi. ff. de inof. tes. inspiciēdū est ergo ad quē effectū cōsensus sit pstit⁹. l. fideiussor. §. pī. ff. mā. scdm Bal. ī d. §. pterea. fac. l. nō ois. ī pri. ff. si cer. pe.
26 *Et no.

singulariter, ꝙ quãdo dominus con
sentit vasallo alienãti, videt̃ ei cõsen
tire circa vtile dominiũ vasalli, non
circa directũ ipsius dñi, vt no. Inno. ĩ
c. inter dilectos. extrà, de fi. instr. quẽ
seqtur Bald. in d.c.j. §. ꝑtereà. in tit.
quib. mo. feu. ami. & idẽ dicas in em
phyteota seu liuellario, cui dñs con
sentit, vt alienare possit. & idẽ dicas
in alijs habẽtib. ius in re, vt in supfi-
ciario & similib⁹. & adde oĩno ꝑdi-
ctis, quod no. Bal. in c.j. in vij. col. in
prĩ. in ver. demũ querit gl. de duab.
q. in ti. an agna. vel filius. & Bal. in l.
q se patris. in vl. char. in prin. ver. itẽ
querit̃ si vasal. s. vñ lib. & adde qđ ha
betur p gl. in l. si ignor. & in l. si hy-
27 pothecas. ĵ. de remis. pig.* In gl. j. ĩ fi.
no. gl. q̃ sentit, ꝙ ꝑscriptio nõ absor
bet dominiũ. In gl. ij. sup verb. bo-
na fide. ibi, q̃ est si in facto erret̃. dic
dũmodò iste error sit ꝓbabilis. l. qđ
vulgò. & l. nõ solũ. §. qđ vulgo. & l.
iusto. §. si filius. ff. de vsucap. de quo
28 dicit̃ ĵ. plenius.* In ea. gl. ibi. §. scire.
ista gl. vult, ꝙ bona fides inducit̃ ex
errore iuris, p d. §. scire. sed tu dic se
cũdùm Cy. ꝙ illud intelligit̃ in fru-
ctib⁹, à quorũ ꝑstatione excusat̃ pos
sessor ꝓpter iuris ignorãtiã, ex quo
nõ extãt secũdũ Bal. & ex hoc no. se
cũdũ eũ, ꝙ bona fides inducit ex er-
rore iuris quo ad fruct⁹, ideo qa ipo
rũ possessio est vilis, & abiecta. l. si
rẽ mobilẽ. ff. de acq. poss. nõ aũt quã
tũ ad prescribendã rẽ, vt l. si fur. §. j.
& ibi p glo. ff. de vsuca. & habet̃ in l.
nõnunquã. in prin. eo. tit. & idẽ te-
net hic Alb. & alij Doc. & idẽ tenuit
Dy. in c. possessor. de reg. iu. in vj. &
Bar. in l. si vir vxori. vbi plenè exami
nat. ff. pro dona. & habetur plenè p
glo. de materia in l. iuris ignorãtia

in vsucapione. ff. de iuris & facti i-
gnorãtia. & intellige quãdo fructu
sunt cõsumpti, vt nõ teneatur eos r
stituere, vt d. §. scire. secundùm d
Pau. & qñ possessor hereditatis no
esset factus locupletior: qa si esset f
ctus locupletior, illos tenet̃ restitu
re, inquãtũ sit fact⁹ locupletior, qa
cet nõ habuerit bonã fidẽ ꝓpt iu
errorẽ, tñ sufficit, ꝙ nõ habuit ma
secũdùm Ange. in l. nunquã. §. si q
ff. de vsuca. de quo se remittit ad no
p eũ in d.c. possessor. ĩ vij. & viij col.
& ita vult etiã gl. in l. iuris ignoran-
tia nõ prodest. ff. de iur. & facti ign.
Sed fortè secũdùm Saly. eadẽ fuit in
tentio glo. nã solùm hic vult quære-
re glo. an error iuris inducat malam
fidem: & vult ꝙ nõ: quia quo ad fr
ctus, remanet bonę fidei, sed quo
vsucapionẽ, verum est dicere, q
malæ fidei, & sic nõ simpliciter
respectiuè est malæ fidei. & su
Saly. ꝙ fortè etiã quo ad facult
est bonę fidei. ar. ff. de peti. hære.
l. ud. in prin. & est ratio diuersita
qa tũc tractat de dãno euitãdo,
in vsucapiõe de lucro cũ alteri
29 no, & ideo nõ sic prodest. *
ro extra glo. qa eius declarat
materia, quę est subtilis & fat
cata, & vtilis secũdùm Ang. an
iuris error & facti habeat impe
vsucapionẽ vel præscriptionẽ. &
missis disputationi. & arti. ita dis
gue: Aut loquimur in vsucapiõe, a
in prescriptione longi tẽporis x.
xx. annorũ, aut in prescriptione lo
gissimi tẽporis xxx. vel xl. anno
Primo casu, quãdo loquimur in v
capione, subdistingue, Aut est erro
facti tantùm, aut est error iuris tãtũ,
aut est error iuris & facti simul. Pri-
mo

mo casu, quando interuenit error facti tantũ, an impediat vsucapionem? & dic si error facti probabilis, quòd bonę fidei apertá ꝓbationẽ inducit, nõ habet impedire vsucapionẽ. l. iusto. §. filius. & l. nõ solũ. §. quod vulgò. ff. de vsucap. secũdũ Cy. vt dixi in prin. gl. ij. sed secundũ Ang. latius in hoc dicas, Quandoq; qs errat in facto tantũ in hoc, quia non credit se possidere, quod possidet, & nunquã vsucapit, nisi illam possessionẽ sibi retineat per ꝑsonã subiectã sibi ex causa peculiari, vt est tex. in l. ij. ff. ꝓ soluto. Quandoq; qs errat in titulo, qa credit se habere titulũ, & non habet, & tũc illa ignorãtia prodest, dũmodò error sit iustus. Exemplũ ponit, in eo q emit à furioso, quẽ cõpotem mentis etiã credebat. l. ij. §. si à furioso. ff. de vsucap. ꝓ empto. & in eo cui ꝓcurator vel seruus dixit se emisse ꝓ eo, vt l. quod vulgò. eo. tit. nam iustus error habetur loco titu. & tũc vsucapit quis nõ ex illo titulo speciali qui deest, licet adesse putet: sed vsucapit ex titulo gñali ꝓ suo, & sic debet intelligi secundũ eũ l. notabilis, Celsus. ff. de vsucap. & istud exẽplũ ponit etiã Bar. in d. l. Celsus. in ij. col. versi. errorẽ iustissimũ appello. qui dicit hoc esse iustissimũ errorẽ. Item ponit ibi Barto. alia exempla, videlicet quando quis fuit inductus persuasione aduersarij, vt puta venisti ad me, & dixisti, Volo tibi dare illũ librũ, quia tibi promisi: ego nõ recordor, & accipio, licet in facto proprio errem: tamen iustus est error. l. iij. ff. pro suo. & l. si existimãs. ff. pro soluto. & facit ꝙ aduersario credere debeã. l. j. in fi. ff. quando actio de pecu. est annalis. & l. doli exceptio. in fine, cũ gl. & ibi no. ff. de nouatio. & habetur per Docto. in l. fin. in principip. ff. de eo per quẽ factũ erit. & per Bart. in l. non fatetur. in iij. col. versi. & pone exemplum. ff. de confes. vbi ponit an & quando quis excusetur errando in facto proprio. Item Bart. in d. l. Celsus. ponit aliud exemplũ, quando sit iustus error: puta quando maiores nostri pater vel auus, cui successimus, dixit nobis se errasse eadẽ ratione qua dictum est de seruo & procuratore dicente. Item dicit, ꝙ apparet esse iustissimus error ex euidentia rei: quia erat pupillus venditor, & apparebat maior ex aspectu: & ideo putabam eum esse puberem. l. ij. §. si à pupillo. & §. si à furioso. ff. de vsucapione pro empto. & l. pignori. §. j. ff. de vsucapion. Item dicit. quòd est publica vox, & ex fama viciniæ inducitur iustissimus error. l. cũ quidã. §. quod dicitur. ff. de acquirẽ. hæredi. & istud dicit esse vtile. pone pater tuus emit fundum & possedit decem annis, & posteà decessit, & possedisti tu filius alijs decẽ annis, & cecidisti à possessione, non potes inuenire instrumentum venditionis, vel testes per quos probetur titulus, possessio decem annorũ sine titulo non sufficit, nec ꝓcedit vsucapio. l. nullo. suprà de rei vendicatio. Item titulum pro herede non potes allegare, quia tu es tuus hæres, vt l. nihil. C. pro hærede. & vide quod ibi dicam. cõsului (dicit Bar.) vt allegaret titulum, subaudi tu, alium quàm titulum pro hærede, vt notat Angel. in dicta l. nihil. & probaret aliquam ex prædictis causis: & secuta possessio decem annorum sufficit. sed in ipso defuncto, quia ex facto suo agitur

non esset iusta causa: & si dicat qualiter probabit, quòd hoc sciuerit vel crediderit ab initio, cùm incœpit possidere. Respondet Bar. in d. l. Celsus. quia ex suo animo hoc depẽdet, statur dicto suo, vt no. per gl. & Doctores in §. alie. Insti. de actio. & cum de hoc esset publica vox & fama, pręsumptio est quòd sciat. facit gl. not. in l. si tutor. de periculo tuto. aliàs esset ignorantia supina. l. regula. §. sed facti. ff. de iuris & facti ign. & idẽ tenet Bal. in l. indicia. versiculo, quartò quæro, suprà de rei vendicatio.

30 * Qui etiam dicit notabiliter, quòd dictum notabilis viri inducit iustissimam credulitatem, per gloss. notab. in l. Titio fundus. & ibi not. ff. de conditio. & demõ. & idẽ vult Bar. in l. si quis ipsi prætori. in viij. quæst. ff. de noui operis nũcia. & in l. qui fundum. §. procurator. ff. de vsucapione pro emptore, & in l. non solum. §. morte. in xv. col. ver. sed si esset tale factum. ff. de noui operis nuncia. & habetur in dicta l. j. in principio. ff. de eo per quem factum erit. & est tex. cum gloss. in c. cum in tua. ibi, quòd si persona grauis, cui fides sit adhibenda. extrà de sponsa. & est glo. in c. cupientes. in principio, in verbo, notitiam. de electio. libro vj. & per Bald. in c. cum contingat. extrà de rescriptis. & in c. sanctorum. extrà de præscript. Et quòd titulus putatiuus cum iusto errore sufficiat ad præscribendum, tenet Ioan. And. & Cano. in c. cura. extrà de iure patrona. & habetur de materia plenè per Abba. Sicul. in c. de quarta. & maximè in iij. col. extrà de præscrip. & per Angel. in l. iusto. §. filius. in fi. ff.

31 de vsucap. * Quibus adde, ꝙ quãdo titulus putatiuus habet ab vno, & possessio habet ab alio, vel à seipso & tũc an possit vsucapere, vide pe Bar. & Ang. plenè, & Io. de Imol. in l. cùm solus. ff. de vsucapio. & p Ang. in l. ij. ff. pro leg. qui tenẽt cõtra Bar. & vide omnino per Bal. in l. nullo. in versi. sed vlterius opp. suprà de rei vendi. Quãdoq; qs scit se possidere, & ignorat se habere titulũ, & re vera habet, & sic ignorat se posse præscribere, ꝓpter errorẽ facti, & tũc ille error secundũ Ang. hic nõ impedit vsucapionẽ. Exẽplũ est in eo qui credit se esse in potestate, & factus est sui iuris per errorem patris, quẽ ignorabat: & in eo ad quẽ peruenit res ex causa hæreditaria, & hoc ignorabat, vt l. iusto. §. filius. ff. de vsucapio. & l. si existimans. ff. pro soluto. Tu adde, quòd quãdoq; quis errat in facto ignorando cõditionẽ personæ suæ, puta quia quis erat incestuo vel spurius, & putabat se legitimum, & sic se posse vsucapere. & gl. singu. in l. nemo. ff. de vsucapio. pro legato format istam quæstionem, & dicit secundũ Azo. quòd iste nõ potest vsucapere, & quòd facit ad hoc. l. fi. ... hærede. & ad hoc etiam facit ... Ange. ibi, quia interdicta est licentia patri relinquendi incestuoso vel spurio, vt in aut. ex cõplexu. suprà de incestis nupt. ergo videt ei interdicta vsucapio. l. vbi lex. ff. de vsucapio. In contrarium Ang. allegat l. nuper. suprà de incest. nup. vbi propter iustã ignorãtiã pro legitimis habentur, sed illa l. nõ est ibi, nec aliquid facit sed voluit allegare. l. qui cõtra. cod. titulo. & ibi est gl. multũ notabilis. & dicit, quòd hæc sententia humanior est: pro qua facit secũdũ eũ l. j. in

iij §.ff.pro dote.& dicit φ huic opinioni inhærebat Iacob.de Aret.& Ray.de Fot.Nec obstat d.l.vbi lex. quia ibi vsucapio prohibetur.& dicit Ang.in d.l.nemo.quòd ista sententia sibi placet.sed Bal.in l.nullo.in versi.secūdò quæro.suprà de rei vēdicatio.aliter dicit formādo quæstionē hoc modo. *Nūqd si ille qui errat in titu.est inhabilis ad habendum dominium ex vero titulo,vt incestuosus in bonis paternis,nunquid putando se legitimū.præscribat longo tempore?Et videtur φ non,quia nō operat possessio lōga plus quàm verus titulus cū voluntate domini tradentis,vt est gl.singularis in d.l. nemo.ff.pro leg.si autē possedisset spatio triginta annorum,creditur φ præscripserit ius excipiēdi,vt l.si qs emptionis titulo.infrà de præscript. triginta annorū. subdit tamē,quòd si aliquis per spatium triginta annorum putaret se legitimum,cum non esset,non præscriberet legitimitatē, imò adhuc opus esset,vt legitimaretur à principe.vt l.qui in prouincia. §.diuus.ff.de ritu nup.de quo etiam habetur per Salycet. in dicta l.nullo. Quandoque quis errat in dominio venditionis,quia ignorabat dominū esse rei venditorem,& plus errat in re quàm in æstimatione mentis,& sic putabat se emere à non domino,& dic quòd in hoc casu non requiritur vsucapio:quia si à domino ei traditur,efficitur dominus,vt est text.no. in l.regula. §.qui ignorauit.ff.de iuris & fact.igno.Nec obstat,si dicat, ille qui errat,nō consentit.l.si per errorem.ff.de iurisdictione omni.iud. quia illa lex intelligitur in his quæ veniunt principaliter,nō in his quæ veniunt in consequētiam præhabito fundamēto,vt d. §.qui ignorauit.secundùm Bald. singulariter,in l.j.in xx.col.versi.item non obstat φ iuramentum.infrà de confes.& habetur in d.l.si per errorē.quod bene no.quā autem dicatur error facti probabilis vel improbabilis,vide tex.no.in d.l. regula.in §.sed facti ignorantia.Secundo casu,quando quis errat in iure tantùm:puta quòd credit se non posse vsucapere id quod pōt:& tunc illa ignorantia sibi nocet,& impedit vsucapionem.sic intelligitur l.si fur. §.j.ff.de vsuca.secūdū Ang.hic.Quandoq; ecōtrà quis credit se posse vsucapere idē,qd nō pōt errādo similiter in iure,& tūc illa ignorātia iuris nunquā sibi pdest,imò vsucapio impedit.l.nūquā.in prin.ff.de vsucap. facit l.iuris ignorāt.nō pd.ff.de iur. & fact.ig.& l.regula.in prin.eo.ti.de quo dic vt dixi suprà circa gl.ij.& habetur per gl.in d.l.iuris ignorantia. & per Dy.in c.possessor.de regu.iu. in vj.& adde quòd si ius in quo quis errauit,erat dubiū,talis error excusat in præscribendo,pro hoc videtur esse tex.no.in c.cū dilectus.extrà de consuetu. secundùm Abba.Sic.in c. de quarta.in iiij.col.in princip.extrà de præscript.vbi ponitur etiam de ista materia.Tertio casu,quando quis errat in facto & in iure simul,an possit vsucapere,& in hoc casu sunt opiniones.nam Iaco.de Areti.dicit vsucapionem non procedere impediendo iuris errorem,quasi tollatur titulus de medio propter talem errorem.l.Celsus.ff.de vsucap.& l.si fur. §.j.eo.ti.& videtur esse casus in l.ij. §.si à pupillo.eo.ti.intelligendo φ ibi pupillus vendiderat rem alienam

&

33 & assignat rōnē Ia. de Are. * Quia vbi circa idem cōcurrūt duæ causæ, quarū vna nocet, altera prodest, inspicienda est illa quæ nocet, vt l. si qs in graui. §. fi. & l. si quis posthumus. ff. ad Sylla. & l. Fulcinius. §. qd ergo ff. quibus ex cauſ. in poſ. eat. Sed Dy. tenet oppositū in d. c. possessor. idē tenet gl. in l. si vir. ff. pro donato. vbi dicit esse casum. Ange. hic tenet opinionem Iac. de Are. per dictū §. si à pupillo. & dicit, quod nō obstat d. l. si vir. quia ibi ignorantia iuris erat in genere, eo qa mulier credebat donationē valere inter virū & vxorē: & in hoc ignorabat ius in genere. Itē ignorabat factum in specie, quia credebat rē esse viri & nō erat: vnde tenebat ibi donatio, quia vir nō efficiebatur pauperior. In hac ergo specie, qa nō errabat in iure, meritò inspicitur error facti: secus si est error in specie tā in iure q̄ in facto. Exemplum: emo rē alienā à pupillo, & erro in iure, quia credo venditionem tenere, & re vera nō tenet siue sit sua, siue aliena. Item erro in facto: quia credo rem esse pupilli, & est aliena, certè præponderat error iuris, qa est in eadē specie. & sic nō pcedit vsucapio, vt d. l. ij. §. si à pupillo. ff. de vsucapione pro emptore. & istam opinio. an sit error iuris in genere, vel in specie, tenet Bal. in l. nullo. versic. sed cōtra hoc oppo. suprà de rei vendicat. Sed Cy. hic tenet opi. Dy. in d. c. possessor. & idem videtur seq Alberi. de Ros. hic, quia videtur bonæ fidei iste q errat in iure & in facto. Quia de duabus causis cōcurrētibus simul, accipienda potius est illa quæ prodest: vt ff. de iure fisci. l. nō intelligitur. §. si quis palàm. & sic eligit hic causa, q̄ prodest, scilicet error facti, qui bonā fidem inducit, & nō illa causa q̄ nocet, scilicet error iuris qui præsumit malā fidem, vt dictum est. Nec ob. cōtraria, q̄ videtur velle, vt inspiciatur causa quæ nocet, vt dicta l. si quis in graui. §. fi. & d. §. qd ergo. qa pcedūt vbi sunt duę causę circa idem indiuiduū & inseparabile, sed nos loquimur in mixto, quod recipit diuisionem & separationē in simplici. cùm ergo constet de bona fide propter præsumptionem erroris facti, iam est separata causa bonæ fidei à mala fide, quā remouet error facti: & ideo nō accipimus illam causam quæ est causa remota, sed in l. Fulcinius. §. quid ergo. cōstabat de mala fide. & ideo p aliā causam cōcurrentē q̄ pręsumptionē bonę fidei induceret, nō remouemur à mala fide, aliàs vbi nō esset certū de mala fide, non remoueremur à certa causa fide, qa in incertis nō certis locus est coniecturis. l. cōtinu⁹. §. cū ita. ff. de verbo. obli. cū simi. Ego verò in hac materia puto esse distinguēdū, an error iuris sit potētior, quàm sit error facti. vel ecōtrà, quia tūc debemus inspicere quid sit potentius. nā minus potens inculcatur, & vincitur à potentiori. arg. l. quæritur Hermaphroditus. ff. de statu homi. secūdū Bart. & Ange. in dicta l. si vir vxori. ff. p dona. & Salycet. hic. & ideo si est potentior error iuris, quàm sit error facti: ille error iuris est attendendus, & secūdùm illum iudicādum. Pone exemplum in l. ij. §. si à pupillo. ff. de vsucapione pro emptore. quia ibi siue sit res pupilli, siue extranei, non valet venditio, & ideo error facti non facit cessare errorem iuris. siue

rò

rò sit potentior error facti quàm iu ris, ille error facti est attendẽdus. Pone exemplũ in d.l.si vir vxori. nã ibi cõiunx donans putauit donationem valere, & sic fuit error iuris in genere. Itẽ errauit in facto, qa putauit rẽ esse donantis, cùm esset aliena. iste error facti prçualet, qa potentior, ex quo verè valebat donatio de re aliena, ex qua donans nõ efficiebat pauperior: & sic rectè putabat donationẽ valere, & sic procedit vsucapio. & ista sunt de intentione gl. & Bart. in dicta l.si vir vxori. Et adde secundũ Bal. hîc, ꝙ licet error iuris in genere non patrocinetur volẽti prçscribere, nõ tamẽ nocet erranti in facto, vt d.l.si vir vxori. Ex quo infert, ꝙ aut qs vult vti adminiculo ex iuris errore ad prçscriptionẽ fundandã, & nõ põt: quia illa nõ patrocinetur, aut aliunde vult fundare prçscriptionẽ, puta ex tit. & errore facti: & tunc potest, quia vtile per inutile non vitiatur: cùm nihil habeat cõmune error iuris in genere, & error facti in specie, nec veniant inuicẽ ad conflictũ, per tex. no. cũ gl. in d.l.si vir vxori. nã ibi vitiũ erroris iuris ex errore facti purgatur. & ad hoc facit brocardũ illud, ꝙ inspicitur illud quod prodest, nõ quod nocet. quod declarat Bart. in d.l.si vir vxori. dicens, ꝙ qñ duo sunt, quorũ vnũ prodest, aliud nocet, debemus inspicere id qđ est potentius. Vnde dicit, ꝙ quandoq; id quod prodest, est tantç potẽtiç, ꝙ offuscat & vincit id quod nocet, & tũc inspicimus id quod prodest, vt d.l.si vir vxori. & l. non intelligitur. §.si qs palam. ff. de iure fisci. & idem vult Bar. in d.l.si qs in graui. §.elegãter. ff. ad Sylle. Quandoq; id qđ nocet, vincit id quod prodest: vel dubitatur, & tũc subdistingue, aut effectus vnius põt separari ab alio, & separatur, vt l.relegatorũ. §.fi. ff. de interdi. & rele. si verò nõ põt separari, & tũc inspicitur id quod nocet, vt d.l.si quis in graui. §.eleganter. & l.secũda. §.si à pupillo. ff. pro emptore.

34 *De quo articulo an inspicitur id quod prodest, vel id qđ nocet. vide Bar. in dicto §.elegãter. & ibi Doct. & in dicto §.si quis palàm. & l. stipulatio. §.j. ff. de noui operis nuncia. & plenissimè per Alberic. de Rosa. in l.benign⁹. ff. de liber. causa. & p Bal. in l.qui posthumos. ff. ad Sylle. & p Ang. ĩ l.j. ff. de cõdi. ob turp. causam. & per Io. de Platea in l.cũ allega. C. de castren. pecu. mili. lib. xij. & Paul. de Cast. in l.si Stichũ aut Pamphilũ. in princ. ff. de fideiussor. & per Cyn. Alberic. de Rosat. Bal. & alios hîc. & per Anton. de Butr. in c.super quçstionum. §.si verò duo. extrà de offic. deleg. & per Pet. de Anchar. in c. ad quçstiones. extrà de rer. permu. & vide quod no. Bar. in simili, in l.tutor.

35 ff. de suspe. tu. *Quibus adde, ꝙ si sunt duæ causæ, quarũ vna impedit, alia nõ, in dubio debemus interpretari pro causa impediẽte, vt est text. & ibi hoc not. Bar. & alij in l.sufficit. ff. de condi. inde. & Bar. in l.ij. in iiij. quæst. in fi. ff. de appel. reci. & Bal. in l.si Ruffinus. suprà de testa. mili. & facit qđ not. Bart. in l.pater. §.filiã. in

36 fi. ff. de legatis iij. *Itẽ adde, ꝙ quãdo in persona vnius cõcurrunt duæ qualitates, & respectu vnius est negatiua & prohibitiua, & respectu alterius est affirmatiua, quæ qualitas sit inspicienda, vide per Dominicũ de sancto geminiano in c.statutũ. §.cũ

vero

verò. in vij. colum. versicu. nota ex
ista. de rescriptis. in vj. Secũdo casu
principaliter, qñ loquitur de prescri
ptione longi tẽporis decẽ vel vigin
ti annorũ, & tũc idẽ est dicendũ qđ
dictũ est suprà de vsucapione. Ratio
est, qa sicut in vsucapione requiri-
tur titulus & bona fides, vt Instit. de
vsucapio. in princ. & l. j. infrà de vsu
capio. transfor. ita requirit in prescri
ptione longi tẽporis, vt ibi. & habẽ-
tur plenè in c. si diligenti. extrà de
præscrip. cũ similib. sed errans in iu-
re nõ dicitur esse bonę fidei, vt l. ij.
§. si à pupillo. ff. eodẽ. quia quilibet
tenetur scire iura. l. pen. suprà de iu-
ris & facti ignoran. Tertio casu pri
cipaliter, qñ loqtur de prescriptione
lõgissimi tẽporis, videlicet xxx. vel
xl. annorũ. & in hoc dicit Pau. de Ca.
hîc, ꝙ credit sufficere quòd volens
prescribere nõ sit in mala fide, sed er
rans in iure, licet non sit bonæ fidei,
37 vt dixi, nõ tñ est malę fidei. *Quia
quæcũq; causa etiã iniusta excusat
à dolo. l. igitur. §. j. de liber. causa. &
no. gl. in l. j. in fi. ff. de abige. & gl. in
l. si plagij. la ij. & ibi plenè per Ange.
infrà ad l. Fla. de plag. & glo. magna
in fine. in l. j. §. fi. ff. si quis ius dicen.
non obtemp. cũ similib. & sic est da-
re mediũ inter bonã fidẽ & malã fi-
dem, scilicet habere nõ malã fidem,
quod est quãdo quis errat in iure, vt
patet per not. per gl. in l. j. in verbo,
interuenerit. infrà de acquiren. pos-
ses. & ibi de hoc dicemus. & habetur
p gl. in l. iij. §. genera. ff. de acquirẽ.
38 posses. *Vnde not. secũdũ Pau. hîc,
ꝙ si quis per triginta annos possede
rit rem meã, errando in iure, & cre-
dendo rem esse suã, eam prescribit
etiã de iure Canonico, licet dicat ma
læ fidei possessorem nõ prescribere.
facit quod not. in c. cum personę. de
priuileg. in vj. Et idẽ ego dico, qu[an]
do quis dubitauerit, an res esset su[a]
vel non, quia tunc nõ diceretur es[se]
in mala vel bona fide, sed in medio,
scilicet nec in bona nec in mala, vt
est glo. no. in dicto §. genera. qu[æ]
est notabile. & ideo cũ error etia[m iu]
ris non noceat in præscriptione lo[n]
gissimi temporis, non procedu[nt ea]
quæ dixi in primo casu princ[ipali],
de quo distinxi, aut est error iu[ris tan]
tùm, aut facti tantùm, aut iuris & [fa]
cti simul. Sed aduerte, quia quãdo[que]
sciẽtia rei alienę sine mala fide imp[e]
dit præscriptionẽ, puta creditor [pos]
rẽ sibi datã pro pignore à debitor[e]
nã licet possideat bona fide, quia [ha]
bet causam possidẽdi propter tra[di]
tionẽ debitoris, tñ quia scit rem [esse]
alienã, nõ prescribit, vt est gl. no[t.]
ibi, tertiò not. Bal. in l. nec cred[ito]
res. suprà de pign. act. simile in l. co[m]
muni diuidundo. §. inter prędo[nes]
versicu. precaria verò. ff. cõi diu[idun]
do. quod intellige de prescriptio[ne]
longi tẽporis. secus de prescrip[tione]
longissimi, vt no. gl. in d. l. nec [cre]
tores. in verbo, lõgi. & ibi per [Doc]
39 *Et adde singulariter, ꝙ ille q[ui pos]
sedit rem xxx. annis, presumitur [esse]
in bona fide, vt l. fi. infra vnde vi. [&]
ibi not. Bar. in fi. & idẽ tenet Ant[o.]
de But. in c. sæpe. in v. col. in fi. vers[i]
cu. itẽ hoc verũ. extrà de restit. spo[li]
ãa. & idẽ no. Abbas Sicu. in c. si dil[i]
genti. in v. col. de prescript. & Ang[e.]
in l. super longi. in iiij. col. in fi. infr[à]
de prescrip. lõgi tẽporis. & ibi dic[it]
Et aduerte ꝙ aliqui nõ intelligẽ[tes]
Bar. in d. l. fi. in fi. dicunt Bar. velle, ꝙ
contra prescribentem xxx. annis co[n]
p[...]

posit allegari mala fides sua. nã hoc non dicit Barto. ibi, sed vult ꝙ contra possidentẽ xxx. annis non possit allegari mala fides præsumpta, quæ causatur ex l. fin. sed vera mala fides bene põt allegari & probari etiã vsque ad mille annos. & ita loquitur c. malę fidei possessor. de regu. iur. 40 in vj. & c. fi. extrà de prescript. *In ead. glo. fi. in fi. no. gl. quę vult, ꝙ in vẽditione requiratur bona fides tẽpore cõtractus, & tẽpore traditiõis, ad hoc vt procedat vsucapio, sed in cæteris cõtractibus sufficit, ꝙ fuerit bona fides tẽpore traditionis tantũ, & ratio differentiæ est secũdũ gl. in l. ij. in prin. ff. pro emp. ꝓpter frequẽtiam cõtractus emptionis & vẽditionis. & hãc tenet Petr. & Cyn. hîc, sed Salyc. hîc dicit, ꝙ ista ratio est satis remota, nec est bona, quoniã oẽs vsucapiones sunt introductę, ne dominia rerũ sint in incerto. l. j. ff. de vsuca. & insti. eo. in prin. vnde frequẽtia cõtractus nõ debet obuiare ei ad quod intẽdit: vnde ipse adducit aliã rationẽ subtiliorẽ, quę colligitur ex gl. in l. si is qui pro emptore. in §. fi. ff. de vsucap. nã vsucapio pro emptore denominatur à titulo causato ex parte vsucapiẽtis & ab eius facto, qđ nõ est in alijs. Nã titulus pro soluto causatur principaliter à facto tradentis. & idẽ in titulo pro donato, & titulo pro legato, & pro dote, & ꝓ derelicto, & quodãmodò oẽs alij tituli concernunt traditionem vel apprehensionẽ seu receptionis tẽpus, qđ nõ est in titulo pro emptore. de quo etiã dixi suprà eodẽ, in rubrica. & ideo cũ titulus pro emptore concernat tẽpus contractus, & pactũ ipsius ementis, meritò illo tẽpore bona fides debet interuenire, & non tantũ illo tempore, sed etiam tẽpore traditionis; vt in cæteris contractibus, qa sine possessione, quę causatur à traditiõe, nõ causatur vsucapio, vt l. sine possessione. ff. de vsucap. & c. sine possessione. de regu. iur. in vj. Et hãc rationẽ põdera, dixit ipse, quia aliàs est inaudita. Sed tu pondera, quia licet ista ratio sua videatur subtilis, tamen non videtur mihi bona. nã si tu bene consideras, ipse vult ꝙ omnes tituli præter titulũ de vsuca. pro empto. denominentur à facto tradẽtis, & significẽt appræhensionẽ vel traditionẽ, vel tẽpus traditionis seu receptionis: sed istud est falsum. nã titulus pro donato, vel ꝓ legato, hoc nõ significant. nam res põt esse mihi donata, vel legata, & tñ nõ tradita, & sic significant tantũ tẽpus contractus & non traditionis. l. cũ pater. §. surdo. ff. de leg. ij. & l. si quis argentum. infrà de donat. cũ simi. Raph. autem hîc dicit, ꝙ subtilior ratio est, qa ex natura venditionis nõ est, vt emptor fiat dominus, sed tantũ venit traditio. l. ex empto. ĩ prin. ff. de act. emp. per quã traditionẽ si venditor erat dominus, transfertur dominiũ: aliàs nõ, vt d. l. ex empto. & l. clauibus. ff. de cõtrahen. emp. si ergo emptor nõ putat venditorẽ esse dominum, nõ est bonæ fidei, quia aliter nõ potest transferri dominium. quod secus est in stipula. vbi precisè agitur de obligando: & quamuis sciam te non esse dominum, nihilominus possum esse bonæ fidei possessor. & hãc rationẽ sensit iurisconsultus in l. si is qui pro emptore. §. fina. ff. de vsucap. secundùm Rapha. hîc ista etiam ratio non videtur mihi bona, quia dicitur quis esse

esse in mala fide cōtrahendo sciēter super aliena re, aliter quàm per vēditionē, sicut per aliū cōtractū, & hoc modo etiā videtur reprobare gl. in l. §. si. vnde ego starē opinioni glo. quæ est in dicta l. ij. in prin. ff. de vsucap. pro empt. videlicet propter frequentiā cōtractus emptionis & venditionis sit statutū, vt in venditione reqratur bona fides duobus tēporibus, scilicet tēpore cōtractus & tēpore traditionis, in alijs verò sufficiat tēpus traditionis tātū, vt l. iij. ff. pro solu. Neq; obstat qđ dicit hîc Salyc. quòd vsucapio est inuenta, ne dominia rerū sint in incerto, qa illa ratio nō tollit istā, ne detur materia emēdi rem, quā qs scit alienā: quia si hoc cōcederetur, vt nō requireretur bona fides tēpore cōtractus vēditiōis, esset valde damnosum dominis propter frequētiā cōtractus, quę frequētia nō est in alijs contractibus, ideo in eis hoc nō introduxit, vt duobus tēporibus requiratur bona fides. & pro hoc allego tex. in ratione sui in l. iusto. in prin. dū dicit, ibi enim propter assiduam & quotidianam comparationem seruorum, ita constitui publicè interfuit. ff. de vsucapio.

SVMMARIVM.

1 *Possessionis appellatione non solū compræhēditur illa possessio, quæ iuris est, sed etiam ipsa res immobilis possessa.*

2 *Statuta si dixerint, quòd possessionis domini talia facere possint, non referetur solùm ad dominos possidentes, sed etiam ad dominos rei.*

3 *Possessionis appellatione, an fundus rusticus & urbanus ueniat, an uerò rusticus tantùm.*

4 *Possessor malæ fidei an rem & omnes fructus restituere teneatur.*

5 *Emens rē alienam sciēter à malæ fid[e] possessore, præscribere non potest.*

6 *Titulus excusat a mala fide, & à fru[-]ctibus percipiendis.*

7 *Vitium personale, ut est mala fides a[u]toris, singulari successori non nocet.*

8 *Verbum usucapio est genus, & sic a[p]pellatione usucapionis etiā longum te[m]pus comprahenditur.*

9 *Exceptionē in forma usucapionis si [con]uentus opposuerit, & in forma præsc[ri]ptionis probauerit, an sufficiat.*

10 *Res mobilis an per furtū uel per ui[m] surripiatur, nulla differentia est.*

SI PARTEM. Malæ fidei pos[ses]sor tenetur domino rē cū fruct[i]bus restituere, bonæ fidei verò em[p]tor rē restituit, nisi cōpleuerit vsu[-]capionē, quæ sibi nō procedit ... ui possessa prius quàm ad domin[um] reuertatur. hoc dicit. Vel sic, mal[æ fi]dei possessor nō præscribit, sed ... nę fidei possessor sic, licet eius a... fuerit in mala fide, nisi res sit af[fecta] vitio reali. hoc dicit. In textu ... partē expone, id est, dimidiam ... men filiarū. §. portionis. ff. de v[erbo]rū sign. idē tamē esset, si plus q[uàm] diā, vel minus vēdidisset. arg. ... de tota. ff. de rei vendi. & eo... do expone verbū Portio, qđ ... frà. In tex. ibi, Possessiōis. dic. ... rei possessæ, ex quo dicit infrà ... ctibus: & sic ista lex loquitur ... de præscri. sed si velles intel[lige]re de vera vsucapione, dicas poss[essio]nis, id est, rei mobilis possessę. & ... dicit, Fructib⁹, expone, id est, pē... nib. & vecturis. & secūdū primā ... positionē vsucapio ī hoc titulo & ... quētib⁹ largè ponit, vt etiā lōgi te[m]poris pscriptio cōtineat, vt dicit ... no. in l. iij. ff. de vsuca. sed certè ...

tex loquitur de re ĩmobili, & sic de præscri.lõg.tẽpo.vt patet hic in tex. dum dixit, vel bona fide. qui indicat hunc tex.loqui de re immobili tantum, quia dicit, quòd bonæ fidei em
2 ptor qui emit à malæ fidei possesso re, põt vsucapere, qđ nõ posset, si esset res mobilis, qa facta esset furtiua, vt l.j.š.eo.& l.sciẽs.j.eo. secundũ Al
3 be.hic, de quo dicitur infrà ĩ primo no. In tex.ibi, Malę fidei possessor. dic & sic erat vitiũ personale, nõ reale, & sic nõ erat ab eo vi possessa, vt patet in fi.q in hoc differt à principio huius legis: vt dicit hic gl.j.& sic nõ potuisset vsucapi, vt in fi.dicitur, & tñ põt in principio vsucapi, vt patet ibi, cõpleuerit vsucapionẽ. In tex.ibi, Recipi põt. subaudi, scilicet per verũ dominũ directa rei vendicatione: sed si id quod alienauit, tan
4 quã dolo desierit possidere, vtili rei vẽdi.restituere tenebitur. ar.l. parẽ. ff.de reg.iur.& l.qui petitorio.& l.q restituere.ff.de rei vẽd. cũ simi. In textu ibi, Perueniat.subaudi qñ dñs
5 fuerat deiectus: vbi autẽ alius quàm dñs deiect⁹ fuisset, sufficeret reuerti in potestatẽ expulsi: vt est tex.cum gl.sing.in l.certè.in §.Iul.ff.de precario. secundũ Ang.hic: & Bar.in d.
6 §.Iul. secus est in furto: vt ibi dicit gl.not.de quo dicã plenè infrà in gl.
1 pen.vbi omnino vide. *No.primò text. ibi, Possessor. ꝙ appellatione possessionis cõprænenditur nõ solũ illa possessio quæ est iuris, de qua in l.j.in prin.& per totũ tit.ff.de acqui. pos.& in l. quęstio est, fundus. ff. de verb.sign. sed etiam comprehendit ipsam rem immobilem possessam, vt dixi super tex.& probatur in l.cũ satis.in §.caueant autẽ possessionũ domini.C.de agric.& censi.lib.xj.& in l.locorum: ibi, proprietas possessionis.C.de omni agro deserto, eodẽ lib.& ibi hoc no.Bart.in fi. qui dicit,* Quòd hoc est vtile pro statutis
2 dicentibus, ꝙ domini possessionis possint talia facere: nam hoc non refertur solum ad dominos possidentes, sed ẽt ad dominos rei.* Sed posset dubitari, an appellatione posses-
3 sionis veniat fundus rusticus & vrbanus, an verò rusticus tantùm.& videtur quòd in dubio intelligatur de fundo rustico, maximè propter cõmunem vsum loquendi: & sic nõ verificabitur in domo vel furno.ar.l.librorũ. §.quòd tamen Cassius.ff. de le.iij.& l.Labeo.cũ no.per Bar.ff.de supel.le.& ita vidi aliàs Paduæ iudicari.de quo etiã dixi in d. l. quæstio est, fundus. *No.secundo ibi, omni
4 no cum fructibus. quòd malæ fidei possessor tenetur restituere rẽ, & omnes fructus.concordat l.certum.in princi.& ibi est materia.suprà de rei vẽdic. *Nota tertiò ibi, Si sciens ꝙ
5 emens rem alienã scienter à malæ fidei possessore, non potest prescribere, & maximè quia in ea committitur furtũ: vt l.j.in fi.š. eo. & ibi dixi.
6 *Nota quartò secũdũ Rapha.quòd hic videtur esse casus pro glo. cõtra Pe.in l.si fundum.suprà de rei vend. quod titulus excusat à mala fide, & à fructibus percipiendis.& dicit, quòd hoc sibi placet. de quo dic vt plenè habetur in d.l.si fundũ.& in d.l. certũ.quia nõ est materia nostra: quod intellige de fructibus perceptis ante litem contestatam: sed de perceptis pòst, tenetur ad omnes: vt d.l. certũ. in fi.& ibi per gl. & Doct..& per gl. in c.super quæstionũ.in prin.in ver-

bo exordiū.in fi.extrà de officio de
7 leg.cū similibus. *Not.quintò ꝙ vi
tiū personale, vt est mala fides auto-
ris,nō nocet singulari successori hoc
iure:vt hic & l.j.infrà de præscri.lon
gi temporis.quod tamē hodie corri
gitur in aut.malæ fidei.ibi posita, &
ibi plenè dicitur.vt habetur hic etiā
in gl.fi.sed vniuersali successori,qui
est successor vitiorū & culpæ, bene
nocet etiā iure isto:vt etiā ex perso
na sua,licet sit bonæ fidei,nō possit
vsucapere vel præscriptionē inchoa
re:vt l.cū hæres.ff.de diuer. & tēpo.
præscrip.quod tamē limita esse verū
de iure ciuili,sec⁹ de iure canonico
secundū Dy. qui loquitur de volēte
inchoare ex sua persona vsucapere
vel præscribere:& dicit,ꝙ nō nocet
sibi mala fides autoris sui vt ipse no.
in c.ij.de re.iu.in vj.& ita tenet etiā
Bar.sequēdo Dy.in d.l.cū hæres. qđ
dicit hic Paul.de Ca. videri sibi satis
nouū,quia plus nocet mala fides de
iure canonico,quàm de iure ciuili:
vt habetur in d.c.ij.& in c.fi.extrà de
præscri.& in l.sequitur. §. si viā.per
Bart.& Doct.ff.de vsucap.vnde si de
iure ciuili mala fides autoris nocet
hæredi,quāto magis videtur debere
nocere de iure canonico?& nō dicit
vltrà.sed in l.Pōponius. §.cùm quis.
ff.de acqui.possess.hoc declarat. de
quo vide quòd plenissimè dicam in
l.nihil.infrà pro hærede.Vitium au
tem reale bene nocet cuilibet succes
sori,quousq; sit purgatum:vt hic in
fin.& quæ sint vitia realia,dic vt ha-
betur in l.vitia.infrà de acqui.pos.&
8 ibi dicemus. *Nota sextò & vlti-
mò:ibi,vsucapionem.& in fi.ibi, vsu
capio.coniuncto tex.ibi,cum fructi-
bus.& coniuncta rubrica suprà eod.

ꝙ verbū,vsucapio,est genus:& sic ap
pellatione vsucapionis cōprahend
tur etiā præscriptio longi tempor
quia hic loquitur de re immobili:
dixi s.in prin.super text.ī verbo p
sessionis:quæ res immobilis nō pr
scribitur nisi longo tēpore secund
Pau.hic.& est tex.& ibi dicā in l.j.
tit.j.& dixi s.in rubr.in princ.in se
cunda cōtinuatione,sed propriè vs
capio est in re mobili, præscriptio
in immobili:vt l.ij.j.de præscri.lon
gi tēporis:vt dicit gl.no.in l.iij.
9 vsuca. *Ex quo no.ꝙ licet cōtra-
tus opposuerit exceptionem in for
ma vsucapionis,& probauerit in for
ma præscriptionis,sufficit: sicut et
fra,dixit Bal.in l.in seruorū.in fi.in
frà in quib.cau.cessat lōgi tempor
præscr.qui voluit per illū tex.ꝙ
oppositū est forma præscription
& est probatū in forma vsucapio
sufficit.& sic no.pro saluando li
lū in quo diceretur,dico me vsu
pisse cōtra Titiū,cum tractaretur
præscriptione rei immobilis, &
trà dicēdo se præscripsisse,cū tra
retur de re mobili,in qua solū
vsucapio:quia verba libelli etiā
propriātur,vt possit saluari &
tari,vt no.Bart.in l.si olei.in fi
ca.& in l.j.in fin.s.de vsufructu
l.sed & si possessori. §.item si iura
ro.ff.de iureiur.& ibi per Docto
per Bartolum.in l.si prius:in xij.
lum. versiculo, secundò contra
oppo.ff.de no.oper.nunciati. &
Barto.Bald.& Ioan.de Imol.in l.
re debemus.ff.de verborum obli
per Cyn.in l.j.in iiij.q. suprà de
emphy.& vide omnino per Inno.
c.examinata.in fin.extrà de iudi.
tenet, quòd libellus sit sustentā
dum.

dũmodò sit quacũq; via tolerabilis. & ibi per Doctor. & adde prædictis, quæ dicá in l.vnica, in iiij. euidentia li, infrà de vsuca. trásfor. vbi ponam an & qñ verbũ vsucapio possit verificari in rebus immobilibus, tá in libello & sentẽtia, quàm etiã in statu tis, vbi omnino vide. In gl. ij. in verbo bona fide. ibi, Hodie cõtra. aduerte ad istam glo. quia si tu intelligeres ꝙ loqueretur de vsucapione rei mobilis, malè diceret, quia illa autẽ. loquitur in præscriptione longi tẽporis: vnde cùm sit exorbitãs, nõ est extendenda. ita dicit Bar. in l. Põponius. §. cũ quis. ff. de acq. pos. Præter eà ista glo. nõ habuit istũ sensum, vt intelligeret d. autẽ. malæ fidei, habere locũ in vsucapione per istum tex. quia iste tex. loquitur de præscriptione propriè loquendo, & impropriè loquitur de vsucapiõe, vt suprà dixi in vltimo notabili. Itẽ quãtũ ad propositũ nostrũ nõ habet locũ in præscriptione longissimi tẽporis. quod patet: quia etiam ipsimet autori malæ fidei non nocet mala fides, ad prescribendum longissimo tempore: vt l. omnes. & l. sicut. infrà de præscrip. xxx. annorum. & hoc de iure ciuili: secus de iure Canon. vt in c. malæ fidei possessor. de reg. iu. in vj. & in c. fin. extrà de præscrip. intellige ergo gl. sanè, vt loquatur in præscriptione longi temporis tantùm. de quo dicam latè in d. auten. malæ fidei. In glo. pe. in verbo violenter. ibi, Si vi. quæ est contrà. dic idem tenet gl. in insti. de vsuca. in §. furtiuæ. & vide omnino gl. in d. l. si vi. & quod ibi no. per Doct. In ea. glo. in fin. oppo. de l. non solùm. §. si dominus. ff. de vsucapi. vbi quando quis violenter est deiectus à possessione, res à qua fuit deiectus, põt vsucapi seu præscribi antequã reuertatur in potestatẽ dñi.

So. hic loquitur, cũ cñs fuit vi expulsus, & ab expulsione fuit appræhẽsa possessio: in cõtrario verò nõ fuit per expellentẽ appræhẽsa possessio. & sic nõ videtur fuisse res vi possessa: quia quamuis dominus sit vi deiectus, res tamen nõ est vi possessa: vt l. sequitur. §. si tu me vi. ff. de vsucap. & ibi no. de hoc. & est gl. inst. de vsucap. in §. quod autem. el j. in verbo possessarum. Item aduerte, quia ista glo. videtur velle relata ad textum, ꝙ si est res vi possessa, nõ põt vsucapi, nisi reuertatur in potestatẽ dñi: sicut etiam dicitur in re furtiua, vt illa non possit vsucapi, nisi similiter reuertatur in potestatẽ domini: vt l. sequitur. §. quod autem dicit lex. ff. de vsuca. & videtur esse tex. de vtroque insti. de vsuca. in §. sed aliqñ. & dicitur reuerti in potestatẽ domini, cũ ab eo non põt euelli: vt d. l. sequitur. §. tunc in potestatẽ. & not. glo. in d. §. sed aliquãdo. & vide gl. in l. abducta. s. de furt. quæ ponit quando domino subtrahitur, quatuor copulatiuè requiruntur, vt dicatur reuersa in potestatem domini. de quo dic ut ibi. Sed gloss. singul. in l. certè. §. Iulia. ff. de precario. videtur facere differentiam inter rem furtiuam, & vi possessam: quia res furtiua nõ potest vsucapi, nisi reuertatur in potestatem domini: vt dict. l. sequitur. §. quod autem. sed res vi possessa bene potest vsucapi, etiam si non reuertatur in potestatem domini, dũmodò reuertatur in potestatem expulsi. & ita tenet Bartolus in d. §. Iulia. quod dicit esse notandum: quia

nescit hoc alibi.& dicit ꝙ ita debet
intelligi ista l.in fi.sed quæ sit ratio
differẽtiæ inter rem furtiuam & vi
possessam,glo.in d.§.Iulia.non po-
nit,sed remittit se ad nota,in le.j.§.
ꝙ vi à me.ff. de vi & vi armata .vbi
glo.dicit,ꝙ ratio pōt esse,ne homi-
nes inuitentur facilius ad furãdum,
quàm ad inuadendum.sed Barto.ibi
dicit,ꝙ istud nil est dicere, quia ea-
dem est ratio,ne homines inuitẽtur
ad rapinã. Vnde ipse Bart. in dicta l.
sequitur. §.si dñs assignat aliã ratio-
nẽ.nam cũ in diuersis legibus sint fa
ctæ istę prohibitiones:vt inst.de vsu
ca,in §.furtiuæ.ex verbis l. sic debe
re intelligi colligebat:sed istud non
est reddere rationem differẽtiæ:vel
dicit ipse,alia ratio potest esse:quia
in furto res tantũ afficitur,ideo do
mino rei dicitur res subtrahi: sed in
violentia afficitur persona,cui infer
tur:& ideo ab eo dicitur vi possessa:
& sic si in eius potestatẽ reuertatur,
sufficit,& verificantur verba l.& hoc
probatur ex not.in l.itaque fullo. ff.
de furtis.& ibi per Bartol.sed con-
tra istam rationem ego allego te-
xtũ,in l.fin.ff.pro soluto, coniuncta
gl.ibi,nã ibi dicitur,ꝙ si aliquis obli
gauit rem creditori,& posteà ipse eã
surripuit,ꝙ si reuertitur in potesta-
tẽ creditoris,pōt vsucapi res,ẽt si nõ
reuertatur in potestatem veri domi
ni. Sol.illa l.fi.nõ loquitur in pigno-
rante rem alienã,sed suã,& dum di-
cit textus ibi,ꝙ si non reuertatur in
potestatem creditoris, non potest
vsucapi: dato quòd reuertatur in
potestatẽ domini,intellige respectu
hypothecæ,quam habebat creditor
in illa re sibi pignorata:sed respectu
proprietatis.bene pōt vsucapi: quia
illo respectu non est furtiua.Itẽ con
tra dictam rationem differentiæ vi
detur etiam esse textus in l.final.
vi bonorum raptorum.vbi etiã di
tur,quòd res vi possessa debet re
ti in potestatem domini.Sol.sec
cundùm Bartol. in dicta l.sequi
in §.si dominus. & in dicta lege
nali, ibi fuit violentia, quæ affec
ipsam rẽ: quia res mobilis fortè fu
sublata, ideo oportet vt in potesta-
tem domini reuertatur:sed si sol
est violentia,ita vt res non efficiatur
furtiua, tũc sufficit quòd reuertatur
in potestatẽ expulsi: vt d.l.certè.§.
Iulia.ff.de precario.& sic ex hoc no-
10 ta,quòd non est differentia.* An re
mobilis surripiatur per furtum, v
per vim:quia vtroq; casu requiritur
quòd redeat in potestatem dom
& sic pōt intelligi ista glo. & om
iura quæ non videntur facere d
rentiam inter rem furtiuã,& vi
sessam:sed bene remanet diff
tia inter rem mobilem furto sub
ctã,& rem immobilẽ per vim
siuam occupatam:vt patet ex p
ctis.Saly.autem hic ponit aliam
nem differentiæ:quia res mo
qua cadit furtũ minori temp
capitur,scilicet triẽnio: ideo
liter præiudicetur domino ig
ti,lex voluit eã reuerti in pote
ipsius domini:sed res immobilis
qua cõmittitur violentia expul
nõ sic breui tẽpore præscribitur
sic facilius lex permittit rẽ reuerti
potestatem expulsi, vt possit poste
præscribit:quia cũ res ipsa imm
lis se exhibeat, dominus verisim
ter infra tempus præscribẽdi d
reuersione notitiã habere deberet
& præscriptionem interrumper

sic nō potest ex tali permissione faciliter lędi: & ista videtur satis ratio colorata: vel dicit ipse sub dubio fort te, ꝙ possumus dicere, ꝙ nō sit differētia inter rē furtiuā, & vi possessā. Nec ob. d.l. certè. §. Iul. ff. de precario: qa ibi loquitur de expulso bonę fidei possessore, q posidebat cogitatione domini, & credebat se domi num. l. apud antiquos. circa me. ibi, domini cogitatione. s. de furtis. vñ satis est, ꝙ ibi reuertatur in potestatem illius, licet alius sit ver⁹ dñs: nō aūt sufficeret, ꝙ reuerteretur in potestatē alterius expulsi. & ita loqtur d.l. sequit. §. ꝙ aūt. ff. de vsuc. & hāc rationē dicit hic Raph. ꝙ semel cogitauit: licet Saly. nō alleget: sed ipse Raph. conat̃ dare aliā rationē differētię meliorē. nā pro re furtiua cōpetit domino actio furti, subandit̃ etiā si sit surrepta alij quàm dño: vt l. si furtiuā ancillā. ff. de furtis. licet in re vi ablata, subaudi alij quàm domino, nulla actio dño cōpetit pro illa expulsione: nō dicit plus Rapha. Tu aūt declara: quia quādo res surripitur per furtū propter rē, quæ afficitur vitio reali, tenetur fur ipsi, cui surripuit, & etiā ipsi domino: vnde licet reuertat̃ in potestatē illius, cui subtracta fuit, per hoc satis fit ei, sed nō dño, cui fur etiā tenebat̃: vt d.l. si furtiuā. sed qñ res vi posidetur: cū istud vitiū violētiæ sit potius ꝑsonale, quàm reale: vt dixi s. secundùm Bart. nō nocet nisi ipsi expulso, non domino: meritò sufficit, ꝙ redeat in potestatē expulsi: & sic si bene cōsideres, ista ratio Raph. cōcludit cum ratione Bar. quā suprà dixi, & bene. In gl. fi. in fi. dic vt dicemus plenè in authē. malæ fidei allegata in glo.

SVMMARIVM.

1 *Hypothecaria durat xxx. uel xl. annis.*

2 *Res bonæ fidei emptori uel poßeßori surrepta, usucapi non poteſt, niſi in domini poteſtatem reuertatur.*

3 *Furtum eſt contrectatio rei alienæ inuito domino.*

4 *Vendēs rem alienam ſcienter, & tradens, furtum committit. Et l. ſciens. ſequenti, nume 1.*

CVM SIT. Qui rē suā quā alteri obligauit, alteri vēdidit, cōmittit furtū, respectu iuris hypothecæ creditoris, & efficitur res furtiua, vt nō posit vsucapi aduersus creditorē hypothecaria agētē. h. d. secūdū intellectū Bart. Ang. & Pau. de Cast. hic. Vel sic, q rē alienā quā alteri obligauit, alteri vendidit, cōmittit furtū: & res efficitur inusucapibilis, tā respectu iuris creditoris, quàm respectu dominij ipsius rei. h. d. secundùm intellectū glo. hîc: quā sequitur Bar. in l. sequit̃. §. si rē. in fi. ff. de vsuca. & iste intellectus videt̃ verior: vt patet ex rubrica huius ti. quę loquit̃ tantū de vsucapione, & nō de ꝑscriptione, qua ꝑscribitur ius hypothecæ: patet etiā ex fi. dū dicit, vsucapi, nō ꝑscribi. 1 *Et pro intelligētia primi intellect⁹ pręmitte, ꝙ hyppothecaria durat xxx. vel xl. annis: vt l. cū notißimi. in prin. & ibi no. J. de præscri. xxx. anno. nisi possessor habeat titulū, & bonā fidē: qa tūc nō durat, nisi lōgo tpe, quo pręscribit̃ cōtra hypothecariā. l. j. & ij. J. si aduer. cre. qđ est verū: nisi res fuerit effecta furtiua respectu creditoris: vt in hac l. vñ si rē tuā mobilē mihi obligasti, et sic habeo hypothecariā, & eā alteri vēdidisti, cōtra quē possum eādē intētare, cū hypothecaria actio auo-

possessionẽ: vt l. si cũ vẽditor. in pri. ff. de euic. & ita datur cõtra possidẽtem: quia cõmisisti furtũ eá cõtrectãdo preter volũtatẽ meã: quia nõ cõsensi, ꝙ vẽderetur: ille emptor nõ vsucapit triẽnio, sed nec prescribit lõgo tẽpore, quo minus hypothecariã intẽtare possim. & ista est intẽtio huius l. secundũ Pau. hic. Sed aduerte, quia etiã si iste intellect⁹ esset ver⁹, ad istã l. tamẽ inquãtùm dicit Paul. ꝙ dicta res vẽdita nõ posset vsucapi. nõ procederet, quantũ est respectu dominij & iuris debitoris, si erat dñs in cui⁹ potestatẽ redierat: & ita sentit hic Bar.

2 *Nota primò, ꝙ hic est casus secũdũ vnũ ĩtellectũ, ꝙ res surrepta bonę fidei emptori vel possessori, nõ põt vsucapi, nisi reuertat̃ in potestatẽ domini, nec sufficit reuerti in potestatem dicti bonę fidei emptoris vl' possessoris. casus est hic secũdùm Bar. in d. l. sequit̃. §. si rẽ. in fi. ff. de vsuca. intẽlligẽdo, ꝙ hic debitor obligauit rẽ alienã: vt dicit hic gl. & Azo. in summa huius tit. nã tũc de necessitate debet intelligi, ꝙ ipse habebat titulũ, & bonã fidẽ, ita ꝙ potuit obligari. l. si ab eo. ff. de pig. ai's nullo modo potuisset obligari. l. aliena. in prin. & l. rẽ alienã. ff. de pig. act. & tamẽ hic apparet, ꝙ debet reuerti in potestatẽ domini. & aduerte, qa nõ videt̃ hoc bene apparere ex isto tex. qa hic nõ dicitur, ꝙ nõ sufficiet reuerti in potestatẽ creditoris. Nota secũdò ibi, quasi furtiuã. dic secũdùm primũ intellectũ Bart. Ang. & Pau. hic scilicet respectu iuris creditoris: sed secũdũ aliũ, dic respectu & ipsius dominij rei. & dũ dicitur in prin. rẽ, subaudi suã, secũdũ primũ intellectũ, vel alienã, secũdũ aliũ. In glo. j. ibi, Tradita. ista glo. sentit, ꝙ debitor obligauit, & tradidit creditori rẽ obligatã: aliàs vẽdẽdo posteà alteri: si primo nõ tradidisset, nõ cõmisisset furtũ:

3 *Quia furtum est cõtrectatio &c. vt l. j. ff. de fur. & Instit. de obl. quæ ex deli. nasc. in princ. quæ cõtrectatio nõ videretur interuenisse: sed tu dic idẽ etiã si nõ tradidit, quia sufficit, ꝙ obligauerit specialiter, & posteà cõtra volũtatẽ creditoris alienauerit: vt est casus in l. in actione. §. fi. ff. de fur. de quo vide ibi Bar. & in l. si is. in prin. eo. & habetur in l. si rẽ. §. fi. ff. de pr. verbis. & ita hic vult etiã Pau. In ea gl. in fi. hoc declara, vt dixi in prima not. In gl. ij. in fi. ibi, & sic cõmittit. dic scilicet vendẽdo posteà alteri. nã vendẽs rẽ alienã sciẽter, & tradens, cõmittit furtũ: vt l. si seruũ. & alienã. cum ibi no. s. de fur. & j. seq. vel intellige glo. vt velit dicere

4 *ꝙ ille, q obligat rẽ alienã creditori suo, & illã tradidit ei, cõmittit furtum si facit sine cõsensu domini: vt in glo. j. j. eo. l. seq. & probatur in l. ignore. in princ. ff. de fur. In glo. in verbo, Vsucapi. in prin. op. de l. pro soluto. So. ibi redit primò in potestatẽ creditoris: & intelligit ... quantùm dixi, ꝙ ista l. loquitur ... ignorante rẽ suã, quo casu sufficit, ꝙ redeat in potestatẽ creditoris, quantum ad hoc vt possit prescribi contra ipsũ, respectu iuris suæ hypothecæ: sed respectu iuris dominij hoc non requiritur: q a satis est, ꝙ redierit in potestatẽ domini, vt statim dicet ... sed si intellige res d. l. fi. ꝙ loquetur de re aliena, tũc nõ sufficeret, si rediret in potestatem creditoris, imò debet redire ĩ potestatẽ domini, vt di-

xi su-

xi supra in l.precedēti,licet gl.hic videatur sentire cōtrariū & male. In ca. gl.ibi,sed nō impeditur vsucapio. intellige gl.quātū ad ius dominij ipsius debitoris domini,sed bene impedit quantū ad ius hypothecæ: vt s. dixi. Raph autē hic dicit,aliter videlicet, ꝙ quādo fit furtū,p quod res ipsa reuertitur in potestatē domini: & tūc nō fit furtiua: quā si antè fuit furtiua, purgaretur vitiū domini,redeūdo in potestatē domini. & ita loquitur d. §. si rē. aliquādo per furtū nō reuertitur in potestatem domini: & tūc loquitur hic. & dicit, ꝙ istud est subtile,sed certè nō videtur bene dicere,vt patet per prædicta:quia licet res redierit ī potestatē domini, nec res efficiatur furtiua,vt ipse dicit:tamen hoc est verū, respectu dominij sui: sed respectu creditoris non pōt purgari vitiū, quin cōmittatur furtum,vt hic,& l.fi.ff.pro soluto.

SVMMARIVM.

1 *Res furtiua,usucapi non potest.*

3 *Vitium furtiuitatis est uitium reale.*

4 *Vitia realia quæ sint, & quæ personalia,& quis eorū effectus sit,remißiuè.*

5 *Bona fides emptoris non sufficit cum titulo & poßeßione, ut rem emptam usucapere poßit.*

6 *Furtiuitatis uitiū poßidenti officit, nō ratione malæ fidei, sed ratione uitij ipsius,quod purgatum non est.*

SCIENS seruū. Vendēs rē alienam sciēter cōmittit furtū,& res efficitur furtiua: & ideo p emptorē etiā bonæ fidei vsucapi non potest, nisi purgetur vitiū furti irritati per reuersionē ī potestatē domini. h.d.

1 *Nota, quòd vendens rem alienā scienter cōmittit furtū,quod intellige vendidit & tradidit: vt l.ij.infrà, pro donato. secundùm Cyn. hic.de quo dic,vt dixi in l.j.suprà eo. *No. 2 secūdò, ꝙ res furtiua nō pōt vsucapi,vt in §.furtiuæ. Insti. de vsuca.quod intellige,nisi sit purgatū vitiū,reuertēdo in potestatē domini: & qñ dicatur reuerti in potestatē domini, dic vt dixi in l.precedēti.& an & quādo res furtiua poßit vsucapi. declara vt plenè dixi in d.l.prima. *No. ter- 3 tiò,ibi, Rei vitiū. ꝙ vitiū furtiuitatis est vitiū reale. *Quæ aūt sint vi- 4 tia realia, & quæ personalia, & quis sit eorū effectus, vide per gl.ordi.in l. vitia. & quod ibi dicā j. de acqui. pos.& per gl.& Doc.in l.Pōpo.§.cū quis.ff.de acqui pos.& an huiusmodi vitia noceāt successorib⁹ vniuersalibus & singularib⁹, vide in dictis iurib⁹. & p gl.in l.ī his.§.nō debeo. & l.q in ius.ff.de reg.iur. de qb⁹ dicam in d.l.vitia. *No.iiij.ibi, Bona 5 fide.quòd bona fides emptoris non sufficit,& cum tit.& possess.vt possit rē emptā vsucapere,& sic ꝑpter hoc nō excusatur, qn teneat domino rē restituere, ēt p̄io sibi nō restituto. l.inciuilē. suprà de fur. quod declara,vt ibi no.per gl.& Doct. Et circa causam huius l.dic vt plenè dixi in l. 6 j.s.eo.*Nota quintò & vltimò,ꝙ vitiū furtiuitatis officit poßidēti,non ratione malæ fidei, sed ratione vitij ipsius,quod non est purgatum.

SVMMARIVM.

1 *Titulus transactionis,quomodo ad usucapiendum sufficiens existat.*

2 *Poßidenti alicui, quādo ex transactionis causa aliquid dimittitur, aliquis titulus poßeßori non operatur.*

3 *Titulus aliquis nō transfertur, quādo ex iuramento aliqd alicui dimittitur.*

4 *Laudum seu arbitramētum, quadam*

transactio esse dicitur.

5 *Verbis, sta in possessione, an titulus detur.*

6 *Dominiū nō trāsfertur, nec usucapiēdi cōditio, si quispiā de re sua promittat possessori controuersiam non mouere.*

7 *Possessori rē dimittēdo, quòd nō transferatur titulus in possessiōe habilis ad transferēdum dominiū uel usucapiēdi conditionem, in quibus casibus fallat.*

8 *Socij duo si se extrà iudiciū diuidant, uel etiam in iudicio, an titulus acquiri possit, ita quòd usucapere ualeant.*

9 *Cautela est, quòd si fiat diuisio inter fratres uel socios bona communia habentes, per iudicem fiat.*

10 *Renunciat qui in iudicio rei uendicationi, uidetur de necessitate dominio renunciare.*

11 *Argumentum à consequenti destructo bonum est.*

12 *Limitata causa limitatū parit effectū*

13 *Dominium eo casu, quo dominus transfert, non dominus transfert usucapiendi conditionem.*

14 *Regula est, quòd quacunq; res usucapitur, eadem Publiciana peti potest.*

EX CAVSA. Ex causa trāsactionis possessionē acquirēs, potest vsucapere. tit. pro trāsacto. h. d. Et sic facit ista lex pro secūda parte huius rubricæ ibi, vel trāsactione. & ibi dixi. vel sic, Trāsactio est sufficiēs titu-
1 lus vel causa ad vsucapiendū. *No. ꝙ titulus transactionis est sufficiens ad vsucapiēdū: quod intellige, si res fuit tradita ex causa trāsactionis. nā si tradēs erat dominus, incōtinenti in eum trāstulit dominiū. l. traditionibus. suprà, de pac. Ratio est: ꝗa tradidit rem vt suā, quæ sua erat: & sic potuit & voluit transferre dominiū in accipienten, vt ibi. & §. per traditionem. Insti. de re. diui. sed si nō tradidisset, sed ex causa trāsa. dimisisset penes aduersariū, secus. Pone exemplum: petij rē à te, quā detines tāquam meā, cū fortè non esset. venimus ad istā transactionē: quia tu dedisti mihi x. & ego destiti à lite: & dimisi rem esse penes te, promittēdo, quod nunquam amplius peterē, liberās te propter illā rem, quā tu possides: certè non vsucapis cōtra verū dominū: l. si pro fundo. & l. siue apud acta. suprà, de transac. Et est ratio: quia si ego essem dominus illius rei, per istam trāsactionē dimittēdo ipsam rem penes te, nō transtulissem in te dominiū: quia intētionis meæ nō fuit aliquod ius in te trāsferre: sed solùm à lite discedere: & sic quod potui, non volui. l. multùm. §. si quis alteri vel sibi. & c. cū super abbatia. extrà, de off. deleg. Itē potest assignari alia ratio: quia tradēs, tenetur ad dominium transferendum: dimittēs verò non: ita sentit ista glo. no. in d. l. si pro fundo. circa fi. quod dicit etiā tenēdo menti perpetuò. facit quod no. in l. si cōstante. §. si vxor. ff. sol. ma. Si itaq; in hoc casu fuissem dominus, nō trāstulissem dominiū: ergo si nō fui dominus, nō potui trāsferre vsucapiendi cōditionē: quia ista procedunt à pari: vt l. clauibus. ff. de contra. hen. emp. & ita tenet hîc gl. & istam opin. sequitur Azo, in summa huius tit. §. pe. & Bar. in l. j. ff. de vsucap. pro emp. & ita tenēt Doct. Moder. secundùm Ange. hîc. & ita cōmuniter tenetur secūdùm Pau. hîc. de quo dicam plenè in glo. In gloss. j. in princ. pro declaratione glo. op. de l. si pro fundo. in fi. & de l. siue apud acta. & de l. super possessiōe. supra, de tra.

vbi habetur, ꝙ dñs rei q̃ transigit dimittẽdo rẽ suã aduersario, cum quo trãsigit, in eũ nõ trãsfert dominiũ: ergo vbi nõ esset dominus, nõ posset trãsferre vsucapiẽdi cõd. ꝑ regulã l. clauibus. ff. de cõtrah. emp. Glo. soluit duobus modis istud cõtrariũ. Primò secũdũ Mar. Hug. & Pla. quòd cõtrariũ loquit̃, qñ dominus dimittit rẽ aduersario: quo casu nõ ꝓcedit vsucapio: vt dixi suprà in notabili. hic loqtur qñ tradidit. Pone exemplũ, petebas à me rẽ quã posidebam tãquã meã: deuenimus ad trãsactionẽ, qa dedisti mihi x. & ego tradidi tibi rẽ. nã si fuisset mea, trãstulissem in te dominiũ: & si nõ est mea, trãsfero vsucapiẽdi cõditionẽ: vt d. l. clauibus. & ita loquit̃ ista lex, & dixi suprà 3 in notabili. Secũdò soluit gl. secundũ Io. negãdo regulã d. l. clauibus. qa semp nõ est vera, per l. ij. §. si à pupillo. ff. de vsucap. pro emp. q̃ gl. vult dicere secũdũ Io. quòd ista lex ꝓcedit etiã in casu, quo res nõ fuisset tradita: sed dimissa ex causa transac. apud aduersariũ. & respondet ad d. l. clauibus. quia secũdũ Io. illa regula, quę dicit, ꝙ in casu in quo ille qui est dominus, nõ trãsfert dominiũ: in eo nõ dominus nõ trãsfert vsucapiẽdi cõditionẽ, nõ semp ꝓcedit. nã qñq; ille qui est dominus, nõ trãsfert dominiũ: & tamẽ nõ dñs trãsfert vsuca. cõ 4 ditio. vt d. l. ij. §. si à pupillo. Sed ista opi. Io. cõiter nõ tenet̃: põt tñ aliquibus casibus saluari, vt dicet̃ infrà in ver. & illud qđ dixi de trãsac. Docto. cõiter tenẽt primã opi. q̃ fuit Mar. 5 2 Pla. & Hugo. *Ex qua tu no. ꝙ qñ alicui posidẽti dimittit̃ aliqđ ex causa trãsac. possessori, nõ ꝓbat̃ aliqs titulus, maximè habilis ad vsucapiẽdũ, ꝓ hoc est tex. in d. l. si ꝓ fundo. in fin. & ibi hoc no. Bar. & alij scribẽtes: qui tex. est sing. in c. j. in fi. in ti. de cõte. inter vasal. & aliũ de bñfi. in vsi. feu. & est tex. cũ gl. in verbo, pẽdẽte. in l. siue apud acta. & ibi Bar. in fi. s. de trãsa. & no. Bar. in l. j. ff. de vsuc. ꝓ emp. & no. etiã gl. & Bar. in l. eius rei. ff. de rei vẽd. & no. Bar. in l. naturaliter. §. nihil cõe. in iiij. col. ver. ꝓ declaratione huius lec. primò quæro. ff. de acqui. pos. vbi est vidẽdũ: qa declarat d. l. si ꝓ fundo. & l. postquã liti. s. de pa. & ita tenet An. de Bu. sequẽdo Bart. in d. §. nihil cõe. in c. pastorali. in vij. col. ad fi. extrà de causa pos. & ꝓprie. & idẽ tenet etiã Pau. de Ca. in d. l. siue apud act. in fi. primæ col. ꝑ gl. quę est hic. *Idẽ dico si dimittitur alicui ex iuramẽto: quia tũc etiã nõ trãsfertur aliqs titul⁹: vt not. gl. & Saly. in l. sed & si possessori. ĩ pri. ff. de iureiu. & no. gl. Inst. de act. §. si qs postulãte. ĩ verbo Dedit. & ibi ꝑ Ang. de Are. de quo vide oĩno ꝑ Raph. in l. nã & post eã. §. fi. cũ l. se. & seq. ff. de iureiu. Idẽ qñ res dimittit̃ ex sñia: vt in §. fi. Insti. de offi. iudi. & no. in l. Põpo. §. si iussu. ff. de acqui. pos. & ꝑ gl. Dyn. & Bar. ĩ l. exceptio. ff. de excep. rei iud. & Cy. & Doc. in l. j. suprà cõia vtri. iudi. Idẽ tu dicas, qñ ex laudo vel arbitramento dimittit̃ res penes aliquẽ: *Quia laudũ seu arbitramẽtũ dicit̃ esse quędã trãsactio: vt no. gl. in aut. vt dis. iudi. §. si verò contigerit. col. ix. de quo per Cy. & Doc. in l. si qs ex cõsensu. suprà de epis. aud. & ꝑ Doc. in l. j. suprà de transac. cũ si. *Adde tamẽ singulariter ꝙ per ista verba, sta in possesione, dat̃ titulus: vt elegãter dicit Bal. in l. si volũtate. per illum tex. suprà de fideicom. lib. Sed

aduerte,quia Bal.in d.c.j.in fi.in tit. de côté.inter vasal.& aliũ de benefi. in vsi.feu.videtur aliter dicere,vide licet ꝙ ille q dimittit rẽ penes aliqué,alienat & trãsfert dominium,si erat dñs:vt ff.de rei vẽ.l.q̃dã mulier. & ff.de iur.do.l.in sponsalibus.§.j. ꝑterquam in cõtractu trãsac.vbi non acqritur aliquis titul⁹:sed res dimittitur alteri parti,& nõ trãsfertur dominiũ seu vsucapiẽdi conditio:vt in gl.nostra,& d.l.si pro fundo.s̃.detrãsac.Sed cõtra Bal.videtur esse gl.in l. stipulatio ista.in pri.in verb.successores.& ibi Ang.ff.de ver.ob.q dicit
6 p illã gl.*Quòd si aliqs de re sua apud aliũ cõstituta ꝓmittit cõtrouersiã nõ mouere possessori,ꝑ hoc non trãsferri dominiũ,nec vsucapiẽdi cõditio:quod est diligenter no.& subdit quòd de hoc est casus in d.l.si ꝓ fundo.s̃.de transa.licet illa loquatur in trãsac.& sic vult quòd non sit speciale in trãsac.Ité aduerte,quia videtur ꝙ etiã in trãsa.trãseat dominiũ: & si nõ erat dominus,trãsfertur vsucapiẽdi cõditio.Nec ob.d.l.si ꝓ fundo.in fi.qa secundũ Rapha.Ful.in l. nã & posteà.in §.si petitor.in iiij.colũ.ff.de iureiu.põt illi l.si pro fundo. in fi.responderi duobus modis.Vno modo,ꝙ ibi nõ negatur dominium rei relictæ ex causa trans.transire in possessorem,si erat dominus.Sed bene dicitur ibi,nõ teneri relaxantem de euic.si res euincatur.nã p hoc nõ seqtur:ergo si fuisset dominus,non trãsiuisset dominiũ.nã ex donatiõe trãsit dominiũ:& tamẽ si res euincatur,donãs nõ tenetur de euic.l.ij.C. de euic.& habetur in l.Arist.ff.e.tit. idẽ si ego crederẽ omne ius qđ habeo,& non plus,si essem dominus, 7

trãsferrẽ dominiũ:& si nudũ ius mihi cõpetijsset,nõ teneor de euic. ita est de directo in d.l.si pro fun. in fi.facit l.quòd si in vẽditiõe.ff. hære.vel act.vẽ. Secũdo modo rñderi ad l.si ꝓ fundo.si volumus intelligere.ꝙ ibi nõ trãsiuisset dominiũ à petitore,si fuisset dñs [illegible] rim:qđ tñ ibi nõ dicit,intelligendum est,ꝙ trãsactionis forma & [illegible] ea fuit,videlicet qa dñs nõ [illegible] eã nõ petere,datis sibi cẽtũ [illegible] transiret dominiũ,etiã si fuisset [illegible] titoris:sed ageretur,vt res de [illegible] sigitur,sit possessoris:vt in [illegible] to habetur in d.l.nã & posteà.§.[illegible] titor.ꝙ hoc casu nõ trãsiret [illegible] niũ:nec dicit illa l.si ꝓ fundo [illegible] cũdũ Raph.in d.§.si petitor [illegible] nius p cũ.& licet ista verba [illegible] ad intellectũ d.l.si ꝓ fundo.in [illegible] notabilia:tamẽ quãtũ ad dec. q.nostræ nõ sunt oĩno vera.[illegible] op.est in cõtrariũ:vt scilicet [illegible] qs dimittit rẽ aliquã apud ali[illegible] transactionis,possessori nõ ac[illegible] tur dominiũ,nec ꝓbatur ali[illegible] trãsferẽdũ in eũ vsucapiẽdi c[illegible] cũdũ primã opi.glo.hic,vt s. ita vult etiã hic ipse Raph.[illegible] nes deduxi s̃.in j.not.Põt et[illegible] gnari alia rõ secũdũ Bal.hic [illegible] est trãsactio ab omni obliga[illegible] tracta,licet ibi sit titulus.[illegible] actio:tamẽ nõ est ibi obligat[illegible] auditu,ex qua trãsferri deb[illegible] minium vel vsucapiẽdi cõditio. est q̃dã patiẽtia,q̃ nõ habetur [illegible] quo ad acq̃rẽdũ dominiũ vel [illegible] nunquã nuda.in pri.ff.de acq̃re. & facit pro hoc gl.secũdũ [illegible] ne apud acta.q̃ incipit,pẽdente trãsa. *Et illud qđ dixi de trã[illegible]

mittẽdo rẽ possessori, nõ trãsfertur titulus in possessorẽ habilis ad trãsferẽdũ dominiũ, vel vsucapiẽdi cõditio. fallit in pluribus casib⁹, & primò si ex cã trãsactionis retinet res aliqua de qua nõ erat cõtrouersia, sed cõstabat eã esse petitoris, & ex cõuẽtione remanet apud reũ: tũc eñ reus vsucapiet, si tradens nõ erat dñs. ar. Inst. de re. diui. §. interdũ. secundũ Raph. hic. Secũdò fallit, etiã si de ea re dimissa erat cõtrouersia, qñ fuit actũ in trãsa. vt omne ius petitoris ad reũ trãseat: qa tũc si petitor erat domin⁹, trãsfert dominiũ: aliàs trãsfert vsucapiẽdi cõditionẽ. & ita tenet Bart. in l. eius rei. per illũ tex. ff. de rei vẽd. & Bal. & Raph. hoc idẽ tenẽt. Sed Bar. ĩ l. j. ff. de vsu. ꝑ em. distinguit in hoc: aut quis accepit pecuniã, & dixit: cõcedo esse ius quod mihi cõpetit in tali re, de qua lis erat: & hoc casu habebit titulũ ꝑ emptore etiã pro tali re retẽta: sicuti quando emo quicqd iuris habes, vel emptor. c. ti. & l. ꝙ si in vẽditione. ff. de hæred. vel act. ve. & sic poterit habere vsucapiẽdi condi. Aut nõ dicit cõcedo, sed finio: vel quicto omne ius, & tũc secus esset: vt d. l. si pro fundo. Idẽ secũdũ Bal. hic, si agitur ne ad iudicẽ eatur. Ista tamẽ fallẽtia nõ videtur posse ꝓcedere: qa res incerta nõ põt possideri, nec tradi, nec vsucapi. l. locus. in fi. ff. de acqui. pos. Sed tu potes ad hoc respõdere distinguendo, prout distinguit Bar. singulariter in d. l. emptor. in fi. ff. de vsuc. pro emp. Aut vẽditio vel cõcessio est facta hoc mõ: Vẽdo vel cõcedo qcqd iuris habeo, vel trado qcqd iuris habeo: & tũc nõ põt possideri: & ideo p̃scriptio nõ ꝓcedit. l. sine possessiõe. ff. de vsuc. & ita loqtur d. l. locus. in fi. Aut vẽdo vel cõcedo qcqd iuris habeo in tali fundo: & trado totũ fundũ: & tũc ꝓcedit vsucapio: qa credit se totũ emisse vel habere ex cõcessione sibi facta. ar. l. ij. §. si fundũ. ff. de vsuca. pro em. & licet Bar. loquatur de traditione rei, & bñ: qa p̃supponit rẽ fuisse apud vẽdentẽ vel cõcedentẽ: tñ idẽ esset qñ fuisset apud reũ possessorẽ: & cõcessisset omne ius in tali fundo, ꝑ ea q̃ s̃. dixi. & ꝑ ista distinctione quã facit Bar. in d. l. emptor. vide Bal. in l. si sic. §. j. ĩ fi. ff. de le. j. & ibi Doc. & qđ no. Pau. de Ca. in cõs. cxxv. in v. col. in fi. & vide eundẽ Pau. in cõsi. suo clxxxj. in fi. vbi declarat quõ intelligatur illud qđ dicitur, ꝙ incertæ partis possessio vel dominiũ acqri nõ põt. Et ex p̃dictis sis cautus tu, apud quẽ res dimittitur ex causa trãsactiõis, vt nõ solũ dicatur in tradi. ꝙ actor promittit rẽ apud reũ, & ꝓmittit ipsam nõ molestare, vel etiã rẽ petere: sed etiã dicat, quòd cedit & concedit, & trãsfert & mãdat omne ius quod habet in dicta re, de qua erat cõtrouersia: & similiter oẽs actiones reales & ꝑsonales, & mixtas, ciuiles & p̃torias, & expressas, sicuti in instrumẽtis vẽditionũ apponĩ consueuit: & si fieri põt, actor tradat rẽ ipsi reo vel inducat ipsũ in possessionẽ, nõ recedẽdo tamẽ ab aliqua possessione, quam haberet ipse reus: sed potius inhærẽdo oĩ meliori mõ, &c. & hoc mõ cessabũt oĩa dubia. Tertiò fallit, qñ dimittẽs accepit litis æstimationẽ: puta qa ius partis erat certũ: licet de eo esset lis. ar. l. si donatę. ĩ pri. ff. de do. inter vi. & vxo. & l. j. & oĩno vide Bar. ff. de vsuc. ꝑ em. & vide etiã eũdẽ, & non omittas, in l. litis æstimatio. eo. ti. vbi

hoc

8 hoc optimè declarat. *Sed circa p̄-
dicta posset dubitari,q̄d si sunt duo
socij,& diuidūt extra iudiciū vel in
iudicio,an acqritur titulus,ita quòd
possit vsucapere?dic si fit extra iudi-
ciū,tūc solū in dimidia dimidiæ qs
habet titulū à socio:& ideo solū in il
la dimidia dimidię acqrit titulū,& p
cedit vsucapio:aliā verò dimidiam
dimidię dicitur habere iure suo,&
non à socio:& ideo in ea non quæ-
rit titulū.& ita vult gl.in l.cum puta
rem.ff.fa.her.in l.qui Romæ.§.duo
fratres.ff.de ver.ob.& sic illam non
vsucapit:idem si fiat inter duos com
muniter possidentes:sed si fit in iu-
dicio diuisio,qa possidēs egit iudi-
cio diuisorio:si nō possidēs egit iu-
dicio diuisorio cōtra possidentē,&
cōsecut⁹ est dimidiā rei:tūc ī tota il
la dimidia,quā est cōsecut⁹,habet ti
tulū adiudicationis,cū antè nō pos-
sidebat:& ideo totā illā rē quā cōse
cutus est,vsucapit.& ita loquit l.Pōp.
§.q iussu.ff.de acq.pos.& ita no.vult
9 Flo.in d.l.cū putarē.in fi.*Et ex hoc
no.vnā cautelā,q tuti⁹ est,vt fiat di-
uisio p iudicē inter fratres vel socios
habētes bona cōia:& q iudex adiu-
dicet ptes:qa tūc si reperiet in illa di
uisione facta in portiōe signata & tra
dita vna,quòd esset vnus fundus a-
lienus:ille cui adiudicatus est in par
te sua,posset totum p̄scribere spatio
x.vel xx.annorū:quod nō esset,si es-
set facta diuisio extra iudiciū:& hoc
operatur sentētia iudicis:sicut alibi
operat singulariter,in l.ait prætor.
§.permittitur.ff.de mino.& habe-
tur p gl.or.Inst.quibus alie.licet vel
nō.in §.nūc admonēdi.Itē pōt etiā
dubitari de alia q.videlicet quid si a
ctor in petitorio renūtiauit liti,an si

cut renunciat rei vēdic.ita videatur
etiā renuntiare dominio rei,de qua
agebatur?Et Bar.in l.naturaliter.
§.nihil cōe.in ij.lec.circa pri.ver
pro decla.huius lect.ff.de acq.po
net quòd nō,p d.l.si p fundo.in
s̄.de trāsac.& pbat p istā ration.
certū est,quòd p transactionē q
nūciat iudicio,& tamē p hoc no
sit in eum dominiū fundi penes
relicti.allegat no.in ista l.nostra,
hoc l.exceptio.ff.de excep.rei
& quod ibi no.Non ob.gl.in l.
quā liti.s̄.de pac.qa dicit ipse
nos debemus scire quòd ius
est,scilicet dominiū. Item rei
dicatio,quæ causatur à domin
de p renūciationem videtur renun
ciare instātiæ & iuri,hoc est actio
seu vēdicationi:vt per hoc cōtra
agentem ad rem,habeas except
petitiōis,vel doli:vt d.l.postqu.
& l.non solū.§.si liberationis
bo.& quod ibi no.ff.de lib.leg.
autē dominij nō videor renun
vt dictis iuribus probatur.Sed
de Ro.in d.l.naturaliter.§.nihil
mune.in ij.col.ff.dicit,quòd Br
d.§.si liberationis verba.seq
Inn.in c.veniēs.extrà de renū
net cōtrariū,videlicet quòd
dicta renūciatione facta litis
dominiū cōtra reū:& hoc dicit
verius:qa sibi videtur impos
quòd penes ipsum reū,q acquir
rei vēdicationē,respectu renunc
tionis nō dicatur esse acqsitū dom
niū:cū illa nō possit stare,vbi do
niū nō est,vt ff.de rei vē.l.in rē.
vnica.C.de alie.iud.mu.causa
Secūdò,qa renūtiās isti petito
tentato,rē quā petijt,pro der
videtur habere.dominiū ergo

naturaliter possidẽti q̃ritur.ff.ꝓ derelicto,ꝑ totũ.& l.si qs vi.§.differẽtia.ff.de acq.pos.Nec ob. secũdũ eũ l.siue apud acta.& d.l.si ꝓ fundo. §. de transac.quia longè diuersa sunt à transla.dominij renũciatio & transactio:cũ renũciãs agat omne ius in illũ,cui renũciat,transferre:sed non ita ecõuerso in eo,cuius respectu renũtiatũ est,in trãsactione,qa ibi trãsigens agit principaliter,vt à lite discedatur,nõ autẽ vt dominiũ ex trãsa.q̃ratur.& ideo dixit hîc Bald. ꝙ si transigens,expresse diceret,Relaxo tibi omne ius, quod in d. re habeo: tali casu induceretur dominij trãslatio,cũ intendat hoc exp̃sse & pricipaliter agere.& idẽ tenet Ang.in d. §.nihil cõe.Dicẽs,ꝙ qui renũciat in iudicio rei vendicationi, videtur de necessitate dominio renũciare:quia vnũ sine alio esse nõ põt.nã si dominiũ remaneret apud renũciantẽ, oporteret dicere,apud eũ debere remanere rei vẽdica.& nihil ad hoc al

11 leg.sed ꝓ hoc posses allegare: *qa bonũ est ar.à cõsequẽti destructo:vt no.gl.in l.ij.§.j.in ver.ideo.ff.si cer. pe.nã si ꝑdit renũciãs rei vẽdicationẽ,q̃ est cõsequẽs ipsius dominij.l. licet.§.ea obligatio.ff.de ꝓcur. ergo videtur,ꝙ debeat perdere dominiũ:quod est eius antecedẽs: qa rei vend.causatur à dominio.l. in rẽ. in pri.ff.de rei vẽ.& Saly.etiã tenet cõtra Bar.ꝑ d.l.postquã liti.Sed ego teneo opi.Bar.quã ponit in d.§. nihil cõe.& quã tenet idẽ Bar,& Bald. in d.l.si ꝓ fundo.& Bal.in l.j.in iij. col. §.cõia de le.& Ant.de Bu.in ca.cũ dilectus.in iiij.col.& in c.pasto.in vij. col.extrà de causa pos. & propri. & Pau.de Ca.& Mode.ĩ d.§.nihil cõe. in ij.lec.& hoc ꝑ rationes Bart. Nec obstãt ratiões allegatę ꝑ Lu.in d. §. nihil cõe.& primò dũ dixit esse impossibile,ꝙ non sit acq̃sitũ dominiũ ipsi reo:q acquisiuit rei vendicationẽ ꝑ ipsam renũciationẽ:quia nõ est verũ,ꝙ ex renũtiatione facta ꝑ actorẽ liti in petitorio, videatur illa rei vendicatio acquisita ipsi reo:qa ꝑ dictã renũciationẽ videtur solũ renũciatũ instantiæ & causæ & actioni:videlicet vt si dicat se dominum ex aliqua causa,nõ amplius ex illa causa dicere possit se dominũ : nõ autẽ videtur ꝓpter hoc rei vẽdicatio q̃sita ipsi reo : qa ad hoc nõ tẽdit illa renũciatio.ar.d.l.si pro fundo.in fi. Nec ob.si dicatur, si renũciauit actioni, ergo sibi inutile remanet domin. & sic pinde est ac si ipsũ nõ haberet:qa ad hoc põt respõderi secũdũ Pau.de Cast.in d.§.nihil cõe. hoc esse verũ quãtũ ad effectũ agẽdi:sed quãtũ ad effectũ excipiẽdi vel replicandi vel iustificãdi,possessoriũ nõ est,pinde ac si nõ haberet.ar.eorũ q̃ habentur in l.Iul.ff.de cõdi.inde.& per hoc patet,ꝙ non obstat,dum secũdo loco dixit Ludo.in d.§.nihil cõe.quòd si transfertur rei vẽdicatio in reum,vt dixi, & posito ꝙ transiret,non tamẽ sequeretur,ergo transiret etiã dominiũ:qa vnũ põt stare sine alio:quia si cedo tibi rei vẽdicationẽ, nõ ꝑ hoc transfero in te dominiũ, nisi secuta traditiõe:vt not.in l.planè.ff.fa.her. & ĩ l.eius.cũ l.seq.ff.de rei vẽ.& no. Bar.in l.ij.eo.tit.& in l.fi.ff.de hære. vel act.vẽ.& in l.j.ff.pro emp.facit quod no.in l.Põp.§.si iuss.ff.de acq. po.Nec etiã ob.quod dixit Bar. in l. nõ solũ.§.si liberationis.de lib.le.& Lud.in d.§.nihil cõe. videlicet ꝙ renunci

nũcians põt habere rẽ ꝓ derelicto: qa dato ꝙ hoc ita sit, nõ tñ sequitur, renũciauit liti: ergo rẽ habuit ꝓ derelicto: qa põt esse ꝙ nõ habuit, nec in dubio ꝓsumitur habuisse ꝓpter ius excipiendi & replicãdi & iustificandi possessoriũ suũ: vt s. dixi secũdũ Pau. de Ca. Præterea non videtur bene dictũ, ꝙ p simplicẽ renũciationẽ, & sic nuda volũtate res habeatur pro derelicta, qa opus est alio facto. l. si qs vi. §. differẽtia. ff. de acq. poss. Itẽ qa ius reale est fortius q̃ persona le. l. ab emptione. ff. de pa. & no. i ru. ff. si certũ pet. Nec est verũ, ꝙ renuncians simpliciter liti, videatur renunciare omni iuri, quod habet: qa imò videtur solũ renũciare instantiæ & actiõi intẽtatę, vt dixi: & sic videtur renũciasse dominio, nec ipsa in reũ trãstulisse. Nec ob. ar. qđ feci à cõsequẽti destructo: qa nõ est verũ, ꝙ rei vẽdica. destruatur cũ effectu: vt patet ex his q̃ s. dixi. Præterea tunc est bonũ ar. à cõsequenti destructo, qñ oppositũ cõsequẽtis nõ põt stare cũ antecedẽti: vt not. Bal. in l. cõuẽticula. in ar. C. de epis. & cle. sed in casu nostro oppositũ consequẽtis põt stare cũ antecedẽti: quia potest esse ꝙ quis nõ habeat rei vendicationẽ: tñ qa obstaret sibi excep. trãsactiõis, vł doli: quoniã renũciauit liti & actioni, & tamẽ haberet dominiũ: vt s. dixi: & ideo cõcludo, ꝙ per renunciationẽ factã p actorẽ in iudicio petitorio, nõ trãsfertur dominiũ in reũ possidentẽ. Sed do. Ant. de But. in tra. suo possessorij & petitorij, quẽ posuit in Cle. j. de causa po. & ꝓprie. quẽ seqtur Lud. de Ro. in d. §. nihil cõe. saluãdo op. Bar. ita distixit: Aut expsè est facta renũciatio: & tũc dictũ Bar. nõ ꝓcedat: aut tacitè, & tunc ponderãdũ factũ, ex quo resultat renũtiatio tacita: qa aut ex eo declaratur animus habẽdi rẽ pro derelicto ex modis inducentibus hãc pręsumptionẽ, q no. p gl. in l. falsus. in iactũ. in ver. plerũq;. ff. de fur. & de re. diui. §. fi. in verbo, furtũ, & idẽ. aut animus habendi rẽ pro derelicto nõ declaratur, sed potius contrariũ: & tũc sit vera op. Bar. in d. § nihil cõe. & ponit exẽplũ Lud. [illegible] renunciationẽ factã petitorij iudicio intentat interdictũ possessorium retinẽdę: quod prętupponit me[illegible] tem possidere. l. j. §. interdictum ff. vti possi. isto enim casu nõ [illegible] ceretur renũciatio dominij p[illegible] ciationem petitorij, duplici ratione. Prima est, quia videor renũciare petitorio tantũ, vt ob hãc causam possim intentare interdictũ retinendę 12 non autẽ vt renũciẽ dominio [illegible] limitata causa, limitatũ parit [illegible] l. in agris. ff. de ac. re. do. cũ si. actus agentiũ non debẽt operari ultra intentionẽ eorũ. l. non omnis prin. ff. si cer. pe. Secũda ratio hanc dicit esse efficaciorẽ: q[illegible] duo sunt impossibilia, scilicet habeàm animũ retinendi possessionẽ, & quòd habeã dominium rei pro derelicto. l. si qs de vi. § differentia. ff. de ac. pos. Sed ego [illegible] do, quòd ista vltima pars distin[illegible] nis Lu. fundetur in bonis ratio[illegible] quia si rationes suæ essent ver[illegible] queretur quòd esset in potestate renunciãtis, intẽtando postea [illegible] possessoriũ, facere quòd sua re[illegible] ciatio nõ extenderetur ad d[illegible] renunciationẽ, etiã vbi alias [illegible] nio renũciasset: sed si tempore [illegible] cu[illegible]

ciationis diceret, renuncio iudicio petitorio, saluo mihi iure intentandi possessoriũ: rationes suæ optimè concluderẽt: maximè quia si intelligeretur fuisse renũciatũ dominio, nõ posset posteà intentare possessoriũ retinẽdæ: quia tunc petitoriũ absorberet possessoriũ.ca.cũ dilectus.extrà de causa po.& ꝓprie.quę omnia ꝑpetuò tene mẽti, quia ita perfectè nõ reperies istũ articulum examinatũ. Et ex prædictis omnibus ꝑ te colligere poteris vnã distinctionẽ optimam, an & quãdo trãsigens vel renũcians iudicio petitorio videatur renunciasse dominio, vel illud in reũ possidẽtem transtulisse: sed breuitatis causa eã omitto. Secũdò prin.no. ex glo. quę est hîc retenta op.prima

13 Mar. vnã regulam, *Quòd in casu quo dominus transfert dominiũ, in eodẽ casu nõ dominus transfert vsucapiendi condit. per l.clauibus.ff.de cõtrahen.emp.& l.cũ qui.in prin.ff. de pub.facit l.ex empt.in prin. ff. de act.em.quæ regula est vera affirmatiuè, vt eo casu quo transfertur dominiũ, trãsfertur & vsucapiendi condi. sed non negatiuè: videlicet ꝙ in omni casu quo nõ transfertur dominiũ, nõ trãsferatur vsucapiẽdi cõditio: quia imò quãdoque nõ transfertur dominiũ: & tamẽ transfertur vsucapiendi cõditio: vt si pupillus vel alius inhabilis vẽdat.nã licet nõ trãsferat dominiũ, transfertur tamen vsucapiendi cõdi. & ita loquitur text. in l.ij. §.si à pupillo. quæ allegatur hîc in fi.gl.& §.si à furioso. ff. de vsuc.pro emp.& quod no.Bar.& l.cũ qui.in pri.& §.si à minore.& quod ibi no.gl.& Doc.ff.de Pub.& ita no. dicit Bart.in l.Põp. §.si iussu.ver.itẽ opponitur, ꝙ in quib⁹ casibus.ff.de acq.pos.& ibi ꝑ Doc. Secundò dicta regula l. clauibus. procedit ex iusto ti.vel putatiuo, & ex iusta causa: secus si ex causa iniusta: vt l.Celsus.ff.de vsu.vel dic quòd illa regula procedit, quando est error ex parte tradẽtis, secus si ex parte accipientis: quia nunquã est causa translationis dominij: & sic habes probare ti.vel iustam causam erroris, & incœpisse vsucapere: vt dicit Bar.in d.l.Celsus. ĩ ver. nẽ opp.ex qua causa.pro quo facit l. cum in corpus.& quod ibi not.ff.de acq.re.do.& l.si ego. cum glo. & ibi Doct.ff.si cert.pet. Tertiò dicta regula l.clauibus.nõ procedit, videlicet ꝙ ita vnũ de facili nõ trãsfertur, sicut aliud.nã dominiũ qđ est penes autorẽ meũ, qđ est vnicũ, l. si vt certo. §.si duobus vehiculũ.ff. cõm. est illud in indiuiduo, qđ ad me transfertur, & est difficilius: quia nõ põt in me transferri sine noua tradit.l.traditionibus.ꝯ.de pac.sed in Publiciana non est.vel sic: quia nolo vti dominio quasi autoris mei: sed volo vti iure meo, scilicet Publiciana & vsucapione, quæ ex tit.meo & traditione mihi facta à nõ domino, & ex possess.mea cõpetit iure meo: vt no. ff.de reg.iur.l.nemo plus iuris.ita eleganter dixit Barto.in l.cũ solus. in ver.sed opp.quia qui est dominus, &c. ff.de vsuc.qđ no.quia est subtile. Quartò dict.reg.l.clauibus.procedit, quãdo per nos acquirere volumus dominiũ vel vsucapiẽdi cõ.secus si per seruos nostros: quia possessionẽ & dominiũ ꝑ eos quærimus etiã ignorantes, sed nõ quærimus vsucapiẽdi cõd. nihil scientes: nisi ex causa peculiari tantùm: vt disputat glo.in l.j. §. item acquir

acqrimus.ff.de ac.pos.& ibi Doc. & itē vult etiā Ang.ī d.l.j. in §. hæc q̃. de seruis.sed Io.de Im. Lud. de Ro. ibi tenēt cōtrariū.de quo dic vt ibi p eos. Quintò dict. reg.l. clauibus. fallit.nā regulariter ista cōuertūtur:
14 *Quæcūq; res vsucapit,Publiciana peti pōt.l.eū q.in pri. & ibi hoc no. gl.& Doc.ff.de Pub.& tñ aliquando dominiū à domino nō trāsfertur: & tamē cōtra eū cōpetit Publiciana: vt est casus ī d.l.eū q. §.si petēti.secundū Pe.& Cy.ī l.j.ad fi.š.cōia vtri. iu. q dicūt,ꝙ dict. reg. q̃ vult paria esse tradere rē à domino,& trāsferre dominiū,& à nō domino trāsferre Publicianā,est vera ī Publiciana regulari,nō irregulari.& Publiciana regularis est,q̃ cōpetit cōtra quēcūq; preterquā cōtra dominū. Irregularis, q̃ cōpetit contra dominū.ꝑ hoc vide tex.ī l.pe.& fi.cū ibi no.ff.de Pub. & ī l.si à Titio.cū ibi no.ff.de rei.vē.& sic vides ꝙ d.l.clauibus.nō habet locū qñ tractatur de publi. irregulari: qa licet dominus nō trāsferat dominiū,tñ trāsfertur vsucapiendi cō. cōtra ipsū dominū. Sed aduerte, qa ista nō ꝓpriè est fallētia:qa d. §.si petēti.loquit dum tractatur de Pub.qñ habuit causam ab ipso domin. sed l. clauibus.habet locū,quando habuit causā à nō domino:& ista sunt diuersa.ꝑtereà dato ꝙ nō occurrant diuersa,nihilominus nō est mirū, si fallit reg.d.l. clauibus.qa d. §.si petēti. loqtur negatiuè,quo casu nō habet locū d.l.clauibus.vt dixi secūdū Bar.in ij.fall.quę oīa bene no.ad intellectū reg.d.l.clauib⁹.ff.de cōtrah.ēp. qb⁹ addę oīo gl. ī verbo,id qđ ēptoris.q̃ incipit cōtra Martinū. ī l. cōtractus. š.de ñ.inst.& ibi vide Cy.in iiij.& v. q.& qđ ibi no.per Doc. & qđ no.Io. Im.in l.q fundū. §.seruus.in fi.ff. de vsuc.ꝓ em. & ea q̃ plenè no.Ang. Are.instit.de act.in §.sed iste.in

SVMMARIVM.

1 Verbum comparauit, quid impo
2 Emēs rē à pupillo eā nō usucapit:ta men ipsam restituere tenetur,nisi pecunia restituatur,qua locupletior factus est.
3 Titulus ubi pro non tit.habetur,pio non procedit,licet in iure
4 Contractu ex illicito ecclesia quatenus locupletior effecta est.
5 Minor uel Ecclesia si uendat non concessa,uenditio tenet,si nem suam meliorem facit.
6 Pupillus cum aliena iactura ri non potest.
7 Excipiendum est contra eum,qui præda solicitus est.
8 Beneficium alicui datum maxi tra ius commune,ad aliquod compendium trahendum non
9 Res pupil.alienata, quibus usucapi uel præscri.poßit.
10 Res pupilli alienata an spatio uel xl.annorū spatio præscribi
11 Verbū nullū est uniuersale neg
12 Negatio plus negat,quàm affirmet.
13 Statutū si dictauerit,quòd instru ta dotalia executioni mandētur obstante præscriptione,nō obstat scriptio etiam annorum xxx.
14 Regula,quòd ubi nulla præscr. curr ibi annorum xxx.cursus non suffic
15 Statutum si disposuerit,ꝙ super instru mentis dotalibus nulla currat præ ptio,non obstātibus istis uerbis præ annorum C.curret.
16 Tēpus præscriptū ex pacto pr posse,ubicūq; inuentū fuerit,

tempus illud annos centũ transcendit.
18 *Dilationum tempora pupillis & minoribus currũt, attamẽ restitutio datur.*
19 *Beneficia omnia minorum an ipsis furiosis tribuantur.*
20 *Priuilegia pupillorũ omnibus, qui sub aliena administratiõe sunt, cõcedũtur.*
21 *Furiosus alius est, alius demens uel mẽte capt.*
22 *Furiosus, fatuus, & demens æquiparantur.*
23 *Præscr. an sicut ætatis pupi. tẽpore dormit, ita etiam furoris tẽpore dormiat.*
24 *Præscriptiones quæ ex statutis procedunt, an contra minores currant.*
25 *Locupletior quot modis quis dicatur.*
26 *Vendi an teneatur si minor uel ecclesia rẽ uẽdat in casu à iure non cõcesso: seu nõ seruata forma iuris uel statutorũ: sed tamen cond. suam meliorem facit.*
27 *Alienatio rerum ecclesiæ sine episcopi autoritate facta ipso iure non tenet.*
28 *Ecclesia contractũ fauorabilem absq; autoritate episcopi facere potest.*
29 *Pupillus ubicunq; sine tutoris autoritate obligari uelit ad finem ut liberetur, illa obligatio ualet, & tenet.*
30 *Mulier & minor instituti, & de resti. grauati, ad fin. ut resti. adire possunt.*
31 *Minor si ex statuti forma siue consanguineorum cõsensu adire non posset, secus tamen ubi hæreditas lucrosa esset.*
32 *Minor contra statuti formam in quibus casibus habere possit.*
33 *Effectum ad unum inducta, contrariũ contrahere non debent.*
34 *Statuto si caueatur, ꝙ mulier sine propinquorũ consensu contractũ aut obligationẽ facere non possit, si mulier hæreditatẽ opulentam adiuerit, nunquid aditio ualeat.*

EVM q. Pupillus vendẽs non cõfert u. & ideo nõ vsucapitur res per eũ vẽdita. sed si ex ꝑcio pupillus est effectus locupletior, debet ꝑtiũ restituere. h. d. secundũ Ang. sed aduerte, quia in litera nõ dicitur, ꝙ debeat ꝑtiũ restituere: ideo põt aliter summari. Pupil. rem suã sine tutore distrahẽs, nõ trãsfert dominiũ, nec vsuc. cõd. sed si eã vẽdicat per exce. repellitur, nisi restituat pretiũ quo factus est locupletior. h. d. cõc. huic l. in pri. l. eũ qui. q̃ est l. iij. s̃. de aut. prestã. Diuiditur ista litera in duas partes, sicut duo continet dicta. secunda ibi, sed si locupletior. In tex. ibi, cõparauerit, expone, id est emerit. Et de isto verbo quid importet, vide gl. in l. j. in ver. vidẽtur. ff. de cõtrah. emptio. & Bar. oĩo. in l. si qd earũ. in pri. ff. de leg. iij. Ibi, occasione iuris. dic ꝙ disponit, vt vẽditio facta à pupillo nõ valeat. Ibi, ad iniquũ trahat cõpẽdiũ. declara scilicet vt pup. habeat rẽ & pretiũ. Ibi, submouebitur. subaudi, nisi restituat pretium in tantum, in quantum est effectus locupletior.
2 *No. j. ꝙ emẽs rẽ à pupillo nõ vsucapit eã, nõ tñ tenetur ipsam restituere, nisi ei restituatur pecunia, qua est effect⁹ locupletior: ex quo no. ꝙ res pupilli nõ põt vsucapi. concor. l. bonæ fi. ver. nec ĩterest. ff. de acq. re. do. & no. gl. inst. de vsuc. ĩ §. res fisci. q̃ incipit, scilicet triennio. de quo plenè dicã in gl. j. sed aduerte, qa in d. l. eũ q. s̃. de aut. ꝑstã. lõgi tẽporis spatium nõ defendit: hic verò dicit, nullũ tẽporis spatiũ defendit. de quo dic vt
3 dicã ĩ. in gl. j. *No. secũdò secũdũ Ange. ꝙ vbi titul⁹ habetur pro nõ ti. nõ procedit vsuca. licet oriatur in iure.
4 *No. tertiò ibi, Sed si locupletior. ar. secũdũ Bal. hic: ꝙ ex illicito cõtractu tenet ecclesia, quaten⁹ est effecta

locupletior: vel saltē per exceptionē
repellitur. facit etiā l. si in emptione.
§. itē si emp. in ij. respō. ff. de cōtra-
hen. emp. & ff. de mino. l. intra vtile.
5 §. vēdētibus. *No. iiij. ex eodē tex.
ꝙ si minor vel ecclesia vēdit in cau-
sa nō concessa, tenet vēditio, si cōdi
tionē suam facit meliorē. & ita dixit
per istū tex. cū si. gl. no. in l. cū hi. §.
eā trāsactionē. quæ incipit, arg. ꝙ si,
&c. ff. de trāsa. Sed Bar. ibi tenet con
trariū, & respōdet ad istū text. ꝙ hic
nō dicitur, ꝙ valeat vēditio: sed ꝙ fū
dus pōt retineri donec restituatur ꝓ
tiū, ex quo est factus locupletior. de
quo vide qđ plenè dicā j. in pen. q.
6 *No. qntò, ꝙ etiā pupill⁹ nō pōt lo
cupletari cū aliena iactura. cōc. l. j. §
an in pupillū. & vide omnino glo.
ff. depo. & l. iij. §. si pupillus. ff. de ne
go. ge. & l. iij. in pri. ff. cōmo. qa hoc
natura ęquū est, neminē cū alterius
detrimēto fieri locupletiorē: vt dicit
text. in l. nā hoc natura. ff. de cō. ind.
7 & c. suā. extrà de pœnis. cū si. *No.
sextò, excipiendū esse cōtra eū, qui
de præda est solicitus, vt hic in fin. &
l. si minoris. in fi. ff. de admi. tu. & hic
8 in gl. fi. allegātur concor. *No. se-
ptimò & vltimò, ꝙ beneficiū datum
alicui, & maximè cōtra ius cōe, non
est trahendum ad aliquod iniquum
cōpendiū: & sic no. ꝙ iuris occasio,
nō debet trahi ad iniquū cōpendiū.
facit l. meminerint. j. vnde vi. vbi di-
citur, ꝙ vnde iura nascūtur, non de-
bet iniuriarū occasio nasci. huic cōc.
tex. in c. qualiter & quādo. el j. extrà
de acc. similiter etiā l. nō debet esse
captiosa, nec alicui parare laqueum.
xxvij. q. j. de Iudæis. & c. literas. extrà
de rest. spo. & no. per Io. de Imo. in l.
si cū dotē. §. j. ff. so. mat. in gl. j. super

verbo, Defendit. Oppo. & videtur
imò res empta à pupillo, sine tuto
autoritate, possit vsucapi, per l. ij.
si à pupillo. ff. de vsuca. pro emp.
sol. duobus modis. Prima solu. est
hic emēs à pupillo sciebat illum e
pupillū: ideo nō vsucapit. in l. cōt
ria ignorabat: & propter illā igno
tiā pōt vsucapere. sed istā opi. tene
bat Pet. de Bellap. secūdū Cy. & Alb
hic. Sed ista nō videtur bona sol. q
res pupilli empta etiā ab ignorant
ipsum esse pupillū, non pōt vsucapi
vt in hac l. & l. iij. s. de aut. præst
l. bonæ fidei. ver. nec interest. ff.
qui. re. do. & ita tenet gl. in d. l. iij.
prin. & in fi. & ita vult etiā Barto. in
d. §. si à pupillo. post mediū. in ver.
si verò putauit ipsum adultū. Secun
da solu. ponitur hic in glo. q. hæc res
vendita erat pupilli: ideo nō pōt
capi. ibi aliena quàm bona fide p
debat pupillus. & istā sol. tenuit
de Are. secūdū Cy. & Alb. hic.
in §. si à pupillo. emens vsucapit
cōtra aliū, & nō cōtra pupillū. & i
sol. tenet ēt gl. j. in d. §. si à pupi
gl. soluit etiā aliter in d. l. eum qu
in d. §. si à pupillo. & aliter in
nę fidei. in verbo, pupilli. & g
ter in l. etiā ei. in prin. ff. de m
Sal. hic ita distīguit. Aut emptor
vendentē sine tutoris autoritate
pupillū, & tunc non vsucapit, vt
in prin. & d. §. si à pupillo. in ij. res
Aut putauit eū puberē, & tūc aut re
empta est ipsius pupilli vendentis
cet pubes putetur, & tūc nō vsucap
tur, siue sit mobilis, siue immobilis
quia priuilegiātur pupilli, ne res eo
rum alienētur, & ne præscribantur
vt in toto titu. ff. de rebus eo. & ff.
vsuca. l. vbi lex. Aut res ab eo empt

est aliena, & tũc aut est res mobilis, & vsucapitur, vt d. §. si à pupil. in ij. respõ. aut est immobilis. & dicit ibi glo. ꝙ non põt vsucapi, quia nõ põt alienari sine decreto, vt l. lex, quæ tutores. s. de adm. tu. & per consequẽs nec præscribi, vt l. alienationis verbo. ff. de verb. sig. q. d. titulus est nullus, quia decretũ nõ interuenit, sine quo nõ procedit longi tẽporis præscriptio. & hoc no. gl. in d. l. eũ qui. s. de aut. prestã. Sed certè secundũ Sal. hîc, si hoc est verum in re immobili, idẽ debet esse in re mobili, licet aliena, qñ sufficit suã putare, vt nõ possit eã alienare sine tutore, vt d. l. lex quę tutores. sed saluãdo glo. dicit, ꝙ procedit secundũ ius antiquũ, non secũdũ nouũ post d. l. lex quæ tutores. & ideo pro istorũ iurium declaratione se remittit ad ea quæ ipse dixit in l. j. j. si aduer. vsucap. & in l. ij. & iij. col. & ad ea quæ ipse dicit in l. final. s. in quibus cau. in integ. rest. non est ne.

9 *Sed pro clariori doctrina dic, si quæritur, an res pupilli alienata possit vsucapi vel præscribi. & distingue, aut est alienata per personam probibitam alienari, puta per ipsum pupillum, vt in toto titul. s. de prædijs mino. & maximè in l. nõ solùm. ff. de reb. eo. per totum. & inst. quib. alie. licet vel nõ. in §. j. & talis res nõ põt vsucapi. d. l. bonæ fidei. §. nec in terest. & no. gl. in §. res fisci. insti. de vsucap. & gl. in c. cũ nõ liceat. extrà de prescr. nec põt prescribi spatio lõgi tẽporis x. vel xx. & iste est casus in l. cũ qui. s. de auto. præstã. Et est ratio, quia cũ ista alienatio sit nulla, vt in iuribus s. allegatis, sequitur quòd non tribuit titulum, qui est necessarius in vsucapione vel longi tẽporis præscr. l. diutina. j. de præscr. lõg. tẽporis. & l. nõ iusto. s de rei vendi. & no. glo. in l. cũ notissimi. in prin. de præscr. xxx. an. j. & habetur per gl. & Cano. in c. si diligẽti. extrà de præscrip.

10 *Sed dubiũ est, nũquid possit præscribi spatio xxx. vel xl. ann. Et videtur ꝙ non, per istũ tex. ibi, dũ dicit, nullũ tẽporis spatiũ defendi. nã dum dicit, nullũ tempus, videtur includere etiã spatiũ xxx. vel xl. anno.

11 *Quia verbũ nullũ, est vniuersale negatiuũ, quod totũ videtur negare. nam si vniuersale affirmatiuũ, puta omne, ĩ dubio includit omnia, quia qui omne dicit, nihil excludit. l. à ꝓcuratore. s. mãd. & l. Iul. in prin. ff. de lega. iij. & xix. di. si Romanorũ. cũ si. ita videtur, ꝙ vniuersale negatiuum debeat omnia excludere, maximè

12 *quia plus negat negatio q̃ affirmet affirmatio, vt l. hoc genus. cũ glo. ff. de cõdi. & demõ. & not. glo. magna in c. dilectus. extrà de consue. & not. Alb. de Ro. in l. qui testamẽto. §. mulier. ff. de testa. & Anto. de Butr. in c. præsentiũ. in ij. col. extrà de testi. Itẽ pro hoc, ꝙ nõ currat præscrip. etiam xxx. vel xl. annorũ, allego quod singulariter no. Bar. in l. cũ satis. in princi. C. de agri. & censi. li. xj. qui dixit,

13 *Quòd si statutũ dictat, quod instrumẽta dotalia mandẽtur executioni, nulla obstãte præsc. nõ obstabit præscri. etiam xl. an. quia statutũ simpliciter loquitur, & ideo simpliciter est intelligendũ. l. de pretio. ff. de Publ. Nec ob. secundũ eũ d. l. cũ satis. quia limitatur per aliã l. quod in statuto nõ est. Itẽ pro hoc adduco, quod elegãter no. Ang. in l. omnes. in vlt. col j. de præscri. xxx. vel xl. an. qui dixit dãdo regulam secundũ aliquos, quę

14 sibiplacet. *Quòd vbicũq; inuenis
aliquẽ casum, in quo per legẽ specia
liter sit prouisum, ꝙ nulla currat prę
scri. ibi nõ sufficit cursus annorũ xl.
& pro hoc dicit esse casum in l. cùm
notissimi. in prin. ĵ. de p̃scri. xxx. vel
xl. an. & in l. j. ĵ. ne rei domi. vł tẽplo
rũ. & in l. p̃scriptio tẽporis. ĵ. de ope-
ribus pub. & in l. fi. C. de fun. limi. li.
ix. & in l. si qs decurio. la iij. C. de de
cu. li. x, & in l. iiij. C. de fabricẽsibus.
eo. li. & ĩ l. ordinariorũ. C. de cohor-
tali. li. xij. & in l. neq;. s̃. de vsufr. & in
l. qui falsam. ff. de fal. & hoc alle. glo.
quã dicit hoc tenere decisiuè in d. l.
fi. C. de fun. limi. subdit tñ ꝙ currit p̃
scri. c. annorũ. & idẽ tenet Ang. in l.
j. ĵ. ne rei donatio vel tẽplorũ. & idẽ
vult etiã Ang. in aut. vt de cætero nõ
fiant cõmutationes. col. v. per illum
15 tex. cũ glo. dicẽs, *Quòd statutũ dis-
ponẽs super instrumẽtis dotalibus,
nulla currit præscr. ꝙ nõ obstãtibus
istis verbis curret præscri. c. annorũ.
& idẽ vult Ang. in l. nõ solũ. in prin.
ff. de vsuc. qui dixit, ꝙ excepto homi
ne libero, & qbusdã alijs, omnia sub
iecta vsucapiũtur c. annis, quãtũcũq;
aliqua censura ciuili vel municipali
dispositũ sit, vt nulla præscr. obstante
res valeat auocari. per tex. in d. corp.
aut. vt de cætero cõmu. nõ fiãt. ad fi.
cõiũcta l. fi. s̃. de sac. san. eccle. Et idẽ
videtur velle Flo. in l. an vsusfructus.
ff. de vsuf. q dixit per illũ tex. ꝙ licet
in certis casibus lex dicat, nullo tẽpo
re præscribi. l. j. ĵ. ne rei do. vel tẽplo
rũ. & l. cõperit. ĵ. de pręscri. xxx. ann.
tñ præscribi põt, & debet spatio c. an
norũ. Itẽ adduco quod no. Ang. in l.
nemo põt. ff. de leg. j. in fi. ij. col. qui
16 dixit notabiliter, *Quòd vbicũq; in
uenies tp̃s præscriptũ, prorogari pos
se ex pacto, nunquã illud tẽpus tra
cẽdit annos c. vt l. j. cũ gl. ĵ. de p̃sc
xxx. vel xl. anno, vbi etiã de hoc
cã. Itẽ pro hoc allego tex. s̃. de v.
in l. neq;. cum his, quæ ibi not.
de Ca. in fi. qui dicit, ꝙ ille tex.
loquitur, ꝙ nulla tẽporis præscr.
uat, debet intelligi etiã de præsc
xxx. an. quia illa videtur etiã fu
sublata. & subdit, ꝙ nõ ob. gl. in
§. p̃terea. in tit. de ca. Corra. in
feu. quæ videtur velle, ꝙ per illa ver
ba excludatur solũmodò præscr. vel
xx. an. quia istud nõ est verũ,
tura subiectæ materiæ in contr
suadeat. facit l. si stipulat⁹. in prin.
de vsur. & l. si vno. in prin. cũ ibi
ff. loc. cũ si. & videtur velle Bal. &
co. de Alua. in d. §. prætereà. & Ba
in l. cũ satis. in prin. C. de agri.
li. xj. de quo per Bart. plenè in
tereà. qui ponit, ꝙ proferunt
ver. nulla præscriptione tẽpor
stãte. debẽt intelligi, in præscr
xl. an. per l. omnes. ĵ. de præscri.
17 ann. *Ego verò in q. nostra, an
pupilli per ipsum vẽdita posset
scribi spatio saltẽ xxx. vel xl. ve
norũ, puto sic esse distinguẽ
ille qui emit rem pupilli ab
pillo, sciebat ipsum esse pup.
erat ætatis x. annorum, ita ꝙ
ipsum esse pup. & non posse vẽ
& sic fuit in mala fide, & tũc di
nullo tẽpore posset præscribere,
probatur in l. j. in prin. C. si qs ign
rẽ min. sine decreto cõparauerit.
gl. ibi in ver. qui sciens. quæ vult
isto casu duo obstant præscript.
primũ, qa res est pupillaris: scdm
est in mala fide, & ideo non p
pręscribere emptor, etiam si v
c. an. per c. fi. extrà de p̃scri. & c. p
sc

sessor malæ fidei.de reg.iur.in vj.cũ no.in d.iurib⁹: qa etiã vsq; ad mille annos nõ posset p̃scribere, vt no.gl. sing.xvj.q.iij.p singulas.in verbo, dubitatio.in fi.p d.c.si. & ide tenet Anto.de Bu.in c.illud.extrà, de prẹscri. Aut emptor nõ fuit in mala fide, puta quia putabat pupil. etiã adultum fortè ex aspectu.l. minor xxv. annis ex aspectu.ff. de min.vel qa erat ꝓpe xiiij.annũ, vel si erat pupillus, & hoc sciebat, putabat tñ ab ipso se emere posse, & sic nõ erat in mala fide, vł dolo, licet eẽt in errore iuris, q excusat à dolo & mala fide, vt l.igitur. §.j.ff.de libe.causa. & l.j.in fi.cũ glo.ff.de abige.& per glo.in l.si plagij.la ij. & quod no.ibi Ange.j.ad l.Fla.de plag.cũ si. & tũc tenerẽ ꝙ licet prẹscri.x.vel xx.anno.nõ sufficeret ad præscribendã rẽ pupilli, vt est casus in l.eũ q.s̃. de autor. prẹstã.& in l.j.in fi.s̃.si qs igno.rẽ min.sine decreto cõparauerit.tñ prẹscriberetur spatio xxx.vel xl.annorũ.per l.sicut. vbi est casus, & per l.oẽs.j̃.de prẹsc. xxx.anno.& ita intelligitur glo.in l.j.in verbo, q sciens.ibi, idẽ si sciebat rẽ esse pupilli, & credebat emere licere.& pro hoc allego gl.in d.c.j.§. prætereà.& qđ ibi no.Bald.& alij in ti.de capi.Corradi. & quod no.Bar. in d.l.cũ satis.C.de agri.& censi.lib. xj.& in d.l.si qs decurio. Itẽ per hoc l.j.§.j.j̃.de anna.exce. & l.fin.j̃. vnde vi. vbi habet̃, ꝙ licet res furtiua nõ possit vsucapi, tñ põt xxx.annis p̃scribi.& ita tenet Ange.in l.nemo põt. in ij.colũ.ff.de lega.j. de quo dic, vt dixi in l.j.in prin.in j.no.s̃.eo.Itẽ ꝓ hoc facit, qa licet res mobilis nõ possit vsucapi sine titulo, vt l.j.j̃. de vsuca.trãsfor. tamẽ potest prẹscribi spatio xxx.ann.sicut res immobiles prẹscribũtur, vt no.Ang. in l.certũ.s̃.fami.erc. Nec obstat tex.in hac l.quia debet intelligi secũdũ l.eũ qui.s̃. de aut. præstã. scilicet de præscri.x.vel xx.ann.nõ aũt de prẹscri.xxx.vel xl. anno. per d.l.sicut. & p d.l. oẽs.j̃.de prẹscri.xxx.ann.vt iura iuribus concordẽtur.l.j.s̃.de inoff.do.& in c.cũ expediat.de ele.li.vj. & sic intelligitur qđ nõ præscribitur spatio x. vel xx.anno. sed xxx.vel xl.sic. Nec obstãt iura & rationes hic in cõtrariũ adductæ, q̃ tendũt ad hoc, vt illa verba nulla tẽporis præscriptio tollat, etiã prẹsc.xxx.vel xl.qa licet illa verba de sui natura possent cõprẹhẽdere, tamẽ in casu nostro nõ cõprẹhendunt, vt iura iuribus cõcordẽtur, vt dixi, & quia subiecta materia hoc pati videtur, p ea, quę dixi s̃. secũdũm Pau.de Cast.in l.neq;.in fi.s̃. de vsufru.Intelligo tamẽ prẹdicta.vt prius deducatur de illa prẹscri.xxx.vel xl. anno.pupillaris ætas, id est tempus, quo fuit pupillus post vẽditionẽ, vel aliã alienationẽ, qa illa prẹscriptio dormit interim, nec currit aliquod tẽpus pupillo, vt l.sicut.j̃.de præscri. xxx.ann.& l.fi.ĩ fi.s̃. in qb.cau.in integ.restit. nõ est neces. & hoc tenet Bart.in l.naturaliter.in vj.col.in fin. versi.quęro, an ista vsucapio.ff.de vsucap. elapso autẽ tẽpore pupillaris ætatis, currit prẹsc.xxx.vel xl.anno. qa illa etiã currit sine titulo, vt in l. cũ notissimi.in prin. & ibi hoc not. gl.j̃.de præsc.xxx.anno.Et ea q̃ dixi, nõ solum habent locũ, quãdo venditur, vel aliter alienatur res pupilli ab ipso pupillo prohibito alienare, sed etiam si alienetur per aliam personam prohibitam, etiam tutorem,

quãdo alienaret illã rẽ tanquã rem pupilli & eius nomine seu tutorio nomine sine decreto, & in casu à iure nõ pmisso, iuxta leg. l. q̃ tutores. s. de admi. tu. & l. magis puto. §. ne pas. ff. de rebus eo. & in toto illo ti. & s. de prędijs min. per totũ cũ sim. & qa est eadẽ ratio, ex quo alienatio est facta pupilli nomine p prædicta, sed si alienatio fuisset facta, vt per tutorẽ vel per extraneũ de re pupilli tãquã de re ipsius alienãtis, vel alterius q̃ pupilli, & sic non tutorio nomine, sed proprio, & tũc dicendũ est alienationem valere in præiudiciũ alienantis: vt l. si is. j. de prædijs mino. sed nõ in præiudiciũ pupilli vel minoris, quia nõ currit præscriptio cõtra eos etiã centenaria, si emens sciebat rẽ esse pupilli, & alienari nõ posse, vt probatur d. l. j. in prin. cũ glo. s. si quis igno. rem min. sine decreto. vt s. dixi, quãdo pupillus ipse vendidit. sed si emptor ignorabat rẽ esse pupilli vel minoris, tũc durãte pupillari vel minori ætate nõ currit præscriptio, sed demũ ea finita currit, vt est casus in d. l. j. in fin. & ita tenet Pau. de Cast. in l. fi. in iiij. col. s. in qbus cau. in integ. rest. nõ est neces. Et prædicta procedũt, nõ solùm quando vsucapio vel præscriptio incœpit cõtra pupillũ, sed etiã quãdo incœpit contra maiorẽ defunctũ, quia indistinctè non currit contra pupillum, dormit etiã illud tẽpus pupillaris ætatis. l. sicut. in fi. j. de præsc. xxx. vel xl. anno. arg. d. l. fi. quæ dicit, melius est ante tẽpus occurrere. & ita tenet glo. & Bart. in d. l. etiã ei. ff. de mino. qui dicit, ꝙ ita glossatores cõmuniter tenuerũt. Item prædicta procedũt, in vsucapione vel præscriptione legali, secus in cõuẽtionali puta si erat tẽpus præfixũ à cõtrahentibus, quia si illud est verũ cõtra maiorem defunctũ, currit posteà cõtra pupillũ, vt l. Aemilius. ff. de min. ibi no. & no. etiã per Bar. in d. l. etiã ei. & currit etiã istud tẽpus sine spe restitutionis. vt d. l. Aemilius. & vult Pau. de Cast. in d. l. fi. s. in qbus cau. in integ. resti. nõ est nece. Item secus in pręscriptione testamẽtaria vt no. Bar. in d. l. etiã ei. & in d. l. puta quãdo tẽpus erat præfixum ... statore, & illud currebat ad corro... rationẽ celebrati cõtractus per de... functũ, quia tũc currit sine spe ... vt est casus in l. si intra. s. de non ... pecu. si bene inspiciatur, qa ter... ibi, ꝙ currit minori, vt compel... soluere, ergo sibi restitutio nõ ... qa tũc nõ cõpelleretur soluere ... gl. ij. in fi. in d. l. fi. teneat con... ꝙ detur ibi restitutio. quod ... sũm. nec ex aliqua parte illius ... hoc intelligitur, bene tamẽ est ... aliud quod dicit ibi glo. videlicet ... ibi tẽpus incœperat currere ... sonam minoris ipso iure, sed ... rat cũ effectu, & nõ detur resti... vt ibi colligitur, hoc nõ per... eo, ꝙ incœperat currere in p... minoris, vt patet ex l. j. cũ ibi ... aduer. vsuca. sed prouenit ex ... illud tempus proponendæ excep... nis non nu. pe. currit ad corrobo... tionem cõtractus celebrati per ... functũ. sed si esset tẽpus incœpt... personam defuncti maioris, ... tamẽ nõ currit ad corrobo. cont... ctus celebrati per defunctũ, tũc ... rit etiã hodie ipso iure, sed d... restitutio in integrũ. & ita inte... tur d. l. j. s. si aduer. vsuc. cũ glo...

incipit, secūdùm veteres. circa fi. dū opponit de dictis ll. & ita vult Paul. de Cast. in d. l. fi. in ij. col. Itē secus in præscrip. iudiciarijs, vt in tēpore triennij, quod datur in prima instātia, quia illud tēpus currit etiā hodie pupillis & minoribus, & nō datur restitutio, nisi in subsidiū tutore vel curatore nō existēte soluēdo, vt l. properandū. §. fi. s. de iudi. Idē in tēpore appellationis interponēdæ, quod est hodie x. dierū, vt in aut. hodie. j. de app. & in c. cū sit Romana. extrà eo. tit. Vel prosequēdę app. quod est annus, vel ex causa biēnij, vt in aut. ei qui. j. de tēpo. ap. & habetur in d. c. cū sit Romana. & in c. ex ratione. eo. titu. Ista enim tēpora etiā hodie currūt propter rigorē iuris conseruandū, sed datur restitutio in subsidiū, quia magis vertitur in hoc præiudiciū pupilli vel minoris, vt patet ex l. j. s. si sæpius in inte. rest. fue. pos. quę loquitur de tēpore appellandi, quod currit, & datur restitutio, vt l. & si fine. §. pe. & fi. ff. de mino. Et de prædictis præscri. iudiciarijs est gl. ordi. in authē. de hæredi. & fal. in §. pupillus autē. super verbo nihil. quę incipit, quo ad effectū. & Bart. in d. l. etiā ei. ff. de mino. in l. j. & ij. s. si sæpius in inte. rest. fue. postu. & Doct. in d. l. fi. Item secus est dicendū in tēporib9 asignatis p iudicē, vel sta-
18 tutum ad singulos actus, *quia currunt tēpore dilationū pupillis & minoribus, sed datur resti. vt no. in dictis iuribus. Itē secus est in tēpore statuto ad cōficiendū inuentarium, qa similiter currit etiā pupillo, sed datur resti. vt est text. cū glo. in d. §. pupillus autē. & ita tenet etiā Bar. in d. l. etiā ei. & Doct. in d. l. fi. Item secus est in casu auth. si minor. s. de tempo. in integ. resti. pe. Itē secus est in casu speciali, in quo pupillo currit prescriptio quinquēnalis, quæ est in l. si mater. s. ne de sta. defunct. post quinquenniū quæratur. Item secus in alio casu speciali, de quo in l. auxiliū. de min. ff. & de his duob9 vide per Bar. in d. l. etiā ei. & p Doc. in d. l. fi. In petēda autē bonorum posses. nō currūt tēpora pupillo, vel minori, per d. l. fi. s. in quibus cau. in inte. resti. nō est necesse. & circa prędicta vide Doct. in d. l. fi. & Ange. in authē. de tēpore nō solu. do. in §. j. col. vij. vbi omnino vide. Et ea quæ s. dicta sunt de pupillo vel minore, locum habēt etiā in furioso. & pro hoc allego gl. no. in terminis in l. ij. in verbo, ad agnatū. s. de cura. fu. q̄ dicit singulariter, sub dubio tamen fortè, q idē debet seruari in prescri. & alijs beneficijs, quę dātur minoribus, quia illa dantur etiā furioso, p d. l. fi. sæpius allegatā. & est glo. similis in l. Marcellus. in gloss. magna, in versi. quid autē de furioso. ff. de fide iuss. & ibi hoc vult Pau. de Cast. in fi. & idē vult Bal. in l. infantis. in iij. q. s. qui admit. ad bono. poss. possunt.
19 qui dicit, q in d. l. ij. est gloss. no. *q omnia beneficia minorum tribuuntur furiosis. & hoc probatur in l. Fulcinius. in §. adeò. ibi, qa omnis eius status. ff. ex quib. cau. in poss. eatur. vbi probatur, q priuilegia pupillorum extenduntur ad furiosos. & ita no. Bar. per d. §. adeò. in l. Imperatores. ff. de re iudica. quem sequitur ibi Io. de Imo. & idem vult Bar. in d. l. ij s. de cura. fu. qui dicit per illum text. quòd ll. loquentes de minoribus & de eorum fauore, exten-

duntur ad furiosos & mēte captos. & idē vult Bal. in c.j. post mediū, in titu. de benefi. fra. & qualiter frater fratri succedat. in vsi. feu. qui dicit, ꝙ illud quod dicit gloss. ibi in d.c.j. in pupillo, etiā ad ꝓdigū & furiosum trahi debet, quia eisdē priuilegijs vtuntur, vt elegāter no. gl. in d.l.ij. q̄ dicit, ꝙ oīa priuilegia cōpetētia pupillo, cōpetunt prodigo, cui bonis interdictum est, & furioso. & subdit Bal. ꝙ alibi nō reperitur gl. similis. in priuilegijs tamē secūdùm eū pōt induci pro simili, id quod no. glo. in d.l. Marcellus. & in l. interdū. in fin. magnæ gl. ff. de cond. inde. & idem vult Lud. de Ro. in l.j. in prin. in vj. col. ver. ex quibus omnibus videtur Bar. errasse. ff. de verb. obl. & ita no. Ange. de Are. in l. illud. la ij. de app.

20 *Itē hoc probatur alia ratione generali, quia priuilegia pupillorū cōcedūtur omnib⁹, qui sunt sub aliena administratione: vt probatur in l. dāni. in fi. cum tribus ll. seq. ff. de priui. credi. sed furiosus est sub administratione curatoris, vt in toto tit. ff. & C. de cura. fu. ergo & in terminis q. nostræ, dicēdū est, ꝙ sicut ipso iure nō currit prēscriptio minoribus, ita nō currit furiosis, vł mēte captis. tenet expresse Bal. in d.l.ij. s. de cura. fu. per glos. sing. ibi, qui dicit idē credere in omnibus, qui regūtur ꝑ curatorē, quia minorib⁹ cōparātur,

21 vt d.l. Fulcinius. circa mediū. *Et licet alius sit furiosus, & alius demens, vel mēte captus, quia furiosus habet furorē patentē, mente captus vel demens latentē, secūdùm Bald. in d.l.ij. & Ange. in l. si cùm dotem. in §. si maritus. circa prin. ff. sol. ma. & Ange. in l. ex facto. in verb. sed qđ pater. ff. de vulg. & pup. & habetur Bal. in l. tā demētis. s. de episc. aud.

22 *Tamē lex loquēs de furioso, habet locū in demēte & mēte capto, vt [illegible] Bald. in l. si. vēter. in prin. aliàs [illegible] §. curatorē. ff. de tuto. & curato. ab his. & in versic. oīa iura, quę [illegible] bent locū in mēte captis, habēt lo[illegible] etiā in furiosis. no. Bal. in l. Gallus §. instituens. in ij. col. circa princ. quarto notabili. ff. de lib. & posth. & propterea do. Alb. de Ros. in l. [illegible] seruare. ad fi. per illū text. ff. de [illegible] furio. tenet, ꝙ furiosus, fatuus, & demens æquiparantur, & ideo ea [illegible] dicta sunt de prēscri. vt nō curr[illegible] pupillo, vel minori, habent locū [illegible] in furioso, sed etiā in mēte capto, & prodigo, quia prodigus æquipar[illegible] pupillo, vt est tex. ī l. certi cōdic[illegible] §. quoniā. in fi. & ibi Doct. ff. si [illegible] peta. & probatur in d.l. Fulcinius adeo. in versi. ideq; etiā prodig[illegible] hæc omnia perpetuò tene me[illegible] sunt no. & vtilia. Sed aduerte[illegible] prædicta dū dixi, ꝙ iura loque[illegible] de prēscriptione in persona pu[illegible] vel minoris locū habēt etiā in [illegible] so, vel mēte capto, vel prodigo [illegible] milibus, qui sunt sub cura vel [illegible] nistratione alicuius, quia posse[illegible] bitari, an hoc sit verū respectu [illegible]

23 pillaris. *Videlicet, an sicut præscr[illegible] ptio dormit tempore pupillaris [illegible] tis, vt s. dixi, ita etiam dormiat [illegible] pore furoris & dementiæ. de quo [illegible] dic, vt plenè dicam in l. sicuti. in [illegible] not. j. de præscriptio. xxx. vel xl. [illegible] norum. vbi hoc examinabo p[illegible] & ibi etiam tangam, an leges [illegible] quentes de pupillo in materia [illegible] capionis vel præscriptionis, l[illegible] habeant in ecclesia, vel pauperib[illegible]

tamen

tamen etiã omnia priuilegia, quę habent pauperes, habet etiam ecclesia, vt no. Bal. in l. sancimus. §. cum autẽ.
24 circa fi. s. ad Trebel.* Sed circa praedicta posset dubitari, quid in pręscri. quae procedũt ex statutis, an illae currant contra minores. Barto. format hanc quaest. in l. fi. in fin. s. in quibus cau. re. in integ. nõ est ne. & tenet, ꝙ si tractatur de damno minoris euitando, statutum loquens de praescriptione simpliciter, debet restringi, vt non comprąhendat minores, per d. l. fi. & per rationem ibi positam. facit ad hoc l. ij. cum ibi no. s. de noxa. actio. & quod no. Bar. in l. omnes populi, in ij. quęst. vj. in q. prin. in princ. ff. de iusti. & iur. & idem tenet Bart. in l. etiam ei. in fi. ff. de minor. & in l. ij. C. de fun. patri. lib. xi. sed Panor. in c. constitutus. in fi. extrà de in integ. restitu. tenet contrarium, nam dicit quòd d. l. fin. non habet locum nisi in praescriptione legali, nõ in statutaria. & idem vult Spec. in titu. de in integ. restitu. §. j. in versi. hoc autem no. & Bald. Raph. Ful. & Pau. de Castro in d. l. fin. tenent contra Barto. & Bald. etiam in c. j. in iij. colum. in fi. cum sequen. in titu. quo tempore mili. inuesti. pete. in vsi. feud. sed opinio. Bart. tenet Rapha. Fulgo. in consi. suo cxvj. quod incipit Franciscus Sarra. in ij. dubio. Cardi. Zab. in d. c. constitutus. examinat plenè istam quaestionem, & tandem concludit, quòd quęstio ista est dubia, & vtraque pars potest sustineri. Baldus no. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. dicit, quòd opin. Barto. est magis aequa. & idem dicit etiam Pet. de Ancha. in repeti. c. canonum statuta. in xviij. colum. extrà de constit. de qua q. plenissimè dicemus in d. l. cùm notissimi. in prin. vbi Ange. tangit. & habetur per Bal. in l. si mater. s. ne de sta. defun. & p Alber. de Ros. & oẽs Doc. in d. l. fi. & per Ioan. And. in addi. Spe. in d. §. j. in ver. hoc
25 autem no. * In gl. ij. in verbo, locupletior. quaerit gl. quot modis quis dicatur locupletior. & dicit, quòd tribus modis. de quo dic, vt in ea. & plenius per Cy. in l. nõ videtur. in j. quęsti. & ibi Doc. s. de in integ. restit. & per Doct. & in l. in pupillo. ff. de solu. & vide q̃ dixi s. in iij. no. In glo. fi. in verbo, excep. in fi. adde ad istã gloss. quae dixi s. in v. vj. & vij. nota.
26 * Extra gl. quaero, quid si minor, vel ecclesia vendit rem in casu à iure nõ cõcesso, seu non seruata forma iuris vel statutorum, sed facit conditionem suam meliorem, an teneat venditio. Et glo. in l. cùm hi. §. causa trãsactio. ff. de transactio. tenet, quòd sic, per istum text. in fin. & per l. si fundus sit sterilis. ff. de rebus eorum. & institu. de autor. tuto. in princip. Sed Barto. in d. §. causa transact. tenet cõtrarium. Et respondet ad istum text. vt dixi s. in iiij. no. & allegat glo. hoc tenentem in d. l. si fundus. & hanc opin. Barto. tenet in effectu Bal. in l. fin. §. necessitatem. in antepen. colũ. in prin. versi. ex pręd ictis dicamus. s.
27 de bonis quae liber. vbi dicit, * Quòd alienatio rerum ecclesiae facta sine autoritate episcopi, ipso iure nõ tenet, secundùm Arch. xix. quaest. ij. nulla. & addit Bald. nec sufficit ecclesiae vtilitas, cùm contra vim & autoritatem canonum sit, allegat l. si quis inquilinos. §. fin. ff. de leg. j. Opi. autem primam quòd valeat vẽditio, tenet Bal. in l. contra iuris. in prin. s. de

28 pact.qui dicit per illum text. *quòd ecclesia potest facere contractum fauorabilem absque solēnitate:& idē tenet glo.in ecclesia,in dicta lege,si fundus.& idem tenet Bal.sequendo glo.in d. §.causa transac.in l.constāte.ff.de iure do.& in d. §.causa transact.& l.quæcunq;.in ij.col.in princi. C.de bonis,quæ lib.& idem tenet Albe.de Ro.in auten.hoc ius porrectū. in vlti.col.in prin.C.de sacr.san.ecc. & Ioan.Fab.Instit.de eo,cui bo.lib. cau.addi.& istam opi.sentit gl.in l.ij. ff.de accep.per quam gl.dicit ibi no.
29 Ange. *Quòd vbicunque pupillus sine tutoris autoritate vult obligari ad fi.vt liberetur,illa obligatio valet & tenet,quia debemus inspicere effectum,ad quem obligatio ordinatur,non autem rudem formam obligationis. Et hoc dicit esse multùm no.pro statuto Florentino prohibente mulierem contra se obligare sine mandualdo,& minorem sine
30 consensu proximorum. *Nam mulier & minor instituti,& de restituēdo hæreditatem grauati,possunt adire ad finem,vt restituant & liberentur,nec erit necessarius consensus mandualdorum , nec proximiorum consanguineorum,& idem vult Ludo.de Rom.in l.mutum. §.j.ff.de ac
31 qui.hæredi.qui dicit, * quòd si minor ex forma statuti non posset contrahere sine consensu consanguineorum,& vult adire,intelligitur quando hæreditas est damnosa,secus si lucrosa,quia tunc licet consensus consanguineorū non interuenerit,tamē valeret aditio.alleg.not.in l.non eo minus.C.de procu.& idem dicit etiā in contractu,vt l.fin.§.pupillus.ff.de verb.obli.& l.neque.C.de contrahē. & cōmit.stip.& ibi Bal.hoc etiā vult qui dicit per illum tex.quòd absentia tutoris,commoda pupilli nō impedit,idē dicit in pdigo,l.is cui bonis.ff.de verb.obli. Quod dicit menti tenendū,pro statutis loquentibus de contractibus mulierū,vt valeant sine præsentia propinquorum quia intelliguntur de contractibus inutilibus & dānosis,per d.l.cū his.
32 §.causa transac.ff.de transac. *Et opi.quod minor posit obligari & contrahere nō seruata forma statuti,quando facit suā cōditionem meliorem tenet etiam Ludo.de Ro.in cōs. cccxiij. quod incip. Omnipotentis Dei postulato suffragio,circa propositam consultationē.& pro ista opi. potest allegari ratio,quia illam solennitatē requirit lex vel statutum in fauorē minorum vel ecclesiæ,ergo non debet redundare in eorum damnum quod fauore.C.de legi.& probatur aperte per tex.ad hoc menti tenendum in l.iij.§,duæ causæ.in fi.ibi, debet aduersus pupillos obseruari quod pro ipsis excogitatum est.& l. carbo.edi.facit ad hoc tex.not. in l. quis in graui.§.vtrum.versi.[illegible] que.ff. ad Sylle .& quod [illegible]
33 *Itē quia inducta ad vnū effectum debet operari cōtrariū.l.legata [illegible] liter.de leg.j.&.ff.de leg.pstā.& l. qd ob gratiā.de reg.iur.lib.vj.[illegible] sed dicta solennitas statuti fuit inducta,ne mulieres decipiantur.l.transacta.& ibi hoc no.Barto.& Doc.C.de transact.& similiter solennitas,quæ requiritur in contractibus rerū ecclesiæ,requiritur,ne ecclesia contrahendo,vel alienando decipiatur,vel damnum sentiat,vt probatur in [illegible] ten.sicut alienatio.C.de sacro[illegible] ecc.

eccle.& habetur in autē.hoc ius porrectum.eo.ti.& x.q.ij.hoc ius porrectum.& ad istum effectum requiritur solennitas,ergo non debet intelligi,vt operetur alium effectū,scilicet vt impediatur contractus,quando est vtilis ecclesiæ,vel minori.& istā opi.tenuit no.Dy.vt refert Bal. in d.l.si fundus.ff.de rebus eo.sequēdo glo.in d.§.causa transac. Item ꝓ ista opin. allego quod not.Angel. in consilijs suis in vltimo consilio,
54 vbi dicit, * quòd si statuto cauet, quòd mulier non possit cōtractum aut obligationem facere sine consensu propinquorum,& ipsa mulier adiuit hæreditatem opulentam sine illa solēnitate statuti,valebit talis aditio,ex quo tendit ad commodum ipsius,per d.l.quod fauore.cū simi. suprà de legi. Item adduco ad hoc tex.in l.si quis mihi bona.§.si seru⁹. ff.de acqui.hęredi.iuncta l.j.§.fin.cū l.sequen.ff.de offi.procu. Cæsa.nam licet proc.Cæsaris nō possit adire hęreditatē pro Cæsare,nec iubere seruū Cæsaris adire,vt d.l.in fi.tamen si facit meliorē cōditionē Cęsaris,quia hęreditas est opulenta sine vexatione,tūc bene pōt seruus fisci iussu ꝓcu.Cæsaris adire,vt est glo.sing.§.si seruus.in l.si quis mihi bona.per quā gl.dixit ibi Ang.& Pau.de Cas.quòd pupillus nō possit adire hæreditatē etiā lucrosam,sine tutoris autoritate,quia possit habere vexationes creditorum & legatariorū,vt l.obligari.§.pupillus.ff.de auto.tutor.& Insti.eo.tit.in §.sed neq;.cū simi.tamē opulentam hæreditatem,quæ est sine vexatione,bene potest adire etiā sine tuto.auto.& sic sine solennitate iuris.& idem tenet Paul.de Cast.in l. potuit.suprà de iur.delib.& idē tenet etiā Ang.& Pau.de Cast.in l.mutū.ff.de acq.hære.& dicit ibi Pau.ꝙ istum casum semel habuit de facto Florentiæ.& ita consuluit.& pro ista opi.ego aliàs cōsului in ciuitate Veronæ in casu cuiusdam cæci Ferrarien. Et prædicta intellige vera,qñ cōstaret expressè quòd ille contractus fuisset factus in fauorē & vtilitatem ecclesiæ vel minoris.sed si essemus in dubio,de hoc tamen dicerē contrariū,quia ibi nō est seruata formæ integralis cōgruitas,ibi nō pręsumit̃ ecclesię vel pupilli vtilitas,sed potius damnositas,vt elegāter not. Bal.in l.quęcūq;.in ij.col.in prin.versic.scias tamē quòd vbi.suprà de bonis q̄ libe.& ꝓbat̃ hoc per ea q̄ dixi suprà de hæreditate lucrosa & opulenta. Item prædicta procedunt in pupillo maiore infante,secus si esset minor infante,vt sing.no.Bal.in l.neq;.in fi.infrà de contrahen.& cōmit. stipu.& nihil allegat.tu potes allegare l.potuit.cum ibi not.suprà de iur. delibe.& l.pupillus.ff.de acqui.hær. cōiuncta l.bonorū.suprà qui admitti ad bo.po.cū ibi no.quæ omnia perpetuò tene menti,quia est quęstio quotidiana & vtilis.

DE VSVCAP.

PRO DONATO.

SVMMARIVM.

1 *Rubrica de usucapiōe ꝓ donato,quare pro donato,& nō pro donāte dicatur.*

CONTINVA istam rubricā ad præcedentē hoc modo:quia in titulo præcedēti dictū fuit de vsucapione pro emptore,quæ procedit ex titulo emptionis:verū quia reperitur etiam

etiā vsucapio pro donato, quæ causa tur ex ti.donationis, ideo subijcitur hæc rubrica de vsucapione pro donato, quæ rubrica etiā habetur ff.ꝑ
1 donato. *Quero circa istam rubricam quare in ea dicitur, pro donato, & non pro donante. Respondeo vt dixi in rubrica precedenti: in j.q.& adde etiā quæ dixi ibi in ij.quest.

SVMMARIVM.

1 *Traditione & usucapione pro donato dominium acquiritur.*
2 *Donauerit si dominus rem & tradiderit, sicut perdit dominium, ita ille qui dominus nõ est, si bona fide donet, usucapiendi conditionem transfert.*
3 *Res aliena donari potest.*
4 *Loci appellatiõe etiā res mobilis uenit.*
5 *Statutum si damnificanti locũ pœnam imponat, an comprahendat illum qui ficus comedit, qui ad solem deficcātur.*
6 *Dictio, in, quid signsficare habeat.*
7 *Loc⁹ ꝓpriè pars fundi eße dicitũ, et n.8.*
9 *Vsucapionis appellatione an longi temporis præscriptio ueniat.*
10 *Cõtractibus ex innominatis cũ usucapio oriatur, quis eius titul⁹ eße dicatũ.*

SIVE DOMINVS. Donatũ ritè & rectè vsucapi põt titulo pro donato, si aliud canonicũ non obsistat: & donatio pfecta nõ reuocatur. hoc dicit totus iste ti.secundũ Ang. Vel sic, titulus donatiõis est sufficiẽs ad vsucapiẽdum & prescribendũ, sicut ad transferendũ dominium. hoc dicit: quod est verũ, nisi donãs rem alienã, sciat esse alienã, quia tũc cõmittit furtum, & res efficitur furtiua & inusucapibilis, vt in l.ij. Vel sic secundũ Raph. titulus donationis iustus est ad vsucapionẽ, si bonafides possidẽtis interueniat, & vitium furtiuitatis
1 cesset. h.d.cũ l.seq. *No.ex l.j.ꝙ traditione & vsucapione ꝑ donato dominiũ acqritur: & hoc vult etiā vnica super ea. & idẽ dicas etiā lijs titulis habilibus ad trãsferẽ dominiũ, vt l.traditionibus.supra pac.facit l.clauibus.ff.de cõtrah. emp. & qđ dixi in rub.precedenti
2 iij.q. *No.secũdò, ꝙ sicut si dñs donat rem & tradit, trãsfert dominiũ, ita ille qui nõ est dñs, si donat bona fide trãsfert vsucapiendi cõditionẽ, vt hic. & d.l.clauibus. & ita est de mẽte gl.hic. de quo dic vt dicā supra
3 *No.tertiò, ꝙ res aliena põt donari, vt probatur hic: nã si nõ posset donari, nõ daret causam prescribẽdi secũdũ Azo.in summa, & per Bar. de do.cau.mor.l.si alienã. & l.q. alienã. & ita tenet hic Bal.in fi.q.
4 hoc esse mẽti tenẽdũ. *No.ꝙ in verbo, loca. cõiũcto verbo, vsucapisti. ꝙ appellatione loci venit res mobilis, accipiendo vsucapionẽ propriè, q̃ solũ cõpetit pro reb⁹ mobilib. vt infrà de vsuca.trãsfor.l. ca. & Instit.de vsucap.in prin. s.in rub.præce. sed propriè loca veniũt immobilia tantũ, & nõ lia, vt est tex.ĩ l.is q. §.j.ff.de sump.fu. & no.gl.in l.loc⁹.in verbo
5 fundi.ff.de ver.sig. *Ex quo põt ferri, ꝙ si statutũ iponeret pœnã damnificãti locũ alienũ, nõ cõprahenderet illum qui comederet ficus, qui ad solem desiccarẽtur, vel qui cõsumeret aliquã aliã rẽ mobilẽ. imo etiā si statutũ diceret, si quis dãnum dederit in alieno loco, puniatur pœna, nõ cõpræhenderet comedentem vel destruentẽ rẽ mobilẽ alienam, etiā si illa res esset in loco

no, quia dum statutũ dicit in loco alieno, debet intelligi, ꝙ damnũ tangat ipsum locũ, *quoniã dictio, in, quãdo significat in loco, semp requirit tactũ loci.l.j. §. in flumine. ff. de flu. de quo plenè dixi ĩ d.l. locus. *Et adde, ꝙ ꝓprie locus dicitur pars fundi, fundus verò est qd integrale. vt dicit tex. in d.l. locus. *Et quis dicatur locus, vide etiã Lappũ in Cle. ab bates. de rescrip. & Oldr. in consil. clxxvj. & plenè dixi in d. l. locus. Et ex prædictis no. intelligẽdo istũ tex. propriè, dum dicit, loca, de rebus immobil. coniuncto verbo vsucepisti, ꝙ est lex de præscrip. lõgi tẽpo. *Et sic no. vlterius ꝙ appellatione vsucapionis, venit etiã pręscriptio lõgi tẽporis. de quo habetur per Albe. de Rosa. in rub. infrà de vsuca. trãsfor. & dicã in l. j. eo. ti. in iiij. euidẽtiali. & plenè dixi in rubrica tituli pręcedẽtis in iij. q. & dixi etiã in l. si partẽ. supra per tex. in verbo, possessionis. suprà titu. proxi. In gl. j. in verbo, nõ põt. ibi, iure traditionis, subaudi, qa incõtinenti sequuta traditione rei facta donatione, transfertur dominiũ, si donãs erat dominus. l. traditionibus. suprà de pactis. & sic gl. videtur velle, ꝙ vbicunque trãsfertur dominiũ immediatè à domino, traditio est causa immediata trãsferendi dominiũ. Sed tu dic secundũ Bal. hîc, ꝙ imò est voluntas domini traditioni subnixa. l. iij. §. subtilius. ff. de condi. ob causam. Voluntas enim sola non sufficit, quia dominia à possessione cœperunt, nõ à nuda volũtate. l. j. in prin. ff. de acquirẽ. poss. horũq; principiorũ vestigia remãserũt maximè in feudis, qa in possessione consistit effectus feudorũ. c. j. in tit. qd sit inuesti. & c. sciendũ. de consue. re. feu. In ead. gl. ibi, posteriore tantũ iure vsucapionis, &c. subaudi quando donatio fuit facta à nõ domino, quo casu transfertur vsucapiẽdi conditio. l. clauibus. ff. de cõtrahen. emp. vt dixi in j. & ij. not. Extra gl. quæro qñ cõstat, ꝙ omnis cõtractus innominatus à tota sua specie est pactũ nudũ, nisi sit traditione vel fomẽto aliquo vestitũ, vtrũ ex eo transferatur dominiũ per cõstitutionẽ precarij. Et Bal. hîc putat, ꝙ etiã per fictã traditionẽ etiã ĩ pactis nudis trãsferatur dominiũ, si quasi traditio fit à domino: & vsucapiẽdi cõditio, si fiat à nõ domino. & idẽ facit secundũ eũ, cõfessio precarij, ꝙ cõstitutio eius, vt not. in l. ab empti. ff. de pact. etiã si fit actũ, quòd omnis possessio sit penes rogantẽ: quo casu non liberatur à personali obliga. prout concernit factũ traditionis, vt no. in l. Iul. §. ex ven. de act. emp. de qua materia vide per Doc. & maximè Ang. in d. l. ab emp. & per Cy. in l. j. in vlt. q. suprà quãdo liceat ab emp. disce. & per Bart. in l. Pompo. §. si is qui precariò. & ibi etiam Docto. ff. de acquiren. possess. & Bal. in l. ij. in pen. quęst. suprà de vsuca. & per Salycet. in l. in traditionibus. in prin. ff. de pactis. *Secundò quæro, cũ ex cõtractibus innominatis oriatur vsucapio, vt dixi in quęst. præcedenti, quis est eius titulus. & dicit hîc Baldus quòd in do vt des, est titulus pro suo. ex facio autem vt facias, non oritur titulus ad vsucapiendum, nec in do vt facias, quo ad extremum faciendi, quia vsucapiones iuris causam desiderant, & nõ merum factum, per ea quæ dicta sunt in l. ex causa. suprà ti. j. subdit tamen

men hîc circa fi. quòd nullus titulus appellatur in do vt des, nec facio vt des, nisi quis vellet ita magistraliter loqui. sed hoc magisterium nulla lege probatur.

DONANTEM. Hæc lex fuit summata simul cum præcedenti, tamen potest ita specie cõtinuari, res affecta vitio furti, non potest vsucapi titulo pro donato. h.d. Vel sic, vitiũ cõtrectationis impedit rem vsucapi. Quod intellige secundùm Bal. hîc, quando contrectatio haberet in se factũ regulare, vt hîc, & l. j. suprà titu. proximo, cum similibus. Vel etiam est factum irregulare, vt l. j. suprà de seruis fugit. & hîc.

SVMMARIVM.

1 *Dictionis irritum, natura.*

2 *Verbum caßetur, cũ uerbo irritetur, significant ipso iure, licet sint uerba futuri temporis.*

3 *Donatio perfecta regulariter reuocari non potest.*

4 *Ens perfectum non recipit formã substantialem in potentia.*

5 *Donatione putatiua seu erronea dominium non transfertur.*

6 *Donatio perfecta quõ reuocari poßit.*

7 *Ingratitudinis causæ, ex quibus donatio perfecta reuocari potest, quæ & quot sint.*

8 *Donatio facta per matrẽ filio, quæ ad secunda uota transiuit, quibus in casib⁹ ex causa ingratitudinis reuocetur.*

9 *Creditor si habuerit debitorem sibi in mille obligatũ, cum hypotheca suorum bonorum, uel etiã cum pignore, & iste creditor donauerit illa mille debitori amicitia ductus, & sic obligatio propter donationem extincta fuerit, demũ propter ingratitudinẽ donatio reuocata fuerit, ex quo i⁹ creditoris quo ad debitum reintegratum fuit: an et illa debiti reintegratiõe propter ingratitudinem, intelligatur etiã reinte ta hypotheca, & obligatio omn bonorum.*

10 *Donatio perfecta propter ingratitu nem quo casu reuocari non potest.*

11 *Renunciatione generali in instrumẽ donationis facta, legis, si unquam. be neficio minimè renuntiatum uidetur*

12 *Donatio perfecta reuocari potest, si do nator inops factus à donatario non a latur.*

13 *Decuriões si facultatib⁹ lapsi fuerint, alimenta ipsis decerni permißum est.*

14 *Ecclesiæ patronus si inops efficiatur, ab ea alimenta percipere debet.*

15 *Ecclesiæ patronus aliquis nõ effici propter rem modicam ecclesiæ ante secrationem datam.*

16 *Donatio perfecta potest reuocari pro pter inimicitiam superuenientem ter donantem & donatarium.*

17 *Error iustus, iustißimus, & in qui dicatur.*

18 *Titulũ uerũ si quispiam habeat, tradítione errat, quia putat rem traditam ideo, quia in corpora sessionẽ inductus non credit a dere, cũ tamen alius poßideat desinente poßidere, usucapere*

19 *Dominium ad acquirendũ per u pionem uel præscriptionem an poti sit titulus & traditio, quàm tempor cursus.*

20 *Donauerit si pater filio in potestate stituto rem alienã, & bona fide tra derit: filius aũt putauerit donationes ualere, an filius eã usucapere uel præ scribere poßit.*

21 *Donatio facta per patrem ipsi filio, ualeat, & in quibus casibus, per tas fallentias positas.*

Do-

22 Donatio librorũ per patrẽ filio aduocato uel doctori facto, an ualeat.

23 Pater si unũ filiũ studere fecit, & sibi libros emit, & in testamento uoluit, quòd filius cõferat, & cõtingit ꝙ pater superuixit, & filius decessit, qui pater dedit posteà alteri filio illos libros, qui perfecit studium suũ, deinde pater decessit cum eodem testamento, an secundus filius dictos libros conferre debeat.

24 Actus agentium ultra eorum intẽtionem operari non debent.

25 Fructus bonorũ aduentitiorum per filium cõsumpti an conferendi ueniant.

26 Filius naturalis, qui non est natus ex legitimo matrimonio, non dicitur esse in patris potestate.

27 Constitutio humana nulla est diuina excellentior.

28 Contractum inter patrem & filium, an iuramentum ualidet.

29 Iuramentũ non confirmat aliquid nisi in praeiudicium iurantis, non autem in praeiudicium tertij.

30 Futura tradi non possunt, nec per constitutionem precarij bonorum futurorum possessio transfertur.

31 Locus futurus, & sic incertus an possideri possit.

32 Donatio inter patrem & filium eo casu quo in uita patris nõ ualet, an saltẽ patris morte confirmetur.

33 Donationẽ patris ratam quandocunq; heredes habeant, an noua donatio interuenire uideatur, & nouus titu. nec cumuletur cum titulo donationis factæ à patre.

34 Filius si post patris mortẽ non expressè acceptauerit donationem factam sibi à patre, nec etiã repudiauerit, & haeredes dictam donationem ratã habuerint: an sit in filij electione acceptare.

35 Legatum nõ trahitur retrò ad diem testamenti, sed ad diem mortis tantùm.

36 Donatio inter patrem & filiũ morte confirmata non dicitur propriè donatio inter uiuos, sed quasi legatum, uel quasi relictum esse dicitur.

37 Donauerit si pater filio rẽ alienã, an filius usucapere uel praescribere possit.

38 Donatio per patrem filio facta, an post mortem patris ualeat, & quo iure. & an etiam isto casu res donata usucapi, uel praescribi possit.

39 Donatio facta per patrẽ filio in potestate de re aliena, an patris morte cõfirmetur, maximè si patris haeredes dictã donationem ratam non habuerint.

40 Causae duae quãdo idẽ concernunt, inspicitur illa quae celerius suum effectũ operatur.

41 Res donata à patre filio, an, quõ, & in qbus casib. usucapi uel pscribi ualeat.

42 Diuiserit si pater bona inter se & filiũ, et ipse filius stipulatus fuerit pro se & haeredibus suis, posito ꝙ talis diuisio inter patrẽ & filiũ in potestate nõ ualeat, sicut non ualeret ea intentione, ut perpetuò et irreuocabiliter esset penes filium, an ualeat saltem respectu nepotum, qui post mortem aui nascũtur, ac si unquam in aui potestate fuerint.

43 Donauerit si marit⁹ uxori, uel ecõtrà uxor marito, an usucapio locũ habeat.

44 Donatio quandocunq; non ualet, si donatarius putabat eam ualere, facit fructus suos industriales, non autem naturales.

45 Donatio facta inter uirũ & uxorem, an & quando per diuortiũ reuocetur.

46 Donatio rei alienae an insinuationem requirat.

47 Re in aliena coniugi donata, an statim inter uirum & uxorem usucapio procedat.

Irritam

IRRITAM. Donatio perfecta nō reuocatur sine causa. h.d. secundū Ang. & cessant omnia contraria. vel sic: vera donatio nō reuocatur, falsa verò seu putatiua donatio errāti etiā bona fide possidenti, & quod ad vsucapionē nō patrocinatur. h.d. Et pone casum secūdū Pau. de Cast. hîc, tu credebas rē meā tibi fuisse donatā. cū nō esset, eā possedisti & tenuisti per triēnium, cū aūt à te eā rē vēdicarē, opposuisti mihi ꝙ non possū vendicare propter donationem iam tibi factā, & posito ꝙ facta non fuisset, sed tamen possum vendicare rē vsucaptā, quia cū res esset mobilis, & eam possederis per trienniū, vsucepisti. Imperator respondet, ꝙ ex neutro capite te defendere potes, quia verū est ꝙ donatio verè facta nō potest reuocari, sed hîc non erat facta, nec pōt probari ꝙ facta fuerit. Itē nec ex secūdo capite potes te defendere, quia verū est. ꝙ donatio verè facta, est titulus habilis ad vsucapionē, si donās nō erat domin⁹, sed alius. l.j. suprà eod. sed in casu nostro nō fuit verè facta donatio, licet errore falsæ causæ putaretur facta. & ista falsa opin. non sufficit ad vsucapionē. Diuiditur ista lex in tres partes. In prima enim ponitur vna regula. In secūda eam limitat & declarat. In tertia ampliat. Secūda ibi, vtiq;. Tertia ibi, qđ & in dominio.
1 *In textu ibi, irritam. dic ipso iure, quia ista est natura huius verbi, irritā, vt not. Bald. in c.j. §. si verò ad fin. tit. in tit. qualiter olim feu. po. alie. allegat in auten. de restit. & ea quæ parit in xj. men. in §. quāobrē. & est text. cū gl. in aut. cassa & irrita. suprà de sacrosanct. eccles. & in auten. ex causa. suprà de libe. præter. & probat in c. inter cætera. in verbo, irritū. suprà ... præbē. & in c. fi. de supplē. negl... la. ibi, irritā & inanē. & ibi hoc gl. fi. & est tex. ī c. Pisanis. in fi. c. extrà de restitu. spolia. & in c. vt 5
2 in fi. de appel. lib. vj. *Et adde, ... bū Casset, cōiunctū cū verbo Irr... tur, significat ipso iure, licet sint ... ba futuri tēporis, vt probatur in ex... trauagāti, de pace Constan. in §. pri... uilegia. & ibi hoc not. Bal. in xiij. co... qui etiā singulariter dicit, ꝙ tūc Cas... 6
setur, ibi significat ipso iure, & verbum Irritetur, significat ipso facto, secundū Odofre. ibi. Quandoq; tn verbū Irritū, exponitur, id est, vitiandum, vt est tex. cū gl. in l.j. in verb. irrita. suprà de rescin. vendi. & in l. nō oia. de mino. qđ no.
3 *Nouo modo, ꝙ regulariter donatio perf... nō pōt reuocari, qa quod semel pla... cuit, amplius displicere nō pōt, ... 7
c. quod semel placuit. de regulis ... in vj. de quo plenè dicam in glo. ... prin. nec pōt etiā postcà illi dona... ni aliqua conditio apponi per ... qui donauerat, vt l. perfecta ... de dona. quç sub modo. Et pōt ... 8
gnari ratio naturalis secūdū ...
4 *Quia forma substantialis ... enti in potentia: postq̄ autem ... perfectū, non recipit in potentia ... mam substantialem, vbi de forma ... prima, & prima forma in contr... bus non potest destrui voluntate ... nius tantùm, vt hîc, & d. l. perfecta. l. sicut. suprà de actio. & obli. & l. ... commodato. §. sicut. ff. commo. ... in dispositione vltimæ voluntat. secus est, quia si ex postfacto ad... est conditio, reddit dispositio... primitiuam conditionalem, vt ...
co...

condi.& demõſt.l.quibus diebus. §. quidã Titio. Et põt eſſe ratio, quia vltima diſpoſitio ſemper eſt in poteſtate diſponẽtis.l.j.§.de ſac.ſan.eccl. coniũcta l.ſi quis.in prin. teſtamẽti.
5 de leg.iij. *Nota ſecũdò,ꝙ ex donatione putatiua ſeu errонea non trãſfertur dominiũ, vt vult hic tex.in ſecũda parte,nec trãsfertur vſucapiendi cõditio ſeu nõ ꝓcedit vſucapio, vt vult.text.in iij.& vlt.parte.cõcor. l.j.in princi.ff.eo.& ibi habetur per glo.& Doct.facit l.fi. infrà pro hære
6 de.& l.nullo.§.de rei vẽdi. *In glo. j.in verbo,licet.in fin.oppo. contra iſtũ tex.dum dicit in princ.ꝙ perfecta donatio reuocari nõ poteſt,quia imo poteſt quandocũq; reuocari, vt l.fi.infrà de reuoca.don.Glo.fatetur contrariũ,& dicit ꝙ iſte tex.debet intelligi,ꝙ nõ poteſt temerè, vel ſine cauſa reuocare,licet ex cauſa,puta ingratitudinis bene põt reuocari. d.l.
7 fina. *Quæ autẽ ſunt illæ cauſæ ingratitudinis,& quot,& ex quibꝰ donatio perfecta põt reuocari? Et dic ꝙ ſunt quinq;,quæ habẽtur per tex. glo.& Doc.in d.l.fin.& in c.fina.per tex.glo.& Cano.extrà de donation.
8 *Et adde ꝙ donatio facta per matrẽ filio,quæ tranſiuit ad ſecũda vota,reuocatur ex cauſa ingratitudinis, niſi ex tribus cauſis,de quibꝰ habetur in autẽ.de nup.in §.mater.ſecundũ Angel.ibi,col.iiij.quod eſt nota.Et intellige quando ipſe donatarius fuiſſet ingratus,ſecus ſi fuiſſet ingratus hæres donatarij tantũ,quia tũc propter eius ingratitudinem non reuocaretur donatio,vt probatur in d.l.fin.in prin.ibi,donationis acceptor ingratus.& in l.his ſolis.eo.tit. & in d.c.fi. in princ.Quod intelligo, qñ donatio nõ comprælienderit hæredem, qa hæredi intelligitur eſſe facta donatio,aliàs ſecus:quia tũc,etiã his di
9 ceretur donatarius. *Sed pone,ꝙ creditor habebat debitorẽ ſibi obligatũ in mille,cũ hypothecã ſuorum bonorũ,vel cũ pignore,tũc iſte creditor donauit illa mille debitori dũctus amicitia,& ſic obligatio fuit extincta ꝓpter donationẽ,poſteà propter ingratitudinẽ fuit reuocata donatio,quæritur vtrũ ex quo ius creditoris eſt reintegratũ quo ad debitũ,an ex illa reintegra. debiti ꝓpter ingratitudinẽ,intelligatur etiã reintegrata hypotheca, & obligatio omnium bonorum.& dicas ꝙ nõ, vt eſt tex.ſing.ſecundũ vnã lecturã glo.in l.j.§ cũ venditor.ff.quib.mod.pig. vel hypo.ſol.ſecundũ Ro.in quodã ſuo ſing.quod incipit,creditor habebat debitorẽ.quod ſingulariter not.
10 pro declara.d.l.fi. *Itẽ adde glo.ꝙ non ſolũ reuocari põt donatio perfecta ꝓpter ingratitudinẽ,ſed ẽt propter ſuperuenientiã liberorũ, quos poſteà donãs ſuſciperet.l.ſi vnquã.j. de reuo.dona.ſecundũ Bal.hic,& de intellectu d.l.ſi vnquã.& de eius materia vide plenè per Bar.ĩ l. Titia. §. Imperator.ff.de leg.ij.& per Bald.in l.ſi cũ vel in vtero.ſuprà de teſta.mi. & in l.j.in fi.& ibi per Doctor.ſuprà de inof.don.& per Cy.Bal. & Doct. in l.j.ſuprà de pac.& per Bal.in d.l.ſi vnquam.& per Ang.in aut.de immẽſis dona.in iiij.col.in prin.verſi.ſubſequenter quæro.col.vij.& Archid. xvij.queſti.iiij.quicũq;.quod eſt c.fi. & vide Bald.in l.fi.infrà de reuo.his quæ in frau.credi.qui dicit,ꝙ illa l.ſi vnquam.nõ habet locũ in filijs legi-
11 timatis poſt donationẽ. *Et adde,

ꝙ per renunciationē generalē factā in instrumēto dona. nō videtur renūciatū beneficio d.l. si vnquā. secūdū Lud. de Ro. in cōsi. suo cclxviij. imò plus videtur, ꝙ illi l. si vnquā. nō pos sit per partes renūciari, vt dicit Ioā. And. in addi. Spec. in ti. de instr. edi, §. porrò. in addi. quæ incipit, hoc au te certū est. quē videtur sequi Ludo. Ro. in d. suo cōsi. in fi. Sed Bal. in addi. Spec. in tit. de cōfessionibus, in vlti. col. ver. pōt opponi pactū. videtur velle contrariū, dū dicit, ꝙ pōt apponi pactū in dona. ꝙ dona. nō reuocetur occasione nascentiū liberorū, qa tūc cessat d.l. si vnquā. sed non cessat querela inofficiosę dona. vt habetur

12 in toto tit. s. de inof. dona. *Itē ad de tertiò ad glo. nostram, ꝙ donatio perfecta potest etiā reuocari ex alia causa, puta si donator inops factus nō alatur à donatario, vt est glo. not. in d.l. fina. j. de reuo. dona. in verbo voluerit. & idē tenet ibi Cy. & Saly. secundū quod est in cōtrariū. glo. in l. in condēna, ff. de regu. iur. q dicit, ꝙ nō īuenitur iure cautū, vt donatarius debeat alere donātē. & istā opi. tenet ibi Bal. Raph. Fulg. & Ang. scilicet in d.l. fi, & dicit ibi Bal. ꝙ illam gl. in l. in cōdēnatione. tenēt Doct.

Sed Iaco. de Are. Dy. & Ray. vt refert Cy. & Bal. in d.l. fi. saluant & concordant d. gl. ita distinguendo: Aut donatio fuit magna, & donatarius tenetur donantem alere. & ita procedat glo. in d.l. fin. & pro hoc videtur esse text. in l. decurionibus. ff. de de-

13 cur. vbi dicitur, *quòd si decuriones sunt lapsi facultatibus, alimenta eis decerni pmissum est, maximè si ob munificētiam patrimoniū in patriā exhauserūt: & istud est vnū de priuilegijs decurionū. de omnibus h... per Io. de Platea in rub. de decu...

14 *Simile adduco de patrono ... siæ, si inops efficiatur, ab ea p... alimēta, vt c. nobis fuit. in fi. ext... iure patro. & habetur per tex... vij. quicū...; & ibi est gl. singu. q...

15 cit, *Quòd propter quālibet re... dicā datam ecclesiæ ante cōsec... nē. qs nō efficitur patronus, ... tū det, ꝙ sufficiat ad necessaria ... strorū & ad luminaria. de cōsec... nemo. vnde versus de iure patrona... tus reperiūtur in hęc verba: Patro... faciūt dos, ædificatio; fundus, ... no debet onus & emolumentū ... sentat, pest, defendit, aletur eger... Aut donatio fuit parua, & tūc nō... netur alere, quia nō est verisimi... pro modica re donata, ille vol... sibi præstare alimēta, & ita debe... telligi glo. cōtraria in d.l. in cō... tione. & pro hoc facit d. gl. fin. ... quicūq;. & istā opi. vt fiat distin... inter donationē magnā vel par... tenet etiā Pe. de Anch. & Io. de ... in c. fi. extra de dona. & ibi per D... & idē etiā tenet Iac. de Alua. ... titu. de no. feud. & in capi. lic... si de feu. fue. cōtro. Alij ... ter distinguūt, vt refert Cy. ... videlicet aut donator est fact... nº ex dona. quā fecit, & tūc pot... tere alimēta. cū ꝓmittēdo hab... eius ratio, scilicet ne egeat, vt ... & l. inter eos. §. j. ff. de re iu. er... soluēdo. ar. l. fi. s. ad l. Fal. ad hoc & ... cit optimè d.l. decurionibus. Au... alia cā efficitur egenº, & tūc nō p... petere, vt hic, & l. pfecta. j. de don... sub modo. facit ad hoc l. iij. §. ... ff. de admi. re. ad ciui. perti. Sed C... in d.l. fi. dicit, ꝙ ratio Iac. de Are. ... ... decu...

detur æqior, quæ amplã donationẽ cõsiderat. Bal. aũt in c. j. in fi. in tit. de no. feu. habuit aliã cõsiderationẽ, videlicet q gl. in d. l. in condẽnatione. ff. de reg. iu. dicat indistinctè verũ, q nisi rõne personæ datur priuilegiũ, vbi ratione cõtract*, vt in donatore nõ tenet nisi in quãtũ facere põt. debet ergo ei remitti vnde viuat, quod bñficiũ habet retinẽdo, & nõ petendo, qa donator à donatario alimẽta nõ petit, tñ pro alimẽtis retinet, qd donat, vt est gl. sing. ibi, quã qdã dãnãt p id qd no. in d. l. fi. sed si tu bene cõsideres, gl. est vera, qa directè nõ possunt peti alimẽta, reuocabitur tñ donatio, qa donatarius est ingratus. & ita põt intelligi gl. in d. l. fi. & loqtur in dona. simplici secundũ Bal. in
16 d. c. j. in fi. *Itẽ quartò, adde ad gl. nostrã, q donatio pfecta põt etiã reuocari propter inimicitiã superuenientẽ inter donãtem & donatariũ. arg. l. inimicitiæ. ff. de his quib. vt indig. & l. iij. §. fin. cum l. seq. ff. de adime. lega. cũ simi. & hoc vult etiã Bal. in l. j. j. de reuo. do. In gl. ij. in verbo, non defenditur. in princi. Oppo. dicitur hic. q error habet ĩpedire vsucapionẽ. cõtrà, imo videtur q error habeatur pro iusto tit. vt l. qd vulgò. ff. de vsuc. pro emp. & l. fi. ff. pro suo. & sic videtur, q ex tit. putatiuo procedat vsucapio, vt plenè no. in l. Celsus. ff. de vsuca. Sol. secundũ gl. Cyn. & Doc. Aut erratur in ti. iusto, & probabili errore; & tũc procedũt contraria, quia ibi est opin. iusto errore fundata. quæ habet vim tituli, vt in iuribus præallegatis. Aut erratur improbabiliter & iniustè, ita q opi. nõ habet aliquã radicẽ rationis, sed est vana opinio. & tũc non habetur pro tit. & sic huiusmodi error seu donatio putatiua erronea habet impedire vsucapionẽ, vt hic, & habetur in d. l. Celsus. multa aũt exempla de huiusmodi erroribus ponit Azo in sum. de vsuc. pro emp. vbi omnino est videndũ. de quo etiam vide plenè per Bart. in d. l. Celsus. & illud qd dixi, q iustus error habetur pro ti. intellige verũ quantũ ad vsucapionẽ, sed non quãtũ ad repellendũ eũ, qui agit petitione hæreditatis, vel interdicto quorũ bonorũ, quę iudicia nõ dãtur cõtra tit. possidentẽ. l. cogi. §. de pet. hæ. cũ ibi not. & habetur in l. fi. §. de edicto diui Adri. tol. & dicã plenè ĩ l. hęreditatẽ. infrà in quib. cau. cef. lõgi temp. præscr. ita singulariter dixit Bar. in l. j. ff. quorũ bonorũ, p gl. ibi,
17 quod dicit esse no. *Quis autẽ dicatur error iustus, iustissimus, & iniust*, vide per Bar. & alios in d. l. Celsus. & per Bal. in l. nullo. suprà de rei vend. & per Ang. in l. super longi. in ij. & iij. colũ. intrà de præscrip. longi temporis. & ibi dicã. & per Io. Andr. & alios in c. cura. extrà de iure patr. & per Abbã. Sicul. in c. de quarta. de
18 præscript. *Quæro extrà gloss. secundùm Bald. hic: quidam habet verum titu. sed errat in tradit. quia putat rem sibi traditam, ideo fortè, qa inductus in corporalẽ possessionẽ, nõ credẽs aliũ possidere, cũ ali* possideret, nũquid isto desinẽte possidere, possit vsucapere? distingue. Aut talis tit. exigit traditionẽ, & nõ vsucapit. Aut nõ exigit traditionẽ, vt titulus pro legato, & titulus pro hęrede, & vsucapit. ita subtiliter gl. sentit in d. l. Cels*. Sed cur tã variè? respõdeo qa titulus est causa remota vsucapionis, sed possessio est causa ppinqua,

& magis de substãtia: & ideo magis nocet error nõ traditæ possessionis quasi nõ subsistẽtis obligationis. Et ex his not.ꝙ possessio est magis de substãtia vsucapionis, quàm titulus.

19 *Itẽ adde,ꝙ ad acquirendũ dominiũ per vsucapionẽ, vel præscriptionẽ, potior est titul⁹ & traditio, q̃ cursus tẽporis: licet nõ fieret sine tẽpore & sic causatur illud dominiũ magis ex ti. & tra. quàm ex cursu tẽporis: vt vult elegãter Bal. in l. sciẽtis. per illũ text. s. de inge. manu.

20 *In ea gloss. ibi, quid aũt si pater filio. quærit hic gl. de vna q. satis difficili. Pone pater donauit filio in potestate cõstituto rem alienã, & tradidit bona fide: filius putauit donationẽ valere: quæritur nũquid iste filius possit eã vsucapere, vel præscribere. Et videtur ꝙ nõ: quia donatio inter patrẽ & filiũ, etiã si res donata fuisset propriè patris, nõ valet in vita patris. l. j. §. si pater. & l. si pater. ff. pro dona. & habet in l. ij. s. de inof. don. & in l. donationes. s. de do. inter vi. & vxo. & not. in l. frater à fratre. ff. de cõd. inde. cũ ergo fili⁹ putauerit donationẽ valere, errauit in iure: ideo nõ potuit vsucapere, qa error iuris non est iustus ad vsucapiẽdũ. l. nũquã. ĩ prin. ff. de vsuca. post mortẽ verò patris. gl. distinguit: Aut hæredes ratã habuerũt donationẽ, & tũc ex inde tenet donatio, & extunc incipit vsucapere. ff. eo. l. si pater. & l. pe. §. pater. ff. pro suo. Aut ratã nõ habuerũt, & tũc quia donationis titulus deest pro donato, non vsucapit. l. j. ff. eo, sed ex quo pater nõ reuocauit donationem, donatio per mortẽ patris cõfirmetur: vt d. l. donatiõis. & capiet illa donatio morte cõfirmata vim quasi legati: & ideo quasi pro legato poterit vsucapere. Illa est intẽtio hui⁹ gl. no. quã examina-

21 m⁹ in qualibet sui parte. *Et p[...] examinemus an donatio per pa[...] lio facta valeat: & distingue: Au[t] facta filio emãcipato, & regula[riter] valet incontinẽti etiã nõ expec[tata] morte patris: vt est tex. cũ glo. in [ver]bo adminiculo. in l. ij. suprà de ino. do. & iõ si pater ei donauit rem p[ro]priã, & tradidit, incõtinẽti transfu[dit] in eũ dominiũ. l. traditionibus. [...] pac. nec dictã donationẽ pot[...] pli⁹ reuocare. ar. l. nostre, in p[...] si. facit qđ dicã j. in versi, qđ [...] lis. Sed si donauit rẽ alienã, t[...] vsucapiẽdi cõd. & poterit vsucap[ere] ꝑ donato: vt no. in l. pe. §. si pate[r] gl. magna secũdũ tertiã lec. ff. p[ro] [...] & ita vult ẽt Bart. in l. j. in §. ii p[...] ante fi. ff. ꝑ donato. Aut donatio facta filio in potestate constitu[to] tũc subdistingue duos casus pri[ncipa]les. Primus est, an donatio val[eat in] vita patris. Secundus, an valeat [post] mortẽ patris, & quo modo. Pri[mo] casu, an valeat donatio in vita p[atris] & regulariter dicẽdũ est, ꝙ nõ [valet] donatio rei ꝑpriæ patris: vt [...] de inof. don. cũ alijs iuribus [...] allegatis. qđ ꝑcedit ita hodie [...] re nouissimo, quo acqritur fi[lio ...] cã aduẽtitia quãtũ ad propriet[atem ...] j. & p totũ tit. s. de bo. mat. cũ [...] olĩ de iure antiquo: quo erat d[...] sitũ, vt qcqd acqrebat filius, acq[...] patri: vt l. j. ff. si qs à pa. fu. ma. & [...] res. ff. de acq. hæ. & gl. de hoc [...] tat in d. l. ij. tñ veritas est scdm D[...] ibi, ꝙ ẽt hodie donatio facta p[...] filio, nõ valeat patre viuẽte, qui[a] bonis profectitijs per iura hodie[r]na nihil est immutatũ: vt institu. [...]

quas perso.no.acqui. §.j.versi.sancitũ etenim à nobis est. & ita vult gl. in l.fi.ff.quis ord.in bon.pos.serue. & in l. si quis mihi bona. §. iussum. ff.de acqui.hęre.& in l.is qui hæres. in §.neq; filius.eo.titu. & ita tenet Ang.in terminis q.nostrę.in l.ij.§.j. ff.pro dona.& idē tenet Bar.in l.j.in vlt.col.in prin.s.q admit.ad bo.pos. possunt.& ibi p Doct.oēs. & Bar.& Doct.in d. §.iussum. & in d. §.neq; filius.post prin.& idē tenet Bar.in l. ij.§.ꝙ si in patris.in prin.ff. sol.ma. & ita tenēt Doct.in locis præallegatis, quādo pater donat filio, vel quādo filius acquirit de bonis pfectitijs patre volēte:licet quādo patre recusante, aliter dicat Bar.in l.fi. §.simili q; modo.suprà,de bonis quæ li.& d. §.iussum. de quo dicendū est, vt in dictis iuribus. Et ratio est, quare donatio facta p patrē filio in potestate etiā hodie non valet, qa si pater donat filio,acquirit filio, & immediatè patri, & sic ad patrē reuertitur: vt habetur in d.l.placet.vt no. p Bar.in l. frater à fratre.in vlt.col.& Ang.in l. j.§.j.ff.pro donato. Ista regula fallit in pluribus casibus, in quibus donatio facta filio in potestate valet: qui enumerātur p glo.in l.ij.suprà,de in offi.do.& ibi p Doc.& per Bar.in d. l.frater à fratre.in vlt.col.& p Ange. in l.j.§.j.ff.pro dona. & per Doct.in authē.ex testa.s.de colla. & ibi dixi. & per Bald.in tit. de pace iura.fir.in §.itē sacramēta. in j.col. & per Bal. hic: & per Doc.in locis, quę infrà allegabuntur. Sed tu enumera plures casus & latius. Prim* enim est, in dote, seu qñ pater donat filiæ pro dote sua: vt no. glo.in d.l.ij.in prin. & ibi Doct.& Bart. in d.l.frater à fratre.in vlt.col. & Ange.in l.j. §.j.ff.pro donato.licet secūdùm An.ibi nō sit pприè donatio, sed potius legalis debiti exhibitio: vt l.fi.suprà de dot. pmis.& l.q liberos.ff.de ritu.nup. iuncta l.Pōponius Philadelphus.ff.fam. er. & cōiuncta l.ij. §. sed vtrū.ff.de mino. Secūdus casus fallētiæ est similis, in donatione propter nu.quā facit pater pro filio, q accepit vxorē: vt habetur in toto ti.s.de dona.ante nup.& Insti.de dona. §.est & aliud. & hoc vult etiā glo. in d.l.ij. Tertius casus est, si pater donat filio eūti ad castra, vel existēti in castris: vt l.iij.s.fami.erc.& l.castrēse peculiū. & l.miles.ff.de castren.pecu.& l.j.C. de castrē. pec.mili. lib.xij.cū simi.& not.gl.etiā in d.l.ij.

22 *Quartus est similis precedēti: videlicet quando pater emit filio Doctori vel aduocato libros, & tradidit seu dixit, quòd ei donabat: qa tūc filius illud acquirit tanquàm sit castrensę peculium: militant nāq; aduocati, seu quasi militare dicuntur: vt l. aduocati. suprà de aduoca. diuer. iudi. & l.fori. eo. tit.l.j. secūdo respōso.C. de cast.pecu.mil.lib.xij. & d.l.castrense. & ista donatio est adeò valida, quòd pater nō poterit ipsam reuocare tāquàm incontinenti validam: nec veniet in collatione cū fratribus: vt l j. §. nec castrēse.ff.de coll.bo.& ibi hoc eleganter no.Bar.in l.filio.suprà, fa.er. sed si filius non erat Aduocatus vel Doctor, tūc si impleuit studium ante mortē patris, & sic incœpit quasi militare, isti libri efficiūtur tanquā castrense peculium, & confirmatur donatio.arg.suprà, de dona.l sine emancipatis. ff. de dona.l. donationes. §.pater. & similiter non veniūt

in collatione:vt d.§.nec castrense.&
ibi hoc tenet Bart. vbi plenius p eũ.
& idẽ tenet ad literã in suo tract. de
duo.fratribus.in j.q.tertiæ q.prin.&
habetur per glo. Bal.& Doct. in l.fi-
liæ cuius.suprà,fami.erc.& per glo.
Bal.& Doc.in l.Macedoniani. suprà
ad Maced.& per Bal.in aut.ex testa-
mento.in vj.col.versi.quintũ capitu
lũ. & ibi per omnes Doct. suprà, de
colla. & habetur plenè per Flo. in l.
quæ pater.la ij.in ij.col.ff. fami.erc.
& p Ant.de But. in cõsilio suo xliiij.
quod incipit, Iesu Christi & matris
nominibus inuocatis. Hoc tamẽ li-
mita singulatiter:vt dicã j.versi.se-
23 ptimus casus in fine. * Sed pone,
ꝙ pater primò vnũ filiũ facit stude-
re, & sibi libros emit, & in testamen
to voluit, ꝙ filius cõferat, cõtingit,
ꝙ pater superuixit & filius decessit:
pater dedit posteà alij filio illos li-
bros, q pfecit studiũ suũ, deinde pa-
ter decessit cũ eodẽ testamẽto: quæ
ritur an iste filius suus debeat cõfer-
re dictos libros. dic ꝙ sic: quia isti li
bri videntur translati cũ suo onere:
vt l.legatũ.ff.de adimẽ.lega.& l.Ca-
io.in prin.ff. de alimẽ.& ciba.leg.&
ibi hoc elegãter no.Bar. Quintus
casus fallentiæ est, quãdo pater do-
nat filio, vt benemerito, & merita
præcesserũt: vt in authẽ. vnde si pa-
rens.& ibi not.suprà,de inoff. testa.
& hoc tenet Bar. in l.j.§ j.ante fi.ff.
pro donato.& ibi etiã Ange.qui di-
cit, ꝙ tũc dicitur esse donatio ex cau
sa aduẽtitia, qa donat vt extraneo, &
non vt filio: & donatio non eget, vt
morte cõfirmetur, qa valet incõtinẽ
ti, secũdùm glo.ibi.& idẽ no. Bal.in
auth.ex testamẽto.in ij.col.in fin.s.
de coll.sub d.ẽs, ꝙ causa propter quã

donatur, facit etiã aduentitiũ: q
filius acquirit nõ tãquàm filius,
tãquàm quilibet.arg.l.diuus.ff.
in frau.patro. pro quo vide no
glo.& Doct.in l.si tibi.in §.si p
ff.de pact. Sed si merita nõ præ
runt, nec tenet donatio, nec m
cõfirmatur, secũdùm Ange.in d.
§.j.ff.pro dona. Et nunquid in
biõ merita præsumãtur, si nõ pro
tur? dic quòd nõ: vt habetur per
& Docto.in l.si donatione.
col. Sextus casus similis præ
ti est, quòd vbicunq; pater d
lio ex causa aduẽtitia, valet inco
ti donatio: quia inter patrem & fi
cõsistit omnis obligatio ex cau
uẽtitia: vt est glo.no.in l.si quis
eo. in §. j. in verbo, tenetur. &
per Bart.& alios.ff.de fideiuss.&
vult Bal.in d.authen.ex testam.
in iij.col. in princi. Septim.
sus est, etiã quãdo pater donat
ex causa profectitia, vt scilicet
beat in peculio profectitie: quia
su licet nõ valeret incõtinẽti,
si sequatur emãcipatio, filio cõ
tur, si pater peculiũ nõ reuoce
vt est tex.no.in l.donationes
cubinam.§.pater.ff.de don.
dum Vber.de Bo.Iacob.de A
num, & alios ibi. & ideo co
idem Vber. vt refert Iacob. de
& Barto.& alij ibi.& Ange.in l.j.
j.ff.pro dona. quòd filius sit ca
cui pater donauit libros ma
loris, vel in peculiũ assignauit,
pro ipso emit: si vult illos habe
præcipuos, se emancipari faciat,
reuocato peculio, & faciat vt tra
tio interueniat, & valebit hoc,
ad translationẽ dominij: si pater d.
nans erat dominus: & quo ad vsuca-
piendi

piendi cōditionem, si nō erat domi nus, secūdum Ang. in d. l. j. §. j. quod nota, pro his quæ dixi suprà, in versicu. quartus est similis. Octauus casus est, quādo rex donat filio suo in potestate existēti: qa tūc valet ꝓpter autoritatē regiā: vt s. de don. inter vi. & vxo. l. pe. vt singulariter dicit Bald. in c. j. §. itē sacramēta. in vj. col. in fi. vers. scdò, vtrū tex. in tit. de pace iur. fir. ī vsi. feu. vbi oīno vide. & habetur p Lud. de Ro. in l. si verò. §. de viro. in iiij. fal. ad fi. ff. sol. ma. & idē esset dicēdū in quolibet principe nō recognoscēte superiorē eadē ratiōe: sed nō puto idē dicēdū ī prīcipe seu duce Venetiarū, q habet ī ciuitate Venetiarū superiores, puta cōsiliū mai⁹, qd est circa duo milia nobiliū, & etiā alia cōsilia. Nonus casus est scdm aliquos: videlicet ꝙ pater dicat: dono filio meo fundū vel talē rē: & renūcio iuri acqsitionis futuræ, p dictū Bar. in l. cogi. in §. si pater. ff. ad Treb. sed iste casus videtur esse dubitabilis, qa sicut donatio facta p patrē filio, acqrit filio, & incōtinēti postea patri, qa reflectit dominiū: vt l. placet. ff. de acq. hære. vt dixi s. ponendo regulā: ita videt acqri patri illa renūciatio mediāte psona filij, p d. l. placet. propterea dicas, ꝙ si pater dixit, dono filio, & renūtio iuri, ꝙ possem acquirere ex illa reflectione, & tūc valet donatio, qa abdicat à se dominiū, & ita intelligatur Bar. in d. §. si pater. sed si quis vellet huic opin. repugnare, posset dicere, ꝙ ius, obligatio, & actio nō possunt stare in aëre: vt no. in l. q hominē. §. si debitorē. maximè per Pau. de Cas. ff. de solu. & habetur in l. si ego. ff. de neg. gest. licet gl. ibi dicat cōtrariū: vnde necesse est, ꝙ sit penes aliquē dominū, vel apud patrē, vel apud filiū, vel apud tertium. apud tertiū nō pōt esse, si erat prius apud patrē, p l. 24 id quod neminē. ff. de reg. iur. *Et qa actus agētiū nō debēt operari vltra intētionē eorū. l. nō oīs. in prin. ff. si cer. pe. apud filiū etiā nō pōt esse, p dictā regulā, qcqd acqrit filius, acqrit patri. vt d. l. placet. cū simi. q regula locū habet, etiā hodie in profectitijs: vt dixi s. ponēdo regulā: ergo videtur ꝙ debet dici dominium etiā penes patrē, ex quo nō pōt stare in pēdenti in aëre: ideo periculosum est dicere, ꝙ ista donatio valeat licet aliqui dent istā cautelā donādi cū dicta renūciatione: tamē cōmunis opi. videtur esse, ꝙ ista renūciatio valeat, qa dicta regula quę dicit, qcquid acquirit fili⁹, acquirit patri: debet intelligi patri volēti & nō recusanti: vt sentit glo. in l. cū filio. in verbo, ex psona. in versi. vel dic si pater sibi retinere nō vult. ff. de leg. j. & ibi p Doct. & Bar. & alios scribentes in d. l. cogi. §. si pater. ff. ad Tre. & Barto. & Doct. in d. l. placet. & ibi Pau. de Cast. in fi. hoc tenet. Decimus casus fallētię est, si pater donat aliquod diurnū pro alimētis, vel remittit vsumfructū in aduētitijs: vt l. cū oportet. §. sin aūt res. & l. fi. §. sin aūt patrē. s. de bonis quę libe. vt dicit gl. j. in l. ij. s. de inoff. do. & Bal. in auť. ex testamēto. in versi. nonū cap. suprà, de col. vbi dicit, ꝙ si filius percipit fructus honorū aduētitiorū, quorū proprietas erat sua, & fructus patris, & percipit cōniuentibus oculis patris: efficiuntur proprij ipsius filij, & nō sunt conferendi. per d. §. sin autem res. & idē tenet Bal. in d.

aut. ex testa. in versi. quartūdecimū capitulū est, qn̄ pater promisit eos fructus habere: secus si inuito vel in scio patre. idē vult Bar. in d. §. sin autem res. & in l. frater à fratre. in vj. q.
25 ff. de cōdi. inde. *Et nūquid huiusmodi fructus bonorū suorū aduētitiorū per filiū cōsumpti veniāt cōferendi, vide p Cy. in l. si emācipati. in iij. q. & ibi Doct. & maximè Raph. s̄. de col. & Bar. ī l. pater filiū. ī iij. q. ī fi. ff. de col. dot. & Ray. & Pau. de Ca. in l. fi. s̄. de col. Vndecimus casus est, qn̄ pater donat filio causa studiorū: qa tūc valet donatio inter patrē & filiū in potestate, sicut valet in dote. l. Pōpo. Philadelphus. ff. fami. er. vt dixi s̄. ī j. casu fal. qa causa studiorū æquiparat causę dotis: vt est gl. no. ī l. j. ff. sol. ma. & ibi hoc vult Bal. in viij. col. in fi. & in l. quę pater. ff. fami. er.

Duodecimus casus est, qn̄ pater donaret filio naturali: qa tūc valeret donatio, vt probatur in l. oēs. §. Lucius. cōiuncta gl. in verbo, tradiderit. quę subaudit animo donandi. ff. de his quæ in frau. cre. sed ista nō est propriè falsa regula: de qua suprà.
26 *quia filius naturalis, qui nō est natus ex legitimo matrimonio, nō dicitur esse in potestate patris: vt Insti. de pat. potesta. in princ. & l. itē in potestate. & l. nā ciuiū. ff. de his qui sunt sui vel alie. iu. Decimustertius casus est, cū pater donat filio illud, qđ ad aliū debet īcōtinēti trāsferri: puta qn̄ filius donat rē profectitij peculij, vel rē patris patre pmittēte: vt l. in ædib⁹. §. qđ filius. secūdo respōso. ff. de dona. intelligēdo, ꝙ ibi duę donationes vidētur: vna, qua pater donat filio: alia, qua filius donat extraneo. Nec obst. ꝙ pater nō pōt donare filio, qa verū est, si apud eū debet remanere: secus si statim ad aliū debet transferri: vt s̄. de dona. ante nup. l. si cōstāte. & ff. de iure do. l. profectitia. §. pe. & ff. de don. inter vir. & vxo. l. si vxor marito. tacit l. cogi. §. hi q solutū. ff. ad Treb. ita dixit no. Bar. scđm Iac. de Are. in l. si cū filius. quę est l. ij. in prin. ij. col. ff. de dona. & ibi p Doc. & idē vult Bar. in d. l. in ædib⁹. §. qđ filius. eo. ti. Decimusquartus casus est, qn̄ est facta donatio per patrē filio in potestate cōstituto, & est appositū iuramētū secundùm Bal. hîc. in versi. sed qđ si inter patrē & filiū. Et pōt assignari ratio: quia pater nō pōt venire cōtra iuramētū, qa est de iure naturali: vt dixit hîc Bal. & idē ꝙ sit de iure naturali tenet etiā Bal. in l. j. in pe. col. ł. q bo. ced. pos. & idē tenet gl. xvj. q. vj. in c. autor. & Spe. in ti. de loca. §. nūc ofendendū. in versi. xxiiij. & Paul. de Cas. in cōsi. cv. in iij. col. vbi hoc declarat: ac etiā iuramētū est de iure diuino: vt c. & si Christ⁹. extrà, de iure iu. & ī d. c. autoritatē. cū gl. quo iure naturali vl' diuīo nō curat patria potestas: qa illa est solū de iure ciuili, vt l. itē in ptāte. ff. de his q sunt sui vel alie. iu. Item quia cōstat, ꝙ inter patrē & filiū oritur obligatio naturalis: vt no. ī l. frater à fratre ff. de cōdi. inde. si ergo orit obligatio naturalis ad dādū, ergo dari pōt, & sic dominiū trāsferri: aliàs si dicerem⁹ cōtrariū, sequeretur, quòd illa obligatio esset vana: quod est cōtra l. j. suprà, de nudo iure Quiritū tollendo. Pręterea ista naturalis obligatio vestitur iuramēto, p legē sacrę scripturæ, quę est potētior, quàm quælibet
27 patria potestas: *quia nulla cōstitutio

tio humana excellẽtior est diuina.l. sancimus.suprà de sac.san.ec.& aut. sed episcopalis dignitas.s.de epis.& cle.potest etiã ꝓbari alia rõne, quia iuramentũ appositũ sup obligatiõe naturali facit illam esse efficacẽ, vt habet per Bar.in l.si quis ꝓ eo.in vj. membro.ff.de fideius.& ibi p Doct. & per Cano.in c.cũ cõtingat.extrà de iureiu.& in c.cũ venisset.de insti.& per gl.& Doc.in c.ex parte.extrà de cõtue.& per Doc.in c.cũ iuramẽto.extrà de homici. Itẽ hoc etiã ꝓbat.nã ex iuramẽto pręstito inter patrẽ & filiũ si nõ cõtinet aliqd turpe, orit obligatio efficax:& pater tenet seruare iuramẽtũ:vt no.Doc.in
28 d.c.cũ iuramento. *Item ista opi.ꝙ iuramentũ validet cõtractũ inter patrẽ & filiũ, ꝓbat in c.quãuis.de pact. lib.vi.& in d.c.cũ contingat.in fi.cũ ibi no.& istã.opi.tenet Ioan.And.in addi.Spec.in ti.de testa. §.j.& idẽ tenet Bal.in repe.l.ij.ff.de iureiu.& Ludo.de Ro.in l.si donatione.suprà de colla.& ibi p Doc.& Pau.de Cast.in cõsi.suo cv.quod incip.In Christi nomine amẽ.circa bona q̃ fuerũt domini Vberti.in iiij.col.in ver.secũdò videtur obstare iuramentũ.tenet contrariũ dicẽs, ꝙ donatio inter patrem & filiũ iuramento nõ firmat, ex eo qa cũ pater filio vt filio donauit, videt sibipsi donasse, ꝓpter quod redditur iuramẽtũ frustratorium & inutile.& quasi sub impossibili, sicuti si donaret sibijpsi.ꝓ quo vide text.in c.fi.in fi.extrà de Insti.& l.ij.ff.de stipu.ser. & l.Vranius.versi.sed cũ duo.ibi, qa nõ possunt pro eodẽ apud eundem, obligati esse: vt queadmodũ incipere aliàs nõ possunt, ita nec remaneãt. ff.de fideius.& l.hęres à debitore. §. seruo.eo.ti.ibi, nõ em intelligi posse, vt quis pro se fideiubendo obligetur.facit qđ not.in l.debitore.suprà de pac.Prӕtereà licet iuramentũ astringat iurantẽ, nõ tãmẽ facit capacem illũ cui iuratur, si aliàs erat incapax.ar.ff.de condi.& demõ.l.cui fundus.& ideo cũ filio donat per patrẽ, nõ vt extraneo, sed vt filio q incapax erat, per iuramẽtũ capax fieri nõ potest: sicut si donaret seruo, vel alteri incapaci.Sed ego teneo, quòd opin. prӕcedens sit verior, videlicet quòd donatio inter patrẽ & filiũ in potestate cõstitutũ firmetur iuramẽto, p rationes de quib⁹ suprà dixi.Nec obstant rationes assignatӕ in cõtrariũ per Pau.de Ca.in d.suo cõsi.quia tolluntur per ea quӕ dicta sunt suprà, si bene cõsiderẽtur:nec est verũ quod huiusmodi iuramẽtũ sit frustratoriũ & inutile, quasi videat sibi patri donasse:qa imò est vtile, ex quo filius potest sibi acquirere obligationẽ naturalẽ:vt not.Bar.in l.frater à fratre. in vlt.col.& iuramẽto cõfirmatur, vt dixi.& per hoc etiã apparet, quòd p sona filij nõ est oino incapax, maximè interueniẽte iuramẽto, secũdũ qđ nõ attẽditur patria potestas: vt suprà dixi: sicut etiã dicim⁹ in simili de donatiõe facta vxori, quia licet sit incapax, ne cõiuges mutuo amore se spoliẽt, vt l.j.& p totũ ti.ff.de dona. inter vi.& vxo.tamen firmat iuramẽto secũdũ verã opi.quia tale iuramẽtũ nõ est cõtra bonos mores naturales, sed tãtũ ciuiles:per ea q̃ no.Bal. in l.pactũ dotali.i.xix.q.suprà de colla.& in rubri.suprà de cõdi.ob tur. causam.in prin.& in l.pacisci.cõtra edict.suprà de pac.& Pau.de Ca.in l. fi.in ij.col.eo.ti.de pac.& Cano.in c.

cũ cõtigat ĩ suis repet. & maximè Anto. de Rosſ. ĩ l. xv. co. ex. de iureiu. & ita cõsuluit Bal. & idẽ sentit ĩ l. j. in vlt. q. s. de inof. dona. & ita tenet Bar. ĩ effectu ĩ l. Ser⁹ & Augeri⁹. ff. ad l. Fal. & ibi p Doc. & idẽ cõsuluit Fed. de Se. ĩ cõs. suo cxxxv. qd inc. In nõie domini amen. punctus quæstionis talis est &c. & ita aliàs ego consului in ciuitate Ferrariæ, pro vxore cuiusdã nobilis Veneti: & ita fuit iudicatũ. de qua q. habetur per Cy. & Bal. in l. j. suprà de sa. san. ec. & per Cyn. in l. pe. supra de do. ante nup. & per Bar. Bal. & alios in l. j. ff. de dona. inter vir. & vxo. & Bar. Ang. & alij in l. si quis p eo. ff. de fideiuſ. & Bar. in l. Titia. §. Imperator. in ij. col. in fi. versi. quæro mater & pater. ff. de leg. ij. & Bal. in l. cũ multæ. in iij. col. suprà de dona. ante nup. & Saly. in l. si ex voluntate. suprà de dona. inter vi. & vxo. & p Guil. de Cu. & Alb. de Rosa. plenè in l. sed & si possessori. §. itẽ si iurauero. ff. de iureiur. & Lud. de Ro. in cõsi. ccxcj. in ij. col. & Pau. de Cas. in d. l. pacisci cõtra edic. & in cõs. suo. xcviij. & Raph. Ful. in l. Papinian⁹. ff. de dona. inter vi. & vxo. & Old. ĩ cõsi. cxx. & Car. Zab. in Cle. j. de iureiu. & Io. And. in addi. Spe. in ti. de dona. inter vi. & vxo. sup rubri. & in ti. de testa. §. j. & Iac. de Zochis in c. fi. in prin. in iij. col. extrà de dona. inter vir. & vxo. & qa ista nõ est q̃stio nostra, aliter nõ examino: sed sufficit remissio ad prædicta. Et ꝙ dixi donationem inter patrẽ & filium valere, si iurauit pater nõ contrauenire &c. intelligo esse verum, nisi esset inofficiosa, qa quatenus esset inofficiosa, non con
29 firmaretur iuramento: * quia iuramẽtum nõ cõfirmat aliqiid, nisi in præiudiciũ iurantis, nõ autem in præiudicium tertij: vt in c. quãuis. de pa. lib. vi. & c. licet mulieres. de iur. eo. li. & ita tenet Bar. in d. l. Titia. § Imperator. in d. versi. qd si mater pater qui donauit. ff. de leg. ij. & i tenet Bal. ĩ l. j. in vl. co. suprà de ino dona. qui dicit, quòd hoc casu nõ requiritur relaxatio iuramẽti. Decimusquintus casus est, quãdo pater donat causa mortis filio suo in potestate cõstituto: vt l. si donatione. in primo respõso, suprà de colla. & l. penul. ff. de coll. bo. sed in hac donatione causa mor. est plus quàm in donatione inter viuos: quia ista donatio causa mortis cõfirmat morte patris, etiã si nõ interuenerit traditio: quia habet instar legati, & effectũ vltimæ voluntatis. l. fi. in fi. infrà de dona. ca. mor. & no. per Bal. & Doc. in l. j. ff. de leg. j. vt eleganter no. Bald. in l. ... mortis. suprà ad l. Fal. nã ĩ vltima voluntate nõ requiritur traditio de necessitate, nisi testator voluerit ĩ vita sponte soluere: vt est casus sing. in l. Luci⁹. ff. de leg. ij. sed secus est in ... dona. inter viuos facta p patrẽ filio in potestate tanquàm filio: quia hoc vt cõfirmetur morte, requiritur traditio. l. ij. suprà si qs alteri, vel sibi. & ita tenet Bal. in d. l. & si mortis ... in aut. vñ si parẽs. in prin. suprà de inof. test. & probat in l. Papinian⁹. ff. de do. inter vi. & vxo. & in l. multum. suprà si qs alteri vel sibi: & p no. per Cy. in l. j. suprà de dona. ante nupt. & in d. l. ij. vbi habet ꝙ donatio inter vi. & vxo. nõ cõfirmatur morte, nisi prius interuenerit traditio, arguendo de illa dona. facta inter cõiuges ad dona. factam per patrẽ filio: sicut arguit Ange. in aut. de immensis dona.

na.in prin.in ij.col.colla.vij. & ita tenet etiã Cy.Bal.Ang.& alij in d.l.ij. in prin.suprà de inof.dona.& hoc procedit siue traditio interuenerit tempore dona.siue postea: vt probat in d.l.ij.suprà si quis alteri vel sibi.& in d.l.Papinianus.& ita vult not.Bal.in dona.inter vi.& vxo.in c.ij.in fi.in titu.de feud.dato in vicẽ l.ex cõmiss. Item hoc procedit, vt donatio morte cõfirmetur, si traditio interuenit, scilicet vera vel ficta; puta quia pater cõstituit se precario nomine filij possidere: vt dicit Ang.in d.autẽ.de immensis dona.in ij.col.ver.sed tũc quæro.& dicit quòd ita no.sing.glo. in l.ij.suprà de dote cau.nõ nume.& idem nota.Cy.in d.l.ij.& idẽ no.Bal. Ang.& alij in l.ij.in prin.suprà de inof.dona.& idẽ vult Bar.in dona.inter vi.& vxo.in d.l.Papinian⁹.& Pau. de Ca.in l.diuortio.§.ob donatiões. ff.solu.ma. Et adde p̃dictis omnino Pau.de Cas.in cõsi.cvj.quod incipit, In Christi nomine amẽ.d.donatio sine dubio dicitur fuisse inter viuos: vbi etiam examinat intellectũ d.l.Papinianus. Itẽ p̃dicta q̃ dixi de traditioné, procedũt in bonis p̃sentibus nõ
30 futuris: *quia futura tradi nõ possunt: nec per cõstitutionem precarij trãsfertur possessio bonorũ futurorũ, q̃ sicut loc⁹ incert⁹ nõ possidet vere, ita nec fictè põt possideri p cõstitutionẽ p̃carij.& hoc videt̃ tenere gl.in l j.§.vniuersæ.ff.pro dote.ita dicit singulariter Ang.in l.fi.in vlti. col.post prin.s.de pac.Et põt esse rõ: q̃ fictio nõ põt habere locũ, si nõ reperit rẽ super qua figat pedes: vt no. Bar.in l.necessariò.in fi.ff.de peri.&
31 cõm.rei vẽ. *Et de isto articulo nũquid locus futurus, & sic incertus possit possideri, vide Iac.Bu.Bar.& alios in l.fi.infrà q̃ res pig.ob.pos.& Bald. in rub.suprà de cõtrahẽ.emp.in xxj. q.& Io.de Imo.i l.stipulatio hoc mo. cõceptu.in fi.& ibi etiã Rap.Cu.ff.de ver.ob.& Ang.& Io.de Imo.in l.quãuis.§.j.ff.de acq.pos.& Lud.de Ro. in l.exitus cõtrouersiæ.in fi.eo.tit.& plene per Ang.de Are.Insti.de actio. §.actionũ.in materia cõstituti & precarij.vẽr.hinc sumpta occasiõe, quia clausula cõstituti &c. Itẽ ea q̃ dixi, q̃ ad hoc vt donatio valeat requirit̃ traditio, intellige qñ donatio fit inter p̃sonas p̃hibitas: aliàs morte confirmatur, nõ interueniẽte aliqua traditione vera vel ficta: vt not.Cy.in l.j.in fi.p gl.ibi, quã ita intelligit.suprà de dona.ante nup.quẽ sequit̃ Bal.in l.vt hæredib⁹.in fi.ff.de le.ij.q̃d no. Cõcludo ergo circa p̃dicta, qñ pater donauit filio ĩ quęritur nunquid acquiratur filio, dic, Aut sumus in casibus in quibus donatio facta p patrẽ filio de re patris in vita ipsius patris valet, & tunc incontinenti transfertur dominium in filium: Aut donatio est facta de re aliena, & tunc non trãsfert dominiũ, sed trãsfert in filiũ vsucapiẽdi cõditio: p l.clauib⁹.ff.de cõtrahẽ.emp. Aut sum⁹ ĩ casi.in qb⁹ nõ valet donatio ĩ vita patris, & tũc si pater donat rẽ p̃priã, nõ trãsfert dominium in filiũ in vita patris: si donat rem alienam, non transfert vsucapiendi conditionem: per istam l.& per l.j.§.j.ff.pro dona.& per ea quæ dicta sunt ante suprascriptos casus fal
32 lentiæ. *Secundo casu principali, quando quæritur an donatio inter patrem & filium eo casu quo non valet in vita patris, an saltem morte patris confirmetur: & quo iure, & quis sit

sit effectus huius cõfirmationis, quæ fit morte: & si donauit rē alienā, nūquid filius post mortē patris possit eā vsucapere vel præscribere: & quo iure. Et dicas breuiter, quod si pater donat rem propriam, & illā tradit filio verè vel fictè, dicta donatio incipit valere incontinenti post mortē patris: vt l. donationes. quæ est pe. in prin. suprà de do. inter virū & vxo. & l. ij. cum ibi no. suprà de inoffi. dona. & dixi suprà ante fallentias, & in xv. fallentia. Sed dubium est, quo iure tunc dicta donatio valeat, seu morte confirmetur. & in hoc distingue: aut hęredes patris habuerunt ratam illam donationem, & tūc illa donatio quæ in vita patris erat nulla, propter reflexionē acquisitionis, quæ fit de patre in filium, & de filio incontinenti in patrem. l. placet. ff. de acqr. hære. vt dixi suprà ante fallentias: cōfirmatur morte ꝓpter ratihabitionē hæredū: vt l. si pater. ff. pro lega. Et effectus huius donationis confirmatæ est, vt valeat illa donatio: quia propter illam ratihabitionem videntur hæredes velle, ꝙ illa donatio q̄ in vita patris fuerat nulla, incipiat habere vires ex nouo cōsensu hæredū, propter quē cōsensum cessat ratio ꝓhibitiua donationis: qa tūc nō pōt reflecti in patrē donatio, q̄ iā mortuus est, sicut poterat in vita ipsi⁹ patris. Et est alius effectus, vt illa donatio valeat tāquā donatio, & nō tanquā legatū, vel quasi legatū. Est etiā ali⁹ tertius effectus, quia ista donatio incipit habere vires à tēpore cōfirmationis factæ per hæredes, & nō antè, hoc videtur probari in d. si pater. ff. ꝓ donato. cōiūcta l. j. §. si pater. e. ti. & hoc videt̄ esse de mēte gl. hic, ibi, nisi hæredes ratā habeant, &c. & idē tenet Ange. in d. l. si pater. qui dicit quòd donatio valet à die ratih[abitio]nis, & nō antè. & idē vult etiā S[aly.]
33 hic. & etiam Cy. hic in j. q. * Q[uæro ...] cit no: quòd quādo hæredes hab[ent] ratam donationem, tūc videt̄ in[ter]uenire noua donatio, & nouus t[itu]lus: nec videtur posse cumulari c[um] titulo donationis factæ à patre: qu[æ] fuit nulla in vita patris: nec tenet c[um] titulo legati vel quasi. quia cū super[ue]nit donatio ab hęredibus, videtur recessum à legato, & isto casu proce[de]dat donatio vt ex nūc. Et ex hoc se[quitur] quitur quartus effectus, quia ad vali[ditatē] ditatē huius donationis nō requiri[tur] traditio: ex quo nō est facta inter psonas ꝓhibitas, per id quod no. C[y.] in l. j. in fi. s. de don. ante nup. & B[al.] in l. vt hæredibus. in fi. ff. de leg[at.] etiam de hoc dixi s. ante versi. q[ui in]cipit, secundo casu principali. Et p[ræ]dicta procedunt sine dubio, quando pater exhæredasset filium, cui p[rius] donauerat: quia pater exhæreda[ndo] filiū post donationē sibi factam, [præ]sumit̄ mutasse voluntatē suam: [&] citè reuocasse donationē: vt d. l. [si pa]ter. ff. pro donato. quā Bar. ita in[tel]git ibi, & in l. ij. §. fi. circa fi. co. di[cens], quòd tūc nō procedit donatio facta à patre, nisi hærēdes patris con[fir]mauerūt eā. & ita videtur etiā sen[tire] Host. in ti. de vsuc. vbi ponit ma[teriā] ti. ꝓ donato. sed gl. hic & Cy. & Saly. vident̄ velle indistinctè, quòd vbi pater nō exhæredasset filiū, [si] hæredes habuerint ratam donatio[nem], valebit vt donatio. & dicit C[y.] ꝙ ista erit noua donatio facta ab hæ[re]dibus ꝓpter suā ratihabitionē. [&] sic erit nouus titulus: & videbit̄ esse recel-

recessum à legato propter superuenientiam donationis ab hæredibus factæ:vt s.dixi. Ego autē teneo primam opi.ꝙ intelligatur solū valere, vt donatio noua,quādo pater filium exhæredasset mala mente:quo casu videtur pater tacitè reuocasse donationē,vt dixi:& sic non pōt filius habere,nisi ex nouo cōsensu hæredū, qui causat nouā donationē: secus si ipsum filiū non exhæredasset,sed in aliqua parte eū instituisset,vel exhæredasset nō mala mēte.iuxta l.multi non notę causa.cū ibi no.ff. de li. & post.& l.si patronus. §.si qs non mala mēte.ff.de bo.libe.quoniā hoc casu morte patris donatio confirmata valet,vt quasi legatū:vt dicit hîc glo. & etiā j.dicetur:quæ donatio cū habeat vim legati,cedit eius dominiū à morte testatoris ī legatarium seu donatarium.l.à Titio.ff.de furtis. & not.per gl.& Doct.in l.si tibi homo. §.cū seruus.de leg.j. imò plus, huiusmodi donationes,quæ morte cōfirmātur,nō requirunt aditionē hæreditatis.l.sequens quæst.ff.de lega. ij.& ibi hoc no.Bart.de quo etiā dicetur j̄.cū ergo dominiū fuerit acquisitū filio à die mortis testatoris, sequitur ꝙ ex alia causa seu ex alia donatione hæredū,non poterit amplius dominium acquirere:quia qui semel est effectus dominus,non amplius efficitur dominus. l. sequitur. §.lana.ff.de vsucap.& no. per gloss. ordi.in l.iij. §.ex pluribus.in glo.ij. magna,quę incipit, nota duas regulas.& p Bart.& alios ibi.ff. de acqui. pos.hoc tñ intelligo verū, qñ filius voluit acceptare & acceptauit dictā donationē post mortē patris tanquā morte confirmatā:sed si filius nollet acceptare donationē,tanquàm morte cōfirmatā,sed potius ex ratihabitione facta per hæredē,& sic acquirere ex noua donatione, qa fortè vult potius habere titulū ab hæredibus quàm à patre:tūc posset procedere illud,quod dicit hîc gl.& Cy.clarius in j.q.quia tūc videtur esse recessum à quasi legato,seu a donatione cōfirmata per patrē:& ratio,quæ me mouet,est ista:qa licet illa donatio morte fuerit cōfirmata,tamē ego intelligo quòd censetur cōfirmata, & valere tanquā legatū,scilicet reuocabiliter:quia si filius non vult acceptare illā confirmationē seu quasi legatū, potest repudiare,sicuti legatū factū acquiritur legatario reuocabiliter: tamē potest illud repudiare;vt habetur in d.l.si tibi homo. §.cū seruus. ff.de leg.j.nec credo,ꝙ haberet obstare,etiā si semel dictā donationē à patre acceptasset in vita patris, maximè quādo res donata fuit tradita filio,quia tūc erat donatio nulla: vt habetur hîc in glo.& suprà dictū est; & sic cū nondū fuerit irreuocabiliter acquisita res donata p mortē patris,nisi filius de nouo eā acceptauerit,tanq̄ ex donatione confirmata, puto ꝙ sit in electione ipsius filij eligere,ex quo capite velit sibi acquirere dictā rem à patre donatā: an ex illa donatione cōfirmata per mortē, vel ex ratificatione facta p hæredes. facit ad hoc l.recusare. §. Titius. cū ibi no.per Bar.& alios.ff. ad Tre. & quod no.in d.l.iij. §. ex pluribus.cū ergo expresè recedit à dicto quasi legato,quod potest,vt dixi:sequitur quòd tūc habebit rē tanquā donatā ab heredibus,per no.in d. §.ex pluribus.* Sed quid si filius post mortē

34

patris

patris nō aliter expressè acceptauit donationē factā sibi à patre, nec etiā aliter repudiauit, & hæredes habuerunt ratā dictā donationē, credo q̄ sit in electiōe filij acceptare, ex quo capite velit, per prædicta. Ex prædictis itaq; potest concludi, q̄ aut post mortem patris filius acceptauit, expressè donationē factā à patre, eam laudando, & tunc nihil amplius possit in dicta re donata acquirere per ratihabitionē hæredū, ex quo prius erat effectus dominus irreuocabiliter, per not. in d.l. ij. §. ex pluribus. ff. de acqui. poss. coniunctis his quæ habetur in d.l. si tibi homo. §. cū seruus. de leg. pri. aut filius expressè renūciauit donationi factę à patre etiā post mortē patris, & tunc sequuta ratihabitiōe p hæredes patris, & filius acceptauit istā ratihabitionē, & tūc valebit vt ex nūc, tanquàm donatio facta ab hæredibus: quia videtur esse recessum à prima donatione facta p patrē: & ita potest etiā intelligi gl. & Cy. hîc. Aut filius nō acceptauit, neque repudiauit donationē factam à patre post mortē ipsius patris, & hæredes habuerunt ratā dictā donationem, & tunc si filius acceptat illā ratihabitionem, valebit, vt ex nunc, ex quo habebat rē penes se: vt l. absenti. in prin. ff. de dona. & videbitur esse similiter recessum à prima donatione morte confirmata. & ita etiā pōt intelligi gl. & Cyn. hîc. aut filius qui non acceptauit donationē paternā, nec repudiauit, non fuit presens ratihabitioni: & tūc si posteà sciuit, & eam ratā habuit, valebit donatio tāquàm facta ab hæredibus: p d.l. absenti. sed si sciuit simpliciter, tūc est in electione sua, ex qua donatione velit consequi dominiū irreuocabiliter per prędicta. sed si ignorauit ratihabitionē hæredū, per illā non poterit sibi dominiū acquirere, per l. absenti. in secundo respōso. ideo valebit, vt ex tunc tanquàm donatio à patre facta: quæ omnia tene mētù, quia per Doct. non tanguntur. Aut hæredes patris nō habuerunt ratā illā donationē, & tunc si res erat ipsius patris, morte cōfirmatur. l. donationes quas. s̄. de dona. inter virū & vxo. & l. ij. cū ibi no. s̄. de inoffic. donat. Et huiusmodi donatio morte confirmata non valet, vt donatio inter viuos: sed valet vt quasi legatū: vt dicit gl. no. in l. filiæ cuius. in glo. j. in fi. s. ramn. ēr. & glo. fin. hîc, dum dicit, sed quasi pro legato. & idem vult gl. in l. ij. in §. filiū. in verbo pro hærede ibi, qua si ex causa legati. ff. p hærede. & est etiā gl. in aut. ex testam. ibi per omnes Doct. & maximè per Bal. s̄. de col. & sic dicitur valere iure quasi legati, & non veri legati: quia huiusmodi donatio inter patrem & filiū morte cōfirmata, non sapit omnia naturā vltimę volūtatis, ... dū Bal. in l. vt proponis. in ij. ... de cond. ob causam. qui subd... tio est, quia in pluribus non ... vim legati: & primò non habet, ... quo ad confirmationē huius donationis requiritur traditio: vt l. ij. s̄. ... quis alteri vel sibi. & no. per Cyn. in l. j. s̄. de dona. ante nup. & per Bal. ... l. donationes in concubinam. § pa... ter. ff. de don. & no. Bal. in aut. ... ftam. in v. c. in fi. Secundò, quia ad cōfirmationē dictę donationis factam per mortē patris, non requiritur aditio hæreditatis: quia sola morte cōfirmatur. l. sequens. q̄. de leg. ...

ibi hoc nõ. Bar. & etiã glo. not. quæ
hoc dicit expressè in d.l. filiæ. cuius.
in j.gl. in fi. & nõ est melior alibi se-
cũdũ Ang. ibi, & probatur p glo. in l.
post legatũ. in §. qui mortis. in ver-
bo legatario. in fi. ff. de his quibus vt
indig. & not. Doct. in d.l. filię cuius.
& in d. aut. ex testam. quæ additio re
quiritur ad confirmationẽ legato-
rum, l. eã quã. cum ibi no. s. de fidei-
cõm. & habetur in d.l. si tibi homo.
§. cũ seruus. de leg. j. etiã si essent le-
gata ad pias causas: q̃a etiã illa non
debentur, nisi saltẽ ab intestato adea
tur hęreditas: vt l. ij. s. de fideicõ. li-
ber. vbi est casus sing. secũdũ Ang. in
d.l. filię cuius, qui etiã ibi dicit, ꝙ de
hoc est glo. sing. in l. qui filio. in §.
seruus. ff. de hære. inst. nisi loquatur
de legato libertatis, quod æquipara
tur legato piæ causæ. & idem vult
Ang. secundũ Iac. de Are. in d. §. ser-
uus. & Ioan. And. in addi. Spec. in tit.
de instru. edit. §. nunc verò aliqua.
versic. sed pone, ꝙ ex testamẽto nõ
est adita hæreditas, & aditio incipit:
hic omittit autor quęst. & Bald. in l.
eã quam. in ij. col. in ver. sed hic quę
ro de duobus. s. de fidei. & habetur
per Bar. & alios in l. j. s. de sacrosan.
eccl. & per Bald. in aut. hoc amplius,
in iij. colũ. ad si. s. de fideicomm. &
per Alber. de Ro. in rubric. s. de co-
dicil. & per Paul. de Cast. in l. prima,
eo. titu. Tertiò dicta donatio inter
patrẽ & filiũ morte cõfirmata, nõ ha
bet vim legati seu relicti quantũ ad
consummationẽ, si est vltra summã
quingentorũ aureorum: vt in l. do-
nationes. quę est l. antep. s. de dona.
inter vir. & vxo. & ita tenet Bal. in au
ten. ex testa. in ij. col. in versicu. sed
in hoc caue tibi. s. de col. & idẽ te-
net Ang. in d.l. donationes. Sal. in l.
illud. circa mediũ. de collatio. Quar
tò nõ habet vim legati, quãtũ ad tres
actiones, quæ cõpetunt nomine re-
lictorũ: vt l. j. s. cõmunia de lega. &
insti. de leg. §. j. secũdũ Bald. in d. au
tẽ. ex testamẽto. in præallegato ver.
Quintò, nec quãtum ad confiscatio
nẽ, per damnationẽ damnatoris ad
mortẽ vel seruitutẽ. argu. l. res vxo-
ris. C. de donat. inter vir. & vxo. & l.
iij. §. sed vtrũ. & q̃d ibi no. ff. de mi-
noribus. Sextò, nec quantũ ad hoc,
vt hæc donatio in legitimã impute-
tur: licet alia relicta in legitimã im-
putẽtur: vt l. si quando. §. & genera-
liter. s. de inoffic. testam. & ibi hoc
vult gl. in verbo, quartã. & gl. in l. fi-
liũ, quẽ habentẽ. s. fami. her. & hoc
tenet Ang. in d. §. & generaliter. &
Pau. de Ca. ibi, qui reprobat Bart. in
hoc tenentẽ cõtrariũ in l. in quartã.
in vij. colũ. in prin. ff. ad l. Falci. Se-
ptimò, q̃a huiusmodi donatio nõ di
citur legatũ, quia nõ relinquitur in
testamẽto: vt dicit gl. j. in fi. in d.l. fi-
liæ cuius. nec relinquitur in codicil
lis, neque in epistola: vt dicit Bal. in
l. ij. s. de inoffi. dona. Octauò, quia
quãdo cõfirmatur huiusmodi dona
tio morte, trahitur retrò ad diẽ do-
natiõis: vt d.l. antepe. s. de dona. in-
ter vir. & vxo. q̃d nõ est de natura le
35 gati: * Quod non trahitur retrò ad
diẽ testamẽti, sed ad diẽ mortis tan-
tũ. l. ex verbis. & in hoc no. Bal. ĩ pri.
eo. titu. & quod dixi, ꝙ huiusmodi
donatio trahitur retrò ad diem do-
nationis, intellige quo ad fructus &
partus, nõ autẽ quantũ ad dominiũ,
vt not. glo. & Ang. in d.l. antepenul.
& glo. in l. ij. §. j. ff. pro donato. & ibi
de hoc plenè per Bar. & gl. in l. ij. in

verb

verbo, fami.herci.§. de inoffi.dona. & ibi per Doc.& est gl.in l. talis scriptura.in verbo ad vniuersa, circa fi. ff.de lega.j.& ibi no.per Doc.& probatur hoc in d.l.ij.§.de inoffi. dona. licet gl.in l.sub cōditiōe.ff.de solu. & in l.sequēs questio.ff.de leg.ij.teneant cōtrariū:sed reprobatur p Doc. in dictis iuribus.& maximè per Bar. in d.l.sub cōditione.& in l.j.§.j.ff.pro donato.& Ange.in d.l.antepenultima.Et Bar.in d.l.sub cōditione.in fi. j.col.assignat rationē,quia tempore donationis filius nō poterat esse dominus propter paternā potestatē:vt sępe dictū est:ergo nō pōt fingi retrò ipsum fuisse dominū,eo tēpore quo erat inhabilis: & sic deficiebat tūc habilitas extremorū, per not. in d.l.ij.& ibi hoc etiam vult Bal.in iij. col.in fi. Nonò,qa legata non debētur legatarijs,si legans moritur ciuiliter.l.eius qui.ff.de test.sed sec⁹ est in donat.quæ morte cōfirmatur : vt l.res vxoris.& ibi hoc no.Ang. §. de dona.inter vi.& vxo.& sic huiusmodi donatio cōfirmatur morte patris donantis,siue sit mors naturalis,siue ciuilis.de quo vide per Ioan.An. in c. fi.extrà de dona.inter vi.& vxo.& p Cano.ibi.& maximè p Iaco.de Zochis,qui de hoc plenè dicit:& ꝓpter ista & alia similia nō dicitur hæc donatio esse verū legatū,quia in omnibus nō habet naturā legati seu relicti:sed dicitur habere vim quasi legati,seu dicitur esse quasi legatū, qa participat etiā de natura contractus: vt patet ex prędictis. Itē huiusmodi donatio morte cōfirmata, nō habet vim contractus inter viuos quo ad quædam.Primò,quia si haberet vim cōtractus valeret incōtinenti donatio,& nō expectaretur vt morte confirmaretur.l.nō omnis.in prin. cum ibi not.ff.si cer.pe. Secūdò,quia ex tali donatione nō oritur cōdic[illegible] si quis argētū.§.de dona. quia n[illegible] firmatur nisi quaten⁹ interuenit [illegible] ditio:vt dixi §.in versic.& sic dici[illegible] valere.nā si esset vera donatio inter viuos, etiā ex sola promissione se[illegible] ex sola donatiōe oriretur cōdictio, d.l.si quis argentū.sine aliqua traditiōe rei donatę vel promissæ ex causa donationis:per d.l. si qs argentū. & ita vult in effectu Bal.in d.aut. ex testamēto.in iij.col. versi. itē ex tali donatiōe.§.de colla.& ex hoc apparet,quod ista donatio participat de natura cōtract⁹, & de natura legati:nā inquātū reqritur traditio, magis sapit naturā cōtractus,l.traditionibus cū ibi no.§.de pac.q̄ naturam legati seu relicti,qđ acqritur legatario,n[illegible] la interueniēte traditione : qa n[illegible] dominiū recta via à morte testatoris in legatarium fictè.l. à Titio.ff.de furt.& verè ab adita hęreditate.l[illegible] tibi homo.§.cū seruus.ff.de leg[illegible] ibi not.etiā sine traditione.l.L[illegible] la prima,& l.legatum.ff.de leg[illegible] no.Bal.in d.l.ij.§.de inoffi.[illegible] iij.colū.imò acquiritur etiā absenti & ignorāti.l.cū pater.§.surdo.ff.de leg.ij.cū si.& inquātū ex huiusmodi dona.nō orit cōdictio.d.l.si q[illegible] argētū.sapit magis naturā relicti q̄ cōtractus. Tertiò,qa nō debetur euictio ex huiusmodi dona.morte cōfirmata, vt dicit Bal.secūdùm Cy.in d.[illegible] tē.ex testamēto,sed in dona.inter viuos solet fieri regulariter ista dis[illegible] ctio:aut est inceptū à ꝓmissione & [illegible] debetur euictio:aut est icaptū à tr[illegible] ditione, & tunc nō debetur:vt[illegible]

[illegible]

sto.la ij.& ibi plenè not. ff.de dona.
cũ simi.& idẽ tenet Bal.in d.l.ij.ante
fi.pe.col.s̃.de inof.dona.qui dicit, ꝙ
illud qđ dicitur, ꝙ vbi donatio inci
pit à promissione, venit euictio, de
bet intelligi de promissione obliga
toria:vt d.l.Arist. Quartò, quia hu-
iusmodi donatio facta per patrem fi
lio, q̃ morte cõfirmatur, põt per do-
natorẽ ĩ vita sua reuocari : vt l. ante
pen.s̃.de dona.inter vi.& vx.& not.
Cy.in d.l.ij.in pri. & Iac.But.& Bal.
in l.filiæ,cuius.s̃.fam.er.qui dicũt, ꝙ
ista donatio habet vim relicti, nisi pa
ter reuocauerit eã, quod nõ esset, si
esset verè cõtractus.l.sicut.suprà, de
act.& obli.l.in cõmodato. §.sicut.ff.
cõmo. Quintò, quia filius mortuo
patre, non põt vsucapere pro dona
to:vt l.j. §.j ff.pro donato. quia re-
putatur quasi legatũ:vt dicitur hic in
glo. Sextò, quia ista donatio valet
solũ à tẽpore mortis, vt ex nunc, quo
ad dominiũ:vt dixi suprà in ver.viij.
ꝙ nõ est de natura cõtractus puri : vt
in §.purè.inst.de verb. obli. Septi
mò, ꝙ nõ sit propriè cõtractus, patet,
quia obligatio inter patrẽ & filiũ nõ
oritur:vt no.in l. frater à fratre.ff.de
condi.inde.& no.gl.& Bal.in d.l. fi-
liæ cuius. Octauò, quia si pater do
nat rẽ alienã filio, & eã nõ reuocat
filius post mortẽ patris, vsucapit vel
præscribit titulo pro legato, nõ titu
lo pro donato:vt habetur hic in glo.
de quo statim dicam plenè. Et ex his
collige plures effectus huius dona-
tionis factę per patrẽ filio in potesta
te: plures alij possent inueniri, sed s̃.
enumerati sunt principales. Conclu
36 ditur etiam ex prædictis, *Quòd do
natio inter patrẽ & filium morte cõ
firmata, nõ dicitur propriè donatio
inter viuos, quia nõ habet verã natu
rã contractus: nec dicitur propriè le
gatũ, qa similiter nõ habet in omni-
bus naturã legati seu relicti: ideo di
citur esse quasi legatũ, seu valere iu-
re quasi legati seu relicti, vt dicitur
in gl. ista cũ alijs s̃. ad hoc allegatis.
Et prædicta procedũt, qñ pater do-
nauit filio in potestate sua rem, quæ
37 erat ipsius patris. *Sed quid si pa-
ter filio in potestate donauit rẽ alie
nã, an possit filius vsucapere vel præ
scribere, si credidit donationẽ vale-
re? Et glo. hic in verbo, nõ defende-
ret. in versi. quid aũt si pater, dicit, ꝙ
nõ in vita patris: quia donatio non
valuit inter patrẽ & filiũ. & est casus
in l.j. §.si pater.ff.eo. nec iuris error
propter quẽ filius putauit donatio-
nẽ valere, cũ nõ valeret, est iustus ad
38 vsucapiendum. *Sed quæritur, an
post mortẽ patris valeat donatio, &
quo iure, & an res donata possit vsu
capi vel p̃scribi. Et gl. hic distinguit.
Aut hęredes patris nõ hãbuerũt ratã
illam donationẽ, & tunc nõ valet iu
re donationis: quia titulus pro dona
to deest: & propterea nõ poterit ex
isto titulo pro donato vsucapere vel
prescribere: vt d.l.j. §.si pater.ff.eo.
& l.si pater.eo.tit. à contrario sensu.
Sed si pater non reuocauit donatio-
nem, ipsa donatio morte patris con
firmatur. l.donationes. quę est l.ante
penultima. s̃.de do.inter vi.& vxor.
& capit vires quasi legati: vt plenè
fuit declaratum s̃. ideo dicit glos. ꝙ
pro legato potest vsucapi: sed si hęre
des patris donantis habuerint ratam
donationem, tunc etiã eadẽ tenet
donatio; & ex tunc potest incipere
vsucapere pro donato, quia haben-
do ratam donationem, videtur inter

uenire noua donatio: & sic nouiter titul⁹ donationis, vltra titulũ pro legato. & isto casu videtur secũdũ Cy. hic recessum à legato, & ꝓcedit vsucapio tit. pro donato, vt ex nũc, scilicet à die ratihabitionis. vide plenè quæ dixi s̃. in ver. secũdo casu principali. & quod dixi secundũ Cy. ꝙ propter ratihabitionem videtur esse recessum à titulo quasi legati, intelligo verũ esse, quãdo filius vellet vsucapere titulo pro donato, & nõ pro legato: sec⁹ si vellet vsucapere titulo pro legato, quia tũc posset per l. iij. §. ex pluribus. cũ ibi not. per glo. & Doct. ff. de acq. pos. & facit ad hoc qđ no. Bar. in l. recusare. §. Titius. ff. ad Treb.

39 *Sed iuxta prędicta reuoco in dubiũ, an donatio facta per patrem filio in potestate de re aliena, morte patris cõfirmetur, maximè si hæredes patris nõ habuerunt ratam dictam donationẽ. Et glo. hic, vt dixi, tenet, ꝙ sic, per d. l. donatiões. Sed Iac. de Raue. quẽ hic sequitur Cy. tenet, ꝙ nõ confirmatur, & dicit ꝙ nõ est icõueniẽs hoc affirmare: imò est ferè iuri consonũ, ne iuris fictio procedat cõtra naturã: vnde qđ solet dici, donationẽ morte confirmari, intelligit ipse verũ esse in proprijs rebus donãtis, sed in alijs naturalis ratio resistit fictioni iuris, vt nõ procedat cũ aliena iactura: & sic ne ista fictio inducatur cõtra naturalẽ ęquitatem, ad præstandũ titulũ filio in præiudiciũ, puta veri dñi. Et hãc opi. cõfirmat Sali. hic: tñ quia si vsucaperet filius titulo pro legato, hęc vsucapio statim post mortẽ patris, vel saltem ab adita hæreditate inciperet: igitur si posteà hæredes donationem confirmarent, ex tali donatione nõ procederet vsucapio ꝓ donato: qđ probat tali ratione: nam sicut ex plu-ribus causis non põt dominiũ acqui-rere, vt habetur in d. l. iij. §. ex plu-ribus. ff. de acq. pos. ita nec ex plu-ribus causis quis successiuè vsucap-posset: quia causa secũda esset frus-toria, cũ iam sit effectus dñs ex pri-ma: sed consequens est falsum, quia pro ratihabitione hæredũ, vsucapit pro legato. & istã opi. Cyn. tenet hic Pau. de Ca. Sed Pe. de Bellaper. vt ro-fert hic Cy. in fin. tenet opi. glo. no-strę, quæ non facit differentiã, an pa-ter donauit rem propriam, vel alie-nam. & istam opi. approbat hic Bal. & Ange. Albe. de Ros. recitat vtran-que opi. hic, & remittit se ad notata plenè per eum in l. ij. s̃. de inoff. do-na. & istam opi. glo. tenet Bart. in l. j. §. j. ff. eo. & ibi etiam Ange. & idem tenet hic Salyc. qui dicit, quòd leges quæ volũt, vt hæc donatio facta per patrẽ filio, habeat vim quasi legati, loquuntur generaliter: vt l. filiæ cu-ius. s̃. fami. erciscun. & l. donationes s̃. de dona. inter virum & vxor. cõ-iũcta l. in donationibus. s̃. ad l. Fal. & sic tã in re propria q̃ in re aliena. l. alienã. s̃. de leg. Nec obstat secun-dũ Saly. ratio Ioã. de Rauanis: quia præiudiciũ, quo propter vsucapionẽ grauatur dominus ex isto titulo qua-si legati, procedit ex culpa ipsius do-mini iam petentis, ideo nõ conside-ratur: sed potius rigor iuris, qui tali æquitati derogat, ne dominia rerũ sint in incerto. l. j. cum ibi nota. ff. de vsuca. & inst. eo. ti. in princ. Nec ob-stat secunda ratio, quia dicit, ꝙ per ratihabitionem non impeditur præ-cedens vsucapio pro legato seu qua-si legati: nec habet tunc locum vsu-cap

capio pro donato: quia locum habet qñ donatio fuit reuocata expressè vel tacitè per defunctũ, ita q̃ cesset vsucapio quasi legati: tũc enim confirmatio hæredis operatur, vt ex tũc pro donato vsucapiat. & ita loqtur. ff. pro dona. l. si pater. ibi enim propter exhæredationẽ, intelligitur tacitè reuocata, ideo morte nõ confirmatur. & sic vult Saly. quod secus esset, si donatio nõ fuisset reuocata expressè vel tacitè, quia ex quo tũc valeret & procederet vsucapio ex titulo quasi legati, non posset valere & procedere vsucapio amplius pro donato: qa esset frustratoria. & hoc cõfirmo: quia quod solũ mihi perfectè acquisitũ est, amplius acquiri nõ potest. l. sequitur. §. lana. ff. de vsuca. & quod semel meũ effectũ est, amplius meum effici nõ põt. inst. de act. §. sic itaq;. & c. inter dilectos. in fin. extrà de fide instru. *Item quia qñ duæ causę concernũt idẽ, inspicitur quæ celerius operatur effectũ suũ. l. si ita quis stipuletur, siue nauis ex Asia venerit. ff. de verb. obligationib. & l. si quis ita scripserit, Titius ex parte. ibi. cũ nõ prosit ei conditio. & l. si ita scriptũ fuit, Titius & Titianus. in fi. ibi, plenior est enim quàm prima. ff. de hæ. insti. facit, quod notat in simili Bal. in l. prima, in pen. col. in versi. aduerte non solùm. s. de seruis fugi.

40

Ego autem teneo hoc esse verũ, qñ filius donatarius post mortẽ patris vellet inniti ex donatione morte confirmata: sed si vellet potius vti beneficio donationis factæ per hęredes patris, quæ causatur ex eadẽ ratihabitione, nõ teneo q̃ valeret donatio, & vsucaperet vel præscriberet filius titulo pro donato tantũ, vt dixi s. in ver. secũdo casu principali. post vnam col. ibi, hoc tamẽ intelligo verũ, qñ filius noluit acceptare &c. & s. in versiculo, sed quid si pater filio in potestate donauit. ibi, & quod dixit &c. secundũ Cynum, &c. Quod ego confirmo per tex. in l. prima. s. de ser. fugi. vbi probatur, quòd licet in re mobili cadat vsucapio triennij, vt l. prima, infrà de vsucap. transfor. & non præscriptio x. vel xx. annorum: vt l. in seruorũ. infrà in quibus causis cessat lõgi tẽporis prescri. tñ si quis uollet vti beneficio vsucapionis, sed præscriptionis tantũ: tũc etiam in re mobili curreret præscriptio x. vel xx. annorũ. vt est casus nota. secundũ vnã lect. in d. l. j. secundũ Richar. Mal. quẽ sequitur ibi Bart. & Ang. & idem tenet etiam Ange. in l. hæres institutus. ff. ad Trebel. & in l. vsucapio. ff. de pig. de quo per Docto. in d. l. j. s. de ser. fug. & dicam de hoc vobis plenè in d. l. in seruorum.

Cõtra prædicta oppo. nã videtur q̃ res aliena donari non potest: quia donari non potest, nisi quod eius sit, cui donatur. l. in ædibus. §. fina. ff. de dona. sed si res donata nõ est donantis, sed aliena, non põt donans transferre dominiũ. l. clauibus. ff. de contrahen. emp. coniuncta l. traditio. ff. de acqui. rerũ domi. ergo videtur, q̃ nõ possit donari res aliena. & hoc cõtrariũ format hic glo. fi. in fi. quæ soluit hoc modo dicẽs, q̃ res donata fit eius, cui donatur, scilicet quo ad propositum donantis: vt l. quæcũque. §. j. ff. de publ. Vel secundo modo põt solui, dũ dicit in d. l. in ędibus. §. fin. q̃ fit eius. expone, id est fieri potest, vel fieri speratur traditione & tẽporis continuatione, secundũ Dy. quẽ

sequitur Cy.hic in secũda opposi.& Bal. Vel tertio modo põt solui secun dũ Bal.hic, ꝙ donatio dicitur largo modo cuiusdã lucri datio. Itẽ qa dat occasionẽ lucrãdi fructus, licet extẽ siones propriè, nõ accessiones dicã-tur donari: quia sunt secutiuę rei, nõ sunt secutiuę cõtractus: quia non ca dũt in contractũ secundũ formã cõ-tractus: & ideo nõ augẽt in quãtitate donationẽ, neq; requirũt insinuatio nẽ: vt eleganter no. in d.l. in ædibus. in §. ex rebus. per tex. glo. & Doc. de quo cõtrario vide etiã gl. & Doct. in d.l. in ædibus. Sed aduerte, qa licet qñ pater donat rem propriã filio in potestate, morte confirmetur, & tra hatur retrò quo ad fructus: vt notat Bar. in l.j. §. si pater. ff. pro donato. & Ang. in l. antepe. s. de do. inter vir. & vxo. & plenè dixi s. tñ tenẽdo istam opin. quę est cõis, videlicet ꝙ dona-tio facta per patrẽ filio in potestate de re aliena, morte nõ confirmetur, vt dixi, videtur ꝙ ista vsucapio non trahatur retrò ad diẽ cõfirmationis: etiã quantũ ad fructus: quia cũ tracta tur de vsucapione, quę est odiosa, nõ retrò trahitur, ne quis locupletetur cũ aliena iactura. & hoc singulariter tenet Bar. ĩ d.l.j. §. si pater. circa prin. ff. pro donato. Sed Bal. hic in ij. col. in prin. referẽdo Bart. dicit hoc non esse verũ. quia quo ad fructus bonæ fidei possessor loco dñi habetur, vt ff. de vsu. l. qui. sic potest dici, ꝙ vsuca pio nõ est odiosa, sed morte fauora bilis: vt inst. de vsuca. in princip. nec præscriptio lõgi temporis: quia illa est partim fauorabilis, partim odio sa. l. moræ litis. s. de rei vend. vt not. Bar. & alij. in l. fi. ff. de eo per quẽ fa-ctum erit. & dixi s. de vsuc. pro emp.

super rubri. Vt aũt hæc materia ple-
41 nius intelligatur, * An & qñ r do-
nata à patre filio possit vsuc. el
præscribi, ita distingue secũdũ
in d.l.j. §.j. circa fin. ff. pro leg. &
hic qui refert de verbo ad verb.
cta Bar. in d. §.j. & de eo nõ facit
tionẽ aliquã. Aut pater donauit fi
emãcipato, & tũc quia valet etiã i
vita patris, procedit vsucapio titu.
pro donato, vt probatur ĩ l.j. §. si pa
ter. à contrario sensu. ff. pro donato,
& in l. pen. ff. pro suo. secundũ vnam
lect. Aut pater donauit filio in pote-
state. & tũc aut cõcessio est facta, vt
filius habeat in peculio, & tũc, quia
pater nõ habet animum trãsferend
dominiũ in filiũ, non est donatio
nõ vsucapit: vt d. §. si pater. & ibi g
& Bart. Aut ei donauit, vt propri
haberet, & nõ in peculio: & tunc
ei donauit vt bene merito, & fic
extraneo, & tunc si merita præc
rũt. & hoc constat, & statim valet
natio, vt nota. in l. si donationes
colla. & in autẽ. vnde si parens
inof. testa. & ideo nẽ procedit
pio. Aut de meritis nõ cõstat
nauit filio vt filio, quia isti
sus in idem recidunt. Et tunc
lium ex postfacto emancipauit, &
hoc casu, quia ex tunc confirmat
donatio, l. donationes in concor
nam. §. pater. ff. de dona. & ex t
incipiet vsucapere. Aut eũ non em
cipauit, sed tamen in potestate ret
nuit, & tunc in vita patris non vsuc
pit, vt in d. l.j. §.j. ff. pro donato.
vult glo. hic. Ratio, quia donatio
valuit in vita patris, vt ibi. Aut q
ritur, an post mortem patris va
donatio, & possit vsucapi, & q
tulo: & tunc dic, Aut donatio nõ f

expressè vel tacitè per patrē reuocata, ita ꝙ morte cōfirmet, & hoc casu vsucapitur titulo pro legato. impropriè tamē secūdùm Saly. quia debet dici, ꝙ vsucapit titulo pro quasi legato. & ita no. gl. in l. ij. §. filiū. ff. ꝓ hærede. & dixi super gl. ij. quę facit mentionē de isto quasi legato: posset etiā filius hoc casu vsucapere ꝓ donato, si hæredes haberēt ratā istā donationē, & vellet filius solùm vti beneficio istius ratihabitionis, vt dixi s. in versic. ego aūt teneo hoc esse verū. Aut donatio fuit reuocata expresse vel tacitè, puta per exhæredationem, & tunc filius non potest usucapere ti. pro legato, nec tit. pro donato, nisi hæredes illā donationē ratificēt, & ex tūc ex noua donatione tantùm vsucapere potest filius titu. pro donato. & ita loquitur d. l. si pater. ff. pro donato. & per hoc habes veritatē huius materiæ clarè. Et circa prędictā dist. vide etiā Bar. in quodam suo consilio, in numero meo clxx. quod incipit, vt liqueat. cùm pater donat filio &c. vbi distinguit de verbo ad verbū, sicut distinxit in d. l.
42 j. §. j. ff. pro legato. * Sed potest circa prædicta dubitari de vna quæ. quotidiana, quā format hîc Bal. in fi. Pone ꝙ pater diuisit bona inter se & filiū, & filius fuit stipulatus pro se & eius hęredibus & posteris, modò posito, ꝙ nō valeat talis diuisio īter patrē & filiū in potestate, sicut nō valet ca intētione, vt perpetuò & irreuocabiliter sit penes filiū, vt est tex. elegās in l. pe. §. si pater. ff. pro suo. & probat in l. quoties. s. fa. er. secundùm Bal. hic, in j. col. & probat in l. quid ergo. la ij. ff. de leg. j. & in l. si filia. §. si pater. ff. fa. erci. an valeat saltem respectu nepotum, qui nascūtur post mortē aui, ac si nūquàm fuerint in potestate aui. Et videt ꝙ sic, quasi resoluto impedimento. ar. l. Seia. ff. de dona. causa mor. in glos. quæ incipit, videri dicit. nā cōtractus iste videtur habere duas clausulas, vnam quę refertur ad filiū, & aliā, quę refertur ad posteros, etiā tā cōtinuatiuè, quàm de per se intelligi debet. iuxta no. per gl. prædictā, versi. & nota ꝙ duæ. Sed Bal. hic in fi. tenet cōtrariū, & respōdet ad illā glo. ꝙ ibi erant duæ clausulæ formaliter discrepātes, hic nō est quædā cōtinuatio eiusdē tenoris, sicut cū quis recipit emphyteosim pro se & filijs, vt ī c. j. an agnatus vel filius. in vsi. feu. & à primordio tituli, posterior formať euētus, vt l. j. C. de impo. lucra. desc.
43 lib. x. * In ea. gl. ibi. itē quid si vir vxori &c. quęritur in ista gl. an si marit⁹ donat vxori, vel ecōtra, vxor donat marito, locū habet vsucapio. Et respōdeo distinguēdo, aut donauit rē propriā, & nō habet locū vsucapio, vt ff. pro dona. l. j. §. si inter. aut alienā, & tūc habet, vt eo. ti. l. si vir. Sed tu distingue latius, aut donauit rem ꝓpriā, & donatio nō valet, qa donās efficeretur pauperior, & ille cui donatur, locupletior, vt in toto titu. ff. de dona. inter vi. & vxo. & maximè in l. si spōsus. §. cōcessa. & §. si maritus. eo. tit. & tūc sicut donatio nō valet, quia est à iure prohibita, ita nec procedit vsucapio. & ita potest intelligi d. l. j. §. si inter virū. & §. item si vir vxori. & hoc vult glo. ibi in verbo cessare. & hoc procedit, etiam si post donationē factā diuortiū intercesserit, quoniam donatarius nō potuit sibi cām possessionis mutare.

arg. tex. in d. §. itē si vir vxori. & hoc
44 casu, *Quādo nō valet donatio, si donatarius putabat eam valere, facit fructus suos industriales, nō naturales. l. fructus. ff. de vsur. aliàs secus. l. quod vxor. ff. de acq. poss. secūdùm glo. quę ita notabiliter dicit in d. l. j. §. si inter virum. in verbo, vsucapio. quā tene mēti. Aut donatio valuit à princi. puta quia donans nō est effectus pauperior, nec donatarius locupletior, vt d. §. cōcessa. & §. si marit⁹. & tūc cū res efficiatur donatarij, ex quo erat donātis, nō potest procedere vsucapio in re effecta propria. l. sequitur. §. lana. ff. de vsucap. Aut donatio valuit ex post facto, vel qa post diuortiū eā sibi donās cōcesserit, vel quia morte donātis cōfirmata est donatio, iuxta l. Papinianus. cum ibi not. ff. de dona. inter vir. & vxo. & iuxta no. in l. ij. §. de inoff. do. & in hoc casu, quia valet ex nūc quā do est mortuus donās, vel quādo cō cessit post diuortiū: & idē, vt nō possit vsucapere, cùm res sit effecta donatarij eadem ratione, & argu. d. l. j. §. item si vir vxori. versi. aliàs à contrario sensu. quia ibi loquitur quando donauit rem alienam. & sic concludo secundùm gloss. quòd si coniunx donauit rem propriam, nō potest in ea procedere vsucapio. Aut coniunx donauit rem alienam alteri coniugi. & in hoc subdistingue, aut donando efficitur donans pauperior, puta qa eius rei nomine alteri esset obligatus, & tūc non procedit vsucapio, quia donatio non valet, & sic deficit titulus, vt vult glo. in d. l. j. §. item si vir vxori. in verbo, cessare. ff. pro donato. & ita vult hic etiā Saly. & Ange. in d. §. si inter virum. qui dixit per illam gloss. quòd coniunx coniugi etiam rem alienam donare non potest, quando donans efficeretur pauperior. Aut coniunx donās nō efficitur pauperior, donando rem alienam, puta, quia eius rei nomine alteri non esset obligatus, & tunc donatio valet, ac si esset facta ab alio, quàm coniuge de re aliena, iuxta l. rem alienam. cum ibi not. ff. de cōtrahen. empt. & iste est casus in d. l. si vir vxori. ff. pro donato. secūdùm Ange. in d. §. si inter virum. & ita etiam sentit glo. in d. verbo, cessare. sed isto casu secūdùm Sal. hic vsucapio interrūpitur, si ante vsucapionem completam fiat diuortiū: vt d. §. item si vir. Et est ratio secundùm eum, quia tunc facto diuortio, reuocatur donatio, vt l. sed interim. §. si. ff. de dona. inter virū & vxo. de quo vide per Ange. & Doc. in l. diuortio. ff. de verbo. oblig. vbi declaratur,
45 *An & quādo donatio facta inter virum & vxor. reuocetur per diuor. & sic in casu quo reuocatur, vel reuocata esse intelligit͛ donatio, deficit titulus, & per cōsequens vsucapio vlterius nō procedit, vt l. fi. j. de vsucap. pro herede. & qa sicut sine iusto titulo nō pōt vsucapio inchoari, vt l. j. de vsuc. trāsfor. ita nec inchoata potest perfici. ar. l. Vranius. ff. de fideiusso. quomodo aūt possit procedere vsucapio, quando donatur res aliena, si donās sciuit vel ignorauit rem esse alienā, & donatio aē valere vel non valere, & sic sciuit vel errauit. vide glo. not. quę hoc declarat in d. l. si vir vxori. ff. pro don. & ibi plenè p Dy. & Bar. & alios scribētes ibi. Sed contra prædicta op. dum dictū est, q res aliena donari pōt & vsucapi. nā immò

vide

videt, ꝙ nullo modo posſit donari, & ſic iſte titulus pro donato nũquã habet locũ, qa donari nõ poteſt, niſi id, quod donatur, fiat eius, cui donatur. l. in ædibus. §. fi. ff. de dona. & per cõſequẽs nõ poſsit titulus donationis procedere in re aliena donata. Glo. hic fin. in fi. ſoluit dicẽs, ꝙ cõtrariũ procedit quo ad propoſitum donãtis, vt ff. de pub. l. quæcũq;. §. j. in fin. & ita tenet glo. in d. §. fi. in ij. ſolu. dicẽs, ꝙ hoc caſu põt procedere vſucapio pro don. vel ſo. ſecũdũ Cy. & Alb. & Bal. hic, exponẽdo literam d. §. fi. dũ dicit, ꝙ eius fiat, id eſt fieri poteſt, ſeu ſperatur, ꝙ fieri poſſit traditione, vel tẽporis cõtinuatione. & hũc intellectũ ſequitur Dy. ſecũdùm Cy. hic. & intellige ꝙ eius fit ſcilicet actu vel habitu, qa licet donãdo rem alienã, donatarius nõ efficiatur dominus actu, efficitur tamẽ habitu, quia talis donatio tribuit titulum pro donato, vt in toto hoc titulo, & ff. eo. ſecundũ Pau. de Caſt. q ita declarat in d. l. in ædib⁹. §. fi. Vel tertiò ſo. ſecũdùm Bal. hic, ꝙ dicitur donatio largo modo cuiuſdã lucri datio. Itẽ dat occaſionem lucrãdi fructus, licet acceſsiones propriè nõ dicãtur dona, quia ſunt cõſecutiuæ rei nõ cõſecutiuæ cõtractus, qa nõ tradũtur in cõtractu, ſecũdũ formã contractus, & ideo nõ augẽt quãtitatem donationis, nec requirũt inſinuationem, vt elegãter not. per gl. in d. l. in

46 ædibus. §. ex rebus. de hoc tamẽ, *an donatio rei alienæ requirat inſinuationẽ, vide notabiliter per Bal. in l. poſt mortẽ. in vl. col. ſ. de fideic. vbi declarat, an donatio rei alienæ dicat ꝓpriè donatio. & ſubdit in fi. ſingulariter, ꝙ quo ad dominiũ, nõ eſt ꝓpriè donatio, quia illud in donatariũ nõ cõfertur incõtinẽti, ſicut videtur eſſe de natura donationis, vt d. l. in ædibus. §. fi. ſed quo ad titulũ eſt propriè donatio. quod tene mẽti, quia poſſet hoc induci ad deciſio

47 nem multarũ quæſtionũ. *Vltimò circa prędicta poteſt quęri, quare in re aliena donata cõiugi, ſtatim procedat vſucapio inter virum & vxorem, vt ſ. dictũ eſt ſuper glo. fi. circa ver. pen. ſed non ſic inter patrem & filium in poteſtate cõſtitutũ, vt dixi plenè ſ. de re donata per patrẽ filio in poteſtate, an poſsit vſucapi vel præſcribi. & Bar. de Sal. hic in fi. qui mouet iſtã q. reſpondet dicens, ꝙ ratio differẽtiæ eſt, qa inter patrẽ & filiũ in poteſtate indiſtinctè donatio eſt prohibita, licet res ſit aliena, qa cũ à patre proficiſcatur, profectitia cẽſetur, vt ſi quæreretur filio, quęreretur ipſi patri. l. cũ oportet. in prin. ſ. de bonis quæ lib. & melius probat in l. j. ff. ſi quis à patr. fue. ma. & adde rationem, quia in profectitijs hodie nihil eſt innouatũ, quia quicquid in illis acquirit filius, acquirit etiã hodie patri, vt no Doct. in l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. ff. de acqui. hære. & Barto. & alij in l. j. ſ. qui admit. ad bo. poſſ. & ſic idẽ reperietur eſſe donãs, & donatarius, iuxta no. in l. frater à fratre. ff. de condi. inde. ſed donatio inter virum & vxorem nõ eſt prohibita, niſi quando donator efficitur pauperior, vt l. j. & ij. & l. ſi ſpõſus. §. conceſſa. & §. ſi maritus. ff. de dona. inter virũ & vxo. ideo poteſt procedere vſucapio in illis rebus donatis per coniugem, quando donans non efficeretur pauperior, per dicta iura, vt ſ. declaraui.

DE VSVCAP. PRO DOTE.

DICTVM est suprà in duobus titulis præcedentibus de vsucapione, quæ procedit ti. pro emptore, & tit. pro donato: verũ quia etiam tit. ꝓ dote procedit vsucapio, ideo subijcitur hæc rub. de vsucap. pro dote.

Et circa istam rub. adde quæ dixi suprà, de vsucap. pro emp. in ij. q.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro dote habilis est ad usucapiendum, & quidem iustißimus.*

2 *Vsucapio pro dote locũ habet, soluendo in rebus mobilibus, non autem in immobilibus.*

3 *Vsucapionis appellatione largo modo seu impropriè, etiã præscriptio uenit.*

4 *Maritus rei dotalis dominus est.*

5 *Maritus rem dotalem poßidet.*

6 *Dare est dominium transferre.*

7 *Rem suam nemo usucapere potest.*

8 *Res quando in dotem traditur, in dubio actum uidetur, ut statim res mariti accipientis fiat.*

9 *Sponsa si ante matrimonium contractum, rem alienã in dotem sponso tradiderit, & sic marito futuro, an, interim antequã matrimoniũ sequatur, illam rem usucapere poßit, & si poßit, quo titulo, an scilicet pro dote, uel pro emptore, uel pro suo.*

10 *Dos nulla sine matrimonio eße potest.*

11 *Vxor si cõstante matrimonio rẽ alienã in dotem tradiderit, uel ante matrimonium, uel posteà secutũ est, an maritus illã usucapere poßit, & quo titu.*

12 *Mulier quãdo dedißet omnia sua bona, puta hæreditatẽ marito suo in dotẽ, an tũc si in bonis mulieris res aliena eßet, in illis usucapio procedere poßit.*

13 *Mulier si constituerit dotẽ mari[...] de omnib⁹ bonis suis, an illorũ [...] dominium sine traditione trans[...]*

14 *Societate omnium bonorum, om[...] cietatis res communicantur.*

15 *Bona omnia uel hæreditas, quan[...] dotẽ dantur, uel quando super bo[...] uniuersitate aliquis contractus sit [...] dominiũ sine traditione non tra[...]*

16 *Vxor est socia diuinæ & humanæ d[...] mus.*

17 *Leges omnes pro socio, ad matrimoni[...] materiam reduci poßunt.*

18 *Dominium in omnibus casibus, in qui[...] bus sine traditione transit, nõ transit ipsa poßeßio.*

19 *Dominium sine traditione si ex do[...] contractu non transit, an saltem [...] uiam ceßionis transeat.*

20 *Permittere aliud est, & aliud cede[...]*

21 *Mulier an omnia bona in dotem d[...] poßit, & nunquid in dubio in do[...] omnia bona dedisse præsumatur.*

22 *Maritus an ex rebus sibi in dote[...] tis fructus lucret, antequã p u[...] præsenti matrimoniũ cõtrahat [...] per uerba de futuro cõtractum [...]*

RES MOBILE[...] ritus bonæ fidei [...] sor, rem mobil[...] in dotẽ datã nu[...] tio affectam, vsuc[...] re potest titulo pro dote. hoc [...]

In tex. ibi. res mobiles. subaudi [...] æstimatas. In tex. ibi, in dotẽ [...] subaudi, cõtracto matrimonio, [...] versic. cõstante autẽ matrimonio [...] l. fi. ff. eo. ti. Et adde qđ dicã [...] sed opponitur cõtra tex. vbi declar[...] verbũ, dare, hic appositum in te[...]

In tex. ibi, si sine vitio. subaudi [...] tradens habuit bonam fidem. & [...] subauditiones sunt necessariæ p[...] dec[...]

declaratione huius legis, qa p eas cessant omnia cōtraria, vt apparebit ex his q̃ dicuntur in gl. & per ea q̃ dicā
1 sup ea. *No. primò, q̄ titul⁹ p̄ dote est habilis ad vsucapiendū. & q̄ est iustissimus. l. j. in prin. ff. eo. Et ratio est, qa generaliter omnis titulus qui est habilis ad trāslationē dominij, facta traditione, vt est titul⁹ dotis. l. doce ancillam. s. de rei. vend. est etiā habilis ad vsucapiendi cōditionē, facta traditione à nō domino cōcurrēte bona fide, & remoto omni vitio, vt probatur in l. clauibus. ff. de cōtrahen. emp. de quo dic vt plenè dixi in l. pe. s. titu. ij. & adde qđ dicā j. in iij.
2 no. *No. secūdò in prin. dū dicit res mobiles, q̄ vsucapio p̄ dote locū habet solūmodò in rebus mobilibus, non aūt in immobilibus, qa in illis habet locū solū p̄scriptio, nō vsucapio, vt l. in seruorū. j. in qb. cau. cess. longi tēporis prescr. secūdū Cy. hic. Potest etiā intelligi iste titulus vt lo-
3 qtur de p̄scriptione, *quia appellatione vsucapionis, venit etiā p̄scriptio largo modo, seu īpropriè, vt est tex. cū gl. in verbo, vsucapiant. Insti. de vsuca. in princ. & glo. in l. iij. ff. de vsucap. vt dixi s. ti. ij. super glo. rub. in secūda cōtinuatione. & in iij. q. extra gl. sup rubri. ibi. & vide qđ dixi in l. si partē. i vj. no. c. ti. de vsuc. p̄ emp. vbi omnino vide. & adde etiā q̃ dicā in d. l. in seruorū. & habet per gl.
4 & Doc. in l. j. s. de seruis fugi. *Not. tertio, ex ista l. secūdū Bar. hic, q̄ maritus est dominus rei dotalis, qđ patet, qa si in eū nō transferretur dominium à dño donāte, nō trāsferret vsucapiendi cōditio, qñ res traderet in dotē à nō domino, secūdū regulā l. clauibus. ff. de cōtrahen. emp. vt dixi in primo notabili. & q̄ maritus sit dñs rei dotalis, p̄batur etiā in l. doce ancillam. s. de rei vēd. & in l. in rebus s. de iure do. & in dictis iurib⁹ habe
5 tur per Doc. *No. quartò, secūdùm Bar. q̄ maritus possidet rē dotalem, qa si nō possideret, nō vsucaperet, vt l. sine possessione. ff. de vsuca. & p̄batur in l. Pōpo. §. si in dote. & ibi p gl. & Doc. ff. de acq. pos. & in l. dotis. s. sol. ma. nisi quātū ad satisdationē, vt l. sciendū. §. si fundus. ff. qui satisda. cog. & in tantū dicitur maritus possidere rem dotalem, q̄ etiā sol. mat. nō pōt vxor, vel eius hæredes accipere rē dotalē propria autoritate, sed debet accipere de manu hæredū mariti, vel cū autoritate iudicis, vt est casus no. in d. l. dotis. licet contrariū his diebus fuerit p vnū prætorē iudicatum, & eius sententia fuerit p dominos auditores nouos sententiarū intromissa, & rectè. Opp. cōtra tex. nostrū, dū dicit, in dotē datæ, quāuis alienæ. nā ista verba videntur implicare contradictionē duob. modis, cōtra l. vbi repugnātia. ff. de reg. iu. Primo nō sic. nā si res erāt alienæ, nō po
6 tuerūt dari in dotē, *quia dare significat dominiū trāsferre. Insti. de acti. §. sic itaque. & ille qui nō est dñs, nō potest dominiū trāsferre. l. traditio. ff. de acq. re. do. Secūdo modo videtur etiā implicare cōtradictionem. nam si res fuerūt datæ in dotē, & sic dominiū à principio fuerat translatū in maritū, propter verbū dare, nō
7 potuerūt vsucapi: *quia nemo rem suā vsucapere potest. l. sequitur. §. lana. ff. de vsuc. nisi possit res ab eo auocari. l. si vi. s. quod metus causa. & l. in bello. §. si qs seruum. ff. de cap. & postli. reuer. & no. Bar. in l. sequitur.

§.fructus.circa fi.ff.de vsuc.So.secũ dũ Bal.hic,tex.iste dũ dicit,dare.debet exponi scilicet cũ destinatione, & de facto tradere.aliàs ꝓcederent prædicta cõtraria secũdũ l.repugnã tia:& ideo magis ꝓpriè loquut⁹ est iuriscõ.Vlpi.in l.j.in prin.ff.eo.ti.ibi dũ dicit,qui in dotẽ rẽ accipiat,& in
8 frà ibi,ea mẽte tradidit. *Adde tñ, ꝙ quando tradit̃ res in dotẽ,in dubio videt̃ actũ,vt statim res fiat mariti accipiẽtis,si res erat tradẽtis,& si aliena esset,vt vsucapi posſit, vt est tex.ualde no.in d.l.j.post prin.in versic.si tamẽ nõ videtur.& ita tenet ibi Bar.in iij.no.qui dicit per illũ tex.ꝙ quãdo traditur res,in dubio videtur fieri traditio animo trãsferẽdi dominiũ,vt ibi.& l.dotis fructus.§.si.cũ l.seq.ff.de iure do.de quo dic vt ibi ꝑ eũ.& ꝑ Bal.in l.cõtractus.in x.col.s̃.de fide instru.& per Bar.& alios in l.sub cõditione.ff.de solu.& ꝑ Pau.de Cas.in l.omnia.in prin.ff.si cert.pet.
9 *Quæro pro declaratione gl.principaliter de duab⁹ q.Prima est,si spõsa ante matrimoniũ contractũ tradit rẽ alienã in dotẽ sponso,& sic marito futuro,an interim antequã sequat̃ matrimoniũ,posſit illã rẽ vsucapere,& si potest,quo titulo,an scilicet titulo pro dote,vel ꝓ empto,vel pro suo.& in hoc videntur etiã iura cõtraria.nam tex.in l.j.ver.ante nuptias autem.ff.pro dote,dicit,ꝙ non pro dote,sed pro suo vsucapere põt. sed in l.ij.co.ti.dicitur,si res ęstimata ante nuptias tradita sit,nec pro emptore,nec pro suo ante nuptias vsucapietur.Huius cõtrarij timore glo. hic distinguit:Aut tradit̃ res aliena æstimata in dotem,&tũc maritus nõ vsucapit pro emp.nec pro suo.& ita intelligitur d.l.ij.quæ loquitur [...] sè de re ęstimata in dotẽ tradita [...] traditur inęstimata,& tũc vsuca[...] pro suo,& nõ pro dote,vel pro [...] ptore.& ita intelligit d.l.j.in ver[...] te nuptias.ff.eo.& idẽ tenet gl.in l.ij.ĩ gl.j.in prin.secũdũ Azo.&Vg. q̃ subdit,ꝙ illud,qđ dicit,qñ res [...] tradita inæstimata,locũ habet etiam quãdo res est æstimata,ideo vt sciat̃ an fiat deterior vel nõ,per l.si inter virũ.s̃.de iure do.& idẽ qđ hic volt etiã gl.licet nõ ita clarè reprobando Roge.in l.ij.§.si sub cõditione ff.de vsucap.ꝓ emp.& tenendo istã opi.[...] signatur rõ per gl.d.l.ij.quare quãdo simpliciter traditur res æstimata in dotẽ ante nuptias,nõ vsucapitur al[...] quo titulo,nec ꝓ emp.nec ꝓ suo [...] qa in cõtractu empt.& vendi.requiritur bona fides duob.tẽporibus,[...] licet tẽpore vẽditionis,& tẽpore [...] ditionis,vt l.ij.in prin.& ibi ꝑ gl.[...] verbo cõtrahitur.q̃ incipit,cur [...] vsuca.ꝓ emp.sed ante euentũ cõ[...] tionis,id est antequã sequat̃ ma[...] moniũ,nõ est titulus,ergo non [...] habere bonã fidẽ,& sic nõ pote[...] lo titulo vsucapere.per l.j.j.de [...] ca.trãsfor.imò plus dixit Ac[...] d.l.ij.ff.pro dote.sequẽdo ꝑ d.[...] opi.ꝙ si cũ datur res ęstimata in [...] tem ante matrimoniũ,etiã ag[...] expressè,vt statim fiat viri,tñ cõtractus suspẽditur in euentũ cõditionis, scilicet sequuti matrimonij,vt l.[...] rũq;.§.si ante.ff.de iure do.vnde [...] habeat̃ pro eo.ac si nõ fuerit ille cõtractus pendente cõditione,nõ pot[...] dici,ꝙ habuerit vir bonã fidẽ in eo qđ nõ fuit,quod est necesse.vt scilicet bonã fidem habeat,nõ solũ tẽpore traditionis,sed etiã tẽpore c[...] tra[...]

tractus venditionis, qualis est ista .l. quoties .s. de iure do. vt proximè dixi. & cũ sit cõditionalis venditio, nõ põt procedere vsucapio .l. ij. §. si sub cõditione. ff. pro emp. & ista fuit vna opin. glossę nostræ, vt s. declaraui. Alia fuit opi. Rogerij, videlicet quod nõ sit facienda differentia, an res sit tradita in dotem æstimata, vel inæstimata, quia hoc solũ accidentiã facti denotat, in d. l. j. ver. ante nuptias. & in d. l. ij. sed solũ in hoc sit differẽtia, an res tradatur, vt incontinẽti trãsferatur dominiũ, & tũc trãsfertur vsucapiendi cõditio. & ita loquitur d. l. j. ver. si ante nuptias. ff. eo. an vt incõtinẽti non trãsferatur, & tũc nõ transfertur vsucapiẽdi cõditio, vt l. ij. eo. ti. & ita declarat Ang. sequẽdo opi. Roge. in d. l. ij. & dicit, quod ita etiã debet intelligi l. ij. §. si sub cõditione. ff. pro empt. Sed tu clarius dicas, aut traditur res ĩ dotẽ, vt demũ sequutis nuptijs fiat accipientis, vt sic nõ incontinenti, nec ante nuptias trãseat dominiũ in accipientẽ, & tũc nõ posset interim aliquo titulo vsucapi. & ita loquitur d. l. ij. ff. eo. siue sit data æstimata, siue inæstimata. & licet ibi loquatur in re æstimata, tamẽ per hoc nõ negat, quin idẽ sit in re inæstimata, & sic denotat accidentiã facti, vt dixi. Et est ratio, quia si tradens fuisset dominus, voluisset incontinenti vel ante nuptias trãsferre dominiũ, nec ipsum trãstulisset, quia partes noluerũt, ergo nõ trãsferre potuit aliquo titulo vsucapiendi cõditionẽ. l. clauib. s. de cõtrahẽ. emp. & istud tenẽt oẽs, vel aliter secũdũ Sal. hic põt intelligi d. l. ij. quod traditur res simpliciter æstimatã, & tñ non vsucapit titulo pro emptore, quia emptio habet tacitã cõditionẽ: nec titulo pro suo speciali, qui alterius tituli cõcur. nõ requirit. sunt enim plures species pro suo, vt l. j. & ibi no. ff. pro suo. Et quia de isto titulo pro suo, non fit mentio per aliquam legẽ vel titulũ in Codice, quia nõ habem⁹ in eo. tit. specialẽ pro suo, sicut habetur in ff. nouo. Sed de eo fit mẽtio per gl. hic. & per gl. in l. nihil. j. tit. proximo. Et propterea, vt nihil intactũ relinquatur in ista materia vsucapionis & pscriptionis, post fi. huius l. & sic post materiã tituli pro dote, subijciam⁹ materiã tituli pro suo. Aduerte tamẽ quod iste intellectus Sal. ad d. l. ij. non videtur verus, quia qñ traditur res in dotẽ etiã ante nuptias sponso simpliciter, in dubio videtur actũ, vt incontinenti trãseat dominiũ, vt est casus no. in l. j. versi. si tamẽ nõ videtur. ff. pro dote. vt s. dixi. Aut traditur res in dotẽ ante nuptias hoc acto, vt incõtinenti trãseat dominium in accipientẽ, vel simpliciter traditur, & nihil expressè agitur, vt dominiũ trãseat in accipientẽ vel nõ, & istis duobus casib⁹ sicut si dominus esset tradẽs trãsferretur dominiũ, ita si nõ est dñs, trãsfert vsucapiẽdi cõditionem, & ita loquitur l. j. post princ. cõiuncto ver. si tamen nõ videtur. ff. pro dote. nec in hoc casu est differentia, quo ad vsucapionem pro suo, an res tradatur æstimata, vel inæstimata secundũ opin. Roge. licet glossator Accursius tenuerit contrarium, vt dixi. Nec obstat, quod dixit in d. l. ij. quod quãdo traditur res ante nuptias, cõtractus suspẽditur in euentũ cõditionis, per l. plerũq;. versi. si ante. ff. de iure do. quia imò, quãdo procedit cõtractus habilis ad trãsferendũ dominiũ, sicut est cõtractus cõditionalis, vt l. sub cõditione. ff. de sol.

&

& l.j.ff.de do.& in l.dotis fruct⁹.§.si.cũ l.seq.quæ incipit,sed nisi.ff.de iure do.& ita tenet Dy.in d.l.ij.ff.ꝑ dote.& in l.ij.§.si sub cõditiõe.ff.ꝑ emp.& ita tenet hic Cyn.& Ange.& Bar.in d.l.ij.& ita tenent cõiter Doc. & per Bar.& Doct.in d.l.sub conditione.ff.de sol.Nec obstat,si dicat, traditione sine causa nõ transfertur dominiũ.l.nũqñ nuda.ff.de acquire.do.Sed conditione pẽdente,traditio nõ habet causam vel titulũ,ergo nõ potest transferre dominiũ: qa respondetur verum esse, ꝙ non habet titulum propriũ & specialẽ,puta pro emptore,nec ꝑ dote,
10 *quia nulla dos põt esse sine matrimonio. l.j.post prin.& ante si.in versi.certũ. & in versi.si.ff.pro dote.& l.fin.s̃.de do.promis.Sed bene habet titulũ ꝑ suo,& ita intelligi debet d.l.j.post prin.& maximè in ver.ante nuptias aũt.Ratio est,quia effectus est dominus propter spem futuræ obligationis cõmittẽdæ,& sic habet interim titulum pro suo,vt l.j.& ij.§.si sub cõditione.ff.pro empt.& hoc tenet Barto.in d.l.si sub cõditione.in vlti.col. in ver.aduertatis ꝑ prędicta.ff.de solu.& ibi per Docto.de ista materia.
11 *Secũda quæstio prin.est,an si vxor constante matrimonio rẽ alienã in dotẽ tradidit,vel ante matrimoniũ, sed posteà secutum est,an maritus illã possit vsucapere,& quo tit.Et gl. hic distinguit:Aut res fuit tradita in æstimata,& vsucapitur pro dote.Aut æstimata,& tũc vsucapitur ꝑ emptore,vt l.j.ff.ꝑ dote. Sed tu latiùs distinguas,quando fuit tradita constante matrimonio tantũ.nã aut fuit tradita res inæstimata,& gloss. procedit sine dubio,quia potest vsuca.pro dote.Aut fuit tradita æstimata,& [illegible] distingue:Aut æstimatio fuit [illegible] vt solũ sciretur deteriorationi[illegible] meliorationis pretiũ,& tũc idẽ,[illegible] ex hoc res nõ desinit esse dotalis[illegible] tex.cũ gl.no.in l.si inter virũ.s̃.de do.& per Dyn.in l.ij.ff.pro dote. hoc tenet Bal.in l.si æstimatis.ff.so[illegible] mat.vbi vide per eũ & alios.& ho[illegible] quando fuit tradita constante matri[illegible] monio,vt dixi. Sed si fuit antè,& pòst sequutũ est matrimoniũ.& Aro hic in summa tenet idẽ,secundũ Bal. quando sequutũ est matrimoniũ de iure & de facto.Sed Bal.hic dicit,ꝙ factũ nõ exigit,quia sine copula & si ne traductione ad domũ cõstat effi cax matrimoniũ,vt l.nuptias.ff.de re gu.iur.& l.pen.q̃ incipit,Seia.§.virgini.ff.de dona.inter vi.& vxo.C[illegible] ca qđ adde,quod no.gl.& Bal.in l.[illegible] inter.s̃.de dona.ante nup.& qđ no[illegible] plenissimè per Ang.de Are.Insti.de actio.§.fuerat.in ver.quæro de quæ stione quotidiana.Aut res fuit tra[illegible] ta æstimata ea æstimatione & me[illegible] vt faciat emptionẽ,vel in dubio.[illegible] idem est,quia ista sunt paria,vt [illegible] no. in d.l.si inter virum.de qu[illegible] Cy.in iiij.& vlti.q.s̃.commod[illegible] Bal.& alios in d.l.si æstimatis.[illegible] intellige,quãdo æstimatio est [illegible] secus si esset incerta,quia tũc in du bio,non faceret emptionem,vt [illegible] Barto.in l.si vt certo.§.nunc viden dum.circa si.ff.commo.Idem int[illegible] ge de æstimatione quæ fit in re,[illegible] qua tota vtilitas pertinere debet a[illegible] recipientem, secus si ad vtrunque quia tunc non facit propriè emptio nem,vt est casus not.in l.cùm duo bus.in §.damna fatalia.ff.pro soc[illegible] secundùm Bald.qui ita singul[illegible]

no.in l.si pascenda pecora.in fi.§. de pac.de quo etiã vide per Bal.in l.j.in viij.q.§.pro socio. Idẽ intellige qñ pretiũ,quo res est æstimata,est re dignũ,vt no.per gl.no.in l.j. §.qui superficiẽ. in verbo,agendo,in fi.ff.de superficie.aliàs nõ diceretur facere emptionẽ,secundũ Bal.qui ita no.in l.ex cõuentione.in j.col.§.de pac.Et isto casu,quãdo æstimatio facit emptionẽ,tũc vsucapitur tit. pro empt. vt l.j.& per totũ titu.ff.pro empt. Et prædicta procedũt, qñ res singulares traduntur in dotẽ,in illis potest procedere vsucapio,secundũ ea quę
12 dicta sunt. *Sed dubiũ esse posset, qñ mulier dedisset omnia sua bona, puta hæreditatẽ marito suo in dotẽ, an tũc si in bonis mulieris essent res etiã alienæ, in illis posit procedere vsucapio.Et de hoc videtur esse tex. ꝙ sic. in l.j.in prin. ibi,nihil referre singulæ res, an pariter vniuersæ in dotẽ darentur.ff.ꝓ dote. Sed in contrariũ videtur,qa quãdo res traduntur cũ vniuersitate,nõ videntur oẽs res singulariter traditę.l.in modicis. ff.de cõtrahẽ.emp.& l.quidã.ff.de acqui.re.do. cũ ibi not. Itẽ pro hoc facit,qa ille qui emit hæreditatẽ,nõ videtur singulas res hæreditarias emisse:& propterea si vna res dictæ hęreditatis venditæ euinceretur,nõ teneretur venditor de euicti.vt l.j. suprà de euict.& ibi per Doct.vnde idẽ videtur in muliere,quę dedit oĩa bona in dotẽ,vt nõ videatur dedisse illas res singulares,quę nõ sunt suæ,& propterea maritus nõ posit eas vsucapere,quia in illis nõ videtur habere aliquem titulũ singularẽ.dicit hîc Salyc. ꝙ fortè põt dici, ꝙ vsucapere potest pro suo,sed nõ pro dote. Sed huic sentẽtię repugnat d.l.j.in prin. ff.pro dote.quæ loquitur de vsucapione pro dote,licet mulier dederit oĩa bona in dotem.Propterea aliter respondet dicens,ꝙ quo ad euictionẽ,& alia procedũt,puta l.j.suprà de euic.& d.l.in modicis .cũ similibus. Sed non quo ad vsucapionẽ,qa quo ad illã,singula tũc videntur tradita, & singula quo ad opinionẽ tradẽtis & recipientis sunt sua.& hoc est, qđ voluit dicere tex.in d.l.j.in prin. ibi, nihil interest.ff.pro dote.quod tenementi.
13 *Circa prædicta posset dubitari,quid si mulier cõstituit dotẽ marito de omnibus bonis suis,an dominiũ illorũ bonorũ fuerũ transeat in virũ sine traditione. si enim essent res singulares in dotẽ cõstitutæ,& nõ fuisset sequuta traditio, nõ esset dubiũ,quia nõ transiret dominium.l.de diuisione.in fin. ff.soluto matrimo.nec vsucapiendi cõditio.l. traditionibus.suprà de pactis.cũ ibi not.in l.qui fundũ. §.fi.versicu.quare,sicut traditione.ff. pro emptore. & institu.de rerum diuisione. §.per traditionẽ.& §.venditæ & traditæ. cũ similibus. Sed si essent vniuersæ res in dotẽ constitutę.secus.argu.l.j.
14 & ij.ff. pro socio. vbi dicit, *quod in societate omniũ bonorũ omnes res societatis communicantur, licet specialiter traditio nõ interuenerit. gl.format istã quęst.in l.j.in prin. in verbo,vniuersę.ff.pro dotę. quę primò dicit,ꝙ videtur,vt trãseat dominiũ sine traditione & possessione, ꝑ d.l.ij.sed nõ vsucapiendi conditio, nisi demũ possessione secuta. l.sine possessiõe.ff.de vsucap.posteà subdit in fi.singulariter, ꝙ nõ audet etiã dicere,ꝙ dominium trãseat sine possel

possessiõe, quãdo generaliter dedit
omnia bona in doté, sed fortè ꝓ suo
locũ habet, vt innuit ibi infrà proxi.
sed alio casu ibi dicit. ista verba sunt
gl. prædictę, quã dicit ibi Ang. esse
singularẽ & peregrinã in iure deci-
dentem, ꝙ ex nullo titulo singulari,
habili ad translationẽ transit domi-
nium sine possessione, quantũcunq;
dispositio fiat super vniuersitate bo-
norũ: & pro hoc optimè facit l. mu-
lier, bona. ff. de iure dotiũ. solũ ergo
fallit in societate, vt d. l. ij. ff. pro so-
cio. & intellige sanè quod dixi secũ-
dùm eũ, vt no transferatur dominiũ
sine possessione eo casu, quo neque
transiret, si super vna re singulari di-
spositio esset contraria. Sed aduer-
te, qa gl. illa errasse videtur, cũ dixit,
nõ audeo dicere ꝙ dominiũ nõ trã-
seat sine possessione: qa imò quan-
doq; põt quæri dominiũ sine posses-
sione alio tradente. l. liber homo. in
fi. ff. de acqr. re. domi. & ideo gl. de-
buit dicere sine traditiõe, nõ aũt si-
ne possessiõe. Itẽ aduerte qa illud,
qđ dicit gl. ꝙ qñ qs tradit oĩa bona
in dotẽ, nõ transit dominiũ: videtur
esse cõtra l. si adoptauero. ff. de pre-
cario. & cõtra tex. insti. de acq. p ar-
roga. in prin. Sed põt saluãdo dici, ꝙ
in acqsitione vniuersali, aut interue-
nerit psonę possidẽtis subiectio, &
tũc trãsit possessio p cõsequẽtiã sub-
iectionis personę possidẽtis: & ideo
non requiritur traditio. & ita potest
intelligi quod no. Doc. in auten. in-
gressi. de sacrosan. eccle. suprà. & ꝓ-
pter hoc dicit Bar. etiã in d. l. si ado-
ptauero. ꝙ si aliquis intrat monaste-
rium, ipso ingressu sine noua apprę-
hensione acquirit omniũ possessio-
nẽ: vt ibi, & ita etiã not. Cyn. in aut.

si qua mulier. ĩ ulti. q. suprà de sacro
san. eccle. & Bal. in aut. nisi rog. su-
prà ad Trebel. & est glo. xvij. q. j. si
qua mulier. aut nõ interuenerit
iectio personę possidẽtis. & tũc n
dominiũ, nec possessio quęritur
ne rei apprehensione vel tradi. ve-
vel ficta. l. traditionibus. suprà de p
ctis cũ similibus. Nota in gl. in d. l. j.
15 ff. pro dote. *Vult, ꝙ qñ dantur oĩa
bona in dotẽ vel hæreditas, vel qñ
fieret alius cõtractus super vniuersi-
tate bonorũ, puta qa vẽditur hæredi-
tas vel aliquid aliud vniuersale, non
transit dominiũ sine traditiõe. & de
hoc est etiã casus notabilis in cõtra-
ctu vẽditionis, in l. qui tibi. suprà de
his qui à non do. ma. & ibi hoc not.
Bal. qui allegat etiã gl. in d. l. j. ff. pro
dote. & dicit illã l. qui tibi. esse va-
de singularẽ, quę decidit istam q. se-
tu adde aliã l. idẽ dicentẽ in l. qui ti-
bi. suprà de hęredi. vel act. vendi. &
subdit Bal. ꝙ ratio dubitationis est,
qa vniuersitas iuris vel mixta nõ re-
cipit propriè traditionẽ. tu hoc de-
clara, qa licet tãquàm vniuersitas,
ius nõ possit tradi, quia vniuers
& ius est quid incorporale: vt
de rebus corpo. & incorpo. in
& sic nõ recipit propriè traditio-
l. seruus. §. incorporales. ff. de acq.
re. domi. tñ res singulares, quę in v-
niuersitate cõtinentur, possunt tra-
di: vt habetur in tex. dictarũ legum,
quę incipiũt, qui tibi. & ista fuit ra-
tio decidẽdi. Et idẽ, ꝙ nõ trãseat do-
miniũ dotis, etiã omniũ bonorũ si-
ne traditiõe, tenet etiã hîc Ang. qui
dicit, ꝙ licet gl. in d. l. j. ff. pro dote.
allegetur pro singulari, tñ habet aliã
sociã in l. ij. ff. pro socio. & idẽ te-
Bar. in d. l. j. & ij. co. ti. & ibi Doct. &
idem

idē etiā Bal.in d.l.si tibi.ī fi.s.de here.vēdi.& in l.nulla.in prin.s.de iur.do.vbi tenet,φ ex cōtractu vniuersali dotis,nec dominiū, nec possessio trāseat sine traditiōe,per gl. in d.l.j.pro dote:quā dicit non esse alibi. & idē tenet Io.de Imo.in l.de diuisione.in fi.j.col.ff.so.ma. Sed ista regula fallit in societate,vt dixi: qa licet sit vniuersalis,tamē transit dominiū sine traditione,per l.j.& ij.ff.pro socio.& ita tenet etiā Bar.in l.& ideo.in prin.ff.de condi.tur.& Bal.hîc circa fi.& in d.l.nulla.in princi. & in d.l.qui tibi.suprà de his qui à non do.ma.& in l.j.in viij.q.in fin. suprà de act.& obli.& in d.l.qui tibi. in fi.suprà de hæredi.vel act. vendi.qui dicit,φ ratio est:quia in d.l. j. & ij. interuenit tacita traditio:quia aliàs nō esset plena societas: vñ dicit,φ ibi est speciale,propter naturā societatis:& ideo secus est in alijs contractibus. Sed cōtra hoc pōt opp.si istud est in societate,idē debet esse in dote:qa videtur esse quodāmodò bona similitudo de vna ad aliā:cū inter virū & vxorē videatur esse quędā societas,& quidā promiscuus vsus. l.j.
16 ff.rerū amo. *Quia vxor est socia diuinæ & humanę domus. l. aduersus.j.de crimi.expil.hæred.& no.gl. quæ allegat ad hoc iura in d.l.j. & ista forte fuit ratio dubitandi in ista
17 quæstione. *Itē pro hoc pōt allegari:quia oēs ll.pro socio,possunt induci ad materiā matrimonij. vt est tex.qui hoc probat in c.ij.præterea & ibi hoc no.Ant.de But,in fi.j. col. extrà de spon.& ibi per Doc. Itē pōt adduci fauor dotiū.l.j.ff. sol.mat. & l.in ambiguis.ff.de reg.iur. Tu potes respōdere,aliud esse in societate rerū,aliud ī societate psonarū & domus: qa in societate rerū nō pōt esse societas,nisi trāseat dominiū, vt dixi:sed tñ pōt esse societas personarū & domus,licet nō transeat dominiū dotis ī virū:qa pōt esse alia societas matrimonij, etiā sine dote.l.fi.suprà de dotis pmis.cū si.Nec ob.φ leges loquētes de materia societatis, possunt induci ad materiā matrimonij: qa pōt dici,φ nō loquimur ī matri. sed in dote:& qa nō est eadē ratio, vt dixi.Nec obstat fauor dotiū: quia non subesset fauor dotiū, imò esset potius dãnū,cōtra l.qđ fauore.suprà de legi. Itē fallit ista regula in donatione ppter nuptias:ideo videť trāsire saltē vtile dominiū sine traditione:vt in auť.donationē.suprà de iur.do.q̄ est posita sup lege, vbi adhuc. secūdū Franc.Tigri.& Cy.ibi,qđ di
18 cit esse notabile. *Adde tamē, φ in oībus casibus,in qbus transit dominiū sine traditione,nō trāsit tamen possessio:qa illa habet plurimū facti:vt est gl.not.in l.fi. sup verbo, in rē.quæ incipit,scilicet vtilē.versi.nū quid possessio.suprà de sac.san.eccl. & ibi Doct.& est gl.in l.cū duobus. in §.idē respōdit,si socij. in verbo, cedit.ff.p socio.& est gl.in lege, cō missa.ff.de Publ.& ibi hoc not.Bart. qui dicit hoc esse vtile ad multas leges & statuta,quæ inducunt rē ipso iure perdi:vt hoc non porrigatur ad rei possessionē.facit l.cū hęredes. in prin.ff.de acquirē.possess.& l.deniq;.
19 ff.ex quibus cau.ma.cū si. *Pōt conuenienter etiam dubitari circa prædicta,si ex contractu dotis non transit dominiū sine traditione, vt dixi in præcedenti q.An saltem transeat per viam cessionis.Et Bald.hîc in fi.

tangit

tangit istã dubitationẽ.& ita distinguit, Aut cõtractus dotis fit in re singulari, & tunc requiritur traditio. ꝑ hoc allego tex.in l. de diuisione. in fi.& ibi Bar.& alios.ff.solu.mat. Aut cõtractus dotis est in re vniuersali, puta qa hęreditas est data in dotẽ,& nõ est sequuta traditio : & tũc sufficit cesio ad hoc vt trãseat dominiũ, vel quasi,in maritum.arg.l.restituta. in prin,ff.ad Treb.Nec ob.gl.in d.l. j.in verbo, vniuersa. ff. pro dote, & quod suprà dixi in præcedẽti quęsti

20 one. *Quia secũdùm eũ,aliud est ꝑmittere,aliud est cedere:vt in quęstiõe nostra:quoniã cesio dominij vel quasi,fieri possunt sine traditione possessionis:vt l.fi.suprà,de hęre di.vel act.ven.Vel verũ dicit hic Bal. in finalibus verbis, q, ceditur actio: dominiũ aũt directum,vel vtile,vel plenũ remanet apud cedentẽ:vt no. in l.j.in prin.in gl.magna.ff.de edẽdo.& adde quod no.per gl.& Doct. in l.emptor.suprà de hæredi.vel act. vendi.& in l.j.suprà de act.& oblig.

21 *Postremò circa prædicta posset quæri,an mulier posit oĩa bona da re in dotẽ,& nũquid in dubio pręsumatur oĩa bona dedisse in dotem.& hãc q.format hic Ang.in fi. ĩ vna sua lectu.Sed quia nõ pertinet ad materiam vsucapionis vel pręscriptionis, ideo sufficiat remisio.de ista q. ponitur per tex.& glo.quę allegat Aristotelẽ in Topicis,in l. mulier bona.ff.de iure do.& plenè per Bart.in sua dispu.quę inci.quędã mulier, habens amplũ patrimoniũ.per Bart. & alios in l.penul.quę incipit,in his.in §.vxor.ff.sol.mat.& per Barto. in l. quod autẽ.ff.de iure dot.& per Bal. in c.j.in fi.in tit.an maritus suc.vxo. in benefi.in vsi.feu.& in l. fin.[illegible] de sentẽtijs,quę sine cer. quãti.[illegible] in versi.sed nũquid mulier pretendo dotẽ.& in l.nulla.in ver.[illegible]ro quedã puella.suprà de iure [illegible] & per eundẽ Bal.in suo eleganti[illegible] fil.ccxlj.quod incipit, factũ tale[illegible] mulier duxit maritũ.& per Saly.in. iubemus.in fin.suprà de repu.& pe. Pau.de Ca.in l.si mulier diuertit.ff so.ma.& per Ang.de Aret.instit.de act.in §.fuerat. in versic. vnũ aliud

22 debes notare &c. *Tertia q.princi palis est, qa suprà vidimus de dote data spõso per verba de futuro,quid de fructibus interim per spõsum ꝑceptis,antequàm contrahatur matrimoniũ per verba de præsenti:an ma ritus ipsos lucretur ex rebus sibi [illegible] dotẽ traditis.Bald.format istam q[illegible] versic.quæro vtrũ sponsi.& dicit, videtur sic,titulo,pro suo.si sustin. onera matrimonij.In cõtrariũ [illegible] tur:qa quaten⁹ cõcernũt onera [illegible] sæ,augent quasi dotẽ. l.an in p[illegible] ff.quod fal.tuto.autor.& l.dotis[illegible] ctus.in prin.ff.de iure do. & ho[illegible] verũ secundũ quosdã de iuris [illegible] re,secus de æquitate & de cõ[illegible] dine approbata:vt no.per gl.[illegible] matr.l.si ante nuptias. si puel[illegible] proxima nuptiarũ,& sequutũ e[illegible] trimoniũ,nã eo non sequuto,[illegible] rigore,quàm de æquitate non l[illegible] tur fructus:vt l.quod Seruius.[illegible] cõdi.ob causam.Et de hac q.& ma[illegible] ria an vir lucretur fructus dotis [illegible] eris,vel puellæ minoris xij.an[illegible] cõtractum matrimonium, vid.tex[illegible] glo.Barto.& alios omnes Docto.[illegible] d.l.si ante nuptias.& tex.& glo.[illegible] & ibi etiam Bald. in l. dotis fru[illegible] in princ.ff.de iurę dot.& Ange.[illegible]

nec vllã. §.omnibus.aliàs in prin.ff. de pe.hæ.& per Spe.in ti.de don.inter vi.& vxo.& in §.formatis instrumẽtis.versi.qd si minor xij.an.& ibi per Bal.in addi.in versi.de æquitate maritus puellæ.& per Saly.plenè in d.l.dotis fructus.vbi omnino vide, qui examinat hanc materiã de lucro fructuũ dotis,quando non est matrimonium de præsenti, per plures q. &,ibi aliquid vide per Raph. Fulgo.

DE VSVCAP.

PRO SVO.

SVMMARIVM.

1 *Poßidere pro suo quot modis quis dicatur.*

2 *Tituli usucapiendi pro suo quot sint.*

3 *Titulus pro suo quando cum alio concurrit,an duæ usucapiones causentur, an una.*

4 *Titulo uno quispiam, una die, unam rem mobilem usucapere potest: sicut etiam rem immobilem præscribere.*

5 *Poßideat quicunque rem pro suo, an titulum pro suo habere dicatur: ita ut poßit usucapere,uel præscribere illo titulo mediante.*

6 *Error iustißimus requiritur in usucapione pro emptore.*

7 *Articulare qualiter quispiam debeat in titulo uero uel putatiuo.*

8 *Verba,uidi talem pro domino poßidere,quid importent.*

9 *Præscriptio an probata sit,si quispiam rei uendicatione agat & petat, quòd tenuit & poßedit talem rem per x.annos,sicut quis habet & poßidet rem suam & reus dicat,credo.*

10 *Poßeßione qui est apparenter, præsumitur esse existenter.*

11 *Publicianam ad causandũ, inter alia requiritur, quòd titulum & ipsam rẽ habeat.*

12 *Priuilegium exemptionis de non soluẽdo decimas,ad probandum,quid allegare sufficiat.*

13 *Fundum si pater tuus emerit & poßederit x.annis,et poßedisti tu filius alijs x.annis,deinde à poßeßione cecidisti, neq; potes inuenire instrumentum uel testes,per quos probetur titulus & poßeßio x.annorum,quid iuris.*

14 *Poßidens an in dubio uideatur poßidere pro suo in rebus corporalibus & incorporalibus, & an magis præsumatur poßidere ex donatione, quam ex precario.*

15 *Iuribus incorporalibus,ut in seruitutibus,in quibus habet locum Publiclana,non requiritur,quòd quis rem ex titulo habeat.*

16 *Titulus pro suo quid prodest, quando. ab errore iusto uel iustißimo causatur.*

17 *Titulus pro suo ad hoc ut locũ habeat quæ requirantur.*

18 *Error probabilis quis dicatur remissiuè.*

QVIA in glos.l.nostræ, fit mẽtio de titulo pro suo.& in C. de eo nihil habetur: videamus extra glo.hic, sicuti polliciti sumus, aliquid de isto titulo pro suo:quia est habilis ad vsucapiẽdũ:nec est bene cognitus,nec declaratus per Doct.
1 *Ex quo q̄ro, quot modis dicat᷑ quis possidere pro suo, & glo.in rubri.aliàs in l.j.ff. pro suo. dicit ꝙ trib⁹ modis. Primo modo strictè,quando deficit alius titulus: vt in l.j.& iij.eo.ti.ego addo, quãdo possessor est nactus possessionem ex causa putatiua habili ad dominium acquirendum, si esset vera,iuxta no.

in l.Celsus.ff.de vsuca. & pono exẽ-
plũ, vt si inueni ceruũ alienũ in ne-
more, credẽs ipsum esse syluestrem:
vel si inueni gẽmã tuã in littore, cre
dens nullius esse: vel si inueni pecu-
niã tuã, credẽs esse thesaurũ: vt l. ij.
ff.pro suo.& l.à tutore.ff.de rei vẽd.
Secũdo modo largius, quãdo cõ-
uenit cũ quolibet alio tit.& cũ eo cõ
currit: vt l.j. §.j.ff.pro suo.etiã cũ ti.
pro soluto, quia est generalior alijs:
vt l.hominẽ.eo.tit.& l.j.ff. ꝓ soluto.
Tertio modo largissimè, vt qui-
cũq; pro se possidet, vnde etiã dñs
pro suo possidet: vt l.ij.ff.pro suo.&
tũc dicitur qs possidere pro suo, ad
differentiã creditoris, & similiũ, qui
nõ pro suo possident.& ita gl.in di-
cta rub.seu l.j.Itẽ ille, qui dicit se do
minũ, & facit omnia vt dñs, dicitur
possidere pro suo.l. Titia.& ibi no.
ff.de sol.Itẽ ille, qui possidet ad aliũ
cõmodũ, etiã si nõ prætẽdat se dñm:
vt no.in l.ij.in prin.ff.de origi.iu.in
gl.quæ loquitur in rustico, secundũ
Bal.in l.si ego. §.partus.ff. de Publi.
vbi etiã ponit breuiter, quot modis
dicatur quis possidere pro suo: & ad
de pdictis, quæ dicã infrà in q.princ.
2 *Secũdò quęro, quot sunt tituli vsu
capiẽdi pro suo.dic ꝙ sunt duo mo-
di: videlicet qñ deficit alius titulus.
& qñ cõcurrit cum alio tit. habili ad
transferendũ dominiũ, puta cũ titu-
lo pro emptore, vt dixi. Sed in ter
tio casu nõ est titulus habilis ad vsu
capiendũ, vt dicit gl.& Bart.in præal
legata rubr.seu l.j.ff.pro suo.de quo
dicã plenius ĩ.in iij.q.prin.licet aliq
gl.voluerint, ꝙ vbi alter est titulus,
puta pro emp.nõ possit concurrere
cũ eo titulus pro suo: sed tũc dicitur
pro suo, id est proprio.quod glo.nõ

placet in d.rub.cũ species scilicet p
emptore, vel similis per genus [...]
cet per titulũ pro suo, non to[...]
nec ecõtrà, nec ex pluribus ca[...]
possidere prohibetur.l.iij. §.ex p
ribus.ff.de acq.pos.ita vult glo.[...]
3 rub. *Tertiò quæro, qñ titulus p
suo cõcurrit cũ alio tit.an causent
duæ vsucapiones, an vna tãtũ: & g
in d.rubr.in fin.videtur velle, ꝙ duæ
vsucapiones possint cõcurrere, sicut
vult etiã gl.in d. §.ex pluribus.i ver
bo possideo.in princ. q̃ etiã dicit, ꝙ
vsucapio pro emptore, põt cõcurre-
re cũ vsucapione pro herede: & sub
dit, ꝙ si vna vsucapio citius finitur [...]
alia, tũc alia desinit: sicut & si rẽ [...]
vsucapiẽs tibi succedã, desino v[...]
pere.l.ij. §.fi.ff.pro emp.vel dici[...]
gl.super d.verbo, possideo.dic[...]
liter vna & eadẽ est vtraq; vsucap[...]
& sic præsupponit, ꝙ nõ sint due [...]
capiones, sed adiũgitur primæ, sci[...]
cet pro emp.noua forma, scilicet [...]
hærede, quã antè non habebat, [...]
cet vsucapio, retẽta prima.ar.l.j.[...]
ff.pro suo, vel ab ipso initio iung[...]
duæ formæ, declara, id est, du[...]
nię vel tituli possidẽdi pro em[...]
pro suo, ad vnũ effectũ, scilicet [...]
uiũ acquirendũ: sicut si aliquis [...]
peret cultellũ vel ensem, simil[...]
uersis tẽporibus ad vnũ effect[...]
cet hominẽ occidẽdũ.nã & hic [...]
ditur, seu extinguitur dominiũ p[...]
mũ, vt inst.de re.diui. §.si tamen [...]
sunt verba glo.in d. §.ex pluribus.
dũ gl.dicit in fi.dominiũ incidit [...]
vsucapionẽ.adde aliã glo.quæ [...]
no.in l.si ædes.in fi.ff.de ser.vrb.[...]
quod declara per Paul. de Castro [...]
d. §.ex plurib⁹. Vel adde quòd [...]
est, ꝙ sint duæ vsucapiones, secun[...]
pri[...]

primã opi.gl.in d. §.ex pluribus. de qua s.quia mihi vtile est, posse præscribere, vel pscriptionẽ continuare ex persona mea, & ti. pro suo ex persona illius, cui successi, puta p emp. quia ipse cui successi, emit: qñ aliqñ cõtingit, ꝙ titulus pro hærede mihi nõ prodest, vt si essem hęres suus, nõ ex persona mea, nec ex tit.pro hærede, neq; pro suo possem præscribere longo tẽpore.l.ij. §.fi.ff.pro hæ.& l. nihil.inf: à tit.proxi. vel si ipse defunctus nõ habuisset titulũ: nec ex sua psona, nec ex mea, sine titulo lõgo tẽpore possem vsucapere: vtile est ergo mihi, ꝙ possim vsucapere vel pręscribere titul.pro suo: vt habetur per Bar.in l.Celsus .de vsuc.& p Paul.de Ca.& alios in d.l.iij. §.ex pluribus.ff. de acq.pos. Itẽ adde singulariter secundũ secundã opi.gl.in d. §.ex pluribus.ibi dũ dicit, vel subtilius, ꝙ iste titulus pro hærede, qñ cõcurrit cum titulo pro emp.nõ possunt esse duæ vsucapiones, sed finito anno, q restabat ad vsucapiẽdũ ti.pro emp. vsucapiẽs habebit dominiũ, nõ solũ ex primo tit. p emp.ex quo possedit rẽ iũcta possessione defuncti per triẽniũ: sed etiã tit.pro hærede, ex quo non possedit, nisi per annũ tit.pro hærede: & sic habetur dominiũ ex vtroq; titu.simul & eodẽ tẽpore. Nec ob. ꝙ tit.pro hærede nõ sufficit ad acquisitionẽ dominij, nisi cũ lapsu lõgi temporis, vel triẽnij, si erat res mobilis: q hoc pcederet, si cũ ipso nõ esset coniunctus primus ti.pro emp. vel alius similis: sed quia cũ illo coniũgitur ille lapsus legitimi tẽporis, implet effectum vtriusq; titu. & facit vt dicatur ex vtroq; tit.habere dominiũ, secundũ Pau.de Ca.in d. §.ex pluribus.secundũ primã opin.quæ magis

4 placet sibi. *Ex quo no.singulariter, ꝙ quis in vna die, cũ vno tit.põt vsucapere vnã rem mobilẽ, vel præscribere rem immobilẽ: puta qñ titulus, quo vult ita breui tẽpore vsucapere vel præscribere, cõcurrit cũ alio titu.præced.cũ quo veniebat illa vsucapio vel præscriptio illa die: quod perpetuò tene mẽti: quia videtur esse mirabile: ꝙ ex vno titu.possit res ĩmobilis spatio vnius diei vel horæ pręscribi: sed si loqueremur in ti.pro suo, cõcurrẽte ab ipso initio cũ alio ti.puta pro emp.tũc non esset dubiũ, ꝙ ex vtroq; tit.simul, & eodẽ tẽpore, & cũ legitimo spatio vsucaperetur, vel præscriberetur secundũ secundã opi.glo.in d. §.ex pluribus. & ita põt etiã intelligi glo.in d. rub.in fi.ff.pro suo. quæ omnia bene nota: quia nõ reperies bene declarata

5 alibi. *Quartò principaliter quęro, an omnis, q possidet rẽ pro suo, dicatur habere titulũ pro suo, ita vt possit vsucapere vel præscribere mediãte illo tit. Et respõdeo, ꝙ nõ: sed in duobus tãtũ casibus principalibus dicitur possidere titulo pro suo, habili ad vsucapiendũ vel præscribendũ: vt dixi s.in ij.q. principali: quod nunc apertius declaro. Primo casu principali, quando quis possidet pro suo: & nõ concurrit aliquis specialis titulus habilis ad transferendũ dominiũ.puta pro emp.vel pro donato, vel pro dote, vel similis. sed tamen possessor est nactus possessionem ex causa putatiua habili ad trãslationem dominij, quæ si esset vera, esset legitima, vt dixi suprà in j. qõ, vbi dedi exempla per l.j.in prin.cõiuncta l.ij.ff.pro suo, vel põt etiam

haberi titulus pro suo, vbi nõ cõcurrit cũ alio titulo vero, sed putatiuo iusto errore interueniẽte, puta aliqs credebat patrẽ suũ vel procuratorẽ suum emisse vnũ fundũ, quẽ tenuit pro suo & tanquã suum vigore dicti tituli putatiui, pro emp. qui ver⁹ nõ erat. nã tũc dicitur habere titulũ pro suo, quo mediãte sine alio titulo potest vsucapere vel præscribere: vt est casus in l. iij. quæ incipit, cõtrarium & in l. si ancillam. §. fin. & in l. fin. ff. pro suo. & probatur in l. iij. & l. fi. ff. pro legato. & in l. Celsus. ff. de vsuc. & ibi glo. j. allegat multas cõcordãtias de multis titulis putatiuis. & ibi plenè & eleganter habetur per Bar. & alios scribẽtes, & maximè Lud. de Ro. & ꝙ titulus putatiu⁹ sufficiat, tenẽt Cano. & maximè Abb. Sicu. in c. cura. de iure patro. *Et quia dixi, ꝙ iustus error debet interuenire in ti. putatiuo, dic ꝙ in vsucapione pro emp. requiritur iustissimus error: vt no. gl. in d. l. Celsus. & ibi vide plenè per Bar. qui etiã declarat, qñ dicatur error iustus, & iustissimus, & iniustus. & habetur etiã plenè per Ange. in l. super longi. j. de præscri. lõgi tẽporis. & ibi de hoc plenè dicemus.

Tertiò põt esse titulus pro suo habilis ad acquirendum dominiũ per vsucapionẽ vel præsc. sine alio titu. perfecto, puta in venditione conditionali traditione facta ante euentũ cõditionis: vt l. ij. §. si sub cõditiõe. ff. pro emp. & l. j. §. j. ver. ante nupt. ff. pro suo, intelligẽdo secundũ opi. Roge. quãdo tradens habuit animũ transferẽdi dominiũ etiã ante euẽtũ cõditionis, qa tũc si tradens est dñs, transfert dominiũ incontinẽti: si nõ est dominus, transfert vsucapiendi cõditionẽ nõ ex illo tit. condi[...] nali, quo tradidit, puta pro do[...] pro emptore, vel simili, sed ta[...] pro suo: sicut ibi dicitur in illo[...] ante nupti. qui ita debet intellig[...] no. glo. & Bar. in l. ij. eo. ti. & di[...] nè suprà in ver. prima quæstio pr[...] cipalis est. Secũdo casu principa[...] quis põt habere titulũ pro suo hab[...] lem ad vsucapiendũ in omnibus ca[...] bus, in quibus quis possidet aliqu[...] vero & iusto & perfecto titulo habi[...] li ad transferendum dominiũ, vel ad vsucapiendũ vel ad præscribendum: & tũc dicitur cõcurrere cũ titulo spe[...] ciali: vt l. j. §. j. & l. ij. ff. pro suo. vt di[...] xi s. in j. & ij. q. Et adde, ꝙ titulus pro suo qui competit pro partu ancil[...] furtiuæ emptæ, dicitur titulus pro[...] mus: & tit. pro emp. dicitur titul[...] motus: vt no. Iac. de Are. & Cy. in [...] di. in l. si ego. §. partus. ff. de Pub[...] simile not. in l. ij. ff. de peti. hære. [...] quod nota. in l. quicunq;. ff. de do[...] & idem vult Bald. in d. §. partus. [...] verba dicit esse no. quibus adde [...] not. in l. ancillæ. suprà de furt. E[...] istos duos casus principales ille [...] possidet ti. pro suo, non dici[...] bere titulum habilem ad vsuc[...] dum: quia si esset titulus habi[...] vsucapiendum, quilibet posse[...] etiam malæ fidei, & sine titu. qui po[...] sideret vt dominus, cõuertendo fr[...] ctus in suam vtilitatem, possid[...] titul. pro suo: & sic vsucaperet [...] præscriberet, quod est falsum: vt [...] cit gloss. in dicta rubrica pro suo. [...] Bartol. & Angel. in l. j. eod. titu. q[...] dicunt, Nota contra aduocatos, q[...] nituntur probare titulum suæ [...] sessionis habilem ad transferen[...] dominium, vel ad vsucapiẽdum, [...]

ad præscribendũ, & positiões faciũt & articulãtur & capitulant, quòd talis possedit spatio x. vel xx. annorũ, vel tali tpe, talẽ fundũ pro se & pro suo, & tanquã suũ: & testis interrogatus assignet rationẽ, quia vidit eum possidere vt dominũ, & fructus recolligere, & similia. nam propterea nõ est probatus titulus verus, nec putatiuus errore iusto, cui adhæreat hic titulus pro suo, vsucapionẽ patiens: sed est probatũ, quòd nõ possedit pro alieno seu alterius nomine, vt cõductor vel similes: & ideo
7 dicit Ange. in d.l.j. *Sis cautus articulare de titulo vero vel putatiuo: aliàs autem ista simplex possessio pro suo vsucapionem vel præscriptionem non pareret. Et pro prædictis adde tex. notabilem, in l. filiusfami. in §. diui. el primo. in versicu. ijdem princip. ibi, nõ vt pro dominis possideant. de lega. j. & quod ibi no. Ange. qui dicit, quòd ille tex. est pulchrior quàm sit in iure, quis intelligatur pro domino possidere: quotidie enim articulamur in hac forma, & ex hoc etiã habetur, quid importet dictũ testis, qui dicit, ꝙ vidit talem pro domino possidere.
8 *Significatũ enim istorũ verborũ est, habere potentiã percipiendi fructus, & etiã alienãdi ad libitũ voluntatis: probabit ergo testis, ꝙ ipse percipiebat fructus, & eis fruebatur pro libito volũtatis. & idẽ tenet Ioã. de Imo. in d. §. diui. & de ista materia habetur per text. Barto. Ange. & alios, in l. Titia. ff. de solutioni. & per Anto. de But. in c. cum ad sedem. in xiiij. colum. versi. per prædicta concludunt. extrà, de restitu. spol. & per Dominos de Rota in decisione sua cccc xxv. & facit quod nota. Inno. in c. illud. in fi. extrà, de præsump. & vide etiã omnino Bal. in addi. Spec. in titu. de posi. in ix. colũ. versi. pone in
9 rei vẽdicatione. *Vbi dicit, ꝙ si ago rei vẽdicatione, & pono ꝙ tenui & possedi talẽ rem per x. annos, sicut quis habet & tenet & possidet rem suã. reus dicit credo: quæritur an sit ꝓbata præscriptio. Et videtur ꝙ sic: quia videtur cõfessata possessio, & titulus saltẽ generalis. l. iij. §. genera. ff. de acq. poss. cõtrariũ dico, qa illa verba etiã mẽtis qualitatẽ & modũ possidendi significãt: adiacẽt enim illa verba possessioni, & nõ titulo: & iste articulus nõ includit titulũ: nã & sine titulo quãdoq; qs ita possidet. l. Titia. ff. de solu. & vide etiã omnino Bal. in l. post sentẽtiã. in vl. col. in prin. in versi. sed nec illud est omittẽdũ. s. de sentẽ. & interlo. om.
10 iud. qui dicit, *ꝙ qui apparẽter est in possessione, pręsumitur etiã existenter: & dicit, ꝙ ita arguũt Doct. ꝑ d.l. Titia. vbi innuit, ꝙ pręsumat titulus pro suo, cũ nõ appareat de alio: & postea subdit, tu dic, ꝙ titulus pro suo nõ oritur sine adminiculo iuris cõcurrẽte, nec enim solo animo nascitur, nemini enim à seipso titulus ꝓ suo oritur: sed aut ex alio ti. cõcurrẽte, aut ex legis dispositiõe. vt ff. ꝓ suo. l. si ancillã. qđ declara, vt dixi s. in prin. huius quartæ q. prin. vsq; ad versi. extra istos duos casus. Et adde etiã qđ no. elegãter Ang. de Are. Insti. de act. in §. sed iste. in versi. in ea.
11 gl. ibi. aliàs l. si qdẽ. §. hec act. &c. *q dicit per illã glo. ꝙ ad causandã Publicianã inter alia requiritur, ꝙ habeat rem, & titulũ alleget. facit c. Abbate sanè. de re iudi. lib. vj. nõ tamen

intelligimus dixit ipse omnē tit. sed titulū habilē ad causandū dominiū, vel vsucapiēdi cōditionē: vt d. §. sed istæ. ex quo sequitur secūdùm eū, ꝙ nō sufficeret, si diceretur, ꝙ possedit vt suā, & tāquàm suā: quia talis titulus pro suo, etiā si dicto modo testes deponerēt, nō esset induct*, nec vsucapiendi cōditionē parās: & per cōsequens nō cōpeteret Publiciana sed isto modo esset deductū & probatum, ꝙ nō possideat pro alio vel alterius nomine, q titulus, pro suo, est multiplex, & maximè generalis: vt est tex. cū gl. singu. & ibi hoc not. Bart. in l. j. ff. pro suo. aliàs glo. est in rub. eo. ti. vt s. dixi. ergo si talis tituli allegatio & probatio nō parit vsucapiendi condi. ergo nec Publicianā: vt l. eū qui. in princ. ff. de Pub. quod dicit esse singulariter no. vnde subdit, ꝙ tu aduocatus sis bene cautus, vt semper in libello & in capitulis tuis exprimas vnū titulū specialē, puta ex empto: & subdes, ꝙ virtute dicti tit. possedit ꝓ suo, & tāquàm suū talē fundū, & tūc probādo diutinam possessionē: & vltrà hoc testes subiungūt, ꝙ ꝑ dictū tēpus possedit pro suo, & tāq̄ suū, & vt dn̄s fructus collegit: & tūc fortè dicto casu p̄sumitur titulus allegatus. ar. notatorū ꝑ gl. & Doct. in l. seruitutes. la grāde. ff. de ser. Vel fortè dicit, & illud verius, ꝙ ibi loquitur, quando tractatur de modico præiudicio, vt ibi habetur: sed in casu nostro tractatur de magno prçiudicio. & ideo opus erit, ꝙ deducatur, & etiā probetur, ꝙ fama erat, ꝙ Titius emerat dictū fundū, vel ꝙ sibi, vel patri fuerat legatus, & ꝙ viderūt à dicto tēpore & circa, virtute talis tit. dictū fundū possidere pro suo, & tanquàm suū, [illegible] fructus recolligere, vt faciunt ce[illegible] alij domini: tūc isto modo pro[illegible] sufficeret ad vsucapionē, & p[illegible] quēs ad Publicianā. arg. notato[illegible] Bar. in simili, in l. j. §. ij. ff. de iti. [illegible] q; priua. in versi. venio ad seque[illegible] gl. &c. aliàs simpliciter deducend[illegible] & probādo, ꝙ possedit lōgo tēpor[illegible] pro suo, & tanq̄ suū, & fructus reco[illegible] legit, nihil probatū esset: quod dicit esse tenendū mēti perpetuò, & p[illegible] ista opi. ꝙ sit necesse, ꝙ fama sit [illegible] tu. facit quod singulariter no. An[illegible] de Bu. in c. parochianos. extrà de [illegible]
12 ci.* qui dixit, ꝙ ad probandū priu[illegible] giū exemptionis de nō soluēdo de[illegible] cimas, sufficit allegare titulū exem[illegible] ptionis seu priuilegiū: & quòd p[illegible] tantū tēpus huius initij memoria [illegible] contrariū nō existat: non fuit solu[illegible] decima, & cōcurrēte fama, quod [illegible] lud priuilegiū exemptionis olim [illegible] cessum fuerit. ar. c. sup quibusdā [illegible] ꝑtereà. de verb. sig. & c. j. de p[illegible] in vj. & l. hoc iure. §. ductus aqu[illegible] de aqua quoti. & æstiua. Sed [illegible] nō puto, ꝙ nō sit necessariū p[illegible] re de fama, sed sufficit proba[illegible] quē iustū vel iustissimū error[illegible] iustā aut iustissimā erroris ca[illegible] quia tūc sufficeret cū alleg. ti. p[illegible] ui & possessione: vt eleganter [illegible] Bar. in l. Celsus. in ij. col. in ver[illegible] ne pater tuus. ff. de vsuca. qui dic[illegible]
13 *Pone ꝙ pater tuus emit fundum, & possedit x. annis, & posteà decessit. & possedisti tu filius alijs x. annis, cecidisti à possessione, nō potes inuenire instrumētū, vel testes, ꝑ quos probetur titulus & possessio x. an[illegible] rum, nō sufficit sine titulo. l. nullo. [illegible] de rei vendica. Item titulū pro her[illegible] de

de nõ potes allegare, quia es suus hę res. l. nihil. § tit. j. cõsului dicit Bar. vt allegaret titulũ, subaudi aliũ, quàm ꝓ herede: vt no. Ange. in d. l. nihil. & probaret aliquẽ ex prædictis causis, de quibus dicitur per eũ in d. l. Celsus. & sequuta possessiõe x. annorũ sufficit: sed in ipso defuncto, qa de facto suo agitur, nõ esset iusta causa. l. fi. ff. pro suo. & si dicatur, qualiter probabis, ꝙ hoc scieris vel credideris ab initio, cũ incœpisti possidere. tamẽ quia id ex tuo animo pẽdet, stabitur tuo dicto: vt no. Instit. de act. §. alię. & cũ de hoc esset publica fama, est præsumptio, ꝙ scias: aliàs esset ignorãcia supina. l. regula. §. sed facti. ff. de iur. & fac. igno. & idẽ tenet Bal. in l. indicia. in versi. quartò quęro. s. de rei vendi. & Doc. in d. l. Celsus. & vide etiam Abb. Sicu. in c. de quarta. & maximè in iij. col. in fi. de pręscri. & Io. And. & alios in c. cura. de iure patro. & qd no. in l. fi. in pri.

14 ff. de eo per quẽ factũ erit. * Item adde Bal. in l. j. in ix. q. q declarat, an possidens in dubio iudicetur ꝓ suo possidere in rebus corporalibus & incorporalib⁹, & an magis pręsumatur possidere ex dona. quàm ex precario. s. de serui. & aqua. vbi vide, alle-

15 gat. l. Lucius. ff. de dona. * Itẽ adde, ꝙ in incorporalibus, vt in seruitutibus quoad Publicianã, in quibus locum habet Publiciana. l. si ego. §. j. ff. de Publi. nõ requiritur, quòd quis habeat rem ex titulo: quia ad acquirendam vel præscribendã seruitutẽ, non requiritur titulus. l. si. quis diuturno. ff. si seruitus vẽd. & sic etiam in præscriptione: quia in omni casu regulariter, quo habet locũ pręscriptio, habet locum & Publiciana. l. cũ qui. in prin. ff. de Publ. & in hoc casu fortasse sufficeret allegare titulũ, licet illũ nõ probet: etiã per famã, vel per aliquã iustã causam erroris ipsi⁹ tituli, iuxta no. per glo. & Doct. in d. l. seruitutes. la grande. ff. de seruit. & probãt ꝙ possedit rem illã pro sua, & tanquàm suam cum tali seruitute vel sine: quia tractatur hic de modico præiudicio, scilicet de seruitute, quæ reputatur modicũ præiudiciũ respectu dominij: vt no. in d. l. seruitutes. & in l. si certis annis. s. de pac. & in l. cũ de in rem verso. ff. de vsur. cũ si. & ista omnia bene not. qa sunt

16 quotidiana & vtilia. * Quintò prĩcipaliter quæro, quid prodest iste titulus pro suo, quãdo causatur ab errore iusto vel iustissimo, iuxta no. p Bar. in l. Celsus. ff. de vsuc. dic ꝙ prodest, nõ solùm ad vsucapiendũ, vt dixi in q. præcedẽtibus, sed etiã potest prodesse ad excludẽdũ illa indicia, quę nõ dantur cõtra titulo possidẽtem: vt no. glo. sing. quæ est fi. in l. fi. ff. pro leg. quæ dicit elegãter, ꝙ ille, qui possidet rem aliquo titulo putatiuo, iusto errore duct⁹, licet verè titulũ illũ nõ habuerit, tamẽ est perinde ac si illũ titulũ nõ haberet: ita quòd non poterit conueniri petitione hæreditatis, quæ regulariter non datur contra titulo possidentem. l. hæreditatis. suprà de pe. here di. & l. hæreditatem. infrà, in quibus causis cel. longi temporis præscrip. vbi de hoc articulo plenissimè: vide licet an & quãdo cõtra titulo possidentem detur petitio hæreditatis.

Et fortassis huiusmodi titulus ꝓ suo defenderet possidẽtem à prœcepto facto per iudicem sibi de disgũbrando possessionem, de quo prœce

pto sit mẽtio per Bar. in l. sicut. §. superuacuũ. ff. quibus mo. pig. vel hypo. sol. nam ex quo habet titulũ pro suo, qa habet vim veri tituli & possessionẽ, nõ tenet exire de possessione. facit l. nec vllã. §. omnibus. cum ibi no. de peti. heredi.
27 *Sextò quęro, quot requirãtur ad hoc, vt iste titulus pro suo locũ habeat. dic ꝙ tria deberẽt cõcurrere, quę in alijs veris & specialib⁹ titulis exigũtur. Primũ est, possessiõis traditio vel adeptio in illis casibus, in quibus est necessaria traditio: vt plenè no. in l. Celsus. de vsuca. Secũdum est, ꝙ possessionis traditio vel adeptio sit facta, ex aliqua certa causa habili ad acquirẽdum vel trãsferendũ dominiũ. l. j. ff. ꝓ suo. vt dixi s̃. in iiij. q. prĩ. nec curo vtrũ illa causa sit vera vel putatiua, dummodò nõ erretur supinè: vt d. l. Celsus. vel ꝙ iustissimus error in traditione intercedat, vt ibi no. Tertiũ est, quòd possidens habeat bonam fidem, causatam ab errore probabili.
28 * Et quis dicatur error probabilis, no. plenè per Bar. & alios in d. l. Celsus. ff. de vsucap. Et ex prædictis omnibus dictis in ista materia pro suo, cõclude in practica, quia primò aliquando allegatur titulus pro suo cõcurrens cũ alio titulo vero & legitimo ad vsucapiendũ, & in hoc non est magna vis, ex quo sufficit titulus verus: nisi secũdùm ea, quę dixi s̃. in iiij. quæst. princip. in versic. secũdo casu principali. de quo dic vt ibi. Secundò aliquando allegatur titu. verus, sed non perfectus, quia est conditionalis: & tũc sufficit probare omnia tria, de quibus suprà, quæ dixi etiã necessaria ad titulũ pro suo: & vltra hoc debet probari, ꝙ intentio tradẽtis & recipientis fuit, vbi [...] actũ extitit, quod incõtinẽti a[...]tequã eueniat cõditio, trans[...] dominiũ: vt l. j. versi. ante nup[...] dixi s̃. maximè in iiij. quęst. pr[...] in primo casu principali, in ver[...] tertiò potest etiã esse titulus. & [...]prà in versic. prima quæst. princi[...]lis. vbi declaraui hoc in materia [...] dote. Tertiò aliquando allegat[...] titul⁹ pro suo, vbi nõ cõcurrit alius [...] sed solùm iuris adminiculum: p[...] quia quis occupauit rem in litt[...] repertã, quam non putauit alien[...] & tunc nõ est necesse probare, [...] occupationẽ illius rei cũ bona [...] qa putabat esse in nullius bonis [...] possedit spatio triũ annorũ. l. vn[...] j. de vsuca. trãsfor. iuxta ea, quę [...] s̃. in iiij. q. principali, in versi. vel [...] etiã habere titulũ. Quartò ali[...]do allegatur titulus nõ ver⁹, sed p[...]sumptus seu putatiuus: & tũc p[...] requirũtur. Primũ, possessionis [...]ptio vel traditio. Secũdũ, ꝙ sit [...] traditio, seu adeptio possessio[...]gore vel occasione alicuius ti[...]lis ad trãsferendũ dominiũ. Te[...] ꝙ ductus fuerit errore iusto [...]stissimo, & probabili ad hoc c[...]dum. Quartũ, ꝙ possederit pe[...]pus legitimũ ad vsucapiendũ ve[...] scribẽdum. Quintũ, ꝙ possederit [...] initio vsq; ad tẽpus legitimũ vigore vel occasiõe dicti tituli putatiui. Sextũ, ꝙ possederit bona fide, sed [...] participat de tertio. Septimũ, quòd probetur de dicta bona fide, & de di[...]cto animo suo per dictũ suũ cũ iura[...]mẽto, ꝑ ea quę habẽtur in §. aliq. se[...] in §. sed istæ. Insti. de actio. & max[...]mè ꝑ Ang. de Are. & arg. gl. in l. ij. [...] de ser. & aqua. & glo. in l. at qui na[...]tura

tura.in §.cum me absente.ff.de neg.
gest.& glo.in l.j.§.ij.ff.de iti.actuq;
priua.cũ simi. quod ꝓcedit, vt dixi,
quãdo præcessit titulus verus vel pu
tatiuus iusto errore, ex quo credit si
bi, si asserit de animo suo:& se bonã
fidẽ habuisse: secus si nullus titulus
verus vel putatiuus ꝓcessisset:qa tũc
nõ staretur dicto suo, etiã cũ sacramẽ
to, secundũ Bar.notabiliter in d.l.j.
in §.ij.quẽ sequitur Ang.de Are.in
d.§.sed istæ.Insti.de act.in ver.in ea
dem gl.ibi, cũ sit de conscientia.Itẽ
hoc procedit, quando nulla esset prę
sumptio cõtra possidentẽ, ꝙ possi-
deret mala fide: vel aliter, quòd req
ratur in hoc tit.pro suo: secus si esset
aliqua præsumptio contra eum, quia
tunc non staret dicto suo, etiam cum
sacramẽto: vt est gl. valde sing.lxxij.
dist.c. proposuisti.in verbo Probat.
& no. Ant.de Bu.& Doc.in c.cogno
scẽtes.extrà de cõst.& Bar.in l.inter
omnes.§.rectè.ff.de furtis.& idem 1
vult de iuratoria cautiõe Pau.de Ca.
in l.j.in fi.ff.qui satisda.cogã.qđ be
ne no.Ex prædictis habes quomodò
potes adiuuare illũ, q nullũ habuit,
nec habet titulum verũ in aliqua re,
vel si haberet ipsum, non potest pro
bare: quia nõ habet testes vel instru-
menta de illo titulo, vt alleges verũ
tit.puta pro emptore, & ꝓbabis fal-
tem titulum pro suo: qui hoc casu est
valde necessarius & vtilis, intelligẽ
do secundùm ea quæ suprà dixi; qđ
nunquam exeat mentem tuam.

DE VSVCAP. PRO SOLVTO.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro soluto alijs titulis genera-lior est.*

2 *Titulus pro soluto quare inuentus fuerit, et in quibus casibus necessarius sit, & in quibus utilis.*

3 *Vsucapio titulo pro soluto, an indifferẽter procedat in contractibus nominatis, excepta stipulatione.*

4 *Titulus pro soluto ad hoc ut competat quot requirantur, ita ut eius uigore quis usucapere possit.*

POSTQVAM vidi-
mus de titulo pro suo,
qui nõ reperitur in C.
vidẽdũ esse existimaui
de alijs titulis: qa etiã
in C.per leges Imperiales descripti
nõ reperiuntur, videlicet tituli pro
soluto, & pro legato, & ꝓ derelicto,
q in libris digestorũ reperiunt, licet
alij quãplures etiã tituli reperiãtur,
de quibus habetur per text.glo.&
Doc.in l.j.§.fi.cũ vij.ll.seq.vsq; ad l.
eũ qui.in prin.ff.de Pub. Videamus
itaq, prius de titulo pro soluto. *Et
in primis sciendũ est, quod iste titu-
lus ꝓ soluto generalior est alijs, vt di
cit gl.in rub.ff.pro suo.& in rubri.ff.
ꝓ soluto.Et põt esse ratio, licet per
alios nõ allegeť: quia cõcurrere põt
cũ quolibet alio titulo: vt l.iij.ff.pro
soluto, & l.hominẽ.ff.ꝓ suo.& not.
gloss.in l.Celsus.& ibi Docto.ff.de
vsucap.& in hoc cõuenit cũ alijs titu
lis q possunt simul cõcurrere: vt not.
ꝑdicta gl.j.in d.l.Celsus.Itẽ qa etiam
cõpetere põt, vbicũq; soluitur res a-
liena ex causa cuiuscũq; debiti ali-
cui tanquã debitum, siue sit debitũ,
siue indebitũ: vt l.j.& l.iij.ff.ꝓ solu-
2 to.& d.l.hominẽ.ff.ꝓ suo. *Secũdò
sciẽdũ est, quare fuit inuentus iste ti
tulus pro soluto, & in qb⁹ casib⁹ sit
necessari⁹, & in qb⁹ vtilis, dic ꝙ fuit

inuentus propter necessitatē & vti-
litatem. nā in duob⁹ casib⁹ fuit, & est
necessari⁹ iste titul⁹ quo ad vsuca-
piēdū. Prim⁹ est, qn̄ debetur res titu
lo nominato stipulatiōis, & soluitur
res aliena ꝑ illo debito, quā putabat
esse soluentis: & erat illa, quā ꝓmis-
serat, vel alia recepta de volūtate cre
ditoris: qa tūc vsucapi pōt titu. ꝓ so-
luto. & iste est casus in l. j. ff. pro solu
to, & in l. hominē. ff. pro suo. & idem
qn̄ nō erat verū debitū, sed putati-
uū: & ꝓ illo soluit res aliena bona fi
de. & iste casus in l. iij. q̄ incipit, si exi
stimans. ff. pro soluto. Secundus ca-
sus est, quādo debet ex aliquo cōtra
ctu innominato: quia tūc etiā vsuca-
pi pōt res aliena in solutū tradita ex
causa illius cōtract⁹ innominati titu
lo ꝓ soluto: vt dicit gl. notabilis in l.
j. in prin. ff. pro soluto. quā sequitur
ibi Ang. Et rō huius secūdi casus po
test esse: quia nō habet titulū spe-
cialē, cū quo possit concurrere, nec
habet aliam materiā præexistētē, su-
per qua possit fundari alius titulus,
quàm iste pro soluto. Sed si debeat
aliquid verè vel putatiuè ex alijs cō
tractibus nominatis, q inter titulos
vsucapionis nominant, vt ex causa le
gati vel simili, de quib⁹ habet, vt di-
xi in l. j. cū seq. ff. de Pub. excepto ti-
tulo stipulationis: tūc iste titulus ꝓ
soluto nō est necessarius, sed vtilis:
quia solutū vsucapi pōt illo titulo, ꝓ
quo soluit, & etiā titulo pro soluto:
& sic cōcurrit cū alijs titulis causatis
ex contractibus nominatis: excepto
cōtractu stipulationis, vt dixi: & sic
etiam ex diuersis causis res vsucapi
pōt. l. iij. §. ex pluribus. ff. de acquir.
posses. sicut dixi de titulo ꝓ dote, su
prà in versi. tertiò principaliter quæ

ro. & ita vult gl. & Ang. in d. l. j. ...
3 legato. * Tertiò intelligendū
vsucapio titulo ꝓ soluto, ꝓce...
differēter in cōtractibus nomin...
excepta stipulatione. Et dicēdū
ꝙ nō: qa quando soluit ex causa...
ptionis, requiritur ꝙ bona fides i...
teruenjat duobus tēporib⁹, & tēp...
re cōtract⁹, & tēpore, quo soluit. Se...
quādo soluitur ex causa alteri⁹ cōtra...
ctus, sufficit, ꝙ bona fides īteruenia...
tantū tēpore solutionis: vt est tex. in
l. iij. ff. pro soluto. & ibi gl. j. quæ di-
cit per illū tex. ꝙ inter emptionē &
cæteros cōtractus est differētia, quia
in cęteris cōtractibus sufficit putare
deberi ex cōtractu, q nō intercessit,
quem tamē credebat intercessisse:
sed in venditione nō sufficit putare
deberi ex venditione: nisi & vendi-
tio pcesserit. & hoc probat: qa cū
debeat interuenire bona fides duo-
bus tēporibus, scilicet tēpore cōtra-
ctus venditionis, & tēpore traditio-
nis: hæc nō possūt interuenire, ...
cōtractus esset: in alijs nō sic. ita ...
cit glo. notabilis. & idē vult Azo ...
summa C. de vsucapio. ꝓ emp. ...
si. eadē assignat. in vsuca. ꝓ sol...
quæ sit rō huius differētię, q...
tēporib⁹ requirat bona fides i...
tractu venditionis, & in alijs v...
pore tātū, vide per gl. & Bar. & ...
4 in l. ij. in prin. ff. pro emp. * Quar...
nō etiā omittēdū, quot requirunt...
hoc vt cōpetat iste titulus ꝓ solu...
ita vt eius vigore quis possit vsuca-
pere: & dicas ꝙ primò requirit, vt ...
liquid soluat ex cā alicuius cōtract⁹
veri vel putatiui, vt l. j. & iij. ff. pro
luto. & l. hominē. ff. ꝓ suo. Secūdò
ꝙ iustus error interueniat, vel ...
simus in cōtractu venditionis: ...

iiij.cũ ibi no.& in l Celsus.cũ ibi no. per Bar.& alios.ff.de vsuca Vel q̃ verus titulus interueniat, vbi solutio fit ex causa emptiõis. Tertiũ, q̃ in contractu venditionis interueniat bona fides tẽpore cõtractus, & tẽpore traditionis.in alijs verò cõtractib⁹ sufficit, q̃ bona fides interueniat tẽpore solutionis: vt d.l.iij.ff.p soluto.vt dixi suprà pximè.versi.tertiò intelligendũ est. Quartũ, q̃ soluta fuerit res aliena: qa si soluta fuisset res propria soluentis, fuisset incõtinẽti trãslatũ dominiũ: & sic nõ haberet locũ vsucapio vel præscrip.l.sequitur. §. lana.ff.de vsuc. Quintũ requiritur, q̃ interueniãt alia, quæ sunt necessaria ad vsucapionem, scilicet q̃ res sit vsucapibilis, q̃ possesio ĩterueniat, & continuata p legitimũ tẽpus &c. iuxta no.Insti.de vsucap.in prin.& p totum illum titulũ, & plenissimè per Azo.in summa.C.de vsucap.p emp. Cætera circa istã materiã pro soluto, vide in toto titu.ff.p soluto.& in l. Celsus.ff.de vsuca.& quod no.Bart. in l.sequitur. §.si rem pignori.eo.ti.

DE VSVCAP. PRO LEGATO.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro legato, quando & in quibus casibus locum habeat.*

2 *Personarum pluralitas ambiguitatem inducit.*

3 *Vsucapio locum habet, quãdo mihi aliquid legatum fuerit, & illud in codicillis fuerit mihi ademptum.*

4 *Titulus putatiuus si ab uno habeatur, & ab altero possessio, quantũcũq; ille alter sit hæres illius, à quo titulus putatiuus habetur, non sufficit ad usucapiendum.*

5 *Vsucapere an aliquis posit quãdo habet titulum ab uno, & possessionem ab alio.*

6 *Vsucapio pro legato an procedat, si nulla res mihi unquàm legata fuerit, sed tamen iusto errore ductus, credidi mihi legatam fuisse.*

7 *Titulus pro emptore, pro suo, pro soluto, & in alijs titulis specialibus, si sufficiat iustus aut iustissimus error, pro titulo habili ad usucapiendum, an etiã hoc in omnibus alijs titulis, qui sint habiles ad transferendum dominium, locum habeat.*

8 *Specialia omnia non sunt ad cõsequẽtiam trahenda.*

9 *Titulus pro legato ad hoc ut locum habeat, quot necessaria sint.*

10 *Vsucapere pro legato an poterit spurius illud, quod est sibi à patre relictũ.*

11 *Vsucapere titulo pro legato rem patris an poterit filius spurius uel incestuosus errans in facto, puta credens se legitimum.*

12 *Legitimitatẽ an præscripserit aliquis, qui per spatium xxx. annorum se legitimum putabat cùm non esset.*

SEQVITVR nunc vt videamus de ti.pro legato. *Et primò dicamus quãdo & in quib⁹ casibus locũ habeat ti. pro legato, cuius vigore res legata posit vsucapi. Et dic quòd locũ habet, quãdo verè vni legata est res aliena, & sic à nõ dño: quia is legatarius rectè vsucapere potest titulo p legato.l.j.in princi.& l.iiij.& l.fi.in prin.ff.pro legato: secus si legaretur à domino: quia tunc mortuo testatore incontinẽti trãsferretur dominiũ rei

rei legatę in legatariū.l.à Titio.ff.de fur.vel ab adita hæreditate.l.si tibi homo.§.cū seruus.de leg.j.& sic nō haberet locū vsucapio.l.sequit.§.lana.ff.de vsuca.&ita vult gl.in d.l.j.in princ.ff.ꝑ legato. Item habet locū iste titulus pro legato,qn̄ mihi legatum nō est,& existimo mihi legatū fuisse ductus iusto errore,puta errādo in facto:quia credidi testamētū solenne:quod nō erat.nā vsucapiam pro legato:vt l.fi.ibi,sed & si nō rectè legatū.& l.iiij.ff.ꝑ legato.& l.si ancillā.§.j.ff.pro suo.& idē si in nomine erat dubitatio,veluti si Titio legatū sit:& duo sunt Titij,& alter eorum de se cogitatū falso existimauerit,vt d.l.iiij.in ver.fi.& est tex.secūdū intellectum gl.j.in d.l.si ancillam.§.fi.& hoc intellige secūdū Ange in d.l.iiij.quādo nemo sibi faciebat cōtrouersiā de legato:aliàs sec⁹. vt l.si seruū.§.si inter duos.ff.de lega.ij.& eo casu,quo fieret sibi cōtrouersia per aliū eiusdem nominis,gratificationi locus erit,si nō appareat de quo testator senserit,vt ibi litera

2 dicit. *Vnde personarum pluralitas ambiguitatem inducit:vt d.l.iiij.& l. duo sunt Titij.ff.de testa.tu.sic& pluralitas locorū & rerum.l.vbi autē nō apparet.in prin.ff.de verb .oblig.qđ est no.ad multa.Nec obstat p̄dictis l.j.in fi.cū duabus ll.seq.quæ videnť dicere contrariū,dū volūt,quòd vbi legatum non est,nō procedit vsucapio pro legato:quia illę ll.intelligi debent,vbi nullus iustus error interuenerit:secus si interuenisset:vt no. gl.in dictis iuribus:circa quod vide quod dicam infrà in versi.item pos-

3 set dubitari. *Item habet locū vsucapio pro legato,quando mihi aliqđ legatum est : & id in codicill[illegible] mihi ademptū:quod tamē ne[illegible] d.l.iiij.in prin.& l.fi.in fi.ff.ꝑ le[illegible] no.Azo in summa,infrà de vsu. emp.in pe.col.ver.quādoq; tam & si nō subsit titulus,&c.Et est ra[illegible] quia licet legatarius habuerit no[illegible] testamento:tamē iusto errore po[illegible] ignorare substantiam codicillor[illegible] cōcordat l.nō est ferendus.ff.de tra[illegible] act.& ibi no.qđ facit ad multa:& pro[illegible] pter hoc dicit Ang.in d.l.iiij.quòd ri[illegible] detur reprobari sententia Bar.[illegible]

4 tis,*quòd si titulus putatiuus ha[illegible] ab vno,& ab altero habetur poss[illegible] sio,quantūcūq; ille alter sit hære[illegible] lius à quo habetur titu.putatiu[illegible] sufficit ad vsucapiendum:vt ipse B[illegible] tol.no.in l.cùm solus.ff.de vsucap[illegible] nam dicit Ange.quòd in d.l.iiij.[illegible] lus putatiuus habebatur à testatore, possessio ab hærede,non cauillando literam:& tamē procedit vsucapio & clarius ꝓbatur in d.l.si ancillam

5 §.fi.ff.pro suo.de quo articulo, [illegible] delicet quando quis habet titulū [illegible] vno,& possessionem ab alio,an [illegible] sit vsucapere,vide plenè per B[illegible] gel.& alios in d.l.cùm solus [illegible] Pau.de Cast.in l.si ex stipulatu [illegible]

6 fine.ff.de acquirend. posses. [illegible] posset dubitari,quid si nulla re[illegible] mihi vnquam legata,sed tamen [illegible] sto errore ductus credidi mihi lega[illegible] tum fuisse:nunquid procedat vsuca[illegible] pio tit.pro legato?Et videtur,quòd non.l.j.in fin.cum duabus ll.seque. eod.titu.& quia omnes leges ff.pro legato,& l.si ancillam.§.fi.ff.ꝑ [illegible] quæ loquuntur de isto titu.loqu[illegible] tur,quando vere legatum fuerit,[illegible] alteri & non mihi:vel fuerat te[illegible] mentum minus solenne, vel leg[illegible]

reuocatũ:& sic habuerat aliquod primordiũ veritatis:secus ergo videtur si nullo modo legatũ fuerat. & ita videtur sentire Azo in summa in ti. de vsuc. pro emp. in loco præallegato. vbi loquitur qñ legatũ fuit relictũ. In cõtrariũ facit, qa quo ad vsucapiendũ, sufficit tit. putatiuus, etiã si nullus interuenerit, dũmodo iusto errore ductus fuerit. l. hominẽ. ff. pro suo. & l. qđ vulgò. ff. de vsca. ꝓ emp. & no. ꝑ gl. j. in l. Celsus. ff. de vsucap. & dixi suprà ĩ materia tituli, ꝓ suo. & hoc etiã sentire videtur gl. in l. j. in verbo Legatũ. & in l. ij. & iij. ff. ꝓ legato. quę intelligit illa via, qñ iustus error nõ interuenit: vt dixi suprà in versi. nec obstat prędictis. & pro hoc allego l. fi. ibi, sed si nõ rectè legatũ. eo. tit. quẽ tex. intellexit Azo in summa de vsuca. pro emp. qñ legatũ fuisset in testamento minus solenni. qa paria sunt aliqd nõ esse factũ, vel nõ legitimè factũ, vt l. iiij. §. condẽnatũ. ff. de re iudi. & l. non putauit. §. non quęuis. ff. de contratab. facit l. quoties. cũ materia. ff. q satisda. cog. Sed gl. j. in prin. in d. l. iiij. ff. ꝓ legato, videtur tenere primã partẽ, videlicet quòd non sufficiat iustus error ad usucapiendũ. tit. pro legato, vbi verè nullũ legatũ pręcessit: nec secũdũ eã ista sunt omnia paria, ademptum fuisse legatũ, vel non fuisse relictũ: & conatur respondere ad l. si ita scriptũ. ff. de le. j. Sed Ang. ibi respõdet aliter, videlicet ꝙ ibi loqtur quo ad dominiũ transferendũ, secus quo ad vsucapiendum: quia tũc omnino nõ sunt paria: quia sufficit error iustꝰ. l. quod vulgò. ff. de vsuca. pro emp. vel potes ad idẽ aliter respõdere, quòd quo ad effectus intrinsecos, puta ad transferendum incontinenti dominiũ. & loquitur d. l. si ita scriptũ quia paria sunt, legatũ non fuisse, vel fuisse legatũ ademptũ, vt ibi: sed quo ad effectus extrinsecos, puta ad vsucapiendũ, non sunt paria. Sed sustinendo secundã partẽ, potest dici, ꝙ prędicta glo. in l. iiij. ff. pro legato, non obstat: quia concedo vt ipse dicit, ꝙ vbi factũ fuit legatũ, licet fuerit ademptũ, plus operetur quàm si nõ fuisset unquàm legatũ, in hoc scilicet, qa istud quod semel fuerit legatũ, prębet facilius iustã causam errãdi, ex quo ignorauit reuocationẽ, q̃ si nunquã fuisset factũ legatũ: nõ tamẽ negat, ꝙ vbi etiã nũquã fuisset legatum factũ, si tamen quis haberet rẽ ex causa legati, tanquàm sibi legatã, si fuisset in errore iusto, non posset vsucapere: qa potest esse, ꝙ ad hoc credendũ fuerit inductus iusto errore: puta quia fortè à duobus fide dignis testibus sibi dictũ fuerat, ꝙ fuerat sibi legata: arg. gl. not. in l. Titio fundus. cũ ibi not. ff. de condi. & demonst. & per not. in l. j. in princ. ff. de eo per quẽ factũ erit. coniunctis his quę habentur per gl. & Bart. & alios in l. Celsus. ff. de vsucap. & ideo hoc casu procedet vsucapio titul. pro legato: sicut dictũ est de titul. pro suo, & pro soluto: quia in hac materia vsucapionis pro legato sufficit iusta causa erroris: vt dicit tex. in d. l. iiij. Et istam opinio. tenet glossa, & Bar. in l. Celsus. ff. de vsucap. & Angel. ibi expresse per text. ibi, nullumq; legatum fit. dũ subaudit, neq; ex aliqua causa existimetur donatũ vel legatũ esse, secundũ veram opin. & tenet etiam Bald. in l. nullo. post secundum notabile, C. de rei vend. Vnde videtur,

tur, ꝙ possit concludi, quòd error iustus vel iustissimus super tit. pro legato, qui verò nõ erat, vel nõ legitimus, vel reuocatus sufficiat ꝓ titul. putatiuo habili ad vsucapiendũ. Imò plus dixit gl. sing. in l. fi. in glo. fi. ff. pro legato. ꝙ titulus putatiuus habet vim veri tituli, ita vt possidẽs vigore huiusmodi tituli putatiui, nõ possit conueniri aliquo iudicio, quod nõ possit cõpetere contra titul. possidentẽ: vt dixi s. in v. q. princ. in materia tituli pro suo. quã glo. dicit ibi Ange. esse mirabilẽ, quæ tenet, ꝙ sicuti titul. verus excludit petitionem hæreditatis, ita putatiuus iusto errore: sed tamen nõ tenet eã, imò dicit hoc esse falsum: vt not. in l. cogi. per Cy. in ij. q. suprà de peti. hered. & habetur in l. Iul. in prin. ff. ex quib⁹ cau sis maio. dicit ergo, ꝙ licet petitio hæreditatis sit perpetua: vt l. hæreditatis. s. de peti. hæredi. tamen vbi cõ petit pro re mobili, tollitur triẽnio: & vbi ꝓ immobili tollitur longo tẽpore: & in hoc exceditur à non suis terminis, vt l. hæreditatẽ. j. in quibus cau. ces. longi tẽporis pręscri. vbi de hoc plenissimè dicam, & declarabo
7 omnia prædicta. *Item incidenter, ad propositũ tamen hîc potest dubitari, quia sæpissime facta est mentio in istis titu. pro emp. pro suo, pro soluto, & in alijs titul. specialibus, ꝙ sufficit iustus aut iustissimus error pro titu. habili quo ad vsucapiendũ: an hoc locum habeat in omnibus alijs titul. qui sunt habiles ad transferendũ dominiũ: de quibus habetur maximè in l. j. in fi. cum vij. ll. seq. ff. de Publi. Azo in sũma C. de vsucap. pro emp. in pen. col. versicul. quę autem dicta sunt. dixit singulariter, ꝙ illa, q̃ dicta sunt in specialibus tit. bus, ꝓpt iustã ignorãtiã, voluit qdã extẽdere ad oẽm titulũ, vbi iust⁹ error interuenerit, etiã si n. reperiat lege cautũ: sed hoc non tat esse verũ: qa supior regula c cõtrariũ, videlicet quòd exigatur vsucapione titulus: vt l. Celsus. ff. vsucap. cui nõ derogo, nisi in omnibus prędictis, videlicet in vsucap. pro emp. pro legato, pro soluto, pro hærede, & in alijs, qui in lege reperiun-
8 tur. *Hæc enim specialia nõ sunt trahenda ad consequentiã: vt ff. de regul. iur. l. quæ propter necessitatẽ. & l. quod cõtra. facit l. ius singulare. & l. quod verò contra. ff. de legi. quæ perpetuò tene menti pro declaratione totius materiæ vsucapiõis & præscriptionis. Aduerte, quia glo. j. in l. Celsus. referendo prædictã op. Azo. ipsam reprobat. & Bart. ibi in colũ. quod verius credo, per ea quæ not. ibi per eum, & alios scribentes.
9 *Secundò principaliter dicam quot sint necessaria, seu quæ requirantur ad hoc, vt tit. pro legato habeat. Et dic plura esse necessaria quæ ad hoc requiruntur. Primò ꝙ res aliena verè legata mihi. quo casu procedit vsucapio ex titul. pro lega. & iste est casus in prin. & in l. fi. in prin. ff. pro legato vel quòd fuerit legata alteri, & non mihi: vel legatum fuerit reuocatum interueniente semper iusto errore. vt l. iiij. & l. fi. ff. pro lega. & l. si an... lam. §. fi. ff. pro suo, vt s. dixi. & not. quòd dixi, aliena res: quia si esset propria, & legatũ fuisset mihi à dño, & nõ reuocatũ, non fuisset necessaria vsucapio, secundũ gl. in d. l. j. & ... etiam s. sed si verè legata non ...

illi, qui possedit ti. pro legato, vel si
legatũ fuit sibi reuocatũ, secũdũ ea
quæ s. dixi, tunc posset vsucapi, siue
res esset aliena, siue testatoris: vt est
tex. in l. iiij. in prin. ff. pro legato. Et
est ratio, quia etiã in hoc casu si res
esset testatoris, nõ trãsiret dominiũ
recta via à morte testatoris, vel etiã
ab adita hæreditate in legatariũ: ex
quo sibi nõ fuit legatũ, vel fuit reuo
catũ. Secundũ requiritur, quãdo res
aliena legatur, vt legãs sit mortuus:
quia nõ sufficeret legatario, si puta-
ret eũ mortuũ, & viueret. ar. l. j. ff. ꝓ
hærede. & ita vult gl. & Ang. in l. ea
res. ff. pro leg. Tertiũ requiritur, nõ
solũ, vt legans sit mortuus, sed ꝙ e-
tiã legatarius existimauerit ipsum
mortuũ: vt est tex. in l. si is cui. ff. pro
legat. Quartũ requiritur, ꝙ etiã scia
tur, ꝙ legans sit mortuus, secundùm
glo. ibi: licet quando res aliena lega
tur, nõ requiratur, vt dominus rei le
gatę sit mortuus: vt est text. in d. l. ea
res. & ibi hoc etiã vult Ang. Quintũ
requiritur, ꝙ ille cui legatur, habeat
testamenti factionẽ passiuã, id est, ꝙ
sit capax successionis seu legati: vt l.
nemo põt. ff. pro lega. & l. fi. in prin.
sic habetur in tex. cũ recte legatũ re
lictũ est, id est, cui testator legare po
tuit: vt dicit ibi gl. e. ti. facit l. fi. ff. ꝓ
hærede. Quæ autẽ sint illę personę,
quibus legari potest? Dic illæ solæ,
quibus est testamenti factio passiua:
vt est text. in §. legati autẽ. insti. de
leg. & ibi gl. ord. quę enumerat per-
sonas, quæ nõ habẽt testamẽti factio
nẽ passiuã. & habetur etiã per aliam
gl. similẽ in l. j. in prin. ff. de iu. fisci.
secus si ab eo legetur, qui nõ est ca-
pax rei legatæ: qa tũc legatũ valeret,
& posset ꝓcedere vsucapio: vt l. mor
tuo. §. Labeo. ff. de leg. ij. secũdũ gl.
in d. l. nemo põt. Sextũ requiritur, ꝙ
legatarius rei sibi legatæ cõmerciũ
habeat, vt vult glo. in d. l. nemo põt.

10 *Sed quid si est aliàs capax legata
rius, sed vitiatur ab illo, à quo cadit
sibi relictũ, puta est filius spurius, vł
incestuosus, qui relicti à patre suo
non est capax: vt in aut. quibus mo.
natu. effi. sui. §. fi. & in aut. ex cõple
xu. s. de incestis nup. sed tamẽ est ca
pax, si ab alio extraneo sibi relinqua
tur: vt est gl. no. in d. §. fi. in glo. ma-
gna. quod tenet Bar. in l. j. in prin. de
iure fisci. & in l. huiusmodi. §. si Ti-
tio. el j. ad fi. de leg. j. & Ange. in l. ij.
s. de hæred. insti. & Io. de Im. in l. qđ
donationis. ff. de dona. causa mor. &
Pau. de Cast. in l. Gallus. in §. quid si
is. in iiij. col. in pri. ff. de lib. & posth.
& nunquid poterit vsucapere pro le
gato rem quã putauit sibi à patre re
lictã? Gl. in d. l. nemo potest. in fi. ff.
pro lega. tenet ꝙ non, secundùm A-
zo. & bene: qa sicut pater nõ potuis-
set dominiũ rei legatæ in filiũ trans
ferre, si res fuisset præsens ratione
incapacitatis, vt dixi: ita legãdo rem
alienã non potuit transferre vsuca-
piendi conditionẽ. l. clauibus. ff. de
contrah. emp. & dicit Ang. in d. l. ne
mo potest. ꝙ si bene consideres, ta-
lis possessor est malę fidei. pro hoc
facit etiã secundũ eum l. si vir. ff. de
dona. & ꝓbatur in materia l. j. ff. de
reg. Cato.

11 *Et posset circa prædi-
cta dubitari de quæstione pulchra:
quid si filius spurius vel incestuosus
errans in facto putat se posse vsuca-
pere, quia putat se legitimum: quia
fortè existimabat se iustis nuptijs ꝓ
motũ, iusto errore ductus, vel quia
putabat se legitimatum, cùm nõ es-

set

ſet saltē legitimè: an tūc poterit vſu
capere.tit.ꝓ legato,rē patris ſibi ab
eo relictā?Et glo. ſingu.in d.l.nemo
pōt.tenet,ꝙ non.& ꝓ hoc facit:qa ſi
patri interdicta eſt licētia relinquen
di huiuſmodi filijs ſpurijs,vel īceſtu
oſis,vt dixi,ergo videt̃ interdicta v-
ſucapio.l.vbi lex.ff.de vſucap. & iſtā
opinio.tenet Iaco.de Aret. p dictā l.
& idē tenet Bal.in l.nullo. in ij.q.ſu-
prà de rei vendi.& ibi etiā Salycet.
& ſubdit ibi Bal.ꝙ ſi poſſediſſet rem
ſpatio xxx.annorū,credit,ꝙ pręſcri-
pſiſſet ius excipiendi,per l.ſi qs em-
ptionis tit.infrà de pręſcriptio. xxx.
annorū. Itē ꝓ iſta opinione facit,qa
ſicut ſi pater legaſſet rē ꝓpriā filio
ſpurio,nō trāsferret dominiū, vt in
§.fi.in aut.qbus mod.natu.effic. ſui.
ita nō pōt trāsferri vſucapiendi cō-
ditio,per d.l.clauibus.& ſic non pōt
plus operari poſſeſsio,q̃ verus titu-
lus cū volūtate tradētis.ar.l.ſi vir. ff.
pro lega.& pro hoc etiā facit qđ di-
ctū eſt in q.præceden. Sed in cōtra-
rium,ꝙ imò poſsit vſucapere vel p̄-
ſcribere,facit l.q cōtrà. ſuprà de in-
ceſt.nup.vbi ꝓpter iuſtā ignorantiā
huiuſmodi perſonę ꝓ legitimis ha-
bentur.& hęc ſnīa eſt humanior ſe-
cūdū Angelū in d.l.nemo pōt.ꝓ qua
facit ſecundū eū l.j.in fi.ff.pro dote.
& dicit,ꝙ huic opi. inhærebat Ray.
de For.Nec ob. d.l. vbi lex. quia ibi
vſucapio prohibetur.& ſubdit,quòd
iſta ſentētia ſibi placet.& de hoc e-
tiā tetigi in l.venditioni.ſuper gl. ij.
ſuprà de vſucap.pro emp.& pro iſta
opi.facit l.fi.in ij.reſpōſo. ff. ꝓ lega.
quę probat,ꝙ vbi error iuris procę-
dit ab errore facti,nō impeditur v-
ſucapio, & in cauſa lucratiua, ſicut
eſt legatū.Ego autē puto,primā opi.
veriorē,per ea quæ ſuprà dixi. Nec
ob.l.qui cōtrà.ſuprà de inceſt.
cū gl.qa ibi loquitur in errore
tis cōtrahentis nuptias prohi
quo caſu videtur,ꝙ filius nō ſit
gitimus quo ad bona parentis
tis,vt ibi no.& idē tenet Ang.in
vxor. §.diuus Seuerus.ff.ad l.Iul
adulter.& habet per Bart.& alios
l. Paulus. aliàs incipit,eius qui.
ſtatu.ho.& per gl.in c.inhibitio.§.
quis.in verbo,ſi ambo parētes.
de clande.deſpōſa.& ibi p Doct.ſed
ſecus videt̃ eſſe quantū ad filiū,
licet reputet ſe eſſe legitimū,tā p
pter hoc nō efficitur legitimus,
habet pro legitimo,vt dicā in ſeque
q.& ideo error iuris in ſua legiti
tate ſibi non prodeſt,ex quo eſt p
ſona incapax,cui legari nō potu
patre,etiā ſi eſſet res aliena,licet
taſſet eſſe ſuā,vt dixi in q. præce
ti.Nec obſtat l.j.in fine.ff. pro dote
quia potius probat cōtrariū:nec
eadē ratio ibi,quę eſt hîc, etiā
demus ibi ſumere argumentū à co
trario ſenſu.Nec obſtat, ꝙ fuera
errore aliquo,quia ille fuit erro
ris.de quo plenè dixi in d.l.vē
ni.ac etiā ille error licet potu
cedere à facto,tamen non fuit
titulū,ſed circa ſuam incapacita
quæ ſibi non prodeſt,vt ſtatim dic
12 *Sed pone quòd aliquis puta
per ſpatium triginta annorum ſe le
gitimum,cum non ſit, nunquid per
hoc præſcripſerat legitimitatē? Dic
quòd non,imò opus eſt quòd leg
metur à principe,vt ff.de ritu nup.
l.qua in prouincia. in §. diuus.ſec-
dūm Bald. not. in l. nullo. in verſ.
ſed pone,quòd aliquis. ſuprà de rei
vendi.

DI

DE VSVCAP. PRO DERELICTO.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro derelicto, sicut titulus pro soluto, & alij, ad dominium transferē dum habilis existit.*

2 *Rem suam mobilē si dominus pro derelicto habuerit, uel ipsam iactauerit, seu in uulgus sparserit, an cōtinuò occupā ti concedatur.*

3 *Pecuniam papa uel princeps cur in uulgus spargat.*

4 *Vsucapio pro derelicto tūc ꝓcedit, quā do quis rē alienā pro derelicto habuit,* 1 *& unus eā occupauit uel apprahēdit.*

5 *Vsucapere an poßim rem, quam ex alia causa acquirere me putabā, & pro derelicto ipsam habitam occupaui.*

6 *Vsucapi quomodò poßit titulo pro derelicto res pro derelicto habita, & in quo iste titulus consistat.*

7 *Stāte statuto, ꝙ de quolibet contractu soluatur gabella: si ego nolēs soluere, uolens tibi donare, habui rem pro derelicto,* 2 *ut tu eam occupares, an hoc quadam donatio dicatur.*

8 *Donatio rei habitæ pro derelicto, an insinuari debeat.*

9 *Rem pro derelicto quis habere dicatˀ.*

10 *Res in naufragio si quispiam in mare proiecerit leuandæ nauis causa, an eas pro derelicto habere dicatur.*

11 *Decretum primum qui patitur, rē pro derelicto habere dicitur.*

12 *Fluminis impetus si ratem ruperit, & in fundum tuū lignamina proiecerit, quomodò sciri poterit, an lignorū dominus ea pro derelicto habuerit, et qd de illis lignis agendum.*

13 *Flumē si i alicuius agrū lignamina & uegetes proiecerit, quæ agris noceāt, an ea lucrifacere poßit, maximè cū dicta rum rerum domini non cognoscantur.*

14 *Seruo infirmo si quispiam alimenta ne gauerit, statim liber efficitur.*

15 *Seruo sano si aliquis alimenta futura seu p̄sentia negauerit, an per hoc ipsum pro derelicto habere uideatur.*

16 *Fortunæ id quod committitur, & non defenditur, an derelinqui dicatur.*

17 *Rem pro derelicto quis habere poßit.*

18 *Agrum deserere aliud est, & aliud derelinquere.*

19 *Fundi dominus desertor an poßit pœnitentia duci, & ipsum fundum recuperare & colere.*

POSTREMO* videndū est de ti. pro derelicto. nam sicut ti. pro legato, de quo dictū est s̄. ꝓximè, & tit. pro soluto, & alij, de qbus in hac l. dictū est, sūt tituli habiles ad vsucapiēdū: ita ēt est habilis tit. ꝓ derelicto: vt l. id qđ. cū se. ff. pro derelicto. qđ declara scđm ea q̄ dicā j. in ver. tertiò principaliter videamus. *Circa quē tit. primò sciēdū est, ꝙ si dn̄s habuit rem suā mobilē pro derelicto, vel ipsam iactauit seu sparsit in vulgꝰ, cōtinuò occupāti cōceditur, & dominiū acqritur per occupationē. l. si id qđ. §. id qđ. ff. pro derelicto. & l. qua ratione. §. pe. & fi. ff. d acq. re. do. & inst. de rerū diui. i §. pe. q incipit, hoc amplꝰ. & his duobus casibus nō habet locū vsucapio pro derelicto, ex quo statim res efficiť occupātis, cū erat derelinquētis: vt not. gl. fi. in fi. in l. j. ff. pro derelicto. Et est ratio: qa nemo pōt rē suā vsucapere. l. sequitur. §. lana. ff. de vsuca. Sed tñ est differētia quo ad aliud, inter istos duos casus; qa qñ qs habet rē suā ꝓ derelicto, incōtinēti ꝑdit dominiū rei suæ, e-

tiã antequã occũpetur per aliũ: vt l.
ij.in fin.ff.pro derelicto.Et est ratio:
quia ille qui habet rẽ pro derelicto.
principaliter vult carere illa re:licet
secũdario velit,vt acquirat occupã-
3 ti:vt d.§.pen. *Sed aliud est,quan-
do quis iactat vel sparsit rẽ seu pecu.
niã in vulgus:vt forsitã aperiatur Pa
pæ vel principi transeũti.nã dicit Ac
cur.in d.§.pen.ꝙ huiusmodi res vel
pecunia omittuntur seu proijciũtur
in populũ,vt illuc concurrẽte multi
tudine populi pro suscipiẽda pecu-
nia posſint p̃tores vel cõsules ptrãs-
ire,vt in coronatione Papæ dixit se
vidisse.allegat dic.l.si id qđ.§.id qđ.
& in aut.de cõsuli.§.habitã.ibi,argẽ
tũ verò.& ita ẽt ego vidi,qñ est crea
tus Dux Venetiarũ,& ducitur p pla-
teas,vt ostẽdatur populo,& propter
maximã copiã populi cõcurrentẽ ia
ctãtur pecuniæ in vulgus,vt posſit fa
cilius Princeps facere transitũ. vidi
etiã ob aliã causam iactari pecuniã
in vulgus in Alemania, ĩ ciuitate Pa
tauię,dũ essem orator Venetus apud
Imperatorẽ in dieta Ratisponẽsi cõ
tra Turcos instituta,cum magnifico
do.Pau.Maureceno patricio Vene-
to,& dño meo colendisſimo.nã epi
scopus Patauiẽsis, qui nouã monetã
cudi fecerat pro populi lætitia, fecit
fieri proclamata per ciuitatẽ de di-
cta noua moneta expendenda, & in
quolibet quadriuio fecit proijcere
de illa noua pecunia in vulg⁹:& hoc
casu iactãtur in vulgus pecuniæ prin
cipaliter,vt alius habeat,licet secũda
riò velit carere:vnde antequã apprę
hendãtur seu occupẽtur per aliquẽ,
non desinit esse dominus:sed demũ
post appræhensionem alterius: vt in
§.pe,insti.de re.diuisio. Et ratio ra-
tionis est,quia principalis in[...]
ctãtis in vulgus, est donare,[...]
incertã personã:sed intẽtio[...]
tũc pro derelicto est princ[...]
perdere:vt dicit glo. in d.l.[...]
§.j.& ibi etiã hoc vult Ang. S[...]
tra istud opp.quia nõ videtur,[...]
ille,qui habet rem pro derelicto
dat dominiũ antequàm alij acc[...]
tur,per l.nec vtilẽ.in fin.ff.ex c[...]
cau.maio.Sed respondetur,[...]
procedit ibi contra domini[...]
tẽ:sed in casu nostro secũdũ[...]
voluntatẽ eius determinat.[...]
cta.l.si quis vi.§.differentia.[...]
no.ff.de acq.pos. secundũ Ang.
j.cũ seq.ff.pro derelicto. Vel[...]
aliter respõdere secũdũ Iac.de[...]
ꝙ d.l.nec vtilẽ.in fin.loquitur[...]
gitur de dando certæ personæ[...]
deo nisi ei quæratur, cessat[...]
nalis actus:& ideo remanet[...]
ibi.Sed in casu nostro loquitur[...]
volebat relinquere rẽ in pri[...]
turã:vel dare personæ incertæ[...]
l.si id quod.§.j.ibi,quãuis ince[...]
sonæ voluerit, &c. ff. pro der[...]
Et circa materiã d.l.nec vtilẽ[...]
vide Bart.in l.planè.in prin.ff[...]
ga.j.&.Alb.de Ro.in l.si fugi[...]
rebus dub.& Io.de Ana.in c.[...]
4 dæis. *Secundò principaliter[...]
dũ est, ꝗ vsucapio pro dereli[...]
procedit, quando quis rem ali[...]
habuit pro derelicto, & vous e[...]
cupauit,vel appræhẽdit:vt l.[...]
ff.pro derelicto. & sufficit qua[...]
ad hoc,scire rem habitã pro dere[...]
cto, licet ignoret à quo, vt est ca[...]
ibi secũdùm Ang. & bene: imò p[...]
etiam si verè non fuerit res ita[...]
pro derelicto:si tamen iustisſim[...]
rore ductus fuit ad hoc creden[...]
p[...]

posset vsucapere, sicut dictum est in alijs tit. in l. Celsus. ff. de vsucap. secundū glo. no. in l. nemo. ff. pro derelicto. Nec ob. d. l. nemo. quæ dicit, nemo pōt pro derelicto vsucapere, qui falsò existimauerit rem habitā esse pro derelicto: quia intelligitur, nisi iustissimus error interuenerit ex parte occupantis, secundū glo. ibi, vt s. dixi.

5 *Sed qd si putabā me ex alia causa acquirere, & pro derelicto rē habitam occupaui, nūquid eam possim vsucapere? glo. dicit ꝙ nō, in l. ij. in princ. ff. pro derelicto. arg. l. ij. §. si sub conditione. ff. pro emp. & l. si id quod. præallegata. Sed certè text. in d. §. si sub cōditione. facit in opposi tū. nam dicit, ꝙ sufficit ad acquirendū habere titulū: nec est curādū vtrū sciat se habere, necne: & curatur potius de veritate quàm de opi. & ideo Iac. de Are. in d. l. ij. dixit, ꝙ glo. allegat illū §. si sub cōditione. secundū intellectū Io. qui quidem intellect⁹, ibi reprobatur. & ideo Iac. de Are. in d. l. ij. reprobat glo. ibi, & dicit, ꝙ credit, ꝙ ille qui erraret in hoc, posset nihilo minus effici dñs. Nec ob. d. l. si id quod. quia tunc oportet scire rē haberi pro derelicto: cū nō subsit alia iusta causa possidendi. Itē & iustissimus error tantū præstat, quantùm scientia: vt no. glo. in d. l. nemo. vt s. dixi.

6 *Tertiò principaliter videamus, quomodò res habita pro derelicto possit vsucapi ti. pro derelicto, & in quo consistat iste tit. Et dic, ꝙ ille, qui habet rem pro derelicto, videtur velle donare personæ incertæ, postea capiēti seu occupāti eam: 7 & hoc genus derelinquendi dona, scilicet donatio quædā est: vt l. quod seruus. ff. de stipulatione seruorū, & ibi Bar. & alij. & ita tenet etiā Ange. in d. l. si id quod. §. j. ff. pro derelicto.

Sed contra hoc opp. imò non pōt esse donatio, ex quo saltē hodie pactum nudum requiritur in donatione, & vtriusq; consensus. vt l. si quis argentū. §. j. de donat. Sol. secūdū Bar. in d. l. quod seruus. in fi. donatio, quę fit in personā certam, requirit vtriusq; consensum & præsentiam, iuxta l. absenti. cū ibi not. ff. de dona. secus in donatione, quæ fit in personā incertam: vt d. l. quod seruus. & l. qua ratione. §. final. & ibi not. ff. de acq. rerum domi. Et ex hoc quod habere rem pro derelicto, sit quædam donatio, sequuntur plura, quæ sunt in hac materia diligenter attendenda.

Primum est, quòd ista donatio dicitur titulus habilis ad vsucapiendum, quando res aliena habetur pro derelicto, vt dixi. & ita debet intelligi titulus. ff. pro derelicto. Secundū est, quòd habere rem pro derelicto, est species alienationis in incertam personam. institu. de rerum diuis. §. penul. & fin. Tertium est, modus tradendi possessionem alteri. argum. l. filiusfam. §. fundum. ff. de contrahē. emp. secuta tamen posteà appræhensione seu occupatione. & probatur in l. j. & ij. ff. pro derelicto. nam eoipso quòd res est habita pro derelicto, occupatio est facta licita, quæ prius erat illicita. & ita etiam vult Ange. ibi, & bene. Et hæc sunt not. ad euitandas multas fraudes, quæ fiunt quotidie, secundùm Bartol. in d. l. quod seruus. ff. de stipulat. seruorum. qui dicit,* Quòd stāte statuto, quod de quolibet contractu soluatur gabella: ego nolens soluere, cogitaui fraudem. nam volens dona-

re tibi, habui rem pro derelicto, vt tu eā occupares: certè hęc est quędā donatio: & ideo debet solui gabella, tāquàm de contractu donationis. & allegat gl. quæ hoc tāgit, in l. j. circa prin. ff. si ex noxali causa agatur. &
8 ibi ponit etiā Bar. & alij Doc. *Sed nūquid talis donatio debeat insinuari? Lud. de Ro. in l. Modestinus. in fi. ff. de do. tenet ꝙ sic. Sed Bald. in l. si inter. C. de solu. videtur tenere contrariū, dicens, ꝙ quādo quis habet titulū, non requiritur insinuatio: sicut nec quādo habetur pro derelicto, & efficitur occupātis. d. l. quod seruus. de quo vide per Guil. de Cu. in l. j. ff. de rerum diuisi. & per Ang. in l. si id quod. §. id quod. ff. pro derelicto.

Ego verò dico: Aut quis vult habere rē verè pro derelicto, nō habēs animū donādi alicui certæ personę: & sic nō in fraudē: & tunc locum habet, quod dixit Bal. vt insinuatio nō requiratur. Aut habuit animū principaliter donandi certæ personæ: & in fraudē legis habuit rem pro derelicto: puta ne soluatur gabella de dicta donatione: & tūc debet insinuari, sicut si verè donasset, per totū titulū suprà, plus valere, quod agitur. Item etiā hæc sunt vtilia: quia vbi quis esset prohibitus alienare, non pōt habere rem pro derelicto. vt not. Iaco. But. in l. j. §. j. ff. si ex noxa. cā agatur, & Bar. in d. l. quod seruus. ff. de stip.
9 seruorū. *Quartò principaliter intelligamus pro declaratiōe huius titu. pro derelicto, quando quis dicatur habere rem pro derelicto. Et respōdeo, pro derelicto habetur, quādo dominus ea mente abiecit, vt id rerum suarum esse nolit: ideoq; statim dominus eius rei esse desinit, vt dicit tex. insti. de rerum diui.

10 *Sed quid si aliquis leu[...] causa dubitans de naufrag[...] cit ex naui aliquas res in ma[...] quid videatur habere eas pr[...] ctis? dic ꝙ non in dubio. l. ij. § ibi bona glo. ff. ad l. Rhodiam [...] ctu. & l. qui leuandæ. eo. titu. & [...] ratione. §. fi. ff. de acq. re. do. & [...] de rer. diui. §. fina. & l. falsus. [...] ctum. ff. de fur. & no. per gl. [...] in dictis iuribus. Ex qualita[...] actus potest perpendi de an[...] ijcientis, si habuit pro dereli[...] animū recuperandi habuit, [...] proiecerit in mari librum a[...] præsumitur ipsum habere pro [...] licto, vt dixit glossa in dicto [...] & in lege ij. §. final. & dicto [...] ctum. & Barto. ibi, qui dicit [...] proiecit librum inuolutum in [...] nis cereis, non præsumitur [...] se animum habendi pro de[...] quod dicit esse menti ten[...] nec huiusmodi res possunt [...] derelicto vsucapi. l. si quis [...] ff. pro derelicto. & occupa[...] bona, quæ ex naufragio pe[...] tenetur domino restituere [...] gia, j. de furtis. & ibi Doct. & [...] tur in l. si quis nec causam. § [...]
11 si cert. pe. *Item qui patitu[...] dum decretum, dicitur hab[...] pro derelicto. glo. est sin. in l. [...] uis. ff. de dam. infec. secund[...] in l. secunda. ff. si ex noxa. ca[...]
12 tur. *Quid autem si imp[...] minis rupit ratem, & proiecit [...] mina in fundū tuum: quomod[...] teris scire, an dominus lignor[...] buit ea pro derelicto: Fede. de [...] consil. suo cij. quod incipit, d[...] Francisce infrascripta materi[...]

format istã quæst. & dicit ꝙ lex, quæ loquitur de materia derelicti, videtur dicere, quãdo qs abiecit rẽ suã. sed in casu nostro non abiecit, sed ruina eã perdidit, vt in d. §. fi. Insti. de re. di. vnde in casu nostro nõ videntur lignamina pro derelictis, nec procedit vsucapio: vt d. l. si quis merces. ff. pro derelicto. maximè secundùm Cano. secũdùm quos, semper requiritur bona fides. c. fi. de prescr.

13 *Quid ergo faciet iste, in cuius agrum flumẽ lignamina, & vegetes ꝓiecit, cũ agris noceãt, vt ea possit lucrifacere, cũ nõ cognoscãtur domini dictarũ rerũ? Et videtur posse dici secũdũ Fed. in d. cõs. ꝙ fiat ꝓclamatio in locis vicinis, vt domin⁹ ea tollat infra certũ tẽpus, aut ex nũc ꝓ derelictis haberi videãtur, maximè si res illæ sunt leues. Ex causa nãque cõpelli quis potest agere. l. j. §. vt nemo inuitus. hîc enim causa subest, quia nocerẽt ista lingnamina vel rudera agris vicinorũ. Subdit tamẽ, ꝙ securior via esset, ꝙ post aliquod tẽpus post dictã proclamationẽ venderẽtur res, & pretium errogaretur pauperibus. arg. c. cùm tu. de vsuris. cũ si. Et hoc vltimũ etiã vult Bart. in l. falsus. §. qui alienũ. ff. de furtis. qui dicit, ꝙ quãdo quis occupat rẽ, quã putat pro derelicto habitã, potest eã licitè retinere, vt in toto titu. pro derelicto. & si hoc nõ putauit, debet dare pauperibus pro anima eius, cuius fuerũt. argu. aut. omnes peregrini. §. cõmunia de successionib. quod tenementi: quia est quotidianũ in locis, vbi sunt flumina rapida, sicut est Padus & Athesis.

14 * Item quãdo quis denegat alimẽta seruo infirmo, statim efficitur liber. l. j. §. sed sancim⁹. j. de lati. liber. tollen. & habetur in l. fi. ff. pro derelicto. per tex. & glo. in Insti. de liber. §. fi. in glo. ordi. & gl. in authẽ. de nuptijs. §. & multo potius. & ibi Iac. de Bob. & Ange. in d. l. fi. & habetur per glo. ordi. lxxxvij. dist. si expositus.

15 *Sed quid si denegat alimenta futura seu præsentia seruo sano, an per hoc videatur ipm habere pro derelicto? glo. in d. l. fin. ff. pro derelicto. tenet ꝙ nõ. Sed gl. tenet cõtrariũ in l. fi. j. de infan. exp. & in d. §. sed sancimus. & Ange. in d. l. fi. qui ita dicit, sumẽdo illã legem: Denegans alimẽta præstare, videtur rem pro derelicto habere: & ideo cõceditur occupãti, & etiam ipsa res potest seipsam pro libera gerere: & ideo si ipse vult liber esse, potest seipsum in libertate occupare: vt d. l. quod seruus. de stipu. seruo. aliàs erit alterius ipsum occupãtis. Sed Iac. de Are. dicit, ꝙ quis potest esse seruus sine domino. declaro, si dominus denegat sibi alimẽta: quia videt incõtinenti ipsum habere pro derelicto: & sic perdit dominiũ serui. l. j. ff. pro derelicto. nec acquiritur alteri ante occupationẽ, nec efficitur liber, nisi velit se occupare gerẽdo se pro libero, & ideo statim ꝙ domin⁹ habet eũ pro derelicto, & vult esse liber, fit liber titu. pro derelicto. & sic intellige in authẽ. de nuptijs. §. & multò potius. Et ratio potest assignari, quia id quod pro derelicto habetur, in suã originẽ & primã causam redit: sed ab initio oẽs homines liberi nascebãtur: vt Instit. de libertinis. in prin. ergo, &c. Sed si quis denegat alimẽta iam præstita seruo, restituere alteri: nõ videtur habere pro derelicto, nec ei libertatẽ impar

tiri:vt d.l.fi.ff.pro derelicto.& ita te
net in hoc ibi Ange.& de ista mate-
ria vide per glo.fi. & Doct.in c.j.de
infan.& lang.expon. & per Gofr.in
summa eod.titu. & per text. & glo.
lxxxvij. dist. si expositus. & vide qđ
not.Bal.in l.si qua illustris.in versic.
quæro quis succedat.infrà,ad Oific.
16 *Itẽ adde,ꝙ id quod fortunę com
mittitur, & nõ defenditur, nõ dici-
tur derelinqui.tex.est, & ibi Bald.in
17 l.seruus.ff.de statu homi. *Quin-
tò principaliter est etiã sciendum,
quis posit habere rem pro dereli-
cto.Et respõdeo regulariter,ille,qui
alienare potest:sed qui nõ potest a-
lienare, non potest habere rem pro
derelicto:vt not.Barto.in l.quod ser
uus.ff.de stip.seruorũ.& no.Doct.in
l.j.ff.si ex noxa.causa agatur. & dixi
s.in vij.q.prin.in fi. Item bannitus
nõ potest habere rem pro derelicto.
solet allegari glo.no.in l.iij.C. de a-
18 grico.& censi.li.xj. *Sextò & vlti-
mò nõ est prætermittendũ,aliud es-
se agrũ deserere,& aliud derelinque
re. qui enim derelinquit, ipsum ex
pœnitẽtia nõ reuocat.l.j.ff.pro dere
licto. sed qui deserit infra bienniũ,
ei detur, si nõ fuit vocatus per posi
dẽtem,vt in l. qui agros.C. de omni
agro deser.lib.xj.aliàs datur sibi so-
lùm tẽpus semestre,vt l.locorũ.eod.
titu.ita dixit Bar.in d.l. qui[...]
ita vult Lud.de Ro.in quod[...]
gulari, quod incipit, quæro
differẽtia inter deserere &c.
cit, ꝙ ille habet rem pro der[...]
qui totale abiecit à se domini.
possesionem rei suæ, quam si
occupat,nõ habet locũ pœnitẽ[...]
l.j.ff.pro derelicto.& l.quod ser[...]
de stipu. seruorũ. & cognoscitur
quis habeat rẽ pro derelicto er[...]
litate proijciẽdi, puta quis pro[...]
librũ apertũ,vt dixi s. in iiij.q[...]
Sed si ego proijcerẽ,quia me i[...]
quebantur inimici, vt possem[...]
currere,secus. Deserere aũt pro[...]
dicitur,qui à se abijcit diligent[...]
turæ rei propriæ,vt puta si hab[...]
neã, & nõ facio ipsam zapare, [...]
deserere, & ex ista desertione[...]
tat,ꝙ respublica illũ fundũ vel [...]
tributarium,pro quo debetur [...]
tum,potest transferre in domin[...]
terius,qui dicat se velle colere [...]
19 fundum *Sed nũquid postea [...]
mus dominus desertor posit [...]
pœnitentia, & recuperare fun[...]
colere?dicas quòd sic,infra b[...]
vel semestre tempus, secun[...]
uersitatem causarum.tex. sin[...]
lares, quos valde no. Bar. in d.l.[...]
agros. & in l. locorum. C. de omni
agro deser.lib.xj.

FINIS TRACTATVS DE
VSVCAPIO
NE.

BARTHOLEMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS I. V. DOCTORIS,

*

TRACTATVS DE CONTRACTIBVS EMPTIONUM & Locationum cum pacto de retrouendendo simulatis,

*

AD R. D. D. HERMOLAVM Barbarum, sacri Pontificij ciuilisq; iuris Doctor.

OPTIMAM bonorum possessionem maiores nostri Veronenses in fundis liuellarijs esse existimantes, facultates suas in eis semper collocare cõsueuerunt. Hi enim certissimos reditus dominis omni tẽpore nullo cũ labore, nulla cũ impẽsa recõditos reddũt. Quod quidẽ essi oĩbus, in primis tñ illis, quibus nulla est agrorũ cura, conuenit atq; cõducit. Sed cùm oẽs tam intellexerint onus grauissimũ emphyteoticum esse, tum propter bella, quę diu nobis fuere, tum propter grandines & alias tẽpestates, quæ pluribus annis Veronenses conterruerunt, pauci nunc admodùm reperiuntur, qui se iuri emphyteotico subijcere velint, cum sæpenumero plus dominis reddant quàm præceperint. Ex quo impræsentiarũ nulli ferè noui contractus emphyteotici celebrãtur. Inoleuit autẽ in hac vrbe nostra alius similis cõtrahendi modus, vendẽdi scilicet fundum, ipsumq; posteà siue incõtinenti ab eodem in perpetuũ conducendi, cum pacto de retrouendendo, & ab his vt plurimũ, qui neque vendere, neque conducere cupiunt, sed cogente necessitate hoc
a colore pecuniã mutuam[a] quærunt. Vnde cũ his cõtrahentes sæpissime Euangeliorũ prædicatores publicẽ detestantur, ac etiã nonnulli, qui bonæ cõscientię apud omnes existimãtur, aliquem obligare sibi hoc pacto perhorrescũt. Plurimi autẽ hos contractus inire non dubitant. Qua ex re illud euenit, vt quandoq; vbi abstinendum non est, abstineãt, & vbi non est cauendum, inaniter caueãt.

Et licet apud viros religiosissimos de hoc publicè prædicari cōsueuerit, nōnunquàm tamē minus rectè, nōnunquàm minus perfectè id fieri solet, & si quandoq; à viro doctissimo rectè ac perfectissimè hoc munus absolutū fuerit, nō tamen ab omnibus, & præsertim viris indoctis intelligūtur, & si ab illis intelligunt, id ex eorū memoria facilimè delet obliuio. Quamobrē hūc libellū de his cōtractibus cōposui, singulos in eo casus, qui euenire cōsueuerunt, distinguēdo, & cōiecturas plurimas
b ex quibus cōtractus fictitius[b], simulatus, & vsurarius præsumatur & intelligatur, vndique tactis diligētius colligendo, vt omnes percipere possint à quibus abstinendū sit, & quos absque salutis interitu valeant celebrare: quem libellū antequàm edere voluerim, tibi inscribendū, & ad te mittendū esse putaui, vt sapiētia & autoritate tua hac in re mihi iudex existas. Es enim ciuitatis nostræ sanctissimus præsul & antistes, & in omni iure doctissimus. Nec vnquā alteri edendū esse censui, nisi prius per te visus & correctus aut comprobatus extiterit.

a Pecuniā mutuā. *Vtrū dare mutuū petēti sit de præcepto. Respō. secūdùm Sco. in iiij. dist. xv. q. habēs pecuniā sibi pro aliquo tēpore inutilē, mortaliter peccat, si eā nō mutuat indigēti, & petēti, qa facit cōtra præceptū naturæ et Christi, & sic prohibetur usura. & primò Moyses in* Deutero. c. xxiiij. *Nō fœneraberis fratri tuo ad usurā pecuniā, nec fruges nec aliā quālibet rē, sed alieno fratri tuo absq; usura id quod indiget, cōmodabis, ut benedicat tibi dominus Deus tuus in opere tuo.*

b Cōtractus fictitius. *Et cō[...] mularis præsumit, si uēditio[...] cōtractū uēditionis reperit[...] uide Corneū ij. uol. cōsi. cxx[...] Et ad probandū simulationē [...] quid requiratur, & an species [...] tionis debeant exprimi, & qu[...] species simulationis, uide Alex. [...] consi. cxij. in j. & ij. col.*

SVMMARIVM.

1 *Pacto de retrouendendo pign[...] tractum præsumitur.*
2 *Pactum de retrouendendo in co[...] ctu appositum de iure ciuili repro[...] tum non est.*
3 *Locatio & uenditio iusto pretio [...] de iure ciuili & canonico, repr[...] non est.*
4 *Ius naturale est, quod in lege & E[...] gelio cōtinetur, quo quisq; iubetur [...] facere, quod sibi fieri uult.*
5 *Fraus & dolus cuiquam patro[...] non debent.*
6 *In incertis, non certis, locus est [...] cturis.*
7 *Contractus an sit pignoratitius, [...] latus, siue usurarius, an uero [...] magna differentia est.*
8 *Cōtrahētib. se in pretio decipe[...]*
9 *Expressè uel tacitè, quomodo [...] de retrouēdēdo aliquid actū d[...]*
10 *Actus præsumptiuus potius qu[...] citus per coniecturas inducitur.*
11 *Pacto de retrouendendo, quomodo [...] quid præsumptiuè actum dicatur.*
12 *Pacto de retrouendendo quando [...] quid dicatur factum incontinenti, [...] ex interuallo.*
13 *Iure diuino, seu consciētiæ foro nullu[...] decipi debet seu lædi.*
14 *Contractus simulatio testibus & [...] strumentis probari potest.*
15 *Pactum de retrouendendo simulat[...]*

præsumitur, quando contrahentes nõ habuerũt animũ emendi uel uẽdendi.

26 Contractũ factũ cum pacto de retrouendendo ubicunque præcessit cõtractus mutui, semper usurariꝰ psumitur.

27 Præsumptionem cõtra iuris à iure introductam semper probatio in contrarium admittitur, nisi ius statuat, quòd non admittatur.

28 Pactum de retrouẽdendo dolosum præsumitur, quandocunq; in ipsa uenditione læsio interuenerit.

29 Pactum de retrouendendo cũ sola paruitate uel maioritate pretij, maximè iusti pretij dimidiam non cõtingente, non facit præsumere contractũ simulatum uel usurarium, nisi aliæ coniecturæ fuerint.

30 Lex uel canon ubicũq; prouidens super certo disponendo secundùm aliquã rationem in foro iudiciali obtineat rationabiliter, secundùm Theologos etiã in foro conscientiæ obtinere debet.

31 Ecclesia in suis contractibus fraudem aliquam adhibere non debet.

32 Contrahentibus de iure diuino non est licitum se decipere etiam citra dimidiam iusti pretij.

33 Foro ciuili uel canonico cur contrahentibus se decipere licet.

34 Cõtrahens unus si alium non deceperit, quia quilibet sciebat & intelligebat ualorem rei uenditæ. Itẽ nullus eorum erat in contrahẽdi necessitate, & nihilominus res fuit uẽdita uel in solutum data, uel aliter plus uel minus iusto pretio alienata, an in foro conscientiæ licitum sit.

35 Restitutioni an in foro cõscientiæ quis teneatur, quando uendens uel alienans læsus est sagacissima persona.

36 Restitutioni quibus in casibus in foro conscientiæ quispiam teneatur.

37 Emptor secũdũ sanctũ Thomã, si multùm iuuetur ex re quam emit, & ille qui uendidit non damnificatur ultra cõmunem ualorem illius rei, eam utilitatem emptori uendere non debet.

38 Pretium iustum in foro conscientiæ quod dicatur.

39 Lex ubi figit pedes suos, ultrà trãsgredi non licet.

30 Res quòd uendatur uel ualeat quantùm uendi potest, quomodò intelligat.

31 Res ubi quãdoq; diuersis pretijs uendi potest, quæ uia tutior eligenda sit.

32 Pactum de retrouendendo dolosum præsumitur, quando læsio esset in locatione, seu in fictus quantitate.

33 Pensio iusta alicuius rei quænam sit, & quando dicatur.

34 Domus in ciuitate Veronæ communiter in ratione trium pro centenario locantur, & quandoq; uiliori pretio, si ipsæ domus pretiosæ fuerint.

35 Liuelli de affictu, quicquid ualeat aureus, siue eius æstimatio crescat, siue decrescat, semp tãtũ ĩ monetis solui debet.

36 Argumentum ab experientia sumere bonum est.

37 Pacto de retrouendendo quãdo in pretij quantitate læsio contingit præsumptio est, ipsum fore iniquum.

38 Vsura est, quicquid sorti accedit.

39 Contractus usurarius detegitur, si creditor ultra sortem aliquid recipiat.

40 Pactum de retrouendendo uenditione in secũda, si plus exigat seu percipiatur quàm fuerit quod soluit in prima, non in pecunia, sed in alia re, iniquum & dolosum præsumitur.

41 Pacto de retrouendendo, præsumptio est contractum esse licitũ, quãdo contingit læsio in aliqua expensa, quæ ad ipsũ emptorem, eundemq; locatorem spectaret, & tamen ipse uelit, quòd illa

ad primum uenditorem, eundemq; locatorem spectare debeat.

42 Creditor tenetur soluere tabellioni instrumentum crediti conficienti.

43 Cõtractus dolosus esse præsumitur, quãdo res est pro parte uendita, & pro parte donata, & donationis causa nõ subest.

44 Donatio pura & simplex propter liberalitatẽ & munificentiã fieri debet.

45 Benemerita in dubio nõ præsumũtur.

46 Contractus simulatus iuramento non ualidatur.

47 Pactum de retrouendendo quibus uerbis in instrumento appositis iniquum esse præsumatur.

48 Contractus iniquus esse præsumitur ex pactis uel clausulis insolitis in instrumento appositis.

49 Pactum de retrouendendo quòd sit dolosum, maxima præsumptio est, quãdo emptor, idemq; locator uoluit contractum uenditionis non posse dissolui, nisi usq; ad certum tempus.

50 Emptio & uenditio ad certum tempus fieri potest.

51 Pactum de retrouendendo dolosum esse præsumitur, quando in eo dictũ fuerit, quòd emptor teneatur retrouendere uenditori fundum uenditum &c.

52 Pactum de retrouendendo malum esse, præsumptio est. quãdo quis mihi fundum uẽdidit, & ego sibi dictum fundũ in perpetuum locaui & simpliciter in instrumento esset appositũ pactum de retrouendendo usq; ad certũ tempus.

53 Pactũ de retrouendendo usq; ad certũ tempus completum uel in perpetuũ de iure ciuili licitum est.

54 Damnum nemo facere dicitur, nisi cũ id facit, quod ius facere non habet.

55 Præsumitur in dubio quis uelle quod sibi fauorabilius est.

56 Pactum de retrouendendo ad tempus completum in foro con[...] tutius est quàm in perpetuum.

57 Temporũ taxationib. nulla ratio[...] di pōt, nisi q ita legislatori plac[...]

58 Pactum de retrouendendo esse m[...] præsumptio est, quando ab ipso i[...] partes egerũt, q quandocũq; uendi[...] restitueret pecuniam perceptam, em[...] etiam rem suam restituere tenea[...]

59 Meum uel tuum propriè loquendo [...] tur, quod uendicari potest.

60 Pactum de retrouendendo simula[...] uel usurariũ esse præsumitur, qua[...] pacta in contractibus apposita d[...] cant, ut puta quia omnia in cred[...] & nõ debitoris fauorẽ apposita fuis[...]

61 Pactum de retrouendendo simulat[...] esse præsumitur ex parte uẽditoris p[...] pter ipsam rem uenditam.

62 Pactum de retrouendendo malum es[...] præsumitur ex persona ipsius uend[...] ris, scilicet propter pretium.

63 Pactum de retrouendendo fictitium e[...] se præsumitur, ex paruitate preti[...] persona emptoris.

64 Pactum de retrouendendo præ[...] tur esse simulatũ ex parte ipsius [...] ris, propter rem emptã, quã nõ [...] uelle uendere, nec de ea informa[...] suscipere, & alia quæ sequuntur.

65 Pactũ de retrouendendo præsu[...] esse usurariũ ex persona emptoris, [...] cet quòd emere noluerit, quando [...] propria prædia uenderet, & huius[...] di contractus faceret.

66 Pactum de retrouendendo fictitiũ esse præsumitur, quando contractus uendi[...] tionis & locationis cum pacto [...] clam & occultè celebrati sunt.

67 Beneficium ecclesiasticum qui occultè confert, præsumitur contra eum.

68 Pactum de retrouendendo usurarium esse

esse præsumitur, quando in loco, ubi cõtractus celebratus est, consueuerunt similia fœnora exerceri.

69 Vsurarius præsumitur, si quispiam moretur in loco, ubi usura exerceri cõsueuerunt.

70 Pactum de retrouendendo iniquũ esse præsumitur, si celebratum fuerit inter emptorem & uenditorem, qui consueti fuerint similes contractus facere.

71 Consuetus esse quispiã dicitur aliquid facere, quãdo bis uel ter idẽ fecerit.

72 Qualitas facti ex faciẽtis personæ præsumitur.

73 Pactum de retrouendendo usurarium esse præsumitur, quando contrahens usuras exercere solitus fuerit.

74 Vsurarii cùm sint pessimum genus hominum, de facili contra ipsos præsumitur.

75 Malitiis hominum indulgendũ nõ est.

76 Pactum de retrouendendo illicitum esse præsumitur, quando uenditor rei uẽditæ in possessione remansit.

77 Præsumitur nemò suũ iactare uelle.

78 Præsumptio simulationis per precariã possessionem excluditur.

79 Pactum de retrouendendo iniquum esse præsumitur, quando uenditio per modicum tempus durauit.

80 Pactum de retrouendendo fraudulentũ esse præsumitur, quãdo receditur à cõtractu emptionis seu uenditionis per restitutionem instrumẽtorũ incisorum.

81 Donentur, aut legentur, aut uendantur si uni instrumenta emptionũ alicuius rei, ipsa res uendi, donari, uel legari uidetur.

82 Naturale nihil tam est, quàm eo genere unumquodq; dissolui, quo ligatũ est.

83 Contractum simulatum, fictitium, uel usurarium esse, quæ psumat remissiuè.

84 Instrumento uenditionis & conductionis cum pacto de retrouendendo, si hæc clausula apposita esset, uidelicet quòd ipsæ partes renunciant seu renũciauerunt exceptioni simulationis & apparentiæ contractus &c. quid iuris.

85 Contractus in dubio an usurarius censeri debeat.

86 Probatio dilucida & legitima quæ sit, & quæ sint præsumptiones, indicia, & probabiles coniecturæ.

87 Coniecturæ uerè probabiles quæ sint.

88 Proxeneta seu mediator an testis esse possit.

89 Instrumentum qui dicit fuisse & esse simulatum, seu fictum, simulationis seu fictionis causam ostendere debet.

90 Exceptio generalis incerta & obscura non prodest, nisi declaretur.

91 Malo abstinere non sufficit, nisi quod bonum est, fiat.

92 Subueniri quando uni non potest, nisi alter lædatur, satius est neutrum iuuare, quàm alterum grauare.

93 Homines quicquid agant, sola intentio iudicat omnes.

94 Quinque pro centenario an esse debeant, habito respectu ad pecuniã per emptorem solutam, an ad ualorem rei, uel eius fructum.

95 Fundum in emendo licet deceptus fuerim, alii locando uel uendendo eũdem fundum, decipere nõ possum.

96 Locatio simplex quando ad certũ tempus facta fuerit, habetur respectus in fictu ad ualorem rei uenditæ & locatæ, & eius fructuum.

97 Consuetudo quandoq; in delictis excusat.

98 Connexorum & dependentium idem est indicium.

99 Cessio propter modicum pretium simulata præsumitur.

100 Contractum simulatum, pignoratitium,

tium, seu usurariũ, ad præsumendum duo potissimum requiruntur, scilicet pactum de retrouendendo, & pretij paruitas.

101 Contractus an fœneratitius præsumatur, si quispiam receperit mutuo pecuniæ quãtitatem, puta centum, & pro illis fecerit uenditionem Titio de prædio ualoris ducentorum, & per aliud instrumentum, postea Titius promiserit sibi retrouendere, solutis sibi centũ.

102 Ratione quo quis magis utit, eo maioris autoritatis eius uerba uidentur.

103 Instrumento in dubio standum est, nec simulatus præsumitur.

104 Contractus simulatus & in fraudem usurarum celebratus de iure Canonico ex duobus præsumitur.

105 Pactum de retrouendendo precij paruitas, cõsuetudo fœnerandi cõtractum fœneratitium præsumere faciunt.

106 Dictio Maximè, quandoq; abundat.

107 Interpretari in re dubia in meliorem partem semper debemus.

108 Regula, quòd sicut quæ non prosunt singula, multa iuuant, ita econtrà quæ non nocent singula, multa nocent.

109 Contractus simulatus ad hoc ut præsumatur, quomodò pretij paruitas, seu deceptio in pretio præsumatur.

110 Societatis partes in dubio æquales esse debent.

111 Læsio saltem in tertia parte, & non in sexta interuenire debet, ad hoc ut reductio ad boni uiri arbitriũ petatur.

112 Læsio de iure canonico tunc esse dicitur, quãdo modicum etiam pretiũ est.

113 Quãtitas magna & parua causa & personarum respectu esse dicitur.

114 Iudex in pacto de retrouendendo, & in quocunq; alio contractu, quòd sint dolosi, iniqui, & usurarij, qualiter arbitrari debeat.

115 Cõtractu quãdo nõ interuenit fraus, uel simulatio, nec aliqua uel deceptio in pretio uẽditiõis, ... nis, uel pacti de retrouendendo, sed ... aliæ præsumptiones uel cõiecturæ de fraudis, uel simulationis, quid iuris.

116 Conscientia omnipotenti Deo occultari non potest.

117 Contractibus cum pacto de retrouendendo abstineat, qui sine conscientiæ scrupulo uiuere optat.

118 Animæ salutem in his quæ respiciunt ad euitandos graues cõscientiæ remorsus, pars semper securior tenenda ...

119 Ecclesia quandoq; propter scandalum crimen tolerat.

120 Ecclesia quandoq; crimen tolerat propter multitudinem peccantem.

CIVIS quidam Veronensis fundũ emit centum aureis, deinde ipsum venditori locauit iure liuelli viginti quinque libris denariorum Veronensiũ, fecitq; eidẽ vendi... pactũ de retrouendendo. a Ex ... dubitari cõsueuit apud Prædicatores religiosos & catholicos viros ... præsertim in ciuitate Veronę, vbi ... pissime huiuscemodi cõtractus celebrari consueuerunt, an dictus cõtractus venditionis & locationis cũ pacto de retrouendendo sit licitus. In qua quidem materia, multæ, variæ ac diuersæ sentẽtiæ reperiunt. Quidã enim dixerunt dictum contractum esse illicitum, simulatũ & vsurariũ, quia nonnunquam ille qui emit & incontinenti locat cum pacto de retro...

trouendendo non habet, nec habere videtur animũ emẽdi, sed solùm percipiẽdi fructus siue redditus pecuniæ suæ centũ aureorũ, videlicet xxv. libras singulis annis, nec etiã vẽditor habuit animũ vendẽdi, sed potius fundũ suum pignorãdi, ex quo simpliciter & absolutè vendere noluit, sed solummodò cũ pacto & conditione, ꝙ sibi locetur cũ certa pensione & cum pacto de retrouendendo. a *Ex pacto enim de retrouendẽdo præsumitur pignus contractũ, vt dicit Bart. per illũ tex. in l. creditor. §. fi. qui incipit, post diuisionem. ff. qui pot. in pign. hab. & tenet Baldus in l. creditoris. ad finẽ. C. de pigno. Et ideo isti dicunt, ꝙ iste contractus c non modò est illicitus, quia cẽsetur simulatus, sed etiã est vsurarius. Nã quando venditor alienat & remanet in possessione, etiam si constituat se emptoris nomine possidere, est b præsumptio fraudis b, & quòd venditio fuerit simulata, nisi interuenerit traditio corporalis, vt not. Barto. in l. post contractum. in tertia colũna, in princi. ff. de donatio. & in l. sicut. §. superuacuum. ff. quibus modis pigno. vel hypote. soluitur. de quo videatur, quod dicam in tertio casu principali, xxv. presumptione. sic licet instrumentum sonet de venditione, tamen verè contrahentes voluerunt, quòd esset pignus, vt ibi. & probatur in c. illo vos. extrà de pignori. & in c. ad nostrã. extrà de emptione & venditione, & per ea quæ habẽtur in l. emptione. C. plus valere quod agitur, quàm quod simulat. concipi. Et maximè hæc opinio videtur vera, quia dicit Io. And. post Hostien. in d. c. ad nostram. in nouella, experientia docuit, quòd vsurarij dimissis contractibus mutui, inchoauerunt facere huiusmodi contractus, videlicet contractum conditionalem cum pacto de retrouendendo rem, & posteà ne forma contractus ex vi illius pacti iudicaret illũ vsurarium, cœperunt facere bina instrumenta, primum purum emptionis, secundum promissionis de retrouẽdẽdo. Hodie verò decet debitorem pecunia indigentem confidere de vsurario, sicut sacrista faciendo sibi purum instrumentum venditionis, nec vult in eodẽ instrumento, vel alio facere pactum de retrouendendo, ne propter hoc præsumatur contractus vsurarius c. Sed certè hodie faciũt duo vel tria instrumenta, primum venditionis puræ, secundum locationis liuellariæ: quia emptor locat rem emptam venditori. Tertiũ quandoque scilicet pactum de retrouendendo. Alij dicũt, quòd dictus contractus de retrouendendo est licitus de iure ciuili & canonico, & etiam in foro conscientiæ: 2 & sic de iure diuino, *quia de iure ciuili pactum de retrouendendo appositum in contractu, non est reprobatum, vt est casus in l. secunda. C. de pactis inter emptorem & venditorem, & ibi not. per Doct. & no. Ang. in l. ad officiũ. in fine. C. communi diui. nec de iure canonico, vt probatur in d. c. illo vos. de pignori. & c. ad nostram. de emptio. & venditio. & dicam in xij. præsumptione. Neque etiam de iure diuino pactũ de retrouendendo videtur esse reprobatum. probatur Leuitici xx. c. ibi, dum dicitur, si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suã,

&

& voluerit, propinquus eius potest redimere qđ ille vendiderat. Sin autem non habuerit proximũ, & ipse pretiũ ad redimẽdũ potuerit inuenire, computabuntur fructus ex eo tẽpore, quo vendidit, & quod reliquũ est, reddet emptori, sicque recipiet possessionẽ suã. Et hoc maximè verum est, quando deceptio siue læsio non est in ipsa venditione, nec in locatione, neque in pacto de retrouẽ-
3 dendo. *Nam de iure ciuili & canonico venditio & locatio iusto pretio facta nõ est reprobata, & probatur in toto titulo. ff. & C. de cõtrah. venditione, & locatio. & Institu. eodem, & extrà eodẽ de emptione & venditio. & de locatio. cũ similibus. & pactũ de retrouendo factũ, dũmodò non sit simulatũ, & pretium iustum, non videtur esse reprobatum ab aliquo iure, etiam si sit conuentum. cum vẽditione & locatione eiusdem rei præcedente, vt est casus in l. fundi. ff. de contrahen. emptio. imò videtur esse quædam gratia & liberalitas, qa est liberatio à iure liuelli, cùm tẽdat dictũ pactum ad liberandum venditorem, eundemq; conductorẽ à iure liuelli, qui de sui natura est perpetuus, vt est casus notabilis in c. j. §. j. ibi, ex natura perpetui liuelli. in titu. de alien. feud. & ibi not. per Docto. in vsib. feu. Cùm ergo dictũ pactũ non tendat ad necem venditoris, sed ad eius gratiam & vtilitatẽ, videtur quòd sit permissum etiam in foro cõscientiæ, cùm illud idem vellet sibi fieri emptor, idem ipse locator, si esset vẽditor & cõductor. argum. c. j. prima distin. v-
4 bi text. sic dicit, *Ius naturale est, quod in lege & Euangelio continetur, quo quisque iubetur alij fi[illegible] quod sibi vult fieri, & prohibe[illegible] lij inferre, quod sibi nollet fieri. [illegible] de Christus in Euangelio, Om[illegible] quæcunque vultis vt vobis fac[illegible] homines: & vos eadẽ facite illis. h[illegible] enim est Lex & prophetæ. Et hæc opinio videtur etiã fundari & inueniri ex communi opinione & obseruãtia ciuitatis Veronæ. Nam quotidie celebrantur Veronæ huiuscemodi contractus, & reputantur liciti. Ergo videtur, quòd non possunt dici illiciti & vsurarij, vt probatur in l. qui sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ibi, quia id facit, quod publice facere licere arbitratur. ff. de ædil. edic. & ibi Bar. dicit per illum tex. φ si quis facit aliquẽ actum vel contractum, qui existimetur communiter licitus: cõtrarium tamẽ est in veritate, quia sapit vsurariam prauitatem, ex hoc nõ dicitur vsurarius. & ibi hoc idem [illegible] xi, addendo, quòd hoc est multum no. pro mercatoribus alijs, qui quotidie faciunt multos contractus vsurarios in veritate, & communiter [illegible] netur in illo loco, quòd non sit [illegible] ra, quòd tales nõ sunt vsurarij, [illegible] fortè peccant, nisi essent in ignoran-
d tia supina d, & non curarent, nec vo[illegible] lent informationem habere. argu. nec supina. ff. de iuris & facti ignoran. & argumen. eorũ quæ not. Bar. in l. bonorum. ff. de bono. possess. & in l. penul. ff. de adulte. ad quod videatur, quod dicam in v. casu. principali, versi. nisi dicamus, quòd consuetudo. nec text. in d. c. ad nostram. extrà de emp. & vendi. vbi ponitur pactũ de retrouendendo quãdocunq; contradicere videtur: quia ibi nõ [illegible] detur reprobari contractus, ex eo [illegible]

esset appositum pactum de retrouendendo quãdocũq;: sed quia ipse emptor fuit in dolo, quia venditor ibi volebat recipere pecuniam mutuo, & non vendere, vt patet ibi in prin. dum dicit, Cum B. laicus ab M. mutuo recipere voluisset, & emptor ne videretur vsurarius, & sic ne posset posteà conueniri tanquàm vsurarius, voluit, q̃ dictus B. venderet sibi domos & oliuas: & sic cũ in veritate fieret mutuũ, voluit q̃ instrumentum fieret de venditione: & sic propter dolum [e] emptoris eiusdem Iocatoris reprobatur ibi contractus, & non propter pactũ de retrouendendo: vt probatur in textu ibi, igitur. *Fraus & dolus [f] cuiquam patrocinari non debent &c. De quo tamen est aliter dicendũ, vt dicitur plenè in quinto casu principali. & licet ex pacto de retrouendendo rẽ, ipsa res intelligitur obligata, vt dixi suprà, non tamen propter hoc presumitur cõtractus simulatus, vt statim dicam: nec etiã obstare videtur, quod dixi secundũ Bart. quòd contractus præsumatur simulatus, quãdo venditor remanet in possessiõe: quia illud nõ procedit, quando venditor responderet emptori de fructibus. hoc enim facit cessare presumptionẽ fraudis. argu. l. litibus. C. de agri. & censi, lib. xj. vt dicit Bal. in d. l. post contractum. in princi. iij. colũ. ff. de dona. & in d. l. sicut. §. superuacuũ. ff. quibus mod. pign. vel hypo. sol. Itẽ nõ procedit, quo ad ipsum venditorẽ dicẽtem contractũ fuisse simulatũ: quia non sufficit, vt ex hoc solo possit venire cõtra factũ suũ, vt de seruo pig. dema. l. si creditoribus, sed quo ad tertiũ creditorẽ dicentẽ contractum fuisse simulatũ, vt si contractus præiudicet, bene procederet, secundùm Barto. in d. l. post cõtractũ: in iij. presumptione. in fin. & in d. §. superuacuũ. in fine. & sequitur Bal. in l. emptionẽ. in fine, versi. qualiter probetur. C. plus valere, q̃d agitur. & Franciscus Zabarella in c. illo vos. in secundo notabili, extrà de pignorib⁹. Alij verò aliter dixerũt prout ex infrà dicendis apparebit, quæ breuitatis causa hîc omittuntur.

a De retrouendẽdo. *Et pactũ de retrouendẽdo, an inducat præsumptionẽ usurarũ cõtra nõ solitũ fœnerari, uide Corn. primo uol. cõsi. ccxxiiij. inci. quã quã. & cõs. ccxlj. & cõsi. cccxlvij. inci pi. uisa. Et pactũ de retrouendẽdo infra certũ tẽpus casu quo emptor uelit pro seipso, an & quando procedat ut pmittẽs cõpelli possit. uide cõs. ccxliiij.*

b Fraudis. *Esaias propheta cap. xxxij. fraudulenti uasa pessima sunt.*

c Vsurarius. *Cõtractus quãdo celebratur in fraudẽ usurarũ, uide text. in l. j. cũ gl. C. de his qui ad princi. uaca. li. x. & Bal. in l. illud. in fi. uersi. extra glo. hic positam. C. de sac. sanc. eccle. ubi allegat d. l. j.*

d Supina. *Ignorãtia nõ excusat eum, qui dabat operã rei illicitæ. Bar. no. in l. cũ qui. §. pe. ff. de iniur. Itẽ nec qua non põt allegari. Alexan. in l. fi. de decre. ab ordi. fac.*

e Dolum. *Dolus in alienãte rem causa mutãdi iudicij probatur eo ipso, quod rẽ alienauit sub pacto de re sibi retrò restituẽda, uel qũ accepit pretium uel alienã rẽ pro eadẽ, secũdũ Bar. in l. itẽ si res. §. ideo; fieri. ff. de alie. iudi. mu. causa fac. Et dolus consistit in animi qualitate, non in pretio. l. doli. & ibi Bald. C. de rescin. uendi.*

Dolus.

xf Dolus. *Dolus ex cōiecturis probatur. glo.in c.fi.de renū.in vj. l. quoties. §. qui dolo.de prob.l.dolum.* C. *de dolo.* Pau.*de* Cast.*cōsi.lxxx.&* Bar.*in l.fi,* a C.*de probati.ubi dicit uerū, si sunt cō iecturæ indubitatæ, ita q̧ animū iudicis reddant certū: uide Spec.de expen. §.fi.uersi.tu autem.*

EGO Bartholemæus Cæpolla Veronensis, iuris vtriusq; doctor minimus, & aduocatus consistorialis, sic nunc dicerem distinguēdo sex casus principales, salua tamen meliori deliberatione cuiuslibet alterius, & maximè Theologici, & sanctę matris ecclesiæ: cuius opinioni & decisioni semper adhæreo, & nūc me submitto. Quandoq; contractus dictæ locationis & pacti de retrouendendo fuit celebratus ex interuallo post contractū venditionis, & nihil fuit actū expresè vel tacitè ipsius venditionis tempore, nec ante, inter dictos contrahentes de celebrando dicto cōtractu locationis & pacti de retrouendendo. Quandoq; fuit actum inter contrahentes expresè vel tacitè tempore venditionis, vel ante, de locando dictam rē venditam eidem venditori cum pacto de retrouendendo, vel tēpore dictæ venditionis fuit celebratus contractus locationis & pacti de retrouendendo, & in dicto cōtractu venditionis & locationis & pacti de retrouendendo nō interuenit verè, fictè, vel præsumptiuè fraus, dolus, simulatio, vel aliqua læsio seu deceptio in venditione, locatione, vel pacto de retrouendēdo, nec in aliquo alio. Quandoque in dicto contractu interuenit fraus, vel dolus, vel simulatio verè vel fictè vel pręsumptiuè, & est deceptio siue lęsio in v[...] ne, locatione, & in pacto de [...] dendo. Quandoque in dicto [...] ctu interuenit fraus, a dolus, [...] mulatio ex parte vtriusque co[...] hentis, vel vnius tantū: sed nu[...] teruenit læsio in pretio vēd[...] locationis, & pacti de retrouend[...] do. Quandoq; dubitatur an in d[...] contractu dolus, vel fraus, vel [...] latio interuenerit: & interuenit [...] sio in locatione & pacto de re[...] dendo in aliquo aut aliquibus [...] psis. Quādoq; nō interuenit d[...] fraus, simulatio, nec aliqua læsi[...] pretio venditionis, sed in alijs [...] adsunt alię præsumptiōes doli, [...] dis, vel simulationis.

a Fraus. *Fraus præsumitur ex a[...] celeritate, & ex nimia liberali[...] Bald.in l.eā quā.xv.col.de fidei[...] præsumitur cū cōstet de dāno, & [...] aliter.*Bal.*in l.si tutor.* C.*de [...] ma.inter tu.& pu.Itē præsum[...] nimijs caute.* Bal.*in l.etiā.iv.[...] de execu.rei.iudi.& not.in l.[...] condi.insti.& in l.pe.*C.*de [...] præsumitur ex qualitate perso[...] est solitus fœnerari, secundu[...] in l.cùm allegas.iij.oppo.*C.[...]

PRIMO casu quando contr[...] locationis & pacti de retr[...] dendo fuit celebratus ex inter[...] post contractum venditionis, & [...] hil fuit actū expresè vel taci[...] sius venditionis tempore, nec a[...] inter dictos cōtrahētes de dicto [...] tractu locationis & pacti de retro[...] dendo, & sine dubio hoc casu cō[...] ctꝰ locatiōis & pacti de retrouēd[...] do est licitus: nec pōt dici, q̧ sit si[...] latus vel vsurarius: quia nihil inte[...] uenit, propter quod iudicari po[...] quo[...]

quòd dictus cõtractus locationis, &
pactũ de retrouendẽdo fuerit illici-
tus, simulatus, vel vsurarius, imò lici
tus, & q potius cõtinet merã gratiã
& liberalitatẽ ex parte locatoris pro
pter dictũ pactũ de retrouendendo.
Idẽ est dicendũ multò magis, si ha-
beo fundũ, quẽ emi, vel aliter acqui-
siui à Titio, & posteà ipsum locaui
Sempronio, eiq; feci pactũ de retro-
uendendo. Nã hoc casu nulli dubiũ
est, q licitũ: quia non reperitur hoc
prohibitũ ĩ iure ciuili, aut canonico,
aut theologico. potius dici posset, q
fiat gratia ipsi conductori per ipsum
locatorem per pactũ de vendendo,
maximè cùm nõ possit dici, q fuerit
pignus vel contractus simulatus, ex
quo res locata nõ fuit ipsius condu-
ctoris, sed ipsius locantis tantũ: & iu
stũ pretiũ locationis, & pacti de ven-
dẽdo interuenit. Si aũt fuisset pactũ
de retrouendendo tẽpore venditio
nis expressè vel tacitè, vel præsum-
ptiuè, quod qñ sit, dicetur in sequẽti
casu principali: tũc qd iuris sit: dic vt
ibi dicam, & in tertio casu principa
li in x. præsumptione. Sed si interue-
nisset pretiũ iustum respectu locatio
nis, vel pacti de retrouendendo, vel
vẽditionis tantũ, vel in omnibus præ
dictis, quod quãdo sit, dicetur in ter
tio casu principali in secunda, tertia,
& quarta præsumptione: & tunc si
pretium fuit iustum respectu vnius
contractus tantùm: & sine dubio nõ
erit, nec esse poterit contractus vsu-
rarius. sed si fuisset læsio in tribus
prædictis contractibus vel duobus
ex eis: & idem etiam est dicendum,
ex quo in veritate percipio fructus
vel reditus rei meæ locatæ, nec ali-
quod pignus verò vel præsumptiuè

ĩteruenerit: & hoc si emptor habuit
animum emẽdi, & vẽditor vẽdendi,
qđ sic dic, vt dicã in prima præsum-
9 ptione in principio. *Quia in in-
certis nõ certis locus est coniecturę.
l. cõtinuus. §. cũ ita. ff. de ver. oblig.
aliàs secus. Ad quæ adde quod dicã
in quarto casu principali. Poterit ta-
men dici dictus contractus illicitus:
quia si fuit iniustũ pretiũ in vẽditio
ne & pacto de retrouendendo vltra
vel citra dimidiã iusti pretij: tunc in
eo, quo pl⁹ iusto cõmuni pretio res
erit empta, locata, vel promissa de vẽ
dendo, tenebitur lędens supplere iu
stũ pretiũ, vel restituere illud plus,
quod perceperit de fictu vel vẽditio
ne, seu retrouẽditione; & tenebitur
etiã reddere verè fictũ futurũ & pre
tium venditionis seu retrouenditio
nis ad iustum pretium in foro con-
scientiæ vel rescindere dictum con-
tractum in electione ipsius lædentis
etiam de iure ciuili, quando, vt dixi,
esset deceptio vltra vel citra dimi-
diã iusti pretij, per l. ij. cũ ibi not. C.
de rescin. vẽdi. Et etiã de iure cano.
vt est casus in c. cum dilecti. ibi, quia
verò in arbitrio emptoris est. & in
c. cùm causam. ibi, aut suppleatur. ex-
trà de empt. & vendi. quod quidem
procedit, etiam si esset læsio in sim-
plici locatione tantùm: siue fuerit
locatio ad tempus, siue liuellaria in
perpetuum: quia beneficium d. l. ij.
C. de rescin. vendi. non solùm habet
locum in venditione seu emptione;
sed etiam in locatione & conductio
ne simplici: vt pbatur in l. itẽ si pre
tio. §. quemadmodum. ff. loca. & in
l. j. §. si quis in fraudem. ff. si quid in
frau. pa. & ita tenet glo. fi. in l. si olei.
C. loca. & glo. in l. in venditione. §.

ij.in l.si minori.ff.de bo.autor.iudic. pos.& glo.fina.in l.si ea pactione.C. de vsur.& Spec.in tit.de empt.& vẽdi.§.ergo nunc dicendũ restat.de re scin.vend.versi.sed nũquid prædicta lex.Et ita tenet Cy.in l.legẽ.in prin. C.loca.& in d.c.quemadmodũ. Bal. in c.cũ causam.el ij.ad finẽ.extrà de testi.& Ang.in l.maioribus.C.cõmunia vtriusq; iud.& Ant.de Bu.in c.cũ dilecti.de emp.& vend.& ita tenent Doct.in d.l.ij.C.de rescin.ven. Item habet locũ beneficium d.l.ij.etiam in locatione perpetua liuellaria seu emphyteotica:vt probatur in d.cap. ad nostram.extrà de rebus eccl. non alie. arguendo ibi de feudo ad emphyteosim.Et ita tenet Spec.in titu. de locato.§.nunc aliqua.versicu.nonagesimò.& Bald.in d.l.ij.versic. est 7
dubium,de contractu emptionis. Et b
Ludo.de Ro. in l.si quis cùm aliter. in viij.col.in princ.ff.de verb.oblig. Et Ioan.de Imo.in c.cùm causam.circa finem,extrà de empti.& vendi.& do.Barto.Salycee.idem tenet in quodam suo consil. quod incipit, super pũcto,quo quæritur an ecclesia: qui mouetur in primis per gl. l.excepto. C.loca.in versi.fructus.quæ dicit, ꝙ idem iudicatur de contractu simili locationis, quod de ipsa locatione. & per gl.in fi.in d.l.si olei.quæ vult, quòd beneficium d.l.ij.habeat locũ
a etiam in contractu innominato[a].& idem scilicet quòd habet locum in emphy.seu liuello.d.l.ij.tenet Ant. de But.in d.c.cum dilecti.de emp.& vend.si habeatur respectus ad valorem iuris emphyteotici, & sic attendatur deceptio inspecto valore communi iuris emphyteotici: de quo dicam in tertia præsumptione.& ita intelligantur prædicti doctor... si haberetur respectus,& at... tur deceptio ad verum valo... de quo dicam plenè in secun... sumptione,vers.verum quia c... est.Nam tunc non haberet loc... neficium d.l.ij.C.de rescindẽ.ve... Et isto modo potest saluari.Spe. contrariũ videtur dixisse in ti.de... pti.& vend.§.nũc restat.ver.qui... conc...sione in emphyteosim.vbi d... xit,ꝙ d.l.ij.nõ habet locum in d... contractu emphyteotico, & ... neo,qđ dixi secundũ do.Ant.Sa... nõ esset lęsio citra vel vltra dim... iusti pretij, sed in minori quã... tũc quid iuris sit?dic vt infrà d... proxima distinctione,& plenè... cunda p̄sumptione tertij casus p... cip. *Et est maxima differẽtia,an... tractus sit pignoratitius,simulat... siue vsurarius,an illicitus:quia qu... est vsurarius,pignoratitius,vel si... latus; quicquid percipitur de... reditu,vel fructibus, debet in... id est,in debito principali comp... ri:vt probatur in capi.illo vos.c... de pigno.& in c.ad nostram.de... pti.& venditi. & in tit. extrà... & maximè in c. j.& ij. & c. ... stus.& c.cum contra. extrà de... & in l.j & ij.C.de pign.actio.... & not.glos.in c.ex literis.in ... fortè amplius.extrà de iureiu... tùm quòd extenuatur debitum... tis per solutionem fictus, vel ... tus,vel perceptionem fructuum ... iure:vt est casus in l.j.C.de d... gno.& hoc tenet glo.in dicto ca... literis.& in verbo fortè & amplius... de iureiurã. Sed quando contract... est solummodò illicitus,& non ... rarius vel pignoratitius aut simul...

tus, tūc illud tantū, quod recipitur vltra iustum pretiū, est restituendū, & contractus reducendus vel rescindēdus: vt d.l.ij.cū ibi no.C.de rescind. vend.& not.glo.fina.in verbo, deceptione.circa princ.& in c. cū dilecti. de empti.& vend.& in c.per tuas.in verbo, interest enim.de donatio.extrà. Circa hoc autem sic concludas: Aliquando contractus est simulatus siue vsurarius. Aliquādo est tantum modò illicitus, id est, iure non probatus.nā huiusmodi simulatio est à iure improbata in notatis in toto ti. C.plus valere quod agitur. & in d.c. ad nostram.& in d.c.illo vos.cū similibus.Itē vsura est illicita, seu reprobata vtriusq; Testamenti paginas vt est tex.in c.quia in omnibus. & c.super eo, extrà de vsuris.& etiam de iure ciuili hodie, quia leges non dedignātur sacros canones imitari: vt est tex.in auten.de eccles.titu.& ibi gl. colla.ix.& not.glo.in l.cū allegas.& in auten.ad hoc.C. de vsuris.& in l. j.C.de sum.tri.& ibi per Doc. & hoc casu quādo contractus est simulatus vel vsurarius, pōt rescindi vel annullari cū distinctione, quā posui infrà in quarto casu principali, ad finem. & fructus percepti cōputari debent in sorte: vt suprà dixi. Si verò contractus est tantummodò illicitus, & non simulatus, vel vsurarius, quod est, quando contrahentes habuerunt 8 animum verè & simpliciter contrahendi, sed deceptio siue læsio interuenerunt in pretio: & tunc si læsio est in dimidia iusti pretij vltra vel citrà, contractus poterit rescindi, vel debebit suppleri iustum pretium de iure ciuili & canonico, secundū beneficium d.l.ij.& d.c.cùm dilecti. & c.cū causam. Et multò magis reprobatus est iste cōtractus in foro conscientiæ, in quo non est licitū cōtrahentibus se decipere etiā in pretio, vt dicā plenè in secūda præsumptione: nec fructus vel reditus per emptorem medio tempore percepti in hoc casu in sortem cōputantur, nec sunt restituendi de iure ciuili vel canonico: quia hoc non memini me legisse iure cautū. Imò d.l.ij.videtur probare contrariū: ex quo solū prouidit, ꝙ sit in electione lædētis vel rescindere contractū, vel supplere iustum pretiū, & cū tenuerit ipso iure vēditio, & sic emptor perceperit fructus rei suę, eos restituere non tenetur.& facit ad hoc, quod no.Bal.in c.j.in ti. de feudo dato in vicem leg.commis.in vsib.feud.& quod not. Anto. de Butr. in c. ad nostram. circa medium.ibi, sed veniente tempore. de emptio.& vendi.in foro autem animæ, & sic diuino, bene credo, quòd emptor teneatur restituere fructus siue reditus, vel in sortem computare pro eo minori pretio, quo res fuerit vendita vel distracta. Sed si læsio nō est in dimidia iusti ꝑtij, tūc talis cōtractus est licitus de iure ciuili vel canonico, per d.l.ij.C. de rescin. vendit.& per dictum c. cum dilecti. & c.cum causam.de emptio. & venditio. & hoc tantùm intelligitur, quod dicitur, *Quòd licitum est contrahentibus se in pretio decipere: vt l.in causæ. §.penul.ff.de mino. & in lege item si pretio. §.quemadmodum.ff.locati.& sic peti non poterit, quòd rescindatur dictus contractus, aut quòd sibi suppleatur iustum pretium, vel quòd fructus restituantur, aut computentur in sortem.

Itē nec in foro conſcientiæ iſte contractus erit reſcindendus. Credo tamen, quòd tenebitur lædens ſupplere iuſtum pretium, & fructus reſtituere pro eo pluri, vel minori, quo res eſt vendita vel diſtracta: ex quo in foro conſcientiæ, vt dixi, non eſt licitum contrahentibus ſe decipere in pretio citra dimidiū iuſti pretij. & vt not. Anto. de But. in c. in ciuitate. extrà de vſuris. & in c. quia plerique. in fine. antepenul. col. de immu. eccleſia. & dicam plenius in ſecunda præſumptione tertij caſus principalis. verſic, de iure autē diuino, &c.

a Cōtractu innominato. *Contractus nominatus quas actiones pariat, uide Spec. de acti. ſeu peti. §. ſequitur uidere. uer. ſed & ubi. & ff. de præſcr. uer. per totum.*

b Simulatus. *Cōtractus ſimulatus quomō ꝓbetur, uide Pau. de Ca. cōſ. lxxx. et cōſ. cxiij. & cōſ. cccxxvj. & ſe. Bar. in l. pacta nouiſſima. circa med. C. de pac. Cōtractus ꝓſumitur uſurarius, & ſimulatus, quādo uēditio modico tēpore durauit. Bart. in cōſi. Pet. Nicol. & Paulus de Caſt. conſi. cccxxv. incip. in cauſa mota & c. uer. his præmiſſis & c.*

SECVNDO caſu principali, quādo fuit actum inter contrahentes expreſsè vel tacitè vel præſumptiuè tempore vēditionis, vel antè, de locando dictam rem venditam, & de faciendo pactum de retrouendendo, vel tempore dictæ venditionis, fuit celebratus contractus locationis & pacti de retrouendendo, & in dicto pacto locationis, venditionis, & pacti de retrouendendo, non interuenit fraus vł ſimulatio, vel aliqua leſio ſeu deceptio in aliquo. Et tunc etiam hoc caſu omnes dicti cōtractus ſunt liciti, etiam in foro conſcientiæ: nec pactum de retrouendendo coniunctum cū vēditione locatione eiuſdē rei, reddit contractū vſurariū vł illicitū, ſi nullus dol⁹, vel ſimulatio, aut læſio, ſiue deceptio interuenerit: vt probatur l. ij. C. de pact. inter empt. & vend. eſt caſus not. in l. qui fundū. ff. de contrah. emp. & ita tenet Albe. de Ros. in d. l. ij. qui dixit, quòd ita de facto [illegible] tinuit dictam inueſtituram ſine [illegible] tione valere. & hoc no. & tenet [illegible] in terminis, in cap. conqueſtus. [illegible] de vſuris. in glo. magna, circa fi. [illegible] nō eſt tamē vſura, vt ſi vēdo tibi [illegible] dū. Nec obſtat textus in d. c. ad [illegible] ſtram. quia ibi propter pactū de retrouendēdo tantùm, nō reprob. contractus, ſed propter fraudē & dolum emptoris: vt dixi ſ. circa principium: quod tamen intellige ſecundùm ea quæ dicam in ſequenti [illegible] principali.

6 *Quando autem dicatur ſeu intelligatur actum expreſſè vel tacitè, vel præſumptiuè tempore venditionis vel antè, de pacto de retrouendendo: dic ꝙ expreſſè dicitur actum, quando probatur manifeſtè, quòd ita dixerit, & expreſsè voluerit vēditor vel emptor. Tacitè, quando inter emptorem & venditorem factum de dicto pacto de retrouendendo, & non coram teſtibus: quia fortè ſi dixit emptor confidens in fide, quòd tibi faciam ex interuallo pactum de retrouendendo, vel dixit, ex nunc promitto tibi retrouēdere, ſed nolo, quòd de hoc fiat mentio in inſtrumento locationis vel venditionis, ſicut faciebat Hieronymus de Saluaticis vſurarius, qui tempore venditionis ſæpiſsime no.

nolebat facere pactū expresſè de retrouendendo, ne cōtractus censeretur vſurarius, & clàm promittebat venditori, & volebat, ꝙ vēditor de ipſo confideret: & cōmuniter ſeruabat fidem promiſſam. hoc autem, ſcilicet tacitam fidē fuiſſe promiſſam, probare poterit per confeſsionē vel per teſtes, vel per ſcripturā de manu emptoris, vel quia emptor ſcripſiſſet hanc promiſsionē ſuper libris ſuis, vel quia etiā ita eſſet ſolitus facere, ſicut ſolitus erat dict⁹ Hieronymus per ea, quæ habētur & not. in l. ij. §. ſi quis palàm. cum §. ſeq. & in §. tacita. & in l. cùm tacitū. ff. de iure fiſci. & in l. cum tacitum. ff. de probatio. & quæ notantur per Barto. in l. ſi gener. ff. de his quibus vt indi. licet glo. Ioan. And. in c. contra eum. ante mediū, ibi, ſi conſtat tacitè, vt per cōiecturā. de regulis iuris. in vj. intellexerit, ꝙ tacitè cōſtare dicatur

10 per cōiecturas. * Nam per conie-

a cturas ª inducitur potius actus præſumptiu⁹ quàm tacitus, vt probatur in c. requiſiſti. extrà, de teſta. & in c. illo vos. in fi. in verbo, præſumitur. de pigno. & in c. ad noſtrā. in verbo, patet. & ibi glo. quæ exponit, id eſt, præſumitur de emptio. & venditio. b & probatur in alijs iuribus præalle. ad quod facit, quod ſtatim dicam.

11 * Præſumptiuè autē diceretur actū, quādo incōtinēti poſt venditionem facta fuiſſet locatio cum pacto de retrouendendo: vel quādo poſt venditionem & locationem incontinenti fuiſſet factū pactū de retrouendendo. Ex breuitate enim ſpatij præſumitur dictū aut factum, vt eſt text. cum gloſſ. fin. in fine. & ibi per Doc. in l. ſi ventri. §. ſi in bonis. ff. de priui. cred. & eſt tex. cum glo. in verbo, incontinenti. in c. officij. extrà, de electio. & per Bart. & Doct. in l. poſt cōtractum. ff. de donatio. §. j. verſic. item pone aliquis. & per Cyn. in l. ſi quis poſthac. in ij. queſt. C. de bon. præſcrip. & per Bal. in l. ij. C. de ædil. act. & per eūdem Bal. in l. per diuerſas. C. manda. vbi dicit, ꝙ cùm fuerit facta promiſsio de retrouendendo, incontinenti præſumitur conuentū fuiſſe per prius, per d. l. ſi ventri. ad quod adde, quod dicitur in prima præſumptione, circa prin.

12 * Quando autem dicatur incotinenti vel ex interuallo factum: dic quòd hoc eſt relinquendum arbitrio iudicantis. arg. l. j. ff. de iure deliberā. & c. de cauſis. extrà, de offi. deleg. & per glo. fi. in c. nō eſt. de regu. Ita tenet Ange. in d. l. ſi ventri. §. fi. de priui. credit. & Ludo. de Ro. in l. j. §. j. ff. de verb. obligatio. & quando eſt factum pactum de retrouendendo eadem die & loco, & corā eiſdem teſtibus præſumitur fuiſſe factū incontinenti. argu. à communiter accidentibus, ſecundùm Bald. qui ita dicit not. in l. pe. quę incipit. in his. §. mulier. ad fi. ff. ſolu. matri. Item quādo eſt factum pactum de retrouendendo ᵇ eodem die, de quo eſt facta venditio, præſumatur factū incōtinēti, vel etiā de eo conuentū tēpore vēditionis vel antè, quia vna dies nō eſt longū interuallum, vt probatur in l. ſi ex duob⁹. in princi. ff. de duob. reis. & ita not. Bat. in d. l. j. §. j. ff. de verbo. obliga. Et ita vidi aliàs conſultum per plures Doct. in materia noſtra ſimulationis. Facit ad hoc optimè quod no. Bal. in l. j. in fi. C. de oper. lib. vbi dicit, quod ſit eodē die & loco, præ-

sumitur esse factũ eodẽ contextu. & vide quod not. Inno.& Docto. in c. consideravimus.extrà,de elect.& vide Oldra.consi.ccliij. Et hoc maximè verum, si non esset apposita vel descripta hora contractus in instrumento, neq; in instrumẽto pacti de retrouendẽdo,sicut cõmuniter non apponitur, nec de iure regulariter tabellio apponere tenetur,iuxta no. per Cyn. in l.optimam. in v.q.C. de contrahen.& cõmitten.stipu. & per Bal.in l.ĩ præscriptione.in ix.col.C. si contra ius vel vtilitatem publi. in l.fin.in iij.col.C.de edic.diui Adria. tollẽ.& in l.cùm proponas.C.de inter.matri.& in l.Imperator.ff.de statu homi.& per Ioã.And. in additio. Specu.in titu.de instru.edi.§. dicto. versic.si post inductionẽ. & in addi. quæ incipit, hora diei. & per gloss. not.in l.si ex pluribus. §.fin cum ibi not.ff.de solu. Nam licet instrumentum vẽditionis præsumatur præcessisse, & instrumentũ pacti de retrouendendo subsecutũ, quia iste ordo naturæ est:vt no. Bal. in prima constit.Codic.§.hoc igitur.in ij.colum. in vij.not. tamen præsumam dictum secundũ instrumentum pacti de retrouendendo fuisse eadem hora cõfectum: quia ita cõmuniter fieri solet.arg.l.j.C. de arbit.cũ ibi not.per glo.& Doct.& per gl.pen.in l.cũ dotem.de iure dot.Itẽ præsumptiuè intelligeretur actũ tẽpore vẽditionis, vel antè,de retrouendẽdo, quando subesset presumptio,ꝙ ipse vẽditor a verisimiliter nõ voluisset,nisi cũ illo pacto de retrouendẽdo,vt dicam in sequenti casu principali in prima & duodecima præsumptione.

a Cõiecturas. *Coniecturæ sufficiunt in his quæ cõmuniter in secreto fiũt.* [illegible] *in rub.C.de prob. & Alexã. in l.* [illegible] *de quæst. quòd cõiecturæ & præsumptiones sufficiunt in his quæ communiter secretè fiunt*

b Retrouẽ. *Pactũ de retrouẽdẽdo,quo modo probetur, Paul. de Cast. consi. cclxxx.inci. viso pcessu attestationũ. in ij. col. in fin. quòd per coniecturas & præsumptiones. & in consi.cccliij. quod incipit,iudex est minister. & Alexan.consi.cxxj.ij parte. ubi dicit an per testes & an per unicum cum iuramento in supplementum probationis.*

TERTIO casu principali, quãdo in dicto cõtractu fraus vel dolus, vel simulatio verè, vel fictè, vel tacitè, vel præsumptiuè interuenit, quod quando fit,statim dicetur, & est deceptio, siue læsio in venditione, locatione, & pacto de retrouendendo, & tunc sine dubio tales contractus sunt nõ modo illiciti,sed etiam simulati & vsurarij,tũ propter dolum & fraudẽ, & simulationem, tum etiam propter ipsam deceptionem seu læsionẽ,vt probatur expressè per text.in c.ad nostram.ibi, cùm re vera. & ibi, quãdocũq; à [illegible] nio.& ibi,quia igitur dolus & fraus extrà,de emptio.& vendi. & in c. [illegible] lo vos. ibi, non esse purè venditas, sed pignori obligatas.& ibi,pro xx. ij.lib. obligatis. coniuncto ibi.xxvj. lib. & ibi, quod vltra summam receptam xl.sol. deberẽt persolui. extrà de pigno. & idem dicendum est etiam de iure diuino[a], & sic in foro 13 conscientiæ.* De quo iure seu foro nullus debet decipi seu lædi: vt ꝓbatur in c.j.dist.j.& dicã in secũda præsump.& dicitur fraus,vel dolus, vel simulatio vere interuenisse,quãdo

do actum fuisset inter partes, quòd licet instrumētū loqueretur de venditione, nihilominus intelligeretur esse pignus: sed emptor voluit, quādo mutuauit pecuniā, quòd recipiēs mutuo pignoraret sibi fundum vel domū, & q̄ fieret instrumentū qualiter vēdebat sibi, ad hoc vt emptor posset lucrari fructus, & ne per canonem cōtra vsurarios edictum posset in posterū conueniri: vt hæc probātur in d.c. ad nostrā. ibi, cum B. laicus ab M. mutuū accipere voluisset, ne per canonem contra vsurarios edictum posset in posterum conueniri, domos, id est oliuas recepit ab eo tit. emptionis, cùm re vera contractus vsurarius ageretur. & ibi, quia igitur fraus & dolus. extrà, de emp. & vendi. & ista probari poterunt nō solùm per cōfessionem partium, sed etiam per alia instrumenta

14 & per testes.* Et quòd per instrumēta & per testes probari possit simulatio contractus, sensit glo. in auth. de fide instru. §. si verò aliquid. col. vj. & tenet Cy. in l. optimā. in iij. oppo. C. de cōtrahen. & commit. stipula. & Barto. & Doct. in l. generaliter. C. de nō nume. pecu. & Io. de Imo. in d.c. ad nostrā. de emp. & vendi. Item dicitur fraus, dolus, vel simulatio interuenisse fictè, quādo lex vel statutum ita fingeret, vt puta, si quis diceret, si quis fecerit talem contractū, fingatur vsurarius vel simulatus. facit ad hoc glo. in l. vnica. §. accedat. in verbo, præsumatur. C. de rei vxo. actio. & quod not. per glo. & Docto. in l. nō est verisimile. ff. quod metus causa. & in c. is qui fidem. extrà, de spon. Item dicitur fraus vel dolus vel simulatio interuenisse tacitè, quando tacitè actum est inter contrahentes, quòd licet instrumentū fieret de vēditione, tamen in veritate esset pignus, vel ecōtrariò: licet partes vellent quòd esset pignus, nihilominus diceretur in instrumēto quòd esset venditio, quod quando fit, dixi suprà in secundo casu proximè præcedenti. Item dicitur fraus, dolus, vel simulatio interuenisse in contractu præsumptiuè, quando nō constat, q̄ sit actum expressè verè vel fictè, vel tacitè inter partes, quòd contractus venditionis celebretur, cùm in veritate esset pignus: sed pręsumi ex pluribus præsumptionibus, &c. Sequitur prima præsumptio.

a Iure diuino. *Ius diuinū dicitur ius naturale. glo. Insti. de oblig. quæ ex deli. na. in prin. & Alex. in l. Iul. de condit. & demonst.*

15 ET PRIMA* præsumptio est, quādo lex præsumit, quòd contrahentes nō habuerūt animū emendi vel vēdendi, quod est, quādo tempore venditionis, vel antè, fuit dictū vel tractatū, quòd non esset venditio, sed pignus. Nam tunc venditio statim secuta præsumitur simulata. Idē si vēditio fiat ex interuallo, sed vendens prius dixerat & protestat° fuerat, quòd non intendebat, quòd esset vēditio, & si cōtingeret ipsum in futurum vēdere, intēdebat, quòd esset pignus. ita singu. dicit Bartol. secundùm Iaco. de But. in l. pacta nouissima. C. de pactis. & ibi per Bald. & Doct. & not. Barto. Bald. Ange. & Docto. in l. item quia. §. item Iulia. ff. de pact. & Barto. & Ioan. de Imo. in l. Titia. §. idem respondit. el j. ff. de verborū obliga. & Ange. in l. j. in iij. col. in fi. ver. in gl. ibi, ex his, quæ

præcesserunt.ff.de iudi. & Bald.in l.
multùm. in ij. col. C. si qs alteri vel
sibi.& ad hoc vide glo.in l.interposi
tas.in verbo,qualitas.C. de transact.
Si autē prædicta protestatio nō præ
cessit, & cōtractus appareat celebra-
tus in formā venditionis, licet inter
partes tractatus de celebrādo aliter
siue in alia forma:per hoc nō proba
retur contractus simulatus vel frau-
dulentus, quādo,vt dixi, contractus
venditionis celebratus fuit ex inter
uallo post dictū tractatū. pro hoc l.
cum in plures. §. locator horrei.ff.
loca.secūdùm Ange. qui ita no.in l.
si quis cùm aliter.ff.de verb.obli. Et
subdit, ꝙ si verba contractus essent
ita ambigua,ꝙ possent trahi ad mul
tos sensus, interpretāda sunt secun-
dùm tractatū quantūcunq; præcedē
tem.allegat ad hoc Inno.in c. inno-
tuit.extra,de arbi.quod est valde no
tandū.& ita tenet Ludou. de Roma.
in d.l. si quis cùm aliter. in xiiij.col.
in fi.qui allegat glo.ordinariā.in l.j.
in glo.j.ad fi.ff.de iud.& glo.in l.ele
ganter.in prin. in verbo, puto.ff.de
condi.indeb.& l. hæredes palàm. §.
sed si notā.ff. de testa.Item presumi-
tur,ꝙ cōtrahentes nō habuerūt ani-
mum verè vendēdi & emēdi,quādo
debitor petebat mutuū, & creditor
dixit, nolo mutuare, sed emere vo-
lo cum pacto de retrouendendo ad
certum tempus,secundùm Hostien.
& Anto. de But.in c. ad nostram. de
emptio.& vendi. Et de hoc est casus
secundùm intellectum Odofre.in l.
emptione. C. plus valere quod agi-
tur.vt refert & tenet ibi Bal.in prin.
qui dicit, ꝙ hoc est notatu dignum.
Et idem voluit Guil. de monte Lau
du.in Clem.ex grandi.de vsur.& eū
sequitur ibi.iij. q. §.cæterum. d...
Francis. Zaba. Et idem tenet L...
Pontanus,in suo singulari,quod
cipit,quæro an pacta de retroué...
16 do. *vbi dicit,ꝙ vbicunq; cōtra
factū cū pacto de retrouēdēdo p...
cessit tractatus mutui, semper pr...
mitur vsurarius. Et ideo debet n...
lus declarari, & fructus restitui. al
legat dictū singulare Odofre. rela
tum per Baldū in d.l.emptione.& di
cit ꝙ ita etiā cōsuluit.Et idem tene
etiā Ioan.de Imo.in d.c.ad nostra
qui subdit, ꝙ hoc ideo præsumi...
qa originalis causa fuit mutui pe...
ti. Idē quādo probaretur,ꝙ debito
quærebat pecuniā accipere mutuū
super tali possessione, & posteà re-
peritur ipsum fecisse venditionem
de illa possessione,quam quærebat.
Nam tūc præsumitur color quęsitus
de cōtractu ad contractum, sicut &
alibi de persona ad personam, vt ff.
ad Velleia.l.mulier. §. cum esset. Ita
dixit domi.Paul. de Castr. in consi.
cccxxviij.in princi. & alleg. not.pe
Hostien.in c.ad nostrā.Item nō p...
sumitur animus vendendi & emē...
quando fuit actū inter partes à p...
cipio, quòd dictus emptor coge...
tur vel obligatus esset ad locandū...
psam rem venditam ipsi venditori
cū pacto de retrouēdendo, & quòd
aliter dictus venditor nō esset ven-
diturus,vel quia in instrumēto ven-
ditionis dicitur,cum pacto de retro
uendendo , siue quòd ipse vendito...
non esset venditurus.hæc tamē ver-
ba nunquam tu apponas in instru-
mento vēditionis, quia declararent
instrumentum esse simulatum:vnde
si vigore dicti pacti etiam inconti-
nenti post ipsam venditionē vel ea-
dem

dem hora vel die fuerit facta dicta locatio dicto venditori de dicta re per ipsum vendita, cũ pacto de retrouendendo in eodẽ instrumento locationis contẽto, vel etiã in alio instrumẽto fuisset appositũ pactũ de retrouẽdendo: præsumeretur quòd venditor non habuisset animũ vendẽdi. facit ad hoc quod dixi in præcedenti casu princ. circa finẽ. hæc tñ præsumptio tolleret, si constare posset expressè de cõtrario, videlicet ꝙ venditor habuit animũ vendendi, & emptor emendi, maximè per confessionem partis, quia præsumptio non cadit super certo, sed super incerto tantùm, vt per gloss. in l. vnica. §. accedat. in verbo, præsumatur. C. de rei vxor. actio. & in l. siue possidetis. C. de probat. & sic in incertis nõ certis locus est cõiecturæ. l. cõtinuus. §. cũ ita. ff. de verbo. obligat. & in l. pediculis. §. argẽteis. ff. de auro & argẽto lega. & in l. ille. §. cum in verbis. ff. de lega. iij. cũ simi. Et quia dicta præsumptio nõ est iuris, & de iure, sed iuris tantùm, vt no. dominus Laurẽti⁹ de Rodulphis. in suo tractatu de vsu. quem scripsit super c. consuluit. extrà de vsur. in lx. questi. & licet esset præsumptio iuris & de iure, ita quòd non posset admitti probatio in contrarium, per c. is qui fidem. cum ibi nota. de sponsalibus. & per nota. in auten. sed iam necesse. C. de dona. ante nupt. & in corpore vnde sumit. & vt videtur sentire Ioã. Cald. de Bononia in quadam sua disputatione seu quæstione, quæ incipit, Vsurari⁹. quod tamen non teneo:* quia contra præsumptionẽ iuris à iure introductam semper admittitur probatio in contrarium, nisi ius statuat, quòd non admittatur, vt est gl. notab. liiij. distinctio. c. fraternitatẽ. in glo. fi. Et est glo. l. distinctio. ferrum. in gl. fin. ad finem. & no. per Doctores in c. is qui fidem. Sed in hoc nõ reperitur, quòd ius statuat contrarium, ꝙ nihilominus contra dictã præsumptionem iuris, de iure admitteretur præsumptio in contrarium per cõfessionem partis: vt no. gl. in autẽ. de equali. do. §. illud quoque. coll. vij. & est gl. in l. in contractibus. in principio, in verbo, nullo modo. C. de nõ num. pecu. Et no. Ang. & dominus Pau. de Cast. in l. inter stipulantem. §. si Stichum. in princ. col. ff. de verborum obligatio. & no. per Docto. in dicta auten. sed iam necesse. & in dicto c. is qui fidem. & ita sentit glos. in c. ad nostram. in verbo, patet. de emptione & venditio. & ibi Anto. de But. q dicit, quòd si constat, quòd sit venditio, & sic venditor habuerit animum vendendi, tenebit talis cõtractus, & emptor lucrabitur fructus. & hoc tenet Ioan. de Imo. sequendo domin. Anto. in dicto c. ad nostram. in versi. in eadem gl. in fine. & istud est verissimum, quod bene not. in practica, vt cautè procures, quòd saltem vẽditor profiteatur, quòd habuerit animum vendendi, maximè respõdendo oppositionibus emptoris, si hoc verum est, quia per talẽ cõfessionẽ vel aliã sufficientẽ probationem apparebit. Et iudicabitur quòd dictus contractus fuerit omnino simulatus, neque pignoratitius neq; vsurarius, sed verus, quod singul. not. & tene menti, vt scias defendere emptorem. Et eadem ratione potest dici contrà, quãdo instrumentum loquitur de vera venditione & in veritate fuit simula-

Ita. Nam cautela est pro venditore, vt pcuret pbare, si pōt, q ipse nō habuerit animū vēdendi, nec emptor emendi. Nā si probabitur vel confiteātur partes, quod neuter habuerit animū vere contrahendi, videlicet emptor emendi nec vēditor vendēdi, tūc indistinctè dici pōt, q iste cōtractus sit simulatus vel vsurarius, nō solùm in foro conscientiæ, sed etiā in foro canonico & iudiciali, quia cōstare dicitur expresè de simulatione saltem re ipsa. facit ad hoc l.j.& per totū.C.plus valere quod agi. vt dicam plenius in quarto casu principali, vbi est videndū. Sed si probatio vel cōfesio fieret solūmodò, quod vnus tantū contrahentium habuerit animū verè vendendi, sed emptor habuit animum reemendi vel econtrà, tunc quid iuris sit? dic vt dicam in dicto quarto casu principali, vbi hoc prolixius examinatur.

a Læsio in vendi. *Venditio si cōtinet læsionem venditoris, est in potestate emptoris supplere iustū pretiū uel rē restituere.l.ij.C.de resci.uen.ij.respon.& ibi Doc.quod uerū est, si emptor dolo careat, nā si sit in dolo, cogitur præcisè restituere.l.pe.cū glo.in uer.poßessionem.C.si uen.pig.ag.quod est uerū etiam pro modica læsione etiā infra dimidiam iusti pretij.l.dolus.C.de rescind.uendi.& Pet.de Sum.in d.l.ij. xiij.col.*

18 SECVNDA * psumptio est, quādo interuenit læsio in venditione, a puta quia res vendita valebat cētum, & fuit vēdita plus vel minus ppe dimidiā iusti pretij. quod quando sit, dic vt habet per gl.& Doctores in l.ij.C.de rescinden.vendit.& in c.cū causam.extrà, de emptio.& vēdi.& in c.cùm causam.el ij.extrà de test.& licet ex tota paruitate pretij nō præsumatur dolus sufficiēs ad rescindendū cōtractū, vt est casus in l. dolus.& in l.ad rescindendū.C.de rescind.vend.& sic nō præsumitur contractus simulatus: vt no. Ang.in l.interpositas.in fi.C.de transac.tamen hoc cōiūctū cū alijs inducit præsumptionē doli, vt est gl.no.in d.l.dolus in verbo pretij.quæ allegat l.cū §.modus.ff.de transac.vbi hoc optimè probatur. si enim esset læsio paruitate pretij nō cōtingente ad dimidiam iusti pretij, tūc de iure ciuili esset licitū, nec vlla mala præsumptio induceretur per hoc contra ipsum emptorē, nec deberet suppleri ad iustum pretiū: quia licitū est cōtrahentibus se in ptio decipere: vt l.in causæ.§.pe.ff.de minori.vbi tex.sic dicit, in pretio emptionis & vēditionis naturaliter licere cōtrahentibus se circumscribere.& est text.nota.in l.item si pretio.§.quēadmodū.ff.locati.vbi sic dicitur ad literā. Quemadmodum in emendo, & vendēdo naturaliter cōcessum est, quod pluris minoris emere: & quod minoris pluris vendere, & inuicē sese circumscribere: idem & in locationibus & cōductionibus quoq; iuris est.idem esset licitū de iure Canonico: vt not. gl.fi.in verbo, deceptione.in c.cū dilecti.extrà de emptio.& vendi.& gl.fina.in c.cū causam.el ij.extrà de testib.& glo.in ver.inuenerūt.in c.per tuas.extrà de dona.& glo.in c.in ciuitate.extrà de vsuris. Et ibi hoc tenet domi. Anto.de Butri.& habetur per Bald.in dicta l. in causæ.§.penultimo.ff.de minorib.& per Alberic.de Rosa.in l.ij.C.de rescinden.

da venditione. & sic in foro ciuili
vel canonico, non potest dici ex
paruitate pretij tantũ, quæ non con-
tingat dimidiam iusti pretij, qđ sit
aliqua præsumptio doli, fraudis, vel
simulationis: nec etiam pōt agi cum
effectu ad rescindendũ contractum,
vel ad supplendũ iustũ pretiũ, etiam
si emens scienter emerit rem ꝑ mi-
nori pretio, & venditor nõ putet eã
esse maioris pretij. vt est gl. notabil.
in d. l. item si pretio. §. quẽadmodũ.
in gl. fin. ff. locati. ac etiã si concurrat
cum dicto pacto de retrouẽdendo:
19 *quia pactũ de retrouendendo cũ
sola paruitate vel maioritate pretij,
maximè nõ cõtingente dimidiam iu
sti pretij, nõ facit præsumere contra
ctum esse simulatũ vel vsurariũ, nisi
aliæ sint cõiecturæ: quia nõ reperit
textus, qui hoc dicat, scilicet ꝙ ex so
la paruitate pretij in vno tãtũ contra
ctu interueniẽte cũ pacto de retrouẽ
dendo presumatur cõtractus simula
tus vel vsurarius: nec etiã hoc dicit c.
ad nostrã. de emptio. & vẽd. quia ibi
fuit actum. quòd post certũ tempus
posit retrò emere, & non antè: ex
quo inducitur vna alia mala præsum
ptio contra ipsum primũ emptorẽ,
vt dicam infrà in proxima præsum-
ptione, quę nõ subest, quando est pa
ctum, quòd quandocũque posit re-
tro emere, vel vsq; ad certũ tempus:
vt probatur in l. ij. C. de pactis inter
emptor. & vendi. ibi, pretiũ quando
cunq; vel intra certa tempora obtu-
lissent. Nec obstat glos. in c. cõque-
stus, extrà de vsuris. quia ibi verbũ,
pretio, abundat, vt dicam in quinto
casu principali: vbi videas. Nisi do-
lus dedisset causam contractui: quia
dolus inductus fuisset: nam contra-
ctus venditionis cũ sit bonæ fidei,
vt institutio. de actio. §. actionum. &
nota. in c. cùm venerabilis. extrà de
exceptio. ex quo dolus dedisset sibi
causam ipso iure contractus non te-
neret, vt est tex. in l. & eleganter. in
prin. ff. de dolo. & argu. xij. quæstio.
ij. quisquis episcopus. in fine. & ex-
trà de rerum permutatio. c. cũ vni-
uersorũ. & no. gl. fi. in princi. in c. cũ
dilecti. de emptione & venditione.
Vel nisi dolus incideret in contra-
ctum, quia venditurus erat, sed ꝑ do
lum emptoris fuit inductus ad mi-
nus vendendũ. Nã tunc licet contra
ctus teneret, non posset rescindi, ta-
men posset agi ad supplementũ resi
dui iusti pretij, vt est casus in l. Iulia-
nus. §. si venditor. & §. per cõtrariũ.
ff. de actio. emp. & not. gl. fi. in d. §.
quemadmodũ. ff. loca. & glo. in ver-
bo, licere. in fi. in d. l. in causæ. §. pen.
ff. de minor. & gl. fin. in verbo dece-
ptione. in dicto c. cum dilecti. de em
ptio. & venditione. & glo. in l. in cõ-
tractibus. C. ex quibus caus. ma-
ior. vel nisi taxatum vel limitatum
esset pretium à lege vel statuto, quo
casu non liceret de iure ciuili vel ca
nonico aliquid vltrà accipere, quia
lex vel statutum seruari debet, quã-
uis etiam esset lex dura, vt l. prospe-
xit. ff. qui & à quibus. cũ simil. nec
etiam liceret in foro conscientiæ,
20 *quia vbicunque lex vel canon ꝓ-
uidet super certo disponendo secun
dum aliquam rationẽ, obtinet in fo-
ro iudiciali rõnabiliter, obtinet in fo
ro cõsciẽtię, secũdùm Beatum Tho
mam, vt refert & tenet Floria. in l. ex
parte hæres. §. seruo liberta. ff. fami.
erciscund. & notat Bald. in autenti.
ingressi. in ix. colum. C. de sacrosan-

ctis

ctis ecclesijs,& Ioan.de Anan.in c.j.
circa finem,extrà de testamẽ.ac etiã
a faciens cõtra cõscientiã a præcepti
vel ꝓhibitionis,peccat mortaliter,
vt est gl.xxviij.quæst.in c.omnes.§.
ex his.in glos.j.vel nisi venditor vel
emptor læsus esset minor vel eccle-
sia:quia tũc etiã re ipsa sine aliquo
dolo principali vel incidenti alteri⁹
contrahẽtis, esset læsus indistinctè,
posset restitui etiã pro leui damno,
& nõ pro modico:vt l.Seio.ff.de in
integrũ restitutio.& ita no.in gl.in
verbo,licere.in d.l.in causæ.§.pen.
ff.de minor.vel etiam nisi emptor
decipiens esset clericus vel prelatus,
siue Ecclesia,licet deceptus nõ esset
minor,quia ecclesia minimè debet
parare laqueũ.xxvij.quæsti.j.de Iu-
deis.& ita notat Antonius de Butr.
in c.cõtinebat.in j.col.extrà de his,
quæ fiũt à ꝑlatis sine cõsensu capitu-
li.& in c.in ciuitate.extrà de vsuris.q
alleg.ad hoc gl.in verbo,plus.x.quę
sti.ij.hoc ius porrectũ.& in c.tuam.
extrà de pœnis.& no.Bal.in autẽt.ad
hoc.in pen.colum. circa principiũ,
versi.insuper quæritur.de vsuris.&
vide Archidia.xvj.quæst.j.si cupis es
se.& ita etiã tenet beatus Bernard.in
suo libello de contractib⁹ & vsuris,
in xxxj.arti.ij.c.qui dicit,Si in vendi
tione plus offertur quàm res valeat,
ecclesia recipere nõ debet,sed tan-
tùm iustum pretium.& allegat ꝑdi-
ctã glo.in c.hoc ius porrectum.& Ar
chidia.ibi,& Bal.in d.l.in causæ.§.
21 penulti.de mino. *Et quia ecclesia
in suis contractibus nõ debet fraudẽ
aliquã adhibere,vt in c.ꝑ tuas.extrà
de donatio.& ꝓ hoc allego tex.in c.
.j.§.j.in ti.de alie.feu.ĩ vsib.feu.vbi
pulchre tex.sic dicit.Ecclesia cultrix
iustitiæ & auctrix nõ patitur ali
contra iustitiã in se fieri vel in
rum:priuatus verò obuiat sæpe
stitiæ.quod bene nota.clerici &
lati,sæpissimè contrariũ faciunt
prætextu,quòd semper melior co
22 ditio ecclesiæ fieri debeat. *De
re autem diuino,& sic in foro co
scientiæ,credo,quòd nõ sit licitu
contrahentibus se decipere etiã c
tra dimidiã iusti pretij,& etiã in c
su vbi non daret restitutio,& contra
hentes essent laici,per id quod h
tur in lege & in Euãgelio,quo
iubetur alijs facere,quod sibi vel
ri,& prohibetur alij inferre,qđ
nollet fieri:vt est text.j.distinctio
humanum genus.& dixi suprà cir
principiũ.Sed certũ est,quòd vn
quisque vellet,ꝙ sibi vẽderet iu
æquo,& cõi pretio,& nullus vel
in pretio decipi citra dimidiũ iu
pretij,quia nemo præsumitur iact
re suum.l.cum de indebito.in pri
cipio.ff.de probatio.cum simil
go vnusquisq; debet velle vend
iusto & cõmuni pretio,& nemi
decipere,& maximè cum mend
& periurijs:vt dicit beatus Au
nus.& habet lxxx.distin.c.quon
Cassiodo.& habetur eade distin
c.quid est aliud.vbi scribitur in h
verba:Negociatores ergo illi abo-
minabiles existimãtur,qui iustitiam
Dei minimè cõsiderãtes,per immo
deratum pecuniæ ambitum pollu
mentes suas periurijs ornando ma
gis quàm pretio,tales deiecit Domi
nus de templo dicens,Nolite facere
domum patris mei domum negoti
tionis.Et ad hoc vide gl.notabi
l.semper in cõuentionibus.ff.de re
gulis iuris,quæ dicit,quòd licet les

dicat, quod sit licitum cõtrahentibus se decipere, non tamen conuenit bono viro. sed in foro conscientię quilibet debet esse bonus vir: ergo, &c. Et ita tenet Bald. per illam glo. quã dicit esse singularẽ in c. cũ causam. el ij. in fine, extrà de testibus. & ita tenet Anton. de But. licet nihil alleget in c. in ciuitate. versiculo, venio ad glo. extrà de vsuris. de quo vide etiã per eundem in c. quia plerique. in fine. antepenul. colum. versi. quintus casus. extrà de immu. eccle. & ibi Doct. & dixi suprà in fine primi ca-
23 sus princip. *Sed quę potest esse ratio, quod in foro ciuili vel canonico licitũ est contrahentibus se decipere in pretio, & sic licitũ est carius vẽdere vel vilius emere vsque ad dimidiam iusti pretij exclusiuè, & nõ sic in foro conscientiæ? Respondeo secundũ beatũ Thomam secũda secũdæ quæstio. lxxvij. articulo primo, versicu. ad primũ ergo dicendum, quod lex humana populo datur, in quo sunt multi à virtute deficientes: non autem datur solis virtuosis. Et ideo lex humana non põt prohibere quicquid est cõtra virtutẽ, sed ei sufficit, vt prohibeat ea, quę destruunt humanũ conuictum: alia verò habeat, quasi licita, nõ quia ea approbet, sed quia nõ punit. Sic ergo habet quasi licitũ, pœnam nõ inducens, si absq; fraude vẽditor rẽ suã superuendat, aut emptor illius emat, nisi sit nimi⁹ excessus: quia tũc lex humana cogit ad restituendũ, puta si aliquis sit deceptus vltra vel citra dimidiam iusti pretij. Sed lex diuina, quæ nõ solùm datur populo, sed omnibus virtuosis, nihil impunitum relinquit, quod sit uirtuti contrariũ. Vnde secundũ diuinam legem illicitũ reputatur, si in emptione & venditione nõ sit æqualis iustitia obseruata. & tenetur ille, qui plus habet recompẽsare ei, qui damnificatus est, si sit notabile damnũ. quod ideo dico, quia iustũ pretiũ quandoq; non est punctualiter determinatũ: sed magis in quadã existimatione consistit, ita quod modica additio vel diminutio non videtur tollere ęqualitatẽ iustitię. & hoc videtur sequi, & tenet beatus Bernardinus in dicto libello de cõtractibus & vsuris, in sermone xxxv. articulo j. c. ij. & ad hoc vltimũ adde, quę dicam infrà in ver. verũ quia dictum est. ibi, & si non posset præcisè dici.
24 *Sed dubiũ est circa prędicta, quid si ista duo cõcurrant? Primũ, scilicet quòd vnus contrahens non decipit alium: quia quilibet sciebat & intelligebat valorẽ rei venditæ. Secũdũ, quòd nullus eorũ erat in necessitate cõtrahẽdi propter aliquã magnã egestatẽ, seu quãcunque aliam magnã necessitatẽ, & nihilominus res fuit vendita, vel in solutum data, vel aliter alienata plus vel minus iusto pretio, an hoc sit licitũ in foro conscientię? videtur quod nõ, per dictum c. humanum genus. j. distinctio. sed vt mihi relatũ est, beatus Bernardinus dicebat quod sic. Ego probo ex coniunctione duarũ regularũ. Primò scilicet, per regulam l. nemo videtur. ff. de regulis iuris. in penult. charta. vbi sic dicit text. Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt & consentiunt. ad hoc l. cum donationis. C. de transactiõi. vbi dicitur, quod volẽti dolus nõ infertur. & c. sciẽti. de regulis iuris, in vj. vbi dicitur, Scienti & consentienti non fit iniuria, neque dolus. &

proba

probatur in l.j.in fine.ff.de action. emp.& l.j. §.si intelligatur.& l.qa. §. penultimo,& finali.ff.de ędil. edic. & in l.domū.ff.de contrahenda emptione.& hoc tenet gl.in l. vēditor. C.de rescindenda venditione. quæ dicit,ꝙ vbi est cōsensus cū conscientia,ibi cessat dolus.& vide quod dicam in vij. præsumptione. Secundò per aliam regulam l.donari videtur. ff.de regulis iuris.& ff. de donationib.vbi dicitur, Donari videtur, qđ nullo iure cogente cōceditur.& hoc videtur tenere Antonius de But. in c.quia plerique.in fine,vbi est casus,
25 extrà de immu. eccle. vbi dicit, *ꝙ quis non tenetur ad restitutionē etiam in foro conscientię,quando vēdens vel alienans læsus est sagacissima persona, ita quòd verisimile sit, quòd in plus nō appretiauerit rem, & residuū voluerit habere pro derelicto. Aliqui addunt & tertiū,scilicet ꝙ ille,qui dicitur lęsus in pretio,non fuerit ductus leuitate mentis aperta siue præsumpta ad sic contrahendū.Exemplū pone in iuuenibus,qui leuitate sæpissime ducūtur. xxxiiij. distinctione, quorundā. ibi, meritò inutilis dicitur, qui iuuenilibus desiderijs occupatur.& facit l.fi. §.filij autē. ibi,iuueniles. C. de bonis,quæ liberis.nam licet talis nō ignoret verū valorem rei suæ,nec sit in necessitate constitutus, tamen si est in foro conscientiæ, non est tutum, ꝙ daret vel acciperet rem pro pluri vel minori pretio,quàm cōmuniter valeret: quia leuitas illa sapit quandā ignorantiā, & etiā quandā necessitatem inducit ita faciendi, vt probatur in dicto c. quorundā. & in dicto §. filij autē. Sed vidi tractatū siue libellū sancti Bernardini Senensis de cōtractibus & vsuris,in sermone xxxiij.articulo ij.in tertia parte,c.vij.qui videtur idem in effectu licet breuioribus verbis,dicere,
26 dicet, *Quòd in foro conscientię tenetur ad restitutionē,etiā si in contrahendo sit minor deceptus in dimidia iusti pretij,si procedit lęsio ex vno vel pluribus istorum iiij. verbi gratia: Si procedit ex ignorantia, mentis leuitate aperta siue præsumpta,aut ex quacūque alia magna necessitate,ex quibus cōpræhendi potest,quòd talis contractus non procedit ex mera,grata & gratuita voluntate,& ideo talis lęsio,quæ consistit in minus emendo,aut plus vendendo,non solùm contra iustitiā est, sed etiam charitatem & contra naturam hominis pietatem,licet ex vtriusque partis voluntate & consensu vel contractu procedere videatur. Et quāuis beatus Bernardinus quatuor prędicta esse dixerit,ex quibus mera & libera volūtas non pręsumitur,scilicet ignorātia,leuitas,egestas,necessitas:tamen ego suprà tres dixi,egestatē sub necessitate,tanquàm speciem sub genere cōiūgens:ego etiā addo & quartū,scilicet quòd contrahens non inducatur ad contrahendū,scilicet pluri vel minori, propter nimiam affectionē vel cōmoditatem. Exemplum: vnus habet affectionem in aliqua re particulari,vt in auibus, vel libris,vel similibus,vt sępe contingit: vel quia res fuit maiorū suorum:vt l.si in emptione.ff.de minor. l.libertus,qui soluēdo non erat.ff.de bonis libertorū.& l. j. §. sed si rē.ff. ne quid in fraudem patron. vel alia de causa,vt infrà dicā in xvj. pręsumptione.

ptione. Exemplum: commoditate v-nus vult facere viridariũ vel ampliare domum. Vel vnus habet vnã possessionẽ, & in medio vel in finibus vicinus habet aliquos cãpos vel domunculam, qui sibi non sunt necessarij, sed commodi propter vicinitatẽ. Sæpe enim confines etiã supra iustã existimationem interest nostra acquirere, vt est textus in l. si cui fundus. ff. de legatis ij. Nam his casibus, licet de iure ciuili vel canonico esset licitũ plus vẽdere vel aliter alienare propter affectionẽ vel commoditatem ementis siue accipientis, tamen in foro cõscientię crede, ꝙ nõ sit licitum, quia nõ diligo proximũ sicut debeo, vt probatur in d. j. distinct. in princip. & quia illa affectio vel commoditas nõ permittit illũ, qui eam habet in verã libertate consistere, sed potius inducit quandã necessitatem. Multi enim propter affectionem & concordiã magis impelluntur ad emẽdum pro pluri, quasi alia necessitate astricti essent. subest & alia ratio. nã si interest mea propter commoditatẽ, vicinus non debet mihi vendere illam cõmoditatẽ vel opportunitatẽ, quæ est mea, non sua, sicut dicitur in vsurario mutuante, qui debet recipere aliquid vltra sortem pro re mutuata, quæ est effecta illius, cui mutuata est, & si aliqd solueret vltrà, esset vsura: quia solue-tur de re sua, quod esse nõ debet. quod nota contra multos. & in hac sentẽtia fuit beatus Bernardinus in dicto suo opere de contractibus & vsuris, in sermone xxxvj. articulo j. & c. ij ad finem. qui allegat ad hoc Sco. in iiij. xv. distinctio. quæst. ij. & allegat etiã beatum Thomã in secũ-

27 da secundæ, quęst. ij. artic. j. *Vbi dicit, ꝙ si emptor multùm iuuatur ex re, quam emit, & ille, qui vendit, nõ damnificatur vltra cõmunem valorem illius rei, non debet vẽdere eã vtilitatem emptori, quia nõ est sua, sed emptoris, licet possit ei vendere damnũ, quod venditor patitur, vẽdendo illam rem vltra cõmunem ęstimationem. Subdit tamen, ꝙ ille, qui multùm iuuatur ex re, quã emit, potest sponte & sua mera liberalitate aliquid vltra cõmune pretiũ supererogare, quod ad honestatẽ pertinet, quã spontaneã & merã liberalitatẽ in dubio subesse nõ pręsumo, si aliquid de prædictis quatuor concurrit. ad quod adde, quod dicam in sequenti præsumptione, ꝙ est bene notandũ, quia multi in ciuitate Veronę contrarium faciunt, & maximè quando quis vult emere fundũ sibi commodũ propter vicinitatem, dominus vult triplũ aut quadruplum plus eo quod valet etiã. & quando emphyteotæ vel liuellarij volunt à dominis emphyteotę acquirere iura directa, & sic se liberare ab onere liuellario: quia vbi cõiter soluuntur quatuor duc. pro liu. domini volunt vij. aliquãdo viij. aliquãdo x. aliquãdo vltrà. Et malè in foro cõsciẽtiæ, in quo tenẽtur vẽdẽtes ad restitutionẽ illius pluris, in quo dãnificati nõ

28 sunt. *Verũ qa dictũ est, ꝙ nõ est licitũ cõtrahentibus in foro cõsciẽtię se decipere, etiã in pretio: & sic quãdo res vendi vel alienari debet vero & iusto pretio: dubitatur apud multos, quod dicatur verũ & iustũ pretium in foro cõsciẽtiæ. Ad hoc dic: Aut pretiũ est taxatum à lege vel statuto, illud est verũ & iustũ pretium, nec

nec licet vltrà aliquid accipere, etiā modicū:quia lex etsi dura sit,seruanda est l.prospexit.ff.qui & à quibus. & dixi suprà in verbo, vel nisi taxa-
29 tū. *Et est ratio:qa vbi lex figit pedes suos,nō licet vltrà trāsgredi : vt no.gl.pen.in l.si nō fuerint.ff. ꝓ socio. & probatᷓ in c.fleat peccator.extrà de re.iur.cū si.Et ad hoc vide, qđ scripsit dñs Pet.de Ancha.in repe. c. canonū statuta.in cxxij.col.fin.extrà de cōstitu.vbi dixit,ꝙ ad hoc vt cōpetat beneficiū l.ij.C. de rescinden. vēdi.sufficit ꝙ lesio sit vltrà dimidiā iusti pretij,etiā in vno nūmo tantū: qa d.l.ij.sic figit pedes suos,p gl.in l. si nō fuerint.ff.ꝓ socio.Et idē tenet Bal.ĩ d.l.ij.xij.q.& idē no.gl.& ibi p Doc.in c.cū causam.extrà de emp.& vē.Aut p̄tiū nō est limitatū aut taxatū,& in hoc pendēt leges & ꝓphetę: qa res sæpenumero diuersis pretijs vēdūtur,præsertim in diuersis locis. vt l.ideo.ff.de eo quod cer.lo. Et tūc subdistingue:Aut loquimur de reb⁹ mobilibus aut immobilibus. Si loquimur de rebus mobilibus,tūc dic, quòd res tantùm valet, quantùm cōmuniter vendi potest: vt l. si seruus furtiuus.in prin.ff.de condi.furti.& ibi gl.in verbo inuenerit.hoc no. & allegat ad hoc cōcordantes.qđ intellige scienti & intelligenti conditione rei,vt est tex.cū glo.not.l.mortis causa capimus.§.fin.ff.de dona.cau. mor.vbi per Docto.& statim dicam.
30 *Itē intellige,quātū cōmuniter vē-
a di potest a,non existenti in egestate, nec in aliqua necessitate, nec in aliqua leuitate,nec in aliqua nimia affectione,vel cōmoditate:vt patet ex his,quę dicta sunt suprà. Itē intellige,quantū communiter venditur & vēdi pōt tēpore cōtractus, sec[...] Hosti.Kay.& beatū Bernar. &[...] net Bar.in l.nō intelligit.§.diu[...]tres.ff.de iure fisci.& no.p Doc[...] ij.C.de rescin.ven.nisi ille,qui v[...] imprę sentiarū,nō est venditur[...] puta pelles tēpore æstiuo,sed ea[...]uaturus vsq; ad hyemē, rogatus [...] instigatus p aliū,vt ei vēdat.Nā tu[...] pōt augere pretiū super id, quod [...]muniter in præsenti valet,in tātū,[...] se seruet indēnem.propter quod a[...]quid dixerūt,ꝙ qui merces suas p[...]tas habet,vt portet ad nundinas,[...]risimiliter sperat lucrū ex mercium [...]larū venditione,& inducitur in [...]co,vbi nūc sunt ad vendendū mo[...] prædicto,scilicet instigatus pre[...] videtur ꝙ talis vēditor se possit [...]dēnem cōseruare,augēdo pretiū,[...]cundū beatū Bernardinū in libro [...] cotractibus,& vsuris, xxxiiij. artic[...]lo, in c. iij. qui subdit, ꝙ talis ca[...] non est practicabilis,quia pericu[...]sus,& quòd in eo est habenda ra[...] periculorū & laboris, & expensa[...] quas venditor subijsset transfer[...] merces illas, quas hic vendend[...] subit,ideo modò potest eas ta[...] vendere, quantùm venderet [...] loco nūdinarū:& ita etiā tenēt Do[...]ctor.in c.nauiganti. extrà de vsuris. & maximè dominus Iacob. Ca[...] vij.quęst. Et quod dixi, ꝙ res tant[...] valet,quantùm cōmuniter vendi po[...]test tempore contractus,non int[...]gitur de die contractus tantùm, sed quantùm communiter vēdi poter[...] illa die, & antè & pòst, vt est cas[...] not.in l.pretia rerum.ff. ad l.Falc[...] & ibi hoc not.Bartol.& Docto. in l. ij.ad fin.C.de rescindenda vendi[...]tione, & per eundem Bartol.in l.si seruus

nus.in princip.ff.de cond.fur. & per Ang.in l.in lege Falc.hoc est seruandũ. §.j.ff.ad l.Falcidiã. Item quod dixi, ꝙ res tantũ valet, quantùm cõmuniter vendi potest, intellige quantũ vẽdi potest, scilicet cũ onere suo, & sine: quia minus cõmuniter vẽditur sine onere quàm cũ onere. Exemplũ si potest vendi sine cautione & fideiussione nõ præstita, vel si vendi potest præsenti pecunia vel ad terminũ, vel si vẽditor aut emptor est legalis aut locuples, vel implicitus debitis, ita quòd nõ reperisset emptorẽ, nisi certæ quantitatis. argu. tex. nota. in l.iij. §.mulier.ff. de in diẽ addi.& not.Barto.singulariter in l.j.§.si hæres. ff.ad Trebellian. vbi omnino vide not. Ang.in l. in lege Falcidia, hoc est seruandum. ff ad l.Falci. Facit l.si quis stipulatus sit Stichum aut Pamphilum. & ibi notat dominus Pau.de Castro.ff. de verborum obligatio. quod not.Barto.in l.in lege Falci.nõ habetur. & in l.j.& l.quærebatur.ad l.Falc. Ad quod adde, quod dicam in sequẽ.præsumptione. ver. & prædicta de re procedunt. Item ꝙ dixi, ꝙ res tantùm valet, quantũ cõmuniter vendi potest: intellige quãtùm communiter venditur, similis res, & vendi solet in foro publico, vt est text.in l. septem. & ibi Bar.C.de eroga.mili.libr.xij. & probatur in c. j.ibi, quem in mercato.extrà de emptione & venditione.& habetur per Barto.& Docto.in dicta l. pretia rerum.ff.ad l.Falcidiam.& in dicta l.si seruus.ff.de condi.furt.& per Anto. de But.in c.cùm causam.in ver.ad secundum demum probandum. extrà de emptione & venditione. Et si in foro huiusmodi res vendi non consueuit, inspicitur quantùm vẽdi põt in eo loco vel ea regione. Et si in foro, vel in illo loco diuersis pretijs vẽderetur, tunc media via est eligẽda, vt statim dicam in casu seq. Item res tantùm valet, quantùm est æstimata in æstimo communis, vt probatur in l.hi qui.& ibi hoc no.Bart.C.de prædi.naui.lib.xj. Item res tantùm valet, quantùm est æstimata per duos peritos æstimatores. vt not. Barto. & ibi Doc.in l.ij.C.de rescindẽda vẽditio. Si verò loquimur de rebus immobilibus, dic ꝙ non põt dari certa doctrina, quando sit verum & iustum pretium: nisi hoc modo, si vendo fundum pro centum, debet considerari, si tantùm valet, verè habito respectu ad eius qualitatẽ & conditionẽ, & fructuum perceptionem, vt l.si quis.C.de rescindenda venditione. & in l.si fundum per fideicõmissum. in princi.& ibi glo.j.ff.de leg.j.& in l.pen.ff.de rebus cor.& notat gloss. Barto. & Doctor.in l.ij.C.de rescindenda venditione. & notat glossa & Doc.in c.cùm causam.el ij. extrà de test. & si cõmuniter vẽdetur pro tanto in loca pertinentia vel contracta scienti & intelligenti qualitatẽ & cõditionem rei venditæ, est text. cum glossa nota. in dicta l. mortis causa capimus. §.finali: & ibi per Doctores.ff.de donation.causa mortis. & habetur in l.si seruus.ff.de cond. furti.& in l.pretia rerum.ff.ad l. Falcid. & per Barto.in l.non intelligitur.§. diui fratres.ff.de iure fisci.& probatur in l.si quis vxori.§.si statu liber. & ibi hoc notat Barto. & Angel. ff. de furt. & ibi per Bartolũ & Docto. in l.j.§.si hæres.ff.ad Trebel. & per eundem Angelum in l. in lege Falcidia,

dia hoc seruandũ. §.j.ff.ad legẽ Falci. vbi omnino est videndũ. Et istud esset commune, verũ, & iustum pretiũ. debent etiã considerari ea, quæ dicta sunt suprà de rebus mobilibus, & si non posset præcisè dici quantũ communiter possent vendi: quia fortè aliquando huiusmodi res vendũtur communiter centum, aliquando centum & quinq;, aliquando octuaginta quinq;: tunc in his non esset illicitum, quocunq; de illis pretijs cõcurrẽtibus venderetur propriè. Sed tutius esset, ꝙ eligatur medium pretiũ in casu proposito de centũ, & in
31 similibus. *Et sic media via tanquã tutior esset eligenda. & ad hoc vide tex. qui optimè facit in l. fundum. cũ l. sequenti, quę incipit, ita vt omnes. in principio. ff. mandati. coniuncto c. illud. extrà, de clerico excommunicato mi. adde tamen circa prædicta quod plenè notat beatus Bernardinus in dicto libello de contractibus & vsu. in trigesimotertio sermone, articulo secundo, in secunda particula capituli vij. in fine, & plenius per eũdem in eodẽ libro, trigesimoquinto sermone, articulo primo. & cap. ij. & plenissimè in extractis dicti tractatus beati Bernardini in titulo vsura. tertio, vbi ponuntur duodecim regulæ iusti pretij, vbi videri poterit. Aliqui tamen dicunt, quòd in hoc casu, quãdo res vẽditur minori pretio quàm valeat, & ab ipso principio vẽditionis, est actũ, quòd teneatur emptor locare dictam rem venditam cum pacto de retrouendendo pro iusto pretio, quòd non sit prohibitum vel illicitum rem emere etiam prope dimidiam iusti pretij de iure ciuili, vel canonico, nec etiam in foro conscientiæ, ex quo illud quod plus valet res vendita, remanet apud venditorem pro suo iure vtilis dominij, cùm saltem aliter ipse non esset venditurus. Vnde non videtur esse deceptus in aliquo venditor, quo penes ipsum remanet omne id quod plus valet res vendita iure suo, scilicet vtilis dominij, illud instantest vendere, vt lege finali. C. de iure emphyteoti. Ad quod addam, quæ dicam in quinto casu principali, versicul. iij. casu. ibi, credo tamen esse maior præsumptio. Sed certe isti hoc non bene dicunt, nec sequitur quòd plus illud, quod valet res vendita, remanet apud venditorẽ, eundemq; conductorem pro suis melioramentis, & sic pro iure suo. ergo non læsus: quia illud plus non potest liberè vendere, sicut potuisset, si non esset venditum, sed cum suo onere liuellario vendere tenetur, quod sibi difficilius erit, & magis damnosum. pro hoc lex tertia. §. meliorata. ff. de in diem addic. & dixi supra. Itẽ q̃a tenetur prius domino denunciare, & eo emere nolente, tenetur laudemium, quod theloneum siue quinquagesima appellatur, soluere, vt lege finali. C. de iure emphyteo. Item quia si alienaret domino irrequisito, caderet ab omni iure suo, vt dicit dicta l. finalis. Item quia propter canonem debito tempore nõ solutum, caderet à iure suo, cum propter culpam suam perderet etiam illa melioramenta. vt habetur in dicta lege finali, & in lege ii. C. de iure emphyteotico. & in capitulo potuit. extrà de locato. quæ non perderet, si non essent in dicta venditione. Item amitteret etiam illud ius

ius redimendi, quando esset concessum & appositum in instrumento locationis liuellariæ: quia tunc censeretur esse ius emphyteoticum seu pars iuris emphyteotici, in lege sterilis. §. si tibi. ff. de actio. empt. & in l. qui fundum vendidit. ff. de contrahenda emptio. facit etiam lex fundi partem. eodem titulo. Vnde cùm liuellarius non soluens canonē tempore debito, vel alienans irrequisito domino, cadere debet à iure suo emphyteotico: vt l. ij. & l. finali. in fine. C. de iure emphyteoti. cadet etiam ab isto iure redimendi, quod à est pars iuris emphyteotici, vt dixi. Secus si ipsum ius redimendi esset concessum & ascriptum in ipso instrumento vēditionis, separato ipso ab instrumento locationis liuellariæ, vel post instrumentum iuris emphyteotici, vel quandocunque in alio instrumento, & de per se: quia tunc non posset dici pars iuris emphyteotici, sed quoddam aliud ius personale separatum à iure emphyteotico. Et ideo licet propter culpam commissam in nō soluendo canonem, vel alienando, caderet à iure emphyteotico, vt dicta l. ij. & fina. non tamen caderet à iure reemēdi, per dicta iura, quod est bene notandum: quia sæpe in facto euenit, & Doctores hoc non tangunt. Et prędicta procedunt, etiam si in instromēto venditionis contineat donatio, de eo quod plus valeret ipsa res vendita, secundùm ea, quæ dicam in septima præsumptione.

a Vēdi pōt. *Quantum uēdi pōt in loco in quo est res, licet alibi plus uēderetur uel minus. l. fi. C. de admi. tu. & tenet Ludo. Pō. in l. j. §. si hæres. ff. ad Treb. pone exemplū de libro in loco studij, secūdū Barto. in l. etsi equo. de le. j. itē tātum res ualet, quantum est æstimata ut æstimo communis. l. hi qui. & ibi Bar. C. de præ. nauic. lib. xj. in j. q. Bald. contra l. ij. pen. colum. C. de rescin. uendi.*

32 TERTIA* præsumptio est, quando esset læsio in locatione seu in quantitate fictus. & hoc potest esse quatuor modis, in persona conductoris, & alio modo in persona locatoris. Primo modo ex persona conductoris, quādo excedit summam iusti pretij habito respectu ad quantitatem pecuniæ solutæ pro re uendita, eadēq; locata. Et habito respectu ad fructus, qui recipiūtur seu pcipi possunt ex dicta re locata, & ad possessionē, quæ exolui debet ex re liuella. Exemplum: Emi à Titio fundum cētum aureis, & sibi locaui eundē fundum pro xxxiij. libr. in anno. certè ista est læsio respectu pecuniæ meæ solutæ, quia soluuntur communiter in ciuitate Veronæ vigintiquinq; libræ denariorum pro re empta centum ducatis. & est læsio respectu fructuum percipiēdorum ex dicto fundo valente centum aureos vltra vigintiquinq; libras denariorum, vel circa earum æstimationem deductis expensis, ac etiam est læsio respectu liuelli: quia licet fictus meæ locationis sit iustus, & communiter Veronæ reputetur iustus, quādo soluuntur de liuello emphyteosi, & nō de locatiōe simplici, debet solui pro minori quantitate, videlicet in ratione quinque pro centenario, quia istud est iustum pretium fictus liuelli siue emphyteosis. Nam quantùm ad soluendū fictum de liuello, oportet non ex reditibus metiri emphy-

teosim, sed æstimari pensionē subtiliter, & ex ptio collecto reditus possibiles in viginti annis computari, & in reditibus ex hoc computatis agi emphyteosim: vt est tex. in authē. de nō alienan. §. quia verò Leonis. in fi. & in authē. perpetua. C. de sacrosan. eccl. Et sic pensio iusta, quæ recipitur ex re liuellata, est illa quæ collata in viginti annis vltra viginti annos, continet æstimationē rei liuellatæ: vt not. glo. in dicta a uten. perpetua. in verbo iuxta. & in dicto §. quia verò Leonis. in fin. in verbo, faciendā. & sic ex hoc patet, ꝙ pretium fictus, quod ex simplici locatione annuatim soluitur, per respectum ad ipsos fructus, videtur esse quædā tacita vēditio fructuū: sed pēsio siue fructus, qui soluitur ex cōtractu emphyteotico siue liuellario, nō datur principaliter per respectū ad fruct⁹, sed in recognitionē domini tātùm, vt notat Bartolus in l. j. in ij. oppo. C. de iure emphyteotico. & Anton. de Butr. in c. potuit. extra de loca. Et est ratio inter fictū rei locatæ simpliciter, & fictū rei liuellatæ: quia liuellarius tenetur manumittere rem liuellatam suis expensis, maximè cū detur & dicatur in instrumēto liuellario ad meliorandū & non peiorandū, vt habetur in l. j. & fin. C. de iure emphyt. & ēt. si res liuellata culpa liuellarij, vel etiā sine culpa, sed casu fortuito deterioraretur, nihilominus liuellarius siue emphyteota semper tenetur ad pensionē, nisi tota res pereat, vt d. l. j. & ibi not. C. de iure emphy. & habetur in §. adeò, Institu. de locati. in tantùm, quòd liuellarius verus, qui non potuit percipere fructus aut reditus rei liuellatæ, pensionem soluere tenetur in recompensatione, quod minus soluit, quàm si ... ductor, vt habetur in d. l. j. C. emphyteotico. & in c. propter sterilitatem. extrà de loca. & ita ... tudine generali Veronæ ... tur, quod non est in simplici vel conductore, qui nō tenetur sumptibus rem locatā manutenere, vt habetur in l. colonus. in ... ca. & in l. hactenus. ff. de vsu ... etiam tenetur ad soluendum si non percepit fructus ex re ... vt l. item quæritur. §. exerc... ex conducto. §. si vis tempe... §. sed & si labes. & in l. si me... vis maior. ff. loca. & in l. si vn... titulo. Et habetur in dicto cap. propter sterilitatem. & ad hoc ... cum gloss. nota. in autentic. ... alienan. §. quia verò Leonis. in ... bo, diximus. quæ incipit, accip... bum, id est, concedimus. colla... text. cum gloss. in verbo, p... tuitos casus. § dudum. eo... lo, & sic cùm liuellarius grauat... in aliquo, imò in pluribus, ... quàm simplex conductor, ... alio releuari. & sic quòd l... soluat tantū fictū in ratio... pro centenario. argu. l. eum ... ibi notat. ff. de iureiurā. ... quòd qui in vno grauatur ... debet releuari, & econtrà. & ... gula c. qui sentit onus. & c. ... congruit. de regulis iuris. in vj. cum similibus. Alio modo contingeret læsio in locatione seu quant... te fictus, videlicet quando exce... summam iusti pretij, habito resp... ctu tantummodò ad quantitate pecunię solutæ pro re vendita ... demq; locata, de qua suprà po...

est exemplũ circa principium huius tertiæ præsumptionis. Tertiò modo cõtingeret læsio, habito respectu solùm ad fructus vel reditus, qui percipi possent ex re locata. exemplum poni põt sicut dictũ est s. in primo modo læsiõis. Potest etiã poni aliud exemplum, in quo communiter decipiuntur: Aut ipsi decipiunt in ciuitate Veronę ementes, ac demũ incõtinenti locantes eãdẽ rem, videlicet quando res vendita, eademq; locata erat domus. Nam licet ego emerim domum pro centũ, & sic iusto pretio, & locauerim iure liuelli eidem venditori eandem domũ pro vigintiquinque libris denariorũ, sic quòd cõmuni pretio, habito respectu ad dictos centum ducatos: quia dictæ vigintiquinque libræ, licet sint commune pretium Veronæ rei, quæ est valoris centum ducatis: quod tamẽ iniustũ, vt statim dicetur, tamẽ certũ est, quòd non est iustum habito respectu ad pensiones siue reditus, qui percipi possent ex dicta domo liuellata: quia dictũ pretium vigintiquinque librarum esset etiam iniustũ respectu locatiõis simplicis. Nam illa domus si tertiæ personæ deberet locari ad tempus, nõ posset locari nisi vsque ad vigintiquinque libras, vel circa. & sic in ratione triũ, pro centenario vel circa. Soluendo ergo hoc casu vigintiquinque libras in anno, esset sine dubio læsio respectu reditus vel pensionis, qui percipi possent ex dicta domo, vt dixi. Quarto modo potest contingere læsio habito respectu solummodò ad pensionem, quæ solui deberet ex re liuellata, vt proximo casu præcedenti, quando soluuntur vigintiquinq; libræ de liuello pro domo vendita centũ; pro quo pretio alij nõ locassent, sed pro maiori: quia ille fictus vigintiquinque librarũ non solum est iustus respectu simplicis locationis, vt dixi, sed etiam liuellariæ: quia si illa domus daretur in emphyteosim tertiæ personæ, non posset dari vltra vigintiquinq; libras. Quinto modo potest cõtingere læsio ex parte locantis, quando emisset rem locatã pro minori pretio quàm valeret. Exemplũ, Emit vnus fundum pro centũ, qui valebat centũ & quinquaginta, & incontinenti venditori locauit in perpetuũ eundẽ fundũ vigintiquinque libris denariorũ in anno, cũ pacto de retrouendẽdo: nam emptor videtur esse deceptus: quia si verè emisset, ex quo ille fundus potuisset alteri locari vigintiquinq; libris cũ dimidia, in ratione vigintiquinque lib. pro centũ ducatis est læsus in duodecim cũ dimidia. Et propter hoc est præsumptio, ꝙ nõ sit verus cõtractus emptionis, ex quo locauit minori pretio nõ duct⁹ necessitate. ad hoc adde, quod dicã in seq. præsumptione. 33 * Conclude tantùm circa prædicta, quæ & quando dicatur, & sit iusta pensio. Aut venditio est facta iusto pretio aut iniusto. Primo casu fundus vẽditus, q locatur vẽditori, aut alliuellatur, aut sibi in emphyteosim cõcedit. Si locatur, pẽsio iusta est, habito respectu ad fructus & reditus, qui percipiuntur ex ea. sed si liuellatur, tũc aut fructus reddit fructus communes, sed multò plus aut minus, quàm cõiter aliæ possessiones reddunt. si reddit fructus cõmunes, & tunc pensio iusta est, habito respectu ad valorem

Pensio alicuius Rei, quę dicat iusta et quando. not.

rei, quæ est secundùm pecuniã solutam per emptorem ratione quinq; pro cẽtenario. Sed si fundus vendit⁹ reddit multò pl⁹ vel minus de fructibus vel reditibus quàm aliæ possessiones. Exemplũ de pluri in molendino, quod est in flumine publico, vt puta Athesi, quod cõmuniter valet centũ ducatos, vel modicũ vltrà, & reddit de fictu simplicis locationis omni anno quadraginta vel quinquaginta minalia frumẽti, & sic vltrà duodecim pro centenario. Exemplum de minori, in domibus vel palatijs, quę cõmuniter multùm valẽt, pro modica pensione locãtur habito respectu ad valorem eorũ: vt est textus in l. fin. §. sin autẽ legata. ibi, veluti domus in prouincijs pretiosæ. C. de bonis quę liber. & ibi Bald. qui dicit per illum tex. quòd domus pretiosæ sunt quodammodò steriles, quia nõ correspondẽt reditibus
34 pretio domorum. *Nam in ciuitate Veronæ cõmuniter in ratione trium pro centenario domus locantur: & quandoque pretio viliori, si sint domus pretiosæ. his duobus casibus videtur, quòd iusta pensio sit, habitō respectū ad fructus vel reditus, quãdo esset locatio simplex: sed si esset liuellatio, tũc in molendino credo, quòd non habeatur respectus ad reditus, qui sunt in magna quantitate, sed in ratione quinque pro centenario, habito respectu ad valorem rei, vt habetur in dicto §. quia verò Leonis. in authen. de nõ alien. colla. ij. Et licet molendinum videat minus valere respectu quantitatis fictus, tamẽ illud est propter periculum, quod est in eo, ne pereat vel deterioretur, & propter magnam impensam, quæ fit in eo manu[...]. Vnde deducẽdo omnes exp[...] æstimationes periculi, nõ dic[...] veritate dominus perciperet [...] de fictu. Cùm ergo liuellatur molendinum vm, & in eo tra[...] omne periculum, & omnis impe[...] ad eum spectet, sicut & dominus [...] mit modico pretio propter dist[...] periculum & impẽsam futuram, [...] debet etiam modico pretio liuel[...]ri, ex quo, vt dixi, in liuellarium [...] it omne periculum & impensa[...] j. cum ibi not. C. de iure emph[...]tico. & dixi suprà. sed in domo [...]do, quòd ista sit iusta pensio, q[...] set iusta, si alteri non venditori [...]laretur. Quæ autem sit illa: dic[...] est illa, qua communiter tales [...]mos liuellari solitæ sunt in eodem loco, vt dixi in prçcedenti præsum[...]ptione, ver. verum, quod dicitur de quo dic vt ibi. Secundo cas[...] quãdo iniusto pretio vẽditus fui[...]dus, qui nũc locatur, & eodẽ mo[...] distingue: Aut fundus venditur [...]dit fructus communes, aut nõ. [...] dit fructus communes, & tunc [...] ro ciuili vel canonico iusta [...] locationis, si in plus est habito [...]ctu ad fructus, & iusta pensio [...]uelli est in ratione quinque pro ce[...]tenario, habito respectu ad valorem rei, & nõ ad pecuniam per emptorem solutam, sed in foro cõscientiæ cre[...]do quòd debeat haberi respectus [...] pecuniã solutã, vt dicam in quinto casu princip. Si autem res nõ red[...] fructus cõmunes in simplici locatio[...]ne, debet haberi respectus ad fruct[...] in liuello. dic vt dixi, quãdo fundus est venditus iusto pretio. & prędicta clarè procedunt, quãdo pensio con[...]sistit

sistit in pecunia. Si autē consisteret in alijs rebus, vt vino, oleo, frumēto & similibus: & tunc debet inspici quantùm communiter valet, & valere æstimatur illud, quod soluitur pro pensione: & in hoc debet etiam cōsiderari, si cōductor tenetur portare vel conducere illum fictum ad domum locatoris, vel nō, iuxta not. per Barto. & Docto. in l. item illa. ff. de constitu. pecunia. & per Bald. in l. acceptam. in xij. vsq; ad sextamdecimam quæstionem. C. de vsuris. & per Angel. in authen. vt exactio instante do. §. illud verò. collatione septima. nam si de iure non teneretur conductor liuellarius conducere fictum suis sumptibus ad domum domini locatoris, & esset conuentū expressè, quod liuellarius teneretur in æstimatione iusti pretij fictus, hęc expensa deberet addi, & per hoc tāto plus fictus æstimari. Idem in expēsis portarum & in gabellis, & in alijs similibus, quod nota: quia aliqui in hoc non aduertunt. Aliqui tamen dicunt, quòd in prędictis casibus licitum est hodie plus recipere de fictu, seu liuello in monetis seu libris denariorum, quàm aliàs: quia in superioribus annis valebat Veronæ aliquando tres libras cum dimidia; aliquādo quatuor: nunc vero valet quatuor cum dimidia. Quando valebat tres libras cum dimidia, cùm sit licitū recipere tantùm quinque pro centenario de fictu liuelli, vt supra dixi, iusta pensio erat in decē & septem libris cum dimidia tantùm, quę tunc erāt quinque ducati. Quādo valebat quatuor libras, iusta pensio erat in viginti libris, quæ erant quinq; aurei. Nunc verò cū ducatus valeat quatuor libras cū dimidia, iusta pēsio est in viginti libris cū dimidia, quę sunt hodie quinque aurei.

35 *Vnde in effectu quicquid valeat aureus, siue eius æstimatio crescat, siue decrescat, semper debet solui tātùm in monetis de fictu liuelli, ꝙ valeat quinq; ducatos de liuello in ratione centū ducatorū: & sic quinque pro centenario. & istud est verissimum, & ita teneo. & ideo cōtractus liuellarij siue emphyteotici celebrati Veronę, tēpore quo ducatus valebat quatuor libras, ex quib⁹ soluebātur viginti sex libre pro centū ducatis, sicut cōmuniter nūc soluūtur Veronæ, sunt illiciti: quia illę vigintiquinq; libræ erāt sex ducati & vnū quartū, & ita erant ratione sexti & vnius quarti pro centenario, quod est bene notādum per Veronenses, ad quod videatur omnino, quod etiam dicam in quinto casu principali, & præcipuè in ver. & ideo. Veronenses seruare videtur. Item aliqui dicunt, quòd indistinctè licitum est emptori locare, siue liuellare rem emptam ipsi vēditori vel alteri pro maiori fictu vel pēsione, quādo est pactum de retrouendendo, quàm si nō esset. nam hoc casu non videtur plenariè, & cū effectu translatū esse dominium in emptorem, ex quo vēditor post certum tempus vel quādocunque potest redimere. cùm enim sit in potestate venditoris posse, quando redimere vult rem venditam, & se liberare à prestatione fictus, siue liuelli, videtur in hoc fieri deterior cōditio emptoris, eiusdēq; locatoris, qa dicta res videtur valere min⁹ ipsi emptori, & præsertim si vēdere vellet emptor, idemq; loca-

tor ius suum, quod habet in ipsa re empta, & per eum locata: non enim ita faciliter reperiret emptorem, sicut reperiret, si non esset pactum de retrouendendo, & si reperiret mino ri pretio ipsum, quando vendere o-
36 porteret, *vt experientia docuit, à qua bonum est sumere argumentũ, vt probatur in Clemẽ. dispẽdiosam. in princ. de iudic. & in c. quàm sit. in princi. de electio. lib. vj. & xliiij. dist. multis. ibi, nisi hæc actionum tuarũ experimentis approbarem. & in authen. de questore. circa principium, ibi, vtilissimo ex ipso rerum experimento. collatione vj. cum similib⁹. Sed certè isti nõ bene sentiunt. Nã licet res empta cum pacto de retrouendendo non ita faciliter reperierit emptorem, sicuti si esset empta sine vllo pacto: non tamen propter hoc debet minori pretio emi, sed ve
b rò, communi & iusto pretio[b]. Nec etiã debet illud cõsiderari, videlicet quòd eodẽ pretio posset quãdoque vendi: quia nõ emit causa vẽdendi, & lis sibi est, quòd emat rem pro iusto pretio, & quòd habeat fruct⁹ seu reditus, aut fictus iustos. hoc probatur per argumẽtũ ab absurdo. Pone enim quòd quis emit fundum, & venditori locauit cum pacto de retrouendendo pretio iniusto in damnum venditoris, eiusdemq; conductoris, & emptor nunquàm vendidit, neque animum vendendi habuit iura sua, quæ habet in dicto fundo empto & locato, vel venditor ipsum redimit post certũ tempus ab ipso primo emptore, nónne esset iniquum & iniustum eum emisse pretio minori, quàm valeret, vel ꝙ recepisset fructus vltra iustũ, cõmune, & verum pretium? certè sic [...] cupletaretur cum iactura alte[...] nam hoc natura. de cõdictio[...] biti. ff. hoc etiã suadet. l. seruus [...] ser. expor. ibi, beneficio affici [...] nem, interest hominis. & ibi [...] glo. quòd quilibet debet esse in[...] tus, vt alij prosit. & allegat [...] iura. facit ad hoc l. vt vim. cum [...] nota. ff. de iustitia & iure. Item [...] iubet lex charitatis dicens, Dilige proximum tuum sicut teipsum [...] habetur Matthæi, vigesimo se[...] do, & ad Philipp. & facit extrà, [...] ma distinctione, humanum g[...] quæ dilectio non solùm est ser[...] da in corde, & proferẽda in ore [...] etiam est exhibenda opere, iux[...] lud Ioã. tertio, Non diligamus [...] bo neque lingua, sed opere & ver[...] tate. Vnde concludendo dici potest, quòd contra rationem naturalem, & contra legem ciuilem & charitatem esset, rẽ minori pretio emere, quàm esset commune & iustum pretium, & locare iniusto fictu in damnum cõductoris, sub hoc prætextu quòd non ita faciliter illud ius vẽditæ & locatæ posset vendi, [...] quandoq; nõ nisi minori pretio [...] di posset propter dictũ pactũ de re[...] trouendendo, vt patet ex prædictis.

a Ad quãtitatẽ pecu. *Res ualet quantum cõiter uẽdi uel locari põt. l. si seruum [...] ij. in prin. & ibi glo. in uer. inuenit. [...] quantũ uẽdi uel locari põt pactis [...] sitis, nõ aũt simpliciter. Bal. in c. de [...] denti. v. col. uersi. de pac. ff. qui [...] pos. l. si uẽditor. § si de seruus expo. [...] in c. cũ Ioã. de fid instr. prædicta [...] etiã in actione. ut tãtũ ualeat, quantũ uẽdi potest modis prædictis. Bald. in [...] per diuersas. j. q. C. man.*

Iusto

b Iusto pretio. *Pretium iustum & uerum dicitur, quod cōmuni æstimatione probatur iustum. Bal. in l. ij. C. de rescind. uen. ulti. col. uer. sed hic occurrit dubium. Item quod in subhastatione offertur. Bal ibi ad fi. Item quod habiturus erat possessor. Bal. ibi, in fi. per l. in fundo. de rei uen. Item uerum inspecto tempore contractus. l. si uoluntate. & ibi Bal. C. de rescin. uen.*

37 QVARTA *præsumptio est, quando contingit læsio in pacto de retrouendendo in quantitate pretij, & hoc potest esse duob⁹ modis. Vno modo in persona vēditoris, alio in persona primi emptoris, eiusdemq; locatoris. De primo pone exemplum, emi fundum à te pro centum, eumq; tibi locaui iusto pretio, & feci tibi pactum, quòd quandocūque possis redimere pro ꝑtio centum & viginti, & sic pro pluri quàm ego emerim: quia si emi fundū pro centum, & posteà sibi eundem locaui iure liuelli, cum pacto de retrouēdendo, omne quod plus valet ipse fundus tempore dictæ locationis, & etiam post melioramentum eius, spectat ipsi liuellario, iuxta l. fina. cū ibi not. C. de iure emphyteo. & dixi suprà secunda præsumptione ad finē. Si ergo volo, quòd ipse conductor quando vult retroëmere, teneatur mihi dare aliquid vltra dictos centum ducatos, quibus emi dictum fundum, volo illud vltra sortem meam, & illud plus est illicitū, vt probatur in c. illo vos. ibi, & quòd vltra summam receptam xl. solidi deberētur. extrà de pigno. & ita tenet Innocen. in c. in ciuitate. in fi. extrà de vsur. Et idem voluit dominus Guil. de Monte Laudu. in Clemē. ex grandi. de vsuris. quē sequitur ibi Cardi. §. cæterū. in iij. quæst. Et alleg. ad hoc Hostiē. & Doc. in c. ad nostram. extrà de emptio. & vend. Imò potest fortè dici vsura, quia quicquid accedit sorti, est vsura, vt est tex. cum gl. in verbo, non possit. in fi. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum petatur. & probatur in l. si tibi decem millia. in principio. ff. de pactis. & hoc tenet beatus Ambrosius, vt habetur decimaquarta, quæ-
38 stione tertia, plerique. *vbi dicitur, quodcunq; accedit sorti, vsura est. Hoc idem probatur ex consilio Agatensi. & habetur eadem quæstio. iij. vsura. vbi dicitur, Vsura est, vbi amplius requiritur, quàm quod datur. verbi gratia, si solidos decē dederis, & amplius quæsieris: vel dederis frumenti modiū vnū, & super aliqd exegeris. Et regula illa, quicquid accedit sorti, est vsura, procedit nō solùm in mutuo, sed etiam vbi aliquid excogitatur in fraudem vsurarum, vt est gl. notab. in c. conquestus. in glo. magna, ibi, & dicitur, quicquid sorti ac-
39 cedit. extrà de vsuris. *Et ideo dixit Hosti. in summa de vsuris. §. fin. versi. ij. quod contractus vsurarius detegitur, si creditor recipit aliquid vltra sortem. ad quod vide, quod dicitur in sequenti præsumptione. De secundo modo læsionis in pacto de retrouendendo contingentis in persona primi emptoris, eiusdémque locatoris, potest poni exemplum: Emi à te fundum pro centum, qui valebat centum & quinquaginta, vel vltrà, & feci tibi pactum de retrouendendo in continenti vel ex interuallo pro centum tantùm: certè ego sum læsus in eo quòd vltra centum valet fundus, & propter hoc inducitur præ-

ſumptio contra emptorem, qui fecit dictum pactum de retrouendēdo eodem pretio, ex quo fundus valebat multò plus. Non enim eſt veriſimile, ꝙ ſi voluiſſet, quòd eſſet verus cōtractus emptionis, quòd ſibi feciſſet dictum pactum de retrouendendo pro dicto pretio, ex quo non erā in neceſsitate vendendi, & alij non vēdidiſſem illo pretio, ſed tantùm pluri & iuſto pretio. ad quod adde, qđ dixi in precedenti præſumptione, in quinto modo læſionis. & hanc prçſumptionem bene nota.

40 QVINTA *præſumptio eſt, quæ colligi poteſt ex his, quæ ſtatim dicā, quādo ſcilicet plus exigitur ſiue percipitur ex venditione ſecunda, quàm ſit illud, quod ſoluitur in prima, nō in pecunia, ſed in alia re. Exemplum, ſi emi fundum à Titio centum aureis, & ſibi eum incontinenti liuellaui cum pacto de permutando, hoc modo: videlicet quandocunq; vel vſque ad certam tempus dabit mihi Titius vnum liuellariū bonum tam pro contracambio reſpectu fundi, quàm etiam reſpectu ꝑſonæ liuellariæ, quòd ſim ſibi obligatus facere retrouenditionem dicti fundi. Nam ſi dictus fundus in primo venditus non fuiſſet ſufficiens, vel Titius vendens nō eſſet idoneꝰ vel ſufficiens liuellarius, vel ſi ipſe Titius venditor, idemq; conductor, & fundus venditus eſſet ſufficiens, & idoneus, & vellē quòd in permutatione pro contracambio teneatur mihi dare, aſsignare fundum vnum, & liuellarium meliorem: tunc eſſet illicitum, & vſura, vt probatur ex his, quæ dixi in præcedenti prçſumptione. & ꝓbat̃ expreſsè ex verbis beati Hieronymi ſup Ezechielem, [...] habetur xiiij. quæſt. iij. putant. [...] text. dicit, Putant quidam vſura[...] tùm eſſe in pecunia, quod prou[...] diuina ſcriptura omnis rei auferr[...] perabundantiam, vt plus non re[...] pias quàm dediſti. & probatur ex [...] quæſtione; ſi fœneraueris. & cap. plerique. cum ſequēti. Facit ad hoc etiam optimè gl. in l. rogaſti. §. ſi ti- bi. in ver. nō poſſe. ff. ſi cert. petatur. & gl. ij. in fi. in l. ſi tibi decem millia. ff. de pac. & ſi in pacto de retrouendendo eſſet actū, vt venditor idem conductor tenentur dare vnū contra cambium æque bonum, licitum [...] ſet: quia licet difficilius reperia[...] contracambium quàm pecunia[...] men ſi in contracambio nihil p[...] vel melius interueniat, vel reſpe[...] fundi, vel reſpectu liuellarij, non [...] ſet illicitum, per prædicta.

41 SEXTA *præſumptio eſt, quan[...] do in pacto de retrouendend[...] contingit læſio in aliqua expen[...] quæ ſpectaret ad ipſum emptor[...] eundemq; locatorē, & ipſe vult [...] la expēſa ſpectet ad ipſum prim[...] ditorem, eundēq; conductorē [...] plum, quia in inſtrumēto pacti [...] trouendendo actū & dictū eſt, [...] quandocunq; conductor retroue[...] re voluerit, teneatur ſoluere o[...] expenſas chartarum & inſtrum[...] rum, vt cōmuniter apponere con[...] uerūt notarij Veronæ, & malè [...] de iure communi & etiam de con- ſuetudine Veronæ verſatur, qu[...] emptor teneatur ſoluere inſtrumen tum emptionis: quia iſtud inſtrumē tū ad probationem iuriū ſuorū [...] debet penes ipſum emptorem: vt in c. j. extrà de proba. Et ita vt ſuprà di- xi,

xi, cõmunis consuetudo & obseruãtia est, quòd emptor rei exoluat expẽsas chartarũ siue instrumẽtorum, si vult eas vel ea habere. Et ex quo tractatur de eius cõmodo, etiã debet sentire incõmodũ, per regulã capituli, qui sentit. de regu. iur. lib. vj. & l. secundũ naturã. ff. eo. ti. & habetur in l. cũ qui. in princ. ff. de iureiu. nec ferendum, vt quis lucrum velit amplecti, & onus penitus subire recuset, vt in l. vnica. §. pro secũdo. de cadu. tol. & ita tenet Albe. de Ro. in l. dissolutæ. C. de condi. ex lege. videlicet,
42 * quòd creditor teneã soluere tabellioni conficienti instrumentũ crediti. allega. l. eos. §. interdicta. cũ gl. ibi. C. de vsuris. qui dicit, quòd ita vidit cõmuniter obseruari. Et idẽ tenet in d. l. eos. in fine. qui subdit quòd cõtrariũ faciũt vsurarij Bergomenses: cũ ergo emptor ideẽq; locator velit, quòd conductor soluat omnes expensas chartarum vel instrumentorũ, apparet quòd non vult soluere pro instrumẽto emptionis suæ, qđ ad ipm spectaret: & sic est præsumptio contra eum, ex quo vult aliquid vltra sortem. & non videtur etiã habuisse animũ emendi, sed potius, quòd res vẽdita fuerit in effectu sibi pignorata: quod est notãdũ, quia multi in hoc errant, vt hic probatur, per ea quę dixi in præcedenti præsumptione. Et idem est dicẽdũ, quãdo locator vellet, quòd cõductor quandocũque redimere vellet, teneret soluere omnes expẽsas per ipsum emptorem, eũdẽq; locatorem pro gabella emptionis, vel proxenetis in casu, quòd dicta expensa spectaret in totum vel in partẽ ipsi emptori, iuxta nota. in l. debet. ff. de ædil. edict. & per Bal. & Salyc. in rubri. C. de rebus credi. & per Bal. in l. si prædiũ. C. de ædili. action. & ego plenè scripsi in d. l. debet. quę tamen lex videtur facere in contrarium, dũ vult, quòd vẽditor teneatur emptori restituere illud, quod soluerat emptor pro gabella, & proxenetis. & ibi ideo est: quia cõtractus resoluitur ex culpa venditoris, quoniã res vẽdita erat morbosa vel vitiosa: hic verò ex voluntate vtriusq; ad preces & volũtatẽ venditoris resoluit.

43 SEPTIMA * præsumptio est, quãdo res pro parte vendita, & pro parte donata, & non subest iusta causa donationis, argumento l. per diuersas. cum ibi nota. per glo. & Doct. C. mandati. & tex. cum ibi nota. in l. ab Anastasio. eod. titu. & ita tenet Bal. in l. ij. C. de repudianda hæreditate. & in l. fina. ibi, tertiò põt impugnari. C. ne lic. potent. Et in cõsi. suo, quod incipit. ad probandũ & ostendendũ. in ij. articulo. & Spec. in ti. de cessione actionis. §. j. versi. præsumitur simulatus. Ad quod optimè facit l. vir vxori. & ibi nota. ff. de iure dot. quia nõ est verisimile, quòd fuerit animus donandi, vbi est pactũ, & vbi est de redimendo appositũ. ar. l. qui sic soluit. ff. de sol. etiã si sit dictũ, quòd donetur ob benemerita: vt infrà statim dicam, quod est bene notandũ cõtra vsurarios & illicitos cõtractus celebrantes, qui ne videantur decipere venditores in pretio, faciunt quod in instrumento dicitur, & si qd plus valeret dicta res vendita, quantũcũq; sit illud plus, illud donat dictus vẽditor, iuxta ea quæ habentur per Doctor. in l. si quis cùm aliter. ff. de verborum obligation. Et in l. ij. C. de rescindenda venditio. & in l. si quis do-

donationis.ff.de contrahenda em-
ptione.& per Bart.& Docto.in l.ſi ti
bi.in princip.ff.de pactis.& per An-
to.de Butr.& Docto.in c.cũ cauſam.
extra de emptione & vẽditione.Nã
talis cautela donationis inducit prę
ſumptionem fraudis: quia donatio
dicitur iactatio, & dilapidatio.l. fi-
liusfamil. in princ.ff.de donatio.&
habetur in l.contra iuris.§.ſi filius.
ff.de pac.Sed nemo præſumitur ia-
ctare vel dilapidare ſuum.l.cùm de
indebito.ff.de proba.cum ſi.cùm nõ
ſubſit iuſta & legitima cauſa donan-
di in venditore,ſed potius neceſsi-
tas,ex quo magis indiget quam em-
ptor:quia communiter quis vendit
poſſeſsiones ſuas propter neceſsita-
tem cauſa habendi pecuniam,cui po
tius eſſet facienda donatio,quàm ꝙ
44 ipſe emptori donaret. * Nam do-
natio pura & ſimplex fit propter li-
beralitatem & munificentiam,vt di-
cit tex.in l.j.in ſecundo reſponſo.ff.
de dona.Sed in neceſsitatibus nemo
liberalis exiſtit,nec exiſtere præſu-
mitur,vt l.rem legatam.in fine.ff.de
adimen.legat.& id donari videtur,
quod nullo iure cogente concedit:
vt l.donari videtur.ff.de regu.iur.&
ff.de donat.præſumitur ergo dicta
donatio facta à venditore,ſi nõ pro-
betur per emptorem iuſta & legiti-
ma cauſa,cùm in dubio non pręſu-
matur,vt dicta leg.cùm de indebito.
in principio.quòd potius facta fue-
rit ob neceſsitatem,quàm ob merã
liberalitatẽ,quòd emptor aliter non
a emiſſet,niſi cum dicta donatione,[a]
& quod non donaſſet,niſi illam par
tem donatarius emiſſet,vt no.glo.in
l.ab Anaſtaſio.in verbo coloratam.
C.mandati.& ſic donatio in fraudẽ
facta eſſe præſumitur,ne videatur
ſe deceptus in pretio.ad quod b
aduertant notarij,ne ſint faciles
prompti ad ſcribendum dictam c
ſulam donationis pleniſsimam in
ſtrumentis venditionũ.Sed illã ſim
plicem,videlicet,ſi quid plus valet
&c.& indiſtinctè poſſunt apponere:
quia illa clauſula refertur ad modi-
cum,vt habetur in l.ſi quis cùm ali-
ter.ff.de verbo.obli.& in l.ij.de re-
ſcin.vend.& in l.ſi quis donationis
de contrahen.emptio.Et prædicta
procedunt,etiam ſi in dicta donatio
ne,quæ refertur ad magnam quan
tatem,ſit dictũ pro bonis meritis &
ſeruitijs, vel pro benemeritis, quæ
ipſe donans recepit ab ipſo donata-
45 tio:*quia in dubio benemerita non
præſumuntur.l.ſi fortè.& l.caſtren-
ſe.ff.de caſtren.pecu.& not.gl.in l.ſi
donatione.& ibi per Doct.C.de col
la.& per Docto.in d.l.per diuerſas.
C.manda.niſi illa benemerita vel ſer
uitia fuerint expreſſa vel nominata
in ſpecie:quia tunc pręſumuntur,ſe-
cundùm Bald.qui ita not.in l.illud
quæſtio.iiij.in fi.C.de ſacr.ſanct.ec-
cleſi.allegat l.Aquilius Regulus.ff.
de donatio.& idem ſentit ipſe Bal.
in l.ſi donatione.verſi.ſed quid ſi pa
ter.& in auten.vnde ſi parens.circa
principium.C.de inoffici.teſtamen.
Vel niſi eſſet facta mentio merito-
rum cum iuramento:nam tũc etiam
hæredes iurantis cogerentur ſtare
tali iuramento,vt in autẽti.quod ob
tinet.cum ibi notatis.C.de probat.
ſecundùm Bal.qui ita notat in d.l.ſi
donatione.verſicu.ſed quid ſi pater.
Ex quo tu ſumas cautelam,videlicet
quòd donans ſpecificet illa beneme
rita,& ſeruitia iuret illa eſſe vera:quia
tunc

tūc stabitur illi confeſsioni. quod iuramentū nūquàm apponi facias, niſi vera tibi eſſe affirmentur, ne ſis autor periurij in perditionem animæ tuæ, & contrahentiū. hoc tamen iuramentum parū proficeret, vbi aliæ coniecturæ vel præſumptiones concurrerent, quę redderent contractū ſimulatū, vt eſt glo. not. in l. emptione. C. plus valere quod agitur. quam ſequuntur ibi Doct. & Franciſc. Zaba. in c. ad noſtram. in ij. quæſt. extrà
46 de emptio. & vendit. *Vbi dicit, ꝙ per illam gloſſam, ꝙ contractus ſimulatus non validatur iuramento: reſpōſionem aſsigno. nam cùm deficiat aſſenſus in cōtractu ſimulato, iuramentum ad illud nón extenditur, per id quod habetur in l. fi. C. de non nu. pec. quod tamen intellige, niſi expreſsè fuerit iuratū, omnia & ſingula in inſtrumento contenta vera eſſe: quia tūc allegando ſimulationem, veniret contra iuramentū. ſecus quando ſimpliciter iuraſſet non cōtrauenire, ſecundū Ioan. de Imol. qui ita not. in d. c. ad noſtrā. ad fi. de emptio. & venditi. Itē intellige, niſi iuramentū interueniſſet ex interuallo: quia tunc validaretur dictus contractus, argument. l. ij. cū ibi nota. C. quod me. cauſa. Et facit quod nota. Barto. in l. nemo poteſt. de legat. j. in prin. iij. colum. verſi. quæro an renūciatio exceptionis, in fi. vbi dicit, ꝙ licet renunciatio exceptionis ſimulationis nō valeat, quādo fit inconti nenti: ſecus ſi fiat ex interuallo poſt inſtrumētū, quod dicitur ſimulatū, per dictā l. ij. C. quod metus cauſa. Cæterū ſi ſolū interueniret hæc præſumptio, ꝙ res pro parte eſſet vendita, & pro parte donata, etiā cū pacto de retrouendendo, nō ſufficeret ad præſumendū contractū ſimulatū vel vſurarium, ita quòd poſſet reſcindi in foro ciuili vel canonico. in quo ſtandū eſt ſcripturis. l. cum precibus. C. de probatio. niſi alia indicia concurrunt. ſed in foro cōſcientię & pœnitentiali ſtandū eſſet veritati, ſecūdùm Baldū, qui ita conſuluit in cōſi. ſuo lxij. in ordine, modo incipit. Quidam Petaritius Licij. vbi vide. & nota quia hábui de facto.

a Donatione. *Donatio in fraudē an et quādo præſumitur, uide* Bart. *plenè in l. poſt contractū. & in l. omnes. §.* Lu*cius. de his quæ in frau. cre. & in l. fi. de præto. ſti.* Bal. *in auten. ſed iā neceſſe. C. de do. ante nu. & in addi.* Spe. *de don. uer. pc.*

47 OCTAVA *præſumptio etiā colligi poteſt ex quibuſdā verbis, quæ ſolent apponi in pacto de retrouendendo, dum dicitur, ꝙ quādocunque dictus conductor dabit aut ſoluet fictus rerū venditarū, teneatur dictus locator facere inſtrumentum venditionis, quæ verba important, ꝙ per ceſſationē ſoluēdi fictum per biennium vel triennium, non cadit emphyteota ſeu liuellarius à iure ſuo: vt habetur in l. ij. C. de iure emphyt. & in c. potuit. extrà de locato. Nam quādo apponitur pactum in contractu cōtra eius naturam, & ſic cōtractus eſt inſolitus: eſt præſumptio ſimulationis & fraudis, vt l. ſi quis ſub cōditione. quę eſt lex ſpecialiſsima, & ibi gl. & Doct. ff. de condi. inſtitut. & notat. Bald. in c. j. ver. quæro de quibuſdā pactis. in tit. de feudo dato in vicē leg. cōmiſſoriæ. in vſib. feu. & hoc etiā probatur in c. illo vos. extrà de pigno. vbi pa-

ctum

ctum de cōputandis reditibus in sortem, repugnans naturæ enptio. proportionabile naturæ pignus facit præsumere esse aliū cōtractū, quàm verba contractus sonent, & sic esse simulatū, vt ibi no. Anton. de But. in iiij. nota. & Doctores ibi scribentes. Ex quo dicendū est, quòd vbicunq; apponuntur pacta contra naturam emptionis vel venditionis, siue alterius similis contractus, aut locationis, vel cōductionis in damnū venditoris eiusdemq; conductoris, presumitur contractus simulatus. l. qui testamētum. & l. cū tacitū. cū ibi nota. ff. de proba. ad quod adde, quod dicā in sequenti præsumptione. Auget etiā hāc presumptionē illud verbum, Venditarū, dum dicitur, fictus rerum venditarū & non rerum locatarum. Nam liuellarius non dicitur vendere proprietatē, sed vtile dominium. & dicitur vtilitas fructuū locari in perpetuum, ex qua locatione quæritur ius vtile, etiā in superficie, & fructibus, vt habetur in l. j. ff. si ager vectig. vel emphyteoticarius petatur, & in dicto c. potuit. de locato. Hæc tamen præsumptio sola parum operaretur, præsertim illa quę venit ex verbo Venditarū: quia illud verbum potius apponitur in instrumentis culpa tabellionis, quàm ex mala mente cōtrahentiū, qui sępissime vt idieotę ignorant sensum & intellectū verborū, iuxta nota. in l. quòd si nepotes. ff. de testamentar. tutela. & habetur per textū notabilē in capitulo primo, circa principium, ibi, sed propter simplices, & nominis significationis ignaros. in titul. de noua forma fidelitatis. in vsibus feudorum. Sed cū alijs præsumptionibus coniuncta satis operaretur: quia sicut dicitur, & quæ nō prosunt singula, multa iuuant: vt probatur in l. instrumenta. ibi hoc nota. gloss. C. de probationibus. ita econtrà, & quæ non nocent singula, multa nocent: vt ibi eadem ratione.

48 NONA * præsumptio colligitur ex pactis vel clausulis insolitis in instrumento appositis, vt no. in l. si quis sub conditione. ff. de conditio. institut. & ibi hoc not. gl. Bald. Angel. & Doct. & idē no. Bal. in versic. quæro de quibusdā pactis. ad [?] in titul. de feudo dato in vicem le[?] cōmiss. & habetur in c. illo vos. extr. de pigno. & in c. ad nostrā. extrà de emptio. & venditio. & facit quod dixi in precedenti præsumptione, quod bene nota contra multos, qui conantur apponere ī instrumētis multa pacta extranea, & insolita ad illaqueandum debitorē: quod nō est in dubio faciendū: quia sæpenumero talia pacta vel clausulæ huiusmodi indicant potius fraudis suspicionē, quàm contractus validationē cōtra mentē contrahentiū. Ex quo infero, ꝙ si locatur domus vendita ipsi vēditori pro fictu vini vel olei, aut alteri' fructus, qui non percipiantur ex ea, cū tales fictus præstari non soleant ex domibus, & tale pactū sit insolitū, contra talē locantē erit præsumēdū. Et idē est dicendū in similibus, quod nota. Itē ex hoc infero, ꝙ si in instrumento essent ista verba, vendidit & tradidit verè, & non in fraudē vsurarū, vt vidi sæpissime in instrumentis: ꝙ a ex istis verbis instrumētum [a] magis presumeretur suspectū secūdū Baldū, qui ita not. in l. emptione. versi. ꝙ si in instrumēto. C. plus valere quod agitur.

agitur.per gl.in d.l.si quis sub cōditione.ff.de conditio.institu. quē sequitur Ioā.de Imol.in d.c.ad nostrā. circa finē.cui adde qđ dicam in fine omniū præsumptionum.versic. sed circa prędictas presumptiones.

a *Instrumēt. Instrumentū de cuius simulatione cōstet, nō prodest. l. quāuis. & ibi Bal. C. si quis alteri uel sibi. Instrumentū simulatū nō dicitur instrumentū, & ideo non uenit appellatione instrumentorum in statuto.* Bald. in l. *fi. §. in computatione. ulti. col.* C. *de iure deliberandi.*

49 DECIMA *præsumptio hîc potissima est in pacto de retrouēdēdo, qñ dictus emptor idēq; locator voluit cōtractū vēditionis posse dissolui, nisi vsq; ad certū tempus: & sic nisi certo tpe lapso. puta, sex annorū: sed tantū post sex annos qñcūque. & sic resolutio cōtractus nō pēdebat à facultate primi venditoris ab ipso principio, sed solùm post certum tempus: quia hoc casu apparet, quòd primus emptor idemq; locator voluit esse pro illo tempore in lucro percipiendorum fructuū seu fictuum, & ita esse certus de hoc. Dubitauit enim fortè, quòd venditor idemque conductor nisi illud pactū interuenisset, retroēmisset dictam rem venditam post modicum tempus, postquàm res suas peregisset cū pecunia per emptorem soluta: & sic ipse venditor rem suā ageret cū modico vel nullo damno: qñia parū de fictu solueret, & ipse emptor modicum lucraretur de sua pecunia: ex quo ergo voluit esse securus ꝓ certo tempore in percipiendo fictu, videtur dubitasse, quòd emptor habuit potius animū pignorādi quàm vendendi, & quòd hoc non obstante voluerit fictum certum & securū pro aliquo tempore, & sic ex hoc insurgit præsumptio simulationis & fraudis: & hoc probatur in c. ad nostrā. ibi, promisit: vt quādocunq; à septennio vsq; ad nouenniū daret. extrà de empt. & vēdi. & in c. illo vos. ibi, vt si à tēpore contractus vsq; ad duos annos. extrà de pignori. & ita vidi consultū per multos sacrorū canonū interpretes. & ita tenet Hosti. & Ioan. And. in c. ad nostram. super verbo, ad nouēnii. in nouella. & beatus Bernardinus in suo tractatu de contractibus & vsuris. in xxxix. sermone. art. ij. c. j. & allegat ad hoc solummodò Hosti. & Ioan. An. in d. c. ad nostrā. Sed Bal. in c. j. versi. quæro de quibusdā pactis. in titu. de feudo dato ī vicē legis cōmiss. in vsi. feud. in hoc referendo aliorū opiniones approbat illam, scilicet, ꝙ ex hoc pacto de retrouendēdo non censeatur cōtractus fœneratitius, qa nulla lex

50 vel decretū hoc dicit. *Et quia emptio & vēditio pōt fieri ad certū tēpus, vt l. ij. C. de pactis inter emptorē & venditorē, nisi emptor esset solitus fœnerari, & in fraudē vsurarū instrumenta simulata cōficere, vt habetur in regula, semel malus. de regu. iur. in vj. & hoc dictū Baldi procederet sine dubio, quādo rē meā locarē vni in perpetuū cum pacto de emendo post certū tēpus, & non ante. quo casu non modò iste contractus non censeretur vsurarius ibi, imò nulla vsuræ præsumptio ex hoc insurgeret. sed si emissem purè fundū à Titio, & sibi non locassem, sed tempore venditionis feci sibi pactū, quòd lapso certo tempore tantùm, & non

antè

ante posſit retroëmere. quo caſu loquitur tex. in d. c. ad noſtrã. & in d. c. illo vos. vel ſi emiſſem ab vno fundũ, & ipſum eidẽ incontinenti locaſſem, vel feciſſem pactũ de locando cũ pacto de rẽtrouẽdendo poſt certum tẽpus, ſiue lapſo certo tempore tantùm. Et his duobus proximè caſibus negari non poteſt, quin inſurgat mala pręſumptio contra dictum emptorẽ propter dictũ pactũ de retrouendendo poſt certũ tẽpus, & nõ antè. probatur in d. c. ad noſtrã. & c. illo vos. in quibus non fit mentio de illo pacto ſine cauſa, vt probaui in principio huius pręſumptionis. Et ita intelligo prędictos Doctores, qui in hoc cõſuluerunt, & bene, vt ſuprà dixi. Sed tamẽ iſta pręſumptio ſola ſine alijs non ſufficeret ad probandũ contractũ vſurariũ, ſed cõiuncta cum alijs præſumptionibus ſic. Et ita intelligo dictũ Baldi, in d. c. j. in titul. de feudo dato in vicem leg. commiſſ. & probatur expreſsè in d. c. illo vos. vbi erat dictũ pactũ, & tamen quando concluditur, dicendũ contractũ eſſe vſurarium, non ſe fundat Papa ex dicto pacto tantùm, ſed etiã ex tribus alijs cõiecturis ſeu pręſumptionibus. Prima, quia fuit actũ quòd fructus percepti deberent in ſoluenda pecunia numerari. Secunda, quia vltra ſummã receptam ſexaginta ſolidi debebãt perſolui. Tertia, quia primus ille emptor vſuras cõſueuerat exercere. & probatur in d. c. ad noſtram. de emptio. & venditio. vbi etiam fuit appoſitum dictum pactũ de retrouendendo poſt certum tempus, & non antè. Et tamen Papa ibi dum concludit, illum contractũ eſſe vſurariũ, non ſe fundat in dicto pacto tantùm: ſed [...] in enormitate pretij, quod n[...] midiam iuſti pretij continge[...] quibus præſumit emptionem [...] in dolo vel fraude: quia ibi pa[...] veritate fecerunt mutuũ. Sed [...] mutuans quòd fieret inſtrumen[...] de venditione.

51 VNDECIMA * præſump[...] eſt ſimilis præcedenti, qu[...] in pacto de retrouendendo fi[...] ctum ecõtrà, videlicet quòd e[...] teneatur retrouendere vẽditor[...] dum venditũ vſque ad certum [...] pus, puta decem vel octo ann[...] poſt octo vel decẽ annos ſit in[...] tate ipſius primi emptoris, ꝙ v[...] tor ſit & remaneat liuellarius p[...] tuus, vel quòd poſsit cogi ad r[...] uendendũ dictũ fundũ vendit[...] quando fuiſſet locatus, vel qua[...] non fuiſſet locatus, ꝙ poſt dictũ [...] minum ſit in libertate dicti empt[...] ris vel retinere rẽ emptam pro [...] libera, vel retrouẽdere primo ve[...] tori, vt probatur ꝑ ea quæ dicta [...] in præcedenti præſumptione, & [...] d. c. illo vos. ibi, vt ſi à tẽpore c[...] ctus. extrà de pignorib. & hoc [...] fectu tenet Hoſtien. in ſumma [...] ſuris. §. fi. verſi. ij. vbi dicit, ꝙ e[...] ſumptio mala contra creditorẽ [...] do vult, quòd ſit in eius poteſ[...] an velit reſcindi. Adde tamen p[...] dictis, quòd ſi eſſet pactũ appoſ[...] ꝙ poſt certum tempus vel cond[...] nem liceret venditori recipere re[...] per ipſum venditã, ſi ipſe vellet, [...] tale pactum valeret, vt eſt textus [...] ta. in l. ſi vir vxori. ff. de præſcript[...] verbis. & notat etiam Baldus [...] leg. final. C. de iure fiſci, libr. x. Et [...] de quod notat Bald. in c. j. in titu[...] fe[...]

feudis dandis mini. valuas. in vsibus feudo. Circa quod dic, vt dixi in præcedenti præsumptione. quia est par eademq; ratio.

52 DVODECIMA* præsumptio secundū aliquos, qn̄ quis vēderet fundū mihi, & ego dictū fundum sibi locarē in perpetuū, & simpliciter esset appositū pactū de retrouendēdo vsq; ad certum tēpus tantū, puta septem vel decē annos. nam isti dicunt, ꝙ per pactū de retrouendēdo vsq; ad certum tēpus tantū, videtur ꝙ vēditor ideq; cōductor nō habuerit animum vendendi, ex quo sperat vsq; ad illud tēpus retroëmere. & eadē ratione videtur, ꝙ ego emptor verè voluerim emere postquàm feci sibi dictū pactum, & dictus venditor non erat aliter vēditurus, nisi cū dicto pacto. & quia ex hoc quod paciscitur vsq; ad certum tēpus, apparet ꝙ interim voluerit lucrari fructus secūdū Ant. de But. in d. c. ad nostram. ibi, quid in dubio. extra de empti. & vend. qui hoc vltimū notando, videtur illud sentire. & isti q sunt in hac opinione, dicunt, ꝙ melius & tutius esset apponere pactū de retrouēdendo in perpetuū. Et pro hac opinione facit, quod dicā in xxv. præsumptione. Alij dicūt ecōtrà, videlicet ꝙ maior est præsumptio, quādo appositū est pactū de retrouendēdo in perpetuū: quia videtur maior præsumptio ex parte venditoris, ꝙ verè noluerit vēdere, ex quo voluit semper esse in libertate redimēdi. & sic est ex parte emptoris: quia non videtur habuisse verè animum emere, ex quo concessit venditori, quòd possit quandocunque redimere. quid dicendum.

53 *Hæc quæstio decisa est de iure ciuili: quia non est differentia an fiat pactū de retrouendēdo vsq; ad certum tēpus completum vel in perpetuū. & in vtroq; casu est licitum, nec ex eo insurgit aliqua mala præsumptio: vt est casus expressus, & in terminis sæpe allega. l. ij. C. de pactis inter emptorē & venditorē. ibi, pretiū quandocunq; vel intra tempora obtulissent. vbi hoc no. Bal. in fin. qui dicit, ꝙ ex pacto de retrouendendo eodem pretio etiā lucrāte emptore fructus medij tēporis etiā ante moram, contractus nō præsumitur simulatus. & idē de iure canonico, vt probatur in d. c. ad nostrā. de emp. & vēdi. & in d. c. illo vos. de pigno. nā ibi tale pactū simpliciter non reprobatur. ad quod vide quod dixi in x. præsumptione, & in secundo casu principali. Et illud idē ego credo in foro conscientiæ, quod de iure ciuili vel canonico, dictum est, vt suprà dixi in principio huius tractatus, in ver. alij dicunt, ꝙ dictus contractus. & etiam dixi in secundo casu principali: quia hoc solum pactum de retrouendendo ad tempus, vel in perpetuum nō inducit aliquam malā præsumptionem, maximè præsumentem contractum esse vsurarium vel simulatum, vt dixi dicto secundo casu principali. Nam si lex ciuilis & canonica hoc permittit. non est damnum illicitū, ne inde iniuriarū nascatur occasio, vnde iura nascuntur. l. meminerint. C. vnde vi, & c. qualiter & quando. el primo, extrà de accusation. & facit lex secunda. C. de indicta viduitate tollenda. & quia quod fit lege permittente, pœnā nō meretur. leg.
54 Gracchus. C. de adulterijs. facit, *Nemo dicitur damnum facere, nisi cùm id

id facit, quod ius facere non habet: vt l.nemo damnum. quæ est in pen. char.ff.de regulis iur. sed si adessent vel concurrerent aliquæ de prædictis præsumptionibus, & maximè illa, videlicet quando constat, quòd venditor non erat aliter vẽditurus, nisi cum dicto pacto de retrouendẽdo ad tempus completũ, vel in perpetuum: quo casu est præsumptio simulationis, vt dixi in prima præsumptione. & tunc procedit dicta quæstio, quæ sit maior præsumptio simulationis seu fraudis, an facere pactũ de retrouendendo ad tempus completum, an ad in perpetuum. Circa quod ego sic distinguo: Aut quærimus quo ad præsumendum contra primum venditorẽ, & tunc teneo, ꝙ sit maior præsumptio simulationis, facere pactum de retrouendendo in perpetuum, quàm ad tempus cõpletum: quia videtur, quod hoc casu nullo modo voluerit perfectè vendere, sed potius pignorare; ex quo voluit esse perpetuò in libertate redimendi. Si enim esset pactum appositum de retrouendendo vsque ad certum tempus completum, videtur saltem post illud tempus, quo habuerit animum in totum alienandi & abdicandi rem à se, in casu, quo rem venditã infra dictum tempus retroẽmere nõ posset. Aut quærimus quo ad præsumẽdum contra ipsum emptorẽ, qui fecit pactum de retrouendendo: & tunc aut venditor voluit nomináde pactum de retrouendendo in perpetuum: quia non erat aliter venditurus, & tũc nulla videtur esse presumptio contra emptorem: quia est credendum, ꝙ non libenter faceret dictum pactum, & quòd potius voluisset, ꝙ dictũ pactum esset ad temp
completũ, cùm istud sit empt-
uorabili⁹, ne rès ipsa empta si-
55 per in suspenso. *Quia in
quis presumitur velle, quod est
fauorabili⁹: vt probatur in l.iij.
les.ff.de testa.mili. Nam sine du
melius est, & vtilius & fauorabili
emptori, quòd ipse faciat venditor
pactum de retrouendendo ad tẽpus
completũ, quàm in perpetuum: qui
si facit ad tempus completum, possi
bile erit, ꝙ intra dictum tempus
redimet. & sic res vẽdita rema
pleno iure apud emptorẽ, quãd
fuisset liuellata, vel remanebit a
venditorẽ, quãdo fuit sibi liuell
perpetuo liuellario: quod erit pr
pter hoc sine dubio vtilis emptori
Item erit vtilius alia de causa: q
si vellet vendere ius, quod habet
dicta re per ipsum empta, melius &
citius vẽderetur, qñ esset appositum
in perpetuũ: imò multi & quampl
rimi in ciuitate Veronę cauent se
huiusmodi emptionib⁹ & possessio
nũ & liuellariorũ, quando liuell
habẽt pactũ de retrouendẽdo in
petuũ, vt notissimum est in ciuit
Veronæ. Et dixi s. in iij. præsumptio
ne, ver. alij tamen dicũt. Et ideo
casu ex parte emptoris, qui facit
ctũ de retrouendendo in perpet
nõ præsumitur fraus, imò potius
eum fit gratia venditori: quia
esset emptori hoc non facere. aut
ditor nolebat indistinctè pactũ
fieri de retrouendẽdo in perpetuũ
sed rogauit emptorẽ, vt faceret
pactum de retrouendendo in per
tuum, quod saltem volebat ad cert
tempus completũ. Et tunc si fiat pa
ctum in perpetuum, idem quod in
casu

casu pcedenti, scilicet quòd nõ præsumatur fraus vel simulatio ex parte emptoris, imò gratia & liberalitas. nec etiã hoc casu psumitur fraus uel simulatio ex parte vẽditoris, ex quo ponũt in libertate emptoris, quòd faceret sibi pactũ in perpetuum vel ad tẽpus, & sic intendebat in effectu vẽdere, & quòd uẽditio nõ staret in suspenso saltẽ post illud certũ temp⁹. quod est no. Ad qđ vide quod dicã ĩ iiij. & v. casu principali. Aut vẽditor nõ petijt nisi pactũ de retrouẽdẽdo ad tps vel alternatiuè, videlicet in perpetuũ, vł ad tps, nõ finiẽdo magis de vno quàm de alio, & tũc aut emptor volẽs ampliare, & facere gratiã vẽditori etiam non petẽti, quia fortè erat amicus suus, & intelligebat quòd libẽtius vellet habere pactũ in perpe
a tuum de retrouẽdendo a: & tunc dicendum est, ut statim dixi, quòd nulla mala psumptio ex parte vtrinsq;, scilicet emptoris & vẽditoris, est cõiecturãda. Aut emptor facit pactũ de retrouendendo in perpetuũ ipsi vẽditori nõ petẽti, neq; hoc cõsiderãti, neq; propter aliquã amicitiã, & qa ita emptor voluit, qa fortè dixit, ꝙ omnino volebat, quòd haberet pactum de retrouendendo in perpetuum, & non ad tẽpus completũ, ꝙ tamen eueniet raro. & tamẽ hoc casu, cùm hoc pactum in perpetuum iudicetur potius emptori damnosum, quàm illud quod est ad tempus, vt s. dixi: si fecerit hoc emptor sponte, & non ad gratiã vẽditoris, iudicarem malè esse præsumendum contra emptorem. Et ex hoc præsumi posset, ꝙ nõ habuit animũ liberũ, ꝙ esset emptio, sed potius pignus, & sic simulatorie, qa si voluisset emere, potius voluisset facere pactũ de retrouendendo ad tẽpus, quàm in perpetuũ, cum
56 sibi hoc esset vtilius. *Ex his concludo ad q. prædictã, quòd melius & tutius est, quo ad forũ cõscientiæ in dubio facere pactũ de retrouẽdẽdo ad tẽpus cõpletum quàm in perpetuũ. Et modò relatũ est, quòd sanct⁹ Bernardinus sup hoc consulẽs respõdit, ꝙ tuti⁹ esset, ꝙ nõ fieret pactũ de retrouendẽdo, nisi vsq; ad vij. annos, quod ego audiui & intellexi quantæ autoritatis ipse fuerit ĩ his q̃ sunt de foro conscientiæ, maximè in tota Italia, quã suis sacris prædicationibus illuminauit, & ĩ multis reduxit. Cogita, quia ratio potuit mouere eum ad taxandũ dictũ tempus vij. annorũ in pacto de retrouendẽdo. & licet taxatio temporis sit arbitraria, ita ꝙ non possit in ea reddi vera & præcisa ratio, vt est glos. in ver. quadragesimũ. in cle. nolentes. de hære. & gl. in verbo, quatuor. in c. ij. de rescrip. li. vj. & gl. in l. j. §. pueritiam. in ver. ratus. ff. de post. & gl. in cap. j. in verbo, possideat. q̃ incipit. istud est mirabile. in tit. si de inue. inter dominũ & vasall. lis oria. in vsi. feu. Et no. Bal. in cõclu
57 sionibus feudorum, ad fi. *Vbi dicit, ꝙ de taxationibus temporũ nulla ratio reddi potest, nisi ꝙ ita placuit legislatori. Facit quod no. Io. An. in c. statutũ. extrà, de rescrip. in nouella. Et facit quod habetur in c. non debet. de cõsan. & af. Tamẽ cõsideraui quòd ratio potuit esse, q̃ mouit eum ad taxandũ ad vij. annos, & nõ vltra decẽ: quia decẽ anni dicuntur longũ tempus: vt probatur in rubro & nigro. C. de præscip. longi tẽporis. x. & xx. annorũ. Cũ ergo etiã vẽditor vellet post longũ tps, posset retrò eme-

re rem vẽditam, videtur esse maior præsumptio, ꝙ non habuerit animũ verè vendẽdi, quod est quãdo tẽpus nõ est breue. nam si est breue, id est, non longum tẽpus, apparet, ꝙ saltẽ post illud tẽpus, si nõ reemerit, quòd remanebit perfectè apud ipsum emptorẽ, per ea, quę statim s̃. dicta sunt.

Secunda ratio põt esse: quia quando vult vẽditor pactum de retrouẽdendo vsq; ad x. annos vel vltrà, est præsumptio, ꝙ non habet animũ retroëmendi quando poterit: quia cõmuniter est verisimile, quòd vsq; ad x. annos posit habere potestatem & facultatẽ retroëmẽdi. & qui nõ posset retroëmere vsq; ad x. annos, non est verisimile quòd posit etiã pòst. Nam qui non põt c. aureos inuenire vsq; ad x. annos, raròcontinget ꝙ etiã pòst inuenire posit, ex quo est longum tẽpus. Est ergo prę sumptio, quando venditor vult pactum de retrouendẽdo vsq; vel vltra x. annos. quòd non posit infra illos x. annos inuenire vel recuperare pecuniam: sed quia vult de illa pecunia agere facta sua, & quòd vult retinere pecuniam emptoris, donec sibi placuit. & hoc maximè verum est, quando venditor non fuisset ductus necessitate ad vendẽdũ, sed pro volũtate: quia fortè volebat facere mercantiam de dicta pecunia. Tertia ratio potest assignari etiam ad hoc, quare magis dixit de séptem annis, quàm de pluribus vel paucioribus. Nam communiter in septem annis contingit saltem vna vbertas seu fertilitas, & aliquando in quinque, vt communiter dicitur. cùm ergo venditor posit in vij. annis habere vnam fertilitatem: sequitur, quòd poterit verisimiliter infra illud tempus retroẽm[...] eadẽ ratione põt dici, ꝙ satis [...]ptori infra illud tempus, quãd[...]uit rem emptam ipsi vẽditori, [...] satis sit ipsi venditori, qui con[...] rem per ipsum venditã: quia in [...] vij. annis habebit saltẽ vnam fer[...]tẽ fundi venditi. & sic nõ pote[...]cere omnes reditus esse fertilis [...] quo, vt dixi, saltẽ in vij. annis c[...]git communiter vna fertilitas [...] sic non poterit esse grauatus [...]tibus nõ fertilibus, & sterili[...] pensatur cum fertilitate, vt in [...] dicitur in l. si vno. in prin. & in [...] ff. loc. & in c. propter sterilitat[...] trà de loca. Tu cogita, si alia m[...] ratio de hoc adduci potest.

a Pactum de. *Pactũ de retrouen[...] factũ à rustico, quẽ iuris ignoran[...] cusat, non est usurarium.* Rapha. F[...] *go. & Pet. de Sum. in l.* cum a[...] *C. de usuris.*

58 TERTIA* decima pręsum[...] est, quando ab ipso initi[...] tes egerunt, quòd quandocu[...] venditor restituet pecuniam [...] ptã, emptor teneatur restitue[...] suam. Nam plus appropinqua[...] lationi, pactum de restituendo [...] & pretium, quàm pactum qu[...] trouendatur, cum hoc secund[...] supponat aliam venditionem p[...] cessisse, sed primum non. nam [...] potes mihi retrouendere, si prim[...] me non emisti: sed restituere re[...] bene potes, secundùm domin. P[...] de Castr. in consi. suo cccxxv. [...] incipit, In Christi nomine, amen. [...] causa mota per domi. Doroth[...] iiij. col. vbi nihil allegat. Tu au[...] potes ad hoc allegare. nam cum [...]cta promissio de restituendo [...]

suam & pretiū, sit contra naturā con
tractus emptionis & vēditionis, pri
mò sequitur quòd inducere vide-
tur præsumptionē simulationis, per
glo. in l. si quis sub cōditione. cū ibi
nota. ff. de condi. insti. & per ea, quæ
dixi in viij. præsumptione. Et quòd
sit præter & cōtra naturā cōtractus,
patet: quia si vera fuisset prima ven-
ditio, dominiū rei venditæ fuisset in
emptorē translatū, si vēditor erat do
minus: vt ī l. clauibus. ff. de cōtrahē.
emp. & in l. emptionē. in prin. & ibi
no. ff. de ac. emp. & interuenit tradi-
tio, vt l. traditionibus. C. de pact. vel
aliud loco traditionis, vt cōstitutū,
vt l. quod meo. in prin. ff. de acquir.
pos. & l. ab emptione. in princ. ff. de
pact. vel aliquid eorū, de quibus per
glo. in l. iij. in princi. in verb. animo.
ff. de acqui. pos. & si secūdus esset ve
rus contractus retrouenditionis, pri
mus emptor non dicitur rem ipsius
vēditoris sibi restituere: sed dicere-
tur vel teneretur tradere vel dare, vt
d. l. emptorē. nā dominiū ipsius trāf
latum fuit in primū venditorē, vt d.
l. emptorē. in princi. vnde eam am-
plius restituere nō tenetur: sed po-
test illam vel aliam soluere, si retro-
ēmerit rem per ipsum vēditā, vt ha-
betur in præallegatis iuribus. Item
potest dici, quòd dicta promissio de
restituendo rem suam & pretium, 59
est insolita: quia vbi partes volunt,
quòd fiat retrouenditio, non solent
apponi illa verba, sed verba tantùm
pacti de retrouendendo, quæ sunt
secundùm naturam contractus. Et
ideo propter hoc causatur præsum-
ptio suspitionis, vt probatur per ea,
quæ dixi suprà in nona præsumptio
ne, illa tamē verba, quòd emptor te
neatur restituere rem suam, possent
intelligi, quòd aut verbū, Suā, refe-
ratur ad personā emptoris, quod in
dubio est credendū, ex quo ista est
promissio sua, & censetur per ipsum
prolata, licet in tertia persona sint
scripta, argumento eorū, quæ not.
Bart. in l. ex facto. in prin. ff. ad Tre-
be. in l. cùm testamento. ff. de auro
& argen. legat. & in l. si quis Titio.
ff. de vsufru. accre. facit cap. primū,
in verbo, nō sua. extrà, de sponsal. &
quod not. Cyn. in l. quāuis. in fin. C.
de fideicom. & secūdùm hoc nō re-
pugnant naturæ dictorū contractuū
emptionis & venditionis. Aut dictū
verbum, Suā, refertur ad personam
dicti venditoris, eiusdemque secun-
di emptoris. & tūc bene repugnare
videtur naturæ emptionis & vendi
tionis per prædicta, nisi exponamꝰ,
Suam, id est, sibi debitā per vigorē
ipsius pacti, vt exponit gloss. in l. j. in
verbo, suum cōsequatur. ff. quod cū
eo. & in l. cū duobus. §. idem respō-
dit socius qui cessantus. in verbo, su-
um cōsequi. ff. pro socio. vbi glo. ex-
ponit, id est, sibi debitū. Et alibi glo.
exponit, Pecunia mea, id est, mihi
debita, vt est glo. in l. si & me & Ti-
tium. ff. si cer. pet. & glo. j. in l. si pecu
niam. C. de neg. gest. & facit glo. in
l. sicuti. §. distant. in verbo, meū. ff.
si seruitus vendicetur. *Propriè ta-
men loquendo dicitur meum vel
suum, quod vendicari potest, vt l. so-
lum. §. meum. ff. de rei vendi. & no-
tat glos. in d. l. j. ff. quod cū eo. Item
potest etiam exponi verbū, Suam,
etiam si propriè intelligatur, subau
diendo quondam, vt subaudit alibi
gloss. exponendo text. in l. vti frui.
in fine principij. ff. si vsusfructus pe-

tatur, in verbo, Vsufructuarius. & ibi glo. dicit, quondã. & de hoc est casus in gloss. in verbo, dominus. in l. cotem fer. §. eam rem. ff. de publica. & vide quod ibi notat Alber. de Rosa. & vide glo. in l. eius qui in prouincia. in verbo, defuncti. ff. si cert. pet. & vide quod ibi notat Bart. qui dicit, quòd si in instrumẽto vel petitione dicitur filius Titij, q est mortuus, sustentatur: quia subauditur, quondam. & ita tenet Spe. in titu. de instru. edit. §. instrumentum. versic. quid si ita continetur. vbi alleg. alia iura. & Anto. de But. in c. ex parte B. in fi. penul. col. extrà, de foro comp. & Barto. in tractatu de alluuionib*. super verbo, alueus. & nota. per aliquos in c. Rayn. extrà, de testamen. hæc sunt notanda pro intelligentia dictorum verborum & similium.

60 QVARTA* decima præsumptio ad detegendum cõtractũ simulatum, vel vsurarium est, quãdo pacta apposita in contractibus claudicant: quia omnia facta fuissent apposita in fauorem creditoris, & nullum esset in fauorem debitoris. Nã si verus fuisset contractus, nõ est verisimile, quòd omnia pacta fuissent apposita in fauorem creditoris, quia nõ presumitur debitor velle iactare suum. l. cùm de indebito. in prin. ff. de probation. Et ista fuit doctrina Host. in summa de vsuris. §. fi. versi. ij. quæ est optima. & eam tenet dominus Gulie. de monte Lauduno, in Cle. ex grandi. de vsuris. vbi dicit, quod fraus presumitur, quãdo pacta apposita claudicãt: quia forte omnia sunt apposita in fauorem creditoris. & nihil aut parũ in fauorem debitoris, & ita enim sequitur ibi Franciscus Zaba. in §. cæterum. in iij. questio... idem notat & tenet Bal. in co... suo in hac materia singulari... incipit, ad probandũ & ostend... contractum esse fictitium & s... tum in ordine meo. ccxxvij. ... no argumẽto. Ad quod adde... dixi in vndecima presumptione... pro hoc facit l. si de meis. in ... cum ibi not. per glo. & Doct... bi. vbi dicitur & notatur, quòd ... ctus non debet claudicare.

61 QVINTA* decima præsum... simulationis percipi po... parte venditoris propter re... nam venditor dicit emptori, E... digeo c. aureis, si eos mihi des... dam tibi vnum de fundis meis... ipse volueris, cũ pacto de retro... dendo. nã hoc casu est præsump... quòd venditor nõ habuit anim... vendẽdi, & sic quòd vendere nõ... luerit, sed potius pignorare: qu... verè ac libere vẽdere vellet, pro... necessitate vel voluntate, non d... electionem emptori, vt acciperet... emptione, quam rem vel quẽ fun... vellet de fundis suis. imò est pr... ptio, quòd venderet deteriore... minus damnosam, & minus c... sicut communiter contingit, & p... batur in l. lex quæ tutores. C. de ad... ministr. tutor. & in l. magis puto. §... ne passim. ff. de rebus eorum. q... nemo presumitur iactare suum. ... cùm de indebito. de proba. in pri... Et idem est dicendum, quando ... ditor haberet multos fundos, & ... deret meliorem, puta domum ma... rum suorum, in qua fortè educat... est, & habitat, ad quam pretium ... habere affectionem[a], & quòd ver... militer eam nõ esset venditurus, ...

quo habet alia bona, quæ vendi po sunt: vt probatur in l. si in emptiõe. ff. de mino. & in l. prima. §. sed si rem. ibi, quã habet patronus affectio nem uel oportunitatis uel cœli, uel quod illic educatus sit, vel parentes sepulti. ff. si quid in fraudem patroni. & in l. libertus, qui soluẽdo nõ erat. ibi, veluti si prædia. ff. de bon. liber. & in l. lex quæ tutores. ibi, nec uerò domum uendere. C. de administratione tutorum. vel si venderet domum apothecæ suæ, sine qua cõmo dè viuere non posset. ad quam præsumit habere affectionẽ propter com moditatẽ suę artis. probatur in d. §. sed si rem. ibi, affectionem uel oportunitatis. & sic non præsumitur, quòd eam uenderet si haberet aliquid aliud, quod cũ minori damno & incommodo vendere posset. Et idem est dicendum in alijs similibus.

a Affectio. *Affectio cadit in re, quæ fue rit antecessorũ suorũ. l. si in emptione. & ibi glo. in uerbo, maiorũ. ff. de mino. l. cũ seruus. ff. mãda. & Cyn. in l. quoties. C. de fid. & Pau. de Cas. cõsi. xvj & probatur Regũ iiij. c. xxj ubi Naboth noluit uẽdere uineã, quia fue rat patrũ suorum. & Alex. in l. iij. in fin. C. de leg.*

6 SEXTA decima præsumptio insurgit etiam ex persona vendito ris proptèr pretium, quando scilicet emptor voluit soluere pretium iustum, vt puta centum: & venditor dixit, nolo recipere nisi quinquaginta vel sexaginta: quia æis tantùm egeo: nam tũc est præsumptio, quòd noluerit vendere, sed pignorare, secundùm dominum Paul. de Castro, præceptorem meum, in cõsilio suo cccxxviij. quod incipit, In Christi nomine, amẽ. Visa petitione prædicta. in secunda col. circa principium. Et idem, si dum venditor peteret octua ginta de suo fundo vendendo cum pacto de retrouendendo, emptor dixisset, si tu vis mihi vẽdere fundũ sine pacto de retrouẽdẽdo, dabo tibi centum. & venditor noluit, imò potius voluit vendere cum pacto de re tro vendendo pro octuaginta, quàm liberè pro centum. nam tunc esset præsumptio, quòd non habuisset animum vendendi, sed potius pignorandi, secundùm eundem Paulum in eodem consilio. Et potest esse ratio, licet ipse non alleget, quia in dubio quis præsumitur velle vendere rem suam iusto pretio, & potius quod minoris sit pluris vẽdere: ut l. item si pretio. §. quemadmodum. ff. loca. & in l. in causæ. §. penultimo. ff. de mino. & ideo quãdo quis sponte id quod pluris est, minoris vendit, & minus uult quàm sibi offeratur, est mala præsumptio: quia tũc videretur velle iactare suum ac perdere: vt l. si filiusfamilias. in principio. ff. de dona. quod non est præsumendum: ut in d. l. cùm de indebito. in principio. ff. de probationi. cum similibus. Ad quod optimè facit, quod dicam in sequenti præsumptione. Hic tamen consulendum est utrique, videlicet quòd res vẽdatur iusto pretio pro parte, saltẽ pro indiuiso, quæ tamẽ ualeat dictũ uerũ, & iustũ pretium. & hoc modo 6 tolleretur oĩs suspitio paruitatis pretij.

3 DECIMA septima præsumptio etiam oritur ex paruitate pretij, ex persona emptoris, videlicet quando est incongruitas pensionis,

& eius modicitas fundi locati ipsi venditori: nam hoc inducit præsumptionẽ vsurarum vel simulationis. Non enim est verisimile aliquẽ velle iactare suũ, vt d.l. cũ de indebito. in princi. & maximè fœneratorem cupidũ & auarum, vt xlvij. distin. c. quoniam. & c. sicut hi. & xiiij. quæst. quarta. cap. quid dicam. Vnde cum de fundo locato longè maior pẽsio & fictus haberi potuisset, quàm præstaretur per ipsum venditorem: sequitur, quòd fundus ipse, si reuera fuisset ipsius emptoris, ipsum nõ locasset dicto fictu: sed quia reuera erat pignoratus, & ille fictus reuera erat vsura, quàm emptor habere debebat, non curauit de maiori fictu, quàm esset vsura sibi debita, habito respectu ad pecuniã per ipsum emptorem solutam, secũdùm Bald. qui ita singu. notat in dicto consi. quod incipit, ad probandum & ostendendum contractũ esse fictitium. in xj. articu. Ad quod facit quod dictũ est in præcedenti præsumptione. Et prędictis adde, quæ dixi in tertia præsumptione, versi. quinto modo. Eadem etiam pręsumptio esset, quãdo quis emisset fundum minori pretio quàm valeret, puta centũ, cùm centum valeret & quinquaginta: & facit venditori emptor pactũ de retro uendendo pro eodem pretio centum. Nam si alij vendere voluisset, nõ vẽdidisset pro centũ & quinquaginta: ergo præsumptio est, quòd verè nõ emerit, per prędicta: & maximè hoc verũ est, quãdo iure liuelli nõ locasset ipsum vẽditori: sed si liuellasset, tũc esset minor suspitio, vel præsumptio in pacto de retrouẽdendo: ex quo per liuellationẽ illud quod plus valet fundus vendit... ficitur melioramentũ liuella... xta no. in l. fi. C. de iure empl... suspitio remanet ipsa in liuell... quæ fit minori pretio quàm ... fieret, vt s. dictum est. ad qđ ad... dixi in quarta pręsumptione, ve... secundo modo læsionis.

64 DECIMA* octaua præsum... etiam cõsiderari & percipi p... test ex parte ipsius emptoris, p... rem emptã, quã nõ curauit velle ... dere, nec de ea informationẽ ... pere, dũmodò venditor eã c... ret iure liuelli cum pacto de ... uendendo, sicuti fit per multos ... ptores in ciuitate Veronæ. Si ... emptor haberet animũ emen... let prius videre rem, quã esset ... pturus, vel de ea informationẽ ... re, si valet iustũ pretiũ, qđ solut... nemo præsumitur iactare suũ. ... l. cùm de indebito. cum simili... Ex hoc ergo quòd non vidit re... venditã, nec de ea informationẽ ha... bere curauit, præsumptio est, quòd non habuerit animũ emendi, sed solum habuerit animum, fictum de sua ... cunia percipiendi, secundùm q... titatem ipsius pecuniæ suæ ... & non secundũ conditionem ... ditæ, & fructuum exinde perc... dorum, quod esse non debet, v... suprà in tertia præsumptione.

65 DECIMA* nona præsumpt... colligitur etiam ex pe... emptoris, scilicet quòd eme... luerit, quando ipse propria pr... venderet, & huiusmodi contra... faceret: quia nõ est verisimile, ... intendat aliena emere, qui propria ... non inutiliora vendit, cum hæc ... contraria: & nemo præsumitur ...

le incontinēti cōtraria agere.l.nō ad te ea.ff.de cōdi.& demō.cū simi.

66 VIGESIMA*præsumptio est, quæ plurimum fraudis & simulationis inducit, quando dicti cōtractus venditionis & locationis cū pacto de retrouendēdo celebrati sunt clàm, & occultè, & non palàm: vt est tex.in Cle.ex grandi.ver.cæterū verbo occultè.de vsuris.& ibi per Doc. & probatur in l.fi.ff.de ritu nup.& in l.nō existimo.ff.de admi.tu.& l.ab Anastasio.ibi, hoc nō occultè.& ibi, si quis autem occultè.C.mandati, & ibi per Doctores.& in l.data.ibi, si quidem clandestinis & domesticis fraudibus.C.de dona.& per text.in cap.vt nostrum.§.porro.& ibi glos. in verbo, occultè: extrà, vt ecclesiastica beneficia.& no.per Bart.in l.post contractum.ver.quartus casus.& ibi per Doc.ff.de do.& per Cyn.& Bal. in l.secunda.C.de repu.hære.& per Specula.in titu.de cessione actio.§. j.versicu.tertium, si facta sit cessio.& per Salyc.in l.si quis post hac.in princi.v.colum.C.de bonis proscrip.Ad quod vide, quod notat domi.Pau.de Cast.l.prima.C.de fur.Et pro hac præsumptione facit illud vulgare, & testimonium veritatis, Qui malè agit, odit lucem: vt est tex.cū glo.in cap. consuluit.extrà de offic.delega.& xviij.q.secunda, periculosum.& tex. cum glo.in verbo, occulte, in l.donatio.C.de dona.& suspitio est contra instrumētum, si occultè est rogatum, secundùm Innocen.in ca.j.extrà de fide instrumen. 67 *Vnde præsumitur contra illum, qui occultè cōfert beneficium, extrà, vt ecclesiastica beneficia.cap.vt nostrum.& facit totus titu.extrà de clandesti.desponsat.& id quod dicitur, deus opera tenebrarū odit: vt capit.cū ex iniūcto. in princi.extrà de hære.Sed qui palàm facit, licet non bene faciat, in dubio cùm quilibet præsumatur bon*. vt cap.j.extrà de scrutinio.& cap.fin. extrà de præsum.cum simi.cùm potius præsumatur error quàm dolus, vel fraus, vt probatur in d.l.fi.ff.de ritu.nup.Et prædicta sunt vera, nisi probaretur, quòd ex aliqua alia causa quàm simulationis prædicti contractus clàm, non palàm celebrati sunt: quia in incertis nō certis locus est coniecturæ.l.continuus.§.cùm ita.de verb.ob.Prædictis adde, quòd si instrumentum diu steterit occultum, præsumitur esse simulatum. Ita dicit Bald. notabiliter in l.fraus.ff. de legibus. Allegat ad hoc Iacobum de Aret.ita hoc tenentem in l.filiæ. ff.solu.matri.quod no.

68 VIGESIMA*prima præsumptio est, quando in loco vbi agitur, & in quo celebratus est contractus, de quo quæritur, consueuit fraus & simulatio in similibus contractibus adhiberi.nam in dubio præsumitur id esse actum, quod in illo loco fieri consuetum est, per text.in l.quòd si nolit.§.quia assidua.& per id quod ibi plenè notaui.ff.de ædi. edic.& per l.si prius.§.j.ff.de aqua plu.ar.& per l.generaliter.ad fin.C. de fideius.cum si.Et quod hoc sit verum, tenet expresè Guil.de monte Lauduno, in Clem.ex grandi.post 69 medium, de vsuris.*Vbi dicit, quòd si quis moratur in loco vbi cōsueuerunt exerceri vsuræ, præsumitur vsurarius.alle.xcviij.distinc.Afros.& ibi est glo.quæ etiam dicit per illum tex.quòd etiam ratione prouinciæ

Rr 5 præ-

presumitur contra aliquē, alle. xxiij. distin. quando. & dictū §. quia assidua. & vide quod ibi dixi: & quod etiam dictum est in libello meo, de Imperatore militū eligendo, vbi de natione scribitur. Et hoc etiā tenet Hosti. in sum. de contr. emp. §. j. ver. a illud autē nō. ibi, cōsuetudo etiā vsurarij, & terræ, in hoc maximè attēdēda est, scilicet qñ multi vsurarij sunt in terra, & sic omnes contrahere cōsueuerunt.

70 VIGESIMA *secunda presumptio est, si emptor, vel etiā venditor esset cōsuetus similes cōtract⁹ facere. Nā præsumitur cōtra aliquē ex eo ꝙ ita facere cōsueuit, vt l. non omnes. §. à barbaris. ff. de re mili. & l. qui semisses. §. j. ff. de vsu. & l. vel vniuersorū. ff. de pign. actio. & ff. ad Maced. l. itē. aliàs incipit, Iulian⁹. §. qđ dicitur. cū si. & no. gl. & ibi Doc. in l. cùm allegas. C. de vsuris. & in l. Iulianus. §. idem Papi. ff. de action. emp. facit cap. semel malus. extrà de
68 reg. iu. in vj. & valet arg. à cōiter solitis vel cōtingentibus, & sic ab his, quæ fieri cōiter cōsueuerūt: vt no. gl. in l. j. C. de arbi. & ibi per Doc. & gl. verbo, ꝓbabilius. ca. cum Mar. extrà
71 de celebra. missarum. *Et quis dicitur cōsuetus aliquid facere, quādo fecisset bis vel ter: vt habetur p glo. & Doc. in l. iij. ī fi. C. de epis. audi. & est glo. in aut. de testib. §. quia verò multi. in verbo, sæpe. col. vij. Et ideo quidam religiosi dicūt, & dāt cōsilium, quòd quis non faciat istos contractus, nisi bis aut ter: qa si quis pluries faceret, induceret mala suspitio seu pæsumptio cōtra eū, quod ꝓfectò tutius est, sed tutissimū esset nullos vnquā facere, vt in fine huius operis dicetur. & potissimè hæc p[...] procedit, qñ isti cōtractus fuisse[nt ce]lebrati per proxenetā tātū, & [...] ipsos cōtrahētes. Nā vsurarij [...] ipsi suos cōtractus per se cele[brant] seu per mediatores siue pro[xene]tas suos, secūdū Gai. de mōte [lau]du. in Cle. ex grādi. circa medi[um de] vsuris. & ibi hoc dicit etiam Fra[n.] ba. §. cæterū. iij. q. sequēdo do. C[...] vt dicā etiā in sequenti præsum[ptio]ne. & idem esset, quando partes [non] per se cōtraxissēt mediāte aliq[uo pro]xeneta, q sit solitus cōtrahētes [indu]cere ad celebrādos similes cō[tractus] suspectos, & vsurarios per p[...] sæpissime huiusmodi cōtrac[tus illi]citi cōtrahuntur ex culpa p[...]rū, qui omnia velamenta exco[gitant] & partes inducunt ad illicitos [contra]ctus celebrandos. Et ideo tu m[...]tor vel cōtracturus caueas à di[ctis pro]xenetis tanquā à veneno pestife[ro] quia ob modicū lucrū, quod cōse[qui] sperāt ex cōtractu per partes ce[le]brādo, quæ iūt semper vnius cōtra[]hentiū, & quādoq; vtriusq; anim[as] perdere, & alterius bona cōsu[mere]. Et idē, quando notarius, qui c[onfe]cit instrumentū, esset solitus fa[ce]re instrumenta de cōtractibus [vsura]rijs vel simulatis, vel aliter suspe[ctis] & fraudulosis, eadē ratione. & p[...] gl. in prin. in l. iubemus. C. de [...] & pro omnibus prædictis adduc[itur]
72 ratio. *Nam qualitas facti, et per[so]na facientis præsumitur. vt x[...] absit. & xxiij. q. iiij. ca vindic[ta] & no. gl. no. v. q. v. nos omnes. in ver[bo] flagello. & ad idē allego no. xx[...] dist. si quis grammaticam. quæ [...] presumi eo ipso bonum, quod a [...] quo bono fuit factum. Ita dic[...]

ec[...]

ecõtrà præsumi malum, si est ab aliquo malo factũ. & ppterea cauendũ est ab huiusmodi proxenetis, & tabellionibus. adde tamen ad hãc præsumptionẽ, quod in sequenti dicet.

a Proxene. *Proxeneta illiciti contractus priuatur honore et dignitate. xij. q.ij. non licet. si est laicus, debet excõmunicari. & si est clericus, debet depo ni. j. q. j. si quis episcopus. in fi. uide Lu. Pota. in sing. uer. proxeneta illicitorũ.*

73 VIGESIMA * tertia præsumptio & potissima est, quãdo esset vsurarius, & cõsuetus vsuras exercere, nõ tãtùm dictos contractus: quę præsumptio seu coniectura cùm alijs prędictis vel alijs earum coniuncta, facit præsumi faciliter contractum illicitum, vel simulatũ, aut vsurarium: vt probatur in c. illo vos. in fin. & ibi hoc nota. gloss. & Doct. extrà de pignorib. nota gloss. magna ante fin. in c. conquestus. extrà de vsuris. vbi dicit, quòd si in venditione interuenit modicum pretium, præsumitur esse contractus in fraudem vsurarũ, & præcipuè si emptor consueuit exercere vsuras. alle. c. ad nostram. de emptio. & vendi. & dictum c. illo vos. Et ideo propter hoc dicit Hostien. in summa. de pign. §. quando. ver. ideo dico. quòd ex quo apparet, ꝙ creditor vsurarius erat, de facili interpretatur cõtra ipsum. alleg. l. Iulianus. §. ibi debet. sed debuit allegare §. idem Papinianus. ff. de actio. emp. & ff. ad Macc. l. sed Iulianus. §. quod dicit. in l. nummis. ff. de lega. ij. & l. nemo. quæ est lex iij. C. de episcop. audien. & sic faciliter præsumitur contra vsurarios, preser tim cùm occultè, fraudulenter solẽt inire contractus vel celebrare: vt est tex. in Clemẽ. ex grãdi. de vsu. & ibi no. per Doc. vnde dicit Hosti. in c. ad

74 nostram. de emptio. & vẽdi. * Quod cũ sit pessimum genus hominum, de facili præsumitur cõtra ipsos, maximè, cũ debitores egẽt, & creditores abundant: & ideo de facili debitor facit, qcqd vult creditor: quia talis pręsumptio est fauorabilis animabus ipsorum vsurariorũ, & propterea in dubio est seqũda. de sponsa c. iuuenis. & de præsumpti. c. illud. & de homicidio. c. ad audientiã. & C. de rescinden. vendi. l. ratas. & C. de vsuris. l. cũ allegas. cum simili. & ita etiam not. Pau. de Leaza. solẽnis Decretorum doctor, in quadam sua disputatione, quæ incipit, cõtra instrumentũ debiti opponitur, quòd est vsurarium. in v. colum. in versi. de quarto patet. Ad hoc etiã videatur, quod plenè scribitur per Ang. de Peru. in disput. sua, quæ incipit, Astensis miles. in xxx. colum. cum sequent. & quod dictum est in præcedenti pręsumptione. Et ideo vsurarij cauti, quo ad bona temporalia extorquenda, sed incauti quo ad spiritualia: & sic quo ad animam, quam suis cautelis quotidie illaqueare quęrunt. d. Clementi. ex grandi ante finem, de vsuris, vt euenit. Istæ duæ vltimæ præsumptiones, quæ sunt potentissimæ, faciunt, quòd ille, q indiget pecunia, & vult sibi in veritate pignorare fundum ipsum, quòd vendat alteri, qui non sit vsurarius, nec cõsuetus facere huiusmodi contractus, & ab eodem cõducat, cum pacto de retrouendendo: & vsurarius posteà emit ab illo emptore omne ius suum: & sic cùm dicti contractus venditionis & locationis cum pacto de retrouendendo

do nō habuerint principiū, nec fuerint in iudicio celebrati, per dictum vsurariū, vel solitum facere similes contractus, videntur cessare dictæ duæ rationes & vltimæ præsumptiones, & hoc videtur velle Guliel. de monte Lauduno in dicta Clemē. ex grandi. circa mediū, de vsuris. vbi dicit, quòd vsurarij nunquàm ipsi suos contractus per se celebrant, sed per mediatores seu proxenetas suos, ita quòd pignora per tres vel quatuor manus faciant pertransire, antequàm ad fœneratorem veniāt propter fraudem: & ibi eum sequitur Francisc. Zabarel. in §. cæterum. in iij. quæsti. Ad quod adde, quod dixi in precedēti præsumptione: sed si posset cōstare siue docere de ista fraude, hoc sibi non prodesset, imò sine dubio & multò magis presumeretur contractus simulatus & vsurarius, quàm si fuissent à principio celebrati per ipsum vsurarium vel solitum huiusmodi contractus exercere, vt ꝓbaᷓ in l. ab Anastasio. circa medium, ibi, vel forsitā aliàs per suppositam psonam. C. mandati. & ibi per Doc. & l. & qui sub imagine. in princ. C. de distrac. pign. Adde quod dixi in præce-
75 denti præsumptione. * Nam malicijs hominū nō est indulgendum. l. in fundo. ff. de rei vēdi. & quia fraus & dolus cuique patrocinari non debet, vt est tex. in d. c. ad nostrā. de emptio. & venditio. cum simi. & sic cùm habuerit malum principium, non est licitum alicui scienti emere: quia emptor esset in eadem damnatus. argu. c. tua nos. extrā de vsuris. & l. j. in fine. ff. de fluminibus. hæc tamen præsumptio, ꝙ sit solitus fœnerari, vel ꝓcedens, scilicet quòd sit cōsuetus similes contractus suspectos fa[illegible] iuncta etiā cum pacto de re[illegible]dendo, non facit præsumere [illegible]ctum vsurariū: vbi aliæ ma[illegible]sumptiones nō cōcurrunt [illegible]rarij sæpe celebrāt contract[illegible] & non vsurarios, secundū Bal[illegible] notat in l. emptione. in fin. [illegible] C. plus valere quod agitur. [illegible] per Iacob. de Areti. & Cyn[illegible] per not. in c. ad nostram. de em[illegible] & venditio. & in c. illo vos. de [illegible] & idem notat ipse Bal. in l. [illegible]tas. in prima col. ante fin. C. [illegible]actio. vbi dicit, quòd ad resc[illegible] contractum tanquàm vsura[illegible] sufficit probare, quòd cōtra[illegible] vsufructuarius, nisi etiā pro[illegible]cificè de illo cōtractu: & idem [illegible] Ange. in l. sicuti. §. supervaca[illegible] quib. mod. pign. vel hypo. [illegible] verius loquēdo, etsi nō sæpe, [illegible]do tamē vsurarij celebrāt, & [illegible]re possunt veros contractus [illegible] simulatos, nec vsurarios. Facit [illegible] text. Ioannis Chrysostomi, q[illegible]tur de pœnitentia, distinct. [illegible] ergo. ibi, est & alia ratio. vbi [illegible] potest malus in omnibus es[illegible] sed habet aliqua bona. Facit [illegible] quod not. Cyn. Bald. & Doc[illegible]ge j. C. de probatio. & vide [illegible]no quod not. Ange. in disput[illegible] Astensis miles. in xxx. colum. [illegible]quenti. Et quod dicam in q[illegible]su principali.

76 VIGESIMA * quarta pr[illegible]ptio colligitur ex eo, [illegible] remāsit in possessione rei v[illegible] ꝓbari videtur per tex. cū gl. [illegible]bo, obijcere. in fi. in l. sicut[illegible] uacuū. ff. qui. mod. pignus v[illegible] sol. & p l. si is q bonis. ff. de acq[illegible]

& l. iij. si quis. C. de natura. libe. & p
notata, maximè per Cyn. in l. ij. C. de
repu. hæred. & ita tenet Specu. titu.
de nat. lib. §. j. versic. itē pone aliqs.
& Dyn. idē tenet in l. omnes. §. Lu-
cius. ff. de his quę in fraud. credi. quē
sequitur Bart. in d. §. superuacuum.
ante finē, & in d. l. post contractum.
versic. iij. præsumitur. ff. de dona. &
dixi suprà in princi. huius operis. Et
ita tenuit Guido de Suza, qui dicit,
ꝙ non pręsumitur venditū, quod in
patrimonio effectualiter reperitur,
per dicta iura, vt refert Bal. in consi-
lio, de quo infrà dicetur. quod tem-
pus remanendi in possessione ad
hoc, vt faciat præsumi, relinquendū
est in arbitrio iudicis: qui arbitrabi-
tur ex qualitate personarū, ex fama
loci, & ex alijs probationibus verisi
milibus, secundùm Bartolum in d. l.
post contractū. & in §. superuacuū.
Et prædicta pręsumptio procedit e-
tiam si venditor constituit se empto
ris nomine possidere, iuxta not. per
Bart. & Doct. in l. quod meo. in prin.
ff. de acqui. poss. & in l. ab. emptiōe.
ff. de pact. & per Anto. de But. & Do
cto. in c. cùm venisset. extrà de resti.
spoli. si semper venditor fuit in pos-
sessione: quia per hoc non efficitur
præsumptio fraudis, nisi interuene-
rit vera & corporalis traditio. l. iij.
C. de suff. ibi, sequitur traditio cor-
poralis. Rationem ego assigno, quia
nō videtur verisimile, ꝙ emptor ve
lit dimittere rē per ipsum emptā vē
77 ditori, & pretium, *ex quo nemo
præsumitur velle iactare suū. l. cùm
de indebito. de proba. vel nisi vendi
tor responderet emptori de fructi-
bus: quia fortè conduxisset venditor
ab emptore rem venditā: hoc enim
faceret cessare præsumptionē frau-
dis. argu. l. litibus. C. de agri. & censi.
lib. xj. & dixi suprà in principio hu-
ius operis. vel nisi venditor alij re-
seruauerit vsumfructū, vt l. quisquis.
C. de dona. secundū Bart. qui ita no.
& in dictis iuribus, scilicet cōtractus
simulatus quando esse debeat. in l.
post contractū. & in §. superuacuū.
Et quod dixi, quòd ex possessione
rei venditæ, in qua venditor rema-
net, etiam si constituit se emptoris
nomine possidere, præsumitur simu
latio, debet intelligi, quando appa-
ret causa, propter quam sic fecit: vt l.
mulier. in princip. ff. rerum amota-
rum. & in l. si maritus. §. final. vbi est
expressum. ff. qui & à quibus. & ca-
sus expressus in c. final. de renun. in
vj. Sicut enim non possunt dici facta
in fraudem creditorū, quę non sunt.
lege prima. C. de iure fisci. lib. x. Et
sicut non potest dici donatio facta
metu mortis, quæ non sit. ff. de do-
na. cau. mor. l. j. cū simi. Ita non pōt
dici contractus simulatus vel ad ap-
parentiam factus, nisi subsit causa fi-
ctionis, propter quam fictionē con-
stat esse factā, secundū Bart. qui ita
notanter dicit in consilio suo quod
incipit, Petrus Nicole. vbi subdit, ꝙ
licet venditor vel donator post ven
ditionem vel donationē remaneat
in possessione, non facit tamen prę-
sumi contractum esse fictitium & si-
mulatum, & ad apparētiam factum:
quia ex sola possessione non appa-
ret causa simulationis, quæ debet an
te subsistere: vt probatur in iuribus
proximè deductis: & ita loquitur d.
l. sicuti, §. superuacuū. ff. quib. mod.
pign. vel hypo. solu. ibi enim sube-
rat causa: quia ad excludendū credi-

torem

torem erat simulata venditio:& hoc
allegat ipse creditor, sicut dicitur in
donatione, quod non præsumitur ficta
vel simulata, nisi appareat causa, pro
pter quã sit ficta vel simulata: vt not.
etiã Bart. in d.l. post cotractũ. ff. de
dona. Et Bald. in l. illud, in vij. quęst.
C. de sacr. sanc. eccle. videtur aliter
docere circa prędicta: dixit enim, quod
ex eo quod venditor vel donans re-
mansit in possessione, non videtur
probari simulatio: quia vsque ad tri
ginta annos potest emptor vel dona
tarius agere actione personali ad rẽ
sibi tradendam: vt in l. j. C. de annali
excepti. & l. secunda. C. de constitut.
pecu. cum sim. ergo non præsumi-
tur ex possessione simulatio. vnde
ipse sic distinguit in d. l. illud. Aut est
instrumentum promissionis, & non
præsumitur ex possessione simula-
tio: vt d. l. ij. C. de consti. pecun. Aut
est instrumentum traditionis, & tũc
aut sunt aliquæ coniecturæ vel cau-
sæ simulatiõis vel fraudis, vt ex pos-
sessione iuncta cũ alijs, pręsumitur
simulatio: vt d. §. superuacuũ. Et in
hoc videtur conuenire cũ Bart. in d.
consi. Petrus Nicole. Et est ratio dif
ferẽtiæ, secundũ Bal. in d. l. illud. in-
ter instrumentũ promissionis & tra
ditionis: quia possessio non repu-
gnat promissioni, sed promissio re-
pugnat verę possessiõi tradẽtis, nec
cũ ea concurrit. Vnde cùm nõ conso-
net effectus cũ sua causa, pręsumitur
simulatio causæ, seu tituli, nisi tra-
78 dẽs precariò accepisset. * Nã p pos-
sessionem precariam excluditur pręｰ
sumptio simulationis, vt habetur in
l. quod meo. in princip. de acquir.
poss. & in l. ab emptione, ff. de pact.
Sed non excluditur pręsumptio si-
mulationis & fraudis simul iu[…]
vt d. §. superuacuũ. & hoc in c[…]
sequitur domi. Pau. de Cast. in c[…]
suo cccxxvj. quod incipit, in Ch[…]
nomine, amẽ. Pręsumptionibus […]
de quibus suprà. qui respondet a[…]
ctã l. j. C. de suffra. quã Barto. alleg[…]
quia loquitur quãdo personę esse[…]
suspectæ vel prohibitę: vt ff. de […]
ba. l. qui testamentũ. & l. cũ quis. […]
Titia. de lega. iij. secus si nulla su[…]
set causa, propter quã contrahe[…]
impedirentur inuicem contra[…]
79 VICESIMA * quinta pr[…]
ptio resultat ex tempore, q[…]
vẽditio durauit, quia per modic[…]
tempus durauit. Vnde cùm vend[…]
tiones soleant fieri, vt res perp[…]
sint penes emptorem & pignorat[…]
nes, quousque debitũ soluatur, vt l.
si rẽ. §. omnis. de pigno. acti. Cred[…]
dũ est, quod ex modico interuallo no-
luerit vẽdere, sed pignorare. Et istud
optimè probatur in simili, per l. ple-
riq;. de ritu. nupt. vbi si mulier, quæ
recessit à marito, non multo tẽpore
interposito reuersa est, censetur i[…]
matrimonium, nec censetur diue[…]
tisse animo diuertendi, & matrim[…]
nium dissoluendi. ad hoc l. quicqu[…]
calore. in fi. ff. de regu. iur. & xxx[…]
quæst. ij. §. diuortium. Probatur et[…]
in l. iiij. §. si ab ignoto. ff. de manu-
miss. vbi quando fuit actum à princi-
pio, quòd emptio modico tempore
habeat durare, pręsumitur emptio
simulata. Et ita dicit Bartolus per il-
lum tex. in consilio, quod incipit,
Petrus Nicole. vbi ponit de triplici
specie simulationis, & istã ponit pro
vna: facit etiam ad hoc lex, si ventri.
§. in bonis. & quod ibi not. per glo.
& Docto. de priuilegijs credi. Et ita
consu

consulendo tenuit domi. Paul. de Cast. in cõsilio suo cccxxv. quod incipit, in Christi nomine, amen. In causa mota per dominá Dorotheã. ver. his præmissis. Et aduerte, quòd istius simulationis natura hæc est, vt debeat hoc expressè per pactũ agi: vt dicit text. in d. §. si ab ignoto. & not. Bart. in d. suo consi. Et ista dicetur vera simulatio: sed quando hoc expressè nõ esset actũ p pactũ, sed tamen recessum est à venditione intra modicum tempus: tunc est præsumpta simulatio, non vera, quæ sola non esset sufficiens ad præsumendum cum effectu cõtractum esse simulatum. per d. §. si ab ignoto. ibi, ab initio enim hoc agi debet. sed iũcta cũ alijs presumptionibus sic, per prædicta iura, quæ ita meo iudicio debent intelligi. Et circa prædicta adde, quæ dixi in duodecima præsumptione.

30 VIGESIMA *sexta præsumptio comprehenditur ex modo recedendi à dicto cõtractu emptionis seu venditionis, quando scilicet receditur per restitutionẽ instrumentorũ incisorũ, & sic per modum recessus à dicto cõtractu, & per modum nouæ venditionis, quod fieret à principio, si contrahentes habuissent animum faciendi verũ cõtractũ. facit lex, cùm hi. §. modus. de transact. secundũ domi. Pau. de Cast. in d. consilio cccxxv. versi. tertiò resultat presumptio. hoc potest sic cõfirmari: quia istud est solitũ. Regulariter enim fit retrouenditio, & non sola restitutio instrumentorũ, maximè incisorũ. ergo præsumendum est fictitium, per gloss. notabilem in l. si quis sub conditione. cum ibi notatis per Bartol. & Docto. ff. de conditio. institu. & per ea quæ dixi s. in nona presumptione. In contrarium tamen videtur facere l. Labeo. cũ l. sequenti, quæ incipit, postq̃ pignus. cũ ibi not. per glo. ff. de pact. & l. chyrographum. ff. de proba. & l. iiij. & v. in princi. ff. de lib. leg. & l. mortis causa capimus. §. Seia. ff. de dona. causa mor. & l. constat. C. quę res pignori obligar. possunt. & l. creditorẽ. C. de remiss. pig. & l. pecunię. C. de solu. cum sim. in quibus habetur, q̃ si restituitur vel legatur debitori instrumentum debiti vel pignoris, maximè cancellatum, videtur esse facta liberatio, vel pignus remissum. Sed ad hæc iura potest responderi, quòd loquantur in liberatione vel remissione debiti aut pignoris, quæ consueuit nonnunquàm fieri per redditionem vel legatum instrumentorũ: vt ibi habetur. nos loquimur in nouo contractu emptionis & venditionis, qui non consueuit fieri, nisi per nouũ contractũ seu instrumentũ cõtractus, & nõ per simplicẽ restitutionem instrumentorũ incisorũ. Itẽ in contrariũ videtur etiã facere l. j. C. de dona. & l. seruũ filij. §. eũ qui chirographum. ff. de leg. j. & gloss. in l. iij. in verbo animo. ibi, quintus per traditionem instrumenti a. ff. de acquir. possess. & glo. in §. interdũ. in verbo, nuda volũtas. institut. de re.
31 diuisi. in quibus dicitur, *q̃ si donantur, venduntur, aut legantur vni instrumenta emptionũ alicuius rei, ipsa res vendi, donari, vel legari videtur. Sic eodẽ modo, si restituentur instrumenta emptionũ, soluto prius pretio per primum venditorem, videtur esse facta retrouenditio. nec videtur,

videtur, quòd debeat præſumi ali-
qua ſimulatio. Poteſt ad hoc dici, ꝙ
in dictis iuribus nõ poteſt cadere ſi- c
mulatio vel pignus: quia loquuntur
in prima donatione, venditione, &
legato: nos verò loquimur quando
primò præceſsit vẽditio, poſteà red
duntur inſtrumenta, per quę recedi-
tur à prima venditione, quod nõ eſt
ſolitũ fieri: ideo prima venditio prę
ſumitur ſimulata, & verè fuiſſe pi-
gnus: vt ceſſet hæc ſuſpitionis præ-
ſumptio, requiritur quòd fiat noua
retrouenditio. Pro hoc optimè facit
l. nihil tam naturale. cũ ibi not. ff. de
82 regu. iur. *Vbi dicitur, ꝙ nihil tam
naturale eſt, quàm eo genere vnum
quodque diſſolui, quo ligatũ eſt. Ad
idẽ c. j. extrà de reg. iur. in antiquis,
vbi ſic dicit text. beati Ioã. Chryſoſt.
Omnis res per quaſcunq; cauſas na-
ſcitur, per eaſdẽ diſſoluitur. Pro hoc
etiã l. ferè quibuſcunq; modis. ff. de
regu. iur. vbi dicitur, ferè quibuſcũ-
que modis obligamur, iiſdem in cõ-
trariũ actis liberamur. Ad hoc etiam
glo. xxiiij. quæſt. iij. cùm perimus. in
verbo, inimicus. & eſt etiam de hoc
text. in l. prout quiſque. ff. de ſolu. &
eſt caſus in l. j. C. quando liceat ab
emptio. diſcedere. & ibi hoc videtur
83 ſentire Cyn. in vj. & vlti. q. *Multę
b alię præſumptiones fraudis b vel ſi-
mulationis reperiuntur, quę faciunt
præſumere contractũ fictitiũ, ſimu-
latum, vel vſurarium. de quibus per
Specu. in titu. de ceſsione actionis.
§. j. verſicu. ſi verò dubitatur, vtrũ ſit
vera vel ſimulata. & per Cyn. Barto.
Bald. & Doct. in l. ij. C. de repu. hęre
ditate. & per Bart. in d. ſuo conſilio,
quod incipit, Petrus Nicole. & per
Cyn. Bal. & Doct. l. in emptione, C.

plus valere quod agitur, quàm quod
ſimulatè concipitur. & per eum
Bal. in l. fraus c. ff. de legi. & in l.
ſub ſpecie. & ibi per Docto. C.
ſtu. & aliquid per Bald. & Doct.
per diuerſas. & in l. ab Anaſt.
mandati. & per Baldũ in l. mutu
C. ſi quis alteri vel ſibi. & l. cùm al-
gas. C. de vſuris. & per Doctor. in l.
emptor. ff. de aqu. plu. arcen.
dom. Benedictũ de Plumbi. in l.
§. ſi ab ignoto. ff. de manumiſſi.
tulo generali. Et vide tex. no.
vir vxori. cum ibi no. ff. de
tium. & vide quod no. Bal. in
dubium. in iij. oppoſitione. C.
gi. vbi ponit quot modis fiat
legi, ex quibus præſumuntur
præſumptiones ſimulationis & in
dis. Et idem etiam ponit domi.
de Anchar. in repeti. c. canonũ
ta. extrà de conſtitutionibus. in
viij. colum. verſicu. iuxta prædicta
gruè &c. & in ſuo conſilio xxj. q
incipit, in Chriſti nomine, amen.
corroborationem prædictorum.
vide etiã per Bald. in l. Deo no
in vj. not. C. de epiſco. & cleri. &
nè per eundẽ in additionibus,
fecit ad Specu. in titu. de dona.
Tancret. de Cor. in ſuo opere
rubri. quæſtione xiiij. Et v.
dom. Bartho. de Sali. in l. ij. C.
ce. poten. & l. ſi quis poſthac.
cip. in quinto colum. C. de bonis
ſcript. & per Alber. de Ro. in l.
meæ. ff. ſolu. matrimo. & per
de Aret. inſtitu. quibus ex cauſis
numittere non licet. §. in
in prima columna, & per Docto.
no, in c. illo vos. extrà de pigno. &
c. ad noſtram. de empt. & vend.
in c. ex literis. extrà de iureiur.

in c.cōquestus. & in c.cum diœcesi.
extrà, de vsuris. & per Hosti.in sum.
extrà de vsuris. §.fin.in princip.in ti
tu.de pigno. §.quibus pactis.& in ti.
de contrahen.emptio. §.fin.versicu.
de cōtractu ad contractum. & plenè
per domi.Guil.de monte Lauduno,
in Clemē.ex grandi.& ibi etiam per
Card.Zaba.in §. cæterum. in tertia
quæstione.& ibi per Docto. de vsu-
ris, & per beatum Bernardinū in tra
ctatu de contractibus & vsuris,in ser
mone xxxix.articulo secundo.c. pri
mo. Et per Ioannem de Capistrano
in suo libello siue tractatu de vsuris,
vbi tractat de vsura palliata sub no-
mine venditionis: sed illæ conue-
niunt materiæ nostrę: quæ est solum
modò quando emitur vel acquiri-
tur res ab vno, & eodē locatur cum
pacto de retrouendendo: & ideo
eas hîc omisi: & si quis videre vel-
let, recurrat ad dicta loca,& ad no-
tata ibi per Doctor. quæ omnia sunt
benenotanda: quia non ita alibi col
84 lecta simul reperies. * Sed circa
prædictas præsumptiones potest in
practica dubitari: quid si in instru-
mento venditionis & conductionis
cum pacto de retrouendendo esset
apposita hæc clausula, videlicet, quod
ipsæ partes renunciant seu renun-
ciauerunt exceptioni simulationis,
& apparentiæ contractus, & non sic
actorum, scilicet quòd non possit ex
cipere, quòd sic non sit actum? Dic
quòd hæc verba releuant, quia de-
clarant intentionem cōtrahentium,
quòd non intendunt istum contra-
ctum esse fictitium, vel ad apparen-
tiam factum. Sed si apparent legiti-
mæ causæ, probationes & indicia,
tunc quia ratione substantiæ con-
tractus probaretur simulata: eadem
hæc renuntiatio simulata præsume-
retur: argumen.ff. de noua.l.doli. §.
diuersum.secundùm Bartolum, qui
ita notat in sæpe allegato consilio,
quod incipit,Petrus Nicole. in fine.
Et idē ipse notat in l. nemo potest.
versicu.quæro,an renuntiatio exce-
ptionis.ff.de legat.j. Et idem not.&
tenet Cardi.Zaba.& Ioan. de Imol.
in c.ad nostram.de emptione & ven
ditione.Et idem dixit etiam Barto-
lus de illa,quæ renuntiauit exceptio
ni doli in factum actioni, & sine cau
sa,in consilio cviij.quod incipit,qui
dam Petrucius, vt dicit,fecit testa-
mentum.& idem ipse tenet in l. fin.
§.idem quæsiuit.ff. de condictio. in
debiti. & notatur per eundem Bar-
tolum & Doctor.in dicta lege, doli.
§.diuersum. de nouati. Et prædicta
procedunt, quando dicta renuntia-
tio est facta in eodem instrumento,
quod dicitur simulatum, vel in alio
instrumento incontinenti pòst, nisi
partes iurassent vera esse omnia cō-
tenta in dicto contractu & instrumē
to, secundùm Baldum in l. final. C.
de non nume.pecun.& dixi s. in se-
ptima præsumptione,ante finem.Se
cus autem, si post ex interuallo talis
renuntiatio fieret: quia tunc etiam
sine prædicto iuramento tolleretur
pręsumptio simulationis: vt l.ij.cum
ibi nota.C.quod metus causa.secun
dùm Bartol.qui ita notat,in d.l. ne-
mo potest.& per Zabar. & Ioan. de
Imo.in d.c.ad nostram.& dixi in di-
cta septima præsumptione, ante fi-
nem.Ex quibus videtur concluden-
dum, quòd in dubio contractus nō
præsumatur simulatus. sed verus, vt
l. si maritus. in fine.ff. qui & à qui-

bus. & in c.fin.de renuntia. in sexto.
& notat Bartol.in dicto consilio, Pe
trus Nicole.Facit lex,meritò.ff. pro
socio. & idem notat Bald.in c.j. §. si
instrumentum.in tit. de notis feudo
rum.& idẽ tenet in l.rogasti. §.si ti-
85 bi.ad finem.ff.si certum pet. *vbi di
cit, quòd in dubio contractus nõ de
bet iudicari vsurarius.argu.l.si ea pa
ctione.C.de vsuris.vbi dicitur quòd
contractus in dubio nõ intelligitur
excedere legitimum modum vsura-
rum.& argu.l.ampliorem. §.fi.C. de
appel. & extrà de vsuris.c. nauigãti.
& habetur per Archi.xiiij.q.iij.si qs.
Et idem tenet Bal.in c.j. in fin.in tit.
de feudis datis minimis valua. ĩ vsi-
bus feudorum . maximè quando de
contractu apparet cõfectum instru-
mentum,quia pro instrumento p̃su
mitur:vt in autent.de fide instrumẽ-
torum. §.si verò moriantur.coll.vij.
& est tex.cum gloss.& ibi notatur, in
l.cum precibus.C. de probati. Vnde
qui allegat instrumentum simulatũ,
illud probare debet, vt in dictis iuri
bus.& probatur in l. patronus.ff. de
probat.& licet sit aliqua pręsumptio
de prædictis, in contrarium tamẽ in
distinctè præsumitur verus contra-
ctus,& non simulatus, quando inter
uenisset dicta renũciatio,quæ decla
rat intentionẽ contrahentium:intel
ligẽdo eo modo,quo dictum est su-
prà:quia quis potest etiã si est vsura-
rius, celebrare veros contractus, vt
dixi suprà in xxiiij . præsumptione.
Nec obstat hîc, quod dixi suprà , in
nona præsumptione,in fine, quòd si
in instrumento sunt ista verba, ven-
didit & tradidit verè, & non in frau
dem vsurarum , quòd ex istis verbis
instrumẽtum magis præsumitur su-
spectum, secũdùm Bald.in l.co
ne.C.pl⁹ valere quod agitur. I
la verba non sunt solita poni
strumentis, vt dixi in nona pr
ptione. Sed prædicta renunti
ne solet & consueuit apponi,
mè hoc tẽpore, & propter dict
nuntiationem transfertur o
nus probandi in illum, qui v
re, quòd contractus sit fictus
mulatus, qui poterit probari
trariam confessionem alte
tis, cui esset standum tanqu
mæ in ipsius confitentis pra
vt probatur in l. de ætate. §.
des enim contra se habebi
inter.acti. Facit optimè gloss.
contractibus . in principi. in res
nullo modo.C. de non num
cunia.& l.Publia. §.fina.ff. de
Circa quod vide, quod dixi s
prima præsumptione . Item p
probari per dilucidas siue leg
probationes, siue præsumption
indicia, & per probabiles conie
ras, vt probatur in d.l.sed si ma
in fin.ff.qui & à quibus. & in c.
de renun.in vj.& in c.illo vos.
bo,præsumitur. & ibi per Inn
Doctor.extrà de pignor. &
Guil. de monte Lauduno in C
ex grandi. de vsuris . & per F
Zabarel.in §.cæterum.in ij.
& per Bal.in l.iij.C. pl⁹ valere q
agitur.& in l.eos.C.de vsuris.
tet per ea, quæ dicta sunt in o
præcedentibus pręsumptionibus,
quæ dicã in quarto & quinto pri
86 casu. *Quę autẽ sit dilucida & leg
ma probatio, & quæ sint p̃sumptio-
nes, indicia, & probabiles coniectu-
ræ, circa hoc dic, ꝙ dilucida proba-
tio dicitur illa, quę fit per coniectu
ras

ras.l.si seruus pluriũ. §.fi.ff.de leg.j. secundùm Oldra.& benedictum de Plum.in d.l.sed si maritus. Legitima probatio dicitur illa, quæ fit per testes & instru.vt est tex.cũ glo.no.in verbo Legitimus.in l.cũ de indebito.in prin.ff.de proba.& est glo.in l. proprietatis.C.de probat.Item dicitur legitima probatio ea, quæ fit ex confessione partis, vt est glo.in c.ad abolendã.in glo.iij.in verbo, depræhensi.extrà de hæreticis. Quæ sint p̃sumptiones & idicia circa hoc, vide omnino Guil. de Monte Landu. in Clem.ex grãdi.circa medium, & ibi Franci.Zaba.in §.cæterum.in iij.q. & vide plenissimè in omnibus præ-
87 dictis præsumptionibus. *Quę autem sint probabiles cõiecturæ, vide no.in c.fi.de renun.in vj.& tex.in c. cùm inhibitio.in fin.principij. extrà de clande.despõ.& no.in l.licet Imperator.ff.de leg.j.& in l.cùm ꝓponeretur.ff.de leg.ij.Itẽ poterit ꝓbari per libros & codices rationũ ipsiꝰ ementis vel vẽdentis, si est vsurariꝰ, & libros,ac suos codices rationũ,ædere cogitur:vt est casus in d.Cle.ex grandi.§.cæterũ.de vsuris.de quo dic,vt ibi per Doc. Itẽ poterit probari,si iudex procederet contra aliquẽ tanquàm vsurarium, vel simulatum contractũ facientem,recipiẽdo in testes proxenetas, & mediatores & alios, cum quibus dicitur crimen cõmissum,arg.c.quoniã.extrà de testibus.& etiam præcipiat sub pœna, ꝙ quicũque aliquid sciat super hoc, veniat,& reuelet in publico.arg. extrà de iureiur.c.ad nostrã. secundùm d.
88 Gui.in d.Cle.ex gradu. *Licet aliàs sit dubiũ,nũquid ꝓxenetę,seu mediatores possint esse testes, de quo per gl.in autenti.de testibus.§.pen. in verbo,prohibere.col.vij.& p glo. quæ videtur contraria,in auth.de fide instru.§.in his.coll.vj.& per gl.& Doct.in c.dilectorum.extrà de testi. cogendis.& per gl.penul. & ibi per Doc.in c.Romana.de testibus. in vj. & per glo.Ioan. Tentonici,in c.si qs episcopus.in verbo, mediator.j.q j. & per Doct.in iuribus præallegatis. Et per Bar.in l.deferre.ff. de iure fis. per Bal.in l.omnibus.C.de testi.& p Ange.in l.debet.ff.de ædili.edict. & per Ant.de But.in c.nõ fine.in pe.& vlti.col.extrà de arbi.in c. ex literis. in ij.not.in fi.pe.col.extrã de trãsac. & per do.Boni.de sancto Gemini.in c.j.de testi.in vj.Itẽ probari etiã poterit per argumẽta,puta p familiam, vt est casus.& ibi glo.& per Inn.c.cũ in diœcesi.extrà de vsur.secũdũ eundem Guil.in dicta Cle.ex grandi. de
89 vsur.* Et aduerte in practica, quia ille,qui vult dicere instrumẽtũ fuisse, & esse simulatũ, debet ostendere causam simulationis seu fictionis, vt no.Bar.in d.consil.Petrus Nicole.& Bar.in l.post cõtrac.in prin.ff. de donat.& dicta l.sed si maritus.in fin.ff. qui & à quibus.& c.fina.de renunc. in vj.& idẽ vult Bal. in l.illud. in vij. q.ibi,vel causæ simula.C. de sac.san. eccle.& dixi suprà in xxiij.pręsump. Item agẽs debet deducere & exprimere speciem ipsiꝰ simulationis certam & clarã,vt no.Bar.in dicto consilio,Petrus Nicole.& idẽ no.Bal. in l.ab Anastasio.C.mãdati.& do.Paul. de Cast.in l.iurisgentiũ. §.dolo malo.ff.de pactis.Et si agẽs vel excipiẽs de simulatione cõtractus,nõ expresserit causam & speciem simulationis seu fictionis,cum sint multæ:de qui

bus per Barto. in dicto consilio, debet succumbere: vt not. in dictis iuribus. & no. etiam per Per. de Anchar. in suo consilio xxj. quod incipit, in nomine Christi, amen. ad corroborationem prędictorum. quod intellige, si opponatur ab alia parte, quæ petat declarari causam & speciem simulationis, & non aliter: secundùm Bald. & do. Bartho. de Sal. in dicta l. ab Anastasio. in vltima col. C. māda.

d Credo tamen, quòd reo[d] sufficeret opponere, quòd libellus est dubius, varius, incertus, & generalis, sicut cõmuniter oppo. solet. Et tutius est, q̃ opponatur in specie de incertitudine causæ, & specie simulationis, & q̃ petatur & declaretur causa, & species simulationis. Si tamē opponeretur solūmodò generaliter exceptio contra libellū, actor deberet replicare, quòd dicta exceptio est dubia, generalis, incerta, & obscura: & sic nõ admittēda, per l. j. §. Labeo. ff. de fluminibus, & c. cùm officij. in fine. extrà de præscri. & in cle. fin. de appel. & l. ex duobus. §. ergo si quis. vers. si põt. ff. de iureiurā. & Bal. eadem l. §. si quis iurauerit. & habetur per do. Ant. de Butrio, in c. ex parte decani. in ij. col. & ibi per Doc. extrà de pręscrip.* Quia exceptio generalis incerta, & obscura nõ prodest, nisi declaretur: vt no. Bar. ĩ l. j. C. de cõdict. ob cau. & no. Bar. Ang. & doc. ĩ l. Titiæ textores. ĩ prin. de le. j. quā exceptionē si est facti, tenetur reus declarare: sec⁹ si esset iuris simpliciter, secūdùm Bal, in l. fi. circa prin. C. de fideicõ. Et ideo tutius est, q̃ actor petat in sua replicatione, q̃ reus declaret in qua parte libell⁹ suus est generalis, incertus, & obscurus. Idē poterit petere iudex ex suo officio ... Bal. in l. age cū Geminiano. ... per illum text. C. de transacti. omnia bene nota, & tene ... practica, vt scias in hac materia ... lare, seu petere, & recipere, & ... lare, seu capitula facere.

a Traditionem instrumenti. *Traditio instrumenti habet vim traditionis rei. gl. Bar. & Alex. in l. ab ... de pact. & per Bal. in l. j. ad fin. ... dona. & ibi text. & per Alex. in l. ... iij. de acquiren. possess.*

b Fraudis. *Fraus probatur per ... cturas. c. j. & ij. de renuncia...*

c Fraus. *Fraus allegata debet probari per allegantem, vide Spec. de ... § iiij. uersi. sed secundum praemissa ... de dona. uersi. item pone aliq...*

d Reo suffi. *Reus fauorabilior quàm actor. l. fauorabiliores. de reg. iur. & Specu. de aduoc. § sequitur ... prin. & § utriusq; in j. col. uersic. etiam cautus. & de fer. § j. in q... uersi. sed pone. de quo plenius per ... in l. de die. qui satis. cogan. reorum ... fugere, & causam extenuare. ... cu. de aduo. § utriusq; uersi. sit ... & § sequitur. circa princi. & ... § j. uersicu. sed quid si iudex.*

QVARTO verò casu principali, quando in contractu venditionis, locationis, cum pacto de retrouendendo iuteruenit fraus, dolus, vel simulatio ex parte vtriusque contrahentis, vel vnius tantum ... nulla læsio in pretio venditionis ... cationis, & pacti de retrouendendo ... & tunc dic, si ex parte vtriusque ... teruenit dolus, fraus, vel simulatio ... quia forte venditor nõ habebat ... mum vendendi, neque emptor ... di verè: quòd patere potest, vel per confessio...

confessionem eorũ, vel per præsumptiones, de quibus dixi in præcedẽti casu principali, & maximè per ea quę dicta sunt in prima pręsump. & tunc non est dubiũ, quòd cõtractus erit simulatus vel vsurarius, & poterit rescindi de iure ciuili. vt l. emptione. & per totũ titulũ. C. plus ualere quod agit. & habetur per Bart. & docto. in l. post contractũ. ff. de dona. & per Bar. cõsilio, quod incipit, Petrus Nicole. & per Doctores in l. per diuersas. C. mandati. Itẽ poterit rescindi de iure canonico, per dictũ c. illo vos. extrà de pigno. & per c. ad nostrã. extrà de emptione & vẽdit. cũ ibi not. per glo. & Doctores. & etiã multò magis rescindi poterit, & debebit in foro cõsciẽtię, ex quo potest rescindi de iure ciuili & canonico. Nã vbicunq; lex, vel canon prouidẽs super certo disponendo secũdùm aliquã rationẽ, obtinet in foro iudiciali, rationabiliter obtinet in foro consciętię, secũdũ beatũ Thomam, vt refert & tenet Florianus, in l. ex parte hæres. §. seruo libertatẽ. ff. familiæ. erciscun. Si verò probari non posset, vel præsumi ex violenta præsumptiõe, quòd dolus, vel fraus, vel simulatio interuenerit ex parte contrahentiũ, & tamẽ interuenit, & tũc licet nõ posset agi in foro ciuili vel canonico: quia deficit probatio, & non ius. l. duo sunt Titij. de testament. tut. tamẽ in foro cõsciẽtiæ, in quo De⁹ respicit, & interrogat cor, & non manũ, vt dicit beatus Augustinus in nouellis. & habet per tex. xiiij. quæstio. v. si quid inuenisti. & est textus in Clement. exiui. in ante penul. col. §. quamuis. de verbo. significa. vbi dicit, Qui abscondito-rum est cognitor, ad animũ sibi administrantiũ respicit simpliciter, nõ ad manũ. & not. glo. in l. iij. in princ. ff. de donatio. inter virũ & vxorem. vbi dicit, quòd ad cor respicit deus. sine dubio dictus contractus esset illicitus, simulatus, & vsurari⁹. Nã hoc casu nõ est dubiũ, quòd ambo contrahentes faciũt cõtra conscientiã, ex quo in mente gerunt vnum, & faciunt aliud: ergo est illicitũ & prohibitum cùm ad veritatem vitę pertineat, vt id quod exterius agitur, interiorem mentis dispositionẽ & habitum repræsentet: vt dicit textus in dicta Clementina, exiui. §. cupiẽtes igitur. &c. Qui enim contra cõscientiam facit, ædificat ad gehennam, id est, ad ignẽ infernalem. vt est textus in c. literas. extrà de restitut. spoliatorũ. & gl. in c. ad aures. in verbo cõscientia. extra de ætate & qualitate. Sed si fraus, dolus, uel simulatio interuenit ex parte vnius contrahentiũ tantùm, & tũc subdistingue: Aut interuenit ex parte vẽditoris, aut ex parte emptoris. Si ex parte vẽditoris tantũ interuenit dolus, fraus, vel simulatio, quia fortè nõ habet in veritate animũ vẽdendi, quod quãdo sit, colligi potest ex his, quæ dixi in dictis præsumptionibus, & maximè in prima, & xvj. Et tunc aut emptor sciebat manifestè intentionem venditoris; & sic quòd simulatè agebat, & quòd non habebat animum verè vendendi, vel per confessionem eius, vel per alias legitimas pręsumptiones: & tunc idem, scilicet quòd contractus non iudicabitur illicitus, simulatus, vel vsurarius in foro contentioso, ciuili, vel canonico: ex quo extrema, scilicet mala, in-

tentio emptoris & venditoris simul
non cõcurrunt: sed in foro cõsciẽ-
tiæ bene tenebitur emptor, etiam si
habuerit animum emendi, & volue-
rit potius emere, quàm simulatè age
re: quia non satis est tibi bene velle,
nisi etiã bene facias: vt dicit beatus
Ambrosius in libro de offi. & habe-
tur in c. nõ satis. in principio. lxxxvj.
dist. Et est etiã ad hoc ar. ĩ l. in illa sti
91 pulatione. ff. de verb. obl.* Vbi dici-
tur, nõ sufficit abstinere à malo, nisi
fiat quod bonũ est. & ibi Bar. Et idẽ
ego puto, quãdo vẽditor aliter non
esset vẽditurus, & peteret de gratia,
quòd aliquis vellet emere. exemplũ
pone: Seius erat obligatus Titio ad
dandũ sibi centũ, & fortè sub pœna,
vel aliquo interesse, & vult sibi satis-
facere, ne in pœnã, vel interesse in-
currat: nec habet modũ faciendi, ni-
si vendat vnũ fundũ, vel det ipsi Ti-
tio in solutũ. Seius vult facere vẽdi-
tionem mihi de dicto fundo, & eum
à me conducere cum pacto de retro
uendendo: & ego scio, vel Titius
scit, quòd Seius non habet animum
vẽdẽdi, & scio quòd aliter mihi nõ
esset venditurus, vel Titio in solutũ
daturus: quia fortè Seius ita dixerat
& protestatus fuerat, vt dixi suprà in
prima presumptione, & scio etiam,
quòd faciã sibi magnã commodita-
tem vel vtilitatem de presenti: quia
liberabitur à dicto debito de centũ,
& à pœna vel interesse. Dico quòd
talis cõtractus esset illicitus, simula
tus & vsurarius in foro conscientiæ.
92 *Nam quãdo nõ potest aliter subue
niri, nisi alter ledatur, cõmodius est
neutrũ iuuari, quàm grauari alterũ.
vt dicit idem beatus Ambrosius in
libro de offic. & habetur xiiij. quæ-

stione quinta, denique. in princ.
Sic eodẽ modo & multo magis
possum subuenire vicino, qui
se velle vẽdere, cũ in veritate
sed potius pignorare, nisi nec
mihi ipsi, qui facio cõtra cõscien
ex quo scio illũ nõ habere ani
dendi, hoc facere non debeo:
quod not. quia multi in hoc
Aut emptor nesciebat animũ
tentionẽ venditoris, quia cre
quòd haberet animũ vendẽ
& tũc aut est in lata culpa, si
quod omnes sciũt, vt in l. cer
lata. & l. latæ. ff. de verborũ
tio. & idẽ: qa paria sunt aliqu
re, vel scire debere: vt ibi. & l.
in fine. ff. si certũ petatur. & pr
per verba Augustini, quæ habe
xxvij. q. prima, omnis. §. ex h
sic dicit. Omne quod aliter fit, qu
probatũ est, peccatũ est: nõ tamẽ
mne qđ fit cũ fide, bonũ est. ignor
tia enim quæ est ex culpa, nocet.
est in leui culpa vel leuissima, q
quãdo sit habet Inst. quib' modu
cõtrahitur obligatio. §. penultim
in gl. q̃ incipit, hic non aliud est
lũ. & tũc cõtract' est licitus, & nõ
netur emptor in aliquo vẽdit
foro cõscientiæ, quia ad hoc
teneatur in foro cõscientiæ,
mè ad dãni restitutionẽ, opus est
sit in dolo vel lata culpa: nec suffici
quòd sit in leui vel leuissima: sed so
lùm tũc est sibi iniungẽda pœ
tia de negligentia, nõ de damno.
gu. xv. questione prima, inebria
runt. & ita singulariter notat Inno
tius in c. sicut dignũ. circa finẽ. ex
de ho. Aut emptor fuit in nulla c
pa, & tũc sine dubio non tene
in foro ciuili vel canonico, ne
in

in foro cõsciẽtię. & etiã nulla pœnitentia sibi esset iniũgenda per prędicta. quod est bene notandũ. Et ita intelligo, quod notat beatus Bernardinus in tractatu de contractibus & vsuris, in sermone xxxix. articulo secundo, c. primo. vbi dicit, quòd si emptor agri, intentione simplici illũ emat, & pretio iusto paratus semper retinere illũ, si venditor noluerit ipsum redimere, nõ est ibi vsura: quia nulla ibi interuenit ratio mutui, sed sola emptio pura & simplex. qui subdit, quòd in iudicio animæ, & sic in foro conscientiæ standũ est in his cõscientiæ cõfitentis se purã & simplicem intentionem habuisse. In iudicio enim animæ cuilibet est credendum: vt est textus in cap. significasti. circa mediũ. & ibi glo. in verbo, credendũ. extrà de homi. & notatur per glossam in cap. tua. in ver. qualiter tibi cõstiterit. extrà de sponsa. & not. glo. in Clementina vnica, in verbo, nõ valens. in fine, de homic. Et est ratio, quia non est verisimile, quòd sit immemor suæ salutis. j. quæstione septima, sancimus. Sed ego arbitror, quòd poterit ipse emptor, si voluerit, agere cõtra venditorẽ ad rescindendũ cõtractũ tanquàm simulatũ. argu. notatorũ in l. & elegãter. in principio. ff. de dolo. & in l. Iuli. §. si quis colludente. ff. de actio. empti. & per id quod notat. Bal. l. prima, versi. sed hic quæro. C. plus valere quod agit. & hoc casu sine dubio indistinctè tenebitur venditor in foro cõsciẽtię. Sed si ex parte illius qui dicitur emptor, interuenit fraus, dolus, vel simulatio, quia non habuit animũ verè emendi, & intendebat in mente, quòd esset pignus: quòd quando sit, patet ex his, quæ dixi in pręcedenti casu principali in omnibus præsumptionibus. Sed si venditor habuit animũ vendẽdi, & tũc in foro contẽtioso, secundũ Hostiensem & Ioannem And. in c. cõsuluit. extrà de vsuris, potest dici talis contractus quasi vsurarius. & secundũ dominũ Laurẽtium de Rodulphis de Florentia, in suo tractatu, de vsuris, super c. cõsuluit. de vsuris, quæsti. iiij. potest dici verè simulatus & vsurarius. Sed secũdũ me debet distingui, quia ex parte venditoris nõ potest dici contract⁹ vsurarius, nec quasi vsurarius, ita quòd cõtra eum ad hoc agi possit, siue vẽditor sciuerit, siue ignorauerit malã intentionẽ emptoris, ex quo ipse vẽditor habuit animũ verè & nõ simulatè cõtrahendi: sed ex parte emptoris bene potest dici contractus simulatus, ita quòd venditor cõtra eũ agere potest ad rescindẽdũ cõtractũ, si voluerit, adeò quòd est in electione ipsius vẽditoris, an valeat, vel nõ valeat dictus cõtractus, per notata in dicta l. & elegãter. in principio. ff. de dolo. & in dicta l. Iulianus. §. si quis colludẽte. ff. de actio. empti. Et ita intelligo quod notat Bal. in dicta l. prima, versiculo sed hic quære. C. plus valere quod agitur. quia licet talis contractus non sit totus simulatus, respectu vtriusque partis, tamen ex parte emptoris tantùm poterit dici simulatus: vt probatur in l. iurisgentium. §. dolo malo. in fine. & ibi hoc notat dominus Paulus de Castro ff. de pactis. & hoc intelligo verum, si venditor ignorauit malam intentionem emptoris, & sic non fuit in aliquo dolo vel culpa, secus si fuisset, quia tunc propter

dolum, vel etiam culpam suam, non posset agere cōtra emptorem. Et ita intelligo, quod notat beatus Bernardinus in dicto suo tractatu de cōtractib⁹ & vsuris, secūdo articulo. capi. primo. vbi dicit, secundū Archidiaconū, quòd licet emptor nō habuerit animū emendi, tamen ab Ecclesia ex hoc condēnari nō posset. in foro autē conscientiæ, quātùm ad emptorem, indistinctè talis cōtractus iudicandus est simulatus & vsurarius, ex quo ipse malā intētionē habuit, vt habetur per glossam in dicto c. cōsuluit. extrà de vsuris, & patet ex prædictis. quātùm autē ad venditorem, idē si sciuit, vel scire debuit malā intentionē emptoris, aliàs secus, vt ex prædictis colligitur, etiā si nulla læsio interuenerit, vt dixi: quia nō sufficit bene facere, nisi id ex bono fonte, hoc est, bona voluntate proficiscatur: vt dicit beatus Ambrosius in libro de offic. & habetur lxxxvj. di-
93 stinct. nō satis. in principio.* Et quia quicquid agant homines, intētio iudicat omnes: vt dicto c. consuluit. & ibi gl. finalis, & Doctores, de vsuris. & quia diuina iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferūtur, secundùm beatū Gregoriū in vigesimoquinto libro moraliū. & habetur vigesima secunda, quæstiōe quinta, humanæ. in principio. Et quod dictū est in emptione & vēditione, idē est dicendum in datione in solutū, & in alijs similibus contractibus. Vt autem hæc materia clariùs intelligatur, comprǽhendo omnes casus, qui ex prædictis percipi possunt: & ex his, quæ dixi primo casu principali, & in prima præsumptione, & simul colligi debet. Sic breuiter cōcludas.

Aut vterque contrahentium ha[...]
animū verè, & non simulatè co[...]
hendi, quia emptor habuit a[...]
uerè emendi, & venditor ver[...]
aut neuter habuit animū ver[...]
hendi, quia ille, qui dicitur ve[...]
non habuit animū vendēdi, nec
qui dicit emptor, habuit anim[...]
mendi. aut vnus tantū habu[...]
verè, & non simulatè cōtra[...]
mo casu, quando vterque ha[...]
mum verè contrahendi, [...]
emptor emendi, & vendito[...]
di: quòd quando sit, const[...]
maximè per confessionem [...]
vt dixi in prima præsumptio[...]
indistinctè dicas, quòd ille co[...]
ctus non potest dici simulatus, [...]
gnoratitius, siue vsurarius, [...]
esset læsio enormis in contr[...]
ditionis, & conductionis, & [...]
de retrouendendo. & etiam [...]
ptor esset solitus fœnerari, [...]
les contractus facere. ex quo [...]
surarij possunt celebrare veros [...]
tractus, & quādoq; ipsos verè, & [...]
simulatè celebrāt: vt dicit Bald[...]
l. emptione. C. plus valere qu[...]
tur. & dixi suprà in decima [...]
præsumptione, quia in incert[...]
certis & c. l. cōtinuus. §. cū ita [...]
borū obligatio. cū similibus. [...]
suprà in primo casu princip. di[...]
tamē erit probare in foro cōte[...]
so, quòd vterq; habuit animū ver[...]
cōtrahendi, quādo interuenit læ[...]
in cōtractu, vel emptor est sol[...]
nerari, vel similes contractus face[...]
Sed in foro conscientiæ, facilis [...]
probatio, quia stabitur conscien[...]
confitentis se puram & simpl[...]
intentionem habuisse, vt suprà [...]
& quando læsio interuenit, licet no[...]

posset

posſit dici contractus ſimulatus, ficti tius, aut vſurarius, poterit tamen dici illicitus, inter quę eſt differentia, ſecũdũ ea, q̃ dixi in primo caſu princip. Secũdo caſu, quãdo neuter habuit animum verè cõtrahendi, videlicet emendi & vẽdẽdi, quòd patere poteſt vel per cõfeſsionẽ eorũ, vel per aliàs cõiecturas, de q̃bus in omnibus præcedentibus pręſumptionibus, & maximè in prima præſumptione, in princ. & tũc ſine dubio cõtractus iudicãdus eſt ſimulat*, & vſurarius, tã in foro contentioſo, quàm in foro cõſcientiæ, etiam ſi non interueniſſet aliqua læſio iuſti pretij, nec emptor eſſet ſolitus fœnerari, vel ſimiles contractus facere: q̃a in incertis, nõ certis, locus eſt cõiecturæ: vt dixi. Tertio caſu principali, quando vnus tantùm contrahentiũ habuit animũ verè contrahendi, & tũc aut ille ſolũ, qui dicitur vẽditor, nõ habuit animũ vendendi, ſed emptor ſolũ habuit animũ emendi. Et tũc ſubdiſtingue. Aut emptor neſciebat manifeſtè intentionem illius, q dicebatur velle vendere, quod in veritate nõ habebat animũ vendendi: aut ignorabat, quia credebat, ꝙ haberet animũ vendendi. Si emptor ſciebat, in foro contentioſo nõ poterit dici contractus ſimulatus, vel vſurarius, ex quo extrema, ſcilicet mala intentio emptoris, & venditoris, ſimul non cõcurrũt. Sed in foro cõſcientię bene tenebitur emptor. Si verò ipſe ignorabat malam intentionẽ venditoris, & tũc aut ipſe fuit in lata culpa, & idem: aut fuit in leui, vel leuiſsima, & tũc ſecus: tamen pro culpa, pœnitentia eſſet iniungenda emptori. Aut fuit nulla culpa, & tunc in nullo tenetur: ſed ipſe empor poterit, ſi voluerit agere contra venditorẽ ad reſcindendum cõtractũ, tãquàm ſimulatũ: & hoc caſu ſine dubio & indiſtinctè tenebitur vẽditor in foro cõſcientiæ per p̃dicta. Sed ſi ex parte illius, q dicitur emptor, interuenerit dolus, fraus vel ſimulatio, q̃a nõ habuit animũ emẽdi, & intendebat in mẽte ſua, quòd eſſet pignus. Sed vẽditor habuit animũ vẽdẽdi, & tũc in foro cõtẽtioſo debet diſtingui: quia ex parte vẽditoris nõ põt dici cõtractus vſurarius, nec quaſi vſurarius, ita ꝙ cõtra eum de hoc agi poſsit, ſiue vẽditor ſciuerit, ſiue ignorauerit malã intentionem emptoris: ex quo ipſe veditor habuit animum verè, & nõ ſimulatè cõtrahẽdi. ſed ex parte emptoris bene poteſt dici cõtractus ſimulatus, ita ꝙ venditor cõtra eum agere põt ad reſcindẽdũ cõtractũ, ſi voluerit, adeò ꝙ eſt in electiõe ipſi* venditoris, an valeat, vel nõ valeat dictus cõtractus, per no. in d. l. & elegãter. in prin. ff. de dolo. Nam licet talis cõtractus nõ ſit totus ſimulatus, reſpectu vtriuſq;, tamẽ ex parte emptoris tantũ, poterit dici ſimulatus: vt dicta l. iuriſgentiũ. §. dolo malo. cũ ibi no. ff. de pac. Et hoc intellige verũ, ſi venditor ignorauit malã intẽtionẽ emptoris, & ſic non fuit in aliquo dolo, vel culpa. Secus ſi ſciuiſſet, quia tũc ꝑpter dolũ, vel culpam ſuã, nõ poſſet agere cõtra emptorẽ. In foro aũt cõſcientiæ, quantũ ad emptorem, indiſtinctè talis contractus iudicandus eſt ſimulatus & vſurarius, ex quo ipſe malam intentionẽ habuit. Quantùm autem ad venditorem, idem, ſi ſciuit, vel ſcire debuit malam intentionem emptoris, aliàs

aliàs secus, etiam si nulla læsio interuenerit. Ex his colligi potest, qualiter in hac materia sit formandus libellus, & qualiter sit articulandum, siue capitulandũ, tam ex parte emptoris, quàm venditoris. & qd agendum sit in foro cõscientiæ, quę omnia bene nota, quia quotidie hęc possent contingere, & alibi non ita clarè distincta reperies. Ad quæ adde omnino, quæ dixi in tertio casu principali in secunda præsumptione

a Deus. *Deus cognitor est occultorum. xxxij.q.ij.erubescãt.c.nouit. de indi. Cle.exiui. §.quãuis.de uer.sig.c.à nobis.ij.de senten.excõ. Deus offenditur ex fauore usuris præstito. Cle.j.in princip.de usuris.*

QVINTO verò casu prĩcipali, quando dubitatur, an in dictis cõtractib. interuenerit dolus, fraus, vel simulatio, & in dãnũ venditoris interuenit læsio in venditione, cõductione. & in pacto de retrouẽdendo, vel in aliquo, vel aliquibus ex ipsis. Et in hoc sic puto esset dicendũ. Aut interuenit læsio in omnib⁹ pdictis tribus contractibus, scilicet in vẽditione, cõductione, & pacto de retrouendẽdo: aut læsio nõ interuenit in omnibus prædictis simul, sed in duobus tantũ, aut interuenit lęsio in vno tantũ de prædictis. Primo casu, quãdo interuenit lęsio in omnibus tribus prędictis contractibus: quod qñ sit, dixi plenè in ij. iij. & iiij. præsumptione, & tũc sine dubio præsumam dolum, vel fraudem, vel simulationem saltem re ipsa, ꝑpter quod redditur cõtractus illicitus, & præsumitur simulatus, & etiam vsurarius, ex quo illa cõcurrũt cũ pacto de retrouendẽdo: vt ꝓbatur per ea, quæ in antè dictis ꝑsumptionibus, & ea, quę habentur in c. ad nostrã de empti. & vendi. & c. illo vos. gno. & c. cõquestus. extrà de v... & in l. emptione. C. plus valere q agitur. licet Cyn. secũdũ Iacobum. Aretio, ibi tenuerit cõtrariũ. de q... etiam latius dicam in ver. tertio ca... su, quãdo interuenit lęsio. & in se... & vltimo casu principali, circa ... cipiũ. Secũdo casu, quãdo nõ ... uenit læsio in omnibus tribus p... ctis, sed in duobus tãtũ, videlicet ... vẽditione, & conductione tãtũ ... in venditione, & pacto de retro... dendo, vel in locatione & pacto ... retrouendendo, & tũc aut interue... læsio in conductione vel pacto de re... trouendendo, habito respectu ad va... lorem rei vẽditæ, & eius fructuũ vel ... redituũ. Aut habito respectu ad na...
a turã liuelli, a aut habito respectu ad ... pecuniã solutam. Si interuenit læsio ... habito respectu ad valorẽ rei vendi... tæ, & eius fructuũ, vel redituum, & ... tũc idem crederẽ, quod in casu præ... cedẽti, scilicet quòd dolus, vel fraus, ... vel simulatio præsumatur interue... nisse: & ꝙ contractus sit illicitus & ... præsumatur simulatus, & vsurar... Exemplũ pone, Emi à te fundũ p... centũ, qui valebat cẽtũ & quinqua... ginta, locaui tibi eundem fundũ pro ... fictu quinquaginta librarũ, qui fi... est vltra iustum pretium, etiam ha... to respectu ad valorem rei vẽditæ. Aliud exemplũ, quando est læsio in venditione, & in pacto de retrouen... dendo. Emi fundum à te pro centũ, qui valebat centũ & quinquaginta, & feci tibi pactum de retrouendendo pro centum & sexaginta, & hoc est

est sine dubio. Si verò in dãnũ venditoris interuenit in venditione & in cõductione lęsio, habito respectu ad naturã liuelli, licet nõ habito respectu ad rẽ vẽditam, vel eius fructus, vel ad pecuniam per emptorẽ solutã & idem dicendũ, quòd in praecedenti, scilicet ꝙ prǽsumatur contractus vsurarius & simulatus. Exemplum, Emi fundum à te pro centũ, qui valet centũ quinquaginta, in hac venditione est lęsus venditor in quinquaginta. Deinde locaui tibi in perpetuũ eũdẽ fundũ pro iusto pretio, habito respectu ad naturã liuelli, & sic vltra quinque pro cẽtenario, quae quinq; pro centenario sunt iustũ pretium liuelli: vt suprà in secũda prae-
94 sumptione. * Sed dubium est, an ista quinque ꝓ centenario debeant esse, habito respectũ ad pecuniã solutã per emptorẽ, an ad valorẽ rei, vel eius fructuũ. Exemplũ in praedicto, quando fundus venditus pro centũ, valebat centũ & quinquaginta, habẽdo respectũ ad pecuniam solutam, erũt quinque tantũ. sed habendo respectũ ad valorem fundi vẽditi, erũt septem cum dimidio. Credo ꝙ de iure ciuili, vel canonico debeat haberi respectus ad valorem fundi venditi: sed in foro cõscientię, credo, ꝙ debeat haberi respectus ad pecuniã per emptorem solutam, vt statim dicã in simili casu sequenti, & dixi suprà in tertia praesumptione. Sed si lęsio interuenit in damnum venditoris, eiusdẽq; conductoris in venditione vel in locatiõe, vel in pacto de retrouẽdẽdo, habito respectu ad ipsam rem vẽditã vel eius fructus, & redditus, sed habito respectu ad pecuniã solutam, secus. Exemplum de locatione, Emi à Titio fundum pro centum, qui valebat centũ & quinquaginta. & eundẽ sibi locaui pro fictu septem cũ dimidio. Nã iste fictus est iustus, habito respectu ad rẽ emptã, & eius valorem, ac etiã eius redditus, quia ille fundus communiter locaretur pro illis septẽ cum dimidio. Sed potest dici iustus fictus, habito respectu ad cẽtum ducatos, quos solui pro emptione dicti fundi, quia solummodò pro centũ ducatis soluuntur quinque aurei de liuello, vt infrà dicetur. Et dixi suprà in tertia praesumptione. Aliud exemplum est, de laesione in pacto de retrouendendo. Emi à Titio fundũ pro centũ, qui valet centũ & quinquaginta ducatos, & feci sibi pactum de retrouendendo pro centũ & quinquaginta duca. nam illi cẽtũ & quinquaginta duca. sunt iustum pretiũ quo ad valorem fundi, sed non quo ad pecuniam per me solutam in emendo dictũ fundũ, quae fuit solùm vsque ad summã centum duca. Et istis casibus videtur, ꝙ dicta pensio sit iusta & licita, & sic dictum pactum de retrouendendo sit iustum & licitum: quòd sic ꝓbatur. Nã si ego emi à Titio fundum pro cẽtũ, qui valet centũ quinquaginta, incõtinenti efficitur meus, interueniẽte traditione actuali, vel cõstituto, si vendens erat dominus: vt l. traditionibus. C. de pac. & l. quod meo. in principio, cũ ibi nota. ff. de acqui. posses. & per id quod no. in l. ab emptione. ff. de pac. Si ego locarem eũdem fundũ alteri quàm Titio, certè iusta pensio esset iudicanda, habito respectu ad valorem ipsius fundi, & ei⁹ fructuũ, & nõ habito respectu ad ꝑtiũ ꝓ quo ego emi, q̃a illud nõ est atten

attēdēdum: vt habetur in l.ij.C.de re
ſcind.vendi.& in l.ſi quos.eod.ti.&
in l.hæreditatē.ff.ad l.Fal.cū ſi.Et ꝓ
hoc facit, quod dixi ſuprà in ſecūdo
caſu principa.in tertia preſumptiōe.
Et eodem mōdo ſi eūdē fundū vellē
alteri vēdere quàm Titio, poſſem li
citè vendere pro c.& quinquaginta,
& ſic pro eo pretio quo valet ipſe
fundus, licet ego ipſum emerim à
Titio pro minori & iniuſto pretio:
vt habetur in d.l.ij.C.de reſcind.vē-
di.& licet fundum viliſsimo pretio
emerim, nō tamen per hoc teneor al
teri pro eodē pretio vēdere, vel ha-
bito reſpectu ad illud pretiū locare.
Et ꝓ hoc vide, qđ dixi ſuprà in xvij.
præſumptione. ſicut econtrà, ſi eme-
rem fundū pro centū & quinquagin
ta duca. qui valeret niſi centum, &
vellem eū alteri vendere vel locare,
nō deberem habere reſpectū ad pre
tium quod ſolui, ſed ad veram eſti-
95 mationē ipſius fundi. * Et ſic licet
fuerim deceptus in emendo fundū,
tamen alij locando vel vendēdo eū
dem fundū, decipere nō poſſum, nec
debeo. argumen. gl. nota. & quod ibi
etiā nota. per do. Paul. de Caſt. in l.
ſi te bonis. C. de iure deliberand. &
l. ſi filia. in prin. ff. famili. erciſcun. &
facit ad prædicta optimus text. in l.
hæc venditio. §. fina. ff. de contrahē.
emptio. & l. Iulia. §. ſi inter empto-
rem. ff. de actio. emptio. & l. ſi pater.
§. pen. ſi fundum. ff. de pactis dotali-
bus. Sic & eodem modo videtur di
cendum, quando res empta locatur
venditori, & ſibi fit pactum de retro
uendendo, quia licet iſti tres contra
ctus, venditio, locatio, & pactum de
retrouendendo concurrant in vna
tantùm perſona, & vno & eodē tem-
pore, tamen ſunt diuerſi, vt de[illegible]
tet. Et prædicta procedūt, qua[illegible]
cti tres contractus de per ſe ce[illegible]
tur, licet vno & eodē tempore
ſiuè: ſecus fortè, ſi in vno & co[illegible]
tractu, venditio, locatio, & p[illegible]
de retrouendēdo celebrar[illegible]
quia dictū ſit, q talis vend[illegible]
cto de locando, & cū pacto [illegible]
uendēdo celebratur. nā om[illegible]
vnius cōtractus, ſcilicet ven[illegible]
cū duobus pactis, vt dixi ſupr[illegible]
præſumptione, in fi. & ideo [illegible]
ſi eſſet pactum de retrouen[illegible]
eodem pretio, pro quo emi[illegible]
pactū de cōducendo pro fict[illegible]
to reſpectu ad pecuniā ſolu[illegible]
ret: nec diceretur eſſe aliqua [illegible]
ptio: quia cenſeret, quod ill[illegible]
plus valet eſſet melioramētū [illegible]
venditionis, iuxta not. in l. ſi. C. [illegible]
re emphyteo. Item prędicta p[illegible]
vbi aliter de cōſuetudine loci [illegible]
cōſtaret, ſecus ſi cōſuetudo loci
patrię in cōtrarium eſſet, ſicut e[illegible]
ciuitate Veronæ, videlicet q re[illegible]
dita pro minori pretio quàm va[illegible]
locari ſiue liuellari cōſueuit e[illegible]
venditori ꝓ fictu, habito reſpe[illegible]
pecuniam ſolutam per emptor[illegible]
habito reſpectu ad valorem re[illegible]
ditæ vel eius fructum. Nam hoc[illegible]
propter conſuetudinem loci [illegible]
reputabitur iuſtum pretium f[illegible]
quod eſt habito reſpectu ad pec[illegible]
per emptorem ſolutam: & iniu[illegible]
reputabitur, ſi excedit ſummā p[illegible]
habito reſpectu ad pecuniam per e[illegible]
ptorem ſolutam: & hoc debet atte[illegible]
di, licet ſit iuſtum habito reſpectu a[illegible]
valorem rei venditæ vel eius fr[illegible]
ctuū. argumen. l. ſemper in ſtipu[illegible]
cum ibi nota. ff. de reg. iur. Ad que[illegible]

vide

vide, quod statim dicam in versicul. nisi dicamus. Item prædicta intelligas vera sine dubio, quãdo in venditione non fuit læsio prope dimidiã iusti pretij, quia nec de iure ciuili, nec de iure canonico quibus licitum est cõtrahẽtibus se decipere in pretio, vt dixi suprà in secunda presumptio. reputabitur cõtractus illicitus nec vsurarius: vt probatur in c. ad nostrã. ibi, quæ vix dimidiã iusti pretij cõtingebat. extrà de emptio. & vẽditi. & in d. secũda presũption. Sed si esset lesio in venditione citra dimidiã iusti pretij, tunc de iure ciuili & canonico, posset vẽditor agere cõtra emptorẽ: vel ꝙ emptor rescindat cõtractũ, vel ꝙ suppleat iustum pretium, in electione emptoris qui
a decepit a: vt est casus in dicta leg. secunda. C. de rescinden. vẽdit. & in c. cũ causa. extrà de emptio. & vendit. & tũc si emptor eligat supplere iustum pretiũ, in nullo remanebit læsio saltẽ pro futuro: sed si eliget rescindere cõtractũ venditionis, in cõsequentiã rescindetur etiã cõtractus locationis & pacti de retrouendendo. & sic etiã hoc casu nõ remanebit læsus in locatione pro tẽpore futuro, nec etiã pro preterito, cũ locatio fuerit iusta respectu valoris rei vt dixi. & sic cõcludendo, talis cõtractus nõ reputabitur vsurarius in foro ciuili vel canonico, cũ vna tantũ læsio scilicet in venditione interuenerit: vt dicã statim in tertio casu huius distinctionis. *Itẽ prædicta sunt vera, quãdo fuit simplex locatio ad certũ tẽpus, quo casu habetur respectus in ictu ad valorẽ rei venditæ & locatæ, & eius fructũ: vt habetur in §. qa verò Leonis, in autentico de non alienandis. collatione secũda. & dixi in tertia presumptiõe. Sed si fuisset locatio perpetua, & liuellaria, tunc deberet haberi respectus ad naturã liuelli, quæ est, ꝙ nõ habeatur respectus ad valorẽ rei venditæ, vel eius fructuũ, sed ad rationẽ quinq; ꝑ centenario valoris dicte rei venditæ, & locatæ: vt habetur in d. §. quia verò Leonis. & dixi suprà in tertia presũptione. & ideo Veronenses errasse videtur, qui emerũt fundũ pro cẽtũ, & sic pro iusto pretio, & eundẽ locauerũt iure liuelli ipsi venditori, pro vigintiquinq; libris dena. Si presupponimus ducatũ fuisse valoris quatuor librarũ, quia dicte vigintiquinque libræ nõ erãt iustũ pretiũ liuelli, quia tũc erãt in ratiõe sex, & vnius quarti, pro cẽtenario, sed debuissent tũc locare pro viginti libris tantũ, & sic in ratione quinq; pro cẽtenario: vt dixi suprà in tertia presumptiõe, in fin. Et eadem ratione nũc omnes errare videntur, qui fundũ centũ aureis emptũ, pro quinque & viginti libris denariorũ locant iure liuelli, cùm aureus nunc sit valoris quatuor librarũ cum dimidia. nã videtur esse iusta pensio: quia est in ratione quinque ducatorũ, & duarũ librarum cũ dimidia. constituunt enim hodie, vigintiduæ libræ cũ dimidia quinque aureos. Ex quo cõcluditur, ꝙ hodie iusta pensio liuelli esse deberet pro fundo centũ aureorũ, in xxij. libris cum dimidia tantùm, & eadem similis cõputatio est facienda alibi, secũdùm diuersitatẽ valoris monetarũ, nisi dicamus, ꝙ consuetudo patriæ hoc excuset. argument. l. semper in stipulationibus. cum ibi nota. ff. de regulis iuris. præsertim cùm illa iustifica

ſtificatio penſionis pro liuello, ſcili-
cet quinq; pro centenario, ſit intro-
ducta de iure ciui. vt habet̃ in dict.
§. quia verò Leonis. in authenti. de
nõ alienãdis. & in authen. perpetua.
C. de ſacro. ſanct. eccle. quæ eſt cano
nizata, decima, quæſtione ſecũda, p-
petua. & ſic videtur, ꝙ per cõſuetudi
nem, vel ſtatutũ vnius loci, quod eſt
ius cõmune in illo loco, vt l. oẽs po-
puli. ff. de iuſti. & iur. & inſtitutio. de
iure naturali, gen. & ciuili. §. primò,
cõiuncto §. ex non ſcripto. eodẽ tit.
& cõiuncta l. de quibus. ff. de legib.
cum ibi nota. cum ſi. poſsit mutari
vel minui, vel emendari id, quod de
iure cõmuni eſt introductũ: vt pro-
batur in l. ius ciuile. ff. de iuſtit. & iu
re. & habetur per Doctores in dictis
iuribus. & §. ſed naturalia. inſtitu. de
iure naturali, gentiũ, & ciuili. Facit
ꝙ habetur per Cynũ, & Docto. in l.
ſancimus. C. de nupti. & in authenti.
nouiſsima. C. de inofficio. teſtamẽt.
vbi habetur an legitima poſsit p ſta-
97 tutũ tolli, vel minui. *Itẽ ad hoc fa
cit, quia cõſuetudo excuſat quãdoq;
in delictis: vt probatur iiij. diſtinct.
denique. Et ibi hoc nota. glo. in ver-
bo, conſuetudinẽ. Itẽ pro hoc quod
not. Baldus in l. per diuerſas. in ij. co
lũna. C. mandati. qui dicit, ꝙ cõſuetu
do poteſt cõtractũ approbare, & im
probare. argumen. ff. ſi cert. pet. l. cer
ti condictio. §. ſi nummos. Itẽ pro
hoc textus in l. quis ſit fugitiuus. §.
apud Labeonẽ. ibi, q a id facit, quod
publicè facere licere arbitratur. ff.
de ædil edic. & quod not. ibi p Bart.
Qui dixit, per illũ textum, ꝙ ſi quis
facit aliquẽ actũ, qui cõmuniter ex-
iſtimatur licitus: contrariũ tamẽ eſt
in veritate, quia ſapit vſurariã praui
tatẽ, ꝙ ex hoc non dicitur vſur.
vt dixi ſuprà in principio hui
ctatus. Itẽ pro hoc quod no. lo.
Imol. Clement. j. electione...
ta. vbi dicit, ꝙ tolerantur ge...
te communis opinionis, licet
declaretur, opinionẽ cõmu...
fuiſſe iuridicam: quod eſt ſi...
Facit quod habetur in l. j. C. ...
bus. & in l. Barbarius. ff. de o...
prætor. Itẽ quod dictũ eſt ...
iuſtũ pretium fictus, vel pac...
trouendendo, eſt in foro ci...
canonico, habito reſpectu a...
rei venditę, eiuſdemq; locat...
ad pretium ſolutũ, procedit...
foro conſcientiæ, quando res...
ab vno locaretur alteri, vel alter...
ret pactum de retrouendendo, ...
prædicta. ſed ſi res vẽdita locat...
eidem venditori, vel eidem ...
ctum de retrouendendo eandẽ ...
incontinẽti, vel actum eſſet ante ...
locando vel reuendẽdo, & vendi...
fuit læſus in venditione, credo ...
ſta penſio, vel iuſtũ pretium pa...
retrouendendo ſit, habito reſpe...
ad pecuniã ſolutã, & non ad valo...
rei venditę vel eius fructũ. Sed ...
tio, quia licet contractus vend...
nis ſit alius à contractu cõductio...
& pacti de retrouẽdendo, & ſ...
tùm ad eorũ ſubſtantiã, ſint ſep...
& diuiſi, tamen quantùm ad ...
venditoris, eiuſdemq; conduct...
ſunt connexi & dependentes ...
venditor non fuiſſet aliter vend...
rus fundũ, niſi emptor eundẽ fund...
ſibi locaſſet cũ pacto de retrouend...
do: & ſic tacitè voluit, ꝙ quicquid
valeat fundus venditus vltra preti...
ſolutũ, ſit melioramentũ & de iure
ipſius venditoris, eiuſdemq; condu-
ctori...

ctoris. Itē quia si contractus primus principalis venditionis fuit iniustus & illicitus in foro conscientiæ, quando fundus fuit venditus minori pretio. cùm in eo non sit licitū contrahentibus se decipere etiā in pretio, vt dixi suprà in secunda præsumptione: ergo omnis pensio, vel solutio, quæ fuerit ratione illius pluris, in quo fuit deceptus venditor, esset iniusta vel illicita ratione dependētiæ c & connexitatis, *quia dependentium & cōnexorū idem est iudiciū, & eadem est natura: vt probatur in l. cum actum. in principio, ibi, planè si quid connexum fuerit. ff. de negoti. gestis. & ibi nota. in c. quanto. ibi, ita coniuncta est & cōnexa. extrà de iudici. Et optimè probatur in l. tutorē, qui tutelam. ibi, connexam rationē. ff. de admini. tutorū. Itē quia cùm in principali fuerit læsio, ergo videtur esse etiā in omni eo, quod sequitur ex illo. secundùm naturā illius principalis: vt probatur in l. cùm principalis. ff. de reg. iuris. Vnde si fuit læsio in venditione & locatione, vel pactū de retrouendendo fiat respectu quantitatis pretij soluti pro re emenda, erit læsio in accessorio secūdùm naturā principalis, à quo depēdet. ergo sicut principale, scilicet pretium venditionis est illicitū, ita & etiā illud, quod sequitur ex eo secundū naturā illius principalis, scilicet pensio præd. vel pretiū in pacto de retrouendendo. quod bene not. quia Docto. non tangunt.

a Liuelli. *Liuellus, de quo loquit̄ glo. in autē. ingressi. C de sac. san. eccl. & in l. si finita. §. si de uectigalibus. de dāno infect. & Alexā. in cōsi. xciiij. iiij. parte et d. §. si de uectigalibus. v. charta.*

b Decepit. *Deceptio ipsa dicitur ultra dimidiā iusti pretij, in l stipulatio hoc modo. v. col de uerb. obligat.*

c Dependētiæ. *Dependēs quid intelligatur, & quid cōnexū, uide Alex. consil. xcvj in ij parte.*

SEXTO casu principali, quando interuenit læsio in vno tantùm, videlicet aut in vēditione, aut in locatione, aut in pacto de retrouēdendo. Et tūc subdistingue, vt dixi in casu præcedenti. Aut illa læsio non est prope dimidiā iusti pretij, sed minus. Aut est prope dimidiā iusti pretij, aut est vltra vel citra dimidiā, sed nō est prope dimidiā iusti pretij. & tūc talis cōtractus in foro ciuili, vel canonico nō reputatur illicitus nec vsurarius, quia licitū est cōtrahentibus se decipere in pretio: vt dixi suprà in ij. præsumptiōe. Si verò est læsio prope dimidiā iusti pretij, & tūc dic idē, quod dicetur in sequenti casu, quantū ad præsumendum contractum simulatum, vel vsurarium, & quando dicatur esse prope dimidiā iusti pretij, dicetur infrà. Sed si læsio esset vltra vel citra dimidiam iusti pretij in persona venditoris, eiusdēq; conductoris, & tunc dictus contractus, in quo est læsio, est illicitus, quantùm ad hoc vt possit peti contractum rescindi, vel suppleri iustum pretium: vt d. l. iij. C. de rescind. vendi. & d. c. cū causa. extrà de emptio. & vendit. Sed quantùm ad hoc vt cōtractus dicatur simulatus, pignoratitius, siue vsurarius, & sic quod fructus percepti computentur in sortem, in foro ciuili, vel canonico, vel cōscientiæ: subdistingue: Aut hoc in vno tantùm interuenit, scilicet læsio in venditione solùm, & nō fuit ap-

posit

positũ pactũ de retrouendendo, nec
est emptor solitus fœnerari, nec est
aliqua alia mala pręsumptio. Aut in-
teruenerunt duo, scilicet lęsio vnica
in pretio, videlicet in vno tãtùm cõ
tractu, & pactũ de retrouendendo.
Aut interuenerũt tria, scilicet læsio,
pactũ de retrouẽdẽdo, & ꝙ emptor
sit solitus fœnerari. Aut interuene-
rũt plura quàm illa tria, qa inerant
aliquæ aliæ pręsumptiones, de qui-
bus plenè dixi suprà in iij. casu prin-
cipali. Si interuenit illud vnũ tantũ,
scilicet lęsio in venditione, vel in a-
lio cõtractu tantũ, & videtur ꝙ præ-
sumatur simulatio, quia ex paruitate
99 pretij præsumitur fraus. *Nam &
cessio propter modicũ pretiũ, pręsu
mitur simulata, vt not. in l. per diuer
sas. C. mand. & parua quãtitas pretij,
est argumentũ doli: vt l. cũ hi. §. mo
dus. ff. de transact. & nota. per glo. in
c. ad nostrã. in verbo, dimidiã. extrà
de emptio. & vẽdit. Tu tamẽ teneas
indistinctè, ꝙ cõtractus iste non põt
aliquo modo pręsumi vel dici simu-
latus, vel vsurarius ex paruitate pre-
tij, in vno cõtractu tantũ, quantũcũ-
que esset vltra vel citra dimidiã iusti
pretij, vt probatur in l. interpositas.
C. de transa. vbi probari videť, ꝙ àd
dolũ arguendũ nõ sufficit probare
qualitatem causæ principalis, forsan
quia erat magna, & pecunia modica
data est: & propterea dicit ibi Ange.
quòd nõ videtur sufficere reꝓbare
exiguitatẽ pretij, ad concludẽdũ ne
cessariò cõtractũ simulatũ. & ꝓ hoc
allego text. cũ gl. in verbo, pretij, in
l. dolus. C. de rescin. vendi. & ita te-
net etiã Cyn. secũdũ Iacob. de Are.
in l. emptione. in iij. quęst. C. plus va
lere quod agitur. & istud est verissi-

mum, & sine aliqũo dubio pre
& apparebit etiam ex his quę
dicẽtur. isto tamen casu, si ve
& conductor esset lęsus citra
tra dimidiã iusti ꝑtij, cõpete
beneficiũ dict. l. ij. C. de rescin.
di. & c. cũ causa. extrà de em
vendi. iuxta ibi nota. si verò i
nerũt duo tantũ, scilicet lęsio
in pretio, & pactũ de retrou
& tũc quid pręsumẽdũ? Cert
100 adhuc sub iudice lis est. *
hoc diligenter est aduertẽdũ
clauis huius operis cõsistit i
bitatione quotidiana. & Do
varij. Reperio enim quàm p
legũ & canonum vertices te
ad præsumendũ contractũ si
siue pignoratitiũ, & vsurariu
ciunt ista duo tãtũ, scilicet p
retrouẽdendo, & enormitas
uitas pretij. & dicunt, ꝙ de hoc
sus in c. ad nostrã. extrà de e
& vendit. ibi, ꝙ patet ex eo. v
textus hęc duo tantùm suffice
le videtur. Itẽ allegatur de hoc
ordin. Bernardin. c. cõquestus
de vsuris. quę sic intellexit dic
ad nostrã. Dicit enim illa glo.
si venditio est facta minus
tio, & factũ pactũ de retrouen
quòd pręsumitur pignus, pręc
emptor vsurarius est: quia dic
cipuè, includit: itẽ si emptor
vsurarius, sicut dicitur in dict
ximè: vt est glo. ordinar. in l.
fin. ff. ad l. Aquil. & gloss. in c.
lendam. extra de filijs presbyte
de quo verbo, maximè, vel p
puè, dicetur infrà. Itẽ hoc etiã vi
tur tenere Inn. in c. ad nostrã. de
ptio. & vendi. Item hoc videtur
tenere Archi. xiiij. quæstione

rique. Idem videtur etiã tenere Ioã. Andr. in d. c. ad nostram. Item etiam hoc tenet Anto. de Butr. qui dicit, ꝙ sola paruitas pretij, & solum pactũ de retrouendendo, non faciat præsumi cõtractum simulatũ, tamen simul iuncta, bene faciũt psumere cõtractum simulatũ, maximè si emptor consueuit exercere vsuras: vt dicit gloss. in d. c. conquestus. extrà de vsuris. Item istã opinio. videlicet quòd ista duo pactum de retrouendendo, & paruitas pretij faciãt præsumere contractũ simulatum, tenet etiã Alb. de Ro. in l. emptio. C. plus valere qđ agitur. qui dicit, quòd si rectè inspiciatur, hoc clarè probatur. c. ad nostram. de empti. & vendi. nã dicitur ibi, ꝙ ex eo solùm, ꝙ res erat longè maioris pretij, & pactũ de retrouendendo, præsumitur cõtractus pignoratitius. & dicit etiam ibi, ꝙ ita de facto obtinuit coram magis peritis. & q̄ ... ita nota. in d. ca. ad nostrã. & c. illo vos. de pigno. per Bernardi. Inn. Host. & Gotf. in summa de pigno. in fin. & Spec. tangit de vsuris, vers. sin autem, quia ex iudicijs, & coniecturis, fit probatio. Item istã opinio. tenet etiam Ioã. de Imo. in d. c. nostrã. & subdit, quòd ista est cõmunis opinio. Postremò hãc partem tenuit reuerendus in Christo pater, dominus Ioan. de Castel, episcopus Vicentinus in lectura, in præallegato ca. ad nostram. & totum collegium Mediolanense & Papiense idem tenuere visa opinione prædicta domini episcopi Vicentini. & ita etiam reperio consultum per dominum Signorolum de Homodeis de Mediolano. quod consilium incipit, In dei nomine, amẽ. Certo tempore Ioannes de Homodeis egens pecunia. cui consilio subscripserunt dominus Benedictus de Plumb. dom. Raphaël Fulgo. do. Thadæus de Vico Mercato. do. Prosdocimus de Comitibus. do. Ioa. Francisc. de Capitibus Liste. do. Henricus de Alauio, do. Alex. & do. Benedictus de Doctoribus. Reperi etiam bis consuluisse do. Ant. de Rosellis. Et licet prædictorũ autoritas sit maxima, tamen ego cõperio multos alios Doctores, etiã maximæ autoritatis tenere contrarium, videlicet, quòd ista duo tantùm simul iuncta, scilicet paruitas pretij, & pactum de retrouendendo non faciant præsumere contractum simulatũ. Et ista fuit opinio Iacob. de Aret. quem sequitur Cynus in l. emptione, in iiij. quæstione. C. plus valere quod agitur. qui dicũt in effectu, ꝙ contraria opinio non probatur in c. ad nostrã. de emp. & vend. nec in c. illo vos. de pign. quia ibi erant alia adminicula, seu præsumptiones. nã in c. illo vos. erat pactum, ꝙ fructus percepti ĩ sortem cõputentur, & quòd vltra summam receptam, xl. soluerentur. & erat in potestate emptoris, quãdo deberet res recuperari. & in c. ad nostrã. debebat aliquid reddi supra datũ. p quod videbatur vsura; & ꝙ fructus debeant in sortẽ cõputari, ꝙ est cõtra naturã emptionis: sed ista duo non probantur in d. c. ad nostrã. nec ei conueniunt: vt nota. etiã Io. And. in ca. illo vos. & istam opinio. tenet Baldus, in dicta l. emptio. C. plus valere quod agitur. & in c. primo, in titu. de feud. dato in vicem legis commis. in vsi. feudo. Et cum ista opinione Cyni videtur transire Ioan. And. in c. illo vos. superius allegat. Et hãc

opinio. sequitur etiã do. Pe. de Anc. in d.c. ad nostrã. & eã tenet Car. Florenti. in d.c. & in d.c. illo vos. qui dicit se hoc consuluisse in quæstione
101 facti huiusmodi. * Quidam recepit à Titio certam quãtitatem pecuniæ mutuo, puta centum, & pro illis centum, fecit vẽditionem Titio de prædio valoris ducentorũ. Deinde per aliud instrumentũ promisit Titius retrouendere, solutis sibi centum, dicit se cõsuluisse, quòd ex hoc poterat præsumi contractum fœneratitium, ex quo non fuerat appositum pactum, de fructibus in sortem computandis, quo casu procederet c. illo vos. de pigno. Et hanc sententiam tenet egregi⁹ Doctor, & in materia vsurarũ summus interpres, dominus Laurentius de Rodulphis de Florentia, in suo elegãti, & copioso tractatu de vsuris, in q̃stione lx: vbi refert, quòd egregius Doctor, & magnus practicus dominus Laurentius de pinu, dicebat in d. cap. illo vos. in practica seruari, quòd illa tria requirantur: scilicet pactum de retrouendẽdo, & paruitas pretij, & quòd emptor sit solitus fœnerari, vel similes illicitos cõtractus facere. In hac etiã opinione videt᷑ fuisse dominus Paulus de Castro, in suo consil. cccxxxvj. quod ĩcipit, in Christi nomine, amẽ. In causa mota per dominam Dorotheam. in ij. colum. vbi dicit, nec appareant hîc illæ coniecturæ, quæ faciunt præsumere contractum pignoratitium, scilicet quòd res multò pl⁹ valebat, & quòd fuit appositum pactum de retrouendẽdo, & q̃ emens erat vsurarius, secundùm ea quę notantur, & habentur in d. cap. illo vos. & in dict. c. ad nostram. Et idem dominus Paulus, in eodẽ consil[...] col. in principio subiungit. Cæ[...]ter autẽ Doctores dicũt, q̃ [...] tres præsumptiones ad prob[...] tractum simulatum, vel fict[...] aliqui dicunt sufficere duas. [...] not. in l. emptione. C. plus va[...] agitur. & sic d. Paul. in effectu [...] licet aliqui velint, quòd duæ [...]ptiones tantùm sufficiant, [...]ter tamen dicatur, q̃ tres p[...] requirãtur, vel illę sufficiant [...]dùm istam opinio. vidi etia[...]tum per multos præclarissim[...]cto. Canonistas. & istam op[...] tenui & allegando, & cõ[...] veriori, & nunc etiam teneo [...]sus occurreret, ita consulendũ [...] dicandum esse censeo: quic[...]catur per Doct. suprà pro j par[...]ductos, quia hæc opinio, quã[...] non modò autoritatibus p[...] & quàm maximis adiuuatur, [...] pluribus probabilibus, & pot[...] rationibus comprobatur: argum[...] textus xx. distinc. §. decretalibus [...]
102 ita scribitur. * Quo enim quisq; [...]gis ratione vtitur, eo maioris au[...]ritatis eius verba esse videntur, [...] text. nona dist. c. ego sol. in fi. ib[...] probabiles rationes. & per id q̃ not. in gl. secunda. & licet mul[...]tiones in medio adduci possi[...] secũda opinione, quam teneo: [...]ne videar tractatus modũ exce[...] nonnullas, tantùm ex pluribus re[...]ram. Et primò, quando ista duo [...]tùm interuenerũt, scilicet paruitas [...]tij, & pactũ de retrouendẽdo, q̃ co[...]tractus nõ p̃sumatur pignoratiti⁹, [...] probatur sicet [...]mulatus, vel vsurari⁹, probatur sic [...] forma cõtractus, nõ apparet, q̃ sit si[...]mulatus vel vsurarius: ergo hoc d[...]

re non debemus.argu.c. illo vos. cũ
gloſſ.in verbo,ex forma.de pignor.
& argu.c.in ciuitate.cum glo. in ver
103 bo,ex forma,extrà de vſuris. *Se-
cundò, quia in dubio ſtandũ eſt in-
ſtrumento,nec p̃ſumitũr in dubio ſi
mulatus vel vſurarius:vt l.cùm preci
bus.C.de probati.Et dixi ſuprà poſt
præſumptiones.in ver.ſed contra p̃-
dictas præſumptiones.ibi,ex quibus
videtur. Tertiò,quia hoc non re-
peritur iure cautũ,videlicet, ꝙ par-
uitas p̃tij ſolùm in vno cõtractu, cõ-
iuncta cum pacto de retrouendẽdo,
faciat p̃ſumere contractũ ſimulatũ,
ſeu in fraudẽ vſurarũ celebratũ, niſi
interuenerint aliæ p̃ſumptiones vel
coniecturæ: vt quia emptor ſit ſoli-
tus fœnerari vel alios contractus hu
iuſmodi ſuſpectos vel illicitos face-
re:vt probatur in c. illo vos.& ĩ c.ad
noſtrã. ſæpiſsime allegatis. & dixi ſu
prà in ij.p̃ſumptione, circa princ.vel
quia fuit actũ de fructibꝰ in ſortem
cõputãdis.vt dicitur in d.c. illo vos.
vel aliæ ſimiles,de quibus plenè vi-
dimus ſuprà in ſecundo caſu princi.
cùm ergo non reperiatur iure cau-
tum,vt dixi,ꝙ ſola paruitas pretij,&
pactũ de retrouendendo ſufficiant,
ergo dici non debet: vt probatur in
l.præuaricationis. §.fin.ff.de præua-
ricat.& xxxj.quæſtione vltima.c.fin.
in principio. & xxiij.di.præterea. ibi,
nunquàm,niſi nos fallat opinio,legi
mus.& xxx.quæſtione quarta.c.quid
autem.ibi,nulla autoritate reperitur
prohibitum:& in c.ſecũdo,ibi, cùm
nunquàm inueniatur cautũ in iure.
extrà ne ſede vacã.Facit ad hoc glo.
in verbo,legitimas.in authẽ.de reſt.
& ea quæ parit in xj.menſe. §.fi.in fi.
cum gloſ.colla.iiij.cum ſi.*Quartò hoc
etiam probatur. Nã de iure canoni-
co duo tantùm iura reperiuntur, ex
quibus videtur probari, an & quan-
do præſumatur contractus ſimula-
tus, & in fraudẽ vſurarũ celebratus:
videlicet c.illo vos.de pi.& c. ad no
ſtram.de empt.& vendi.in quibus ſe
fundant Doct. omnes,qui tenent cõ
trariam opi. Sed illa capitula requi-
runt alias præſumptiones,quàm p̃di
ctas duas,vt ſtatim dicã in intellectũ
dictorũ capitulorũ.ergo &c. Quin-
tò, hoc cõfirmatur autoritate Accu.
in l.dolus.C.de reſcind. vendit. qui
dicit,ꝙ ſola paruitas pretij,nõ ſuffi-
cit ad præſumendũ dolũ, & ſic frau-
dem,vel ſimulationẽ, per dictã l.do
lus.ſed cõiũcta cum alijs ſic; vt l.cũ
hi. §.modus.ff. de tranſact. & ſic lo-
quitur in plurali numero,dum dicit
cũ alijs.& ſic ſaltẽ aliæ duæ præſum-
ptiones requirũtur:arg.l. vbi nume
rus.ff.de teſt.& l.fin.ff.ad Treb.& c.
pluralis locutio.de reg.iur.in vj.Fa-
cit ad hoc lex,inſtrumẽta. cũ gl.fi.C.
105 de probat. *Ex quo videtur cõclu
dendũ, ꝙ ſaltẽ tres præſumptiones
requirãtur, ad hoc vt p̃ſumatur do-
lus,vel ſimulatio: vt paruitas p̃tij, &
duæ aliæ,ſcilicet pactũ de retrouẽdẽ
do,& vna alia,puta ꝙ ſit ſolitus fœ-
nerari,vel aliqua alia:vt dixi ſ.in ter
tio argumẽto. Sextò dico,ꝙ ꝓ hac
opinione eſt caſus in d.c. ad noſtrã.
licet allegetur ꝑ multos in cõtrariũ
inducendo ipſum aliter quàm indu
xerit Cyn.ſecundùm Iac.de Areti.in
d.l.emptione.C.plus valere.quod a-
gitur.Nam ibi dicitur,quod Mar.re
cepit ab R.laico,titu.emptionis do-
mos & oliuas, cùm reuera cõtractus
vſurarius ageretur,quod patet ex eo
quòd creditor, ſcilicet Mar.debito-

ri scilicet R. promisit, vt quandocunque à septennio vsque ad nouenniũ daret lx. vnc. aureorum, quæ uix dimidiam iusti pretij contingebãt, domos ei⁹ restitueret & oliuas. nã ibi vult tex. dum dicit, qđ patet. ex eo ꝙ ex illis verbis præsumitur contract⁹ simulatus, & in fraudẽ vsurarũ celebratus. Sed ex illis verbis tres præsumptiones oriũtur ad minus, & nõ duæ tantũ, vt statim ostendam. ergo ibi est casus ad literam pro illa opi. Quod autẽ ibi tres præsumptiones oriãtur, patet. Nam vna est paruitas pretij, dũ dicit, ꝙ vix dimidiã iusti ꝑtij contingebat: de qua plene dixi supra in secunda præsumptione, cum quatuor sequentibus. Alia est præsumptio, pactum de retrouẽdendo, vt patet ibi dũ dicit, promisit vt quãdocunq; vsq; ad nouenniũ daret lx. vnc. aureorũ, domos eius restitueret & oliuas: & de hac dixi plenè suprà ĩ xij. præsumptione. Tertia ꝑsumptio est, & potissima videlicet, ꝙ R. non teneatur restituere domos & oliuas vsq; ad septennium ipsi venditori, q ibi appellatur debitor, quia in veritate est debitor: ex quo cõtractus est pignoratitius, simulatus & vsurari⁹: & sic in effectu, quòd venditor non possit retroëmere vsq; ad septẽniũ, sed post sic, vt dixi etiam suprà in secunda præsumptione, post principium, nam ex illo pacto ĩsurgit vna mala præsumptio simulationis & cõtractus vsurarij: vt plenè scripsi suprà in x. prẹsumptione, vbi est videndum. Posset etiã dici, ꝙ quarta ꝑsumptio etiã oriaᵗ ex dictis verbis, dũ dicit, domos eius restitueret & oliuas, propter verbũ eius, & verbũ restitueret. Sed de hac dicẽdũ est, vt dixi su-

prà in xiij. ꝑsumptione, vbi co
videas, ne hoc bis idẽ repetat
itaq; in d. capitulo, ad nostrũ
Papa tertius dicat, ꝙ contract
sumitur simulatus & vsurari⁹
quæ dicũtur ibi. & ibi saltẽ
tres ꝑsumptiones vehemẽtes
quarta, quæ habet aliqd
dicendum est & concl
non probatur, ꝙ duæ tantũ p
ptiones sufficiant, scilicet
retrouendendo, & paruit
saltẽ tres requiruntur, sic
uenerunt: & ex his appare
tellectus ad dictũ cap.
puto esse verissimum: &
do rectè intelligendũ.
opĩn. contraria: imò ꝓba
opinio quã suprà tenui.
infero vnam cõclusionẽ
& verissimam, quod ad p
cõtractum pignoratitium
tum seu vsurarium, duę præsum
nes tantùm non sufficiunt
saltẽ requiruntur. Itẽ ex hoc
fero, ꝙ illa præsumptio, quod
ptor sit solitus fœnerari, licet
hemens, cõiuncta etiam cu
de retrouendendo, tamẽ non
prẹsumere cõtractum simulatũ
xi etiam in xxiiij. præsumptio
finẽ. Nec prædictis contradic
lo vos. de pign. ibi, ex duobus
&c. vbi Papa Inn. tertius, vide
le, quòd ex duobus tantùm p
tur cõtractus simulatus, quia
interuenit pactũ de retrouen
de quo nõ dubitatur postea
eà dicit, ꝙ ex duobus non tant
in pacto fuerunt expressa, scil
quòd fructus computentur in
tem, & quòd vltra summam
ptam 40. solidi debebant
co

cōtra emptorē præsumitur vehemēter, quasi dicat ille sunt duæ præsumptiones, quæ an solæ sufficerēt, hoc ibi nō dicitur, sed cōiūctæ cū pacto, si emptio displiceret emptori, bene sufficiūt, præsertim cū emptor vsuras cōsueuerit exercere: & hoc vult litera ibi, dū dicit, Quæ in pacto fuerunt expressa. quæ litera præsupponit, quod prædictū pactū quod est suspectū, vt dixi suprà ī x. & xj. præsumptione, interuenit, cùm dictis alijs duabus præsumptionib⁹: & sic quòd dictæ duæ pręsumptiones cū dicto pacto suspecto, quod est tertia mala pręsumptio, bene sufficiunt ad præsumendū contractū simulatū. Ex quibus apparet, quòd nō probatur ex dicto ca. illo vos. quod duæ tantū præsumptiones sufficiunt, sed tres saltē requiratur. & ex hoc habes etiā intellectū dicti capi. illo vos. nec etiā gloss. in c. conquestus. extrà de vsuris quæ allegatur pro opinione contraria tollit opi. quam teneo. Nā dicit ibi gloss. magna, ibi, nō tamē est vsura, quòd non est vsura, si vendo tibi fundum iusto pretio ea lege, vt quandocunq; tibi soluerē pretium, quòd fundus ad me reuertatur: vt C. de pact. inter emptorē & venditorē. l. secūda. & in casu isto iste lucratur fructus, aliàs si est modicū pretiū præsumitur contractus esse in fraudem vsurarū: vt extrà de emptio. & vēd. c. ad nostrā. & p̄cipuè si emptor consueuit exercere vsuras: vt extrà de pig. d. cap. illo vos. Ista sunt verba glo. in d. ca. cōquestus, quæ possunt intelligi, dum dicit, Præcipuè si emptor consueuit exercere vsuras: quòd illud verbū, Præcipuè, abūdet.* Sicut dicitur de verbo, Maximè[a], qđ quandoq; abundat: vt est glossa in l. fina. in verbo, maximè. C. de test. manumißione. & habetur per Bart. in extra. ad reprimendū. versicu. maximè. & per Flo. in l. illud. ad fin. pri. ff. ad l. Aquil. Nā si nō cōsueuit fœnerari, vel illicitos cōtractus facere, nō facilè præsumitur fraus vel simulatio: & maximè si est persona, quæ ignorauit ius, sicut sunt simplices homines rustici, vel mulieres, vel similes, in quibus nō præsumitur fraudis cōsiliū. arg. glo. no. in l. cū allegas. circa princi. gl. ibi, & maximè ius ignorantibus. & ibi hoc not. Bald. in iiij. col. in princip. C. de vsuris. quod no. in practica, vt deducas & probes emptorē esse rusticū, vel simplicē hominē vel similē, vt tollatur in eo suspitio fraudis. Alio modo potest respōderi ad glo. prædictā c. cōquestus. de vsur. etiā intelligēdo verbū præcipuè, quod ibi nō abūdet: vt dicit gl. in d. l. illud. ff. ad l. Aquil. videlicet, q intelligatur c. ad nostrā. & c. illo vos. alle. per eā, videlicet quādo aliæ præsumptiones cōcurrūt cū paruitate p̄tij & pacto de retrouendēdo, vt statim dixi suprà in intellectu doctorū capitulorū: qa glossa semper debet intelligi secūdū leg. quā allegat, vel secūdū iura, quæ allegat: vt not. Bar. in l. nō solū. §. liberationis. circa mediū. ff. de liber. leg. & Raph. Ful. in l. patronus. ff. de probatio. & dom. Signorolus in consilio suo, quod incipit, Christi saluatoris nomine inuocato. circa mediū. præsertim cùm aliter intelligendo glo. diceret contra text. quem allegat, sicut diceret in casu nostro, si intelligeretur prout iacet, & non secundū iura, quæ allegat, vt patet ex prædictis. Tertio

modo responderi posset ad d. glos. d.c.cõquestus. etiã intelligẽdo eam prout iacet,& vt intelligũt Doct. qui eã allegant pro opin.cõtraria,videlicet quòd illa glo.cũ reuerentia ita intellecta,nõ diceret verũ: quia non probaretur aliquo iure, imò iura q̃ ipsa allegat,probant cõtrariũ, vt suprà declaraui.Ex his itaque apparet, quòd secunda opinio,de qua suprà, quam teneo,videlicet quòd ista duo tantũ scilicet paruitas pretij,& pactũ de retrouendẽdo, nõ sufficiũt ad faciendũ præsumere contractũ simulatum & vsurariũ, est verissima in iuribus & rationibus cõprobata,& adiuuatur etiã autoritatibus,& eam sequendã tam in cõsulendo, quàm in iudicãdo semper esse putaui:& præsertim cũ do.Laurẽ.de Pinu. magnus practicus,dicat istã opinionẽ seruari in practica,vt refert excellẽs doct. dominus Lau.de Rodulphis de Flo. in suo tractatu de vsu. in lx.q. & suprà dixi:ac etiã cũ dom.Paul.de Castr. in consilio suo ccxxviij. dicat q̃
107 cõmuniter Doct.hoc tenẽt.* Et maximè cum in re dubia debeamus in meliorẽ partẽ ĩterpretari:vt est tex. in capitulo, estote misericordes. & ibi notat.extrà de reg.iur.& no.glo. in versi.verisimiliter.in capi.nauigãti.extrà de vsuris.Facit l.meritò.ff. pro socio.cũ similibus.Et prædicta procedũt,quãdo duæ tantũ præsumptiones interuenerunt, scilicet paruitas pretij, & pactum de retrouendendo, & quòd emptor sit solitus fœnerari:tunc nunquid præsumatur contractus pignoratitius, simulatus, & vsurarius.Et videtur quòd sic,per c. ad nostram. extrà de empt. & vend. & per ca.illo vos.de pigno.Contrariũ tenet Cyn.secudũ Iacob.de [illegible] in l.emptione.in iiij.quęst.C.[illegible] lere quod agitur.qui dicũt q̃ capitula hoc nõ probãt,quia ibi alia adminicula seu aliæ præsumptiones. Nam dictũ c.illo vos.loquitur quãdo erat in potestate emptoris recedendi à contractu.hic autem loquimur ecõtrà, qñ est in potestate venditoris ad tempus vel in perpetuum recedẽdi à cõtractu,per pactũ de retrouendendo sibi ab emptore. Itẽ ibi emptor habebat cõpensatione fructus rei emptę in pretio,id est [illegible] te soluta:quòd est cõtra naturam emptionis.& ideo ibi dicitur,quod [illegible] it pignus.Itẽ in c.ad nostrã debebat aliquid reddi vltra pretiũ datum, quod videbatur vsura: & quod fructus debebãt in sortẽ cõputari,quod est cõtrà naturã vẽditionis, vt [illegible] est. Vnde alia adminicula seu præsumptiones erãt ad viã præsumptionis & simulationis faciẽda,secundum Iacob.de Aret.& Cyn.ibi,scilicet in l emptione.Sed dicta duo nõ probantur in d.c.ad nostrã.vt dixi suprà [illegible] cundũ Ioan.And.in d.ca. illo vos.& bene. Et dicta opinio Cyn. videtur posse hoc modo probari, præsupponẽdo,quòd paruitas pretij nõ [illegible] gat dimidiã iusti pretij,arguẽdo [illegible] Ex paruitate pretij nõ videtur,quod oriatur nec oriri possit aliqua mala præsumptio,quia de iure ciuili & canonico licitũ est contrahentibus se decipere in pretio: vt est tex. in [illegible] causæ. §.pen.de min. & l.itẽ si pretio. §. quemadmodum.ff. lo.& [illegible] cùm causa.extrà de empt.& vend. [illegible] dixi in secunda præsumptione. [illegible] citum est de iure ciuili & canonico decipere in pretio non tangendo [illegible] midiam

midiam iusti pretij, ergo videtur, ꝙ non possit oriri aliqua mala præsumptio. quia qđ fit lege permittẽte, pœnã nõ meretur: vt l. Gracchus. C. de adul. nec lex debet præbere causam delinquẽdi: vt l. secũda, in fin. C. de edic. di. Adri. tol. ne inde iniuriarũ nascatur occasio vnde iura nascũtur. vt l. meminerint. C. vnde vi. & c. qualiter & quãdo. el primo, extrà de accus. Eodẽ modo ex pacto de retrouẽdendo nõ videtur, ꝙ debeat insurgere aliqua mala p̃sumptio. ex quo illud pactũ nõ est improbatũ à iure, imò approbatũ: vt est tex. in l. secunda. C. de pact. inter empt. & vẽ. Et dixi suprà in princip. huius tractatus. Vnde licet sit vna mala p̃sumptio, ꝙ scilicet quis sit solit⁹ fœnerari, vt dixi suprà in xxij. & xxiij. præsumptione: tamẽ nõ videt, ꝙ sufficiat cõiuncta cũ pacto de retrouendẽdo & paruitate p̃tij, ex quo illa duo non sunt prohibita, nec à iure reprobata: vt dixi: quia illa tantũ ꝙ sit solitus fœnerari, est improbata à iure, & illa sola nõ sufficit, vt dixi in d. xxiij. præsumptiõe, in fine. Tu tamẽ in hac quęst. teneas sine dubio cõtrariũ, videlicet ꝙ illa tria, pactũ de retrouẽdẽdo, & paruitas pretij, & ꝙ emptor sit solitus fœnerari, vel similes cõtractus simulationis celebrare, sufficiũt de iure ad præsumẽdũ cõtractũ pignoratitiũ, simulatũ & vsurariũ. & dicas ꝙ hoc apertè ꝓbatur in d. c. ad nostrã. de empt. & vẽd. vbi ex tex. apparet, quòd tres præsumptiones sufficiunt: idẽ etiã probatur in d. c. illo vos. extrà de pigno. secũdũ ea quæ dixi suprà ꝓ intellectu dictorũ capitulorum: & ita tenẽt cõmuniter Legistæ & canonistæ: vt patet ex his quæ dicunt suprà, in quæst. an illa duo tantũ sufficiãt, videlicet pactũ de retrouẽdẽdo, & paruitas pretij: & de hoc nõ est dubitandũ, qa ita etiã vidi seruari in practica. & bene. Nec obst. huic sententiæ, quod notat Cyn. secũdùm Iaco. de Aret. in l. emptione. C. plus valere quod agitur: dũ dicit, quod istud nõ probat in c. ad nostrã. qa ibi non dicitur, ꝙ aliæ præsumptiones interuenerint vltra eas de quibus suprà dixi in intellectu illius ca. vt suprà dictũ est. Nec etiã ob. dum dicit Cyn. ꝙ in c. illo vos. ibi etiã interuenerũt aliæ præsumptiones, qa ibi Papa se fundat in tribus tantũ præsumptionib⁹, vt dixi suprà ĩ intellectu d. ca. illo vos. Nec procedit argu. quod suprà factũ est, dũ dixi, ꝙ licitum est cõtrahẽtibus se decipere de iure ciuili & canonico, & pactũ de retrouẽdendo non reprobatũ, imò probatũ à iure: ergo illa duo à iure permissa simul iuncta cum vna mala præsumptione, videlicet ꝙ sit solitus fœnerari, non debẽt nocere: quia responderi potest, quantùm ad paruitatem pretij, ꝙ illud ꝓcedit quantũ ad hoc vt nõ possit rescindi cõtractus. ꝑ l. ij. C. de rescin. ven. sed quãtũ ad hoc vt præsumatur dolus, dico ꝙ ex paruitate pretij, quæ non contingat dimidiam iusti pretij, dolus bene præsumatur regulariter, vbi concurrunt aliæ præsumptiones: vt l. cùm hi. §. modus. ff. de transact. & est tex. cum gloss. in l. dolus. C. de rescin. vẽd. licet sine alijs præsumptionibus non præsumatur: vt est tex. cum gloss. in eadẽ l. dolus. Item quantùm ad pactũ de retrouẽdendo, eo modo respõdetur: qa licet illud regulariter sit à iure permis. vt l. secunda. C. de

pact.inter empto.& véd. cũ si. tamē
illud ꝓcedit, quādo nulla alia mala
præsumptio concurrit. Sed vbi aliæ
malę presumptiones interueniũt,&
tũc etiā pactũ de retrouendēdo, qđ
de se est licitũ, inducit malā pręsum
ptionē:vt probatur in d.c.ad nostrā.
de emptio.& vendi.& dixi plenè su
prà in xij.præsumptione.& ꝓ hoc al
lego.glo.f.in dicta.l.dolus. C.de re-
208 scin.ven.* Quia & sicut quę nō ꝓ-
sunt singula, multa iuuāt: ita ecõtrà
& quādo nō nocēt singula,multa no
cēt: vt dixi in viij. præsumptione in
fi.Pro hoc l.instrumēta.cũ glo.fin.&
quod ibi not. C. de proba. & quod
not. gl.& Doct.in c.cũ causam.extrà
de probat.& gl.fi.in fi.c.pręthereà.ex
trà de resti.Facit & quod not.Bar.in
l.j.§.idem Cornelio. ff.de quęsti. &
Bal. in l. si quis ex argentarijs. §.ij.
versi.iiij.no.ff.de eden.& quod not.
Nic.de Neap.in l.ij.ff.de excu.tu.Ex
prędictis ego infero plures cõclusio
nes.Prima est, quòd illę duę tãtũ ꝓ-
sumptiones, scilicet paruitas pretij,
& pactũ de retrouēdēdo nō sufficiũt
ad pręsumendũ contractũ simulatũ:
& hoc est cõtra multos. Secũda con-
clusio,scilicet quòd ista tria, scilicet
pactũ de retrouēdēdo,paruitas pre-
tij, & quòd emptor sit solitus fœne-
rari,faciunt pręsumere contractũ si-
mulatũ, pignoratitiũ & vsurariũ: &
hoc est cõtra Iacob.de Aret.& Cyn.
& eã tenet expresse glo.in cap.con-
questus.extrà de vsur. & eam tenent
communiter Docto.Legistæ & Ca-
nonistæ. Tertia conclusio , quòd ex
his tribus,scilicet pacto de retrouen
dendo,& quòd vsque ad certum tē-
pus nō possit retroëmere,& ex par-
uitate pretij,præsumitur contractus
simulatus,pignoratitius & vsurari9;
& iste est propriè casus in ca. ad no-
strā.de empt.& ven. secũdũ intelle-
ctũ,quē ego tenui suprà. Quarta cõ
clusio est, ꝙ ex istis tribus pręsumi-
tur cõtractus simulatus , pignora-
tius & vsurarius, scilicet ex pacto de
retrouēdēdo,ex pacto,quòd fruct.
percepti in sortē cõputentur, & ex
tertio pacto,quòd vltra summã rece
ptā aliquid debeat per volentem re
troëmere persolui,iuxta ea, quę ple
ne dixi suprà ĩ iiij. pręsumptione.&
ille est propriè casus in d.c.illo vos.
ibi:ex duobus tamē.de pigno.intel
ligendo,quòd ibi etiā interuenerat
pactũ de retrouendēdo: vt patet ibi
in litera, & suprà dixi , & statim etiā
dicetur. Quinta cõclusio,ꝙ ex duo
bus tantũ pręsumptionib9 nũquam
pręsumi debet cõtractus simulatus,
quia hoc nō reperitur iure cautũ,&
dictũ c.illo vos.ibi,ex duobus tamē.
nō cõtradicit huic conclusioni,quia
dicit, ex duob9 tamē q̃ in pacto fue
rũt expressa:& sic in pacto de retro-
uendēdo. Vnde ibi pręsupponit in
verbo,in pacto.ꝙ etiā interuenit pa
ctũ de retrouēdendo:& sic ibi erant
tres saltē pręsumptiões.Et eodē mo
do nō ob c.ad nostrā. ibi, quod pa-
tet ex eo,qa in illis verbis cõprehē-
duntur tres pręsumptiones, scilicet
pactũ de retrouendēdo,paruitas pre
tij, & quòd vsque ad certũ tēpus nō
possit retroëmere. & ista est veris-
sima & optima conclusio , vt patet
ex prædictis , & ex hac conclusione.
Sexta conclusio, quòd ista duo tan-
tùm , scilicet quòd fructus percepti
debeāt in sortē computari, & quòd
vltra summā perceptam aliquid de-
beat persolui sine pacto de retrouē-
dendo

dendo, nõ sufficiũt ad iudicandũ, ꝙ contractus sit simulatus siue pignoratitius, & vsurarius. & hoc ꝓbatur in d.c. illo vos. Septima cõclusio est, ꝙ duo, scilicet pactũ de retrouendẽdo, & quòd qs sit solitus fœnerari, nõ sufficiunt ad præsumendũ contractũ simulatũ: vt etiam dixi suprà, in xxiij. ꝑsumptione, ad finẽ. Octaua cõclusio etiã ex prædictis sequit, quæ est verissima, scilicet quòd paruitas pretij, & ꝙ quis sit solitus fœnerari sine pacto de retrouendẽdo, nõ sufficiũt ad præsumẽdũ cõtractũ simulatum siue pignoratitiũ. Nona conclusio est, ꝙ exceptis casibus de quibus suprà in .ij. iij. iiij. conclusione, nõ reperio, ꝙ sit à iure determinatum, ex quot præsumptionibus iudicari debeat contractus simulatus siue pignoratitius & vsurarius. & ex ista sequitur alia. Decima cõclusio & vltima, quòd extra casus ꝑdictos, cũ nõ sit determinatũ à iure expressè quot præsumptiones sufficiant, quòd est arbitrarium a ex quibus & quot præsumptionibus iudicari debeat contractus simulatus: & aliqñ ex tribus tantùm, & aliquãdo ex pluribus iudicari debebit contractus simulatus, inspecta conditione personarum, & qualitate facti & causæ. & qualitate pręsumptionũ: quia vna est maior altera, & magis pręponderat, vt patet ex his q̃ dixi plenissimè in xxvj. præsumptionibus. Et hæc conclusio probatur à natura, quando aliquid iudicandum, nõ est expressè determinatum à iure, & tunc statur arbitrio iudicis b siue iudicantis, qui inspectis ꝑdictis iudicare debet: vt est casus in d.c. de causis. in fi. & ibi not. extrà de offic. de leg. & in l.j. §.j. ff. de iure delib. & in l.j. §. expilatores. ff. de effractoribus & expilatoribus. cum simili.

a Maxime. *Maximè includit utrũq; casum sed ponit maioritatem rationis in altero: & idẽ ius statuit gl. in l. illud. ff. ad l. Aqui. & ibi Flo. xij. dist. illud. in Spe. de dispu. & allega. §. post hæc. uer. & no. item includit idem ius in casu contrario, & quandoq; ponitur pro multum. Car. in cle. j. de renunt. Maximè semper abundat. l. si dolo. de rescin. uendi.*

b Arbitrio. *Arbitrio iudicis locus est ĩ determinationibus faciendis, ubi certus modus à iure nõ exprimitur. in Spe. de instru. edi. §. iiij. uer. quaeritur autẽ. Itẽ ubi tempus non est determinatum à iure. ut eo. §. uer. illud. Item circa delationem iuramenti quãdoq; in Spec. de iuramenti dela. uers. si autem sit ciuilis. Itẽ ubicũq; deficit determinatio iuris. in Specu. de libelli conce. §. v. uersi. iij.*

109 VERVM * quia in isto libello nostro sæpissimè habita est mentio de paruitate pretij, seu de deceptione in pretio aut in venditione, aut in locatiõe, aut in pacto de retrouẽdẽdo: necessariũ est, vt declaremus qũo & qualiter intelligatur esse ista paruitas pretij seu deceptio in pretio, ad hoc vt ꝑsumatur cõtractus simulatus. c Et certè est mirãdũ, quòd Doc. non examinauerũt, præsertim cùm istud sit vnũ principale fundamentũ in materia simulationis: ac etiam nõ sit sine magna dubitatione: & quotidie hoc in facto eueniat. Sed ego, q hãc materiã pro viribus explicare in hoc tractatu constitui, etiã hũc articulũ plenius attingendũ esse putaui. Et in primis videt dicen

dum,ꝙ iſta paruitas pretij ſeu dece-
ptio in pretio,debeat eſſe in dimi-
dia iuſti p̄tij,ꝑ l.ſecūdā,C.de reſcin.
ven.& per cap.cū dilecti.& cap.cùm
cauſa.extrà de emp.& ven.qa infra
dimidiā iuſti pretij licitū eſt tā de iu
re ciuili quàm canonico contrahēti
bus ſe decipere:vt plenè dixi ſuprà
in ſecūda præſumptione:& in que-
ſtione præcedenti.Et iſta videt̃ eſſe
vna opi.quæ probari videtur in c.ad
noſtram.ibi,quę vix dimidiam iuſti
pretij contingebāt.de emptione &
vendi.intelligendo vix,id eſt,nullo
modo:vt ibi notat.per Doc.& maxi
mè per Ioan.de Imo.Alia opinio po
teſt colligi ex dicto cap.ad noſtram.
videlicet,ꝙ illa paruitas pretij ſeu
deceptio in pretio ſufficiat,quæ eſt
prope dimidiam iuſti pretij:quia di
citur ibi,vix dimidiā iuſti pretij con
tingebat,hoc eſt,quòd paruitas pre-
tij nō eſt dimidia iuſti pretij:qa vix
continet illam,id eſt,in illa non eſt
deceptio,ſed vix illam cōtinet dimi
diā iuſti pretij:qa ꝙ vix fit,tñ fit:vt
habetur in l.vix certis ex cauſis.ff.de
iudi.& in cap.ſecūdo,de cogna.ſpiri
tuali.lib.vj.& per gl.xij.quæſtione ſe
cūda,hoc huius placiti.& habetur in
cap.ſi Chriſtus.in prin.extrà de iure
iu.Et ſecūdū iſtam opi.pone exem-
plū:Res valebat centū,fuit vendita
pro xxv.hic nō fuit deceptio in di-
midia iuſti pretij,ſed vix dimidiam
iuſti pretij cōtingit:& iſte intellect⁹
videtur eſſe verior,quantū ad text.
dicti cap.ad noſtrā. Tertia opi.po
teſt colligi ex his,quæ habent̃ in l.ſi
ſocietatem.§.arbitrorum.cōiūcta l.
vnde ſi Neruæ.cum l.ſequēti.ff.pro
ſoc.cū his quæ ibi notantur per Bar.
& Doc.& per Doc.in c.Quintanal-
lis.extrà de iureiurā.in quibus ha-
betur,ꝙ ad hoc vt poſsit peti re-
ductio ad arbitriū boni viri,requiri-
ꝙ ſit enormis læſio ſecūdū Bar.in
§.arbitrorū.quando eſt exceſſus
vj.parte.per tex.in d.§.arbitrorum
coniuncta l.vnde ſi Neruę.& l.ſe.
110 *Nam cū in dubio partes ſocietat
debeant eſſe æquales,vt l.ſi nō fue-
rint.ff.pro ſocio.& arbitrator vni ſo
cio adiudicauerit vnā partē,alij duas
de tota,vel vni triētē,alij ſemiſſem,
facta computatione reperitur ſecun
dùm Bar.exceſſus,niſi in vj.parte to
tius,& vult ibi tex.quod poſſit peti
reductio ad arbitriū boni viri.ſe-
cūdū iſtam opi.Bart.videtur,ꝙ tunc
dicatur eſſe enormitas vel paruitas
pretij,aut lęſio ſeu deceptio in p̄tio,
quando eſt lęſio in vj.parte,totius.
Quarta opi.etiam colligi pōt ex d.
l.vnde ſi Neruę.cū l.ſeq.ff.ꝑ ſocio,
ſecūdū opi.d.Frā.de Albergo & Are
ti,& in l.ſi quis arbitratu.ff.de verb.
ob.& Ioā.de Imo.ibi,& in repe.cap.
Quintanallis.extrà de iureiu.& om
111 nium modernorū. *Qui tenent,ꝙ
quātū ad petendā reductionē ad ar-
bitriū boni viri,requiritur,ꝙ ſit læ-
ſio ſaltem in tertia parte,& nō ſuffi-
cit in vj.vt dicit Bar.quòd hoc pro-
batur in d.l.vnde ſi Neruæ.cū l.ſeq.
quæ incipit,quid enim.nā fatendū
eſt,quòd in dubio partes ſocietatis
debent eſſe æquales:per dictā l.ſi nō
fuerit.ff.pro ſocio.ſed facta cōputa-
tione in d.l.quid enim.nō reperit
exceſſus in vj.vt dicit Bar.ſed in ter
tia.nā ibi,arbitrator adiudicauit vni
ſocio duo milia,alteri mille.ille ſo-
cius,cui mille tantùm fuerūt adiudi
cata,debebat habere dimidiā:& ſic
mille & quingentos,qui ſunt dimi-
dia

dia triũ milliũ:cum ergo adiudica-
uerit arbitrator vni socio mille tan
tùm,cùm deberet adiudicare mille
& quingentos,patet quòd ipse fuit
læsus in tertia sibi debita:quia quin
genti;sunt tertia de mille & quin-
gentis:in hoc Bar.errauit in facien-
do computationem,quia Bar.habuit
respectum ad totã summam socio-
rum,scilicet ad summã trium miliũ,
cuius respectu quingenti sunt sexta
pars.sed in hoc errauit vt dixi:qa le-
sio non est nisi respectu partis socij
læsi,nõ aũt respectu partis,quę alte-
ri socio debebatur. Vnde quantùm
ad materiã arbitramenti,tenendum
esse videtur,quòd ad hoc vt possit 113
peti reductio ad arbitriũ boni viri,
requiratur,quòd saltẽ sit læsio in ter
tia parte eius qđ lęso debebať.Et ex
his ęquiparando istam lęsionem seu
deceptionẽ in pretio,illi,quæ indu-
cit pręsumptionem simulationis,di
cendum esset,quòd ad hoc vt possit
pręsumi contractus simulatus,pign.
& vsurarius, requiratur,ꝙ, lęsio seu
enormitas,vel deceptio in pretio sit
114 saltem in tertia parte iusti pretij. *Et
pro illa opinio.facit,quia glo.in c.
cõquestus.extrà de vsuris,dicit,tũc
esse lęsionẽ,qñ modicũ est pretiũ &
modicũ dicitur etiam,quãdo est ter
tia:vt in l.nominationum.C.de de-
cu.lib.x. Quinta opi.etiam colligi
potest ex glo.d.c.cõquestus.quæ di-
cit,quòd tùc dicitur esse læsio,quan
do pretium est modicum,sed modi-
ca pars dicitur esse aliquãdo quarta:
vt probatùr in l.si quis in suo.C.de
inoffi.testa.ergo videtur posse dici,
ꝙ sufficiat,quòd sit læsio in quarta
parte tantũ. Sexta & vltima opin.
colligitur ex his,quæ habentur per
glo.not.Insti.de contrahẽ.emp.in §.
pretium.in ver.diffinierit.quæ inci-
pit, iniquè.quæ singulariter vult,ꝙ
quãdo dicatur pretium iustũ vel in-
iustũ,statur arbitrio iudicis,q iudex
arbitrabitur secundùm qualitatem
causæ,personarũ,& rei debitæ,& cõ
demnationis vel absolutionis, quia
in paupere,parua quantitas dicitur
magna:vt l.illicitas.§.ne tenuis.cum
gl.ff.de offic.præsi.facit quod no.gl.
in aut.præterea.C. vnde vir.& vxo.
& quod no.Bart.in l.si constante.in
prin.ff.sol.ma.& hoc videtur tenere
in materia arbitramenti.Bal.in l.cũ
anteà.in iiij.col.ver.item est conside
rãdũ.C.de arbi.*Vbi dicit,ꝙ magna
& parua quãtitas dicitur respectu p-
sonarũ,& causę.allegat notata in au
tẽ.quod locũ.C.de colla.& ita tenet
etiã expressè do.Ang.de Aret.in l.j.
§.si quis ante.ff.à qui.appel.nõ licet.
& do.Bar.de Saly.in l.fi.C.de con-
trah.emp.& idẽ ibi Cy.in ij.q.secũ-
dùm Iacob.de Are.& Petrũ:& secũ-
dũ istam opi.vidi semper iudicare in
materia reductionis ad arbitriũ bo-
ni viri.Et credo ꝙ ista op.sit sequẽda
sine dubio in casu nostro.Et prima
ratio sit,quia nõ reperiť expressè à
iure limitata quãtitas,qñ dicatur læ-
sio in pretio ad hoc vt pſumať cõtra-
ctus simulasus:ergo standũ est arbi-
trio iudicis.per cap.de causis.in fin.
extrà de offic.deleg.& per l.primã.
§ j ff.de iur.delib.cũ si.& licet c.ad
nostrã.de emptio.& vendi.dicat,ꝙ
vix dimidiam iusti pretij continge-
bat,nõ tamen negat idem esse quan
do fuisset pretium in minori quãti-
tate.Secũda ratio est,quia gl.or.in c.
cõquestus.extrà de vsur.loquitur de
pretio modico,& modicũ pretiũ di-
ci-

citur,quãdo res valet multò plus:vt
dicit gl.fi.in l.per diuersas.C.manda.
Sed illę gl.non declarant quando &
quomodò intelligatur illud multò
plus,vel illud modicũ pretium.ideo
intelligendũ est,quod sit arbitrio iu
dicis,per prædicta. Tertia ratio est,
nam læsio dicitur esse,vbi est modi-
cum pretium,& modicũ pretiũ intel
ligitur aliquando tertia, aliquando
quarta pars,aliquãdo dimidia:vt pa-
tet ex his,quæ dicta sunt suprà:ergo
sequitur,ꝙ erit arbitriũ iudicis in ca
su nostro:& hoc tenuit Oldra.scili-
cet quòd lex loquens de modico,in
telligatur in dubio arbitrio iudicis.
facit ad hoc lex,hactenus.ff.de vsuf.
& quod habetur in cap.de appel.ex-
14 trà de appel. *Sed dubitari posset
qualiter iudex in hoc debeat arbitra
ri,puto,quòd debet inspicere quali-
tatem personarũ,rei,causæ,& cõtra-
ctus:vt dixi suprà secũdũ Bald.in d.l.
cũ anteà.C.de arbi.& qñ sit facienda
magna differẽtia inter contractum
primæ venditionis ,& cõtractũ loca
tionis,& vltimũ contractum pacti de
retrouendendo.Nã in pacto de re
trouendendo,si est læsio etiam in mi
nima parte, videlicet ꝙ emptor ve-
lit,vt venditor quando retroẽmit,so
luat aliquid plusquàm habuerit ven
dendo ab ipso primo emptore.Cre-
do quòd intelligatur esse læsio suffi
ciẽs ad inducendã vnã præsumptio-
nẽ simulationis:vt patet ex his,quæ
dixi in iiij.v.& vj.præsumptione.Et
pro hoc allego tex.in c.illo vos.ex-
trà de pig.vbi dicitur,ꝙ sub noĩe vẽ
ditionis,quædã terræ fuerũt pignori
obligatæ pro xxiij.libris,& fuit actũ,
quòd vltra summam receptã.xl.soli
di deberent persolui:& quòd pro-
pter hoc præsumit̃ contra emptorẽ:
& tamẽ illi xl.solidi sunt tres libræ,
& tres libræ respectu xxiij.librarum
sunt circa octauã partẽ.Vñ ille tex.
probat,ꝙ quãdo in pacto de re-
uendendo est læsio,etiam in oct.
parte,illa sufficit ad inducendũ
malam præsumptionẽ simulation.
Eodẽ modo puto esse dicẽdũ,quã
do est lęsio in locatione seu fictu,quia
si de iure & consuetudine solui de-
beat,soluuntur quinq; ꝓ cẽtenario,
& si fundus locet̃ sex pro cẽtenario,
& in rõne centenarij,ꝙ tũc dicitur esse
læsio sufficiẽs ad p̃sumendã simula-
tionem,quãdo est coniuncta aliis
præsumptionibus,secũdũ ea quæ di.
sunt s̃.Sed quãdo esset lęsio in prima
ditione,puto , ꝙ maior requiratur
quàm in locatiõe vel pacto de retro
uendendo,& maximè quando eadẽ
res liberaretur eidẽ venditori,quia
tũc nõ damnificatur in tantũ vendi-
tor,quãdo rem venditam conductam
ex quo ipsa vtit̃ fruitur ꝓ p̃tio iusto
locationis:nõ tamen dico ꝙ ꝓpter
hoc indistinctè possit esse lęsio in vẽ
ditione,sed quòd maior lęsio requi-
ratur ad inducendam malam pręsum
ptionem simulationis.Et ad hoc vi-
de,quę dixi s̃.in ij.pręsumpt.ad fin.
Et pro clariori intelligentia ex præ-
dictis elicio sex cõclusiones.Prima
conclusio est generalis,ꝙ arbitrariũ
est,id est arbitrio iudicis seu boni
viri,quando dicatur læsio seu dece-
ptio in pretio,ita quòd ex ea insur-
gat vna pręsumptio simulationis cõ
tractus.Secũda cõclusio est,quod in
pacto de retrouendendo,iudex de-
bet arbitrari esse læsionem seu dece-
ptionem in pretio respectu simula-
tionis contractus pręsumendę,quã
est

est deceptio seu lęsio in viij. parte, & etiã in minori. Tertia conclusio, ꝙ quando promissa est pensio vltra id quod de iure cõmuni & ex cõsuetudine debetur, iudex arbitrari possit, ꝙ intelligat esse læsio seu deceptio in pretio ad præsumendũ contractũ simulatũ. Quarta cõclusio est quòd in j. venditione dicatur esse pretiũ iniustũ, & sic lęsio in pretio, quantũ ad inducendã prẽsumptionẽ simulationis arbitrio iudicis seu boni viri, nõ in minima quãtitate, sed in tertia, vel dimidia, vel prope dimidiã, & maximè quãdo venditor immediatè cõduxit rẽ per ipsum venditã, & hoc inspecta qualitate personarum, rei, cõtractus, & causæ, inspecta consuetudine loci. Quinta cõclusio, ꝙ vbi est lęsio etiã in venditione in dimidia iusti pretij, iudex debet indistinctè arbitrari, ꝙ illa sit sufficiens lęsio seu deceptio in pretio, etiã respectu simulationis cõtractus. Et iste est casus in c. ad nostrã. de emptione & vẽditione. ibi, quę vix dimidiã iusti pretij cõtingebant, secundũ vnũ intellectũ, intelligẽdo ibi vix, & nõ seu nullo modo, prout aliqui intelligunt: & istud nullã habet dubitationem. Sexta & vltima cõclusio est, ꝙ nõ solũ vbi est lęsio in dimidia iusti pretij, sed etiã quando est prope dimidiã iusti pretij, etiã in venditione debet iudex arbitrari esse læsionem seu deceptionẽ in pretio, quantũ ad inducendam vnã prẽsumptionẽ simulationis, vt est casus in d. c. ad nostram, in verbo, vix. intelligendo, ꝙ illud verbũ vix, non stet negatiuè, vt dixi s. quantũ ad intellectũ dicti c. Et hæc omnia sunt bene notanda tam in theorica, quàm in practica. & maximè quia doctores hoc non declarãt, nec etiã tangũt, & vtilia sunt. Et per hoc sit expeditus iste sextus casus principalis: sequitur vltimus principalis casus.

a Contract. *Contractus simulatus quomodo probetur, uide Pau. de Ca. cõsi. lxxx. & cõsil. cxiq. & cccxxvj. & se. Bart. in l. pacta nouissima. circa medium. C. de pact.*

115 VLTIMO *casu prĩcipali quãdo in cõtractu nõ interuenit dolus, fraꝰ, vel simulatio, nec aliqua lęsio vel deceptio in pretio venditionis, locationis, vel pacto de retrouẽdendo, sed adsunt aliæ prẽsumptiones vel cõiecturę doli, fraudis, vel simulatiõis, de quibus plenè dixi s. in iiij. casu princi. Et in hoc est dicẽdũ: aut loquimur in foro cõtẽtioso, aut in foro conscientiæ. Si loquimur in foro cõtẽtioso, & tũc cũ nõ reperiatur iure cautũ, quæ & quot prẽsumptiões sufficiãt, erit arbitrariũ, & arbitrio iudicis relinquẽdũ, vt dixi s. in ix. & x. cõclusiõe, in ꝑcedẽti casu princip. Si vero loquimur in foro cõscientię, & tũc credo, ꝙ sit relinquendũ hoc etiã arbitrio iudicantis seu cõfessoris: quia in ambiguis absolutũ nõ debet esse iudiciũ: sed cõscientię iudicantis etiã cõmittendũ: vt dicit beatus Gre. Andreæ Tarentino episcopo. & habet xxxiiij. dist. habuisse. & habetur in l. j. §. j. ff. de iure delib. & in c. de causis. extrà de offi. deleg. in c. nõ est. in gl. fi. extrà de regu. qui iudex vel confessor debet animaduertere in primis, si põt comprẽhendere, ꝙ cõtrahentes habuerunt animũ emendi & vẽdendi, vel nõ: Si cõpræhendet vel existimabit per circunstantias, ꝙ habuerint animum

mum verè emendi & vendendi, iudi b
cet cõtractũ fuisse verũ, & nõ simula
tum vel vsurariũ: relinquendo tamẽ
semper id eorũ contrahentiũ cõsci- c
entiæ: vt dicit glo. pe. in c. nauiganti.
extrà de vsuris. Facit ea pi. mulieri.
de iureiur. quæ posteà iudicabitur p
116 eũ, q secretorũ est cognitor. *Nã
a conscientia a omnipotenti Deo nõ
potest occultari, vt dicit text. in c. in
ciuitate. in fi. eo. ti. de vsur. quia ipse
est scrutator cordiũ, & cognitor se-
cretorũ: vt in c. tua nos. in fi. extrà de
sim. & xxxij. dist. erubescant. & ij. q.
v. consuluisti. & not. glo. in l. ij. ff. de
interro. act. Et absconditorũ est co-
gnitor, vt dicit text. in Cle. exiui. §. d
quãuis. in vlti. char. de verb. sign. Et
est tex. ij. q. j. Deus omnipotẽs: & qa
ipsum non latet peccantis qualitas,
neque peccantis affectus. xxiij. q. iij.
Deus, qui. no. gl. fi. in d. c. in ciuitate.
Sed si cõprehendet vel existimabit
per circunstantias, q non habuerint
animum emendi & vendendi, vel
etiã vnus ex his nõ habuerit animũ,
& tũc iudicet cõtractũ simulatum, &
vsurariũ, secũdũ ea quæ dixi s. i iiij.
casu prin. & hoc maximè verum est,
quãdo emptor esset consuetus fœ-
nerari, vel similes contractus facere.
per ea quæ dixi in pen. & vlti. præ-
sumptione. Et nullus saltẽ in foro cõ
sciẽtiæ, vel pœnitentiali dicat se ha-
buisse animũ emendi vel vẽdẽdi, cũ
non habuerit, vel nõ habuisset cõtra
ctum simulatũ, vel vsurariũ celebran
di, cũ in veritate habuerit: quia licet
per hæc euitet iudiciũ & potestatẽ
in hoc seculo iudicis vel cõfessoris,
qui corda hominũ ignorat: tamẽ in
futurũ nõ euitabit domini iudiciũ,
qui est scrutator cordiũ, & secretorũ
cognitor: b & quẽ nõ latet peccantis
qualitas, neq; peccãtis affectu. di
117 ctum est s. *Sed profectò qui
salutẽ animæ suæ c desiderat, &
scrupulo conscientiæ viuere quæ
abstineat penitus ab huiusmodi con
tractibus. Negari enim nõ põt, q
in huiusmodi contractibus sit ali
quod dubiũ saltẽ in foro consciẽtiæ
an emptor cõtraxerit in fraudẽ vsu-
rarum, & an cõtractus sint illiciti, vt
patet per ea, quæ dicta sunt in isto
tractatu, & hoc propter periculũ ani
mæ: vt probatur in d. c. in ciuitate. ex
trà de vsuris. Bonarũ quippe mẽtiũ
est, etiã ibi culpas suas cognoscere,
vbi culpa d nõ est: vt est text. in d.
eius. ad fi. quia plerũq; vbi culpa nõ
est, eam esse timere solent cõscien-
tiæ timoratæ, quæ in via Dei quæ-
cũq; deuiũ expauescunt. vt dicit tex.
in Cle. exiui. §. j. de ver. si. & est tex.
in c. cõsiliũ. de obseruatiõe ieiunio-
rum. Facit ad hoc tex. in l. cũ propo-
nas. ibi, vt autẽ omnis scrupulus au-
feratur. & quod ibi no. Cy. C. de in-
terdi. ma. inte. pupillã & tutorẽ. Nã
quandoq; aliqui dicunt se dubitare,
vbi non est dubitandum: & econtra:
ideo tutior via est eligenda: vt in c.
illud. circa mediũ: extrà de clerico
excommunicato ministrante. & ita
dicit gl. not. in d. c. in ciuitate. in ver
bo, nisi dubiũ. & gl. in d. c. nauiganti.
in ver. verisimiliter dubitatur. eo. ti.
& ad hoc accedat q dicit text. in d.
118 Cle. exiui. §. nos itaq;. in v. co. *Vbi
dicitur, q in his, quæ animæ salutẽ re
spiciunt, ad euitandos graues remor
sus, pars securior est tenẽda, præser-
tim cũ non solũ quod malũ esse di-
gnoscitur, sed etiã omne, quod spe-
ciẽ aliquã mali habet, sit à viris per-
fectis

fectis specialiter euitandũ: vt dicit text.in d.Cle.exiui.§.cũq; annui reditus. & ab alijs prælertim cõtractibus est abstinẽdũ, in quib. adsunt dictæ præsumptiões vel aliquæ ex eis. & ad hoc vide Inno.in c.in ciuitate. in fi.& ibi per Doct.de vsu. Nã hoc tutius est, ergo sequendũ, vt dixi: & maximè cũ huiusmodi cõtractus inuenti & inchoati fuerũt ab vsurarijs, qui dimissis actibus mutui, ne videantur vsurarij, inuenerũt hũc modũ velaminis & vsuræ palliatæ. Quia primò faciũt cõtractũ puræ emptionis. Secundò faciunt contractũ locationis eiusdẽ rei. Tertio faciunt pactum de retrouendendo, secundum Host.& Ioã.And.in d.c.ad nostram. extrà de emptio.& vend.vt dixi s̃.in prin.huius tractatus. nec iuuari quis velit ciuitatis vel loci cõsuetudine, quia nõ tam spectandũ est, quod Veronæ vel alibi factũ est, quàm quod fieri debebat. argu.l.licet. in fi. ff. de offi.præsi. & in c.cùm causam. extrà de elect. Verũ quia multi & infiniti penè contractus huiusmodi celebrati sunt in ciuit. Veronę, ac etiã quotidie celebrantur, qui sine scandalo vt simulati & fœneratitij minimè rescindi possent, credo, ꝙ bonũ esset legem vel statutũ fieri, ꝙ omnes huiusmodi contractus celebrati nõ improbentur, dũmodò nõ essent manifestè in fraudẽ vsurarũ celebrati. & ꝙ omnes iam celebrati reducerentur ad iustum pretium, quòdque de cætero nullus possit huiusmodi contractus celebrari: sicut in simili statutũ fuit de decimis, in cõcilio Lateranensi, tẽpore Alexãdri Papæ tertij, anno domini millesimo clxxix. vt habetur per Ioan.And.& Doct.in c. cũ apostolica. extrà de his quæ fiunt à prelat. sine cõsensu cap.& per eundem Ioan.And.in c.statuto. de decimis.lib.vj.in nouella.

119 *Tolerat enim ecclesia quandoq; etiã crimen propter scãdalũ, vt iiij.di.deniq;. & j.q.vij.quoties.& viij.q.j. ordinationis.& xxiij.q.iij.ipsa pietas. & c. non potest.

120 *Similiter tollerat ratione multitudinis, vt quinquagesima distinctione, vt constitueretur. & habetur in iuribus superius allegatis.

a Conscientia. *Conscientiã qui lædit, ædificat ad gehẽnã, in Spec. de aduoc. §.utriusq;. uer.itẽ caueat.c. per tuas. de Simo. et c.per literas. de resti.spoli. xxviij.q.j §.ex his.*

b Cognitor. *Deus cognitor est occultorũ xxxij.quæst ij.erubescãt.c.nouit de iudi.Cle.exiui. §. quãuis. de uerb sig. c.à nobis.ij.de sen.excom.*

c Salutẽ animę suę. *Anima si detrimẽtũ patiatur, homini nihil prodest, etiã si totũ mundũ lucretur, in Spec. deposi.§.v.uersi obligatus. Addo text.in c. Matthæus.de Sim.*

d Culpa. *Culpa maior est in faciendo, quàm in omittendo.l si seruum. §.sequitur. de uerb.oblig & no.in l si mora.ff solu mat Bald.in l.pignus.x. colum.de pig act.*

FINIS.

BARTHOLEMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS I. V. DOCTOR.

*

REPETITIO L. SI FUGITIVI. CUM AUTHENT. Sed nouo iure. C. de Seruis fugitiuis.

*

Vbi abundè tractatur de pœna furum & latronum, maximè in authen. Sed nouo iure.

*

SVMMARIVM.

1 *Serui si in actu transeundi ad hostes deprahendantur, pœna pedis, aut metalli puniuntur.*

2 *Pes quomodò capiatur.*

3 *Barbari dicuntur hostes populi Romani.*

4 *Puniri quis debet in eo, in quo deliqt.*

5 *Pedis in amputatione quomodò et quibus in casibus quispiam puniatur.*

6 *Membri amputatio est totius corporis debilitatio.*

7 *Membrum quādo debilitatum dicat.*

8 *Verbum dederit, quomodò capiatur.*

9 *Affectus non punitur, si non sequatur effectus.*

10 *Qualitas delictorum à pœna qualitate iudicatur.*

11 *Regula est, quòd mitius punitur mot⁹ ad actum, quàm actus consummatus.*

12 *Statutorum in pœnis l. is qui cum telo locum non habet.*

13 *Sententia humanior sequenda est.*

14 *Barbarici qui propriè sint.*

15 *Seruus fugitiuus cur in pedis amputatione puniri debeat.*

16 *Pœna in metallum, & operis metalli, & ministerij metallorū, quæ dicatur.*

17 *Pœna similis pedis amputationi quæ dicatur.*

18 *Dictio alius, quid importet.*

19 *Dictio cæteri, an similitudinē implicet.*

20 *Dictio eadem, an per omnia idem includat.*

21 *Dictio alter, quid significet.*

22 *Pœnæ plures alternatiuè quando ponuntur, cuius electio sit.*

23 *Maritus si de rebus sibi in dotem datis electionem sibi seruauit, si nō eligat, in uxorem electio transfertur.*

24 *Pœna statuti quādo irrogari debeat, si iudex aliam imponere non potest, si ipsum seruare iurauerit.*

25 *Electio non potest cadere, nisi inter plura.*

26 *Statuti pœnam de membri amputatione,*

sione, quibus in casibus iudex dispensare poterit.

27 Statutum disponens, quòd occidens occidatur, quomodò intelligatur.

28 Dolus & non dolus æquè puniri non debent.

29 Pœna corporali uel capitali dolus semper subintelligitur.

30 Statutum pœnam corporalem imponens, quomodò à doctis assessoribus intelligi debeat.

31 Statutum de pœna pecuniaria disponens, quam si non soluerit, infra mensem decapitet, quomodò intelligatur.

32 Homicidium lasciuia committēs, siue ludens ad saxa, seu ad niuem, mitius puniri debet.

33 Pœna atrox ubi per statutum imponitur, saltem lata culpa subintelligitur.

34 Pœna si per statutum limitata fuerit, iudex arbitrium non habet.

35 Pœna quando est unica, incerta tamē, & indeterminata à lege uel statuto, an iudicis electio sit.

36 Pœna quando in iudicis arbitrio existit, quid sequi debeat.

37 Iudex in arbitrarijs rigorem sequi nō debet.

38 Iudex in arbitrarijs in mitiorem partem inclinare debet.

39 Iudex usq; ad pœnæ ordinariæ quantitatem arbitrari potest: quando loco ordinariæ pœnæ, ad iudicantis arbitriū pœna relinquitur.

40 Potestas si arbitrium habeat puniendi fures in plus & minus quàm statutum dixerit, debet intelligi in plus, & sic quòd eadem species pluris sit.

41 Statutum si dixerit, quòd aliquis puniatur pœna pedis uel alia, intelligitur de simili.

42 Statutum si dixerit, quòd aliquis debeat puniri plus & minus arbitrio potestatis, de quanta quantitate intelligitur.

43 Statutum Veronense dicens, quòd puniatur arbitrio potestatis, boni iudicis arbitrio intelligitur.

44 Statutū si dictauerit, quòd si quis dederit alicui alapam, condemnetur in quinquaginta libris denariorū, & plꝰ & minus arbitrio potestatis: ultra cētū libras potestas arbitrari non debet.

45 Compromissum quando factum est cū prorogandi potestate, mensura temporis prolongati non potest esse maior, quàm mensura temporis principalis.

46 Statutum quando iudici arbitrium dat, non specificando aliquam pœnā, usq; ad quam pœnam transire possit.

47 Dictio, uel, inter diuersa ponitur.

48 Pœna arbitraria usq; ad mortem propter facinoris excessum inclusiuè extēduntur.

49 Statutum si dixerit, quòd pœna sit in arbitrio iudicis, & usq; ad pœnā mortis, quomodò tale statutū intelligatur.

50 Pœna in arbitrarijs quæ & qualis imponi possit.

51 Leges transgredi licet propter criminis enormitatem.

52 Pœna qualis īponi ualeat, si iudex arbitrium habeat non simpliciter, sed generaliter in inquirendo, procedēdo, torquendo, puniendo, banniendo, & condemnando, &c.

53 Pœna qualis imponi debeat, quando non est certa, & determinata per ius commune, uel statutum, sed per consuetudinem.

54 Pœna quæ imponi debeat, quādo nullo modo est certa, uel à lege determinata.

55 Legis casus ubi fuerit, ibi nulla dubitatio est.

56 Pœna quando arbitraria est, quid agendum, remissiuè.

57 *Pœnæ duæ uel plures alternatiuè, quā dò à lege uel statuto imponūtur, cuius sit electio pœnæ: iudicis scilicet, an rei.*

58 *Electio est dare debentis in alternatiuis.*

59 *Pœna alternatiua quando corporalis est, an iudicis electio sit.*

60 *Iudex non potest dare electionem reo eligendi sibi mortem, quam uult.*

61 *Fideiubere, nec etiā obligare se potest quis pro alio ad corporalem pœnam.*

62 *Pœna duplex alternatiua, si à lege uel statuto imponatur, ipsius iudicis electio est.*

63 *Pœna corporalis quantumcunq; minima, est maior regulariter quantumcunque pecuniaria pœna.*

64 *Pœnis in alternatiuis, quando una pœna corporalis est, alia pecuniaria, cuius electio sit.*

65 *Statuti forma, si imponatur pœna portantibus bladum, uel farinā, uel quid aliud extra districtum, & inuenti sint aliqui portantes, & capti, antequam districtum exierint, an statuti pœna puniri debeant.*

66 *Statutorū in pœnis regulariter, quid inspiciatur.*

67 *Delicto non caret, qui delinquere inchoauit.*

68 *Coniectura portantium bladum extra territorium, quæ sint.*

69 *Bladum extra territorium portantes si deprahensi fuerint, an pœnitere poterunt.*

70 *Bladum extra territorium si nōdum aliqui portare cœperunt, & sic in itinere reperti non fuerunt, sed tantùm fecerunt aptare salmas ad portandum frumentum, an puniri debeant.*

71 *Bladum portantes si in itinere reperti non fuerint, sed præparaucrunt frumētum in domo ipsum occultando, uel in aliquo alio loco occulto locando, ... strà portare possint, an punient...*

72 *Bladū portantes si solùm uisi fu... sed non capti, an in statuti pœna ... cidant, ac si capti fuissent.*

73 *Verbum, inuentus, non uerifica... solo aspectu, sed apprahensionem ... quirit.*

74 *Statutum si dixerit, si quis fuerit ... tus cum armis, si captus non fit, inuentus dicatur.*

75 *Statuto si caueatur, quòd quicunque inuentus fuerit cum cultello ... si quispiam tantùm uisus ... soluere debeat.*

76 *Statutum si dixerit, quòd dica... perlis inuentæ soluant x. si per ... lem uisæ fuerint, sed non appr... an teneantur.*

77 *Inuentarium dicitur, quia re... inuēta in bonis pupilli ibi ...*

78 *Tutor licet de omnibus rebus pupilli inuentarium facere teneatur, de quibus in bonis suis non reperitur, non tenetur in inuentario ponere antequam exigat.*

79 *Statutum si puniat inuentum cum armis, uel ludentem ad ludum ... an ludentem cōuictum punire ...*

80 *Statutū si dictauerit, quòd si ... uentus fuerit committere ho... capite puniatur, an inuentus ... qui commisit, licet in flagranti cri... ne repertus non sit.*

81 *Statutum si dictauerit, quòd q... inuentus fuerit arma portare, ... tur in tantum, quomodò tale statutum intelligatur.*

82 *Ire per ciuitatem de nocte, uel per do... mos alienas, licitum non est.*

83 *Accusatus si quispiam fuerit, qui ... traxit bladum, uel aliquid aliud ... hibitū extra districtum, uel quod ...*

tam

tauit arma, uel quòd iuit de nocte, an accusatus, si probatum est per testes, puniri debeat.

84 *Statutum si disposuerit, quòd si quis fuerit inuentus ludere ad taxillos, uel tenere ludum taxillorum, puniatur in x. & medietas sit accusatoris: si aliquis accusatus fuerit, quòd luserat ad taxillos, uel ludum taxillorum tenuerat, & accusator hoc per testes probauerit, nunquid dimidiam habere debeat.*

85 *Statutum si dixerit, quòd qui fuerit deprahensus portare bladum extra districtum, uel cum armis, tali pœna puniatur, si probatum fuerit, quòd aliquis bladum extra districtum portauerit, uel etiam portauerit arma, non tamen cum blado, uel cum armis captus fuerit, an pœna statuti puniri debeat.*

86 *Membrũ quid dicatur, & quid membri appellatione ueniat.*

SI FVGItiui. quia in
ista l. & authẽt. sed nouo iure. quę
sequit, ponitur materia, qb. pœnis puniri
possunt fures & latrones, & est vtilis
& quotidiana, & non perfectè exa-
minata per Docto. ideo decreui hãc
l. cum dicta authẽ. declarare plenius
& clarius quàm per Doct. hic, vel ali
bi scriptum reperiatur. Et hoc d. in
1 summa ista l. si fugitiui. * Si serui
in actu transeundi ad hostes depræ-
hendantur, pœna pedis, aut metalli
puniuntur. hoc dicit secundùm Bar 5
tol. vel sic, secundùm Bald. Serui ad
barbaros in actu fugæ depræhensi,
grauiter pro motu iudicis puniun-
tur, mutilatiõe scilicet pedis, aut pœ
na metalli, aut alia simili, arbitrio iu-
dicis. h. d. In tex. ibi cũ transeũt. dic,
2 id est, dum sunt in itinere. *In text.
ibi, pede. dic ꝙ hic accipitur pes pro
extrema pte corporis, vt dicitur in
rub. C. de pedaneis iudi. Alibi accipi
tur pes pro mensura, & talis pes de-
bet esse xvj. digitorũ, secũdùm Isido
rum ĩ libro etymologiarũ, de mẽsu-
ris agrorũ: & not. gl. xvij. q. iiij. sicut.
& Alb. de Ros. in l. iij. circa prin. ff. de
his qui ad eccl. confu. & Bal. in l. j. ff.
si quis cau. & d. Bar. de Sal. in l. j. ante
pe. q. C. de interdi. & Fl. in l. viæ lati
tudo. ff. de serui. rusti. pred. & p Bar.
in l. in itinere. vbi dixi. ff. de ver. sig.
3 *Nota primò, ꝙ seruus fugiẽs ad ho
stes populi Romani, quos hic appel
lat barbaros: debet puniri pœna pe-
4 dis, vel metalli, aut alia simili. *No
ta secundò, ꝙ quis debet in eo puni
ri, in quo deliquit: & hoc no. in gl. in
verbo, amputatio. & est tex. ĩ c. an sit.
extrà de appel. & ibi gl. fin. in fi. alle
gat ad hoc etiã c. pastoralis. extra de
iure patr. & c. literas. extrà de tẽpori
bus ordinandorũ. Et ideo dicit hic
Bal. in prin. ꝙ in eo instrumẽto cor-
poris punitur quis, cũ quo principa
liter deliquit. vnde si cursor est di-
gnus mutilatione membri, amputa-
tur sibi pes. si testis, lingua. si scri-
ptor, manus. per hãc l. licet hodie ex
cepta manu, nullũ membrũ debeat
mutilari, vt in auten. sed nouo iure.
j. eo. Nisi aliter se haberet consuetu-
do. iuxta no. in l. capitalium. §. famo
sos. ff. de pœnis. de quo infra dice-
5 tur.* No. tertiò hic vnum casum, in
quo qs punitur amputatione pedis.

Item adde alium, si quis alium percusserit, ita quòd pedē amittat: Exodi. cxxj. versic. si rixati fuerint. Item q falsum testimonium dixerit contra aliquem in causa, ex qua debeat pedem amittere. Deuteronomij cxix. ver. cùm quis diligētissimè.

6 *No. quartò tex. ibi, pede amputato debilitentur. secundùm Bald. hîc in fin. ꝙ amputatio mēbri, est debilitatio hominis scilicet totius corporis: sed debilitatio vnius membri, est impedimētum principale officij ipsius mēbri, vnde oculus non dicitur debilitatus, licet sit aliqualiter deturpat*: allegat ad hoc. ff. de ædil. edict. l. idē Offilius. in prin.

7 *Quando autem dicatur membrum debilitatum, vide Ang. in l. nō solùm. ff. de rei vēd: & ī l. publicorum. ad fi. ff. de publicis iudi. Opponitur contra istam l. de l. si quis aliquid. §. transfugę. ff. de pœnis. vbi dicitur, ꝙ trāsfugiētes ad hostes, aut viui exurantur, aut furca suspendantur. Sol. ibi trāsfuga fuit depræhensus delicto consummato, hic verò dū esset in itinere; ita soluit gl. hîc; & ibi. & hoc probat text. hîc, dū dicit, cum trāseunt: & ita tenent hîc Doct. Sed Petrus de Bella Pertica, vt refert hic Cyn. aliter intellexit: nam ipse dicit, ꝙ hîc, & in contrario delictū fuit consummatū, Et ideo ipse intelligit istū tex. sic, scilicet serui transeuntes ad barbaros deprænhendantur, scilicet posteà. sed tunc videtur obstare, quia secūdum hoc mitius punitur seruus, qa in pede, vt hîc, quàm liber, qa ille in capite; vt in d. §. trāsfugæ; quod est cōtra l. Pedius. ff. de īcendio, ruina. nau. Ipse respondit, ꝙ verum est, ꝙ plꝰ punitur liber, quàm seruus, cęteris qualitatibus delicti p cedentibus pariter: sed hic nō [illegible] ritas delicti, quia seruis non [illegible] mus consilia nostra, sed liberi [illegible] acrius puniuntur: vt d. §. trās [illegible] & cū ista opin. transit hîc Cyn. [illegible] opinio non est vera, nec tene[illegible] muniter. nam est contra istum [illegible] ibi, depręhendantur: & ibi, trā[illegible] tes. præsupponit enim, quòd ca[illegible] tur eo tempore, quo transeunt, & [illegible] dum sunt in itinere. Et pro hac fa[illegible] cit opi. gl. in l. arboribus. §. fi. in ver[illegible] bo, vsusfructus. ff. de vsufru[illegible] vbi di[illegible] cit, lupus exit syluā, nō [illegible] Opponitur secūdo cōtra [illegible] de leg. ij. §. is q. ff. de re milit. [illegible] ꝙ is, qui volens trāsfugere, appre[illegible] sus est, punitur capite. & sic [illegible] nit ꝙ fuit appręhensus in fuga [illegible] dicit, volēs transfugere. pro no[illegible] not. in d. l. arboribus. §. fi. in verbo vsusfructus. ff. de vsufruct. So. ibi [illegible] ponitur, volens transfugere, [illegible] volūtariè trāsfugit, sic pon. [illegible] fi. ff. de re. diuit. ita dicit gl. in d. §. qui. & pro ista sol. facit gl. in d. [illegible] exponit, voluerit, id est, volunta[illegible] transcēderit. ad idē tex. cū gl. in [illegible] si ab initio. ff. si cer. pe. & tex. [illegible] in verbo, si voluerit. in l. j. ff. de [illegible]

8 *Itē pro hoc etiā text. in l. j. §. [illegible] adimē. leg. & ibi Bart. qui dicit not. ista verba, nō dederit: quia intellig[illegible] tur, id est, dare non debuerit. facit [illegible] tiam ad hoc quod no. Bar. in l. [illegible] ri. §. cùm ita. ff. de auro & argē[illegible] ga. & ī l. sed Iulian. §. quod dicit. ff. ad Maced. Ista solutio videtur [illegible] uinare, & violare istum tex. ideo [illegible] cunt quidem, vt refert hic Cyn. ꝙ il[illegible] le §. concordat cum ista l. quia [illegible] est pœna capitalis, scilicet abscisio membri: vt not. in lege prima. C. de offi

officio eius, qui vicē alterius gerit. Sed hęc solutio est cōtra l. ij. in principio. ff. de pœnis. & l. edicto. §. rei capitalis. ff. de bono. posses. & l. licet
9 capitalis. ff. de verb. signi.* Vnde vt intellexit glossa, hæc est verior, scilicet, vt nō sic puniatur affectus, si effectus nō est cōsummatus, sicut si esset cōsummatus. & in hoc cōcordat Iacobus de Rauēna, & Iacobus Aret. & est etiā humanior, iuxta ea, quæ habentur in l. si quis nō dicā rapere. C. de episc. & cleric. & in l. sagittarios. ff. de pœnis. Oppon. tertio cōtra p̄dicta. Nā delictū fugæ est atrocissi-
10 mū, vt patet ex genere pœnę:* Quia delictorū qualitas, iudicatur à pœnę qualitate: vt ff. de publi. iudi. l. ij. & not. in l. trāsigere. C. de transact. vbi per Cy. in decima quæstione. sed in atrocissimis, motus ad delictū punitur, ac si delictū esset cōsummatū: vt suprà de episc. & cleri. l. si quis nō dicā rapere. & in l. is qui cū telo. C. ad legē Corneliā de sic. Sol. secundùm
11 Baldū* hic ponitur regula, quòd mitius punitur motus ad actū, quàm actus consummatus: sed leges cōtrarię loquūtur in casib9, specialib9 scilicet, qñ qs attentat pudicitiā, vel homicidium procedēdo ad actum, suo finali intentu annexum. vel dic econtrà, quòd in legibus contrarijs ponitur regula, quæ fallit in lege nostra: quia lex vltra procedit, distinguendo pœnas inchoati, vel consummati delicti, vel dic & tertiò, quòd in pœna sanguinis, semper iudex debet esse mitior, vt hic. Secus in alijs pœnis. subdit tamen hic Baldus nota.
12 *quòd in pœnis statutorum nō habet locum l. is qui cum telo. quia statuta disponunt de actu secundū esse

ctum, vt nota. in Specul. de accus. §. primo. & hæc est generalis consuetudo, q̄ nō indiget p̄batiōe: sic suprà de iudicijs. l. rē nō nouā. Oppono quartò, & videtur quòd imò transfuga, etiā delicto non cōsummato, possit puniri pœna mortis: vt est textus in l. in eiusdē. §. finali. ff. ad legē Corneliā de sicarijs. vbi dicitur, transfugas vbicunq; inuēti fuerint, quasi hostes interficere licet, & oportet. & sic dum dicit, vbicunq; inuenti fuerint, videtur intelligere siue in itinere, siue cōsummato itinere, inueniātur, q̄ æqualiter puniātur. Solu. glo. in dicto §. transfugæ. intelligit illū textum, q̄ facto flagitio, vt tollat cō-
13 trariū hui9 l. & bene. *Et ista sentētia est humanior, pro qua facit l. aut facta. §. euentus. ff. de pœnis. & quod no. in d. l. si quis nō dicam rapere. C. de epis. & cler. & in d. l. is qui cū telo.
14 C. ad l. Cor. de sicarijs. * Quæro primò, quia hic dicit, ad barbaros transeuntes: qui dicātur barbari, seu barbarici. Et glo. respondet, q̄ sunt hostes populi Romani. allegat l. ij. C. de cōmercijs & mercatoribus. & est textus in l. penultima, & finali. C. de captiuis & postlim. reuer. & not. gl. in dicta l. fina. in verbo, barbaris. & itē no. Azo in summa. C. de cōmercijs & mercator. sed Fest9 Pōpeius dicit barbaricū, appellatur clamor, exercitatio: videlicet eo genere barbari vtuntur. Alibi accipitur barbaræ nationis: id est, ignotæ: vt est textus in l. nulli iudici. §. quòd si testator. & ibi gl. in verbo, Barbaræ. suprà de episcopis & clericis. sed idem Festus Pompeius dicit, Barbari dicebantur antiquitus omnes gentes,
15 exceptis Græcis, & Latin. * Quæ-

ro secundò, quare hic dicitur, quòd
fugitiuus seruus debeat puniri in
amputatione pedis. Et glossa hic su-
per verbo, amputatio. respondet,
quia, in eo, in quo deliquit, debet qs
puniri. de quo dic, vt dixi suprà in se
cũdo notabili. Qubus adde, quòd in
eo loco quis debet puniri, in quo
deliquit: vt est textus in l. capitaliũ.
§. famosos. ff. de pœnis. & est textus
in l. tertia, in princip. ff. de re milita-
ri. & in l. si cui. §. idem Impe-
rator. ff. de accusationibus. & in au-
then. vt iudices sine quo. suffragio.
§. si quis autem. & ibi glossa penul-
tima, collatione secunda. & in auth.
vt omnes obediát iudici prouincia-
rũ. §. hæc igitur. collatione quinta.
16 * Quæro tertiò, quę dicatur pœna in
metallũ, & operis metalli, & ministe
rij metallorũ. glossa hic in verbo me
tallo. se remittit. ff. de pœnis. l. aut
damnũ. §. ĩter eos. & §. si quis. & §.
ministeriũ. & vide optimã glossam
Insti. quibus modis ius patriæ pote-
statis soluitur. in §. pœnæ seruus. in
17 verbo, in metallum. * Quæro quar-
tò, de qua pœna intelligatur iste tex
tus, dum dicit, aut alia qualibet pœ-
na afficiantur. & glossa sic respõdet,
quòd intelligitur scilicet simili, vel
18 extraordinaria. * Ex qua glossa not.
quòd dictio alius, alia, aliud, impor-
tat similitudinẽ. et ad hoc dictio, simi
lium implicatiua. & ad hoc semper
allegatur ista glossa. idem not. glo. in
l. quidã relegatus. in verbo, amicis.
ff. de rebus dubijs. facit quod notat
Cy. in l. id quod pauperibus. in quin
ta oppositiõe, suprà de episcopis &
clericis. Aliquãdo tamẽ dictio, ali⁹,
non implicat, vt habetur in diuina
scriptura, in qua dicitur, Crucifixus
est Christus, & alij duo nequã...
gl. in l. nõ solùm. §. quæritur...
bo, creditores. ff. de procurato...
allegat ad hoc iura. & ibi hoc...
Bar. Bal. & Doctores. Et est etiã
tus cũ glo. in authen. qui semel.
in appel. sic loquitur. C. quomodo
quando iudex. & tex. cum glo. ...
bo, ad similem. in l. illud. suprà de sa
crosanct. eccle. & glos. in l. ita nobis
cordi pudor. & ibi Bar. infrà de ...
ter. & gl. in l. si prius. ff. de noui ope.
nũcia. facit glo. in l. cùm ...
lio. ff. de vulgari. & pup... est
textus in c. ij. querelã. ibi, ...
rationabili causa. & ibi glo. ...
procurato. & not. Nicolaus de Nea-
poli, secũdũ Andreã de Pisis, in ...
reprobari. in prin. ff. de excusatio
torũ. Et de hoc, an dictio alius, alia,
aliud, sit implicatiua similiũ, vel rẽ,
vide in locis pręallegatis, & ...
in dicto §. queritur. & p textũ, glo-
sam, & Doctores in ca. Rodulphus.
extrà de rescriptis. & in c. sedes apo
19 stolica. eodẽ ti. * Sed qd de verbo ce
teri, an implicet similitudinẽ? vide
textũ, glossam, & Baldũ in d. l. non so
lùm. §. quæritur. ff. de procurato.
vide textum quinquagesima se...
20 stinctione. Cenomanensem. * ...
quid de dictione eadẽ, an impl...
seu includat idem per omnia? d...
non. vt est textus cum glossa, in l...
tia, siue pro fratre. & ibi per Docto-
21 res, C. de negotijs gestis. * Item qui
de dictione alter, dicitur, vel alter.
22 cuiuscumque cõtractus. * Quæro
quintò, quia hic ponũtur tres pa...
alternatiuè, cuius sit electio. & vide-
tur quòd sit eius, qui debet puni-
quia in alternatiuis, electio est dare
debentis. l. plerunque. in fine. ff. de
iure

iure dot. In contrariũ sentit hic glo. finalis, dum dicit, aut extra ordinẽ. nam intelligetur prima, arbitrio iudicis: vt est text⁹ in l. hodie. ff. de pœnis. & not. glos. tertia in l. prima, infrà qui admitti ad bonorum possessionem possunt. Item quia si esset in potestate rei, iã pœna deduceretur ad nihilum: & sic frustrà lex pœnam imposuisset. Cynus hic tenet, quòd sit electio iudicis. arg. l. primę. ff. de effract. secũdùm Iacobũ de Rauenna, & Petrũ. Bartolus verò a in l. quicũq;. & in l. j. §. expilatores, ff. de effractoribus. sic distinguit. Qandoq; verba imponẽtia pœnã, diriguntur ad iudicẽ, quãdoque diriguntur ad reum, quãdoque sunt dubia: primo casu, quãdo diriguntur ad iudicem, quia dicunt puniatur, condẽnentur: & similia. & tunc est electio iudicis. ita loquitur hic, dum dicit, afficiantur. facit ad hoc l. finalis. ff. de iniurijs. & Institu. de iniurijs. §. in summa. Secundo casu, quãdo verba diriguntur ad reũ: tũc electio est rei: casus est in l. quicunq;. in princip. j. eo. ibi, reddat. & hæc distinctio, an verba referantur ad iudicẽ, vel reũ, probatur per glossam in l. Lucio. ff. de legatis secũdo. quæ similẽ distinctionem facit in legat. Tertio casu, quãdo verba sunt dubia, vt puta, dicit statutum, sit pœna pedis, vel metalli. & sic nõ loquitur iudici: nec reo, tunc in pœnis corporalibus sit electio iudicis. l. prima. §. expilatores. ff. de effractoribus. In pecuniarijs verò, sit electio rei: vt dicta l. plerunque. in fine. ff. de iure dot. Sed Bal. in dicta l. quicunque. tenet in omnibus cõtra Bartolũ. nam dicit ipse, quòd nõ est differẽtia, siue verba legis vel statuti dirigantur ad iudicẽ siue ad partẽ, & ad dictã glossam. in l. Lucio. ff. de lega. secũdo. respõdet, ꝙ illa loquitur in creditore fauorabili, hic in odioso. Ex quo infert Bal. in dicta l. quicunque. ꝙ licet statutum dicat, iudex extrahi faciat oculum, vel amputari linguam, interpretabitur, prout elegerit reus, id est miserabilẽ electionem sibi esse cõcessam: nã illa est mitior pœna, quæ ipsi eligenti videtur minor: vt intelligatur legislator aliquid misericorditer inter asperrimas pœnas miscuisse. Itẽ dicit Bald⁹ quòd distinctio Bartoli: inter pœnã pecuniariam, & corporalem, nõ placet sibi: cùm in pœnis corporalibus, mitius sit agendum: præsertim si persona non sit vilis, per l. si. de interpretatione. ff. de pœnis. & ideo dicit, ꝙ putat rei esse electionem, quia pœna est alternatiua legis, vel statuti, quia vtraq; est certa, & purgat delictum. Et in practica de hoc ante sententiã interrogabitur per iudicem, & si non eliget, tunc eliget iudex ex potestate sibi data, per legẽ, hodie. ff. de pœnis. & sentẽtia fertur non alternatiua, cùm trahere debeat secum executionẽ: vt l. qui vltimo. ff. de pœnis. quod nõ faceret sentẽtia alternatiua. simile not. in l. prima, §. exactio. C. de rei vxoriæ actione. ꝑ
23 glossam, in verbo, restituẽdis. *Vbi dicitur, ꝙ si de rebus æstimatis datis in dotẽ, maritus seruauit sibi electionẽ, maritus eliget: quod si nõ facit, transfertur electio in vxorem: vt l. prima. ff. de solutio. coniuncta l. plerunq;. §. fina. ff. de iure dot. Item dicit Baldus, quòd non est bona distinctio, quam faciũt aliqui sic, vt est Andreas de Pisis. qui dicunt, quòd

aut per condemnationem fit seruus
pœnæ: puta, dicit statutum, decapi-
tetur, vel suspendatur: & tunc est ele
ctio iudicis: quia seruus pœnæ non
potest eligere. argumento l. ex fa-
cto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebel.
aut non fit seruus pœnæ, & est ele-
ctio rei: nam ista electio, secundùm
Baldum, non in iure, sed in facto cō-
sistit: quæ communis est: vt l. hos
accusa. §. omnibus. ff. de accusatio-
nibus. Ego autem circa prædicta a-
liter sentio, pro cuius declaratione
sic distinguas: Aut vnica tantùm pœ
na est imposita à lege, vel statuto, aut
duæ, vel plures alternatiuè. Primo
casu, quando vnica tantùm pœna est
imposita, & tūc subdistinguitur: Aut
illa pœna imposita est certa, & deter
minata. aut incerta, & indetermina-
ta. Quādo est vnica tātū pœna certa
determinata à lege, vel statuto, &
tūc à verbis legis, vel statuti non est
recedendū: quātuncunq; verba sint
dura. l. prospexit. ff. qui & à quibus.
sic illa pœna est regulariter imponē
da. facit l. nō aliter. ff. de legatis ter-
tio. & maximè vbi statutū loquitur
imperatiuè, dirigēdo verba ī ipsum
24 iudicē.* Nā tūc iudex nō posset im
ponere aliā pœnā, quàm pœnā statu
ti. quod seruare iurauit, secūdū Bal.
q ita notat in l. in eū. in fine. C. de fur
tis. nec in hoc casu conuenit disputa
tio, cuius sit electio. ex quo est vni-
25 ca pœna.* Quia electio non pōt ca
dere, nisi inter plura: vt l. si illud aut
illud. ff. de legatis secundo. & notat
etiam Bartolus in l. prima, infrà de
furtis. Sed solùm potest cadere di-
spensatio, & ista ad iudicē ex causa
26 pertinet.* Vt si statutū dicat de am-
putatione manus, & aliquis est ita
puer, vel ita senex, q statim mor...
tur, pōt iudex dispēsare: tñ nō ...
tur, nec poterit appellari, argu...
ff. ad Syllanianū. l. qui posthu...
fine. & p hoc vide optimū te...
l. auxiliū. §. in delictis. ibi, nisi ...
nus interdū miseratio ætatis, a...
diocrē pœnā iudicē perduxerit.
ibi glossa in verbo, miseratio ...
minor. & vide textū in l. aut facta ...
persona. ff. de pœnis. Itē pōt ...
su, quādo est vnica pœna, ...
27 dispēsatio, sed interpretati...
statutū dicit, q occidens ...
vt in eo, in quo deliquit ...
modò si culpa, nō dolo ...
& mortuus es. dicit Baldus ...
l. quicunq;. q ego non debeo ...
& à tali interpretatione mala ...
appellari, nisi appellatio sit specia...
ter interdicta: vt ff. de origine iu...
l. secūda. §. posteà ne diutius. Et ...
interpretatio est de iure natura...
ideo habet locū etiā in statuto: na...
de ratiōe naturali est, q nō puni...
quis ad mortē, q noluit delinquere.
28 *Itē quia nō debet æquè puniri c...
lus, & nō dolus: vt ff. ad legē Corne-
liam, de sicarijs. l. prima. §. sed si cl...
ua. Item non est similitudo, occi...
re non ex proposito, & ego ex p...
posito occidar. nam sententiā ...
tis, nisi ex proposito iudicati, pati...
possumus. Item pro hoc. ff. ad leg...
29 Corneliam de sicarijs. l. in lege. *Itē
quia vbicunque de pœna corpora...
vel capitali loquimur, subintelligi-
tur dolus, vt nota. ff. de in litem iu-
rando. l. in actionibus. & institut. de
suspectis tutoribus. §. suspectis. Se-
cus in pœnis pecuniarijs, quia ibi nō
subintelligitur dolus, sed bene sub-
intelligitur conditio, si culpabilis
sit, ne

fit,ne innocens condemnaretur. C. de noxali.l.si serui nostri.& ff.ad Syl leianũ.l.j.§.si quis in villa.& statuta non sunt intelligenda Iudaice. vt nota.in gloss.ff.de damno infecto.l. damni.§.si is.in glo.quidam Iudaicè.ita dicit singulariter Bald.in d.l. quicunq;.infrà eodem.Et quod dixi,quòd vbicunq; de pœna corporali,vel capitali loquimur,subintelligitur dolus:dic idem no.Bal.in l.data opera.infrà,qui accusari nõ possunt.

30 *Vbi dicit,quòd si statutũ imponit pœnam personalem ꝓ homicidio,puta quòd occidens occidat, nisi occidens occidit dolosè,& ex ꝓposito,nõ habet locũ pœna statuti, vel ius commune,sed debet aliter mitius puniri. Et idem dicit dominus Paul.de Cast.in l.secunda.C.vbi senatores vel clarissimi.vbi dicit,ꝙ si statutum disponit,quòd homicida decapitetur,& aliquis per culpam sine dolo interfecit hominem,assessores ignorantes consueuerunt dicere, quòd non debemus distinguere,sed simpliciter stare verbis statuti:quia non inspicitur animus,sed factũ,vt l.prima.§.diuus.ff.ad legẽ Corneliã de sicarijs.facit l.palàm.§.quæ in adulterio.ibi,quia factum lex,non sententia notauit.ff.de ritu nupt. Tamẽ ipse dominus Paulus in d.l.j. C.vbi sena.vel cla.sequendo Baldũ in dicta l.data opera.tenet contra,dicens,quod aliàs sequeretur,quod de homicidio casuali deberet quis decapitari:quod est contrà omnem æquitatẽ.Et subdit,quòd ita pluries consuluit,& à morte aliquos defendit. Et idem dicit dictus dominus

31 Paulus in l.j.in fine.ff.de legib.* Qui subdit,ꝙ idẽ est,si diceretur in statuto,quòd cõdemnetur ad pœnam pecuniariã,quã si nõ soluerit infrà mẽsem,decapitetur,si nõ cõmisit dolosè,non debet decapitari,licet nõ soluat.& dicit domi.Paul.in d.l.j.in fine, de legibus, hoc perpetuo tene menti, quia ignorantes iudices seruant statuta ad vnguem,vt iacent, siue commiserint dolosè,siue nõ.nã poteris liberare, per dominũ Baldum,in d.l.data opera.multos à pœna capitis:quia assessores & iudices nisi viderint autoritatem scriptã,nesciunt a verbis statuti recedere. Ex quo refet præfatus & domi.Paul.in

32 d.l.j.C.vbi senat.vel clari. * Quòd quando noctis tẽpore potius ex lasciuia,quàm ex dolo quidam proiecit lapidem,& percussit vnum, qui mortuus est,quòd ipse consuluit,ꝙ debet mitius puniri,scilicet pecuniariter,vel fortè dare sibi bannum pro aliquo tempore.quod bene nota,vt scias adiuuare potius pueros,vel etiã homines ludentes per lasciuiam ad lapides,sicut ludunt pueri in ciuitate ista Veronæ,vel ad niuem,sicut fit in multis locis,& aliquis in eo ludo occidatur per iactũ lapidis,vel niuis, ꝙ occidens non debet puniri pœna mortis,vel corporalis,facit l.item si obstetrix.§.sed & si per lasciuiam. cum §.sequenti,& l.sequẽti,nam ludus.& quod ibi nota.ff.ad legem Aquiliam.& l.omne delictũ.§.penultimo,ibi,per vinum,aut lasciuiam. ff.de re militari.Et istud nũquàm exeat mentem tuam,quia valet mille aureos.Sed solennis doctor dominus Antonius de Rosellis in c.cognoscentes. circa principium,extrà de constitutioni.videtur tenere contra prædicta,dum dicit,not.hic ca-

ſum non ponderatum ab alijs docto
ribus, quod ſtatutū imponens pœnā
ordinariam pro aliquo delicto, veri
ficatur, ſi delinquēs delinquat culpo
sè, & ſi nō dolosè, vt ibi in text. Sed
certè ille tex. non probat. Bene em̄
vult, quòd culpa puniatur, ſed nō di
cit quòd culpa verificetur in ſtatuto
imponente pro delicto pœnā capita
lem, vel corporalem. Vnde non rece
das ab opinione Bal. & domi. Pau. de
Caſt. ſ. quam etiam ſequitur Cyn. &
33 Bald. in d. l. j. ff. de legibus. *Adde
tamen prędictis, q̄ vbi pœna atrox
imponitur per ſtatutum, ſaltem re-
quiritur lata culpa: quia leuis nō eſt
talis culpa. quam lex abhorret, licet
extraordinariè puniat. facit quod no
tat in l. liberorū. ff. de his qui no. in-
fami. ita dicit Bal. in l. quæ fortuitis.
in penul. colum. circa principium. C.
de pigno. actio. Et per prędicta id li
mito, quod notat Bal. in l. quid ergo.
§. pœna grauior. in vltima colū. in
34 princi. ff. de his qui no. infa. *Vbi
dicit, quòd quando pœna eſt limita-
ta per ſtatutū, iudex nō habet arbi-
triū, per l. hodie. ff. de pœnis. quia ſta
tutū eſt tenaciter obſeruandum. ar-
gumē. l. ſi quis reum. de cuſto. reor. nā
per talia ſtatuta ſpecialia, videtur eſ-
ſe derogatum illi generali regulę l.
hodie. argu. l. ſanctio legū. ff. de pœ-
nis. cum in nouis legibus nō habeat
locum regula l. hodie. Nam iſtud di
ctum Baldi, debet intelligi, niſi ex
cauſa fiat diſpenſatio, vt dixi ſuprà
de puero & de ſene: item, niſi fiat de
iure interpretatio, vt dixi ſuprà de
ſtatuto imponente pœnam corpora
lem, vt intelligat, ſi dolus interuene
35 rit. *Quando verò vnica pœna eſt
incerta, & indeterminata à lege, vel
ſtatuto, & hoc caſu ſemp eſt e[illegible]
iudicis: & talis pœna dicitur a[illegible]
ria: & ſic ſtatur arbitrio iudici[illegible]
text. qui ita debet intelligi in l.
expilatores. ff. de effracto. ibi, q
nulla ſpecialis pœna. & eſt tex[illegible]
hodie. ff. de pœnis. q̄ ſic dicit, hoc
licet ei qui extraordinē de crimi[illegible]
cognoſcit, quā vult ſententiam fer-
re, vel grauiorem, vel leuiorē: ita ta-
men, vt in vtroque moderationē n[illegible]
56 excedat. *Circa hoc tamen [illegible]
do pœna eſt in arbitrio iudicis non
determinata à lege. & ſic [illegible]
ſunt arbitrariæ, dic quod de[illegible]
telligi, quòd iudices, qui arbi[illegible]
tur, ſecundùm mentem legis, [illegible]
iuris, & arbitrij intellectus, ſeu ra[illegible]
nis. ita no. dicit Bald. in c. §. iudices.
in princi. tertia colum. ver. no. quod
arbitria. in titulo, de pac. iura. fir. Vel
ſecundū cōſuetudinem: vt nota. g.
in l. quid ergo. § pœna grauior. ff.
de his qui nota. infa. & vide ad hoc
glo. in d. l. hodie. & glo. in l. reſpici[illegible]
dum. in princi. ff. de pœnis. & in l. a-
thletas. in §. calumniator. in verſ.
ex vtraque parte. ff. de his qui not. in
fa. & vide Gandi. de maleficijs, in ru
brica, vtrum pœna poſſit augeri,
37 vel minui, verſiculo fina. *[illegible]
non debet in arbitrijs iudex ſe[illegible]
rigorem ſcriptum, imò poteſt e-
tiam ſequi æquitatem non ſcri-
ptam, vt eſt caſus in auten. de defen-
ſo. ciui. in §. iuſiurādum ſecundum
vnum intellectum. & ſic ibi eſt ca-
ſus, in quo æquitas nō ſcripta, præ-
fertur iuris rigori ſcripto, ſecundum
dominum Antonium de Butri. in c.
j. in ſexta colum. in ver. oppo. quòd
nec iudex poſſit iudicare. extrà de
38 cōſtitu. *Item in arbitris, iudex de-
bet

bet inclinare in mitiorē partem, vt extrà de officio delega.c.de causis. nō tamen debet esse nimiū gratiosus: vt de re iudicata.c.cū æterni.lib. vj.& ibi Ioannes And.in nouel.ita dicit Bal.in d.l.quicūque.infrà eodem. quem sequitur Angel.de Are.in suo tractatu maleficiorum.in verbo, amputetur sibi manus dextra.in pen.colum.& idem notat Bald.in l.j.in fine. ff.de his qui sunt sui vel alie. iuris.

39 *Item quando loco ordinariæ pœnę, relinquitur pœna ad arbitriū iudicantis, iudex potest arbitrari. vsq; ad quantitatem pœnæ ordinarię, cuius loco arbitraria est subrogata, sed non potest illam imponere: ita dicit no.Anto.de Butr.in c.inquisitionis. in fine princip.extrà de accusation. per glo.no.quæ est ibi in verbo, ali-

40 qui. *Item dicit hic Ange.singulariter per glossam finalem hic, in principio, quòd si potestas habet arbitriū puniēdi fures in plus & minus, quàm statutū dicat, debet intelligi in plus. & sic, quod sit eadem species pluris, aliàs nō esset plus, imò omnino diuersa, quia differunt in nomine, substantia, & in natura.ff.de euictio.l. scapham. & ff.de auro & argento lega.l.penultima. Et ideo si pœna ordinaria est pecuniaria, non transibit ad corporalem: quia hic non se haberet per modum pluris, sed per modum maioritatis: vt l. in seruorum.ff.de pœnis. facit. ff. de in litem iuran.l.cùm furti.cum similibus ibi allegatis in gl.& hoc etiam videtur tenere Bald.in l. conuenticula. in quinta col.C.de episcopis & cle-

41 ricis. *Vbi dicit singulariter, quòd si statutum dicit, quòd si aliquis puniatur pœna pedis, vel alia, intelligitur de simili: vnde nō intelligitur de pecuniaria pœna: quia non conuenit pœnę: nec dicitur de amputatione capitis, quia longè remota est à mutilatione membri. quod est valde notabile, pro multis statutis tertij libri statutorum cōmunis Veronæ, in qbus imponitur certa & specialis pœna pro delicto aliquo, & posteà dicitur, & plus & minus arbitrio dictę potestatis, & totius curiæ, vel maioris partis eius: quia si illa pœna specialiter nominata est pecuniaria, nō potest transiri ad corporalem. Secus si nō esset corporalis, quia tunc bene posset augeri in corpus, per dictam

42 doctrinam Ange. *Itē adde, quòd dicta verba statuti, & plus & minus arbitrio dictæ potestatis, &c. intelliguntur non de maxima quantitate, sed vigore dictorum verborū, plus & minus, intelligitur de modico: vt l. hæc adiectio. ff.de verborum significatio.& in d.l.cùm fur.& ibi nota.per Docto.ff.de in litem iurā. & est tex.in l.cùm filius. §.pater.ff. de legatis secundo.& vide bonum tex.in l. Publia. §.fin.ibi, plus nō minus.ff.depositi.& intelliguntur illa verba, plus vel minus, arbitrio boni viri, vt est tex.& ibi Doctores.in d.l.

43 cùm filius. §.pater. *Et ideo cùm dicatur in statuto Veronēsi, arbitrio dictæ potestatis: intelligitur arbitrio boni iudicis: vt ibi.facit l.continuus. §.cùm ita.ff.de verborum obligation.quod arbitrium boni viri debet in hoc esse, vt non transeat pœna pecuniaria, ad corporalem: vt dixi secundùm Angelum. Item non transeat ad magnam quantitatem, vltra pœnam à statuto specificè expressam, & maximè vltra tantūdem. Exemplū

44 emplũ. *Dicit statutũ, quòd si qs
dederit alicui alapam, cõdẽnetur in
quinquaginta libris denariorum, &
plus & minus arbitrio dictæ potesta
tis, &c. nõ debebit arbitrari vltra cẽ
tum libras, quia nõ debet esse plus il
lud, quod vltrà arbitratur, quàm sit
illud, quod specialiter est inductum,
pro pœna & statuto. ꝑ hoc vide om
nino quod no. Cardi. Zabar. in c. nõ
nulli. in princi. in xx. quęstione, ex-
trà de rescriptis. & nõ omittas, & hic
addas. pro hoc facit optimè l. sanci-
mus. in princ. C. de fideiusso. & quod
no. Bal. in consilio suo, quod incipit,
In Christi nomine amẽ. Nobilis vir
Henricus de Aduocatis. in prin. vlti
45 ma columna. *Vbi dicit, quãdo est
factum compromissum cum potesta
te prorogandi, quòd mensura tem-
poris prolongati, nõ potest esse ma-
ior, quàm mensura temporis princi
palis: allegat dictam l. sancimus. & au
ten. qui semel. C. quomodo & quan
do iudex. quod est multũ nota. pro
prorogatione compromissi, & etiã
pro dicto arbitrio statuti, & est singu
46 lare, & menti tenendum. * Item est
magna dubitatio, an quando statu-
tum dat arbitrium iudici, non speci-
ficando aliquam pœnam, vsque ad
quam pœnam possit transire. dic ꝙ
potest imponere pœnam pecunia-
riam fisco applicandam, & etiam pœ
nam capitis, & sic pœnam mortis: vt
tenet gloss. quæ allegatur pro sin-
gulari. Institut. de iniurijs. §. in sum-
ma. in versicu. extraordinaria pœna.
Sed aliqui Doctores allegant aliam
glo. pro simili, in l. penultima. C. si
aduersus libertatem. in glo. fin. quæ
dicit in persona, vel arbitrio iudicis.
tu autẽ allega aliã similem gl. in l. sa
crilegij. in prin. in verbo, considerã
dum. ff. ad legem Iuliam pecu. pot
tamen dici, quòd dictæ glossæ
tiunt cõtrà: dum dicit gl. in d. l. p.
tima. in persona, vel arbitrio iudi
& glo. in d. l. sacrilegij. ibi, capitis,
extraordinaria pœna imponitur. &
dum dicit extraordinaria, intelligi-
tur, id est arbitraria, vt habetur in to
to titulo. ff. de extraordinarijs crimi
nibus: facit text. in l. cùm filiusfa. via
ticum. ff. si certum petatur. & inter il
la verba, & pœnam capitis, ponitur
47 dictio vel, * quę solet poni inter
diuersa, vt l. hęc verba, ille, aut. ff.
de verbo. signi. ergo videtur dice
re, ꝙ in pœna extraordinaria & arbi
traria, nõ comprehenditur pœna ca
pitalis in persona Sed an illa gl. in
dicto §. in summa. sit vera, dic quòd
etiam sequitur Bal. simpliciter in l. j.
C. de his qui latrones occult. & idẽ
etiam sequitur in c. j. in §. iniuria. in
principio, in titulo, de pac. iuramen.
48 fir. *Vbi dicit, quòd pœnæ arbitra
riæ extenduntur vsque ad mortem
inclusiuè, propter excessum facino-
ris, per illam glossam ordinariam. Et
idem etiam tenet ipse Bald. in l. fina.
ff. de rerum diuisione. vbi dicit, per
illam glossam, quòd arbitrium da
tum à lege in maleficijs, etiam in
mortem se extendit, si sit factum ni-
mis graue. idem Bal. etiam sequitur
illam gloss. in c. j. in principio, in v
columna, versi. sed hic quæro, an ra-
tione generalis arbitrij. in titulo, de
pace tenenda. vbi dicit, quòd ratio-
ne generalis arbitrij, potest fieri cõ-
demnatio vsque ad mortem, per di-
ctam glossam singul. Institu. de iniu
rijs. §. pœna. debuit allegare §. in
summa. Et hanc gloss. etiam tenuit
domi-

dominus Nicol.de Neap.in l.fi.in fi. ff. vbi pupillus educari debeat. vbi dicit,ꝙ pœna extraordinaria potest esse vsq; ad pœnā capitis.allegat dictam glossam in §.in summa. quam (dicit) teneas cordi. & dominus Angelus de Aretio,in suo tractatu malefic.in fine,penultima colūna,transit cū illa glo.& Matthe.de Math. in suis no.in xl.no. tenet etiā illā glossam,dicendo,ꝙ vbi pro aliquo delicto imponitur pœna arbitraria, pōt imponi pœna vsq; ad mortē inclusiuè,per illā glo.in §.in summa. dicit tamen, ꝙ iudex arbitratur, quòd si imponatur maior pœna, quàm fuerit solita imponi,nisi de consuetudine appareat,dicitur grauare & male facere,nisi hoc faciat ex causa. l. hodie.ff.de pœnis.& nota.in l. quid ergo. §.pœna grauior.ff.de his qui nota.infam.& in l.pen. §.ad crimen. ff. de publicis iudic.Et eandē glo. §. in summa,tenet domin.Angel.de Are. institu de actio. §. omnes. in quarta colūna. Sed dominus Ioán.de Imol. in l.ij.ff. de publicis iudicijs. ī versi. quid autē si aliqua pœna. & Ang.de Aret. in suo tractatu maleficior. in glo. in verbo,& ibi caput à spatulis amputetur. in fi.sequens dominum
49 Ioan.dicunt, *quòd quandocunq; lex,vel statutū dicit,ꝙ pœna sit in arbitrio iudicis,& vsq; ad pœnā mortis,& tūc clarū est,ꝙ eius arbitrium pot. se extēdere ad pœnā mortis. vt l.sacrilegij. §.sunt quędā. & ibi casus.ff.de varijs & extraordi.crimini. Quandoq; lex vel statutū dicit,pœnam esse arbitrio iudicis, dūmodò non se extendat ad pœnā mortis. & tūc clarū,ꝙ illā nō poterit imponere.probatur apertè in l.j.ff.de furtis. & ī l.j. §.expilatores. de effractor. & l.j. §.fi.ff.de crimine stellio. Quandoq; lex vel statutū simpliciter dicit,pœnā esse in arbitrio iudicis.tūc videtur,ꝙ tanquàm bonus vir arbitrari debeat:argument.l.vir bonus. ff.iudi.sol.& nota.per gl.& Bartolū, in l.si qua pœna.ff.de verbo.signi.& per glo.in c.super his.in verbo, arbitriū.& in verbo, astringendo. extrà de accusat.& sic patet, ꝙ secūdū qualitatē facti,aliter,& aliter debeat arbitrari,argumen.eius quod habetur in c.sicut dignū. extrà de homicidi. & d. §.sicut quædā.Florianus autem de Sancto Petro de Bononia, ī l.itē si obstetrix.ad fin. principij. ff. ad l. Aquiliā.tenet illā gloss.in §.in summa.institu.de iniurijs.limitando eā, vt habeat locū in delictis cōsummatis,secus in non consummatis.quod est notandū. Sed Bal.in rubrica suprà C.de pœna iudicis,qui malè iudicauit. videtur tenere contrariū. & Antonius de But.in c.de caus. extrà de offici.delegati.& glo.& Doctor. in c.inquisitionis.in fi.principij, extrà de accusationibus. & habetur etiā de intellectu d.gl.in §. ī summa. per And.de Isern.in c.primo, in titulo,quæ sunt regalia, in vsibus feudorum. Itē pro hac opinione,ꝙ nō possit imponi pœna mortis,videtur ꝓbari: quia si pœna imponitur arbitrio iudicis,poterit arbitrari de temporali tantū, nō de perpetua:nisi aliud fuerit expressum:vt ff.de furibus balnearijs.l.prima,ibi, tēporali. & ille casus nō est alibi,secundū Alber.de Rosa.ita dicit Francisc. Zaba.in c.ex literis.in vj. oppositione, extrà de constitutio.& idē ipse not. in c.de causis. §.in illis.in j.& ij.not.

extra de offici. delega. Tu autem ex
omnibus potes prædictos Doctor.
ad concordiam reducere, sic distin-
50 guendo. *Si quęritur in arbitrari-
is, quę pœna posit vel debeat impo
ni, distingue. aut pœna est certa &
determinata in specie, & expressè à
iure cōmuni. Aut per consuetudinē
est certa, aut nullo modo est certa,
vel determinata. Primo casu, quādo
pœna est certa, & determinata in
specie à iure cōmuni, & per formam
statuti iudex habet arbitrium, & tūc
aut simpliciter arbitrium proceden
di, & determinādi, seu condemnan-
di super maleficijs, & tunc tale arbi-
trium succedit loco pœnæ ordina-
riæ: & sic vltra eam imò nec vltra eā
imponere pōt. ita intelligitur glossa
in c. inquisitionis. in fi. princip. extrà
de accusat. & quod ibi nota. Anton.
de Butr. & sic dicit, arbitriū debet re
stringi ad formā iuris cōmunis, vel
municipalis. argument. l. creditor.
§. Lucius. & ibi vide Alber. de Ro-
sat. ff. mandati, & de pœnis. l. hodie.
& habetur per Gandinū in suo tra-
ctatu de maleficijs. in tit. de quęstio.
& tormentis. versicu. penultimo. &
per Alberi. de Rosate, in suo opere
statutorū, ī iij. parte, quęstiōe xxxiij.
Et sic debet arbitrari secundū mentē
legis, siue iuris, & arbitrij intellect⁹,
seu rationis, secundū Baldū, in c. j. §.
iudices. in princi. iij. colum. in titul.
51 de pac. iura. fir. *Nisi interueniret
enormitas criminis, quia propter e-
normitatē criminis, licitū est leges
transgredi, secundū Innoc. in c. j. ex-
trà de constitut. & notat Bald. in au-
thenti. sed nouo iure. j. co. ad fin. j.
52 colum. *Aut iudex habet arbitrium
non simpliciter, sed generaliter in
inquirendo, procedendo, torquen-
do, puniendo, banniendo, & co[...]
nando: & generaliter purū, me[...]
liberū arbitriū in maleficijs, & [...]
si, non obstante iure cōmuni ve[...]
tuto, & tūc tale arbitriū mul[...]
peratur, tam in specificatis, quàm
clausula generali, per ea quę nota[...]
si quis cautio. l. sed & si quis. §. qu[...]
situ. & ad hoc bene facit l. filius[...]
versicu. iam videamus. ff. de do[...]
cundū Alber. de Rosa. qui [...]
in d. opere statut. in iij. parte [...]
one xxxiij. & hoc casu, licet [...]
ret, credo quòd iudex poter[...]
trari etiā vltra ius cōmune, & [...]
nere pœnā etiā capitalē, id est [...]
tis: per prędicta, vt aliquid ope[...]
dictū arbitriū ita liberū, & genera[...]
quod bene nota pro cxiij. statuto
statut. iij. lib. statutorū cōmunis Ve-
53 ronæ. *Secundo casu, quādo pœna
non est certa & determinata per ius
commune vel statutum, sed per con
suetudinē. & tunc dicas idem quod
dictū est proximè, quādo pœna est
certa de iure cōmuni: quia in dubio
nō debet excedere pœnā, quę de cō
suetudine solet apponi. vt est g. no.
in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff.
dè his qui nota. infam. & glo. in l. ho
die. ff. de pœnis. & supra dixi: vbi de
legaui etiā alia circa hoc, nisi habe-
ret iudex liberū, & merū arbitrium
&c. quia tūc posset excedere, per ea,
quæ statim dixi. Itē nisi interueni-
ret enormitas criminis, quia propter
enormitatem criminis, licitū est le-
ges transgredi, vt dixi secundùm In-
54 noc. & Bald. *Tertio casu, quādo
nullo modo pœna est certa, vel de-
terminata à lege. Et tunc subdistin-
guo: Aut nulla pœna est limitata. à
statu

statuto, vt quia statutum, vel lex dicit simpliciter, quòd sit in arbitrio iudicis, vel quòd iudex habeat arbitrium. Aut pœna est limitata cũ culpa plus vel minus arbitrio dicti iudicis. Si nullo modo pœna est limitata à lege vel statuto, & tunc aut lex vel statutum dicit, quòd possit punire vsque ad mortem, vel quòd nõ possit punire vsque ad mortem, & his duobus casibus non est dubium.
53 *quia vbi casus legis, ibi nulla dubitatio. l. ancillæ. C. de furtis. & ita nota. dominus Ioan. de Imol. in l. secunda. ff. de publicis iudicijs. Aut lex vel statutũ nihil exprimit, sed simpliciter committit arbitrio iudicis. & tunc aut delictũ non est consummatum, & non potest iudex vigore arbitrij condemnare vsque ad mortẽ inclusiuè. & ita intelligitur quod nota. Florian. in l. itẽ si obstetrix. in fin. princip. ff. ad l. Aquil. Aut delictum fuit consummatum, & tunc bene poterit imponere pœnam vsque ad mortem inclusiuè: & ita intelligatur d. gloss. singularis in d. §. in summa. institu. de iniurijs. & ita etiam intelligantur Doctores suprà allegat. qui tenent dict. gloss. Si verò pœna est limitata cum culpa plus vel minus, arbitrio dictæ potestatis, vel iudicis, & tunc poterit imponi maior pœna vigore dicti arbitrij, quàm fuerit limitata à statuto, intelligendo in modica quantitate, arbitrio boni viri: ita tamen, quòd non possit excedere duplum, sine tantundem, & sic non poterit imponi pœna mortis. & ita intelligantur alij Doctores, qui tenent contra gloss. in d. §. in summa. Et hoc casu debent considerari verba statuti. Quia aut b pœna [b] limitata est pecuniaria, & vigore dicti arbitrij, per dicta verba, plus, & minus, nõ poterit transire ad pœnam corporalem, & eã imponere, vt dixi secundùm Angelum hîc: aut pœna limitata est corporalis, videlicet, quòd aliquis puniatur pœna pedis, & tunc non poterit fieri transitus ad pœnam corporalem maiorem in alio membro, & sic multò magis non poterit imponi pœna capitis, vt dixi suprà, secundùm Baldum, in l. conuenticula. in quinta columna. C. de episcopis & clericis. & ita etiã possunt intelligi Doctores, qui tenent, quòd in arbitrijs iudex nõ possit imponere pœnã mortis, contra glossa. in dict. §. in summa. institut. de iniurijs. quæ omnia tene menti pro intellectu glo. d. §. in summa. quia alibi non ita planè, & di-
55 stinctè examinata reperies. *Et de materia; quãdo pœna est arbitraria. vide in locis præallegatis. & adde quod nota. in l. j. ff. de iur. om. iudi. vbi dicitur, officium iudicis latissimum est. Et si vis scire multos casus, in quibus iudex habet arbitriũ tam in faciendo, quàm in omittendo, vide in quodam tractatu dom. Galua. decretorum Doct. de Bono. qui incipit, Ad communem vtilitatem. v-
57 bi numerat trecentos casus. *Secũdo casu principali, quando duæ vel plures pœnæ alternatiuè sunt impositæ à lege, vel statuto tantùm, cuius sit electio pœnæ, an iudicis, an rei? Et in hoc concordando omnes opiniones, sic dicerem saluo meliori iudicio. argument. l. Claudius. in fi. ff. qui pot. in pigno. habe. distinguendo tres casus, Aut vtraque pœna alternatiua est pecuniaria, aut vtraq; est

est corporalis, aut vna est corporalis, alia pecuniaria. Primo casu, quãdo vtraq; pœna est pecuniaria, tunc subdistingue secundũ Bar. Aut verba legis, vel statuti referuntur ad iu-
c dicem c,& electio erit iudicis. Aut referuntur ad reũ, & ita electio erit rei. argumen. gl. in l. Lucio. ff. de leg. ij. Nec obstat responsio Baldi in l. quicunque. nota. dũ dicit, ꝙ illa glo. loquitur in creditore fauorabili, hic in odioso: quia si ibi fauor deberet operari in omni casu, esset electio creditoris, id est, legatarij: cùm ergo ibi etiã sit aliquãdo electio debitoris, id est, hæredis: istud procedit nõ propter odiũ, vel fauorem, sed propter verbũ, quod personæ adijcitur: quia si verba referũtur ad vnũ, ad illum spectat electio. & ita etiã debemus dicere in casu nostro. Aut verba legis, vel statuti ad neminẽ referũtur, vt dicunt: pœna sit centũ ducatorum, vel quinquaginta: & tũc in du
58 bio electio est rei, *quia in alternatiuis electio est dare debentis. l. plerunq;. in fi. ff. de iure dotiũ. & hoc vltimũ tenent omnes. Nec refert, an ista pœna applicetur parti, sicut etiã pœna furti, an fisco. argumen. l. interpretatione. ff. de pœnis, cũ simil.
59 *Secũdo casu, quãdo vtraq; pœna alternatiua est corporalis, & hoc casu teneo indistinctè, ꝙ electio sit iudicis: qa nõ memini me legisse textũ expressè dicẽtẽ, ĩ pœnis corporalibus alternatiuis sit electio ipsius rei, sed solũ in pecuniarijs bene reperitũr, ꝙ in alternatiuis electio est dare debentis: vt dicta leg. plerũq;. in fi. ff. de iure dot. Sed bene reperio text. cũ gl. vbi probatur in cõtrariũ: scilicet in l. aut dãnum. §. proinde. ff. de pœnis. & ibi glossa in ver-
60 bo, permittens. *Vbi dicitur, iudex non potest dare electionem eligendi sibi mortẽ, quã vult, & tex. ad hoc allegat pro singulari Lud. de Roma. in cxxxj. singulari. incipit, quæro an iudex. vbi dicit, iudex non potest dare electionẽ pœnæ morituro, licet Nero hoc fecerit in Senecã, magistrum suũ: sed illud speciale est in Imperatore: vt ibi, sed aliud est in alijs iudicibus inferioribus. vnde si lex vult, ꝙ iudex qui potest, & debet considerare delicti, & rei qualitatẽ, iuxta l. respiciendum. in principio. l. aut facta. ff. de pœnis: non potest dare electionem reo. multò min⁹ interpretabimur, ꝙ lex sine facto iudicis voluerit reo dare electionẽ pœnæ: quia ipse reus in dubio semper eligeret minorẽ, seu mitiorem pœnam. facit ad hoc l. prima. §. expilatores. ff. de effract. & expil. Itẽ quis non est dominus membrorum suorũ. l. liber homo. ff. ad l. Aqui. sed si posset reus eligere pœnam corporalẽ, esset dominus mem-
61 brorũ suorũ, ergo &c. *Item pro hoc, quia quis non potest fideiubere, nec etiam obligare se pro alio in pœnã corporalẽ: vt est tex. cũ glo. nota. in xxiij. quæstione v. cùm homo. & nota. Bart. in l. Iul. in fi. ff. qui satisd. cog. & nota. per Cyn. in l. ad cõmentariensem. C. de custod. reorum. & nota. Baldus in titul. de pace Constan. in xxvij. colum. & Ludo. de Roma. in cxxvj. singulari. quod incipit, Tuscis, ꝙ in causa criminali. Licet in hoc consuetudo valeret, vt dicit Bald. & Ludo. in locis præallegatis. Et de hoc, quòd in pœnis alternatiuis, non pecuniarijs, electio sit

iudi

iudicis, est gloss. singularis, in c. sicut Iudæi. in fi. super verbo, aut excommunicationis. extrà de Iudæis. secũdùm Francisc. Zaba. in c. inter cæterás. in vlti. colum, in prin. extrà de re
62 scriptis. * Vbi dicit, ꝙ si in lege, vel statuto imponitur duplex pœna alternatiue, electio est ipsius iudicis, ꝑ tex. cum gl. fin. in c. sicut Iudæi. in fi. quam dicit esse singularem. Et isto modo intelligo istam l. scilicet ꝙ electio sit iudicis, non rei: non propter hoc, ꝙ verba referantur ad iudicem, vt dixit Bartol. in l. quicunque. infrà eodem. quia in hoc non bene videtur dixisse, sed quia pœna corporalis, cuius electio non potest esse rei, vt dixi. Et in hoc non teneo etiã Bal. quia dixit in dicta l. quicunq;. ꝙ indistinctè in pœna corporali alternatiua electio est rei: quia hoc non ꝓbatur lege, vt supra dictum est. Nec est bona repræhẽsio sua, dum dixit, quòd distinctio inter pœnam pecuniariam & corporalẽ sibi nõ placet, cùm in pœnis corporalibus mitius sit agendũ, præsertim si persona nõ sit vilis. allegat etiã ad hoc l. si de interpretatione. ff. de pœnis. quia imò est bona distinctio inter pœnam pecuniariam, & corporalem, videlicet quòd potius in pecuniaria possit esse electio rei, & non in corporali. nã pœna corporalis solet apponi pro grauiori delicto, quàm pœna pecuniaria: quod patet, quia est maior.
63 * Pœna enim corporalis quãtum cũ que minima, est maior regulariter quacunq; pœna pecuniaria. l. in seruorũ. in ii. ff. de pœnis. & vbi est maior pœna, ibi grauius est delictũ: vt no. gl. xxiiij. q. j. nõ afferamus: q̃ dicit, ꝙ maiora delicta, maioribus pœnis, minora, minorib⁹ sunt puniẽda. alle. in aut. vt fratrũ filij. §. fi. coll. ix. sed sic est, ꝙ vbi ĩponitur pœna pecuniaria, ibi sit minus delictũ, quàm vbi imponitur pœna corporalis, ergo mitius est agẽdum, vbi est pœna pecuniaria, & sic minus delictum, q̃ vbi est pœna corporalis, & sic maius delictum: vt est text. in l. respiciẽdũ. in prin. ff. de pœnis. Et propter hoc faciliùs cõceditur, ꝙ in pœnis alternatiuis pecuniarijs sit electio rei. quàm in pœnis corporalibus: & per hoc etiã patet, ꝙ non est bona distinctio, quam facit Bart. in hoc casu: videlicet, aut verba legis, vel statuti referuntur ad iudicem, aut ad partẽ, siue reum, per glo. in dicta leg. Lucio. ff. de leg. ij. quia illa loquitur in debitore, & creditore pecuniæ, vel alterius rei. nos verò loquimur in debitore sui corporis, cuius ipse reus nõ est dominus, nec in ipso potestatem habet, vt patet per prædicta. Nec obstat gl. in l. si minor. §. si seruus. ff. de mino. quæ dicit, ꝙ si seruus verberibus, vel noxæ dari debet, ꝙ electio est ipsius domini: qa illa gl. nõ loquitur de electione iudicis, vel rei. sed de electione domini, scilicet rei vel minoris læsi, & sic nõ facit. Præterea ibi, licet loquat̃ de pœna corporali serui, ea tamẽ reputat̃ pecuniaria respectu interesse domini. facit quod no. Bar. in l. j. §. generaliter. ff. de pœnis. Et eodẽ modo nõ obstat l. fi. & quod ibi no. ff. de in ius vo. quia ibi loquitur de electione pœnæ iter debitorẽ & creditorẽ: nos verò loquimur de electione pœnę inter iudicẽ
64 & reũ. * Tertiò casu, in pœnis alternatiuis, quãdo vna pœna est corporalis, alia pecuniaria, cui⁹ sit electio.

breuiter concludo, ꝙ semper fit ele-
ctio iudicis, & non partis, siue rei, ꝑ
ea, quæ statim dixi: quando vtraque
pœna est corporalis, quia rationes,
quæ ibi dicuntur, & hic concludūt.
Nec prædictis obstat gl. in dicta leg.
quod si minor. §. si seruus. ff. de mi-
nor. & l. fin. cū ibi no. ff. de in ius vo.
quia dic, vt statim dixi. Et ista mate-
ria, scilicet in pœnis alternatiuis, cu
ius sit electio, an iudicis, an rei, vide
hic Cy. & Bart. & Bal. ad fin. vide Bal
dum, & Doctores. in l. quicunque. in
frà eodem. & Bart. in l. j. §. expilato-
res. ff. de effract. & per Ioan. de Imo.
in l. ij. ff. de pub. iudi. & plenè per An
gelum de Aret. in suo tractatu male-
ficiorum. in verbo, ꝙ amputetur sibi
manus dextra. & vide Francis. Zaba.
in c. inter cæteras. in vltima colū. in
prin. extrà de rescrip. & in c. sicut di-
gnum. de homicid. & per Alberi. de
Rosa. in l. vj. ff. de eo quod certo loc.
Quæro sextò, quia hic dicitur ĩ text.
si fugitiui serui deprænhendantur ad
Barbaricos transeuntes. & gl. prima
dicit, deprænhendantur: scilicet in iti
nere, secus si ad hostes peruenerint:
& sic facit differentiam, an fugitiuus
deprænhendatur in itinere, in actu fu
65 gæ: an post cōpletā fugam. *Quid si
ex forma statuti imponit pœna por-
tantibus bladum, vel farinam, vel ali
quid aliud extra districtum, & inuē-
ti sunt aliqui portātes, & capti sunt,
antequàm sint extra districtū, an de-
beāt puniri pœna statuti. Et videtur
ꝙ sic, per istum textum coniūcta gl.
j. in prin. & per l. quis sit fugitiu⁹. §.
idem Celsus ait. el j. ff. de ædil. edict.
& vide, quod ibi scripsi de hoc. & ꝑ
l. si quis non dicam rapere. C. de epi-
scopis & clericis. vbi punitur affe-
ctus, licet non sequatur affectus. Cō
trà videtur, ꝙ non, quia delictū
est perfectum. l. qui falsam. ff. de
fis. Item pro hoc gloss. notabi
l. arboribus. §. finali. in verbo,
fructus. ff. de vsufruct. vbi dicit,
exit syluam, non tamen exiuit. &
Flo. & quod dixi suprà, in prima
nione, in fine. & est gl. sim. l. ...
66 quæsti. j. cùm renuntiatur. *In
in pœnis statutorum, regulariter
inspicitur affectus, nisi sequ...
ctus: vt notat hîc Bal. & dixi ...
tertia oppositione, in fine. & ...
dicta leg. si quis non dicam ra...
C. de episcopis & clericis. & ...
cum telo: infrà ad l. Cornel. de ...
quid dicendum est? Distingue ...
casus: Aut constat ꝙ portātes ...
non habebant animum portādi ...
mentum extra districtum, aut con...
ꝙ habebant animū portādi extra ...
strictum, aut sumus in dubio. Pri...
mo casu, quando constat, ꝙ non ha-
bebant animum portādi extra distri-
ctum, tunc sine dubio puniri non de-
bent, sed absolui: quia nec fecerunt,
nec facere voluerunt cōtra statu...
& sic non concurrunt verba, nec sen-
tētia statuti, iuxta no. in l. si id quod
in prin. ff. de iurisdict. om. iudi. Se-
cundo casu, quando constat, ꝙ habe-
bant animum portandi extra distri-
ctum, quod potest esse per confessio-
nem eorum, vt l. qui sentētiam. C. de
pœnis. vel quia est captus per custo
des in limine districtus, vt dicta leg.
qui sententiam. & l. sciant cūcti. ...
vel indicijs ad probationem indubi
tatis. C. de proba. vel si prius confes-
si fuerint, ꝙ volebant portare extra
districtum: argumen. tex. cum gloss.
in verbo, approbatū. in l. si prætor,
§. Mar...

§.Marcellus.cum ibi not.ff.de iudi. vel alio legitimo modo apparere potest:& tunc subdistinguitur, consi derando verba statuti, quia aut statu tum loquitur per verba præteriti tẽ poris, significantia actum ex toto p- fectum, vt quia dicit statutũ, si quis extraxerit frumentum: & tunc pœna limitata à statuto nõ punietur. & ita intelligitur gl. in dicta l. arboribus. §.final.ff.de vsufructu. & gl.xxxij.q. j.cùm renuntiatur. secundùm Bald. hic,& in dictà l.arboribus.in apostil lis.& ibi per Floria. sed tamen hoc casu extra ordinem puniri poterit.
67 * Quia non est omnino absque delicto, qui delinquere inchoauit. & cùm non sit determinata pœna, punietur iudicis arbitrio: vt ff.de pœnis.l.hodie.& l.j. §.expilatores.ff.de effractoribus. & minor pœna debet imponi, quàm si portasset extra districtum, vt l.j. §.final.cum ibi nota. ff.de extraordina.crimin. secundùm Baldum hic. & bene. Et idem tenet Bal.in quodam suo cõsilio, quod incipit, cauetur statuto, ꝙ bladum non extrahatur. vbi tenet secũdùm Vbertum de Bobio, quòd hoc casu puniatur minori pœna. Aut statutũ loquitur per verba præteriti temporis, q̃ non significant de necessitate actum ex toto perfectum: puta, quia loquitur per verbum, portauerit: & tunc punitur pœna statuti, quia tunc non requiritur actus cõsummat⁹, ex quo cõtra legem portat ille, qui ad prohibita per legem tendit. l.Cæsar.ff. de publicanis, secũdùm Bald. qui ita notat in dic.l.arboribus.in apostill. Aut statutum loquitur per verba, q̃ possunt significare vtrunque tẽpus delicti, scilicet tam præteritũ perfectum, quàm imperfectum, vt quia dicit statutum, si quis extraheret: vt ff. arborum furtim cæsarum.l. cædere. §.subsecare. & ff.de iurisd.omnium iudicum.l.si id quod. §.quod si dum proponeretur. & quod nota.gl.in dicta l.arboribus. §.fi.in gl. quæ dicit, lupus exit syluam, non tamẽ exiuit. & tunc debent puniri pœna statuti, nec iudex debet esse clementior lege, secundùm Bald.hic. Tertio casu, quãdo sumus in dubio, an habuerint animum portandi extra districtum, tunc aut non potest apparere ex coniecturis, ꝙ habuerint animũ portandi extra districtum, & tũc nõ possunt puniri pœna statuti: quia deficit probatio, & non ius.l. duo sunt Titij.ff.de testam.tute.aut potest apparere ex cõiecturis, ꝙ volebãt portare extra districtum: & tunc distingue, vt dixi in secũdo casu proximè
68 præcedenti. *Quæ autẽ sunt istæ coniecturæ? Dic si reperti fuerint in via non recta, & publica. nam tũc est mala suspitio contra eos, qui non tenent viã rectam & publicã: vt est casus notabilis, & ibi hoc no. Bart. in l. secunda.C.de cursu pub.libr.duodecimo.& idẽ notat Bart. in l.penulti. qui fiscales. per illum text.C. de nauicularijs.lib.xj. vbi dicit, quòd si reperitur quis cum salma frumẽti, vel cum alijs rebus vetitis portare extra territorium, in aliqua via non recta & non consueta, est suspectus, quòd eas velit portare extra territorium. facit ad hoc l.eos.in fine. secundùm vnam lectionem.ff. de falsis. & hoc modo dicit, quòd potest practicari l.nostra, si fugitiui. dum dicit, si fugitiui serui depræhendantur, quo modo poterit probari, [quò]d ipsi ha

buerint animũ transeundi, cùm fuerint capti, antequàm perueniant ad locum. & dicit, ꝙ ex qualitate loci facit ad hoc quod not. Bar. ĩ l. is qui. §. diuus. ff. de tutoribus & curatoribus da. ab his. & vide ad hoc l. nõ solùm. §. annus. ff. de exc. tut. & quod plenè not. Ange. de Are. in l. Imperator. in prin. ff. de appel. hoc tamẽ fallit, quã do via vsitata non esset secura, & inusitata magis secura, quia tunc licet quis esset repertus in via inusitata, non tamẽ esset mala præsumptio cõtra eum: vt notatur per glos. in dicta l. eos. in fin. ff. de falsis. vel nisi via vsitata esset destructa, vel inundatione aquarũ occupata, vt habetur in l. secunda. §. quod dixim⁹. ff. si quis cautionibus. Sed si reperti fuerint in via, vel loco indifferẽti, vt in via eũdi ad molendinum. Dic ꝙ debet perpendi & iudicari ex qualitate personæ, quæ cõsueuit talia facere, vel nõ facere: vt l. nõ omnes. §. à Barbaris. ff. de re militari. cum similibus. & ratione loci, vt dicta leg. pen. C. de nauicularijs. libro xj. & ratione rei prohibitæ. argum. l. quæro. §. final. ff. de ædili. edic. l. respiciendum. §. j. ff. de pœnis. & d. §. à Barbaris. & sic istis consideratis, poterit iudex condẽnare vel absoluere: hoc tamẽ casu, quã do nõ est omnino certũ, quia depræhensi reperti fuerunt in loco indifferenti, quia poterant diuertere ad plura loca, in dubio magis est procedendum ad absolutionem quàm ad cõdemnationẽ: vt ff. de pœnis. l. absentẽ. Et in casu quo iudici videret, ꝙ puniri deberẽt, tunc moderanda est pœna: quia iudicatur ex præsumptione, secũdùm Bald. hic: qui ita in

69 telligit [illegible] Nico. de Ma. *Sed an depręhensi poterunt pœnitere? videtur quòd sic, per l. qui falsã. ff. de falsis. Econtrà videtur quòd no[illegible] quis sit fugitiuus. §. primo. & §. Celsus ait, si seruus. & quia quasi p[illegible] uentus est: vt ff. de ædili. edict. leg. quis posteà. & leg. edicto. in prin. ff. de iure fisc. Et istud tenet Guid. de Suzaria, & Nicolaus de Matarellis: vt refert hic Bal. Et idẽ tu teneas, q[illegible] non est sui arbitrij, postquã [illegible] queum inciderunt. l. in laq[illegible] acquirend. rerum domin. [illegible] ea mente. cum ibi nota. ff. [illegible] & si aliter diceremus, facilius [illegible] sent legem & iudicem deluder[illegible] esset absurdum, secundùm Bal[illegible] qui ita tenet hîc. & idem notat [illegible] rian. in dicta leg. arboribus. §. final.

70 in fine. ff. de vsufructu. *Sed quid si nondum cœperunt portare frumentum, & sic non fuerunt reperti in itinere, sed fecerunt aptare salmas ad portandum frumentum? Dic quòd non punientur, quia ista præparamẽta non faciunt rem nõ esse integrã: vt l. si pecuniam. in principio. ff. de condictione ob causam. ita dicit notanter Baldus in dicta leg. arborib.

71 ff. de vsufructu, in apostillis. *Maior autem dubitatio est, si isti non fuerunt reperti in itinere, sed præparauerunt frumentum in domo ipsum occultando, vel in aliquo alio loco occulto, vt possint posteà portare. Dic quòd hoc casu, quia in cœperunt aliquem actum præueniẽre, puniri debent. & hoc probatur in l. quis sit fugitiuus. in §. idem ait interrogatus. & ibi hoc nota. in primo notabili, in fine. ff. de ædil. edict. & probatur optimè in l. si concubina. §. res amotas. ff. rerum amotarum.

rum, & adde quod dicã in sequenti 72 quæstione. *Quæro septimò iuxta prædicta, quia dixi in pcedẽti quæstione, quòd si ex forma statuti imponitur pœna portantibus bladum, vel aliquid aliud extra districtum, & aliqui sunt inuenti portantes, & capti. Quid si solùm fuerũt visi, sed nõ capti, nũquid incidant in pœnã statuti, perinde ac si fuissent capti? Et videtur quòd sic, quia inuenire quis dicitur, licet nõ appræhẽderit: vt l. nũquàm. §. thesaurus. ff. de acq. rer. domi. & hoc videtur tenere Ang. in l. iij. §. Neratius. ff. de acq. possess. In cõtrariũ videtur tex. cõiuncta gl. §. itẽ lapilli. de re. diu. & l. si Barsatorã. C. de fideius. vbi dicitur secundùm vnum intellectum glo. ibi, ꝙ si quis promisit inuenire Barsatoram latronem, nõ liberabitur, licet inuenerit 73 eũ, si nõ exhibeat. *Et per illum textum dicit ibi Bar. quòd verbum, inuentus, vel inuenire, nõ verificatur in solo aspectu, sed appræhensionẽ requirit. allegat etiam ad hoc quod notatur in l. j. in princ. ff. de acquirẽ. 74 possess. & dicto §. thesaurus. *Et per hoc dicit Bar. in d. l. si Barsatorã. ꝙ si statutũ dicit, si quis fuerit inuẽtus cũ armis, si nõ est captus, nõ dicitur inuẽtus, quia nõ sufficit sola visio sine captura, & idẽ dicit ipse Bar. in l. prima. in princip. in antepen. col. ff. de acqui. poss. & idẽ tenet Cyn. in l. licet. in iij. quæst. C. de acquir. poss. Idẽ etiã tenet Bal. in l. itẽ lapilli. ĩ fi. 75 ff. de rerũ diui. *Vbi dicit ꝙ si statuto cauetur, ꝙ quicunq; fuerit inuentus cũ cultello, soluat decẽ, & quidã visus est cũ cultello, ꝙ ille nõ soluit, quia nõ est inuẽtus: licet sit visus, secundũ Iacob. de Ra. & Cyn. in d. l. li-

76 licet. Idẽ dicit Bal. *Si statutũ dicit, ꝙ dominæ inuentę cũ perlis soluãt decẽ. nã si sunt visæ per officialẽ, sed nõ appræhensæ, nõ tenentur: quod dicit esse notãdũ. Et ꝓ hoc videtur esse tex. ĩ l. si fullo. in pri. cũ glossella super verbo, inuenerit vestimẽta & glo. subaudit & habuit. ff. de cõdic. sine cã. & illũ tex. cũ gloss. inducit ibi dom. Pau. de Cast. ad statutũ, quo cauetur, vt inuentus cũ armis puniatur tali pœna, ꝙ nõ dicatur inuẽtus per familiã, nisi fuerit captus, vel ad palatiũ ductus, vel dederit fideiussores de se præsentãdo, licet familia viderit ipsum cũ armis. Item hoc videtur tenere Bar. ĩ l. tutor, qui repertoriũ, in ij. col. in fi. ff. de administ. tutorũ. 77 vbi dicit. *Quòd inuẽtariũ dicitur, qa reperta & inuenta in bonis pupilli ibi describuntur, vt notatur per glo. in princip. Sed inueniri dicitur illud propriè, quod manibus appræhenditur: vt Insti. de rerũ diui. §. itẽ lapilli. & d. l. si Barsatorã. Ex quo decidit Barto. singulariter in d. l. tutor, 78 qui repertoriu. *Quòd licet tutor teneatur facere inuentariũ de omnibus rebus pupilli, de quibus in bonis suis nõ reperitur instrumẽtum: quòd tutor non tenetur ponere in inuentario antequàm exigat: quod est valde no. in practica. Quid dicẽdum? Reperio Angelũ de Perusio in hac materia variè scripsisse, nã in l. iij. §. Neratius. ff. de acquirend. poss. 79 dicit. *Quòd si statutũ punit inuentũ cũ armis vel ad ludũ azardi, quo ad impositionem ordinariæ pœnæ statutum non considerauit inuentionem personæ, sed delicti: & ideo ludente cõuicto imponi poterit pœna statuti. argu. l. j. C. de raptu virgi.

& cap.quanquàm.de vsuris.libr.vi.
coniuncta l.secunda, in princ. C.de
veteri iure enucle.vbi pluries habetur
hoc verbum,inuenerit.sed si statutũ
præmiaret officialẽ inuenientẽ ludẽ
tes ,tũc cũ exorbitat à iure cõmuni,
nõ cõsequitur præmiũ, nisi ludens
personaliter inueniatur: sic intelli-
git l.si Barsatorã. hoc enim præmiũ
de iure cõmuni nõ est concedendũ,
& intelligitur statutũ præmiasse, vt
officialis sit ardẽtior ad prohibẽdũ
ludũ.Sed idem Ang.in aut. de sãn-
ctissimis episcopis. §.reuerẽdiss. col.
80 viij. dicit aliter , videlicet, *Quòd
si statutũ est, ꝙ si quis fuerit inuẽtus
cõmittere homicidiũ,capite puniatur:
ꝙ tũc inuẽtus dicitur, qui cõmisit,li-
cet nõ sit repertus in flagranti crimi
ne:argu.illius tex. quod dicit esse ve
rum, vbicunque inuentio non facit
crimen,sed illi quod fit, est necesse,
81 quòd inueniatur.verbi gratia. *Di-
cit statutũ,si quis fuerit inuentus ar-
ma portare,tanta pœna puniatur.sta
tutũ hic nõ punit,portantẽ simplici-
ter, sed portantem inuentũ, quia si-
ne inuentione crimen non est,quo-
niam statutum crimẽ facere voluit.
Exemplum est etiam in statuto di-
cente, si quis fuerit inuentus de no-
cte, nam ire de nocte , non est ma-
leficium,sed statutũ facit tunc male-
ficium,cũ vadit de nocte,& punitur,
tũc est necessaria inuentio: & dicit,
quòd ita practicatur in ciuitate Pe-
rusij.& ad hoc allegat gloss. in d.l.si
82 Barsatorã.C.de fideiuss. *Adde tu,ꝙ
imò non est licitum ire per ciuitatẽ,
vel per domos alienas, de nocte: vt
probat text. coniuncta gloss. finali,
in l. iter nihil. ff. communia præd.
tam vrba. quàm rusti. & ibi hoc no-
tat domi.Paul.de Cast. Quæro octa
uò,stante ante dicto statuto, de qu
83 in præcedenti quæstione.*Accusa
tus est aliquis quòd extraxit blad
vel aliquid aliud prohibitũ extra
strictum, vel ꝙ portauit arma, vel
iuit de nocte , & accusans probauit
per testes, nunquid propter hoc debe
at puniri.Vel si statutũ pręmiat inue
nientẽ aliquẽ facientẽ cõtra statutũ.
Albe.de Rosa.format istam quæstio
nem in suo opere statutorũ, in secũ
84 da parte,q.cxxiiij.& dicit:*Quòd si
statutũ dicat, ꝙ si quis fuerit inuen-
tus ludere ad taxillos, vel tenere lu-
dum taxillorũ , puniatur in decem
medietas sit accusatoris. Et aliquis
accusatus fuit, ꝙ luserat ad taxillos,
vel tenuerat ludum taxillorũ,& ac-
cusator hoc probauit per testes,nun
quid habebit dimidiam.Et dici vide
tur, ꝙ sic.C. de pœnis.l. qui senten-
tiam.sed dicit,quòd Iaco.de Aretio
tenet contrariũ, quia statutũ requi-
rit,ꝙ sit inuentus,& sic nõ sufficit,ꝙ
sit cõuictus per legẽ.ff.de adulterijs
l.quod ait lex. vbi etiã hoc ponit i-
dem Albe.de Rosa.& facit d.l. si Bar
satorã.& idẽ ponit in d.l.licet. C.de
acquirẽ.posse.& in suo primo alpha
beto,in ver.vẽditionis verbo.Circa
quod adde, quæ dicã . in quæstione
sequẽti , & quod dixi in quæstione
85 præcedẽti. * Quæro nonò , quid si
statutũ dicit,si quis fuerit depræhen
sus portare bladum extra districtũ,
vel cum armis , puniatur tali pœna.
Et probatur quòd aliquis portauit
bladum extra districtum, vel porta-
uit arma , non tamen fuit captus cũ
blado,vel cum armis, an debeat pu-
niri pœna statuti. & textus cum glo
in versi.depræhẽsus.in l.j.C.vbi s
nato

natores vel clarissimi. facit quòd sic. In contrarium facit d.l.si Barsatorũ. & quod suprà dixi in septima quæstione. In hac quæstione dicit dominus Paulus de Castro in dicta l. prima. C. vbi senatores vel clarissimi. quòd si statutum diceret, deprehensus portare arma, vel extrahere extra districtum, quod tunc debet puniri per dictam l. primam. sed si diceret, deprehensus cum armis, vel cum blado, &c. intelligitur, scilicet per familiam, & idem fortiùs, si hoc di-
84 ceret expressè. *Sed tenendo opinionem Cyni, & Bartoli, & aliorum, de quibus dixi s. in vij. q. non procederet ista distinctio, quia in omni casu requiritur, quòd apprehendatur. Et in casu huius quæstionis, non videtur mihi, quòd possit esse dubium, quia si dubitatur vbi statutum loquitur per verb. inuentus. & communiter tenetur quòd requiratur apprehensio. & non debet habere dubium, vbi statutũ loquitur per ver. deprehensus. licet glossa in dicta l. j. in ver. deprehensus. videatur velle, quòd deprehensus in crimine dicitur ille, contra quem est probatum crimen: licet per familiam non sit deprehensus, vel captus: quam glossam soluit dominus Paulus ibi per distinctionem, vt suprà statim dixi. Sed mihi non placet, per prædicta.
85 *Quæro decimò & vltimò, quid dicatur membrum, & quid veniat appellatione membri. Dic vt plenè dicam in authen. sed nouo iure. quæ statim sequitur, vbi ponemus materiam pœnæ furti, sicut in principio huius legis pollicitus sum, quia conuenit ibi melius.

a Bar. verò. Adde q. Abb. i c. à crapula. *de uita & ho. cleri. tenet idẽ quod Ba. in primis duobus mẽbris, in quinto uerò mẽbro expreßè tenet contra Barto. Bald. & Dyn. quòd in dubi. electio sit iudicis, ut refert dic. Mar. in c sicut Iudæi. de Iudæis. & ibi uide per eum. quia iura loquũt impsonaliter. & ostendunt electionem iudici. Item quia in dubio pœna per iudicem imponẽda est, & sic lex in dubio loquitur iudici. Item quia iudex habet uidere, quæ pœna sit magis expediens, & illam imponere, ut c. quoniam frequenter. extra ut lit. non contest. facit xiij. quæst. v. c. pro dest. & l. quid ergo. §. pœna grauior. & ibi quod not. per Doct. de his, qui nota. infa.*

b Quia aut pœna limit. *Hoc idem tenet dict. Maria. Sozi. in capitulo sicut. de Iudæis. quod tamen limitat, nisi iudex hoc faceret causa cognita, quia tunc poßet transire ad corporalem: ut in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de infa. & ibi latißimè per Bal. in repert. Barto. in l. hodie. ff. de pœnis. & l. si seuerior. de infa. qd not. ij. q. iij. §. notandum. & de rapto. c. si Archiepiscopali.*

c Ad iudicẽ. *Hoc idẽ quo ad iudicẽ dicit do. Maria. Sozi. in d. c. sicut. de Iud.*

SVMMARIVM IN AVTHENT. SED NOVO IVRE.

*

1 *Furi membri abscißio, ubi proferitur ne debetur, una sola manus abscindi debet: & pro furto quis non debet mori, nec sibi aliquod membrum amputari: & fures dicuntur, qui sine armis delinquunt. sed qui uiolenter*

aggrediuntur, pœnis legalibus puniri debent.

2 *Membrum ubi de iure ueteri abſcindi debeat, de iure nouo una ſola manus tantùm amputari debet.*

3 *Manus amputatio, minor pœna eſt, quàm pedis.*

4 *Membrorum diſſolutio grauior eſt, utriuſque manus abſciſſione.*

5 *Pœna abſciſſionis membri duplicari non debet.*

6 *Manus membrum eſſe dicitur.*

7 *Pœna ubi generaliter imponatur, non cenſetur eſſe impoſita pœna illius generis grauiſſima, nec etiam minima, ſed mediocris.*

8 *Fur pro furto mori non debet, nec mẽbri abſciſſione puniri, ſed fuſtigari tantùm.*

9 *Fures propriè ſunt, qui occultè ſine armis delinquunt.*

10 *Delicta publica grauiora, quàm occulta exiſtunt.*

11 *Legum correctio in dubio euitanda eſt.*

12 *Conſuetudo puniendi fures, tam in Lõbardia, quàm in Tuſcia, quomodò ſe habeat.*

13 *Membri abſciſſione quibus in caſibus aliquis puniri debeat.*

14 *Membri abſciſſione tributorũ exactores puniri debent: ſi non faciunt de ſuſceptis libros, uel ſcripturã, ubi ſcribi debet id, quod publici exactores exigunt.*

15 *Introitus communis ad ſcribendũ poſitus, ſi deficiat in ſcribendo aliquẽ particularem introitum, pœna manus punitur.*

16 *Nouellarum librum allegare licitum eſt.*

17 *Nouellarum librum an Iuſtinianus compoſuerit.*

18 *Nouellarum liber, iuris ciuilis liber exiſtit.*

19 *Nouellarum liber, an ante authenticorum librum editus à Iuſtinian[o]*

20 *Nouellarum liber an ſit authent[icus]*

21 *Tabellioni, qui fecit falſum inſtrumentum, manus abſcindi debet.*

22 *Leges Lombardas in iure an alle[gare] licitum ſit.*

23 *Conradus Imperator quam conſtitutionem fecerit.*

24 *Imperator conſtituendo legem generalem facit.*

25 *Imperatores noui, leges nouas condere poſſunt, & legibus antiquis derogare.*

26 *Leges Lombardorum fuerunt Caroli Imp.*

27 *Libros gentilium allegare, & inducere poſſumus.*

28 *Conſuetudines, quia non ſunt generales, ſed ſpeciales, allegari non poſſunt.*

29 *Gloſſa, quæ fons Lombardorum dicitur, quæ nam ſit.*

30 *Decretales uel leges extrauagantes, ſi obuient conſuetudini, quæ probabilis ſit, & legitimè præſcripta, potius ipſa conſuetudo ſeruatur.*

31 *Argumentum à nomine, an licitum ſit.*

32 *Bartolus ex poteſtate Imperatoris ſibi attributa, gloſſauit extrauagãtem ad reprimendum & qui ſint rebel. Odofredus autem titu. de pace Conſtantiæ.*

33 *Tabellio ſi ſuper feudi alienatione illicitè facta inſtrumentum confecerit manum amittere debet.*

34 *Delinquens ſi membri pœna puniri debeat, & per conſequens pœna manus, in qua manu puniendus ueniat, an ſi licet dextra, uel ſiniſtra.*

35 Manus duas si delinquens habeat, quarum una prorsus arida sit, quæ sibi abscindi debeat

36 Arboris appellatione cõtinetur etiã illa, cuius radices uiuere desierunt.

37 Manum tantummodo unam si delinquens habeat, an illa sibi amputari debeat.

38 Lex uel statutum de manus amputatione loquens, ad duas restringi debet.

39 Manum unam habenti an imputari debeat, si sententia lata fuerit, a qua appellatum non est.

40 Manum nullam si delinquens habeat, qua pœna puniatur, statuto stante, quòd manus abscißione puniri deberet.

41 Statutum si dixerit, quòd uulneranti aliquẽ in platea manus abscindatur, & quispiam pluribus uulneribus aliquem eodem tempore in platea uulnerauerit, an plures sibi sint manus abscindendæ.

42 Bannitus aliquis unius delicti ratione in amputatione manus, si ex alio delicto in capitis amputatione banniatur, qualiter executio fieri debeat.

43 Membrum quid sit, & quid membri appellatione contineatur.

44 Fur qua pœna puniri debeat.

45 Latro publicus quis dicatur.

46 Fur simplex qui sit.

47 Fur famosus qui appelletur.

48 Latro simplex qui nominetur.

49 Latro publicus, uel famosus, qui dicatur.

50 Gloßa semper secũdùm text. intelligi debet.

51 Famosus latro an sit qui tria furta fecit.

52 Pœna furum & latronum quænam sit.

53 Furum aliqui improbi sunt, aliqui improbiores, aliqui improbißimi, aliqui plusquàm improbißimi.

54 Domesticus qui dicatur.

55 Filius est patri domesticus, & pater filio.

56 Vxor est domestica marito, & econtrà.

57 Cliens & libertus sunt patronis domestici.

58 Familiares & seruientes domestici dicuntur.

59 Domestici etiam appellantur, quibus patria ratione, uel dominicæ potestatis imperari potest.

60 Domestici dicuntur omnes, qui de alicuius familia existunt, siue liberi sint, siue serui.

61 Furtum leue uel paruum, uel graue siue magnum quod dicatur.

62 Furtum manifestum quando dicatur.

63 Statutũ nullum Veronæ de furtis habetur, sed quòd arbitrio potestatis & curiæ totius furta committantur.

64 Pœna dupli & quadrupli, pro furto Romæ exigitur.

65 Pœna quæ per iudicem imponi poßit, quando à lege pœna extra ordinaria imponenda uenit.

66 Furatur qui semel, ueniam meretur à furca.

67 Puniendus quis non est propter primã offensam.

68 Furtum unum dicitur, quod de uno loco, uno contextu, uno tempore commissum est.

69 Furtum unum est, si quis unam rem in diuersis materijs contrectauit, licet in quolibet territorio deprahensus puniri poßit.

70 Furta plura fecisse diuersis temporibus si quis confiteatur, sua confeßioni

standum non est.

71 *Furta plura, eodem loco & diuersis tẽporibus si quis fecisse confiteatur, quid agi debeat.*

72 *Furtum unum uel plura an dicatur, si quis una nocte iuerit cũ uno sacco ad domum unius, & quinq; milij quartas surripuerit, deinde iuerit ad domum alterius, & surripuerit alias quinque quartas milij, quas reposuerit in eodẽ sacco, deinde eadem nocte continuando, intrauerit domũ alterius, & alias sex milij quartas surripuerit, & eas in eodem sacco reposuerit, domumq; suam asportauerit.*

73 *Furtum an unum commissum dicatur, si quispiam uolens furari frumentum uicini sui, iuerit cum uno sacco, & ipsum de dicto uicini frumento impleuerit, & domum suam portauerit, & quia simul totum frumentum portare non poterat, bis rediit cum dicto sacco, & sic successiuè portauit tres uel quatuor saccos de dicto frumento, ipsum surripiendo, &c.*

74 *Accusatio una, uel plures, quando dicatur, & quando unum testamentum uel plura, & quando una actio, uel unus libellus, uel plures, remissiuè.*

75 *Furtum quod quispiam cõmisit, si ita magnum fuerit quod tribus paruis æquiualeat, an committens suspendi debeat.*

76 *Tutela una magna ita à tutela secunda immunitatem præstat, sicut tres ab onere quartæ excusant.*

77 *Lex ubi non distinguit, nec nos distinguere debemus.*

78 *Pœnæ in dubio molliendæ sunt, non autem exasperandæ.*

79 *Qualitas furantis, & qualitas illius, cui furtum factum est, indicat furtum magnum uel paruum.*

80 *Furtum si ille cui factum fuerit, & etiam ipse fur est filiusfa. & [illegible] nis parum uel nihil habet, sed [illegible] ter est diues, an furtum magn[um uel] paruum reputabitur.*

81 *Statuto si caueatur, quòd nu[llus ad] aliquod officium eligi possit, n[isi ha]beat in bonis libras trecenta[s, num]quid filiusfami. cuius pater [illegible] ccc. habeat, ad tale officium [eligi pos]sit.*

82 *Domini appellatione filius [illegible]tur.*

83 *Statuto castri uel uillæ [caueatur], quòd nullus ibi potestas [eligi possit], nisi centum bubulcas terræ [illegible] nunquid filius, cuius pater [centum bu]bulcas habet in potestatem eligi [pos]sit.*

84 *Statuto si disponatur, quòd nemo [habi]les esse possit, nihil habeat in bon[is] mille, si filiusfami. nihil habeat, [sed] pater sic: an ipse filius habilis repu[]tetur.*

85 *Furtum si ille qui facit, uel ille cui fur[]tũ fit, sit maritus uel uxor, & ip[se] [illegible] habeat, sed eius coniunx diues [illegible] diues reputabitur.*

86 *Statuto si caueatur, quòd habẽs in bo[]nis mille, pro communi unum equ[um] tenere debeat, & aliquis ex prop[riis] bonis habeat quingenta, & ex [illegible] dote alia quingenta, an patrimoni[um] suum cum dote cõiungetur, ut equum pro communi tenere debeat.*

87 *Furto quòd quis suspendi non debeat, quibus in casibus locum habeat.*

88 *Lex sub congruo titulo debet esse po[]sita. & secundùm eum intelligi de[]bet.*

89 *Furto pro primo, quòd quis puniri non debeat, quomodò intelligatur.*

90 Furem associantes & facientes ei custodiam, ne deprahẽdatur, an propriè fures existant.

91 Virginem deflorans an furtum commisisse dicatur.

92 Furto pro primo de iure Lombardo oculus euelli debet, pro secundo nasus scarpelari, pro tertio autem debet mori.

93 Delictum unum qui sæpius commisit, magis punitur, quàm qui semel tantùm.

94 Furtis pro tribus magnatiuis, puta gallinis, &c. quomodò quis condẽnari debeat.

95 Degerarij, plusquàm fures puniendi sunt.

96 Relatiuum qui, ad suum antecedens referri debet.

97 Rapere furari est.

98 Statuti forma, uel consuetudine si sæpius committens furtum mori debeat, & unus commisit in uno loco unum paruũ furtum, sed alibi plura, an illa furta alibi commissa furti parui delictum aggrauent, ita quòd tanquàm famosus fur suspendi debeat.

99 Furta in diuersis locis commissa, non tantùm qualificant furtum factum in uno loco, sed etiam in furtorum numero computantur.

100 Furta tria si quispiam commiserit in uno loco, uel alio, & pro primo & secundo punitus fuerit, an pro tertio furto ultimo loco commisso mori debeat.

101 Furtum magnum, delictum atrox appellatur.

102 Saccularij qui propriè dicantur.

103 Grassatores, quare fures dicantur.

104 Legales pœnæ quæ dicantur.

105 Grassatus tantùm semel si quispiam fuerit, tenetur lege Iulia, de ui publica.

106 Pœna damnationis in metallum, hodie in usu non est.

107 Latrones famosi, etiam insignes latrones dicuntur.

108 Statuti forma si latro famosus intelligatur, qui tria furta fecerit, locum habet, siue quis ea simul, seu successiue fecerit.

SED nouo iure. Ista authentica situata est, super l. si fugitiui. C. de ser. fugitiuis. & sumpta est ex corpore authenticorum, in aut. vt nulli indicum. §. quia verò. col. xj. vt dicitur hic in gloss. fina. & habet pulchram materiam de pœna furti, quam infrà plenissimè examinabo. Et diuiditur in quatuor partes. In prima corrigit l. si fugitiui. in vno videlicet, in abscissione membri

In secunda parte ponitur quæ sit pœna pro furto. In tertia, qui dicantur fures. In quarta, quæ pœna imponatur illis, qui violenter aggrediuntur. Secunda ibi, Sed pro furto. Tertia ibi, Fures autem. Quarta ibi, Qui violenter. Et hòc dicit in summa. *Vbi pro crimine abscissio membri furi debetur, vna sola manus debet abscindi: & pro furto quis non debet mori, nec sibi aliquod membrum abscindi. Et fures dicuntur, qui occultè, & sine armis delinquunt. Sed qui violenter aggrediuntur, pœnis legalibus puniri debẽt h. d. in terminis & in summa. Vel sic, Vbi in corpus pœna venit imponenda, hodie loco pedis, manus abscinditur: quod locum non habet in furto, sed alia pœna extra- ordi-

ordinaria punitur, & publicus furfur
cis suspēditur. h. d. secūdū Raph. Vel
sic, Hodie iure authēticorū, loco am
putationis pedis, succedit manus ab
scissio. pro furto verò solū debet im
poni solū castigatio: sed pro latro-
cinio furca. h. d. secundū Florianum.
Nota primò, quòd dixi in summa-
rijs, ex quibus colligitur sensus ad
2 istū tex. de quo infrà dicetur.* Et ma
ximè nota, quòd vbicunque de iure
veteri, debebat membrum abscindi,
quòd de iure isto debet vna sola ma
nus tantùm amputari: vt hic, & in §.
penul. in aut. vt nulli iudicum. & no.
gl. in aut. de mandatis principum. §.
coges. in versi. amputatio. colla. iij.
quæ dicit, quòd pœna manus est ho
die generalis: cuicunq; debet incidi
aliquod membrum per legem: vt ꝓ
batur in dicto §. penultimo, & hic.
in quibus casibus habeat locum in iu
re, mēbri abscisio, dicetur infrà, in
3 prima quæstione. * Nota secundò,
ex isto textu cōiūcta l. si fugitiui. su-
prà eodem. quòd minor videtur es-
se pœna amputatio manus, quàm pe
dis: cui adde, quòd maior pœna est
amputatio pedis, quàm effodere o-
culum, secūdum Bal. in l. binas ædes.
aliàs incipit, Scaurus. ff. de seruitut:
vrbanorum prædiorum. per illum
4 textum, in apostillis.* Item, quòd dis
solutio mēbrorū grauior est vtrius-
que manus abscisione, & intellige
de dissolutione membrorū, quando
ita diu trahitur brachiū, quòd euel
latur ab armo: vt est text. in auten. vt
nulli iudicum. §. penulti. quia verò.
coniuncta ibi glo. in verbo, articuli.
colla. viij. quòd nota contra iudices
crudeles: qui faciunt dimittere bra-
5 chia in tortura. * Nota tertiò in ver

bo, sola manus. quòd pœna
nis membris nō debet du
de statuta, quæ loquuntur de
tione pœnarum, non habent
pœna mutilationis mēbri, &
teria duplicationis pœnæ
per Bar. in l. sanctio legum
6 nis. * Nota quartò, quod
citur esse membrum, & ad
per allegatur. Ita authēt
tem dicantur membra, &
tineatur appellatione m
tur hic per Baldum & D
7 dicam infrà plenius.
tò, quòd vbi pœna imp
raliter, nō censetur esse
uissima pœna illius gener
nima, sed mediocris. ad q
8 legato generaliter. ff. de l
ta sexto, in secunda parte,
pro furto nō debet mori,
debet vltimo supplicio p
etiam membri abscisione,
tùm fustigari. vnde contra
de facto seruatur in multis
tius est de consuetudine v
ge municipali, quàm de
quo infrà dicetur in secunda
stione, & plenissimè in qst
9 * Nota septimò in tertia p
dicantur fures: nam furtil
10 caltè sine armis delinquunt
octauò in quarta parte, quòd
ra sunt delicta publica, quam
ta: & maximè cum continen
tiam, vt Inst. vi bonorū rap
j. Opponitur primò contra p
partem, de l. g. iij. §. de his.
l. Cornelia in fine principij
lanarium. vb. fugitiui pun
ge Cornelia, non pœna. ut
glossā hic in fine soluit, fatend
trarium, quia ibi aliter pu

quàm hîc. & sic ibi est speciale, quãdo dominus reperitur interfectus, & serui, & quibus libertas in testamẽto relicta est, fugiũt. Opponitur secundò cõtra secundã partẽ: & dũ dicitur, ꝙ quis pro furto nõ debet puniri vltimo supplicio, vel mẽbri abscisiõe: de §. si quis quinq; solidos. in tit. de pace teneũda, & eius violatoribus. in vsibus feudorũ. vbi dicitur sic ad literam, Si quis quinq; solidos valens, vel amplius furatus fuerit, laqueo suspendatur: si minus, scopis & forpice excorietur, & tõdeatur. Sol. ille §. videtur corrigere istã authenticã, quia est ius nouũ: & quãuis hoc sit durũ, ꝙ pro quinque solidis fur debeat suspendi, lex tamen ita scripta est, & sic debet obseruari. l. prospexit. ff. qui & à quibus. ita dicit gl. not. in c. j. §. iniuria. in gl. magna. super verbo, furtũ. in fine, in titul. de pa. iura. fi. in vsibus feudorũ. ita notãt Doctores hîc. Alij soluunt in d. §. si quis quinq; solidos. quòd ille textus loquitur in speciali casu, propter violationẽ pacis, & ista videtur vera solutio, quia nõ violat illam literam, & cõgruit dicto titulo. de pace tenenda. facit l. Imperatores. ff. de in diẽ addictione. & §. quibus. in prima cõstitutione Codicis. & hoc modo intelligunt gl. in d. §. iniuria. scilicet, ꝙ loquatur in terminis dicti tituli de pace tenenda: vt refert dom. Iaco. de Alua. in dicto §. si quis quinque solidos. & ego teneo illũ intellectũ pro vero, ad illũ §. quia per eũ non corrigunt alia iura. *Ex quo legum correctio in dubio est euitanda, l. pcipimus. in fine. C. de appella. & l. sancimus. C. de testamentis. Alij dicũt, quòd decisio dicti §. si quis

quinque solidos. est hodie abrogata per contrariã consuetudinẽ: ita dicit glossa not. in capitul. primo. §. iniuria. super verbo, furtum. in suis verbis finalibus. & dicit hîc Cyn. ꝙ illa glossa in fine est cauda scorpionis, & sic de consuetudine nõ seruatur decisio dicti §. si quis quinq; solidos. & ita tenet ibi Iacobus de Bel. & Andreas de Isernia, & Nicolaus de Neapo. & Bartolus, & dominus Iacob. de Alu. qui dicunt ibi, ꝙ hodie non seruatur in Italia, nec pœna illius §. locũ habet per contrariã cõsuetudinẽ. & idem tenet Gandinus in tractatu suo de maleficijs, ĩ rubric. de pœna furũ, in penultima quæstione. vbi dicit, ꝙ de cõsuetudine non seruatur ille §. nec etiã seruantur iu-
12 ra communia. *Imò consuetudo se habet ita, quòd puniãtur fures, secũdùm legẽ Lombardam, imò tam in Lombardia, q̃ in Tuscia. Tu dicas, ꝙ imò hodie nec in Lombardia, nec in Tuscia seruantur leges Lombardorum, maximè in hoc. de quibus legibus Lõbardorũ dicet ĩ. in prima q. versicu. quartus casus. dicit autem Bartol. quòd hodie habemus statutum in qualibet parte Italiæ, & illud obseruatur. Sed adde, quòd Veronæ nullum est statutum speciale de pœna furti. Sed pœna est arbitraria arbitrio d. potestatis, & totius curiæ, vel maioris partis eius, nec de cõsuetudine hîc Veronæ seruatur, quòd pro quinque solidis siue aureis suspendatur, nec membri abscissionem patiatur. De intellectu tamẽ dicti §. si quis quinque solidos. dic vt infrà dicetur in materia pœnæ
13 furti, in decima quæst. *Quæro primò pro declaratione primæ gloss. hîc,

hîc, in quibus casibus debet quis puniri in abscisione membri. Et glo. hîc respondet, ꝙ in quatuor casibus. Primus est, in l. si fugitiui. suprà eodem. C. de seruis fugitiuis. vbi seruus fugitiuus ad hostes punitur in abscisione pedis, hodie in amputa-
14 tione manus, vt hîc. *Secundus est, in exactoribus tributorũ, si non faciũt de susceptis libros vł scripturã, vbi scribi debet id, qđ exigunt publici exactores, vt in authentic. de mãdatis principum. §. coges. & ibi glossa, colla. tertia. vbi dicitur, ꝙ debet manus amputari. & ille text. est singularis, secundùm Bald. in l. vbi
15 exigitur. §. dolo. ff. de edẽdo. *Vbi dicit, ꝙ positus ad scribendũ introitus cõmunis, si deficit in scribendo aliquẽ particularẽ introitũ, punitur pœna manus, per d. §. coges. & secũdùm Lud. de Rom. in suo singulari, quod incipit, positus ad scribendum introitũs. Sed si scribat, sed diminutiuè, & ita non totaliter omittit, qua pœna puniatur? Dic, ꝙ pœna dupli eius, quod tacuit. casus est singularis in l. excellentia tua. C. de erogatiõe mili. annonæ. lib. xij. secundũ Lud. in dicto suo singulari. in fi. quod bene nota contra scribentes introitus, & damna communis. Tertius casus est in nouellis, de quibusdã hæreticis se-
16 cundùm gl. hîc. *Ex qua nota, ꝙ est licitũ allegare librũ Nouellarum, sicut allegat glossator Accur. hîc, & in authen. nouissima. §. de inoffi. testa. in verbo, titulo. ad fi. & §. de emẽda. Iustiniani Codicis. in glo. in verbo, in aliã congregationem. & gl. in authen. de iureiu. à moriente præstito. §. j. in verbo, iurauerit. in princi. col. v. & gl. decret. xxiij. q. viij. sancimus. in verbo, zenones. in fi. & videtur in c. ij. in prin. ibi, constituti[...]
17 uellæ. extrà de testi. *Et [...] nouellarũ est quidã liber c[...] tus, vt credo, per Iustinian[...] extractus est ex libris Authe[...] rum, & in quolibet §. in quo [...] ctur diuersa materia, fecit spe[...] titulum seu rubricã. & est liber [...] uis & magis clarus quàm [...] Authenticorũ. ita dixit in [...] Pau. de Ca. legendo, me au[...] dicta aut. nouissima. C. [...] sta. quod an sit verum, c[...] cen-
18 dis apparebit. *Ex præ[...] gitur, ꝙ iste liber nouella[...] ber iuris ciuilis, & ita tenet [...] princip. summæ authentico[...] Rofredus in libellis suis iuris ca[...] lis, in titu. de bon. posses. contra [...] quæ datur patri & auo, in ij. colu[...] versi. vij. dixerit cõtrà, scilicet, q[...] sit liber iuris ciuilis. sed opi. Azo[...] verior est per prædicta. Itẽ pro[...] facit, quia quædam constitution[...] ex illis sunt canonizatæ in decre[...] ij. q. vij. si hereticus. & xxx. q. vlt[...] quis. aliàs est §. si quis. sub ca. nec [...] lud. Item hoc probatur in text. § [...] emenda. Iusti. Codicis. vbi Iustinia[...] nus profitetur, quòd si quando [...] turum componet aliũ Codicẽ p[...] pter futura negotia, appellabit [...]
19 librũ nouellarũ. *Itẽ ex his, hac [...] tima ratione colligitur decisio alte[...] rius q. videlicet, vtrum liber nouellarum fuit compositus ante libru[...] Authenticorũ. Et videtur quòd sic, vt probatur ex proxima ratione [...] cedenti. Nã Iustinianus §. de em[...] da. Iust. Codicis. ad fi. confitetur [...] primã cõpilationẽ post codicẽ ap[...] pellabit librũ nouellarũ. Hoc etiam

proba

probatur sic. nam cùm in libro nouellarũ constent infinitæ cõstitutiones, ex illis Iustinianus elegit tantũ illas, quas voluit esse authenticas: & illas posuit in libro Authenticorũ, a quo d no. vt scias, quare appelletur liber authenticorũ, ꝙ fortè nunquã aliàs aud iuisti. & ita attestatur Albertus in d. tit. de emẽda. Iusti. Codicis, dicens se ita legisse in antiquissimis scripturis. & licet Odofredus ibi, & Azo in principio summæ Authenticorũ, & multi etiã hoc tenuerunt, & sensit etiã domi. Pau. de Cast. in authen. nouissima. s̃. de inoffi. test. per ea quæ dixi s̃. in princ. Alber. tamen putat primã partẽ veriorẽ in d. ti. C. de emenda. Iusti. Codicis. & Baldus. in authen. hoc amplius. circa princi. C. de fideicommiss. & sentit idẽ Bal. in authent. res quæ. in vlti. colum. j. cõmunia de leg. & ego eã sequor. Si enim liber nouellarũ fuisset cõpositus post librũ Authenticorũ, in dubio standũ potius esset illis tãquàm posterioribus, quàm iuri authenticorũ. Cũ ergo stetur tantũ authenticis, & non libro nouellarũ: tum quia si reperitur, ꝙ liber nouellarũ cõtradicat autẽticis, magis statur libro authenticorũ. & dicit dom. Pau. de Ca. in l. mulier. §. cùm proponeretur. post princip. ff. ad Trebell. Item etiam, quia non est in vsu, dicã potius illũ librum fuisse priorem. & ei derogatum per librum Authenticorũ.

20 *De hoc tamen an liber nouellarũ sit authenticus, vide per Albe. de rosa. C. de emenda. Iusti. Codicis. & per Bal. in authẽ. hoc amplius. circa princip. j. de fideicõmissis. *Quartus casus, in quo quis punitur in abscissiõe membri, est in Lombarda, quæ dicit manũ incidendã tabellioni, qui fecit falsum instrumentũ: vt in Lombarda, de eo qui fal. test. l. j.

22 ita dicit hic glo. j. *Ex qua nota, ꝙ licitum a videtur in iure nostro ciuili allegare Lombardã, id est, leges Lombardorũ, sicut allegatur hic in in gl. Accursij. & per gl. in l. falsus. §. si iactũ. ff. de furtis. & in l. consensu. in prin. in verbo, adulteriũ. C. de repudijs, & in l. fi. in verbo, recuperare. C. de iure do. impetr. Et pro hoc etiã sunt glossæ aliorũ, nõ Accursij, de quibus infrà, quę hoc apertè probare videntur. Nã gl. Iacobi Colũbi de Regio, qui vsus feudorũ solenniter glossauit, & eius glossis nunc vtimur, hoc videtur velle, dum allegat in pluribus locis in materia feudorũ leges Lombardorũ. Primò in c. j. §. hoc autẽ notandũ. in verbo, legibus. in ti. de his, qui feudum da. poss. possettamen dici, ꝙ illa gloss. non multùm faciat, quia glo. ibi nõ allegat iura Lombardorũ ad decisionem, sed ad discrepantiã iuris feudalis. Secundò quòd possint allegari, probat optimè gl. in d. c. j. §. cũ verò Cõradus. in verbo, dignaretur. quæ

23 glo. dicit, *quòd ille Conradus Imperator fecit illam constitutionem & legẽ, in qua continebatur, ꝙ non solùm filij, sed etiam nepotes succederent in feudum, vt dicitur in d. §. cùm verò Conradus. & constituit etiam multa alia, quæ habẽtur in Lombarda, id est, in legibus Lombardorum, in tit. de beneficijs & tributarijs, l. vlti. Sicut ergo ille §. cùm verò Conradus. potest allegari & quotidie allegatur, ita etiam debent posse allegari leges Lombardorũ, cùm sint cõpositæ etiam ab isto Cõ

rado

24 rado Imperatore, *quia Imperator
cõstituendo legẽ, videtur eã facere
generalẽ, vt l. ij. & fi. §. de legibus. &
l. j. ff. de consti. princ. cũ similibus.
Tertio pro hoc gl. in c. j. §. qualiter.
in verbo, duellum. in titu. de pace te
nenda. quæ allegat iura Lombardo-
rũ pro decisione. Quartò pro hoc
facit tex. cũ gl. in c. non est consue-
tudo. in ver. licet contrariũ sit, quod
præcipiat lex. in titu. de aliena. feudi
paterni. vbi tex. allegat leges Lõbar
dorum. & glo. ibi in materia pugnæ
fiendę cũ vasallo. pro decisione alle-
gat iura Lombardorũ. sed tex. ibi in
veritate nõ multùm facere videtur:
quia dicit, licet lex scilicet Lombar-
dorũ contrà sit. q. d. quę lex nõ ser-
uatur: & sic textus potius sentire vi-
detur contrariũ. Quintò pro hoc
glo. in d. c. primo. §. penult. hoc quo
que sciendũ. in ver. gradú. aliàs, geni
culum. in titu. de his, qui feudú dare
possunt. versic. quód autẽ dicit gra-
dũ. quæ limitat illũ textũ, per tex. in
Lombarda. de successionibus, l. j. &
cũ eadẽ glossa trãseũt ibi Doctores,
& maximè do. Iaco. de Are. qui eam
recitat, & sic videtur eã tenere, sed
tamen nõ est tenenda, per iliã l. j. sed
per c. ij. in tit. si de inuestitura inter
dominũ & vasallũ lis oriatur. Sextò
pro hoc facit gl. in c. primo. §. si ru-
sticus. in ver. volũtate. & in §. sequẽ
ti, similes. in versi. diuino. de pace tẽ
nenda. vbi glo. pro decisione feudo
rũ allegat iura Lombardorũ. Septi
mò allego glo. in c. primo. §. simili-
bus. in titu. an mutus vel aliàs imper
fectus. Octauò adducitur gl. etiam
Accursij in §. hunc igitur in ęternũ.
in versi. necesse. in secunda cõstitu-
25 tione Codicis. quę vult, *quod no-
ui Imperatores posśint de nouo le-
ges condere, legibus antiquis [illegible]
gare, vt videmus in titu. de p[illegible]
stantiæ, & ad reprimẽdũ, & [illegible]
29 rebelles. *Et leges Lombar[illegible]
fuerũt Caroli Imperatoris, [illegible]
tur per gl. magnam in c. j. §. [illegible]
in versi. legitimè. in ti. de pa[illegible]
& fuit nouus Imperator post [illegible]
anũ, ergo potuit leges etiã [illegible]
les & derogãtes alijs cõdere [illegible]
pro hoc facit rubrica in ti[illegible]
tur lex, deinde incipiũt [illegible]
nes regni. vbi vidẽtur esse [illegible]
tæ de iure cõsuetudinario [illegible]
Decimò & vltimò ad hoc [illegible]
tũ, qui videtur hoc probare [illegible]
mo, ibi, in Lombarda. in titu. [illegible]
li. vas. l. qui cõ[illegible]m. est. & [illegible]
§. quod autẽ. & §. sequẽt[illegible]
in titu. de nouis feudorũ. & [illegible]
mo, & ibi Bald. in titu. de co[illegible]
feudi. & in c. primo, [illegible]
põt [illegible] titulus qui [illegible]
in c. primo, in princi. in titu. qu[illegible]
27 feudum poterat alienari. *Et [illegible]
ctis posset addi: quia si possumus a[illegible]
legare, & ĩducere libros gentiliũ, [illegible]
Vergilij, Aristotelis, Hippocratis [illegible]
[illegible] extrà [illegible]
rũ signifi. vbi de Virgilio. & [illegible]
primo mense. vbi de Hippocrat[illegible]
de statu. homin. & in l. si pater. [illegible]
so. vbi de Aristotele dicitur: licet co[illegible]
trariũ faciat l. in tantũ. §. si. cũ l. [illegible]
ff. de re. diui. ergo multò magis d[illegible]
debet, quod allegari posśint iura & [illegible]
ges Lõbardorũ, quæ fuerũt Imp[illegible]
torũ. Sed in cõtrariũ pro parte [illegible]
gatiua, quod leges Lõbardorũ, vel co[illegible]
suetudines regni, nõ possunt alle[illegible]
ri in causis iuris ciuilis, nec feu[illegible]
28 *Primò probatur, quia cõsuetu[illegible]

nes allegari nō possunt, qa non sunt generales, sed speciales. l. omnes populi. ff. de iust. & iure. sed leges Lombardorum, & consuetudines regni sunt huiusmodi, vt habetur ī prima rubrica feudorum, vbi dicitur, incipiunt consuetudines feudorum &c. facit quod statim dicam in iiij. arti. Secundò, quia leges Lombardorum non sunt incorporatæ: in corpore iuris ciuilis, ergo &c. per text. in secunda constit. Codicis. §. hunc igitur in æternum. cum gl. in verbo, necesse. Tertiò, quia Carol⁹ Imperator quādo compilauit leges Lombardorū, non erat Imperator, sed rex: ergo nō debēt haberi pro lege vniuersali & generali. l. fi. C. de legibus. & not. gl.
29 * quæ appellatur fons Lombardorum. in c. primo. §. iniuria. in verbo, legitimè. in prin. in ti. de pac. iur. fir. Quartò probatur, quia leges Lombardorum non sunt leges, sed poti⁹ consuetudines sunt Lombardorū, sicut dixit gl. in simili in c. primo, extrà de sponsali. vbi dicit tex. lege Saxonum. & glos. exponit, id est, cōsuetudine, quia nō est generalis, secus si fuisset generalis l. leges generales. C. de legib⁹. facit quod dixi s. in primo articu. pro hac parte. Quintò ꝓ hoc adduco dictum Bald. in aut. dos data. C. de dona. ante nuptias. alleg. Odofredum dicentem, quòd lex Lōbardorum, & eorum ratio recessit ab aula. & alibi etiam dixit Bald. ꝙ de hoc iure non erat curādum. in l. si inuito. C. de nup. Et de hac quæst. vide per Andreā de Iser. & Ioan. de Platea in prælud ijs feudorum. in q. secunda. in prin. & ibi aliquid ꝑ Iac. de Alua. & vide plenè per eundem Iaco. de Alua. in c. j. in princi. in titu. de pace iur. fir. Ego autem ita dicerem in hac quæst. quòd aut quæritur, an possint allegari leges Lōbardorum tanquàm iura ciuilia, & dicē dū est, ꝙ regulariter hodie nō sunt in vsu, maximè in istis partibus Lōbardiæ, & sic recesserunt ab aula, vt dicit Bald. in d. authēt. dos data. Aut quæritur, an possint allegari simpliciter, & tunc si reperitur aliqua lex Lombardorū incorporata in volumine Digestorū, vel Codicis, vel Autenticorum, vel etiam feudorū, quę sit consona iuri cōmuni, & tunc pōt allegari, & iudex pōt secundùm eas iudicare: & isto casu non dicetur iudicare propriè autoritate illius legis, sed autoritate iuris cōmunis: & ita intelligatur c. forus. de verb. sig. & l. septimo mense. ff. de statu. ho. & l. si pater. ff. de sol. & id quod dixi s. in prima parte, in fin. secundùm no. in l. j. ff. si cer. pet. Sed si est dissona, & contraria iuri cōmuni, tunc fortè videtur, ꝙ posset etiam allegari, sed iudex per eam nō debet moueri ad iudicādum: sed videtur ꝙ debeat supersederi interim in causa, & rescribi ad superiorem, vt ad Imperatorē, vt hoc decidat. & hæc distinctio probari videtur in c. pastoralis. extrà de
30 fide instru. vbi etiam gl. dicit. * Qđ si tales leges vel decretales extrauagantes obuiant consuetudini, quę sit probabilis, & legitimè ꝓscripta: potius seruatur consuetudo. & de hac materia vide xix. distinctio. in sum. & vide in c. fina. extrà de consuetudine. & qđ no. in d. c. pastora. Sed certè ego credo in casu nostro, quādo dictę leges Lōbardorū sunt cōtrariæ, & dissonæ iuri cōmuni, ꝙ nullo modo possunt allegari, dato etiā ꝙ sint

Imperatorum. Non obstat d.c. pastoralis. de fide instru. quia ibi loquitur, quando dubitatur, an aliqua decretalis extrauagās sit generalis. sed in casu nostro est certū, quod leges Lombardorum non sunt generales,
31 quòd patet à nomine ipsarū,* à quo nomine licitum est argumentum: vt est tex. cum glo. & ibi notatur. in l. à nullo. C. de ferijs. nam appellātur leges Lombardorū, ergo nō sunt aliorum. Et sic patet, quòd constat etiam de mente Imperatorū statuentium, qui voluerunt, quòd non ligarēt, nisi homines de Lombardia. Et sic non ob. l. leges. C. de legibus. vbi dicitur, ꝙ leges Imperatorū sunt generales, quia illud verū, nisi appareat contrarium. Nec obstat, ꝙ extrauagans de pace Constan. & ad reprimēdū. & qui sint rebelles, seruentur & allegētur tanquàm leges generales: quia hoc apparet de voluntate Imperato-
32 rum.* Quia dederūt potestatē Bart. vt glossaret extrauagantē, ad reprimendū, & qui sint rebelles. & Odofredo, qui glossauit titulum de pace Constantię. Et sic per hoc apparet, ꝙ noluerunt, ꝙ essent generales, dato ꝙ aliter non essent incorporatæ in voluminibus iuris ciuilis. Nec etiam obstat, ꝙ in libro Feudorum, & alijs plerunq; in textu, & glos. allegantur leges Lombardorum, vt dixi suprà pro parte prima: quia respōdetur, ꝙ ideo allegātur, vt ostendantur varietates cōsuetudinum in hac materia, quæ secundùm varia iura formabantur, non autē allegantur pro decisione, vt patet ex eis. Et hoc etiam voluit Iacob. de Alua. in præludijs feudorum. in inj. q. prin. Fateor, quòd si aliquæ leges Lombardorum sunt interpretatæ in iure communi, [illegible] libro feudorum in decidendo, [illegible] in titu. hic finitur lex, quę illæ ta[illegible] quàsi approbatę pro generali[illegible] terunt in iudicijs allegari, & [illegible]
33 eas debebit iudicare. *Quinta[illegible] sus, in quo quis debet amitte[illegible] num est, si tabellio cōfecit instru[illegible] tum super alienatione feudi [illegible] facta, & est casus in c. j. §. cal[illegible] tit. de prohi. alie. per Fede. per[illegible] tex. dicit Ludo. Rom. ꝙ notar[illegible] bens instrumentū simulatum [illegible] perdere manum, ità dicit [illegible] in suo singulari, quod incip[illegible] ꝙ notarius scribit &c. Sunt [illegible] ti alij casus, in quibus quis p[illegible] amissione membri, de quibus [illegible] hîc Guil. de Cu. & plenissimè p[illegible] Iacob. Artizoni de Broillo [illegible] na, in sua summa feudorū, in pr[illegible] vlt. char. vbi ponit in quibus casi[illegible] quis puniatur in amissione man[illegible] in amissione pedis, & oculi, & [illegible] rium, & nasi. Et in quibus casibus [illegible] debeat tōdi, & declauari, & cō[illegible]
34 *Quæro secūdò principaliter, [illegible] hic dicitur in tex. quòd vbi quis de[illegible] bēret puniri pœna membri, ꝙ pun[illegible] ri debet hodie pœna manūs, in qua manu debet puniri, an ī dextra [illegible] sinistra. In gloss. sunt duæ opi[illegible] nes. Prima quòd puniri debeat [illegible] manu, in qua minus potest. argu[illegible] l. interpretatione. ff. de pœnis. Se[illegible] cunda est opinio in contrarium, [illegible] licet quòd puniatur in ea, in qua [illegible] potest. argumen. l. quæritur hermaphroditum. ff. de statu homi. cum si[illegible] milibus. Primam opinionem se[illegible] tur hic Bartolus & Bald. Odofre[illegible] verò dicit, quòd debet puniri in [illegible] la manu, cum qua deliquit, per [illegible]

fugitiui.

fugitiui.§.eod. vel quòd electio rei puniendi, per l. cùm is. §.fina.ff. de condi.inde.Ego autem sequor opinionem primam glossæ. & Barto.& Bald. hic per d.l. interpretatione.& l.si præses,in fin.ff. de pœnis.& p ea quæ dixi in d.l.si fugitiui.§. eodem.
35 *Quæro tertiò extra glo.quid si delinquens habet duas manus, & vna est prorsus inutilis,vel arida?Et videtur per prædicta, quòd inutilis tantùm abscindi debeat.Econtrà videt, quòd imò alia debeat abscindi,quia si aliter diceremus,maleficium esset sine pœna vel quasi: vt l.ij.§.vt intra certum tempus, quod esse non debet:vt l.ita vulneratus.ff.ad l.Aquil. Item quia inutilis habetur pro nulla:vt l.quoties.ff.qui satisda.cog. Dicit hic Bald.quòd si manus est debilis & omnino inutilis,& tunc sit vera hæc opinio secunda: sed si aliquo modo est vtilis, tunc sit vera prima sententia per prędicta. Sed domi-
b nus Paulusb de Castro hic tenet istā partem vltimā, scilicet quòd debeat manus debilis indistinctè abscindi, per glo.quæ est hic,q̄ vult, q̄ illa debet abscindi, in qua minus potest. sed dicit minus posse in arida, licet nil posset, vt l.illud. §.min'.ff. de tribu.& sic verificatur ista gl. Præterea non est parua pœna deformitas,quę resultat ex amputatione manus, licet aridæ, & ita determinat Ioannes And.in mercurialibus, in regula.in pœnis. Pro hoc allegat Angel. bonum tex.in l.tertia. §.L.beo.ff. arborum furtim cæsarum. *Vbi appellatione arboris continetur etiam illa,cuius radices desierūt viuere, & sic est desiccata,quousq; durat super terram & incidens illam,perinde punitur ex illo titulo, sicut si incideret aliā viuētem:ergo videtur,q̄ amputata sic manu, licet arida, sit satisfactum verbis statuti: & ista est benignior,secundùm dominum Paul.de Castro hic.Baldus tamen hic in fine aliter distinguit:videlicet aut statutum loquitur de manu certa,vt puta dextera, & tūc illa indistinctè debet amputari,quia solutione eius, quod debetur, omnis tollitur obligatio.vt instit.quibus modis tollit.obliga. in prin. & quia liberatur soluendo rem talē,qualis est,& ideo licet manus sit inutilis,tamen mutilatio est magna pœna,& ideo sufficit illam amputari,& minimum soluendo liberatur. argu.ff.de reg.iur.in l.semper in obscuris.secundùm Iaco.But. Si autē Iudex habet arbitriū in amputatione mēbri, tūc poterit illa manus amputari,quæ iudici videbitur.& ita sequi videtur hic Bald.in fine. & istud ego teneo,intelligendo tamē,q̄ Iudex in dubio debeat arbitrari in manu,in qua minus potest, per prædi-
37 cta. *Quęro quartò,quid si delinquens habet vnā solam manum. Respondit Guil.de Cu.illa debet amputari.arg.ff.de cōtrah.emp.l.si in emptione. §.pen. & licet hæc pœna sit grauior,hoc cōtigit casu, imò culpa delinquētis,ideo iudex ex arbitrio, quod habet, p l.quid ergo. §.pœna grauior.ff.de his qui no.inf.pōt dictam pœnā imponere, secūdùm Bald.hic circa fi.Sed hic Bal. in prin.dicit,q̄ hæc sn̄ia videtur sibi dura,quia grauior est pœna perdere manū ei, qui vnā solā habet,quia p hoc sit omnino inutilis,quàm ei, qui duas habet. de quo hic loquitur.arg.ff. de pœ.l. interpretatio.ff.de off. præsidis.l.illi

citas. §. ne tenuis. ibi, lumine vnico. & pœna non est aggrauanda ex inter pretatione, vt d.l. interpretatione. Et ita tenet hic Iaco. Bu. Bald. Angel. &
38 Do. Pau. de Castro. *Nam lex vel statutum imponens pœnam manus, debet restringi ad habẽtem duas, & ita intelligitur iste tex. & ideo videtur pœnã tunc debere in aliud commutari, vt l. ij. §. vt intra certum tempus. sicut fit de pecunia in personã ꝓpter paupertatem: vt in l. quicunq;. §. eo. quod ego intelligo verum, quãdo haberet nisi vnã manum sine culpa sua, secus si vna manus fuisset sibi incisa propter delictum, quia nemo ex suo commodũ consequi debet, ꝑ iura vulgaria. Et prædicta procedũt
39 ante sententiam. *Sed quid si sententia est lata, à qua non est appellatum, & iudicatum fuit vnã manũ abscindendã, & iste nõ habet nisi vnã? dicit Bald. hîc, ꝙ credit, quòd illa sit abscindenda. argum. ff. de cõtrahen. emp. l. si in emptione. §. penul. & ad hoc, vt sententia habeat effectum. ff. de rebus dubijs. l. quoties. & quia iudex lata sententia, amplius eã reuocare non potest: vt l. j. C. senten. resci
40 di non posse. *Quęrò quinto, qd si nullam manum habet delinquẽs, qua pœna puniatur, stãte statuto, ꝙ puniatur in abscisione manus? Dic aut hoc cõstat ante sententiã, & tũc in alio mẽbro debet condemnari & puniri, vt l. secũda, ibi, si persona vilior. §. vt intra certum tempus. & habetur in l. quicunque. §. eo. aut nõ cõstat ante sententiam, & in sententia condemnatus est in abscisione manus, tunc talis sententia esset nulla, quasi impossibilis: vt l. si. ff. q̃ senten tia sine appell. rescin. & ideo iterum esset iudicandum, ea sententia [illegible] ta pro nulla: vt l. iiij. §. de accus. [illegible] dùm Nicol. de Matarellis. hic [illegible]
41 lec. & Bal. & bene. *Quæro. quid si statutum dicat, quòd [illegible] ranti aliquem in platea abscin. manus? aliquis vulnerauit quem. in platea pluribus vulnerib. eo [illegible] pore, an plures sibi sint abscind. Et videtur quòd sic, quia tot sunt delicta quot vulnera, licet eodem tempore facta, & de quolibet meretur pœnã: vt l. nunquàm plura. ff. de priuatis delictis. & in l. quicunq; vlectum do responso. §. ea. l. In contrarium iste tex. in verbo, vna sola. & quia simul fuerunt facta, videtur vnum delictum, per gl. in l. j. circa fi. §. vnde. De hac quæstione dic, vt per Bar. in l. vulgaris. in princi. ff. de furtis. & vide quod no. Bar. in l. nũquàm plura. ff. de priuatis delictis, & in l. sancimus.
42 ctio legũ. ff. de pœn. *Quæro sepcimò, aliquis est bãnitus in amputatione man⁹ ratione vni⁹ delicti, postea iterũ bãnitur pro alio delicto in amputatione capitis, captus fuit per familiam p̃toris, vel alio modo, qualiter fiat executio. Dic, ꝙ primò debet abscindi manus, & posteà decapitari, si fieret ecõuerso, nõ pateretur manus pœnã mortis, quia amputatio manus post mortẽ, nõ esset pœna, secundùm Bar. in l. oẽs iudices. C. de [illegible] tor. lib. x. q dicit, ꝙ ita de facto vidit obseruari, & ita tenet d. Paulus hic. de quo vide gl. not. ĩ d. l. oẽs iudices & in c. j. §. milites. in verbo, pœnã [illegible] fi. in ti. de pac. iur. firmã. & est tex. [illegible] bene põderetur. in l. j. in fi. ff. nihil [illegible] uari appel. pẽdẽte. & ibi vide d. [illegible] de Cast. & vide Flo. in l. Nerati. §. [illegible] quãuis. ff. de seruo corrupto. & [illegible]

gel. in

ge.in l.nunquã plura.ff.de priua.delictis.
43 *Quæro octauò,quia hic probatur, quòd manus est membrũ,vt dixi s.in iiij.no.quid sit membrũ, & quid contineatur appellatione membri.Dic, ꝙ mẽbrũ dicitur à metior metitis, quod est partiri, & diuidere,vnde membrũ dicitur: quia corporis pars.secundũ Hugo.in verbo, metior.ita dicit Bar.in l.ij.ff. de publi.iud.& Bal.hic.& do.Pau.de Cast. hic,qui dicit quòd strictè intelligẽdo membrũ, sumitur pro illa parte, quæ habet certum officiũ deputatũ. & hoc fuit dictũ Angeli de Perusio hic,qui dicit, ꝙ mẽbrũ est omne id, quod in corpore nostro distinctam habet operationẽ,secundũ Philosophũ i iiij.Meteororũ ad finẽ.& ideo manus ad palpandũ,pes ad ambulandum,oculus ad videndũ,auris ad audiendũ, os ad gustandum sunt membra.Et idem no.ipse Ange. in l.vitẽ. §.j.ff.arborum furtim cæsarũ. & in authen. vt nulli iudicum. §. quia verò nos. vbi subdit, ꝙ ratio est,quoniam in istis cõsistunt quinque principales sensus nostri corporis, scilicet visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus,vt notat gl.in l.quod meo. §.si venditorẽ.ff.de acquiren. poss. cum igitur quilibet istorum sensuũ sit attributus vni membro corporis, quicquid habet illam virtutẽ,appellatur membrũ. Et ideo quia in oculo consistit virtus visiua,in naso virtus odoratiua,in aure virt⁹ auditiua in lingua virtus gustatiua, in manu virtus tactiua, in pede similiter virtus tactus, & palpatiõis, scilicet ambulando: meritò omnia ista mẽbra appellãtur:vt not. Aristo.iiij.Meteororum,ad finem, secundùm Ang.in d.§.quia verò nos.& de hoc quid sit mẽbrũ.vide in locis præallegatis.& vide etiã Bal.in c.j.in prin.in titu.de noua forma fidelitatis.& per Bal.Ange.& Ioan.de Imo.in l.iij.ff.de publ. iudi.& per Bar. & Doct.in l.nõ sunt liberi.ff.de statu ho. & per Albe.de Ro.in suo opere statutorũ, in ij.parte,quæst.xxviij. & vide plenissimè p domi. Nellũ de sancto Gemi.in suo trac.bannitorũ, in ij. parte secundæ partis.in lj.quæst.& p Ange.de Are. in suo trac.maleficiorũ, in gl. in verbo,membrũ.& vide Bal.in l.reos.in ij.colũ.in fi.cum princ.sequẽt. C.de accu.& in l.data opera.in xviij.colũ. ver.& ibi lex facit mentionem.& in ver.in corpore nostro multa mẽbra
44 habem⁹.C.qui accu.nõ poss.*Quęro nonò, qua pœna puniri debeat fur.Et glo.hic super verbo,castigabitur.dicit, ꝙ debet fustibus cædi per istũ textũ, nisi sit publicus latro, qui scilicet consueuit furari, qui debet furcis suspẽdi:vt l.capitaliũ. §.famosos.ff.de pœnis.& idẽ not.glo.xxiij. q.iij. si quis fortitudinẽ. de quo dic vt plenissimè dicã in seq. vbi pone-
45 tur,quæ sit pœna furũ & latronũ.*Et ex hac glo.quæ est Iaco. ꝙ publicus latro dicitur ille, qui consueuit furari,& sic etiã si clàm, si tamẽ pluries, Bar.in d.§.famosos. intelligit istam gl.verã, quãdo cõtra ipsum laborat infamia,aliàs nõ diceretur latro vel famosus.sed Bar. hic dicit,quòd glosę nostræ vbique dicunt, & intelligunt publicum latronem, qui consueuit furari, & ita obseruatur. Tamen propriè non bene dicunt.nam ille §.famosos.loquitur de publico latrone:sed fur, qui consueuit furari,est publicus fur,non publicus la-

tro: latro est ille qui per vim furatur,
vt hic in tex. ita dicit hic Barto. Tu
verò dic, quod reperitur fur simplex, i-
tem fur famosus, item latro simplex,
46 itē latro publicus & famosus. *Fur
simplex est ille, qui semel tantùm &
clàm, vel de nocte, maximè in domi
bus & sine armis furatur: vt hic est
tex. ver. fures autē. & in corpore vn-
de sumitur ista authen. scilicet in au
then. vt nulli iud. §. quia verò. colla.
ix. & probatur in l. j. ff. de furtis. & Inst.
de obl. quæ ex delicto nascuntur. §.
furtū autē à furuo. & not glo. in l. cū
duobus. §. dāna. in verbo, surrepta.
47 in fin. ff. pro socio. *Fur famosus di
citur ille, qui consueuit furari, puta
bis vel ter, vt l. iij. in fi. C. de episcop.
audiētia. & pro hoc glo. notabilis in
auth. de testibus. in §. quia verò mul
ti. colla. vij. super verbo, sæpe. quæ
dicit, quod sæpe dicitur fieri illud quod
fit bis, aut ter. & not. in l. de quibus.
ff. de legibus. & per Bar. & Doct. in l.
48 j. C. quomodò & quando iudex. *La
tro simplex dicitur ille, qui palàm,
vt in strata publica, vel etiā in syluis
furatur, vt not. glo. in l. j. S. depositi,
& in d. l. cū duobus. §. damna. ff. pro
socio. & maximè qñ facit per vim,
& cū armis, vt probatur hic in text.
Potest etiā dici latro ille, qui est di-
urnus & clàm furatur, vt est tex. con-
iuncta gl. Insti. ad l. Aquil. §. j. in ver-
bo, latronem. Intelligendo tamē, quod
hoc faciat per vim, vel cū armis, per
istum textum hic in fi. idem intelli-
49 go, quando semel tantū. *Latro ve-
rò publicus vel famosus est ille, qui
pluries palàm in strata publica. vel
in syluis, per vim, vel cum armis fura
tur. & ista fuit intentio glo. hic, quæ
dicit, quod publicus latro est ille, qui

consueuit furari, dum allegat l. d
talium. §. famosos. ff. de pœnis
dùm do. Paul. de Cast. hic, qu
telligit istā glo. & hoc credo
50 *Quia gl. semper debet intel
eundū textū, quē allegat
in l. nō solū. §. si liberationis
ber. lega. & not. Ioan. An. in c.
extrà de testibus. & Raph.
l. patronus. ff. de proba. & do
rolus de Homodeis in
cōsilio, quod incipit, Christi
nomine inuocato. circa
de quod dicā intrà in ma
do quis cōmisit plura furta
etiā obstat gl. hic in verbo,
tur. Vnde fur occultus nū
test dici latro, etiā si consueuit
ri, sed bene potest dici famo
& pro hoc vide tex. in l. j. §. adu
ff. de sepulchro violato. ibi,
tronū. vbi Ang. q dicit not. q
hūc tex. declarat §. famosos,
cit, famosum latronē furca
nō intelligitur famosus latro, qui
sueuit furari clàm, sed ille, qui
tus rapit vel subtrahit. vnde dici
51 Ang. *quòd falsa est opinio dicen
tiū, eū qui tria furta fecit, esse famo
sum latronē, & ideo debere
Et hoc est notādū propter statuta
loquūtur de furibus & latroni
dicit hic dom Pau. de Cast.
buit de facto in ciuitate Vicētiæ,
dubitabatur de quodā capto pro
baria, an posset dici publicus latro
quia semel tantū derobauit. nā stat
tū Vicētiæ, grauius punit latronem
quàm furem. & glo. quæ est hic,
gabat pro eo, quòd nō. quia licet in
strata publica, non tamen reperi
tur vnquàm illum alia talia cōmi
se, nisi nunc: & statutum loquebat

de famoso latrone: vñ non poterat dici famosus, propter hoc solũ, quòd in strata publica, subdit tamen hic in fin. dom. Paul. quòd nil valuerunt al
52 legationes, qa fuit suspensus. * Quero decimò & vltimò pro declaratione hui⁹ tex. & glosse, & materię, quę sit pœna furum & latronum. Respondeo, quòd alia est pœna pro furto, alia pro latrocinio. vnde diuidendo hanc quęstionem in duas partes, seu quęstiones principales. Prima erit, qua pœna puniri debeant fures. Secunda, qua pœna puniri debeant latrones. Et quia ista materia est quotidiana & vtilis, ideo hic per modũ cuiusdã distinctionis & tractat. pleniùs videamus, iuxta l. legaui. in prin. ibi, & pleniùs rogo, quæ ad hæc spectãt, attingas: quotidiana enim sunt ff. de lib. leg. & l. j. in prin. ff. de appel. & l. fin. cũ nõ solùm. in princ. ibi, & semper in iudicijs versantur. C. de bonis quæ liber. & facit glossa. in Cle. dudum. in verbo, huiusmodi. de sepulturis. quæ dicit, ꝙ vbi de lana, lacte, & reditu agitur, potius est insistendum & disputandũ. Circa primã igitur quæstionem, videlicet qua pœna fures puniantur: dic primò secundũ Bart. hic, ꝙ quinque sunt iura super hoc. Primũ ius est antiquum, quo imponebatur pœna extraordinaria pro furto, vt l. fi. ff. de furtis. nisi esset publicus & famosus fur: vt hic in gl. & dicetur infrà. Secũdũ ius est authẽticorũ, de quo habetur in aut. ista: quę vult, quòd fures fustigentur. Tertium ius est, quędam constitutio noua, quæ habetur in titu. de pace tenenda. in §. si quis quinq; solidos. in vsibus feud. quæ dicit, Qui quinq; solidos, vel rem valoris quinque solidorũ subtraxerit, suspẽdatur. Quartum ius est, ex alia constitutione noua, quæ posteà superuenit, vt habetur in titulo de pace iura. fir. in §. furtum. Quintũ & vltimũ ius est, quia hodie de hoc statuta sunt in qualibet parte Italiæ, & illa obseruãtur, iuxta l. oẽs populi. ff. de iustitia & iure. secũdùm Bar. hic. Sed per hoc nõ habet vera & perfecta doctrina, vnde tu dicas sic, plenius distinguẽdo.
53 * Aliquando fures sunt improbi: vt sunt simplices fures, qui clàm & sine armis, & sine effractura furãtur, vt d. l. j ff. de furtis. & hic in tex. in ver. fures autẽ. Aliquãdo sunt fures improbiores, vt expilatores hæreditatis: vt l. j §. expilatores. ff. de effract. & expilato. & est tex. & ibi hoc not. gl. fi. in l. si te. C. de his qui not. infa. & habetur p Bal. in l. de his. in tit. j. de fur. hi enim dicũtur etiã fures: vt est tex. in l. si cum exceptiones. §. q vim intulit. ff. qd metus causa. improbiores etiã fures dicũtur illi, qui cũ fractura furãtur, per d. §. expilatores. secundũ domi. Paul. de Cast. hic: & isti vocantur etiã effractores: vt probatur in d. l. j. §. item effractores. ff. de effractoribus & expilatoribus. Aliquando sunt fures improbissimi, vt sunt raptores, in l. raptores. C. de episcop. & cleric. & Insti. vi bonorũ raptorũ. in princ. & not. Bar. in d. §. expilatores. & not. gl. fi. in fi. & ibi Bar. in l. si te. C. de his q no. infam. Sed tu aduerte, ꝙ isti fures improbiores à Iurisconsultis appellantur: vt est text. in l. si cum exceptione. §. qui vim intulit. ibi, quamuis qui vi rapit, fur improbior esse videatur: vt Iuliano placet. ff.

quòd metus causa. & in l.j. §. cum
qui.ff.vi bonor.rapt. vbi dicitur.eũ
qui vi rapit,furẽ esse improbiorem.
ab Imperatore autem fures improbi
tantũ vocãtur: vt est tex.Insti. vi bo-
norũ raptorũ.in pri.ibi,ideoq; recte
dicendũ est, eũ improbũ furẽ esse.
Dicuntur etiam improbissimi fures
illi,qui in strata pub.furantur, sine ta
men interfectione: & isti vocantur
grassatores: vt l.capitaliũ.in §.gras-
satores.ff.de pœnis. Item quidam di
cuntur, plus quàm improbissimi fu-
res, quando in strata publica, & cum
interfectione furantur: & isti notan-
tur publici latrones: vt l.capitalium.
§. famosos. ff. de pœnis. & de istis
duobus vltimis ponit hic dominus
Paulus de. Cast. de quibus dicemus
j.in sequenti quæstione præallega-
ta, videlicet de pœna latronum.dic,
vt ibi dicam. Primo casu principali,
quando fures sunt improbi, & sic fu
res simplices, subdistingue: Aut est
fur domesticus, aut non domesticus:
si est domesticus, aut furtũ quod cõ-
mittit, est leue vel paruum, & tũc nõ
potest de tali furto accusari, nec per
iudicem potest puniri, sed domi sic:
vt est casus in l.respiciendum. §.fur
ta domestica.& ibi glo. in verbo,le-
uiora. & in verbo,publicè.ff.de pœ-
nis. Aut furtũ est graue vel magnũ,
tunc potest puniri ciuiliter & crimi
naliter: vt not.gl.in d. §. furta dome
stica.in verbo, publicè. & ibi proba-
tur in verbo, leuiora.à contrario sen
54 su.& ibi habetur p Doctores.* Quis
autem dicatur domesticus, ponitur
ibi per tex.videlicet seruus, libertus,
& mercenarius, qui stat cum aliquo
vt ibi, vel mercenarij, apud quos de-
gunt: qui tex. mihi probat, ꝙ non sit
idem in mercenario, qui nõ st[...]
suo magistro, sed stat de per se
mo, licet laboret ad merced[...]
ipso: quod est notandum: qu[...]
cenarius sit domesticus. tene[...]
& Ioan. And. in nouella. in c.[...]
hæreticis, libro vj. Et est tex. c[...]
in l.si libertus.ff.de furtis, & in[...]
55 dem.C.de quæstionibus.* Item[...]
dicitur domesticus patri, & e co[...]
so, pater filio: vt est textus Insti. de te-
stamentis. §. sed si filiusfam[...]
domesticum testimonium [...]
loni & ascriptitij, & simile[...]
domestici, vt l. præsenti. §[...]
ibi glossa, & Doctores. C. de [his qui]
ad ecclesias confugiunt. & not[...]
56 in d. §. sed si filiusfam. * Item [...]
marito, & e conuerso. arg. l. [...]
que. & ibi hoc not. glo. Andreas [...]
Barulo, & Bar. C. de re iud. lib. [...]
& ff. de edili. edic. l. ædiles. in §. [fami-]
liæ. & ff. de religiosis. l. familiaria. [...]
l.j. §. si vir. ff. ad Syllanianũ. & ita [te-]
net glo. in d. l. præsenti. §. sanè. & [...]
d. §. sed si filiusfami. Insti. de testa[men-]
tis. & glo. in leg. ij. etiã. §. de testib[...]
& ibi per Cy. & omnes Doctores. [...]
57 est glo. iij. q. v. ca. j. * Item cliens [...]
58 si libertus. ff. de furtis.* Itẽ serui [...]
familiares, siue capiferi: vt d. l. [præ-]
senti. §. sanè. C. de his q ad eccl[esias]
cõfugiũt. & not. glo. in d. §. sed si [fi-]
59 liusfami. * Item domestici appe[llan-]
tur, quibus potest imperari ratione
patriæ, vel dominicæ potestatis. [...]
d. l. præsenti. ita dicit glos. & ibi per
Doct. in cap. in literis. extrà de testi-
90 bus.* Itẽ omnes, qui sunt de famil[ia]
alicuius, siue sunt liberi, siue [...]
dicuntur domestici: vt l. ædiles. §
familiæ. ff. de ædil. edic. sed in g[...]
iij. quæstione v. capit. j. largo tamen
modo

modò dicuntur familiares omnes, qui cohabitant cum aliquo, vt extrà de testibus, cap. in literis. & de officio deleg. insinnâte. secũdũ gl. in d. c. j. & qui dicantur domestici, vide & maximè Bal. Ang. in d. l. etiã. & Doctores in omnibus locis pręallegatis. & vide gl. & Doc. in c. literis. extra de testibus, & gl. ordina. in tertia quæstione v. c. j. & per Archi. in c. q cunq; de sen. excom. libro vj. & per Ange. in l. pridem. C. de quæstionibus. & Franc. Zab. in Clem. j. de excessibus prælatorum. & in Clemẽ. j. de priuilegijs. & tex. gl. & Bal. c. j. in tit. qualiter vas. iur. deb. fideli. & vide l. j. C. de emendatio. propinquorum.
61 *Quid autẽ dicatur furtum leue vel paruũ, val graue siue magnũ. dic, vt dicam infrà, versi. quando autem dicetur furtum magnum. Si verò ille qui cõmittit furtum, non est domesticus, & tunc aut furtũ cõmittitur palàm, & per vim. & hoc dic, vt infrà dicam de latrone, quia iste est propriè latro, & non fur, vt dixi s. Aut furtum committitur clàm, & nõ per vim, puta in domibus: & sic est simplex fur, vt s. dixi: & tunc subdistinguitur: aut agitur ciuiliter, aut criminaliter, quod fieri potest: vt l. fi. ff. de furtis. & l. vnica. C. quando ciuilis actio præiudi. criminali. & not. Gofredus in summa de furtis, ver. & est sciendum quòd tribus modis. facit l. fin. ff. de priuatis delic. Si agit ciuiliter: & tunc aut agitur de iure ciuili, & sic cõmuni, aut de iure diuino, aut de iure cõsuetudinario, siue municipali. Si agitur de iure communi ciuiliter, iterum subdistinguitur: quia aut fur non est manifestus, aut est manifestus. Si est nõ manifestus, punitur in duplum. Si manifestus, in quadruplũ: vt est tex. Insti. de actio. §. in duplũ. & §. quadrupli. & Insti. de oblig. quæ ex delicto. §. furtorum. & §. pen. & l. de his. C. de furtis. & habetur in l. secũda. ff. eo. titu. cum simi. & no. Gofredus in summa, de furtis. §. pœna furti.
62 *Quando verò dicatur furtum manifestum, vide tex. in l. iij. quæ incipit, fur est. cũ duabus legibus sequentibus. & ibi Barto. & Docto. ff. de furtis. & Insti. de obliga. quæ ex delicto nascuntur. §. manifestus. & no. in d. §. in duplũ. & in d. §. quadrupli. & vide per Bar. & Doc. in l. falsus. in princ. j. titu. j. & Gofredum in summa de furtis. §. furtorum duę sunt species. Si agitur de iure diuino, & sic in foro pœnitentiali, & tũc dic, quòd talis pœna dupli vel quadrupli nõ debetur sed solũ quãdo agitur in foro ciuili cõtentioso: vt no. Bal. singulariter in l. quibus diebus. §. dominus seruo. in fine. ff. de conditio. & demon. qui dicit, quòd de hoc est vnica glo. in iure, in c. fraternitatis. xij. q. ij. & idẽ no. ipse Bal. in l. post decisionem. in fine. j. titulo j. de furtis, allegat dictum c. fraternitatis. & vj. q. j. c. imitare Petrum. Sed in cõtrarium videtur esse glo. ij. xiij. q. j. quod deberet. in verbo, vltra. Prima opinio verior est. & adde hic q̃ habentur in c. vigilanti. & in c. fi. extrà de præscriptio. & in c. nouit. extrà de iudicijs. Si agitur de iure municipali siue consuetudinario, dic quòd hodie ista pœna dupli vel quadrupli pro furto nõ habet locum, cũ hodie de cõsuetudine vel ex forma statutorũ habeat locum pœna corporalis tantùm: & sic videtur, quòd pœna illa pecuniaria dupli vel quadrupli, sit

per consuetudinem vel statutũ summata.arg.tex.notabilis in l.fi.ff.ad legem Flauiã de plagiarijs.& argu.l.j.§.fina.ff.de ventre inspiciẽdo.& l. viros.C.de diuersis officijs.lib.xII.licet quidam dicunt, quòd nõ habet locum vtraq; pecuniaria,& corporalis.l.iij.§.diuus.de sepulchro violato.ꝑ hoc facit.C.de his,qui à non domino ma.Et idẽ videtur posse dici in actione vi bonorũ raptorũ & similium,in quibus à lege imponitur pœna pecuniaria,& à statuto imponitur pœna corporalis.Sed cõtra prędicta facit gl.in l.j.quando ciuilis actio preiudicat criminali,quæ vult, quòd licet ego agam ad pœnã dupli vel quadrupli,tamẽ possum etiã agere criminaliter,vt puniatur extra ordinem. Sed quicquid sit de iure ciuili,vel de foro pœnitentiæ,de consuetudine,dicta pœna dupli vel quadrupli,pro furto nõ exigit:maxi-
63 mè in ciuitate nostra Veronæ,* in qua nullũ est statutũ de hoc,sed est statutum, quòd cõmittitur arbitrio d.potestatis & totius curiæ,vel maioris partis,inspecta qualitate facti, & cõditione personarũ:vt dixi suprà in l.si fugitiui.in quinta quæstione. Alibi tamen per totã Italiã cõmuniter sunt statuta super hoc ꝓuidẽtia: vt no.hic Bar.in fine,& Doctores,&
64 suprà dixi. *Audio,ꝙ Romæ etiam hodie exigitur pœna dupli & quadrupli,pro furto. Si verò agitur criminaliter ad pœnam furti,& dubitatur quæ pœna veniat imponenda:& f dic ꝙ quinq; sunt iura circa hoc disponentia, vt dixi suprà,secundùm Bart.hic.Et primũ ius antiquũ est, quòd pro furto criminaliter imponitur pœna extraordinaria:vt l.fi.ff.

de furtis.& l.fi.ff.de priuatis de[...]
& notat gl.fi.in l.subtracto,[...]
furtis.& habetur in l.j.§.e[...]
65 ff.de effract.& expilator.[...]
quæ pœna possit per iudic[...]
ni,quãdo,à lege imponitur p[...]
traordinaria,id est,arbitra[...]
plenissimè dixi in l.si fugiti[...]
mè in q.ꝰ eo.Hodie verò omissis
lijs iuribꝰ,de quibus suprà,dicdi-
stinguendo,aut fur cõmisit vnũ fur-
tum tantũ,aut plura.Si vnũ tantùm
furtum cõmisit,& tũc subdistingue:
aut illud furtũ est paruũ,aut magnũ,aut est enorme,aut atrox.[...]
paruũ,debet fur tantũ fustigar[...]
aũt debet mori,vel pati aliqu[...]
scissionem membri:vt est tex.in[...]
authẽ.nostra,& in corpore vnde[...]
mitur.in aut.vt nulli iudicũ.§.pe.
col.ix.& est gl.sing.in l.capitaliũ.§.
famosos.ff.de pœnis,in verbo,g[...]
66 sati.q̃ dicit,* quòd si semel qu[...]
tur,veniam merei à furca.Et idẽ [...]
Odofre.& Guid.de Suzaria in su[...]
tractat.de maleficijs,in rubrica,c[...]
pœna imponitur furibus.& idẽ notat Bal.in l.quid ergo.in prin.ff.de
his,q no.infa.&no.Ang.in l.qd si no
lit.§.quia assidua ff.de ædil.edic.&
no.gl.in titu.de pace iur.in §.iniu-
ria.in verbo,furtũ.& ibi per Docto-
res.& facit gl.xcij.distin.capi.fina
67 qs presbyter.in gl.fi.q̃ dicit,* quòd
propter primam offensam quis [...]
est puniẽdus.allegat lxxiiij.distin.
68 Honoratus. *Et dicitur vnũ furtum, f quòd de vno loco,vno contextu,siue vno tempore fit,antequã
habeat actum pro perfecto,vel absoluto:& si plures res simul furto subtraherentur,dicetur vnum furtum,
vt dicit Barto.per illũ text.in l.eum
qui.

qui. §. idē respō. d. tit. ff. de furt. & Ange. de Arc. in suo tractatu maleficiorum, in gl. in verbo, & vestem cœlestem abstulit. ad finē iij. col. versicu. hinc sumpta materia. & Institu. de actio. §. ex maleficijs. in iij. co. & idē vult Bal. hic in ver. vlterius quæro, nunquid plura furta. qui etiā dicit,
69 *quòd si quis vnā rem cōtrectauit in diuersis materijs, vnū furtum est. Nam licet in quolibet territorio deprǽhensus possit puniri, ex quo ibi cōtrectauit: vt no. Bar. in l. si dominum. ff. de fur. & in l. si abducta. j. de fuit s. & ibi per Doct. & Bar in l. siue manifestus. §. tandiu. ff. de cōdi. furtiua. & Ant. de But. in c. j. extrà de rapto. quæ tamē opi. an sit vera, dic vt per Doctor. in d. iuribus. & plenè per Ange. de Areti. in suo tractatu maleficiorum, in glo. in verbo, vestem cœlestem abstulit. Tamen propriè non sunt plura furta, sed vnum & idem sæpius repetitum. & adde hic, quæ dicentur infrà, ver. si autē cōmisit plu-
70 ra. Item dicit Bal. hic plus. *Quod si quis cōfitetur se fecisse plura furta diuersis temporibus, nō est standum suę confessioni, quia est generalis & incerta, cùm non constet de rebus subtractis. argu. ff. ad Syllania. l. j. §. item illud. & idem tenet hic dominus Pau. de Cast. qui dicit, quòd huic confessioni incertæ non est standū, cùm agitur de pœna mortis corporali, cùm non sit dominus membrorum suorum: vt l. liber homo. ff. ad l. Aqui. & possit ita confiteri volens mori, iuxta l. non tantùm. ff. de appella. & d. §. item illud, quod est no. secundùm do. Pau. de Cast. hic: qui dicit, quòd istum casum vidit de facto in ciuitate Bononiæ, in quodam capto, qui confitebatur plura homicidia fecisse, & nō constabat de personis interfectis, vnde allegabat ad ei* defensionē dictum Bal. hic. scilicet, quòd deberet aliter constare, per illum §. item illud. & quod fuit allegatum: qa non fuit decapitatus: sed fuit sibi amputata manus: licet potestas propter multa mala, quæ de ipso audiuerat, haberet magnam voluntatē ipsum suspendendi: secundū do. Pau. hic. & idem tenet Ang. de Aret. in suo tractatu maleficiorum, in gl. in verbo, & vestem cœlestinā abstulit. in vij col. versi. quòd si cōfitetur se plura furta, sequēdo dictū Bal. hic. & subdit, quòd tu iudex sis bene cautus ne damnes animā & corpus tuū, quando fur confitetur coram te maria, & montes, & plura furta cōmisisse. ꝙ velis dicta furta alibi, & hic, vt dixi, cōmissa qualificare, in destinando nūtiū, ad habēdū informationē pro veritate: & in reperiendo furta ita, quòd appareat, quæ distraxerit, & q̄ pignorauerit, & quæ penes se, vel alium habeat. aliàs sæpe innocētem cōdēnares, qui metu tormentorū multa nō vera cōfiteref: vt l. j. §. q̄stioni. ff. de quæstio. contra l. absentem. ff. de pœnis. quod no. in practica, vt si es aduocatus, scias adiuuare confitentem delicta in genere, & obstare, quando non constat de maleficio: & si es iudex, scias defendere processum, & inquisitionem tuam, verificando maleficia, ne delicta remaneant impunita, iuxta l. ita vulnera-
71 tus. cum simi. ff. ad l. Aqui. *Itē si qs confitetur se fecisse plura furta, eodem loco, diuersis tamen temporibus, dicit hic Bal. ꝙ ista verba sunt obscura, qa possunt intelligi diuersis

ſis temporibus cōtinuatis,& ſic non reputantur plura: vt no.ff.de actio.& obli.l. nunquàm actiones:& pro cōfitente interpretamur in miriorem partem: vt ff.de iudi.l.ſi quis intentione ambigua.& extrà de acc.c.cùm dilecti,niſi dicatur,cū temporum interuallo.& hęc verba faciūt iudices apponi in confeſsione.& idem ſeqtur do.Ange.de Are.in d.tract.male fi.in d.glo.in viij.col.verſi.& eodem
72 modo,ſi quis cōfitetur. *Sed dubitari poteſt de caſu,qui fuit de facto Veronæ: quidam vna nocte iuit cum vno ſacco ad domū vnius,& ibi ſurripuit quinque quartas milij,deinde iuit ad domum alterius,& ibi ſurripuit aliàs quinque quartas milij, quas poſuit in eodem ſacco: deinde eadem nocte, continuādo intrauit domum alterius,& ibi ſurripuit alias ſex quartas milij,& eas poſuit in eodem ſacco,& cū illis ſexdecim quartis milij iuit domū,an hæc dicantur vnum furtum,an plura. Videtur, ꝙ ſint plura,ex diuerſitate locorū,& tēporis,& factorum,quia plura ſunt facta.argu.l.j.ibi,nec diuerſitate factorum.C.ſi vnus ex pluribus appellauerit. In contrarium videtur,quòd ſit vnum tantùm furtum: vel ſaltem, licet de facto videantur plura,vnum tamen debeat reputari,propter continuationem.argu.gloſſ.& quod ibi not.in d.l.nunquam actiones. ff.de actio.& obli.& pro hoc gl.no.in l.j. C.vnde vi.in gl.magna,in fi.quæ dicit,quòd quando incōtinenti infertur violentia,quaſi vnum factum reputatur.quod nō ſic eſt,ſi ex interuallo.ad idem facit qđ notat Angel. in l. nunquàm plura.ff. de priuatis delictis.& eſt bonus tex.ad hoc,in l.vna eſt via.in prin.ff.de ſer.ru... Et pro hoc etiam optimè facit,... xi ſuprà,ſecundū Bald.& ita iu... dicatum hic Veronæ,me tunc ... te de curia,ſcilicet,quòd non ... tarentur tria furta,quantū ad h... deberet ſuſpendi, ſed quòd ... deberet fuſtigari,& ſibi una a... la amputari,& fuit vnus re... villa Frāca.Et maximè,quia ... bet ſuſpendi propter tria fur... notat.hic per Docto.& dicam ... principaliter,quia dicitur ... bere cōſuetudinē furandi ... in fi.ſuprà de epiſcopali ... & no.in l.capitalium. §.graſſ... & §.famoſos.ff.de pœnis.& ... in caſu prædicto nō poteſt hoc ... ex quo actus illi furandi fuerūt ...
73 nocte.& cōtinuatè facti. *Ex ... teſt decidi alia quæſt.ſimilis,ſi vn... volens furari frumentū vicini ſu... iuit cū vno ſacco,& ipſum implet... de dicto frumento vicini,& port... uit ad domū ſuā:& quia nō poterat ... mul portare totū,bis rediJt cū di... ſacco,& ſic ſucceſsiuè portauit tres vel quatuor ſaccos,de dicto frumento ad domū ſuam,ipſum ſurripiendo: quòd iſte talis ſurripiens dicatur vnum tantū furtū commiſiſſe,& n... plura: quando cōtinuando hæc fe... quantū ad hoc,vt nō debeat de ... ſuſpendi,per prædicta.Cogita tamē ſuper hoc,quia ſatis dubitabile eſt. Et idē dicere poteris,in multis caſibus ſimilibus.Sed ad prædicta vi... quod in ſimili no.Bar.in l.libellorū,
74 §.ſed ſi aliud.ff.de actioni. *Vbi ponit,quādo dicatur vna accuſatio, vel plures.& vide Bart.& Doct.in l. j.in fin.ff.de teſtamentis. vbi ponit quando dicatur vnum teſtamentū, vel

vel plura.& vide Bal. in l. ordinarij. C.de rei vend.qui ponit, quando di catur vna actio, vel vnus libellus, vel plures.& vide omnino circa ista Angel.de Are. ī suo tractatu maleficio. in glo.in vers.nec non ad querelam Titij infrà scripti.in xxiiij.col.versi. quid si ex forma statuti liceat à qualibet accusatione discedere. & vide Lud.Roma.in l.scire debemus.ff.de verbor.obliga. Et vide omnino, & nō omittas Ang.de Perusio in l.j. C. si reus vel accusator mortuus fuerit. quæ bene not. quia sunt magni ponderis & effectus, cū tractatur de morte, & vita hominis.

75 *Si verò furtū, qđ q̄s cōmisit, est magnū:& tūc si est ita magnū, ꝙ æquiualeat tribus paruis, debet suspendi perinde, ac si tria furta cōmisisset: quia sæpe vnū magnū, ęquiualet tribus paruis, argum. ff.de excu.tuto.l.si q̄s. Tu dic, ꝙ vult allegare l.si is qui tres. & quia propter enormitatem delict.permissum est leges transgredi. vt notat Innoc. in cap.ij.extrà de cōsti.secūdū Bald. qui hoc not.hîc singulariter in j.col. ad fi.versi.iij.not.de pœna fur.Et idē tenet Ange.de Peru.in l. quod si nolit.& ibi etiā hoc dixi ī ij.no.ff.de ędil.edic.& idē tenet dominus Ang. de Aretin.in suo tractatu maleficiorum, in verbo, & vestē cœlestē abstulit.ad fi.iij.col.vbi dicit hoc esse no. quia ita semel practicauit Perusij, dū ibi asideret.& idē tenet ipse Ange. de Aret.Insti.de actio.in §.ex maleficijs. in ij.col. versi. & quod dixi ꝓ primo furto.Et idē tenet Lud.Pō. de Roma.in suo singulari, in ordine meo dist.ccxcvij.quod incipit, dixit Bald.in aut. sed nouo iure. & allegat d.l.si is qui tres.in versiculo cæterū.ff.de excusatio.tuto.vbi tex.dicit,

76 *ꝙ vna tutela magna ita præstat immunitatē à tutela secunda, & sic excusat quē ab onere secūdæ tutelæ, sicut tres tutelæ excusant ab onere quartæ.qui text.est valde singularis, secūdū prędictū Ludo. qui subdit inducendo illū tex.sic, Cōtrariorum eadē est disciplina:sed vna immensa tutela in fauoribus tantū operatur, quantū triplicata tutela: vt ibi est text.singularis. ergo sequitur, ꝙ in pœnis vnū furtū ita magnū ęquiualet tribus, & tantū operatur, quantùm tria.& ita declarat dictum Bald. hîc, qui dicit, ꝙ Bald. debuisset hoc dicere, & ita declarare. Sed dicit hîc dominus Paulus de Cast.ꝙ alij Doctores tenent hîc cōtrà:quia plus aggrauatur delictū ex frequētia, quàm ex magnitudine rei subtractæ.& hāc partem tenet Raphaël, & cū eo trāsit domin.Paul. de Cast. Ego autem teneo, & sequor istam vltimam opi. pro vera, scilicet ꝙ pro vnico furto etiam magno, non debeat mori: & sic nec suspendi. Et hoc probo sic: nam hoc non reperitur iure cau. facit ad hoc l.præuaricationis.§.fi.ibi, quia neque leg.aliqua de hac re cautum est.ff.de pręua.& xxxj.q.vlti. ca. fina.in princi.& gl.in verbo, legitimas.in aut.de restit.& ea, quæ parit. in §.fin.in fi.gl.col.iiij.& xxiij. dist. præterea.ibi, nisi nos fallit opinio, legimus.& xxx. q.iiij. quod autem. ibi, nulla autoritate reperitur prohibitū.& tex.xxxiij.q.iiij. non inuenitur exemplū.cum sim.imò potius reperitur contrariū, scilicet, ꝙ pro furto simplici quis nō debeat mori : vt est tex.hîc, & in corpore, vnde sumitur ista auten.vt nulli iudi. §. pen.fi

verò.

verò. qui text. loquũtur indistinctè, ꝙ pro furto simplici quis nõ debet mori: ergo indistinctè debet intelli gi, tam pro paruo, q̃ pro magno. l. j. §. & generaliter. ff. de lega. prestan.

77 *Et vbi lex nõ distinguit, nec nos distinguere debemus. l. de pre. ff. de publicia. cũ sim. Item hoc probatur, pro furto atroci seu enormi. qs non debet mori: vt est casus in l. j. §. expilatores, itẽ effractores. ff. de effratori. & expil. vbi dicit, ꝙ qui furantur effracto pariete, ꝑut admissum crimẽ suggerit, puniri debẽt: dũmodò ne qs in plebeio operis publici pœnã, in honestiorĩ relegationis pœnã excedat. vnde ibi vult, quodcũq; sit furtũ, etiã effracto pariete commissum, ꝙ nõ possit fur ad mortẽ condemnari. Itẽ tale furtum dicitur atrox, vt dixi, & etiam statim dicetur. sed furtũ magnũ dicitur atrox: vt est gl. no. in l. ad ea. in vlti. charta. ff. de regu. iur. ergo sicut pro atroci non imponitur pœna mortis, ita nec pro magno. Itẽ pro hoc est casus in l. sacrilegij capite. in pri. ff. ad l. Iul. pecu latus. & ꝓbatur in l. peculatus pœna. cõiũcta l. j. & lege l. Iul. peculatus. co. tit. Itẽ hoc etiã probatur in l. saccularij. in prin. ff. de extraor. crimi. vbi dicitur, ꝙ saccularij, qui vetitas artes exercentes in sacculos partem subducunt, partẽ subtrahũt. Itẽ qui directarij appellãtur, hoc est hi, qui in aliena cœnacula se derigunt furãdi animo, plusquàm fures puniendi sunt. idcirco ad tẽpus in opus publicũ dantur, aut fustibus castigantur, & dimittuntur. aut ad tẽpus relegantur. Ecce ergo, ꝙ istud plus cõtra factores puniuntur, & tamen nõ cõdẽ nantur ad mortẽ, vel mẽbri abscisionem. Itẽ pro hoc est gl. ordi. in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœ. que dicit simpliciter & indistin. ꝙ qui semel furatur, veniã meret à furca: nec ibi distinguit, an furtis magnũ vel paruũ. ergo &c. ad hoc adducitur id, quod habet in l. interpretatione. & l. si. pręs.

78 in l. hodie. ff. de pœnis. *Vol. ꝙ in dubio pœnæ sunt mo. nõ exasperandæ. Nec obsta. nes suprà in contrariũ allega. dũ Bal. hîc. nam dũ dixit, ꝙ æquiparatur tribus paruis, qui tres. ff. dè excusa. tuto. R. detur, quia vt infrà dicã, etiã pro tribus furtis, quis nõ debet mori. ergo &c. Pręterea posito, ꝙ deberet quis mori pro tribus furtis, non tamen sequitur, ergo idẽ pro vno magno. Ratio est, quia quãdo quis committit tria furta, habet animũ, & consuetudinẽ furãdi: vt est textus, & ibi glossa, quæ allegat concordantes in l. tertia, in fine, suprà de episcopali audi. & ista cõsuetudo magis aggrauat delictũ, quàm si semel fieret, & esset magnũ. pro hoc optimè facit, quod not. Cyn. in l. si certis annis. in v. j. q. s. de pactis. & in l. si ꝑ te. i prin. & ibi Bald. s. de dotis promis. Nec ob. tex. in d. l. si is qui tres. §. cęterũ. ff. de excu. tu. vbi dicitur, ꝙ excusat vna tutela magna, sicut tres paruę: qa ibi hoc ideo est, qa onus triũ tutelarũ excusat propter difficultatẽ rationũ conficiendarũ, & reddendarũ: vt dicit text. in d. l. si is qui tres. §. j. in fin. quæ ratio militat, quando est vna tutela magna, diffusa, & negotiosa, quia subest eadẽ difficultas: vt ibi dicitur: sed in furto consideratur alia ratio, nam ibi vnũ furtũ, etiã magnum

gnum, consideratur solū delictū: sed vbi sunt plura furta, etiā parua, cōsiderantur duo. delictum furti, & animus, & consuetudo furandi, quæ aggrauat magis delictū, q̄ ipsius delicti magnitudo, vt dixi, probatur in c. accusatus. de hære. li. vj. facit quod no. in d. l. iij. §. fi. s̄. de episco. audi. Nec etiā obstat secūda ratio Bal. dū dicitur, ꝙ propter enormitatē criminis, licitū est leges trāsgredi: quia istud debet intelligi in hoc casu, dūmodò non excedat pœnā operis publici, & relegatiōis: quia pro furto etiā atroci, quodcunq; sit, non debet extendi vltra dictā pœnā: vt est casus in l. j. §. fi. de effracto. & expila. Prętereà dicit Lud. Pon. in d. singulari, quod incipit, dicit Bald. in authen. sed nouo iure. ꝙ istud dictū, ꝙ licitū sit iudici leges trāsgredi propter enormitatē criminis, nō est verū: quia nisi iudex habeat licentiā à principe, non pōt augere pœnā propter immanitatē criminis: vel nisi iudex habeat licentiam à magnificis dominis huius ciuitatis, qui sunt vicarij Imperatoris: de hóc allega tex. sing. secundū vnā lecturā glo. cōmuniter approbatam, in l. antepen. quæ incipit, diuus. ff. de fal. qui tex. cū glo. super ver. pati posse. in fi. vult, ꝙ iudex non pōt punire plus quàm sit pœna ordinaria, etiam vt alij terreantur. & sic vbi est aliqua immanitas criminis. & istud credo verius de iure: quicquid dixerit hic Bal. & alij s̄. allegati. Sed vbi in loco esset statutū, ꝙ iudex habeat arbitrium puniendi, in hoc casu, sicut est hic Veronę, vt s̄. dixi, fortè posset imponi pœna mortis. argumē. gl. singularis Institu. de iniurijs. §. in summa. in verbo, extra ordinaria. & gl. in l. saccularij capite. in principip. in ver. considerandū. ff. ad l. Iul. peculatus. vide tamē ea quæ dixi in l. si fugitiui. in v. quæst. s̄. eod. & pro hoc facit gl. iij. in d. l. diuus. vbi plus quàm sit pœna ordinaria, à contrario sensu. ff. de falsis. quæ omnia nota, quia non ita reperies alibi istum
79 passum plenè decisum. *Quando
autem dicatur furtum magnum vel
paruum. dic quod dicitur considerata qualitate furantis, & qualitate illius, cui est factum furtum: si est diues vel pauper. argumen. l. sed & si susceperit. & quod ibi nota. per glo. & Docto. ff. de iudicijs, & quod not. Barto. in l. respiciendum. §. furta do
80 mestica. ff. de pœnis. *Sed quid si
ille, cui est factum furtum, vel ipse fur est filiusfami. & sic in bonis parum, aut nihil habet, sed pater eius est diues: an ipse reputabitur diues an pauper: vt intelligi possit, an furtum sibi, vel per eum factum sit magnum, vel paruum. credo quòd reputetur & censeri debeat diues, inspecta conditione patris, per ea quæ nota. Albe. de Rosa. in suo opere statutorum, in j. parte. q. lxxiiij. vbi di-
81 cit, *quòd si statuto cauet, quòd
nullus possit eligi ad aliquod officium, nisi habeat in bonis libras trecentas, & quidam filiusfamiliàs, cuius pater habebat in bonis vltra trecentas libr. electus ad vnum officiū, habebat vnum substitutū, qui eum ab officio excludere nitebatur, dicens, quòd nō habebat in bonis trecenta, secundū formam statuti. contra quem obijciebatur, quòd pater habebat in bonis plusquàm trecenta: quęrebatur an ad officium deberet admitti. & allegat pro & contrà.

tex. & tan

& tandē concludit pro filio. allegat
inter alia l.in suis.ff.de libe.& posthu.& ibi hoc etiā not.Alb.de Rosa.
& l.ij. §.filiū.ff. pro hærede. & quia
persona patris & filij, eadē reputatur,l.fi.C.de impub.& alijs substit.&
dicit Alber.in d. q. lxxiiij. ꝙ ita fuit
consultū,scilicet ꝙ admitteretur filius ad officiū.Nam maritus & vxor
euitant satisdationē de iudicio sisti
propter fundū dotalem:vt l.sciendū.
§.si fundum.ff.qui satisda.cog.sic &
bona patris,sæpe dicuntur esse filij,
& ideo hæreditas parentum dicitur
debita filijs.l. fin. C. de codicillis. l.
fin.C.de cur.fur.& C. de imponēda
lucra.descriptione,l.j.circa prin.lib.
x.& non deficit eis nisi administratio.d.l.in suis.de libe.& posthu.& ꝑ
hoc etiā ff.vnde liberi. l. scripto. &
de bonis damnatorū,l.cū ratio.& qa
filij dicuntur ad propria bona venire.ff.de success.edic.l.j. §.largius.nā
filij nō debent thesaurizare parentibus,sed econtrà parentes filijs. xvj.
82 q.j.c.prædicator. & ibi glo. *Item
quia appellatiōe domini cōtinetur
filius in bonis patris;vt l. prima. §.
domini.ff.ad Syllania. Itē quia filij.
possunt dicere libertos patris esse suos:vt ff.de verbo.signifi.l.licet. §.patronos.Itē pro prædictis facit,quod
not.idem Alber.de Rosa.in d.opere
statutorum,in prima parte,quęst. c-
83 xiiij. vbi dicit, *ꝙ si statuto castri,
vel villæ continetur, ꝙ nullus possit ibi esse potestas,nisi ibi habeat cētūm bubulcas terræ: quidā filiusfámilias fuit electus potestas, & nō habebat ibi centū bubulcas terræ: sed
pater eius sic: quęrebatur, an posit
esse potestas.& ibi tenet ꝙ sic.& ibi
allegat iura & rationes. Itē pro hoc,
quod statim dicam de viro & vxo-
Item etiam pro prædictis facit
mè l.fin.j.de impu. & alijs su.
& maximè id quod per Ange.
84 citur:vbi vult, *quòd si statu-
cit,ꝙ nemo possit miles esse,n-
beat mille in bonis, si filiusfa-
nihil habet,sed pater eius ha-
le,filius reputatur habilis. Item
hoc, quia æstimum patris, dicitur
esse æstimum filij: vt not. Bald. Ange.& Doctor.in l.fi.j.de im- a-
lijs substitu.& adde quod
in l.cū scimus.C.de agric.
sitis.libro vndecimo,& quæ
Bald.in l.j.ff.ad Sylla.& in
res.ad fin.C.de sacrosanc.eccl.
addi.Specu.in titu.de censib.
intellige prędicta vera, quādo
est filiusfam. in potestate patris,
cus si esset emancipatus;vt not.gl.
in l.secūda.C. qui ętate se excus.
lib.x.& not.Docto.in d.l.fi.C.de im-
85 pu.& alijs substit. *Quid autē
si ille, qui facit,vel ille, cui fit
est maritus,vel vxor,& ipse pari ha-
beat, sed eius coniunx sit diues,
ipse reputabitur diues? Et breuiter
dico quòd sic, per text. in l.scien-
dum. §. si fundus.ff.qui satisda.c.
vbi dicitur, ꝙ maritus & vxor
tant satisdationem de iudicio
propter fundum dotalem. & ad
faciunt ea, quę statim dixi de
famil. Sed contra istam determi-
nationem facit, quod not.Alber.de
Rosat.in suo opere statutorum,in p.
parte,quęst.cvj.vbi dicit,pone
86 quæstionem. *Statuto ca-
quòd habens mille in bonis,
tenere vnum equum pro commu-
ni. aliquis ex bonis proprijs habe-
bat quingenta,& ex dote vxoris alia
quing

quingenta, nunquid patrimonium suum coniungetur cum dote, vt sic teneatur tenere equum pro communi, tanquàm habeat mille in bonis? Et dicit Alberi. quòd obtentum fuit secundum Doct. antiquos ꝙ non, & dicit, quòd de hoc videtur casus in l. Lucius. §. idem respondit, constãte matrimonio. ff. ad municipales. & licet hoc multùm faciat, cõtrà tamẽ adhuc idem teneo, quod dicit, & dico, quòd de hoc est casus in d. l. sciẽdum. §. si fundus. & in d. §. idem respondit, constante matrimonio. in prin. vbi dicitur, ꝙ dos in bonis mariti est cõstante matrimonio, & probatur in l. in rebus. s. de iure do. cum sim. Nec obstat quod dixit Alber. de Rosa. per dictum §. idem respõdit. in ij. responso: quia illud procedit quãtùm ad onera, quæ imponuntur respectu quantitatis patrimonij: nos verò loquimur quantùm ad hoc, an reputetur diues: & sic quo ad eius cõmodum & fauorem: quo casu, dos dicitur esse in patrimonio viri, & etiã vtriusque, vt d. l. sciendum. §. si fundus. Cogita tu, quia nunc circa hoc nil mihi aliud occurrit. Si verò furtum, quod cõmittitur, est enorme, siue atrox: quod est, quando fit cũ fractura ostij, vel scrinij, vel capsæ, vel alio modo simili, vel expilatur hæreditas, & tale furtũ cõmittentes, dicũtur fures improbiores, secũdùm do. Paul. de Castr. hic: & dixi suprà, circa prin. Et videtur, ꝙ sit iudicandũ idẽ quod dictum est, de furto magno, secundùm Bal. hic, ad finalem colum. versi. tertiò nota. Sed de hoc dic, vt dicam infrà, quando fures sunt improbiores, qua pœna puniantur.* Et aduerte ad id quod dixi, quòd pro vno furto, & sic primo, quis non debet suspẽdi, nec aliter mori. Nã hoc, fallit in pluribus casib⁹. Primò enim fallit, quando furtum esset magnũ vt dixi s. secundùm Bal. quod tamen non teneo de iure, vt s. dixi. Secundò fallit, quando esset statutum vel cõsuetudo de hoc ĩ loco: vt notatur hîc per Doctores. Tertiò fallit, in c. j. §. si quis quinq; solidos. in titu. de pace tenenda, in vsibus feudorũ. sed secundũ aliquos, ibi est speciale propter fracturã pacis. pro hoc facit ille tit. sub quo ille §. est positus, qui est
88 de pace tenenda.* Nã lex debet esse posita sub congruo titulo, & secundùm eũ debet intelligi, vt in prima consti. Codi. §. quibus. & in l. Imperatores. ff. de ĩ diẽ addic. & ita tenet Ang. de Are. Instit. de actio. §. ex maleficijs. in iij. col. Vel dic, ꝙ ille §. si quis quinq; solidos. hodie corrigit per eundẽ Imperatorẽ in c. j. §. iniuria. in tit. de pace iur. fir. & ibi glo. in ver. furtũ. & in verb. legitimè. & ibi plene p Doc. & maximè p do. Iac. de Alua. & ita sentit etiam Bart. hic. Vel dic, ꝙ ille §. si quis quinq; solidos. de generali cõsuetudine nõ seruat, secũdùm gl. in d. §. iniuria. in ver. legitimè. in fi. maximè in Italia secũdũ Iac. de Bel. & Bal. ibi. & idẽ tenet Gãdinus in suo tractatu maleficiorũ, in titu. de pœna furũ, in pen. q. Et idẽ tenet hic Bal. ad finẽ. j. col. qui dicit, ꝙ ille §. non seruatur de cõsuetudine: ideo de eo nõ est curandũ. Et idẽ tenet Bart. in l. capitaliũ. §. famosos. ff. de pœn. vbi ponit opiniones. Et istã opinionẽ credo verã, saluãdo etiam primã, scilicet ꝙ ille §. loquat in pace rupta: & ꝙ hodie de cõsuetudine nõ seruatur in simpli furto. Circa intellectum

tellectum dicti §.si quis quinque so
lidos. vide etiam quæ dixi supra, in
secunda opposi. Quartò fallit in l.
penultim.ff. de cond.ob causam.sed
ibi per Doctor.dicitur, ꝙ ita fuit ibi
de facto: nō autem, quòd de iure fie-
ri debuerit. Vel fortè ibi speciale ꝑ-
pter vtilitatē personæ: quia erat ser-
uus, secundùm Ange. de Aret. Instit.
de actio. §. ex maleficijs. in iij. colū.
Quintò fallit, quando fur est famo-
sus, vel latro. de quo per tex. glos. &
Bartolum. in l. capitalium. §. famo-
sos. ff. de pœnis. & dicam j. de pœna
89 latronum. *Et prædicta sunt vera,
scilicet quòd pro primo furto quis
debeat puniri, qnādo furtum est cō-
missum simpliciter: secus si esset cō-
missum propter necessitatem famis
extremam: quia tunc nō deberet pu
niri, per c. si quis furatus. extrà de fur
tis. cum ibi not. & per c. discipulos.
cum ibi not. per glos. de consecra. di
stinct. v. & vide tex. cum glos. de con
secra. distin. j. sunt nonnulli. & notat
glo. in l. tertia. in §. cum eadē. in ver
sicu. cōfert. quę incipit, ad comedē-
dum. ff. ad legem Rhodiam de iact.
quæ dicit, quòd tempore necessita-
tis omnia sunt communicanda. Item
quia necessitas non habet legem: vt
in prædictis iuribus notatur. & no-
tat Bartolus in l. prima. in fi. j. de ope
ris liber. & in l. j. C. de naufragijs. li.
xj. & vide text. j. quæst. j. remissionē.
§. ergo. Et hoc etiam notat & tenet
Gofre. in summa de furtis. versicul.
excusatur autem. qui etiam dicit sin
gulariter, quòd si non est extrema
necessitas, sed tamen necessitas est,
quòd tunc attenuatur delictum: non
autem excusatur omnino. allegat di
ctum ca. si quis propter necessitatē.
extrà de furtis. quod allegaui, [illegible]
essem consultus de quodam [illegible]
diario, qui propter necessita[illegible]
mis, non tamen extremam, [illegible]
rat furtum, & dicit per dictum
quòd talis non debebat susper
quo modo, nec etiam aliter [illegible]
quo necessitate famis ind[illegible]
ad hoc faciēdum: sed quòd [illegible]
mitius puniri. quod bene [illegible]
possis euadere quem à morte [illegible]
prædicta vera, nisi fur esse[illegible]
iuuenis, puta puer, vel [illegible]
quia tunc iudex potest, [illegible]
nam mitigare: vt l. auxilium [illegible]
lictis. & l. si ex causa. §. nu[illegible]
dum. ff. de minor. facit l. auth[illegible]
persona. in fin. ibi, in huius rei [illegible]
deratione, ætatis quoque ratio [illegible]
tur. ff. de pœnis. & in l. ij. ad fin. [illegible]
vt cuiuscunq; patiatur ætas. ff. de
mino moto. & pro hoc vide [illegible]
notat Bald. in l. quicunque. j. cod. [illegible]
iiij. col. vers. quarto casu, vbi dic[illegible]
quando est vnica pœna, ibi non [illegible]
dit electio: sed dispensatio. & ista [illegible]
iudicem ex causa spectat: vt si sta[illegible]
tum dicat de amputatione man[illegible]
aliquis est ita puer, vel ita sener
statim moreretur: pōt iudex disp[illegible]
re: tamen nō cogitur: nec prop[illegible]
pōt appellari: arg. l. qui posthu[illegible]
in fine, in ratione literæ. ff. ad Sy[illegible]
nianum. & dixi suprà in l. si lug[illegible]
90 in v. quæstione. *Sed iuxta [illegible]
cta quæro, an associātes furem, & [illegible]
ciētes ei custodiā, ne deprehenda[illegible]
sint ꝓpriè fures, ita ꝙ cōpræhēdant
à statuto, loquēte de furibus. Dicas,
ꝙ non sunt ꝓpriè fures, nec in di[illegible]
statuto cōprehenduntur, secund[illegible]
91 Ang. in l. proinde. ff. de cōd. fu[illegible]
bitari etiam potest, an ille, qui [illegible]

rat virginem, dicatur cõmisisse fur
tum. Dic quòd sic: vt probatur in au-
then. de lenonibus, ibi, castitatis fur
tum. Et ideo dixit ibi Angel. quòd si
est concessum alicui arbitrium con-
tra fures & latrones, & aliqua virgo
fuit deflorata, quòd cõtra talem de-
floratem iudex põt inquirere vigo-
re dicti arbitrij: quod pulchrũ est, &
notabile. Et prædicta omnia proce-
dunt, quando quis committit vnum
furtum tantùm. Si autem quis cõ-
misit plura furta, aut cõmisit duo tan
tùm, aut tria, vel plura: si duo tãtùm
cõmisit, & tũc idem videtur, quod su
prà dixi de vno furto, videlicet, ꝙ
quis non debeat furca suspendi vel
mori, debet tamẽ grauius puniri. &
de hoc quòd debeat grauius puniri,
est glo. quæ allegat ad hoc cõcordan
tes, in l. iij. in fin. s. de epis. audien. e-
tiam si pro primo furto fuerit puni-
tus: vt probatur in l. capitalium. §. so
lent. ibi, tractari clemẽtius. ff. de pœ
nis. vt j. dicam de versic. sed pone a-
liam quæsti. quotidianam. Et licet
tex. & gl. fin. in d. l. iij. in fin. C. de epi
sco. audien. videatur dicere contra-
rium, scilicet quòd duæ vices indu-
cant cõsuetudinem. & dixi s̃. in hac
x. quæst. in prin. ibi, fur famosus dici
tur. & glos. in l. capitaliũ. §. famosos.
ff. de pœ. in verbo, grassati. ibi, nã si
semel veniã meretur à furca. à con-
trario sensu videtur velle, ꝙ si bis est
quis furatus, non mereatur veniã à
furca. Tamẽ quantùm ad hoc vt pœ
na mortis inferatur furi, requirũtur
tria furta: saltem de cõsuetudine ge-
nerali, secũdùm Doc. hic, & maximè
Bald. qui dicit, & ꝓ primo & secũdo
furto quis furca non suspẽditur, sed
pro tertio: quia delictum in consue-
tudinem deducitur, furca suspendi-
tur de consuetudine generali: quæ
eo ipso reputat eum publicum & fa
mosum furem, quòd fecit tot furta,
vel saltem grassatorem: vt l. capita-
lium. §. grassatores. & §. famosos. ff.
de pœn. hoc an sit verum de iure, sta
tim videbimus in eo, qui commisit
92 tria, vel plura furta. *Sed de iure
Lõbardo, pro primo furto debet o-
culus euelli, pro secundo nasus scar-
pelari, ꝓ tertio verò debet mori, vt
in Lõbardia, de furib. & seruis fuga-
cibus. l. si quis latro. & hic no. glo. in
tit. de pace iur. fir. in §. iniuria. in ver
bo, furtum. in vsibus feudorũ. & no.
etiam gl. in l. capitalium. §. famosos.
in verbo, furca. quæ incipit, aut clã.
ad fi. ff. de pœ. Si verò quis cõmisit
tria furta. vel plura, & tunc cõmunis
est opinio glossatorũ & Doctorũ, ꝙ
debeat mori: & sic furca suspendi: vt
est gl. hic super verbo, castigabitur
vt dixi s̃. in prin. huius x. q. & hic per
Bal. & Doct. & pro hoc est gl. in l. ca
pitalium. §. famosos. in verbo, gras-
sati. ibi, nam si semel veniam meret
à furca. à cõtrario sensu, vt s̃. dixi. &
gl. in verbo, furca. & facit d. l. capita-
lium. §. solent. & §. grassatores. quia
saltem per trinũ actum furãdi indu-
cta est consuetudo furãdi: vt est tex.
& ibi glo. in l. iij. in fi. C. de epi. audi.
93 *Itẽ pro hoc, quia ille, qui commisit
sæpius vnum delictum magis punit,
quàm qui semel tantùm: vt est text.
cum gloss. notabil. in l. si diutino. ff.
de pœnis, circa princip. quæ allegat
ad hoc cõcordantes: & sic magis pu
nitur furtum reiteratum, quàm non
reiteratum: vt est text. cum gloss. fin.
in l. fin. C. de cõmeatu lib. xij. & tex.
cum gloss. in verbo, deterior. in au-
thenti.

then.de litigiosis. §.si verò apud iudicem.colla.viij. & habetur xxvij.q.j.peruenit.& ff.de re militari.l.iij.§.si plures.& l.non omnes. §.à Barbaris.in fi.& extrà de hæreticis,ad abolendam. §.illos autem.& not.glos.j.xxv.quæs.ij. ita nos. & habetur in c.accusatus.de hereticis.libro vj.& ita communiter practicatur de quadã consuetudine gñrali.& idẽ tenet Gãdinus in suo tractatu maleficiorũ.in tit.de pœna furum, siue in titulo de furibus & latrocinijs.versi.sed pone pœnam.secundùm Vbertum de Bobio,etiã si pro primo & secundo furto fuisset punitus, vt dixi,& j.dicet

94 in versi.sed pone aliam quæst. *Si tamen ista tria furta essent parua, & de rebus magnatiuis, puta de gallinis,de consuetudine nõ seruatur Veronæ, quòd fur pro his tribus furtis de gallinis suspendatur, vel moriat, sed vidi cõdemnari in pecunia, vel ad standum per aliquod tempus,puta duorum vel trium mẽsium in carceribus. Sed ego credo, ꝙ de iure sit verius: videlicet,ꝙ fur etiã qui cõmisit tria furta,vel plura,non debeat suspendi, vel aliter mori: nã hoc nõ reperitur iure cautum:vt dixi s̃.de illo,qui commisit vnũ furtum magnũ tantùm:ergo &c.l. præuaricationis.§.fi.ff.de præuaricato. cum simi.s̃.allega. Imò reperitur contrarium hic, & in corpore, vnde sumitur ista authentẽ. vt nulli iudicum. §.penulti.

95 *Item hòc probatur in l. sacculárij.in princip.ff.de extraor.criminibus.vbi dicitur, quòd directarij plus quàm fures puniendi sunt. idcirco aut ad tempus in opus publicũ dantur,aut fustibus castigãtur,aut ad tẽpus relegantur, Ex quibus verbis apparet, quòd si illi, qui sunt [...] quàm fures puniẽdi, vt sunt di[...]rij,non puniuntur ad mortem[...] multominus fures, qui mini[...] puniendi:argum.authen.quan[...]gis.s̃.de sacr.sanct.eccle.& l.q[...] magis.ff.de iureiuran.cum si[...] hoc probatur in l.j.§.expilato[...] §.fina.cum l.sequent.ff.de e[...] expilat. vbi probatur hoc ma[...]fic.nam in d.§. expilatores[...] ꝙ etiã fures atrociores,qui[...] fractura ostij, vł hortorũ[...] non sunt ad mortem c[...] imò sunt relegandi, vel i[...]blicum dãdi, vel fustibus c[...] secundùm conditionẽ psona[...] ergo multominus debet impon[...]na mortis simplici furi, qui nõ [...]trox,nec cũ fractura ostij, vel [...] rei furtũ cõmisit:vt etiã dixi s̃.[...]do furtũ est enorme, vel atrox[...] etiam dicetur:vbi ponetur de fure improbioribus.Vnde ex his conc[...]do,ꝙ furi,qui cõmisit tria furta,no[...] debet de iure imponi aliquo mo[...] pœna mortis, sed debet fustigari [...] relegari, vel hodie banniri, vt [...] probatur,& in d.l.j.§.fi.ff.de e[...] & expila.non autẽ aliquod mẽ[...] abscindi.& probatur hic.& in co[...]re, vnde sumitur ista authẽt.Et [...] teneo,ꝙ de iure sit verũ,licet c[...] ma statutorum Italiæ, vel de q[...]dam consuetudine generali [...]tur contrarium : vt suprà dixi. [...] obstat prædictis dicta l. capitalium §.famosos.ff. de pœnis. quia il[...] loquitur de latronibus, qui in i[...]neribus insidiantur hominibus,& per vim deprædantur, & homi[...] interimunt, vt colligitur ex ver[...]bo, interemptorum. ibi posito,in

d.§

d. §. famosos. non autem loquitur in furibus, qui clàm furantur, vt loquuntur omnia iura, quæ s. dixi, & sic quæstio nostra. Nec etiam ob. d. l. capitalium. §. grassatores. quia ibi etiam loquimur de latronibus. ergo &c. Nec etiam ob. §. solent. in d. l. capitalium. quia ibi non loquitur de fure, sed de alio, scilicet seditioso. Item ibi etiam non debet puniri ad mortẽ, licet dicat, quòd grauius debeat puniri ex eo, quòd frequentiùs idẽ delictũ cõmisit. Nec etiá obstat quòd per trinum actum inducatur consuetudo furandi: & quis magis delinquat, si pluries commisit furtũ, quàm si semel tantùm, vt l. iij. in fin. C. de episcopali audien. cum ibi no. per gloss. & Docto. per nota. in l. si diutino. per gloss. ff. de pœnis. quia respondetur, Fateor, quòd magis delinquit, & quòd magis debeat puniri, vt in iuribus s. allega. & not. glo. in l. fin. C. de comme. lib. xij. non tamen ibi dicitur, quòd debeat ista pœna transire vsque ad mortem inclusiuè: imò probatur contrarium in iuribus præalleg. Nec etiam ob. gloss. hic in verbo, castigabitur. quæ videtur dicere contrà. & solet allegari contra ea, quæ s. dixi. nam si rectè intelligatur, non dicit contrà. dicit enim, nisi sit publicus latro, qui scilicet cõsueuit furari, quòd furcis

96 suspendatur. *Illud enim relatiuũ, Qui, debet referri ad suum antecedens, hoc est, ad latronem publicũ, qui consueuit furari. & sic vult dicere, quòd non sufficeret latronẽ esse, id est, violentum aggressorẽ, & spoliatorem, atque homicidiam. de quo loquitur §. famosos. nisi id sæpius fecisset, id est, consueuisset furari.

97 *Nam & rapere, furari est: vt Instit. vi bo. rap. in prin. & §. j. vt furca figi deberet, vel ad bestias damnari: vt vult ille §. famosos. & sic illa verba glo. scilicet ille, qui cõsueuit furari, non debet referri ad furem, sed ad latronẽ, de quo dixerat. & ita vult in effectu Iacob. Butr. hic. & pro hoc etiam facit: quia glo. intelligitur secũdùm tex. quem alleg. vt dixi s. circa princip. huius x. quæstionis. sed ille §. famosos. quem glo. allegat, loquitur de latrone. ergo de illo glo. intelligit, vt dixi s. in ix. q. in ver. latro verò publicus. vbi vide, & hoc bene not. pro intellectu glo. hic in verbo, castigabitur. Nec etiã obst. quod dicit glo. in d. §. famosos. in verbo, furca. ibi, aut est famosus; sed non nisi clàm surripuit. & tũc fortè, quod hic dicitur, obtinet. quia illa glo. non firmat pedes, sed loquitur sub dubio fortè. vnde non esset firma sentẽtia glossatoris. quod bene no. quia non ita reperies tacta, & plenè discussa, & declarata, & facient tibi honorẽ.

98 *Sed posito, ꝙ de iure, vel ex cõsuetudine, vel ex forma statuti ille, qui est publicus, & famosus fur, & sic sæpius cõmisit furta, possit, & debuit mori, & sic furca suspendi: & vnus commisit hic vnum leue vel paruũ furtum, sed alibi commisit plura furta: an illa furta alibi commissa aggrauant delictum furti parui hic commissi ad hoc vt possit hic tanquã fur publicus, & famosus suspẽdi? Et videtur ꝙ non: quia paria sunt commissa non esse, & cognosci nõ posse: nam si non potest cognosci, ergo nõ potest constare iudici, vt iudici ad hoc. ff. de ferijs. l. ij. in fin. & sic si non potest iudex procedere cognoscendo,

ergo nec aggrauãdo. Tu dicas quòd sic. nam furta alibi commissa, qualificant furtum factum hic: vt acrius puniatur, & sic vt suspendatur, vt l. iij. in fin. C. de episcop. audient. & l. seruis. j. ad l. Iul. de vi. & l. j. ff. de iur. patrona. ita dicit Dy. & Barto. singulariter in l. si cui. §. si cum sacrilegiũ. ff. de accu. & idem tenet hic Bald. in princ. ij. col. versi. sed dubitatur nunquid. qui dicit, quòd licet de furtis alibi cõmissis, hic principaliter non potest inquiri, tamen quia ratione aliorum remanet infamia: cognosci in consequentiam, seu in cõcomitantiam potest. argu. l. quoties. C. de iudicijs. & dicit ꝙ ista est vera opi. quã tenuit etiam Iacob. de Bel. in authẽ. vt nulli iudicum. §. si quis verò compræhensorum. & ita etiam tenet hic Paul. de Cast. & communiter Docto. Et idem etiam tenet Ange. de Aret. Institu. de actio. §. ex maleficijs. in iiij. col. & in suo tractatu maleficiorum, in gloss. in verbo, & ei vestem cœlestem abstulit. in vj. colum. in fi. versicu. quæro nunquid furtum, de quo non posset cognosci. Et idẽ dicunt Docto. præfati, quando esset tale furtum, de quo nõ posset cognosci per præscriptionẽ temporis: sicut non posset, si esset commissum extra territorium: quia vtroq; casu aggrauat furtum hic cõmissum, per

99 prædicta. *Imò plus dico, quòd non tantũ furta alibi cõmissa, qualificant furtum factum hic, sed etiã computantur in numero furtorũ hic. vnde si statuto cauetur, quòd quis nõ possit suspendi nisi pro tribus furtis, & aliquis cõmisit hic vnum furtũ nõ magnũ, & alibi comisit duo furta, ꝙ tũc verum est dicere, ipsum commisisse tria furta, & sic poterit suspendi [...] gore dicti statuti, licet principa[...] propter illa duo furta alibi co[...] sa, non potuisset hic suspẽdi: [...] tiam aliter puniri. ita vult d. Bar[...] de Sal. singulariter in l. seruus. [...] l. Iuli. de vi publica. quem se[...] Ange. de Aret. in suo tract. ma[...] glo. in verbo, & ei vestẽ cœlestem abstulit. in vj. col. in fin. & Instit. de act. §. ex maleficijs. in iiij. col. & hoc etiã sentit Bar. & Ang. in d. l. seruis. §. fin. in fin. Sed aduerte, quòd [...] qui fuit magnus practicus, [...] ctatu malefi. in tit. de pœnis [...] versi. item pone aliã quæstionem [...] facto. & Odofredus & Guido de [...] za in suo tractatu maleficiorũ, in [...] quæ pœna furibus imponatur. lic[et] arguant, vt s. pro illa parte, tamen [di]cunt, quòd de iure cõtrarium est [ve]rius, scilicet quòd hic possit puniri pro vno tantũ furto, & de alijs furtis debet remitti fur ad iudicem loci in quo est commissum furtum, secũdum Huber. de Bobio. dicũt tamẽ, quòd iudices feroces sequuntur primam opin. & puniunt fures & latrones etiã pro furtis alibi cõmissis. & istud teneas, quando hic aliquod furtum commisit, & non aliàs, vt dicit [...] tales iudices bene faciunt: & istud hodie communis opin. Doctor. mo-

100 der. *Sed pone aliã quæstionem quotidianam iuxta prædicta. Quis commisit tria furta, vel hic, vel alibi, nõ curo: & pro primo & secũdo [fur]to fuit punitus, an pro tertio furto hic vltimo loco commisso debeat mori, & sic suspendi: posito quòd ex forma statuti, vel ex consuetudine generali, pro tribus furtis quis debeat suspendi. Et videtur, quòd nõ, quia

quia iam de duobus punitus est.nec pro vno solo furto potest suspendi. & si suspenderetur pro pluribus,bis puniretur pro primo & secundo furto.quod esse non debet: vt ff.de accusa.l.senatus.& ff.nautæ. caupo.stabu.l.licet. Sed videtur, quòd debeat suspendi:quia cũ perseuerauit in crimine, magis deliquit,& maior pœna imponitur.C.ad l.Iuliam de vi publi.l.seruos.in fin.& s. de episcopali audiẽtia.l.tertia.in fi.& ff.de pœnis. l.capitalium. §.solent.& dicit Lombarda,quòd pro tertio furto moriatur.nõ autem pro primo, & secũdo. Et sic sentit Vbertus de Bobio,quod debeat mori. & ita dicit Gãdinus in suo tractatu de maelficijs,in titu.de pœna furũ. versi. sed pone pœnã imposità.Et idẽ tenet ad literam Odofre.& Guid.de Suzaria,in suo tractatu maleficiorũ,in titulo,de pœna furibus imponenda.in prin.Et idẽ tenet hic do.Paul.de Cast.& istud etiã ego teneo ꝑ vero,maximè per text. in l.capitaliũ.§.solẽt.ibi,tractari clementius. cõiuncto ibi, nunquàm capite plectendi.nã ibi loquitur,quãdo pro prima & secũda vice fuit punitus:& tamen dicit ibi,quòd etiam pro tertia punitur acrius:& bene,qa ex coadunatione aggrauatur delictũ:ad quod c.accusatus. de hæreticis.li.vi.Et idẽ ego dixi suprà,quando quis cõmisit duo vel tria furta. in principio.Itẽ adde prædictis, ꝙ si pro tertio furto quis possit suspẽdi, quòd hoc nõ habet locũ, quãdo dicuntur esse facta plura furta eodẽ loco,& tẽpore: quia talia furta nõ possunt numerari vt plura. Nã mens statuti intẽdit grauius punire propter cõsuetudinẽ delinquendi:in qua cõsuetudine requiritur temporis interuallũ.ad hoc facit l.eũ q. §.idẽ scribit.& ibi glo.in vers. sed nõ in totũ. & ibi etiã Bar.ff.de fur. ita dicit hic Bal.in ij.col.versi.vlteriùs quæro.ad quod adde,q̃ dixi suprà, quando dicatur vnum furtũ,vel plura:q̃ omnia singulariter nota,& tene mẽti: quia sunt pulchra & quotidiana. Secũdo casu principali,quãdo fures sunt improbiores,vt sunt expilatores hæreditatis, & furãtes cum fractura ostij, vel capsæ,vel seræ,vel alterius rei,vel similes,qui etiã atrociores fures appellãtur: vt est casus in l.j. §. expilatores. cũ §. seq.& l.ij.ff. de effrac.& expila.qua pœna puniantur.Dic,aut loquimur de expilatoribus hæreditatis,aut de furãtib⁹ cũ fractura, qui effractores dicũtur:vt l.j. §.itẽ effracto.de effrac. & expil.aut loquimur de saccularijs & directarijs. Si loquimur de expilatoribus hæreditatis: dic,ꝙ licet isti nõ sint propriè fures, vt l.ij. §.j. de crimine expil. hæredi. & not glo.in dicto §.expilatores.in verbo, atrociores: tamen fures etiã dicuntur, vt probatur in dicta l.j. §. expilatores.& in l.si cũ except.§.qui vim intulit.ff.quod met⁹ causa.& dixi suprà,circa principium huius decimæ quæstionis.& isti pœna extraordinaria,id est, arbitraria puniuntur:vt est tex.in l.j.& l.diu⁹.ff.de crimine expi.hæredi.& habetur in dicto §.expilatores.vbi etiam sic dicitur,Expilatores fures,qui sunt atrociores. hoc enim est expilatores, in opus publicũ,vel perpetuũ,vel temporariũ dari solẽt. honestiores autẽ ordine ad tẽpus moueri,vel fines patriæ iuberi excedere:qb⁹ nulla specialis pœna rescriptis principalib⁹ ĩposita

sita est: idcirco causa cognita, liberũ erit arbitrium statuẽdi ei, qui cognoscit: & sic in effectu erit in arbitrio iudicis, vel prætoris cognoscẽtis punire secundùm conditionẽ personarũ. & quomodò regulari debet hoc arbitriũ, & vsque ad quã pœnã possit iudex vigore huius arbitrij accedere, vide quæ plenissimè dixi in l. si fugitiui. in v. quæst. suprà eodẽ. Si loquimur de furibus cũ fractura, qui dicũtur effractores, vt dixi: & dicas, quòd isti sunt propriè illi, qui furãtur cũ fractura vel perforatura ostij, vel hortorũ, vel scrinij, vel capsę, vel parietis: vt probatur in dicta l. j. §. itẽ effractores. ff. de effractoribus & expilato. ibi, effracto pariete. cõiuncta gl. quæ dicit aliàs perforato, aliàs effracto. & ꝙ furtũ per eos commissum dicitur atrox, est tex. in l. fin. eodẽ tit. Et etiã dicitur enorme, secundũ dominũ Paulũ de Cast. hic vt dixi suprà, quando furtũ est enorme, vel atrox & videtur quantũ ad pœnam, ꝙ idem sit iudicandũ de hoc furto, sicut de magno. de quo suprà dixi: quia Bal. hic in j. col. versi. tertio no. maximè ibi, ego puto. ponit furtum multum enorme, pro magno, & sic promiscuè utitur illis vocabulis. Itẽ pro hoc gl. in l. ad ea. in vltima char-
10 ta. ff. de regulis iuris.* quæ appellat magnum furtum delictum atrox. & sic videtur, ꝙ sicut pro magno quis debet suspẽdi, vt suprà dixi, secundũ Baldum, licet hoc non tenuerim suprà, ita etiam pro furto atroci & enormi. Sed contrariũ in hoc est verius tenendo, quòd furtum enorme sit, quando cum fractura ostij, vel alterius rei, vt suprà dixi. nã licet quis furetur frangendo, vel perforando

prius ostiũ vel parietẽ, vel sc[...] vel etiam serã: nihilominus [...] hoc non debet mori: vt pro[...] prædic. l. j. §. expilatores. & [...] l. seq. ff. de effract. & expil. Ite[...] probatur, quia magnum fur[...] cit atrox: vt est glo. in l. ad ea [...] gulis iuris. & suprà dixi. V[...] pro magno quis non debet [...] iure, vt suprà dixi: ita nec [...] quod dicitur atrox, vt est in [...] dicta l. j. §. expilatores. ib[...] res. & in l. fi. ĩ principio, [...] res enim sunt. eod. tit. Se[...] stingui: Aut tale furtum [...] sum de die, & sic sunt fures [...] puniri debent: habetur in [...] §. item effractores. subaudi[...] tur vt expilatores. de quibus [...] in §. precedenti. posteà seque[...] ra, sed enim diuus Marcus e[...] rem equitẽ Romanũ, qui effract[...] riete pecuniã abstulit, quinquen[...] abstinere iussit prouincia Aphric[...] vnde erat, & ab vrbe, & ab Italia. [...] portebit autẽ æquè & in effractor[...] & in cæteros suprascriptos causa [...] gnita statui, prout admissum [...] rit, dũmodo ne quis in plebei[...] ris publici pœnã, vel in honestio[...] relegationis excedat. Itẽ dicitur [...] l. fi. eo. tit. Diuturni verò effractores post fustiũ castigationẽ in opus [...] petuũ: vel temporariũ sunt dãnan[...] de in effectu tales nõ possũt ad mor[...] tẽ condẽnari, sed debẽt pro admissi & personarũ qualitate puniri, [...] mortem tamen. Aut tale furtum [...] commissum de nocte, quia sunt [...] res noturni cum fractura ostij, [...] alterius rei. & isti debent fustibus [...] di, & in metallum damnari, vt [...] sus in l. fina. in princip. ff. de effracto-

ribus

ribus & expilatorib⁹.vbi in hæc verba per Paulũ iuriſconſultũ ſcribitur, In effractores variè animaduertitur: atrociores enim ſunt nocturni effractores,& ideo hi fuſtibus cæſi,in metallũ damnari ſolẽt,quod bene nota:quia multi crederẽt,ꝙ de iure fures diurni vel nocturni cũ fractura oſtij,vel ſcrinij,vel alterius rei deberent ad mortem condẽnari:quod minime verũ eſt,vt ex prædictis manifeſtè patere põt.Si verò loquimur de ſaccularijs,& directarijs,ſiue dietarijs:& dic breuiter,ꝙ iſti poſſunt puniri arbitrio iudicis,prout puniũtur expilatores hæreditatis:vt eſt caſus in d.l.j.§.expilatores.in verſicu. ſimili modo & ſaccularij.ff.de effracto.& expilato.Et vult etiam tex.circa hoc in l.ſaccularij.in prin.ff.de extraordina.crimi. vbi per Vlpianum
10 ita ſcribitur:*Saccularij,qui vetitas artes exercẽtes,in ſacculos partẽ ſubducũt,partem ſubtrahũt.Item qui directarij appellantur,hoc eſt,hi qui in aliena cœnacula ſe dirigunt furandi animo,pl⁹ quàm fures puniẽdi ſunt, idcirco quoq;,aut ad tẽpus in opus dãtur publicũ,aut fuſtibus caſtigantur,& dimittuntur,aut ad tẽpus relegantur.Et qui dicãtur ſaccularij,exponitur ibi per gl.j.quæ inter alias expoſitiones in fine ponit iſtã,videlicet quòd ſaccularij ſunt,qui in ſaccis portant merces deſuper bonas, inferius malas in eodẽ ſacco.quod bene nota cõtra huiuſmodi delicta cõmittentes:quia puniri debẽt plus quàm fures:qui tamẽ à Iuriſconſultis improbiores,ab Imperatore improbi tantũ appellantur,vt dixi ſ.circa principiũ huius decimæ q̃ſtionis: vbi vide.Item tertio caſu principali, quando ſunt improbiſsimi, vt ſunt raptores,qui in ſtrata publica furantur,ꝗ graſſatores vocantur. Itẽ illi qui cũ interfectione in ſtrata publica furantur,qui publici latrones vocant:& etiã dici poſſunt plus quàm improbiſsimi:vt probatur in l.raptores.C.de epiſco.& cle.& Inſti.vi bonorũ raptorũ.in princ.& l.capitaliũ. §.graſſatores.& §.famoſos.ff.de pœnis.& dixi ſ.in ix.quæſt.circa principium huius decimæ q̃ſtionis.Et iſti qua pœna puniãtur dic diſtinguẽdo: aut loquimur de raptoribus.& dic, ꝙ pro rapina prætor fecit edictum ſuũ,qđ habet tria capita.Prima duo capita ponuntur in l.iij.in princi.ff. vi bonorum raptorũ.vbi ſic dicitur. Prætor ait,ſi cui dolo malo hominibus coactis dãni quid factũ eſſe dicẽtur,ſiue cuius bona rapta eſſe dicetur,in eũ ꝗ id feciſſe dicetur,eidẽ vi bono.rapto.infra annũ in quadruplum,poſt annũ in ſimplũ iudicium dabo.Itẽ ſi ſeruus fuiſſe dicet,in dominũ iudiciũ noxale dabo.Tertiũ caput ponitur in l.iij.quę incipit,Prętor ait,eodẽ ti.vbi dicit,Prætor ait, cuius dolo malo in turba damnũ qđ factum eſſe dicetur,in eũ,in anno, quo primũ de ea re experiũdi poteſtas fuerit in duplũ,poſt annũ in ſimplum,iudiciũ dabo.Et iſta tria capita declara,vt habet per Iuriſcõſultos, in toto illo tit.ff.vi bonorũ raptorũ. & habetur etiã in c.j.& Inſtit.eodem titu.& per Azonẽ in ſumma,eodem titulo.& ſufficiant iſtæ remiſsiones. quia non intendo tractare materiã vi bonorum,cauſa breuitatis . Sunt enim aliæ violentiæ quæ puniuntur, de quibus vide per gloſſam ordinariam,& magiſtram in l.extat.ff.quod

tus causa.& ibi per Doct. Si verò lo
quimur de his, qui in strata publica,
vel in syluis furantur. qui grassato-
103 res dicunt, vt l.capitaliũ. §.grassato
res.ff.de pœnis. qui* quare dicant
grassatores, vide tex.cum gl.in d. §.
grassatores.& vide tex.xxiij.quæst.
j.militare.in ver.grassat.& ibi Arch.
qui ponit de hoc verbo, grassari.&
dic incipiendo hic ponere materiã,
qua pœna latrones puniãtur. Quòd
aut isti furantur sine interfectione
alicuius, & isti propriè grassatores
vocantur, sed proximi latronib⁹ ha
bentur: vt dicit tex.in d. §.grassato-
res.& ideo eos latrones simplices
apppellaui, vt dixi suprà, in ix.quęst.
in versi.latro simplex. Aut furantur
cum interemptione hominis, & tũc
propriè dicuntur latrones: vt est ca-
sus in d.l.capitaliũ. §.famosos.ff.de
pœ.in versicu.interemptorum.& in
ver.homicidia. Primo casu, quãdo
aliqui furantur in syluis, vel in stra-
ta publica, vel in itinerib⁹, vel in do
mibus, aut in mari per vim aggrediẽ
do, aut cum armis, aut sine armis: vt
dicit hic tex.& infrà in corpore, vn-
de sumitur ista authentica, in §.pen.
quòd pœnis legalibus subijciuntur.
104 *Quæ autem sint istæ pœnæ lega
les, dicit gloss.in d. §.pen.quòd su-
spendãtur, per dictum §.famosos.&
idẽ videt dicere gl.in d. §.famosos.
in ver.furca.ibi, sed hodie. vbi gl.di
cit, sed hodie hoc casu pœnis legali
bus.qđ exponũt, pœna huius l.Ego
in hoc distinguerẽ, aut isti semel tũ
furati sunt, aut pluries. Si semel tãtũ,
tũc debẽt in metallũ dãnari, vel in in
sulas relegari. Si pluries, tũc debẽt ca
pite puniri, vel furca suspẽdi. Istud ꝓ
batur apertè in d.l.capitaliũ. §.gras

sato.ff.de pœnis. vbi ita scribit: [illegible]
satores, qui prædę causa id fac[illegible]
ximi latronibus habentur: &[illegible]
ferro aggredi, & spoliare in[illegible]
rint, capite puniuntur, vtiq; si[illegible]
atque in itineribus hoc admiser[illegible]
cæteri in metallum damnãtur, [illegible]
insulas relegantur.& hoc exp[illegible]
net gloss.in d. §.famosos.in ver[illegible]
grassati sunt.in secunda & v[illegible]
positione, dum dicit, vel gr[illegible]
est, vbi frequẽter obseder[illegible]
publica: nam si semel veni[illegible]
tur à furca, vt d. §.grassat[illegible]
iij.in fine. C.de episcopal[illegible]
idem tenet alia glo.in d. §.fa[illegible]
in verbo, furca.in versi.aut pl[illegible]
105 in ver.vel posset dici.* Vbi dic[illegible]
si semel tãtùm quis sit grassat[illegible]
netur l.Iulia.de vi publica.& non [illegible]
bet furca suspendi, per dictũ §.gra[illegible]
satores.& idem tenet gloss.j.xx[illegible]
q.iij.si quis fortitudinẽ.& ista o[illegible]
nio verior est, & hoc modo debet in
telligi iste tex.hic in fine, dum dici-
tur, pœnis legalibus subijciuntur.&
textus in corpore, vnde sumitur [illegible]
authen.vbi eodẽ modo dicitur, [illegible]
intelligitur de pœnis legalibus.[illegible]
cet secundũ dictum §.grassatores.&
secundũ leges titu.ad l.Iul.de vi p
blica.& etiam secundũ §.famosos.
quando scilicet furtum factũ fu[illegible]
cũ interemptione hominis, vt j.dic[illegible]
tur: quod est singulare pro latroni-
bus, & piratis, qui semel tantùm ag-
grediẽdo aliquẽ, vel aliquos, sp[illegible]
uerunt: vt per hoc nõ debeãt fur[illegible]
suspendi, vel aliter mori: vt dixi su-
prà in ix.q.in fi.sed debent relegari,
& fustibus cædi, vel loco dãnationis
106 in metallum.* Quę hodie nõ est in
vsu: vt dicit gl.in §.relegati.in ver-
bo

bo, in metallũ. in fine, Institu. quibus modis ius patrię potestatis soluitur. manũ abscindendam, æquissimũ esse putarẽ: & deinde bãniendos esse propter admissi criminis atrocitatẽ. Nec obstat gl. in dicto §. pen. in authẽ. vt nulli iudi. quæ videtur exponere pœnis legalibus, scilicet ꝙ suspẽdantur, quia debet intelligi secũdũ legẽ, quã allegat, vt dixi s̃. in d. q. nam allegat. §. famosos. ergo debet intelligi, quãdo cõcurrit furtũ. secũdũ §. famosos. scilicet cum interemptione. Eodẽ modo nõ obstat gl. in d. §. famosos. in verbo, furca. in vers. sed hodie. quia intelligitur illa glo. secũdũ illam legem. nã dicit, pœnis legalibus, quod exponũt, pœna hui⁹ l. nõ dicit huius §. & sic ꝙ illa verba, quæ hic in fi. dicũt, pœnis legalibus subijciũtur: intelligãtur secũdũ dictã l. capitaliũ. scilicet in §. grassatores. & in §. famosos. secũdũ distinctionem, quã suprà feci. Præterea gloss. ibi non firmat illam opinionem, ex quo ponit posteà aliã, & isti, qui hoc modo sæpius furãtur, dicuntur etiã publici & famosi latrones, vt d. §. famosos. & hoc modo intelligo gl. hic, in verbo, castigabitur. vt dixi s̃. in ix. q. licet propriè latrones sint illi, qui cum interemptione furant̃, vt s̃. dixi, & j. statim dicetur. Et prædicta ꝓcedũt nõ solũ si furati sunt, sed etiam si cũ ferro aggredi & spoliare instituerint, & ad aliquẽ actum peruenerint, ante tamẽ ꝑfectionem: vt est no. tex. in d. §. grassatores. ibi, & si cũ ferro aggredi, & spoliare instituerint. q. tñ debet intelligi, dũmodò ad aliquẽ actũ ꝑuenerint, iuxta no. in l. is q cũ telo. C. ad legẽ Corne. de sicar. secus si ad nullũ actũ ꝑuenerint. quod bene nota cõtra illos, qui stant in syluis, vel itineribus, vel in mari. & prędæ causa aliquem aggrediuntur, vt spolient: licet ipsum non spoliauerint: quia euasit de eorũ manibus: ꝙ nihilominus ipsi debent puniri, ac si eũ spoliassent: licet Bar. in d. §. famosos. ad fi. aliter senserit: dum dicit, & intellige hoc de his qui perfecerunt delictum. aliàs secus s̃. ea. l. §. grassatores. quod singulariter no. Secũdo casu, quãdo aliqui furantur in itineribus: vel in strata publica, vel in syluis, vel in domibus, vel in mari per vim cum armis, vel sine, cum interemptione hominis. Et distingue, aut hæc fecerũt semel tantũ, & tũc dicũtur simplices latrones. vt dixi s̃. in ix. q. & nõ debent furca suspẽdi, ꝓpter furtũ vel spoliationẽ, vt est casus in d. § grassatores. & gl. in d. §. famosos. in verbo, grassati. relata ad text. & est glo. xxiij. q. iij. si quis fortitudinem. Si tamen interuenit homicidium, prout pręsupponitur, tũc pro homicidio deberet mori, etiam pro spoliatione sola. & ita intelligo dictum §. famosos. & gl. in l. ij. in verbo, defensionem. ff. de bonis eorum, qui sibi mor. cõsci. quæ dicit, ꝙ latrones furca suspẽduntur. Aut hoc fecerunt pluries, & tunc dicuntur publici, & famosi latrones, & isti debẽt furca suspendi. Et de hoc nõ est dubiũ: quia est tex. cum glo. in dicta l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis. vbi sic eleganter dicit: famosos latrones in his locis, vbi grassati sunt, furca figẽdos cõpluribus placuit, vt & conspectu deterreantur alij ab ijsdem facinoribus, & solatio sit cognatis & affinibus interemptorum, eodem loco pœna reddenda, in quo latrones homi-

homicidia fecissent. Nōnulli etiā ad
bestias hos dānauerūt: maiores no-
stri in omni supplicio seuerius ser-
uos quàm liberos, famosos quàm in
tegræ famæ homines punierunt. &
ita etiā potest intelligi gl. hic in ver-
bo, castigabitur. dū allegat §. famo-
sos. & dicit, ꝙ publicus latro, qui sci
licet consueuit furari, debet furcis su
spendi, scilicet quādo furtū factū est
cum interemptione hominis, vt di-
citur in d. §. famosos. & eodem mo-
do debet intelligi gl. xxiij. q. iij. si qs
fortitudinem. in prin. quæ dicit, in-
telligas istud c. de famosis latroni-
bus, qui licitè furca suspenduntur, vt
107 dicto §. famosos.* Et adde, ꝙ isti fa
mosi latrones, dicuntur etiā insignes
latrones, vt est tex. quem ita intelli-
git ibi Bar. secūdùm Oldr. in l. cōsti
tutiones. ff. de appella. & quis dica-
tur propriè latro, vide Bald. in addi.
Spec. in titu. de furtis. Item, quis di-
catur publicus latro, vide Oldr. in cō
silio clvij. Item quis dicatur famosus
latro: vel fur, vide tex. & Bar. in l. ca-
pitalium. §. famosos. ff. de pœnis. &
Angel. in l. j. §. aduersus. ff. de sepul.
viola. & Albe. de Ros. in l. sacrilegij
pœnam. §. fin. ff. ad l. Iul. pecul. & vi-
de Bar. in l. ij. ff. de furtis. Quibus ad
108 de,* quod si ex forma statuti latro
famosus intelligitur, qui fecerit tria
furta: habet locū, siue quis fecerit ea
simul, siue successiuè, secundū Bald.
in l. qd ergo. §. quod ait. ff. de his qui
no. infa. dū tamē sint distincta, per il-
lum tex. sufficit ergo, siue sint distin
cta re tantū, siue re & tēpore. Sed Do
ctores tenēt cōtrariū cōiter, scilicet,
quòd requiratur distinctio tēporis:
quādo punitur propter consuetudi
nē furādi: vt ff. de furtis. l. cū qui. §.

idem respondit. arg. l. iij. C. de [illegible]
audien. quæ consuetudo non [illegible]
citur in instanti tempore. [illegible]
Bald. in dicto §. quod ait. ad [illegible]
de, quod dixi suprà, quando [illegible]
vnum furtum. Quæ omnia sing[illegible]
riter nota & tene mēti: quia [illegible]
lia & quotidiana: & plenius [illegible]
bi discussa: & sufficient tibi [illegible]
repetitione & vno tractatu [illegible]
furum, & latronum. De qua [illegible]
vide hic per Docto. & ha[illegible]
cis præallegatis, & maxi[illegible]
l. capitalium. §. grassatores [illegible] fa-
mosos. ff. de pœnis. & per glo[illegible]
stram in c. j. §. iniuria. in verb[illegible]
tum. & in verbo, legitimè. & ibi [illegible]
Docto. in tit. de pace iura. fir. & [illegible]
glo. in d. c. si quis fortitudinē. [illegible]
q. iij. & per Gandinū, in suo tract.
de maleficijs, in tit. de pœna fur[illegible]
latronum. & per Ang. de Aret. in [illegible]
tractatu maleficiorum, in gl. in ver-
bo, & ei vestē cœlestinam abstulit. [illegible]
in §. ex maleficijs. Instit. de actio.

a Quod licitū videtur. *De hoc quod liceat allegare legem Lōbardorum, & quando sit approbata ultra ea quæ [illegible] nit hic autor & Doct. in c. ij. de feud. adde & uide Fel. in c. ex parte. [illegible] lū: antepen. uersi. de diuersorum [illegible] rum. de rescri. & ibi, qui sint libri [illegible] & aliquid etiam per eundem in [illegible] liter & quando el. ij. col. j. de [illegible] & pro decisione uide quæ ponit Alex. de Imo. in l. pro hærede. §. si sepulchri. ff. de acqui. hær. qui distinguit. & [illegible] distinctionem sequuntur Nou[illegible] ses in tracta. feudorum. Car. col. [illegible] medium.*

b Sed Paulus. *Adde quòd hoc idem tenet d. Maria. Sozi. in c. sicut Iuda[illegible] de Iuda. in v. col. qui allegat tex. cōtra Bal.*

Bald. formalem uidelicet in c. sicut urgeri. j. q. j. qui tex. dicit, quod licet manus arida sit sine sanguine, tamē membrū est. & ad arg. Bald. respondet, ut per Paulum hic. & alle. Ang. in d. l. ij. dicit tamen opi. Bald. uno casu posse saluari, uidelicet si manus arida esset talis, quòd magis expediret non habere quàm habere, puta cancrosa, uel talis, quæ uisu terrorē induceret, adeò quòd ad saluandum totum corpus, opus esset illam amputare, quia tamen non posset illius amputationem eligere, cū non cederet sibi ad pœnam, sed ad maximum commodum, maximè si commisisset delictum ea intentione, ut illa manus sibi amputaretur, cùm quis nō debeat ex sua malitia commodum reportare. ca. intelleximus. de iu. Et adde ad ea q̄ notaui s. l. quicunq;. col. xj. Quid si delinquens habeat solā manū, an illa debet amputari? uide j. q seq.

c Quod dicitur fieri sæpe. Adde & uide Alex. de Imol. in l. sæpe. ff. de re iudi. & ultra eum adde, quòd Inno. in c. cùm oporteat. in princi. de accu. dicit, quòd relinquitur arbitrio iudicis. & sequitur Arc. ij. q. viij. in summa.

d Est graue. Adde eundem Cap. in cōsil. xxvj. colum. iij. uersi. circa secundum. in fi. quod consi. habetur etiam in j. uol. consiliorum. Alexan. consil. cxxxv. & ibi, quis dicatur domesticus.

e Non deb. Adde Imo. in d. § . dominus. & in l. stipulatio ista. § . alteri. ff. de uerborum obliga. & Fel. in c. j. col. ix. de consti. in uer. tertius casus, cum duabus col. se. ubi latè, quando in foro conscientiæ pœna legalis poni possit. et ad glo. in d. c. fraternitatis. ponit quinque fal. & uide etiam aliquid per Ias. in § . sed iste. col xxiij. uersi. & an in foro conscientiæ. Insti. de act.

f Vnum fur. Quod furtum dicatur unum, adde & uide Bald. in consilio cclvij. incip. ad audientiam. in v. uol.

g Pro tertio fur. Adde & uide consilium, quod est inter consilia Baldi cccxlviij. in v. uol. qui uidetur limitare hoc procedere, quando tertium est furtū post illa duo, secus si primò, quia tunc non potest puniri.

TRACTATVS D. IO. THIERRI I. V. DOCTOR. TOTAM MATERIAM FVGAE LACONICE COMPLECTENS.

*

1 Fuga serui, eius præscriptionem impedit sicut animalis fuga.

2 Fuga facit semiplenam probationem, tamen non totā, si aliter statuto disponeretur, licet quem in mala fide constituat.

3 Fuga est triplex, scilicet uolūtaria, causaria, & ignominiosa.

4 Fuga an propriè dicatur, quando quis latitat, ut fugiat, sed non comprahenditur.

5 Fugiens in domum propriam, an possit in ea capi, & per Officialem pro debito ciuili extrahi.

6 Fugiens ad Ecclesias, an sit tutus.

7 Debito ciuili si quis ducatur per ecclesiam, non gaudebit ecclesiæ immunitate.

8 Titius homicida si nō potuit fugere ad ecclesiam, sed inuenit quendā sacerdotem

tem deferentē corpus Christi, aufugit ad ipsum, & eum accepit, an ecclesiæ immunitate gaudere debeat.

9 *Fures ecclesiæ an istud priuilegium habeant.*

10 *Fugiens de uno territorio in aliud, an per potestatis familiā, uel præpositi capi possit.*

11 *Fuga post accusationē an suspitionem faciat.*

12 *Fugiens cū gladio de domo, in qua homo mortuus reperitur, an occidisse præsumatur.*

13 *Debitor fugitiuus, an creditoris propria autoritate capi possit.*

14 *Fuga sola an faciat suspitionem.*

15 *Fugitiuus qui ad aliā patriā uadit, an per loci iudicem citari poterit, in quo deliquit, sine illius iudicis requisitione, cum hic criminis ratione forum sortiatur.*

QVONIAM superius tractatū est de seruis fugitiuis, vt tot⁹ titul⁹ limpidus enucleetur, ibidē fugę materiā īserere ausus sum. Et primitus est no-
1 tādū, *q fuga serui impedit eius p̄scriptionē, sicut fuga aīalis. l.j. & ibi Bal. C. de ser. fugit. Fuga enī reddit quē suspectū. l. impuberibus. §. præterea. & ibi Bart. ff. de suspe. tut. etsi existat leue indiciū ad torturā. Bald. in l. nō hoc. C. vñ cogna. Spec. i ti. de
2 pña. §. fin. ver. vlti. no. vbi *dicit, q fuga facit semiplenā probationē, tn̄ nō totā, si aliter statuto disponeret, licet cōstiteat quē in mala fide. l. mala fide. & ibi Bal. C. de long. tēp. pręscrip. q̄ pro lib. op. *Vnde est aduer
3 tendū, q fuga est triplex, scilicet voluntaria, causaria, & ignominiosa. Bal. in l. j. C. de ædil. act. Ideo quęrit,
4 *Fuga an ꝓpriè dicatur, qñ quis latitat, vt fugiat, sed nō cōprehē[...] vide Bald. in l. j. iij. col. C. de a[...] & in l. j. C. de seruis fug. v[...] fugiēs dicitur latitare. Alexa[...] mo. in l. pen. de custd. reo. Et[...] de carcere, quē inuenit ape[...] facit indiciū cōtra se. Bal. in[...] ritur. C. ex quib. cau. ma. l. e[...] in l. in bonę fidei. C. de iure[...] si reuertitur, nō dicitur fug[...] tenetur pœna statuti de fu[...] carcere. Bal. in l. j. vij. col. C[...]
5 fug. & in l. j. C. de ędil. act. [...] giēs in domū propriā, [...] ea capi, & extrahi p offic[...] bito ciuili? Bal. & Alexan. i[...] de in ius vocan. cōtra Bal. in l[...] sum. trin. qui tn̄ loquitur, q[...] ptus extra domū, sed euasi[...] mū aufugit, qa pōt de domo inco[...] nenti extrahi. ita Alex. in l. qued[...]
6 de adulte. *Itē quęritur, an f[...] ad ecclesias sit tutus. p hoc vide[...] in titu. de his q ad eccle. cōfug. Bar[...] in consi. incipiente, statutò ciuit[...] Tuderti. Oldra. in cōsi. iiij. quod[...]
7 notandū etiā, *q si quis pro de[...] to ducatur per ecclesiā, nō gaude[...] immunitate ecclesiæ. ita Archid. [...] vij. quęst. iiij. c. antiquitus. ex q[...]
8 ritur aliqua quęstio. *Titius h[...] cida non potuit fugere ad eccle[...] sed inuenit quendā Sacerdotē [...] rētē corpus Christi, aufugit ad ips[...] & eū accepit, an gaudere debeat [...] munitate ecclesię, & primò vide[...] fit, per tex. in l. vna. C. de his qu[...] eccles. cōfug. Nā q aliqs in ecclesia tuetur, est introductū in fauorē de[...] ergo multò fortius si fugiat ad ips[...] argu. l. capitalium. §. ad statuas. ff. de pœnis. & de ædil. edict. l. qs sit fugitiuus. §. apud Labeonē. nam teste Aristotele, propter vnūquodque talē, &

9 ipsum magis. *Sed quid de furibus ecclesiæ, an habeãt istud priuilegiũ? & dicendũ ꝙ sic, in l. præsenti. §. q, si in finibus. C. de his qui ad eccle. cõ fug. text. in c. sicut. de immu. eccles. quod põt intelligi secũdũ Iacobũ de Belui. de furibus necessarijs: sec⁹ autẽ ĩ alijs argumẽ. de relig. & sum. fune. §. fi. & ff. de cõtrahẽda emptio ne. l. æde sacra. §. j. & C. de religio. l. si sepulchrũ. & ibi Baldus. Vnde qñ quis in ecclesia delinquit, tũc Iudex secularis non põt eũ extrahere de ec clesia, sed episcop⁹ loci, & eũ tradet Iudici seculari, & fit laic⁹. C. ad l. Iul.
10 de adul. auten. si qs ei. *Propterea quęritur, an fugiens de vno territorio in aliud, ꝓ familiã potestatis, vel pręposĩti, posit capi. Et est dicendũ ꝙ nõ. ita Bal. in addit. ad Specula. de compe. iud. aditi. versic. sed pone, ꝙ malefactor. Bal. & Floria. de san. Pe. in l. sicuti. §. Aristo. ff. si ser. vendi. Salyce. in l. ij. C. de exhiben. re. Ang. de Aret. in tractatu malefi. versic. qđ fama facit. quod est cõtra dictũ Bar. in l. quod ait. §. quod ait. & ibi Alexan. de adulter. Bal. in l. quicunq;. C.
11 de seruis fugitiuis. *Sed quęrit, an fuga post accusationẽ, suspitionẽ faciat. Bald. in l. j. ff. de re. eo. tenet, qđ nõ. quod est primò limitandũ secundũ Socyn. nisi quis corã iudice fuisset minatus de accusando, licet adhuc nõ accusauerit, qa tunc videt, ꝙ fuga secuta faciat suspitionẽ, ꝓpter quod ex hoc resultãt in multis casibus idẽ effectus, qui resultarẽt ex libello accusatorio, vt est textus singularis in l. miles. §. socer. de. adulterijs. Secundò, nisi aliàs frustrà suspitio laboraret cõtra fugientẽ post accusationẽ. tũc enim maximã inducit suspitionẽ. argumen. eius quod dicitur in §. fi. quibus mod. tut. & ibi Doctor. Tertiò, nisi post accusationẽ accusatus, aufugiat de carceribus, quia tũc cõtra eũ proceditur tã quàm contra confessum de crimine: textus in l. eos. in fi. ff. de custod. reo. & ibi glo. not. q̃ ad hoc sæpe allegat. Quando ergo accusatus est captus, & aufugit, nõ habet locũ dictũ Bartoli, cũ statim posit cõdẽnari tanq̃ confessus. quod intelligendũ est, si aufugerit de carcere clauso, secus si de aperto, sicut de aula palatij, vbi iudex eũ stare pręcepit: quo cãsu, si incarceratus fugiat, ostio dimisso aperto, per negligentiã custodũ, tũc aufugiens nõ habetur pro confesso. ita tenet singulariter Bal. in l. succurritur. ff. ex quib. causis ma. & fuit dictũ originale Guil. de Cu. quod solennizat. Ludo. de Roma. in l. admonẽdi. ff. de iureiuran. Quartò limitatur, nisi carcer fuisset fractus per tertiã personã, nõ data opera incarceratorũ: quia tũc est eadẽ ratio, quę est in ostio dimisso apertò. ita tenet Lanfran. de Oriano, in l. fugitiui. C. de seruis fugitiuis. gl. in §. si verò qui-
12 dã. in aut. de exhib. reis. *Finaliter quæro, an fugiens cũ gladio de domo, in qua reperitur homo mortu⁹, præsumitur occidisse. Doct. & Bald. in l. fina. C. de proba. & in l. neque natales. eod. titu. dicunt, quòd sic. ita Angel. in tract. malefic. ver. quod fama. Angel. & Alex. post Bartol. in l. secũda. ff. de furt. quod vidi in praxi.
13 *Sed quæritur, an fugitiuus debitor posit capi authoritate creditoris. Specu. in titu. de renun. ver. item est beneficium. tenet quòd sic. quod est verum. & sic intellige, vt Iudici pręsen

presentetur, non vt occidatur. ita in
14 tit. de accusa. §. j. versi. hoc tñ. *Ad
hæc quæritur, an fuga faciat solã suspitionẽ. Bar. in l. admonendi. de iureiurã. & ibi gl. tenet, ꝙ faciat semiplenã probationẽ: qđ est limitandũ secundũ Socyn. nisi qs timore familię rectoris aufugiat, & posteà citat° à Iudice cõpareat. tunc enim purgatur oĩs suspitio. tex. in l. qs sit fugitiuus. §. j. ff. de ædil. edic. Itẽ fallit, nisi aliqua causa excuset fugiẽtẽ, puta tenere partialitatem in ciuitate, vel qd aliud. d. l. qs sit fugitiuus. §. apud Labeo. Itẽ limitandũ est dictũ Bar. secundũ Socy. ꝙ fuga iudiciũ facit, vt dicitur in d. l. admonẽdi. & clari° in l. Corne. ff. ad senatu. Sylla. videlicet, qñ aufugit ante accusationẽ de se factã, secus si post: qa tũc licuit sibi sanguinẽ redimere. in l. j. in fi. de bo. eo. vbi Bart. tenet per illũ tex. quod est intelligendũ, qñ delictũ erat capitale, ex quo aut debebat occidi, aut mẽbris mutilari. secus si esset imponẽda pœna pecuniaria. Tamẽ est notandũ, ꝙ in casu speciali fuga plenè probat. l. cõsiliarios. & ibi Docto.
25 C. de assesso. *Finaliter quæritur, fugitiuus, qui vadit ad aliã patriam, an poterit citari per iudicẽ loci, in quo deliquit sine iudicis reqsitione illius loci, cũ hic forũ sortiatur ratione criminis: vt C. vbi de cri. agi. oport. aut. qua in prouĩcia. Aliqui dicũt, ꝙ sic. & allegatur pro hoc tex. in l. oĩs. §. si verò apparitor. C. de epis. & cle. & in l. fi. ff. de offi. præfec. vrb. nec obstat l. fi. ff. de iurisdi. om. iud. Tamẽ cõtrariũ seruatur de facto. vnde aut commisit in illa iurisdictione extranea, aut non. Si in illa cõmisit, tũc debet iudex, qui cũ captũ detinet, primò ipsum punire, si crimen ibi cõmissum sit tale, qđ nõ impediat executionẽ alterius iurisdictionis: vt puta si crimẽ sit tale, quod mortem nõ exigat, & aliud prius cõmissum mortẽ exigeret: qa tunc primò de minori pœna, deinde de maiori esset tractandũ. ff. de accu. l. cui. §. fi. & sic in loco captionis manũ, vel aurẽ amittere: & deinde est remittẽdus ad aliã iurisdictionem in qua mai°, vel equale crimen cõmissum sit: & sic executio vna aliã impedire nõ debet: ita Bar. in d. l. ... suprà allegato.

CONSILIVM

D. SIGNOROLI DE Homedeis & Raphaelis Fulgosij Doctorum.

IN CHRISTI nomine amen. Supposito statuto ciuitatis Mediolani, ibi, vt fieret ... mento eius, cui ... tur in oĩbus & ꝑ oĩa, tã super forma sacramẽti, q̃ quibuslibet alijs dependentibus, vel facientibus, ad negotiũ, de quo quęritur. Pro cui° euidentia sciendũ est, ꝙ negotia dicũtur connexa, quãdo sunt negotia idẽ decontangentia: quorũ vnũ tendit ad obligationẽ, alterũ ad eiusdẽ debiti ... rationẽ: vt si dico te debere mihi, & tu respõdes te debere, sed tibi esse factũ pactũ de nõ petẽdo, vt ... Bar. in l. Aurelius. §. cũ qui. ff. de ... leg. Itẽ plura dicũtur negotia connexa, qñ plura sũt negotia, quorũ vnũ ꝓcedit ab altero. hinc est, ꝙ crimen adulterij, & lenocinij dicũtur connexa, qa vnũ procedit ab altero: vt no. Bart.

Bar.in l.is q reus.ff.de publi.iudi. & in l.ij. §.si public.ff.de adul. Itē plura dicuntur negotia connexa, quando sunt plura negotia, quorū vnum venit ad qualificationē alterius, not. Bart.in d.§.eū qui.facit l.Fulcinius. §.quid sit latitare.ff.ex quibus cau.ī pos.eatur. & quod not. in l.diuus.ff. de re iudi. Itē plura dicūtur negotia cōnexa, qñ plura sunt negotia, quorū vnū inest alteri cōtrahētiū voluntate: vt si promitto tibi cū hoc pacto incontinenti apposito, vt pro me vadas Romā: vt no.Bart.in d.§.eū qui. facit l.Iurisgētium. §.quinimò.ff.de pac.& l.lecta.ver.dicebā.ff. si cer.pe. Itē negotia dicūtur cōnexa, qñ sunt plura negotia ad vnū effectū tēdentia.vt l.illud.in fi.ff.ad l.Aquil. & qđ no.gl.in l.cū fili⁹.§.j.ff.de verb.obl. faciūt no.ī l.nūquam plura.ff. de priua.del.ista dicunt cōnexa,imò cēsentur vnū factū.Itē negotia dicūtur depēdentia inuicē, qñ vnū negotiū habet aliquā accessorietatē alteri negotio.Itē negotia dicunt vnū tangēs aliud,qñ vnū negotiū in aliquo de supradictis modis tāgit aliud,vel rōne accessorietatis,vł rōne qualificationis,vel alijs modis, de qb⁹ suprà dixi.negotia verò diuersa & separata dicunt, qñ sunt facta diuersis tpibus ex diuersis causis,& ad diuersos effectus, & vnū nō tēdit ad qualificationē alteri⁹,nec ad alteri⁹ pemptionē. itē vnū nullā habet depēdētiā seu accessorietatē ab alio.itē vnū nō inest alteri.ista dicūtur diuersa & separata,nullo modo vnū alterū tāgentia; vt no.Bar.in d.§.eū qui.faciunt.no. in l.si quidē.C.de exc. & in l.etiā.ff. de min. His præmissis pro euidētia conueicēdamus ad q. ego peto à te, asserens me tibi tradidisse x. petias pannorum ad tingendū eas: ideo peto eas mihi restitui. defero tibi iuramentū. Tu iuras me tibi tradidisse, sed me fecisse pactū de nō petendo, vel liberasse per acceptilationē. in omnibus,& per omnia seruandū est iuramentū: cùm dicatur iuramentū super negotio principali,& sup connexo,& tangente negotium, de quo agitur.Eodē modo,si iurasti,me tibi tradidisse, vt suprà, sed me tibi debere centum èx tinctura pannorū tuorū: quia cùm secundùm debitū procedat à traditione prima,& causa primæ traditionis,ista dicūtur negotia cōnexa:& ideo seruandū esset iuramentū in omnibus, & per omnia: cū dicatur esse iuramentū super negotio principali,& connexo,& dependente ab eo,& ipsum negotium tangēte.Sed si tu iures me tradidisse tibi, vt suprà, sed me debere cc. ex alia causa mutui,vel ex tinctura aliorum pannorū,cùm ista negotia sint separata & diuersa ex diuersis causis contracta, ad diuersos effectus,& vnum nullo modo tāgit aliud,aliquo de supradictis modis, in eo quod tu iurasti me tibi tradidisse x.petias,&c.seruandum est iuramētū, vt tu tenearis ad restitutionē,cùm factū super negotio, de quo agit in eo, ꝙ tu iuras me tibi debere cc.ex cā mutui,vel ex tinctura aliorū pānorū, nō est seruādū iuramētū,cū illud iuramentū nō sit factum super negotio de quo agitur,nec cōnexo, nec depēdente,nec ī aliquo mō tāgēte negotiū, de quo agit.Et ita ego dico & cōsulo Signorolus de Homodeis Iuris vtriusq; doctor,& ī testimoniū &c. vt suprà dico & cōsulo ego Raphaël de Ful.&c.

TRACTATVS CAVTELARVM BAR. CAEPOLLAE VERONENSIS I. V. DOCTOR.

*

Omnibus Iureconsultis, & præcipuè practicis longè quàm necessarius.

a Cautela[a] quibus modis euadere quis possit pœnam mortis propter cõmissum crimẽ. 1.

a Cautela. *Cautela congrua quæ dicatur, uide Paul. de Cast. consil. cxxxvj. in fin. Et cautela superflua nõ nocet. l. testamentum. C. de test. ubi Bal. in iij. not. l. si pupilli. §. item si procuratori. per Bartol. in j. col. in uersi. & sic not. ff. de negot. gest.*

2 *Crimine lesæ maiestatis omnis cautela liberandi aliquem à morte propter delictum commissum periculosa est.*

NOTA singulariter, ꝙ si filius commisit aliqđ delictũ siue crimen, puta læsæ maiestatis: & pater[a] ipsũ offerat siue exhibeat iudici, filius nõ debet mori: nec est ita puniendus, sicut si fuisset accusatus, & ductus p alium: vt est tex. no. in l. milites agrũ. §. desertorẽ. ff. de re militari. secundùm Sal. in l. propter insidias. C. qui accu. nõ pos. & per illum textũ ass. de Forliuio, ostendit aliàs esse cõ[illegible] tum de facto in ciuitate Forliuij: [illegible] ita respondit. Ratio ibi erat talis: filius interfecerat vnũ, ex quo veniebat decapitãdus: & pater propria authoritate cepit filiũ, & duxit ipsum ad iudicẽ: vtrũ sit decapitãdus. Et cõcludit ꝙ non, per illũ tex. Adde similẽ tex. in l. quicunq; vno. §. qui filiũ. eo. ti. de re mil. Et in ciuitate Foroxinij Pau. de Cast. ita cõsuluit, cũ quidam mercator veniret de Alemannia, interrogauit eũ de quibusdã dubijs, inter quæ erat istud: Quidã filius comitis Palatini cõmisit crimẽ lesę maiestatis: pater propria authoritate ipsum pręsentauit Imperatori. dubitatur nunqđ esset decapitãdus. & cõsuluit dominus Pau. de Cast. ꝙ non. & mouebatur autoritate Ray. & Sal. & quãdo ille mercator redijt, dixit, ꝙ Imperator viso cõsilio voluit ipsemet videre text. quo viso eũ liberauit à pœna mortis, relegando eum p deceniũ. ita dicit Pau. de Cast. in d. l. propter insidias. C. qui accus. nõ pos.

quod

quod singulariter tene mẽti. Quid si pater vidit filium commisisse delictum capitale, & sperat iudicem velle sequi illa iura, quòd ipsemet pater offerat eum iudici vel superiori?

1 *Tamẽ ista cautela est periculosa in crimine læsæ maiestatis: licet Imperator prædictus obseruauerit, est tamẽ vtilis, si occurreret ei casus, sicut fuit in Paul. & Rayn. quod nota bene, & tene menti.

a *Pater.* *Adde Spec. de tutor. §. final. versi. item excipitur. Et pater est melior amicus, quàm habeat filius. Bald. in c. per tuas. de proba. Et pater potest defendere filium in causa criminali, ut pater, non ut procurator. Bald. in l si cui. de accusatio.*

Cautela liberandi aliquẽ à morte iuste damnatum, & qualiter executio sententiæ alicuius ad mortem condemnati differri possit. II.

1 *Executio alicuius, qui ad mortem ducitur propter maximam & perfectã peritiam alicuius artis, uel respectu roboris differri potest.*

2 *Executio alicuius, qui ducitur ad mortem, differri potest, si de grauiori crimine accusetur, ex quo grauior pœna imponenda uenit*

3 *Executio alicuius ad mortem damnati differri potest, si iudici protestatum fuerit, quòd ipse reus alicuius apothecæ, uel mercãtiæ rationẽ reddere teneť.*

4 *Executio ad mortem damnati differri potest, si à sententia contra eum lata appelletur.*

5 *Executio capitalis differri potest quandocunq; superior mandet reum seuerio ri pœna puniri.*

6 *Prelati uerè miseri, in multis casibus literis Papæ obedire non debent.*

7 *Interficiens aliquẽ, decapitari non potest; si se furiosum uel amẽtem fingat, nisi de furoris fictione constiterit.*

8 *Maleficium committens, si pœnam euadere uoluerit, clericus efficiatur.*

9 *Executio capitalis contra mulierẽ prægnantem fieri non debet.*

10 *Mulier malefica prægnãs si pepererit, & non reperiatur qui puerum nutrire uoluerit, an executio aliqua contra ipsam fieri debeat.*

11 *Decuriones ciuitatis ad mortem condemnari non possunt, nisi prius præses, uel prætor principi uel superiori rescribat.*

12 *Statutũ si dixerit, quòd homicida decapitetur, & aliqs per culpã sine dolo aliquẽ interficiat, mitius puniri debet.*

13 *Statutum si dixerit, quod occidens occidatur, non habet locum nisi quis dolosè & ex proposito occiderit.*

14 *Statutum si dixerit, quòd si quis condemnetur ad pœnam pecuniariam, et non soluerit intra mensem, decapitetur, locum non habet, ubi delictum nõ dolosè commiserit.*

15 *Statuto si pœna manus uel mẽbri imponatur, quo casu Iudex dispẽsare possit.*

16 *Sententia condemnatoria contra inquisitum uel accusatum si differri debeat, testes de falso accusari debent.*

17 *Iudex si sub conditione condemnauerit, puta si non apparuerit, testes falsum dixisse, sententia condemnatoria impediri potest.*

QVANDO aliquis ducit ad iustitiam vel patibulum, procurat, vt ducatur per viã vnde transitũ faciat aliquis Cardinalis. nã si obuiã fiat aliquis Cardinalis dicto ducto ad mortem, ipse reus cõdemnatus liberabit. habent enim Cardinales de consuetudine vel priuilegio, vt pos-

sint ad mortem cõdemnatos, eis obuiando, liberare. ita vult no. Bal. in l. addictos. C. de appellat. quem sequit̃ Pau. de Cas. ibi, qui dicit, quòd istud fit ponẽdo capellum suum super caput eius, qui ducitur ad mortẽ. & dicit, quòd ita de facto seruatur: & ideo tu posses esse cautus, quando aliquis esset cõdemnatus ad mortem, vt procures, vt quidam Cardinalis sibi obuiam fiat, & super caput eius capellum eius imponat: quia hic à morte liberat̃. Sed dominus iustitiæ si hoc vult euitare, debet esse cautus, ne duci faciat condemnatum per loca, in quibus obuiari possit aliquis

1 Cardinalis. *Propter maximam & perfectã peritiam vnius artis, vel respectu roboris, differri põt executio alicui⁹, qui ducitur ad mortem. l. ad bestias. ff. de pœnis. vnde formo tibi istã quæstionem. Sententia est lata contra quendã vel contra aliquem, qui esset alicuius fortitudinis vel roboris, & esset multum vtilis ciuitati. Iudex vult mandare sententiã executioni: scis etiam quòd ab executiõe sentẽtiæ non possit appellari, nec debet executio differri. ff. de appell. l. ab executione. & l. ab exceptione. C. quorũ appel. non reci. isto casu ꝓpter eius artem vel fortitudinẽ egregiã poterit populus suspendere executionem. Nam vnus de populo potest ire ad iudicem, & dicere. Iste est sapientissimus & egregius in arte sua, de quo tota ciuitas indiget, non interficias ipsum: tunc iudex debet suspẽdere executionẽ, donec principem vel superiorem consulat. est tex. in d. l. ad bestias. & ita tenuit Ludo. de Ros. in suis singularibus, cccclxj. quod incipit. Tu Senensis. & pro

hoc vide quod not. Nicol. de ... in l. hos accusare. §. pe. ti. de ... quod verum intellige, cùm ... dẽnatus esset aliqua persona ... gna dignitate: et est casus ... ff. ad l. Cor. de sicar. quæ om... intelligo, nisi fortè tumult... sedari non posset, nisi codẽ... terficiatur: quia tunc non ... in dignitate, vel magni ... maximę fortitudinis: tamen ... inconsulto principe inter... per tex. in dic. l. penul. ff. de ... Item intelligo prædicta ... demnatus esset latro ma... seductor præruptus: quia ... rit fieri executio mortis, ... ad principem cõsuli. ꝑ l. si qu... exhæredato. §. iij. & in §. ... 2
mnes. de iniusto testam. *... demnatis cautela est, vt eorum ... cutio differatur, videlicet qu... cusent de grauiori crimine ...
a licto, ex quo venit grauior p... ponenda: vt est casus in l. j. §. ... nil no. appel. pend. & hoc te... dus, per illum tex. in l. ij. §. fin. ... custo. reorum. & Ludo. in no... bus. in ccccxlj. in singulari, quo... 3
pit, suscipe vnam cautelam. *... differre mortem alicuius ad ... condemnati, cautela est, quò ... cas, ꝙ ipse tenetur tibi reddere ... nem alicuius apothecæ, vel ... tiæ, vel alteri⁹ debiti: quia ... debet differri executio, donec ... derit rationes. casus est ac ... l. j. C. de bo. proscript. & ibi ... Angel. qui dicit, ꝙ illa lex de... volens differre executionem ... nati ad mortem, vt eius gratiam ... sequatur à superiore, debet ha... iustam cautelam, videlicet pro...

ri præsidi vel pontifici, vt non exequatur: eò quia cōdemnatus est sibi obligatus ad reddendam rationē nisi primò reddiderit: & petat sibi super hoc terminum assignari: dicit tamen, quòd hoc de consuetudine nō seruāt iudices: licet de iure ita sit. &
pro hoc facit tex. in l. seruo legato. §. 5
pe. ff. de leg. j. & ita etiam tenuit dominus Lud. in l. Pomponius scribit. ff. famili. ercis. & credo quòd ibi nō esset obseruatum cōtrariū: quia hoc non fuisset petitū; quod etiā de iure hodie debet obseruari: quia regulariter nō tollitur per desuetudinem, sed per contrarium vsum: vt habetur per Cyn. & Docto. in l. fin. C. de iure do. & per glo. & Docto. in proœmio Insti. §. j. & hoc etiam vide per dominum meum in l. si cogniti. C. de ne-
4 goti. gesto.* Potes adhibere aliam
b cautelā[b] vt executio differatur: videlicet quòd à sentētia contra reū lata appelletur: quod de iure regulariter fieri potest: vt nota. in l. & in maioribus. C. de appella. & in l. non tātùm. ff. eodem titul. & c. de appellationibus. extrà eodem titulo: nam si condemnatus ducitur ad locum iustitiæ post appellationē interpositam: tūc solummodò duci non poterit: quia officium eius conquiescit, quādo appellatur à diffinitiua, & eius manus sunt immediatè ligatæ, sed etiā poterit eximi de manibus familiæ per quoscunque appellantes sine pœna, & licitè. ita singulariter dicit Ang. in l. addictos. C. de appellat. & Imo. in c. si quando. in versi. resistere. extrà de offi. c. deleg. & idem tenet. Ang. de ... e. Institu. de act. §. pœnales. in versi. adde quòd eximēs captum quod intelligit verum, nisi condemnatus esset latro manifestus: vel seductor preruptus: vt in l. si quis filio exherēdato. §. hi autem omnes. ff. de iniusto testamen. nam iste tex. etiam loquitur, quando esset appellatū. facit quod no. Inno. & alij Doct. in c. j. de constitu. & idem not. Bal. in l. addictos. C. de episco. audientia. *Notandus est alius casus, in quo pōt & debet licitè executio capitalis differri: quādo scilicet princeps vel superior mandet quē puniri seueriori pœna quàm sit eius cōsuetudo. nā tunc nō debet fieri incōtinenti executio, sed debet differri per xxx. dies: vt est casus in l. si vindicari. C. de pœna. per quē tex. dicit ibi Ange. quòd nō est parēdū rescripto principis in ferēdo sentētiā, nec in executione pœnarū, cùm rescriptū duriorē pœnā contineat. Sit ergo cautus assessor, vt non faciat trucidari in curru ad decapitādum bulectrinū domini vel ciuitatis regis: imò debet resistere omni modo honesto, & dutitiam hāc differre per tēpus prædictū xxx. dierū: & si posteà exequatur, nō peccat. & pro ista dilatione vide textū in c. si quādo. de rescripti. & vide glo. in authē. de mādat. principiū. §. denique. versi. nuntiandum. colla. iij. quæ nota* contra miseros prælatos, qui timent literas Papæ, & non audent reclamare: quod facere non debent. & vide gloss. in verbo, Noscatis. ad finem. de cōstitut. libr. vj. c. j. & gloss. ij. in c. ij. extrà de fil. presby. ad quod nota. Angel. in authen. vt de termina. sit numer. cler. colum. j. & Florianus in l. iiij. §. sed si quis iudici. ff. fini. regund. *Est & alia cautela, ne ille, qui interfecit hominem, vel aliud delictum commisit, decapitetur vel mo-

 riatur

a riatur, quòd fingat se furiosum^a vel
amentē: quia tūc non poterit puniri
criminaliter, etiam de delicto com-
misso ante furorē: vt not. Bal. & Ia-
cob. de alua. in c. j. an ille qui inter-
fec. fratr. domini sui, in usib. feud. &
proptereà est, ꝙ dicitur stultitiā lo-
co pœnæ sumere: quod inde proce-
dit, nisi appareat de fictione furoris:
vt est tex. in l. obseruare. ff. de cura.
furio. & in l. diuus. de offic. præsid. &
8 vide quæ dicā in sequēti.*Si quis cō
misit aliquādo maleficiū, & vult eua
dere aliquod iudiciū seculare, caute
la est, ꝙ efficiatur clericus, quia si ali
quis lite pendēte tēpore executiōis
b reperitur clericus^b, Iudex secularis
non poterit facere executionē, cū sit
in effectu res sacra. & ita dicebat Ioā.
de Deo in suis cauillationib^9. vt no.
Ioan. And. & Docto. in c. j. de obli. ad
ratiocin. sed Ioan. And. ibi tenet con
trariū: videlicet, quòd si quis laicus
deliquerit, & posteà est effectus cle-
ricus: poterit per iudicē laicū puniri:
& ita fuit obseruatum Bononiæ, in
vno, qui veniebat decapitādus pro-
pter sua delicta, qui volebat se face-
re fratrē, & mortē euitare, & nihilo-
minus fuit decapitatus. ita dicit Za-
bar. in c. perpendimus. extrà de sen-
tenti. excōmu. de qua quæstio. vide
plenè per Bar. & Doct. ī l. j. ff. de pœ.
& in l. j. C. an seru^9 ex suo fac. & in l.
officialis. C. de episcop. & cleric. &
per Ang. in l. denūtiasse. §. quæritur.
in fi. ff. de adul. & per Dyn. & Nico.
de Neapol. in l. idem Vlpianus. ff. de
excus. tuto. & per Cyn. in authē. cau-
sa quæ cū. C. de episcop. & cleric. &
per Ioā. And. & Butr. & omnes Do-
cto. plenè in d. c. j. de oblig. ad ratio-
cinia. & per glo. in d. c. perpēdimus.

9 in repetitione sua. *Nō debet fi[eri]
executio pœnæ capitalis contra mu-
lierē prægnantē, nec etiā debet [tor]-
queri. tex. est in l. prægnātis. ff. de [pœ]-
nis. & in l. Imperator Adrianus [de]
statu hom. & not. glo. in l. nega[t]
regia. ff. de mor. infer. & idem ha[bet]
locū in ancilla, secundū glo. & Doct.
in l. Imperator. quia est eadē ratio, [ne]
partus pereat. Idem si deberet pa[ti]
aguillationē seu amputationē mem-
bri, secundū Bart. in dicta l. Impera-
tor. Idē si deberet deportari vel cō[de]-
nari, si partus ex hoc detrimen[tum pa]-
teretur, secundū Guil. de Cu[neo]
10 in dicta l. Imperator. in fin. *[Du]-
bium est, quid si pariat, & nō reper[ia]-
tur qui puerū velit nutrire. Dic q[uòd si]
nō reperiatur propter defectū pec[u]-
niæ, quia nō est qui velit nutricis [fun]-
gere, & nutrix non reperitur gratis:
tunc debet nutrix solui de publico
ne executio differatur. ar. l. j. C. qu[ando]
ex caus. ser. pro præ. libe. reci. & l. lex
Cornelia. ff. ad Sylla. Et si nō reper[ia]-
tur nutrix propter defectū perso[næ],
tūc debet seruari mater ad nutri[en]-
dum, donec nutrix reperiatur: q[uia]
eadē ratio est in cōseruando eū, q[uæ]
erat in ventre. arg. l. secundùm hæc.
§. si autem. ff. de Carbo. edic. & ita
tenet Oldra. & dicit, quòd ita fuit
obseruatum Paduæ secundùm Bar.
qui ita notat. in dicta l. prægnan[tis].
11 *Decuriores ciuitatis nō possunt ad
mortē condēnari, nisi prius præses
vel prætor rescribat principi, vel su-
periori: vt est textus in l. diui fratres.
§. j. ff. de pœnis. vbi est text. & ita di-
cit Mar. Syll. in suis quæstionibus, in
quæsti. quæ incipit, decuriones. Sed
tu adde similem text. in l. ij. §. j. ff. de
bo. eo. qui sibi mor. consc. & in l. j. §.
simili

ſimili modo.quando appell.reſcin.
& in l. ſi quis filio exhæredato.§.e-
ius.ff.de iniuſto teſta. & in l.qui cæ-
dem.ff.ad l.Cor.dę ſica.niſi aliter tu
multus ſedari non poſſet in populo:
vt dicitur in d.l.qui cædem. & nota.
gl.in d.§.ſimili modo. & hodie de-
curiones dicũtur cõſiliarij ciuitatis:
vt eſt glo.in rubri.de decurio.lib.x.
& gl.in l.ſed & ex.in ver.decurionũ.
ff.de dolo.& not.per Bar.in l.j.ff.de
aſſeſſo.& illud, qđ dictũ eſt de decu
rionib⁹ ſeu cõſiliarijs,etiã procedit
in principalioribus ciuitatis : vt eſt
textus in l.diui fratres.§.ſi. vbi pul-
chra ĩ hęc verba ſcribit text⁹:ſi ꝗs ex
principaliorib⁹ alicuius ciuitatis la
trociniũ fecerit, aliſdue facinus,&
capitalẽ pœnã meruiſſe videat, vin
ctos eos cuſtodies,& mihi ſcribes &
adijcies,ꝙ quiſq; cõmiſerit. & hanc
cautelam nota,per quam poteris dif
ferre executionem alicuius damna-
ti,qui ſit conſiliarius , ſiue de princi
palibus alicuius ciuitatis : ad quod
12 adde, quod dictũ eſt ſuprà. *Si ſta-
tutũ dicat, quòd homicida decapite
tur,& aliquis per culpã ſine dolo in-
terfecit homines:aſſeſſores ignorã-
tes cõſueuerũt dicere, quòd nõ de-
bemus diſtinguere , ſed ſimpliciter
ſtare ſtatuto,& à verbis ſtatuti nõ re
cedere:quia non inſpicitur animus,
ſed factum:vt l.prima.§. diuus.ff.ad
legem Corneliam de ſica. Baldus ve
rò tenet contrarium in l.data ope-
ra.qui accuſare non poſſ.aliàs ſeque
retur, quòd de homicidio capitali
quis deberet decapitari,quod eſt cõ
tra communem æquitatẽ,& ita plu-
ries conſului,& à morte aliquos de-
fendi:& tene menti.Nã quidã mor-
tis tẽpore poti⁹ ex laſciuia,quàm ex
dolo proiecit quendã lapidẽ,& per-
cuſsit quendã qui mortuus eſt:con-
ſului quòd deberet minus & mitius
puniri,ſcilicet pecuniariter,vel for-
tè data gratia banno pro tempore.
Iſta ſunt notabilia verba Paul.de Ca
ſtro in l.j.C.vbi ſena.vel clari.Et ad-
de tu,quod idem tenet glo.quando
delictũ eſt cõmiſſum per laſciuiã.in
l.& ſi ſeuerior.[illegible].C.de his q
nota.infam.& ibi Bal.hoc etiã tenet.
Pone iſtud exemplũ de illo,qui cur-
rebat cũ equo,& interfecit aliquẽ:ꝙ
non debeat ad mortẽ condẽnari. &
13 vide quod dicam in ſequẽti.*Si ſta-
tutũ imponat pœnã perſonalem pro
homicidio:puta quòd occidẽs occi-
datur. Dic ꝙ niſi occidat dolosè, &
ex propoſito,nõ habet locũ pœna il
lius ſtatuti:ſed debeat alia mitius pu
niri.& pro hoc allego qđ notat Bar.
in l.quicũque.C.de ſeruis fugiti.vbi
dicit,quòd vbicunque de pœna capi
tali vel corporali loquimur,ſubintel
ligitur dolus.ff.de in litem iurando.
l.j.& l.in actionib⁹. & Inſti.de ſuſpe.
tutorib. §. ſuſpectus. ſecus in pecu-
niarijs pœnis:vt C.de noxa.actio.l.ſi
ſerui.& idem tenet Salyc.in l.penul.
C.ad l. Corn. de ſicarijs. & idem te-
net Paul.de Caſtro in l.j.C.vbi ſena.
vel clariſ. & dixi ſuprà in proxima
cautela,& vide ad hoc quod no.Bal.
in l.nõ dubium.in vj.colum. in prin
cipio.in verſic.eo modo ſi ſtatutum
diceret.C.de legib. & vide Salyc.in
l.ij.C.de noxa.Angel.de Aret.Inſti-
tut.de iure natur.gentiũ & ciuili.§.
ius autem ciuile.in x.colum.ver.pre
dicta inducentur ad multas quæſtio
nes.& vide Paul.de Caſt.in l.j.in fin.
14 ff.de legi.qui dicit.* Quòd idem,ſi
diceretur in ſtatuto, quòd ſi quis cõ

demnatur ad pœnam pecuniariam,
quã si nõ soluerit intra mensem, de-
capitetur. si nõ occiderit dolosè, nõ
debet decapitari, licet soluerit. & si-
gna hoc perpetuò menti: quia igno
rantes Iudices maleficiorũ seruãt sta
tuta ad literã, prout iacent siue com
miserit dolosè, siue non. nam potest
euadere multos per authoritatẽ Bal
di, qui hoc dicit in l. data opera. C.
qui accusare non poss. quia assesso-
res & iudices nisi viderint authori-
tatem scriptã, nesciũt à verbis statu
ti recedere. & istud teneas, vt etiã di
xi in præcedenti cautela, licet domi
nus Antonius de Rosel. in c. cogno-
scentes. de constitu. ibi dicat contra
casum ab alijs in contrarrũ allegatũ,
sed non dicit verũ, quia ille textus
15 nõ probat. *Si per statutũ pœna ma
nus vel membri imponitur, & Iudex
debet punire puerũ vel senẽ, potest
dispensare: non tamẽ cogitur, nec po
terit appellare. ita dicit Baldus in l.
quicunque. C. de seruis fugiti. argu.
l. qui posthumos. in ratione illius li-
teræ. ff. ad Sylla. quod nota. vt scias
euadere puerũ vel senẽ ab amputa-
tione membri. pro hoc vide textũ in
l. auxiliũ. §. in delictis. ibi, nisi qua-
tenus interdũ miseratio ad medio-
crem pœnã Iudicẽ perduxerit. & ibi
glo. in verbo, miseratio. ff. de mino.
vide glo. ordin. in dicta leg. quid er
go. in §. pœna grauior. in versi. one
rasset. in prin. ibi, sed in ipsa senten-
tia potest minuere ratione fortè se-
nectutis vel iuuentutis. ff. de his qui
not. infam. & ibi hoc not. per Barto.
16 & Doct. *Ad hoc vt differatur sentẽ
tia condẽnatoria contra inquisitum
vel accusatũ, cautela est, ꝙ accusen-
tur testes, & producens eos de falso:
quia si testis cõuincitur de falso, ...
num est, ꝙ inquisitus vel accus...
non cõmisit illud delictũ: vt l. ...
accusa. nõ pos. Sed vt refert Sal...
l. si docueris. C. de falsis. plur...
nonienses cõsuluerunt, ꝙ etiã...
la accusatione testiũ differri de...
sententia condẽnatoria: quia ...
lata per falsos testes, retractare...
C. si ex fals. instr. l. iij. cautius tamen
est, vtrunque accusare, scilicet testes
& producentẽ: & si verba statuti...
sẽt ita stricta, ꝙ differri nõ poss...
tentia condẽnatoria, consuluerunt
17 cti Doctores Bononiẽses, *qu...
dex condẽnet, sub cõditione...
aparuerit testes falsum dixisse...
eorũ, quæ no. in l. cũ iudex. C. de...
ten. & interlo. omn. iudi. quæ om...
not. ad inpediendã sententiã con...
natoriam, vel eius executionẽ, sec...
dùm Bal. in l. j. C. de quæsti. per glo.
ibi, limitat hoc verũ esse si accusan
tur testes necessarij ad ꝓbationẽ: ...
cus si sunt alij qui sunt vltra numer...
illorũ, qui probauerũt, ꝙ per accu...
tionem illorum, non retardar...
processus, neque criminalis neq...
uilis. & notat dominus Angel. de ...
ret. in suo tractatu maleficiorum, ...
glo. in ver. comparent dicti inqui-
siti in termino defensionis. in v. co...
in ver. quid si dicat testis. de hoc ...
de tex. cũ glo. & ibi not. in l. j. in fin.
ff. quemadmo. testa. ape. & prædicta
procedunt, nisi appareat de cal...
accusantis, videlicet ꝙ faceret a...
mo differẽdi sententiã vel eius exe-
cutionem: vt not. in dictis iuribus.

a Graui. pœ. *Grauis uel grauior pœna quæ dicaur in statutis uel leg... glo. in l. j. C. ne li. si. sal. no. in l. j. C. ... emu.*

Adi...

b Adhibere aliam cautelam. *Cautela superflua facit præsumi dolum. Bal. in l. testamen. C. de testam. in iij. no. per l. si quis sub conditione hæres. de conditio. insti.*

c Furiosum. *Furiosus nõ tenetur de delicto uel homicidio commißo etiam ante furorem, ut ex eo poßit criminaliter puniri, nisi constaret de simulatione furoris. l. obseruare. de cu. fu. l. diuus de offi. præs. & Bart. in l. congruit. eo. ti. & Bal in l. furiosum. C. qui testa. fa. pos. & est uerum etiam si ante furorẽ fuit condẽnatus. secundum Bar. in l. ex facto. vj. col. uer. quintò requiritur. de uulg. & pup. & per Alexan. in l. Fulcinius. §. adeo. sed eius bona confiscantur secundum Bald. in d. l. furiosum. Furiosus si culpa sua factus est, & delinquit, non excusatur. Cardin. in clem. j. vj. q. de homicid.*

d Clericus. *Clericus factus post delictum non tamen condemnatus, non punitur per laicum, sed per episcopum nisi in fraudem clericauerit, quod præsumitur, si post accusationem factus est clericus. Old. consi. iij. & Car. in Cle. j. ix. q. de censi.*

Cautela relaxandi incarceratum. III.

1 *Iudex ex seipso debitore non existente soluendo, ipsum debitorem luere in corpus facere non potest.*

NOTA cautelã pulchrã, & vtilẽ, si aliquis est in carcere condẽnatus in magna quãtitate, quã soluere nõ põt. ad hoc, ꝙ ibi non moriatᷣ, facias ꝑ iudicẽ tibi gratũ inferri aliquam pœnã corporalẽ, a & si velis ei dem cõseruare famã, fac ꝙ ei nõ imponatur aliqua pœna vituperosa, sed facias eũ cũ fune, vel aliter torqueri secretè in palatio, & secretè facias de hoc fieri publicũ instrumẽtũ: videlicet ꝙ tortura, siue pœna fuit sibi illata in istũ finẽ, ꝙ luat in corpus: ex quo cõdẽnationẽ pecuniariã soluere nõ põt, erit liberatus. istam cautelam & practicã ponit Ang. de Aret. Insti. de act. §. pœnales. ver. oppono ex gl. pro quo allegat l. sed & si vni. §. cõseruis. ff. de iureiuran. & l. quæritur. §. minor. & §. si seruus. si ex noxa. cau. aga. & Doc. in l. quicunq;. C. de seruis fugi. licet in cõtrariũ sit gl. xiiij. q. vj. §. iij. *Et aduerte dũ dixi, scilicet faciens per iudicẽ, &c. quia iudex ex seipso, debitore nõ existente soluendo, videtᷣ ꝙ nõ poßit castigare. sed ita demũ, si creditor hoc petat videtur probari l. fi. ff. de in ius voc. ibi, ex querela patroni. & ibi ꝑ Docto. vnde hęc cautela nõ est sufficiẽs, nisi fieret ad instantiã creditoris. In hoc tamẽ cogitabis. Itẽ aduerte, qꝛ dicta castigatio nõ debet fieri à iudice ciuili, qui cõdẽnauit eũ in pecunia: sed à iudice habẽte cognitionẽ in criminalibus, vt est tex. in d. l. fin. ibi à præfecto vrbis. ff. de in ius voc. secũdũ Ang. & Doct. ibi. Item prædicta cautela est vera, nisi appareat ꝙ incarceratus hoc ꝓcurasset: vel ꝙ in fraudem fieret, vt euitaret maiorem pœnã: qꝛ tũc nihil sibi ꝓdesset, vt dicit Ange. in l. si seruus pluriũ. §. si qs autem. ff. de leg. j. & hoc nisi castigatio fuisset imposita ad instãtiam creditoris, quia tunc cessaret omnis suspitio friuola seu fraudis: q̃ omnia bene not. vt scias adiuuare amicum incarceratum, qui non potest exire: quia non habet vnde soluat, ne moriatur in carceribus.

a Pœnam corpora. *Pœna corporalis pro pecuniaria potest per iudicem im-*

poni causa cognita.l.quid ergo.§.pœna.& ibi Bar.ff de insa.

Cautela impediendi testem, ne deponat in causa. IIII.

1 *Statuta terrarum pœnam talionis tollunt: sicuti statutum Paduæ imponens accusanti,& non probanti,pœnã triũ librarum.*

2 *Malitia utens,contrahendo inimicitiã cum teste meo,ipsum percutiendo, an perdere causam debeat.*

3 *Probationes testium cum iuramento mihi subtrahens an causam perdat.*

SI vis impedire, quòd vnus testis
non deponat contra te,facias ac-
a cusare ipsum de aliquo crimine[a] pu
blico, quia tunc amplius testificari
contra te non potest:vt l.testimo-
nium.ff.de test.& si dicas,quòd ali-
quis accusat,& nõ probat,punietur
pœna talionis:vt l.fin.C.de accusat.
1 *Respondeo,quòd statuta terrarum
tollunt istum timorem,maximè Pa
duæ:quia non est nisi pœna trium li
brarum, quem accusare,& nõ pro-
bare.ita no.dixit Ray.de For.in d.l.
testimonium.vide contra hoc Bald.
in authẽ.si testis.C.de testibus.Sed
tu dic,contra istam malitiam est re-
medium,q̃ si potest constare per a-
liquas coniecturas, quòd testis fuit
calũniose accusatus,tunc bene pos-
set deponere,& valeret eius dictum:
vt probatur per tex.optimum in l.
athletæ.§.amplius.ff.de excus.tuto.
& per §.itẽ is qui status.in principi.
facit ad prędicta,quod no.per Bart.
& Doct.in l.si post perfectam. C. de
euictio.& quod dixi in præcedenti
& quod dicam in sequenti. Si ali
quis non habet nisi vnum testem,cõ
tra te,secundùm aliquos,potest ad-
hibere,vel fieri facere hanc malitiã:
videlicet quòd tu des ei vnam ala...
cùm ille testis producitur contra
posteà oppones,quòd est tuus ...
micus.contra istam malitiam ha...
remedium. nam inimicitia ...
ueniens facto eius,contra quẽ p...
ducitur testis,nõ repellit ipsum ...
stem omnino:sed hoc iudici cõm...
tur.ita vidisti tex.in c.veniẽs.de te...
stibus.ita dicit Bart.in l.j.§.cũ ...
in fi.ff.de quæstio.facit ad hoc ...
mè.l.ij.in fi.ff.si quis cauti.& ...
in fi.ff.de postu.ad qđ vide ...
2 in præcedenti cautela.*Imò ...
detur,quòd ille,q vsus est dic...
litia contrahendo inimicitiam ...
ste meo,ipsum percutiẽdo,deb...
dere causam:quia subtrahit m...
ra mea,& probationes meas,...
Cy.in l. prouidendum.in fi.C....
sti.& no.Ange.in l.satis apertis...
C.de fal.& vide de hoc gl.in c....
causam.in ver.cõpelles.extrà de ...
stib.& ibi per Ant.de Bu.in p...
3 in princ.vbi dicit,*quod si qs ...
subtrahit probationes testium ...
ramento,vel vt hac de causa ini...
tias habendo,causam perdit.de ...
vltimo vide tex.in c.intimauit.& ...
c.constitutus.vbi no.Doc.de test. ...
quod no.Bar.in l.falsam.in fi.C....
fal.instru.& in l. in fraudem.§....
ties.ff.de iure fisci.& in l.j.§.sed...
cõstitutio.ff.de calum.

a Crimine. *Crimin... an potest ... testis,uide in c testimonium & ibi ... ba de test.& an si pœnituit.gl.... q. v.preceptũ. vj.q j illi. Crimi... per uiã exceptionis opponantur cõtra accusatorẽ uel testẽ,uide in Spe.de ... per uiam exce.oppo.*

Cautela euadendi grauiorẽ pœ... nam pro delicto. V.

Procu...

1 *Procurauerit si quispiam ut accusetur, non autem ut contra ipsum inquiratur, ad hoc ut puniatur mitius, sibi non prodest.*

2 *Vulneratus ab aliquo letaliter, si ab alio occidatur, primus uulnerans de occiso non tenetur.*

3 *Vulnerans aliquem primò, si ille uulneratus à secūdo occidatur, de iure canonico, de occiso tenetur.*

4 *Aduocatus instruens clientem qualiter debeat positionibus respondere: qua pœna puniatur.*

QVANDO quis delinquit, quòd in pluribus legibus diuersis pœnis potest puniri, cautela est, quòd ipse habeat iudicem amicabilem, qui inquirat minori lege, vel quòd accusetur coram illa curia, vel iudice, vbi
1 imponitur mitior pœna pro suo delicto: nam tunc nulla alia poterit puniri: vt l. qui de crimine. C. de accu. & in l. senatus. ff. de accusa. ita no. dixit Ang. in d. l. qui de crimine. in glo. in verbo, plurima. in lec. quam fecit Perusij, & in d. l. senatus. & idem tenet Salyc. quem omnino vide in d. l. qui de crimine. in iij. colum. Ex prædictis capit reus consilium: hæc tamen cautela non poterit patrocinari delinquenti, si ipse delinquens procurasset se accusari, vel inquiri contra eum in curia, in qua mitior pœna veniret pro delicto imponēda, ad hoc, vt maiorem pœnam euitaret. nam tunc talis præuentio minoris pœnæ
1 nihil operatur. *Idem, si quis procuret accusari, vt nō inquiratur. ita dixit dominus Angel. in l. si seruus plurium. in §. penulti. si quis ante, de legat. j. qui dicit, quòd hæc vidit fieri sæpenumero. ad quod adde, quod dictum est in præcedenti proxima cautela, 2 *Quidam trahunt mirabilem cautelam, seu modum euadendi primum delinquentem, qui aliquem mortaliter vel letaliter vulnerauerit, scilicet quod procuretur, quòd occidatur letaliter vulneratus ab alio: & sic excusabitur primus vulnerans etiam mortaliter, quod intellige, vt non teneatur de occiso: sed bene tenebitur de vulnerato. & ad hoc allegatur tex. in l. Mela. §. Celsus. & l. huic scripturę. §. fina. ff. ad l. Aquil. Sed dicit domi. Flori. in illo §. Celsus. quòd iste est modus pernitiosus, & pernitiosi exempli. & dicit, quòd tale consilium non est attendendum: quinimò nec locum habet, quando certum est, primum vulnus esse mortale: tūc enim quantumcunque mors sequitur, traheretur ad tempus vulneris, tanquā habens ad illud necessariam consequentiam. ff. de dam. infec. l. damni. §. Sabini. & videtur hoc probari per casum. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & ita etiam tenet domi. Floria. in d. l. ita vulneratus. in prin. & idem gl. in d. §. Celsus. & domi. Floria. in d. l.
3 ita vulneratus. *Plus dicit, quòd in eo casu, quo primus non tenetur de occiso, intelligitur de iure ciuili: sed de iure canonico secus: quia primus semper tenetur ad hoc, vt pœnitentiam agat, per glo. in cap. significasti. ij. quæ incipit, eadem dist. de homi. Et aduerte, quia dixi per l. ita vulneratus. quòd cautela est, vt vulnerans aliquem letaliter excusetur, quòd faciat quòd amicus eum occidat maturius: quia ipse excusabitur à pœna homicidij. quod dicit Bald. in d. l. ita vulneratus. per illum textum, quòd cautela non prodest, quando primū vulnus

vulnus esset mortale, secus esset si esset dubiũ, an esset mortale, vel non. & subdit Bald. quòd pro tali cõsilio
4 debet aduocatus suspendi.* Facit ad hoc, quod dicit gl. de aduocato instruente clientulũ, qualiter debeat positionibus respondere, in capitulo secũdo, de cõfes. lib. vj. Et tu aduerte bene: quia hæc distinctio nõ videtur esse bona: quia videt esse cõtra tex. in d. §. Celsus. ibi, mortiferè vulnerauerat. & contra tex. l. huic scripturæ. §. fi. ibi, vulnerãs mortiferè. & l. sed si vulneratũ mortiferè. Ex quib* tex. videtur plenè apparere, quòd licet primũ vulnus esset mortale, si alius posteà in totũ exanimet, ꝙ primus nõ tenetur de occiso, sed de vulnerato, licet vulnus, fuisset mortale. & videtur cõtra Bal. & Flo. Sed tu distinguẽdo dicas: Aut primus vulnerauit mortiferè, nõ tamen est certũ, an ex illo vulnere moriatur, vel nõ. sed est dubium: qa apparet fortè ratiõe vulneris, vel qualitatis instrumẽti, vel alterius signi, ꝙ de natura sua vulnus debebat esse mortale: & tamen hoc clarissimè nõ constabat, quia omni modo debebat mori: qa quandoque vulneratus etiã mortiferè in loco periculoso, propter bonã naturam vel etiam custodiam, vel ꝓpter optimos medicos, liberatur, vt est casus de hoc in l. j. § . fi. ff. ad Sylla. ibi dũ dicitur, erat mortiferè vulneratus, & tamen superuixit: quia liberatus fuit. quem tex. bene not. ad hoc. & isto modo loquitur d. §. fi. vt primò vulneratus nõ teneat de occiso: sed de vulnere: si ab alio fuit posteà in totũ exanimatus. & ita sentit glos. no. in d. §. fin. in l. huic scripturæ. Aut primus vulnerauit ita letiferè & mortiferè, quòd manifestissimè constabat, vulneratum cum fuisse mortuum ex primo vulnere: vt primi vulneris tẽpore vix spiraret: ita erat percussus. ita etiã medici h. affirmatiuè ꝓbant, ꝙ nullo modo dicto vulnere cũ tota peritia Galeni potuisset euadere: & tũc isto casu loquitur d. l. ita vulnerat⁹. videlicet ꝙ primus vulnerans teneatur de occiso: quod no. & menti tene.

a Mitior pœna. *Pœna multiplicatur ex geminatione delictorũ.* Bal. in l. *quicunq;. iiij. co. de seruis fug. & in col. quod est uerum, si ministerio … est imponenda: secus si ipso iure … in l. si quis nõ dicam rapere. v. co. episco. & clericis.* Pœna *iterata … mitior imponi. Alex. in l. senatus. de … eusatio.*

Cautela, quomodo minor euitat condemnationem in causa ciuili. VI.

1 *Minor læsus, quo casu restitutionem petere poterit.*

QVANDO aliquis litigat vel litigare vult cum minore, & petere ab ipso, cautela est quòd aduocatus minoris, vel eius tutor vel curator quærat tractatum concordiæ vel transactionis: & curet quòd actor velit concordiam, vel transactionem facere, & aliquid sibi remittere de eo, in quo fortè potuisset condemnari dictus minor. Exemplum, si minor potuisset condemnari in centum, verisimiliter offerat ex parte minoris minus, de quo verisimiliter actor sit contentus, & deducat actorem ad minorem summam, inquantùm potest, & posteà dicat aduocatus minoris, nolo stare dictæ concordiæ vel trãsactioni: quia

quia nimiũ petisti aliquid debes habere, conuenias pupillũ, vel minorem. vnde si minor habebit pro se sententiã, bene erit. si autẽ habebit eam contra se, tunc poterit pro minori peti restitutio in integrũ, vsq; ad illam summã, in qua fuerat actor contentus per illam transactionem.

1 *Nam in hoc fuit læsus minor: quia nõ stetit dictæ transactioni: cùm intererat sua, vt ei staret, ne condemnetur in plus. vnde si in plus fuerit condemnatus, poterit petere restitutionem in integrũ, cùm in dicta transactione habeatur pro transacto: vt est tex. notabilis in l. si ex causa. §. nunc videndum. ff. de minor. & ibi hoc sentit Bart. & etiã Bald. clarius, quod singulariter not. tu aduocate minoris. propter hoc enim poteris semper releuare ipsum minorẽ, in quo veniret condemnandus de iure. Et sic etiam tu aduocate actoris contra minorem sis bene cautus, vt nunquã permittas actorẽ peruenire ad aliquam transactionẽ, nisi sis certus, quòd minor vel eius tutor aut curator velit stare contentus de di. transactione: aliàs de facili pars sua, scilicet actor, deciperetur dicta cautela.

Cautela excusandi hæredem nõ conficientem, uel minus iuridice inuentarium conficientem. VII.

1 *Præsumptio iuris, & de iure, non recipit probationem in contrarium, nisi per partis confeßionem.*

a HAERES si non conficit inuẽtarium a, hodie tenetur ad oĩa legata, & etiam ad omnia debita vltra vires hæreditarias: vt l. fi. C. de iure delibe. & ibi plenè de materia: quia lex præsumit, quod hæres surripuit de bonis hæreditatis: vt in authen. de hæred. & falsi. §. sancimus. 1 *Quæ præsumptio est iuris, & de iure, quę non recipit probationẽ in cõtrariũ, nisi per confessionẽ partis: vt in authent. sed iam necesse. C. de dona. ante nuptias. & per glo. in corpore, vnde sumitur. & per gl. in l. in contractibus. §. j. C. de non nume. pecun. secũdùm Bal. in l. filiũ, quẽ habentem. C. fami. ercisc. & ideo si legatarij cõfiterentur, quod bona non sufficiebant ad legatũ, vel creditores confiterentur, quod bona non sufficiebant ad soluenda debita, & quod hæres nihil subtraxit, sed solũ se fundarent, quod inuẽtarium non fuit confectũ, deberent succumbere. Caueant ergo quomodò respondeant vel cõfiteantur legatarij, vel creditores: & etiã aduocatus, siue procurator sit cautus in extorquendo dictã confessionẽ: quia facit hoc modo clientulũ suũ absolui. ita singulariter not. Paulus de Castro in l. in ratione. §. quod vulgò. ff. ad legem Falci. quod nota perpetuò, vt scias adiuuare amicum hæredem, qui non confecit inuentariũ: vel si confecit, de iure non confecit, vt non teneatur vltra vires hæreditatis. & vide quod dicam in sequenti.

a Inuẽtariũ. *Inuẽtariũ continẽs errorẽ an ualeat, uide Ang. in § . hæc stipul. et Bal. in aut. sed cũ testator. ui. col. quod talis error propria autoritate nõ potest corrigi: sed demũ citatis creditoribus & legatarijs.*

Cautela pro eo, qui nõ appel. à sententia lata contra ius litigatoris. VIII.

1 *Lex licet fingat sententiam iustam, ex*

eo quòd in rem iudicatam transierit, si tamen partes eam iniustam confiteantur, eorum confessioni statur, & tollitur præsumptio iuris, & de iure.

a SI sentẽtia lata est iniqua [a], & iniusta, cautela est ꝙ victus procuret, ꝙ vincens cõfiteatur sentẽtiam latam esse iniquam & iniustam. & hoc casu vincens non poterit habere petitionẽ vel actionẽ ex illa sententia. ita not. Innocen. in cap. quia plerique. de immunit. eccles. & per Flori. in l. cùm putarem. in prin. vltimæ col. ff. famil. ercis. Vbi dicit, ꝙ si victor confiteatur sententiã iniustã, vel sibi nihil deberi, nõ habebit petitionem. & idem tenet Bald. in l. si quis instituatur hæres. §. si sub cõditiõe. ff. de hære. inst. & idẽ tenet Bal. in auten. ad hæc. in penultim. col. in ver. itẽ dubitatur de eo, qui iniquè absolutus est. C. de vsuris. In prædictis habetur, ꝙ hoc casu potest cogi vincens censura ecclesiastica per episcopum, ꝙ præstet liberationem, & quòd imponat vincenti perpetuum silentium. & dicunt moderni in d. cap. quia plerique. quòd licet condemnatus de iure soluere teneatur: tamen sponte soluere non tenetur: & sic retinẽdo non peccat: quod bene est notandum pro cautela corũ, qui iniustè fuerint condemnati, vt procurent, vt aduersarius confiteatur sententiam pro se fuisse iniustè latam, vt quosdam audiui dicere. facit, quod dictum est in præcedenti. ad quod eandẽ cautelam ponit Anto. de Bu. in c. is qui fidẽ. in iij. col. de spon. & matrimo. vbi dicit, ꝙ est singulare dictũ Inno. in d. c. quia pleriq;. *Vbi dicit, ꝙ licet lex fingat, seu præsumat sententiã iustam, ex eo ꝙ transiuit in rem iudicatam: si tamen partes confitentur sententiã iniustã, statur cõfessioni, & tollitur præsumptio iuris & de iure: quia in talibus possunt sibi partes præiudicare. [S]autẽ sumus in materia, in qua nõ possunt sibi partes præiudicare, vt est causa matrimonialis, vt in ca. ...eo. de eo qui cogno. cõsan. vxo. suæ. nã tunc confessio non tollit præsumptionẽ iuris, & de iure: quia materia obuiat: & ideo si post copulã mulier confiteretur contrariũ, non staretur confessioni: imò matrimonium [iu]dicaretur. & subdit, ꝙ ita ibi D... de quo mirabatur Petr. de P... hoc non cogitans. & eandem cautelam ponit Ludo. de Ro. in repetitione l. admonendi. in fi. ff. de iureiur. vbi dicit, postquã sententia est lata, & transiuit in rem iudicatã, si pars in cuius fauorem profertur profitetur eã iniustè latam esse, vel eam iniustè obtinuisse, ꝙ tunc retractabitur, & nunquàm meretur executionẽ. S... legat singulariter dictũ Innocen. in d. c. quia plerique. quod tamen singulariter limitat, vt habeat locũ in quantùm esset lata in fauorem eius ita confitentis. Sed in quantùm esset lata in præiudicium suum, tunc per suam confessionem, ex qua detegeretur iniustitia, non retractaretur, sed deberet exequi. & de hoc dic esse casum in l. si seruus plurium. §. j. ff. de leg. j.

a *Sẽten. ini. Sentẽtiã iniquã dicere nõ potest victor, pro quo sit lata. l. si seruus. §. j. de le. j. Alex. in l. stipulatio ista. §. si qs forte. in fi. de uer. obl. Sẽtẽtia enim euidẽter iniqua sine appellatiõe nõ reprobat. Bal. ĩ l. j. C. sentẽ. resci. nõ poss. si...*

Cautela, qua quis faciat bancharium,

rium, seu nummularium acceptare literas cambii, seu debitorem suum debitum confiteri. IX.

1 *Literas cambii, si mercator recipiat, & ipsas lectas sine contradictione in filza ponat, uidetur se obligasse ad illud, quod in literis continetur.*

2 *Confessio aduersarij, de aliquo tibi debito, quomodo extorqueatur.*

PONE quòd filius, vel seruus cō trahit cum aliquo, vel accipit pecuniam mutuo: & dicit se hoc facere de mandato patris vel domini: & tamen hoc non erat verum, posteà dictus filius vel seruus scribit ad patrem vel dominum, quomodò contraxit cum tali, & petit ab eo, vt solnat dictam pecuniam creditori: si pater vel dominus recipiat dictas literas, & non contradicat, videtur tacitè a consentire: adeò quòd mandati, vel iussu tenebitur: vt est text. & casus in l. filiusfamil. ij. ff. ad Macedo. & ibi hoc notatur per Doct. & maximè per Pau. de Cast. qui dicit ibi per 1 illum tex. eo ipso, *quòd mercator recipit literas, puta cambij, & eis lectis ponit eas inter alias, puta in filza, & non contradicit acceptasse dictas literas, videtur se obligasse ad illud, quod in literis cōtinetur: quod nota tu scholaris perpetuò, & tene menti, quando habes literas cambij, vt eas præsentes campsori, & habeas tecum aliquos testes, qui possunt deponere & probare, quòd nummularius literas acceptauit, & non contradixit à principio. nam si posteà ipsum pœniteret, recusaret soluere illud, quod in literis continetur: hoc tamen limita verum, nisi in talibus literis contineretur calculus rationis de datis & acceptis, vt fieri solet, & vltimo loco poneretur restitui. nā hoc casu licet literas visas eas retineat: non tamen videtur se obbligare: imò potius videtur eas retinere, vt eas videat an ibi relata sint vera. & hoc per text. in l. si seruus. ff. de cōditio. & demonstr. & per d. l. si filius. 2 *Dixit Dom. Math. de Mat. in suis notabilibus Bonon. in xxviij. notabili, posse notari mirabilē cautelā extorquendi cōfessionē aduersarij tui: videlicet, ꝙ tu mittas sibi literas, in quibus dicas, ꝙ roges ipsum, ꝙ tibi reddat cētū, ad quę tibi tenetur ex causa depositi, vel mutui vel simili. vel dicas, ꝙ tu emis ab eo domū suā, pro centū ducatis: vnde ipse simpliciter recipiendo literas, non protestando aliud in oppositū videtur fateri debitū, & cōsentire venditioni, per d. l. si filius. & per Cle. ij. de procurat. & hāc doctrinā ponit Bar. secundū eū in l. quo enim. §. j. ff. rē ratā ha. & l. qui tabernā. §. j. ff. de pigno. & videtur esse text. iuncta gl. in l. Publia. in fi. ff. depositi. & ibi Bart. Et tunc, vt scias hoc practicare, dicit ipse, cautela est, ꝙ testibus quibusdā præsentibus præsentetur per nūtiū, & habeant copiā literarū: & tantum stent, ꝙ corā eis literę aperiantur. cōsulo tamen dicit ipse & bene, ꝙ hac cautela non vtaris ad malum, & valebit tibi mille aureos, si scias eam practicare.

a Tacitè cōs. *Tacitè actū inter cōtrahētes, habetur pro exp̄sso. uide Spe. de loca. §, iā dicendū ante. uer. si autem.*

Cautela pro emente rem furtiuam uel ui raptā, ut non perdat pretium. X.

1 *Rem furtiuā uel ui raptam. si quis tā à latr*

à latrunculis emerit, pretium à domino recuperare potest.

SI quis emit rem furtiuã, cogitur restituere eã domino, etiã pretio non restituto à domino: vt l. inciuilem. quæ est lex ij. C. de furtis. cũ similibus. Cautela est, ꝙ quis possit e-
a mere securè rẽ furtiuam a: ita quòd nõ teneatur rem restituere, nisi sibi prius restituto pretio, quod soluit quando eã emit, videlicet, vt quãdo emit rem furtiuã vel vi raptam, vel alienã, protestetur, ꝙ eam nomine eius, cuius est, & paratus est ei restituere, restituto sibi prius pretio & interesse à domino, secundũ Host. in summa de pœni. & remis. §. fina. ver. quid si emit rem deprædatam. & ideo quando emis rem aliquam, de qua dubitas, si est furtiua vel vi rapta, vel aliena, facias prædictã protestationẽ, & de ea facias fieri publicũ instrumẽtũ, vel instrumẽto emptionis ea scribi facias in principio, qđ
1 not. *Aduerte tamẽ quãdo quis emit rem furtiuã, vel vi raptã à latrũculis, vel ab hostibus: tunc pretium quod soluit, recuperare potest à domino: vt est casus in l. mulier in op⁹. ff. de capti. quæ omnia bene no. pro limitatione d. l. inciuilẽ. C. de furtis. Et tu sis securus, quãdo emis aliquã rem mobilem, & dubitas an sit furtiua vel vi rapta: quod not.

a Rẽ furt. *Emẽs rẽ furtiuã à fure, debet eã restituere domino, etiã pretio sibi nõ restituto. l. inciuilẽ. C. de furt. et ibi Do. qđ uerũ, nisi emerit a latrunculis uel hostibus. l. mulier inops ff. de cap. Itẽ nisi fuerit protestatus se emere nomine illius cuius interest. Adde casum l. latrones. ff. de capti.*

Cautela pro obligato ad soluendum quantitatem magnã quòd parua quantitate soluta liberetur.

1 *Solutiones plures de aliquo debi[to] singulatim factæ, quam efficaciam habeant.*

SI quis habet soluere mag[nam] quantitatem pecuniæ, & cau[tus] habet integraliter, & volet co[nfice]re instrumentum de tota integra & reali solutione: quia partes s[unt] in concordia: cautela est si verg[a] bes mihi mille, & non habes [nisi] centum, quòd tu numeres [ea] illa centum creditori, & ille [credi]tor posteà tibi restituat, & [tu] illa iterum soluas creditori [&] sic de singulis usque ad centum[vi]cies, vt probatur per tex. l. si qs [...] §. j. ff. de solut. & ibi per Docto[res] & ita not. Paul. de Cast. in l. Mœ[uius] §. duobus. ad fin. ff. de legat. ij. q[ui] subdit, quòd dubium stat in [...] si notarius nollet cõficere instru[men]tum, ne de falso redargueretur: sed [...] põt redargui: teneatur modus p[ræ]dictus. Et potest fieri ad tollen[dum] omne dubiũ, ꝙ tot instrumẽta [ha]beãtur, quot sunt solutiones, & q[...] nus notarius nesciat de alio, & [...] mẽ de hoc secundò posset esse m[a]ior expensa propter instrumẽta p[...]ra: quia secundũ primũ modũ, v[n]ũ instrumentum sufficeret: sed secun[do] dus modus tutior est.

Cautela ad euitandum infami[am] in actione famosa, uel in cri[mine]. XII.

1 *Infamias quispiam quãdoque n[...] ficitur ex solo crimine, sed demum [...] cuta sententia.*

REGVLARITER ille, q con[...]uenitur & condẽnatur [...]

famosa, vel ex crimine, ex quo sequitur infamia, efficitur infamis: vt i l. athletas. §. calumniator. cum §. seq. ff. de his, qui no. inf. Sed cautela est, quod non efficitur infamis, videlicet, quod ipse litiget nō per se, sed per procuratorem: quia tunc licet ipse codemnetur, & eius procurator procuratorio nomine, iuxta l. j. C. de senten. & interlo. om. iud. tamen hoc casu nec dominus, nec procurator efficitur infamis: vt probatur in l. furti. §. si quis alieno. per tex. & glo. ff. de his q no. infa. & ibi hoc not. Bar. & Do. & no. in l. infamē. de pub. iud. Alia cautela est, quod reus soluat antequàm lis contestetur: vt no. Barto. ibi, qui dicit, quod sufficit soluere ante condemnationem. Alia cautela est tutior, quod soluatur sine mādato ipsius rei: vt not. An- 1 ge. de Aret. in l. nō poterit. ff. de furtis. & l. rictus. de his qui notā. infa. vt est casus in c. testimoniū. extrà de testi.* Aliquādo quis non efficitur infamis ex solo crimine, sed demum secuta snia: vt est casus in dic. §. calumniator. & ideo vbi ex solo crimine nō infert infamia, nisi p condēnationem: sufficit, quod illud soluat ante litis cōtest, vel ante sentētiā. & ita seruat cōmuniter in illis, qui habēt condēnari in agēdo: quia si soluāt ante cōdemnationē, & antequàm legat sententia in arēgo, nō efficiuntur infames. Sed si ex solo crimine, quando de eo est cōfessus & cōuictus, sequetur infamia: vt in d. ca. testimoniū. nō esset bona cautela, quod ipse re⁹ soluet ante litē cōtestatā vel ante sententiā: qa p solutionem videtur re⁹ cōfiteri crimē. l. ad solutionē. C. de re iudi. & l. quoniā. ff. de his, qui no. infa. & ideo hoc casu est necessaria cautela tertia, quòd aliquis soluat pro eo sine suo mandato, quod not.

Cautela quod ultra tertiam dilationem, possint testes produci. XIII.

1 *Dilationem si quispiam prorogauerit, non est noua dilatio, sed eadem esse dicitur.*

SVMVS in capi. vltra tertiam. de test. in quo Docto. ponunt, quòd secunda dilatio nō est dāda sine causæ cognitione. cautela, q̄ huic materiæ conuenit, qn̄ quis in prima dilatione nihil pbauit, aut probauit, sed non sufficiēter, nec fuit impeditus, & sic non habet aliquā iustā causam petēdi secūdam dilationem: & antequā dilabatur prima dilatio, quod petat eius prorogationē[a]*. Nam eā prorogando, nō fit noua dilatio, sed eadē: vt l. sed & si manete. 1 prin. ff. de pca. als de dā. inf. poterit cōcedi sine causæ cognitione aliqua: vt not. Ang. in l. fi. ff. de ferijs. & Spec. in tit. de test. §. nūc dicamus. ver. & hæc sunt in argumentū. & idē not. Bald. in l. j. in fi. C. quomodò & qn̄ iudex. & idē Pau. de Castro in d. l. j. C. de dilat. qui dicit, quod bona est ista cautela, & quod vidit semel bonæ memoriæ do. Prosperū facere magnum festū de isto dicto: non tamen allegabat nisi Angel. & vos habetis mille vltra Angel. Spec. & Bald. & domi. Ange. quod not.

a Prorogati. *Dilatio secunda licet dari nō debeat, debet tamē prorogari prima. Pau. & Alexā. in l. fi. ff. de fer. ubi dicit uerū ex causa leuiori, sed ibi raro dicit, quod imò causa requiritur. Prorogatio primæ dilationis poteſt fieri sine causæ cognitione. Bal. in l. j. in fi. col. v. uersicul. modò quæro. C. quomodò & quando iud. & Pau. de Cast. in l. j. C.*

de dil. quę etiam uide in consi. cxcviij. quod inci si cōsideremus. & uide Ale. cōsil. xx. in ij. parte. de citatione. §. iij. uer. & not. quòd semper. & ti. de excep. §. j. in fin. & in titu. de satisda. §. expeditis. uersi. sed pone. Agere, uel agi, multipliciter capitur, secūdū gl. in aut. hoc ius porrectū. de sac. san. ecc.

Cautela pro filiofamilias, quòd non teneatur ex cōtractu, de quo aliàs teneretur. XIIII.

1 *Imperator quando Romæ coronam recipit, ex cōsuetudine urbis præfectum ab omnibus suis debitis liberare debet.*

SCIS quòd filiusfam. obligatur ex quolibet contractu, excepto mutuo, in tantùm quòd potest conueniri, & etiam incarcerari, si non soluat, vt habetur in l. iij. §. sed vtrum. ff. de mi. Sed cautela est, ne ipse possit incarcerari, & ne ipse teneatur in solidum, sed solùm in tantùm, in quãtùm facere potest: videlicet q̃ à patre emancipetur. nam filiusfam. qui prius insolidum tenebatur, nūc per emancipationem non tenetur, nisi in tantùm, in quãtùm facere potest, vt est casus not. in l. fi. ff. quod cū eo. & in l. si ex alio. C. eo. titu. & ibi, hoc no. Bal. & idem no. Io. de Plat. Instit. de actio. §. sunt prætereà. ad fin. Sed hoc fallit, quando filiusfam. esset debitor ex delicto: vt est tex. in l. sed si ex parte. §. quanquàm. ff. quod cum eo. & no. glo. in d. l. iij. Fallit secūdò, quando post multos annos conueniretur, vt est tex. no. in d. l. sed si ex p-te. §. pen. quod perpetuò no. & tenemēti. Fallit & tertiò, quãdo filiusfa. contraxisset multa debita, & posteà incontinenti fecit se emancipare: & sic cōtraxit dicta debita in fraudem: nã emancipatio eum sequens, nō iuuat eum. & pro hoc allego tex. in §. j. & quòd ibi singu. not. Bal. in

1 testa. lib. esse iur. fue. *vbi dicit, de consuetudine est, quando imperator recipit coronam Romæ, liberat præfectū vrbis ab omnibus debitis suis. & si præfectus sciens tum Imperatoris, contraxit multa debita: Imperator non tenetur liberare ab illis. Item ad hoc tex. in l. omnia. §. cum ita legatur. de leg. ij. & l. contra legem. & que ibi not. per Docto. ff. de leg.

Cautela quòd dominus sit ratificare gesta per legitimū procuratorem.

1 *Ratihabitio domini gestorum ... ratoris superueniens, quo ... operetur.*

LICET regulariter gesta per procuratorem, qui nō habet mandatum, idem si habet, sed nō sufficiens possint per dominum ratificari, quòd valeant. l. licet. ff. de iudi. ... cautela est, quòd non possint ... cari: videlicet, quòd aduersarius in principio protestetur, quòd ... tendit cum ipso litigare, nisi ... quantùm haberet legitimum ... datum, & sufficiens. nam hoc ... habeat mandatum sufficiens, ... lum habebat, *ratihabitio domini

1 superueniens, nihil operatur: vt est ... ius secundùm vnum intellectum ... l. si quos. §. alieno. ff. de dam. infec. secundùm Ludo. de Rom. in quodam suo singulari, quod īcipit, quęro ... quid gesta per falsum procuratorem in fin. & ita tenet Ange. in d. §. ... no. & Bald. ibi in Apostil. & ita ... legaui optimè aliàs, & obtinui in ciuitate Veronensi.

Cautela quòd inuitus non compellatur

pellatur quis ad tutelã. XVI.

1 *Fideiussorem qui non recipit, regulariter à tutela excusatur.*

NE QVIS inuitus cogatur suscipere tutelam, etiam si nõ habebat aliquam excusationem, caute la est, quòd faciat, seu ꝓcuret, quòd non reperiatur aliquis, qui velit fideiubere pro eo pro prædicta administratione. nam prædicto casu excusa-
1 bitur à tutela:* quia ille, qui non reperit fideiussorem, regulariter excusatur à tutela, vt l. si is qui tres. & l. quis inter. §. imperatur. ff. de excus. tut. & ita not. Bald. in l. j. in fin. & d. l. ij. quod cum eo. Aduerte tamẽ: quia si detegeretur, quòd hoc procurasset, non excusaretur.

Cautela ad ualidandum iudiciũ agitatum cum procuratore, tutore, curatore, uel syndico. XVII.

1 *Sententia quo casu ius inter partes faciat.*

NOTA cautelam, vt si velis, ꝙ iudicium cũ procuratore, vel tutore, vel curatore, vel syndico, vel alijs huiusmodi personis firmum sit, oppone quicquid potes cõtra eos ab initio, & fac quod iudex pronunciet illas personas admittẽdas, non obstantibus exceptionibus oppositis contra eas, & sic postmodùm nõ reuocabitur iudicium, ne agens cũ eis, videatur iudicis authoritate cõuenire. hęc cautela probat C. de his qui ve. æta. impe. l. j. in fi. & C. qui ad-
1 mit. ad bon. pos. l. liberorum.* sentẽtia enim talis facit ius inter ptes. extrà de re iudi. c. cùm inter. tene menti. ista sunt verba Spec. in tit. de exce. in secunda parte. §. nũc videndum. ver. antep. qui incipit, in summa no.

Cautela ad cõcordiã, quòd utamur uerb. Peragere. XVIII.

1 *Quæstio pulcherrima disputata per Guidonem de Suza contra Oldradũ.*

VERBVM Agere[a], verificatur per litis contesta. l. amplius nõ peti. ff. rem ra. ha. sed verbũ Peragere, requirit decisionem, vt probatur in l. quinquaginta. ff. de excusa. tuto. & ideo dicit ibi Nico. de Neap. secũ-
1 dùm Guido. de Suza.* quod facit ad quæstionem. Bononienses habuerunt quæstionem cũ Mutinensibus, quia vicissim vna pars ab alia petebat xxx. milia florenor. factum fuit compromissum inter eos. Guido. de Suza. qui tunc erat Mutinæ, fecit poni in instrumento, quòd si Mutinẽses causas suas infra tres menses non peragerent &c. post lapsos tres menses, ꝙ debebant facere ꝑpter verbũ, Peragerent, ita in instrumento positum. arg. d. l. quinquaginta. & l. ij. ff. de adul. & contra Bononienses volebant opponere Mutinenses, quòd ipsi nõ poterant agere. ad quod ipse respondit, quòd actio eorũ esset salua: quia agere quis dicitur litem cõtestando, vt in l. amplius non peti. ita obtinuit contra Oldra. & teneas cordi, quia quando facis aliquod cõcordium, tu potes vti ista cautela. ita dicit do. Nico. de Neap. in d. l. quinquaginta. ff. de excusa. tut. & Gui. de Suza. in d. l. ij. ff. de adul.

de natura verborum agere, et peragere

a Agere. *Agere dicitur quis post litem contesta. non ante, quia dicitur agere uelle. Vide Spec.*

Cautela ad excludẽdam uel causandam simulationem contractus. XIX.

1 *Contractus quando in scriptis celebrari dicatur, remissiuè.*

SI contractus vēditionis, vel alius celebratur sine scriptura, simulatio potest probari per testes. Sed si
a in scriptis a sit cōtractus celebratus, non potest probari cōtractus per testes. ita not. Bar. notabiliter in l. generaliter. & ibi p Doc. C. de non nu. pec. & ideo cautela est, vt venditio, seu contractus fiat in scriptis, vt de dicta simulatione facilè cōstare possit. hoc non dico, vt vtaris in malam partem. Sed quando essent veri contractus, & dubitaretur ne aliquādo possit opponi de simulatione: tūc facias, quòd contractus celebretur in
3 scriptis.* Quando autem dicitur cō tractus celebrari in scriptis, habetur per tex. gl. Cy. & Docto. in l. contractus. C. de fide instru. & de ista cautela vide, quod plenè dixi in tractatu meo, de simulatione contractuū.

a In scriptis. *Simulatio contractus in scriptis celebrati, nō potest probari per testes: sed celebrati sine scriptis, sic, ut de Cy. in l. generaliter. C. de nō nu. pe. facit gl. in uer. in scriptis. & Doc. in l. cōtractus. de fide inst. Bal. in l. multū. in j. col. in uer. sed quomodò probatur. C. si quis alteri uel sibi. Doct. mod. & Pet. de Sux. in l. in exercēdis. C. de fide instru. in l. cum precibus. de probatio. Bal. plenè in l. j. in ij. col. in uers. denuò quære. C. plus uale quod agi.*

Cautela ad prorogandum tempus introductum à statuto in præscriptione. XX.

1 *Instrumentum quo casu, ui iuramenti executionem paratam habere poterit.*

SI ex forma statuti vel iuris debito, vel actioni debitæ præscribatur aliquo tpe breui, vel etiā x. vel xx. annis: cautela est, q etiā debitū, vel actio perpetuet vsq; ad xxx. annos: ad 1 hoc videlicet, q creditor fac[...] opponere per debitorē, qui cō[...] per suum iuramentū se esse deb[...] rē in tāta quātitate, quia hoc ca[...] petuabitur. ita dicit Bar. & Ang[...] l. nā & posteà. §. si is. ff. de iureiur[...] illū tex.* Itē iuramentū illud e[...] liud operabitur, videlicet q ta[...] strumentū poterit executio[...] dari, & sic habebit executio[...] tam, vt no. Bar. in l. ij. in fi. ff. co[...] qui dicit, q miratur, q consue[...] hoc seruet. & vide circa hoc Ma[...] Mat. ī xj. suo notabili, vbi i[...]

Cautela ad priuandum [...] legitima.

1 *Cessione quando non apparet d[...] solutione, sed cedens solū confite[...] lutū, ipsa cessio simulata præsum[...]*

2 *Difficile est filiū legitima sua priu[...]*

PATER volens excludere fi[...] à legitima sua, & sibi retin[...] na donec viuit, cautela est, q ven[...]
1 alicui bona sua, & promittat trad[...] ea post mortē suā, scilicet vende[...] nā tale debitū quod habet effe[...] post mortē promissoris, censet[...] lienum, vt l. hæreditarium. ff. de[...] aut. iud. pos. & ideo erit detrahe[...] antequàm legitima filij. l. Papin[...] nus, §. quarta. ff. de inof. test. Si[...] appareret de fraude, filius posset re[...] scindere vēditionem pro sua legitima. de quo p Bar. in d. l. hereditariu. & ita dicit Io. de Pla. Instit. de inuti. stip. §. itē si qs. ad fi. vbi subdit, a[...] ficiat si pater cōfiteatur se ptiū rec[...] pisse: & videtur q nō, quo ad piudicium filij nisi appareat de reali receptione. arg. aut. sed iā necesse. cū [...] not. C. de do. ante nup. arg. per illud quod not. Bart. in l. per diuersas. C. man.* vbi dicit, quòd quādo in cessione

sione non apparet de reali solutione, sed sedens solùm cõfitetur solutum, cessio præsumitur simulata. facit pro hoc quod no. in l. post cõtractũ. ff. de do.
2 *Difficile est priuare filiũ sua legitima sine causa, vel ponere aliquã dilationẽ in ea, vt l. quoniã in prioribus. C. de inoffic. testa. in §. causas. in authẽ. vt cũ de appe. cogn. Tamẽ cautela est, vt pater instituat filiũ hæredẽ in omnibus bonis, & quod alij alteri relinquat vsumfructum omnium bonorum: nã valebit talis vsusfructus relictus, & filius non poterit se grauatũ dicere in legitima: vt est glo. no. in auth. de trien. & semis. §. prohibemus. quæ etiam ponit in fine sui vnam aliã cautelam priuandi filiũ legitima sua, quando habet solos seruos in hæreditate, & eos manumittat. & ista est vera cautela, quando nuda proprietas à legitima filij sibi tantùm valeat, quantũ valet vsusfructus sine legitima. Sed si minus valeret, tũc filius impugnare posset tale legatum, quia non potest in sua legitima grauari, vt d. l. quoniam in prioribus. ita tenet Ang. in d. §. prohibemus. ad quod adde Bar. in d. l. hæreditarium. de bon. autor. iudi. poss. & quod dixi in præcedenti.

Cautelæ pro uasallo uel emphyteota, ut possint rem alienare, ecclesia, uel domino irrequisitis. XXII.

1 *Protestatio in iudicialibus nihil iuuat.*
2 *Protestatio contraria facto protestantem non releuat.*
3 *Vendens fructus domus pro centũ annis, an alienare uideatur.*

CONSILLIVM siue cautela, quando vasallus vel emphyteota ecclesiæ vult vendere vel alienare, illud quod recognoscit à prælato ecclesiæ, quando prælatus scit, & cõsentit. & primũ consiliũ est, vt vẽdat vel alienet cũ consensu prælati, & totius capituli, & vendat ea lege, qua ipse habet, & æquali psone, vt in c. ij. de l. Corradi. in vsibus feud. hoc acto in contractu antè, & pòst, quòd emptor vel acquisitor debeat illud ab ecclesia cognoscere, & sibi seruire pro eo, & venditor vel alienãs debet refutare. ar. c. j. §. j. in ti. qualiter olim feu. pot. alie. & secũdũ hoc emptor vel acquisitor erat successor & vẽditor, vel alienãs tenebitur de euictione, & ecclesia nõ erit læsa, secundùm Iac. de Bel. in ti. de his qui feu. da. pos. in prin. & refert Iac. de Alua. in c. j. §. fi. qui incipit, deniq;. in iiij. col. ante fi. in ver. quare in prædictis quæstionibus. in tit. quæ fuit prima causa benefi. amit. in vsi. feu. cui adde, quod dicã in sequẽti. Secundum consiliũ est, & hoc in vsu magis frequẽtat, quod vasallus vel emphyteota, qui vult vẽdere, non vẽdat, sed refutet prælato feudũ, & ipse inuestiat eum, qui empturus est prælato consentiente, & tũc post refutationẽ vasalli prælatus ipse inuestiet eum, qui empturus est, & ipse recognoscere debet feudũ ab ecclesia, & fidelitatẽ facere, & si timet euinci inuestitus, casum euictionis stipulari potest à vasallo, qui vẽdidit de indemnitate sua: put fuerint cõcordes, & istud cõsiliũ cũ præcedenti põt trahi etiã ad vasallos laicorũ, & seculariũ personarum. ita dicit Iac. de Bel. in tit. de his qui feu. da. poss. in prin. & Iac. de Alua. in c. j. §. deniq;. in fi. iij. col. versi. secundum consilium est. in titu. quę fu. pri. causa be. amit. Consilium siue

cautela, quando vasallus siue emphyteota vult vendere, vel alienare feudũ vel emphyteosim, irrequisito domino. Primũ consiliũ est, ꝙ vasallus siue emphyteota vendat, vel alienet saluo iure domini vel ecclesiæ, & ꝙ in instrumẽto dicat, saluo iure domini, vel ecclesiæ: aliàs caderet à iure suo. ita ĩ effectu vult Bal. in c.j. §. donare. in vlti. col. in tit. qualiter olim feu. pot. alie. & vide Bal. in tit. de pace Cõstã. in §. libellare. in xxv. col. & in l. fi. C. de iure emphy. & Iac de Alua. in c.j. in prin. antepenul. col. in fi. de prohi. feu. alie. per Fede. Sed idẽ Bal. in §. fi. in iij. co. in ver. sed pone partis. ita dicit. in tit. quæ fuit prima causa benefi. amit. licet sit dictũ, saluo iure domini, vel ecclesiæ: inde tamẽ si ꝓcessum est ad traditionẽ sub illa forma, ꝙ illa verba nõ releuant, 2
quia cùm nõ sit denũciatũ domino, clàm videtur fieri, & per cõsequens
1 dominus contẽnit.* Itẽ in iudicialibus nõ iuuat protestatio. quid si adijciat ista verba, nec aliter, nec alio modo? qa tũc nihil videtur actũ fore, nõ perderet feudũ vel emphyteosim. nã constat, ꝙ intendat alienare, nisi possit hoc saluo, & non aliter, iuxta notata in simili l. si quidem. C. de exce. & ff. fami. er. l. itẽ Labeo. §. j. & ff. de manu. test. l. si quis locuples. & licet ista cautela verborũ videat̃ bona, tamẽ Bal. in l. vnica. ĩ xvj. q. C. de his, quæ pœnæ no. rel. videtur cõtrariũ dicere, vbi dicit, ꝙ licet vasallus dicat, Vẽdo & trado, reseruato consensu domini, & aliter nõ protestet̃, nõ releuat: qa in ipso facto requirit̃ licẽtia, & qa traditio est facti, & sic factũ est cõtrariũ ꝓtestationi. vnde qñ est de furto cogitatũ, nõ excusat delictũ. l. iubemus. C. de sacr. san. ... nõ alienatio. & quãuis Bal. in d. ... ca. nõ dicat, saluo iure dñi, sed re... uato cõsensu domini, tamen in e... ctu illa verba in idẽ tẽdunt. & v... de hoc Cardi. in c. ij. extrà de se... Iaco. de Alua. in c. j. in pe. col. in t... quæ fuit prima causa benefic. ... Vnde ex prædictis patet, ꝙ prædi... cõsilia nõ videãtur esse tuta. ... ponũt aliud consiliũ, videlicet ꝙ v... sallus vẽdat vel alienet, saluo iu... re domini, per ea q̃ dicta sunt ... uo iure domini, tamẽ cõtrariũ ... rũ, scilicet ꝙ illa verba nõ rel... quoniã ꝓpter istã alienation... lus feudo priuet̃, vt singulariter ... Host. vt refert Bu. in c. c. ã te. de ... iurã. & idem tenet Ludo. de Ro... cccxciij. singulari, qđ incipit, T... bes ꝙ vasallus. q. d. quod ideo ... protestatio cõtraria facto nõ rele... protestãtẽ, vt in c. solicitudinẽ. extra de app. & in c. cũ M. Ferrariẽsis extrà de cõstit. & l. cũ in plures. §. loca... tor horrei. ff. locati. & plenè pro... ĩ l. nõ solũ. §. morte. ff. de nou. o... nũcia. Requiritur enim cõsensus d... mini in alienatione feudi, primò ... recognoscat ĩ superiorẽ, & ne ... indicetur, vt in c. j. de alie. feudi. fa... etiã tex. in l. debitor. ff. quib. mo. pi... vel hypo. sol. Datur etiã per aliquos aliud cõsiliũ, videlicet ꝙ vẽditio si alienatio fiat sub ista cõditiõe, vẽdo vel alieno tibi, si & in quãtũ de iure possum, & nõ aliter. quo casu licet ... quatur traditio, tñ vasallꝰ alienãs nõ cadit à feudo, secũdũ Iac. Arison. de Barolo Veronẽse, in sua summa, quibus mo. feu. amit. sub rubrica, si vendat sub cõditione. ff. de acqui. pos. l. si me in vacuã. post prin. & l. qui absentia...

ſenti.§.j.&.ff.de vi arma.l.cũ fund⁹. C.de epiſc.audi.quod eſt verũ ſecũdũ Bal.in c.j.§.hos quoq;.in pen.colũ.in ti.de ſuc.feu.quãdo captio domini poſſet interuenire p corporalẽ traditionẽ,vt puta caſtri: quia vix dominus poſſet recuperare,qa dol⁹ eſſet in traditione, qui debet purgari per amiſsionẽ feudi.ff. de dol.l.& elegãter.& ita dicit ſe ibi cõſuluiſſe. & ita etiã tenet Iac.de Alua.in c.j.in prin.pe.co.circa prin.ver.quæro q̃d ſi vaſallus vẽdat. in tit.de prohi.feu.alien.per Fede.in vſi.feudo.Dat vlterius aliud cõſiliũ,videlicet ꝙ vendat ſub cõditione, ſi domino placuerit, per l.ſi quis locuples.in fin.ff.de ma.teſt.& ff.qui & à qui.l.v. in princ.ita dicit præfatus do.Iac. de Ariſoni de Barolo,in ſua ſumma.in d. tit. quib.mo.feu.amitta.in rubricella, ſi vendidit ſub cõditione.& Bald.in c.j.§.æquè.in pe.col.in ti.de ſuc.feu. & Iaco.de Alua.c.j.in princ.in pe. col.in ti.de prohi.feud.alie.per Fed.in vſi.feu.Bar.etiã dat aliud cõſilium ſiue cautelã,ſcilicet ꝙ dicatur in inſtrumẽto hoc modo : Vẽdo vel alieno tibi,ſi nõ reuocauerit dominus, aliàs ſit inempta.ita dicit Bar.in l.ſi qs locuples.ff.de ma.teſt.Poſſet dari & aliud cõſiliũ,ꝙ emphyteota vel vaſallus vendat perceptionẽ fructuũ per ſe,& ſuos hæredes,quo caſu nõ videtur, ꝙ cadat à iure ſuo, quia cõcedit vel vendit ipſam ꝑceptionẽ fructuũ, quæ eſt quid facti, nõ autem ſuũ ius vendit.ſ.vtile vel aliud: vt probatur in l.neceſſariò.§.fi.cõiuncta gloſ.in ver. tuum ſit.hoc eſt perceptionem fructuũ.ff.de peri.& cõmo.rei.vendi.& p tex.glo.in l.arboris.§.vſufructuarius.ff.de vſufru. & per id quod not.Bar.in l.cotem ferro.§.qui maximos.ff.de publica.& in l. Aquilius Regulus.ad fi.ff.de dona. & hoc videtur tenere Archi.lxxxix.di.indebitum.in prin.& iſtud videtur tenere Bar.in l.codicillos.in l. inſtituto. ff.
3 de leg.ij. *vbi dicit, ꝙ vendens fructus domus pro centum annis, non videtur alienare . de quo ibi vide. Sed aduerte,quia ſecũdum conſiliũ non videtur bonum, quando venderentur fructus pro longo tempore, ſed ſolùm quando venderentur ad modicum tempus,quia tunc non eſt alienatio,ſecundùm Bal.in l.volũtas.verſ.ſed quid ſi vaſallus. C.de fideicom.Itẽ iſtud cõſiliũ licet videatur tutũ,ſaltem quando pro modico tempore fructus vendũtur,tamẽ nõ credo,ꝙ ſit tutũ, ſi eſſet vaſallus pro aliqua decima, quia cũ in laico non poſsit cadere decima , nec ius decimandi, ſed ſolũ quædã facultas potius percipiendi fructus in re decimali,iuxta ea, quæ habentur in c.cauſam.de preſc.& c.ad hæc.& c.quamuis. extrà de deci.xvj.q. vij.c.j. vnde hoc caſu, ſi vaſallus venderet totum illud,quod haberet in re decimali,ſiue in decima,quia nihil habet niſi illam perceptionẽ, & ſic perinde eſt, ac ſi venderet omne ius, quod habet,cogita tamen.Ex prædictis aliàs dedi aliud cõſiliũ,videlicet quòd omnia ſupradicta cõſilia ſimul iungũtur hoc modo , videlicet vendo vel cõcedo fructus,vel ipſam perceptionem fructuum, quæ eſt facti, vt dixi in præcedenti conſilio, cum hoc, ſi domino placuerit, vel ſi dominus non reuocauerit,& ſic ſaluo & ſalua iuriſdictione,& honore,& conſenſu domini,& ſi de iure poſſunt,nec ali

ter nec alio modo, si autem domino non placuerit, vel ipse non consenserit, vel reuocauerit, vel de iure nō possum, res sit inempta, vel vēditio, vel alienatio sit irrita, & ipso iure nulla. & ista cautela erit tutissima, & ideo not. eam.

Cautela ꝙ non obstante l. commissoria, quæ in pignoribus improbatur, pignus efficiatur creditoris. XXIII.

1 *Creditor in instrumento debiti pactū apponere non potest.*

1 DEBES * scire, ꝙ creditor [a] nō
a potest apponere in instrumento debiti pactum hoc, videlicet ꝙ si non soluatur ad certū tempus, ꝙ pignus detur in solutum ipsi creditori pretio, quo ipse creditor voluerit, vel æstimauerit. in toto ti. de pac. pi. & de le. cōmi. in pig. rescind. Modò, hoc modo pōt adhiberi vna no. cautela pro vsurarijs, ꝙ faciāt fieri contractū, & apponatur pactū, ꝙ debito ad tempus non soluto pignus detur ei insolidū iusto pretio æstimando arbitrio talis vel talis, quos nūc eligimus in arbitratores & bonos viros, quod no. qa laudabilis est cautela: nā alij arbitratores illius vsurarij erūt amici, & facient æstimationem prout ipse vsurarius voluerit. & hoc per tex. in l. si fundus. §. fi. ff. de pig. & ita no. Ang. ibi. Hanc autem cautelam nota, nō vt ea vtaris ad malū, sed vt scias cognoscere, si alius vellet vti malitia, vt euites.

a Creditor. *Creditor an & qñ potest sibi retinere rē debitoris ꝑ debito, uid. Bar. in l. si non inducta. C. in quib. cau. pign. taci. contra.*

a Cautela pro tutore quando celebrat contractū nomine pupilli. XXII.

a Tutore. *Tutor debet facere tan tutor, quod facturus est. l. si qu. et ibi Bar. § uer. sed et si tutor. ff.*

1 *Tutore coniunctorum ratione . . . uel culpa abesse præsumitur*

1 RATIONE * consilij coniunctorū præsumitur à tutore esse dolus vel culpa. argu. l. et a. si tu. vel cu. interue. secundū . . . in l. Polla. C. de his q. vt indi. . . tutor sit cautus, quādo aliqu . . . ꝓ pupillo, de quo dubitat, ne ipse vel hæredes eius teneantur, faciat illud cum consilio coniunctorum pupilli, & hoc faciat scribere in instrumēto, quod not. singular. qui vis esse tutor.

Cautela ad impediendū inquisitionem in criminali. XXV.

1 *Iudex quo casu potest de delicto inquirere, an debeat citare personam offensam ad sciendum, an accusare uelit, & sibi terminū ad deliberandū stat . . .*

TV scias, ꝙ iudex in causa criminali potest procedere per inquisitionem [a], vt habetur in . . . liter & quando. de accu. & in l. si publico. & ibi per Bar. ff. de adul. & plenissimè per Ange. in repet. l.
1 vacantia. C. de bo. va. lib. xj. * Sed dubium est nūquid eo casu, quo iudex potest de delicto inquirere, debeat citare personā offensam ad sciendum an velit accusare, & sibi statuere terminum ad deliberandum. Et dicas ꝙ sic, quia iudex nūquàm potest procedere ad inquisitionem, nisi prius moneat personam offensam, vel aliā, cuius interest ad sciendū, an velit accusare statuēdo sibi terminum ad deliberādū, vt est gl. i c. presbyter si à plebe, ij. q. v. de qua fecit festum

Bald.

Bal.in l.senatus.C.qui accu.nō pos. & est magna cautela ad impediēdū inquisitionē per iudicē,opponendo sibi,vt moneat psonā offensam, vel aliam cuius interest ad deliberandū, statuēdo sibi terminum si velit accusationē prosequi,ita infra id tempus poterit aliqd poni facere. & ita etiā tenet Lu.de Ro.in quodā suo singulari,qđ incipit.de doctrina iniqui.

a *Inquisitionem. Inquisitio non tollitur,si offensus uelit accusare pœnitendo,quia pri⁹ dixit nolle accusare.Bal. in l.accusatorem.ij.col.C.qui acc.non poss.& in l.ea quidem.pe.col.de accusa.& Alex.in l.si maritus.ff.de adul.*

Cautela quòd causa non exeat de manibus iudicis. XXVI.

1 *Appellationis causa delegari potest.*

CAVTELA, ꝙ aliqua causa nō exeat de manibus domini potestatis,ad dominiū Venetorū,vel de manibus episcopi,ad Archiepiscopū,est ꝙ Episcopus vel potestas deleget causam,& si appellatur à sententia lata per delegatum,appelletur ad ipsum Episcopum,vel potestatē delegantem,qui iterum deleget,quod
1 potest.*quia causa appellationis potest delegari,vt l.cùm post sententiam.C.de appella.& no.gl.& Ange. in l.eos.in princ.eo.tit.& si iterum appellet ad ipsum Episcopū,vel potestatem,tunc ipse Episcopus,vel potestas possunt cognoscere,ne tertio loco licet appellare,& sic per istum modum delegando bis,causa nō exibit de manibus ipsius episcopi vel potestatis.& hoc tenet' Rapha.Fulg. in l.eo casu.C.de appel.

Cautela pro debitore ad prolongādū solutionē debiti. XXVII.

1 *Promiserit si quispiam uel sit condēnatus alicui soluere id,quod debet ad certum tempus sub certa pœna,si debitū non fuerit liquidum,ne in pœnam incidat,quid agere debeat.*

NOTA,ꝙ vbi debitum non est liquidū,exemplum in eo,qui est iussus reddere rationem per iudicem vel arbitrū,& sub pœna & infra certum tempus siue terminum, & sunt rationes intricatæ vt mercatorum,quòd non potest condemnatus videre an esset creditor vel debitor, tunc sufficit,quòd cōdemnatus compareat,& dicat,ꝙ calculatis & visis rationibus dico me esse debitorē in vno denario,& ecce illum,& si appareat plus me debere,ecce fideiussorem pro residuo,& sic debet deponere vnū denariū & præstare fideiussorem de residuo,& erit securus.text. est singularis secundū Dy.in l.statuliberū.ff.de statulibe.secūdū Ange. qui ita no.in l.quarta §.ait prætor. ff.de reg.iur.qui allegat aliam legē sociam in l.seruus si hæredi.§.fin.ff. de statulibe.& vide omnino Ange. in l.si residuā.C.de distra.pig.& in l. ij.C.debi.ven.pig.impe.nō po.& in l.ij.C.de vsufr.leg.& Bal.in l.j.§.j.in prin.iiij.co.in ti.de leg.Corra.in vsi. feu.Et ex prædictis collige cautelā,
1 *ꝙ si aliquis promisit,vel est condēnatus alicui soluere id quod debet ad certum tempus,sub certa pœna,si debitum non est liquidum,dicat se esse debitorem in vno nummo,& illum offerat in iudicio deponendo, & præstet fideiussorem,qui se obligat de soluēdo omne id,in quo apparebit ipsum esse debitorem,& petat,quòd eligantur arbitri & calculatores : quo facto,etiam si labatur terminus soluendi,nō incidit in pœnam,

nam, donec debitum nõ fuerit liquidũ, quod est no. pro mercatoribus, & negotiorum factoribus. Aliquis emit vnam rem, & promisit soluere pretium sub pœna, vel simpliciter, non potest illud soluere, cautela est, vt excusetur, si non soluit: si vidit, ꝙ venditor nõ est potens ad satisdandum, submittat amicum suũ, qui litẽ mouerit, & petat, quòd sibi satisdetur. nã si venditor non satisdederit 1
propter impotentiam, nõ tenebitur emptor soluere pretium, secundùm Ange. qui ita no. in l. ij. §. stipulatio dupli. ff. de præto. stipu. qui subdit, quòd aduersus hanc fraudẽ est remedium duplex. Primum, quòd emptor iuret de calumnia. arg. l. at qui natura. §. cum me absente. ff. de neg. gest. & idẽ no. Io. de Pla. Insti. de suspect. tu. §. si. versi. sed quæro qualiter. Sed dicit Ang. in d. §. stipulatio dupli. ꝙ istud remediũ hodie est derisoriũ, cũ homines sint valde proni ad deierãdũ: & ideo solũ remediũ est, si vẽditor obijcit de calũnia: in examinatione iudicis est, quòd nõ audiat emptorẽ, si verisimiliter inspiciatur litẽ per calũniã motã. ar. l. fideiussor. cũ gl. in ver. sed erit. q̃ exponit. scilicet in animo iudicis. ff. qui satisd. cog. hanc tamẽ cautelam docui, vt nõ ea utaris ad malum.

Cautela quòd quis non teneatur actione iniuriarũ. XXVIII. 1

1 *Familiaris nõ tenetur de eo quod eius rectoris iußu fecerit.*

DVCTVS ad carcerem, vel ad alium locum vituperosum per militem, vel alium officialem alicuius potestatis seu rectoris, potest agere actione iniuriarũ cõtra ductores, vt probatur in l. iniuriarũ. §. si qs. ff. de iniur. & ideo sit cautus p… vel rector, si est oblatus libellus … ctione iniuriarum contra aliq… sua familia, elapso tẽpore ad d… bellum contra ipsum. de quo C. omnes cau. tam ci. quàm cri… reum cõuentum articulare & p… re, quòd hoc fecit de mãdato … ris, & ipse etiã rector hoc c… fieri fecerit hoc pro officio … do. *Nã tũc familiaris non t… quia debuit iussui rectoris … per d. §. si quis. quod no. in … detur. §. qui iussu. de re iu… rector tenebitur ex quo e… tempus syndicatus, licet a… tur, & sic vterque erit secur… in effectu no. Ange. in d. l. … §. si quis. ff. de iniurijs.

Cautela quòd ualeant … à minori parte una … collegio. XXIX.

1 *Rector scholarium, si duæ part… gregari noluerint, contumaces p… potest, & tunc eorum uoces ex … latione penes alios erunt.*

IN vocibus etiam habet … electionis, morte, priuatio… spensione, & ideo, qui nolunt … gari, possunt eorum voces … & priuari, & sic non erunt de … ro electorum, si sunt suspensi … sta causa, puta per contumaciam … trà de consti. c. ex literis. ff. de …
1 com. liber. l. si legatario. §. j. *E… potest facere rector scholariũ, si duæ partes nolunt cõgregari, priuet con… tumaces, & tunc voces eorum … penes alios, vel potestas vocũ ex … latione, quia ista est priuatio … translatio, & sic rector facta vniuer… sitatis expediet. ita no. dixit Bald. in l. vnica. in vlti. q. C. qñ nõ pe. parti…

Cau

Cautela quòd quis nō posſit accuſari criminaliter. XXX.

1 *Pax quando amicorum interuētu inter rixantes facta fuerit, ne poßint criminaliter accuſari, libellus ciuilis produci debet.*

TV DEBES ſcire, ꝙ vbi pro eodē facto poteſt criminaliter & ciuiliter ad vindictā agi, ſi actum eſt in vno iudicio, in alio nunquàm agi pōt, ſecus ſi nō ſit actū ad vindictā ciuiliter, ſed ad ꝓſecutionē rei familiaris, quia tunc exactione facta ex vna via, nō tollitur alia, vt probat̃ in l. quod ſenatus. ff. de iniur. coniuncta l. ij. §. j. ff. vi bo. & not. Ang. in d. d. l. qđ ſenatus.* Et ꝓpter hoc tu ſumas cautelā, quando inter rixantes interuētu amicorū facta eſt pax. nā vt nō poſsit criminaliter accuſari iniuriā ferēs ex magnitudine & ex grauitate pœnæ, & vt ita dixerim de ſolerti, remediū eſt, ꝙ ꝓponat̃ ſeu ꝓducat̃ libellus ciuilis[a] ad vindictam. Nā lata ſententia ſup ea nō pōt accuſari criminaliter, vt no. Ang. in l. p̄tor. §. ſi dicatur. ff. de iniur. qđ eſt valde no. melius tñ faceret iudex prçueniendo in ꝓcedēdo criminaliter ad vindictam publicā, vel inquiſitionē, iuxta no. in c. qualiter & qñ. ij. de accu.

a Libel. ciui. *Libellus in actione iniuriarum ciuiliter mota formatur ſic: Vellem potius perdidiſſe mille ducatos quàm pati talem iniuriam. Cy. & Doctor. in l. ſi nō conuit. C. de iniur. & per Bar. & Bal. in l. iniuriarum ff. eo. tit. Lanfran in trac. de arbi. iiij. parte. j. colum. & hoc tenet Cardi. in Clc. j. §. ci-uitas. de pœn. ubi etiam dicit, quod iudex poſtea taxabit ij. q. j. in primis, iij. q. iij. quod fieri. Inſti. de iniu. §. datur. in Spe. eo. ti. ver. in hac. uide tamē Alexan. conſilio ccxj. ij. parte.*

Cautela quod non facta excuſſione contra debitorem, poſſit fieri contra debitorem debitoris. XXXI.

1 *Debitor quando conſtituit ſe tenere & poßidere nomine creditoris omnia bona ſua, ſi ipſe debitor aliquā rem ſuam alienauerit, creditor contra poſſeſſores agere poterit, nulla excußione ex conditione facta.*

REGVLARITER quis non poteſt agere cōtra tertiū poſſeſſorē vel debitorē debitoris, niſi facta excuſsione, vt habetur in authē. hoc ſi debitor. C. de pigno. Sed cautela eſt, ꝙ poſsit agi cōtra debitorē creditoris, per creditorē nō facta excuſsiōe etiā hoc modo, videlicet ꝙ creditor ideq; debitor mandet & cedat ſuas actiones ſuo creditori: nam tūc vt ꝓcurator in rē ſuā habebit exercitiū directoriū: cōtra quas talis exceptio excuſsionis non factę non poterit opponi. & dicit Cy. in l. ij. in fine. C. quando fiſcus vel priua. ꝙ ad eas mandandas poterit cogi, per l. ſi conuenerit. ij. in prin. ff. de pig. act. Et ideo ſis cautus, ꝙ in inſtrumento obligationis bonorū facies adijci, ꝙ extunc mandat tibi, & cedat actiōes contra ſuos debitores, faciēs te ꝓcuratorem in rem tuam: ita dicit no. Salyce. in l. nomen. circa fi. pe. quæſtionis. C. quæ res pign. obli. poſ. & dicam in cautela ſequenti. In præcedenti cautela dictum eſt, regulariter requiritur excuſsio: & ibi dedi vnā fallentiam cū vna cautela.* Sed nūc 1 adde aliam, videlicet quòd debitor conſtituat ſe tenere & poſsidere nomine creditoris omnia bona ſua, iuxta no. in l. quod meo. in princip. ff.

de

de acqui.possess.& l.ab emptione.ff. de pac.vel se cõstituat possidere precario nomine creditoris,iuxta l.interdum.ff.de acqui.pos.tunc si debitor alienet aliquam rem suam,poterit creditor agere contra possessorem nulla facta excussione,non dico hypothecaria,sed condictione ex l.fin.C.de acqui.possess.& etiam nõ excussis alijs,si plures erant ad idem debitum obligati,secundũ Iac.But. in aut.hoc si debitor.C.de pig.& ibi etiã ponũt Doc.& idẽ sequitur Ang. & Raph.Cu.& Imo.in l.exitus.de acqui.possess.& Ang.in d.l.fi.& in c.cũ venissent.de causa posses.& ꝓprie. & in repertorio suarum conclusionũ,in ver.excussio.& Flo.in d.aut. hoc si debitor.& Ang.de Are.instit. de act.§.item si quis in fraudẽ.Præterea semper sis cautus,vt apponi facias in fine cuiuslibet instrumẽti vbi est obligatio bonorũ,vt adijciatur q̃ bona dictus debitor,vel dictæ partes cõstituerunt se tenere & possidere omnia bona sua vsq; ad plenã & integram satisfactionẽ:quia hoc casu non erit opus excussione,& ita vidi sæpius iudicari,& ita in ciuitate Veronæ practicatur.

Cautela ad impediẽdum rei alienationem. XXXII.

1 *Parẽtes quæ uerba cõcipere debeãt,quãdo uolunt prohibere filios alienare.*

2 MVLTI SVNT modi prohibẽdi alienationem a alicuius rei,ita quod valeat & obscuretur ꝓhibitio cum effectu,& vnum modũ siue cautelã vidimus suprà.Sed nũc adde aliam,videlicet ꝙ dicatur relinquo,vel vendo,vel dono,vel concedo,vel relaxo tibi talem rem cũ hoc pacto & cõditione,ꝙ tibi non liceat alienare,& si ad aliquem a[...] nationis deueneris,tunc do[...] ad me reuertatur,vel ad [...] in eo casu,vt ex nunc prout [...] constitues te meo nomine,[...] possidere:nã isto casu non [...] bo,quod perfectè alienes[...] cipies alienare, statim redit[...] vel transit ad tertiũ,& ita [...] in l.qui habenti.§.j.in fi.ff.de a[...] possess.& l.filius mulieris.[...] de lega.j.& l.si ita quis.§.[...] ibi per Ang.& Raph.& Imo[...] ff.de verbo.obli.& per Ang[...] Insti.de act.§.item si qu[...] 1
*quod no.quia sæpenu[...] tes prohibent filios alien[...] qualiter debes concipere v[...]

a Prohibendi alienatio. Pro[...] *alienandi facta per testatorem[...] bus,quando ualet,in l.p[...] Agrippa.& §.quindecim.& [...] de lega.iij.in l.filiusfa.§.diui.& [...] Bart.de leg.j.& Abb.in c.R[...] in vj.col.in princi.in gl.in uer[...] pars.de test.Old.consi.cciiij.[...] ma dubitatio.& Spec.de pr[...] uer.est & alia utilis rei uẽdicat[...] tionibus rei,& ualet etiam si [...] perpetuum,ut ibi,& Alex.in l.[...] for..§.si centum.de condi.ind[...]*

Cautela pro iniuriato,si [...]gere actione iniuriarum. XXXIII.

1 *Iniuriatus casũ quo pro uindicta iniu[...] riarum actione agere,non po[...] tamen agere l.Aquil actione ad [...] norum satisfactionem.*

SCIANT oẽs,qd si alicui e[...] iniuria aĩo ĩiuriãdi,põt agere [...] ctiõe iniuriarũ ĩiuriat' regulariter vt habet ĩ toto ti.de iniu.ff.&.C.[...] & maxiè ĩ l.si nõ cõuitij.p Cy.&Doc.

C.de

C.de iniur. Sed ista regula fallit, quã do ille, cui est illata iniuria malefa- 1 ctorẽ accusat, vel iudicẽ instigat, & sollicitat, ꝙ malefactor torqueatur, & dãnetur ad vindictã publicã: quia tũc si fuit punitus per iudicẽ, nõ põt posteà agere actione iniuriarũ, pro iniuria sibi illata: qa eo ipso ꝙ fuit tortus vel condẽnatus per iudicẽ, satisfactũ est iniuriæ suæ secundũ voluntatẽ suã, vnde videtur illã iniuriã pro sui emẽdatione remisisse, vt est tex. & ibi Bar. in l. sed si vnius. in §. sed si ante iudicem. ff. de iniur. facit tex. in l. interdũ. §. qui furẽ. ff. de furtis. Vnde sis cautus tu iniuriatus, ꝙ aut tu non facias ista, aut si facias, protesteris, ꝙ per hoc tu nõ vis tibi preiudicare, quin pro tuo interesse agere posis. actione iniuriarũ. l. fin. ff. de iniur. & ita tenet etiã Ange. de Aret. in suo tractatu maleficiorũ, in ver. nec non ad querelã, in pen. col.

1 *Sed aduerte, ꝙ licet iniuriatus in casu prædicto nõ posit agere actione iniuriarũ pro vindicta, tamẽ põt agere actione l. Aquil. ad satisfactionem damnorum. l. seruus meus. ff. de iniurijs, secundũ Angelũ, in dicta l. sed si vnius. §. sed si ante iudicẽ. ff. de iniurijs. quod bene nota, quia de hoc fui sæpe interrogatus.

Cautela pro illo qui securè uult emere rẽ litigiosam, lite pendente. XXXIIII.

1 *Litigium nõ obest nisi litigantibus tantùm, non autem extraneis.*

DEBES scire, quòd res litigiosa efficitur per libelli porrectionẽ & litis cõtestationẽ, ita quòd solet dici, quòd non potest vendi, vel aliter alienari pendente lite, donec duret litigiosa, vt habetur in toto titulo. ff. de litigio. & C. si tamen efficitur res litigiosa: 1 *quia tale litigium non obest nisi litigantibus tãtùm, & non extraneis, vt est glo. no. in l. j. versicu. non poterant. ff. de litigio. vnde si inter te & me contendatur de dominio alicuius rei, duo tertij non litigãtes poterunt super illa contrahere, nec eis obstaret vitium litigiosi, & ideo sis cautus quãdo vis emere rem litigiosam, vt non emas eam à litigante de dicta re, sed à quodam tertio, secundùm Angelum, qui ita notat in authent. de religiosis, in princip. quod no. est.

Cautela pro assessoribus potestatis, quod nõ patiatur scribi apud acta, quod de eorum cõsilio potestas criminosum condemnauit. XXXV.

1 *Potestates terrarũ si ferant sententiã iniquã de consilio iudicum de curia, qua pœna tenetur ipse potestas, & oẽs alij iudices tenentur.*

QVANDO fit processus per dominum, potestatem, vel alium superiorem, & fertur sententia, & dicitur sub examine iudicis maleficiorum, sicut communiter fiunt inquisitiones & sententiæ, quæ hodie formantur per rectores terrarum, dicũtur ita fieri per iudices, sicut per ipsos rectores: & ideo si iniustitia facta fuerit, ita tenetur iudex maleficiorum, sicut rector. ita no. Angel. in authen. de litig. §. tamen. in fi. & pro hoc allego tex. in §. quoniam verò. in authen. vt nulli iudi. vbi Ang. di- 1 cit per illum tex. *quòd si potestates terrarũ ferunt sententiã iniquã de cõsilio iudicũ de curia: & quòd qua pœna tenetur potestas, tenẽtur & oẽs alij iudices: & ideo sint cauti asseso

assessores iudices maleficiorũ & cõsiliarij, ꝙ nunquàm in actis patiãtur scribi, ꝙ sententia eorũ consilio vel deliberatiõe ita lata fuerit, aliàs possent cõueniri tẽpore syndicatus, & eã pœnã sustinere, quã rector & potestas, vt dicit Ang. in d. §. quoniam verò. Et sis cautus, ꝙ etiã protesteris, ꝙ tu nõ consentis, ne tacendo videaris consentire, iuxta ea, quę habẽtur in c. nónne. de præsumptio. & Barto. & Docto. in l. quæ dotis. ff. soluto matrimonio.

Cautela contra illum, qui dat operam, quòd legatum alteri factum adimatur à testatore. XXXVI.

1 *Actio doli, vel in factum subsidiaria, quibus in casibus locum habeat.*

LICET cum verbis blandis sit permissum inducere aliquẽ ad ipsum instituẽdũ hęredẽ. argumen. l. fi. C. si quis ali. te. prohi. tamen si aliqs p suas suggestiões operatur, vt relictũ alteri factũ testator adimat, vel quia volebat relinquere, & non reliquit, sicut de facto sæpe contingit in agnatis, qui tantùm testatori persuadent, & bona sua, quę pauperibus distribuẽda reliquerat, reliquit eadẽ eisdẽ: tenetur tunc actione de dolo, vel in factũ subsidiaria illis, qbus ademptũ est, vel eius solicitudine non relictũ. ff. de doli excep. l. j. & tene menti: quia est casus quotidianus, vt dicit Angelus in d. l. fi. C. si qs ali. ex quo tu sumas cautelã, quòd si aliquis te instituit, vel aliquid tibi reliquit, & aliquis per suggestionẽ vel solicitudinẽ vel importunitatẽ curauit adimendũ tibi relictũ vel lega- 1
tum, & sibi relinquendum, *quòd per actionẽ doli vel in factũ subsidiaria poteris petere ea, quæ ti[bi te]stamento relicta sunt. facit l. ... ibi no. C. de pe. bo. subla. ... not. bene, quia vidi semel de practicari.

Cautela quomodo ualeat sta[tu]tum, quòd à sententia infe[rio]ris non possit appellari ad su[pe]riorem. XX[XVII.]

1 *Partes in arbitrũ cõpromittun[t] sũt, et per hoc appellationi re[nunciant].*

VIDISTIS in c. veni... de iureiuran. ꝙ ciuita[s] ... cognoscit superiorẽ, vel ... ceps inferior non possit ... tum, ꝙ à suis sententijs nõ ... pellari ad superiorẽ. & hab[etur] Bar. & Doct. in l. omnes pop[uli] ... iustit. & iur. Sed nũquid p[otest] ... hiberi aliqua cautela, vt tale ... valeat & seruetur præcisè ... sic hoc modo, videlicet ꝙ om[nes] ... ues & princeps inferior pr... & iurẽt seruare statutũ prout ... & renuncient appellationib[us] ... terpositis & interponendis ... cunq; alia forma, præterquàm ... ma à statuto cõcessa. C. de temp. ... pel. l. fin. in fi. nã per pactũ pote[st re]nũciari appellationi, & causæ, & ... pturę principali, de necessitate ... naturã appellationis. argu. ff. de ... spe. tuto. l. post finitã. & sic per ... tum vallatum pacto potest fieri ... quàm per statutũ simpliciter. & ... catur, istud pactũ fit per fraudẽ su[peri]oris: respondetur, ꝙ superior nõ debet hoc aspernari, si partes ad ... cem cõponunt, vt ff. de noui oper[is] nunc. l. j. §. post operis. *Nã & p... sunt partes compromittere in arb[i]trum, & per hoc renunciare appe[lla]tioni, vt l. diem proferre. §. stari ... de

de arbit. & vide glo. in c. veniens. de iureiuran. nec propter hoc dicitur derogari superiori, & ideo à simili ita dicendũ est in proposito ad hoc. C. de pac. l. postquã liti. & l. iij. C. de fide instru. & l. tale pactũ. in §. qui prouocauit. ff. de pac. & istá cautelã ponit in effectu Bald. in c. veniens. quam bene notet, qui habet condere statuta vel reformationes in ciuitatibus vel locis recognoscentibus superiorem.

Cautela ad instituendum filium spurium. XXXVIII. a

1 *Spurius à defuncto aliquid capere nõ potest.*

2 *Spurius quamuis non possit ex patris re aliquid habere, tamen propter patris rem aliquid habere poterit.*

3 *Substitutio in spurium facta quomodò ualere poterit.*

NVNC videamus cautelas, quas multi conati sunt adhibere, vt per indirectũ parentes filijs spurijs, vel aliàs illegitimè natis, hereditates vel aliquid relinquere possint, vt habetur per Bart. in l. si gener. ff. de his, qbus vt indig. & l. si is qui duos. & ibi per Doct. ff. de liber. leg. & per Doctor. in l. in tempus. in principio. ff. de hæredib. instit. & per Bal. in l. j. C. pro socio. & plenissimè per excellentẽ Doct. domi. Ludouicũ de Sardis de Ferraria, in quodã suo libello de na. lib. & alijs illegitimè natis, seu de legitimationibus. in vltima charta, & multas per ordinẽ collegit Vbertus de Bob. Et prima est, si venientes ab intestato promiserunt spurijs nõ attentare hereditatẽ patris. C. de na. lib. l. j. nã tunc spurius obtinebit hereditatẽ secundùm Vbertum. sed certè hoc non procedit secundùm prefatum Ludo. quia si venientes ab intestato non acceptarunt hæreditatem, applicatur fisco, vt d. l. j. Aduerte tamen, aut illa hæreditas ex volũtate & iudicio patris, est penes spurium, & tunc si venientes ab intestato eã nõ acceptant, applicatur fisco. & ita loquitur l. j. Aut ex voluntate patris & iudicio nihil peruenit ad filiũ per se vel per interpositam personam, tunc sequentes hæredes vel venientes ab intestato possunt mortuo patre relinquere donare, vel vẽdere spurio a: quia hoc non reperitur prohibitum, nec est presumptio fraudis, quia videntur potuisse de suo largiri. argumẽ. ff. de iure fisci. l. cùm tacitũ fideicõmissum. in fine. Et ita potest saluari quod dicit Vber. secundũ Ludo. præfatum. Ego de hoc allego tex. cũ gl. no. in aut. qb. mod. na. effi. sui. §. fi. col. vj. Secunda cautela est, vt instituas spuriũ, & roges eum, vt alij restituat, & tunc si nollet sibi restitui, remanebit penes spuriũ. ff. de leg. ij. l. cũ ei. & ff. si qs ali. test. prohi. l. j. §. sed & si legatum. ad Trebel. l. cogi. §. qui solidum. secundùm Vber. & de hoc habetur in l. antequàm. C. de fideicom. secundũ do. Ludo. de Sardis in dicto suo tract. in fi. dicit, quòd hoc non putat esse verum, quia talis hæreditas est pro nõ scripta. C. de hæredi. instit. l. j. & ideo pertinet ad venientes ab intestato, vt ibi no. & in l. iij. ff. de his, quę pro nõ scri. Sed tu dicas, quòd si ille, cui debet fieri restitutio per spurium, non vult acceptare restitutionem ipsius spurij, & hoc cõstat, & tunc remanet apud spurium etiã legitima, quia tunc spurius intelligitur habere ab eo potius quàm à testatore. argu-

gu.l.si nupta. §.fi.ff.de fun.do. & ar.
l.profectitia. §. si prius, cõiuncta gl.
ibi.ff.de iure do. Aut renũciat in fa-
uorẽ venientiũ ab intesta. & hoc cõ
stat,& tunc applicabitur illis, & nõ
spurio,eadem ratione. Aut sumus in
dubio cui debetur hęreditas: & de-
betur veniẽtibus ab intestato, vt no.
in l.j.C. de hæredi.insti.nisi ex cõiun
ctione & amore personarũ aliud sit
dicẽdũ, videlicet ꝙ esset amicus spu
rij,& nõ venientiũ ab intestato, vel
esset maior amicus.ar.l.sed si plures.
§.in arrogato.cũ ibi not.ff.de vulg.
& pupil.& l.si ꝓprio. §. procurator,
vt in ceteris.ff.de procur.cũ simi. &
hoc mõ intelligas cautelã ꝑcedentẽ.
Tertia cautela est, ꝙ pater instituat
regẽ Francorũ vel aliũ similẽ, & ei⁹
filios & nepotes vsq; in infinitũ sub
cõditione,si ꝑsonaliter veniat ad ca
piẽdã hr̃ditatẽ, vel sub alia cõditiõe
nõ verisimiliter, adimplenda: & in-
terim relinquat spuriũ & eius filios
& nepotes eius vsq; in infinitũ, cura
tores,gubernatores,& administrato
res dictæ hæreditatis,& ꝙ nõ possit
ab eis peti ratio administratiõis,nec
cogi ad præstãdum fideiussionem, à
quibus redditiõe rationũ & fideius-
sione eos liberet,absoluatq; expres-
sè vel instituat spuriũ cũ capere po-
terit, q̃ institutio valet, vt l.in tẽpus.
ff.de hæredi.instit. & interim relin-
quat eũ curatorẽ. vt suprà, & si cape
re non poterit,substituat eius filios
& nepotes. Sed certè hęc cautela nõ
prodest, qa notoriè fraus deprӕhen-
ditur ex eo ꝙ est liberatus à reddi-
tione rationũ,& à pręstatione fide-
iussoria: nã pręsumit̃ id fecisse san-
guinis affectione, vt ff.de liber. leg.
l.Aurelius. §. Titius. & sic illa ꝓhi-
bitiõe facta nõ posset admini-
ne sub prætextu liciti cõm...
licitũ.C.de sac.san.eccl.l.iub...
tu. Itẽ prohibetur administra...
cũq; colore vt hæres,& sic ista
la nõ prodest secũdũ do.Lud...
alleg. qui dicit,ꝙ ita vidit cõ...
per Salycet. & collegiũ Bon...
Quarta cautela est,ꝙ pater...
vxorẽ vel aliã personã, & ei...
ꝙ restituat pro anima sua c...
vel cui sibi videbitur: nã po...
restituere illi tertio, qui p...
restituere spurio, & tũc fili...
bit, vel obtinere poterit. ff...
iij.l.pater filiã. §.quidã.in...
in l.fi.ff.de his, quibus vt ind...
dicit hoc cõtinere aliquid fra...
quapropter dicit præfatus do.Lu...
ꝙ aduertendũ est, aut ille inst...
restituit spurio,& tunc præ...
fraus, maximè si oĩa bona relinq...
vt ff.dè lega.j.l. Lucius. §.j.& ...
his, qui in frau.credi.l.oẽs.§...
maximè post restitutionẽ fac...
rio, qa eo repto possidere bo...
tris, præsumitur fraus quasi ...
positã personã.C.de na.lib.l...
& in aut. quibus mod.na.effi...
& quoniã. qui enim rogatur re...
re cui sibi videbitur, rogat̃ re...
arbitrio boni viri.ff.de fideic...
l.fideicõmissaria libertas. & gl...
Cle.sæpe.de ver.signi.in ver.ac...
sionẽ. & per Bar.in extrauag.ad re...
primẽdã.sup verbo, videbitur...
nõ põt eligere spuriũ, vt est gl...
cũ quidã. de legatis ij. *nam spuri...
nõ põt aliquid capere à defuncto...
in aut. quibus mod.nat.effi.sui. §.n...
sed capiens ex iudicio hæredis roga
ti hoc modo, scilicet cui sibi videbi
tur, videtur capere à defuncto, ac si

nomi

nominatim in primo testamēto hæres relictus esset.ar.l. vnū ex familia. §.si de Falcidia.ff.de leg.ij. & idē dico de eadem ratione, si restituit tertio, eū hoc, quòd ille restituet cui sibi videbitur: & ille posteà restituat spurio. & ita tenet Bar. in vno consilio, quod incipit, Graffo de Spoleto. Secus si restituat tertiò absolutè, & ille posteà táquàm rem suam donet, vel relinquat spurio, quod fieri potest, vt dixi in præcedenti cautela huius materię. Quinta cautela potest esse, ꝙ si pater instituat aliquem, & illum rogat, vt restituat spurio. nā tunc fideicōmissum est pro non scripto: ideo remanet apud eum à quo relinquitur: vt ff. de iure fisci. l. nō intelligitur. in princip. & sic ille hæres nō tenet restituere, tamē si velit, poterit. Instit. de fideicōmis. hæredi. in prin. videtur enim de suo largiri, & sic cessat suspitio fraudis. argu. ff. de iure fis. l. ita fidei hæredis. & hoc quidā approbāt. sed dicit d. Lud. de Sar. ꝙ videt in dubio p̄sumi, ꝙ restituat nō tāquā rem suā, sed vt impleat voluntatē defuncti, vt probatur Instit. de fideicō. hærę. in prin. nisi ex alijs coniecturis appareat, quòd voluerit de suo largiri, puta quia est talis p̄sona, cui verisimiliter donasset, quāuis nō fuisset rogatus. & ipse protestatur, ꝙ nō vult de suo largiri. argu. ff. de prob. l. Procula. non tñ sufficeret sola protestatio. argu. ff. de leg. iij. l. cum qs. §. itē. & de prob. l. qui testamentū. Sexta cautela est, si pater instituat aliquē, & institutus accōmodet tacitā fidē de restituēdo spurio: q̄a tūc poterit spurius deferre fisco, & lucrabit dimidiā hæreditatis, aliā dimidiā habebit fiscus. ff. de iur. fis. l. b edicto. in prin. & §. ad hęredes. & l. senatus. §. senatus. secundùm Vber. de Bo. & ita videtur velle glo. in l. j. eod. ti. Sed dicit præfatus do. Lud. ꝙ nō arbitratur hoc indistinctè procedere. aut em̄ est natus ex incesto coitu, aut ex alio. primo casu, aut instituit succedentes ab intestato, de quibus fit mentio in l. si quis incesti. C. de incest. nup. & tunc habet locū, qđ dictū est: quia aufertur ab illo accōmodante tacitā fidē de restituēdo tāquā indigno: aut īstituit alios quàm illos, de quibus ibi habetur. & tūc q̄a nō habet testator cū eis testamēti factionē, non aufert ab eis tāquā indignis, q̄a nō possunt esse hæredes, vt req̄ritur. ff. de iure fisc. l. eius qui delatorē. in fi. est ergo pro nō scripto, & sic nō applicat fisco: si nō applicat fisco, nō habet locū delatio, vt eo. ti. si metallū. si verò sit nat⁹ ex alio coitu, tunc habet locū quod dictū est supra, secundùm Vber. sed periculū testatorum est, ne ab alio p̄ueniatur in defendēdo, puta ab ipso hærede tacitè rogato, vel ab alio: quia tūc spuri⁹ nihil haberet, vt habet in l. j. in prin. eo. titu. & quāuis nō p̄ueniatur, & tñ nō consulitur ei plenè: quia tūc non haberet nisi dimidiā. Septima cautela est, ꝙ si spurius cōtrahat societatem omniū bonorū cū aliquo, & pater illi socio mutuet magnā pecunię quantitatē, & posteà ei leget liberationē, tūc illa liberatio prosit illi spurio, quātùm ad dimidiā illius quantitatis: ff. de lib. leg. l. si is qui duos. secundū Vber. & Dy. ibi. idē est dicendū, si illū sociū hæredē instituat. nā tūc hereditas acq̄ritur societati. ff. p̄ soc. l. si societatē vniuersorum, & sic spurius habebit dimidiā. Et pōt esse

ratio: quia nec hæreditas nec libera tio relicta socio, q̄ritur socio ipso iu re: sed q̄ritur socio, & posteà venit cōmunicāda tanquā sit de bonis socij. probatur in d.l.si societatē.& per gl. eo.ti.l.iij.§.cū specialiter. Spuri⁹ ergo his casib. nō capit de bonis testatoris, sed de bonis socij, qđ pōt, vt est gl. in aut. quib.mo,na.effi.sui. §.fi.& hāc cautelā dicit Bar. esse bonā, nisi appareat fraus, secundū ea, q̄ c no. Bar.& Doct. in l. si post cōtractū. ff. de do.& dicit d.Lud. ꝙ præsumet fraudē in dubio, maximè, quia non pōt dici, ꝙ socius donet de suo proprio, q̄a cogit̃ cōmunicare, ergo nō donat. ff. de reg.iu.l.donari. ideo potius dicit̃ acquiri filio p interpositā personā, mediāte iudicio testatoris, qđ est ꝓhibitū p p̄dicta, ideo ista cautela nō videt̃ esse tuta, secundū eū, sed Bal. in l.j. in xiiij.q.C. pro socio. tenet indistinctè p̄dictā cautelam, & dicit eā esse bonā. Sed circa eā posset dici, ꝙ sit cōsiderāda p̄sona socij, an pater spurio reliq̄t: q̄a si erat amicus patris, cui verisimiliter esset etiā existēte societate cū filio relicturus, & tunc indistinctè p̄dicta cautela sit vera: quia cessat omnis suspitio præsumptionis. ar. l. si plures. §. in arrogato. ff. de vul.& pup. sed si nulla affi 2 nitas, cōiunctio, vel amicitia esset cū illo socio, tūc ego crederē dictā cautelā nō sufficere, & tūc diceretur filius socio acquirere poti⁹ ab ipso patre p īterpositā p̄sonā, quàm à socio suo vigore societatis, per prædicta. Octaua cautela est, ꝙ pater instituat filiū spuriū, cùm capere poterit, quæ institutio valet. ff. de hered. insti. l. in tps.& est gl. in l. sicut. ff. quib.mo. vsusfr. amit. Nā tūc pēdēte cōditiōe, petit īstitutionē & bonorū ... nē secundū tab.l.ij.§.si ... ne. ff. de bo.pos. secūdùm ... dùm Bal. in l. fi. C. de his qui vel alie.iu. qui dicit se ita ... cōsuluisse. sed secundū do.l. cōceditur secūdū tab. insti... pōt ab intestato succedere ... ibi notabiliter, vt hîc. No... la est, ꝙ de iure canonico ... linqui alimēta spurijs ... duxit in ma. quā pol. per ... haberet. ꝙ relinquat pater vnū fundū p alimētis, & ... eius spurij relinquat ... redibus illū fundū, secu... l. fi. ff. de his quib. vt indig... est verū, nisi excedat ... tatē respectu alimentorū ... metur fraus. Decima cau... pater instituat aliquem & ... vt det spurio centū. ff. de iure fi... fidei. secundū Dy. sed Bart. dicit ... esse contra tex. l. quod cōditionis ... de dona. causa mortis ... illud ... manet apud spuriū, sed auferetur tāquàm ab indigno, & applic... vt ff. de cōdi.& demon. l. hæres ... secundùm Bal. in l. socium qui ... apostil. ff. pro socio, & recitat ... de Malum. tenere cum Dy. & ... det, * ꝙ quāuis spurius nō possit ... quid habere ex re patris, tamen aliquid propter rē patris. ff. de ... leg. l. eo tpe. in fine. ff. de ... l. cùm autem. §. item si legat. & ... iun. cū eman. li. l.j. §. nunc vide... & C. de aduo. diuer. iud. l. fori. & ... cit d.Ludo. ꝙ hoc putat esse verū ... nō reperit̃ expressè prohibitū: ergo videtur concessum. l. nec non. § ... quod eis. ff. ex quib. cau. maio. ... & inter corporalia. de trāsla. p̄la. & vi...

de gl...

de glo. in aut. qui. mo. nat. effi. sui. §. fi. Nec obstat l. quod conditionis. ideo qa inspicitur, an si quid ad eũ puenerit directè vel idirectè, hîc aũt de eo, qui est incapax ratiõe delicti testatoris, ideo non inspicitur an ad eum aliquid perueniat: sed in materia testatoris sufficit, ꝙ bona sua ad spurium non perueniant, & hoc pcedit, nisi manifesta fraus appareat, vt quia hæreditas valebat cẽtum, & eum rogauit, vt tãtundem redderet. & ita põt intelligi d. l. quod cõditionis. Vndecima cautela est, si habet pater amicum, de quo cõfidat, eũ instituat, & nihil aliud dicat, scilicet expresse, sed inter ipsum & eum roget vt filio restituat. nã tunc poterit ille restituere spurio, quia nõ poterit pbari eum fuisse rogatum, nec etiam fraus psumetur, quia non apparet, ꝙ fuit rogatus tacitè vel expressè, imò videtur potiùs de suo largiri, nec est verum, ꝙ si reperiatur bona patris possidere, præsumatur fraus. vt l. j. C. de natu. liber. quia illud non procedit, nisi ostenderetur ipsum possidere interueniente iudicio vel volũtate patris, & ita põt intelligi d. l. j. sed certè secundùm do. Ludouic. hoc tẽdit ad interitum salutis æternę, quia quamuis probari non possit, tamen est fraus, & tam rogans quàm rogatus teneretur in animã suam ad satisfaciendum veniẽtibus ab intestato, qui eis auferunt hæreditatem, quæ eis de iure debebatur, & ideo meli⁹ est secundum eum, quòd instituat illum amicum suum, & nihil aliud dicat, & ille poterit spuriũ instituere, & hoc approbat Spec. in titu. de succes. ab intesta. §. j. vers. sed quid si pater. & est communis cautela secundùm d. Ludouicum, qui dicit, quòd rarò reperiuntur amici, qui restituãt nõ rogati. Duodecima cautela est, quòd pater in testamento dicat, qualiter est contentus, quòd filius suus etiã post mortem suam possit legitimari. nã tunc propter consensum patris etiam eo mortuo, filius poterit legitimari, & patri succedere etiam extantibus alijs liberis, vt no. Bar. & etiam Doc. ibi, in l. Gallus. §. & quid si tantùm. ff. de liberis & posthumis. & posteà dicat. Et ego instituo filiũ meum spurium in toto vel in parte, prout voluerit, cum capere poterit.
3 * nam talis substitutio facta sub tali conditione, valet: vt est casus in l. in tempus. in prin. ff. de hæredi. insti. & hoc modo valebit institutio. & fili⁹ etiam post mortem patris potest se facere legitimari, & succedet: & ista est optima & tutissima cautela pro illis, qui habent filios vel cõiunctos rebelles, quos vellent hęredes instituere, ne fiscus succedat: dicũt enim, instituo talem, si & quando peruenerit ad gratiam domini: quod bene nota.

a Vend. spur. *An filius spurius poßit emere bona patris; uide in l. j. §. siue itaq; ff. de na. libe. glo. & Doct. in l. qui testamentũ. ff. de probat. & Bar. & Doc. in l. si is qui ex bonis. de uulg. & pup. in Spec. de succes. ab intest. uersicul. quid si pater.*

b Societatẽ. *Adde Alex. in l. iij. §. incertam. in iij col. uersi. extra gl. de acquir. pos. Societas habet ius fraternitatis. l. uerum. in prin. & ibi Bar. in j. no. ff. pro soc. in Spec. de iudi. §. specialia uerò. ad fi. & gl. in l. fina. C. deposi.*

c Spurijs. *Adde Anto. Rosel. in arbo. consang. viij. colum.*

Cautela ad excusandum mandantem committi delictũ, quod mandatarius dicat se commisisse delictum exequendo mãdatum. XXXIX.

1 *Confeßio matrimonij ficta à delicto non excusat.*

VIDIMVS quamplures casus, in quibus quis potest liberari à morte: hîc adde vnum alium. Nam si
a quis mãdauit [a] Titio, ut interficeret Caium, & interfecit: si Titius dicat, quòd hoc non fecit exequendo mãdatum, sed motu proprio: quia erat suus principalis & capitalis inimicus. nam ei credendum est in excusatione mandantis. & multi Doctores mouerunt hanc quæstionem, extrà de homici. ad audiẽtiam. & clarè nõ responderũt. Tu dic, quòd est recurrendum ad coniecturas, & in dubio præsumitur cõtra mandatariũ: vt l. sæpe. ff. de verborum signi. nec est bonum testimoniũ delinquẽtis: vt l. fi. de accu. Glo. tamen dicit in simili ca
1 su*, ꝙ si quis depræhendatur cum aliqua, & confiteatur ꝙ prius contraxerant matrimonium adinuicem, & se excusant: pro veritate accipitur vt est glos. in l. pen. C. de fideiuss. Sed in hoc credo, quòd inspiciantur coniecturæ: & quia ficta matrimonij confeßio non excusaret. arg. ff. de don. l. donationes in cõcubinam. in prin. ita no. dicit Bal. in c. j. §. in reuert. in v. col. tit. de pace iur. fir. in vsib. feud. Ex quo sumas cautelam, quòd si aliquis accusatur, quòd mãdauerat homicidium committi, si committens erat inimicus capitalis occisi, ita ꝙ verisimiliter eũ occidisset propter suam inimicitiã, quòd ipse examinetur & deponat, si verũ est, ꝙ ipsum interfecit, nõ propter mand… propter inimicitiam propr… dans liberabitur: quod ben…

a Mãda. & c. *Mandans* del… *care mãdatum: sed debe… uocationẽ mandati, & … mandauit, ut sibi* caueat … *netur, secundùm* Bal. in l. … *ad fin.* C. *manda. &* Inn… *dientiam. de homicidio.*

Cautela in fauorem … mandato alterius o… rum, quod mitiget … na.

1 *Damnatus in metallum … dicitur.*

NOTA quòd licet ma… delictis non excusat … tamen mitigare facit pœ… quis ex mandato domini …
1 terfecit, damnatur in me… morti ciuili traditur, vbi … dato morti naturali tradere… casus in l. seruos. C. ad legem … de vi. facit l. Gracchus. C. de … quòd nota propter eum, q… to tyranni aliquem occid… non excusetur, pœna tamen … bitur: quia morti naturali no… tur, secundùm Bartol. & Sali… l. seruos. quod nota, vt scias … illos, qui interficiunt homi… mandato dominorum suoru…

Cautela ad compromi… uel transigẽdum super … decisis per sententiam. XL…

1 *Iuramentum seruari debet, … ne interitu salutis æternæ.*

POTEST adhiberi mo… tela trãsigẽdi, & faciẽ… co… missũ sup rebꝰ iudicatis: & … bus decisis, hoc mõ, scilicet si … cõpromisso, vel ĩ trãsact: õe, …

promissum vel trāsactio de oībus p̄sentibus, & q̄ in futurū fieri possent: itelligitur sup omni eo, sup q̄uo fuit arbitratū vel transact. nā hoc modo faciēdo, cōpromissum vel trāsactio valebit super rebus decisis. & ita no. Angel. in l. j. ff. de transa. l. cū hi. §. si cū lis. eo. titu. nisi lex prohibeat fieri transactionē. nā tūc nihil operabit̄ fingere lites: vt in d. §. si cū lis. & ibi de hoc nota. Ang. & de hoc etiā dic, vt ibi per Docto. & in c. exposita. de arbi. Secundo modo potest fieri cōpromissum super re decisa in transactione, si cōpromittentes vel exigentes iurēt stare omni eo, quod trāsactū vel arbitratū fuerit per arbitratores, secundū Bar. & Docto. no. in l. si quis maior. C. de transa.* & hoc operatur virtus iuramēti, q̄d debet seruari, si possit sine interitu salutis æternæ: vt in c. cū cōtingat. de iureiu. 1

Cautela pro conuictis in actu carnali illicito, si uolunt euitare iudicis condemnationem. XLII.

1 *Iuramentum quo casu delicti pœnam uitare possit.*

ALIQVANDO contingit, q̄ duo, scilicet masculus & fœmina cōiungantur in actu carnali, qui non erant cōiuges, sed esse possunt, & accusatur: vel iudex procedit contra ipsos. cautela est, si volunt euitare condemnationē, *quòd iurent, q̄ [illegible] coitum clàm contraxerunt, & [illegible] hoc euitabunt cōdemnatio[nem] vt est glo. nota. in l. pe. C. de fi[illegible] . & ibi per Doctores, & per [illegible] in l. vnica. C. de confes.

Cautela quomodo debeat interrogari testis. LXIII.

1 Interr. test. *Interrogatiōes testiū quomodo fiāt. gl. ord. in c. præsentiū. de test. in vj. & in Spec. de test. §. iā de interrogatorijs. uer. habita ergo. et ibi Bal. in addi. uer. interrogatorū. & Io. An. ī d. c. præsentiū. pe. col. in nouella. et plenè per Abb. in c. cū causam. de testi. Interrogatio fieri potest hoc modo: uidelicet si nō credit de tāto, dicat de quanto. Bal. in l. fi. v. col. C. de fideic.*

1 *Testis deponens per uerbum credo, regulariter non probat.*

2 *Testium interrogationes solent fieri ad illius instantiam, contra quē testes examinantur.*

TV SCIS, *quòd, qui deponit per verbum credo, licet regulariter non probet, vt habetur in c. cùm causam. de testi. & l. testium. eodem titu. tamen si testis cōcludit rationem cōtingētem necessariò probat: vnde testis interrogatus super mutuo, dixit: credo quod mutuauit: quomodò scis? respōdit, qa præsens fui: & vidi numerare: valet eius dictum: quia attenditur ratio, quæ limitat dictū: vt l. quod dictū. ff. de pact. & habetur in l. solā. C. de testi. & ita tenet Bal. in l. cōuenticula. C. de episcop. & cle. & in l. data opera. C. qui accusa. non poss. Et ideo tu, qui es examinator testiū pro amico, & vides testē productū per partē aduersam, & interrogatur per collegā tuū etiam examinatorem tuum, si testis deponat per verbū, credo, quòd examinator, cōtra quem testis producitur, dicat nō curo, quòd fiat alia exāminatio: quia satis bene deponit. nā tale testimonium non valebit: quia deponit solūmodò de credulitate: & ideo sis informatus, quando producūtur interrogatoria tua, vt dicas in rubrica interrogationū, si testes

examinati dicant se in his scire, vel credere ita esse, vt in capitulis continetur, fiāt aliæ interrogationes seu non interrogētur vlterius: nā hoc casu nō debebit interrogari testis, qui
2 deposuit se ita credere: *quia interrogationes solent fieri ad instantiā illius, contra quē testes examinātur: vt habetur in d.c. cū causam & in c. per tuas. de testib. quod bene nota.

Cautela quomodo ab executione, nec à pronūciatione de exequendo nō possit appellari, & quando possit. XLIIII.

1 *Exceptio super executione opposita audiri debet.*

2 *Iudex reijciendo exceptionē, quam reijcere non debet, modum excedit.*

NOTA quòd licet ab executione sententiæ quæ est facti, non possit appellari, vt in l. ab executore. ī prin. ff. de appel. & in l. ab executione. C. quādo appell. non re. & ij. q. vj. §. sunt quorū. versic. ab executione. & habetur in c. nouit. extrà de appe. tamen à pronūciatione de exequēdo, potest appellari: vt est glo. in d. l. ab executore. in prin. & ibi not. per Doctor. & ideo sumitur in practica cautela, quòd quādo sentētia est lata pro te, quæ trāsiuit in rem iudicatam, quòd realiter eā exequi facias sine aliqua pronuntiatione, hoc modo, videlicet qa iudex dicat, ꝙ exequendo sententiā cōcedit victori familiā, & ministros suos ad capiendū debitorē & pignora, vel ad mittēdū vincentē in possessionem. ita dicit Ang. de Perusio se multis vicibus ꝓcurasse, in d. l. ab executore: qa tūc secundū omnes nō poterit appellari. & idē etiam tenet domi. Angel. de Are. in d. l. ab executore. in princi.

quod nota. Regulare est, q ab [...]tione sentētiæ nō potest a[...]
1 vt dixi in præcedēti cautela [...]ritur nunquid sit aliqua cau[...]pter quam possit appellari, [...] iudex est cautus, quia nō va[...]tiare simpliciter, exequatur [...]tiam, vt dictū est in cautela p[...]ti: dicas quòd sic. nam tu q[...]uocatus rei, & vis appellar[...] appellare tuā exceptionē [...] obstāte exequitur, poteris [...]pite apellare: qa iudex d[...]re exceptionem in exec[...] nō obstante pronūtiar[...] exequēdam esse, aliàs d[...]cedere modum. & sic po[...]re, per dictā l. ab executo[...]co plus secundū Ang. in d. [...]cutore. quòd si ex forma [...] possit appellari ab execut[...] possit appellari à pronūtiat[...] exequēdo: vt est Perus[...] quòd tu aduocatus rei, si vis [...]re, opponas secundū Ange[...] ab executore. aliquā exce[...] impediendum executionē [...]dex pronuntiabit sententiā [...]strumentum exequendum, a[...]bitur ex hoc capite: quia re[...] tuas exceptiones, modū exc[...]
2 exequendo. *Nam iudex rej[...] exceptionē quā non debet re[...] modū excedit: vt dicit glo. in [...] executore. in verbo, excedat. & [...] hoc casu, non est prohibita a[...]tio ab excessu: vt dicta l. ab exe[...]re. & dixi in præcedēti cautela [...] singulariter no.

Cautela ad instruendum [...]cem contra appellantem [...]uolē, causa differendi [...]cium. X[...]

Iu[...]

Iudicis simplex admonitio, uim peremptorij habet, & ipsum in uera contumacia constituit: adeo quod postea, si comparuerit, appellare non poterit.

SI vis illaquecare appellantem causa differendi iudiciũ, tu iudex potes uti multis cautelis. Et prima cautela est, quòd si appellãs cõparet infra terminum, & petat apostolos in debita forma, respondeas & dicas: ego nõ possum nunc tibi tradere, venias die vltima termini, in tali hora, puta decima octaua, nã tũc si non venit, & nõ cõparet appellãs illa hora, corã dicto iudice à quo, pro dictis apostolis appellatio manet deserta a: nec excusabitur si ante cõparuerit, siue post, vt in Clemẽ. quãuis. de app. & ita dicit do. Matthe. de Mathe. in suis singul. notabi. in not. xxij. quod incipit, nota practicã, qua vti potest iudex. Secũda cautela est, ꝙ iudex assignet sibi appellanti terminũ competentẽ, infra quẽ appellãs iter arripiat causa prosequẽdæ appellatiõis: nam si eo lapso, nõ incœpit iter arripere, appellatio erit deserta: vt est casus in c. peruenit. ij. de appell. & in c. cùm causa. de re iudi. & ibi not. per Doct. in c. personas. & in c. ex insinuatione. de appel. & vide no. per dom. Mathe. in d. xxij. no. & idẽ etiã not. per omnes Doct. Legistas ĩ l. præses. C. de appella. Tertia cautela est, ꝙ iudex à quo, assignet certum termi num non competentem, infra quem appellans se tenetur præsentare iudici ad quem: quod si non fecerit, appellatio erit deserta: vt est casus in c. personas. de appell. & ibi no. p Doct. & in d. c. ex insinuatione. eod. titu. & d. l. præses. C. de appell. Quarta cautela est, quòd iudex à quo est appellatum, assignet & figat terminum appellanti, infra quem præsentet apostolos iudici ad quẽ: quod si non fecerit, appellatio deserta habebitur: vt probatur per tex. & glo. & ibi habetur per Doct. in l. præses. C. de appel. & ita etiam tenet do. Matthe. de Mathẽ suo notabili xxij. Quinta cautela est, quòd iudex à quo assignet certum terminũ, infra quem appellans debeat facere fidẽ iudici à quo: quia se præsentauerit coram iudice ad quem: infra terminum sibi statutum: vt dictum est in præcedentibus cautelis: quòd si appellans non fecerit, secundũ communem & verã opinionem Docto. appellatio non erit deserta: quia non reperitur iure cautum: sed tamen ista assignatio termini habebit istũ effectũ, quòd iudex à quo, poterit sententiã suã exequi, nec vnquã retractabitur executio, nisi demum lata sententia in causa appellationis, si iudicatum fuerit bene appellatum, & malè iudicatum. ita singulariter dicit Fede. de Senis in cõsilio suo xxij. quod omnino uide. & idem tenent Docto. in d. c. personas. & in c. ex insinuatione. de appe. & idẽ tenet do. Ludo. de Ro. in cxlj. singulari. quod perpetuò not. Sexta cautela est, quòd per iudicem à quo præfigatur certus terminus competens ad prosequendum appellationem, quo elapso, si non fuerit prosecuta, rata manet sententia: & iudex à quo, poterit eã executioni mãdare, nec retractare potest: vt est cas⁹ in c. cũ sit Romana. extrà de apel. & habetur in c. cùm causa. de re iudi. & c. ex insinuatiõe. de appe. & in l. p̃ses. C. eo. ti. per do. Ludo. de Ro. in clxx. singulari. & per do. Mathe. de Mat

in xxij.notabili. & intellige prosecutionẽ nõ appellationis finiẽdæ: quia 1 talis termin⁹ nõ potest assignari per iudicẽ à quo. vt in d.c.ex insinuatione. & nota gl.ord.in d.c.cũ sit Romana. sed intellige de termino appellationis prosequẽdæ, vel inchoãdæ: vt est casus, q ita debet intelligi in d.c. cũ sit Romana. & in d.c. cũ causa. & intellige omnes prædictas cautelas, qñ iudex à quo detulit appellationi, aliàs autẽ si nõ detulisset, sed incœpisset ꝓcedere post appellationẽ interpositã, nõ posset assignare aliquẽ de prędictis terminis: vt singulariter not. Inno. in c. fin. extrà de accusat. & domin⁹ Lud. de Rosa. in clxv. singulari. & habetur ĩ d.c. cũ sit Romana. per Doct. Septima cautela est, ꝙ ille, qui credit habere sentẽtiã pro se, faciat, ꝙ iudex admoneat partẽ, vt cõpareat in tali termino ad audiẽdã sẽtẽtiã, qa si nõ cõparebit in termino, & fertur sentẽtia, ille admonitus per

1 iudicẽ nõ poterit appellare. *Et est ratio: qa simplex admonitio iudicis, habet vim peremptorij, & cõstituit iussum in vera contumacia, adeo ꝙ nõ poterit posteà appellare, si comparuerit: vt est gl. valde no. in l. ij. C. quomodò & quãdo iu. quę ita vult p. illũ textũ. & ibi hoc not. singulariter Ange. quod perpetuò tene menti.

a Deserta. *Appellatio deserta cẽset p lapsum termini dati ad se p̃sentadũ corã iudice ad quẽ. l. ij. § si. C. de tẽpo. appe. Bal. et Doct. ĩ l. præses in uer. pone iudex a quo. C. de app. c. sæpe. eo. ti. Itẽ si apostoli infra terminũ nõ petãt. Bar. ĩ l. j. ĩ uer. q̃ro q̃d si iudex. ff. de lib. dim.*

Cautela, quòd valeat præscriptio cum mala fide. XLVI.

1 *Possessor malæ fidei, nullo tempore præscribit.*

VIDIMVS* in c. fin. de … quòd possessor malæ … lo tempore præscribit, & … bet obseruari etiam in foro … cundùm veram opin. vt … cautela est secundùm Bal. … aliquis laicus posit præscr… tiam cum mala fide, & qu… præscriptiones sint licitæ, … tutũ in ciuitate generale, … statuta loquentia de præs… bus, habeant vim contrac… sensus vtriusque partis: … test dici, quòd propriè … ff. de reg. iur. l. non fraud… l. cùm donationis. C. de … probabiliter anima saluat… tas ciuium, & bonum publ… seruatur. & hoc consilium … genio meo. ita dicit Bald. … fin. de præscrip. vbi vide.

Cautela ad hoc, quòd priuilegium[a] non intelligatur … catum per legem gen… lius, qui illud ante cõc… ticet quòd annectatur … corporetur statutis. X…

a Priuilegiũ. *Priuilegiũ specia… sẽt reuocatũ p generalẽ reuocat… uilegiorũ. gl. sing. ĩ l. decurion… silẽti. li. xij. et sẽtit Bal. ĩ l. nõ … sac. sa. eccle. & ĩ l. j. C. de Iusti. … & ĩ autẽ. habita. C. ne fil. p pa… l. ij. j. col. ff. de cõsti. prin. & An… cõsil. scrip. sit. vij. col. qd est cõ… Alex. iiij. parte, et And. Barba… ul in d. iiij. parte, ad fin.*

1 *Priuilegiũ principis statutis additur quam efficaciam habeat.*

DOMINI & principes sæpe … mero concedũt priuilegia … munitatis, & exemptionis alicui …

Domi…

nemerito de re publica,& processu temporis:per legem generalē,cassāt & annullāt omnia priuilegia exemptionis per eos cōcessa. Cautela est, q̄ nō possit reuocari,videlicet q̄ faciat inseri in libello statutorū ciuitatis,quando ei cōceditur hoc priuilegiū,& hoc debet inseri,quando reformantur statuta,vel si nō reformā
1 tur,dicetur:* & hoc priuilegiū addatur statutis nostris,& p̄ statuto etiā intelligatur:nā hoc casu,quādocūq; dominus vel princeps cassaret omnia priuilegia,tamen nūquā de isto intelliget' ī statutis īserto:nisi de eo fieret exp̄ssa mētio. istud p̄bat' p gl. in aut. qua in p̄uincia. C. vbi de cri. agi opo. & ibi hoc tenet d. Pau. de Ca.

Cautela ad hoc,ut quis semper teneatur de casu fortuito.

XLVIII.

1 *Conductor simplex regulariter,quo tēpore pensionem soluere non teneatur.*

1 REGVLA* est, quòd simplex cōductor nō tenet' tēpore guer
1 ræ soluere pensionem,sed non potest recipere fructus:vt l. itē quæritur. §. exercitu. ff. loca. Idē,quādo nō potest recipere propter aliquā tēpestatē. l. si merces. §. vis maior. eo. ti. & l. ex cōducto. §. j. Idē,quando ex alia causa simili percipere non pōt,puta p̄pter sterilitatē:vt l. si vno. in prin. eo. ti. & in c. propter sterilitatem. in prin. extrà de loca. sed de liuellario dubiū est,sed veritas est,quòd non tenetur:vt no. in l. j. C. de iure emph. per Doc. & in d. c. propter sterilitatē. Sed cautela est,quòd sine dubio in omnibus prædictis casibus teneatur
2 indistincte tam conductor,quàm liuellarius ad soluendum pensionem, si instrumento locationis renūciatū est per cōductorē,vel liuellarium, seu emphyteotam exceptioni doli mali,cōdictioni sine causa etiam iustæ,& cum consilio,quo conductor vel liuellari⁹ se tueri posset à p̄statione pensionis:nā tūc tenet' ad solutionē mercedis,etiā si guerra superueniat post locationē. secūdū Albe. de Ros. qui dicit se obtinuisse corā collegio Pergamēsi:vt ipse no. in l. item q̄ritur. §. exercitu. ff. loc. & ita dicit in Lōbardia obseruari:quod no. bñ.

a Cautela quando instātia[a] perit, quod reiterentur omnes termini.

XLIX.

a Instantia. *Perit quatuor modis,scilicet,lapsu temporis. Item si absoluitur reus ab obseruatione iudicij ante terminum. Item per renuntiationem lit. Item si remittatur. Bal. in mar. uer. instantia. uer. ij.*

1 *Instantia causæ principalis,de iure canonico nunquàm perit:secus tamen de iure ciui.*

LICET* de iure canonico,instātia causæ principalis nūquā pereat,vt in c. pe. extrà de iudi. tñ de iure ciuili,in casib⁹ ciuilib⁹ perit triēnio,in criminalib⁹ biēnio,ita q̄ nec de cōsensu partiū pōt prorogari:vt est casus in l. properandū. in prin. & ibi no. C. de iudi. intātū,q̄ perempta instātia,pereūt omnia acta vsq; ad litem contestatam,& multa,quæ fiūt post litem cōtestatā:vt habet' plenè p Barto. in l. cùm lite mortua. ff. iudica. sol. & no. in l. properādū. in prin. & sic est necesse de nouo incipere p̄cessum,vt in dictis iuribus habetur. Sed tu adde hanc cautelam,[a] quòd partes sibi promittant adinuicē per solennē stipulationem,& etiam per iuramentum:quòd si trienniū labe-

retur antequàm causa expediatur, ꝙ vnico cõtextu, actor & reus teneãtur producere libellũ, & responsiones, & replicationes, & oĩa acta sigillatim de nouo: secũdũ l. quæ omnia. cum ibi no. per gl. Bar. & Doct. ff. de procurato. nã tunc licet instantia dicatur perempta iure, nullus tamẽ in expensis cõdẽnabitur, sed procedit in iudicio de nouo: & si dicatur, cautela non prouidet, vt instantia non pereat: istud est fatendum, tamẽ prouidet secundũ intentionem partiũ, scilicet ꝓpter expẽsas, & ne de nouo habeãt facere singula acta de tpe ad tp̃s, sicut facta fuerũt in prima instãtia: qđ bñ no. qa ita sæpe practicaui.

a Adde hãc cautelam. *Instantia si perit cautela est, quòd de nouo agatur, & omnia acta uno ictu repetantur.* Bar. in l. properãdũ. in prin. C. de iud.

Cautela quòd non respondens positionibus, nõ habetur pro confesso. L.

1 *Positionibus non respondens, regulariter pro confesso habetur, licet sententia requiratur.*

2 *Quæstio generalis est illa, quæ omnia capitula complectitur.*

1 ILLE, QVI* nõ respondet positionibus, regulariter habetur ꝓ confesso: tamen requiritur sententia super hoc: vt in c. ij. de cõfes. li. vj. & l. ij. §. quòd si actor. C. de iura. calũ. Aliqs nõ respondet positionibus, éstne aliqua cautela, ꝙ ipse nõ succũbat? Dicas, quòd quidã aduocatus adhibuit hanc cautelã, cùm clientulus suus debebat haberi pro confesso: quia non respondit positionibus: nam fecit causam committi consilio sapientis sub hac forma, quæ essent partes iudicis in diffiniendo: & quia non erat pronũtiatũ, quòd positiones haberentur pro confessatis, non potuit cõsultor consulere super positionibus tanquàm confessatis: sic stetit actor absque probatione: forma commissionis, cum nihil dicerit eũ respondisse. & ideo [illegible] uocate partis alterius esto caut[illegible] clientulus circũueniatur in forma [illegible] cti, quando trãsmittitur ad cõ[illegible] dum: dicas ergo, iudex cõmiss[illegible] iuris, nũquid diffiniendũ [illegible] ita dicit Bernar. no. in c. vnico [illegible] de litis cõtesta. Et est ratio [illegible] do pũctatur causa diffinien[illegible] ligitur de diffinitiua. arg[illegible] biduũ. cũ glo. ff. quãdo appell[illegible] vnde cũ vigore cõmissionis [illegible] consultor iudicare tãtũ super ca[illegible] principali, & sic diffinitiuè, & nõ per interlocutoria, sequitur, ꝙ cũ sit pronuntiatũ interlocutoriè, positiones haberi ꝓ cõfessatis: quòd nec iste, cui est causa commissa, iudicare vel cõsulere poterit. Sed cũ causa [illegible] mittitur, quid iuris? intelligitur [illegible]

2 cõmissum, vt super omnibus c[illegible] lium.* Nã quæstio generalis est omnia capitula cõplectens: vt l. eius qui in prouincia. ff. si cer. pet. vnde si cõmittitur alicui quæstio consulenda, per istum modum, quid iuris? nisi super omnibus cõsilium reddatur, nõ videtur consilium reddidisse. arg. ff. de arbi. l. quid tamen. vt dicit not. Bald. in c. j. in titu. de controuer. inuesti. in vsi. feud. & no. per Ang. in l. quærebatur. in princi. de testamẽ. fi. & l. si fundum sub conditione. §. Stichum Sempronio. de leg. j. dixi in re peti. c. j. de feud. cog. & ideo quando in casu proposito cõmittitur decidenda vel cõsulenda, quid iuris? intelligitur

gitur, vt super omnibus articulis ꝓnūtiet vel consulat: & sic cū reperiat partem fuisse in respondendo positionibus, debet super hoc cōsulere super causa principali, & sic illum habeat pro confesso condemnando: qđ bñ nota, vt scias practicare, qa erit vtilis tam pro actore, quàm pro reo.

Cautela ad l. pleriq; de in ius uocan. ut inuitus possit quis extrahi de domo. LI.

1 *Domo nemo inuitus extrahi potest.*
2 *Domo pro criminalib* quis extrahi pōt.*
3 *Citatus per se, uel procuratorem, comparere potest.*

1 REGVLA est,* quòd nemo inuitus trahi de domo pōt, quia domus cuiq; tutissimū refugiū est; vt est dictū in l. pleriq; cū seq. ff. de in ius voca. & in l. nemo. de regu. iur. Sed cautela est: quod iudex pceptū faciat debitori meo, qa stat in domo vel nō vult exire, quòd cōpareat coram ipso sub pœna quinque vel sex librarum applicanda fisco: nā si compareat, poterit capi^a extra domum, si noluerit cōparere, iudex condemnet illum in illa pœna fisco applicanda: quam pœnam si non soluet, pos-
2 set capi etiā in domo:* quia pro criminalibus quis posset capi, & extrahi de domo. l. nemo carcerem. C. de exact. tribu. lib. x. nā condemnatus fisco, propter contemptum mandati, dicitur condemnari criminaliter: iuxta ea, quæ habentur in l. iij. ff. de sepul. vio. Item condemnatus etiam simpliciter potest incarcerari, & qa est cōdēnatus fisco, pōt extrahi de domo, & quando erit ibi positus in carcere poterit ibi pro debito alio condemnari: secundū ea quæ habentur per Bar. in l. ij. de custo. reo. & in sua disputatione, quæ incipit, Lepus captus. & istam cautelā ponit Barto. in effectu in l. sacrilegij. §. fi. ff. ad l. Iuliam pecu. Sed circa prædictā cautelā potest duplex remedium adhiberi. Primum est, quòd si est cita-
3 tus, mittat procuratorem, vel nuntium,* quia quādo quis est citatus, potest regulariter comparere per se, vel per procuratorē. iuxta no. in l. fi. C. de proc. Aliud remediū est, quòd si nullo modo compareat, quod ipse potius soluat cōdemnationē vel mulctā, quàm quòd patiatur se detineri: vt habetur per Old. in l. iiij. §. prętor. ff. de dam. infec. Sed contra primum remedium posset adhiberi cautela per iudicē, videlicet quòd citet eū, vt ꝑsonaliter cōpareat, & per ꝓcuratorē, qa vult loqui secū, &c. nā hoc casu mittēdo ꝓcuratorē, nō excusaret. facit quod habet in c. cum dilecta. in ver. personaliter. extra de rescri. & in c. fi. §. is autem. extrà de offic. deleg.

a Poterit capi. *Captura debitoris regulariter fieri potest, nisi sit fœmina, uel in domo, sed præcedēte citatione. Bar. in l. consentaneum. iij. col. C. quomodò & quando iu. in uer. contra hoc oppo. de le. j. Captura in propria domo debitoris pro debito ciuili, non ualet. l. plerique. ff. de in ius uocā.* Debitor in domo *propria, in qua non habitat, capi potest. Bar. in l. nec in ea. ff. de adul. Doc. moder. in l. pleriq; Itē in horto, ad quē non sit aditus à domo habitationis. argu. l. prædiis. de le. iij. & l. olym. pe. col. ff. de ser. urb prædio. Item in apotheca. Do. & Paul. de Cast. in d. l. pleriq; ubi Card. & Butr. tenet cōtra Barto. & Abb. ibi distinguit, & refert opinio. Bar. fuisse Hosti. & uide Abb. in c. quod clericis. de fo. compe. in pe. col.*

Caute

Cautela quod ex delicto patris, filius non priuetur successione. LII.

1 *Filius delicto patris aliquando successione priuatur, non tamen agnatus.*

PROPTER* delictũ patris etiã aliquãdo priuatur filius sua successione, & nõ agnatus. de quo habetur in l. adoptiuũ. ff. de in ius voc. & in l. ij. C. de libe. & eorum lib. & in c. pe. si vasal. feud. priue. cui deferatur. sed circa hoc hodie põt adhiberi cautela, quãdo ꝓprietas spectat ad filiũ, & ad patrem vsusfructus. quòd pater renũtiet vsufructui, dicit Ang. in d. l. adoptiuũ. quòd hoc remediũ ꝓuenit in quodã patre, qui calore iracundiæ occidit filiũ habẽtẽ patrimoniũ maternũ, vnde ei nõ poterat succedere: & similiter filij eius videbãtur exclusi à successione, ne patri acquirant: vnde alij attinentes ex latere materno dicebant hæreditatem ad se spectare, pater renuntiauit vsufructui, & alij fratres obtinuerunt.

Cautela ad hoc quòd quis non teneatur de falso, quando falsis instrumentis uel testibus fuit usus. LIII.

1 *Attestationibus publicatis partibus, quibus interrogationes fieri soleant.*

2 *Responsum petitioni seu responsioni cõforme esse debet.*

3 *Paria sunt non respondere, uel clarè nõ respondere.*

4 *Dominus si ratum habere promittat, quicquid erit legitimè per procuratorem factum, ratihabitio non tenet.*

COMMVNITER * in causis publicatis attestationib⁹ solẽt fieri interrogationes partibus, si volunt vti literis, & attestationibus, & instrumẽtis bonis, veris, legalibus & legitimis: ad hoc vt si dixerint, ꝙ sic, & reperiat falsitas, puniri possint de falso. & causam amittant: nõ quia falsum fecerũt, sed quia falso vsi sunt. sed pone, quòd quis produxit instrumetũ bona fide, quod credebat esse verũ, posteà peruenit ad ei⁹ notitiam quòd est falsum, vel fecit examinari testes suos, quos cognouit publicatis attestationibus falsum dixisse, cautela est, quòd producens non teneatur de falso pro vsu dictorum testium: secundũ Bal. no. in l. falsi. C. ad l. Cor. de fal. instru. ꝙ aut interrogatur producens, si vult vti attestationibus & instrumẽto ꝓbationis ꝓut legalibus, aut nõ interrogatur, si ponit, quia illud nõ est vti, sed velle, quando aderat bona fides. sed si interrogatur, dixi cautela est, quòd respõdeat: ita ꝙ nõ possit cõprehendi ex verbis, quòd reputet instrumẽtũ vel testes falsos: quia esset diffamare se & alium, & ponere se & alium in periculũ: nã in talibus multũ est periculosa suspitio iudicis: vt l. si aduersarius. C. de fide instrument. & l. habemus. C. de ꝓbatio. debet ergo hoc modo cautus respondere: quia nõ reputo mihi hos testes, vel de illo instrumento nõ curo, & vsui cedo: vt dicit Bal. in d. l. fi. Nã si interrogatus diceret simpliciter, se velle vti instrumẽtis vel testibus, videt fateri illud falsũ: vt no. Bal. in d. l. si aduersarius. C. de fide Inst. & consulo, ꝙ talia potius facias per ꝓcuratorẽ generalẽ, quàm per teipsum. iuxta no. in l. furti. §. si quis alieno. ff. de his qui no. infa. & de generali ꝓcuratore, cum libera intelligas: alijs ꝓcurator generalis nõ possit cedere testib⁹ & instrumẽtis, sicut nõ posset cedere liti.

Aliàs

Aliàs posset adhiberi alia cautela circa prędicta, secundū quosdā: videlicet, q in respōsione dicat, q vti intēdit testib⁹, attestationibus, & instrumētis pro bonis, veris & legalibus, si & inquātū de iure sunt, & nō aliter: & alio modo vel sic dicat, q vult vti in illis passibus, & pūctis, q sunt in eius fauorē, nec aliter declarare. sed ista cautela pcederet, si opponeret à parte, Sed tu dic, q per alterā partē posset opponi, q nō sit sufficiēter re
2 spōsum: *qa responsū debet esse cōforme petitiōi, seu interrogatiōi, vt l.j.§.cū adijcitur.ff.de ver.oblig sed interrogatio fuit simplex & responsio, ergo dicit, q ista respōsio nō est clara, & nō reddit aduersari⁹, vel iudex certus: ergo respōsio nō sufficit:
3 *qa paria sunt nō respōdere, vel clarè nō respōdere; vt l.de ętate. §. nihil.ff.de interroga.act. sicut dicim⁹
4 de pcuratore, *q si dn̄s promittat ratū habere, quicqd erit factū legitimè p procuratorē, nō valet. Itē quia iuramētū est indiuiduū: vt not. Bal. in c.j.§.cū aut.de cōtr.inuest.& no. in l.si auus.in pri.ff.de vsuf.vnde interrogatus sup depositiōe testiū, videtur interrogatus super iuramēto, qd est principale, & à quo depēdent depositiones: & ideo nō pōt p parte adaptari, & p parte non. iuxta no.in l.Aurelius.§.idē qrit, si tutor. ff. de lib.leg.per.Bart.& hoc casu, in effectu volunt Bald.in quodam suo consilio, quod incip.in Christi nomine, amen. decreto cauetur, q post publicationem testium.

Cautela pro illo, qui debet producere instrumentum ad partes longinquas, ad hoc ut fidē faciat. LIIII.

1 *Signa testiū quāta in chartis existunt, tanta instrumenta esse dicuntur.*

SI aliquis haberet cōtrahere cum aliquo forensi, & esset necesse p ducere illud instrumētū in partibus lōginquis, esset impossibilis literarū pbatio, pper loci distantiā, si instrumentū ruperetur. cautela est, q fiat instrumētū, & insinuetur de partiū volūtate: nā hoc facto, fides dicti īstrumēti, nō poterit in dubiū reuocari: vt pbatur aut.de fide inst. in §. nihil.in ver. insinuet. & ibi gl.q̄ incipit, q.d.si ibi dubiū est, de fide chartę.& ibi hoc no. Ang. Sed ista cautela nō videt sufficiēs, qñ instrumentū defertur ad lōginquas partes. nā sicut negat instrumētū, ita posset negari insinuatio, & consensus partiū: sit ideo melior cautela, q tu, qui celebras cōtractū cū aliquo forensi, vel ciue, & instrumētū debet dimitti ad partes extraneas, vt facias dictū instrumētū scribere p tabellione publicū, & subscribere tres tabelliones honestos, & signare eorū signis, ad hoc vt nō possit negari instrumētū, etiā manu notarij. & hoc pbatur per gl.no.in aut.de tabelli.in §. aliàs au
1 tē.in gl.q̄ incipit.caue tibi.in fi. *q̄ dicit, quāta signa sunt in chartis, tot & plura sunt instrumēta: vt in §. oportet. de fide inst.de hoc etiā not. Ang.in d.§.j.in aut.de tabe.col. iiij. Solet etiā adhiberi cōis alia cautela, videlicet q à fine instrumenti, vel etiā in alio instrumēto officialis loci, ī quo est scriptū instrumētū, sicut est ptor, q faciat scribere literas de legalitate notarij, dicēdo, notū sit omnib⁹, q notarius q scripsit tale instrumētū, ponēdo principiū & finē, est bonus, verus & legalis notarius: &

& ꝙ eius instrumento adhibeatur bona & plena fides, &c. & apponatur ipsius officialis sigillũ, iuxta no. in c.j.& ij.& in ca. inter dilectos. de fide instru.

Cautela ꝓ illo, qui aliquid perdidit in ludo. LV.

1 *Ludo aliquid surripiens, nedum actione pœnali non tenetur, sed nec iudicio rei persecutorio.*

SI aliquis scholaris, vel alius ꝑ ludũ amisit pecuniã, libros, vel alia bona, iuxta ea q̃ habent ĩ aut. alearũ ludus. C. de reli. & sum. su. & de aleato. & in toto tit. ff. de alea. ad hoc vt ipse possit recuperare illud, qđ ꝑdidit in ludo, & tãtũdẽ: cautela est vtilis, ꝙ ille, q perdidit, iterũ vadat ad ludẽdũ cũ illo qui vicit, & surripiat, si põt etiã furto, illud qđ perdidit pecuniã, vel aliqđ de bonis vincẽtis dũ est in ludo: & isto modo satisfaciat
a ꝓpria autoritate [a], & erit securus: qa nõ poterit cõueniri ab illo, cui surripuit: qa nõ cõpetit actio: vt est tex. in l. fi. ĩ pri. & ibi hoc not. Ray. & d. Flo. ff. de alea. q dicũt, ꝙ ꝑ illũ text. Ray. ita cõsuluit cuidã scholari suo, & dũ posteà esset accusatus de furto, ipsũ
1 defendit ita, ꝙ fuit absolutus. *Et adde & intellige, ꝙ talis surripiẽs in ludo nõ tenetur, nedũ actiõe pœnali, sed nec iudicio rei persecutorio: qa illud edictũ de aleatoribus, quod denegat iudiciũ, loquitur simpliciter, & intelligit tam de iudicio pœnali, q̃ rei ꝑsecutorio, & ita ĩtelligit Ioã. An. illũ tex. in c. vbi periculũ. pe. co. de elect. in vj. in nouel. & ideo ꝓ hoc cõcludo, ꝙ ille, qui surripuit in ludo, vt dictũ est s. quãdo perdidit, nõ solũ poterit cõueniri actione de furto, sed etiã ad restitutionẽ rerum furto subtractarum: quod tene perpetuò menti.

a Propria au. *Ludẽs põt propria au[...]ritate auferre uel furari, id quod [...]do amisit, uel aliqđ æquiualẽs [...] & ibi Ra. et Flo. ff. de aleato. nec [...]tur pœna furti, uel bono. rapt. nec [...]stitutionẽ. Io. An. sing. in c. ubi pe[...]lũ. de elec. in vj no. in ult. col. qđ [...] si furatus est in ipso ludo & ip[...] nõ si post. Bar. in d. l. j. sed ud[...] j. § .ij.*

Cautela pro illo, qui impe[...] principe, quod non te[...] soluere onera, seu alia[...]stationes.

1 *Concessiones Imperatoriæ per im[...]tunitatẽ factæ esse præsumuntur.*

2 *Bona alicuius rebellis, si quispiã [...]cipe impetrauerit, impetratio & co[...]cessio non ualet.*

ET est cautela pulchra, quã mul[...]ti sæpenumero, & maximè [...]tes impetrãt à principibus vel dom[...]nis: qa nõ tenẽtur soluere onera & præstationes: & simpliciter ea im[...]tratio, est nulla ipso iure: vt est ca[...] no. in l. nauicularij. C. de decur. lib. [...]
1 *vbi Imperator vult, ꝙ cõcessiões & exẽptiones factę etiã per Imperatorẽ, nõ valeant: & præsumãtur esse factæ potius per importunitatẽ, q̃ q̃ Imperator ita voluerit, ꝑ tex. ĩ l. j. C.
2 de pe. bo. subla. lib. x. *vbi habetur, ꝙ si aliqs impetret bona alicuius rebellis, nõ valet impetratio, & cõcessio. Sed cautela est, vt similes Impetrationes valeãt, ꝙ dicatur in priuilegio, & cõcessione exẽptionis in specie, non obstante l. nauicularij. C. de dec. & in secũdo casu in impetratione bonorũ rebellis dicat, nõ obstãte l. j. C. de pe. bo. subla. qa tũc bene va

lereãt

lerēt dictę cōceſsiones:vt no, Bar.in d.l.j.& eſt ſingulariter no.contra ſimiles impetrationes.& vide in ſe.

Quando cōtumacia procuratoris noceat domino a: LVII.

a Noceat do. *Cōtumacia procuratoris neſciētis reſpōdere, an domino noceat, vide Bal. in add. Spe. de pcu. ver. ſi procurator reſpōdet. Itē cōtumacia procuratoris nocet domino, ĩ his q̃ ptinēt ad proceſsū cauſæ, nō quo ad mulctā ĩponendā, nec quo ad alias pœnas. Bar. in l. cū q. in ul. no. C. de procu. & ibi Bal. in v. no. ui. Bar. in l. quāuis. in ult. col. uer. iij. cōſueuit dubitari. ff. de dā. infe. & in l. quoties. C. de dign. lib. xij. et in l j. §. ſi procurator. in j q.*

1 *Contumacia eſt aliquid non facere.*

2 *Contumaciam, dominus mittens procuratorem, quibus in caſibus non incurrat.*

3 *Contumacia procuratoris, an & quādo domino nocere habeat remiſsiuè.*

4 *Indefenſus dicitur is, pro quo generaliter uocatis amicis & coniunctis, nemo comparuit.*

5 *Mandato generali negotiorū, delictū non continetur.*

ISTE articulus, an contumacia pcuratoris noceat domino, eſt quotidie in vſu, & à nemine declaratur. propterea dicatis ſic, q̄ primò videndum eſt, quid ſit contumacia procuratoris, & quæ domini. ſuper quo pulchrè loquitur Bart. in l. cū filius. §. in hac. de verb. ob.* Dicatis ergo, quòd cōtumacia eſt, aliquid non facere, & ideo contumacia dicitur illius, cui facere principaliter erat iniunctum: & ideo ſi dominus citatur, & mittat procuratorē, qui non comparet, non excuſatur, mittendo procuratorem. allegat text. in l. procuratorem. §. tutores. ff. manda. & notat Bar. in l. non diſtinguemus. §. pē. ff. de arbi. quod verum eſt, ſi procurator non comparet prima vice ad litem: ſi poſteà non comparet, dicitur contumacia procuratoris: vt notat Bar. in d. §. in hac. quod tamē dixi: *q̄ ſi dominus citatur, & mittat pcuratorem, qui non comparet, dicitur contumacia domini, non procuratoris. Fallit in quatuor caſibus. 2
Primò fallit, quando caſus fortuitus contingit in perſona procuratoris, propter quem non potuit comparere: vt l. cū à matribus. C. qui pet. tu. Fallit ſecūdò, quando in perſonam procuratoris non contingit caſus fortuitus, tamen aliud impedimentum eum de iure communi excuſans, ſecus ſi ſit impedimentū excuſans eum de iure ſpeciali: vt declarat Barto. in d. §. in hac. Tertiò fallit, ſecundùm dominum meum, vbi requiritur dolus domini, in miſsione in poſſeſsionem ex ſecundo decreto, in perſonalib⁹: vt l. Fulcinius. §. quid ſit latitare. ff. ex quib⁹ cauſis in poſſeſ. eatur. nam conſtituere, pcuratorem, qui non cōparet, eſt culpa: vt l. eum qui rem. in fi. ff. commoda. & l. cùm plures. §. ſeruum. ff. loca. ideo ex contumacia procuratoris, non fit miſsio contra dominum. Iſta tamen propriè non eſt fallētia, vt videtur: quia par verū eſt dicere, quòd eſt cōtumacia domini, & non procuratoris: licet non ſit talis, propter quam fit miſsio, ex ſecūdo decreto. Quartò & vltimò fallit, quādo procurator talis conſtitutus à domino, qui communi opinione reputabatur idoneus. nam hoc caſu, dominus conſtituens, liberabitur à culpa:

pa:vt l,argētum.in fi.ff.commo.hæc
tamen constitutio nō sufficeret in
via,in qua proceditur contra caren-
tem culpa,vt in missione ex primo
decreto,que fit etiā cōtra absentem
ex probabili causa:vt not.in l.igno-
3 rare.ff.de testam.mili. *Sequens ar
ticulus est,vtrū contumacia procura
toris noceat domino.in quo articu-
lo Bar.plenius locutus est in l.j. §. si
ꝓcurator.ff.si quis ius di.Istę sunt cō
munes cōclusiones,& nō verę: quā-
do nō factū procuratoris,prima fa-
cie sonat in delictū, vt non cōparet
ad iudicis mandatū:tunc si agitur de
his,quæ sunt modici pręiudicij, vt
mittere in possessionē,ex primo de
creto,contumacia procuratoris no-
cet domino: casus in hac lege, quæ
ita cōmuniter intelligatur. Si verò
agitur de his,q̄ sunt magni pręiudi-
cij,vt est missio ex secūdo decreto,
cōtumacia ꝓcuratoris nō nocet do-
mino:vt l.hoc amplius.§.fi.ff.de dā.
infe.& in l.cū vsufructuario. ff. si ex
noxali causa agatur.hoc vltimū fal-
lit,nisi dominus sciens procuratorē
hoc nō fecisse,nō purgauit eius mo
ram:vt l.ij.C.de exact.mil.ann.lib.x.
Et ita intellexit Bart.l. nō solum. in
prin.§.de procur.Sed tūc nocet do-
mino propria cōtumacia,in nō pur-
gando,nō autē cōtumacia procura-
toris:hæ sunt cōclusiones,in quibus
cōmuniter trāseunt ignorātes,& nō
verę.Et primò falsa est illa cōclusio,
secundū dominū meū,ꝙ ex cōtuma
cia ꝓcuratoris fiat missio ex primo
decreto cōtra dominū:allegatur ille
tex.vbi est casus ad literā in contra-
riū,qui tex.nō vult,ꝙ ex sola contu
macia procuratoris fiat missio, sed
dicit,ꝙ post contumaciā procurato

ris,iudex debet deliberare,an ...
at mittere ex primo decreto,...
derare an dominus sit indefe...
quasi sentiat,ꝙ sola cōtumacia
curatoris non faciat videri do...
4 indefensum. *Is enim dic...
fensus,pro quo generaliter voca...
amicis & cōiunctis,nemo appare...
itē ait pretor.§.fi.eum l.se.ff...
cau.ma.& l.hoc autē.§.j.fi...
cau.in pos.eatur.& not.gl.in
titul. Itē nō est vera conclusio...
his,quę sunt grauis pręiudi...
macia procuratoris nō noce...
no.ꝓ hoc allego vobis c...
suborta.de senten.& re iu...
pter cōtumaciā procuratoris...
sententia diffinitiua cōtra dom...
quę est magni pręiudicij. Ange...
cognouit dicta Bar.nō esse vera...
dit aliā doctrinā:nec disting...
sonet in delictū,vel non deli...
inter ea quę sunt magni, vel ...
præiudicij. Sed prima cōclusio ...
est ista,quā etiā sequitur Bal.vbi re-
quiritur vera domini contuma...
hoc est dicere,dolus dñi,cōtuma...
procuratoris,nec domini, nō noce...
domino:ideo ex contumacia pro-
ratoris nec dñs mulctatur, nec ex-
cluditur à beneficio appellandi...
hoc vltimò,de beneficio appe...
Bart.idē tenet in alia ratione...
neficiū appellandi,est magni p...
dicij. Secūda cōclusio Ang.est...
sufficit ficta cōtumacia domini...
tumacia procuratoris nocet domi-
no:qa contumacia procuratoris,est
ficta cōtumacia domini. Ex hac cō-
clusione,sequūtur infinitæ illationes
in practica.Prima est,ꝙ si procura-
tor actoris deseruerit causam, con-
dēnabitur dominus in expensis, ex
conta

contumacia procuratoris.hoc intel-
ligit Innoc.extrà vt l.t.nō cōteſt.c.j.
Bar.vero in l.j.§.ſi procurator.ad fi.
ff.ſi quis ius dic.videtur contrarium
dicere,dicens,ꝙ ſicut ex procurato-
ris cōtumacia dominus nō mulctat̄.
vt in l.j.§.ſi procurator.ita nec con-
demnatur in expēſis,vel intereſſe:qa
illa duo à pari procedunt. vt d.§.ſi
5 procurator.& §.ſeq.*Itē ſicut in mā
dato generali negotiorū, non con-
tinetur delictum, vt l. ſi procurator,
ff.de cōd.inde, & in l.ſi pater.ff.que
in frau.credi,ita nec in mādato vni⁹
cauſæ,intelligitur mandantis cōtu-
macia.in aliqua parte.Subdit tamen
Bart.ſingulariter ibi, quòd hoc caſu
dānatur dominus per viam excipiē-
di,quia poterat ſibi denegari audiē
tia,donec ſoluat ſibi expenſas: & de
lictū procuratoris, faciliùs nocet do
mino, vt cauſet exceptionem cōtra
dominum. quā actionem,vt dicitur
in delicto in faciēdo, dominus me⁹
in hoc articulo allegādo,dixit diſtin
guendam inter expenſas, ratione vi
ctoriæ,& ratione contumaciæ. Si q̄-
rimus de expenſis, ratione victoriç,
cōtumacia procuratoris nocet domi
no,ſi dedit ſpeciale mandatū ad cau
ſam:aliàs ſi contumacia nō noceret,
ſententia lata contra procuratorem,
diceretur lata contra geſtorem ſine
mādato: & non præiudicaret domi-
no niſi ratum haberet.l.iij.§.ſtipu-
latio.ff.iud.ſolui.quod eſt falſum:vt
in d.c.ſuborta.In expenſis verò,quç
veniunt ratione abſentiæ,Raph. ſe-
quitur Bar.ꝙ contumacia procurato
ris nō nocet domino,p ſuas ratiōes.
Secūdò ſequit̄ ex dictis Ang.ꝙ con-
cordet cū Bar.in illo articulo,procu
rator nō appellādo infra x.dies,p̄iu-
dicat domino. mouetur tamē diuer
ſis rationibus Bar.hoc ideo:quia nō
appellare,nō ſonat in delictū. Ang.
hoc ideo:quiá ibi nō appellādo, nō
requirit̄ vera domini cōtumacia.Ad
uertatis tamē:quia eſt vna gloſ. quā
nō allegāt. & eſt multū ſingularis in
l.j.in fi.ff.quādo appel.ſit.quæ dixit,
ꝙ ita demū non appellādo, procura
tor p̄iudicat domino, ſi nō eſt ſoluē
do.& ſolet illa gl.allegari p moder-
nos.in aut.hodie C.de ap.itē ſequit̄
ex dictis Ang.ꝙ ſi procurator rei ci-
tatus peremptoriè nō cōparet, & cō
demnatur, talis citatio nocet domi-
no:quia in perēptoria nō requiritur
vera domini contumacia, ſed ſuffi-
ciūt tres denūtiationes:vt l.ad perē-
ptorium.ff.de iud.& in l.tres denun
tiationes.C.quomodò & quādo iu-
dex.& hoc ſatis ꝓbat̄ in d.c.ſuborta.
contrariū tenet Bart.in hoc,dū vult:
ꝙ in his,quę ſunt magni præiudicij,
contumacia procuratoris,nō nocet
domino Rapha.cōcordat iſtas op.p
diſtinctionē: an procurator ſit ſoluē
do,vel nō.& dixi in proximo articu.
Vltimò ſequitur ex dictis Ang. ꝙ in
terpoſitione ſecundi decreti facien
da in reali,in qua ſufficit ficta cōtu-
macia domini: vt l.ſi finita. §. ſi for-
tè.ff.de dam. infect. ex contumacia
procuratoris,fiet miſsio ex ſecundo
decreto cōtra dominum.& hoc caſu
Bart.malè loquitur, ꝙ tenuit indiſtī
ctè,ꝙ miſsio nulla ex ſecundo decre
to,fit contra dominum ex contuma
cia ꝓcuratoris.ſed debet Bar.ſaluari
in miſsione in poſſeſsionem,quę fit
ex ſecūdo decreto ſuper pſonalib⁹,
quæ requirit dolum domini, & lati-
tationē:vt l.Fulcinius. §.quid ſit lati
tare.ff.quibus ex cauſ.in poſſ.eatur.

Differentia, quomodò legatum sit non scriptum, uel caducum. LVIII.

1 *Homo mortuus, non est homo.*
2 *Legatum non capit uires, nisi post testatoris mortem.*
3 *Conditione quicquid est, non est in obligatione.*

PRO non scripto legatū est, quando testator relinquit alicui, qui erat mortuus tempore testamenti, siue legati, quod caducum est quādo legatarius, siue hæres viuebat tempore testamenti, siue legati, sed mortuus est viuo testatore. Caducum legatum vel institutio est, quando legatarius, vel hæres mortuus est ante testatorem, pendente conditione legati, vel institutionis. Et his casibus deuenire debet portio istorū in substitutum specialiter eis datū, secūdò in cōiunctum siue hæredem aut collegatarium. l. vnica. §. cum triplici. C. de cadu. tollen. Ratio primæ decisionis est: quia si relinqtur mortuo, relinquitur ei, qui non potest cape-
1 re*: qa homo mortuus, nō est homo: vt l. seruum manumisso. ff. de condi. indeb. nec hęres illius mortui poterit habere, postquàm nō habuit fundamentum in persona prædecesso-
2 ris sui.* Ratio secundi, scilicet quasi caduci est: quia legatū non capit vires, nisi post mortē testatoris. l. à Titio. ff. de fur. Ratio tertij dicti est: qa postquā mortuus est pēdente conditione, & sic antequā purificetur conditio, debet annullari legatū siue in-
3 stitutio:* quia id quod est in conditione, non est in obligatione. l. cedere diem. ff. de verbo. sig. & l. si qs sub conditione. ff. si quis em. ca. test.

Cautela pro appellato, quando appellans non appe... infra x. dies[a].

a Decē dies. *Appellatio ... fiat, & opponatur contra ... cietur esse procedendum ... let processus: & appellatio ... dies, præsumitur facta ... Lud. Pon. in l. sciendum ... bo obliga. & Rota in d... possessor. in not.*

1 *Sententia lata si quis ... infra x. dies appellandi ... diffinitiua, seu interlocu...*
2 *Negatiua non semper on... aduersarium transfun...*

1 QVANDO* est lat... si grauatur, appellan... fra x. dies: siue sit diffinit... hodie. C. de app. & in c... sultationem. ad fin. de re... dilecti. de elect. cū si. siue ... cutoria, vt est tex. cum g... gnificauerūt. extrà de test... aliqui appellauerunt post ... tenet appellatio, vt in dictis... Sed dubiū est, q si esset ap... post x. dies, qualiter debet ... appellatum, q nō sit appel... re debito. Et dic, q cautela ... dùm Io. An. in c. Romana. §... de appe. in vj. quē sequitur ... videlicet q appellat⁹ dicat, ... pellatum infra x. dies, & nō ... pellatū fuisse post x. dies. Et ... tela vtilis est propter duo. Pr... non sequitur, quia si appellau... x. dies, ergo non prius: quia ... prius appellare, extrà de test... tu. Secundo, quia vtilis est pr... negatiuam, quia negando tra... dit in eum ius probandi: vt ff. de ... ba. l. ei qui dicit. sed Do. ibi dic...
2 ista secūda ratio non est bona* ... neg...

negatiua nō ſemper transfundit o-
nus probandi in aduerſariū: vt not.
in ca. ſuper his. extrà de accu. & not.
in c.j. de confeſ. lib. vj. Nam ſcire de
bes, quòd quando quæritur an aliqs
appellauerit congruo loco & tēpo-
re, vel apoſtolos petierit, vel ſuā cau
ſam proſecutus fuerit, tunc ſine du-
bio ille qui appellat, debet probare:
vt l. litigatoribus. & l. eos. in fin. & l.
pe. C. de app. vt no. Spe. in ti. de cita-
tione. §. ſequitur videre. iuxta prin.
& de appel. §. qualiter autē appella-
tio. ver. & aduerte. & ita dicit etiam
Arch. xxij. q. j. ad fin. & adde, quod di
xit idē Archi. l. diſt. ſi quis ꝑpoſterè.
præſumitur tamē temporis ſolenni-
tas, videlicet ꝙ infra x. dies fuerit in
terpoſita appellatio: vt vult Bald. in
aut. hodie. C. de appella. & Ludo. de
Ro. in l. ſciendum. ff. de verb. oblig.

Cautela quomodò iurabit ille, qui ſoluit nemine præſente, illi qui mutuauit etiam nemine præſente, & repetitur per eundem. LX.

1 *Mala omnia pati debemus potius, quā malo conſentire.*

2 *Iuramentum ſuper una re tantum, & de eodem tempore indiuiſibile dicitur.*

SI mutuaui tibi centū in camera,
& tu reſtituiſti mihi ſimiliter ne
mine præſente, & poſteà peto à te
2 iſta centū, & volo ſtare iuramento a
tuo, vel tibi facio vnā poſitionē, ꝙ ti
bi mutuaui centū, an licitè & ſecurè
poſſes iurare. Et videtur ꝙ non, quia
ſi iuras, ꝙ tibi mutuaui, cōpelleris
ad reſtituēdū, etiā ſi diceres, ſed ego
tibi reſtitui: qa nō crederetur tibi ſu
per reſtitutione, iuxta no. per Cy. in
l. ij. C. de don. ante nup. & ſingulari-
ter p Bar. in l. Aurelius. §. idem q̄ſijt.
ff. de li. leg. & per Bart. in l. vna. C. de
confeſ. & per Anto. de Bu. in c. ex p-
te decani. de reſcrip. ſed ſi tu iuras, ꝙ
non mutuaui, iuras falſum: ergo, & c.
gl. in c. cupientes. in ver. malignan-
tium. de elect. in vj. facit, ꝙ poſsit iu
rare, ex quo in veritate non tēdit in
præiudiciū alterius, etiā quia tu ha-
bes ius in principali cauſa: & quia li
beras animā fratris à peccato, qa ſi
bis ſolueris, illicitè retinebitur: vt in
1 reg. bona fides. de regu. iur. in vj. *Po
tius debes omnia mala pati, quàm ī
cōtrarium, ſcilicet quàm malo cōſen
tire. quod me. cauſa. in cap. ſacris. Itē
quia principaliter iuramentum præ
ſtatur Deo, cui non eſt mētiendū: vt
no. Pet. de Anc. in d. c. cupientes. ſed
Ioan. de Imol. in d. c. cupientes. dicit,
quòd poſſet fortè dici, ꝙ ille non te
netur reſpondere tali poſitioni, ſub
audi: nec tu iurare, an mutuauerit:
ergo, &c. ſed ſolùm debet iurare, an
debeat ſeu debitor ſit: cū hoc ꝑſuade
re debeat æquitas iudicantis, vt calū
nijs & malicijs obuietur: arg. l. in fun
do. ff. de rei vendi. facit l. vbicunque.
ff. de interrog. actio. poſſet etiā for-
tè ſecundùm eum iurare: iuro, ꝙ ſi
mihi mutuaſti, tibi reſtitui: & ſic nō
fateretur purè intentionem actoris,
ita vt ex illa poſſet ſe fundare, ſicut
dicitur de opponēte exceptionem:
vt in reg. exceptionem. de regu. iur.
lib. vj. facit quod not. in l. ſiquidem.
C. de excep. & c. cùm venerabilis. ex
trà eo. tit. Dicit etiam Io. de Imo. ꝙ
ſi iudex arctaret te ad reſpondendū
purè ſuper depoſitione mutui, vel
ſuper iuramento delato, poſſes dice
re iūro, quòd non mutuaſti mihi a-
liquid, propter quod tibi obligatus
ſum: & tunc dicit verum, & repellit

cauillationem aduersarij. & vide qđ not. Arch. iiij. quæ. j. nullus. & ita in effectu vult Do. de San. Gemi. in d. c. cupiẽtes. de elect. in vj. quod not. singulariter, quia quotidie potest contingere de facto. Et bene aduertat reus: quia si sibi defertur iuramẽtum simpliciter, si recepit centum in mutuo, ꝙ non respondeat. habui, & tibi restitui: quia respõdet vltra delationẽ sibi factam. nam iuramentum nõ fuit sibi delatũ super restitutione, ergo iuramẽtum in illa parte nõ attenditur. ar. l. iij. §. j. ff. de iureiur. cũ sim.* licet quidã dicant, ꝙ hoc casu debet in totũ stari sacramẽto, vel in totum non stari, cùm iuramentum sit indiuisibile: & quia sicut potuisset negare totũ, & non negauit, præsumitur, ꝙ in omnibus veritatẽ dixerit. nam hæc opinio nõ est vera, per d. l. iij. §.
2 j.* & licet iuramentum dicatur indiuisibile, verũ est super vna re tãtum, & de eodẽ tempore: sed super diuersis rebus vel factis, vel temporibus secus: vt hîc, & maximè vbi iuramentum defertur super vno tãtùm. Nec ob. ꝙ negare potuisset totum: quia dubitauerit ne sibi probaretur, & sic apparet ipsum falsè iurasse: quia forte confessus fuerat mutuũ sibi factũ, sed bene sciebat, ꝙ non potuit sibi probare contrarium, si restituat, vnde potius voluit confiteri mutuum, sicut erat rei veritas, & dicere se restituisse, quod erat falsum, quàm simpliciter negare mutuum. vnde ego teneo, ꝙ talis responsio posset diuidi, & acceptari per deferentem. Sit ergo cautus reus, vt ita iuret, vt s. dixi secundùm Imo. & bene.

2 Iuramento. *Iuramentũ illicitũ quot modis dicitur. Archi. xxij. quæst. iij. & quando sit licitum. Inno. in c. [...] bilem. de elc. Iuramentum [...] facit dici rem finitam. [...] habet maiorẽ autoritatẽ q[...] dicata. Spe. de exce. §. [...] pone in causa. imò ecõtra [...] sti. in int. §. ij. uer. sed [...]*

Cautela pro uendicante [...] quam prius despon[...] uerba de futuro [...] pula.

1 *Promitto non accipere [...] nisi te, sicuti rusticæ [...] muniter faciunt, an [...] turo.*

MVLTOTIES est[...] ter duos vel plures [...] vxore diutte, qa quilibet [...] bere, & quilibet asserit [...] misisse, sed illi qui sunt [...] lũt esse victores, quærã[...] cũ ea, ita ꝙ subsequat copu[...] lis: qa tũc, etsi promisisset [...] mò p verba de futuro, & p[...] promitteret p verba de pr[...] valeret, etiã si iuramentũ [...] set: & ille cũ quo copula [...] debet præualere: vt pbatur [...] & in c. si inter. & in c. is cu[...] spon. Sed si cũ vno primò c[...] set matrimoniũ, p verba de [...] illud matrimoniũ preualeret [...] do, etiã si in secũdo subsecut[...] copula carnalis: vt est casus [...] inter. Et ideo si cupis habere [...] sis caut9: qa si pmisit alteri p[...] verba de futuro, sicut faciunt [...]
1 puellæ, & maximè rusticæ,* [...] pmitto nõ accipe aliũ in vir[...] te. nã hoc casu puideas, ꝙ tec[...] quat copula carnalis, & [...] in vxorẽ. Sed si mulier cõtra[...] verba de præsenti cum alio, [...]

ab ipsa: quia si millesies tibi promitteret, & copula secuta etiã cũ iuramẽto, staretur primæ ꝓmissioni, & 1 nõ secũdæ, etiã iuratæ & copulatę, vt est casus in d.c.si inter. Et ad hoc, vt ista cautela producat effectũ, quãdo est secuta copula cũ vno, & prius ꝓmisit alteri per verba de futuro, & est quæstio in iudicio, vt matrimoniũ ꝓualeat, est opus alia cautela, videlicet ꝙ ille, cũ quo est copula subsecuta deducat, & ꝓbet, ꝙ primo ꝓcesserit ꝓmissio ꝑ verba de futuro sibi facta, & ꝙ deinde secuta est copula: secus si ꝓbaretur ecõtrà: qa primò interuenit copula carnalis, & de 2 inde secuta est promissio carnalis ꝑ verba de futuro: & interuẽt⁹ copulę non sufficiet: nisi ꝓbaretur, ꝙ promissio, & copula subsecuta esset: vt est casus, & ibi hoc no. d. Ant. de Bu. in c. veniens. ij. & ibi per Docto. de spon. facit qđ no. Bar. in l. non solũ. §. sed vt probari. ff. de no. ope. nuncia. & ideo sis cautus, vt articules, ꝙ promissio præcessit copulam.

Cautela quod cõiuges ante matrimonium faciant pacta inæqualia[a]. LXII.

a Pacta inæq. *Pacta de lucrãda dote, et donatione ꝓpter nup. inæqualia nõ ualent. l. ex morte. C. de pact. cõuẽ. tã super dote, cũ authẽ. ibi posita, nisi fiant ante matrim. cõtractũ per uerba de ꝑsenti Inn. in c. donatio. de dona. inter. uir, & ux. et Ang. in d. l. ex morte. Et an & quãdo pactum de lucrãda dote ualeat, uide in l. j. & ij. ff. de pact. dot. in l. quod scitis. cum glo. de bo. quæ lib. Do. in l. ij. solu. matrim.*

1 *Donatio propter nuptias, regulariter æqualis cum dote esse debet.*

2 *Pacta inæqualia matrimonio constãte, prohibita sunt, quoniam donationẽ sapiunt.*

DEBES* scire, ꝙ regulariter donatio ꝓpter nuptias debet esse æqualis cũ dote, & pacta de lucrãdo dotẽ, & donationẽ ꝓpter nuptias, in totũ vel ĩpartẽ debẽt esse æqualia: aliàs nõ valerẽt: vt habet ĩ aut. de æqual. do. in pri. & in l. ex morte. cum aut. ibi posita. C. de pac. cõuẽ. & Inst. de do. §. est & aliud. & in c. donationis. extrà de do. inter virũ. Sed cautela est, ꝙ dicta pacta etiã ĩæqualia facta valeãt, videlicet ꝙ fiãt ante quã cõtrahatur matrimonium de ꝑsenti: qa tũc bene valebit. Et est ratio:* qa pacta inæqualia sunt ꝓhibita cõstante matrimonio, qa sapiũt donationẽ, q̃ est ꝓhibita, ne mutuo amore se spoliẽt: vt l. j. ff. de do. ĩter vi. q̃ ratio cessat ante cõtractũ matrimoniũ: & ista est doctrina singularis Innoc. in d. c. donatio. quã sequitur ibi dom. Ant. de Bu. & Ange. fecit festum de ea in d. l. ex morte. C. de pac. cõuen. quod bene not. quia nunc est in facto.

Cautela quibus uerbis utatur princeps ĩ priuilegio[a], ad hoc ut ĩtelligatur ab omnibus muneribus aliquẽ liberasse. LXIII.

a Priuilegio. *Priuilegiũ qualiter sit ĩpetrãdũ. in Spe. de rescrip. ꝑsenta. §. xj. Priuilegiũ derogãs statuto, intelligitur etiã de statuto futuro. Vide Fl. no. ĩ l. si seruus. in principio, de ser. ur. præ. & Bal ĩ l. si mihi et tibi. §. in legatis. de leg. j. uer. ul. di. & tenet Raỹ. de for. in l. si ita legatũ esset. de auro et ar. leg.*

1 *Priuilegium immunitatis generale, in muneribus & honoribus, de personalibus tantùm intelligitur.*

2 *Munera ordinaria, & extraordi. quæ sint.*

1 QVIA*priuilegiũ immunitatis,
siue exẽptionis generale intel
ligitur de ꝑsonalibus tãtũ, in mune-
ribus, & oneribus, vt est tex. cũ gl. or
di. in l. iij. C. de mune. patrimo. lib. x.
ideo cautela est, ꝙ ĩ priuilegio dica
tur, ꝙ princeps cõcedit immunitatẽ
& exẽptionẽ ab omnibus munerib⁹
& oneribus, etiã ꝑsonalibus, secũdũ
Bar. in l. vacuatis. C. de decu. li. x. Itẽ
cautela est, vt dicať de muneribus &
oneribus, vt est tex. in l. cũ muneris
public. ff. de mune. & one. & Bar. ĩ d.
l. vacuatis. Itẽ cautela est, ꝙ dicať or-
dinarijs & extraordinarijs, aliàs ĩ du
bio solũ extraordinaria videreť re-
missa, vt est tex. l. is q muneris publ.
ff. de vaca. mu. & est tex. cũ gl. in l. cri
minalis. C. de decu. lib. x. & not. Bar.
in d. l. vacuatis. & in l. ij. ff. de iur. im
2 mu. vbi de his omnibus dicit. *Quæ
aũt sũt munera ordinaria & extra-
ordinaria, vide Bar. in l. ij. de iur. im-
mu. & in l. oẽs omnino. C. de ann. &
tribu. lib. x. & vide omnino Bar. in l.
j. in vlti. col. in prin. C. de mu. in quo
lo. & in l. vnica. C. de vac. mun. pub.
eo. li. & in l. fi. C. de agri. & censi. lib.
xj. & ĩ l. licitatio. §. mercatores. ff. de
publi. per Bal. in l. j. §. in qbus. ĩ vlti.
colũ. versi. iiij. puniť ff. qđ cuiusq; v-
niuer. no. itẽ est alia cautela, ꝙ dicať
etiã de muneribus, q̃ imponereť ra-
tione guerræ, aliàs in dubio ab illis
qs nõ videť exẽptus ꝑ priuilegiũ, vt
elegãter no. Cy. & Albe. in l. si ex to-
to. in prin. ff. de leg. j. qđ est valde no.
Et ex ꝑdictis omnib⁹, vt priuilegiũ
exẽptiõis oĩa includat dicať sic: talis
cõcesit priuilegiũ exẽptionis & im
munitatis ab omnib⁹ & singulis mu
neribus, & oneribus, & realib⁹, & ꝑ-
sonalibus, & mixtis, & ordinarijs, &
extraordinarijs, & ab illis et[illegible]
imponerentur ratione guer[illegible]
omnibus alijs cuiuscũque [illegible]
quocũq; modo, & qualiter [illegible]
nerẽtur, vel induceręt in ge[illegible]
in specie, nõ obstãte l. vacua[tis]
decu. & ista forma compl[illegible]
nissimè exemptionẽ, qui[illegible]

Cautela qualiter arbi[ter senten]
tiabit ultima die su[i compro]
missi.

1 *Arbiter usq; ad ultimum [diem senten]*
tiam facere poterit.

SAEPE cõtingit, q[illegible]
partes fiet cõpromi[ssa]
riũ, duraturũ vsq; ad cer[illegible]
ta duorũ mensiũ, & actor [illegible]
& nõ proseqtur causam, [illegible]
tat, propter qđ expirat [illegible]
ctio, ita ꝙ actor licet pereat [in]
stantia, poterit de nouo in[illegible]
agere, vt habetur in l. prop[illegible]
j. C. de iud. Sed cautela est, [illegible]
pectet vsq; ad vltimũ diẽ, [illegible]
cõpromissum, & petat, ꝙ a[illegible]
1 rat sententiã diffinitiuã, [illegible]
& debebit hoc facere, vt pr[illegible]
si de meis. §. fi. cũ l. seq. ff. de [illegible]
no. Inn. in c. sup eo. de app & S[pecula]
ti. de sen. §. nũc vidẽdũ. ver. [illegible]
autẽ. & ꝑ Bal. in authen. ei qui [illegible]
temp. appel. ꝙ illa asignatio [illegible]
ni ĩ cõpromisso operať, primo [ha]
bet vim termini peremptori[illegible]
dò asignationis termini ad [illegible]
dũ, tertiò, ꝙ posit ferri sentet[illegible]
finitiua. & ita cõsuluit Bal. Se[illegible]
cõsiliũ Bal. fuit iudicatũ: & ideo [cau]
tela est, ꝙ reus petat asignari [termi]
nũ ad probãdũ actori, & qđ [illegible]
vsq; ad vltimũ diẽ cõpromissi. [illegible]
tat actorẽ citari ad audiẽdũ sent[en]
tiã, & hoc modo sine dubio põt a[illegible]
ter [illegible]

ter ferre sentētiā absolutoriā diff. ni tiuè, de quo nihil erit probatū. & idem in simili, quādo causa iudici de legatur ad tēpus de consensu partiū. de quo dic per Bart. & Docto. maximè per Pau. de Cast. in l. admonēdi. ff. de iureiurando. & per Anton. de But. in c. fin. de iureiurando.

Cautela ad hoc, quòd decem annorum præscriptio, quæ communiter introducitur per statuta, non obstet. LXV.

1 *Agendo uel ab excipiendo in multis casibus quispiam repellitur, neq; præscriptioni renunciare potest.*

2 *Statuto si caueatur, quòd debitor x annis præscribatur, licet renunciari non posit, tamen aliud remedium competere potest.*

1 IN multis* casibus quis repellitur ab agēdo vel excipiendo propter præscriptionem legalem vel statutariam, & tamen præscriptioni renunciare non potest: vt not. in l. j. ff. de vsuca. & in l. nemo potest. ff. de lega. j. Sed cautela est, quòd nec præscriptio possit obesse, vt agatur, & conueniatur in instrumēto, quòd finita præscriptione iterū deberi incipiat, & toties incipiat deberi, quoties præscriptio cōpleta fuerit, vt probatur no. in l. sicut in annos. in pri. ibi, adijciatur quoties quis &c. vt ff. quib. mo. vsusfr. amit. & ita no. dicit Bart. in d. l. nemo potest. in pe. col. versi. quæro statutum est, quod præscribatur. vbi dicit,* ꝙ licet statut. quo caueatur, quòd præscribatur debitor x. annis, non posset renunciari: tamen remediū est, quòd agatur & conueniatur, quòd finita dicta obligatione x. annorū, iterū deberi incipiat, p d. l. sicut in annos. in prin. & ita no. p Bal. in l. cū rem publicā. C. vt in poss. lega. vbi etiā idem dicit in legato, & quoties scriptū fuerit, toties lego, vt d. l. sicut ī annos. & idē no. d. Floria. in l. si vsusfructus alternis annis. ff. q mo. vsusfru. amit. & pro hoc vide omnino, quod no. Ang. in l. cētesimis. in fi. in prin. ff. de verbo. obli. quod no. Bar. & Docto. in l. j. ff. de vsufruc. & quod dicam in cautela sequenti.

Cautela quòd licet in criminalibus non admittatur procurator, admittitur tamen excusator[a], & uide hic alios modos defendendi absentē. LXVI.

a Excusator. *Excusator qñ amitti debeat, uide Spe. de cit. § j. uer. itē quod erat infirmus. & § vj. uers. quid si altera. & Docto. post Bar. in l. quæsitū. de re iudicata. Excusatorem admittere est utile citato. Vide Spec. de accus. § vj. uersi. sed quid si citatus.*

1 *Procurator in causa criminali regulariter à relegatione suprà nō admittit.*

2 *Iudex ex officio de innocentia rei poterit, & debet inquirere, & si ipsum innocentem reperiat, absoluere.*

1 IN causa* criminali regulariter à relegatione suprà nō admittitur procurator, vt l. seruum quoq;. §. publicè. ff. de proc. & l. pe. §. ad crimē. ff. de pub. iudi. intantū quòd etiā pater pro filio nō potest interuenire, etiā si dicat: quòd veniat pro suo iure & interesse. iuxta l. j. ij. iij. & iiij. ff. de lib. causa. quia secūdùm veram opi. non potest nec debet admitti filio absente, licet multi teneāt contrariū in hoc, vt no. in dictis iuribus. Sed tu potes adhibere per indirectum cautelam, quæ tantū operabitur, ac si admitteretur ꝓcurator vel defensor. nā si habes iudicē amicū, vel nō cō-

trariū, q iudex velit ꝓcedere per inquisitionē, iuxta not. in c. qualiter & quādo: ij. de acc. debes ipsum adire, & nominare testes in secreto, q sint deposituri secūdū veritatē, ꝓ absente inculpato, & dare sibi interrogatoria in secreto sup q̄bus debeāt interrogari, qa tunc iudex poterit eos examinare, nō dico ad instātiā partis, sed ex suo officio, & si ex illis attestationibus apparuerit inculpatū, nō esse culpabilem, iudex poterit: & debet ipsum absoluere, vt est casus no. in l. si nō defendātur. in fin. ff. de
2 pœ. *vbi dicitur, ꝙ iudex poterit, & debet etiā inquirere de innocentia rei, & si reperiat innocētē, debet absoluere. & ibi hoc not. Bart. & idē ipse no. in l. j. §. fi. ff. de quæsti. & ī l. is qui reᵒ. & ibi p. Doct. ff. de pub. iud. Et ideo licet vulgò dici soleat, Cōtra cōtumaces omnia iura clamant: tñ si iudici cōstat de innocētia, debet ipsum absoluere. Et sis cautus ꝙ non apareat ex processu, ꝙ iudex fecit ad instātiā alicuius ꝓcuratoris, vel defensoris, qa nō valeret, per d. §. publicè. & p §. ad crimē. cū ibi no. sed iudex debet scribi facere ꝙ illā examinationē fecit fieri ex officio, qđ bene no. in practica, quia isto modo semel adiuui amicū meū. Potest etiā alio modo adiuuari absens reus qui nō potest defendi per procuratorē, quādo cōmisisset tale crimē, de quo nō posset inquiri vel procedi contra ipsum per viam accusationis, vel alio modo: quia tunc cautela est, ꝙ vnus quicunq; sit cōpareat corā iudice, & quilibet de populo potest cōparere, & dicat, domine iudex non potestis inquirere: vel procedere cōtra talē, quia poterit impunè occidi, vel alia de causa: nam tunc debet iudex ipsum admittere, vt no. sing. per l. vbi pactū. per glo. ibi. C. de act. de quo dic, vt ibi per Doctor. & in d. §. publicè. Potes etiam uti alia cautela, quando crimē debet nūciari per syndicum vel officiales cōtratæ, vel villæ, & ille officialis sit amicus tuus. nam potes procurare, quòd ille officialis pronunciet reum, & det nomina testiū, qui penitus nihil sciūt de dicto maleficio, quia tūc examinatis dictis testibus, qui deponunt se nihil scire, de necessitate debebit illū inculpatum absoluere, et ex quo nihil probatū est contra eū, ex d. l. si non defendātur. ff. de pœ. cum si. sed ista cau. non ꝓficeret, vbi ꝓcederetur per accusationem, quia tūc accusans volens probare, nominabit testes iudici, qui nihil sciant de crimine, quod no. quia vidi procuratores vti hac cautela, sed caue ne ipsa vtaris in perniciem animæ tuæ.

Cautela notabilis instruens aduocatum, quòd semper allegat motiua uera, & persuasiua. LXVII.

1 *Iudex sæpissime ad iudicādū mouetur, per rationē, quæ minus facit, et aliquādo nihil facit, & nō mouet per rationē urgentem, quæ in caput suū nō intrat.*

SVNT multi procuratores & aduocati, qui in suis allegationibᵒ, & defensionibus, vt videātur sapientes & nō cauillosi, nō allegant neq; adducūt pro defensione sui clientuli, nisi ea quæ vera sunt, & videntur multū vrgere, & iura adducūt solūmodò: quæ videntur concludere de necessitate. sed tu sis cautus, & non ita facies, si foues iust.tiā: casum primò deducas, rationes, & iura causæ tam

tum quæ bñ faciũt & cõcludãt, quàm etiam quæ nõ ita bene faciũt: si sunt persuasiua, & etiã ducant aliqualem
a præsumptionẽ.ª *Et est rõ, quia sæ
1 pissime iudex mouetur ad iudicandum per rõnẽ, quæ minus facit, & aliquando nihil facit seu valet, & non moueretur per rationem vrgentẽ, q̃ non intrat caput suũ. Istam cautelã dat d. Ant. de Bu. in c. per tuas, qui fil. sint leg. & teneas, quòd sit vtilis, qa sæpissime expertus sum.

a Aliqualem præsumptionẽ. *Præsumptio probat plenè in his, quæ sunt consona ueritati. Bar. in l. ij. in princ. in ij. col. uer. quærit. gl. j. in lect. Nico. de Neapo. ff. de excus. tuto. Præsumptiones plures simul concurrentes, inducunt animum iudicis ad unum conceptum mentis finalem, ut adminiculo iuramenti non indigeat. Bal. in rub. C. de controuer. inuesti. in ulti. col.*

Cautela quando ille, qui debet mitti in possessionem, uel ille qui emit rem affinis facit citari habentem ius, quib. uerbis utetur in citatione. LXVIII.

1 *Statutum, ut est Perusij, & Taruisij, si disposuerit, quòd propinqui ita demũ ad præsentandũ admittantur, si ciues fuerint, intelligitur de illis, qui onera & factiones sustinent.*
2 *Exceptionem non competere, & non posse ipsam opponere, paria sunt.*
3 *Actor sequitur forum rei.*
4 *Clausula, si sua putauerit interesse, quam efficaciam habeat.*
5 *Promissio centum annorum ubi interuenit, præscriptio non currit.*

SI petens se mitti in possessionem facit cõtradictorem, & contradictor comparuit, & fuerit repulsus tempore iussus de mittendo, nũquã admittetur amplius ad contradicendũ tẽpore iussionis. nam nec auditer, si velit appellare. l. vnica. C. si de momẽ. pos. fuerit app. quod singulariter limitat Bal. in l. fi. C. de edi. diui. Adri. tol. videlicet ꝙ ita demũ appellet iste cõtradictor, quãdo se opposuit non citatus tempore missionis, vel etiã si fuerit citatus sub cõditione, vt si habeat ius contradicẽdi, cõpareat. sed si fuisset citatus simpliciter, quòd deberet cõparere ad cõtradicendũ: tunc hæres vel alter qui fecit eũ citare ꝓ legitimo cõtradictore, nõ admitteretur posteà ad dicen
a dum, quòd nõ esset legitimus a cõtradictor, allegat no. per Inn. in c. cũ inter. de excep. & idem no. Bar. & Doct. in l. si cui mulier. ff. solu. matri. & Bal. in l. si suspecta. de inof. testamẽ. & do. Ant. in c. exhibita. in antepen. col. de iud. & Canonistæ in d. c. cũ inter. facit quod no. Bal. in l. testamenta. in fi. C. de testamẽ. & Ang. in l. j. §. hęc stipulatio. in viij. co. ff. si cui plus quàm ꝑ l. Falci. Et ideo si statutũ dicat, ꝙ propinqui & collaterales possunt se præsentare sup venditionibꝰ vsq; ad certũ tẽpus, & elapso tẽpore, emptor denunciat alicui affini, ꝙ si se vult pręsentare super venditione prædicta, debet cõparere: iste affinis cõparuit. ẽptor vidẽs, quòd affinis cõparuit, opponit ꝙ non põt: qa lapsa sunt tempora comparendi. Dicendum est, quòd si iste emptor citauit eum pro habili, & citatio fuit facta purè & nõ cõditionaliter, & specialiter fuit facta illi affini, quòd emptor nõ poterit posteà opponere exceptionem inhabilitatis. Et idem est dicendum, si statutum dicat, sicut est Paduæ, quòd affinis vel vicinus nõ

posſit præſentare quēdā niſi ſibi de-
nuncietur,& emptor denūciauerit
ſibi pure:quia tūc nō poterit oppo-
nere de inhabilitate,qa citādo ipsū
ſimpliciter,videtur reputare ipſum
legitimū contradictorē vel præſen-
tatorem.& idem eſſet dicendū ſi ſta
1 tutū diceret,*ſicut eſt Peruſij & Ter
uiſij,quòd propinqui ita demū ad
mittantur ad præſentandū,ſi ſint ci-
ues,vt intelligantur eſſe ciues,ſi ſu-
ſtinuerūt onera & factiones.& em-
ptor citauerit quēdā ciuem Teruiſi
nū per priuilegiū commorātem ali
bi,& nō ſuſtinentem onera & factio
nes Teruiſij,& citatus cōparuit,nō
poterit citans ſibi opponere,quòd
nō ſit habilis ex forma ſtatuti,ex quo
forma videtur approbaſſe ipſum ci
2 tando ſimpliciter,* quia paria ſunt
exceptionē nō cōpetere,& nō poſ-
ſe ipſam opponere,vt eſt gl.no.in l.
qui habebat.ff.de manu.teſtamen.
Et ideo ſis cautus in caſibus prædi-
ctis & in ſimilibus,quādo vis ſpecia
liter aliquem citari facere,vt conci-
pias cōditionaliter citationem hoc
modo,videlicet citet̃ talis,vt cōpa-
reat,ſi habet ius cōparēdi,vel aliqd
faciendi,vel præſentandi,vel ſi ſua
putauerit intereſſe,quòd nō credit,
debeat cōparere,& nō dicas,vt fa-
ciūt ignorātes,ſcilicet compareat ta
lis,vel ſi talis vult præſentare,debeat
cōparere ad deponēdū pecuniā,vel
aliud ſimile faciendū,quia tūc vide
tur approbaſſe perſonam ſuam,vt di
ctum eſt,quod ſingulariter no.quia
valde vtile & quotidianum. Caute
la præcedēs eſt vtilis etiā ad aliud,&
ex ea potes ſumere aliā cautelā,quā
do tu,q es laicus vel etiā clericus,ve-
lis conuenire vnum clericū corā iu-

3 dice ſeculari.tamē regula eſt,* c
actor ſequitur forum rei,vt in
ſit generale.de foro cōpe.& in
C.de iuriſdict.om.iudi.Et ideo
lens cōuenire clericum,debes ad
iudicem eccleſiaſticum,vt in c.ſi
gēti.de foro cōpe.nam potes per
directū trahere clericū ad forū la
videlicet hoc modo:citetur cler
nō ſimpliciter,quia tūc deberet
ri coram iudice eccleſiaſtico,vt d
ſed citetur,ſi ſua putauerit intere
vel ſi prætendat aliquod ius,quo
ſu videt̃ ſi cōpareret,quòd ſit act
& nō reus,& per cōſequēs debet
ri iudicio laici.Ex quo ſequitur
aliud,ꝙ ſi hæres vult facere inuē
riū,iuxta l.ſi.C.de iure delibe.vel
tor vult facere inuentariū pro pu
lo,iuxta l.tutor,q repertorium.ff.
admini.tutorū.vel vult citare cre
tores & legatarios,& aliq reper
laici,& aliqui reperiūtur ſacerdote
vel clerici,ne habeāt cauſam adeū
iudicē eccleſiaſticū,facit eos cit
4 per laicū hoc modo,*ſi ſua puta
rint intereſſe:qa tūc valebit dicta
tatio,vt voluit Ang.in l.j.§.hęc ſtip
latio.ff.ſi cui plusquā per l.Fal.in re
peti.ſua.& vide circa hoc quod not.
Bal.& Paul.de Caſt.in l.teſtamenta
omnia.C.de teſtamē.ſed tamē tut'
eſt in caſu,vt iudex laicus requirat
iudicem eccleſiaſticū,vt citet cleri-
cū,vt cōpareat corā ipſo,& citet ſu
pradicta cōditione.ſi ſua putauerit
intereſſe.nā regulariter quādo vnus
iudex vult citare ſubditū alterius,tu
tius eſt,ꝙ nō citet,ſed requirat iudi
cē propriū,qui citet eū:vt habetur
in l.omnes.§.verum ſi apparitor.C.
de epiſco.& cleri:& in l.à diuo Pio.
ff.de re iudicata.& per Bart.in l.j.ff.
de

de requi.reis. Alia cautela est, quòd quis ꝑmittat post triginta vel centũ annos, nam si ꝑmitteret etiã post cẽtum vel mille annos, teneretur post dictũ tempus, vt ꝓbatur in l.centesimis.ff.de verborum obliga.& ibi
5 hoc no. Ang. qui tenet,* quòd si ꝑmitteret post centum vel mille annos, anteriori tempore nũquàm prę scriberetur ꝑ illũ tex.& allegat etiã rationẽ, quia ante diem agi non potest, ergo nõ currit præscriptio, vt l.j. ff.de diuersis & tẽpora.præscriptio. Potest dari & alia cautela in casib*, in quibus potest renũciari pręscriptioni, vt inducatur tacita renũciatio, videlicet ꝙ dicatur in instrumento locationis, vel alterius cõtractus, quòd debitor promittat contenta in instrumento perpetuo habere rata & firma, & nunquã in vllo contrafacere vel venire aliqua ratione vel causa. Nã per dicta verba, perpetuò, & inducitur renũtiatio præscriptionis. ita dicit Ang.no.in l.j.ff.de vsuris. & pro hoc videtur esse tex.secũdùm Ange.& Bal.in l.quod si nolit. §.sicut ita.ff.de ædil.edic.qui allegatur secundùm Bald.ibi. Quòd vbi in promissione apponitur verbum, quãdocũq;, vel verbũ perpetuo, nũquàm currit pꝛ̃scriptio statutaria vel legalis, quod intellige, quando talis est præscriptio, cui potest renũciari. & ita cõsuluit Kapha.Fulg.sequẽdo doctrinã Ang.quã dicit esse verã & singularẽ.& nõ allegat d.§.sicut.& & Bal.secũdũ alias rationes, & cõsilium incipit, proposita q.videtur mihi no.singularis Ang.quod bñ not. quia regulariter in instrumentis dicta verba solent apponi.

a Legitimus contradictor. *Legitimè factum quomodo intelligatur, Inno.in c.fi.de libel.oblatione. Legitimè factum an debeat retractari post. glo.in l.j.C.de iure fisci.lib.x.Dy.in regula, in ambiguis.in vj.& c.factum.*

Cautela quando confessio per errorem facta non possit reuocari. LXIX.

1 *Confessio per errorem facta regulariter reuocari potest.*
2 *Errorem allegare uolens non auditur, ubi sibi ad deliberandum terminus datus fuerit.*
3 *Terminus ad deliberandum & deliberatè respondendum, dubitanti dari debet.*

1 CONFESSIO,* quæ dicitur esse facta per errorem, regulariter potest reuocari, probando rem aliter se habere: vt est tex.cum glos. & ibi per Doct.in l.de ætate.§.fina. ff.de interrog.actio.& habetur in l. error.C.de iur.& fac.igno.& ibi per omnes Doc.& ꝑ Bar.& Doct.in l.nõ fatetur.ff.de cõfes. Sed cautela est, quòd confessio non possit retractari, quòd post dictam confessionem facias assignari terminum breuem confitenti ad dicendum & contradicendum, quare non debeat fieri pręceptum de soluendo, & dictam confirmationem exequi, quia elapso dicto termino, si facies fieri præceptũ de soluendo, erit irreuocabile occasione erroris:* quia vbi est datus ter- 2
minus ad deliberandum, non potest audiri, posteà volens allegare errorem. ita singulariter dixit domi. Ange.de Are.Instit.de act.§.si minus. alle.no.per Bald.in l.j.ff.de confess. & in d.l.error.& pro ista decisione vide glo.singu.quam ipse no.alleg. in c.ex

Cautela

3 in c.ex literis.extra de diuor. *quæ vult, quòd quando quis dubitat, debet sibi dari terminus ad deliberandum, & deliberatè respõdendũ: quo termino elapso si responderit, nunquàm amplius poterit reuocare secũ-
dũ Bal. qui ita no. ad hoc illã gl. pro sing. in l. si quidem. C. de except. & idem no. Inno. in c. cũ olim. extrà de vsur. & Archi. c. fin. de iura. calum. in vi. & Flo. in l. de ætate. §. Celsus. versi. vnum tamen no. circa hanc reuocationem. ff. de interroga. act. Sed vt ista cautela perfectè tibi possit subuenire, adhibeas vnã aliã, & est practica singularis, vt facta confessione seu respõsione, altera pars faciat scribere per notariũ ipsa presente, & dictam cõfessionem seu responsionẽ acceptante, inquãtum faciat pro ea, & nõ aliter: nam ex postfacto dicta confessio seu responsio amplius reuocari nõ poterit, vt l. sicut. C. de act. oblig. secundùm Bal. qui ita singulariter no. in l. Gallus. §. quidam rectè. circa prin. ij. col. ff. de libe. & posthu. Ex quibus sis cautus, quòd confessio vel responsio aduersarij nõ possit reuocari etiam allegato errore, vt duo ista facias concurrere. Primum, quòd assignetur terminus ad confitendum & respondendum, vel contradicendum. Secundùm, quòd acceptes dictam confessionem seu responsionem. de quo tamen vide omnino Bal. in d. l. error. in fi. penul. col. C. de iur. & facti igno. vbi circa hoc facit vnam distinctionem.

Cautela ad hoc ut debitor possit conueniri ubicunque reperiatur. LXX.

1 *Clausula, ubiq; locorum, quid operari debeat.*

SAEPISSIME in instrume[...] debiti solet apponi clausula, licet, q͏̄ omnia illa centũ pr[...] ctus debitor soluere Paduæ, V[...] tiæ, vel Veronæ, Perusij, vel Fl[...] tiæ, & vbiq; locorũ: *de qu[...] habetur in l. ij. §. si quis ita [...] quod certo loco. & in l. si qs in co[...] scribendo. C. de pac. & in l. si cõu[...] rit. ff. de iur. om. iud. & per D. [...] de Bu. in c. j. in xxv. col. extra [...] Sed tu sis cautus ad hoc, vt [...] missio valeat, & possit tibi subue[...] re perfectè, q͏̄ cõcipias eã hoc m[...] dicendo, vt vbiq; locorũ in[...] ne propter copulã, & quæ po[...] ter loca intelligat esse facta [...] per d. §. si qs ita. Itẽ debes acc[...] vbiq; locorũ, quãtũcũq; distant[...] quia si debitor promisit soluere [...] pluribus locis, & subdit clausulam [...] vbiq; locorũ intelligit æquè distan[...] tiũ à loco remotiori nõiato, vt sing[...] lariter dicit do. Ant. de Bu. in d. c. j. [...] quo facit quod no. Bar. in l. sed si [...] in §. quæsitũ. in ij. col. & in fi. [...] §. ff. si qs cau. & qd in simili no. Ba[...] in l. fi. §. sed si quis in cõscriben[...] in iij. col. C. cõmunia de leg. licet in cõtrariũ faciat, qd no. Iac. de Are. in iij. col. C. de epis. & cle. Itẽ qa propter illam clausulã generalem, vbiq; locorũ, nõ poterit debitor cõpelli ad soluẽdũ in vno loco, si reperiatur ibi nauigans, aut etiamsi inueniatur ibi in loco ei suspecto, vt si timet potentiã aduersarij, aut etiã autoritatem iudicis perhorrescat, primũ probatur in l. hæres absens. §. fi. ff. de iudi. secũdũ in l. de ætate. ff. ad Treb. itẽ qa dicta promissio recipit dictã restrictionẽ. ff. de condi. inde. l. qui certo loco. ita no. dicit Ange. in l. cũ ei. in fi. prin.

prin.ff.de lega.ij.Ideo ad tollendã iã dubitationẽ, addas instrumẽto, dictũ vbiq; locorũ,etiã scilicet si ibi reperiatur nauigãs,vel aliud simile faciens,vel etiã si ibi timet potentiã aduersarij,vel authoritatẽ iudicis. Itẽ etiam addas,si ibi nõ reperiatur, per ea quæ notantur in d.l.hæres absens. §.j. Item quod promisit in tali loco soluere,& se ibi personaliter præsentare, secundũ Bal.in l.cũ Archimedorã.circa medium.C.vt in pos.leg. Vltimò adde,quod debitor dictus renũciauit oĩbus & singulis legibus,prouisionibus, & priuilegijs,& gratijs, & saluiscon ductis tã factis quàm faciẽdis, & promisit nõ impetrare aliquã gratiam, vel priuilegiũ,vel saluũ cõductũ.vel aliquid in cõtrariũ,& iurauit prædicta omnia singula attẽdere & obseruare, & nõ cõtradicere,vel facere,vel venire de iure,vel de facto sub tali pœna &c.Ex quib.oĩbus sic formare potes promissionẽ, quæ cẽtũ dictus debitor promisit soluere hîc Paduæ, Venetiæ,Perusij,vel Florẽtiæ &c. & in dictis locis se præsentare, vel in aliquo ipsorũ,ad omnẽ requisitionem dicti creditoris,& vbiq; locorũ quãtũcũq; distãtiũ.etiã si reperiatur ibi idẽ nauigãs,vel quod simile faciẽs, vel etiã si ibi timeret potentiã aduersarij vel alterius,vel iudicis authoritatẽ,vel etiã si ibi nõ reperiatur,& promisit soluere oĩa & integra centũ,& insolidũ,vbi fuerit inuentus, vel vbi fuerit petitũ,& dictus debitor renũciauit omnibus & singulis legibus, prouisionibus &c.vt dictũ est suprà.

Cautela quo tempore aget ille, qui petit pœnam dupli appositam in contractu. LXXI.

1 *Clausula, rato manente pacto, quid operetur,remißiuè.*

REGVLARITER in instrumentis vẽditionũ,& aliorũ cõtractuũ solet apponi pœna dupli,videlicet,& promisit duplũ noĩe pœnæ, quã exigi & cõsequi posse voluit,rato manẽte pacto. *de qua clausula habet in l.j.& per totũ.ff. de euic.& in l.rescriptũ. §.si pacto.ff.de pac.& ĩ l.ita stipulatus.la grãde. ff. de verbo. oblig.vbi ponit an pœna & res exigi posit.Sed aduertas,quod ista pœna nõ potest exigi per emptorẽ etiã re euicta, & sic etiã si esset cõdemnatus ad rẽ emptã restituendã: nisi quãdo res vẽdita aberit ab ipso emptore,& sic ab eo fuerit auocata,vt est tex.cũ glo.no.in iiij.q.incipit,si seruum. in prin.ver.abest.ff. de act. empt.& est tex.cũ gl.in ver.restituto.in l.euicta. §.fi.ff.de euict.facit l. habere licere. eo.tit.Et ideo tu,qui vis agere & petere pœnã dupli appositã in contractu,sis cautus,vt patiaris primò sententiã ferri cõtra te,ita quod transeat in rẽ iudicatã,& vltra hoc,vt res auocetur ab ipso,ita quod tradat rẽ vincenti, vel ponatur in possessionem.aliàs si ageres antequàm auocetur, succumberes per prædicta, & ita ego aliàs obtinui in quæstione facti.

Cautela ad euitandum quòd testes non examinentur a ad futuram rei memoriam, reperies similem cautelam pro eodem. LXXII.

a Testes nõ examinẽtur. *Testes recipi nõ poßũt ad perpetuã rei memoriã, quãdo reus offert se paratũ,tũc uelle subire iudiciũ, Ang.ĩ d.aut. §.et hic uero. quod dicit uerum post Inno. in c.significauit.in glo.sua j.nisi iudiciũ pendeat ex alieno arbitrio, nõ actoris tantùm.*

tū. Itē uerū nisi reus se sic offerēs, oppo nat exceptiones impedītes litis ingres sum. Ang. ibi in iiij. col. quod dicit ibi sing. probari contra Inno.

2 *Testes ad perpetuam rei memoriam, etiam lite non contestata, regulariter examinari possunt.*

1 TV scis, *quòd testes possunt 2 examinari etiam lite non contestata, etiam ad perpetuam rei memoriam, quando testes sunt valetudinarij, ita ꝙ dubitatur de morte, vel sunt recessuri, vt no. extrà vt lite nō cōtestata. c. quoniam. & in l. lege Aquilia. ff. ad legē Aquiliā. Sed reus si vult impedire istā examinationē, sit cautus, & dicat, ꝙ non vult ꝙ fiat examinatio, & offerat se paratū suscipere iudiciū, & velle litigare, qa tūc nō poterit fieri examinatio. Ita singulariter not. Ang. in aut. de testib⁹. §. & hîc verò. col. vij. Et est ratio, qa cessat causa illius examinationis tūc petitæ. & ꝓpterea dico, ꝙ istud debet intelligi, nisi testes vellent recedere antequàm lis posset cōtestari, vel dubitaret de morte ipsorū, vel si esset tempus, puta feriatum, quo agi non posset.

Cautela pro usufructuario. LXXIII.

1 *Vsufructuarius regulariter cauere tenetur, quòd ipse utetur & fruetur arbitrio boni uiri.*

2 *Vsuræ prohibitæ sunt.*

1 VSVFRVCTVARIVS *tenetur regulariter cauere, ꝙ ipse vtatur & fruatur arbitrio boni viri, vt habetur in ti. ff. vsufruct. quē ad. caue. Sed no. vnam cautelā pulcherrimā, quā potest adhibere vsufructuarius in hoc, vt ipse dicat, se fideiussorē nō posse inuenire, q pro eo promittat de vtendo & fruen[illegible] arbitrio boni viri. qa tūc vsusfr[illegible] debebit apud hæredē remaner[illegible] hæres debebit præstare vsufruc[illegible] rio tertiā partē vsuræ centesim[illegible] probatur in autē. de nuptijs. §. [illegible] rò vsusfruct⁹. & ibi hoc no. & te[illegible] Ang. col. vij. *Sed ego credo, q[illegible] die vsuræ sint prohibitæ, vt c. q[illegible] omnibus. extrà de vsu. & in aut[illegible] ad hoc. C. eod. titu. ꝙ talis vsura p[illegible] nō possit, nisi petatur tanquā [illegible] teresse: sicut dicitur in simili de e[illegible] lumentis legalibus dotis: habetur c. salubriter. extrà de vsu. ff. sol[illegible] matri. l. insulā. §. vsuras. & in l. [illegible] præterea. ff. de iure dotium. & i[illegible] curabit. C. de actio. em.

Cautela ad interrogandum testem, ut faciliter conuinci possit de periurio, uel affectione. LXXIIII.

1 *Testis quòd incontinenti se corrigere uoluerit, non præsumitur.*

TESTIBVS examinandis solent fieri examinationes, [illegible] quibus habetur in c. cū causam. i[illegible] testi. & in l. testium. C. eo tit. & inter alios aliqui cautelosi faciunt istā in-
a terrogationē, si credit testis a verum esse id quod testificatus est: & hoc [illegible] ciūt, ꝙ si testis dicit ꝙ sic, nō probat: quia deponit de credulitate, & non de veritate, vt habetur in dictis iuribus. Sed si diceret, ꝙ nō, videt illud reuocare, qd primò dixit, & sic qualitercunq; respondeat, incidit in laqueū, vt no. Io. And. in c. inquisitionis. in ver. de credulitate. ī nouel. de accus. Sed tu dicas, ꝙ ista interrogatio tanquā cauillosa & captiosa non est admittēda, & si iudex aduerteret ad legitimandum interrogatoria, &

reper

reperit talem interrogationē, cācellet eā, sed si iudex impeditus eam dimitteret, & secūdū eā testis esset interrogatus, & respōdisset affirmatiuè, siue negatiuè, dicas q non nocet dicto testis, in quo primò deposuisset in veritate:
1 *qa nec pręsumptio est, q incōtinēti voluerit se corrigere, vel nō ad ea. ff. de cōdi. & demō. nisi hoc apertè diceret, vt in c. præterea de testi. cog. Et hoc vltimū, q valeat tale dictū testis, & q nō videatur se corrigere, tenet do Prosdo. de Comitibus, in c. in omni. de testi. vbi vide. Alia interrogatio solet fieri, videlicet interrogatur testis, qui deposuit aliquid affirmatiuè vel negatiuè, si possibile est rē aliter se habere, & testis ipse nesciret: nā si respōdet q sic, nō creditur eius dicto: quia nō cōcludit necessariò, vt in c. in pręsentia. de proba. & ī l. nō hoc. C. unde cog. cū simi. Pone exemplū, testis deposuit, q Titius tali die nō fuit in tali loco, puta in scholis, interrogetur si possibile est, q ipse fuerit, & testis hoc nesciret, si respondet, q sic, nō probat eius dictū. Itē pone exemplū affirmatiuè, testis dicit, q res nō valet tantū, & cōmuni ęstimatione iudicaretur, ita interroget, si possibile esset, q nō ita iudicaretur cōmuniter, & si dicit, q sic, eius dictum non cōcludit. & idē tu dicas in similibus. & ista interrogatio est valde vtilis, & semper tu apponas in interrogationibus tuis. Vna alia cautela est inuenta calūniosè circa personā 1
testis, nā cōmuniter solet fieri interrogatio ista, interrogatur testis quā partē vellet vincere, & qa testis sapiens communiter solet respōdere, q vellet, q pars quæ habet ius vinceret: sed cautelosi addunt aliā interrogationem, scilicet quam partem velles habere ius, cui interrogationi si testis debet respondere secundùm veritatem, non est dubium quòd oportet, vt dicat talem: quia communiter quis magis fauet vni parti, quàm alteri, & ideo eius dictū non valeret, vnde propter hoc eius interrogatio debet dici cauillosa & captiosa, & propterea non est admittenda.

a *Si credit te. Credo prolatū in attestatiōe ad captionē iudicis uel partis nō uitiat, ut si īterrogat⁹ an credat dicta p eū esse uera. Respō. q sic, secūdū domi. Pros. Comitē Paduanū, in c. in omni. de testi. cōtra Ioā. An. in c. inquisitiōis. in nouel. de accu. secūdū Bartho. Cæp. in ista caute. et ita faciūt cauillosi aduocati in interrogatorijs ad testes.*

Cautela ad euitandum præscriptionem, & repetita per eundem. LXXV.

1 *Præscriptioni inductæ mero negligētis odio renunciari non potest.*

CAVTELA, q in cōtractu nō noceat pręscriptio, videlicet q in instrumento dicatur, promitto tibi mille, & q possis me conuenire quādocūq; velis, & est casus secūdū Ang. & ibi dicit in iij. no. in l. quod si nolit. §. si quid. ff. de ædi. edi. facit quod no. in l. itē illa. §. quod adijcitur. ff. de consti. pe. & hoc intellige in qualibet pręscriptione inducta in defectū prouisiōis hoīs, cui possit renunciari, secus in pręscriptiōe inducta mero odio negligētis. *quia nō potest illi renunciari, secundū Ang. in dicta l. sicut ita. de quo p Barto. & Docto. in l. nemo potest. de leg. j. & per Bald. in l. itē illa. ff. de cōsti. pec. & per Bart. & Doct. in l. j. ff. de vsur.

Cauto

Cautela pro aduocatis & procuratoribus, ad protrahendũ causas ad longum, & ad reiterandum plures appellationes. LXXXV.

1 *Interlocutoriam suam iudex reuocare non potest, quando res integra non est.*

2 *Appellationes plures sup nullitate fieri possunt.*

3 *Causam iustã fouenti aduersariũ suũ decipere licitum est, & per indirectũ ipsum uincere, dũmodò mẽdacium uel periurium non interueniat.*

NOTA secũdum Vbertũ de Bobio, & Ioã. de Deo, ꝙ aduocatus, q̃ tenet de principali debet differre causam, si habet diuitẽ clientulum, vt proponat reus aliquã exce-
a ptionẽ a, & sup ea faciat pronunciari, & posteà appellet. C. de appel. l. addictos. & admittit̃ appellatio causa legitima ea inserta, vt in c. debit⁹. de appel. & hãc appellationẽ prosequatur. & super ea statim impetret
1 iudicẽ, vel nũciũ mittat, * & posteà nõ põt iudex reuocare interlocutoriã cùm res nõ sit integra: vt not. in c. cũ cessante. de appel. & Specul. in ti. de exceptio. §. iusto. ve. sed nunquid. Itẽ secundũ Alber. adhuc amplius poterit prorogari: qa si in causa appellatiõis aliqua causa incidat, & iudex appellationis grauet, iterũ ab eo appellet, sicut sæpe in curia fieri vidimus per maliciosos procuratores. Itẽ secundũ eũ, longè plus sic poterit prorogari, vt reus appellet à sententia, & dicat eã nullã corã iudice appellationis: qa fieri põt, vt not. Specul. in titu. de senten. §. iuxta. versic. sed quid si sua sentẽtia. vt habetur in Clemen. j. de iudic. & no. in c. sua. de appellatio. & si iudex pnũciauit iustã, vel aliquã, vel ini... statim iterũ appellet, & iterũ c... iudice appellationis iterũ dic. nullã, & sic poterit cẽties facere: ... enim dicitur tertiò prouocas... nullã appellationẽ fuerit psec. & semper possit dicere sentẽtia... lam: vt ff. quę senten. sine appella... rescind. l. j. & l. ij. Itẽ docet Ioan... Deo, ꝙ litigator semper insid... iudici, & inuenta occasiõe appe... nõ timet expẽsas, si diues est... ta superueniet, quę nõ sperab... ra. Sed certè pudet me talẽ rec... doctrinã, quę non illuminat a... nec subleuat ægrũ. xlv. distinc... detis. Hæc enim doctrina nõ ... rudiendorũ, sed perdendorũ a... rum, dũ quid mali didicerint ... ant. de cõsecratione, distinctio... pro dilectione. doctrina etenim ... la, cõscientia est malitiosa docte... vt in j. q. vij. cõuenientibus. ita ꝙ ... Specu. de except. §. nisi. versic. ... ligetur. secũdũ Vbertũ de Bobio ꝙ ista cautela nõ vtaris vbi causam ... ues iniustã, sed solũ quando ... dubitas de fauore & potẽtia alte... partis, lucrando causas, perdes animam, iuxta not. in c. presentiũ. de testi. in vj. & vide ꝙ dicã in seq. cautela. Vbertus de Bobio docet aliã cautelam, videlicet, vt appelians appelando, & prosequendo dicat primã sententiam nullam, & si iudex appellationis dicat eam aliquam, vel iustam, statim poterit appellari, etiam centies, & per hanc viam, vt docet Specul. in titu. de appeliatio. §. quoties. in versic. itẽ no. secundũ Vbertum. & dixi in præcedẽti. sed clarius dicas dando cautelam similem duobus modis. Primò, quòd si est lata

senten

sententia, appelles, si est lata secundo cōtra te in causa appellatiōis, iterum appelles, si fertur tertiò sententia contra te, dicas illam tertiā sentē
b tiam nullā b, quod fieri potest: vt in Clemen.j.de re iud. & si pronūciabitur ipsam aliquam, appelles ab ista pronūtiatione, quod fieri potest, & si iterum in causa appellationis pronunciabitur cōtra te, appelles secun
2 dò, quod fieri potest: * quia illæ duæ appellationes sunt super nullitate: & sic super diuersis, per ea, quæ habentur in c.sua.de appel. & in l.vnica.C. ne li.in vna & ea.ca.ter.prouo. Et si tertiò pronuntiabitur cōtra te, dicas istam tertiam sententiā nullā: & sic procedas vsq; in infinitū: vt suprà. Et licet ista cautela prosit ad litigandū, tamē non prodest quantùm ad impediendum executionē: quia latis tribus sententijs cōformibus sup negotio principali debet fieri executio, licet post tertiam sentētia nulla: vt in d.Cl.j. de re iudi. Et ideo melior cautela videtur esse alio modo ad impediendū iudiciū super princ. & ad impediēdū executionē hoc modo, videlicet q̄ si feratur prima sententia contra te, non appelles: sed dices eā nullā, q̄d fieri pōt. l. si expressim. ff. de app. & ibi no. & si pronunciabitur eam aliquā, appelles ab ista sentētia, & si iterum pronuntiabitur ea aliqua, secundo appelles: & si tertiò pronuntiabit aliqua, licet non possis amplius appellare, tamen potes istam sententiā vltimam super nullitate dicere esse nullam, & sic vlterius procedatur mi... Circa prædicta vide not. in Cle. j. de re iudi. & no. in Clem, fin. de appell. Sed dicta cautela nō vtaris, nisi foueres causam iustam in causa principali. sed si foueres iustā, videtur q̄ tali cautela quis posset vti, per gl. not. in c. cupientes. in ver. malignātes. de elect. in vj. & vide quod ibi not. circa
3 hoc. & p̄ gl. not. vj. q. j. p̄dicator. * vbi dicitur, q̄ licitū est fouenti iustā causam decipere aduersariū, & p̄ indirectum ipsum vincere, dūmodò mēdacium vel periurium nō interueniat.

a Exceptio. *Exceptio, quæ pōt incontinenti probari, admittitur, quæ aliàs non admitteretur, in Spec. de lit. cōte. § .ij. uersicu. quid si reus. & dicitur incontinenti, id est, infra triduū. glo. in l. ij. C. de erro. aduoca. Exceptio, quæ nō releuat, non debet admitti. Bald. in l. cum seruum. C. de ser. fugit.*

b Sentē. nul. *Appellatio a sentētia nulla fieri pōt. c. dilecto. & ibi Docto. de appella. uide per Bald. in l. j. in j col. in uer. quarūt Doc. de sen. ex peri. rec. & in Spe. de app. in iij. parte. in § .j uersi. quidam autem utuntur. & uide in l. si constat. & in l. si expreßim. de app. & Paul consil. xv. & Alexā. consi. ij. iiij. parte.*

Cautela quia in præcedentibus dictum est de appellationibus. LXXVII.

1 *Appellationis in materia cautelæ, remißiuè.*

VIDEAMVS etiā aliā cautelā de eadē materia. nā ille, qui vult appellare, debet esse caut^a, vt si iudex nō vult admittere antiquā exceptionē, q̄ ipse præponat exceptionē suā, & si iudex eā admittet, tantū est, ac si non admittit, sed reijcit expresè vel p̄cedēdo ad vlteriora, debet tunc appellare hoc modo, videlicet quia iudex nō admisit exceptionē suā p̄positā: imò eā reijcit expresse vel tacitè: appellat ne procedat in

causa tali ad vlteriora procedendo. sed si solūmodò allegata exceptiōe, & nōn reiecta expressè vel tacitè, licet non admissa appelletur in causa, talis appellatio non valeret. ista omnia probātur in c. dilecto. de app. & ibi per omnes. & no. Ant, de But. & Docto. in c. interposita. de appel. Secūda cautela, q̄d ille, q obijcit exceptionem corā iudice, offerat se eā probaturū incōtinenti, si pōt, qa tūc si nō admitteretur talis oblatio, appellatio interposita ꝑpter hoc iustificaretur, solùm probādo, ꝙ se obtulerit, & nō fuit admissus, vbi aliàs teneretur probare exceptionē oppositam esse veram: vt est tex. in d. c. dilecto. in prin. & ibi hoc not. glos. in §. j. & no. oēs Doc. in prin. Tertia cautela est circa idē, qn̄ aliquis opponit vnam exceptionē coram iudice, & iudex eā non reijcit nec tacitè, nec expressè, nec etiā admittit, sed dicit ꝙ dubitat, & ꝙ vult habere consiliū, sicut sępe fit, & tenet illū obijcientē exceptionē: nā tunc cautela est, ꝙ obijciēs exceptionē, requirat iudicē cū aliquo interuallo tēporis congruo: cūi non aliter declarat elapsa tertia requisitione, poterit appellari, & nō antè. arg. c. j. de sup. negl. præla. & dicit no. Anto. de But. in d. c. dilecto. & no. idem Ab. Sicu. in c. intimasti. eo.
1 tit. *Et si tamen videre vis alias cautelas in materia appellationis, vide plenè p Spe. in tit. de ap. §. qualiter. ver. in summano. in secūda pte Spe.

Cautela corā quo sit appellādū, quando iudicis præsentia haberi non potest[a]. LXXVIII.

a Hab. nō pos. *Adde Spe de primo et secundo decre. §. ij. uersi. porro. & §. v. uersi. sed cui. & se. Iudicis absentia non inducit desertionem causæ appellationis, si sibi sit facta protestati[...] parte. Bald. in addi. Spec. de ap[...] uersicu. mora iudi.*

1 *Personæ honestæ quæ dicantur.*

QVIA in lectione sequent[...] gemus. c. sā. de appella. vi[...] mus circa eas aliquas cautelas, [...] do quis non potest appellare, seu [...] pellationem interponere coram [...] dice à quo, sic regulariter debe[...] terponi: vt l. fin. ff. quando appē[...] Prima cautela est procedens [...] medio vniuersali, quo cauet, q[...] quando ex aliqua causa nō p[...] beri copia iudicis à quo, ꝙ ad[...] iudex ad quem, & corā eo tan[...] dò appelletur: quia sufficit. tem[...] valde nota. in l. ij. §. dies. ff. quan[...] appel. sit. quia in casu nostro non de[...] bet habere copiam iudicis à quo, [...] quo cum securitate & cōmodo [...] periculo haberi non potest. ar. l. nepos Proculo. ff. de verb. signi. & arg. eorū quæ habētur in l. si expressim. ff. de app. Secunda cautela, [...] timens appellationem interponere, protestetur infra decem dies in præsentia bonorum virorū tabellionū,
1 *& sic duarum personarum honestarum, & sic coram duobus prælatis vel religiosis, hoc per text. i c. pastoe. §. j. ibi, coram publicis & honestis personis. de offi. ordi.

Cautela qūo fiat electio absenti maiori parte. LXXIX.

1 *Electio unius solius, quonam pacto ualere posit.*

IN ELECTIONIBVS quidā adhibēt istā cautelā. nā cōuenientibus canonicis, vł alijs, ad quos spectat electio de iure, scilicet ex cōsil[...] sic nç inter eos facta faciūt delibera

ri, vt

ri, vt hora tertiarum, vel hora missę, vel alia certa hora, vt cõueniãt in ta li loco ad electionem celebrandã, & hoc scribi faciunt. vnde si posteà 1 illa hora venus a, vel aliqui ipsorũ cõ ueniant, & eligant, valet electio etiã alijs absentibus, & etiã not. Inn. in c. cũm nobis. de elec. in gl. sed nunquid. & ita tenet Tancr. de Cor. in quodã suo opere iudiciali, in vltima parte. 2 in versic. quæritur. in fin.* vbi dicit, vidi seruari de facto in quadã electione, in qua duo electores statue rant hora vespertina electionẽ cele brare, postea à vno eorũ aliquantulũ retardãte inueniẽdo, alter fecit pulsare ad vesperas, qui prius venerat, & elegit solus, & eius electio fuit cõ firmata: quod singulariter not. & maxi me cũ sunt plures fratres, qui volũt venire ad diuisionẽ, & statuũt certã horã qua debeãt interesse: nã si vnus vel aliqui eorũ nõ reperirent hora de 1 putata, alij possent facere diuisionẽ, & valeret diuisio: & idẽ dic de simil.

a Vnus. *Electio facta ab uno nomine plurium per verba singularis numeri, valet. c. cùm ab uno de sen. & re iudi. in vj. & in Specu. de elect. § j. ver. & no. & per totum. Electio si fiat contra consuetudinem ecclesia. qualiter formetur libellus. in Specu. de consuetudi ne. in princip.*

Cautela in materia excommunicationis ad hoc, ut debitor facilius inducatur ad soluendum. LXXX.

1 *Excommunicationem minorem incurrunt communicantes cum excommunicato excommunicatione maiori.*

2 *Sententia excommunicationis appellari non potest: quia ipsa lata secum executionem trahit.*

3 *Excommunicatione per annum perseuerans, si litiget, amittit causam, item beneficium si quod habet, item habetur hæreticus.*

VOLO tibi dare quatuor cautelas notabiles, & vtiles in materia excommunicationis. Et prima sit ista, per quam tu habeas optimũ remedium compescẽdi laicos. & inducendi eos ad satisfactionẽ pro iniuria personali illata clerico: nam iudex ecclesiasticus ad clerici querelã potest denuntiare illum malefactorem excõmunicatum, vt xvij. quæst. iiij. si quis suadẽte. & cõpellere populum ad illũ euitandum. Et dico, quod ista erit optima cautela, vt iudex tẽpore denũtiationis excommunicet oẽs, qui secum cõmunicauerint ante absolutionẽ. Nam timore maioris excõmunicationis euitabitur ab oĩbus, vbi hodie cõmuniter nõ euitatur:* quia cõicãtes nõ incurrũt nisi minorẽ excõicationẽ, vt in c. ij. de exc. & quod talis snia possit ferri, vide Ioã. An. in c. statutũ. de sent. excõ. in vj. licet ibi text. bene ponderatus videatur prima facie velle cõtrariũ. vt dicit Nic. Abb. Sic. in c. puenit. j. de sen. ex cõ. & tu idẽ facias in similibus, quando habes debitorẽ tuũ excõicatũ: quia non vult soluere, nõ facias eũ denũtiari simpliciter excõicatũ, ita quod ab oibus euitetur, iuxta c. pasto. § j. de ap. quia tũc talis denũtiatio parũ solet timeri, ex quo cõmunicãtes cũ excõicato incurrunt solũmodò minorẽ excõicationẽ, vt habetur in d. c. ij. & sic cautus vt facias vltra denũtiationẽ euitationis quod denũtiet, & quod si quis cõmunicauerit cũ eo, sit excõicatus: quia tunc intelligitur excõicatus excõicatione maiori: vt in c. si quẽ. quod est

pen.de sent.excõ.& sic magis timet, 2 q̃d no. Secunda cautela est,* qa regulariter qñ quis est excõicatus, nõ potest appellare à snĩa excõicatiõis etiã infra x.dies: qa quamprimũ est lata, trahit secũ executione: vt est casus in d.c.pasto. §.j.& no.in c.ad reprimẽdã.de offi.ord. Sed cautela est secundũ Abb. antiquũ, quẽ sequunt oẽs Doc.in d.c. ad reprimẽdã. ꝙ excõicatus infra x. dies cõpareat corã excõicatore, & petat se absolui: & qa excõicatio est iniusta, si nõ absoluat eũ ab ista denegata iustitia, & sic ab isto secundo grauamine poterit appellare: quod est no. Tertia cautela est, qñ in delegatione apponitur clausula appellatione remota: vel qñ in statutis dicitur, ꝙ in tali causa nõ poterit appellari, & in illa ferat sententia cõtra vnũ: nã tũc non obstante dicta clausula vel dicto statuto, poterit, per viã q̃relæ adiri superior, qui si viderit, ꝙ appellãs fuerit grauatus iniustè, poterit huiusmodi grauamẽ emendare: vt est casus, q ita intelligitur secũdũ vnũ intellectũ d.c.pasto. in prin.de appell. Sed ꝓut intelligo illũ text. alia cautela est, & vtilior, ꝙ grauat⁹ p snĩam appellet, & adeat superiorẽ iudicis appellationis, & sibi ostẽdat, ꝙ sit grauatus p snĩam iniustè: quia tũc iudex appellationis poterit, & debebit emẽdare grauamẽ, & ꝓnũciare malè iudicatũ: & sic ista appellatio proderit respectu iudicis appellationis, licet nõ respectu iudicis à quo: qa ille iudex à quo, interim antequã pronunciet p iudicẽ appellationis, poterit suã sentẽtiã exequi nõ obstante appellatiõe. & hoc operabitur dicta clausula, & dictũ statutũ prohibens appellationẽ: & iste est ꝓpriè casus qui ita debet intel d.c.pasto.in princ.& aliàs di sustinui. Quarta cautela est, do habes debitorẽ tuũ excõica tibi non vult soluere, qa de exc tione nõ curat, & dubitas ne ti fringat sentẽtia cõdẽnatoria. Cau la est, ꝙ tu expectes, ꝙ dilaba
3 à die excõmunicationis,* qa per annũ stetit in excõicatione dit causam: vt habet xj. q.iij. quod intellige, si potuit inue cõmunicatorẽ suũ infrà annũ, a secus: vt ibi habet. & no.gl.pe in d.c.pasto. §.ꝑtereà.de offi Itẽ debet priuari beneficio habet, vt in d.c.rursus. & hoc no.gl.in c.cùm bon.ver.trienn ætate & qualit.& ibi ponitur teria. Itẽ habet hæreticus: vt cum gl.fi.in c.cùm cõtumacia re.in vj.& ideo sit cautus ille, excõmunicat⁹ ꝓpter debita cãm, vt procuret se absolui inf nũ, si põt habere suum excõ torem, ne incidat in pœnas

Cautela quòd melius sit credito ri uẽdicanti rem debitoris sibi obligatã, quòd potius i tenter Saluianũ interdict quàm hypothecariã. LXX

1 *Saluianum interdictum pro qu petat, & ad quid etiam utile sit.*

2 *Sententia lata in causa momenta possessionis appellari nequit.*

QVANDO quis vult vendica vel reuocare rem sui debitor alteri alienatã, quæ sibi obligata est, cautela est, quòd potius intẽtet Sa
a uianum interdictum ª, quàm actionẽ
1 hypothecariã:* quia Saluianum vtile interdictum cõpetit cuilibet creditori, directum autem pro rebus co lon

loni inuectis & illatis. Item vtile pro
rebus inquilini cōpetit locatori, &
etiā cuilibet alteri creditori: vt vide
tur casus in l. prima. C. de Sal. inter.
in eo quod dicit debitor. & ibi hoc
no. Bar. & in eo quod dicit, debitor
quasi Seruiana. quę cōpetit cuilibet
creditori: vt habetur in §. itē Seruia
na. Insti. de act. & per gl. in d. l. j. Item
cōpetit Saluianū interdictū nō tātū
contra debitorē & eius hæredē, vt d.
l. j. & ibi Bal. sed etiā cōpetit contra
quēlibet extraneū possessorē: vt est
tex. i l. j. §. j. ibi, aduersus extraneos.
ff. de Sal. interdic. & hoc tenet Bart.
& Salyc. in d. l. j. C. eod. titul. & vtili-
tas huius etiam in hoc: quia Saluia-
nū interdictū est possessoriū & hypo 1
thecariū, licet auocet possessionē: vt a
habetur in l. si cū vēditor. ff. de euic.
tamē nō est momentanæ possessio-
nis, sed sapit naturā possessorij. ita di
xit singulariter Bald. & Saly. in d. l. j.
C. de Sal. inter. & Bar. in d. l. j. ff. eo. ti. b
2 *Ex quo sequitur, q̄ cū à sententia la-
ta in causa momen. pos. nō possit ap
pel. vt l. vnica. C. si de momē. pos. fue.
app. q̄ à sentētia lata in Saluiano in-
terdicto appellari non poterit, sed à
sentētia lata super hypothecaria sic:
vt no. Bar. in d. l. j. ff. de Sal. inter. Itē
est alia vtilitas in modo probādi, q̄a
intentans Saluianū interdictū, quod
est merè possessoriū; nō habetur ne-
cesse dicere, rē esse obligatā, & doce
re de obligatione, sed sufficit ꝓbare
rē esse possessam ab illo, qui obliga
uit, sed in hypothecaria debet pro-
bari rem quæ petitur fuisse hypothe
catam, & fuisse in bonis debitoris, vt
habetur plenissimè per glo. Cyn. &
Doct. in l. cū res. C. si alie. res pig. da.
fue. & per Bar. in l. si rem alienam. ff.
de pign. act. & propterea non inten-
tes hypothecariā, sed Saluianum in-
terdictum, si concurrunt ea, quæ ha-
bentur in d. l. j. ff. & C. de Sal. inter.

a Saluia. inter. *Agēs Saluiano interdi-
cto debet narrare rē fuisse in bonis tē-
pore hypothecæ, sed sufficit, q̄ ꝓbet de
possessione sola debitoris. Pau. de Cast.
cōsi. vj. in iij. col. & Cy. & Saly. et Do
cto. in l. cū res. C. de prob. & Alexan.
post Bart. in l. rē alienā. de pigno. act.
Addo etiā Spe. tit. de lo. §. v. uersi. ad
hoc. & ff. & C. de Salui. inter.*

Cautela pro spoliato cōtra spo-liatorem. LXXXII.

1 *Spoliatus ante omnia regulariter resti
tuendus est.*

REGVLA* est, quod spoliat⁹ a
ante omnia est restituēdus: vt l.
si quis ad se fundum. C. ad legē Iul.
de vi. in c. j. de restitutione spoliato.
etiam si spoliatus est prædo: vt est
tex. in c. in literis. eod. titu. quod in-
tellige, nisi spoliatus b patiatur agētē
probare de dominio vl' de iure suo,
quia tūc spoliat⁹ nō est restituēd⁹: vt
est casus in d. c. j. & ideo cautela est,
quādo spoliato opponitur de domi
nio vel de iure agētis, spoliatus op-
ponat, & dicat, Domine iudex ego
nō cōsentio, nec debetis ipsum audi
re, quia spoliatus ante omnia est re-
stituendus, quo casu etiā si probare-
tur de dominio, deberet restitui: vt
not. in dicto c. j. & per Innocē. in c.
fraternitatis, de frigi. & malefi. & c.
cum Bertoldus. de re iu.

a Spoliatus. *Spoliatus habet viij. remē-
dia à iure. in Specu. de restit. spolia. in
princi. per totum.*

b Spoliatus. *Spoliatus debet Restitui
ante oīa. l. si quis ad se fundū. C. ad l.
Iul. de ui. Oldr. consilio ccxxiij. incia
pit*

piete, istæ sunt allegationes & omnino per Alex. in l. naturaliter. §. nihil cōmune. de acqui. poss. ubi ponit regulā, & multas fallētias, quod uerū est, etiā si per cōtumaciā sit spoliatus per uedicē. quia uolēs purgare cōtumaciā audiri debet, etiā si missus in possessionem rei uelit statim ꝓbare de dn̄io suo. Bal. in l. pe. §. fi. C. de præscrip. xxx annorū. & per Oldra. cōsi ccxxvj. incipiente, de toto. uide i Spe de priui. & se. de re. §. iā de effec uers quid si missus. alias autē spoliatus nō debet restitui, quādo cōstat de dominio spoliati. cap. cùm ecclesia. de causa pos. & propric. c. cùm super. eod. tit. c. ad decimas. de rest. spo. in vj.

Cautela, quòd de liquido ad nō liquidum admittatur compēsatio. LXXXIII

1 *Regula, de liquido ad nō liquidū nō fit compensatio, quomodò intelligatur.* 1

SCIS ꝙ vulgariter dicitur, ꝙ de liquido ad nō liquidū nō debet fieri cōpēsatio: vt habetur in l. fi. C. de cōpensa. & in §. in bonæfidei. Instit. de actio. Sed ego do tibi vnā bonā cautelā singularē, per quam de liquido ad nō liquidū poterit opponi cōpensatio, & liquidum nō poterit interim exigi, & facta probatiōe de nō liquido, debet fieri cōpēsatio. Et cautela est ista, si vnus petit à te decē, in quibus verè es debitor, & ipse tenetur etiā tibi in alia decē, aut minori summa, si potest ꝓbare aduersarius, ꝙ sis debitor suus, confitearis incōtinenti debitū, & oppoñas compensationē pro ea quātitate, in qua aduersarius est debitor tuus: & licet aduersarius neget debitū, tamē valebit oppositio cōpensationis, & interim poterit à te exigere: sed debebit te expectare quòd probes, ... probes debitum negatū. Nec 1 dicta regula,* quòd de li... liquidum non fit compensat... debet intelligi, quando illud ... quidum per testes vel alias p... nes. secus si esset liquidum per c... fessionem partis: vt est tex. ... valde not. l. fina. versicu. conu... de compensatio. & ibi hoc te... net Cyn. in vj. quæst. & est al... similis in l. nemo ex his. ff. de ... iur. quod not. quia multi iudice... periti seruant contrarium, & ...

Cautela pro libellāte, ne ad ... sas teneatur. LXX...

1 *Debitor si saltem per interpella... extraiudicialem in mora con... non fuerit ad aliquas expensa... netur, si recepto libello, se soluere ... rit, & liti cedere.*

IN LIBELLIS solet cōmuni... apponi vna clausula, ꝙ aduersari... fuit interpellat⁹ sępe & sępius extra iudicium, vt faceret id, quod pe... quòd facere recusauit: quæ cla... secūdùm aliquos, nō est necessa... quia interpellatio similiter necessaria non est, sed de vrbanitate: ... quidam Hyberus. ff. de seruitu. vrba. prædiorū. vbi textus dicit, loquar cum Hybero. Et tu dicas, quod ... vtilis est, & cautū quòd apponatur: 1 *quia si debitor non est constitutus in mora saltem per interpellationē extraiudicialem, & vocatur ad iudicium, non tenetur ad aliquas expensas, si immediatè recepto libello dixit se soluere, & cedere liti. & nō contendere: vt dicit no. Specu. in titu. de rei vendi. §. j. & Ang. in l. j. C. de obsequijs. & Angelus de Aretio, Institu. de actio. in §. sic itaque. & propterea

ptereà cautela est, vt primò antequã conuenias debitorem tuum, vt interpelles primò ipsum, qui si non soluerit, & conuenias ipsum, tenebitur ad expensas, etiam si incontinẽti confiteatur debitum. & propter istam rationẽ dicta clausula solet apponi in libellis, & bene.

Cautela qualiter socius teneatur socio reficienti rem communem. LXXXV.

1 Socius si rem communem pro parte sua reficere noluerit, partis suæ dominium perdit.

SAEPE cotingit, quòd sint duo fratres, vel socij, qui habent rem communem, puta domum vel molendinum, quæ res indiget reparatione, & vnus eorum vult reficere, & alter eorum non vult contribuere ad expensas. Cautela est multùm singularis & vtilis, quòd ille reficiat rẽ qui vult suis sumptibus, & petat sumptus
1 sibi restitui ab alio socio: *quia si socius recusarit reficere rem, nolendo contribuere pro parte sua, & facta refectione per alium non satisfecerit pro parte sua reficienti etiam cum vsuris vel interesse, perdet dominium suæ partis post quatuor mẽses, & applicatur reficienti: vt est casus valde no. in l. iiij. C. de priuædi. & in l. si duobus. §. idem respondit. ff. pro socio. & ita nota. & tenet Ang. de Aret. Institu. de actio. §. sequens. ideo fiat bene cauti socij tam reficientes, quàm nolentes reficere, per prædicta.

Cautela est ĩ iudicialibus, quòd pars contradicat expresse, aliàs tacendo sibi præiudicat. LXXXVI.

1 Tacens in iudicijs consentire uidetur.

2 Actus contra unum per iudicem si in iudicio fiat, non contradictio, non sufficit nisi appellet.

EST DVBIVM, an tacens videatur consentire, vt habetur in regula, qui tacet. & l. filiusfamilias. §. inuitus. ff. de procuratori. & Bart. plenè in l. quæ dotis. in fine, soluto matrimonio. Sed vera conclusio est,
1 *quòd tacens in iudicijs. videtur cõsentire: vt not. Bartol. in l. j. C. de rela. Et ideo cautela est, quando fit aliquis actus in iudicio contra vnum, vt ille semper respondeat, & dicat, quòd ipse non consentiat. Et ideò boni procuratores facient scribere: me præsente, & non consentiente, vt dicit Barto. in dicta l. j. Vel melius est dicere, quòd in parte & in partibus facientibus contra se non consentit. & istud procedit quando a-
2 ctus fit per aduersarium, *sed si actus fiat per iudicem in iudicio contra vnum, non sufficit, quòd ipse non contradicat, nisi appellet: vt singulariter dicit Innocen. in c. quod ad consultationem. de senten. & re iud. & sequitur Ang. de Perusio, & Io. de Imo. in l. ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Trebel. Circa hoc tamen vide text. qui videtur facere in contrarium. & ibi Bald. & Paul. de Cast. in aut. si quis litigantium. in princip. in verbo contradicat. C. de episcopali audi. Sed dic, si actus fit per partem in iudicio, sufficit dicere nõ cõsentio, sed si fit per iudicem, & tunc aut est talis à quo possit appellari, ita quod si appelletur, transit in rem iudicatam, & tunc nõ sufficeret dicere, nõ consentio, nisi appelletur. & ita intelligit Innocen. Aut ab actu iudicis nõ potest appellari, sicut regulariter

ab interlocutoria de iure ciuili non appellatur: & tunc nõ requiritur appellatio, sed sufficit contradictio.

Cautela, quòd tutius sit relinquere alicui in codicillis quàm in testamento. LXXXVII.

1 *Hæres in codicillis institui non potest.*

2 *Codicilli primo testamẽto facti nõ tolluntur per alios codicillos, qui posteà fierent, neq; per aliud testamentum sequens, nisi expreßè dicatur.*

SI aliquis velit tibi relinquere certam partem bonorũ suorũ, quid est melius & vtilius, an quòd relinquat per codicillos, vel per testamentũ? Et prima facie videtur, quòd sit meli⁹, quòd relinquat p testamentũ: quia illud fit cũ maiori solennitate quàm codicill⁹: vt probatur in l. hac cõsultissima. C. de testa. iuncta l. fin. C. de codicillis. Sed tu dicas, ꝙ tuti⁹ est relinquere per codicillos, quàm per testamentũ, nisi fortè quis vellet
1 instituere hæredẽ, *quod in codicillis fieri nõ potest. l. hæreditatem. C. de codicil. Et est ratio quia testamentum per aliud testamẽtũ semper rũperetur: vt in l. sancimus. C. de testa. & in l. si quis in princicipio testamẽ
2 ti. de leg. iij. *Sed codicilli primò facti non tolluntur per alios codicillos, qui fierent posteà, neq; per aliud testamẽtũ sequẽs, nisi expresse dicatur: vt est textus Inst. de codicil. §. nõ tãtũ. Et no. Spe. in ti. de instru. edi. §. compendiosè. in ver. sed id cõsideres, & ꝙ tutius sit relinquere per codicillos ratione prædicta, tenet Spe. in d. ti. de instru. edi. §. viso de impugnatione ver. & no. quod tutius est: & ideo sis cautus vt cõsulas, quòd poti⁹ relinquatur per codicillos, quàm per testamentum.

Cautela pro testatore uolen[te], quòd eius ultima uol[untas] non constet, nisi po[st mor]tem. LXXXV[III.]

1 *Testamentũ non ualeret, si ante aperturam unus testiũ moreretur [...] subscriptionem suam, & sigillum [reco]gnoscere non poßet.*

MVLTI sunt qui volunt, q[uod vo]luntas vltima nõ sit nota [...] nisi post mortẽ suã, propter aliquam iustã causam, vt habetur Inst. de pupilla. substi. in §. si quis autẽ formidolosus. & faciũt testamentũ inscriptis clausum, & sigillatũ & scriptũ [...] l. hac cõsultissima. C. de testa. [...] aduertas & sis cautus, quia peric[ulo]sum est facere talia testamẽta. 1 *Nã [si] moreretur viuo testatore, vel etiam post mortẽ ante eius aperturã [unus] ex testibus, qui nõ posset cognoscere suã subscriptionẽ & sigillũ, nõ valeret testamẽtũ: vt singulariter not. Bar. in l. ij. in prin. ff. quẽad. te. aperi. Et ideo debes vti hac cautela, qua sæpissime vsus sum, vt testator conuocet vnũ notariũ, qui nõ sit de testib⁹ supradictis, & duos, vel tres testes alios, vt faciat, ꝙ cuilibet dictorũ testiũ, q se subscripserunt & sigillauerũt, recognoscãt subscriptiones, & sigilla in præsentia duorũ vel triũ testiũ dicti notarij, & roget dict. notariũ vt cõficiat vnũ instrumẽtũ de dicta recognitione subscriptionũ & sigillorũ, & erit securus ꝙ nõ erit opus alia recognitione: & hoc modo nõ erit periculũ. de quo suprà. Vl' potest etiã alio modo prouideri, videlicet, ꝙ testator à prĩcipio à quo se subscribũt testes, & ponũt sigilla, adhibeat notariũ & testes, q sunt rogati de dicta subscriptione vel sigillis, & de hoc

de hoc fiat scriptura publica, quia illa probabit sufficienter. & hoc ponit Bar. in d. l. ij. in prin. sed pcedēs cautela melior est. Tertiò potest & aliter prouideri, quādo testator vellet testari in scriptis: & non curaret ꝙ testamentum esset secretum, quia tunc posset facere publicationem fieri eo viuo: vt no. Bar. in d. l. ij. in §. si dubitetur. Circa quod adde quod dicitur in sequenti cautela.

a Testa. clau. *Testamentū nō apertū mortuis testibus nō probat. gl. singu. in uer. obsignētur. secūdū* Do. Bar. *in uer. quæro quid si testes. in l. ij.* C. *quem. te. aperi.* Bar. *in l. ij. in princ ff. eo. ti. dicit uerum in testamento in scri. quod corruit, si unus testis moritur antequā publicetur, uel uiuo testatore, nisi eo uiuo facta fuerit recognitio subscriptionis, & sigilli à teste corā notario, & testibus uel etiam tēpore subscriptionis fuerit rogatus alius notarius de subscriptione illius, uel nisi uiuo testatore aperiatur: ut ibi per* Bar. *&* Bal. *in addi.* Spec. *de instrumen. edi. uer. si decessit.* Adde nota. *per* Bal. *in l. ij.* C. *de fideicō.*

Cautela pro chirographis mercatorum. LXXXIX

1 *Chirographo seu scriptura priuata manu notarij non confecta, requiritur quòd trium testium subscriptio interueniat, alioquin non ualeret.*

MERCATORES de mercibus suis sępissime nō faciūt cōficere instrumēta publica, sed priuatam scripturāᵃ faciūt, quæ dicit chirographus, vel etiam vulgo appellat, scriptura de manu: sed est periculosum cōfidere de dicto chirographo, 1 in quo requirit, quòd interueniat subscriptio trium testium, aliàs non valeret quādo est scriptura priuata, non cōfecta manu notarij vel publicæ personę: vt est tex. in authē. si quis vult caute. depone. C. qui po. in pig. ha. Nam si aliquis, qui se subscripsit moriatur, illud chirographum nihil pbabit, nisi, vt dixi, sit scriptum per manum publicam, vel habeat sigillū appēsum, vt est casus no. in c. ij. de fide inst. & ibi ponit per omnes Do. de ista materia. & est glo. valde no. q̄ ita dicit in c. inter dilectos. in versic. publica manu. eo. ti. de fide instru. & ideo tu sis cautus, quòd nō recipias chirographū, nisi sit scriptum manu notarij ad hoc rogati, vel nisi apponatur sigillū promittētis. sed si poteris, facias cōficere publicum instrumentum. facit ad hoc quod dictum est in præcedenti cautela.

a Priua. scri. *Scriptura propria manu debitoris facta & confeßata probat etiam nō subscripta cōtra debitorem, non cōtra tertiū, nisi sit subscripta testibus.* Bar. *in l. scripturas. in prima col. uer. no.* C. *qui po. in pign. hab. Item scriptura priuata quomodo impugnetur, uide* Spec. *de instru. edi. §. satis utiliter. per totum.*

Cautela adhibenda circa præsentiam testiū, in testamento cœci, & aliorum. XC.

1 *Hæredis institutio in testamentis olim præcedebat, nunc autem sequi debet.*

IN testamētis* debebat olim hęredis institutio pręcedere, vt Inst. de leg. §. ante hæredis. hodie nō potest pcedere, sed sequi: imò cōiter solet sequi legitima, dicendo, in oībus aute alijs bonis suis &c. vt in d. §. ante hæredis. Sed caueas, quia etiā hodie requiritur, ꝙ præcedat hæredis institutio in testamēto cœci, & nisi pręcedat, nō valet testamentū: vt est casus

 in l.

in l. hac cõsultissima. C. qui testa. fal. vbi ponitur forma testãdi per totũ, & Imperator ibi mandat, ꝙ illa forma ibi tradita debet obseruari, q̃ est vt primò hæredis institutio præcedat. & hoc tenet ibi Cy. & Doc. licet aliqui contra. Sed vt euites opiniones, & periculum, facies, ꝙ præcedat hæredis institutio. Est etiam id periculũ in testamento cœci. & in quocũq; alio testamẽto in scriptis, qa nõ valet si omnes testes nõ fuerũt præsentes vsq; ad finẽ, donec oẽs se subscripserint & sigillauerint. & ideo cautela est, ꝙ claudãtur in camera, ita ꝙ nõ possent exire, & stent præsentes donec vlterius se subscripserint, & sigillauerint, qđ no. quia vidi aliquos notarios ĩperitos permittere, ꝙ recedat aliqs testiũ postquàm se subscripserit & sigillauerit, & malè.

Cautela pro bannito, quod possit liberari à banno, non obstante statuto id prohibente. XCI.

1 *Saluusconductus datus bannito per centum annos, quid operetur.*

ALIQVANDO est ꝓhibitũ, ꝙ alicui cõdẽnato nõ põt fieri remissio pœnæ, vel aliquãdo quis est bannitus vel rebellis, & nõ põt absolui à bãno vel à rebellione: si contingat, ꝙ est bãnitus vel rebellis ex aliqua causa ingratitudinis, debeat rebanniri vel absolui: sed nõ põt stante prouisione vel statuto in contrariũ. Ego do tibi vnã cautelã, * videlicet detur sibi terminus ad soluendũ vsq; ad cẽtũ annos, vel fiat sibi saluusconductus ᵃ vsq; ad cẽtũ annos, & hoc modo per indirectũ poterit conseq intentionẽ suã. istud ꝓbat in l. cũ hæredes. in §. j. ff. de sta. libe. & in effectu vult ibi do. Benedi. de Plũb. & ita vidi obseruari in ciuitate Ve[...]rum per consiliũ de decem, qu[...]cit saluumconductũ rebelli vsq; centum annos, quia non poterat absoluere secundùm leges suas.

a Saluuscõdu. *Saluuscõductus ad bene placitũ intelligitur perpetuus. Bar. & Doct. in l. centesimis. §. si ita stipulatus fuero. in iij. col. uer. ulti. forma hanc unam q. ff. de uer. obli. de quo [...]dem per do. Alex. in pe col. uersi. ex [...] glo. quærit hic Bar. cũ concor. ibi per eum datis. facit l. iuris peritos. de [...] tuto.*

Cautela pro illo, qui emit fundũ sibi debentem decimam, & iterum illum uult reuẽdere, quomodò faciat ad hoc quod decima sibi remaneat. XCII.

1 *Exceptio rei alicuius quid operetur.*

SI aliquis emit agrũ vel fundũ sibi debẽtẽ decimã, & deinde vult reuẽdere dictũ fundũ, debet esse cautus, * si vult, ꝙ remaneat sibi decima, ꝙ hoc exprimat in vẽditiõe sua, aliàs vendẽdo simpliciter, transfert decima in emptorẽ, secũdũ Iaco. de Are. quẽ sequitur d. Bened. de Plũb. in l. si is cui. in fi. ff. de sta. lib. per illũ tex: licet Alb. de Ros. teneat contrariũ in l. Seiæ. §. matre. ff. de fundo instructo. & in l. inter antiquam. C. de vsufruc. vbi oĩno vide. & pro ista opinione videtur esse tex. in l. si quis ædes. in principio. ff. de seruituti. rustici prædio. & ideo sis cautus, vt dixi, vt in venditione tua excipias decimam. & idem dico de iure patronatus, vt vult Albe. in d. §. matre. idem dicas de serui. per d. l. si quis ædes.

Cautela, quòd non debeat fieri sententiæ arbitri. XCIII.

1 *Arbi-*

1 *Arbitri à sententia appellari non potest.*

1 LICET* à sententia arbitri nō possit appellari, vt l. diem proferre. §. stari. ff. de arbi. vbi habetur, quod stari debet sententiæ eius, siue sit æqua, siue iniqua: tamē cautela est, quod quamuis nō cogitur stari, si doceat ipsā euidēter iniquā esse, & apparet euidēter de læsiōe: qa tūc poterit dicta sentētia officio iudicis reduci ad arbitrium boni viri, secūdū Host. in c. ij. extrà de arb. & Arch. v. q. vj. iudicibus. pro quo facit c. ex parte. & c. exposita. eo. ti. & hoc tenet etiā Vincen. in d. c. exposita. qui dicit ita obseruari. & idē dicit Host. in summa, de arb. §. pe. ver. qa & sæpe. in ti. de arbi. §. j. ver. est autē differentia. qđ est verū, si cōtradictū fuerit infra decem dies, secūdū Archi. in d. c. iudicibus. & tenet etiā do. Anto. Butr. in c. Quintauallis. de iureiu. & ibi Ioan. de Imo. in c. veniens. eo. ti. & in d. c. exposita. & in d. §. stari. & per Ange. & Doc. in l. si seruus pluriū. §. fin. ff. de leg. j. & per Legistas in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.

Cautela ad annullandum processus episcopornm procedentes contra suos feudatarios. XCIIII.

1 *Vasallus ipso iure non cadit iure suo, sed requiritur sententia per iudicem competentem facta.*

SOLENT communiter Episcopi post acceptā Episcopatus possessionē proponere edicta in valuis ecclesie, quod si est aliquis feudatarius ecclesiæ, debeat cōparere ad petendū inuestiturā infra annū, iuxta c. pri. & secūdū, quo tēpore mil. inuestitu. pete. debe. in vsib. feud. & in casu quo nō venit infra dictū tps, monet eos, quod veniāt assignādo sibi aliquos dies. puta nouē & tres pro primo, & tres pro secūdo, & alios tres pro tertio termino & perēptorio: & casu quo non veniāt infrà dictum tēpus ex nūc, prout ex tūc, & ex tunc prout ex nunc, eos priuāt feudis suis. Aliqui Episcopi volentes vti cautela meliori, elapso termino priuāt vasallos suos: & posteà conferūt feudum alijs. Sed tu aduerte quod ista practica nō est bona, nec aliquid valet. Et est ratio: qa impossibile est, quod vasallus habeat aliquā iustā causam nō cōparēdi, vel quia est pupillus, vel qa est infirm9, vel quia est absens, vel propter aliā causam similē: vt est tex. in c. sancim9. in d. ti. quo tpe mil. & ad hoc vt vasallus priuetur feudo ob inuestituram nō petitā tēpore debito, requiritur
1 sentētia:* qa ipso iure nō cadit à iure suo. vt probatur in d. c. sancimus. & ibi no. Bal. & Doc. Ia. de Alu. & Doc. & ideo talis sentētia debet fieri p iudicē cōpetētē: aliàs est nulla: vt in toto ti. C. si à nō cōpe. iud. & in c. ad nostrā. de cosue. & in c. at si clerici. de iudi. sed qn est quæst. inter episcopū & vasallū, videlicet si vasallus cecidit à iure suo, vel si debet priuari propter inuestituram non petitam, ob aliam causam dominus feudi non potest esse iudex, & sic est incompetens: qa talis causa debet terminari per pares curiæ, id est, cum vasallis eiusdē domini: vt est glo. ordi. & ibi per omnes Docto. in c. cæterum. de iudi. & habetur per gl. & Doc. in c. j. §. pe. de prohi. feu. alie. per Fede. & ita aliàs vidi iudicare sæpe, & bene cōtra Episcopos priuantes sua sententia vasallos

los suos, ex eo quòd fuerint iudices incõpetentes inuestituræ factę de dicto feudo, ab alijs fuerunt declaratæ nullæ dictæ sententiæ: & ideo sint cauti Episcopi ne pronuntiẽt per se contra vasallos suos, sed eligant pares curiæ, id est, alios vasallos: & faciant, quòd illi prouocent: quod nota perpetuò: quia multi errant in hoc & patiuntur episcopos auferre feuda sua indebite.

Cautela pro illo, qui est de domo regia, quòd possit regnũ petere. XCV.

1 *Regnum vsq; ad quem gradum successionis transmittatur.*

EST dubium an regnum trãseat per successionẽ, vel per electionem. de hoc habetur in c. venerabilem. de elect. tamen in quibusdã regnis est consuetudo, ꝙ transeat per successionem. & ita communiter est
1 in Italia. *Sed maius dubiũ est, vsq; ad quẽ gradum successionis transmittatur regnũ. Et videtur ꝙ vsque ad sextum, vel vsq; ad decimum ad plus, iuxta no. Insti. de serui. cogn. §. fi. & in l. iurisconsultus. ff. de gradib⁹. Sed dicas, ꝙ transit in infinitũ vsq; ad centesimũ gradum, & vltrà, in tantùm si moritur rex vel princeps alicuius regni, deficiẽtibus agnatis suis vel cognatis, si reperitur vnus de sua familia seu domo, ille debet succedere in regno, vt singulariter no. Bal. & Iacob. de Alua. & nota quando moritur princeps: quia tunc ille qui est de sua domo, licet sit pauper, tamen debet esse cautus, & petere regnum.

Cautela quomodo quis possit eligere seipsum. XCVI.

1 *Eligere regulariter seipsum non potest ille, cui sibi eligendi potestas data est.*

VIDIMVS pridie in c. cũ in iure. de elec. gl. quæ dicit,* quòd quis non põt eligere seipsum, quando datur sibi potestas eligẽdi. & gl. similis in l. planè. ff. quod cuiusq; vniuer. no. & alia viij. q. j. qui episcopatum. & probat in l. si mãdauero, si tibi. ff. mãdat. & in c. fi. extra de iure iurandi. Sed quãdo essent plures electionarij, qui haberẽt eligere, posset vnus electionarius, si eligeret ab alijs, consentire electioni[a] de se factæ, & talis consensus cõnumerabit in numero electorum: vt est casus in d. c. cũ in iure. quia hodie non est correctum, & procedit, nisi electio fiat per viam scrutinij: quia tũc nõ posset consentire vel eligere seipsum: vt est casus ĩ c. Cumana. de elec. quod ita debet intelligi: vt ibi no. per Doct. sed quãdo vnus electionarius sperat, ꝙ alij electores eligant ipsum, non sit primus, qui faciat electionem, si potest: quia non potest eligere seipsum: reputaretur enim ambitiosus: vt no. in d. c. cũ in iure. sed expectet si eligitur per alios: & tunc consentiat electioni de se factæ, vel si cogitur primò eligere: quia fortè habet primã vocem in capitulo, iuxta c. auditis. de electi. debet esse cautus, vt eligat illũ: quẽ verisimiliter, vel nullus, vel minor pars eligeret: quia si postea eligitur ab alijs, poterit variare, & recedere ab electiõe facta per ipsum. & cõsentire electioni factæ de se: & sic erũt quatuor, & p cõsequẽs maior pars. & hæc probantur in d. c. cum in iure. in tex. & gl. & ibi per Ioan. And. & dominum Ang. & Doct. quod nota scholaris, quando fiunt electionarij, sis cautus, vt electio cadat super te.

a Cõsen.ele. *Electionarius nõ põt elige re ipsum.gl.& Bar.in l.planè. ff. qđ cuiusq; uni.no.ubi dicit uerũ, si sibi soli cõmissa est electio: nõ si sibi & alijs.et tenet Bar. in l.si cõsul.in fi.ff.de adop. Mar.Sil.in l.si mãdauero. §.si tibi.ff. mãdati.viij.q.j.q episcopatũ. c.cũ in uniuersis.de elec.c.fi.de inst.sed bene põt cõsentire electiõi de se factæ ab alijs, etiã si ipse pl⁹ aliũ elegerit.* Doc.et Io.And. in d.c.cum in iure.& per gl.& Sicul. in c.consuluit.de iure pat.

Cautela, quòd etiam in casibus, in quibus aliàs nõ teneretur venditor de euictione a, si adhibeantur, semper tenebitur. CXVII.

a Euictione. *Actio euictiõis licet ex pacto nõ cõpetat emptori: tamẽ agi potest ad ptiũ.l.emptorẽ. §.q autẽ.uer.ibidẽ. ff.de acti.emp.l ij. § fi.& ibi Bal. C. cõia de leg.quod uerũ, si pactũ fuit in genere, ꝙ de euictione nõ teneret uẽditor sic⁹ si certæ personæ.l.q libertatẽ. in pri.ff.de euic.Itẽ uerũ nisi dictũ pactũ sit factũ iter mutuo uẽdẽtẽ et emẽtẽ: qa tũc neuter agit ad ptiũ.gl.sing. In l.si familiæ.C.fam.er.& ibi Bart. dicit nõ habere locũ in diuisiõe. & tenet Bal.in l.nõ dubitat.in fi.C.de euictio.Lu.in sing.uer.euictio.& uer.uendẽs.Itẽ uerũ.si sine cã est renũtiatũ actiõi de euictione, secus si cũ causa expressa: quia tũc etiã pretiũ nõ repetit.* Bal in l j ij.q.C.de peri.& cõmo.rei uend Bart.in l.qui lib.de euictio.

1 *Euictiõis periculũ quæ cessare faciãt.*

2 *Euictio non debetur possessionis euictæ ratione, sed tantùm ratione proprietatis.*

3 *Euictione venditor non tenetur, quando emptor in compromisso uoluntario succubuit.*

1 TRIA *faciunt cessare periculũ euictionis: primũ omissa denũtiatio ẽptoris, alterũ eius absentia. tertiũ iudicis iniuria. vt l.emptor.C. de euic.& habetur in l.si per imprudẽtiã.ff.eo.tit. Sed aduersus hęc oĩa põt emptor vti cautela, vt fit securus, tã pro pretio, q̃ pro pœna dupli, & etiam pro sumptibus litis: vt scilicet instrumẽto venditionis per pactũ à venditore remittatur emptori: põt enim renunciare iuri suo ex regula generali: & adijciatur in instrumento, ꝙ emptori nõ possit dici vel allegari, ꝙ sentẽtia fuerit lata per ei⁹ iniuriã, vel p emptoris negligẽtiã, vel absentiã, & promittatur refectio dãnorum, sumptuum & interesse, quæ sustineretur in iudicio, & extrà, secũdùm Ang. qui ita not.in l.emptor.C. de euic. Alia cautela in materia euictionis est: *qa regulariter non debetur euictio ratione possessionis euictæ: sed tantũ ratione proprietatis, vt est casus.& ibi per Bar.& Doc. in l.ij.ff.de actio.empt.& ideo cautela est, ꝙ emptor in instrumẽto emptionis faciat venditorẽ promittere de euictio. siue euincat proprietas, siue posses. Tertia est, qñ quis non vult promittere de euictione, vt dicatur in instrumento, & dictus vẽditor dixit, & protestatus est, & ita inter partes conuentũ, ꝙ ipse non teneatur de euictione etiam ad pretij restitutionẽ: quia nisi ista verba dicãtur, licet nõ teneatur ad interesse vel sumptus, tenetur ad restitutionẽ pretij, vt est casus singularis in l.emptorem.§.ibidem. ff. de act. empti. quod est no. Quarta in hac materia potest adhiberi, *ꝙ licet regulariter venditor non teneatur de euictione,

ctione, quando emptor succubuit in cõpromisso volũtario: vt l. si dictũ. §. si cõpromisero. ff. de act. empti. & not. in l. libera quidẽ Theodora. C. de senten. & interloc. om. iudi. tamẽ emptor cautè põt vti verbis, ex quibus vẽditor tenetur: verba hęc sunt: Et promisit dictus vẽditor dicto emptori de euictione, quomodocunq; & qualitercũq; res vẽdita euincat. argum. gl. nota. in l. cũ pœna. ff. de arbi. Et ita solebat allegare illã glo. ad hoc domin. Flo. de Bob. Doct. meus. Quinta est & vtilis in eadẽ materia: qa solet dici, ꝙ dictus §. si cõpromisero. nõ habet locũ in compromisso necessario, sed tantũ in volũtario: tamẽ emptor debet esse cautus, ꝙ non eligat arbitriũ necessariũ ex forma statuti sine licentia aut cõsensu venditoris: qa tũc nõ posset agere de euictione: vt not. in d. l. libera. & ideo ex istis quinq; cautelis potes cõficere vtile instrumẽtũ pro emptore in materia euictionis, si dicatur sic: Et promisit dictus venditor de euictione, siue euincatur proprietas, siue possessio, & quomodocũq; vel qualitercũq; euincatur, etiã si euincat p arbitriũ volũtariũ, vel necessariũ electum cũ voluntate, vel sine venditoris: & promisit dictus venditor nõ opponere vel agere, ꝙ sententia lata fuerit iniqua, vel per iniuriã emptoris, vt propter eius absentiã, vel per negligentiam, vel alio quocũq; modo.

Cautela pro officialibus & prętoribus adhibentibus fideiussores ad relaxandum incarceratum debitorem. XCVIII.

1 *Fideiussio de iudicio sisti, inclusiuè usq; ad sententiam durat.*

NOTENT bonam proc[...] cautelã pretores & alij o[...]les, ne relaxent debitorẽ po[...] carceribus ex causa debiti, p[...] tamen fideiussione de iudicio [...]
1 *quia illa durat vsq; ad senten[...] clusiuè: nã lata sententia fideiu[...]res liberãtur: vt l. agere. §. pe[...] ff. de fideiuss. & l. cũm apud Se[...]niũ. ff. iudi. sol. sed debent rec[...] fideiussorẽ de iudicato soluẽ[...] cundũ Bal. qui ita dicit, & ben[...] dilectis. in v. col. de appell. q[...] ꝙ quidã Potestas, qui hoc ig[...]uit pro incauta relaxatione [...] carcerati, fuit cõdemnatus m[...]catu, & in totum desolatus.

Cautela pro committente [...] bitrum iuris. XCI[...]

1 *Arbiter iuris an ius commune, an mu[...]nicipale sequi debeat.*

1 DVBITATIO * est, an arbiter
a iuris teneatur sequi ius cõmune, an ius municipale. de quo p[...] And. in addi. Spec. in titu. de arb. §. excipitur. i addi. quę incipit, [...] de Suza. vbi tenet, ꝙ debet sequi [...] cõmune. de quo ego plenissimè [...]xi in l. nominis & rei. in §. verbũ ex legibus. maximè in vij. q. ff. de verb. signi. quod nota cautè, quãdo causã habes committere, si ius commune disponit aliter quàm municipale, vt scias qualiter causã sit cõmittẽda: qa poteris faciliter obtinere, & aduersarius non perpendet.

a An arbiter. *Arbiter obligatus procedere et terminare secũdũ ius qd ponit, unde Ludo i rubrica de ar. vi. [...] Dñ. i l. dié. §. stari. de arb. dicit eũ no posse procedere cõtra ius. & tenet Sicu. in c. cũ dilecta. de resc. iij. col. in uer. not. sing. istũ tex. sed But. cõtra in c. Quinta uad.*

tauillis.de iureiur.

Cautela ad euitãdum incursum 2 pœnarum interdicti unde ui, & l. si quis in tantam. C.

1 Rogerius, prout recitat Vbertus de Bobio, qua cautela Mutinæ usus fuerit.

2 Cautela uti non debemus, quæ scandalum parere posset.

3 Iudex ex officio partes prohibere debet, ne ad arma ueniant.

4 Oblinio ex longo tempore sequitur.

NOTA diligenter tu aduocate vnã cautelã, per quam poteris facere tuũ clientulũ obtinere: si enĩ vides vtranq; partẽ æqualiter probare: dic clientulo tuo, si potens est, q̃ possessionẽ etiã, de qua est controuersia, manu armata ingrediatur, & quod denunciet aduerlario, vt veniat ad possessionem, si audet: qui si nõ venerit, qa suspicatus est se posse repelli, statim perdet possessionem, quã dicit se habere: vt ff. de acq. pos. l. si id quod. §. si. vnde clientulus erit potior. & si veniat eiectus ad iudicẽ dicens: Domine iudex talis me violenter de possessione eiecit, & eam propria autoritate ingressus est: vnde peto eũ puniri, & priuari: q̃ si intẽdebat habere, cũ autoritate ppria ingredi nõ debuerat, p l. si quis in tãtam. C. vnde vi. xvj. q. vj. placuit. Clientulus tuus respondebit: Domine imò sententia est pro me ferẽda: æque enim probauerã me possidere sicuti & ille: vnde meã possessionẽ, nõ alienã sum ingressus, & sic meã possessionẽ retinui, & aduersarius si quã habebat, perdidit, per dict. l. si id quod. *Et ita fecit fieri Roge. Mutinæ: prout recitat Vber. de Bobio. & Rof. in Specu. in titu. de peti. & pos. §. j. vbi notat diligenter cautelam. & istam cautelã not. perpetuò: quia est quotidiana & valde vtilis. *Sed ea nõ vtaris, vbi posset scandalũ verisimiliter oriri propter l. quoniam multa facinora. C. vnde vi. sed vbi nõ esset scandalũ, vel periculũ futurũ, verisimiliter non inuenies meliorem cautelã in hac materia. Itẽ nota aliã cautelã, si vis vt amicus tuus cõprehẽdat possessionẽ alicuius rei absq; vitio, quã ad se asserit pertinere, eo ignorante fac possessorẽ spoliari, & cõfestim deserere possessionẽ corã testibus: & sic ea vacua remanente nuntia amico tuo, vt vacuam possessionẽ appræhendat. nec p hoc videbitur habuisse ratã spoliationẽ, nec dicetur rẽ à deiectore recipe, secundũ ea, quæ habentur & notãtur in c. cũ ad sedẽ. de restitu. spol. & de ordin. cog. c. cũ dilectus. imò vsucapere posset: vt nota. ibi gl. sic patet. versicu. sed hoc nõ ẽst. vnde habebit cõmodum retentionis: vt xvj. quæst. iij. §. pe. versicu. q̃ si mala fide. & extrà de ordin. cog. c. dilectus. circa princip. & C. de præscriptio. xxx. anno. l. si quis emptionis. Nec competit contra eũ interdictum, vnde vi. & in hoc fuerunt decepti hospitalarij in prædicta decre. cùm ad sedẽ. credentes interdictum, vnde vi, habere locum in hoc casu: vt nota. Spec. in §. j. in titul. de peti. & poss. in versicul. antepe. quæ cautela vtilis est & vera, nisi appareat de fraude. Vbi duo contendunt de possessione, & quilibet dicit se insolidum possidere, & vnus turbat alium in possessionem, nec vult vnus de alio conqueri, nec vult vnus alteri libellum dare, ne sicut actor, sed quasi reus sustineat partes rei, & commodo possessio

fesio

sessionis fungatur: cautela est, ꝙ iudex ex officio suo eos citare faciat, & cogere suã petitionẽ offerre: vel potest istud iudiciũ possessoriũ sine libello determinare, recipiẽdo probationes vtriusq; partis, vt sciat, quis illorũ debeat subire onera petitoris, & quis vtetur cõmodo possessionis. argument. C. de libe. causa. l. liberis. §. si quis ex seruitute. & qa hoc vult iudex, & sine libello, quomodò finiatur: cuius iussus facit, vt actus teneat, si aliàs non teneret: vt ff. qđ fal. tu. autor. l. j. C. de lit. cõtesta. authẽ. libellum. quæ est tertia, quæstione ter
3 tia. §. si pactũ. *Ex officio enim suo debet partes prohibere, ne veniant ad arma & rixas: vt ff. de vsufruct. l. si cuius. §. sed si inter. aliàs l. æquissimum. & vim fieri vetabit ei, quẽ in possessionẽ inuenerit potiorem. ita dicit Spec. secundũ Iacobum, Baldũ, in titulo, de peti. & poss. §. primo, versicul. penul. & in titulo, de libell. conceptio. §. nunc dicendũ. versi. vigesimosecundo. & nota. in cap. cũ venissent. ext. de institutioni. & idẽ notat Baldus, & Paulus de Cast. in leg. ordinarij. C. de rei vendi. & ad hoc etiã vide quod no. Inn. in c. in præsentia. de probatio. in j. colũ. & ita vidi sæpius practicari, & bene. Nota etiã aliã cautelã & consiliũ sapientũ circa interdictũ, vnde vi, & constitutionẽ, si quis in tantã. si nõ possum probare quomodò possedi, cõsulũt, vt possim probare, quomodò sim dilectus, ꝙ interim fundũ pręsentibus testibus & tabellione intro, & si is qui possedit, permittit, possessionẽ habeo. Si verò me intrare volẽtẽ nõ admittit, sed me incõtinẽti possessione expoliat, de quo fieri faciã publicũ instrumentũ, possessionẽ an[...] incõtinenti. ff. de acqui. pos[...] possi. §. fi. & l. sed si nolit. & [...] sessionẽ animo retinui, q[...] quolibet præsumitur, scilicet [...] retineat, nisi fortè videres [...] dere, vt ex tua patientia pa[...] pręiudiciũ rei. C. de acq. pos[...] & nõ lõgũ tẽpus trãsiuit, quo [...]
4 le in possessione. *nam ex lõg[...] pore sequit̃ obliuio: vt ff. de [...] fraus. & not. in l. j. C. de serui. [...] not. Spec. secũdũ Ros. titu. de p[...] pos. §. j. & not. has quatuor ca[...] qa sũt quotidianę, & de lacte & [...]

Cautela contra illos, qui ob[...] licentiam ab episcopo [...] di iuramentum.

1 *Prælati dispensantes super sacra[...] periurij autores esse possunt.*

IN multis cõtractibus solet appo[...] iuramentũ de non cõueniend[...] adiurantes, qui volũt cõuenire ant[...] petitã absolutionẽ vel relaxatione[...] iuramẽti: quia difficile est eam ob[...]nere, vtũtur ista cautela: acced[...] episcopũ, & dicunt, Domine epi[...]pe, iuraui in tali cõtractu, ꝙ ego vellem contrauenire: qa sum læsus, nec possũ relaxatiões iudiciũ expectare, peto, vt detis mihi licẽtiã cõtrauen[...]endi: quoniã submitto me iudicio vestro, si apparuerit me iniustè venisse cõtra iuramẽtũ: & multi episcopi cõcedũt istã licẽtiã. & ita intel[...]go ꝙ obseruat̃ in ciuitate Brix. & [...] vidi aliqñ episcopos obseruare Veronæ. & ista licẽtia põt impetrari etiã altera parte nõ vocata: ex quo agit̃ de iuribus iuramẽti. & ita etiã videt̃ velle Pau. de Ca. ĩ cõsil. suo cxxv. Sed tu dicas, ꝙ ista cautela nõ est bona: qa ipsi nõ possunt cõcedere huiusmo

1 iusmodi licentiam:* quia conceden[di] possunt esse autores periurij: vt [no]tat glo. ad literã in c. si verò. & ibi [no]t. de iureiur. & ideo tu sis cautus, quòd potes venire contra dictã licẽtiam, & impedire iudicium, in foro seculari, donec cognitum fuerit de iuramento, & relaxatione.

Cautela quòd prius agas petitorio quam possessorio. CII.

1 *Possidere commodius est, & aduersarium ad petitoris onera compellere, quàm ab alio poßidente petere.*

SI QVIS vult rẽ petere, animaduertere debet, an in aliquo interdicto posit nancisci possessionem: 1 * quia longè commodius est ipsum possidere, & aduersariũ ad onera petitoris cõpellere, quàm ab alio possidente petere. ita instituit Caius iurisconsultus in l. is qui destinauit. ff. de reiuendicat. & propterea sis cautus, quod nunquàm agas petitorio, si prius potes agere possessorio.

Cautela de protestatione fiẽda contra testem ante delatum sibi iuramentum. CIII.

1 *Protestationis effectus super exceptionibus fiendis qualis sit.*

QVANDO testes examinãtur, debes esse cautus, vt ante aperturam processus facias partem tuam 1 protestari[a] exceptiones sibi saluas fore cõtra personas.* Nam effectus huius protestationis est, vt abſq; alio iuramento præstito, quod nõ malicio se exposcit, poterit cõtra personam excipere etiam publicato processu, vt in cap. præsentiam. de testi. & ibi per Innocen. & Ioan. And. & Doc. & Bald. in aut. de test. in §. si verò dicatur. sed tutius est, quod ante delationem iuramenti factam testibus facias dictam protestationem. & ita vtuntur boni procuratores, qui dicũt mihi saluis & reseruatis omnibus exceptionibus contra ipsos, tam contra eorũ personas, quàm etiã dicta.

a Protestari. *Protestatio est denũtiatio publicè facta causa iuris cõseruãdi in futurum, quod protestãti cõpetit, uel cõpetere potest.* Car. *in Clem. j. xiiij. q. de procur. uide etiam* Bar. *in l. non solum. § morte. de operis noui nuntia. et* Do. *in c. cum M. de constit.*

Cautela ad interpretandum statutum disponens, quòd credatur iuramento damnum passi. CIIII.

1 *Probatio nulla melior est, quàm illa quæ per aspectum fit.*

MVLTA sunt statuta Italiæ q̃ dicunt, ꝙ pro dãno dato credatur iuramẽto dãnũ passi, vel officialis denuntiantis vsq; ad certã quãtitatem. Sed remediũ & cautela est, quòd non stetur dicto iuramento, videlicet probando contrarium. nã tale statutum non prohibet contrarium probari: vt no. per Cy. & Doct. in l. j. C. si aduer. libert. & in l. j. C. de re iudi. & per Bar. in c. j. si de inuesti. inter dom. & vas. lis oria. maximè ꝓbando contrarium per euidentiã fa- 1 cti:* quia nulla est melior probatio, quàm illa quæ fit per aspectũ: vt no. Azo. in summa. C. ad l. Aquiliam. & Bal. in l. contra negantẽ. in fi. C. ad l. Aquil. & per Bal. in l. diuus. C. de test. mil. & per Ang. in l. qui restituere. ff. de rei ven. & ꝑ Saly. in l. ea quidem. in x. q. de accu. & Gaspar. de Cald. & Io. de Zochis in ca. continebatur. de despon. imp. Itẽ est aliud remediũ, quia iudex potest taxare hm̃oi iuramentum: vt no. Ang. in aut. de exhi.

 reis.

reis. §.j.in prin. sed prædicta procedunt, nisi statutũ figat pedes, dicendo, quòd stetur iuramento, & vltrà non possit inquiri: quia tunc nõ posset probare contrarium, nec taxari per iudicem: vt not. Bald. in d.c.fi. ti de inuest. inter do. & vasal. lis oriatur. ad quod facit optimè. glos. in l. si non fuerint. ff. pro socio.

Cautela pro iudice qui allegatur suspectus[a], C V.

a Suspectus. *Si iudex dicat suspectus, an debeat interrogari de causa suspitionis corã arbitro gl in c j. de exce in Spe. de recus. in fi. glo. & Bar in l. quia poterat. ad Treb. Iudex recusatus, non põt causam delegare. c iudex ab apostolica in fin. de offi. deleg. in vj Iudex si non allegetur suspectus, uidetur pars in eũ consentire. c. insinuãte. de of. dele.*

1 *Iudices delegati cur semper suspecti appellentur.*

1 SAEPISSIME* iudices maximè delegati allegantur pro suspectis, ad hoc, vt impediatur iudicium: vt habetur in c. cùm speciali. de app. & in c. suspitionis. de offi. dele. & in l. apertissimi. C. de iudic. Sed contra istã allegationẽ põt iudex ista cautela rei: videlicet quod deleget causam alteri, qui nõ sit suspectus, & nõ impeditur iudiciũ: vt l. ptor. ff. de iurisdi. om. iu. & ibi per Legistas. & ponitur per dom. Anto. in c. cùm contingat. de foro cõpe. & ibi per Canonistas.

Cautela instruens quomodo debemus allegare contra libellũ & cõtractum, quem ineptũ[a] uel simulatum dicimus. C V I.

a Ineptum. *Libellus ineptus dicitur, qui concludit male. Bald. in l fin. C. de in inte. resti. mino.*

1 *Exceptio generalis & dubia nihil relevat, nisi à parte opponatur.*

2 *Libellus non potest mutari, n[...] ad litem contestatam.*

QVANDO libellus est [...]us, incertus, vel gener[...] aliqua parte, & reus vult opp[...] exceptionem, nõ debet oppon[...] cut communiter fit dicendo, [...] a lus est incertus[a], dubi[9], vari[...] 1 scur[9]: * quia exceptio generalis [...]bia nihil releuat, nisi opponat[...]te: vt l. fi. C. de annali exce. & in[...] & ideo sit cautus reus, quñ vult[...] pcedatur sup eodẽ libello: [...] opponat exceptionẽ in speci[...] loco & in qua parte obscu[...]certus: & si opponit in gener[...] debet esse cautus vt replicet[...]ceptio rei est varia, dubia, &[...]ta: & petit declarari, ĩ quo loco [...]lus suus non procedit: vt dixi [...] in libello meo de simul. cont[...] 2 facit quod dicam in seq. *Si [...]lus actoris producitur in iudicio [...] ineptus, nõ procedit, & non p[...]tari, nisi vsq; ad litẽ cont. vt [...] l. qui familiæ ercitcun. iudicio [...] gl. & Doc. ff. fami. er. & in §. [...] inst. de act. & in l. edicta. C. de ed[...] & in c. examinata. de iud. Sed in [...]datur duplex cautela, quod nõ possi[...] uocari vel mutari libellus inepti[...] Prima est, quod reus accepit in speci[...] bellum productũ: vt not. Bar. in l[...] precum. C. de lib. cau. non autem [...]ficeret acceptare in genere dicẽ[...] Accepto dictũ libellũ in parte, &[...]bus p me faciẽtibus. facit quod di[...] in præcedenti cautela. & ita ten[...] Ang. de Are. Insti. de exceptio. §. [...] vj. q. Alia cautela est, quod reus [...] libello inepto, incõtinenti dicat co[...]ram iudice: Nego narrata prout na[...]rantur,

[illegible]retur, vera, & petita prout petunt: [illegible] non debere animo litem [illegible] contestandi, iuxta not. per Bart. in l. si dubitetur. §. j. ff. de f. de- [illegible] iure producēdi in scriptis, [illegible] deinde poterit deducere suas exceptiones: & ita faciant boni practici. [illegible] qui dicit cōtractum esse simulatum, debet esse cautus, vt dedu[illegible] speciem simulationis: quia si [illegible] contractū simpliciter esse si[illegible] succūberet: quia plures sunt [illegible] simulationis: vt no. singulari [illegible] in suo cōsilio, quod incipit, [illegible] Nicole. quod procedit, quā[illegible] opera aduersarium facta esset oppo- 2 [illegible] specialis de incertitudine libel[illegible] not. Bal. in l. ab Anastasio. C. mā[illegible] de quo dic. vt plenè dixi in di[illegible] libello, de simulatio. contract.

a Incertus. Libellus incertus procedit, [illegible] opponatur contra eū, quo casu nō [illegible] gl. in l. si. C. de an̄a. exce. & [illegible] in c. si. de lib. ob. & Bartol & Angel. in l. ij. C. de sentē. quæ sine cer. quanti. pro. fe. & Bald. in mar. uer. li[illegible] uer. col. ix. quod uerū est, nisi a[illegible] sit incertus ex facto rei: quia tunc [illegible] etiam si opponatur. Inno. in c. si[illegible] cantibus. de lib. ob. & Barto. & Ang. in l. j. ff. de eden.

Cautela pro personis, quæ non possunt intentare actionem de dolo, quod intentent actionem in factum. CVII.

[illegible] de dolo filio cōtra patrem, seruo [illegible] tra dominum, & c. dari nō potest. [illegible] Exceptio doli licet nō infamet infamia iuris, attamen infamat infamia facti.

FILIO* cōtra patrē, & serno contra dominū, & homini humili si[illegible] socio, cōtra eū qui est positus ī [illegible] itate, alteri contra eū, qui est vi tæ emēdatioris non datur, nec dari pōt actio de dolo, licet dolum cōmiserit: vt est tex. singu. in l. non debet. ff. de do. & per consequens, eis non competit exceptio de dolo. Et ideo cautela est tunc, ꝙ ipse intētet actionem vel exceptionem in factum verbis temperatis, non faciendo mētionem doli, quia ista iudicantur à pari, actio & exceptio, inquantùm ad hoc: vt l. apud Celsum. §. aduersus. ff. de doli excep. iuncta l. non debet. ff. de dolo. quod ppetuò tene menti cōtra hmōi plebeios, vel viles personas. Et pōt esse ratio in exceptione doli:* quia exceptio doli, licet nō infamet infamia iuris, tamen infamat infamia facti: vt d. §. aduersus. & hoc no. Raph. Cu. & ideo talis exceptio, quæ saltem de facto infamat, non datur contra prædictas personas: vt patet in dicto §. aduersus. ibi, apud bonos mores suggillet. & hoc tenet Ange. de Are. i. insti. de except. in pri. in versi. quæro an contra parentes.

Cautela pro præscribente, qui non habet titulum. CVIII.

1 Præscriptio per tantum tempus, cuius initij memoria in contrarium non existat, sine mala fide uim tituli habere dicitur.

IN præscribenda seruitute quæ habet causam cōtinuā, vel quia sufficiunt x. anni inter p̄sentes, & xx. īter absentes: sed si habet cām discontinuā, requiritur tantū tp̄s, ꝙ non extet memoria in cōtrariū. vt l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æst. & no. gl. in l. seruitutes. la grāde. ff. de serui. titu. gene. Sed cautela est, quòd ille, qui allegat seruitutē sibi debitam, quæ habet causam discontinuam, dicat se habere titulum

ab illo, qui potuit concedere: licet illum non probet: si tamen probat se possedisse spatio x. annorũ inter p̃sentes, & xx. inter absentes, sufficit & obtinebit in causa. argu. l. cùm de in rem verso. & quod ibi not. per glos. & Doct. ff. de vsur. & in l. si certis annis. C. de pac. & istã cautelam docet glo. no. quam sequuntur ibi Doc. in l. seruitutes. quod perpetuò tene mẽti. Et propter hanc materiã vidi multos libellãtes in materia præscriptionis decimarũ, quæ secũdùm aliquos nunquam possunt habere locum: qa contra ius diuinum, vel secundùm aliquos potest præscribi sine mala fide per tantum tẽpus, cuius initij me
1 moria non existat in cõtrarium*: qa tale tempus habet vim tituli: vt probatur in c. super quibusdam. §. prætereà. de verb. signi. & in c. j. de præscrip. lib. vj. & istud est verius secundùm libellantes, vt possint probare præscriptionem decimarũ breuiori tẽpore, dicũt & allegant se habuisse titulũ exceptionis à summo Põtifice, propter aliquam causam coloratã, & ad probandũ illũ titulũ deducunt possessionẽ, vel quasi x. vel xx. vel xxx. annorũ. per no. in d. l. seruitutes. quod est quotidianum.

Cautela quòd admittatur in criminalibus excusator pro absente. CIX.

1 *Accusatus uel inquisitus de crimine, se per procuratorẽ defendere non potest.*

1 DIXI* suprà vnã cautelã pro accusato vel inquisito quãdo nõ potest se defendere per procuratorem: quia causa est capitalis, iuxta l. seruum. §. publicè. cum simi. de procur. Sed hic adde vnam aliam similem, videlicet quod aliquis compareat coram iudice, non tanq… curator aut defensor, sed t… instructor: quia talis licet n… sit in se suscipere iudicium, … admittendus est ad instruen… ad informandum iudicem de… centia rei: & iudex debet eum… re, & pro veritate inquirere… ff. de lib. cau. & ibi hoc not. … dict. de Plumbi.

Cautela quomodo succur… diffamato in iudicio. …

1 *Silentij perpetui ad sententi… tantùm monitione procedi…*

QVANDO aliquis in… num, qui est debitor … mon non petit in iudicio, d… succurritur, per l. diffamari. C. … ge. & ma. & not. in l. vnica, … inui. agere vel accus. cog. & … matus sis cautus, vt primò … nere diffamantem bis, vt pet… vult petere: aliàs sibi impon…
1 petuum silentium.* Et si esset … tus semel tantùm, non posset pro… di ad sententiã perpetui silẽ… gl. multũ not. in aut. de hære. & … in §. si quis agẽs. in versi. moni… ita tenet etiã in terminis d. Ange… Are. Inst. de exce. §. j. vbi ponit … riã d. l. diffamari. & idem ipse … suo trac. maleficiorum. in gl. in ve… nec ad querelã Titij. in xviij. col…

Cautela ad instruendum … commissarium. C…

1 *Fideicommissarius ad hoc ut ius … reditate habeat, requiritur quod … hæreditatis restitutio fiat.*

2 *Hæreditatis per restitutionem … ratione fideicommissi uniuersalis … obligationes transeant.*

POSQVAM sumus in mater… vltimarũ voluntatũ, volo … re vnam…

ternā cautelam, quę est huiusmodi. Quidam est hæres institutus, aggrauatus est post mortē restituere hæreditatē alteri: cōmuniter fideicōmissarius adueniente casu restitutionis adit hæreditatē ex primo testamento, & posteà apprænendit possessionē, & agit cōtra debitores hæreditarios, q est cōtra l. restituta. in prin. ff. ad Treb. quia ad hoc, ꝙ *fideicōmissarius habeat ius in hæreditate, requiritur, ꝙ prius fiat restitutio: vt d. l. restituta. & prius nullū ius habet cōtra debitores, vt l. cū hæreditas. ibi nempe enim. eo. ti. nec debet nec potest adire hæreditatē defuncti: qa semel fuit adita per hæredem: nec potest appræhēdere possessionem antequā sibi fiat restitutio per hęredem defuncti, ad quē hoc pertinet: vt l. ... §. j. eo. tit. & d. l. restituta. & ideo tu fideicōmissarius sis caut⁹, vt primo petas cogi hęredē heredis ad restituēdā hæreditatē: & posteà apprehendas bona, & agas per iura ... & hoc vult etiā Pau. de Castr. in d. l. restituta. q dicit, ꝙ vidit multos procuratores errare in hoc, & facere cessare multos processus propter hoc. Et prædicta procedūt, nisi esset statutū in loco, quòd nō requiratur aliqua restitutio, nec realis, neq; verbalis: nō tamen dico, ꝙ propter hoc fideicōmissarius debeat adire: quia nullo modo potest, ex quo semel adita est. & vide in sequēti.* Per restitutionem hæreditatis factā ratione fideicommissi vniuersalis trāseunt obligationes hæreditariæ contractæ per ipsum defunctū, & nō illę quę sunt contractæ per hæredem, & occasione hæreditatis restitutæ, nisi specialiter fiat etiā restitutio & cessio etiā de illis: vt probatur in l. cùm hæreditas. quę præcedit. l. restituta. ff. ad Trebe. & propterea Bart. dicit ibi se consuluisse de facto, cùm quidā hæres inchoasset vnā litem occasione hæreditatis sibi delatæ: & post eà cessisset omnia iura sua, & actionē quā habebat vt hæres, nō trāsibat instātia de nouo ꝑ ipsum hæredē incœpta: & ideo sis cautus tu fideicommissarius, vt quando fit tibi restitutio & cessio, vt apponi facias in instrumento restitutionis & cessionis. Restituit & cedit tibi omnia iura & actiones, quæ & quas habet hæres, etiā occasione rerum hęreditariarū, vt si post mortē defuncti recepisset fideiussores, vel inchoasset litē vel alia fecisset: aliàs solū venirēt actiones quæsitę ꝑ defunctū, quas habet vt hæres. & hoc etiā voluit Paul. de Cast. in d. l. cū hæreditas. quod bene no. quia sæpissime contingit quādo ita est grauatus de restituendo post mortem suam: quia in vita multa cōtrahit super bonis hæreditarijs, quæ non veniūt in simplici restitutione, vt dixi: & pauci hoc aduertunt.

Cautela ad firmandam donationem inter uirum & uxorem. CXII.

1 *Donatio inter uirum & uxorem regulariter prohibita est.*

2 *Donatio inter uirum & uxorem per temporum etiam interualla nulla est.*

3 *Donatio mutua conditionalis inter uirum & uxorem, quo casu ualeat.*

4 *Bonos contra mores aliquid fieri duobus modis dicitur.*

1 DONATIO* inter virum & vxorem regulariter est prohibita, vt in toto tit. ff. & C. de don. inter vir. & vxo. & c. donatio. extrà eo. etiā

si interueniat traditio, est ipso iure
nulla, nec est alicuius momẽti, vt est
tex. in l. iij. §. sciendũ. ff. eo. tit. quod
intelligitur, quando donãs efficitur
pauperior, & alter locupletior: vt l.
iij. in prin. & l. si sponsus. §. cõcessa.
& § seq. ff. de do. inter vir. & vxo. &
d. c. donatio. & est ratio, ne mutuo
amore se spoliẽt: vt l. j. ff. eo. titu. Sed
possunt adhiberi circa hoc aliquæ
cautelę, vt valeat talis donatio, & nõ
possit reuocari. Prima cautela est, ꝙ
cõiuges faciant sibi mutuã donatio-
nem, hoc est, sibi inuicẽ reciprocam.
videlicet si cõtingit alterũ mori, al-
ter superstes habeat bona sua: quia
tunc propter dubium euentũ, valet
donatio: vt ꝓbatur in l. si pater puel
læ. C. de inoff. test. & ibi hoc singula-
riter no. Cy. quẽ Do. ibi sequũtur. &
ꝓ hoc vide bonã gl. l. licet inter pri-
uatos. in fi. C. de pac. & probatur in l.
quod autẽ. ĩ §. si vir & vxor. ff. de do.
inter vi. & vxo. & hoc ibi tenet Lud.
de Ro. in quodã suo singulari, quod
incipit, ꝓhibiti inter se donare, non
intelliguntur prohibiti facere inter
se donationẽ reciprocã. Et ista caute
la debet intelligi, & limitari quando
donatio vni⁹ sequitur donationẽ al
terius incõtinẽti: secus si ex interual
lo: quia tunc esset inualida donatio
reciproca, vt est text sing. in l. qui iã
nuptæ. ff. de do. inter vi. & vxo. secũ-
dùm do. Lud. in d. singulari. vbi sub-
2 dit per illũ tex. * ꝙ si ego donassem
vxori meæ mille, & posteà hæc ad a
decenniũ, donasset mihi fundum: v-
traq; donatio est inualida. Item in-
tellige hanc cautelã, ꝙ donatio mu-
tua, & c. nõ intelligatur esse ꝓhibita
etiã si dicatur, quòd sit donatio in-
ter viuos, & non posset reuocari se-
cundùm l. vbi ita donatur. ff. [illegible]
causa mor. quia talis donatio [illegible]
valida erit. & non indiget [illegible]
tione: & per cõsequens etiã [illegible]
teruenientc traditione post [illegible]
poterũt bona peti. ita not. [illegible]
Paul de Cast. declarando d. [illegible]
l. si. pater puellæ. in fi. Sed ad [illegible]
hoc vltimũ nõ videtur esse ve[illegible]
men videtur, ꝙ imò nõ valeat [illegible]
tio etiã mutua, nec etiã morte [illegible]
metur, nisi ambobus simul de[illegible]
tibus: vel quando alter mori[illegible]
firmetur illa quę est facta [illegible]
uenti: vt est casus de vtroq; [illegible]
hic status. in §. si ambo. ff. [illegible]
ter vir. & vxo. ibi, cũ simul [illegible]
rint. & in versi. perinde. ibi, [illegible]
donationes valere. & ibi, si [illegible]
cesserint. & ibi, quia neuter [illegible]
contrario sensu, si alter supe[illegible]
rit, donatio quã fecisset, nõ val[illegible]
3 * Sed dic, quòd quãdo est don[illegible]
mutua sub cõditione, & vnus p[illegible]
riatur alteri, dicitur valere [illegible]
donatio inter uiuos cõditio[illegible]
mirũ si cõditio euenit tantùm [illegible]
ualet in alio: quia deficit cõditio. [illegible]
ita intelligitur dictũ Cy. & d. Pau.
Castr. Sed si facta esset donatio re-
pròca, siue mutua purè inter vi[illegible]
vxorem, & vnus moritur vel na[illegible]
uortiũ, an donatio validetur vel c[illegible]
firmetur. vide text. in l. qđ autẽ. §. [illegible]
uir & vxor. in l. cũ hic stat⁹. §. qđ [illegible]
& in §. si ambo. eo. ti. Secũda caute-
la est, ꝙ fiat donatio cũ iuramento [illegible]
quia per tale iuramentũ validari [illegible]
detur donatio: vel saltẽ quod no[illegible]
sit cõueniri: ex quo seruari pote[illegible]
le iuramẽtũ sine interitu salutis æter-
næ: vt in c. si verò. ext. de iureiur. &
etiã sine dispẽdio salutis æternæ: vt
in c.

in c.cũ cõtingat.eo.tit.& istud tenet Bar.in l.si quis pro eo.ff. de fideiuss. & in l.Stius Auger.in fin.ad l.Fal. & dicit ꝙ originaliter Gul.de Cu.in l. sed cũ possessori. §. itẽ si iurauero. ff.de iureiu.& istã op.tenet etiã Io.de Imo.in l.si quis inquilinos.§. fin.de leg.j.& dicit ita se consuluisse.& ita reperio esse cõsultũ p alios Doct.& per do.Recuperatũ de san.Ge.& per do.Miniatũ de Perusio: & cõsiliũ incipit,factũ tale est,do.Pe.dona.inter viues.& p quẽdã d.Bonifaciũ: cõsiliũ incipit,idẽ mihi Bonifacio. Sed idẽ Bar.tenuit cõtrarium in l.j.ff.de dona.inter vi.& vxo.motus ex ratione:qa est cõtra bonos mores: vt ibi, in d.l.si quis p eo.post prin. & ĩ l.cũ quis decedẽs. §. Titia. de leg. iij.& ita reperio cõsultũ p d.Ioã.Papiensem:& cõsiliũ incipit, Quicquid dicãt barbaculi,q nesciũt se nimias fabas comedisse,nisi cũ dolẽt ventre, &c.& p Ray.de Peru.& Ray.de Mõte:vbi ista quæstio est valde dubia. Ego nũc teneo sine disputatione,ꝙ ista cautela sufficiat:qa saltẽ iurãs tenetur de obseruãtia iuramẽti: vt tenet domi.Ant.de Bu. in q. nostra.in d.c.cũ cõtingat.circa mediũ.in vers. ex his deciditur,qd ab donatione.& fortè etiã iuramentũ adiuuat ipsum cõtractũ,& ipsum firmat.arg.gl.not. in c.ex parte. in ver.aliena.ibi, sed si iurauerit nõ cõtrauenire,tenet venditio.extrà de cõsu.& ibi etiã de hoc no.& licet dicatur,ꝙ sit cõtra bonos mores.l.j.ff.de do.inter vi. & vxo.& sic nõ valeat per c.non est obligatoriũ.de reg.iur.lib.vj.* Tamẽ dico,ꝙ cõtra bonos mores dicitur quid fieri,duobus modis.Vno modo contra bonos mores naturales, vt si iuro interficere hominẽ:vt l.veluti.& l.generaliter.ff.de verb.oblig.et isto modo iuramentũ nõ valet. & ita loquit̃ c.nõ est obligatoriũ.Alio modo dicitur cõtra bonos mores ciuiles:qa lex præsupponit, ꝙ sit cõtra bonos mores, vt in pacto de futura successione,& in dona.inter virũ et vxo.& isto modo iuramentũ validat cõtractũ per c.cũ cõtingat. & c.si verò.ꝑ alle.& p c.quãuis.de pac.li. vj.& ista distinctio est cõtra bonos mores naturales& ciuiles. & ponitur p Bal.in l.pactum quod dotali.in xix.q. C.de coll.& p d.Ant.de Rosel.in d.c.cùm cõtingat.ĩ sua repe.& de ista quæstione vide ibi p omnes Doct.& p Can. etiã in c.donatio.extrà de don.inter vi.& vxo.et vide omnino Fed.de Senis,cõsi.cxxxv.vbi firmat quod s.dixi.& examinat saltẽ ple.& no.etiã in l.j.C.de sacros.eccle. Tertia cautela potest sumi hoc modo, videlicet ꝙ facta donatione,& ille cui donatum est,allegat etiã aliã causam quæ sufficiat ad donationẽ validandã, et donans non opponat aliquã exceptionẽ in cõtrariũ,& pronunciet donationem valere, & donatarius absoluatur: qa tunc si donãs vellet posteà contrauenire, submoueri posset exceptione rei iudicatæ:vt est casus cũ glo.valde not.in l.si sponsus. in §.si vxor vel maritus.ff.de dona.inter virum & vxo.facit l.iij §.itẽ quæri potest.ff.de re iud.& quod ibi not.per Abb. Sed si pronũciaretur per iudicem donationem inter virum & vxorem sine alia iusta causa valere,sentẽtia esset ipso iure nulla,vt l.iij. §.sciẽdum.ff.eo.tit.& not.gl.singu.in d.§. si vxor vel maritus.Et aduerte, quòd ista cautela non videtur sufficiens: quia

qa licet sentẽtia valeret, & obstaret exceptio rei iudicatæ, & videat impedire repetitionẽ soluti: vt l. Iulianus verũ debitorem. & l. iudex. ff. de cõdi. inde. tñ dico, ꝙ solutũ põt p cõ dictionẽ indeb. repeti: qa d. l. Iulia- a nus. & d. l. iudex nõ procedũt in sententia, quæ est lata pro eo, cui alter ex litigatorib⁹ donare ꝓhibetur. casus est singul. ĩ d. §. si vxor vel maritus. secũdũ Bal. in l. cũ allegas. C. de vsu. & do. Lud. Ro. in suo sing. cccxj. quod incipit. Tu scis, ꝙ donatio. Itẽ si posset probari, ꝙ illa lis fuit facta dicta sentẽtia nõ valebit: vt l. cũ hi. §. si cum lis. & ibi not. ff. de transac.

a Iuramen. *Donatio inter cõiuges cũ iuramẽto facta, ualet. Bar. in l. si qs p eo. ĩ fi. pri. ff. de fideius. et in l. Seius. ĩ ij. col. uer. q̃ro qd in donatiõe. ad l. Fal. cõtra riũ tenet Bal. ĩ l j. ff. de dona. ĩter ui. et uxo. et Pau. de Ca. ĩ cõs. lxiij ubi dicit hãc eße cõmunẽ op. ꝙ nõ firmetur iuramẽto. sed idẽ Pau. tenet primã op. ĩ cõ. xcix. et uide in cõs. suo xcvj Car. ĩ Cle. j. §. fi. v. q. de iureiu. dicit ideo ualere, cũ nõ sit iure cautũ. & c. ij. de pactis, ĩ vj. et c. cũ cõtĩgat. de iurei. nõ debẽt extẽdi, qa deuiãt à iure cõi: sed ꝙ ĩ dubio nõ debet uenire cõtra tale iuramẽtũ sine superioris authoritate, p c. uenera. de cle. Donatio inter coniuges, ut alter distribuat in piam causam, ualet. Flo in l. mulier. ad l. Aquili.*

Cautela quomodò filiusfamilias posit testari. CXIII.

1 *Filiusfa. etiam patre consentiẽte regulariter testari non potest.*

2 *Clericus habens primam tonsuram in patria potestate existẽs testari potest.*

3 *Hominis status indiuisibilis est.*

1 FILIVSFAMILIAS* regulariter testari non potest etiam patre cõsentiẽte: vt l. qui in potestate. ff. de testamen. & in l. ij. C. qui testa. fa. pos. & Inst. eo. tit. in prin. & in l. tã hi. ff. de dona. causa mor. & pleṅe p Cano. de test. c. ij. quod fallit si esset clericus[a]: quia etiã si haberet primã tonsurã tãtũ, posset facere testamẽtum, & idẽ videt ꝓbari ĩ c. qa nos. extrà de testa. nã ibi text⁹ pmittit clericis indistinctè testari, & nõ distinguit, vtrum sint in patria potestate, vel nõ.
2 Et propterea ibi põt colligi,* ꝙ clericus etiã existẽs in patria potestate, sicut est ille, qui habet primã tonsuram tantũ, vt est gl. or. in c. cũ voluntate. de senten. excom. posit testari. & hoc voluit Hosti. in d. c. qa nos. & d. Ant. de But. qui dixit illũ textũ habere locũ in omnibus cuiuscunq; ordinis, & sic nedum in presbyteris, sed etiã si clerici habeant primã tonsurã duntaxat. quia isti appellantur clerici: vt etiam tenet Petrus de Anchar. & Ioannes de Imo. in d. ca. quia nos. & per Iaco. But. & Bartol. in l. sacrosanctæ. C. de episco. & cleri. videtur dicere, quòd illud procedit in acquisitis ratione officij & dignitatis ecclesiasticæ, sed in aduentitijs acquisitis aliunde, videntur tenere, quòd testari nõ posit: & cõtra eos videtur esse textus. in authẽ presbyteros. ibi, res quomodo libet ad eorũ dominiũ veniẽtes. C. de episco. & cleri. & in dicta l. sacrosanctæ. ibi, quæcũque bona. eo. titu. & pro prima opi: vide glo. sing. xix. q. vlti. quia ingredientibus in versi. testãdi. quæ dicit, quòd clericus in potestate constitutus potest testari. & loquitur indistinctè: & alleg. d. authen. presbyter. & ideo ex his, filiusfamilias qui vult posse testari etiam patre inuito, potest

est adhibere istam cautelã, quod suscipiat saltem primã tonsurã: quod est multũ notabile, & menti tenendum. Dixi in præcedenti vnam cautelam, per quam filiusfamilias posit facere testamentum, sed nũc do tibi aliam, videlicet, quod pater emancipet filium quantum ad istum actũ testandi: & in reliquis retineat eum in potestate: quia hoc fieri potest secundũ Bar. qui ita singu. dicit in l. j. §. filij. ff. ad Trebel. & licet multi Docto. vt Bald. & alij in l. seniũ. C. qui testamen. facere possunt. teneant contrarium,
3 dicẽtes, *quòd status hominis est indiuisibilis, quia non potest quis esse 1 in vno in potestate, & in alio non, per tex. in l. si pariter. in fi. ff. de libe. causa. vbi dicit, minimè autem prætor pati debet, vt pro parte quis seruus fiat. & ibi no. per Doc. & per no. in l. j. §. j. C. de Lati. libe. tol. & in c. cũ inhibitio. extrà de clande. despo. & in ca. per venerabilem. extrà qui filij sint legi. sed dictum Bar. potest procedere, quòd per viam dispensationis hoc fieri posit: vt pro certo actu sdispẽsetur, quòd fiat status mutatio: vt no. in l. fi. ff. de iure au. l. annu. & in d. l. pariter. in fi. circa quod vide quæ dicam in sequenti cautela.
2 Si est cleri. *Filius potest testari de aduentitijs si est clericus etiam in minoribus. glo. in c. cum esses. de testa. Itẽ de bonis quæsitis ratione clericatus tã quam de castrensi uel quasi. l. sacrosan. & ibi Bar. C. de sac. san. ecc. & eius testamẽtum nõ subiacet querelæ inofficiosi. l. eũ clericis. & ibi Doc. & Bar. C. eo. ti. & dicit Abb. in c. quia nos. de test. quòd testamentum eius continens præteritionem filij uel patris, ualet etiam sine consensu patris.*

Cautela legitimandi filium spurium ad hoc ut non succedat nisi in certa parte. C XIIII.

1 *Legitimatio est totius status reintegratio.*

CAVTELA est, quã sæpe dedi parẽtibus, qui habẽt filios legitimos, & naturales, & volũt vnũ vel plures spurios legitimari facere: sed nollẽt, quod succederẽt cũ alijs filijs legitimis & naturalib⁹ pariter, nisi certo modo, prout eis parẽtibus placuerit. nam dixi, quod Comes Palatinus vel alius, qui habet potestatem legitimãdi, licet nõ posit legitimare quantum ad vnũ tantũ, *quia legitimatio est reintegratio totius status, facit l. quæsitũ. cũ ibi notat. ff. de adoptio. & l. si pariter. in fi. ff. de libe. cau. tamen potest dispensare, vt posit succedere certo modo: quia ista non est ꝓpriè legitimatio, sed dispensatio: & licet illud nõ videat esse cõmissum Comiti, qui habet potestatẽ legitimãdi & habilitandi vniuersaliter, ꝑ ea q̃ no. in l. ij. ff. de adoptio. bene tamẽ exerceat rem iure suo: licet nõ posit plus facere, quàm sibi commissum sit: min⁹ tamẽ facere põt: qa nõ habet seruare formã sui priuilegij, sicut facere debet iudex delegatus. & ita vult Pau. de Cast. in l. solet prætor. ff. de iurisdictione omni. iudi. qui dicit se aliàs ita cõsuluisse & idem notat. ipse in l. pactũ quod dotali. C. de collat. vbi omnino vide. & vide omnino domi. Benedic. de Plũbi. in l. fin. ff. de iure annu. au. & in d. l. si pariter. in fin. & in disputatione sua, quæ incipit, statuto Pisano cauetur. & vide etiã dominũ Ioã. de Zochis in c. per venerabilem. qui filij sint legitimi. in §. j. in xlix. colũ. Et

adde quod dixi in præcedenti, qđ no. pro parentibus, qui vellent legitimare filios cũ hoc, quòd succederent solùm in certa parte.

Cautela quomodo pater constã te matrimonio possit filio secure dare dotem, quãdo cum filio ad dotem restituendam se obligauit, & quomodo pater perdit omne commodum usus fr. filij emancipati. CXV.

1 *Dos constante matrimonio restitui nõ debet.*

2 *Emancipare si pater filium nollet, sed ipsum de domo expellere, an ad emancipandum cogi possit.*

3 *Emancipet si pater filium uoluntariè, usus fructus dimidiam retinere potest: secus si alius.*

MULTI sunt filij, qui nõ possunt pacificè cum patre viuere, & recedũt à patre, vel pater expellit filiũ de domo, & petitur ꝑ filiũ, ꝙ pater sibi restituat dotẽ vxoris suæ, quam ipse pater recepit, & se obligauit pariter cũ filio ad dotẽ restituendam, ꝑ omnẽ casum, & euentũ dotis restituendæ, iuxta no. in l. sicũ dotem. §. trãsgrediamur. ff. soluto matrimonio. pater dubitat si debet do-
1 tem restituere:* quia dos constante matrimonio restitui non debet: vt. in toto titulo C. si dos constante matri. & filius consumeret dotem, nollet pater teneri ad eam restituendam amplius. & de hoc sępissime est quæstio. Sed tu dicas, si consultus 3 fueris, quòd triplex cautela seu consilium dari possit, vt pater securè dotem restituere possit. Prima cautela est, ꝙ restituat solũmodò ex causis legitimis, & à iure expressis. de q bus habetur in l. quãuis. & in l. seq. ff. solu. mat. & nõ habebit aliquã dubitationẽ. Secũda cautela est, ꝙ restituat alteri de mãdato mulieris: nã enim ipsa mulier tenebitur actione mãdati, vnde cõuentus socer poterit ei ad dotẽ cõpẽsationẽ opponere. argu. ff. de iure do. l. sanè. Tertia cautela est, quòd pater emãcipet filium. nã tũc sicut filio mortuo, pater debet nurui restituere dotẽ, ita hic filio emãcipato. arg. ff. de iure do. l. si pater filiæ nomine. & ita cõsuluit Iaco. de Are. & Ray. dicebat primam esse veriorẽ cautelã. hoc etiã no. gl. in l. si filia. §. si filius. in iiij. colum. in versi. sed & si pater. ff. fami. ercisũ.
2 in apostillis. * Sed hoc est dubiũ, ꝙ si pater nollet filiũ emãcipare, & expulit ipsum de domo, an possit cogere ipsum ad emãcipãdũ. Et videtur quòd nõ: quia regulariter pater ad hoc cogi non potest, vt no. Insti. quibus mo. ius pa. potest. sol. §. fi. Sed dicas cõtrariũ: quia ex quo pater malè tractat ipsum, expellendo eũ de domo, & tractando ipsum ita, ꝙ secum viuere nõ possit: constat patrem facere cõtra pietatẽ, nõ tractare ipsum vt filium. argu. l. quidã cũ filium. cum ibi no. ff. de verb. obli. cõiuncta l. diuus. ff. si quis à parent. fue. manu. & hoc casu, talis emãcipatio debet peti impetrata venia, iuxta l. venia. C. de in ius voc. quia emãcipatione obtẽta, & bona dotalia, & non dotalia, vt bona materna ei sunt restituenda.
3 *Et licet quando pater voluntariè emancipat filium, possit dimidiam vsusfructus retinere, vt C. de bonis quæ lib. l. cũ oportet. propter quandã remunerationẽ, vt ibi: tamẽ quãdo propter sæuitiam vel iniuriã, aut defectum patris cogitur ipsum emã

cipare

cipare, debet pater omne cōmodū vsusfructus amittere: quia dictus 2 vsusfructus seruatur patri propter remunerationem, per d.l.cùm oportet. quæ remuneratio hoc casu non debetur: vt l. diuus. ff. si quis à parenti. fue. manu. & ita singu. tenuit Rapha. consulendo Rayn. consilio suo, quod incipit, in Christi nomine, amen. Inspectis causis præmissis, poterunt filij cogere patrem &c. Et qđ dictum est de dote, puto idem dicendum esse de donarijs factis à patre nurui, vt illa etiam debeant restitui filio. Sed si propter defectum filij, & non patris, non posset simul viuere, pater non cogeretur ipsum emancipare, non subsistente aliqua causa ex his, quæ habentur in d. §. fina. quod no. & tene mēti, quia quotidie eris interrogatus.

Cautela quomodo quis debeat à principe impetrare bona cōfiscata. C X V I.

1 *Clausula, motu proprio, quàm efficaciam habeat.*

1 *Motus proprius regulariter non præsumitur, nisi exprimatur.*

NONNVLLI quandoq; impetrant à principe vel domino sibi concedi, vel donari bona alicuius rebellis in fiscum delata, quæ impetratio de iure nō valet, quia præsumitur esse facta propter importunitatem petentis. vt est casus multū notabilis C. de peti. bon. subla. l. j. lib. x. facit c. cùm ex iniuncto. §. cæterum. extrà de pur. cano. & quod not. glos. in ver. noscatur. ad fi. in c. j. de cōsti. lib. vi. Sed cautela est, quòd talis im-

1 petratio valeret,* videlicet ꝙ princeps vel dominus concedendo dicat, quòd hoc faciat motu proprio, quia tunc bene valeret, vt est tex. in d. c. j. in fi.* Nam motus proprius in dubio & regulariter non præsumitur nisi exprimatur: vt ibi no. Barto. & est tex. in c. si motu ꝓprio. de prębend. lib. vj. Aduerte bene, quia ista cautela non sufficeret, si princeps nollet dicere, motu proprio, sed ad petitionem supplicantis: sed tunc est alia cautela, videlicet quòd princeps concedat, vel donet dicta bona ad fiscum delata. Non ob. d. l. j. C. de peti. bo. subla. & pro hoc vide quod in simili habet in l. euacuatis. C. de decur. lib. x. vbi dicitur, quòd non valet rescriptum vel priuilegium concedens immunitatem, nisi dicatur. non obstante d. l. euacuatis. vt ibi, ꝑ Bart. & etiā s. dixi in vna cautela. Et adde circa hoc quod habetur in l. fi. C. si cōtra ius vel vtili. publi. & ideo supplicans, vel qui habes consulere qualiter debeat fieri talis donatio, sis cautus, vt hæc duo simul iungantur, videlicet quòd princeps, vel dominus concedens dicat, quòd hoc faciat motu proprio, & ex certa scientia non obstante l. quę incipit, quisquis. C. de peti. bono. subla. lib. x.

Cautela ad excludendum pupillariter substitutum, & ad firmandum testamentum, quod non possit reuocari. C X V I I.

1 *Instituat si pater filium pupillum, & ei pupillariter substituat extraneum: pupilli filius si in pupillari ætate moritur, à successione excluditur, & substitutus admittitur.*

2 *Testamentum per arrogationem rumpitur.*

3 *Testamētum an fieri possit ita & taliter, quod nullo modo reuocari ualeat.*

4 *Promittere an quispiam possit se aliquid*

quid ad certum terminum soluturum, & si non soluat, quòd excōmunicetur.

1 *Sententia excommunicationis sub conditione contra unum quando lata fuerit, illa conditione pendente etiam post x. dies à tempore sententiæ condemnatus appellare poterit.*

1 SI pater * instituit filium pupillū & ei substituit pupillariter extraneū, tunc si pupilli filius morit in pupillari ætate, excluditur à successio-
2 ne, & admittitur substitutus a expressa substitutione pupillari etiā legitima, vt est casus in c. si pater de testa. in vi. & habet in l. Papi. in §. sed neq; impuber. ff. de inoffi. testa. & in l. precibus. C. de impub. & alijs substi. Sed tu adhibere potes vnam cautelā, vt admittatur ad successionē omnium bonorū filij, non obstante dicta substitutione pupillari expressa, videlicet vt detur pupillus in arrogatione alterius, qa ex hoc tollit substitutio. probatur in l. nec ei. ff. de a-
2 dop. * Nā per arrogationē testamentū rūpitur. Insti. quibus mod. testa. infirmen. §. j. cū enim per arrogationē capite minuatur, vt eo. tit. §. ab alio. sublata est substitutio, & sic pupillare testamentū, vt ibi. & ff. de iur. codi. l. conficiūtur. §. si post factū testamētū, ipso ergo sublato, si morit filius in pupillari ætate, admittitur mater, vel alius hæres ab intestato. sed ista cautela videtur vtilis ꝑpter stipulationē, quę secūdū leges est faciēda tempore arrogationis, vt l. nō aliter. & l. his verbis. ff. de adop. vñ dic ꝙ tunc habet locū, quando talis stipulatio tūc fortè fuisset admissa. & illā cautelā tradidit Tācret. de Corneto in quodā suo opere iudiciali. qđ Compendium appellatur, in vltima parte, in ver. tertio quærit. Sed aduerte, qa etiā ista cautela nō videtur sufficiens, etiā si prima stipulatio fuisset omissa: quia tūc licet nō cōpetat actio directa, tamen videtur cōpetere actio vtilis, per tex. in d. l. nō aliter cogitabis. Item aduerte, quia prædicta etiam si essent vera, debēt intelligi, si filius in eo statu permanserit tempore mortis suæ, videlicet vt duret arrogatio vsq; ad tempus mortis, alioquin secus esset, quia licet de iure ciuili testamētū sit ruptū per arrogationē, tamē de iure prætorio valet: seu recōualescit, si tēpore mortis suæ nō reperitur arrogatus, vt Insti. quibus mo. test. infir. in §. alio. quia tūc deuenit ad casum à quo incipere potuit, vt in l. cū vir. ff. de vsucap. &
3 dicam etiā in cautela sequenti. * Est magna dubitatio si fieri potest testamentū ita & taliter, quòd nullo modo possit reuocari: vt habetur plenè per Bar. in l. si quis in principio testamenti. de leg. iij. & dicā in cautela sequēti, posito pro cōstanti, ꝙ quidā condidit testamentum ita, quòd mutare nō potest, tūc poterit adhibere cautelam ad rumpendum dictum testamentū, quæ est similis præcedenti, videlicet, vt se det in arrogationē alteri, qui secūdū naturam eū arrogare possit, vt ff. de adopt. l. arrogatio. aut se faciat exbanniri ex eo delicto, ꝑpter quod capite minuatur. iuxta §. cū autē. Insti. quib. mod. ius pa. pote. nam per huiusmodi capitis diminutionem rumpitur testamentum, vt d. §. alio. Insti. quibus mo. testa. infir. facit quod in simili dicitur de bannito in l. si nō pro cōdemnato. in prin. ff. qui satisda. cog. & istā cautelā intellige sicut præcedentē,

vide

videlicet q̃ iste, qui facit testamẽtũ,
reperitur in eodẽ statu tẽpore mor
tis suæ, videlicet q̃ sit exbannitus e-
tiã vel arrogatus, per ea quæ dixi in
cautela præcedenti. & istã etiã cau-
telã posuit Tãcr. de Cor. in suo prę-
dicto opere. Ego dixi in cautela p̃-
cedenti, q̃ maximũ dubiũ est apud
Doc. an. possit dari remediũ, q̃ fiat
testamentũ, ita q̃ nõ possit reuoca-
ri, de quo habetur plenè per c. quod
semel placuit. de reg. iur. lib. vj. & ibi
plenè per Ioã. And. in mercu. & ple
nissimè per Bar. in l. si quis in princ.
testamẽti. de leg. iij. & per Sal. pleniſ
simè in l. sancimus. C. de testa. & per
Bal. in c. ij. de feudo dato in vicẽ le-
gis cõmissoriæ. & inter remedia po
nitur vnũ, videlicet q̃ testator iuret
se nõ reuocare testamẽtũ, & nõ con
trauenire. de quo plenè per eundẽ
Ioã. An. in d. c. quod semel. Petr. de
Anch. in c. ea quæ. de reg. iur. in vj. in
sua repet. & per Io. de Imo. in c. cùm
contingat. de iureiur. & per Bar. in d.
l. si quis in prin. testamenti. & in l. sti
pulatio hoc modo concepta. ff. de
verb. oblig. & per. Bal. in c. j. §. item
sacramenta. versi. queritur, si faciens
testamentũ. in tit. de pace iura. firm.
& per eundẽ Io. de Imo. in l. si quis
inquilinos. §. fi. de lega. j. Sed tu po-
tes adhibere hãc cautelã, q̃ qs testa-
mentũ faciat, & iuret non reuocare,
& nõ cõtrauenire, & per censurã ec
clesiasticã sibi præcipiatur, & perem
ptoriè ad instantiã heredis instituti
secũdũ qđ habet in c. sacro. extrà de
sent. excom. q̃ obseruet iuramentũ,
& nõ cõtraueniat, & si cõtraueniret,
vel cõtrauenire tẽtaret ex nũc prout
ex tũc, & ex tũc prout ex nunc dica
tur, ferimus sententiã cõtra eũ: nam
si posteà reuocet testamẽtũ, vel reuo
care velit, aliquid faciẽdo, reperitur
excõmunicatus per sententiã excõ-
municationis iam latã prius contra
eũ: & sic, quia excõmunicatus nõ po
terit testari, nec secũdũ eius testamẽ
tum posteà factũ valebit, vt in c. pia.
de excep. li. vj. & vide circa prędictã
cautelam. in l. vbi ita donatur. ff. de
dona. causa mor. & Fede. consi. suo
cxxxviij. sed aduerte, q̃a ista cautela
esset vtilis, & procederet qñ ille te-
stator cõsensisset illi sentẽtiæ excõ-
municationis latæ sub cõditiõe per
suũ iudicẽ cõpetentẽ, per tex. & glo.
& qđ ibi singulariter notaui, & not.
Io. And. & Doc. ĩ e. pe. & gl. extrà de
4 offi. dele. *vbi habetur an. qs possit
promittere se soluturũ, aliqđ ad cer
tũ terminũ: & si nõ soluitur, ex tunc
excõmunicat᷑. de qua dic, vt ibi. sed si
testator nõ cõsensit illi sententiæ, &
pręcepto, tũc cõtra prędictã cautelã
posset dari remediũ, videlicet quòd
antequã reuocet, & sic cõditione pẽ
dente appellet etiã post x. dies tẽpo
5 re dicti præcepti vel sentẽtię, *quia
quãdo est lata sententia excõmuni-
cationis vel censuræ, cõtra vnũ sub
cõditione, pendẽte illa conditione
etiã post x. dies à tẽpore sentẽtię po
test condẽnatus appellare, vt est tex.
no. in c. prętereà. ij. de app. secundũ
Ioã. And. licet ab alijs sentẽtijs cõdi
tionalibus debeat appellari infra x.
dies à tempore sententiæ latæ: vt l.
ij. §. biduum. ff. quando appel. sit. &
not. in c. prætereà. si autem testator
non consensit præcepto sibi facto,
appellet infra x. dies à die præcepti,
& res non habebit dubium, secundũ
omnes, vel etiam post x. dies ante e-
uentum conditionis, & valebit ap-

pella

pellatio. Item prædicta cautela procederet sine dubio, quando testator instituit filiũ venientẽ ab intestato. quo casu testator nõ potuit reuocare testamẽtũ quod primò fecit, vt l. nostrã. C. de testa. vel cancellare, vt in toto ti. ff. de his, q̃ in testa. delen. & sic posset lacerare, vel cancellare & reuocare, tamẽ ex quo aliud facere nõ põt, institutus in testamẽto reuocato, veniet ab intestato, sed si fuisset institutus extraneus, ista cautela non videtur sufficiens, quia licet testator nõ posit secundũ testamentũ facere, ꝙ excõmunicatus est, videtur ꝙ posit lacerare, vel delere testamentũ, & mori intestatus. per d. l. nostrã. & per d. l. j. & sic venẽtes ab intestato sic succederent, & non institutus, qui est extraneus. cogita tamen super hoc, si verum est.

a *Substitutus. Adde Bar. in l. lex Cor. in j. co. uer. sed quæro utrũ ad bona. ff. de uulg & pup. i l. cũ patronus. de leg. ij. & per do. Maria. Soci. in cõsi. prædicta substitutio. & c. Pau. de Ca. cõsi. cxlix. inci. sup primo dubio sciẽdũ est. & tenet Io. And. in addi. Spe. de testi. in rubri. pe. col. Item & legatũ morte legatarij uiuo testatore perit. l. si Augustæ. de leg. ij.*

Cautela, quòd quis semper allleget contra aduersarium in iudicio, quod est filiusfa. cũ eius pater præsumatur uiuere centum annis. CXVIII.

1 *Filiusfamil. in dubio quis esse præsumitur.*

2 *Filius quòd aliquis sit naturalis, in dubio non præsumitur, nec quòd quispiã emancipatus sit.*

3 *Regula, ei qui dicit, probare incũbit, quando locum non habet.*

1 QVIS *in dubio præsumitur esse filiusfa. quia pater suus præsumitur viuere centũ annis. l. fi. C. de sac. san eccl. & no. gl. i l. sed si de sua. ff. de acqui. hær. ꝑ quã glos. dicit ibi Ang. no. bene hãc gl. ex qua magnũ habebis honorẽ, si scias practicare: nã infiniti actus sunt ꝓhibiti filiosa. maximè ex forma statutorũ Italiæ, nã pro allegante est quædã præsũptio iuris, ꝙ sit filiusfa. & illa sufficit ad victoriã reportãdã etiã in criminali. l. absentẽ. ff. de pœnis. & in ciuili, vt probatur in l. oẽs. §. Lucius. de his, quę in frau. cred. Vnde si aduersario nõ suppeteret de tẽpore probandi, succũberet in causa. & hoc dictũ reprobat Io. de Imo. Raph. Cu. & Lud. de Ro. in d. l. sed & si de sua. qa licet pater præsumatur viuere centũ annis, tamen nõ seqtur: põt enim esse emancipatus, aut naturalis, qui in paterna potestate nõ est, vt l. filiũ diffinimus. ff. de his q sunt sui vel alien. iur. Pręterea vt quis pręsumatur filius vel nõ, ponit gl. in l. Titia. ff. solu. ma. vt dicimus in simili, allegans minorẽ ætatẽ ad sui fundamentũ, tenetur eã probare. l. si minoré. ff. de in integ. resti. mi. & plenè not. Bart. in l. de ætate. ff. si minor se ma. dixe. & qui allegat quẽ esse filiũ pro fundamẽto suo, id probare tenetur. Itẽ ex quo litigauit cũ eo vt paterf. pro eo præsumitur. argu. eius quod no. in l. inter quos. §. j. ff. de dam. infect. & l. Põponius. §. rati. ff. de proc. & istã q. vide per Fe. de Se. cõsi. suo ccvij. & ibi nõ determinat. sed tu dicas, ꝙ ista cautela põt sustineri, si aduersarius litigans in prin. iudicij fecerit protestationem cõtra aduersariũ, dicens, ꝙ nõ intendat litigare cũ ipso,

ipso, nisi si & inquantū habeat legitimā personā in iudicio cōparendi, iuxta no. in d. l. inter quos. §. j. quo casu, si secū litigans nō doceret se patremfa. nō videtur esse psona legitima, ex quo presumptio iuris est contra ipsum, qa vt dictū est, pater presumitur viuere centū annis. *Item nō presumitur emācipatio, nec q̧ sit filius naturalis, ex quo istud sapit delictū, vt no. in l. in cōcubinatu. ff. de cōcu. Nec ob. ratio quā s. dixi secundū præfatos Docto. videlicet q̧ ille, qui allegat aliqd affirmare, vel negare ad suā intentionē fundādā, illud debet pbare, sicut dicitur in allegante maiorē vel minorē ætatē. *quia illa regula nō procedit, quādo est iuris presumptio pro allegante, qa tūc nō tenetur probare, vt no. dixit Bat. in l. illa stipulatio, si Calendis. ff. de verb. obl. ante fi. Nec valet argu. allegando ætatē, qa verū est, q̧ in his quæ tēpore mutātur, nō sufficit allegare fuisse in preteritū aliquid, puta aliquē minorē, vt vult Bar. in d. l. de ætate. sed in his, quę solo cursu tēporis nō mutantur, secus est. sicut dictū in casu nostro, & propterea teneo, quòd Ang. verius dicat.

Cautela ad annullādum processum, & sententiam diffinitiuam. CXIX.

1 *Clausula, non consentiente, imò contradicente, quid importet.*

SI tu aduocatus vis causam vincere, aduerte diligenter, quòd si post litis contestationē per procuratorem tātùm interuenit dominus psonaliter in iudicio, & tractat causam per seipsum, semper cōtradicas, 1 & scribi facias in actis, te *non consentiente, imò cōtradicēte, iuxta ea quæ ponit Bart. in l. j. C. de rela. nec te vltrà in verbis extendas. & in fin. causæ, si vides cōtra te debere ferri sententiam, immediatè alleges, quòd omnes actus facti per dominū sunt nulli ipso iure, cū fuerint facti te inuito, & post litis contestationē per procuratorē suū, non interueniente causæ cognitione, an dn̄s potuerit interuenire, vel nō, vt probatur in l. post litē. vbi videtur casus de hoc. ff. de proc. & hoc videt velle Bar. ibi, & alle. l. mutari. ff. de proc. & ita tenet expresè Ang. in d. l. post litē. qd̄ dicit esse verū, nisi dominus ī iudicio cōpareat ratione iuris vtilis, quod habet in instātia, vt habetur in l. in causę. eo. tit. & propterea, vt tollatur ista dubitatio, & id periculū aliq volentes euitare per procuratorē in libello faciunt describere nomē propriū, & pcuratoris disiunctiuè, & copulatiuè, dicendo: Titius, siue Sempronius tanquàm eius procu. &c. ad hoc vt tam dominus quàm etiā procurator efficiantur domini litis, & instantiæ directè, quo casu lite contestata in persona vtriusq;, poterit esse solus dominus in iudicio, & cōparere. Est & aliud remedium, quando est lis contest. in persona procuratoris tantùm, q̧ procurator cōstituat suum procuratorem dominum suum: quia sic potest lite contestata procurator alium procuratorē substituere, & propterea cautus sit dominus. vt solus non compareat lite contestata in iudicio, nisi litis cōte. etiam sit facta in persona sua, vel nisi substituatur à procuratore, vel nisi præsente aduersario, & consentiente, aliàs gesta per eum essent nulla per prædicta.

Caute

Cautela ad excludendum exceptionem declinatoriã. CXX.

1 *Exceptionis errore concesso, consensus in iudicio non datur.*

NOTA nouã cautelã excludendi declinatoriã iudicis, videlicet, vt interrogetur aduersarius an velit litigare, qa si respõderit, ꝙ sic, excludetur, ita dicit d. Ant. de Bu. in vj. no. in xij. col. in ver. oppo. ij. quòd hęc interrogatio. de iud. c. j. & mouetur per gl. ibi no. subdit tamen in d. ver. hoc puta esse verũ, qñ litigãs est certus, vel esse debet de exceptione cõpetẽti, qa hoc pactũ, vel renũciatio non extẽdit se ad incognita. arg.
1 l. tres fratres. ff. de pac. *Et qa dato errore exceptionis nõ datur cõsensus in iudicio, vt ff. de iur. omn. iud. l. si per errorẽ. itẽ hoc verũ, quando respondet se velle litigare. Si autem 1
cõstituat procur. etiã ad respondendũ, per hoc nõ renunciat declinatorię de incõpetenti iudi. vt dicit glo. no. in c. exposuit. extrà de dila. tutũ tamen est secundũ eum, ꝙ cõstituat procuratorem ad respondẽdum saluis oĩbus exceptionibus suis. & pro ista cautela vide tex. cum gl. & ibi p Doct. in l. si fideiuss. in prin. ff. qui satisda. cog.

Cautela pro debitore in magna summa obligato, quòd soluẽdo paruam liberetur. CXXI.

1 *Dictio, pro resto, cuius efficacia sit.*

EGO do tibi vnã cautelã mirabilẽ, quã tene mẽti ꝑpetuò, qa est de pane lucrando. nã si debes alicui 1
1 centũ, soluendo ei decẽ, dicas, *pro resto, qa soluẽdo pro resto præsumitur antè aliã quantitatẽ esse solutã, qa aliàs nõ diceretur pro resto, vnde si creditor cõueniat te ad alia nonaginta, est pręsumptio pro te, ꝙ sa solueris. ita dicit Pau. de Cast. in l. C. de hære. insti. per glo. no. in l. cum pluribus. in prin. ff. de solu. & ecõtra sint cauti creditores recipientes solutionẽ, ne faciant apponi in instrumento vel libro mercãtiæ, ꝙ pro resto recipiunt, secundùm Pau. ibi.

Cautela requirendi legatum rebelli. CXXII.

1 *Legatum filio in potestate, vel rebelli, non debetur, nisi cùm sui iuris factus fuerit.*

NOTA tu, qui vis relinquere rebelli, vt dicas sic, Lego tali fu. dũ, vt ipsum habeat, vel retineat, qa hoc relictũ non debetur sibi, nisi cùm factus sit capax, & restitutus ad gratiã cõmunis, & nõ antè, vnde ad fiscũ non pertinet, sicut dicitur de legato facto filiofamil. modo prędicto, *qa ei non debetur, nisi facto sui iuris. tex. est no. in l. fideicõmi. §. hęc verba. & §. si filio. ff. de leg. iij. & ita aliàs dixit Iac. de Prato Veteri, aduocatus fiscalis.

Cautela pro creditore recipiente à debitore rem in solutum. CXXIII.

1. *Solutiõe eius quod debetur, omnis obligatio tollitur.*

SI aliquis est debitor alterius sub obligatione & hypotheca, vel cũ fideiussoribus, vel det in solutũ creditori aliquã rẽ, volente creditore, liberatur à debito principali, & liberantur etiã fideiussores, & tolluntur hypothecę: *quia solutione eius qd debetur, tollitur omnis obligatio. Instit. quib. mo. tollit. oblig. in prin. & ideo si cõtingeret, ꝙ postea res data insolutũ euincatur per tertium à creditore, non poterit debitor amplius

plius agere contra fideiussores, qui per dilationem insolutum iam sunt liberati, nec poterit agere hypothecaria, quia illa etiã est sublata, vt dixi, & si debitor nõ haberet vnde solueret, nullum remediũ creditori cõpeteret. & ideo cautela est, quando debitor vult tibi dare aliquid insolutum, ꝙ tu recipias cum reseruatione & protestatione, videlicet ꝙ tu non intendis per illam dationẽ insolutum recedere ab hypotheca, neque ab obligatione fideiussorum. nam si tunc res euinceretur, duraret obligatio hypothecæ, & fideiussorum, & hoc probatur in l. si quis aliã. & ibi not. per Bar. & Doct. ff. de sol. quod not. quia multi accipiunt in solutum, & remanent decepti.

Cautela, quòd secũdus creditor 1 præferatur primó[a], cum limitationibus, & ampliationibus regulæ, qui prior est tempore, &c. CXXIIII.

1 Præferatur primo. *Creditor secundus præfertur priori in re hypothecata, soluẽdo priori debitum, & prior cedat ei actionem. not. in l. mulier ff. qui pot. in pig. ha. & in l. j. & ibi Bal. C. eod. tit. & in l. secundus. & ibi Bald. C. de pig. Petr. de Su. in l. iubemus. in fi. C. ad Vel. & ibi Docto.*

1 *Regula, qui prior est tempore, potior est iure, quibus in casibus nõ procedat.* 1

1 *Creditor quispiam si primò obligauerit creditori omnia bona sua generaliter, & ego sibi fundum meum uendiderim, & habuerim fidem de pretio, ac mihi omnia bona sua obligauerit in dicta re sibi per me uendita, quis potior erit.*

1 *Creditores mariti matrimonio constãte, an mariti bona occupare possint pro iure creditorum, dotem tamẽ uxori offerre uolentes.*

VVLGARIS est regula iuris, quòd qui prior est tẽpore, potior est iure: vbi est obligatio bonorum, vt in regula, qui prior. de regu. iur. in vj. & l. potior. l. qui balneum. ff. qui pot. in pig. ha. & l. priuilegia. ff. de priui. cred. & ista regula procedit, etiã si res debitoris sit empta ex pecunia posterioris creditoris, vt habetur in l. quod quis. eo. ti. & in aut. quo iure. C. qui pot. in pig. & ideò si mutuaui pecuniam laborantibus, vt emerent boues pro vecturãdo, & laboratores haberent creditores anteriores cum hypotheca, illi creditores ꝑferentur, & possunt per hypothecam aduocare dictos boues, cum idem iuris sit censendum de istis bobus, sicut de alijs bonis debitoris. Itẽ procedit dicta regula, etiã si posterior creditor venderet res suas, puta mercãtias debitori habita fide de ꝑtio, quia in illis, ille qui est potior in tẽpore, erit potior, & nõ vendens, vt est casus sing. secũdùm aliquos in l. quidã. ff. de in rẽ vers. & ita dicit Ange. in l. licet. qui potio. in pig. ha. sed tu allega similẽ tex. ĩ l. procuratoris. §. sed si dedi mercem. ff. de tribu. & ibi etiam no. Pau. de Cast. & no. Ange. & Docto. in l. j. §. fina. ff. de solu.

*Sed illud fallit, primò in dote, vt est casus ibi. Secundò, quando emptor esset fugitiuus, & iam cogitauerat fugam antequàm emeret, & sic dolus dedit causam ad habẽdum fidem de pretio: nam tunc habetur fides pro non habita, vt habetur in l. iij. quæ incipit, si quasi. ff. de pigno. action. secundùm Angelum, qui ita singulariter not. in dicta l. si quasi. & dicit,

dicit, quòd ista quæstio fuit de facto Bononiæ. Adde te, quod si venditor nõ habuisset fidẽ de pretio, & hoc posset constare aliter, quia tunc nõ trãsfeat dominium, & sibi cõpeteret vẽdicatio, vt habetur in l. inciuilem. C. de rei vendic. & §. venditæ. instit. de re. di. Et quãdo dicatur habita fides, vel nõ, vide gl. in d. l. inciuilẽ. & ibi per Bal. & Doct. in d. l. si quasi. fallit quãdo ex pecunia creditoris posterioris res esset empta, & eidem specialiter obligata, quia tunc esset potior iste vendens omnibus creditoribus, vt est casus multũ not. in l. licet. C. qui po. in pig. ha. quem omnino circa istam materiã vide, qui subijcit, quod non præferentur mulieres in dote. Ex quo no. vnam cautelã vtilẽ, quod si vis mutuare tuam pecuniam vni laboratori pro emẽdis bobus, ad laborandũ tuam possessionẽ, mutues ei hac conditione, quod illi boues sint tibi specialiter obligati, quia tunc tu mutuans eris potior in illis bobus alijs creditoribus etiã anterioribus: aliàs si simpliciter mutuares pro emẽdis bobus, & non diceres, quod essent tibi specialiter obligati, creditores anteriores præferentur, & idem dicas ĩ similibus. Potes etiã ex prædictis aliam colligere cautelã, si tu emisti rem ab vno, q est grauatus ære alieno, & dubites, quod res tibi vendita nõ euincatur à suis creditoribus, qa tũc debes dicere venditori, volo quod pro a pecunia mea ematur fundus, qui mihi specialiter sit obligatus pro euictione: nam tũc si euincetur res vendita, ille emptor erit potior omnib. creditorib. in illo fundo empto de pecunia tua. quod bene not. Et adde quod Albe. de Ros. in l. obligatione generali. in fi. ff. de pign. dixit secundum Vber. de Bo. quòd etiam d. l. licet habet locum, si res empta non sit specialiter obligata, dummodò ille emptor obligauerit vẽditori omnia bona sua. de quo dic, vt dicam in se cau. Item aduerte quia Barto. in l. interdum. ff. qui pot. in pig. ha. videtur hic limitare, vt mutuans pecuniam præferat in re empta ex pecunia mutuata alijs creditoribus anteriorib. nam dicit ipse, quod illud fallit in dote, quia non præferetur mulieri dotem habenti, quia iste mutuans habet solummodo tacitam hypothecam, per ea quæ not. ibi per ipsum. Sed in casu nostro non credo illud verũ esse: nam quando mutuans pecuniam, vt emat res ex ea cum ista conditione & pacto, quod res inde empta sit specialiter obligata mutuanti, mutuans debet habere expressam hypothecam, & non tacitam. ex quo expresse ita cõuentũ est, & pro hoc l. vnica. §. i. C. de rei vxo. ac. & talis mutuans propter istã hypothecam expressam, posterioribus debet pferri omnibus creditoribus, & etiã anteriorib. & etiã mulieri in dote sua, vt probatur expresse in d. l. licet. C. q pot. in pig. h. nam si præfertur omnibus creditoribus habentibus etiã expressam hypothecam, vt ibi, & etiã illis, qui præferent mulieri in dote: ita dictæ mulieri præferendus est, per l. filiũ. cum ibi no. C. qui po. in pig. hab. *Si quis primò obligauit creditori oĩa bona sua gñaliter, & ego sibi vendidi fundũ meũ, & habui fidẽ de ptio, & obligauit mihi oĩa bona sua, qs erit potior in dicta re sibi p me vendita? Et videtur, quod primus creditor: quia quãprimum habui fidem, transtuli in eũ domi

ominium, vt est casus in l. quidam. ff. de in rem versi. & in l. procurato- ris. §. sed si dedi mercē. ff. de tri. & di xi in pcedenti cautela: tamen Vber. de Bo. quem sequitur Alb. de Ros. te net contrarium p l. licet. C. qui pot. in pig. hab. & licet ista lex loquatur quā specialiter obligatur, tamen di- cunt ipsi, q̄ nō refert an generaliter vel specialiter obligetur, vt C. de pi. l. & quia. Itē præferunt̄ prefati fisco generali, sicut ex speciali obligatio- ne. ff. qui po. in pig. ha. l. si pignus. C. de pig. l. si ignorāte. nā ille ex cuius pecunia nauis est salua, p̄fertur, vt l. interdū. ff. qui pot. in pi. ha. ergo iste 3 venditor cuius res fuit, forti* debet p̄ferri. arg. est optimum, & quasi ex- pressum. in l. quod quis. ff. de priuil. cred. Ad tollendū tamē omne dubiū cōsulūt ipsi, & dāt cautelā, q̄ vēditor dominiū retineat, quousq; sibi satis- fiat de pretio: & ita cōiter fit, & ob- seruatur secūdùm eos, & bene. Quo tidie contingit, q̄ emit quis rē ab ali quo, qui malè vtitur substātia sua, & ære alieno grauatus est, & habet cre ditores anteriores hypothecā habē- tes, & dubitat, q̄ si solueret pretium, res sibi vēdita euinceretur à credito ribus venditis anteriorib⁹. si eminet euictio in limine cōtractus, pōt pete re à vēdēte, vt sibi caueat de euictio- ne antequā soluat ptiunn: vt l. si post perfectam C. de euic. & si nō pōt ca- uere, neq; securū reddere emptorē, & emptor velit omnino retinere rē emptā: dic q̄ cautela est, q̄ pretium soluat vni priori creditori, q omni- bus præfertur vigore suæ hypothe- cæ, & tēpore solutionis, & antè con- ueniatur, quàm ipse creditor ante- rior ponat ipsum emptorem in locū suum ad suam hypothecam & obli- gationem: & ita etiā tempore dictæ solutionis, vel pōst, ille creditor an- terior cedat iura sua, & omnē suam hypothecam & obligationē sibi em ptori. iuxta l. Modestinus. cū no. per glo. & Doct. ff. de sol. quo casu prior creditor habebit pretiū, & emptor soluens sibi pretiū habebit hypothe cam, & p̄fertur omnibus creditori- bus ipso anterioribus, sed posterio- ribus illo cui soluit: vt probat̄ in l. pe. & fi. & p totū. C. de his qui. in pri. cre. lo. succe. & est gl. ordi. in l. j. & in l. Aristo. quæ res pign. obli. pot. & ibi p Bar. & Doc. *Sed nūquid credi- tores mariti constante matrimonio possunt occupare bona mariti p iu- re creditorū, volētes offerre dotem vxori? Videt̄ q̄ nō: quia adhuc actio de dote nō competit, neq; est casus, in quo dos posset solui cōstante ma trimonio. & not. in toto tit. C. si dos cōstan. ma. & no. in l. j. ff. si cōstante. in pri. ff. so. ma. bona mariti creditores. possunt occupare, offerētes dotē v- xori: vt l. cùm tibi. C. qui pot. in pig. hab. & hoc tenet ibi Bar. secundùm Iac. de Are, qđ dicit esse mēti tenen- dū ppetuò. & idē tenet Bar. in l. si cō stāte. in prin. in vij. q. prin. tertiæ par- tis. in ver. ex his ergo respōdetur. & Ang. Bal. Pau. de Cast. in d. l. si cōstan te. in pri. videt̄ tenere cōtrariū. Sed tu dic: aut est solutū matrimoniū, & tūc est loc⁹ restitutioni dotis, & tūc oēs cōcordant, q̄ creditor posterior pōt offerre dotē vxori anteriori in hypotheca, & in eius locū succede- re: vt d. l. cùm tibi. & l. j. & p totū. C. de his qui in prior. cre. lo. succe. vel nō est solutū matrimoniū, sed mari tus vergit ad inopiā, & mulier īcipit

agere contra maritum pro dote sua. a l. si constante. præalle. & l. vbi adhuc. C. de iure do. & tūc idē: quia ex quo mulier ageret, & agere potest ꝑ dote, ita potest offerri dos pro sua per anteriorem creditorē, per iura præalle. & isto modo intelligatur quod not. Ang. & Doct. prædicti. Aut non est casus dotis petendæ: quia marit⁹ viueret, nec vergat ad inopiā: & tūc teneo opin. Iacob. de Aret. & Barto. quia sicut non potest peti vel restitui dos: ita nec etiam potest alteri creditori cedi, & offerēti dictam dotem. Et creditorē posse offerre pecuniam dotis mulieri, intelligo, nisi in instrumento dotis diceretur, quod 1 in casu dotis restituēdæ, mulier posset petere dotem suā in pecunia vel in bonis mariti in electione ipsius mulieris: quia tunc creditores ea inuita, non possunt offerre pecuniā ea nolente: sed volente sic, ne sibi tollatur electio data in instrumento dotis: quod not. quia quotidianum.

Cautela quomodo uēditor possit percipere fructus ex re uēdita, nō computando illos in sortem. CXXV.

1 Locator obligatus est ad mercedis exonerationē, si res locata periјt, uel fructus conductor percipere non poßit.

2 Vsuræ Digestorum tempore prohibitæ non erant, hodie uerò sic, utriusq; testamenti pagina.

3 Vsura cur in mutuo prohibita sit.

4 Intereße probare difficile est.

QVI vult vendere fundum rusticum, vel vrbanum, & emptor non vult, nec potest soluere pretiū incontinenti, sed ad terminum, quæ cautela adhiberi poterit venditori, vt durante termino solutionis faciēdæ venditor fructus rei venditæ percipere posit: licet aliàs non possit percipere: vt l. Iulianus. §. si fructib⁹ de actio. empt. Respondetur secundum aliquos, debet venditor locare fundum venditum emptori certo pretio, donec venditori pretium venditionis solutum fuerit, per textum in l. sicut emptio. §. j. cum l. seq. quæ incipit, cū vēderē fundum. ff. loc. vbi est de hoc casus ad literam, & erit vtilis ista locatio vēditori quo ad tria. Primò quantum ad pensionem. Secundò quod ipse locator, idemq; venditor non obligabitur ipsi conductori, sed conductor locatori: vt est tex. in d. §. j. quod declaro. * Nā licet alias 1 locator sit obligatus ad exonerationē mercedis, si res locata perijt, vel fructus cōductor percipere nō potest: vt l. si vno. §. itē cum quidā. & ibi plenè per Bartol. & Doct. ff. loca. & in l. ex conducto. §. si vis tēpestatis. & in §. sed & si habes. & in l. si merces. §. vis maior. eod. tit. & c. propter sterilitatem. & ibi per Cano. extrà de loca. cum simili. cùm hoc casu, res vendita, & locata sit emptoris, eiusdēq; cōductoris, venditor idemq; locator non erit obligatus ad exonerationē mercedis, si res locata periret, vel aliter conductor damnū passus fuerit; & post perfectā vēditionē omne cōmodum, & incommodū spectat ad emptorem: vt l. necessariò. in princi. ff. de pericu. & cōmo. rei vendi. Tertiò, quia nec etiam venditor idemq; locator tenetur ad rem tradendā, & vti frui posit: vt l. cùm vēderem. ff. loc. & istas duas vltimas vtilitates ponit glo. in l. sicut emptio. §. j. ff. loca. Et est ratio secūdùm Bar. ibi, quia illa pensio magis debetur de pretio,

quod

quod sibi nō soluitur, quàm pro re: vt not. in dicta l. si vno. §. itē cū qui-dam. ff. loc. & ita vidi obseruare hic Paduæ. *Et aduerte, quia dicta cautela procederet de iure ciui. secūdū tē-pora D. gestorū, secundū quæ adhuc nō erāt vsuræ prohibitæ: sed cū ho-die vsuræ sint prohibitæ pagina v-triusq; testamēti, & de iure cano. ī c. quia in omnibus. de vsuris. & in toto illo ti. & in vj. & in Cle. de iure ciui. hodie: vt in aut. ad hæc. C. de vsur. & not. in l. cūctos populos. de sum. tri-ni. præ dicta cautela non procederet: quia dicta locatio cōtineret in se vsurā siue vsurarū prauitatē: nā ex quo e-rat res vēdita & habita fides de pre-tio, & tradita, translatum erat domi-niū in emptorē: vt l. traditionib⁹. C. de pac. & Inst. de rerū diui. §. p tradi tionē. & ideo de re sua pensionē sol-uere non tenetur: & si solueret, esset 3 vsura. *nā vna est ratio princ. quare in mutuo vsura est prohibita: quia il le, qui recipit mutuū, si aliquid solue ret vltra, solueret de re sua, vel ꝑpter rē suā: & ideo dicitur, quicquid acce dit sorti, vsura est, vt l. rogasti. §. si ti-bi dedero. ff. si certū peta. & in l. si ti-bi decē milia. ff. de pact. Vnde ꝑpter hoc nunquàm vtaris ista cautela: sed potes vti alia, videlicet quòd tu ven das pro indiuiso tantā partē rei, quā tantu capit pretium, quod soluitur: a-liam partem retineas, & protesteris, quòd non intelligatur trāslatum ali quod dominium in emptorem, & il lam partem loces eidē emptori cum pacto, quandocunque dabit tibi re-siduū pretij, quòd habeatur pro vē-dita, vel quòd tenearis sibi facere in strumentum venditionis: & hoc erit vtile: quia non poterit per credito-res emptoris tibi auferri, antequam soluatur tibi pretium, ex quo do mi-nium remansit penes te, vel potes ei dictam partem non venditam locā-re ad partem tanquàm colono par-tiario: vel tertiò potes facere pa-b ctum b, quòd deductis expensis te-neatur tibi soluere fructus, vel quan tū interest tua: quia iste est vnus de casibus, in quibus possunt peti fru-ctus de re alicuius, videlicet quando non est solutum pretium: vt no. glo. in c. conquestus. extrā de vsuris. & est casus ibi, & per Bartol. & Doctor. C. de actio. empt. in l. curabit. Sed istud 4 vltimum est difficile. *sicut difficile est probare interesse: vt l. vnica. C. de sent. quæ pro eo quod interest pro-feruntur. & habetur in l. ij. § fi. ff. de eo quod certo loco. Vnde mod⁹ pri mus retinendi dominium, & locan-di, melior est.

a Solu. faciē. *Fructus rei emptæ sub con ditione nō pertinēt ad emptorē pēdēte cōditione. l. necessariò. § si pendēte. ff. de peric. & cōmo. rei uend nisi in casu deficiētis cōditionis emptor perdat pre tiū: quia eos lucratur in recōpensatio-nē perditi pretij tex. est sin. in l. si fun-dus. § sed quod ait. ff. de l. cōmisso. & Lud. Ponta in singu. uersi emptor nō.*

b Pactū. *Pactū inter emptorē & uēditō rē, ut seruet, et si cōtrasiat, non ualeat; quæ sit caute. Bal. in l. fi. in 1 q. Et pa-ctū, q. nisi emptor soluat pretiū in ter-mino, res sit uēditoris, no habet locū. si post terminū uēditor petit pretiū: quia uidetur renūciare pacto. Bar. et Bal. in l. cōmissoria. C. de pac. inter emp. et uē.*

Cautela pro fideiussore cōducē tis domum. CXXVI.

1 *Fideiussor semper in testamento extrē mere debet illud, ad qđ teneri nō uult.*

ILLE q̃ fideiussit ꝓ scholari q cũ duxit domũ, videť fideiussisse non solũ ꝓ pẽsione domus, sed etiã pro massaritijs fractis, vel cõsumptis: vt per Bar. in l. amissi. §. fideiussores. secundũ vnũ intellectũ glo. ibi. ff. de fideiuss. & ibi tenet Lud. de Ro. in suo
1 singulari cccclxxv.* & ideo sit caut⁹ fideiussor, si vult tenere tãtùm de pẽsione, & illud exprimat. aliàs in dubio tenebitur in totũ, vt suprà dixi.

Cautela contra fideiussorẽ carcerati, ut etiam ad pœnã contumaciæ teneatur. CXXVII.

1 *Fideiussor in dubio an pro usuris intercedere uideatur.*

QVIDAM fideiussit pro carcerato ex causa criminali, q posteà cõdẽnatus est: & qa nõ soluit intra certũ tẽpus, puta octo dierũ, in-
a currit in pœnã quarti[a] pluris ipsius cõdemnatiõis, sicut incurrũt cõiter cõdẽnati in arẽgo ĩ ciuitatib⁹ subditis dominio Venetorũ, an fideiussor erit obligat⁹ in illo quarto pluri. Dicas q̃ nõ, si idẽ incurreret maiorem pœnã ꝓpter suã negationẽ: qa de illa maiori pœna fideiussor nõ teneť. Et est ratio illa pœna quarti pluris, siue augẽdi ꝓpter negationẽ, non est pœna delicti principalis, ꝓ quo fide- 1 iussit, sed est pœna cõtumaciæ vl'negationis, ꝓ qua nõ intercessit fideiussor, vt est casus in l. fi. ff. de fideiu. & in l. j. ff. de in litem iurã. & ibi hoc no. Bar. & Doct. & ideo fit cautus iudex secundũ eũ, si vult q̃ ad hoc etiã fideiussor teneať, q̃ scribi faciat, q̃ fideiussit nõ tãtũ ꝓ pœna delicti, sed ꝓ pœna ꝓcessus: quia cũ pœna negãtis, vel cõtumaciæ, sit pœna ꝓcessus, fideiussor tenebit: vt no. Bar. in l. j. ff. de in lit. iur. & ibi p Doct. & per Ang. de Are. ĩ suo tractatu maleficiorũ, in gl. in ver. de qbus Aut. fideiussit. & de hac materia vide etiã Bald. l. quæro. in prin. ff. loca. & pleniùs in
1 l. ij. de publ. iudi.* Et an fideiussor in dubio videať intercedere etiã ꝓ vsuris, vide tex. cũ gl. & Docto. & Bart. in d. l. quæro. in prin. & per glo. Cy. & Doct. in l. fideiussor. C. de fideiusso. & c. cõstitut⁹. in ver. accessione, extrà de fideiussor. & ibi per Doct.

a Pœna quar. *Fideiussor non tenet ad quartũ plus, quod creuit propter negationẽ, uel per iuramentũ in litẽ præstitum post sententiã. Bar. post glo. in l. ij. ff. qui satisda. cog. facit l. si ab uno. in pos. leg. & per Alex. in l. j. ff. de in lit. iuran.*

Cautela pro fratribus, quãdo unus eorũ emit rẽ ex cõi pecunia, quòd hoc dicatur in instrumento. CXXVIII.

1 *Pecunia soluta semper soluentis fuisse præsumitur.*

SI VNVS ex fratribus emit fundũ ꝓ se, & fratre suo, & in instrumento cõtinetur, q̃ pretiũ numerauerit emẽs, vel dict⁹ vẽditor cõfessus fuit habuisse, & recepisse à dicto emptore, nec dicit de ei⁹ ꝓpria pecunia, vel etiã de cõi: in dubio* intelligitur de pecunia soluẽtis ꝓpria, ita q̃ ab alio fratre põt repetere partem fundi, si vult, vt est casus no. in l. ij. C. pro socio. & ibi hæc no. Bar. & Bald. & ibi no. Bar. in l. si patruus. C. cõmunia vtriusq; iudicij. & in l. Titiũ & Mæuiũ. in §. altero. in principio. ij colũ. ff. de administratiõe tutorũ. & ideo sitis cauti, q habetis fratres, vel patruos in cõmuniõe bonorũ, & ponatur in instrumẽto, qũ vn⁹ tãtũ soluit, q̃ pretium soluit de cõi pecunia:

ita dicit Bal. in d. l. ij. & dicit hoc esse perpetuò: quia valebit tibi mil. aureos: & circa hoc vide Bald. in l. cũ duobus. §. si fratres. circa principium in glo. vnde de facto accidit quod duo fratres. ff. pro socio.

Cautela quõ hæres teneat solue re legatũ. etiam si in testamẽto non interuenerint vij. uel in codicil. v. testes. CXXIX.

1 *Testamentum uel codicillos ad probandum an duo uel septem testes requirantur.*

2 *Contractus etiã testamẽto fieri poßũt.*

LEGATA communiter relinquuntur in testamento, in quo requirũtur septẽ testes, vt l. hac consultissima. C. de testa. vel in codicillis, in quib⁹ quinque testes debẽt in 1 teruenire. l. fi. C. de codicil. *Et est magnũ dubiũ nũquid duo testes sufficiãt ad probandũ testamẽtũ vel codicillos, an verò requirantur septẽ, vel quinque, vt habetur per gl. ordi. in l. j. C. de bono. poss. se. tab. & ibi per omnes Doctores, sed tu potes adhibere hanc cautelã, ꝙ duo tantũ testes sufficiãt ad probãdũ, videlicet quòd quãdo testator facit testamẽtũ faciat sibi ꝓmitti ab hærede de præstando legatũ legatario. nam tũc tale legatũ transit in vim cõtractus: secundùm Bart. no. in l. nemo. in prin. ff. de lega. j. qui allegat ad hoc l. fi. C. de fideiuss. & l. quidã. ff. de hære. instit. & in l. spadonem. §. j. ff. de excus. 2 tut. Nõ est mirũ. *quia etiã cõtract⁹ potest fieri in testamẽto: vt est glos. not. in l. heredes palàm. §. fi. ff. de testa. & est alia similis in l. his cõsequẽter. §. sed cũ emolumentũ. ff. famil. erciscũ. & effectus huius contractus erit, quia per duos tantũ testes probari poterit, sicut probantur cæteri contractus, vt l. vbi numerus. ff. de testa. cum si. vt tollat omnis dubitatio; facias quòd in instrumẽto hæres promittat testatori, & notario præsenti tanquàm publicæ personæ stipulãti, & recipienti nomine & vice ipsius legatarij, si est absens, vel si est præsens, promittat etiã ipsi legatario. & hoc dico vt tollatur dubiũ, an testator possit legatario stipulari, vt habetur in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verborũ obligat. Et circa hoc vide quod no. Bart. in l. quis in princ. testamẽti. ff. de legat. iij. & vide etiã Bald. in l. eam quam. in iij. col. & in l. si ex testamento. C. de fideicom.

Cautela pro secundo inuestito de feudo, quòd sit potior primo, si secundus habet possessionem. CXXX.

1 *Vasallus si duobus uendidißet; & secundo prius tradidißet poßeßionem; an tunc secundus præferetur.*

SI DOMINVS inuestiuit aliquem de feudo, cogitur tradere possessionem, vel quasi, illius feudi, nec liberatur præstãdo interesse. casus est in c. si facta. si de feu. fue. controuer. sed remedium, & cautela est, quòd dominus non cõpellatur præcisè ad tradẽdum possessionem, vel quasi; videlicet quòd inuestiat aliũ, & ei secundo inuestito tradat possessionem: quia prior erit exclusus, & secundus erit potior, per l. quoties. C. de rei vendi. secundùm Bald. & ita tenet Iacob. de Aluar. in dicto c. si facta. & idem remedium procederet, quãdo dominus alienasset feudum vni, & posteà alteri: & secundo tradidisset possessionẽ prius: per d. 1 l. quoties. secundùm Bald. in d. c. si facta.

1 cta. *Sed quid si vasallus vẽdidisset duobus, & secundo prius tradidisset possessionem: an tunc secundus præfertur? Dicas, quòd aut primo vendidit cũ consensu domini, & tunc primus præfertur etiam si dominus secundæ venditioni consentiat: quia tunc nullũ ius habeat consentiendi. arg. l. quotiescũq;. §. qui Caiũ. ff. de leg. j. & ita tenet Bulgarus in d. c. si facta. per quod limitatur d. l. quoties. aut primo dominus nõ cõsensit, sed secundo sic: & tũc secũdus præfertur indistinctè: quia prima alienatio facta sine cõsensu domini nullum ius tribuit: vt in c. j. de prohibi. feu. alie. per Lotha. & in c. j. de prohi. feu. ali. per Fede. cum simili.

Cautela, qua fit securus emens fundũ dotalem CXXXI.

1 *Obligatio quando inter partes nõ contrahit, nec etiam fideiussoria subsistit.*

2 *Contractus quãdo contra legẽ fit, sicut contractus, non ualet qui principalis est, ita etiã non ualet promissio de euictiõe uel pœna. q̃ eius accessoriũ existit.*

QVI vult emere fundum dotalem, qui prohibitus est alienari, vt in to. tit. C. de fun. do. & Institu. quib. mo. alie. licet vel nõ. in prin cũ si. Sed quæ erit cautela, vt emptor sit securus, vel quòd saltem pretiũ non amittat? Aliqui dicunt, quòd siue vxor vendat, siue maritus, debet adhiberi fideiussor, qui erit obligatus, ex quo ista prohibitio alienationis rei dotalis est fauor mulieris, non viri. ergo obligabitur fideiussor: vt l. si is. C. de præd. mino. & hoc tenet Cyn. in l. si prædium. C. de iure dotium.

1 *Sed aduerte, quia quando inter partes non contrahitur obligatio, non subsistit etiam fideiussoria: vt l. cùm lex. ff. de fideiusso. vt not. d. l. si prædium. & ideo alij dicunt, quòd cautela est, vt vxor non vendat: quia nõ tenet datio fideiussoris per prædicta, sed vendat marito quia tunc eius fideiussor indistinctè tenebitur quia quo ad eum non est prohibita alienatio, cùm text. non prohibeat fauore mulieris: vt est text. Instit. quibus mod. alie. licet vel non. In fi. principij: & ita intelligi debet quod nor. Bart. in dicta l. cùm lex. secundũ Bald. in dicta. l. si prædium. qui dicit, quòd ista est veritas. Alij ponunt tertiam cautelã, videlicet quòd non interueniat fideiussor, sed alius tertius, qui se obliget principaliter & in solidum, cuius obligatio nõ erit valida, ex quo illa obligatio nõ erit accessoria: & istam etiã tenet Bal. in dicta l. si prædium. dicens quòd secundũ eum cessat omnis scrupulus. Et si dicatur, nónne maritus vendes tenetur de euictione & pœna dupli, si in instrumẽto vẽditionis apposita sit, vt in toto titu. ff. de euict. & maximè in l. j. & ij. Respondetur, quòd nõ te-
2 netur: *quia quando cõtractus fit cõtra legẽ, sicut contractus non valet, qui est principalis, ita nõ valet promissio de euic. vel pœna, quæ est eius accessoriũ: vt est gl. singularis in l. si patronus. §. patronũ. in versi. Flauiana. ante fi. ff. si quid in frau. pa. & eodẽ modo non valeret cõstitutum, siue precarium, si esset appositum in instrumẽto vẽditionis, vt dicit Bald. in c. j. ante fin. in titu. de feud. da. in vicẽ leg. com. in vsib. feu. & intellige prædicta, quãdo cõtractus est contra legẽ, vt dixi. secus si esset præter legẽ: quia tũc nõ valeret promissio, sed cõtractus principalis, valeret tamen

pœna

pœna apposita, vt l. stipulatio ista. §.
pen. ff. de verb. obli. & ita no. Bal.
l. si quis in conscribendo. in prin.
C. de pac. quod bene not.

Cautela pro usucapiẽte rẽ mobilem. CXXXII.

1 *Res mobilis regulariter triennio usucapitur.*

2 *Minimis curãdũ nõ est, quoniã in ipsis magnum periculum esse non potest.*

1 RES* mobilis regulariter vsuca
pitur triẽnio, vt l. vnica. C. de
vsucap. trãsfor. & Insti. de vsucap. in
prin. quod est verũ, qñ interuenit ti
tulus, & bona fides, & possessio con
tinua, vt ibi. sed si deficeret aliquod,
puta titulus, non præscriberetur mi
nori tẽpore quàm præscribũtur res
immobiles: vt l. seruum. cũ ibi no. C.
fami. er. & ibi hoc no. Ang. & no. qui
dicit, quòd xxx. an. requiruntur. &
no. etiã in l. nullo. C. de rei ven. & in
l. seruum. ꝙ tu scholaris sis cautus, si
emis librũ pulchrum, vt fieri facias
publicum instrumentum emptio-
nis, ne deficias in probatione tituli
reperto libro apud aliũ sine vitio:
quia aliàs succũberes agendo rei vẽ
dicatione, vel Publiciana, iuxta not.
in §. sed iste. per gl. & Doc. Instit. de
act. & in c. Abbate sanè. de re iudi.
li. vj. etiã si ille, apud quem est liber,
nil doceret de iure suo, vt est casus
no. in l. fi. C. de rei ven. & idem dicas
in alijs pretiosis emptis. & loquor
de pretiosis, non quia idem non sit
in alijs rebus mobilibus etiam mini
2 mis:* sed quia de minimis nõ est cu
randum, ex quo in eis nõ potest esse
magnũ periculũ seu dãnũ. vt l. Seio.
ff. de in integ. resti. sed qui habes li-
brum alienũ, nõ vtaris ista cautela,
quæ esset in perniciẽ animæ tuæ, &c

Cautela qnomodo petitio æhreditatis datur contra possidentem titulo uniuersali, uel singulari. CXXXIII.

1 *Hæreditatis petitio, regulariter nõ datur contra titulo ꝓ ossidentem, etiam uniuersali.*

2 *Hæreditatem qui uendidit, non uidetur in quota uendere res singulares. sed hæreditatis ius.*

3 *Debitor tuus si in magna quãtitatẽ fuerit, & iudex non possit cognoscere nisi usq; ad xxv. ann. omnia singulariter petere potero.*

1 LICET* petitio hęreditatis [a]nõ
a detur contra ti. possidentẽ etiã
ti. vniuersali regulariter, vt d. l. hære
ditatẽ. C. in qui. cau. ces. lon. tẽp. ꝑscr.
& in l. ij. C. de peti. hæredi. quæ regu
la fallit in pluribus casibus, de qui-
bus per glo. & Doc. in d. l. ij. & in d. l.
hæreditatem. & per Bald. in l. fi. C. de
edic. diui Adri. tol. tamẽ vltra prædi
cta est dare aliũ casum no. & singula
rem: videlicet pone, ꝙ ille qui possi
debat hęreditatem, vendidit partem
suam, & sic quotã bonæfidei empto-
ri, & sic trãstulit dominiũ per illũ ti-
tulum. tũc ego, qui prętẽdo me hære
dem, potero agere petitione hæredi
tatis cõtra istum emptorẽ, dũmodo
agam ad singulas res, non ad quotã.
quod possum: vt l. licet minimã. ff. de
pe. hære. quia iste qui vendidit hære
ditatem, nõ videtur trãstulisse domi
nium in qualibet re de per se, sed so
lùm ius hæreditariũ videtur esse trãs
latũ, vt no. in l. ij. C. de hære. uel ac.
ven. facit l. eũ qui ædẽ. in prin. ff. de
vsufruc. & in l. ij. & quod ibi not. C.
de euic. & ibi hoc expresse not. Bart.
2 in prin. qui dicit,* ꝙ ille qui vẽdidit
hæreditatem, & idem in quota, non

videtur vendere singulas res, sed ius hæreditatis. ff. de re. iud. l. hæreditas & idē tenet ibi Saly. ī prin. facit etiā qđ no. Bar. in l. j. ff. de leg. j. in illa q̄stione, an trāseat dñium rei singularis, qñ legatū est singulare, & ꝙ possit agi ad singulas res petitione hæreditatis, videtur esse casus secūdū aliquos in d. l. ij. in fin. C. de pe. hæ. ibi, singulariū rerū iure cōuenit &c. scilicet pe. he. vt conueniat p̄dictis, & ti. Ex quo no. cautelā, qñ qs possidet ti. vniuersali res hæreditarias, licet nō possit agere cōtra eū peti. hæ re. ad totā vel quotā, tñ agat: qa agere potes ad singulas res peti. hęre. qđ est valde singulares: qa iste agēs nō tenet agere rei vēdicatiōe, & sic nō grauabit in onere ꝓbādi dominiū. 1 qđ esset sibi difficile vt l. cum res. & ibi no. C. de ꝓba. Et sufficit sibi agēdo peti. hęre. ꝓbare, ꝙ illę res fuerūt de hæreditate tpe mortis testatoris, vel defuncti, vt l. & tñ. de pe. hæ. qđ erit sibi valde facile, & vtile, ꝓ ista opi. adduco istā rōnē, qa si est verū, ꝙ nō cēset ille habere titulū in reb⁹ particularib⁹, q emit totā vel quotā hęreditatis, ergo agens peti. hære. dicit habere meliora & potiora iura. & sic agere poterit: per not. in d. l. ij. Sed tex. in ea. l. ij. nihil videtur ꝓbare: quia cū dicitur in litera, iure cōuenit, debet intelligi secūdū gl. ibi, rei vēdicatione, nō pe. hæ. nā in fi. illius legis tex. loquit de titulo singulari: ergo nō pōt loqui de peti. hæ. quia illa nō dat cōtra titulo possidentē res titulo singulari. sed p rōnē, quā statim dixi, credo dici posse illā esse verā. Sed aduerte: qa ista cautela videt posse destrui ex alio capite: nā videt, ꝙ possit dicere reus conuentus: Volo ꝙ tu agas cōtra me ad singulas res pluribus iudicijs: qa interest mea, ne distrahat p plura iudicia: vt l. ne plures. ff. de exercito. no. per Bar. & Doc. in l. quidā eximauerūt. ff. si cert. peta. & per Bar. & Doc. in l. in cōmodato. §. duob⁹. ff. cōmo. & in l. scire debem⁹. ff. de ver. obli. Sed tu dic, ꝙ prædicta causa procedit indistinctè, qñ nō opponeretur à parte, vt totū peteret. Itē pōt dici, ꝙ etiā nō posset opponi à parte cōuēta: qa dicta oppositio vt totū peteret, habet locū, qñ actor totū petere pōt, sed ibi nō posset totū petere, vt in casu nostro dicimus, ꝙ sibi nōn posset opponi talis exceptio, & hoc in simili videt velle Bar. in d. §. duobus.* vbi dicit, ꝙ si sum debitor tuus in magna quātitate, & iudex nō posset cognoscere nisi ad xxv. ad hoc vt iudiciū valeat, & idē tenet Matthęus de Mathesilanis in no. cxvj. qđ incipit, no. qđ si ex cētū, &c. posset etiam hæres petere oēs res singulariter, & in vno & eodē iudicio. & sic cessabit dicta oppositio. quod bene no.

a Peti. hæ.: *Petitio hæreditatis datur ei qui nunquàm possedit hæreditatem, non ei qui quandoq; possedit. Azo. glo. & Bar. in l. ij. ff. de fideicom. hære. pe. & Pau. de Cast. consi. xciiij. sed non datur ante aditam hæreditatē. per Philip. de Cor. in consi. statutum sic disponit, si quis autem, &c.*

Cautela ad obuiandū fraudibus emptoris, nolētis soluere uēditori. CXXXIIII.

1 *Iudex etiam præsumptionem aliquam arbitrari poterit.*

MVLTI ēptores solēt vti fraudibus, qñ nolunt soluere pretiū vēditori: qa supponūt vnū tertium,

tũ, qui moueat litẽ ipsi emptori de re empta, & hoc faciũt ad finẽ, vt nõ teneantur soluere pretiũ: vt l. si post per-fectã. C. de euic. Sed est cautela cõtra eos, vt referat iuramẽtũ ipsis emptoribus, quòd nõ submiserũt illum tertiũ ad litigandũ. arg. gl. in l. at qui iurarã §. cũ me absente. ff. de neg. gest. ita tenet Ioã. de Pla. Insti. de exceptio. tuto. secũdũ Ange. in l. pen. §. stipulatio. de vẽr. ob. Ista tñ cautela nõ est multũ bona: qa facilè iurabit ad sui fauorẽ. melior tñ est, qd alie in iudici aliqua psumptio cõtra emptorẽ,* qa iudex eã poterit arbitrari. arg. l. si fideiussor. ver. in animo se debit. qui satisda. cog. & ita tenet Ange. in d. §. stipulatio.

Cautela cõtra emphyteotã, qui nõ soluit canonẽ, quòd possit purgare moram. CXXXV.

1 *Emphyteota non soluens canonem intra biennium à iure suo cadit.*

TVSCIS* qd emphyteota nõ solueas canonẽ intra bienniũ, cadit à iure suo, vt l. ij. C. de iure emphyteo. potest tamen purgare moram, vt c. potuit. de loca. sed est cautela, vt nõ admittat ad purgandũ morã, qd dominus statim elapso biennio protestet etiã absente emphyteota, qd nõ intẽdit ipsum habere amplius p liuellario: qa tũc non põt purgare moram nisi celeri satisfactione. aliàs enim non facta protestatione, credo 1 quòd possit purgare moram. & sic intelligo c. potuit.

Cautela pro debitore, qui non põt probare solutionẽ, quia soluit in secreto. CXXXVI.

1 *Iuramentum factum, si mihi mutuasti, tibi restitui, quid operetur.*

SI DEBITOR soluet in secreto, & cũ iterũ conuenietur, nõ põt de solutione pbare, quo ergo subueniẽ sibi, qñ creditor refert ei iuramẽtũ, vt iuret, an sit debitor suus vel nõ. dicit Ioã. de Imo. not. in c. cupiẽtes. in gl. in verbo, malignãtiũ. de electio. in vj. qd sit cautus debitor in tali casu, qd iuret hoc mõ, qd nil debeo tibi per quod sim obligatus tibi: qa tunc saluat cõscientiã suã: pro quo etiam vide Archid. iiij. qſtione j. nullus. qd esset singu. no. secũdũ Domi. in d. c. cupientes. Caueat etiã debitor ne iuret: quia si nõ crederet, ex quo videretur fateri debitũ, teneret. argumẽ. l. ij. §. j. de iura. cal. Posset etiã debi- 1 tor sic iurare,* quòd si mihi mutuasti, tibi restitui, secũdũ Ioã. de Imo. vbi suprà. quod singulariter no. quia 1 est quotidianum. & ad hoc vide glo. & Dec. in l. si quidem. C. de excep. & Bald. in l. quinquaginta. ff. de proba.

Cautela quòd quis possit conuenire fideiussorem uel possessorem pignoris etiam principali debitore non excusso. CXXXVII.

1 *Excußio principalis singulariter fieri debet.*

EGO do tibi vnã singularẽ cautelam, vt possis cõuenire fideiussorẽ, vel pignoris possessorẽ etiã prin- 1 cipali debitore nõ excusso.* debet enĩ regulariter fieri excusio: vt aut. hoc si debitor. C. de pig. nisi esset notoriũ, qd principalis nõ esset soluendo: vt l. si. ff. si cer. pe. & l. decẽ. de ver. ob. vel nisi esset potẽs, vel ĩ loco inexpugnabili. secũdũ Bar. in d. l. si. Qñ autẽ nõ esset notoriũ, vtaris hac cautela, videlicet, qñ agis cõtra fideiussorem

rem, vel possessorem, & ille excipiat de nõ facta excussione principalis, tu replices, quòd sua non interest fieri excussionem: quia principalis non est soluendo. nam tenet iudiciũ, cũ ille excipiens non auditur. gl. est singularis in l. nisi hoc actum. ibi, alij dicunt &c. ff. de pac. secũdum Ang. qui ponit hanc doctrinã in l. si quis pecuniã. ff. si quis omis. caus. test.

Cautela pro muliere consentiente alienationi dotis cum iuramento. CXXXVIII.

1 *Iuramentũ matris non officit hæredẽ.*

QVANDO vxor consentit alienationi rerum dotalium fiendę per maritum suum, & iurat non contrauenire, cautela est, compareat filius, & contrauenist tali contractui,
1 *quòd illud iuramentum matris nõ afficit heredem: ita dicit Bartolus, & Angel. in l. qui super. ff de acquir. hære. sed tu adde nota. in l. generaliter. in princip. C. de re. cre. & Bald. in authen. sacramẽta puberum. C. si ad ver. ven.

Cautela, quòd ambasiator non petat restitutionem in integrum. CXXXIX.

1 *Res publica nulla uocatur, nisi Romanorum.*

AMBASIATOR non petat restitutionem in integrum: quia
1 abfuit causa reipu.* quia nulla respu. uocatur, nisi Romanorum, sed petat ex edicto generali, si qua mihi iusta causa uidebitur. ita no. Ang. in l. cum quidã. in fi. prin. ff. de acqui. hæredi.

Cautela ad petendum fideicommissum. CXL.

1 *Fideicommissum per procuratorem peti potest, non tamen per procuratorem in rem suam.*

1 COMMVNIS* opinio est gl. & Doct. quòd licet fideicommissum possit peti per procuratorem: ut habetur in l. qui ita. ff ad Trebel. gl. & Bar. in l. restituta. in prin. eo. & in l. mulieres ex asse. ff. de iure. & in l. si stipulat⁹ ita fuerit. ff. de verb. ob. tamẽ per procuratorem in rẽ peti non potest: ut not. in d. l. qui ita arg. l. per diuersas. C. man. tamen cautela est, quòd emẽs ius fideicõmissi, ex quo nõ potest illud petere ab hærede, id est, quia heredem cõuenire nõ potest de hæreditate, quam tenetur alteri, à quo ipse emit, restituere per fideicõmissum: per prædictã cõueniat illum heredem pro suo interesse, scilicet, quia restituat fideicommissario, & posteà in ipsum trãsibunt omnia iura uẽditoris, id est, fideicõmissarij, cui sit facta restitutio, ita singulariter dixit Bal. i. l. pe. C. ad Treb.

Cautela ad contrahendum cum tutore. CXLI.

1 *Tutor tutorio nomine & etiam suo se obligare potest.*

CYNVS in l. post mortem. §. tutor. ff. quando ex fa. tu. dat cautelam, quòd uolens contrahere cum
1 tutore,* faciat illum obligari tutorio nomine, & suo: quod bene no.

Cautela pro emente ab executoribus testamenti. CXLII.

1 *Hæres ratificare cogitur rem à testamenti executore uenditam.*

TV qui emis ab executoribus testamẽti rem hereditariam, sis cautus, quòd petas ab hærede uenditionẽ tibi factã ratificare:* quia he-
1 res ad hoc cogit, secũdũ Bal. no. i authẽ. si captiui. i vl. co. C. de epis. & cle.

Cautela quomodo tutor debet facere finita tutela. CXLIII.

1 *Arbitri poteſtas circa cautelas quanta ſit.* 1

NOTA pulchrā cautelā Do. in l. vix. ff. de iudic. videlicet ꝙ ſi citata tutela petat eligi arbitros, qui iudicent, & cognoſcāt, an ipſe rema net debitor pupilli, vel nō. *qa ſi arbitri declarāt eũ nihil debere pupil lo, nō pōt ampli⁹ cōueniri ad aliqd.

Cautela pro illo, qui matrimonium per metum contraxit. CXLIIII. 1

1 *Teſti uni deponenti de metu magis creditur, quàm pluribus teſtibus deponentibus alio modo.*

TEMPORE meo duo ſcholares Paduæ ambo de Foroliuio fuerũt conati deſpōſare ſuas amaſias, cũ eis reperti in domo à conſanguineis minātibus eis &c. ꝑ quibus eſt caſus in c. cũ olim. de ſponſ. Sed ꝑ eis erit optima cautela, ꝙ inueniāt etiam vnũ teſtē, q deponeret de metu, *qa licet alij plures teſtes deponant de volũtate, magis credit' illi ſoli: ita no. dicit Bal. in l. obſerua re. §. proficiſci. in xiij. quæſt. ff. de off. procōſu. & legat. domi. Ludouic. Pont. in rubric. de arbi. in vj. colũna, poſt Innocen. in c. cũ ſuper. de re iudica. Nec refert, an metus præceſſerit ante tēpus cōtractus matrimonij, per nota. in l. j. §. quæ onerandæ. ff. qua. re. ac. non datur. & per Bar. in l. fin. ff. ſi quis ali. teſt. prohi. & Baldus in l. j. C. eodem.

Cautela pro eccleſia litigante. CXLV.

1 *Eccleſia curatorem habere poteſt.*

SVNT cautelæ pro eccleſia litigante, ſi fortè prælatus ſuus à iudicio repellatur. prima eſt, ꝙ ipſa eccleſia cōpareat, quia admitti debet. ſecunda cautela eſt, *quia detur curator capitulo, vel ipſi eccleſię, ꝑ no. in c. fi. v. q. iij. & c. edoceri. de reſcrip. & ita dicit Ioan. And. in c. j. in ij. col. de reſti. in integr. in vj. in nouella.

Cautela quomodo examinabitur teſtis infirmus. CXLVI.

1 *Infirmus mortis cogitatione ſemper immemor eſſe præſumitur.*

SCIS *enim ꝙ infirmus propter mortis cogitationē turbatur, & præſumitur immemor, vt l. hac conſultiſsima. verſicul. at cũ humana fragilitas. in prin. C. qui teſta. face. poſ. ideo dicit ibi Bald. ꝙ tunc teſtis non debet examinari: vnde eſt cautela, ꝙ examinetur in prin. quando incipit infirmari. & ita procedat quod habetur in authen. ſi dicatur. C. de teſti.

Cautela quomodo res data in ſolutum efficiatur ſalua creditori. CXLVII.

1 *Filiusfam. de iure communi niſi de caſtrenſi, uel quaſi, teſtari non poteſt.*

EST magna quæſt. ſi res data in ſolutũ euincatur, quomodo fit in ſolutum creditori, an primæua actione, an verò de euictione. de quo habetur in l. libera. C. de ſent. & Angel. ibi. Spec. d. Pet. dat aliam cautel. poſt glo. ꝙ ſemper in datione in ſolutũ, apponatur pactũ, ꝙ nō recedatur, nec credi intelligatur à priori contractu, ſi cōtingat rē in ſolutum datam euinci. nã tũc ſuccurratur ſibi veteri actione: quod bene no. in practica. Alia cautela, iure cōmuni filiusfa. nō poteſt teſtari niſi de caſtrē ſi, vel quaſi: vt l. fi. C. qui teſta. fa. poſ. vel non. nō autem de aduentitijs, in quibus pater habet vſumfructum. l. pe. eod. tit. & l. cũ non ſolũ. §. filijs. C. de bon. quæ lib. Sed cautela eſt, ꝙ

pater

pater ipsum emancipet quo ad illũ actum testandi tantùm, quod notat singulariter Bar. in l. j §. in filij. ff. ad Treb. licet Bal. contrà & malè, secundùm Doctores, in l. senium. §. fi. C. qui testam. fa. poss.

Cautela contra perdentem instrumentum, ut eius amissionem non probet per iuramentum. CXLVIII.

1 *Instrumenti amißio regulariter per iuramentum probatur.*

1 REGVLA *est, ꝙ amissio instrumẽti probatur ꝑ iuramẽtũ: vt l. fi. C. de fide instr. & d. Lud. Pont. in l. quoties. in v. col. ff. qui satisda. coga. & Pet. de Peru. in tracta. de societate, in viij. parte, in q. xiiij. qđ est verũ, nisi aduersarius offerret se vel le probare de eius falsitate: qa tunc nõ sufficeret probatio per iuramentũ, secũdũ Io. de Prato, qui cõsultus de facto ita respondit: vnde cautela est, ꝙ cũ quis petit sibi instrumentũ edi, dicat se velle probare de falsitate, quã tunc aduersarius allegans de eius perditione nõ audiet volẽs probare ꝑ iuramẽtũ. Tu habes molẽdinũ in flumine publico, sis cautus qñ illud corruit, & non potes nisi post certũ tẽpus illud reficere. vnde pone in loco certa signa, puta palos vel moles in signũ veteris molendini: & poteris quandocũq; illud reficere: vt per Bart. in l. quominꝰ. ff. de flu. & per Ang. in l. fi. ff. de vsucap. & per Bald. in rubric. ff. de re. diui.

Cautela pro muliere, quæ uult emere aliquid. CXLIX.

1 *Pecunia in dubio præsumitur, ut probatur.*

NOTA aureã cautelã ꝓ muliere, quæ vult emere etiã cũ pe-1 cunia mariti, *quod in dubio præsumitur, vt probatur in l. Quintus. de dona. inter vir. & vxo. gratia vitandæ præsumptionis de turpi quæstu, sit cauta, ꝙ faciat, ꝙ vnꝰ amic. vel cõsanguineus sibi det, vel cõsignet illã pecuniã ĩ pręsentia aliquorũ, quã ei clàm ipsa det, & deinde emat. nã tũc cessat pręsumptio in casu dubij, ita dicit Bar. in l. cũ oportet in prin. in pe. co. C. de bo. quæ li.

Cautela, quòd per unum testem probetur metus, cõcordat supra in rubrica de illo, qui matrimonium &c. CL.

1 *Metus probatio per unum testem instrumento praualet.*

1 SVFFICIT *ꝙ vnus testis deponat de metu cõtrahentis, licet in instrumẽto dicatur, ꝙ spõte, secũdũ Baldũ, & Ludo. de Ro. allegationes tu vide suprà, in cxij. cautela.

Cautela pro illo, qui habet domum obligatam: quia licet posteà propter delictum uenisset diruenda, non diruetur. CLI.

1 *Statutũ si dictauerit, quòd domus propter delictum diruenda ueniet, nõ comprehenditur illa, quæ alteri pignorata sit.*

NOTA cautelã pro creditore, cui iure pignoris, seu hypothecæ obligata est domus alicuius, qui commisit delictũ, propter quod domus prædicta ex statuto ciuitatis veniret diruenda: *quia statutũ nõ 1 intelligitur de ea, quæ sit alteri pignorata. ita dicũt Bar. Bal. & Ang. in l. j. ff. ad Sylla. quod intellige verũ, nisi de fraude cõstet. per no. in l. post contractum. ff. de dona. vt puta cùm iam intentionis esset delinquendi,

cùm

rem pignori dedisset.

Cautela, quòd melius sit producere unum, quàm plures testes. CLII.

1 *Iuramentum in supplementum probationis deferri potest.*

IS cautus tu quando producis testes pro te, vt prius eos examines, quia fortè si sunt singulares, nō producas nisi vnum: *quia sic potest postea tibi iuramētum deferri in supplementum probationis, quod non posses facere si plures produceres, qui essent singulares. ita pulchrè dicit Bal. in l. j. C. qui accus. non pos.

Cautela, quòd testis non possit examinari ad futuram rei memoriam. CLIII. 1

1 *Testes ad perpetuam rei memoriam quando examinari debeant.*

VT possis impedire, ne testes cō tra te examinentur ad perpetuam rei memoriā, cautela est, quòd offeras incōtinēti subire iudicium & velle litigare. ita singulariter no. in aut. de testi. §. & hic. co. vij. Ideo quod dicitur ī au. si dicatur. C. de test. & ī c. quoniā frequēter. vt lite non conte. debet intelligi, *quā do testes volunt recedere antequàm lis possit contestari, vel dubitaretur de morte eorum, vel si esset tempus feriatum, quo agi non possit.

Cautela contrà iudicem nō admittētem exceptionem, quomodo possit ab eo appellari. CIIII.

1 *Iudex super exceptionibus, uel alia re dubitare potest, & petere dilationem, ut consilium habere possit.*

ISTE qui vult appellare, sit cautus quòd si iudex non vult admittere excep. sed ea nō obstante ad vlteriora pcedat, tūc appellet. secus autē si iudex tacitè vel expressè nō reijcit exceptionē allegatā, sed tantū eam non admittit. non enim tunc potest appellari. & probatur in c. dilecto. de app. & ibi per Doct. & c. interposita. eod. tit. Ad idē est etiam alia cautela, quòd apponens exceptionē offerat se eā probaturū incōtinenti: quia si iudex non audiat ipsum appellatione interposita, iustificatur solùm probando, ꝙ se obtulerit incontinēti probaturū. tex. est in c. interposita. in prin. & ibi per gl. in fi. & Doct. de appel. Est etiā tertia, ꝙ quādo iudex exceptionē nō reijcit tacitè vel expressè, nec eā admittit, sed simpliciter dicit, *quòd dubitat, & quod vult super hoc habere consilium, vt sæpe fit, & sic tenet in verbis illū obijciētem, sit cautus ille, qui exceptionem opposuit, vt requirat iudicem certo interuallo temporis: quia tūc si iudex aliter nō declarat, potest appellari, & nō antè. arg. c. ij. de sup. negli. præla. secundū But. no. in c. dilecto. de appell. & Abb. Sicu. in c. intimasti. eod. ti. De alijs autem cautelis circa hoc vide in Spec. in tit. de app. §. qualiter. ver. in sūmma. in secunda parte.

Cautela ad euitandum hæresim seu suspitionem, & idem uide per eundē infrà in principio nouarum cautelarum. CLV.

1 *Hæreticus non est, qui credit ea, quæ credit Ecclesia.*

BONVM & vtile consiliū est pro illis, qui aliquando inculpantur de hæresi, vt protestētur, maximè in extremis se fuisse & esse catholicos & tenuisse, & tenere fidē catholicā, quam tenent Doct. & prędicat sacro sanct

sancta Ecclesia Ro. & cū eadē fide & vixisse, & mori velle. & probatur q̄ hæc protestatio sit vtilis & valida, extrà de sum.tri.& fid.cat.dānamus. ppe fi.& no.in c.firmiter.eodē ti.nā & beatus Hiero.idē fecit culpat⁹ ab inimicis, vt est tex.no.xxiiij.q.j. hæc est fides. & ita dicit Alber.de Ro. C.
1 de hære.circa fi. *Sed tu adde prędi
2 ctæ protestatiō: a, q̄ quicqd credūt, ideo credūt, qa credunt ecclesiā sic credere, & suā opi.fidei Ecclesię subijciunt: qa ille nō dicitur hereticus, nec peccat, dūmodò errorē suū reuocet: vt singu.no.Inn.in d. c. firmiter.in fi.& intellige errorē defendere, quādo pertinaciter defendit: vt dicit gl.no.xxiiij.q.iiij.dixit Apostolus.& vide gl.in d.c.hæc est fides. & ista cautela est etiā vtilis pro aduocato, vel pcuratore, q velit defendere inculpatū de hæresi: vt dicit Albe.de Ros.in iij.parte, q.xxxij.& dicit se ita obseruasse in curia Romana, dū defenderet corā sūmo Pōtifice quosdā Mediolanēses inculpatos de hęresi.

a Protestat. *Protestatio declarat animū protestātis.l Nesēnius.et ibi Bart. j.not.ff. de neg.gest.l q in aliena. §.fin. ff.de acq.hære.Bal.in l.pacta nouissima.in j.co ma.in fi.C.de pac.l.at si qs. §.fi.de rel.& ibi Bar.dicit eā nō extēdi ultra uerba sua, qđ uerū est in his, q̄ depēdēt à propria uolūtate, & potestate: & nō in his, quæ sūt certo modo disposita per legem, secundū Bart.in d l. Nesennius in primo nota.*

Cautela pro illo, qui est prohibitus aduocare, uel procurationem exercere, quomodò poterit exercere. CLVI.

1 *Postulare, seu aduocare, uel procurare, est in iudicio aliquid dicere.*
2 *Statutū si puniat loquentē cū bannito, eū qui mittit nuntiū, uel epistolā, . . . prahendere non habet.*
3 *Statutum si prohibeat doctores esse aduocatos in causis, non prohibentur allegationes facere.*
4 *Aduocare est alienum desiderium in iudicio pandere.*
5 *Doctores Perusini, qui pacta cum ciuitate habent ut aduocati esse non possint, aliquid gratis a iudice impetrare non prohibentur.*
6 *Episcopus, uel Cardinalis propter dignitatem licet non debeant causidici, uel aduocati officiū exercere, pro amicis tamen illud facere possunt.*

IN multis casibus reperitur phibitū per leges, vel statuta, aut pacta, quòd quis non possit postulare, vt procurationem exercere: sed retinēdiū est, si tu aduocatus, vel procurator vis adiuuare aliquē in prędictis casibus, vt mittas vnā schedulam iudici scriptā, in qua sint allegationes partis tuæ: quia per hoc non venies contra leges, vel statutum, aut pactū.
1 *nā postulare, seu aduocare, vel pcurare, est in iudicio aliquid dicere, vt l.j. § j.ff.de postu.& ibi per Doc. & l.Paulus.& hoc ibi no.Bar.ff. de . . gatio.& idē tenet Lud.de Ro. in l.j. in prin.ff.de verb.obli.& ad idē facit qđ no.Bar.in l.j.in prin.ff.de leg.
2 *vbi dicit, quòd si statutū puniat loquentem cum bannito, non cōprę-hendit eū, qui mittit nuntiū, vel epistolā: sed cū ore ad os.idē tenet Alb. de Ro.in suo opere statutorū, i j. parte, q.clxvj.vbi tenet, 3 *q̄ si statutum prohibet Doctores esse aduocatos in causis, q̄ per hoc nō prohibentur facere allegatiōes in scriptis, ex quo no.tu scholaris, quòd licet sit statu-

tum

rum vniuersitatis nostræ Paduæ, ꝙ Doc. nostri legentes non posint aduocare contra scholares, tamen possunt in scriptis allegationes facere.

Item est aliud remediũ, vt det cõsilium, sed tamẽ in camera: quia hoc
4 potest, * cum aduocare, sit pandere desiderium alienum in iudicio, vt l. j. §. j. ff. de postul. & ibi hoc not. Bar. & Doc. in l. j. §. aduocatos. ff. de var. & extra. cogni. vbi est optimus text. cum glo. de ista materia. Item põt esse tertium remedium: nam põt cũ iudice loqui, & aliquid gratis impetrare à iudice, vt d. l. Paulus. in fin. ff. de litig. & hoc vult Barto. in d. l. j. §.
5 aduocatos. * quòd doctores Perusini, qui habent pacta cum ciuitate, vt non posint esse aduocati, non prohibentur à iudice aliquid gratis impetrare, & sic ꝓsupponit Bar. ꝙ in alijs duobus remedijs præcedentibus posit etiã cum pecunia, puta facere allegationes, & in camera cõsulere, & hoc credo verũ: licet Lud. de Ro. dixerit in l. j. in princ. de verb. obli. ꝙ hoc intelligit, quando gratis, per d. l. Paulus. in fin. aliàs secus: quia in dictis casibus nõ dicitur propriè postulare, ex quo nõ prodit, vel procedit in publicum, exponẽdo causam, vel desiderium sui cliẽtuli, vt d. l. j. §. j. ff. de post. nec ob. d. l. Paulus. in fi. quia ibi nõ loquitur de prohibito postulare, sed de prohibito se interponere alienis negotijs, vel proprijs, ꝙ plus ligatus est propter dignitatẽ le-
6 gationis. * & propterea dico quòd licet episcopus vel Cardinalis ꝓpter dignitatẽ nõ debeat cõsulere, vel exercere officium aduocati, tñ posint pro amicis gratis consulere, ꝑ illum tex. & ꝑ l. quisquis. C. de post. ibi, nõ ad turpe compẽdium. & ibi, sed laudis per eum argumenta quærantur. & ad hoc audiui sæpius allegare illũ tex. per d. Flo. Bo. quod not.

Cautela, quòd quis habeat forũ à iudice, quid iuris sit ĩ causa, antequàm sit iudex. CLVII.

1 *Doctor contra consilium suum aliquid intentare non audeat.*

CAVTELA, quòd iudex coram quo tua causa agitari debeat, tibi faueat, velit, nolit, primò videas, quando partes intẽdunt processum ad eum dirigere, quòd præoccupes tempus, & facias tibi consuli in causa illa mutatis nominibus contentis in processu, ita quòd de facili pro te consulet: & quando eritis ad manus eius, poteritis cõsiliũ eius in mediũ
1 adducere, ita * ꝙ contra cõsiliũ nihil audebit attentare: tamen cautus aduocatus recusaret ipsum, vt suspectũ.

Cautela ad differendum iudicium. CLVIII.

1 *Sententiæ nullitas opposita quid operetur.*

CAVTELA si vis differre iudicium, qñ est sententia contra te lata vna, vel plures, si non potes per viam appellationis petere restitutio-
1 nem in integrũ cõtra sententiã, * vel nullitatem sententiæ opponas, & interim poteris ad concordiã venire.

Cautela pro illo, qui uult adire hæreditatem. CLIX.

1 *Testatoris filij repudiantes hæreditatẽ, repudiationis instrumẽtum statim facere debent.*

ADVOCATVS creditorũ sit cautus, vt probet, si potest, qualiter filius testatoris bibit de vino, vel comedit de frumento patris post mortem eius, vel aliquos fructus cõ

sumpsit in vsu vitæ: quia tunc per istos actus filius non negans videtur
a adiuisse, vnde repudiare[a] non pōt, &
1 tenebitur creditoribus.* & sic etiam ipse sit cautus, vt nō teneatur, quòd incontinenti faciat publicum instrumētum fieri de repudiatione. ita eleganter dicit Ang. in l. si seruū quis alienū redemerit. § ptor. de acq. her.

a Repudiare. *Hæres repudians hæreditatē, tenetur creditoribus tribus causis, scilicet quando pretio repudiauit, quo casu conuenitur quasi possidens pro hærede. Itē quando rem una hæreditariam retinet. Item in subsidium, quādo legitimus bona dissipauit. Bal. in rubri. C. si quis omis. causa testam.*

Cautela ad hoc, quòd libellus ineptus non possit reuocari, & est suprà repetita. CLX.

1 *Libellum ineptum in genere acceptare non sufficit.*

NOTA duas cautelas, q libellus inept° reuocari, vel mutari nō possit. Prima est, q reus acceptet in specie libellū pductū, secūdū Bar. in
1 l. cum precum. ff. de li. caus.* nō autē sufficit acceptare in genere, secūdū Ang. de Are. Insti. de act. § j. in vj. q. Alia est, q reus in secūdo libello dicat, nego narrata prout narrātur, & petita prout petunt: dico fieri nō debere, iuxta no. p Bart. in l. si dubitet. § j. ff. de fideiu. saluo iure pducēdi ī scriptis, & inde pōt deducere suas exceptiones, vt faciunt boni practici.

Cautela pro illo, qui negatur nō possidere. CLXI.

1 *Iudex in possessionem tanquàm uacantem aliquem immittere potest.*

1 QVANDO* aliquis negat te possidere, tu dic, q iudex te faciat immitti in possessionē tanquam vacantem. ita dicit Ang. se practicasse, in l. fina. § de rei vendi.

Cautela pro illis, qui non possunt agere actione de dolo, quòd agāt actione in factum, & est repetita. CLXII.

1 *Actio doli de facto infamat, non autem actio in factum.*

DICAS vnū singulare, q actio de dolo nō pōt intentari p vilem personā cōtra nobilē, nec cōtra patrē per filiū, & ideo sint cauti viles, vt agāt actione in factū, & nō a
a ctione de dolo:[a] quia eorū libellus, in quo faciūt mentionē de dolo, nō valet. casus est singularis in l. non de
1 bet. ff. de dolo.* qa talis actio doli infamat de facto: vt no. ī l. apud Celsū. in § aduersus. & ita Raph. de do. exce. ita dicit Ang. de Are. Inst. de exce. in prin. versi. qro an cōtra parentes.

a Act. de do. *Actio de dolo quomodo cognoscatur ab actiōe in factū, per Bar. in l. si oleū. § meritò. ff. de dolo. Actio de dolo non datur contra patrē. l. si ja persistite. & ibi Barto. C. de dolo.*

Cautela, quòd confessio nō possit reuocari, est repetita suprà. CLXIII.

1 *Cōfessio alicuius per notarium scripta reuocari nequit.*

CAVTELA, q confessio reuocari nō possit, facias q iudex ei assignet terminū breuē ad reuocandum cōfessionē, quā etiā si velit reuocare postea, nō audietur. ita dicit Angel. Institutio. de acti. § si minus.
1 *vel facias eam per notarium scribi parte præsente, secundū Bal. in l. Gallus. § quidā rectè. ff. de lib. & posth.

Cautela pro creditore, quòd possit cedere nomen debitoris. CLXIIII.

Creditore

1 *Creditore inuito nõ potest creditor sui debitoris nomen cedere.*

1 VOS scitis,* ꝙ creditore inuito non põt creditor cedere nomen debitoris sui: vt no. ĩ l. inter debitorem. iũcta l. pacta successiorũ. ff. de pac. secũdùm Pau. de Cast. ibi. sed cautela est, ꝙ debitor faciat, ꝙ vnus tertius offerat creditori se soluturũ p ipso. nã si creditor vellet ab ipo recipere, debitor remanet liberatus. ratio est secundùm Angel. in l. inter stipulãm. §. post diuisionem. vbi tradit hanc cautelam. de pact.

Cautela, quòd sit tutius quòd relictum fiat in codicillis, quàm in testamento. CLXV.

1 *Heres in codicillis fieri non potest.*

MELIVS est, ꝙ relictum certę partis bonorũ fiat in codicillis, quàm in testamẽto, nisi fortè qs 1 vellet instituere heredẽ,* qđ fieri nõ põt in codicil. l. hęreditatẽ. C. de codic. Ratio est, quia testamẽtũ ꝑ aliud sequẽs rũpi posset. sed codicilli primo facti nõ rũpunt ꝑ alios a, nec etiã ꝑ aliud testamẽtũ, nisi expressè hoc dicat. tex. est Instit. de codicill. §. nõ tantũ. & Spec. in titul. de instr. edi. §. cõpendiosè. ver. si ad consultãdũ. & ꝙ hoc ratione prædicta sit tutius, tenet Spe. in ti. de instr. edi. §. viso de impugnatione. ver. & no. ꝙ tuti° est.

a Per alios. *Codicillus primus non rũpitur per secundũ, nec etiã per testamẽtum. l. j & ibi Bar. C. de cod. in Spec. de instr. edit. §. uiso de impugnatione. uer. & not. ꝙ tutius. & in §. compendiosè. uers. si ad consultandum.* Instit. *de cod. §. non tantum. uide l. ante & ibi Bar. ff. eod. tit. Bal. in addi. Specu. de instrumen. edi. uers. codicillus. nisi sint contrarij. ut l. iij. C. de codicil.*

Cautela quomodo post didicita testificata, testes possunt produci. CLXVI.

1 *Testes produci non possunt regulariter post didicita testificata.*

1 REGVLARITER* post didicita testificata timore subornationis testes produci nõ possunt: vt in aut. qui semel. C. de proba. sed est cau. quòd publicatis attestationibus pars det notitiã iudici de alijs testibus, te absente: tunc & iudex ex officio eos examinabit, cũ pro absente suppleri posset. & ita dicit singulariter Bal. in l. ampliorẽ. in princ. C. de ap. quod no. & refert, & sequitur Pe. de Socino, in d. authent. qui semel.

Cautela, quòd quis post terminum non audiatur. CLXVII.

1 *Terminus aßignatus alicui ad agendum si elapsus fuerit, post terminum audiendus est, nisi iudex pronuntiauerit eum amplius audiendum non esse.*

VT quis post terminum non audiatur. Inn. in c. lator. extrà qui 1 fi. sint leg.* dicit no. si elapsus sit terminus aßignatus alicui ad agendũ, tunc etiam post terminum ille audiendus est, nisi iudex pronuntiauerit cum de cætero amplius non esse audiendũ. Et ideo cautela est, quòd iudex in interlocutoria, ꝑ quã aßignat terminum actori ad agendum: dicat hæc verba, & si intra dictũ terminum non egerit, extunc prout ex nunc, eum non esse de cætero audiẽdum. ita eleganter dicit Angel. in l. quandiu. in j. col. ff. de acquir. hære.

Cautela pro coniuncto, qui ignorauit mortem coniuncti. CLXVIII.

1 *Hæreditatem adeundi tempus ignoranti etiam currere potest.*

NOTA auream cautelã, quando coniunctus tuus decessit te ignorante, & elapsum est tempus adeundi, scilicet xxx. anno. iuxta l. licet.
1 C. de iure deli.* quia non debes petere hæreditatem illius, ex quo cucurrit licet tibi ignoranti terminus ad adeundum: sed petes bonorum possessionẽ in bonis illius, vt singulariter voluit Bal. in rub. C. qui admitti. in v. q. & in l. licet. præall. in iiij. q. & Pau. de Cast. in l. quãdiu. C. q admit.

Cautela pro filia exclusa à successione, si sit præterita. CLXIX.

1 *Hæreditatem post aditam per scriptũ hæredem per contratab. intentata non reducit ad causam intestati: sed ante aditam sic.*

1 SCIRE* debes, quòd per contra tab. intentata post aditã hæreditatẽ per scriptum hæredem nõ reducit ad causam intestati: sed ante aditam sic: vt not. in l. vt liberis. in j. glo. C. de col. Vnde filia præterita exclusa per statutũ à successione ab intestato, extãte masculo, sit cauta, vt intentet contra tab. post aditam, & nõ ante aditam. ita dicit Paul. de Cast. in l. certum. C. vnde cogna.

Cautela pro propinquis pupilli decedentis quo ad successionem bonorũ pupilli. CLXX.

1 *Iudex bonorũ possessionẽ pupillo absenti, & ignoranti decernere debet.*

PROPINQVI alicuius pupilli, cui est relicta, vel delata bonorũ possessio, debent esse cauti, quando pupillus est in articulo mortis, & nõ habet tutorem, qui agnoscat, vt scilicet petant à iudice,* vt pupillo etiam
1 absenti, & ignorãti decernat bonorum possessionem: quia ad hoc iudex tenetur. ita dicit Pau. de Cast. in l. certum. C. vnde cogna.

Cautela pro uxore, quæ pro[hi]betur asportare aliquam [de domo] mariti. CL[XXI.]

1 *Statutum si disposuerit, quòd [uxores] de domo maritorum mortuorũ [non] asportent, non comprahendit cas[um quo] uestimenta secum, & annulos in [digi]to portauerint.*

NOTA quòd si statutum est [in] ciuitate, cõtra vxores asportãtes de domo mortui mariti, sint [ince]ptæ, quòd vestimẽta portent secum, & annulos in digito, quia tunc non puniẽtur pœna statuti de asportantibus. ita pulchrè dicit Ang. in l. si seruum quis alie. redemerit. §. præt[erea] in fi. de acq. hære. Cautela not[abi]lis est, alienatio dotis, etiam iura[ta] nõ valeat, qñ prius vxor iuret se no[l]le consentire alienationi dotis, [li]cet posteà cõsentiat, & iuret nõ contrauenire, nõ obligaĩ ex secundo iuramento, sed ex primo sic, per gl. singularẽ in c. licet. de iureiur. in vj. vel sit cauta vxor qñ consentit alienationi dotis, vt probet se consensisse per metũ, vel reuerentiã maritalẽ. p[ro]ut per gl. & Bart. in l. j. §. q̃ onerã[da] qua. re. ac. nõ da. & p Pau. de Cast. l. pactũ. C. de col. qđ no. ad reuocandã dictã alienationẽ dotis etiã iuratã.

Cautela ad interpretationẽ statuti, quòd filia nupta extra ciuitatem non possit succedere. CLXXII.

1 *Dotem à patre oblatam si filia recusauerit, quis effectus proueniat.*

IN multis locis sunt statuta, q̃ filia nupta extra ciuitatẽ non succedat patri: sed plerũquè solet cautela adhiberi per filiam nuptam extrà ciuitatem;

1 rem: * quia nõ vult dotẽ recipere, uic poſteà poſsit ſuccedere. Sed contra hanc cautelam datur alia cautela: vt ſcilicet pater offerat ei dotẽ: 1 quia ſi ſtabit per ipſam, nihilominus excludenda eſt à ſucceſsione. ita no. Bal. in l. fin. in iiij. col. C. de coll.

Cautela, quòd donans ſemper iuret, niſi in caſu ſequenti.

CLXXIII.

1 Donatio ſimplex regulariter non ualet.

1 PENE * no. in aut. ex teſtam. C. de colla. ꝙ ſimplex donatio non ualet. quod verum eſt; niſi iurata a: quia tũc ualet. Vnde cautela eſt, ꝙ donans iuret, ſecũdũ Bal. no. in l. iij. C. ꝑ do. Si uis facere, quòd donatio ſimplex etiã iurata nõ valeat, ſis cautus vt quando dones rẽ, iures, ꝙ nõ vis donare. nã poſteà licet dones, & iures. pręualet primũ iuramentũ, & etiam donatio non valet, per glo. ſingularem in c. licet in ſi. de iureiu. lib. vj. 1

a Niſi iurata. *Donatio non inſinuata intra terminũ ſtatuti, etiã iuramento nõ firmatur, et ideo põt cõueniri tã per donatorẽ, quàm ꝑ ei9 hæredẽ. Fe. d. Se. cõſ. cclij. inci. cauſa talis eſt. et d. Ant. de Piſauro ĩ cõ. omnipotẽtis, et ĩ. effabilis Dei. et Alex. ĩ l. poſt mortẽ. de ado. et per Alex. pleni9 cõſ. clvj. ij. parte. et in cõſ. lxxxiij. iiij. parte. et ĩ l. cũ deĩdebito §. ſed hoc. de pb. et ĩ l. ſi qs ꝑ eo. de fideiuſ. et per Ale. cõſ. xij. j. parte. et ĩ cõſ. cxxv. eadẽ parte Doct. Cano. cõiter tenẽt cõtrariũ. ĩ c. cũ cõtingat. de iurei. et Pa. de Ca. cõſ. xcviij. & cõſ. ciij. ꝑ Bal. ĩ l. illud. C. de ſa. ſanc. ec. & adde oĩno per Bal. in l. fin. C. de peri. & commo. rei uen. & in l. cum à matre. de rei uẽ. & in l. cum profitearis. C. de re. do.*

Cautela ad hoc, quòd mulieris alienatio etiam in dote ualeat.

CLXXIIII.

1 *Dotis alienationi mulier conſentire non poteſt.*

1 OMNES * ſciunt, ꝙ mulier non poteſt cõſentire alienationi dotis, ꝑ authẽ. ſiue à me. ad Vel. Cautela eſt, ꝙ teneat alienatio, vt Vxor iuret nõ cõtrauenire, vt d. c. licet. de iureiurã. lib. vj. vel ꝙ ipſa ſimul cũ marito recipiat pretiũ rei dotalis, qa videtur illud habere loco dotis. gl. eſt no. in l. fi. & in l. ita cõſtãte. ff. de iure do. ſecundùm Bar. in conſ. Domine.

Cautela quando reperiatur duo teſtamenta facta eodem die.

CLXXV.

1 *Teſtamenta duo, ſi eodem die fiant, nec appareat quod prius, aut poſterius ſit: neutrum ualet.*

1 SI reperiuntur * duo teſtamenta facta eodem die, tamen non appareat, quod prius & quod poſterius: neutrũ valet, & hæres ex neutro eorum poteſt hæreditatem capere. l. j. §. ſi quis in duobus. & ibi not. ff. de ſec. tab. ſecundùm Tancre. in tit. de iuriſd. q. xxv. probatur in l. eum qui. in prin. ff. de acq. hære. Sed no. optimam cautelam, quam Ang. practicauit aliàs de facto in ciuitate Paduæ, videlicet vt hæres adeat hæreditatẽ ex quocũq; teſtamẽto, nec applicet animum magis ad vnum quàm ad aliud: quia tunc non dicitur eſſe dubiut, an ſibi hæreditas ſit delata. & ideo ex vno tantùm adire non poteſt. ita dicit ipſe not. in l. eum qui. in prin. ff. de acq. hære.

Cautela, quòd copia probet.

CLXXVI.

1 *Originalis copia quando probet.*

ACCIPE mirabilem cautelã ad faciendum, quòd copia probet,

bet, quæ aliàs nõ ꝓbaret, per not. in aut. si quis in aliquo documento. C. de edé. videlicet ꝙ quãdo semel pro
1 ducatur originalis, ꝙ copietur: *nã licet posteà id perdatur, copia plenè probat, secundùm Paul. de Cast. in l. j. §. editiones. ff. de edẽ. & Flo. in l. in lege. in iiij. col. ff ad l. Aquil.

Cautela pro emptore, quando res ab eo euincitur, ad hoc, ut possit agere ad duplum. CLXXVII.

1 *Emptor non potest agere ad pœnã dupli pro euictione contra uenditorem, nisi prius res empta, & euicta sibi ab ipso abdicata, & restituta fuerit.*

1 NOTA* quia emptor nõ potest prius agere ad pœnam dupli pro euictione contra venditorẽ, nisi prius res empta, & euicta sibi ab ipso sit abdicata, & restitutà euincenti: nec sufficit, quòd fuerit condẽnatus ad restitutionẽ, nisi rest. fuerit. tex. est cum gl. in l. si seruum. in ver. abesset. de ac. empt. & in l. euicta. §. fi. de euictio. Cautela est, ꝙ emptor expectet, ꝙ res ab ipso auferatur: qa antè non potest agere ad duplum.

Cautela pro mercatoribus, & reperitur ut suprà per eundem. CLXXVIII.

1 *Chirographus non probat, si moriatur unus de testibus in eo subscriptis.*

MERCATORES debẽt esse 1 cauti quãdo recipiunt ab alijs scriptũ de manu, & chirographũ, vt nõ recipiãt illud nisi de manu notarij scriptũ, & testibꝰ: qa periculosum est illud recipere de manu debitoris:
1 *quia si moritur vnus de testibus, nõ probat. casus est not. in c. ij. de fi. instru. & ibi per Doc. & est gl. no. in c. inter dilectos. e. ti. quod ꝑpetuò no.

Cautela contra appellantem. CLXXIX.

1 *Appellauerit quòd quis infra x. dies præsumptio est.*

CAVTELA est cõtra appellantem post decẽ dies appellatus negat appellatũ infra decẽ dies, & nõ dicit appellatũ esse post decẽ dies, secundũ Io. And. in c. Romana. §. si vero. de appel. & ibi secũdũ Dominicum, præsumitur, secundũ Bal. in authen.
1 hodie. *quòd quis infra decem dies appellauerit. & Ludo. de Ro. in l. sciendum. in xij. col. C. de in integ. rest.

Cautela, quòd in casibus, in quibus non potest appellari, petatur in integrum restitutio. CLXXX.

1 *Appellari in multis casibus non conceditur.*

1 MVLTI* sunt casus, in quibus non potest appellari, sed nunc cautela est, quòd petatur restitutio in integ. vt est casus in l. præfecti. ff. de mino. de quo plenè per Io. An. in nouel. in cap. j. in j. col. de restitutione in integrum lib. vj.

Cautela, ꝙ semper contrahatur in præsentia iudicis. CLXXXI.

1 *Contractus iudicis autoritate celebratus, ualet.*

SEMPER allegatur doctrina Bar. post gl. in l. j. C. de pred. decur. li.
1 x. *ꝙ cõtractus celebratus iudicis autoritate valet: qa omnis cessat præsumptio doli. vnde sis cautus tu, ꝙ quãdo cõtrahis, vt facias iudicẽ autorari, per no. in l. bonorum. C. qui admit. iudex enim tenetur autorari, secundùm Bar. in l. sæpe. de decur.

Cautela, quòd etiam elapso termino ad petendum bonorum possessionem, possit quis agnosce

gnosce

gnoscere CLXXXII.

1 *Bonorum possessionem elapso termino ad petendum quomodò quis agnoscere possit.*

1 BALDVS singulariter dicit l. puberem. C. de iure deli. * quòd elapso termino ad petendum bonorum possessionem, potest quis adhuc agnoscere: quia tunc videtur se gerere pro hærede, & sic efficitur hæres de iure ciuili. Cautela est, quòd quis non obstante lapsu termini ad hoc petat bono. pos. licet Bar. ibi cõtra, & malè, secundùm Ang. de Per. in ru. qui admitti. x. col.

Cautela ad hoc quòd ualeat pactum de non succedendo factum à filia. CLXXXIII.

1 *Renunciatio non ualet si filia simpliciter paternæ successioni renunciet.*

1 TVSCIS * quia si filia renunciat successioni paternæ simpliciter, non valet renunciatio. l. pactum dotali. C. de colla. nisi iuret, secundùm gloss. & Doctores ibi, & est textus in capitulo secundo, de pact. in l. j. vt Baldus in l. fin. C. de pact. ponit cautelã, vt filia faciat pactũ de nõ petendo aliquid de bonis paternis: quia tale pactum etiã non iuratũ valet. Vnde sit cautus pater faciẽs filiã sibi renuntiari, videlicet, vt faciat sibi facere pactum de non petendo.

Cautela quando testis inutiliter deposuit CLXXXIIII.

1 *Testis eiusdẽ reproductio quid operetur.*

1 AVREAM * do tibi cautelam, quando testis inutiliter deposuit, reproducas eum iterũ, ꝙ dicat, sic depono, sicut aliàs deposui super tali negotio. tunc enim primum dictum inutile validatur per secundã depositionem eiusdem primæ: argumento l. legata inutiliter. secundùm Ange. ibi. ff. de lega.

SEQVENTES CAVTELAE anno sequente editæ sunt per eundem autorem in Gymnasio Patauino.

Cautela utilis ad euadendũ suspitionem hæresis, & repetita suprà. CLXXXV.

1 *Hæreticus non est, qui credit ea quæ credit Ecclesia Romana.*

BONVM & utile consilium est pro illis, qui aliquando inculpã tur de hæresi, vt protestentur maximè in extremis se fuisse, & esse catholicos, & tenuisse, & tenere fidem catholicã, quam tenet, docet, & prędicat Romana Ecclesia, & cum eadem vixisse, & mori velle. Probatur quòd hæc protestatio sit vtilis & valida, extrà de sum. trinit. & fid. catho. capitulo, damnamus. prope finem. & notatur in capitulo, firmiter. eodem titulo. Nam & beatus Hieronymus idem fecit culpatus ab æmulis. vt est textus nota. xxiiij. quæstione prima, in capitul. primo, hæc est fides. & ita dicit Albe. de Ro. in rubri
1 ca de hæretic. circa fin. * Sed tu adde dictæ protestationi, quòd quicquid credunt, ideo credunt, quia credunt Ecclesiam sic credere, & suam opinionem fidei Ecclesiæ subijciunt: quia ille non dicitur hæreticus, nec peccat, dummodò errorem suum non defendat: vt singulariter notat Inno. in dicto capitulo. in fin. Et intellige errorem defendere, quando pertinaciter defendit: vt dicit gloss. not. xxiiij. quæstione tertia, dixit Apostolus. & vid. gloss. in dicto capitulo, hæc est fides. Et ista cautela est etiam vtilis pro aduocato, & procu-

ratore, qui uelit defendere inculpatum de hæresi. vt dicit Albe. de Ro. in suo opere statutorũ, in tertia parte, & in xxxiij. quæstione. & dicit se ita obseruasse in curia Romana, dũ defenderet coram summo pontifi. quosdã Mediol. ĩculpatos de heresi.

Cautela quomodo prohibitus postulare uel aduocare, possit amici causam defendere, & repetitur suprà per eundem. CLXXXVI.

1 *Postulare, uel aduocare, uel procurare, est in iudicio aliquid dicere.*

2 *Statutum si puniat loquentem cum bannito, non comprahendit eum qui nũcium, uel literas ad bãnitũ mittat.*

3 *Statutum si prohibeat doctores salariatos in causis esse aduocatos, an allegationes facere possint.*

4 *Statutum uniuersitatis Paduæ disponens, quòd doctores legentes cõtra scholares aduocare non possint, quomodò intelligatur.*

5 *Aduocare, est alienum desiderium in iudicio pandere.*

6 *Doctores Perusini, habentes pacta cũ ciuitate, ne aduocare possint, non prohibentur aliquid gratis a iudice impetrare.*

7 *Cardinalis uel episcopus propter dignitatem, aduocati officium exercere non possunt: sed gratis pro amicis consulere.*

IN multis casibus reperitur prohibitum per legem vel statutum, vel per pacta, quòd non posit postulare, vel procuratoriam artem exercere. Sed remedium est, si tu aduocate, vel procurator vis adiuuare aliquẽ in dictis casibus, vt mittas schedulã iudici scriptam, in qua sint allegationes partis tuæ: quia per hoc non venires contra legẽ, vel statutũ, aut pacta. 1 *Nã postulare, id est aduocare, vel pcurare est in iudicio seu publico aliquid dicere, vt l. j. §. j. de postu. & ibi p Doct. & l. Paulus. fi. & ibi hoc not. Bar. ff. de legatio. idẽ tenet Lud. de Ro. in l. j. in prin. de verb. ob. Et ad idẽ facit quod nо. 2 Bar. in d. l. j. in prin. *vbi dicit, q statutũ puniẽs loquẽtẽ cũ bãnito, non cõpræhẽdit eũ q mittit nũciũ, vel literas ad bannitũ, sed cũ ore ad eũ loquitur. & idẽ tenet Alb. de Ro. in suo opere singulari. in ij. parte. q. cxij. 3 *vbi tenet, q si statutũ prohibet Doctores salariatos esse aduocatos in causis, q per hoc nõ prohibentur facere allegatiões in scriptis. 4 *Ex quo no. tu scholaris, q licet sit statutũ vniuersitatis nostræ Paduæ, q Doctores legẽtes nõ possint aduocare contra scholares, nõ prohibebũtur allegatiões in scriptis facere illud remediũ, vt det consilium suũ in camera, 5 quia hoc potest: * cùm aduocare, sit pandere alienum desideriũ in iudicio. vt d. l. j. §. j. de postulando. & ibi hoc not. Bartol. in l. j. §. aduocatos. ff. de va. & extraor. cog. cũ gl. vbi est optimus text. de ista materia potest etiã dari tertium remediũ. Nam potest cum iudice loqui, & aliquid gratis ab eo impetrare: vt d. l. Paulus. in fi. de lega. & hoc vult Bar. in d. l. j. §. 6 aduocatos. qui dicit, *quòd Doctores Perusini, qui habent pacta cũ ciuitate, vt non possint esse aduocati, nõ prohibentur à iudice aliquid gratis impetrare. & sic præsupponit Barto. quòd alijs duobus remedijs præcedentibus posset etiam cum pecunia, puta, facere allegationes, & in camera consulere. & hoc credo verum, licet

et Ludo. de Rom. dixerit in d. l. j. in pri. de verb. ob. ꝙ hoc intelligit. quã gratis, per d. l. Paulus. in fi. aliàs se 1 . . . quia in dictis casibus nõ dicitur propriè postulare, ex quo nõ ꝓdit vel non procedit in publicũ, exponẽdo causam, vel desideriũ sui clientuli, vt d. l. j. §. j. de postulãdo. Nec obst. d. l. Paulus. in fi. quia ibi non loquitur de prohibito postulare, sed de prohibito se interponere alijs negotijs . . . proprijs, quod est plus: quia liga . . . ꝓpter dignitatẽ legationis. & ꝓ- 1 pterea dico,* quòd licet episcopus vel Cardinalis propter dignitatẽ nõ debeant consulere, vel exercere officium aduocati, tamen possunt pro amico gratis consulere, per illũ tex. in l. quisquis. C. de postulan. ibi, non ad turpe compendium. & ibi, sed laudis per eum augmenta quærantur. & hoc audiui sæpius allegari per illum tex. per d. Flo. de Bo.

Cautela pro filio, qui quid debet conferre cũ fratribus, ad hoc ut teneatur illud conferre. CLXXXVII. 1

1 Dos filiæ in patris bonis non est.

SI frater habuit aliquid præcipuũ à patre, fortè in præmium emancipationis, vel aliter in casu quo regulariter illud veniat conferẽdum, quæ cautela debeat adhiberi, vt non teneatur id conferre cum fratribus: quando agitur de collatione facienda. Dicit, quòd cautela est ista, quòd filius qui habet aliquid præcipuum, antequàm veniat ad collationem cũ fratribus, det illud in dotem filiæ suæ, vel aliter distrahatur, ita quòd non inueniatur tempore collationis vel tempore mortis patris in bonis filij, vel fratris: quia tũc ad illud cõferendũ nõ tenebitur. vt ff. de col la. l. j. in fi. & no. in l. ea demũ. de col. Et est ratio in dote:* quia dos filiæ, nõ est in bonis patris. C. de reuo. his quæ per frau. alij. sunt l. in succesione. & habetur in l. iij. §. sed vtrum. ff. de mino. & in l. Põp. Philadelphus. ff. famil. erciscun. & ita tenet Tancr. de Cor. in quodã suo opere iudiciali, in vltima parte, in xij. quæstione. & istud ego intelligo verum, nisi cõstaret, quòd illa alienatio, vel dotis datio fuisset facta in fraudem causa euitandæ collationis. arg. d. l. in successione. quæ fraus probaretur, si dotans, vel alienans hoc prius dixisset. argumen. gl. no. in l. si pretor. §. Marcellus. ff. de iudi. vel quãdo per aliqua indicia perspicua aliter probaretur, iuxta l. dolum. cum ibi not. C. dolo.

Cautela pro illo, qui paciscitur de crimine, quod euitet infamiam. CXXXVIII.

1 Trãsigẽs de crimine, cõfiteri uidetur.

QVI paciscitur,* & transigit de crimine, crimen confiteri videtur, vt l. quoniã. ff. de his qui notant. infam. & ideo periculosum est, quando aliquis est accusatus, vel est inquisitum contra eum de crimine, quòd veniat ad transactionẽ, vel compositionem cum aduersario, maximè quando tale crimen irrogat infamiã: quia efficitur infamis ꝓpter illam tacitam confessionẽ: vt d. l. quoniam. Sed si quis velit euitare paciscendo dictam infamiam, cautela est multiplex. Prima est, quòd dicta pactio, seu compositio fiat gratis: quia tunc nõ infamat: vt est casus in l. furti. §. pactum. eo. ti. Secũda est, quòd in trãsactione exprimatur, ꝙ hoc fa-

cit trāsigēs, vt euitet īpēdia litis, nō φ crimē de quo transigit, cōmiserit: vt d. §. pactum. argumē. ff. de mino. l. minoribus xxv. annis subueniri. facit ad hoc capi. dilect⁹ fili⁹. j. & qđ ibi no. extrà de Simo. & ca. cū pridē. cū ibi no. extrà de pac. Tertia est, si fiat trāsactio iussu iudicis: vt d. l. furti. §. q iussu. Quarta est, si fiat hoc modo, φ iniuriatus, vel is qui dānū passus est, trāsigit vel trāsactionē facit cū eo, q de crimine arguit, & per pactū sibi remittit omnē iniuriā & offensam, & omne damnum, quod cōstat, vel cōstare posset illatū quacūque de causa. hæc tñ cautela, licet sufficeret per viā pacti, quod cōstat gratis fieri posse, ar. dicti §. pactum. tamē per viā trāsactionis videtur, φ nō possit habere locū: qa in transactione debet aliqd dari, retineri vel remitti: aliàs est nulla: vt l. trāsactio. C. de transactio. Sed ꝓdest dicta cautela, per viā pacti, faciēdo: qa talibus verbis pōt fieri cōtractus pacis. & ex hoc paciscēs nō cōfitet̃ maleficiū, de quo agit̃. & ideo fiat ꝑ dicta verba; scilicet φ iniuriatus faciat pactū cū iniuriante, & ei remittat iniuriam, si quā cōstat vel cōstare posset illū sibi intulisse: vel qđ mutuo sib inuicē remittāt oēs iniurias, qa ex hoc nihil videt̃ fateri ille, q intulit iniuriā. ꝓ hoc facit gl. no. in l. si quidē. C. de excep. & in l. si filiū. C. de libera. causa. & in l. ij. §. qđ obseruari. in ver. credit. circa mediū. C. de iura. calū. & gl. no. in c. cū venerabilis. in ver. fuisse cōfessus. extrà de excep. & tex. cū gl. in c. ex tenore. de testi. Ex quib⁹ pōt colligi alia cautela, videlicet, φ dicatur, ꝑ nō sit illata aliqua iniuria per talem inculpatum: & inquātū apparet, vel constare posset eum commisisse, iniuriatum sibi remisisse.

Cautela instruens aduocatum quomodo faciet, quādo eius clientulus non respondit positionibus.a CLXXXIX.

a *Positionibus. Positionibus nō respōdens quomodo puniatur, uide Spe. de posi. §. ix. & x. & ibi uide, quid si respōdeat falsū uel obscurè. Positionib⁹ qualiter sit respōdēdū, uide Spe. de instru. edi. §. nūc dicamus. uersi. quid si quis. Positionibus responsio facta per procuratorē an noceat, uide Bart. in l. nō solū. in pri. ff. de procu. & quid si est contumax.*

1 *Positionibus si actor, uel reus respondere nolit, pro confeßatis habentur.*

1 QVANDO * actor, seu reus non vult rńdere positionibus, positiones habentur pro cōfessatis: vt habetur in l. j. §. sed qa veremur. aliàs, quòd si actor. C. de iuramē. calū. & in c. ij. de cōfessis in vj. qđ intellige non ipso iure, sed ꝑ sentētiā, vt notat̃ in dictis iuribus. & habet̃ in aut. vt litigātes iurēt. in prin. col. ix. & ideo tu aduocate, sis cautus antequā cōmittat̃ causa decidēda cōsilio sapiētis, et facias iudicē iterloq, aliàs sola contumacia nō haberet̃ ꝓ ꝓbatione, nec posset cōsulere sapiēs esse probatū vel facias cōmitti vtrūq; articulū, videlicet an debeat haberi ꝓ cōfesso, & etiā diffinitiua: nā sup articulo nō cōmisso, cōsulere nō posset: vt habetur in l. j. C. de rela. & oporteret eū ꝓnūciare nō esse ꝓbatū, nec liquidū: qa die. t cōsulere secūdū statutū causæ: in quo cā est tpe cōmisionis: vt C. de dilatio. l. cū à nobis. & ideo sis bñ cautus circa hoc. & ita tenet Bal. in l. j. in j. col. C. de pœna iudi. q male iu-

le iudic.& adde circa istã cautelã,id quod dixi suprà in cautela c.quæ incipit,ille qui non respondet.

Cautela,quòd in omnibus casibus præcludatur uia cedenti agenti contra debitorem suum. CXC.

1 *Creditor licet alteri actionem cedat cedens tamen cessione non obstante,in tribus casibus contra debitorem suũ, agere poterit.*

1 *Donauerit si quispiã omnia bona sua, etiam actionis spem donare uidetur.*

TV habes l.iij.C.de noua.in qua dicit,* q̃ licet creditor cedat actionẽ vni,puta creditori suo contra suũ debitorẽ,tñ cedẽs nõ obstante cessione,poterit agere cõtra debitorẽ suũ,& exigere,nisi in trib⁹ casibus,in quib⁹ nõ pót.Prim⁹ est,qñ cessionarius egit cõtra debitorẽ vigore cessionis,& litẽ cõtestat⁹ est. Secũdus est,qñ debitor incipit soluere cessionario. Tertius est,qñ denũciatũ est debitori ne soluat puta creditori suo.Sed ad hoc,vt in oĩb⁹ casibus p̃cludat̃ via cedẽti,agenti,contra debitorẽ suũ,cautela est,q̃ in instrumẽto cessionis exprimatur,q̃ in cessionariũ fiat cessio debitoris,cõtra quẽ oĩa iura cedant:& qđ cedẽs nõ solũ trãsferet omnẽ actionẽ,quã habet contra debitorẽ suũ,sed etiã cedit,& transfert omnẽ spem & exercitiũ actionis,ita q̃ apud cedentem nullæ remaneãt actionum reliquiæ. Nã & hoc casu cedẽs nullo pacto agere poterit cõtra debitorẽ,cõtra quẽ est facta cessio.quod aliàs posset illis tribus casib⁹,de q̃bus s̃.dixi,q̃ habentur in d.l.iij.C.de noua.& ista est vna limitatio notabilis ad d.l.iij.quę fuit Tancre.de Cor.in quodam suo opere iudiciali,in vltima parte,in xj. quæstione. Itẽ posset esse alia cautela,videlicet,q̃ fiat delegatio,& sic quòd debitor ꝑmittat soluere illi, cui iura cedũtur:q̃a tũc delegãs nullo mõ posset agere,vt est casus in d. l.iij.in princ.Sed ista nõ semp põt fieri.prima verò fit:& ideo melior.* & adde,q̃ ille,qui dat,seu donat oĩa bona sua,videtur etiã cõcedere spẽ actionis:vt nota.decimaoctaua,quæsti.prima,statutũ.in gl.sed qualiter. quæ quidẽ actionis spes donari potest:vt l.iij.C.de dona.& sic nõ haberet locum d.l.iij.C.de nouationibus.quod not.pro declaratione eiusdem legis.

Cautela de casibus, in quibus res litigiosa poterit alienari. CXCI.

1 *Res litigiosa regulariter nec uẽdi,nec alienari potest.*

RES litigiosa*regulariter nõ potest vẽdi,vel alienari:vt l.vlti. & per totũ titulũ.C.de litigi.& in c. j.de cõfirma.vti.vel inuti.Sed tu habes cautelã,per quã poteris alienare etiam pendẽte iudicio, videlicet q̃ iussu vel licentia prætoris,hoc est iudici alienes:quia valebit talis alienatio,vt est casus in l.diuus.ad finẽ princi.ibi,sed res tẽpore perituras permittere debet pretor.&c.ff.de petiti.hære.& ibi hoc no.Ang.qui dicit per illũ tex.limitari omnia iura dicẽtia rẽ litigiosam pẽdente iudicio alienari nõ posse:q̃a de iussu vel cõsensu prætoris semper alienatio fieri poterit:& intelligo,q̃ iudex teneatur permittere, vel iubere,quando subest causa,puta,quòd res erat tempore peritura,vel alia similis causa, vt ibi ꝓbat̃.Et adde aliam limitationem,

nem, videlicet, quod etiã sine permissu iudicis potest res litigiosa alienari, quãdo scilicet est iudiciũ vniuersale, & controuersiã passus, idoneè satisdedit, secundùm formam dictæ l. diuus. secundũ Ang. ibi, quod nota bene ad limitationem tituli, & materiam de litigiosis.

Cautela quando actus debet fieri in scriptis, debet prius tota scriptura scribi, & postea legi, licet male obseruetur. CXCII.

1 *Actus qui in scriptis celebrantur, ante omnia dictari debent, deinde scribi, et demum legi: neque posteà notario aliquid mutare licet.*

NOTA quòd ea, quæ celebrantur in scriptis, sicut sunt contractus in scriptis, & similia debent primo tota scribi, & posteà legi: vt est casus in l. cõtractus. C. de fide instrumen. & ibi ex hoc no. Bart. & dicit ex hoc notãdũ esse, per notariũ, qui postquã est rogatus de appellatione quæ debet interponi in scriptis, vt habetur in l. fi. cũ l. seq. ff. de appellatio. vel de sententia, quę similiter debet esse in scriptis regulariter, vt l. vltima. C. de sentẽ. ex breui-cu. recitan. nõ potest aliquid addere, vel detrahere, vnde errore notarij dicunt se rogatos de appellatione interposita in scriptis, & posteà 1
1 dicũt, dictabis ea, & dabis mihi.* Nã ante omnia debet esse dictata, & scripta: & postquàm est lecta, nihil potest addi. ita dicit Bartolus singulariter in dicta l. contractus. in princi. C. de fide instrumen. & idem tenet Baldus in l. in minoribus. C. de his quibus vt indignis. & in l. iusiurandum & ad pecunias. §. fin. ff. de iure iurand. & Ange. de Aretino in l. j. §. libelli. ff. de appellati. & idem notat Ioannes Andreas, & Doctores Canonistæ, in capitulo, peruenit secundo. extrà de appellatio. facit quod notat Ludouicus de Ro. in l. prima in decima colum. ff. de arbi. & vide Ang. de Perusio. in l. quicquid astringendæ. ff. de verborum obligation. & propterea sint cauti notarij, ne addant, vel addi patiantur actus, vel scripturis suis, quæ in scriptis debet fieri, postquàm de eis rogati sunt, vel eas legerint. & eodem modo sint cauti litigantes, vt videant scripturas dictatas, vel scriptas, quæ debent esse in scriptis, & petant copiã incontinenti, ne possit addi, vel minui. quod nota: quia vidi sæpissime seruari contrarium, & malè.

Cautela quãdo quis bis, uel pluries super eadem re appellet, quam appellationem debeat prosequi. CXCIII.

1 *Appellare à sententia, uel à grauamine intra decem dies bis super eodẽ puncto unusquisq; potest.*

2 *Appellauerit dato quod quis bis super eodẽ puncto, quã appellationem prosequi debeat, primam an secundam.*

VBI quis* potest appellare à sententia, vel ab aliquo grauamine, iuxta no. in cap. cùm cessante. extrà de appella. potest bis super eodem puncto intra decem dies appellare, & multi incontinenti appellant viua voce, saluo iure appellandi in scriptis & aliqui etiam postquàm in scriptis appellauerunt, dubitantes fortè, quod appellatio nõ sit bene cõcepta, iterum in scriptis appellant intra decem dies. & est dubium si valent istæ appellationes. de quo vide textum, qui

qui probat ꝙ sic, in l. prima. §. biduum. ff. quando appel. sit. versiculo, quod & in sententijs. & tenet Baldus. in l. secūda, ad finē. C. de episcopali audientia. 2 *Itē est dubiū, quam appellationē debeat prosequi, an primā, vel secundā: de quo dic, vt habetur per Bar. & omnes Doctores in l. cùm procurator. §. si dominus. ff. de noui operis nūci. & per Bal. in l. appellatione. C. de app. & in c. j. §. sancimus. in ij. colum. in tit. quo tēpore miles inuesti. pe. de. & in cōsilio suo clxiiij. quod incipit, appellatū est bis super eodē &c. vbi notabiliter loquitur. & per Sal. in l. si quis libellos. C. de app. & per Ant. de But. in c. dilecta. in vltima colum. extrà de app. & plenè per Cardi. Zaba. & per Doct. in c. dilecta. & per Abbatē in c. suam vobis. eodē titu. Et aduerte: quia dixi, quis pōt bis appellare intra decē dies ab eodē grauamine. Nam vlterius appellare nō pōt, secundū Bald. qui ita not. dicit in l. eos. §. apostolos. C. de app. allegat rationē, quia aliàs esset nimiū superflua, & onerosa. argu. l. ampliorē. in fine. C. eodem titulo. & l. fideicōmissa. §. si quis decē. ff. de legatis tertio. Sed ego do tibi vnā cautelā in hoc, vt quis nō possit geminare appellationē suā, videlicet, vt appellat⁹ procuret, vt iudex admittat primā appellationem, & ei deferat, & appellanti det apostolos dimissorios: quia tunc quā primùm admisit appellationē, & ei detulit, & apostolos concessit, statim est functus officio suo, & iurisdictio deuoluitur ad superiorē, ad quē est appellatum. & ideo nō potest amplius secūdæ appellationi deferre. arg. l. qui arbit. cū glo. ff. de arbitris. & l. iudex postquàm de re iudicata. vt eleganter no. Bald. in d. l. eos. §. apostolos. versicul. quæro nunqd sicut pōt sæpius appellare, &c. C. de appellatio. quē sequitur Ange. de Are. in l. j. §. libelli. in fine. ff. de appel. & idē vult Bald. in. dicto suo consilio clxiiij. & idē esset etiā, quādo solū iudex, detulisset primæ appellationi, per c. cū appellationibus friuolis. de appellat. in sexto. & ideo sis cautus, si iudex primam appellationem diceret non esse legitimè interpositam, vt facias eam admittere, vt dixi.

Cautela, quòd quis non possit reuocare ineptitudinem libelli. CXCIIII.

1 *Litis cōtestatione, omnis facultas emēdandi, uel corrigendi libellū tollitur.*

QVANDO libellus actoris contra te product⁹ est ineptus, ita ꝙ ex eo non possit sequi sententia condēnatoria contra te, propter libellū malè conceptū, iuxta not. in l. j. ff. de offic. assesso. & gl. sing. Instit. de oblig. in prin. in verbo, secūdùm nostræ ciuitatis iura. in si. & l. decē. in princ. cū ibi notatis. ff. de verb. oblig. & not. in l. licet. C. de procura. & hoc, si bene cognoscis, cautela est, ꝙ tu incōtinenti litem contesteris, 1 *quia per litis contestationē tollitur actori facultas emēdādi, vel corrigendi libellū, vt l. edita. cū ibi not. C. de edendo. & est gl. singu. de hoc in l. qui familię. la picola. ff. fami. erci. nec poterit amplius ab illo iudicio desistere: vt in aut. qui semel. C. quomodo & qñ iudex. secundū ibi not. & licet Spec. ĩ titu. de libelli cōceptione. §. ti. versi. cautus etiā sis. dicat, ꝙ quidā aduocati hoc faciunt, quia videntes libellū ineptū, confestim

ſtim litẽ cõteſtãtur, ne poſteà valeãt emẽdari, vel mutuari, vt dixi. ſed ꝙ hoc nõ placet ſibi, ꝑ l. fin. C. de anna. excep. q̃a poterit res vel cauſa ĩ ꝓceſſu iudicij declarari: vt in c. Abbate ſanè. de re iudi. li. vj. & c. cõſtitutũ. de appel. Tamen teneo, ꝙ dicta cautela ſit optima, q̃n libellus eſt adeò ineptus, ꝙ ꝑ declarationẽ nõ põt fieri aptus, puta q̃a eſt ſine actiõe, vel cũ actione inepta: vt habet in d. l. edita. Sed q̃n libellus eſſet obſcurus, & nõ bene declarat᷒, puta q̃a nõ exprimeret rẽ clarè, iuxta l. ſi rẽ. ff. de rei ven. tũc ꝓcederet opi. Spe. & ideo ĩ caſu ꝑdicto, q̃n libellus eſt ineptus, ſolẽt procuratores rei cõteſtari litẽ incõtinenti, dicẽdo, nego narrata prout narrãtur, iuxta no. per Bar. in l. ſi dubitetur. §. j. ff. de fideiuſſo. ſaluo iure producẽdi in ſcriptis. & adde quod dicam in ſequenti cautela.

Cautela quòd properetur ad litis conteſtationem. CXCV.

1 *Litis conteſtatione actoris conditio potior eſt.*

DIXIT Vbert᷒ de Bobio, quòd aduocat᷒ actoris debet eſſe cautus, vt ꝓperet ad litis conteſtationẽ, 1
2 *q̃a ex hoc ſit melior eius cõditio. C. in q̃bus cauſis in integ. reſtit. non eſt neceſſa. l. in minorũ. C. de iudi. l. j. ff. de noua. l. aliã. & de vſuris. l. videmus. Aduocatus verò rei debet quãprimũ põt releuare litis cõteſtatio. q̃a ꝑ eã claudit᷑ via multis allegationib. & exceptionibus, & refugijs. C. de iudi. l. apertiſsimi. & de ꝓcur. l. ita demũ. & de iuriſdict. omniũ iud. l. nemo. & ff. de iud. l. vbi cœptũ. & ꝑ eã ſubijcitur reus iudici, & obligat᷑ actori. C. de procura. l. neq;. & de excep. l. vlti. ff. de ædi. edic. l. ædiles. §. 2 itẽ ſciẽdũ. & extrà de re iudica. c. cũ ter monaſteriũ. in priñ. ita not. Specu. in titu. de litis cõteſta. §. quoniã autẽ. verſi. pe. q̃d intellige, quando libellus actoris eſſet aptus, ſecus ſi eſſet ineptus, quia tunc cautius eſſet quamprimùm poſſet litem conteſtari, vt dixi in præcedenti cautela.

Cautela quomodò notarius debeat certiorare filiumfam. minorem, uel mulierem de priuilegijs ſibi de iure competentibus. CXCVI.

1 *Renunciatio non ualet, niſi renũcians ſciat id quod renunciet.*
2 *Certum aliquem nemo reddere poteſt de eo, quod ipſe ignorat.*
3 *Memoria hominis labilis eſt.*

NOTARIVS ſcripſit inſtrumẽtũ, in quo dicit᷑, ꝙ minor renũciauit beneficio reſtitutiõis ĩ integrũ, & filiusfam. renũciauit beneficio ſenatuſcõſulti Macedo. vel mulier renũciauit Velleia. & in eodem inſtrumento dicit᷑ certiorari 1 ꝑ me notariũ de iuribus reſtitutionis in integrum, & ſenatuſcõſul. Maced. & Velleia. ſicut cõiter fit, *ad hoc vt valeat huiuſcemodi renũciatio, eſt opus, ꝙ renũciãs debet ſcire id q̃d renũciat, aliàs nõ valet renunciatio, vt l. mirũ. ff. de inoffi. teſta. & no. gl. no. ĩ aut. quomodo oportet epiſcopos. §. igit᷑. in verbo, interroget. col. j. & not. gl. in l. fi. §. ſi mulier. ad Velleia. Sed põt adhiberi cautela, ꝙ non valeat renũciatio, nõ obſtãte dicta aſſerta certioratiõe, videlicet, ꝙ interrogetur notarius q̃d eſt beneficiũ reſtitutionis in integrũ, vel Macedo. vel Velle. & ſi neſciat dicere, nõ pſumitur bene certioraſſe, *q̃a nemo põt aliquẽ certũ reddere, de eo q̃d ipſe

ipse ignorat. & ita dicit Albe. de Ro. no. in d. l. fi. §. si mulier. ad Velle. adcta, ꝙ istã questionem habuit de facto, & fecit interrogari notarium: & quia nesciuit dicere qd cõtineãt dicta beneficia, fuit pronunciatũ pro ipso, vt renũciatio nõ valeret, quod est bene notãdũ. Sed Rapha. Fulgo. ibi dicit, ꝙ hoc est periculosum: quia cũ semel notarius in instrumẽto cõfessus fuerit dictã certificationẽ esse ⅽã, & sic ius fuerit quęsitum parti, …ctur ꝙ eius primo dicto sit standũ, & nõ secũdo. aliàs de facili cõtra hens decipi posset. ad hoc faciunt not. in l. eos. in fi. ff. de fal. Præterea posset etiã dici, ꝙ tẽpore cõtractus notarius sciebat, & tẽpore quo interrogatur in iudicio, nõ
3 *quia memoria hominis labilis est, in l. peregrè. in prin. ff. de acquiren. possessio. & ideo tutius est, ꝙ dicatur in instrumẽto, certioraui per iudicẽ, si iudex interuenerit, vel melius & cautius est, vt in instrumento exprimatur, ꝙ contineat dicta beneficia. & ita semper obseruari feci. & vide in cautela sequenti.

1 Certiorari. *Mulier in quacũq; renũciatiõe debet certiorari.* Vide Io. And. *sing. ĩ c. ij. de pact. ĩ vj. et* Alex. *ĩ l. si mulier. ad* Velle. *nisi qñ renũciatum sit de cõsciẽtia legis. ut in aut. matri et auia.* C. *qñ mul. tut. offi. secũdũ* Alc. *ubi s.* et Bal. *sing. in l. j. ff. si quis in ius uo. nõ ier.* et Alex. *in l. sciẽdũ. xj, col. de uer. oblig.*

Cautela, quòd certiorentur minor, mulier, & filiusfa. per iudicem, & nõ per eundem notarium, ne incidamus in ambiguitatem, an notario credatur, uel nõ de hoc. CXCVII.

1 *Notarij assertiõi, uidelicet se certioras se minorẽ, uel mulierẽ, quãdo credatur.*
2 *Notario non creditur, nisi de his, quæ sunt sibi à partibus iniuncta, non autem de facto suo.*
3 *Notarius cũ sit persona publica, creditur ei de his, quæ ad eius officiũ spectãt, sicut regulariter creditur nũcio.*

DICTVM est in præcedenti cautela, quando notarius in instrumẽto attestatur se certiorasse mi
1 norẽ vel mulierẽ. *Sed dubium est maximũ, nũquid credatur eius asser tioni. & Feder. de Senis in cõsi. suo, cxcj. quod incipit, quæritur an domina Margarita &c. tenet, ꝙ non: qa attestatur de suo facto proprio, per l. omnib⁹. C. de testi. & per l. nullus. ff. eod. tit. cũ similibus. & cum sequitur Anto. de Butr. in c. quoniã contra falsam. in pen. colũna, pen. chart. extrà de probatio. & in c. cũ causam. in vij. colum. versic. dubium est de notario. ibi, per quem dicit, quòd notarius qui grossauit &c. extrà de testibus. & idem vult in effectu in c.
2 j. extrà de fide instrumen. *vbi dicitur, quòd non creditur notario, nisi de his, quæ sunt sibi iniuncta à partibus, non de facto suo, & idem tenet Abba. Sicul. in d. c. cùm causam. & Ludouicus de Rom. in l. sciendum. de verb. obl. Sed contrarium ibi tenet Ange. in repe. Sed Feder. de Senis non facit mentionem. & allegat istam rationem, quia sufficit, quòd ista solennitas certiorationis potuerit interuenire tempore instrumenti, per Bartolum in d. l. sciendum. & in l. j. C. de fide instrumen. & iure hast. fiscal. lib. x. & idem tenet Ioannes de Imo. per istam rationem in repetitione c. cùm contingat. in vlti. col

ti.colum.extrà de iureiuran.& idem tenet Alberi.de Rosa.in l.fi. §.si miles.ff.ad Velleia.& pro hoc facit qđ no.Bal.in l.fi. §.cū igitur.in v. colū. versicu.item requiritur subscriptio. ibi,nunquid ergo de tali cōmissione.C.de iure deliberan.& quod no. Bar.in l.ex sententia.ff.de testamen. tut.& in l.iubemus. §.sanè.C.de sacrosanct. eccle. & istud cōmuniter
3 tenetur.Pro quo adduci potest, *ꝙ notarius est persona publica, & creditur ei de his, quæ spectant ad eius officiū, sicut regulariter creditur nūcio. sicut habetur in l.magis puto. §. ne autem.ff.de rebus eorum. & in l. neminem.C.de requiren.reis. & in c.cùm parati, de appell. Nec obstat ratio Fede.de Senis, quia verum est, quòd de facto proprio quis non debet esse testis, quia intelligitur ad commodum suum. ita loquitur d.l. omnibus. cum similibus. secus si ad cōmodum alterius, vt hîc. Sed vt tollantur istę dubitationes, cautius est, vt dixi in præcedenti cautela, quòd faciat certiorari per iudicem, si est, vel per alium peritum de consensu partium: quia tunc sine dubio creditur verbis notarij.

Cautela, quòd semper appelletur à sententia, dato quòd sit nulla. CXCVIII.

1 *Nullitas sola proposita si euidēs nō sit, sententiæ executionem non impedit.*
2 *Posside at si duo, et neuter possideat ab alio ui, clam, uel precario, quid iuris.*
3 *Hæres institutus, & de restituendo hæreditatē alteri grauatus, si sponte adiuerit, & posteà fideicōmissarius ante restitutionē moriatur, uel recusct hæreditatem sibi restitui, quid iuris.*
4 *Promissio, seu pactū de hæreditate uiuentis regulariter non ualet, quoniam uotum captandæ mortis inducit.*

LICET soleat dici, ꝙ vbi sententia est nulla, nō sit necessaria appellatio: vt l.j.ff.q̄ senten. sine appel.resc. not.gl.in verbo, errore.in cap. per tuas.extrà de senten.excōmunica. Tamen consiliū est, & vtile, ꝙ appelletur, vt dicit gl.notabilis in capi.per tuas. quā sequitur Rapha. & Ange.de Are.in d.l.j.in prin. & assignat rationē,
1 *quia si sola nullitas proponitur, & nō sit euidens, nō impedit executionē sententię, vt l.a.d.j. §.condemnatum.ff.de re iudi.& ibi Bar. & Doct.secus si appelletur, quia tūc semper impeditur executio, per titulū.ff.nil inno.appel.penden. nisi appellatio esset euidenter iniqua.vt no.per glo.& Doct.in dicto titu. nil inno.appellatio.penden.in l.j.& habetur in l.sciēdū.ff.de appella.re. Et qualis debeat esse forma dicēdi nullam, & appellandi, vide per gloss. & Doct.in l.j.C.quādo prouoca.nō est neces.& per Bar.& Docto. in l.si expressim. de appella.
2 *Si duo possidere dicuntur, & neuter possidet ab alio vi, clàm, vel precariò, iuxta not.in l.j.C.vti poss.quid debet tūc iudex facere? domi.Azo. dicit iudicem abstinere debere: sed d. Roge. glossator, dum Placentię cathedram regeret, & adinuicem contenderent se possidere, quia intendebant interdictum vti possid. & in omnibus & per omnia æqualiter probabant, & per tot testes, vnus sicut alius: dedit consilium clientulo suo, quia in causa sua erat aduocatus, & dixerūt, Quis vestrum est potentior? respondit clientulus, Ego sum in decuplo. tunc cōsuluit ei Roger. hoc modo,

Vocate amicos vestros, & eatis cras
ad locum illum, de quo est conten-
tio de possessione, & sitis ibi aduer- 4
sario vidente. quòd fecerunt. aduer
sarius autem hoc videns timuit ire,
quia suspicabatur fortè se posse re-
pelli, iuxta l. si id quod. §. vlt. ff. de ac
quir. pos. & tūc iuit ad iudicē, & pro
posuit incontinēti interdictū vñ vi,
& dicebat se illa possessione spolia-
tum. Roger. respōdit, Ego te nō spo
liaui, sed mea sum possessione vsus.
& sic clientulus eius fuit absolutus
& ab interdicto vti possi. & vnde vi.
Iudicit not. Ros. Beneu. in libellis
suis iuris ciuilis, in libello possessor
alicuius rei immobilis, vt turbetur
&c. & vide etiam suprà in cxxvj. cau
tela, quæ incipit, nota diligenter tu
aduocate. vbi est similis cautela, quā
3 not. & sæpe de facto contingit. *Si
hæres institutus, & de restituēdo hæ
reditatem alteri grauatus adiuit spō
te, & posteà fideicommissarius ante
restitutionē moritur, vel recusat hæ
reditatem sibi restitui, hæres rema-
net institutus, cum effectu, obligat⁹
oneribus hæreditarijs in l. ita tamē.
§. qui ex Trebellia. cū l. seq. & l. pri-
ma in princ. ff. ad Trebellia. secus si
adiuit coactus. l. postulante. in prin.
eodem titu. Et ideo cautela est, quā-
do hæres dubitat, ne hæreditas sit
dānosa, vt non adeat sponte, sed per
mittat cōpelli ad adeūdum, quia tūc
si non poterit restituere hæreditatē
fideicommissario, ipse fideicommis
sarius remanebit obligatus cum ef-
fectu creditoribus seu alijs onerib⁹
hæreditarijs, & bona dabuntur cre-
ditoribus, & alijs habere debentib⁹,
vt est casus not. in dicta l. postulante.
in prin. & ibi per Doct. & per Paulū
de Castro in dicta l. in princ. eodem
titu. & adde prædictis l. pen. cum ibi
not. ff. ad Trebel. *Promissio seu
pactum de hæreditate viuentis regu
lariter nō valet, quia inducit votum
captandæ mortis: vt l. fina. C. de pac.
& ibi per Doc. Sed pōt adhiberi cau
tela, ꝙ per indirectū valebit, videli-
cet, ꝙ permittāt tibi, vt tibi liceat ha
bere talem rē Titij, & sic omnia bo-
na sua si ad me deuenirēt aliquo mo-
do, puta iure successionis, vel aliter,
tibi tenebor restituere, seu tradere,
ita quòd tibi habere eā liceat, vel te
nebor ad interesse, vt est casus, qui
hoc optimè probat in l. stipulatio i-
sta. §. quæsitū. & ibi hoc not. Rapha.
in fin. ff. de verb. obli. & si tu diceres
etiam, hoc modo posset fieri vendi-
tio, & quilibet alius contractus etiā
de bonis viuentis, specialiter eā nu
merādo. facit ad hoc gl. & quod ibi
not. in l. j. C. de euict. vnde inter hoc
non videtur esse differentia: quia v-
troq; casu quod gestū est tenet. ve-
runtamen dicas, ꝙ istud remediū sti
pulationis magis prouidet, quia ꝓ-
mittens virtute stipulationis habe-
re licere, non tenetur, nisi cùm res il
lius viuentis factę fuerūt promittē-
tis, & sic de præsenti non tenentur,
vt d. §. quæsitum. secus vbi per aliū
contractū promitteret, qa statim ob
ligaretur, etiam si nūquam haberet
rem alien. vt l. rē alien. ff. de cōtrah.
emp. & sic non esset bene cautus, qui
super re viuentis aliter cōtraheret,
quàm per illam stipulationem habe
re licere. tamen si appareret habere
licere, esset facta in fraudē. d. l. vlti.
cū materia sua. C. de pactis. non vale
ret: vt l. non dubium. C. de leg. & ita
tenet etiam Rapha. in d. §. quæsitū.
in fin.

in fin. quod bene not.

Cautela notabilis ad hoc, quòd compromittentes non possint habere recursum ad arbitrium boni uiri. CXCIX.

1 *Arbitri arbitramento uel laudo, quòd non possit peti reductio ad boni uiri arbitrium, est ferè impossibile.*
2 *Dolo futuro renuntiari non potest.*
3 *Minor læsus restitutionem in integrum petere potest.*
4 *Qui in casu principali fuit iudex, in appellationis causa esse non potest.*

1 DIFFICILE* est dare modũ, per quem possit fieri compromissum in arbitrum, & arbitratorẽ, ita quòd ab eius laudo, seu arbitramento non possit peti reductio ad arbitrium boni viri, vt not. Doct. in l. si societatem. §. arbitrorũ. ff. pro socio. & in l. cùm anteà. C. de arbi. & p Dy. in regula, scienti. de reg. iu. in vj. & per Canonistas c. Quintaualles. extrà de iureiuran. intantũ, quod Bald. in d. l. cum anteà. & in l. si vnus. §. illud. ff. de pact. dicit, quòd per quamcunque verborum cautelam fieri nõ potest, vt tollatur reductio ad arbi-
2 triũ boni virj, per istam rationẽ,* qa dolo futuro renunciari non potest, ne quis inuitetur ad delinquendũ, vt habetur in d. §. illud. sed si tolleretur reductio, & arbiter & arbitrator læderet in maxima parte, præsumeretur fuisse in dolo, vt no. Bart. in d. §. arbitrorum. & in l. si quis cùm aliter. circa princip. ff. de verborum obligat. & in l. alio. in sexta colum. de aliment. & cib. leg. & per l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in fraudem credit. Sed tu potes adhibere vnam cautelam, per quam cessabit ista ratio, & per consequens valebit renũtiatio, videlicet quando fiet cõpromissum, in quo dicatur, quando partes promittant stare sententiæ, siue laudo, & promittant non contrauenire de iure, vel de facto, & renuntient reductioni ad arbitrium boni viri, & si esset læsio in magna quantitate, & etiam in toto, volunt quòd arbiter & arbitrator teneantur ferre sententiã, siue laudum, secundùm cõsilium sapientis, ex quo cogitur de consensu partium sequi illud consilium, nõ poterit dici, ꝙ ipse arbiter fuerit in dolo vero præsumpto, imò nec in aliqua culpa, vt probatur in l. si conuenerit. & ibi hoc not. Bart. ff. de re iudic. facit l. j. §. & post operis. ff. de noui ope. nun. & ideò cùm dolus imputari non possit arbitratori, & renuntiatio sit facta generaliter vt s. valebit renuntiatio, & ita in effectu tenet Rapha. in l. prima. circa fi. prin. ff. de appell. & puto consilium
3 esse verissimum.* & prædicta cautela ꝑcedit, nisi minor esset læsus, tũc posset petere restitutionẽ in integr. l. nam & posteà. §. si minor. ff. de iureiuran. vel nisi dolus partis interuenisset, secũdùm Rapha. in dicta l. prima. ff. de app. Sed aduerte, quia illud de restitutione posset tolli, si iuratũ esset de non contrauenjendo etiam ratione minoris ætatis, & alia quacũque ratione, vt in aut. sacramenta puberum. C. si aduersus vendi. & habetur in l. secunda. C. de rescin. vendi. & in l. si quis cum aliter. ff. de verbo. obli. Item videtur, quòd dicta cautela nõ sit sufficiens, quia ratio, quare nõ valet renuntiatio reductionis ad arbitrium boni viri, est, ne quis inuitetur ad delinquendum, vt s. dixi. Sed per prædictam cautelam licet nõ inuitetur

tetur arbiter & arbitrator ad delinquendum, tamen mutatur cōsultor, qui sciet non posse peti reductionē ad arbitriū boni viri, ideo vt omnis tollatur dubitatio, facias quòd consultor nesciat de ista renuntiatione, quo casu teneo, quòd cautela sit sufficiens, aliàs nō, per prædicta. Posset etiam adhiberi alia cautela, vt cū effectu renuntiatio reductionis ad arbitrium boni viri valeat, videlicet quòd partes sibi inuicem ex nunc prout ex tunc, & ex tūc prout ex nūc cedant omnia iura quæ habent, vel habituræ sunt quoquo modo, causa, & occasione reductionis ad arbitriū boni viri. in quo casu feratur sententia, siue laudum per arbitros & arbitratores, quæ cessio regulariter fieri potest, & valeat, vt l. j. cum ibi no. C. de acti. & obliga. & no. in l. per diuersas, C. mand. & facias, quòd in instrumento dicatur, quas quidem cessiones fecerūt dictę partes ex sua mera, pura, & simplici, spōtanea volun. & ex certa scientia, quia eis sic placuit, vt docet Barto. in d. l. per diuersas in prin. iij. colum. C man. Tertia cautela circa prædictam renuntiationem reductionis ad arbitrium boni viri pōt esse, hoc modo, ꝙ partes renūtient dictæ reductioni, & sibi inuicem promittant, ꝙ in casu, quo per alteram partem petatur reductio ad arbitrium boni viri, & reducatur, ꝙ in vicem reductionis cō denetur in plus, vel in minus, quàm iudicatum fuerit per arbitrū & arbitratorem ex nunc prout ex tūc, & ex tūc prout ex nunc, totum illud plus, vel minus donat liberè, spōte, ex certa sciencia alteri parti, contra quam iudex fecit reductionē, arg. l. quidam decedens. in fin. princip. vbi videtur esse casus. ff. de administratio. tutor. Sed Bartol. & Dyn. ibi videntur restringere illum tex. ad culpam, & dolum preteritum, non autem in dolo futuro, de quo vide plenè per Bart. in l. Aurelio. §. Caius. vbi idem tenet. ff. de libe. lega. Quarta cautela potest etiā in hoc adhiberi, vt scilicet dicatur in instrumento cōpromissi, renuntiauerūt reductioni &c. & in casu, quo petatur reductio, & esset necessaria ex nunc prout ex tūc, & ex tunc prout ex nunc, communi consensu, ipsæ partes elegerunt in bonum virum ipsos eosdem arbitros, & compromissores, eidem reductioni stare promiserunt. In contrarium tamē videtur, quòd ille,* q̃ 4 fuit iudex in causa principali, nō potest esse in causa appellatiōis, vt no. per gloss. in verbo, prouocatum, in l. eos. in princip. C. de appellationi. & ibi per Doct. & gloss. in c. querelam. in princ. extrà de electio. tamen hoc non obstante teneo, quòd dicta cautela procedat non obstante glo. præcedenti, quia non habet locum quando vtraque pars litigans cōsentiret, quòd iudex qui fuit in causa princi. sit in appellatione, quia tunc valeret dictus cōsensus, vt est casus, qui hoc optimè probat in capi. accepta. extrà de appellat. & ibi per Docto. & vide quod not. per gloss. fin. in l. filius. ff. de inoffic. testamen. & ibi etiam per Doctores[a],

a Doct. *Addo tres alias caute. Reductione petatur, cautela est, quòd duo extranei promittant pœnam inuicem, quod partes non petant reductionem, uide Dynum in consilio, Ptolemæus. &c. Lanfranc. in tractatu de arbitris.*

vij.parte.xiiij.q.uers.ex omnibus præmissis.Flo.in §.arbitrorũ.& ibi Ale. vj.col.& Oldr.consi.clvj.Ioã.And.in addi.Spec.de arb.§.si.uersi. itẽ si compromissum.& Bald.in c. Quintaualis.Adde dictum Bart.in l.quod de bonis.§.fina.ff.ad l.Falci. Alia cautela. Clausula in cõpromisso,ut bonum uirum,operatur, ut læsus reductionẽ petere non possit.Bar.in l.iij.§.tametsi. in fin.ff.de arbi. Alia cautel.Clausula in compromisso. Ladere in parua, uel magna quantitate,tollit reductionem ad arbitrium boni uiri.Bald.in c.cùm autẽ.in iij.col.in uersi.quæro ergo si in cõpromisso.C.de arbit.Ludo.in rubr. de arbi.xxiij.col.Hostiẽ.in c. humilis. Anto.de But.in c.Quintauallis.de iureiuran.dicit contrarium.

Cautela quando plures sunt delegati in causa, quid faciendũ est,si times quòd maior pars eorum sentit contra te in causa. C C.

1 *Clausula, unus sine altero procedat, quid importet.*

SI duobus, vel pluribus causa tua delegata fuerit, sicut fieri pôt,& consueuit,vt in c.pen.in princ.extrà de offi.deleg.& c.si duo ex tribus.& c.cùm plures.eodem titu.in vj. cũ similibus.& tu intelligis, ꝙ vnus, vel duo ipsorum sunt,vel sentiunt contra te, & alter pro te, cautela est, vt procures,vt illi,qui cõtra te sentiũt, vel tibi nõ fauent,delegẽt vices suas alteri cõiudici, qui sentit pro te, vel tibi fauet, quia hoc facere poterunt, si causa fuerit eis commissa simpliciter sine clausula,* vt vnus sine altero 1 possit procedere,vt est text.cum gl. not.& ibi Doctor.in c.quamuis. extrà de offi.delegat. & poterunt etiã omnes, qui sentirent contra te,causam alteri subdelegare, in quo sperare possis victoriam, vt est ca.in c.prudentiam.in prin. de officio legat.& habetur in l. à iudice.C. iudic.nec poterit ille subdelegatus à collegis,vel ab alijs fortè ferre sententiam pro te, secundùm opinionem suam, & contra te secundùm opinio.suorum collegarũ, vel aliorum subdelegantium, sed debebit secundùm suam opinio. tantùm pro te iudicare.argument.c.si quis iusto impedimento.§.porrò.de electio. in vj.quod not. vt scias tibi prouidere,quando iudices sunt discordes,& omnes sentiunt contra te.

Cautela pro hæredibus ingredientis religionem, qui fuit dolo ad religionẽ attractus,bona dicta ingredientis hæredibus debentur, & non monasterio. CCI.

1 *Religionem si ingrediatur iuuenis circunuentus ab abbatibus,& alijs latronibus religiosis, an sit dare aliquod remedium proximioribus ab intestato hæredibus,ne monasteria bonis sedu cti potiantur.*

2 *Circunuentus quando aliquis dicatur remissiuè.*

SAEPE abbates, & religiosi circonueniunt iuuenes præsertim diuites,vt intrent monasterium, nõ in fructum animarũ, sed in auaritiã, & turpe lucrum inhiantes, si iurant tales circũuenti religione perseuerare,cogũtur, vt est text.xx.q.iij.constituit. * Sed nunquid sit aliquod 1 remediũ,quod dari possit proximioribus ab intestato hæredibus? videtur quòd non: quia si valet ingressus, ergo bona debent monasterio remanere.

remanere.authent.ingressi.C.de sacrosanct.eccle. Tu dicas cōtrariū, & cauti sint hæredes, vt petāt bona dicti ingressi sibi reddi, quod fieri debet in odiū circūuenientiū, vt est casus singularis, quē tene menti in d. c.cōstituit.in fin. & habetur in c.præterea. & ibi hoc etiam dixi, extrà de offic.delegat. & quod dixi de iuuenibus circunuentis, idē intelligas de quibuscunq; hominibus, vt probatur in d.c.cōstituit.ibi, quoslibet homines circūueniendo, &c.*Et quādo dicatur quis circunuētus, collige ex l.prima, in prin.ff.si quis omiss.causa 1 testamē.& l.j. C. si ex fal.alleg. & l.j. §.dolum.ff. de dolo.c.penulti. extrà quod metus cau. & c. cùm olim.extrà de re iudi. & per Docto.in dictis iuribus, & maximè in d.c.cùm olim.

Cautela pro creditore, quòd possit pignus debitoris uendere non obst. conuentione de nō uendendo. CCII.

1 *Tempus uendendi pignoris, lege, uel statuto breuiari potest.*

CREDITOR, qui habet pignus debitoris, si cōuenit de eo non vēdēdo, potest facta prius trina denunciatione vēdere, vt habetur per tex.& glo.in l.si cōuenerit.ff. de pigno.actio.& post dictas tres denunciationes debet expectare per biennium.per l.vltimā.C.de iure do.impe.vt not.gloss.in d.l.si conuenerit.
1 quā tenet ibi Bar.& Doc.*nisi de cōsuetudine, vel statuto tēpus esset abbreuiatum. Sed si sumus in ciuitatibus vel locis, in quibus seruatur ius cōmune, consilium est, vt facias condemnare debitorem, & post condemnationem adiudicari tibi pignus, & intra duos menses facias ipsum vendere, vt l.debitores.ff.de re iudi. & sic abbreuiabis tempus secundùm Rapha. Fulgo.in dicta l.si conuenerit. vel vt tollatur omnis dubitatio post quatuor menses, vt l.fin. C. de vsuris rei iudica.Bartho.Cæpol.

Cautela pro intentante interdictum uti possidetis. CCIII.

1 *Interdicti uti possidetis in causa positiones, & articuli, & probationes de dominio admittuntur.*

2 *Interdicto uti possidetis an ille obtineat, qui de antiquiori possessione probat.*

IN CAVSA*interdicti vti possidetis, admittuntur positiones & articuli, & probationes de dominio, vt tenet Iaco.de Aretio, Cyn. & Doctor.in l.j.C.vti possidetis.& est tex. cum glo.in c.licet causam.de probatio. Ratio est, quia si probamus æqualiter de possessione, tunc apparebit iustior possessio illius, qui est dominus, & sic habebit vincere. Tu ergo aduocate, contra quem fiunt articuli, seu capitula, seu positiones, si suspicaris aduersarium probare de proprietate, sis cautus, vt facias exceptiones & articulos, quòd ipse possidet clàm à te, respectu possessionis tuæ. Si enim diceres, quòd possedit clàm, simpliciter nil probabis: quia sicut simplex conditio in dubio intelligitur respectu proprietatis. l. si rem aliquam.in fine.ff. de acquiren. possessio. sic in dubio ille, qui possedit clàm, intelligitur respectu proprietatis: nisi dicatur expressè, quòd possidet clàm respectu possessionis, aliàs perderes, & quod sic debemus dicere, probatur in dicta l.si rem aliquam. in fine. Ita singulariter dicit Barto.in l.si de eo. §.fina.ff.de acqui

rent possession. quem sequuntur ibi Doctor. & Angel. de Aret. Institu. de actio. §. quadrupli. in penul. colum. quod tene menti in practica, quando agitur vti posside. & aduersarius tuus habet possessionem antiquiorem iuniorem, & probat titulum: & tu habes solùm possessionem antiquiorẽ, vt articuleris, quòd ipse possidet clàm, respectu tuæ possessionis, & sic obtinebis: licet aduersarius
a probet de dominio, avel titulo: & ita intelligitur quod not. Bart. in l. j C.
2 vti possid.* vbi videtur velle, quòd ille obtinebit interdicto vti posside. qui probat de antiquiori possessione, licet alter probet de dominio, vel titulo: sed si non articulaueris aduersarium tuum possidere clàm, vel etiam si simpliciter articulaueris, ꝙ possidet clàm, nec adijceres respectu tuæ possessionis, tunc succumberes, & obtineret aduersarius tuus, licet probes de possessione antiquiori: quia possessio aduersarij dicitur propriè suũ titulum melius iustificare: & isto modo intelligas Bartol. in dicta l. si duo. in fine. princ. ff. vti possidet. & Salycet. in l. vnica. versic. tunc reuertar ad gloss. & quæro sextò. C. eodem tit. qui volunt, quòd ille, qui probat de dominio, & possessione posteriori, debet obtinere, licet alter probet de possessione antiquiori tantùm. Et quomodo debeat articulari, ꝙ aduersarius possidet clàm, vel vi vel precariò, vide per Bartol. & Doct. in dicta l. vnica. C. vti possi.

a Dominio. *Interdicto uti possidetis, obtinet reus in possessione antiquior, licet actor probet de dominio, si reus alleget clam possedisse, aliàs nõ. Alex. in l. si de eo. §. fi. de acqui possess. ubi etiã dicit, quòd in hoc interdicto non prodest dominium actori quæsitum post possessionem reo adeptam.*

Cautela, quibus inducatur hæres ad adeundam hæreditatem CCIIII.

1 *Hæres ubicunque aliquid facit, quod non potest fieri, nisi hæres fuerit, hæreditatem adire uidetur.*

QVIDAM erat debitor meus in mille. moritur, & nullus vult esse eius hæres, quale consilium dabitur mihi creditori? certè cõsilium est, quòd ego mittam ad hæredem, qui ex testamento, vel ab intestato deberet succedere, aliquẽ, qui dicat accipe istos denarios. puta xx. ducatos: quia ego sum debitor defuncti, & si accipiat, statim erit obligatus ad debita hæreditaria soluenda: vt probatur in l. cùm debitum. C. de iure deliberan.* quia vbicunque hæres 1 facit aliquid, quod non potest fieri nisi sit hæres, videtur adire hæreditatem: vt l. pro hærede. §. Papinia. in fine, de acquiren. hæreditate. & quia in dubio accipiendo videtur recipere pro se, & non pro alio: vt l. Iulianus. §. si seruum. eodem titu. & l. & magis. ff. de solu. & not. gloss. in dicta l. pro hærede. § j. & istud consilium dedit Rayne. de For. in dicta l. cùm debitum. C. de iure deliberan. Sed aduerte, quia hoc debet fieri post triginta dies, qui dantur ad inchoandum inuentarium: vt l. j. §. si autem dubius. eodem titu. ad hoc, vt non possit postea inuentarium conficere: & facias fieri dictam solutionem coram testibus, vt probari possit. Ego tamen dubito, quòd ista cautela non prodesset: si constaret me submisisse illum, qui sic solueret: & sic ind

ſe induxiſſet ipſum ad adeũdũ hæ-
reditatem.argu.l. ſi ſeruus plurium.
§.ſi quis ante.ibi, ſed ſi ſubiecit de-
latorem.cum not.per Doctor.de le-
gatis primo.& in l.mancipia. verſic.
ſine mancipium torqueri.C.de ſer-
uis fugitiuis. & adde quod dicam in
ſequen. Poteſt alio modo inducere
ad adeundũ, ſi facias vnum credito-
rem in minima quãtitate interroga
re hæredem, ſi eſt hæres: quia ſi re-
ſpondit, quòd ſic talis cõfeſsio pro-
derit etiam tibi, & cuilibet alij cre-
ditori abſenti.l.pro hæ: ede.in prin-
cip.ff.de acquiren.hære. quod pro-
cedit, quando filius non abſtinuerat
ſe plus ab hæreditate paterna, vel a-
lius hæres non repudiauerat: vt eſt
gloſſ.in l.j ff.de interroga. actio.ſe-
cus ſi primò abſtinuiſſet, vel repudi
aſſet: quia tũc talis reſponſio & con-
feſsio non præiudicaret, niſi quo ad
interrogationem: vt eſt tex.in d.l.fi.
qui ita debet intelligi ſecundũ gloſ.
fra.ibi, quam ſequuntur Doctor.

Cautela inſtruens, quæ uerba de
beant contineri in citatorio.
ad hoc quòd citans nõ uidea-
tur citati perſonã approbare:
& eandem uide ſuprà. CCV.

1 *Citatus quiſpiam ſi fuerit tanquàm reus probatur et habilis ſit, quam pri mum per ſe uel per alium ad iudicium ueniat.*

1 *Quæſtionũ deciſio multarũ inferri põt.*

SI FACIS aliquẽ citare vt veniat ad cõtradicendũ, ſi contradicere vult, ne mittaris in poſſeſsionẽ talis fundi vel hæreditatis, vel vt tibi re-
ſtituatur tale depoſitũ, vel vt veniat ad præſentãdũ, aut aliquid faciẽdũ, non potes regulariter poſteà ipſum repellere & apponere aliquid cõtra

1 eius perſonã: * qa cũ citas eum tan
quàm reũ, ſtatim videris ipſum ap-
probare, & facis ipſum habilẽ, quã-
primũ veniat ad iudiciũ per ſe, vel ꝑ
aliũ: vt ſingulariter not.Inno.in c.cũ
inter. de exceptio. quẽ ſequitur ibi
Ant.de But.& Canoni.& idem tenet
Ant.de But.in c.exhibita.in antepe-
nul.col.de iudic. & Bart.in l.cũ mu-
lier.& ibi Bal.& Doct.ff.ſoluto ma-
trimonio.& Bald.in l.fi.in ij.colũ.ad
fi.& in v.queſt.C.de edic.diui Adri.
tol.in l.ſi ſuſpecta.in prin.ff. de inof
ficio.teſta.& habetur in l.j.§.cũ dici
tur.& §.hæc ſtipulatio.ff. ſi cui plus
quàm per legẽ Falcid. faciũt no.per
Bal.in l.teſtamẽta.in fi.C.de teſta.&
Ang.in d. §.hæc ſtipulatio. in viij.
col.in fi.& dom.Bened.de Plumb.in
l.ordinata. §.ſed & ſi qs.ff. de libe.
cau.ſecus ſi citaueris reũ vt compa-
reat, ſi haberet ius cõparendi, vel ſi
ſua putauerit intereſſe: quia tunc nõ
videris eius perſonã approbaſſe: vt
ſingulariter no.Bal.in dicta l.fin.C.
de edic.diui Adria.tol.& in dicta l.
ſi ſuſpecta.& Ludouicus Rom.in l.
de pupillo.in prin.de noui oper.nũ
cia.& ideo tu ſis ſemper cautus: quan
do in ſimilibus facis aliquẽ citare, ut
nõ facias citare ſimpliciter, vel vt cõ
pareat ad contradicẽdũ, vel aliquid
faciendũ: quia tunc nõ poſſes ipſum
poſteà repellere, ex quo videris i-
pſum approbaſſe reũ habilẽ, ſed de-
bes ipſum citari facere ſub cõditio-
ne, ſi ſua putauerit intereſſe, vel ſi qđ
ius habet cõtradicendi vel opponen
di, aut faciẽdi, quod tamẽ nõ credi-
tur: & ꝓpterea ſæpe inſtruxi ꝓcura-
tores Paduæ in materia ſtatuti Pa-
duæ de præſentatione, quod vult, vt
propinqui & collaterales poſsint

 præſen

præsentare super vēditionib⁹, & da
tionibus in solutum ad certū tēpus,
quo elapso facta sibi denuntiatione
nō possunt amplius præsentare. Nā
quādo emptor denūciare faciet pro
pinquo seu collaterali,nō debet di-
cere,vt cōpareat ad præsentandū pe
cuniá,si vult possessionē,vel etiā sim
pliciter, vt cōpareat ad præsentādū,
vt faciūt procuratores minus prudē
tes:quia tūc nō posses ei opponere,
ꝙ nō posit pręsentare,ex quo vide-
ris eius personā approbasse: sed de-
bes dicere,vt cōpareat,si sua putaue
rit interesse,vel si quod ius habet ad
2 præsentandū.*Et ex prædictis potest
inferri decisio multarū quæstionū,
& maximè si statutum dicit, sicut est
Paduæ, ꝙ propinqui & collaterales
posint præsentare super venditio-
nibus,vel dationibus insolutū vsque
ad certum tempus, & elapso tempo-
re emptor denūciauit alicui propin
quo vel collaterali,quòd si vult pre-
sentare super venditione, debeat cō
parere:& iste propinquus cōpareat:
& præsentet pretium,emptor vidēs,
quòd est facta præsentatio, opponit
quòd non potuit præsentare:quia la
psa sunt tempora comparendi. certè
ipse emptor super hoc non debet au
diri:quia ex quo citauit eum simpli-
citer,& non conditionaliter, reputa
uit eum habilem ad præsentandum.
3 *Itē, si est statutum,sicut est Teruisij,
quòd propinqui ita demum admit-
tantur ad præsentandum, si sint ci-
ues, & subdit, quòd intelligantur
esse ciues, si sustinuerunt onera &
factiones, & emptor citauit quen-
dam ciuem Teruisinum hic Paduæ
commorantem:nunc autem isto cō-
parente opponit emptor,quòd com
parens non est habilis ex forma sta-
tuti. Dicendum videtur per prædi-
cta, quòd istam exceptionem inha-
bilitatis emptor non potest sibi op-
ponere: quia paria sunt sibi exce-
ptionem non competere, & com-
petere non posse per ipsum oppo-
ni, qui per suam citationem habilita
uit comparentem:vt est gloss. nota.
in l.qui habebat.in fine.ff.de maie-
sta.& in istis duabus proximis quæ-
stionibus ita determinat solēnis do-
ctor dominus Franciscus de Capiti-
bus Listæ, in l.fin. circa medium sui
commenti.C.de edi.diui Adria.tol.
qui dicit se ita de facto sæpius alle-
gasse,quæ omnia ꝑpetuò tene mēti.

Cautela quibus uerbis utetur
superior, quando uult, quod
inferior non posit eligere,&
quòd electio sit nulla. CCII.

1 *Petrus de Luna, qui in partibus ultra-
montanis Papa appellabatur, quibus
uerbis inhabilitabat cardinales, ne e-
lectionem facere poßent.*

QVANDO superior vult prohi
bere inferiori ne eligat, & vult
ꝙ electio sit nulla in casu, quo velit
eligere:cautela est, ꝙ dicat, vt statim
ꝙ incipiunt eligere, sint excōmuni-
cati, vel inhabiles: & tūc nō poterūt
eam perficere. sed si inhabilitat eos,
si elegerint,tunc electio valebit: sed
posteà efficiuntur inhabiles ad aliā
electionem, vt probatur in l. inter-
dum.verbo,incipiunt.ff. quibus mo
dis vsusfruc. amit.quæ est singularis
ad hoc, secundùm Paulū de Castr.in
l.filiusfamilias. §. diui.ij.in penulti.
colum.ff. de legat. j.qui dicit, quòd
ita semel vidit fieri per Petrum de
1 Luna,*qui appellabatur Papa in par
tibus vltramontanis, cardinalibus
suis

bis existentibus in Liurno pro congregando concilio: nam inhabilitabit eos, cum inciperent eligere: & idem tu dicas in similibus.

Cautela, quando pater fecit plura legata in testamento, quid faciet filius ad hoc, quòd illa reuocet. CCVII.

1 *Legata testamento facta quomodo tacitè adimi possint.*

SI PATER tuus fecit testamētū, in quo reliquit multa legata diuersis personis: & fortè nolit, q̃ tu scias dicta legata esse relicta ad hoc, vt dicta legata nō debeātur, & tacitè videantur reuocata: cautela est, vt tu filius interroges patrem corā quinque, aut septem testibus, si potes, an fecerit aliqua legata in testamento a suo.[a] Nā fortasse pater dicet, quòd nō, causa tibi cōplacēdi, vel vt nescias volūtatem suam: & p istā respōsionem simpliciter factam ipse pater videtur adimere dicta legata ita, vt posteà hæres nō posses ad eas conueniri: & si cōueniaris, opponas ex-1 ceptionē,* quòd pater tacitè ea ademit per dicta verba, vt probatur p glossam nota. in l. verba testamenti. C. de testamen. in glo. prima, ibi, obstat tamen exceptio. quod tamē ego intelligo esse verum in dubio: sed si posset constare ex aliquibus conie-cturis patrem noluisse per prædicta verba legata adimere: puta quia pater posteà dixit, quòd illam responsionem filio fecerat, vt ei cōplaceret, vel vt nesciret cōtenta in testamento suo: tunc secus esset, & quod dixi in patre, idē in quolibet alio testatore, q fuisset interrogat⁹ ab hęrede suo eadē rōne: & adde p̄dictis qđ notat Pau. de Cast. in consi. cclxiij.

a Testa. suo. *Testamentū debet mutari cū eadē solēnitate, qua fuit conditum. l. hæredes palam. §. j. & ibi Doc. & Bar. in prin. de test. Bar. in l. cū proponebatur. uer. quæro per quot testes. ff. de leg. ij. & per Bal in l. fi. in pe col. in uer. & scias per quot testes. C. de fideicō. & in l. errore. in ij. q. C. de testa. Alex. in rub. ff. de acqui. pos. & in l. quemadmodū. eo. tit. & in consi: cxl. prima parte.*

Cautela pro illo, qui cupit emere aliquam rem, & eius dominus non uult eam uendere, quomodo possit illam habere. CCVIII.

1 *Rem sibi commodatam amittens, ad æstimationem tantùm teneri debet.*

SI QVIS vellet emere rē ab vno domino, qui nollet eam vēdere, potest procurare, vt illa res sibi accōmodetur, vel ad ipsum perueniat ex aliqua iusta causa, & posteà fingat, eam perdidisse etiā ex culpa sua, dūmodò sine dolo fuerit, nam tunc tenebitur domino rei, vel illi, qui sibi rem tradidit ad æstimationem dictæ 1 rei:* ad aliud enim teneri non poterit: posteà fingat se eam reperisse in aliquo loco, vel apud aliquē quo casu erit tua, nec poterit amplius cōueniri rei vēdicatiōe à domino vel ab alio: soluēdo æstimationem dictę rei, videtur ipsam emisse. & hoc dico, quando culpa diceretur res amissa: secus si dolo: vt est casus notab. in l. si culpa. ff. de rei vendica. quo tex. & cautela non vteris ad malum, sed quando subesset aliqua iusta causa: puta quia tibi promisisset vendere, & posteà negaret, vel ex alia simili. Est & alia cautela, qua quis potest emere rem à nolente vendere, de qua vi-

 de su-

de supra in xxiiij.cautela.

Cautela quomodo negligente executore testamentario, etiã post annum testamenti executio ad episcopum non spectat. CCIX.

1 *Executor ad pias causas, si intra annum legata non exequatur, potestas exequendi regulariter ad episcopum deuoluitur.*

2 *Testatoris prouisio, si hæres fuerit, legis prouisionem facit.*

3 *Episcopi relicta in testamentis ad pias causas adimplere debent, etiam si per testatorem hoc interdictum fuerit.*

4 *Ius accrescendi in hæreditate simpliciter prohiberi non potest, sed per substitutionem.*

5 *Executor si sibi ipsi substitutus fuerit, scilicet quòd executor esse desierit, quid iuris.*

QVIA LEGIMVS nũc, id est die xj. millesimo quadringẽtesimo sexagesimo sexto. l. si fundũ sub cõditione. §. Stichũ. de leg. j. in quo Bald. & Doct. ponunt vnam singularem cautelam, ideo hic eam ponere
1 constitui,* si executor ad pias causas non exequitur legata intra annum, regulariter potestas exequendi deuoluitur ad episcopum: vt l. nulli. C. de episcopis & clericis. & c. nos quidem. & c. hæredes. extrà de testamentis. Sed cautela est, vt episcopus nunquàm possit se intromittere de legatis tuis seu relictis ad pias causas, etiam post annum, si volueris: quia fortè non confidis de episcopo. Nam debes in testamento tuo vel codicillis ita dicere, Relinquo talem, puta Titium executorẽ meum, & volo: quòd exequatur intra annũ omnia legata mea: quod si non fecerit, tũc volo, quòd Seius faciat prædictã executionẽ, & si Seius nõ faciat prædictã executionẽ intra aliũ annũ, volo, quòd eam faciat Sempronius: & sic potest alios plures substituere de anno in annum. Nã si tuus primus executor nõ adimpleuerit intra annum voluntatẽ defuncti, non deuoluetur ius exequendi ad episcopum, sed ad Seium, secundũ executorem, & sic de alijs subrogatis dicendum est. probatur in d. §. Stichum. Et ratio quare surrogatus per testatorem
2 præfertur episcopo, est,* quia prouisio testatoris si sit hæres, facit prouisionẽ legis. l. fin. C. de pactis cõuentis. & no. in l. secũda. C. de iure emphyteotico. Ita singulariter dixit Bal. in dicto §. Stichũ. qui dicit, quòd ista est via, per quam testatores possunt sibi prouidere de executoribus successiuè, ita quòd nunquàm executio veniat ad episcopũ. & Doctores ibi sequuntur eum: & idẽ tenet etiã Bald. in l. j. & in l. item & ad lit. ff de procuratoribus. in apostil. & in l. j. in principio. versi. no. secundò per istũ tex. C. de caducis tollendis. Nec obstat authẽ. licet testator. C. de episcopis & cleri. & in corpore vnde sumitur: & in c. tua nos. extra de testamẽ-
3 tis. in quibus dicitur,* quòd episcopi debent adimplere relicta in testamẽtis ad pias causas, etiam si per testatorem sit eis hoc interdictum: quia illa iura loquuntur, quãdo testator simpliciter prohibeat, non prouidẽdo de alio executore: secus si prouidit de executore, vt dixi, & hæc tenent Oldrad. Bal. Rapha. & Doct. in dicta authẽ. licet testator: & probatur in dicto §. Stichum. pro hoc facit l. si quis ita hæres instituatur, ex-

cepto

cepto fundo.ff.de hæredibus insti-tuen.coniuncta l.ij.§.si duo.ff.de bo-no.possess.secundū tab.vbi habet, quòd ius accrescēdi in hæreditate simpliciter nō potest prohiberi,sed per dationē substituit sic,vt ibi.Nec obstat l.nemo potest.ff.de leg.j.quia loquitur in his, quæ concernunt solennitatem actus.quam testator potest tollere in testamento:vt dicit glo.in d.l.nemo potest.sed ea, quæ sunt introducta in fauorem testato-ris,potest tollere:vt l.ij.& l.pen. C. vt in possess.leg.* Sed circa prædi-cta dubitatur,quid si substitutus est executor sibi ipsi, videlicet quod executor esse desierit,eidem sibijpsi 1 substituto.Ista quæstio formatur per Bal.in l.j.ante finē princ.C.de cadu-cis tollend.& refert quòd quidā sa-pientes dicebant,quòd istud erat fa-ctum in fraudē cōstitutionis episco-palis:& ideo nō valebit ista cautela: vt dicta authē.licet testator.& bene secundū eū:quia negligens abijtab officio.& ideo nō debet in eodem officio.reponi:vt C.de procuratori b.l.re rn. argumen. tamen cōtra ff.quibus modis vsusfru.amit.l.sicut in annos.Sed dic, secundùm Bald. quòd ibi testator disponit de rebus suis,quod potest.hic de iurisdictio-ne episcopi quæ est de iure publico, quod nō potest.ff.de pactis.l.ius pu-blicum.& hoc modo respōdet etiā add.l.ꝙ si nolit.§.si qs ita.ff.de ędil. edic.quæ omnia tene menti.

Cautela quando creditor & de-bitor non concordāt in quan-titate mutui, quid sit agen-dum. CCX.

1 *Creditorem se esse si quispiam proba-uerit,sed nō possit probare in quantū, an iuramento suo credetur.*

ALIQVIS mutuauit vni fru-mentum,nō potuit ꝓbare quā-titatem,sed bene probauit mutuasse per testes:vel debitor confessus est accepisse decem modios frumenti mutuo, sed creditor dicebat quòd imò fuerunt viginti:quomodo con-suletur creditori,si nō habet proba-tiones de quantitate?Dic ꝙ pote-rit petere quòd sibi deferatur iura-mentum,vt iuret quantum fuit,& ei credatur,secundùm Ray.de For.in l.j.ff.de in litem iuran. qui dicit, ꝙ ita fuit sententiatum,per dictam l.j. & l.in actionibus.& per l.cum furti. eo.tit.* & ideo potest dici secundū eū,quòd si probo me creditorē,sed non possum probare in quātum cre-detur iuramento meo,per dictam l. j.& l.fina.C.de bo.autor.iudi.pos.& idem in damno dato.l.si quando.C. vnde vi.Sed credit,quòd iudex pos-sit tale sacramentum, iuxta illud quod videtur sibi verisimile & ve-rum fuisse,refrenare:& istud sacra-mentum potest appellari in litem veritatis,quod est valde singulare, & milies de facto occurrit. Sed tu vide Bar.in l.admonendi.in xj.co-lum.in fine,versiculo,quæro quid si testis.ff.de iureiurand. vbi videtur velle,quòd etiam sit necessarium,vt nisi sint aliæ coniecturæ:aliàs non possit deferri sacramentum. Sed Ray.etiam in effectu idem intelle-xit,dummodò quòd iudex possit re-frenare,secundum quod erit verisi-mile:& ita etiam intelligo.

Cautela pro illo,qui uult ædifi-care hospitale nō subiectum, quibus insignibus tunc hospi-tale carebit. CCXI.

Hospit

1 *Hospitale constitui potest cum episcopi autoritate, & sine.*

2 *Hospitale si sine episcopi autoritate factum fuerit, nullam in eo iurisdictionem episcopus habet.*

a
1 HOSPITALE a cõstitui * potest, & cum autoritate episcopi, & sine: vt in c. ad hęc. & c. de xenodochijs. extrà de religio. do. & Cle. quia contingit. eod. ti. & in authẽ. vt nullus fabri. ora. do. circa princip. & in authẽ. vt in priua. domi. circa finẽ. & vide tex. cũ gl. xviij. quęstione ij. quidã. & in dubio nõ pręsumitur esse constitutum cũ autoritate episcopi: quia solẽnitas extrinseca nõ praesumitur. l. quaecũque. ff. de publi. & habetur in l. sciendum. de verb. obli. sed eo ipso, quòd in eo missa celebratur, praesumitur autoritate episcopi factũ. singulare est dictũ Archi. de cõse. dist. j. nemo, quod est incognitum legistis. secundùm Lud. de Roma. in quodam suo singulari, quod
2 incipit, tu Iacobe Astagnatis: * & in casu, quo non est factum hospitale autoritate episcopi, in eo nullã habet iurisdictionẽ: & ideo cauti debent esse illi, qui volũt aedificare hospitale, ita vt episcopus tanquàm superior in eo nullam iurisdictionem habeat, vt ędificent ipsum sine autoritate episcopi, & non erigant ibi altare consecratum, neque campanile, neque cœmiteriũ: quia tunc erit in plena potestate aedificantis etiam laici. sed si aedificarent ibi ecclesiam, vel altare consecratum, tunc episcopus esset superior, & sine eius autoritate aedificari non posset: vt probat in Cle. quia cõtingit. in fi. cũ ibi no. de relig. domi. & patet ex prędictis, & adde oĩno, quod no. Pau. de Cast. in consilio suo ccxciiij. quod bene no. quia ita fuit seruatum Veronae.

a Hospita. *Hospitale constructũ sine autoritate episcopi, põt destrui per construentẽ ad libitũ suũ: glo. pen. in quia cõtingit. de religio do. xviij. q. ij. quidam. c. inter dilectos de donat. Bal. in l. orphanotrophos. de episco. & cle. Hospitali nõ religioso nõ possũt annecti iura spiritualia: aliàs sic. Car. in Cle. ij. § . fina. post glo. de praebendis. Hospitale priuatũ potest quilibet facere in domo propria. Innocen. in c. ad hoc. de reli. do.*

Cautela, quando est prohibita alienatio à testatore, quomodo alienatio ualebit, non obstante prohibitione. C CXII.

1 *Clausula, uisis & inspectis uerbis testamẽti, quam uim habeat, remissiuè.*

SI PATER, qui habet fortassis filios dissolutos, & iubet eos non alienare mobilia, vel immobilia, saluo nisi in casu redẽptionis captiuorum, vel debiti, ante xxv. vel xxx. annos, & si secus facerẽt, illa bona ex tũc adiudicat, & relinqt tali hospitali, vel ecclesiae: an possit adhiberi aliquod remediũ, & occurri tali ꝓhibitioni. Dico, ꝙ sic, videlicet ꝙ filij alienent: praecedente prius repudiatione firmata pacto, vel stipulatione solẽni per locorũ praepositos, & dicti repudiationẽ fieri faciant ex causa transactionis appositae illis verbis,
1 * visis, inspectis, & cognitis verbis testamẽti, de quibus habetur in l. de his. ff. de trãsactio. ita dicit Ang. in l. quoties. C. de fideicõ. q dicit, ꝙ ita multoties practicauit Perusij, per illũ tex. & idẽ tu dicas, quãdo testator prohibuit alienationẽ bonorũ, & in casu, quo fiat alienatio, quòd bona trans-

transeant in nepotes, vel alios sues consanguineos: quia si filij volũt alienare, faciant, ꝙ nepotes, vel consanguinei consentiant, & valebit alienatio sine pœna: vt est casus in dicta l. nepoties. & ita aliàs fieri feci.

Cautela pro emente rem alienam à fisco, uel à massario pignorum. CCXIII.

1 *Ratihabitionem emptori habere expedit.*

SI VENDVNTVR bona per nõ dominum mihi, & sit casus, in quo si tu emis aduersus dominũ, puta quia ille, qui vẽdidit mihi, vendidit iure creditoris, & habuit potestatẽ vẽdẽdi, ego possum ad maiorẽ cautelã implorare iudicis officiũ, vt dominus ratificet venditionẽ ꝑ publicũ instrumẽtũ, qa fortè nõ semp ꝓbari poterit, ꝙ ille habuit potestatẽ vendendi. *Et sic expedit emptori habere expressam ratihabitionẽ. Ita dicit Bald. & Pau. de Cast. in authen. si captiui. C. de episcopis & clericis. per tex. ibi, captiui autẽ si redierint, necesse habeãt, &c. quod tene mẽti, quia est vtile pro illis, qui emunt bona & possesiones à fisco vendẽte rem alienã, iure creditoris, & pro ementibus ab officio, siue à massario pignorũ. & ad hoc adde gl. not. in l. ij. versi. nec cogit. in j. gl. magna, in fine, & qđ ibi not. ff. soluto matrimonio. & qđ not. per Bart. in l. si finita. §. eleganter. ff. de damno infecto.

Cautela ad recusandos officiales ĩ syndicatu excedẽtes ĩ torturis contra reos. CCXIIII.

1 *Officiales excusantur de his, quæ sui superioris iussu fecerint.*

2 *Officiales an possit conueniri post syndicatus tempus.*

OFFICIALES prætorum, vel aliorũ rectorũ, sæpe ponunt aliquem ad torturã, non præcedẽtibus indicijs, vel eis nõ legitimè probatis, vel si ex tũc indicia sufficienter probata excedũt modũ in torquendo, si agitur cõtra eos in syndicatu, duplex est cautela: *vna, vt ipsi officiales nõ teneãtur, si probant hoc fecisse de mandato prętoris, vel alterius rectoris sui, qui excusantur ratione iussus superioris: vt probatur in l. liber homo. ij. ĩ principio, & ibi per gl. & Doct. ff. ad legẽ Aquil. & ꝑ textũ & glo. in l. ad ea. ff. de regu. iuris. in vltima char. & in l. is qui in puteũ. §. qui tutoris. cũ gl. ff. qđ vi, aut clàm. & in l. furti. §. qui iussu. & in l. liberorũ. §. fi. ff. de his, qui not. infa. & in l. nõ videtur. §. iussu. ff. de re iudica. & in l. iniuriarũ actio. §. si quis qđ decreto. cũ glo. ff. de iniur. & in c. qđ quis mandato. & quod ibi not. per Dynũ, de regulis iuris. in vj. Alia cautela est, vt prętor, vel alius rector superior non teneatur, videlicet, vt oblato libello in syndicatu cõtra aliquem de familia sua, elapso tẽpore ad dandũ libellũ contra prætorẽ, faciat officialẽ suũ culpatũ probare, ꝙ fecit de mandato ipsius prętoris, & ipse prætor cõfiteatur: & tũc vterq; erit securus, videlicet officialis, qa facit de mãdato superioris, & ipsius superioris est elapsum tẽpus sui syndicatus, iuxta l. vnicã. C. vt oẽs iud. tam ciuiles, quàm criminales. & ita tenet Flor. in d. l. liber homo. in prin
2 cip. adde tamen, *ꝙ licet prętor, vel alius officialis nõ possit couenĩri in loco officij, post tẽpus syndicatus, tamen in patria propria poterit perpetuò conueniri: vt est gloss. singul. in

in l.j.ff.ad legē Iuliā repet. secundū Angelū in l.iubemus.C.eo.titu.quā glo.ibi intelligit,nisi fuisset in syndicatu absolutus,quia tunc obstaret exceptio rei iudicatæ:& ideo sit cautus pretor, vel officialis, vt nemine cōparente tēpore syndicatus, faciat pronunciari,ꝙ ipse se bene gesserit, & ꝙ nullus posit de cętero amplius cōueniri, & adde quod not.Doct.in l.manci. C.de seruis fugitiuis. & qđ dictum est de tortura,idem dicas de alijs,quæ spectant ad officium prætoris eadem ratione.

Cautela pro assessoribus,uel iudicibus deputatis per potestatem, quòd non teneantur de delicto potestatis. CCXV.

a

1 *Potestates super eorum excessibus,qua pœna teneantur,an eadem eius officiales & iudices mulctentur.*

2 *Officiales an de rectoris iniustitia teneātur,& contra ipsos repræsaliæ dari poßint.*

SI POTESTATES *terrarum ferunt setentias iniquas,vel iniustas de consilio iudicum de curia,ea pœna, qua tenetur potestas, tenētur & omnes iudices eius: vt probatur in aut.vt nulli iudi. §. quoniā. col. ix.& ibi hoc not.Ang. & pro hoc optimè facit text cū glo.& quod ibi no.in c.j.de offi.delega.& de cōsilio iudicū ferri dicitur,nō solū,quando dicitur,ꝙ eorum cōsensu, vel deliberatione fertur sentētia,sed etiā si dicatur sub examine talis iudicis:vt in authen.vt litig.§. omnē.ibi, vel sub legitimi iudicis examīe ceptas.col. viij.& probatur in l.si ille. ibi,sub examine ꝓuincialis iudicis. C. de decu.lib.x.Nam secundū Ange.in d.§. omnē verò.circa finē inquisitionis, & sententiæ, quæ hodie formantur per rectores terrarū sub examine iudicis maleficiorū, dicuntur ferri per iudices,sicut per rectores ipsos: & si iniustitia facta fuerit,ita tenentur iudices maleficiorum, sicut & ipse rector. & quādo officiales ita expressè inuitauerūt rectorē ad aliquā iniustitiā faciēdā, sicut cōtra rectores, ita contra officiales sine dubio possunt cōcedi represaliæ:vt C.de aduocat. diuerso.iudi.l.per hanc. ibi,adiutores etiā eorū.& C.de excusa.mune.l.pe.lib.x.& ita no.Bar.in suo tractatu repræsaliarū,in ij.q.vj. quæsti. principalis.iō sint cauti assessores[a], vel officiales potestatum, vel rectorum,vt nūquàm in actis faciant scribi,ꝙ sententia feratur de eorū consilio,vel deliberatiōe,aliter possent conueniri tēpore syndicatus,& eandē pœnā sustinere,quā potestas, vel rectores,secundū Angel.de Peru.in §.omnē verò:vel quòd nō scribatur sub examine talis iudicis: quia esset idē per illū tex.in d.l.si ille. Itē hęc dicta verba nō scribantur,ne ex tua taciturnitate videaris cōsētire,vt in iustitia ministretur,& per cōsequēs tu officialis tenearis,sis cautus,vt ꝓtesteris,& pertinaciter resistas potestati,vel rectori tuo,& in actis scribi facias de tua assertione,vel protestatione,ꝙ ius in dicta causa dicat. Iste est cautus in appellatione,in causa ciuili:in l.quoniā iudices.C.de appel. ergo idē & fortius in criminalibus. vt no.Ang.de Aret.in suo tract.maleficiorū,in verbo,de cōsensu,& deliberatione omniū iudicū.quē omnino vide.& idē dicit Bart. in tractatu represaliarū,in ij.q.sextę quęsti.pricipalis,in princ. *vbi elegāter dicit

distin

distinguẽdo, an officiales teneantur de iniustitia rectoris, & contra eos possint cõcedi repræsaliæ, ꝑ dictã l. quoniã. C. de appel. & l. oẽs. in fi. C. de decurio. Consulẽdũ est ergo secundũ eũ, officiales, quãdo talia occurrunt, ꝙ protestetur, ꝙ nõ cõsentiũt, & illa, quę fiunt nõ sũt de iure, & de hoc fiat instrumẽtũ: hoc videtur requiri, vt d. l. quoniã. & hac cau 1 tela vsus fuit quidã Parmẽsis vicari[9] in ciuitate Senarũ, qui dũ potestas vellet suspẽdere vnũ Iudæũ iniustè, fecit protestationẽ in scriptis, qualiter cõtra ius volebat eũ suspendere, & ꝙ ipse nõ cõsẽtiebat, & vide quæ dixi suprà in lxiij. cautela, quę incipit, quando fit processus per potestatem.

1 Assessores. *Aßeßor tenetur de mala administratione officij, & nõ potestas. Cy. et Bar. in l. diẽ functo. in iij. col. in uersi. itẽ pone, ꝙ remotus ff. de offi. aßeß caue, quia nõ loquitur in istis terminis, sed loquitur in potestate remoto ob culpã, an salariũ debeatur aßeßori. et in l. quoniã iudices. C. de app. nisi ipse protestet̃ potestati facienti. aliàs enim factũ præsumit̃ de cõsensu suo, secũdũ Lud. Po. in fine uersi. aßeßor. uer. ad de ꝙ aßeßor. & uide Alexan. in l. diẽ.*

Cautela, quam debes adhibere, quãdo uis mutuare ecclesiæ, uel monasterio, CCXVI. 1

1 *Ecclesiæ in utilitatem quod pecunia conuersa sit, quomodo probetur.*

VNVS est modus mutuandi ecclesijs & monasterijs, per quẽ releuatur creditor ab onere ꝓbãdi, ꝙ mutuũ sit cõuersum in vtilitatem ecclesiæ, vel monasterij, videlicet, ꝙ in capitulo solenniter cõuocato cõstituatur procurator, siue syndicus cũ speciali mandato, & sufficienti ad recipiendũ mutuo nomine ecclesiæ, vel monasterij, tantam pecuniæ quantitatẽ, à tali creditore, & ad obligandũ ipsam ecclesiam, & eius bona, pro illa quantitate mutuo assumenda: tũc enim si creditor mutuat tali procuratori, vel syndico, vsq; ad quantitatẽ in mãdato cõpręhensam, exoneratus erit à probatione, *ꝙ sit versa ĩ vtilitatẽ ecclesiæ. c. q̃d qui busdã. extrà de fideiusso. & ibi hoc not. expreßè glo. quæ incipit, istud est notabile. in fine. & est glos. nota. in aut. hoc ius porrectũ. in glo. fi. C. de sacrosanctis ecclesi. & pro hoc facit glo. in l. certũ. §. si quis absente. in versicu. domino. ff. de cõfes. & gl. in aut. de alie. & emphyte. §. si verò quis aut episcopo. in glo. quæ incipit, sed creditorib[9] profecerũt. collatio. ix. & ibi videas Iacob. de Bel. & de ista materia vide Alber. de Rosa. & Doct. in dicta aut. hoc ius porrectum. & quod notatur xij. q. ij. c. hoc ius porrectum.

Cautela quomodo articulabitur ille, qui uendicat uxorem, quam cognouit carnaliter, cõpula præcedente. CCXVII.

1 *Matrimonium præsumptum quod eße dicatur, ita quòd ab eo discedere non licet.*

SI CONTRACTVM *est matrimonium inter duos per verba de futuro, quę verba propriè inducũt sponsalia, & secuta sit copula inter eos, ista spõsalia trãseũt in matrimoniũ ꝓsũptũ, & nõ est licitũ discedere ab eo: & si posteà vn[9] ipsorũ cũ alio cõtrahat, etiã per verba de præsenti, stat primo matrimonio, & nõ secũdo, etiã si in secundo interuenerit

rit copula carnalis:vt probatur in c. is q̃ fidẽ.& in c.si inter virũ. & in c. veniẽs.ij. & c.sicut ex literis.extrà de spõsa.secus si præcedat copula, & sequant̃ spõsalia:vt d.c.veniẽs.nec sufficeret ꝓbare spõsalia & copulã, nisi ꝓbetur,ꝙ copula sit subsecuta, vt ibi:& ideo bene aduertat ille,q̃ articulatur,seu capitulat in hac materia, & cõcludat,ꝙ post sponsalia, secuta est copula,si vult,ꝙ habeatur ꝓ matrimonio præsumpto,& ei stetur.Nã si probaret spõsalia,& copulã simpliciter nõ releuaret:quia potuisset copula præcessisse spõsalia: secũdũ do. Ant.de But.in d.c.veniẽs.secũdo, in prin.per illũ tex.facit l.ad probationem.cum ibi nota.C.de probatio.

Cautela instruens aduocatum rei,cùm producitur testamentum,habens clausulam codicillarem. CCXVIII.

1 *Testamento alia solennitas requiritur, & alia in codicillis,uel in alia ultima uoluntate.*

CAVTVS aduocatus,seu procurator rei,dũ ꝓducitur testamẽtũ,vl'agit̃ vigore testamẽti,ĩ quo est clausula codicillaris, iuxta no.ĩ aut. ex causa.C.de libe. præte.debet ante litis cõtestationẽ petere:an actor testamẽto,qđ ꝓducit,velit vti, an vt codicillis,vel alia vltima voluntate: nã cogitur eligere,& facta electiõe, non poterit variari:vt l.fi.in prin.C. de codicil.& l.ꝙ in hærede. §.eligere.ff.de trib.& c. ad falsariorũ. extrà de crim.fal.prope prin. & erit vtile.
1 *qa alia solẽnitas reqritur in testamẽto,vt l.hac cõsultissima. C.de testa.& alia reqrit̃ in codicillis, vel in alia vltima volũtate:vt d.l.fi.C.de codicil.& ita tenet Spec.ĩ ti.de instru. edi. §.cõpẽdiosa.ver.& no.ꝙ cũ[...] ma voluntas.& ita aliàs obseruat[...]

Cautela,quòd illi, qui non pos[...] sunt esse testes, si sint rog[...] & adhibiti à partibus, lic[...] possunt. CCXI[...]

1 *Testes idonei non sunt parentes pro liberis, & liberi pro parentibus.*
2 *Testis rogatus semper idoneus est,quantumcunq; alias inhabilis sit.*
3 *Testis uocatus,eo ipso approbatus uidetur per eum,qui ipsum uocari fecit.*
4 *Testis domestici testificatio ualet,quando sunt testes instrumentarij.*
5 *Notarius uocatus de facto communi, ab utraq; parte instrumentum conficere potest,etiam si sit magis domesticus unius partis,quàm alterius:& maiori affectione coniunctus.*

1 LICET regulariter *parẽtes ꝓ liberis,& liberi ꝓ parẽtibus nõ sint testes idonei,vt l.parẽtes. C.de test. & l.testis idoneus.ff.eo.nec cõsanguinei:vt l.lege Iulia.ff.e.nec domestici,aut familiares,vt habet̃ ĩ c.i literis.extrà de testi.& ĩ c.insinuãte. extrà de off.dele.& l.idonei.ff.de testi.nec ꝓcuratores,vel aduocati,iuxta l.fi.cũ ibi no.ff.de test.nec aliæ ꝑsonæ similes,vt notat̃ ĩ dictis iurib⁹: tñ hæc regula fallit, qñ tales testes fuissent adhibiti,& rogati à partib⁹: qa testi etiã non fide digno adhibet̃ plena fides,qñ est à partibus ꝓ teste adhibitus:vt est gl.sing.in aut. de testi. §.&licet. q̃ incipit hęc verba innuũt.col.vij.secundũ Bal.in l. parentes.C.de testi.& in l.ad testiũ.§.j.ff. de testi.quẽ seqtur Lud.de Ros.in rubrica,de arbitris.in viij.col.ad fin.& idẽ tenet Alberi.Mal. in suo tractatu de testibus.in iiij.col.in prin. qui dicit ꝑ ꝓdicta, 2 *ꝙ vbi testis est rogatus,

tis, semper est idoneus, quãtuncũq;
aliàs sit inhabilis: & pro hoc põt vti 5
cautela secundùm eũ, vt in cõtracti
bus eligantur potius fratres, vel affi
nes testes in instrumẽtis, quàm alij:
quia poterunt testificari rectius, & i-
deo dicit, ꝙ in quæstione facti, dum
esset accusatum testamentum de fal
so, & esset rogatus quidã affinis, ex
quo testator eum rogauit, & subdit,
ꝙ idem est generaliter, siue sit roga
tus à contrahentibus, siue à testato-
re, siue à iudice, vt semp sit idoneus,
& idem tenet Bal. in l. data opera. in
ii. colum. versi. item qui vocatur. C.
3 qui accusar. non pos. qui dicit,* quòd
ille, qui vocatur ad testimonium, eo
ipso videtur approbatus per eum,
qui fecit vocari, & debet examinari:
vt nota. xviij. questio. ij. in decima. &
idem tenet ipse Bal. in c. in nomine
domini. extra de testi. & idem tenet
Angel. in l. j. in vltima col. C. de te-
stamen. qui dicit per illam gloss. sin-
gularem. in d. §. & licet. quod si à cõ
trahentibus testes etiã inhabiles ex
certa scientia ad validitatem actus
fuit adhibiti, inter eos testificari po-
terunt, nec poterunt reprobari. pro
hoc optimè facit quod no. Anto. de
But. in c. ex literis. in primo & ij. no.
& pen. col. versi. & pro hoc põt dici.
cum versi. seq. extrà de transact. facit
l. si quis testibus. C. de testi. & quod
nota. in l. inuiti. eod. tit. Itẽ pro hoc
optimè facit, quod no. Bal. in l. dictã
tibus. C. de testa. & in l. ij. versi. sed q̃
ro, quid si fuit domesticus. C. de te-
4 stib.* vbi dicit, ꝙ testificatio domesti
ci valet, quando sunt testes instrumẽ
tarij: quia vtraq; pars eos adhibuit:
allegat leg. sciendum. & ibi optimã
gloss. ff. de vsuris. & quod not. Bald.
in l. instrumenta. C. de probat. vbi di
cit, secundùm Nicol. de Matt.* ꝙ qñ
notarius est rogatus de facto cõmu-
ni ab vtraque parte, puta de contra-
ctu, potest conficere instrumentum,
etiam si sit magis domesticus vnius
partis, quàm alterius, & ei sit maio-
ri affectione coniunctus. ad idem vi
de Bartol. in l. si pater. in princ. ff. ad
leg. Falci. vbi dicit, quòd licet pater
non põt esse testis pro filio, vt dicta
l. parentes. põt tamen notari⁹ instru
mentũ filij scribere: vt dicta leg. si pa
ter. Ratio, quia hoc instrumentũ scri
bit de mãdato partiũ, & sicut partes
consentientes possunt partẽ, iudicẽ,
& arbitrum eligere, vt l. quia etiam.
ff. de arbitris. ita possunt pariter no-
tarium eligere. & prædicta intellige
vera, quando partes cognoscebant
conditionem testis & notarij: videli
cet, quòd esset consanguineus, vel
domesticus vnius partis, ex alia cau-
sa nõ inidoneus: quia tunc videntur
partes ei plenam fidẽ adhibere. & ita
intelligitur gl. in d. §. & licet. sicut e-
tiã intelligit Ang. in l. j. C. de testa. vt
suprà dixi. & ita aliàs habui de facto,
in casu quo vnus fecit testamentũ, &
adhibuit fratres legatarij in testamẽ
to, & dum oriretur de legato dubiũ,
fuerunt producti fratres, & dicebãt,
quòd erant idonei testes, ex quo te-
stator dixerat notario, si fratres isti
legatarij possunt esse testes, adhibea
mus eos: & notarius affirmauit testa
tore volente: & licet pdicta videant
esse contra iura, quæ loquuntur sim
pliciter, & iudices de grossero hoc
non crederent ei, tamen est verum.

Cautela, quando debet fieri cõ-
promissum, uel transactio, ut
extendatur ad omnia, etiam

ad decisa per sentẽtiã. CCXX.

1 *Compromissum, uel transactio, de re clara fieri non potest.*

2 *Significatum non habere, nihil aliud est, quàm negligere.*

SI VIS facere cõpromissum, vel transactionem plenissimã, & generalem, cautela est, vt dicatur, faciamus compromissum plenissimũ de omnibus causis, litibus, quæstionibus, & differentijs vertẽtibus, & quę verti possent inter partes quacunq; ratione vel causa, & quòd intelligatur esse lis, quæstio, controuersia, & differẽtia de omni eo, sup quo fuit arbitratum, secundùm Ange. in l. prima. ff. de transact. de quo vide omnino ibi, dominum Paul. de Castro: & vide Anto. de Butrio, & Canonistas in c. exposita. extrà de arbitris. & addatur, cum omnibus depẽdentibus, cõnexis, & emergẽtibus ab eisdem quoquo modo, iuxta nota. in l. eum actum. in princip. ff. de nego. gest. &
1 hæc verba dicuntur: *quia de re clara, vel decisa regulariter non potest fieri compromissum, vel transactio: vt dicta l. j. cum ibi no. ff. de transac. & propter dicta verba valebit compromissum & transactio, etiam sup rebus claris & decisis: secundùm Angel. & Docto. in dicta l. j. Item addatur, quòd dictum compromissum, vel transactio, vel quictatio, siue liberatio referatur ad omnia tam cognita, quàm incognita, etiam si dolo alicuius contrahentium erant incognita, & in genere, & in specie: & etiã ad iura, & obligationes quascũque, etiam ex futuro pendentes, & quacunque causa: aliàs ad ista nõ referãtur: per l. tres fratres. cùm ibi no ta. ff. de pact. Et ibi hanc cautelã ponit Ange. & inquantùm fiat super controuersijs, & differentijs ex testamento pendentibus, semper adijciantur verba, visis, inspectis, & cognitis verbis testamenti, vel talis vltime voluntatis: tam per ipsos contrahẽtes, & litigantes, quàm per alios Iurisperitos: secundùm Angel. in d. l. tres fr. tres. qui dicit, hoc modo euitari omnem errorem & amaritudinem: hoc etiam per l. de his. cum ibi no. ff. de transact. & si litigantes, vel transigentes sunt literarũ ignari, apponi facias hæc, Visis, ĩspectis, & cognitis verbis testamẽti, vel vltimæ voluntatis per Iurisperitos, de eorum mãdato, & in eorũ notitiã, insinuesq; plenariè in vulgari sermone, ad eorũ plenam & clarã intelligentiã: vt l. j. § [illegible] ff. de verb. oblig. secundùm Angel. in dicta leg. de his. in princi. & si ista verba non essent apposita, tamen si partes asseruerunt se habere plenã notitiam, sufficeret partes leg[illegible]
2 *quia non habere significatum, nihil aliud est, quàm negligere: quia significatum huius verbi, sola inspectione non verificatur: vt l. j. §. sed si legi. ff. de his quæ in testamento delentur, secundùm Angelum. in dicta lege, de his. circa principium, quæ omnia bene nota: quia quotidiana.

Cautela in fauorem tutorum, ad exonerandum eos, quòd finita tutela, non possint amplius molestari à minoribus. CCXXI.

1 *Tutor de tutelæ administratione, quinque modis absolui potest.*

2 *Calculatorũ officiũ quod esse debeat, & quæ eorum relatio: remissiuè.*

3 *Adultus curatorem habens testari potest.*

Metus

4 *Metus omnis & reuerentia minoris, agnatorum & cognatorum præsentia cessare præsumitur.*

5 *Contractus bona fide factus, quando præsumatur.*

6 *Dolo quis conqueri non potest, ubi consanguineorum, uel amicorum præsentia fuerit.*

7 *Tutore dolus & culpa abesse præsumitur, consilij coniunctorum ratione.*

8 *Amicorum idem, quod consanguineorum præsentia operatur.*

9 *Minor de dolo, uel metu conqueri non potest, propter præsentiam, & autoritatem, uel decretum iudicis.*

10 *Simoniam iudicis autoritas cessare facit.*

11 *Iudicis decretum operatur, ut quis allegare nequeat se ultra, uel citra iusti pretij dimidiam deceptum.*

12 *Iudicis autoritate, solennitates omnes adhibitæ præsumuntur.*

13 *Absolutione generali quis liberatus nõ uidetur ab eo, quod per dolum, uel latam culpam factum fuerit.*

14 *Absolutio quantumcunq; generalis tutori, uel alteri facta, nõ extenditur ad bona, quæ apud absolutũ de bonis absoluentis essent.*

15 *Verbum refutatio, quod uerbum sit.*

16 *Iuramentum minori simpliciter præstitum, quid operetur.*

17 *Debitor, qui uult plenissimè liberari, quid in instrumento facere debeat.*

18 *Iuramentum de iure canonico fortissimum uinculum extat.*

TVTORES SEMPER desiderãt finita tutela, se liberare ab administratione tutelæ, ita vt amplius minores, vel facti maiores nõ possint conqueri, vel molestare eos de mala administratione, ideo videamus de remedio. Pro quo dic, ꝙ quinque modis potest tutor absol-
1 ui:* Vno modo, per sententiam arbitri, in quo factũ fuerit cõpromissũ, vt l. iij. in prin. ff. de arbitris. & ibi habetur per gl. & Doct. Secũdo modo, per sentẽtiã arbitratoris, de quo dic, vt ibi per Bart. & Docto. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soci. & per Canonistas in c. Quintauallis. extrà de iureiur. Tertiò modo, ꝑ sententiam iudicis ordinarij, cui arbiter æquiparatur, vt l. j. ff. de arbit. Et hoc põt fieri duobus modis. Vno modo per viam libelli ordinarij, in quo petatur per minorem, ꝙ tutor, vel eius hæres rationem administrationis tutelę generaliter gerat, iuxta notata in l. licet. C. de iudi. & hoc casu poterit etiam peti vel per minorem, vel tutorem, vel eius hæredes, ꝙ eligantur calculatores[a] ad videndum, & examinandum omnes rationes dictæ tutelæ: & postea ad referẽdum iudici, velut iudici permittitur eligere dictos calculatores: quia in causis, in qbus calculationes vertuntur, permittitur iudici ponere arbitrũ seu arbitros, id est, calculatores qui prædictas calculationes discurrant, & referant: vt C. de vsu. & fruct. leg. l. ij. & ff. si cui plusquàm ꝑ legẽ Falc. l. j. & l. si residuum. C. de distrac. pig. Ita not. dicit Bart. in consilio suo ix. quod incipit, literas magnificentiæ vestræ. & idem no. Ange. in dicta l. j. §. Marcellus. ff. si cui plusquàm per
2 legẽ Falci. Vbi vide.* Qualiter autẽ calculatores debeãt, & per quẽ, vel quos, & eorũ relationẽ, vide omnino per Ang. in dicta l. ij. C. de vsu. & fructib. leg. Alio modo põt procedi coram iudice, scilicet per viã libelli particularis: quia minor cõqueritur

de quibusdam particulariter, & specificè contra tutorem, & eius hæredes, iuxta notata ĩ dicta l. licet. C. de iudicijs. & tunc nõ est necessaria datio calculatoris, sed solùm veniendũ est ad probationes necessarias: & hi duo modi possunt obseruari coram arbitro, & arbitratore, qui æquiparãtur iudicibus: vt l. prima. ff. de arbitr. & l. non distinguemus. §. cùm quidam. eodem titu. Quartò modo, põt principaliter tutor absolui in testa-
3 mento minoris, *quia etiam adultus habẽs curatores, potest testari: vt est glos. notabilis in l. Aurelius. §. Cai⁹. in versic. legitimam. ff. de libe. leg. & alia in l. prima. §. fuit quęsitum. ff. ad Trebellianum. vel etiam in codicillis, & per viam liberationis & legati: & ista liberatio põt relinqui tribus modis: vt nota. in d. §. Caius. in glossa magna. & de isto modo absoluendi, vide tex. gloss. & Doctores in l. si qui rationes. ff. de liber. lega. & l. quidam decedens. de admini. tutor. & in l. si seruus vetit⁹. de leg. primo. plenissimè per Bartolũ, in dicto §. Caius. Quinto & vltimo modo, põt absolui tutor, videlicet per viã liberationis, siue etiam donationis inter viuos, puta, quia minor absoluit, & liberat sponte, sine redditione rationis, olim tutorem suum, vel eius hæredes. Et iste modus, ad hoc vt sit securus, debet fieri cum præsentia agnatorum, vel cognatorum ipsius minoris, & cũ presentia alicuius iudicis ordinarij autorantis, & quod dicti agnati, vel cognati bene, & diligenter prius examinẽt ipsum minorem, an velit facere liberationem, seu absolutionem sponte, libere, & ex certa sui sciẽtia, non ductus aliquo errore iuris, vel facti, tim[...] metum, vel minas, seu dolum [...] circunscriptionem, & hoc iud[...] ferant, & ita etiã iudex de præ[...] diligẽter examinet, & inquirat [...] bus peractis minor dicat, & aff[...] se bene vidisse rationes suæ tu[...] & quòd absoluit & liberat di[...] suum tutorem ab omni eo, quo[...] ipse administrasset de bonis su[...] per negligentiam, siue per cul[...] leuem & latam, siue etiam per d[...] & de omni eo, quod de bonis & [...] bus suis peruenisset ad manus d[...] tutoris, & de præsenti esset, vel repe[...] riretur in manibus dicti tutoris, vel eius hæredis, & promittit eum t[...] rem, vel eius hæredes amplius n[...] quietare, vel non molestare de i[...] vel de facto, in predictis rationi[...] & alia quacunque ratione, seu causa: & maximè, quia etiam intellig[...] dictum tutorem bene gubernas[...] omnia bona sua, & si dict⁹ tutor, se[...] eius hæres teneretur sibi vigore administrationis dictę tutelę in aliqu[...] re, vel quantitate, quantacunque sit illa res, vel quantitas, ex nunc facit [...] bi refutationem, finem, remissioné, liberationem, & donationẽ, vel pactum de vlterius non petendo: & ponatur ei iuramentum minoris, per quod promittat, se omnia & singula suprà scripta habere firma, rata, & grata, & attendere, & obseruare, & nunquàm in aliquo contrauenire, seu facere de iure, vel facto ratione minoris ætatis, seu ratione alicuius læsionis, quantacunque sit, vel esset læsio, etiam si esset in magna seu maxima quantitate, & alia quacunque ratione, vel causa cognita, vel ignota,

næ dici, vel excogitari posset: promittat etiam non petere restitutionem in integrum, quæ competit minoribus ex aliquo casu, nec restitutionem, quæ cōpetit maioribus viginti quinque annis: ex quocunque casu, maximè ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur, iuxta l. prim. in fine. ff. ex quibus causis maior. & in dicto instrumento scribatur consensus dictorum agnatorum & cognatorum, & decretum siue autoritas iudicis, qui pronunciet omnia & singula suprà scripta, ritè & rectè facta fuisse, & valere & tenere: & quia iste vltimus modus absoluendi tutorem, est plenior & tutior, ideo ipsum examinemus: & primò dixi, quòd debet fieri absolutio & liberatio cum præsentia agnatorum, vel cognatorū minoris,
4 *quia propter talem præsentiā eorum, omnis metus, & nimia reuerentia cessare præsumitur: vt l. trāsactionem. C. de de transactio. secundùm Bartolū, Baldū, & Doctores, ibi, & idem dicit Bart. in l. frater à fratre. in vltima charta, circa principiū. ff. de
5 condictione indebiti. *Vbi etiam dicit, quòd talis cōtractus præsumitur factus bona fide, & præsumitur cessare omnis suspicio. & Baldus idem dicit in l. prima, in secūda columna. ff. si quis aliquē testari prohibet. & idem tenet Bar. in l. j. C. de præd. de-
6 cur. lib. x. *vbi prius dicit, quòd præsentia consanguineorū, vel amicorū operatur, vt quis nō possit conqueri de dolo vel metu, per illum textum. facit quod not. Baldus in l. Pollæ. C.
7 de his, quibus vt indignis. *Vbi dicit quòd ratione consilij coniunctorū, præsumitur à tutore abesse dolus & culpa: quod est no. dignum secūdū eum. Sed si non essent agnati, vel cognati seu consanguinei minoris, vel eius parentum, adhibeantur amici.
8 *Nam præsentia amicorū idem operatur, quòd præsentia consanguineorum: vt probatur in dicta l. trāsactionem. & ita ibi not. Bar. Bal. & Doct. & Bart. in d. l. j. C. de præd. decur. lib. x. facit l. magis puto. §. in primis. ff. de rebus eorum. & l. hæc autem. §. j. versicu. si autem non habeant. ff. qui bus ex causis in possessionē eatur. & l. fina. ff. vbi pupill* educari debeat. Sed si amici minoris, vel eius parentū nō reperirentur, tūc aliud consilium est, quòd eligātur duo, vel tres boni viri à prætore, vel à iudice loco attinentium, qui videant, & examinent dictum minorem, sicuti in consanguineis dictum est. pro hoc d. l. hæc autē. §. primo & de hoc sunt statuta in multis locis, Sed si non essent statuta, tamē bonum consilium est: quia operatur idem, quòd præsentia consanguineorum. Item dixi, debet adhiberi præsentia iudicis ordinarij, qui interponit decretum
9 suum &c. *Et est ratio, quia propter eius præsentiam, & autoritatem vel decretum, ipse minor non poterit conqueri de dolo, vel metu. ita not. dicit Barto. in d. l. frater à fratre. & Cardina. Zaba. in c. de cætero. in prima & secunda opinione, extrà
10 de transac. *vbi etiam dicit, quòd autoritas iudicis fecisset cessare Simo-
11 niam. allegat c. nisi. de prębendis. *Item operatur decretum iudicis, vt quis nō possit allegare se deceptum vltra vel citra dimidiam iusti pretij, vt singulariter notat Bartol. in dicta l. j. per illum textū. C. de prædi. de-

cur.& Bar.& Ang.in d.l.j.C.de præ-
scriptio.xxx.annorũ.& Ange.de A-
retio.Institu.de actio. §.si quis agẽs.
12 *Item operatur,vt omnes solennita
tes præsumantur adhibitæ:vt singu-
lariter not.Specu.in titu.de emptio.
& vendit.§.nunc sciendum.versi.&
breuiter scias.& habetur per Docto.
in l.sciendum.ff.de verborum obli-
gatio.& facit quod notatur in l.cùm
hi.§.si prætor.ff.de transactio.Item
quod dixi, fuit per negligentiam,si-
ue per leuẽ & latam culpam,& dolũ:
13 *quia per absolutionem generalem
non videtur quis liberatus ab eo,qđ
per dolum, vel per latã culpam abso
lutè factum est:vt est text.in l.si quis
rationes.ff.de libe.lega.& in dicta l.
si seruus vetitus.ff.de legatis primo.
in vltima charta.& l. quidã decedẽs.
& ibi per glo.& Docto.ff.de admini
stra.tutorum.& nota plenè per Bart.
in l.Aurelio.§.Caius.ff. de libe.leg.
Item dixi,de præsenti esset, & repe-
14 riretur in manibus dicti tutoris:*qa
absolutio quantũcunq; generalis fa-
cta tutori,vel alteri, non extenditur
ad bona,quæ apud absolutum essent
de bonis absoluẽtis:quia de illis nõ
videtur cogitatum, nisi expressè di-
ctũ sit:vt in l.dominus Sticho.§.fin.
de pecu.lega.& ibi hoc notat Barto.
& in dicta l.si quis rationes.& in d.l.
quidam decedens. & in d.l. si seruus
vetitus.& per Doctores in dictis iu-
ribus.& probatur in l. tres fratres.&
ibi no.de pactis. Item dixi quantacũ
que sit illa quantitas.quia si dicere-
tur,& in aliquo teneri, &c.itellige
retur de modico, iuxta notata in si-
mili de venditione: vt l.ij. C. de rei
vẽdica.& in l.sciendũ.ff. de verborũ
obliga.& nota.per Cano.in c. Quin
tauallis.de iureiurand. quãdo [illegible]
potestas arbitratoribus. Itẽ [illegible]
nunc facit finem,refutationem,[illegible]
missionem: in qua licet non v[illegible]
ex aliquo capite liberatio, ex[illegible]
videatur liberasse tãquàm ben[illegible]
serit, valebit tanquàm donatio [illegible]
15 futatio. *Item vsus istis verbis, [illegible]
verbum refutatio, est verbum ge[illegible]
rale: ergo cõiter ista verba sole[illegible]
poni in instrumentis p notarie[illegible]
dixi, habere rata & grata: quia [illegible]
posset amplius minor venire co[illegible]
de iure vel de facto. Nã si promitt[illegible]
tur solùm ratũ habiturũ, intelligit[illegible]
promisisse de nõ cõtraueniendo de
iure tãtũ:sed veniendo de facto tan-
tùm, non teneretur: vt probatur i[illegible]
duob' glossellis, in l.id quod pau[illegible]
ribus.C.de episco.& cleri.& ibi ho[illegible]
nota.Bart.in l.metum.§. volenti.ff.
quod metus causa. & ad differentiã
inter ratum & firmum facit l. gene-
rali.C.de sacrosanctis eccles.& l.il-
lud. ff. de iure patronatus. & l.si pa-
ter.ff.de ritu. nupt.Item dixi, ratio-
ne minoris ætatis, vel alia quacunq;
16 ratione:*quia iuramentum simplici
ter præstitum,solùm operatur, vt [illegible]
præsentet eum maiorem: vt nota in
authẽ.sacramenta puberum.C.si ad-
uersus venditio. vnde necessariũ est
addere,vel alia quacunque ratione,
vel caus. Item dixi, causa cognita,
per textum l. qui iure militari. ff.de
testament. mili. per quem dixit ibi
17 Baldus & Angel.*quòd debitor,qui
vult plenissimè liberari, sit caut',vt
in instrumento faciat addere, quòd
dicta quictatio etiã ad ignorata, vel
incognita porrigitur.& idẽ etiã no-
tat in dicta l. tres fratres. de pactis.&
dixi in cautela præcedenti. Et aduer

te,

te, quia istud non procederet in mu
liere, vel minore, propter eorum fra
gilitatem: vt dixit Baldus & Angel.
in dicta, l. qui iure militari. per no. in
l. sciendum. de verborum obligatio.
& l. ij. C. de rescinden. venditio. hæc
verò clausula tantũ procedit in mi-
nore liberante. Sed aduerte, quia, vi
detur, quòd dictæ clausulæ non sint
necessariæ: quia aut minor non læditur
propter hanc liberationẽ, & non
est opus tanta solennitate. Aut est læ
sus, & istæ solennitates uidentur esse
iniquæ, & propterea non apponẽdæ.
Ad quod tu dicas, quòd dictæ clausu
læ quandoque sunt necessariæ & iu
stæ, quandoque non. Nam si minor
nõ læditur, tunc multæ de prædictis
sunt vtiles, & necessariæ & iustæ, &
omnes illæ, ex quibus tollitur omnis
præsumptio, vel suspitio metus vel
reuerentiæ, vel doli, vel cuiuscunq;
alterius fraudis. vel malę suspitionis.
Nam licet minor sit læsus, nõ posset
cõqueri, quòd dictã liberationẽ fe-
cerit inductus dolo, vel metu, & c. &
sic posset rescindi liberatio: vnde
hoc casu, dictæ clausulæ sunt neces-
sariæ, vel saltẽ vtiles & iustæ. Si verò
minor esset in veritate læsus ex di-
cta liberatione, puta quia tutor ma-
lè gubernauerat facta minoris: & tũc
aut intentio minoris est, ex aliqua
iusta causa, puta quia est filius, vel ne
pos tutoris, velle liberare ipsum quõ
dam tutorem suum etiã de omni eo,
quod malè gubernauit, & hoc vult
facere ex certa scientia, & tũc idem
valet, quòd dictæ clausulæ sunt vti-
les & necessariæ, ac etiam iustæ, & ap
poni possunt etiã in foro cõscientiæ,
dummodò declaretur prius minori
virtus & potentia dictarum clausu-
larum, & in quo prosunt, vel noce-
ant sibi in causa: sicut certioratur mu
lier de Velleiano: vt habetur in l. iu-
bemus. C. ad Velleia. & in l. sciẽdum.
ff. verborum obligatio. Tu, qui es
notarius, poteris vti dictis clausulis,
sed non aliter, vt statim dicam. Aut
intentio minoris est absoluere o-
lim tutorem suũ: quia credit ipsum
bene gubernasse, & si aliter crede-
ret, non liberaret eum: & tunc dico,
quòd dictæ clausulæ pro maiori par
te non sunt honestæ, imò iniquissi-
mæ: quia sunt præter & contra inten
tionem minoris, & per eas iniustè
deciperetur, & ideo hoc casu nota-
rius nunquàm apponat eas, per quas
excludi posset à beneficio restitu-
tionis in integrum, quin possit do-
cere de sua læsione & interitu, non
apponat hoc casu sacramentum mi-
18 noris, * quod est fortissimum vin-
culum de iure canonico: vt habetur
in capitulo, cum contingat. & capi-
tulo, si verò. extrà de iureiurando.
quia potest saluari sine interitu sa-
lutis eternæ iurantis: vt ibi. sed cum
interitu animæ deferentis, vel no-
tarij scribentis, vel aduocati, aut pro
curatoris, vel alterius hoc consulen
tis, vel alicuius autorãtis: & hoc mo-
do, & in hoc casu, intelligo quod di-
xit Cyn. in dicta authentic. sacra-
menta puberum. C. si aduersus ven-
di. in prima quæstione. vbi dixit,
quòd illa authentica, siue consuetu-
do, vt deferatur iuramentum, est era
ronea, & multos misit ad inferos, &
multa patrimonia iniquè acquisita
exinaniuit & destruxit: quod est nẽ
cessarium, & bene nota contra mul-
tos, & maximè aduocatos, qui hoc
consulunt, vt videantur sapientes,

 quod

quod nunquàm tu facias.

a Calculator. *Calculatores rationũ deputati per iudicẽ ad calculandũ, debẽt iurare. Bal. in l. hac edictali. §. his illud. ij col. uersi. pone cõsules mercatorũ. C. de sec. nup. & dicũt arbitratores secũdũ Bal. ibi. & per Bart. in cõs. literas magnificentiæ uestræ. & tex. not. in l. si residuũ. C. de pig. & in l. si cui libertas. de cond. & demon. & ibi Imo. & Pau. de Ca. qui dicit eos habere iurisd.*

Cautela qualiter debeat emanare rescriptum à principe, ad hoc, quòd quis possit audiri in causa, in qua non appellauit. CCXXII.

1 *Rescriptum impetratum à principe, ad hoc, ut aliquis audiri posit, ipso iure nullum existit.*

SVPPLICATVR sæpissime principi, quando causa est decisa & finita, à qua amplius appellari non potest: quia transiuit in rẽ iudicatam: puta, quia sunt latæ tres sentẽtiæ conformes: vt l. prima. C. nemini liceat in vna eademque causa tertio prouocare. & cap. sua nobis. extrà de appellatio. vel quia nõ fuit appellatum, & sic victus eiacquieuisse videtur. l. ab eo. C. quomodo & quando iudex. vel quia post sententiam incepit soluere, vel terminũ petijt ad soluendum. C. de re iudica. l. ad solutionem. vel quia fuit appellatum, & deserta est appellatio per lapsum anni, vel ex causa biennij, vt in authen. ei qui. C. de tempo. appel. & capitulo, cùm sit Romana. de appellati. & habetur in capitulo, ex ratione. eod. tit. & à principe obtinetur rescriptũ, vt iterũ causa audiatur, & terminetur: & multi credunt, quòd tale rescri-
1 ptum valeat. *Sed tu dicas contrarium, quia imò est ipso iure nu[llum]: vt est textus in l. causas, vel lite[m]. C. transact. & l. finali. C. senten. resc. non pos. & l. finali. C. de errore [advo]ca. imò plus dico, si quis tale rescriptum impetrauerit, nõ solũ erit [nul]lum, & suo desiderio carere debebit, vt dictis iuribus, sed etiam ignominiæ pœna notabitur, id est, dicitur infamis: vt est textus multũ singularis in l. finali. C. vt lite pendẽte. qui textus procedit, siue non sit appellatum, vel appellatio sit deserta, vt dicitur in tex. siue etiã bis sit appellatum, & propter hoc nõ possit amplius appellari: siue nõ possit appellare: quia fuit contumax, iuxta l. er[go] cõsensu. §. finali. ff. de appella. & l. secunda. §. finali. cũ ibi notat. ff. quãdo appella. sit. vt vult glo. not. in dicta l. finali. C. vt lite pendẽ. Sed ad hoc vt dictũ rescriptum valeat, cautela est, vt dicatur non obstãte l. finali. C. sen tent. rescin. non pos. & l. fina. C. vt lit. pendent. cum simili. vt not. glo. in d. l. vltima. senten. rescindi non posse. facit quod notat Bartol. in l. vacuatis. C. de decurio. lib. x. & puto etiã, quòd sufficiat, si diceretur, non obstantibus aliquibus legibus, vel statutis in contrarium facientibus, per not. in aut. hoc inter liberos. C. de testamentis. & l. si qs in principio testamenti. per Bartol. ff. de leg. j. & l. fin. C. si contra ius, vel vtili. publi. & per Canonistas, in capitu. quæ in ecclesiarum. extrà de constitutio. & per Antonium de Butrio. in cap. primo, eodem titulo. verius tamen, vbi iura ciuilia obseruantur, seruatur cotrarium: quia huiusmedi rescripta seruantur, quando sint impetrata seruatis solennitatibus Venetiarum:

etiam

etiam si nõ sit clausula, nõ obstante. quod nota, quia pauci aduertunt.

Cautela instruens patrem, uolentem filios naturales legitimare. CCXXIII.

1 *Matrimonio subsequenti omnes filij legitimantur.*

HABENS filios naturales, eos legitimare[a] nõ potest, nisi per 1 matrimoniũ tantùm subsequẽs, quã eorũ mater est talis mulier, quã pater possit vxorẽ commodè habere: et est tex. cũ glo. singulari in authenti. quibus modis natu. effi. legiti mi. §. sit igitur licẽtia. quæ incipit, id est, nõ permittimus. collatiõe sexta. & idẽ hoc tenet ibi Ange. & Bald. in capitulo, illud. in fi. prima columna, extrà de præsumptio. Et ideo tu, qui vis legitimare filios tuos, sis cautus, vt aduertas, si potes commodè contrahere cum matre filiorum: quia oportet cum ea contrahas matrimo-1 nium:* quia per subsequentiam matrimonij legitimabũtur. l. cùm quis. & l. nup. C. de natu. lib. & capitulo, tã 11. extrà qui filij sint legiti. vel si non vis eam capere in vxorem, sed solùm filios legitimare, per rescriptũ principis, facias, quòd dicatur in rescripto, non obstante, quòd eorum matrem possit pater commodè in vxorem accipere, vel non obstante dicto §. sit igitur licentia. per ea quę dicta sunt in præcedenti cautela. Ac etiam sis cautus vlterius, si faceres legitimare eos à comite Palatino, habente potestatem ab Imperatore legitimandi, vt inspicias verba sui priuilegij, iuxta cap. porrò. extrà de priuile. & l. fideiussores magistratuum. §. Aurelio. ff. de fideiuss̃o. vt si in eo non reperies, quòd habeat potestatem legitimandi naturales: etiam si pater eorum possit matrimoniũ cõtrahere cum matre, vel si nõ est clausula, quòd possit legitimare, non obstante dicto §. sit igitur licẽtia, quòd non confidas de dicto priuilegio, ꝑ ea quæ dicta sunt. Itẽ & tertio sis cautus, quando vis impetrare huiusmodi rescripta ab Imperatore, vel Papa, vt in eis dictã clausulam apponi facias.

a Legitimare. *Legitimatio, quot, & quibus fieri potest. Insti. de hæredi: quæ ab intest. deferũ. §. j. & in aut. quibus mod. natu. effi. legi. Bal. in l. eam quã. ix. col. C. de fideic. & Ant. Ros. in tra. legi.*

Cautela in fauorem hæredis, ut non possit cõueniri infra certum tempus à creditoribus hæreditatis. CCXXIIII.

1 *Hæres, dum inuentarium fit, alicui nõ tenetur.*

INSTITVTVS hæres si vult habere dilationem aliquã, infra quã non possit conueniri à creditoribus hæreditarijs, vel legatarijs post aditã hæreditatem, etiã qñ hereditas est soluẽdo, cautela est, vt cõficiat inuẽtariũ, & incipiat ipsum infra triginta dies à die aditæ hæreditatis, & complcat in fine triũ mensiũ, si res hæreditariæ sunt præsentes, & si absunt, in fine anni, iuxta l. fi. §. si autem dubius. C. de iure delib. & interim infra dictũ tempus, quo inuentariũ cõscribitur, nõ poterit hæres conueniri à creditoribus hæreditarijs, vel legatarijs, nec ab eis inquietari, nec ad iudicium trahi, nec poterũt etiam ꝑ hypothecariam res hæreditariæ vẽdicari, & sic habebit dilationem triũ mensium, vel vnius anni, inuitis creditoribus

ditoribus & legatarijs: vt est casus in l. fin. §. donec. C. de iure delib. & est gl. in dicto §. si autem dubius. in verbo, immisceat. quæ dicit per d. §. donec.
1 *ꝙ interim dum fit inuentarium, hæres non tenetur alicui. & idem notat Azo, in summa. C. de iure delibe. in versi. effectus autem huius inuentarij. Et aduerte, quia istud beneficiũ dilationis durat, donec conscribit inuẽtariũ, vt dixi. & ideo sis cautus, vt nõ cõpleas, nisi in fine triũ mensiũ, vel anni, quia si cõpleres prius, posses conueniri ante lapsum dicti tẽporis: vt probatur in d. §. donec. & ita sentit Azo, in dicto versi. effectꝰ.

Cautela pro emente ab hærede
a res hæreditarias[a], quòd instrumentũ dicat, quòd soluit illã pecuniam pro satisfaciendo creditoribus, & legatarijs, ac ipsis præsentibus. CCXXV.

a Res heredi. *Emptor hæreditatis, an & quomodo teneatur ad debita uẽditoris. gl. Bar. & Io. de Pra. in l. si actor. ij. col. ff. de procu. Item etiã ad ea, quæ soluit hæres uẽdens creditoribus, uel legatarijs. Ale. contra, & Pau. de Cast. in l. ij. C. de leg.*

1 *Hæres si simpliciter uendiderit, non dicendo, causa satisfaciendi creditoribꝰ, uel legatarijs, an tunc emptor conueniri poterit.*

QVANDO quis emit aliquã rẽ hæreditariam ab hærede, qui conficit inuentarium solenniter, nõ potest conueniri à creditoribus hæreditarijs, vel legatarijs: vt l. fi. §. & si præfatam. C. de iure delibe. secundũ quod ibi notat, quod intellige, quãdo hæres vẽdidit dictam rem pro satisfaciendo creditoribus, vel legatarijs hæreditatis: vt in d. l. fi. §. licẽtia. id est ibi, ꝓ soluẽdis debitis, vel legatis: & quando pecunia soluta per emptorem, fuit soluta per hæredem creditoribus, vel legatarijs: vt probatur in d. §. & si præfatam. in fin. quarum precia in legata, &c. & si ista duo concurrũt, res nõ habet dubium per dicta verba.
1 *Sed dubium est, quid si hæres vendidit simpliciter, nõ dicendo, causa satisfaciendi creditoribus, vel legatarijs, an tũc emptor poterit conueniri. Et videtur, ꝙ sic: quia quando quis vendit rẽ, in dubio vendere videtur iure proprio, & pro se: vt notat Bar. in d. §. & si præfatam. & Bal. clarius in l. mater. in fi. C. de rei vendi. vnde non videtur vendidisse pro satisfaciendis creditoribus, vel legatarijs. & ideo dominus Pau. de Cast. in dicto §. & si præfatã. in fine, dicit, ꝙ emptor nõ erit securꝰ, & propterea debet esse cautus, quãdo venditur sibi, vt dicatur in instrumẽto, quòd venditio fit causa satisfaciẽdi creditoribꝰ, vel legatarijs: quod teneo esse verũ, quãdo pecunia non fuisset soluta creditoribus: vel legatarijs, per dictum §. & si præfatam, in fine, & per dictum §. licentia. Sed si pecunia fuisset soluta creditoribꝰ, vel legatarijs, teneo, quòd ipse emptor erit securus. & hoc tenet Bald. secundùm Odofre. in dicto §. & si præfatam. in versicu. penult. & maximè hoc procedit, quando immediatè recepta pecunia, hæres soluit creditoribus, vel legatarijs, quia ex isto actu sequenti declaratur volũtas hæredis, quòd vendiderat causa satisfaciendi, sicut fecit, per l. si seruus plurium. §. fin. de lega. j. Sed si hæres vẽdidisset pro satisfaciendo creditoribus, vel legatarijs. & in veritate non

satisfe

satisfecisset, nunquid emptor esset securus? credo ꝙ nõ: per dictũ §. & præfatam. in fin. Et ideo, vt tollantur istæ dubitationes, emptor sit cautus, vt faciat apponere in instrumẽto venditionis, quòd heres vendidit pro satisfaciendo creditoribus, & legatarijs, & exburset pecuniam ipsi hæredi, præsentibus creditoribus & legatarijs, & recipiẽtibus dictam pecuniam ab hærede: & ita scribatur in instrumento venditionis, siue solutionis pecuniæ factę per emptorem, & tunc erit securus. facit, quod no. in authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. ecclesi. & x. quæstione secunda, ca. hoc ius porrectum. & l. vltima. ff. de iniusto testa.

Cautela, quòd inuentarium tutoris de rebus pupilli, prosit ipsi pupillo hæredi, CCXXVI.

1 *Inuentarium quotuplex esse dicatur.*
2 *Inuentarium, quod tutor facit pro administratione tutelæ consequenda, an ipsi pupillo prosit, ut inuentarij utriusque beneficio uti possit.*

DVPLEX est inuentarium, 1 *vnum tutoris, de quo in l. tutor qui repertorium. ff. de administratio. tutorum. Aliud est hæredis, de quo in l. fina. C. de iure deliber. 2 *Sed est dubium, nunquid inuentariũ, quod facit tutor pro cõsequenda administratione tutelæ, prosit pupillo hæredi, vt possit vti beneficio vtriusque inuẽtarij. Dicas, quòd nõ: quia ista inuentaria requirunt diuersas solennitates: & in multis discrepant inter se, vt patet ex his, quæ habẽtur in d. l. tutor, qui repertorium. in princip. & in dicta l. fin. & ita tenet Bar. in l. in ratione. §. quod vulgo. in penulti. colum. ibi, quæro, tutor. ff. ad l. Falci. & Bald. in d. l. fin. §. cùm igitur. in penulti. colum. ibi, etiam soluta est quæstio. & idẽ tenet dominus Paul. de Cast. in §. & si prefatam. in fine. in ea. lege. & in cõsilio suo xxviij. versiculo, super secũdo. In quibusdam tamen locis est cõsuetudo, quòd inuentarium tutoris sufficiat pupillo hęredi, quæ consuetudo seruanda est, argumen. l. secun. C. quemadmodum testament. aper. dummodò probetur: aliàs iudicandum esset secundũ ius commune, secundùm Baldum in d. §. cùm igitur. verùm quia pupillo esset magna expensa, duo inuentaria, & bis bona sua describere, cautela est, quòd fiat tantùm vnum inuentarium per tutorem, in quo seruentur solennitates vtriusque inuentarij, & sufficiet pupillo. Et licet dicatur in l. fin. §. sin autẽ dubius. ꝙ inuentarium debet inchoari post aditam hæreditatem, tamen poterit de voluntate etiam inchoari & fieri, licet non de necessitate: & ita pluries practicari feci.

Cautela contra statuta disponẽtia, quòd contra instrumentũ non possit opponi aliqua exceptio, etiam simulationis, quòd agatur corã iudice ecclesiastico. CCXXVII.

1 *Lex quantumcunque dura, seruanda est.*
2 *Statuti propter iniquitatem, ad ecclesiæ subsidium recurri potest.*
3 *Statuta nutrientia peccatum, ecclesiæ subijciuntur.*

STATVTA quandoque disponũt, vt contra instrumentum nõ possit opponi aliqua exceptio: quo casu intelligitur, quòd non possit oppo-

opponi etiã exceptio simulationis: vt notat Bart.in l.ij. §.ij.ff. quod vi, aut clàm.& Bal,in l.j C.plus valere quod agitur.& aliquãdo expressè dicitur, ꝙ exceptio simulationis non posset opponi,quo casu nõ est dubium,ꝙ nõ poterit opponi:vt not. Bal.in l.fi. §.in cõputatione.in fin.
1 C.de iure deliberã.*quia lex quantumcũq; dura,seruãda est.l.prospexit.ff.qui & à quibus.& quia paria sunt,non habere exceptionẽ,vel allegare eã nõ posse:vt est gl.singularis in l.qui habebat.ff.de manu.test. & no.Bald.in l.siue generalis.C.de senten.pas.Sed quod remediũ est,vt prædictis statutis nõ obstãtibus,possit de iure contraueniri,& opponi exceptio simulationis?dic,ꝙ ꝓpter iniquitatẽ statuti,põt recurri in subsidiũ ad ecclesiam,secus autem,si statutum non remoueret exceptionẽ, sed assignaret certum terminum,nõ dicitur iniquitas,sed iustitia positiua:vt l.prim. §.pueritiam.in verbo, ratus.cum glo.ff.de postu.vt singulariter no.Bal.in dicto §.in computatione.in fine.& intelligo quòd po test recurri ad ecclesiam in subsidiũ, 2 propter iniquitatem statuti,nõ propter iustitiam denegatam à statuto: & sic poterit procedi coram iudice ecclesiastico de simulatione, iuxta cap.licet ex suscepto.& cap.ex tenore.cũ ibi nota.extrà de foro compe. & poterit etiam procedi,si aduersarius propter hoc erit in peccato per denunciationem Euãgelicam,iuxta no.in ca.nouit extrà de iudi.& idẽ
3 dicas in similibus,* vbi statuta essẽt iniqua, & nutrirent peccatum:quia tunc dictis duobus modis posset ad ecclesiam in subsidiũ recurri,quod singulariter & perpetuò tene mẽ.

Cautela pro illo,qui facit actum iudicialem,præsente suo aduersario,& quòd in iudiciis bus tacens habetur pro consentiente: & repetitur supra per eundem. CCXXVIII.

1 *Verba aduersarij qui non acceptat,ex illis se iuuare non potest.*

2 *Sententijs uel interlocutorijs,ubi appellationi locus non est,nullus uidetur cõsentire,nisi per decem dies taceat,uel per alium actum consensum exprimat.*

3 *Actis iudicialibus,in quibus appellari potest,simpliciter contradicere non sufficit,nisi appelletur.*

4 *Interlocutorijs,grauaminis causæ insertæ esse debent.*

SI sit aliquis actus,vel aliquid dicatur,aut offeratur in iudicio ab vna parte,altera præsente audiente, & tacente, & non acceptante, non præiudicat dicenti,vel facienti,aut offerenti:vt est text.cum glo.secun. not.in l.tertia.C. de repudi.hæredita.& ibi Doctores.& maximè Baldus,qui dicit per illum textum.cum glo.*quòd qui non acceptat verba aduersarij,non potest se ex illis verbis iuuare:idẽ si dissimulat.Et ideo cautela est,quòd aduersarius faciat scribere tali præsente,& acceptante & in parte & partibus pro se facientibus,contra se non consentiente, sed si iudex facit actum aliquem parte præsente,cui displicet,debet contradicere:& ideo sit cautus,vt in actis apponi faciat parte præsente,& contradicente.aliàs si nihil diceret, videretur cõsentire:vt probatur in l. prima. C. de rela. & ibi hoc notat Bartolus,& Doctores,idem notat

Barto

Bart.in authentica, si quis in aliquo documento.in fine.C. de eden. & l. fin.quãdo appella.sit.& Abb. Sicu. in cap. intimasti. extrà de appella: 3 *In sententijs verò, vel interlocutorijs, vbi appellationi locus non est, nõ videtur cõsentire, nisi taceat per decẽ dies: vel per aliũ actũ exprimat cõsensum: vt l.ab.eo.C.quomodo & quãdo iudex.& l.ad solutionem. C. de re iudica.& in aut.hodie.C.de appella.secundũ Bartolũ, in d.l.j.C. de vel.& non sufficit, quod pars, cõtra quã lata est sentẽtia cõtradicat: *quia in actis iudicialibus, in quibus potest appellari, nõ sufficit simpliciter contradicere, sed debet appellari: vt singulariter dicit Inno.in capitu. quod ad consultationẽ.in fine, extrà de re iudica.quẽ sequitur Ioan.de Imo.in l.ille à quo. §.ti de testamento.ff. ad Trebel.& Ange.de Areti.in §.prætereà quasdã.Institu. de actio.in materia actionis ad exhibendũ. Sed in contrariũ videtur text.in aut.si quis litigantiũ.in prin.C.de episco.audien.in verbo, cõtradicat. vbi videtur probari, quod sufficiat contradictio infra decẽ dies, secundũ Bald. & Paul. de Cast.ibi, sed dicas, quod tunc contradictio sufficit, & habetur loco appellationis, quãdo ex alijs cohærentijs apparet contradictũ animo appellãdi: puta, quia petiti sunt apostoli, vel quia cõtradicens submisit se iurisdictioni superioris, secũdũ Baldũ ibi, qui ita intelligit illũ textũ, & posset hoc procedere in sentẽtia diffinitiua, à qua põt appellari solo verbo, sine expressione alicuius causæ: vt l. prima, in fine, cũ sequen.ff.de appel
4 la. *Sed in interlocutoria non procederet, nisi causæ grauaminis essẽt in contradictione insertæ.l.appellãti.de appel.cũ similibus.ideo ex prędictis poteris esse cautus, qualiter debeas facere, quando in iudicio aliquid fit à parte, vel iudice: quod not.quia quotidianum.

Cautela, pro illo, qui adiuit hæreditatẽ, quomodo poterit illam repudiare, uel illi renunciare [a]. CCXXIX.

a *Renunciare. Renũciatiõis successiõis forma est, uidelicet renũcio, & do fratribus partẽ meã hæreditatis paternæ, nõ sic, renũcio partẽ meã. Pau.de Ca. in l.sicut. C.de repu.hæredi. Vide formã instrumẽti dictarũ renũciationũ, in Spec.de pactis. §. ij. in j.colum. ubi plenius.*

1 *Hæreditatem qui adiuit, ipsam repudiando, amittere non potest.*

2 *Hæreditatem paternã, uel maternam si filia adiuerit, & posteà cùm maritatur, ad instantiam fratris dicat, repudio hæreditatem paternam, uel maternam, repudiatio nihil ualet.*

3 *Propositum in proposito sicut operatur, ita oppositum in opposito.*

4 *Naturalius nihil est, quàm eo uinculo unũquodque dissolui, quo ligatum est.*

5 *Verbum unum, quòd impropriè capiatur ad hoc, ut aliquid operetur, nullũ inconueniens est.*

1 QVI adiuit *hæreditatẽ, non potest ipsam repudiando amittere: vt l.sicut.C.de rep.hæredi.quę est bona lex pro puellis, quę maritãtur à fratribus, qui faciũt eas repudiare hæreditatẽ paternã, vel maternam, in locis, in quibus succedunt filię sicut masculi, sicut de iure communi: vt l.maximũ vitiũ.C.de liberis præ-
2 teritis. *Nam si filia hæreditatẽ paternã, vel maternã adiuerat, & posteà

eà cùm maritatur, ad instantiam fratris dicit, repudio hæreditatē paternam, vel maternā, nihil valet repudiatio: & ea nō obstante, potest partem suā auocare: & ideo debet esse cautus frater, vt soror nō dicat, repudio, sed dicat renuncio, & dono tibi partē meam, quā habeo, vel habere spero in hæreditate paterna, vel materna: qđ perpetuò tene menti, quia notarij nō intelligētes, de facili possent errare in cōcipiendo verbo, secundū domin. Pau. de Castr. in dicta l. sicut. Sed aduerte, ꝙ ista cautela esset necessaria, si dicta l. sicut. intelligeretur indistinctè, videlicet ꝙ ille, qui adiuit hæreditatem, vel in ea se immiscuit, nō posset ipsam repudiare: nec quo ad suū commodū, vel fauorē, nec quo ad ipsius præiudiciū, 2 prout intellexit Iacob. de Aretio & Cyn. ibi, qui reprehendunt glo. penultim. ibi. & pro hoc facit textus in d. l. sicut. ibi, nec quòd confessos in iure pro iudicatis haberi: quia illa verba præsupponunt in damnū confitentis. Sed si teneremus, ꝙ illa l. sicut. intelligatur solùm, ꝙ dicta repudiatio nō valeret in fauorē repudiantis, quia conueniebatur ille, qui adiuit, à creditoribus hæreditatis: sed in eius præiudiciū sic, puta, quia conueniebatur ab illo, qui dicebat se esse hæredē, prout intellexit glo. & Angelus, tunc nō esset necessaria ista cautela, & pro ista parte, ꝙ repudiatio hæreditatis iam aditæ valeat in præiudiciū repudiantis, videtur tenere glossa penultima & vltima in dicta l. sicut. & facit ratio, quam allegat: quia dicta repudiatio habet vim cuiusdam renūciationis. l. postquàm litē. C. de pactis. Item quia ista

procedūt à pari, nō posse adire postquàm repudiauit, & nō posse repudiare, postquàm adiuit: vt d. l. sicut. sed si primò repudiasset, deinde interrogatus ab vno, si est hęres, respondet, ꝙ sic, habetur pro hærede, quantùm ad ipsum interrogantem: vt est text. cū gl. fi. in l. fi. ff. de interrogatio. & dixi s. in cautela: ergo ecòtrà videtur dicendū, quando prius adiuit, & posteà ad instantiā vnius repudiauit, vt repudiatio sibi noceat, quātum ad illū, & nō quantùm ad alios:
3 *quia sicut operatur propositum in proposito, ita operatur oppositū in opposito: vt l. fi. in fin. ff. de leg. iij. & l. sed & si cōtra tabulas. ff. de vulg. & pup. & no. Bart. in l. inter stipulantē §. sacram. de verborū obligatio. Itē quia licet repudiatio à nō teneret, tamen nō licet sibi, vel hæredi suo venire contra factū suū. l. per fundū. ff. de serui. rustic. pręd. & l. post mortem. ff. de adoptio. Itē quia repudiando videtur hæreditatē habere ꝓ derelicta. l. j. & ij. ff. pro derelicto. & maximè si nūquàm habuit possessionem bonorū hęreditatis: quia tunc cessat l. si quis vi. §. differentia. ff. de acqui. posses.
4 *Itē quia nihil tam naturale, quàm eo uinculo vnūquodque dissolui, quo ligatū est: vt l. nihil tā naturale. ff. de reg. iur. & sola & nuda volūtate aditur, & quęritur hęreditas. l. pro hærede. in prin. ff. de acquiren. hæredi. igitur debet sola volūtate posse amitti, per d. l. nihil tam naturale. & per no. in l. j. C. de pactis. Itē hoc maximè procederet, quādo fuisset adita hæreditas per cohæredem: quia facta repudiatiōe, fuit habita pro derelicta, & acquisita cohæredi. l. j. §. ijs ita, C. de cadu. tollen.

Item

rem, quia repudiando, videtur fatuisse nunquã adiuisse, vel si aliquid fecit, propter quod præsumatur adiuisse, sed nunquàm habuisse in rei veritate animũ adeũdi: & sic, q̃ verè non adiuerit, & ita contra confessionem suã ipse, vel hæres suus cõtrauenire nõ potest. l. de ætate. §. primo, de interroga. actio. & ita reperio consultum per Baldũ, in consilio suo cxxxviij. quod incipit, Ioannes Symeonẽ & Petrũ filios suos. in fine. v. colũ. versiculo, circa tertiũ respectum illud. Et istã opinionem puto veriorem: quia licet quis non possit hæreditatẽ aditam propriè loquendo, repudiare: vt dicta l. sicut. C. de repudi. hæredi. tamen in sui præiudicium potest, maximè in casu nostræ quæstionis, in quo verbũ, repudiatio, nisi operaretur, nihil valeret: & ideo, vt potius valeat dicta[a] repudiatio, quàm pereat, expono verbũ
3 repudiatio, pro renũciatione. *Nec est inconueniens, q̃ vnũ verbum capitur impropriè ad hoc vt aliquid operetur: vt cap. cùm dilectus. extrà de consuetu. & argu. glo. not. in l. & a puto. §. primo. ff. famil. er. cũ ibi no. & præsertim cùm dicta verba repudiationis, sint prolata à muliere, vel à minore, qui cõmuniter ignorant vim & potestatem vocabulorum. & pro hoc allego gl. singu. in l. quoties. C. fami. ercifcund. & dicit, q̃ omnes testatores nesciunt dicere, heredem instituo. & ex prædictis concluditur, quòd cautela domini Paul. non est necessaria, tamen est vtilis, vt euitentur opiniones.

a Repudiat. *Repudiãs quibus casib⁹ teneat, Bald. in rubr. C si qs ali. test. phi.*

Cautela, quando quis non potest probare per testes, uel instrumẽta, illud, quod sibi debetur, qualiter testes sunt ponẽdi sub cortina, ad intelligendum cõfessionem. CCXXX.

1 *Testis dictum de auditu an ualeat, quando paries, uel cortina est in medio inter testes, & contrahentes.*

2 *Testis testimonium de sensu proprio, auditus uerborũ alterius ualet, quãdo ipse testis loquentis uocem notam habeat, licet personam loquentem non uideat.*

3 *Solennitas maior requiritur in testamento, quàm in codicillis, uel in donatione causa mortis.*

QVANDO quis nõ potest probare per testes, vel instrumẽta, vel aliter, illud, quod sibi debet ab vno, nec in præsentia testiũ debitor vult cõfiteri, & creditor vult extorquere confessionẽ, ita vt possit eam legitimè probare, solet adhiberi ista cautela, vt creditor faciat venire aliquos testes in quadam camera iuxta suam, in qua possit audire ea, quę in alia dicentur, vel faciat eos stare super lecto, in eadẽ camera, cortina a existente in medio, vt videri nõ possint, vel sub lectica, deinde ducat debitorẽ in dicta sua camera, & interroget subtili mõ, seu ingenio, quomodo est debitor suus in tanta quãtitate, & q̃ promittat sibi nescienti, qui interrogatus in pręsentia testiũ nõ cõfiteretur, credens ab alio non audiri, faciliter induceretur ad cõfitendum, & promittẽdum debitum, & posteà testes poterunt examinari, qualiter ipsi audiuerũt talem confitentem debitum, & promittentem soluere, licet non viderint eundem, tamen habeant eius loquelam notam,

tam,& viderint ipſum ingredi domũ,& tale teſtimoniũ valebit, & ad hoc cõmuniter allegatur glo.l.ij.§.idẽ Labeo ait,cũ quæritur.In ver.audierint. quæ incipit,ſic ergo dixerũt. ff.de aqua plu.arcẽ.quę videtur
1 velle, *ꝙ valeat dictũ teſtis de auditu,quando paries,vel cortina eſt in medio inter teſtes,& cõtrahẽtes,vt notat Barto.& Docto.in d.§.idẽ Labeo.& Cyn.& Doct.in l.ſi nõ ſpeciali.C.de teſtamẽ. & videtur eſſe tex. cum glo.in verbo,auditu.& ibi Doctores.in c. prætereà. extrà de teſti-
2 bus. & fundamẽtũ eſt in hoc, *quia regulariter valet teſtimoniũ de ſenſu proprio auditus verborũ alteri⁹, quando teſtis habet notam vocẽ loquentis, licet perſonã loquentẽ nõ videat,vt l.teſtium.cũ authen.rogati.ibi poſita.C.de teſtibus.& xiiij. q. ij.c.j.& iij.q.ix.c. teſtes. & ibi tenet dominus Matthęus de Matheſi. in cxxv.notabili.quod incipit, nota ꝙ regulariter valet teſtimoniũ.Sed in contrariũ facit,quod notat Frãciſc. Accur.& Cyn.in d.l.ſi non ſpeciali. vbi dicũt indiſtinctè, nõ valere tale teſtimoniũ,quia in teſte requiritur viſus. C.de teſtib⁹.l.teſtiũ.ibi,prę̨ſto fuerunt.vnde ſecundùm Bart.in d.l. ſi non ſpeciali.teſtes qui non poſſunt videre propter obſcuritatẽ noctis, non probant. facit quod not. in l. ſi cum exceptione.§.in hac.ff.ꝙ metus cauſa.& quod dicam in ſequenti cautela. Itẽ in contrarium facit ratio,qa poſſet eſſe, ꝙ debitor ꝑpter infirmitatem,vel aliam cauſam mutaſſet vocẽ ſuam cõmunem, & proptereà teſtes qui non viderunt eum loquentem,non poſſent clarè deponere de ipſo,ergo non videntur cõcludere.l.non hoc.C.vnde cogn. l.neq; natales.C.de probationib. cũ ſimilibus. Item quia poſſet eſſe ſuppoſitus ſuus,qui eius diceretur debitor,& vocẽ ſimularet. Nam d. Cy.in d.l. ſi non ſpeciali, ſe vidiſſe hominẽ,qui tam bene transformabat ſe,& voces alterius,& loquelam aſſumebat, qui ab vxore illius viri, quẽ repræſentare conabatur loquendo,putabatur verus maritus eſſe. Itẽ in contrariũ videtur tex.in d.l. ſi nõ ſpeciali.ibi,in conſpectu teſtatoris. & in l.ſi vnus.ibi,vel coram teſtatore omnes eodẽ loco. C.de teſtamentis.vbi probatur,ꝙ teſtes debent videre teſtatorẽ. Itẽ videtur eſſe tex. cũ glo.in d.c.præterea.extrà de teſtibus.vbi videtur probari,nõ ſufficere teſtes deponere de auditu, cortina in medio exiſtẽte,niſi alia adſint adminicula. Item quia glo.in d.l.ij. §.idem Labeo.nõ videtur probare id,ad quod allegatur,quia gl. ibi nõ videtur determinare, ſed loquitur interrogatiuè,dum dicit,quid enim ſi paries vel cortina,eſt media inter teſtes,& contrahentes, & teſtatorẽ, & ſic ſolùm quærere videtur, & non decidere.Et ita aliqui reſpõdent ad illam gloſſam. Ego autem in hac materia quotidiana & vtili, ita puto eſſe diſtinguendum:Aut loquimur in teſtamento,aut in matrimonio, aut in contractibus, vel quaſi,aut in maleficijs,vel quaſi.Primo caſu,ſi loquimur in teſtamento, & tunc teneas, quòd non ſufficiat dicta cautela, qa oportet, quòd teſtes videant teſtatorem,per d.l.ſi non ſpeciali. & l. ſi vnus. C. de teſtamentis. licet gloſſ. dixerit contrarium in d.l.ij.§.idem Labeo. quæ communiter in hoc reprob

probatur ibi per Doc. & in d. l. si non speciali. per Cy. & Doctores. Aliqui tamen conantur saluare illam gloss. dicendo, quòd illa gloss. non decidit, sed loquitur interrogatiuè dubitando, vt s. dixi. Secus fortè esset in codicillis, vel donatione causa mortis, a quia maior solennitas requiritur in testamento, quàm in codicillis, vel donatiõe causa mortis. l. hac consultissima. C. de testame. coniun. l. fin. C. de codicillis. & l. fin. C. de donat. causa mortis. & hoc vult do. Matheus de Mathesil. in dicto suo cccxv. quod incipit, Nota, quod regulariter valet testimonium. In matrimonio non credo, vt faciant plenã fidem, sed cũ alijs adminiculis sic, vt in c. præterea. cũ glo. extrà de testib. quam ita intelligo. In cõtractib⁹ verò, vel quasi, teneo, quòd probẽt sufficienter: vt not. glo. iij. quæst. viij. testes. & ita potest intelligi in d. §. idẽ Labeo. & per no. in §. si verò absunt. in authen. de hæredi. & Falc. col. j. & per Cyn. & Iacob. Butri. in l. testiũ. C. de testibus. & per Specul. in tit. de teste. §. j. versic. item quòd causa. & per Ioan. de Imo. in d. §. idẽ Labeo. & ibi per Docto. In maleficijs dic, vt dicam in sequenti cautela. & intelligo prædicta, quando testes habent notas contrahentium voces, vt not. per Doctor. in iuribus præallegatis. Item intelligo omnia prædicta esse subijcienda arbitrio iudicis, qui habeat considerare, si testes habebant verè notas voces, & si decipi potuerant per prædicta.

a In medio cortina existente. *Testes testamenti debent uidere testatorem. l. si nõ speciali. & ibi omnino Doclo. & Alex. C. de testi. ideo si cortina est in medio, non probãt nisi uiderint. Barto. in l. ij. §. idem Labeo. in j. colũ. uersi. ulterius uenio ff. de aqua plu. arcen. ubi dicit, secus in contractibus. ut ibi etiam per Alex. & Io. And. in c. ex literis. de cõsue. post glos. in uer. audierint. quæ dicit testes probare, licet cortina sit in medio. Item probant actũ, qui percipiat alio sensu quàm uisus, secundùm Ang in aut. de hæred. & Fal. §. hinc nobis. in ulti. col. in prin. uersi. secũdo not. Item uerum, quando testes habent notam uocem contrahentium. Rayn. in d. §. idem Labeo.*

Cautela quomodo debeant deponere testes, quando dicunt aliquem commisisse delictũ de nocte. CCXXXI.

1 *Testis dictum ualet, si deponat de maleficio de nocte commisso, ad lumen lunæ.*

SI aliquis fuit accusatus, quòd de nocte commisit aliquod maleficium, & testes deponunt se vidisse, Cautela est, vt inspiciatur, si illa nocte luna lucebat, quia si non erat lumẽ lunæ, poterit & debuit capitulari & probari, quòd illa nocte maximè illa hora, qua dicitur maleficium commissum, luna nõ lucebat, & propter hoc testes non potuerunt bene videre, quia nox erat obscura, & si testes aliqui de maleficio dixerint, reprobabuntur, vt probatur per glo. notabilẽ in l. si cũ exceptione. §. i hac. super versi. ignorantiã. in fi. ibi, dũ dicit, cũ talia fiãt de nocte, vel in multitudine hominũ. ff. quod metus cau. se-
1 cundùm Bal. & Ange. ibi. & ita etiam tenet Bald. in l. Arethusa. ff. de statu homi. & in c. j. §. porrò. in titu. quæ fuit prima causa bene. amit. in vsib. feud. vbi dicit Old. quendã accusatum de

maleficio commiſſo de nocte, defendiſſe per dictam glo. & ideo ſi lumen lunæ fuiſſet, valerent dicta teſtium, qui deponerẽt de maleficio, ſecundum Barto. in ſuo tracta. de teſte, per l. nõ minorem. C. de tranſac.

Cautela, quando dubitatur, an aliquis debeat intereſſe electioni, cautela eſt, quòd admittatur cum proteſtatione. CCXXXII.

1 *Electioni aliàs legitimæ non nocet, ſi non habentes vocem, cum alijs admiſſi fuerint.*

CVM dubitat̃ an aliqui debeant intereſſe electioni, & tẽpus inſtat, ita ꝙ cõmodè non poſsit recipi ꝓbatio, an de iure hoc eis cõpetat. Cautela eſt, vt admitti debeant cũ ꝓteſtatione, vt eorum voces valeãt, ſi & in quãtùm appareat poſtmodùm eos debuiſſe itereſſe, vt c. Cumana.

1 de elec. & in c. in Geneſi. eo. tit.* Nõ enim nocet electioni aꝭs legitimæ, ſi nõ habentes vocẽ fuerint admiſsi cũ alijs. ita dicit Abb. Sicu. in d. cap. Cumana. in prin. verſi. ſextò not. cautelam & practicam, quod tu not. pro electione ſummi Pontificis, vel Rectoris ſcholariũ, vt ſi dubitat̃, an aliqui Cardinales poſſent dare vocem, vł aliqs ſcholaris, ne deferat̃ electio, poſsẽt admitti cũ dicta ꝓteſtatione.

Cautela pro notario, qui neſcit ordinare inſtrumentũ in forma ſolenni, quod alter ex contrahentibus poterit illud dictare. CCXXXIII.

1 *Tabelliones ex ſe inſtrumentum inter partes dictare debent, cùm ad hoc teneantur.*

MVLTI tabelliones reperiuntur, qui neſciunt dictare vnũ inſtrumentum in forma ſolenni, vel ſi ſciunt, vellẽt euitare laborẽ in dictando, ideo vtuntur iſta cautela, vt faciunt formam inſtrumenti, per quem contrahentium ordinari, & ipſi poſteà ſcribunt, & in publicam formam redigunt. Quæritur, nunquid poſsit. dic, ꝙ ſic. vt xij. q. ij. cùm redemptor. ibi, ſcribendã dictauimus. Ipſe tamẽ notarius per ſe poſteà diligenter conſiderabit ſingula verba, & quæ

1 ei videbitur, emendabit.* Melius tamen eſſet, ſi ipſe ꝑ ſe faceret, cum ad hoc teneretur, vt eleganter not. Spec. in ti. de inſtru. edi. §. reſtat. verſicul. quid de hoc. ꝙ faciunt quotidie tabelliones. quẽ ſequitur Abb. Sic. in c. cũ P. tabellio. in fi. extrà de fide inſtru. & not. q̃a quotidianũ eſt, & ſeruatur in practica. & ꝑ iſta ſemel defendi quẽdam Doctorẽ medicũ accuſatũ Venetijs, apud officiũ aduocatorũ communis, ex eo ꝙ dederat copiã litera-

1 rum cõmendatitiarũ ad dominũ notario vniuerſitatis: qui de verbo ad verbũ illã tranſcripſit, & dño miſit.

Cautela, quòd quis non admittatur ad officium, niſi ſit ciuis, facias quòd unus moueat litem illi, quòd non ſit ciuis. CCXXXIIII.

1 *Pœna remotionis ab officio, quantumcunque imponatur, officio durante, de crimine cognoſci poteſt.*

SI quis vult, vt aliquis non poſsit admitti ad officium, ſtante ſtatuto, quòd quis non admittatur ad officium, niſi ſit ciuis, facias, ꝙ vnus moueat litem illi, quem tu vis non habere officium, quòd non ſit ciuis, quia pendente illa lite, etiam ſi eligatur, non debebit admitti ad illud officiũ: vt l. ſi vt proponis. C. quãdo prouoca.

prouoca.non est neces. & ibi hoc tenet Baldus, per illum textum. & si tu a vij. vt habeat effectum, opponas tempore electionis faciendæ, quia tunc 1 nõ poterit expediri illa causa, & interim alius eligetur, & sic remanebit exclusus. Sed si opponeretur antè, non haberet effectũ, quia illa causa deberet expediri infra illud tempus, in quo facienda esset electio, ad hoc vt possit eligi, si verè esset ciuis, per text. not. in l. j. ff. de glan. legen. & per ea quæ ibi not. Bart. quod no. & facit l. iubemus. C. ad legem Iul. repet. & quod notat Bald. in extrauaga. de pace Constan. in vltima charta in principio. versicul. & nota.* Vbi dicit, quòd quantuncunque imponitur pœna remotionis, durãte officio poteſt cognosci de crimine, nã si expectaremus finem officij, frustrà fieret amotio, vt d. l. iubemus. Sed non videtur curandum de ista cautela, quia donec durat hæc contentio, non currit tempus officij, per ea, quæ no. Bal. & Doctores in l. contra maiores. C. de inoffic. testa. & Bartolus in l. secunda. §. non solum. ff. ad Tertul. Sed potes dicere, quòd cautela procedit, quando de necessitate de præsenti debet fieri electio successionis.

Cautela, quando molendinum est destructum impetu aquæ, quomodo constabit, quòd non perdidit eius possessionem. CCXXXV.

1 *Molendinum fixum in terra, & sub aqua, si fluminis impetu destructum fuerit, nisi reædificetur, eius possessio amittitur.*

QVIA hoc mane legimus l. si qs ex argentarijs. §. si initium tabularũ. ff. de eden. vbi gl. fecit mentionem de molendino a. Propterea ponamus vnam cautelam in materia molendinorum.* Nam si aliquis habuit molendinum fixum in terra sub aqua, quod impetu fluminis, vel aliter destructum est, si non reædificatur, perditur possessio, vt habetur in l. finali. ff. de vsucapio. Et ideo cautela est, vt nunquàm perdatur possessio, quòd fiat protestatio, de qua conficiatur publicum instrumentũ, quòd nõ obstante destructione, intendit tenere & possidere locum & alueum fluminis, & debet vnum signum facere, puta apponere palos ligneos in aliquibus locis, vel partibus clausulæ molẽdini. Nam ex illis lignis, vel antiqs molẽdini, vel etiã nouis, apparebit ipsum retinere possessionẽ fluminis vel aluei, pro molendino, maximè stante dicta protestatione, & tunc inuito ipso, non poterit alius occupare dictum flumen, vel ibi ædificare, vt eleganter dicit Ange. quem sequitur Ioan. de Imol. in d. l. fin. ff. de vsucapio. de qua quæstione vide latius per Bar. & Doc. in d. l. fina. & per Bart. in d. l. quominus. in xvj. q. ff. de flumi. vbi plenè tractat materiã molendinorum. & ego dixi plenè de quæstione, in tractatu meo de seruitut. in titul. de aquæduct. in ix. q. principali, circa principium.

a Molendino. *Molendinũ nouum, an possit ædificari in flumine, in præiudicium destructi. Bart. in l. fin. ff. de usucap. & ibi Ang. & Docto. in l. quominus. antepenul. col. Molendinorum supra aquam positorum materiam ponit Bartol. in d. l. quominus. in fin. & glos. & Bartol. in l. si epistolam. §. si aqua. ff. de acquiren. rerum domi.*

Cautela contra iudicem, qui nõ uult causam expedire, de protestatione, quæ fieri debet cõtra ipsum, ad hoc, ut faciat litem suam. CCXXXVI.

1 *Iudex si in iudicando negligens fuerit, vel iudicare differat, alteri parti læsæ tenetur.*

2 *Iudex in dubio in negligentia esse non præsumitur, nisi pars protestata fuerit.*

SI iudex est timorosus in procedẽdo, aut simulat procedere ad vlteriora, & tamen non facit, dic, quòd cautela est, vt pars vadat ad superiorem illius iudicis, & faciat ipsum cõpellere, vt procedat, vt habetur in c. j. extrà de supplen. negli. prælatorũ. facit quod not. Bar. in tractatu repræsaliarum. & quod notat Bal. in c. primo, in prin. in titu. de mili. vasal. qui contumax est, in vsibus feudorũ. & ista practica seruatur quotidie. Secũda est, vt pars ipsa humiliter instet coram iudice, vt debeat procedere ad vlteriora, quod si non facit, grauata poterit appellare. & hæc duo remedia ponit Ioã. Andr. in c. dilecto. de præbendis. in nouella. & vide ad hoc Bal. in fin. C. de senten. & l. ij. C. vt lite penden.
1 *Si iudex est negligens in iudicãdo, vel differt iudicare scienter, tenetur alteri parti læsæ, vt Insti. de oblig. quæ ex quasi delicto. in princ. & l. ex maleficijs. §. si iudex. ff. de actionib. & obliga. & l. fin. ff. de varijs & extraordina. cogniti. & ibi hoc notat Bar. Bal. & Angel. & alij in l. mancipia. C. de seruis fugitiuis. & Barto. in l. non quicquid. ff. de iudi. & Bart. Bald. & Docto. in l. j. C. quomodo & quando index. & Bald. & alij in l. ex argentarijs. §. cùm autem. ff. de eden. & Bald. in l. obseruare. §. proficisci. in xviij. q. ff. de offic. proconsu. & lega. & in c. j. §. iudices. in iij. colum. in titu. de pac. iur. ... Bar. Ange. Imo. in l. quarta. §. ... ff. de dam. infect. & per Ange. in authent. scenicas non solùm si tñ ... sores. col. v. & per Doc. in l. si quãdo. C. de testi. & in l. si quis in conscribendo. C. de pact. cum similibus. Et licet sit dubium, an hoc casu faciat litem suam, an verò puniatur, vt notatur in dictis locis, & maximè per Ange. in d. l. mancipia. tamẽ dico, quod punitur ista negligentia etiam quando iudex est negligens in puniendo, & in faciendo dare pœnam parti, quæ ei dari debet per alteram ex dispositione iuris cõmunis, vt singulariter vult Ange. in dicta aut. scenicas non solùm. & c. in princip. per illum textum, qui dicit, quod facit litem suam. Et idem tu dicas, quando imponit minorem pœnam, quàm deberet, vt l. nulli. in fin. C. ne san. baptis. ite. & in his duobus casibus, quando est negligens in puniendo, vel minus punit, quàm debeat minuendo pœnam sine causa legitima, iuxta no. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui no. infa. & in l. si seuerior. C. eod. tit. eadem pœna tenetur iudex, qua delinquens venit puniendus, vt est casus singularis in d. l. nulli. Itẽ etiam infamatur, vt est casus vnicus in l. seruos. in fin. C. ad l. Iul. de vi pub. & priua. secundùm Host. & Io. An. & Ant. de But. in c. de causis, de of. deleg. & ita etiã tenet Lud. de Roma. ĩ singulari suo lxxviij. quod incipit, tu hæres. et adde quod not. Bal. in aut. statuimus. C. de episco. et cleri.
2 *Sed aduertas, quòd in dubio iudex non præsumitur fuisse in negligentia, nisi

nisi pars fuerit protestata, vt notat Ino. in l. damni. §. Sabini. in fi. ff. de dam. infect. Ideo sis cautus, vt quando iudex protrahit causam in longum, ei protesteris de pœnis iuris, si non procedit in causa, vel si condemnat, vel puniat in minori summa, vel pœna, quàm debeat: ita aliàs obseruaui. & adde quæ dixi in præcedenti cautela.

Cautela, quomodo solutio per partes ualeat. CCXXXVII.

1 *Creditor particularem debiti solutionem recipere non cogitur.*

1 CREDITOR* non cogitur recipere particularem solutionē debiti. l. tutor. §. Lucius. ff. de vsuris. & l. quidam existimauerunt. ff. si certum petatur. & ibi hoc plenè no. Et est ratio, quia particularis solutio solet parere multa incommoda creditori, vt l. planè. ff. famil. ercis cun. & not. gloss. xvj. quæst. prima, reuertimini. in princ. in verbo, expletus. & habetur in l. cùm hi. §. in causa. ff. de transactio. & econtrà solet parere multa incommoda ipsi debitori soluenti. ad quod vide, quod not. Bartolus in l. secunda, in princip. de debito. ciui. C. libro xj. Sed cautela est, quòd creditor cogatur recipere particularem solutionē. Nam si sunt dati fideiussores per debitorem, creditor tunc nomine vnius fideiussoris cogetur recipere particularem solutionem, & ideo debitor soluat nomine vnius, quia poterit, vt est tex. singularis in l. in his si duos. ff. de fideiussori. & ita no. dicit Ang. in l. q pignori. ff. de pigno. & in l. finali. ff. quibus modis pign. vel hypo. sol. Et similiter etiam sis cautus, quādo creditori tuo pignorasti plures res, qa licet nō teneat vnā relaxare, nec pignus pro ea re liberare nisi soluto toto debito, vt l. q pignori. & l. quandiu. C. de distract. pigno. tamē si erūt dati fideiussores, soluēdo p vno, liberabitur vna res pignorata pro illa summa soluta. Et prædicta intellige vera, quādo fideiussores essent obligati simpliciter, qa tūc haberēt beneficiū diuisionis. iuxta notata in auth. præsente. C. de fideiussori. & in corpore vnde sumitur. vel quādo se pro certa parte obligarūt, secus si se obligassent insolidū, renūciādo beneficio epistolæ diui Adriani, & authēticæ præsenti. de fideiussori. & beneficio de duobus reis debēdi, sicut cōmuniter fit per fideiussores: qa isto casu, quilibet fideiussorū teneretur insolidum. & hoc casu sicut creditor non cogeretur recipere particularē solutionem ab vno fideiussore, ita nec etiam à debitore pro eo. Vnde sis cautus, quando vis posse soluere particulariter, des plures fideiussores, qui se obligent simpliciter, vel quilibet eorum pro certa parte.

Cautela pro matre, uel patre trāseuntibus ad secunda uota, ut euitent pœnas iuris. CCXXXVIII.

1 *Si mater infra annum luctus, et etiam pater ad secunda uota transeant, quas pœnas à iure ciuili iniūctas patiātur.*

1 SI mater trāsit* ad secūda uota intra annū à morte primi viri, patit multas pœnas de iure ciuili, de qbus habetur in l. j. C. de secūdis nup. & si transit post annū, patit pœnā. de qua in l. fœminæ. C. de secūdis nuptijs. q est, vt si moriatur vnus filius ex primo matrimonio, mater succederet

 pari

pariter cùm filijs, & fratribus defuncti vtrinque coniunctis, in plena proprietate pro virili portione, vt in authē. de hæredita. quę ab intest. defer. §. j. & in authē. in succesšione. C. de suis & legi. & in authen. defuncto. C. ad Tertul. & hoc procedit, si nō trāsiuisset ad secunda vota, sed si transiuit antequàm succederet filio, vel etiā posteà, efficitur de proprietaria, in effectu vsufrùctuaria, & ea mortua, omne id, in quo succesšit, acquiritur filijs primi matrimonij, nec de eo potest testari, vl aliter disponere, vt est casus in l. fœminæ. C. de secūd. nuptijs. & in authen. de nō eligēdo secundo nub. §. j. col. j. cū similibus. Et idē iuris est in patre transeūte ad secūda vota, vt teneať reseruare filijs primi matrimonij id, in quo succesšit filio: vt nota. glo. in rubrica. predicta, de nō eligēdo secūdo nub. & no. Azo in summa. C. de secūdis nupt. & Bar. in d. l. fœminæ. & est communis opin. & ita sæpe cōsului. Sed ne pater, aut mater teneātur reseruare prędicta bona filijs primi matrimonij, & quòd remaneāt veri proprietarij, cautela est, vt trāseant ad secūda vota, filijs primi matrimonij volētibus & cōsentientibus: vt est glo. singula. in authen. de nō eligendo secundo nub. § j. in verbo, copulantur. quę dicit inuito filio, & non plus. & illam glossellā aliqui nō habēt, sed debet esse, quæ vult à cōtrario sensu, quòd filio non inuito, sed volente, secus esset de quo habetur, per Ludo. de Rom. in singulari ccl. & in consilio ccxviij. & habetur per Barto. in l. j. C. de his, quæ pœn. no. & per Ange. in authen. de non eligendo secūdo nuben. §. j. Item est alia cautela, quòd quando alter coniugum vult transire ad secunda vota, vt prius petat licentiam ab altero, qua concessa, si transit ad secunda vota post annum à morte coniugis, nō cadit in aliquā pœnam, secus si intra annum: vt singulariter not. Bald. in l. j. C. de secundis nuptijs. de quo dicatis, vt ibi per eum.

Cautela, quòd ille, qui timet poni ad torturam, appellet ante. CCXXXIX.

1 *Torturæ terrorem si iudex reo iniecerit, appellare potest.*

SI quis timet, ne contra ius ponatur ad torturam, puta, quia fortè iudex comminatus est ei, appellet.
1 * potest enim appellare, quando iudex iniecit terrorem. vt l. si quis prouocatione. C. de appella. & no. Inno. in c. cùm cessante. extrà de appella. & Bald. in rubrica. C. commi. vel epist. & in d. l. si quis prouocatione. quo casu, confesšio secuta erit ipso iure nulla. l. prima. ff. nil. nou. appel. pen. Nec est, in hoc articulo opus, vt superior inhibeat, quia periculū est in mora. ita eleganter dicit Bal. in d. rubrica. in fine. penul. colum. & ideò si vis, quòd confesšio facta in tormentis, & pòst ratificata non valeat, cautela est, vt prius appellet, antequàm ponatur ad torturam.

Cautela pro debitore, ad fraudādum creditores. CCXL.

1 *Sententia contra debitorem lata, quo casu etiam creditori nocere iubeat.*

AD hoc, vt debitor fraudet creditores suos, vt nihil habere posšint, cautela est, vt desinat posšidere, & posteà agat rei vendicatione contra posšidentem, & patiatur
1 se vinci. * nam hoc casu, si creditor sciuit

ssinit super tali re moueri litem per debitorem, vel debitori, & patiatur debitorem litigare. sententia lata aduersus debitorem in tali re, nocebit etiam creditori, tamen si apparet de collusiõe debitoris, nihil prodesset talis cautela. l. si suspecta. in princ. ff. de inofficio. testamen. & l. si prolusorio. in princip. ff. de appel. aliàs sic, nisi si superatus. circa fi. ff. de pigno. hanc cautelam ponit Ange. in d. l. si superatus. & Bal. in l. pe. ff. de peti. hæredita. quam cautelam tibi nõ trado, vt ea vtaris ad malum, sed vt scias cauere à volente vti contra te.

Cautela pro illo, qui promisit alicui turpe quid facere, est cautela, ut potius per pignora, quàm rem. CCXLI.

1 *Datum si aliquid fuerit uni ex causa turpi, ex parte utriusque, scilicet tam dantis quam recipientis, repeti non potest. secus si pignora data fuerint.*

2 *Spoliatus ante omnia restituendus est, etiam si esset prædo, nisi intentet condictionem ob turpem causam, quoniam tunc audiri non debet.*

3 *Hæres infra tempora conficiendi inuentarium, conueniri non potest, nisi reali actione conueniatur.*

4 *Scholares facientes conuenticulas contra Doctores, si dent libros, uel aliã rẽ propter suffragium promittãt, repetere non possunt, sed bene fiscus auferre.*

LEGIMVS hodie l. iurisgentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. vbi est vna gloss. not. quæ dicit, 1 quòd si aliquid est datũ vni ex causa turpi, ex parte utriusq;, scilicet tã dantis, quàm recipientis, puta, vt homicidium faciat, iuxta l. generaliter. & l. si plagij. ff. de verb. oblig. vel datum est aliquid officiali, qui tenetur denunciare maleficia, ne denunciet maleficium cõmissum, quod est turpe ex parte vtriusq;: vt l. si à reo. §. fi. & ibi Barto. & Docto. ff. de fideiuss. vel si est data pecunia iudici pro sua indemnitate, in casu, quo cõdemnetur in syndicatu, si malè iudicauerit, quibus casibus illud, quod est solutum repeti nõ potest, qã in pari causa turpi, melior est cõditio possidentis: vt est casus in l. pe. ff. de condi. ob turpẽ cau. & nota. per gloss. in d. §. si ob maleficiũ. Sed si sunt data pignora pro dictis causis, vel aliqua earum etiam secuto implemento ex parte recipiẽtis, potest ille, qui tradidit pignus, agere rei vendicatione contra detinentẽ pignus, tãquàm cõtra quẽlibet extraneũ possidentem, vel retinentem rem non suam, iuxta l. officium. ff. de rei vendic. vt dicit glo. in d. §. si ob maleficium. per l. de eo. §. pe. & fin. ff. ad exhibendum. licet nõ posset repetere per cõdictionem ob turpem causam, vt dixi. & sic est vis in modo agendi pro repetitione, sicut dicitur in simili, 2 * quòd licet spoliatus, sit ante omnia restituendus. l. si quis ad se fundũ. C. ad l. Iul. de vi. etiã si esset prædo. c. literis. extrà de restitutio. spoli. tamen si intentaret condictionẽ ob turpem causam, nõ debeat audiri: vt nota. Barto. & Docto. in d. l. pe. ff. de condictio. ob turpem cau. & sic dicitur in simili de marito, qui si cõuenitur actione de dote, non tenetur nisi in quantùm facere potest. l. si maritus. ff. sol. matrimon. secus si cõuenitur rei vendicatione: vt habetur in l. Nesennius. §. fundum. ff. de re iudica. & in l. ex diuerso. ff. solu. matrimonio.* 3 Similiter dicitur in hærede conficiente inu

te inuentariũ, quia non poteſt cõueniri intra tẽpora cõficiendi inuentarium, ſecus ſi cõueniatur actiõe reali: vt habetur in l.fin. §.donec. C.de iure deliberandi.& licet non poſsit repeti, quod datum eſt per cõdictionem ob turpem cauſam, quando turpitudo eſt ex parte vtriuſq; , vt l.penul.ff.de cõdictio.ob turpẽ cauſam. tamen ſi data fuat pignora, poſſunt vendicari, & fiſcus auferre poteſt ab indigno: vt dicit glo.in d. §.ſi ob maleficium.in fin. quod intellige ſecundùm Baldũ ibi, quãdo fuit tranſlatũ dominiũ & acquiſitũ indigno, iuxta nota.in l.prima.C.de hæredibus inſtituen.& ita loquitur l.Lucius.ff.de iure fiſci.ſecus ſi nõ tranſiuit dominium, ſicut eſt in pignore dato. l.pi-
4 gnus.C.de pigno.actio.*ideo ſi ſcholares faciunt conenticulas illicitas, puta de caſſando aliquem doctorem legentem abſque legitima cauſa, ſi dant pecuniam, vel libros, vel aliam rem, vt promittatur ſibi vox vel ſuffragium, nõ poteſt repetere ille, qui dedit: quia in pari cauſa melior eſt conditio poſsidentis. ſed fiſcus poteſt auferre ab illo indigno recipiẽte, & applicabitur ipſi fiſco: vt dicta l.Lucius.ſecundùm gloſſ.in dicto §. ſi ob maleficium. Sed ſi dedit pignora, ex quo non tranſtulit dominium, poterit illa repetere per rei vendicationem, per prædicta, nec fiſcus poterit auferre ab indigno dante, vel recipiente. Alia & ideo cautela eſt pro promittente, vt potius det pignora, quàm det rẽ, transferendo dominium: quia dando pignora, ſine periculo poterit recuperare, ſed trãſferendo dominium non poterit, nec recipiẽs poterit retinere, quia auferetur ab eo, & applicabitur fiſco quod eſt notandum.

Cautela pro illo, qui habet probationem tempore perituram, qua perempta, aduerſarius ſibi moueret litem ſuper ipſa. CCXLII.

1 *Proceſſus extraordinarius cum aliquo fundari debet.*

2 *Iuriſdictionis contentioſæ natura aduerſarium requirit.*

SI POSSIDEO quandam rem, quæ mea eſt, & de dominio meo habeo teſtes, ſed timeo ne moriantur, & timeo de Sempronio, ne his mortuis moueat mihi quæſtionem dominij: quia fortè res illa quondam fuit ſua, vel ſuorum maiorũ: vt C.de probationi.l.ſiue poſſidetis. quomodo mihi ſuccurretur? Aduerte, quia licet teſtes poſsint examinari ad perpetuam rei memoriam, vt in authentica, ſi quis ab aliquo. C.de teſtibus.& nota.per gloſſ. & Doct.in l.in lege Aquilia, ſi deletum. ff. ad legem Aquiliam. & in c. quoniã frequenter. extrà vt lite non
1 conteſtata. *& iſte proceſſus ſit extraordinarius, tamẽ cum aliquo fundari debet: vt l. inter litigatores.ff. de iudi. Aut ergo mihi mouetur de hoc quæſtio, puta diffamando, quòd res non ſit mea, & habeo aduerſariũ fundatum ex diffamatione, vt l.diffamari. C. de ingenu. manu. & l. cùm Titia.ff.de accuſatio.& l. Atalatus.ff. de fal.& c. licet.extrà de accuſation. Eodem modo ſi habeo aduerſarium fundatum ex aliquo antè geſto, qui poſſet mihi mouere quæſtionẽ, puta, quia iam fui ſibi obligatus, licet fecerit mihi pactum de non pe-

tendo

...tio, aut nulla materia excitat q̃stio... tūc istud iudicium nō pōt funda... quia nō est cū quo fundari pos... sic oportet silere. Et ideo vbi ... speciali materia, puta ex contra... vel quasi, del. ĉto, vel quasi est, ... esse debet aduersarius cert⁹, nec ... generali materia est aduersarius ... similis: tunc potest fundari pro... examinis testiū ad perpetuam ... memoriam: quia nō est cū quo ... contra quem:* quia natura iuris... ctionis contētiosæ requirit aduer... Vnde cautela pōt esse, quòd p... interpositam personam quis faciat ... diffamari, tūc cū illa psona funda... retur iudiciū: & occasione illius pos... set citari facere cæteros, qui volunt cōtradicere, vt C. si vt se ab hæredi. ... in authē. si oēs. & habes simile. ff. de nego. gest. l. at qui natura. §. cùm me absente. vt dicit Bal. in authē. si quis ab aliquo. C. de testibus, in secū da colum. versi. sed hic dubitatur de tali quæstione. quod nota pro illis, q habent possessiones, & non habent instrumenta de dominio, & alij quorum antiquitus fuerunt, habent instrumenta de suo quodam dominio antiquo.

Cautela de ualido contractu simulato, & de alijs inualidis contractibus. CCXLIII.

1 *Simulationis species tres esse dicũtur.*
2 *Statutum est Veronæ, quòd nullus Doctorum collegium intrare possit, nisi inter alia habeat summam Azonis, & omnes Bartoli lecturas.*

1 TRES SVNT* species simulationis. vna, quando vnū agitur tacitè inter cōtrahentes, & aliud exprimitur, & de isto loquitur totus titulus C. plus valere quod agit, quàm quod si. con. & c. ad nostram. extrà de emptione & venditione. & c. illo vos. de pigno. & l. iurisgentiū. §. dolo malo. in fin. ff. de pactis, cum similibus. Secunda species est, quādo aliquid simulatè exprimitur, & nil in effectu agitur inter partes: Exemplū, si rusticus donat, vel vendit quotidie possessionē suam ciui, vt euitet onera & factiones, tamen tacitè agitur, quòd contractus sit nullus: quia non intendunt, quòd sit donatio, vel venditio: & de ista loquitur l. nuda. C. de contrahenda stipula. & l. imaginaria. ff. de regu. iur. Tertia species est, quādo partes intendunt verè aliquid agere, sed contractus modico tēpore est duraturus, & propterea præsumitur simulatus. Exemplū, quod mihi Bononiæ contigit, dum ibi esset bellum maximū, & vnus qui habebat saluum cōductum pro persona & rebus suis, volebat portare sub saluo cōductu libros meos, & volebat, quòd sibi donarē verè, ad hoc, vt posset iurare libros esse suos, & posteà dum esset Ferrariæ, mihi restitueret, quòd tamen facere nolui: Nam si fecissem, fuisset tertia species simulationis. Vel pone aliud exemplum, q vidi de facto.* Statutum est in ciui- 2 tate Veronæ, q nullus possit intrare collegium Doctorum, nisi inter alia habeat summam Azonis, & omnes lecturas Bar. Vnus qui non habet lecturā Azonis, vel omnes Barto. facit istam simulationē: qa dicit amico, dones mihi tuam summā Azonis, & Barto. pro die tātū examinis mei, & q donatio nō durat vltrà, ad hoc, vt possim iurare cum veritate me habere summam Azonis & Barto. posteà tibi

tibi restituam. Nam hæc est tertia species simulationis, de qua loquitur l.iiij.§.si ab ignoto.ff.de manumiss.ti.generali. De istis tribus speciebus simulationis vide in eleganti consilio Bartol. quod incipit. Petrus Nicol. & per Paul. de Castro in d.l.iurisgentium.§.dolo malo.& istæ tres species simulationis fiũt de actu ꝓhibito ad permissum, & sunt de iure ꝓhibitæ, vt patet ex prædictis. Pōt addi quarta species simulationis, quæ fit de contractu permisso: quia de vno tacitè agitur, qui erat permissus, & exprimitur alius, qui similiter est permissus. Exēplū, volo tibi mutuare centū vere, & iste cōtractus est licitus, sed nolo, quòd fiat instrumētū de mutuo, sed de deposito, ad hoc vt facili⁹ possim te cōuincere, p l.fi.C.deposi.cer-

a tè talis simulatio est licita, [a] ex quo fit de permisso ad pmissum. Vel pone aliud exemplū, maritus, qui non habuit totā dotē, fecit instrumentū de tota dote recepta solēniter, sed quia verè deficiebāt aurei, puta centū, voluit, ꝙ socer cōfiteretur se habere in depositū centū aureos, cùm in veritate esset debitor ex causa dotis: certè valet ista simulatio: vt probatur in l.Lucius Titius cū haberet. ff.deposi.& no.Bal.in rubric.C.eo.titu. Et ideo ex ꝑdictis sis cautus, qñ vis contrahere cum vno verè, & ex illo contractu nō esset tibi sufficienter, vel faciliter succursum, vt tu possis instrumentum facere, vel de alio contractu, qui habeat faciliorē expeditionem, sicut fit contractus depositi, vt dixi, quia nullus cōtractus est prohibitus, & nemo decipitur, & ita sæpius obseruatur.

a Simu.est lici. *Simulatio in persona & ueritas in actu est, quādo unus pro altero recipit instrumentū, & ex eo acquiritur ius ueræ personæ, & nō ꝑiu. & ualet actus. Bal.in l.cum precibus in fi.C.de probatio. Simulatio non præsumitur, si cōstat de ueritate actuum. Bal.in l.ei qui.ad fi.C.de distract.pig. nec in dubio.l.quāuis.& ibi Bald.C. si quis alteri, uel sibi.*

Cautela, quibus casibus pactū legis commissoriæ sit ualidum. CCXLIIII.

1 *Pactum pignoris & legis commissoriæ à parte debiti factum, à iure reprobatum est.*

2 *Fœneratores Bononienses, quo casu pacto legis commissoriæ abutantur.*

1 PACTVM* pignoris & legis cōmissoriæ factum à parte debiti, est reprobatū à iure, quādo scilicet datur pecunia debitori, vel etiā efficitur debitor ex alia re, & debitor dat pignus creditori cū pacto, quòd si nō soluit debitum intra certū tempus, pignus sit emptū pro ꝑtio debiti: quia lex præsumit, quòd debitor, qui indiget alia re, & nō posset soluere, daret pignus multo maioris ꝑtij, quàm sit debitū, & sic faciliter deciperet: ideo lex vult, vt nō valeat, vt l.j.ij.& fi.C.de pactis pign.& l.com. quòd fallit, quādo illud pactū pignoris fieret ex interuallo post debitum contractum, quia nō præsumitur esse in tanta necessitate: vt l.Titius.ff. de cōstitu.pecu.& ibi hoc not.Bart. & alij Doctores, & idem notat Bart. & omnes Doctores, in l.quāuis.aliàs incipit, Calipodius: ff. de solutio.& Barto.in l.si fundus.§.fin.ff.de pig.

Item

hem; fallit, quando pactū esset, vel pi
gnus esset vēditū iusto pretio, quia
tunc cessaret omnis deceptio præ-
sumpta: vt est casus nota. in dicta le-
ge, si fundus. §. finali. & ibi hoc no-
ta. Barto. & hoc casu fieret æstima-
tio per iudices, vt habetur per Bar-
tolum, in l. secunda & fina. C. de pac.
pigno. & l. commisso. & l. fina. C. de
iure domin. impe. & dicta l, si fun-
dus. §. fina. & in dicta l. quamuis. &
in dicta l. Titius. *Et ex hoc infer-
tur cautela, qua vtuntur fœnerato-
res Bononienses ex consilio aduo-
catorum & procuratorum antiquo-
rum, videlicet, quòd fiat pactum pi-
gnoris & legis commissoriæ, vt si
non soluatur pecunia, pignus sit em
ptum pretio æstimando per talem,
& tales arbitratores, quos ex tunc
partes eligunt. vt nota. dicit Bar-
tol. in dicta l. fina C. de pactis pigno.
& l. com. & in dicta lege, si fundus. §.
finali, de pigno. Nam poterunt con-
uenire primo casu, coram illis arbi-
tratoribus seu æstimatoribus de
æstimando pignus pro pretio de-
biti, licet multò plus valeret. Sed
si de ista conuentione constaret, di-
ceretur fieri fraus legi, & non va-
leret, per l. fraus. cum ibi nota. ff. de
legi. & l. non dubium. C. eodem ti-
tulo, coniuncta l. doli. §. diuersum.
ff. de noua.

Cautela pro filijs, ne teneantur ad soluendum debita patris, stante statuto, quod filius mercatoris teneatur ad debita patris. CCXLV.

1 *Filius pro debito, uel facto patris, regulariter non tenetur.*

2 *Statutum si sit quòd filij mercatorum ad patris debita teneantur, etiam si hæredes non probentur, an ualeat.*

3 *Exhæredati filij pro mortuis habentur, & inuiti à paterna hæreditate repelluntur.*

LICET REGVLARITER
*filius pro debito, vel facto pa-
1 tris non teneatur, vt in toto titulo,
C ne. filius pro patre. & habetur per
glossam ordinariam. j. quæstio. iiij.
in summa, & per gloss. xxiiij. quæ-
sti. iij. in summa, & in capitulo nō de
bet. de regulis iuris. in vj. & per Sa-
lycetum in l. quisquis. §. filij. C. ad
legem Iuliam maiestat. in quibus lo
cis habetur, in quibus casibus filij te-
2 neantur pro patre, vel non, *ta-
men si statutum est, quòd filij mer-
catores tenentur ad debita patris,
etiam si non probentur hæredes, vel
constat, quòd repudiauerunt hære-
ditatem patris, quòd statutum va-
let, licet sit durum: quia valeret fa-
ctum inter eos, iuxta not. in rubri-
ca, C. de decret. decurio. libro x. Et
procedit etiam illud statutum regu
lariter, etiam si filij non essent hæ-
redes patris: vt sentit gloss. in l. do-
tis tuæ. C. de iure dotium, secun-
dùm Baldum ibi. Sed remedium
est, quòd filij non teneantur, videli-
3 cet, vt pater exhæredet eos. *Nam
exhæredati habentur pro mortuis,
& inuiti repelluntur ab hæredita-
te paterna, vnde non debet intel-
ligi statutum de illis, sed solùm de
illis, qui de iure duodecim tabula-
rum erant sui necessarij. argumen.
l. prime, §. penultimo. ff. de contra
tabula. secundùm Bald. in dicta lege,
dotis tuæ. in fine. facit l. ij. ff. quod

cum

cum eo. Quod ego intelligo, nisi exhæredatio esset facta in fraudem, in causa ficta, & non vera. argumen. l. j. §. is quoque. in fi. ibi, si sine fraude hoc factum sit. ff. de col. bo. & l. fraus. cum ibi no. ff. de legi.

Cautela, ut filius teneatur pro debito patris, a quòd in instrumẽto contineatur, quòd pater recepit mutuum pro alendis liberis. CCXLVI.

a Pro debito patris. *Mutuum patri factum inopi, potest repeti à filijs etiã non hæredibus, in quorum alimenta uersum est, si pater non sit soluendo. Bar. singu. in l. his solis. ff. de condi. inde. Mutuum patri factum tempore caristiæ præsumitur uersum in alimentis suis & familiæ suæ. Bar. in l. fi. §. fi. C. ad Macedo. in d. l. his solis. in fin. ff. de condi. inde.*

a *Filij diuites alimentorum causa, ad patris debita tenentur.*

1 QVID SI PATER * est pauper, & accepit pecuniam mutuo, nunquid sit aliqua via per quam filij possint conueniri ex illo contractu? Tu diceres, quòd nõ, per titu. ne filius pro parte. Dicas quòd sic: quia si pater conuertit illam pecuniam in alimenta filiorum, qui posteà sunt effecti diuites, tenebuntur ad illud debitum patris. ita singulariter no. Barto. in l. his solis. argumen. illius text. 1 in libro meo est. ff. de condictione indebiti. & ibi Docto. quẽ sequitur Ludo. de Ro. in suo singulari ccxiij. quod incipit, pater erat pauper. & ideo tu creditor sis cautus, vt dicat in instrumento, quòd mutuas pecuniam illam, vel bona, vt pater possit alere filios, ad hoc, vt res sit magis clara. argu. l. fin. ff. de exercito. quod nota: quia sæpe euenire potest de facto, tẽpore, quo est necessitas [...]

Cautela, pro filio exhæredato [...] patrẽ, prohibito aliquid hab[...] in bonis patris. CCXLVII.

1 *Frater tenetur alere fratrẽ eodem patre natum, quantumcunq; patris respectu malè merentem.*

SI PATER HABENS duos filios, vnum exhæredauit insi[...], & alium hęredem vniuersalem instituit, & in testamento expressè prohibuit, vt nullo vnquàm tempore daret, vel concederet aliquid de bonis ipsius testatoris sibi relictis filio exhęredato fratri suo, & si vnquàm daret, vel concederet, quòd cadat à dicta hęreditate applicanda communi seu cameræ fiscali, vel pauperibus, nisi inquantùm dictus frater institutus esset coactus, vel de iure teneretur aliquid dare de dictis bonis: an possit remedium aliquod adhiberi, vt filius exhæredatus possit aliquid petere, vel habere de dictis bonis paternis à fratre suo, non obstante dicta prohibitione, ita vt frater nõ cadat in aliquam pœnam. Et dicas, quòd cautela potest esse, vt filius exhæredatus petat à fratre suo alimenta coram iudice, quoniam iudex tenebitur sibi decernere alimẽta, etiã in bonis patris. *Nam frater tenetur alere fratrem eodem patre natũ, quantumcunque malè merentem respectu patris: ad hoc enim tenet ex persona sua: vt l. cùm plures. §. in primis. & l. tutor secũdum dignitatem. §. fi. ff. de administratio. tuto. & no. ta. in l. non omni. C. de administratio. tuto. Nec potest pater hoc interdicere: quia talis patris prohibitio est

est contra ius naturale, quod est immutabile. Institu. de iure naturali, gen. & ci. §. sed naturalia. Et propterea iudex aditus super alimẽtis, debebit cõdẽnare fratrẽ locupletem pauperi super præstatione alimentorũ, & assignabit aliquã possessionẽ ad alimenta, quæ afferat reditũ sufficiẽtẽ ad ipsa alimenta: vt l. si quis argẽti. C. de donatio. & ista erit alienatio necessaria, quę nõ prohibetur: vt l. alienationes. ff. famil. erciscund. & l. peto. §. prędium. de legatis secundo. ita cõsulendo tenuit Bald. in cõsilio suo ccxliij. in ordine meo, incipiẽ. ite, verbis testamenti pręmissis disponentis, &c. Ego autẽ intelligo hoc esse verũ, quãdo filius institutus nõ haberet alia bona propria, quàm paterna: quia tũc nõ cogeretur præstare alimenta de dictis bonis prohibitis per iura & rationes: de quibus suprà. Sed si frater haberet alia bona quàm paterna, non teneretur, nec posset de bonis paternis alienari prohibitis præstare alimẽta fratri exhæredato: quia cessaret fundamẽtũ, de quo suprà. Item intelligo, nisi frater exhæredatus ex opera sua cõmodè victũ lucrari posset, argumen. gloss. not. in l. si quis de liberis. §. sed si filius. quæ incipit, operari. ff. de liber. agno. & gl. in l. si maritus in id. ff. so luto matrimonio. & gl. in l. si. quis argentũ. in §. penultimo. C. de donatio. & glo. in aut. de trien. & semis. §. penultimo. in verbo, idonei. coll. iij. & per ea, quæ not. per Doct. in dictis iuribus.

Cautelæ notabiles ad statutum disponens, quòd nullus possit aliquid proponere, quod spectat ad fauorem banniti, & quòd statutum hoc disponens nõ possit suspendi, quomodo possit proponi aliquid pro bannito, uel suspendi statutum. CCXLVIII.

1 *Intentio principalis semper attendi debet, non autem illud, quod in consequẽtiam uenit.*

SI STATVTO CAVETVR, vt null⁹ possit aliquid arrogare, vel proponere qđ spectet ad fauorẽ alicuius banniti sub aliqua pœna, an sit dare aliquã cautelã, ita q̃ possit proponi, vel arrogari pro bannito sine pœna? Dic q̃ sic. vna est, quando fieret principaliter in fauorẽ rei publicæ, licet secũdariò tenderet in fauorẽ banniti: 1 *quia principalis intentio debet attendi: vt probatur in l. si quis nec causam. in principio, cõiuncta glo. in l. si. ff. si certũ petatur. & in l. j. §. vnde quærit Offilius. ff. de exercito. & in l. si is qui. §. q̃ si seruus. ff. de acquirendo rerũ dom. & per id quod ibi notat Bar. & per textum, cũ glo. & ibi Bald. in l. j. §. huius studij. ff. de iustit. & iur. & per not. in l. qui exceptionẽ. ff. de condictione indebiti. & per Baldũ in l. non solũ. ff. de ĩ integrũ restitutio. cũ similib⁹. & ita in specie huius cautelæ tenet Iacobus Butrig. & Salycet. in d. l. si quis nec causam. in fine princip. & ponunt exẽplũ, de quo suprà, & dicunt, q̃ si cõtingit, dũ tractaretur de nominando vnũ bonũ capitaneum pro guerra, quidã nominant aliquẽ pro bono & sufficienti, qui erat bannitus, propter quod dicebatur nominans incurrisse pœnam statuti. Sed Iacob. Butrig. & Salycet. ibi dicunt quòd nõ: quia principale propositũ fuit fauore reipublicæ, non autem pro

pro bannito loqui principaliter, sed cõsecutiuè, quod principale propositũ, & nõ cõsecutiuũ debet attendi per prædicta. & ita fuit aliàs obseruatum Venetijs, in quodã nobili Veneto bannito, posteà electo pro capitaneo in bello nauali. 1 Tu verò potes ponere multa alia exẽpla huiusmodi, videlicet si esset prohibitũ arrogare, vel loqui in aliquo collegio, puta cõtra aliquod statutũ sub certa pœna poterit loqui contra illud statutũ, si intentio loquentis est loqui principaliter in fauorẽ collegij. & idem dicas in similibus, quod perpetuò tene menti. & adde quæ dicam in duabus cautelis sequentibus.

CCXLIX.

1 *Autor contractus, uel statuti ante pœnam commissam, totius distractus autor esse poterit.*

2 *Nemo sibiipsi legem imponere potest.*

3 *Statutum si simpliciter aliquid proponi, uel peti prohiberet, an si esset contra ipsum statutum aliqua reformatio facta, ualere deberet.*

4 *Petitio cuius prohibetur, eius etiam prohibetur concessio.*

ALIA CAVTELA similis precedenti potest adhiberi, puta dicit statutum communis Florentiæ, quòd in fauorem rebellium nihil possit proponi, vel statui, vel per statutum suspendi, & si secus fiat, statuentes eo ipso sint rebelles, & eorũ bona sint cameræ fiscalis, nunquid poterunt ciues suspendere cõtra statutum prohibens suspẽdi? Dic quòd sic, vt l.ij.C.de ser. expor. quia ante pœnam commissam, commune Florentiæ est suæ rei moderator & arbiter. l. in re mãdata. C. manda. & ff. de seruis expor. l. si qs hac lege. Nã suum negocium est, non ecclesiæ, & ante pœnam commissam, licitum est statuere super principali, ergo & super pœna. ff. de eo quod certo loco l. fina. commissa autem pœna secus esset, *vnde autor cõtractus, vel statuti ante pœnam commissam, potest esse autor totius distractus: vt singulariter notat Baldus in dicta l. tertia. C. de seruis exportand. quod perpetuò tene menti. & adde quod dicam in sequenti cautela, pro complemento & ampliori declaratione istius. Potest tertia cautela etiam adhiberi in materia legis, vel statuti prohibẽtis aliquid proponi, vel arrogari in aliquo casu sub pœna, & sub annullatione actus, etiam si statutum diceret, quod nõ possit suspendi ipsum statutũ, videlicet quòd primò proponatur per aliquẽ de consilio, vel collegio, quod illa pars statuti quæ dicit, quod suspendi possit, nõ suspendatur saltem pro illa vice tantùm, quod fieri potest impunè: quia illi de consilio, vel collegio non potuerunt sibi legẽ imponere, à qua nullo modo recedere liceret. l. si quis in principio testamẽti. in princip. de legat. iij. & no. Cano. in c. dilecto. extra de præbend. qua suspensione facta, remanebit statutũ sine prohibitione suspensionis, & tunc secundo loco debebit statutum suspendi, vel in totum, vel in parte, prout voluerint cõuenire, quod fieri potest: prout eleganter vult Paulus de Cast. in l. j. in princ. in ij. col. ff. ad legẽ Falcidiam, allegando Bart. in l. j. C. de peti. bono. sub. libro x. licet in meo Bartolo nihil dicatur de suspensione. Sed dictum est in se verum, per ea, quæ suprà dixi: & facta secunda suspensione de dicto

statuto

statuto prohibitorio, poterit quis lo qui contra statum in toto, vel in par te quia pro tunc nullo modo obsta bit, ex quo interim est suspensum, & reformatio facta contra statutũ, do nec stabit suspensum, valebit dictum statutum: & ita vult Pau. de Castr. in dicta l.j. in princi. ff. ad legem Falci diã. & si in statuto esset vna alia clau
3 sula, videlicet, quòd non posit su spendi illa pars statuti, quę dicit, ꝙ statutum non posit suspendi, tunc esset necesse quòd primo loco su spenderetur illa clausula, & facta su spensione de ea, posteà deberet su spendi illa, quæ diceret, quòd statu tum nõ posit suspendi, & sic succes siuè: vt suprà dictum est, etiam si es sent mille prohibitiones, quæ pro hiberent suspensionem: quia nõ pos sunt tot opponi prohibitiones etiã suspensionis, quin posint illæ su
2 spendi: vt suprà dictũ est: *quia ne mo potest sibi inponere legem, &c. vt suprà dixi: quod perpetuò tene menti, quia habui de facto in colle gio doctorum Paduæ, vbi erat statu tum, quòd quis nõ posit esse de col legio, si habuerit septẽ suffragia in cõtrarium: nec posit posteà sibi fie ri gratia intrandi collegiũ, nisi post eà habuit omnia suffragia: & quòd dictum statutum non posit tolli, vel suspendi sub certa pœna, & nemo posit loqui cõtra dictum statutum sub eadem pœna. Ego dixi, si vole bant, vt posint habere gratiã intran di, & sufficerent sibi suffragia maio ris partis collegij, iuxta l. quod ma ior. ff. ad municip. cum ibi not. & iu xta nota. in c. cũ omnes. extrà de con stitu. remedium erat, vt primò suspẽ deretur illa particula statuti, quę di cit, quòd statutum non posit suspẽ di: secundò facta illa suspensione, su spenderetur posteà totum statutum: tertio loco reciperentur suffragia singulorũ de collegio: quia tunc suf ficeret maior pars, per dictam leg. quod maior. cum similibus. & ita fa ctum & obtentum fuit. Sed si ista cautela obseruaretur, *& statutum simpliciter aliquid proponi, vel peti prohiberet, & dubitaretur, an si esset facta reformatio contra statutum, va leret, vel nõn, distinguendum esset: Aut prohibetur petitio seu propo sitio respectu rei, & tunc reforma tio non valebit: quia illa videtur e tiam esse prohibita, & ita debet in telligi dicta l.j. C. de pet. bono. sub
4 la. libro. x. cum glo. *quę dicit, cuius prohibetur petitio, eius prohibetur concesio. & ad hoc allegat concor dantes. Aut prohibetur persona pe tere seu proponere. pone exemplũ secundùm Angelum in l.j. si diceret statutum, quòd nullus magnas pos sit arrogare. Nam si arrogaret, & ar rogatio affirmaretur, valeret, per l. vniuersis. C. de preci. impera. offer. hoc tamẽ quod dixi de persona pro hibita arrogare, non habet locum in persona excommunicata, per c. j. de rescript. in vj. secundùm Bartolum, qui ita elegãter dicit, in dicta l.j. quẽ sequitur ibi Angel. & Paulus de Ca stro in dicta l.j. in principio. ff. ad le gem Falcidiam.

Cautela & intellectus ad c. tanta. qui filij sint legitimi. CCL.

1 *Matrimonio concubina subsequenti filij legitimantur.*

2 *Filij non legitimantur per subsequens matrimonium, nisi talis mulier fuerit, quæ in uxorem cõmodè haberi posit.*

Debes

1 DEBES *scire, quod si quis habet concubinã, & ex ea filios procreauit, si postea ipsam ducat in vxorem, & cõficiantur dotalia instrumẽta, per illud subsequens matrimoniũ legitimantur. l. cùm quis. & l. nuper. C. de naturali. liber. & Instit. de nup. §. fi. cũ glo. & c. tanta. extrà qui filij sint legitimi. cũ similibus. sed audi vnam singularẽ limitatiõnẽ, quoniã istud debet intelligi, si talis mulier erat matrimonio digna, secus si digna nõ fuisset matrimonio: vt quia fortè meretrix erat, vel mulier vilissimæ cõditionis, & pater nobilis & diues: quia cũ istud matrimoniũ nõ poterit cũ honestate contrahi, non legitimantur filij ante matrimoniũ nati & concepti: quoniã tale matrimoniũ ob mores improbatum est, & ideo non sortitur effectum legitimationis filiorũ. ita dicit singulariter Angelus in authentico, quibus modis natura. efficiã. legitimi. §. sed & aliud. per illũ textum, collatione sexta. & dicit, quòd habuit de facto: & iõ tu sis bene cautus, q uis infringere legitimationẽ, & patri tãquam agnatus, vel cognatus succedere, exclusis filijs tanquàm nõ bene legitimatis: vt videas si illa cõcubina erat digna illo matrimonio, quod faciliter poterit tibi contingere, quia vt plurimũ concubinæ nõ honestè viuunt, nec videntur esse dignæ matrimonio propter earũ vilitatem. Sed aduerte: quia text. in dicto §. sed & aliud. videtur solũ loqui de illa cõcubina, quę peccauit, puta, quia meretrix, vel turpiter & inhonestè vixit: vt ibi, quę etiã semetipsã iniuriauerat. & infrà ibi, in secundo verò p id quod illa peccauit, &c. Et prædictis adde glo. nota. in authen. quibus modis natura. effician. legitim. §. sic ergo licentia. in principio, in verbo, non permittimus. collatione sexta, 2 quę dicit, *quòd filij non legitimantur per subsequẽs matrimoniũ, nisi sit talis mulier, quę possit commodè in vxorem haberi. & idem vult Bald. in c. illud. in fine. pen. col. extra de præsumpt. & adde quę dicam in seq. cautela.

Cautelæ quibus quis poterit, uti ad legitimandum filium naturalem. CCLI.

1 *Filiorum legitimatio multis modis fieri potest.*

2 *Legitimare omnes filios an pater intelligatur, si unum ex filijs naturalibus filium appellauerit.*

3 *Filij tunc legitimantur, quando per patrem fuerint filij in testamento nominati.*

4 *Cõcubina si in testamẽto suo, uel instrumento publico filium suum naturalem nuncupauerit, sine ista adiectiõe, naturalem, an cum legitimasse intelligatur.*

1 LEGITIMATIO *fieri potest multis modis, de quibus per Angel. in aut. quib. mod. nat. effic. sui. §. fi. in fin. & in §. quod verò. eo. tit. & inter alios modos vnus est. Si pater habens filios naturales de libera muliere, quæ eius vxor esse poterat, nominat illũ suũ simpliciter, nõ dicendo naturalẽ in testamẽto, vel in scriptura instrumẽti publicè, siue propria manu subscripti, habẽte subscriptionẽ triũ testiũ fide dignorũ, vel sub gestis monumentorũ, id est, in figura iudicij: quia p istã nominationẽ isti filij naturales efficiũtur legitimi, & eodẽ iure vtũtur, qd legitimus

conse

confertur: vt est tex. in authen. vt li-
ce, ma. & auię. §. hoc autem & illud.
col. viij. & transumptiuè habetur in
aut. si quis. C. de natural. lib. & not.
glo. magna circa fi. Instit. de liberti.
§. fina. & est tex. cum glos. in verbo,
simul. in auth. quibus mod. nat. effi.
le. §. si verò solummodò. & gloss. in
§. fin. eodem titu. & not. Ange. in au
then. qui. mod. na. effi. sui. §. final. in
fi. facit in simili text. in l. j. §. simili-
que modo. C. de Lati. liber. tol. &c.
& aliquando. cum gloss. extrà de sen
2 ten. excom.* & idem est, si pater vnũ
ex filijs naturalibus appellauit filiũ:
quia per hoc intelligitur omnes le-
gitimare: vt est text. in d. §. hoc autẽ
& illud. in d. aut. si quis. in fine. quod
Bal. ibi dicit esse mirabile. & not. &
ideo sit cautus filius naturalis natus
ex concubina, vt si põt, procuret, ꝙ
pater appellet ipsum filium suum in
testamẽto, non dicendo naturalem, 3
vel alio modo nominando, vt suprà
dixi: quia tunc efficeretur legitim⁹:
& similiter pater si vult hmõi filios
naturales legitimare, & non põt ha-
bere copiam Imperatoris, vel comi
tis habentis potestatẽ legitimandi,
vel si nõ vult expẽdere aliquid pro
legitimatione, vt nominet filiũ suũ
eo modo, vt dictũ est: & ita al's vidi
obseruari Veronæ per quendã Ber-
therum Placẽtinũ, notariũ valde pe
ritum: dum scriberet testamentũ v-
nius, qui habebat filium naturalem
tãtùm. Sed tu, qui vis opponere illi
legitimationi, sis cautus, vt respicias
an mater filiorũ naturaliũ fuerit di-
a gna ª matrimonio, habito respectu
ad conditionẽ suæ personæ, & ad cõ
ditionem amasij sui patris eorũ: qa
si nõ erat digna, non legitimabunt fi

lij per simplicem nominationem fi-
liorum, sicut nec legitimantur ꝑ sub
sequens matrimoniũ, vt dixi in cau-
tela præcedẽti. & ita vult sing. Ang.
in aut. qui. modo. na. effic. legit. §. j.
& idem vult etiam Ange. in d. aut. si
quis, qui dixit, quòd tunc legitiman
tur filij per nominationem, quando
non erat turpe tali patri illam cõcu-
binam in vxorem capere: & ponit e-
xemplum: quia concubina erat vili-
ssima, amasius autem erat magnus
nobilis & diues. non enim erat veri
simile voluisse facere illud, quod ho
nestè non poterat: vt l. filius. ff. de cõ
ditio. instit. facit l. nepos Proculo.
cum ibi nota. ff. de verbo. signific. &
idem consuluit Barto. & Fran. Tigri
ni de Episcop. & Angel. de Melia. &
Hugo Peloni: vt refert Ang. in d. §.
sed & aliud. qui dicit, ꝙ idem tenet
Ioan. And. in capi. per tuas. extrà qui
filij sint legit. qui vult,* quòd legiti-
mentur filij, quando per patrem fue
rint filij nominati in testamẽto, &c.
si mater eorũ tũc rebus sic stãtibus,
poterat contrahere matrimoniũ si-
mul cum patre. & idem tenet Ange.
in d. §. sed & aliud. circa fin. & idem
tenet Bald. in d. aut. item si quis. in fi.
per illum text. in verbo, poteras. qđ
debet intelligi de iure & de facto, se
cundùm naturam & bonos mores.
allegat. ff. qui & à quibus. in l. si roga
mus. debuit allegare l. si rogatus. §.
matrimonij. ff. de manu. vindi. aliàs
nõ fieret legitimatio. Et dicit, ꝙ ita
consuluit Bar. in quo consilio limita
uit illam aut. item si quis. multis mo
dis. Itẽ aduerte etiã, quia ꝙ ad hoc,
vt filij naturales legitimẽtur per di-
ctam nominationẽ, requiritur, quòd
non extẽt filij legitimi & naturales,

quia si extarent, non efficerentur le
gitimi: & ita tenet gloss. in d. aut. si
quis. sub dubio forte, licet secũdùm
eum, hoc non reperiatur in corpore
vnde sumitur quãdo extãt legitimi,
vel non. & istam opin. tenet Angel.
in authen. qui. mod. natu. effi. legit.
§. si quis ergo. per illam tex. & idem
vult in aut. qui. mod. nat. effic. sui. §.
si quis igitur fuerit. & in §. fin. in fin.
eodem titu. Item prædicta intelligo
esse vera, nisi pater nominasset filiũ
propter importunitatem filij hoc pe
tentis, argumen. l. j. C. de pe. bon. sub
la. lib. x. cum ibi nota. per Angel. &
alios in l. fin. C. si quis ali. testari pro
hib. Item quando pater esset multũ
occupatus circa alia. argumen. c. si a-
liquando. cum ibi nota. per gloss. &
Docto. extrà de senten. excom. Item
quando esset in articulo mortis, co-
gitatione mortis turbat, iuxta l. hac
consultissima. §. at cùm humana fra
gilitas. C. qui testament. facere poss.
nisi aliter appareret de spõtanea vo
luntate patris, per not. in d. iuribus.
& in l. iubemus, C. de testamen. cum
si. Item quòd dixi, oporteret, vt ista
cõcubina possit esse vxor digna: in-
tellige, tunc cum amasius pater ver-
ba protulit: præsumitur enim cum ea
contrahere matrimonium: & ideo
legitimantur filij & mulier: quia ste-
tit in habitu concubinæ, præsumi-
tur consentire, secundùm Angelum,
in d. authen. si quis. qui dicit, not. sin
4 gul. istum casum pro bastardis.* Sed
quid erit de amasia seu concubina,
quæ in testamento suo, vel instru-
mento publico filium suum natura-
lem nuncupauerat, sine ista adiectio
ne naturalem, an intelligatur cum
legitimare per ista verba? Angel. in
dict. authent. si quis. dicit quòd non,
quia ista legitimatio ĩducitur ex ma
trimonio præsumpto, vt dixi, sed nõ
est ita verisimile, quòd amasius [illegible]
lit amasiæ matrimonio consen[illegible]
Sed istud quod dicit Angelus de ma
trimonio præsumpto, non videtur
posse procedere, per id quod not[illegible]
idem Ange. in aut. qui. mod. natu. ef-
fic. leg. §. sit igitur licentia. in n. [illegible]
dicit singul. per gloss. ibi, quæ incip.
i. & non permittimus naturales. iun
cto tex. ibi, quòd filius naturalis nul-
lo modo potest legitimari per pa-
trem, nisi per subsequens matrimo-
nium, confectis dotalibus instrumẽ-
tis: quando matrimonium contrahi
potest. Et ideo subdit, quòd sit cau-
tus aduocatus, vt videat si tempore,
quo pater fecit testamẽtum, in quo
voluit filios sibi effici legitimos suc
cessores, vel eos in testamento, vel
alia legitima dispositione solenni fi
lios simpliciter appellauerit, si viue
bat mater filiorum naturaliũ, necne.
Nam si viuebat, & pater dicto tẽpo-
re poterat cum illa contrahere ma-
trimonium, per illa verba nõ induci
tur legitimatio filiorũ: quia ex quo
cũ muliere prædicta poterat contra
here matrimoniũ, non poterunt filij
legitimari, nisi per matrimoniũ sub
sequens: & pro ista opin. dicit esse
casum in §. si verò. eodem titul. Sed
ego teneo hoc nõ esse verũ, imò per
istã nominationem legitimari filij,
id est, declaratur fuisse matrimoniũ
cõtractũ inter ipsum & matrẽ filio-
rum, quę videbatur cõcubina seu a-
masia, & per consequens declaratur
filios eorum legitimos: quia ex illis
verbis inducitur matrimonium præ
sumptum, propter dictam nomina-
tionem

patrem matrimonij inter ipsum & matrem filiorum:vt probatur in authent.vt lice.ma.& aui.in §.hoc autem & illud.ex hoc enim, & cum eo cum matre monstratur matrimoniũ fuisse legitimum,collat.viij.de quibus omnibus vide plenissimè per Anto.de Rosel.in suo tractatu limitationum, in primo libr. in titul. de matrimonio presumptiuo.vbi latissime examinat materiam huius cautelæ, vbi omnino vide. & habetur plenè per Bartolum,in consilio suo, quod incipit,habẽs filium.& in alio, quod incipit, Nerucius Coraduci. &c.& Iacob.de Belui.in dicto §.ad hæc autem,& Bartol. & omnes Doctores,in dicta aut.si quis.C.de natu ra.libe.& per gloss.& Ioan.Andr.& Canonistas in capitu.per tuas.extrà qui filij sint legiti. §.fin. & per Goffred.in summa eodem titul. & in §. secto modis. & vide omnino glossam magnam,in fin.& quod ibi not. Bald.in ij.colum. in princip. in versic.nono opponitur. & ibi etiam Raphaël C.qui.res iudic.non nocet.

a Fuerit dig. *Dignus præsumitur qui libet, nisi appareat indignus.l.seruos. de ma.test.l. cum quidam.la secunda. & ibi Bar.& Dy.& Odofre.in apostil.de leg.ij. Digniores personæ & digniora negotia quæ dicant, uide Spec. de rescri.præsenta. §.ix.in prin.Digni tatẽ habens à principe, dignior reputatur.Vide Spec.de cita. §.v.uer.porrò.*

Cautela pro illo,qui uult relin- 1 quere monacho usumfructũ alicuius rei, quomodo relinquet ad hoc,ut Abbas excludatur. CCLII.

1 *Monacho si legatum factum fuerit sub conditione,quod si abbas eũ molestauerit, à legato cadat:an si ipse abbas ipsi monacho molestiam inferat,quod proprium habere non possit,a legato decidat.*

2 *Pœnæ impositio quando præcedit, factum impossibile de iure, uel de facto, non ualet.*

EST QVAESTIO,*si vnus reliquit monacho vsumfructum alicuius rei, vt abbas non faciat ei quæstionem,nec eum molestet,talis reliquit extraneo, vel sub conditione, si abbas molestauerit eum, caderet à legato: nunquid si abbas mouet quæstio.monacho,vel eum molestet,quia non vult monachum habere vsumfructum,dicẽdo,quòd nõ potest habere proprium, iuxta auth. ingressi.C.de sacrosan.eccl.& c.ij.extrà de statu monacho. an cadat à legato?glo.format istam quæstionẽ in l.Luci⁹. §.tres hæredes.in verbo.de omni. quæ incipit, quid ergo.ff. ad Trebel.& ibi per Bartol.& alios, & per Cyn.in l.quoties.in fin.C. de ijs quæ sub modo.& per Bart.in aut.excipitur.in fin.C.de bon.quæ liber.& plenè per Bar.Bal.& Io.de Imo.in l. si alienum.in prin.ff.de hæredi.inst. & per Bart.in sua disputatione, quæ incipit, quidam donauit, vbi disputat istam quæstionem.& Bald.plenè in leg.prim.in septima quæstion. & v.opp.C.de his,quæ pœ.nomin.Sed vt cessent dubitationes in ista quæstione,cautela est, vt testator nõ disponat per viam pœnæ,* quoniam impositio pœnæ quando præcedit factũ impossibile iure, vel de facto, non valet.l.cerdonem.ff. de oper.liberto.& l.j.C.de his,quæ pœnæ nomin.Sed dicat,relinquo quousq; abbas faciat quæstionem, & ex nunc

non relinquo. ita dixit nota. Bald. in d.l.j. in vij. quæstio. Paul. de Castr. in d. §. tres heredes. dicũt tamen, quòd abbas pro eo, quòd habuit monachus ante controuersiam, poterit cõtrouersiam facere, & illi auferre. Sed in hoc erit vtilis cautela, quia ante controuersiam poterit monachus vti, & gaudere vsufructu: quod est notabile pro parentibus & amicis, qui volũt aliquid relinquere monacho, vel monachæ, vt eo gaudere possit aliquo tempore.

Cautela, quando statutum disponit, quòd non possit probatio fieri nisi per instrumentum, quomodo probatio per testes sit ualida. CCLIII.

1 *Statutum si dixerit, quòd non possit debitum per testes probari, sed tãtùm per instrumentum, an si quis tantùm testes produxerit ad probandum debitum, & non fuerit eis per aduersarium oppositum, eorum probatio teneat.*

2 *Spoliatus licet ante omnia restituẽdus sit, nec quæstio dominij admittatur, si tamen spoliatus passus fuerit, de dominio succumbere debet.*

3 *Probationem contra iuris & de iure licet in contrarium probatio non admittatur, si tamen admissa fuerit, ualet & tenet.*

4 *Procurator, uel alia persona licet in criminali causa non admittatur, si tamen admissus fuerit procurator, iudicium ualet.*

5 *Iuramentum si non apponatur solutioni, sed ueritati, an si periurium detectum fuerit, ipsum allegare poterit.*

STATVTA quandoq; disponũt, quòd vltra xx. lib. vel aliquã certam summam debiti, non possit probari debitũ, neq; summa debiti per testes, sed per instrumentũ. Sed cautela põt adhiberi, vt probatio per testes facta prosit, videlicet q̄ ego tibi mutuaui centũ, & vltra summam à statuto limitatã, agam contra te, vt mihi conficias instrumentũ de ..., de quo in l. plures apochis. C. de fide instrument. & in l. ij. C. de suscept. arca. lib. x. & si tu negas te debere mihi aliquid, potero p̄bare per testes: & si tu opponas mihi de statuto prohibente probationem fieri per testes, replicabo illud esse verum, quando ex probatione testium resultat condemnatio fiẽda ad restitutionẽ eius, quod petitur. Sed in casu nostro, nõ resultat condemnatio, sed solùmodò, vt cõficiatur instrumentũ, quod est diuersum à dispositione statuti: ita singulariter dixit Bart. de Saly. in l. sancimus. §. fin. in fin. C. de donat. in fin. & hanc cautelam perpetuò te-
1 ne cordi secundùm eum. * Stante statuto, de quo in præcedenti cautela, q̄ non possit debitũ probari per testes, sed tantùm per instrumentũ, si quis testes tantùm produxerit ad probandum debitũ, & non fuerit ei oppositũ per aduersariũ, q̄ non debet audiri, vel non fuerit repulsus, p̄batio tenet, vt no. Bal. & Ludo. de Ro. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. si cer. pet. facit c. j. extrà de resti. spolia.
2 * vbi dicit, q̄ licet spoliatus ante oĩa sit restituẽdus, nec admittat̃ q. dominij, vt ibi, & l. si quis ad se fundũ. C. ad l. Iul. de vi. tñ si spoliatus est passus, de dominio debet succũbere, vt est casus in d.c.j. & ibi Doct. & not. Bart. ĩ l. naturaliter. §. nihil cõmune. vj. cõbinatione. ff. de acquir. possess.

& in

kin l.j. §.si is cui.ff.de noui ope.nū
ti.Itē ad hoc adduco doctrinā Inn.
in c.fraternitatis.extrà de frig.& ma
3 lefi.qui dicit,*quòd licet cōtra præ-
sumptionem iuris & de iure nō de-
bet admitti probatio in cōtrariū.l.
antiquæ.C.ad Velleia. & l.j.C.arbit.
tut.nisi per cōfessionem partis:vt est
glo.nota.in l.in cotractibus.in prin-
ci.C.de nō numerata pecunia: &
habetur in authē.sed iam necesse.C.
de dona.ante nup.& per glo.in cor-
pore vnde sumitur: & per Bar.in tu-
enc.C.de probatio.cum similibus ta
men si fuit admissa probatio valet.
& idem vult etiā Inn.in c.cū Bertol-
dus.de re iudi.& Ioā.de Imo.in l.in-
ter stipulantem. §.j.ff.de verbo.obli
gatio.& Ang.de Aret.Insti. de actio.
§.ex maleficijs.Item pro hoc allego
glo.nota.in l.quamuis indubitati.C.
4 de adulte.quæ vult,*licet in causa cri
minali nō admittitur ꝓcurator, vel
alia persona,vt l.seruū quoq;. §.pu-
blicè.ff.de procura.& l.pe. §.ad cri-
men.ff.de publi.iudic.& c.tuæ.extrà
de ꝓcura. si tamē fuit admissus pro
curator,valet iudiciū.& idē glo.ord.
in terminis.in ver. criminalis.in c.j.
de iudi.libro vj. & ibi Doct. & Spe.
in titu.de procu. §.j.versic.sed pone
in tali causa.& vide Abb.Sicu.qui di
ctam glos.singula. inducit ad multas
quæstiões,extrà de accusat.c.veniēs.
Itē allego ad hoc quod not. Bal.in l.
vlti.ante fin.vers.quid si iuramentū.
5 C.de nō numera.pecu.qui dicit,*ꝙ
si iuramētum nō apponitur solutio-
ni,sed veritati:quia iurat quis sibi ve
re fuisse numeratū, nō habet locum
dic.l.vlt.quia non potest allegare se
periurū.facit l.nō aliàs.cū ibi not.ff.
de iurei.si tamē admissus est ad pro-
bandum negatiuā,& probauerit eā,
quia tunc periurium est detectum,
potest ipsum allegare, iuxta not.in
d.l.non aliàs.Et per prædicta fit cau
tus ille, qui non potest admitti, vt
procuret, vt admittatur, & quòd iu-
dex,vel pars sibi non opponat.Et si-
militer aduersarius sit cautus,vt op-
ponat,& protestetur, quòd non de-
bet admitti ad probandum, vel audi
ri vt procurator, aliàs valeret proba
ti & iudicium, & idem dicas in simi
libus casibus.quod bene nota in pra
ctica: & adde q̄ dicā in seq. cautela.

Cautela quando partes inter se conuenerunt,quòd per instrumentum tantùm probetur debitum. CCLIIII.

1 Pactum an valeat, quòd debitum nisi per instrumentum probari non possit.

2 Debitor si iurauerit, se nō probaturum nisi per instrumentum, tale iuramentum seruandum est.

3 Iudex ex officio suo testes examinare potest.

1 DVBITARI* potest an valeat
pactum, quòd non possit pro-
bari debitum nisi per instrumētum.
& gloss. notabilis in authēti. vt sine
prohib.matres debi. & credi. §.quia
verò.in gloss.magna, post medium.
colla.vij. tenet expressè quòd non,
& eam ibi approbant Ange.Cy.Bar-
to.Bald.in l.pactum inter hæredem.
ff.de pact.& ibi etiam per Doctor.&
idem tenet Floria. in l.in l. Aquilia,
si deletū.ff.ad l.Aquil.Et idem tenet
Albertus glossator in sua margarita.
Et idem tenet Specu.in titu.de pro-
bat. §.videndum restat.in versic.sed
quia si debitor iurauit. qui subdit,
2 *quòd si debitor iurauit se nō pro-

 baturum

baturum nisi per instrumentum, ta-
le iuramentum erit seruãdum.per c.
si verò.extrà de iureiuran.& hoc ca-
su dicit consiliũ esse, vt debitor pro-
curet testes recipi officio iudicis: &
sic vult, quòd ille, qui nõ potest pro-
bare per testes, poterit procurare, vt
officio iudicis examinentur.& simi-
lem cautelam dedit Bal. in l.amplio
rem.in fi principij.C.de appell. vide
3 licet*, quando non possunt produci
testes, quia alij testes sunt publicati,
vt tu non producas testes : quia non
posses propter timorem subornatio
nis:vt habetur in l.per hanc.C.de tẽ-
po.appel.& in c. fraternitatis. extrà
de testi.& in Cle.testibus.de testi.cũ
simil. Sed cautela est, vt des nomina
testiũ iudici,& te absentes, & quòd
iudex ex officio suo eos examinet:
quia cessabit causa timoris suborna
tionis.& de ista caut. Bal.dixit in l.si
quidẽ est.C.de excepti. quod perpe
tuò tene mẽti in practica,& ista cau-
tela fortè procederet & proficeret,
etiã quãdo statutũ prohibet fieri p-
bationem per testes eadem ratione:
& adde quæ dicam in sequẽ.cautela.

Cautela, quòd in causa criminali
licet non admittatur procu-
rator, admitteretur defen-
sor: & sunt etiam alia reme-
dia. CCLV.

1 *Iudex ex officio suo, testes super innocen*
tia rei examinare potest, et eum etiam
absoluere.

2 *Procurator licet in causa capitali non*
admittatur, admittitur tamen ad in-
struendum & informandum iudicem
de innocentia rei.

3 *Iudex potest supplere pro reo, etsi con-*
stet de euidenti calumnia actoris, uel
accusatoris.

4 *Statuti forma licet contumax pro con*
fesso habeatur, si tamẽ iudici liqueat,
reum non esse culpabilem, ipsum ab-
soluere poterit.

5 *Executio corporalis fieri non debet*
post confessionem et condemnationem
de rei innocentia liqueat.

SIMILEM cautelam soleo adhi-
bere, quando quis est accusatus
vel inquisitus de crimine capitali, &
citatus non vult comparere, forte
propter timorem torturæ: nec pro-
curator potest pro eo admitti: vt l.
seruuum quoque. §.publicè.ff.de pro
cur.& l.pe. §.ad crimen.ff.de publi.
iudi.cum simi.vt tu eius procurator,
vel aduocatus, des secretè iudici ma
leficiorum nomina testiũ, qui sciunt
de sua innocentia, & iudex ex offi-
1 cio suo examinet eos, *quod facere
potest per l. & si non defendatur. ff.
de pœn.& l.ij.C. de abolitio.& hoc
vult Bartol.in l.j.§.si quis vult. ff.de
quæstionibus.& Bald.in l.ij.in fi.pe-
nultim.colum.cum sequẽti. C.de e-
dend.& Salyce.in dicta l.ij.de aboli-
tio. & Paul. de Castr.in l.iij. §.si ti-
bi.in fi.ff.de cõdictio.ob turpẽ caus.
& ita etiam vult Bart. in l.iiij. §.hoc
autem iudicium. in iiij. quæsti.ff.de
damn.infec.& in sua disput.quæ in-
cipit, iudex maleficiorum. & in l.pe.
§.ad crimen. in iiij. col.ff. de publi.
2 iudi.Itẽ pro hoc facit, *quia licet in
causa capitali non admittatur procu
rator, vt dixi, tamen admittitur ad in
struendum & informandum iudicẽ
de innocentia : & iudex debet eum
audire, & de veritate inquirere.l.ij.
ff.de libe.causa. & ibi hoc notat Be-
nedictus de Plum. in fi.qui etiam ad
hoc allegat l.fi.ff.ad l.Iulia.de anno-
na.& quod ipse dixit, in d. §. ad cri-
men.

ren.& vide ad hoc quod not. Anto.
Rosel.ij. quæstio.vj. si quando. §.cũ
item.in vij. colum. in fin. & in xij.
3 Item quia iudex potest supplere
pro reo, si constat de calumnia eui-
denti actoris, vel accusatoris: vt ele-
ganter nota. Innocen. in cap.j. de of-
fic. vica. quem sequitur Bald. in l.j. in
ij. colum. in fin. C. quomodo. & quã-
do iu. qui dicit hoc procedere nõ ex
vi exceptionis, sed ex vi notarij: vt
not. Cyn. in l. reos. C. de accusat. & i-
deo si probationes non concludunt
iudici, reus est absoluendus: licet ex
forma statuti denegetur defensio: vt
singu. not. Bald. in rubrica. C. de ma-
nu. vindic. & idem vult Baldus. in cõ
sil. cccxviij. quod incipit, à domin.
Cyn. in vltim. colum. in princip. qui
4 dicit singu. *quòd quando liquet iu
dici euidenter absentem nõ esse cul
pabilem, & nullum delictum com-
misisse, licet sit contumax, vt habea-
tur secundùm formam statuti pro cõ
fesso, tamen iudex nõ poterit eum
codẽnare, per dict. l. & si nõ defenda
tur. & per l. non tantùm. ff. de appel.
& per l. addictos. C. de appel. & auth.
qui semel. ibi, perquisita veritate.
C. quomodo & quando iudex. & l.
ampliorem. in fin. princip. ibi, nihi-
lominus iudicem per suum vigorem
&c. C. de appell. imo. plus dixit Inno
cent. in c. significantibus. in fi. de pur
5 gati. ca.* quòd si post confessionem,
& condemnationem liquet de inno
centia rei, non debet fieri executio
corporalis: & hoc tenet etiam Bald.
sequendo Innocent. in l. vnica. in vl-
tima colum. de confess. non tamen
poterit iudex lata sententia ipsam re
uocare, sed debet principi scribere,
vt est casus nota. in l.j. §. fi. ff. de quæ
sti. & ibi per gloss. & Doctor. quod
nota perpetuò, quia habui de facto,
& feci liberare vnum post confes-
sionem & sententiam latam.

Cautela pro emente bona fide rem alienam, ut posſit illam uero domino restituere, non perdendo pretium. CCLVI.

1 *Exceptio contra petentem rem alienam sine mãdato domini, an opponi possit.*
2 *Emptor rei alienæ quomodo de calumnia iurabit, cum scit se malam fidem habere.*
3 *Actor quomodo de calumnia iurabit, quando ab emptore persona supposita fuerit.*
4 *Iuramentum calumniæ tacitè ommitti potest.*

SI QVIS emit bona fide rem alienam, postea cognoscit rem esse alienam, & dominus non mouet si bi litem, scis, quòd non potest agere de euictione contra debitorem, etiã si rem restitueret vero domino. l. si rem quam. §.j. ff. de euict. quomodo ipsi emptori consuletur, vt nõ stet in peccato retinẽdo scienter rem alienam. c. si. extrà de præscri. & nõ perdat pretium? Dic quòd cautela est, vt moneat verũ dominũ, vt illã rem ab eo petat, vel submittat aliã personã, quæ petat ab ipso emptore illã rem nomine domini, vt euincat ab eo. ff. de nego. gest. l. at qui natura. §. cùm me absente. quo casu, si euincatur, petere potero à venditore pret.ũ, aliàs nõ, vt dicit singu. gloss. xxiiij. quęst.
1 ij. si virgo. *Sed remanet dubiũ, quare non opposui exceptionem cõtra petẽtem, sine mandato domini. Sed dicit ibi gloss. quòd possum omittere exceptionem dilatoriam: vt le-
2 ge, si fideiussor. ff. mandat. *Item a-

 liud

liud dubium potest esse, quomodo emptor iurabit de calumnia, cùm sciat se malam fidē habere? Respondet glo. quòd potest dici, quòd sub hac forma iurabit, Iuro quod veni ad litigandū causa mei iuris cōseruādi. ff. de ope. libe. l. vt iurisiurādi. Vel potest cōfiteri, quòd res nō sit sua, qa pudori suo tenetur parcere: vt ff. mā da. l. Quintus. Poterit etiam emptor dicere, quòd nō vult iurare de calūnia: qa esset iuramētū captiosum, vt no. Bar. in d. §. cū me absente. & in l. manifestæ turpitudinis. ff. de iureiurand. facit ad hoc quod elegāter no. Domin. de Sancto Gemi. in c. cupiētes. in princi. in verbo malignantiū.
3 de elect. lib. vj.* Sed quomodo poterit actor iurare de calumnia, ex quo fuit persona supposita ab emptore? glos. in d. c. si virgo. in fi. xxxiiij. q. ij. ponit istam dubitationem, & non respondet. Sed potest dici, quòd reus qui est emptor, & supposuit actorē ad agendum, non petet hoc iuramētum de calum. & valebit iudicium:
4 *quia iuramentum calumniæ potest tacitè omitti, licet non expressè: vt habetur in l. ij. §. sed quia veremur. C. de iuramen. calum. & in c. fin. eodem ti. & de prędictis vide tex. glo. & Docto. plenè in l. at qui natura. §. cùm me absente. ff. de neg. gest. Adde tamen unum singulare circa prędicta, videlicet, quòd cautela suprà dicta est necessaria, quādo venditor rei alienæ fuit in bona fide. Sed si fuisset in mala fide, quia scienter vēdidisset rem alienam, posset emptor re sibi nō euicta ab aliquo, agere cō tra venditorem de euictione, vt est casus singula. in l. seruum, quem. §. final. ff. de actionib. empt. secundum Docto. ibi, & secundùm Bar. & alios in d. §. cùm me absente. in fin.

Cautela pro creditore habente plures debitores, quòd recipiendo ab uno partem, alij maneant obligati. CCLV[illegible]

1 Debitores plures si quis insolidum habeat. si ab uno partem receperit, non propter hoc alios liberaße uidetur.
2 Clausula, saluo iure solidi, quid significet, multi ignorant.

1 QVANDO* quis habet tres, vel quatuor debitores obligatos insolidū, puta in cētum, si recipit ab vno pura xxv. simpliciter nō videtur propter hoc ipsum soluētē liberasse à reliquo, nec diuisisse debitū inter debitores: quia poterit nō obstante receptione partis, ipsum, vel alios in solidū cōuenire pro reliquo: vt probatur in l. inter eos. §. j. ff. de fideiussor. & in l. si stipulatus. quæ est in prima charta. ff. de so. Sed si creditor diceret, quòd recipit illa xxv. pro parte sua, scilicet soluētis, videtur tacitè ipsum liberasse à reliquo, & sic quātùm ad xxv. erit liberatus ipso iure. Instit. quibus mod. toll. oblig. in pri. Quantùm ad alia vsq; ad centū, videtur liberat⁹ vi taciti pacti: quia dicēdo creditori recipio ꝑ parte tua, videtur tacitè pacisci, quòd teneatur vltrà, & quòd illa xxv. tantū sit pars sua: vt est cas⁹ ī l. si creditores. C. de pact. & ibi hoc notāt Doct. Imo plus ex illa receptione pro parte sua soluentis, videtur tacitè facta diuisio inter alios debitores, videlicet, vt quilibet eorū teneatur similiter tantùm pro parte sua in xxv. vigore taciti pacti, quod prodest etiā absenti. l. ij. C. de pac. Et de hoc est casus secūdùm vnam lecturam, quæ est vera. in d. l. si cre

[c]reditores.secundũ Docto.ibi ma
[x]imè Alberi.de Rosa.Bal.& Pau.de
[Ca]st.quod est menti tenendũ. Quia
[pri]ma facie quilibet diceret contra
[ist]um,videlicet,quòd quilibet debe
[re]t remanere obligatus insolidum:
[sed] ne incidamus in istud periculũ,
[ue]l dubiũ,cautela est,quòd creditor
[r]ecipiat simpliciter partẽ debiti ab
[u]no,vel si diceret pro parte sua,de-
[b]et addere,saluo iure solidi:vt dicit
[Al]beri.& Pau.in d.l.si creditores.q
dicũt se hęc habuisse de facto.Et sub
2 ibi Paul.hoc esse notãdũ:*quia mul
ti ignorant,quid significãt illa ver-
ba,saluo iure solidi.Vel potest cre-
ditor sibi prouidere,ne ꝑpter sub-
tilitatem dictę l.si creditores.& si-
miliũ,sibi præiudicetur:hoc modo
præstando,quòd per receptionẽ par
tis nõ intendit diuidere,sed ius suũ
sibi saluũ fore,& ita sibi reseruãt: vt
ff.quibus modis pignus,vel hypo-
the.solui.l.si debitor.§.j.secundum
Bal.in d.l.si creditores.in fi.cui sub-
dit,ꝙ ita dicũt omnes Docto.super
isto puncto de reseruatione. quod
not.tu q es creditor plurimorũ debi
torũ insolidũ,vel habes plures liuel
larios insolidum obligatos,quando
recipies partem solutionis ab vno.

Cautela pro mandãte,cõsulẽte,
uel persuadẽte committi ho-
micidiũ,quod reuocabit mã-
datum consilium,uel exhorta
tionem,ut nõ teneatur de ho
micidio subsecuto commisso
à mandatario. CCLVIII.

1 Mandans aliquem occidi,uel uerberari nedum occidens,uel uerberans tenetur,sed etiam ille,qui mandauit.

2 Mandans persuadens, uel consilium dans super aliquo delicto an teneatur si ille cui mandatum fuit,uel datum consilium,uel persuasum, diu posteà deliquit.

3 Mandatum si alicui fuerit ad maleficium committendum,aut datum consilium,uel persuasum,quomodo ipse reuocari poterit,& cui intimari debeat.

4 Consilium & persuasio de aliquo malo perpetrando,quæ sunt menti mandatarij impressa,cum iam animo fixa sint,quomodo reuocari poterunt.

1 SI quis*mandat aliquem occidi,
vel verberari,tenetur nedũ occi
dens,vel vulnerans,sed etiã ille,qui
mandauit.l.non ideo minus.C.de ac
cusa.& habetur per Bar.& alios in l.
non solùm.§.si mandato.ff.de iniu-
rijs.& non solũ mandans tenetur,
sed etiã ille,q dedit cõsiliũ adhoc:vt
habet͂ ĩ l.furti.§.cõsiliũ.ff.de furtis.
& in §.ope.Insti.de obli.q̃ ex quasi
delicto nascũ.& per Bar.in l.sæpe.in
fi.ff.de verb.sig.vbi hoc declarat.&
tenetur etiam ille,qui persuasit a-
liàs nõ facturo.l.j.§.persuadere.cũ
ibi no.ff.de seruo corrupto.& habe
2 tur per glo.in d.§.ope. *Sed pona-
mus,quòd ille,cui mandatũ est,vel
cõsultũ,vel persuasum,diu pòst de-
linquit,an dictus mandans,persua-
dens,& dans consilium teneat͂?istã
q.ponit Inno.in c.ad audientiã.ex-
trà de homici.qui dicit,ꝙ semper te
netur,nisi mãdatum sit reuocatũ ta-
citè,vel expresse,vt quia fecit post-
eà pacẽ cũ inimico suo,vel parente-
lam.arg.l.iiij.de adimẽ.lega.& hoc
sequitur Bar.in d.§.si mãdato.in iij.
col.in princ.versi.quęro mãdauit ti-
col.Idem tenet Pau.de Cast.in l.sanci
mus.C.de test.facit quod no.Bar.in
l.qui alienũ.§.is putat.ff.de acquir.

bære.& Ludo.de Ro.tenet ibi con-
trariũ per gl.in d. §.ope.qui tamen
loquitur solummodo in persuaden-
te.de quo vide per Doc.in d.c.ad au
diẽtiã extrà de homicid. Cautela est
ergo, vt omnino mandatum reuoce
tur expressè, & notificetur illi, qui
debebat committere delictum: secũ
dum Inn.& Doct.in d.c.ad audien-
3 tiam.de homi.* Sed dubitari potest
circa prędicta, si mãdatum est ad ma
leficium committendum, aut datum
consilium, vel persuasum, quomodo
poterit reuocari, & cui debet.inti-
a mari [a]: dicit Inn.in d.c.ad audientiã.
de homi.quòd periculum est, si inti-
metur ei, de cuius morte tractatur:
& ideo dicit, quòd cautela est, vt inti
metur sibi, tamen persona est nomi-
nanda.& hoc etiam tenet Bald.in l.
mandatum.in pe.q.in fin. C.manda.
facit ad hoc tex.cum gl.in c.si sacer-
dos.& quod ibi no.extrà de offi. or-
di.& gl.sing.in cle.j.in verbo, detra
4 hant.de priuilegijs.* Sed de consi-
lio & persuasione, quæ est menti mã
datarij impressa, quomodo poterit
reuocari, cùm iam fixa sedeat in ani-
mo. Dic, satis est dissuadere, in-
quantum dissuaderi potest: nec vl-
terius consulens, vel persuadens te-
nebitur, si posteà delinquatur… :
nota.eleganter Innocen.in dicto ca-
pitulo.ad audientiam, extrà de ho-
mici.& Baldus in d.l.mãdatum.pro-
pe finem.C.manda.& Canonistæ in
dicto capitul.ad audientiam.extrà
de homicidio.&c.

a Intimari. *Mandans delictum potest reuocare mandatum, sed debet intimare reuocationem mandati ei, contra quem mandauit, ut sibi caueat à tali. alias tenetur, secundum Bald.in l.man datum.ad fin C.mand.& Inn.in c. ad audientiam.de homic.et uide … per Bald in l.j.C.de ser.fu.iij.col.secun dum Bald.in l.non ideo minus.C.de accus. & Alex.in l.nõ solum.§.quan quã.de iniu.dicunt, quod ratione scandali non debet nominare eum à quo … offendendus, licet tãtum, quod sibi caueat mãdans, delictum in uno loco non tene tur, si delictum committitur in alio loco. Bal.in l.si.C.si a non compe.iudi.*

FINIS TRACTATVS
CAVTELARVM
D. BAR. CAE-
POLLAE.

CAVTELAE I. V. DOCTORIS EMINENTISSIMI,

*

D. THOMAE FERRATII ADVOCATI BRIXIANI.

*

Cautela pro illo, qui est de terris ecclesiæ, ut posſit legitimari ab imperatore. 1 I.

1 *Papa an potestatē habeat legitimādi in terris imperij, & ecōtra, an Imperator legitimare poſsit in terris ecclesiæ.*

2 *Legitimare non potest princeps de potestate ordinaria spurios siue bastardos, stantib⁹ legitimis & naturalib⁹.*

3 *Imperator legitimans spurios, stātib⁹ legitimis & naturalib⁹, est unū pec⁹.*

4 *Comites sacri palatij habentes generalem potestatem legitimandi, in præiudicium legitimorum & naturalium legitimare non poſsunt.*

5 *Conceſsione in generali non ueniunt ea, quæ niſi de potestatis plenitudine fieri non poſsunt.*

6 *Scholares omnes in studijs publicis studentes, sub imperiali protectione Imperatoris existunt.*

7 *Appellari potest ad papam de iure canonico omiſso medio, secus tamē de iure ciuili: excipiuntur tamē scholares in studijs publicis studentes.*

8 *Scholarium ad defenſionem, Imperator de speciali gratia sponte se offert.*

ANTIQVA * & moderna iuris pru dētia, inter se altercata est, nūquid Papa quādo nō disponit ī radice ma trimonij, habeat potestatē legitimā di in terris īperij, & ecōtra, an Impa tor posſit iegitimare in terris eccle siæ. Et omiſsis fundamētis, quæ hinc & inde adducuntur, communis opi nio est, quòd cùm īter eos distinctę sint potestates, quòd Papa nō posſit legitimare in terris imperij, nec ecō tra ipse imperator in terris ecclesiæ, prout tenet Bal. in l. j. C. de iure au reo. anulo. vbi dixit, ꝙ ita aliàs cōsu luit, & ꝙ ista ē veritas. tenet idē Bal. & Salyc. in proœmio C. Bald. in l. eā quā. in vj. col. uers. cōsueuit esse quę stio. C. de fideic. & in cōs. xxxvij. inci piē. punctus quęstionis talis est. in ij. parte. Pet. de Anc. ī cōs. mihi cccxx. incipiē. primū dubiū nō est nouum.

Fran.

Franci.de Cur.in consi.lxxiij.incip.
super memorata facti narratione.in
xxiij col.ver.quarta differentia. Ale.
in cõsi.lxvij.incip.cõsideratis his,quæ
in themate narrantur.in vltima col.
versi.insuper aliter ad aliã facultatẽ.
in j.col.vbi dixit,quòd ista est cõmunis
opinio,& quòd ab ea in iudicãdo nõ est
recedendũ gl.& Doct.vbi præcipuè
Card.Alex.in c.per venerabilem.§.
quod aũt.in lxxvij.col.versi.gl.ij.re-
citat quatuor opiniones,extrà,qui fi-
lij sint legiti. Pone modo,quòd tu,qui
es de terris ecclesię,velles legitima
ri,puta in prçiudiciam legitimorũ
2 & naturalium,*quod a princeps non
a põt facere de potestate ordinaria,
ipse enim nõ legitimat,stãtibus le-
gitimis,& naturalibus:vt §.si qs legi
tur.& §.illud tamẽ.& §.gñaliter.au
then.quib.mod.natu.effic.sui.vnde
dixit Bal.in c.filij nati. si de feu.fue
3 rit cõtrouer.*quòd Imperator legi-
timans spurios stantibus legitimis &
naturalibus,est vnum pecus,nõ ha-
bens præoculis iusticiã publicę ho-
nestatis,nec cõsiderans per solas nu
ptias cõseruari elegans genus huma
num:vt in aut.de nup.in princ.hinc
est quod dixit Bal.in l.cũ filiusfami.
ff.de testamen.mil.& in authẽ.præ-
tereà.C.de naturalib.libe.& Pau.de
Cast.in l.Gallus.§.& quid si tantũ.
in fi.ff.de libe.& posthu.& in suo cõ
si.cccxxj.aliàs cccxxiij.incip.sup eo
quo primo loco quęritur.in iiij.col.
4 *quòd Comites sacri palatij haben
tes generalem potestatẽ legitiman-
di,nõ possunt legitimare in præiu-
dicium legitimorũ & naturalium:vt
etiam latè tenet Alexã.in consi.lxij.
incip.visa legitimatione facta de do
mina Marmorina.in vj.colũ.ver.ij.
ratio est in secũdo volumi.Et latius
Franci.de Cur.in cõsi.xix.incip.in
priuilegio serenissimi Imperatoris
Federic.in quinta colum.versic.
circa tertium quæsitum.vsque ad
5 *quia in generali concessione non
ueniunt ea,quæ non possunt fieri,
nisi de plenitudine potestatis:vt no
tabiliter dixit Innocen.in capitulo,
innotuit de electio.Innocen.& Io-
an.And.in capi.dudum.de decimis.
Baldus in l.bonorum.la secunda,in
secundo notabi.C.qui admitti.An-
gel.in l.bene à Zenone.C.de qua-
drien.prçscrip.Pone modò,vt supe
rius dictum est,quòd tu,qui es de
terris ecclesiæ,velles legitimari,pu
ta in prçiudicium legitimorum &
naturalium,quo casu opus est,vt di
xi,quòd adeas Papam,qui in hoc nõ
vult te exaudire:quia non vult repu
tari vnum pecus:sed forsitan inten-
tionem tuam posses consequi per
viam Imperatoris,nisi obstaret tibi
defectus iurisdictionis.Quæro quo
modo facies ad hoc,vt Imperator va
leat te legitimare,& quòd talis legi
timatio porrigat effectum suum in
terris ecclesiæ.Dic quòd cautela est,
6 quòd facias te scholarem,*quia cũ
omnes scholares in studijs publicis,
studentes,sint sub speciali protectio
ne imperatoris.vt in authen.habita.
§.dignum quoque.C.ne filius pro
pat.ipse Imperator habet potestatẽ
legitimandi ipsos scholares, etiam
si sint de terris ecclesiæ tanquã suos
filios speciales:ita notabiliter dixit
Baldus in dicta authẽ.habita.in secũ
da colum.per tex.ibi.C.ne filius pro
patre.quòd dictum refert & sequi-
tur,dicens esse notandum Philipp.
Franci.in capitulo,si duobus.§.de-
nique.

nique.in prima columna, de appel-
la. Et Præposi. Mediola. nunc Cardi.
Alexander meritissimus, in capitu-
lo, per venerabilē. in cxix. col. extrà
qui filij sint legitimi. Et adde, quod Bal-
dus in proposito nostro in dicta aut.
habita. per tex. ibi, dixit aliud nota-
7 bile verbū. *quod licet habeamus, quod
de iure canonū quis possit appellare
ad Papā omisso medio, vt secunda,
quæstione vj. ad Romanā. & eadem
questione, capitulo, quisquis. glo. &
Ioan. Andreas in capitulo, Romana.
de appellation. in vj. & Docto. in di-
cto capitulo, si duobus. §. deniq;. ex-
trà eo. tit. & similiter possit omisso
medio, appellari ad legatū de latere:
vt notat. in capitulo prim. de offic.
lega. & similiter ad Patriarcham: vt
notat. Hostien. Innocen. & Panorm.
in capitulo, antiqua. de priuileg. &
glo. xxij. distinctio. renouātes. & Spe
cula. in eodē titulo. §. nō tenemus.
versiculo, sed nunquid. in fine, quic
quid teneāt Ioan. And. & domin. An
ton. in dicto capitulo, antiqua. tamē
secus est de iure ciuili, quia non pōt
omisso medio, appellari ad princi-
pem: vt l. Imperatores. ff. eodē. & no.
Bart. in l. j. §. si quis in appellatione.
ff. eodē. dixit mirabiliter Bart. in di
cta authentica, habita. quod istud non
8 procedit in scholaribus: *quia cum
Imperator de speciali gratia spōte se
offerat ad defensionē scholariū, vt
ibi ī textu, in verbo, defendam⁹. hac
de re ipsi possunt appellare ad Impe
ratorē omisso medio. quod dictū re
fert, & notandū putat Philip. Franc.
in dicto §. deniq;. & dominus Abb.
in sua disputatio. incipien. Gandul-
phus clericus. in xvij. columna, ver-
siculo, secūdū dictum, quòd licet ad
Imperatorem. & Cardin. Alexand. in
capitulo, dilecti filij. el secundo, in
tertia columna, versiculo, vnum ta-
men singulariter tene menti. extrà
de appellatio.

a Quod princeps nō pot. *Adde an le gitimis existētibus. princeps possit spu rios legitimare ad successionē, maximè p d. Alex. Imolēsē latè, i cōs. suo clxxx- viij. in v. uo. ibi, tertio pbat. in vj. colū. ipsi⁹ cōsilij. et an ualeat legitimatio cū hac modificatione, quod nō succedat legiti matus, nisi in eo quod placuerit patri, uel auo de cuius hæreditate agitur: uide in cōsi. seq. clxxxix. p eūdē, in eo. uo. q̄nto, est cōsiliū ulti. Sed quādo possit inji- ngi, & annullari legitimatio ex diuer- sis causis, uide ēt diffusè per do. Lud. de Roma. in cōsi. suo cxciij. qd' inci. in pro posita cōsultatione. & quādo dicatur subreptitia legitimatio per do. Alex. in cons. cxcv. in ij. uo. & in cōsi. lxij. per eundem in j. uo. Bar. author.*

Cautela pro notarijs ad conuer tendum legatum usufructus in legatū proprietatis, & quod testator non aduertat. II.

1 *Testator an possit usumfructum relin- quere uni, & proprietatem alteri.*
2 *Fundus si in gaudimentum legatus fue rit, an ipsa proprietas legata intelli- gatur.*
3 *Legatum non restringitur, si testator relinquat matri suæ fundum, seu ali- qua alia bona, & posteà adijciat, ut possit uiuere, & de eis uti, & frui, & de illis se sustentare, quousque uiuat.*

EVENIT *in dies, quòd testa-
1 tores in suis testamentis relin-
quunt vel vxoribus suis, vel alicui
alteri personæ vsum, vel vsumfru-
ctum alicuius rei, aliam uerò perso-
nā instituūt hæredem vniuersalem,
quo

quo casu, indubitati iuris est, ꝙ vsus, vel vsusf. illius rei, est ipsius vsufructuarij: proprietas verò est ipsius hęredis: vt in §. vsusfructus. Insti. de vsufru. qui vsusfructus posteà finitur per mortē ipsius vsufructuarij, & cō solidatur cū proprietate: vt l. antiqtatem. & l. corruptionē. C. de vsu & habi. & §. finitur. iuncto §. fi. Institu. de vsufr. Tu autē tabellio, qui rogatus es conficere simile testamentū, in quo vsusfructus, puta alicuius fundi, relinquitur alicui personę, si vis tali personæ benefacere, hoc est, ꝙ tale legatū vsusfructus conuertatur, & trahat secum proprietatē, & ꝙ testator nō aduertat: cautela est, quòd quando in testamento dixisti, Itē legauit vxori suę vsumfructū talis fundi, ipsa existente casta & honesta, & absque marito, prout cōmuniter talia verba ponuntur: subiungas, grauando tamen ipsam ꝙ non possit ipsum fundū pignorare, vēdere, nec alienare. nā in istis verbis testator penitus nō aduertet, imò credet, ꝙ per talia verba cōfirmetur intentio sua, scilicet ꝙ post mortē vsufructuarij, vsusfructus reuertatur ad suū hæredem. Tamen ista verba, ꝙ non possit vendere, pignorare, nec alienare, habent istam naturā, ꝙ intelligitur non solùm legatus vsusfructus, verū etiam ipsa proprietas. ista fuit elegans & singularis decisio Bald. in l. Proculus. per text. ibi. ff. de vsufruct. quam pro singulari refert, & sequitur Ro. in suo consi. ccvj. incip. licet de cōmuni conclusione. in secunda col. versi. tertiò ista. & Alexan. in l. si constante. in prin. ff. solut. matri. Et idem sentit Bartolus in l. ex hac scriptura. in ij. col. ver. sed contra prędicta. ff. de dona. & Bal. in l. vbi adhuc. in j. col. versi. ibi, alienandi. C. de iure do. & expressè Rapha. Fulgo. in consil. xiij. incip. circa primum consultationis effectum. in fin. col. versi. in secundo consultationis articulo. & expressè Soc. in suo cōsilio cxxj. computatis cōsilijs Mariani patris sui. inci. in præsenti consultatione de pluribus satis confusè quæritur. in vltim. col. in versi. sed in casu nostro, videtur oriri pulchra difficultas, vbi dicit, se ita aliàs vidisse consultū per insignem Doctor. d. Andr. Barba. sequitur Philip. Cor. in consilio lxiiij. incip. in casu præsentis consultationis. versic. & licet posteà fuerint mihi ostensa. in iiij. volumi. Et Franci. de Crema, in suis singul. singulari xxvj. incip. maritus legauit vsumfructum. licet Roman. sibi contrarius tenuerit oppositum, & malè, in l. donationes in concubinam. §. species. ff. de donationi. Secunda cautela est, si vis, ꝙ legatū vsusfructus trahat secum legatum proprietatis, & quòd testator non aduertat, ꝙ in testamento non dicas, Item legauit vsumfructum talis fundi: sed dicas, Item legauit tali personæ talē fundū ad vsufructuandū, seu ad alimēta: quia per ista verba, hoc modo cōcepta, intelligitur legatus, non solùm vsusfructus, sed etiā ipsa proprietas. Adeò, ꝙ legatū est perpetuū, & trāsmissibile ad hęredes. iste est casus. & ibi notant Bart. Ang. Paul. de Cast. & dominus Iaso. reprobata ibi opi. gloss. & Oldr. in l. cùm hi. §. si vni. ff. de transact. Bart. in l. libertus. la prima, de alimen. & ciba. lega. Bartol. & alij per text. ibi in l. donationes in concubinam. §. species. ff. de donation.

Cyn.

Cyn. Baldus & Salycet. in l. si mulier.
C. de iure dotiũ. Alex. in suo cõsilio
principien. visis verbis testamenti.
circa fi. in secũdo volumine. Et istud
similiter habet locum, & procedit, si
2 dictũ. *Itẽ legauit fundũ in gaudimentũ:
quia similiter intelligitur
legata proprietas, prout singulariter
dixit Bald. in l. si habitatio. §. sed si
... sit. ff. de vsu. & habi. quẽ refert
& sequitur dominus Ias. in d. l. cũ hi.
§. de transactio. Et quẽ sequitur Frã.
de Crema in suis sing. singulari
c. xxvij. incipiẽte, Lego vxori meæ. &
prout tenet Ang. in authentica, hoc
locũ. circa fi. C. si secun. mul. nupse. li
cet Floria. in d. l. Proculus. ff. de vsufruct.
dicat, ꝙ multi ita consuluerũt,
sed quòd ipse noluit se subscribere,
faciens quandã suã distinctionem, ꝙ
aut erant instituti penitus extranei,
& tunc intelligitur legata proprietas.
Aut erant instituti filij, & sic personæ
prædilectæ à testatore, & tunc
secus. quẽ refert & sequitur Cæpo.
in suo tractatu seruit. vrban. prædi.
in rubrica, de prima serui. mix. Ad
vnum tamen aduerte, ꝙ in ipso le-
1 gato non faciat [a] mentionẽ de vita
vsufructuarij, videlicet dicẽdo, Item
relinquit vxori suę, vel tali personę,
talem fundum ad vsufructuandum,
vel ad alimenta, vel in gaudimentũ
toto tẽpore vitæ suæ. Ad hoc, ne intremus
in illam quæstionẽ, quam dicit
solennis Docto. dominus Paulus
de Montepico, qui nunc Papiæ ordinariam
de sero legit in sua eleganti 3
repetitio. §. Titia cùm nuberet. l. Titia
cùm testamento. de lega. secundo,
euenisse in ipsa ciuitate Papiæ.
Quidã magnificus dominus Ioannes
Marcus de Belcredo, habens du-
os filios, videlicet Gerardum & Zachariam:
quià forsitan plus amabat
Gerardũ, prælegauit ei partẽ castelli
& turris, quã habebat in quodam loco
montis alti. postmodũ mandauit,
ꝙ in dictis bonis prælegatis, non
deberet ipse Gerardus molestari,
nec inquietari, sed ꝙ ipsa teneret, haberet
& posideret toto tẽpore vitæ
suæ. & ita habuit. Posteà mortuus est
ipse Gerardus relictis filijs suis hæredibus,
dubitatũ fuit, an istud prælegatũ
fuerit transmissibile ad hæredes
ipsius Gerardi, an verò per mortem
esset finitũ, & sic deberet reuerti
pro parte sua ad Zachariã fratrẽ.
refert quòd pro parte Zachariæ vidit
consultum per solennes Docto.
Francis. de Cur. Ioannẽ de Puteo, dominũ
Lancello. Deciũ, dom. Daniel.
Landol. & Dominũ Ambrosi. de Opizonibus,
tunc ducalẽ quæstorem,
moti: quia per illa verba, gaudeat &
possideat toto tempore vitæ suæ, videtur
testator limitasse legatũ ad vitam
tantũ ipsius Gerardi, adducẽtes
tantummodò decisionem Baldi in l.
prima, circa principiũ. C. de fruc. &
litiũ expen. vbi dixit Baldus, quòd licet
ista verba, vtendum & fruẽdum,
non restringant concessionem pleno
iure factam, tamẽ istud non procedit,
vbi diceretur, in vita. In contrarium
refert plures etiam consuluisse,
adducentes decisionem Paul.
de Castro, in suo consili. mihi cclxvj.
inci. quòd dicta substitutio. in penulti.
colum. decidens, *quòd si testator
relinquat matri suæ fundum,
seu aliqua alia bona, & posteà adijciat,
vt possit viuere, & de eis vti &
frui, & de illis se sustentare quousque
viuat: quòd per ista verba non
restrin

restringitur legatū: qa ista verba respiciūt causam, nō autē legatū. ideò verba adiecta legato in fauorē legatarij, nō restringunt legatū: vt l. iiij. & ibi notat Bart. de aliment. & ciba. lega. & d. l. donationes in cōcubinā. §. species. ff. de dona. & l. fi. ff. de vsufruct. earū rerū, quę vsu consu. & tradit Roma. in consilio cccccij. incipien. diligenter inspectis. Modò illa verba, ꝙ Gerard. deberet pacificè possidere toto tēpore vitæ suæ, fuerunt apposita in fauorē suū, ergo nō debent restringere legatū, iuxta l. ꝙ fauore. C. de legi. & l. legata inutiliter. ff. de adimen. leg. vnde dicebant decisionē Bal. in d. l. prima, fore falsam. Ad hoc ergo, vt varietatē Doctorū fugias, sis cautus, nō facere mētionem de vita ipsius vsufructuarij. Et licet ista quò ad mundū sint pulcherrima, & suo loco & tēpore possent tibi non mediocrem afferre vtilitatem, tamen quantùm ad animā, essent perniciosa, si ipsis vtereris, voluntate testatoris existente in contrarium.

a Nō facias. *Adde ꝙ hoc nō est nouū, ꝙ relictū usufructus propter causā sibi adiectā restringat. demōstrat hoc tex. in l. si habitatio. uer. sed si χρῆσις. ff. de usu et habi. ubi si relinquitur ususfructus domus habitādi causa, sola habitatio legata cēset. et sic generalitas relicti ususfru. ex causa specifica restringitur.*

Cautela pro illo, qui tenetur iurare seruare statuta, quòd licet iuret & non obseruet, propter hoc non sit periurus.

III.

1 *Statutū si disponat, ꝙ rectores et iudices teneātur seruare statuta, an ualeat.*

COMMVNITER per ciuitates Italiæ extāt statuta, ꝙ rectores & iudices euntes ad gubernandā ciuitatē, teneantur iurare seruare statuta:
1 *quo casu certū est, ꝙ tale statutū valet & tenet: quia etiā talia iuramenta pręstantur de iure cōmuni: vt in authenti. iusiurandū quod presta. ab his. per totū, & in l. rē nō nouam. & authen. hodie. C. de iudi. & cap. venientes. de iureiur. Tu autē, qui vadis rector, vel iudex ad aliquā ciuitatē, & teneris iurare seruare statuta, si vis facere, ꝙ nō obstante iuramento, si cōtingeret te facere cōtra aliquod ex ipsis statutis, nō incurras in periuriū: cautela est, ꝙ facias ingressum tuū in die feriata, in honorem Dei, & illa eadē die iures seruare dicta statuta: quia dato ꝙ posteà non obserues, propter hoc non eris periurus: ita pulchrè & in specie dixit Lanfra. de Orian. in sua repe. capituli, quoniā contra. circa fi. princ. extrà de probatio. dicens, ꝙ vbi rector ciuitatis ingreditur officiū suū in die feriata, & iurat seruare statuta, vt moris est, ꝙ tale iuramentum non valet. Et ille, tanquam non iurauerit, poterit contrauenire, motus per capitu. primū, de fer. quo cauetur, quòd omnia iuramenta præstita in die feriata, in honorem Dei, regulariter non tenent. Et per hoc aliquando dixi, quòd cùm eueniret, ꝙ aliquis scholaris in diebus festiuis, in honorem Dei obuiaret notario vniuersitatis nostræ, dicebat ei, domine notarie mementote ponere me in matricula: qui notarius habito nomine, & cognomine suo, deferebat ei iuramentū de seruando statuta, & de parendo domino rectori, iuxta

iuxta formam statutorum nostræ v-niuersitatis. nam dicebant, quòd tale iuramentũ non tenebat, & sic con traueniendo, non cadebat in periurium: & similiter dicebam de rectoribus nostrorum iuristarum, qui hîc Paduę in die sancti Laurentij sumũt caputium, & illo eodem actu iurant seruare statuta, quòd si per ipsa statuta, vel per literas ducales non sit cautum, quòd plus illa die, quàm v-nalia debeant sumere ipsum caputium, & illo eodem actu, iurare, vt s. quòd licet posteà nõ obseruent, propter hoc non sunt periuri: quia cùm tale iuramentum sit contra canonũ a dispositionem sumptum, sequitur ꝙ non habet litigandi potestatem.

Cautela, quòd deceptus etiã citra dimidiã iusti pretij possit rescindere cõtractum, uel petere supplementum iusti pretij. IIII.

1 *Contrahentibus licitum est naturaliter inuicem se circumuenire, & inuicem se decipere, & quòd plus ualet, minori pretio emere, & quòd minus ualet, maiori pretio uendere.*

2 *Bono uiro non licet aliquem decipere, licet in foro ciuili & canonico concessum sit.*

3 *Conscientia idem est, quod bonus uir: & quod in foro cõscientiæ licitum nõ est, non etiam licitum est bono uiro.*

4 *Ementem inter & uendentem difficile est, quòd non interueniat peccatum.*

5 *Turpitudinem suam nemo detegere cogitur.*

1 REGVLA* est in iure, ꝙ cõtrahẽtibus licitũ est naturaliter inuicẽ se circũuenire, & inuicẽ se decipere, & qđ plus valet, minori ꝑtio emere, & qđ minus valet, maiori pretio vendere, vt dicit text. in l. in causæ. la secunda. in fi. ff. de minor. & in l. item si pretio. §. quemadmodũ. ff. loca. qđ tamen sano modo est intelligendũ, dummodô ꝙ talis deceptio non transcendat dimidiam iusti pretij: quia tunc deceptus potest petere vel rescisionem contractus, vel supplementum iusti ꝑtij, vt no. in l. ij. C. de rescin. vend. & in c. cùm dilecti. & in c. cũ causam. de emp. & vendit. Et sic licet interuenerit deceptio citra dimidiam iusti pretij, & dolus non dederit causam cõtractui, vel inciderit in ipsum contractum, ipse cõtractus remanet firmꝰ & validus[2], & talis deceptus citra dimidiam iusti ꝑtij, nõ põt de aliquo cõqueri: vt no. in locis præalleg. iunctis his, quæ habentur in l. & eleganter. ff. de dolo. & in l. si quis cùm aliter. de verb. obliga. Tu autem, qui fecisti cõtractũ, in quo es deceptus citra dimidiã iusti pretij, & sic per ea, quæ superius dicta sunt, cõtractus est firmus & validus, si vis posse facere etiã in foro ciuili de duobus alterum, vel habere rescisionẽ ipsius contractus, vel cõsequi ipsum supplementũ iusti pretij, cautela est, vt conuenias via ordinaria aduersarium tuum in iudicio, narrando & exponendo petitionẽ tuam, iuxta formam quã tradit Bart. in d. l. ij. C. de rescin. vẽdi. lite posteà contestata tẽpore, quo producuntur positiones, facias aliquas positiones petendo officio iudicis aduersariũ tuum debere eis cogi per credulitatem suã respõdere, cõfitẽdo, vel negãdo, inter quas inferas vnã, quæ sit istius tenoris, quòd ipse aduersariꝰ est vir bonus, vel facias, ꝙ iudex officio suo ipsum interroget, an sit vir

bonus, vel nõ, iuxta l. vbicunq; ff. de
interroga. actio. & iuxta c. cum Ioan
nes eremita. post medium. de fide in
strumen. Nã interrogatus, ꝙ debeat
respondere, nunquid sit vir bonus,
vel nõ, in æternum non respõdebit
ꝙ non, quia hoc modo allegaret ꝓ-
priam turpitudinem, imò iudex pos
set ipsum repellere, iuxta l. cõgruit.
ff. de offic. presi. Si autem responde
bit, ꝙ sic, quòd est vir bonus & pro-
bus, vel ꝙ reputat se ita esse, tunc ha
bes intentum tuũ, quia iste cogetur
facere de duobus alterum, aut resti-
tuere tibi rem tuã, restituto sibi pre
tio habito, vel supplere iustum pre-
tium, quia id quod dicimus, ꝙ licitũ
est cõtrahentibus tam in foro ciuili
quàm in foro canonico inter se de-
2 cipere citra dimidiã iusti ꝓtij:* tamẽ
istud nõ habet locum nec conuenit
bonis viris, ista est gl. notabilis in l.
semper in contractibus. de regu. iur.
quam singularem reputat Baldus in
c. si proponente. de rescri. & in c. quã
tò. in secunda col. de iureiuran. & in
aut. ad hęc. in pen. col. C. de vsur. per
quam in terminis dixit Ioannes de
Ana. in c. ĩ ciuitate. in viij. col. ver. vl
timò, pro ista parte adduco gl. ordi-
nariam. extrà de vsur. qui consulen-
do apud Ferrariam, tradidit istã cau
telam, quòd fierent certæ positio-
nes, inter quas esset vna, quòd em-
ptor esset bonus vir, quia si respon-
deret, quòd sic, tu habebis intentio-
nem tuam, quia erimus in casu d. gl.
l. semper in cõtractibus. Subiungen
do, ꝙ ita fuit factum, & quòd ita fuit
obtentum, quem sequitur domi. Ias.
in l. penul. in secunda colum. versic.
adde tamen. C. de pac. & in §. alie. in
xxiiij. colum. versic. & aduerte, quòd

quamuis contrahentibus. Institu. de
actio. bene facit pro hoc, quod pul-
chrè dixit Bal. in c. cùm causa. in fin.
3 de testi.* quòd conscientia idem est,
quòd bonus vir, & quæ nõ licent in
foro conscientiæ, nõ licẽt etiam bo
no viro. Sed in foro conscientiæ nõ
est licitum contrahentibus inter se
decipere, ergo nec bono viro. sub-
dens, quò vadit ergo anima merca-
torum? Et quòd in foro conscientiæ
non sit licitum inter se decipere, te-
net d. Anto. & ibi do. Abb. in ix. q. in
c. quia pleriq;. de immu. eccl. d. Ant.
in c. cùm causam. de empt. & vendit.
Innocen. & do. Ant. in d. c. in ciuita-
tę. de vsur. vbi late Ioannes de Ana.
in vj. col. do. Abb. in c. j. in princi. de
emp. & vendi. & latè etiam Salyc. in
aut. ad hæc. in xxj. q. C. de vsur. Hinc
4 est, ꝙ dicit canon,* ꝙ inter ementẽ
& vendentẽ difficile est, quòd non
interueniat peccatum: vt habetur de
pœn. distinct. v. qualitas. Ad vnum ta
men est aduertendum, quòd licet i-
sta cautela sit pulchra, tamen aduer-
sarius si nollet, nõ posset cogi respõ
dere tali positioni, siue interrogatio
ni, nunquid sit bonus vir, vel nõ, quia
si dicit, quòd non, allegat propriam
5 turpitudinem,* quã detegere nemo
cogitur, iuxta ea, quæ habentur in l.
transactione finita. C. de transacti. &
per glo. Bart. & alios in l. qui iurasse.
§. si pater. ff. de iureiuran. si verò di
cit, ꝙ sic, incidit in casum d. gl. & sic
in quancunq; partem se voluit, inci-
dit in laqueũ, ex quo sequitur, ꝙ po-
sitio est captiosa, cui positioni seu in
terrogationi captiosæ nemo respon
dere tenetur, vt not. glos. in c. si post
præstitum. in verbo, rationabili cau
sa. de confes. lib. vj. & Paul. de Castr.
vbi

ubi declarat, quæ dicatur positio captiosa. in l. controuersia. ff. de transact. Bal. in l. ij. §. quod obseruari. C. de iur. cal. Lanfr. de Oria. in repet. c. quoniam cōtra. in verbo, responsiones. in ij. col. vers. septima regula est. extrà de prob. nam alicui non est iniciendus laqueus, vt dicit text. c. de viduis. c. l ij. xxvij. q. j.

2 Ipse cōtractus remanet firmus & validus. *Limita tamen hoc non esse uerum in foro conscientiæ, notant d. Abb. do. Anto. de But. in c. quia plerique. de immu. eccle. & per eundem d. Anto. in c. cùm causam. extrà de emp. & uendi. & per do. Innoc. & eundem d. Ant. in c. in ciuitate. de usur. nam cōscientia est cordis cognitio sui ipsius, & omne, quod contra consciētiam fit, ædificat ad gehennam. 28. q. j. §. ex his itaque. cōscientia enim est, quæ dictat non sic esse faciendum. uide per Arch. ubi s. conscientiā honoramus. uide in Clem. j. de iure pat. latius per Alexā. in suo dicto, per me nuperrime recognito & continuato, in uerbo, conscientia. nam dici solet, conscientia mille testes. Bartol. autor.*

Cautela ad euadendum à tortura, & à morte, indiciato legitimis indicijs, quòd homicidium commiserit. V.

1 *Confeßio qualificata mortem, & pœnam corporalem euitare potest.*

2 *Confeßio qualificata in parte acceptari potest, & in parte sperni.*

3 *Præsumptio unius liquidißima probatio dicitur.*

4 *Iudex si de facto ad torturam poneret illum, contra quem clarè delictum probatum eßet, & in sua negatione perseueraret, omnes probationes, quæ cōtra ipsum eßent, per tormenta purgarent.*

5 *Appellari regulariter licitum est ab omni sentētia tā criminali quàm ciuili.*

6 *Crimine eodem quis duplici pœna puniri non debet.*

ACCIDIT quotidie, quod quis inculpatus de homicidio, vigore indiciorum cōtra ipsum laborantium ponitur ad torturam, propter cuius afflictionē cogitur dicere veritatem, & sic confiteri se commisisse ipsum delictum, qua confeßione stante, mediante posteà sua perseueratione seu ratificatione facta ad bāchum officij, iuxta no. per Bar. in l. j. §. diuus Seuerus. ff. de quæst. & per Cy. Sal. & alios ī l. ij. C. de custo. reorum. condemnatur per iudicem ad mortē. Reuoco ergo in dubiū, an si aliquis cōmisit homicidium, de quo non possit conuinci per claras probationes, sed bene cōtra eū laborāt indicia, propter quæ si à iudice ponetur ad torturā, dubitat, quod eā non poterit tolerare, sed opus erit confiteri veritatē, nunquid erit dare cautelam, quod talis indiciatus indicijs ad torturam sufficiētibus, euitet & torturam, & mortem. dic, quod sic, scilicet quod iste inculpatus confiteatur verum esse, quod interfecit illū talem, de quo quæritur, & posteà subiungat, quòd interfecit propter defensionem suā necessariam, quia per istam confessionem hoc modo qualificatā, licet ipse reus de defensione aliquid non probauerit, euitabit & torturam, & mortē, & omnē aliam pœnam corporalem. de tortura patet, quia effectus torturæ est ad hoc, vt reus confiteatur id, de quo quæritur, vt infrà dicetur. sed iste reus confitendo absque
1 tortura, cessat effectus torturæ.* de morte verò & alia pœna corporali,

 quod

quod euitet per cõfeſsionẽ qualifica
tam, prout ſ. dic, ꝙ iſtud fuit ſtupen-
dum dictum do. Abb. in c. auditis. in
pen. col. verſicul. ſed cõtra prædicta.
de præſcrip. quod dictũ ibi refert &
ſequitur Fely. dicens tale verbũ non
reperiri alibi, & apud modernos
practicos eſſe in ſummo cultu, ꝙ li-
cet aliquis confiteatur ſe interfeciſ-
ſe hominem, ſed feciſſe propter ſuã
defenſionem neceſſariam, quamuis
de defenſione aliquid non probaue
rit, tamen vigore iſtius confeſsionis
qualificatæ non poterit corporaliter
puniri. quam opin. ſequendo domi.
Abb. tenet idem Fel. in c. cùm vene-
rabilis. in iiij. col. verſi. ſecundò no.
de except. & in c. ſignificaſti. el ij. in
v. colum. verſi. & interim vnum tene
menti. de homic. vbi ſimiliter dicit,
tale dictum non reperiri alibi, & in
c. afferte. in v. colum. verſi. & reſpon
deri põt de eo, quod ſcribit do. Abb.
de præſum. Dicẽs ſimiliter iſtud di-
ctum eſſe ſingulariſsimũ. Sequitur
Alexand. in l. non ſolum. §. ſciendũ.
ff. de oper. no. nun. vbi dicit, iſtud di
ctum eſſe ſignanter not. Soc. in rep.
l. j. in iiij. colum. de vulg. & pup. vbi
extollit & ipſe iſtud dictum domini
Abb. dicens eſſe multùm notandum
do. Iaſ. in l. vt vim. in iiij. col. de iuſt.
& iur. dicens iſtud dictum do. Abb.
aliàs in practica ſibi feciſſe magnum
honorem. ſequitur Bartolus in ſuo
repert. in verbo, cõfeſsio habet vim
ſentẽtię. verſicu. xxij. qui incipit, cõ
feſsio, quòd fecit ad defenſionem.
dicens hanc eſſe ſingularem limita-
tionem ad dictum Bartol. in l. Aure-
lius. §. idem quæſijt. de lib. leg. & i-
dem Barto. in verbo, inquiſitus. ver-
ſicu. viij. incipicte, inquiſitus, reſpon
dit, ꝙ occidit. vbi ſimiliter dixit, ꝙ
iſtud dictum domi. Ab. eſt perpetuò
notandum. Non obſt. modò deciſio
Bartoli cõmuniter approbata in d.
l. Aurelius. §. idem quæſijt. de lib.
leg. volens, ꝙ ſi aliquis in iudicio cõ
fiteatur ſe interfeciſſe hominẽ, ſed
feciſſe ob ſuam defenſionem neceſ-
ſariam, põt licitè per iudicem cõdẽ-
nari vigore ſuæ confeſsionis, quia
inquantùm dicit ſe occidiſſe, ſtatur
ſuæ confeſsioni, inquãtùm verò di-
cit ad ſuam defenſionem, nõ creditẽ,
niſi aliter probet, quia quotieſcunq;
confitens habet præſumptionem iu
ris cõtra ſe, vt eſt in caſu noſtro, per
l. j. & ij. ff. de ſica. & per c. j. de p̃ſum.
2 *tunc confeſsio qualificata põt in p-
te acceptari, & in parte ſperni, quam
ſententiam ſimiliter tenet Bald. in l.
vnica. in viij. colum. ver. denuò quæ
ro. de quæſtione quotidiana. C. de
confeſ. & in l. ſecunda. C. de dona. an
te nup. & Pan. in c. bonæ. el ij. in fin.
de poſtu. præla. & Alex. poſt alios in
l. j. §. ſi quis ſimpliciter. verſi. ex præ
dictis infertur. de verbo. oblig. quia
reſpondet domi. Abb. quòd fatetur,
quòd taliter confitens debeat puni-
ri, ſed tamen non capitaliter. primò
quia probationes in criminalibus
debent eſſe clariores luce meridia-
na, vt l. ſciant cuncti. C. de proba. ca-
nonizata. ij. quæſt. viij. ſciant cuncti.
ſed cùm in caſu noſtro non ſit niſi
ſola confeſsio qualificata, vt ſuprà,
ſequitur, quòd probatio nõ eſt cla-
riſsima, prout requiritur. ſecundo
quia dato, quòd contra taliter con-
fitentem laboraret vrgentiſsima prę
ſumptio, tamen ex præſumptioni-
bus & indicijs quantumcunque vr-
gentiſsimis, non debet quis capitali
ter

terpuniri, prout dictum fuit singulare, licet vulgatum. Innocen. in c. quia verisimile. de præsump. de quo dicto fit mentio per scribentes in varijs locis præcipuè per omnes in c. afferte. extra eo. de præsump. & Pau. de Castrò eo. ubi pulchrè loquitur in consil. mihi clxxxvij. incip. visa inquisitione suprà scripta. in vltima col. & per Cæpo. in cōsi. vj. incip. veritas primi dubij. in iiij. colum. & in cōsi. xxxix. incip. Baptista Meoni. in iij. colum. & per Gandi. in suo tract. malefi. in rubri. de præsump. & indici. ex qui. codem. sequi poss. vbi dixit, quod omnes Doct. qui tēpore suo erāt Bononiæ, ita cōsuluerūt. Nō obstat si dicatur, quòd propter hoc iste taliter cōfitens
2 nō euitabit torturā, quia iudex[a] audiēs istā suam cōfessionem qualificatam, vt suprà, torquebit eum ad hoc, quod debeat dicere veritatē, an interfecerit illū causa principaliter offendēdi, an verò principaliter causa se defendēdi, quia dico, quòd istud nō potest facere iudex, ex eo quòd illa iura, quæ volūt, quòd ex indicijs, & præsumptionibus cōtra aliquē laborantibus, & arbitrio iudicis sufficiētibus, ille talis debeat subijci tormētis causa veritatis eruēdæ: vt ff. & C. de quæstio. & c. cùm in contēplatione. de reg. iur. in antiquis. & c. nō solent. ij. q. vj. habent locū & procedūt in indicijs & præsumptionibus facti, nō autē in præsumptionibus iu
3 ris. *nam præsumptio iuris dicitur liquidissima probatio, vt est gl. quæ reputatur singularis in l. si tutor. C. de peri. tuto. per quam dicit ibi Bal. quòd si lex, vel statutū requirit probationē liquidā, ille dicitur liquidè probare, qui probat per præsumptiones iuris, cui est consimilis glo. in l. secunda. & ibi not. Ange. C. de peti. hære. Imol. in l. quæsitū. ff. de re iudi. Ange. Roma. & Alex. in l. prima, per tex. ibi. C. de test. mili. Modo habeo, quòd delicta præsumuntur facta animo nocendi, & offendendi: vt not. glo. in l. si non conuitij. C. de iniur. quam notabilem dixit Cæpo. in consilio xxix. incip. viso processu causæ super homicidio. in prima colum. & Floria. in l. j. §. cū arietes. ff. si quadr. pau. feci. dica. & omne maleficiū præsumitur in dubio iniustè factum, ex quo est de genere prohibitorū, vt l. j. C. de sica. & c. j. de præsumpt. & vt ponit Bal. in c. sicut nobis. in fi. de re iudi. & Alexan. in cōsil. cxj. incip. pōderatis verbis, in j. colum. in j. volu. stante ergo hoc, quòd præsumptio iuris dicatur clara & liquida probatio, & quòd delictum præsumatur factum causa principaliter nocendi & offendēdi. sequitur quòd cū iste cōfiteatur se interfecisse hominē, licet addat ad sui defensionē, quòd clarè probatū sit propter præsumptionē legis, istum talem cōmisisse illud tale delictum, & per consequens iste reus nō debet posse subijci tormentis, quia quotiescūque maleficiū est clarè probatū cōtra aliquem, ille talis vigore illius maleficij non potest torqueri, quia ad torturā solūmodò deuenitur in subsidium probationū, vt notat Paul. de Castr. in l. si quis in hoc genus. C. de episcop. & cle. Bald. & Alber. de Rosa. in l. obseruare. C. quorū appe. nō reci. Bal. in l. milites. C. de quæstio. Bar. Cæpo. in cōs. xxxij. incip. quidam rustici Vicentini. in ix. colum. versicu. circa tertium principale dubium. vbi etiam notabiliter

4 ter tenuit, *ꝙ si de facto iudex poneret ad torturam illum, contra quē clarè esset probatū delictū, & in sua negatione perseueraret, ꝙ omnes probationes quæ essent contra eum purgarentur per ipsa tormenta. & licet Bal. in d. l. obseruare. C. quorum appel. nō recip. & in l. j. C. de iura. calum. dicat ꝙ imò iudex potest subijcere reum tormentis, licet crimē suū sit clarè probatum, & hoc ad cautelam, vt ore proprio confiteatur, ad hoc, vt non valeat posteà appellare, quia cōuictus & confessus nō appellat. vt habetur in d. l. obseruare. quia ad hoc respondet Cæpol in cōsi. prę allega. quòd hodie talis causa nō debet mouere iudicem, cū per totā Italiam cōmuniter sit prouisum per statuta terrarum, ꝙ à sententijs capitalibus non liceat appellare. Sed vltra tale responsum potest respōderi triplici ratione, dictum Bald. in d. l. obseruare. esse falsum. Prima ratio, est causa fraudis euitandæ. nam pręsupposita illa opinione, de qua suprà mētionē feci, pro vera, quæ videtur magis communior, quòd si non extantibus claris probationibus iudex poneret delinquentem ad torturam, & in sua negatione perseueraret, quòd dictæ probationes purgarentur, isto casu esset in potestate iudicis liberare per indirectū accusatū, vel inquisitum, dicendo ei, tolera hanc torturā patiētēr, qa liberatus eris, nō obstante, quòd de delicto tuo clarè cōstet. Secunda ratio est, quia cùm ap- 6 pellatio sit remedium à iure concessum prætendentibus se grauatos, vt in c. suggestum. & c. cùm speciali. §. porrò. de appel. & edictum de appel
5 lationibus sit permissoriū, * quia regulariter omnibus & ab omni sententia tam ciuili, quàm criminali licitū est appellare. vt l. & in maioribus. C. eo. de appell. gloss. in l. qui restituere. in gloss. fin. ff. de rei vend. & Specu. in eo. tit. §. secundo, in princip. sequeretur, quòd esset in potestate iudicis per istas vias violentas, & indirectas auferre beneficia à iure cōcessa, quod facere nō potest. iuxta ea, q habētur per Bar. & alios in l. secūda. ff. de re iudi. & per domi. Abb. & Phili. Frācū in c. cùm sit Romana. de appella. & per Doct. in c. quod ad cōsultationem. de re iudi. & hoc etiam in præiudicium iurisdictionis superioris, quia cùm appellatio sit de minori iudice ad maiorem prouocatio, vt l. prima. ff. de appel. & c. secundo, de cōsue. lib. vj. sequeretur, quòd iudex hoc modo posset per viam torturæ in extorquendo confessionē obuiare per indirectū, quòd appellatio nō posset corā superiore interponi, qd per iudicem inferiorem fieri nō potest. nam inferior non potest facere, quòd à sententijs suis non appelletur ad superiorem. prout not. Barto. in l. j. §. interdum. ff. à quib. appell. non lic. & in l. fin. ff. de aqua pluuia arcē. & Bal. in l. qui appellationem. C. de appella. & in l. fina. C. de sentē. communiter Canonistæ in c. veniētes. vbi Bal. circa hoc dedit cautelā, de iureiuran. cum alijs concordā. de quibus per Card. Alexan. in capi. interposito. §. ille denique. in prima columna, de appellatio. * Tertia ratio potest adduci, quia de eodem crimine quis non debet duplici pœna puniri. Nam vt dicit Bald. in authen. omnes peregrini. in vltimo notabili. C. commu. de succes. pœnæ, qualitas deb

tus debet esse secundùm qualitatem culpæ.& est textus in l. sancimus.C. de pœ.& in c.quæsiuit. in fi.de his q̃ fiũt à maio.parte capi.& in c. felicis. §.illud autẽ.de pœn. in vj. & xxiiij. quæst.j. nõ afferamus stateras.pœna autẽ homicidij à iure taxata, est abscisio capitis:vt l.j. in princip. ff.de sica.& §. item lex Cornelia. Institu. de publi.iud.& iij.distinctio.omnis. Nã dicit lex, quòd homicida alij fecit, semper expectet.vt l.nemo.C.de episc.audiẽ.Modò si dictũ Bal. esset verũ, sequeret, ꝙ iste reus ꝓ homicidio affligeretur duplici pœna, scilicet pœna torturæ, & pœna capitis, quod nõ est dicendũ.& hãc opinionem per rationẽ secũdam, de qua s. reperio tenere Tancre. de Corneto in sua cõpẽdiosa in rubrica, de quæstio.circa materiã probationũ.quest. vltima.stabit ergo firma cõclusio, ꝙ si quis confiteatur se occidisse hominem, licet adiungat ad sui defensionem, cũ lex præsumat occidisse causa principaliter offendẽdi, nisi aliud probetur, & præsumptio legis dicatur liquidissima probatio, ꝙ isto casu, talis cõfitens nõ poterit ad torturam poni vigore illius homicidij, tã quàm clarè probati: quia vt superius dictũ est, ad torturã nõ deuenitur nisi in subsidiũ probationũ. Et si dices, ergo sequetur, quòd tanquàm manifestus homicida punietur pœna capitali, & sic cautela nõ erit bona, quia respõdeo, ꝙ quamuis lex præsumat, vt sæpius dictum est, ꝙ homicidium fuerit perpetratum animo principaliter offendendi, & sic iniustè, & velit, quòd puniatur de ipso delicto tanquàm claro respectu suæ confessionis, tamen isto casu lex non vult, nec ita, vt aliàs facit, firmat pedem suum, quòd propter illam suam præsumptionem iste qualificatè confitens puniatur pœna capitali, sed bene alia, vel pecuniaria, vel relegationis, & exilij, arbitrio iudicis. Et istud est, quòd vult dicere dominus Abb. in d.c.auditis. Et licet pro & contra nonnulla alia adduci possent, tamen ista non sunt obliuioni tradenda, quia possent multùm prodesse, præcipuè quando habetur iudex propitius.

a Iudex audiens istã suã cõfessionẽ qualificatam. *Adde, an cõfeßio qualificata poßit acceptari sine ulla qualitate. uide sing. per d. Alex. ĩ cõ. lxxxvij. p totũ in j. uo. & est quotidianũ, et utile cõsiliũ: loquitur tamẽ in causa ciuili, nõ in criminali ꝙ acceptari debet cũ eadẽ qualitate: & nõ simpliciter. est tamen periculosa talis cõfeßio in causa criminali quãtuncũq; qualificata, nisi probetur defensio, nec est tuta ĩ totũ ac secura huiusmodi cautela. Et ꝓpterea Bal. signanter cõsuluit confitentẽ delictũ etiã cũ qualitate, puta ꝙ occidit ad sui defensam, nisi qualitatẽ probauerit, ꝙ punitur. uide in cõsi. ccxlv. quod inci. dauanti dauoi. in ij. uol. nã in delictis præsumitũ dol⁹. C. de sicar. l. j. C. de intur. l. si nõ cõuitij. Itẽ per confeßionẽ factum est notoriũ ergo puniri debet maleficiũ, ne delicta remaneãt ĩpunita. Caue igitur, ut dixi, ne in Scyllã incidas, credẽs uitare Charybdim. Bar. Lan.*

Cautela ad obuiandum, quòd meretrix non ualeat testari, nec aliter disponere de bonis ex meretricio acquisitis. VI.

1 *Meretrix licet turpiter faciat meretricando, non tamen turpiter facit accipiendo, cùm sit meretrix.*

1 *Meretrix de quæstu suo testari potest, & ad libitum disponere, neque eius hæreditas per fiscum hæredibus suis auferri potest.*

3 *Meretrix quæstum suum in foro conscientiæ restituere non tenetur.*

1 QVANQVAM *meretrix licet turpiter faciat meretricando, tamē turpiter nō facit accipiēdo, cùm sit meretrix, vt dicit textus in l. iiij. §. sed quod meretrici. ff. de condi. ob turpem cau. ex quo dicunt ibi Bal. Ange. & Pau. de Cast. quòd meretrix de suo quęstu licitè, & iustè facit eleemosynā, & decimā soluit, vt etiā tenet glo. in c. ex transmissa. de deci. & Archi. lxxxv. distin. qui venato-
2 ribus. & in j. q. j. nō est. *Et asimiliter
2 de tali quæstu potest testari, & ad libitum disponere, & talis hæreditas nō aufertur hęredibus suis per fiscū, vel ecclesiā, tanquàm turpe lucrū: vt not. Cyn. in l. cùm te. C. de condi. ob turpē cau. & Bal. in l. prima. C. eo. referens, quòd ita aliàs fuit interrogatus Neapoli, à quodā episcopo. Idē
3 tenet Cyn. in l. mercalē. C. eo. *& similiter ipsa meretrix talem quæstū non tenetur in foro conscientiæ restituere, sed legitimè retinet, prout volunt Innocen. Ioan. And. & Panor. ibi, in iij. quęst. in c. quia plerique. de immuni. eccl. & vt tenet sanctus Th. secūda secundæ q. xxxij. articulo vij. & q. lxij. articulo quinto. cōcludens, quòd meretrix licitè retinet ea, quæ suo corpore lucrata est, secus si aliquid extorsisset per dolum, vel fraudē, quia illud tale tenetur restituere illi, à quo habuit. Pone modò, quòd vna meretrix multa superlucrata est, quo remedio poterunt vti consanguinei, qui debent ab intestato succedere, ad hoc, vt ipsa meretrix non valeat de superlucratis testari, nec aliter ad libitū disponere. Dic, quòd cautela est, quòd sibi interdicatur bonis per iudicem, quod iuridicè poterit fieri, vt est text. multùm solennis, & ibi gloss. in l. & mulieri. ff. de cur. furio. quo casu per interdictionem non solùm tollitur facultas contrahendi inter viuos, vt l. is cui bonis. de verb. obliga. sed etiam facultas testandi, vt l. is cui lege. ff. de testa. & §. item prodigus. Instit. qui. non pemi. face. testa. & per Specu. in titu. de instrumen. edi. §. compendiosè. circa princip. versicu. tertiò, si fuerit. Et per Bald. in l. ij. circa principium. C. communia de lega. adeò quòd nō posset testari etiam ad pias causas, prout tenet Bald. in l. j. in lectura, in versicu. deinde quæro quid de prodigo. C. de sacrosanc. eccle. & Pet. de Ancha. in c. quia ingredientibus. de testamen. quem ibi refert & sequitur Imo. in vij. colum. versicu. circa sextum. Et domi. Abb. in rubri. extrà eo. licet contrarium in hoc voluerit Bal. in d. l. j. in repe. in vij. co. versicu. xij. quæro quid de prodigo. C. de sacrosanc. eccle. Et licet cōtrarium etiam videatur sentire idem Bald. in consi. ccxxxv. incip. decreto seu rescripto illustrissimi principis. in prima parte, volens, quòd interdictu bonis posset testari inter liberos, & contrarium etiā videatur sentire Lap. de Castellio. alleg. xxvj. Sed prima opin. est communior. Istam cautelam tradit Bald. in c. cùm decorem. de Vita & honesta. clerico. quē refert & pro notabili sequitur dominus Ias. in d. l. iiij. §. sed quod meretrici. ff. de condi. ob turpem. causam.

Et si

1 Et similiter de tali quæstu potest testari, & ad libitum disponere. *Adeò enim testari possunt, quòd si relinquant etiã impia lucra hæredibus, valet testamentum. uide Bald. in consi. clxvj. post princi. in uer. sed emanauit illa decretalis. quòd cõsiliũ incipit. quæritur. & c. in j. uolu. Nec tenetur meretrix restituere, quòd acquirit ex tali quæstu, secundùm Inno. in c. quia pleriq; de immu. eccle. nisi accepisset ab his, qui alienare nõ possunt. no. Doct. in præallega. c. quia pleriq; secus autẽ est de bono cõsilio. uide in summa Angelica, in uerbo, meretrix. in § . iij. ibi, utrum teneatur.*

Cautela pro illo, qui per metum cogitur contrahere matrimonium. VII.

1 *Matrimonium est maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam consuetudinẽ uitæ retinens.*

SAEPISSIME cõtingit, quòd iuuenes deprehensi in domo alicuius puellæ, coguntur à fratribus & consanguineis ipsius puellæ eam desponsare. & de istis loquitur cap. cum locum. de spon. Pone modo, quòd quidam scholaris iuerat ad suam amasiam, & quia consanguinei ipsius puellæ præsenserant de hoc, 1 obseruauerunt eum ingredientem domum vna nocte, & ita depræhenderunt eum in domo, & minantur ei mortem, si non accipit eam in vxorem. Ipse autem dubitans de salute sua, videt quòd opus est: vt eam desponset: Quæro, an erit dare cautelam, vt licet secum contrahat, tamen quòd tale matrimonium sic nullum: dic, quòd sic. videlicet, vt inspiciat an illi testes, qui sint ibi præsentes, sint testes, qui verisimiliter ducti in iudicium sint dicturi veritatẽ de omnibus ibi gerendis. & si nõ, quia nõ sint nisi cõsanguinei puellæ, & alij domestici, qui in iudicio verisimiliter nõ dicerent, nisi ea, quæ facerent ad propositũ suũ, tũc ipse scholaris hilari frõte dicat, quòd libentissime vult eã accipere in vxorẽ, sed quòd mittat pro alijs duobus vel trib. testibus. puta pro presbytero parochiali cũ suo clerico. nã ipsi videtes suã bonã dispositionem: & ad hoc etiã, vt res procedant cũ amore, & etiã quia res suæ erunt clariores, si plures testes tã domestici quàm extranei interueniẽt, complacebunt ei in hoc, & tunc dicat eis, domini vos eritis testes qualiter accipio istã puellam in vxorem, tamen quia mecum cõmisit stuprũ, dubito ne idẽ faciat cũ alijs, propterea protestor ei, quòd si adulterabit cum alio, volo posse accipere aliam, ipsa puella & consanguinei sui existimantes casum protestationis nunquam verificaturum. Et isto casu, nõ erit matrimonium, quia quotiescunque matrimonium contrahitur sub conditione seu protestatione suspẽsiua seu resolutiua ipsius matrimonij, vt est in casu nostro,* quia matrimonium est maris & fœminæ cõiũctio, indiuiduam vitæ consuetudinẽ retinens: vt Instit. de nup. in princip. & xxvij. quęst. ij. in summa, vt ponũt Io. And. do. Ant. & Card. Alexand. in rub. de sponsa. talis conditio seu protestatio non vitiatur, sed vitiat ipsum matrimonium. iste est casus, & ibi not. omnes in c. fin. de condi. appo. per quod dicit ibi in terminis Cardina. Zaba. se vidisse de facto, quem ibi etiam refert, & sequitur

Cardi. Alexan. in iiij. notabili, quòd cum quidā philocaptus vellet accipere quandā puellā in vxorē, dubitans ne cū alio adulteraret, ad hoc, vt magis præcaueret, accepit eā in vxorē hoc mō, ꝙ si adulterādā se præberet alicui, ꝙ posset accipere aliā in vxorē. fuit iudicatū tale matrimoniū nō tenere. Et istud idē ibi refert & sequit̃ do. Abb. in j. notabili, licet do. Cardi. Zaba. nō faciat mentionē. Ad vnū tamē aduerte, ꝙ si ista cautela debet habere locū & procedere, opus est, ꝙ ipsa puella expresse consentiat tali ꝓtestationi, aliàs secus. & isto casu, nō sufficeret, si taceret, quia tacēdo, fauore matrimonij, haberet pro contradicente. ita Inno. cū quo alij transeunt in d. c. si. & per hoc dicit ibi Hostien. quē referūt Panor. & Alex. ꝙ ista crebo deberent prædicari, ne istæ simplices puellæ decipiātur, scilicet quando eis fiat talis protestatio, non consentiant, sed taceāt, quia tunc erit matrimonium.

Cautela, quòd compromittens non possit habere recursum ad arbitrium boni uiri. VIII.

1 *Compromisso lato laudo, appellari nō potest, sed ad boni uiri arbitrium reductio peti.*

2 *Læsio enormis dicitur, quando aliquis in sexta parte quantitatis debitæ læsus fuerit.*

1 TV scis: quòd* si in aliquem fiat compromissum, quòd lato laudo, licet ab ipso non possit appellari, quia appellatio præsupponit iurisdictionem, quæ pactis priuatorū nō potest conferri, vt l. priuatorū. C. de iurisdict. om. iudi. tamē quando aliqua ex partibus prætendit se læsam, bene pōt tale laudū reduci ad arbitrium boni viri, etiā si ipsæ partes iurassent nō reducere: quia subintelligitur tacita conditio, si arbiter vel arbitrator æquè arbitratus fuerit, ... no. per Bart. & Flo. in l. si societatē. §. arbitrorū. ff. ꝓ socio. latè per Canoni. in c. quintauallis, de iureiuran. per Dy, in regula, scienti. de reg. iur. in vj. per Olar. in cōsi. clvj. incip. primū, de quo queritur. per Alex. in cōsilio cxxxj. inci. in causa vertente coram prætore ciuitatis Imole. in ij. volu. & istud est adeo verū, quod dixit Bal. in l. si vnus. §. illud. ff. de pactis. & in l. cū anteà. C. de arbi. & in cōsi. cccxxxj. inci. præmitto, ꝙ ista fuit quæstio antiqua. in tertia parte. ꝙ nō potest per quancunq; verborum cautelā impediri ista reductio ad arbitriū boni viri, vt etiam dicit Pau. de Castro, in consi. lxxiiij. incip. quia frustrà. in j. col. imò si statutum esset in ciuitate, quod tolleret istā reductionem, tamen lato laudo, si aliqua ex partibus prætenderet se enormiter læsam, ista reductio, tali statuto non obstāte, posset peti, prout tenet Petr. de Anch. in sua repetitione. c. canonū statuta de constitutio. in lxvj. col. versi. accedat hic quæstio de statuto. & in suo cōsilio ccvij. incip. in quæstione supradicta, hunc ordinem obseruabo. in vltima colū. versi. restat respondere ad statutū. & in consilio sequenti, incip. iudex de iure iudicaturus. circa finem. & vt tenet Romanus in consil. xc. incip. viso themate quæstionis. & Ange. in consi. clxxij. incipien. laudum arbitratoris. Fulg. in consi. ccxxxiiij. incip. quoniam in singulis. Socin. in consi. ccxx. incipi. visis compromisso laudis & statutis.
2 in vltima colum.* & illa dicitur enormis

nis lęsio, quando aliquis est læsus in tertia parte quantitatis debitæ secundùm Barto. in d. l. si societatem. §. arbitrorum. versiculo, quæro quę dicitur parua, vel magna quātitas. ff. pro socio. quam opinionem sequitur Lāfran. de Oria. in tractatu de arbi. in vltima parte, quæsti. xiiij. & Raphaël Cumanus, in consilio L. incip. stante statuto ciuitatis Vincentiæ. versiculo, ad id autē, dequo quęritur. Alij vo sunt, quòd hoc sit in arbitrio iudicis, cùm non sit à lege determinatum, & ita voluit Bal. in dicta l. cùm anteà. C. de arbi. & in consilio cccLxxviij. incipien. quæro, ad quid operetur potestas. in prima parte. & gl. in §. pretium. quam ibi pro singulari sequit Angelus de Aret. Instit. de emptio. & venditio. idem Ange. de Aretio, in l. prima. §. si quis ante. ff. à quibus appel. non lic. & Imo. in capitulo, Quintiuallis. de iureiurādo, prout refert, & sequitur Alexan. in l. si quis arbitratu. in fine, de verborum obligatio. Et istæ sunt duæ principales opiniones, quæ magis communiter tenentur secundùm solennem doctorem & præceptorem meum in canonibus domi. Philip. Decium, in suo consilio xxiv. incipiente, iuridicam esse arbitror conclusionem. circa finem. Propterea eximius doctor Bartholom. Cæpol. in suis cautelis, cautela cxcvij. inci. difficile est dare modum. tradit quattuor cautelas ad impediendam istam reductionem, sed omnes in effectu claudicant, & de iure non procedunt. Sed tu vltra eum accipe duas, per quas ista talis reductio poterit impediri. Prima cautela est, quòd in cōpromisso apponantur ista verba, eligentes eū, vt bonū virum, præcipuè nō habito respectu ad alium: quia ista verba habent istā vim, quòd tollunt istam reductionē. ita notabiliter voluit Bar. per rationē, de qua ibi per eum in l. ij. §. tametsi. ff. de arbit. quem ibi sequitur Alexand. in Apostillis, dicēs, istud esse dictum singulare, & idem Alexā. in Apostillis, in dicta l. si societatem. §. arbitrorum. in vltima colum. in verbo, operātur. ff. pro socio. quam opinio. etiam tenuit Roman. in suis singu. prout refert Lanfrā. de Oria. in dicto suo tractatu de arbi. in vltima parte, quæstio. xiiij. versi. & ideo ex prædictis videtur resultare cautela. sed est verum, quòd Lāfran. ibi dixit, quòd cōsulendo nō auderet affirmare, quòd per supradicta verba tollatur dicta reductio, & quòd ita consoluit Salustius de Perusio in quodā suo consilio, incip. in nomine indiuiduæ trinitatis, viso quodam compromisso. Tamē in cōsulendo & in iudicando magna est autoritas Bar. & Alexand. Secunda & optima est, si quis vult impedire recursum ad arbitrium boni viri, quòd vtraq; pars inueniat vnum amicum, qui amici extrà à compromisso, per solennem stipulationem inuicem sibi promittant certam pecuniæ quantitatem, si partes non emologabunt laudū: videlicet lis est inter Sempronium & Titium, modò Gaius separatim à litigatoribus promittit Męuio centum, si Sempronius laudo contrauenerit. Mæuius similiter promittit Gaio cētū, si Titius, & sic altera pars contrauenerit: quia hoc modo compromittentes, ad hoc, vt amicus suus non habeat soluere illam quantitatem promissam in casu contrauentionis,

tionis,nõ audebũt cõtrauenire.istã cautelam docet Dy.in consilio,incipiente, Tholemeus.quã sequit̃ Flo. in d. §.arbitratorũ.& prout refert, sequit̃ Lanfrã.in loco superiꝰ alleg. & sequit̃ Ioã.And.in additio.Speculato.in tit.de arbi. §.fi.vers.item qd si compromissum,dicens,quòd ista cautela multũ frequentat̃ in Tuscia.

Cautela contra illam communem opinionem, quòd non possit relinqui plus filiæ si nupserit,quàm in monasterium intrauerit. IX.

1 *Testator si relinquat filiæ mille,si nupserit,si uerò monasterium intrauerit, relinquat tantummodò centum,an si monasterium ingreßa fuerit,mille habere debeat.*

2 *Matrimonij appellatione,an matrimonium carnale & spirituale ueniant.*

3 *Statutum disponens quidpiam contra cognoscentem mulierem nuptam, an in cognoscente monialẽ,locum habeat.*

4 *Legis uerba ad ea,quæ non adaptantur,nec eius etiam dispositio.*

5 *Delinquere nelle,quis in dubio non præsumitur.*

6 *Dotis uerbum,an in ingrediente monasterium uerificetur.*

7 *Statutum si disposuerit,quòd filia dotata à fratribus excludatur,an monialis ita per fratres dotari debeat,si ipsam excludere ualeat,ac si mundo nupsißet.*

8 *Legatum factum in casu nuptiarum, an in religionis ingreßu uerificetur.*

9 *Testator si legauerit genero suo certã quantitatem pro dote,& cõtracto matrimonio,an si eo non cõsummato, sponsa monasterium ingrediatur,legatum habere debebit.*

10 *Simonia an sit,si pater dixerit,supplico uobis,ut filiam meam in monialem accipere uelitis,& pro eius alimentis uolo,quòd de bonis meis habeatis mille.*

11 *Simonia an sit,si testator in testamento dixerit,si tales moniales filiã meam in sororem accipient,relinquo eis pro alimentis centum.*

12 *Regula,non in quem uerba,sed in quẽ disponentis intentio dirigitur,quæri oportet.*

RICARDVS Malũbre,& Thomas de Formaginis,de Bononia disputauerunt hãc quæstionem, 1 * an si testator relinquat filiæ mille, si nupserit,si verò monasterium intrauerit,relinquat tammodò centũ: an si monasterium intrauerit,debeat habere mille,ac si nupsisset.Et concluserunt,quòd sic, quia si tale legatum præcisè valeret,esset impeditiuum vitæ cõtemplatiuæ,& quis volendo eligere vitam spiritualem, esset inferioris conditionis,quàm si eligeret vitam actiuam,quam disputationem retulit,& secutus est Ioannes Andre.in addition. Speculator. in titulo,de statu mona.super rubrica,circa medium,versiculo,secunda quæstio fuit disputata.& hanc opinionem referendo ipsam disputationem tenet Albericus de Rosate,in suo tractatu statutorum,in secunda parte.quæstio.ciiij. incipien. adhuc ex eodẽ themate quæro.& in l. Deo nobis.in secunda columna, versiculo,sed vlterius quæro.de episcopis& clericis.Barto.& Alexan.ibi,in Apostil.in l.secunda.ff.de his quæ pœ.nomi.vbi refert Alexã.ita aliàs consuluisse Ioãnem de Ana.& ita fuisse iudicatũ in ciuitate Bononiæ.dñs Antonius,in capitu.in præsentia.in ix. col.

colũna, de probation. & ibi Francis. de Aret. in xviij. Roma. in l. stipulatio hoc modo concepta. in septima colũna, versiculo vltimò ad idẽ. de verborũ obligatio. Mathesil. in suis singul. sing. l. ij. incipien. not. ꝙ si testator relinquit. vbi dicit, ꝙ miratur quòd monasteria monialiũ istud nõ practicent. Alexan. in cõsil. xxxv. incipiente, super cõtentis in dicto themate. in secũda colũna, versiculo septimo, pro hac parte facit. in tertio volumine. Et dicit Imol. in l. Lucius. la secũda, in vltima colũna. ff. de hæredibus instituend. ꝙ vidit in ciuitate Bononiæ ita de facto iudicari. Et licet contrariã partẽ teneat Bald. in aut. nisi rogati. in tertia colũna, versiculo, hac ratione determinatur alia quæstio. C. ad Trebellianum. vbi dicit, ꝙ cõmunis obseruantia & naturalis æquitas est in cõtrariũ. & ibi etiã Paulus de Castro, vbi dicit, ꝙ aliàs ita cõsuluit Bononiæ. & idẽ tenent Bald. & Paulus de Castro, in dicta l. deo nobis. de episcopis & clericis. Paulus de Castro in l. Titio centum. §. primò, ad finẽ. ff. de conditione & demonstration. vbi similiter dixit, ꝙ ita aliàs consuluit, & ꝙ ita obseruat totus mundus. Et Raphaël Cuma. in l. si ita quis. §. is cui. de legatis secundò. & Imo. in d. l. Lucius. la secunda, in vltima colum. vbi dicit. ꝙ ista opin. est æquior: quia quãdo filia nubit, magnæ expensæ fiunt, secus quando ingreditur monasteriũ: & forsitan in puncto iuris ista opinio est verior: quia vt dicit Bald. in quodã suo cõsil. incipiẽte, inter scholam sanctæ Mariæ. non est dicendũ, ꝙ mulier quæ ingrediendo religionem, abdicat à se propriũ, vt c. cũ ad monasterium. de statu mona. velit posteà aduertere ad proprium: quia hoc modo esset cõmittere actũ continentẽ in se repugnantiã. Tamen in cõsulendo & iudicando nõ est recedendũ à prima opin. tanquàm cõmuni, quã vltra præfatos doctores, tenuerunt quatuor principaliores, moder. nostræ tẽpestatis: videlicet Felyn. in d. c. in præsentia. in xviij. col. versic. & ex istis remanet decisa alia quæstio. vbi dicit, ꝙ ab ista opi. non est recedendũ. do. Bart. Soci. in d. l. ij. ff. de his quæ pœ. no. do. Ias. in aut. si quã mulier. in ij. col. versicu. iuxta hanc partẽ formo quæstionẽ vti lem. C. de sacrosanc. eccle. Et præceptor meus in legibus do. Ioan. Campetius in suo tractatu dot. in prima parte, quęstio. xxx. Tu ergo, qui habes filiam. & cõsideras, ꝙ maior quãtitas pecuniæ requiritur, quãdo filia nubit mundo, quàm quãdo ingreditur monasteriũ, quo remedio poteris vti, vt valeas ei minus relinquere, si monasteriũ ingredietur, quàm si mundo nupserit: dic ꝙ cautela est, vt concipias dispositionẽ tuam hoc modo: relinquo filiæ meæ puta centum, & illi, qui ducet eam in vxorẽ, relinquo mille: qa hoc modo, licet monasteriũ ingrediatur, tamen ipsũ monasterium nõ poterit petere illa mille: quia nõ sunt legata ipsi mulieri, sed ei, qui ducet eã in vxorem. ita notabiliter tradit Bart. in d. l. ij. ff. de his quæ pœ. no. subdens tamẽ, ꝙ cõsuluit, vt addatur vnum, scilicet & id quod marito relinquit, debeat esse pretiũ dotis, aliàs ipse sibi haberet: quam opin. sequitur Soci. in d. l. ij. & Fely. in dicto c. in p̃sentia. & cũ ipso etiam videtur trãsire do. Ias. in dicta

aut.

aut.si qua mulier.C. de sacrosanc.eccles.Aduerte tamen, ꝙ licet autoritas Bart.magna sit,ipse enim fuit lucerna iuris,vt dicit Angel. in consi. xv.incipiente, quęcunq; diximus in vulgari. & illuminator iuris ciuilis secundum Panor.in suo cõsi.iij.inci. casus super quo cõsiliũ petitur.in ij. col.& virtus iuris nostri secũdũ Ro. in cõsilio ccccLxxx.incipiente,in casu propositæ consultationis,& in eo semper soleat esse substantia veritatis sequenda,in iudicando & consulendo,vt dicit idem Rom.in cõsilio ccccLxix.incipiente,quo ad primum propositæ consultationis. & Franc. de Curte,in consilio xlvij.incip. super cõtrouersia vertente inter Lanterminum.in iij.col. Tamen aliàs dicebam,ꝙ non esset ponere os in cœlum,si aliquis teneret contra istam cautelã Barto.Nam mulier,quę profitetur,contrahit matrimoniũ spirituale,& nubit Christo. & profitens immortali sponso se coniungit vt c. quæ in Christo.& c.quod autẽ. xxvij.quæstio.j. *vnde matrimonij appellatione nõ solùm intelligitur de carnali,iuxta l.j.ff.soluto matrimonio, sed etiã de spirituali tanquàm de digniori,& in quo versatur salus animæ:vt xxvij.quæst.j.c.nuptiarum bonũ.per quæ iura dixit Dionysius de Perusio,in quodã suo cõsilio incipiente,& si doctrina cœcũ illuminet.quẽ refert Maria.in repet.c.qua liter & quãdo.lo secundo, in viij.q. in penultim.arti.extrà de accusatio. *ꝙ statutum disponens aliquid contra cognoscentẽ mulierem nuptam, habet locũ in cognoscente monialẽ,cuius matrimonium indubitáter est dignius:quia licet virgines & cõ

(margin: 2 beside "vij.quæstio.j."; 4 beside "liter & quãdo")

tinentes,ac etiã coniugati per fidem certam,& operationẽ boni deo placentes,ad æternam mereantur peruenire beatitudinẽ,vt c.firmiter.de summa trinitate & fide catholica.tamen cõtinentes plus Deo placent,ꝙ coniugati:quia non expedit homini ad regna cœlorũ tendenti,accipere vxorẽ carnalem:vt xxxiij.quæst.v.c. tunc saluabitur.& not.gloss.in dicto c.firmiter.vita enim contemplatiua salubrior est,quàm actiua. c.sanè.de regula.Modò si testator cõcipiet dispositionẽ suã iuxta consilium Bart. videlicet illi,qui ducet eã in vxorẽ, relinquo mille,.si filia profitebitur, dicet monasterium, ꝙ ipsum debebit habere illa mille:quia sitac velis subintelligere illis verbis,illi,qui ducet,illi scilicet sponso, vel illi,scilicet marito,tunc cùm mulier ingreditur monasteriũ, profitẽdo dicitur nubere,& se cõiungere cũ Christo: vt dictũ est, & ꝙ in terminis Barto, iste intellectus debeat accõmodari, facit ratio de qua suprà,in princ.scilicet ratio impediens vitã contẽplatiuam:quia mulier considerans,ꝙ si mundo nupserit, maritus, quẽ accipiet,habebit mille nomine dotis,faciliter causa cõsequẽdi illa mille,retraheretur à vita monastica. Et non obst.si diceretur,ꝙ illa cauda,quam subiungit Bart.tollit omnia fundamẽta,scilicet ꝙ illa mille habeat nomine dotis: *quia regula est,ꝙ ad ea,quibus nõ adaptãtur verba legis & testatoris, non adaptatur eius dispositio:vt l.iiij.§.toties.vbi Bartol. no. ff. de dam.infect.& l. hos accusare. §.omnibus.ff.de accusat. & c. ex parte.vbi domi.Anton.de cõcess.pręben.& bonus tex.ĩ c. indẽnitatibus.

§.sed

§.sed cùm eas.de electio.in vj. quẽ dixit meliorẽ de iure Ioã. de Anna. inc.fi.in xj.col.versic. inquantũ etiã Bart. dicit.extrà.de maledi.sed verbũ,dos,de quo facta est mẽtio p testatorẽ,nõ potest adaptari ad illam, quæ ingreditur monasteriũ:quia natura dotis est, ꝙ remaneat apud filiã,& censeatur suũ patrimoniũ. vt l.Pomponius Philadelphus.ff. familiæ erciscun.& l.iij. §.sed vtrũ. in fi. ff.de minor.sed illud,quod datur ꝑ ingressu,remanet apud monasteriũ, & monasterio quęritur,vt c. cõquestus.de foro cõpetẽti. nec remanet, nec quęritur,nec quęri potest filiæ, cũ sit professa, per quã professionẽ abdicauit à se propriũ, nec propriũ habere potest:vt c.cùm ad monasteriũ.de statu monacho.nec talis pecunia restitueretur ipsi moniali, si ad aliud monasteriũ se transferret: vt xxvij.q. j. si quis rapuerit. & in aut. de mona. §.si verò relinquens.& est casus in c.cũ olim.lo secũdo,de priuileg.de quo plenè per scribẽtes in c.cũ ad te.de clericis cõiuga. imò si aliter diceremus,ꝙ dos intelligeretur relicta pro ingressu religionis, esset cõmittere crimen Simonię: vt c.nõ satis.& c.veniens. & c.tua nos.
a de Simo.& j. q.j.placuit. Vnde a in dubio testator faciens mentionẽ de dote,nõ debet intelligi, ꝙ voluerit intelligere de dote danda pro matri
5 monio spirituali:*quia in dubio qˢ nõ præsumitur velle delinquere, vt vulgata l.meritò.ff.pro socio.& c.fi. de præsumption.nec esse immemor salutis æternæ:vt ff.ad legẽ Iuliã repet.l. sancimus canonizata:j. q. vij. nec eligere viam ad impugnandum sua iudicia,vt l.si miles. ff. de testamẽ.milit.Et ita in specie tenuit Pet. de Vbaldis de Perusio, in suo tractatu,de duobus fratribus. in xj. parte, quæst. iiij.referens,ita aliàs cõsuluisse Petr.de Perusio in quodã suo cõsilio,incipien.viso præfato pũcto, & visis præfatis statutis. in xiiij. libro consil. char.cij. & pro hac opinione benefacit,quod voluit Bald. in aut. nisi rogati.in ij.col.versi.quęro nũquid monasteriũ.C.ad Trebel. volens,ꝙ executores deputati ad virgines maritandas,nõ possint dare illam quantitatẽ virginibus intrantibus monasteriũ:& sic vult, ꝙ id, qđ datur moniali,non dicatur pro matrimonio,& sic nec dos,iuxta not.in rubrica. ff. soluto matrimonio. de qua decisiõe meminit Felynus in c. ecclesia sanctæ Mariæ. in xxxj. col. versicu.& ista opinio adduci potest. extrà de constitut.& Cardina. Alex. in c.verũ.in quinta colũna, versiculo,& ideo dicim⁹.de cõditio.appo.
6 *quia in contrarium, ꝙ imò verbũ dotis verificetur,etiã in illa, quæ ingreditur monasteriũ,facit quod notabiliter voluit Bar.in l.j. §.si parẽs. ff.si quis à paren.ma fue.volẽs ꝙ illud,quod dat pater filiæ ingrediẽti monasteriũ,puta quãdo ponit centũ super altari,ꝙ illud datũ dicatur dos ipsius filiæ,& imputetur filiæ in legitimam:& dicens,ꝙ per tale datũ vulgò filia dicitur dotata : quã opinionẽ sequitur idem Barto.in l. Titio centũ. §.Titio genero.in fine.ff.de cõdition.& demonst.& Bald.in l.quoniam nouella. in vltimis verbis. C. de inofficio.testamen.& Bald.in suo tractatu doti. in prima parte, in iij. columna,versiculo, adde etiã quòd si pater.& Fabian.de mõte Sancti Sabini

bini in sua repetitione aut. nouissima. in x.q.ix.quæst.principali. C. de inofficio.testamen. & Georg. Natã in repetitio.c.quáuis.in xxxij.colũ. versiculo, duodecimò quęro, de pac. lib.vj.& præceptor meus in legibus. dominus Ioannes Campetius in suo tractatu dot. in vltima parte, quæstio.xxxj.& ꝙ verbũ dotis, verificetur etiã in illa, quæ ingreditur monasteriũ, demonstratur de eo, ꝙ pulchrè consuluit Petrus de Ancharano, in cõsilio mihi cvij.incipiẽte, indictione prima Ferrariæ. &c. & in cõsilio sequẽti, incipiente, in paucis
7 verbis tractũ est superius. volẽs, *ꝙ stante statuto, ꝙ filia dotata excludatur à fratribus, ꝙ monialis ita debebit dotari per fratres, si volent eam excludere, ac si nupsisset mundo, q̃d non esset verũ, si illud datũ seu oblatum non diceretur propriè dos, cũ in statutis verba ꝓpriè & strictè intelligant: vt habetur in vulgata l.iij. §.hęc verba.ff. de negoti. gestis. & in l.quicquid astringendæ.de verborum obligatio.& in c.cũ dilectus.cũ concordant.de cõsuetud. Motus Petrus de Ancharano inter cætera per hanc authen. nisi rogati. in ratione
8 sui.C.ad Threbellian. *vbi legatum factum in casu nuptiarũ, verificatur in ingressu religionis.& pro hoc etiã bene facit quod not.Bal.in l. fin. in ij.colũna, versicu. sed pone ꝙ filia.C.de dot.promis.& volẽs, quòd
a quemadmodũ pater a tenetur dotare filiã volentẽ mundo nubere, vt d. l.fi.& l.qui liberos.ff.de ritu nuptia. & per Bart.in l.obligamur. §.j.ff. de action.& obligatio.& per Alexand. in l.mulier. §.cùm proponeretur. ff. ad Trebellian.ita tenet dotare volentẽ ingredi monasteriũ. quã decisionem sequitur Felyn.in c.nõ satis. de Simonia.& Alexand. in consilio cxl.incipiẽte, viso themate suprascripto.in iij.colũna, versiculo, facit ad prædicta.quod no.Bald. in secundo volumine.& Bald. nouellus, in suo tractatu dotis, in xvj. speciali, circa principiũ. Vlterius fortiter vrget decisio quasi in terminis nostris eiusdẽ Bald.in dicta authen. nisi rogati. in tertia colũna, versiculo, quæro quid si testator. C. ad Trebellianum. vbi
9 voluit, *ꝙ si testator leget certam quantitatẽ genero suo pro dote, & cõtracto matrimonio, sed adhuc nõ cõsummato, sponsa ingrediatur monasterium, ꝙ muliere profitente monasteriũ, habebit illud legatũ, nõ alia ratione, nisi ꝙ monasterium succedit loco generi. Non obstat illud, quod dicitur de Simonia: qa est verũ, ꝙ per dationẽ alicuius rei temporalis pro ingressu religiõis cõmittitur Simonia, vt illis iuribus superius allegatis. Sed illud procedit, q̃n tẽporale datur principaliter pro ingressu, vt esset quãdo interuenisset pactũ: secus autẽ quando datur non principaliter, sed secundariò, & ita intelliguntur iura præallegata. idcirco
10 co dixit Bal.in l.fi.C.de sponsa. *ꝙ si pater dicit, supplico vobis, vt velitis accipere filiam meã in monialem, & pro alimentis eius volo, ꝙ habeatis mille de bonis meis, ꝙ nõ est Simonia. & similiter dixit dominus Abb. in c.tua nos.extrà eodẽ, de Simon. quem ibi referunt, & sequũtur Ioã. de Anna.& Felyn.quòd illi qui donant cardinalibus & alijs prælatis, vt per eorum intercessionem consequantur beneficium, quòd si intendunt

dunt donare non principaliter causa auxilij dădi, quòd secŭdariò hoc sperent, non committunt Simoniă: similiter donans familiari alicuius prælati, vt rem beneficij sollicitet, si ille familiaris non est talis, cuius intuitu prælatus sit donaturus, non est commissa Simonia. Ita domin⁹ Cardinalis, in c. tuam. de ætate & qualitate. Dicens se ita respondisse cuidam curiali vrbis Romæ. ita possumus dicere in casu nostro, quod testatore relinquente, vt suprà, voluerit relinquere principaliter pro ingressu religionis, eueniente casu ingressus: & possibile est etiam, ꝙ voluerit relinquere secundariò: ergo sequitur, ꝙ iste intellectus vltimus tanquàm benignior, & excludens peccatum, debebit amplecti, iuxta regulam in dubijs. ff. de regulis iuris. & c. estote misericordes. eodem titul. in antiqui. Et de hoc videtur in terminis decisio Bartol. in dicta l. Titiò centum. §. primo. in fine. ff. de conditionib.
11 & demonstrationib. dicens, * quòd si testator dicat in testamento, si tales moniales accipient filiam meă in sororem, relinquo eis centum pro alimentis: tale legatum valet, nec dicitur Simonia: idem dicĕdum est in casu nostro, quando legatur aliquid pro dote, cùm ipsa dos succedat loco alimentorum: & per Ioannĕ Andre. in rubrica, de statu monachorum, post medium. versiculo, scire debes. & per dominum de Rot. in sua decisione xviij. posita sub rubrica, de consuetudine, incipiente, fuit dubitatum, & in relationibus positum in nouissi. & per Baldum, & Salycetum. in l. sancimus. C. de nupt. & per Albericum de Rosa. in l. quoniam in prioribus. in vltima columna. C. de inofficioso testamento. & alibi sæpe Doctores, & quòd contra cautelam Bartol. possit teneri, facit
12 illa regula, quę est, * ꝙ non in quem verba, sed in quem disponentis intentio dirigitur quæri oportet: vt l. cùm pater. §. donationis. de legatis secundo. & similiter quando vna persona exprimitur, & in aliam finis & intentus dirigitur, attendi debet persona, in quam intentus dirigitur: vt l. cùm dotem. ff. ad legem Falcidiam. Ita in casu nostro. nam testator vni legat, & tamen alteri, id est filiæ, legare intendit: super quibus cogita.

a Vnde in. *In dubio testator faciens mentionem de dote, an debeat intelligi, quòd uoluerit intelligere de dote dăda pro matrimonio spirituali, uel an relictum pro dote de necessitate, intelligatur pro matrimonio carnali, ita ꝙ si ingrediatur monasterium, relictum nŏ debeatur. uide d. Alexan. signanter. in cŏsil suo cxxj. in ij. uolum. ibi, quartò probatur illud, quod relinquitur pro dote, nec mandabis obliuioni.*

b Pater tene. *Sed quid si filia habeat de suo, unde se dotare poßit, an pater de proprio eam dotare teneatur, si habet idoneă substantiă? uide per d. Ale. in consilio vij. secundæ partis consiliorum suorum. Et an legatum dotis succedat loco legitimæ debitæ de iure naturæ: dic ꝙ sic. uide per eundem d. & Alex. in consi. ccviij. in secundo uol. & in quo differat legatum dotis collatŭ in tempus nuptiarŭ, & legatŭ quando relinquitur mulieri pro se maritanda, uel ad maritandum: uide per eundem in consilio lxxvij. in v. uolu. ibi, ideò enim. &c.*

Cautela pro pluribus laicis inquisitis, ad trahẽdum processum de manu iudicis secularis, ad forũ ecclesiasticũ. X.

1 *Iudex laicus, in causis laicorum regulariter est iudex competens, non autem iudex ecclesiasticus.*

2 *Priuilegiatus qui non est, habens rem communem cum priuilegiato, priuilegijs priuilegiati gaudet.*

3 *Clericus & laicus si ambo rei fuerint, tam laicus quàm clericus in foro ecclesiastico conueniri debet.*

4 *Haredes si clerici & laici fuerint, & ab eis alimenta petantur, coram ecclesiastico iudice peti debent.*

5 *Testamenti executores, si clericus & laicus fuerint, ad exequendum per iudicem ecclesiasticum compelli debent.*

SI CONTINGAT plures laicos accusari, seu iquiri de aliquo delicto, certum est, quòd debent accusari seu inquiri â iudice seculari:
1 * quia iudex laicus, in causis laicorum regulariter est iudex competẽs, non autem iudex ecclesiasticus: vt c. licet ex suscepto. & ca. ex tenore. de foro competenti. & est magna differentia, an quis accusetur seu inquiratur â iudice ecclesiastico, an â iudice seculari. quia ecclesiasticus non habet gladium sanguinis, vt c. clericis. & c. sententiam sanguinis. ne clerici vel monachi. & cap. ex literis. de excessi. prælato. videamus ergo, an si plures laici accusentur, seu inquirantur de eo crimine, coram iudice seculari, sit dare cautelam, quòd causa trahatur de manu ipsius iudicis secularis, ad iudicem ecclesiasticum. dic quòd sic, scilicet quòd inspiciatur, si inter ipsos inquisitos seu accusatos reperiatur etiam vnus solus, q sit clericus, & sic qui debeat à suo iudice ecclesiastico iudicari, iuxta no. in c. si diligenti. de foro competent. & in authentica, statuimus. de episcopis & clericis. & tunc iste clericus petat se remitti ad suum iudicem competentem. iuxta capitul. si iudex laicus. de sententia excommunicationis. in vj. quia facta tali remissione, omnes laici debebunt & ipsi ratione cõnexitatis remitti ad ipsum iudicem ecclesiasticum, istud fuit inaud.tum, & admirabile dictum Antonij de Prato Veteri, in l. prima. in fi. ff. quæ senten. sine appellatione resc. quod dictum refert & sequitur Maria. ponendo ipsum in cœlum in c. secundo in quarta columna. versi. octauò fallit. de mutu. petitio. motus est Antonius duobus fundamentis. Primò, ne continentia causæ diuidat, & sequatur absurdum, q aliquando in vna & eadem causa ferantur plures sententiæ, & forsitan contrariæ. Secundò motus per textum in l. si communem. ff. quemadmodum seruitu. amit. vbi est textus melior de iure,
2 * quòd non priuilegiatus, habens rẽ communẽ cũ priuilegiato, gaudet priuilegio priuilegiati. Et istud dictum adeô gustat Maria. in loco superius allegato, & q ex ipso putat posse inferri, q si inter plures, inter quos agendum est duplicibus iudicijs, vel inter plures tutores, seu curatores esset aliquis clericus, q tam cõtra laicos, quàm cõtra clericos esset adeundus iudex ecclesiasticus: & idem in similibus, secũdùm eũ dicẽtem, hoc esse importantissimũ, & ab alio nõ tactũ. refert & sequitur Fel. in c. primo. in quarta col. versi. & dixit dominus Anto. extrà de præscriptio.

ptio.& quòd ista opinio sit vera, potest comprobari triplici medio. Primò de eo, quod tenet Bartolus in l. præcipimus. §. penultimo. C. de ap-
3 pellationib.* vbi vult, quòd [a] si cleri-
2 cus & laicus sint ambo rei, quòd tā laicus quàm clericus debet conueniri in foro ecclesiastico. Secundò, de eo, quod voluit idem Bartol. in l. solent. ver. quæro quid si hæredes sunt diuersi fori. ff. de alimē. & ciba. lega-
4 tis.* vbi vult, quòd si hæredes sunt clerici & laici, & ab eis petantur alimenta propter personam clerici, petentur coram iudice ecclesiastico, & iudex secularis coget laicos ire ad forum ecclesiasticum, & suam iurisdictionē prorogare. Tertiò de eo, quod voluit do. Cardi. in c. Ioannes.
5 per tex. ibi, de testam.* vbi dicit, ꝙ si clericus & laicus sint relicti executores testamenti, debent ambo cōpelli per ecclesiasticum ad exequendū. Et vltra ista, pro gustatione isti⁹ cautelæ, vide quæ in hoc proposito latè accumulat Fely. in d. c. primò. de præscrip. & latè Georg. Natam in sua repetitione. c. quāuis. de pac. in sexto. in iiij. col. versic. ex qua infero. & latius Barb. in suo commento. c. Raynald. quod Ioanninam appellauit, in antepenul. charta. versi. octauò moueor. extrà de testam. & etiā latè per d. Iasonem in l. emancipati. in iij. colū. ver. nota tu diligēter. C. de collat.

a Si cleric. &. *Adde ꝙ qui est coniunctus maiori, gaudet priuilegio maiorum, quia maius dignum trahit ad se minus dignum. c. ꝙ in dubijs. de cōsec. eccle. uel alta. Quid si conueniatur collegium illicitum, in quo sint clerici & laici? uide Bartolum in l. si. ff. de colle. illicit. alia plura uide in Apostilla ad Bart. in §. pen. in l. præcipimus. C. de appella. in uerbo, eodem obseruando.*

Cautela pro debitore obligato obligatione iurata, ad extrahendum causam de manu iudicis secularis, ad iudicem ecclesiasticum. XI.

1 *Lites curia in ecclesiastica sunt immortales, quoniam ipsis aliqua instantia præfixa non est.*

2 *Iudex qui est causæ præparantis, debet esse iudex causæ præparatæ.*

3 *Instrumentum usurarium, uel simulatum coram episcopo dici debet: & etiam ab eo absolutionem à iuramento petere.*

4 *Iuramentum licet principaliter Deo obliget, ille tamen, in cuius fauorem præstitum est, ipsum remittere potest.*

5 *Iuramentum remitti non potest, quando altera pars iam periurium incurrisset.*

TEMPORE, quo magnificus dominus Georgius Corneli⁹ erat potestas huius ciuitatis Paduæ, euenit, quòd dum quidam esset obligatus vigore cuiusdam transactionis iuratæ, ad soluendū certo tēpore certam pecuniæ quantitatem, ex tali transactione prætendens se læsum, deliberauit: quia erat potētior suo creditore, amicis, fauorib⁹ & patrimonio, dicto suo creditori mouere litem: existimans, ꝙ mouendo dictā litem, reduceret eū ad aliquā bonam cōpositionem, prout postea fecit: & ad hoc, vt faciliorē haberet cōmoditatē fatigādi dictū suū aduersarium laboribus, & expēsis litis, cogitans, ꝙ causæ, quæ tractantur in curia ecclesiastica, sunt penè immorta-
1 les.* ipsis enim nō est p̄fixa aliqua in-

 stantia:

ſtantia: vt no. per glo. & omnes in c. venerabilis. de iudi. & per glo. Bart. & alios in l. properandum. in princi. C. eodem. de iudi. & per Alexand. in conſi. xxiij. incipien. viſis ſcriptis mihi exhibitis. in tertio volumine. & ſimiliter in ea ab omni ĩterlocutoria, & ab omni grauamine appellatur: vt c. debitus. & c. cùm cauſam. de app. & c. cordi. eodem titul. lib. vj. Et attento etiam, quòd lata ſententia in ipſo foro eccleſiaſtico, pars appellat ad ſedem apoſtolicam, & poſteà impetrat in partibus vnum iudicem delegatum ſibi propitium, qui differt cauſæ expeditionem tantùm, quantùm vult ipſa pars, quæ ipſum impetrauit: idcirco volens fugere iudicẽ ſecularem, & coram eccleſiaſtico litigare, fuit vſus tali malitia: nam adiuit iudicem eccleſiaſticum, narrans qualiter fecerat cũ tali perſona quãdam tranſactionem, quam iurauerat habere ratam & firmam, & in aliquo non cõtrauenire: & quia in ipſa fuerat grauiter læſus, & certis alijs iuſtis de cauſis nũc intẽdebat cõtra ipſam venire. Sed quia iſtud non poterat ita ſimpliciter facere propter iuramentũ, propterea petebat ab ipſo in primis abſolui: breuiter poſt aliqua obtinuit ipſam abſolutionem: qua obtenta creditor volebat cõuenire iſtum ſuum debitorẽ coram iudice ſeculari, petendo ꝙ deberet ſatisfacere dictæ tranſactioni: debitor reſpõdebat ꝙ iudex ſecularis nõ erat iudex cõpetens in hac cauſa, ſed erat
2 epiſcopus, *quia regula erat, ꝙ q eſt iudex cauſæ ꝑparatis, debet etiã eſſe iudex cauſæ ꝑparatæ: vt l. ordinarij. C. de rei vendi. vbi Bal. in ij. no. decidit in terminis caſum noſtrũ dicẽs,

3 *ꝙ ſi aliquis dicturus inſtrumentũ ſimulatum, vel vſurarium, & pro abſolutione à iuramento adeat epiſcopum, quòd impetrata abſolutione neceſſe habebit cauſam principalẽ tractare coram eodẽ epiſcopo. quod dicit fore notandum. quam opinio. Bald. ſequitur Alexand. in l. quoties. C. de iudic. & domi. Anton. de Alexand. in l. nulli. C. eodem. quem refert. & ſequitur domi. Iaſon. in dicta l. quoties. ſequitur Fely. in c. j. in vj. col. verſic. ſextò quæro aliquis dicturus inſtrumentum ſimulatum. extrà de iureiurand. & in c. ij. in antepen. col. verſicul. & per illam concluſionem. de ſponſa. & in c. parochianos. circa finem, de ſentẽt. excom. & in c. cùm ſit generale. in v. col. verſic. amplia cõcluſionem ex quotidiana doctrina Bald. de foro compe. vbi allegat iſtud idem tenere dom. Bapt. de Sancto Seuer. in ſua repet. l. omnes populi. in xiiij. col. verſi. hæc videntur vera. ff. de iuſt. & iure. Et licet cõtra iſtam opinionem Bald. tenuerit Pau. de Caſtr. in d. l. ordinarij. dicẽs, ꝙ illa l. in qua ſe fundat Bal. nõ probat dictum ſuum, tamen, opin. Bald. ſequitur ipſe Paul. de Caſtro, ſibi cõtrarius. in l. ij. C. vbi & apud quẽ. dicens iſtud eſſe dictum ſingulare, & quod illo anno habuit ſuper hoc diſceptare. Et in ſuo conſilio lxviij. incipit, viſis & ponderatis omnibus. de quibus ſuprà. & Alexand. in conſilio cxcvij. incipient. circa primum quæſitum. circa finem. in ſecundo volumine. & in conſilio lxiij. incipi. in cauſa & lite vertente inter Thomam. in j. columnn. verſicul. & motus fuit dictus iudex. in iij. volum. & pro iſta opinione bene facit tex. in c. plerunq;

funq;.de dona. inter virum & vxor. vbi iudex ecclesiasticus, qui cognoscit de matrimonio: quia est res spiritualis, vt in c.lator. & in cap.cùm causam, qui filij sint legitimi, cognoscit etiã de dote. & per istas autoritates fuit iudicatũ, ꝙ si ille creditor volebat cõuenire illum suũ debitorem, quòd deberet ipsum cõuenire corã episcopo: & hoc modo traxit causam de manu iudicis secularis ad iudicẽ ecclesiasticum, & fuit in effectu pulcher modus, & pulchra via. sis ergo cautus tu, si vis extrahere causam de manu iudicis secularis ad forũ ecclesiasticũ, vt vtaris cautela, de qua suprà, quãdo es obligatus obligatione iurata. Sed si contra istam malitiam vis adhibere remedium, cautela est, quòd quãdo vides aduersarium tuũ quærere absolutionẽ, si times, quòd ipsam sit impetraturus, tunc remit-
4 tas sibi ipsum aiuramentum: *quia dato, ꝙ iuramentum principaliter obliget Deo, vt c.debitores. & c. & si Christus. de iureiurand. tamen ille, in cuius fauorem est præstitum ipsum iuramentũ, habet vim apostolici in remittendo illud, nec requiritur alia absolutio: qa Deus etiã remittere videtur, cũ illud receperit ad vtilitatẽ alterius: vt c.j. & ibi no. omnes, de iureiurando. & not. Bar. in l.j. §. & post operis. & ibi dominus Iason, qui circa hoc quædã pulchra ponit. ff. de operis noui nũcia. Bart. in l. Labeo. ff. de iureiurãdo. Bal. in auth. quod eis. C. de nuptijs. elegãter ꝑ Speculator, in titulo, de lega. §. nũc ostẽdendũ. versiculo, hoc quoq;. quia si posteà pars nõ obstãte remissione vellet omnino petere absolutionem, tũc tanquàm absolutio nõ iuris, sed facti nõ extenderet iurisdictionem. argumẽ. notatorum per glossam, in l. si pater. C. ne de statu defunc. & per glo. in c. si plures. in glo. fi. de officio delegati, in sexto. ita pulchrè dixit Paulus de Castro in dicta l. ordinarij. C. de rei vẽdicatione. dicẽs, ꝙ istud semel habuit de facto ĩ nostra ciuitate Brixiæ, in præallegato cõsilio lxviij. quẽ referũt & sequuntur Alexã & dominus Iasõ. in dicta l. quoties. C. de iudicijs. vbi dixit Alex. ista fore pepetuò tenenda mẽti, quia quotidiana sunt. Ad vnũ tamen est aduertẽdum, ꝙ si prædicta malitia debet procedere, & habere locũ, scilicet ꝙ per impetrationẽ absolutionis à iuramento debeat posse prorogari iurisdictio iudicis secularis in iudicem ecclesiasticum, requiritur, ꝙ inpetretur antequàm impetrãs incurrerit in periuriũ: quia si antè incurrisset in periurium, quia nõ satisfecisset debito tempore prout iurasset satisfacere, tũc talis absolutio nõ debet per episcopum côcedi: ita originaliter cõsuluit Federicus de Senis in consilio ccc. incipiẽte: factum tale est, debitor iurauit soluere. in fi. vbi dicit ita debere intelligi c.j. de iurein. alleg. Io. And. in c. debitores. gl. penul. in fin. eodem titulo. allegat etiam rationẽ c. quia frustrà. de vsuris. quã opinionem etiam cõsulendo tenuit Petrus de Ancharano, in cõsilio secundùm ordinem meorum, cxcviij. incipiente, prædictis subtiliter, & ad plenum deductis. in fine. vbi dicit, ꝙ aut iudici non est facta mentio de ipso periurio, & tunc tanquàm indirectè obtenta est nulla: argumen. l. si prætor. ff. de iudi. aut est facta mentio, qua non obstante secuta est absolutio, & tunc

& tunc est iniusta: habilitare periurum ad agendum, & sic aperire viã periurijs, quod fieri non debet, vt l. prima, si aduers. vendi. & cap. si verò. cum similibus. de iureiu. Et hanc sententiam sequitur dominus Cardinalis in dicto c. debitores. vbi etiam Imo. & dominus Abb. in secunda columna, versiculo, antequàm expediamus illam particulam. & Lau. de Rodoi. in suo tractatu, de vsur. in quæst. cxxij. incipiente, tractemus nunc aliquid de iuramento. & Alexander in consilio lxxxiiij. incipient. interrogatus sum. in secunda columna, versiculo, & subdit ibi. in quinto volumine. & Philippus Corneus, in consilio vj. incipiente, in hac consultatione viso suprà scripto puncto. in quarta columna, versiculo, in casu autem nostro. in primo volumine. Et similiter remedium suprà datum contrà dictam malitiam, scilicet remittere
5 iuramentũ, non esset bonũ: *quia iuramentũ nõ potest remitti, quãdo altera pars iam incurrisset periurium: vt not. Barto. & dominus Iason, in l. Labeo. ff. de iureiurando. Bartolus in l. cũ ita stipulat⁹ sim à Proculo. in vlt. col. versi. item quid si prorogaui terminum. de verborum obligatio. Baldus in authẽtica, quod eis. in fin. C. de nupti. & Fely. in cap. j. de iureiur. in ij. colum. versic. procedit ergo iste text.

a Tũc remit. sibi ipsum iura. *Iuramẽtum an poßit remitti per partes, ut euitet periuriũ: uide p d Lud. de Rom. ĩ cõsi. suo xũ. incip. uiso facto proposito. cæterisq; cõsilijs & facit cap. primum extrà de imu. facit quod no. Bar. in l. j in §. & post operu ff. de nous. oper. nũ & per Io. An. extra de spo. c præterea. nũquid autẽ tolli poßit per statutũ naturali iustitia persuadẽte? uide de hoc signanter in præallegato consi. Ro. quod est pulchrum.*

Cautela ad irritandum unum processum. XII.

1 *Iuramentum calumniæ tacitè remitti potest.*
2 *Iuramentum de calumnia in tantùm necessarium est, & rationabile, quòd non ualeret statutum seu consuetudo in contrarium, quòd tale iuramentum præstari non debeat.*
3 *Acta ubi non loquuntur, nec nos loqui debemus & quòd in corpore actorum non continetur, factum nõ reputatur.*

SI QVIS mouet tibi litem, & vis facere, ꝙ processus, qui in causa formabitur, sit nullus, accipe cautelam, quòd quando respõdes libello actoris, & negas narrata prout narratur, & petita prout petuntur, &c. ꝙ tunc in respõsione tua in aliqua parte, quæ nõ soleat multùm põderari, petas pàrtem aduersam iurare de calumnia, & posteà circa dictum iuramentum amplius nõ insistas: quia si aduersarius nõ aduertet ad dictã petitionem iuramenti, & sic de calũnia non iuret, totus processus erit nullus: *quia iuramentum calumniæ bene potest tacitè remitti. ut c. j. de iuramẽ. calum. in vj. sed si est petitũ, & nõ fuerit præstitum, totus processus est nullus: ita tenent Iacob. Butrig. Pau. de Castro, & Franc. de Aretio in l. ij. §. sed qa veremur. C. de iuramẽ. calum. vbi Iacob. Bu. dixit, ꝙ malitio si procuratores dum respõdent libello, negãt narrata prout narrãtur, &c. & posteà in fine scripturæ, petunt de calumnia iurari, & vlterius nõ insistant, vt si tale iuramentũ nõ præstetur,

tur, totus processus reddatur retrò nullus. quā opin. similiter tenet Bar. & clarius Alexand. circa prin. in l. de pupillo. §. qui opus. ff. de ope. noui nūc. Imo. in l. qui bona. §. si alieno. & ibi etiam Alex. in v. col. vers. & circa istud iuramentum calumniæ. ff. de damno infecto. Mathesil. in suis singula. singul. lxvj. incipiēte. no. aliam cautelā domi. Iaso. in l. iusiurādū & ad pecunias. §. qui iusiurādum. ff. de iureiurā. Practicus Papiē. in forma libelli in actione reali, in verbo per sa 3 cramētum calumniæ. *nā ista præstatio iuramēti de calumnia, est in tantùm necessaria, & rationabilis, ꝙ nō valeret statutū, seu cōsuetudo in cōtrarium, quòd tale iuramentum non debet præstari: vt c. cæterum. de iuramen. calum. & c. constitutus. de fideiuss. & ita firmant Mathesi. domi. Iaso & Practicus in locis suis superius alleg. Secūda cautela est, si vis irritare processum, qui agitatur in causa, ꝙ quando citaris ad vidēdū iurare testes, iuxta l. si quando. C. de testi. & in c. in nomine domini. extrà eo. nō cōpareas: quia si eueniret, id quod sępissimè solet euenire, ꝙ testes vocati ad testificandū, compàrēt corā notario, neutra parte præsente, & dicūt Domine notarie nos fuimus citati ad deponēdū in tali causa, vellemus, ꝙ nos expediretis: quia sumus impliciti negotijs, non possumus hic diu morari. notarius autem neutra parte præsente defert eis iuramētum, & posteà dicit, ite & reuertimini cras: qa vos examinab o, nūc nō possū: & notarius istud facit ad hoc, vt testes iurati in termino, possint quandocūque examinari etiam extra terminū, iuxta notata per Bartol. & Roma. in l. damni. §. Sabini. ff. de dam. infe. & latè per Roma. in consil. ccccxlvj. incipien. quo ad primum. nam si eueniret, vt superius est dictū, ꝙ notarius deferret iuramentum testibus de veritate dicēda, neutra parte præsente, vel dic etiā, posito quòd partes sint præsentes, vel aliqua earū, sed istud nō cōstaret in actis, quo casu de deductis in iudiciū tātùm creditur iudici & notario: quātùm probāt ipsa acta: vt c. quoniam cōtra. cum ibi notatis, de probatio. *Nam vbi acta nō loquuntur, nec nos loquimur: & qđ in corpore actorum nō cōtinetur, factum nō reputatur: vt dicit Bal. in c. fin. de probati. nam acta nō possunt probari per testes, nisi quando fuissent redacta in scriptis, & essent deperdita: vt nota. per Bar. & Bald. in l. ne in arbitris. C. de arbit. & latè per Bal. in l. fi. in ij. col. versi. quæro numquid acta iudicij. C. de iudi. cum cōcord. traditis per Fely. in d. c. quoniā contra. de probatio. in vltima colū. versi. nonò quæro tunc omnis testificatio facta per tales testes iuratos, neutra parte p̄sente, nō valet, nec tenet. ista est gl. peregrina, & vnica in iure, in l. si quādo in verbo, introducit. C. de testi. per quam Rapha. Fulgo. in l. j. C. quomodo & quando iudex dixit, se hic Paduæ irritasse mille processus, & mille dicta testium. quē refert & sequitur Lanfrā. de Oria, in repeti. dicti c. quoniam cōtra. in verbo. testes. in sexta quæstione.

Cautela ad faciendum, quod dictū testis extraiudiciale, præualeat secundo iudiciali. XIII.

1 *Testis quando dictum præualere debeat, si unum extra iudicium, & aliud posteà in iudicio dixerit.*

QVAESTIO est inter scribentes, nunquid si testis dicat vnũ extra iudicium, & aliud posteà in iudicio, quod dictum istorum debeat preualere. Bart. in l. eos. ff. de fal. mirabiliter tenuit, ꝙ primum extraiudiciale debeat præualere secundo iudiciali: imò ꝙ est plus, voluit, ꝙ propter talem variationem, tãquàm falsarius debeat de falso puniri: vnde a dicit, ꝙ cautela est, quando habes testem, de cuius stabilitate dubitas, interroges ipsum coram testibus: quia si vnũ dicit extra iudicium, & aliud posteà in judicio, primum dictum extraiudiciale præualebit secundo iudiciali: & talis varians poterit de falso puniri: subiungens, ꝙ propter hoc cauti homines, quando interrogantur, quid deponetis, respondent, quando ero in iudicio, dicam quod mihi videbitur, & ꝙ bene faciũt, ne posteà incidãt in falsum: quam opinio. tenuit etiam domin. Anto. licet circa punitionem falsi discrepet à Bartol. per rationem, de qua ibi per eũ in c. cũ in tua. de testi. tenuit Pe. de Ancha. in omnibus sequẽdo Bartol. in Clemen. ij. circa fin. versicu. si verò econuerso. de testi. dom. Card. dicens ibi de hoc esse casum rotundum, in c. per tuas. circa princ. de probati. & dom. Abb. in c. inquisitionis. §. tertiæ. de accus. & hanc sententiã etiam cõsulendo tenuit Pe. de Perusio, in quodam suo cõsilio incipien. testis extra iudicium. cui cõsilio se subscripserunt domin. Honofri. de Bartholinis. domi. Marcus Angelelli, sua tempestate Doctores Perusini præclari, vt refert Philip. Corn. in cõsil. clxv. incipient. licet in hac cõclusione. in vltima columna, versicu. & quãdo testes deponunt. in iij. vol. & pro hoc bene facit gl. in l. Fulcinius. §. quid sit latitare. ff. ex quibus causis in poss. ea. quæ vult animum cognosci per extraiudicialiter dicta. Tamẽ communis & vera opinio est in cõtrarium, quòd testis dicens vnũ extra iudicium, & aliud posteà in iudicio, ꝙ secũdum dictũ iudiciale præualeat primo extraiudiciali. & ꝙ talis varians nõ possit puniri de falso. quam opin. primò visa est tenere gloss. & ibi Ioann. de Imo. qui dicit Canonistas communiter tenere cõtra Bar. in c. cùm causam. de testibus. Bald. Panor. & Barba. in dicto c. per tuas. de probat. Ang. in d. l. eos. ff. de fal. & in cõsilio ccxxxiij. incipi. punctus est, quædam domina Margarita. in ij. versicu. quinimò secundum Barto. vbi dixit, quòd opin. Bar. nunquàm sibi placuit, tenet Roma. in l. qui bona. §. si quis stipulatus. de dã. infec. & in cõsilio cccccv. incipiẽ. cũ testis extrà iudicium. Salyc. in auth. si dicatur. C. de testib. & in l. si quis decurio. circa finem, versic. quæro testis extra iudicium. C. de fal. Baldus in l. nullum. in principio. C. de testibus. & ĩ c. j. §. si enim domino. quid sit inuesti. in vsi. feudo. vbi dicit, ibi esse casum cõtra Bar. tenet idẽ Bald. in cõsilio clxviij. incip. licet assessores eũtes post Bar. sicut cœci. in quinta parte. & Io. de Ana. in præal. c. inquisitionis. §. tertiæ. de accus. & ista in effectu est cõmunis opinio, à qua in iudicãdo & cõsulẽdo nõ est recedendũ. Tu autẽ, qui habes testẽ, qui extra iudiciũ dixit, id quod est ad propositum tuũ, si vis obuiare, ꝙ si contingeret, quòd ductus in iudiciũ aliud diceret, quàm quòd extra iudicium

tũ dixerit, quòd per talẽ suã narrationem tibi non noceat, & sic ꝙ primum dictum extraiudiciale, præualeat secundo iudiciali. Cautela est, ꝙ quãdo extraiudicialiter corã testibus ipsum interrogasti, & respondit se nihil scire, vel se tantũ scire, ꝙ tunc per aliquem bonũ modũ inducas ipsum iurare, se tibi dixisse purã veritatem, & nihil aliud scire, nisi ꝑ ut tibi dixit: qa si posteà in iudicio aliud dicet, primũ dictũ extraiudiciale, ꝑualebit secũdo iudiciali: ita singulariter dixit do. Abb. per rõnẽ, de qua ibi per eũ, in præallega. c. per tuas. quẽ refert, & extollit Fely. in d. c. cùm in tua. & istã opinionẽ saluãdo, hoc mõ Barto. in d. l. eos. tenuit Fulg. in l. qui falsa & varia. ff. de testibus. saco. Aluarotus in c. j. §. notandũ. de no. feudo. Cæpol. in cõsi. ixj. incip. super primo dubio, quo quærit. in j. col. ver. & põt alia ratio asignari. & in ij. colũ. ver. nec obstat, ꝙ tertio loco. & Alex. in cõsi. cliiij. incip. viso themate suprascripto. in iij. col. versi. prætereà probatũ est. in quinto volu. Et istã cautelã aliàs hic Paduæ duabus vicibus practicaui, & obtinui coram rectore nostro Iuristarum: quarum vna fuit, sub magnifico equite aurato, & iuris vtriusq; Doctore do. Iulio Luzago, nũc affine meo clarissimo, tẽpore, quo Rector erat istius nostri Gymnasij Patauini.

a Et ꝙ talis. *Adde an testis examinatus in iudicio, si deposuit uno modo, deinde extra iudiciũ aliud dixit prius antequã examinaretur, an occasione uacillationis posit torqueri. uide in consi. lxiij. in j. uol. per do. Alex. de Imol. Sed nunquid testis deponens falsum nõ circa factum principale, nec circa qualitates substantiales, sed circa alia extrinseca, an reddatur in totũ falsus. uide per eundẽ d. Alex. Imo. in consil. lxxxviij. in v. uol. Item si testis extraiudiciũ dixit nihil scire, an posit cogi testificari in iudicio. uide per do. Ludo. Ro. in consi. ccccv. quod inci, cũ testis extraiudicium &c. est pulchrum consilium.*

Cautelæ diuersæ ad liberandũ iudicem à syndicatu. XIIII.

1 *Iudex aliquem ad torturam, nisi præcedentibus indicijs ponere non potest.*

2 *Statutum si disponeret, quòd potestas uel iudex maleficiorum liberum arbitrium procedendi in criminalibus habeat. aliquem ad torturam, nisi præcedentibus indicijs, ponere non potest.*

3 *Iudex an actione iniuriarum teneatur, si aliquem iniustè carcerare fecerit.*

4 *Actionibus popularibus, & etiam in criminibus uno agente, actio consumitur.*

5 *Reus quotiescunq; cum accusatore conuersari reperitur, præuaricatio probata dicitur.*

6 *Maritus leno præsumitur, quando ex uxoris adulterio non indignatur.*

7 *Iudex non potest nisi ex magna causa augere, seu minuere pœnas à statuto limitatas.*

8 *Iudex quilibet malè gerens officium suum in alterius damnum, facit litem suam.*

9 *Iudex si condemnauit minori pœna quàm debuerat, in pœnis publicis, non competit fisco auxilium restitutionis in integrum.*

10 *Iudex deposito officio, debet stare in loco officij per quinquaginta dies, ad hoc, ut de eo conqueri uolentibus respondere ualeat, quo tempore elapso*

amplius non tenetur.

1 IVRA* sunt vulgaria, quòd a iudex
a non potest aliquem ad torturã ponere, nisi præcedãt legitima indicia: vt l.j.in prin.& l.si.ff.de quæstio.& l.milites.§.oportet.C.eo.& l.sicut. C.de fal.& c.cum in cõtemplatione de regu.iu.in antiquis.& c.nõ solẽt ij.q.vj.& ista regula est adeò vera,
2 *quòd etiam si extaret statutũ, quòd potestas, vel iudex maleficiorum, habeat liberum arbitrium procedendi in criminalibus, tamen propter hoc non posset ponere aliquem ad torturã absq; legitimis indicijs, vt notabiliter voluit Gandi.in suo tracta.malefi.in rubri.de quęstio.& tormen.circa finem.versi.quid autem posit facere potestas.& Pau.de Eliazar.in cap.grauis.de depo.quem sequitur Alex.in cõsil.lxvj.incip.habita super contentis in superiori themate congrua consideratione.in ij.colum.versicu.videtur ergo contra bonos mores.in primo volumine.& casu quo iudex torqueret aliquẽ sine ipsis legitimis indicijs, tenetur in syndicatu actione iniuriarũ, arbitrio iudicis habentis iudicare: vt nota.Bal.in rubri.C.de pœna iudi.qui ma.iudi.& Salyc.in l.fi.in vij.q̃stione.C.eod.pone modo, quòd iudex fecit aliquẽ torquere non præcedẽtibus legitimis indicijs, eritne dare ei aliquod remediũ seu cautelam, ꝙ in syndicatu nõ posit cõueniri? dic quòd sic. Cautela est, ꝙ in relaxatione torti inducat ipsum cũ blanditijs, vel alio bono modo ad confitẽdum, quòd legitimè fuit tortus, & faciat, quòd aliquis notarius sit de tali confessione rogatus: quia hoc modo nõ tenebitur in syndicatu.ita signanter dicit Cataldi de Visso, in tracta.syndica.circa principiũ allega.hoc voluisse Ang.in l.iniuriarum.§.si qs ꝓ decreto.ff.de iniur.& dicens quòd ita vidit de facto practicari.quem refert & sequitur solennis do.Franc.de Sancto Seuerino, in suo tractatu de indic.& tortu.in materia torturæ, in quinta quæstione prin.in fi.In præcedenti cautela vidim⁹ qualiter iudex nõ posit syndicari, quando aliquem iniustè torsit. Pone modò, quòd aliquem iniu-
3 stè similiter fecit incarcerare,* quo casu tenetur actione iniuriarum: vt est textus in l.nec magistratibus.ff.de iniur.& nota.gl.in l.ij.§.fin.ff.si quis cautio, quæ iniuria æstimatur iuramento ipsius iniuriati cum taxatione iudicis, iurando se potius voluisse tantùm perdidisse, quàm fuisse passum illam iniuriã iniustæ carcerationis: vt no.gl.& Barto.in l.iniuriarum æstimatio.ff.de iniur.& Socy.in consi.cxlvj.incip.viso processu agitato.in vltima colũ. Qua cautela poterit vti iste iudex, qui fecit aliquem iniustè incarcerare, ad hoc, ne posit conueniri in syndicatu actione iniuriarũ. dic ꝙ cautela est, quòd antequàm relaxet ipsum incarceratum, faciat, ꝙ præstet fideiussores de se præsentãdo toties, quoties fuerit requisitus: quia per talẽ præstationem fideiussionis, videtur approbare capturam, & cõfiteri fuisse legitimè captum: ita docet solennis Doct.dom.Amade.de Castel.q tempore suo fuit magnus practicus in magistratibus, in suo tractatu de syndica.circa finem.versi.postremò dicendũ est.allegat ita tenere Bart.& ita in effectu tenet in sua disputatione

tione incip. Lapus fuit captus. Seq-
tur Bap. de Sancto Seuerino, licet di
cat istam decisionem sibi videri du
ram, in suo tractatu de debitari. su-
spect. & fugit. in penult. quæstione. 5
Et accipe aliam cautelam secūdùm
ipsum dominū Amade. in loco su-
perius allega. ad liberandū officialē
a syndicatu, quādo incidit in aliquā
pœnam: quia forsitan fecit cōtra sta
tutum, quòd intra tempus querelā-
di faciat porrigi petitionē per ali-
quem amicum secretum, qui præue
niat alios volentes talē petitionem 6
porrigere, super qua petitione au-
diendus erit qui præuenit, & ratio-
ne præuentionis alij maleuoli ex-
cluduntur: vt nota. in l. si seruus plu
rium. de leg. primo. & si ille, qui de-
dit querelā, omittit eā probare, po-
testas, vel officialis absoluitur, iuxta
l. qui accusare. cum simili. C. de edē.
ita ad literā dicit ipse do. Amade. in
loco superius allegat. Et adde, licet
ipse nō dicat, ꝙ ratio istius cōclusio
4 nis est, * quòd in criminibus & actio 7
nibus popularibus, vno agēte, actio
cōsumitur: vt no. gloss. magistra, in
verbo, iudicatum. & ibi Panor. in c.
cùm dilecti. de electio. & Bar. in l. si
cui. §. j. ff. de accusatio. Cano. omnes
in cap. de his. extrà eodem, de accu-
sa. nam quis pluries de eodem de-
licto non debet inquiri: vt dicit
textus in l. licet. in fin. ff. naut. caup.
stabul. & not. Bartol. in l. iurispe-
ritos. §. j. ff. de excus. tuto. Et in-
quātùm est dictum suprà, quòd peti
tio porrigat per amicū secretū, sunt
verba dicta cum ministerio. ꝑpter
vitium collusionis: quia si cōstaret
de collusione, licet ipse iudex semel
fuisset absolutus, tamē iterū ab alio 8
posset accusari: vt l. iij. ff. de præuari.
& in l. cū qui. §. in popularibus. ff. de
iureiurā. Et not. perpetuò doctrinā
Barto. in l. j. §. prçuaricatorem. ff. ad
Turpil. vbi notabiliter dixit, * ꝙ quo
tiescūq; reperitur reus cōuersari cū
accusatore, dicitur probata præuari-
catio: quia cū ex accusatione cōsue-
uerint oriri inter accusatorē & accu
satū inimicitiæ, vt l. inimicitiæ. ff. de
his, quibus vt indignis. & in l. iij. §. fi.
ff. de adimen. lega. cōuersando ergo
reus cum accusatore, & nō indignet,
prçsumitur collusio. * Sicut maritus
prçsumitur leno, quādo ex adulterio
vxoris nō indignať: vt l. mariti leno-
cinium. in princ. ff. de adulte. Sed ta
men istud limitat Maria. in d. c. de
his. de accusa. cū quo ibi transit Fely.
in viij. limitatione. nisi accusator es-
set persona integra. Et accipe aliam
cautelam secūdùm ipsum do. Ama-
de. in loco superius allegato, ad libe
randum iudicem à syndicatu, in qua
licet ipse se expediat tribus verbis,
tu autem eam melius ordina. * Tu
habes, quòd iudex nō potest, nisi ex
magna causa, augere, seu minuere
pœnas à statutis limitatas: vt notat
Baldus in l. quid ergo. §. pœna gra-
uior. in repe. in tertia columna, versi.
sed. iuxta hoc incidenter quæro. ff.
de his qui notant. infamia. & in l. pri
ma, in tertia colū. versicu. sed hic re-
stat dubium. C. ex delictis defunct. &
in l. prima. C. si aduer. delic. & Barto.
in l. hodie. ff. de pœ. & bene facit, qđ
no. Bald. in l. præses. versicu. quid de
prioribus ciuitatum. C. de transacti.
Et si iudex aliter facit, augendo, seu
diminuendo pœnas à statutis taxa-
tas, potest conueniri in syndicatu:
* nam quilibet iudex malè gerēs of-
ficium

ficiũ ſuũ in damnũ alterius, facit litẽ ſuã: prout dixit Baldus in l. qui crimen. circa finem. C. qui accuſa. non poſ. adeò, ꝙ iſto caſu iudex non euaderet ſyndicatum, licet in ſententia apponeret clauſulam, quã cõdemnationem volumus habere locũ, dummodò non ſit cõtra & pręter formã ſtatutorum, aliàs ipſam reducimus ad formam ipſorum ſtatutorũ. nam talis clauſula nihil operatur, quominus condemnatio ſpecificè facta, nõ remaneat firma, prout diſputando tenuit Iaco. de Beluiſio, in quadam ſua diſputatione, incipien. in Chriſti nomine, lege municipali. quem refert & ſequitur Baldus in dicta l. quid ergo. § pœna grauior, in repetitio. in vj. colum. verſicul. iuxta hoc quæro primò. ff. de his qui notãtur infa. tenet Bald. in authẽtica interdicimus. C. de epiſcop. & cleric. Bartolus in l. moris eſt. §. iſtę fęrè. ff. de pœ. & in l. iudex poſteaquàm. ff. de re iudicata. diſtinguẽs tamen, vt ibi per eũ, cuiꝰ diſtinctione reprobat Bald. in dicto §. pœna grauior. ſequitur etiam dominus Abb. in capitulo, in literis. de offic. delega. Pone modò, ꝙ iudex 9
iuxta formã ſtatutorũ debebat cõdẽnare in centũ applicanda fiſco, condẽnauit tantummodò in quinquaginta. quomõ faciet ad obuiãdũ, ꝙ in ſyndicatu non poſsit conueniri? dic, ꝙ cautela eſt, quòd faciat, quod ſyndicus communis petat coram ipſo iudice reſtitutionem in integrũ aduerſus ſententiam, quæ omnia fieri poſſunt: nam ſyndicus communitatis, abſq; alio ſpeciali mandato, poteſt in cauſa cõmunitatis petere reſtitutionem in integrum: vt volunt Cyn. Bartol. Baldus, & Paul. de Caſt. in. l. vnica. C. etiã per procurat. cauſ. reſtit. in integrũ agi poſ. & Innocẽ. in capitulo, ſuſcitata. de in integrum reſtit. & Baldus in l. illud. §. primo ff. de minor. & Paul. de Caſtro, in l. iuſiurãdum & ad pecunias. §. defenſor. ff. de iureiurando. & Alexan. in l. præſes. in principio. C. de tranſact. & ſimiliter iudex, qui tulit ſentẽtiã poteſt contra eam concedere reſtitutionẽ in integrũ: vt eſt text. in l. a cauſæ. la ſecunda. §. finali. & in l. præfecti prætorio. ff. de minori. & in capitu. cum Bertoldus. de re iudica. & notat Panor. in capi. ex literis. in tertia columna, verſicu. & ex hoc dicto. de in integrũ reſt. & Philip. Franc. in capitulo, dilecti. in ix. quæſtione. de appella. qua reſtitutione cõceſſa, poſteà ipſe iudex ſuppleat quantitatem debitã. ita dominus Amade. in loco ſuperius allegato, referẽs ita tenere Bald. in ſuis concluſionibus, in verbo, pœna. & dicentẽ ſe ita audiuiſſe à Bartolo in voce. Sed aduerte, licet ipſe nõ dicat, ꝙ Baldus in addition. Specu. in titulo de accuſa. verſiculo, quid ſi iudex. tenet cõtrariũ,* ꝙ ſi iudex cõdẽnauit minori pœna, quàm debuerat, ꝙ in publicis pœnis nõ cõpetit fiſco auxiliũ reſtitutionis in integrũ: per textũ in l. auxiliũ. in principio. ff. de mino. Tamen cautelã prædictam approbat Angel. in dicto §. pœna grauior. dicens, quòd ſi iudex condemnauit aliquem minori pœna, quòd ſyndicus poterit coram eodem iudice petere in integrum reſtitutionem, aduerſus ipſam ſententiam, & quòd iſto caſu iudex excuſabitur à ſyndicatu, dicens, ita aliàs conſuluiſſe Bar. Et circa iſtam materiam ſyndicatus: accipe aliam cautelam.

lam.tu habes, * q͂ iudex deposito officio, debet stare in loco officij, p quinquaginta dies ad hoc, vt valeat respōdere volētibus cõqueri de eo: quo tēpore elapso, amplius nõ tenetur alicui respōdere: vt est casus in l. j. C. vt oēs iud. tam ciu. quàm mil. & in §. necessitatē. in authentic. vt iudi. sine quoquo suffragio. Sed istud est verũ, q͂ post illud tēpus, aliquis amplius nõ auditur, scilicet in loco, vbi exercuit officium, secus in propria patria, quia ibi põt perpetuò cõueniri: vt notat gl. & Bart. in l. secunda. ff. ad leg. Iul. repetun. Bal. in l. obseruare. §. proficisci. in quarta q. ff. de officio procon. & do. Abb. in cap. aduersus. in tertia col. de immuni. ecclesi. Quęro, qua cautela poterit vti iudex, vt post dictũ tēpus, nõ possit conueniri, etiã in propria patria. Dic, q͂ cautela est, vt faciat fieri proclamata, vt omnes, qui intendunt petere intra tantum tēpus, cõpareant, aliàs amplius nõ audiētur; quia isto casu, elapso dicto termino, non poterit cõueniri, etiã in sua patria. ita notabiliter dominus Cardi. in cap. penul. de iudi. dicens, se ita obtinuisse in facto, quē ibi sequitur dominus Abb. in quarta col. versic. sunt tamen alij casus. & similiter Maria. & Fely. & alij Moder. ibi, & Paris de Puteo, in suo tractat. syndicatus. sub capitu. de officio syndicatorũ. §. officialis finito officio. & ita cõmuniter tenetur, quicquid tenuerit Petr. de Ancha. in dicto cap. aduersus. de immu. eccle. Aduerte tamē, q͂ Alexã. in d. l. ij. in apostil. ff. ad l. Iul. repetũ. refert Francis. de Galla dicentē d. Bar. in d. l. ij. esse verũ, dummodò in loco officij nõ fuissent facta proclamata, &c. & sic approbat cautelã, de qua suprà. & posteà subiungit, & q͂ per syndicatores post elapsum terminũ edicti fuerit pronunciatũ in cõtumaciã nõ cõparentiũ, aliquē de cætero nõ esse audiendum: & officialis fuerit absolutus: & sic videtur innuere, q͂ nõ sufficiat fieri proclama, prout suprà, nisi etiã sequat̃ sentētia absolutoria. Sed circa hoc dicas, q͂d aut in edicto seu proclamato fuit appositus tantũ modò terminus absq; cõminatione, q͂ de cætero nõ audientur: & tũc nõ obstante elapso termino, posset in propria patria conueniri. *Nam elapso termino hominis, adhuc qs potest agere, vsquequo per iudicē imponatur silentiũ illis, qui nõ comparuerint: vt singulariter dicit Inno. in capitul. cùm in tua. qui matr. accu. poss. de quo exclamat Ang. in l. j. C. vt ne. inui. & idē tenet Bald. in l. diffamari. C. de inge. & manu. Si verò fuerit appositus non solũ terminus, sed etiã fuerit cõminatum, q͂ de cætero nõ audiendtur. & isto casu non requiritur alia sententia: vt nota. dixit Salyc. in l. si ea. in vltima colũna. C. qui accu. non pos. de quo dicto, facit textũ Angel. de Aret. in §. si minus. in ix. versi. quæro iudex statuit Titio terminum. Insti. de actio.

11

a Iudex nõ. *Sed adde nũq͂d debeat tortura differri, etiã si p̃cedunt indicia, si reus uult indicia repbare. uide p Paul. de Lea. in c. grauis. extrà de depos. & per do. Ale. de Imo. in cõsi. xlj. in ij. uo. & est passus quotidianus: nã post torturã tardè fit repbatio, cuius illud grauamē posteà nõ sit reparabile. l. ij. ff. de ap. recipi. dic quòd dãda est copia indiciorum parti, ut super ipsis disputari possit: & an teneatur in syndicatu iu-*

dex,

dex, si aliter facit. uide in prꝗalle. pulchro, & quotidiano consilio.

Cautela ad instruendũ excipientem cõtra personas testium, ad hoc, ne faciat actum nullum. XV.

1 *Oppositionũ fiẽdarũ cõtra testium personas, duplex genus in iure reperitur.*

2 *Testis conditio respicitur tempore delati iuramenti, & non publicati processus tempore.*

1 DVPLEX *genus oppositionũ fiendarũ cõtra personas testiũ, reperitur in iure: vnũ, quod est introductum in merũ fauorem illius, cõtra quẽ testes producũtur, vt est oppositio amicitię, inimicitię, domesticitatis, infamiæ, consanguinitatis, & similes. & istæ tales appositiones regulariter nõ possunt opponi publicatis attestationibus, vt est casus in ca. pręsentiũ. de testi. nisi in tribus casibus ibi enumeratis: quorum vnus est, quãdo volens opponere, iurat se nõ maitiosè, nec animo calumniandi velle opponere: alter quãdo doceret, se ipsas oppositiones de nouo reperisse: tertius quando ante publicatas attestationes protestatus fuisset, se velle opponere contra personas ipsorũ testiũ: quia per talem protestationẽ reseruatur sibi ius opponendi. Vnde ex hoc, insurrexit communis practica omniũ litigantium, ꝙ quãdo testes examinandi producuntur, protestãtur exceptiones tam contra dicta, quàm contra personas sibi saluas fore. de qua cõmuni practica facit mentionẽ Panor. & Andr. Sicul. in d. c. præsentiũ. & Bal. in l. si quis testibus. in iiij. col. versi. dubitatur hîc. C. de testi. vbi dicit, ꝙ cauti aduocati semper à principio protestantur exceptiones sibi saluas fore, tam contra dicta, quàm cõtra personas: quia per talem protestationẽ reseruatur sibi ius opponendi, cũ per ipsam excludatur tacitus consensus, arg. l. si filiusf. la prima. ff. ad Maced. Aliud genus oppositionũ est inuentũ in merũ odiũ ipsorũ testiũ, vt est quãdo opponitur testi, ꝙ est Iudęus, hæreticus, infidelis, bannitus, excommunicatus, & de similibus. nã istæ ta- 2
les oppositiões possunt fieri, etiam post publicatum processum, & post didicita testificata absque solẽnitate dicti c. pręsentiũ. vt declarat Io. And. in addi. Spec. in titul. de testi. §. sępe. in princ. & Fely. in cap. si diligenti. in antepe. col. versi. primum. corolariũ. de foro cõp. quia tales exceptiones nõ possunt volũtate partiũ tolli. arg. l. tametsi. ff. ad Mace. secundũ Io. An. vbi s. quod etiã habet locũ in oppositionibus puenietibus à iure naturali, vt est oppositio impubertatis, furoris, & dementiæ: quia similiter tales exceptiones nõ possunt partium volũtate tolli, quia iura naturalia immutabilia sunt: vt §. sed naturalia. Instit. de iure natu. gen. & ciui. & v. dist. in. ad eius. licet istã differẽtiã inter vnũ genus oppositionũ, & aliud reprobet Salyc. in d. l. si quis testibus. in j. col. versi. nunc transeo ad personã. cũ quo videtur transire Fely. in d. c. præsentium. in j. col. versi. quintò fallit. dicens opi. Sal. tenere etiã do suũ in d. c. præsentiũ. per rationes, de quibus ibi per eos, qd aliter non examino. Multi modò parum aduertentes, & qui sunt de illis, quibus puluis cecidit supra librũ, vt verbis vtar Baldi, in l. directas. C. de testa. man. quãdo publicatis attestationib

[...]nibus opponũt contra personas testiũ, faciũt suas oppositiões ĩ hũc modũ:dico, ꝙ talis testis contra me examinatus est famulus partis aduer[...]æ,vel est inimicus meus,vel nõ est testis omni exceptiõe maior, vel est amicus mei aduersarij, & sic de singulis.& nõ aduertũt,ꝙ talis opposi[...]tio formata prout suprà non cõcludit:quia possibile est,ꝙ nũc sit famulus,ᵃnũc sit amicus,nũc sit infamis, nunc nõ sit testis omni exceptione maior,& tamẽ tẽpore iuramenti & depositionis non erat nec famulus, nec amicus,nec infamis:imò erat testis omni exceptione maior:quo casu,ista exceptio formata, prout suprà tanquàm nõ cõcludẽs in aliquo, nõ releuat ipsum excipientẽ, iuxta vulgatã l.nõ hoc,C. vnde cogna. & ca.in præsentia.cum simil.de probatio. *quia cõditio testis inspicitur tẽpore delati iuramenti,& nõ tẽpore publicati processus:vt habetur p Bar.& Ro.in l.dãni.§.Sabini.de dã. infect.& per Bal.in l.si quãdo. C. de testi.& ibi Saly.in iij.col.versi. quarto nũc quero.& per Ange.& Imo.in l.Antistius.ff.de acqui.hered.& latè per Roma.in cõsilio ccccxliij.incip. quo ad primũ.Et in terminis, ꝙ oppositio facta cõtra testẽ,prout suprà publicatis attestationibus in aliquo tanquàm nõ cõcludẽs,nõ prosit opponenti,ita egregiè cõsuluit Ange. in suo consilio j. incipien. porrecta fuit petitio.in j.col.quẽ multũ extollendo,sequitur dominus Ias.in l. Titiæ textores.in iij.co.versicu.quarrò principaliter adde. de lega. j. & in l. j.in quarta col.versic.vlti.ante quàm veniamus.C.de test.& istud dictum Angel.retulit, & secutus est,dicens esse dictum notabile And. Barba.in sua pulchra repe.ca.testimonium.de testi.in xiij.char. ver. facit notabile. dominus Ang.sequitur Fely.in cap. auditis.in vltim.col.de præscript. & de isto dicto Angel.fecit etiã mentionẽ Barba.in suo reperto. in verbo,testes deponũt.versic.xiij. incip. testis habilitas.vbi dicit,ꝙ Ang. dat practicã opponendi contra testẽ, vt articuletur,ꝙ tẽpore iuramenti erat inhabilis.quod dicit esse notandũ. imò quod est plus,voluit idẽ Ange. in cõsilio cccviij.incip.factũ tale est. Christophorus.in j.colũ. ꝙ si etiã in oppositione diceretur, est & fuit homo malę famæ,ꝙ nihilominus istud verbũ,fuit,nihil prodest:quia potest intelligi,fuit,scilicet pòst testificatũ: refert & sequitur domin. Ias.in locis superius alle.hinc est,ꝙ cõsuluit Oldra.ꝙ si quis capitulat,ꝙ ille, qui fuit electus,fuit & est publicus fornicator,nõ obtinebit:quia nõ dicit, ꝙ tẽpore electiõis fuerit.potuit enim esse antè & pòst,& non tũc. ita pulchrè Old.in cõsilio cclxxxvj. incip. in electionis negotio.in j.col. versi. quantũ ad tertiũ.& miror de.d.Iaso. ꝙ non allegauerit dictũ consilium, in locis superius alle. Sis ergo cautus tu,qui vis publicato processu opponere contra testes,vt nõ articules, ꝙ non sunt omni exceptione maiores,& sic de singulis:sed dicas, ꝙ nõ erant tempore iuramenti & depositionis, & ista tene menti: quia videbis multos errare istud non perpendentes.

a Nũc sit am. *An causæ speciales sint designãdæ infamiæ,si opponit cõtra testẽ,ꝙ sit infamis,uide p d.* Lud. Ro. *in cõs.cccxc.q̃d incipit,in casu proposito cõsultat*

sultatio.causa enī infamiæ declaranda est.Itē quātūcūq; opponat̄ cōtra testē, ꝙ sit uilis persona,supplet̄ tn̄ per alium testē magis idoneū.in cōsi.ubi.s. in fin. Testis an poßit eße salariatus. Itē famulus qd de amico.uide in alio cōs.per eūdē ccccxx.quod īcip.proposita q̄stio uidetur &c.et loqtur de solicitatore. qd autē de graui amicitia, & nō leui, tāgūtur prædicta omnia in dicto cōsi. a

Cautela ad faciendum, quòd ita tuentes ualeant disponere super iuramento. XVI.

1 *Principes seculares per statuta sua, iuramenti uires eneruare non poßunt.*

1 COMMVNIS *& vera opin. scriben.est, ꝙ principes seculares per statuta sua non posśint iuramenti vires eneruare, etiam si talis princeps esset Christianisśimus Rex Franciæ, quāuis super omnes reges Christianorū portet coronā libertatis & glorię: vt eleganter & verè dicit Bal.in suo consi.ccccxv.incip.petita venia, flexisq; genibus loquar.in prima parte.& etiā si esset ipse Imperator, quamuis tātæ sublimitatis sit, ꝙ in hoc mūdo sit veluti vnus Deus corporalis, & super omnes emineat tanquàm stella matutina in medio nebulæ meridionalis, ꝑut dixit Bal. in capitulo primo. §.fi.in vltim.col. in titul.de prohi.alie.feu.per Fede. & quamuis etiā sit tātę autoritatis, ꝙ qui præceptū suum cōtemnit, sibi ipsi iudicium acquirit, & inter homines pœnas luit: & apud Deum frontem non habet: vt cantat text. xj.q. iij.Imperatores. & quāuis similiter omnia posśit, quę sunt secundū, contra, & pręter legē, vt dicit Baldus in consil.xv.incip.in quæstione proposita.versic.secundo dico, ꝙ Imperator.in secunda part. & totius orbis monarchiam obtineat: vt dicit text. xij.q.j.futuram.adeò, ꝙ qui diceret contrarium, hęreticus censeretur: vt pulchrè dixit Barto.in l.hostes.in ij. colū.ff.de cap.& postli. reuer. Attamen non habet a potestatē disponendi super iuramento: quia ad solā ecclesiā, & Romanū pontificem cognoscitur pertinere: vt capit. venerabilem.de electio. & capi.nouit.de iudi. & xcvj. distinct.si Imperator. de qua cōmuni opi.habetur per Bart.in l.omnes populi.& de iusti.& iure.in iij.quæstione princip.& de qua habetur per domin. Anto.in c.cū contingat.versi.tertius casus. de iureiu. & ibi latè per Imol.in tertio mēbro. & etiā per domin. Abb.in vij.colū. versicul.nunc ad prędicta applico.& per Saly.& Pau.de Cast. in authen. sacramenta.puberū.C.si aduersus vēdi.& plenè ꝑ Alex. in cōsi. lix. incipiē.viso instrumento & titu.quęstionis.per totū, in primo volumine.& in cōsi.xxxix.incipien. viso statuto & themate.in iiij. volumine, cū alijs concordantijs traditis per ipsum Alex.& dom.Iaso.in l.qui iurato. quæ est lex fin.ff. qui satisd.cog.& cū multis alijs, de quibus per Frāci.de Cur. in consilio xliij.incip.super cōtingētia facti.in vj.col.versicul. & consequēter cōcludimus, ꝙ Rex Francorum Christianisśimus.& in vltim.colum.versicul. statutum nulla inserta causa.
2 *Ex quibus infertur, ꝙ stante statuto, quòd contractus celebratus cum minore, cum filiofamilias, cum muliere, absque tali solennitate, puta absque pręsentia duorū consanguineorū, nōn valeat nec teneat, etiam si iuramentum super ipso cōtractu

tractu fuerit interpositum : tamen si minor sit filiusfamilias, si mulier faciens contractum sine illa solennitate, iurando ipsum contractum habere & tenere firmum, & in nihilo nō contrauenire, cōtractus non obstante statuto, tenebit & valebit: qa de iure canonum omne iuramentū, qđ pōt seruari sine interitu salutis ęternæ, seruandum est. vt habetur in ca. cùm contingat de iureiuran. & in c. licet mulieres. eo. titul. lib. vj. & in c. quamuis. de pactis. eo. lib. vj. & quotiescunque tractatur de peccato, stat dispositioni canonum, etiā in foro ciuili: vt not. in c. fin. de præscri. & in regula, possessor. de reg. iuris. in vj. & in c. j. & ij. de operis noui nuntia. & per Barto. & alios in l. priuilegia. de sacrosan. eccle. Si autem statuentes volunt omnino voluntatē suam adimplere, valendi iuramentum tollere, & super ipso disponere, & si nō per directum, saltem per indirectū, cautela est, ꝙ quando in statuto dixerunt, statuimus & ordinamus, ꝙ aliquis minor, aliqua mulier, aliquis filiusfamilias non possit cōtrahere, vel aliter se obligare absq; decreto iudicis, & consensu duorum propinquorum, vel prout aliter ipsis statuētibus videtur, non dicant posteà: & si aliter factum fuerit, contractus & obligatio non teneat, nec valeat, etiam si iuramentū interueniat: quia talia verba nil releuant, quominus iurādo super cōtractu, talis contractus non teneat, non obstante dispositione statuti, vt superius dictū est: sed dicant, & si aliter factū fuerit, oīs obligatio censeatur, & habeatur pro ficta & simulata, & per vim & dolum extorta: quia hoc modò, licet posteà super contractu fuerit iuratum, tñ tale iuramentum operabitur, si solennitas, de qua in statuto non interueniet. Ita notanter dixit Bartolus, in dicta l. omnes populi. in secūda quæstione, tertię quęstionis principalis, in fine. vbi dixit, se ita vidisse iudicatum. Et hāc opinionem similiter tenuit Baldus in authentic. sacramenta puberum. C. si aduersus vendi. vbi dicitur, ꝙ ista cautela est valde bona. & ibi Saly. in penultima colū. tenuit Paulus de Castr. in l. final. ff. qui satisda. cogantur. domi. Abb. post d. Card. in dicto capitulo, cùm contingat. in ix. col. versic. secundo mēbro principali. & dominus Abbas in sua disputatione incipiente, stante statuto condito in Italia. in ix col. versic. tertium mēbrum. & licet hanc opinionem Bartol. in d. l. omnes populi. reprobet ibi Bald. in v. col. versic. item quæro, an valeat statutum, dicēdo, ꝙ est truffa, & licet similiter Angel. in l. j. ff. de constitut. princ. dicat, ꝙ ista opinio Bart. sunt ambages, & contra ipsum etiā teneat Pau. de Castro, in l. si quis pro eo. in fine. de fideius. & in dicta authentica, sacramēta puberum. & in l. quæ sub cōditio. ff. de condi. insti. tñ opi. Bart. ꝙ iuramentum seu statutum possit per indirectum prohiberi, fingēdo ipsum simulatū, & per vim, & dolum extortum. tenet Baldus in sua repetio. l. ij. ff. de iureiur. in xliiij. col. versi. super quinta quæstione. & in lx. col. versi. quartum remedium est. vbi assignat
3 rationem, *quòd sicut sententia hominis super simulatione lata facit fidem, quòd non sit contractum periurium, vt C. plus valere quod agitur. l. emptione. sic sententia legis,

quæ facit fidē inter subditos, etiā in foro ecclesiastico. allegat not. in l. ex ea. ff. de post. & no. in c. fina. de exce. lib. vj. tenet idem Bald. in l. non dubium. in antepenultima col. ver. sed de iure canonico. C. de legibus. & in l. nec patronis. C. de operis libertorum. & in d. ca. cùm contingat. in iij. col. versic. sed nunquid statutū municipale. do. Iason in dicta aut. sacramenta puberum. in pen. & vltima columna. vbi in vtroque loco dixit ita communiter tenere Doct. & ita etiā consulendo tenet Roma. in consilio xij. incip. viso facto proposito, cæterisque consilijs. & dominus Abbas, in consilio lxxij. incipiēte, quinq: dubia. & Petrus de Anchar. in consilio cccxxxiij. incip. visa copia eiusdē instrumenti. circa finem. Fran. de Cur. licet non ita clarè in consilio xliij. incipien. super cōtingentia facti. in penul. col. versi. adde Bald. vbi alleg. Roma. in supradicto consilio xij. sequitur Philippus Corneus in suo cō silio cxxxv. incipien. visis articulis, & attestationibus. in primo volumine, vbi allegat hanc etiam tenere Fulg. in dicta authentica. sacramēta puberum. dicentem hanc esse communē opinionē. hanc expressè sentit Bald. in capitulo primo. §. item sacramenta. versi. quid ergo nunquid possunt statuta terrarum. in titul. de pace iuramen. firmā. in vsibus feudorū. vbi vult, quòd per statutū possit tolli illa fictio, quæ est, quòd per iuramentum minor efficiatur maior. est verum, quòd multi de prænominatis volunt, quòd opinio Bart. de qua suprà, tantò magis procedat, quantò b statuentes mouerentur aliqua iusta de causa: puta quòd in illo loco homines essent proni ad decipiendum minores, propterea bonum esset, q statuentes in principio statuti ita ordirent, quoniā quotidie minores, filiusfamilias, & mulieres inducunt dolo ad contrahendū, & in ipsis contractibus quotidie decipiuntur, idcirco volentes malicijs, & fraudib' hominum obuiare, statuimus & ordinamus, &c. Et ratio istius pulchræ conclusionis Barto. est: quia certum

4 est, * quòd statuta possunt inducere fictionem, iuxta not. per gloss. & Doctor. in l. siue possidetis. C. de probationi. & capitulo, is qui fidem. de sponsal. & clarè per Bartolum in sua diuina repetition. l. si is qui pro emptore. in prima quæstione. post medium. ff. de vsucapioni. contra quam fictionem, non admittitur probatio in contrarium: vt not. gloss. in dicta l. siue possidetis. & Barto. in l. si duo. ff. de acqui. hære. & in l. fin. ff. quod metus causa. Modò tātum operatur fictio in casu ficto, quantū veritas in casu vero: vt notat Barto. in l. prima. §. hoc autem senatus. ff. ad Silleian. & in l. filio quem. ff. de lib. & posthu. sed etiam de iure canonum, quando in veritate iuramentū est interpositum super contractu celebrato per vim, vel dolum, tale iuramentū non obligat: ergo idem dicendū est in casu nostro, cùm fictio habeatur loco veritatis: & quòd sit verum, ꝙ iuramentum interpositum in contractu celebrato per vim, vel dolum, non liget. casus est in sæpe allegato capi. cùm contingat. & in dicto capitul. licet mulieres. & in dicto capit. quamuis. Quod etiam habet locū, quādo iuramentum est interpositum super contractu simulato: quia similiter

rit de iure Pontificio, tale iuramentum non ligat: vt est gl. quam Bal. & alij sequũtur in l. emptione. C. plus valere quod agitur. quam singularẽ dixit Panor. in c. ad nostram. versic. nota, quòd instrumentum non iudicatur. de empt. & vend. & quã etiam sequitur Paul. de Castro, in dicta l. si quis pro eo. in iij. colum. versi. adde quintum casum. ff. de fideius. vbi dixit, quòd cùm tale iuramentũ nõ habeat consensum, dicitur carere anima. Bal. in dicta l. nec patronus. C. de oper. libert.* vbi dicit, quòd in casibus, in quibus lex præsumit simulationem, iuramentũ nihil operatur: nec est necesse pro eius relaxatione adire episcopũ. sequitur Imo. cũ concordantijs, de quibus ibi per Alexã. cum distinctione tamẽ, de qua ibi p eos. in l. Seius Augeri*. ff. ad legem Falci. Sed contra istam cautelã Bart. do. Abbas in d. c. cùm contingat. in ii. col. versi. & idẽ opinor. & in dicta sua disputatione, incipiente, stãte statuto condito, in Italia. dat vnum remediũ, scilicet, ꝙ ipse minor filiusfamilias, mulier, & similes personæ prohibitæ contrahere interrogẽtur cum iuramento, an sit verum, ꝙ contractus initus cum eis, fuerit in veritate simulatus, vel per vim, siue dolum celebratus: quia si metu iuramẽti dicent veritatem, scilicet dictũ cõtractum non fuisse simulatũ, nec per vim & dolum celebratum, tunc non obstante dispositione statuti, cogentur personæ, de quibus suprà, stare contractui. Et ratio secundùm eum est, quia dato, ꝙ per statutum induceretur præsumptio iuris & de iure, quòd obligatio contracta absque dicta solennitate esset fictitia. &c. licet contra præsumptionẽ iuris & de iure nõ admittatur regulariter probatio in contrarium, vt l. antiquę. C. ad Velleia. & l. vnica, in princi. C. de rei vxor. actio. & ca. is qui fidem. de spõsa. tamen contra eam bene admittitur probatio per confessionem partis: vt not. Glo. Cy. Bartol. Bal. & alij in aut. sed iam necesse. C. de don. ante nuptias. & gl. in l. in contractibus. in verbo nullo modo. C. de non numera. pecu. Inn. in capi. quia plerique. de immunita. eccle. & Barto. in l. absentem. cum concordan. ff. de pœn. Aduerte tamen, ꝙ licet nemo pungat istud dictum dom. Abb. tamẽ puto sanè fore intelligendum: quia aut statutum inducit præsumptionẽ iuris & de iure, & tunc dictum suũ procedit vno concurrente, videlicet, ꝙ dictæ personæ, de quibus in statuto, vellent iurare, aliàs si nollent non possent ad hoc cogi: quia quotiescũque quis habet præsumptionẽ iuris & de iure pro se, non põt cogi ad cõfitendum cum iureiurãdo, nunquid res aliter se habeat, prout fuit singulariter dictum Bal. in repet. l. ij. xviij. colum. ff. de iureiurando. quẽ refert & sequitur solennis doctor Franciscus de Crema, in suis singul. singulari cliij. incip. contra præsumptionẽ iuris & de iure. vbi dicit tale dictum esse literis aureis scribendum. Quæ conclusio etiã ratione põt probari:
6 * quia quotiescunq; quis probat intentionẽ suã per præsumptiones iuris, dicit eã probare per ꝓbationes liquidas: vt est gl. quæ reputat singularis, & ibi Bal. in l. si tutor. C. de pericul. tuto. & gloss. & ibi Angel. in l. secunda. C. de peti. hære. notat Ang. Ro. & Alexander in l. j. per text. ibi.

C. de testamen. mili. & Imo. in l. quæ situm. cum alijs suis concordantijs, ff. de re iudicat. imò dicit dominus Iason in d. l. j. C. de testamen. mili. ꝙ præsumptio iuris dicitur ipsa veritas. allegat ad hoc bonum textũ, iuncta gloss. in l. finali. §. fin. ff. de probatio. dicens illum textum didicisse à quodam magno aduocato Papi. Modò ego habeo, ꝙ quotiescunq; quis plenè probauit intentionem suam, non cogitur aliquod iuramentũ veritatis subire: vt est casus in capitulo secundo, vbi reprobatur omnis cõsuetudo, quæ esset in cõtrarium, extrà de probationib. Aut statutum inducit fictionẽ: quia fingat ipsum contractum celebratum cũ personis, de quibus suprà, esse simulatum, &c. & tunc contra talem fictionem non admittitur aliqua probatio, etiam per confessionem partis: vt notat Bald. in conclusionibus Specu. in titul. de confes. ver. contrà fictionem. & Bal. in l. non ignorat. in ij. colum. C. qui accu. non pos. & do. Ant. in ca. is qui finem. in ij. col. de sponsa. Secũda cautela est, si statuentes volunt obuiare, quòd cõtractus celebratus cũ personis, de quibus suprà, non firmetur iuramento, si solẽnitas, de qua in suo statuto non interueniat, ꝙ per statutum interdicatur bonis minorum, saluo & excepto, si contraherẽt cum autoritate curatoris, vel aliter,
7 prout statuentibus placet. *Nam certum est, ꝙ lex põt interdicere bonis: vt l. Imperator. ff. ad Treb. & l. is cui bonis. de verborum oblig. & l. j. & per totum. ff. de cura. furio. & isto casu, si in contractu non interueniet solennitas, de qua in statuto, contractus non firmabitur iuramento. Istã cautelam tradit Baldus in repeti. l. secundæ. ff. de iureiurando, in lix. col. versic. sed nunquid est dare aliquod remedium, quia iuramentum interpositum ab interdicto super contractu, non validat ipsum contractum, prout ibi not. Bal. post Iaco. de Are. in l. qui habet. ff. de curato. furio. & Franci. de Crema in suo singu. cxvij. inci. tu scis, quôd prodigo. & Barto. cum concordantijs, de quibus ibi per Alexand. & dominus Iason in d. l. is cui bonis. de verborum obligat.

a Non habet. *Sed an iuramentũ possit remitti per statutum, ita quòd statutum terminet actũ non ualere, non obstante iuramento. dic, ꝙ non: quia disponere super iuramento, non spectat ad leges ciuiles, uel seculares, cũ iuramentũ principaliter dirigatur in Deũ. c. debitores. c. etsi Christus. de iureiur. uide per d. Alex. in consil. pulcherrimo cxxvj. in j. uo. per totum. & est cõsiliũ quotidianũ, & facit ad statu. Padua.*

b Quãdo iur. *Quid si interueniat in contractu, in quo quis est enormiter læsus, an sit seruandũ, uel nõ, cùm non debeat esse iniquitatis uinculũ: & cũ regulariter sit seruandum, quãdo seruari põt sine interitu salutis æternæ? Vide elegantissimum consiliũ do. Alexã. Imo. ccccj. in j. uolu. ibi. v. quia stante deceptione, &c. & ibi, fortius est, & ibi, nam propter iuramentũ. & circa fi. ibi, non obstat, ꝙ iuramentum, &c.*

Cautela ad obuiandũ, quòd paruitas pretij, & pactũ de retrouendendo, nõ faciãt censeri cõtractum uenditionis usurariũ & simulatum. XVII.

1 *Contractus an censeatur usurarius, & simulatus, si aliquis emat aliquã rem, & paruitas pretij concurrat cum pacto*

ſto de retrouendendo.

2 *Gloſſæ opinionem quãdocunq; aliquis doctor tenet, illa opinio communis cenſetur.*

3 *Gloſſæ ſunt naues, per quas nauigamus per uaſtum iuris ciuilis pelagus, nos in portum claræ ueritatis ducentes.*

4 *Opiniones contrariæ quandocunque duæ fuerint, illa ſequenda eſt, quæ in animæ fauorem tendit.*

5 *Ruſticus iura ignorare præſumitur, & talis iuris ignorantia in eo toleratur.*

6 *Ruſticus ſi perſonaliter citetur, & non compareat iudice pro tribunali ſedente, uerus contumax non dicitur, ideo ſi condemnetur, appellare poteſt.*

7 *Ruſticus ſi teſtimonium depoſuerit, & fuerit ſibi contrarius, de falſo puniri non poteſt.*

8 *Ruſticus ſi contractum fecerit uſurarium, fraus in ipſo ceſſat.*

9 *Ruſticus ſi fundum emerit cum pacto de retrouendendo, contractus uſurarius non cenſebitur.*

10 *Ruſtico & ſi iuris ignorantia præſumatur, non habet tamen locum in ruſtico ſuqadrato.*

MAGNA eſt quæſtio * inter Doct. nunquid ſi aliquis emat aliquam rem, & concurrat paruitas pretij & pactũ de retrouendẽdo, talis cõtractus a cenſeatur ſimulatus & vſurarius, hoc eſt, quòd cõtractus ſit pignoratitius, ſed ꝙ partes fecerint, vt ſonet in vim vẽditionis, ad hoc, ꝙ emptor faciat fructus ſuos, quòd nõ faceret in re pignorata, quia tunc tenetur fructus perceptos & percipiẽdos in ſortem computare, vt l.j.& ij. C.de pigno. actio. & c. cùm contra. de pig.& c.j.& ij.de vſur.& paſſus iſte eſt adeò dubi⁹, ꝙ Bar.Cæp.ĩ ſuo tractatu de ſimulatione contractu.in ſexto principali caſu, vbi amplè examinat iſtum paſſum, dixit, ꝙ adhuc ſub iudice lis eſt: quia quàmplurimi Doct. ſupremæ autoritatis tenuerũt quòd ſic, ꝙ ſufficiant illæ duæ qualitates, ſcilicet paruitas pretij, & pactũ de retrouendendo, dicentes de hoc eſſe caſum in c.ad noſtram.de empt. & vendi.& c.illo vos. de pigno. Alij dixerunt illas duas qualitates nõ ſufficere, ſed quòd vna alia requiritur, ſcilicet quòd emens ſit homo cõſuetus tales cõtractus vſurarios facere, qui autem teneant primam opinionem, & qui ſecundam, connumerat quàmplures Cæpol. in loco ſuperius allegato, quos hic non intendo referre, quia ibi poſſunt videri. & licet ipſe teneat ſecundam opinionẽ, quòd opus ſit, ꝙ dicta tria cõcurrãt, ſi cõtractus debet cenſeri vſurarius: tamẽ opin. prima, quòd illa duo ſufficiãt, eſt magis communis, & quam, vltra autoritates per eum adductas, dixit cõmunem Alex. in ſuo cõſilio xlvj. incip. circa præſentis cõſilij materiam. in tertio vol. & ſecundùm eam etiã cõſuluit famoſus Doct. Chriſtoph. de Caſtel. ĩ quodã ſuo cõſilio incipien. cum ab exordio tituli poſterior formetur euentus. quod conſilium eſt poſitum poſt tractatum de maleficijs domini Bonifa. de Vitalinis. & hãc partem etiam tenet dominus Abbas in d.c.ad noſtram. de emptio. & vendi. dicẽs hãc opinionem eſſe verã. & in ſuo cõſilio lxxvij. incipiẽ. tria ſuccinctè vidẽda ſunt. dicẽs, ſe ita aliàs cõſuluiſſe, & legendo ita tenuiſſe, & quòd ita communiter tenetur: & quòd opi. Iaco. de Are. qui tenuit contrarium in l.empt.C.plus

valere quòd agitur. est falsa, & quòd
non bene intellexit dictum c. ad no-
stram. & hanc etiã tenet Fulgo. in d.
l. emptione. dicẽs. hanc esse commu-
nem opinionem. Et ista in effectu in
iudicãdo & cõsulendo est amplectẽ
da tanquàm communis, & verior, tri
bus rationibus. Prima, quia pro ista
opin. est glo. quæ hoc clarè tenet in
c. cõquestus. de vsuris. quo casu suc-
cedit famosum dictũ Iac. But. in l. j.
2 C. qui pro sua iurisdict.* vbi dicit, ꝙ
quotiescũque aliquis Doct. tenet cũ
opi. gl. illa opinio cẽsetur cõmunis.
nam ipsa tantæ autoritatis est, ꝙ ab
ea nõ receditur in iudicãdo in curia
Romana, vt signãter dixit Panor. in
c. edoceri. in ij. col. de rescri. & Pau-
lus de Castro in consilio mihi clxx.
incipien. cùm tempore contractus.
3 in secunda columna.* Nam glo. sunt
naues p quas nauigamus per hoc va
stum pelagus iuris ciuilis, ducentes
nos in portum claræ veritatis, vt e-
legãter dixit Saly. post Rizar. Sal. in
l. j. C. de pact. & somniare dicuntur
volentes infringere opi. glo. vt pul-
chrè dixit Bal. ĩ c. cõtingit. in vj. col.
ff. de dolo. & cõtu. & quãta sit auto-
ritas glo. in iudicãdo & cõsulẽdo, vi
de quæ accumulat dominus Ias. in l.
vt vim. in pe. col. ver. nota etiam mul
tũ. ff. de iustitia & iure. pulchrè & la
tè Franc. de Curte, in cõsilio xlij. in-
cipien. quia inquit Bal. in vj. col. & in
consilio lxiiij. incipiẽ. antiquissima.
& nobilissima familia. in v. colum.
4 *Secũda ratio est, quia quãdo sunt
duæ opin. contrariæ, illa est sequen-
da, quæ tẽdat in fauorem animæ, vt
c. iuuenis. de sponsa. & Clem. exiui.
§. item quia. & ibi Cardin. de verbo
rum signific. & not. gl. in c. j. de scru-
ti. in ordi. faci. Sed ista est tutior pro
animabus, ergo amplectenda. Ter
tia ratio est, quia inter alias autorita
tes, quas allegat Cæpo. in loco supe
rius allegato, dicit istã partem, q̃ suf
ficiant illa duo, scilicet paruitas pre-
tij, & pactum de retrouendendo, te-
nuit reuerendiss. in Christo pater d.
Ioã. de Castel. episcopus Vicenti. in
d. c. ad nostram. subiũgens, quòd visa
opi. dicti do. Ioannis, ꝙ similiter ita
cõsuluit totum collegium Mediola
nen. & totũ collegiũ Papien. Modò
habeo, quòd quãdo sunt duæ opinio
nes cõtrariæ, semper præsumẽdum
est pro illa, pro qua consuluerit vnũ
collegium Docto. quàm pro illa, pro
qua consuluerint Doct. particulares,
prout istud fuit solenne dict. d. Abb.
in c. prudentiam. in princ. in j. col. de
offi. deleg. de quo meminit Frãc. de
Curte, in cons. lvj. incipien. super eo,
quod ab ordine nostro requisitum
fuit, per illustrem dominum Rodul
phum de Gonzaga. in iij. columna.
Pone modo, quòd occurrit tibi oc-
casio emendi aliquam rem, puta vnũ
fundum pro vili pretio, sed vendi-
tor nõ vult vendere nisi te obliges,
quòd quotiescũque infra certos an-
nos exbursabit tibi illam quantitatẽ
pecuniæ, quã à te recipiet, ꝙ debeas
ei retrouendere dictum fundũ. Tu
autem qui consideras, quòd faceres
bonã emptionẽ tã respectu proprie
tatis, quàm respectu fructuum perci-
piendorũ, libenter inires contractũ,
sed dubitas, quòd cõcurrente parui
tate pretij, & pacto de retrouenden-
do, adde etiam, quia es assuetus talia
facere, quòd aliquando contractus
posteà posset redargui de simulatio
ne & vsura. Quæro à te, qua caute-
la po

la poteris vti, quòd nõ obstante di-
cta paruitate pretij, & pacto de retro
vendendo, & assuefactione talia cõ-
mittendi, cõtractus nõ possit scindi
tanquàm vsurarius & simulatus? Dic,
quòd cautela est, ꝙ submittas vnum
rusticum, qui emat nomine tuo di- 8
ctum fundum pro illo pretio, & cum
illo pacto, sed nõ ostendat te de tali
emptione aliquid scire, quo casu, se-
cuta posteà tua ratihabitiõe, & mul
tò fortius possessionis appræhẽsio-
ne, certum est, quòd fundus efficitur
tuus, iuxta ea, q̃ habẽtur per omnes,
in l. multùm interest. C. si quis alteri
& isto casu dico, ꝙ cùm iste contra-
ctus fuerit celebratus ab illo rustico,
licet nomine tuo, à quo tamẽ nõ ha-
bebat mãdatum, quòd non obstante
paruitate pretij, & pacto de retro-
vendendo, talis contractus censebi-
5 tur purus, verus, & sincerus. *Ratio
a est, quia rusticus præsumitur igno-
rare iura, & talis ignorantia iuris to 9
leratur in eo, iuxta ea, quæ habentur
in l. iuris ignorantia. & in l. quicun-
que. C. qui admit. & in l. fi. C. de testa
6 men.*Hinc est, quòd si rusticus cita
tur personaliter, & nõ compareat iu
dice sedente pro tribunali, iuxta l. di
uus. ff. de in integrũ resti. nõ dicitur
verus cõtumax, ideo si cõdemnatur,
potest appellare, vt not. Bart. in l. fin.
in vlt. col. ff. de in integ. rest. & Bal.
in l. j. §. fi. ff. de eden. Docto. cũ con-
cor. traditis ibi per Alex. in l. ij. ff. si
7 quis in ius voc. nõ ierit. *Hinc est e-
tiam, ꝙ si rusticus deposuit testimo-
nium, & sit sibi contrarius, nõ potest
de falso puniri, nisi appareat, ꝙ dolo
sè deposuerit, ad quod iudex debet
multũ aduertere, vt notabiliter vo-
luit Ange. in authen. de testi. §. & li-
cet. in ij. col. licet contrarium in hoc
voluerit Ioan. An. in c. cùm Ioannes
eremita. de fide instrumẽ. dicens ita
fuisse decisum in causa cuiusdã Ab-
batissæ, quem refert & sequitur Bal.
in l. scripturæ. quasi circa finẽ, versi.
quærũt Doct. C. de fide instru.*Et in
ter alios effectus, quos habet rustici
tas, est, ꝙ si rusticus facit cõtractum,
cessat in eo præsumpta fraus vsura-
rum. ista est gl. singularis & vnica in
iure in l. cũ allegas. C. de vsuris. quã
ibi sequitur Bal. in secunda col. ver.
sed hic dubitatur. & quam refert pro
notabili & sequitur Cępol. in d. trac.
de simula. cõtractu. in sexto casu prin
cipali, in vj. colum. dicẽs, quòd istud
est multùm notandum in practica,
vt deducas & probes emptorem es-
se rusticum, & simplicem personam,
ad hoc, vt tollatur in eo suspicio
fraudis. & per illam gloss. ibi in d. l.
cùm allegas. infert expressè Fulgo.
*quòd si rusticus emat fundum cum
pacto de retrouendendo, cõtractus
non censebitur vsurarius. quẽ sequi
tur dominus Ias. in l. iuris ignorãtia.
in j. colũ. C. qui admitt. & in l. si quis
id quod. in viij. col. vers. quintò no-
ta: ꝙ simplicitas. ff. de iurisdict. om.
iud. & Bartachi. ĩ suo reperto. in ver
bo, rusticitas. versi. v. incipiẽ. rusticus
emẽs. stãte ergo hoc, si venditor vo
let infringere cõtractum venditio-
nis tãquàm vsurarium, tu respõdebis
ꝙ cùm tu non fueris ille, qui emeris
dictũ fundũ, sed fuerit ille rusticus,
licet posteà ratum habueris, ꝙ nõ est
dicendũ, vt propter paruitatem pre-
tij & pactum de retrouendendo, cõ-
tractus debeat censeri simulatus &
vsurarius, per ea, quæ superius dicta
sunt. Aduerte tamen, quòd id, quod

10 dixi,* quòd ignorantia iuris præsumitur in rustico, non habet locum, nec procedit in rustico sagaci & squadrato, vt est gl. in l. athletæ. §. de rusticis. ff. de excusa. tutorum. quam sequitur dominus Iason in d. l. si quis id quod. in viij. columna. ff. de iurisdict. om. iudi.

a Censeatur simulatus & vsurarius. *De materia simulationis cōtractuū, uide per d. Ale. de Imo. in cōs. cxv. in iij. uol. cōsiliorum suorū. & inter reliqua, adde quod allegās simulationē ad hoc, ut possit obtinere, debet specificè exprimere & probare modū & speciē simulatiōis, cū plures sint simulatiōis species. Vide ubi supra signanter. uide etiā per do. Ludo. de Ro. in cōsi. cj. ibi quo ad secundū. quo quæritur, an probata fuerit simulatio, quod cōsiliū incip. super eo, quo primò quæritur. uide etiā per do. Pau. de Ca. in suo cō. cccxxx. post Bar. in cō. suo lxv. factū tale est Pe. Nicole.*

b Quia rusticus præsumitur ignorare iura, & talis ignorātia iuris tolerat. *Quod aūt rusticis mulierib⁹ et similib⁹ nō succurrat prætextu iuris ignorātiæ plusquàm succurratur alijs, nisi in casibus in quibus hoc reperitur specialiter à lege cautū, uide d. Ale. in notabili cōsil. xiij. in prima parte cōsiliorum, ibi, sed ita est quod rusticus, mulieb. &c.*

Cautela ad differendum formationis processus in causa criminali. XVIII.

a *Prodesse quotiescunque aliquid de natura sua habet, si illud tale affectatum uel procuratum fuerit, tunc non prodest.*

• *Capituli per negligentiam, actus ad episcopum uoluitur.*

• *Citatio ubi quis procuret, ne ad eum perueniat, amplius citandus non est.*

IVDEX maleficiorum intēdit vel ad instantiam partis, vél ex officio procedere contra aliquem vigore alicuius delicti. Modò iste, cōtra quē debet procedi, libēter differret processum per aliquod spatiū tēporis, quia forsitan ille iudex maleficiorū est homo nimis seuerus, & summus in casibus arbitrarijs, vel quia causa erat criminalis, in qua non poterat per procuratorem comparere, & se volebat se personaliter præsentare, iuxta not. in l. pen. §. ad crimē. ff. de publi. iud. & c. tuæ. cum simil. de procurato. propterea volebat expectare successorem, quia fortasse erat suus amicus, vel ad aliquem alium finem. vnum est, quòd libenter per aliquot menses differret formationem processus, quomodo faciet iste ad differendum hūc processum, quia si citabitur, & in termino nō comparebit, forsitan vigore statuti habebitur pro cōfesso. Dic, quòd cautela est, quòd iste talis antequàm citetur, vadat ad aliquas partes longinquas, adeò quod verisimiliter de facili citatio nō possit venire ad aures suas, & tūc tempore, quo citabitur, compareat aliquis corā iudice dicēs, citatū fore absentem adeò in longinquis partibus, quod notitia citationis nō potest ad eum peruenire, proptereà contra ipsum nō velit procedere, quia tūc si ille excusator offerret se incōtinenti probaturū, citatū esse in dictis partibus longinquis, & iudex non velit admittere talē probationē, processus erit nullus, si verò ille excusator nō offerret se incōtinenti probaturū, vt suprà, processus valebit. Sed saluū erit ius ipsi reo petēdi restitutionē in integrum, a ex causa iustæ absentiæ.

ita

ita notabiliter voluit Bar. in extraua ganti, ad reprimédum. in verbo, neglexerit. allegãs nota. in l. ab eo. C. quomodo & quãdo iudex. & in l. fi. ff. de in integrũ resti. qđ dictũ multũ exclamãdo sequitur Maria. dicẽs esse mẽti tenẽdum, & nõ esse per Doctores tactum, & quotidie venire in practica in sua pulchra repetitione c. veniens. de accusa. in lix. col. versi. item quæro, quid si infra terminũ citationis, subiungens istud procedere, & sibi locum vendicare, licet ex forma statuti cõtumax habeatur pro cõfesso & cõuicto. Et ex prædictis secũdùm eum, potest sumi optima cautela, vt statim, ꝙ quis cõmiserit delictum, in quo nõ poßit interuenire procurator, vt mittas eum ad partes remotas, dicens tamẽ, quòd nõ contulit alicui, vt vtatur fraude. Aduerte tamen, licet in specie non reperiam tactum, quòd puto cautelam Marianano modo esse intelligẽdam, videlicet, ꝙ si delictum cõmissum ab isto, qui vult se absentare, erat delictum occultum, puta vnum maleficiũ, vel vnum homicidium de nocte perpetratũ, & forsitã per aliquos mẽses antè, & de quo non erat diffamatus, nũc aũt præsentiẽs quòd iudex vult contra eum procedere, se absentat, isto casu, cautela Maria. potest habere locũ, quia possibile est, quòd iste se absentauerit ad partes remotas in fraudẽ, possibile est etiã quòd ad eas iuerit aliqua iusta de causa, vnde nõ est absurdũ, quòd ei debeat cõcedi restitutio ex clausula generali propter istam absentiam. Si verò illud maleficiũ fuit ab isto publicè cõmissum, puta quia de die in publico interfecit hominẽ, isto casu nõ teneo cautelam de qua s. esse verã, & hoc per illã regulã, quæ est, *quòd quotiescunq; aliquid de natura sui habet prodesse, si illud tale fuit affectatũ, vel procuratũ, tũc non prodest, vt l. spadonẽ. §. fi. ff. de exc. tuto. & §. item tria onera. Instit. eo. & l. qui data opera. ff. ex qui. cau. maio. & l. ij §. simili modo. & ibi Bart. ff. si quis cautioni. Hinc est, quod dicũt Bal. Ang. Flo. & alij in l. si seruus pluriũ. §. si qs ante. de leg. j. quòd si delinquens procurauit se accusari coram iudice minoris curiæ. coram quo minor pœna imponitur, talis præuẽtio nihil operat, nec eã liberat ab alio foro, vbi maior pœna imponit. & ita limitatur regula l. si qs post eaquàm. ff. de iudicijs. & c. ꝓposuisti. de foro cõpetenti. similiter secundũ Ang. & alios ibi, si delinquẽs procurauit se accusari, ne iudex posset ex inquisitione procedere, istud nõ ꝓdest, nec tollit inquisitionẽ. 2 *Et similiter licet habeamus, quòd per negligentiã capituli, actus deuoluat ad episcopũ, vt c. irrefragabili. § excessus. de offic. ordina. tamẽ si episcopus hoc ꝓcurauit, nõ deuoluitur ad eũ, secundũ Inno. in d. §. excessus. & ꝙ in casu nostro ignorantia, quæ aliàs prodesset, nõ prosit quando est affectata, vel procurata, cũ dicatur pars scientiæ. est glo. in Clem. j. in verbo, scienter. de cõsang. & affinita. & gl. in c. eos. in verbo, affectata. de temp. ordi. in vj. & glo. in c. fi. §. vt autem. de offi. deleg. in vj. per quã dicit ibi Gem. quòd dispositio puniẽs actũ scienter factum, includit ignorãtiã affectatam, vel procuratã, quod mul túm facit ad casum nostrum, cũ ista materia pœnalis, & sic odiosa, & per

consequens multũ restringẽda, vt in regula, in pœnis. de reg. iur. in vj. & in l. cũ quidã. de lib. & posth. & quasi in terminis nostris videtur decisio Inn. in c. ad petitionẽ. ad fi. de accus.

3 *Vbi vult, ꝙ qui malitiosè procurat, ne ad eũ perueniat citatio, non est amplius citãdus etiã ad diffinitiuã, ita in proposito nostro. nam cũ iste, qui deliquit in publico deberet cogitare, ꝙ iudices illius territorij procedent cõtra eũ, quia interest reipublicæ, ne delicta remaneãt impunita, vt l. ita vulneratus. ff. ad l. Aqui. & c. vt famę. de sentẽ. excõ. tunc absentando se ad lõginquas partes, nõ potest aliter dici, nisi fecerit in fraudẽ, meritò si citatio non perueniet ad aures suas, talis ignorantia nõ habebit sibi opitulari, tanquàm eam procurauerit, cogita.

a Ex causa iustæ absentiæ. *Quod absenti & ignoranti non currat terminus, uide nisi à die notificationis, per do. Alex. de Imo. in cõsi. xxxiiij. cir. fi. in prima parte. Absens autem à ciuitate quis dicatur, uide per d. Lud. Ro. in consi. cccclxiij. & absens, contra quẽ facta est missio in pos. an possit petere illam reuocari, si missus sciebat absenti exceptionem competere, per eundem d. Lud. in cõsilio, de quo suprà.*

Cautela pro matre, ut consequatur legitimam in bonis filij, licet sit exclusa per pupillarem expressam. XIX.

1 *Pupillarem per expressam mater ab omnibus bonis fily sui pupilli, etiã quo ad legitimam excluditur.*

2 *Lex positiua quotiescunque absq; iusta causa naturali æquitati contradicit, talis lex & constitutio in foro conscientiæ non ligat.*

3 *Forum canonicum contentiosum, à cõscientiæ foro non differt.*

4 *Contrahentibus de iure canonico, contra dimidiam iusti pretij, inter se decipere licitum est.*

SENTENTIA scribentiũ com-
1 munis est, *quòd per pupillarem expressã mater excludat ab omnib. bonis filij sui pupilli, etiã quo ad legitimã, vt no. per Bar. & Doc. in l. ij. de vulg. & pupilla. & per Bar. & alios in l. precibus. de impube. & alijs substi. per Imo. in commento c. Raynu. de testamen. in materia pupilla. substitu. quæ opi. hodie est canonizata in c. si pater. de testamẽ. in vj. vt etiã tradit Roma. in cõsi. cxxx. incip. viso testamẽto prædicto. & Alex. in cõsi. xlv. incip. habita super his, de quib' dubitari contingit. in iij. col. ver. circa tertiũ, videtur prima cõsideratione respodẽdũ. in primo volumine. & istud, ꝙ per pupillarẽ expressam mater excludatur ab omnibus bonis filij sui pupilli, etiam procedit, si bona ipsius pupilli peruenissẽt ad ipsum ex linea materna, prout volũt Bald. Ang. Imo. Alex. & dominus Ias. in l. si plures. §. ad substitutos. per generalitatem illius tex. de vulga. & pupil. Tu autem mater, quę reperis te exclusam per pupillarem expressam ab omnibus bonis filij tui pupilli, si vis eo mortuo, posse consequi in dictis bonis saltem tuam legitimam, cautela est, quòd contra substitutũ pupillarem non agas in foro seculari, quia hoc modo succumberes per ea, quæ superius dicta sunt, sed agas contra eum denũciatione Euangelica, faciendo eum cogi censura ecclesiastica, ad dandam legitimam tibi debitam, in bonis tui filij pupilli. nam

nam licet per iura superius allegata, substitutus per expressam pupillarem excludat matrē etiam à legitima, tamē istud procedit & habet locū iure fori, nō aūt iure poli, & sic in foro conscientię ita notanter dixit Archidia. in d. c. si pater. de testa. in vj. argu. tex. in c. si. xvij. quæst. vltima iuncta l. nā & si parētibus. in princi, 3 ff. de inoffi. testamen. Pro quo dicto benefacit: nam a quòd mater in totū excludatur etiam à legitima, videtur contradicere æquitati naturali, vt patet ex pulchrè deductis per Bald. in l. precibus. post principium, versi. circa tertium. de impube. & alijs substi.

2 *Modò quotiescunq; lex positiua absque iusta causa contradicit æquitati naturali, talis lex & talis constitutio non ligat in foro cōscientiæ, vt notabiliter dicit Innoc. in c. quia plerique. circa finem, de immuni. eccle. per quod infert ad illam decisionem de filiofamilias, vt ibi per eum. Modò quæ causa iusta potest esse in casu nostro, quòd per pupillarē expressam mater debeat priuari etiam sua legitima in bonis filij, nullam video. meritò ergo dispositio dicti c. si pater. tanquàm cōtraria æquitati naturali, non ligabit in foro consciētiæ. & istud dictum Archi. refert do. Bart. Sozi. dicens, quòd est pulchra & noua cōclusio in repeti. l. moribus. de vulg. & pupil. in xij. col. ver si. circa tertiū effectū, est vera cōclusio Bart. & licet certis medijs videatur ipsum impugnare, tamē subiungit, quòd tale dictū est menti tenendū. quia ꝓpter autoritatē Archi. poteris aliqn̄ medio cōcordiæ aliquid cōsequi. & similiter istud dictū Archi. refert & sequit̃ Philippus Corneus in d. l. precibus. in secūda colū. versi. sed in cōtrariū facit. C. de impube. & alijs substi. & licet ibi cōtrarium teneat dominus Lācellotus Decius, motus per id, quòd aliàs diximus, ꝙ canones fuerunt instituti comperante spiritusancto, vt l. distin. si quis diaconus. vnde dixit do. Abbas in c. vigilanti. de præscrip.* quòd forum canonicum contentiosum, non differt à foro conscientiæ. Pro quo est bona gloss. in Cle. ad nostram, in verbo, ecclesiæ. de hæreti. ꝓbans, ꝙ ecclesia militans est exemplata ad instar ecclesiæ triūphātis. & est bonus tex. in c. ecclesia paradiso cōparata. de cōsecrat. dist. iiij. quia responderi potest de eo, quòd dixit do. Ant. in c. inquisitioni. de senten. excō. de quo etiam meminit Felyn. in c. nouit. in vj. colum. versi. & allego domi. Ant. extrà de iudi. vbi dixit, quòd finis fori canonici contentiosi non est in totum directiuus ad salutem, nec omnia secundùm ipsum licita, sunt licita in foro animæ. Hinc est, qđ videmus,* quòd licet de iure canonico 4 licitū sit contrahentibus inter se decipere citra dimidiam iusti pretij, vt c. cùm dilecti. & c. cū causam. de emptio. & venditio. istud non habet locum in foro conscientiæ, vt notat dominus Anto. in c. quia plerique. vbi etiam dominus Abbas in ix. quęsti. de immunita. eccle. Inno. & domi. Ant. in c. in ciuitate. de vsuris. vbi etiam latè Ioānes de Ana. in vj. colum. & dominus Abb. in c. primo. in princ. de emptio. & venditio. & latè Saly. in authē. ad hæc. in xxj. quæsti. C. de vsuris. & sic vt superius dictum est, dictum Archidia. est menti tenēdum, maximè quia opiniones suæ

super sexto Decreta.præualent omnibus alijs, secũdùm Fel.in c.primo, in vltima col.de constit.allegantem Domi.de rota ita dicere in sua decisione trecentesima quadragesima octaua.in antiquis.

a Nam ꝙ mater in totũ excludatur etiã à legitima, videtur cõtradicere æquitati. *Legitima matris quãta sit, & an hodie sit aucta, et an sit quarta uel tertia, uide per d.Alex.in cõsil. suo cxl.in j.uolu.in ultimis uerbis. Itẽ qualiter taxetur, an debeat attendi quantitas bonorũ defuncti in testamẽto, respectu ad tempus mortis testatoris, uide per eundẽ d.Alex in cõsi.lvij. in ij.uo.ibi, quo ad secundũ dubiũ. Et antequã detrahat, quæ deduci debeãt de bonis, & hæreditate testatoris, & q̃ imputari debeant, per eundẽ in pulchro cõsi.xxxj.per totũ, in iij.uolumi.*

Cautela ad priuandum iure suo emphyteotam cessantem tantummodò per unum annum à solutione canonis. XX.

1 *Emphyteota propter canonem non solutum, quomodo iure suo priuari possit.*

2 *Papa faciens constitutionem cum clausula non obstante, non intelligitur derogare, seu tollere actum, seu constitutionem iuratam.*

3 *Papa si casset cõsuetudines, & omnia statuta, nunquàm intelligitur cassare consuetudines, & statuta iurata.*

4 *Iuramentum cum ad ecclesiam & Romanum pontificem spectet, principes seculares ipsum remittere non possunt neq; super eo dispensare.*

5 *Papa dispensare non potest, quòd periurus feudum non perdat.*

1 NOTVM est* in iure, ꝙ si emphyteota debet, ꝑpter canonẽ nõ solutum, posse priuari iure, quod habet in emphyteosi, requiritur, si est emphyteota priuati, ꝙ steterit per triẽnium, quòd ipsum canonem nõ soluerit. Si verò est emphyteota ecclesiæ, vel cõductor, requiritur, ꝙ steterit per biẽniũ: vt de emphyteota priuati: est tex.in l.secunda.C.de iure emphyteo.& de emphyteota ecclesiæ est tex.in authen.qui rem. de sacrosanct.eccle.& in c.potuit.de loca.& de cõductore est tex.cũ glo. cũ distinctione tamen, de qua ibi ꝑ Bart.in l.quæro.§.inter locatorem. ff.locati. Tu autem, qui vis dare rem aliquam in emphyteosim, & nõ vis, motus aliqua particulari causa, in cõtractu apponere pactum expressum, quòd si annuatim emphyteota pensionẽ nõ soluerit, quòd cadat à iure suo, quod pactũ valeret, quia in istis contractibus emphyteoticarijs, plurimũ attenduntur pacta, & cõuẽtiones cõtrahentiũ, vt est tex.in d.l.secũda.C.de iure emphyteo.& libenter ꝑ viam indirectam seu occultã, tale pactũ apponeres, cautela est, ꝙ in instrumento ipsius emphyteosis, quãdo promisit annuatim ad tale tẽpus tibi soluere tantam pensionem, facias posteà ei deferri iuramentũ, quòd omnia & singula ipse emphyteota attendet & obseruabit, & in aliquo nõ contraueniet: quo casu, si posteà cessabit tantummodò per vnum annũ, quòd pensionem non soluat, poteris ipsum statim propter periurium priuare iure suo, nec tũc expectabitur triẽniũ, seu biennium. istud fuit elegans & signandum dictum Bald.in c.querelam.per tex.& gloss.ibi.de iureiuran.quod ibi sequitur Fel.in iiij.colum.versic.sub-

dit etiã Bal.hîc dicens esse dictũ audit reum,quod dictũ etiã retulit,& secutus est dicens ipsum singulare,dominus Iaſ.in d.l.ij. C. de iure emphyt. in ix.quæst.idẽ tenet dominus Iaſ.in l.si quis maior.per tex.ibi.in iij. col. versic.nota bene.C.de transact.subiungens vnũ notabile verbum,ꝙ licet istud nostrũ serenissimum ducale dominiũ Venetorum nõ velit, ꝙ per aliquam cessationem solutionis quantocunque tẽpore factã, emphyteota priuetur iure suo,ꝙ tamen talis sua dispositio non vendicaret sibi locũ,quãdo emphyteota iurasset tali tẽpore soluere, & non fecisset, quia isto modo esset aperire viam periurijs,quod non est dicendũ esse de mente legislatoris,iuxta l. j. C. si aduersus vendi.& c.si verò. de iureiurando.Quod dictũ habeo pro indubitato triplici fundamento. Primò,propter id,quod noluit gl. iuncto tex.in c.cùm non deceat.de elec. lib.vj.quam ibi sequuntur omnes,& quam mirabilẽ dixit Panor.in c.j. in secunda columna,de his,quæ fiunt à
2 maiori parte capituli, *ꝙ Papa faciens constitutionẽ derogatoriam, etiã cũ clausula non obstante, ꝙ tamen non intelligitur velle derogare seu tollere constitutionẽ,seu actũ iuratum.quæ glo.per scriben.in varijs locis celebratur,de quibus in alio loco fiet mentio. Secundò adduco,ꝙ notabiliter voluit Ange. in l.j.§.quæ onerandæ.ff.qua re.act.nõ
3 datur.* Vbi dixit, quòd si Papa, seu Imperator casset cõsuetudines & omnia statuta, nunquàm intelligitur cassare consuetudines & statuta iurata.quem refert & sequitur Alex.in cõsilio xxvij.incipiente, viso libello producto p ꝓcuratorẽ. circa finem, in primo volu.& in consilio xxxvij. incipiente.viso & opportunè discusso processu.in vij.colũ.versic. confirmo per nota.in secundò volumine. Tertiò adduco illam cõmunem o-
4 pinionem,quæ est, *ꝙ principes seculares non possunt remittere, seu dispensare super iuramento, cũ iuramentum pertineat ad ecclesiã & ad Romanũ pontificẽ:vt c.per venerabilẽ.de elect.& c.nouit. cum similibus,de iudicijs.de qua cõmuni opinione habetur per Cynũ in l.fina. & ibi Paulus de Cast.in fine.C. si cõtra ius,vel vtilitatẽ publicam.per dominum Antoniũ in c.cũ contingat. versiculo,tertius casus de iureiuran.vbi latè per Imol. in tertio membro. & per dominũ Abbatem,in octaua columna,versiculo, nunc ad prædicta applica.cũ concordantijs,de quibus per dominũ Iasonem, in l. fin.ff. qui satisdare cogantur.Et quòd quando emphyteota iurauit annuatim soluere pensionem,ꝙ cessando per vnum annum soluere, vigore periurij cadat à iure suo:nec tũc expectetur biennium,seu triennium,ita etiã consulendo tenuit Alexander in cõsilio lxxxv.incipiente,nõ puto id, de quo quæritur,longam disputationẽ exigere.in primo volumine.quod consilium est errore duplicatum, consilio cxxv.in eo primo volumine. Et istam opinionẽ,similiter tenuit Antonius Corsetus in sua repetitione rubricæ,extrà de iureiurãdo,in vndecimo priuilegio iuramenti. & in suis notabilibus,notabili sub verbo emphyteota.& in suo repertorio ad Abba. in verbo, emphyteota. versiculo,emphyteota ecclesiæ non sol-

nens

uens canonem. vbi dixit istud idem tenere Andre.Barba.in dicto c. potuit.de locato. Tenuit dominus Iason in authen.qui rem .in iij. columna, versiculo, tertiò limita. de sacrosanctis ecclesijs. Pro qua opinion. bene facit dictum singulare Bal. in c.j. in fine principij, de for. fideli.in vsi-
5 bus feudorum. *Vbi voluit, quòd
a Papa [a] nō possit dispensare, ꝙ periurus nō perdat feudum.allegat ita tenere Io. Andre.in c. ij. de renuncia. in nouella. Et si quæris rationē istius pulchræ cōclusionis, dic ꝙ est, quia per periuriū quis cadit à iure, quod habet in illa re, sup qua interposuit iuramentū: vt est casus singularis in l.si quis maior.C.de trāsact. per quā l.dixit Mathesi.in suis singularibus, singula.lj.incipiente, nota magnum periculum.ꝙ si vendidi tibi fundū pro decē, & obligaui me pro euictione ad duplū, & tu mihi soluisti quinque, & residuū intra tres menses promisisti soluere, & iuratum fuerit per cōtrahentes non contrauenire: & tu omisisti soluere in termino, cogeris ad soluēdum, & ego ero liberatus à periculo euictionis: subiūgens istud dictum esse multū vtile, propter eos qui faciunt cōpromissum in arbitratores, & amicabiles cōpositores, & iurant non contrauenire. arbitratores verò laudant, ꝙ vnus alteri debeat intra mensem certū quid facere, alteri verò aliud intra annum. nā primus qui contrauenit, cogitur seruare cōpromissum alteri, & alter erit liberatus ab eo. Et similiter per illam legem, si quis maior. refert Bapti.de Sancto Seuerino in suo tractatu, de transactio. in xv. quæstione. se vidisse iudicatum in ciuitate Bononiæ per dominum Manfredū de Foroliuio: ꝙ cùm quidam ex causa trāsactionis iuratæ promisisset soluere septuaginta ducatos in septem pensionibus seu terminis, & primis duobus terminis soluisset, tertio verò termino fuisset in mora, quòd poterat compelli ad soluendum totum residuum, non expectatis alijs dilationibus ratione ipsius periurij.

a Quod Pap. *An & quādo Papa possit remittere iuramentū, & super illis dispēsare, uide per do. Lud. de Ro. in cōsilio suo xij. quod incip. uiso facto proposito. iuramentū est res spiritualis, de qua non pōt se intromittere ius ciuile. extrà de ordi. cogni. c. tuā. extrà de iudi. c. ij. & iij. qua nāq; periurijs apiretū, quod esse nō debet. ff. de pact. dota. l. cōuenire. § j. extrà de iureiu. cū cōtigat. cū si. debet igitur peti absolutio prius, ut latè in præallegato cōsilio, ibi, unde dicendum est, &c.*

Cautela ad delegādum causam, quæ aliàs uigore statutorum non potest delegari. XXI.

1 *Causæ quæ ex legum prouisione delegabiles non sunt, ex causa necessaria absentiæ delegari possunt.*

2 *Actum quotiescunq; quis liberè facere non potest, nisi in certo casu speciali, de tali casu simplici assertioni suæ non statur.*

MVLTOTIES per statuta terrarum cauetur, quòd in causis talium personarum, talis iudex solus debeat iudicare, & quòd aliquā causam coram eo vertentem nō possit delegare: quo casu posteà contingit, quòd talis iudex in aliqua causa libenter nō iudicaret, vel quia sentit contra amicū, vel aliqua alia de causa: vnum est, ꝙ à sententiando libenter

ter se abstineret, & tamen vigore ipsorum statutorũ, ab isto onere iudicandi nõ potest se exonerare. Reuoco ergo in dubiũ, nunquid erit dare cautelam, ꝙ nõ obstante dispositiõe statuti, ipsa causa possit delegari? Dic quòd sic, videlicet, ꝙ tu iudex fingas opus esse ex necessaria causa, per aliquot dies te absentare, & posteà cũ effectu tę absentes, & ante recessum tuum deleges ipsam causam alicui personæ, tamen probæ & iustitiã facturæ, & in delegatione apponas ista verba, videlicet, ꝙ delegas tali personæ, talem causam, vertentẽ inter talem & talem decidendam, & fine debito terminãdam: & hoc quia ex iustis de causis impeditus, & maximè ex causa necessariæ absentiæ: quia talis delegatio concepta, prout suprà non obstante statuto, valebit & tenebit, iste est casus, vbi gloss. & omnes notãt in l. j. ff. de officio eius, 2 cui manda. est iurisdictio. * vbi habetur, ꝙ causæ, quæ ex prouisiõe legũ non sunt delegabiles, vt sunt causæ meri, vel mixti imperij, tamẽ ex causa necessariæ absentiæ possunt delegari. prout etiã tenet Ioannes Andr. in additio. Speculat. in titu. de iurisdictione omniũ iudicũ. in addition. incipiẽte, ex necessitate. & Salycet. in l. placet. C. de peda. iudi. & si dices, fateor quòd ex causa necessariæ absentiæ, causa, quæ aliàs nõ est delegabilis, possit delegari, sed vbi constat de ista causa necessarię absentię, credetúrne simplici assertioni iudicis, dicentis se delegare ex causa necessarię absentiæ? Respondeo, ꝙ sic, vsque quò probetur contrarium. Ita tenet Guil. de Cu. & Alberic. de Rosate, in dicta l. j. ff. de officio eius, cui mand. est iuris. quos ibi refert & sequitur Alexander. in xvj. columna, versiculo, sed iuxta hoc quęritur. dicens, istud esse menti tenendũ, quia aliquando notarij, vel alij officiales possunt aliũ surrogare ex causa: nam creditur officiali causam afferenti. tenet glo. clara, quã indifferenter sequũtur omnes in c. pastoralis. in verbo, exonerare. de officio delegati. Bald. in l. imperiũ. in iiij. col. versicu. quartò quæro. ff. de iurisdictione omnium iudicum. & in rubrica, extrà de officio delega. in vltima colũ. & Alexan. in consil. xxxiiij. incipiente, consultus aliàs in principali causa. in iiij. volumine. & licet do. Iason. in d. l. j. in xviij. col. versic. sed nunquid in hoc stabitur assertioni delegatis. visus sit tenere contrariũ, per regulã, quæ est, * ꝙ quotiescunque quis nõ potest liberè actũ facere, nisi in certo casu speciali, ꝙ de ipso casu speciali non statur suæ simplici assertioni, vt dixit text. & ibi not. Bartol. in l. si fortè. ff. de castren. pecu. & in authen. si quis in aliquo documẽto. circa finẽ. C. de eden. ponunt omnes in l. si donatione. cum suis concord. C. de collatio. quia ad hoc respondetur, quòd illa regula procedit in priuatis personis, secus in iudice, de quo lex multùm confidit. iuxta c. bonæ memoriæ Maguntin. de electio. & c. in præsentia. de renunciatio. & ita similiter respondet glos. in dicto c. pastoralis. de officio delegati. & ipsemet dominus Iason in dicta l. si donatione, circa finem. Ad vnum tamen est aduertendum, quòd si ista cautela debet procedere & habere

locum, opus est, ꝙ ante reuersionem tuā delegatus iudicauerit in causa, aliàs si reuerteris añ expeditionē, te reuerso statim & incontinenti expirat iurisdictio delegati, nec requiritur reuocatio, prout tenet Bartol. in dicta l. j. in penultima colūna, versiculo, quæro præses, vel ordinarius. cum quo omnes, excepto Roma. indifferenter transeunt: propterea melius esset, ꝙ ille, cui delegares ipsam causam, esset tuus amicus, & secretè ei cōmitteres, ꝙ velit omnino dictā causam expedire ante reuersionem tuam, quā speras, ꝙ erit intra tot dies. Et istam cautelā ego aliàs practicaui hic Paduæ. nam cū semel litigarem coram Rectore nostro iuristarū, & in causa esset cōclusum, & instarem, vt sententiaretur, tūc Rector mihi dixit, ꝙ pro me sentiebat, sed ꝙ malè libenter in causa iudicabat certis suis particularibus respectibus, (nam & Vicarius suus nō poterat se in causa impedire, quia fuerat per partē aduersam allegatus suspectus, & allegatio suspitionis fuerat admissa) Tunc dixi, ꝙ prima vice, qua vellet ire Venetias, delegaret causam alicui personæ iustæ & iustitiā facturæ, & hoc modo esset exoneratus à iudicando. Respōdit, ꝙ istud nō poterat fieri vigore cuiusdā nostri statuti disponentis, ꝙ nec Rector, nec Vicarius suus posset aliquam causam corā eo vertētē delegare sine cōsensu partiū: tūc dixi, ꝙ in delegatione apponeret verba, de quibus suprà: quia tūc delegatio valeret, & ita fuit factū: delegatus posteà tulit sentētiā in fauorē meū, à qua cū pars aduersa supplicasset ad nostros dominos cōsiliarios, iuxta formā statutorū nr̄æ vniuersitatis, & instaret principaliter, ꝙ sententia pronunciaretur nulla tanquàm lata à iudice incōpetenti, scilicet ab vno, qui non poterat esse iudex statuto obstante, tamen per ipsos do. consiliarios fuit per prædicta confirmata.

Cautela ad extrahendum quem inuitum de domo, pro debito ciuili priuato. XXII.

1 *Debito ciuili priuato, quis de domo inuitus extrahi non potest.*

2 *Criminaliter condemnatus, ad hoc, ut condemnationi satisfaciat, inuitus de domo extrahi non potest.*

3 *Statutū si disposuerit, quòd cōdemnatus propter delictum impunè offendi possit, an ex contumacia cōdemnatus, cum contumacia delictum sit, impunè offendi poterit.*

4 *Iuramentum in forma specifica adimpleri debet.*

SOLENNIS DOCTOR Bartholemæus Cæpolla, in sua cautela l. 1. incipiēte, Regula est, ꝙ nemo conatus fuit dare vnā cautelā ad extrahendū de domo debitorē inuitū, quando propter debitū ciuile priuatum non vult exire de domo.

1 *Nam regula est in iure, ꝙ quis pro debito ciuili priuato nō potest inuitus extrahi de domo: quia domus debet esse vnicuique tutissimū refugium: vt l. pleriq;. ff. de in ius vocand. & l. nemo de domo. de regulis iuris. & ista regula procedit non solū in domo propria, verū etiā in aliena conducta, vel in qua quis gratis habitet: vt notat Bart. in l. qui domum. & in l. nec in ea. de adulter. Bartol. Bald. Paul. de Castro, & alij. in dicta l. plerique. ff. de in ius vocand. & etiam procedit in domo per iudicem data

ex

ex primo decreto, secundùm Baldū, in authen. ei qui. C. de bon. aut. iud. pos. & etiam procedit, si quis habitaret in casina, vel capana. nam de ea similiter pro debito ciuili priuato, quis inuitus nō pōt extrahi: vt dixit Bald. in c. j. §. si duo fratres. de duo. frat. de no. benefi. inuestit. Roma. in l. j. §. domini. el ij. ff. ad Syllan. Imol. & modern. in l. senatus. §. Marcell⁹. de legatis primo. Roma. & alij post eū in d. l. plerique. tradidit ergo istā cautelā, vt facias, ꝙ iudex præcipiat huic tuo debitori, ꝙ sub pœna quinque, vel sex applicanda fisco debeat personaliter ad se venire: quia vult ipsum alloqui: nā si ad eū ibit, facies eum capere: si verò ad eum nolet habere accessum, iudex iuxta cōminationem factam eū mulctabit, & tunc propter talem mulctam poterit de domo extrahi: quia quotiescunque quis est cōdemnatus pœna pecuniaria fisco applicanda, dicitur criminaliter condemnatus: vt est glo. in l. p̄tor ait. circa principium. ff. de sepul. viola. quæ est ad hoc singularis, secūdùm Imo. in rubri. ff. de publ. iudi. & est cōsimilis glo. in l. j. & ibi not. Sal. in j. col. C. eo. de sepul. viola. Cyn. & Bal. reprobata gloss. ibi, in l. si qua ꝑ calumniā. de episcopis & cleri. communiter Canonistæ in rubr. extrà de
2 iudi.* Sed quotiescūq; quis est condemnatus criminaliter, ad hoc, vt satisfaciat condemnationi, potest inuitus de domo extrahi: vt no. in l. nemo carcerē. C. de exact. tribu. libr. x glo. & Doct. in d. l. plerique. & etiam alia ratione vltra eū poterit isto casu de domo extrahi, quia condemnatus propter contumaciā, dicitur cōdemnatus propter delictum: & sic talis causa dicitur criminalis, & per cōsequens poterit extrahi, vt superius dictum est. * Et ꝙ contumacia sit delictum, vt no. gloss. Bar. & alij in l. vnica. §. fi. ff. si quis ius dicē. non obtempe. per quam glo. dicunt Docto. ibi, ꝙ stante statuto, ꝙ condemnatus propter delictum possit impunè offendi, ꝙ poterit impunè offendi condemnatus ex cōtumacia, vt etiā not. gl. clarior in l. si filius. in verbo succurrendum. ff. de interroga. acti. quam singularē dixit Imol. in l. pen. §. ad crimē. in xxj. col. ff. de publi. iudi. no. Bart. in l. omne delictū. §. contumacia. ff. de re militari. & Paul. de Cast. in l. cōtumacia. ff. de re iudi. qn̄ posteà debitor tuus erit in carceribus, poteris eū pro debito tuo recōmendare, iuxta ea, quæ tradit Bar. in l. ij. ff. de custod. reo. & in sua disputatione inci. Lapus fuit captus. allegat tātummodò tenere Bart. in l. sacrilegij. aliàs incipit, cū eo. ff. ad leg. Iuliā pecu. adde ꝙ ita etiam tenet Roma. in l. iiij. §. prætor ait. ff. de dam. infe. Angel. de Are. in §. fi. in ij. col. versi. aduertas tn̄, ꝙ iudex. Instit. de actio. Pet. de Anchara. & Ioan. de Imol. in c. ij. vers. ex his tamē quæ dicta sunt, dat Barto. cautelam. extrà de pigno. Paulus de Castro & Alexander in d. l. pleriq;. Quæ quidem cautela licet pulchra sit, & ingeniosa, tamē ꝑpter eius difficultatem in ea practicanda mihi nō satisfacit. Prima ergo difficultas, qua laborat ista cautela, est in reperiendo vnum iudicē, qui tibi sit tantùm propitius & fauorabilis, q causa tibi complacendi, velit decipere, & quodammodò assasinare tuū debitorem, præcipiendo ei, venias ad me personaliter, quia volo te alloqui,

loqui. Secunda difficultas est, quia si iste iudex præcipiens habebit superiorem in illo loco, in quo fuerit factum prædictum præceptũ, prout habent isti iudices maleficiorum, & isti vicarij, qui habẽt potestatem superiorem: iste tuus debitor latitans mittet aliquem ad ipsum superiorẽ, narrãdo qualiter talis iudex fecit vnum præceptũ pœnale tali personę, quòd sub pœna debeat ad se personaliter venire, ex eo quòd vult secum loqui, & quòd talis persona nõ audet exire domum propter debita ciuilia: quo casu, si negotiũ illud, ꝓpter quod vocatus fuit ab ipso iudice, non põt expediri per procuratorem, & sic necesse sit personaliter cõparere, quòd rogat ipsum, vt velit ei concedere vnũ saluum conductũ, ꝙ pro debito ciuili non possit in persona à creditoribus pro illa die molestari, iuxta l. quoties. cum ibi no. C. de preci. impera. offe. & iuxta l. vniuersa. C. eo. tit. nam superior qui ęquitatem habebit ante oculos, iuxta l. ꝙ si Ephesi. ff. de eo quod certo loc. concedet talẽ saluum conductũ, & sic ipsa cautela erit elusoria. Si verò ille iudex præcipiens nõ habebit superiorem in illo loco, prout non habent isti potęstates & capitanei terrarum, similiter talis saluus conductus petetur ab eo: si concedet, cautela nihil operabitur. Si non, erit iusta causa prouocandi ad principem: nã tu vis, ꝙ veniam ad te personaliter, dico, ꝙ non possum exire domũ ꝓpter creditores ciuiles, idcirco peto, ꝙ debeas me facere tutũ pro tanto tempore, ꝙ possim venire ad te, & domum repetere, & tu non vis cõcedere: non potest aliter dici, nisi ꝙ istud facias in fraudem: & sic in effectu esset iusta causa appellandi ad superiorem, iuxta ea quæ habẽtur per Bart. in l. fi. ff. de appella. recip. & latè per Canonistas in c. bonæ. de appellatio, & tũc princeps omnia, quæ pendente appellatione innouarentur, retractaret: vt habetur in dicto c. bonæ. & latè per Bartolum in sua disputatione incipiẽte, Lapus fuit capt'. Tertia difficultas est, quia à communiter accidentibus, isti latitantes non comparent, nec ad fenestras, nec sup ostio, sed verè latitant, & nõ permittunt, ꝙ affines & beneuoli habeãt accessum ad eos: & si aliquis vadit ad domum petendo ipsos, faciũt, ꝙ domestici referunt ipsos esse absentes à ciuitate, & multò minus permittunt, ꝙ aliquis nuncius publicus accedat ad eos, quo casu, si citatio siue præceptũ debet fieri, opus est, quòd fiat ad domum, & talis citatus ad domum, non parendo citationi siue ꝓcepto, non dicitur verus contumax, sed fictus: vt not. per Barto. & pleni' per moder. in l. ex consensu. §. fin. ff. de appellatio. per Barto. in l. fin. ff. de in integrum restitu. plenè per Alex. in l. properãdũ. §. fin autem reus. C. de iudi. Modò ego habeo, ꝙ fictus contumax non põt mulctari. nam iura loquẽtia de mulctis, habent locũ & procedunt tantummodò in veris contumacibus, non autẽ in fictis, vt no. Barto. cum quo cæteri transeũt, in l. vnica. §. fin. & Pau. de Castr. ibi, in §. j. ff. si quis ius di. non obtem. & not. Ange. in suo consilio viij. incip, regulares introitus & expẽsarũ cõmunis Florentiæ. & sic si prædicta cautela debet habere locum, opus esset, ꝙ debitor tuus personaliter citaretur,

taretur, aliàs non. Tu autem, qui habes debitorem latitantem, & cùm non habeat in bonis, non audet exire domū ad hoc, vt nō luat in corpore: si vis facere omnino, ꝙ exeat de domo, cautela est, vt inspicias si in ciuitate sit aliqua constitutio, vel aliquod statutum disponens, ꝙ ille qui 4 fuerit assumptus ad tale officiū, non b possit illi renuntiare, sed teneatur illud assumere, & tunc procures, vt eligatur ad illud tale officium, quia tunc si non veniet ad illud acceptandum, poterit de domo inuitus extrahi, iste est textus in l. ex omnib⁹. vbi Barto. & alij hoc in specie not. C. de decur. lib. x. quem ad hoc pro singulari not. Roma. in l. iiij. §. prætor ait. de damno infecto. & istā cautelā in terminis tradidit ipse Roma. quē ibi referunt & sequuntur Alexan. & do. Ias. in dicta l. plerique. ff. de in ius vocan. & Paris de Puteo, in suo tractat. de syndicatu. in verbo, captura. §. captus illicitè. & tunc eo extracto, poterit nomine tuo capi, & ista cautela habet locum in debitore de pñti latitante. Si verò nunc vis facere aliquem cōtractum cum aliquo, & vis, ꝙ si tempore solutionis fiendæ non tibi satisfaciet, si non habebit in bonis, luat in corpore, nec sibi prosit stare in domo, quo minus de ea possit euelli, cautela est, ꝙ super solutione fienda apponas iuramentum: quia tunc si tempore debito nō obseruabit promissa ad hoc, vt ea obseruet, poterit inuitus de domo extrahi: nā iura disponentia, ꝙ pro debito ciuiliqs de domo inuitus non extrahaī, procedūt in obligationib⁹ dādi, nō aūt in obligationibus facti: in qbus quis pcisè pōt cogi ad factū: qa tunc de domo pōt inuitus euelli, præsertim sit annexum delictum. ita singulariter & ad literam dicit Bal. in d. l. ex omnibus. C. de decurio. lib. x. quē refert & pro singulari sequitur do. Ias. in dicta l. plerique. in nona limitatione, dicens ꝙ tale dictum alibi non inuenies. * Modò iuramentum b habet istam vim, ꝙ cogit præcisè ad factum. nam in forma specifica debet adimpleri: vt est text. & ibi no. in c. ad nostram. el j. de iureiurādo. notant Inno. dominus Anton. & latè Panor. in c. veniens. eodem tit. de iureiurando. Bal. in l. vnica. in ix. col. versi. iiij. fallit. C. de senten. quæ pro eo quod inter. profer. Alexander, cū concordantijs, de quibus ibi per eum, in l. stipulationes non diuiduntur. in x. col. versi. demū inquantùm. Bar. hîc de verborum obliga. & similiter quis non satisfaciendo obligationi iuratæ, incidit in periuriū, & sic in crimē, & scelus grauissimū: secundùm legem, Prophetas, & Euāgelium: vt dicit text. in c. prædicandum. xxij. q. j. nam propter periuriā cōtristatur deus, vt dicit Bald. in aut. cui relictum. in iij. col. de indic. vid. toll, adeò, ꝙ censetur maius adulterio: vt not. dominus Cardinalis in Clement. vnica. de iureiuran. quia p periurium offenditur deus, per adulterium verò proximus, & per quod periuriū persona efficitur infamis: vt no. gl. Bart. & Doct. in l. si quis maior. C. de trāsact. Bar. in l. Lucius Titius. ff. de infa. Canonistæ in c. testimonium. de test. etiam tali periurio imponitur pœnitentia, ꝙ ieiunet xl. dies in pane & aqua, & septem sequentes annos pœniteat, & nunquā sit sine pœnitentia: vt dicit tex. vj. q. j. quic

j,quicunq;.& xxij.q.v.si quis peierauerit. Est bene verũ,ꝙ non est multum tẽpus,ꝙ feci suprascriptam cautelam practicare modo, quo infrà. Quidã cum haberet debitorem, qui ne incarceraretur, non audebat exire domũ, de quo credito, constabat tantummodò in vno chyrographo existente apud ipsum creditorẽ, scripto manu ipsius debitoris: feci, ꝙ iste creditor adiuit illũ suũ debitorẽ, rogãdo ipsum cũ verbis blandis, vt vellet sibi satisfacere: cui debitor respondit, ꝙ libenter faceret, sed non habebat modũ: breuiter post aliqua iste creditor dixit, ꝙ ad hoc, vt cognosceret, ꝙ ipsũ amabat, ꝙ ex nũc volebat eũ adhuc expectare per quinque, vel sex menses, sed bene rogabat eũ, ꝙ finitis ipsis quinque, vel sex mensibus, vellet sibi satisfacere, sed ꝙ & ipse volebat ab eo vnum, ꝙ creditum suum de quo constabat tantũmodò ĩ illo chyrographo, reduceretur in instrumentũ publicũ: cui petitioni ipse debitor cõsensit, & oĩa etiam fecisset, vt habuisset illã dilationem quinq; , vel sex mensium, & sic consequeretur libertatem exeundi de domo, & ita fuit factũ: in quo instrumento publico notarius detulit iuramentũ huic debitori, de attẽdẽdo & obseruando omnia & singula, & in aliquo non contrauenire, &c. Elapsis posteà illis sex mensibus, singulariter nõ satisfecit, sed iterũ stabat in domo, & non exibat, quo casu adiuimus quẽdã iudicẽ, qui tũc tp̃is erat hîc Paduæ, hoĩem captiosum, & aliàs satis ignorantẽ, cuius nomẽ taceo, petendo, ꝙ per ea, q̃ superius dicta sunt, vellet dare nobis licẽtiã, ꝙ ille debitor posset de domo extrahi: tamen noluit cõcedere, nec profuit ostendere ei authoritatem Bal. & domini Ias. nihilominus tu prædictam cautelam nõ tradas obliuioni, quia licet Bald. aliquãdo fuerit locutus ex capite suo sine intellectu, & sine iure, vt dixit do. Anto, in c. consultationibus. de iure patro. vt etiã refert Frãcis. de Cur. in suo cõsi. lxxvj. incipiẽte, super motiuis redditis in fauorem communitatis montis Barutij. in ij. col. & Vincentius Paleottus in cõsilio xvij. inter consi. ipsius Francis. de Cur. incipiente, viso puncto, & subtilibus dubitationibus, in iij. colũ. tamen magna est autoritas Baldi, præsertim quando non habet contradicentẽ, vt dicit Alexãd. in l. moribus. in iiij. col. versi. in practica. de vulgar. & pupil. Nã autoritas sua multùm est tenenda, in iudicãdo, vt dicit Ful. in cõsil. xxvj. incip. stãte statuto ciuitatis Vincẽtiæ. in fi. Nã ipse fuit vnicus iuris vtriusq; professor, secundũ Ang. in cõsil. xxxvj. post medium j. col. & fuit doctor excellentissimus, & iuris vtriusq; lumen, secundũ Fulgo. in consilio lxxxij. incip. punctum, super quo consultatio proponitur, post medium iiij. colum.

a Et ꝙ cont. *An cõtumacia sit delictũ, uide in l. omne delictũ. ĩ §. cõtumacia. ff. de re mil. & ibi Alex. & gl. in c. ex literis. de constitu. dic tamẽ ꝙ est fictũ & nõ uerum. uide per Bal. in l. si filio. in fin. ff. solu. matrimo. & per Bal. in l. & in multis. C. de appella. per Ioan. de Imol. in l. penul. §. ad crimen. de publi. iudi. ff. sed contumaciæ appellatione in statuto uenit uera & non ficta. uide per Angel. in consilio suo excv.*

b Iuramentũ. *Quid de iuramento facto super pacto de futura successione, an sit*

An sit seruandũ, uel ne, uide Bal. in cõs. suo cclxix. incip. quædã puella. in iij. uol. & ibidẽ uideas, in quibus casibus seruandũ sit iuramentũ, & ualeat: & 1 *in quibus non est pulchrum, & quotidianum consilium.*

Cautela ad liberãdum aliquem à morte. XXIII.

1 *Votum, sicuti aliæ res, regulariter depẽdet à uolũtate & cõscientia nostra.*

BARTHOLEMAEVS Cępolla in princip. suarũ cautelarum, conatus fuit dare quasdã cautelas ad euadẽdũ aliquẽ à morte, quas nõ expedit referre, quia ibi possunt videri: & q̃ similiter nõ tãgo an sint iuridicæ, vel nõ: quibus adde vnã, quòd si habes amicũ incarceratũ, qui vel de iure cõi, vel ex forma statutorũ debet mori: si vis, quòd iste tuus amicus nõ possit p iudicẽ secularẽ puniri, non solũ ad mortẽ, sed nec etiã ad aliquã aliã pœnã: sed quòd talis causa extrahatur de manu iudicis secularis ad iudicẽ ecclesiasticũ, cui est interdictus gladius sanguinis: vt c. clericis. & c. sententiã sanguini. ne cleri. vel mo. & c. ex literis. de excess. præla. Cautela est, vt facias, a quòd incarceratus dicat, quòd antequàm cõmisisset illud delictum, propter quod fuit incarceratus, fecerat votũ clericatus intrandi religionem, & quòd nũc vult voto satisfacere: quia hoc modo per iudicem secularem, tanquàm persona ecclesiastica, nõ poterit puniri, tãquàm quòd votũ trahatur retrò. ita not. dicit do. Ias. in l. cũ quædã puella. in xij. col. ff. de iuris. om. iudi. allegãs istud fore singulare dictum Bal. in l. j. C. an seruus ex suo facto. subiungens, quòd tale dictum est multùm notãdũ, quia posses quẽ in practica à morte liberare, & tantò magis secundùm eum, quia staretur dicto suo, an emisisset votum ante commissum delictũ, prout statur regulariter de alijs rebus, * quæ dependent à voluntate & conscientia nostra: iuxta gl. vulgatam. in §. aliæ. Instit. de actio. & gl. in c. significasti. el ij. de homi. Bart. in l. interdictũ. §. q furẽ. cũ suis cõcordã. ff. de fur. Et in effectu ista cautela si est vera, est singulariter notãda: quia suo loco & tẽpore posset tibi afferre & honorẽ, & vtilitatem: quia vbi vertitur pœna sanguinis, eò confluunt pecuniæ: vt verbis vtar Imo. in l. pe. §. ad crimẽ. ff. de pub. iud. tamẽ est verum, quòd Bal. in d. l. j. C. si seruus ex suo fac. sup quo solo fundat se d. Ias. aliter loquitur quàm ipse eũ referat, propterea cogita an istud suũ dictum sit verũ.

a Quod in c. *Quid si laicus cõmiserit delictum, et formata in eũ inquisitiõe, uel secuta cõdẽnatione efficiatur clericus, uel religiosus, an per talẽ mutationẽ fori impediatur iudex secularis eũ punire? dic quòd nõ. per Bar. & alios in l. j. ff. de pœnis. et ĩ l. cũ quædã puella. hic allegata. facta tamẽ prius degradatione à iudice ecclesiastico: nisi fecißet uotũ nũquã delictũ cõmittere: ut hic. sed non est cautela tuta, nec hodie seruarẽt* 1 *hanc iudices nostri temporis: uide do. Iaso. in d. l. cùm quædam puella, ubi ultrò. ff. de iuris. om. iudi.*

Cautela ad euadẽdum Iudæum, à morte. XXIIII.

1 *Iudæorum causæ an secundùm ius cõmune, an uerò secundum suum ius Mosaicum decidi debeant.*

2 *Filiæ fœminæ secundùm ius commune cum masculis succedũt, secus tamen de iure Mosaico, quo stantibus masculis, filiæ fœminæ non succedunt.*

3 *Iudæus si testamẽtum faciat, & relinquat uxorem suam dominam, maßariam, & usufructuariam, cùm non sit à lege Mosaica decisum, quid talia uerba importent, interpretationi Iudæorum stabitur.*

4 *Iudæi an teneantur testari secundùm solennitatem iuris ciuilis, non autem secundùm eorum ritum.*

5 *Legitimam pater inuita filia dare non tenetur, secus tamen in Iudæo effecto Christiano.*

1 QVAERITVR * per scribẽtes nũquid causæ Iudæorũ debeãt decidi secundũ ius cõmune, an verò secundùm ius suum Mosaicũ: in quo quidem passu resecatis multis, ista videtur cõmunis distinctio, ꝙ aut loquimur in processu causæ, & sic in ipso ordine iudiciario. aut in decisione ipsius causæ. Primo casu debet seruari ipsũ ius cõmune, quoniã quàm absurdum videretur, ꝙ iudex in causis Iudæorũ deberet aliter procedere, quàm sit stylus sui fori, secundum clarissimũ præceptorẽ meũ in legibus do. Io. Campetiũ in suo tractatu dot. in vlt. parte. q. vlt. dicẽtem ita deberi intelligi l. Iudæi. C. de Iud. Secũdo verò casu, aut causa vertitur inter Christianũ & Iudæũ, & tũc similiter debet decidi secundũ ius cõmune, per illam regulã, quæ est, ꝙ ratione mixturæ, maius dignum trahit ad se minus dignũ: vt l. præcipimus. §. fin. & ibi Bar. C. de app. & l. ij. & ibi Bar. C. cõmunia de leg. & c. quod in dubijs. & ibi Pan. de cõse. eccl. vel alt. & vt ponit Fely. in rub. extrà de offic. deleg. in prin. Aut inter Iudæos tantummodò, & tũc aut est casus à iure cõmuni decisus expreßè in psonis Iudæorũ, & tũc seruatur ius cõmune quia ipsi subiacẽt populo Romano, vt l. Iudæi Romano. C. de Iudæ. Aut non est decisus expreßè in personis ipsorũ, & tunc seruatur ius Mosaicũ tãquàm suum ius speciale, quod derogat generali: prout dicimus de statutis, quæ derogãt iuri cõmuni, iuxta no. in l. omnes populi. de iustit. & iur. 2 * hinc est, ꝙ licet habeamus de iure cõmuni, ꝙ filiæ fœminæ pariter succedãt cum masculis, vt l. maximũ vitiũ. C. de libe. præteri. & aut. in succeß. C. de suis & leg. & tamẽ secꝰ est de iure Mosaico: qa stãtibus masculis filiæ fœminæ nõ succedũt, vt habetur Numeri cxxvij. incipi. accesserunt filiæ Salpha ad Moysen: idcirco si decedit Iudæus ab intestato relictis post se masculis & fœminis, masculi excludunt fœminas, & sic attẽditur in succeßionibus suis lex Mosaica, nõ autẽ ius cõmune: vt concludit Calde. in cõs. xj. posito sub rubrica de cõsti. quod incipit, factũ super quo cõsiliũ petitur. & in cõs. xxx. sub rubrica de testa. quod incip. an si Iude. & quam op. etiam tenet do. Ias. in l. q se patris. in v. col. ver. & not. ꝙ inter Iudæos. C. vnde li. & Fel. in c. canonũ statuta. in x. col. ver. v. fallit de cõst. & in c. Iud. el ij. de Iud. vbi refert Floria. de sancto Petro dicẽtẽ in l. maximũ vitiũ. C. de lib. præte. se ita aliàs cõsuluisse vnà cũ Pet. de Anch. Rapha. Fulgo. & Gaspa. de Calde. in quadã causa triginta mlia ducatorum. Et vt etiã tenet Cardi. Ale. in c. de infidelibus. de cõsangui. & affi. & do. Ioã. Cãpetius in suo tracta. doti. in vltima parte, in vlt. quæsti. vbi dicit ita fuisse seruatũ Mantuæ, in arcta quæstione facti de anno M.cccclxj. Aut est casus nõ decisus ab ipsa l. Mosai

Mosaica, nec in specie à iure cõmunii personis ipsorũ Iudęorũ, & tũc deciditur secũdũ dispositionẽ iuris cõmunis: iuxta id, qđ alias dicimus, ꝙ casus omissus à statuto, reuertitur in dispositionẽ iuris cõmunis: vt l. cõmodissimè. ff. de lib. & posthu. & l. si cũ dotẽ. in prin. ff. solu. mat. hinc est, ꝙ solennis Doct. do. Pau. de Mõte Pico, in sua elegãti repeti. §. Titia cũ nuberet. l. Titia cũ testamẽto. de leg. ij. in xx. q. dixit vnũ, quod alibi in terminis nõ legi. *quod si Iudæus fecit testamentũ, & relinquat vxorẽ suã dominã, massariã, & vsufructuariã, qđ cũ nõ sit decisum à lege Mosaica, quid importẽt talia verba, idcirco stabitur etiã inter Iudæos interpretationi factę per Bulga. de qua habetur in d. §. Titia. & in auth. hoc locũ. C. si mulier sec. nup. est verũ, ꝙ aliqui tenuerũt in omnibus casibus ipsorũ Iudęorum debere seruari ius cõe, nõ autẽ ipsum ius Mosaicũ: nisi specificè reperiatur prouisum circa personas ipsorũ adducẽtes id, quod no. Bal. post Iaco. de Raue. & Cyn. in l. ité in potestate. cũ sequẽ. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iur. volẽs, ꝙ illa iura, quæ dicunt patres habere filios in potestate, habẽt locum etiã in Iudæis: qa & ipsi habẽt filios in potesta te: vt etiã tenet glo. in c. Iudæorũ. xx viij. q. j. & Calde. in cõsi. iij. inci. an filij Iudæorũ. sub rubrica, de Iud. Cardi. in Cle. j. in fi. cõment. de Iudæ. Panor. in c. fi. de cõuers. infide. Alex. & Aret. in l. multũ interest. ff. de verb. obl. vbi repræhẽdunt Archidi. q aliter tenuit in c. q syncera. xlv. disti. ex quo infert Bal. vbi suprà, ꝙ quemadmodũ filijfamilias non possunt testari, vt l. filius familias. ff. de testa. & Institit. q bus nõ est permiss. fac. testamẽ. in princip. ita nec etiam filij Iudæorum: propterea dixit Alexand. in suo cõsi. lxxj. incipi. põderatis verbis. in iij. vol. ꝙ filij Iudęorũ sunt sui parẽtib⁹, sicut & Christiani. & Pau. de Ca. in cõsi. cccxcv. inci. ad primum videtur. in j. volu. nouorũ cõsiliorum secũdũ vltimã impressionẽ, dixit, *ꝙ Iudæi tenentur testari secundũ solẽnitatem iuris ciuilis, nõ autem secũdùm ritum eorum generaliter in materia proportionabili Christianis & Iudęis, ꝙ lex ciuilis sit cõis vtriusq;. ita tenet Gemi. in c. j. §. fi. i si. de vsur. in vj. Et multa alia similia adducunt. tamẽ cõis opi. videtur, vt primo loco est dictũ, de quo quidẽ passu, An ius cõmune debeat seruari in casibus Iudæorũ, an verò lex Mosaica, tãgitur in multis locis, sed præcipuè per Ioã. de Ana. in c. Iudæi. ei ij. de Iudæ. per Lauren. de Pala, in §. cæterũ. Insti. de legi. agna. suc. per do. Pau. de monte Pico, & Campetium in locis superius allegatis per Socyn. in suo cõsi. lxvij. computatis cõsilij Maria. quod inci. in præsenti cõsultatione visis statutis. in iiij. col. ver. circa tertiam dubitationẽ. & in cõs. lxx. inci. in præsenti cõsultatiõe vertitur dubitatio: nũquid valeat testamentum. per totum. & per Philip. Cor. in suo consi. clxxx. incipi. in hac cõsultatione videtur prima facie dicẽdũ. ver. sed addo, quòd etiam circumscripta l. in ij. volu. Tu autẽ Iudæe, qui commisisti aliquod delictũ propter qđ debes mori, vel alia pœna corporali puniri, vel ex forma statutorum, vel ex dispositione iuris communis, vel iuris Mosaici, quòd ius Mosaicũ in multis casib⁹ corporaliter punit, vt legitur

legitur Leui.c. xviij. & c.xxiiij.& similiter Exo.c.xxj.& xxij.si vis ipsam mertē, vel aliam pœnā corporalem euadere,cautela est, vt facias te Christianum:quia baptismus habet tātam efficaciam & tantam virtutem,quòd non solùm liberat hominē ab omni
a pœna spirituali quo ad deum verūa etiam ab omni corporali quo ad mūdum.ista est gloss.in capitu.sine pœnitentia.de consec.distinctio.iiij.& gloss.in capitul. quod autem. xxxij. quæstio.j.& gloss.xlix.disti.in prin. sentit gl.in c.ij.de consec.dist.iiij.& glo.j.dist.si quis viduam.& hāc partem, quòd nō solū pœna spiritualis quo ad deum,verùm etiam corporalis quo ád mundum tollatur per Baptismum,tenēt Calde.do. Ant.& latius Imo.&Fely.in c.de his. de accu. cum quibus etiā ibi videtur transire Ioan.de Ana. Et licet cōtrariam partem, scilicet, quod pœna corporalis nō tollatur per baptismū, sed tātum modò spiritualis,teneāt d. Abb.Maria.& Aret.in d.c.de his.de accusa.& Inn.Host.& do.Abb.in c. gaudem⁹. de diuor.& solēnis. Doct. & præceptor meus in canonibus.do. Philip. Decius in suo cōsi.cxxx.incip. ex facto proponitur,quod Iudęus.tamen primā opin.tenet Archid.l.distinct. in summa.& cōiter tenēt sacri Theologi, videlicet Sāctus Thomas ī iiij. distincti.iiij.quæst.ij.articu.j. & Sanctus Tho.in iij.par.suæ summę,quęstio.lxviij.artic.v.& quæstio.lxix.articu.ij.Sanc.Bona.in iiij.dist.iiij.articu.ij.Richardus in iiij.dist. iiij.art. ij.Pe.Aureol.in iiij.dist.iiij. quæst.j. art.ij.proposi j.Tho.de Argē.in iiij. dist.iiij.art.iij.in fi.Alex.de Ales,quęstio.xx.mebr.ij.art.j.Petr.de Thara. in iiij.dist.iiij.in iij.problemate,ar. ij.Et si diceres, ꝙ ipsi loquuntur de pœna temporali satisfactoria culpæ, exemplum in ieiunio, disciplinis,& similib⁹:quia dico, ꝙ imo loquūtur de pœna imponēda ab hominibus, vt Sanctus Tho. in iiij dist. iiij.q.ij. art.j.dum in fi.dicit,ꝙ principes isto casu piè faciunt indulgere pœnas.& Sanctus Tho.in iij .parte summæ.q. lxviij.art. v.dum dicit, ꝙ restituere malè ablata proximis,est satisfacere de iniurijs illatis: & cessare à peccato:quia hoc ipso ꝙ detinent aliena, est proximū lædere,proximū autē læsum non placare,est peccatum: & ideo peccatoribus baptizatis iniungēdum est,quòd satisfaciant proximis, sicut & quòd desinant à peccatis:nō autem est eis iniungendum, quòd pro peccatis præteritis aliquam pœnam patiantur. & hanc opinionem etiam tenet Archiepiscopus Florentinus in ij.parte suæ summæ,sub rubrica de baptis. Et ita aliàs fuit hic Paduæ obtentum in causa cuiusdā Iudæi, qui commiserat vnum enorme furtum, quo commisso fecit se Christianum.in qua causa pro & contra interuenerunt solenniores Doctores totius gymnasij, & vltimo loco fuit liberatus ab omni pœna corporali aduocantibus pro ipso clarissimis doctorib⁹,& patribus meis honorandis domino Christophore Alberico, d. Carolo Ruino,& do
2 mino Bertrutio Bagarotto. *Et not. alium mirabilem effectum ipsius baptismi: nam tu habes, quòd pater in vita sua non tenetur dare legitimam filio, licet dicatur in euangelio Lucæ, da mihi partem substātiæ,quæ mihi cotingit. de iure tamen

men pater nō tenet.tex.est principa
us in l.j.§.si impuberi.ff.de col.bo.
& ita determinat Bar.in authē.si qua
mulier.circa fi.de sacr.san.eccle.&
Bald.in l.quanquā.C.ad leg.falcid.
Bal.Ange.& reliqui omnes in l.lex
Cornelia.de vulg.& pup.Alb.de Ro
sa.in l.si lenones.C.de episc.audien.
Imò plus in casibus in quibus pater
inuitus cogitur emācipare filiū, qui
enumerantur per gloss. magistram,
in §.fi.Insti.quib.mod.ius pat.pote.
solui.in illis enim casibus non cogi
tur pater assignare aliquā legitimā
filio, vt singulariter voluit Bald.in l.
non potest.ff.de adop.ideo iniqua
sunt statuta, quæ cogūt patrē solue-
re legitimā pro delicto filij, secūdū
Cy.& Bal.in l.si qua pœna.ff.de his,
qui sunt sui, vel alieni iuris, & in l.si
filius.per illum tex.C.de bo.proscri
pti.& in d.l.lex Corne.vbi tamē vi-
dendi sunt moder.ff.de vulg.& pu-
pil.nam filius viuo patre nullum ius 1
habet etiam spe in legitima, secūdū
Cy.& Bar.in l.fi.ff.de libe.agno.re-
probata gl.in §.si verò non implēs.
in authē.de hær.& Falci.& vt tenet
Bar.in l.post emancipationē.in prin
ci.ff.de libe.leg.Bal.& Mode.in d.l.
lex Cornel.Sed si filius Iudæus fa-
cit se Christianum, potest viuēte pa
tre petere suam legitimā.ita notan-
ter dicunt Ioā.de Ana.& Felyn.in c.
Iudæi.el ij.de Iudæ.ꝑpptereà si filius
Iudęus vellet ad aliquem suum finē,
habere suam legitimā viuente pa-
tre, bonum remedium seu cautela
est, vt faciat se Christianum, & con-
sequetur intentionem suam.

2 Verum etiam. *Aduerte, quòd licet per baptismum fiat plena remissio, ut multa gl. uolūt iuris canonici, quæ hic allegantur etiam quo ad pœnam temporalem. & facit text. de consec. distin. 4. c. 1. in fi. ibi, quicquid ab homine &c. Sed quòd imò contra baptizatum formari possit processus, ut puniatur pro furto, & alijs delictis, facit quia sacramentum baptismi respicit animā, & tollit peccatum, quo ad deum, sed non liberat à pœna delicti. prout concludit Anto. de Bu. post gloss. in c. gaudemus. colum. iiij. de diuortijs. & idē post gl. sequuntur Abbas & Inno. Idē tenet Pet. de Perusio, in d. c. gaudemus. & Cardi. in Clem. prima. § . sanè. in xiiij. q. de usuris. & ita est communis opi. ut dicit d. Ioan. de Ana. in c. de his. de accusa.*

Cautela pro blasphemantibus deum & sanctos, ut euitent pœnam legis punientis blasphemias. XXV.

1 *Blasphemantium deum pœna est, abscisio capitis.*

POENA* blasphemantium deū, de iure cōmuni est abscisio capitis: vt in authēt.vt nō luxu.ho.contra naturā.per totū.& notat glo.vigesima secunda, quæstio.pri.si quis per capillum.& Ang.de Are.in trac. malefi.in verbo, verba contumeliosa & iniuriosa.versi.quæro quæ pœna erit contra istos sacrilegos.& talis pœna habet locum etiam, si taliter blasphemās blasphemaret de quadam sua cōsuetudine: vt volunt Cy.Bal.& Salyce.in l.iurisiurādi.C. de re.cre.& Bal.in l.ij.C.ad l.Iul.ma. licet hodie talis pœna sit cōmuniter diminuta per statuta Italiæ, vt etiam attestatur Bal.in d.l.iurisiurādi.quia in aliquibus locis imponitur pecuniaria: vt est in nostra ciuitate Brixiæ, & etiam hic Padue: in aliquibus

Pœna Blasphemus.

 alijs

alijs imponitur pœna linguæ, vt qua si per totã Alemaniã, vt mihi aliàs relatũ est, vbi etiã obseruat, & præcipuè in mulieribus, ꝙ ligant ad funẽ & proijciũtur in aliquod flumen, & posteà extrahũtur. & iterũ proijciũtur, & ita pluries fit, adeò ꝙ multoties moriũtur, & aliæ diuersæ pœnę imponũtur, prout statuentibus videtur. Modò qdã blasphemauit Deũ, vel suos sanctos, quo casu vigore statutorũ debet ei puta euelli lingua, vel aliqua alia magna pœna imponi, quo remedio poterit vti, vt nõ possit puniri pœna illius statuti punientis blasphemias. Dic ꝙ cautela est, vt inspiciat, an sit in ciuitate statutũ, vt reperitur in multis locis, disponẽs, ꝙ pro criminibus, de quibus qs habuerit pacẽ ab offenso, imponat talis pœna: & tũc videat an illa pœna sit minor illa, quæ imponit blasphe-
a mãtibus: & si sic, tũc a vadat ad confitẽdũ peccata sua, quia habita à sacerdote absolutione, & sic peccatorum remissione, intelligit fecisse pacẽ cũ Deo, qui per blasphemias principaliter offenditur: vt habet in d. aut. vt nõ luxu hom. cõtra naturã. & isto casu, iste nõ poterit puniri pœna statuti punientis blasphemãtes, sed gaudebit priuilegio alterius statuti puniẽtis delinquẽtes, q ab offenso pacẽ habuerint. ita singulariter cõsulẽdo tradit Bar. in suo cõsi. clxvij. inci. ꝙ minister fratru. de pœnitẽtia. quẽ referũt, & sequunt Pe. de Anch. & Ioan. de ana. in x. col. in c. fi. de maledi. & Fely. in c. de his. in ij. col. versi. iij. fallit. de accus. Et solẽnis Doct. & ꝑceptor meus in canonib⁹ do. Philip. Deci. in suo cõsi. cxxxvij. inci. & diligenter ꝓ tenui facultate mea. in ij. col. ver. & cũ in isto delicto principaliter deus offendatur. Et licet ista cautela prima fronte videat praua & malum in se continere, videlicet instruere istos sacrilegos blasphematores ad euadẽdũ pœnam blasphemię, ꝓpter quas blasphemias veniũt fames, terræmotus, & pestilentiæ, vt dicit Imperator in d. authen. vt non luxu contra natu. Tamẽ cõsiderans si ista cautela debet practicari, opus est, ꝙ cõmittatur illa bona operatio scilicet cõfessio peccatorũ ĩ qua cõsistit salus animarum nostrarũ: ideirco mihi visum fuit ipsam tradere.

a Tũc vadat. *Quæritur utrũ blasphemus possit absolui à proprio sacerdote. dicitur secundũ Panor. in c. statuimus. de maledicis. quòd non publicè blasphemans, sed ab episcopo. facit gl. in c. ij de pœnitẽ. & remiss. lib vj secus si occultè, quia secundum Hostiẽ. tunc non pertinet ad episcopum. Ego uerò intelligo, quòd est casus episcopi, quando blasphemia est peccatum non simpliciter, sed quando propter publicitatem defertur ad episcopum. unde dicit Gosfre. & Hosti. quòd quæ dicũtur in d. c. statuimus. de pœna temporali, uel pecuniaria, intelliguntur sedente iudice pro tribunali in iudicio autem animæ presbyter discretus molliendo rigorem, dispensare poterit rigorem ex causa circa pœnam spiritualem superiorem xxvj. q. vij. pœnitentibus & hoc secundùm Hostien.*

Cautela ad euadendum testem falsarium à pœna falsi. XXVI.

1 *Delicta impunita remanere nõ debet.*
2 *Probationes in criminibus, luce meridiana clariores esse debent.*

LICET cõdecens & honestum sit, * ꝙ delicta nõ remaneãt impuni-

pœnita, vt vulgata l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. & c. vt fame. cũ alijs vulgaribus, de sen. excõ. & licet similiter cõueniẽs sit, ꝙ prouincia purgetur malis hominib⁹, nõ distinguendo vndecunq; sint: vt l. iij. & l. congruit. ff. de offic. præsid. ad hoc, vt boni possint viuere inter malos: vt dicit tex. in c. nõ frustrà. xxiij. q. v. & gl. in c. ad reprimẽdã. de offi. ord. attamẽ cõsiderãs, ꝙ multoties homines nõ dolosè, sed inaduertenter delinquũt, & posito, ꝙ scienter & dolosè aliqñ delinquãt, tñ cõuersi ad pœnitentiã, fiũt erga deũ iustiores, exemplo Pet. vtl. di. fideli. animaduertẽsq; similiter, ꝙ quãuis proximus in nos peccet, nõ ad vindictã sumendã, sed ad veniã tribuẽdã, pni esse debem⁹: arg. c. nõ inferẽda. xxiij. q. iij. & exẽplo Christi, q. p iniuriãtibus ei orauit: vt habet in dominica passione. cuius Christi actio, nostra dicit instructio. c. vt nostrũ. vt ecclesiastica bñficia. & c. significasti. de elec. & c. qualiter & quãdo. el. ij. de accus. Propterea videamus, an si aliqs testis à solo notario examinatus deponat falsũ, & de falso accuset, & de falso suspicetur se posse reprobari. an sit dare cautelã, ꝙ posito, ꝙ de falso con- 2 uinceretur, ꝙ nihilomin⁹ ipsam pœnam falsitatis euadat. Dico ergo, ꝙ cautela est, ꝙ qñ contra dictũ testẽ de falsitate pceditur, talis testis dicat se aliter dixisse in sua depositione, quàm ꝙ notarius scripserit: formando dictũ suũ taliter, ꝙ nõ insit aliqua suspitio falsitatis: quia hoc modo dato, ꝙ posteà sua depositio de falso cõuincatur, attamẽ stãte respõsione, de qua suprà, nõ poterit tanquàm falsarius puniri, quia licet cõmunis opin. sit, ꝙ teste dicente se aliter dixisse, quàm qđ notari⁹ scripserit: potius stetur scripturæ quàm dicto ipsius testis, nisi notarius esset persona suspecta: vt no. Spe. in ti. de testi. §. j. versi. sed pone ecce iudex. & Inno. in c. cũ Ioã. eremita. in glo. tabellioni. de fid. instru. do. Ante. & do. Abb. in c. cũ dilecti. de accus. vbi etiã Ioã. de Ana. in iij. col. ver. no. ꝙ quãdo aliquis examinat. & Bal. in c. literas. de p̃sumpti. & Floria. in l. de ætate. ff. de proba. vbi dixit, ꝙ p istã quæstionẽ poteris implere bursam, nihilominus istud est verũ: & procedit quãtùm ad probandum in causa pecuniaria, sed quãdo pducit scriptura depositionis receptæ à soluto notario, ad hoc, vt testis puniat de falso, & ipse testis dicit se aliter dixisse, quàm ꝙ in actis cõtineat, tunc talis scriptura depositiõis nõ facit fidẽ, ꝙ testis dixerit id qđ in ipsa cõtinetur. istud fuit notabile dictũ Spe. in d. §. j. versi. sed pone ecce iudex. & in tit. de instr. edi. §. restat. ver. sed qd si vnus. vbi dixit, ꝙ oẽs Doct. Bononiẽses in sua priuata examinatione ita cõcordarũt, ꝙ nõ credat tabellioni cõtra testẽ, quãdo fuit accusatus: vt suprà * quia in criminib⁹ pbationes debent esse clariores luce meridiana: vt l. sciãt cũcti. C. de pb. canonizata. ij. q. viij. sciãt cũcti. qđ dictum approbãdo sequit Ro. dicens esse dictũ verũ & singulare, in l. j. §. fi. de verb. obli. sequit do. Abb. in c. ad audientiã. in j. col. ver. & facit iste tex. ad q. de præscrip. & in c. cũ causam, quæ inter Archiepiscopũ. in fi. de testi. vbi dicit istud dictũ Specu. esse multũ notãdũ. Ang. & Imo. ĩ l. j. §. si qs neget. ff. quemad. test. apet. Imo. in

mol.in Cle.j.de hæret.& ibi do.Car di.in §.fi.Saly.post Cy.in l.si qs decurio.versi.pone ꝙ testis.C.de fal. Alexã.cõsil.lxx.incip.viso processu inquisitionis.in j.col.versi.ij.respõdeo.in j.volu.& in consi.xlix.incip. visis processibus in causa inquisitionis formatæ.quasi per totum,in ij. volu.

Cautela ad euadendum à tortura, confessum extraiudicialiter se commisisse tale delictum. XXVII.

1 *Delictum si quis extraiudicialiter se commisisse dicat, an talis confessio plenè præiudicet, uel indicium ad torturam faciat.*

1 NAM* si quis extraiudicialiter cõfitetur se cõmisisse tale delictũ, communis opi.est, quòd talis cõfessio non plenè præiudicet ipsi cõfitenti:sed tantummodò contra eũ faciat indicium ad torturã: vt habetur per gl.& Bar.in l.capite quinto. ff.de adul.per Bar.in l.quoniã.ff.de his qui no.infa.per Bal.in l.ictus fustiũ.ff.eo.de his qui no.infa.p Ang. in l.j.ff.de cofes.per Do.de Ro.in sua decis.clxxx.inci.licet cõfessio extraiudicialis.in nouis.per do.Abb.& Io.de Ana.in ij.colũ.in c.de hoc.de simo.per Abb.in c.at si clerici.in iiij. col.versi.sed quia suprà facta est mẽtio.de iudi.& per eũdẽ in c.quàm sit graue.de exces.prela.& in c.si quis de gradu.de purg.cano.& per Ro. in cõsi.vij.incip.visis necessarijs in facto ꝓposito.quibus locis concluditur,ꝙ talis cõfessio extraiudicialis nõ facit plenã probationẽ contrà cõfitentẽ,sed bene indicium ad torturã. Tu autem, qui debes poni ad torturam, vigore cõfessionis extraiudicialiter factæ de aliquo delicto à te perpetrato, vt sæpissime cõtingit his, quibus fumat caput,& q summopere gloriantur cõmemorare ea, quæ fecerũt,& nõ fecerũt, si vis euadere ipsa tormẽta, cautela est, quòd antequàm ponaris ad torturã, reuoces ipsam cõfessionẽ: quia talis reuocatio, etiã nõ docto de aliquo errore, impedit ipsam torturã. ita singulariter dixit Bal.in l.vnica,in vlt.co. ver.itẽ dicit Inn.C.de cõfes.dicẽs,ꝙ aduocatus ipsius rei debet esse cautus, vt faciat reuocare ipsam cõfessionẽ, etiã aliter nõ docto de errore, qa hoc mõ impediet ipsam torturã quẽ refert & sequit do.Ias.dicẽs,nota perpetuò istud dictũ in practica,qa hoc mõ poteris euadere amicũ à tortura, in l.magistratib⁹, in ij.col.versi. ij.singulariter limita.ff.de iurisdom. iud.sequit Fely.in c.olim.in ij.colũ. ver.secundus, nisi reuocet.de rescri. & in d.c.at si clerici.in vj.col.ver.ij. restringe nisi confessus, de iudi.& in c.de hoc.circa prin.de Simi.

Cautela pro clerico declinanti iurisdictionem potestatis, ut euitet pœnam statuti punientis clericũ declinantẽ. XXVIII.

1 *Priuilegium fori, clericis cõcessum de iure diuino esse dicitur.*

2 *Litigare nolle aliud est, & aliud litigare non posse.*

3 *Iudex ecclesiasticus iudici laico inhibens, an partem citare debeat.*

PROVISUM reperitur multoties per statuta locorũ, quòd aliquis non possit sub pœna declinare forũ domini potestatis, etiam si esset clericus: quòd quidem statutum liceet quãtùm ad clericos indubitãter non valeat, iuxta ea, quę habẽtur in

aut.

aut.cassa & irrita.de sa.san.ecclesi.&
1 in c.nouerit.de sen.excom. *nā pri
uilegiū fori concessum clericis dicit
esse de iure diuino:vt xcvj.dist.si Im
perator.& no.do.Abb.in c.solitę.in
vj.no.de maio.& obe.& pulchrè Ol
dr.in consi.xxxiij.inci.an episcopus
posit declinare forū.& p cōsequēs
nō posset etiā per ipsum Papā tolli,
quia nec ipse pōt tollere ius diuinū,
vt xxv.quæst.prima,sunt quidā. quia
inferior nō potest tollere legē sui su
perioris:vt c.cùm inferior. de maio
ri.& obe.& clemē.ne Romani.de e-
lect.hinc est,ꝙ concludunt Domin.
de Rota.in sua decis.840.incipient.
vtrum valeat consuetudo Anglica.
in anti.ꝙ ex cōsuetudine quāquam
vetustissima non potest Rex Anglię
acquirere iurisdictionem in cleri-
cos,quia ius diuinū repugnat:nā gra
uiter in Deum præuaricat, qui hoc
modo iurisdictionē suā vsurpant: vt
xciij.distin.relatū, vnde talis cauere
debet ne à domino flagelletur, sicut
ille rex Osias,qui legitur lepra fuis-
se percussus,quia officiū sacerdotij
vsurpauerat:vt habetur lib.Parali. c.
xxvj.& transsumptiuè,ij.q. vj. §. sed
& notandū.Tamen quia iudices se-
culares aliquando de facto mandant
tales pœnas executioni,etiam cōtra
clericos, vt dicit Gemi. in c.si iudex
laicus.in princip.de sentent.excom.
in vj.& domi.Abba.in c.si diligenti.
in fi.de for.compe.propterea videa-
mus an sit dare cautelā,ꝙ licet cleri
cus declinet,tamē nō cadat in pœnā
prædicti statuti.Dico ergo,ꝙ caute-
la est,ꝙ clericus cōpareat corā iudi-
ce seculari,& nō declinet, sed dicat,
nō possum corā vobis respondere,
quia habeo decretalē, si diligēti. ex-
trà de for.cōpe.inhibentē & puniē-
tem clericū,litigantē corā iudice se
culari,aliàs libēter respondere:quia
hoc modo euitabit pœnā statuti. ita
originaliter voluit Iacob.But. in au
thē.statuimus.de episc.& cle.cū quo
transit Pet.de Ancha.in c.seculari.in
vlti.no.de fo.compe.in vj.& quē se-
quitur Alberi.de Rosa.in suo opere
Statuto.in quarta part.quæst.lxxv.in
fin.incipient.existēte potestate. vbi
dicit,ꝙ Iac.But.dicebat in d.authen.
statuimus,ꝙ cùm istud statutū esset
Bononiæ,cōsulebatur clericis,ꝙ ita
deberēt facere.& licet Io.de Ligna.
in d.c.si diligenti.quē sequūtur Ant.
de But.& do.Abb.in fi. dicat, ꝙ ista
cautela fortè nō ꝓdesset,cū effectua
liter declinet,quia nō refert an ali-
quid fiat verbo,vel facto:vt c.ex par
te.el ij.de appellat. quia ad hoc re-
spondet Bal.in d.aut.statuimus.& Al
2 ber.in loco superius allegato, *ꝙ a-
liud est nolle litigare, & aliud non
posse litigare.allegant l.ab admini-
stratione.C.de lega.& l. cū filius. §.
non videtur.de leg. ij. quæ optimè
probant. Secunda cautela est.ꝙ cle
ricus cōpareat in habitu & tonsura,
& dicat,offero me paratū corā vo-
bis litigare,dūmodò possim.ita vo-
lūt Ange.& Imo.in l.iiij.ff.de acqui.
hære.Bal.in d.aut.statuimus.versi.se
cus tamen.& idē Bal.in l.filius.versi.
tunc etiā quidā declinant.ff. de his,
qui sunt sui,vel alie.iur. dicēs, quòd
clericus cōparendo in habitu & ton
sura,non dicitur forū declinare, sed
forū declinat eū,& sic ista est decli-
natio passiua,& non actiua: quia lex
est illa,quæ declinat.quod est bene
notandū secundū eū,subiungens, ꝙ
similis intelligēdi figura habetur in

gloss.

glo.l.qui indignus.ff.de senato.adde tu similiter ad hoc bonũ tex.in c. fi.de vita & hone.cle. Tertia cautela est,& ista est tutior, ꝙ clericus nõ declinet,sed faciat vt iudex ecclesiasticus cũ suis inhibitionibus ratione sui interesse,eum reuocet, sicut dicimus in domino feudi,respectu vasalli:vt cap.ex transmissa.de iudi. istam cautelã tradit Bart.in l. pe. §.ad crimen.in iij.colũna,versic.item oppo. de l. Lucius.ff.de public.iudi.& ĩ l. secund.C.de accusat.quem sequitur dom.Abb.in dict.c.si diligenti.in fi. & do.Ant.in c. veniens.de accu.Bal. in aut. statuimus. vbi dicit, ꝙ istud est menti tenẽdũ,& ꝙ ita vidit practicari in palatijs,quia nõ est in potestate clerici obuiare,ꝙ episcop⁹ officio suo eum nõ aduocet:per not. in c.si iudex laicũ.de sen.excõ.in vj. & hanc cautelã similiter docet Gemi. nihil allegans in d.c.si iudex laicus. in princ.dicens,nota practicã euadẽdi pœnam statutorũ,quæ sunt in ciuitatibus Italiæ, imponentiũ pœnã declinantibus iurisdictionẽ iudicis laici:quæ statuta quandoq; de facto extendũtur ad clericos.Nam practica est,ne ipse clericus declinet, sed 3 iudex ecclesiasticus ex officio eũ repetat,quod potest:nam aliud est,clericũ opponere incompetentiã iudicis laici,& aliud,ꝙ ipse clericus repetatur à iudice ecclesiastico.sequitur do.Ias.vbi Alex.diffusè loquitur in l.ab administratione. C. de lega. subiungens ibi d.Ias.vnũ,de quo facit magnũ festum,ꝙ licet aliàs habeamus,ꝙ quãdo episcopus, vel iudex ecclesiasticus inhibet iudici seculari,ꝙ talis inhibitio non valeat, nisi parte citata:vt cõsulendo tenuit Pet. de Anch.in consi.mihi cxxxiiij.inci. casus talis est post pręceptũ factũ.& Lau.de Rodol.in suo tract. de vsur. q.cxxxj.Are.in cõsi.xx.incip.in quęstione & causa Bernabæ inquisiti. in pe col.ver.circa secundũ.& Alex. in cõsi.ix.incip.præstãtißime Doct. in iiij.vol.& Alex.in l.iiij.§.condẽnatum.vbi dixit hanc esse cõmunẽ opi.ff.de re iudi.cum cõcord.de quibus per dom.Ias.in l.nec quicquam. §.vbi decretũ.in vij.colũ.versi. viij. fallit.ff.de off.procons.& lega.tamẽ stante statuto,de quo suprà punienti clericũ declinantẽ,si iudex ecclesiasticus officio suo inhibebit iudici seculari,ne cognoscat in causa talis clerici,sed eã remittat ad se cognoscendã & terminãdã,non erit necesse citare partẽ in huiusmodi inhibitione mittenda.allegat ita notabiliter tenere Bal. vbi ita ĩ effectu tenẽt post Archi.in loco ꝑ eũ allega.in l. presbyteri.in ij.colũ.versi. ij. quæro hîc.C.de episc.& cleri.& licet dom. Ias.extollat multũ istud dictũ, tamẽ aliàs haberẽ ipsum pro claro, dato, ꝙ nõ esset autoritas Arch.& Bal. de qua suprà.& hoc per illã distinctionẽ,quæ fit in isto passu, *an iudex ecclesiasticus inhibens iudici laico, debeat citare partẽ. Nã cõmuniter cõcluditur,ꝙ aut inhibet ad instantiã partis,& tũc debet requirere aliã partẽ. aut inhibet ex suo officio, vt in casu nostro,& tũc secus:prout cõsulẽdo tenet Fede.de Sen.in suo cõsi.ccc.incipi.factum tale est,debitor promisit.& latè Laurent. de Rodol. in loco superius allega.Doctor.in c. tuã.de or.cogni.sentit expreßè Alexan.in præallega.cõsi.ix.incipi.præstantißime Doct. in iiij. volumi. & in

in cõſi.xcj.inci.viſis actis mihi trãſmiſsis.in iij.col.verſi.iij.moueor. in ij.vol.propterea dixit Innoc.in c. ad aures. de temp. ordi. ꝙ vani capitis eſſet, qui diceret prælatũ non poſſe præcipere ſine cauſæ cognitione, & maximè de his, quæ pertinent ad officiũ ſuũ: allegat vij. q.j. quia frater.

Cautela pro impetrante priuilegium exemptionis pro ſe, & deſcendẽtibus ſuis, ut tale priuilegiũ circa perſonas ſit amplum. XXIX.

1 *Princeps an ſi alicui immunitatem & exemptionem pro ſe, & deſcendẽtibus ſuis, tam maſculis, quam fœminis conceſſerit, talis immunitas etiam ad filias maritatas extendatur.*

2 *Iura ſanguinis, nullo ciuili iure dirimi poßunt.*

3 *Mulier innupta de agnatione, & ſui patris familia dicitur.*

4 *Statutum ſi diſpoſuerit, quòd forenſis non poßit acquirere bona immobilia in ciuitate, nec diſtrictu, an tali ſtatuto non obſtante, filia extra territorium maritata, bona immobilia acquirere poterit.*

DVM Venetijs vna vice prandere cũ magnifico & equite aurato, domino Paulo Triuiſano quondam noſtro poteſtate Brixiæ, cuius anima nunc requieſcat in pace: interrogauit me, dicens: *an ſi princeps concedat alicui immunitatẽ, & exemptionem pro ſe & deſcẽdentibus ſuis, tã maſculis quàm fœminis: nunquid talis immunitas extendatur etiam ad filias maritatas. Reſpõdi, ꝙ iſtam quæſtionem non memineram vidiſſe in terminis: ſed tamen ꝙ loquendo ab improuiſo abſque reuolutione chartarũ, tenebã duplici ratione, ꝙ ſub tali priuilegio immunitatis includantur etiã filiæ maritatæ. Prima, quia priuilegiũ principis dicitur beneficiũ ipſius principis, vt declarat Bart.in l.j.in j.col.ff.de conſtit.prin. ꝙ beneficiũ principis latiſſimè eſt interpretandũ, quãdo tractatur de dãno tantũmodo ipſius principis, vt in caſu noſtro, vt d.l.j.de cõſtitut.princ.& c.cũ dilecti.cũ ibi no. de donat. Cũ ergo in priuilegio dicatur pro ſe, & deſcẽdentibus ſuis, tã maſculis quàm fœminis, qđ verbum fœminis eſt aptũ cõprehendere etiã maritatas: ſequitur dicendũ, ꝙ iſte intellectus, vt cõprehendat etiã maritatas, debet ſumi. Secundã rationẽ dicebã eſſe, qa licet matrimoniũ trahat mulierẽ ad originẽ viri, vt l.mulieres.C.de incol.lib.x.& vt no.Bal. in rub.ff.ſol.ma.circa prin. & in l.ij. in fi.C.de iuriſd.omn.iud.& ſimiliter p ipſum matrimoniũ mulier ſequatur forũ viri: vt l.ea quę deſpõſata.ij.ff.ad muni.& l.exigere dotẽ. ff. de iud.& l.cũ quędam puella. cũ ibi no.ff.de iuriſd.om.iud. Tamẽ propter hoc nõ ſeqtur, quominus nõ dicatur, & ſit de deſcẽdẽtibus: 2 *qa iura ſanguinis nullo iure ciuili dirimi poſſunt: vt l.iura ſanguinis.ff. de re. iur.& l.ius agnatiõis.ff.de pa.mulier enim p matrimoniũ trãſit in poteſtatẽ mariti quoad tria, ſcilicet, quoad reſidẽtiam, quoad operas, & quoad debitũ carnis: in reliquis remanet in poteſtate patris, vt dicit Bart.in l. ſi vxorẽ.poſt gl.ibi.C.de cond. inſer. de quo etiã aliquid per eundẽ Bald. in l.j.C.de bonis, quæ lib. & etiã per Bar.& melius per Pau.de Caſt. in l. rei iud. §.ſocero.ff. ſol.ma. 3 *Nam mulier licet ſit nupta, nihilominꝰ dicitur

cit de agnatiōe & familia sui patris, ꝑut no. Bal. Pau. de Ca. d. Ias. & Phil. Cor. in l. volūtas. ꝑ tex. ibi. C. de fidei cō. & Socy. in suo cōsi. ccxxvij. incip. ꝑsens cōsultatio pulchra est, & subtilis. in vij. col. versi. circa secūdā questionē videbatur cōcludendū, & idē Socy. in cōsi. xl. inter cōsilia Fran. de Cur. incip. cū in præsentiarū de interpretāda. in ij. col. versi. itē est vna de successionib⁹ ab intestato. imò qđ est plus, fœmina per matrimoniū nō solū nō ꝑdit agnationē & familiā pa-
4 tris, verū etiā nō ꝑdit ciuilitatē: *idcirco stāte statuto, ꝙ forēsis nō possit acqrere bona immobilia in ciuitate, nec districtu, tñ tali statuto nō obstante, filia extra territoriū maritata poterit acqrere bona immobilia: qa ꝑ ipsum matrimoniū nō desinit esse ciuis suæ ciuitatis, & nō iudicaī persona forensis: vt notabiliter determinat Bar. in l. ū. §. pen. ff. ad municipa. & Pau. de Cast. in d. l. rei iudicatæ. §. socero. ff. solu. mat. & Fely. in ca. j. de sponsa. & Ale. in consi. xx. incip. viso processu causæ vertētis inter Catherinā. in fi. in ij. vol. nisi tale statutū requireret aliquā actualitatē facti, puta ꝙ diceret, ꝙ nullus forensis possit acqrere bona immobilia, nisi in ciuitate sustineat onera & factiones: quia tunc tale statutū bene excluderet filiā extra territoriū nuptā. & solenniter cōsuluit do. Card. in consil. cxxxv. incip. Titius ciuis Feltrensis. per totū, & sic dicebā per istas duas rationes succinctè ei adductas, priuilegiū, de quo suprà, includere etiā filias maritatas. Tūc sua magnificētia dixit, ꝙ libenter sciuisset, qd vellet dispositio legū nostrarū, quia tunc de facto ista quæstio pendebat corā serenissimo domino, ī causa cuiusdā de Polesino: cū postea fuit reuersus Paduā, inueni istā quæstionē in terminis ponere Bar. in l. quoties. C. de priuileg. scho. lib. xij. vbi notabiliter dicit, ꝙ tale priuilegiū cōcessum alicui pro se, & descendentibus suis, tā masculis, quàm fœminis, ꝙ ita demum fœminæ gaudent tali priuilegio, si sunt virgines, aut viduæ: secus autē si sunt maritatæ: quia ipse mutant statū, & sequūtur forū viri. quā opin. tenent etiā ibi in d. l. quoties. Angelus, & Ioan. de Plate. & licet istud dic. Bart. reprobet Alexand. in l. cū quædam puella. ff. de iurisdict. omn. iudic. & Felyn. in cap. sup eo. el ij. de testib. & Maria. in quodam suo consil. incip. Reuerendus domi. B. Rouerella. de quo meminit Fely. in loco inferius allegando, tamen opinionem Bartol. tenent Rom. & do. Iason in d. l. cùm quædam puella. & Ro. in l. j. in fin. princ. ff. de constitu. princ. Fely. in cap. nouit. circa prin. versic. fortius dixit Bartol. de iudic. Laurent. de Palat. in §. cæterum. Institut. de legit. agna. suc. in xlix. col. ū. versic. & adde quòd si concederet, & Georg. Nat. in repetit. cap. quamuis. in vlti. col. versic. xxj. quæro. de pact. lib. vj. & Brixiensis in suo repertor. in verbo, posteri. vbi dixit illud dictum Bald. esse multùm singulare, & quod ita fuit de facto obtentum. Sis ergo cautus qui impetras priuilegium pro te & descendentibus tuis, tam masculis, quàm fœminis, si vis quòd tale priuilegium extendatur ad fœminas etiam maritatas, quòd in priuilegio istud facias specificare, aliàs ipsas maritatas non compræhenderet.

Caute

Cautela ad illaqueandum donãtem causa mortis, ut non possit ipsam donationem reuocare. XXX.

1 *Donatio causa mortis, quandocunque per donantem ex pœnitentia reuocari potest.*

2 *Iuramentum, quòd sine interitu salutis æternæ seruari potest, seruandũ est.*

3 *Reuocabilia quæ ex pœnitentia sunt, si iuramentum interueniat irreuocabilia sunt.*

4 *Cõtractibus innominatis respectiuis, regulariter pœnitentia admittitur.*

1 SCITVR * vulgò, quòd donatio causa mortis, potest quandocunque per donantem ex pœnitentia reuocari: vt l. quæ mortis. & l. senatus. §. sed mortis causa. & l. Seia. ff. de donat. causa mort. & Instit. de donatio. in prin. & illa dicitur donatio causa mortis, in qua sit facta mentio mortis: vt notat gloss. & Barto. in l. Seia. ff. de dote prælega. & no. Bar. & Bal. in l. fin. C. de pact. Alex. in l. stipulatio hoc modo cõcepta. in v. col. ver. inquantùm tñ dixi. de verbo. obliga. Bart. Bal. Imol. Alexan. & communiter Doct. in l. quæ dotis. ff. solut. mat. secus autem in donatione inter viuos, quia ipsa ex pœnitẽtia reuocari non põt. vt l. possesionem. & l. fina. C. de reuo. dona. & cap. fin. extrà eo. nam donatio inter viuos semel perfecta, etiã prætextu Imperialis rescripti non reuocatur: vt dicit tex. in l. si dona. C. de reuoca. dona. & similiter donatio semel perfecta, conditionalis fieri nõ potest: vt l. perfecta. C. de donat. quæ sub modo. Tu autem, cui vult fieri aliqua donatio causa mortis, si vis taliter negotiari, quòd talis donatio per donantem non possit reuocari, cautela est, quòd facias, vt notarius instrumento apponat illa verba, quæ p notarios multoties apponi solent, scilicet promittẽs dictus donator omnia, & singula supra scripta attendere, obseruare, & in aliquo non contrauenire: quia per talia verba donatio causa mortis, quæ de natura sua est reuocabilis, efficit irreuocabilis: nam quando in donatione causa mortis, facta est promissio de eam non reuocando, tunc assumit naturam donationis inter viuos, & donatio inter viuos appellat. iste est casus in l. si alienam. in fi. & i l. vbi ita donatur. & ibi not. Barto. ff. de dona. cau. mortis. not. gl. in l. sed interim. in prin. in glo. magna. ff. de dona. inter vir. & vxor. Bal. in l. ij. C. de iur. dot. Aret. in consil. xlj. inci. diligenter & maturè pẽsata consultatione. in secũda columna, versiculo, quinimò. etiam si non esset appositum verbum, & in terminis quæstionis superius formatæ, licet ille donauerit causa mortis, ꝙ tamen per illa verba, de quibus suprà, censeatur donatio inter viuos. ita consulendo tenuit Pau. de Castr. in suo consil. mihi xcviij. incip. notãdum est primò. & in consilio sequen. inci. in ista donatione fuit actum. & in consil. cj. incip. notãdũ est, ꝙ præfatum statutũ. in ij. col. versic. quantùm verò ad secundùm. & licet cõtrariã partem, ꝙ per illa verba, de quibus suprà, censeatur donatio causa mortis, & sic ꝙ possit reuocari, tenuerit glo. in d. l. si alienam. in verbo, accepit. ff. de don. causa mort. & Bal. vbi arguit ad partes in l. cùm quis. ff. de condi. ob causam. & Alexan. in l. quæ dotis. in iiij. colum. versi. sed iuxta hoc cadit du-

bitatio multùm probabilis.ff. solut. matri.& Ange.in consi.ccliiij.incip. domi.Ant.de Florentia. & eam etiã videatur sentire Bald.in consil. cvij. incip.Laurent.fuit confessus.in prima parte.& Philip.Cor. in cõsi.cxxvj.incip.licet in hac cõsultatione videatur prima fronte dicendum. per totum,in primo volu. Tamẽ primã opi. ꝙ per illa verba, de qbus suprà, censeatur donatio inter viuos, & sic non possit reuocari, tenuit consulendo Ange.sibimet contrarius in cõsi. cxcix.incip.visis prædictis instrumẽtis.in vj.col.ver.ex hoc sequitur decisio.& Alex. similiter sibi cõtrarius in cõsi.xiiij.inci.circa primũ dubiũ, quo quæritur.in j.col.vers.prædicta etiã materia.in j.vol.quam opi. etiã sentit expressè Bar.in l.fin.in iij.col. ver.& primò examinemus,an sit donatio causa mortis.C. de pa. & clarè Socy.in cõsi.ccxxij.inc.multũ elegãter:& similiter in j.col.versi.adduco etiã in proposito. & eã similiter ĩtrepidè tenet d.Ia.dicẽs, ꝙ si casus accideret,ꝙ ita cõsuleret,in l.nõ omnis. in j.col.ver.sed hic offerẽ quotidianum & vtile dubiũ.ff.si cer.pe.subiũgens,istã conclusionẽ putarẽ multò fortius esse verissimam,si vltra dicta verba iuramentũ interuenisset: ꝓut etiã tenuit Pau.de Cast.in preal.cõs. cj.inci.notandũ est, quod præfatum statutũ.prope fi.& Are.ĩ cõsil.lxxiiij. inci. diligẽter & maturè ponderatis his in ij.col.vers.prima ratio fundaẽ in iuramẽto.allegãs c.ij.ĩ verbo,cõtrauenire.de iureiur.in vj.vt etiã tenuit Soc.ĩ cõsi.liij.cõputatis cõsilijs Maria.patris sui,qđ incipit,in p̃senti cõsultatione ex themate p̃misso, ĩ ij. col.ver.& p̃dicta sufficerẽt. Quę opinio proculdubio est tenẽda, ꝙ si in donatiõe causa mortis sint apposita verba,de quibus suprà, & insuper ipsum iuramẽtum,ꝙ talis donatio sit irreuocabilis. Primò ꝑ illã regulam 2 tritã in iure,* ꝙ omne iuramentũ qđ põt seruari sine interitu salutis æternæ,seruãdũ est, vt habetur in c. cùm cõtingat.de iureiur.& in c. licet mulieres.eo.tit.lib.vj.& in c.quãuis.de pa.eo.lib.vj. Sed si promitto cũ iuramento donationẽ causa mortis non reuocare,seu cõtrauenire, quod tantũ importat,quia qui reuocat actum, cõtrauenit ipsi actui.vt patet ad sensum:certè tale iuramentũ põt seruari sine interitu salutis æternæ: ergo 3 seruandũ.Secũdo & fortiter,* quia videmus,ꝙ ea, quæ de natura sua ex pœnitentia sunt reuocabilia, si iuramentũ interueniat, fiunt irreuocabilia:nam si quis fecit pactũ de prorogãda iurisdi.sui iudicis, & sic litigare corã iudice non suo, tamen non obstante pacto, ante litẽ contestatã põt pœnitere:vt l. si cõuenerit. cum ibi no.ff.de iurisdi.om.iu.& c.j.secũdũ cõmunẽ intellectũ, extrà de iud. sed si vltra pactũ interpositum fuerit iuramentũ; tũc etiã ante litẽ cõtestatã non est locus pœnitẽtiæ:ita tenẽt Ang.Ful.Paul.de Cast.Alex.& d.Ias. in d.l.si conuenerit.Imo.in d.c.j. de iud.& ibi Fely.in iiij.col.ver.iij.fallit.Ant.Corse.in rep.ru. extrà de iureiu.in xvj.priuileg iuramẽti.Pet.de Anch.in cõsi.mihi cxcij.inci. in auxiliũ veritatis.in ij.col. vbi dixit istud esse nouũ,ad intellectũ d.l.si conuenerit.& ista est cõmunis,qcqđ dixerint Ant.de But.& d.Ab.in vij.col.in d.c.j.de iud.Secũdò,ꝙ ea, q̃ de natura sua sunt ex pœnitentia reuocabilia,

sia, p iuramentũ efficiant irreuocabilia, probat:* nam in cōtractibus innominatis respectiuis, regulariter re integra admittitur pœnitentia: vt not. in l. si pecuniam. ff. de condi. ob. causam. & p gl. & Doct. in l. iurisgentium. in prin. ff. de pact. sed si aliquis fecit contractũ innominatũ, in quo interuenerit iuramentũ, tunc nō est locus pœnitentiæ. ista est gl. in d. l. si pecuniam. in verbo, necesse habeas. quam ad hoc singularē reputat Bal. in c. quæ in ecclesiarũ. in vij. colũ. de consti. & Imo. in l. ij. §. sed & si quis. ff. de dona. d. Ias. in d. l. si pecuniã. in iij. col. ver. vndecimò limita. & in penult. col. ver. ij. collige ex hac glo. & vt tenet Barb. in c. iurauit. in xv. col. ver. itē dicit hîc Bal. de prob. allegãs ita similiter tenere Saly. in d. l. si pecuniam. tenet Ant. Corset. in præall. repe. rub. extrà de iureiurã. in ij. priuilegio iuramenti. Stabit ergo firma conclusio, q̃ si in instrumento dona. causa mor. fuerint apposita illa verba, de quibus suprà, & multò fortiꝰ, si iuramentũ interueniet, q̃ donatio causa mortis, non poterit per donantem ex pœnitentia reuocari. Secũda cautela & occultissima est, vt facias, q̃ per notarium in instrumento donationis, fiat mentio hæredũ donatarij, videlicet, talis persona donauit talem rem Sempronio pro se, & hæredibus suis. nã isto casu, qñ in donatione causa mortis est facta mētio hæredum donatarij, talis donatio cēsetur donatio inter viuos, non autē causa mortis: & ratio est, quia dona- 1 tio inter viuos bene trãsmittitur ad hæredes, secus autem in donatione causa mortis: quia illa non transmittitur, si contingat donatarium mori ante ipsum donatorē: vnde cùm in ipsa donatione sit facta mētio hæredum, donatio in dubio censetur donatio inter viuos. ita singulariter tenet Bal. in l. ij. in ij. col. versicu. quid enim, si iste filiꝰ stipularetur pro se, & heredibꝰ suis. C. de iure do. & ibi etiã Saly. versi. sed tunc insurgit dubiũ. tenet d. Ias. in d. l. non omnis. in iiij. col. versic. ij. infero. ff. si cer. pet. Alexã. in præalle. consi. xiiij. inci. circa primum dubiũ, quo quæritur. in ij. col. ver. postremò etiã ex alio colligitur. in primo vol. Aret. in d. cõsi. xxiiij. incip. diligenter & maturè pōderatis his. in ij. col. ver. iij. moueor, quia notarius. & d. Lancellot. Deciꝰ in l. quæ dotis. in v. col. ff. solut. mat. Si vis ergo taliter facere, q̃ donatio causa mortis non possit ea pœnitentia reuocari, & q̃ donator nō aduertat, nisi esset persona in iure perita, non tradas obliuioni prædictas cautelas, & specialiter secundam. Quomodo antem concipiatur donatio causa mortis, & quæ sit eius forma, ponit Specul. in titul. de dona.

Cautela ad liberandum iudicē, ut nō fecerit litem suam, quãdo iudicauit contra communē opinionē doctorũ. XXXI.

1 *Iudex in iudicando, secundum communem opinionem iudicare debet.*

2 *Opinio communis dicitur, quã plures grauioresq; amplectuntur.*

3 *Iudex iud. cãs secundùm opinionē magistri sui, licet mala sit, non facit litem suam nisi magister sit una uacheta.*

MANIFESTVM* est, quòd iudex in iudicando, debet iudicare secundùm communem opinio. Doct. vt no. Io. And. & communiter Doct. in cap. primo, de consti. Barto. & alij,

& alij, in l.fin.C. de pœna iudic. qui ma.iudi.Bald.in l.j.per text.ibi.ff.de quæstor. & in l.j.ff.de sena.d. Ant.in c.nouimus.per text.ibi, de verb. sig. cũ infinitis cõcor. aliàs si iudex iudicat contra cõmunem opi.facit litem suã: vt not.Bart. & Ang.in d.l.fi.C.de pœna iudi.qui ma.iudi. Bart. & Ale. ibi in fi.in l.prolatis.ff.de re iudi.Ange.de Are.in §.j.Insti.de obl.quę ex quasi delict.nã p imperitiam præsumitur iudicare, q adhereret singulari opinioni relicta cõmuni, vt dixit Bal.in rub.C.de pœ.iudi.q malè iudi.& Alexan.in cons.xcv.incip. visis processibus.in iij.col.in ij.volum.& Francis.de Cur.in consi.xlix.inc.memoriæ recolẽdæ dux Mediolani ter
2 tius.in xxx.col.circa medium.* & illa dicitur cõmunis opi.quam plures grauioresq; amplectũtur: vt dicit d. Abb.in c.prudẽtiam.in prin.in j.col. de offic.deleg. & Alexan. in consil. vij.incip. videret prima fronte dicẽdum.in iij.col.in iiij.vol.& est bonus tex.in c. in canonicis scripturis. xix.dist.nã facilius inuenitur, quod à pluribus sapientibus quæritur: vt c.de quibus.xx.disti. & similiter per ampliores hoĩes perfectissima veritas reuelatur: vt l.pe.C.de fideicom. Modò quidã iudex iudicauit cõtra cõmunẽ opinionẽ Doc. quo casu fecit litem suã, & sic tenet parti ad interesse, quomodo faciet ad euitandum, ꝙ non fecerit litem suã? Dic ꝙ cautela est, vt discurrat cũ mente, vel aliqua bona via videat se informare, an si tpe, quo studebat in studijs publicis, intrabat sub aliquo doctore, qui teneret illã opinionẽ: qa hoc
3 probato, nõ tenebit parti ad interesse:* nã a iudex iudicãs secundũ opinẽ sui magistri, licet talis opi. sit mala, nõ facit litẽ suã. ita pulchrè dixit dominus Abb. in c.j.in vj.col. versi. sed vide notabile d.Oldr. de postu. præla.dicens istud fuisse dict.Oldr. in l.quæsitum. §.j.ff.de fun. instruc. quod dictum refert, & sequitur solẽnis doct.Vincẽ.Paleott⁹, quẽ habeo ad pœnã.in l.j.in v.char.versic.adde ꝙ iudex.ff.si cer.pe.dicẽs, ꝙ per istã doctrinam semel euasit in practica quẽdam iudicem à syndicatu. & hãc opin. similiter tenet Fel.in c.j.in vlti.col.versic.v.no.ꝙ iudex.de consti tu.& Barba.in sua repet.rubri.extrà de fid.instru.in vij.char.versi. & per illum tex.dicit ibi Nicol.de Neapo. & do.Amad.de Castel.in suo tracta. syndica.in verbo.item in eo, ꝙ plures innocentes condemnauerũt, & plures nocentes absoluerunt.versic. & idẽ si iudicat contra communem opin.tenet Barto.Bolo.in sua amœna repe.aut.habita.C.ne fil. pro pat. in xxv.col.versicu.similiter qui tulit sentẽtiam. vbi dicit hoc procedere, & esse verũ, si ille magister erat homo doctus & solennis, secus autẽ si erat vna vachetta, dicens ista fore verba Bald. in l.filium quem habebat.C.famil.erciscund.& est de hoc bona gl.in c.cum beatissimus.xxiiij. quæstione prima.

a Nã iudex. *Dic, ꝙ nõ est tuta cautela ista, cũ iudex sequi teneatur cõmunẽ opi.non autẽ singularem opi. unius doctoris. & præsumitur per imperitiã iudicare, qui inhæret singulari opinioni unius doctoris, relicta opinione cõ.uis de signãter per d.Alex. de Imo.in cõsi. suo xxxiiij.in ultimis uerbis.in j.uolu.*

Cautela pro notarijs, ad implendam sibi bursam. XXXII.

Testator,

1 *Testator si relinquat alieni usumfructum alicuius fundi; & postea in bonis suis alium hæredem suum pleno iure faciat, ipse hæres concurrit ad ipsum usumfructum legatum, unà cum legatario: & sic dimidiam habebit.*

2 *Verbum pleno iure, in dispositione positum, importat non solùm dominium, uerùm etiam usumfructum.*

3 *Dictio alius, alia, aliud, de natura sua includit diuersa à specificatis.*

4 *Mortis omne genus potius pati debemus, quàm mortaliter peccare.*

QVOTIDIE conficiuntur te-
stamenta, in quibus testatores
relinquunt vsum fructũ alicuius par
tis suorum bonorũ alicui personæ, 1
aliam verò personam faciunt suum
hæredem vniuersalem: & istud præ-
sertim contingit istis, qui moriũtur,
non relictis liberis: quia tunc relin-
quunt vxoribus suis vsumfructũ ma
ioris partis suorũ bonorũ, ipsis stan-
tibus castis & honestis, & absque ma 2
rito, & dotes suas non petentibus,
quo casu certũ est, quòd stante dispo
sitione testatoris, hæres non potest
se impedire in illo vsufructu legato,
vsq; quo viuit ipse vsufructuarius, si
ue bona sint mobilia siue imobilia:
vt in §. vsufru. Inst. de vsu. Tu autẽ ta
bellio, q rogatꝰ es cõficere tale testa
mẽtũ, in quo aliquis forsitã tuus ami
cus instituitur hæres vniuersalis, &
alicui alteri personæ relinquitur v-
susfructus aliquorũ bonorum, si vis
taliter negotiari, quòd non obstãte
dispositione testatoris, hæres vni-
uersalis habeat, si non totum illum
vsumfructum legatum, saltem ha-
beat dimidiam, etiam viuente ipso
vsufructuario, & quòd testator non
aduertat, cautela est, quòd quando
vltimo loco scribis institutionẽ hæ-
redis, quòd ipsam conficias per hæc
verba, In omnibus autem bonis suis
mobilibus & immobilibus, iuribus,
& actionibus instituit pleno iure Sẽ
pronium suum hæredem vniuersa-
lem, &c. nam isto casu, per illud ver-
bum pleno iure, positum in institu-
tione, hæres concurret ad ipsum v-
sumfru. legatũ simul cũ legatario: &
sic habebit dimidiam. Ista fuit pere-
grina, & admiranda decisio Alexan.
in suo cõs. lvj. inci. perlectis verbis te
stamẽti. in ver. videretꝰ prima cõside
ratione dicendum. & in ver. vnde cũ
in testa. in iij. vol. volens notabiliter,
*quòd si testator relinquat vsumfru-
ctũ alicuius fundi, & posteà in bonis
suis faciat aliũ hæredẽ suũ pleno iu
re, ꝙ isto casu ipse hæres concurret
ad ipsum vsumfructũ legatũ, vnà cũ
legatario: & sic habebit dimidiã. Et
ratio istius singularis decisionis est,
*quia verbũ, pleno iure, positum in
dispositione, importat non solũ do-
minium, verũ etiam vsumfructũ: vt
est tex. in l. fœminæ. §. illud. C. de se
cund. nup. quem ibi ad hoc dixit me
liorem de iure Bal. & dicẽs, quòd su
per hoc fuit interrogatus à domino
Papa. & est tex. in l. fi. §. simili modo.
C. de bonis quæ li. & in authen. hæc
vsus præstatio. de sac. sanc. eccl. & in
l. mater. & ibi no. Bal. C. ad Tertu. &
ponit Areti. in cõsi. clvj. inci. diligen
ter visis & cõsideratis. in vij. col. vers.
sed quãdo substituitꝰ. & Socy. in suo
consil. liiij. computatis consilijs Ma
ria. incip. in præsenti consultatione,
ex themate præmisso. in antepe. col.
versic. quinimò probatur prædicta
conclusio. Et in dubio, tale verbum
importat dominium, cui nil deest: vt

est tex.& ibi not.gl.in l.Iulianus.la j.
in fi.ff.de rei vend.& tex.in l.j. C.de
reuo. dona.hinc est,ꝙ tale verbũ po
situm in substitutione,facit ipsam cẽ
seri directã,per quã quis à seipso ca-
pit hæreditatẽ: prout dixit Bal.in d.
auth.hæc vsus præstatio.de sac.sanc.
ec.& Ang.in d.l.Iulianus.ff.de rei vẽ
di.& in suo cõs.cxxv.vbi elegãter lo
quitur,incip.hoc est testamẽtũ Petri
quondã Bartholé.in fi.Imol. in Co-
mẽt.ca.Raynutius.de testa.in mate-
ria cõpendiosæ.in illo art. an cõpen
diosa facta à pagano filio impuberi,
& in potestate, per verba cõmunia,
censeatur directa infra tẽpora pupil
laris ætatis, an verò omni tẽpore sit
fideicõmissaria.ver.& idẽ videtur,si
dixerit volo,ꝙ bona mea,&c.Et pro
ut similiter tenet Aret. in l.cẽturio.
ĩ pe.col.ver.similiter etiã si testator
vellet.de vulg.& pup.& idẽ Aret.in
præa.cõs.clvj.& in eodẽ loco. Modò
stãte hoc,ꝙ verbũ,pleno iure,impor
tet nõ solũ proprietatẽ,verumetiam
vsum fructũ:& per verbũ,pleno iure
fuerit facta institutio de omnibus
bonis ipsius testatoris,sequitur dicẽ a
dum,quòd vsusfructus illorum cer-
torũ bonorũ, reperitur relictus dua
bus personis, scilicet hæredi & lega
tario:meritò ergo sic,qlibet eorũ,tã
quã collegatarij,per concursum de-
bet habere dimidiã talis vsusfructꝰ.
& istã decisionẽ Alex.refert,& ꝓ no
tabili approbãdo sequitur solennis
Doc.d.Pau.de Mõte pico,in sua ele-
gãti rep. §.Titia cũ nuberet.l. Titia
cũ testamẽto. de leg. ij. in xxj.q.vbi
extendit id, quod superius dictũ est
habere locũ & procedere nõ solùm
quãdo in institutione esset appositũ
verbũ,pleno iure,verũ etiam si esset
positũ verbũ, plenarie: qa similiter
institutio facta per verbũ, plenariè,
importat nõ solũ proprietatẽ,sede-
tiam vsumfructũ,allegãs ita pulchrè
tenere Barb.in suo cõs.xj.inci.sapiẽ-
ter & præclarè scribit.in ij.part. vbi
adducit multa similia: vt ibi per eũ.
Ad vnũ tamen aduerte,quòd quãdo
scribis institutionẽ hæredis, ne in i-
psa ponas aliqua verba,per quæ non
possit aliter dici, salua interpretatio
ne recti sermonis:nisi quòd testator
voluerit,ꝙ legatarius solus habeat i-
psum vsumfructũ: puta quando for-
mares institutionẽ hoc modo,In o-
mnibus aũt alijs suis bonis instituit,
3 &c. * nã cũ dictio, aliꝰ, alia, aliud, de
natura sui habeat includere diuersa
à specificatis, iuxta no.in c.sedes apo
stolica.de rescri.& in l.si fugitiui. C.
de ser.fug.& per Soc. in suo cõsi.cl-
xxxviij.incip.visa bulla Pauli secũdi.
in iij.col.ver.j.per illã dictionẽ,in a-
lijs,&c.isto casu posset dici,ꝙ mens
testatoris fuerit, ꝙ legatariꝰ habeat
ipsum vsumfructũ integrũ: idcirco
forma institutionẽ eo modo, quo su
perius fuit dictũ. Et istã cautelam tu
tabellio diligẽter tene mẽti: qa suo
loco & tẽpore, si habebis ingenium,
poteris tibi implere bursam: & licet
ista quo ad mũdũ sint pulcherrima,
tamẽ quantũ ad animã essent perni-
ciosa: si ipsis vtereris voluntate testa
toris existente in contrariũ: propter
eà caue tanquàm ab igne in practi-
cãdo ea inquirere. nã vt in sacro ha-
betur Euangelio: quid enim prodest
homini, si vniuersum mundum lu-
cretur, animæ verò suæ detrimen-
tum patiatur? & transumptiuè in ca.
4 Matthæꝰ.de Simo.*potiꝰ enim de-
bemus omne genus mortis pati, q̃
morta

mortaliter peccare: vt dixit text. in c. sacris. quod met. cau. & similiter omnia mala pati debem⁹, quàm malo consentire: vt xxxij. q. v. ita ne. nã propter paupertatẽ nõ debemus aliquod malũ facere, vt l. palàm. §. ignoscendũ. ff. de ritu nup. nã fideli totus mũd⁹ diuitiarũ est, infideli verò nec obol⁹, vt xiiij. q. iiij. quid dicã. & qui contra conscientiã facit, sciat se ædificare ad gehennam, vt c. literas. de restit. spoliat. & xxviij. q. j. omnes. & Ange. in consilio clxxxj. incip. super hoc puncto. nec ista tradidi, vt malum cõmittatur, sed vt quis malitijs hominum sciat obuiare.

a Tu tabelli. *Sed memento notarie, q̃ est preferẽda aĩa cautelis: qa est p̃tiosior cũctis alijs rebus. uulgata l. sancimus. de sac. sanc. ec si opi. defuncti sciebas fuiße in cõtrariũ, quia uolũtas attẽdi debet. & cõtra eius uolũtatẽ apposuisti hmõi uerba, ut rẽ utilẽ faceres alicui p aliquali præmio auferẽdo illi, cui⁹ sit bona, pp̃ter huiusmodi uerba uel auferẽdo cõmodũ, teneris ad restõnẽ, nec cõsulo tibi, ut sequaris huiusmodi cautelã aĩæ tuæ pernitiosã, iuxta illud, quid p̃dest hoĩ, si uniuersũ mũdũ lucret̃, aĩæ uerò suæ detrimẽtũ patiat̃. Caue igit̃, et crede Laurar. cũ per xvj. an. artẽ legerĩ notariæ pub. ĩ almo Patauino gymnasio. Ducit nanq; cautela ista ad ĩpietatẽ, et ad dãnationẽ. Caue. & antequã uidiße uerba sequẽtiã, & licet ista quoad mũdũ, & e. iã opposuerã apostillã meã ex huiusmodi doctrina, quæ nauseam attulit.*

Cautela ad faciendum, quòd donatio ualeat, licet non fuerit insinuata. XXXIII.

1 *Donatio excedens summam quingentorum aureorũ, si non insinuatur, ipso iure nulla est.*

2 *Verba enunciatiua bene meritorum in donatione posita quid operentur.*

DONATIO¹ excedens summã quingentorum aureorũ, si non insinuatur, ipso iure est nulla: vt est casus in l. pen. C. de donat. & si talis donatio fieret inter coniunctos: vt l. data. C. eod. sed cõmuniter per statuta Italiæ, talis summa quingentorũ aureorum est restricta. nã in nostra ciuitate Brixiæ, vigore statuti positi sub rub. de donationibus inter viuos, non tenet nisi vsque ad viginti quinq; libras pluraliter. Modò quæritur per scribentes, nũquid sit dare remediũ, q̃ possit fieri donatio, quæ valeat, licet non fuerit insinuata: & dicũt quòd sic, videlicet q̃ in instrumento donationis dicatur, q̃ intelligãtur tot donatiões esse, quot sunt summæ vigintiquinque librarũ, loquendo in casu statuti nostri Brixiẽsis: quia cũ tot sint donationes, quot sint summæ xxv. librarũ, & quælibet summa nõ indigeat insinuatione, sequitur, q̃ in tali donatione nõ requiritur aliqua insinuatio. Sed ista cautela est cõmuniter damnata, qa talis clausula nihil operatur, sed intelligitur posita in fraudẽ legis & statuti, prout tenet Specu. in tit. de dona. §. j. ver. qd si aliquis dat, quẽ refert & sequitur Bal. in l. illud. ver. sextò quęritur si actũ est. de sac. sanc. eccle. & vt tenet Bart. in l. Modestinus. ff. de don. & Bal. post Iaco. de Are. in l. sancimus. §. si quis autem. C. de don. vbi dicit, quòd ita communiter tenetur. & in l. j. circa princ. C. quan. dies leg. ced. Pau. de Cast. in l. scire debemus. in fi. de verb. obl. Roma. in cõsi. xxvj. incip. pro decisione eorũ, de

quib' dubitatur. vbi dicit, ꝙ ista est omnium opinio. & Alexan. in consi. lxviij. incip. visis duobus elegantissimis consilijs. in iij. col. versi. bene faciunt notata per Bar. in j. vol. Aliud remediũ tradũt, scilicet ꝙ renuncietur insinuationi, & insuper imponatur iuramentum de nõ contraueniẽdo, quia tale iuramentũ supple defectum insinuationis omissæ, tamẽ etiam istud remediũ non est omnino tutũ, quia quàm plures Doctores supremæ autoritatis tenuerunt cõtrarium, ꝙ iuramentũ non suppleat insinuationẽ omissam, & passus est adeò dubius, ꝙ Sal. in l. pe. C. de don. tangẽs istã q. & arguẽs ad partes, reliquit eã indecisam, & similiter Ang. de Are. in §. aliæ. Insti. de don. dixit, ꝙ nunquã voluit consulere pro aliqua parte, & istã partem, ꝙ iuramẽtum non suppleat defectũ omissæ insinuationis, amplexus est primò Ol. in consi. clxxiij. inci. quidã habẽs vnicum filiũ. qui Old. tẽpore suo fuit tantæ autoritatis, ꝙ pater legũ nũcupabatur: vt refert Pau. de Ca. in l. is q hæres. ff. de acquir. hæred. & Soci. in cõs. cxxix. incip. præstantissimi iuris interpres. in j. col. & in cõsi. cxlvj. incip. viso processu agitato. in v. col. tenuit eam Bal. post Guil. de Cu. in l. illud. ver. quintò quæro an ratione iuramẽti. de sac. sanc. eccl. idẽ Bal. in cõsi. xxix. inci. casus, vir donauit vxori. in ij. col. ver. sequeretur, ꝙ donatio vltra legitimã summã. in iij. par. & in cõs. cj. in fi. inci. domina Antonia dedit. in ea. tertia par. & in cõsilio xxviij. inci. certũ est, ꝙ filia in bonis patris. aliàs incipit, factũ sic ꝓponitur in v. par. Ange. & Alb. de Ros. in d. l. illud. de sac. sanc. eccl. & Ang. in l. si quis pro eo. ff. de fideiu. & in cõsi. inci. quidã paterfamilias habẽs duas fœminas. vbi dixit, ꝙ ita aliàs Bald. germanus suus cõsuluerat in ciuitate Castelli, cui cõsilio tũc adhęsit, sed nũc vehemẽtius insistit tanquã iuramẽto. & latius in cõs. clxxix. inci. visis ꝑdictis instrumẽtis. in vj. col. ver. venio ad tertiũ principale. Paul. de Cast. in cõsi. ciij. inci. circa bona, quæ fuerũt domini Huberti, notandũ est. in vlt. col. ver. vnũ omiserã. circa ꝑsentem articulũ. & latius in cõs. xcix. incip. visa quadam scriptura. per totum. Cuma. & Roma. in d. l. Modestinus. ff. de donat. vbi Cuma. dixit, ꝙ ita tenent ferè omnes. tenuit Rom. in cõsi. xij. inci. viso facto proposito cæterisq; cõsilijs. tenuit solẽnis Doc. d. Ant. de Canario in suo tract. de insinuatione. in l. iij. q. hãc similiter expressè sentit Io. Fab. §. aliæ. Instit. de dona. sequitur Barba. in suo cõsi. xv. inci. præclarè scribitur. in j. vol. & latius in cõsi. lxvj. inter cõsilia Frãc. de Cur. inci. sapiẽter optimè dixit Psalmista. circa fin. vbi dixit, ꝙ ista est cõmunis opin. seqtur Præpo. Mediola. nũc Card. Alex. meritissimus in suo cõsilio lxvij. inter cõsilia dicti Fran. de Cur. inc. circa hoc videtur, ꝙ illa assertio benemeritorũ. cui cõsilio se subscripserunt celeberrimi Doctor. Hiero. Tortus, Ia. de Pu. & d. Nicolinus de Sancto Nazario. & sic apparet, ꝙ istud remediũ iuramẽti ad tollendum defectũ insinuationis, nõ est omnino tutum propter magnas autoritates, quæ sunt in contrariũ. Sed tu, cui vult fieri aliqua donatio, si vis quòd valeat, licet non fuerit insinuata, accipe cautelam, scilicet quòd in instrumento dicatur, quòd donator

facit

facit ipsam donationē ꝓ beneficijs & seruitijs, recompēsatione & remuneratiōe dignis, acceptis ab ipso donatario: quia per ista verba, donatio assumit naturā donationis remuneratoriæ, in qua nō requiritur nisi insinuatio, vt infrà dicetur. istā cautelā expressè docet do. Lancelo. Decius in l. si donatione. C. de colla. dicens hāc fuisse cautelam ibi traditā per Ioānem Petrutij. & d. Bapti. de Sancto Seuerino, moti, * quia licet verba enūciatiatiua benemeritorū, posita in donatione, nō probent inter personas, quæ aliàs liberè nō possūt donationē facere, vt est in patre, qui vult donare filio, & in viro, qui vult donare vxori, quamuis in donatione facerēt mentionē de benemeritis: tamē talis mētio benemeritorū nō facit fidem ipsa benemerita præcessisse, nisi specificè probētur, vt no. gl. Bar. & omnes in d. l. si donatione. C. de colla. & in authē. vnde si parēs. C. de inoffi. testa. tamē secus est in illis personis, quæ liberè possunt donare, quia talia verba enūciatiua benemeritorū, bene ꝓbāt ipsa benemerita præcessisse, vt est doctrina Bar. in l. si fortè. per text. ibi. ff. de castr. pecu. & in aut. si quis in aliquo documento. C. de edē. & in l. per diuersas. C. māda. stante ergo, quòd talia verba benemeritorū, faciāt fidē inter personas nō ꝓhibitas donare, sequitur dicēdū, quòd est mirabile secūdū Lancel. in loco superius allega. quòd talis nō sit donatio simplex, sed remuneratoria, in a qua donatione remuneratoria nō requirit͛ insinuatio: vt no. per gl. Bar. & alios in l. Aquilius Regulus. ff. de dona. ꝑ Bar. & Pau. de Ca. in l. si pater. §. si quis aliquē. ff. eo. per Bal. in d. l. illud. versi. quartò quæro, an donatio ob merita. de sac. san. eccl. per Rom. in consi. xxvj. incip. pro decisione eorū, de quibus dubitat͛. & in cōsilio xcv. inci. viso prius donationis instrumento, Aduerte tamē, licet do. Lācelo. non dicat, ꝙ multi tenuerūt, si verba enūciatiua benemeritorū, posita in instrumento donationis, debēt facere fidem, ipsa benemerita præcessisse etiā inter personas permissas donare, ꝙ nō sufficit facere mētionē de benemeritis in genere, sed opus est deuenire ad particularitates, ꝓut tenuit Bald. in d. l. illud. in iiij. q. & in l. fi. ff. de exerci. & Old. in cōsi. v. incipiē. Titi⁹ dedit. & Soc. in cōsi. ccxcv. inci. in causa cōtra filios & hæredes Petri. in ij. col. versi. circa secundam difficultatē. & sic volūt ꝑdicti, quòd dictum Bar. in d. l. si fortè. ff. de castren. pec. patiatur hāc limitationē. sed est verum, quòd eorū opinionē reprobat præstantissimus Docto. & præceptor meus in canonibus, do. Phili. Decius in suo cōsi. xx. incipiē. in causa istorum fratrum de laseta. per totum.

a In qua donatione remuneratoria non requir. insinuatio. *Adde practicum Papiensem ita tenentē in forma libelli, quo agitur pro donatione, in uerbo, solenniter. Adde etiam d. Alex. de Imo. in cōsi. cxx. in iij. parte suorum consiliorum. per Ange. in cons. clxxix. alias clxxxj. per Pau. de Cast. in consi. cv. per Bal. in l. ij. ad fin. C. ne lit. pen. facit tex. in l. fi. C. de iure do. & semel obtinui, dum Venetijs allegarē corā magnificis dominis prouisoribus fisci. in hoc passu, pro hac parte, in fauorem quorundam Vincentinorū.*

Cautela ad emendandum libellum, etiam lite contestata. XXXIIII.

1 *Libellus post litem contestatam, emendari non potest.*

CLARA est in iure conclusio, 1 *quòd libellus post litem contestatam nõ potest emẽdari, vt not. in §. si minus. Insti. de actio. & per omnes. in l. edita. C. de edẽ. & in c. examinata. de iudi. etiã si in fine libelli esset illa clausula, quæ à multis libellantibus eius virtutẽ ignorãtibus apponitur, scilicet saluo iure ad dẽdi. minuẽdi &c. qa talis clausula nihil operatur ad hoc, vt libell⁹ post litis cõtestationẽ possit emẽdari, ꝑut no. Bar. & alij in d. l. edita. in fi. C. de eden. & vt no. gl. Inno. & omnes in c. inter dilectos. de fide instru. & Pract. Papiẽ. in forma libelli, in actione reali, in verbo, saluo iure addendi. cũ alijs cõcor. de quibus per do. Alex. & d. Ias. in d. l. edita. Tu ergo, qui intendis producere libellũ, si vis taliter facere, ꝙ etiã lite contestata possis addere, minuere, & emẽdare, cautela est, ꝙ nõ dicas in fine libelli, saluo iure addẽdi, &c. qa cũ per talẽ reseruationẽ referas te ad ius, iuxta l. cũ ꝓponas. ibi, ad ius retulit. C. de hæredi. inst. & ipsum ius velit, ꝙ lite cõtestata libellus nõ possit emẽdari, meritò talis clausula nihil habet operari. Sed dicas saluo mihi arbitrio addendi, & minuẽdi, &c. quia cũ isto casu referas te ad arbitriũ tuũ, quòd importat absolutã volũtatem, iuxta ea, q̃ habent̃ per Bar. & alios in l. si ñc. de leg. j. & per Bar. in l. alio. in iij. col. ver. ex prædictis no. ff. de alimen. & ciba. leg. sequit̃, ꝙ talis additio, seu diminutio, & emẽdatio etiã post litis cõtestationẽ, debet posse fieri. ita dixit Bal. vbi reputat tale dictũ esse notãdũ. in repe. d. l. edita. in xvij. col. ver. itẽ dubitat̃ de clausula, saluo iure. quẽ refert, & sequit̃ Lanfrã. de Ori. in repe. c. quoniã cõtra. in verbo, petitiones. ver. finaliter est videndũ. extrà de ꝓba. tñ istã cautelam pro cõstãti nõ affirmo, quia contrariam opi. tenet Ang. & Are. reprobãdo Bald. in §. omnium. in vj. col. versi. solet per aliquos. in fin. libelli. Insti. de actio. cõtrarium similiter tenent domi. Ias. & Riminal. Ferrariẽ. in d. l. edita, C. de eden.

Cautela ad grauandum filium, quòd non possit aliquid alienare, etiam pro sua legitima. XXXV.

1 *Dilatio etiam fauorabilis de legitima reijcitur, & in dubio dilatio apposita in prohibitione alienationis legitimæ, in filij fauore apposita censetur, non autem ad grauamen.*

2 *Amicus melior quem habet filius, est ipse pater.*

PATRES in suis testamẽtis quotidie prohibent filios suos, ꝙ de bonis suis nõ possint aliqd vẽdere, pignorare, nec aliter alienare, quo casu, talis ꝓhibitio nõ includit tãtũ, quãtùm capit sua legitima, etiã si de ipsa legitima esset facta expressa mẽtio: quia de ea deducit̃ omnis mora, & omne grauamẽ, vt l. quoniam in prioribus. & l. scimus. §. cùm autem. C. de inoffi. testa. tu aũt pater, qui habes filios minores, qui filij, quia forsitã sunt gulosi, lusores, vel aliter dissoluti, vel qa vis, ꝙ bona remaneãt in familia, propterea vis eos in testamento grauare, ne aliquid de bonis valeant alienare, si vis, ꝙ talis prohibitio

bitio seu grauamē includat etiā suā legitimā, videlicet, qđ similiter non posint aliquid alienare de eo, ꝙ capit sua legitima, & si nō toto tēpore vitæ suæ, saltē vsq; quo deuenerint ad legitimā ætatē. Cautela est, ꝙ nō dicas, qualiter eos instituis tuos hæredes, grauādo eos, ꝙ nō posint aliqđ de bonis tuis alienare, etiā de eo, qđ sibi spectaret ratione suæ legitimæ, qa talis dispositio quātū ad legitimā nō teneret, vt superius dictū est. Sed dicas qualiter eos instituis, &c. grauādo, quòd vllo vnquā tēpore aliquid de bonis tuis nō possint vendere, nec alienare, quia vis, quòd talia bona deueniāt ad tales ꝑsonas, & hoc quantū ad residuū patrimonij, excepta sua legitima, quā posteà posint alienare ad libitum, quādo peruenerint ad ætatē xxv. an. prius verò nō: aliàs si cōtrafacient, quicquid alienabūt de dicta sua legitima, illud omne deueniat in talē ꝑsonā, qa tūc ista prohibitio facta filio minori, ꝙ nō posit legitimā suā alienare, donec peruenerit ad xxv. an. valet & tenet, quæ prohibitio aliàs generaliter facta nō teneret, ita pulchrè cōsulēdo tenuit Pau. de Ca. in suo cōsi. mihi ccxxiiij. incip. visis & consideratis omnibus diligenter. quasi per totum. & ratio secundum eum est, quia illa iura, quę disponūt, quòd omnis dilatio & omnis mora deducatur de legitima, habēt locum & procedunt, quādo talis dilatio cōtineret grauamē filij: sed quando cōtineret eius fauorē & vtilitatem, vt est in casu nostro, vbi pater voluit infirmitati filiorū prouidere, qui ꝓpter suam illegitimam ætatem, iuris pręsumptione se gubernare nesciūt, tunc talis dilatio valet & tenet prout notāt Bar. Bal. Sal. & alij in l. filijs matrē. per tex. ibi. C. de inoffi. testa. Bar. & Doct. in l. cū ex filio. de vulga. & pup. & Alex. in l. multi nō not. ff. de lib. & posthu. ibi reprobat opi. Bal. in l. si pater. in iij. oppo. C. de insti. & substi. & in authē. ex causa. in vj. col. in iiij. opp. C. de lib. præte. volentes,* ꝙ dilatio etiam fauorabilis 1
reijciatur de legitima, & in dubio, talis dilatio apposita in ꝓhibitione alienationis legitimæ, debet⁹ censeri posita in fauorē filij, nō aūt ad grauamē, cū pater ꝓ filijs bonū cōsiliū capere soleat: vt l. nec in ea. ff. de adul. pater enim plus amat filiū, quàm seipsum: vt dicit tex. cū gl. in l. isti q dē. ff. quod me. cau. & qcqd parāt patres, ex voto parāt filijs suis, vt l. nihil interest. ff. de bonis lib. vñ dixit Bal. in c. ꝑ tuas. de ꝓba.* ꝙ melior 2
amicus, quē habet filius, est ipse pater. vñ refert Cy. in l. ꝓpter insidias. C. q accu. nō pos. Dauid regē planxisse trib⁹ diebus, & tribus noctib⁹ Absalonem filiū suū, licet sibi inimicissimū. & quòd ꝓhibitio facta vt s. sit valida, ita etiā clarè firmat d. Ias. sequēdo Pau. de Ca. in loco, de quo s. in l. filiusfamilias. §. diui. quasi in fi. de leg. j. & ita etiam reperio tenere quēdā d. Io. de Mōte Ferrato, in quadā sua repe. d. §. diui. in vj. col. versi. tertia sit conclusio. licet Are. teneat contrariū in suo cōsi. xix. inci. ex facto præsupponit, ꝙ quidā Antoni⁹. in ij. col. ver. sed posset esse casus. tu ergo pater, qui vis, quòd filij tui etiā aliquid de sua legitima nō valeāt alienare, & si nō toto tēpore vitę suę, saltem vsq; quo nō habuerint xxv. annos, vsque ad quod tempus, si iuuenes

uenes nõ satisfaciũt suis desiderijs & appetitibus, posteà à communiter accidentibus sua desideria cõprimũt cũ meliori maturitate, sis cautus formare prohibitionẽ eo modo, quo s.

a Debet censeri posita in fauorem filij, nõ autem ad grauamẽ. *Quid si pater aßignat filio emancipato inter uiuos aliquid pro omni succeßione & legitima, an excludat talis filius emancipatus, etiam si bona patris posteà excreuerũt, adeò quòd illud datur, quod reperiatur eße minus quàm legitima? de hac notabili quide per do. Alex. de Imo. in cõsi. suo clxxxj. in v. uolum. per totum.*

Cautelæ, quòd quis nõ teneatur de damno dato per incendiũ in domo ortum, & nescitur quomodo. XXXVI.

1 *Incendium si in domo oriri contingat, & ignoretur unde ortum habuerit, an de damno dato per ipsum incendium, dominus domus teneatur.*

2 *Actione legis Aquil. uenit culpa leuißima, quando talis culpa committitur faciendo, non autem ommittendo, seu negligendo.*

3 *Incendium si in hospitio contingat, & ignoretur an à familia hospitis, uel à uiatoribus ortum habuerit, hospes propter incertitudinem non tenetur.*

1 PASSVS * est diffusus, nunquid si in domo cõtingat oriri incendium, & nesciatur vnde habuerit ortũ, an de dãno dato p ipsum incẽdiũ, dñs domus teneat. in quo quidem articulo aliqui dixerunt, q sic, quia incendium præsumit ortũ culpa inhabitantiũ, vt l. si vendita. ff. de peri. & commo. rei ven. & l. iij. § . fina. ff. de offi. præfe. vigi. no. Sal. in l. si creditor. C. de pigno. act. Imo. in l. domos. de leg. j. Ang. in cõsi. cxcvij. incip. ortũ est incẽdiũ. vbi dicit, q nõ est solũ præsumptio, q incendium euenerit culpa inhabitantiũ, sed est vehemẽs suspitio. Alij dixerunt, q est verũ, q p̃sumit euenisse culpa ĩhabitãtiũ, sed q illa culpa est culpa leuißima, & q qs semp nõ tenet de leuißima, & q illa dicatur culpa leuißima, gl. est in §. præterea. Insti. qui. mod. re cõtrahi. obli. per quã ibi dicit Ang. Aretise aliàs Ferrariæ ita obtinuisse in causa cuiusdã dominæ Aploniæ viduæ, & quã singularẽ dixit Sal. in l. q̃ fortuitis. circa fi. C. de pig. act. & Io. de Ana. in cõsi. lxxj. inci. visis & diligenter põderatis his, q̃ in facto proponũtur. Alij dicũt, q quantũ ad emendationẽ dãni, nihil habet releuare, an quis teneatur de culpa leui, vel leuißima, quia si nõ potero me p̃ualere p aliam actionẽ, intentabo actionẽ l. Aquiliæ. in qua venit culpa etiã leuißima, vt l. in lege Aquil. la ij. ff. ad l. Aqui. & ita firmat Sal. in l. data opera. C. qui accu. pos. tñ ad istud respõ-
2 detur, q est verũ, * q in actiõe l. Aquiliæ venit culpa leuißima, quãdo talis culpa cõmittitur faciẽdo, nõ aũt omittendo, seu negligẽdo. ita illam l. intellexit gl. in l. si mora. in gl. pen. & ibi Barto. ff. so. mat. & idem tenet Imo. in c. j. in vij. col. versi. iuxta prædicta potest quæri. extra de commo. pro quo est bonus tex. quem ibi dicit Ang. meliorẽ de iure, in l. si vsusfructus. §. deniq;. ff. de vsufruct. vbi etiam Bar. dicit, q ille tex. glossat totum titu. ff. & C. ad l. Aqui. Alij dixerunt, q aut in illa domo, in qua a ortũ est incendiũ, stabant plures familiæ, puta vna sursum, altera deorsum, & tunc si nescitur, in qua parte habue

habuerit principiũ, propter incertitudinẽ nemo tenebitur. ita ꝑ plura consuluit Alex. in cõsi. 50. incip. visis & opportunè põderatis his. ꝑ totũ, in j. vol. idcirco dixit Bal. in l. si creditor. C. de pign. act.
3 *ꝙ si cõtingat hospitiũ cõburi, vt cõtigit in hospitio Leonis, & ignoretur an habuerit exordiũ à familia hospitis, an verò à viatoribus, de quorum facto hospes nõ tenetur, vt l. ii. §. caupo autẽ pręstat. ff. furti aduer. nau. cau. & stabu. ꝙ isto casu, hospes propter incertitudinẽ nõ tenetur de dãno dato ꝑ incendiũ, & multa alia circa hoc dicuntur, de quo quidẽ passu, in varijs locis habetur, præcipuè per Bar. & latius per moder. in l. si quis ex argentarijs. §. prætor ait. ff. de eden. ꝑ Bal. in l. data opera. C. qui accu. nõ poss. per Saly. ĩ l. quæ fortuitis. C. de pig. act. latè per Aug. de Are. in suo tract. maleficio. in verbo, incẽdiario. pulchrè per Alex. in cõsi. 50. inci. visis & opportunè ponderatis his. in j. vol. ꝑ lo. de Ana. in cõsi. lxxj. inci. visis & diligenter ponderatis his, quæ in facto proponuntur. vbi etiã Lud. Bologni. ĩ additio. cũ alijs cõcor. de qbus per Cæpo. in suo tract. rusti. præ. sub rub. de igne, quæ est rub. fin. Tu autem, in cuius domo ortũ est incendiũ, & ignoratur quis fuerit autor, si vis excludere omnẽ culpã, & sic indifferenter nõ teneri de aliquo dãno per ipsum incendiũ dato, cautela est, ꝙ probes te esse personã vigilẽ, & in rebus tuis esse diligẽtẽ patrẽfamiliàs. qa ista probatio habet tantã vim, ꝙ excludit omnẽ culpã aliàs à iure cõtra te præsumptã. ita signãter dixit Bal. in suo cõs. cxx. incip. quidã nomine Ristorius de Cortonio. in v. par. quẽ refert & sequitur Alex. in l. domos. de leg. j. & in d. l. si quis ex argẽtarijs. §. prætor ait. ff. de edẽ. & in præalle. cõsi. 50. in fi. & hãc sententiã similiter tenuit dom. Pe. de Aluarottis, in quadã sua dispu. incip. exorto incendio Paduæ. quẽ refert & sequitur Cæp. in consil. lxx. inci. circa primum dubiũ, an Iudæus teneatur domino. in ij. col. versi. & ideo si cõductor probaret.

a Ortũ est incendiũ. *Incendiũ an culpa habitãtium factũ præsumatur, uel nõ, & an sit, & reputari debeat casus fortuitus, uel nõ, quãdo aliunde processit, & quãdo nõ est immissus ab habitãtibus, uide ultra cõsiliũ 50. d. Alex. per eũdẽ in alio consi. ccxvij. in ij. uol. ibi, sed præmissis nõ obstantibus. et per do. Lu. Ro. in cõsi. suo cccci. quod consiliũ inci. eo præposito, quod lite agatur de isto incendio.*

Cautela ad instruẽdũ filiũ, quibus uerbis debeat uti, quãdo uult renũciare hæreditati paternæ, & acceptare emphyteosim, uel feudũ acquisitũ ꝑ se, & filijs suis. XXXVII.

1 *Feudorum, & rerum emphyteoticarũ acquisitiones, à communiter accidentibus, altero de quatuor modis accipiuntur.*

2 *Dictio, hæredibus, quomodò exponat.*

3 *Quietationẽ generalem si frater fratri fecerit de omni eo & toto, quod in hæreditate paterna petere posset, an propter hoc prohibebitur petere partẽ suã feudorum, & rerum emphyteoticarũ.*

1 A COMMVNITER *accidẽtibus, acquisitiones feudorum & rerũ emphyteoticarũ, concipiuntur altero de quatuor modis. aut dicitur, accipio talẽ rẽ in emphyteosim,

sim, vel in feudū pro me & filijs meis, aut pro me & meis hæredibus, aut pro me & filijs meis hæredibus, aut pro me & filijs meis & hęredib⁹, primo & secūdo casu cōmunis cōclusio scribētiū est, q filij possint renūciare hæreditari paternæ, & acceptare ipsam emphyteosim, vel feudū, vt de primo casu habet̃ p Bar. in l. iurisiurādi. §. si liberi. ī j. co. versi. qro qd si filius nō renūciauit. ff. de oper. lib. p Bar. Ang. & alios, ī l. si tibi decē. §. si pactus. ff. de pac. p Bar. & alios, in l. si nō sortē. §. libertus. in vlti. col. ff. de cōdi. indē. p Bart. Ang. Imo. & mod. in l. Gallus. §. quidā rectè. ff. de libe. & posthu. p Bar. Imo. & plenè p Ale. in l. qđ dicit̃. de verb. obl. p Bal. in c. j. an agna. vel filij. in iij. col. versi. sed qd si filius viuēte patre. vbi extendit istud habere locū, etiā si renunciatio prædicta esset facta cū iuramēto. De secundo casu, qñ est dictū, accipio in emphyteosim pro me & hæredibus
2 meis, * q illud verbū, hęredibus, exponat̃, id est filijs, & sic sit casus similis præcedēti, de hoc est gl. in l. ex facto. §. fin. ff. ad Treb. & ibi in specie no. Pau. de Ca. dicēs, q alibi istud nō inuenies, & q ista est vna cogitatio, quę tūc sibi in mētē venit, & q videt̃ sibi verissima. quē approbādo sequitur do. Ias. in d. l. si nō sortē. §. libertus. circa fi. ff. de cōdi. inde. & in d. l. Gallus. §. quidā rectè. in pe. col. ff. de lib. & posthu. nunqd autē emphyteosis, de qua facta est mētio p Doct. in locis præalleg. intelligat̃ de emphyteosi ecclesiastica, an verò de emphyteosi concessa à priuato: remitto me ad ea, quæ latè scribit Alex. in d. l. qđ dicitur. de verb. obli. De tertio autē & quarto casu, communis opi. est, q requiratur vtrūq;, scilicet, q sint filij & hæredes, aliàs si essent filij, & nollēt, vel nō possent esse hæredes, vel ecōtra, nō possent acceptare emphyteosim, seu feudū acquisitū pro se & filijs hæredibus, vel p se filijs, & hęredibus, & ab hæreditate paterna se abstinere, prout no. in locis præalle. cū alijs cōcor. traditis p do. Ias. in d. §. libertus. in pe. col. versi. secus autē si copulatiuè esset stipulatus. Tu autē, q vis renūciare hæreditati, paternę, ne tenearis ad debita patris, & acceptare emphyteosim, seu feudū acquisitū ab ipso patre, pro se & filijs suis, si vis, q talis renūciatio operetur intentionē tuā, q ea nō obstāte, valeas acceptare emphyteosim, vel feudū acquisitū, vt s. sis cautus, q in renūciatiōe nō dicas, renūcio bonis patris mei seu paternis, sed dicas renūcio hæreditati paternæ. ita signāter dixit Spe. in tit. de loca. §. nūc aliqua. versic. clviij. quē refert & sequtur do. Ias. in d. §. libertus. in pe. col. ver. ego limito singulariter. & in d. §. quidam rectè. in vlti. col. versi. limita tamē. vbi dicit, q ista est sua limitatio, & q sæpe habuit de facto. in authen. vnde si parens. in ij. col. versic. limita prędicta multū signāter. C. de inoffi. testa. vbi dicit, q istud est bene tenēdum cordi, & q non reperit ab alio ponderatū. & in pręlu. feud. in xvij. col. ver. limita tamē singulariter hāc decisionē. vbi dicit, istud esse multū notandū, ad hoc vt instruaris ad formandas istas generales renunciationes fratrū. & ratio istius pulchrę decisionis est, quia appellatione bonorum cōtinetur emphyteosis, sęcūdū Specu. in loco prælle. allegātē text. in l. rem in bonis. ff. de acqui. rerum domi.

domi.& in l.bonorũ.ff.de verb. sig. secus est in appellatione hæreditatis, quia tũc non venit emphyteosis, secũdũ prędictos. vnde dixit no. Bar. in l.itẽ videndũ.§.si.ff.de peti.hære-
3 di.Dy.consuluisse, *ꝙ si frater fecit quietationẽ generalem fratri de oĩ eo, & toto, quod petere posset in hęreditate paterna, ꝙ propter hoc non prohibebitur petere partẽ suã feudorũ, & rerũ emphyteoticarũ. quam decisionẽ ibi sequuntur Bal.& Ang. & Bal.in l.j.in j.q.ff.de re. diui. & in aut.si quas ruinas.in iij.col. de sacro san.eccl.& latè Albe.de Ro.in l. tres fratres. ff. de pac. vbi recitat totũ illud cõsiliũ Dy.& de qua etiã meminit Alex.in cõsi.xix.incip.sup eo, de quo quæritur.in j.col.in v.vol.de cuius tamen veritate habetur p Bal. in l.cũ virũ.circa fin.C.de fideic. & per Doct.maximè per Alexã.in l.si patroni.ff.ad Treb.& per do.Ias.in prælu. feud.in xvj.col.versic.an autẽ feudũ peti posit.& ista nõ sunt obliuioni tradenda, quia quàmplures faciliter errarẽt, hoc nõ perpendẽtes, & aliàs hic Paduæ ista q.fuit vẽtilata, in qua interuenerũt famosiores Doctores totius gymnasij, & tandẽ propter autoritatẽ Spec.& do.Ias.fuit iudicatũ contra quendã, qui nõ obstante renũciatione facta de bonis paternis, per verbum bonis, volebat vendicare certam emphyteosim acquisitam à patre suo pro se & filijs suis.

Cautela ad faciendum, quòd currat præscriptio cum mala fide. XXXVIII.

1 *Præscriptio aliqua siue xxx. seu xl. annorum, de iure canonico non currit.*

2 *Statutum an ualeat, ꝙ qui nõ petierit creditũ suũ intra tale tempus, puta intra decenniũ, amplius petere nõ poßit.*

3 *Fid. mala defuncti taliter hæredi nocet, quòd nunquàm etiã ex persona sua præscribere poßit.*

4 *Fides mala eße non poteſt, ubicunque utriusque partis consensus fuerit.*

5 *Pœnæ de iure canonico peti poßunt.*

1 EXPLORATI *iuris est, ꝙ hodie de iure canonico aliqua pręscriptio siue xxx. siue xl. annorum, non currit cum mala fide: vt habetur in c.vigilanti.& c. si diligenti. & c.fin. de pręscrip.& in regula, possessor. de regu.iur. in vj. dispositio cuius iuris canonici habet locum etiã in foro ciuili, quia omnia iura ciuilia disponentia præscriptionem aliquam currere cum mala fide, vt l.omnes.& l.sicut.de præscrip. xxx. vel xl.ann. hodie de iure canonum sunt correcta, prout tenent gloss. Innoc. d.Anto.Imo.Panor.& alij in d.c. fin. de præscript. vt tenent Ang.& Imo. in l.sequitur.§.si viam.ff.de vsucap, gloss.in d.regula, possessor. Bald. in l. quibus diebus. §. dominus. ff. de condi. & demon. Alexand.in consi. clxxxv.incip. viso titulo quæstionis. in xij. colum.versi. venio ad secundum dubium.in ij.volu. & in consi. xxxiiij.incip. viso processu causæ.in j.colum.in iij.volu.& istud procedit nõ solùm in actionibus realibus, verùm etiam in personalibus, prout tenent omnes in locis superius allegatis, reprobata opin.Bar.in d.l. sequitur. §. si viam.ff.de vsucap.hinc est, quòd communis opin. scribentium
2 est, *quòd si in ciuitate extet statutũ disponens, ꝙ qui nõ petierit creditum suum intra tale tempus, puta intra decẽniũ, quòd amplius ipsum non posit petere, quòd tale statutũ

non

non valet tanquàm nutritiũ peccati, prout tenet Bar.in l.omnes populi. in iij.queſt.princip.ver.ecce aliàs dicit ſtatutũ.ff.de iuſti.& iure.do.Ant. & Panor.in c.cura paſtoralis.de iure patr.Pet.de Ancho.in cõſ.v.incip.ꝓ parte nobilis viri domini Ruberti Maureceno.verſi. iſtud eſt pulchrũ dubiũ.Ro.in ſuo conſi.cij.incip. ſuper eo,quo primo quæritur. cũ alijs cõcor.traditis p Alex.in cõſi.clxxxv. incip.viſo titu.quæſtionis.in xij.col. verſi.quinimò ſtatutũ.in ij. vol.licet Cuma. credo cauſa ingenij ſui demonſtrandi, teneat contrariũ,& malè in ſuo conſilio lxvij.incip. ſtatuto ciuitatis Vincentiæ.imò qđ eſt plus, ſi hæres bona fide præſcripſiſſet debitũ ſui defuncti,tamen nõ poſſet ſe tueri ex perſona ſua ex diſpoſitione
3 dicti ſtatuti, *qa mala fides defuncti nocet hæredi taliter,ꝙ nũquàm po-
a teſt a præſcribere,etiam ex perſona ſua:vt not.d.Abb.poſt Anto.de But. in d.c.ſi diligenti.de præſcript. in v. col. verſic.ſed circa prædicta mouet dominus Anto.dubiũ quotidianum, vbi dicit iſtud eſſe bene notandũ.voluit idẽ Abb.in c.nihil.in j. colũ. eo. titu.Pau. de Caſt.in l.iiij.§.hæres.ff. de vſucap.Rom.in conſi.xiiij.incip. concluſionẽ prædict. Doct. vbi dicit opin.Dyn.qui tenuit cõtrariũ in regula.poſſeſſor.de regu.iur.in vj.eſſe falſam. Alex.in cõſi.iiij.incip.videretur,inſpectis his,quæ in themate ſupraſcripto proponuntur.in vlti. col. in ij.vol.vbi dixit iſtam eſſe cõmunẽ opi.cum alijs concor.de quibus p Fely.in d.c.ſi diligenti.in iiij.col.verſi. cõtra opi.famoſam ipſe Dyn.vbi dixit,ꝙ iſta eſt cõmunior ſententia,& ꝙ pauci ſunt,qui recedunt ab ipſa,& cũ alijs,de quibus etiã habetur p domi.Iaſ.in l.Põponius.§.ſi quis admi niculo.ff.de acqui.poſſ. quia hæres tenetur exonerare animã ſui defuncti:vt c.ſi.de ſepul.& in c. literis.de rapto.qđ aliter fieri nõ põt,niſi debito ſatisfaciat.& ita in terminis ꝑdicti ſtatuti tenet Alexã.in conſi.lj. incip.videret̃,ꝓ deciſi. hæſitationis. in v.colũ.verſi.quinimò dato ꝙ etiã lapſi eſſent anni triginta.in v.volu.licet Pau.de Caſt.de quo ipſe nõ meminit in terminis ipſius ſtatuti, teneat contrariũ,p rationẽ,de qua ibi per eũ,in l.ſi qs ſub cõditione. in ſi. ff.de cõdi.inſtit.& in d.l.ſequitur.§. ſi viã.quaſi circa ſi.ff.de vſucap.& in cõſi.cxc.incip.hæreditas dictę puellę,ſed prima opi.eſt cõmunior. Modò videamus an ſit dare cautelam,ꝙ tale ſtatutum de quo ſuprà, valeat,& ſic ꝙ poſsit currere præſcriptio cum mala fide.Bal. in dicto c.ſi.in ij. col. verſi.ſi qs tamẽ vellet facere.de præſcript.tradit vnã cautelã, videlicet ꝙ fiat ſtatutũ generale,ꝙ oĩa ſtatuta loquẽtia de pręſcriptione,habeãt vim contractus,& cõſenſus vtriuſq; par-
4 tis: *nã vbi eſt cõſẽſus vtriuſq; partis,ibi nõ põt eſſe mala fides:vt l.nõ fraudant.ff.de reg.iur.&ꝑ hoc dicit ipſe,ꝙ anima & volũtas ciuiũ,& bonũ publicũ cõſeruatur: ſubiungens, ꝙ iſtud cõſiliũ eſt de ingenio ſuo. & iſtã cautelã reaſſumpſit Bartho. Veronen.in ſua cautela xlvj.incip.vidimus.ſed eã reꝓbat Barb.in d.c.ſi.ꝓut ibi refert Fely.in iiij.col.Tu autẽ accipe tres alias,p quas poterit fieri, ꝙ valeat ſtatutũ diſponens,ꝙ qui nõ petierit creditũ ſuum puta per decenniũ,illud amplius petere nõ poſſit: & ſic quòd currat præſcriptio cũ

mala fide. Prima est, quòd fiat statutũ, & incipiatur à præcedẽti monitione, dicendo, monemus omnes creditores & dominos, vt agant intra tantũ tẽpus, aliàs priuamus eos suo iure: quia hoc modo sublata erit omnis obligatio, & isto casu non exigitur bona fides debitoris, sed mora 5
creditoris: ita dicit Bald. in c. debitores. de iureiu. dicens ꝙ istud est valde not. quia secũdùm eum, aliud est in simplici præscriptione, vbi ꝑscribitur facultati agẽdi, & aliud in monitione. Secunda cautela est, quòd fiat statutũ, ꝙ qui nõ petierit creditum suum intra tantũ tempus, intelligatur fecisse pactũ de nõn petẽdo, vel intelligatur liberasse debitorem per acceptilationem, vel in effectu sibi esse solutũ: quia hoc casu omnis obligatio ciuilis, & etiam naturalis, saltem quo ad effectũ, intelligit̃ sublata: & sic non poterit ad ecclesiam recurri per viã denuntiationis Euangelicæ. ita notabiliter tradit Bald. in c. j. §. si quis per triginta. si de feud. fue. contro. in iij. col. versi. sed quæro nunquid statutũ possit tollere naturalem obligationẽ: cum quo trãsit do. Abb. in rub. extrà de præscripti. Tertia cautela est, ꝙ fiat statutũ dirigens verba non in debitorem, sed in creditorem, videlicet, ꝙ creditor nõ petens creditum suũ intra tale tempus, cadat ab actione, sicut dicunt iura, ꝙ qui nõ vtitur seruitute rustica, vel personali per longũ tempus, perdit eam: nam isto casu, si creditor nõ petet intra illud tẽpus à statuto limitatũ, nõ poterit amplius petere, nec ad ecclesiam recurrere: nõ ex isto respectu, quia debitor dicatur propriè præscripsisse, sed quia creditor mulctatur ab ipso statuto hac pœna, propter negligentiã suam in petẽdo, & sic talis pœna debet cedere lucro debitoris, iuxta l. id quod pœnæ. ff. de solu. constat enim, ꝙ statutũ põt affi cere sibi subiectum, & inferre ei pœnam: ergo debitor non peccat allegando pœnam statuti, * quia etiã de iure canonico pœnę possunt peti: vt not. in c. constitutus, & in c. tuam, de pœn. & in c. dilecti filij. de arbitr. ita eleganter voluit Pau. de Cast. dicens istud putare verum sicut Euangeliũ, in d. l. sequitur. §. si viam. in fin. ff. de vsucapi. & in l. hæc autem iura. ff. de serui. vrba. præd. Et sic habes tres cautelas ad faciendũ ꝙ præscriptio currat etiam de iure canonico cũ mala fide. Sed contra istas tres facit solenne dictum Bald. in aut. ad hæc. in iij. col. versi. sed ponamus ꝙ statuto cauetur. C. de vsur. & in c. contingit. in prima col. de dolo & cõtu. vbi dixit, ꝙ autoritas statuti non põt eneruare naturalem actionem, & ipsam veritatem, & loquatur per quæcunque verba vult loqui, siue disponendo, siue fingendo, non põt ipsam veram iustitiã abolere, in qua fundat̃ Euangelica denuntiatio, allegat. not. per Inn. in c. quę in ecclesiarũ. de consti. & in c. quia plerique. de immu. eccle. & per Bart. in extrauag. ad reprimẽdũ. in verbo, ad denuntiationẽ. vers. sed quid de obligatione, qua tollit̃ præscriptio. Vnde super hoc cogita: quia idem Bal. in hoc vltimo tenuit contrarium. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. in fin. de constitutio.

a Quòd nũquàm põt præscribere. *An malæ fidei possessor etiam per longissimum tempus de iure ciuili præscribat, cùm de peccato agatur, & seruari debeat*

ri debeat ius canonicum. uide per do. Alex. de Imo. in cōsi. xxxiiij. in ij. uol. consiliorū suorū. Et an mala fides autoris noceat singulari, uel uniuersali successori, per eundem do. Alex. in alio suo cōsi. iiij. secundæ partis, circa princ. Sed an mala fides defuncti noceat hæredi existēti in bona fide, ut ex sua persona præscribere uolenti. dic, quòd nō. uide per eundem do. Alex. in cosi. xcix. in quarta parte. de iure tamen canonico, aliud est propter materiam peccati, cùm in dubio tenēda sit opi. per quam peccatum tollitur. c. iuuenis. de spon.

Cautela, ut dicens alicui uerba iniuriosa, euitet actionem iniuriarum. XXXIX.

1 *Actione iniuriarum agi potest contra illum, qui alicui iniuriatus est: quia iniuria tripliciter fit, scilicet uerbo, re, & libello.*

1 SI QVIS* dicit alicui verba iniuriosa, certum est, quòd contra ipsum potest agi actione iniuriarū: quia iniuria fit tripliciter: verbo, re, & libello: vt l. j. §. iniuriam. iuncta l. lex Cornelia. §. si quis librum. ff. de iniur. & §. iniuria. Institu. eo. & not. Azo. in summa. eo. titu. adeò ꝙ si alicui dixissem verba contumeliosa, & ille ꝓuocat⁹ similiter dixisset mihi, tamen cōtra eū potero agere actione iniuriarum, & similiter ipse contra me: quia non admittitur cōpensatio: vt not. do. Abb. in c. dilecti filij. quasi circa fi. de except. & in c. olim. in ij. col. versic. hinc dicit Spec. de rescri. & in c. intelleximus. in fi. de adulter. & in c. j. circa princ. de iniur. licet Specul. tenuerit contrariū in titu. de accu. versi. quid si vocaui te latronē. quem refert & sequitur Angel. de Arct. in suo trac. de malef. in verbo, verba cōtumeliosa & iniuriosa. ver. quid si aliquo dicto. & Ioá. de Ana. in c. significasti. el ij. in vlti. col. versi. quærit etiam ibi Ange. extrà. de homi. sed intelligēdū est dictum Spec. secundùm ea quę tradit Fely. in d. c. dilecti filij. in v. col. vers. prouocatus delinquens non excusatur. extrà de exceptio. Tu autem, qui dixisti alicui verba iniuriosa, si vis euitare actionem iniuriarum, cautela est, vt antequàm recedas ab illo loco, vbi dixisti dicta verba, dicas versus iniuriatū, ꝙ id quod dixisti erga ipsum, falsum est, quòd te pœnitet dixisse: quia reuocatio verborū iniuriosorū dictorum siue ex iracundia, siue ex proposito, facit cessare actionē iniuriarum, ita notabiliter dixit Ang. in l. si nō cōuitij. C. de iniur. quē refert & sequitur Fely. in d. c. dilecti filij. in vlti. col. versi. dixit etiam notabiliter Angel. & Lanfran. de Oriano, appellans tale dictum singulare. in repe. c. quoniā contra. de probat. in verbo, confessiones. circa principium.

Cautela ad faciendum, quòd aliquis sit idoneus testis in causa, ex qua resultet sibi commodum. XL.

1 *Testis deponens in causa, ex qua sibi commodum resultaret, non tenet.*

TESTIMONIVM* testis deponētis in causa, ex qua resultaret sibi cómodum, non tenet: quia quis non debet esse testis in causa ꝓpria: vt l. nullus idoneus. ff. de testi. & l. omnibus. C. eodem. & ca. testes. §. nullus. iiij. quæstione iij. & clarius in c. biduum. §. palàm. ij. quæ. vj. Tu autē, qui habes deponere in aliqua causa, ex qua resultet tibi cōmodū, si vis ad aliquem tuum finē, quòd non obstante

obstante exceptione cōmodi, dictū tuum valeat, cautela est, ꝙ in depositione tua protesteris, quòd non intēdis ex hoc testimonio aliquod ius quærere: quia vigore istius protestationis testificatio tua valebit. ita docet Ioā. de Ana. in c. cùm in diœcesi. in ij. columna, versi. & sic pōt colligi cautela. extrà de vsur. Dicēs istud fore dictū Bald. & ita fuit in l. dictātibus. versiculo, ité facit ad aliam quæstionem. C. de testa. quam opi. etiam tenuit Ange. in suo consilio cclxxv. incipiente, thema super quo consilium petitur. in vltima col. versicul. & maximè hoc casu si verū est, &c. & similiter istud dictū Bal. retulit & secutus est Fel. in c. psonas. ī fi. de testi.

Cautela pro patre ad relinquendum filio spurio. XLI.

1 *Statutis disponi non potest, quòd pater filio suo spurio aliquid relinquere possit.*

2 *Contractus celebratus inter patrem & filium titulo oneroso, an ualeat.*

3 *Confessio emanata inter personas prohibitas actum facere, suspecta est.*

4 *Confiteatur si pater in testamento se habuisse & recepisse centū à filio suo spurio, quo casu talis confessio ualeat.*

5 *Confessio mariti, quòd emerit fundum de uxoris pecunia, quo casu ualeat.*

6 *Confessio facta per patrem, quòd habuerit pecuniam à filijs suis, quo casu ualeat.*

DOCTORES conantur inuenire modum & viam, quomodo pater si non per directum, saltem per indirectum posit aliquid relinquere filio suo spurio: quo casu Bartholemæus Cæp. in suis cautelis, cautela xxxviij. incipiē. nunc videamus. enumerat xij. cautelas, quæ quasi omnes non procedūt: vt ibi per eum: quibus adde duas, per quas filius spurius poterit cōsequi de bonis paternis: prima est, ꝙ pater vēdat ei partē aliquā bonorū suorū, & palàm recipiat actualiter pretiū, qđ pretium ad libitū suū poterit ei posteà clàm restituere: quia licet pater non valeat aliquid relinquere filio spurio, vt est tex. in § .pe. in aut. qui. mō natu. effi. sui. & tex. in aut. licet. in fi. C. de nat. lib. & in aut. ex cōplexu. C. de incest. nup. & ponit Bart. in l. si gener. ff. de his, quib. vt indig. 1 * adeò ꝙ per statuta nō posset disponi, ꝙ pater posset relinquere filio suo spurio: prout tenent Bar. Bald. Paul. de Cast. & alij in l. testamēti factio. ff. de test. vbi Imo. & d. Lācello. Decius dicūt istam esse cōmunem opi. quam etiā cōsulendo secutus est Fede. de Senis in suo consilio cclxxv. inci. casus talis est, statuto cauetur, ꝙ filijs spurijs. & quā similiter cōsulendo tenuerūt solēnes Doct. d. Ias. & d. Paul. de Butrig. & d. Recupe. de Sancto Miniato, vt apparet in suis consilijs positis post dictū cōsi. Fede. licet contrariam opin. tenuerit Cal. in cōsil. pe. posito sub ru. de consti. tamē pater nō prohibetur filio spurio vendere, nec aliū cōtractū onerosum cum eo celebrare, nisi talis contractus fuisset factus in fraudem: aliàs secus. & in fraudē intelligeret factus, qñ interuenisset tantūmodò confessio de receptione ptij: per ea, quę habent per Bar. in l. si forte. ff. de castrē. pe. & in aut. si quis in aliquo documento. C. de edē. & p omnes. in l. si donatione. C. de coll. reprobata gl. in l. q testamētū. ff. de pba. secus aūt si actualiter ptium interuenit: qa tūc nō pſumitur de aliqua

 fraude:

fraude: ita dicit Bal. in l. j. C. de natu. lib. & in l. si is qui ex bonis. de vulg. & pupill. & in d. l. qui testamentũ. in lect. antiqua. ff. de prob. & ita in effectu tenent Paul. de Cast. Alex. & do. Ias. in d. l. si is qui ex bonis. de vulga.
2 & pup. l. concludentes, * quòd valeat cõtractus celebratus titulo oneroso inter patrẽ & filium spuriũ, dummodò nõ appareat de aliqua p̃sumptione fraudis extrinseca: puta, ꝙ emerit omnia bona patris, adde tu, vel maiorem partẽ: qa talis venditio arguit suspicionem, arg. l. omnes. §. Lucius. ff. de his quę in frau. cred. & l. nomẽ. §. filio. ibi, propè omnia substantia. de le g. iij. vel si pater confiteretur recepisse pretiũ, quia tunc talis confes
3 sio non valeret. * Quia a confessio
a emanata inter p̃sonas ꝓhibitas, actũ facere est suspecta, vt superius dictũ est: etiam si talis confessio esset iurata, prout no. Bar. in l. cùm quis decedẽs. §. Titia honestissima. de leg. iij. & Alexã. in l. si donatione. reprobata opi. Bald. ibi. C. de colla. vel similiter ꝙ emisset per magnã quantitatẽ pecuniæ, & nõ subesset aliqua verisimilitudo, vñ potuisset tantã pecuniam habere: sed si similes p̃sumptiones extrinsecæ nõ concurrãt, cõtractus valet & tenet; licet cõtrariã partẽ teneat Bar. & Imol. in d. l. si is q ex bonis. & Bar. in d. l. j. C. de natu. libe. sed pro opi. Bal. stringit tex. in l. cùm aũt. §. si tibi maritus. ff. de donat. ĩter vir. & vxo. allegatus p Alexã. in d. l. si is qui ex bonis. vbi habemus, ꝙ licet cõtractus inter virũ & vxorẽ sit prohibitus propter p̃sumptionẽ donationis, ne mutuo amore se spolient, vt l. j. ff. eo. tñ si verò titulo marit⁹ vẽdat vxori, talis vẽditio tenet. Ego vltra istud fundamentum corroboro opi. Bal. de eo quod multùm solẽniter, & in fortioribus terminis consulendo tenuit Alex. in cõsi. xviij. inci. consideratis his, quæ in themate nar
4 rantur in iij. vol. * vbi voluit, ꝙ si pater in testamẽto confiteat̃ se habuisse, & recepisse centũ à filio suo spurio, licet talis confessio tãquam suspecta non teneat, vt superius est dictum: tamen istud est verum, & procedit, nisi aliqua verisimilitudo sit pro filio, ꝙ apud eum potuerit esse illa quãtitas pecuniæ; puta quia habebat in bonis, vel faciebat aliquod exercitiũ, per quod verisimiliter potuerit superlucrari illã quantitatem, quã pater cõfitetur habuisse: qa tunc talis cõfessio valida est, quoniã secũdum eũ vna p̃sumptio tollit aliã, iuxta l. diuus. ff. de in integ. resti. & c. literas. de p̃sump. & pro ista sua opini. adducit notabilẽ decisionẽ Saly. ĩ l. si pater. C. de cõtrahẽ. emp. vbi dixit se aliàs habuisse de facto consulere,
5 * ꝙ si maritus emat fundũ pro vxore sua absente, & p̃tiũ, qđ soluat, cõfiteatur se soluere de propria pecunia vxoris, licet sit p̃sumptio, ꝙ talis cõfessio emanauerit animo donandi, q̃ donatio inter eos est ꝓhibita, vt toto tit. ff. & C. de don. inter vi. & vxo. & c. fi. extra eo. tamẽ si apparet ex aliqua verisimili præsumptiõe, ꝙ vxor aliũde potuerit habere dictam pecuniã, tũc est secus. & ita etiã est secundũ Alex. de mẽte Cy. in l. fi. de sacro san. ecc. Secũdò adducit decisionem Ang. in cõsi. secundũ eũ cliij. inci. pater emit domum pro se & filijs. vbi
6 vult, * ꝙ licet cõfessio facta p patrem cõsitentẽ se habuisse pecuniã à filijs suis, talis cõfessio sit suspecta, qa p ta

lem

lem cōfeſsionē præſumitur donatio, quæ prohibita eſt inter patrē & filiū in poteſtate patris exiſtētem: vt l.ij. C.de inoffi. donat. & l. donationes quas parētes.C.de dona.inter virum & vxo.& per Doc.ī l. frater à fratre. ff.de cōdi.inde.tamē ſi tēpore dictæ cōfeſsionis paternæ, filij erāt in aliquo eorū exercitio, ꝙ veriſimiliter potuerint dictā pecuniam, de qua in cōfeſsione, ſuperlucrari ex ſua induſtria: tūc ſufficeret dicta cōfeſsio, per no.per glo.Cy.Bar.& alios in l.cùm oportet.in pri.C.de bonis, quæ lib. & iſtas deciſiones refert, & ſequitur præſtātiſsimus Doc. & pceptor meꝰ in canonibus do.Phil.Decius in ſuo cōſi.xcvj.incip.viſo pūcto,& cōſideratis obiectionibus. verſ.nec obſtat, quòd talis cōfeſsio. quāto ergo fortius dicendū eſt in caſu noſtro, ꝙ ſi filius ſpurius emat à patre, & actualiter ei pretiū ſoluat, & dictū pretium veriſimiliter potuerit aliūde habere quàm à patre ſuo, ꝙ talis contractus valeat & teneat. Secūda cautela eſt, quòd quādo vis relinquere filio tuo ſpurio, nō dicas inſtituo, vł relinquo talē fundū Sēpronio filio meo: qa ſi cōtingeret te nō habere vxorē, & nūquàm habuiſſe, vel habere, ſed à paruo tēpore citrà, ex ipſis verbis cōprehēderetur, illū Semproniū eſſe filiū tuum ſpuriū, vel aliter incapacem: & ſic per iſta verba inſtitutio, ſeu legatum redderetur nullū: ſed dicas, qualiter inſtituis, vel relinquis talem rē Sēpronio, filio talis mulieris, vel alio modo taliter ipſum ſpecifica, ꝙ clarè cōſtet de quo Sēpronio intelligas, iuxta l.duo ſunt Titij.ff.de teſta. tut. qa ſi aduerſarius nō probabit, illū Sēproniū eſſe filiū tuū ſpuriū, ꝙ à cōmuniter accidētibꝰ, cū magna difficultate pōt probari, inſtitutio ſeu legatū valebit. ita docet Bald.Pau. de Caſt.& Alexan.in l.& ſi peperce rit.quæ eſt in l.iij.ff.de lib. & poſth.

à Cōfeſsio. *Aduerte in hoc: quia licet cōfeſsio mariti, ꝙ emerit fundū de pecunia uxoris ſuſpecta ſit, ꝑpter donationē quæ inter uirū & uxorē prohibet: tamē ſi ſit uerìſimilis, qa mulier aliūde habuiſset, attēditur talis cōfeſsio ꝑpter talē uerìſimilitudinē. ſic etiā de cōfeſsione patris, qui cōfitetur habuiſſe à filio in poteſtate, licet ſit multū ſuſpecta, tū ſi uerìſimilis ſit, quia filius erat in aliquo exercitio, & lucrabatur, illa cōfeſsio iuſtificat. ita cōcordāt Ang.in cōſi. cluj. pater emit fundū. & Alex.in cōſi.xviij. cōſideratis his li.iij. qua cōſilia allegat, ſup quibus fundata eſt præſens cautela, d.Phil. Decius, a quo hauſit do Tho.in cōſi ſuo xcvj.uiſo pūcto, & cōſideratis obiectionibus. quod eſt elegantiſsimū & quotidianū cōſiliū.*

Cautela ad interrogandū teſtē, de ratione ſui dicti, & quòd ad talē interrogationē ipſe teſtis non aduertat. XLII.

1 *Teſtis dictum nihil ualet, niſi ſui dicti rationem concludentem aſsignauerit.*

2 *Statuto, uel à principe ſi alicui poteſtas data fuerit, quòd de iure & de facto, & abſque ſolennitate aliqua procedere poſſet, an teſtibus nō reddentibus rationem dicti ſui, uel etiam malam, credere teneatur.*

3 *Teſtis uerboſus eſſe nō debet.*

TESTIS * interrogatus, vt aſsignet rationem ſui dicti, ſi eam & concludentem neſcit aſsignare, dictum ſuum nihil valet: vt nota. gloſſ.in l.ſolam.C.de teſti. & glo.in c.cum cauſam quæ inter Archiepiſcopum

scopum in verbo, de causis. extrà eodem. & glo. in §. solã. iiij. quæsti. iij.

a Nam testis nõ reddẽs rationẽ sui dicti interrogatus, dicitur deponere nõ tanquã homo, sed tãquam pecus. secundũ Bal. in repe. l. edita. in xvij. col. ver. interdũ cõtingit. C. de eden. adeò q́ voluit Spec. q́ talis testis interrogatus, vt suprà: si rationẽ & cõcludẽtem nesciat assignare, tale suũ dictũ nõ faciat neq; præsumptionẽ. ita Specula. in titu. de teste. §. j. versi. sed nunquid sufficit ad præsumptionem. quã decisionẽ sequitur Ro. in l. j. in princi. ff. de oper. no. nuncia. licet do. Abb. in d. c. cùm causam quæ inter Archiepiscopũ. in ij. col. de testi. dicat istud esse arbitrariũ iudici, per text. in l. iij. ff. de testi. ibi, tu magis scire potes quanta fides, &c. nam ista assignatio rationis dicti est rãtæ

dictum testis non reddentis rationẽ dicti sui si est interrogatus nõ facit presumptionem. not.

2 importantiæ, *quòd licet esset data per principem, vel statutum potestas alicui, quòd posset procedere, & de iure & de facto, & absque aliqua solennitate, tamen propter hoc nõ posset credere testib⁹ nõ reddẽtibus rationem sui dicti, vel reddẽtibus malam, quando fuissent interrogati, vt not. dixit Bald. in l. solam. in fi. C. de testi. imò quod est plus, nõ posset cõsuetudine, vel statuto induci, quòd credatur testibus non reddẽtibus rationem sui dicti, vel reddẽtibus malam, vt volunt Ioan. And. & domin. Anto. in c. j. de appellatio. & Alexan. in consil. iij. incip. in causa & lite vertente inter Abraam. in vlt. col. versi. & iuxta prædicta dicit Bal. in ij. volumine. si verò testis non interrogatus nõ assignat dictã rationẽ, tamen suũ

3 dictum bene valet: quia non debet esse verbosus: vt not. in gl. superius in princi. allegata: & vt no. glo. & ibi scribentes, in c. sicut. de re iudicata. nisi in quibusdã casib⁹, in quibus testis siue interrogatus, siue non, tenetur reddere ipsam rationẽ, aliàs sua depositio nihil valet. de quibus habetur per dominũ Iaso. in l. cũ hi. §. vult igitur. ff. de transaction. & per Doct. præsertim per Felyn. in præallega. c. cũ causam. de testi. Multoties modò euenit, & præcipuè in testib⁹ rudibus, prout sunt rustici, mulieres, & similes personæ idiotæ: quòd si in suis depositionibus nõ interrogãtur de ratione suorũ dictorũ, nec ipsi eam reddũt: si verò interrogantur, à cõmuniter accidẽtibus eã assignãt: & sic vtroq; casu sua depositio venit esse valida: quia si non interrogantur de ratione, valet dictũ suũ, vt superius dixi: si verò interrogantur, ipsam assignant. Stãte ergo hoc, pulchrum esset videre, nũquid esset aliquod remediũ & cautela, q́ ista interrogatio fieret testi, scilicet q́ ipse testis ad eã nõ aduerteret: & sic quo ad te sit satisfactũ, q́ dicta interrogatio de ratione fuerit facta, ipsi verò testi nõ, quia ipse ad eam non aduertat. ad quod respõdeo quòd sic. Cautela ergo est, quòd facias, q́ notari⁹, qui habet ipsum examinare, in principio examinationis fiendæ, faciat testi vnum quæsitũ hoc modo: dicas mihi quid scis in tali causa, vel super tali negotio: quia si posteà testis de omni eo, quod dicet, non assignabit rationem, licet aliter de ipsa ratione nõ interrogabitur, talis sua depositio nõ tenebit: quia testis interrogat⁹ per iudicẽ, & pari ratione per illum qui habet potestatẽ examinandi hoc modo, dicas quid scis super tali ne-

gotio,

gocio, intelligitur etiā implicitè interrogatus de causa scientiç, adeò ꝗ si aliter posteà non interrogatus, nõ reddat causam ipsius sciētię, talis sua testificatio non tenebit. istud fuit mirabile d. Bal. in d. c. cùm causam. quæ inter Archiepiscopum. in antepenu. col. versi. sed pone iudex interrogat. cum quo transit ibi Felyn. in ij. col. versicul. adde secundùm Bald. hic. & quam decisionem sequitur do. Ias. in l. cùm hi. §. vult igitur. in ij. col. versic. adde etiam prædictis. ff. de transaction. vbi dixit istud dict. Bald. esse singulariter notandum. sequitur Socin. in suis regu. & fallen. reg. xlj incipiente, testis dicti sui.

a Nõ reddēs. *Sed quid de testibus imperfectè cõuētionē partiū narrātibus, an probēt? dic ꝗ nihil probāt. gl. est ordin. in l. Lucius. in uer. habere debeāt. de his, qui not. infa. per Lud. Ro. in cõs. suo ccc ij. quod inci. quo ad septimū. circa fi. ibi, nūc igitur est consequens. An autē dictū unius testis uilis suppleatur per aliū, tex. est nota. quē ad hoc sæpe alleg. Bal. in l. si quis ex argentarijs. in §. cogētur. uer. quid enim. ff. de eden. quē allegat etiā Ro. in cõsilio suo ccxc. ibi, et si dicatur. circa fin. ipsius cõsilij.*

Cautela pro illo, qui promisit factum alienum sub pœna, si illud non potest adimplere, ut euitet pœnam. XLIII.

1 *Promißio facti alieni, licet teneat quādo pœna interuenit, ex quo factū promittitur, quod in promittentis potestate non consistit, promittens faciendo id quod potest, pœnam promißam euitare potest.*

2 *Pœnam difficultas excusat.*

3 *Factum alienum sub pœna quādo quis promiserit, pœna non committitur, si promißor quātùm in eo fuerit fecerit.*

ANNO præterito euenit hic Paduæ, quòd quidam rustici vulnerauerūt quosdā alios, propter quę vulnera orta fuit inter eos maxima inimicitia: tandē medio amicorū facta fuit recōciliatio, & vnus de dictis rusticis promisit alteri sub pœna certæ quātitatis pecuniæ, ꝗ faceret, ꝗ quædā sua neptis, quæ habebat certa bona paterna, cū esset nubilis annis, acciperet in maritū quendā filiū illius, qui stipulabatur pœnā contigit posteà, ꝗ illa puella facta maior cōclusiuè noluit satisfacere volūtati patrui, quo casu, iste patruus erat valde anxius propter pœnā, in quā debebat incurrere, matrimonio nō sortiente effectū: & tantò magis, ꝗ aduersarius quotidie minabatur, ꝗ volebat ab eo dictā pœnā exigere. tūc cùm in præsentia mea casum prædictū narraret, dixi ei, ꝗ deberet ire, & adhibere omnē curā & diligentiam quam poterat, ad hoc, vt illa sua neptis contraheret illud matrimoniū; & tūc adhibita tali cura & diligētia, nollet posteà amplius de dicta pœnā dubitare, licet matrimoniū nō sequatur, sed aduerteret taliter rogatiari, ꝗ posset illā diligentiā, si opus esset, probare. ista est decisio do. Abb. post Ant. de But. ibi, in c. gemma. de spō. vbi in terminis mouet quæstio. nostrā. Titius promisit sub pœna, ꝗ Berta contrahet matrimonium cum Sempronio: Titius fecit tātùm quātùm in eo fuit, vt matrimoniū sequeretur: concludit, quòd pœna nō committitur. & ratio istius pulchræ deci-
1 sionis est, * quia licet promissio facti alieni teneat quando pœna interuenit, vt not. in §. si quis alium. iun-

cto §. versa vice. Instit. de inuti. stipu. & in l. stipulatio ista, habere licere. in princi. & in §. quæsitũ. de verborũ oblig. tamen ex quo promittitur factũ, quod nõ cõsistit in potestate promittẽtis, sequitur quod pmittẽs faciẽdo omne id qđ põt, debet e-
2 uitare pœnã pmissam.* Quia regula est, ꝙ difficultas excusat à pœna: vt est text. in l. si vehenda. in fin. ff. ad l. Rhod. de iac. & in l. ij. ff. si quis cau. & no. Bar. in l. cõtinuus. §. illud inspi-
3 ciendũ. de ver. obl. & istã opi.* ꝙ quisqs pmisit factũ alienũ sub pœna, ꝙ pœna nõ cõmittatur, si promissor fecit quantum in eo fuit. tenuit Fede. de Sen. in cõsilio cxxij. quod fuit cõsiliũ Io. Palariẽsis, inci. Martinus promisit se facturũ. tenuit do. Abb. in c. significãtib⁹. in fi. p gl. ibi de offi. de leg. Frãc. de Are. in l. si ita stipulatus fuero, te sisti. §. possum. de verborũ oblig. vbi nõ obstãte sua impugnatione, quã ibi facit, dixit, ꝙ ista opi. est cõmunis, & ꝙ in practica seruaretur. idẽ Frãc. de Aret. in cõsi. cxlij. incip. ex facto proponitur ꝙ illustris & excelsus princeps Frãc. Sfortia dux Mediolani. in iiij. col. versi. venio igitur ad primum. tenet Felyn. in c. ex rescripto. in vj. colũ. versiculo, & not. quòd promittẽs factũ alienũ. extrà de iureiur. licet do. Ias. in d. l. stipulatio ista, habere licere. in vj. columna, versiculo, sed iuxta hoc cadit solennis & vtilis dubitatio. ff. de verborum oblig. teneat opi. contrariã, dicens, ꝙ si casus accideret, ꝙ ita cõsuleret, scilicet ꝙ ille, qui promisit factum alienũ cũ pœna, licet adhibuerit omnẽ diligentiã ad hoc, vt factũ promissum sortiretur effectũ, quòd si non sortitum fuerit, promissor nõ euitet pœnam. est bene verũ, quòd fatetur, ꝙ omnes Canonistæ tenent primam opin. & quòd ab eo nemo discrepat. sis ergo cautus tu, qui promisisti factum alienum sub pœna, ꝙ facias quantùm potes, vt factum adimpleatur, si vis pœnam euitare.

Cautela, ut prælatus non perdat sua beneficia propter homicidium commissum. XLIIII.

1 *Beneficia sua perdit prælatus, qui homicidium committit.*

2 *Beneficiorum priuatio, an ipso iure fiat uel sententia requiratur.*

3 *Papa cum homicida uoluntario, an dispensare possit, cũ dè iure diuino prohibitum sit.*

4 *Regularitas omnis de iure diuino, non autem positiuo introducta est.*

5 *Membri mutilatio ad irregularitatem contrahendam cum homicidio à pari procedunt.*

1 CANONICIS* constitutionibus cautum est, quòd prælatus cõmittens homicidiũ perdat sua beneficia: vt c. j. de homic. & c. j. & c. finali, de tẽpo. ordin. & c. si episcopus. & c. si quis homicidiũ. j. distinctiõe. iũcto c. si quis amodò. cum sequẽti. lxxxj. distinctio. & istud habet locũ & procedit, etiã si homicidiũ fuisset perpetratũ in personã vnius Iudæi, vel alterius infidelis: vt l. distinctione, clericum. cum sequent. & vt etiã not. Geminia. post Archidiac. ead.
2 distinctio. minor.* Sed dubitatur, an talis priuatio beneficiorum fiat ipso iure: an verò requiratur sententia. Et cõmunis opinio est, quòd veniat priuandus per sententiam, quia antequàm priuetur, iustè tenet & possidet sua beneficia, dicto homicidio non obstante: prout originaliter tenuit

uit Inno. in c. cùm nostris. de concessio. pbē. vbi etiā hoc tenet Imol. in xvij. col. ver. secūdò etiā no. quòd propter homicidiū, tenēt d. Abb. Io. de Ana. & Felyn. in c. inquisitionis. in prin. de accu. Io. de Ana. in c. ij. in ij. col. ver. facit etiā iste text. de cleri. pug. in duel. & in c. fi. in j. col. de homi. do. Abb. in c. qrelā. i ij. co. de iureiu. Bal. in l. cū fratrē. in iij. co. ver. circa instrumentū vnū scias. C. de his, quibus vt indig. vbi expressè dicit, ꝙ notoriū nō habet vires ad aliquē deponēdū, vel priuādū, nisi sequat̃ sentētia depositionis, vel priuationis: & ideo licet aliqs prælatus sit notoriè criminosus, nō tamen ꝓpter hoc est depositus ipso iure: etiā si sit homicida. allegat Innoc. in d. c. cū nostris. de cōcel. præbē. & ista in effectu est cōis opi. quā cōem dixerūt Io. de Ana. & Fely. in d. c. inquisitionis. in prin. de accus. Tu ergo ꝑlate, qui cōmisisti homicidium, ꝓpter quod si cōtra te procedet̃ priuaberis tuis beneficijs, quomodo facies ad hoc, vt ea retinere valeas: & si nō p directū, saltē per indirectū? Dic ꝙ cautela est, ꝙ perpetrato illo delicto, inuenias aliquē tuū amicū fidelē, & ei renūcies dicta tua beneficia, hoc secū tacitè acto, ꝙ ad omnem tuam requisitionem debeat similiter tibi ipsa beneficia resignare: quo sic facto, videas posteà, quādo tibi videbitur aliqua bona via impetrare dispēsationem à summo Pōtifice, vt nō obstāte homicidio, vel tali delicto, possis esse capax beneficiorū: quam facilè, si habebis ingenium, obtinebis, petendo eam non super beneficijs acquisitis retinēdis, sed tantummodò super acquirēdis: qua obtēta, posteà facies, ꝙ ille tuus amicus resignabit tibi illa tua beneficia, & hoc modo frueris eis. Et ista cautela, vt intelligo, multū frequētatur Romæ. *Et si dices, quæro à te, 4 Papa potèstne dispēsare cū homicida præsertim volūtario, cū scit, ꝙ dispēsatio cū homicidia volūtario fit de iure diuino: vt tenet gl. in c. sicut dignū. de homi. & sentit expressè gl. xxj. distin. in summa. & vt firmant do. Abb. & Io. de Ana. in d. c. ad audiētiā. eod. ti. de homici. per illud dictū Domini, versus Dauid, Nō ædificabis mihi templum, quia vir sanguinis es. vt habetur j. q. vij. si quis omnem. & de cōse. dist. j. c. j. ergo Papa nō poterit talem dispensationē facere: qa ipse nō dispēsat cōtra legē diuinam: vt xxv. quæst. j. sunt quidā. nam inferior nō potest tollere legē sui superioris, vt c. cùm inferior. de maior. & obe. & Cle. ne Romani, de elec. quia respōdeo, quòd prædictis non obstantibus, Papa potest dispensare cum omni homicida, siue casuali, siue voluntario: a* quia omnis irregularitas est introducta de iure positiuo, nō autem de iure diuino: pro vt tenet Inno. in d. c. ad audientiam. de homi. & in c. nisi cū pridē. super verbo irregularitatis. de renū. & ibi latè Inno: vbi respōdet ad illud dictū, nō ædificabis mihi templū, &c. tenet do. Abb. in c. ego enim. in fi. de iure iur. Cardi. & Ioā. de Ana. in c. petitio. de homi. cū alijs cōcor. de quibus p Fely. in d. c. ad audiētiā. nā & Moyses ex ꝓposito homicidiū cōmisit, nā Aegyptiū interfecit, & in arena eū obruit: vt xxiij. q. iij. nō inferēda. & de pœ. dist. ij. c. & cognouerūt. §. item opponitur. & tamē ædificauit

templũ:vt de cõse.distin.j.in prin.& fuit magnus sacerdos:vt c.per venerabilem,qui filij sint leg.similiter & Paulus præbuit auxiliũ lapidantibus Stephanũ,vt habetur in actibus apostolorum.c.vj.& similiter Petrus mutulauit auriculã Pharisęo,vt habetur in dominica passione. quæ mutila-
5 tio mẽbri,*quo ad cõtrahendã irregularitatẽ,à pari procedit cũ homicidio: vt no gl.in Cle. vnica,in verbo. mutilet.de homi.& Ioã.de Ana.in c. j.in ij.col.de cleri.pign.in duel.tamen ipsi Petrus & Paulus fuerũt primi fundatores ecclesiæ:vt c.fundamenta.de electio. in vi.& similiter inter apostolos principatum obtinuerũt:vt ij.q.vij.beati Petr.& Pau. Sis ergo cautus tu prelate,quãdo cõmisisti homicidiũ,vel aliud delictũ, ꝓpter quod venis priuandus tuis beneficijs,si de tali priuatione dubitas, vt vtaris remedio,de quo suprà.

a Quia omni. *An potestas dispẽsandi super irregularitate cõcessa a Papa,alicui duret post mortẽ Papæ,dic quod sic.uide Fed.de Se.in cõsi.suo lxxviij. quia semel gratia facta per Papam in persona aliqua,non expirat per mortẽ Papæ.casus est in c.super gratia.de offi.dele.li.vj & quando canonice est semel facta dispensatio,ex superueni̇enti facto nõ retractatur.uide in c.ex tua. de fil.presby.& est ibi casus.*

Cautela,ut teneat impetratio ecclesiæ patronatæ,licet de iure patronatus laicorum,non sit facta mentio. XLV.

1 Iuribus patronatus laicorũ,Romanus Pontifex literis suis nullo pacto præiudicare intendit.

2 Impetratio est ipso iure nulla,si quispiam à Papa impetraret aliquam ecclesiam,de iure patronatus laicorum expressè mentione non facta.

3 Beneficium si episcopus conferrat intra tempus patroni, & patronus intra tempus iuris aliquem non præsentet, & alius posteà illud beneficium à Papa impetret cum clausula,si non fuerit alterius quæsitum,quis potior erit.

4 Beneficij collatio per ordinarium intra mensem datum,si facta fuerit talis collatio,ualet,si ipse expectans non acceptauerit.

5 Datã primus si nunquàm acceptauerit,prouisio secundo facta intra mensem ualet.

6 Patronus clericus licet in præsentando accumulare non possit,tamen secũda præsentatio ab eo facta de facto reconualescit etiam eo inuito,si primus ab eo præsentatus cesserit.

SCIENDVM est,quòd mens & intentio Romani Pontificis est, nolle pęiudicare per aliquas literas à se cõcessas iuri patronatus laicorũ, prout latè firmat Lap.de Castellio. in sua allegat.lxxxv.incip.beneficia vacantia in curia Romana.concludens,quòd reseruationes beneficiorum,quas quotidie facit Papa,nõ cõprehendũt beneficia patronalia.. & inter alia refert Ioã.And.in c.dilectus.de offic.lega.dicentẽ Hosti.ibi dicere,se aliàs vidisse vnã bullã Papalem directiuã prelatis Angliæ,q̃ continebat,quòd quãdo Papa scribebat pro aliquo beneficiãdo,suã intẽtionẽ nõ esse velle includere beneficia,in quibus laicus habeat ius patronatus,& ratio secũdũ eũ est,q̃ prius fuit glo.in c.cùm dilectus.in fi.gloss. magnæ:de iure patrona. quia si talia beneficia conferrẽtur per Papã, & per alios prælatos,laici retraherẽ

tur

trà fundatione ecclesiarum. subiũ
gens idem Lapus in dicta sua allega.
se vidisse obseruari per Grego. xj. ꝗ
dum cõtulisset ecclesiam sancti Ro-
muli Florẽtiæ, nõ facta mentione de
iure patronatus parochianorum, nõ
potuit posteà obtinere ille, cui fue-
1 rat collata. *Et istam regulam, quòd
in dubio Papa per suas literas nõ in-
telligatur velle præiudicare iuri pa-
tronatus laicorũ, tradit etiã Gemi.
post alios in cap. ij. in gl. super ver-
bo. collatio. de præbẽ. in vj. do. Abb.
in d. c. cùm dilectus. in fi. de iure pa-
tro. do. Cardi. in consilio xcvj. incip.
Papa vniuit quãdam abbatiam. circa
medium versi. quo ad causam secun
dam. & ista regula est adeò vera, ꝗ
etiam si in sua supplicatione dicere
tur, qualiter nonnulli laici solebant
nominare vnũ episcopum pro recto
re, quando ecclesia vacabat, tamen
per ista verba nõ dicitur facta men-
tio iuris patronatus. ita Fely. in suo
tract. quãdo lit. apost. noce. patro. ec
clesia. circa prin. Dicẽs ita fuisse iudi
catum in Rota, tempore Papæ Pauli
secũdi, per tres sentẽtias cõformes,
prout affirmabat ille, in fauorẽ, cuiᵒ
dictæ sentẽtiæ fuerãt latæ. Et quòd
ista regula sit indubitata, vide p Fel.
in d. suo trac. eã pulchrè ampliãtem
a vndecim modis. *Ex quibus apparet,
quòd si aliquis impetraret à Papa ali
quam ecclesiam non facta expressa
mentione de iure patronatus laico-
rum, quòd talis impetratio nõ tene-
ret: imò esset nulla ipso iure, patro-
no agente de cõtẽptu, vt est casus in
c. decernimus. ibi, irritã esse nouerit.
xvj. q. vij. & vt tenet d. Abb. ĩ c. illud.
circa prin. de iure patro. & in c. ex in
sinuatione. in secundo notabi. eo. ti.
& in c. cũ Bertold. in iij. col. versi. ex
hoc notabiliter colligitur. de re iud.
vbi etiã hoc tenet Fely. in v. col, cum
alijs autoritatibus per eũ ibi adductis.
Et dicũt do. Card. & do. Abb. in d. c.
ex insinuatione, quòd institutus in
ecclesia patronata intra tẽpus præsen
tandi sine præsentatione patroni, oc
cupator est, & tanquàm occupator
remouetur. Modò tu prælate impe-
trasti vnũ beneficiũ, seu vnam eccle
a siam, a nõ facta mẽtione iuris patro-
natᵒ alieni, vel maliciosè: vel ex igno
rantia, quo casu, ꝑpter vitium surre-
ptionis, talis impetratio est ipso iure
nulla: vt superius dictum est. nũquid
erit dare cautelã, ꝗ tali surreptione
non obstante, talis impetratio rema
neat firma & valida? Dic quòd posset
vti illa, qua vsus fuit quidam anno
præterito in diœcesi Taruisina: vt mi
hi relatum fuit. Quidam impetraue-
rat à summo Pontifice quandam ec
clesiam, sciens eam esse patronatã,
non facta mentione de iure præsen-
tandi competenti seniori de quadã
casata: qua impetratione obtenta, sta
tim dum ipse esset Romæ, misit Tar
uisium quendam suum procurato-
rem ad exequendum duo. Primum
ad accipiendam tenutã seu posses-
sionem ipsius ecclesiæ. Secundum ad
alloquendum illum, cui compete-
bat ius præsentandi, narrãdo ei, qua
liter talis impetrauerat talem eccle
siã, ignorãs eam esse patronatam, sed
post collationem ei factam, sciuit
de suo iure patronatus: & licet suæ
bullæ Papales amplè loquantur, ad-
eò quòd siue ecclesia sit patronata,
siue non, ipse intendit, quòd colla-
tio teneat & valeat. Attamen quòd
malè libenter veniret secum ad ali-

quod

quod litigiũ: ꝓpterea rogabat ipm, ꝙ nihil vellet innouare vsque ad aduentũ suũ, quem sperabat debere esse intra tẽpus breue. Et tũc si ipse patronus nollet cõdescendere voluntati ipsius, cui fuerat facta collatio, ꝙ ipse faceret totũ oppositum, & ꝙ ex nunc ipse nolebat tangere aliqd de fructibus ipsius beneficij, sed ꝙ dabat licẽtiam ipsi patrono eos percipiendi, & multa alia similia verba, adeò quòd patronus ꝑmisit expectare aduentũ dicti beneficiati, qui eũ tãtũ distulit, quòd fuerũt elapsi quatuor menses, & sic tempus datũ à iure laicis ad præsentãdũ: iuxta c. vnicum, de iure patro. in vi. quia nec omnes sciũt dispositiones iuris: videns iste patronus illum nõ venire, præsentauit quendã ordinario loci, qui inuestiuit eum de dicto beneficio: istis sic secutis, fuit dubitatum, quæ istarũ duarum collationũ deberet præualere, an illa primò loco facta à summo Pontifice, licet in ea de iure patronatus laicorum non esset facta mentio, an verò secũda facta 3 ab episcopo loci, post elapsum tempus cõpetẽs patrono laico ad presentãdum: quæ deberet valere, si nõ per viam præsentationis ꝓpter elapsum tempus, saltem deberet valere tanquã collatio ordinaria, ꝓut sonabat inuestitura. Fuit iudicatũ primã collationem factam à Papa præualere, quia id, quòd dicimus collationẽ esse ipso iure nullã, quãdo est facta sine præsentatione patroni, vt d. c. decernimus. xvj. q. vij. habet locum & procedit patrono cõtradicente, secꝰ autem ipso cõsentiẽte expressè, vel tacitè: & tacitè intelligitᷣ cõsensisse, cũ non præsentet aliũ intra tẽpus iu 4 ris, cũ tũc sit sublata potestas agẽdi de cõtemptu, quæ durat, donec durat potestas præsentandi: nã elapso tempore iuris, nõ potest dici cõtemptus, sed potius, quòd ipse ius suum cõtempsit. ita signanter in terminis tradit Fely. in d. suo trac. quãdo lit. aposito. noce. patro. eccle. in vndecima limitatione. allegãs ita tenere d. Cardi. in Cle. j. in xv. col. ver. sed post longam cogitationẽ defendo partem Plebani. de sup. negligẽ. præla. & do. Abb. in sua disputatio. incipiẽ. Augerio. in fin. secũdi dubij. versic. aut patronus neq; cõsentit &c. subiungẽs Felyn. istas duas autoritates do. Cardi. & Abb. se plurimi facere, quoniã sæpius secundũ eas cõsuluit, & obtinuit. quã opi. tenet idẽ Fely. in c. cũ Bertoldus. de re iudi. in iij. col. versicu. tertiò aduerte. vbi dicit hoc esse bñ gustãdũ. & in v. col. versi. quartò limita. & in c. cũ ex officij. in antepenul. & vlt. col. de pscr. & ita etiã voluit do. de Rota, in sua dec. sio. cccccxxviij. inci. nota intra tẽpus patroni. in anti. cõcludẽtes, * ꝗ si episcopus cõfert beneficiũ alicui intra tempus patroni, & patronus intra tẽpus iuris nõ presentet aliquẽ, & aliꝰ posteà impetret à Papa illud bñficiũ cũ clausula, si nõ fuerit alteri ius quęsitum, quòd istorum potior erit ille, cui fuerit per episcopum collatum dictum beneficium: distinguẽtes tamẽ, an episcopus contulerit ipsum beneficiũ tanquàm deuolutũ, an verò simpliciter iure ordinario, primęuo, & originali: vt ibi p eos. & quòd ista opi. sit vera, bene facit, quòd notabiliter voluit do. Abb. in d. c. cũ ex offi cij. in vlti. col. de præscri. dicens, *quòd si facta est collatio per ordinarium

nariũ intra mensem datũ expectanti bus, iuxta cle, vnicã, de cõcess. prebẽ. ꝙ talis collatio valet, si expectans nõ acceptauit: volens similiter ꝙ valeat collatio facta per ordinariũ de beneficio, tanquàm deuoluto, licet deuolutio sequatur post collationẽ. Secũdò bene facit decisio Ro. ccccxxij. incip. nota primus & secũdus. in anti, vbi cõcluditur, *ꝙ si primus data nunquàm acceptauit, prouisio facta secundo, intra mensem valet. Tertiò adduci potest alia decisio Rot. decisio, dcccxlv. incip. patronus clericus. in antiquis. *vbi dicitur, ꝙ licet clericus patronus nõ possit accumulare in presentando, vt habetur in c. cũ auté. de iure patro. tamẽ secũda presentatio facta ab eo, de facto reconualescit etiã eo inuito, si primus ab eo præsentatus cedat. Quartò ista opin. potest cõprobari per regulã cancellarie Inn. viij. que est penult. in regulis expectatiuarũ. quæ incipit, Itẽ idẽ sanctissimus dominus noster, suorum prædecessorum &c. volens, ꝙ si minus prærogatiuati acceptent ante magis prærogatiuos, ꝙ acceptatiões suæ tenent, si posteà ipsi magis prærogatiuati nõ prosequant, vel nõ publicent acceptationes suas. Et intellexi, ꝙ ista eadẽ quæstio fuit anno preterito ventilata in Rota, & ꝙ ita fuit iudicatũ, dum ista quæstio verteretur inter duos Ferrariẽses. Tu ergo prælate teneas ista menti, quia si valebis ea practicare, poterũt tibi afferre non mediocrem vtilitatem.

a Non facti. *Impetrans an debeat narrare qualitatẽ beneficij, quod impetratur, ne impetratio subreptitia videatur: dic ꝙ sic. not. d. Io. An. in c. eũ cui. de præben. li. vj. in Nouel. & in eodẽ, de rescri. in c. in nostra. et in decisionibus Rotæ, iuxta modernũ ordinem in cccxij. vide in cõsi. d. Lud. de Rom. ccclxij. quod inci. quo ad primũ articulũ, in quo queritur. ibi, quo ad tertiũ, in quo quæritur an bull.*

Cautela pro iudice ad obuiandum calumnijs, petentium dilationes animo differendi iudicium. XLVI.

1 *Dilatio ad producendũ suos testes absentes, per iudicem concedi debet.*

2 *Testes quotiescũque aliquis in iudicio producit, tenetur ei expensas facere, et omnia necessaria subministrare.*

SAEPISSIME litigantes volentes differre iudiciũ, cõparẽt corã iudice, vel immediatè post litis contestationẽ, vel post primã dilationẽ habitam, dicentes se nõ posse probare de iuribus suis, ex eo ꝙ testes sui sunt in partibus longinquis, idcirco petunt dilationẽ cõpetentẽ, quę nõ potest esse nisi longa ad producendũ dictos suos testes absentes: *quæ quidẽ dilatio debet per iudicẽ cõcedi: vt habetur in §. & quoniã. in authen. de testi. & in l. iudices. cum ibi nota. C. de fide instrum. Tu autẽ iudex, qui habes suspicionẽ, ꝙ talis dilatio, quæ petitur, animo petatur calumniandi, & protelandi iudicium, si vis tali calumnie obuiare, cautela est, quòd si illi testes, quos pars asserit absentes, sint secundùm assertionem partis in aliquo loco illius prouinciæ seu illius territorij, quod regis, ꝙ tunc dicas parti petenti dilationem ad producendum dictos testes, quòd eam sibi concedas, & eos citabis, & per competens temporis spatiũ eos expectabis, sed in primis & ante omnia deponat pecuniã pro expen

expensis ipsorũ testiũ, quas facient in veniendo, stando, & redeundo:
2 *nam quotiescunq; quis in iudicio producit testem, tenetur ei facere expẽsas, & subministrare omnia necessaria: vt no. in l. quoniã liberi. C. de testi. & in l. eos. §. si quis autẽ. C. de appel. & iij. q. iiij. §. venturis. & c. statutũ. §. penul. de rescr. lib. vj. vbi expresse tex. loquitur de expensis fiendis in veniendo, stando, & redeũdo, quia officiũ suũ alicui non debet esse damnosum: vt c. cùm non deceat. de electio. in vj. & c. magnæ. de voto. & isto casu, si iudici videtur, põt, vt superius dictũ est, dicere parti asserenti se habere testes absentes, citabo eos & expectabo, sed depone ante omnia pecuniã pro expensis, quas facient in veniendo, stando, & redeundo: & tunc ipsa pars forsitan causa nõ exbursandi tantã pecuniã, cessabit à prędicta calumnia: quia si recusabit ipsam pecuniam depõere, nec tu teneberis dare dilationem ad producẽdos ipsos testes. Ita singulariter dixit glo. in dicto c. statutũ. §. a penulti. de rescrip. lib. vj. quã refert & sequitur domin. Abb. post alios in capi. constitutus. de fideiusso. & Pau. de Cast. in l. interdum. ff. de iudic. Secunda cautela est, si dubitas, ꝙ dilatio, quæ tibi petitur per vnam ex partibus, fiat causa calumniãdi, & causa differendi negotium: si vis tali calũniæ obuiare, facias ei vnam cõminationẽ, cũ sit, quòd firmissimè tenes quòd illam dilationem petat causa litem in longum protrahẽdi, si per dictos testes, quos asserit esse absẽtes, nõ probabit intentionem suã, quòd mulctabis eum in tanta quãtitate pecuniæ, quòd facere poteris, ca posteà non probante: quo casu, forsitan metu mulctæ cessabit & à calumnia. ita pulchrè docet Pet. de Anch. in d. c. cõstitutus. de fideiusso. quem ibi refert & sequitur Imo. in vlt. col. versi. alia cautela esse potest. dicens istud dictũ esse menti tenendũ, & quod in practica sæpe occurrit: ꝙ dictum etiam referunt, & approbãdo magni faciunt Alexã. in vlti. col. & do. Ias. in pen. in l. j. ff. si quis ius di. non ob. & Alex. in l. filiusfamilias. §. diui. circa fi. de legat. j. & do. Lancel. Decius. in d. l. interdũ. ff. de iud. appellans hanc elegantem cautelam.

Cautela pro iudice ad euitandũ pœnã statuti, quando intra tẽpus limitatũ nõ potest determinare causam. XLVII.

1 *Sententia ista an ualeat, cõdemno, uel absoluo, prout quisque ex actis est condemnandus, uel absoluendus.*

PLERVNQVE ꝑ statuta locorum cautũ est, ꝙ iudex nõ determinans causam intra tale tempus, cadat in talẽ pœnã: quo casu posteà cõtingit, ꝙ iudex aut per negligentiam, aut aliquo negotio detentus, intra tẽpus à statuto taxatum nõ vidit acta: & tunc salua cõsciẽtia, non potest suã sententiã ferre, imò si vellet iudicare ipsa cõscientia postposita, posset taliter pronunciare, ꝙ faceret litem suã, iuxta no. in l. fi. C. de pœn. iudi. qui mal. iudica. & in l. cùm prolatis. ff. de re iudi. si verò nõ sententiat infra tẽpus debitum secundũ formam statuti, cadit in pœnã: quomodo ergo faciet iudex, quando nõ vidit processum, euitare pœnam statuti? Dic quòd cautela est, quòd non pronunciet in hunc modum, Condẽno & absoluo, prout quisq; est condemna

demnandus, vel absoluẽdus ex actis:
1 *quia ista sentẽtia hoc modo prolata, valet & tenet, & satis dicitur esse certa, ex quo ex actis potest certificari: iuxta no. in l. iij. C. de sen. quę si. cer. quan. profer. & per Innoc. in c. ij. de liber. obla. & isto casu, per huiuscemodi sententiam, iudex euitat pœnam statuti. ita not. dixit d. Abb. post do. Anto. in c. pe. circa fi. de iudic. vbi etiam Fely. in penul. col. & Bal. in l. ait prætor. §. si iudex. ff. de re iudi. dicens hanc cautelã esse pro iudicibus imperitis, vel non habentibus tempus deliberandi. ponit idẽ Bal. post Ias. Bul. in l. cũ iudex. C. de sent. & in l. si de meis. §. fi. ff. de arbitr. dicens, quòd in illa ciuitate ita fecit quidã collateralis, qui absoluit absoluẽdũ, & condemnauit condemnandũ, prout ex actis apparebat. Sequitur dom. Lancel. dicens, hunc esse singularem modum, in l. nõ quemadmodum. ff. de iudi. Secunda cautela est, ꝙ absoluat partes ab obseruatione iudicij, iurãdo de causa sibi nõ liquere: quia hoc modo similiter euitabit pœnam à statuto impositam. ita pulchrè voluerunt Angel. Pau. de Cast. & Alex. ibi, ĩ prin. in l. si vni. aliàs incipit, Põponius. ff. de re iudi. Ange. & Alexã. ibi, in iij. colũ. in l. ait prætor. §. si iudex. ff. eo. Angel. & Paul. de Castr. in d. l. non quẽadmodũ. ff. de iud. Baldus in c. j. §. sancimus. versic. sed hic incidenter quæritur. quo temp. mil. inue. pet. debe. in vsib. feudo. Tamẽ ista cautela est intelligẽda, iuxta ea, quę habentur per Bart. in l. properandum. §. & si quidem. in iij. opposi. C. de iudic. & in d. l. si. de meis. §. fi. ff. de arbi. scilicet quando ipse iudex non posset redargui de culpa, secundũ Alexand. in d. §. si iudex. & Felyn. in cap. pe. de iudi. & in c. causam matrimonij. de offic. deleg. propterea prima cautela est tutior.

a Quod iud. *An iudex possit cõueniri, si eius negligentia debitor pupillus aufugit, uide d. Lu. Ro. in cõsi. suo cclvij. quod incipit, ex tribus cõcluditur.* Et qd *si iudex expssè habeat relationẽ ad acta, & ex actis, ad quã habet relatio apparet de errore iudicis in sententia, an talis sentẽtia sit nulla?* Dic ꝙ sic, *secundum communẽ cõclusionẽ. uide per d. Alexan. in consi. cxxiij. in j. lib. consiliorum, ibi, quòd autem dictæ sententiæ &c.*

Cautela, ut primus emptor præferatur secũdo, quãdo secũdo res prius fuit tradita. XLVIII.

1 *Vendat si quispiam rem uni, & posteà ipsam uendit alteri, & prius sibi tradat, secundus emptor ipsius traditionis uigore, emptori primo præfertur.*
2 *Vendat si quispiam rẽ alicui, & ei cũ iuramento promitteret alteri nõ uendere, tamen si posteà eam uenderet & traderet secundus emptor non obstante iuramento, primo præferetur.*
3 *Constitutum precarij à constituto simplici, in quo differat.*
4 *Hypotheca tantam uim habet, quòd dominij translationem impedit.*

1 SI QVIS *vẽdit rem vni, & posteà ipsam vendat alteri, & prius sibi tradat, secũdus emptor vigore ipsius traditiõis præfertur primo emptori: & sic non habet locũ illa vulgata regula, qui prior est tempore, potior est ĩ iure: vt de primo est tex. in l. qui tibi. C. de hęre. vel actio. vendit. & in l. siue autem. §. si duobus. ff. de public. & tex. & ibi per omnes in l. quo

l.quoties.C.de rei.vẽdi.& ista regula est adeò vera, ꝙ primus emptor ꝓ suo interesse nõ posset se opponere, vel impedire quominus secũdus emptor in possessionẽ mitteretur: vt voluit Iacob.But.in l. manifestissimi.C.de fur.quem refert & sequitur Bal.in c.j.in j.col.ver.extra no.in tit. quę sit inuesti.in vsi. feudo. & vlterius est adeò vera, *ꝙ si aliquis venderet rẽ alicui, & ei promitteret cũ iuramento alteri nõ vẽdere:tamẽ si posteà eã vẽderet, & traderet, secũdus emptor nõ obstante iuramento pręferretur primo:vt in terminis decidit Ioan.de Imo.in repe.c.cũ contingat.de iureiur.in j.col.versi.quãtùm autẽ ad ipsam rẽ.quia iuramẽtũ nõ habet vim impediẽdi translationẽ dominij:vt pulchrè tradit Bal. in cõsi.cccxcvij.incipi.inter tres Marchiones.in iiij.parte, licet talis vendens per talẽ venditionẽ incidat in pœnã falsi:vt est tex.in l.qui duobus. cũ ibi not. ff. de fal.vnde insurrexit cõmunis practica omniũ tabelli onũ, ꝙ quãdo cõficiunt instrumẽta alicuius vẽditionis, vtuntur duplici remedio ad hoc, vt primus emptor indifferẽter pręferatur secũdo. primũ remediũ est, ꝙ in instrumẽto apponunt cõstitutũ, videlicet ꝙ dictus vẽdens cõstituit se nomine ipsius emptoris possidere:quia cõstitutũ habet istã vim, ꝙ primus emptor præfertur secũdo: prout fuit originalis decisio Guido.de Suza, in l.fi. de sa. san.ec.& in l.quoties.C.de rei vẽdi. quẽ refert & sequitur Ioan. And. in addi.Spe.in tit.de emptio. & vendi. §.sciẽdũ.versic.& not.tenet Bald. in Rubri.C.de cõtrahen. empti. in xvj. q.Alex.in cõsi.xiiij.incipiẽ.circa primum dubium, quo quęritur nũquid dicta donatio.in fi.in j.volu. & consi.xxv.incipien.viso testamento condito per Angelucciũ. in vlti. colũ.in iij.vol.& ratio istius decisiõis est, quia dato ꝙ constitutũ sit actus fictus, tamen per ipsum trãsfertur dominiũ & possessio, perinde ac si verè res esset tradita:vt est text.in l. certè. §.j. versi.propriè possidere videor.ff.de preca.ꝑ quẽ text.ita tenet Bar.& moder.in l.ab emptiõe.ff.de pac.& Bar. in l.interdum. & in l.quod meo.vbi plenè per Alex. ff. de acqui.poss.& Bart.in repe.l.creditores. C. de pig. in iij.col.versi.sed quid si in instrumento. & in viij.col.versi.sed pone, ꝙ debitor. *vbi posuit illã notabilẽ differentiã inter cõstitutũ precarij, hoc est, quãdo in instrumento dicitur, quẽ fundũ dictus venditor cõstituit precariò nomine ipsius emptoris possidere: & inter constitutũ simplex, quando dicitur, quẽ fundũ dictus venditor constituit se nomine ipsius emptoris possidere. Et sic non adiungitur illud verbũ precariò: nã primo casu per ipsum constitutũ precarij, nõ trãsfertur nisi ciuilis possessio, naturalis verò remanet penes ipsum cõstituentẽ. Secũdò verò casu, scilicet per constitutũ simplex transfertur nõ solũ ciuilis, sed etiã ipsa naturalis, adeò ꝙ nuda detentatio solũ modò remanet penes ipsum constituentem. quam opinionem sequitur Ang.de Aret.in §.actionũ.in materia cõstit.versi.aduertas tamen ꝙ aliqui notarij.Insti.de actio. dicens, ꝙ vtilius est pro emptore ad hoc. vt in eum transferatur omnis possessio, quòd non adijciatur illud verbum, precariò, sed simpliciter dicatur.

quam

quam rem venditam dictus venditor constituit se nomine ipsius emptoris possidere. sequitur Practicus Papien. in forma libelli, in contractu venditionis, in verbo, constituẽs ex nunc. vbi ipse dicit, quòd vtilius est, vt quis constituat simpliciter se alterius nomine possidere, quàm precario nomine, sequitur Batho. Cæpol. in suo consil. iiij. inci. visa querela ꝑ ducta per Nicolaum. & d. Ias. licet de prædictis autoritatibus excepto Angel. non faciat mentionem, in d. l. ab emptione. in viij. col. ff. de pac. Secũdum remediũ est, quo vtuntur notarij ad hoc, vt primus emptor indifferenter præferatur secundo, quòd in instrumento apponũt hypothecam, videlicet ꝙ pro obseruatione prædictorum dictus vẽdens obligat ipsi emptori omnia bona sua, & præsertim illã rem: quia si posteà alij venderet & traderet,[a] primus emptor
4 præferretur oĩb[9] alijs:* quia hypotheca habet tantã vim, ꝙ impedit translationem dominij: vt est casus secundùm veram literam Pisanã, in l. si creditor. vbi Bar. ff. de distra. pig. vt no. Bar. & alij in l. ea lege. C. de condic. ob causam. Bart. & mod. in l. si ita qs. §. ea leg. de verb. obl. & Bar. vbi hoc in terminis dicit, in l. qui absenti. §. j. in fi. ff. de acquir. pos. Pone modò, ꝙ tu emisti, aliquã rem, quæ res per ipsum venditorem fuit alteri posteà vendita, & prius sibi tradita, & de prima vẽditione nõ fuit cõfecta scriptura, quæ in cõtractu emptionis & venditionis, de necessitate nõ requiritur: vt no. Inst. de em. & vẽdi. in prin. vel si fuit cõfecta, non fuit appositũ, nec cõstitutum, nec ipsa hypotheca: quo casu, ꝑ ea, quę superius dicta sunt, secundus emptor vigore traditionis, debebit præferri tibi primo: quomodo facies, ad consequẽdã dictã rem à te primo loco emptã? Dic ꝙ cautela est, vt coneris probare, ꝙ ipse secundus emptor sciebat primã venditionẽ esse factã: quia dato, ꝙ posteà in ipsum per traditionem fuerit trãslatum dominiũ, tñ propter fraudem suam, qua vsus est emendo, cûm sciret primam venditionem, tu primus emptor poteris ipsam rẽ ab eo reuocare per actionẽ ꝑtoriã, competentẽ ad reuocandũ alienata in fraudẽ. ita signanter dixit Bal. in ru. C. de reuo. his, quæ in frau. credi. circa prĩ. & ita similiter tenet Salyc. in d. l. quoties. de rei. vendi. in x. oppo. & ibi clari[9] Alb. de Rosa. & d. Ias. q allegat text. cũ ibi notatis in l. si ea res. §. fin. ff. de act. empt. & d. Ias. in l. vt ĩter diuinũ. in ix. col. versi. item adde, quòd si aliquis vendit. de sacro. sanc. eccle. vbi dicit. hanc esse elegantem decisionem, & menti tenendam.

a Primus emp. *Quod tamen ille emptor, cui primò res est tradita, licèt secundus sit, præferatur in emptione, etiã si tempore uenditionis nullum ius habeat uenditor. uide per do. Ludo. Ro. in consi. suo cclxx. quod incipit, pro decisione propositi thematis, in prin.* Nã *emptori primo præsumitur facta traditio, si pretiũ prius soluerit: & ideo præfertur secũdo. Bal. singulariter ĩ c. si facta. si de feu. fue. cõtrouer. inter do. & agn. gl. est in l. siue autem. §. si duobus. ff. de publ. gl. est no. & Bar. in l. fi. C. de sacrosan. eccl. per Paulũ de Cast. in consil. suo ccclxxij. per Abb. in cap. suggestum. de iure patron. uide etiã per domi. Alex. de Imol. in consil. suo xiiij. quod incip. circa primum dubium. per*

Iaso.in l.ut inter diuinum. sub numero viij.de sacro.san eccle.

Cautela pro potestatibus terrarum, ut non teneantur pro delicto suæ familiæ. XLIX.

1 *Potestates terrarum in delictis, an pro familia teneantur.*

2 *Episcopus tenetur pro delicto sui vicarij, uel alterius officialis delinquentis in officio sibi commisso, nisi statim quod sciuerit, eius delictum purgauerit.*

1 POTESTATES* terrarum ducētes secum familiam, si aliquis de familia delinquat circa suū officium, ipse potestas tenet̃ ad pœnam ipsius delicti: ĩtellige de pœna pecuniaria, non autē corporali: tñ potestas liberat̃, si exhibet ipsum delinquentem: vt no. Bar. in l.j. §. familię. & §. fina. ff. de publica. & in l. si post depositã. C. de assessor. in l. debet. ff. naut. caupo. & stab. & in l.j. ff. ad leg. Iul. repetun. & pulchrè p Bal. in suo a cōsi. cccxxxvj. inci. casus est talis do. Ioānes de Castelliono. in iiiij. par. Si 2 militer * & Eps tenet̃ pro delicto sui vicarij. vel alterius officialis delinquentis in officio sibi cōmisso, nisi statim ꝙ sciuerit, purgauerit eius delictū, prout voluīt Do. de Ro. ĩ sua decisi. cclxxviij. inci. si vicarius. in not. Pone modò, ꝙ forma statutorū, vel electionis dicit, ꝙ ptās teneat̃ in fine officij exhibere totã suã familiã, vel pro delinquētibus soluere pœnam, vt etiã est de iure cōmuni: vt superiꝰ dictū est. quæ cautela erit ad hoc, vt potestas nō teneat̃ ad neutrū, videlicet nec ad soluēdū, nec ad exhibendū, qñ aliquis de sua familia deliqt. dic, ꝙ cautela est, ꝙ ponat ipsum in bāno, qa si postea in fine officij petetur, vt debeat p̃sentare suã familiã, ipse respondebit, ꝙ cōditio, quæ nō pōt impleri ex facto illius, cui debet impleri, habetur pro impleta, vt l. iure ciuili: vbi Bart. ff. de condi. & demon. & l. iij. vbi Bart. & l. quę sub cōditione. §. quoties. ff. de condi. insti. sed ille, qui de sua familia commisit delictū in officio, est bānitus autoritate ipsius reipub. & sic cùm p ipsam rempub. stet quominus valeat ipsum bannitū præsentare, sequitur, ꝙ ipse potestas debet haberi pro excusato. ita notabiliter docet Bal. in l. obseruare. §. proficisci. in j. col. ver. quid si statutū. ff. de offic. procō. & leg. & in add. Spec. in tit. de acc. versi. sed nunquid tenetur potestas. & in l. si verò. in fi. ff. qui satis. cog. vbi dixit, ꝙ is est optima cautela, pro officialibus sequitur Paris de Puteo in suo tract syn. in verbo, familiaris. §. an ex eo ꝙ fuerunt familiares. versi. potestas, quiᵃ tenetur pro suis familiaribus. & do. Amad. de Castell. similiter in suo trac. syn. ĩ verbo, itē in eo, ꝙ dicti socij milites fuerūt negligētes, in inquirendo pro armis. dicēs hãc esse optimã cautelam. Aduerte tamē, ꝙ si ista cautela debet habere locū, opus est, ꝙ habuerit bannū ex alia cã: secus si pro illamet, pro qua debeat exhiberi. ita Bal. in d. add. Spec. in ti. de acc. versi. sed nūquid tenetur potestas. & Ang. ĩ l. q exhibēdi. ff. de cust. reo. & Paris de Puteo in d. suo tract. in verbo, carcer. §. an potestas, q a'i ꝗ̄ tenebat. ver. an si carceratꝰ se occidit.

a Qui tenet. *Sed an quæ facit familia domini, censeat de uoluntate & conscientia domini fecisse. uide Bart ff. de ope. noui nūc. in l. de pupillo in §. si quis ipsi pretori. & i l j ff. quod ui aut cla.*

allegat

allegat c. cōstitutus. de testi allegat Ro. tex. in l. iiij. in prin. ff de mino. uide per eundē d. Lu. Ro. in cōsi. suo clij. quod in sip. præsens accusatio ibi, circa fi. consi lij, prima quia quæ facit. & c.

Cautela contra statutum disponens, quòd instrumentū post tantum tempus non exequatur. L.

1 *Iudicis aliæ partes non sunt, nisi nocentem condemnare.*

SI contingat extare statutum disponens, ꝙ instrumenta circa talem materiam, puta mutui, non debeant post tantum tempus, puta decennium, mitti executioni, quomodo facies tu, qui habes instrumentū mutui cōtracti antè per decē annos, ad faciendū, ꝙ tale instrumentū nō 1 obstāte dispositione statuti, habeat tibi opitulari. dic, ꝙ cautela est, vt non petas dictum instrumentū mitti executioni: quia hoc modo obstaret tibi exceptio statuti, sed agas via ordinaria contra tuum debitorem petendo tuum creditum, quia si debitor confitebitur se esse debitorē, 1 tunc consequeris tuum creditū: * quia aliæ non sunt partes iudicis, nisi cōfessum condemnare: vt l. vnica. C. de confes. si verò negabit, tunc ad liquidationem iurium tuorū, produces ipsum instrumentū: & hoc modo nascetur sententia, quæ posteà erit ipsa, quæ mittetur executioni. & sic licet per statutū sit ꝑclusa via ad exequendum ipsum instrumentū, tñ non erit præclusa ad probandū istā cautelā. tradit Bal. in l. iij. quæ incipit, planè. ff. quod falsu. tu. au. dicens ita audiuisse à Bar. dū illam legē legeret. quam cautelam sequendo Bald. approbat 2 Fran. de Crema. in suis sing. sing. xxviij. incip. statuto cauetur. & quam opi. similiter reperio tenere quendā Ant. de Canario, in quodā suo tract. de execu. instru. in lvj. q. & quendam d. Lud. de Barzis, in quodā suo trac. de guarentigia. in vj. q. in j. parte.

Cautela, ad liberandum tutorē, seu administratorem à dolo futuro. LI.

1 *Tutorem si aliquis filijs relinquat, seu bonis suis administratorem, & ei leget liberationem à reddenda administrationis ratione, per tale liberationis legatum, scrupulosa inquisitio remissa intelligitur.*

2 *Dolus futurus nullo modo remitti potest.*

3 *Dolus de præterito, bene remitti pōt.*

SI quis* relinquit tutorē filijs, seu bonis suis administratorem, & ei leget liberationē à reddenda ratione administrationis, per tale legatū liberationis, intelligitur remissa tātummodò scrupulosa inquisitio: & sic ea, quæ per eū gesta fuerint negligentia, & leui culpa, nō autem intelliguntur remissa ea, q̄ perperā & dolosè administrauerit: nec similiter à præstatione reliquorū: vt est casus ī l. quidā decedēs. ff. de admi. tut. & in l. si quis rationes. & in l. Aurelio. §. Caius. vbi latè Bar. ff. de li. lega. & in l. si seruus vetitus. vbi Bart. & alij. de leg. j. sed si testator nō simpliciter liberaret tutorē, seu administratorē à ratione reddēda, sed expresè specificaret ab his, q̄ dolo geret, & à ꝑstatione reliquorū, tñ tali liberatione nō obstāte posset ipse administrator cogi reddere rōnē villicationis suę: quia si talis liberatio valeret, esset re 2 mittere dolū futurum: * qđ nullo mō fieri pōt: vt l. si vn°. §. illud. ff. de pac.

quia hoc modo daretur materia de-
linquēdi, ꝙ in iure non patitur: vt l.
conuenire. ff. de pac. dota. & c. quem
admodum. de iureiur. & ita firmant
gl. & Bart. in d. l. quidā decedens. ff.
de admi. tut. & Bar. in d. l. Aurelio. §.
Caius. de lib. lega. in iiij. col. ver. sed
quid si relinquitur liberatio alicui,
pro administratione futura. Modò
reuoco in dubium, nunquid posset
reperiri cautela, ad liberandū tuto-
rem, seu administratorē, à futura ad-
ministratione dolosa. dic, ꝙ sic, vide
licet ꝙ testator, non simpliciter ei le
get liberationē, sed vlterius proce-
dat, dicēdo, & si ab eo exiget aliqua
redditio rationis, vigore cuius con-
dēnetur ex nunc, prout ex tūc, omne
id, & totum, in quo cōdemnabitur,
ei lego: nā ꝑ istud legatū hoc modo
factū, heres non prohibebitur exige
re rationes ab ipso administratore,
de præstatione reliquorū, & de his,
q̄ dolo gesserit, tamē si in aliquo cō
demnabitur vigore legati, hæres co
getur ipsum liberare: quia per istud
legatum testator non dicitur remit-
tere dolū futurū, sed debitū futurū,
postquàm in certitudinem venerit.
3 * & sic intelligit remittere ipsam ob
ligationē, insurgentem ex dolo de
preterito, quod bene fieri pōt: vt est
tex. in d. l. Aurelio. §. Mæuia. & not.
Bar. in locis superius allegatis. istam
cautelā tradūt Dyn. Iaco. de Areti. &
Ray. de Forliuio. in d. l. si quis ratio-
nes. de lib. lega. quos refert & sequit
Ang. in cōsi. clxxxv. inci. Bruneil⁹ no
tarius. volētes, ꝙ licet nō possit per
directū relinqui administratori libe
ratio à dolo futuro, & à ꝑstatione re
liquorū, tñ ꝑ indirectū bene possit:
legando ei omne id, & totū, in quo
condemnabitur. quam opini. etiam
tenuit Fulg. in l. cùm necessitatem.
C. de fidei commis. & secūdùm eam
etiam consuluit Cyn. prout refert
Saly. in dicta l. cùm necessitatem. te
nuit Ang. in consi. cxliij. incip. reuo-
catur in dubium. versi. qui vult ergo
administratorē. & in cōsi. clxxiij. in
ci. Gilius Hugonis de Cortonio. cui
consilio, vt ibi patet, se subscripserūt
præstantissimi Doct. Fran. de Alber-
gotis, Petr. de Perus. Do. Archid. de
Aldigeris, Io. de Lig. Ant. de Presby
teris de Bononia. hanc opi. similiter
tenet intrepidè solēnis doc. d. Fran.
Pepus Florentinus, in suo consil. cc-
lxxvij. inter cōsilia Socy. inci. in pre-
senti cōsultatione sunt vidēda prin-
cipaliter tria. in quarta col. ver. circa
tertiam & vltimā difficultatem. Ta-
men istam cautelam non pono pro
constanti, quia passus est multum du
bius, an legatū, de quo suprà, valeat:
adeò, ꝙ Alex. tāgens eū, restitit sus-
pensus tanquàm dubius, videlicet in
suo cōsi. lvj. inci. circa id qđ q̄ritur. i
ij. vol. & in cōsil. cxliij. inci. p̄suppo-
no primò, circa cōsultationem p̄mis
sam, in v. vol. Sed cōtrariā partē, scili
cet ꝙ tale legatū non valeat tāquam
malignitatis nutritiuū, & tanquàm
dans occasionem spoliandi miseros
pupillos, tenēt Saly. Phili. Corne. &
d. Ias. in d. l. cùm necessitatē. C. de fi-
deicō. Ange. de Are. in suo tracta. de
testa. in fi. gl. sup verbo, tutores. & in
§. actionū. in materia tutelæ. in xxv.
q. Institu. de action. dom. Iaso. in l. a-
[illegible]one. in fin. C. de transactioni. Pra-
ctic. Papien. in forma libel. quo agi-
tur ad reddendum rationem tutelę,
in verbo, Analogistas. Petr. de An-
cha. in consi. mihi. cxviij. incipiē. pa-
ter

ter habens quinque filios. Angel. sibi contrarius in consil. clxxv. incip. viso dicto statuto. Ioan. de Anna. in consil. lxxx. incip. visis & intellectis his quæ in themate narrãtur. Fulgo. in cõsi. ciij. incip. nobilis vir Henricus de Trisino. Barba. in cõsil. lxvj. inter cõsilia Francisc. de Cur. incip. sapienter optimus prædixit Psalmista. in vij. colum. versi. capio secundũ articulum. Socy. in cõsi. ccj. incipiẽ. abunde & subtiliter hanc cõsultationem absoluit. per totum: allegãs ita etiam consuluisse Bal. in quodã suo consilio incip. testator dedit tutorẽ filijs. & in consilio incip. dum relinquitur alicui liberatio. hanc opinionem etiã amplexus est solẽnis Doct. Franc. de Crema, in suo consilio lxij. inter consilia Alexandri in iiij. volumine, quod inci. Serenissimus & Christianissimus Imperator.

Cautela ad instruendum uolentem probare communẽ usum loquendi, ne faciat actum nullum. LII.

1 *Loquendi communis usus in omni materia, siue fauorabili, siue odiosa, siue pœnali præfertur.*

2 *Nepotis appellatione, an filius filij, secũdum communem usum loquendi, intelligatur.*

3 *Bestiarum appellatione quid ueniat.*

4 *Materia in statutaria, quomodo probatio fienda est.*

5 *Sermo omnis, qui uulgi auribus non consonat, penitus extraneus dicitur.*

1 TV habes,* quòd communis opinio est, qualiter in omni materia siue fauorabili, siue odiosa, siue pœnali, communis vsus loquendi & intelligendi, præfertur propriæ significationi verborum: vt præcisè dicit do. Abb. in cap. ij. in ij. nota. de arbi. de qua communi opinio. habetur per Baldum, in l. quòd si nepotes. ff. de testam. tute. per Bartolum. Alexand. & moder. in rubrica. ff. de oper. noui nunci. latè per Barbatiam in sua repetiti. rubric. extrà de fide instrumen. in xj. cha. versic. sed quid si communis vsus loquendi ita se haberet. per d. Ant. Panor. vbi latissimè per Felyn. in proœ. Decre. Modò tu vis in materia statutaria probare cõmunem vsum loquendi, vel intelligendi, puta,* quòd appellatione ne- 2 potis, de quo verbo facta est mẽtio ĩ statuto, secũdũm cõmunem vsum loquẽdi & intelligẽdi, nõ intelligitur de filio filij: prout est de propria significatione vocabuli: vt l. Iuriscõsultus. §. nepos quoq;. ff. de gradi. intelligitur de filio fratris: vt no. Io. And. in c. fundamẽta. de elect. in vj. in nouel. Vel vis probare, * ꝙ licet appel- 3 latione bestiarum, de propria significatione, veniãt tantũmodò bestiæ feræ, veluti vrsi, vel leones: vt l. j. §. bestias. ff. de postula. tamẽ ꝙ cõmunis vsus loquẽdi aliter se habet, ꝙ etiam appellatione bestiarũ, veniũt animalia domestica: vt dicit Mathesi. ĩ suo notabili xcviij. inci. no. vnũ mirabile. quæro à te, quomodo ꝓbabis in materia statutaria istum communẽ vsum loquendi, vel intelligendi, tu recurres ad theoricã Bar. cõiter approbatam, in l. Labeo. ff. de supell. legat. videlicet, quòd capitulabis & ꝓbabis, quòd à decem annis citra, & per ipsum tempus, quòd communis vsus loquẽdi, vel intelligendi ita se habet, ꝙ appellatione nepotis, intelligitur de filio fratris: & ꝙ appellatione bestiæ, intelligitur etiam de

animali domestico & si testes inter-
rogabuntur quomodo istud sciant,
respondebunt, ꝙ per ipsum tempus
ita cōmuniter ab omnibus dici audi
erunt. secūdū Bartolū in d.l. Labeo.
vel respondebūt, ꝙ ita cōmuniter di
citur, secūdùm Bald. post. Dy. in l. de
quibus. in fi. ff. de legi. cōtra Bart. in
d.l. Labeo. Sed dico, ꝙ in hoc te de-
4 cipis, *qa in materia statutaria, non
sufficit probare cōmunem usum lo-
quendi fuisse, & esse à decē annis ci-
tra, sed opus est probare, ꝙ erat tē-
pore conditi statuti, aliàs probatio
nō releuaret probantē. Istud fuit so-
lenne dictum Fulgo. in l. j. in princ.
C. de iura. calum. dicentis se ita pra-
cticasse, & obtinuisse in ciuitate Ve-
ronæ. Et ratio est in promptu, quia il
le, qui vult interpretari statutum nō
secundū propriam significationem
verborum, sed secundùm commu-
nem vsum loquendi, nihil aliud vult
inferre, nisi quòd concurrente com
muni vsu loquendi, & propria signi
ficatione verborum, debemus dice-
re, quòd statuēs voluerit statuere se
cundùm communē vsum loquendi
& intellgendi, nō autem secundùm
propriam significationem verborū:
quia vt dicit Bald. in ti. de pace Con-
5 stan. §. Opizoni. *omnis sermo, qui
non consonat auribus vulgi dicitur
penitus extraneus: quia fatebor con
sequentiam, sed negabo assumptum; 1
quòd statuens habuerit respectū ad
communem vsum loquendi, cum sit,
quod dicam, ꝙ tempore conditi sta-
tuti nō vigebat iste communis vsus
loquendi: ergo allegāti incumbit o- 2
nus probādi: quia nō sequitur, nunc
est communis vsus loquendi & intel
ligendi, ergo statuēs voluit dispo-
tionem suā ita debere intelligi: quia
possibile est, quòd tēpore, quo factū
fuit statutū, nō erat iste cōis vsus lo-
quendi: ergo vt dixit, allegās debet
hoc fundamētum suæ intētionis pro
bare, & hāc deci. Ful. refert, & sequtur
solēnis Do. Vincē. Palleotus, quē ha
beo ad pœná, in l. j. in v. char. versic.
itē qa dictū est s̄. de cōmuni vsu lo-
quēdi. ff si cer. pe. dicēs esse ppetuò
mēti tenēdum. & in effectu est tenē
da, qa tale dictū rarò alibi inuenies
solutum per moder. & moderno-
res. sis ergo cautus tu, qui vis proba-
re in materia statutaria cōmunē v-
sum loquēdi vel intelligendi, si vis,
ꝙ talis probatio habeat releuare, vt
non probes, quòd à decem annis ci-
tra fuit, & est communis vsus, & c.
sed probes quòd erat tempore con-
diti statuti, aliàs succumbes.

Cautela pro iudicib⁹ secularib⁹, contra proponentes exceptiones remittendas ad iudicem ecclesiasticum. LIII.

1 Iudicium si coram seculari iudice pendeat, et alicuius quæstionis spiritualis cognitio incidat, talis cognitio ad ecclesiasticum spectat.

2 Iudex secularis sententiam iudicis ecclesiastici exequi non tenetur, quando uidet eam nullam, seu iniquam.

3 Litis pendentiam morosus allegare nō potest.

SI coram * aliquo iudice seculari,
pendet iudicium, & incidat co-
gnitio alicuius quæstionis spiritua-
lis, talis cognitio seu quęstio, siue tra
ctetur principaliter, siue incidenter,
quando est iuris, nō dico 2 quādo est
facti, non spectat ad ipsum iudicē se
culare, sed debet remitti ad iudicem
Ecclesiasticum, prout tenet Bartol.
& Pau.

&Paul.de Castr.in l. omni nouatio. C.de sac.sanc.ecclesi.Bart.& alij in l. quoties.C.de iud.Bar. & omnes,vbi præcipuè Ale.in l.Titia.ff.solu.mat. Canonistę in c.cũ sit generale.de fo. com.& in c.tuã. de ord. cogni.propterea quotidie euenit, ꝙ quãdo aliquis ex litigatoribus vult differre iudiciũ cœptũ corã iudice seculari, proponit aliquam de istis exceptionibus remittendis ad iudicẽ ecclesiasticum:puta,quòd cõtractus, vel instrumentum vsurarium,vel ꝙ actor, vel testis est excõmunicatus,& sic de singulis:& ad hoc facit,vt iste interim iudex secularis habeat supersedere, donec de tali exceptione cognitum fuerit:& ad hoc, ꝙ si in foro episcopi succũbat,valeat ad sedẽ apostolicã appellare:sic,vt similiter manus iudicis laici pendẽte appellatione,sint ligatæ:quia quãdo iudex laicus remisit aliquã exceptionẽ cognoscendã per iudicẽ ecclesiasticũ,quẽadmodũ pendẽte cognitione,nihil potest innouare, similiter nõ potest quando per ecclesiasticũ est lata sentẽtia:sed ab ea est appellatũ,etiã si in sentẽtia iudex ecclesiasticus reuocasset oẽs inhibitiones: vt pulchrè cõsuluit Fede.de Se.in cõs.xcviij.inci.Nicolaus Petri.& vt tenet do. Ant. in c.tuã.ij. q.de ord.cog.& Alex.in cõs.lxiij.inci. in causa & lite vertẽte inter Thomam.in iij.vol. Reuoco ergo in dubiũ, nũquid posset reperiri aliquod remediũ per iudicẽ laicũ ad obuiandum istis calumnijs.Dic, ꝙ duplici cautela poterit vti. Prima est, quòd qñ proponitur corã se illa exceptio remittenda ad iudicem ecclesiasticum, quòd tunc statuat terminũ parti proponẽti, intra quem debeat coram se produxisse capitula,& omnia quæ probare intendit in curia ecclesiastica,vt sic videat,an talia capitula sint releuatura,aut nõ,& sic non admittat talẽ exceptionẽ, sed ad vlteriora procedat, quòd iuridicè poterit fieri. ita solenniter fertur consuluisse Saly.in quodam suo consi.incip.in quæstione vertente, in castro agente. Et ibi dicentem se ita vidisse consultum per celeberrimos Do. Ioann. Calderi, & Ioann. de Ligna. quam decisionem refert:& commẽdando sequitur Alexand. in d.l.Titia.in iiij. colũ. versic. verum tamen nota perpetuò in practica.ff.sol.matrim.& Felyn.in dicto capitulo,cùm sit generale.in iij.colum.versi.quarta declaratio & optima. de for.com. Pro quo cõfirmando facit,quod pulchrè cõsuluit Pet.de Anc.in cõs.ccclxxxij.inci.retẽto ordine dubiorum. ver.& hoc pro vero supposito videndum restat.

2 * vbi voluit,ꝙ iudex secularis non teneatur exequi sententiam iudicis ecclesiastici, quãdo videt eã nullã,seu iniquam:vnde dixit Ioan..And.in c.cũ in iure peritus.de offic.deleg.& in c.j. de offic.ordi.ꝙ iudex laicus nõ tenetur exequi prçceptum iudicis ecclesiastici, de cuius iniustitia scit, vel suspicatur.idẽ dicendũ est in casu nostro,quòd iudex laicus nõ teneatur remittere aliquam exceptionem ad curiam ecclesiasticam, quando videt talem exceptionem productura esse actum nullum,videlicet non esse releuaturam ipsam proponẽtem. Secũda cautela est,quòd quando iudex laicus videt, quòd corã se proponitur exceptio remittenda ad curiam ecclesiasticã si vult opponentem illaqueare, quã-

do dubitat de aliqua calũnia, ꝙ tunc aſsignet terminũ, intra quẽ debeat ſe cũ toto proceſſu, corã Iudice eccleſiaſtico p̄ſentaſſe, nõ dico de iuribus ſuis ꝓbaſſe, qa tale p̄ceptũ nõ teneret: nã ſi cõtingeret, ꝙ ꝓponẽs illam exceptionẽ, nõ ſe preſentaret coram iudice eccleſiaſtico, intra terminũ præfixũ, iudex amplius nõ tenebitur ipſam exceptionẽ remittere, ſed poterit ad vlteriora iuridicè ꝓcedere. ita ſingulariter tradit Bar. in l. preſes. C. de appel. quam deciſionẽ tacito autore ſequũtur Ang. & Imo. in l. ij. ff. de re iud. vbi etiã Alex. in j. col. q̃ eã multũ cõmẽdat. ſequitur Paul. de Ca. in d. l. Titia. in fi. ff. ſolut. mat. Ang. in l. ij. §. ſed ſi dubitetur. ff. de iudi. Fely. in d. c. cùm ſit generale. in iij. col. ver. & eſt cautela, ꝙ ſecularis. vbi dicit iſtud eſſe ꝑpetuò notãdũ. & Ale. in l. de die. §. fi. ff. qui ſat. cog. vbi dicit, iſtud eſſe notatu dignũ in practica. Et ratio poteſt eſſe, *quia moroſus nõ põt allegare pẽdẽtiã litis, ꝑut no. Bar. in l. ſepul. ff. de ſepu. viol. & in l. vbi cœptũ. ff. de iud. & in l. quamuis. vbi etiam Pau. de Caſt. ff. de da. infe. & d. Abb. in c. ex tenore. t in fi. de reſcrip. & in c. propoſuiſti. in ij. col. poſt d. Ant. ibi, de foro comp. vnde dixerunt Bal. & Pet. de Ancha. ibi in ſuis reportatis antiquis, in d. l. de die. §. fina. ff. qui ſatiſd. cog. quos ibi etiam refert & ſequit Ale. ꝙ ſi remiſsus ad curiã epiſcopalẽ ſuper aliquo ĩcidẽti eſt, ibi ſi mora iudex primæ cauſæ poteſt ad vlteriora procedere.

a Nõ dico. *Si incidit quæſtio cauſæ ſpiritualis quãdo ĩ facto uertitur, an ſecularis poſsit cognoſcere: tenuerũt quàm plures, q̃ ſic. Bar. in l. quoties. C. de iudi. d. Ant. de Bu. & Car. Flo. in c. tuã. de ordi. cog. & in c. cũ ſit generale. de foro cõp. per Bal. in l. filiũ diffinim⁹. ff. de his qui ſunt ſui uel ali. iu. p Paul. de Leazaris in Cle. j. de uſu. per Ang. ĩ diſput. ſua inci. Aſtẽſis miles. p Fed. de Senis. in cõſ. xcvij. inci. facta eſt lex. cõtrariũ tenet idẽ Bar. in l. Titia. ff. ſol. ma. qui uariauit. & Bal. in l. quoties. C. de iud. uariauit p Paul. de Ca. ĩ cõ. cxliij. et p Ioã. de Im. in c. cũ ſit generale. per Ro. in p all. l. Titia. per Bal. in cõ. clxix. in ij. lib. conſiliorũ. per Lud. Ro. in cõſ. ccxcix. quod inci. propoſita conſul. ibi, præmiſsis tamẽ nõ obſtãtibus. Cõis tamẽ opi. eſt, q̃ qñ de ſpirituali quæſtione dubitatur ſuper facto, q̃ laicus poſsit cognoſcere. ita per d. Ia. Cal. et Ant. de But. in d. c. tuã. uide domi. Alexan. de Imol. in l. Titia. in iij. co. ſo. mat. et per do. Iaſ. in l. quoties. C. de indic.* 1

Cautela ad licitè acquirendum unam rem abſque aliqua ſolutione pretij. LIIII.

1 *Fructus cuiuſdam tacitæ compenſationis iure, quo caſu in ſortem computentur.*

TV cupis habere vnã rẽ, puta vnum fundũ, ſed tibi nõ eſt pecunia, nec alius modus, per quẽ poſſis emere aliquã rem, q̃ro à te, an eſſet pulchrũ reperire vnã cautelã p quã poſſes licitè acquirere ipſã rẽ abſq; aliquo pretio. tu incipies ridere, dicendo, ꝙ iſtę ſunt ambages. dic, ꝙ imò eſt reperire cautelã, dummodò poſsis, & velis eã practicare, videlicet ꝙ mandes alicui, vt velit nomine tuo de ſua pecunia emere illam talem rem. & poſteà te abſentes, vel aliter, ipſam rem non petas: * quia iſto caſu, omnes fructus, quos ille perci

percipiet, iure cuiusdam tacitę com pēsationis cōputantur in sortē: & sic elapso aliquo tēpore, calculabitur, quòd tot fructus erūt percepti, quot ascendent ad summam ipsius sortis. & per cōsequens cōsequeris ipsam rem. quod nihil tibi cōstabit. ita solenniter docet Bal. in rubric. C. de contrahend. emptione. in xv. quæsti. quem refert & sequitur dominus Iason in l. prima. §. mutui datio. in vltima col. versi. xv. fallit. ff. si cer. peta. dicens, quòd istud est valde notandum. & cordi tenendum, quia hoc hoc modo quis poterit acquirere fundum, absque aliquo pretio.

Cautela ad obuiandū, quòd debitores non ualeant impetrare saluum conductum dilatorium solutionis. LV.

1 *Mora modici temporis, magnum damnum afferre non solet.*

2 *Saluusconductus alicui cōcessus, quòd non possit molestari nec in rebus, nec in persona, ad debitum iuratum non extenditur.*

3 *Actui iurato non solùm princeps, uerū etiam summus pontifex, nunquam per aliquem actum suum derogare intelligitur.*

4 *Papa faciens constitutionem cum clausula, non obstante, ne[illegible]endit uelle derogare seu tollere c[illegible]tutionem, seu actum iuratum.*

5 *Papa seu Imperator quassans cōsuetudines, uel statuta, nunquam consuetudines, uel statuta iurata uelle quassare intelligitur.*

6 *Principes seculares super iuramento disponere non possunt.*

7 *Papa nisi ex magna causa super iuramento dispensare nequit.*

8 *Statutum cogens agnatos litigantes*

ad cōpromittendū, non habet locū, nec procedit ubi actor promissionis iuratæ uigore ipsum reum conueniret.

OCVLATA fide cōtinuè videmus, quòd debitores qui tenētur soluere ad tale tēpus, quādo appropinquat ipsum tempus solutionis, impetrāt à magistratib⁹ terrarū per viā amicorū, & per allegationē impotentiæ vnum saluūcōductum. quòd nō possint per certū tēpus molestari in rebus: nec in persona, quo casu, talis gratia seu saluuscōductus valet, & tenet: vt est casus in l. quoties. & ibi notāt oēs. C. de preci. impe. offe. & in l. vniuersa. C. eodē titu. 1 *quia mora modici tēporis, nō solet magnū damnū afferre: vt dicit text. in l. si debitori. ff. de iud. Tu aūt qui vis facere aliquem cōtractū, & destinare solutionē tibi fiendā ad certum tēpus, si vis obuiare, ꝙ adueniēte tēpore solutionis, si cōtingeret, quòd debitor tuus impetraret aliquē saluūcōductū, vt non possit molestari, nec inquietari in rebus, vel in persona, ꝙ talis saluuscōductus nō tibi noceat, cautela est, ꝙ in celebratione cōtractus facias ipsum iurare, de soluēdo tibi tali tēpore: quia si post eà à principe seculari, vel ab alio magistratu īpetrabit saluūcōductū, vt s. tū talis saluuscōduct⁹ nō cōprehendet tn̄ creditū iuratū: & sic poteris ipsum molestare & in rebus, & in persona, perinde ac si ipsum saluū cōductū nō impetrasset. ita elegāter cōsulendo tradit Alex. in suo consi. xxxviij. inci. visa petitione. Anto. de Roma. in ij. col. versi. circa secundā dubitationem. in ij. volu. quē refert & sequitur do. Iason, in d. l. quoties. C. de preci. impe. offe. & in l. fin. C. si

contra ius vel vti.pub.& quem similiter refert & sequitur Fely.in c.constitutus.versicu.statuta iurata.de rescri.& quã opi.similiter tenuit Alex. in consi.ccvj.incip. visis his,quæ in themate.in iij.colũ.ver.dico insuper quòd saluuscõductus.in ij.vol.&q͞d
2 *saluuscõductus cõcessus alicui,q͞p non possit molestari nec in rebus, nec in persona,nõ extẽdatur ad debitum iuratum,ista fuit ante ipsum Alex.signanda decisio Cy.& Saly.in d.l.fi.C.si cõtra ius vel vti.pub.quos etiam refert & sequitur Ant.Corse. in sua repeti.rub.extra de iureiurã. in xxij.priuilegio iuramẽti.Et ratio
3 istius pulchre decisionis est,*quia nõ solũ princeps secularis, verum etiã summus Põtifex nunquàm intelligitur per aliquem suum actũ velle derogare actui iurato:vt est casus in d. c.cõstitutus.& ibi notãt omnes, de rescrip. vnde dixit glo.iuncto tex.in c.cũ nõ deceat.de elect.lib.vj.quam ibi sequuntur omnes,& quam mirabilem dixit Panormi.in c.j.in ij.
4 co.de his,quę fi.à maio.par.c.*quòd Papa faciẽs cõstitutionẽ derogatoriã etiã cum clausula,nõ obstãte,q͞d tamẽ non intelligitur velle derogare seu tollere cõstitutionẽ seu actũ iuratum,quæ gl.per scri.in varijs locis multũ celebratur,maximè p Ro. in cõsi.cccxciij.incip.præsens cõsultatio in hac re incidit.in vlt.col.ver. secũdò respondetur.& in cõsi.ccc iiij.inci.in casu propositæ consultationis videtur prima fronte dicendum.in fi.& in cõsi.cccccxvij.incip. in casu propositæ consultationis causæ celeberrimorum.circa fi.& Alex. in cõsi.cxxv.incip.visis & considera tis statutis.in vlt.col.ver .confirmo. per no.per glo.in j.vol.& Alex.in cõsi.cij.incip.cũ statutũ dirigit prohibitionem:circa fi.in iiij.vol.vnde dixit Ang.in l.j.§.quæ honorandę.ff. quarum rer.actio nõ dat.quem refert & sequitur Alex.in consil.xxvij. incip.viso libello producto per procuratorem.circa fi.in j.volu.*quòd Pa 5
pa seu Imperator quassans cõsuetudines,vel statuta,nunquàm intelligitur velle quassare cõsuetudines,vel statuta iurata:vt tenet idem Alexãd. in cõsi.cccvij.incip.viso & opportunè discusso processũ.in vij.col.versi. confirmo per notata.in ij.vol.bene
6 facit illa cõmunis opi.q̃ est,*quòd principes seculares non possunt remittere,seu dispẽsare super iuramẽto,cùm iuramentum pertineat ad ecclesiam,& Ad Romanum põtificem: vt c.venerabilẽ.de elec.& c.nouit.de iud.de qua cõmuni opi.habetur per Cy.& Pau.de Ca.in l.fi.C.si cõtra ius vel vti.pu.& per d.Ant.in c.cùm contingat.versicu.tertius casus.de iureiur.vbi latè per Imo.in iij.membro. per do.Abb.in viij.col.versi.nũc ad prædicta applico.cum alijs concor. traditis per do.Ias.in l.fi.ff.qui satis. cog.imò quod est plus, communis
7 opi.est,*summum Pontificem non a posse sup. [illegible] amento licito:nisi ex magna cau[illegible] dispensare:vt habetur per glo.xv.q.vj.autoritatem.& clarè per glo.& ibi per omnes,maximè per Panor.in capi.quãto.in ij.colũ. versi.sed quia hic fuit aditus Papa. de iureiuran.& per Panor.in cap.ex multipli.de deci.& pulchrè per Frãci.de Cur.in cõsi.lxvj.inci.super pręmissa relatione.in xvij.colum.versi. superest modò videre.& ad hoc accedat,quòd signanter consuluit Paulus

lus de Castro, in consilio mihi lxvij. incip. visis & consideratis omnibus.
11 vbi voluit,* quod statutũ cogens agnatos litigantes ad cõpromittendum, tale statutum non habeat locũ nec procedat, vbi actor conueniret reum vigore promissionis iuratæ, 1 quia reus petẽdo cõpromissum fieri, incideret in periuriũ: vnde nõ est verisimile, statuentes de hoc casu cogitasse, qa hoc modo aperirent viã periurijs, ꝙ nõ est dicendũ, iuxta l. j. C. si aduersus venditionem. & c. si vero. cũ similib. de iureiu. de qua elegãti decisione clamauit Alex. in cõsi. xxxvij. incipien. viso & opportunè discusso processu. in viij. col. versic. per hoc facit. in ij. vol. vbi dixit, illo anno ita fuisse iudicatũ apud Parmã. Sis ergo cautus tu, ꝙ in omni contractu tuo celebrando apponas iuramẽtum solutioni, quia licet posteà debitores tui impetrabunt saluum cõductũ dilatoriũ solutionis, tamen talis impetratio in nihilo tibi nocebit.

a Non posse. *Sed an iuramenta possit Papa remittere, & super illis dispẽsare, uide late per do. Lud. Ro in cõsi. suo xij & an cõstitutio siue statutum possit annullare iuramentum, ubi s. quod consilium incip. uiso [illegible] proposito. &c. Sed an iura[illegible] possit remitti per statutum [illegible] per do. Alexã. Imo. in cõsi. suo cxxvij. in j. uolu. & est consilium elegans, & quotidianum.*

Cautela, ut primæ literæ præualeant secũdis primò præsentatis, cũ citatiõe subsecuta. LVI.

1 *Rescriptum secundum impetrans ad lites, non faciens mentionem de primo, an & quo casu tenet obtineat ita ut eius impetratio ualeat.*

2 *Citetur si quispiam corã iudice aliàs suo, qui ope exceptionis declinari poterat, an si contumax fuerit, declinatorias, etiam ante litem contestatam opponere poterit.*

3 *Notoriũ ab declinãdi onere nõ releuat.*

REGVLA* antiqua erat, ꝙ impetrãdo secũdũ rescriptũ ad lites, nõ faciẽs mẽtionẽ de primo, talis impetratio tãquã subreptitia, ope exceptionis erat nulla. Et sic attẽdebatur tẽpus datæ, nõ aũt p̃sentationis: vt c. cæterũ. de rescr. & c. ex literis. de offi. deleg. & c. ij. de do. & cõtu. & c. inter monasteriũ. cũ si. de re iudi. & ista regula erat adeò vera, ꝙ nõ solũ debeat fieri mentio de primis literis, aliàs secũdę tãquàm subreptitię nõ tenebãt, sed etiã opus erat facere mẽtionẽ de omni clausula notabili, cõtẽta in ipsis primis: vt notabiliter dixit do. Ant. in c. cũ dilecta. de rescrip. & in d. c. cęterũ. in vlt. col. eo. ti. & in c. ex cõquestiõe. in iij. notabili, de resti. spo. & ibi etiã d. Abb. in iiij. not. hinc est qđ signãter cõsuluit Old. in cõsi. cccxxiiij. incip. factũ tale est, dominꝰ noster Papa Clemẽs quintus. in j. colũ. ꝙ nõ sufficit fieri mentionẽ de gratia expectantis, nisi etiã fiat mẽtio de clausula anteferri, in ea inserta. Tamẽ hodie. si a impetraui vnũ rescriptũ, aduersariꝰ posteà, & ipse ĩpetret vnũ aliud, nõ facta mẽtione de meo primo, ip̃m secũdũ valet & tenet, & p̃fert meo duobꝰ cõcurrẽtibꝰ. Primũ, si fuit diligentior me in p̃sentando. Secũdũ, si res nõ sit integra, hoc est, ꝙ p̃uenerit me in iurisdictiõe, in faciẽdo me citare, vt est casus secũdũ cõmunẽ intellectũ in c. vt debitus. de app. p̃pterea quotidie euenit, ꝙ si à sede apostolica ĩpetraui

petraui vnũ iudicẽ delegatũ,aduersarius & ipse posteà impetrat vnum, aliũ.& ad hoc,vt sua impetratio secũdo loco facta præualeat meæ primæ, conatur ꝑuenire me in præsentãdo, & ad hoc vt res nõ sit integra:facit me citare corã suo delegato. Tu ergo,qui impetrasti primas literas, & aduersarius qui impetrauit secundas præuenit te in presentatione, & fecit te citare corã suo delegato,quo modo facies,ꝙ tuæ primæ literæ preualeãt suis,nõ obstãte præuentione præsentationis, & citationis.Dico,ꝙ debes esse cautus,vt antequã cõpareas ꝑsentes tuas primas,& posteà cõpareas excipiendo de tuis primis,& de præsentatiõe facta:qa hoc modo, tuæ præualebunt suis:quia id,quòd dicimus secũdũ rescriptũ licet non faciat mẽtionẽ de primo valere, & preferri primo,si prius fuerit præsentatum citatione subsecuta,est verum si primus impetrans ante cõparitionẽ non præsentauerit:sed si præsentauerit,secus.Et sic omnis vis consistit in excipiẽdo,quia si primus impetrãs citatus compareret,excipiendo tã 2
tũmodò de prioritate literarũ,nihil agit:sed secus est,si excipit nõ solũ de prioritate datæ,sed etiã quòd eas præsentauit.ista est gl.& ibi notant omnes,præcipuè Philip.Frã.in xiij. col.cũ iiij.sequẽ.& Card.Alex.in x. col. in d.c.vt debitus.de Appel.do. Ant.in c.plerunque in pen.col.de rescri.& in c.si autẽ.in prin.eo.tit.glo. do.Abb.& Fely.post alios in c.j.eo. ti.vbi Fely.post Domi.ibi dicit expressè,ꝙ primus impetrãs debet esse cautus, quãdo citatur,antequàm 3
compareat,præsentet suas primas,& posteà cõpareat excipiẽdo de prioritate datę & de præsentatiõe factæ: quia hoc modo suę primæ præualebunt secũdis primò præsentatis.Ad vnũ tamẽ aduerte,ꝙ si cautela predicta debet habere locũ,opus est,vt cõparitio fiat intra terminũ citationis, aliàs si primus impetrans esset contumax in prima citatione,nõ posset posteà cõparere etiã ante litẽ contesta.& declinare seu opponere de literis primò impetratis,& de præsentatione facta:quia licet cõtumax nõ videatur vnquàm ꝓrogare iurisdictionẽ nõ sui iudicis:vt no.dixit Inno.in c.innotuit.de eo qui fur.ordi. sui.& Bar.in l.nõ videtur.la prima. ff.de iudi.& Bald.in l.si qui ex cõsensu.in ij.col.C.de epi.audiẽ.& in l.gesta.in vlti.col.ver.quæro nũquid ꝓ actis presumatur.C.de re iud.& in l. licet.in vlti.col.C.de ꝓcu.& Ro.in cõsi.xlviij.incip.inspectis suprà cõsultis.Et hoc nisi iudex ꝓnũciasset se iudicẽ cõpetẽtẽ,& à tali sentẽtia nõ fuisset appellatũ,vt notãt Inn.& Io. An.in c.præterea.de dilatio.Bart.& Pau.de Cast.& Alex.in l.ij.si quis in ius voc.nõ ierit.tamẽ* si quis citatur corã iudice aliàs suo,qui ope exceptionis poterat declinari,tũc si est cõtumax,amplius nõ põt opponere declina[illegible] etiã ante litẽ cõtestatã: vt [illegible] dictũ Inn.in c.ad petitionem [illegible] accu.Inno.& do.Anto. in c.cũ super.de offic.deleg.Bald.in d.l.si qui ex consensu de epis.audiẽ. & Alex. in d.l.ij.in iij.col.fi.si quis in ius voc.nõ ierit.vbi extẽdit istud habere locũ,etiã si esset certũ aliquã declinatoriã cõpetere,vt ibi per eũ: *quia notoriũ nõ releuat ab onere probandi:vt not.glo.sing.in Cle.appellãti.de app.& ꝙ cõuento corã iu

dice aliàs suo, qui ope exceptionis poterat declinari, si est contumax, sit præclusa via amplius opponendi aliquã declinatoriã, etiã ante litis contestationẽ: bene facit, ꝙ cũ contumacia interpretetur in id, quod est deterius cõtumaci: vt l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de interro. actio. & no. Bart. in l. quãdiu. la tertia. ff. de acquir. here. & per actũ nõ solũ expressum, sed etiã tacitũ, etiã ante litẽ cõtestatam præcludatur via opponẽdi declinatorias: vt per Bart. in l. nõ videtur. la secunda. ff. de iudi. per Bart. & alios in l. quidã cõsulebat. ff. de re iudic. & per Canoni. in c. inter monasteriũ. extrà eo. de re iudic. ergo contumax debet haberi pro cõsentiẽte, ex quo aliàs est suus iudex. sequitur Philip. Fran. in d. c. vt debitus. in xvj. col. de appel.

a Si impetra. *An rescriptũ dicatur surreptitiũ, cũ ligatus duplici uinculo nõ exprimit nisi unũ. uide per d. Lu. do. Ro. in cõsi. suo cccxxvj. qđ incipit. in præsenti cõsultatiõe. & quid si sunt rescripta duo impetrata ad diuersos iudices, super eadẽ re, an sint nulla, si ambobus utatur impetrãs. uide per eundẽ in cõsi. suo cccxxx. incipi[illegible] circa primũ præpositæ cõsultatiõis [illegible] sup primẽs fraude, uel r[illegible], impetratiõe rescripti r[illegible] uersitatis pœna, nullũ ex impetratis literis cõmodũ cõsequitur. de rescrip. super literis. qualiter aũt rescriptũ ex surreptione dicatur nullum, uide in præalleg. consi. ibi. concludo igitur.*

Cautela, ut à muto possit haberi confessio criminis. LVII.

1 *Probatio per se sola quando non est uehemens, non sufficit ad probationem, nec ad torturam.*

2 *Indignum nimis est, ut quod quisq; sua uoce dilucidè protestatus fuerit, id amplius retractare poßit.*

3 *Mutus qui loqui non potest, scriptura propria se obligare ualet.*

TANCRETVS de Corneto in sua copẽdiosa, in vlti. rubrica. quæst. iiij. refert, ꝙ quidã patruus & tutor cuiusdã pupilli nepotis sui considerans pupillũ esse vnicũ, quia sine fratre & sorore, & ꝙ ipse patruus erat sibi proximior in successione, suadẽte diabolo duxit pupillũ ad vineã, & ibi suffocauit eũ, & occultauit sub terra: posteà ipso redeunte, fuit ab eo quæsitũ, vbi erat pupillus: respõdit, ꝙ tali hora recesserat, & nõ redierat nisi tũc, & ꝙ nesciebat vbi esset, & ostẽdit se dare operã ad quęrendũ ipsum, dicens eũ perditum, & vocauit amicos, & fecit ploratũ tanquam de mortuo, & hoc modo retinuit totũ potere pupil: quia tamẽ secundũ Euangelicã veritatẽ, nihil occultum, quod nõ releuetur, facta fuit murmuratio in populo, ꝙ ille patruus eũ occiderat, qui rumor peruenit ad aures curiæ, vnde curia formata inquisitionẽ misit pro patruo, qui respondens negauit: & facto processu, non potuit haberi probatio, nisi de publica voce & fama, *quæ ꝑ se sola 1 qñ nõ est vehemens, nõ sufficit nec ad ꝓbationẽ, nec ad torturã, vt no. Barto. & ibi Alexand. in apostil. in l. de minore. §. tormẽta. ff. de questio. & Bart. in l. fin. ff. eo. Angelus de Aretio, in tractatu maleficio. in verbo, fama publica præcedente. versicu. & an fama sit sufficiens indiciũ ad torturã. & ibi satis latè per Augusti. Arimi. in additio. per Canonistas præcipuè per Felyn. in c. veniens. el primo,

mo, in v. col. versiculo, limita tertiò. de testi. Sed quodā diuino nutu venit in mentem iudicis inquirētis, vt mitteret fossores ad vineā, si ibi esset fortè sepultus, & sic fuit ibi inuentus puer sepultus: quo reperto, iudex iterū interrogauit patruū, quis hoc fecisset, qui negauit se scire. iudex ergo cōsiderato enormi delicto, & cōsiderato indicio loci, vbi fuerat sepultus, ac etiam probatione publicæ famæ, deliberauit ꝓcedere ad torturam cōtra ipsum: ille autē videns se cōstitutū ī periculo mortis, quia oportebat confiteri, abrepto gladiunculo de vagina, amputauit sibi linguā, ne iudex posset extorquere cōfessionē ab eo. Modò quæsitū fuit, quod remediū posset adhiberi, vt cōfessio posset extorqueri, quæ esset ad condemnationē sufficiens. dicit Tancre. ꝙ remediū seu cautela est, vt sumatur informatio an sciat scribere, & si sic, tunc tam diu tormentetur, donec de sua propria manu scribat se cōmisisse illud delictum: quia tunc vigore talis cōfessionis per ipsam scripturā factæ, poterit cōdemnari: quia quemadmodū quis ex sua cōfessiōe, viua voce facta obligatur:

2 *nam nimis indignum est, vt quod quisq; sua voce dilucidè protestatus est, id amplius retractare possit, vt dicit tex. in l. generaliter. C. de nō nu. pe. & in c. per tuas. de probat. similiter qs ex sua propria scriptura astringitur, ꝙ cōtra eā venire non potest: vt in §. studiū. & §. si autē. in authē. de trien. & semis. & authē. cōtra qui

3 propriam. C. de non nu. pecu.* nam & mutus qui loqui non potest, propria scriptura obligari potest, vt l. ex facto. de vulga. & pupilla. & l. discretis. C. qui testamen. facere possunt. & §. item mutus. Instit. eod.

Cautela pro illo, qui ædificauit spreta nunciatione, ut contra ipsum non competat interdictum demolitorium. LVIII.

1 *Opus nouum si nūcietur, & nunciatus tali nunciatione non obstante, in opere procedat, omne id, quod ædificauit, suis sumptibus demoliri debet.*

2 *Lite contestata iudex, qui super meritis causæ cognoscere cœperit, sup toto, non autem super attentato pronunciare debet.*

3 *Appellatione pēdente si litem contestatus fuerim, & à principio nō petierim innouata retractari, attamen quandocunq; uelim, petere possum, & reuocari debent.*

4 *Retractatio attētatorū iudicis officio mercenario expeditur, in quo nec libellus, nec litis contestatio requiritur.*

5 *Appellationem inter iudicialē, & extraiudicialem, quæ differentia sit.*

6 *Operis noui nūciatio appellationib. extraiudicialibus æquiparari debet.*

1 TEXTVS *sunt expresi, ꝙ si nunciator nouū opus, & nunciatus non obstāte tali nunciatione, ꝓcedat [illegible] opere, omne id, quod ędificauit, [illegible] suis sumptibus demoliri: [illegible] sit siue iusta, siue iniusta, sper[illegible] non est, vt l. j. in prin. & §. sed si is. ff. de oper. no. nun. & in l. prætor ait. cū tribus §. sequē. ff. eo. tit. & in c. ij. extrà eo. pone ꝙ qs ædificauit spreta nunciatione, quo casu, vt superius dictū est, opus debet demoliri, nunquid est, dare cautelam, ꝙ tale opus non demoliatur? Dic ꝙ sic, videlicet ꝙ conetur cōtestari litē super meritis causæ, antequā aduersarius petat ædificiū demoliri: quia

per ipsam cōtestationē est præclusa
via aduersario amplius petendi di-
ctā demolitionē. ita notabiliter vo-
luit Bal. in suo cōsilio, incip. propo-
nitur, ꝙ fuit duplex nunciatio. in j.
col. in prima parte. Motus, ꝙ nūcia-
tio noui operis, est quædā prouoca-
tio, seu extraiudicialis appellatio: vt
etiā tenet Bart. in l. fin. ff. de appella-
tio. recipi. post quā prouocationem
seu extraiudicialē appellationē, in-
nouata retractantur per viā attenta-
ti: vt habetur in c. nō solū. de appel-
latio. lib. vj. & toto titu. ff. nihil. inno.
appel. penden. tamē illud innouatū
seu attentatū, appellatione penden-
te, debet peti, vt retractetur anteꝗ̄
lis cōtestetur super meritis causę prī a
2 cipalis. *nam ea cōtestata, iudex qa
cœpit cognoscere super meritis cau
sæ, debet pronūciare super toto, nō
autē de attentato solùm. alleg. Spe-
cu. in ti. de appellatio. §. penulti. ver
sic. sed pone. & istam decisionē Bal.
refert, & pro notabili sequitur dom.
Ias. in l. j. in ij. col. versic. iiij. notabili
ter limita. ff. de operis noui nuncia.
& ita aliàs hic Paduæ propter auto-
ritatem Bald. & do. Ias. fuit de facto
obtentū. Aduerte tamen, li[illegible] auto-
ritas Bal. & dom. Ias. ma[illegible]mē
istam suā cōclusionem [illegible]
ram: quia posito, quod [illegible] no-
ui operis sit prouocati[illegible] extraiu-
dicialis appellatio, [illegible] quam appel
lationem innouata veniant retractā
da per viā attentati, tamen nō est ve
rum, si sim contestatus litē super me
ritis causæ principalis. ꝙ nō possim
amplius petere retractari ea, quæ fue
rint attentata appellatione penden-
te: quia licet aliquis tenuerit hāc o-
pi. ꝙ litis cōtestatio operetur, ꝙ am-
plius non possit peti retractatio at-
tentatorū, vt tenuit Spec. in loco su-
perius alleg. & Archidia. in dicto c.
nō solū. de appellatio. lib. vj. Moti, ꝙ
licet reuocatio attentatorū habeat
priuilegiū expediti ꝓcessus, vt vult
gl. not. in Cle. ij. vt lite penden. tamē
cōtestando litē super negotio prin-
cipali, pars videtur huic priuilegio
renuntiare. nam quis eligendo vnā
viā, videtur alteri renunciare, iuxta
l. quod in hęredē. §. eligere. ff. de tri
buto. & c. vnicum, de postu. præla. in
vj. & c. vt qs. de electio. eo. lib. vj. Ni-
hilominus cōmunis & vera opin. est
3 in contrariū, *ꝙ appellatione pen-
dēte, si cōtestatus sum litē, & à prin-
cipio nō petierim a innouata retra-
ctari, ꝙ tamē quādocūq; velim, pos-
sum petere, & debēt reuocari. ita te-
net glo. in d. c. nō solū. in verbo, ante
oīa. & ibi Ioan An. Pet. de Anch. &
Domi. distinguēdo tn̄, vt ibi per eū
tenet Io. Mona. in c. cupiētes. §. pen.
de elect. lib. vj. Bal. in l. appellatione.
in j. col. ver. q̄ro an sup officio. C. de
app. Phil. Fran. ī c. dilecti filij. el ij. in
ij. col. versi. ij. q̄ro. extrà de app. & ibi
etiā Prępo. Mediol. nūc Car. Ale. me
ritissimus in iij. col. versi. operæpre-
tiū est. Do. de Rota. in sua decis. cl-
4 xxxv. inci. si pars. Inn. Et ratio est, *qa
retractatio attētatorū expeditur iu-
dicis officio mercenario, in quo nō
reqritur libellus, nec litis cōtestatio,
vt vult gl. in Cle. ij. lit. pēden. quā ibi
sequitur Car. in j. q. & tenet Bal. in d.
l. appellatione. in j. col. versic. quæro
vtrū attētata. C. de app. & est ad hoc
bona gl. ī rubri. ff. de interrog. actio.
ideo cùm iste articulus de natura sui
examinetur seorsum à principali, vt
d. c. non solùm. ergo litis cōtestatio
super

super negotio principali non debet nocere reuocationi attentatorũ, vt in simili dicit gl. in l. vinum. ff. si cer. pe. & in l. qui testamẽto. §. per cõtrariũ. ff. de testa. & in §. multis. in verbo, trãsitu. Insti. de libert. de qua facit festũ Bal. in multis locis. Et si diceretur, ꝙ forsitan prædicta, scilicet ꝙ cõtestatio litis sup negotio principali nõ impediat retractionẽ innouatorũ, habeat locũ & ꝓcedat in attẽtatis per iudicẽ: & sic quando intentaretur titulus, nihil nouari appellatione pendente. Secus verò in attentatis per partẽ. & sic quãdo intentaretur ti. vt lit. penden. quia datur circa innouata per partẽ, prout istã differentiã inter vnũ titulũ, & aliũ sentit Inn. in c. dilecte in Christo. de excep. Bal. & Imo. in l. si quis filio. §. hi autẽ. ff. de iniust. & irrit. testa. Declarant Car. & Panor. in d. c. dilecte. qa dico, ꝙ ex vtroque capite, siue ex ti. nil no. appel. pẽden. siue ex tit. vt lit. penden. litis cõtestatio nõ impedit, quo minus in principio, in medio, & in fine litis possit peti attẽtata retractari, dummodò talis petitio fiat ante conclusionem in causa ita pendentis lit. tenẽt d. de Rot. in sua decil. vij. inci. attentata inno. licet Bal. in l. j. in iij. col. versi. vel pone aliud exemplum. C. de appe. videatur sentire contrariũ, cũ quo videtur transire præceptor meus in canonibus do. Philip. Dec. in c. cõsuluit [illegible] secũda. col. versi. & notandũ. extr. eodẽ, de appellatio: & si diceretur, ꝙ forsitan ea, quæ superius dixi procedũt in appellatione iudiciali: sed Bal. & dom. Ias. loquuntur in nũciatione noui operis, quæ est quædã appellatio extraiudicialis, vt suprà dictũ est:

5 quia breuiter respondeo, *ꝙ licet magna differentia sit inter appellationem iudicialem, & extraiudicialem, vt per do. Abb. Philip. Franc. Cardi. Alex. & do. Phil. Decium, in c. bonæ. de appel. vbi enumerant xiiij. differentias, tamen quantũ ad casum nostrũ, scilicet quo ad attentata, nulla est differentia, quia ita attentata post appellationem extraiudicialẽ, post legitimum inhibitionem iudicis, ad quem, vt est in casu nostro, quando nunciatus procedit in opere post præceptũ iudicis, sunt à principio nulla, & gaudent eodem priuilegio, quo gaudent attentata iudiciali appellatione pendente, vt est text. cum gloss. in d. c. non solùm. §. fin. de appell. libro vj. no. Imol. in d. c. bonæ. in penul. colum. de app. vbi etiam Philip. Fran. in vij. conclusione, & Card. Alex. in xix. colum. versi. tertiò fallit. & Phili. Franc. in c. significãtibus. extrà eodem. Sentiunt do. de Rota in sua deci. cccxlvj. incip. si appellatur. in no. & clarè decis. ccxxxiiij. incip. si rector. in no. super quibus cogita cò maximè, ꝙ Bar. in l. in prouinciali. §. j. ff. de oper. no. nun. & in l. fina. ff. de appel. recip. sent.

6 *[illegible] nem noui operis æqui[illegible] [illegible] lationi extraiudicia[illegible] [illegible] ost do. Anto. sentit contrariu[illegible] cùm nobis. in iij. col. de electio[illegible]

a *Innouata retractari. Attẽtatorũ reuocatio appellatiõe pẽdẽte, qu[illegible] fieri [illegible] sit & debeat, & quãdo nõ, uide [illegible] Alex. de Imo. in cõsi. suo xcix. in [illegible] in prin. Et si appellatiõe pendẽte a[illegible] lans excõmunicetur, debet excõmu[illegible] catio retractari per uiã attentati[illegible] Inn. in c. dilecti. in gl. in uerbo. sententia*

tias.& ibi per Imo.& Fel.in iiij q.ex trà de app.per d.Phil. de Fran.in vij. de app.extra.circa princip.ibi,nã sunt excommunica.& ibi dixit etiã in apostil.& ne credat aliquis,ꝙ ignauia & culpa mea non fuerint additæ apostillæ,per me toti operi de appell.ipsius d. Phil. sed culpa bibliopolæ, qui ea imprimi faciebat, qui fregit mihi pacta, destiti iustissima causa motus.Sed doleo sic oleũ & operam perdidisse,ut in consilijs Old.sic etiam accidit eiusdem librarij culpa.

Cautela pro fratre,ad impediendum fratrem,ut nõ possit aliquid alienare de re communi. LIX.

1 *Rem communem cum aliquo si quispiam habuerit, portionem suam pro indiuiso,ignorãte,& inuito socio alienare potest.*

2 *Iudicijs uniuersalibus, ut est iudicium famil.erci. per solam citationem res litigiosæ efficiuntur.*

1 TV scis,* quòd si aliquis habet rem communem cum aliquo, ꝙ põt portionem suã pro indiuiso alienare, ignorante & inuito socio, vt habetur in l.j.C.commu.diui. & ĩ l.ante diuisionẽ.C.de iur.dot. & in l. falsò.C.de com[illegible] in l.portionem.cum [illegible].Pone modò, ꝙ [illegible] bona patris su[illegible] vnus ipsorum vult ali[illegible]quid de bonis cõmunibus p[illegible]tione sua,alter frater nollet, nũquid possit dari [illegible]diũ huic fratri ad impediẽd[illegible] momento,p aliquot dies,a[illegible]nem fiendã p alterũ fratrẽ.[illegible]situm fuit pridie factũ cuidã doctori me p̃sente, quidã dũ amisisset ludendo quandã pecuniæ quantitatem,ductus auiditate ludendi,iuxta illud,Et reuocat auidas alea sæpe manus: nõ valens per aliam viam reperire pecuniam,tum etiã cõmotus ira propter quandam repræhensionem fratris,ꝙ repræhenderat eum de dicto suo ludo, deliberauit vendere partem suã cuiusdam pulchræ vineę,alter frater penitus nolebat,quo casu quærebat de repentino remedio, quo modo posset impedire fratrem, saltem per aliquot dies, ne posset aliquid alienare de re communi, sperans, quòd cessante ira fratris, reduceret eũ ad voluntatem suam: ille doctor dixit, ꝙ si erat verũ,quòd bona essent cõmunia,quòd ipse non videbat remedium,quomodo ille posset impediri, quominus non valeret alienare de re communi pro portione sua,nisi moueret ei quæstionem dominij. Breuiter allegabat quãdam rationẽ friuolam. Tũc ego dixi,quòd si volebat in vno momẽto impedire per aliquot dies,omnem alienationem fiendam per fratrem de dictis bonis communibus, quòd statim deberet ire & petere diuisionem ipsorũ bonorum communium,* quia in istis 2 iudicijs diuisorijs vniuersalibus, vt est iudiciũ familiæ erciscundæ, per citationẽ solam res fiunt litigiosę,& sic omnis alienatio impedit, nisi sub esset necessitas alienandi.ita not.gl. in d.l.falsò.C.de cõmu.re.alie. & gl. in l.portionem.C.de donat.gl.& ibi omnes,in l.j.C. cõmu.diui. & in [illegible]enationes.ff.famil. erciscundæ.

[C]autela ad instruendũ faciẽtem interponere decretum, in alienatione rei minoris. LX.

1 *Alienatione rei immobilis minoris, si decretum iudicis non interuenerit, & causa*

causæ cognitio præcesserit, tale decretum est nullum.

2 *Decretum iudicis interpositum in contractu minoris, non ualet, tãquàm interpositum sine causæ cognitione, quãdo iudex ad interponendum uocatus, statim interposuerit.*

3 *Notarius si in instrumento alienationis rei ecclesiasticæ asserat necessitatem, uel utilitatem subesse, de ipsa necessitate, uel utilitate, ipsius notary uerbis non statur, nisi necessitas, uel utilitas probetur.*

4 *Clausula, nemine discrepante, & ex certa scientia, quid importet.*

5 *Actum quotiescunque quis liberè facere non potest, nisi certa qualitate interueniente, suæ simplici assertioni non statur, quòd illa qualitas interuenerit.*

6 *Lex multùm de suo ministro confidit.*

7 *Iudicis uerbis quo casu statur, cùm aliquam causam delegauerit.*

8 *Causæ cognitionem temporis breuitate interuenisse non præsumitur, si codẽ actu datus fuisset curator, facta uenditio, & decretum interpositum.*

9 *Sententia est nulla, quando iudex tam breui tempore ipsam tulit, quòd acta considerare non potuit.*

10 *Tutor si una die petatur, & illa cadẽ die à iudice datus fuerit, quo casu talis datio nullius momenti esse dicat.*

11 *Præsumptio una, aliam tollit.*

12 *Actu in aliquo si iudicis decretum interpositum reperiatur, omnes solemnitates interuenisse præsumuntur.*

13 *Iudici si suggestum fuerit, ut decre[illegible] suum interponere uellet ex eò, quia [illegible] sta uenditionis causa suberat, si statim nulla alia inquisitione facta ipsum interposuerit, tale decretum ualet & tenet.*

1 DECRETO* iudicis in alienatione rei immobilis minoris, non interueniente, & cum causæ cognitione præcedente, tale decretum est nullum. & similiter alienatio, super qua fuit interpositum est nulla, vt l. magis puto. §. nõ passim. ff. de reb. eorũ. & l. lex quæ. C. de admi. tu. & l. nõ solùm. & l. ob æs. C. de p̃di. mino. & istud habet locum non solùm in rebus immobilibus, quę verè sunt ipsius minoris, & sic in quib[9] habet verum dominium, sed etiam habet locũ in illis rebus in quib[9] habet quasi dominiũ, & sic Publicianã, vt d. l. magis puto. §. primo. ff. de rebus eorũ. & habet locum non solum in contractu, verumetiam in distractu, secundùm Bald. in l. præses. C. de transact. & habet locũ non solùm in illis quatuor casib. enumeratis in d. l. non solùm. C. de prædijs min. scilicet venditione, transactione, permutatione, & donatione, verùmetiam habet locum in compromisso fiendo, quia si minor facit cõpromissum absque autoritate iudicis, tale compromissum nõ tenet, secundùm Bal. in d. l. præses. circa fi. C. de transac. & ista alienatio absq; decreto est in tãtùm prohi[illegible]tiam si minor veniam [illegible]sset. nihilomin[9] in sui[illegible]s est decreto, vt l. [illegible] de his. qui ve. æta. impet. [illegible] i[illegible]ũspecti, volcte[illegible] [illegible]mo [illegible] minore, vadunt ad iudicem, [illegible], Dñe iudex nos vellemus [illegible] ali minore certũ fundum, [illegible] emptio nõ teneret, si decre[illegible] autoritas vestra nõ ĩterueniret, idcirco dicatis ad quẽ locum debeam[9] venire ad hoc, vt valeatis decre

tretum & autoritatē vestrā sup tali contractu interponere. & sic dato ordine cōueniunt simul, & vno & eodem actu in illo instrumēto venditionis notarius subiungit, Cui venditioni dominus iudex cum debita causę cognitione interposuit suum decretum. & credūt, quòd tale decretum interpositū modo quo suprà, validat ipsam alienationē: in quo errāt, quia tale decretum tali modo interpositū nō tenet, & per cōsequens nec alienatio. nam per illa verba de quibus, suprà scilicet, Cui vēditioni dominus iudex cum debita causæ cognitione interposuit suum decretū, nō probāt decretum interuenisse cum causæ cognitione, & de substātia requiritur, vt superius dictum est. ita signāter cōsuluit Pau. de Cast. in cōs. secūdùm ordinem meorum, xcix. incip. super eo, quod quæritur vtrum viso statuto. quem refert & sequitur Alex. in cōsi. clxiij. incip. aliàs cōsultus respōdi. in fi. in v. vol. & do Iaso. dicēs tale dictū esse diligenter notādum in l. nec quicquam. §. vbi decretum. in xvj. col. ver. no. & secūdo diligēter. ff. de offic. procō. & lega. & in l. sciēdum. in iiij. col. versi. tertiò ad. de. de verb. ob[illegible] dicēs esse dictum [illegible] er. in verbo, dec[illegible] o nationem [illegible] And. Bar[illegible] dā suo cō sil. incip. [illegible] sticus. qu cōsilium est [illegible] nū poss ciij. Alex. in iij [illegible] icet in reperiā, se aliàs in c. ecclesi[illegible] Mariæ. de cōsi. allegasse [illegible]
2 cōsilium Abb. Sicu.* quod [illegible] iudicis interpositū in cōtractu minoris nō valet, tāquàm interpositū sine causæ cognitione, quādo iudex statim vocatus ad interponēdum statim interposuit. Mouetur Paul. de Ca. in d. suo cōsi. per illā pulchrā regulā, quæ est, quòd quotiescūq; notarius attestatur aliqd in instrumento, ꝙ nō potuit verisimiliter interuenire tempore rogatus, & sic tēpore cōfecti instrumēti, tale instrumētum nō probat, prout tradit Bart. in auth. si quis in aliquo decumēto. circa fi. C. de edē. & in l. si fortè. ff. de ca str. pec. & latius per cūdem & scrib. in l. sciēdum. de verb. ob. per d. Abb. in c. illud. de p̄sump. per d. Ant. Imò. Panor. & latè per Fely. in c. sicut. de re iud. latè Vital. Camb. in suo tract. clausularū, in materia verborū enūciatiuorū in cōtractibus. sed sic est, ꝙ ipsa causæ cognitio, quam asserit notarius in instrumēto interuenisse nō potuit tūc tēpore cōfectionis instrumēti interuenire, quia talis causæ cognitio debuit præcessisse, facta prius diligenti inquisitione, an talis alienatio esset necessaria, vel vtilis: vel minus dānosa quàm fuisset alienando aliquā aliā rē, iuxta d. l. magis pu. §. nō passim. ff. de re. eo. Cū ergo tēpore cōfecti instrumēti, talis causę cognitio nō potuerit interuenire, sequitur dicēdum, ꝙ nō debet stari dicto notarij asserētis ipsam interuenisse, q̄ sentētia potest cōprobari de [illegible]o, quod pulchrè dixit Gemi. in c. j. [illegible] vj. no. de reb. ec. nō alie. in vj.* vbi [illegible] ꝙ si notarius in instrumento [illegible]tionis rei ecclesiasticæ asserat [illegible]ssitatē, vel vtilitatē subesse: de [illegible]sa necessitate, vel vtilitate nō statur verbis ipsius notarij, nisi aliter ipsa necessitas vel vtilitas probetur. Secundo pōt fortificari de eo quod

tradit Alex.in cōsi.xvij. inci.viso instrumēto locationis. in ij. col. versi. nec ob. ꝙ in instrumēto cōtineāt illa verba narratiua.in iiij.vol.vbi dicit, ꝙ si ī instrumēto dicatur, sæpe & sæpius adinuicē habito colloquio super omnibus inf.ascriptis cum dicto dño priore,& ipse prior & fratres dixerūt & asserūt tādē cōclusū & deliberatū fuisse & esse, præsentē locatione fieri debere, & ꝓpterea prior
4 & fratres vt capitulū prædictum,*nemine discrepante, sponte & ex certa sciētia animis deliberatis locauerūt &c. ꝙ per talia verba non probatur præcessisse tractatū de alienādo,vel de locādo,qui tractat⁹ requiritur in alienatiōe rei ecclesiasticæ fiēda,& in locatione ad lōgū tēpus:vt habetur in c.cū apostolica. & in c. tua.de his quæ fi.à præla.& xij.q.vij.sine exceptione. imò plus voluit Paul. de Ca.in d.suo cōsi. cū quo trāsit Fely. in c.sicut.in xv.col. ver.per quā cōsuluit Pau.de Ca.de re iud. ꝙ etiam
a nō crederetur iudici asserēti se interposuisse suā autoritatē cū plena causæ cognitione,nisi aliter probetur ꝑ
5 regulā,quæ est, *ꝙ quotiescūq; quis liberè nō potest facere actū,nisi certa qualitate interueniēte , quòd illa qualitas interuenerit, nō statur suæ simplici assertioni. vt not. Bart.in l. si fortè.ff.de castr.pecu.& in l.per diuersas.in ij.col.C.man. & per gloss. Bar.Bal.& omnes in l.si donatione C.de colla.vbi Alex.extēdit [illegible] bere locū,etiā si illa assertio e[illegible] ramēto firmata,licet Bal.ibi vol[illegible] cōtrarium, & malè.cū ergo iud[illegible] posit interponere decretū sine cau sæ cognitione.ergo non debet stari eius simplici assertioni circa cogni-

tionē causæ adhibitā. Tamē in hoc vltimo Alex.tenet cōtrarium in d.l. sciēdu in vj.col.de verb. obl.motus
6 per illā vulgatā regulā,* quòd lex multum cōfidit de suo ministro,vt c. bonæ memoriæ Magūtinē. de elec. & c.in præsentia.cum si.de renū. Cuius opin.pōt cōprobari de eo. quod habetur in l.j.ff. de offi.eius, cui mā.
7 est iuris.* vbi causę meri & mixti imperij q̄ regulariter nō possunt delegari nisi in casu necessariæ absentię & lōgæ infirmitatis, vel alterius iusti impedimenti: tū si iudex delegat aliquā causam meri,vel mixti imperij,& in delegatiōe dicat,delego iustis de causis impeditus & maximè causa necessarię absentiæ: statur verbis iudicis,ꝙ delegauerit ꝓpter necessariā absentiā,vsq; quò probetur cōtrariū,ita ī d.l. j.tenēt Gui.de Cuneo & Albe. de Ros. quos ibi refert & sequitur Alex.in xvj. col.versi.sed iuxta hoc quæritur. dicēs istud esse mēti tenēdū, quia aliquādo notarij, vel alij officiales possunt aliū subrogare ex causa.nā credit officiali causam asserēti. & tenet gl.clara, quam ibi indifferēter sequūtur omnes in c.pastoralis. in verbo, exonerare.de offic.deleg. Bal.in l. imperiū. in iiij. col.ver[illegible] iuris.om.iudi.& [illegible] deleg.in vlt.co[illegible] ij.inci.cō [illegible] alias.[illegible] ī iiij. [illegible], & sic pa[illegible] iudex nō [illegible] berè a[illegible] nisi interue [illegible] quali[illegible] nē statur dicto [illegible] illa qualitas interuenerit. [illegible] ndum est in casu nostro, q[illegible] iudex nō posit interponere suū decretū sine causæ cognitione, ꝙ si ipse dicat se dictam causæ cog

fæ cognitionē adhibuisse, debet stari suę simplici assertiōi. Tamē cōtra Alex. & sic pro opi. Pau. de Ca. scilicet, ꝙ etiā nō credatur iudici asserēti se interposuisse decretū cū debita causæ cognitione, nisi aliter constet de ipsa causæ cognitione, facit id, qđ singulariter consuluit Pe. de Anc. in cōsi. mihi lxxxiij. inci. visis diligēter actis actitatis in dicta causa. vbi voluit,
8 *ꝙ si eodē actu datus fuisset curator, facta venditio, & interpositū decretū, ꝙ ex breuitate tēporis non presumitur causæ cognitionem interuenisse, & sic tale decretū est nullū, adducēs id, qđ in simili dicimus,
9 *ꝙ qn iudex tā breui tempore tulit sententiā, ꝙ verisimiliter non potuit acta cōsiderare, talis sentētia est nulla, prout no. Bar. in l. prolatam. C. de senten. & d. An. & Panor. in c. ij. de re iudi. & Pe. de Anch. in cōsi. clxxxviij. incip. visis cōsilijs famosissimorum Doct. post prin. & Bal. in cōsi. cxxix. incip. dominātib^9 magnificis & illustrissimis dominis. circa fi. in iij. par. & istud dictū Pe. de Anch. refert & sequitur Alex. in cōsi. ccxviij. inci. visis verbis Girnoldi & literis apostolicis. circa fi. i iij. vo. & d. Ias. vbi exclamat de hoc di[illegible] verissimū, & p[illegible] qc quàm. §. [illegible] corf. & le[illegible] perpetuo n[illegible] cius, cui mā[illegible] C. de iudi. & in[illegible] ver. adde etiā. C. [illegible] le dictū esse bū tene[illegible] opi. etiā tenet Raph. Cu. i co[illegible] inci. videt prima frōte diceu[illegible] col. versi. nec huic obstat decret[illegible] iudicis. vltra quos reperio istud idem tenere ipsum Pet. de Anc. in cōsi. xxxvj. incip. visa quadā petitione. quasi circa mediū. quē etiā refert & sequit Franc. de Cur. in cōsi. xlvj. inci. super cōtrouersia vertēti inter auū maternū. in iiij. col. ver. & in ꝓposito decidit Pet. de Anch. volēs, quod stāte statuto, ꝙ pupillo habēti tutorē possit dari cōtutor, si talis cōtutor fuerit petitus à cōsanguineis ipsius pupilli ex parte patris, allegata causa suspitionis, vel aliqua alia causa legitima, vel verisimili: & iudici probata, cū hoc tamē, si iudici videbit hoc esse expediens ipsi pupillo, dicit Pe. de Anch.
10 *ꝙ si cōtingat, ꝙ dictus cōtutor vna die petat, & illa eadē die datus fuerit à iudice, ꝙ talis datio nullius est momēti: mouetur, quia cū statutū requirat allegationē & ꝓbationē causæ legitimæ, & iudex debeat inquirere an talis datio sit vtilis pupillo, vel nō, & illa eadē die, qua petit dictus cōtutor, illa eadē die iudex ipsum eligat, ex breuitate tēporis præsumitur iudicē nō discussisse, nec perscrutatū fuisse, an illa datio illius coadiūcti fuerit ꝓficua, vel nō, ergo talis datio debet dici nulla: alleg. c. ex literis. de in integ. resti. & Bar. in d. l. ꝓlatā. C. de sentē. & nō ob. secūdū eū, qđ no. Inn. in c. innotuit. de eo, q fur. or. su, vbi voluit, ꝙ in extraiudicialibus, quæ ad officiū iudicis pertinēt, sem[illegible] pro ipso iudice præsumat: quia [illegible] bōdet, vt etiā ibi dixit Inno. ꝙ il[illegible] cedit & habet locū, quādo cō[illegible] e nō laboraret aliqua ꝓsum[illegible] quādo laboraret, vt est in ca[illegible] o, propter breuitatem temporis, tūc secus, iuxta id quod dici-
11 mus, *quod vna prēsumptio tollit aliā, iuxta l. diuus. ff. de in integrū resti. &

sti.& c.literas.de præsump.similiter dicẽdũ est in casu nostro,cũ vno & eodẽ actu fiat alienatio,& interponatur decretũ,debemus dicere,ꝙ tale decretum non teneat propter nimiã temporis breuitatẽ,ꝓpter quam præsumit debitã causæ cognitionẽ nõ interuenisse. Sed cõtra vtrũq; dictũ Pau.de Cast.in d.suo cõsi.xcix.facit illud famosum dictũ Spe.in ti.de emp.& vẽdi.§.nũc dicendũ restat,
12 ver.& breuiter scias.vbi dixit,* quòd si in aliquo actu reperiat interpositũ decretũ iudicis, omnes solẽnitates & omnia requisita pręsumũtur interuenisse,& similiter præsumit ex iustis causis fuisse interpositũ.de quo est gl.no.in l.j.C.de fide instr.& iur.hast.fis.li.x.quã ad hoc peregrinã,& notatu dignã dixit Bal.in l.j.ff.de rebus eorũ.& quã vnicã & sing.dixit idem Bal.in c.in præsentia.in ij.col.de renun.& aureã dicit Ang.in l.sicut.§.nõ videtur.ff. qui.mo.pig.vel hypo.sol.& de qua etiã facit festum do.Car.in c. Alberi.de testi.& quam opi.tenet Bald.in l.fi.C.de prędi.mi.& clarius in l.nõ aliter.ff.de adopt.cũ concor.de quibus per Alex.in cõsi.ciij.inci.visis scriptis mihi trãsmissis.in ij.col.versi.& pręsumitur pro decreto.in ij.vol.quia,vt dicit Bald.
a in c.sicut nobis.de re iudi.a propte[...] autoritatem iudiciariã præsumũtur omnia solenniter acta,e[...]ã si iud[...] esset vnus ribaldus.si ergo decr[...] præsumitur interpositũ ex iu[...] sis,& omnes solẽnitates & re[...] interuenisse, multò fortiu[...] dicendum,quãdo per notari[...] per iudicem fuit attestatum. Fortius vrget,quod voluit Ale.in cosi.lxxx. incip.viso themate suprà scripto.in ij.col.ver.nõ ob.etiã id qd no.Spec.
13 in v.vol.* quòd si suggestũ fuit iudici,vt vellet interponere decretũ suũ, ex eo quòd suberat iusta causa vẽditionis,& statim nulla alia inquisitione facta ipsum interposuit,quòd tãta est præsumptio pro iudice,ꝙ tale decretũ valet & tenet,licet secundũ eũ Spe.visus sit tenere cõtrariũ in ti.de procura.§.j.ver.sed quid si solũ.& ista in effectu stringũt cõtra illud cõsiliũ Pau.de Ca.tñ posset respõderi,vt respõdẽt Pe.de Anc.Raph.Cu.& Frã.de Cur.in suis cõsilijs superi allegatis,ad quos me remitto. Tu ergo,qui vis facere interponi decretũ iudicis in cõtractu celebrato cũ minore,si vis cautè negociari,fugiẽdo doctorũ disceptationes,cautela est, quòd facias,vt notarius cõficiat vnũ instrumẽtũ separatim,& diuerso tẽpore,quo cõtineatur ipsa causæ cognitio quã adhibuit ipse index in cõtractu ineũdo cũ minore,narrando casum contingentem & vtilitatem, vel necessitatem alienationis, & ipsum minus damnum resultans ex ipsa re alienanda, & in instrumento posteà venditionis attestetur, qualiter iudex inter[...] suum decretu[...]e,vt dedi[...] instat in [...] modo [...] Doctorũ. [...].de Cast.in [...]m sequun[...]entionem fa[...] excellentes,sci[...]vij.incip.viso in[...]nis.in ij.col. vers.[...] in instrumento contineantur illa verba narratiua. in iij. volu.& do.Ias.in d.§.vbi decretũ. versi.

versi.no.& diligēter.& Fel.in d.c.sicut.in xvij.col.versi. per quam consuluit Pau.de Ca. extrà de re iudi.

a Non crederetur iudici asserenti. &c. *An autē probetur p assertionē notarij, uide per Pau.de Ca.in consi.suo lxxix.ubi ponit practicā, quòd de causæ cognitione fiat aliud instrumentū, quod consilium fuit farrago cautæ.d. Thomæ, latius p Barb. in cōsi.suo, scripsit ecclesiasticus. quod est post consiliū ciij. Alex.in iiij.parte.de quo infra. & si statim interponit iudex decretū, præsumitur sine causæ cognitione propter temporis breuitatem*

b Lex multū confidit de suo ministro. *Præsumit pro decreto, quòd oia ratione ac ritè et rectè processerint, ut uoluit Bal.in l.cū hi.in § .si prætor.ff. de transa.& per Spe.in ti.de emp. & uend.in §.nunc dicendū restat.& per do.Alex.in consi.suo.ciij.in ij. uol. ibi, excusari debēt. & ibi præsumit. &c. Quando autē decretū iudicis ex falsa causa sit nullum, uide per d. Lu. Ro.in consi.suo cccclxiij.quod inci. iure præsenti.ibi, tertiò ex regula decretu iudicis ex falsa causa interpositū. & ibi, ultimò, quia ex facti narratione apparet, & c. [illegible] Paul.de Cast.in lcū hi. in § .si prætor.ff. de transa. adde etiā do.Alex.in consi.lij.in iiij.parte. in pe. colum.*

c Propter autoritatē iudicariā &c. *Adde quando iudex facit actū iudicialem, præsumitur solēnitas etiā extrinseca.facit l.manumissio.& ibi per Docto de manu. uin.& per Inno.in c.innotuit.de eo,qui furt ordi. susce, quòd solennitas etiā extrinseca præsumitur in actibus iudicialibus, propter autoritatem iudicis.per Alex.de Imo. signanter in l.sciendū.ff.de uerb.obli. ix. col. per Bertachin latissimè in uerbo, solennitas sed si minor haberet licentiam à testatore alienandi, secus est.l. prædiū. & ibi Bal.C. quādo decr. opus nō est. limita tamen, nisi testator fuisset minor, secundùm Bal.ibi, nō præsumitur tamen fuisse interpositum, nisi probetur per instrumentū, per Pau.de Cast. in prælliega. § si prætor. per Alexan. in prælle.l.sciendum.in viij.col.nā in hoc requiritur scriptura. uide tamen Auge.in l.qui in aliena.in § .j.ff.de acquir.hered.qui limitat, nisi post logū tempus: quia tunc pro decreto præsumitur, licet non appareat de scriptura.& per.Bald.in l.quicunq;.C.de bonis,quæ libe.*

[illegible]NIS.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm